

Eugeniusz Gòłąbk

SŁOWNIK POLSKO-KASZUBSKI

SŁOWÔRZ PÒLSKÒ-KASZÈBSCZI

**Tom I
A-M**

(nie jest to jeszcze pełna wersja słownika)

Do Czëtińców, Ûżëtkòwników słowôrza!

Z mëslą ò szkólnëch, nauczëcelach kaszëbiznë òddajã do ùżëtkù ten mój słowôrz. Je to nònowszô wersjô, pò czile rëchli, w przeszlëch latach rozeslònëch pòprzez jinternet.

Pierszi dzél **A - M** je ju ùpòrządkòwóny. Drëdzi dzél **N – Ź** je dopiërkù jesz taczim brudnopisã, w trakce robòtë, tej trzeba z niegò kòrzëstac òstròżno. Sã, co pròwda w tim drëdzim dzëlu téz fragmentë dosc ju ùpòrządkòwóné.

Mëszlã, że przë wëkòrzëstanim synonimów nawetka z tegò pierszégò dzëla **A - M** dô sã wëdobëc ò wiele wicy, nigle na pòdrzòtk mòzna bë sã spòdzewac.

Móm nòdzejã, że z czasã ùdô sã całi słowôrz wëdac téz w fòrmie ksążkòwi. Dzél **A – M** mùszòł bë òstac rozłożony na dwa tomë, pò jaczich 600 strón. Tej wëzdrzi na to, że całi słowôrz mdze miòł kòle piãc tomów.

Ale wiém, że ju dzys, òd dôwna baro pòtrzebny je pòdrãczny słowôrz do ùżëtkù szkòłowégò. W swòjim času jem sã pòdjął wëkònaniô tegò zamówieniô, ale trzeba sã bëło wëcopac. Bò taczégò słowôrza nie dô sã spòrzãdzëc bez jinwentaryzacji całi kaszëbsczë słowiznë (a próbòwòł jem ten etap pòminãc). Dlòte nòprzòd chcã skùńczëc ten tu, wiòldzi słowôrz, co pòtrwò jesz pòrã dobrëch lat.

Timczasã szkólny mają mój „Słowôrz normatiwny” (pròwdac, niedoskònałi) i „Słownik pol.-kasz.” Jana Trepczika. Ten je słowôrzã wiòldzim dzëlã diferencyjnym, tzn. preferowónô je w nim słowizna apartnô, jinszô òd pòlszczi, w tim czãsto neologizmë bédowóné sã w môl żëwi, autenticzny słowiznë kaszëbczi.

Móm nòdzejã, że mój słowôrz, w ti kòmpùterowi wersji bądze pòżëteczny dlò szkólnëch, a nawetka młodzëznë i dzecy. Nalëzenié słowa w ti, kòmpùterowi wersji słowôrza je nawetka łòtwiészé, nigle w słowôrzu ksążkòwim. A żelë sã nie milã, dzys dnia kòmpùtrë sã nawetka pòd strzechama, tej nie mdze kłòpòtu z kòrzëstanim z tegò tekstu.

Przë robòce nad słowôrzã jem sã z wiksza dostosowòł do rozpòrządzeniów Radzëznë Kaszëbsczégò Jãzëka (co pròwdã, w sprawie terminologii bédowóny przez RKJ jô jem wiòldzim dzëlã w „òpòzycji”, ale to je temat na jinszą leżnosc). Wezmë na to: **j**internacjonalizmë sa tu pisóné z **j**-. Labializacjô *o, u* w słowach cëzégò pòchòdzeniô je (w przënòleznëch môlach) téz stosowónô dosc pòwszechno, wnetk bez wëjątków. Wprowadzył jem do słowôrza tej, np. kritikòwóné przez mie przòdë fòrmë **kò**ntra, **kò**ncert. – Przekònałë miã argùmentë prof. J. Trédra, że labializacjô mòże w nëch słowach bëc niepeñnô, tipù *kło*-. Le w szlabizach tipù *komp*-, *komb*-, *bomb*-, *pomp*- jô stosëjã „swòjã” normalizacjã w stronã **kóm**-, np. *kòmpùter*, *kòmbinacjò*, *kòmpaniò*, *kòmpromis*, *bòmba*, *bòmk*, *pòmpa*, *pòmpaticzny*, téz *Hóng-Kóng*,

pimpóng – to w szlabizach „zamklëch” spòłzwãkã. W szlabizach „òtemklëch” je *kòm-*, *pòm-*, np. *kòmandérowac*, *kòmédiô*, *pòmidor*. Tu jesz chcã le dodac, że słowa „pòlsczé” *funkcja*, *funkcjonowac* / *-nalny* itd. i *punkt(ualny)* jem pòstanowił – za doradã prof. J. Trédra - pisac *fónkcjô*, *fónksnérowac* / *-kcjonowac* / *-nalny*, *pónkt(ualny)*.

W słowôrzu jô zaznôczóm czãsto akcent – przez wëtlëszczenié lëtrë akcentowóny, np. *Móm z mòjima ùmazańcama wiele robòtë*. Preferowóny je przeze mie akcent westrédnokaszëbszi, z przechilã na nordã, np. *Òni wiele tegò majątkù ni mielë, to le bëto to, co òni w torbie nioslë. To tu w miészku, to je całi mój majątk. Òni ùceklë przed Ruskama, a òstawilë wiôldzé majątcki tam, za Bùgã. Chcëwémù wiedno cëzy majątk na mëslë. Naszi lëdze dorôbiają sã majątkù za mòrzã a pòtemù dodóm wrôcają*.

Co jaczis czas, jak Bóg dô, jô bądã zamieszcziwôł w tim samym môlu nowszé wersje tegò słowôrza. Jesz mie përznã czasu zéńdze przë przenôszanim cytatów ze słowôrza S. Ramùłta, a tej sã weznã za dalszé pòrządkowanié słowiznë na lëtrã N.

Żeczã wszëtczim błogòsławienstwa zmartwëchwstałégò Pana Jezësa.
Bòże pòmagôj!

Eugeniusz Gółąbk
27 IV 2011 r.

Skróty i znaki

<i>a.</i>	albo
<i>ad</i>	przymiotnik
<i>adm</i>	administracja / -cyjny
<i>adv</i>	przysłówek
<i>agr</i>	agronomia, rolnictwo
<i>akc</i>	akcent
<i>an(at)</i>	anatomia
<i>ang.</i>	angielski(e)
<i>antr</i>	antropologia
<i>apt</i>	aptekarsztwo
<i>arch</i>	archaizm. archaizująco
<i>archeol</i>	archeologia
<i>archit</i>	architektura
<i>ast(r)</i>	astronomia
<i>astrol</i>	astrologia
<i>aut</i>	samochodowy
<i>aw</i>	lotnictwo
<i>baj</i>	bajeczny, legendarny
<i>baw</i>	zabawka
<i>bibl</i>	biblijne
<i>biol</i>	biologia
<i>bot</i>	botanika, rośliny
<i>bud</i>	budownictwo
<i>chir</i>	chirurgia
<i>chem</i>	chemia
<i>cj</i>	spójnik
<i>cybern</i>	cybernetyka
<i>czech.</i>	czechizm, czeski(e)

<i>czł.</i>	człowiek
<i>dawn</i>	dawniej
<i>dem</i>	zdrobnienie (<i>zdr</i>)
<i>dniem.</i>	dolnoniemiecki
<i>dod</i>	dodatni
<i>domysł</i>	domyślnie
<i>dosł</i>	dosłownie
<i>dot</i>	dotyczący
<i>dr</i>	drukarstwo
<i>dziec</i>	dziecięce
<i>dziew</i>	dziewczyna
<i>ekon</i>	ekonomia
<i>ekspr</i>	ekspresyjnie
<i>el</i>	elektryczność
<i>elektr</i>	elektrotechnika
<i>elktron</i>	elektronika
<i>ent</i>	entomologia, owady
<i>etc</i>	i tak dalej
<i>etym</i>	etymologia
<i>euf</i>	eufemicznie
<i>ew.</i>	ewentualnie
<i>f</i>	rodzaj żeński
<i>fam</i>	familijne
<i>farm</i>	farmaceutyka
<i>fig</i>	przenośne (<i>przen</i>)
<i>filoz</i>	filozofia
<i>fiz</i>	fizyka
<i>fizjol</i>	fizjologia
<i>fot</i>	fotografika
<i>fran</i>	francuskie
<i>gaz</i>	gaz
<i>geo</i>	geografia
<i>geol</i>	geologia
<i>gór</i>	górnictwo
<i>gram</i>	gramatyka
<i>grec</i>	grecki
<i>handl</i>	handel
<i>hist</i>	historia, historyczny
<i>icht</i>	ichtiologia, ryby
<i>impf</i>	imperfectum, niedokonany
<i>in.</i>	inny, inaczej
<i>inform</i>	informatyka
<i>int</i>	wykrzyknik
<i>inv</i>	nieodmienne
<i>ir</i>	ironiczne, uszczypliwie
<i>itp.</i>	i tym podobne
<i>jez.</i>	jezioro
<i>jęz</i>	językoznawstwo
<i>jr</i>	prawnicze
<i>karc</i>	karciarstwo
<i>kasz .</i>	kaszubizm, kaszubski(e)
<i>kob.</i>	kobieta
<i>kol</i>	kolejnictwo
<i>komputr</i>	komputerowe
<i>kość</i>	kościelne
<i>kuch</i>	kucharstwo
<i>leśn</i>	leśnictwo
<i>lit</i>	literatura
<i>log</i>	logika

<i>lok</i>	lokalnie, miejscami
<i>lotn</i>	lotnictwo
<i>łac.</i>	latynizm, łaciński(e)
<i>łow</i>	łowiectwo
<i>m</i>	rodzaj męski
<i>mal</i>	malarstwo
<i>mat</i>	matematyka
<i>mech</i>	mechanika
<i>med</i>	medycyna
<i>met</i>	meteorologia
<i>metal</i>	rodzaj metalu
<i>mężcz.</i>	mężczyzna
<i>mil</i>	militaria (militaria)
<i>min</i>	mineralogia
<i>mit</i>	mitologia
<i>mor</i>	morskie
<i>mot</i>	motoryzacja
<i>muz.</i>	muzyka
<i>n</i>	rodzaj nijakí
<i>neol</i>	neologizm
<i>niem.</i>	germanizm, niemiecki(e)
<i>np.</i>	na przykład
<i>num</i>	liczebnik
<i>ogól.</i>	ogólnie
<i>opt</i>	optyka
<i>orn</i>	ornitologia, ptaki
<i>part</i>	partykuła
<i>pedag</i>	pedagogika
<i>pieszcz</i>	pieszczotliwie
<i>pl</i>	liczba mnoga
<i>plast</i>	plastyka
<i>podn</i>	podniośle, uroczyście
<i>poet</i>	poetyckie
<i>pol.</i>	polonizm, polski(e)
<i>por.</i>	porównaj
<i>pot</i>	potoczne
<i>pow</i>	powiedzenie
<i>prn</i>	zaimek
<i>prp</i>	przyimek
<i>przen</i>	przenośnie (<i>fig</i>)
<i>przest</i>	przestarzałe
<i>psych</i>	psychologia
<i>radio</i>	radiowe
<i>relig</i>	religia
<i>rozk</i>	rozkazujący tryb
<i>rub</i>	rubasznie
<i>rus.</i>	rusycyzm, rosyjski(e)
<i>ryb</i>	rybołówstwo
<i>rzad</i>	rzadko, rzadziej
<i>s</i>	rzeczownik
<i>skrót</i>	skrócenie, skrót
<i>śli</i>	słowińskie, <i>arch</i> kaszubskie
<i>słown</i>	słownictwo
<i>socjol</i>	socjologia
<i>sp</i>	sport
<i>st.</i>	stopień
<i>st.</i>	stopień
<i>szk</i>	szkolnictwo
<i>szt</i>	sztuka

<i>teatr</i>	teatr
<i>tech(n)</i>	technika
<i>tel</i>	telefon
<i>telew</i>	telewizja
<i>tj.</i>	to jest
<i>tk</i>	tkactwo
<i>ozn.</i>	to oznacza
<i>ujem.</i>	ujemny, pejoratywny
<i>v</i>	czasownik
<i>vulg</i>	wulgarne
<i>wet</i>	weterynaria
<i>włos</i>	włoski, italski
<i>woj</i>	wojskowe
<i>wulg</i>	wulgarne
<i>wym</i>	wymowa
<i>w zn.</i>	w znaczeniu
<i>z polit</i>	z politowaniem
<i>zazw.</i>	zazwyczaj
<i>zdr</i>	zdrobnienie, zdrobnione
<i>zgard(l)</i>	pogardliwie
<i>zgr</i>	zgrubienie, zgrubione
<i>zł</i>	złodziejskie
<i>złośl</i>	złośliwe
<i>złoż.</i>	forma z przedrostkiem
<i>zwł.</i>	zwłaszcza
<i>zn.</i>	znaczenie, znaczy
<i>zob.</i>	zobacz
<i>zoo</i>	zoologia, zwierzęta
<i>żarg</i>	żargon
<i>żart</i>	żartobliwie
<i>żeg</i>	żeglarstwo
<i>żegl</i>	żeglarstwo
/	znak rozdzielający poszczególne wyrazy, ekwiwalenty (<i>por. skrót: a.</i>)
	oboczne formy wyrazu
[]	nawias zawiera przykładowe zdania
{ }	nawias zawiera objaśnienia innych znaczeń tego samego wyrazu, ew. etymologię niektórych wyrazów

Ajk „Atlas językowy kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich” – wydawany w latach 1970.
- praca zbiorowa pod k. H. Popowskiej-Taborskiej
Be Berka, (ze słownika F. Lorentza, a. O. Kolberg *Dzieta* T 39 „Pomorze”
Bl Bilot Jan (ze słownika F. Lorentza)
Br Aleksander Brücker „Słownik etymologiczny języka polskiego”
Bs Bieszk Stefan (ze słownika Lorentza)
Bù Alojzy Budzisz (ze słownika F. Lorentza a. z. „Zemja Kaszëbskô”)
Ce Florian Ceynowa (lekarz, działacz, pisarz XIX w)
Cr Chrabkowski Augustyn (Andrisów Gùst, felietonista)
Dh Hieronim Derdowski (poeta, publicysta XIX / XX w.)
Fm Feliks Marszałkowski (działacz, publicysta)
Fs Franciszek Sędzicki (poeta, bajkopisarz)
Gb Gottlieb Bronisch [z. „Wybór polskich tekstów gwarowych”]
Gf Gołąbek Franciszek (Wysoka, osoba prywatna)
Gh Gołąbek Helena (Osowa, osoba prywatna)
Gk „Gramatyka kaszubska“ E. Breza i J. Treder
Gò Eugeniusz Gołąb(e)k

Gp „Gramatyka pomorska” F. Lorentz (T I - III)
Gr ks. Franciszek Grucza (IV Ewanielje)
Hf Aleksander Hilferding (badacz rosyjski XIX w.)
Hpt Hanna Popowska-Taborska („Szkice z kaszubszczyzny“ i in.)
Hz Friedhelm Hintze (językoznawca, kontynuator słownika Lorentza)
Ja Bolesław Jażdżewski (rolnik, pisarz)
Jb Józef Borzyszkowski (historyk)
Jd Jan Drzeżdżon (pisarz, literaturoznawca)
Jk Jan Karnowski (prawnik, poeta)
Jw Władysław Jankowski (osoba prywatna, Chwaszczyno)
Km Edmund Leon Kamiński (Wejherowo)
La Aleksander Labuda (autor słowników pol.-kas.)
Lh ks. Leon Heyke (poeta)
Lr Landowski Ryszard (Wdzydze, autor humoresek)
Lz Friedrich Lorentz (językoznawca - „Gramatyka Pomorska”, „Pomoranisches Wörterbuch”)
Ła Anna Łajming (pisarka polsko-kaszubska)
Ma Aleksander Majkowski (pisarz, działacz, lekarz)
Mc Cybulski Marek (językoznawca, autor podręcznika do nauki j. kaszubskiego)
Mh Maria Hasse (Karczemki, rolniczka)
Mò Modlitewnik „Më trzimómë z Bògã“ - E. Prëczkòwsczi, E. Gòłąbk
Na Alojzy Nagel (poeta z Kielna)
Nl Augustyn Necel (pisarz, rybak)
Pa Jan Patoek (nauczyciel, folklorysta - ze słownika F. Lorentza)
Pb ks. Gustaw Pobłocki (Słownik)
Pi Jan Piepka? (F. Lorentz „Pomoranisches Wörterbuch”)
Pk „Pieśni z Kaszub” - Kirstein-Roppel
Po Pontanus (Mòstnik, Brugmann XVII w.)
Pp Jan Piepka (Staszków Jan – poeta, pisarz)
Pr Eugeniusz Pryczkowski (wydawca, poeta)
Ra Stefan Ramułt (Słownik języka pomorskiego – XIX / XX w.)
Rkj Radżëzna Kaszëbsczégò Jãzëka przë ZK-P
Rl Leon Roppel (poeta, redaktor książek kaszubskich)
Ro Jan Rompski (poeta, etnograf)
Ru Mikołaj Rudnicki (językoznawca - ze słownika F. Lorentza)

SEK Słownik Etymologiczny Kaszubszczyzny – W. Boryś, H. Popowska-Taborska
 Sg Stefania Grzegowska (osoba prywatna, Chwaszczyno)
 Sj Stanisław Janke (poeta, reportarzysta)
 Sp Stanisław Pestka (poeta, publicysta)
 Sy ks. Bernard Sychta (Słownik gwar kaszubskich VII tomów; XX w.);
 To Z. Topolińska (z F. Lorentz „Pomeranisches Wörterbuch“)
 Tj Treder Jerzy (językoznawca, mi.in. redaktor Słownika J. Trepczyka)
 Tr Jan Trepczyk (poeta, autor Słownika pol.-kasz.)
 Zs Zdzisław Stieber (językoznawca - tekst gwarowy z Luzina w „Dialektologia języków zachodnio-słowiańskich)

a 1. n od A do Z(et) òd A do Z(et); **gdy się powie A, trzeba powiedzieć i B(e)** czej sã pòwie A, trzeba rzec i B(e); **2. cj nic a nic** dëcht nick *a.* ani përna; **jeden lubi to a drugi co innego** jeden lubi to a drëdzi co jinégò; **3. adv a tak** kò tak; në tak; a tak; **4. a przecież ci mówiłem!** kò (*a.* doch / tec) jò cë gòdòł!; **a właśnie, że nie tak!** *a.* (*a.* bò) prawie, że nié tak!; **a jednak ja miałem rację!** *a.* jednak jò miòł pròwdã! **a dajże mi ju spokój!** *a.* dójże mie ju pòkù! **a, gdzieżby tam!** dze tam!, *a.* (*a.* e, ale) dze tam!, ale!

abazur *m* przëcemk (*Sy*) *m*; *ew. Tr:* cénica *f*, cenidło; *ew. w zn. pol. klosz:* gloka *f*
abdykacja *f* abdikacjò *f* [ti -cji], zrzeczenié sã tronu / królestwa / panowaniò
abdykować *v* abdikòwac, zrzec sã tronu / ławelnicë, ùstãpic z tronu, zrzec sã panowaniò, òddac władzã

abecadło *n* abecadło *n*, alfabét *m* [tegò abecadła / alfabétu]

aberracja *f* òdchilenié *n*, òdchiłka *f*, *psych:* òdchiłka ùmëstowò, stón nienormalny, pòmieszanié rozëmù / mògù / ùmëslu

abnegat *m* zaniedbańc, nielusnik, òpùstnik, òdrap, szadélc *m* {‘òdrap’ *dost.* = *czł. òdrapóny na twarzë*; ‘szadélc’ = *dost. czł. nieùczosóny* – *zob. rozczochraniec*};
kobieta (dziewczyna) ~ czuchra, nielusnica *f*, nielusò białka / nielusy dzeùs / nielusé dzëwczã {‘czuchra’ *in. zob. czupiradło*}; *por. brudas(ka), łachmaniarz*

abonament *m* abònament *m*

abonent *m* abònent *m*

abonować *v* zapisëwac (*a.* miec so zapisóné / zamówioné ù brifczy / lëstowégò) gazetã / czãdnik, abònowac gazetã {‘czãdnik’ *zob. czasopismo*}

absencja *zob. nieobecność*

absolucja *f* absolucjò *f* [ti -cji] – **1.** zwòlnienié *n* òd czegòs; **2.** rozgrzeszenié *n*, òdpùszczenié / przebòczenié grzéchów

absolut *m* absolut *m*

absolutnie *adv* kòniecznie || -no, jak nòbarzi, bez dwùch zdań; *ew. absolutnie* || -no; ~ **nic** dëcht nic / nick; ~ **nie (w żadnym wypadku)** nijak nié, w żòdnym przëpòdkù / wëpòdkù. *Por. ogół (w ogóle)*

absolutny *ad* absolutny – **1.** całowny, całkòwiti, bezwzglãdny; **temperatura ~nego zera** *fiz* temperatura absolutnégò zera; **2.** pewny, nie pòdlëgający wãtplëwòscë; **3.** samòstójny, samòrządny, samòwładny, niez(a)nò)leżny òd niczegò ani nikògò

absolutorium *n inv* absolutorium *n inv*

absolutyzm *m* absolutizm *m*, samòpanowanié (*Tr*) *n*

absolwent *m* absolwent *m*

absorbować *v* **1.** *fiz chem* absorbòwac, wcëgac w se, wchłaniac || wchłoniwac w se, wmiakac, wiãzac chemicznie [òn absorbùje / wcygò / wchóniò || wchłoniwò / wmiakò / wiãze]]; *por. chłonać, pochłaniać, wchłaniać*; **2.** zajmac czëjãsz ùwògã, zabierac

kòmùs czas, zamùdzac, mùdzec, *żart* zabawiac kògòs [Òn mie tu zabiérò czas / mùdzy / zamùdzò / zabòwiò, a mòja robòta lezi.]

absorpcja *f* absorpcjò *f* [ti -cji] – **1.** *fiz chem* wchłónianié / pòchłónianié / wchłóniáce || wchłónienié gazów przez cecze abò cała stafé; **2.** *gram* wchłónianié / wchłóniáce jaczégòs elementu słowa przez jinszi

abstrachować *v* abstrachòwac òn abstrachùje] – **1.** mówic ò czims w òderwanim òd główny sprawë, pòmijac cos (mni wòzné rzeczë) w rozëmòwanim czë mówienim; **2.** *uogólniac*: òglëc *Tr*, zòglëwac [òn abstrachùje / ògli / zògliwò]; **mówić ~chujac od czego** gadac / mówic, nie zdrzacë na co / pòmijajacë cos, mówic w òderwanim òd czegòs / z pòminiącym czegòs. [Jò tu to (tã sprawã) pòmijóm (abstrachùjã òd tegò / òd ti sprawë), bò chcã rzec...]

abstrachowanie *n* abstrachòwanié *n*, *zazw.* pòmijanié czegòs, mówienié ò czims w òderwanim òd jinszi (colemã mni wòzny) sprawë

abstrakcja *f* abstrakcjò *f* [ti -cji] – **1.** nõdba, *a.* twierdzenié òderwóné / òdewstałé òd jawernotë *a.* òd facticznégò stanu rzeczë; **2.** *mal* fantazjò, òbròz wëmészlony, niepòdobny do czegòs, co pò pròwdze jistnieje

abstrakcyjny *ad* abstrakcyjny, *tzn.* fantazyjny, niedosłowny, òdewstałi / òderwóny òd jawernotë, nie òparti na doswiòdczenim, nie dajacy sã wprowadzëc w żecé / w czyn [abstrakcyjné mészlenié / malarstwò, abstrakcyjnò malëtwa]

abstynencja *f* abstynencjò *f*, strzëmòwnota || -nosc (*Tr*) *f* [ti -cji, -të || -scë]

abstynent *m* abstinent *m*, czł. niepijacy (alkòhòlu) *a.* niepòlacy (cygaretów), strzëmòwnik (*Tr*) *m.* *Por.* **ascetyk**

absurd *m* absurd *m*, sprzëcznosc *f* (sprzëcznosc sama w sobie || se), rzecz nielogicznò; *ew.* cos, co je nawet nie do pòmészleniò, cos nie do wiarë, pòmieszanié z pòplatanim. *Por.* **bezsens, brednia**

absurdalny *ad* absurdalny, niepròwdzëwi, niepròwdopòdobny, sprzëczny w sobie, niemòzłëwi, nielogiczny; (**naj**)~**niejszy** (nò)absurdalniészzi, (nò)barzi absurdalny. *Por.* **bezsensowny, bezcelowy, nierozsãdny, odwrotny**

aby *cj* **1.** zebë, cobë, bë, *rzad* abë [Chłòdnicë (*chłòdnie*) mają w karczmach, abë chłòdzëc piwò. Najãł so méstra, abë mù zrobił płot. - *Lz*]; **2.** abò, przënòmni; **aby aby** knap, le tak z biédã, ledwie ledwie, le tak pé a pé, mało co

aceton *m chem* aceton *m*

acetonowy *ad* acetonowi

acetylen *m gaz* acetylen *m*

acetylenowy *ad* acetylenowi

ach! *int* ach!, ó! oo! ala na! ala ze! a jenë! a jenë, jo!

Achilles *m mit* Achilles *m*; **pięta** ~**sa** *zob.* **achillesowy**

achillesowy *ad* achillesowi; **pięta** ~**wa** piãta Achillea, Achillesowò piãta, *przen* krëchòwizna, słabizna, słabò strona, biédã [Szkòlny włòzł na mòjã krëchòwiznã i jò przepòdł. Kòzdi nõlepi znaje swòjã krëchòwiznã. – *Sy*]

achromatyczny *ad* achromaticzny

aczkolwiek *cj* co pròwda (*Sy*), pròwdac (*Sy*), wpròwdze (*Sy*), chòc

adamaszek *m* adamaszk *m*

adamaszkowy *ad* adamaszkòwi

Adam *m* Adam (|| *lok* Ja-) Jadam; **jabłko** ~**a** (j)adamòwe jabkò, gòrdzel *f*

adamowy *ad* adamów, adamòwi (|| *lok* ja-); **w stroju** ~**m** w (j)adamòwym stroju; wënagòlony, na nagò, czësto gòli / gòło; tak, jak gò Pòn Bóg stwòrzył

adaptacja *f* adaptacjò *f* [ti -cji], przëstosowanié, dostosowanié, dopasowanié *n*, *pot* przeròbka, przebudowa *f*

adaptować *v* przēstos(ow)ēwac / dostos(ow)ēwac (|| dostosywac || -sowiwac), przē- / dopas(ow)ēwac (|| -sywac || -sowiwac); *ew.* adaptowac [òn przē- / dostosywô || dostosowiwô, przē- / dopasywô || -sowiwô / adaptēje]

adaptować się przēstosowac / dostosowac sã, przēpasowac / dopasowac sã, *ew.* przēnãcēc sã, przēwēknãc (np. do warēnków, do òtoczeniô); *ew.* adaptowac sã, *żart* wrosc w òtoczenié

adekwatny *ad* zgòdny z czims, dostosowóny; *ew.* pasowny, òdpòwiedni

adept *m* adept *m* – **1.** praktikant, wprowadzony *m*; **2.** *zwolennik*: przēstojnik (np. przēstojnik jaczi doktrinē czē szkòlē filozoficzny), adept *m*

adiunkt *m* adiunkt *m*

adjustacja *f* adjustacjô *f* [ti -cji]

adjustować *v* adjustowac; *ew.* redagòwac tekst òd stronē editorszczi

adiutant *m* adiutant *m*

administracja *f* administracjô *f*, zarząd *m* [ti -cji, tegò zarządu]. *Por.* **administrowanie**

administracyjnie *adv* administracyjnie || -no, ùrządowò

administracyjny *ad* administracyjny, zarządzający; **urząd** ~ ùrząd administracyjny; **rada** ~a rada administracyjnô

administrator *m* administrator *m* [tegò aministratora], zarządca *m*; *ew.* szef, czerownik *m*

administratorka *f* administratòrka *f* [ti administratòrczi]; *ew.* szefòwò, czerownicza *f*

administrować *v* administrowac, zarzãdzac || zarzãdzēwac, zawiadēwac *Ra*, rzãdzēc, zajmãc sã / administrowanim, czerowac administracjã [òn administrēje / zarzãdzò || zarzãdzywô / zawiadiwô / zajmô sã / czerēje]

administrowanie *n* zarzãdzanié, administrowanié, zawiadiwanié *n*. *Por.* **administracja**

admiracja *f* pòdzyw *m*, ùwielbienié *n*

admiralicja *f* admiralicjô *f* [ti -cji]

admiral *m* admiròł [tegò admirała] *m*

admirować *v* pòdzēwãc, wielbic, òsoblēwie achtnãc, *pot* nadskakiwãc

adnotacja *f* adnotacjô *f*, dopisk *m*, przepisk *m* [ti -cji, tegò -piskù || -ka]

adopcja *f* wzãcē (np. dzecka) za swòje, przēbranié *n*; **wziąć kogoś w ~ję** wzãc || wzyc kògòs za swòje, przēbrãc

adoptować *v* wzãc || wzyc (np. dzeckò) za swòje, przēbrãc

adoptowany wzãti za swòje, przēbróny; **dziecko** ~ne zaswójk *m*, przēbróné dzeckò (przēbróny syn, przēbrónò córka) [tegò zaswójka]

adoracja *f* adoracjô *f* [ti -cji], òkazywanié tczē, wielbienié, ùwielbianié *n*, *pot* nadskakiwanié kòmù *n*

adorator *m* adorator, wielbicél *m*, *pot* nadskakiwajk *m* [tegò -ratora, -bicela, -wajka. *Por.* **amant**

adoratorka *f* adoratòrka, wielbicelka *f*, *pot* nadskakiwajka *f* [ti -ratòrczi / -bicelczy / -wajczy]

adorować *v* adorowac, wielbic, òkazēwãc tczã, *pot* nadskakiwãc kòmù, skakãc kòlē kògò, pòdchlebiãc sã kòmù; *ew.* bęc w kògò wezdrzony jak w òbròzk, baro achtnãc kògò

adres *m* adres *m* (|| (*Tr*, *Sy*) adresa *f*); **to było powiedziane pod twym ~sem** to bëło ò ce rzeklē; to bëło rzeklē pòd twòjim adresã; to bëło w twòjã stronã szcerowóné, to bëło na ce(bie), „pitē” do cebie

adresat *m* adresat *m*

adresatka *f* adresatka *f*

adresować *v* adresowac

adresowany adresowóny [Ten lēst bëł falszēwie (*lěchò, milno, blãdno*) adresowóny. *Lz*]

adresowy *ad* adresowi [Adresowô strona. *Lz*]

adriatycki *ad* adriaticczy

Adriatyk *m* Adriatik *m*

adwent *m* adwent (*lok:* || (j)adweńt || -wańt || -gwańt), przedgódnik; *ew. zdr.* adweńtk, adweńcëk (|| *Ra* jadweńcëk) *m* [Adwent to je mòtny czas (*czas, czej sã mòtô wełnã*). *Sy W* adwence dziecë chòdzą na rôrotë z lãpionama. Adwent sã wnet skùnczi, a tej są swiãta. - *Gò* Przed jadweńtã. *Pò* jadweńce. Jesz jedna niedzela ë ju mdze pò jadweńcëkù. - *Ra*]

adwentowy *v* adwentowi (*lok:* || (j)adweńtowi || jagwańtowi), *arch:* przedgódny, przedgòdowi [Ùbawic sã jak w przedgòdnym tuńcu (*tj. nijak sã nie ùbawic*) *Sy Jò* nôbarzi lubiã adwentowi czas / adwentowé piesnie. *Gò* Jadweńtowé nôbòżeństwò; pòst jadweńtowi; piesnie jadweńtowé. *Ra*]

adwentysta *m relig* adwentista *m*

adwentystka *f relig* adwentistka *f*

adwersarz *m* procëmnik, przecywnik *m*

adwokacki *ad* adwòkacczi [Adwòkacczi pisòrz. Przed sądã òn gòdòł dëcht pò adwòkackù. Të to dëcht pò adwòkackù zrobił. - *Lz*]; **kancelaria** ~**a** kancelariò adwòkackò, biòro adwòkacczé

adwokactwo *n* adwòkactwò *n*

adwokat *m 1.* adwòkat *m*; *ew.* prawnik, òbrońca sądowi, *przest. niem.* rëchcenwalt *m*; *zdr* adwòkatk *m* [W Kartuzach są dwaji adwòkatowie (*a. adwòkace*). *Lz* Szczekwë (*pëskati babë, jãdzë || jizë*) razu adwòkat nie przeszczekò, ani pies. *Sy*]; **pełnić rolę** ~**ta** adwòkatowac [Dlëzi jak dzesãc lat òn adwòkatowòł w Kartuzach. Jò cë bądã adwòkatowòł w ti sprawie. - *Lz*]; **kształcić się na** ~**ta** ùczëc sã / sztòlcëc sã / szkòlëc sã za / na adwòkata; **wybrać zawód** ~**ta** wëbrac so fach / wark / zawód adwòkata; **2.** *pot czł. stający w czyjejs obronie:* zastawnik, zastòwca, ògròdzała, ògrodzëlc, òbrońca; *ew. lok:* chòchùlc, bronisz *m*; **3.** *w zn. mówca:* pròwca, mówca *m*, żart rëchcenwalt *m* [Òn / òna gòdòł / prawi jak taczì rëchcenwalt. *Gò*]

adwokatk *f 1.* pani adwòkat *m*; *pot* adwòkatka, *przest. rëchcenwaltka f f*; **2.** *kobieta stająca w czyjejs obronie:* zastawnica, chòchùlcka *lok. Por. adwokat 2.*

adwokato *f* *żona adwokata:* adwòkatowa białka, białka adwòkata, adwòkacënò *f*

adwokatura *f* adwòkatatura, pròwnica (*Tr*) *f*

Adyga *f geo* Adiga *f*

afekt *m* afekt *m*; *ew.* emòcjò *f* [tegò -tu, ti -cji; Zabójstwò (pòpełnioné) w afekce. *Gò*]

afektowany *ad* afektowóny; **mówić w sposób** ~ mówic w spòsòb afektowóny, mówic z taczim przejącym w gòsu (jakkbë sã bëło czims baro przejątim) / z przesadã (w gestikùlacji / w akcentowanim)

afera *f 1.* afera *f*, òszëkaństwa / szwindle / złodziejstwa / nadùżëca finansowé - pòpełnioné colemało przez karno lëdzy, żart smierdzącò sprawa [W ti firmie òsta wëkrëtò wiòlgò afera, w jaką zamiészóné je pòrãnsce lëdzy. *Gò*]; **2.** pògòrcha *f*, jiwier *m* { 'pògòrcha' = niezgòda, niepòrozëmienié, klòtniò; 'jiwier' = wiòldzi kłòpòt i gòrz}. *Por. awantura, amabaras*

aferowy *ad* aferowi, aferalny [Przestãpstwò ò charakterze aferowim / aferalnym. *Gò*]

aferzysta *m* aferzysta; *ew.* òszëkańc, złodzëj *m*; *ew.* jeden z tëch złodziejów / òszëkańców

Afganka *f* Afganka || -gónka *f*

Afgańczyk *m* Afgańczyk *m*

Afganistan *m* Afganistan *m*

afirmacja *f* ùznanié / pòpiarcé (czegòs), zgòda / przëzwòlenié (na cos)

afirmatywny *ad* przëzwòlający, żëczny || żëczlëwi, pòzytywny

afirmować *v* pòpierac, ùznawac (za dobré / pòżëteczné), zgadzac sã (na cos)

afisz *m* ògłoszenié *n*, plakat *m*

afiszzer *m* rozlepiôcz plakatów; plakatnik *m*

afiszować się **1.** przeslecac sã przed kògùm, wëslecac sã z czegò (= chwalęc sã / bûsznic sã czim), paradowac w czims / przed kògùm, pòkazëwac sã, robic cos na pòkòzk, robic cos wedle lëdzy (zëbë lëdze to widzelë) {‘przeslecac sã’ = *pol.* *kokietować, zwracać na siebie uwagę; por.* ‘wëslecac sã’ = *pol.* a) *afiszować się, pokazywać się przed ludźmi*; b) *ùniewinniac się*} [Tak sã przeslécòł, òn pewno chcòł zëbësmë gò wzälë na wieselë. Dzëwczã szło do kòscoła, zëbë sã wëslecac ze swòji sëkni. - *Sy*]; **2.** *zob. pysnić się*

aforystyczny *ad* afòristyczny, rzeczënowi (*Tr*)

aforyzm *m* afòrizm *m*, pòwiedzenié *n*, rzeczëna *f* (*Tr*); *ew.* w *zn. pol.* *hasło, slogan: zëwiszcze m*

afront *m* zniewòga *f*, zniewòzenié *n*, afront *m* [To bëł wiòldzi afront dlò mie. *Lz*]

Afryka *f* Afrika *f*

Afrykanin *m* Afrikón, Afrikaniczik *m* [tegò Afrikóna || -kana / -kaniczika]

Afrykanka *f* Afrikanka || -kónka *f*

afrykański *ad* afrikańszci

agat *m* *min* agat *m*

Agata *f* Agata (|| *lok* Ja-), Gaga, Gasza, *zdr* Agatka *f*

agawa *f* *bot* agawa *f*, *lok* zelónk {‘agawa’ *nazwa błędnie kojarzona z geranium – zob.;* ‘zelónk’ *in = pol. bot: gajnik lśniący*}

agencja *f* agencjòf [ti -cji], przedstawicelstwò firmë / jinstitutioni

agencyjny *ad* agencyjny

agenda *f* agenda *f*, notatnik *m*, *Tr* wpisnò ksàga *f* – ksàga do zapisywaniò spròw bieżącëch wëmògającëch załatwieniò

agent *m* agent *m*; ~ **ubezpieczeń** agent ùbezpieczeniowi, przedstawicél / przedstòwca / wësłannik firmë ùbezpieczeniowi; ~ **wywiadu** agent wëwiadu, wëwiadowca *m*; *ew.* szpiég, donosëcél *m* [tegò donosëcela]

agentka *f* agentka *f* – **1.** przedstawicielka / wësłanniczka firmë; **2.** szpiegòwnica *f.* *Por. ajentka, donosicielka*

agentura *f* agentura *f*; *zazw.* agentura wëwiadu / wëwiadowczò / szpiegòwskò; *por.* **agencja**

agenturalny || ~owy *ad* agenturalny, agenturowi; *ew.* diwersyjny, szpiegòwsczi; **działalność** ~a robòta agenturalnò || -rowò / diwersyjnò / szpiegòwskò, dziejanié agenturalné || -rowé / diwersyjné / szpiegòwsczé

agitacja *f* agitacjò *f* [ti -cji], namòwianié / przekònywanié (do czegò), parłãzné zachãcywanié do czegòs, zachwòlanié (czegò) *n*; *ew.* podskòcianié (do czegò) *n*;

uprawiać ~jé prowadzëc / robic agitacjã; *zob.* **agitować.** *Por.* **propaganda**

agitator *m* agitator, zachwòlańc, zachwòlòrz (*Sy*), ùdostòwòcz (*Tr*), namòwiòcz (*Gò*) *m.* *Por.* **propagator**

agitować *v* agitowac (za czims), namawiac, przekònëwac (do czegò), zachwalac || zachwòlëwac (cos), pòdskacac ùdostawac (kògòs do czegò) [òn ùdostòwò / agitëje / namòwiò / przekònywò / zachwòlò || -liwò / pòdskòcò]. *Por.* **propagować**

aglomeracja *f* aglomeracjò *f* [ti -cji], nagromadzenié (czegòs) *n*; ~ **miejska** aglomeracjò miastowò, wiòldzé miasto; **gdańska (trójmiejska)** ~ gduńskò (trójmiastowò) aglomeracjò *f*

aglomerat *m* aglomerat *m*, zlepiszczë *n*, zlepinà *f*, klums *m*; niejednoòrtnò masa, mieszóнка *f.* *Por.* **amalgamat, breja**

aglutynacja *f* **1.** jëz aglutinacjò *f* [ti –cji]; **2.** *biol med* aglutinacjò *f*, zlëpianié sã, gromadzenié sã w gruzle / grupczì, grupkòwanié sã

agonia *f* kònanié, ùmieranié, kùnczenié *n*; **być w ~nii** kònac, ùmierac, kùnczéc zécé, dogòrëwac, bëc na ùmercym / na ùmrzenim, *zart* bëc na ùtëpie, ùtëpòwac

agrafka *f* agrafka, szpilka *f* (szpilka do zapiãcò || -cégò). *Por.* **sprzączka, spinka**

agrarny *ad* rólny, agrarny

agregat *m* agregat *m*

agresja *f* agresjò *f* [ti -sji] – **1.** zadzérnosc || -nota *f*, zadzéwanié, zaczépianié *n*, górz *m*, złosc *f*; **2.** napadniãcé, najachanié, ùderzenié *f*, nòpòd, nòjòzd *m* [tegò nòjazdu / nòpadu]. *Por.* **najazd, napad**

agresor *m* agresór [tegò -ora]; *ew.* zadzéwòcz, zadzéwca, zadzéwajk, zadzérca, zaczépca; *zn.* *mężczyzna skory do bójek*: bijòk, *fig* kùrón *m.* *Por.* **napastnik**

agresorka *f* agresórka, zadzéwòczka, zadzéwajka [ti -sórczi, -wòzczzi, -wajczi]

agrest *m* krëzbùla, kòsmatka, *lok*: wëprzëna *f*, agrest (*lok*: || ãgrest || ãgriz) *m*, *pl*: krëzbùle, agrestë, kòsmatczi

agrestowy *ad* krëzbùlowi, kòsmatkòwi, agrestowi; *lok*: ãgrestowi, wëprzënowi

agresywny *ad* zadzérny, zadzéwny, agresywny, zaczepny {*st.* (*naj*)wyższy: (nò)zadzérniészzi, (nò)zadzéwniészzi, (nò)zaczepniészzi, (nò)agresywniészzi; *ew.* (nò)barzi zadzémy *itp.*}; *ew.* ùjadlëwi, wòjarsczi, zli, bùchający gòrzã, rozżarti, spieklony, rozbestwiony, rozdiablony, òszòlafi, òstri, dzëczi, natrzasfi, òszlapsóny (tj. taczi, co sã zarò rwie do bicò), nièdpanowóny

agronom *m* agronom *m.* *Por.* **ekonom**

agronomia *f* agronomiò [ti -nomii] *f*, nòùka ò rolnictwie, *Tr*: ùczba gbùrzeniò

agronomiczny *ad* rólny, gbùrsczi, agronomiczny

agrotechnik *m* agrotechnik *m*

agrotechnika *f* agrotechnika *f*

agroturyzm *m* agroturizm *m*

agroturystyka *f* agroturistika *f* [ti -sticzi]

ahistorycznie *ad* ahistoriczno || -cznie, w spòsòb ahistoriczny, bez ùwzglãdniwaniò czinnikòw historicznëch

ahistoryczność *f* ahistorycznosc *f* – nie ùwzglãdniwanié czinnikòw historicznëch, brak perspektiwë historiczny

ahistoryczny *ad* ahistoriczny – wërwóny z kòntekstu historicznégò, bez perspektiwë historiczny, nie ùwzglãdniwający czinnikòw historicznëch

ahistoryzm *m* ahistorizm *m* – ùjimanié i jinterpretowanié faktów i zjawisków spòlëcznëch abò kùlturalnëch w òderwanim òd warënków rozwòju historicznégò

aj! *int* ała!, óła!, óól!, ej!, aj! ùff!, ùch!

ajencja *f* ajencjò *f* [ti -cji]; *ew.* dierzawa *f*, pachtowanié *n*

ajencyjny *f ad* ajencyjny *f*

ajent *m* ajent *m*; *ew.* pachtòrz, dierzawca *m*

ajentka *m* ajentka *m*; *ew.* pachtòrka, dierzawczëni *f*, kòbiéta, co pachtëje / dierzawi, np. bar, hotel *itp.*

ajerkoniak *m* ëjerkòniak *m*, kòniak jajeczny

akacja *f bot* akacjò (|| -cëjò) *f* [ti -cji] [Akacëje w ògrodze ksãdza ju przekwitë. *Lz*]

akacyjny *ad* akacjowi [Akacjowé kwiatë. *Lz*]

akademia *f* akademiò *f* [ti -mii] – **1.** wësokò szkòła; *ew.* ùniwersytet *m*; **2.** ùroczësté zgromadzenié / zebranié / zéñdzenié (z jaczis leżnoscë) *n*

akademicki *ad* akademicczi; **dom** ~ akademik *m*, akademicczi (sztudeñcczi) gòscyñc / hotel / dóm (*a.* bùdink); *ew.* bùrsa *f*; **kwadrans** ~ akademicczé piãtnòsce minut / wiertel gòdz(ë)në; **po ~ku** pò akademickù, w spòsòb szablonowi / schematiczny / sztiwny (bez pòlotu, bez fantazji)

akapit *m* akapit, *Tr*: òdsek *m*

akcelerator *m* akcelerator [tegò -ratora]; *ew. żart pòněkòcz m*

akcent *m* akcent, przęcësk, przëzwãk; *ew. arch doraznik m*; ~ **dynamiczny** akcent / przęcësk dynamiczny; **mówić z dobrym ~em angielskim** miec dobrã wëmòwã angielską, gadac jak rodowiti Anglik; ~ **cudzoziemski** cëzò wëmòwa

akcentować *v* akcentowac

akcentowanie *n* akcentowanié *n*

akceptacja *f* zgòda, *rzad* akceptacjò [ti -dë, -cji] *f*, przëzwòlenié (na cos) *n*; *ew. pògòdzenié sã n* (z czim, np. z chòrobã / kaléctwã); ~ **kogoś (innej osoby)** akceptacjò jinszi òsobë / žëczné przëjãcë kògòs / lëdanié (znòszanié, scerpianié) / pòlubienié kògòs; **potrzeba ~cji** pòtrzeba akceptacji, pòtrzeba žëcznégò przëjãcò włòsny òsobë przez òtoczenié / przez blëznëch; **przedstawić do ~ji** dac do zatwierdzeniò / do akceptacji; *ew. wëstãpic / pòprosëc ò zgòdã. Por. afirmacja (afirmacja świata)*

akceptować *v* zgadzac sã, przëzwalac, przëjimac || przëjmòwac cos, bëc za czim, przëchilac sã do cze(gò), bëc przëchilnym (kòmù / czemù); *ew. ùzna(wa)c, zatwierdzac, gòdzëc sã z czim; ew. akceptowac; ~ warunki* zgadzac sã na (bédowóné) warënczi, przëjimac || przëjmòwac warënczi, jic na (bédowóné) warënczi. *Por. zaakceptować*

akces *m* przëstãpienié (do czegò) *n*, przëstanié (do czegò / na co) *n*, włączenié sã (w cos), przëłączenié sã (do czegòs); **zgłosić** ~ zgłòsec swòjã wòlã przëstãpieniò (do czegò) / przëstaniò (do czegò / na co) / włączeniò sã (w cos) / przëłączeniò sã (do czegòs)

akcesoria *pl* akcesoria *pl* – **1.** dodatczy, dodòwczì *pl*; **2.** teatr rekwizytë *pl*; **3.** szt atributë *pl*

akcja *f* akcjò *f* [ti -cji] – **1.** *fabuła utworu literackiego: fabuła f*; **2.** *działalność, robota: dziejanié n, robòta f; ruch: ruch m, rësznota f; przedsięwzięcie: przedsewzãcë n; ~ organizacyjna.* dziejanié òrganizacyjné, akcjò / robòta òrganizacyjnò; ruch òrganizacyjny; *ew. òrganizowanié n; ~ dywersyjna mil* szkòdlëwë || -dné dziejanié, szkòdlëwò robòta, akcjò diwersyjnò; *ew. szkòdnictwò n; ~ obronna* òbrona, akcjò òbronnò / òbronnò akcjò *f*, òbronné dziejanié (dziejanié pòdjimóné / pòdjãtë / przedsewzãtë dlò òbronë), defenzywa *f*; ~ **zaczepna** zadzëwnò / zadzërnò / zaczëpnò akcjò / robòta, zadzëwné / zadzërné / zaczëpné dziejanié, kroczi / wëstãpienia zadzëwné / zadzërné / zaczëpné; ofenzywa *f łac.*; *ew. prowòkacjò f*; **3.** kwit *m*, papiór wòrtoscowi, bankòwò akcjò [Bankòwò akcëjò. *Lz*]

akcjonariusz *m* akcjonariusz *a.* akcjonéra *m*; **zebranie ~y** zéńdzenié akcjonariuszów / akcjonérów

akcyjny *ad* akcyjny; **towarzystwo ~ne** zrzeszenié / towarzëstwò akcyjné; *ew. akcyjnò stowòra Tr*

akcyza *f* akcyza *f*, pòdatk òd towarów (òrt pòstrëdnégò pòdatkù) [Më mùszimë akcyzã ë jiné pòdatczy zapłacac. *Lz*]

aklamacja *f* aklamacjò *f* [ti -cji] – **1.** przëjãcë jaczis ùchwałë / wnioskù jednomëslno bez głòsowaniò; **wybór / przyjęcie przez ~ję** wëbranié || wëbiér || wëbór / przëjãcë przez aklamacjã; **2.** krzikniãcë (òkrzik *m*) na pòwitanié abò jakò wërażenié zgòdë na co, ùznanié czegò

aklimatyzacja *f* aklimatizacjò *f* [ti -cji] - przënãcenié sã / przëwëkniãcë / przëstosowanié sã do klimatu *a.* do nowëch warënków žëcégò

aklimatyzacyjny *ad* aklimatizacyjny; **proces** ~ proces aklimatizacyjny - proces (przemiana *f*), jacégò cëlã je dostosowanié do nowëch warënków žëcégò

aklimatyzować (się) aklimatizowac (sã); *ew. przëstosowac (sã), przënãcëc (sã), przëwëknaç*

aklimatyzowanie (się) *n* aklimatyzowanié (sã) *n*; *ew. przënãcywanié (sã), przëstosowiwanié (sã) || przëstosywanié (sã)*

akolita *m* akòlita *m*

akomodacja *f* akòmòdacjò *f* [ti -cji] – **1.** przënãcenié sã / przëwëkniãcé / przëstosowanié sã do natãzeniô widu; **2.** ùmiejãtnosc / zdolnosc przëstosowaniô sã, dżibkòsc (szëk, ùkładnosc) w przëstòwanim z lëdzama; *ew.* ùpòdobniwanié sã do òtoczeniégò

akompaniament *m* akómpaniament *m*, przëwtór *Tr* [tegò -ntu / -tóru]; *ew.* towarz(ësz)enié *n*, *przest. niem:* béglëjtung *m*; ~ **na fortepianie** akómpaniament *a.* przëwtór / *ew.* towarz(ësz)enié na klawirze; **z ~em** z akómpaniamentã *a.* z przëwtórã

akompaniator *m* akómpaniator [tegò -niatora], przëwtórznik *m* *Tr*

akompaniatorka *f* akómpaniatorka, *Tr:* przëwtórznica *f* [ti -niatòrczi / -tòrznicë]

akompaniować *v* akómpaniowac, przëwtarzac; *ew.* towarz(ësz)ëc [Skrzëpkòwi bialka akómpaniëje / przëwtòrzò / towarzi na klawirze. *Gò*]

akord *m* **1.** *muz* akòrd *m* [tegò akòrdu, w tim akòrdze; Akòrdë durowé i molowé. Ta melodia je òpiartò na akòrdach mòlowëch: d, h, g. *Gò*]; **2.** akòrd || akòrt (w robòce) [Robòta na akòrd. W majątkach òni cepòwelë (*draszowelë cepama*) na akòrd: dzesãc kòrcy dlò pana, a jednòsti dlò nich. *Sy, Gò*]

akordeon *m* akòrdion *m*; *ew.* harmónia *dem* harmónika || harmónka *f*

akordeonowy *ad* akòrdionowi; *ew.* harmónikówi

akordowy *ad* **1.** *muz* akòrdowi [W systemie akòrdowim. *Gò*]; **2.** akòrdowi || akòrtowi; **robota ~wa** robòta na akòrd || akòrt *a.* akòrdowò || -towò robòta, robòta w systemie akòrdowim

akr *m* akr *m*

akredytacja *f* akreditacjò *f* [ti -cji]

akredytować *v* akreditowac

akredytywa *f* akreditiwa *f*, kreditowi lëst, pismò ùwierzëtelniającé

akrobacja *f* akrobacjò *f* [ti -cji; Akrobacjò cyrkòwò / spòrtowò / lotniczò. *Gò*]. *Por.*

akrobatyka

akrobata *m* akrobata *m*; *ew.* skòczk (skòczk cyrkòwi / spòrtowi) *m*

akrobatka *f* akrobatka *f*

akrobatyczny *ad* akrobaticzny

akrobatyka *f* akrobatika *f* [Akrobatika lotniczò / cyrkòwò. *Gò*]. *Por.* akrobacja

akrostych *m* akrostich *m*

aksamit *m* aksamańt (|| -mãt || -mit); *ew.* plisz *m* [Chòdzëc w aksamańtach (*darzëc sã, dobrze jic, pol. powodzic sië*). *Gò*]

aksamitka *f* **1.** aksamańtnò / pluszewò blewiãzka / szlëfka *f*; **2.** *bot* tërk *m*, *pl:* tërczi

aksamitny *ad* aksamańtny, aksamańtowi (|| -mãt-) pliszewi [Aksamãtowi kléd. *Lz* Liwk pliszewi. *Ra* Pliszewé bùksë. *Gò*]; ~ **głos** miñi / przëjemny / lubny / mitczy / delikatny / subtelny głos

akselbant *m* akselband *niem.*, remny sznurk *m*

aksjomat *m* aksjomat, pewnik *m*, twierdzenié (założenié, teza, nõdba) ùznóné za pròwdzëwé, nie wëmògajãcé dokazu || -kòzu

akt *m* akt *m* – **1.** dzejanié *n*, robòta *f*, czyn *m*; ~ **dywersyjny** diwersyjnò robòta, diwersyjné dzejanié; ~ **zbrodniczy** zbrodniò, czyn zbrodniczi; ~ **przestëpczy** przëstãpstwò, czyn przëstãpczi / *ew.* niegòdzëwi; ~ **zjednoczenia / podziału** akt zjednoczeniô || -czeniégò / pòdzëlu [W tim czasie dokònòl sã akt pòdzëlu. *Lz*]; **2.** *teatr* dzël / sztëk (dokazu || -kòzu / przedstawiëniò / teatru) *m*; **sztuka w trzech ~ach** przedstawiënié / teater / dokòz w trzech aktach (dzëlach); **3.** pismiono *n*,

dokùment, zòpis, protokól *m*; *ew. pl*: dokùmentë, pismiona, akta; ~ **urodzenia** akt ùrodzeniô, mãtrëka *f*; ~ **darowizny** zòpis na darënk; ~ **ślubu** akt slëbù, mãtrëka *f*; ~ **oskarżenia** akt òskarżeniô, *Tr*: pismiono òbwinë; **4. mal** òbrôz / malënk gòlégò cała; *pl*: aktë / òbrazë / malënczi. *Por.* **akcja**

akta *pl* pismiona, papiorë, akta *pl*; *ew. arch*: partesë *pl* {partesë = *pol. szpargaty*}

aktor *m* aktor [tegò aktora], teatrownik *Tr m. Por.* **odtwórca**

aktorka *f* aktórka *f*, *Tr*: teatrownica *f* [ti aktórczi / teatrownicë]

aktorski *ad* aktorsczy, *Tr*: teatrowników

aktorstwo *n* aktorstwò *n*, *Tr*: teatrowizna *f*; **uprawiać** ~ zajmãc sã / trudnic sã aktorstwã, grac w teatrze, òdgrëwãc role, bëc aktorã

aktówka *f* aktówka, teczka do aktów *f*

aktualizacja *f* aktualizacjò [ti -cji] - ùwspółczasniwanié, przëwròcanié wòżnoscë rzeczë *a*. sprawie przedòwniony

aktualizować *v* aktualizowãc - ùwspółczasniwãc, przëwracãc wòżnosc rzeczóm *a*. sprawóm przedòwnionym

aktualność *f* aktualnosc || -nota *f* - sprawa (*a*. rzecz) aktualnò / biejącò / jakò sã prawie dzeje / swieżò

aktualnie *adv* terò, teròzka, w tim tu czasu; *ew.* dzys dnia, na dzys, na dzys dzëń, w biejącym czasie; *ew.* tegò miesãca / rokù, latos *itp.*

aktualny *ad* aktualny - teròznieszi, terny *neol.* wòżny dzys, doticzãcy tegò, co je terò, biejący, nie przëstarzãli, nie miniony, jesz swieżi; **(naj)~niejszy** (nò)aktualnieszi, (nò)barzi aktualny) **sprawa ~na** rzecz / sprawa aktualnò; *ew.* sprawa swieżò / biejącò / dzejãcò sã dzys *a*. terò

aktyw *m* aktiw *m*, przëdnicë *pl*, rëszny (*a*. glówny) dzejãrze, przëdné karno

aktywa *pl ekon* aktiwa *pl*

aktywista *m* dzejòrz, aktywista *m* [tegò dzejãrza || -jòrza / aktiwistë]

aktywizacja *f* aktywizacjò [ti -cji] - òżëwienié / wzmòżenié / pòbùdzenié dzejaniô

aktywizować *v* aktywizowãc - wzmãgãc aktiwnosc, pòbùdzãc / pòdskãcãc dzejanié *a*. do dzejaniô, *ekspr* dostawãc na rësz

aktywnie *adv* aktywno || -wnie, czynno || -nie; *ew.* rëszno, żwawò, energiczno; **(naj)~niej** (nò)aktiwni, (nò)barzi czynno, (nò)rëszni }

aktywność *f* rësznota || -nosc, aktiwnosc*f*, dzejanié *n*, czynny ùdzël w czims; *ew.* zaangãżowanié, wprzëgniãcë sã w jakãs robòtã

aktywny *ad* aktywny - **1. o ludziach**: czynny, rëszny, aktywny; *ew.* zaangãżowóny, wprzëgli / włączony w jaczé dzejanié / jakãs robòtã, zajãti robòtã [Aktiwnò słuźba. *Lz*]; **(naj)~niejszy** (nò)barzi czynny, (nò)rësznieszi, (nò)aktiwnieszi } **2. o elementach jakiegòs urzãdzenia**: czynny; *ew.* włączony, zapùszczony, na chòdze

aktywować *zob.* **aktywizować**

akumulacja *f* akùmùlacjò *f* [ti -cji], gromãdzenié czegò *a*. nagromãdzenié *n*

akumulator *m el* akùmùlãtór *m* [tegò -lãtora], bateriô *f* [ti -rii]; *ew.* ògniwò *n*

akumulatornia *f* akùmùlãtorniô || -torowniô *f*, pòmieszczenié dlò akùmùlãtorów

akumulować *v* gromãdzëc, zbierãc, akùmùlowãc

akurat *adv* prawie, *zdr* prawienkò; prawie (prawie tak), dëcht tak, *rzãd* akùròt, doklãdno (doklãdno tak), nié jinaczi [Zdãził prawie / akùròt na czas. Nasz tatk prawienkò kònòł, jak jò wstãpił w jizbã. - *Sy*]; ~ **dziesiãta** prawie dzesãtò

akuratność *f* doklãdnosc, akùròtnosc*f*

akuratny *ad* doklãdny, akùròtny [Doklãdny / akùròtny człowiek. *Gò*]

akustyczny *ad* akùstyczny - **1.** dobrze (czësto) przënoszãcy glos / zwãk; **2. o zespole muzycznym**: ùżëwãjãcy tradycijnëch jinstrumentów, niezelektrifikòwóny

akustyka *f* akùstika; *ew.* pòmiónizna (*Tr*) *f* – 1. warënczi akùsticzné, warënczi dobré dlô rozchôdaniô sã zwãkù / głosu; 2. dzél ùczbë (nòuczi) zajmùjący sã głosã / zwãkã, tj. badanim fal akùsticznëch i rozchôdanim sã zwãkù w strzodowiskù gazowim, ceklim

akuszer *m* akùszer *m*, doktór òd pòrodów; *ew.* grótôcz *m* {‘grótôcz’ *dost* = *maz* / *chtop grótci*}

akuszeria *f med* akùszeriô *f*, medicina pòrodowô

akuszerka *f* akùszerka, grótkã, doktórka òd pòrodów; *ew.* pòmôgôrka (przë pòrodach), *lok* nana, *zart* baba, dobrô baba, chwôt(aj)ka, dzecołapka, babiôrka, *przest.* hébama *niem.* *f* {‘nana’ *in lok* = *pol.* mama, niania - *zob.*; ‘pòmôgôrka’ *in* = *pol.* znachorka} [*Jachelë* za grótkã. Leno zawczasu jedzta za nankã. - *Sy*]

akuszerski *ad* akùszersczy, grótkòwi [*Służba akùszerskô* (akùszerstwò). Akùszersczy / grótkòwi kùnszt / szëk. Akùszerszczé / grótkòwé spòsobë / ùmiejànoscë. - *Gò*].
Por. porodowy

akuszerstwo *n* akùszerstwò *n*, fach grótci; *ew.* służba / prôcô / robòta akùszerskô (przë pòrodach), służba / prôcô / robòta grótci

akwamaryna *f min* akwamarina *f*

akwarela *f* akwarela *f* – technika malarskô *a.* òbrôzk malowóny farwama rozpùszcziwónymã wòdã

akwarele *pl* akwarele *pl* – farwë wòdné (tj. rozpùszcziwóné wòdã)

akwarelista *m* akwarelista *m* [malôrz akwarelista]

akwarelistka *f* akwarelistka *f* [malôrka akwarelistka]

akwarelowy *ad* akwarelowi

akwarium *n* akwarium *n*; *ew.* akwarëjô (*Tr*) *f*

akwatinta *f* akwatinta *f*

akwedukt *m* akwedukt *m.* *Por.* wodociąg

akwen *m* *określony obszar wód:* akwen *m*, toniô *f* {‘toniô’ *in* = *pol.* a) głëbia; b) *fig:* sytuacja krytyczna [*Swiãti Antoni, wëcygni mie z ti toni.*]} [tegò akwenu, na tim akwencie; ti toni (*lok* || -nie), na ti toni; Rëbôcë mielë na jezorach (maszoperie miałë na mòrzu) swòje tonie, tj stałë łowiska. Całë mòrze je dzys pòdzieloné na akwenë, chtërne sã pònumrowóné. Tonie na jezorze mają swòje nazwë, np. tonie jezora Klãczno w Pòtãgòwie mają nazwë: „Na Wãszczé“, „Na Pieniãznicã“, „Na cwardé“, „Pòd Brzozówc“ itd. *Gò, Sy* Kòzdi rëbòk mô swòjã toniã. Wëjachòł Tóna na toniã i przëwiòzł rib w tróna. Wiater wërzucyl żaczi na pól tonie. - *Sy*].
Por. łowisko

Akwizgran *m geo* Akwizgran *m*, Achen *m*

akwizycja *f* akwizycjô *f* [ti -cji]; *ew.* *Tr:* ùdostòwk *m* - zdobiwanié / ùdostòwanié klientów / nabiwców òferowónëch jima towarów, zbiëranié zamówieniów na wëkònanié jaczi ùslëdżi

akwizytor *m* akwizytór [tegò -zytora], ùdostòwôcz (*Tr*) *m*, zapisowny agent (*Tr*), *zart* wmòdlôcz (*Gò*) *m* [*Antoni Abraham* bëł akwizytorã firmë Singer, zbiërół zamówienia na maszinë do szëcò. *Gò, Rl*]; ~ **ubezpieczeniowy** ubezpieczeniowi agent / akwizytor

alabaster *m min* alabaster *m*

alabastrowy *ad* alabastrowi

alarm *m* alarm, trzòsk *m*, alarmòwi sygnòł [tegò alarmù / sygnału], wòłanié (*a.* wëcé syrenë / bicé w zwònë) ò pòmòc / retanié / retënk; **dzwonić (uderzać) na** ~ zwònic, (bùgrowac) na alarm; ~ **pożarowy** ògniowi alarm / alarm ògniowi; **ogłosić / zarządzić stan** ~u ògłosëc / zarzãdzëc stón alarmù

alarmować *v* alarmòwac (np. wòłac na pòmòc, zwònic, bùgrowac, nawòłëwac || -liwac do retënkù / pòmòcë za pòmòcą syrenë, bùdzëc)

alarmowy *ad* alarmòwi, òstrzegawczy; **sygnał / dzwonek** ~ sygnòł / zwònk alarmòwi [tegò sygnału / zwónka]; **syrena** ~**wa** syrena alarmòwò; **przrząd** ~ alarmòwé ùrządzenié, alarmòwi aparat / przërząd

alarmujący *ad* alarmòwny, alarmùjący; *ew.* òstrzegający, wzéwający na pòmòc; **wieść** ~**ca** alarmòwnò || -mùjącò wiedzò / -cé wiadło; *ew.* òstrzeżenié *n*; *ew.* strasznò nowina / wiedzò / -né wiadło

alba *f* alba *f*; *ew. arch, pot:* ksążé zgłò, kòszëla do mszë (- *Tr*)

Albania *f geo* Albaniò *f* [ti -nii]

Albanka *f* Albanka, Albańcziczka *f*

Albańczyk *m* Albańczyk, Albana *m*

albański *ad* albański

albatros *m orn* albatros *m*

Albin *m* Albin *m*

albinos *m* albinos, bialis, biél *m* { 'biél' *dost. czł. z jasnyma włosama* }

albinoska *f* albinoska, bialiska, biélka *f*

albo *cj* abò, czë; **albo... albo...** abò... abò..., tak abò tak; ~ **ja wiem?** czë jò wiém?, abò jò wiém?

albowiem *cj* bò

alboż *cj* czë, abò

album *m* albùm *m*

albumowy *ad* albùmòwi

alchemia *f* alchemiò *f* [ti -mii]

alchemiczny *ad* alchemiczny

alchemik *m* alchemik *m*

alcista *m* alcysta *m*, spiéwòk altowi *a.* skrzëpk grający na altówce (na skrzëpicach altowëch)

alcistka *f* alcystka *f*, spiéwóczka altowò *a.* skrzëpóczka grającò na altówce

ale *cj* ale, le, leno; **nie tylko to, ale także...** nié le to, ale téż...; **to nie jest bez (jakiegoś) „ale”** to nie je bez felë / bez (jaczégòs) „ale”; **zawsze się znajdzie jakieś ale** wiedno sã naléze jaczé(s) ale; **ale! ale!** *int* ale! ale!, le wej le!, kò pewno, le...!, në jo, (a)le...!, hola! hola!

alegoria *f* alegòriò [ti -rii] *f*, przedstawienié jaczi ùdbë (mëslów, deji) za pòmòcą symbòlicznégò òbrazu; *ew.* przenosiò, metafòra *f*

alegoryczny *ad* alegòriczny; *ew.* symbòliczny

aleja *f* aleja *f* [ti aleji], droga òbsadzonò drzewama

alert *m* alert *m* (*fran.*) - stón gòtowòscë do dziejaniò, stón wzmòżony czujnosćë, żart pòstawienié (wszëtczych) na nodzi. *Por.* **alarm**

ależ *cj* ale, kò, në; ~ **tak** ale jo / kò jo *a.* në prawie; ale / kò / në pewno, ale / kò gwësno; ~ **skąd!?** ale / ależ skąd!/? ~ **gdzieżby tam!?** ale / ależ, dze / dzeż / tam!/? ale, dzeżbë tam !/?

alfa *f* alfa *f*; ~ **i omega** alfa i omega *a.* pòczàtk ë kùńc

alfabet *m* alfabét *m*, abecadło *n*

alfabetyczny *ad* alfabeticzny, alfabétny

algebra *f* algebra, matematika *f*

algebraiczny *ad* algebraiczny, algebrowi, matematiczny

Alger *m geo* Alger *m*

Algerczyk *m* Algerczik *m*

Algeria *f* Algeriò *f* [ti -rii]

algerski *ad* algersczy

alians *m* ùgòda, ùmòwa ò wzajemny pòmòcë, sojusz, alians, *Tr*: zrzeszënk *m*

aliant *m* aliant *m* – państwò wspòmògajacé òbczas wòjnë; *in*: sojusznik, pòmòcnik, *Tr*: zrzeszińc, przëstojnik *m* { ‘przëstojnik’ *in*= *pol.* *zwolennik* }

alibi *inv* alibi [tegò -bi] – dokòz / dowód nie(do)winnoscë, swiactwò (dokòzanié *a.* zaswiòdzczenié przez kògòs) swòji niewinnoscë; *ew.* ùsprawiedlëwienié *n*;

wykazać swoje ~ dokazac swòjé alibi; **mieć** ~ miec alibi, *pot* miec ùsprawiedlëwienié / wëmówkã. *Por.* **pretekst, wykręt**

alienacja *f* alienacjò *f* [ti -cji] – wëapartnienié sã *n*, stanié sã cëzym / apartnym w procëmku do òtoczeniò, zerwanié łączbë z lëdzama strzód jaczich sã zëje

alienista *zob.* **psychiatra**

aligator *m* *zoo* aligator *m* [tegò -gatora]

alikwoty *pl* *muz* alikwòtë *pl* – cëché zwãczy (tónë pòjòwiającé sã w jinstrumentach strënowëch) przesëniãtë ò jaczis jinterwòł, towarzëszacé glòwnémù tónowi

alimentacja *f* alimentacjò *f* [ti -cji] – łòzenié (płacenié) na ùtrzymanié jinszych òsòb

alimentacyjny *ad* alimentacyjny [Òbòwiãzk alimentacyjny. *Gò*]

alimenty *pl* alimentë *pl* – dëtczy, kwòtë ùstalóné przez sąd, łòzoné na ùtrzymanié jinszych òsòb, *zart* bãksowé *n* [Płacenié alimentów na dzecë. *Gò*]

aliści *cj* ale *cj*

alkaliczny *ad* alkaliczny

alkaloid *m* alkaloid *m*

alkierz *m* alczërz, zòpiéck *m* – jizdebka przelégajacò do wikszijizbë, colemaò ògrzewónò tim samym piéckã, co wiòlgò

alkierzyk *m* alczërzek, zòpiécuszk *m*

alkohol *m* alkòhòl || alkòhól *m*; *ew.* szpirtus, szpirt *m* – czësti szpirt / szpirtus, w òdròznienim òd wòdczi / sznapsu; ~le *zob.* **napój** (~ **alkoholowy**)

alkoholik *m* alkòhòlik *m*; *ew.* pijòk *m*, *ir* pita, żarłok *m*

alkoholizm *m* alkòchòlizm *m*, nòłóg pijaństwa, nòłogòwé pijaństwò

alkoholomierz *m* alkòhòlomiérsz [tegò -lomierza] *m*, wskaznik (procentowi wskaznik) alkòhòlu

alkoholowy *ad* alkòhòlowi, szpirtusowi; **napój** ~wy *pl* pòpitk, napitk *m*, napój alkòhòlowi; *pl*: sznapsë, napitczij / napòje alkòhòlowé (rozmajitë / wszelejaczé / różné) *pl* – *zob.* **napój** (~ **alkoholowy**)

alkowa *zob.* **alkierz**

alleluja *f* alleluja *f* – chwòłta Pana, chwała Bògù [Alleluja, Jezës zëje! Cos szło w allelujã (*zart tj. przepadło*). - *Gò*]

aloes *m* cëpelfijò (*Ra*) *f*, cëpelfij // *lok* cëlpefi *m*, aloes *m* [Cëlpefi, to je roslëna z grëbëmi lëstami, te są dobré, czëj chto sã sparził. *Lz*]

aloesowy *ad* cëpelfijny, cëpelfijowi, aloesowi

alpaga *f* alpaga *f*, *tj.* tkanina *a.* wiãzëna ze szerzchlë / wełnë alpaczij

alpaka *f* **1.** *zoo* alpaka, lama *f*; **2.** *chem* alpaka *f*, *tj.* stop miedzë (kòpru), niklu i cynku; nowé strzëbro, argentan *m*

alpejski *ad* alpejsczy, alpòwi; **fiólek** ~ski alpejsczy || -pòwi proliszk, **róza** ~ska alpejskò || -pòwò róza

alpinista *m* alpinista, alpòwnik; *ewent* wspinòcz, klatrownik (*Gò*) *m* { ‘wspinòcz’ *in* = *bluszcz* – *bot* }

alpinizm *m* alpinizm *m* || *Tr* alpinizna *n* – chòdzenié / pò górach, wchòdzenié / włòzanié / wspinanié sã / klatrowanié na górë, zdobiwanié gór / czëpów górsczych

Alpy *pl* Alpë *pl*

alt *m alt m*

altan(k)a *f latnica, ògradnica f, wistôwk m*

alteracja *f muz alteracjô f [ti -cji] – chromaticznë pòdwëzszenië / òbniżenië jaczégòs zwãkù skalë, colemało dlô przeńdzeniô do jinszi tonacji*

alternatywa *f mòzlwòsc f (jedna z dwùch mòzlwòscy), alternatiwa; ew. rada f, tak abò tak, jedno z dwùch; ew. rozwiãzanië (rozwiãzanië sprawë / problemù), wińscë, wińdzenië n, droga wińscô || -scégò / wińdzeniô || -niégò*

altowy *ad altowi, nisczi białgłòwsczi głòs*

altówka *f altówka, wiola f, skrzëpice / skrzëpczi altowé*

altruista *m òfiarnik m, altrujista m – czł., chtëren stòwiô dobro jinszych lëdzy pònad swòje; człowiek òfiarny / bezjinteresowny / bezzwëskòwny (Tr) / niesamòlubny, nie òbzërający sã na zòróbk [Òfiarnik pòmògò z dobrégò serca, a nié zebë cos z tegò miec. Gò Nasz tatk to je pròwdzëwi òfiarnik, je chòri, a tak na nas robi. Sy]. Por.*

dobrodziej

altruistka *f òfiarnica, altrujistka f [Tatk to je pròwdzëwi òfiarnik... A jakòz nasza nënka je òfiarnica, czej òna nas dozérò, nawet nocama. Sy]*

altruistyczny *ad altrujisticzny; ew. òfiarny, bezjinteresowny*

altruizm *m, altrujizm m; ew. òfiarnosc f – pòswiãcywanië sã (dlô dobra jinszych).*

Por. dobroczynność

aluminium *ad aluminiowi*

aluminium *metal n aluminium n*

alumn *m alumn m*

alumnat *m alumnat m*

aluwialny *ad aluwialny, nanosłi (tj. nawiòrsztowóny / naszëchtowóny / twòrzący szëchtë namùlu) przez plënacé wòdë*

aluwium *n nanosëna (Tr) f, aluwium n; piòszi / czisë / jilë - nanoslé przez rzékã. Por. il*

aluzja *f przëgòdka, przëmówka, aluzjô f [ti -zji], nadpòmknienië || -kniãcë n; złośliwa ~ przëkãsnò przëgòdka / przëmówka*

aluzyjnie *adv aluzyjnie || -no – przez kwiat, delikatno, ògròdkama, pòkrãtno, z òwijanim w pielëchë, niebezpiecznò; ew. żart pòd włos*

aluzyjny *ad aluzyjny, z ùzëcym przëgòdk / aluzji; ew. pòkrãtny, z przëgòdkama, z òwijanim w pielëchë, niebezpieczny*

Alzacja *f geo Alzacjô f [ti -cji]*

Alzaczyk *m Alzaczik m*

Alzatka *f Alzatka Alzacziczka f*

ałun *m chem ałun, pot lódk m {‘lódk’ Sy = a) „kamién” ùziwóny do zascyganiô krwi przë drobnëch skalëczeniach skórë np. przë gòlenim; b) proszk ùziwóny np. przë produkcji papiora, téz sëpóny w bótë dlô zapòbiëganiô òdtłokóm skórë na stopach}*

ałuniarnia *f ałuniarniô, lódkòwniô (Tr) f*

ałunowy *ad ałunowi, lódkòwi (Tr)*

amalgamat *m metal amalgamat, zlépk, stop m, Tr: zewrzëna f, zlepiszczë n - mieszónka pòwstónò przez stopienië różnëch elementów / metalów. Por. aglomerat, stop, zlepek*

amalgamować *v zewrzëwac (Tr), amalgamòwac, tj. stapiac / roztapiac / rozpùszczac metale w zëwim strzëbrze (w rtãcë), twòrzëc amalgamatë*

amant *m 1. amant f, aktór griwający role kòchónków / mùlków; 2. mùlk, kòchónk, lubòtnik (Tr), kawaler, ir a. złośl: rzniòk, moch, wrëjownik, nawrijòcz m. Por. zalotnik*

amarant *m 1. amarant m, farwa lilewòczërwònò || -wionò; 2. bot amarant m*

amarantowy *ad amarantowi, lilewòczërwòny || -wiony*

amator *m* amator *m* [tegò -matora] – **1.** samòuk, nieprofesjonalista *m*, niewarkòwi / nieùczalì artista [To je mùzyk amator / aktòr amator / amatorszi mùzyk / aktòr. To przedstawienié òdegrelè sami amatorzè. - *Gò*]; *por.* **samouk**; **2.** lubiénc (*Sy*), lubnik (*Tr*) *m*; ~ **dobrego jedzenia (smakosz)** lubiénc / amator dobrégò jedzeniô / dobri jòdè, szmèker *niem.*, szmakòzder *žart m*; **3.** kùpc *m*; chtos chãtny do nabècò / kùpieniô czegòs; *ew.* nabiwca *m* [Trzeba dac ògłoszenié do gazetè, mòže sã trafi chto chãtny (*a.* amator / jaczi kùpc) na ten bùdìnk. *Gò*]

amatorka *f* amatorka *f* [ti amatorczy] – **1.** nieprofesjonalistka, niewarkòwò / nieùczalò artistka. *Por.* **samouk**; **2.** lubienica *La*, lubnica *Tr f*; ~ **kotów / pływania / dobrego jedzenia** lubienica / amatorka kòtów / pływaniô / dobrégò jedzeniô. *Por.* **amator**

amatorski *ad* amatorszi, nieprofesjonalny, niewarkòwi, *Tr:* pòlubny; **teatr** ~ amatorszi, niewarkòwi teater, ~**kie wykonanie** amatorszczè wèkònanié; ~**ska obsada** amatorskò òbsada

amatorsko *adv* amatorskò, pò amatorskù, *Tr:* pòlubno; *ew.* niewarkòwò, nieprofesjonalnie; *pot:* tak dlò se, pò swòjémù

amatorstwo *n* amatorstwò *f*, pòlubnota (*Tr*) *f*

Amazonia *f* Amazoniô *f* [ti -nii]

Amazonka *f* Amazonka *f*

amazonka *f* amazonka *f*

ambaras *m* wèrwas *m*, gòńba *f*, zamiészanié, òczarzenié *žart n*, wèwijòk, zawij, zawijas; „rozerwanié reka, òbjawienié sowè”, „mòli kùńc swiata”; *rzad a. lok:* wèrwark, ùrząd, zòchòmór, *m*, melweta *f*; ~, **w zn. kłopot, mordèga:** kłopot, tòczel, jiwer, przegrizk, skwer, òlér (|| hòlér *Ra*), *m*; biéda, ùcemiãga, mòrdàga, skwerosc || -rota, *lok:* termedija *f*, termedije, ùtradije *pl* {‘gòńba’ *in* = *pol.* *bieganina*; ‘melweta’ *in* = *pògòrcha*, *kłopot*, *zamiészanié*; ‘jiwer’ = *kłopot i gòrz*; ‘tòczel’ *in* = a) *rukòc*, *pol.* *hołota*; b) *klótniô*; - *por.* ‘tòkle’ *pl* = a) *kłopotè*, *klótnie*; b) *statczy*, *sprzãtè*, *rzeczè*; ‘wèrwas’ – *wierã òd niem.* „*wer*” - „*was*” (*chto, co*) - *w domèslè:* *cèž sã nie dzeje?* – *Gò*; ‘wèrwas’ *in* = *pòwsènoga*, *latawc* (*zob.* *latawiec*) - *òd:* *wèrwac (sã)* = *wińc*, *ùcec*; ‘ùrząd’ *in zob.* *urząd*; ‘termedija’ *in* = *kłopotè*, *biéda*} [Przez ciebie ten całì wèrwas / jiwer / ta całò melweta (= pògòrcha). Cèž tam je za zòchòmór / òlér / gòńba? - *Gò*, *Sy* Móm z nim tòczel. Tegò bë nicht nie ùwierził, co jò móm za tòczel z dzecama! Miòł jem skwer, że jò to dostòł. Ze sanã je latos skwerosc. Móm dzys òlér z gàsama, bò mie wlazłè w ògród i wszètkã marchiew wèdzobałè. Móm z bùlwama òlér, bò w sklepie je wòda. Móm tèlè termedije ze sàsadama, że to nie je mòžno. Z tima lèdzama to same ùtradije. - *Sy* To bëłò (*bél?*) dlò niegò wiòldzi hòlér. Nowi hòlér na miã spòdl. Móm z nima czèstè hòlèrè. *Ra*]; **być w ~sie** miec wèrwas / kłopot / òlér; bëc w kłòpòce; bëc (czèsto) baf / òd se; **narobić (komu) ~su** narobic (*kòmùs*) wèrwasu / wèrwarkù / jiwru / kłòpòtu / òlèru; narobic zamiészania, nawèstwarzac / nawèprawiac cos; *ew.* **nawarzèc** piwa / bigòsu [Tè ale narobił / nawèstwòrzòł / nawèpròwiòł zamiészaniô / melwetè / nawarził piwa / bigòsu! *Gò*]; **w tym cały jest ~, żeby dwoje chciało naraz** z tim je całò biéda, że jedno chce, a drèdzè nie; z tim je całì wèrwas, zèbè dwòje chcało naròz. *Por.* **kłopot, koszmar, mordèga, rejwach, tarapaty, udreka, zamieszanie**

ambarasować *v* martwic, wprawiac w kłòpòt, robic / sprawiac kłòpòt, dawac co do mèszleniô / do zastanòwianiô sã / do rozgrizaniô [to gò mòrtwi / wpròwiô; to mù robi / spròwiô / dówò || daje]

ambasada *f* ambasada, *Tr:* pòsèlnica *f*

ambasador *m* ambasador; *ew.* pòsèł / przedstawicèł || *Tr:* przedstòwnik kraju / państwa *m* [tegò -sadora / -wicela / -òwnika]

ambasadorka *f* ambasadorka; *ew.* pòsèłka *f* [ti -sadorczy]

ambasadorowa *f* białka ambasadora, ambasadorowa białka *f*

ambadorski *ad* ambadorsczy, pòsélny (*Tr*)

ambasadorstwo *n* ambasadorstwò, przestawicielstwò *n*, *Tr*: przedstòwizna (państwa), pòsélzna *f*

ambicja *f* ambicjò *f* [ti -cji], *dosl.* żądô sławë – **1.** wòlò / dążnosc *f* / pragnienié *n* / ùparté dążenié do dokònaniô czegòs w zëcym / ùrobieniô so „nôzwëska” / wëbicô sã pònad strzédnotã / do przewëzszeniô jinszych / staniô sã czims znaczącym; **2.** pòczécé gòdnoscë òsobisti / włòsny wòrtnoté / hònoru; **nie mieć za grosz ~cji** ni mieć za grosz ambicji / *ew.* hònoru, ni mieć niżódnégò wstëdu / sromòtë; **wejść komu na ~cję** wlezc kòmù na ambicjã; *ew.* przëgadac / przemówic kòmù (do sëmieniô || -niégò *a.* do serca), nalezc ù kògò czuli *a.* wrzëlëwi pónkt [Òn mù tak przëgòdòł (do sëmieniégò), tej to gò rëszeło. *Gò*]

ambitnie *adv* ambitno || -nie; *ew.* ùparce, wëtrwale, kònskwentno, zażarce, z ambicjã; **(naj)ambitniej** (nò)ambitni / (nò)ùparcy / (nò)wëtrwali / (nò)kònskwentni, (nò)barzi zażarce || -rto

ambitny *ad* ambitny; *ew.* smiali, wëtrwali, kònskwentny w dążenim do czegòs, chcący czegòs, zmiérzający do jaczégòs cëlu, nie copiący sã przed trudnoscama, przebòjowi; **(naj)~niejszy** (nò)ambitniësz; *ew.* (nò)smielszi, (nò)barzi wëtrwali }

ambicjonalny *ad* ambicjonalny, tj. wëpliwający z ambicji, pòdiktowóny ambicjã [Na jegò pòstãpòwanié wplëniãłë jaczës ambicjonalné wzglãdë. Midzë nima bëłë jaczës spiërczi na tle ambicjonalnym. - *Gò*]

ambona *f* kazalnica (|| *lok* kòzalnica) *f* [Ksãdz wlòzł na kazalnicã / zlòzł z kazalnicë. *Sy* Të tak wadzysz (*napòminòdsz*) jak ksãdz na kòzalnicë. *Ra*]; **wejść na ~nę** wlezc na kazalnicã; „**spaść z ~ny**” spadnac z kazalnicë - tj. bëc zapòwiòdóny, że sã wstãpùje w zwiãzk małżënsz; **~na myśliwska** rozezdrzelnica, kazalnica *f*; *ew.* *deska na rozłòzystym drzewie przybita, służãca myśliwemu za siedzenie*: łòwka *f* [Z kazalnicë sã bezpiecno strzëlò do dzëka. Lesny z łòwcz; zabìł dzëka. - *Sy*]

ambrozja *f* ambroziò; jòda bògów; *przen* cos baro smacznégò, smaczka *f* || smaczka *m*, *zazw.* smaczci *pl* [Człòwiek bë nòmili same smaczci zajòdòł. *Sy*]

ambrozyjski *ad* ambrozijsz; *pl*

ambulans *m* ambùlans *m*, karétko *m* (karétko pògòtowiò retënkòwégò, tj. wóz z pierszã pòmòcã lékarskã); *ew.* *przest.* *woj* pólny lazaret *m*

ambulatorium *n* ambùlatorium *n*, *zazw* jizba lékarskò / gabinet lékarsz; *a.* zabiegòwi *Gò*

ameba *f* *biol* ameba *f*

amen *n* amen *n*, kùnc *m*; **już** ~ ju je amen *a.* ju je wszëtczich kùnców kùnc; **to tak pewne, jak ~ w pacierzu** to je tak pewné jak amen w pòcierzu [To wëzdrzi jak pòcierz bez amen (ò *niedokùnczony robòce*). *Sy* Më przëszlë prawie na amen (*na kùnc*). *Gò*]

Ameryka *f* *geo* Amerika *f* [To je sédme swiatów a pól Americz; (*cos nadzwëczajnégò, nie do òpòwiedzeniô*).]

Amerikanin *m* Amèrikón *m* [tegò Amèrikana || *rzad* -kóna]; *pl*: Amèrikanowie || -kanie (|| -kónówie || -kònowie) [tëch Amèrikanów]

amerykanizm *m* jëz amèrikanizm *m*

amerykanizować się amèrikanizowac sã

Amerykanka *f* Amèrikanka (|| -kónka) *f*

amerykański *ad* amèrikańsz; *pl*

ametyst *m* *min* amètist *m*

ametystowy *ad* amètistowi; *ew.* lilewi

amfilada *f* amfilada *f*

amfiteatr *m* amfiteater *m*

amfiteatralny *ad* amfiteatralny || -trowi
amfora *f* amfòraf *ew.* wiôldzi zbón, kruk *m*
amnesia *f* amnestiô [ti -stii] *f*, òglowé darowanie przestãpstwów (*zazw.* zmniészenie karé sòdzé dlô niechtérnèch kategòrii sòdzewèch)
amnestionowãc *v* amnestionowac
amnestionowanie *n* amnestionowanie *n.* *Por.* **amnesia**
amnestionowany *ad* amnestionowóny
amnezja *f* amnezjô *f* [ti -zji], ùtrata *a.* òslabienie pamiãcè
amon *m chem* amón *m* [tegò amònu]
amoniak *m chem* amòniak *m*
amoniakalny || **-kowy** *ad* amòniakalny || -kòwi
Amor *m* Amòr *m* [tegò Amòra]
amoralny *zob.* niemoralny
amorek *m* amórk *m*, pùtto *n*, lubicz *Tr m*; *ew.* dziecko *w zn.* pieszcz.: gzub, brich *m.*
Por. cherubinek, krasnal
amortyzacja *f* amòrtizacjô *f* [ti -cji] – **1.** ògòdzenie ùderzeniów, wstrzãsów, drénów np. *w autach*; *por.* **amortyzator**; **2.** stãpniowò spłata (spłata dzélama, pò pèrznie) kapitału zakładowégò abò pòzèczonégò, òplòcalnosc nòkładow; **3.** òdliczanie co jaczis czas wòrtnoté ùrzãdzeniów, bùdinków *itp.* na skùtk jich zùziwaniô sã
amortyzator *m mech* amòrtizator *m* [tegò -zatora], ùrzãdzenie do ògòdzeniô wstrzãsów; resór *m* [tegò resora || -ru], „pióro” *n*; *ew.* sprãżèna *f*; *ew.* zderzòk, bùfór, „teleskòp” *m* {‘teleskòp’ amòrtizator sprãżènowi *a.* hydrauliczny *w fòrmie teleskòpù, tzn. dwóch rérów nachòdzcãcèch na siebie*}; ~y *pl* amòrtizatorè, resorè, „pióra” *pl*, sprãżènè resorujãcè (amòrtizèjãcè, ògòdzcãcè wstrzãsè); *ew.* „teleskòpè”
amortyzowãc amòrtizowac, resorowac „piórowac”, ògòdzèc wstrzãsè / drénè, [To ùrzãdzenie amòrtizèje / resorèje / ògòdzy wstrzãsè / piórèje.]
amortyzowãc sié òdpłãcac sã, przènaszac dochòd i *w nen* spòsòb zwracac kòszta / nòkładè (pieniãdze włożoné *w jakãs jinwesticjã*)
amortyzowanie *zob.* amortyzacja
amortyzujãcy *ad* amòrtizèjãcy, ògòdzcãcy wstrzãsè, resorujãcy
amory *pl* zalécajczy *pl*; *ew.* wrèje, arch bërczi *pl*, miazgra (= przèmilnosc, òszenié sã) *f*, zalécanie sã *n*, przesłècènè *pl Tr* [Òni majã *w głowie* le zalécajczy / wrèje / bërczi. Gò Jò so z jegò zalécajków nick nie robiã. Dzys twòja miazgra nic nie wskùrò ù mie. - Sy]
amper *m el* amper *m*
amperogodzina *f* amperogòdzèna *f*
amperomierz *m* amperomièrz *m* [tegò amperomierza, na amperomierzu]
ampùłka *f* ampùłka, bùdelka *f*
amputacja *f chir* ùjãcè || ùjimniãcè, òdjãcè *n*, ampùtacjô *f*; *ew.* ùcãcè *n* [tegò ùjãcò || -cégò, ti -cji]
amputowãc *v* ùjac || ùjimnac, ùcac; *ew.* ampùtowac; *ew.* ujèmac, ùcènac [Chirurgzè mù ùjãlè / ùcãlè (*ew.* ampùtowelè) nogã jaz do kòlana. Òni mù tã nogã terò prawie ùjimajã / ùcynajã. - Gò]
amulet *m* amùlet *m*
amunicja *f* amùnicjô [ti -cji], *neol.*: strzélèna *f (Tr)* || strzelewò (*Gò*) *n*, nòbòje, patrónè, kùle (do karabina) *pl*; *ew.* ladènk *m*, ladènczi *pl* {‘patróna’ *f* = *pol.* a) nabój; b) łuska nabòju *m*}; torba na ~jè (nabòje) kùlnik *m*, patròntasza *f*, torba na nòbòje / patrónè [Żòłnèrze bèlè bè sã dali brónilè, ale mielè ju pùsté kùlniczi. Sy]
amunicyjny *ad* amùnicyjny, strzèlewi *Tr*, *ew.* nòbòjowi; **komora** ~na kòmòra amùnicyjnò / nòbòjowò / ladènkòwò
anabaptysta *m* anabaptista *m*

anachoreta *m* pùstelnik, anachòreta *m*

anachroniczny *ad* anachroniczny; **(naj)~niejszy** (nô)barzi anarchroniczny; **1.** pòchòdzący z jinèch czasów, niedopasowóny do dónégò cządu czasu {‘cząd’ = *pol.* a) *okres czasu*; b) *odcinek drogi*; c) *pewna ilość, część* = *in. rzad* ‘cządłò’ *n*}; **2.** *pot* przestarzałi, stòrodòwny, niedzysészi, łoniawi, *żart* przedpòtopòwi; **3.** lèchò (błãdno / milno) òznòczający czas wëdarzeniów

anachronizm *m* anachronizm *m* // -na *f* – **1.** rzecz niedopasowónò do dónégò czasu / pòchòdzącò z jinèch czasów; **2.** *pot* rzecz przestarzałò, łonizna (*Sy*) *f*; **3.** òmiłka w liczenim czasu wëdarzeniów, błãd w chronologii

anagram *m* anagram *m* – wëzgòdka z przestawieniò lëtrów

analfabeta *m* analfabeta, *Tr:* niepisownik *m* - człòwiek niepismienny, człòwiek nie pòtrafiący pisac ani czëtac [Na Kaszëbach ni ma lëdzy niepismiennèch. *Sy*]. *Por.* **nieuk, ignorant**

analfabetyzm *m* analfabetizm *m*, nieùmiejãtnosc czëtaniò pisaniò, *przen* cemnòta, brak pòdstawòwi wiedzë. *Por.* **ignorancja**

analiczny *ad* analiczny

analitik *m* analitik *m*

analiza *f* analiza [ti -zë] *f* – rozbiór, rozbiérk, rozbiéranié, rozklòdanié na pòszczegòlné czinniczi / czãscë składowé, np. badanié składu jaczégòs zwiãzkù chemicznégò

analizowãc *v* analizowac [òn to analizëje], rozbierac / rozkladac (np. w mëslach) na elementé składowé; *ew.* zastanawiac sã nad jakãs rzeczą, *żart* rozgrëzac cos [Òni to chemicznie rozbiérelë. *Ra*]

analogia *f* pòdobieństwò, szlachòwnòta || szlachòta, analogiò [ti -gii] *f*

analogiczny *ad* pòdobny, wnet taczì sòm, szlachòwny, analogiczny. *Por.* **podobny, wierutny, odpowiedni, równolegly**

analogowy *ad* analogòwi. *Por.* **analogiczny**

ananas *m* **1.** *bot* ananas *m*; **2.** *zob.* **gagatek**

ananasowy *ad* ananasowi; **truskawka ~wa** ananasowò truskawka

anarchia *f* anarchiò *f* [ti -chii], bezrząd *m*; *ew.* rozwòlò, swawòlò *Gò*, rozprzëga *f*, rozprzëzenié, bürzaństwò *n*; *ew. Tr:* jarchòlëzna *f* {*od:* ‘jarchòlëc sã’ = *wrzeszczëc, szkalowac, drzëc sã*}. *Por.* **bałagan, rozpusta, swawola**

anarchiczny *ad* anarchiczny || anarszny (*Tr*), bezrządny; *ew.* rozwòlny, pòjużny (swawòlny *Gò*), rozpùszczony, rozbestwiony; *ew. Tr:* jarchòlny (rozwrzeszczony, kòtlëwi)

anarchista *m* anarchista || anarsznik (*Tr*) *m*; *ew.* rozwòlnik (*Tr*), swawòlnik *Gò*, bürzón, jarchòla (wrzëszcz, kłótnik) *m*

anarchistyczny *ad*, anarchisticzny. *Por.* **anarchiczny**

anarchizm *m* anarchizm *m* || *Tr:* anarszëzna *f*

anatema *f* klãtwa, wëklãcé *n*

anatom *m* anatom *m*

anatomia *f* anatomiò [ti -mii] *f*

anatomiczny *ad* anatomiczny

anatomista *m* anatomista *m*

androny *zob.* **brednia**

andrus(owski) *zob.* **łobuz(owaty)**

andrut *m* andrut *m*, wafel (*cwardi* wafel); *pl:* andrutë / wafłë (*cw(i)ardé*)

anegdot(k)a *f* (przë)pòwiòstka, rzeczónka, gòdka, anegdot(k)a *f*

anegdotyczny *ad* anegdotyczny; *ew.* smiészny, pòceszny, nibë pròwdzëwi, përzniã bajeczny, zelgóny, wzãti z zëcégò. *Por.* **legendarny, bajeczny**

aneks *m* aneks, dodôwk, dodatku *m*, dopełnienie *n*
aneksja *f* aneksjô *f* [ti -sji] - zôbór *m* (Gò), zagarniãcé, zaharabczenié (Tr),
 przëłączenié *n* (przëłączenié / zajãcé przemòcã, z ùżëcym wòjska *a.* grozbë
 dzëła teritorium jinszëgò państwa)
anektować *v* zagarënac, zajmãc, mòcã przëłãczãc || przëłãczëwãc, anektowãc
anemia *f med* schniãczka, anemiô [ti -mii]*f*
anemiczny *ad* słabi, chërlawi, napól zdechłi, jakbë bez žëcégò, wëbladłi,
 wëcenczałi || -czony, *žart*: wënierzchłi, wëczeczniãłi, sëchi {‘wënierzchłi’ *dost* =
 jak rëba pò nierzchù (pol. po tarle); ‘wëczeczniãłi’ *dost* = pùsti bënë, jak wrëk}.
Por. dychawiczny
anemometr *m* anemométer *m*, wiatrownica *f* (Tr)
anemon(a) *zob. zawilec*
aneroïd *m* aneroïd *m*
anestezja *f med* znieczulenié *n*, anestezjô, narkôza [tegò -leniô || -leniëgò, ti -
 zji, -kôzë]*f*
angażować *v* angažowãc, najëmac; *ew.* przëjëmac (np. do robôtë)
angażować się angažowãc sã / wdawãc sã / wprzëgãc sã / włączãc sã || włączëwãc sã
 / wcëgãc sã / wgłãbiãc sã w cos, przëkłãdac sã do czëgò; *ew.* wtëkãc sã w co,
 mieszac sã do czëg; ~**się finansowo** angažowãc sã finansowò, tj. wkłãdac swòje
 dëtczì w jaczis geszeft / jinteres
angażowanié *n* angažowanié *n* – **1.** najimanié / przëjimanié np. lëdzy do robôtë; **2.**
 wcyganié / włączanié / wprziganié kògòs w robôtã; **3. finansowe** ~ **się** finansowé
 angažowanié sã, tj. wkłòdanié swòjëch dëtków w jaczis geszeft
angażowanie się *n* angažowanié sã *n* – **1.** wprziganié sã, włącz(iw)anié sã; **2.** w *zn.*
ujem. wdòwanié sã / wtikanié sã / miészanié sã w cos / do czëgòs
Angielka *f* Angelka, *przest.* Anielcziczka *f*
angielski *ad* angelsczy || *przest.* anielsczy [Û nas we wsë je tãczy zmëslëwëc, co
 òpòwiôdò, że òn sã razã z królewã angelskã kapòł, czej òn bëł w Anglii. Sy];
plasterek ~ angelsczy flaster; ~**kie zielë** kùbaba *f*, *lok* babë *pl*; **po** ~**sku** po
 angelskù; **wynieść się po** ~**sku** krëjamno, krëjamkò / pò krëjomù (*a.* òmëlëcã)
 wińc / wëniesc sã, spławic sã pò cëchù / òpòcuszkù; ~ **flegma** *zob. flegma*
angielszczyzna *f* angelszczëzna || *przest.* anielszczëzna *f*
angina *f med* angina *f*, napùchlëna gardła, zapùchlé gardło
Anglia *f geo* Angliô [ti -lii], Wiòlgò Britaniô, *przest.* Anielskô *f*
anglicyzm *m* jëz angelszczëzna *f*, anglicyzm *m*, słowò angelszczë
Anglik *m* Anglik, Britijczik, *przest.* Anielczik *m*
anglikanin *m rel* anglikón, anglikana *m*
anglikański *ad rel* anglikańschi
anglizować (się) angelszczëc (sã), stawãc sã Anglikã / Angelkã
anglofob *m* procëmnik angelszczëznë *a.* procëmnik Anglików / Anielczików
angloman *m*, angloman *m*, czł. rozmiłowóny w angelszczëznë
anglomania *f* anglomaniô *f*, ùlubienié angelszczëznë
angora *f zoo* angòra *m*
angorski *ad* angòrschi [Angòrskò rasa trusów. Gò]
ani *cj* ani; *ew.* razu, nijak, wcale [Ani szelãzka, ani chleba kãska. Ce]; ~ **słowa!** (~
mru mru!) ani mùk! *a.* ani słowa! (*por. pst!*); ~ **ty**, ~ **ja** ani të, ani jô; ~ **mniej**,
 ~ **więcej** ani mni, ani wicy; ~ **myśle!** razu (*a.* nijak / wcale) nie mëszlã!; ~ **mi się**
śni! razu (*a.* ani / nijak / wcale) mie sã nie snije!; ~ **pisnąć** - ani pisknãc; **to** ~
przez myśl mi nie przeszło to razu (*a.* ani / nijak / wcale) przez mësl mie nie

przeszło; ~ **rusz** ani rusz || ani ruch [Leno sã bawic, a do robòtë ani ruch || ani rusz. Sy]; ~ **się waź!** ani (*a. nijak*) nie próbùj!, ani pëtòj!, biada!

anieleć *v* robic sã / stawac sã **aniołã**

anielica *f* aniól *m*

anielski *ad* anielsczy

anielskość *f* anielskòsc *f*, anielskô dobroc || -ota

anilina *f* anilina *f*, jindigò *n*

animacja *f* animacjò *f* [ti -cji]; *ew.* òżëwienié

animator *m* animatór [tegò -matora]; *ew.* dzejòrz, bùdzëcéł, jinspiratór *m* [tegò -ratora]; *ew. żart* dobrì dëch (jaczi sprawë / deji / robòtë / dzejaniégò)

animatorka *f* animatórka [ti animatórczi]; *ew.* dzejòrka, bùdzëcelka, jinspiratórka *f*; *ew. żart* dobrò dësz(k)a (jaczi sprawë / deji / robòtë / dzejaniégò)

animować *v* animòwac; *ew.* zachãcëwac / pòbùdzac do dzejaniò, pòdskacac dzejanié, òżëwiac, wprowadzac òżëwienié, jinspirowac

animozja *f* niechãc, òdraza, ùraza, nienawisc = niezgara *f*; *ew.* żòł *m*, pretensjò *f* [ti pretensji]; **wzajemne ~je** *pl* wzajemné ùrazë / żale / pretensje

animusz *m* zapòł *m*, òchòta, dzyrskòsc, òdwòga, zuchternosc, werwa *f*; **dodać ~u** dodac (kòmùs) zapału / òchòtë / dzyrskòscë / òdwòdżi / zuchternoscë, tchnąc òdwògã (w kògòs); **nabrać ~u** nabrac zapału / òchòtë / dzyrskòscë / òdwòdżi / zuchternoscë; **pali fajkę, dla dodania sobie ~u** pòli pipã, żebë dodac so òdwòdżi (*por.* **kuraż, dla ~u**)

aniól *m* aniól (|| *lok* ja-) *m*, *zdr* aniółk, aniołuszk *m*; ~ **z rogami** pùrt(òsz)k, diòbél(k), biés, paralusz, roczitnik *m*, aniółk z rogama

aniółek *zob.* **aniól**

aniżeli *adv* nigle || niźle, niź, jak, *rzad:* anigle || anizle {‘nigle’ / ‘niź’ / ‘niźle’ || *Ra:* *nigle, niźle in = zanim, nim*} [Jem dzys ò wiele zdrowszi niź wczora. Wòłã jic w łózkò, niź na mùzykã. Jem starszi, niźle mòja sostra. Mój kón je młodszi, nigle twój. Prãdzy diòbél pòrà skòrznioów pòdrze, niź dwòje lëdzy zgòdzy. (Të wiész wszëtkò lepi nigle jinszi. Wòłã jegò nigle jegò białkã. Czej sã człowiek czemùs z blëza przëdzdzi, tej to wiedno jinaczi wëdzdzi, jak z daleka. Gòspòdòrzowi chòdzy czasã wicy ò gnój, niź ò krowã. Lepi, żebë Gduńsk sã zwrócył, niźle bë sã kropla miała rozlòc. Wòłã jic do króla, nigle do słëdżi. Lepi, żebë sã krokówka (*ban do Krokòwë*) przewrócëła, jak żebë sã szczëpta tobaczi zniszczëła. Lepszò kùra w garkù niź kùropatka w pòlu. Kùczerszczë kònie ù krokòwsczegò grafë miałë so lepi, niź dzeccë jegò robòtników. - Sy Jò jem mòcniészzi niź të. Të jes piãkniészò, niźlë twòja sostra. *Ra*]. *Por.* **zanim**

ankier *m* kòtew || kòtwiò || kòtwa *f*, anker *m* || ankra *f*, *zdr.* ankerka, klamra, *zdr.* klamerka *f.* *Por.* **kotwica**

ankieta *f* anketa *f*; *ew.* test *m*; **przeprowadzić ~tę** zrobic / przeprowadzëc anketã

ankieter *m* anketer *m*

ankieterka *f* anketerka *f*

ankietować *v* anketowac, robic / przeprowadzac anketã

ankietowy *ad* anketowi, *Tr:* wëdowiédny; **komisja ~wa** kòmisjò anketowò [ti kòmisji anketowi]

ankra *zob.* **ankier**

ankrować *v* kòtwic, ankrowac, klamrowac, spinac kòtwama / ankrama / klamrama

annały *pl* *zob.* **roczniki**

Anna *f* Anna, *pot* Ana, *zdr* Anka, **Aneczka**, **Han(ecz)ka**, **Anusz(k)a**, **Anul(k)a**, **Nusz(k)a**

Annasz *m* Annasz *m*; **odsyłać kogo od ~a do Kajfasza** (òd)sełac kògòs òdtađ dotąđ / òdnąđ donąđ / òđ Annasza do Kajfasza *a.* òđ Piłata do Heroda [òn (òd)séłô, òni séłaja]

anoda *f fiz* anoda *f*

anodowy *ad fiz* anodowi; **bateria ~wa** anodowô bateriô

anomalia *f* anomaliô, nieprawidłowòsc *f*, òdchilenié / òchiłka òd normë, zakłócenié nôtëralnégò biegù / przebiegù / procesu, niezgòdnosc z prawidłowim przebiegã procesu

anomalny *ad* anomalny, nieprawidłowi, nienormalny

anonim *m* anonim *m* – **1.** pismò bez pòdpisu; **2.** nieznóny (nieznóny z nòzwëska) autór / pisòrz / ùsòdzca / twórca

anonimowy *ad* anonimowi, nieznóny; *ew.* cëchi, tajemny, tajny, krëjamny, niejawny

anons *m* ògłoszenié *n* (drobné ògłoszenié), ògłos (*Tr*), anons, *przest.* jìnzerat *m*; *ew.* wzmiònka, zawiadomienié

anonsować *v* ogłaszać, dawac do wiédze, meldowac

anoreksja *f* anoreksjò *f* [ti -sji] - brak łakòtë / aptitu, nieòdczuwanié pòtrzebë jedzeniô, niechãc do jedzeniô

anormalność *f* nienormalnosc, nieprawidłowòsc *f*; *ew.* apartnosc, dzëwaczność

anormalny *ad* nienormalny, nieprawidłowi, òdbiegający òd normë, nienôtëralny; *ew.* apartny, dzëwaczny

ansa *f* niechãc, ùraza, niezgara, mier'zaczka *f*, gòrz, żòł *m*

ansambl *zob.* **zespół**

antagonista *m* procëmnik, antagònista, riwal *m*

anszlus *m* anszlus *niem. m*, włączenié, wcelenié, przëłączenié *n* [Anszlus Austrii do Rzeszë. Gò]. *Por.* **aneksja, zabór**

antagonistyczny *ad* procëmny, niezgòdny, niechãtny, wrodzi, wrogò / niezëczno nastawiony; *ew.* antagònistyczny

antagonizm *m* **1.** niezgòdnosc, niezgòda *f*, brak zgòdë, wrogòsc, wzajemnò niechãc, wzajemné zwalczanié sã; **2.** procëmnota, przëcywnosc, sprzëcznosc, niezgòdnosc *f*, procëmnictwò, przëcywieństwò *n*

antagonizować *v* skłócac, pòrózniwac, nastawiac wrogò, *przen* szczwac. *Por.* **intrygować**

antalek *m* beczuszka, fòtka *f*

antarktyczny *ad* antarktyczny, pòłniowòpòłarny *Tr*

Antarktyda *f* Antarktyda *f*

antecedencje *pl* zaszłoscë *pl*, wëdarzenia / faktë rëchlészë, pòprzedzające stón dzysdniowi; to, co bëło rëchli; *ew.* antecedencje *pl*

Antek *Antk m*; „**bosy ~**” bòsy *Antk*; „**bose ~ki**” *pl* bòsy *Antcë*

antena *f* antena *f*; ~ **nadawcza** nadòwczô antena / antena nadòwczô; ~ **odbiorcza** òdbiërnô || òdbiòrczô antena; ~ **satelitarna** satelitarnô antena; ~ **paraboliczna** parabòlicznô antena

antenat *m* stark, prastark, ojc, praòjc, przòdk *m* {‘przódk’ *in* = *zdr od: przód*}; **antenaci** *pl* przòdkòwie *pl*, pòkòlenia przòdków / pòprzedców

antidotum *f* antidotum *n*, òdtrëtkà (*Gò*), òdtrëczna (*Gò*), lék (*a.* strzódk) na òdtrëcë, strzódk òdtruwający, *Tr*: procëmtrëczna *f*

antologia *f* antologiô *f*, ksążka zawierającò zbiór wierszów (|| *neol* wierzótów) *a.* wëjimków prozë rozmajitëch autorów

antracen *m chem* antracen *m*

antracyt *m min* antracyt *m*

antrakt *m* antrakt *m*; *ew.* wstòwka (*Gò*), midzëgra (*Tr*) *f*

antraktowy *ad* antraktowi, midzëgrôwny *Tr*

antresola *f* półpiãtro *n* (*Gò*); *ew.* półprzãter, midzësos (*Tr*) *m* {*por.* ‘przãter’ = *pol.* *strych, piëtro*}

antropolog *m* antropòlog *m*

antropologia *f* antropòlogiô *f*

antropologiczny *ad* antropòlogiczny

antropometria *f* antropòmetriô [ti -trii] *f*

antropomorfizm *m* antropòmòrfizm *m* || -zna *f*

antrykot *m* antrikòt *m*, miãso celëczé *a.* krowië; *Tr:* strzédnożebrowina *f*

Antwerpia *f geo* Antwerpiô *f*

antybakteryjny *ad* antibakterijny, procëmbakterijny / przecywbakterijny. *Por.* **antyseptyczny, bakteriobójczy**

antychryst *m* antichrist || ancëkrëst *m*

antychrześcijański *ad* antichrzescëjańsci, wrodzi chrzescëjaństwù

antycypować *v* przewidëwac, ùrëchlëwac, zawczasu wëkòñëwac [òn -diwô / -liwô / -nywô]

antyczny *ad* antyczny, stôrowieczny (*Gò*), stôrozëtny; *ew.* stôrodôwny, stôroczasny

antydutować *v* antydutowac, òznaczac cos datã wczasniészã (rëchlészã) òd ti, co pòwinna bëc / datã wczasniészã òd datë przënòleżny na nen dzëń

antidotum *zob.* **antidotum**

antyfaszysta *m* antifaszysta *m*, procëmnik / wróg faszizmù

antyfebryna *f* antifebrina *f*, lék na ògrôżkã *m*, procëmògrôżka (*Tr*) *f*; *ew.* chinina *f*

antyfona *f* antifóna *f* [ti antifónë]

antyk *m* **1.** antik *m*, stôrowiecznosc (*Gò*), stôrozëtnosc (*pol.*) *f*, zazw czãd (czas / czasë) jistnieniô rzimsczégò jimperium {‘czãd’ = *pol.* a) *okres czasu*; b) *odcinek drogi*; c) *pewna ilość, czëść* = *in. rzad* ‘czãdło’ *n*}; **2.** staroć / -cie, starzyzna: antik *m*, starzëzna *f*, anticzi *pl* (stôré mëble, lãpë, maszinë itp.). *Por.* **staroć**

antykaszubskość *m* antikaszebškòsc, wrogòsc do Kaszëbów / kaszëbiznë

antykatolicki *ad* antikatolëcczi, wrodzi katolëcczi wierze

antyklerykalny *ad* antyklerykalny, wrodzi ksãżóm katolëcczim, procëmksãzi *Tr*

antykwa *f* antikwa *f* (òrt pisma łacyńszégò)

antykwariat *m* antykwariat *m* – **1.** króm ze starzëznã; **2.** ksãgarniô sprzedôwajãcò ùziwóné *a.* stôré ksãżczzi

antykwariusz *m* antykwariusz *m* – prôcownik antykwariatu, przedôwòcz *a.* znôwca || znajòrz starzëznë (zazw ksãgòrz, znôwca stôrëch ksãżk)

antykwariski *ad* antykwarisci

antylopa *f zoo* antilopa *f*

antymagnetyczny *ad* antimagnetyczny, niewrazlëwi na magnét || -nes

antymilitarny *ad* antymilitarny; *ew.* *Tr:* procëmwojnowi, procëmwojskòwi; *ew.* *Gò:* przecywwojnowi, || -wojenny przecywwojskòwi, procëmbrojeniowi, antizbrojeniowi

antymon *m* antimón *m* [tegò antimònu]

antymonarchista *m* antimònarchista, procëmmònarchista *m*, wróg / procëmnik / przecywnik mònarchii / królestwa / ùstroju mònarchicznégò

antypapież *m* antipapiëż *m*

antypatia *f* niezgara, nielubnota, antipatiô *f* [ti -rë, -notë, -tii]; *ew.* niechãc do kògòs, òdraza *f*, nielubienië / nielëdanië kògòs

antypatyczny *ad* antipaticzny, niemiłi, przikri, òdpichajãcy, nie do lëdaniô, paskùdny, brzëdczi, nielubióny, nielubny (*Tr*); *ew.* òkropny, straszny, brzëdczi

antypody *pl* antipòdè *pl*, kraje abò kòntinentè pòłożoné na dwùch naprocémległèch mòlach Zemi (np. Pòlskò i Nowò Zelandiò *a.* Europa i Australiò), *przen* dwaji lédze (*a.* dwa partè lédzy) ò czèsto różnèch charakterach czè spòsobach mészleniégò

antypolonizm *m* antipòlonizm *m*, wrogòsc do Pòlòchów i pòlszczèznè

antypolski *ad* antipòlsczi, wrodzi Pòlscè i Pòlòchóm

antyrządowy *ad* antirządowi, procémrządowi

antysemicki *ad* antisemiczi, *zazw* procémżédowsczi

antysemita *m* antisemita *m*, wróg / procémnik Żédów

antysemityzm *m* antisemitizm, procémżédowizna (*Tr*) *f* - wrogòsc do Żédów i żédowsczi kùlturè; *ew.* wrogòsc do Arabów i arabsczi kùlturè

antyseptyczny *ad* antisepticzny, òdkòżający, zaròzkòbójczy *Gò*, procémgnilny *Gò*; *ew.* antibakterijny *a.* antiwirusowi, bakteriobójczy, wèjałowiony, gòjący

antyseptyczność *f* antisepticznosc, jałowòsc *f*, wèjałowienié *n*

antyseptyka *f* antiseptika *f*, wèjałowienié, òdkòżanié *n*

antyteza *f* antiteza *f*, procémnò nòdba, procémné zdanié; *ew.* kòntra *f*, procémstawienié, przecywstawienié *n* (*Gò*)

antytoksyczny *ad* antitoksyczny, nèutralizèjący trèczèznè / toksynè (substancje trèjácé), znòszający / ùsuwający *a.* łagòdzący skùtecznosc toksynów

anulować *v* anulowac, zniesc, copnac, òdwòlac, ùznac za niebèté / niejistniejącé; *ew.* ùsènac, zlèkwidowac

anulowanie *n* anulowanié, zniesenié, copnienié || -niácé, òdwòłanié *n*; *ew.* ùsèniácé *n*, lèkwidacjò *f* [ti -cji]

anyż *m* anys *m* [wym: anis]

anyżówka *f* anysowi kòrnus / sznaps, anysowò wòdka

aorta *f* an aòrta *f*, głównò zèła, głównò arteriò ùkładu krwionosnégò

apanaże *pl* pensjò *f* [ti -sji], dochód przeznaczony na ùtrzymanié nòležników rodu panèjącégò (królewsczégò czè ksążèczégò); òbdòr *Tr m.* **Por.** **prebenda**

aparat *m* aparat, przèrząd *m*, ùrządzenié *n*; *ew.* sprzåt, statk, jinstrument (|| -meńt), *zdr:* jinstrumentk / -ncèk (|| -ńcèk) {‘statk’ *in* = *pol.* naczynie}; ~ **administracyjny** aparat administracyjny / zarządzający, ùrządè (np. ùrządè państwòwé / wòjewództczé, pòwiatowé, gminné), zòrganizowónò struktura ùrządowò. **Por.** **narzędzie, przyrząd, sprzęt**

aparatura *f* aparatura *f*; *ew.* aparatè, sprzåtè, statczy, ùrządzenia *pl*; *ew.* aparat, sprzåt, statk *m*, ùrządzenié *n*; ~ **dźwiękowa** zwàkòwò aparatura; ~ **nagłaśniająca** aparatura nagłòsniającò / nagłòsniwającò; *ew.* sprzåt nagłòsniający, *pot* nagłòsnienié *n*; ~ **medyczna** aparatura medicznò *a.* sprzåt medyczny, ùrządzenia medicznè / lékarsczè; ~ **chemiczna / laboratoryjna** aparatura chemicznò / labòratorijnò

apartament *m* paradné mieszkanié, apartament *m*

aparycja *zob.* **wygląd**

apaszka *f* chùstka *f* [Przòdè na swiece chłopi zamiast szlèpsów (*szlipsów*) nosèlè chùstczy na szèji. Zawiąż sobie chùstkã pòd brodã. - *Sy*]

apatia *f* apatiò *f* [ti -tii], zòbòjätnienié, òdråtwiènié, zniechãcenié, zmarkòtnienié *n*; *ew.* markòtnosc, nieczułosc, niewrazlèwòta òsowiałosc, mglejowina (*Tr*) *f*, chwilowé òtãpienié ùmèstowé

apatyczny *ad* markòtny, zmarkòtniałi, òdråtwiãłi, nasowiałi / òsowiałi, òtãpiałi, zòbòjätniałi, nieczułi, niewrazlèwi, mglejowati, bez chãcè do zècò, *zart* zdechlì, na pòł zdechlì, przègashì, mer, mét; ~ **człowiek** nasowièlc, òsowièlc, zdechlòk *m*

apel *m* apel *m* – **1.** wezwa (*Tr*) *f*, wezwanié, ògłoszenié *n*; *ew.* prosba ògłoszonò pùblicznè *f*; ~ **w sprawie pokoju** wezwa / wezwanié do pòkòju / miru *a.* apel ò (s)pokój / w sprawie pòkòju; **2.** zéńdzenié, zgromadzenié nòležników jaczi òrganizacji (np.

dlô ògłoszeniô rozkazu). **stanać do ~u** stanac do apelu, jic na apel; **nie stanać do ~u** nie stanac do apelu, nie przinć / nie stawic sã na apel

apelacja *f jr* apelacjô *f* [ti -cji] – òdwòłanié (òdwòłanié sã òd czegò, np. òd wërokù sądowégò) *n*; **założyć ~cję** òdwòłac sã, załóżec apelacjã *a*. wniesc apelacjã / òdwòłanié

apelacyjny *ad* apelacyjny, òdwòławczy

apelować *v* apélowac, òdwòłëwac || -liwac sã (do kògòs *a*. do jaczi jinstitutioni) w sprawie czegòs [òn apelëje / sã òdwòliwò || -tuje]

apetycznie *adv* smaczno, smakòwice || -to, kùszaco, zachãcywajaco do jedzeniô

apetyczny *ad* smakòwiti, smaczny, kùszacy do jedzeniô, smaczno pôchnacy / wòniajacy, *Tr*: łakòtny, lëgòtny, aptitny

apetyt *m* òskòma, skòma, chãc, chãtka, lëgòtka, łakòt(k)a, szmaka, *arch* łakniaczka *f*, skómk, tròpich, tròp, tłóm (= głód) *Sy*, aptit *m*, *ew.* grëz, żér, spùst *m* { ‘łakòt(k)a’ *in-* a) *arch*: *przejemnosć*; b) *zob.* łakocie } [Móm dzys òskòmã / skòma na sledze. Skómk mie na to bierze, ale jò ju ni móm dze tegò kłasc. Kòt mô łakòtã na rëbë / smiotanã. Parobk mô łakòtã na dzëwczã. – *Sy*]; **dobrego ~u!** Bòze przeżegnòj!, smacznégò jestkù!, **dobrégò jedzeniégò!**, *Tr*: pòkrzësnégò! [Në tej Bòze przeżegnòj! Në tej smacznégò jestkù / **dobrégò jedzeniégò** / pòkrzësnégò!]; **miec na coś** ~ miec na cos òskòmã / chãtkã / łakòtã / lëgòtkã / szmakã / aptit / tròpich, tròpic kògòs na cos [Mie dzys tak tròpi na sledze / grzëbë. *Sy*]; **miec dobry** ~ miec dobri aptit, miec chãc do jedzeniô, jesc bez wëmiszlaniô, dobrze jesc; **miec wilczy** ~ miec wilczy głód / głód jak wilk; miec tłóm / spùst [Jò miòł tacji tłóm, żebëm kònia stłómił z kòpëtama, a jesz z pòdkòwama i gòdzama. Ale mô spùst, ten bë wilka zeżarł i torbã zadzerwiałëch (*zadërdzewiałëch*) gòdzdy. - *Sy*]; **wzbudzac** ~ wzbùdzac aptit (*a*. chãc do jedzeniô), kùsëc (*a*. zachãcëwac) do zjedzeniô; **dodawać ~tu, pobudzać** ~ dodawac aptitu / òskòmë, pòbùdzac aptit / òskòmã; **cierpieć na brak ~u** ni miec aptitu, ni miec szmaczi / chãcë do jedzeniô, bëc bez chãcë do jedzeniô, nie chcec jesc; **brak ~u** brak aptitu, brak chãcë do jedzeniô. *Por.* **spust** (~ w jedzeniu)

aplauz *m* aplauz *m*, pòklask *m* (*pol.* *Gò*), òklasczi *pl*, klaskanié *n*, głosë ùznaniô / pòchwalë / zachãtë; głosné przëstojenié (*Tr*); *ew.* głosné òkòzanié zadowòleniô, wòłanié ò „bis” i bicé brawa, krzikanié „brawò!”

apleger *m* òdnòzka, òdroscëna *f*, gałazka do òdsadzeniô, *apliger niem.* *m*

aplikacja *f* **1.** aplikacjô *f* [ti -cji], aplikantura *f* [ti aplikanturë] – *praktika f* (ùczba pòłączonô z pròcã), czas próbë *a*. czãd próbny, np. w sądze, adwòkaturze, adwòkaturze / ùrzãdze, pròcò w charakterze aplikanta / praktikanta { ‘czãd’ = *pol.* a) *okres czasu*; b) *odcinek drogi*; c) *pewna ilość, część* = *in.* *rzad* ‘czãdło’ *n*}; **2.** *zob.* **aplikatura**; **3.** *nasziwk, wësziwk m*

aplikant *m* próbny kandidat, aplikant; *ew.* praktikant *m.* *Por.* **asystent**

aplikantura *zob.* **aplikacja 1.**

aplikatura *f muz* pòlcowanié *n*, *Tr* pòlcënk *m*; *ew.* aplikacjô *a*. aplikatura *f* - spòsòb pòlcowaniô / przëcyskaniô klawiszów / strënow / *ew.* tłoków (przë trãbce), spòsòb jednoczasnégò przëcyskaniô (np. na klawiaturze kòmpùtra) dwùch *a*. wicy knapk (klawiszów, kluczi), dlô wpisaniô jaczégòs znakù

aplikować *v* aplikòwac – **1.** robic / òdbëwac praktikã (aplikanturã / aplikacjã) w sądze / adwòkaturze / prokùraturze; **2.** (pò)dawac, dobierac, stosowac, *med.* stosowac (przepisóné) léczy

apodyktyczny *ad* apòdikticzny; *ew.* władczi, rozkòzowny (*Tr*) - nòłozen rozkazywaniô, baro wëmògajacy (òd jinszych), stanowczy do przesadë, òstri, bezwzglãdny, niewërozëmiati, nieustãplëwi, nieudzibli; *ew.* dërny { ‘dërny’ – *zob.* arogancki }

apogeum *n* apògeùm *n*; *ew.* kùlminacjô *f* [ti -cji], nòwikszi rozkòlib { ‘nòwikszi rozkòlib’ = *pol.* *szczytowy punkt zabawy / pracy / rozwoju* } [Më prawie bëlë w nòwikszim

rozkòlibie, czej zgasł wid. Sy Cywilizacjò rzymskò swòje apògeùm / swój nòwikszì rozkòlib òsygnãła (a. doszła do nòwikszégò rozkòlibù) na przełomie stòri i nowi erè. Gò]. *Por. szczyt*

apokaliptyczny *ad* apòkaliptyczny, ùrzasny, przeròzający, straszny, zwiastějacy kùnc swiata; *ew.* tajemny, niepòjãti, mroczny, niewėjasniony

apokryf *m* apòkrif *m*, falszëwé *a.* pòdrobioné pismiã / dokòz lèteracczi / dokùment (np. tekstè ò tematicie biblijny nie ùmieszczoné w Biblèji || Biblii)

apokryficzny *ad* apòkrificzny, falszëwi, zmészlony, nieautenticzny, wãtplëwi

Apollo *m* **1.** Apòllo *m*; **2.** piãkny / baro ùrodny / pòstawny bëniel, knòp nadzwëczajny ùrodè, *żart* knòp jak pùpa

apolog *m* pòwiòstka *a.* bòjka *f* (bòjka ò charakterze didaktycznym, alegòricznò, np. ò zwierzãtach)

apologeta *m* apòlogeta, òbrońca *m* (np. òbrońca wiarè *a.* jaczi nòdbè / deji / doktrinè)

apologia *f* òbrona; *ew.* apòlogiò *f* [ti -nè, -gii], ùsprawiedlëwienié *n*, òdpiarcé kriticzi / zastrzegów / òbwinów / zarzutów / òskarżeniów, pismiã / ksążka z argùmentacjã na rzecz np. wiarè katolècczi

apopleksja *f med* apòpleksjò *f* [ti -sji], szlach (részenié szlachã), wëléw (wëléw krwi do mùskù *m*, pòrażenié *n* (pòrażenié mùskù), *ew.* paraliż mùskù {‘szlach’ *in – zob.* cios}; **dostał ~sji** szlach (je)gò részil / mô részoné; je részony szlachã / pòrażony; dostòł wëlewù / pòrażeniégò mùskù, òstòł pòrażony [Szlach gò részil i òdebrało mù mòwã / mô terò bezwładną rãkã / je czësto sparaliżowóny / bezwładny - Gò]

apoplektyczny *ad* **1.** skłonny do apòpleksji; **2.** chòri pò pòrażenim mùskù, pò wëlewie krwi do mùskù, részony szlachã, pòrażony

apoplektyk *m* részony, pòrażony *m*, részony szlachã, apòplektik *m*

aportować *v* przënaszac, apòrtowac (ò tresowónèch psach)

apostata *m* òdewstańc, òdszczepièlc, òdstãpca, apòstata *m*, czł. òdpadłi òd wiarè

apostazja *f* apòstazjò *f* [ti -zji], òdewstanié / òdpadniãcé / òdstãpienié òd wiarè, òdewstaństwò, òdszczepièlstwò *n*

apostolski *ad* apòsztolsczy

apostolstwo *n* apòsztolstwò *n* – głoszenié Słowa Bòżégò / Ewanielii; *ew.* ewanielizowanié *n*, ewanielizacjò *f*

apostoł *m* apòsztòł (|| -stòł) *m* - kaznodzeja *m*, głosëcél Słowa Bòżégò [tegò apòsztoła; *pl* apòsztołowie; *tëch* apòsztołów; *Jich* je jak apòsztołów (*tn. je jich wiele*). Sy]; **pełnić rolę ~ła** sprawiac za apòsztoła [*żart* Jò tu spròwóm za apòsztoła.]. *Por. glosiciel*

apostołka *f* apòsztołka *f*, *Por. glosicielka*

apostołować *v* apòsztołowac, bëc apòsztołã [Òn apòsztołuje / apòsztołowòł. Gò]. *Por. glosić*

apostrof *m* apòsztrof *m* [Apòsztrof (*znak: ‘*) mòżemè ùżëc do rozdzeniò lètrów *r* i *z* w słowie „bar’zo”, żebè chtos gò nie czëtòł: „bażo”. Gò]

apostrofa *f* apòsztrofa *f*, figùra retoricznò: *zazw* słowa sczerowóné do òsobè ùmarli, jakbè òna jész żëła

apoteoza *f* chwòlenié (kògòs), sławienié, wësłòwianié, jidealizowanié *n*, apòteoza [ti -zè]*f*

apoteozować *v* chwalëc (kògò), sławic, wëchwalac, wësławiac, wëwëższac, *złòł* robic z kògò bòga

apretura *f* apretura *f* – òstatecznò òbròbka tkaninów / dzała (przëdzënë) / skòrów dlò nadaniò jima głòdkòscë i blaskù

aprioryczny *ad filoz.* aprioryczny, przëjãti ju wprzódk / z górè, założony (chòc nie òpiarti na doswiòdczenim, le na rozëmòwanim), *Tr:* ùmészlony, ùdbóny

aprobata *f* **1.** zgòda, przëzwòlenië *n*; **2.** ùznanië, òkòzanië zadowòleniégò; *ew.* aprobata *f.* *Por.* **akceptacja**

aprobować *v* przëzwalac, zgadzac sã, bëc zgòdã; *ew.* przëjëmac, ùznawac za dobré, aprobòwac. *Por.* **akceptować**

a propos a propò [*wym.*: apropo] przë ti leżnoscë *a.* do te (do tegò) [Przë ti leżnoscë chcã jesz rzec / dodac / dopòwiedzec, że... Do te czile słów dopòwiedzeniò. *Gò*]

aprowizacja *f* aprowizacjò *f* [ti -cji], zaòpatrzenië w jòdã / zëwnotã / prowiant / wikt, prowiantowanië; *ew.* zaprowiantowanië, wëprowiantowanië

aprowizacyjny *ad* aprowizacyjny, *Tr:* prowiantowi; **urząd (oddział)** ~ ùrząd (òddzél) prowiantowi *a.* aprowizacyjny

apteczka *f* aptéczka *f*; ~ **domowa** pòdrãcznò aptéczka, szafka z lékama; ~ **samochodowa** autolówò / samòchòdowò aptéczka

apteczny *ad* aptéczny, léczny; **materiały (towary, artykuły)** ~ne materiałë (towòrë artikùlë || -tikle) aptéczné, léczy, lékarstwa, **przybory (naczynia, sprzęty)** ~ne przëbòrë (statczy, sprzãtë) aptéczné **skład** ~ aptéka *f*, aptéczny króm

apteka *f* aptéka *f*

aptekarz *f* aptékòrka, aptécznica *f*; **praktykantka u ~rza** aptéczniczka *f*

aptekarzski *ad* aptékarsczy; **rachunek** ~ drożëzna *f*, słony / wësoczi rechùnk; ~**ka miara / waga / dokładność** aptécznò / aptékarskò miara / wòga / dokładnosc

aptekarstwo *n* aptékarstwò, aptécznictwò *n*; ~**stwem się trudnić** aptékarzëc, trudnic sã aptékarstwã || aptécznictwã

aptekarz *m* aptékòrz, aptécznik, **żart kropelka** *m*; **praktykant u ~rza** aptéczniczek, aptékarzëk, aptékarczik *m* [Të wòzisz jak aptékòrz (*skapò*). *Gò*]

aptekarzowa *f* aptékarzëñò *f*, białka aptékarza

Arab *m* **1.** Arab *m*; **2.** arab *m*, arabsczi kón

arabeska *f* arabeska *f*

Arabia *f* Arabiò [ti -bii] *f*

Arabka *f* Arabka *f*

arabski *ad* arabsczi [Arabsczi kón, tj. arab.]

arabszczyzna *f* arabizna, arabszczëzna *f*

Aragonia *f geo* Aragóniò [ti -nii] *f*

arak *m* arak *m.* *Por.* **rum**

aranż *m*; ~**acja** *f* aranż *m*, aranżacjò *f* [ti -cji], zaaranżowanië *n*, ùklòd *m* [Przëgòtowac / ùložëc aranżacjã dokòzu mùzycznégò *a.* jimprezë, pòkòzkù. *Gò*]

aranżer *m* aranżer || -żëra *m* [Aranżer zajimò sã aranżacjã / aranżowanim mùzyczi, pòkòzków. *Gò*]

aranżować *v* aranżowac – **1.** pisac partiturã, rozpisëwac nòtë na pòszczególné jinstrumentë òrkestrë; **2.** ùložëc jimprezë / pòkòzkù *itp.* program, przëgòtowac ùklòd pòkòzkù / tuńca *itp.*

arbiter *m* sãdza, rozsãdca, arbiter *m*; ~ **sportowy** sãdza || arbiter spòrtowi (*Rkj*)

arbitralność *f* nieùstãplëwòsc, bezwzglãdnosc; *ew.* arbitralnosc *f* - nie liczenië sã ze zdaniem jinszych lëdzy

arbitralny *ad* arbitralny, nieùstãplëwi, bezwzglãdny w narzucaniam swòjégò zdaniò. *Por.* **apodyktyczny**

arbitraż *m* arbitraż *m* – **1.** pòstãpòwanië rozjimczë majãcë doprowadzëc do ùgòdë; **2.** rozsãdzenië / rozstrzëgniãcë spiërczi przez arbitrów / rozsãdców

arbuz *m* arbùz; *ew.* melon *m*; **dostać ~a** dostac kòsza (*Sy*) - *zob.* **kosz, polewka (czarna)**

archaiczność *f* stòrodòwnota, stòroczasnosc, stòroswieckòsc, archajicznosc *f*

archaiczny *ad* stòrodòwny, stòroczasny, stòroswiecczi, archajiczny; *ew.* przëstarzãli, łoniawi (niemòdny, wëszi z ùzëtkù / z módë)

archaizm *m* archajizm *m*, stôrodôwizna *f*; ~**zmy językowe** archajizmë jãzëkòwé / mòwné; słowa a. pòwiedzenia stôrodôwné / rzôdkò ùziwóné a. ju nieùziwóné / wészlé z ùzëcégò

archanielski *ad* archanielsczy

archanioł *m* archanioł *m*

archeolog *m* archeolog *m*, badôcz || badëra stôrodôwnotë

archeologia *f* archeologiô *f* [ti -gii] – badanië stôrodôwnotë na pòdstawie zachòwónëch (òdkrëtéch / òdkòpónëch / wëłowionëch) pòdstałoscÿ kùlturë materialny, np. architekturë, skòrëpów (statków, *pol.* naczyń), przedmiotów codniowégò ùzëtkù, broni, nôrzãdzy, mònetów *itp.* (*por.* **artefakty**)

archeologiczny *ad* archeologiczny [Archeologicznë òdkrëcé / nalezniskò. Badania / wëkòpalëska archeologicznë. - *Gò*]

archidiakon *m* archidiakon *m*

archidiecezja *f* archidiecezjô [ti -zji] *f*

archipelag *m* archipelag *m*, òstrowina (*Tr*) *f* - zgrëpòwanië òstrowiów / wëspów

architekt *m* architekt *m* – projektant (projektant bûdinków mieszkalnëch i jinszych bûdowlów / òbiektów, np. kòscołów, halów fabricznëch)

architektoniczny *ad* architektoniczny, bûdowlany

architektonika *f* architektonika *f*, bûdowlany kùnszt

architektura *f* architektura, bûdowizna (*Tr*) *f* – **1.** sztòłt, fòrma bûdinków / òbiektów architektonicznëch **2.** *pot* ùczba / kùnszt projektowaniô bûdinków, studia na czerënkù architekturë [Òn studërëje architekturã / na czerënkù: architektura. *a.* Òn je na architekturze. - *Gò*]

archiwalia *pl* archiwalia *pl*

archiwalny *ad* archiwalny

archiwista *m* archiwista *m*; *ew. czł. lubiący czytać dokumenty, książki:* partesnik *arch m*

archiwistka *f* archiwistka *f*; *ew. kobieta lubiąca czytać dokumenty, książki:* partesnica *arch f*

archiwistyka *f* archiwistika *f*

archiwum *n* archiwùm *n* – magazyn stòrëch dokùmentów *a.* ùrząd zajmùjący sã przechòwiwanim i ùdostãpniwanim stòrëch dokùmentów

arcy- arcy- || *lok / arch* arcë-

arcybiskup *m* arcybiskùp (|| arcëbiskùp); *ew. nadbiskùp (Tr) m* [Arcëbiskùp kòrónowòł gò na króla. *Ra*]

arcybiskupi *ad* arcybiskùpsczy *a.* arcybiskùpów || -pòwi, tj. nôlëżący do arcybiskùpa

arcybiskupstwo *n* arcybiskùpstwò *f*

arcydzieło *n* arcydziełò *n*, arcydokòz *m*; *ew. baro mésterny dokòz, baro mésterné dziełò, rzecz wëkònónò w spòsòb artisticzny, genialny, cos nadzwëczajnégò*

arcydziegiel *m* *bot* litwòr, arcydzãdzël (dzãdzël lekarsczy) *m* (*Gò*). *Por.* **dziegiel, litwor**

arcygłupi *ad* baro głupi; *ew. baro tãpi, żart głëpszy nigle ùstawa przewidëje*

arcykapłan *m* arcykapłan, nôwëższy kapłan

arcykapłaństwo *n* arcykapłaństwò *m*

arcyksiążę *m* arcyksążã *m*

arcyksiążęcy *ad* wiòlgòksążëcy || -ksążny, arcyksążëcy || -ksążny

arcyksięstwo *n* wiòlgòksãżstwò, arcyksãżstwò *m*

arcyksiężna *f* wiòlgòksãżnò ||-żënò, arcyksãżnò || żënò *f*

arcyksiężniczka *f* wiòlgòksãżniczka, arcyksãżniczka *f*

arcyłotr *m* arcyłoter *m*. *Zob. łajdak, niegodziwiec, złoczyńca*

arcyniemili *ad* paskùdny, przesniti, baro niemili, przikri, nie do lédaniô, nie do lubieniô. *Por.* **dokuczliwy**

arcynudny *ad* baro zmùdny, baro rozwlokli, baro mączący, baro jimrochòwati, baro *a.* czèsto ùspòwający

arcypasterski *ad* arcypasturszi

arcypasterstwo *m* arcypasturstwò *n*

arcypasterz arcypasturz *m*; *ew.* ksądz biskùp [Tczëwòrtny / pòczestny arcypasturzu naszi diecezji... Dwaji arcypasturze || -rzowie. - *Gò*]

arcyśmieszny *ad* baro smiészny

arcyłodziej *m* nògòrszi / nòwikszi złodziej, arcyłodziej *m*

arcyłodzijski *ad* arcyłodzejszi

areal *m* areal *m*, rëmizna (*neol La*), pòwiérzchniô (*Gò*) *f*, òkreslonô wiòlgòsc sztëka / kawała pòla

arena *f* arena, biòtkarniô (*Tr*) *f*, pòle walczi

arenda *zob.* **czynsz, dzierżawa**

arendarka *f* pachtownica, pachtòrka, *przest.* (h)arãdnica *f*

arendarski *ad* pachtarszi, *przest.* (h)arãdny; *ew.* dierzawnny

arendarz *m* pachtòrz, *przest.* (h)arãdnik *m*

arendarzowa *f* białka pachtòrza

arendować *zob.* **dzierżawić**

areopag *m* areopag *m*

areszt *m* areszt *m* – **1.** sòdzò, *przest.:* priza, kluzka *f*; ~ **domowy** areszt domòwi, domòwò sòdzò; **odsiadywać** ~ bęc w sòdzë *a.* sedzec w sòdzë; **wsadzić do ~u** *zob.* **aresztować**; **wypuścić z ~u** wëpùścëc *a.* zwòlnic || ùwòlnic ze sòdze / z aresztu; **położyć ~ na kimś / czymś** *zob.* **aresztować**; **2.** zajãcé czegò, zabranié, zaaresztowanié; *ew.* *arch* pańdowanié *n* (np. cëzëch gãsy, co wlazłë w szkòdã); **zdyć** ~ **z czego** ùwòlnic òd zajãcò / wëpùścëc, òddac nazòd. *Por.* **więzienie**

aresztancki *ad* aresztancczi, sòdzewi; *ew.* *arch* kluzowi

aresztant *m* aresztant, aresztowóny, sòdzewi || -dzowi *m*

aresztantka *f* aresztantka, aresztowónò, sòdzewò, sòdzewnica *f*, białka zamkłò w sòdze

aresztować *v* **1.** aresztowac *a.* zaaresztowac, wzac / zabrac (w domëslë: wzac ze sobą i zaprowadzëc do sòdze) [Przësłë (pò niegò / za nim) i gò wzälë / halelë. *Gò*], wzac *a.* wsadzëc kògò do sòdze / aresztu, zamknąc w sòdzë / areszce, dac do sòdze, *zart* zabùchtowac, zaszparowac, zaklamkòwac; **2.** zajãc / *arch* pańdowac cos (np. cëzé gãsë, co wlazłë w szkòdã), zaaresztowac cos

arfa *zob.* **harfa**

Argentyna *f* Argentina *f*

Argentynka *f* Argentinka *f*

Argentyńczyk *m* Argentińczik *m*

argentyński *ad* argentińszci

argument *m* argùment *m*; *ew.* dokòz, dowód *m*, zdanié / słowa pòpiérającé jaczés twierdzenié. *Por.* **świadectwo, dowód**

argumentacja *f* argùmentacjò *f* [ti -cji], przedstòwianié / przëtòczanié argùmentów, dokazywanié, dowòdzenié *n*; *ew.* dowòdzëzna (*w zn.* *diskùsjò*) *f*

argumentować *v* argùmentowac, dokazëwac, dowòdzëc; *ew.* twierdzëc, przedstawiac / przëtaczac argùmentë / dokòzë / dowòdë

aria *f* ariò || aria, piesniò, spiéwa *f*

arka *f* arka *f*; ~ **przymierza** arka ùgòdë; ~ **Noego** arka Noégò [W arce bëło le czile lëdzy i pò jedny pòrze z kòżdégò òrtu zwierzãt. Gò]

arkada *f* *archit* arkada *f*; ~**dy** arkadë *pl*

Arkadia *f* Arkadiô *f* [ti -dii]

arkan *m* lasso *n*; *ew.* zòdzerzga *f* (= *dost pol. pętla*)

arkana *pl* tajemnice, krëjamnotë, tajné spòsobë / zòbiedzi, arkana *pl*; *ew.* sztëka *f*, kùnszt *m*

arktyczny *ad* pòlarny, arkticzny; *ew.* nordowi

arkusik *m* karta, kòrtka *f*

arkusz *m* bóga *f*, arkùsz *m*; ~ **papiëru** bóga papiora [jedna bóga, dwie bódzi, piãc bógów; w ti jedny bódze; w tëch bógach]; ~ **blachy** sztëk / arkùsz blachë; ~ **druku** arkùsz drëkù

arkuszowy *ad* **1.** *dotyczący papiëru:* bógòwi, arkùszowi; **2.** arkùszowi; **format** ~ fòrmat arkùszowi, wiòlgòsc arkùszowò

arlekin *zob.* **blazen**

arlekinada *f* **1.** arlekinada, tj. krótkò pantomima, w jaczi wëstãpùje arlekin i jinszé pòstace kòmédiowé; **2.** wëpczi, wërgle, figle, wëglupianié sã, kòzëblowanié sã, robiënié na sztëkã

armada *f* armada *f*, flota wòjnowò || wòjennò, wiòlgò eskadra òkrãtów [Hiszpańskò / szwédzkò armada. Gò]

armata *f* kanóna, armata *f*

armatni *ad* kanónowi, armatny; **ogień** ~ òdżin kanónów / armatów; **ostrzał** òstrzòł / òstrzeliwanié z kanónów / armatów; **strzał** ~ wëstrzòł szos z kanónë / armatë. *Por.* **kanonada**

armator *m* armatòr *m* [tegò -matorã] – **1.** pòsòdòcz òkrãta *a.* òkrãtów; **2.** firma òkrãtowò, firma eksploatujãcò òkrãt(ë) swòje *a.* nòlëżãcë do jinszi firmë

armatowiec *m* *żeg woj* kanoniërka *m*

armatura *f* armatura *f* – **1.** *tech* wëpòsażenié, ùzbrojenié, òsprzãt; **2.** *plast* kònstytucjò (òzëbrowanié) witraża, *a.* szkelet figùrë (wëkònóny np. z drótu)

Armenia *f geo* Armeniô [ti -nii] *f*

armeński *zob.* **ormiański**

armia *f* wòjska *pl*, armiô || *armia f* [tegò wòjska, ti armii]

arogancja *f* ùdòrnosc || -nota, dërnota || -nosc, hardosc, frëchòwnosc *f*, dër *m*; *ew.* arogancjò *f* [ti -cji]; prostaczné / chamsczé zachòwanié { ‘dërnota || -nosc’ / ‘dër’ = *pol.* a) *hardość, szorstkość, upór*; b) *prostactwo*; c) *głupota, naiwność* }

arogancki *ad* ùdórny, dërny, hardi, frëchòwny; *ew.* zadzërny, pëskati, chamsczi, prostaczny, napùzwiałi (= bùszny, nadãti, nadãsony, nabùrmùszony), arogancczi { ‘dërny’ = *pol.* a) *hardy, ordynarny*; b) *głupi*; c) *lok: energiczny, stanowczy* }

arogancko *adv* ùdórno, dërno, hardo, frëchòwno, pò chamskù, aroganckò; *ew.* zadzërno, niegòdzëwie, sprostno, *arch* kãszno (*Bù*) { ‘dërno’ = *pol.* b) *hardo, ordynarnie*; c) *głupio*; c) *lok: energicznie, stanowczo* }

arogant *m* cham, dërnoch || dërniòk, rozkrzëszczoch *arch*, ùdórniòk, napùzwiełc, bùszniełc, arogant *m*, człowiek ùdórny / dërny / hardi / pëskati / chamsczi [Nizòden parobk nie chce wëtrzëmac ù tegò dërnocha. *Lz* Jak le Gùst gãbã òdemkł, to jem zarò rzekł do se: To mùszi bëc rozkrzëszczoch, bò òn le sòm nòlepi na wszëtczim sã znòł, sòm wszëtckò nòlepi wiedzòł, a wszëscë jinszi to bëłë głupi. *Sy*] { ‘dërnoch’ = *pol.* a) *prostak, grubianin*; b) *głupek, naiwniak*; ‘rozkrzëszczoch’ *por.* *rozkrzëszczac sã* = *szërok sã rozsadc* }. *Por.* **brutal, cham**

aromat *m* pòch *m* || pòcha, pòchniãczka, wòniô *f*, aromat *m*

aromatyczny *ad* wòniãcy, pòchnãcy, aromaticzny

arpeggio *n muz* arpedžo *n*

arpedżiować *v* arpedżowac, grac jak na harfie, naslawowac spòsob graniò na harfie

arsenał *m* zbrojowniò *f*, arsenał *m*

arsenowodór *m chem* arsenowòdór *m*

arszenik *m* arszenik *m*

arszenikowy *ad* arszenikòwi

artefakt *zob.* artefakty

artefakty *pl* artefaktë *pl* – **1.** *archeol* nalezniska, przedmiotë / przëbórë / statczy wëtworzoné lëdzką rãką [Archeolodzë nalezlë tam miecz, mònetë, zbón i jinszé artefaktë. - *Gò*]; **2.** *biol* strukturë pòwstałë przë leżnosćë przëgòtowaniò preparatu

arteria *f* arteriò *f* [ti –rii]; ~**rie** *pl*: arterie [tëch -rii || -riów] – **1.** *an* tãtnica (*Gò*) *f*, bijnò zëła (*Tr*); **2.** ~ **komunikacyjna** głównò droga przelotowò miasta, głównò sztrasa; ~ **kolejowa** głównò droga / sztreka banowò (żelòznò), główné turë banowé; ~ **wodna** wòzny kanał (droga wòdnò), w jaczim òkòlim

artezyjski *ad* artezyjszi; **studnia** ~**ska** stëdnia || -niò artezyjskò (stëdniò wierconò, sygajãcò do pòkładów wòdë, jakò je pòd cësnieniem)

artretyczka *f* artreticzka *f*, chòrò na zwërodnienié przedziablénów || ùdziablénów || dziablëznów, chòrò na dziablëcã (*Tr*)

artretyczny *ad med* artreticzny, cerpiący na zwërodnienié przedziablénów, dziablëcowi (*Tr*), schromiali

artretyk *m med* artretik, chòri na zwërodnienié przedziablénów, chòri na dziablëcã *m* (*Tr*)

artretyzm *m med* artretizm || -tëzna, chòroba (zwërodnienié) przedziablénów || (ù)dziablë(z)nów, *Tr*: schromiałosc, dziablëca *f*

artykulacja *f* artikùlacjò *f* [ti –cji] – **1.** *jëz* wëmòwa *f*, spòsob wëmòwianiò gòsków - samòzwãków czë spòtzwãków; **2.** *muz* spòsob graniò, wëdostòwaniò na jinstrumente, wëgriwaniò *a.* wëspiewiwaniò zwãków

artykulik *m* artikelk || articzelk || artikùłk, ùsòdzk *Tr m*, krótczi (*a.* krótcëhny) tekst, rozpròwka

artykuł *m* artikel || artikùł *m* – **1.** *usòdzk* (*Tr*) *m*; *ew.* tekst, rozprawa / rozpròwka na jaczis temat; ~ **wstëpny** tekst wstãpny / wprowadzający; *ew.* wprowadzenié *n*, wstãp *m*, przedmòwa *f*; **2.** *jr* artikel || artikùł, paragraf, przepis *m*; **3.** ~ **handlowy**, **towar** towòr, rzecz, artikel || artikùł (kònkretny towòr); *ew.* przedmiot hańdlu (*por.* **asortyment**); ~**y** *pl* rzeczë, towarë, artikle || -kùłë; *ew.* przedmiotë hańdlu *pl*; ~**y spożywcze** towòrë / artikle || -kùłë spòżiwczë, jòda, zëwnosc, rzeczë do jedzeniò; ~**y wywozowe** wëwòznë || wëwòzowé towarë / artikle || -kùłë; ~**y zaopatrzeniowe** zaòpatrzeniowé towarë / artikle || -kùłë; ~**y gospodarstwa domowego** artikle || kùłë / sprzãtë domowégò gòspòdarstwa / ùzëtkù. *Por.* **towar(-y)**

artykułować *v* artikùłowac – **1.** *jëz* wëmawiac gòsczi, zwãczy; wëkònëwac za pòmòcã nòrzãdów mòwë ruchë przëczëniwajãcë sã do pòwstòwaniò gòsków; **2.** *muz* wëkònëwac dóny fragment dokòzu mùzycznégò pòdług òkreslony artikùlacji, zgòdno z òznaczeniama artikùlacyjnyma; w spiewie: wëkònëwac pòszczególné zwãczy czësto i jasno

artykułowany *ad* artikùłowóny; *o jëzyku*: artikùłowóny, wërazny, zrozëmiałi, jasny, złożony z pòszczególnëch zwãków; ~**ne dźwięki** artikùłowóné zwãczy [W niejednëch mòwach / jãzëkach sã ùziwóné klãsniaça (*a.* je stosowóné klãskanié / klãszczenié) jakò zwãczy artikùłowóné. *Gò*].

artyleria *f* artëleriò *f* [ti –lerii], wòjskò z kanónama; ~ **ciężka** / **lekka** artëleriò cãzkò / letkò; ~ **oblëżnicza** artëleriò do oblëganiò / artëleriò oblëgajãcò; ~ **przeciwczołgowa**

artèleriô procëmczôłgòwô / procëmpancernô || antipancernô; ~ **przeciwlotnicza** artèleriô procëmlotniczô

artyleryjski *ad* artèlerijszi

artylerzysta *m* artèlerzysta (|| *arch* artèlerësta), kanónier *m*

artysta *m* artista, *arch* kùnsztméster *m* [To je kùnsztméster pònad wszëtczich! Przed taczim kùnsztmëstrã nôlezi czòpkã zjic. – *Ra*]. *Por.* **mistrz, maestro, wirtuoz**

artystka *f* artystka *f.* *Por.* **mistrzyni, sztukmistrzyni**

artystyczny *ad* artisticzny, *arch* kùnsztmësterszi [To je dëcht kùnsztmësterskô robòta. *Ra*]; **dzieło** ~**ne** artisticzné dzëło / artisticzny dokòz. *Por.* **mistrzowski, wirtuozowski**

artyzm *m* artizm, kùnszt *m*, kùnsztmésterstwò *arch* *n*, mésterskòsc, kùnsztownosc; *ew.* perfekcyjnosc *f* [Artizm wëkònaniô / jinterpretacji dokazu. *Gò* Do taczégò kùnsztmësterstwa jò nie dónã nigdë. *Ra*]. *Por.* **mistrzostwo, maestria, wirtuozeria**

Aryczyk *m* Ariyczik *m*

aryjski *ad* arijjszi

arystokracja *f* panowie *pl*, arystokracjô *f* [ti –cji]; ~ **finansowa** pieniãżnicë, bògòcze, milionérze *a.* miliardzerë *pl*, finansjera *f*, elita finansowô, pieniężnô arystokracjô; ~ **rodowa** arystokracjô rodowô, rodzony panowie, òsobë wiòłgòrodné *pl.* *Por.* **elita**

arystokrata *m* pón, arystokrata *m*, wiòłgòrodny pón, pón z wësoczégò rodu

arystokratka *f* pani, arystokratka *f*, wiòłgòrodnô pani, pani z wësoczégò rodu

arystokratyczny *ad* pańszi, arystokraticzny, wiòłgòrodny

arytmetyczny *ad* aritmeticzny

arytmetyk *m* aritmetnik *m*

arytmetyka *f* aritmetika *f*

arytmometr *m* *przest.* aritmòméter *m*, maszina do liczeniô / rechòwaniô. *Zob.* **kalkulator**

as *m* **1.** *karc* duz, *as* *m*; ~ **karowy** bùnczny / karowi duz / *as*; **2.** méster (méster / specjalista w swòjim fachù), fachman, *as*, *Tr:* bëlنيòk *m*

asan *m* waspón, wasta, pón *m*

asceta *m* asceta; *ew.* strzëmòwnik *Gò* *m*

ascetka *f* ascetka; *ew.* strzëmòwniczka *Gò* *f*

ascetyczny *ad* asceticzny; *ew.* strzëmòwny *Gò*

ascetyzm *m* ascetizm *m*, asceza *f*, ùmòrtwianié *sã* *n*; *ew.* strzëmòwnosc (*pol.* powścياqliwość)

asceza *zob.* **ascetyzm**

asekuracja *f* *za-* || ùbezpieczenié *n*, asekuracjô [ti –cji] *f*; *ew.* rezerwa *f*

asekuracyjny *ad* *za-* || ùbezpieczeniowi, asekuracyjny; **towarzystwo** ~**ne** towarzëstwò / zrzeszenié ùbezpieczeniowé / asekuracyjnyé (*Gò*) *n*, *Tr:* asekuracyjnô stowòra *f*

asekurancki *ad* asekuranccki; *ew.* przesadno òstròzny, jaż za baro przezòrny, nie lubiący *sã* narażac / ryzykòwac, strachòblëwi, bòjący

asekurantstwo *n* asekurantstwò *n*; *ew.* przesadnô przezòrnosc, pòstãpòwanié przesadno òstròzné, ùmikanié *sã* / zabezpiecziwanié *sã* przed pònòszaniem òdpòwiedzalnoscë

asekurant *m* asekurant, *Tr:* zabezpiecznik *m* – **1.** òsoba pòstãpùjącò w spòsòb asekuranccki; **2.** stròż, òchroniòrz, czł. wënajãti do òchronë kògòs *a.* czegòs *m*; **3.** towarzëstwò / zrzeszenié ùbezpieczeniowé / asekuracyjnyé *n*

asekurować (się) zabezpiecz(ëw)ac (*sã*), asekurowac (*sã*); *ew.* zastawiac *sã* przepisama, bëc przezòrnym, pòstãpòwac òstròżno, zachòwac rozwògã

asekurowany zabezpiecziwóny *a.* zabezpieczony

asenizacja *f* asenizacjô *f* [ti –cji] - ùsuwanié nieczëstoscy; *ew.* zabiedzi sanitarné dlò pòlepszeniégò warënków sanitarnëch / higienicznëch

asenizacyjny *ad* zdrowòtny, sanitarny, òdnòszący sã do asenizacji; **zakład ~ny** firma asenizacyjnò, firma òd wëwòzaniò nieczëstoscy (smiecy, jauchë) i òdkòzaniò; **wóz** ~ wóz asenizacyjny

antyseptyczność *f* asepticznosc, jałowòsc; ~ **opatrunku** jałowòsc / asepticznosc òpatrënkù [Òpakòwanié òpatrënkù mùszi bëc na tëlé szczelné, żebë zapewnic jegò jałowòsc. *Gò*];

aseptyczny *ad* asepticzny, jałowi, wëjałowiony, òdkażony, bez / pòzbawiony bakterii. wëjałowiony, czësti; ~ **opatrunek** jałowi / asepticzny / wëjałowiony òpatrënk

aseptyka *f med* aseptyka *f* – **1.** jałowòsc bakteriologicznò, wòlné òd mikroòrganizmów warënczi strzodowiska; **2.** spòsòb zapòbieganiò zakazenióm renów przez òdkòzanié przedmiotów, z jaczima rena sã stikò

asesor *m* asesór *m tac.* [tegò asesora], nôleżnik kòlegium sãdowégò, zastãpca sãdzë

asesorski *ad* asesorsczy

asfalt *m* asfalt *m*; ~ **prasowany** ùbiti / prasowòny asfalt; ~ **lany (płynny, ciekły)** asfalt lóny (płynny / cekli)

asfaltować *v* asfaltowac

asfaltowanie *n* asfaltowanié *n*

asfaltowy *ad* asfaltowi

asocjacja *f* **1.** parłãczenié, kòjarzenié *n* (łãczenié w mëslach rozmajitëch przedstawieniów, òbrazów); *ew.* asocjacji *f* [ti -cji]; **2.** zgrëpòwanié *n*, gromada *f*, zespòł, zwiãzk *m*, karno *n*; **3.** *chem* asocjacji *f*, łãczenié / pòłãczenié czãsteczk zwiãzkù we wikszé karna; **4.** *dawn* spòłka, asocjacji *f*, zrzeszenié *n*

asortyment *m* asortiment; *ew.* zort, gatënk, òrt, rodzòj; *ew.* wëbiér || wëbór *m*, *przen* gama *f*; **pełen** ~ **towarów tego typu** wszëtczé zortë (*a.* òrtë, gatënczi) / pełen (wëbór) asortiment / całò gama towarów tegò tipù

asparagus *m* aszparagùs *m*

aspekt *m* aspekt *m* – **1.** spòsòb widzeniégò / ùjimniãcégò dóny rzeczë / tematu / zjawiszcza, fòrma, przejòw [tegò przejawù], wëzdratk, òrt pònkòt widzeniò; **2.** *gram* stón *m*, kategòriò *f*, np. dokònòny *a.* niedokònòny aspekt czasnika; **3.** *astrol* wzajemné pòłòzenié gwiondzów i planetów

aspiracja *f* aspiracji *f* [ti -cji] – **1.** pragnienié czegòs, dãzenié do cze, ùdba zdobëcò jaczégòs ambitnégò cëlu, zgròwa (*Tr*) {‘ùdba’ - *zob.* idea}; **mieć wysokie ~cje** miec wësoczé aspiracje / zgròwë *Tr*, wësok sëgac / zmierzac [òn sygò / zmiërzò]; *por.* **ambicja**; **2.** òdcyganié ceczë *a.* gazu za pòmòcã aspiratora; **3.** *jëz* przëdech *m*, przëdichniãcé *n*

aspirant *m* aspirant *m* – **1.** kandydat ùbiégający sã ò jaczës stanowiskò; **2.** òsoba pòglãbiającò sztudia dlò zdobëcò stãpnia nôùkòwégò; **3.** *dawn* kawaler starający sã ò rãkã pannë; *zob.* **konkurent**

aspirantka *f* kandydatka, aspirantka *f.* *Por.* **aspirant**

aspirować *zob.* **dãżyć**

aspiryna *f apt* aspirina [ti -në] *f*

astenia *f med* asteniò *f* [ti -nii], stón słabòscë || -bòtë fizyczny i nerwòwi, słabòta, lëbòta, zmetłãosc, mglejowatosc, wëcënczenié całã i wrzlëwòta psychicznò

asteniczny *ad* asteniczny – **1.** pòsòdający znanczi fizyczné tipòwé (*a.* charakteristiczné) dlò astenika; **2.** pòsòdający ùspòsobienié astenika. *Por.*

astenia

astenik *m* astenik *m* – czł. słabi fizycznie i psychicznie: delikatny, chùchrowati, lëbi, cenczi, zmiarti; *ew.* niesmiałi, ùwòzny, wrzlëwi); *ew.*

chùchro, niebòractwò *n*, chèrlòk, mgleja, biédka, niebòròk *ir* zdechlòk, ùschniélc, scerzpiélc (*Gò*) *m*

aster *m* astraf

astma *f* dichawica (|| dèchawica), dësznica, chrëpòtka, astma; *ew.* dera, *arch* rzëzaw(ic)a *f* {‘dera’ *f*, ‘derë’ *pl - in = sëchòtë*; ‘rzëzaw(ic)a’ *dosł. w zn. pol. = a) rżëzenie; b) silny, jednostajny szmer (morza, deszczu)*; ‘dichawica’ = *arch sli* ‘dichajca’} [Móm taką dësznicã, że jaż czasã òddëchac ni mògã. Lëdze z dichawicã pijã harbatã z macerzònczi. Czasã krowa miéwò dichawicã. – *Sy* Chòri na dichawicã. Òd pól rokù òn mò dichajcã. *Lz*] {‘dësznica’ *in = mòra, pol. zmora*}

astmatyczność *f* dichawicznosc, astmaticznosc *f*

astmatyczny *ad* dichawiczny || dë-, *Tr:* dësznicowi, chrëpòtny, astmòwi [Ni mògã sã pòzbëc tegò dichawicznégò kaszlu. Tim dichawicznym kòniã tã dalek nie zajedzesz. – *Sy*]

astmatyczka *f* rzëzoszka || rzëzónka (*Sy*); *ew. Gò:* dëchawnic(zk)a, chrëpòtnic(zk)a, astmaticzka [Jidze stòrò Frana do nas, jaż dzyw bierze, że ta rzëzoszka sã jesz dô w tak daleką drogã. Jaż żòl wzerac na tã rzëzónkã, jak òna sã mãczi. – *Sy*]

astmatyk *m* rzezoch || rzëzón, dera (*Sy*), *Tr:* dëchawnik, chrëpòtnik, astmòwnik || astmatik *Gò m* [Rzëzoch nôbarzi sã zle czëje na niepògòdã. Ten rzëzón sã jesz wiedno trzimò. – *Sy*]

astralny *ad* gwiónzdny, gwiónzdowi, astralny; **ciało ~ne** astralne cało

astrolog *m* gwiónzdòrz, astrolog(a) *m*

astrologia *f* astrologiò *f* [ti -logii]

astrologiczny *ad* astrologiczny || -gòwi

astronautyka *f* astronautika *f* [ti astronauticzi], ùczba (*a. nôuka*) prowadzącò badanié kòsmòsu za pòmòcã lotów w przestrzeni midzëplanetarny

astronawigacja *f* astronawigacjò *f* [ti -cji], spòsòb wëznòczaniò pòłożeniò òkrãtu abò samòlotu pòdług całów niebiesczich (gwiónzd, Słùńca, Miesãca)

astronom *m* astronom || -nóm *m* [tegò astronoma]

astronomia *f* astronomiò *f* [ti -mii], ùczba (*a. nôuka*) ò gwiónzdach i jinëch całach niebiesczich, badanié pòłożeniò i ruchù planetów, ksãżéców, gwiónzdów, galaktik *itp.*

astronomiczny *ad* astronomiczny

asumpt *m* pretekst, pòdnëk, pòdskòcënk (- *Tr*) *m*, zachãta, òràdz, leżnosc *f*

asygnacja *f* asygnacjò *f* [ti -cji]

asygnariusz *m* ksãga do asygnatów

asygnata *f* asygnata *f*; ~ **kasowa** asygnata kasowò, kasowi kwit [Żebë drzewò z lasa legalnie wëwiezc, to trzeba miec na nie asygnatã, tj. kwit ùrzãdowi òd lesnégò. *Gò*]

asygnować *v* asygnowac, ò dëtkach: dawac / wëkładac

asymetryczny *ad* asymetryczny, niesymetryczny, nierównosztòłtny (*Tr*), nierównofòrmny (*Tr*); *ew.* nierównòbòczny, żart zbòczony

asymilacja *f* asymilacjò *f* [ti -cji] – **1.** wchlòniãcë (np. jednostczy przez spòlëznã *a.* jednégò nôrodu przez drëdzi, colemało mòcniësz); **2.** przëswòjениé so (np. kùlturë jinégò nôrodu) i ùpòdobnienié sã (do òtoczeniò), zeszlachòwanié / zmiëszanié sã (z òtoczenim); **3 jëz.** ~ **wewnãtrzyrazowa** bënëslòwnò asymilacjò, bënëslòwné ùpòdobnienié; **całkowita** ~ całownò (*a.* całòwitò) asymilacjò, całowné (*a.* całòwité) ùpòdobnienié; **czëściowa** ~ dzélowò asymilacjò, dzélowé ùpòdobnienié

asymilacyjny *ad* asymilacyjny, dotyczący asymilacji, ùpòdobniwający (*Gò*), zeszlachòwny (*Tr*) [Pòlitika asymilacyjnò państwa, tj. zmùsziwanié pòdbitégò nòrodu do przëjimniãcò jãzëka i kùlturè nòrodu panëjącégò. *Gò*]

asymilować *v* asymilowac; *ew.* wchlaniac. *Por.* **absorbować**

asymilować się asymilowac sã, ùpòdobniwac sã do òtoczeniô (*Gò*), zeszlachiwac sã z òtoczeniem (*Tr*), mieszac sã z òtoczeniem, przëjemac znanczi (np. kùlturowè) òtoczeniô

Asyria *f geo* Asyriô [ti -rii] *f*

Asyryjczyk *m* Asyrijczik *m*

asyryjski *ad* asyrijszi

asysta || **asystencja** *f* òbstawa, asysta || asystencjô *f* [ti òbstawè / asystè / -stencji], towarzëstwò *n*, przëbòczny, pòmòcnicè, asystencè *pl*, òsobè towarz(ësz)acé *a.* karno towarz(ësz)acé; **w asyście** w towarzëstwie, z òbstawã, w asysce, z przëbòcznyma

asystent *m* asystent, towarzësz, pòmòcnik, przëbòczny; *ew.* przëdón, *zart* służk(a), apòsztól, *złóśl* ùtrzędëpszczi, nadskakiwajk, zaùsznik *m* {‘przëdón’ = *pol. druch, paż - na ślubie, weselu*}

asystentka *f* asystentka, towarzëszka, pòmòcnica, przëbòcznò; *ew.* przëdónka *f* {‘przëdónka’ = *pol. druchna - na ślubie, weselu*}

asystować (komu) *v* asystowac kòmù, towarzëc kòmù; *ew.* wspòmagac kògò, przëpòmagac kòmù, bëc przë czim / kògùm, bëc za pòmòcnika / służka

Asyż *m geo* Asyż *m*

atak *m 1.* atak *m* (|| *arch* ataka) *f*; *ew.* nòpòd (*Lh*) (|| napòd (*Sy*), wpòd (*Ra*), szturm *m*, nòbiég (*Tr*) *m*, napasc *f* (*Ra*), ùderzenié *n* (gwòłtowné ùderzenié na nieprzëjacela), zaatakòwanié *n*, zaatakòwanié, napadniãcé, wëstãpienié *n* (gwòłtowné wëstãpienié procëm czemù *a.* kòmù), napiéranié *n* [tegò atakù / ùderzeniô || -niégò / zaatakòwaniô || -niégò / nòpadu / wpadu; ti napascè; *Żòłnérze* zrobilè atakã na cèzé wòjskò. *Lz* Gród pòtãzny dzyrskò nòpadè òdpiérò *Lh*]; **ruszyć do ~ku** rëszëc / jic do atakù / *ew.* do nòpadu / wpadu / szturmù; zaatakòwac; ~ **powietrzny** atak z pòwietrzò / z górè, atak pòwietrzny; ~ **lotnictwa** / **eskadry lotniczej** atak / nòlot lotnictwa / samòlotów / fligrów / eskadrè lotniczi; **linia ~u** liniô / réga atakù || ataczi / szturmù; *ew. Tr:* nòbiéznò réga; ~ **medialny** atak / nòpòd medialny, atak w mediach (w gazetach / telewizji *itp.*); ~ **choroby** atak / nòpòd chòrobè || chòroscè, nagłé wzmòzenié sã / wzmòcnienié sã chòrobè (*a.* pògòrszenié sã zdrowiô); ~ **kaszlu** atak / nòpòd kaszlu; *ew.* òn dostòł / òna dosta(ła) mòcnégò kaszlu, jegò / jã mòcny kaszël złapòł / chwòcył; ~ **szału (furii)** atak / nòpòd szału; *ew.* òn wpòdł / òna wpadła w szòł; **2.** *muz* atak / zaatakòwanié / ùderzenié (pòczãtk artikùlacji) zwãkù; **3.** *sp* atak *m*; **grać w ataku** grac w atakù. *Por.* **bój, napad, ostrzał**

atakować *v* atakòwac, napadac, napierac na kògò; jic (jic òstro / dërno) na kògò; *ew.* szturmòwac, jic do atakù / bòju / bitwè; *Tr:* zasadzac sã / nalatowac || -tëwac na kògò; *ew.* wëstãpòwac procëm kòmù / czemù; *w zn.* *zaczepiac, prowadzić akcję zaczepną:* zadzewac w kògò / zaczepiac kògò, prowadzëc akcjã zadzëwnã / zaczepną [òn atakùje / napiérò / napòdò]. *Por.* **nacierac**

atakowanie *n* atakòwanié, napòdanié, napiéranié, szurmùwanié; *ew.* zadzëwanié, nalatiwanié *n.* *Por.* **atak**

atakujący *ad* atakùjący, napòdający, napiérający, zadzëwający, szturmùjący; *ew.* napòdòcz, zadzëwnik, zasòdzòrz (*Tr*) *m*

ataman *m* prowadnik (dowòdca) Kòzòków / kòzactwa, ataman *m*; *ew.* herszt

atawistyczny *ad* atawistyczny; *ew.* pierwòtny (*Gò*), erbòwóny pò baro dównèch przodkach, zaòstòwny (*Tr*); *ew.* jinstinktowny, zakòdowóny (zapisóny) w genach

atawizm *m* atawizm *m*, pòdstaòosc (pò przodkach), *Tr*: zaòstòwnota *f*; *ew.* jaczis pòmión (*a.* jakòs pòdstaòosc) pò praprzodkach

ateista *m* bezbòżnik, bezwiarnik (*Sy*), atejista [tegò -ka, -stè] *m*; *ew.* człowiek bez wiarè w Bòga, czł. niewierzący, *przen* pògón

ateistka *f* bezbòżnica, bezwiarnica (*Sy*), atejistka, *pot* pògónka *f*

ateistyczny *ad* bezbòżny, bezwiarny (*Sy*), atejisticzny; *ew.* niewierzący, òdrzucający wiarã w Bòga, *przen* pògańszci

ateizm *m* bezbòżnictwò *n*, atejizm *m*, bezwiara *f*, niewiara w Bòga, żecé bez wiarè w Bòga

ateizacja *f* atejizacjò *f* [ti -cji], atejizowanié *n*; *ew.* òdcyganié òd wiarè w Bòga, nawrócanié na bezbòżnictwò, szerzenié / szerzwienié (*a.* propaganda) bezbòżnictwa / bezwiarè

atencja *f* tcza *f*, ùwòżanié, ùczestnienié *n*; **odnosić się do kogo z ~cją** achtnąc kògò, òdnaszac sã do kògòs z ùwòżanim; *ew.* miec kògò w ùwòżanim / ùczestnienim, *żart* òbchadac z kògùm jak z (ze zgnitim) jajã

Ateny *pl* Atenë *pl*

ateńczyk *m* ateńczik

ateński *ad* ateńszci

atest *m* atest *m* [tegò atestu, z tim atestã]; *ew.* certyfikat *m*, zaswiòdzenié *a.* swiactwò (pisemné) *n*, zazw swiactwò kòntrolè techniczny dónégò wërobù

atestować *v* atestowac, wëdawac / wëstawiac atest (*a.* atestè) / swiactwò (*a.* swiactwa), prowadzèc próbè (np. wëtrżemalòscè dròbczi, pasa bezpieczeñstwa) dlò wëdaniò atestu

atlas *m* atlas *m* – zbiór mapów *a.* jilustracji; ~ **geograficzny / zoologiczny / botaniczny** atlas geograficzny / zoologiczny / bòtaniczny (atlas roscënów, np. zelów léczniczych, grzëbów *itp.*)

atleta *m* **1.** *sp* atleta, mòcownik *m* (*Tr*); *ew.* w *zn. pol.* zawodnik: zawòdник, biòtkòrz, biòtkòwnik (*Gò*) *m*; **2.** *mocarz, siłacz*: mòcòrz, sèłòcz, *lok*: karsznik, łãżnik, tur, turón, mòrtón, rëpón, łamignòt, krzebtòcz, wiòlgòsz; **turzëszcze** *n*; *arch*: bòra, bòradina, dòżnik, dòga, kòbèlk; *ew. legendarny wielkolud*: stolëm *m*; w *zn. czł. niewysoki, ale krepny, silny*: kòrcz, kòrus, cw(i)ardzèla *m* {‘bòra’ – *por. pol. borykać się* – *por. hist miono: Swiãtobòr*; ‘kòrcz’ *dost.* ùcãti pién z kòrzeniama; ‘kòrus’ *dost.* mòli wrék; ‘krzebtòcz’ = *chłop szeroczi w remionach, mòcny, tãdzi*; ‘rëpón’ *in* = a) wiòlgò rëba; b) wiòlgò krowa; ‘stolëm’ *in* *czł. baro wësoczi*; ‘dòga’ *arch* = mòc; *por. hist drëdzé miono Mieszka I: Dago*} [Tegò mòrtóna sã wszètcè bòjã. Całò wies sã bòji tegò łamignòta. To je rëpón òd chłopa / òd dzecka. Tegò rëpóna tak zarò nicht nie pòradzy (pòkòndò). Ten karsznik bë wòła pòdniòsł. Ten łãżnik sóm całi mòl z białką òbrobi. To je tur òd chłopa. Chłop jak tur. Kawał turzëszcza z cebie le je. To je czësti turón. - *Sy*]

atletka *f* **1.** *sp* atletka, mòcownica *f* (*Tr*); *ew.* w *zn. zawodniczka*: zawòdniczka, biòtkòrka, biòtkòwnica (*Gò*) *f*; **2.** *kobieta mocna, silna*: mòcòrka, *lok*: karsznica, łãżnica, szaduna; *arch* dòżnica, bòrónka, bòradin(k)a, drëmnicza; *ew. legendarna wielkoludka*: stolëmka *f*, baba mòcnò jak tur {‘stolëmka’ *in* *kòbiéta baro wësokò*} [Òn je niebòròk, a òna takò karsznica. Baba mòcnò jak tur, ze bë ji kłonicã w rzëcy mògł złamac, a chòrã ùdaje. Na gòspòdarstwie mùszì bëc karsznica. Òna mò swòje lata, ale to jész je łãżnica. To jész tak je drëmnicza. - *Sy*]

atletyczny *ad* atleticzny – **1.** mòcny, mòcarny, karszny; *ew.* fèst niem; **2.** wèspòrtowóny, wèrobiony fizycznie, wèczwiczony, wètrenowóny; **3.** spòrtowi

atletyka *f sp* atletika; *ew. Tr:* mòcowizna *f*; **ciężka** ~ cążkò atletika (dwiganie cążórow, jimë, piscowanie *itp.*); **lekka** ~ letkò atletika (biedzi, skòdzi, pchniãcé kù(g)lą / szmërganié kù(g)lë, rzut młotã / diskã *itp.*)

atłas *m* jedwòb, atłas *m*; **szkoda czasu i ~u** szkòda czasu (i nerwów); biéj z głupim na reczi, a on żabë chwôtò; ni ma (np. z nim) ò czim gadac; *żart:* szkoden goden

atłasowy *ad* jedwòbny, atłasowi

atmosfera *f* atmòsfera; *ew. Tr:* wiodrowina *f* – **1.** strzodowiskò gazowé, òtoczenie gazowé (*ew.* òtoczka gazowò); **2.** *przen:* wiodro, klimat, nastrój (*Gò*) *m* {‘wiodro’ = a) pòwietrzé *n*, lëft *m*; b) pògòda}; **3.** warënczi (warënczi klimaticznë / pòliticznë / historicznë / psychòlogicznë *itp.*)

atmosferyczny *ad* atmòsfericzny, pògòdowi (*Gò*), wiodrowinowi (*Tr*) [Zmianë / zjawiszcza atmòsfericznë. *Gò*]; **opady ~ne** òpadë (òpadë atmòsfericznë, zazw òpadë deszczu / sniegù *a. prosto:* deszcz / snieg / plësk / plëzder; *zob. chlapa*); **ciśnienie ~ne** cësnienie atmòsfericznë

atol *m* atol *m*, kòralowi òstrów, kòralowò wëspa (òstrów sztòłtu piestrzeniowatégò)

atoli *cj* le, ale, równak, jednak

atom *m fiz* atom *m*

atomistyka *f* atomistika *f*

atomowy *ad* atomòwi

atonia *f med* òsłabienie *n*; *ew. lëbizna* *f* {‘lëbizna’ *Tr* – òd: ‘lëbi’ = *pol. a*) o miësie: chudy; b) wåtły a nadmiernie wysoki, wyrośnięty}

atrakcja *f* atrakcjò [ti –cji]; *ew. Tr:* chłòscëna, òchlëna, cygniãczka *f*; *ew. cos* bëlnégò / czekawégò / paradnégò / nadzwëczajnégò; rzecz przëcygajãcò / wòrtnò òbòczeniò *a. spròbòwaniò*

atrakcyjny *ad* atrakcyjny; *ew. fëjny, czekawi, wòrt òbezdrzeniò / kùpieniò / wëpròbòwaniò; mało* ~ mało czekawi / atrakcyjny, nieczekawi, bële jaczi, lëchi; nic czekawégò. *Por. ponętny, smakowity, pociągający, wciągający*

atrament *m* tinta *f*

atramentowy *ad* tintowi; **plama ~wa** plama òd tintë

atrapa *f* atrapa *f* – **1.** jimitacjò *f* [ti –pë, –cji], rzecz wëkònónò np. z papiora na wzór pròwdzëwi; **2.** kròtka przed chłòdnicã w auce, *żart* antrapa *f*

atrofia *f med* atrofio [ti –fii] *f*, czecznienie *n* (‘czeczniec’ – ò wrëkù: robic sã bënë pùsti)

atropina *f* atropina *f*

atrybut *m* atribùt *m*, pòznaka (*Tr*), znanka *f* {‘znanka’ = *pol. znamie*}; *ew. merk / znak* (znak rozpòznòwcziz) / cëch *m*, charakteristicznò rzecz *f*

attaché *m* attaché *m* [wym: atasze]; ~ **wojskowy** wòjskòwi attaché *m*

attycki *ad* atticcziz; **sól ~cka** attickò sól

attyka *f archit* attika *f*

atut *m* mòcnò strona czegòs; *ew. mòcnò karta; ew. as m* (mòcny as, as w rãkòwie / za pazëchã); *ew. mòcny / pewny / przekònywający argùment; mieć mocne ~y w rëku* bëc mòcny(m); bëc góra; miec znaczną / wërazną przewògã; górowac nad kògùms; miec wszëtczë mòcnë kartë / wszëtczë asë w rãce; miec mòcnë / pewné argùmentë; **posiadać pewne ~y (dysponować niektórymi ~tami)** miec (pòsadc) niejedne mòcnë stronë / pónktë / kartë / asë; *ew. argùmentë; bëc w czims mòcny(m); ew. miec niejednégò asa w rãkòwie / za pazëchã; nie mieć ~tów* ni miec mòcnëch pónktów / kartów / asów (asów w rãkòwie / za pazëchã); ni miec

czim trumfować / szachować / ew. bronic sã / zastawiac sã; ni miec jak sã stawiac; ni miec (niżódnégò) pòla manéwru

atutować *v* *karc* trumfowac, bic / przebijac trumfã / mòcnã kartã / asã { ‘trumfować’ *przen* = kòntrowac – *tj.* gadac wprzék / przékòwac / niéczëc / szlichë zadawac [Òna mie le wiedno trumfuje (kòntreje). Gò]}

atutowy *ad* *karc* mòcny, trumfowi; **kolor** ~ mòcnò / trumfowò karta / farwa

audiencja *f* audiencjò *f* [ti -cji], òficjalné przëjãcé / pòslëchanié gòscy przez wòznã òsobã; **otrzymać** ~**cję** dostac audiencjã, bëc przëjãti na audiencji, bëc dopùszczony na spòtkanié z wòznã òsobã; **udzielić** ~**cji** ùdzielëc audiencji, przëjac kògò na audiencji

audycja *f* audycjò *f* [ti -cji], jednostka programù radiowégò (np. slëchòwiszcze || -skò, kòncert, rozmòwa)

audyt *m* audit *m*, òrt kòntrolë przed wëdaniem atestu, np. dlò pòmieszczeniów (jizbów) labòratorium

audytor *m* auditor *m* [tegò -ditora] – **1.** sãdca *m* *Tr*, *tj.* sãdza wòjskòwi *a.* specjalny sãdza w sãdze wòjskòwym *a.* kòscelnym, pełniący fónkcjã prokùratora; **2.** dawn sztudeńt, przëslëchiwòcz, slëchińc || slëchòcz *m*

audytorium *n* auditorium *n* – **1.** zala, w jaczi sã òdbiwają wëkładë / òdczëtë; **2.** przëslëchiwacze, slëchińcowie || slëchòczë *pl*, pùblika *f*

Augiasz *m* Augiòsz *m*; **stajnia** ~**sza** Agiaszów chlëw, chlëw / stajniò Augiasza, Augiaszowa stajniò

augit *m* *min* strzòłka *f*, krzem *m*

augur *m* augùr, przepòwiòdòcz, *przen* prorok *m*, czł. ùwòzający sã za niedòmilnégò w jaczi sprawie. *Por.* **mentor**, **mëdrek**

August(tyn) *m* Augùst(in) *m*; „o mój miły ~tynie” o / ach mój miłi Augùstinie

augustianin *m* augùstiòn *m* [tegò augùstiòna || -stiana]; ~**stanie** *pl*: augùstianowie [tëch augùstianów]; **zakon / klasztor** ~**nów** zòkòn / klòsztór augùstianów [tegò zòkònu / klòsztoru; w tim zòkònie / klòsztorze]

augustiański *ad* augùstiansczy; ~**ska** **reguła** augùstiańskò reguła/ regla

aukcja *f* ùtròp *m*, aukcjò, licytacjò [ti -cji] *f*; *ew.* przetòrg *m* *pol.* [na tim ùtròpie / przetargù; na ti aukcji / licytacji]

aula *f* paradnica, aula *f*, paradnò zala (na wëzszi szkòle)

aura *f* **1.** wiodro *n*, pògòda *f*; **2.** *przen* klimat, nastrój, *m.* *Por.* **atmosfera**; **3.** aura *f* - òrt widu wkòł lëdzcégò całã, widoczégò leno dlò czarowników *a.* jasnowidzów. *Por.* **aureola**

aureola *f* prãg, nimb, jasny krãg *m*, miesãznica, aureola *f*

auskultacja *f* *med* òbslëch *m*, òbslëchanié *n*, auskultacjò *f* [ti -cji]

auspicje *pl* auspicje [tëch -cji || -cjów] *pl*, dosł wròzba, zazw w *zn.* òpieka *f*, wpłiw *m*, zwiërzchnictwò *n*; **pod jego** ~**jami** pòd jegò òpiekã / zwiërzchnictwã / żart skrzydlama

Australia *f* *geo* Australiò *f* [ti -lii]

Australijczyk *m* Australijczik *m*

Australijka *f* Australijka *f*

australijski *ad* australijsczy

Austria *f* Austriò *f* [ti -strii]

austriacki *ad* austriacczy

Austriaczka *f* Austriòczka *f*

Austriak *m* Austriòk *m*

auszpik *m* miãso, rëba w zelé / galarece / trzãskù

aut *m sp aut m; piłka wyszła / wypadła na ~ bala / weszła / wępadała na aut, a. pùczk wëszedł / wëpôdł na aut; znaleźć się na aucie nalezc sã na auce; ew. na stronie / na bòkù*

autarkia *f ekon autarkiô f, samòwëstarczalnosc gòspòdarczô (Gò), samòsyga (Tr) f*

autarkiczny *ad samòwëstarczalny (Gò), samòsyżny (Tr)*

autentyczność *f autenticznosc, autentika, pròwdzëwòta f. Por. autentyzm*

autentyczny *ad autenticzny, pròwdzëwi; ew. òryginalny, niepòdrobiony. Por. wierutny*

autentyk *m autentik m, rzecz pròwdzëwô / nieòszukónô / niepòdrobionô; ew. òryginał*

autentizm *m autentizm m. Por. autentyczność*

auto *n 1 auto n autół, rzad samòchód m, zdr autkò, autółk [tegò auta || autoła / samòchòdu, w tim auce || autole / samòchòdze, tima autama || autołama / samòchòdama]; ew. wóz; ~ osobowe òsobowé auto, òsobòwi autół / samòchód; ew. wóz, żart brika, briczka, fóra; ~ ciężarowe cãżòrowé auto, cãżòrowi autół / samòchód / żart wóz; 2. auto- = samò- w słowach złożonëch, np. autoregùlacjô, autonomiô*

autobiograf *m autobiograf m*

autobiografia *f autobiografiô f [ti -fii], òpis swòjégò żëcégò, żëcoris || żëcopis lëteracczi*

autobiograficzny *ad autobiograficzny*

autobus *m autobùs m. Por. autokar*

autogeneza *f autogeneza, samòrodnosc f*

autograf *m autograf, pòdpis m*

autograficzny *ad autograficzny, włòsnorãczny*

autoironia *f autojironiô f [ti -nii] – przekàs w procëmkù do samégò siebie, pòdsmiëwanié sã ze se samégò. Por. samòkriticizm*

autoinfekcja *f autojinfekcjô f [ti -cji], samòzarwanié (Tr) n*

autokar *m autokar, autobùs m*

autokarowy *ad autokarowi, autobùsowi*

autokracja *f samòwładztwò (Gò), samòpanowanié (Tr) n, autokracjô f [ti -cji], despòtizm m, samòstójné panowanié (Gò). Por. absolutyzm*

autokrata *m samòwładca (Gò), autokrata, despòta, tiran m, panownik absolutny*

autokratyczny *ad autokratyczny, samòpanowny Tr, samòwładny Gò, despòticzny, pòsòdający nieògrãnczonã władzã. Por. absolutny*

automat *m automat m; ~ telefoniczny automat telefòniczny, bùdka telefònicznô, telefón na kartã; ~ (karabin maszynowy) karabin maszynowi*

automatycznie *adv automaticznie, samòczinnie, przeni automaticznie = samò przez sã, samò ze se, mòcã swòjégò biegù / rozpãdu, swòjim spòsobã, bez dodatkòwi pòmòcë; ew. bezwiednie, òdruchòwò, nimò (lok || mimò) wòlë*

automatyczny *ad automaticzny; ew. samòczinny, samòpãdny, bezwiedny, òdruchòwi, nimòwòlny, sóm ze se; broń ~na brón automaticznô / maszynowô, karabin / pistolet || pistól maszynowi*

automobil *zob. auto*

automobilista *m szoféra m, automòbilista m*

automobilizm *m automòbilizm m*

automobilowy *ad automòbilowi, samòchòdowi*

autonomia *f autonomiô [ti -mii], samòrządznosc f, samòrządzenié n*

autonomiczny *ad autonomiczny, samòrządny*

autonomista *m* autonomista *m*, przëstojnik samòrządnoścë

autopilot *m* autopilot *m*, ùrządzenië samòsterującë / samònaprowòdzającë

autoportret *m* autopòrtret *m*, pòrtret artistë wëkònoóny przez niego samégò

autopsja *f* autopsjò *f* [ti -sji] – naòczné stwierdzenië, doswiòdczenië sã / dokònanië sã na włòsné òczë, òbzér *m*

autor *m* autór [tegò autora]; *ew.* (ù)twòrca, ùsòdzca {‘ùsòdzca’ *Tr* – òd: *ùsadzëc* = *tu: ùložëc, złożëc w całosc* – *zob.* skomponowac}; **1.** ~ **tekstu (pisarz, literat)** autór (autór tekstu písónégò, np. lëstu, artiklu, ksążczy); *ew.* písòrz (autór / (ù)twòrca / ùsòdzca ksążk, dokòzów / ùtwòrów lëteracczich, np. pòwiescy); ~ **wierszy** autór wierszów (|| *neol* wierztów) / pòezji, pòeta *m*; ~ **reportarzy** autór repòrtażi / òpisów / relacji; repòrtażista *m*; ~ **felietonów** autór felietónów, felietonista *m*; ~ **humoresek** autór humòresk(ów), humòrista *m*; **2.** ~ **muzyki** autór / (ù)twòrca / ùsòdzca mùzyczi (kòmpòzycji / dokòzów / ùtwòrów mùzycznëch); kòmpòzytór *m*; *ew.* ~ **aranżu** autór / (ù)twòrca / ùsòdzca aranżu / aranżacji, aranżer *m*; **3.** ~ **pomysłu (pomysłodawca)** autór ùdbë / pòmësłu; pòmësłodòwca *f*, *ew.* spròwca, przëcziñca *m*; *ew.* ten, co to wëmëslił, *złòśl:* ten, co bëł taczi mądri; *por.* **inicjator, organizator**

autorament *m* mòdło *n*, wzór, òrt, zort, tip, szlach, *m* {‘szlach’ *in* – *zob.* cios}; **starego** ~ **u** stòrégò mòdła / tipù / szlachù

autoregulacja *f* autoregùlacjiò, samòregùlacjiò *f* [ti -cji]

autorka *f* autòrka [ti autòrczi]; *ew.* (ù)twòrczëni, *Tr:* ùsòdzòrka *f* {‘ùsòdzòrka’ – òd: *ùsadzëc* = *tu: ùložëc, złożëc w całosc* – *zob.* skomponowac} – **1.** ~ **tekstu (pisarka, literat)ka** autòrka (autorka tekstu písónégò, np. lëstu, artiklu, ksążczy); *ew.* písòrka (autorka / (ù)twòrczëni / ùsòdzòrka ksążk, dokòzów / ùtwòrów lëteracczich, np. pòwiescy); ~ **wierszy** autòrka wierszów (|| *neol* wierztów) / pòezji, pòetka *m*; ~ **reportarzy** autorka repòrtażi / òpisów / relacji; repòrtażistka *m*; ~ **felietonów** autorka felietónów, felietonistka *m*; ~ **humoresek** autòrka humòresk(ów), humòristka *m*; **2.** ~ **muzyki** autòrka / (ù)twòrczëni / ùsòdzòrka mùzyczi (kòmpòzycji / dokòzów / ùtwòrów mùzycznëch); kòmpòzytòrka *m*; *ew.* ~ **aranżu** autòrka / (ù)twòrczëni / ùsòdzòrka aranżu / aranżacji, aranżerka *m*; **3.** ~ **pomysłu (pomysłodawca)** autòrka ùdbë / pòmësłu; pòmësłodòwczëni *f*, *ew.* spròwczëni *f*; *ew.* ta, co to wëmësliëła, *złòśl:* ta, co bëła takò mądrò; *por.* **inicjatorka, organizatorka**

autorski *ad* autorsczy; **prawo** ~ **kie** autorsczë prawò

autorstwo *n* autorstwò *n*; *ew.* ùsadenië, ùloženië *n*. *Por.* **aranż, kompozycja, pomysł, projekt**

autorytatywny *ad* autoritatiwny; *ew.* stanowczy, pewny, niepòdwòżalny, nie do pòdwòżeniò, niekwestionowóny. *Por.* **autokratyczny, apodyktyczny, arbiralny, dyktatorski**

autorytet *m* autoritet *m* – **1.** prestiż *m*, ùwòżanië, znaczenië *n*; **2.** czł. na ògle ùznóny za znòwcã *a.* méstra w jaczis wietwi wiedzë *itp.*, np. wëbitny ùczali

autoryzacja *f* autorizacjiò *f* [ti -cji], zgòda autora (zgòda na pùblikacjã tekstu / artikla *a.* na adaptacjã / przeròbkã dokòzu / ùtwòru)

autoryzować *v* autorizowac, zezwòlëc (*a.* zezwalac), dac / wërazëc zgòdã / ùdzielëc zgòdë np. na wëdanië tekstu drëkã

autostop *m* autostop *m*, fòrma turisticzi zanòlégającò na kòrzëstanim z pòdwiezeniò za darmò przez napòtkóny autól

autostrada *f* autostrada; *ew.* głównò droga / sztrasa, autodarga (*Tr*) *f*

autosugestia *f* autosugestiò *f* [ti -stii], samòwmówienië *n* (*Tr*), wmówianië samémù sobie

autotransformator *m* *el* autotransfòrmatór *m* [tegò -matora], transfòrmatór z plinnã (łagòdnã) regùlacjã napiãcégò

autotypia *f dr* autotipiô [ti –pii] *f*

autowy *ad sp* autowi; linia ~**wa** liniô autowô

autsajder *m ang.* autsajder *m*; *ew.* przëzërôcz, òbserwatôr *m* [tegò -watora], niezaangażowóny *m / adv*; òsoba stojącò z bòkù (*a.* na ùstronie), nie wdôwającò sã w jakã akcjã

awangarda *f* awangarda, *Tr:* przodzëzna *f*

awans *m* pòdwëzba *f*, awans *m*; *ew.* wëwëzszenié *n*; **otrzymaç** ~ dostac pòdwëzbã / pòdwiżkã / awans. *Por.* **awansowac**

awansowac *v* awansowac (|| *arch Lz:* awanzérowac), *pot* szosowac (*a.* wëszosowac), jic w górã, òstac wëwëszony, jic (*a.* piąc sã) w górã; dostac sã / bëc mianowóny na wëzsze stanowiskò, *arch:* pòdfedrowac, bëc pòdfedrowóny [Mój òtrok ju awanzérowôł do ùntroficeré. *Lz*]

awansowany *ad* awansowóny, mianowóny na wëzsze stanowiskò, wëwëszony, *arch Lz:* pòdfedrowóny

awantaż *m* **1.** przewôga, kòrzësc, zwënëga (*pol. sukces*) *f*, zwësk, profit *m*; **2.** sport zdobëcë przewòdži w grze, chwilowô przewôga, pòprawa, zmiana na lepsze

awantura *f* **1.** miescowô *a.* lokalnô wòjna, rebeliô *f*; **2.** bürda, klótniô, rataka, hajtaka, granda, breweriô || -rëjô, pòmiana *f*, tóczel, szpëtóczel || szpëtòkel; *ew.* rëmór, trzòsk, tòrg, *żart* jòrmark *m*; *rubu inv* { ‘pòmiana’ *in* = *szkalinga f – por.* ‘pòmion’ = *echò*; ‘szpëtóczel || -kel’ *in* = *gòrszácé zbiegòwiskò*; ‘rubù’ *in* = a) *trzòsk*; b) *ùpòdk* [*Dzeczuskò, nie skaczë, bò zrobisz rubù. Rubù, i òn leżòł na zemi. Sy*] } [Cëz tu je za rubu? Òn zrobił taczé rubù, a ni miòł ò co. Co rusz më mómë tòrg z nòstarszim sënã. - *Sy*]; **robiç** ~**ry** *zob.* **awanturowac sië**; **zrobiç** ~**rë** *zob.* *zrobic* bürdã / rëmór / tóczel / pòmianã *itp.* *ew.* narobic pògòrchë (= pòklócc sã *a.* sklócc lëdzy), narobic pòmianë [Wa pòmianë narobita, a tej sã dzëwita, że lëdze waju na jãzëkach òbnòszajã. *Sy*]. *Por.* **ambaras, bijatyka, burda, klótnia, sklócenie, zamët, zgorzenie**

awanturnica *f* bürzónka, pëskalëca *f.* *Zob.* **klótnica**

awanturnictwo *n* **1.** bürzaństwò, rebelianctwò, wdówanié sã w lokalné wòjnë / pòwstania / pòrëchë / rëszawë; **2.** bürzaństwò, zadzëwanié, zadzëranié *n*, robienié (wëstwòrzanié, wëpròwianié) bürdów; *ew.* niegòdzywstwò, nipòctwò, senié niezgòdë [Swòjim bürzaństwã òn le sobie sóm szkòdzy. *Lz*]

awanturniczòsc *zob.* **klótlivòsc**

awanturniczy *zob.* **klótlivy, zadziorny**

awanturnik *m* **1.** rebeliant || rebelijòk, awanturnik, zdoiwca, łowca przigòdów, wòjòrz wdówający sã w lokalné wòjnë; **2.** bürzón, pëskòł, pëskòła; *ew.* szëmich *m* { ‘szëmich’ *in* = *pol.* a) *gadula*; b) *duch lasu wywołujący szum*; ‘rebelijòk’ - *por.* *zawadiaka*}. *Zob.* **klótnik**

awanturowac sië *zob.* *robiç* (*a.* wëstwarzac / wëprawiac / wëwòlëwac || -liwac / prowadzëc) bürdë / klótnie / rataczi / hajtaczi / grandë / pòmianë / brewerie || -rëje / tòkle, szpëtòkle; *ew.* *robiç* / wëstwarzac *trzòsk*, wrzeszczec, szkalowac; *lok:* rénowac (rénowac z lëdzama) [Co ten za bürdã tam zrobił! Òn tam zrobił rëmór / trzòsk. Cëz të tu za pòmianë / bürdë / grandë (*itp.*) wëstwòrzòsz? – Gò Òd samégò rena rénëje z lëdzama. *Sy*]; *ew.* *o pijaku, w zn. glëdzcic, klóciç sië:* pòczwarowac sã *lok* [Ni ma tidzenia, zëbë ten pijòk do nas nie przëszedł ë sã nie pòczwarowòł. *Sy*]. *Zob.* **klóciç sië**

awantury *zob.* **awantura**

awaria *f* awariô *n*, ùszkòdzenié *n* [ti -rii, tegò -niô || -niégò]

awersja *f* niechãc, òdraza, niezgara *f*; *ew.* òbrzëdzenié *n* [ti -cë, -zë, -rë; tegò -niô || -niégò]

awiacja *zob.* **lotnictwo**

awiator *zob.* **lotnik**

awiatyka, *zob.* **lotnictwo**

awiomatka *zob. lotniskowiec*

awionetka *f* awionetka *f* [ti –netczy], môłi fliger / samòlot turisticzny *a. spòrtowi*

awista *n* awista *n* – **1.** *dosł* „za òkòzanim” (w bankù np. kònto „awista” - kònto do natèchmiastowi wëpłatè, za òkòzanim kwitu *a. dowòdu òsobistégò*); **2.** *muz* granié z nótów (czètanié nótów) bez czwicznieniô, òd razu, z môła [Grac „awista”. Granié „awista”. - Gò]

awizo *inv* awizo *n* – **1.** zawiadomienié *n*, òdkòz *n* (zawiadomienié ò dokònóny òperacji hańdlowi / bankòwi / pòcztowi, np. ò wësłanim towaru, paczci *itp.*); **2.** *żeg* môłi òkrät patrolowi

awizować *v* awizowac, zawiadamiac, òdkazëwac, meldowac

azali *cj* czë, czë mòże, czë abò

azbest *m* *min* azbest *m*

azbestowy *ad* azbestowi

Azja *f* *geo* Azjò [ti -zji] *f*; ~ **Mniejsza Mòłò** *a. Mniészò* Azjò

Azjata *m* Azjata *m*

Azjatka *f* Azjatka *f*

azjatycki *ad* azjaticczy

azot *m* *chem* azot, tãcheń (*Tr*) *m*

azotniak *m* azotniòk, szit azotowi, *Tr*: tãchnik *m* [tegò azotniaka]

azotowiec *m*, ~*ce* *pl* *chem* azotnik *m*, *pl*: azotniczy, *Tr*: tãchnicz

azotowy *ad* azotowi, *Tr*: tãchniowi

Azowskie Morze *geo* Azowsczé Mòrze

azyl *m* schroniò *f*, bezpieczny mòł, azyl, przëtùłk *m*

azymut *m* *geo* azymùt *m*

aż *adv* jaż; ~ **do** jaż do; ~ **dotąd** jaż dotądka; ~ **miò słuchać** jaż miò slëchac / czëc, to sã rôd czëje / slëchò / pòslëchò; ~ **nadto (ponad miarę)** jaż nadto (*Sy*), jaż za wiele, jaż skòpicą, jaż pònad miarã

ażeby *cj* żebë, cobë, ażebe || a żebë. *Por. aby*

ażur *m* ażur *m* – **1.** dzurkòwatò wëòzdoba / dekòracjò [ti -cji]; **2.** ażurowi, dzurkòwati wësziwk; **3.** filigran *m*

ażurowy *ad* ażurowi, dzurkòwati

B

ba *int* në, në jo, në pewno, kò pewno, në kò pewno, alaże, jesz bë co

baba *f* **1.** białka, *zgard* baba, *lok* kùta *f*; *ew. w zn*: *Baba Jaga, czarownica*: Baba Jaga – *zob. jędza* { ‘baba’ = *pol.* a) *stara kobieta*; b) *jakakolwiek kobieta*; c) *rub*: *żona*; d) *chmura zwiastująca grzmot*; e) „*stòrò baba*” - *deszcz wschodni*; f) *icht*: *flądra*; g) *icht*: *wzdregą krasnopiórka*; h) *ostatni snop zboża*; i) *pęczek kłosów przymocowany do kosa* (*kasz*: *krutka, związka, wińc z kòsq*); j) *demon zbożowy w postaci baby*; k) „*babë*” *pl* – *odmiana późnych gruszek*; l) „*babë*” *pl* – *astr*: *plejady*; ł) *żebraczka*; m) *niewieściuch, mężczyzna tchórzliwy*; n) *lok*: *samica*; o) *akuszerka*; p) „*slepò baba*” / „*baba w miech*” – *ciuciubabka*; r) „*baba na pòkùce*” – *Bałtyk na mapie*; s) *zeschnięty smark w nosie* („*żaba*”); t) *przyprawa, zielę angielskie* (*kùbaba*); u) *mężczyzna przebrany za babę w zespole maszkar gwiazdkowych*; w) *ręczny kołowrót rybacki* (*zob. kołowrót*); x) *skrzyp polny* (*chòszczka, hermùs*); y) *młot kafara* Gò; ‘*kùta*’ *in* = *stòrò krowa*; ‘*jaga*’ = *białka pëskatò* } [Ni mia baba chłopòtu, kùpiła so prosã. Baba sã zagòda a swinia w krëpë. - *Ra* To je ale jaga òd babë, òna mò pësk na zòwiasach. Dze babë trzë, tam chłopów grëzą wszë. - *Sy*]. *Por* **2.** *zob. babsko*; **3.** *zob. żebraczka*; **4.** *część kafara (młot)*: baba *f*

babcia *f* starka, starëszka, stòrò mëmka || nënka {starka / starëszka *in* = *pol. teściowa*}; *ew. lok* bòbka, babùla, babùsza, babùszka, bùszka, òma *niem.*,

ómka *f.* Dziewczynka przebrana za babcię: babùlinka *f.*; **na dwoje ~ wróżyła** *zob.* **wróżyć**

babcin(y) *ad* starczën, starëszczin, (ba)bùsz(cz)in, ómin, ómczin *a.* starczy, starczëny, (ba)bùsz(cz)ëny, óminy, ómczëny [Starczëna jizba. Wadzëc sã o starczëną spòdnicã. *a.* Prawòwac sã ò skrzëniã po starce. (*pol.* *włóczyć się po sądach*). - *Sy*] { ‘star(ész)czën’ *in* = *pol.* *należący do teściowej*}

babczany *ad* mòrzëbabi (*Ra*) *arch* (*zob.* **babka 6. bot**)

babeczka *f* **1.** môłò bôbka, déžkòwi kùszk; **2.** *zob.* **babka 2**

babi *ad* babi, białgòwsczi || białgòwsczi, babin; ~**e lato** *latkò n lok*; *babié / babszczé lato* [Babié lato je, czëj te pajiczhënë w lese na drzewach wiszą. Te pajiczhënë są též zwóné „babié lato”. - *Gò Pògòda* jak w babszczé lato. To jész bądze cepłò, jész latka nie bëłò. - *Sy*]. *Por.* **babski**

babiarz *m* *babiôrz*, *rzad:* nawrijôcz, biôłk, pòdriwôcz, pòkùsznik, zwòdzyjòsz, *lok* pòsoch || pòsownik *m* [Dzys sã biôłk kòchò w Annie, witrò w Zuzannie, pòwitrze w Marce abò jész w jaczim jinszim czarce. Czë ten pòsoch ùž pròwdzëwie kòchòł jaczé dzëwczã? Taczëgò pòsownika të chësz brac? - *Sy*]. *Por.* **bawidamek, donżuan, flirciarz, uwodziciel**

babieć *zob.* **niewieścieć**

babieniec *zob.* **babinięć**

babiloński *ad* babilońsczi

babinięć *m* (*pomieszczenie gdzie przebywają kobiety*) *babnica* *f*, *babińc* *m* { ‘babnica’, ‘babińc’ = *krëchta*, *pol.* *kruchta* - *zob.*}

babin(k)a *f* babù(in)ka, babùlecčka, babùszka *f*

babka *f* **1.** *zob.* **babcia**; **2.** *przen* *kobietka*: dzëwczã *n*, dzeùs *m*; *ew.* *białeczka*, *kòbiétkà* *f*; **3.** *rodzaj ciasta*: baba *f*, déžkòwi kùch *m*; **4.** *babka z piasku*: baba / bôbka z piòskù [Dzëcë robią babë / bôbci z piòskù. *Gò*]. **5.** *ślepa* *a.* **ciuciu** ~ *slepò* baba *f*, jakùbk *m*; **6.** *bot* przëdròżnik, psy jãžëczk *m*, psé / ptòszé jãžëczczì *lok*, gòjácé lëstczì *pl*, *babié zelé* *n*, *zelony òklòd*, *lok* scygòcz, mòrzëbôb *Ra arch m* [tegò mòrzëbabù; Przëložë sobie scygòcza na tã renã. *Sy*] (*por.* **babczany**); ~ **czarna** *bot* czarniélc *m*; ~ **wodna** *żabiònka* *f*; ~ **nadmorska** *bot* lepiónk *m*; **7.** *kowadëtko do klepania kosy*: bôbka *f*

babrac (się) *brudzić się*: czapac (sã), żabòtac (sã) || zabòtac (sã) || zobòtac (sã), kalëc (sã), nuzlac (sã), swinic (sã), trzepac sã, *lok* papr(ot)ac (sã) { ‘trzepac sã’ *in* = *pol.* *trzepać, otrzepywać się*}; ~ **w ziemi** grëbac, czëprac (ò kùrach); **deptać**; ~ **nogami w gnojju** trińdac; ~ **w jedzeniu** beblac || beblotac (*mieszac w zupie*), brodzëc lëžkã w zupie, gwańdac (*gniesc pòtrawã bez chãcë do jedzeniò*) { ‘gwańdac’ – *por.* „gwańda” = *kòł, błoto*}. *Por.* **brodzić, chlapać (się)**

babrała *m* nuzlòk, czapa, czura, beblôrz *m*; *ew.* *żabòcëch* (*dzeckò ùżabòtóné, ùczapóné*), klaks (*mùlôrz niezdarny*) *m*

babranie (się) *n* *żabòtanié* (sã), *szlapanié* (sã), *czapanié* (sã), *nuzlanié* (sã), *grëbanié* (sã) *n*

babranina *f* nuzlëna, czapringa, *lok* papranina *f.* *Por.* **babranie (się)**

babski *ad* babsczì, białgòwsczi || białgòwsczi, białczì; ~**e gadanie** babszczé plestë / pleszczënë, babskò gòdka; ~ **choroba** babskò chòroba. *Por.* **babi, damski**

babsko *n* babskò, babszcze, *babiszcze*, *n*, babsztìl *m*; *ew.* *paskùdnò* baba. *Por.* **herod** (~baba)

babsztyl *zob.* **babsko**

babula; ~**unia**; ~**usia** *f* *zob.* **babcia**

bachanalie *pl* *bachanalie* *pl*, *pijatëka* i *rozpùsta*

bachantka *f* *bachantka*, *rozpùstnica* *f*

bachmat *m* bachmat, rap *m* (Tr), kón tatarszczi rasë

bachor *m* nipòcé (a. ùskrzeczalé) dzeckò, paruzlã, *n*, paruzel, paruzlòk, wszón, rozwòlańc, czundrus, bãben, bachòrc *lok*, båk, *arch* banach; *ew.* môli bûzer / luntrus / rojber / rowôrz / brój / brojoch *m* (dzéwczã: brójka, brójnica, rowôrka, rojberka *f*) [Wezta wajégò paruzlòka i sã sami z nim pieklëta, jò jesz chcã zëc. Jak ce drapakã òbłòzã, to të pùdziesz, bãbnie. Cëchò bachòrce, bò weznã pas na waju. - Sy]

Bachus *m* mit Bachùs *m*

bacik *m* **1.** bicz, batuzk, môli batug *m*; **2.** łódka, môlò łodza *f*, bôcëk, môli bôt *m*, czòłen *m* || czòłno *n*

baczenie *n* bôczenié *n*, ùwôga, ùwôżnota, òpatrzność, bôczność *f* {‘òpatrzność’ *in* = wiele, bôkadosc; ‘bôczność’, ‘bôczenié’ *in* = *wzgląd*}; **dać** ~ **na (coś) kogo** dac na cos *a.* kògòs bôczenié / òpatrzność, òpasowac na cos *a.* kògòs, dozdrzec / przëpilowac / dopilowac cos *a.* kògòs, zwrócëc ùwôgã na cos *a.* kògòs [Dòj le, synkù òpatrzność (*a.* bôczenié / bôczność) na te kùrzãta, zëbë jich jastrzib nie wzał. Miéj le òpatrzność (*a.* bôczenié / bôczność) nad tima pszczołama, zëbë nama nie ùceklë, czej sã bądã rojilë. - Sy]

bacnie *adv* bôczno || -cznie, ùwôżno, òpatrzno; *ew.* dokładno, wjimno (Tr) (= *pol. wnikliwie*); **(naj)bacniej** (nô)bôczni, (nô)ùwôżni, (nô)òpatrzni

bacność *f* **1.** *zob.* **baczenie**; **2.** *int* czó!, czóle!, ùważój(ta)!, ùwôga!, cëchò! (cëchò bëc / stojec!), sztël! *niem.*; *ew.* në! (në, le ùważój!), hola!, holaże!; **mieć się na bacności** miec sã na òstrzedze, bëc òstróžnym, ùważac, òpasowac, pilowac sã

bacny *ad* bôczny, ùwôżny, bôczlëwi (Tr) || baczlëwi (Lz), òpatrzny, òstróžny, wjimny (Tr) (= *pol. wnikliwy*); *ew.* ùczulony / czuñi / czujny / wrzlëwi na (ni)cos; **(naj)bacniejszy** (nô)bôczniësi, (nô)ùwôżniësi, (nô)baczlëwsi, (nô)òpatrzniësi, (nô)òstróžniësi, (nô)wjimniësi, (nô)barzi ùczulony, (nô)wrzlëwsi [Të mùszisz miec bôczné òkò na to dzéwczã. Dzéwczãta są bôczniësi jak knòpi. - Lz]. *Por.* **sposrzegawczy**

baczyć *v* ùważac, baczëc, zdrzec, przëzerac sã [òn ùwôżò / bôczy / zdrzi / przëzérò]; *ew.* miec / dawac bôczenié (*zob.* **baczenie**); **nie bacząc na...** nie zdrzãcë na..., bez zdrzeniò na..., bez wzglãdu na...

bać się bòjec sã, òbawiac sã, lãkac sã, miec strach, bëc w strachù, *rzad:* strachòwac sã, straszëc sã, miec òbawã; *ew.* pòszëc sã, zmierac / drzec / trzãc sã ze strachù, *żart* miec wiater, trzãc bûksama, miec fùl bûksë strachù [òn sã bòji / òbòwiò; òn zmiérò / sã trzãse ze strachù; Òna to tak niegwësnie pòwiedza, jakbë sã òbòwiãła pròwdã wëznac. Nie dostojã (*nie wëtrzimóm* // *wëtrzimiã*), bò sã bòjã. - Ra Jò bë chcòł, ale sã bòjã / òbòwióm sã / móm strach, że... Gò]; **bardzo** ~ baro sã bòjec, miec strach jak wilk ògnia, bëc we wiòldzim strachù, miec wiòldzi strach; **bój się Boga!** bój sã Bòga!, zmiñuj(że) sã!; *ew.* to nie je mòżno!, le nié tak!, tak nié (tak nie mòżna robic)!; ~ **się mydła** straszëc sã / bòjec sã / miec strach mëdła. *Por.* **natrwożyć się**

badacz *m* badôcz || badéra; *ew.* znòwca (Sy) || znajòrz (Tr) *m*; ~ **jëzyków** badôcz || badéra (*ew.* znòwca) jãzëków / mòwów, jãzëkòznòwca Gò, mòwnouczãli (Tr) *m*; ~ **przyrody** badôcz || badéra (*ew.* znòwca) przirodë / nôtërë, przirodnik, przirodoznòwca (Gò) *m*; ~ **historii** badôcz || badéra / znòwca historii / dzejów, historik *m*; ~ **literatury** badôcz || badéra / znòwca lëteraturë / pismieniznë, lëteraturoznòwca (Gò) *m.* *Por.* **poszukiwacz, odkrywca, naukowiec**

badaczka *f* badôczka || badërka; *ew.* znòwcka *f*

badac *v* badac || *rzad* badérowac; *ew.* sprawdzac, pòszëkiwac {‘badac’ || ‘bòdac’ *in.* = *pol. bóśc*}; ~ **oskarżonego** przeslëchiwac / wëpëtëwac (|| -tiwac || -towac)

òskarżonégò; ~ **chorego** badac (ew. ò(b)słëchiwac, òbmaklëwac) chòrégò [Lékòrz przëjachòł i terò jã badò / bądze badòł. Doktorzë jã ju badelë, ale nic nie wëbadelë. - Gò]; ~ „**grunt**” (sytuacjé, nastrojé) badac / sprawdzac / rozeznawac teren / gruńt, dowiadëwac sã jakò je sytuacjò / jaczé je nastawienié do sprawë, badac *žart*: badac / sprawdzac jaczé (tam) je wiodro / jaczi je lëft

badanie *n* badanié || badérowanié, spròwdzanié *n*; ~ **jeńców / podejrzanych / oskarżonych** badanié / przesłëchiwanié pòjmańców / pòdezdrzónëch / òskarżonëch; ew. przesłëchë, przesłëch(iw)ania *pl*, pòdpëtówka *f*; ~ **lekarskie** badanié (badania *pl*) lékarsczé / doktorsczé (ew. zbadanié, òbadanié, òbsłëchanié, òbmaklanié *n* przez lékarza / doktora); ~ „**gruntu**” (sytuacjì, nastrojów) badanié / spròwdzanié / rozeznawanié terenu / gruńtu / nastrojów / nastawieniò lëdzy, dowiadiwanié sã jakò je sytuacjò / jaczé je nastawienié do sprawë, badanié / spròwdzanié jaczé (tam) je wiodro / jaczi (tam) je lëft *žart itp.*

badawczy *ad* badawczy || badérny *Tr*; ew. ùwòżny, bòczny, czekawi, badający, spròwdzający; ~**m okiem** ùwòżnym / bòcznym òkã; ew. òstrim / przëziwającym zdrokã. *Por.* **bacny**

badyl *m* zdrąb, sztrapel (|| sztrãpel) *m*, òszczãkla *arch f*; ew. chłãd; ~**le** *pl*: zdrãbë, òszczãkle, sztrãple (|| sztrãple), chłãdë, *lok* **bączelë** { ‘zdrąb’ = *pol.* a) *łodyga rośliny pozbawiona liści, najczęściej uschła*; b) *krótka, gruba, mięsista łodyga kapusty, kalafiora lub brukwi, niekiedy nasada liści kapusty lub brukwi*; c) *gruby wiór*; ‘sztrapel’ || ‘sztrãpel’ = *pol. łodyga pozbawiona liści, najczęściej uschła*; ‘òszczãkla’ = *pol. ogryzione łodygi*; ‘chłãd’ = *pol. łodyga (ogólnie)*; ‘bączelë’ || ‘bączòle’ *in = pol. domieszka do prawdziwej tabaki z spalonych strąków bobu, łodyg tytoniu a. skórek chleba* } [Taczì gròd przësedł, że mie wszëtczé kwiatë pòtlukł, le zdrãbë òstałë. Wërw te zdrãbë. Jesz wszëtczé sztrãple sã z ògroda do wërzëceniò. Kòza wlazła w ògród i òbgrëzła wszëtczé lëstë i kwiatë, leno òszczãkle òstałë. - *Sy*]. *Zob.*

łodyga

badziewie *n* doniczëzna || nidoczëzna, plewizna *f*, bële co; badzewié *rzad*, plërstwò, barachło *n* { ‘barachło’ *in = pol.* a) *motłoch – zob.*; b) *małowartościowa karta w grze*; - *por.* ‘barachùła’ *f = pol. motłoch*, ‘barachùłë’ = *pol. tereny nieurodzajne* }. *Por.* **bubel, lichota, poślãd**

bagatela *zob.* **blãhostka**

bagatelizowãc *zob.* **lekcewãzyc**

bagatelka *zob.* **blãhostka**

bagatelny *zob.* **blãhy**

bagãż *m* bagãż, pakùnk; ew. paczét *m*, paczka *f*; ew. w *zn. pol.* *ciężar, „fura”*: bòrda *f*; ew. paczëtë, paczczi, pakùnczi, tòkle, kùfrë, torbë *pl*; **nadawãc** ~ nadawac / wëselãc bagãż (*a. paczëtë itp.*) [òn wëselò, òni wëselãjã]; **rewizja** ~**u** rewizjò (*a. òbszukanié, przëszukanié*) bagãżu; **przechowalnìa** ~**u** przechòwalniò bagãżu

bagãżnik *m aut* bagãżnik *m*, paczëtница *Tr f*

bagãżowë *n* bagãżowé *n*, òpłata za bagãż (za przechòwanié *a. przewiezienié / przëslãnié* pòcztã bagãżu)

bagãżowÿ **1.** *ad* bagãżowÿ; **òpłata / obsługa** ~**wa** òpłata / òbsługa bagãżowò; **kwit** ~ kwit bagãżowÿ; **2.** *m* nõszòrz *Sy*, paczëtник *Tr*, bagãżowÿ *m*, robòtnik òd przënoszaniò bagãżu / paczëtów

bagienko *n* badżenkò *n* [To le je badżenkò, ale kònie mòglë bë tam ùtonãc. *Sy*]. *Zob.* **bagno**

bagiennica *f med pot* badżennò (*a. bagnowò*) ògròzka *a. błotnò ògròzka f. Por.* **dreszcze** **bagienny** *ad* badżenny || badżelny, błotny [Badżennò tròwa / wòda. *Ra*]; ~**ne** **rośliny** błotne *a. badżenné* || -lné *roscënë. Por.* **bagnisty**

bagier *zob.* **bagrownica**

bagietka *f* bagetka *f*, *arch* szlězôk *m*; *pl*: bagetki [tëch bagetk(ów)]

bagnet *m* bagnét; *ew.* bôdôrz *m* { 'bôdôrz' *dosł.* = pék, *pchôcz do łowieniô wãgôrzi, pol. oścień* }

bagnisko *zob. bagno*

bagnisty *ad* błotnisti, błotny, błocësti, bagnisti, badżenny || badżelny, bagnowi, sapowati, torfôwi, sapôwati (ò zemi: bagnisti, wilgòtny), dăplowati (bagnisti); ~**sta woda** badżennô wôda *Ra*; *lok*: smelka *f Tr*; **bagniste miejsca** *zob. bagno. Por. bagienny*

bagno *n* bagno, bagniskò || -szcze, błoto, błocëskò || -szcze, trzăsawiskò || wiszcze, mòkradło, mòczadło, topielëszcze, gnijowiskò *n*; badżelnica, brodowina, trzăsëlëzna, topielëzna, dăpla, mòkwa, mòrzkùla, zybiô; *arch*: mùtla, kalëga, brodnica, trzăsëna, mòkrzëzna, mòrëda, pòdmiklëna, pòmôka, *lok* rzma *f*; trzăsÿnc, peł, sap, pòpław, *arch* ług, płowk *m*; *ew.* topnô łąka; **bagna** *pl*: bagna, bagniska || -szcza, błota, błocëska || -szcza, trzăsawiska || -szcza, pòpławë dăple, mòczarë, mòkradła, mòczarstwa, zatopë, pòjówczy, bielawë; *ew.* topné łączy; ~ **torfowe** torfówé / torfiasté łączy / błota, torfkùle (= dolë pò wëbrónym torfie) *pl* { 'bielawë' *pl* / 'bielawa' *f in = pol. podmokła łąka*; b) *miejsce na łące, gdzie bielą płótno na słońcu*; c) *lok*: sucha łąka; 'rzma' *in zob. kupa* } [Chto w błoto bije, temù kôł w òcze priszczë (= *chto seje wiater, ten zbiérô bürzã*). Wa stojita na taczim môlu, gdzie pò deszczach robi sã takô mùtla, że wa nie wëjedzeta z tëch bielawów. - Sy Zarwôł sã (*zapôdł sã, zatonął*) na nych błocëszczach. *Ra* Wrzucëła gò w mòczarë. Przëszedł do taczich mòczôr (-czarów), gdzie òn sã mùszôł zeblëc. Òn se zbùdôł chicze (*òn so zbùdowôł chëcze*) ù ługù. Jegò niasta ùtonã w łuze (*w ługù*). - *Lz*]; ~ **zwyczajne** bot torfnica, mùlnica *f*, babië zebro, bagno, bagnowiczé *n*, mòtewnik, pòrsz *m*

bagrować *v* bagrowac, czëszczëc / òczëszczëwac kanafë z mùtu, pòglăbi(w)ac kanafë (*turë wòdné*) [òni bagrëją / czëszczą / òczëszczywają / pòglăbi(w)ają; Më dzys bagrëjemë rów. Sy]

bagrownica (pogłëbiarka torów wodnych) *f* bager *m*, bagrownica, pòglăbiarka *f*

bagownik (robotnik obsługujący pogłëbiarkę) *m* bagownik *m*

baja *f* bôj *m* (òrt sukna) [tegò baju]; **kupiec trudniący się sprzedażą 'baju'** bajownik; *pl* bajownicë [Bajownicë przëjachelë z Rummelsbùrga (*z Miastka*). Sy]

bajacz *zob. bajarz*

bajac *v* (*opowiadać bajki, a. zmyślać*): bajac, bajdac, kôrbac || kôrbiec, stożëc, pürzëc, łgac, cëganic, zmëszlac, *zart* strzic i gòlëc, bôcónic *lok*, *arch*: chòmarzëc, mùmaczëc [òn bajô / bajdô / kôrbie / stozi / pürzi / łze / cëgani / zmiszlô / strzëze i gòli / bôcóni / chòmarzi / mùmaczi; Bajôł ò smòkach i stròszkach. Bajô jak slepi ò farbach (*ò kòlorach*). Nie wierz mù, ten kôrbie. Tatk kôrbie i nama pòwiôstczy pòwiôdô. Kôrbie jak gäs. Pürzi, jaż sã z niegò kürzi. Pürzëła pürzi, co mù do głowë przindze. Nasz strij tak pòtrafi pürzëc, że më leżimë òd smiëchù. Ten strzëze i gòli. - Sy]. *Por. bredzić, gawędzić, gładzić, kłamać*

bajadera *f* tańcôrka, tanecznicza, tańcownica; *ew.* bajadera *f*

bajanie *n* bajanië, bajdurzenië, stożenië, stodolenië, pürzenië, kôrbienië, mùmaczenië, zmiszlanië, łganië *n*, stożba, łez, *arch* mglëniawa *f*, mglënë, pürzënë *pl*, òpòwiôdanië bôjków

bajarka *f* **1.** gawëdziarka, opowiadaczka bajek: bajôczka, kôrbiôrka || kôrbijôsza, òpòwiôdôczka *f*; **2.** łgôrka || łgôczka, stożëcha, pürzocha, cëgónka *f. Por. bajarz, kłamaczynie*

bajarz *m* **1.** gawëdziarz, opowiadacz bajek, anegdot, powiastek: bajôcz, kôrbiôrz, kôrbijôs, kôrba, pòwiôstnik, pòwiôstkôcz, brawãdzëj *m* [Nôwikszim bajôczã we wsë to je stôri Jãdroch, jegò bë mógł slëchac i slëchac. Lepszëgò kôrbë nie bëło we wsë òd naszëgò tatka. Sy]; *por. gawëdziarz; 2.* łgarz, opowiadacz niestworzonych rzeczy: łgôcz || łgôrz,

bajôcz, bajda, stożëch, stożëwc, pùra, pùrzela, pùrzëlc, szërówc *lok*, zmëslëwc, zmëslôrz, pépôcz, cëgón *m. Por. bajarka, kłamca*

bajda *f* bajda, pòwiôstka, stożënka *f* [Chto bë w taczé bajdë wierził. *Sy*]; ~**dy** *pl* bajdë, pùrzënë, mglënë z glënë, òbczipczy-òpôłczy, bajdë-srajdë *pl. Por. bajka, brednia, bujda, kłamstwo*

bajdura *m* **1.** *zob. bajacz*; **2.** *gadula*: plesta, pleskòt, klekta, përpòt, bajda *Sy m*; *kobieta gadatliwa*: pleskòtka, përpòtka *f*

bajdurzyć *v* **1.** *zob. bajać*; **2.** *zob. bredzić, gadać, gładzić*

bajeczka *zob. bajka*

bajecznie *adv* bajeczno || -nie, wspaniale, nadzwëczajno, jak w bôjce; *ew. paradno, cëdowno* || -nie, nad zwëk miło / piãkno, cos ekstra, cos wspaniałégò / fantastycznégò, jaż nie do òpòwiedzeniô; ~ **tanio** *baro a.* nad zwëk tóno, (na)pół darmò, jak / wnet za darmò

bajeczność *f* bajeczność, fantastyczność *f*

bajeczny *ad* bajeczny, bôjkòwi, pòwiôstkòwi, legendarny; *ew. zmëszlony, niepròwdopodobny, fantastyczny, ùrojony, wzãti z wëdbrazni / z fantazji*; ~**ne dzieje** bajeczné / bôjkòwé / pòwiôstkòwé / legendarné / fantastyczné *dzeje pl*

bajka *f* bôjka || *lok* bajka, *zgr* baja, *zdr* bajeczka, pòwiôstka, kôrbiônka, stożënka, lżónka, sza(ła)bôjka *f* { ‘bôjka’ – *tëż w zn. pol. klechda; in = a) plotka, niepròwda, bajda; b) lok piesniczka; ‘baja’ in - òrt sztofù, tkaninë; ‘sza(ła)bôjka’ = piosenka, piesniczka* } [Pòwiém wama kôrbiônka ò zbójcach. *Sy*]. *Por. legenda, przypowieść, powiastka, powieść*

bajkopisarstwo *n* bôjkòpisarstwò *m*, bôjkòpisowizna (*Tr*) *f*, písanie bôjk(ów) / pòwiôstk(ów)

bajkopis(arz) *m* bôjkòpisòrz, bôjkòrz (*Tr*), pòwiôstnik (*Tr*) *m*, ùsòdzca bôjk(ów) / pòwiôstk(ów)

bajoński *ad* ògromny, niezliczony, nieòbliczalny, niezrechòwóny (*ò dëtkach*: nadzwëczòj wiòldzi, niepòjãti, niewëdbrazalny); ~**e sumy** *baro wiòldzé / òkropno wiòldzé sëmë, niepòjãté / niewëdbrazalné sëmë, masa (a. góra / fóra) pieniãdzy* || -niãdzy / dëtków

bajopis *zob. bajkopisarz*

bajoro *m* błòtkò *n*; *ew. kòlawa lok, plëta (dost pol. kałuza) f*

bajorek *m* pazłòtkò *n*

bajroniczny *ad* bajroniczny

bajronizm *m* bajronizm *f*

bajzel *m* **1.** *zob. burdel*; **2.** *zob. bałagan*

bak *m* bak *m*, zbiornik benzynë / ropë / òleju

bakalarski *ad* nauczëcelszi, szkòlnowsczi, *arch* bakalarsczi (*Ra*) [Głòs bakalarsczi. Gòdanié bakalarsczë. - *Ra*]. *Por. belferski*

bakalarstwo *n* nauczanié *n*, szkòłowò ùczba, fach / zajãcé / robòta / pròcò szkòlnégò; *ew. arch* bakalarstwò *n* (*Ra*) { ‘bakalarstwò’ *in = òrganistowstwò* }. *Por. belferka*

bakalie *pl* bakalie *pl*, słòdczëzna, sëszony brzòd pòchòdzący z ceplëch krajów (zmiészóné razã: rozynczi, migdalë (mandle), fidzi, daktile)

bakałarz *m* szkòlny, nauczëcël, bakalòrz (*Ra*) *m* { ‘bakałòrz’ *in = òrganista* } [tegò bakałarza]; *ew. pl*: szkòlny, nauczëcele || -lowie, bakałarze. *Por. belfer*

bakarat *m* bakarat *m* – **1.** òrt grë w kartë; **2.** skłò || skłò bakaratowé (skłò z Bacarat)

bakaratowy *ad* bakaratowi, zrobiony z bakaratu (ze skła bakaratowégò)

bakburta *f* żëg lewò bórta òkrãta, bakbòrt *m*

bakcyl *m* bakcyl, zarôzk (*Gò*) *m*, zarwinka (*Tr*), bakteriô *f*; *ew.* *przen* bakcyl *w zn.* zamiłowanié [„Pòłknąc bakcyła teatru”, tj. nabrac zamiłowaniô do teatru. *Gò*].

Por. **bakteria**

bakenbardy *zob.* **bokobrody**

bakier: na ~ na baker, krzëwò, na (jednã) stronã, na bòk, na szrój [Òn lubi nosëc czòpkã na baker (*przechilonã na jednã stronã*). *Gò*]; **być z kim na** ~ bëc z kògùm na baker, miec z kògùm s zadzarté, bëc z kògùm w niezgòdze, nie bëc z kògùm w zgòdze, blészczëc sã / dásac sã na kògò, lëchò z kògùm stojec, nie zgarac na kògòs

bakłazan *m bot* bakłazan *m*

bakteria *f* bakteriô *f* [ti -rii], mikrob, bakcyl, zarôzk (*Gò*) *m*; *ew.* zarwinka (*Tr*) *f* {‘zarwinka’ *òd:* *zarwac* = *zarazëc sã*}; *pl:* bakterie, mikrobë, bakcyle, zaròzci [tëch bakterii || *rzad* -riów / mikrobów / balcylów / zaròzków]; ~**rie laseczkowe** krëczewkòwaté bakterie

bakteriobójczy *ad* bakteriobójczy (*Gò*). *Por.* **antybakteryjny, antyseptyczny**

bakteriolog *m* bakteriolog *m*

bakteriologia *f* bakteriologiô *f*

bakteriologiczny *ad* bakteriologiczny

bakteryjny *ad* bakterijny || bakteriowi, mikrobòwi

bal *m* **1.** *pień ociosany z gałęzi:* a) **gruby** ~ **dobry na deski** bôl, camer, òkrãglòk || krãglòk *Lz*, òblòk, rón *m*, róna *f* [Tu bë sã przëdòł mòst z òkrãglòków. *Sy*]; b) **krótki okrągły** ~, **dobry na szczapy** klóba *f*; wałk *m*; c) **kanciasty** ~, **ociosany a. oberżnięty po bokach** kańtówka *f*; *por.* **belka**; **2.** *bal* *m*, zabawa (|| *lok* zòbawa), mùzyka, *arch* ùrdëga *f* {‘ùrdëga’ *in* = *gromada, karno*} [Jic na biòli bal (*tj. jic spac*). Sprawic kòmù bal (*tj. zbic kògò a. òszkalowac kògò; zemscëc sã*). - *Sy*]; ~ **maskowy** bal w larwach, maskenbal; *ew.* bal maszków / przestrojélców / maszkarów; **królowa** ~*u* królewò balu; **nie mieć powodzenia na** ~*u* ni miec pòbieru, *žart:* „cëbùlã / bónerczy sprzedawac” {‘bónerk’ = *pol.* a) *miotëłka do czyszczenia garnków*; b) *trzepaczka do jaj*} [Kòzdi tuńc je ji, òna nigdë cëbùlë nie sprzedaje. Kò jò nie pùdã na mùzykã bónerków sprzedawac. - *Sy*]; *por.* **potańcówka**

balans *m* balans *m*

balansjer *m* balansjera, równowòznica *f* (pòprzëczny drażk, na chtërnym wiszã wòzniczi, tj. talërzëczy przë wòdze)

balansować *v* balansowac – **1.** chwioç sã stojãc, ùtrzëmëwac [òn –miwò] chwiejnã równowògã, przechilac sã na rozmajité stronë, zëbë nie ùtracëc równowòdзи, kòlibac sã, wazëc sã [To sã tak „wòzi” / kòlibie – nabierò równowòdзи (cãzòrë pòložoné na wògã z jedny stronë i fùńsztëczy z drëdзи). *Gò*]; *ew.* (pò spitémù) tëmłowac sã, chwioç sã, zataczac sã. *Por.* **chwiać się, kołysac się, wahać się** **2.** lawirowac, krãżëc, ùwijac sã, jic nòkòlama / zawijasama [Kelner balansowòł / krãził / lawirowòł / ùwijòł sã midzë stolikama. *Gò*]; **3.** *przen* wichlac sã / lawirowac midzë rozmajitima zdaniama (nòdbama) [Balansowac / wichlac sã / wic sã midzë pròwdã a łzëlstwã. *Gò*]

balansowanie *n* balansowanié, ùtrzëmiwanié chwiejny równowòdзи, tëmłowanié sã, kòlibanié sã, wichlanié sã, wòzenié sã (= *sztabilizowanié sã równowòdзи*); *ew.* chòdiwanié nòkòlama, krãżënié *n*

balaski *pl* kośc kròtczy *pl* {‘kròtczy’ *przed refòrmã lëturgii w II pòłowie XX w.:* *balustrada, „płotk”, „stól Pańszczy”òddzëliwajãcy prezbiterium òd resztë kòscoła*}

balast zob. **brzemie, ciężar**; ~ **okrętu, statku** obciążniô *f*, balaszt *m*; ew. obciążenie, obalasztowanie *n* {'obciążniô' *in* = gòspodarstwò obciążoné dlëgama [Jô tam, na tã obciążniã nie dôł swòji córce. *Sy*]} [Kòzdi òkrãt mùszi miec swòjã obciążniã, bô jinaczi òn bē sã wëwrócył. Kùter, sztimer abò jakò łodza bē sã przewrócëlë, czejbë òne ni miałë balasztu. - *Sy*]; **zrzucić zbędny** ~ z(d)rzęcëc / zwałëc niepòtrzëbny cãzôr / balaszt (*a.* niepòtrzëbné obciążenie)

baldachim *m* baldach *m*

baldrian *m* bot baldrëjón *m*

balerina *f* balerina *f* - mésterka tuńca artisticznégò, solistka baletu, przédnò tańcòrka karna baletowégò. *Por.* **baletnica**

balet *m* balet *m*

baletmistrz *m* baletméster *n* - méster tuńca artisticznégò, solista baletu, przédny tańcòrz karna baletowégò *por.* **baletnik**

baletnica *f* baletnica *f*, artystka tuńca; ew. tańcòrka (*a.* tanecznicza, tańcownica) baletowò

baletnik *m* baletnik *m*, artysta tuńca, tańcòrz (*a.* tanecznik, tańcownik) baletowi. *Por.* **baletmistrz**

baletowy *ad* baletowi

balia *f* balika, *rzad:* balijô || balëjô; ew. *zdr* baliczka *f*, *zgr* balicëskò || baliczëszcze *n*; ~ **do kąpieli** balika / balëjô do kąpaniô / do kąpielë; *arch* kąpielnica *f* {'kąpielnica' *in neol* Gò = *pol.* łaziebna}

balista *f* balista, katapùlta, wërzutniô *f* – stòrodòwné ùrządzenie do wërzucaniô kamieni i kłódów drewna òkùtëch żelazã

balistyczny *ad* balisticzny; **krzywa ~na** krzëwò balisticznò, tur lecbë / lotu strzëlu / kùlë

balistyka *f* balistika *f*, nôùka *a.* ùczba ò turze / lecbie strzëłów (*a.* kùłów / raców)

balkon *m* balkón, *m* [tegò balkònu || -kónu]; **dwa ~ny** dwa balkònë || -kónë [tëch balkònów || -kónów]; **wiele ~nów** wiele balkònów || -kónów; **pokój z ~em** jizba z balkònã

balkonik *m* balkònik [tegò balkònika; *pl:* balkòniczi, tëch balkòników]

balkonowy *ad* balkònowi; **drzwi ~we** balkònowé dwiërze

ballada *f* balada *f*

balladowo *ad* balladowò

balladowy *ad* balladowi

balladzista *m* balladista *m*

balneologia *f med* balneologiô *f*, nôùka / wiëdzô ò lécznictwie za pòmòcã kąpielów

balneoterapia *f* balneoterapia *f*, léczenie / lécznictwò kąpielama / przez kąpiele

balon *m* 1. balon (|| balón) *m* {'balon' – *por.* bala = *pol.* piłka}; ~ **sterowy** sterowi (*a.* czerowny) balon, cepelin, żart cygara *f* (lôtajãcô cygara) {'cepelin' òd nôzwëska kònstruktora: *Zeppelin*} [Jô ju rôz lecôł balónem (balonã), czej jem kòle wòjska słužil. Chòdzëc z balónã (*bëc w cãzi*). - *Sy*]; ~ **próbnny** próbnny balon *a.* balon próbnny; ~ **na uwięzi** balon ùwiãzóny, balon na wãzëskù / na linie *a.* wãzëskòwí balon; **lot ~nem** lot / lecba / balonã; ~ **propagandowy** balon propagandowi, *tzn.* rozdãtò, parłãznò propaganda, nie òpartò na faktach; **robić kogoś w ~na** glëpic kògò, robic z kògò głupka / głupégò / narã / leleka, òszëkiwac kògò; ew. robic kògò w balona; 2. bùdla *f* kruk *m* ('kruk' = *wiôlgò, baniowatégò sztòttu bùdla do robieniô wina*). *Por.* **bania, piłka**

balonik *m* balónk, balonik, balonuszk *m*; ~ **próbnny** próbnny balónk

balonówka *m* balonówka *m*, *zgr* balonówã; balonówczy *pl* - grëbé ògùmienie pneumaticznë kòła

balot *m* balot, *paczét m*, *paka f*

balotować *v* balotowac – **1.** robic balotë (tj. paczi), pakòwac cos (np. wëlna mineralnà) w balotë; **2.** wëbierac (głosowac, welowac) w spòsób tajny / niejawnny

balotowanie *n* **1.** balotowanié, robienié balotów / paków / paczétów, pakòwanié w balotë; **2.** tajné wëbòrë, wëbiéranié (głosowanié, welowanie) w spòsób tajny / niejawnny

balować *v* balowac, bawic sã na balu (tj. na zabawie taneczny / na hùrdëdze), bëwac na balach, chòdzëc / chòdiwac na bale {‘balowac’ *in* = *zabawiac sã sã balą / tj. pùczkã*; *ew. grac w balã / w pùczka*; *bala f* || *bal m* = *pùczk m*, *pol. piłka*}

balowicz *m* balownik *m*

balowiczka *f* (*kobieta lubiąca balować*) balownica *f*

balowanie *n* balowanié *n* {‘balowanié’ *in* = *zabòwianié sã balą / tj. pùczkã*; *ew. granie w balã / w pùczka*}

balowy *ad* balowi; **strój** ~ balowi strój; **suknia** ~**wa** sëknia balowô, balowi kléd [Móm jic na bal, a jesz nim móm sëknie balowi. *Sy*]; **nastrój** ~ balowi nastrój; *ew. rozbawienié, rozbalowanié n*; **sala** ~**wa** zala balowô, tańcowniô; ~ **wystrój sali** balowi òbstrój (*a. balowô wëdzdoba*) zalë

balsam *m* balsam (|| *balsóm m*; *ew. gòjidło n* (*masc gòjącô*) [To je balsóm, chtëren łagòdzy wszëtczë bóle. *Ra*]

balsamiczny *ad* balsamiczny, lubnowòniący (*Tr*), pòchnący / wòni(aj)ący za balsamã; ~ **zapach** balsamicznô wòniô *a. pòcha*,

balsamować *v* balsamòwac || *arch balsamérowac. Por. mumifikować*

balsamowanie *n* balsamòwanié *n. Por. mumifikacja*

balsamowy *ad* balsamòwi; ~ **zapach** balsamòwô wòniô *a. pòcha*; ~**we drzewo** balsamòwé drzewò / drzewiã; ~**we drewno** balsamòwé drewno

balustrada *f* pòrãczé *n*, balustrada *f. Por. balaski*

balwierz *zob. cyrulik*

bałagan *m* niepòrządk, bałagan, szërmëcel (|| *lok szarmicel*), kùdel-mùdel, galimatias, pëzglińc, tòrg *m*, pëzglëna, szitrzëna *f*; *ew. pòplątanié z pòmieszaniem, pòmieszanié wszëtczëgò*; *ew. w zn. ruina, zaniedbanie: niérzwa, dziłdzëzna lok, rénowizna Tr; w zn. mieszanina, rzecz niejednorodna: miszmasz, szurmùr, kùrmùr, w zn. zamieszanie, bieganina, ambaras: zamiészanié n, wërwas, wërwarek niem – por. ambaras* {‘miszmasz’, ‘szurmùr’, ‘kùrmùr’ *in* = *pol. a) zupa wielowarzywna; b) mieszanka zbożowa; ‘niérzwa’ in = pol. a) partacz; b) guzdrała; c) pole zaniedbane; ‘pëzglëna’ = pol. a) chaos, plątania; b) gospodarstwo zaniedbane; c) węzël trudny do rozwiązania; d) partactwo; ‘pëzglińc’ = pol. np. chaos obalonych na siebie drzew – por. ‘pëzgel’ = pol. a) węzël trudny do rozwiązania; b) partactwo; ‘tòrg’ in = pol. targ}* [To je jedna niérzwa ù nich w chëczach. Jesz taczëgò szërmëclu jem nie widzôł, jak ù waju. Jak jem stòri, tak jem eszcze (*jesz*) nie widzôł taczëgò szurmùru. W ti kòmòdze to czësti kùdel-mùdel. Taczëgò kùdlu-mùdlu jò eszcze nie widzôł. To je pëzglëna, a nié gòspòdarstwò. Dzys bëł taczi wiater, że òn wëwrócył pól lasa – cëz më z tim pëzglincã zrobimë? Cëz tu sã nie dzeje! Dzecë, cëz wa tu môta za tòrg w jizbie! W naszi kùchni je dzys tòrg. - *Sy* Jak wa mòzeta zëc w taczim niepòrządkù / bałaganie. Ale tam ù nich je bałagan. Tam je jeden bardak. Chto tu narobił taczëgò niepòrządkù / bardakù? - *Gò*]; **narobić** ~**u** narobic niepòrządkù / bałaganu / bardakù / szërmëclu / galimatiasu / bëjzlu / pëzglëne; *ew. nabałaganic, (pò)rozszitrzëc pòrozdrzëcac, pògùbic, pòszamòtac = pòpëzglac, pòmachtac, pòplątac, pòrénowac co (pòrozdrzëcac, pòprzewracac, pòniszczëc), nabarłozëc, (pò)rozbarłozëc cos (dosł. ò słomie, sanie: rozwlëc), pòpëzglac*

(pòplątac, pòszamòtac) / naniérzwic (nasmiecëc, naswinic) [Të szitro, ju zòs të wszëtkò pòrozszitrzëła. Dzecë pòrénowałë nama całë chëcze. - Sy]; **w ~nie** w (tim / taczim) niepòrządkù / szërmëclu / bałaganie / bardakù, w (ti / tacji) niérzwie, pëzglënie *itp.*; **popaść w ~** dostac sã / pòpadnac w niepòrządk *itp.* *Por.* **ambaras, anarchia, chaos**

bałaganiarka *f* szitra, szitrzëca, bałaganiôr(k)a, czwara, czwaruga, rozbarłoźnica, nielusnica, czuchra *f* {‘nielusnica’ = *pol. niechlujka, brudaska*; ‘czuchra’ = *pol. czupiradło*; ‘czwaruga’ = *pol partacz*}. *Por.* **brudaska, guzdrała, niechlujka, partaczka**

bałaganiarski *ad* niedbałi, niepòrządny, bałaganiarsczy, nielusy, pëzłowati. *Por.* **beżładny**

bałaganiarstwo *n* nielusosc *f*, niedbalstwò, bałaganiarstwò, bałaganienié, czwarzenié, pëzglanié, barłożenié *n*, brak dbałowtë ò pòrządk. *Por.* **bałagan, niechlujstwo**

bałaganiarz *m* szitra, czwara, bałaganiôrz, rozbarłoźnik, nielusnik *m* pëzlòk, *żart przest.* niérzwiczy {‘czwara’ *in* = *pol. partacz*; ‘nielusnik’ = *pol. niechluj, brudas*; ‘pëzlòk’ = *lëchi gòspòdôrz*} [tegò szitrë / czwarë / bałaganiarza / rozbarłoźnika / nielusnika / pëzlòka / niérzwiczyłgò]. *Por.* **guzdrała, niechluj, partacz**

bałaganić *v* robic niepòrządk / szërmëcel, szitrzëc, bałaganic, barłożëc; *ew.* rénowac (rozdrzëcac, rozwalac wszëtkò), kłasc (*a.* szmërgac, walëc) wszëtkò dze pòpadnie; *ew.* w *zn.* *brudzić*: swinic, brëdzëc, paskùdzëc; *ew.* czwarzëc, niérzwic pëzglëc, pëzłowac {‘czwarzëc’ *in* = *robic cos niezdarzo i niedbale*, ‘niérzwic’ = *pol. partaczyć*; ‘pëzłowac’ = *robic cos niedbale, nieszëkòwno*; ‘pëzglëc’ = *a) wiązac bële jak*; *b) robic cos niedbale*}. *Por.* **brudzić, nabałaganić, nabrudzić, plądrowac**

bałagula *m* kùczer, fùrmón, wòznik *m*

bałalajka *f* *muz* bałalajka, mandolina *f*

bałamucenie *n* mùdzenié, zajimanié / kradzenié czasu kòmùs, zawrócanié głowë, zabòwianié. *Por.* **glëdzenie, nudzenie**

bałamucić *v* **1.** błaznowac, glëpic, nãcëc, dróźnic (sprowadzac na lëchą drogã), brac na szòl, òchlëc, psëc [Òn le tak jima te dzëwczãta błaznëje / glëpi / dróźni, ale ò żeńbie nie mësli. *Gò* Lëdze służbã (parobków, służacëch) dróźniã (psëjã). *Sy* Jeden tacji nierobisz błaznëje / psëje (*a.* mòże pòbłaznowac / zepsëc) wszëtczych robòtników w brigadze. *Gò*]. *Por.* **gorszyć, zwodzić, oszukiwac, okłamywac, usidlać, kusić**; **2.** mùdzëc, czas zajëmac / krasc, zawracac głowã, *żart* zabawiac. *Por.* **glëdzić, nudzić**

bałamuctwo *n* **1.** błaznowanié, òchlenié, nęcenié, glëpienié, cëganienié, *n*; òchëba *f*. **2.** *zob.* **bałamucenie**. *Por.* **kłamstwo, obluda, oszustwo, gorszycielstwo**

bałamut *m* (*zwodziciel*) błazniôrz, òchla, ùwódca, zwòdzëcel, mëdlòk *m* {*kasz.* ‘bałamùta’ = *pol. zrzëda*}. *Por.* **gorszyciel, nudziarz**

bałamutka *f* błazniôrka, òchlëca, ùwódka *f*, szelmiszczkò *n*. *Por.* **kokietka, gorszycielka**

bałamutnie *adv* pòkrãtno, mãtno, niejasno, zawile, taczima ògródkama, z òwijanim w pielëchë, w spòsòb pòplątóny / pòkrãtny / mãtny

balamutny *ad* **1.** pòkrãtny, mãtny, zawiłi, wprowòdzający w bład, pòmachtóny, niejasny, milący, manijaczi || manicelsczy (òszëkańczy); **(naj)~niejszy** (nò)pòkrãtniëszy, (nò)mãtniëszy, (nò)barzi zawiłi / milący *itp* [Pòliticë czãsto mówią w spòsòb pòkrãtny, taczima ògródkama, żebë ùkrëc pròwdã.]; **2.** zalotny, nãcący, òchlëwi, òchlący, wrëjarsczy

Bałkany *pl geo* Bałkanë *pl*, kraje bałkańszé

bałtycki *ad* bôłtowi, bôłtëcczi, *Tr*: bôłtny; **Morze Bałtyckie** Mòrze Bôłtëcczé / Bôłtëcczé Mòrze, Bôłt(ëk) [Kaszëbi mieszkają nad Mòrzã Bôłtëcczim. *Ra*]; **śledź (śledzie)** ~ bôłtëcczi śledź (bôłtëcczé sledze) / z Bôłtu / z Bôłtëcczégò Mòrza

Bałtyk *m geo* Bôłt (*Tr*), Bôłtëk (*Ra*) *m*

bałuszyć *v* (*wybałuszać oczy*) wëtrzeszcz(iw)ac [Òna wëtrzészczô / wëtrzeszcziwô òczë. *Gò*]; **wy~** wëtrzeszczëc

bałwan *m* **1.** bûwrón, bózk *m*, figùra bózka; *ew.* bôłwón (*Lz*), jidol *m* [tegò bûwrona / bózka / bôłwana / jidola]; **2.** ~ **śniegowy** snieżélc, bôłwón (sniegòwi / ze sniegù) *m*, sniegòwi chłop, *zdr* snieżélc *m* {‘snieżélc’ *Tr*} [Knôpi kùlają / ùkùlë / mają ùkùlóné wiôlgã kùglã ze sniegù i mdã bûdowelë snieżélca / bôłwana ze sniegù. *Gò* Chcemë jic ùkùglac sniegòwégò chłopã. *Sy*]; **3.** ~ **spieniony (grzywacz)** *zob.* **fala**; **4.** (*bryła soli*) brëta *f*, kloc, blok *m* (brëta / kloc / blok solë); **5.** *zob.* **głupek**

bałwanieć *v* barchniec, baraniec, tãpiec, dërniec; bëc / robic sã / stawac sã corôz głëpszim / tãpszim, corôz barzi ùpartim / dërnym / òbarchniałim {‘dërny’ = a) *głupi*; b) *hardi*; c) *lok. stanowczy*} [Òn corôz barzi dërnije / barchnije / baranieje / tãpieje. Òn robi sã corôz głëpszi. - *Gò*]. *Por.* **baranieć**

bałwochwalca *m* tczëcél bózków / bûwrónów, bôłwòchwólca *Lz*, czł. wierzący w bózczi / bûwrónë, pògón *m*

bałwochwalczo *adv* bôłwòchwólczo *Gò*; *ew.* bezkriticzno, slepò *a.* na slepò; **odnosić się do kogo** ~ miec kògòs za „bòga” / bózka, bëc w kògòs wpatrzony jak w (swiãti) òbrôzk, pòdchlebiac sã kòmùs, pòniżac sã przed czims / kògùm, ùbózstwiac kògòs

bałwochwalczy *ad* bôłwòchwólczy (*Gò*), zaslëpiony, jakbë slepi / zaczadzony, bezkriticzny, slepò rozmiłowóny *a.* zakòchóny w czim(s) / kògùm(s), wezdrzóny *a.* wpatrzony w cos / kògòs, jak w bózka. *Por.* **zabobonny**

bałwochwalstwo *n* bôłwòchwólstwò *n* (*Gò*) – **1.** bûwrónstwò (*Tr*), pògãnstwò *n*, wiara w bózczi, tczënié bózków, tcza òddòwónò bózków / bûwrónóm, jidololatriò *grec f*; **2.** *przen zn:* ùbózstwiánié, zaslepiéłstwò *n*, slepé (bezkriticznë) òddanié / ùwielbienié *a.* ùwielbianié kògòs, slepò wiara (slepò wiara w głoszoné przez kògòs deje). *Por.* **zabobon**

bambosze *zob.* **kapeć**

bambus *bot* bambùs *m*

bambusowy *ad* bambùsowi

bambusówka *f* bambùska *f*, bambùsowò palëca *a.* krëczew, bambùsowi czij

banalność *f* banalnosc || -nota, pòwszednosc *f.* *Por.* **banal**

banalnie *adv* banalnie || -no, nieczekawie, szablonowò, tãpò, mało òriginalno || -nie, bez fantazji, bez pòlotu; **(naj)~niej** (nò)banalni

banalny *ad* banalny, wëszwiëktóny, szablonowi, òklepóny, mało òriginalny, bez fantazji, bez pòlotu (*Gò*); *ew. przen:* zùżëti, przechòdzony, tãpi, prostëchny; **(naj)~niejszy** (nò)banalniësi, (nò)barzi wëszwiëktóny *itp.*

banal *m* banal *m*, szwiëktowina, wëszwiëchcëna, *ew.* doniczëzna *f*, bële co; rzecz (sprawa) / mòwa òklepónò / wëszwiëktónò / mało òriginalnò, nic nowégò {‘doniczëzna’ *dosł.* = rzecz bezùżëtecznò; ‘szwiëktowina’ *Tr* - *por.* a) wëszwiëktóny = *pol.* wyswiëchtany; b) szwiëktac = *pol.* bredzić, gadać byle co}; ~**ły** *pl* banałë, szwiëktowinë (*Gò*) *pl*, rzeczë *a.* sprawë òklepóné / wëszwiëktóné; *ew.* pleszczëné *pl* (*zob.* **gadanie**); **mówić** ~ gadać / mówic banałë / szwiëktowinë; plestac ò tim, co ju wszëtcë wiedzą / znają. *Por.* **banalność, brednia, komunał, tandeta**

banan *m* **1.** banan *m*, brzòd z drzëwiëca bananowégò; **2.** banan *m*, drzëwiã bananowé

bananowaty *ad* bananowati

bananowiec *m* żeg bananówc *m* [tegò bananówca] – òkrãt do przewôżaniô bananów; *pl*: bananówce [têch bananówców]

bananowy *ad* bananowi *ad* [Drzewiã / drzewiãta bananowé. Las bananowi. Plantacjô bananów.]

banda *f* **1.** bańda *f*; *ew.* karno *n*, gromada; *ew.* ùrma, chmara *f* (zbójców / złodziejów / rabùszników / òberwańców *itp.*); **2.** banda; *ew.* scanka *f* - ògrodzenié bòjjska w hòkeju, turu do zjazdu sònkama, a. zberk *m* / listwa *f* stołu bilardowégò

bandaż *m* bandaż *m* (// *Tr* bandaża *f*); òwijòk *m*, òbwiniãcé *n*, òbwiązka *f* (- *Tr*); ~ **rupturowy** bandaż rupturowi *a.* wëpãklënowi, wëpãklënowô òbwiązka

bandażować *v* òbwijac *a.* zawijac bandażã, òbwiązëwac, bandażowac

bandera *f* bandera, *zdr* banderka *f.* *Por.* **chorągiew**

banderola *f* banderola, òpaska *f*

banderolować *v* nalepiac banderolã (òpaskã), banderolowac, òklejiwac banderolama

banderowiec *m* banderówc *m* [tegò banderówca]; *pl*: banderówcowie [têch banderówców] – **1.** òkrãt z banderama, chòrãdzewkama; **2.** nôleźnik ùkrajnińszci òrganizacji zbrojny, dowòdzony przez S. Banderã, òsławiony wëmòrdowanim tësacy Pòlòchów

bandolet *m* remnica *f* (*Tr*), remny pas

bandos *m* gatarbëjter *niem.*, zòrbkòwnik (*Tr*); *ew.* zarobnik *m*, robòtnik w cëzym kraju {‘zarobnik’ *dost* = *pol.* żywiciel rodziny}

bandoska *f* gatarbëjterka *niem.*, zòrbkòwnica (*Tr*); *ew.* zarobnica *f*, robòtnica w cëzym kraju {‘zarobnica’ *dost* = *pol.* kobieta pracująca zarobkowo}

bandura *f* *muz* **1.** bandura, kòzackò lëtniô (*ew.* gitara, cytra) *f*; **2.** *przen* - *zob.* **głupek, niedołęga**

bandurzysta *m* bandurzysta, lëtnik *m*

bandycki *ad* bandicczy, zbójecczy; *ew.* mòrdarsczy, rabùnkòwi; **napad** ~ bandicczy *a.* zbójecczy / rabùnkòwi nòpòd (*ew.* skòk *Gò*) [tegò nòpadu]

bandyta *m* bandita, zbójca, rozbójnik, rabùsznik; *ew.* mòrdòrz *m* [Nie dzyw, że przë przë taczim wëchòwanim wërósł na rozbójnika. *Sy*]

bandytyzm *m* banditizm *m*, zbójectwò, rozbójnictwò, rabùsznictwò, rabòwanié (*ew.* kradzëlstwò, mòrdowaníe) *n*

bania *f* **1.** kruk, baniòk *m*, wiòlgò (baniowatò) bùdla; *ew.* kana (wëdãtò kana) *f*; **2.** *bot* bania, dëniò *f*; **3.** *bud* bania *f* (*w zn.* baniowati *a.* cëbùlowati *dak*, *np.* na wieżë)

banialuki *zob.* **brednia**

baniasty *ad* baniowati; *ew.* pãkati, òkrãgli, kùglowati

banicja *f* wënek *m*, wëgnanié *n* [Żëc na wënekù / na wëgnanim || -niu. *Gò*]. *Por.* **tułaczka**

banita *m* wëgnańc, wënekańc *m* [Prowadzëc zëcé wëgnańca / wënekańca. *Gò*]. *Por.* **tułacz**

bank *m* bank *m* (|| *lok* banka *f*); ~ **prywatny** / **handlowy** / **państwowy** / **spółdzielczy** bank prywatny / hańdlowi / państwòwi / spółdzielczy (*zdrëszny Tr*); *karc* **rozbić** / **trzymać** ~ rozbić / trzëmac bank(ã)

bankier *m* banker || *przest.* bankéra *m*

bankierski *ad* bankersczy; **po** ~**sku** pò bankerskù

bankierstwo *n* bankerstwò *m*

bankiet *zob.* **biesiada, bal, uczta**

bankietnik *zob.* **biesiadnik, balowicz**

bankietować *zob.* **biesiadować, balować, ucztować**

bankietowanie *zob.* **biesiadowaníe, balowanie, ucztowanie**

bankietowy *zob.* **biesiadny, balowy, ucztowy**

bankiwa *inv* (**kur bankiwa**) *zool* bankiwa *inv* – òrt kùròka, pòdobnégò do bazanta; zëje w Jindiach, Birmie i na Malajach

banknot *m* banknot *m*, papiórowi pieniądz; ~**ty małowartościowe, zdewaluowane** *zgardl plērē, fùslapē pl* {‘fùslapē’ *dost.* = òwijezi, *pol. onuce*; ‘plēra’ *in* = *pol. małowartościowa karta do gry*}

bankowiec *m* bankówc *m*, prôcownik bankù, specjalista òd bankòwòscē

bankowość *f* bankòwòsc, bankòwizna *f*

bankowy *ad* bankòwi; **dom** ~ dóm (*a. bùdink*) bankòwi

bankructwo *n* bankructwò *m*, zbankrutowanié *n*, plējta *f*; *ew. ùpòdk finansowi, rējina finansowò*; **być bliskim** ~**wa** bēc na zbankrutowanim, bēc bliskò bankructwa [Walk je na zbankrutowanim, ale òn sã jesz krzészczì (*òpiérò*), jak mòże. *Sy*]; **ogłoszenie** ~**ctwa** ògłoszenié bankructwa / plējtē. *Por. klapa*

bankrut *m* bankrotnik *m*; ten, co zrobił bankrot; ~ **polityczny** / **życiowy** / **moralny** / bankrotnik pòliticzny / zēcowi / mòralny; czł., chtēren stracył zaufanié *a. wpliwē*; czł. skùńczony (czēsto pòdpadłi) w swòjim òtoczeniu. *Por. nędznik*

bankrutować *v* bankrutowac, plējtowac, robic bankrot, plējtowac, (pòd)ùpadac finansowò, bēc na ùtēpie (*dost. gasnac, ùmierac*) [òn bankrutēje, òni bankrutēją]

bańka *f* **1.** ~ **na mleko** kana, kanka (do mléka) *f*; **2.** *med* szrēpa *f*; **stawiac** ~**ki** szrēpē stawiac / dawac; **3.** ~ **mydlana** (*a. ze śliny*) brēzgùla (*mēdlanò / z mēdlénów || mēdlowinów*), zēbel *lok*, bąbel (bąbel *mēdlany / z mēdlénów || mēdlowinów*) [Pùszczała brēzgùle przez słomã. Smieje sã, jaż mù zēblē wēchòdzą z gãbē. - *Sy*]. *Por. bąbel*

baobab *m bot* baobab *m* [tegò –babù]

bar *m* **1.** bar *m*; *ew. stołówka pòl* [Pùdzemē cos zjesc do baru / do stołówczì. Zjémē so pòłniē w barze. *Gò*]. *Por. barek, restauracja, karczma*; **2.** *chem* bar *m*

baraban *zob. bęben*

baraczek *m* baraczk *m*

barak *m* barak *m* || baraka *f* [w tim barakù / w ti barace; Barak i barok, to sã dwie różnē rzeczē. *Gò*]

barakowóz *m* barakòwóz *m*, bùda (mieszkalnò) na kòłach, cęgańskò bùda

barakowy *ad* barakòwi [Timczasowé, bēle jaczé, barakòwé bùdē. *Gò*]

baran *m* baran; *ew. baraniszczē n, bòdòcz, rogòl m*; **uparty jak** ~ ùp(i)arti jak baran; **wziąć (brać / nosić) dziecko na ~a** wzac // wzac (brac / nosēc) dzeckò czuczubak (*a. czuczubakóm / czukómbakóm*) / *lok* czikùrikóm, *a. na kònia / lok* na pépra / pépernaka. [Jò cebie weznã czuczubak / weznã na kònia i pùdzemē. *Gò* Chcesz, zebēm cã wzał na pépra? Tē wierã chcesz, dzeckò, zebēm ce wzał czikùrikóm. - *Sy*]; ~, **w zn. czł. tępy, uparty** *zob. głupek*

baranek *m* barónk || barank, baraneczk, baranuszk *m*; ~ **wielkanocny** jastrowi *a. wiòlgònocny barónk*; ~ **w wilczej skórze** ùdòwajk *m*, wilk w òwczì skórze [Łagòdny jak barónk (*a. jak òwieczka*). *Gò*]

barani *ad* barani, baranów [baranié pòdzākòwanié / baranowa wdzãcznosc *a. (pò)dzãka* (tj. niewdzãcznosc)]

baranica *f* **1.** barani kòžēch, kòžēch z barana; **2.** barankòwò czòpka, gromówka *f*, czòpka z baraniégò kòžēcha

baraniec *v* baraniec, glēpiec, dērniec, barchniec, tãpiec, robic sã coròz glēpszi / coròz barzi ùparti / nôremny {‘dērny’ = a) *glupi*; b) *hardi*; c) *lok. stanowczì*}. *Por. bałwanieć, głupiec*

baranina *f* òwczē miãso, barani(z)na, skòpòwina *f*

barankowy *ad* barankòwi [Barankòwé chmùrē. Barankòwò czòpka (= krémka *f*). *Gò*]

baraszkować *v* baraszkòwac, bawic sã, zabawiac sã {‘baraszkòwac’ *in* = *pol. umizgać się, zalecać się*} [Kòtē baraszkùją. Jò z nim nie baraszkòwòł, le gò wzał i wērzęcýł. – *Sy*]

Òni so pòwiòdelë, a më, dzecë so na pòdłodze baraszkwòwelë. *Gò*]. *Por.* **bawić (~ się), broić, droczyć się, figlować**

baraszkwowanie *n* baraszkwòwanie *n*, zabòwianie *sã*. *Por.* **zabawa, droczenie się**

baraż *m*, *sp* **baraż** *m*, dogriwka *f*

barażowy *ad* **barażowi**, dogriwkòwi [Mecze / spòtkania / walczì **barażowé** / dogriwkòwé. *Gò*]

barbakan *m* **barbakan** *m* – òkrągłò bùdowla òbronnò, szerokò baszta wësëniãtò przed mùrë. *Por.* **basteja**

Barbara *f* **Barbara** *f*. *Por.* **Basia**

barbaryzacja *f* **barbarizacjò** *f* [ti -cji] – pòdùpòdanié *a*. ùpòdk kùlturë / jãzëka / cywilizacji

barbaryzm *m*, *jëz* **barbarizm** *m*, nalecałosc || nalecëzna *a*. cëzëna *f* (w mòwie / jãzëkù)

barbarzyńca *m* **barbarzińca** *m*, człòwiek sëri *a*. dzëwi || dzëczy; *ew.* dzëkùs, nieòczosańc, nieòkrzosańc, prostëch, primitiw, *zart* łãp, *baran* *m*

barbarzyński *ad* **barbarzińszci**, primitiwny - **1.** *o ludziach:* bez kùlturë, sëri, dzëczy || dzëwi, straszny, bestialszci. *Por.* **nieokrzesany, prostacki, sprośny**; **2.** *o rzeczach:* niezdamy, niezdamo wëkònóny / òbrobiony

barbarzyństwo *n* **barbarzińsztwò** *n*, sëroszc *f*, bestialsztwò, bestijnictwò *n*. *Por.* **bezmyślność, okrucieństwo, niszcycielstwo**

Barcelona *f geo* **Barcelona** *f*

barchan *m* **barchón** *m*

barchanowy *ad* **barchónowi**

barciowy *ad:* **miód** ~ lasowi / lesny miód

barczystość *f* **zasadłosc**, **plecatosc** *f*

barczysty *ad* **zasadli**, **plecati**, **krzizati**. *Por.* **krëpy**; ~ **człòwiek** **zasadłòk**, **plecòk**, **krzebtcòz** *m*

barć *f* **pszczëli piëń**, gniòzdo pszczołòw w pniu (w pãklë / dzurze / wëtrëpie drzewa), **barc** *f* (*Gò*). *Por.* **bartnik**

bard *m* **bard**, **piesniòrz** (piesniòrz i pòeta), **słòwnik** (*Sy*) *m*

bardziej *zob.* **bardzo**

bardzo *adv* **baro**, **bar'zo**; *ew.* mòcno *zdr. do dzieci:* **bar'zëczkò**, **bar'zëchno**, **mòcenkò** / **mòckò**; *w zn. ogromnie, strasznie:* strasznie || -szno, ògromno, òkropno, sarcësto, srodze, gromisto, **rackò lok** { 'mòc(en)kò' *in* = *mòcno* – *zob.* *mocno*; 'òkropno' *in* = *pol.* a) *okropnie*; b) *ekspr* = *pol.* *bardzo* } [Òn *sã* **baro** / **bar'zëczkò** / **mòcno** / **mòcenkò** **spieszi**. **Jò bar'zo** nie lubiã czegòs taczégò słëchac. – *Gò Czëjã*, że chtos z tëlù za mnã mòcno szchalëje. Òn mòckò chrapiec zaczął. **Jò ò nã krëszkã mòckò zem *sã* zòlił.** **To bëłò mòckò cepłò.** **Mòckò bògati pón.** - *Lz* **Mie szłò dzys sarcësto lëchò.** **To dzys je sarcësto zëmno.** **Sarcësto klãc / robic / tańcowac.** **To je ògromno bùszné dzëwczã.** **Prała** (*a. pra*) **jem wełnã**, a òna *sã* tak **baro** / tak mòcno pòszamòta / pòszamòtała, że **ni mògã** z tegò wëtrafic. – *Sy* **Òna gò mòcno miłuje.** *Ra*]; **(naj)bardziej** (nò)barzi; *ew.* nòwi(ã)cy, nòmòcni, nòlepi, nògòrzi; **to mi (naj)bardziej smakuje** to mie (nò)barzi / (nò)lepi szmakò; ~ / **(naj)bardziej kocham mamę** **baro** / (nò)barzi / (nò)mòcni kòchóm mëm(k)ã; ~ / **(naj)bardziej się boję wiercenia w zëbie** **baro** / (nò)barzi / (nò)gòrzi **jò *sã* bòjã** / **móm strach wierceniò w zãbie**; **to mi ~ / (naj)bardziej dokucza** to mie **baro** (nò)barzi / (nò)wi(ã)cy / (nò)mòcni / (nò)gòrzi **doskòcò** / **dozérò** / **dokùczò** / **doskwierò**; **jak najbardziej** **jak nòbarzi** [Zëczisz të sobie, zëbë òn do ce zazdrzòł? **Ale, jak nòbarzi** (jak nòbarzi jo)! *Gò*]; **jestem za tym ~ / jak najbardziej jò jem za tim baro** / **jak nòbarzi**; **coraz ~ coròz** **barzi**, **wiedno barzi**; **im ~... tym...** **czim barzi... tim...** [Czim barzi kòta smùczesz, tim òn wëzi ògón pòdnòszò. *Ce*]; ~ **komu dokuczać** **baro kòmùs dokùczac** / **dozerac** / **doskacac** / **dosadzac** / **za skórã włazac**; ~ **lubię śpiewać** **baro** || **bar'zo**

(*rzad*: òkropno / strasznie) lubiã spiewac; ~ **się rozplakała** baro || bar'zo / òkropno / strasznie sã rozplaka(ła); ~ **wiele** baro || bar'zo / ògromno / òkropno wiele, *lok*: rackò wiele, òkrop [Tegò tam òkropno (*baro*) wiele bëło. Më jesz mómë rackò wiele bëlew. Złowilë òkrop rib. *Sy*]; ~ **wielki** bar(z)o / *rzad*: òkropno / srodze wiòldzi [Naòkòł jezora cygnie sã srodze wiòldzi las. *Ra*]; ~ **wysoki** baro / òkropno / *lok* òkrop wësoczi [To je baro / òkrop wësokò wieża. *Sy*]; ~ **się potłukł** baro || bar'zo / mòcno / *lok* rackò / baro mòcno / mòckò, strasznie / òkropno sã pòtlukł [Rackò sã pòtlukł. *Sy*]; **dziś jest** ~ **zimno** dzys je baro || bar'zo / òkropno / strasznie / sarcësto zëmno [To dzys je sarcësto zëmno. *Sy*]; **moja córeczka się tak ~ uderzyła piesscz, ze współczuciem**: mòja córeczka sã tak bar'zëczkò / bar'zëchno / mòcenkò / mòckò ùderzëła. *Por.* **mocno, ogromnie, okropnie, strasznie**

barek *m* **1.** bark *m*, knajpka, karczemka *f*; *ew.* bistro *n*; **2.** bark (w segmencie méblowim) *m*, szafka do napitków, *żart* apteczka

bariera *f* bariera, *zdr* barierka *f.* *Por.* **zapora, przeszkoda, przegroda, szlaban, poręcz**

bark *m* anat remiã *n.* *Por.* **barki**

barka *f* żeg barka *f* [Barka ni mô ani maszta ani môtôru. *Sy* Barczy pchò abò cygnie hòlownik (*a. Tr*: wlokòcz). Towarë sëpczë - wãdzel, sarka, zbòzë - mògã bëc przewòzóné barkama. *Gò*]

barkas *m* żeg barkasa *f* [Barkasa je to môli òkrãt môtôrowi, pòdobny do hòlownika (*a. do* wlokòcza *Tr*). *Gò* Barkasë nie nadajã sã na wësoczé mòrze. *Sy*]

barkarola *f* barkarola *f*, pieśń / spiéwa gòndolierów wenecczich. *Por.* **gondolier**

barki *pl* remiona, plecë; **wszystko spoczywa na jego ~ach** wszëtkò je na jegò głowie; **wziąć (dziecko) na ~** wzyc || wzac (dzeckò) na kònika; pòsadzëc so dzeckò na remiona(ch). *Por.* **bary**

barkowy *ad* **1.** *an* rem(ien)ny, remieniowi, òd / do (doticzãcy) remienia; **2.** żeg barkòwi [Barkòwi mast (*maszt*). Barkòwé drzewò. – *Lz*]

barłóżyć *v* barłózëc, pieleszëc

barłóg *m* (*postanie ze słomy przykryte płachtã*) barłóg *m*, sztrëja *niem. f*, słoma pòscelonò do spaniò, słomianò leża {‘barłóg’ *lok - in = pol. odpadki nie pociętej słomy przy krajaniu siczki*}

barman *m* barman (*Gò*); *ew.* naléwnik (*Sy*) *m*

barograf *m* barograf *m*

barok *m* barok *m* [Mùzyka / architektura z czasów barokù, tj. z XVII wiekù. *Gò*]

barokowy *ad* barokòwi [Òbstrój kòscoła / pałacu je ùtrzymóny w sztilu barokòwim. *Gò*]

barometr *m* barométer *m*; ~ **podnosi się, spada** barométer jidze w górë, w dół (*a. pòdnòszò sã, òpòdò*) [Miec barométer w plecach (*żart - tj. przewidëwac pògòdã wedle bólów reumaticznëch*).]

barometryczny *ad* barometriczny

baron *m* baróna || *lok* baron *m*; **należący do ~a** nòlëzãcy do barónë, barónów. *Por.* **baronowy**

baronet *m* baronet *m* (szlachcëc angelszi)

baronostwo *n* baronostwò *n*, baróna z barónkã (ze swòjã młodã białkã) *a.* baróninã; **należący do ~a** barónów [Barónowa karéta. Barónów pałac. – *Gò*]

baronowa *f* białka barónë, baróninò, barónka *f* {‘barónka’ *in = barónowa córka*} [Jegò białka to je baróninò. Nasz graf mdze sã z barónkã żenił. – *Sy* To dobro nie slëchò jemù (*nie nòlezi jemù, nie je włòsnoścã jegò*), le ti barónce. *Lz*]; **należący do ~ej** barónczin, baróninowy [Barónczëna dzëwka / służãcò. *Lz* Baróninowe dzecë. *Gò*]

baronowski *ad* barónszci || -rońszci, baronowszci [Barónszcë dobra (majãtzi). *Lz*]

baronowy *ad* barónów [Barónowe dzecë. *Lz* Barónów syn – młodi baróna. *Gò*]

baronówna *f* barónów córka, barónka *f* { ‘barónka’ *in* = *barónowa białka, białka barónë* }
 [To bëła ta młodô barónka. *Lz*]

baroskop *m* baroskòp *m*

barowy **1.** barowi, stołówkòwi; **2.** *chem* barowi

barszcz *m* barszcz *m* *Gò* - czwikłowô || -kianô zupa / pòlówka

barszczowy *ad* barszczowi

Bartłomiej *m* Bartłomiéj, Bartłomién [tegò Bartłomieja || -mienia], Bartosz, Bartk, Bartuszk
m

bartne *n* bartné *arch* (*Gò*), pszczeli pòdatk *Tr*, pòdatk òd pni pszczelèch, danina miodu

bartny *ad* bartny *arch* (*Gò*) [*Gòspòdarstwò / drzewò / prawò bartné.*] *Por.* **bartniczy**

bartnictwo *n* pszczelarzenié, bartnictwò *arch* (*Gò*) *n*

bartniczy *ad* pszczelny || pszczolny, bartniczi *arch* (*Gò*). *Por.* **bartny**

bartnik *m* pszczolòrz, *zgard* pszczèlk *m*, *arch* bartnik (*Gò*) (‘bartnik’ *dzys* = bògati *gòspòdòrz*). *Por.* **pszczelarz**

barwa *f* farba || farwa *Tr*, *arch* kròsa; *ew.* malowina *f*, kòlor *m* || *arch* kòlèra *Lz* *f* { ‘kròsa’
in = a) *farba* || -wa *malarskò*; b) *skóra, miazdra* = *pol. cera* } [Kwitè kwiatè bestro i
 bògato w kròsè. *Lz, Ma?* Òn mô zdrową kròsã. *Lz*]; ~ **narodowa** nôrodnô farwa;
przedstawić co w czarnych ~ch pòkazac cos w cemnym / kòmùdnym / czòmym (*a. lèchim*
 / *nògòrszim*) widze; **widzieć wszystko w różowych ~ch** widzec wszètkò w jasnèch
 farwach; widzec wszètkò (*na*) różewò || różowò, zdrzec wiedno różowò na swiat, bëc
 òptimistą, bëc ò czims dobri mèsłè. *Por.* **farba, kolor**

barwiarka *zob.* **farbiarka**

barwiający *ad* farwòwny || farbòwny, farbùjący

barwica *f* **1.** farbòwina *f*; **2.** (*sierść*) szerzchel || szerzchla *f*, strzèglènè *pl*

barwiczka *f* farwinka *Tr*, szminka *f*

barwić *v* **1.** farwòwac || -bòwac, kòlorowac; **2.** ùpiãkniwac, ùpiãkszèwac, strojic farwama /
 kòlorama, robic na kòlorowò, malowac. *Por.* **kolorować**

barwienie *n* farwòwanié || farbòwanié; *ew.* kòlorowanié, ùpiãkniwanié, ùpiãksziwanié *n.*
Por. **kolorowanie**

barwinek pospolity *m* bot bôrwik, bòrowink *m*

barwnie *adv* farwno || -bno, farbisto, kòlorowò, malowno *Tr, arch* kròsno || -nie [Na tim
 bëlce (*òbrazu*) naszò wies je kròsno wëmálnò (*wëmalowónò*). Pò smiercy (*smiercë*)
 òn wèzdrzòł cali czas kròsno. – *Lz*]; (**naj**)~**niej** (*nò*)farwni || -bni / (*nò*)kròsni,
 (*nò*)barzi farbisto / kòlorowò / kròsno

barwnik *m* farwa || -ba, farbica, farbina *f*, farbnik, pigment *m*

barwny *ad* farwny || -bny, farbisti, kòlorowi; *ew.* malowny *Tr, arch:* kròsny || *rzad*
 kròsewi; (**nò**)~**niészi** (*nò*)farwniészi / nôkròsniészi, (*nò*)barzi farbisti / kòlorowi / kròsny
 [Kròsnò chùstka. Kròsné kwiatè. Òn je tak kròsny na skarniach. - *Lz* Kròsewé kwiòtci.
Ma]

barwoczuły *ad* farwòczuły; *ew.* czuły na farwè || -rbè

bary *pl* remiona *pl*; **mieć szerokie** ~ miec szeroczi krzebł (*pol. grzbiet*), bëc szeroczi w
 remionach / w plecach / w krzebce; **wziąć się za** ~ jimnac sã, schwacèc sã, jic w
 biòtci / na biòtci, zacząc bartkòwac sã (*Ra*) || barkòwac sã (*Sy*), jic na bartci (*Ra*).
Por. **barki**

barykada *f* barikada *f*, szuńce *m*; **stawiać, wznosić ~dy** bùdowac / robic / stawiac
 barikadè / szuńce

barykadować *v* (**się**) barikadowac (*sã*), zagradzac / zastawiac (*sã*) barikadama, bùdowac
 barikadã

baryła *f* becška; *ew.* fòtka, fasa *f*, achtel(k) *m* [Dwie fasè gòrzòtci. *De Më* so na
 wieselé kùpilè fòtkã piwa. *Gò*]. *Por.* **fasa**

baryłka *f* beczuszka *m*

baryton *m muz* **1.** (głos) bariton *m*; **2.** *zob.* **barytonista**

barytonowy *ad* baritonowi

barytonista *m* baritonista *m*

bas *m, muz* **1.** bas *m* (nôniższy głos spiéwôka a. jinstrumentu); **śpiewać ~em** basowac, spiewac bas; **2.** bas *m* (jinstrument basowi, np. kòntrabas *m*, tuba *n*) [Leżec, sedzec jak bas *a.* jak grôf || graf / jak bik (*próźnowac, zgnilęc sã*). *Gò*]

basalyk *zob.* **bachor, łobuziak**

basen *m* basen *m* – **1.** sztęczny zbiornik wòdë; ~ **plywacki** basen pliwacczi *a.* kąpielowi, basen do pliwaniô; ~ **portowy** basen pòrtowi; **2.** statk (snòdkò miska) do załòtwianiô pòtrzebë fizjologiczny chòrèch, w szpitalach; **3.** *geol* basen, wlëga *Tr* (*pol. wklęsłość*), zléwiskò *n* [Basen abò zléwiskò, tj. mòrze, mòl do jaczégò spłiwają rzéczi. Wnet całò Pòlskò je w basenie (w zléwiskù) Bòłtëcczégò Mòrza. - *Gò*]; ~ **śródziennomorski** stródzemnomòrszczi basen, stródzemnomòrskò wlëga *Tr* {‘wlëga’ = *niecka, kòpónka, dolëzna, zapadlëna*}

basetla *f muz* bas, rzãp *m.* *Zob.* **bas 2**

basetlista *zob.* **basista**

basior *m* **1.** wilk *m*; **2.** *zob.* **batog, bicz**

basista *m* basownik, basysta || basësta *m*

Bask *m* Bask *m*

baskijski *ad* baskijszczi

Baskonia *f* Baskòniô *f*, krój Basków

basować *v* basowac; *ew.* wtórzec basã, przëgrëwac na basu, pòdstawiac bas, dodawac głos *a.* akómpaniament (*a.* przëwtór) basowi; ~ **komu** przëswiadczac / przëwtarzac / basowac / pòdchlebiac sã kòmù [òn mù przëswiòdczò / przëwtòrzò / basëje / sã pòdchlëbiò]

basowy *ad* basowi; *ew.* grëbi, nisczi; ~ **głos** basowi głos; **pedał** ~ pedał basowi

bast! *int* dosc!, sygnie!, kùnc!, amen!; *ew.* sztël!, ani mùk!

bastard *m, biol* bastard *m* – **1.** mieszańc, skrzyżowanié / krzyżówka dwùch gatënków (np. wilka z psã, kònia z òsłã); **2.** wiòlgòrodny bákòrt; nieslëbné dzieckò ksążëcé *a.* królewsczé

basteja *f* basteja *f*, òkrãglò baszta (wieża òbronnò) wësëniãtò przed òbronné mùrë. *Por.* **barbakan, baszta**

bastion *m* bastiòn *m*, element twierdzë: òbmùrowóny ùsëp; *przen:* mòl òp(i)arcò / schronieniò; mòl / pòntk òbronnny, pòdstawa (mòcnò pòdstawa), schroniò, twierdza („niezdobëtò twierdza”), *stanica* (*pol. obóz*) *f*, sedlëskò, schroniskò, gniòzdo *n*, matecznik *m* [Pòlskò je jednym z bastionów chrzescëjaństwa w Europie. *Gò*]

basza *a.* **pasza** *m* pasza *m*; *ew.* bóchart (*Gò*), pãpnik (*Sy*), grôf || graf || grafa; **rozsiãć siã jak basza** szerok sã rozsadañac, rozkrzëszczëc sã / rozwalëc sã jak (jaczi) bóchart *a.* grôf; *ew.* sedzec (*a.* leżec) jak bas *a.* jak grôf / jak priñc, *żart* jak pliñc (nic nie robic, zgnilęc sã). *Por.* **pyszałek**

baszta *f* baszta *f*, òbronnò wieża. *Por.* **basteja**; ~ **wodna** wòdnò wieża, wieża cësnieniowò

baška *f* (*rodzaj gry w karty*) baszka *f*; *lok:* òlszòk *m*, òlszebast(r)a *f* [Zagrajemë so w baszkã? Jò w baszkã nie lubiã grac, bò przë tim je za wiele paszowaniò (*pol. tasowania*), wicy je tegò paszowaniò jak graniò. – *Gò* Chcëmë le so w òlszòka zagrac / zasmërgnać. Më gralë (*grelë*) w òlszebastã. - *Sy*]; **najwyższy kolor** („trumf”) w **bašce** macha, maszka *f*, sercewò || sercowò dzesãtka [Sercewò dzesãtka to je maszka.

Maszką nawet krzizewą damã mòże zabic. Grajemë z machą, czë bez machi (*machë*)?
- Sy]

baśniarz *zob.* **bajacz**, **bajkopisarz**

baśń *f zob.* **bajka**

bat *m* **1.** *zob.* **batog**; **2.** *~y zob.* **lanie**; **3.** *bôt m, łodza f. Por.* **bacik**, **łódź**

batalia *f* biôtka, walka; *ew.* wòjna; bitwa *f. Zob.* **bitwa**

batalion *m* bataliôn *m*

batalista *m* batalista, malôrz przedstôwiający ôbrazë bitewné, wòjnowé

batat *m* bot *batat m* (batatë *pl*, słodkawé bùlwë)

bateria *f* bateriô || -ria [ti -rii] *f* (*pl:* baterie [tëch -rii || *rzad* -riów] – **1.** *chem fiz. el* zestôwk / zespól, czile ùrządzeniów jednégò ôrtu pòłączonëch ze sobą (np. w régã abò równolegle) [Bateria ògniówóv elektricznëch. *Gò*]; **2.** *techn* zestôwk / zespól pòdobnëch ùrządzeniów [Bateria pieców kóksowniczych. Bateria kranów / *arch* łónków.*Gò*]; **3.** *wojsk* zestôwk jednégò ôrtu kanónów *a.* wërzutni raketowëch [Bateria kanónów / haubiców. *Gò*]; **4.** *réga* bùdlów (*zdr* bùdelków), flaszów

baterijny *ad* baterijny, bateriowi

batik *m* batik *m*, jindonezyjszi spòsób farbòwaniô

batog *m* batug, *zdr.* batuzk, pëcz *m*, rëpka *lok f*, *zart* dłudzi óws { ‘rëpa’ = a) ògón; b) *mëra*, *stôri kón*}; **pojedynek na ~i** wëcónka *f*, jic / walczëc na batudzi [Skòkòt jak batug na batożëszczu (bël rozjarchòlony). Pasturze szlë (*walczëlë*) na batudzi, to bëła wëcónka. Móm jô wzac pëcz na cebie? Niech le jô weznã rëpkã, to jô ce wpòlã (*nabijã*). Kònie lëchò cygnã, czej **dostòwają** za wiele dłudżégò ówsa, a za mało krótczégò (*tj. pròwdzëwégò*). - Sy]; *Por.* **bicz**, **różga**, **kij**

batożyć *v* batugòwac, batożëc, wëcënac batugã; *ew.* répac, walëc, prac, smarowac

batuta *f* batuta, taktówka *Tr f*, czijòszk dirigenta (*a.* kapelmëstra)

baty *zob.* **lanie**

batyst *m* batist *m*

batystowy *ad* batistowi

Bawarczyk *m* Bawarczik, *Tr:* Bajer(a) *m*

Bawaria *f geo* Bawariô *f*, *Tr:* Bajerë *pl*

Bawarka *f* Bawarka, Bawarcziczka, *Tr:* Bajerka *f*

bawarski *ad* bawarszi, *Tr:* bajerowi

bawełna *f* bot bawełna *f*; **obwijać co w ~nę** krãcëc [òn krący], mãcëc [òn mący], w pielëchë cos ò(b)wijac, gadac / mówic pòkrãtno, gadac *taczima* ògródkama, mùmlac / miãgòlëc te słówka, robic wëwjiôczci, z letka ò czims zajeżdżac *a.* nadczydac, nie gadac prosto

bawełnianka *f* bawełniónka, bawełnowina *f*

bawełniany *ad* bawełniany; **przemysł** ~ przemëśl bawełniany; *ew.* przerób / produkcjô bawełnë

bawełniarz *m* bawełniôrz *m*, fabrikañt zajmający sã przerobã bawełnë, producent wërobów bawełnianëch

bawełni(a)sty *ad* bawełni(a)sti

bawełnica *f* bawełnowina, bawełnica *f*

bawialnia *f* paradnica *f*, salon *m*; **pokój ~ny** paradnô / wiòlgô / nôlepszo / pańskô jizba

bawić *v* **1.** ~ **kogo** bawic, zabawiac [òn bawi / zabòwiô; Bawic / zabawiac dzeckò. *Gò*]; **2.** *przen* bawic, czekawic, jinteresowac [Mie to nie bawi (nie czekawi). *Gò*]; **3.** *pozostawać, zatrzymywać się gdzie:* bawic / sedzec / bëc / òstawac gdzie [Nie bawi (nie sedzë) tam długò. *Gò*]; **4.** ~ **się** bawic sã, zabawiac sã, baraszkwòwac *ew. o niemowlëtach:* gùtorzëc so(bie), czacz kac { ‘gùtorzëc so(bie)’ = *gadac pò swòjémù, tj. jeblotac, szczeblotac* (*pol.* *szczebiotać*) *i zabawiac sã np. grochòtkã || grzechòtkã*}; ~

się głośno, hałasować rôkòwac [Biéjta le, dzecé w dręgą jizbā rôkòwac. Mészë òb noc rôkòwałë. – Sy]; ~ **się cudzym kosztem** smiòc sã / pòdsmiewac sã z kògò, kògòs pòcëgac (w domësle: za nos a jãzëk), bawic sã cëzym kòsztã; ~ **się w chowanego** chòwac sã [Òne sã chòwią. Chcemë sã chòwac? – Gò]; ~ **się plotkami** plotkòwac, klapac, zajëmac sã klapama / plotkama / pludrama, prowadzëc klapë; ~ **się w berka / w gonionego** gònic sã; ~ **się w piasku** bawic sã / pëgnac *lok* / kòpac w piòskù, czep(a)rzëc (jak kùrë) w piòskù {‘pëgnac’ = *pol. bawić się w piasku lub wodzie, np. kałuży*}; ~ **się w wodzie** bawic sã / *lok* pëgnac w wòdze; *ew.* chlapac sã, czapac, szlapac, żabòtac || zabòtac || zobòtac, czablotac w wòdze. *Por.* **baraszkować, balować**

bawidamek *m* bawibiòłk *m* [Kòszòłkã rôd wszëtcë prosëlë na weselë (*wieselë*), bò lepszëgò we wsë nie bëło bawibiòłka, jak òn. Kòszòłka, pòłka, zaproszą ce na weselë, bądzesz za bawibiòłka. – Sy]. *Por.* **babiarz, flirciarz, zalotnik**

bawidelko *zob.* **zabawka**

bawienie *n* bawienië, zabòwianië *n*; ~ **się** bawienië sã, zabòwianië sã; *ew.* *o niemowlëtach*: gùtorzenië *n*

bawolę *n* bùfelk *m*, bùflã, bùflãtkò *n*

bawić się *zob.* **bawić**

bawoli *ad* bùflowi

bawolica *f* bùfelka *f*

bawół *m* bùfel *m*

baza *f* baza *f* – **1.** *ogólnie*: pòdstawa *f*; *ew.* fùndament *m*; *ew.* *zob.* **tło**; **2.** *archit* fùndameńt, pòdstawa kòlumnë / filara; **3.** sedzba firmë *a.* òstrzòdk dowòdzeniò wëprawą badawczą (bióra, magazynë, warsztatë *itp.* zgromadzoné w jednym môlu); **4.** wòjsk môl służący do zaòpatriwaniò wòjska; **5.** *techn* pónkt òdnieseniò

bazalt *m* *min* bazalt *m*

bazaltowy *ad* bazaltowi

bazar *m* tòrg, targòwiskò || -szcze, targówk, rënk, plac targòwi [tegò targù / targòwiska || -szcza / rënkù]

bazarowy *ad* targòwi, rënkòwi, hańdlarszi [Targòwi wrzëszcz (*hańdlòrz*) Sy. Towarë / cenë rënkòwë. Hańdlarsczë bùdë. Gò]

bazgracz *m* grëzmòlëch, grëzmòła, grëzdòcz, grëzdała, grëcza, chlëzdra, maznik, szmagrańc *m* [Grëzmòlëch grëzmòli, jakbë kùra pótã czechlała ògròd. Ten grëcza tak grëczy, że jegò grëczów nìcht czëtac ni mòze. Jak të piszesz, grëzdało! Pisz, szmagrańcu, jak sã nôlezi, bò tegò przeczëtac ni mògã. – Sy]

bazgrać *v* grëzmòlëc, grëzdac, *lok*: chlëzdrac, mazac, szmagrowac, grëczec (*lok* || graczëc || kraczëc), grawòtac {‘grëczec’ *in* ò wrëkach, kapùsce: psëc sã, wërastac; ‘grawòtac’ *in* = *pol. przebierać nogami, machać – zob.*} [Grëzmòli / grëzdò jak kùra pazurã. Pisz lepi, co tak grëczisz? Chto bë tak grëczył jak të? Kraczisz, jak takò kùra w piòskù. Ten nie pisze, le szmagrëje. Pisz dobrze, a nie grawòc. – Sy]

bazgranie *n* (*o rysowaniu a pisaniu*) grëzmòlenië, grëzdanië, *lok*: chlëzdrzenië || chlëzdranië, szmagrowanië, grëczenië, grawòtanië; *ew.* mazanië, smarowanië *n* {‘grawòtanië’ *in* = *przebiéranië nogama – zob. machanie*} [To nie je pisanië, le grëzmòlenië / grawòtanië / taczë mazanië. Gò Wëbaczëta mie to grëzdanië. Ra].

Por. **bazgranina**

bazgranina *f* **1.** *rysunek nieudolny*: grëzmòłë || grëzmòle *pl*; grëzdactwò *n* – *zob.* **bazgranie**; **2.** *koślawe litery / pismo*: grëzmòłë || -le, grëczë, kòzëlce, kòzłë, kòzòczy, kùlfònë, kòszlòwce, *arch lok* (h)òłfasë, kraczi *pl*; kòszlawë / pòkracznë / kòsmatë / kòzłowatë lëtrë / pismò; *ew.* nierównë / niefòremné / niezgrabné lëtrë / pismò {‘grëczë’ *in* = *naroscënë, gùcze, gùrdzle / kùrdzle*; ‘kòzëlce’ – *zob.* kozik; ‘kòzłë’ – *zob.* kozioł; ‘kòzòczy’ *zob.* kozak} [Chto to mòze przeczëtac twòje

grëzmòlë? Cëz të môsz za kòsmaté pismò. Òn nie pisze, le taczé grëcze stòwiò. – Sy]; **3. litera nieudolnie napisana:** kòzòk, kòzeł; *ew.* kùlfón, kòszlòwc *m*, żart hieroglif *m* [Tak të dobrze napisòł, synkù, le prawie w tim jednym môlu të taczégò kòzòka zrobił, napiszë le to jesz rôz. Cëz të jes za drewniòla, że sã ni môżesz bëlno naùczëc pisac, le stòwiòsz taczé kòzòczy, chtërne nie są do òdczëtaniò. O, cëz të tu za kòzòków nastawił! Wali kraczi gòrszé òde mie. - Sy]

bazgrany *ad* grëzdóny, grëzmòlony, mazóny [To nie je pisóné, le mazóné. Lz]

bazgroły *zob.* **bazgranina**

bazia (kwiat wierzby) *f* kòtka, pùjka; *rzad* baszka { ‘baszka’ *in* = a) *szëszka*; b) *òrt grë w kartë*; c) *òwca*; d) *cãżòrk przë zëgrze z biegasã* } *f*; **bazie** *pl* kòtczy, pùjczy; *ew. rzad:* baszczi *pl*

bazylika *f* *bud* bazylika *f*

bazyliszek *m* **1.** *zoo* bazyliszk *m*; **2.** *baj* bazyliszk, smòk *m*; **3.** *przen* bazyliszk, falsziwc, niegòdzywc *m*

bazyliszkowy *ad* bazyliszkòwi, falszëwi, pòdstãpny; ~ **wzrok** stëtczy (= niemili, przikri) / straszny / grozny / zabójczy *zdrok a.* blòs, stëtczé / straszné / grozné / zabójczé wezdrzenié

bażant *m* bażant (// *Tr* fazan) *m*

bażantarnia *f* bażantarniò (*Gò*), pòmieszczenié / bùda dlò bażantów

bażantowy *ad* bażantowi (*Gò*), fazanów *Tr*

bażyna *f* *bot* skwierczënowiczé *n*, mòłpinò jagòda

bąbel *m* **1.** *bąbel na wodzie, np. czasie deszczu a. na wrzãtku:* brëzgùla || bruzgòla *lok f* (*Sy*), bruzgòl *m* (*Ra*), zëbel (*Sy*), bąbel, pãchòrz, prãpel *arch*, zëbel, *lok* krãzel *m* { ‘krãzel’ *in lok* = *pol. zabawka wirowa, bąk – zob.* } [Padò, jaż zëble / brëzgùle / prãpele stojã na wòdze. Wòda sã gòtuje (*gòtëje*), jaż krãzle dostaje. - *Sy*]; *por.*

bańka; **2.** *bąbel na skòrze:* pãchòrz na skòrze, prãpel *arch*; **3.** *wypukłość np. na tapecie:* pãp *m* (pãpë *pl*) { ‘pãp’ *in* = *pol. kaszak, guz* }. *Por.* pëcherz

bąbelek *m* bąbelk, bąbeluszk, prãpelk, zëbelk, pãchòrz *m.* *Por.* **bąbel, bańka**

bąblasty *ad* bąblowati, prãplowati, zëblowati, pãchòrzowati

bączek *m* **1.** (*określenie różnych owadów*) bączk, òwòd *m* [Bączczy to są rozmajité drobné òwòdë ò kùglowatim sztòłce. Bączk z widã *a.* bączkòwò latarniò (= *pol. robaczek świętojański*). Gòdzënka / kropielniczka (= *pol. biedronka*) to je taczi czerwòny bączk z cemnyma kropkama. - *Gò*]; **2.** bączk, piestrzén na lófie flintë (dzél cëlownika); **3.** *żeg* *zob.* **bąk**

bączenie *n* brzãczenié, bãczenié *n.* *Por.* **buczenie**

bądź *cj* abò; **bądź..., bądź...** abò..., abò..., **bądź co bądź** *adv* w kòzdim razu, tak czë tak, tak a tak, co bë (*a.* jak bë) nie rzec / nie rzekł, jak bë nie bëłò (*ew.* co bë nie bëłò). *Por.* **być, gdziebądź**

bąk *m* **1.** (*określenie różnych owadów*) bąk *m* [Bąk je to ògłowò nazwa rozmajitéch òwòdów ò kùglowatim sztòłce. Miec bąka w głowie (*bëc natrzastim, naczidłim*). *Gò, Sy*]; **najeść się jak** ~ najesc sã jak bąk, wiele zjesc / wpùcowac / wczëszczëc; ~**i zbijać** bączy zbijac, nic nie robic, bùmłowac, leganic, łazëc, lóprawac [Bączy zbijò a robòtã òmijò. *Sy*]; **strzelić** ~**a** strzëlñac (*a.* pòlnac) boka, tj. zmilëc sã, zrobic błãd / zmiłkã, pòpełnic gëpstwò **2.** *zabawka wirowa:* bąk, kùzel, *lok:* krãzel, kòlik, kùlòk, kùliszk, kùloszk, kùlówk, bërczk || bërczk *m* { ‘bërczk’ || ‘bùrczk’ *in* = *pol.* a) *zabawka z orzecha laskowego i ziemniaka, który za pomocą nitki wprawia się w wir – in. kasz. wërczk m, wërczka f*; b) *zabawka sporządzona z guzika o dwóch dziurkach, nanizana na podwójną nić i przy jej pomocy wprowadzana w ruch – in. kasz. bąkòl, wërczk m, wërczka f* } [Krãzel pùscëc. *Sy*]; **3.** *pieszcz. o dzieckù:* gzub, brich, bùzer, bówka, bąk *m* **4.** *pierzdel:* bąk, bąks, piòrd

m, żart arch kądzel *f*; **puścić** ~a pùścëc bąka / kądzel, piardnąc, zabzdzcëc [Jô pùszczã kądzel, jakbë z kanónë wëwalił. *Lz*]; **5. żeg** bąk, *zdr.* bączk, czôłen z zôglã [Bąkã nicht pò mòrzu nie jezdzy, le pò rzékach i jezorach. *Sy*]

bąkać *v* mrëczec, brzãczec, mërmòtac, bąkac

bąknać *v* zamrëczec, zabrzãczec, zamërmòtac, bąknać

be *int* **1.** *do dzieci, w zn. to niedobre:* bebe!, bé!, pfe!, pfój!, pfùj! [Tegò nie bierzë, to je bebe / bé.]; **2. ani be, ani me** ani be ani me (*a.* ani bé ani mé), ani słowa, ani w tã, ani w nã; ani czóder || czuder, ani hójt || òjt

beatyfikacja *f* beatifikacjô *f* [ti -cji], beatifikòwanié, ùswiãcenié *n* – ùznanié òsobë ùmarłi za błógòsławionã (w Kòscele katolëcczim)

beatyfikacyjny *ad* beatyfikacyjny

beatyfikować *v* beatifikòwac, ùswiãcëc, ùznac kògòs za błógòsławionégò

bebech *m* bebech, brzëch, żót; *ew.* rub kałdun, *zdr* bebeszk, bebùlk *m.* **Por. brzuch, kałdun**

bebechy *pl* **1.** bebechë, flaczi, wnãtrznoscë; *ew.* brzëchòwina *f*, *Tr, Ma* wątpia *pl*; **2. przen (mechanizmy, części silnika)** bebechë, flaczi *pl* [Jô z tegò mòtóru móm te wszëtczë bebechë / flaczi wëjãté i terò òbòczã, co z tim sã dô zrobic. *Gò*]. **Por. flaki, jelita, wnëtrznosci**

bebeszyć *v* **1.** *o wnëtrznosciach zwierząt - patroszyć:* wëprawiac, pãpùszëc, *lok* papruszëc; **2. o odzieży - pruć:** pòrc || proc, rozparac - **zob. rozpruwać**; **3. o urzãdzeniach technicznych – rozkładać na części:** rozjëmac, rozmónt(ow)ëwac, rozkładac na czãscë / dzéle; *przen* rozbebesz(ëw)ac, rozflacz(ëw)ac [òn to rozjimò / rozmónt(ow)iwò / rozklòdò / rozbebesz(iw)ò / rozflacz(iw)ò]. **Por. wyszarpywać, rozrywać, rozwalać, rozbebeszyć**

becik *m* pierzënka, pùltinka *f*; *żart:* pùltinka dlò matilinka (*Gò*) {‘pùltinka’ = pierzënka; ‘matilink’ = *pol.* niemowlë}

beczec *v* **1.** *o ludziach:* beczec, bleczec, czëbic *ew.* brëmzowac, skrzeczec, rëczec, kwiczec; **2. o cielëtach:** beczec; *o kozie, owcy, kocie:* bleczec; *o krowach:* bączec, rëczec; **zob. beknąć**

beczenie *n* **1.** *o ludziach:* beczenié, bleczenié, skrzeczenié, rëczenié, brëmzowanié *n*, bek, skrzek, rëk *m*; **2. o cielëtach:** beczenié; *o kozach, owcach:* bleczenié *n*; *o kocie:* bleczenié, miałczenié; *o krowach:* bączenié, rëczenié *n*

beczka *f* beczka, *zdr* beczuszka *f*; *ew.* pùtnia *lok*, cziwa, fasa *f*, *arch:* hama, kłoda, kłodzëna *f* {‘pùtnia’ = a) beczka do wòdë; b) *lok:* górnò lina niewòdu; ‘gnojnò cziwa’ a. ‘fasa’ = *pol.* cysterna do wywozu nieczystości; ‘kłoda’, ‘kłodzëna’ *in* = *pol.* kłoda, bela} [Ale mò ta beczuszka mòlé bietkùszci. Beczka mò klepczi. Ze stòwków bednòrz robi beczci i wãbórczi. Më mómë doma beczkã, ale nic w beczkã (*ni mómë miãsa*). Leje jak z beczci (*padò deszcz*). Ùpiti jak beczka. Pùstò beczka robi nòwicy trzòskù. Kroplã miodu złapiesz wicy mùchów jak beczkã òctu. Beczka mò sëchòtë a. derë (*w beczce ni ma wòdë*). Pùtnia (*beczka*) stoi pòd rënnã, zëbë deszcz w nią (*niã*) napadòł. – *Sy* Pijany jak beczka. Wòdzanò kłoda. Kłodzëna do wòdë. - *Lz*]; **pól ~ki** pólbeczk *m*; ~ **piwa** / **smoły** beczka piwa / smòłë; ~ **śmiechu** beczka smiëchù; ~ **na piwo** / **śledzie** / **kapustę** / **smołę** beczka do piwa / sledzy / kapustë / smòłë (*ew.* smólnica *f*) {‘smólnica’ *in* = *pol.* pochodnia}; ~ **po śledziach** / **smole** beczka òd sledzy / smòłë a. beczka pò sledzach / smòle; **zacząć z innej ~ki** zacząć z jiny beczci / z jinégò kùncã / na jiny spòsòb, zmienic temat; **łać w siebie jak w ~kę** lóc w siebie jak w beczkã (*Sy*); ~ **bez dna** beczka bez dna (*Sy*) (pijòk, a. nienazartëlc, a. czł. co nigdë ni mò dëtaków); **czuć się jak sznur w becze kapusty** czëc sã jak szur w becze kapustë

beczkarnia *f* beczkarniò *f*, warsztat bednarsczy, wëtwórniò / wërobniò beczk(ów)

beczkarz *zob* **bednarz**

beczkować *v* beczkòwac, klasc cos w beczczi, napelniwac beczczi (np. piwã, winã, sledzama, gùrkama, kapùstã), nalewac (np. piwò) w beczczi / do beczk(ów); *ew.* capòwac w beczczi (zabijac napelnioné beczczi *capama*, tj. drewnianyma *tropama*), zamèkac beczczi *wiekama*

beczkowaty *ad* beczkòwati [Beczkòwatô baba. *Sy*]; **~te sklepienie** beczkòwaté sklepienié; **~ty sufit** beczkòwatô pòsowa [W naszym kòscele je beczkòwatô pòsowa. *Sy*]

beczkowe *n* beczkòwé *n*; òplata za beczkã / za beczczi, beczkòwi òplòtk *Tr*

beczkowóz *m* beczkòwóz, cziwa (*a. fasa*) na wòzu

beczkowy *ad* beczkòwi, arch kłodowi; **klepki** **~we** beczkòwé bietczi / klepczi / stòwczzi; **piwo** **~we** piwò beczkòwé (tj. piwò naléwóné / toczoné prosto z beczczi); **~wa obręcz** beczkòwô òbrącz, *arch:* kłodowô òbrącz (*Lz*)

beczkówka *f* bietka, klepka, stówka *f* (beczkòwô bietka, klepka, stówka)

beczułka *f* beczuszka, *arch* hamka *f*, *rzad* statuszk *m* [Beczuszka sznapsu *Lz*] {‘statuszk’ *dost* = *jaczékòlwiek môli statk*}

bedeker *m* bedeker, przewodnik (ksążka) dlò wanogów / turystów, òpis miasta / regionu (w ùkładze alfabetycznym)

bedłka *f* bot bełtk *m* // bełtka *f* {‘bełtka’ *kasz. in* = *jaczikòlwiek grzib niejadalny, pòtrus*}; **bedłki** *pl* bełtczy *pl* – *zob.* **bedłkowate**

bedłkowate *ad* bełtkòwaté; bełtczy *pl* - òrt grzëbów kapeluszwowëch, blaszkòwatëch – na swiece je kòle 10 tësacy gatënków, wiele gatënków jadalnëch, niechtërne trëjącé, np. biél, ridzk *m*, srojòdka = mléczniczka *f* {biél’ = *biòti grzib* „blaszkòwati”, *co rosce w lasach bùkòwëch*; ‘ridzk’ = *pol. rydz mleczaj*; ‘srojòdka’ = *pol. surojadka*}

bednarczyk *m* bednark, bednarczik *m*

bednarka *f* **1.** *żona bednarza:* bednòrka, bietkòrka *arch f*; **2.** *techn cienki płaskownik, taśma żelazna:* bandówka *f*

bednarnia *f* bednarniò || *arch* bednarëja *f*, warsztat bednarsczy, wëtwòrniò beczk

bednarski *ad* **1.** bednarsczy *ad*; **2.** bednarzów *ad* [Bednarzów syn ùcił sã ù òjca za bednarza. *Gò*]; **młotek** ~ (**do pobijania obręczy** bietijòk *arch m* [Bietijòkã pòbijają òbrącze. *Sy*]; **~e wyroby** bednarszczé wërobë; **zakład** ~ *zob.* **bednarnia**

bednarstwo *n* bednarstwò *m*, bednarzenié *n* [Òn sã ùcił bednarstwa. *Lz*]; **trudnić się** **~em** bednarzëc, bietkarzëc, trudnic sã bednarstwã [Dzysò ni ma we wsë nikògò, co bë bietkarził. *Sy* Nasz stolòrz téż dròbkã (*përzna*) bednarzi. *Lz*]

bednarz *m* bednòrz, *arch:* beczkòwnik, bietkòrz, bietnik *m* [Coròz mni je terò bietników. Dzys maò chto sã ùcił za bietkòrza. - *Sy* Bednòrz ten wãbòrk ce wereperëje. *Lz*]; **żona** ~ bednòrka, *arch* bietkòrka *f*

befszyk *m* befsztëk *m* (pòtrawa z miãsa)

begonia *f* begóniò *f*

bej *m* bej (titul ù dównëch Tèrków), wiòlgòrządca *m*

bejca *f* bëjca *f*, farwa, laker do drewna

bejcować *v* bëjcowac, malowac bëjca

bejcowanie *n* bëjcowanié *n*

bek *m* **1.** a) *beczenie kòz, owiec:* blek, bek, blekòt *m*, bleczenié *n*; b) *beczenie bydła:* beczenié, bãczenié, rëczenié *n*, rëk *m*; **2.** *płacz ludzi:* płacz, rëk, bec, bek, skrzek *m* {*por.* ‘rëczba’ = *płacz, chlëchanié, pol. szloch*}

beka *f* beka *f*, wiòlgò becзка; **chłop gruby jak** ~ chłop grëbi / pãkati jak beka; **baba gruba jak** ~ baba / pãkatò grëbò jak beka

bekać *v* czkac, bekac, òdbijac sã głosno

bekać się 1. odbijać się głośno: bekac sã, òdbijac sã głośno, czkac sã; **2.** o jeleniach, sarnach: przejawiać popęd płciowy: pôrowac sã, bükòwac, bòlechòwac [Sarnë bòlechùją. Sy]

bekanie n 1. bekanié, głośné czkanié; **2.** pôrowanié sã (jeleni z łaniami a. sòrnów ze sarnama), bükòwanié, bòlechòwanié *n*; **pora ~nia** czas pôrowaniô sã / bükòwaniô jeleni(ów) ze sarnama

bekas m orn bekas || beks *m*

bekasi ad bekasów, bekasowi

bekiesza f kòžëszk || kòžuszk *m*

bekliwy ad płaczlëwi, òbleczałi, nôskwarny, ùskrzeczałi

beknać v 1. o zwierzętach: beknąc, zableczec, zabãczec, zarëczec, zabczczec; **2.** o ludziach: beknąc, czknąc głośno (*por.* **beczëć**); *ew.* zab(l)eczëc jak zwierzã, b(l)eknać, jãknąc, zawëc; **3.** pòniesc karã, òdpòwiedzec za cos, zapłacëc, żart zapłacëc jak za zbòžë; *ew.* òdpòkùtowac, (òd)szkòdowac [Të za to òdpòwiész / zapłacysz. Të to bądzesz szkòdowòł. Të to mùszisz òdskòdowac. - Gò]

bekon m bekón, pòdtëcznik *m* [tegò bekòna / pòdtëcznika]; *pl:* bekònë || bekónë, pòdtëczniczi

bekowisko n bekòwiskò, rëkòwiszcze / -skò *f*, rëka *f*, mòł jelenich gòdów *m*. *Por.* **jelen, rykowisko**

beksa m f rëczk, sknërcz, płaczk, skrzeczk, beczk, bãczk, bleczk, jãczk, czëba, chlëchòcz, chlëchała, chlëcha, òskrzeczëlc òskòłańc (= czł. co wiedno narzëkò, jãczy) *m*, wëzimadło *n*, bleczka, płaczka, jazgòlëca, òskòlòczka, chlëchòczka, czëbajka, przërëcznica *f*; *ew.* òbleczałi dzeùs *a.* knòp. *Por.* **gderacz, kapryśnica, kapryśnik, płaczek, płaczka**

bela f 1. balka *f*, balcëskò, balczëszcze *n*; *ew.* bòł *m*. *Por.* **belka, bal bierwiono, kłoda**. **2.** rola (sztofù, materiału, tkaninë) *f*, wòł (sztofù, tkaninë) *m* [Kròwczka pòjarmòlëła (*nieszëkòwno pòkrojila*) mie całi wòł. Sy]; **pijany jak ~ spiti** (*a.* ùpiti) jak gòzdz / jak kòrka / jak skòrznia / jak béla. *Por.* **belka, belecza, bal bierwiono, kłoda**

belecza f balezka, baluszka *f*; ~ **poprzeczna przy skrętach wozu** pòdjima *f*. *Por.* **bela, belka**

belemnit m *geol* (*strzałka piorunowa*) strzòłka *f*, grzmòtnik, klin *m*, bòžë prątkò *n*, grzmòtny kam, diòbli pôlc

beletrysta m beletrista *m*, pisòrz pòwiescy *a.* pòwiòstk(ów)

beletrystyczny ad beletristiczny; **literatura ~na** lëteratura beletristicznô *a.* piãknò

beletrystyka f beletristika *f*, lëteratura piãknò (*proza: pòwiescë, pòwiòstczy, repòrtaze*)

beletryzacja f beletrizacjô *f* [ti -cji], zbeletrizowanié *n*

belfer m szkólny, belfer, nauczëcél *m*

belferka f belferstwò, nauczanié, ùczenié *n*, szkòłowizna (*Tr*) *f* prowadzenié ùczbë; robòta / fach / zajãcë szkólnégò; **zajmować się ~ką** zajëmac sã || zajmòwac sã ùczenim / nauczanim / szkòłowizną / wëkłòdanim w szkòle / w szkòłach; *zob.* **belf(e)rowac**

belf(e)rowac v ùczëc, nauczac, szkòlëc, prowadzëc ùczbã / nôùkã / nauczanié, bëc za szkólnégò / belfra / nauczëcela

belferski ad belfersczy, nauczëcelsczy, szkólnowsczi

Belgia f *geo* Belgiô *f* [ti -gii]

Belgijczyk m Belg *a.* Belgijczik *m*

Belgijka f Belgijka *f*

belgijski ad belgijsczy

belka *f* balka *f*; **pod sufitem** balczy pòd pòsowã; ~ **podłogowe (pod podłogã)** balczy *a.* lôgrë pòdłogòwé (oòd pòdłogã); ~ **poprzeczna łącząca mury** cãdzi *pl*, cygło *n*, klészcz *m* { ‘cãdzi’ *in* = *pol. obcegi*; ‘cygło’ = *diszla*; ‘klészcz’ = *a*) òwòd: klészcz *psy*; *b*) *leszcz – rëba*}; ~ **spajająca krokwie** czoseika (*lok*: || cziseika || syseika), kòkòszka, réma *f*, rém *m*; **mur**~ mùrbalka, mùrlata *f*; ~ **fundamentowa (podwalina, przycieś)** zwelé *n*, zwela *f*; ~ **stropowa** balka stropòwò / w stropie; *arch* bierz mò *n* [Jak mùr mùszi miec zwelã, tak dak mùszi miec bierz mò. *Sy* Trzeba wcygnãc jednã nowã balkã (wëmienic stòrã na nowã), bò je strëpiałò. *Gò*]. *Por.* **bela, bal**

belkować *v* klasc (*a.* ùktadac / zakładac; *ew.* wëmieniac / wcëgac – pò jedny) balczy; *rzad*: balkòwac, *arch* bierzmic

belkowanie *n* balczy *pl*, balkòwizna, *arch* bierzmina *f*

belladona *f* bot wilczò jagòda

belweder *m* belwéder *m*

Belzebub *m* Belzebùb, diòbeł, diòchòł, pùrtk *m*

belkot *m* **1.** *o mowie*: bùlbòt, gùlgòt, blubrot *n*, feplotanié, mamrotanié *arch*, mèrmòtanié *n*, mòwa niewëraznò (*a.* òd rzeczë, nie na temat) [*Taczégò bùlbòtu* ni ma (*a.* nie jidze / nie dò sã) rozmiòc. *Tóna jidze ùpiti, jò gò pò tim bùlbòce z daleka pòznajã. - Sy Jò nie rozmiòł jegò blubrotu. Lz*]; **2.** *głos wydawany przez tokującego cietrzewia*: bùlbòt; **3.** *zob. chłupot*

belkota (czł. bełkocący) *m* bùlbòt, gùlgòt, glugdòcz. fepla, feplot; *ew.* mèrmòt, mùmlòcz, chlabòt *m* [*Tegò bùlbòta jò nie lubiã słëchac. Chto bë z taczim gùlgòtã wëtrzimòł. - Sy Nick nie rozmiëjã tegò glugdòcza. Ra*]

belkotać *v* bùlbòtac, blubrotac, gùlgòtac || glugdac *Ra* (*pol. gulgotać jak indor*), fefl(ot)ac, mamrotac *arch*, mèrmòtac, mùmlac (*pol. memtać*), chlabòtac, gadac niewërazno [*Òn bùlbòce / glugdò / gùlgòce / fefloce / mèrmòce / mùmlò / chlabòce / szlabroce. Gò Gòdò (niewërazno), jakbë kątora miòł w gardle. Sy Òn mamrotòł pòrã słów. Lh Miedwiédz mamroce. Lz*]. *Por.* **bredzić**

belkotanie *n* bùlbòtanié, gùlgòtanié, glugdanié, feplotanié; *ew.* mamrotanié, mèrmòtanié, mùmlanié, chlabòtanié, szlabrotanié *n*

belkotka (kobieta bełkocąca) *f* bùlbòtka, gùlgòtka || glugdòczka, feplotka *ew.* mèrmòtka, mùmlòczka, chlabòtka, szlabrotka *f*

belkotliwie *adv* niewërazno, bùlbòcãco, gùlgòcãco, feflocãco; *ew.* jak gùlòk; ~**wiej** (*jesz*) niewërazni, (*jesz*) barzi niewërazno, bùlbòcãco *itp.* **naj~wiej** nõbarzi (*a.* baro / czësto) niewërazno

belkotliwy *ad* niewërazny, bùlbòcãcy, gùlgòcãcy, feplotny, mèrmòcãcy || mèrmòtny, chlabòtny, szlabrocãcy; (**naj**)~**wszy** (nò)barzi niewërazny / bùlbòcãcy *itp.*

bełtać *v* mieszac, mãcëc [òn macy], béblac, beblotac, machlowac *lok* *Sy*; *ew.* chłupòtac, szlapac, żabòtac || za- || zobòtac, bùlbrotac, plimbrotac { ‘béblac’ *Ra*, *Sy* = *a*) *mieszac w zupie*; *b*) *chùtkò gadac* } [*Machlowac w gròpie. (Dlò)czegò to béblòsz? Béblajã w mlékù jak w kale.*]

bełtanie *n* miészanié, męcenié, béblanié, beblotanié, szlapanié *n*

bemol *m* muz bemol *m*

Benedykt *m* Benedikt, Beno, Bénk *m*

benedyktyn *m* benediktin *m*; *pl*: benediktinowie [*tegò benediktina*; *tëch benediktinów*]; **zakon / klasztor** ~**nów** zòkòn / klòsztoru benediktinów [*tegò zòkònu / klòsztoru*; *w tim zòkònìe / klòsztorze*]

benedyktynka *f* benediktinka *f*

benedyktyński *ad* benediktiński; ~**ska praca** benediktińskò robòta / pròcò – trudnò / zmùdnò / cerplëwò robòta; ~**ka reguła** benediktińskò reguła || regła

beneficja *pl* beneficja *pl* [tëch -cji || *rzad* -cjów] – dochòdë (zwësk, wżatk) z majątkù zemsczégò *a.* z czile majątków, tj. z dobra / dobrów

beneficjant || **-cjent** *m* beneficjant || -cjent, òsoba kòrzëstającò z beneficjów; *zob.* **beneficja, beneficjum**

beneficjum *n* beneficjum *n* – **1.** ùrząd kòscelny, z jaczim związóné sà dochòdë, zwëszci, np. probòszstwò || probòszczostwò; **2.** w strzédnowieczim: pòsòdanié zemi z nadaniò (np. przez króla) pòd warënkã wëwiàzywaniò sã ze służbë państwòwi, colemàło wòjskòwi)

benefis *m* benefis *m*, ùroczeni wëstãp aktora *a.* mùzyka, dlò ùtczeniò jegò długòlatny pròcë artisticzny, leżnoscowé przedstawienié teatralné / zdrzadniowé (*a.* kòncert) z jegò ùdzélã)

benefisowi *ad* benefisowi; ~**we** **przedstawienie** benefisowé przedstawienié; ~**wy koncert** benefisowi koncert

bengalski *ad* bengalszi; **ogie** ~**kie** bengalszczë ògnie

beniaminek *m* pòskróbk || pòskróbc, pòskróbùlk, pòskróbùszk, nënélk, pùpùlk, pòsãb *arch*, babrzënisz *arch* (*Sy*) *m*; *ew.* *złósl wëpòsk, pieszczotliwie o dziecku: dzadzka arch* [Nasza dzadzka nòmilszò. *Sy*] {‘pòskróbk’ *in* = *mòti pòlc*; *etym* ‘pòskróbk’ *wierã piérwi w zn. kùkla, tj. kòtòcz z nézci casta chlebòwégò, wëskrobónégò z kòrëta? Gi*}; ‘pùpùlk’ – *por.* pùpka = *pol. lalka*; ‘babrzënisz’ *SEK òd òglesztowiańszczégò: „babrac (sã) || paprac (sã)” = nuzlac (sã), czapac (sã)*. *Por.* **maminsynek**

benzol *m* benzol *m*

benzyna *f* benzyna *f*; ~ **silnikowa** benzyna do mòtòru; ~ **ekstrakcyjna** ekstrakcyjnò / czëstò benzyna

benzynowy *ad* benzynowi [Stacjò || -cja benzynowò / palëwòwò. Òparë benzynë *a.* benzynowé. - *Gò*]

bera *f* bot tëkwia (*Tr* *Sy*) *f* [Tëkwie, to sà wiòldzé, soczné krëszczci. *Gò*]

berbec *m* bòrénk, knòpik, gzub, kròsniòk, malisz *Tr* *m.* *Por.* **bachor**

berberys *m* bot słowiczëzna (*Tr*) *f*

berdysz *m* bardësz (*Ra*), topór *m*, seczera, *arch* òksza *f*; **walczący** ~**em** òkszownik *m* (*Tr*). *Por.* **ciupaga, czekan**

berecik *m* beretk *m*

beret *m* beret *m*, *zart* bierut, nałëpnik

bergamot(k)a *f* bergamòt(k)a *f*

Berlin *m* Berlin *m* [w Berlinie || Berlënie; Czej jem bëł w Berlënie, tej jem widzòł lwicã ë mòlé lwiãta. *Ra*]

berlinka *f* żëg berlinka, szalanda *Gò*, barka *f*, òdkrëtò barka

berlińczyk *m* berlińczik, berlioniòn *m*

berliński *ad* berlińszci

berło *n* berło *n*, znak panowaniò [Król trzimò berło w rãce. *Sy*]. *Por.* **buława**; *ew.* *zob.* **władza, panowanie**

Bernard *m* Bernard, *pot* Bernad || -nat, *zdr* Bernatk, Bernadink *m*

bernardyn *m* bernardin *m*; **klasztor** / **zakon** ~ klòsztór / zòkòn bernardinów [tegò zòkònu / klòsztoru; w zòkònie / klòsztorze]

bernardynka *f* bernardinka *f*

bernardyński *ad* bernardińszci, bernardinów; **reguła** ~**ska** reguła || regła bernardińskò

Berno *n* geo Berno *n*

Besarabia *f* geo Besarabiò [ti –bii] *f*

bessa *f* besa *f* – spòdk wòrtnotów (kùrsu / cenów) akcji na gëłdze

bestia *f* bestiô (*lok:* || -tjô || -tëjô) *f* [ti -tii || -tiji || -tëji]; *ew.* mężczyzna okrutny, o charakterze ~**tii** bestijnik *m*; **kobieta okrutna, o charakterze ~tii** bestijnica *f*.
Por. **moloch, potwór, smok**

bestializm *m* bestializm *m*. *Por.* **bestialstwo**

bestialski *ad* bestialsczi, òkrutny, nielëdzczzi; *ew.* dzëczy, òszòlali [W bestialsczi spòsob òni zabijelë Pòlòchów. *Sy*]

bestialstwo *n* bestialstwò, bestijnictwò, òkrucélstwò, krwilstwò *n* [Dopùscëc sã bestialstwa. *Sy*]

bestwiec *v* bestwiec, stawac sã òkrutnym / nielëdzczim, robic sã bestialsczi

bestyjka *f* bestijka *f*; **ładna** ~ spòsobny dzeùs, szelmiszczkò *Sy*, **żart sztëk** babë, piäkny klatòk, fëjnò skóra, paralusz / biës òd dzeùsa

besztać *zob.* **łajać**

besztanie *zob.* **łajanie**

bet *m* (*niem.*) **1.** *zob.* **becik**; **2.** *zob.* **bety**

beton *m* beton *m* [tegò betonu; Beton cwardi jak szkło. To je pewné na mùr, beton. - *Gò*]

betoniarka *f* betoniarka *f*, miészarka betonu

betoniarnia *f* betoniarniô *f*, wëtwórniô betonu, zakłòd betoniarsczi

betonować *v* betonowac, zalewac (zalewac betonã), lòc beton [Më dzys betonëjemë / zalëwómë (betonã) fùndament. *Gò*]

betonowanie *n* betonowanie *n*; *ew.* zalëwanie betonã

betonowy *ad* betonowi

bety *pl* a) wërë *pl*, lózkò *n*, pòscél *f*; b) pierz(ë)në, pluchë, pùltinë *pl*, **żart gãsé górë** [Jidzemë le pòd te gãsé górë (*jidzemë w lózkò, spac*). *Gò*]; **wylegiwać się długo w betach** leżec / wëlegiwac sã długò we wërach / pòd pierzëną

bez¹ *m* bot bes *m*; **krzak bzu** besowina *f*, besowiczé *n*, czerz besu

bez² *prp* bez; ~ **wzglëdu na to** bez wzglãdu na to, nie zdrzacë na to; *ew.* jak bë nie bëło; **robić coś ~ głowy** robic cos bez głowë; **sytuacja ~ wyjścia** sytuacjô (*a.* pòłożenie) bez wińscò || -scégò *a.* bez wińdzieniô; *ew.* fig kòzy róg; *por.* **sytuacja, wyjście**; ~ **życia** bez zëcégò; ~ **potrzeby** bez pòtrzebë, niepòtrzebno, na próżno, nadaremno; ~ **wątpienia** bez wątpieniô || -niégò; *w zn.* *na pewno*: z pewnością (*Sy*), *na pewno*, gwës(-no), *rzad.* bez wątpieniô

bezalkoholowy *ad* bezalkòhòłowi

bezapelacyjnie *adv* bezapelacyjno || -nie, bez òdwòłaniô, nieòdwòłalnie, òstateczno || -nie, stanowczo; *ew.* bez wątpieniô, niewątpłëwie, *na pewno*, gwësno, bez dwùch zdań

bezapelacyjny *ad* bezapelacyjny, nieòdwòłalny, òstateczny, stanowczy, **żart** na amen

bezażotowy *ad* bezażotowi, *Tr:* beztãcheniowi

bezbardwość *f* bezbarwnota || -bnota || -nosc, bezbarbòwòsc, bezbarbòwizna *f*

bezbardwny *ad* bezbarwny || bezbarbny, bez farwë / kòloru, niekòlorowi; *ew.* czësti, bez domiészczzi; **szkło ~ne** szkło bezbarbné || -wné / „czësté”; **styl** ~ bezbarbny (*ew.* mało ùrozmaijicony, jednosejny; *ew.* nieczekawi, szari, kòmùdny) stil

bezbłędnie *adv* bezbłãdno, bez błãdu, bez zmiłczzi, bezzmiłkòwò *neol*; *ew.* czësto, bëlno, perfekcyjno *Gò*, tak, jak trzeba, jak sã przënòlégò. *Por.* **doskonale**

bezbłędny *ad* bezbłãdny, bezzmiłkòwi *Tr*, perfekcyjny; *ew.* bez błãdu / fëlë / wadë / skazë, doskònałi, czësti, bëlny. *Por.* **doskonały**

bezbolesny *ad* bezbòlesny, niebòlacy, bez bólu

bezbożnica *zob.* **ateistka**

bezbożnie *adv* bezbòżno, bezwiarno [Bezwiarno zëc. *Sy*]

bezbożnik *zob.* **ateista**

bezbożność bezbòżnosc, bezwiara Šy; *zob. ateizm*

bezbożny *ad* bezbòżny, bezwiarny; bez wiarë w Bòga, niewierzący. *Zob. ateistyczny*

bezbrody *ad* bez brodë, bez zarostu; *ew. niezarośli, ògòlony*

bezbronność *f* bezbronnosc *f*; *ew. niepòradny*

bezbronny *ad* bezbronny; *ew. nieprzëgòtowóny / nieprzëszëkòwóny do walczì, niezdolny / niezdatny do òbronë, niepòtrafiący sã bronic. Por. nieporadny*

bezbrzeże *n* bezbrzeżë *n*, bezgrańczęzna; *ew. nieskùńczonosc, nieskùńczonò dólò / dalecznosc, nieòbjimnota (Tr) f*

bezbrzeżny *ad* bezbrzeżny, bezgraniczny, nieògraniczony, nieskùńczony, nieòbjimny, niezmierny, bez grańców, bez kùńca, ògromny, straszno wiòldzi. *Por. bezierny*

bezcelowo *adv* próżno, na próżno, darmò, na darmò, (na)daremno, próżno i darmò; *ew. bez cëlu / cwëkù, darmò*

bezcelowość *f* bezcëlowòsc / jałowòsc / nadaremność / próżność (žëcégò *a. robòtë / pròcë / jaczégòkòlwiek dziejaniò*); *ew. žëcé bez cëlu; ew. próżnò robòta, próżné / (na)daremne / jałowë starania / zabiedzi, niepòtržëbné marnowaníë sëlë; ew. wszëtkò na nic / do nicze. Por. bezsens*

bezcelowy *ad* próżny, daremny, nadaremny, do nicze / do niczegò (do nicze) nie prowadzący, bezcëlowi, jałowi, bez cëlu, bez cwëkù; *ew. błãdny, milny. Por. bezsensowny*

bezcen *m*: **za** ~ na pól darmò, za pól darmò, jak za darmò, za darmòka, baro tóno || -nio. *Por. bezpłatnie*

bezenny *ad* bezenny; *ew. drodži (strasznie / òkropno / niewëðbrażalnie drodži), nõdrogszi (jak nõdrogszi / nõwiksi skòrb), nieòszacowóny (nieòszacowóny wòrtnotë, ò nieòszacowóny wòrtnoce), nie do zapłaceniò (pieniãdzama nie do zapłaceniò). Por. drogocenny*

bezceremonialnie *adv* **1.** prosto, z prostotã (z prostotã w òbëcym / zachòwaním sã, *a. z prostotã serca*), bezpòstržëdno (*pol. bezpòśrednio*), bezceremònialno, bez wiòldzich ceremonii, bez òbzëraniò sã, bez czaczkaniò sã; **2.** niedelikatno, bez wëczëcégò taktu, bez wëchòwaniégò, nieòbzërno *Tr*; *ew. parłãżno (pol. natarczywie), bez pitaniò ò pòzwòleníë; ew. zob. arogancko, grubiańsko. Por. stanowczo, niedelikatnie, śmiało*

bezceremonialność *f* **1.** prostota w òbëcym / zachòwaním sã, bezpòstržëdnosc (*pol. bezpòśredniość*), bezceremònialnosc, **2.** w *ujem. zn.* niedelikatnosc, brak wëczëcégò / wëchòwaniò / taktownoscë; nieòbzërnota (*Tr*); *ew. parłãżnosc (pol. natarczywość); ew. zob. arogancja, grubiaństwo. Por. stanowczość, śmiałość, niedelikatność, nieokrziesanie*

bezceremonialny *ad* **1.** prosti w òbëcym, bezpòstržëdny (*pol. bezpòśredni*), bezceremònialny, nie robiący ceremonii; **2.** w *zn. ujem.* niedelikatny, nietaktowny, nieobzërny (*Tr*), bez wëczëcégò / wëchòwaniégò; parłãżny (*pol. natarczywy*); *ew. zob. arogancki, grubiański. Por. niedelikatny, nieokrziesany, stanowczy, śmiały*

bezchmurnie *adv* bezchmùrno, bez chmùr(ów) / blónów || *arch blónów / òblóków*

bezchmurny *ad* bezchmùrny, *rzad* bezblónowi, bez jedny chmùrczi, bez òblóków, czësti

bezcieleśnie *adv* bezcelesno

bezcielesność *f* bezcelesnosc || -nota *f*

bezcielesny *ad* bezcelesny

bezçłowo *adv* bezçłowò, bez çła, bez òpłatë za çło

bezçłowy *ad* bezçłowi, wòlny òd çła (òd òpłatów celnëch / za çło)

bezczasowy *ad* bezczasowi; *ew. pònadczasowi, nie ùmieszczony w kònkretnym czasie*

bezczelnie *adv* pò chamskù, na chama, na mòrt, na ùmór (= *a*) *parłãżno, pol. natarczywie; b) jak nõchùtczi, czim prãdzy*; *ew. brzëdkò, bezwstidno ||*

bezwstédno, bezsromòtno, ùdórno (= hardo), frèchòwno (pèskato). *Por.* **bezceremonialnie, bezwstydnie, cynicznie, niegodziwie, paskùdnie**

bezczelność *f* chamstwò, niewèchòwanié *n*, niewstédnota, niesromizna, ùdórność (hardosc, ùpartosc), frèchòwnosc (pèskatosc) *f*, brak wèchòwaniô / wstèdu [Òn ni mô ani za grosz wstèdu. *Gò*]; *ew.* bûten szèkù *a.* bûten bûtna; **jego ~ przechodziła wszelkie granice** to jegò chamstwò ju przekroczyłò miarã; *ekspr lok:* to / tegò bëło za grèbò do bùks [To mie bëło za grèbò do bùks, ale jò so wèczészczil drogã. *Sy*]. *Por.* **bezceremonialność, bezwstyd, niegodziwość**

bezczelny *ad* chamszczi, frèchòwny (pèskati), brzèdczi, niewèchòwóny, paskùdny, niewstédny, bez wstèdu, bez sromòtè, ùdórny (hardi, ùparti), parłãzny (*pol.* *natarczywy, natrętny*) [Òni sã bez wstèdu / bez sromòtè.]. *Por.* **bezceremonialny, bezwstydnny, niegodziwy, pyskaty**

bezczeszczenie *n* zniewôżanié, plègawienié, znielusanié; *ew.* zniesłòwianié, zniepròwianié *n*, profanacjò *f* [ti -cji], szarganié swiãtoscy

bezcześcić *v* znieważac, plègawic, znielusac; *ew.* zniesławiac, znieprawiac, szargac swiãtoscè, profanowac {‘szargac’ *Sy: niszczyć, drzyć obleczenié na sobie; Ra w zn. brędzyc, swinic*}

bezcucie *n* beczècé *n*; *ew.* brak czècégò, nieòdczuwanié *n* (np. bólu, zëmna), niewrazlèwòta na cos

bezczynnie *adv* beczzinno || -nnie *Gò* bez robòtè / zajãcégò / zatrudnieniô, sztël (cèchò, spòkójno), bez rëchù; *ew.* ani sã nie rëszci, ani drgnie

bezczynność *f* beczzinność, *Tr:* nierobizna *f*; nic nierobienié, leganienié (zgnilenié sã) *n*, zècé bez robòtè, zècé beczzinne. *Por.* **próznowanie**

bezczynny *ad* beczzinny, bez robòtè / zatrudnieniégò / zajãcégò, niezatrudniony, bezrobòtny, nierobny *Tr.* *Por.* **bezrobotny, nieczynny**

bezdech *m med* bezdech *m*, brak òddechù / dichaniô

bezdenie *adv* bez dna, *Tr:* bezdnowò, bezgruñtno; *ew.* òkropno || -nie, straszno || -nie; ~ **głupi** òkropnoi / straszno głupi

bezdenność *f* bezdenność, *Tr:* bezdnowòsc *f*, bezgruñt *m*; *ew.* nieskùnczonô głãbiô / òkropnô / straszno głãbiô. *Por.* **czelusc, głëbia, ogrom**

bezdeny *ad* bez dna, bezdeny, bezdnowi, bezgruñtny; *ew.* niezgłãbiony, niezmierny, niepòjãti, ògromny, przepadlësti, òkropno wiòldzi / głãbòczi

bezdeszczowy *ad* bezdeszczowi, bez deszczu; *ew.* sèchi

bezde wizowo *adv* bezde wizowò

bezde wizowy *ad* bezde wizowi

bezde tkowy *ad* bezdãtkòwi *Gò*, *zart* bez flaczi

bezdomność *f* bezdomòsc *Gò*, bezdomòcëna *Tr f*, zècé bez swòjégò mieszkaniô / bez dakù nad głowã. *Por.* **tułaczka**

bezdomny *ad* bezdomòcy, bez mieszkaniô, bez dakù nad głowã, niepòsòdajacy mieszkaniô [Przëtulk dlò bezdomòcëch, zwóny jinaczi: szpëtòl abò babinetk. *Gò*]; *ew. o psach:* bezpañszi, cëzy, pòblãdzony, wëzucony przez kògòs. *Por.* **tułacz**

bezdotykowo *adv* bezdotikòwò

bezdotykowy *ad* bezdotikòwi

bezdrGANiowo *adv* bez drGANiów, bez drzeniô, bez drënu; *ew.* cèchò, sztël, spòkójno, nieruchòwmò

bezdroże *n* bezdrożé, bezdrożészczë *n*; ~**za** *pl* bezdroża, bezdrożészczë, krãtè-wãtè *pl* {‘krãtè-wãtè’ *in = pol.* a) zakamarki – *zob.*; b) krëctwo, oszustwo – *zob.*}; *ew. zart:* zapadlë stronë, barabònë *pl* (*zob.* **odludzie**) [Jakzè tã wëtrafil z taczich bezdrożészczów / krãtè-wãtów / krãtów-wãtów? *Sy*]; **zejść na ~za**

zénic na lèchą drogã, pòblãdzéc (na drogach zécégò), pòpséc sã. *Por.* **odludzie, wertepy**

bezdrożny *ad* bezdrożny || -dróżny, bez dróg, bez niżódny drodżi. *Por.* **nieprzejezdny, niedrożny**

bezdżewny *ad* **1.** bezdżewny, bezdżewiãcy, bez drzew, niepòrosli drzewama / drzewiãtama; **2.** bezdżewny, bez przëmiészczì drewna; **papier** ~ bezdżewny papiór

bezdusznòść *f* bezdësznosc || -nota, nieczułosc, niewrazlëwòsc || -wòta *f*, brak wrzëlëwòtë na lëdzką biédã / nieszczescé

bezdusżny *ad* bezdëszny, bez serca, nieczułi / niewrazlëwi (*a.* slepi / glëchi) na lëdzką biédã / nieszczescé, pùsti, wëzbëti lëdzczich wseczëców

bezdymny *ad* bezdëmny || bezdëmòwi; **proch** ~ bezdëmny proch

bezdyskusyjnie *adv* zgòdno, jednomëslno, bezspiérno, bez dyskùsji, bez spiérk

bezdyskusyjny *ad* pewny, gwësny, jasny, nie pòdlëgający dyskùsji, niewãtplëwi, bezspiérny, bezdiskùsyjny; *ew.* zgòdny,

bezdżietnie *adv* bezdżecno; *ew.* bez (swòjèch) dzecy [Nasza cotka ùmarła bezdżecno i mie zapisa całi swój majątk. *Sy* Òni ni mielë (swòjèch) dzecy. *Gò*]

bezdżietnòść *f* bezdżecnosc || -nota *f*, nierodzenié / niepòsòdanié (*a.* brak) dzecy

bezdżietny *ad* bezdżecny; **kobieta ~na** bezdżetnica *f*, białka bezdżecnò / bez dzecy [Ma dwòje jesma bezdżecny, ni mómë na kògò robic. *Sy*]. **Kobieta ~na** bezdżetnica

bezdżwiëcznie *adv* czësto cëchò, bez nòmniészégò szëmarzeniò, bezzwãczno, bez wëdòwaniò głosu

bezdżwiëcznòść *f* bezzwãcznosc || -nota, bezzwãczë(z)na; *ew.* cuszò || cëszò, cëchòta, glëszëzna *f*

bezdżwiëczny *ad* bezzwãczny, bezzwãkòwi, glëchi, czësto cëchi

bezeceństwo *n* niegòdzëwòsc || -wòta, niebëlnota, bezczestnota *Tr*, nipòcëzna *f*, bazarstwò *lok*, nipòctwò, swiństwò, szataństwò *n*, wiòlgò krziwda kòmùs wërzãdzonò

bezecnik *m* niegòdzëjòsz || niegòdzywc, niebëlnik, niewstëdnik, bazarnik *lok*, paskùda *m*, baro lëchi / òkropny (*a.* òkropno niegòdzëwi) człowiek

bezcność *zob.* **bezeceństwo**

bezcny *ad* niegòdzëwi, niebëlny, paskùdny, bazarny *lok*, niewstëdny, òkropny, òkropno niegòdzëwi, baro lëchi

bezglòs *m med* bezglòs *m*, niemòznosc || -nota gòdaniò / wëdòwaniò głosu

bezglòsy *ad* bez głosu, niemi, bezglòs(n)y, bezglòsowi [Bezglòsowé / niemé stwòrzenia, taczé jak robòczi. Niemi kòłp / łabãdz. - *Gò*]. *Por.* **bezglòśny**

bezglòśnie *adv* cëchò (czësto cëchò), cëszinkò, pò cëszinkù, òpòcuszkù (*a.* ò pòcuszkù), bezglòsno

bezglòśny *ad* bezglòsny, cëchi, *zdr:* cëchùtinczi, cëszinczi || cëchùchny. *Por.* **bezglòsy, bezdżwiëczny, bezszelestny**

bezglòwy *ad* bez głowë, bezglòw(òw)i, bezglòwny; *ew.* bez łepa || łba

bezgorączkowy *ad* bezgòrączkòwi, bez gòrączczì

bezgotówkowy *ad* bezpieniãżny, bezdëtkòwi; **obrót** ~ bezdëtkòwi / bezpieniãżny rozrechùnk (*a.* òbrót)

bezgranicznie *adv* baro, bez miarë, całim sercã i dëszã, z całi dëszë, na smierc i zécé; *ew.* dëcht czësto, we wszëtczim. *Por.* **beziernie**

bezgraniczny *ad* bezgrãczny - **1.** baro rozległi, jakbë bez grãców / bez kùńca, niezmierny, nieògarniony, nieòbjãti (nieògarniony / nieòbjãti zdrokã / mëslama *itp.*), nieòbeszłi *Sy*; **2.** baro mòcno sã przejówiający, mòcny, pełny, nierozewalny, nieòpisóny, niewëpòwiedzóny, jaż nie do òpisaniò / nie do òpòwiedzëniò || -niégò,

nieògrãnczony, nieskùnczony [Łãczëto jich nierozzerwalné przëjacelstwò / bezgrãnczné przëwiãzanié / pełné zaùfanié. Gò]. *Por.* **bezbrzeżny, bezmierny**

bezgrzeszność *f* bezgrzésznota || -nosc *f*

bezgrzeszny *ad* bezgrzészny

bezguście *n* lëchi / niedobri gùst, lëchi smak esteticzny, brak gùstu / smakù / esteticzi / pòczëcégò piãkna, brak wëczëcégò tegò, co je piãkné. *Por.* **brzydota, szmira**

bezgwiezdny *ad* bezgwiezdny, bezgwiozdowi, bez gwiozdów; *ew.* cemny (ò niebie) [To bëła cemnò, bezgwiozdzowò noc, jaż mie straszno bëto samémù jic. Sy]

bezhòłowie *n* niepòrzãdk, bezrzãd (*Tr*) *m*, zamiészanié *n*. *Por.* **anarchia**

bezideowy *ad* bezdejowi, bezdejny || bezjidejny, bez deji || -je, bez jaczégòs wëtklégò (chwalebnégò) cëlu, bezcëłowi, bez jaczi głãbszi mëslë; *ew.* snòdczi, jałowi, próżny. *Por.* **bezproblemowy**

bezimiennie *adv* bez miona *a.* bez nòzwëska (*a.* bez miona i nòzwëska), anonimòwò, bezmionowò (*Tr*), bezjimiennie (*Gò*)

bezimiennosc *f* anonimòwòsc, bezmionowòsc (*Tr*), bezjimiennosc *Gò f*

bezimienny *ad* bez miona (*a.* bez miona i nòzwëska), anonimòwi, bezmionowi (*Tr*), bezjimienny (*Gò*); *ew.* niepòzwòny *Tr*, nienazwòny, bez nazwë, niepòdpisòny, *ew.* cëchi, tajemny, krëjamny

bezinteresownie *adv* bezjinteresowno, bezzwëskòwno (*Tr*), bez liczeniò na zòróbk, bez pragnieniò włòsny kòrzëscë; *ew.* darmò, ze swòji wòlë [Pòmòglë nama bezjinteresowno, nie liczëlë na niżòden zwësk / zòróbk. Gò]; **zrobił to** ~ nic za to nie chcòł miec / nic za to nie wzał / zrobił to czësto za darmò

bezinteresownosc *f* bezjinteresownosc, bezzwëskòwnosc (*Tr*) *f.* *Por.* **altruizm**

bezinteresowny *ad* bezjinteresowny, bezzwëskòwny (*Tr*); *ew.* niedosebny *Tr* (*w zn.* niechcëwi, niesamòlubny). *Por.* **interesowny, szczodry, ofiarny**

bezinwestycyjny *ad* bezjinwestycyjny; *ew.* beznakładowi (*Gò*), niekòsztowny [Bezjinwestycyjny, tj. bez łòzeniò dodatkòwëch pieniãdzy || -niãdzy na wzrost / zwikszenié produkcji. Gò]

beziskrowy *ad* bezskrowi, bezjiskrowi

bezkarnie *adv* bezkarno, bez karë / sztròfë *niem.*, żart na sëchò [Ten ròz to ce bezkarno ùszło. Sy]; **to mu ~ nie ujdzie** to mù bezkarno / na sëchò nie ùndze, tegò jò mù nie darëją *a.* z te òn sã letką rãką nie wëwinie

bezkarnosc *f* bezkarnosc, rozwòłò *f*, brak szturu (*pol.* *brak dyscypliny*); *ew.* żart długò lécka. *Por.* **swawòła**

bezkarny *ad* bezkarny; *ew.* rozpùszczony, pòbłaznowòny / rozbłaznowòny. *Por.* **swawòlny**

bezkastowy *ad* bezkastowi, nie pòdzielony na kastë (*zob.* **kasta**)

bezkierunkowy *ad* bez wëtklégò czerënkù / cëlu, bezczerënkòwi; *ew.* slepi, pòszarpòny, pòpëzglòny, nie prowadzący do niczégò (do niczégò kònkretnégò)

bezklasowy *ad* bezklasowi

bezkłowy *ad* bezkłowi

bezkofeinowy *ad* bezkòfejinowi, bez kòfejinë

bezkolizyjnie *adv* bezkòlizyjno, bezpiecno; *ew.* bez narażeniégò na zderzenié

bezkolizyjność *f* bezkòlizyjnoc; *ew.* bezpieczeństwò przejazdu

bezkolizyjny *ad* bezkòlizyjny; *ew.* *o drogach:* wëdzielony (òddzelony), òsòbno prowadzony, zabezpieczony przed przëpòdkòwim zderzeniem [Bezkòlizyjné skrzyżowanié || bezkòlizyjno krzyżówka. Bezkòlizyjny rozjòzd / przejojzd / ruch autołòw / pòjazdów / wòz(ëdł)ów. - Gò]

bezkòłowy *ad* bezkòłowi [Sanie są pòjazdã / wòz(ëdł)ã bezkòłowim. Gò]

bezkompromisowo *adv* nieustąplëwie, nieudźible, nieudźāto, stanowczo, bez (niżódnëch) ùstāpstwów; *ew.* prosto, cwardo, ùparce

bezkompromisowość *f* nieustāplëwòsc, nieudźibłosc, nieudźātosc, stanowczosc, nie jidzenié na (niżódné) ùstāpstwa; *ew.* ùpartosc

bezkompromisowy *ad* nieustāplëwi, nieudźibli, nieudźāti, stanowczy; *ew.* cwardi, ùparti

bezkonfliktowo *adv* stateczno, spòkójno, bez spiérk / kłótni

bezkonfliktowość *f* statecznosc, zgódnosc, niezadzéwnosc / -rnosc *f*; spòkójny charakter, nie zadzëwanié, nie zadzëranié, nie wdówanié sã w spiérczi / kłótnie / zwadë, ùmikanié sã przed spiérkama / kłótniama / zwadama

bezkonfliktowy *ad* stateczny, spòkójny; *ew.* nieklótlëwi, niezadzéwny || -rny

bezkonkurencyjnie *adv* bezkònkùrencyjno; *ew.* bez dwùch zdań, pònad wszëtczima

bezkonkurencyjny *ad* bezkònkùrencyjny, nòprzedniész, nòlepszi (ze wszëtczych); ni mający kònkùrencji / riwala / nikògò lepszégò (òd siebie); ni mający gòdnégò (siebie) procëmnika / przecywnika

bezkońcówkowy *ad jęz* bezkùnòszkòwi [Bezkùnòszkòwé fòrmë słów, np. „dotëchczòs”, zamiast „do tëch czasów”. Gò]

bezkorzenny *ad* bez kòrzenia, bezkòrzeniowi

bezkostny *ad* bez gnòta, bezgnòtowi

bezkres *m* ògrom *m*, bezgrānczé *n*, nieskùnçonosc, przestrzén *f* (nieskùnçonò przestrzén), dólò *f* (dólò nieskùnçonò / bez kùnca)

bezkresny *ad* ògromny, nieskùnçonony, bez kùnca, bezgrānczny, niczim nie ògrānczony, rozcygniony jaż pò kùnć swiata. *Por.* **bezbrzëzny**, **bezgrānczny**, **bezmierny**

bezkregowiec *m zoo* bezkrzélówc, bezpòcòrnik (- *Tr*) *m*

bezkregowy *ad* bezkrzélowi, bezpòcòrnikòwi, bez krzëla / pòcorów

bezkrólewie *n* bezkrólewíe *n*, bezzrād (*Tr*) *m*, czād przechódnny midzë panowaniem (rzādama) ùmarłégò króla (*a.* pò abdikacji króla) a panowaniem jegò nòstāpcë { ‘czād’ = *pol.* a) *okres czasu*; b) *odcinek drogi*; c) *pewna ilość, czëść* = *in.* rzad ‘czādło’ *n*}

bezkrwawo *adv* bezkrwawò, bez rozlewù krwi

bezkrwawy *ad* bezkrwawi, bez rozlewù krwi

bezkrwistość *f* bezkrwistosc; *ew.* brak krwi; bladosc, anemicznosc *f*

bezkrwisty *ad* bezkrwisti, bez krwi, bladi, anemiczny, niedokrwiony; *ew. przen:* niewërazny, mało zëwòtny, bez energii, bez temperamentu, bez (chācë do) zëcégò, mglejowati, lëbi, żart na pól zdechli { ‘lëbi’ = *pol.* *wiotki, o roślinach: wyrośnięty bez dostëpu światła*}

bezkrytycyzm *zob.* **bezkrytyczność**

bezkrytycznie *adv* bezkriticzno || -cznie; *ew.* jakbë na slepò, łòtwòwiérno, najiwno || -wkò

bezkrytyczność *f* bezkriticznosc *f*, bezkriticzné zdrzenié; *ew.* slepòta, łòtwòwiérnosc, najiwnosc || -wkòsc *f*

bezkrytyczny *ad* bezkriticzny; *ew.* mało kriticzny, łòtwòwiérny, slepò wezdrzóny, najiwny || -wcz; *ew.* celëczy, mackòwati

bezsieżycowy *ad* bezmieszādzowi || -cowi, bezksāżëcowi

bezsztāłtność *f* bezsztòłt *m*, bezsztòłtnosc, niefòremnosc *f*

bezsztāłtny *ad* bezsztòłtny, niefòremny, bez sztòłtu / fòrmë

bezkwiatowy *ad* bezkwiatowi, bez kwiatów

bezlesie *n* bezlesé, bezlasowié *n*, kròjna (*a.* òkòlé, rejon, region) bez lasów

bezleśny *ad* bezlasny, bezlasowi, bez lasów, niepòrosli lasama; *ew.* gòli

bezlístny *ad* bezlëstny, bezlëstowi

bezlitosny *ad* bezlëtosny || bezli-, niemifoserny, bezlëtosny, cwardi, nielëdzci, nielëtoscëwi; *ew.* òkrutny, nieùbłagóny, mscëwi, zawzãti. zacãti

bezlitośnie *adv* bezlëtosno || bezli- || -nie, niemifoserno, bez lëtoscë || bez litoscë, bez zmiłowaniô, cwardo, nielëdzkò, bez żalu, bez serca; *ew.* òkrutno, straszno

bezludność *zob.* **bezludzie**

bezludny *ad* bezludny || bezlëdny, wëlëdzałi, niezamieszkóny; *ew.* pùsti, dzëczy

bezludzie *n* bezlëdzé, bezludkòwié, pùstkòwié *n*, pùstkòwizna, głëszëzna, głëszò, dzëwizna *f* {‘dzëwizna’ *in* = a) zarostë, krze; b) dzëwé || dzëczé zwierzãta; c) ‘głodzëzna’, szëchta piòskù pòd czòrnã zemiã na roli}. *Por.* **głusza, odludzie**

beżład *zob.* **bałagan**

beżładnie *adv* niepòrządno, bële jak, bez pòrządkù, we wiòldzim niepòrządkù, wszëtkò māk / pòmāk (wszëtkò razã, jedno przez drëdzé / jedno na drëdzim przemiészóné / na grëpie); *ew.* brzëdkò, nieluso (*pol.* *niechlujnie*), chaotycznie || -nie

beżładny *ad* niepòrządny, beżładny, nieùpòrządkòwóny, bez pòrządkù, pòrénowóny, pòrozwalony, pòpëzglóny (pòplątóny, pòmachtóny), rozkòdrowóny (pòszarpóny, pòtargóny), rozbarłożony rozsitrzony; *ew.* chaotyczny, przemiészóny / pòmieszóny {‘beżładny’ *Gò* – *por.* *Ra*: bez ładu}. *Por.* **bałaganiarski**

bez mała *ad* (*nieomal*) wnet, wnetk || wnetka, bezmała (|| *lok* bezmalga), bezlëcha [Bezmała bëlbëm ùtonał. Òn je bezmalga tak wiòldzi jak jò. To je bezlëcha jedno i to samò. Bezlëcha jò bë bëł tegò zajca ùchwòcył. To zëto je bezlëcha (*a.* *wnetk* / *bezmala*) dozdrzelałé. Tã łakã bezlëcha (*a.* *wnetk* / *bezmala*) mòże sec. - *Sy*]

beżmałżeński *ad* niezeniałi, beżmałżeński, bez żeńbë; **stan** ~ niezeniałosc *f*, niezeniałi / beżmałżeński stón; **trwać w ~im stanie** bëc / òstawac niezeniałi / bez żeńbë, òstawac w beżmałżeńszim stanie; *ew.* o *pannach*: *ir* cnotowac (*Sy*). *Por.* **kawalerski, panięski**

beżmian *m* dezmar *m*; wòga z przesuwkã || -wkã {‘dezmar’ – wòga sprãżënowò, czasã w fòrmie zëgra, tj. jakbë stojący òkrãgli „głowë” z szëjã jakò pòdstawã, z cyferblatã ji wskòzkã – stãdka wierã żart. „dezmar” = głowa [Òdëndzë, bò ce pãknã w twój głupi dezmar. *Gò*]}

beżmiar *m* beżmiar, ògrom (*ew.* niezmierny ògrom) *m*, ògromniô (bògactwò *n*, òbfitosc, bòkadosc, òpatrzność *f*, baro wiele, mnòżstwò), *Tr*: nieòbsygłosc, niezmiernosc *f*

beżmiernie *adv* baro; *ew.* ògromno, bez miarë, niezmiérno (*Ra*), òkropno || -nie, straszno || -nie [Mòrze je niezmiérno głãbòczé. Nen wrzòd gò bòlòł niezmiérno. *Ra*]

beżmierny *ad* baro wiòldzi, niezmiérny, niezmierny, bez miarë, nieskùńczony, nieògarniony, nie do zmierzëniô; *ew.* nieòbsygłi *Tr.* *Por.* **beżgraniczny**

beżmięśny *ad* beżmięśny; ~ **obiad** beżmięśné pòłnie; ~**e potrawy** beżmięśné pòtrawë

beżmoc *f* *zob.* **beżsilność, beżwładność**

beżmocz *m* beżmòcz *m* (*Gò*), nieszczòwnosc (*Tr*) *f*, niemòżnosc wëszczaniô sã (wëdaleniô szczënow)

beżmógowiec *m* bezrozëmnik *m*, chtos / człowiek „bez mùskù” / bez rozëmù, człowiek niemëszlący / nierozwòżny / nierozsãdny

beżmyślne *adv* beżmëslno; *ew.* głupie, tãpò, żart jak gapa w gnòt

beżmyślność *f* beżmëslnosc; *ew.* głëpòta, tãpòta, nieòpatrzność, nieòstròżność, nieùwòga, nieòbmëslnota (*Tr*) *f.* *Por.* **lekkomyślność**

beżmyślny *ad* beżmëslny; *ew.* głupi, tãpi, nieòpatrzny, nieòstròżny, nieùwòżny, nieòbmëslny

beznadzieja *f* beznôdzeja, beznôdzejnota || -nosc; *ew.* rozpôcz *f*, brak nôdzeji, ùtrata nôdzeji / wiarë w przinôdosc. *Por.* **beznadziejność**

beznadziejnie *adv* beznôdzejno, bez nôdzeji; *ew.* rozpaczlëwie [Starka je beznôdzejno chôrô. Beznôdzejno (rozpaczlëwie) zdrzała na smierc dzecka. - *Sy*]

beznadziejność *zob.* **beznadzieja**

beznadziejny *ad* beznôdzejny; **to ~na sprawa** to je beznôdzejnô sprawa (*Sy*); **stan chorego jest ~ny** stôn chôrégò je beznôdzejny; ~ **smutek** beznôdzejny smùtk [Beznôdzejny smùtk ògarnął jã pò smiercë chłopa. *Sy*]

beznamiętność *f* òbòjãtnosc *f*, òpanowanie *n*, spòkój *m*, zëmno krew; *ew.* rozwôga *f*; *ew.* drãtwòsc, òschłosc

beznamiętnie *adv* òbòjãtno, spòkójno / na spòkójno, bez nerwów, ze zëmno krwiã, na trzëzwò, rozwôžno; *ew.* drãtwò, òschle

beznamiętny *ad* òpanowóny, spòkójny, spòkójnégò ùspòsobieniô, bez nerwów, ze zëmno krwiã, trzëzwi, rozwôzny; *ew.* òbòjãtny, òschłi, drãtwi, neùtralny, niezaangażowóny

beznogi *a.* **bežnożny** *ad* bežnożny, beznogòwi, bez nóg (*a.* bez nodzi)

beznosy *ad* beznosowi, bez nosa

bezobjawowo *ad med* bezòbjawòwò, bez òbjawów

bezobjawowy *ad med* bezòbjawòwi, bez òbjawów

bezobłoczny *zob.* **bezchmurny**

bezodpływowy *ad* bezòdpliwòwi, bez òdpliwù [Jezoro bezòdpliwòwé – taczé, z jaczégò nie wëpliwò niżòdna rzeczka. *Gò*]

bezodporność *zob.* **nieodporność**

bezodrzutowy *ad* bezòdrzutowi

bezogonowy *ad* bezògónowi; bez ògóna; *ew.* żart beztëpny *Tr*

bezoki *ad* bezòdzi (*Lz*), bezòczny, bez òczu

bezokolicznik *m gram* bezòkòl(ëcz)nik (*Gò*), nieòznacznik *Mc*

bezokoliczny *ad* bezòkòl(ëcz)ny (*Gò*), niepòzwóny (*Tr, Mc*): nieòznaczone ? (*Gò*)

bezokresowy *ad med* bez miesãczczy

bezopadowy *ad* bezòpadowi, bez òpadów; *ew.* sëchi, bez deszczu, bez sniegù

bezoreżny *ad* nieùzbrojony, bez broni

bezosobowy *ad* bezòsobòwi

bezowocnie *adv* bezbrzadno, jałowò; *ew.* bez skùtkù / -ków / rezultatu / -tów / efektu / -tów

bezowocność *f* bezbrzadnosc, jałowòsc; *ew.* bezskùtecznosc, nieskùtecznosc, nadaremnosc, nieefektywnosc *f*, brak skùtków / rezultatów / efektów

bezowocny *ad* bezbrzadny, jałowi; *ew.* bezskùteczny, nieskùteczny, nadaremny, próżny, nieefektywny *f*, bez skùtków / rezultatów / efektów

bezpalcy *ad* bezpalczny, bezpòlcowi, bez pòlców

bezpamiętnie *adv* baro; *ew.* dzëkò, szòlono; ~ **zakochany** baro zakòchóny, zakòchóny na całégò / na amen, żart zarzniony pò samã òs

bezański *ad* bezańszczy

bezaństwowiec *m* bezaństwòwnik *m*

bezaństwowość *f* bezaństwòwòsc *f*

bezaństwowy *ad* bezaństwòwi

beżpardonowo *zob.* **beżlitosny, beżwzglëdny**

beżpardonowy *zob.* **beżlitośnie, beżwzglëdnie**

beżpartyjność *f* beżpartyjnosc

beżpartyjny *ad* beżpartyjny, nie nòležãcy do niżòdny partii pòliticzny

beżpestkowy *ad* beżpestkòwi, bez pestk(ów) [Beżpestkòwé winogrona.]

bezpieczeństwo *n* bezpiek *m*, bezpieczeństwò *n*, bezpečnosc *arch* (*Ra*) *f*; *ew.* zabezpieczenié *n*; **mieć zapewnione** ~ bëc w bezpieczù, miec zapewniony bezpiek, **środki ~stwa** spòsobë bezpieczù / zabezpieczeniô || -niégò; **zawór ~stwa** zawór (*a.* wentil / *arch* klapa) bezpieczù / bezpieczeństwa; **gwarancja ~stwa** gwarancjô / rãczba (*a.* zarãczenié / zapewnienié) bezpieczù / bezpieczeństwa; **on jest wystawiony / oni sã wystawieni na ~sze niebezpieczeństwo** òn je wëstawiony / òni sã wëstawiony na nôwikszë niebezpieczeństwò / zagrozenié

bezpiecznie *adv* bezpiecno, w bezpieczù [Mòsz mòcny léper (*pòwroz*, *tider*, *sznur*) jedzesz bezpiecno. *Sy*]

bezpiecznik *m* bezpiecznik (*Gò*), zabezpiek (*Tr*) *m*; ~ **topikowy** bezpiecznik topikòwi; ~ **różnicowy** bezpiecznik różnicowi; ~ **termiczny** bezpiecznik termiczny; *Por.* **termik, zabezpieczenie**

bezpieczny *ad* bezpieczny; **umieścić kogo w ~nym miejscu** dostac (ni)kògòs w bezpieczny mòl / miescé, ùmiescëc kògò w bezpiecznym mòlu / miejscu

bezplanowość *f* bezplanowòsc, nieòbmëslnota (*Tr*) *f*; *ew.* dziejanié bez planu, zdanié sã na wòla Bòską, liczenié, że jakòs to bądze. *Por.* **improvizacja**

bezplanowy *ad* bezplanowi, nieòbmëslny, nieòbrechòwóny, niezaplanowóny za wczasu. *Por.* **improvizowany, lekkomyślny**

bezpłatnie *adv* bezpłatno, darmò, za darmòka; *ew.* żart za Bóg zapłac

bezpłatność *f* bezpłatnosc, darmòwizna *f*

bezpłatny *ad* bezpłatny, darmòwi, wòlny (wòlny òd płaceniô / òd òpłatów); ~ **bilet wòlny** biliet; ~**ne wejście (~ny wstęp)** bezpłatné / darmòwé wéndzenié / wlëzenié / weńscé (bezpłatny / darmòwi wstãp, *a.* wstãp za darmò); ~**ny wikt** darmòwi wikt, *a.* jedzenié za darmò / darmòwé / bezpłatné

bezpłciowość *f* bezpłcowòsc (*Gò*), bezòrtnosc *f*

bezpłciowy *ad* bezpłcowi (*Gò*), bezòrtny, *Tr:* bezszlachòwi; *ew.* niewërazny, żart bezjajowi; *ew. przen. – por.* **beznamiętny**. *Por.* **obojnak**

bezpłodność *f* bezpłodnosc, nierodnosc; *ew. przen* bezbrzadnosc, jałowòsc *f* {‘bezpłodnosc’ *in* = ò pòlu: *nieùrodzajnosc*} [Òn sã léczył, ale ta bezpłodnosc je trudnò do wëlëczeniô. *Gò* Dłò bezpłodnoscë nicht nie chce kùpic ti rolë. *Lz*]

bezpłodnie *adv* bezpłodno, nierodno; *ew.* jałowò, bez brzadno, bez brzadu

bezpłodny *ad* bezpłodny, nierodny; *ew.* jałowi (ò krowie; *ew.* *złóśl* ò białce) {‘bezpłodny’ *in* = ò pòlu: *nieùrodzajny*} [Nie wiadomò, czë òn je bezpłodny, czë jegò białka? *Gò* Bezpłodnò rolò. bezpłatné drzewiã. *Lz*]; *ew. przen* bezbrzadny (*dost.* bez brzadu)

bezpodstawnie *adv* bezpòdstawno || -nie, bez pòdstawów, bez **dokazu** || -kòzu / dowòdu; *ew.* bez przëczënë, nieprawiedlëwie

bezpodstawność *f* bezpòdstawnosc *f*; *ew.* brak pòstawë (*a.* pòdstawów) / dokazu || dokòzu (*a.* **dokazów**) / dowòdu (*a.* **dowòdów**) [Sąd stwierdził bezpòdstawnosc tegò òskarzeniô.]

bezpodstawny *ad* bezpòdstawny, niedokòzóny, nieùdowòdniony, nie òpiarti na dowodach / dowòdach / swiactwach, na niczim nie òpiarti [Òkòzało sã, że te òbwinë / zarzutë bëłë bezpòdstawné. *Gò*]

bezposażny *ad* bez pòsagù || spòsagù, żart gòli; *ew.* żart bez mòrgów [To je panna „gòlò” (*bez pòsagù*), a jesz z mòlą „felã” (*z dzeckã*), ale baro spòsobnò. *Sy*]

bezpociowy *ad* bezpòstacowi, bezfòrmòwi, bezsztaturny, bezsztòltny

bepośredni *ad* **1.** bezpòstrzédny, prosti (zmiérzający / prowadzący prosto do cëlu), dostãpny bez pòstrzédnictwa / bez pòstrzédników [Tim samòlotã je bezpòstrzédné pòlãczenié z Londinã. Do tegò pòrtalu jinternetowégò mómë bezpòstrzédny dostãp, le trzeba kliknac... - *Gò*]; **2.** *o ludziach:* przëstãpny,

lędzci, szczeri, zwęc Zajny, normalny; ew. bezpòstrzędny; **3.** niedaleczy, blisczi, sąsedny, stojący (*a.* leżący) bliskò nas, pòblężny,

bezpośrednio *adv* **1.** *o miejscu:* prosto, bezpòstrzędno [Jedzemë prosto / bezpòstrzędno do nich, nigdzie pòde drogą sã nie zatrzëmiwómë.]; **2.** *o czasie:* zarò, òd razu || dorazu, natëchmiast, z mòla, na mòlu, na pòstojeniu, ju terò; ew. zarò pò tim (pò tim, co sã terò dzeje), za chwilã, za sztërk [Zarò pò przëwitanim sã òni sedlë do stołu. *Gò*]; ~ **działający** skùteczny / skùtkùjący òd razu / natëchmiast / zarò z mòla; ~ **po obiedzie** zarò pò pòłnim

bezpośredniość *f* prostota, szczerosc || -rota, przëstãpnosc, òtemkłosc (òtemkłosc na jinszych lędzy), bezpòstrzëdnosc *f.* *Por.* **bezceremonialność**

bezpotomnie *adv* bezdzecno, bezpòtomno; ew. bez pòtomka, bez sëna / òtroka *arch* / nastãpnika / *arch* pòsobnika, *a.* bez córczi / òtroczëcë *arch* / nastãpnicë / *arch* pòsobnicë

bezpotomny *ad* bezdzecny, bezpòtomny

bezpowietrzny *ad* bezpòwietrzny, bezlëftowi, bez pòwietrzégò, bez lëftu; ew. bez atmòsferë

bezpowrotnie *adv* bezpòwrotnie, na wiedno, na stałé; ew. bez òdwòłaniò

bezpowrotny *ad* bezpòwrotny, nieòdwòrcalny; ew. òstateczny

bez pożytku *adv* bez pòzëtkù; ew. na próżno, na darmò (*ew.* *złòł* na przëgrzëchã)

bezprawie *n* bezprawié *n.*, niesprawiedlëwòta *f*; **dopuszcic sië** ~**wia** dopuscë sã bezprawiò || -wiégò, przekroczcë prawò, pòstãpic niesprawiedlëwie; ew. wërzãdzëc kòmus krziwdã

bezprawnie *adv* bezprawnò || -nie

bezprawność *f* bezprawnoc || -nota *f*; *zob.* **bezprawie**

bezprawny *ad* bezprawny; ew. krziwdzający, niesprawiedlëwi, łómiący (*a.* przekròczający) prawò, jidący wbrew / wprzék / procëm prawù

bezpretensjonalność *f* bezpretensjonalnoc – statecznoc / prostota / strzëmòwnosc *f* (= *pol.* *powściągliwość*), np. w przëòdzëwkù, w zachòwanim sã (w maniérach); ew. statecznò elegancjò, niedrażniãcò szëkòwnosc

bezpretensjonalny *ad* bezpretensjonalny – stateczny, strzëmòwny, nieprzesadny, strojny (w òbleczenim), ale bez przesadë, nie drażniący, nie rzucający sã w òczë; ew. stonowóny (*pol.* *stonowany*), spòkójny

bezproblemowo *adv* bezproblemòwò – bez kłòpòtów / trudnoscy / problemów, spòkójno; ew. łatwò, letkò, prosto

bezproblemowość *f* bezproblemòwòsc *f* – (p)òmijanié (*a.* brak) kłòpòtów / trudnoscy / problemów.

bezproblemowy *ad* bezproblemòwi – nie pòrëszający wòznëch sprów / problemów, pòwiërzchòwny, snòdczi, banalny, głòdczi ale snòdczi. *Por.* **beziëowoy**

bezprocentowo *adv* bezprocentowò

bezprocentowy *ad* bezprocentowi

bezproduktywnie *adv* próżno, na próżno, nadaremno, bez efektów, bez pòzëtkù, bezproduktiwnò

bezproduktywność *f* bezproduktiwnosc *f*; ew. strata / marnowanié czasu, próżnowanié, próżné / nadaremné sedzenié

bezproduktywny *ad* bezproduktiwny – próżny, nadaremny, bez pòzëtkù; ew. stracony, niewëkòrzëstóny

bezprogramowy *ad* bezprogramòwi – bez programù, bezplanowi, bez planu pòstãpòwaniò / dzejaniò, nastawiony na jimprovizacjã *a.* òbliczony na: „jakòs to bądze”

bezprogramowość *f* bezprogramòwòsc; ew. brak programù

bezpromienny *ad* bezparmiéniowi; *ew.* bez słuńca, cemny, szari, kòmùdny, smroczny

bezprzedmiotowy *ad* bezprzedmiotowi *Gò*, bezsprawny *Tr*; *ew.* bezcéłowi, bezpòdstawny, òderwóny òd przedmiotu / tematu / sprawè, ò niczim; **dyskusja jest / staje się ~wa ni ma / ni ma ju / ni mómè** ò czim gadac

bezprzedrostkowy *ad* jęz bezprzedrostkòwi

bezzprzewodowy *ad* bezprzewòdowi; *ew.* bez przewodów (kablów *a.* rér(k)ów) doprowòdzającèch energiã czè palèwò

bezzprzyczynowy *ad* bezprzèczènowi; *ew.* przèpòdkkòwi, bez przèczènè, sòm ze se *Por.* **samoczynny**

bezzprzyciskowy *ad* jęz nieakcentowóny (*Gò*), bezprzècèskòwi, bezprzèzwākòwi

bezzprzykładnie *adv* nadzwèczajno, wèjątkòwò; *ew.* niepòrównywalno || -nie

bezzprzykładny *ad* nadzwèczajny, wèjątkòwi; *ew.* niepòrównywalny, smiafi, niespòtikóny, rzòdczi

bezzprzymusowy *zob.* **nieprzymusowy**

bezzprzytomnie *zob.* **nieprzytomnie**

bezzpylny *zob.* **bezzpyłowy**

bezzpyłowy *ad* bezkùrzowi, bezpichòwi; *ew.* niekùrzący, bez kùrzu, bez pichù

bezzradnie *adv* bezradno || -nie; *ew.* niezaradno, niepòradno

bezzradność *f* bezradnosc; *ew.* niezaradnosc, niepòradnosc *f*

bezzradny *ad* bezradny; *ew.* niezaradny, niepòradny; **być zupełnie ~m** bëc czèsto bezradny, nijak ni mòc so dac z czims radè, ni miec niżòdny radè na cos; nie wiedzec so niżòdny radè; *ew.* nie bëc w stanie (*ew. niem.* w sztãdze) so pòmòc / pòradzèc; nie dac so z czims radè; ni miec mòcè / sèfè (na cos / doc czegòs); bëc za słabi, zèbè so wèkònac

bezzrdzeniowy *ad* *tech* bezdrzèniowi

bezzrdzemy *zob.* **bezzrdzeniowy**

bezzrękanik *m* bezrākòwk *m* {‘bezzrākòwk’ = a) *sèczenka bez rākòwów*; b) *liwk*; c) *westa (cwéterk bez rākòwów)*}

bezzręki *ad* bezrāczny, bez (jedny) rāczni; **człowiek** ~ człowiek bez (jedny) rāczni (*a.* bez rāk / rāków), rākòwk (*Sy*), czicza, *żart* rākòla, łapka *m* {‘czicza’ - *od*: czikc || cziks, *pol.* *kikut*}

bezzrobocie *n* bezrobòcé *n*

bezzrobotny *ad* bezrobòtny, niezatrudniony, bez robòtè / zajācégò / zatrudnieniégò

bezzrogi *ad* bezrodzi (*Lz*), bezrożny, bezrogòwi, gòmułi || gòmòłi *arch* (= *dost.* gòłi), *żart* łèsy; **krowa ~ga** mèka, czikca *f*, krowa bez rogów, krowa bezrog(òw)ò / *żart* łèsò / *arch* gòmòłò || gòmùłò {‘czikca’ - *od*: czikc || cziks, *pol.* *kikut*}

bezzrolny *ad* bezrolny bez zemi, bez role, bez pòla, *żart* bez mòrgów

bezzrozdźwięku *zob.* **chylkiem**

bezzrozumność *f* nierozèmnota, bezrozèmnosc || -nota *f*; *ew.* nierozwòga || -znosc, nierozèm, niemādrosc, gļèpòta

bezzrozumny *ad* nierozèmny, bezrozèmny; *ew.* nierozsādny, nierozwòżny, niemādri

bezzruch *m* bezrèch *m*, stojeniè *n* (stojeniè w mòlu, stojeniè sztèl); *Tr*: nierèszèzna *f.* *Por.* **zastój, stagnacja, martwota, marazm**

bezzrybie *n* bezrèbiè (*Gò*) *n*, bièda *f*, brak rib || rèbów; *ew.* jòchim *m* {‘jòchim’ *dost.* = *bièda na przedeżniwkù*}; **na ~biu i rak ryba** na bezrèbim i rek je rëbą (abò: „i rak je rëbą” (*Gò*) {‘rak’ = *pòslòd, téz*: *drobné rëbè*}; w bièdze wszètkò szmakò; ò cemnicą to chòc strèpiałè drzewò swiècy; *ew.* czej sã i mò co sã lubi, tej sã lubi, co sã mò

bezzrybny *ad* bezrèbny

bezzład *m* bezzład (*Lz*), niepòrządk, nierząd (*Gò*) *m*, bezzładzëzna (*Tr*), rozwòlò, swawòlò *f*. *Por.* **anarchia**

bezzładny *ad* bezzładny (*Lz*), bez pòrządkù, rozwòlny, swawòlny. *Por.* **anarchiczny**

bezsenie *adv* bez spaniò, bez spikù; **spędzić noc** ~ nie spac / ni miec spóné w nocé

bezsenność *f* bezspik (*Tr*) *m*, biéda (*a.* kłòpòtè, trudnosc) z ùsnieniem, niemòżnosc ùsnieniò (*a.* spaniò); **on cierpi na** ~ òn ni mòże spac (w nocé), òn mò trudnosc z ùsnieniem; *ew.* òn cerpi na bezspik

bezseny *ad* nieprzespòny, bez spaniò, *Tr:* bezspikòwi, bezspòwny; ~ **noc** nieprzespònò noc, noc bez spikù / bez spaniò / bez zmrużeniò òka

bezsens *m* bezsens / bezszék (*Tr*) *m* - **1.** bezcélowòsc, brak célu zëcégò, jałowòsc / próżnosc / marnosc / nadaremność / beznòdzeja, beznòdzejnosc *f*, zwątpienié, zniechãcenié *n*, ùtrata wiarè we wszètkò, pesymizm / glãbòczy pesymizm *m* [Òbjawiła sã ji tedè jałowòsc / beznòdzeja zëcégò *a.* jaczégòkòlwiek dzejaniò / jaczikòlwiek robòtè / pròcè. *Gò*]; **2.** brak célu / sensu / logiczi / székù / planu / pòrządkù mësłowégò (*a.* w mëszeniu); niepòrządk / bałagan mësłowi; *ew.* nielogicznosc *f*, pòmieszanié różnèch (rozmajitèch) rzeczy, *ekspr* pòmieszanié z pòplãtaniem; *ew.* bezmëslnosc || -nota *f.* *Por.* **absurd**, **bezcelowość**, **bezkuteczność**

bezsensowność *zob.* **bezsens**

bezsensowny *ad* **1.** bezsensowny, nielogiczny, bezplanowi, pòmieszòny, bezszèczny *Tr*, bezmëslny, głupi; bez cwékù / sensu / székù / logiczi / planu / pòrządkù mësłowégò. *Por.* **absurdalny**, **2.** *zob.* **bezcelowy**. *Por.* **bezkuteczny**, **beznadziejny**, **daremny**, **niepotrzebny**

bezsilnie *adv* bez mòcè / sèlè / *arch* dòdżi; *ew.* mglejowato, bezchwatno *Tr*, tãpò, niedòżno *arch* (niepòradno, niezdarno). *Por.* **bezwładnie**, **bezkutecznie**

bezsilnikowy *ad* bezmòtórny, bezmòtorowi, bez mòtóru

bezsilność *f* nimòc || nimòta, niedòga *arch*, słabòsc || -bòta, zmòlklèna *Tr* (= òdrãtwienié *n*), bezchwatnosc *Tr* *f*, bezchwat *Tr* *m*, òsłabienié, òdrãtwienié *n*, brak (*a.* niedostatk) sèlè / mòcè [Takò niedòga mie ògarnãła. Takò nimòta miã schwòcèła. Jakòs chëra, jakòs niedòga rzucèła gò na lózkò. Czèjã w sobie dzywnã niedògã, nawetka mëslec mie sã nie chce. - *Sy*]. *Por.* **bezwład**

bezsilny *ad* **1.** słabi, òsłabli, òsłabiony, bez mòcè / sèlè / *arch* dòdżi; *ew.* pòdùpadli na sèlach, ledwò zëwi, napòl zdechli, czèsto baf; *ew.* *karc* bét; **2.** zasłabli, zemglałi, òmglałi, zmetlałi, mer, met || mét, szlap (czèsto mer / mét / szlap); *ew.* mglejowati, bezradny, niedòżny *arch* (*Sy*) {‘niedòżny’ = a) *bez* sèlè; b) *niepòradny*, *niezdarny*}. *Por.* **bezwładny**

bezskrzydły *ad* bezskrzidli (*Lz*), bezskrzidłowi

bezkutecznie *adv* bezskùteczno || -nie, nieskùteczno || -nie, daremno, próżno (*a.* nadaremno, na próżno, na darmò), bezzwënégòwò (*Tr*)

bezkuteczność *f* daremność || -nota, próżnosc, bezskùtecznosc, nieskùtecznosc, bezzwënégà (*Tr*) *f*

bezkuteczny *ad* daremny, próżny, bezskùteczny, nieskùteczny, bezzwënégòwny (*Tr*), bez skùtkù (*a.* skùtków), bez zwënédzi *Gò* {‘zwënégà’ = *pol.* a) *sukces*; b) *czł. zaradny*, *żorgalny*}. *Por.* **nieudany**

bezsłoneczny *ad* bez słuńca, bezsłuńcowi *Tr*; *ew.* kòmùdny, pòchmùrny, szari, (s)mrocny, cemny, zadòczny = mglèsti

bezsponie *adv* niewątplëwie, bezspiérno (*Tr*), bezsprzèczno (*Gò*); *ew.* na pewno, bez wątpieniò / przékòwaniò, stanowczo, smiało, łatwò || lótwò || lótwie, letkò

bezsponność *f* pewnosc (czegòs), gwësność || -nota, niepòdwòżalnosc (czegò) *f*; *ew.* *Tr:* bezspiérnosc || -nota, bezprzékòwnota *f*

bezsportny *ad* niewątplëwi, bezspierny (*Tr*), bezsprzeczny (*Gò*); *ew.* pewny, gwësny, nie do pòdwòzeniô, niepòdwòżalny

bezsprzecznie *zob.* **bezsportnie**

bezsprzeczność *zob.* **bezsportność**

bezsprzeczny *zob.* **bezsportny**

bezstronnie *adv* bezstronnie || -nno, sprawiedlëwie, bez òpòwiedzeniô sã za jedną ze strón; *ew.* nieza(nô)leżno, òbiektywno

bezstronność *f* bezstronnosc, sprawiedlëwòsc || -wòta, nieòpòwiòdanié sã za jedną ze strón, niepòpiéranié (nieprzéchilanié sã do) jedny ani drédzi (niżódnny) stronë; *ew.* nieza(nô)leżnosc sądu

bezstronny *ad* bezstronny, nieza(nô)leżny; *ew.* sprawiedlëwi, òbiektywne; *ew.* bezjinteresowny

bezystylowy *ad* bezstylowi, niestilowi, nie ùtrzymóny w niżódnym stylu; *ew.* bez swòjégò stylu / charakteru, mało apartny; *ew.* szari, niewërózniający sã niczim (niczim òsoblëwim). *Por.* **banalny**

bezszelestny *ad* bezszemarny, bezgłosny, cëchi, cëchùchny, cëchùtinczi; *ew.* wëglëszony

bezsnieżny *ad* bezśnieżny, bezśniegòwi

bezswiadomy *zob.* **bezwiedny**, **nieświadomy**

beztalencie *n* **1.** człowiek bez talentu / bez szëkù do cze - niezdara, niezdarzëlc, niezglòza (*Sy*), drewniòla *m*, niezdarzëskò *n* {‘drewniòla’ = człowiek *tãpi*, mało *pòjãtny*}; *por.* **niedołęga**; **2.** brak talentu do czegò, nieùmiejãtnosc; *ew.* niezdarnosc *f*, niezdarzëlstwò *n*

beztarciowy *ad* bezcérny; *ew.* bez cercò || cercégò

beztendencyjny *zob.* **nietendencyjny**

bezterminowo *adv* bezterminowò, na czas nieòkreslony / nieògrańczony

bezterminowy *ad* bezterminowi [Bezterminowò pòżyczka. Bezterminowi ùrlop. - *Gò*]

beztlenowiec *m*, ~**wce** *pl biol* beztlenówc *m*, *pl*: beztlenówce - òrganizmë (ziwiątko, np. niechtërne bakterie i robòczi), jaczé mògã žëc bez tlenu [tëch beztlenówców]

beztlenowy *ad* beztlenowi

beztłuszczowy *ad* beztłuszczowi

beztreściowy *ad* mówiący ò niczim, niewòrtny (*a.* małowòrtny), bez glãbszi mëslë / deji; *ew.* wëczeczniãli (wëczeczniãli jak wrëk – z wiërchù skóra a bënë pùsti), jałowi, wëjałowiony, pùsti, próżny, snòdczi, baro rozceńczony / rozwòdniony, przepleskòtóny

beztreściwy *ad* jałowi, wëjałowiony, przasny *Sy*, chùdi, niepòkrzëсны *Gò*, niepòżëwny *Gò*, nicwòrtny / bez wòrtnotë jakò jòda (*a.* žercé dlò zwierzãt), bez wòrtnotë òdżiwczzi; *ew.* mało pòkrzëсны [Ta krowa zjé to przasné sano, ale mòcë òno nie daje. *Sy*]. *Por.* **beztreściowy**

beztroska *f* beztroska; *ew.* letkòmëslnosc || -nota *f*, nieprzejmòwanié sã niczim, žëcé bez kłòpòtów, letczé žëcé; *por.* **radość**

beztroski *ad* beztroszczi; *ew.* letkòmëslny, bez trosków / kłòpòtów. *Por.* **radosny**

bezuchy *ad* bezùszzi, bezùszny, bez ùszu

bezuczuciowy *ad* nieczuñi, niewrazlëwi, òschli, zëmny, òbòjãtny, bezwseczëcowi (*Tr*), bez wseczëców

bez ustanku *zob.* **bezustannie**

bezustannie *ad* wcyg, jednym cëgã, jedną hają, bez przerwë, bez ùstankù || -ónkù, bez przestankù || -ónkù, / kùńca, bez przerwë, wiedno (wiedno wkól), całi czas, dërch (dërch cu, dërchacu) *niem.*, nie(ò)przestòwno *Tr*, nieprzeriwno *Tr* [Òn le wcyg /

jednym cëgã gòdòł, nikòmù sã nie dòł przegadac. Gò Latos padò (*padò deszcz*)
jedną hajã. Sy]

bezustanność *f* jeden cyg, nieprzerwóny / nieùst(òw)ający cyg *m*, stałosc; *ew.* nieskùńczonosc, *Tr:* nie(ò)przestòwnota, nieprzeriwnosc *f*

bezustanny *ad* stałi, nieùst(òw)ający, niekùńczący sã, *Tr:* nie(ò)przestòwny, nieprzeriwny, bezùstónkòwi; *ew.* nieprzerwóny, wiedno równy, długòtrwałi

bezużytecznie *adv* bez pòżètkù, na próżno, na darmò, nadaremno, bezùżèteczno || -nie, nieùżèteczno || -nie, nieprzèdatno

bezużyteczność *f* bezùżètecznosc, nieùżètecznosc, nieprzèdatnosc *f*, brak pòżètkù

bezużyteczny *ad* bezùżèteczny, nieużèteczny; niepòtrzebny, nieprzèdatny, bez pòżètkù; *ew.* zrobiony (*a. np.* stojący / leżący) na próżno / nadaremno; ~**na rzecz** doniczèzna *f.* *Por.* **bezwartościowy**

bezwartościowość *f* bezwòrtnosc (*Gò*) || -tnota (*Tr*), nicwòrtnota (*Gò*), lëszèzna, marnosc; *ew.* bëlejãkòsc *f.* *Por.* **tandetność**

bezwartościowy *ad* nicwòrtny, bezwòrtny || bezwòrtoscowi, bez wòrtoscë || bez wòrtnotë, do nicze(gò), nidocz || nidocze || nidoczegò, lëchi, bële jaczi, marny, niczny *arch* (*Sy*); *ew.* niepòtrzebny, próżny, (na)daremny [Ta jegò robòta je nicznò. *Sy*], *žart vulg:* do piardu, gówniany; **człowiek** ~ nicwartëlc, nicwòrtała, niweka *m*; **rzeczy** ~**we** rak *m*, plewë *pl*, plewizna *f* (*por.* **badziewie, lichota, tandeta, rupiecie**). *Por.* **jałowy**

bezw warunkowo *adv* kònieczno, bez wzglãdu na cokòlwiek / na wszètkò; co bë nie bëło / jak bë nie bëło; *ew.* bezwarënkòwò (*Gò*), bezzastrzegòwò (*Tr*), bez stòwianiò wstãpnëch warënków / zastrzegów

bezw warunkowy *ad* bezwarënkòwi, bezzastrzegòwi, nie ògrãnczony niżòdnyma warënkama *ew.* całkòwiti [Bezwarënkòwi (wrodzony) òdruch. Całkòwité òddanië / pòslëszèństwò. - *Gò*]

bezwąsy *ad* bez wåsów, bezwąsy, bezwåsowi; *ew.* ògòlony

bezwiednie *adv* bez swòji wiëdzë, bezwiëdno, niewiedzącë, nieswiadomie; *ew.* bez pełny swiadomòscë, nieùmëslno, niechãco

bezwiedny *ad* bezwiëdny, nieswiadomi; *ew.* nieùmëslny, niechący; *ew.* òdruchòwi

bezwład *m* (*med a. przeni*) bezwłòd *m*, bezwładnosc *f* (- *Gò*) [tegò bezwładu, ti bezwładnoscë]; *ew.* bezchwat (*La*), zmòłk || mòłk *arch, lok:* trãtwiet *m* || trãtwiec *lok f*; metlëzna, zmòłkòsc *neol*, martwiejò, drãtwizna, nimòc || nimòta, niedòga *arch f* (= brak mòcë / sëlë); *ew.* rezygnacjò, niechãc, òtãpiałosc, òsowiałosc, jinerccjò *łac f*, òdrãtwienië, zniechãcenië, òtãpienië *n* {‘bezchwat’ - *por.* ‘chwat’ = *pol. siła, zręczność*; ‘trãtwiet’ *m* || ‘trãtwiec’ *f* = *pol. bezwład, bezsilność, porażenie*; ‘nimòc’ || ‘nimòta’ = *pol. niemoc*; ‘metlëzna’ = *òmglenië, pol. mdłości, nudności*} [Takò martwiejò / drãtwizna mie wlazła w kark, że ni mògã głowã òbracac. Takò niedòga mie ògarnãła. Jakòs chëra, jakòs niedòga rzucëła gò na łózkò. Czëjã w sobie dzywnã niedògã, nawetka mëslec mie sã nie chce. Jò leżòł na ciardim i mie zmòłk wszedł w nogã. Mie takò trãtwiec (*a. taczi trãtwiet*) dokùczò w karkù, to pewno bądze deszcz. – *Sy* Rząd w naszym państwie zachòwùje sã, jakbë cerpiòł na jakã drãtwiznã / martwiejã / jakbë bëł ògarniony drãtwiznã / martwiejã / niedògã / òdrãtwienim / jakbë bëł szlachã rëszony. *Gò*]; **siła** ~**du, bezwładności (inercji)** sëła / mòc bezwładnoscë (*Gò*), sëła jinerccji; *ew.* sëła / mòc roznëkù / rozpãdu / szwagù, mòc roznëkòny masë / roznëkònégò cãżòru. *Por.* **bezsilność, apopleksja, marazm**

bezwładnie *adv* bezwładno || -nie (*Gò*), bezchwatno (*La, Tr*). *Por.* **bezsilnie, bezwładny**

bezwładność *zob.* **bezwład**

bezwładny *ad* bezwładny (*Gò*), bezchwatny *neol* (*La, Tr*); *ew.* zmetłafi, zasłabfi, òmglafi *a.* zemglafi; *ew.* czësto zdrãtwiafi / zmòłki (zdrãtwiafi, zesztwniafi), bez czëcégò, zmògli, òklapfi, bez mòcë / sëlë / chwatu / *arch* dôdzi; jak martwi {‘zmetłafi’ = a) òstablfi, zemglafi; b) zwiãdłfi; ‘zmògli’ = *pol.* przesilony, przeforsowany}. *Por.* **bezsilny, nieruchomy, sztywny**

bezwłasnowolny bez swòji / włòsny wòlë. *Por.* **ubezwłasnowolniony**

bezwłosy *ad* bez włosów, bezwłosy, bezwłosowi, gòli, łësy

bezwodny *ad* bezwódny, bez wòdë; *ew.* sëchi, pùstinny

bezwodzie *n* môl sëchi / bez wòdë; bezwódny môl; *ew.* pùtiniò, pragnica (zemia piòszczëtò, sëchò), *żart* sahara *f*

bezwolny bezwòlny, bez wòlë; **człowiek** ~ zatanuszka, stójmack (= gapa, czapa, niezdara) *m*, *Tr*: bezwòléwc *m*

bezwonność *f* bezwònnosc, bezwòniò *f*

bezwonny *ad* bezwònny, bez wòni / pòchë, nie pòchnący za niczim, bezpòchòwi (*Tr*); *ew.* czësti

bezwstyd *m a.* ~ność *f* bezwstëdnosc || bezwstidnota, niewstëdnosc || nie(wë)wstidnosc, bezsromòtnosc, niesromòta; *ew.* rozpùsta *f*

bezwstydnic *f* bezwstëdnica || bezwstidnica, niewstëdnica, bezsromòtnica, niesromòtnica *f*

bezwstydnie *ad* bezwstëdno || -stidno, nie(wë)wstëdno || -stidno, bezsromòtno, niesromòtno || -tnie, niesromno, bùten szëkù. *Por.* **bezczelnie, cynicznie**

bezwstydnik *m* bezwstëdnik || bezwstidnik, nie(wë)wstëdnik, bezsromòtnik, niesromòk *m*

bezwstydny *ad* bezwstëdny || -stidny, nie(wë)wstëdny || -stidny, bezsromòtny, niesromòtny, niesromny

bezwyczajkowo *adv* bez wëjimkù / wëjatkù, bezwëjimkòwò, bezwëjatkòwò

bezwyznaniowiec *m* bezbòżnik, bezwiarnik *m*

bezwyznaniowość *f* bezbòżnosc, bezwiara *Sy*, bezwiarnota *Tr* *f*

bezwyznaniowy *ad* bezbòżny, bezwiarny, bez wiarë, niereligijny

bezwzajemnie *adv* bez wzajemnoscë || -notë, bezwzajemno; *ew. neol*: bezwzòjno (*Tr, La*)

bezwzajemny *ad* bezwzajemny; *ew. neol*: bezwzòjny

bezwzględnie *adv* bez wzglãdu na cos, bez wërozëmiałoscë, bez wërozmieniò || -niégò, niewërozëmiałoscë, bezwzglãdno; *ew.* òstro, òkrutno, bezlëtosno, niemilòserno

bezwzględnosc *f* niewërozëmiałosc *f*, brak wërozëmiałoscë / wërozmieniégò, bezwzglãdnosc

bezwzględnny *ad* **1.** *fiz* absolutny; **temperatura ~nego zera** temperatura absolutnégò zera; **2.** niewërozëmiałoscë, bez wërozëmiałoscë, bez wërozmieniò || -niégò, bezwzglãdny; *ew.* ostri, òkrutny, bezlëtosny, niemilòserny. *Por.* **obojętny, absolutny**

bezzałogowy *ad* bezzałogòwi, bez òbsadë, bez lëdzy

bezzasadnie *zob.* **bezpodstawnie**

bezzasadność *zob.* **bezpodstawność**

bezzasadny *zob.* **bezpodstawny**

bezzęb(n)y *ad* bezzãbny, bezzãbòwi; *ew.* bez zãbów. *Por.* **szczyrbaty**

bezzwłocznie *adv* zarò, z môla, òd razu || dorazu, natëchmiast, natëchstopach; *ew.* w òkamërgnienim || w òkamërgniãcym / w mërgnienim òka, w jedny mërdze, w mòmence, w jednym sztërkù, *lok* anipëtòj; *ew.* z pòspiechã, *żart* galopã [Kònie bëfë dorazu zdrów jak krzem. *Sy*]

bezzwłoczny *ad* natëchmiastowi, chùtci, òd razu wëkònóny / zrobiony

bezzwrotny *ad* bezzwrotny, nie do òdd(òw)aniò
bezzenny *ad* niezeniałi; *ew.* kawalersczy (*a.* stòrokawalersczy), samòtny, sòm
beżeństwo *n* niezeniałosc, beżeńba *f*; *ew.* żecé w stanie kawalersczim
beż *m* beż, kòlor płowi, kòlor / farwa kawé z mlékã
beżowy *ad* beżowi, płowi, żòłtawòszari, żart kawa z mlékã
bęben *m* 1. bāben || *lok* bābel, *zdr* bābenk || *lok* bābelk *m*; **w kształcie bębna** na sztòłt *a.*
w fòrmie bābna || -bla. *Por.* **bębnić, bębnienie**. 2. *zob.* **bachor**
bębenek *m* bābenk || *lok* bābelk; ~ (*pl* ~ki) **w uszach** ùszny / słèchòwi bābenk, ùsznò /
słèchòwò membranka / mǎcherzënka, *pl*: bābenczi (membranczi / mǎcherzënczi
słèchòwé) w ùszach
bębenkowy bābenkòwi || *lok* -lkòwi; ~**wa (uszna) błona** *an* bābenkòwò (ùsznò)
mǎcherzënka / membranka
bębnowy *ad* bābnowi || *lok* -blowi; **membrana** ~**a** membrana (*ew.* skóra) bābna /
bābnowò
bębница *f* wet wzdǎcé (òstré / mòcné / wiòldzé wzdǎcé), òstrò *a.* sèchò żaba
bębnić *v* bābnowac, bābnic, bāblotac; ~ **na fortepianie** bābnowac / waléc / bùgrowac na
klawirze
bębnienie *n* bābnienié, bābnowanié, bāblotanié, bùgrowanié *n*
bęc! *int* bół!, róbół!, bùch!, rims!, czaps!, ùbùdó!, bóms!, bac! pras!
bębnista *zob.* **perkusista**
bęcnać *v* ùpadnać, zwrócéc sǎ / przewrócéc sǎ, wéwaléc sǎ, grzimnać, rimsnać; ~ **kogo**
kògòs ùderzéc, trzasnać, grzimnać, walnać
bęcwał *zob.* **głupek**
będący *ad* ten, co je / béł; **będący przedmiotem dyskusji** òmòwióny, diskùtowóny; *ew.*
ten, co je / béł (*a.* to, co je / bëło) przedmiotǎ / tematǎ diskùsji (rozmòwé / spiérczi)
bękarci *ad* bāksowi, bāksów, bākartowi || -tów
bękarstwo *n* bāksowi(z)na *f*, bākarctwò *n*
bękart *m* bāks, bākòrt; *ew.* nalòzk (*pol.* *znajda*), król *m* [Ta sǎ spòdzéwò króla. *Sy*]
biada! *int* biada! *ew.* sromòta! [Biada temù dwòrowi, dze dobòdò krowa bùłowi. *Lz*
Biada (*biada* ?) temù dwòrowi, dze dobòdò krowa wòłowi. *Ra* Biada dwòrowi, dze
krowa dobòdò wòłowi. Biada, biada, dze pón z dżada. - *Sy*]; ~ **zwycięzonym!** biada
(*ew.* sromòta) przegrónym / zwęcǎżonym, biada tima, co stracèłé; ni ma lètoscé dlò
pòkònónèch; *ew.* niech drżǎ (ze strachù) przegróny (ti, co stracèłé / przegrelé wòjną
/ bitwǎ / walkǎ)
biadać *v* wébòlewac, narzekac, jiscéc sǎ; *ew.* lamentowac, jamrowac, jazgòléc, skòléc,
chlèchac, jǎczéc, płakac
biadanie *n* narzéczka, wèrzéczka, narzékanié, wébòlèwanié, jazgòlenié *n*, jǎk, płacz *n*
[Móm twòji wèrzéczci / twòjégò narzékaniò pò ùszé. *Sy*].
białaczka *f* med schniączka, białaczka *Lz* *f*
białawie białawie || -wò || biòławato [Duné (*wëdmë*) sklëniatè białawie we widu
ksǎżëca. *Lz*]
białawość *f* białawòsc, biòławatosc, bladosc *f*
białawy *ad* białawi, białasy, biòłowati, nié czèsto biòłi, bladi; **(naj)bardziej** ~ (nò)barzi
białawi
białko *n* biòłtkò *n* || biòłtk *m* (*lok*: biòłatk, biéłk *m*) [W jaju, co mò wiele biòłtka, mało
je żòłtka. Wiele biòłtka, mało żòłtka (*krowa, co wiele rëczi, mało mléka daje*). - *Sy*];
~**ka oczu** biòłtka (òcné biòłtka) [Przewracac biòłtkama. Bòłǎ ce òczé, że mòsz tak
biòłtka zapòloné? - *Sy*]
białkomocz *m* biòłtkòszczënë *pl*
białkowaty *ad* biòłtkòwati

białkowy *ad* biôłtkòwi
biało *adv* biôło; **(naj)bielej** (nô)bieli *a.* (nô)barzi biôło; **malować na** ~ malowac na biôło, bielęc; ~ **ubrany** biôło òblokłi / òbùti / przëdodzóny
białobrody *ad* biôłobrodi, biôłobrodowi; *ew.* sëwòbrodi, z biôłą (*a.* sëwą) brodą
białodrzew *m bot* strzébrnô papla (*Tr*)
Białogard *m geo* Biôłogard *m*
białogłowa *f* białka, niasta || niewiasta *f* [Białka sobie fartuch przëpòlëta (*ò przëpòlony pòtrawie*). Jegò białka doma bùksë nosy (*òna doma rządzy, górëje nad chłopã*). *Sy*]; **należący do** ~wy białgłowsczi. *Por.* **kobieta**
białogłowy *ad* biôłogłowi, jasnogłowi (jasnowłosy); **chłopak / mężczyzna** ~ bielin, bielis, biél, biéla, *żart a.* *złośl* szëmel *m*
białolicy *ad* biôłolicy; *ew.* bladi, jasny na twarzë / gãbie
białomleczny *ad* mlécznobiôłi / biôłomléczny, biôłi jak mlékò
białonakrapiany *ad* biôłonakrôpióny, z biôłima kropkama, w biôłé kropczy / pónktë
białonogi *ad* biôłonożny, z biôłima nogama
białooki *ad* biôłòdçi || -czny, z biôłima òczama, ò biôłëch òczach
białopióry *ad* biôłopiór(ow)i, z biôłima piórama, ò biôłëch piórach
Białorusin *m* Biôłorusk *m*
białoruski *ad* biôłorusczi
Białoruś *f* Biôłorusjò || -sëjò *a.* Biôłoruskò *f* [ti –s(ë)ji / -sczi]
białoskórnia *f* dżerbòwniò zamszu
białoskórnictwo *n* dżerbòwizna zamszu
białoskórnik *m* dżerbòwnik zamszu
białość *f* biôłosc, biél *f*; **rozpalony do** ~ści rozpòlony do biôłoscë / do biôłégò. *Por.* **biel**
białowłosy *ad* biôłowłosy, z biôłima włosama, ò biôłëch włosach. *Por.* **blondyn, blondynka**
białozór *zob.* **krzeczot**
białożółty *ad* biôłożółti
biały *ad* biôłi; *ew.* jasny, widny, bladi; **(naj)bielszy** (nô)bielszi *a.* (nô)barzi biôłi; **broń** ~ła òstrò brón; ~ **chleb** biôłi (pszény) chléb; ~ **mróz** sëwi mróz; **wiersz** ~ biôłi wiersz (*Tr, La:* biôłò wiérzta), wiersz bez rimù; **w** ~ **dzień** w biôłi / widny dzëń, na biôłim / widnym dniu
bibelot *m* bibelot *m*, czaczkò *n*, rzecz do òzdobë, òzdóbka {‘czaczkò’ = *dost.* a) *sztëk skła służący dżeckù za zòbòwkã*; b) *anat:* *rzepka / jabkò w kòłanie*}
bib(k)a *f* bibka, pòpijochka *f*, pòpitkù *n* *Tr*, spòtkanié przë bùdelce
Biblia *f* Bibliò || Biblëjò [ti –blii || -blëji] *f*
biblijny *ad* biblijny
bibliofil *m* bibliofil *m*, lubiéc ksążk, zbiéròcz ksążk
bibliofilstwo *n* bibliofilstwò *n*, zamiłowanié do ksążk, zbiéranié ksążk
bibliograf *m* bibliograf *m*
bibliografia *f* bibliografiò *f*
bibliograficzny *ad* bibliograficzny
biblioteczka *f* biblioteczka *f*
biblioteczny *ad* biblioteczny
biblioteka *f* biblioteka *f*, *Km:* ksążnica *f* {‘ksążnica’ *Ma w zn. pol. ksiegarnia*}
bibliotekarka *f* bibliotekòrka *f*
bibliotekarski *ad* bibliotekarsczi, bibliotekòwi
bibliotekarstwo *n* bibliotekarstwò *n*, biblioteczëzna *Tr* *f*
bibliotekarz *m* bibliotekòrz *m*

bibosz *m* pijôk, pita, złâpa, złâpk, òchlapùs, kòrnusòk *m*

bibuła *f* bibùła, *Tr*: namikòcz, sèszòk *m*

bibułka *f* bibùłka, cenëchny papiór; ~ **marszczona** bibùłka marszczonò / zmùrglónò / pòmòrlonò (ùziwónò do òzdobów, sztëcznëch kwiatów); ~ **do papierosów** blëtka *f*, lëstk / papiór do cygaretów

bicie *n* bicé; *ew.* walenie, łojenie, rzniãcé, lëmienie, prëczkòwanie *n*, rzniãtka *f*; ~ **bydła** rzniãcé / szlachowanie bédła; ~ **świń** bicé / szlachowanie / kłócé / zarzinienie swiniów; ~ **gęsi** ùpchłënë *pl*, kłócé / ùpichanie gąsy; ~ **fal morskich** pãcanie / walenie / rozriwanie sã mòrszich wałów; ~ **monety** bicé mònetë *a.* dëtka; ~ **pulsu**, **serca** bicé pùlsu / serca; ~ **się na pięści** piscowanie, bicé sã na piscë *n*; **skłonny do ~cia** chùtci do bicò, òszlapsóny, mëzny [To je òszlapsóny / mëzny strëch. *Gò, Sy*].
Por. **chłosta**

bicz *m* bicz, batug (*zdr* batuzk), kòrbòcz || kòrpëcz, *lok*: kańczuk, rzëpc *m*, dëga, péda, lola *f*; *ew.* *w zn.* *kij*; *czij*, szlig, *lok* szmòk *m*, szmitka *f*; *różga*: różga, hajka, chabina *f* { 'péda' *in* = a) ògón; b) stòrò gās; c) stòrò krowa; 'lola' = *bicz krącony*; *in* = a) *knaga*, *krowa*; b) *rozpùstnica*; – *por.* *lòla* = *glupk* } [tegò bicza / batuga / kòrbacza || -pëcza / kańczuka / szliga / szmòka; ti dëdzi / pédë / lolë; Chto pògóniò kònia ówsã, mòże bicz òstawic doma. Bez chãcë lëchò bicz ùkrãcëc. Të ju dlugò nie òberwòł rzëpcã. Z czaplëwinë (*ze sycënë*) dzecë robiã sobie mùce, szable, kòrbacze, kùkùczci. – *Sy* Rznãł chłopa kańczukã przez łeb. *Lz*]; **z ~a trzaskać** pãcac || pãkac batugã; **jak z ~a trzasnął** *zob.* **bezwłocznie**; ~ **z piasku ukrećić** batug z piòskù ùkrãcëc, zrobic cos z bële czegò / cos z niczegò; ~ **kręcić na kogo / na siebie** batug (*a.* bicz) krãcëc (*a.* skrãcëwac) na kògò / na siebie; *ew.* ùprawiac / szëkòwac / spòsobic sã na kògò; ~ **boży** bòzi batug / bicz. *Por.* **batog, kij**

biczować *v* biczowac, bic, różgòwac, batożëc [Pana Jezësa biczowelë. *Gò*]

biczowanie *n* biczowanie; *ew.* batożenie, różgòwanie *n*

biczowany *ad* biczowóny. bitì, różgòwóny (bitì różgama), batożony (bitì batugã)

biczownik *m* biczownik; *ew.* batożnik, różgòwnik *m*

biczysko *n* (*trzonek bata*) batożëskò || batożëszcze, bicëskò || biczëszcze *n* ('bicëskò || -szcze' *in*, *ekspr.* = *bik*, *bùla*) [Chłop zaklepòł bicëska / batożëskã w òkno. *Gò*]

bić *v* **1.** bic; *ew.* *zdr do dzieci*: bijkac, bisz(k)ac); *ew.* lóc, prac, walëc, tłuc || tlec, prëczkòwac, lëmic, rznãc, draszowac, łojic, chlastac, szlapsac *arch*, czëbaszëc || czubaszëc, lipstrowac || lëpstrowac || *lok* limstrowac, pãczkòwac (= bic piscama pò głowie), *arch* łupac, *lok* maczkòwac [òn bije / leje / pierze / wali / tlecze / prëczkùje / lëmi / rznie / draszëje / łoji / chlastò / czëbaszi / lipstrëje / pãczkùje / łupie / maczkùje; Ù nas chòc nënka lipstrëje. Cëz të to dzeckò tak wiedno maczkùjesz. Cëz òn tobie zrobił, że gò zòs szlapsòsz? – *Sy* Darmò gò łojił òjc. *Lz* Të jã tak pãczkòwòł pò głowie. – *Gò*]; **bić kogo bez litości** bic bez lëtoscë / bez miłoserdzëgò, prac jak zëmnë żelazło *a.* prac a na psa zdrzec; ~ **kogo po twarzy** mùczkòwac, bic kògòs pò twarzë / *vulg* pò pëskù, *arch* mùnkòwac, łupac [Pón łupòł gbùra piscã w twòrz. *Lz*]; ~ **komu pokłony** kłaniac sã kòmùs [òn sã kłóniò]; **pioruny bijã** piorënë (*a.* grzmòtë) wałã / bijã / trzaskają; **bić / wbijać, np. gwoździe w ścianę, pale w dno rzeki** *zob.* **wbijać**; **wino ~je do głowy** wino jidze w głowã; **poty ~ją na niego** mòknie sã, pòcy sã, (z)mòklëzna / pòt na niego jidze; ~ **w oczy** wpadac w òkò, bic w òczë, pòdpadac, jaż razëc; ~ **z armat** strzelac z kanónów; **z niego ~je dobroć** pò nim / pò jegò twarzë je widzec, że òn je dobri, òd niego sëjò / bije dobroc; ~ **się z kim** bic sã / prac sã / szlapsac sã *arch* / tlec sã z kògùms / czim [Ju wa sã zòs szlapsòta. *Sy*]; ~ **się za ojczyznę** bic sã / walczëc / biòtkòwac za òjczëznã / tatzëznã; ~ **się z myślami** bëc w rozmëslach, zmagac sã / biòtkòwac sã z mësłama / łómac sã w sobie, rozmëszlac; **fale morskie ~ją o brzeg** wałë (dënëdzi || dënëszcza)

biją ò brzeg (*a.* ò strąđ / ò krôj = łąđ) / pācają / rozriwają sã / rozwôlają sã na brzegù / na strądze; dēnēdzi wałują / czadzą / wałà ò zôlój; mōrze przētlukô / tlēcze ò zôlój {‘zôlój’ – *zob.* brzeg}; **o falach:** ~ **z lekka o brzeg / łódź itp.** pluskac || *lok* plēskōwac [Mōrze / jezoro pluszcze. Mōrze plēskōwało òb noc. - *Sy*]; ~, **w zn. wymierzać karę** *zob.* **chłostać**; **2.** *w zn. promieniować, razić:* bic. razęc; **słońce / światło bije prosto w oczy** słuńce / wid bije / razy prosto w òczē; **od niego (z jego twarzy) bije posepność** òd niēgò (z jegò twarzē) bije pòsep (*m - arch*) / kòmùda / zmier’załosc [Òd tegò człowieka sóm pòsep bije. *Sy*]

bidet *m* bidet *m*, pòdmiwnica *f* (*Gò*), kápny ruczk (*Tr*)

biec *v* biegnąc; *ew.* nēkac, gnac; *ekspr:* piąc, drawōwac (*wym:* *drałewac*), żart czadzęc [Tē biegni w przódk, a jô pòbiegnã za tobã slòdē / w tēle. Mē biegniemē za pòmału. Dze tak drawùjesz (*wym:* *drałujesz*)? Terò nēkôj / gnôj / pni! – *Gò*]; ~ **za kim** biegnąc za kògùms; *rzad* (*wyrażenie myśliwskie*): łozęc za czims (za zwierzēzną, za zajcã itp.) [Pies za zajcã łoži. *Sy*]; ~ **chwilami** pòbiegiwac; **po~** pòbiegnąc, pònēkac, pògnac, *ekspr:* wēpiąc [Òn pòbiēgl || pòbiegnął / pònēkòł / pògnòł / wēpiął za nima. *Gò*]. *Por.* **gnać, pędzić, pruć**

bieda *f* biēda, *rzad:* nãdza *f*, niedostatk *m*, ùbòzstwò *n*; *lok:* biédzēszcze *n*, biēdota, biédzēzna, dżiłda, przēskrzēnica, mizerējò, mizernota || -nosc, *arch:* stròdnota, nãdzota, żôrota, lēchawizna *f*; *w zn. tarapaty:* biēda *f*, skweres *m* (*por.* **ambaras**) {‘biēda’ *in = pol. trudności, tarapaty*; ‘skweres’ - *por.* ‘skwer(osc)’; *w zn. kłopot = pol. skweres – z łac.*} [Biēda człowieka hartēje. Biēda z Jãdzą sã kòpërłã. Bieda łączy się z Jędzą. Wiòlgò nãdza panowa wtedē miedzē Kaszēbama. - *Ra* Wieselē rôz, a biēda całē zēcē / do smiercē. Òżeniła sã biēda z nãdzą. Z kùpieniem tobaczi je terò biēda (*trudnosc, kłopot*), w krómie ani w kioskù ji ni ma. - *Gò* Ù sąsądów je skweres. Na zymkù bēł skweres z bùlwama, że lēdze ni mielē co jesc. Skweres ze zētã. Ù nich je takò lēchawizna, że bē ji seczerã nie ùcał. – *Sy* Naszi biēdē mdze dżēzi jak jejich państwa. *Ra, Ce*]; ~ **na przednówku** biēda na przednówkù / przedeżniwkù; jòchim, *lok* jòchimczik *m* [Na Gòchach je wiedno jòchim. Na jòchima trzeba jesc ze trzē d(z)urē zrobic w pasu. – *Sy*]; ~**dę klepać** miec / klepac biēdã / *rzad:* nãdzã / niedostatk, zęc w biēdze / w niedostatkù; *ew.* pòzēczac na sól; **popaść w ~dę** pòpadnac w biēdã, wdostac sã w biēdã; **on popadł w ~ę** òn pòpòdł w biēdã; *fig:* czòrnò krowa kògòs bòdze; **to od ~dy ujdzie** to z biēdã (*a.* w tłokù) ùndze / sprawi; **od (wielkiej) ~dy** òd (wiòldzi) biēdē, z (wiòlgã) biēdã, na ùp(i)artégò. *Por.* **nędza, ubóstwo**

biedactwo *zob.* **biedaczyna, miernota**

biedaczka *f* biédòczka, nãdzòrka, ùbògò *f*; *w zn. osoba godna politowania:* niebòròczka, *arch* stròdnica *f.* *Por.* **nędzarka**

biedaczyna *m*; ~**czysko** *n* niebòròk, biédòk, biédka, *arch* stròdnik, żôrota *m*, niebòraczēzna *f/pl*, niebòractwò *n*; biēda z nãdzą; *ew.* *o ludziach słabych, wątłych:* biédka, *lok* lebioda, pestka, słabizna, mizeròk, mizeriò || -rējò; *w zn. chudzielec:* zmiartélc, chùdélc niebòròk *f/m*; *fig:* mizerējò z òctã; *w zn. czł. a. zwierzak zaniedbany:* zapãgżòlc *lok m* {‘niebòròk’ = *pol. nieborak*; ‘biédka’ *m = czł. zmiarti, dtrobny, słabi*} [Mùdlawòwa Anka to je rososa (*białka szerokò w biodrach*), a ji chłop to je takò biédka, taczi pajk, że òna bē gò jakò broszkã pòd brodã mògłã nosęc. *Sy*]. *Por.* **biedak, cherlak, chuchro, chudzielec, karzeł, nędzarcz, niedołęga**

biedak *m* biédòk, nãdzòrz, ùbòdżi *m*; *ew.* *w zn. biedny rolnik:* pataròk, plėwka, pēzlòk, *arch* dżiłdón *m* {‘plėwka’, ‘pēzlòk’ *dost:* *słabi gòspòdòrz a. méster*; ‘dżiłdón’ (*Gò*) – *por. nòzwėskò: Gieldon*}. *Por.* **dziad, nędzarcz**

biedka *f* biéda, dwùkólka *f*, dwakòłowi wóz [Tatk jachòł biédą do miasta. *Sy*] {*kasz.* ‘biédka’ *m* = *czł. zmiarti, dtrobny, słabi*}

biednie *adv* biédno, ùbògò, *zdr.* biédněchno, ùbòžěchno; *ew.* lěchò, bële jak, mizerno, marno, kùso, òbszcządnò, skrómnò (skapò); *ew. arch:* žòrotnò, stròdnò, niedołożnò [Le jédzta, më tu ni mómě kùso do jedzeniò. *Sy*]; **(naj)biedniej** (nò)biédni, (nò)ùbòži; *ew.* (nò)barzi biédno / ùbògò; ~ **ubraný** biédno òbùti / òblokłi. *Por.* **lichò, marnie, nędznie, ubogo**

biednieć *v* biédniec, ùbòžec; *ew.* pòdùpadac. *Por.* **nędznieć, ubożec**

biedniuchny; ~sieńki; ~uteńki *ad* biédněchny, biédněszinczi || -tinczi, ùbòžěchny

biedny *ad* biédny, ùbòdži, *zdr.* biédněchny, ùbòžěchny; *ew.* niebòraczi, *arch:* niedołożny, stròdny, žòrotny; **(naj)~jszy** (nò)biédniészi, (nò)ùbògszi || (nò)ùbòzszi; **przytułek dla ~ch** szpëtòł / przētułk dlò biédněch / ùbòdžich; *ew. lok:* babinetk *m*; **człowiek** ~ *zob.* **biedak**. *Por.* **lichy, marny, nędzny**

biedota *f* biéda, biédota, biédzězna, ùbòdžězna, pléwkòwizna, niebòraczězna, pataraczězna *f*. *Por.* **nędzarcz**

biedować *v* biédowac, žec biédno / ùbògò / nądzno / skrómnò; *ew.* biédolęc sã, miec biédã / nądzã / skweres; klepac biédã; **prze~** przebiédzęc / przebiédolęc sã, przebiédowac, przežęc jakòs / z biédą (= ledwie / ledwò)

biedronka *f* *zool* gòdzyńka, *lok:* bòrówka, bòrowiczka, bòrowiònka, bòrowò cot(ecz)ka, bòrowò mat(ecz)ka / matineczka / matuszka, kropielniczka, kropelka, krępka, makówka, makòwniczka, lètewka, lètewniczka, pòpielniczka, pòpruszka, katarinka, markòwiczka, mòtileczka, mòtileczka-pòpielecza, mòtilewka, mòtoweczka, mòrówka *f* { ‘bòrówka’ *in* = *bot* czòrnò jagòda; ‘mòrówka’ *in* *zob.* a) ćma; b) zaraza; ‘lètewka’ = a) bükwita, grėka, *pol.* gryka; b) wãps, kabòt }

biedrzeniec *pospolity m* bot biedrzón, biedrzénc, kòbëlòsz *m*

biedzić się (trudzić się, mozolić się) biédzęc sã, biédaczęc sã; *ew.* mączęc sã, szarpac sã, pieklęc sã, mòrdowac sã, *lok* tòrtolęc sã [Przē czim tē sã tu tak sóm jeden biédzysz? *Gò*]. *Por.* **guzdrać się, manipulować, męczyć się**

bieg *m* biég; *ew.* nėk, drów; *w zn. pęd:* nėk, szwąg *niem. m* { ‘drów’ = *pol.* kłus, *bieg konia* } [Gromicznò (*święto* M. B. Gromiczny) w sniegù, zymk je ju w biegù. - *Gò*]; **wprawić maszynę w** ~ pùścęc maszinã w biég; zapùścęc / roznėkac maszinã; **skłonić kogoś do ~gu** (*ew.* do szybszej pracy, rozruszając kogoś) dostac kògò na biég / na rěz (rozrězacz kògò); **sprawa jest już w ~u (toku)** sprawa je ju w biegù / tokù; ~ **życia** biég (*ew.* droga / stegna) žęcégò; ~ **historii narodu** biég historii nòrodu; **z ~iem (upływem) lat** z biegã lat, z latama / z czasã; **z ~iem czasu** z biegã czasu, z czasã, òb nen czas; ~ **spraw / interesów** biég (*a.* przebiég) sprawów / jinteresów; **skrzynia ~ów** mech skrzėnia biegów; *żart* galopkasta *f*; ~ **jałowy / luzem** mech jałowi / lózy / próżny biég (*a.* chód), **dolny ~ (np. rzeki)** dólny biég; **szybki** ~ chùtczi biég; **w pełnym ~u** w pełnym biegù; w szwągù; z całim szwągã; z całą chùtkòscã / *ew.* parã; ~ z **przeszkodami** *sp* biég z przeskòdama / *Rkj:* z zòwadama; ~**gi przełajowe** *sp* biedzi na przeszlach (*Gò*). *Por.* **bieganie, bieganina, pęd**

biegacz *m* biegòcz; *ew.* biegańc / biegas (pòsłańc, òbesłańc); [Dwaji biegaczce zaòstelė w tēle. *Gò*]; ~ **sportowy** biegòcz spòrtowi; *w zn.* zawodnik / -niczka: zawòdniczka *m*, zawòdniczka *f*; *ew.* biòtkòrz / -rka; ~ **długodystansowy** *sp* biegòcz długòdistansowi / na daleczė distanse / òdległòscė; *ew.* dalekòbiegòcz *m* (*Tr*); ~ **krótkodystansowy** *sp* biegòcz krótkòdistansowi / na krótczė / blisczė / mólė czė distanse / òdległòscė; *ew.* krótkòbiegòcz *m* (*Tr*); *w zn.* sprinter: nėkòcz (*Tr*) *m*

biegaczka *f* biegòczka *f* [Dwie biegòczczci. *Gò*]

biegać *v* biegac, *zdr* biegùlkac, biegùszkac; *ew.* drawòwac [wym: dratèwac], nèkac, gnac, piąc, paraszkwòwac, sèpac, czadzèc, dierzgnąc [Jò biegóm / biegòł. Òni biegają / biegełè. Nie biegòj tu!]. *Por.* **biec**

biegający *ad* biegający; *ew.* bieźny; **ptaki ~ce** biegòcze *pl*, bieźné ptòchè

bieganie *n* bieganié, gònienié *n*; *ew.* nèkanié, drawòwanié *n*

bieganina *f* gón, biég *m*, gòńba, gònitwa, bieganina *f.* *Por.* **bieganie, ambaras**

biegle *adv* biegle, głòdkò, dobrze, spròwno; **mówić ~ po kaszubsku** gadac głòdkò (*a.* biegle / czèsto dobrze / fèjno) pò kaszèbskù

biegłość *f* szèk *m*, wprawa, biegłosc, sprawnosc; *ew.* głòdkòsc, chùtkòsc *f*; ~ **w palcach** wprawa / szèk w pòlcach, biegłosc / sprawnosc pòlców

biegły **1.** òbeznóny (z czims), wprawiony (w cos), biegłi (w czims); **2.** znòwca *Sy*, znajòrz *Tr*, biegłi *Gò*, ekspert, ùczali *m*; ~ **sądowy** biegłi sądowi [Do ti sprawè òstòł pòwòłony biegłi sądowi. *Gò*]

biegnąć *zob.* **biec**

biegun *m* **1.** *płoz, np. przy kotysce:* biegùn, chòdòcz, *lok* kòlibnik *m* [Kòlibka mò biegùnè / chòdòcze. Kòlibnik spòdł z kòlibczy, tata pòj ùprawic. - *Sy*]; **konik na ~ach** kón / kònik na biegùnach; **fotel na ~ach** kòlibòcz, babùlc *m*; stòłk / krzasło / zèsel na biegùnach; **2.** *zob.* **wierzchowiec**; **3.** *fiz, geo* biegùn *m*; ~ **magnesu** magneticzny / magnétny biegùn; ~ **południowy** pòłniowy biegùn; ~ **północny** nordowi biegùn; ~ **ujemny** ùjemny (*a.* minusowi) biegùn; ~ **dodatni** dodatny (*a.* plusowi) biegùn; ~ **zimna** biegùn zèmna

biegunka *f med* biegùnkã, drzistówka, chilawica, *lok:* biegawica, drzèsta, driszcza, drizdówka || drèzdówka, dr(z)izdaczka, laksana, sraczka, dèrdówka, lòtòczka *f*, drobnàdrèjsich *inv* *Ja*, durszfał *niem. m* [Lèdze mają biegùnkã, a chòwa chilawicã. Ùważòj, co ce biegawica nie schwòcy. - *Sy*]; ~ **krwawa, czerwona** krwawò biegùnkã

biegunowo *adv* biegùnowò, diametralno || -nie; *ew.* czèsto (czèsto òpak / na òpak / òpaczno, czèsto jinaczi). *Por.* **całkowicie, przeciwstawnie**

biegunowość *f fiz* biegùnowòsc [Przè łączeniem akùmùlatorów trzeba dac bòczenié na jich biegùnowòsc. *Gò*]

biegunowy *ad* biegùnowi. *Por.* **podbiegunowy**

biel¹ *f* biél, biòłosc *f*, biòté *n* [Wiater dunè stroji w biél. *Lz*]; ~ **cynkowa / kredowa / ołowiana** biél cynkòwò / krédowò / òłowianò, **w ~i** na biòłò, w biòłim; *ew.* w biélè

biel² *m* biél *m* [Drzewò mò drzén i biél. Biél je na òpòł, drzén do bùdacji. *Sy*] { ‘biél’ *in.* = *pol.* a) *blondyn*; b) *wół maści płowej*; c) *grzyby koloru białego, np. pieczarka a. bełdka: biéle pl*}

bielak *m* biòłi zajc, bielèszk *Tr m*

bielarka *f* bielòrka, blékòrka *f*

bielarnia *f* bielarniò, blékòwniò *f*

bielarz *m* bielòrz, blékòrz *m*

bielec *v* bielec, robic sã biòté; *ew.* w *zn.* *łsnic białawo:* sklènic białawie [Pòla ju bielejã / zaczinają ju bielec (*żèto dozdrzeléwò*). *Gò* Jemù ju głòwa bieleje. – *Sy* Dinè (*dunè, wèdmè*) sklèniłè białawie we widu (*widze*) ksãżèca. *Lz*]; **już dzień ~leje** robi sã ju widno, to ju widnieje, to ju dnieje / switò / *lok* drzèzdzi sã. *Por.* **bielić się**

bielenie *n* **1.** malowanié scanów na biòłò, bielenié, kalkòwanié (*dosł* bielenié kalkã / wapnã) *n*; **2.** bielenié (*a.* blékòwanié) płòtna / piérzè (pòscelè, rzeczi wèprònèch) / wełnè

bielić *v* **1.** bielèc, malowac na biòłò, kalkòwac (*dosł* bielèc wapnã / kalkã) [Mè scanè bielimè / malèjemè na biòłò / kalkùjemè (bielimè kalkã, tj. wapnã). *Gò* Mè bielòrza nie zamówimè, mè sami so wèbielimè jizbè. *Sy*]; **2.** bielèc / blékòwac

plótno / wełnã [Przódë lédze blékòwelë piérzã (bielëlä jã w słuńcu, na łące, tj. na „bielawie”), dzys tegò nicht nie robi, bò są proszczi z wëbiélaczama. Gò]

bielić się bielëc sã [Bieli sã jak plótno na łące. Pòla bielã sã z daleka i wòłają jak òwce, zebë jim chto kòzëch zjãł. - Sy]. *Por.* **bieleć**

bielidło *n* bielëdło *n*, biëlc *m*

bielik (orzeł biały) *m zoo* bielón *m*, bòli òrzël

bielinek kapustnik *m ent* kapùstnik *m*, biòłożòłtawi mòtil

bielizna *f* **1.** *pranie, rzeczy wyprane, wywieszane do suszenia:* piérza || -rzò, bielëzna *f*, plóczëwò *lok n*; **2.** ~ **osobista** bielëzna, òsobistò bielëzna [Brëdnò (*a.* òtrzepónò / czòrnò / zaswinionò) bielëzna. Czëstò bielëzna. Pò bielëźnie pòznac gòspòdëniã. Sy]; **3.** ~ **pościelowa** pòscël / piérza; łózkòwò piérza, piérza z łózków, piérza do pòwleczeniò / do pòwlòkaniò; np. pòwłoczy, *zdr* pòwłoczczci, pòszwë, *zdr* pòszewczci, plòchtë || plàchtë *pl* {‘plòchta’ || ‘plachta’ = *pol. prześcieradło*}; **4.** ~ **stołowa (obrusy, serwety)** tòflòczci, òbrësë, òbrësczi, deczi, deczczci *pl*; **zmienië** ~**në** **osobistã** zmienic bielëznã (spòdnë kòszëlä / bùksë, bùksczi); **zmienië** ~**në** **pościelowã (pościel)** zmienic pòscël, *rzad* zmienic piérzã, zmienic pòwleczenië; *ew.* swiëzo pòwłëc łóзка / pierzëñë i zòglòwczci / pòdëszczci

bielízniany *ad* bielëzniany *Sy*, piérzowi *Tr* [Bielëzniané gùzë (*knappë*). Kùpiã sobie bielëzniany jedwòb w kwiòtczi do nocny kòszlë. *Sy*]

bielíznia *f* **1.** szafa do piérze, szafa do bielëznë i pòscelë; **2.** kròwczka òd (szëcò) piérze / bielëznë

bielízniarstwo *n* szëcë (*a.* wëròbianië *n* || wërób *m* / produkcjò *f*) piérzë / bielëznë; *ew.* bielëzniarstwò *n*, piérzëzna *f Tr*

bielmo *n* bielmò *n*, plewa *f*, blëszcz *m* (na òkù), *ekspr lok:* żaba (òcznò żaba, żaba na òczach) { ‘blëszcz’ *in* = *pol. człowiek a. wól patrzący spode łba*; ‘żaba’ = *pol. bielmo u ludzi i bydła – in. zob. żaba* } [Z blëszczã na òkù. *Ra* Czej żaba wlëze w òkò, tej òna zakrëje człòwièkòwi całi wid, *Sy*]; **czł. mający bielmo na oku** blëszczati *Ra*, człòwièk z plewã / bielmã na òkù [Nen blëszczati ksãdz miòł kòzanië. *Ra*]

bielony (wybielony) *ad* **1.** *o ścianach:* (wë)bielony, biòto (wë)malowóny, (wë)kalkòwóny; **2.** *o płótnie / wełnie:* (wë)bielony, (wë)blékòwóny

bieluchno *adv* bielëchno || bieluchno, bielëszincò, bielëtincò

bieluchny *ad* bielëchny || bieluchny, bielëszinczi, bielëtinczi **(naj)~szy** nôbielëchniëszci [Dobrë plótno kòsz(ë)lowé mùszci bëc bielëtinczë. - *Sy*]

bieluń dziedzierzawa *m bot* roztropòsc, òstropòsc, òstropierz *Ra*, spiãczka *f*, kadzëlnik *m*

bielutki *zob.* **bieluchny**

bierka *f* **1.** *używane w grze w „bierki” różnego kształtu patyczki (wiosła, harpuny, widełki):* biërka *f* [Pòjta, zagrajemë so w biërczi. Gò]; **2.** *zob. lewa*; **3.** *zob. pionek*

biernie *adv* biërno, pasywno, bez jinicjatiwë; *ew.* neùtralno || -nie,; **(na)bierniej** (nò)biërni, (nò)barzi biërno / pasywno; **zachow(yw)ac się** ~ zachòwëwac sã biërno / pasywno / *ew.* ùstãplëwie, bëc maò aktywnym / czinnym, ni miec jinicjatiwë, gòdzëc sã na wszëtkò [òn sã zachòwiwò]

biernik *m gr* winowòcz *m (Mc)*, czwiòrti przëpòdk

bierność *f* biërnosc, pasywnosc || -nota; *ew.* ùstãplëwòsc, òbòjãtnosc *f*, gòdzenië sã na wszëtkò. *Por.* **apatia**

bierny *ad* biërny, pasywny; *ew.* ùstãplëwi, òbòjãtny {‘biërny’ *in* = *zabiërny, òbjimny, pol. pojemny*}; **strona ~na** *gram* nasebny ùstòw (*Mc*), pasywny ùstòw (*Tr*), strona biërno Gò; **(naj)~jszy** (nò)biërniëszci, (nò)barzi biërny / pasywny *itp.*; **stan** ~ stón biërny / pasywny; **strona ~na** *gr* strona biërno / pasywno

bierwiono *n* bôl, camer, òkrãglòk, òblòk *m*; *ew.* klóba *f.* *Por.* **bela, belka, szczapa**

bierzmować *v* bierzmòwac [Biskùp bierzmùje / przëjedze bierzmòwac. *Gò*]

bierzmowanie *n* bierzmòwanié *n* [Òd bierzmòwaniò || -niégò òna ani razu nie bëła w kòscele. *Gò*]

bies *m* biés, *lok* biésëcel; ~**sy** biésë, biésowie; *ew.* biésalstwò *n.* *Por.* **diabeł**

biesiada *f* biesada, gòscëtwa, gòscëna; *w zn uczta:* czesta *f*; *rzad* banket *m*; *ew.* ùroczësté zëndzenié, ùroczëstò gòscëna {‘biesada’ *dosł.* = *pol. uczta weselna*}. *Por.* **bal, bibka, uczta**

biesiadnik *m* biesadnik, gòsc, ùczãstnik biesadë / gòscëtwe / banketu / czestë, *zart* balownik, *rzad* banketnik *m.* *Por.* **balowicz**

biesiadny *ad* biesadny; *ew.* dlò gòscy (przeznaczony dlò gòscy), ùziwóny na biesadach / gòscëtwach / wiesołach, *rzad* banketowi; ~ **gwar** biesadny zgwòr; ~**ne pieśni / rozmowy** biesadné piesnie / rozmòwë. *Por.* **balowy, ucztowy**

biesiadować *v* biesadowac, raczëc sã (jedzeniem i picym), gòscëc sã, *zart* balowac, *rzad* banketowac; *w zn. ucztować:* czestowac; *ew.* bëc gòscã na gòscëtwie / biesadze / bankece / czesce [Òni biesadëją / biesadowelë / banketëją / banketowelë tam jaż do rena. Òni sã gòszczą / sã gòscëlë. Òni sã róczą / sã róczëlë jedzeniem i picym. - *Gò*]. *Por.* **balować, ucztować**

biesiadowanie *n* biesadowanié *n*, gòszczenié sã, *zart* balowanié *n*; *w zn. ucztowanie:* czestowanié *n*; *ew.* przesadiwanié na gòscënie / gòscëtwie / *zart* balu, róczenié sã jedzeniem i picym, *rzad* banketowanié *n.* *Por.* **balowanie, ucztowanie**

biesostwo *n* biésalstwò, biésactwò *n.* *Por.* **czartostwo, diabelstwo**

biesowski *ad* biésalsczy; *ew.* biésów, biésowi. *Por.* **czartowski, diabelski**

bieżaco *adv* bieżaco [Më zarobioné pieniãdze wëdòwómë na bieżaco, nic ni mòzemë òdłożëc. *Gò*]; **być „na bieżaco” (nadażać z pracą)** *pot* bëc na bieżaco [Z ksãgòwòscą (z rozliczeniem wëdatków i dochòdów) më bëlë w Kólkù (*Rolniczim*) na bieżaco. *Ja*]

bieżący *ad* bieżący, plënący, lecący; **woda ~ca** bieżacò / plënacò / lezacò wòda [W wòdocągach je bieżacò wòda. Më tu jesz ni mómë bieżący wòdë, le nosymë jã wãbòrkama òd pómpë. *Gò*]; ~ **wydatki** bieżacé / *ew.* codniowé wëdatczy; ~**dług** bieżący dług (dług jistniejący òd jaczégòs czasu, òstòwający dali); ~ **rachunek** bieżący rechùnk; ~ **miesiąc** ten tu (ten tu hewò) / *rzad* bieżący miesąc / *rzad* ksãżëc; ~ **rok** ten tu (ten tu hewò) / *rzad* bieżący rok, latosy rok; ~**cego roku** latos, latoségò rokù, tegò (tu) rokù

bieżnia *f* bieżniò *Gò*, *Tr:* biegòwnica *f*; ~ **w kształcie okręgu (stadion)** òbiég {‘òbiég’ *in* = *pol.* a) *poświęta wokół księżycy*; b) *zapalenie, obrzëk*} [Biegòcze ju sã ùstawiłë na bieżni, zarò rësżą do biegu / wëstartëją. Na òbiegù bądą dzys biedzi. - *Gò*]

bigamia *f* bigamiò [ti –mii], *Tr:* dëbeltzeniałosc *f* – pòdwójnò żeńba, pòsòdanié dwóch białk

bigamista *m* bigamista, dëbeltzeniałi *m* *Tr:* pòdwójno żeniałi

bigos *m* **1.** bigòs; **nagotować ~su** nawarżëc / nagòtowac bigòsu; **2. przen narobić ~u (narozrabiać)** narobic bigòsu / pòmstwa (narozrabiac, narowarżëc / *zart* nabrowarżëc) {‘pòmstwò’ *n* = *szkòda. psota f*} [Ale wa tu narobia bigòsu / pòmstwa. Terò to ùprawta. Ale òn tam narozròbiòł / nabrowarżił. - *Gò*]; *zob.* **ambaras, bałagan**

bigot *m* swiãtoszk, pòbòżnik, pòbòżëlc, nòbòżnik || -żnisz *m*

bigoteria *f* swiãtoszkòwatosc, nòbòżnictwò *n arch f*, pòbòżëlstwò *n*, krzëwò (falszëwò / òbludnò / ùdòwónò) pòbòżnosc [Ta jegò pòbòżnosc, to krzëwò pòbòżnosc. Sy Nòbòżnictwò panu Bògù sã nie lubi. *Lz*]; **popadać w ~rię** nòbòżniec;

ew. pòpadac w przesadną (zdanim jinszych) pòbòżnosc [Niegòdzëwi lédze czãsto na stòré lata nòbòżnieją. Lz]

bigotka *f* swiãtoszka, pòbòżnica, pòbòżélcka, nòbòżnica || -żnisza *f*

bijatyka *f* bijatëka, bójka, biôtka, *lok*: prëczkówka, rzniãtka, lugawica, walba, *arch* pòbitka, pòbitwa *Tr*, smaringa *f*, załbë *pl*, bicé, pranié, smarowanie, walenié, tłëczenie *n*. *Por.* **bitwa, potyczka, walka**

bijący *ad* bijący, walący; ~ **w oczy** baro widoczny, pòdpòdający, rzucający sã w òczë, bijący w òczë; *ew.* jaż rażący, jaż szczipiący w òczë

Bikini *pl geo* Bikini; **strój (kąpielowy) bikini** strój (kąpielowi) bikini

bikiniarz *m* bikiniôrz; *ew.* niekara (czł. samòwòlny); *ew.* w *zn.* *długowłosy młodzienc*, *zgardl*: klëszòk / klatòk / szëper / òwczòrz *m*. *Por.* **nicpoń, łobuz, frant**

bila *f* bila, kùgla bilardowô *f*

bilans *m* bilans *m*; *ew.* rozrechùnk, rozliczenié; ~ **handlowy / roczny** bilans hańdlowi / roczny

bilansista *m* bilansownik; *ew.* bilansjer, bilansysta *m*, ksãgòwi spòrzãdzający bilansë

bilansować (się) bilansowac (sã); **to się ~suje** to sã bilansëje / *ew.* to (ten bilans) sã zgòdzò

bilansowanie *n* bilansowanie *n*

bilansowy *ad* bilansowi; **księga ~wa** bilansowô ksãga

bilard *m* bilard *m*; **grać w ~** grac (w) bilard / w bilarda

bilardowy *ad* bilardowi [Stól / czij bilardowi. Kùgla bilardowô, tj. bila. Gò]

bilardzista *m* bilardownik *m*, gròcz (gròcz w bilard)

bilecik *m* lëstk, lëścëk; *ew.* cedelk, kwitk *m*; ~ **miłosny** miłosny lëstk. *Por.* **bilet**

bilet *m* biliet, *zdr* bilietk *m*; ~ **tramwajowy / autobusowy** biliet tramwajowi / autobùsowi, *a.* biliet na tramwaj / na autobùs; ~ **na pociąg** biliet na cuch / ban / pòcąg; ~ **wstępu / wejścia** biliet wstãpù; ~ **wizytowy** wizytówka, wizytowô karta; ~ **powrotny** pòwrotny biliet; ~ **miesięczny** miesãczny biliet; **skasować (a. przedziurkować)** ~ skasowac, òdbic w kasownikù (*a.* przeschzipnac / przedzurkòwac) biliet. *Por.* **kwit**

bileter *m* bilieter *m*

biletowy *ad* bilietowi; **kasa ~wa** kasa bilietowô

bilion *m* bilión *m* [Na te jinwesticje państwò przeznacžëło wnetk dwa biliónë / kòle dwùch biliónów złotëch. Gò]

bilon *m* bilon *n*, dëtczëzna *f*, drobné *pl* (drobné dëtczi / mònetë / grosze / pieniãdze), *zgard*, *przest*: czmir *m*, plëchtë *pl*, *Tr*: rozmieniwny dëtk [Zdrzi do miészka – sóm czmir; talara ju dòwno nie bëło. *Ra*]; ~ **miedziany** kòprowé / miedzané pieniãdze / dëtczi; *lok*: kòprowina *f*

bimber *m* bimber *m*, *lok* swòjucha *f* [Wez le eszcze òd swòjuchë. *Sy*]

binokle *pl* binokle, *arch* pinsënë (*Tr*) *pl*; ~ **z rączką** binokle z rączką, lornetka *f*

biodro *n* biodro *n*, *lok* sòd *m*; **szeroki w ~rach** szeroczi w biodrach; *ew.* rzëcati || rzëcasti; **kobieta szeroka w ~rach** rososa *f*

biodrowy *ad* biodrowi, *rzad* sòdny *lok*; **kość ~wa** biodrowi (*a.* sòdny) gnòt; **staw ~wy** przegùb biodrowi (*a.* sòdny), biodrowô przedziłëna (|| przegùblëna || ùdziłëna || zdziłëzna)

biograf *m* biograf *m*

biografia *f* biografiô *f*, zëcopis || zëcoris *m*, òpis (*ew.* dzeje / historiô) zëcégò

biograficzny *ad* biograficzny

biolog *m* biolog *m*

biologia *f* biologiô *f* [ti –gii]

biologiczny *ad* biologiczny

biorący *zob.* **biorca**

biorca *biérca m*, ten, co bierze / przėjimô || przėjimùje [Rozdôwca mô colemalo wicy jak biérca, nie skamži, a wiedno mô. – Sy]

birbant *zob.* **hulaka**

bis! *int* jesz rôz!, jesz rôz ôd nowa!, bis! *Por.* **brawo!**

bisior *m* bisór *m* – jedwôb môrsczi, kôstowné płótno [tegò bisoru, na tim bisorze]

biskup *m* biskùp *m*

biskupi *ad* biskùpów, biskùpi

biskupstwo *n* biskùpstwò *n*

biskwit *zob.* **biszkopt**

bisować *v* pòwtarzac, grac jesz rôz, bisowac

bisurmanić się *bëc* rozpùstny, zëc rozpùstno

bisurmanin *m* **1.** *dost* mahòmetón, mùzułman, jislamista *m*; **2.** *przen:* rozpùstnik, żart sułtan *m*; **3.** *przen* ôdewstańc, ôdstâpiélc || -pińc, ôdstâpca (ôd chrzescëjańsczi wiarë) *m*

bisurmański *ad* **1.** *dost:* mahòmetańsczi, mùzułmańsczi, jislamsczi; **2.** *przen* rozpùstny, przegrzóny (wcyg rozbùdzony seksualnie), rozbłaznowóny; **3.** niechrzescëjańsczi, ôdewstańsczi, ôdstâpiélcsczi, ôdstâpcczi; *ew. przen* pògańsczi, hereticczi, niewiérny

bisurmaństwo *n* **1.** mahòmetanizm, jislam *m*, mùzułmańskô wiara; **2.** mahòmetanowie, mùzułmanowie, jislamiscë *pl*; **3.** *przen* rozpùsta *f*, rozwòlô môralnô, rozbłaznowanié *n*; **4.** *przen:* zbójctwò, rozblectwò *n*

biszkopecik *m* kùszk biszkòptowi, pòpieczk *Tr m*

biszkopt *m* biszkòpt, kùch biszkòptowi, pòpieczëna *Tr*

biszkoptowy *ad* biszkòptowi, pòpieczënowi *Tr*

bitewka *f* bitewka, biôtuszka *f*, môlô bitwa. *Por.* **bijatyka**

bitewny *ad* bitewny; *ew.* biôtkòwi; ~ **zgiełk** bitewny jôch / trzôsk / wrzôsk / krzik; ~ **okrzyk** bitewny ôkrzik, bitewné zawòłanié

bitka *f* **1.** *karc* bitka *f*, sztych *m* – *zob.* **lewa**; **2.** bijatëka, biôtka, rzniatka, smaringa *f*; *por.* **bijatyka**; **skory do ~ki** chùtczi do bicô, ôszlapsóny, mézny; *ew.* natrasłi; **oni są do ~i i do wypitki** ôni są do bitkù (*zdr. od:* bicégò) ë / i wëpitkù; **3.** (*potrawa miësna, rodzaj kotleta*) bitka *f*, *pl:* bitczi; **4.** bitka *f*, ùderzenié *n*, czos *m* [Zabic trzë mùchë jedną bitką / za jedną bitką (*za jednym ùderzenim / szlachã*). *Gò, Bù*].

bitność *f* dzyrskòsc, biôtkòwnosc, biôtkarskòsc, wòjarskòsc, bitnosc *f*

bitny *ad* dzyrsczi, biôtkòwny, biôtkarsczi, wòjarsczi, bitny; *ew.* nieùstâplëwi, zażarti

bitum *m* pëk, bitum *m.* *Por.* **asfalt**

bitwa *f* bitwa, biôtka, biôtkawica, walka; *ew.* pòbitwa *Tr*, *ekspr* môczówka *f* {‘môczówka’ *in = przikrô nôùczka*} [ti bitwë; *pl:* te bitwë, tëch bitwów || bitew; Niemcë chòc bëlë dobiwcama wszëtczich bitew, jednak wòjnã przegrelë. *Sy*]. *Por.*

bijatyka, wojna

bity *ad* biti; *ew. eksp:* lëmiony, prëczkòwóny, próny, smarowóny, pączkòwóny; **ktoś był często** ~ chtos bëł czãsto biti; **droga ~ta** droga bitô, biti trakt; szasëj *n*, szasëjô *f*; *w zn jezdnia utwardzona:* flaster *m*

biuletyn *m* biuletin *m*, *Tr:* ôbznôjmnik *m*; gazet(k)a *f*

biuralista *m* ùrzãdnik, bióralista, *zgard* pisark, grëzepiórck, pierdzystólk *m*

biuralistka *f* ùrzãdniczka, bióralistka *f*

biurko *n* biórkò *n*, stół do pisaniô

biuro *n* ùrzãd *m*, bióro *n*; ~ **pośrednictwa pracy** bióro / ùrzãd pòstrzédnictwa robòtë / pròcë; *ew. Tr:* ùrzãd naparlãcziwaniô robòtë; ~ **informacyjne** bióro jinfòrmacyjnë; *ew. Tr:* wëdowiednica *f*, bióro wëdowiedze; ~ **podróży** bióro (òrganizowaniô)

pòdrózi / wanogów, bióro turisticzné; ~ **polityczne partii** bióro pòliticzné (karno przédników) partii

biurokracja *f* biórokracjô [ti - cji] *f*

biurokracyjny *ad* biórokracyjny

biurokrata *m* biórokrata *m*

biurokratyczny *ad* biórokraticzny

biurokratyzm *m* biórokratizm *m*

biurokratyzować *v* biórokratizowac, wprowadzac system biórokraticzny, dopùszczëwac do panowaniô / rzãdzeniô ùrzãdników, bióralistów [òni biórokratizëją / wprowadzają / dopùszcziwają]

biurowość *f* biórowòsc *f*, biórowò (żart papiórkòwò) robòta; *ew.* ùrzãdowanié *n*, *zgard* pisarkòwizna *f*

biurowy *ad* biórowi; *ew.* ùrzãdowi, *zgard* pisarkòwi; **przybory** ~**we** biórowé przëbòrë / statczy / przërządë / ùrzãdzenia; **meble biurowe** biórowé mÛble; **urzędnik** ~ ùrzãdnik biórowi, bióralista; *ew.* pisark

biust *m* piers *f*, biust *m*

biustonosz *m* stanik, napiersnik, biustonosz, *przest.* biustnhalter *niem.* *m*

biwak *zob.* obóz

biwakować *zob.* obozować

bizantyjski *ad* bizantińszci || bizantijszi

bizantynizm *m* bizantinizm *m*

bismut *m chem* bismùt *m*

bismutowy *ad* bismùtowi

biznesmen *m* biznesmen, geszeftman, *lok neol* bismón (*Pr*), *arch* zwënëga *m*, człowiek jinteresu {‘zwënëga’ *in.* = a) *pol.* sukces; b) *czł.* zaradny} [Z Józefa je bëlly zwënëga. Sy]

bizon *m zoo* bizon *m*

biżuteria *f* biżuteriô [ti -rii] *f*, jubilersczë wërobë / przedmiotë òzdobné / kòsztowné òzdobë / czaczka, kòsztownoscë *pl* [Biżuteriô, to są òzdobë, np. lińcuszci, piestwienie || piestwienie, órindzi / (za)ùsznice wëkòdnóné colemalo ze szlachetnëch metalów (złota, strzëbra), czasã z dodòwkã szlachetnëch kamieni czë perłów, bürsztinu, abò jich jimitacji ze szkła czë sztëcznëch twòrzëwów. Gò]. *Por.* klejnot

biżuteryjny *ad* biżuterijny

blacha *f* 1. blacha, *zdr* blaszka *f*; ~ **dachowa** dakòwò blacha; ~ **falista** falowónò || falëstò *a.* wałowónò blacha; **arkusz** ~**chy** sztëk (*a.* arkùsz) blachë 2. fòrma, blacha (blacha do pieczeniô kùchów)

blacharski *ad* blacharszi; ~**e wyroby** wërobë blacharsczë / z blachë

blacharstwo *n* blacharstwò *n*; **zajmować się** ~**wem** blacharzëc, trudnic sã / zajimac sã || zajmòwac sã blacharstwã

blachownia *f* fabrika blachë, blachòwniô

blacharz *m* blachòrz; **być** ~**em** bëc blacharzã

bladaczka *f* bladnica *f*

bladawo *adv* bladawò

bladawy *ad* bladawi

bladnąć *zob.* blednąć

blado *adv* blado

bladoczerwony *ad* bladoczerwòny || -rwiony

biadolicy *ad* bladi, bladi na twarzë, z bladima licama

bladoniebieski *ad* bladomòdri

bladoróżowy *ad* bladoróżewi

bladość *f* bladosc, bladżëzna *f*
blady *ad* bladi; ~ **jak trup** bladi jak trup / scana / kréda
blaga *f* stożba, pùrzëna, pùrzawa, mglëniawa, mglënë z glënë *f*. *Por.* **bajanie, bajda, kłamstwo**
blagier *m* stożëch, pùrzela, pùrzëlc, zmëslëwc, mglóna; *ew.* kùnda, cëgón *m*. *Por.* **bajarz, kłamca, kpiarz, mitoman**
blagować *v* stożëc, pùrzëc, mglëc, zmëszlac, cëganic [òn stożi / pùrzi / mgli / zmiszlô / cëgani; Nie gadôj, bô le stożisz / pùrzisz / mglisz / zmiszlôs / cëganisz. - Gô] *ew.* pòd włos kògò brac, glëpic kògò, narowac kògò. *Por.* **bajać, kłamać**
blagowanie *n* stożënié, pùrzënié, cëganienié, branié kògòs pòd włos *n*, jedna stożba *f* / źélstwò / cëgaństwò *n*. *Por.* **bajanie, kłamstwo**
blaknąć *v* bladnac, blaknac, płowiec; *ew.* jasniec, bielec, szarzec
blamaż *zob.* **kompromitacja**
blamować kogo *zob.* **kompromitować kogo**
blamować się *zob.* **blaźnić się**
blank *m*; ~**nki** *pl* blank *m*, blanczi *pl* – prostokątne „zãbë” na mùrach òbronnëch, służacé do òchronë òbrońców, strzëlców
blankiet *m* blanket, fòrmùlòrz, drëczk *m*; *ew.* môfi blanket, kwit(k)
blanko *ad* blankò; **in** ~ in blankò
blask *m* blask || blòsk (|| blesk), *arch Ra:* blaskòt (*lok:* || blëskòt || bleskòt); *ew.* jasnota *f*, wid *m*; *w zn. poświata:* pòwid *m* [W blaskù słuńca. *Lz* Słuneszkò je jak žëcé: Isni blaskã wòsny... – *Lh* W blòskù słuńca. Ni mòżna bëto nijak zdrzec bez ten blëskòt słuńca. Mòżna òslepnac òd tegò bleskòtu. - *Ra*]. *Por.* **blýsk**
blaszanka *f* blasz(ô)k *m*
blaszany *ad* blaszany, z blachë zrobiony
blaszka *f* blaszka *f*; ~ **złota** blaszka *a.* lëstk złota
blaszkow(at)y *ad* blaszkòw(at)i, lëstkòw(at)i
blat *m* blat *m*, plata *f*; ~ **stołu** blat / wiërzch (górný dél) stołu, stołowò plata
blednąć *v* bladnac, bladniec [òn bladnie / bladnieje]
blednica *f med* bladnica *f*
blednieć *zob.* **blednac**
bledziuchny *ad* bladëchny
blejtram *m mal* ramnica *f Tr*
blekot *m bot* szòlińc *m*
blenda *f* blenda *f*, „slepi” wid, przëcemnionò (wikszim dzëlã zakrëtò) latar(en)ka (*ew.* taszlãpa)
blichtr *m* pùc, pòlisk *m*, falszëwi / zewnãtrzny blask || blòsk / pòlisk, sztëcznò / pòzërnò / ùdòwónò wspaniałosc / widzałosc; *ew.* pazłotkò *n* { ‘pazłotkò’ || ‘złotkò’ *dost* = *cenutinkò blaszka, folia aluminiowò, łiszczãcã sã jak złoto* }
blin *m* blin, ruszci plíńc (plíńc z casta na młodzach, z mączci bükwitno-pszëny, *a.* z bükwitno-żëtny)
blindaż *m* blindòż *m* [tegò blindãża], zaslepienié / zacemnienié / òkrëcé widu (np. zacemnienié òknów *a.* lãpów w cëlach wòjskòwëch)
bliski *ad* blisczi (|| *lok* blësczi); *ew.* krótkò leżący / pòłożony; ~ **krewny** blisczi krewny; **zostawać z kim w ~ch stosunkach** *znac* sã z kògùm dobrze, bëc z kògùm w blisczych stosënkach, bëc z kògùm na jedno, dobrze z kògùms žëc / stojec; **(naj)bliższy** *ad* (nò)blëższy / (nò)kròtszi || (nò)krótszi; *ew.* (nò)blëzi leżący / stojący / pòłożony [Òd nas do nòblëższëgò miasta je gòdzëna drodżi. *Sy*]; **po bliższe informacje należy się zwrócić do...** žëbë sã czegòs wicy / dokładni dowiedzëc, (*a.* pò blëższë / dokładniészë jinfòrmacje) trzeba sã zwrócëc / sczerowac do...

blisko *adv, prp* bliskò (|| *lok* blëskò), krótkò, *lok*: blëze || blëzo, *arch* w (ò)bliżi, w pòblëżim || -zu; *ew.* niedalek, kòl(e), òbòk, przë Blëskò kòscoła. Blëskò mie. - *Ra* Umarł krótkò pò Nowim Rokù. *Sy* Pròwdzëwé grzëbë rosą czasã krótkò drodżi. *Jd*]; **bardzo** ~ baro / bar'zo bliskò || blëskò / krótkò / blëze || blëzo [Jemù sã zdało, że to dalek, a to bëło baro blëskò. Ju bëłë baro blëżë. - *Ra*]; **(naj)bliżej** (nò)blëżi / (nò)kroczy || (nò)krodzy; **przysunąć się / podejść / podjechać** ~ / **jak najbliżej** przësënac sã / pòdënc / pòdjachac bliskò / jak nòblëżi / nòkroczy || -dzy [Przińdz (*przińdzë że*) kroczy (*blëżi*) do mie. *Sy*]; **(naj)bliżej leżący / stojący** (nò)blëżi leżący / stojący; **poznać kogo** ~ / **(naj)bliżej** pòznac kògòs bliskò / (nò)blëżi / *ew.* (nò)lepi / (nò)dokładni [Wiém, co to za brat, jò gò blëżi znajã. *Sy*]; ~ **święt / miasta / nas** bliskò / krótkò swiät / miasta / nas [To bëło krótkò swiät. Më mómë krótkò (*bliskò*) do miasta. Òni mieszkają krótkò nas. - *Sy*]; ~ **spokrewnieni** bliskò / krótkò krewny / spòkrewniony [Më jesmë ze sobą krótkò krewny. *Sy*]; **z ~ka** z bliska, z krótka, *lok* z blëza [Z daleka ni mògã pòznac lëdzy, le z bliska. Czej sã człowiek czëmùs z blëza przëzdzi, tej to wiedno jinaczi wëzdzi, jak z daleka. Z daleka jò mësłòł, że tam stoi stròszk, a z krótka jem sã przekònòł, że to nie bëł stròszk, le czerz. - *Sy*]; **za (zbyt)** ~ za bliskò (|| *lok* za blëskò), *lok* za blëze, *rzad* za krótkò [To je piäkny bündink, ale òn stoi za bliskò drodżi. Gò Të jes za blëskò mòji córczi. Òn mie przësëdł za blëżë. Lepi za dalek jak za blëżë. Za blëżë òkna. Nie stawiòj chëczy za blëżë drodżi! - *Ra*]; **za ~ spokrewnieni** za bliskò krewny / spòkrewniony [Òni bë sã ni mòglë żenic, bò są za bliskò krewny. Gò]; **ma ~ 40 lat** mò wnet / bezmała / bezlëcha / bliskò 40 lat, *a.* bądze miòł / miała wnet 40 lat; **to (jakiś wydarzenie) jest już** ~ to (jaczës wëdarzenié) je ju bliskò / krótkò, to je ju wnet tu. *Por.* **bliżej, bliżuchno, niedaleko, obok, koło, przy, poblize (w ~zu)**

bliskość *f* bliskòsc (|| *lok* blëskòsc), krótkòsc; *arch* bliżò, bliż *f*; **w ~ści** bliskò, krótkò, w sąsëdztwie, w òblëżim || -zu, *lok*: w òbliżi, òbliżã. *Por.* **blisko, bliżuchno, poblize (w ~zu)**

bliskoznacznik *m* bliskòznacznik, synonim, òdpòwiednik *m* - słowò a. wërażenié znaczącé (wnet) to samò, słowò a. wërażenié ò pòdobnym znaczeniu || -nim

bliskoznacznym *ad* bliskòznacznym

bliżuchno *adv* blëżëchno, krótcëchno, krótuszkò, krótuszinkò, krótcëczkò, baro / czësto bliskò / krótkò [Mieszkómë krótcëchno miasta. To je krótuszkò òd nas. Òd nich do nas je krótuszinkò. Më mómë krótcëczkò do kòscoła. - *Sy*]

bliżuchny *ad* baro / czësto blisczi, krótcëchny, blëżëchny

blizna *f* szrama, *lok* szpacëzna *f*, *zdr* szramka *f* { 'szpacëzna' *to, co szpacy (pol. szpeci), cos brzëdczëgò, np. stòrò buda, strësza* } [Rena sã zagòjiła, ale szpacëzna òsta(ła). *Sy*]. *Por.* **pręga, ślad, znak, znamię**

bliżni *m* blëżny; **kochaj ~ego jak siebie samego** miłuj (*a.* kòchòj) blëżnëgò (*a.* drëdzëgò) jak siebie samëgò (*a.* jak samëgò se)

bliżniaczek *zob.* **bliżniak**

bliżniaczka *f* blëżniòczka || bliżniòczka, pòrnica *lok f* [Agata i Anka to są pòrnice. *Sy*]

bliżniaczy *zob.* **bliżnięcy**

bliżniak *m* blëżniòk || bliżniòk, *zdr.* blëżniòczk, pòrnik *lok m*; **~ta** *pl* blëżniòczy || bliżniòczy, pòrnicë [Jesta wa pòrnicë, że tak szlachùjeta za sobą? *Sy*]. *Por.* **bliżnię**

bliżnię *n* bliżniã, *zdr* bliżniãtkò *n*; **~ta** *pl* bliżniãta *pl*; *ew.* pòrka [Jò jem òd pòrczi. Nasza córka mò pòrkã. - *Sy* Co òna mò (*ùrodzoné*)? - Pòrkã (*knòpa i dzëwczã*). Gò].

Por. **bliżniak**

bliżnięcy *ad* bliżniãcy, pòrkòwi; *ew.* òd pòrczi, òd bliżniãt

bliżej *zob.* **blisko**

bliższość *f* blëższosc *f*

bliższy *zob. bliski*

blocek *zob. blok*

blok *m* 1. blok, kloc, shtëk *m* (wiôldzi shtëk) *m*, brëta *f*; *ew. zdr*: bloczk, klock, shtëczk, briika [Blok blok betonu / kamiénia / marmùru / lodu / szmôłtu. *Gò*]. 2. **teczka papieru**; ~ **rysunkowy** blok do céhùnków / do céhòwaniô / malowaniô; 3. **blok mieszkalny** blok mieszkalny, wiôldzi (wielorodzynny) bùdink *m*; 4. **blok, krążek, zblocze** blok, *zdr*. bloczk (kóikò, krążk *ew.* wielokrążk do wcyganiô materiałów bùdowlanëch liną na górã / na piãtro || *lok* przãter), dwigôcz *m* *Tr*; 5. **blok wojskowy / obronny** blok, związk, sojusz *m* [Blok / związk wòjskòwi òbronny. *Gò*]. *Por.* **kawał, bryła, kloc, odłam, kęs**

blokada *f* blokada, przeszkòda, zòwada, zastawa, zascëga *Tr f*; ~ **(zablokowanie) koła (kół)**, **np. pojazdu, maszyny** zaklamòwanié / zaklészczenié (*sã*) / blokada kòła / kòłów; *ew.* zacercé *sã* kòła na òsë

blokować *v* blokòwac, zastawiac, zawalac, przeszkadzac, zawadzac, zatrzëmëwac [òn blokùje / zastòwiô / zawòlò / przeszkòdzô / zawòdzô / zatrzëmiwô || -mùje]; ~ **(uniemożliwić obrót) koła** klamòwac, *rzad* blokòwac; *ew.* trzëc, zacercac *sã*, kleszczëc *sã* [kòło klamùje / blokùje / trze / zacérô *sã* / klëszczi *sã*; *Cos* klamùje kòło, że *sã* nie chce òbracac. *Gò*]. *Por.* **kleszczyć (się), zablokować (się), zakleszczać / zakleszczyć (się)**

blokowanie (się) blokòwanié (*sã*), zascyg(iw)anié (*sã*), zastòwianié, zatrzëmiwanié; *ew.* klamòwanié (*sã*), zaklészczanié / klëszczenié (*sã*)

blokowy *ad* blokòwi

blokujący (się) zastòwiający, przeszkòdzający, blokùjący, zawòdzający, zatrzëmùjący; *ew.* klamùjący, zaklészczający (*sã*)

blond *ad* blond, biôli, jasny; ~ **włosy** jasné / blond włosë

blondyn *m* biél, bielin, jasnoch, białas, bialis, blondin, *żart* szëmel *m*

blondynek *m* biélk, bielink, jasnoszk, bialisk, blondink *m*

blondyn(k)a *f* biélka, jasnoszka, bialisa, bialiska, blondin(k)a *f*

blotka *f* *karc* fela, plëga, plëchta, plëzdra, szmara *f* {‘fela’ *in* = *wada*; ‘plëzdra’ *in* = *icht* a) płotka; b) gùszczór, *pol. krap*}

blues *m* blues *m* [wym. blus] [Nié kòzdi mùzyk czëje / wëczuwò bluesa. *Gò*]

bluesowy *ad* bluesowi [wym. blusowi] [Mùzyka bluesowò. Shtëk / ùtwór bluesowi. *Gò*]

bluff *m* blef; *ew.* zwòd, skrãt *m*; *ew.* gra, zagriwka, zmiłka *f*, zwòdzenié *n*, wprowadzanié w bład, miłacé granié {‘zmiłka’ = a) *miłacé zagranié*; b) *bład, pòmilk*}

blufować *ad* blefòwac, zwòdzëc, wprowadzac w bład, grac / zagrëwac miłaco

bluszcz *m* *bot* bluszcz, wspinôcz *m*, bluszczewié *n*, *lok* panewka *f* [Bluszcz *sã* pnie. Lëdze halëwają bluszczewié z lasa, abë je na grobach sadzëc. - *Lz*]

bluszczowy *ad* bluszczewi || -szczowi, wspinaczowi [Bluszczewé lëstë. *Lz*]

bluza *f* bluza, *zdr* bluzka, lëtewka *f* {‘lëtewka’ *in* = *pol. bot gryka, tatarka*}. *Por.* **kaftanik, koszula, koszulka, kurtka, kurteczka**

bluzg *m* chłupniãcé, chłapniãcé, chilniãcé; *ew.* prisniãcé *n*. *Por.* **bryzg**

bluzgac; ~**gotać** *v* 1. chłapac, chłupac, chilac, brëzgac; *ew.* rzëgac, priskac; 2. kląc (|| *lok* klic), przeklënac, gadac (*a.* wërażac *sã* / wësławiac *sã*) plëgawò / brzëdkò, ùżëwac brzëdczich (*a.* plëgawëch / sprostnëch) słów

bluzka *zob. bluza*

bluznąć *v* 1. chłupnąć, chłapnąć, chilnąć, brëznąć; *ew.* rzëgnąć, prisnąć; 2. przekląc, zakląc, brzëdkò zaszkalowac, wërażëc *sã* / wësłowic *sã* plëgawò, chilnąć swiństwama, *żart* pùscëc wiązankã; *ew.* wëzwac kògò òd nògòrszich

bluźnić *v* wëzewac / przeklënac / rągac / znieważac kògò; wëgrazac kòmù; szëdzëc / drwic / wëszczerczac sã / nadrëwac sã / natrząsac sã z kògò; *ew.* gadac plëgawò, grzeszëc słowama; *por.* **bluzgać** [Òn gò wëzëwò / przeklinò / rągò / zniewòzò. Òna mù wëgròzò. Òna z niegò szëdzy / drwi / sã wëszczërzò / sã nadrwiwò / sã natrzàsò. Òni jã rągają / zniewòzają / wëzëwają / przeklinają. - Gò]. *Por.* **łajać, drwić**

bluźnienie *n* wëzëwanié / przeklinanié kògò; *ew.* zniewòzanié / rąganié kògò (szëdzenié / drwienié / wëszczërzanié sã z kògò), wëgròzanié kòmù; *ew.* grzëszënié słowã / słowama, òbròzanié Pana Bòga, wëgròzanié niebù. *Por.* **bluźnierstwo, łajanie, drwina**

bluźnierca *m* **1.** *czł. używający brzydkich wyrazów, przekleństw:* przeklinòcz, klątewnik *m*; **2.** *czł. przezywający innych:* wëzëwòcz, rągała *m*; **3.** *kpiarz, szyderca:* wëszczërga, wëdrwiëła, wëràpiòrz, szëderca, ùgrizała *m*. *Por.* **drwinkarz**

bluźnierczy *ad* rągający, ùrąglëwi, przeklinający. *Por.* **drwiący**

bluźnierstwo *n* przeklënstwò *n*, zniewòga *f*; *ew.* ùrąg *m* (wëszczërzënié, rążënié, wëràpinë *pl*, nasmiëwanié sã z kògò). *Por.* **bluźnienie, drwina, obelgi**

blagać *v* błagac, baro prosëc (kògò ò co); *ew.* zëbrac, ùskwierac = jãczëc (ò cos) [òn błagòł / prosył / zëbròł / ùskwiéròł; Błagelë Bòga ò lëtosc. Ra Błagajã || błagóm ce, sënë, nie chòdzë do ni wicy, to nie je dlò ce białka. Sy]. *Por.* **nalegać**

błagalny *ad* błagalny, błagający, proszący [Błagalny głos. Błagalné psalmë. – Lz Błagającym głosã. Ra]; ~**na ofiara** błagalnò òfiara

błaganie *n* błaganié, proszenié *n*. *Por.* **naleganie, prośba**

błahostka *f* drobnostka, fraszka *f*; nic *n*; nic wòznégò, nic taczégò; mòłò / drobnò / niewòznò / mało wòznò rzecz *a*. sprawa; bële co, zòbòwka *f*; *ew.* to përzna *n*, *żart vulg:* piòrd *m*, gówno *n* {‘fraszka’ *in* = *piesniczka, frantówka a. żartoblëwò wierszka*} [Dlò mie napisac lëst, to je fraszka. Z tobą jic w biòtci, to je fraszka. Sy To tam je drobnostka / fraszka / nic, wedle tegò swiat sã nie zawali. To tam je wszëtkò piòrd. Òni z bële czegò robią wiòlgą sprawã / tragediã (z jigłë – widłë). Gò]. *Por.* **błahość, badziewie, lichota, bagatelizować**

błahostkowy *zob.* **błahy**

błahość *f* mòłò || małò (*a.* niewiòlgò) wòga, mòłò wòznosc, mòłé (*a.* niewiòldzë) znaczenié [Przez wzgląd na mòłą wògã ti sprawë, mòzëmë jã czësto pòminac w naszich rozwòzaniach. Gò]. *Por.* **błahostka**

błahy *ad* drobny, mòłi, mało wòzny, nieznaczny, niewiòldzi, niewòzny, drobnostkòwi, mało znaczący / wòrtny / wòzny, bële jaczi, pierszi lepszi; *ew.* niewiele wòrt, małowòrtny (*Tr*); ~ **powód** drobnò przëczëna, mało wòznò / bële jakò przëczëna

błam *m* kòzëchòwé pòdszëcë płòszcza, pòdkòzëszk (*Tr*) *m*

bławat *m* mòdri jedwòb

bławatek *zob.* **chaber**

bławatnik *m* **1.** kùpc òd jedwòbù; **2.** **bławatniki** *pl zool* mòdrzónë

bławatny *ad* jedwòbny; **materie** ~**ne** jedwòbné sztofë / tkaninë; **sklep** ~ króm z jedwabã

błazen *n* wëpkòrz, wëkrëkùs, wëszczërcza, wëszczërga, błazen || błòzen, òbsmiëwk, òbsmiëwajk, wësmiëwca, klón (w cyrkù), nara, kòmédiant; *ew.* żartownik, wëwtòrnik, kasper(k), wërznipestka, sowizdrzòł, kùnda, kùnsztòrz, kùnsztownik *m* {‘klón’ *in* = *bot. pol. klon*} [Miec kògò za narã / głupka. Chcòł ze mie zrobic narã / głupka. Wa ze mie narë / głupka nie róbta. - Gò Kasper wsadzy sobie cos na łeb i robi sã na kaspra. Żëbës bëł ju cëchò, kasperkù. Mëśli ze mie wërznipestkã zrobic. Ju le òprzëstani, wëglëpiac sã, wërznipestkò. – Sy Taczégò błòzna (błazna) jò jësz niga (nigdë) nie widzòł. Lz]. *Por.* **błaznica, kpiarz**

błazenada *zob.* **błazeństwo**

blazeński *ad* wëpkòwati, niepòwòzny, przesmiéwny, żartoblëwi, głëpkòwati, ùrażny, przeszczérczi, wëszczérczi, blazeńsczi [Na blazeńczi spòsob. *Lz*]; ~ska **czapka** czòpka wëkrëkùsa / blazna, blazeńskò / wëpkòwatò czòpka; **po** ~sku pò sowizdrzalskù, głëpkòwato || głupkòwato, wëpkòwato, niepòwòžno, żartoblëwie, drwiąco

blazeństwo *n* wëpkòwatosc, głëpkòwatosc || głupkòwatosc *f*, òbsmiéwk *m*, blazeństwo *n*, wëpczi, wërgle, pòdsmiéwczci, przesmiéwczci, wëszczerczënë *pl* [Co za blazeństwa òn tam robi? *Lz*]; *zob.* **blaznowanie**. **Robić** ~stwa *zob.* **blaznować**

blaznować *v* wëpkòwac, robic / wëstwarzac głëpòtë, głëpiec, robic na sztekã; *ew.* zgrëwac (*a.* rznąc ùdawac, grac) narã / głupka / kùndã / wëkrëkùsa, blaznic sã, robic ze se blazna / narã / pòlgłupka; ~ **z kogo** pòcëgac / pòdpùszcz(ëw)ac / brac pòd włos kògòs, zãbòlëc || zãbòtac || zãblowac z kògòs, pòdsmiëwac sã || wësmiëwac sã / natrzãzac sã / wëszczerczac sã z kògòs, blaznic kògò [Òna blazniła swòjégò chłopca tak, co (*tu:* = *że*) òn czësto ògłëpiòł. *Lz*]

blaznowanie *n* wëpkòwanié, głëpienié wëglupianié sã, pòcyganié, zãbòlenié || zãblowanié, natrzãsanié sã, wëszczëranié sã, pòdsmiëwanié sã, blaznowanié *n*, robienié na sztekã, ùdòwanié (zgriwanié || zgròwanié / rznienié / granié) głupka. *Por.* **blazeństwo**

blaznica *f* wëpkòrka, wëwtòrnica, żartownica, wëkrëkùska, zãbòlka, wëwtòrnica, wësmiëwajka, wësmiëwòczka, ùgrizalënò, ùgrëznica, kùnsztownica *f*

blaznić się òsmieszac sã, blamérowac / blamòwac sã (*a.* siebie), blaznic sã, robic ze siebie głupka / macka / narã, wëchòdzëc na głupka, na smiëch / na ùrag / na wstid lëdzczci (*a.* na sromòtã) sã wëstawiac, pònizac siebie samégò [Òn sã le tim / przez to òsmiëszò / blamérëje / blamùje / blazni. Òni sã le tim / przez to òsmiëszają / blamérëją / blamùją / blaznią. – *Gò* Czemu tã sã wiedno tak blaznisz? *Lz*]. *Por.* **zblaznić się**

bład *m* błąd, zmiłka, (p)òmilk(a) *f*; *ew.* fela (*wada*), féler *m*, wada, skaza *f*, falsz *niem. m*; *w zn.* *bład przy pleceni* *sieci*: przelisk(a) *m*, (*f*) [Wërzãdzonë błãdë kòzdémù naprawią. *W kasë zaszlë błãdë. - Lz* Czej chcesz sprzedac białkã, wëprowãdzë jã ò wieczòrk na ùtròp (*na licytacjã*), jak sã cemno robi - tej tã prãdzy kòmùs òczë wëmëdlisz, bò ji błãdów nicht tak zarò nie òbòczy. - *Sy*]; **wprowãdzãc (kogo) w błãd** w błãd (kògòs) wprowãdzac, manic kògò, mieszac (kòmù) w głowie, milëc kògò, naprowãdzac kògò na lëchã drogã [òn wprowòdzò / mani / mili / naprowòdzò]; **wprowãdzić kogo w** ~ w błãd kògòs wprowãdzëc, òmanic kògò, namieszac / zamieszac (*lok:* pòmëkcëc / zamëkcëc) kòmù w głowie, zmilëc kògò, naprowãdzëc kògò na lëchã drogã [Tak wiele mù nie gadòj, bò mù zamëkcysz w głowie. *Sy*] (*por.* **oszukać**); **być w błãdzie** bëc w błãdze, bëc zmilony || òmilony, milëc sã, błãdno / lëchò (*niemãdrze, nielogiczno*) mëslec; **trwãc w błãdzie** òstawac w błãdze, dali błãdzëc; ~ **drukarski** błãd drëkarsczci / w drëkù, drëkarskò zmiłka / (p)òmilk(a); **błëdy młòdòsci** blãdë młòdoscë / młòdëch lat / za młòdu; **popëlnic** ~ pòpëlnic / zrobic błãd / zmiłkã, zrobic / pòstãpic lëchò (*ew.* głupie, niemãdrze), sòm sã (*a.* se, siebie) òszëkac; *żart* strzëlñac boka [Ale jò boka strzëlñãł (wejle, co jò za błãd zrobił)! *Gò*]. *Por.* **mankament**

bładzacy *ad* błãdzacy; **prãdy** ~**dzãce** *el* prãdë błãdzãcë. *Por.* **błëdny**

bładzenie *n* błãdzenié *n*

bładzić *v* błãdzëc, milëc sã, bëc na krzëwi / lëchi drodze [òn błãdzy / sã mili; wa błãdzyta / sã milita; *Colemało* wiedno błãdzy, chto drëdzich sãdzy. Dze ògón rzãdzy, tam głowa błãdzy. Gdzie białka rzãdzy, tam chłop błãdzy. Tã jes na krzëwi drodze. - *Sy* Òn błãdzył we wszim, co òn gòdòł. Trzë sztënie (*gòdzënë*) òn błãdzył w bòru. Chòri błãdzył (*fantazërowòł, gòdòł òd rzeczë, pol. majaczył*) całą noc. *Lz*];

por. błąd – być / trwać w błędzie; ~ jest rzeczą ludzką błądzec / milęc sã je lëdzczę / je rzeczą lëdzką; kòzdi człowiek sã mili / je òmilny. Por. błąkać się, nabłądzić się, pobłądzić

błąkać się błąkac sã, błądzęc – *zob. błądzić; ew. pòtlukac sã (pol. tulać się), szëkac drodżi [Jaczis pies błąkô sã kòle nas. Sy Błąkôł sã pò lasach. Ra Dłudzi czas òn sã błąkôł w lese. Ce]. Por. błądzić, nabłąkać się, pobłądzić*

błąkanie się *n* błądzenié *n*, błąkanié sã, pòtlukanié sã

błądnie *adv* lëchò, òpak, òpaczno, błądno || -dnie, milno, zle, nié tak [Jidzeta błądnie. Ra]; ~ **sobie coś tłumaczyć** lëchò / òpak so(bie) cos tłómaczęc / przedstawiac, lëchò / opak / òpaczno rozmiòc / mëslec; **mówić / pisać** ~ lëchò / błądno / niepòprawno gadac / pisac; robic błądë / zmiłczy / przelisczi w gòdce / w pismie, kaleczęc jãzëk / mòwã

błądnik *m an 1. anat med* błądnik *m* (Gò); **2. labirynt** milniò *f*, błądzészczé *n*; *ew. labirynt m. Zob. błądny (~na droga)*

błądność *f* błądnosc (|| *lok arch* błądnosc), milnosc, niepòprawnosc *f* [Pòznòł błądnosc (błądnosc) swòjèch mësël (mëslów). Lz]

błądny *ad* błądny, milny, òpaczny; *ew. lëchi, nieprawidłowi; ~na droga* lëchò (*ew. błądnò / milnò / rzad* krzewò) droga; **milnica**, milniò *f*, błądzészczé *n*; *ew. w zn. manowce: błądné drodżi / drodzëska / drodzészczã [Wa skracëła w lëchã drogã, mùszita nawrócëc i... Gò Błądnò gwizòzda. Na błądnëch drozészczach. Ra Úważòj, cobës na milnicã nie wlòzł i nie wjachòł w błota. Bëc na krzewi drodze. - Sy Długò jò ni mógl ti drodżi nalezc z tegò błądzészczã. Lz]; być na ~nej drodze* bëc na lëchi / błądny / milny drodze; *por. błądzić; ~ne mniemanie* błądné zdanié, błądnò / milnò dba, milné / błądné pòjãcé, lëché / niedobré mëszenié; ~ **wzrok** dzëczy / nieprzëtomny zdrok, roztrzãsté / dzëwé / dzëczé òczë; ~ **ognik** błądny òdzin, manewid, trzãsëwid, pòpławnik *m* – *zob. ognik (błądny ~); ~ rycerz* dzëwi ricérz Sy, pòbłądzony ricérz Gò [Pòwiòstka ò dzëwëch riczach i zaklãti królewnie. Sy] {dzëwi = a) dzëczy; b) *pierwòtny*; c) *nielegalny*; *por. ‘dzëwi strzëlc’ – pol. kłusownik, ‘dzëwò || dzëkò jachta’ – pol. kłusownictwo*}; ~**ne koło** błądné kòło, òbarch (*pol. kotowacizna, kołobłąd*); ~**ne owce** òbarchniaté òwce / pùdżi / blérwë

błękit *zob. modrość*

błękitnawy *zob. modrawy*

błękitnie *zob. modro*

błękitnieć *zob. modrzec (się)*

błękitnooki *zob. modrooki*

błękitny *zob. modry*

błocić *v* kalëc, czapac, nosëc kòł

błogi *ad* błodżi *rzad*, miłi, milëchny, przëjemny, rozrzewniwający, lubny, *zdr* lubczy *arch*; *ew. ùbëtny (spòkójny), szcészlëwi, szcésztny; ew. rozkòszny [Bëfë to błodżé czasë. Wiedlë błodżi zëwòt. – Ra Òni mielë błodżé zëcé. Lubny wieczór / kwiat. - Lz]*

błogo *adv* błogò *rzad*, miłò, szcészlëwie, szcésztno, ùbëtno (= spòkójno), lubkò *arch*, lubno *Tr*; *ew. rozkòszno, jak w niebie / w rajù [Bëfò jim wszëtczim błogò na swiece. Ra Òna zëła błogò jaz do smiercë. Lz]*

błogosławić *v* błogòsławic, zëgnac {‘zëgnac’ *in = pol. zëgnac, błogòsławić znakiem Krzyża św.*; ‘błogòsławic’ *w przen zn. = darzëc*} [Bóg nas błogòsławi (*darzi*) wszëtczim, co trzeba. Òjc błogòsławił swòje dzëcë. Błogòsławita (|| *błogòsławta*) Pana Bòga. - Lz Starszi błogòsławilë / zëgnelë sëna, co òdjëzdżòł do wòjska. Gò]

błogosławienie *n* błogòsławienié, zëgnanié *n*

błogosławieństwo *n* błogòsławieństwò, przëzëgnanié *n*

błogosławiony *ad* błogòsławiony; *ew.* żegnóny; **ona jest w stanie ~nym** òna je w stanie błogòsławionym / nie je sama *a.* je niesama / je w Bòszcim darze

błogostan *m* błogòsc, rozkòsz *f*, żart rozanielenié, wniebòwzácé *n.* *Por.* **błogość, dobrobyt, spokój, wygoda**

błogość *f* błogòsc, rzewnota, serdecznosc, szczeslëwòsc, *Tr:* szczestnota, lubnota *f*; *ew.* rozczulenié *sã n* [ti błogòscë / rzewnotë / serdecznoscë / szczeslëwòscë; *Mie* takò rzewnota schwòcëła, czej jem to widzòł. *Sy* Òni żelë ze sobą w całi błogòscë. *Lz.* *Por.* **błogostan, rozrzewnienie**

blona *f* **1.** *ogólnie oraz w organizmach żywych: tkanka okrywająca poszczególne narządy, otoczką, osłonka:* plewa, mǎcherzëna, *zdr.* mǎcherzënka; *ew.* skórka, flëdra *f* {*kasz. arch* ‘blóna’ || ‘blóna’ = a) *chmùra*; b) *rzad:* wòł sana; ‘mǎcherzëna’ *in = pol.* przepuklina – *zob.*; ‘flëdra’ *in = strzãp*} [*Më* mùszelë kùrã zabic, bò òna miała mǎcherzënã pakniãtã. *Sy*]; **2.** ~ny (w mięsie), żyły, ścięga *pl* flëdrë, flëfrë, flafòrë, mǎcherzënë; *ew.* żelë, chrząszcze *pl* {‘flëdrë’ *in = strzãpë*; ‘chrząszcz’ *m = pol.* a) *chrząstka*; b) *chrabąszcz*}; **3.** ~ bębenkowa / słuchowa (w uszach) *an* ùszny / slëchòwi bǎbenk, ùsznò / slëchòwò membranka / mǎcherzënka, *pl:* bǎbenczi (membranczi / mǎcherzënczi slëchòwé) w ùszach; **4.** cieniutka warstwa pokrywająca roślinę z zewnątrz, nabłonek: plewa {‘plewa’ *in a*) plewa òkrywającò zòrno; b) *anat* świeżò skóra / skórka [*Rena ju zaròstò plewą.* *Sy*]; c) *med* plewa na òkù, blëszcz, bielmò; d) *anat pol.* blona brzuszna, otrzewna: mǎcherzëna / plewa; e) plewa / kòżëch / flafòrë na mlékù; f) *cenkò szëchta lodu*}; **5.** ~ mózgowa mùskòwò mǎcherzëna / plewa; **6.** ~ śluzowa (śluzówka) slëkòwò mǎcherzëna / plewa; slëkówka *Gò f*; **7.** ~ dziewicza dzëwiczò / dzëwczëcò plewa / mǎcherzënka; *ew. przen. w zn. cnota:* cnota *f*, dzëwczëcy kwiat; **8.** ~ny płodowe zwierząt płodowé mǎcherzënë / plewë *pl*; slédné *n* (to slédné); **9.** część ~ny płodowej na głowie noworodka, „czepek” czòpk, czòpùszk *m*, czòpeczka *f*, plech {‘plech’ *in = lësy plachc na głowie, pol. tonsura*}; **10.** ~ między pazurami (przy łapkach) ptaków wodnych plewa *f*; *ew. lok* paczëna *f* {‘paczëna’ *dosł. = wiosło n*} [*Kaczci mają taką plewã midzë pazurama. Gò Szëplòrze mają paczënë („wiosła”) midzë pòlcama. Sy*]

bloniasty *ad* plewòwati, mǎcherzënowati; *ew.* skòrkòwati, cenczi jak plewa / mǎcherzëna / mǎcherzënka / skórka / flëdra / *zdr* flëderka; *ew. o mięsie (żyłasty, tykowaty):* flëdrowati, flafòrowati, mǎcherzënowati; *ew.* żelasti, chrząszczowati

blonica *f med* difterit *m*

blonicowy *ad* difteritowi

blonie *n* łąka, pastwiskò || -szcze, pażądniò (pastwiskò), tròwiascò rówizna *f*

blonka *f* plewa, mǎcherzënka, skórka *f.* *Por.* **blona**

blonkowaty *zob.* **bloniasty**

blonnik *m* blónnik; *ew.* celuloza *f*

blotniak stawowy *m orn* blotniòk stawòwi *m Gò*

blotniarka *f zoo* kalnò rekówka; *ew.* kalnò rekòwiònka / żabiònka / swórka {‘rekówka’ || ‘rekòwiònka’, ‘żabiònka’, ‘swórka’ = *pol. małża, skorupiak*}

blotnik (osłona pojazdu od błota) *m* blotnik *m*, kalëca *Tr, przest:* szicblacha *niem. f* [W blotnikach ju są widzec dzurë. Blotniczi są przedërdzewiałé.]

blotnisty *ad* blòcësti, kalny, kalësti, kałowati; *ew.* mùlësti / mùłowati / zamùlony (ò wòdach, dze je wiele mùłu na dnie), topny, tonisti (taczi, w jaczim je letkò zatónac); *ew. w zn. pol. rozmiękły:* rozczapóny, rozbrzëdli, *lok* mëzglati [Blòcësti kròj. Blòcëstò òkòlëca / zemia / wòda. *Ra* Tã mëzglatã drogã nicht nie wëjedze. *Sy*]; ~sta woda kalnica *f*, blòcëstò kalëstò / zaczapónò / mùłowatò / mǎtnò wòda. *Por.* **bagnisty, błoto**

blotny *ad* 1. blotny, błocësti *Lz* – *zob.* **bagnisty**; 2. kalny. *Zob.* **blotnisty**

bloto *n* 1. ~ **na drodze** kôł, czap, czapòt *m*, kalëszcze, *rzad:* bloto *n*, brëja, *zdr* brijka, rozbrzëda, rozbabra, prëz(g)la, rzupòtka, mazëna *f*; czaps, trzap, trzaps, prëzel || prëzdzel *m*; *lok:* brëzgawica *n*, brëzgòcëna, bruzgòwina, brëklëzna, czaprowina, czapringa, czaprucha, czapùga, czapùta, mëzëzna, mëza, gwańda, rëda, *arch:* kalëznica *f* {‘bloto’ *in* = bagno – *zob.*; ‘rëda’ = rozmikłò zemia na łakach; ‘gwańda’ – *por.* (za)gwańdac – zagniesc jòdã i nie zjesc; ‘rzupòtka’ *in* = rzòdczé masło; ‘prëzel’ *in* Gò = *zgardl:* wòdka, sznaps} [W tim kale / czapie mòzesz nòłzi bótë zgùbic. To ce jidze, jakbë diòbët kôł harfòwòł (żart przërównanié). Gò Pò deszczu i sniegù przëchòdzy brëzgawica. To je dzys brëzgòcëna. Chto w bloto bije, temù kôł w òcze priszcze (= chto seje wiater, ten zbiérò bürzã). Chòdzëc pò gwańdze. – Sy Jegò bùksë bëfë bar’zo ùmazóné blotã. *Lz*]; **wleż** *w* ~ wlezc *w* kôł / *w* bloto; **pieniądze w** ~ **rzucić** ùtopic (stracëc) pieniądze / dëtczì, w(ë)rzëcëc pieniądze *w* bloto, wëdac dëtczì na bële co; **zmieszać kogo z ~tem** zmieszac kògò z gnojã, òszkalowac / pòniżëc kògòs baro; **wyciągnąć kogo z ~ta** wëcygnac kògòs z blota / z kału / z biédë, wëretac kògò, wëpòmòc kòmù. *Por.* **kałuza**. 2. *zob.* bagno

blysk *m* lisk || *rzad* blisk || blësk, (za)liskniãcë || -knienié *n*, *ew.* liskawica, môłniò *f* {‘môłniò’ = liskawica bez grzmòtu} [To dało taczì lisk / taczé liskniãcë. Gò]. *Por.*

blask, błyskawica

blyskac (się) liskac (sã), *arch Ra:* blëskac (sã), blëskòtac; *ew.* (ji)skrzëc sã, swiëcëc (sã), mërgac, mërgòtac, migac, migòtac, chlastac (chlastac widã), môłnic sã {‘chlastac’ *in* = a) bic, ùderzac, chłostac; b) walëc, trzaskac, pãcac; ‘mërgac’ *in* *zob.* mrugać; ‘môłnic sã’ ò ‘môłni’ - liskawicë bez grzmòtu} [òn (b)liskò || (b)liszczë / chlastò || chlaszczë / mërgò / mërgòcë / migò / migòcë; Nie liskòj / lischczë mie tu prosto *w* òczë. Môłniò / latarniò mòrskò (bliza) chlaszczë. Gò Wzãł szpédzel *w* rãkã ë nim bliskò na słuńcu. Gwiòzdë na nim blëskòtalë. – Ra Bliza mërgò. Cëz ten wid dzys tak mërgò? To sã mërgò (liskò sã). To dzys grzmiało i sã mërgało całą noc. - Sy]. *Por.* **blyszczëc, osłëpiac**

blyskający *zob.* **blyskotliwy, blyszczący**

blyskanie (się) *n* liskanié (sã) || *rzad* bliskanié (sã), swiëcenié (sã), skrzenié, sklënienié (sã), mërganié, miganié *n*, *arch Ra:* blaskòt (|| blëskòt || bleskòt) *m*. *Por.*

blask

blyskawica *f* liskawica *f*, załisknienié || załiskniãcë *n*; ~*ce* *pl* liskawice, liskanié sã; ~ **bez grzmotu** môłniò *f*, sëchò liskawica, chlastawica *Ra f*, môłnischczë *n*, sëchi grzmòt *m* [To bëfë le same môłnie / chlastawice.]; **lotem ~cy** *zob.* **blyskawicznie**. *Por.* **blysk, burza**

blyskawicznie *adv* chùtkò (baro chùtkò), z môla, òd razu || do razu, zarò, nògle, natëchmiast, natëchstopach, piorënã, *w* jedny mërdze, *w* òkamërgnienim, (chùtkò) jak piorën, ògniã (jak òdżin); *ew.* rôz-dwa, ruk-cuk, flot *niem.* *Por.* **natychmiast, szybko**

blyskawiczny *ad* chùtchì, nagłi (*lok* || nògli), natëchmiastowi; **zamek** ~ zómk bliskawiczny, suwòk (*niem.* rëjsfeszlos) *m* (- Gò) {‘suwòk’ *in* = *icht:* szczëka, szczëpòk}; ~ **atak** chùtchì / natëchmiastowi / nagłi / niespòdzajny atak

blyskot *zob.* **blysk**

blyskotać *zob.* **blyskac** (się), **blyszczëc** (się)

blyskotka *f* sklëdło, czaczkò *n*, sklëniãczka *f*; *ew.* złotkò a. pazłotkò {‘czaczkò’ *in* a) sztëk skła służący dzeckù jakò zòbòwka; b) *anat:* rzepka / jabkò - gnòcëk *w* kòłanie; ‘złotkò’ / ‘pazłotkò’ *dost:* folia / cenutinkò blaszka aluminiowò} [Cëz tam za sklëdło lezi? Mòże to je złoto? Sy]

blyskotliwie *adv* **1.** *dost* łisklëwie, blis- || blëskòtlëwie, *arch:* blask(òt)lëwie [Blasklëwie pòkòzòł sã ksãżëc na niebie. *Lz*] *zob.* **blyszczãco**; **2.** *przen* jinteligentno || -nie, mãdrze, szëkòwno, z szëkã, z fantazjã; *ew.* efektowno, bliskòtlëwie [Ona na jich pitania òdpòwiòda szëkòwno / z szëkã / z fantazjã. *Gò*]; **(naj)~wiej** (nò)jinteligentni, (nò)mãdrzi, (nò)szëkòwni, (nò)bliskòtlëwi, (nò)barzi jinteligentno || -nie, z (nò)wikszim szëkã / fantazjã *itp.*

blyskotliwośc *f* **1.** *dost* łisklëwòsc, (b)łiskòtlëwòsc || blëskòtlëwòsc *f*; *por.* **blyskanie**; **2.** *przen* szëk *m*, szëkòwnosc; *ew.* fantazjò, bliskòtlëwòsc *f*

blyskotliwy *ad* **1.** *dost* łisklëwi, bliskòtlëwi || *arch* blëskòtlëwi (*Ra*), *arch:* blask(òt)lëwi (*Lz, Ra*), mërgòtlëwi, mërgòcãcy, mërgajãcy, mieniãcy sã (w òczach) [Wid łisklëwi / mërgòcãcy, blëskòtlëwi. *Gò* Blasklëwò wòda jezora. *Lz*]; *zob.* **blyszczãcy**; **2.** *przen* jinteligentny, efektowny; *ew.* szëkòwny, bliskòtlëwi; **(naj)~wszy** (nò)jinteligentniëszci, nòbliskòtlëwsi, (nò)barzi jinteligentny / efektowny *itp.* *Por.* **bystry, dowcipny, spostrzegawczy**

blyснаć (się) *v* (za)łisknãc (sã), blësnãc (sã), mërgnãc, zasklënic (sã), zasklëc (sã), zaskrzëc (sã), zaskrzëwic sã, zaswiecëc sã, (za)mignãc, zamigòtac [Na drodze zbroje mignã. W òkù jegò jasnò skra mignie. Seczerë zamignã òstré. Zamignã wszëtczë miecze. W renym blaskù zamigòce gród. *Lh* Òd brzegù swiatło mignie. *Jk* (*Lz*)]; ~ **oczyma / ślepiami** blësnãc / łisknãc slëpiama; *ew.* w *zn.* spojrzëc *przelotnie:* blòsnãc [Blësnãł slëpiama jak wilk. *Ra* Òn le blòsnãł na nas i szedł dali. *Gò*]; **naraz ~snęła mi myśl...** naròz (*a.* wnym || wtim) przëszło mie do głowë... / naròz mie zaswiecëło w głowie / naròz mërgnãła / zasklënia mie mësl || -sla....; **o, ~snęło na dworze** wejle / hewò bütën sã zalisknãło

blyszcz *m* pòłisk, (b)łisk, blask *m* (- *Gò*), skłënié, sklënienié *n.* *Zob.* **połysk**

blyszczãco *adv* (b)łiszczãco, sklëniãco, łsniãco, (ji)skrzãco, sybrzãco, mërgajãco, swieãco; *ew.* imiestów (*typu:* łsniãc, blyszczãc): (b)łiszczãcë, swieãcë, sklëniãcë, (ji)skrzãcë, sybrzãcë, mërgajãcë, łsniãcë. *Por.* **blyskotliwie**

blyszczãcy *ad* (b)łiszczãcy, skl(ëni)ãcy, łsniãcy, sybrzãcy, (ji)skrzãcy || jaskrzãcy, swieãcy, gòrajãcy (= *pol.* płonãcy, palãcy, swieccãcy), mieniãcy sã (w òczach); *ew.* łiskajãcy, mòłniãcy sã

blyszcëc (się) (*łsnić*) łëszczëc (sã) || łiszczëc (sã) || *arch* blëszczec (sã), sklënic (sã), sklëc (sã), łsniec || łsnic, skrzëc (sã), sybrzëc (sã), jiskrzëc sã, *lok* jaskrzëc sã, swieccëc (sã), migac, migòtac, mërg(òt)ac; *ew.* mienic sã (mienic sã w òczach), *ew.* gòrac {‘gòrac’ = *pol.* płonãc blaskiem; ‘sybrzëc sã’ *in* = a) ò wòdze / złoce / ptiwajãcëch rëbach: mienic sã, migòtac, mërgòtac; b) przëmilac sã, łasëc sã, przëslecac sã, zalecac sã; c) wiercëc sã, krãcëc sã; ‘mërgac’ *in* *zob.* mrugać} [to sã tak (b)łiszczci (sã) / sklëni / skli / łsni / skrzi / sybrzi / jiskrzi / jaskrzi / łiszczci / swiecy / migò / migòce || -tò / mërgò / mërgòce / mieni sã / gòrò; Jemù sã òczë łiszczã jak głownie. Na kòłnërzù mù sã blëszczã gwiòzdë złoté. - *Ra* Wòda mërgò, czej na niã kam szmërgnie. Z daleka, pò lewi rãce mërgało jezoro. - Złoto sã w słunëszkù sybrzi. Rëbë sã w wòdze sybrzã. Mòrze / jezoro sã sybrzi. Tobie sã òczë jòskrzã || jaskrzã. - Sy Złoté jich òstrodzi łsniã. Słunëszkò je jak zëcë: łsni blaskã włòsnym, ksãżëc zòs jak kùńszt: zëwi sã pòzëczonym. Na piersach zbroja migò. W blaskù słuńca gród migòce. - *Lh* (*Lz*) Cos tam sã tak skli / sklëni. Bótë sã wëglancowóné / wëblãkrowóné / wëpùcowóné, jaż sã swieãã / sã sklëniã / sã łiszczã jak zëdowsczë / zidczë jaja.. *Gò* Dinë (*dunë, wëdmë*) sklëniłë białawie we widu (*widze*) ksãżëca. Chòrãdzew migò we wietrze. Słunëce migòtò przez dzurã w chmùrach. Ògnie migòcã w bòrze. *Lz* (*Jk, Fs?*) Łsni sã jak szpëdzël. Na kòłnërzù mù sã blëszczã gwiòzdë złoté. W òczenkach rëbacczich bliszczã swiòtła (*widë*). - *Ra* Ë glëpc bliszczci, czej pësznë ruchna włozi. *Ce* To sã swiecy, jaż gòrò. Taczi òdżin, że

jaż gòrô. Sy Kropelczy rosë na zelonëch lëstach gòrałë jak jistné złoto ë strzëbro. Lz, Bù? Czej òn grôł, to jaż tak gòrało / ta mùzyka jaż tak gòra(ła). Jw]. Por. **iskrzyć się**

blyszczenie *n* (b)łyszczënié, sklëniënié, sklenié, sybrzenié, (ji)skrzenié, lsnienié; ew. swiéçenié, mërganié, migòtanié *n*. Por. **blask, błysk**

błyśnięcie *n* (b)łisk *m*, łiskniënié, rzad: bliskniënié / załiskniënié || -niãcé, zasklëniënié, zasklenié, za(ji)skrzenié, zasybrzenié, mërgniãcé || mërgniënië (widu) *n*. Por. **błysk**

bnieć biały *m* bot pãkôcze, pãkôle, pãkówczy, trzaskôcze *pl*; wëmôkôcz *arch m* [Wëmôkôcz biôto kwitnie. Sy]

bo *cj* bò, czë; ~ **ja wiem?** czë jô wiem?, a bò jô wiem?, chto wié?

boa *m zoo* bòa *m*, bòa dëszëcéł

boazeria *f* bòazeriô, *Tr*: ôdrzewina || ôdrzewina *f* [ti -rii, -në]

bobak *m zoo* mërmôk (*Tr*) *m*

bobas *m* dzeckò, zdr dzecuszkò; *w zn. niemowlë*: matilink *m*; *pieszczotl*: gzub, brich lok, môli bùzer, môli bówka, môli bòrénk, môli glubas, krôsniôk *m* {‘krôsniôk’, ‘krôsniã’ = *pol. krasnoludek, skrzat*}. Por. **bachor**

bobek *m* **1.** bòbkòwé *a.* laurowé drzewiã; **2.** bòbk *m*; bòbczi *pl*; ew. bobki owcze: pùdzinë, òwczë bòbczi [Trusé / mëszé / szurzé / zajcowe / kòzé / òwczë bòbczi. Gò]

bobkowy *ad* bòbkòwi, laurowi; ~**we liście** bòbkòwé *a.* laurowé lëstë

bobo *zob. bobas*

bobowiny (łëty bobu) *pl* bòbòwiczé *n*, bòbòwinë, lok palczëce *pl*. *Zob. bób*

bobowy *ad* bòbòwi [Bòbòwé zôrka. Bòbòwô mąka. Ra]. Por. **bób**

bobrek trójlistny *m* bot bòbk *m*, grzãstlëca lok, kùkòwczëna kapùsta *f*

bobrować *v* piskac (= rëc), sznëpòrzëc || sznëprowac || sznëkrowac (szëkac, *pol. myszkować*); ~ **w wodzie** szlapac, kaczkòwac (jak kaczkã), pëgnac (bawic sã *w piòskù* abò wòdze) lok; ew. brodzëc (*w wòdze*). Por. **babrać się, brodzić**

bobrownik *m* bot magnoliô *f*

bobrowy *ad* bòbrowi; **futro** ~**we** kòzëch bòbrowi / z bòbrów, **kapelus**z ~ bòbrowi czòpk / kapelus^z / *arch* kłòbùk *m*

bobslej *m sp* bòbslej *m*, *Tr*: błożëné *pl*; ~**je** *pl*: bòbsleje, błożëné

bochen *m* **1.** ~ **chleba** brót, *m*; ew. (całi / jeden) chlëb; **2.** ~ **masła, marmolady** sztëk, kloc, blok; **3.** ~ **sera** brót; ew. krąg / wałk / sztëk / kloc(k); **4.** ~ **miedzi, stali** kloc / blok / sztëk kòprowinë (= miedzë), stalë. Por. **blok, kawał**

bochenek *m* brót, brótk, bróćëk, *arch* glëń *m*, (jeden) chlëbk; ew. **mały bochenek upieczony z reszek ciasta** kùkla, kùkelka *f*; ~ **chleba** brót chleba *a.* (jeden) chlëb

bochenkowaty *ad* kùklowati, sztòłt (*a.* na sztòłt) bróta, *w fòrmie taczégò* bróta

bocian *m* bòcón *m*, zdr bòcónk, bòck; ew. *arch*: kłòbòcón *Ra* || klebòcón *Ru m* [Miec wikszëgò ptòcha jak bòcóna (*tj. wëwëzszac sã, wënaszac sã pònad jinszych*). Gadac ò bòcónach (*tj. bajac, stożëc, cëganic*). Zymk jidze, bòck je tu. „Kle, kle kle bòcónkù, cëż të môsz na ògónkù? Malowóné dzëwczãtkò, môłëgò knòpka”. Sy]

bociani *ad* bòcóny [Bòcónë szpëré / nodzi. Sy]; ew. *w zn. pòdobny do bòcóna*: bòcóniasti [Bòcóniasti chłòp / gãsór. Sy]; ~**nie gniazdo** bòcóné gniòzdo {*przen* ‘bòcóné gniòzdo’ *in* = *mòłò fóra* – *zob. fura*}; „~**nie gniazdo**”, „**mars**” - **na maszcie okrëtu** rozezdrzelnica *f*, ew. bòcóné gniòzdo, kòsz (kòsz òbserwacyjny) na maszce òkrãtu; ~ **nosek** bot *pl* bòcóné nòzci / nosë; lok kòsë *pl*

bocianiãtko *n* bòcóniãtkò *n*, bòcónk *m*

bocianica *f* bòcónka *f* [Bòcónka sedzy na jajach. Sy]

bocianię *zob. bocianiãtko*

bociek *zob. bocian*

boczek *m* **1.** *zob. bok*; **2.** ~ **wieprzowy** szpiek przerosli (szpiek „przerosli” szëchtama lëbawégò, tj. chùdégò miàsã); *rząd* brzëchòwina *f*{‘brzëchòwina’ *in = jama brzësznò*}. *Por. słońna*

boczniak *m bot (grzyb) bòczniòk m*

bocznica *f* **1.** *bocznica kolejowa*: bòcznica (banowò / kòlejowò bòcznica) *f*, òdgałãżenié / òdwietwienié / òdnoga sztreczi / turu / turów; bòcznò sztrecza; bòczny tur; **2.** *odgałëżenie głównej drogi (dla wozów / samochodów)*: bòcznò droga, òdgałãżenié / òdwietwienié / òdnoga główny drodżi

bocznik *m techn, el bòcznik m*

bocznikowy *ad bòcznikòwi*

boczny *ad bòczny*; **wejście** ~**ne** bòczne dwiérze, bòczny wchód, bòczne weńscé; ~**na droga** bòcznò droga

boczyć się bòczëc sã; *ew. òmijac, czajic sã, chadac nimò / bòkã / stronama, ùmëkac sã przed kògùm [Sami nie wiémë, ò co (òni) sã na nas bòczã. Sy Òna sã terò przede mnã ùmikò, czej mie widzy przechòdzy na drëgã stronã drodżi. Gò]. Zob. dąsac się, gniewac się*

boćwin(k)a *a. botwin(k)a f* czwiklëna *f*, czwikłowé || czwiklané lëstë; *ew. bòtwinka (Gò) f*; **zupa z ~ny** czwiklëna, czwikłowò / czwiklanò / bòtwinowò zupa / pòlëwka; *ew. bòtwinka, zupa z bòtwinzi (Gò). Por. barszcz*

bodaj(że) *int bòdòj(że)*, wierã, chëba; ~ **cię!** a zëbë ce || siebie (ti a ny wzälë)!

bodliwy *ad bòdlëwi, bòdny, bòdzący; ew. búcający; ~ baran a. byk bòdajk; ~wa krowa bòdajka*

bodnąć *v bòdnąc; ew. ùbòdnąc, búcnać, trëknąc [Ûważòj, co ten baran ce nie trëknie. - Sy]. Por. bósć*

bodziec *m (impuls, podnieta) pòdskòcënk (Tr), jimpùls m, bòdlëca (La) f; ew. sztucs (= szturniãcé, bűfsniãcé), znak, sygnał m, zachãta, pòbùdka, przënëka f, pchniãcé, szturniãcé, przënòglenié / pònòglenié n; doda(wa)ć komu ~dźca (do działania) zachãcë(wa)c / pòdskacëc (-cac) / pòbùdzëc (-dzac) / przënëknąc (nëkac, przënëkiwac) / przënaglëc (naglëc, przënaglac) kògòs (do robòtë / dzejaniò), dodac kòmùs dëcha / zachãtë; ew. pòpchnąc (pòpichac), szturnąc (szturnac), kòpnąc (kòpac), kòlnąc (kłoc), bòdnąc (bòsc), szczipnąc (szczipac) [òn jich zachãcy(wò)ł / pòdskacył (pòdskòc(yw)òł) / pòbùdzy(wò)ł / przënëkòł (nëkòł, przënëkiwòł) przënòglił (nòglił / przënagliwòł)]*

bodziszek *m bot bòcònk, bòcòny nos m, bòcòné nosë pl*

bogacenie *n bògacenié n*

bogacenie się *n bògacenié sã, doròbianié sã; ew. pieniãżenié sã, groszenié sã n*

bogacić *v bògacëc; ~ się bògacëc sã; ew. pieniãżëc sã, groszëc sã*

bogactwo *n bògactwò n; w zn. urodzaj: pòwielba f, ùrodzòj || òbrodzòj m, rozmnożenié n; w zn. zamożność: zamòżnosc, majãtnosc f; w zn. dobrobyt: dobroczëna f, dostatk || neol dostònk m [Û nich je widzec bògactwò, dostatk wszëtczëgò, jaż skòpicã. Òd bògactwa sã mòże czasã człòwikòwi w głòwie przewrócëc. - Gò Ę przë nòwikszich bògactwach mòżna bëc nieszczestlëwim. Majãtnosc gbùrów je w tëch stronach wiòlgò. - Ra Chto chce miec pòwielbã, mùszi robic i zabiegac. Sy]. Por. dobrobyt, majątek, urodzaj, przepych*

bogacz *m bògòcz; ew. pieniãżnik, miliòner || milionéra; ew. arch: bògùsz, bòrzësz (dost. bògati gbùr), bartnik, złoł pãpk, żart (arch): wielewsczi m [Pieniãżnik nigdë ni mò dosc pieniãdzy. Frãcyłka nazëwają pieniãżnikã. Biëjta do wielewsczëgò, ten mò wszëtczëgò wiele, ten wama dò. - Sy]*

bogaczka *f* bøgôczka; *ew.* pieniãznica, *arch:* bøgôrka, bôrzészka *f* [Ôzeń sã z pieniãznicã, to badzesz miôł pieniãdze. To je chcëwô pieniãznica. – *Sy*] {‘pieniãznica’ *in* = *czerpiskò pieniãdzy*, *pol.* *źródło dochodu* – *zob.* *dochód*}

Bogarodzie(ielk)a *f* Matka Bòzò, Bògarodzëcelka; ~ **Dziewica** Bògarodzëcelka Dzëwica, Nôswiãtszô Panna Marija

bogato *adv* bøgato, (za)mòżno; *ew.* wëstawno **(naj)~ciej** (nô)bøgacy, (nô)zamòżni, (nô)wëstawni. *Por.* **obficie, urodzajnie**

bogaty *ad* bøgati; *rzad:* (za)mòżny, majãtny, *arch lok* mietny; *ew. rzad:* dostatny, wëstawny {‘mòżny’ a) *zob.* *możliwy*; b) *zob.* *możny*} [To sã majãtny gòspòdarze. Majãtny gbùr. Òna je majãtniészò niźlë jò. *Ra* Majãtny pón. *Lz* To je mòżny gbùr. To sã zamòżny lëdze. Òn mò biãkã zamòżną z dodomù. To bëlë röz mietny lëdze. Chto robi, ten je mietny. Òn bë sã żenił, czejbë mù sã jaczé dzëwczã nawinãło mietné. Dzys nie tak letkò ò mietné dzëwczã. Jegò biãka je mietnò z dodomù. Ùbòdzëmù dzeckò, mietnémù celã. – *Sy*]; **(naj)bogatszy** (nô)bøgatszi, (nô)zamòżniészzi, (nô)majãtniészzi, (nô)mietniészzi, (nô)dostatniészzi, (nô)wëstawniészzi [Ti majãtniészzi gòspòdarze. *Lz*]; ~**te przyjęcie** bøgaté / wëstawné przëjãcé ùgòszczenie; bøgatò / wëstawnò gòścëna / gòścëtwa (= czesta, biesada); ~**e dary** bøgaté darë / darënczi. *Por.* **obfity, urodzajny**

bogdanka *f* mùlk *m*, panna, brutka, ùkòchónò, ùmiłowónò, lubiònka *Tr*; *ew.* wëzdrzónka (= dzëwczã ùpatroné / wëzdrzóné) *f*; *ew.* jaskùlczëno òczkò, bürsztinowé òczkò {‘jaskùlczëno òczkò’ *dost:* *pol.* = bratek (kwiat); ‘bürsztinowé òczkò’ *fig - dost:* *òczkò w w piestrzeniu*} [Naszi chcą mie rajic z Rózã, a jò ju móm jednã wëzdrzónkã. [Mòje jaskùlczëno òczkò! Mòje bürsztinowé òczkò je chòré. – *Sy*]

bogini *f* bòżëna (*Tr*), bòdzina, *zdr* bòdzinka *f.* *Por.* **bożek, bożyszcze**

boginka *f* wiãa, dijanka (*dost* piãknò kòbiëta), bòdzinka, nimfa *f.* *Por.* **nimfa**

bogobojnie *adv* bøgòbójno

bogobojność *f* bøgòbójnosc || nota, pòbòżnosc || -nota *f*

bogobojny *ad* bøgòbójny, pòbòżny

Bogusław *m* Bògùslów *m* [tegò Bògùslawa, temù Bògùslawòwi], *zdr* Bògùsz(k) [Niejedny ksãżãta pòmòrsczi nosëlë miono Bògùslów. *Gò*]

Bogusława Bògùslawa, *zdr* Bògùsza, Bògùszka, Gùsz(k)a [Ô swiãti Bògùslawie jò ni móm czëté. *Gò*]

bohater *m* bòhater, heroj; *neol* dzyrznik *Tr*; *ew.* *żart rus* geroj *m*; ~ **powieści / filmu** bòhater / heroj pòwiescë / filmù. *Por.* **zdobywca, śmiałek**

bohaterka *f* bòhaterka, herojka; *neol* dzyrzniczka *Gò f*

bohaterski *ad* bòhatersczi, herojiczny; *ew.* òdwòżny dzyrsczi, zuchterny; *ew.* òfiarny [Pòmnik ùpamiãtniãjący bòhaterskã òbronã Westerplatte. *Gò*]; **poemat** ~ pòemat herojiczny. *Por.* **bitny, sławny, zwycięski, waleczny**

bohatersko *adv* bòhaterskò, pò bòhaterskù, herojiczno || -cznie; *ew.* òfiarno; *ew.* òdwòżno, dzyrskò, zuchterno; z (wiòldzim) pòswiãcenim [Gród pòtãżny dzyrskò nòpadë òdpiérò *Lh*]. *Por.* **nieustępliwie, zwycięsko**

bohaterstwo *n* bòhaterstwò, herojizm *m*, herojicznosc, òfiarnosc *f*; *ew.* wiòlgò (*a.* nadzwëczajnò / szòlonò) òdwòga / dzyrskòsc / zuchternosc; (wiòldzé) pòswiãcenie *n.* *Por.* **waleczność, nieustępliwóść**

bohomaz *m* mazëdło, straszëdło, brzëdalstwò *n*, lëchi malënk. *Por.* **bazgranina**

boisko *n* **1.** bòjiskò *n*, pòle grë *a.* pòle grów / rozgriwków; *ew.* plac zabawów; **2.** *zob.* **klepisko**; **3.** *zob.* **pobojowisko**

boja *f* żeg bója *f*, bóje *pl* [Chcòł doplënac le do ti bóje i ùtonãł. Najesc sã jak bója. – *Sy*]

Bojan(o) *m* Bòjano [tegò Bòjana]; **mieszkaniec** ~**na** Bòjanczón, Bòjón *m* (*Lz*)

bojaźliwie *adv* strachlëwie, strachòblëwie, bòjąco, bòjazzlëwie, lãklëwie; *ew.* niesmiało, niedzyrskò, w strachù, z lãkã, płochlëwie {*st. (naj)wyższy: (nô)barzi strach(òb)lëwie itp.*} [Niedzyrskò przëstąpił knòp. *Bù*]

bojaźliwiec *m* strachòbliwc, strachélc, strachùlc, strachlińc, ùrzasélc, wërzasélc, bòjòk, bòjón || bòjin *lok*, drzoch, dërgòla, pëtlòrz, lãkòcz, trzãsëbùksa, szëderbùksa, płoszëcéł, płoszëła *m* {‘szëderbùksa’ *n* = *bùzer, lorbas, rowòrz*} [Bòjóna psë grëzą. *Ra*]; **kobieta / dziewczyna bojaźliwa** bòjòczka, *lok* bòjinka, ùrzasnica, wërzasnica, strachlëca *f*

bojaźliwość *f* strach(òb)lëwòsc || -wòta, lãklëwòsc, bòjącosc, niesmiałosc; *rzad* bòjazzlëwòsc *f*, *arch* bòjactwò *n*; *ew.* płochòsc, płochlëwòsc, brak òdwòdzi / dzyrskòscë

bojaźliwy *ad* strach(òb)lëwi, bòjący, lãklëwi, *rzad:* bòjazzlëwi, bòjny; *ew.* płochlëwi, płoch(aw)i; *lok:* wërzaslëwi, ùrzasny, strachòwiti, strachawi, niedzyrsczi; *ew.* wëstraszony, wëpłoszony, wëlãkli, wërzasli, ùrzasli; *arch* bòjacy, bòjacczi {‘ùrzasny’, ‘wërzaslëwi’ – *por.* ‘wërzas’, ‘ùrzas’, *zdr* ‘ùrzòsk’ *m* = *przerażenie*}; **(naj)~wszy** (nô)strach(òb)lëwsi, (nô)barzi strach(òb)lëwi *itp.* *Por.* **płochliwy**

bojaźń *f* strach, lãk, bòjazniò *f*; *w zn.* wielki strach, przerażenie: ùrzas || wërzas, ùrzòsk *m*, mòcny strach, wiòldzi lãk *m*, przerażenie *n* [Tak chùtkò jò sã nie bòjã, ale taczì mòli ùrzòsk mie wzał. *Sy*]. *Por.* **lęk, popłoch**

bojkot *m* bòjkòt *m*; *ew.* embargò *n*

bojkotować *v* bòjkòtowac

bojkotowanie *n* bòjkòtowaníe *n*

bojler *m* bòjler *m*, pòdgrzewòcz wòdë, kòcéł pòdgrzewóny (dzys colemało elektrycznie)

bojować *v* walczëc, bòjowac, wòjowac, wòjarzëc, prowadzëc wòjnë / biòtczi / bòje / walczi [Pòlsczi król bòjowòł długò ze Szvédama. *Lz*]

bojowanie *n* walka *f*, bòj *m*, bòjowaníe, wòjowaníe, wòjarzenie, biòtkòwaníe *n*

bojowiec *zob.* **bojownik**

bojowisko *zob.* **pobojowisko**

bojownicza *f* wòjownicza, wòjòrka, biòtkòrka, biòtkòwnica *f*; *ew.* białka / kòbiéta walczacò ò cos

bojowniczy *zob.* **wojowniczy**

bojownik *m* wòjownik, wòjòrz, biòtkòrz, biòtkòwnik *m*

bojowy *ad* bòjowi, wòjarsczi; **gotowość** ~**wa** gòtowòsc bòjowò / do walczi / bitwë, bòjowi pòszëk, *Tr:* wòjarsczi ùpròwk; *por.* **gotowość**; **szyk** ~ szëk bòjowi; *ew.* bòjowé ùstawienié; ~**we nastawienie** zacãtosc, zażartosc, nieùstãplëwòsc *f*, bòjowé / wòjarsczé / zadzërné / zadzëwné nastawienié; ~ **duch** bòjowi / wòjarsczi dëch || duch; **jednostka** ~**wa** jednostka bòjowò, òddzél / karno / grëpa wòjska, wòjarsczé karno *Tr*, **wartość** ~**wa** bòjowò / wòjarskò wòrtnota / przëdatnosc / zdatnosc

bojówka *f* bòjówka, bańda *f* (zadzërnò / zadzëwnò bańda), karno bijòków / zadzërców (wësłónëch przez partiã)

bojówkarz *m* bòjówkòrz; *ew.* bijòk || zabijòk *m*, nòleźnik karna (za)bijòków / wënajãtëch zbójców; *ew.* zadzërcza *m.* *Por.* **provokator**

bok *m* bòk *m*, strona *f*, *zdr* bòczk *m*, strónka *f*; *ew.* *rzad:* kròj, nòrt *m* {‘kròj’ - *w zn.* ‘bòk pòla’ - *in* ‘kròj’ = *pol.* a) *brzeg*; b) *skraj*; c) *ziemia, region*; d) *ostrze pługa*; ‘nòrt’ *in* kąt - *zob.* }; ~**iem (boczkciem)** bòkã, stronã, *zdr* bòczkã, strónkã; *por.* **chyłkiem**; **z ~ku** z bòkù, ze stronë, òd stronë, *rzad* z nòrtu [Najachòł mie z nòrtu. Zawadzëc w nòrt. *Sy*]; **robić ~ami** głãbòk dëchac / diszec; ~**ami świecić** bëc òbdzarti / òberwóny / pól nadzi, swiecëc gòlim slòdkã; **to mi ~kiem wylazi** to mie ju z gardła jidze / wëlòżò, to mie je ju sprzikrzoné, to mie sã ju nawielëto; **z drogi!, na ~!** na bòk!, na stronã!, z drodżi!; **żarty na ~** żartë (*a.* smiëchë, wëpczi) na bòk / na stronã; **pod ~em**

bliskò; *ew.* kòle nas (*a.* kòle mie), pòd rãkã, na dorãdzym; *ew.* w sąsiedztwie; **ująć się pod ~i** ùjimnac sã / złapac sã / ùchwaćec sã pòd bòczy; **stać przy czyimś ~u** bëc / stojec (wiedno) kòle kògòs, trzëmac sã kògò; **cios z ~u** czos / ùderzenié z bòkù; **widok z ~u** widok z bòkù; **spojrzenie z ~u** wezdrzenié / przëzdrzenié sã / blòs / blòsniãc / rzut òka z bòkù / ze stronë; **dorabiać co na ~u** zarabiac so / dorabiac cos na bòkù, zarabiac dodatkòwò, przëzarabiac so, chòdzec na szòlci; **~i zrywać** kùlac sã / lezec / kłasc sã ze smiéchù, trzëmac sã za brzëch ze smiéchù

bokobrody *pl* bòkòbrodë; *ew.* w *zn.* *pejsy, faworyty*: przëùsznice, baczi *pl*

boks *m* **1.** *sp* bòks *m*, piscownictwò; *ew.* piscowanié, bòksowanie (sã); *ew.* bùfsanié (sã) *n*, walka / biòtka na pi(ã)scë; walka / biòtka bòkserskò; walka / biòtka piscowników {‘bòks’ *in* = *icht losos*}; **2.** *zob.* **kojec**

bokser *m* piscòrz, piscownik, bòkser || bòkséra (*Rkj*), *ew.* bùfsòrz *m*; **pies rasy** ~ pies rasë bòkser; **damski** ~ bijòk, babszi bijòk, damszci piscòrz / bòkser; chłop, co bije bialkã

bokszerski *ad* piscowny || piscewny, bòkserszci; **walka ~ska** *zob.* **boks**

bokszerstwo (pięściarstwo) *zob.* **boks**

boksować (się) piscowac (sã), bòksowac (sã); bic sã / walëc sã / bùfsac sã / prac sã pi(ã)scama, biòtkòwac sã / walczëc na pisce

boksowanie (się) *zob.* **boks**

bolący *ad* bòlący; *ew.* òbòłafi, bòłewi *arch* {‘bòłewi’ = òbòłafi}; ~ **palec / ząb** bòlący pòlc / ząb. *Por.* **bolesny**

bolączka *f* bòlączka, bòlącò sprawa *f*, bòlącé *n*, *Tr:* wëbòlëwk *m.* *Por.* **kłopot**

boleć *v* **1.** bòlec, *lok* hòchac; *ew.* au(k)ac w *jęz. dzieci*; ~ (**pobolewać**) **czasami a. od jakiegoś czasu** bòlëwac, pòbòlëwac || pòbòlewac, czmic (|| czmnic), gruzdac (*lok* || druzgac); *ew.* dokùczac, nie dawac pòkù, bòlëc òd jaczégòs czasu / co jaczis czas [Mie òd pewnégò czasu zaczinò w piersach bòlëwac. Mie czãsto głowa bòliwò / pòbòliwò. Całą noc czmił mie ząb. Mie gruzdało dzys òb noc w plecach. Mie druzgò w krzebce / krzizach. - Sy Ten ząb mie tak sztërkama pòbòliwò / dokùczò / nie dówò pòkù. *Gò*]; **głowa mnie ~wa** głowa mie pòbòliwò || pòbòlëwò; **niech cię głowa o to nie ~li** niech cebie głowa ò to nie bòli; le sã nie czeruj za tim; co ce to òbchòdzy; dój so z tim pòkù; nie zawracòj so tim głowë; **od przybytku głowa nie ~li** òd przëbëtkù głowa nie bòli; te dobrégò nie je nijak za wiele; czym wicy, tim lepi; **2.** *zob.* **ubolewać.** *Por.* **dokuczać.**

bolejący *zob.* **ubolewający**

bolero *n* **1.** *muz* bòlero *n*; **2.** *liwk*, bezràkòwk *m*, naremiénica *f*; *ew.* bòlero *n* [Białczy i dzëwczãta noszą naremiénice. *Sy*]

Bolesław *m* Bòlesłòw, Bòles *m* [tegò Bòlesława]

bolesny *ad* bòlesny, bòlący; *ew.* òbòłafi; ~**na strata** bòlesnò / bòlącò strata. *Por.* **bolący**

boleść *f* ból *m*, bòlesc *f*, bòlenié *n* [Òd bòlescë i wzrëszeniò trzãse mie sã rãka. *Lz*]; *ew.* jiwier *m* (= kłopot, wërwas), *Tr:* wëbòlëwk *m* (= skarga, ùzòlanié sã); **od siedmiu ~ści** òd wiòldzi biédë / z wiòlgã biédã; „Bòże, zmiłuj sã”; *ew.* bële jak; na pól z dupã; **majster od siedmiu ~ści** *zob.* **partacz**

boleśnie *adv* bòlesno, bòlącò; **to go ~ ugodziło** to gò baro / mòcno zabòłalo

bolid *m* **1.** bolid, meteor *m*; **2.** *zob.* **pocisk**

bolier *zob.* **bojler**

Boliwia *f geo* Bòliwiò *f*

Boliwijczyk *m* Bòliwijczik *m*

boliwijski *ad* bòliwijszci

Bolonia *f geo* Bòloniò *f*

bolończyk *m* bòłończik *m*

boloński *ad* bòłoński
bolszewicki *ad* bòlszewicczi
bolszewik *m* bòlszewik *m* [Pòlòszë mielë wòjnã z bòlszewikama. *Lz*]
bolszewizm *m* bòlszewizm *m*
bom *m* żeg **bóm** *m* (pòprzeczny drąg / bôl) [Wiôldzi żôdzel na kùtru (*na kùtrze*) je do bóma przërzeszony. *Lz*] { ‘bóm’ niem. - *dosł. sztëk drzewa; por. kasz. ‘bóma’ z niem. = drzewò* }
bomba *f* bómba *f*; ~ **atomowa** atomòwô bómba; ~ **wodorowa** wòdorowô bómba; ~ **zapalająca** zapôlajacô bómba; **wpaść jak** ~ wnëkac jak bómba / jak dzëk / jak szòlony / natrzasłi; **puścić ~bę (zmyśleć coś)** pùścëc / walnac / strzëlnac bómbã, zmëslec cos [Òna tu wama bómbã walnãła, a wa w to wierzita. *Gò*]
bombardier *m* **1.** bómbardiéra, kanoniéra, strzëlôcz *m* **2.** *ent* bómbardnik *m*
bombardować *v* **1.** bómbardowac [Trzë dni bómbardowelë to miasto. *Lz* Òn na ti gitarze basowi tak (głosno) bómbardëje, że jaż ùszë bòlą. *Gò*]; **2.** *przen* ~ **żądaniem, prośbami** nalënac, nalegac; *ew.* ùskwierac, skamżëc (kòmu ò co), wiedno wkól prosëc; *ew.* mączëc prosbama
bombardowanie *n* bómbardowanié *n*
bombastycznie *adv* trãbarszno *Gò*, z przesadã, z „namaszczeniem”, z patetycznym nadãcym / zadãcym, w przesadnym (nadãtim / patetycznym) tónie, z patosã
bombastyczność *f* trãbarsznosc *Gò*, przesada (przesadne słowa) w przemòwie, napùzwiałosc / nadãtosc *f*, patos *m*
bombastyczny *ad* trãbarszny (*La*), przesadny, napùzwiali, nabùszniałi, nadãti, „mamaszczony”, patetyczny [Wëdôwają trãbarszné òrãdza. *La*] { ‘òrãdza’ *La – tu w zn. pol. orędzia, oświadczenia* }
bombiasty *ad* pãkati, kùglowati (jak bómba), baniowati
bombka *f* **1.** bómbka - *zdr òd:* bómba; mòłô bómba *f*; **2.** *ozdoba na chojinke:* kùgla, lok gùlajka, bąbla, *zdr* bąbelka *f* [Kùgla ju wiszą na dance. *Gò*]
bombonierka *f* bómbòniérka, *Tr:* bómkówka *f*; búska do bómków / szokòlòdk(ów); òzdobny statk - pùdelkò *a.* biksa - z bómkama / szokòlòdkama [Bùdìnòszk jak bómbòniérka. *Gò*]
bombowiec *m* bómbówc, bómbòwnik *m* [tegò –bówca / -bòwnika; Czëjeta wa, co to tak ù górë szëmòce? To bómbówce szëmòcã, bądze wnet kùnc wòjnë. *Sy*]
bombowy *ad* bómbòwi
bon *m* kwit, bòn *m*, kòrtka *f*
bona *f* piastunka, òpiekùnkã / dzëwka do dzecy
bonapartyista *m* bònapartista *m*
bonapartyzm *m* bònapartizm *m*
bonifikata *f* **1.** bònifikata, zniżka *f* (zniżka òd ùstalony cenë towaru), òpùst *m* (òpùst z cenë / z prizu); **2.** *sp* bònifikata, wënòdgròda *f*, dodatkòwé pónktë (doliczenié dodatkòwëch pónktów *a.* czasu za òsygniãcé dobrégò rezultatu)
bonifikować *v* **1.** ùdzëlac zniżczì / dawac zniżkã nabiwcë towaru, òpùszczac z cenë / prizu; **2.** *sp* dawac bònifikatã, dodatkòwò wënadgradzac
bonifater *m* bònifater *m*, miłoserny bracyszk || -cëszk
bonza *m* bònza *m*
boom *m* boom *m* [wëm. bóm], nagłi wzrost gòspòdarczì, chùtczi wzrost wòrtnotë akcji / kùrsu papiorów wòrtoscowëch [Boom gòspòdarczì / jinwesticyjny.]
bor *m* chem bòr *m*
boraks *m* chem bòraks *m*
bordo *n* bòrdo *n*, cemnoczërwiiony || -rwòny kòlor
bordowy *ad* bòrdowi, cemnoczërwiiony || -rwòny

borg *zob. kredyt*

borgować *zob. kredyt*

òrnholm *m geo* Bòrnholma {*żart* ‘Bòrnhòlma’ *jòda: miska bùlew òblónèch wkót kwasnym mlékã tak, że twòrzã òstrów - Sy*}

borny *ad* bòrny; **kwias** ~ bòrny kwas (*por.* ‘bórny’ = lasny, lasowi)

Borowiak *m* Bòrowiòk *m* [tegò Bòrowiòka; z Bòrowiòkama]

borowik *m* pròwdzywk *m*, pròwdzèwi / dobri grzib; pròwdzèwé grzèbè *pl* {‘pròwdzèwé grzèbè’ = *pol. grzyby jadalne, zwłaszcza borowiki*}

borowina *f* **1. krzew borówek** bòrowiczé *n*; **2** bòrowina, torfòwina, *f* torf leczniczi; **3. geol** bòrowinë *pl*, ùrodzajné ziemie krédowé

borowinowy *ad* bòrowinowi, torfòwi, błotny; **kąpiel ~wa** bòrowinowò / torfòwò kąpiel

borowisko *n* bòrowiskò || -szcze *n*, mòl pò wèkarczowónym bòrze. *Por. karczowisko*

borowy **1. dotyczący boru, leśny** *ad* lasny, lasowi, bórny *arch*, bòrowi; **2. dozorca lasu, gajowy** *m* lesny / gajowi *m*; bórny stróż *arch*, *ew. arch fèrszta niem. m*

borówka *f bot* **1. ~ brusznica (czerwienica)** *f* bòrówka, bòrzèna, czerwònò || -wionò jagòda *f*, *pl: bòrówczì, bòrzèné, czerwòné jagòdè* {‘bòrówka’ *in lok* = *pol. biedronka*} [Bòrzèné są do zaprawè dobré. *Sy*]; **krzew ~ki** bòrowiczé, jagòdowiczé *n*; **2. ~ czernica** *f* jagòda (czòrnò jagòda), brzèsznica *f*, *pl: czòrné jagòdè, brzèsznice* [Jidzemè na jagòdè. *Gò Brzèsznice dówają dzecóm, czej jim brzuszki bòli. Sy*]; **3. ~ bagienna** łochina [ti łochinë], skwierczèna *lok f*; **krzew ~ki bagiennej** łochiniczé, skwierczènowiczé *lok n*. *Por. łochynia, żurawina błotna*

borsuk *m* jòsc (*lok: ||jòpsc || jòszcz*), mélc *m* [Mélc òb zëmã spi. Tłèsti jak jò(p)sc / mélc. - *Sy*]

borsukowy *ad* jò(p)scowi, jò(p)sców, mélcowi, mélców

bort *m* **1. żeg - zob. burta. 2. min** bórt (proszk diameńtowi)

borta *f* **1. bórt** *f*, òzdobny pas wémalowóny nad lamperią, równolegle do pòdłodzi; **2. zob. lamówka. Por. burta**

boruta *m* diòblin, roczitnik, pùrtk, biés *m*; *ew. bòrówc m, bòrowò cotka f (mit òpiekùnczè dèchè bòru)*

borykać się walczèc / biòtkòwac *sã* / biedzèc *sã* (z czim); *ew. szarpac sã / mączèc sã / miec ùcemiãgã* (z czims); *ew. łómac sã, szãtolèc sã, wichlac sã, radzèc* (radzèc sobie jakòs) {‘szãtolèc sã’ = a) *szamòtac sã, zachòwèwac sã niespòkójno*; b) *żwawò / gòrączkòwò robic*; c) *jiwrowac sã*; ‘wichlac sã’ = a) *szamòtac sã, szãtolèc sã*; b) *wiercèc sã*; c) *wzbraniac sã, chcec i nie chcec*; ‘borykać się’ - *por. kasz: arch ‘bòra’, ‘bòradina’ m = mòcòrz, rëpón, mòrtón; ‘bòrénk’ = pol zuch; ‘niebòròk’ = pol. nieborak*} [Tak *sã biòtkùją z zècym. Biòtkòwac sã z mëslama (= bęc w rozmèstach)*. Długò *sã* w sobie łómòł, nigle pòstanowił gò przeprosèc. - *Sy* Jak wa so radzyta tu? A tak *sã wiclómè, zèbè jakòs kùnc z kùncã zwiãzac. Òni walczą / biòtkùją sã z trudnoscama / procëmnotama / problemama / kłòpòtama materialnyma / ze swòjima nòlogama. Òn sã biédzy z zapùszczènim ti maszinè. - Gò]. *Por. radzić sobie, zaradzić, zabiegać o co**

borykanie się *n* biòtkòwanié *sã*, biédzenié *sã*, szarpanié *sã n*; *ew. radzenié sobie z czim; ew. walka* [Mòje zècé, to je jedno biòtkòwanié *sã* z codniowima kłòpòtama, gònienié za dètkã. *Gò]. Por. trud, walka, zapobiegliwość*

bosak *m* **1. narzędzie** bąsòk *m* [Bąsòk *sã* mòże przèdac przè gaszenim ògnia. Flèsòcè ùziwają bąsòka do przecyganiò bòlów. - *Gò*]; **2. czł. chodzący boso** bòsy, bòsòk, bòsnik *m*; **kobieta bosa** bòsò, bòsòczka, bòsница *f*; **na ~a** na bòsòka, bòso, *zdr bòskò. Por. bosó*

boski *ad* 1. bõszi, bõzi; **rany** ~e! jenë!, jenkù!, jenësëja!; **niech się dzieje wola ~ka** wõlõ bõskõ; niech sã dzeje wõlõ bõskõ; niech sã dzeje, co chce; kòmù namienioné, tegò nie minie; 2. *zob.* **cudowny, piękny, nadzwyczajny, niebywały**. *Por.* **boży**

bosko *adv* 1. pò bõžémù, bõžo; 2. cëdowno || -wnie, baro piãkno, snõžo, nadzwëczajno, rozkõszno

boskość *f* bõskõsc *f*

bosman *m* žeg bõsman (|| *lok* bõcmana) *m* [tegò bõsmana; Bõsman gò dichtich wërapil. *Lz* Òn chce bëc za bõcmanã. *Sy*]

boso *adv* bõso, *zdr* bõskò, bõsëchno, na bõsõka [Pò pierszim grzmõce mòze bõskò chòdzëc. Òn bõso spõł (*zaznobil sã*). *žart - Sy*]; **chodźić** ~ chòdzëc bõso / na bõsõka; *ew.* bõsõkòwac [Dzeczë dzys całi dzëń bõsõkùjã. *Sy*]. *Por.* **bosak**

bosonogi *ad* bõsy, bõsõkòwati, bõsonodzi

boston *m* bõston *m*; **tańczyć** ~a tańcowac bõstona

bosy *ad* bõsy, bõszi; *zob.* **bosak 2.**

Bośnia *f geo* Bõsniõ *f*

bośniacki *ad* bõsniacczi

Bośniak *m* Bõsniõk *m*

botaniczny *ad* bõtaniczny, roscënowi

botanik *m* bõtanic *m*

botanika *f* bõtanika *f*

botanizować *v* bõtaniczowac

botek *m* skõrzenka *f*, *pl:* skõrzenzi [Dzëwczãta / bialczì òb zëmã chòdzã w skõrzenkach. *Gò*]

botwina *zob.* **boćwina**

bowiem *cj* bõ, bõ wej / wejleno, bõ hewò / hewõle / hewõleno [*wym.* hele-], *arch* jize

bożek *m* bõżk, bõwrõn *m*, bõżstwò, bõžëszcze *n* [Põganie wierzã w rozmajitëch bõżków. *Gò* Niechrzescëjanie majã wiele bõżstw. *Lz*]; ~ **miłości** amõrk *m*, bõżk miłotë; **imiona pogańskich bogów z Pomorza i Połabia według J. Trepczyka: najwyżsi bogowie** Swarozëc, Swiãtowit || Swiãtewit (na Rugii), Trëglaw || Trzëglów (w Szczecënie) *m*; ~ **dobroci** Belbóg || Biõłi Bóg *m*; ~ **zła** Czernibóg || Czõrny Bóg *m*; ~ **wojny** Gerowit *m*; ~ **opiekujący się rodzinã** Põrenut *m*; ~ **burz i piorunów** Parõn *m*

bożnica *zob.* **bõżnica**

boży *ad* bõzi, bõszi; **cały** ~ **dzień** całi bõzi dzëń, ten całëchny dzëń; **Boże Ciało** Bõžé Cało; **Boże Narodzenie** Gwiõzdzka *f*, *Gòdë pl*, Bõžé Narodzenié; ~e **drzewko** danka, chòjinka *f*; **Matka Boża (Maryja)** Matka Bõskõ / Bõžõ (Marija); ~a **krówka** *ent* *zob.* **biedronka**; **z ~ej łaski** z bõzi łasczi, z łasczi bõszi [To je zrobioné z łasczi bõszi na pòcechã (niepõradno, z biédã, ledwie, ledwie), *Gò*]. *Por.* **boski**

bożyszczce *n* 1. bõžëszcze *n*, *zob.* **bożek**; 2. *popularny artysta, idol, gwiazda, gwiazdor:* gwiónzda *f*, gwiónzdór *m* (gwiónzda / gwiónzdor filmù / estradë / telewizji *itp.*) [ti gwiónzdë, tegò gwiónzdora]; *žart ekspr* bõžëszcze *n*, jidol, *złõsl:* bóg, bõżk *m*

bób *m* bób *m*; **(za)dać komu bobu** dac kòmùs nõuczkã / mõczówkã, dożgrzëc / wsolëc / dosolëc (ni)kòmùs, òpieprzëc kògòs, dac / wsëpac kòmù na kastã; **strąk(i) ~bu** strãk (strãczi) bõbù; **ziarno (ziarna) ~bu** zõrno (zõrna) bõbù; **łodygi ~bu** bõbõwicé *n*, bõbõwinë, *ew. lok* palczëce *pl*; *ew.* chłãdë / sztrãple (chłãd / sztrãpel *m* / palczëca *f*) òd bõbù [Û nas na jedny palczëcy je do dwanõsce strãków. To je długò palczëca, ta mò wiele strãków. - *Sy*]; **łuski strãków ~bu** *zob.* **łuski**

bóbr *m* bõber *m*; **plakać jak** ~ płakac / rëczec jak dzeckò, rzewno płakac

Bóg *m* Bóg *m*; *ew. o bogach pogańskich*: bóg *m*, bógowie *pl* [Kòzdi sóm dlô se, le Pón Bóg dlô wszëtczich. *Ce, Ra* Dôł Pón Bóg zãbë, dô i na zãbë / dô i do gãbë. *Sy* Kògò Pón Bóg stwòrził, tegò głodã nie ùmòrzi. Dôł Bóg dzéń, dô i radã (dô i radã w nien). Człowiek strzélô, a Pón Bóg kùle nosy. – *Gò*]; **broń Boże!** brón Bòże!, Bòże brón!, niech Bóg bróni!; **dzięki Bogu** dzãka Bògù; **Bogu dzięki** Bògù dzãka; **idź z Bogiem** biéj z Bògã; **jak Boga kocham!** dôlëbóg!, jak Bóg w niebie!; **jak trwoga, to do Boga** jak trwòga to do Bòga! *pol. (por. Jak biéda, to do Żëda)*; **Bogu ducha winien** Bògù ducha winny, nie(do)winny, bez winë; **szczęść Boże!** Bòże pòmagòj!; **Bóg zapłać!** Bóg zapłać!; **na Boga!** Bòże, në, cëż terò!?!; **żyć jak u Pana Boga za piecem** zëc jak ù Pana Bòga za piecã / za piéckã; zëc jak pączk w masle; zëc jak Pón Bóg we Francëji; **człowiek strzela, Pan Bóg kule nosi** człowiek (mëśli / chce) tak, a Bóg jinak; chłop strzélô, a Pón Bóg kùle nosy *Ra*; **sen mara, ~ wiara** sen mara (*a. nara*), Bóg wiara ('nara' = wërkrëkùs, wësmiéwca); **o bogowie!** (*okrzyk / westchnienie wyrażające podziw*) ala bógowie! *a. ala bógowie, jesz róż!* *Gò* {'ala bógowie!' *por. ala diachlë / biésowie!*}

bój *m* bitwa, biôtka, walka *f*, *rzad* bój *m*; *ew. atak m*; **zdobyć wstępnym bojem** dobëc zarò, w pierszim bòju / atakù / w pierszi bitwie / biôtce; **zobëc** zarò na pòczàtkù (na pòczàtkù bitwë); **ruszyć do boju** (wë)rëszëc / (wë)rëgnãc do bòju / do atakù / do walczi / do biôtczy; ~ **sportowy** bój spòrtowi; **boje sportowe** bòje / *ew. walczi / biôtczy spòrtowé*

bójka *zob. bijatyka, bitewka, walka*

ból *m* ból, *rzad lok*: hòch *m*, bòlenie *n*, bòlesc *f*; *ew. w jëz. dzieci*: auka *n* [tegò bólu; *pl*: bóle. tëch bólów; Co je ból, to nawet wié król. *Sy*]; **z ~em serca** z bólã serca, ze žalã, z cãzczim sercã; **nie obejdzie się bez bólu** nie òbëndze sã bez bólu; **~le porodowe** bóle pòrodowé; **ból(e) brzucha** ból(e) brzëcha / w brzëchù; *lok* żaba *f* {'żaba' *in zob. żaba*} [Takã jem dostòł żabã, że ni mògã wëtrëmac. *Sy*]; ~ **głowy / zęba / gardła / uszu** ból głowë / zãba / gardła / ùszu; ~ **w krzyżu / plecach** ból w krzyżu (*a. w krzizach*) / w plecach; *w zn. postrzał*: wilk *m*

bór *m* (*las przeważnie iglasty*) bór, las, *zdr* bór *m* [W tim bòrze || bòru... Do te bòru... Pòd bòrã brzózka stojãła. – *Gò*]

bóstwo *n* **1.** bòzstwò *n*, bòskòsc *f* [Òn zwãtpił w bòzstwò Christusa. *Gò*]; **2. zob. bożek, bożyszcze**; **3. osoba ukochana**: mùlk *m* (òsoba ùkòchónò); **moje ty ~!** mój mùlkù! / mùlkù të mój!, mòje bürsztinowé (*a. ptòszé*) òczkò! – *zob. bogdanka*

bóś (się) *v* bòsc (sã); *ew. badac* || bòdac (sã), búcac (sã), trëkac || trëczëc (sã), rožëc sã [Cëż te krowë sã tam tak bòdzã / rożã, roznëkòjze je. Kòzłë sã bòdlë / rožëlë, jò mëslòł, że òne sã zarożã / zabòdzã (na smierc). Bik (*a. bùla*) bòdze / bòdò. Czej ten dorosce, to òn lëdzy bądze bódł / bòdòł. Baran trëkò. Baranë sã trëkają. – *Sy*]. ~ **ostrogami** kòlcowac, szturac / bòsc szpòrama / òstrogama. *Por. bodnać*

bóznica *f* bóznica *f*; *ew. synagòga f, kòscòł (żëdowsczi) m*

bózniczny *ad* bózniczny [Bózniczné dwiërze. *Lz*]

bracia *zob. brat*

braciszek *zob. brat*

bracki *ad* bracczi (tj. doticzãcy bractwa, colemało kòscelnégò) [Bracczi òdpùst. Za tidzëń je brackò niedzela. – *Sy*]. *Por. bractwo*

bractwo *n* bractwò *n*; *ew. karno, kòłkò, towarzëstwò, stowarzësenie n, zdrëszëna f*; *ew. ir*: bractwò *n* = bańda *f* [W naszi parafii je bractwò swiãti Barbarë. Pògrzëb z całim bractwã. – *Sy* We Gduńskù bëło bractwò kùrkòwé, przë dwòrze swiãtégò Jerzégò. Mie tegò je ju za wiele, zarò pùdã i to całë bractwò roznëkóm! – *Gò*]. *Por. koło, stowarzyszenie, zrzeszenie, związek*

brać¹ *f* drëszë, kómplowie, kamrôcë, przëjacele *pl*; *ew.* karno, towarzëstwò, *żart:* bractwò *n*, *Tr:* braczëna, drëszëna *f*; ~ **dziennikarska** gazétnicë *pl*, karno (*ew.* *żart:* bractwò) gazétników; *ew.* drëszë (*a.* znajomi) gazétnicë; gazétnò drëszëna *Tr*; ~ **pisarska** pisarze (*a.* lëteracë) *pl*, karno pisarzy || -rzów; *ew.* drëszë pisarze, pisarskò drëszëna *Tr*

brać² *v* brać [jò bierzã, të bierzesz, òn (òna, òno) bierze; më bierzëmë, wa bierzeta, òni (òne) bierzã. Nie bierzë || bierz tegò. Bierzë || bierz (wez), a sã nie pëtòj dwa razë. Nie bierzë (ni miéj) mù tegò za złé (nie gòrzë sã ò to na niegò). - *Gò* Nasz pòlbrat bierze gduńczónkã za białkã. *Sy*]; ~ **udział w czym** brać w czims ùdzél, wprzëgac sã w cos, wcëgac sã w cos, angażowac sã w cos; *ew.* bëc w cos wprzëgli / wcygniony / zaangażowóny; ~ **z kogo przykład (wzór)** brać z kògò przëklòd (wzór), ùczëc sã òd kògò, robic tak samò jak chtos; ~ **górë** brać górã, dobëwac, zdobëwac przewògã; ~ **ślub** brać ślub; *ew.* *lok:* miec zdënk / zdòwanié, jic do zdòwaniò / do zdënkù; ~ **sobie coś do serca** brać so cos do serca / do głowë; ~ **się do dzieła** brać sã do robòtë / za robòtã; ~ **na siebie odpowiedzialność**; ~ **coś na siebie** brać (*a.* przëjëmac) na siebie òdpòwiedzalnosc, brać cos na se(bie) / na swòje sëmienié; ~ **coś na swoją odpowiedzialność** brać cos na swój kòrb / na swòjã òdpòwiedzalnosc; ~ **(biore to) pod rozwagę / uwagę** brać (jò bierzã to) pòd rozwògã / ùwògã; ~ **coś w rachubę** wiedzec ò czim, zdawac so z czegò sprawã, brać cos w rechubã; ~ **coś za dobrã monetę** brać (*a.* przëjëmac, ùznawac) za dobré, nie pòdezdrewac nic (niczegò złégò); ~ **do wojska** brać do wòjska; ~ **nogi za pas** brać nodzi za pas / na remiã, szëkòwac sã do ùcekù / do ùcëkaniò, miec sã na ùcëk, zmëkac, wòrpac, jic w długã; ~ **kogo pod włos (robić z kogo durnia)** brać kògò pòd włos, pòcëgac kògòs, glëpic kògò; ~ **się za bary** brać sã do biòtkòwaniò, jic w biòtczi, biòtkòwac sã, szamòtac sã; **ona bierze mnie za twego brata** òna bierze / mò / ùwòzò mie za twòjégò brata; **za kogo mnie bierzesz?** za kògò të mie bierzesz / môsz / ùwòzòsz?; **złość mnie już bierze** mie ju bierze gòrz; **śmiech mnie bierze** smiëch mie bierze, smiëszno mie sã robi, **ni mògã sã strzëmac òd smiëchù**; **bierz!** na!, na le!, bierz(ë)!; *ew.* *do psa:* e(k)sje!

brak *m 1.* brak, niedostatk *m*; *ew.* biëda, skwer(osc), trudnosc (z dostanim czegòs) *f*; *ew. neol Tr:* niesëga *f*, felënk *m* [To człowiek bez brakù. Brak mù piãti klepczi. - *Lz* Co to je brak? – slòdë za wiele, a z przòdkù brak. *Sy* Wierã mie kãseczk dëtków bądze brak na sęcë. *Dh* W tim je widzec brak / niedostatk rozsãdkù / doswiòdczeniò / òbëcégò. Z brakù czasu jakòs sã wëtłòmaczisz, ale brak chãcy to nie je niżòdno ùsprawiedlëwienié. - *Gò*]; **z (powodu) ~ku pieniędzy** z (przëczënë) brakù dëtków / pieniãdzy || -niãdzy; ~ **(brakuje) mi pieniędzy na...** ni móm (*a.* mie braknie || -kùje / nie sygò / nie (wë)starczy) dëtków na...; ~ **wszystkiego** wszëtczégò je brak (wszëtczégò braknie || -kùje) / felò || felëje, niczegò ni ma; **będzie nam ciebie** ~ bądze nama ciebie felowało / brakło; ~ **zaufania** brak zaùfaniò || -niégò / zawierzeniégò, niedowierzanié *n*, nieùfnosc *f*; **wprost brak(uje) mi już słów** prosto (*a.* wprost / *arch* wprost) rzec, ju ni móm słów, ju nie wiém co rzec / gadac, mie ju braknie / felëje || felò / nie sygò słów; **czego ci ~?** czegò të ni môsz?, czegò tobie braknie / felëje || felò?, co të (jesz) brëkùjesz / pòtrzebùjesz?, czegò je tobie brak / pòtrzeba?; **nie brak mi niczego** nic mie nie felëje / braknie; wszëtkò móm, co trzeba; móm wszëtczégò dosc [Pón je mój Pasturz, ni móm niedostatkù. *Gò bibl*]; **2.** wada, fela *m*, féler *m*; **3.** ~*i pl* (**rzeczy wadliwie wykonane, z usterkami**) rzeczë wadlëwé, z wadama, *a.* rzeczë felowaté, rzeczë z felama / z félerama; *ew.* òdrzut *m* (òdrzut z produkcji, produkt òdrzucony wedle jaczi wadë), doniczëzna; *por.* **badziewie, bubel, poślad**

brakarz *m* przebiéròcz *m*; *ew.* kòntroler || -lëra techniczny

braknąć *zob. brakować*

brakorób *zob. partacz*

brakoróbstwo *zob. partactwo*

brakować *v* **1.** felowac || *lok* felac, braknąć || brakòwac; *ew.* nie sëgac, nie (wë)starcz(ëw)ac; *ew.* bëc / miec za mało; *ew.* nie bëc [mie felëje / felô / braknie / brakùje / nie sygò / nie wëstarcziwô; tegò je za mało; móm tegò za mało; tegò ni ma; Chcëwëmù wszëtkò felô. *Ce* Jemù le ptôszëgò mléka felô. *Ra* Wierã cë braknie piąti biëtczi. Brakło nóm pieniãdzy. Brakòwało jim chleba. - *Lz* Żwawòscë mie jesz tak nie braknie, chòc jem ju przë latach. To, co skòcze, to je, le to co brząkò, brakùje. (*tu: panna bez spòsagù* - „skòcze” – *panna*; „brząkò” - *pieniãdz*). - *Sy* Zarò, zarò, tu czegòs felëje / braknie. Tu czegòs ni ma. Gò Dobëł prawò, bò (*sãdzowie*) ùsejmikòwelë, że „mù jedno prosã braknało” (że „ni mô wszëtczich doma”, że je „letkawi”). *Bù*]; ~**kuje mi pieniãdzy** braknie mie dëtków / nie sygò mie / felëje mie / pieniãdzy || -niãdzy; *ew.* móm za mało dëtków; ni móm (tëlé / jaż tëlé, co trzeba) dëtków / pieniãdzy; **tego (tylko) ~wało** jesz (le) tegò felowało / brakło, jesz (le) tegò bëło trzeba; **nie** ~ nie felowac / felac, nie braknąć (czegò), *ew.* miec dosc, sëgac, (wë)starczac *ew. arch:* nie zbëwac (na czym) [òn mô dosc; jemù sygò / nie zbiwò; Nama niczegò nie felëje / nie felô / nie braknie – mómë wszëtczëgò dosc, nama sygò / sygnie / wëstarczy dlò kòzdegò. Gò To jesz je młodi człowiek, ale na rozwòdze mù nie zbiwò (*mô dosc rozwòdzi*). Na zuchternoscë jemù nie zbiwò. (= *nie braknie mù òdwòdzi*). Na snòzoce naszi sënowi nie zbiwò (= *nie braknie ji ùrodë*. Gò). – *Sy*]; **2.** odrzucać wadliwe wyroby: òdrzëcac wërobë nieùdóné / wadlëwé / felowaté / wadlëwie wëkònóné / ùszkòdzoné / z błãdama *itp.*; przebierac, zortowac, òddzeliwac rzeczë dobré (dobrze wëkònóné / ùdóné, pełnowòrtné) òd lëchëch

brakujący *ad* felëjący, braknący || brakùjący, ten, jaczëgò ni ma (*a.* jaczëgò braknie / felëje); *ew.* za mòli || małi (*ew.* za krótczi, nie dosc dładzi), niedostateczny, niewëstarczający, niesygający; ~**ca suma** sëma, jakò felëje *a.* sëma, chtërny braknie / chtërny ni ma

brama *f* bróma, pórta, ùlëca *rzad*, wierzeja (skrzidło wierzejów), dwiërzniò *arch f*, wrota, wierzeje *pl*; *zdr:* brómka, pórtka, ùlëczka *f*, wrotka || wrotczi *pl* [Lëpa stoi ù brómë. Przed pieczelnyma brómama. – *Lz*]; ~ **tryumfalna** bróma trijumfalnò; ~ **do nieba (niebieska) / raju (rajska)** bróma do nieba (niebnò / niebieskò) / raju (rajskò)

bramin *m* bramin *m*

braminizm *m* braminizm *m*

bramka *f* *sp* brómka; **trafić ~ki** trafic do brómczi; **zdobyć ~kę** zdobëc brómkã; *ew.* wbic / strzëlnac / *ekspr* wczadzëc gòla [Bala sã òdbiła òd słupka / òd pòprzëczczi brómczi, ale dobitò przez jinëgò gròcza i tak wpadła w sòtkã. Gò]

bramkarz *m* *sp* brómkòrz *m* (*Rkj*) [Brómkòrz bronil dzyrskò swòji brómczi, ale tim razã bëł bezradny. Gò]

bramkowy *ad* brómkòwi; **linia ~wa** liniò brómkòwò; **pole (pod)~we** pòle pòdbrómkòwé

bramny *ad* brómny; ~ **słup** brómny słup [Parobk wjachòł w brómny słup i gò złómòł. *Sy*]; ~**ne wrota** brómné wrota (*Sy*); ~**ne drzwi** brómné dwiërze (*Lz*); ~ **stróż** stróż przë brómie / pòrce; *por.* **furtian, odzwierny**

Brandenburgczyk *m* Brandenbùrczik *m*

Brandenburgia *f* Brandenbùrgiò *f*

branie *n* branié *n*; ~ **udziału** bëcé (przë czym) *n*, branié ùdzëłu (w czym); *por.* **angazowanie się; ~ się do roboty / rzeczy** branié sã do robòtë / rzeczë / sprawë

braniec *m* 1. pòjmańc, pòjmańczik, niewòlnik, brańc *m*, wzãti w pòjmanié / do niewòlè / *ew.* w jasyr; 2. pòbòrowi, rekrut *m*, wzãti do wòjska

branka *f* 1. pòjmónka, pòjmańcziczka, branka *f*, dzéwczã ùprowadzoné / pòrwóné (w pòjmanié / w niewòlã / w jasyr); 2. zaciągaczka, rekrutacjô *f* [ti –cji], branié do wòjska, pòbiér rekrutów

brankard *m* kol wagón towarowi

bransolet(k)a *f* narãcznica, bransolet(k)a *f*

branża *f* branża *f*, dzél / ôrt / tip (hańdlu, robòtè); *ew.* fach, wark *m*

brat *m* brat, bracyń(a), *lok:* bratin, bracyśz, bracczi, *rzad* żart bratowsczi; *zdr:* bracyśzk || bratiszk, bratuszk, bratulk, bratink || bracyńk, bratk, *arch:* bratim Bù *m*; *pl:* bracô, bratowie, bracyńowie {‘bratk’ / ‘brat’ = a) *zwrot pòùfaly* = *pol.* „mój drogi”; b) *ir* = *pol.* „gagatku”} [Në, jakże, bratkù / brace. Wiész të, bratkù. Dzeż të bëł, bratowsczi? Te dwa mëcczi (*trusë*) są mòje, a ten jeden bracczégò. - Sy Në, bratkù / brace, ùrwiszu të, terô më so pògòdómë. Pòj le sa tu, bratkù – co të wëbrojił? - Gò]; ~ **rodzony** rodzony / rodny brat; ~ **zakonny** brat, bracyśzk *m*; ~ **cioteczny, stryjeczny (kuzyn)** pólbrat *m*; ~ **mleczny** mleczny brat **należący do ~a** bratów || -cynów, *a.* brata || -cyna [To je bratów / brata ògród (ògród nòlężący do brata). Gò]; **spadek po ~cie** bratowizna; **być z kim za pan** ~ bëc z kògùm na pón brat, bëc z kògùm / ze sobą na të, *znac sã* z kògùm̄s baro dobrze, bëc z kògùm na jedno [Ksãdza trzeba tçc, ale nié z nim na pón brat bëc. Sy Òni są ze sobą na të. Òni są na jedno. - Gò]; **bracia nie zawsze są do siebie podobni** bracyńowie / bracô / bratowie nié wiedno są do se pòdobny; *przen:* z jedny chawczy robią krziż ë widlëszcza (*sztıl, trzónk widłów*) do gnoju (Sy)

bratać się (z kim) bratac sã || bracëc sã || *rzad* bratowac sã; *ew.* przyjaźnić się: drëszëc sã, przëjacelëc sã, kamrôcëc sã, bëc na jedno, trzëmac z kògùm / ze sobą; *w zn pol.* kumać się: brzãtwic sã, kmòtrowac, *lok:* kãtrzëc sã || kãtrac sã, strzelac [òni strzélają] w jeden miech / czerz; *złóśl:* zwãchiwac sã; *ew.* narzucãć się ze swojã przyjaźniã: kmòtrzëc sã, wpraszac sã, narzëcac sã [òn sã kmòtrzi / wpròszô / narzucô; Ti sã ju òd lat drësziã / przëjacelã / kamrôcã / brzãtwiã. Gò Òni ze sobą kmòtrëją. Tak sã długò do nas kmòtrził, jaż sã wkmòtrził. – Sy] {‘brzãtwic sã’ = ùmawiac sã procëm kòmù *a.* w jaczīms cëlu - *por.* ‘zbrzãtwic sã’ = *pol.* a) *sprzymierzyć się przeciwko komu*; b) *pośpieszyć się*; ‘ùbrzãtwic so(bie)’ = *pol.* *uroić sobie, wmówić sobie*}. *Por.* kolegowãć się

bratanek (syn brata) *m* bratónk *Lz*, bratëwc || bratówc *lok* Sy

bratanica (córka brata) *f* bratónka *Lz*, bratulka *Tr*

bratanie się *n* bratanié sã, bracenié sã, *lok:* bratowanié sã; *ew.* drëszenié sã, kamrôcenié sã, *ir:* brzãtwienié sã, *złóśl:* kãtrzenié sã

bratek *m* bot maceszka *f*, jaskùlczé òczkò, ptòszé òczkò *n*; *lok* blëszczk *m*; ~**tki** *pl:* maceszczi, jaskùlczé òczka, ptòszé òczka, *lok* blëszczi [Maceszczi kwitną wszelejãk: biòło, zòłto, mòdro, lilewò. Sy]; **bratki polne** *lok:* bracyśzczi, kùkówczy *pl*

braterski *ad* brateczny, bratny, bratersczi, *lok* bratimsczi *arch* Bù [Co za brateczny człowiek. Brateczny ùcësk. Sy Bratersczé pòzdrowienié. Miłosc braterskò. Bratersczé swarë. *Ra*]; **po ~sku** brateczno || -cznie, pò braterskù

braterskość *zob.* braterstwo

braterstwo *n* bratecznosc *f*, braterstwò, *lok arch:* bracelstwò, bratimstwò *n*; *ew.* bratecznò (*a.* braterskò) miłosc / serdecznosc

bratni *ad* bratny. *Por.* braterski

bratobójca *m* bratobójca *m*, zabójca / mòrdôrz brata

bratobójczy *ad* bratobójczy

bratobójstwo *n* bratobójstwò *n*, zabicé / zamòrdowanié brata

bratowa *f* bratowò, *lok*: bratawica; *ew.* szwadżerka *f*; **~ej (należący do ~ej)** bratowi, bratawicé, szwadżerczin [To je córka bratowi / bratawicé. To je szwadżerczina córka. *Gò*]

brawa *pl* klaskanié, brawò *n*, brawa, òklasczi *pl*; *ew.* aplauz *m*; bicé brawa / brawów, wërôżanié ùznaniò / zadowòlenié *gò* / pòchwałè; **bić** ~ klaskac, bic brawò / brawa (*ew.* wòłac: brawò!, piäkno!), klaskac z ùznanim / zadowòlenim, *a.* w pòdzywie / w zadzëwòwanim / w ùnieseni; **witać / żegnać ~mi** witac / żegnac brawama / *ew.* òklaskama. *Por.* **klaskać, oklaski**

brawo! *n*, *int* brawò! *n*, piäkno!, dobrze!, fëjno!, (*ew.* baro piäkno / dobrze / fëjno!), cëdowno!, ekstra!, cos wspaniałégò!, cos nadzwëczajné *gò*! *adv.* *Por.* **aplauz, bis!**

brawura *f* szòlonò dzyrskòsc / zuchternosc / òdwòga, brawùra *f*, pòswiàcenié, lekceważenié bezpiekù / żëcé *gò* / zdrowiò, naròżanié sã na smierc; *ew.* dzëkò / szòlonò jazda. *Por.* **lekkomyślność, ryzykanctwo**

brawurowo *adv* dzyrskò, zuchterno, brawùrowò, z brawùrã, z pòswiàcenim, z narażeniã zdrowiégò / żëcé *gò*; *ew.* na całégò, na złòmanié karkù / na zabicé, ryzykòwno, z wiòldzim szwągã, z môchã (ze sëtã, dynamikã), z rozmachã (*pol.* z rozmachem) [Brawùrowò òdspiewònò aria. *Gò*]. *Por.* **lekkomyślnie, niebezpiecznie**

brawurowy *ad* dzyrsczi, zuchterny, brawùrowi, ryzykòwny, ryzykancczi, niebezpieczny, letkòmëslny; ~ **(wy)czyn / atak / zamach** brawùrowi (wë)czin / atak / zamòch; ~**wa jazda / akcja** brawùrowò jazda / akcja; ~**we skoki / popisy** brawùrowé skòczi / pòpisë. *Por.* **lekkomyślny, niebezpieczny**

Brazylia *f geo* Brazyliò, Brazylijskò *f*

Brazylijczyk *m* Brazylijczik *m*

brazylijski *ad* brazylijszczi

brąz *m* **1.** *metal* bronzs *m*; **2. kolor** ~**owy** brunizna, brunosc *f*, brunò farba || -wa, bruny kòlor

brązować (powlekać brązem) *v* bronzowac, pòwłakac / pòkrëwac bronzã [Òni bronzëją / bronzowelë. *Gò*]; **po~** pòbronzowac, pòwłëc bronzã

brązowawy (nieco brązowy) brunawi

brązowiec *v* bruniec, robic sã brunym [to brunieje]

brązownia *f* bronzowniò *f*, fabrika bronzë

brązownictwo *n* bronzownictwò *n*, bronzowizna *f*

brązowniczy *ad* bronzowniczi, bronzowny

brązownik *m* bronzòrz, robòtnik w bronzu

brązowo *adv* bruno; **malować na ~** malowac na bruno, brunic (**pomalować na ~** ùbrunic)

brązowy *ad* **1.** *metal* bronzowi; **posąg** ~ bronzowò szatura / figùra; **2. kolor** bruny (bruny kòlor, brunò farwa || -ba); **pleć ~wa** brunò / brunawò farba skórë, brunò / brunawò miazdra

brednia *f* ~**dnie** *pl* glëpòta, bajda, bzdura, stożba, bójka, łëż, łżòwda, *ekspr rzad* bzda, *arch*: barawãda, mglëniawa, mëkcëzna *f* {‘mëkcëzna’ = mëkcënë *pl* = ùrojenia, żłudzenia *n*}; glëpstwò *n*; *pl*: glëpòtë, glëpstwa, bajdë, plestë, pleszczënë, bzdurë, bzdë, pùrzënë, mglënë, pierdolë, *rzad* brednie, *arch* brawãdë *Ra*, *ekspr* òbczipczi-òpòłczi, bajdë-srajdë kroniczi-òchroniczi *pl*; pùrzawa-kùrzawa / kùrzawa-pùrzawa *f*; *w zn.* gadanina: plecba *arch f*, plestanié / pleszczenié, gãstolenié *n*; *ew.* *w zn.* wymysł, plotka, zmyślenie: ògón, przëklòdka *f* [Òn tam kroniczi-òchroniczi òpòwiòdòł, ale w tim razu pòłowë nie bëło pròwdë. Cos tam mòże bëc w tim pròwdë, ale reszta to

je przekłódka. Kòzdô pòwiòstka mô ògón. - Sy Jak cë sã chce przësłëchòwac (-*chiwac*) taczim brawãdóm! *Ra*]; **pleść ~dnie (androny, duby smalone) – zob. bredzić. Por. bajanie, bajda, bajka, gadanie, plotka**

bredzenie *zob. brednia*

bredzić *v* **1. pleść trzy po trzy**: plesc, plestac, pleszczec, ples(kò)tac, gãstolëc, bële co klepac / plesc / plestac / trze(pòt)ac; trzepòtac trzë pò trzë, gadac głupie / bële co, gadac òd rzeczë; *rzad*: pérotac, përpòtac, brédzëc brechtac, bzdurzëc, szwiectac, brãtolëc; *arch*: brawãdzëc, chòmartzëc; pieprzëc głëpòtë; bzdurë plesc; bzdë / głëpòtë òpòwiadac, (itd.) trzë pò trzë *a. szterë pò szterë / trzë nié do trzë*; plesc / mieszac tròwã ze zelim do grëpë *a. mieszac krëpë z pòlëwkã / z bülwama a. gadac o bòcónach / o czòrnym bëli a. òpòwiadac bòjczy na jòjczy [òn plece / plestò / pleszczi / pleskòce / pleskò / gãstoli / trzepie / klepie / trzepòce / përoce / përpòce / bzdurzi / brédzy / pieprzi / brechtò || brechce / szwiectò || szwiecke / brãtoli / gòdò / brawãdzy / chòmarzy / mërmòce*; Co të, biãkò pleszczisz / brédzysz / gãstolis / szwieckesz? Żebës ju rôz òprzestòl pleskòtac / brédzëc / szwiectac. Òn trzepòce trzë pò trzë. - *Gò Nie òprzestóniesz të szwiectac. Ta baba ju co naszwiectò. Sy Òn szwiectò || szwiecke. Lëdze szwieckã wicy, jak pròwda je. Lëdze tak żwanilë a szwiectalë. Bù Të mie szwieckesz, jak czejbës ni miòł wszëtczich swini na grëpie. B! Tobie pewno mòwa rozëm wëkradła, że të tak wiel szwieckesz. R! Wë nie wiëce sami, co klepiece. – Lz Nie mieszój! Nie gadòj! Cëż të za bzdurë plecesz? Sy Chòmartzëlë ë brawãdzëlë jak warëjòcë. *Ra*]; **2. zob. bajać, kłamać; 3. majaczyć w gorączce**: brawãdzëc, chòmartzëc, bredzëc [òn brédzy; të brédzysz], gadac òd rzeczë, głupie gadac; *ew. w zn. mówić niewyraźnie*: feplotac, mërmòtac, mamrotac *arch* [Chòri brawãdzył w gòrączce. Chòri przez całą noc chòmarzył. - *Ra*]. *Por. bajać, bełkotać, fantazjować, gadać, ględzić, kłamać, mamrotac**

breja *f* **1. zob. błoto; 2. osad na dnie naczynia** mąt, szlãp, szlam || szlim *m*; **3. gęsta, półpłynna masa, potrawa o nieprzyjemnym wyglądzie (np. gęsta, kleista zupa)** brëja, *zdr* brijka, pépa, pépla, péplónka, pépra, glëmza, plumpa, pacza, trzepòtka, *lok* klãfùta *f*, pép, macz *m* [Takò klãfùta, że kòt mòże pò ni chòdzëc. Pépa to je gãstò zòcérka, a jakò gãstò zaklepka. – Sy Bülwë rozgòtówóné na macz. *Gò*] {‘brëja’ – *pol. breja z niem. Brei*; ‘trzepòtka’ *in = pleskòtka, pol. papla, gadulska*; ‘macz’ = *pol. a) błoto; b) rzadkie masło; c) rozgotowane kartofle*}

brek *m* **1. brika** *f*, wóz z lówkama pò bòkach; **2. kol** bùdka z sedzeniem dlò scygòcza / hamùlcowégò

breloczek, brelok *m* brelo(cz)k, wisórk, ùrzeszk *m*

Bretania *f* Bretaniò, Bretońskò *f* [ti –nii, –szi]

bretnal *m* prén, prëkòlc *m*, prëga *f*; *ew. wiòldzi gòdzd* {‘prëga’ *in a) hòk; b) różga, chabina; c) ògón swini*}

Bretończyk *m* Bretończik, Bretóna *m*

brew *f* brwia || brwiò || brew (|| brëwia || brëwiò), *zdr* brewka *f*, *pl*: br(ë)wie, brewczy; **marszczyć (zmarszczyć) brwi** scëgac (scygnać) brwie, mòrlëc / gùbòwac (zmòrlëc / zgùbòwac) lësenã

brewe *n* brewe, pismiono papieža

brewerie *zob. awantura*

brewiarz *m* brëwiòrz (|| *lok* browiòrz) *m* [Gbùr bez kalãdòrza, to jak ksądz bez brëwiarza.]

brezent *m* plandeka *f*, plón, celt *m*

brnąć *v* *przechodzić przez błota, piaski, trzęsawiska, zarośla, trawy*: brnąć (|| *lok* bërnąć), brodzëc (*zob. brodzić*); *ew. przedzerac sã* (np. przez gãstew), rëdac (= ò bëdle, lëdzach: *wpadac nogama w mitkã zemiã*), zarzënac (= ò kòłach wòza: *tonąc*);

~ w **błocie** brnać / brodzęc / rëdac w kale [Ksądz chòc sòm w błoce (= w bagnie) brnie pò ùszë, jednak nas prowadzi pò suszë. Sy]; ~ w **śniegu, błocie** gwazdac (Sy), brnać, z biédą lezc / jic / pchac sã; ew. szlapac; ~ w **wodzie** szlapac / brodzęc w wòdze; ew. pñënac, biežec, drëwac {‘drëwac’ - ò czòłnach, òkràtach: pñënac} [Te dzecë brnãlë coròz dali wòdą. Lz]; ~ w **piasku** brnać w piòskù [Më brnãlë w piòskù jaż do kòlón. Lz. Wëzi kòlón brnãlë w mòkrim piòskù Ra.]; ~ w **długi** brnać / lezc / wchadac w dlëdzi, zadłuż(iw)ac sã

broczyć v (o **krwi**) cec, kapac; ew. lecec, priskac, krwawic [Krew cecze / kapie / ew. lecy / priszczë. Rena / skalëczonô noga krwawi. Gò]; ~ **ręce we krwi** mazac / czapac / maczac / mòczëc / brëdzëc / swinic rãce krwią / w krwi [Òn sã tą krwią maże i je ju całi òkrwawiony / zakrwawiony. Gò]

broda f broda, zdr bródka, brodeczka, zgr. brodzëskò || -szcze f {‘broda’, ‘bródka’ itd. = a) *dólny dzél twarzë, szczãka / czelësc*; b) *dlëgszi zarost / włosë na twarzë*}; ~ **kozia, a. człowieka podobna do koziej** kòzò broda / bródka, kùcza, kùczka f, kùcz m {por. ‘kùcza’ m = Żid; ‘kùczka’ - zob. kuczka} [Żid mô kùczkã. Chłop nosył kùczkã, Kòza mô kùcz. Jemù ju kùcza sëwieje. Żid z kùczką. Mój chłop nosył kùczkã. - Sy]; **duża, rozwiana** ~ wiòlgò / rozwiònô broda; broda jak rój pszczól; **zapuszczać (sobie) ~ę (włosy na brodzie / twarzy)** zapùszcz(iw)ac (so) brodã

brodac m brodala, brodòcz, brodól, brodëlc m

brodaty ad brodati, z brodą; ew. biòłobrodi (z *biòłą brodą*); czòrnobrodi (z *czòrną brodą*); czerwionobrodi / rudobrodi [z *rudą brodą*]; długòbrodi (z *długą brodą*); krótkòbrodi (z *krótką brodą*); rzòdkòbrodi (z *rzòdczim zarostã na brodze, z rzòdką brodą*); sëwòbrodi (z *sëwą brodą*) - Lz

brodawka (*narośl na skòrze*) f bardówka, bardawica; zdr bardóweczka, bardawiczka f [Wejle, co za wiòlgò bardówka wërosła mie z ti małi bardóweczczci na palcu! Zerwa jem sobie le taką mòłą bardawiczkã, a tak mòcno z ni krew lecy. - Sy]; **wielka** ~ wiòlgò bardówka; bardawiszczë n; ew. kùrzëlc m; ~**wki** pl: bardówczci, bardawice, kùrzëlce; ~ **piersiowa** tit(k), cyc(k) || rzad zgr: cëc m

brodawkowaty ad bardówkòwati – **1.** pòkrëti bardówkama / bardawicama [Co të môsz za bardówkòwaté rãce! Sy]; **2.** pòdobny do bardówczci

brodawkowy ad bardówkòwi

brodawnik m bot môłi mlëcz

brodzący ad brodzący; **ptaki ~ce** brodzącé ptòchë

brodzenie n brodzenië, brniãcé || brnienië n

brodzić v **1.** *isć przez płytką wodę, a. błota, trzësawiska*: brodzëc (arch lok || brëdac || brësc Lz), brnać; ew. jic, lezc / łazëc, lok: blãbòtac, gwazdac; o *dzieciach*: bawić się w kałuży a. *plytkiej wodzie*: brodzëc, pëgnac / gwazdac lok; ew. szlapac (sã) / czapac (sã); w zn. *przekroczyć rzekę w bród*: przebrodzëc; *przekraczać rzekę w bród*: przebradzac - zob. **bród** {‘gwazdac’ = pol. a) *brodzić, isć wolno przez błoto a. głëboki śnieg*; b) *brodzić, bawić się w kałużach / błocie*; c) *zagniatać ciasto* – zob. gnieść; ‘pëgnac’ = pol. *bawić się w piasku lub wodzie, np. kałuży*; ‘szlapac’ = pol. *człapać, isć*; ew. *bawić się w plytkiej wodzie*; ‘szlapac (sã)’ = pol. *chlapać (się)* [òn brodzy (arch brëdò) / brnie / gważdze / pëgnò / blãbòce; W wòdze brodzëc. Mùcha brodzy w mlékù. - Sy „Bòcòn klepie, czapla brodzy, strëga pñënie do jezór”... Pi Dzecë biegają pò bùtnie i gważdzą (*brodzą / szlapią / pëgnają*) w plëtach. Sy Më blãbòtelë przez zeloną (*pòdmòktą*) łãkã. Lz]; **2.** *isć przez piaski*: brnać; ew. dzërzgnac (= jic, lezc / łazëc, pchac sã, cygnac); **3.** *przedzierać się przez zarośla / trawy*: brnać, przedzerac sã, dzërzgnac – por. **isć** **4.** *kasz*: ‘brodzëc’ in. = pol. a) *o niewidomym: macać ręką, by znaleźć klamkę*; b) *mieszać żyżką w stawie* [Rãkama, pòlcama brodzëc pò dwierzach. Brodzy łëżką i klòsczi łowi. - Sy]; **przepędzić czas**

na brodzie przebrodzëc [Ten całi dzén ti knôpi przebrodzëlë w tim jezorze. Lz];
zaczãc ~ (wejść w wodę) wbrodzëc [Zarôz òn wbrodzył w wòdã. Lz]. *Por.* **brnąc**
brodziec *m orn* szlapanik, błotnik *m*; ~ **krwawodzioby** torfnik *m*
brodzik *m* brodzëk, snôdczi basen [Prisznic z brodzëkã.]
broić *v* brojic || -jec, rowarzëc, żart browarzëc, psocëc, bëc nipòcym / psotnym, *arch*
remijaszcë; *ew.* rénowac, rôkòwac, wëstwarzac / wëprawiac cos { ‘browarzëc = a)
warzëc piwò; b) *przen.* brojic pò spitémù; ‘remijaszcë’ = a) brojic, rôkòwac,
trzôskaçwac; b) rabòwac, zajimac sã zbójectwã; c) zaniedbiwac robòtã; ‘rénowac’ =
a) brojic, psocëc; b) robic bürdë, zadzewac lëdzy; c) ò mòrzu: bürzëc sã; d) szëcac
czegòs, sznëkrowac, sznëpòrzëc, przewracac rzeczę w szuflòdach; ‘ròkòwac’ = ò
dziecach: trzôskaçwac, głòsno sã bawic; ‘wëstwarzac’ / ‘wëprawiac’ = *pol.*
wyprawiac, dokazywac } [Cëchi lëdze nôwicy broją. Chto broji, lëdzy sã bëji. Lz Co
wa tam brojita / rowarzita / psocyta? Gò Òd samégò rena rénéje (wëstwòrzò bürdë) z
lëdzama. Biéjta le, dziecë w drëgã jizbã rôkòwac. Mëszë òb noc rôkòwatë. - Sy]. *Por.*
psocić
brojący *ad* brojący. *Por.* **niegrzeczny, psotny**
brojenie *n* brojenie, rénowanie, rowarzenie, psocenie *n*
brokat *m tk* brokat *m*
brom *m chem* brom *m*
bromek *m chem* bromòwò sól
bromowodór *m chem* bromòwòdór *m*
bromowy *ad* bromòwi
brona *f* bróna, *zdr* brónka *f*; **wielka** ~ bróniszczë || -skò *n* [Taczégò bróniska słabi kón
nie ùcygnie. Sy]; **kilka połączonych segmentów ~ny** brónë *pl*; **belka ~ny** bidłò *n*,
pl: bidła [Brónë (segmentë / dzële brónów) są zahòczoné do bidła / bidłów. Sy];
obciążenie ~ny brónownik *m*; **obciążona** ~ grëzelnica *f*
bronchit *m med* bronchit *m*; zapòlenie błónë slëkòwi òskrzelów; katar òskrzelów
(przewòdów / kanalëków przedplëcnëch)
broniak *m* brónowi gòzdz, cynk *m*
bronić *v* bronie (*bronic kògò czinnie abò słowama*); *ew.* chronic / òchraniac kògò,
zastawiac kògò (*zastawiac włòsnym całã, nie dopùszczac do skrziwdzeniò*), ògradzac
kògò (*chronic kògò, wstawiac sã za kògùm*) [òn gò bróni / chróni / ògròdzò; Òna
bróni / zastòwiò / chróni swòje dziecë. Jò jich nie bróniã / nie zastòwióm. Le jich tak
nie brón || bronie / nie zastòwiòj / nie ògradzòj! - Gò Niech Bóg bróni! Mdzesz jesz
wiele ògròdzàła niebëlnika. - Sy]; ~ **komu czego** bronie / zabraniac || zabroniwac /
zakazëwac (ni)kòmùs czegò; ~ **swoich interesów** strzëc / dozerac / pilowac swòjégò
wzãtkù / zòróbkù / jinteresu / geszeftu / swòjëch sprów / rzeczi, dbac ò swój zwësk /
zòróbk / wzãtk / ò swòje sprawë; *ew.* pilowac swòjégò, dbac ò swòje. *Por.* **chronić**
bronić się bronie sã (*bronic sã czinnie abò słowama*), ògadowac sã || ògadëwac sã
(*bronic sã słowama*) [òn sã bróni ògadëje; Òni sã brónilë jak le mòglë. Òn sã ògadëje
/ ògadowòł || ògadiwòł, ale... Gò Kòzdi sã bróni jak mòże, jëz kòlcama, twòrz
smrodã. Sy]
bronienie się *n* bronienie sã *n*
bronować *v* bronowac [òn brónëje]; ~ **w poprzek skib** przëkòwac; ~ **wzdłuż skib**
zdłużowac
bronowanie *n* brónowanie *n*
bronnownik *m* brónownik, brónòrz *m*
bronowy *ad* brónowi, brónny; ~ **gwózdź** brónowi / brónny gòzdz
broń *f* brón (*arch*: || barń || -niò) *f* [ti bronie, pòd broniã; *pl*: te bronie; To dô rozmajité
bronie / wszelejaczë òrtë bronie. Gò Z broniã w rãce. Lz Kòsë i cepë to Kaszëbów

brón. *Sy*]; ~ **sieczna** secznô / tnaçô brón; ~ **obosieczna** òbòsecznô brón; ~ **palna** palnô / strzélno brón; ~ **powtarzalna** / **szybkostrzelna** pòwtòrz(al)nô / chùtkòstrzélno brón; ~ **automatyczna** / **maszynowa** brón automaticznô / maszinowô; ~ **rakietowa** raketowô brón; ~ **atomowa** atomowô brón; **chwycić za** ~ chwatac / łapac za brón [òn chwtô / łapie]; **plac ~ni** wòjskòwi plac; **stać pod ~nią** stojec pòd bronią, miec brón w pòszèkù; **towarzysz ~ni** wòjskòwi drèch, drèch / towarzész w walce; **zawieszenie ~ni** zawiészenié broni, chwilowô ùgòda, przerwa w walkach; **złożyć** ~ pòddac sã, zložec brón; **wszystkie rodzaje ~ni** wszètczé òrtè / tipè / rodzaje broni; *ew.* wszètczé òrtè / tipè / rodzaje wòjska

brosz(k)a *f* brosz(k)a *f*

broszur(k)a *f* broszur(k)a *f*

broszurowy *ad* broszurowi

browar *m* browôr *m*, *arch.* browarniô, browarëjô *f* [Rôz przòdè ù nas we wsè bëła browarniô. *Sy*]

browarnictwo *n* browarzenié, browarstwò *n*, warzenié piwa; **zajmować się ~em** (**warzyć piwo**) browarzec, warzec piwò, zajmac sã || zajmòwac sã warzenim piwa {‘browarzec’ *in żart* = *brojic / a gãstolèc (gadac głèpòtè) pò spitémù*}

browarniczny *zob.* browarny

browarnik *m* browôr *m*; **uczeń ~ka** browarèczik *m*, browarsczy ùczén

browarny *ad* browarny, browarsczy; **kocioł~ny** browarny kòcèł

browning *m* browning *m*

brożek *m* bróžk, mòłi bróg; *ew.* stóžk, mòłi stóg *m*

bród *m* bród, *rzad* przibród, *zdr* bródk *m*; *ew.* snòdzè(z)na, *lok* przèszlòga *f* {‘snòdzè(z)na’ = *pol. pływizna*; ‘prèszlòga’ *in* = *pol.* a) *półwysep*; b) *łaka w kształcie klina*; c) *kałuża*} [Tu je bród / bródk, tam wa mòžeta przez rzékã chòdzec. *Lz*]; **miec wszystkiego w** ~ miec wszètczégò bòkadosc *a.* jaž skòpicą / nadto; **przejść rzekę w** ~ prènc / przelec / przebrnac przez rzékã brodã, przebrodzec / przebrnac / zbrodzec rzékã [Gnieždzewiòcè przebrodzèlè to jezoro. Tã rzékã më zbrodzymè. - *Lz*]; **przechodzić rzekę brodem** przechadac / przebrniwac / przebradzac rzékã [Co dzén nasze dzecè przebròdzają tã stružkã, czej òne jidą do szkòlè. *Lz*]; **o rzece: mający wiele brodów** brodzèsti [Tu rzéka je brodzèstò. *Lz*]

bródka *zob.* broda

bróg *m* bróg; *ew.* stóg *m* {‘bróg’ = *stóg przèkrèti daszkã òpiartim na sztèrzech słupach a. sòm daszk*} [Sano je ju w brogach. Òn mò brodzi è stodzi. - *Lz*]

brr! *int* brr! óóh! óóf!

brud *m* brud *m*, czòrné *n*, *arch* brèdota *f*; *ew.* kòł, gnój, czap, drèk *niem.* (= gnój, kòł) *m*; *ew.* nielusosc *f* (niedbałota || -łosc, niedbanié ò czèstosc) {‘kòł’, ‘czap’, *pol. błoto*} [Sòm brud tu je. Ti chòdzą pò kòłana w brèdze. Czãsto piérwi lèdze czijónkama wèpiéralè brud, a pòtemù sztòkòwalè (*prelè przez ùnòszanié pièrzè do górè*). - *Sy* Mò całą fórà brèdu na szèji. Òn mò tèlè brèdu na karkù, zèbè mù bùlwè sadzèc mòžna. – *Ra (na to òdp.: Na czòrnym chléb rosce. Gò)*]; **wywlekać ~y** robic wstid przed lèdzama; wèpòminac jaczès stòré grzèchè; wèwlakac przed lèdzy rozmajité brèdczé sprawè / swiństwa; *ew.* ~y czòrnô / zatrzepónô pièrzô || -rza / bielèzna; rzeczè do praniô

brudas *m* nuzel, nuzlòk, ùnuzlańc, ùkalańc = zobòcèch (czł. wèswiniony błotã), òtrzepańc, brudas, mazèch, ùmazańc (dzeckò ùmazóné), ùmazèlc, czapa, czapòt, smòloch || -lòk, smòlón, mòrus || -rès, nielusnik || nielusòk, swiniòrz, szmùdrańc *lok*, czura, paproc; kluta, klutòk *m* {‘smòlón’ *in* = *diòbeł*; ‘kluta’, ‘klutòk’ ‘szczególnie o brudnych włosach; ‘zobòcèch’ – *por.* (ù)zobòtac sã = wèswinic sã błotã, katã} [Jak tè wèzdrzisz, szmùdrańcu, bièj leno i òchãdož sã nôprzòd. Jakže tè

wëdzrżisz, mazëchù, wez szczotkã i wëszczotkùj sã. Móm z mòjima ùmazańcama wiele robòtë, bò mùszã jim te òbzudloné kòszle prac. Të ùmazëlcu, dzez të bëł, zazdrzë le w szpédzel, jak të wëdzrżisz. - Sy]

brudaska *f* nuzla, nuzlòczka, nielusnica, kluta, kluńtra, szluńca, szluńdra, czura, czuchra, czurchla, glińdra, smòlòczka, mòruska || mòrëska, brudaska, szmóra, chlëzdra, kluzdra, paprocza *f* {‘kluta’ - òd włosów „sklutónëch”, *tłëstëch, strãkòwatëch*} [Jò bë ù ti szluńcë nie jòdł, ta z klatów (z włosów wëpadlëch z głowë) zupã gòtëje. Nielusò szluńca. Na ti kluce sã wszëtkò lepi. - Sy Jidzë precz ë òbmëj (òbmij) sã, të kluzdro! Ta kluzdra mò nóm warzëc jedzenié? - Ra]

bruderszaft *m* bratecznosc, drësznota *f*; **(wy)pić z kim** ~ (wë)pic z kògùm na znak bratecznoscë / drësznotë; *ew.* (wë)pic z kògùm bruderszaft

brudnieć *zob.* **brudzić (się)**

brudno *adv* brëdno || brudno, czòrno, nieluso, *ekspr* swiniarskò [Tu je brëdno i zëmno. Sy]; **(naj)~niej** (nò)brëdni / (nò)czòrni, (nò)barzi nieluso / swiniarskò

brudnopis *m* brudnopis *m* [tegò brudnopisu; w tim brudnopisu]

brudny *ad* brëdny || brudny, czòrny; *ew.* (p)òtrzepóny / ùtrzepóny / strzepóny (np. mąka, ale téż np. smòła), pòbrëdzony || zabrëdzony, ùswiniony / ò- / pò- / za- / wëswiniony, wë- / ùnuzłony, wë- / ùmazóny, wë- / ùsmarowóny, ùkòtlëniony / ùkòcelony, ùszwiechtóny (= brëdny, czòrny), ùszmùdróny, nielusy = kluzdrowati (= *pol. niechlujny*); **(naj)~niejszy** (nò)brëdniësi, (nò)czòrniësi, (nò)barzi brëdny / czòrny; ~, **o włosach, sierści, wełnie** niemëti (dòwno), sklejony, sklutóny – *zob. kołtuniasty*; ~, **w zn. wyświechtany** wëszwiechtóny; ~ **od sadzy** ùkòcelony, ùkòtlëniony, ù- || wësmòlony; ~ **od błota, smaru itp.** wë- / ùsmarowóny, wë- / ùmazóny, ò- / ù- / / pò- wëczapóny / szcapóny, ò- / ùkalony, wë- / ùsmòlony, ùzobòtóny || ùzabòtóny || ùzabòtóny, òbzudłony *lok*; *ew.* òbgnojony, pòplamiony, pòklaksóny, pòpriskóny; ~ **od sadz / smoły** ùkòcelony, ùkòtlëniony, òsmòlony, ùmazóny szadzã / smòłã; ~, **w zn. wyświechtany** wëszwiechtóny, òbłapóny, za- / òbmazóny, wëcarti, pòòbcéróny [Gdzez të bëł, że jes tak brëdny. Brëdnò wòda / kòszla. Móm z mòjima ùmazańcama wiele robòtë, bò mùszã jim te òbzudloné kòszle prac. Nasza piërza je tak zabrëdzonò, nie wiëm, jak më jã wëpierzemë. – Sy Szlachcónka sã ùpiërò na ùszwiektóny wiehc. *La (Lz)*]; ~**na woda** czòrnò / brëdnò / brzëdkò / zaczapónò / zaswinionò / zabrëdzonò / nieczëstò wòda, *ekspr* kòłtóniastò wòda; *ew.* *w zn. gnojówka*: sztok *m*, jaucha, gnojówka *f* – *por.* **muł, szlam** {‘kòłtóniasti’ *zob.* kołtuniasty}; **o robocie**: ~, **nieprzyjemny** czòrny, brzëdczi, paskùdny, *lok* paprowsci [To je paprowskò (czòrnò / brzëdkò / paskùdnò) robòta. Sy]; **człowiek w ~nym ubraniu** *zob.* **brudas**. *Por.* **niechlujny**

brudzić (się) brëdzëc (sã), swinic (sã), trzepac (sã), czapac (sã), smòlëc (sã), mazac (sã), smarowac (sã), nuzlac (sã), zobòtac (sã), kalëc (sã) *rzad*, robic (sã) czòrny, *lok* szmùdrac (sã); *w zn. plamic (się)*: plamic (sã), *rzad* zolëc (sã); *o włosach / wełnie*: *sklejać się od brudu*: klutac sã || kluńtrac sã, kòlcëc sã *arch*; *brudzić się sadzami*: kòcelëc sã, kòtlëc sã, kòtlënic sã, brëdzëc sã / swinic sã szadzã {‘zolëc’ *in = pol. o samcach drobiu: zapładniać [Kùr(ón) zoli kùrë. Gò] - zapłodnić: wëzolëc; ‘kòcelëc sã’ / ‘kòtlënic sã’ / ‘kòtlëc sã’ – por. kòcël, pol. kocioł; ‘klutac sã’ – ò włosach: tłëscëc sã, robic sã tłësti, kòłtónowati*} [Nie brëdzë || brudz / nie swini || swiń / nie trzepi || trzep / nie czapi || czap / nie smòlë || smòl / nie nuzlòj sã tak! Òn sã wiedno tak (ù)kòtli / (ù)kòtlëni / (ù)kòceli. - Gò Czim të tak kòszëlã zolisz? Ra Òna so wãglama brëdzy rãce. To sã chùtkò brëdzy / chùtkò robi czòrné. Co të tak brëdzysz ten òbrësk?! Nie kùp tegò jasnégò do sëkni, bò sã bądze brëdzëło / trzëpało. Smòła trzepie. Nie kòcel sã tak w ti kùchni, a pòj do gòscy. Chòdzy w stòrëch bùksach, zëbë nowëch nie szmùdrac. - Sy]. *Pòr.* **nabrudzić (się), pobrudzić (się)**

bruk *m* flaster; ~ **szlifować** włóczyć sã, wałżęc sã, lóprować, łazęc òdnąd donąd; **wyrzucić kogo na** ~ wënekac / wëgnac kògò (bùten) jak psa; òstawić kògò bez dakù nad głową; **zostać na ~u** òstac bez zòróbkù; **poziom moralny sięgnął tam ~u** mòralnosc tam czësto pòdùpadła; mòralnie òni tam ùpedlë / są ùpadli baro niskò

brukać (się) *zob.* **brudzić**

brukarz *m* flastrownik, kamieniôrz || *lok* kamiannik *m.* *Por.* **kamieniarz**

brukiew *f* wrëk *m*; *lok*: kricz(ka), kriczulka *f*; **mała** ~ kòrus *m*; *pl*: kòrusë [To le taczé kòrusë ùrosłë.]; **pole po ~kwi** wrëkòwiszcze || -skò *n*; **liście ~kwi** jarmùz *m*, wrëkòwiczé *n*, lëstë (òd) wrëków; **maszyna do krajania ~kwi** wrëk(òw)nica *f*

brukować *v* flastrowac, wëkładac kamieniama („kòcyma łepkama”), ùkładac flaster

brukowanie *n* flastrowanié *n*, wëkłòdanié (drodzi) kamieniama

brukowiec *m* **1.** bùcòk, kam *m* / kamién flastrowi / drogòwi, kòcy łepk; **2.** bùlwarówka, gazéta bùlwarowò / sensacyjnò / adresowónò do mało wërobionëch czëtińców; gazetowò szòtora

brukowy *ad* flastrowi; **prasa ~wa (gazety ~we)** prasa bùlwarowò, gazetë sensacyjnë, gazetowé szòtorë; **wiadomości ~we** miastowé *a.* gazetowé sensacje / klapë / plotczy, nowinë wëczëtóné w nògòrszich gazetach, faktë wëmészloné w redakcjach, *ir* gazetowé faktë / pólpròwdë; *ew.* gazetowò òchëba, gazetowé cëgaństwò / manijactwò || manicelstwò

Bruksela *f geo* Bruksela *m*

brukselka *f* drobnò kapùsta, brukselka *f*

brukselski *ad* brukselsczy

brulion *m* brulion, notatnik, zapisownik *m*

brunatnawy *zob.* **brązowawy**

brunatnieć *zob.* **brązowieć**

brunatno *zob.* **brązowo**

brunatność *zob.* **brąz**

brunatny *zob.* **brązowy**

brunet *m* czòrnis, bruniòk, mroc(ul)k, mòrës(k) *m*

brunetka *f* czòrnisa, bruniòczka, mroczulka, mòrës(k)a *f*

brusznica *zob.* **borówka**

brutal *m* człowiek brutalny; *ew.* cham, sëròk (czł. niewëchòwóny, dzëk, sprostòk, łãp), bestiò, bestijnik, bijòk / zabijòk (ten, co zarò sã mò do bicégò), wòjòrz (czł. zadzërny, *a.* prawùlc), natrzasleńc || natrzasélc (czł. natrzasli / nieòpanowóny / nieòbliczalny) *m.* *Por.* **arogant, awanturnik, prostak**

brutalizacja *f* brutalizacjò *f* [ti –cji], schamienié *n*, ùpòdk (barbarizacjò) kùlturë współzëcégò, wprowadzanié przemòcë / brutalnëch òbëczajów (do zëcégò pùblicznégò)

brutalizować *v* brutalizowac, wprowadzac brutalnosc (przemòc / / agresywnosc / dzëkòsc / chamstwò) w stosënczi midzëlëdzczé

brutalnie *adv* brutalno || -nie, chamskò, dzëkò; *ew.* (z) przemòcã, pò chamskù, (naj)~niej (nò)brutalni, (nò)barzi brutalno / chamskò / dzëkò. *Por.* **agresywnie, arogancko, hardo, porywczò**

brutalność *f* brutalnosc, dzëkòsc, natrzasłosc, bestialskòsc *f*, chamstwò *n.* *Por.* **agresywność, arogancja, hardość, chamstwo, prostactwo, porywczòść**

brutalny *ad* brutalny, chamsczy, sëri, dërny; (*ew.* dzëczy, òdzëczali, natrzasli (nieòpanowóny / nieòbliczalny), òszlapsóny (chùtczy / skòri do bicégò); **naj)~niejszy** (nò)brutalniësi, (nò)barzi brutalny / chamsczy / sëri / dërny {‘dërny’ *zob.* arogancki}. *Por.* **agresywny, hardy, prostacki, zadziorny**

brutto *n* brutto *n*; **waga** ~ wòga brutto; **zysk** ~ zwësk brutto

bruzda *f* bróзда; *ew.* wigónka, płuźnica *f*; ~ **zrobiona radłem** rëla; **dwie ~dy zorane do siebie** òtenk || òtimk, skłòd *m* [Òrac w skłòd. *Gð*]; **robić (orać) ~dy** robic, cygnąc brózdë; **ostatnia ~, utworzona po zakończeniu orki** miedzëskò *n arch* [Le dobrze zabronuj żëto w miedzëskù. Kątor w miedzëskù òb żniwa sã smieje z kòsnika, bò mù kòsa nic nie zrobi. - *Sy*]

bruzdownik *m* płuźk *m*, redło *n*

bruzdzić *v* **1.** *nieudolnie orać*: piskac, brózdzcë; **2.** ~ **komu w czym** szkòdzëc kòmù, robic kòmùs cos na psotã, jic (ni)kòmùs przëkã, pòdstawiac kòmùs nogã. *Zob. intrygowac*

bruzdzisty *ad* brózdowati

brwiowy *ad* brwiowi || brëwiowi

brwisty *ad* brwisti || brëwisti

bryczka *zob. bryka*

brydź *m* karc bridź *m*

brydźowy *ad* bridźowi

brydźysta *m* bridźownik *m*

bryg *m* żeg brig *m*, towarowi / hańdlowi żòglówc

brygada *f* **1.** brigada, karno robòtników z brigadzystã na przòdkù; ~ **młodzieżowa** brigada młodzëznë; **2.** woj brigada; ~ **lotnicza** lotniczò brigada

brigadzista *m* brigadzysta; *ew.* szef, méster *m*

bryka *f* brika, *zdr* briczka *f*; *ew.* drożka, *lok* kùczerka *f* [Kón, co w brice chòdzy i nômnì robi, nôwicy òbmiészczì dostaje. Û sãsadów mùszã bëc gòsce, bò przed bùdinkã stoi kùczerka. - *Sy*] { ‘kùczerka’ *in* = *białka kùczra* }; **pomieszczenie dla bryk i stajnia koni wyjazdowych** kùczerniò *f* [Graf w Krokòwie miòł kùczerniã. W kùczerni stojãłë briczczì i kònie. *Sy*]. *Por. kareta, bieda*

brykać *v* slòdkòwac (jak zgrzëbiã / celã), wëcënac (*a.* wërzënac) nogama, skakac, pòdskakiwac, pòbiegiwac, zrëwac sã do biegù; *ew.* wierzgac sã || wierzgòlëc sã (sedzëc niespòkójno), wëglupiac sã, pòkazëwac swòje nëczy / nôwartë, *przen* glëpiec [òn glëpieje], latac [òn lôtò]; *ew. o koniu: kopać, wyrzucać tylnymi nogami: fizgac, slòdkòwac, pòdskakiwac, kòpac, wërzënac nogama / szpërama. Por. fajtać, fajtnać, fikać, fiknąć*

brykanie *n* slòdkòwanié, wëcynanié, skòkanié, pòdskakiwanié, pòbiegiwanié, bieganié *n*; *ew.* wëglupianié sã, *przen* glëpienié, lôtanié

brykiet *m* briket; ~ **torfowy / węglowy** torfòwi / wãglowi briket

brykietowanie *n* briketowanié *n*, robienié briketów

brykietownia *f* briketowniò *f* [ti -wni], fabrika briketów

brylant *m* brilant *m*; **piersień z ~tem** piestrzëń || pierscëń z brilantã

brylantowy *ad* brilantowi

brylantyna *f* brilantina *f*

brylasty *ad* brëlasti, gruzłowati, grëdëlcowati; zbiti w brëłë / wiòldzë gruzle / grëdëlce [Na naszich niwach zemia je brëlastò. *Ra*]; **ziemia ~a** *zob. gruda*

bryła *f* **1.** brëła *f*, grëdëlc, grëzel; *ew.* kloc, blok, sztëk / kawał *m* (wiòldzi sztëk czegòs); *ew.* fòtt, kãs, klums *m* (= kawał / sztëk czegòs mıtczégò, np. glënë, casta), pòłc *m* (miãsa), brót *m* (chleba / sëra) [Brëła / grëdëlc / grëzel / sztëk / kawał zmiarzłi zemi / solë / sniegù / lodu. Kloc / blok kamiénia / marmùru / betonu / lodu / solë (*ew.* szmòłtu / masła / marmòladë). Kloc drewna. Kamienny || -mianny blok. Fòtt / kãs / kawał / sztëk miãsa / chleba / sëra. Klums casta. Nitczì sã zbilë w jeden klums i nie jidã rozpëzglac. Mómë jész dwa pòłce miãsa.]. **2.** mat brëła; *ew.* figùra *f*. *Por. gomółka*

bryłka *f* briłka, brëłeczka, gruzelka *f*, grëzelk, sztëczk, sztëczuszk, kawałk, kawałuszk, kloc(usz)k, fôłtk, kąs(yn)k || kąsyczk, fôłtk *m*; ~ **złota** grëzelk *a*. gruzelka złota. *Por.* **bryła, gomółka, kluska**

bryłkowaty *ad* briłkòwati, grëzłowati, gruz(ł)kòwati

bryłowatość *f* brëłowatosc; *ew.* masywnosc || -nota *f*

bryłowaty *ad* **1. ogólnie:** brëłowati; *ew.* klocowati, masywny; *ew.* grëzłowati, grëzłasti, zbiti w brëfë / w grëdëlce / w gruzle / w sztëczy; *ew.* sklejony / zlepiony w jeden klums; **2. o ludziach:** niezgrabny, masywny, pākati, òbalëti, rozwalony, rozlazłi – *zob.* **korpulentny**; **3. o przedmiotach:** niefòremny, przecāzci, niezgrabny, klòbòwati

bryndza *f* òwczì syr; **u mnie** ~ ù mie je biëda / biëda z nādzą / krëchò / słabò / cenkò, móm jòchima

brystol *m* (*papier sztywny*) bristol; *ew.* papiór *m* (grëbszi, sztiwny papiór ùziwóny do cëchùnków technicznëch)

bryś *m* pies, młodi dog, młodé szczërzëskò

bryt *m* szërzò (szerokòsc) sukna

brytan *m* dog, britan || britón [tegò britana] *m*

Brytania *f* Britaniò [ti -nii] *f*

brytfanna *f* bratfana; *ew.* panewka do szmórowaniò *f*

Brytyjczyk *m* Britijczik; *ew.* dawn Brita *m*

Brytyjka *f* Britijka; *ew.* dawn Britka *f*

brytyjski *ad* britijjszi

bryza *f* briza || briga, *zdr* briza *f* { ‘briz(k)a’ = *pol.* a) powtarzający się wiatr na wodzie; b) krótka fala morska wywołana wiatrem, niebezpieczna dla żeglarzy; *por. pol.* bryza: okresowy wiatr lokalny – w dzień wieje od morza ku lądowi, w nocy w kierunku odwrotnym } [Briza taczima sztótama jidze. Përnā brize ju je, mōzemë jachac na mòrze. – Sy]

brzyg *m* chłupniācë, chłapniācë, chilniācë, prisniācë *n*; *ew.* prësk *m*, brëzgòta *f*, brëzg *m* { ‘prësk’ *a.* ‘brëzgòta’ – *dost:* spienioné wałë na mòrze; ‘brëzg’ – *dost:* plëzder, plësk, sniëg z deszczā } [Chłapie brëzg prosto w pësk. Sy]; ~ **blota** chłapniācë / chłupniācë / chilniācë (kału) *n*, drzist (kału) (*Tr*) *m*

brzygać *v* priskac, brëzgac (*Gò*), chłapac, chłupac; *ew.* drzistac, chilac { ‘brëzgac’ *Gò* (*wëmiana p / b*) - *por.* ‘brëzgòta’ = spienioné wałë na mòrze, ‘brëzg’ = plësk, deszcz ze sniëgā, ‘brëzga’ = chłapa, szłaga, ‘brëzdżec’ ò wòdze, deszczu: szëmiec – *por.* ‘bruzdżec’ = *pol.* a) smażyć byle jak, pichcić; b) lok o deszczu: padać, mżyć } [Jakże të chòdzysz, że tak chłapiasz (*a.* przyszczesz / brëzdżesz / chłupiesz) ? Sy]. *Por.* **rozbryzgiwać się, chłapac**

brzynać *v* prisnac, brëz(g)nac (*Gò*), chłapnac, chłupnac, chilnac, drzistnac; *ew.* trzapsnac, òpriskac, òbrëzgac, òchłapac, òblòc. *Por.* **rozbryznąć się**

brzask *m* przedpòrénk, przedswitk, switanié, swit, brzòsk [tegò brzòskù || brzaskù] *m*, pierszi switk, rzozò, widnica, pòrénica *f*; **skoro** ~ ò switanim, ò pòrénkù, ò pòrénòszk; (*zarò*) z pòrénkù / z samégò rena / z renym brzaskā; *ew.* we dwa widë { ‘we dwa widë’ = ò pòtmrokù: pòrenë *a.* pòd wieczór } [Z renym brzaskā stanął pòd Gduńskā... *Dh* Jò sã colemało bùdzā ò przedswitkù. Ju sã widnica robi. Sy]

brząkać *v* brzākac [òn brzākò], brzākòtac [òn brzākòce] *ew.* zwònic, glinglotac [Òkna brzākajā. Kònie brzākajā czédama. Bāk brzākòł. *Lz*]. *Por.* **brzdąkać**

brząkadło *n* brzākadłò, brzāczëdłò *n*, brzāczk, *m*, brzāczówka *f*; *ew.* zwònk *m*, zwònidłò *n*, glingòtka *f*

brząkała *m* brzākała, brzākòcz, zwòniòrz, piñtola *m*

brząkanie *n* brzākanié, brzāczenié; *ew.* zwònienié, glingòtanié *n*

brząknąć *v* brzãknąc, zabrząkac; *ew.* zazwònic, zaglingòtac

brzdąkać *v* brzdãkac [òn brzdákò]; *ew.* plimprotac / pimplotac (na klawirze); *ew.* pitolèc (piszczec), žingòlèc (łãczkã pò strènach), skrzëpòlèc (na skrzëpkach). *Por.* brząkać

brzdąkalski *m* brzdąkała, brzdąkòcz; *ew.* plimproownik, žingòla, skrzëpòla *m*

brzdąkanie *n* brzdąkanié; *ew.* plimprowanie, pimplotanié, žingòlenié, skrzëpòlenié *n*

brzdąk! *zob.* brzdęk

brzdąknąć *v* bùmśnąc, répnąc, gruchnąc, wëwałèc sã

brzdęk! *int* brzdák! trach! pras! bùch!, bùmś!, bó!, ùbùdó!

brzechwa *f* brzechwa *f*, lotczy, skrzidełka *pl* [Skrzidełka przë strzale. *Gò*]

brzeg *m* **1.** *ogólnie:* brzég, *zdr* brzézék *m*; ~ **morza / jeziora / rze(cz)ki / pola / lasu / stołu** brzég mòrza / jezora / rzécz(cz)i / pòla / lasa / stołu [Nad brzegã mòrza. Sedzòł na brzegù jezora. Wierzbë stojã na brzegù struczci. Nad brzegã lasa mieszkòł chłop. - *Lz* Kòle brzegù je snòdkò. *Sy*]; **2.** ~ **morza** brzég, strąd || sztrađ, kròj *m*; *ew.* sèchi kròj { 'kròj' *in a) ląd stałi*; b) *región, zemia, państwo*; 'sèchi kròj' = a) *brzég mòrza, gdzie wòda ju nie dochòdò*; b) *òsèch, mielżna nie zalónò wòdã, pò òdpłiwie mòrza, swièzi òstrów*} [Jak jem nad mòrzã, to jò nòmili chòdzã sobie pò sèchim kraju. Na sèchim kraju zbiérãjã sã méwë. *Sy*]; **3.** **krawędź ~u morskiégò stykająca bezpośrednio się z wodã** zòlój *m* [Zòlój to je ten stik wòdë i piòskù gòłobrzegù. *Gò* Zòlój je tam, dze dënëga (*wałë*) sã rozlëwò na kraju (*na brzegù, na lãdze*). Niedalek zòloju ùtonãlë. Bòt trzasł w zòlój. - *Sy*]; ~ **morski w miejscu, w którym fala przychodzi i odchodzi** szòlinga *f* {'szòlinga' *in = pol. a) śnieżyca*; b) *wichura, huragan*} [Szòlinga je midzë zòlójã a réwkã. Chòdzëc pò szòlindze. - *Sy*]; **piasek nad ~iem morza, plaża** gòłobrzég *m*, nadmòrzé, pieglëszcze *n* [Chcemë le jic gòłobrzegã, më prãdzy zańdzemë. *Sy*]; **4.** ~ **stołu, pola, stromy ~ jeziora** zberk, brzég, brzézék, pòbrzég, ùbrzég *m*, òblòma *f* - *por.* skraj [Nad pòbrzegã jezora. Wedle pòbrzegù łączci. Na òblómie jezora. - *Sy*]; **5.** **ostry ~, krawędź, skraj, rant (np. stołu, naczynia)** zberk, brzég, brzézék, rańt *m*, òblòma, kańta *f* [Zbònk stojòł na brzegù stołu i spòdl na zemiã. *Sy* To leżało na zberkù stołu i sã skùlnãło Jò sedzã tak na zberkù stòłkù. W rańce kapelusza mészë wëgrëzlë dzurã. Kańta / zberk / stołu. *Gò*]; **6.** **skośny ~ deski** oflës *m*, szwòrta *f* [Te déle trzeba „òbzejmòwac” – tj. trzeba òberznąc z nich tã nierównã / ùchëtã kańtã, te szwòrtë / ten òflës. - *Gò*]; ~ **ozdobny (np. złocona krawędź jakiegoś przedmiotu)** òzdobny / złocony rańt / zberk / brzég / brzézék; **pierwszy z ~u** pierszi òd stronë, pierszi z brzegù; **napełniony (aż) po ~i** (jaż) skòpicã, czubati, pëfen, napełniony (jaż) pò brzég / pò brzedzi / pò rańt / równo z rańtã / z górã; **teatr napełniony był po ~i** w teatrze bëło pełno / fùl lëdzy; teater bëł napełniony skòpicã / do slédnégò / òstatnégò mòla, *žart:* teater bëł napróny / nabiti jaż skòpicã; ~ **skalisty** kamienny || kamianny / kamisti strąd || sztrađ / brzég; **cicha woda ~i rwie** cëchò wòda brzég pòdmiwò *Sy* / brzedzi rwie / *ew.* biwò zdradlëwò; **stromy** ~ przitczy / ùrwisti (ù)brzég / zberk, òblòma, ùrwa *f*, ùrviskò || - szcze, zerwiszcze; **nad ~iem przepaści** na zberkù przepadlëska, na òblómie, nad ùrwa, nad ùrviskã / zerwiszczã. *Por.* brzëzek, skraj

brzegowy *ad* brzegòwi, strądowi || sztrađowi; *ew.* pòbrzeżny, ùbrzeżny; **prawo ~we** brzegòwé prawò (*Lz*); *ew.* bitownictwò (*Lz*) *n*

brzemienność *zob.* ciąża

brzemienny *ad* cãzczi, *arch:* grãdi, brzemienny; *ew.* obladowóny, òbòrdóny; **kobieta ~na** bialka / kòbiéta cãżarnò / w cãżë || -zi / *pot:* grëbò / *euf:* niesama / *arch:* brzemienno; ~ **w skutki / następstwa** brzemienny / bògati w skùtczi / w nastãpstwa; skùtkùjący / brzadëjący czims (tim, że..); pòcygający za sobã / rodzący skùtczi / nastãpstwa; ~ **w wypadki** bògati / brzemienny w zdarzenia; ~**na** *zob.* ciężarna

brzemie *zob. ciężar*

brzeszczot *m* **1.** ~ **szabli / miecza** òstrzé *n*, klinga *f* (szablë / miecza); **2.** ~ **piły / piłki** blat, brzeszczot *m*, òstrzé (zòdzi / zòzci)

brzezina *f* brzezëna (|| *arch* brzozëna), *zdr* brzezynka, brzezëniczka *f* – **1.** brzozownik, brzozòk *m*, las (*a.* gòj) brzozowi [Niedalek wsë je mòłò brzezëna. *Lz*]; **2.** brzozowé drzewò [Nawiercëłë mnòzstwò brzezyn, abë òdtoczëc sok. *Lz*]

brzezinowy *ad* brzózkòwi, brzozowi [Brzózkòwi gòj / lòsk. Brzozowi las.]

brzeżek *m* **1.** brzézk, *zber(k)ùszk m* [Na brzézkù rënë (*pol. rynny*) sedzałë wròble. *Lz* Brzézk spòdnicë wëlòzò ce spòd sèkni. *Sy*]; **siedzieć na ~ku krzesła** sedzec na *zberkù* stółka; *por.* **brzeg; 2, lamówka**

brzeżny *ad* brzeżny; *ew. o brzegu morza:* brzeżny, strądowi

brzęczący *ad* brzãczny, brzãczący, zwòniący, glingòcący; ~**ca moneta** zwòniący dëtk. *Por.* **dźwięczny**

brzęczeć *v* brzãczec, zwònic, glingòtac [Sklònczi brzãczalë. Òn brzãczy szablã. Pszczolë brzãczą. Òn mù wiedno w ùszë brzãczy (*gòdò mù nad ùchã*). *Lz*]; **dzwòniki ~czały** zwònczi zwòniłë; ~ **komu nad uchem** mrëczec kòmùs nad uchã; *zob.* **brzãknąć**

brzęczenie *n* brzãczenié, zwònienié, bãczenié, glingòtanié *n*

brzęczyk *m el* brzãczk, zwònuszk || -nuszk *m*

brzęk *zob. brzękot*

brzękać *zob. brząkać*

brzękadło *zob. brząkadło*

brzęknąć *v* zabrãczec, zabrząknąć, zbrząknąć [To zabrząknãłò || zabrząkłò / (z)brząk(nã)łò. *Gò*]; *ew.* zazwònic, zaglingòtac. *Por.* **brzęczeć, brząknąć**

brzękot *m* brzãkòt, brzãk; *ew.* glingòt *m* [Brzãk / brzãkòt kluczów / kluczi zbùdzył wiãznia. *Dh* Brzãk harfë. Brzãczy zwònow. - *Lz*]

brzmiący *ad* brzmiący (|| brzëmiący); *ew.* zwãczący (*pol. dźwięczący*), rozbrzmiëwający (brzmiący coròz gòsni), wëbrzmiëwający (cëchnący). *Por.* **dzwoniący, grający**

brzmieć *v* **1.** brzmiec (|| -miec); *ew.* zwãczec (*pol. dźwięczyć*), zwònic, znic {‘znic’ – *colemato: zwònic, szëmiec w ùszach, głowie*} [Tak mie bòli głowa, jaż mie zwòně zniã || zniejã w ùszach. *Sy* Pòwiedz wërazno, jak to słowò brzmi. Ta piesniò brzmiała tak... Ji gòs brzmiòł piãkno, czësto i zwãczno. - *Gò*]; **chrząszcz brzmi w trzcinie** chrząszcz brzmi || brzëmi w strzënie; **depesza brzmi jak następuje: (...)** słowa telegramù brzmiã hewò tak: (...); **2.** *zob.* **puchnąć, nabrzmiëwać**

brzmienie *n* **1.** *odgłos, dźwięk:* brzmienié (|| brzëmienié); *ew.* zwãczenié, zwònienié *n*, gòs, zwãk *m*; **2.** *barwa głosu / dźwięku:* brzmienié, gòs [Pòsłëchòj le tëch òrganów, jaczé òne mają brzmienié / jaczi òne mają gòs. *Gò*]; **jędrne / soczyste ~ instrumentu / zespołu / orkiestry** jãdrzné / soczné || soczësté brzmienié jinstrumentu (*a.* statkù) / zespòłu (*a.* karna) / òrkestrë {‘jãdrzny’ *zob.* jëdrny}; **3.** *jëz* brzmienié samòzwãkù *a.* spòłzwãkù; **zdanie to brzmi następująco...** zdanié to brzmi tak hewò... [*wym. hele*]; **w dosłownym brzmieniu** w dosłownym brzmieniu || -nim

brzoskwinia *f bot* brzoskwiniò *f*

brzoskwiniowy *ad* brzoskwiniowi

brzost *m bot* wijãg, brzòst *m*

brzoza *f bot* brzózka (|| *lok* brzózga), brzoza *rzad, zdr* brzózeczka, *f*; ~ **płacząca** płaczącò brzózka, brzózka-płaczkã; **zarośla młodych brzózek** *a.* gałązki **brzozowe** brzozowiczé *n*

brzozak *m bot (grzyb) kòzòk, brzozòk m, brzozowi kòzòk* {‘brzozòk’ *in = las brzozowi*}

brzozowy *ad* brzózkòwi, brzozowi; **gaj** ~ *zob. brzezina*

brzuch *m* brzèch, *rub:* kałdun; *lok* zót; *pieszcz:* kalãdk; *zdr* brzuszk || brzèszk, zótk *m*; *zgr* brzèszé, brzèszèškò || -szcze, zócèškò || zócèszce *n* {‘kałdun’ = *pol. brzuch oraz wnętrzości, jelita*} [Miòł bóle w brzèchù / w zóce. Dzeckù brzuszk / zótk rozbòlòł. Wëwieséc brzèchè / kałdunè na płot (*nie jesc*). Najòdł sã krèszk, a terò gò bòli brzèszk. òczè bè chcałè, ale brzèch ni mòże. Miec brzèch pòd nos (ò cązi). - *Sy*]; **okolica** ~*cha* brzèch *m*, òkòlé brzècha; *ew.* brzèchòwina *f* (*zob. brzusny (jama ~na); dostać ~(a) dostac* brzèch (przètèc *a.* zańc w cążã); ~**em do góry leżeć** leżec pãpkã / brzèchã do górè, leganic, zgnilèc sã; ~ (**wybrzuszenie**), **np. na tapecie** pãp, brzèch *m*, gùcza *f* [Pò przèklejenim ta tapéta taczé pãpè dosta. Te pãpè trzeba przepchnãc sztèpówką. - *Gò*]; **burczenie w ~chu (odgłosy w kiszka)** zabè *pl*, bürčeníè w brzèchù, flaczi marsza grają. *Por. bebecz, brzusiec, kałdun, kiszka, wybrzuszenie*

brzuchacz *m* brzèchòcz, brzèchòł, brzèchòła || -chala, zótnik, pãkòł, kałdunik, *zdr* brzèchòłk *m*; **kobieta otyła, brzuchata** brzèchòczka, brzèchalènò *f*

brzuchatość *f* brzèchatosc, pãkatosc *f*

brzuchaty *ad* brzèchati, pãkati, sètobrzèszi, kałduniasti

brzuchomówca *m* brzèchòmówca *m*

brzuchomówstwò *n* brzèchòmówstwò *n*

brzuchopas *m* zéròk, òbzartèlc, sètòcz, sètobrzèsznik *m.* *Por. brzuchacz*

brzuchopelzy *zob. pelzacz(e)*

brzusiec *m* brzèch, brzèszc, bal *m*, wëbrzèszeniè *n* (garnka, zbóna), gùcza *f*; ~ (**wybrzuszenie**), **np. na tapecie** pãp, brzèch *m* [Te pãpè (na tapèce) trzeba przebic sztèpówką. *Gò* Przè pòlcach stopè móm brzèsce (*gùcze, bale*) że bótów ni mògå dopasowac. *Sy*]. *Por. brzuch, wybrzuszenie*

brzuszek *zob. brzuch*

brzuszny *ad* brzèszny, brzèchòwi; *ew.* zótny [Brzèsznò chòroba. Brzèsznò knapka (*pãpk*). *Sy*]; **jama ~na** jama brzèsznò, brzèchòwina *f* {‘brzèchòwina’ *in = pol. boczek, mięso*} [Czèjã bóle w brzèchòwinie. *Sy*]; **dur** ~ *med* tifùs (tifùs brzèszny)

brzuszysko *zob. brzuch*

brzydactwo *n* brzèdalstwò, straszèdło *n*, straszèzna, szpacèzna *f* {‘szpacèzna’ = *to, co szpacy (pol. szpeci) - in zob. blizna*} [Ni mòżesz tè rozwalèc ti stòri bùdè, na co ta szpacèzna stoi kòle drodżi. *Sy*]. *Por. brzydali*

brzydali *m* brzèdòł, stròszk, strèch *m*, straszèdło *n*

brzydki *ad* brzèdczi); *ew.* plègawi, paskùdny, òbrzèdzający, *arch* brzèdolny; *w zn. szpetny:* szpacny, straszny, nieùrodny, niespòsobny; *w zn. niechlujny:* nielusy {‘brzèdczi’ = a) *szpacny, pol. szpetny*; b) *zli, niemòralny*; c) *brèdny*} [Ta baba je brzèdkò / szpacnò jak noc. Brzèdkò pògòda. Brzèdczi dzén. Brzèdczi jak półtora nieszczescègò. Ten je straszny, òn bè sã mógl w nocè przèsnic / òn bè bèł dobri do pòstawieniò w groch abò na szafã, zèbè dzecè cèkru nie wèjòdałè. Òdemknita òkno, co ta brzèdolnò wòniò wèlecy. Brzèdolny strèch. Brzèdolnò sprawa. Brzèdkò je mùr’zewnica (*pol. kapryśnica*), ale jesz brzèdczèszci je mùr’zewnik. - *Sy*]; **(naj)brzydszy** (nò)brzèdszi || *rzad* (nò)brzèdczèszci [Brzèdkò je mùr’zewnica, ale jesz brzèdczèszci je mùr’zewnik. *Sy*]; ~**ka kobieta** mùła *f.* *Por. be, koślawy, nieudolny, pokraczny, szpetny*

brzydki *adv* brzèdkò; *ew.* szpacno (*pol. szpetnie*), strasznò, plègawò; *ew.* nielusò (*pol. niechlujnie*) {‘brzèdkò’ = a) *szpacno, nieestetycznie*; b) *niemòralno, rozpùstno*} [Brzèdkò wèzdrzec / pisac. Brzèdkò / plègawò gadac. To dzys je

brzëdkò bùten (ò pògòdze). – Gò]; **(naj)brzydziej** (nò)brzëdzy. *Por.* **be, koślawo, nieudolnie, pokracznie**

brzydnać *v* brzëdnąc (*lok* // -gnąc); *ew.* straszniec, robic sã straszny *a.* brzëdczi [Ten człowiek mie ju brzëdnie // -gnie (zachòwanié jegò mie brzëdnie / òprzestało mie sã widzec). Człowiek na stòré lata wiedno përzniã strasznieje. - Gò]; **życie mi ~dnie** żecé mie brzëdnie; **z~** zbrzëdnąc; **życie mi już zbrzydło** żecé mie ju zbrzëdło

brzydota *f* brzëdota || *rzad* brzëdkòsc; *ew.* szpacëzna, szpac *f*, brzëdalstwò *n* {‘szpacëzna’, ‘szpac’ = *to, co szpacy: drëdza, plama, pajicżëna, kòł itp.*} [Wikszzi brzëdotë ni ma na swiece. *Lz* Plama na òbùcym, to je szpac. Ùsëni szpac, a bądzesz miòł bëlną rzecz. Ni mòżesz tã rozwalëc ti stòri bùdë, na co ta szpacëzna stoi kòle drodzi? - *Sy*]

brzydzenie się *n* brzëdzenié sã *n*

brzydźić się brzëdzëc sã; *ew.* zdrugac sã [Jò sã brzëdzã ù nich jesc. Taczim, co sã starszich wstëdzy, Bóg sã brzëdzy. Doktór i ksądz niczim sã nie brzëdzą. - *Sy*]

brzytwa *f* brzëtew, brzëtwia || -twiò, *zdr* brzëtewka *f*; **tonący ~wy się chwyta** tonący wszëtczëgò (*ew.* brzëtewë / słomczy) sã chwòtò; *ew.* chwòtò sã jak żaba mùru [Chwatac sã jak żaba mùru. *Sy*]

bubek *m* **1.** *laluś:* panëczk || paniczk, pùpùszk *m*; **2.** *smarkacz młokos:* smòrkòla, mlëczòk, wszòn, bùbk *m* {‘bùbk’ *in* = *knòp, dupk w kartach, pol. walet*}; **3.** *pyszatek:* bùchòłk, pëchòłk, pëszòłk, zadrzënos *m.* *Por.* **maminsynek**

bubel *m* bùbel *m*, bële co, bëlecejstwò *n*, doniczëzna || nidoczëzna *f*; *ew.* rak *m* (= pòslòd, plërstwò *pl*), paskùdztwò, *vulg* łajno, gównò *n* {‘rak’ = *pol. a) pośląd, lichsze resztki ziarna; b) drobne ryby; c) resztki, śmieci, drobiazg, pozostałości*}. *Por.* **lichota, tandeta**

bubkowaty *ad* nadãti, bùszny, panëczkòwati, niepòwòżny

bucefał *m* bùcefal, pòdsòdk *m*, kón pòd sodło

buch! *int* bùch!; *ew.* bó!!, bùms! [Bùch, ju òn bëł w łózkù. Bùch i szkło mie wëpadło z rãczy. Bùch w pùch (*legnac w łózkò*). - *Sy*]

buchać *v* **1.** *o ogniu, dymie, parze:* bùchac; *o cieple:* bùchac, sëjac, chòłpac {‘chòłpac’ || *lok* ‘chòpac’ - *Ra:* wiać, zalatywać, buchać} [Òdżin / dim bùchòł wësok w górã. Ten piéck je tak gòrący, że òn jaż chòłpie / sëjò / bùchò. Òn bëł tak zmòkłi, że òd niego jaż chòłpało / sëjało / bùchało. - Gò Płomienie bùchalë le tak w górã. Òdżin mù bùchò z pëska. – *Lz* Słúnce dzys sëjało. Chòri sëjò gòrączką. – *Sy* Zëmą chòłpie cepło z jizbë, ze stónie (*ze stajni*). To mù z gãbë tak chòłpało jak z piécka. - *Ra*]; ~ **para** chòłpac / bùchac ropą / parą, dăpòwac, ropic sã, parowac; **2.** *o krwi:* chilac, lóc sã [Krew sã lała, jaż chila(ła).]. *Por.* **buchnać**

buchalter *m* ksăgòwi, *Tr:* ksăgòwnik; *ew. przest.* bùchalter *m*; ~ **przysięgły** zaprzësëgli ksăgòwi || -wnik

buchalteria *f* ksăgòwòsc, *Tr:* ksăgòwizna; *ew.* bùchalteriò *f* [ti -rii]; **prowadzić ~rię** prowadzëc ksăgòwòsc || -wiznã / bùchalteriã

buchalterka *f* ksăgòwò, *Tr:* ksăgòwnica; *ew.* bùchalterka *f*

buchalteryjny *ad* ksăgòwny; *ew.* bùchalterijny

buchnać *v* **1.** bùchnąc (ògniã, dëmã, cepłã, ropą || parą), chòłpnąc (cepłã, cepłim pòwietrzim); *ew.* chlastnac ropą {‘chòłpnąc’ *Ra:* wionąć, zalecieć, buchnać} [Òdżin / dim na mie bùchnął. Cepło bùchnãło / chòłpnãło. Gòrącò ropa || para na mie bùchnãła - Gò. Ropa na mie chlastła. *Lz* Ledwie dwiërze òtwòrzëła, chòłpnãło cepło. Jak mù chòłpnie z pëska, to jakbë żòr z pieca. - *Ra*]; **2.** ~ **komu co** bùchnąc, ùkrasc / skrasc / ùcharłazëc / zwădzëc, scharłazëc kò mù cos [Nasze kòcëskò nie je ani pieklë wszë wòrt, òno le sedzy a pasëje (*dulczy, pilëje*), dze bë mògło co zwădzëc. *Sy*]; **3.** ~

placzem zapłakac, rozplakac sã, zacząc plakac; **4.** ~ **kogo** bùchnac (*in = skrasc*) / bùfnac / ùderzèc / trzasnac / trzèpnac / répnac / walnac / grzimnac kògòs

buchta *f* **1.** *zob. zatoka.* **2.** pòle pòpiskóné przez dzèczy {*kasz.* ‘bùchta’ *zob. kojec, zatoka*}

bucik *m* bócèk; *ew. bucik z cholewq: skòrzenka f. Zob. but(y)*

buciskò *n* kùrp *m*, bócèskò || -szcze; *ew. skòrzniskò || -szcze n. Zob. but(y)*

buczcè *v* bączec || bùczec; *ew. rëczèc; za~ zabączèc, zabùczèc; ew. zarèczèc. Por. beczcè, plakac, ryczcè, wyè*

buczenie *n* bączenié, bùczenié; *ew. rëczenié n, rëk m. Por. beczenie, placz, ryk, wycie*

bucznièc *v* **1.** pęcznièc od wilgoci: bùczèc; *ew. pącznièc, nabrzmièwac* (|| nabrzèmièwac) {‘bùczèc’ *in a) bączèc, beczcè, rëczèc; b) plakac*}; **2.** murszcè, butwièc, próchnièc, gniè: mùrszcè || mùlszcè, bùtwièc, trëpièc, gnic; *ew. lëszcè*

buczyna *f* **1.** bùczèna *f* – bùkòwé / bùczènowé drewno / drzewò [Bùczèna daje dobrì òdżin. *Sy*]; **2.** bùczènowi / bùkòwi gòj; bùczczy *pl* (młodé bùczy); *ew. las bùkòwi – zob. bukowina; 3.* bùczèna *f*, bùczèné *pl* - bùkòwi brzòd *a.* bùkòwé zòrna [Bùczèna je tak dobrò jak òrzech do jedzeniò. Chcemè jic na bùczèné do bùkòwinè. – *Sy*]

buczynowy *ad* bùczènowi. *Zob. bukowy*

buda *f* bùda, *zdr* bùdka *f*, *zgr* bùdzèskò || -szcze *n.* *Por. szopa, szałas*

Budapeszt *m geo* Bùdapeszt *m*

buddyjski *ad* bùddijszci

buddysta *m* bùddista *m*

buddyzm *m* bùddiizm *m*

budka *f* bùdka *f*; ~ **strażnicza** bùdka stròża / wartownika, stròżówka *f*; ~ **hamulcowego** kol bùdka scyngòcza / hamùlcowégò; ~ **sufler(sk)a** bùdka suflera / pòdpòwiòdòcza. *Por. kiosk, szałas*

budnik *m kol* banowi stròż {*kasz.* ‘bùdnik’ = *pol.* chałupnik *zob.*}

budowa *f* **1.** *prace budowlane; ew. obiekt przy którym trwają prace budowlane:* bùdowniò, bùdaciò [ti –cji], bùdowa; *o obiekcie murowanym: mùrowniò lok f, bùdowanié, stòwianié n* (stòwianié bùdinkù czè jaczégòs jinégò òbiektu, np. halè fabriczny) [Chto je w jednym bùdowanim, ten i kòscòł pòbùdèje. Gdzeż tatk je? Na mùrowni. – *Sy* Òjc gò sã pitò, jak jemù szło z tą bùdacią. *Lz* Zbierac / gromadzèc materiałè do bùdowni / bùdacji. Mè ju wnet skùńczimè bùdowniã / bùdaciã / bùdowanié / stòwianié nowégò kòscoła. Do ti bùdowè / bùdowni / bùdacji / tegò bùdowaniò / tegò stòwianiò || -niégò bądzemè brèkòwelè wiele dèłòw. Tam sã òdbiwò bùdaciò autostradè. Òn je robòtnikã na bùdowni. Cesla òstawił topórk na bùdowni. – *Gò*]; ~ **domu (chałupy)** bùdowanié bùdowniò / bùdaciò / / stòwianié bùdinkù (*a.* chëczè / chał(è)pè); ~ **dróg i autostrad** bùdowanié / bùdaciò dróg / drogów i autostradów / *neol Tr: darzèców* [Bùdaciò autostradów je baro kòsztownò. *Gò*]; ~ **torów kolei** bùdowanié / bùdaciò turów / sztreków (banowèch), bùdowanié / bùdaciò dróg żelòznèch; ~ **samolotów** bùdowanié / bùdaciò (produkcjò) samòlotów / fligrów; **2.** *układ, struktura, konstrukcja:* bùdowa, bùdaciò *f*; *ew. ùkłòd m, struktura, kònstytucjò f* [Schemat bùdowè / ùkładu / strukturè / kònstytucji.]; ~ **dramatu (utworu scenicznego)** bùdowa / bùdaciò / fòrma / struktura dramatu (*dokòzu teatralnégò / zdrzadniowégò*); **3.** *kształt, postać, forma:* bùdowa, sztòłt, figùra, szatura, pòstac, fòrma {‘szatura’ *zob.* figura 1; ‘pòstac’ – *por.* ‘pòstaciò’ = ùkòzka, *pol.* zjawa}; **człowiek o piäknej ~wie ciała** człowiek ò piäkny bùdowie cała / człowiek ò piäkny (*a.* sztòłtny) figùrze / szaturze. *Por. budowanie*

budować *v* bùdowac; *ew. stawiac; por. zakładaè; ~ zamki na lodzie* bùdowac zómczy na lodze, bùdowac lèftowé zómczy; ~ **na (opieraè) czym(ś)** bùdowac (òpieraè) na czym(s) [Zgòda bùdèje, niezgòda rujinèje. *Ra* Chto bùdèje, ten mò wiorè, chto sã

prawùje, ten mô papiorë. Bùduj na sto lat, chòcbës wìtro ni miòł wicy wstac. Gdze kòscól bùdëją, tam diòbél karczmã stòwiò. Chto wiele bùdëje, ni mô gdzie mieszkac.
- Sy]

budowanie zob. **budowa 1**

budowla *f* *bùdowla f; ew. òbiekt (np. a) jaczikòlwiek òbiekt architektoniczny; b) òbiekt gòtowi || zbudowóny / pòstawiony; c) òbiekt w bùdacji / òbiekt budowóny / stòwióny); ew. zgardl bùda; ~ z cegiel* *bùdowla ceglanò / z cegłòw; obiekt zbudowóny z cegów; okazała ~* *widzałò bùdowla; drewniana ~* *drewnianò || drzewianò bùdowla; obiekt zbudowóny / pòstawiony z drewna; kamienna ~* *kamiennò || kamiannò bùdowla; obiekt zbudowóny z kamiénia / kamieni. Por. budynek, dom, gmach*

budowlany *ad* *bùdowlany; ew. bùdowny Tr; ruch ~* *ruch bùdowlany; ew. bùdowanié n, robòta na bùdowniach; sezon ~* *sezon (a. cząd) bùdowlany, czas bùdowaniò, czas bùdacji || -cjów (czas rozmajitèch bùdacji) { ‘cząd’ = pol. a) okres czasu; b) odcinek drogi; c) pewna ilość, część = in. rzad ‘cządło’ n}; przedsiębiorca ~* *szef (włòscëcél / czerownik / direktór) firmë bùdowlany, zakładu bùdowlanégò; przedsiębiorstwo ~ne* *firma bùdowlanò; zakłòd bùdowlany [tegò zakładu]; materiał(y) budowlany (-ne)* *materiòł bùdowlany / materiałë bùdowlané; materiòł / materiałë do bùdowni / bùdacji / bùdowaniò*

budownictwo *n* *bùdownictwò, bùdowanié n, bùdadjò, Tr: bùdowizna f; ~ drogowe (komunikacyjne)* *bùdownictwò drogòwé (kòmùnিকacyjné), bùdadjò / bùdowanié dróg, drogòwò bùdowizna*

budownicza *f* *bùdownica, bùdowniczka f. Por. założycielka, konstruktorka*

budowniczy *m ad* *bùdownik, bùdowniczi (Lz) m; ew. jinżiniéra, a. méster, szef, czerownik bùdowni; ~ okrętów* *bùdownik / bùdowniczi òkrátów. Por. założyciel, konstruktor*

budujący *ad 1. dost:* *ten, co bùdëje, bùdëjący; ew. włòscëcél bùdowónégò òbiektu, jinwestór [tegò jinwestora]; 2. przen:* *chwalebny, wzorowy, przëkładny, wòrt pòchwałë, dodòwający òtèchë; jego zachowanie było ~ce* *jegò zachòwanié bëło chwalebne / wzorowé / przëkładné – a. bëło dlò nas wzorã*

budulcowy *ad* *bùdowlany, do bùdowni / bùdacji (przeznaczony); drzewo ~we* *drzewò do bùdowni. Por. budowlany*

budulec *m* *materiòł a. sztof m, materiòł / sztof do bùdowni || bùdacji (przeznaczony do bùdowni || bùdacji); ew. pl: materiałë / rzeczë (przeznaczoné) do bùdowni / do bùdacji / do bùdowaniò / na bùdowniã / na bùdadjã*

budyneczek *m* *bùdinòszk m, arch lok bùdika; ew. chałpka, chałëpka, chëczuszka f*

budynek *m* *bùdink; ew. gmach m, arch lok bùdina; ew. chëcz || chëcza, chałpa (|| chałëpa || -łupa) f; ~ drewniany* *drewniany || drzewiany bùdink; ~nki kolejowe* *banowé bùdinczi. Por. blok, willa*

budyń *m* *pùding m; ew. klepiónka, klepówka f [Na pòjadłò (deser) to dałò szokòladowi pùding z bitã smiotanã. Gò]*

budzenie *n* *bùdzenié, cucenié n*

budziiciel *m* *bùdzëcel m*

budziicielka *f* *bùdzëcelka f*

budzić *v* *bùdzëc, rzad cucëc; zawsze rano go ~dżë* *jò gò wiedno reno bùdzã / rzad cucóm [Jò co dzén bùdzã / cucóm (|| cucajã) swégò chłopa ò czwiòrti reno. Sy]; on ~i we mnie litość* *mie je jegò zòł; òn bùdzy we mie pòlitowanié / litosc || lëtosc; zòł mie bierze, czej gò widzã; jej lzy ~dżã litość* *ji lżë bùdzã litosc || lëtosc [Nié kòzdò lza bùdzy litosc. Sy]*

budzik *m* *bùdzëk m, bùdzëdłò n*

budżet *m* bũdżet *m*; *ew.* stón finansów, pieniãdze (*a. dõtczy*) do zagòspòdarzeniò / rozdzeniò

budżetowy *ad* bũdżetowi; **niedobór** ~ brak / niedostatk bũdżetowi (za mało pieniãdzy || -niãdzy w bũdżece); *Tr:* bũdżetowò niesëga

bufa *f* (*wybrzuszenie rękawa*) bũfa (|| pũfa) *f* [Zòs jidze móda na rãkòwë z bũfama. Kabòt z bũfama. Zrób w tim fartuchù pò jedny bũfie z kòzdi stronë. - *Sy*]

bufet *m* **1.** lada w sklepie / karczmie / barze: tómbach; *ew.* bũfet; **2.** szafa, kredens: béfëj *m*; **3.** stół z przekąskama / zakąskama

bufetowa *f* bũfetowò, barmanka; *ew.* kelnerka *f*

bufetowy *m* bũfetowi, barman; *ew.* kelner *m*

bufiasty *ad* bũchati, bũfiasti (|| pũfiasti) [Przódë białczy nosëłë bũchaté sëknie. *Sy* Bũfiasté rãkòwë / bũksówczy.]. *Por.* marszczony

bufon *m* **1.** bũchòtk, zadrzënos *m*; **2.** stożëch (łgòcz), przechwòłańc, samòchwòlca *m* {*kasz.* ‘bũfón’ = brzëchòł, pãkòł, grëbòla *f*}

bufonada *f* chwalba, nadãtosc, pretensjonalnosc *f*, przechwòliwanié sã, sztëczné zachòwanié, zgròwanié / ùdòwanié bòhatera, pòpisywanié sã {‘chwalba’ = *pol.* *chępliwość*}

bufor *m* **1.** mech zderzòk, bũfór, bũcòk (*Tr*) *m* [tegò zderzaka, bũfòra, bũcaka || -òka]; **2.** chem bũfór *m* [Roztwór bũfòrowi / rozpùscëna bũfòrowò. *Gò*]

buhaj *m* bik, bùla *m*

bujac *v* **1.** *dost:* latac, ùnaszac sã w pòwietrzim / w gòrze [Òn so lòtò / sã ùnòszò. Ptòchë so lòtają wësok w gòrze. - *Gò*]. **2.** *przen:* ~ **w obłokach** rojic, marzëc, snic, brzãtwic so(bie), latac w òbłokach, fantazërowac, bëc òderwònym òd (realnégò) zëcégò; **3.** ~ **sobie** pòjužno / beztroskò zëc; ~ **po świecie** wanożëc / łazëc / wãdrowac / “latac” pò swiece; **4.** wësok / ùjno / bũjno rosc; **4.** stożëc, łgac, cëganic – *zob.* **bajać, kłamać; nie ~jaj (nie kłam)** nie stożë / łzë / cëgani || -gań; **5.** *zob.* **huścić (się), kołysać (się)**

bujac się **1.** *zob.* **huścić (się), kołysać (się)**; **2.** pòdkòchiwac sã / kòchac sã w kògùm

bujak *m* babùlc, kòlibòcz *m* – stólk / krzasło na biegùnach / z biegùnama

bujanie *n* **1.** lòtanié, wanożenié *n*; **2.** stożenié, łganié, cëganienié *n*; **3.** *zob.* **huśtanie (się), kołysanie (się)**

bujanie się **1.** *zob.* **huśtanie (się), kołysanie (się)**; **2.** pòdkòchiwanié sã, kòchanié sã w kògùm

bujda *f* niepròwda, łëz, stożba, mglëniawa *f*, cëgaństwò *n*, mglënë *pl* [Mglëniawa jak kùrzawa. Chto bë w taczë mglënë wierził. Nie òpòwiadòj taczich mglin || mglënow. - *Sy*]. *Por.* **bajda, brednia, kłamstwo**

bujnie *adv* ùj, ùjno, bũjno *arch*, jãdrzno; *ew.* o drzewach, krzewach: kãpiã(s)to, rozgrajno; *ew* w *zn.* wiotko: lëbò, wësok a cenkò [Nasze zëto ùj wschòdzy. Nasze bũlwë jãdrzno kwitną, òne bądą miałë wiele pòd krzã. Brzòd sã jãdrzno zapòwiòdò i zbòże latos jãdrzno rosce, bò łoni słabò. Jak ta róza kãpiato wërosła. - *Sy* Zbòzé latos je baro ùjné, jesz ùjniészë jak bëło łoni. *Ja* Tròwa rosce bar’zo bũjno. *Lz*]; **(naj)~niej** (nò)ùjni, (nò)bùjni, (nò)jãdrzni;

bujność *f* ùjnosc, bũjnosc *arch*, ùznosc *lok*; w *zn.* urodzaj, bogaty *plon:* ùjnica, *arch* jãdrzëzna *f* [ti ùjnicë / jãdrzëznë]; o krzakach, drzewach: kãpia(s)tosc *f*; w *zn.* wiotkość: lëbizna, wëlecałosc *f* [To je latos takò jãdrzëzna, bądzemë mùszelë so cos na zarok ùłożëc (òdłòzëc), bò mòże nastac biédny rok. *Sy* Ju wiele lat më ni mielë taczì bũjnoscë tròwë. *Lz*]

bujny *ad* ùjny, ùj, bũjny *arch*, ùzny *lok*, jãdrzny; *ew.* o krzewach, drzewach: rozkòscërzony (szerok rozrosłi), rozgrajny (= gałãzësti), kãpia(s)ti, rozczapierzony - *por.* **rosochaty**; *ew.* w *zn.* wiotki: lëbi, wëlecałi {‘jãdrzny’ *in* = *pol.* *jędrny*} [Co të

môsz za ùjny óws. Zbòza są latos ùj. Zbòzé jaż w òczach rosce, jaż są kładze, tak òno je ùj. Jãdrzné zëtkò. Z tëch kãpiatëch krzów bądzemë mielë wiele swiãtojanków (*pol. porzeczek*). Ne kãpiatë kwiatë cafi ògród przëstroją. - Sy Bùjnë zëto. Lz]; (**naj**)-niejszy (nò)ùjniësi, (nò)jãdrzniësi; **dziewczyna o ~nych kształtach** rozrosli dzeùs, rozrosłë dzëwczã; dzeùs piersati / jãdrzny / tacji dosc przë se / *ew. szòłtny* (zgrabny); ~**ne włosy** gãstë włosë; ~**na fantazja / wyobraźnia** *zob. fantazja*; ~ **styl (mowy, tekstu)** bògati / dëchtowny (= *pol. suty*) / ùrozmaijcony stil

buk *m bot* bùk, *zdr* bùczk *m*; *pl*: bùczki (*zdr* bùczczy) [Chłop jak bùk. Zdrowi jak bùk. Wlepił we mie òczë jak piorën w bùka. - Sy]

Bukareszt *m geo* Bùkareszt *m*

bukaresztańczyk *m* bùkaresztańczik *m*

bukat *m* biczk, bùlòszk || bùlòszk *m*

bukiecik *m* krutka, twélka *f*, grónkò *n*, pã(cz)k / garsc kwiòtków {‘krutka’ *in a*) pãczk kłosów wiązóny do kòsë w dniu skùńczeniò seczeniò zëta (*jiné nazwë tegò pãczka: baba, zwiãzka, wiñc z kòsã, chłopczi wiñc*); b) = *pol. kokarda*; c) smòrkùl pòd nosã – *in: stëнка, wãsonka, trãczka, swiëca*} [Przë taszce kòle ancuga panu młodémù przëpinają do òzdebë krutkã z mërtë, z blewiãzkã. Gò]. *Zob. bukiet*

bukiet *m* kruta, twëla, wiãzanka *f*, sztraus, bùket, pãk / garsc kwiatów *m*, grónkò *n* {‘kruta’ *in* = *pol. kokarda*} [Grónkò wszelejaczich kwiòtków. Gùlòk z grónkama Ra – (*czepiec, ozdóbiony kwiatami, który noszą kobiety w pow. bytowskim*) Zaniòsła dwa grónka do kòscoła. Òzdobniczi bierzã do bùketów. - Sy Z tim sztrausã òna szła na smãtòrz. Gò] {‘grónkò’ *in* – *zob. grono, kiść*}

buklak *m* miechùlc {‘miechùlc’ *dosł.* = *pol. woreczek*} [Skórowé / skórzané miechùlce bëjë ùziwónë do przewòzaniò wòdë / wina *itp.* przez pùstiniã. Gò]

bukować *v* (*o owcach, królikach, sarnach i jeleniach: objawiać chëć zaspokojenia popëdu płciowego a. pokrywać sië*) bùkòwac; *ew. w zn spółkować: pòrowac sã, skakac, o zajãcach: zajcowac* [Nasze òwce / trusë bùkùją. Sy] {*kasz. ‘bùkòwac’ in* = *pol. a) o ludziach: spółkować; b) o świetle: pełgac*}

bukowina *f* 1. bùkòwi / bùczënowi las, bùczki *pl*, bùkòwina, *rzad: bùczëna f, bùkòwec m* [ti bùkòwinë, tegò bùkòwca; Pùdzemë za chróstã do bùkòwinë. W bùkòwinie dzëczy rëją. Bùczënowi las. W naszym bùkòwim lese wiele jagòd rosce. Zarãczëné ù bùczëné, a weselé w kòscele. - Sy]; **miejsce, na którym rósł las bukowy** bùkòwiskò || -szcze *n*, bùkòwizna *f*; *arch lok: bùkòwka f, bùkòwinczi pl* [Zasejemë zëto na bùkòwiznie. Sy Jedno pòle we Chwaszczënie je zwónë: bùkòwka. Gò] 2. *zob. buczynna*

bukowy *ad* bùkòwi, bùczënowi; ~ **las** bùkòwi / bùczënowi las; ~**we drewno** bùkòwé / bùczënowé drewno / drzewò; *ew. drewno / drzewò òd bùka*; ~**we szczapy** bùkòwé / bùczënowé klëftë; ~**we gałęzie na opał** bùkòwi / bùczënowi brzid, bùkòwé / bùczënowé knëple

buksować *v* *o kołach pojazdu w błocie, śniegu: slizgac sã / pùrgac sã / òbracac sã* (krãcëc sã) w mòlu

bukszpan *m bot* bùksówc *m* [tegò bùksówca; tëch bùksówców]

bukszpanowy *ad* bùksówcowi

bulaj *m* (*okrągłë okienko w burcie a. kajucie statku*) bùlaj *m* [Zamkni bùlaje, bò wieje. Sy]

buldog *m* (*rasa psa; ew. marka traktora*) bùldok *m* [tegò bùldoka]

bulgotać *v* bùlgrotac, blubrotac, gùlgrotac, bùlbòtac, blobòtac, bùlgòtac, gùlgòtac, chlubòtac, klukòtac; *ew. o podskakujãcej pokrywce garnka: përkòtac, përpòtac* [Òni to piwò lejã prosto w gardłò, to le tak bùlgroce / gùlgroce. Gò Wòda gùlgòce (*bùlgroce, bùlgòce itp.*) pò kamieniach. Bùlwë gùlgòcã (*bùlgroçã, bùlgòcã, përkòcã*)

itp.), czej wrają (*sã gòtëjq*). Pijakòwi w gardle gùlgòce. – Sy Jemù wòda klukòce w gardle. *Ra*]. *Por.* **chlupać, gulgotać, szemrzeć**

bulgot *m*, ~**tanie** *n* bùlgrot(anié), blubrot(anié), gùlgrot(anié), bùlbòt(anié), blobòt(anié), bùlgòt(anié), gùlgòt(anié), chlubòt(anié) *m*, chlubòt(anié), klukòt(anié); *ew. o podskakującej pokrywce garnka: pèrkòt(anié), pèrpò(tanié) m(n)* [Jesz mòżesz czëc klukòt piwa w statkù. *Ra*]. *Por.* **chlupot, gulgot**

bulić *v* bülëc, wëdawac na cos wiele dëtków, płacëc [Òni wzälë kredit na wësoczi procent, a terò bùlą / płacą jak za zbòżë. *Gò*]

bulion *m* rosół(k) / zupa w kòstkach, kòstka rosółowò; *ew.* bùlion *m*

bull *f* bùlla *f*, papieższcë pismiono

bulwa *f* (*zgrubiałty korzeń niektórych roślin*) gnuza || -za *arch* *Lz*; *ew.* bùlwa, *zdr* bùlewka, grëcza *f* {‘grëcza’ = a) *chòri*, *zgrëbiałti kòrzëh*; b) *grëcze pl* = *kòszlawé lëtrë*, *pol.* bazgranina - *zob.*; ‘bùlwa’, ‘bùlewka’ *dost:* *pol.* ziemniak, kartofel; ‘gnuza’ *in* a) *gùlajka*, *gùcza*, *naroscëna na skòrze*; b) *bindelk*, *zawiniątkò*, *miészòczk*}. *Por.* **bulwiasty, kartofel, narośl**

bulwar *m* bùlwar *m* – **1.** aleja *f*, droga w miesce òbsadzonò drzewama; **2.** droga nadbrzeżnò [Bùlwar nadmòrsczi / nadrzëczny / pòrtowi. *Gò*]

bulwarowy *ad* bùlwarowi – **1.** *dost:* doticzący bùlwaru (drodzi nad wòdą, òbsadzony drzewiãtama); ~**we drzewa** bùlwarowé drzewa / drzewiãta / bómë; **teatr** ~ bùlwarowi teater; ~**we komedia** / **farsy** bùlwarowé kòmédie / farsë; **2.** *przen:* sensacyjny, mało wòrtny, nastawiony na gùst niewësztòlconëch lëdzy, dosc primitiwny; **gazety** ~**we** bùlwarowé gazetë; ~**wa sensacja** bùlwarowò sensacjò / nowina

bulwarówka *f* bùlwarówka *f* – **1.** dokòz (przedstawienié) bùlwarowégò teatru, prostëchnò kòmédiò; **2.** gazëta adresowónò do mało wërobionëch czëtińców, gazetowò szòtora / fùslapa (*pol.* *szmatławiec*)

bulwiasty *ad* gnuzowati *arch*, bùlwiasti || bùlwòwati, kùglowati, òkrągłi, pòdobny do bùlwë; *ew.* grëczowati {‘grëczowati’ = *pol.* *zgrubiałty*, *zwyrodniałty*, *chory*} [Gnuzowaté kòrzenie. *Bù*, *Lz* Bùlwiasté kòrzenie kwiatów. *Gò*]

bulwowy *zob.* **bulwiasty**

buła *f* **1.** *duża bułka*, *bochenek:* kùkla *f*, kòłòcz (wiòldzi kòłòcz), brócëk *m* [tegò kòłòcza; tëch kòłòczy || -czów]; **2.** *bryła miëkkiej masy:* klums *m*, bùla *Gò f* {‘bùla’ *Sy* – *zob.* buława 1. – *por.* ‘bùlka’ = *cegła torfù*}; [Klums *casta*. Nitczy *sã* zbië w jeden klums i *sã* nie dadzą rozpëzglac. – *Gò*]; **3.** *cegła* / *bùlka torfù*. *Por.* **bania, bochen, bryła, kula**

bułanek *m* (*koń maści płowej*) płowiszek; *ew.* glëniòk, szëmel *m*

bułany *ad* płowi; *ew.* glëniasti, zòłtawòbruny, jasnobruny, szëmlowati

buława *f* bùława *f* – **1.** *dost:* bùla, bùława (òznaka władzë wòjskòwi) *f* {‘bùla’, ‘bùława’ *in* = *kòłsztòk* / *sztãp(ò)k do kòłsztaniò bùlew*, *pol.* *tłuczek*}; **2.** *przen w zn. dowòdztwo wojsk:* bùława *f*, prowadnictwò / dowòdztwò wòjsk [Bùława marszòłkòwskò.]. *Por.* **berło, pałka**

bułeczka *f* kòłòczk *m*. *Zob.* **bułka**

Bułgar *m* Bùlgar *m*

Bułgaria *f* Bùlgariò, Bùlgarskò *f* [ti -rii, -rsczi]

Bułgarka *f* Bùlgarka *f*

bułgarski *ad* bùlgarsczi

bułka *f* kòłòcz || *lok* kòłcz, *zdr* kòłòczk *m* [tegò kòłòcz(k)a; *pl:* te kòłòcze / *zdr* kòłòczczy; Òna bë le wiedno chca kòłòcze jesc, ale tak dobrze ni ma. Swiãti Pioter z kòłòczama jedze (*to grzëmi*). Za grosza nie kùpisz dzys kòłòcza (*kòłòcz tész kòsztëje*). Jemù jaż gãba skòcze na kòłòcze (*òn rôd jé kòłòcze*). Të bë wierã chcòł kòłòcza z

masłã (*jes za baro wëmôgający*). Dobri chléb jak kòłôcza ni ma. Mòsz chléb, nie székôj kòłôcza, bò kòłôcz zgùbisz, a chleba nie nalézesz (*òprzestawôj na tim / ceszë sã tim, co mòsz*). Kónsczé zëmle nazéwają kòłôczama. Chcała tè chlébka, czë kòłôczka? „Kòłôczk z masełkã” (*slôdeczk dzecuszka*). - Sy Kòłôczë mùszą bëc, chòc chleba ni ma. Smieje sã jak głupi do pòsmarowónégò kòłôcza. - Lz]. *Por. bagietka, kołacz*

bum 1. *odgłos dzwonu*: bùm (bùm bùm) || bóm, bim (bim bim), bim bóm, glin glin; 2. *odgłos upadku*: bùmś || bómś, bù || bó; 3. *zob. boom*

bumelka *f pot* przebùmlowóny dzéń, òpùszczenié dnia robòcégò / w robòce

bumelanctwo *n* bùmłowanié *n*, ùmikanié sã przed robòtã / òd robòtë, òpùszczanié dni robòcëch

bumelant *zob. leń*

bumelować *v* nic nie robic, leganic, zgnilëc sã, łazëc, bùmłowac, łaprowac || lóprozac, leserowac, zbijac bączci [Òn le bùmłëje. Òni le bùmłëją.]

bunkier *m* bąker, schróń; *ew.* sklep *m* [Tegò bąkra / schronu || schrónu.]. *Por. jama, ziemianka*

bunt *m* bunt *m*; *ew.* pòdbùrzanié kògò; ~ **podnieść** zrobic bunt, zbuntowac sã; ~ **stłumić** z(a)dëszëc / zdławic bunt [Òni ten bunt zadëszëlë / zdłòwilë. Gò]. *Por. powstanie, rebelia*

buntować *v* (*kogo*) buntowac, jurzëc, pòdjurzac, pòdbùrzac, pòdmawiac (kògò) [Òn jich buntëje. Gò Nie slëchòj, òn ce jurzi. Sy Sãszë pòdmòwiają nama parobków. Ra]. *Zob. intrygować, podjudzac*

buntować się bürzëc sã, buntowac sã [Co rusz sã jaczi kròj bürzi procëmkù niesprawiedlëwim rządóm. Sy Òni sã bürzã / buntëją, gòdają, że za tak mòtë pieniãdze nie mdã robilë. Gò].

buntowanie (*się*) *n* buntowanié (*sã*); *ew.* bürzenié (*sã*), jurzenié (*sã*). *Por. buntownictwo, intryga, podjudzanie*

buntownica *f* buntownica *f*; *ew. wicherzycielka*: jurzëcelka *f*; *osoba porywcza, zadziorna*: bürzónka *f*. *Por. intrygantka*

buntownictwo *n* buntownictwò *n*; *ew. judzenie*: jurzenié, pòdjurzanié, pòdbùrzanié (*Gò*) *n*, *Tr*: bürzaństwò *n* [Na Kaszëbach ni ma buntownictwa. Lz]. *Por. buntowanie się*

buntowniczy *ad* buntowniczi, buntowny [To je nôród dëcht buntowniczi. Ra To są bar'zo buntowniczi lëdze. Lz]. *Por. hardy, kapryśny, niepokorny, nieposłuszny*

buntownik *m* buntownik; *ew. wicherzyciel*: jurzëcél *m*; *czł. porywczy, zadziorny*: bürzón, bürzëcél *m* [Król dól wszëtczich buntowników pówiesëc. Lz]. *Por. intrygant*

buńczucznie *adv* (*zawadiacko*) zadzërno, dërno, ùdórno, hardo, grozno || -nie; *ew.* ùrwiszowato, nôremno (= przekórno, niepòslëszno); jak cërzón / ùrwisz / bürzer (*pol. łobuz*) / bówka / rojber / rozblek; *ew.* jak kùron {‘dërno’ – *zob. arogancko*}. *Por. arogancko, hardo*

buńczuczność *f* zadzërnosc, cërzónowatosc, hardosc, dërnota, ùdórnoc {‘dërnosc’ || ‘-nota’ / ‘dër’ – *zob. arogancja*}

buńczuczny *ad* (*zawadiacki*) zadzërny, cërzónowati (= *pol. hardy, zuchwały*), hardi, dërny (= hardi), ùdórny (= zadzërny, nieùstãplëwi); *ew.* nôremny (= przekórny, niepòslëszny), bürzowati (*pol. łobuzerski*), nipòcy (= psotny, niegòdzëwi) {‘dërny’ – *zob. arogancki*}; **człowiek** ~ cërzón, zadzërca, wëstawinoga, wëszczërzënoga; *ew.* niekara, laps / bürzer *m* {‘laps’, ‘bürzer’ = *pol. łobuz, wyrostek*; ‘niekara’ *Ra*: a) łobuz, człowiek krnãbrny, swawolny; b) wilk}. *Por. butny, hardy*

buńczuk *m* bùńczuk *m* – kónsczi ògón zamiast chòragwi, jakò òznaka władzè (ù Tatarów). *Por.* **pompon**

bura *f* bùrka, wèkrziczka || òbkrziczka, wadzba, kartuna *lok*, szkalinga, òbgrómka, łuzówka || hùzówka, fùrga; *ew.* nagana *f*, kardãks, òchrzantus *m*, òszkalowanié, *żart*: kòzanié *n*, pater noster {‘bùrka’ *in* = *plôszcz*, *mańtel*; ‘szkalinga’ *in* = *klótniô*; ‘òbgrómka’ *in* = *grzmòt dochòdzący z daleka*} [To dało bùrkã, że òn na jaczis czas pòpamiãtò. Dostac / dac kòmù bùrkã / kardãks. Òberwac / dostac łuzówkã. Jò sã tèch łuzówków co na słèchóm. Takã mù dól łuzówkã, że ji nie zabòczy. Jò chcòł dobrze, a jò dostòł takã kartunã, że miòł z pòłowè dosc. Dostac kòzanié (*dostac naganã*). - *Sy*]; **otrzymaç** ~*ę* òdebrac / dostac / òberwac bùrkã / szkalingã / naganã / kartunã / kòzanié / kardãks / na kastã (wsèpóné); òstac / béc wèszkalowóny / òszkalowóny *Gò*; **urządziç** / **daç komu** ~*rę* ùrzãdzèc / dac kòmù bùrkã / szkalingã / òbkrziczkã; òszkalowac / wèszkalowac / wèwadzèc kògò; *żart*: òpieprzèc kògò, dac kòmù na kastã; **zasłużyć sobie na** ~*rę* zasłužèc so na bùrkã / szkalingã / naganã / kartunã / kòzanié / kardãks / pater noster {‘pater noster’ *łac.* „*Òjczy nasz...*” *mòdlëtwa*}. *Por.* **łajaç**, **nagana**

buraczany *ad* rãkłowi

buraczki *pl* czwikła *f*

buraczkowy *ad* czwikłowi; **kolor** ~ cemnoczerwòno || -wionò farwa; *ew.* cemnoczerwòny (*żart* czwikłowi) kòlor

burak *m* **1.** ~ **pastewny** rãkła || rãkel *f*; **2.** ~ **cukrowy** cèkrowò rãkła, cukrówka *f*; **3.** ~ **éwikłowy** czwikła *f*

burakowy *ad* rãkłowi

burawy *ad* bùrawi, bùri

burczeń *v* bùrczec, bùrc(l)owac, bùrbòtac, bùrkòtac. *Por.* **bełkotaç**, **mruczeç**, **mamrotãç**

burczenie *n* bùrczenie, bùrc(l)owanié, bùrbòtanié, mèrmòtanié || mùrmòtanié; *ew.* brzãczenié, mrèczenié *n*, mèrmòt || mùrmòt *m* [Jò czuł taczé mùrmòtanié w dornicy (*arch* = *w jizbie*). Mùrmòt strédzi / miedwiedza / kòta. - *Lz*]; ~ **w brzuchu** bùrczenié / bùrc(l)owanié w brzèchù *a.* zóce; *fig*: flaczi marsza graja; *żabè pl* (*żabè rzechòcã*, rzechòtanié *żabów*) – *zob.* **kiszka**

burczymucha *m* (*zrzèda*, *nruk*) bùrczimùcha; *ew.* bùrk, mrèk, mèrmòt, bùrbòt, gnèra *m*

burda *f* bùrda, bijatèka, szkalinga (*klótniô*, szkalowanié *sã*), mãcèzna *f*, jòch (*wrzawa*, *trzòsk*) *m* {‘mãcèzna’ = *a*) *mãtnò wòda*; *a*) *zamiészanié*, *jòch*} [Błagaja, żebè bùrdè nie robilè. *Lz* Na ti mùzyce stała *sã* takò mãcèzna, a pòtemù gòwidlanie z łèśniòkama *sã* spralè. *Sy*]. *Por.* **awantura**, **klótnia**

burdel *m* kãtrznica, psarniò, rèmcèkòwniò *f*, kãtrziñc *m*; *ew.* bèjzel, bùrdel *m*, dóm rozpùstè, dóm pùbliczny, grajnò chècz {‘bèjzel, ‘bùrdel’ = *in rub* = *niepòrzãdk*, *bałagan*}

burdon *m* muz bùrdon *m*; *ew.* bùrczibas

burdonowy *ad* bùrdonowi

burgrabia *m* bùrgraf, gardnik (*Tr*) *m*, graf gardu / miasta; *ew.* starosta, wòjewòda *m*

burgrabina *f* bùrgrafinò, gardnica (*Tr*) *f* – białka bùrgrafa

burgrabski *ad* bùrgrafòwsczi, gardniczczi

burgrabstwò *n* bùrgrafòwstwò, gardnictwò (*Tr*) *n*

burgund *m* bùrgùnd, bùrgùndzcze wino

Burgundczyk *m* Bùrgùndczik *m*

Burgundia *f* Bùrgùndiò, Bùrgùndzkò *f*

burgundzki *ad* bùrgùndzczi

burka *f* **1.** *zob.* **bura**; **2.** *długi*, *obszerny płaszcz* – *zob.* **płaszcz**

burkotać *zob. burczeć*

burleska *f teatr* bürleska, kòmédiô *f*, zdrzadniowô satira / kòmédiô, zdrzadniowé wërgle / fajczy / żartë / wëpczi

burleskowy *ad* bürleskôwi, smiészny, pòceszny, wëpkòwati

burłak *m* bürłak *m*, ruszci (w dôwny Rusëji) robòtnik rzęczny

burmistrz *m* bürméster || bürmistrz *m*, przednik (*ew. òjc*) miasta

burmistrzostwo *n* bürméstrowizna *f*, bürméstrowanié *n*, urząd bürméstra

burmistrzować *v* bürméstrowac, sprawiac urząd bürméstra [Piãtnòsce lat òn bürméstrowôł w Pùckù. *Lz*]

burmistrzowski *ad* bürmésterszci, bürméstrow

burmistrzyni *f* bürmésterka *f*

burnus *m* bürnus *m*, płòszcz / sèknia Arabów; *ew. bürka* *f*

burowo *adv* bürro; **szaroburowo** szarobüro

burowość *f* bürrosc || -rota *f*

bursa *f* bürsa *f*, jinternat, akademik *m*, sztudenczci gòscyńc / hotel

bursz *m* kòrpòrant, bürsz *m*, nôležnik zdrészënë (kòrpòracji) sztudentów

bursztyn *m* bürsztin, *rzad* jantar *m*, żòłti kam

bursztyniarnia *f* bürsztiniarniô *f*, warsztat bürsztiniarszci

bursztyniarz *m* bürsztiniôrz, bürsztinnik *m*

bursztynowy *ad* bürsztinowi

burt *zob. lamówka*

burta *f* żeg bórta (|| *lok* bürta || bürda) *f*; *ew. bøk* / strona òkrãta [Na bórce wë ni mùszice sedzec, to je niebezpieczno. W Gduńskù jô szedł na börtã szwëdzczegò sztimra. – *Lz* Do wrãgów przëmòcowónô je bürta. Òd wtopù do bürté jidã linë, co pòdpiérãjã maszt. Chłop za bürdã wëpòdł, ale sã nie ùtopił. – *Syl*; **lewa** ~ (**bak**~ *f*) lewô bórta; [**prawa** ~ (**ster**~ *f*) żeg prawô bórta

burtnica *f* **1.** kol rańtnô szina; **2.** żeg ława, łòwka *f* – łòwka dlô wioslarza / -rzy

burtnik *zob. wioślarz*

burtowy *ad* börtowi

bury *ad* büri [W nocë sã wszëtczë kòtë büré. *Ra*]; **szarobury** szarobüri

burza *f* bürzô, gromówka *f*; *ew. grzmòt* (|| grzëmòt) *m*, krzëkw(i)a / krzëkwòta *lok* *f* {‘gromówka’ *in* = wiòlgô czòpka; ‘krzëkwia’ = a) bürzô; b) òstri mróz, sniegawica i mòcny wiatery; c) szlaga, chlapa; d) ùlewa – *zob. śnieżyca*}; ~ **na morzu** bürzô, nawòlnica *f*; *por. sztorm* [Pòwstała wiòlgô bürzô. Nizòdné bürze waju nie złómiã. *Lz* Czej pajk pajczënë psëje, bürzã czëje. *Syl*]; ~ **połączona z błyskawicami** chlastawica *f* [Dzys òb noc bëła takô chlastawica, że to bëło widno jak na dniu. *Syl*]; ~ **z silnymi piorunami** trzaskawica *f*; ~ **w szklance wòdy** bürzô w s(z)klónce wòdë, **zanosi się na ~rzę** jidze / zbiérô sã na grzmòt / na bürzã, bürzô nadcygò, to mdze bürzô, nadchòdô grzmòt / bürzô; ~ **minęła** bürzô minãła, je ju pò bürzë, grzmòt je ùszli; **zerwała się ~ oklasków** zerwa(ła) sã bürzô òklasków, pòwstòł (*a. dół sã czëc / bëł czëc*) grzmòt òklasków; **kto sieje wiatr ten zbiera ~ę** chto seje wiatery, ten zbiérô bürzã; chto w błoto bije, temù kòł w òczë priszczë. *Por. grzmot*

burzan *m* zarostë, krze, kãpë *pl* – kãpë roscënów (*np. òstów i łopieniòczów / kòbierzégò*) na stepie

burzenie *n* bürzenié, rozwòlanié, niszczenié, rénowanié *n*; ~ **domu** rozwòlanié / bürzenié chëczë / bürdinkù; ~ **się** (*o ludziach*) bürzenié sã, jurzenié sã, jarchòlenié sã, jachrzenié sã, robienié rëjwachù / wrzawë

burzliwie *adv* bürzliwë; *ew. in:* gwòłtowno, dzëkò

burzliwość *f* bürzliwòsc *f* [Bürzliwòsc wiatru. *Lz*]

burzliwy *ad* bürzłewi; *ew.* grzmõtowi, sztormisti; *ew. o ludziach:* bürzłewi, gwòłtowny, natrzałi, pòrwisti, niespòkójny, jurzësti, jarchòłny, nieòpanowóny [Bürzłewé czasë. Bürzłewi chłop. Lz]; **(naj)~liwszy** (nô)bürzłewsi; ~**we zebranie** bürzłewé zëndzenié; **życie ~we** bürzłewé zëcé

burzowy *ad* bürzowi; *ew.* grzmõtowi, sztormòwi

burzyciel *m* **1.** *wichrzyciel, awanturnik:* bürzëcéł, bürzón, jurzëcéł, maćëcéł; *ew.* szëmich [tegò bürzëcela / bürzóna / jurzëcela / maćëcela / szëmicha] {‘szëmich’ *in* = *pol.* a) *gadula*; b) *uosobienie szumu*, „*duch lasu*” wywołujący *szum*}; **2.** *niszczyciel, dewastator:* niszcotnik, niszcota, rozwòłórz, psëcéł *m.* *Por.* **intrygant**

burzycielka *f* **1.** *wichrzycielka:* bürzëcelka, bürzónka, jurzëcelka, maćëcelka *f*; **2.** *niszczycielka:* niszcotnica, psëcelka *f.* *Por.* **intrygantka**

burzycielski *ad* **1.** bürzëcelszi, bürzańszi, niegòdzëwi, nipòcy, szkòdlëwi; **2.** niszcotny, rozwòłny; *ew.* katastrofalny, szkòdlëwi

burzycielstwo *n* **1.** pòdbürzanié, jurzenié *n*, robienié pògòrchów / pòkrzizawów (*pol. intryg*) / zamiészaniò, wprowadzanié (*a.* pòdskòcanié) niezgòdë; **2.** bürzenié, rozwòłanié, rujnowanié, psëcé, niszczenié, niszcëcelstwò *n*, niszcotnosc *f.* *Por.*

burzenie

burzyć *v* **1.** *o budowlach:* niszczyć: rozwalac (rozwalac w trón jasny / w përzënë || *lok* w pòrzënë), niszcëc, przewracac, rujnowac, òbracac (òbracac w gruzë / w gruzgòt / w rëjinã || rujinã) [òn rozwòł / niszczi / przewròc / òbròc] {‘rujnowac’ || *Tr, La:* ‘rëjnowac’ || *Sy:* rénowac *zob.* przewracać}; **2.** *zob.* **intrygować 2, podjudzać**

burzyć się **1.** *o ludziach:* bürzëc sã, *ekspr:* jurzëc sã, juszëc sã, jeżëc sã, jarchòłëc sã, gzëc sã, szerszenic sã, żart ùsrówac sã; *por.* **buntować się**; **2.** *o morzu - pienieć się, burzyć, szumieć:* bürzëc sã, jurzëc sã, juszëc sã, jeżëc sã, pienic sã, prëszczëc, rénowac; *ew.* prësk / brëzgòta na mòrzu (*zob.* **fala** (~ **wysoka, spioniona, morze wzburzone**) [To dzys je prësk / brëzgòta na mòrzu. *Sy*]; **morze się dziś burzy** mòrze sã dzys bürzi / jurzi / juszi / jezi; mòrze dzys rénëje / prëszczy / pieni sã [Mòrze sã dzys juszi (*wałë sã pòdnòszajã*). Mòrze sã zajuszëło ë sã juszi ë juszi. Mòrze sã jezi. Mòrze prëszczy, jaż sã widno robi. Mòrze prëszczało wëzi masztów. Mòrze dzys rénëje òd samégò rena. - *Sy*]

burzyk *zool m* bürzik *m* (mëwa z òceanów); *pl:* bürziczi

burżuazja *f* bürżuazjò *f*, bògòcze *pl*, bògati / zamòżny mieszczanie || mieszczóni, zamòżné mieszczaństwò

burżuazyjny *ad* bürżuazyjny

burżuj *m* bürżuja || bürżuj, bògòcz, bóchart, *żłóśl* brzëchòł, pãpk *m*

businessman *zob.* **biznesmen**

busola *f* búsola *f*, kómpas (*Lz*) *m*; ~ **morska** mòrskò *a.* òkrätowò búsola

buszować *v* búsowac [òn búsżëje / búsowòł], plądrowac, rénowac, przewracac wszëtkò do górë **nogama**; *ew.* sznëkrowac || sznëpòrzëc, zazerac we wszëtczé nòrtë / dzurë. *Por.* **broić, przewracać, rozwalać, szperac**

but *m* bót, *zdr* bótk, bócëk, *arch:* chòdòk *m*; *pl:* bótë, bótëzi, bócëczy, *arch* chòdòczy;

wysoki ~ **z cholewą** skòrznia || *rzad* skòrzeń, *zdr* skòrzenka, *arch* cziżwa *f*; kropówk *m*; *pl:* skòrznie, kropówczy, *zdr* skòrzenczy, *arch* cziżwë [Do kòscoła nicht w kropówkach nie chòdzy, le do robòtë. *Sy*]; ~ **z wąską cholewą, typu „oficerka”** sztifla, òficérka *f*; *pl:* sztifle, òficérczi;

wysoki aż po udo ~ **rybacki z podwijaną cholewą** krãpka *f*; *pl:* krãpczi {*por.* krãpac = *pol. kasać, podwijać*} [Rëbòcë jidã w krãpkach na mòrze. Òbuc krãpczi. *Sy* Rëbòk wëcygnãł swòje krãpczi jaż do brzëcha. *Bù*]; ~ **gumowy (wysoki po kolana, gumiak)** gùmòwi bót, gùmòwò skòrznia; *pl:* gùmòwé bótë / skòrznie; **gumowy** ~ **niski** („**śniegowiec**”) gùmòwi bót;

pl: gùmòwé bótë; ~ **z drewnianą podeszwą** bùdaj, drewniòk, klómp *m*, klómpa,

drzewiönka *f*; *pl*: bùdaje, drewniöczi, klómpë, drzewiöncki [Robòtnicë w ti fabrice noszą drzewiöncki. *Lz*]; ~y **dziecięce** dzecynné / dziecné bótë / bóczëczi; ~y **chłopięce** knòpiczé bótë / bóczëczi; ~ **dziewczęce** dzëwczëcé bótë / bóczëczi; ~y **damskie** damsczé / białgłowsczé bótë / bóczëczi; ~y **męskie** chłopszczé bótë (nisczé / wësoczé); **pół~y** półbótë, nisczé bótë; ~y **młodzieżowe** bótë dlô młodzëznë, młodzëznówé bótë; ~y **sportowe (trampki / tenisówki)** spòrtowé bótë (trampczy / tenisówczy); ~y **letnie** latné bótë / bótë na lato; ~y **zimowe** zëmòwé bótë / bótë na zëmã; ~ **jesienne** jesënné bótë / bótë na jeséń; ~y **duże, niedopasowane do nogi** kùlbacze, kùlfönë *pl*; ~ **znoszony** kùrp, chòdëra *m*, kùrpiszczë, skòrzniszczë *n*; *pl*: kùrpë, chòdëré, kùrpiszczë, skòrzniszczë; **duże ~y żart** ùbótë {òd: *U-boot* – niem. òkrąt pòdwòdny}; ~ **ortopedyczny** bót òrtopedicznÿ, specjalny bót, *zgardl*: krzëwi kùrp / krzëwò szpëra; **znoszone ~ty do chodzenia po błocie** szlapë *pl*; **bez ~ów** bòso, bez bótów; **szewc zazwyczaj bez ~tów chodzi** szewc colemãto bez bótów chòdzy; *ew*. chto wiele bùdëje, ni mô gdzie mieszkac; **w ~ach w bótach**; **głupi jak ~** głupi jak bót / jak pãk słomë / jak krąg kôłbasë / wòrztë || wërsztë; **takie ~y!** në wej le!, ach tak!, taczé to sa bótë! *Por.* **sandał(y), kamasz(e), pantofle**

buta *f* bùcha, pëcha (|| picha) *f*; *ew*. pògarda (dlô jinszich / drëdzich), przëmãdrzałosc *f*, wiòlgòwanié *n*, wënòszanié sã nad jinszich, zadzëranié nosa, przesadnò pewnoc siebie [To ta bùcha / pëcha gò tak rozpiarła / òsamãtała / zaslëpiła. Bùcha / pëcha jã rozsòdzò / jaż ji z òczu wëlòzò. – *Sy*]. *Por.* **duma, dumny, butny**

butelecza *f* *zob.* **butelka**

butelka *f* bùdla, *zdr* bùdelka, bùdelecza, *rzad.* flaszka *f*, *zgr* bùdlëskò || bùdlëszczë, flacha; **nabić kogo w ~lkę** òszëkac kògò (*por.* **oszukać**), zrobic z kògòs głupégò / narã, wëstawic kògò do wiatru, wëpùcowac kògò

butelkować *v* nalewac w bùdle, capòwac {‘cap’ || ‘tap’ = *pol.* *czop, kotek, zatyczka w becze*} [Całi dzëń capòwa(ła) wino. *Sy*]

butelkowy *ad* bùdlowi, bùdelkòwi; **piwo ~we** piwò w bùdlach, bùdelkòwé piwò

butla *f* wiòlgò bùdla. flacha *f*, bùdlëskò || -szczë *n*; *ew*. w *zn.* *gąsior, bania*: kruk *n*, bùdla *f* (kruk / wiòlgò bùdla do wina); ~ **z gazem (technicznym)** bùdla z gazã (technicznym)

butnie *adv* bùszno, wëniosle, z bùchã; *ew*. pògardlëwie / zgardlëwie, z górë, pëszno {‘pëszno’ *in* = *wspaniale, piãkno*}. *Por.* **dumnie, hardo**

butny *ad* bùszny, pëszny, pëchòlkòwati; *ew*. wëniosli, pògardlëwi / zgardlëwi, nadãti / napãpùzony / napùzwiony || napùzwiafi (jak gulòk), nabùrmùszony || napùrmùszony {‘pëszny’ *in* = *wspaniali, piãkny, bëlny*; ‘nabùrmùszony’ = *nadqsóny, nieprzëstãpny, jakbë òbrażony*}; **czł.** ~ bùszniëlc, pëchòlk(a), pëszòlka, bùszón, rozkrzëszczoch *m*. *Por.* **dumny, hardy, zarozumiały**

butonier(k)a *f* bùtoniërka *f*, dzurka òd knapë w kòlnërzù wãpsa; *ew*. knãplocha (*Tr*) *f* [Òn so wsadzył kwiòtk w bùtoniërkã / knãplochã. *Gò*]

butwieć *v* bùtwiec, mùrszec || mùlszec, trëpiec, przëc, gnic, plesnie(wie)c, lëszec {‘mùrszec’ || ‘mùlszec’ = *plesnie(wie)c, trëpiec, gnic*; *por.* ‘mùlszka’ *pol.* *ulegãlka*; ‘trëpiec’, ‘przëc’ = *pol.* *próchniëc*; ‘lëszec’ = *pol.* *psuć się, gnić*} [Nie weznietã wa tegò drzewa pòd dak, mùszì òno tu tak bùten leżec i bùtwiec na deszczu?! Nasze wrëczy mùlszeją. Nasz brzòd je ju tak dozdrzëlafi, że ju mùlszeje. To padò, a nasze zbòże w pòlu mùrszeje. – *Sy* *Drewno / drzewò òd wilgòcë bùtwieje / mùrszeje / mùlszeje / trëpieje / przeje / gnije.*]

butwienie *n* bùtwienié, mùrszenié || mùlszenié, przënié, trëpienié, gnicé *n*

buzdigan *m* *hist, mil* bùzdigan *m*. *Por.* **buława**

buzia *f* **1.** *usta:* gāba, *zdr* gābka *f*, *żart* pëseczk *m*; **dać buzi (pocałować)** dac gābë / gābcki / kùs(k)a; pòcałowac, kùsznac; **2.** *twarz:* twôrz, gāba *f* [Ta bluzka ce pasëje do twarzë / do gābë. *Gò*]

buzia(cze)k *m* (*pocałunek*) kùs(k), pòcałunk *m*, gābka, gābù(lu)szka *f*

buzować *v* *palić się mocno:* palëc sã płomieniã, bùzowac, bùrczec, fùrczec, fùrgòtac; *ew. o ogniu:* kłëbić się, *huczeć:* dudnic, bôłdowac [Òdżin w piëckù jaż tak bùzëje / dudni / bùrczi / fùrczi / fùrgòce / bôłdëje. *Gò*]

by *cj* bë, żebë; **by** *jô* bë *a.* *jô* bë jem; **byś** *të* bë *a.* *të* bë jes; **byśmy** *më* bë *a.* *më* bë jesmë *a.* *më* bësmë; **byście** *wa* bë *a.* *wa* bë jesta *a.* *wa* bësta; **pisalbym** *jô* bë pisòł *a.* *pisòłbë* jem *a.* *pisòł* bë jem; **powiedziałbym (je)mu** *jô* bë (je)mù pòwiedzòł / rzekł *a.* pòwiedzòł / rzekł bë jem (je)mù

bycie *n* bëcé *n.* *Por.* **przebywanie, istnienie**

byczek *m* biczk, bùlka, bùłòszk, *lok* trucz *m*

byczo *adv* fëjno, paradno, ekstra, na sto dwa, cos wspaniałégò, jak w rajù / w niebie

byczy *ad* **1.** biczi, bikòwi, bùli; **2.** *pot* fëjny, wspaniałi, bëlny, paradny; ~ **chłop** bëlny, fëjny / dobri chłop

byczyć się *nic* nie robic, leżec jak bik, zgnilëc sã, próżnowac, leganic

być *v* bëc (*por.* **by**); **jestem** jem, *jô* jem; **jestes** jes, *të* jes; **jest Pan... / Pani...** Wë jesce; **jestesmy** jesmë, *më* jesmë; *ew. arch* sąsmë; **jestescie** jesta, *wa* jesta; **oni / one są** òni / òne są; **byłem** *jô* bëł, *bël* jem; **byles** *jô* bëł, *bël* jem; **bylas** *jô* bëła, *bëła* jem; **czy był Pan / była Pani...?** bëłë Wë...? Wë jesce bëłë...?; **on był** òn bëł; **ona była** òna bëł; **ono było** òno bëło; **byliśmy** *më* bëłë, *jesmë* bëłë / bëłë jesmë; **byliście / byliście** *wa* bëła, *jesta* bëła / bëła *jesta*; **oni byli** òni bëłë; **one były** òne bëłë; **byliście Państwo...?** bëła *Wa*...? / *ew.* bëłë *Państwò*...?; **będę** *jô* bądã || bądã / mdã || *lok* mbdã; **będziesz** *të* bądzesz || bądzesz / mdzesz; **on / ona / ono będzie** òn / òna / òno bądze || bądze / mdze; **będziemy** (*më*) bądzemë || bądzemë / mdzemë; **będziecie** (*wa*) bądzeta || bądzeta / mdzeta; **będa** (*òni, òne*) bądã / mdã; **będzie Pan(i)?** bądzece || bądzece / mdzece Wë?; *ew. rzad:* bądze || bądze *Pón / Pani?*; **będziecie Państwo...?** bądzeta || bądzeta / mdzeta *Wa*...?; *ew.* bądã || bądã *Państwò*...?; **co (cóż) to jest?** *co* (*cëż*) *to* je?; **co to było?** *co* *to* bëło?; **co / cóż to miało ~?** *co* / *cëż* *to* miało bëc?; **co Panu / Pani jest (co dolega)?** *co* *Wami* || *Wóm* je?; **to jest to** *to* je *to*; **jeżeli tak jest** żele / żełë *to* tak je; **niech tak będzie** niech tak bądze / mdze; **bądź zdrów!** trzëmòj sã (*zdrów*)!, bądżë / *zdr* bądzkòj *zdrów*; ~ / **zostań z Bogiem** bądżë / òstani || òstań z Bògã!; **nie było go wówczas (dawniej)** wtenczas / wnenczas (*przòdë, piérwi*) *gò* nie bëło; **nie jestem temu przeciwny** *jô* nie jem *temù* procëm / przecyw / przékã / procëmny / przecywny; **nic z tego nie będzie** z *te*(*gò*) *nick* nie mdze / nie bądze || nie bądze; ~ **albo nie ~, oto jest pytanie** bëc *abò* nie bëc, *to* hewò [*wym.* heł] je pitanié; **byłbym (prawie) zapomniãł...** *jô* bë (*wnet*) zabòcził / *rzad* zabël...; **byłabym (prawie) zapomniãła** *jô* bë (*wnet*) zabòcza / zabòczëła / zabëła...; ~ **może... mòże** bëc / bëc mòże, że...; **nie być w stanie** nie bëc w stanie (*ew. niem.* w sztãdze), nie dac radë, *ni* miec mòcë / sëlë, bëc za słabi (*za* słabi, żebë...); **on wydaje mi się ~ chory** òn wëdaje (*a.* wëdòwò) *mie* sã bëc *chòri* [Nasz *kón* wëdaje *mie* sã bëc *chòri*, *bò* òn *ni* *mò* taczë *żérnoscë*, *jakã* pòwinien miec. – *Sy*]. *Por.* **bywać**

bydlak *m* (*zły czł.*) bidlã *n*; *ew.* pruch, baran, łãp, diòbélc, diòblin *m*, swinia *f*

bydłatkò *n* **1.** bidlãtkò *n*; **2.** *zob.* **bydlak**

bydlę *n* bidlã || bëdlã *n*

bydlęcy *ad* bëdli; ~ **ryk** rëk / rëczenië bëdłã; ~ **wagon** bëdli wagón; **sól ~ca** sól dlò bëdłã; **giez (bąk)** ~ *gzyk* *m* (*ew.* bëdli / krowi *gzyk*)

bydło *n* bėdłō, *zdr* bėdełkò *n*, *dobėtk* *m*, *chòwa* *f*; ~ **rozplodowe** bėdłō do chòwė, bėdłō rozplodowė; ~ **rzeźne** tēcznė / rzeźnė / miąsnė bėdłō, bėdłō chòwónė na miąso. *Por.* **dobyttek**

byk *m* **1.** bik, bůla, *lok* bůlas; *ew.* juńc, bòdòcz, *arch* karw *m*; **silny jak** ~ mòcny jak bik / bůla; **zdrów jak** ~ zdrów jak bik / jak krzem; **walka** ~ów walka / biòtka bików; **wziąć ~a za rogi** wzyć bika za rodzi, nie pòddawac sã (trudnosćóm), smiało zmierzėc sã z procēmnotama; **mężczyzna dopuszczający ~a do krowy** bůlnik *arch* kruszėwec *m* { 'bůlnik' – *por.* bůla = bik; 'kruszėwec' – *por.* krusza = krówka } [Bůlnika ni ma doma, a bez niego jò nie wėpùszczã bika. *Sy*]; **2.** błąd *m*, zmiłka *f*; **palnąć ~a** strzėlnąć boka / bika, zrobic lėchò, zrobic (*a.* pòpełnic) błąd / głėpstwò / zmiłkã

bykowiec *m* bůlėwc, bòlepėzer, kòrbacz, rzem *m*

bylacki *ad* bėlaccki; **mówić ~ckim dialektem** gadac pò bėlackù, *pot* gadac na „l” (*el*), *np.* stól, lawa, chlop, bialka

bylaczenie *n* bėlaczeniė *n*

byle *cj* bėle, żebė le, abė le (*a.* abė leno), co bė le / leno; ~ **by** – bėle bė || bėlebė [Kón ò swiãto nie dbò, bėle bė òbsėpkã dostòł. *Sy*]; ~ **co** bėle co, co le, co le bądż; **gniewa się o ~ co** gòrzi sã ò bėle co; ~ **gdzie** bėle gdzie / dze, (*g*)dze le, (*g*)dze le bądż; ~ **jak** *adv* bėle jak(ò), jak le, jak le bądż, na zbėcė; *ew.* pò łepkach, na òdwaleniė, żebė le òdwalėc / zbėc, na sėrmater, hùsztum-pùsztum || hùsztum-fùsztum [Òni tak robiã, bėle / bė le to zbėc i jic dodóm. Òn le to tak zrobił hùsztum-fùsztum. *Sy*]; ~ **kto** bėle chto, chto le, *rzad* lada chto, chto le bądż [Bėle chto przinǰde i chce rzãdzėc. Jò z bėle kògum nie mdã sã wdówòł w gòdkã.]; ~ **skąd** bėle skąd(*ka*), skądka le (bądż); ~ **dziś** bėle dzys, żebė le dzys; ~ **tylko** żebė le(*no*) / cobė le(*no*); ~ **był bogaty** bėle bėł bògati, żebė le bėł bògati; **robić co, ~ zbyć** robic co na zbėcė; robic co, bėle zbėc *a.* robic co, żebė le zbėc; ~ **jaki (jakikolwiek)** bėle jaczi, jaczikòlwiek, jaczi le, jaczi le bądż; ~ **jacy (jacykolwiek)** bėle jaczi, jaczikòlwiek, jaczi le, jaczi le bądż

bylejaki *ad* bėle jaczi, lada jaczi, lėchi, marny, pierszi lepszi, pierszi òd stronė; *ew.* *jakikolwiek*: jaczikòlwiek, jaczi le, jaczi (*le*) bądż; *ew.* timczasowi, prowizoriczny / prowizórisz; *w zn. na prėdce ugotowany*: zeszòłãżony, na chùtczėgò ùgòtowóny / ùwarzony [To je le takò zeszòłãżonò wieczera. *Sy* To le je taczi zeszòłãżony òbiòd. - *Sy*]. *Por.* **byle (byle jak)**

bylejałość *f* bėlejakòsc, bėlejaczėzna *f.* *Por.* lichota, prowizorka

bylica: ~ **pospolita** *bot* bėlėca *f*, pszczeli ùkropnik *m*; ~ **polna** bzdėcha *f*

bylina *f* *bot* bėlėna *f*, wiednorostnò roscėna *Tr* - trwałò roscėna zėlnò, chtėrna na jesė, pò wėdanim brzadu ùsychò, ale na zymkù zòs, co rokù òd kòrzenia na nowò wėròstò

były *ad* dówny, dówniėszci, biwsi, biwsiėszci; *ew.* stòri. *Por.* **dawniej, ongiś, zesły, miniony**

bym jò bė... bė jem, *rzad* bėm; **zapomniał bym (był~ zapomniãł)** jò bė bėł zabòczil, bėł bė jem zabòczil; **tak bym chciał, żeby...** jò bė tak chcòł, żebė...; tak bė jem chcòł, żebė...; tak bėm chcòł, żebė...; **gdy~** czejbė jem, czejbė jò, *rzad* czejbėm; **gdybym to wiedziãł, to ~ tam nie lazł** czejbė jò / czejbėm to wiedzòł, to bė jem (*a.* tejbė jem / tej jò bė) tam nie lòzł

bynajmniej *adv* nijak, wcale, żòdnã razã, w całoscė niė; *ew.* ani pėrznã

bystro *adv* **1.** (*wartko* - o wodzie w rzece; *szybko* - o wschodzãcym stòńcu) chùtkò, drawò, bėstro; *ew.* òstro, *niem.* flot {*por.* 'bestro' = *pstrokato*}; (**naj**)bystrzej (*nò*)bėstrzi, (*nò*)chùtczi, (*nò*)drawi, (*nò*)òstrzi; **woda / rzeka płynie ~ (wartko)** wòda / rzėka płėnie (*a.* lecy / biezi / płėnie / nėkò) bėstro / drawò / chùtkò / òstro; wòda / rzėka mò strzòł / szwãg / prąd / żoch / bėstri (*a.* chùtczi) biėg [Wòda płėnie

bëstro w ti rzëce. *Lz* Wòda biezi bëstro. *Ra* Wòda bëstro lecy. Wòda mô dzys strzôł (*bëstri biég / zoch / prąd*). - *Sy*]; **słońce wschodzi** ~ słuńce wschòdzy bëstro (*Sy*) / *chùtkò*; **2. o ludziach / ew. zwierzętach**: a) *prędko*: *chùtkò*, *drawò*, *niem.* *flot* [*Biegòj le drawò za tatka. Sy*]; b) *rączo, żwawo*: *ràdo*, *żwawò*, *dzyrskò*, *welech*; c) *zwinnie, sprytnie, zręcznie*: *zràczno*, *ùwijno*, *skràtno*, *szëkòwno*, *ùmiejàtno*, *z szëkã*; d) *inteligentnie, rozsądnie*: *mądrze*, *rozëmno*, *jinteligentnie*, *szëkòwno*, *z szëkã*; e) *w lot, z miejsca*: *òd razu / do razu*, *z môla*, *chùtkò*, *flot niem.*, *w jedny mërdze*, *w òkamërgnienim* || *òkamërgniãcym*; ~ **pojmwac** *chùtkò pòjmwac / pòjëmac / rozmiòc / ew. rozeznawac sã w czim* [*Òn wszëtkò chùtkò pòjmùje / pòjimò / rozmiëje / sã w tim rozeznòwò. Gò*]

bystronogi *ad* *chùtci*, *chùtkònodzi*; *ew.* *chùtkòbiezny*, *skòczny*. *Por.* **prędk**, **żwawy**

bystrooki *ad* *spòstrzegawci*, *ùwòzny*, *bòczny*; *Tr:* *òstrozdrzejny*; *taczi*, *co mô dobré òkò / dobr* *wid*, (*chtos*) *z dobrim (a. òstrim) zdrokã / widã. Por.* **bacny**, **spòstrzegawczy**

bystrość *f* **1. wartkość** - *o płynącej wodzie*: *bëstrosc (Ra, Lz)*, *chùtkòsc*, *drawòsc f*; { '*bëstrosc*' *in = pol. wzburzone mòrze (Sy) - zob. fala*}; ~ **rzeki** *bëstrosc / bëstri / chùtci biég / prąd / zoch rzëczy (Lz)*; **2. rączość, szybkość biegu konia**: *chùtkòsc*, *drawòsc (Gò)*, *bëstrosc f*, *chùtci biég* [*Bëstrosc kònia. Lz*]; **3. ~ umysłu** *pòjãtnosc*, *pòchwatnosc*, *òbmëslnosc* || *-nota*, *ùmiejàtnosc*, *mądrosc f*; *jasnosc / trëzwòsc mëszlениò*; *ew. pòbiérnota ùmëslu / mògù*; *ew. wnikliwość (umysłu)*: *wjimnosc (Tr)* (*wjimnosc ùmëslu / mògù*); **4. spòstrzegawczość**: *ùwòznosc* || *-nota*, *spòstrzegawczosc f*; *ew. chùtkòsc òrientacji / rozezn(òw)aniò sã w czims (np. w pòłożenim / w sytuacji)*. *Por.* **spryt**, **zdolność**, **zręczność**, **dzielność**

bystrotok *m* *bëstrotok m*, *kanãl (nazemny a. pòdzemny)*, *w jaczim wòda chùtkò (bëstro / drawò / chùtkò / chiże) przepliwò*

bystry *ad* *chùtci*, *rzad bëstri*; ~ **woda** *chùtkò / drawò / bëstrò / bieznò wòda* { '*bëstri*' - *por.* '*bestri*' = *pstrokati*}; ~ **prąd wody / rzeki** *bëstri / chùtci / drawi / rwiący prąd / biég / zoch / nèk wòdë / rzãczy*; *ew.* *strzòł*, *szwag, m*, *bëstrosc f (wòdë) – por.* **bystrość** { '*strzòł*' *in = pol. strzał* } [*Wòda mô dzys strzòł. Sy Drawim prądã biezi Czòrnò Wòda. Ma*]; ~**ra (wartka) rzeka / struga** *bëstrò / bieznò / rwiącò (ew. chùtkò / drawò / bëstro plënacò) rzëka / rzëczka / strëga / strużka / wòda*; *ew. skòcznò rzëczka / strëga / strużka*; *skòczny strëmién* [*Bëstrò rzëka. Lz Bieznò wòda. Sy Biezi skòcznò strużka. Ra*]; **(naj)bystrzejszy** (*o wodzie, rzëce*) (*nò*)*chùtczësi*, (*nò*)*bëstrzësi* [*Na tim prawie môlu je rzëka nòbëstrzëszò. Ra*]; ~**ra (szybka) łódz** *chùtci / biezny czòłen (Sy)*; ~ **koń** *chùtci / biezny / bëstri / żwawi / ràdi kón* [*Biezny kón. Sy Bëstré kònie. Lz Bëstrò kòbëła. - Ra Czej jeden kón je żwawi a drëdzi niemrawi, tej tã dalek nie zajedzesz. Sy*]; **człowiek** ~ *bëstri człowiek* [*Bëstri chłòp. Lz*] – *w zn:* a) *czł. chùtci / bëstri / ràdi / zràczny / chwaczi / zwinny*; b) *czł. zaradny / ò(b)mëslny / przemëslny / spritny*; c) *czł. rozwòlutny, rozgarniãti*; d) *czł. pòjãtny, pòchwatny, pòbiérny*; *ew. mądri, ùmiejàtny, jinteligentny, zdolny*; e) *czł. ùwòzny, bòczny, spòstrzegawci* [*To je pòchwatny, ùmiejàtny knòp, tegò le dòta ùczëc Sy*]; *spòstrzegawczy*; **człowiek** ~, **szybko orientujący się w sytuacji** *rozmiejk* [*Rozmiejk òd razu rozmiëje, co mô robic. Rozmiejkòwi nie trzeba dwa razë gadac. - Sy*]; **(naj)bystrzejszy** (*o ludziach*) (*nò*)*bëstrzësi*, (*nò*)*zaradniësi*, (*nò*)*pòjãtniësi*, (*nò*)*òbmëslniësi*, (*nò*)*barzi rozgarniãti / ùmiejàtny itp.* [*Òn scygnãł do swòji brigadë nòlepszych, nòzràczniëszich fachmanów / nòbarzi rozgarniãtëch / ùmiejàtnëch lëdzy. Gò*]; ~ **obserwator (polityk, uczeń)** *bòczny / trëzwi / czujny / ùwòzny przëzéròcz / òbserwatòr (pòlitik, ùczëń)*; ~ **umysł** *bëstri (Gò) / zëwi / jasny / trëzwi ùmësl / mòg / rozëm*; ~**a głowa** *trëzwò / mądri / pòchwatnò / pòjãtnò / zdolnò głowa*; ~ **dowcip** *cãti / òstri jãzëk, kùsztowny (żartoblëwi) jãzëk, ùmiejàtnosc wëgòdaniò sã; szëk do*

chùtczi, trafny a cāti òdpòwiescë; *ew.* refleks, szék *m*, żartoblëwòsc, żartownosc *f*; **mało** ~ mało / słabò pòjãtny, cãżkò / pòmału pòjmùjący; gapòwati, mackòwati, nierozgarniãti, tãpi; ~ **wzrok** dobri / òstri zdroj / wid), dobré òkò / òczë. *Por.* **(naj)bystrzejszy**

bystrze *n* bëstrzé *n* (*Gò*), snòdzëzna w rzëce, gdzie wòda bëstro (*a.* drawò, chùtkò) plënie / nêkò. *Por.* **bystrotok**

bystrzyć się (*o rzëce*) plënac (*a.* bieżëc, nêkac) coròz bëstrzi / chùtczi / drawi / òstrzi {*kasz.* ‘bëstrzëc sã’ *Sy – ò mòrzu:* = a) *pienic sã*; b) *chmùrzëc sã – zob.* pienieć się}

byś të bë, bë jes; *ew.* bës; **mógł~ to zrobić** të bë mógł to zrobic; bë jes / bës mógł to zrobic; **może byś poszedł i...** mòże të bë szedł i...; mòże bë jes (*a.* bës) szedł i...; **że~ wiedział, że...** żebë të wiedzòł, że...; żebë jes / żebës wiedzòł, że...; **gdybyś chciał...** czejbë të chcòł...; czejbë jes (*a.* czejbës) chcòł...

byście do wielu (*co najmniej dwóch*) *osób:* wa bë, bë jesta; *ew.* bësta; *ew. do jednej starszej osoby:* wë bë / bë jesce / *ew.* bësce; **mogli~** wa bë mògła; bë jesta mògła; bësta mògła; *ew. do starszej osoby:* wë bë mòglë; bë jesce mòglë; bësce mòglë [Wa bë mògła / bë jesta mògła sã tam rôz wëbrac. Wë bë mòglë / bë jesce mòglë / bësce mòglë sã tam rôz wëbrac. - *Gò*]; **gdy~ chcieli** czejbë wa / czejbësta chca(ła); *ew. do starszej osoby:* czejbë wë chcelë; czejbë jesce chcelë; czejbësce chcelë

byśmy më bë, bë jesmë, *rzad* bësmë; **chcieli~** më bë / bë jesmë / bësmë chcelë, chcelë bë jesmë, *rzad* chcelëbësmë [Më bë chcelë jachac do... Chcelë bë jesmë jachac do... Bësmë chcelë jachac do... - *Gò*]; **mogli~** më bë mòglë; bë jesmë mòglë; bësmë mòglë; **gdy~ chcieli** czejbë më chcelë; czejbë jesmë chcelë; *rzad* czejbësmë chcelë; **o~ zdrowi byli** żebë më leno bëłë zdrów; żebë jesmë / żebësmë leno zdrów / zdrowi bëłë

byt *m* 1. *istnienie, egzystencja:* bëcé, jistnienié, zëcé *n*, bët (*Ce*) *m*; *ew.* egzystencjò *f* [ti - cji]; *ew. w zn. trwanie:* trwanié *n*; *w zn. przetrwanie:* òbstojenié, przetrwanié *n* {‘bëcé’ *in.* = *przebiwanié*} [Bët człowieka je doczestny (*doczasny*). *Ce* Swinia nie chce dłudzégò zëcò || zëcégò, ale dobrégò bëcò || bëcégò. Tam nie je do bëcò (*do wëtrzymaniò, zëcégò*). Jak długò të tam jész môsz do bëcò (*do przebiwaniò*)? - *Sy*]; 2. *filozof (istota; to, co istnieje w jakikolwiek sposób)* jistota *Go* (|| jistwa *La* || jistnota *Tr*) *f*; *ew.* jistnienié *n* (*por.* „stwòrzenié” = zwierzã *a.* człowiek); to, co je / jistnieje w jaczikòlwiek spòsòb, np. dëch(ë) / dësze [Bóg *Gò* nad wszët看 wëwëzszil ë òbdarzil *Gò* mionã pònad wszelaczé miono, żebë na miono Jezësa zdzãłò sã kòdzé kòlano jistotów niebieszczich i zemsczich i pòd'zëmnëch. (*bibl*) *Go*]; ~ **materialny** bët materialny, bëcé materialné, materialné warënczi zëcégò [Królówie prëszy (*prëszy*) bët materialny swòjëch pòdwałdnëch pòdniesłë. *Ce*]; ~ **zapewniony** zapewnioné ùtrzymanié / zëcé; *ew. zob.* **schronienie**; **racja ~u** prawò bëcò / jistnieniò || -niégò *a.* òbstojeniò; **walka o** ~ biòtka / walka ò bëcé / jistnienié, zëcé przetrwanié / òbstojenié; **dobry** ~ dobré bëcé / zëcé [W cëzëch krajach dobré bëcé... *Lh*]. *Por.* **dobrobyt, istota, rzeczywiòsc, jestestwo**

bytność *f* bëtnosc *n*, bëcé, przebiwanié *n*; **podczas mej ~ści u was** òbczas mòjégò bëcò / mòji bëtnoscë ù waju; *ew.* tedë (wtenczas || wnenczas), czej jem ù waju bëł / bëła

bytować *v* bëc, bëwac, przebëwac, zëc, jistniec [Òn je / biwò przebiwò / zëje / jistnieje.]. *Por.* **istnieć, żyć**

bytowanie *n* bëcé, zëcé, przebiwanié *n*; *ew.* egzystencjò *f* [ti - cji]. *Por.* **wegetacja**

bytowy *ad* bëtowi, zëcowi; *ew. Tr:* òbstójny, wëprzińdny {*por.* ‘òbstojic’ = *przetrwac*; ‘wëprzińc’ = *pol.* a) *dobrze wymierzyć posiadane środki, zasoby pieniędzy*; b) *zdążyć*}; **warunki ~we** warënczi bëtowé / zëcowé, mòzłëwòwscë / warënczi zëcégò; *ew.* spòsòb zëcégò

Bytów *m* Bëtowò *n*

bytowski *ad* bëtowsczi

bywać *v* bëwac; *ew. rzad:* miec bëtë [Jô ù nich czãsto biwóm / biwól. Më ù nich czasã biwómë / biwelë. W žëcym biwô rozmajice / wszelejãk.]; ~ **często** czãścëc, czãsto bëwac [Òn ù nich czãscy (*czãsto biwô*), z tegò cos mòże bëc („cos” – *tu: wieselë*). Sy]; **bywaj!** witôjże!; **bywajcie!** witôjtaż! *Por. być, przebywać*

bywalec *m* **1.** biwôcz *m*, czãsti gòsc; **2.** swiatowi *a*. biwałi człowiek; *ew.* człowiek òcarti w swiece; **częsty / stały** ~ **teatru** czãsti / stali biwôcz w teatrze

bywalczyni *f* biwôczka *f*

bywały *ad* biwałi, doswiôdczony, òbëti, swiatowi, òcarti w swiece

byznesmen *zob.* **biznesmen**

bzdura *f* **1.** *zob.* **blahostka**; **2.** *zob.* **brednia**

bzdurny *ad* **1.** głupi, niemądri, jidiotyczny; **2.** ùbzdurzony, zmészlony, ùrojony; **3.** bële jaczi, marny, nicwôrtny

bzdurzyć *zob.* **bredzić, bajać**

bzdyk *m* stôri pùrzkòt / pierdoła / piernik; *ew.* chtos słabi w głowie [Pòj sa ju, të stôri pùrzkòce.]

bzik *m* **1.** *ent* gzyk, gzél *m*, *zob.* **gzik**; **2.** *nienormalne zachowanie:* drén, fimel, gzyk, (ò)barch, wirbel, szmërgel, zajob *m* {‘òbarch’ = *pol. obłęd; dost: choroba owiec: skotowacenie, kołobłãd*}; **mieć (pewnego) ~a na punkcie muzyki** miec (taczégò swòjégò) dréna / fimla / gzyka (*a.* bëc natrzãśli / czësto szòlony / dzëczy / òbarchniałi) na pónkce mùzyczi; **dostać ~a òglëpiec, òbarchniec, stracëc rozëm, dostac pòmieszaniò rozëmù, dostac òbarchù / mólpiégò rozëmù**

bzikowaty *ad* postrzelony, narwany: letczy, naczidli, (na)trzasłi, lelekòwati, òbarchniałi, mącznym miechã chlapniony / chlapli; *ew.* niepòwòzny, nienormalny

bzowina *f* besowina *f*, besowicé *n*

bzowy *ad* besowi; ~ **kwiat** besowi kwiat

bzykać *v* brzãczec

bździć *v* bzdżëc, pierdzec, bùnic, pùrtac, pùszczac (pùszczac bączci), kadac || *fig* kadzëc, *lok* pùfac kalmùzëc *arch*, *vulg* smrodzëc [Kadac jak twórz. Sy Pò tëch jabkach człowiek le pùfò / tej sej pùfnie. Gò] {‘kadzëc’ = *pol. kadzić*; ‘pùfac’ *por.* ‘pùfnac’ = *strzelëc*}; **za~** zabzdżëc, piardnac, zabùnic, pùrtnac, pùścëc (bąka / jednégò), kadnac, pùfnac, skalmùzëc sã, zasmrodzëc [Człowiek bë sã przewrócył, tak tu chtos kadnął. Sy]; **na~** nabzdżëc, nabùnic, nakadac || -dzëc, nakalmùzëc, nasmrodzëc

bździel *m* **1.** *smród, pierdziel:* piòrd, pierzel, smród, pùrt, bąk, bąks *m*, bzda, piérda *f* [Pùścëc bąka. Tobie bąks wëlecòł. Sy (*żart. òdpòwiësc:* Ach, mëmkò, (to) mie sã (tak) wëmkło. Gò Co stopkã stąpi, to piérdã pùscy. Ce]; **2.** *czł. zanieczyszczający powietrze - zob. bździoch*

bździna *f* **1.** *zob. bździel, bzdura; **2.** slòdk *m*, rzëc, dupa, *ekspr* smrodnica *f**

bździoch *m* bzdzoach, pierdzoch, bùnik, pùrta, pùrzkòt, smrodélc *m*

bździocha *f* bzdzoszka, bùnica, kalmùznica, pierdzoszka *f*

C

cacanka *zob.* **cacko; obiecanka** ~ *zob.* **obiecanka**

cacany *ad* dobri, miłi, grzecny; *ew.* ajkóny, mùjkóny, smùkóny; *ew. dziec:* ajka / aja / mùja [Zrób tatkwòwi aj(k)a. Gò]

cackać *v* bawic, pieszczëc; *ew.* ajkac, mùjkac (dzeckò) {‘ajkac’, ‘mùjkac’ = *smùkac, głaskac*}

cackać się **1.** *obchodzić się z kim / czym mało stanowczo, certolić się, droczyć się:* bawic sã, przecëwiac sã, czòglëc sã, pieszczëc sã, dzeckòwac sã, baraszkwòwac; òbhòdzëc sã / pòstãpòwac z czim / kògùm mało stanowczo / baro òstróžno / delikatno / jak z jajã (*żart.* jak ze zgnitim jajã); robic z kògùm / czim wiòldzé

ceremonie [òn sã (z nim / nią) przycywiô / bawi / czôgli / piescy || pieszci / dzeckùje; Òni sã z nim bawiã (*a.* robiã z nim wiôldzé ceremonie) jak z jaczim królã. - *Gò*]; **nie ~kaj się z nim, tylko go wywal!** nie bawi sã / nie przecëwiôj sã / nie czôglë sã / nie pieszczë sã / nie dzeckùj sã / nie baraszkuj z nim, le gò wëwal / wërzëcë! [Co të sã z tim pitã tak wiele przycywiôsz / bawisz / czôglisz, złap strëcha za kòlnërz i wëwal bùten.? – *Gò Jô* z nim nie baraszkwòwòł, le gò wżãł i wërzëcył. *Sy*]; **2. okazywac komuś przesadną zyczliwość:** wërózniac, òsobkòwac, òsoblëwie achtnãc kògò (= kòmùs òkazëwac specjalną zëcznosc); **3. guzdrać się z jakąś robotã:** bawic sã / kùstrzëc sã / gniesc sã / pieprzëc sã ze swòją robotã. *Por.*

certolić się, droczyć się, guzdrać się

cackanie się bawienië sã / pieszczënië sã / robienië wiôldzich ceremonii (z kògùm / czim). *Por.* **certolenie się, droczenie się, guzdranie się**

cacko *n* czaczkò *n*, zòbòwka (|| zabòwka) *f*, przedmiot baro delikatny, cos delikatnégò / krëchégò jak skòrëpka; *ew.* bibelot *m*, òzdoba, krëszinka *f* (*dost.* krëszëna, drobinka, kãszëczk); **pałacyk (dworek, domek) jak** ~ pałac(k) (dwórk, bùdinòszk) jak bómòniërka; **mieszkancko jak** ~ mieszkanië jak gniòzdkò / w gniòzdkù / w pùdełkù

caicy *inv* aja, ajka; *ew.* kòchóny || -chany, dobri, miłi, lubczy

caadyk *m* cadik *m* – ù chasydów (zëdowsczégò partu religijnégò) człowiek z autoritetã, ùwòzóny za mãdrcã i cëdotwòrca

cal *m* còł [Dwa còłë. Piãc còłów. - *Gò*]; ~ **kwadratowy** kwadratcòł *m*, còł kwadratowi; **ani na** ~ ani na (*a.* ani ò) còł / na miliméter / centiméter; ani përzinkã / zdebłò; **dzentelmen / elegant w každy** ~**u** dzentelmen (czł. dobrze wëchòwóny) / elegant (czł. dobrze òblokli) òd kòzdi stronë / w kòzdim còłu / pòd kòzdim wzglãdã

calizna *f* całowizna (*Tr*) *f*; ~ **węglowa** wãglowò || wãdzelnò całowizna

calowy *ad* còłowi || còłewi; **cztero~** sztërecòłowi || sztërocòłowi || -lewi

calówka *f* **1.** còłowò miara; còłówka *f* [Wez còłówkã i zmierz dél. *Sy*]; **2.** còłowi dél

calusienki; ~**t(eń)ki** *ad* calëchny, calëszinczi; ~ **dzień** calëchny dzén

całka *f* mat całka *f*; ~ **liniowa** linkòwò całka

całkiem *zob.* **całkowicie**

całkować *v* mat całkòwac, jintegrowac

całkowanie *n* mat całkòwanië *n*, jintegracjò [ti -cji] *f*

całkowicie *adv* czësto, dëcht czësto; całkòwice (*Gò*), *arch:* całkò, calëchno; *ew.* do kùńca, do nédzi / resztë / òstatka; *ew.* to całë, (ta) całosc *f*, (to) wszëtkò (razã) *n*; *ew.* w trón / w trón jasny / w përzënë / *arch* w cmã [Wszëtkò w cmã sã spòlëło. *Ra*]

całkowitość *f* całosc, całownosc || -wnota *f*; *ew.* wszëtkò *n*, kómplet *m*

całkowity *ad* całi || *lok* cawny, dëcht całi, całowny (= kómpletny) całkòwiti (*Gò*) (= *pol.* zupełny); ~**ta suma** całownò sëma, wszëtkò razã (do grëpë); ~ **wydatek** całowny / całi wëdòwk / wëdatk; ~**ta** zapłata całownò / całò zòpłata; **rachunek** ~ całowny / całi rechùnk

cało *adv* całò; (**naj**)calej (nò)barzi całò; *ew.* (nò)cali}; **ujść** ~ (**np. z wypadku**) ùńc *a.* wińc całò / bez (ù)szkòdë; *ew.* ùńc / wińc szcëslëwie [Wëszëdł z tegò całò. Żëwò i całò przëszëdł z wòjnë dodóm. - *Gò*]

całobrzegi *ad* całobrzëdzi, ò lëstach: z równym rańtã / brzëzkã, nie zãbkòwóny / pòszarpóny

całodniowy; ~**dzienny** *ad* całodniowi, całodzënnny; ~**na praca** całodniowò / całodzënnò robòta

całogodzinny *ad* całogòdzynny, całogòdzënowi, trwajãcy całã gòdzëniã

całokształt *m* całownota *f*; *ew.* całowny doróbk / òbrôz [Całowny òbrôz sprawë / zëcégò / pòstãpòwaniò *itp.* Gò]

całomiesięczny *ad* całomiesãczny, *ew.* z całégò miesãca / *lok* ksãžëca, za całi miesãc / *lok* ksãžëc

całonocny *ad* całonocny, trwający (òdbiwający *sã*) całą noc

całopalenie *n* całopòłenié *n*

całopalny *ad* całopalny [Pòchòwa / òfiara całopalnò. Òbrząd całopalny. Abraham szedł tej, wzał barana i zložił w òferze całopalny, zamiast swégò sëna. - Gò]

całoroczny *ad* całoroczny; doticzący całégò rokù; trwający (òdbiwający *sã*) całi rok (wkól); przeznaczony na całi rok; ~ **dochód** całoroczny dochód / zwësk / profit / wzałk; ~**e wydatki** całoroczne wëdatczy; *ew.* całoroczny rozchód

całość *f* całosc, całownosc || -wnota (|| *lok* cawnoc *f*); *ew.* kómplet *m*, wszëtkò *n*, to całë [Do cawnocë (*całoscë*) człowieka pòtrzebò je rzëc. *Sy*]; ~ **budowy** całosc || całownosc bùdacji / bùdowni; **w ~ści** w całoscë, całowno {‘w całoscë’ = a) *razã*, w *sëmie*; b) *na ògle*, *òglowò*; c) *wszëtkò*, w *kómplece*; ‘całowno’ = a) w *całoscë*, bez pòdzeleniò na czãscë; b) *pol. ogólnie*} [Tegò kùcha jò weznã w całoscë (całégò), nie mdã gò dzelëła / krojiła na sztëczy. Gò]; **zapłacić w ~ści** zapłacëc w całoscë / całowno / wszëtkò (zapłacëc òd razu całosc / za wszëtkò). *Por.*

całkowitość komplet, ogól

całotygodniowy *ad* za całi tidzëń / z całégò tidzenia; *ew.* całotidzeniowi [Zòróbk z (tegò) całégò tidzenia jesmë wëdelë na òpłatë za wid i ògrzëwanié. Gò]

całować *v* całowac, kùszkac; *ew.* dawac gãbczi / kùska

całowanie *n* całowanié, kùszkanié *n*, dówanié gãbczi / kùska

całun *m* płòchta *f*; *ew.* òkriwk *m*; ~ **mgły** dòka, mgła *f*, szlëjer dòczy; *ew.* chmùra / òblok mgłë *a.* dòczy {‘szlëjer’ = *pol. welon*}; ~ **śniegu** pierzënka / kòžëch sniegù; *ew.* płòchta (cenkò szëchta) *a.* biòtò deka sniegù

całus *m* pòcałowanié *n*, gãbka *f*, kùsk, *rzad* pòcałunk *m*; **posłać ~a ręką** pòslac rãką kùska

cały *ad* całi (|| *lok* cawny), całowny (nie pòdzielony, kómpletny); **(naj)calszy** (nò)barzi całi; *ew.* (nò)calszi, (nò)całowniëszzi; ~ **boży dzień** całi bòzi dzëń; ~**mi dniami** całima dniama, przez (*a.* òb) całë dnie; **na całëgo (całą siłą, uparcie)** na całégò; *ew.* całą mòcã, na mòc / na mòrt / mrã || mrã / na ùpartégò || ùpiartégò / na ùmór; **to ~ ojciec** to je całi *a.* czësti òjc; ~ **prawda** całò pròwda; **w tym ~ kłopot, że...** w tim je całò biëda / trudnoc / całi kłopot, że...; ~ **boży dzień** całi bòzi dzëń. *Por.* **wszystek**

cap *m* **1.** kòzeł || -zél *a.* baran, *rzad* cap (*Ra*) *m* (stòri i colemało wëžãbòrzony, tj. òskòpiony); **głupi jak** ~ głupi jak kòza / baran / bót / pãk słomë; **śmierdzi jak** ~ smierdzy jak kòzeł; **2.** brodala, brodòcz *m*, człowiek brodati z „kòzã” bròdkã); *ew.* *zob.* **bździel 2.**; **3.** *techn* tap || cap *m* (*pol. czop*); **4.** *int* cap!, czaps!, hap(s)!, łap! łaps! – *zob.* **chap!**; **łapu-capu (byle jak, byle prëdko)** łap-cap, na òdwalenié. zëbë le òdwalëc, pò łëpkach [Zrobic cos na łap-cap. Gò]; *ew.* w *zn. prëdko*: rôz dwa, ruk-cuk, rap-cap; w *zn. prëdko*, *chciwie*: rap-cap, hap-cap [Jòdl rap-cap i temù mù na zòłãdkù òstało. Rap-cap më to pòle zgrabimë. - *Sy*]

capać *v* **1.** *zob.* **chapnąć, łapać. 2.** *kasać*: łapsac *Sy* [Kón ë žnija łapsajã. *Sy*].

capić *v* smierdzëc, brzëdkò pòchnac / wòniac; *ew.* zajeżdżac smrodã. *Zob.* **śmierdzieć**

capnąć *v* **1.** *klapnąć, złapać zëbami, niespodziewanie*: czap(s)nać, łap(s)nać [Ten pies lubi niespòdzajno czapsnać za bùksówkã. To je falszëwi kón, òn sã tak cmùli, a tej naròz łapsnie. - Gò Ta krãcësznica tak dlugò pò tëch mùzykach bądze łazëła, jaż jã rôz diòbël czapnie. *Sy*] **2.** *ukraść, porwać*: czap(s)nać; *ew.* wëcygnac,

skrasc, ùkrasc, żart złowic {‘czap(s)nać’ in = a) *schwacęc, złapac*; b) *mòcno ùderzęc*; c) *ùpadnęc*}. *Por. zagarnęc, przywłaszczyć sobie*

capstrzyk *m* capstrzik *m* – **1.** wòjskòwi *a.* wieczórny sygnał; znak, że je czas jic spac; **2.** wieczórny marsz z mùzyką

car *m* car, césòrz (ruszci) *m*

carat *m* carat *m*

carewicz *m* carewicz *m*, carów syn

carowa *f* białka cara / **carowa** białka; *ew.* carowinô *f.* *Por. caryca*

carówna *f* carowa córka; *ew.* carewiczka (białka carewicza, sënówô cara) *f*

carski *ad* carów, césarszci [Pòd carsczim panowaniem. Carscé wòjska. - *Ra*]

carstwò *n* carstwò, césarstwò *n*, césarstwò ruszczé (wiòlgòruszczé) / carstwò mòskewsczé || mòszczewsczé (*Ra*)

caryca *f* carica, césarzowô (ruskò) *f.* *Por. carowa*

ceber *m* wãbòrk *m*, *zdr* wãbòruszk, *zgr* wãbòr; *ew.* *rzad* bûtka (= mòli półbeczk) *f*; **leje jak z ~bra** leje jak z beczi / jak z cebra; leje strëgama; jaż chilò; leje, że swiata ni ma widzec; leje / chilò całima wãbòrkama; padò jaż brëzdzi / prëszczci; *żart* pómpuje [Jednémù sã samò leje jak z cebra, a jinémù razu kapac nie chce. *Sy*]

cebrzyk *m* wãbòruszk *m*

cebula *f* cëbùla, *zdr* cëbùlka *f* (*ew. por. bulwa*) [Cëbùla sã kòmùs swiécy (*widzec je dzurã na łoku rãkòwa abò na piãce żoczi*). *Gò* Cëbùlã sprzedawac (*ò dzeùsu: ni miec pòbieru na zabawie taneczny*). – *Sy*]

cebulasty *ad* cëbùlowati, cëbùlasti

cebulowy *ad* cëbùlowi

cebulka *f* cëbùlka; ~ **włosowa** cëbùlka włosowô *a.* włosowi kòrzónk

cebulkow(at)y *ad* cëbùlkòw(at)i

cebulowaty *zob.* **cebulasty**

cebulowy *ad* cëbùlowi; **sos** ~ cebùlowi zós *a.* cëbùlowò pòdlëwka; **zupa ~a** cëbùlowò zupa / pòlëwka; ~ **posmak** cëbùlowi nòszmak; *ew.* szmakac za cëbùlã

cech *m* cech *m*, związk / zrzeszenié rzemiãsników

cecha *f* **1.** ~ **charakterystyczna** charakteristicznò (*a.* òsoblëwò / apartnò / wërózniającò) znanka / rzecz; charakteristiczny / apartny / wërózniający znak / céch / element {‘znanka’ in = *pol. znamię na skòrze*; ‘céch’ in = ‘znak’ *zdr.* ‘znaczk’ – *kreska òłówkã, np. na délu, w môlu, dze òn mô bëc ùrzniony*}; ~ **charakteru** ùspòsobienié *n*, znanka / céch charakteru / ùspòsobieniò || ùspòsobieniégò; ~y **charakteru** *pl* znanczi / céché charakteru / ùspòsobieniò; **2.** ~ (**marka**) **fabryczna, znak producenta** fabricznò marka, znak producenta, znak fabriczny (*ew.* sztãpel *a.* numer fabriczny); **3.** ~ **w zn. znak własnościowy na sprzętach rybackich** merk *m* [tegò merka; te merczi, tëch merków]. *Por. atrybut, karb, logo, symbol, typ*

cechmistrz *m* cechméster *m*, cechòwi méster – méster *a.* przednik cechù

cechować *v* **1.** *opatrywać znakiem, cechą*; cëchòwac = òznaczac / znacząc / znakòwac (*np.* òłówkã / blifkã); *robic* (*np.* cëchòwac òłówkã, sztãplowac, wëcënac, wëbijac) znaczi / céché / merczi; *ew.* wëbijac / nabijac numrë / znaczi fabriczné; *ew.* *nabijać numery na ścietych pniach drzew*: nabijac / wëbijac numrë tzw. klupã; **2.** *stanowić czyjąś cechę, namionować*: apartnic, wërózni(w)ac, charakterizowac, cëchòwac, znankòwac; *ew.* bëc dlò kògòs rzeczą charakteristiczną / wërózniwającą [Jegò religijnã pòstawã cëchòwa(ła) / znankòwa(ła) pełnò wiarë mòdlëtwa. Takò lapidarnosc je czims charakteristicznym, co apartni / wërózniwò jegò dokòzë strzòd jinszych, pòdobnëch pòetów. - *Gò*]

cechowanie *n* **1.** cëchòwanié, sztãplowanié / pieczãtowanié *n*, wëbijanié / nabijanié znaków / merków / numrów fabricznëch *itp.*; **2.** spròwdzanié miarów / wògów /

przerządów pòmiarowëch – pòtwierdzanié jich wiarëgòdnoscë za pòmòcą sztãpla / pieczãcë [Céchòwanié wërobów ze złota / przerządów pòmiarowëch. Sztãplowanié drzewa, wëbijanié / nabijanié numrów klupa. - Gò]

cechownica *zob. cechówka*

cechowy *ad* cechòwi; **mistrz** ~ *zob. cechmistrz*

cechówka *f* **1.** *narzędzie do znaczenia ściętych drzew w lesie:* klupa *f*; **2.** *sztanca:* sztãca *f*

Cecylia *f* Cecylia, Cyla, Cylka *f* [Chùr swiãti Cecylii z Czelnã. Gò]

cedent *m* zlcêcz, òdstãpnik, cedent *m*, wierzëcël przekazëjący swòje prawa na kògò jinszëgò drogã cesji

cedować *v* zlcëcac / òdstãpòwac (kòmù), przekazëwac / przelewac / *ew.* cedowac swòje prawa do czegòs (na jinszã òsobã)

cedowanie *n* zlecanié / òdstãpòwanié / *ew.* cedowanié / przekazywanié swòjëch prów kòmù jinszëmù, przelëwanié jich na jinszã òsobã

cedr *m* ceder *m*, cedrowé drzewiã / drzewò

cedrowina *f* cedrowina *f*

cedrowy *ad* cedrowi

ceduł(k)a *f* ceduł(k)a, lista *f*, spis(k) *m*, zestawienié *n*; ~ **giëdowa** giëdowò ceduł(k)a, spis(k) kùrsów walut(ów)

cedzak *m* cedzòk, durszlach || -lak *m.* *Por. cedzidło*

cedzenie *n* cedzenié; *ew.* przecedzanié, przepùszczanié przez ced(z)ëdło / zypk / sëtchè *itp.* *Por. cedić, filtrowanie*

cedzić *v* cedzëc, przecedzac (np. przez cedzòk / cedzëdło / sëtchè / zypk) {‘cedzëc’ = a) *przepùszczac przez cedzòk*; b) *rozlewac niechcãco, kapac*; *ew. klaksac*}; ~ **słowa** słowaczëc (= mówic pòmału), rzeszotowac (= mówic z rozwògã, òstròżno); *ew.* cedzëc / dobierac słowa, przebierac w słowach [Òn tak słowaczi, nigle òn co wëcësnie, më ju to wiëmë. Òna te słowa tak rzeszotëje / cedzy / dobiërò. Òn przebiërò w słowach. - Gò Jò na wiater słów nie pùszczóm, le kòzdé słowò rzeszotëjã. Sy]. *Por. filtrować*

cedzidło *n* cedzëdło || *arch* cedëdło *n*, cedzka *f.* *Por. cedzak*

cedziny *pl* cedzowinë *pl*, mał, flëdrë pò przecedzenim plinu / ceczë

cegielnia *f* cedzelnia || cegelnia, ceglarnia *f*, fabrika cegłë

cegielniany *ad* cedzelniany, cedzelnicznicy; *ew.* ceglarniowi, nòlëżący do cegzelnii [Cedzelnickò droga. Gò Cedzelnickò robòta. Lz stii]

cegielnictwo *n* ceglarstwò *n*, wërob / produkcjò cegłë / cegłów

cegielniczny *ad* ceglarsczy. *Por. cegielniany*

cegielnik *zob. ceglarz*

cegiełka *f* cedzëlka, cegłuszka *f*

ceglany *ad* ceglany, z cegłë

ceglarka *f* cegłownica, ceglarka *f*, maszina do cegłë

ceglarski *ad* ceglarsczy

ceglarstwò *n* ceglarstwò *n*; **zajmòwac się ~em** ceglarzëc, robic na cedzelnii / ceglarnii

ceglarz *m* ceglòrz; *ew.* ceramik *m*

ceglasty *ad* ceglasty, cegłowaty; **kolor** ~ ceglastò farba, ceglasty kòlor

cegła *f* cegła, *zdr* cedzëlka *f*; ~ **szamotowa** szamòtowò cegła; szamòtka *f*; ~ **z suszonej (niewypalonej) gliny** paca *f*

cegłówka *f* **1.** glëna do cegłë; **2.** cegła *f*

Cejlon *m geo* Cejlon *m*

cel *m* cël *m* {‘cël’ = a) *punkt, w jaczi chce sã trafic*; b) *ùmiejãtnosc cëlowaniò / trafieniò*; c) *zob. celowość, sens*} [Do te môla mùszimë dojachac, to je nasz cël (cël

naszi pòdróżë). Të ni môsz dobrégò célu, òbaczë jak trzeba célowac. - Gò]; **główny** ~ główny / przedny / (nô)piersi / nôwôzniësi cël; **wyraźny / jasny / prosty** ~ wërażny / prosti jasny cël; **ukryty** ~ ùkrëti cël; **niejasny, niewyraźny, podstępny** ~ niejasny, niewërażny, pòdstãpny cël; **tajny** ~ taj(em)ny / krëjamny cël; **fikcyjny** ~ wëmëszlony / zmëszlony / ùdówóny cël; **urojony** ~ ùrojony cël; **nieosiągalny, niedosiężny** ~ niedosygłi, niemòzłëwi do òsygniãcégò / spëlnieniô / wëkònaniô || -niégò; ~ **trudno osiągalny** cël trudny / niełatwi / nieletczy do òsygnieniô || -niãcô || -cégò / spëlnieniô || niégò / realizacji; **chybić ~u** nie ùdac sã; ew. nie trafic w cël, lëchò trafic / wëcélowac, chëbic; ew. *zart* trafic kùlã w płot, strzelëc Panu Bògù w òkno; **brać coś / kogoś na** ~ brac (ni)cos / kògòs na cël / na strzel, sczerowac swòjã ùwògã na cos / kògòs {„wzyc || wzãc kògòs na strzel” *fig = Sy: sprzymierzyć się przeciwko komu*}; **dążyć do ~u** dãżëc / zmierzac (ew. dzërzgnãc, piãc) do célu [Òna wëtrwale dãżi / zmiërzô / dzërzgnie / pnie do célu. Gò]; **kierować się do ~u** czerowac sã / zmierzac do célu; **nakierowywać broń na cel** czerowac bróń na cël; célowac; ~ **powietrzny** cël (a. obiekt) pòwietrzny / w pòwietrzim / w lëfce; **dopiąć ~u** doprziñc / dopiãc / dobrnac / dónc do célu; **osiągnąć** ~ òsygnãc cël, dónc do célu, spëlnic zamiar (*pl* zamiarë) / ùdbã (*pl* ùdbë); **mieć coś na ~u** miec cos na célu / na ùdbie / ew. na òkù, **mieć swój ~ w życiu** miec swój cël w żëcym; **udać się gdzieś celem / w celu** ùdac sã (a. wëbrac sã / wërëgnãc) dzes w cël / z zamiarã / z ùdbã / w zamiarze / w ùdbie / ew. pò to żëbë...; **w tym ~u** dlòte / pò to / na to / w ti ùdbie || dbie; ~ **uświęca środki** cël ùswiãcywò spòsobë pòstãpòwaniô / òbchòdaniô sã z drëdzima òsobama / dziejaniô; ew. cël rozgrzësi spòsob pòstãpòwaniô

cela *f* cela; ew. jizba, kòmòra; ew. kluza *f*; ~ **więzienna** sòdzowô || sòdzewô cela / jizba, *zart* bùchta, klòtka; ~ **klasztorna** klòsztornô cela / jizba / ew. kluza *f* (= pùstelniô *f*, erem *m*) [Kluzë przë kartësczim kòscele. *Lz* Zòkònnicë żëją w òsobnëch celach. *Ra*]

celebra(cja) *f* òdpròwianië *n* (òdpròwianië òbrzãdów / Mszë sw.), *celebra(cjô)* *f* [ti -cji], *pl*: celebracje, òbrzãdë

celebrant *m* celebrant, *Tr*: òdpròwca *m*; ksãdz (kapłan) òdpròwiający Mszã

celebrować *v* celebrowac, òdprawiac [òn òdpròwiô]; ew. prowadzëc òbrzãdë [To bëła kòncelebra, mszã òdpròwiało naròz trzech ksãżi. *Gò* Sóm probòszcz celebrowól. *Ra*]

celibat *m* celibat *m*, nieżëniałosc *f*; **żyć w ~bacie** żëc nieżëniało / w stanie bezżënym / w celibace

celka *f* celka, kòmórka, jizdebka *f*

celkowy *ad* celkòwi, kòmórkòwi, jizdebkòwi

celnictwo *n* celnictwò *n*, cłowizna (*Tr*) *f*

celniczy *zob.* celny

celnik *m* celnik, cłownik (*Tr*), cłowi (*Gr*) *m*

celność *f* cël *m* (dobri cël), cëlnosc *f*, ùmiejętnosc célowaniô / tròfianiô w cël [Të môsz dobri cël (dobrze cëlëjesz). Të ni môsz (dobrégò) célu. Môsz cël jak baba w dël. - Gò]

celny *ad* **1.** ~ **strzał** trafny / trafiony strzòł || strzël; **2.** *przen* trafny / trafiony, dobrze (ù)trafiony / wëmierzony / przëpasowóny; ew. ùdóny; **3.** *dotyczący cła*: celny, cłowi; **deklaracja ~na** deklaracjô celnô [ti -cji], cłowi òswiòdczënk *Tr*; **komora ~na** ùrzãd celny / cłowi; **opłata ~na** cło, òpłata celnô, cłowi òpłòtk *Tr*; **rewizja ~na** rewizjô (a. kòntrola) celnô; spròwdzanië przez celników; *Tr*: cłowi òbszuk; **wojna ~na** wòjna celnô, cłowò wòjna *Tr*

celofan *m* celofón *m*, przezërny || przezdrzëlny papiór

celować *v* **1.** célowac, mierzëc; ~ **do kogo ze strzelby** célowac *a.* mierzëc do kògòs (*a.* wëcélowac / przëcélowac w kògòs) ze strzëlbë / fliñtë; **2.** ~ **w czym** przëdnic *Tr* /

wëbjac sã w czims (pònad jinszych), bëc w czims nôlepsi / wëbitny / ew. dobri / lepsi òd jinszych, górowac czim (nad drëdzima), bëc z czims dalek w przòdkù (przed jinszima)

celowanie *n* cëlowanié, mierzenié *n*, branié na cël / na mùszkã / na cëlownik { 'mùszkã' – ùrządzenié do cëlowaniô przë karabinie }

celowniczy *m* mil celowniczi

celownik *m* **1.** mil urządzenie do celowania: cëlownik *m*; **2.** gr dôwôcz *m* (*Mc*), (trzeci przëpòdk)

celowo *adv* cëlowò, ùmëslno / naùmëslno, chcãco *n*, z jaczims zamiarã

celowość *f* cël *m*; ew. przeznaczenié *n* [Trzeba sã zastanowic jaczi je cël wëdôwaniô tëlë dëtków. Czë to mô cël (czë to je rozsãdné), czë nie lepi...? - *Gò*]. *Por.* **sens, sensowność**

celowy *ad* **1.** cëlowi, ùmëslny, zamiérzony, chcãco / ùmëslno zrobiony; **2.** cëlowi, przeznaczony na kònkretny cël; ~ **wydatek** wëdatk cëlowi / na kònkretny cël; **uznać / uważać coś za ~we** ùznac / ùważac cos za rozsãdné / rozwôzné / dobré, bëc dbë (zdaniô), że tak bãdze rozsãdno / ew. dobrze / nôlepi

Celtowie *pl* Celtowie *pl*

celtycki *ad* celticzi

celująco *adv* chwalebno, paradno, baro / nadzwëk || nadzwëczôj dobrze; *zart* spiëwajãco [Jegò egzamin wëpòdł baro dobrze, lepi jak bë sã mógł / jak mòzna bëło sã spòdzewac. *Gò*]

celujący *ad* **1.** *dost.*: ten, co cëlëje, cëlujący; *por.* **celowniczy**; **2.** chwalebny, przëdny, nôlepsi, nôpiersi, nôwëzsi (nôwëzi szacowóny / òceniwóny), taczci, co zasługiwò na nôwëzszã pòchwałã / òcenã [Szkólny pòstawił ùczniowi / ùcencie z matematiczi stãpién nôwëzsi. *Gò*]. *Por.* **pierwszorëdny, wybitny**

celuloid *m* celulojd *m*; ew. fëszbin

celuloza *f* celuloza *f*

celulozowy *ad* celulozowi

cebrować *v* òbùd(ow)iwać / ò(b)kładac (np. bòczy / scanë stëdni / dołu) dëlama (*a.* bôlama, kańtówkama); ew. òbdëlowëwac [òn òbdëlowiwò]

cebrowanie *n* òbdëlowiwanié *n*, òbùdiwanié drewnã (stëdni / dołu / kùlë)

cebrowina *f* òbdëlowanié *n*, drewno na òbłózenié scanów stëdni / dołu / kùlë

cement *m* cement || cemeń (*lok* || cymań) *m* [tegò cementu || -ńtu]

cementacja *f* cementowanié *n*

cementować *v* cementowac

cementowanie *n* cementowanié *n*

cementownia *f* cementowniô *f*, fabrika cementu

cementownictwo *n* cementownictwò, przemësl cementowi, produkcjò cementu [ti -cji]

cementowy *ad* cementowi

cena *f* cena *f*, *przest.* priz *m*; ew. kòszt *m*; ~ **detaliczna** cena detalicznô / w krómie / w sprzedazë detaliczny (na pòjedinczé sztëczy); ~ **hurtowa** cena hurtowò; **przeciętna** ~ strzëdnô cena; ew. strzëdny priz; **wysoka** ~ *zob.* **drogość, drożyzna**; ~ **rynkowa** rënkòwò cena, cena (priz) tegò towaru w krómach; **wykaz cen** spis / wëkòz / zestawienié / lista cen(ów) / prizów; wëwieszoné cenë / prizë; **rozpiętość cen** rozpiãtosc cen(ów), *Tr:* rozcyg prizów; **spadek cen** spòdk cen(ów) / prizów *a.* pòtanienié towarów; **stała (ustalona)** ~ stałò (ùstalonò, wiedno równò, sztabilnò) cena (ew. stałi priz); **wahanie cen** skòkanié (ew. niestałosc, niestabilnosc) cen / prizów; ~**ny wahają się** cenë skòczą, cenë jidã rôz w górã, rôz w dół; **zniżka** ~**ny** zniżka / òbniżka / spòdk cenë; ew. òpùszczenié cenë / prizu; **wyżka cen** pòdwiżka / pòdniesienié cen(ów) / prizów, pòdrożenié towarów; **nagły skok cen** nagłi skòk

cen(ów) / przów; **różnica ~ny (w cenie)** różnica cenë (w cenie), nierównosc przu Tr; **za wszelką ~nę** za kòżdą; ew. na wszelaczi spòsob, za kòždë pieniãdze, za wszëtczë skarbë (swiata); **za niewielka ~nę / po niskiej ~nie** za niewiòlgã cenã, za mólë (a. niewiòldzë / drobnë) pieniãdze; ew. tóno (baro / dosc tóno); letczim (niewiòldzim) kòsztã; **być w ~nie** bëc w cenie, bëc cenionë; ew. bëc dosc drodzë, miec swòjã wòrtnotã / wòrtosc

cenic v **1. ~ coś** - uważac, że coś akurat tyle kosztuje: żãdac / chcec miec (ew. chcec dostac) za cos (tëlë a tëlë) [Òn żãdò / chce miec / òni żãdajã / chcą (a. chcelë bë) miec za ten autòł piãcdzesãt tësãcy złotëch.]; ew. wëstawic / pòstawic swòjã cenã (swòj prz); ew. bédowac cos (za takã a takã / kònkretnã cenã); **~ coś zbyt drogo** chcec (chcec miec a. chcec dostac) za cos za wiele dëtków, żëczëc sobie / żãdac / za cos za wiele / za drogò, bédowac (pol. proponowac) cos za drogò; **2. szanowac, czic, dbac o coś**: achtnãc, cenic, szónowac (cos), dbac ò cos [Chto małga (mòlëgò, drobnostczy) nie achtnie, ten wiòlga ni mò. Gò Dobré dzëwczã cenic cnotã i nie szmërgò ji do błota. Sy]; **~ coś (wysoko) doceniać coś**: cos baro cenic / achtnãc (szónowac), baro dbac ò co, trzëmac cos wësok, ùważac cos za dobrë, ceszëc sã czims (a. czemùs); **~ sobie coś** - być zadowolonym z czegòs: cenic cos sobie; ew. lubic cos, bëc z czegòs zadowolonym; **3. ~ kogoś** cenic kògòs, miec kògòs w pòwòżanim / ùwòżanim, pòważac kògòs; ew. achtnãc / szónowac || szanowac / arch wenerowac kògòs; ew. dbac ò kògòs

cenienie n poważanie kogoś, szacunek: achtnienië / lok wenerowanië n; ew. pòwòżanië (kògò) / rzad ùwòżanië / ùznanië (dlò kògò) n, szacënk m (dlò kògò / òkazywóny kòmù). Por. **czëc**

ceniony ad achtniony, ceniony, pòwòżóny / rzad ùwòżóny, lok wenerowóny

cennik m cennik m, lista (a. spis / zestòwk / zestawienië) cen(ów) / przest. przów; Tr: prznik m

cenność f wòrtnota, wòrtosc, kòsztownosc f (czegòs)

cenny ad wòrtny, drodzi, wòrtoscowi; ew. kòsztowny, wiele wòrt, pieniãdzama nië do zapłaceniò; ew. pòżëteczny, przëdatny; **~na pamiãtka** drogò pamiãtka; **~ dary** bògatë / szczëré / szczodré darë

cent m cent m (setny dzël dolara)

centnar zob. **cetnar**

centrala f centrala f; **~ telefoniczna** centrala telefòniczno; **~ szpiegowska** centrala szpiegòwskò (a. wëwiadowczò). Por. **òsrodek**

centralizacja f centralizacjò, kòncentracjò f [ti -cji]; ew. jednoczenië, gromadzenië, skùpianië, grëpòwanië n, zbiëranië do grëpë / do gromadë; **~ władzy (zarządzania)** centralizacjò wladzë / rządów (zarządzaniò); **~ państwa** centralizacjò państwa

centralizacyjny ad centralizacyjny; ew. skùpiający / jednoczający / łączący / gromadzający wkòł jaczëgòs centrum / òstrzòdka, Tr: zgrupczënowi

centralizować v centralizowac; ew. gromadzëc, zbierac do grëpë; ew. pòdpòrzãdkòwëwac jednémù centrum / òstrzòdkòwi zarządzajacémù

centralny ad centralny, wëstrzëdny, gówny; **ogrzewanie ~ne** centralné ògrzëwanië; **~ zarząd** centralny / gówny zarząd. Por. **scentralizowany**

centrować v centrowac, wëstrzòdkòwac, regùlowac do wëstrzòdka

centrowiec m centròwc m [tegò centròwca], nòlëznik wëstrzëdnégò skrzidła partii, a sympatik / przëstojnik partii centrowëch (partii nieradikalnëch / partii ò wëwòżonym / stacznym programie); pl: centròwcowie [tëch centròwców]

centrowy ad centrowi, wëstrzëdny, wëstrzòdkòwi

centrum n centrum n, wëstrzòdk m, wëstrzëdny pònk; ew. òstrzòdk (pol. ósrodek)

centryczny ad centriczny, wëstrzòdkòwi; ew. wëstrzëdny

centryfuga *f* centrëfùga *f*, *lok* krãcëszk *m* [Mlëkò z krãcëszka (*centrëfùdzi*) lecy, a smiotana le tak kropelkùje. *Sy*] {‘krãcëszk’ *in* - *zob.* kołowrotek }

centuria *f bot* gwiondòczk *m*

centym *m* centim *m*

centymetr *m* centiméter *m*

cenzor *m* censor *m*

cenzorski *ad* cenzorsczì; *ew.* nôleżący do cenzora

cenзорstwo *n* cenzorstwò *n*, robòta cenzora / cenzorskò

cenzura *f* cenżura *f*

cenżuralny *ad* cenżuralny, zgòdny z cenżurą

cenżurka *f* cenżurka *f*, swiadcetwò *n*

cenżurować *v* **1.** cenżurowac; **2.** pòddawac kriticë, kriticżno sã na cos przëzerac; **3.** ganic, kriticòwac

cenżus *m* cenżus *m*; *ew.* kwalifikacje, ùprawnienia *n ew.* klasa, kategóriò *f*, stãpién *m*; ~ **majątkowy** cenżus majątkòwi *m*; ~ **naukowy** nõukòwi / ùczbòwi cenżus *a.* stãpién

cep *m* cep *m* (*pl* cepë) [Cepama walëc (tj. cepòwac, draszowac / młócëc cepama). Wiãzac cepë na kògò (tj. szëkòwac zemstã). - *Gò*]; **odgłos bicia** ~pów klip, klap / cepù cep / cyp, cap / klip, klap, klop / cep, cap, cop [Cepù cep, le nie w łep. *Sy*]

cep(ow)isko *n* d(z)ërzòk *m*

cera *f* **1.** skóra na twarzy: miazdra (*lok* || miòzdra) *arch f*; *ew.* skóra, *arch* kròsa *f* {‘kròsa’ (*Lz*) *in* = a) kòlor; b) farba // -wa} [Miec zdrową miazdrã. *Sy* Zdrowi mò zdrową miazdrã. To je pò jegò miazdrze do znaniò, że jemù nieco felò. *Ra* Òn mò zdrową kròsã. *Lz*]; **2.** miejsce załatane niëmi: zasztëpòwanie *n*, mól zasztëpòwóny, miescë zasztëpòwóné, dzura zasztëpòwónò

ceramiczny *ad* ceramicżny

ceramik *m* ceramik *m*, fachman òd produkcji ceramiczi. *Por.* **ceglarz, garncarz**

ceramika *f* ceramika *f*

cerat(k)a *f* cerat(k)a *f*

ceratowy *ad* ceratowi, z ceratë

cerber *m* cerber *m*

ceregiele *pl* przëcywianié (sã) *n*; *ew.* żart ceremonie *pl* [Jò nie lubiã taczégò przëcywianiò, le pòwiëdz mie prosto: chcesz, abò nie chcesz. Co wa z nią tuwò za ceremonie wëstwòrzòta? - *Gò*]; **tylko bez ~li!** le(no) bez przëcywianiò || -niégò!; *ew.* le bez ceremonii; **robić** ~ *zob.* **certolić się**

ceremonia *f* **1.** ceremoniò *f*; *ew.* ùrocżëstosc *f*, òbrzãd; *ew.* ritual *m*; *pl*: ceremonie òbrzãdë, òbrzãdczi, ùrocżëstoscë; *ew.* ritualë {‘òbrzãdczi’ *in* = *pol.* *codzienne czynności związane z hodowlą zwierząt* – *zob.* czynność (~ści gospodarskie)} [pò ti ceremonii / ùroicżëstosczy;pò tim òbrzãdze / rituale; tëch ceremonii || -niów / òbrzãdów / òbrzãdków / ùrocżëstosczy / ritualów; Ksądż prawie kùncził òbrzãdczi w kòscele. Òbrzãdczi pògrzebòwé. – *Sy* Ne wszëtczë „ceremonie” w ùrządach tak długò trwają. *Gò*]; **mistrz ~ni** méster òd ceremonii / òbrzãdów; **2. robić z czym wielkie ~nie** - *zob.* **cackać się, ceregiele, certolić się**

ceremonialność *f* ceremònialnosc *f*

ceremonialnie *adv* ceremònialno || -nie, ùrocżësto || -sce, z przesadnym ùczestnieniem, z wiòlgą paradą, z namaszczënim

ceremonialny *ad* ceremònialny; *ew.* ùrocżësti; ~ **sposób bycia / zachowania (się)** ceremònialny (*ew.* sztiwny, òficjalny, wëszukóny, przesadny, przesadno ùrocżësti) spòsòb bëcégò / zachòwaniò (sã). *Por.* **afektowany, nabożny, nadëtý**

ceremoniał *zob.* **ceremonia**

ceremoniant *m* ceremòniant *m*

ceremoniantka *f* ceremoniantka *f*

ceremoniować się przecëwiał sã, robić / wëstwarzac / wëprawiac (z bële czegò / niepòtrzebne) ceremonie; *ew.* zachòwëwac sã sztiwno [òn sã przecywiò; òn wëstwòrzò / wëpròwiò ceremonie; òn sã zachòwiwò]. *Por.* **certolić się**

ceres *m* ceres *m*, òrt margarinë

cerezyna *f* cerezyna *f*

cerka *f* mòl zasztepòwóny / miescé zasztepòwóné

cerkiew *f* cerkwiò, cerkew || cerczew *f* {*arch sli:* cerczew || cèrkwiò || cèrczi = *kòscół lëterszi (bùdink kòscoła) na Pòmòrzim Zòchòdnym – zob. kościół*}

cerkiewny *ad* cerkewny, cerkwiowi

cerkiewszczyzna *f* cerkewizna *f*

cerografia *f* cerografiò *f* [ti -fii]

cerowaczka *f* sztëpòwnica *f*

cerować *v* sztëpòwac (*lok* || szte-)

cerowanie *n* sztëpòwanié *n*

cerownia *f* sztëpòwniò *f*

cerownik *m* sztëpòwnik *m*

cerówka *f* sztëpówka (*lok* || szte-) *f*

certa *f* *icht* certa; *ew.* brzóna (*pol. sielawa*) *f*

certolenie się przecywianié sã, *lok:* czòglenié sã, mianowanié sã, dzeckòwanié sã, cziczkanie sã, peckanié sã, czaczkòwanié sã; *ew.* robienié ceremonii, peckanié sã (przëmilanié sã). *Por.* **cackanie się, droczenie się, guzdranie się, krygowanie się**

certolić się 1. *robić ceregiele, nieszczerze się wymawiać:* przecëwiał sã, *lok:* czògłëc sã, mianowac sã, dzeckòwac sã, czicz kac sã, peckac sã, czaczkòwac sã (*lok:* || cze(j)czkòwac sã); *ew.* robić z czym (wiòldzé) ceremonie; wichlac sã (= wiercëc sã, chcec i nie chcec zarazã) {‘czògłëc sã’ = *pol.* a) *droczyć się*; b) *certować się*; c) *śmiać się, przekomarzac się, chichotać – por.* ‘czògłã’ = *pol. podlotek*; ‘peckac sã’ – *por.* *peckac* = *pol. mlaskać*} [òn sã przecywiò / czògli / mianëje / dzeckùje / czicz kò / peckò / czaczkùje; Przecëwiał sã (*òn przecywiò sã*) jak mòlé dzeckò. Sy Nie przecëwiòj sã ze mnã, le śmiało jédz. Gò Òn sã tak czicz kòł ze mnã. Jò sã z tobã nie bądã czicz kòł. Le wez, a sã wiele nie czòglë. Wez le wez, a nie mianuj sã. Òn to ròd wzał, òn le sã tak mianowòł. Peckò sã / mianëje sã jak dzeckò. Jak tã pòtrafisiz sã peckac. - Sy Më gò namòwielë, ale òn sã tak wichlòł / wiercył / chwiądòł / namiszlòł, jakbë i chcòł i nie chcòł. Gò]; **2.** *patyczkować się (nie patyczkować się z kim a. czym wiele) – zob. cackać się. Por. droczyć się, guzdrać się, krygować się, zgrywać się*

certować się *zob. certolić się*

certifikat *m* certifikat *m*, swiadectwò, zaswiòdczenié *n*; *ew.* mãtrëka *f*

cesarski *ad* cesarsczi, césarzów || -rzowi, césarza [Rozkòz / edikt césarsczi. Wnenczas wëszo rozpòrządzenié césarza Tiberiusza, że... - Gò]; **cięcie** ~e césarsczé cãcé, *arch a. żart* kajzersznyt *m*

cesarsko *adv* pò césarskù (*Lz*), jak césòrz

cesarstwo *n* césarstwò *n*

cesarz *m* césòrz *m*; *ew.* kajzer (césòrz niemiecczi)

cesarzewicz *m* césarzów syn, syn césarza, princ *m*

cesarzowa *f* césòrka, césarzowò *f*

cesarzówna *f* córka césarza, césarzowa córka

cesja *f* cesjò *f* [ti -sji], òdstąpienié / przekòzanié / przelanié *n* (przelanié prów, ùprawnieniów)

centnar *a. centnar* *m* centnar *m*

cetno *n* cetno *arch*, do pôrë; ~ **czy lichò?** cetno czë lëchò? (*Ra, Ce*) / do pôrë abò nie do pôrë? [Grac „w cetno i lëchò”, tj. wëzgòdëwac, czë przedmiotë w zamkli dłoni są w lëczbie pôrzësti, czë niepôrzësti. *Gò*]

cewa *f* szpòła *f*, bāben *m* (bāben na jaczi nawijò sã lina). *Por.* **cewka**

cewiaczka *f tk* szpòlkòwnica, przewijôczka, mòtownica *f*

cewiarka *f tk* céwiarka, szpòlkòwò maszina

cewić *v* szpòlkòwac, przewijac nitkã / przëdzono (np. z tòlków na szpòlczì w czòłenkach tkacczich); *ew.* sukac / snowac

cewienie *n* szpòlkòwanié, przewijanié, sukanié / snowanié *n*

cewka *f* céwka *f* – **1.** *tk* szpòłka, céwka; ~ **wątkowa** szpòłka / céwka wátkòwò [Białka nawinã(ła) nitczì na céwczì i włożëła do czòłenka. *Sy*]; **2.** krótkò rérka || rórka, *arch* céwka [Z niegò lecy jak z céwczì. *Ce*]; **3.** *med* céwka; *ew.* rérka *f*, przewód, kanalik *m*; ~ **moczowa** / **łzowa** céwka mòczowò (szczënowò) / łzowò; *ew.* przewód mòczowì / łzowì; **3.** *el tech* céwka *f*, ùzwòjениé *n*; *por.* **elektromagnes**; ~ **indukcyjna** céwka jindukcyjnò; ~ **zapłonowa** céwka zapłonowò; **4.** *bot* céwczì *pl*, wëdłużoné kòmórczi w zdrewniałëch scankach roscënë

cewkarz *m tk* szpòlkòwnik, céwkòrz *m*

cewkowy *ad* céwkòwi **1.** szpòlkòwi; **2.** rérkòwi; **3.** **koło** ~**we** szpòła *f*, sukadło, snowadło *n*

cewnik *m* **1.** *tk* snownik, sukòcz *m* **2.** *med* céwnik, rérnik (*Tr*) *m*

cez *m chem* cez *m*

cezar *m* cesar *m*; *ew.* *zob.* **cesarz**

cezariański *zob.* **cesarski**

cezaropapizm *m* cesaropapizm *m*

cezaryzm *m* cesarizm *m*

cezura *f* cezura *f* – **1.** grańca (czasowò) *f*, sztërk (sztót, moment) przëłomòwi; *ew.* *w zn.* *okres:* cząd / czas przëłomòwi {‘cząd’ = *pol.* a) *okres czasu*; b) *odcinek drogi*; c) *pewna ilość, część* = *in. rzad* ‘cządło’ *n*}; **2.** *lit* pauza ritmicznò; **3.** *muz* nieznaczno przërwa midzë frazama dokòzu mùzycznégò

cęgi *pl* klëszcze, cãdzi, *zdr* cążczì *pl*

cęgowy *ad* klëszczowì, cągòwi

cętk *f* plamka (drobnò plamka), kropka *f*, plachc(ë)k *m*; **w** ~**ki** w plamczì / kropczì / plachcëczì. *Por.* **cętkowany**

cętkowany *ad* plamkòwati, kropkòwati, nakropiony, plachc(ë)kòwati, z plamkama / kropkama / plachcëkama

cętkowaty *zob.* **cętkowany**

cha *odgłos śmiechu:* cha [Òna sã rozesmia na całi głos: cha, chca, cha.]

chabanina *f* lëchszé / bëlejaczé miãso; *ew.* rąbanka *f*

chabaż *m* zelëska, chwastë, zarostë *pl*

chaber *m bot* mòdròk, *zdr.* mòdròczk; *lok* mòdrzòk, mòdrzënc, *arch* mòdrokwiat *m*; ~ **łakowy** głowòcz *m* {*kasz.* ‘chaber’ || ‘chabrón’ = *pol.* *kość grzbietowa drobiu obrana z mięsa*}

chabeta *f* kònskò (zmiarté / słabé) *n*, mëra, lebiòda, szurmiãga, raga *f*; *ew.* zdechlòk, *rup m*{‘raga’ *in* = *stòrò, zmiartò krowa*} [Tã ragã starczì mącznym miechã ùderzëc, a òna padnie. *Sy*]

chabrowy *ad* mòdròkòw(at)i, mòdri. *Por.* **blëkitny**

chachmęcić *v* chachmęcëc (*Sy*). *Por.* **oszukiwac**

chadecja *f* chadecjò *f* [ti -cji], chrzescëjańskò demòkracjò (òd skròtu: ChD)

chadeccki *ad* chadecczì. *Por.* **chadecja**

chadek *m* chadek *m*, nòlëznik *a.* sympatik partii chrzescëjańskò-demòkraticzny

chadzać *v* chad(ëw)ac; *ew.* chòdzëc, łazëc [Òn tam chòdô / chòdiwô / chòdzy / łazy czasã.]. *Por.* **chodzić**

chalcedon *m min* chalcedon *m*

chaldejski *ad* chaldejsczi

chała *f* **1.** *zob.* **chałka**; **2.** bëlecejstwò, dżadostwò *n*, bële *co.* *Por.* **badziewie, lichota, tandeta**

chałat *m* chałat, płôszcz / mańtel (żëdowsczi) *m*, bürka *f*

chałka *f* chałka *f*, warkòcz *m*, kùch młodzowi (splotłi w grëbi warkòcz)

chałtur(k)a *f* szòłka / fùcha, dodatkòwò robòta (np. granié mùzyczi, wëstãpòwanié w teatrze) na zòróbk, dodatkòwi zòróbk; *ew.* chałtura, *zdr* chałturka *f*

chałturnictwo *m* robienié czegòs dlô pieniãdzy || -niãdzy / *ew.* na zbëcé / na sarmater / „pòd pùbliczkã”; òdwòłanié robòtë; *ew.* chałturnictwò. *Por.* **chałtura, chałturnienie**

chałturniczny *ad* szòłkòwi, chałturniczi; *ew.* zòróbkòwi, rutinowi (schematiczny, szablonowi), bële jaczi, mało ambitny, *żart* òdwalony [Szòłkòwé / chałturniczé granié.]

chałturnik *m* szòłkòcz (*Gò*), chałturnik *m*

chałturzyć *v* chòdzëc na szòłczy / fùchë, robic *cos* dodatkòwò (np. grac) na zòróbk, òdwalac robòtã (robic na zbëcé); *ew.* chałturzëc

chałturnienie *n* chòdzenié na szòłczy / fùchë, dodatkòwé zajãcé, dodatkòwò robòta, òdwòłanié robòtë, chałturnienié *n*

chałturzysta *zob.* **chałturnik**

chałupa *f* chałpa (|| *lok* chałëpa || -łupa), *zdr* chałpka, chałëpka, *zgr* chałpische *n*; *ew.* chëcz || *lok* chëcza, kòta, *zdr* kòtka (= *pol.* *chat(k)a*) *f*, bùdin(òsz)k *m*, *zgard* bùda, *lok* chabùza *f*; **mieć własną ~pę** miec swòjã chałpã / chëcz / swój bùdin(òsz)k [Wëstawimë chałpã na górã (*a.* na kòmin) / pòwiësymë chałpã na gòcz i pùdzemë (*tj.* *nie òstawimë nikògò doma*). *Sy*]

chałupin(k)a *zob.* **chałupa**

chałupnica *f* (*lokatorka u rolnika*) chałëpnica || -niczka, kòtnica (*zdr* kòtniczka), bùdnica, kòmórnica || kòmórnica (*zdr* kòmórniczka), mieszkańcka, *arch* pòdrëznica *f* {‘mieszkańcka’ *in* = *pol.* *lokatorka*} [Jò jem biédnò chałëpnica. *Lz* Mia niegdës wiòldzé gòspòdarstwò, a terò je pòdrëznicã na stòré lata. *Ra*]. *Por.* **chałupnik**

chałupnictwo *n* **1.** (*bycie chałupnikien*) *arch* bëcé chałëpniã / kòtniã / bùdniã / kòmórniciã / mieszkańcã; chałëpniã, bùdniã, kòmórniciã || kòmórniciã (*zdr* kòmórniczka), mieszkańcã, *arch* pòdrëznica *f* {‘mieszkańcã’ *in* = *pol.* *lokatorka*} [Jò jem biédnò chałëpnica. *Lz* Mia niegdës wiòldzé gòspòdarstwò, a terò je pòdrëznicã na stòré lata. *Ra*]. *Por.* **chałupnik**

chałupniczy *ad* **1.** *dotyczący chałupnika:* chałëpni(c)zi, kòmórnici(c)zi || kòmórnici, bùdni(c)zi, kòtni(c)zi, mieszkań(c)zi [Niedolò chałëpniczò. Gòspòdarstwò chałëpniczé. Na chałëpniczim chlebie. *Ra* Kòtniczé žëcé. Kòtniczé krowë. Gòdka kòmórniczò. *Lz*]; **2.** **~cza praca** chałëpniã *n* – *zob.* **chałupnictwo**

chałupnik *m* chłop bezrolny, parobek mieszkający u gbura wraz z rodziną: chałëpnik, kòtnik, bùdnik, kòmórnik || kòmórnik, mieszkańc, *arch* pòdrëznik *m*; *pl:* chałëpnicë, kòtnicë, bùdnicë *itp.* *ew.* chałëpniã, kòtniã, pl [Co rok òn mò nowé kòtniã. *Lz*] {‘kòmórnik’ *in* = *pol.* *karaluch*; ‘mieszkańc’ *in* = *lokator*} [Chałëpnicë ni mają żòdny rolë. Czej gbür mò kòmórnika, tej òn mùszì ù niegò robic w żniwach. *Lz* Kòmórnik chòdzył na robòtã do dwòru abò do gbùra i za to òn dostòwòł mieszkanié. *Sy* Czej kòmórnik gbürceje (*stòwò sã gürã, bògacy*

sã), tej mù sã dobrze žëje. *Ra*]; **mieszkać w charakterze ~ka** bëc chałëpnikã / kôtnikã itd.; sedzëc / mieszkać pòdrëgã / na pòdrëgù; bëc / žëc na chałëpniczim chlebie {‘na pòdrëgù’ – òd: ‘pòdrug’ *arch* = *pol. komorne, opłata za mieszkanie; zob. czynsz*} [Òni sedzã ù naju na pòdrëgù. Òn ù nich le pòdrëgã mieszkô. - *Ra*]; *por. czynsz*

chałwa *f* chałwa *f* [ti chałwë, w ti chałwie; Chałwã wërôbiają z òrzechów. - *Gò*]

cham *m* cham, nipòcnik, nipòcoch, niegòdzëjòsz, niegòdzywc *m*, sëri człowiek, sprostòk; *ew. búc(òk), baran, łap (niezdara), zawalëdroga. Por. arogant, brutal*

chamski *ad* chamszi, nipòcy, niegòdzëwi, sëri, sprostny. *Por. arogancki, brutalny, pyskaty*

chamstwo *n* chamstwò, nipòctwò *n*, nipòcota, niegòdzëwòsc *f. Por. arogancja, brutalność, pyskatość*

chamowac *zob. hamowac*

chan *m* chan *m*, ksazã (panownik) Móngòłów / Tatarów

chanat *m* chanat *m*

chandra *f* nieübëtk (niepòkój / *arch* niemir), lãk / strach, smùtk *m*, zniechãcenié, przëgnãbienié, zwãtpienié *n*, lëchi dzëń; *ew. chandra, depresjò f* [ti chandrë / depresji; Žëjã w jednym nieübëtkù. Móm dzys taczi nieübëtk. - *Sy* Jaczis nieübëtk / lãk / smùtk mie ògarinò. Móm dzys lëchi dzëń. - *Gò*]. *Por. apatia, beznadziejność*

chaos *m* chaos; *ew. niepòrzãdk m, pëzglëna f. Zob. bałagan*

chaotycznie *zob. bezładnie*

chaotyczny *zob. bezładny*

chap! *int* cap!, czaps!, hap(s)!, łap!, łaps!, chlãps!, chap! [Pies gò czaps / łap / za piãtã. Òn le zrobił czaps i òn gò miòł. - *Sy*];

chapnąć *v* **1.** *złapać pyskiem, zëbami, dziobem:* capnąć, czapsnąć, hap(s)nąć, (ch)łap(s)nąć, chapnąć; **2.** *złapać szybko rękã, porwać:* grabnąć; *ew. ukraść:* grabnąć

chaps *zob. chap*

charakter *m* charakter *m* – **1.** *céchë / znanczi przedmiotu a. zjawiszcza, òdróżniającé je òd jinszych, pòdobnëch przedmiotów i zjawiszczów* [Òficjalny / ùrzãdowi charakter wëpòwiescë / diskùsji. Miastowi (*a. wieszi*) charakter òkòlëgò. Jimpreza ò charakterze dochòdowim. - *Gò*]; ~ **pisma (wyglãd, ksztãł liter)** charakter pisma (wëzdrzòtk, sztòłt lëtrów) [To je jegò charakter pisma (to je jegò pismò). *Gò*]; **przebywãc (gdziës) w ~rze gościa** bëc (dzes) gòscã, przebëwac (dzes) jakò (*a. jakno*) gòsc; *ew. przebëwac (dzes) w charakterze gòsca; pracowãc w ~rze nauczyciela / opiekuna* pròcowac / robic jakò (*a. jakno*) szkòlny / òpiekùn, bëc szkòlnym, bëc za szkòlnëgò / òpiekùna; *ew. robic / pròcowac / bëc zatrudniony w charakterze szkòlnëgò / òpiekùna; 2. wrodzone cechy ~ru* wrodzony charakter, ùspòsobienié *n*, spòsòb bëcò; *ew. przyroda, nòtëra f* [Charakter człowieka / kònia / psa. Taczé òn ju mò ùspòsobienié. To je jegò / ji / jich nòtëra / spòsòb bëcò || -cëgò. - *Gò* Gòrszò nònãta jak przyroda *Sy* (tj. gòrszé sã nabëté znanczi charakteru òd tëch wrodzonëch).]; **mocny ~ (silna osobowość)** mòcny / cw(i)ardi charakter, charakternosc, mòcnò nòtëra, *przen:* mòcny krzebt / krzël [Të mùszisz miec wiòlgã charakternosc, jezlë z tã babã mòzesz wëtrzëmac. *Ra*]; **człowiek z mocnym ~em** charakterny, rzetelny (*a. pewny / stanowczy / cw(i)ardi, mòcnëgò gnòta / nieùdzibli*) człowiek, człowiek z (mòcnym) charakterã, cwardzëla; *por. charakterny; bez ~u* bez charakteru, nierzetelny, niestanowczy, słabi, słabi wòlë, dówajãcy sobã czerowac; **człowiek bez ~ru** człowiek bez charakteru; *dupersztëjn, pòpichańc, zatanuszka Sy m, pòmiotło n, metłò zòcërka Sy, arch niczëzna m / f* {‘pòmiotło’ = *a*) *dosł. wiehc a. kòdra na*

cziju ùziwóné do wëmiôtaniô pieca chlebòwégò; b) czł., jaczim pòmiôtają } [To je niczëzna òd strëcha, ten sã klóniô na wszëtczé stronë. Sy]; **brak (silnego) ~u** brak (mòcnégò) charakteru, ùléganié kòmùs, *arch* niczëzna *f* [W ti babie sama niczëzna sedzy. Sy]; **rys ~u** znanka / cëch charakteru

charakterek *m*, charakterk *m*, przikré ùpòsobienié; *ew. w zn. pol. kaprysy*: nëczy, nòwartë *pl* [Òn mô ten swój charakterk (òn biwò przikri / zgrëzlëwi / pëskati *itp.*). Gò]

charakterny *ad* charakterny *rzad*; *ew. stanowczi, òdwòzny, nieùstãplëwi* [To je knòp bëlny, charakterny. Òn mô charakterną babã. - *Ra*]

charakterolog *m* charakterolog *m*

charakterologia *f* charakterologiô *f*

charakterystycznie *adv* charakteristiczno || -cznie, w spòsòb charakteristiczny; *ew. òsoblëwie, apartno, swòjisto* || -sce, na swój (przirodzony) spòsòb, w swòjisti spòsòb, na swój òrt { ‘òsoblëwie’ = a) *dzywno*; b) = *pol. szczególnie*; ‘apartno’ = a) *dzywno*; b) *nietipòwò, òsoblëwie, swòjisto*; c) *òsobno, òddzëlne*; ‘swòjisto || -sce’ *pol. swoiście* }

charakterystyczność *f* charakteristicznosc; *ew. apartnosc, òsoblëwòsc* || - wòta *f*, przirodzony charakter. *Por. charakter 2*

charakterystyczny *ad* charakteristiczny, wërózniający (strzód jinszych); *ew. apartny, dzywny, òryginalny, swòjisti, òsoblëwi, niespòtikóny dze jindze; ew. przirodzony* [Epòpeja „Ò panu Czòrlińszim” je dzëlã groteską, z charakteristicznyma dlò tegò òrtu elementama przesadë. Gò]

charakterystyka *f* charakteristika *f*; *ew. òpis charakteristicznëch cëchów / znank(ów) òsobë a. przedmiotu*

charakteryzacja *f* charakterizacjô *f* [ti -cji]; *ew. ùcharakterizowanié (sã), przestrojenié / przezebleczenié (sã) n*

charakteryzować (się) 1. charakterizowac (sã); *ew. wërózni(w)ac (sã), apartnic (sã), pòsadcac apartné / swòjisté znanczi / cëchë; 2. ~ się teatr* charakterizowac sã, robic charakterizacjã, przestrojiwac sã / przezeblakac sã (za kògò), przejinaczëwac sã

charci *ad* charcy, chartów; *ew. chartowi*

charcica *f* chartka, charcëca *f*, chart – sëka; *ew. sëka òd charta*

charcik *m* chartk *m*, charcãtkò *n*, chart - szczeniã

charczeć *v* charczec; *ew. rzëżëc (pol. rzezić), rzëpiec* (= òstro kaszlac, *por. rzãpic* = sãpac), chrëchlac / chrachac / chrochtac (*pol. chrychać, charkać*). *Por. warczeć*

charczenie *n* charczenié; *ew. rzëżënié, chrëchlanié n*

charkać *v* chrëchlac, chrechac, chrëchòlëc, chrachac, chrochtac, chrochlac. *Por. chrzãkãc, pluc*

charkanie *n* chrëchlanié, chrechanié, chrëchòlenié, chrachanié, chrochtanié || -lanié *n. Por. pluc*

charknąć *v* chrëchnãc, chrochtãc, òdchrëchlac, zachrëchlac, gòsno chrzãknãc

charkot *m* charkòt, chrapòt. *Por. charczenie, charkanie, rzëżënie, warkot*

charkotliwy *ad* charczący, chrëchlëwi, rzëżący, chraplëwi

charłacki *zob. cherlawi*

charłactwo *zob. cherlactwo, cherlawość*

charłak *zob. cherlak*

chart *m* (*pies rasy chart*) chart *m* { ‘chart’ *in.* = a) *chùdò gãs*; b) *chùdi slédz*; c) *bot: łopieniôcz m, kòbierzé n, pol. łopian pajęczynowaty* } [Głodny jak chart. Gdze sã psë, tam sã chartë, gdze sã lëdze, tam sã żartë. To sã chartë òd gãsy. – Sy]

charytatywność *m* charitatiwnosc, dobroczynnosc; *ew.* dobrodziejstwò, dobrocziństwò *n*

charytatywny *ad* charitatiwny, dobroczynny; *ew.* miłoserny, współczujący

charyzma *f* charizma *f*, charizmat *m*

charyzmatyczny *ad* charizmatyczny

chasyd *m* chasyd *m*; ~**dzi** *pl* chasydzë, chasydowie *pl* – sekta żędowskò

chasydyzm *m relig* chasydyzm *m*

chasydzki *ad* chasydzczy, chasydów

chaszcze *pl* zarostë, gãsté krze / krzôczy. *Por.* gęstwina

chata *f* chałpa (|| *lok* chałëpa || -łupa), chëcz || *lok* chëcza, kôta (|| *rząd* chôta); *ew.* bùda, *zdr* chałëpka, chëczuszka, kôtkà, bùdka, malinkò bùda *f* [Robòtnicë òsowsczi cedzelnì mieszkëlë w dwóch kôtach, dludzi i krótczi kôce. Gò W nëch kôtach kòl mòrza mieszkajà Kaszëbi, w tam nëch domach Niemcë. Ra To je takò niżawa òd chôtë, tam kòminiòrz bez dròbczi włòzi rãkã w kòmin. Sy]; **czym ~ bogata, tym i rada** co le doma mómë, to wama dómë / pòstawimë / tim sã pòdzielimë; *ew.* rozgòscã sã i czujta sã jak ù se doma – Gò; tim sã lubno ùgòscë, co sã w chëczë nalëze *Tr*, ~ **z gliny (lepianka)** glënowka *f* [Piérwi w Òsowi le to pòrà glënowków stojãło. Gò]; ~ **kurna kùrzónka** *arch f* [Przòdë ani kòminów ani kòminiarzi nie bëło, le bëłë kùrzónczy. Sy]. *Por.* chałupa

chatka *zob.* chata

chcą nie chcą *zob.* chcieć

chcący *ad* chcący; **dla ~cegò nie ma nic trudnegò** dlò chcącégò ni ma nic trudnégò;

Tr: nié za cãzkò je dlò tegò, co chce

chcenie *n* chcenie *n*

chcieć *v* chcec, miec chãc; *ew. zdr do dzieci:* chcòłkac [Chceta wa / chca / chcała wa bë òbezdrzec ten film? Òni niech tam gòdajà co chca, a më chcemë le òstac przë ti wierze, w jaczi jesmë ùrodzony i wëchòwóny. Jò bë nie chcòł / jò bë nie chca(ła) takã smiercã ùmrzëc. Na „Ruszi” (w Rusëji) człowiek mùszi, a ù nas jak chto chce. Më chcemë (zamiérmëmë) latos sã wëbrac do Rzimù. Më bądzemë chcelë (*pol.* zamierzamy) na zymkù zacząc bùdowac || „sã bùdowac”. Chcemë le so zażëc (*pol.* zażyjmy sobie). Jak wa tak stanowczo nie chceta, (gòdòta że „nié”) / želë të nie chcesz / tej jò ju nie mdã nalinòł. – Gò]; **nie chcieć** nie chcec; **nie chcę** nie chcã, niechc [Chcesz të? - Jo, jò chcã. Nié, jò nie chcã / jò niechc. Gò]; **chcą nie chcą** rôd, nie rôd; chcą nie chcą; chcòł czë nié; chcesz abò (*a. czë*) nie chcesz; **chciałbym to widzieć** jò bë chcòł to widzëc / *ew.* jò bë to rôd widzòł; **chciałaby dusza do rajù...** rôd bë dëszëczka (chca jic) do nieba, czëj (*a. le*) ni mô tegò, co ji pòtrzeba (*Ra*)

chciwić się *zob.* łakomić się

chciwie *adv* chcëwie *ew.* łapczëwie, pòżãdlëwie; **(naj)chciwiej** (nò)chcëwi, (nò)barzi chcëwie. *Por.* łakomie, skãpo

chciwiec *m* chcywc, chcëwùlc, *lok* charatnik, charłãpnik, dosebnik, zagarińc, parzëflaka, *arch* dãbòra *m*; *kobieta chciwa:* chcywcka, chcëwùska; *ew. lok:* charłãpnica, dosebnica *f* [Chcywc / dosebnik nigdë ni mô dosc. Lepszò dosebnica, jak òdsebnica. Ù dãbòrë wiedno pùsté kòmòrë. Ju le mie pòzicz, a nie bãdz taczim parzëflakã. Zagarińc mô wiedno za mało, òn wszëtškò dlò se zagarinò. - Sy Taczëmù chcywcowi niga (*nigdë*) nie mdze za wiele. Judòsz je patrónã żëdów ë chcywców. - Ra]. *Por.* skãpiec

chciwość *f* chcëwòta || -wòsc, dosebnosc; *ew.* nienazartosc, *lok* lëchwa, chòłpnota *neol (Tr) f*, chcëwstwò *n*; *ew.* charłãpstwò (chcëwòsc i złodzëjstwò / charłãstwò) {‘lëchwa’ – *zob.* lichwa} [Jegò takò lëchwa ògarnãła, òn jesz nikòmù nic nie dól.

Sy]; ~ **pieniędzy** chcëwòta na pieniãdze || -niãdze / dëtka. *Por.* **skapstwo, łakomstwo, pożądlivość, żądza**

chciwy *ad* chcëwi, *rzad.*: dosebny, charatny, chartowati, charłãpny; *ew.* nienazarti {‘dosebny’ *in* = samòlubny; ‘charłãpny’ - *por.* ‘charłãzny’ = chcëwi i kradnãcy, skłõny do kradzeżë / złodziejstwa} [Chcëwémù wszëtò felò. *Ce* Chcëwi jak kùna. Chcëwémù wiedno cëzy majątk na mësłë. Chcëwi jak bògòcz. - *Ra*]; (**naj**)**chciwszy** (nò)chcëwsi; **stawać się coraz ~wszym** stawac sã / robic sã coròz chcëwsi(m); chcëwiec, jastrzëbiec [òn sã stówò / robi, òn chcëwieje / jastrzëbieje; Niechtërny lëdze coròzkã barzi jastrzëbieją (*stówajã sã coròz chcëwsi*). *Sy*]; ~**wa kobieta** *zob.* **chciwiec**. *Por.* **skapy, łakomy, pożądlivy**

chełm *zob.* **hełm**

chełpić się przechwalac sã, chwalëc sã [òn sã przechwòlò / chwòli], chlubic sã / búsznic sã (czim), *lok arch* dwòrznic sã; *ew.* miec érà / zaszcit (w czim / z czegò), bëc búsznym (z czegò) {*kasz.* ‘chełpic sã’ || ‘chòłpic sã’ *na co* = *chcëwic sã / łakòmic sã na co*} [Të sã tim jesz chwòlisz? Pò pròwdze, ni môsz sã czim chwalëc. Czim wa sã chlubita? - *Gò* Dwòrznia sã jakbë swinia bëła jich cotkã, a wieprz jich wùją. *Sy*]

chełpienie się *n* przechwòl(iw)anié sã, chwòlenie sã, *arch* dwòrznienié sã *n*

chełpliwiec *m* samòchwòlca (*Lz*), przechwòlańc, òchwòlańc, òchwalëwc, òchwòlińc, przechwòlk(a), przechwòlca, przechwòlajk, chwalisz, chwalëcz, chwalòrz || chwòlòrz, chwalëbùksa, chwalëcél, chwalëgãba, chwalërzëc, chwalëbiéda, búsòn, *lok* dwòrznik *m* {‘chwalëcél’ *in* = *ten, co kògòs / cos chwòli*; ‘dwòrznik’ *in* = wëszczerzajk}; *kobieta* lubiãca się *przechwalać*: chwòlòrka, samòchwòłka, *arch* samòchwòlczëna *f* [Móm tegò tegò przechwòlańca / chwalëbùksë pò same ùszë. Chwalëbiéda na masle jachòł a plinçe żarł. Chwòlił sã chwalëcél, jaż smierdzało. Czej narzëcznica nic ni mô, tej chwòlòrka napewno ju nié. - *Sy*]. *Por.* **zarozumialec**

chełplivość *f* przechwała, chwalba || *lok* chwòłba *f*; *ew.* samòchwòlenie, samòchwalstwò || samòchwòlstwò *n*, *Tr*: samòchwòlëzna *f* [Ni mògã zniesc tãzi chwòłbë / chwalbë. *Sy*]. *Por.* **chełpienie się**

chełplivy *ad* tãzi, co sã lubi chwalëc / przechwalac, chwaliszowati; *ew.* chwòlãcy sã, samòchwòlny (*Tr*), przemãdrzałi

chemia *f* chemiò [ti -mii] *f*; ~ **analityczna** chemiò analiticznò; ~ **fizyczna** chemiò fizycznò; ~ **nieorganiczna / organiczna** chemiò nieòrganicznò / òrganicznò; ~ **ogólna** chemiò òglowò; ~ **stosowana** chemiò stosowónò; ~ **teoretyczna** chemiò teoreticznò; **inne rodzaje ~mii** chemiò zemi / farmaceutycznò / jãdrowò / klinicznò / przemësłowò / rolnò / spòziwczò / technicznò

chemiczka *f* chemiczka *f*, kòbiéta chemik

chemicznie *adv* chemicznie || -czno [Òni to chemicznie rozbiérelë. *Ra*]; ~ **czynny** (**aktywny, reagujãcy**) chemicznie czynny (aktywny, reagujãcy); ~ **czysty** chemicznie czësti

chemicznofizyczny *ad* chemicznofizyczny

chemiczny *ad* chemiczny; **pierwiastek** ~ (**pierwiastki ~ne**) pierwiòstk chemiczny (pierwiòstczci chemicznë); **związek** ~ (**związki chemiczne**) związk chemiczny (związczci chemicznë); **czynnik / odczynnik** ~ czinnik / òdczinnik chemiczny; **odczyn** ~ (**kwaśny, zasadowy**) òdczin chemiczny (kwasny, zasadowi); **substancja / czãsteczka** ~ substancjò / czãsteczka chemicznò; **skład / składnik / element** ~ skłòd / skłãdnik / element chemiczny; **symbol (-le) ~ny (~ne)** symbòl (-le) chemiczny (-në); **wzór (wzory ~ne)** ~ wzòr chemiczny (wzorë chemicznë); **analiza / synteza / przemiana / reakcja ~na** analiza / synteza / przemiana / reakcjò chemicznò [ti -cji]; **proces / rozkład / rozpad** ~ proces / rozklòd / rozpòd chemiczny; **zjawisko ~ne**

zjawiszcze || -skò chemicznè; **równanie ~ne** równanié chemicznè; **laboratorium ~ne** labòratorium chemicznè; **pracownia chemiczna** pròcowniò chemicznò; **środek ~ (np. plyn, proszek)** strzódk chemiczny (np. plyn / cecz, proszk); **broń ~na** bróń chemicznò; **kombinat ~** kòmbinat chemiczny; **przemysł ~** przemèśł chemiczny; **pralnia ~a** pralniò chemicznò; **czyszczenie ~ne** czèszczenié chemicznè

chemik *m* chemik *m*

chemikalia *pl* chemikalia *pl*

chemizacja *f* chemizacjò *f* [ti -cji]

chemizator *m* chemizatór *m* [tegò -zatora]

chemizować *v* chemizowac

chemogeniczny *ad* chemògeniczny

chemolak *m* chemòlak *m*

chemoodporny *ad* chemicznie òdpiérny / òdpòrny; wètrzèmałi / niewrazlèwi na wpłiw / dzejanié chemikaliów

chemostyrylizacja *f* chemòstirilizacjò *f* [ti -cji]

chemosynteza *f* chemòsynteza *f* [ti -zè]

chemoterapeutyk *m* chemòterapeutik *m*

chemioterapia *f* chemioterapiò *f* [ti -pii], léczenié chemià, léczenié z ùżècym strzódków chemicznèch

chemotropiczny *ad* chemòtropiczny

chemotropizm *m* chemòtropizm *m*

cherlacki (charłacki) *ad* chòrowiti, chèrlawi, chèrlaczi, słabòwiti, kriplowati, schòrzałi, skrãczniałi, wèceńczałi / wèniszczony chòrobama; *ew.* niedorozwiniãti || -winiony, niewèrosłi, zaðstałi; *ew. w zn. wychudłi*: spùdlałi, zestraszniałi, wèchùdli, zmiarti stòny { 'zmiarti stòny' = stòł sã zmiarti [Jaczi òn je terò zmiarti stòny. Gò]} [To ju całé taczé chèrlaczcé pòtomstwò. Chèrlaczcé zdrowié. - Ra]

cherlactwo (charłactwo) *n* chòrowitosc, chèrlawòsc, słabòwitosc, kriplowatosc, skrãczniałosc *f*, chèrlactwò (*Ra*) *n*; *ew.* wèceńczenié / wèniszczenié (chòrobama), kaléctwò *n*; **osoby dotknięte ~em** chèrlòcè, kriplowie *pl*; **zwierzęta dotknięte ~em** chèrlòczi, zapèzglańce, wòwòlce, zaðstańce *pl*

cherlać *v* chòrzec, chòrowac, chèrlac || chèrac, chèrlaczèc *lok*: karkwiec (*lok* || karpiec || tarpiec), chwirac || chwiérac, krèchòtac, kwìn(ow)ac; *ew.* marniec, krãczniec (starzèc sã, marniec fizycznie) [Òn ju lata chòrzeje / chèrlò / chèrlaczi / karkwi / chwirò. Òn coròz barzi krãcznieje. - Gò To ju są dwa lata, jak jò krèchòcã. Òn kwìnò, òn ju do grobù zazérò. - Sy]

cherlak *m* **1.** chèrlòk, chèrlèna, chòrzòłk(a), zdechlòk, wòwòlc [wym: łełelc], krèpel || kripel, *lok*: kòrkwiòrz, karpiòrz; *ew.* kalécznik, mgleja, miägwa || mägza *m*; *w zn. człowiek niezgrabny, ociężały, wielki*: niepléka *m* (*Ra*) [Ûrodzył sã kòrkwiòrzã. Ten kòrkwiòrz nie je do robòtè. - Sy]; **2.** kobieta cherlawa: chèrlòczka, kòrkwiòrka; *ew.* mgleja, chòrzòłka *f*; **3.** zwierzak *a. ptak zabiedzony, który słabo rośnie*: chèrlòk, zapèzglańc, wòwòlc [wym: łełelc], zaðstańc || -stélc *m*, chèrlèna *f* [Na co wa chòwieta taczégò wòwòlca. Dzeż bë òni taczégò wòwòlca wzälè do wòjska. W tim karnie gãsãt są dwa zaðstańce, chtèrne nic nie rosçã.- Sy]

cherlawość *zob. cherlactwo*

cherlawy *ad* chòrowiti, chèrlawi; *ew.* schòrzałi, skrãczniałi, kriplowati, kaléczny, mglejowati, słabòwiti, krèchi, karpiawi *lok*, na pòł zdechlì

cherub(in) *m* cherubin *m*

cherubinek *m* cherubink, aniółk *m. Por. lalùs, maminsynek*

chęć *f* chãc, *zdr* chãtka, òchòta, *rzad lok*: chãcotka *f*, tròp, lèszt *niem. m*; *ew zn. zapał, pilność*: skòrnota *f*; **mieć / dostać ~ na coś** miec / dostac chãc / chãtkã / òchòtã itp.

na cos [Môsz të chãc jic na szpacérk? Môsz të chãc na cos miódnégò / słódczégò? Gò]; **bierze / wzięła mnie ~ na...** bierze / wzięła || wzię mie chãc / chãtka / òchòta na... [Takò òchòta mie wzię(ła) na sledze. Sy]; **mam ~ na...** móm chãc / chãtkã / òchòtã na... [Móm taczi tròp na sledza. Móm dzys nieprzemòglã chãtkã na plńce. - Sy]; **nie mam ~ci na** ni móm chãc / chãtci / òchòtè na... [Ni móm na to (wióldzi) chãc / òchòtè. Ni móm chãc tam jic. Gò Chto ni mô chãc, wié jak sã wèkrãcèc. Ni miec chãtci. Ni móm tròpù tam jic. Ni móm nižòdny òchòtè. Žòdny òchòtè do robòtè, leno sã ženic i ženic. - Sy]; **mnie bierze ~ na...** mie bierze chãc / chãtka / òchòta; **obudzić w kimś / w sobie ~ do czegoś** òbudzèc w sobie / w czims (a. kògùms) chãc / òchòtã / ew. skòrnotã do czegòs [Tè zgniélcu, jak jò cè batugã przèrznã, tej sã w tobie òbudzy skòrnota. Sy]; **z miłą ~ciã** baro chãtno / rôd, z miłą chãcã; **dobrze ~ci** dobré chãcè; ew. dobrò wólò; **dobrymi ~ciami jest piekło wybrukowane** dobrima chãcama je dno piekła wèłożoné / je piekło wèflastrowóné; ~ **podobania się** chãc widzeniò sã, chãc, zebè sã kòmùs widzec. *Por.* **apetyt, chrapka, kaprys(y), łakomstwo, pokusa, pożądlivość, pragnienie, wola, żądza**

chędogi *zob.* czysty, porządny

chędogo *zob.* czysto

chędogość *zob.* czystość

chędożyć *zob.* czyścić, porządkować

chętka *zob.* chęć

chętnie *adv* chãtno || -nie, òchòtno || -nie, rôd, *zdr rzad:* rôdka; *ew.* z chãcã; *ew.* ùskòczno {‘ùskòczno’ = *pol.* w podskokach} [Chãtno cos zrobic. Òchòtno (chãtno / rôd / z chãcã) sã na wszètkò zgòdzył. Òchòtno stawila sã do robòtè. - Sy Jò bë wama rôd pòmógł, ale... Gò]; **bardzo** ~ baro chãtno, baro rôd, z wiólglã chãcã; **(naj)chętniej** (nò)chãtni, (nò)mili, (nò)òchòtni, (nò)redzy, (nò)barzi rôd {‘mili’ *in* = *pol.* *raczej*; ‘nòmili’ *in* = *pol.* *najmilej, najprzyjemniej*} [Òne sã na tim òstrówkù nòmili gniezdzą. Te swinie to nòmili zérają. - Ra]; ~ / **(naj)chętniej** **był dziś pozostał w domu** jò bë (a. bë jem) dzys(ò) rôd / chãtno / (nò)chãtni / (nò)mili òstòł doma; **świnia** ~ / **najchętniej w błocie się wyleguje** swinia rôd / chãtno / (nò)chãtni / nòmili w kale légò (*Ce, Ra*)

chętny *ad* **1.** chãtny, òchòtny; *ew.* ùskòczny (= ùczinny, ùsłużny, ùzèczny), skòri, skòrèchny [Chãtny do pòmòcè. Biéj do Tónè, to je baro òchòtny człowiek, ten ce napewno nie òdmówi. To nie je człowiek za skòri do robòtè. To je baro skòrèchné dzeckò do nòuczi. - Sy]; **(naj)~niejszy** (nò)chãtniéjszi, (nò)òchòtniéjszi, nòbarzi chãtny / òchòtny; **2.** chãtny *m* (człowiek chãtny, amatór czegòs, kandidat do czegò) [Chãtnèch, zebè te dètci wzac bë bëło dosc, le do robòtè ni ma chãtnèch. Gò]; **3.** chãtny, zèczny / zèczlèwi, łaskawi, przèchilny; zèczno / przèchilno nastawiony [Òna nie mdze za łaskawò, zebè pòzèczèc. Gò]

chichot *m* **1.** chichòt, chichrot *m* chichòtanié, czichòtanié, czichrotanié *n* (smièch: chi, chi, chi); *ew.* chachòt *m*, chichòtci *pl* (smièch: cha, cha, cha) [Z chichòtã òni przèszlè. Móm dosc wajégò chichrotu. - Sy]; **2.** *czł. skłonny do śmiechu:* chichròcz, czichrot, smièszk *m* - *zob.* **chichotka**

chichotać (się) chichòtac / chichrac / chichlac / chichrotac / czichòtac / czichrotac (sã) – smiòc sã: chi, chi, chi; *ew.* chachòtac (sã) - smiòc sã: cha, chc, cha; *ew.* chochòtac (sã) - smiòc sã: cho, cho, cho [Za krzama chichòtalè dzèwczci. *Lz, Jk* Wiedno chichlają (chichòcã / chichrocã / czichrocã) jak mólè dzecè. Chichrotòł jak kòbèła. - Sy]

chichotanie *zob.* chichot

chichotka *f* *dziewczyna / kobieta skłonna do śmiechu:* chichòtka, chichròczka, czichòtka, czichrotka, smièszka *f* [Ta chichòtka le wiedno chichòce. Sy]

chimera *f* **1.** *dost.* chimera *f*, pòtwór, jinszt *m*; **2.** *przen.* fantazjò *f*, rojenie *n*; *ew.* ùprzikrzoné / naprzikrzoné wespółnienie; parłãznô / nôtrãtnô mész / deja / ùdba; nieprzemòglô pòkùsa; *ew.* mòra *f* (*pol.* zmora); cos, co nie dôwô pòkù {ùdba' - *zob.* idea}; *por.* **mrzonka**; **3.** *przen.* òmana *f*, ùwidé *pl*; *ew.* stròszk *m*, ùkòzka, zjawa *f*; **4.** ~*ry* *zob.* **kaprysy, narowy**

chimeryczny *ad* **1.** *nierealny:* nierealny, fantasticzny, ùrojony, ùbrzãtwiony, chimerny;

2. *zob.* **dziwaczny, dziwny, kapryśny, narowisty, postrzelony 2, uparty**

chimeryk *zob.* **kapryśnik, kapryśnica, dziwak, dziwaczka, marzyciel(ka)**

chinina *f* *chem* chinina *f*

Chinka *f* Chińcziczka, Chinka *f*

Chiny *pl geo* Chiné *pl*

Chińczyk *m* Chińczik, *rzad* China *m*

chiński *ad* chiński

chińszczyzna *f* chińszczęzna; *ew.* chinizna *f*; **to dla mnie** ~ to je dlô mie chińszczęzna (rzecz nieznoñô / niezrozemiałô), nie znajã tegò / nie znajã sã na tim, ni móm ò tim pòjãcégò

chiromancja *f* chiromancjò *f* [ti -cji], wrózenie z rãczy

chiromanta *m* chiromanta, wróza, wrózbita *m*

chiromantka *f* chiromantka, wrózka *f*

chirurg *m* chirurg *m* [tegò chirurga]

chirurgia *f* chirurgiò [ti -gii] *f*

chirurgiczny *ad* chirurgiczny

chlać *v* chlóc, źłãpac, chlapac [òn chleje / źłãpie / chlapie]

chlapa (*plucha, słota, ew. śnieg z deszczem*) *f* chlapa, szlapa *f*, szlap *m*, szlapòta, szlapùga || -cha, szlaprucha, deszczaw(ica), szlapanina, mżeczka (= mżówka - *zob.* **mżawka**), plucha, szlaga || szlòga, plészczota, plészczówka, plëzgroda, plëzgòta, plëgawica *arch*, plëzgawica || plëskawica || pluskawica || pluskòtnica (= deszcz ze sniegã), plëzgrowina, *lok* plëzgacëjò, rozbùlga, padawica, brëzga *lok f*, padawiszcz *n*, plësk || plëzder || *lok* plëszcz (= deszcz ze sniegã) *m*; *ew.* deszczowé / zgnité / plëgawé / paskùdné wiodro, *arch* padajacé wiodro, deszczowò / paskùdnò / plëgawò pògòda { 'chlapa' *in* = *pol.* chlapanina; 'szlapa' *in* = a) 'szlapè' *pl* - bótè, kùrpè do chòdzieniò pò kale; b) rozpùstnica; c) czurpa, człowiek ò szlapiącym chòdze; 'szlaga' || 'szlòga' (*in* = a) wiòlgò rãka, łapa, paja; b) maczuga; c) młot drewniany; d) *lok:* sztëk pòla, zògón; 'szlap' *in* = *inv* niem. stabi, mer, mét; 'szlapa' *in* = *pol.* a) but noszony w dni słotne; b) kobieta lekkikch obyczajów; c) człowiek powłóczący nogã; 'plucha' *in* = pierzëna; 'plészczówka' *in* = kaczkã a. gãs, co lubi bëc wiedno na wòdze} [To je chlapa takò, że ni mòże wëlezc. Òstañ le dzys doma w tacji chlapaninie. Na jednym deszczu to sã nie skùnczi, to sã zanòszò na szlagã. Żlè ta szlaga nie weznie kùncã, to më zdżiniemë. W takã szlapã nie chòdzè, bò sã zaszlapiesz. Nie skùnczi sã ten szlap? Dzys wiater i szlap. W takã szlapã nie chòdzè, bò sã zeszlapiesz (òczapiesz). W tacji szlapùsze (a. szlapùdze) tè do nas przëszedł. To bëła takò szlapruga, czej nasz tatc bëł chòwóny. Ju òd pòrà dni mómë takã plëzgòtã. To bądze lëchi pògrzëb w tacji plëzgrodze. To je dzys plëgawò pògòda. Më le òstañmë doma, to dzys je za wiòlgò plëgawica. - Sy]. *Por.* **deszcz, śnieg (z deszczem), niepogoda, padać**

chlapać (się) **1.** *dost.* chlapac / szlapac / czapac / czapòtac (sã); *ew.* rozlewać, chilać; *rzad* chlastac, *arch:* chlëskac, chlòstac, plazgòtac {*por.* 'chlastac', chlòstac' w *zn. pol.* smagać} [òn (sã) chlapie / szlapie / czapie / czapòce / chlaszcze / chliszcze; Òna bë tak jak dzeckò ròd plazgòta w wòdze. Ra]; ~ **się w błocie** czapac sã w kale; **deszcz ~pie** deszcz padò / leje / chlapie (*zob.* **deszcz**); *o deszczu ze śniegiem:* to (ten

deszcz / plësk) plëszczy [Deszcz plëszczy na òkna. To dzys całi dzéń plëszczy. - Sy];
2. „*chlapać jęzorem*”, *mówić nieoględnie*: chlubòtac / chlabòtac / chlapac /
trzep(òt)ac pëskã / jãzëkã / jãzorã [òn tak chlubòce / chlabòce / chlapie / trzepie /
trzepòce]; *ew.* gadac / pleszczec bële co / bële jak; gadac òd razu wszëtò, co sã
mëśli / co slëna na jãzëk przëniese; *ew.* pleskòtac, flabòtac {*por. flaba = pësk*}. *Por.*

bluzgać, bryzgać, pluskać

chlapanie (się) *n* chlapanié / szlapanié / czapanié (sã) *n*

chlapanina *f* chlapa *f*, czapòt *m* {‘chlapa’ *in.* = *deszcz, szlaga, pol. słota*}. *Zob.*

chlapanie (się), por. chlapa

chlapnąć *v* **1.** *bluznąć, bryz(g)nąć*: chlapnąć, chlupnąć, chlus(t)nąć, chlastnąć, chilnąć,
pris(k)nąć; *ew.* czapnąć, òblòc, òczapac; *arch* chłostnąć {‘chlapnąć’ / ‘chilnąć’ /
‘chlastnąć’ / *arch* ‘chłostnąć’ *in.* = *ùderzëc – zob. chlasnąć*} [Auto wjachało w plëtã
i tak na mie chlupnęło (*ew. prisnęło / chlapnęło / chlustnęło / tak mie òchlapało*), że
sã mùszã przezeblec. Sy]; ~ **blótem** chlapnąć / chilnąć / czapnąć / òchlapac / òczapac
kałą; ~ **atramentem** chilnąć / prisnąć tinta, klaksnąć, zrobic klaks; **2.** *uderzyć,*
trzeznąć – zob. chlasnąć; **3.** *wypić alkoholu*: chlapnąć (so / sobie) [Chcemë le so
jednégò chlapnąć. Sy]; **4.** *chlapnąć jęzorem, rzec coś bezmyślnie*: chlapnąć / trzeznąć
pëskã / jãzëkã / jãzorã / rozëmã; *ew.* walnąć (jednégò), pòpisac sã swòją mądroską
[Chlapnął rozëmã jak celã mòkrim ògónã. Sy]. *Por. bryznąć, bluznąć*

chlapnięcie *n* **1.** chlapniãcé, chilniãcé, chlupniãcé, òblanié *n*; **2.** chlapniãcé, ùderzenie,
walniãcé *n*

chlastać *v* **1.** *zob. chlapać, bryzgać, bluzgać*; **2.** *uderzać, trzaskać*: chlastac, trzaskac,
pãcac, walëc, prëczkòwac {‘chlastac’ *in.* = *pol. błyskać się*} [Co të tima dwiërzama
tak chlastòsz? Krowa chlastò || chlaszcze ògónã. - Sy]

chlasnąć *v* **1.** *zob. chlapnąć, bryznąć, bluznąć*; **2.** *uderzyć*: ùderzëc / chlastnąć / *arch*
chłostnąć / chlapnąć / chlunąć / chilnąć / szlapsnąć / pãknąć / trzeznąć / méznąć /
walnąć kògò [Chlastnął gò w pësk. Jak ce chlastnã przez łep, to të pùdziesz.
Mącznym miechã chlastniãti / chlastti, ale nie dobrze trafiony (*tj. natrzastli, pol.*
narwany). Sy]

chleb *m* chléb, *zdr* chlébk, chlébik, *zgr* chlébskò *m*; *ew. rzad* chleba, chlébka *n* [Ten
swójsczi chléb sã téż czasã człowiekòwi przejë. To përzna chleba òna le zjadła. Na
czòrnym (*na brëdze...*) chléb rosce. - Gò Chléb sã ten rôz dobrze ùzdarził || zdarził.
Nasze chleba tim razã sã nie ùdało, òd niegò wiele òkrëszińków òdchòdò. – Sy];

bochen ~ brót chleba *a.* (jeden / całi) chléb [Jaczé casto, taczi chléb. Z lëchégò casta
nie ùpiecze chleba niewiasta. Dobri chléb, jak kòłòcza ni ma. Mòsz chléb, nie szëkòj
kòłòcza, bò kòłòcz zgùbisz, a chleba nie nalézesz (*òprzestawòj na mòtim, ceszë sã*
tim, co mòsz). Chòc chleba ni ma, ale kòłòcze mùszã bëc. Chcała të chlébka, czë
kòłòczka? - Sy Na stole leżòł chléb / leżało chleba / leżòł brót chleba. Gò Chlébika
nie szanowac, je grzëch. *Lz* Ani szelãżka, ani chleba kãska. *Ra*]; ~ **pszenny** pszëny
chlëb; ~ **żytni** żëtny / rzany **chlëb**; ~ **razowy** prostowi *a.* żarnowi chléb; ~ **żołnierski**
kòmësnik *m*; ~ **powszedni** / **codzienny** pòwszedny / codniowi chléb, *żart*
pòwszednik *m*; **być u kogo na łaskawym** ~ie bëc ù kògòs na starkòwiznie *a.* na
darmòwim chlebie - *zob. dożywocie*; **on (już) nie z jednego pieca** ~ jadał òn (ju) z
niejednégò pieca mò chleba jadłë; òn (ju) jòdł zòcérkã z niejedny dëzcy (to je
człowiek biwałi / doswiòdczony / òcarti w swiece); **pozbawić kogo** ~a pòzbawic
kògò chleba / wëzbëc kògò z chleba / òdebrac kòmù chléb / chleba; **o** ~ie i **wodzie** ò
chlebie i wòdze; **na** ~ze solã **nie zarobić** na chleba ze solã nie zarobic; ~ **małpi**
baobab *m*; **amator** ~ba chlebòwnik [Jò jem taczi chlebòwnik, jò ò bülwë nie dbajã.
Sy] **piętka** ~ piãtka / òbierzka || òbiërzka (chleba); **kawałek** ~ba *zob. kromka*

chlebak *m* chlébnik *m* [Włòz sobie pòdpòłnik do chlébnika. Sy]

chlebek *zob. chleb*

chlebodawca *m* chlebòdòwca; *ew. zëwìcel, pón; ew. gòspòdòrz m* [Òn je ten nôlepszi chlebòdòwca. *Lz*]. *Por. pracodawca*

chlebodawczyni *f* chlebòdòwczëni, zëwìcelka, pani; *ew. gòspòdëni f*

chlebowiec *m* chlebówc *m* [tegò chlebówca], chlebówé drzewiã / drzewò

chlebowy *ad* chlebòwi; **karta** ~**wa** kòrtka na chléb; **kwias** ~ kwas chlebòwi

chlew *m* swini chlów *m*, swiniarniò / *przest. swiniarëjò f, rzad wieprzińc m* {*kasz. 'chlów' = pol. pomieszczenie dla zwierząt (ogólnie) - por. a) kónszi chlów = chlów dlò kòni, kòniarniò, stajniò || staniò; b) krowi chlów = chlów dlò bédta, krówniò = pol. obora; 'swiniarëjò' in = brud / „gnój” w chëczach*} [Ù nich wëzdri czòrno jak w swinim chlëwie / ù nich je richtich swiniarëjò. *Gò*]

chlewiarz *m* chlëwiòrz (*Lz*), parobk, robòtnik *m*; *ew. chlëwiòrka (Lz), robòtnica f* (w chlëwie)

chlewik *m* chlëwik || chlëwik *m*

chlewny *ad* chlëwny, chlëwòwi; *ew. chlëwiarszi* (doticzący chlëwiarza - robòtnika) [Chlëwné dwierze. Chlëwiarskò robòta. - *Lz*]; **nawóz** ~ swini gnój; **trzoda** ~**na** swinie; *ew. wieprze, pruchë pl*

chlipać, *v* **1.** *tkać:* chlipòtac (*Sy*), pòplakiwac, pła(cz)kac, łkac (*De*), czëbic *lok* {*ew. 'czëbic sã' = wëkrzëwìac twòrz do płaczu*} [Ò co czëbisz? Nie czëb, bò ni môsz ò co czëbic. Ju të sã czëbisz. *Sy*]. *Por. szlochać; 2. zob. chleptać; 3. zob. siorbać*

chlor *m* chlor *m*

chloran *m* chloran *m*, chlorowò sól

chlorek *m* chlork *m*; ~ **cynku** cynkòwi chlork / chlork cynkù; ~ **magnezu** magnézowi chlork / chlork magnézu

chlorkować *v* chlorkòwac, dawac namiknąć chlorkã; *ew. mòczëc w chlorkù*

chloroform *m* chlorofòrm *m*

chloroformować *v* chlorofòrmòwac

chlorowodór *m* chlorowòdór *m*

chlorowany *ad* chlorowóny [Wòda w wòdocągach je tej sej chlorowónò. *Gò*]

chlorowy *ad* chlorowi

chluba *f* chluba; *ew. chwałã, bùcha / bùsznota f; ew. cos chwalebnégò, chwalebny* (bëlly / bòhatereschi / wiòldzi) czin { 'chluba' *in = pòłka, grëbi czij; 'chwałã' = pol. chwałã; 'bùcha' / 'bùsznota' in = pëcha, pol. pycha*} [Dlò mie to chluba, zem Kaszuba. *Sy* Kapùza kaszëbsczégò rodu je nôwikszą chlubã. *Dh*]; **on jest ~bã swej ojczyzny** òn je chlubã / bùchã / chwałã swòji tarczëznë / òjczëznë; òn je bëllym sënã swòji òjczëznë, z jaczégò mòzëmë bëc bùszny / jaczim mòzëmë sã chwalëc / chlubic. *Por. sława, cześć, chwałã, zaszczyt, bohater*

chlubić się chlubic sã, bùsznic sã; *ew. chwalëc sã. Por. szczycić się, chwalić się, przechwalać się*

chlubienie się *n* chlubienié sã, bùsznienié sã; *ew. chwòlenié sã. Por. chwalenie się, szczycenie się*

chlubnie *adv* chwalebno, bëlno, chlubno || -nie, baro dobrze [Dzëło chlubnie rozpòczãté. *Lh*]

chlubny *ad* chwalebny, bëlly, chlubny, wòrt(ny) pòchwałë; *ew. zaszczytny, pòczestny; wystawić komuś ~nã opinię* wëstawic kòmù dobré swiadectwò / dobrã òpiniã; dobrze ò kògùms sã wëpòwiedzec / wësłowic wërazëc; rzecz swòje dobré zdanié ò kògùms

chlupać *v* chlupac, chlupòtac || chlubòtac, pluskac, klukòtac, bąblòtac, plimbrotac, szlapac [to chlupie / chlupòce / chlubòce / klukòce / blabòce / plimbroke / szlapie

{ 'pluskac' in lok = nesc jaja bez skòrëpë } [Jemù wòda klukòce w gardle. Ra]. Por. **bulgotać, bluzgać, bryzgać, chlapać, chlustać, szemrzyć**

chlupanie zob. **chlupot**

chlupnąć zob. **bluznąć, bryznąć, chlapnąć, chlusnąć**

chlupot *m*, ~**tanie** *n* chlupòt || -bòt, klukòt, plëskòt *m*, *m*, chlup(òt)anié || chlubòtanié, pluskanié, klukòtanié, bąblòtanié, plimbrotanié, szlapanié [Jesz mòżesz czëc klukòt piwa w statkù. Ra]

chlupotać zob. **chlupać**

chlusnąć *v* chilnać, chlus(t)nać, *arch* chłostnać; *ew.* drzistnać ('drzistnać' – *chilnać strëmiéniã* – *por.* drzistówka = *biegùnka*) [Jò szła z tą miską bùten i wnet bë jã chilnã(łã) / chlustnã(łã) / wëchilnã(łã) / wëchlustnã(łã) prosto na brifkã. Gò Czemuż të chłostnął wòdã nó miã? (*na mie*) Lz]. Por. **chlapnąć, bluznąć, bryznąć**

chlustać *v* chilac, chlustac, *arch* chlëskac; *ew.* drzistac. Por. **chlapać, bryzgać**

chlust! *int* **1.** *odgłos wylania płynu:* chlust! szust! [Wòda chlust. Fs]; **2.** *odgłos wpadnięcia do wody:* plums! czaps! chlup!; **3.** *uderzenie w twarz:* chlap!, pac! szlaps!

chłapać *v* łapczywie *chłęptać*, z pomocą języka *łykać* płynny pokarm: chlapac [Pies chlapie. Lz Swinie taczë żercë dobrze chlapią. Gò]. Por. **chłęptać, łykać**

chłapanie *n* chłapanié *n*

chłęptać *v* chłaptac; *ew.* lizac, pic [Pies wòdã chłapce. Lz Kòt mlëczkò pije. Gò]. Por. **chłapać, siorbać, żłopać**

chłęptanie *n* chłaptanié

chłodek *m* chłódk, letczy zyb

chłodnawo *adv* chłodnawò, zëmnowò, përnã (*a. dosc*) chłodno / zëmno

chłodnawy *ad* chłodnawi, zëmnawi

chłodnia *f* chłodniò, *arch* chłodnica [Chłodnice (*chłodnie*) mają w karczmach, abë chłodzëc piwò. Lz]; *ew.* lodowniò *f*; **okręt** ~ zob. **chłodniowiec**

chłodnica *f* chłodnica *f* [W niejednëch autołach są chłodnice napełnione wòdã abò plinã chłodniczim / chłodzącym. Gò]. Por. **chłodnia**

chłodnictwo *n* chłodnictwò *m*

chłodniczy *ad* chłodniczi; **agregat** ~ agregat chłodniczi; **płyn** ~ (**płyn wypełniający chłodnicę**) pлин chłodniczi – *por.* **chłodziwo; komora / szafa / lada** ~*cza* kòmòra / szafa / lòda chłodniczò. Por. **chłodzący, chłodziarski**

chłodnieć *v* stëdnać, chłodniec || chłodnać, zëbnać [to stëdnie / chłodnieje / zëbnie]. Por. **chłodzić się**

chłodnik *m* **1.** chłodnik *m* (tj. chłodniò zupa z czwikłowëch lëstów i kwasnégò mléka); *ew.* chłodny / zëmny napitk, zëmne pitkù / picé; **2.** chłodny mól; *ew.* zob. **altana**; **3.** zob. **chłodziarz**

chłodniowiec *m* chłodniówc *m* [tegò chłodniówca; *pl:* te chłodniówce], òkrãt chłodniczi / chłodniowi, òkrãt chłodniò

chłodniutki *ad* chłodnëchny

chłodno *adv* chłodno, zëmno, *zdr* zëmënkò – *por.* **chłodnawo; (naj)~niej** (nò)chłodni; ~ **na dworze** bùten je zëmno / chłodno; ~ **mi** mie je chłodno / zëmno, *a.* zyb mie bierze

chłodność zob. **chłód, ziąb**

chłodny *ad* chłodny, *zdr* chłodnëchny, zëmny, *zdr* zëmenczi; *ew.* ò(b)stëdli, wëstëdli, ò(b)zëbli, wëzëbli; (**naj**)~**niejszy** (nò)chłodniészzi; ~ **wiatr** chłodny / znobny / zëmny wiater

chłodzący *ad* chłodzący; *ew.* w *zn.* **ziębiący:** znobiący, stëdzący; w *zn.* **orzeźwiający:** òkrzësający; **czynnik (element)** ~ czinnik (element) chłodzący / znobny – zob.

chłodziwo; ~ce / **orzeźwiające napoje** chłodzące / òkrzésające napitezi; **powierzchnia** ~ca pòwièrzchniô chłodzącô; **wentylator** ~ wentilatór chłodzący / do chłodzeniô. *Por. studzący, ziębiący*

chłodzenie *n* chłodzenié; *ew.* stédzenié, znobienié *n*; ~ **wodą** / **powietrzem** chłodzenié wòdą / pòwiètrzim. *Por. studzenie, ziębienie*

chłodzeniowy *ad* chłodzeniowi

chłodziarka *f* chłodzarka; *ew.* lodówka *f*; ~ **sprężarkowa** chłodzarka sprężarkòwô (*a.* kómpresorowô); ~ **absorpcyjna** chłodzarka absorpcyjnô

chłodziarski *ad* chłodzarszi; *ew.* chłodniowi; **przemysł** ~ przeměst chłodzarszi; *ew.* produkcjô lodówków / chłodzarków / chłodni / lódów chłodniczèch

chłodziarz *m tech* chłodzôrz *m*

chłodzić (się) chłodzèc (*sã*); *ew.* òchładzac (*sã*) [Ten wiater piãkno nas chłodzi. *Sy* Jegòmòsc *sã* chłodzi pòd ceniã drzewa. *Ra* Chłodziła *sã* zëmny młékã. *Sy* Karcz mòrz chłodzi (*a.* òchłòdzô) piwò lodã. Pòjce panie, tu *sã* mòżece chłodzèc. *Lz*]. *Por. studzić (się), ziębić (się)*

chłodziutki *zob.* chłodniutki

chłodziwo *n* chłodzèwò *n*, czynnik (element, *zazw:* pñin) chłodzący / znobny – np. wòda, pñin chłodzący

chłonać *v 1.* chłonać, wchłaniać / wchłoniwać *a.* pòchłaniać || pòchłoniwać, wcègac; *ew.* absorbòwac; *ew.* òbjèmac; pòbierac, zabierac / zagarènac || zagarniac do se [òn chłonie / wchłóniô || wchłoniwò / pòchłóniô || pòchłoniwò / wcygò / absorbùje / òbjimò / pòbiérò / zabiérò / zagarinò || zagòrniô; ~, **w zn. wsysać, wciągać** wcègac (*w se-bie, coròz to glãbi*), wsusèwac [òn wcygò / wsusywò; *W zemi ùtwòrzèła *sã* glãbòkò, ledłowatò jama, chtèrna razã z wòdã wcyga(ła) w se / zabiéra(ła) / zagarina(ła) || zagòrnia(ła) do se / wsusywa(ła) / chłonã(ła) / wchłónia(ła) / pòchłoniwa(ła) wszètkò, co stojãło w òblèzim / òkòlim. Gò*]; ~, (**łapczywie jeść**) **pożywienie** (pò)lèkac, żgrzèc, pòzerac, tłómic / ch(a)mòlèc, jesc (jesc łapczèwie / pòchlapno) [òn (pò)likò / żgrze / pòzèrò / tłómi / ch(a)mòli / jé; Òn chmòli jak wilk. *Sy*]; ~, **o wodzie (jeziorze, rzece, morzu)** pòchłaniać || pòchłoniwać, zabierac, wcègac [To ni ma zëmè, co jezoro nie pòchłóniô jednégò abò dwù lèdzy. *Lz*]; ~, **o filtrze** chłonać, pòchłaniać || pòchłoniwać, wchłaniać, *ew.* łapac, wèłapiwac / wcègac [Filter chłonie / pòchłóniô / pòchłoniwò / wchłóniô / *ew.* łapie / wèłapùje || -piwò / wcygò zanieczèszczenia. *Gò*]; **o bagnie: wciągać** wcègac [Bagno wcygò coròz to glãbi. *Gò*]; **o ogniu:** ~, **trawić** palèc, chłonać, trawic, brac, zabierac, òbjèmac, pòzerac [Òdzin pòli / chłonie / trawi / bierze / zabiérò / òbjimò / pòzèrò jich cali dobètk. *Gò*]; **o piecu:** ~ **opał** pòchłaniać, pòbierac, brac, żgrzèc, pòzerac [Ten pièck żgrze wiele òpału. *Gò*]; ~ **wilgoć** wchłoniwać, chłonać, pòchłaniać || pòchłoniwać, wcègac, wpijac, pic (*wòdã, wilgòc*), namikac / *rzad* nasakac (*wòdã, wilgòcã*) [Kòdra namikò wòdã òd deszczu. *Gaža (pol. gaza) wpijò / chłonie / pòchłóniô tã krew. - Gò*]; ~ **zapachy** wcègac *w se*, przechadac czim (*wòniã, pòchã, smrodã*), chłonać, pòchłaniać || pòchłoniwać [To przechòdò tim smrodã òd... To chłonie / pòchłóniô || pòchłoniwò wònie / zòpachè / smrodè. *Gò*]; ~ **światło** chłonać / pòchłaniać || pòchłoniwać; *ew.* òdbierac wid; *ew.* przècemniwac wid, cénic, dawac cén [To chłonie / pòchłóni(w)ò / òdbiérò wid. *Gò*]; ~ **głos** wèglèsziwac / chłonać / pòchłaniać głos; ~ **wiedzę, wrażenia z podròzy itp.** chłonać; *ew.* żart pòlikac; *ew.* namikac wièdzã [Òn slèchò na szkòlnégò i te słowa chłonie / jaż pòlikò. *Matka Bòskò chłonãła mèslè, pragnienia i wòlã swòjégò Sèna. - Gò*]. *Por. absorbòwac, pochłaniać, pochłonać, wchłonać, nasiakać, wsysać*

chłonięcie; ~**nienie** *n* chłoniãcè || chłoniènié / wchłónianié, pòchłónianié czegò; *ew.* wcyganié, wsusywanie, przèjimanié || przèjmòwanié (czegò), namikanié (czim); *ew.*

o powietrzu: wdychanie, wcyganie / wchłonięcie powietrzégò / lëftu [Przez chłoniącë Bòżëch słów i òdkriwanie jich znaczeniò zacznieš òdkrëwac czim je Christus. Gò]. *Por.* **absorbowanie, absorpcja, wchłanianie**

chłónka *f* *dotyczące krwi:* chłónka, limfa *f*

chłónnik *m* chłónnik, *Tr:* wcygòcz, wsusòcz *m.* *Por.* **ssawka**

chłónność *f* **1.** *nasiąkliwość, możliwości nasiąkania:* chłónnosc, namiklëwòsc; *ew.* mòżlëwòscë / zdolnosc pòchłónianiò / wchłónianiò / wcyganiò / absorpcji (czegò) / namikaniò (czim) / zdolnosc / wëdajnosc òdbiëraniò wòdë (*a.* jinëch płinów); *por.* **pojemność;** **2.** *o umyśle ludzkim:* pòbiërnosc, pòjëtnosc *f;* *ew.* chłónnosc ùmësłu / mògù; *ew.* czekawòsc wiëdzë, wrzlëwòta; **3.** *chłónność rynku:* chłónnosc rënkù; *por.* **popyt**

chłónny *ad* **1.** namiklëwi, wcygający ceczë (np. wòdã, krew); *ew.* o wyschłej ziemi, glebie: wëpragli, sëchi, przeschli; (**naj**)~**niejszy** (nò)chłónniësz; **studzienka** ~**na** stëdzenka chłónnò [To je stëdzenka chłónnò, bez òdpliwù – wòda z ni wcygò / wmikò w zemiã. Gò]; *por.* **nienasycony;** **2.** chłónny, pòbiërny, pòjëtny, czekawi (*a.* wëpragli / głodny / chcëwi) wiëdzë (czekawi „swiata”), òtemkli || òdemkli na nowé rzeczë [Człowiek czekawi swiata, òbdarzony chłónnym / pòbiërnym ùmësłã. Gò]

chłòp *m* **1.** rolnik || rólnik, gbùr; *ew.* gòspòdòrz, *rzad* chłòp *m;* *pl:* rolnicë / gbùrzë / gòspòdòrze || -darze / chłòpi {‘chłòp’ = *pol.* a) męzczyzna; b) mąż, czł. żonaty; c) robotnik; d) *rzad:* rolnik, wieśniak; w kaszubszczyźnie słowo „gbùr” nie ma odcienia pogardliwego} [Dòwni pón nadòwòł chłòpóm grënta. Chłòpi (gbùrzë) òkòlëczny pòdowiezlë mieszczanóm żëwnoscë. *Ra*]

Ra]; ~ **spi**, a w polu mu rośnie gbur spi, a w pòlu mù rosce; rëbòk spi, a jadra jemù łowiã (*Sy*); **uwłaszczenie** ~**pów** uwłaszczenie chłòpów (*Gò*) {‘uwłaszczenie’ – *por.* przewłaszczenie *Sy:* prawne przekazanie własności}; – *zob.* **gospodarz;** ~ **bezrolny** *zob.* **chałupnik;** **2.** męzczyzna *a.* mąż: chłòp *m* [Chłòp strzëlò, a Pón Bóg kùle nosy. Chłòp jak snop, pón jak zbón. – *Ra* Chłòp jak snop, bùksë jak stodoła. Gò Òd żuru chłòp jak z mùru (*mòcny*). *Sy*]; ~ **żonaty** chłòp żeniałi; *ew.* mąż, *zdr.* mążulk; ~ **na schwał** chłòp pòstawny, chłòp jak dąb / jak lew / jak britón / jak zwònica / jak góra, chłòp na sto dwa; **tęgi, walny** ~ tãdzi / zasadli / walny chłòp; *ew.* mòcny / fëst chłòp; **swój** ~ swój chłòp; ~ **wysoki** *zob.* **dragal;** ~ **mały** chłòp jak rãkawica / wëzglińc || wëzgalińc || wëzgòlińc jak strãk bòbù / jak pestka / jak snop; takò biédka; ~ **w** ~**a** dobróny / równy chłòpi (jak jeden); **tylko** ~**y** (męzczyźni) jej w głowie ji le są chłòpi w głowie;. *Por.* **mąż, męzczyzna**

chłòpaczek *zob.* **chłòpiec, młodzieniec**

chłòpaczyna *zob.* **chłòpczyna**

chłòpak *zob.* **chłòpiec**

chłòpczyca *f* brojòrka, brójnica, biòtkòwnica *f;* *ew.* rowarszci dzeùs, rowarszczë dzëwczã [Zuza to je takò biòtkòwnica, ta le z parobkama biòtkùje, jakbë òna nië dzëwczëcã, le parobkã bëła. *Sy*]

chłòpczyk *zob.* **chłòpiec, chłòpczyna**

chłòpczyna *m* (*chłòpiec* - z sympatiã lub *polit.*): knapszcze || knapskò || knòpiszcze *n,* knòpùlk, knòpëla, chłòpk *m*

chłòpczysko *n* **1.** *zob.* **chłòpczyna;** **2.** w *zn.* *urwis, łobuziak:* bùzer, ùrwisz, krabùt, bówka, brój *m,* knòp nipòcy; *por.* **łobuz**

chłòpek *m* gbùrk, gbùrczón, pòłgbùr, *zgardl:* parchùlc, plëwka, pëzlòk *m;* *ew.* żart (ten) małorolny *m*

chłòpiec *m* knòp *m;* *zdr.* knòpiã *n,* knòpk knòpi(cz)k, *arch:* chłòpc, chłòpòk, chłòpik *m* chłòpczã, chłòpczãtkò, chłòpczãteczkò *n;* *ew.* żart, *pieszcz* o małym chłòpcu: krabùt(k), gzub, bòrënk, kròsniòk, mòfi bówka, mòfi brój(k) *m* [Bawi sã jak mòfi

chłopc. Jemù tak trzeba jak chłopcu pòmazkã. Ten chłopòk tak za mnã chòdzy jak jagnią za òwcą. Më jesmë w lese nalezlë to chłopczãteczkò. Pón Jezës jakò chłopczãteczkò leżòł na sanie midzë zwierzãtama. Te dwa chłopczãtka, to bëłë dwaj **aniołowie**. Jò nick złégò nie zrobiã temù chłopczëcu. - *Ra* Nasz knòp sã barkùje z waszim chłopcã. Z tim krabùtkã jò móm dosc biédë. *Lz* To bëłny chłopik. *Ra*]; **grzeczny** ~ grzeczny / ùslëszny || pòslëszny, dobri knòp(k); ~ **na posyłki** òbesłańc, òbiegòcz; ~ **czupurny** mòłi kùrón, gùłò(sz)k *m*; ~ (**niekiedy dziewczyna**) **żywy, śmiały, pewny siebie** kòzòk *m* (*zob. kozak*); ~ **nieposłuszny** nieùslësznik *m*, *zob. łobuz, chłopczysko*; ~ **do pomocy** knòp do pòmòcë; *ew.* pòmòcnik (młodi pòmòcnik), *arch* szelink (*Tr*) *m*.; **biedny** ~ (*z polit.*) *zob. chłopczyna*; ~ **podrastający** pòdchłopiã *n*. *Por. młodzieniec, kawaler*

chłopiec *v* gbùrczec, robic sã / stawac sã wiesónã / gbùrã (*a.* gbùrkã); *ew.* gbùrczec {słowo „gbùr” w kaszubszczyźnie nie ma odcienia pogardliwego; ‘gbùrczec’ – *Ra*: „wyraz ten ma dwojakie znaczenie: dodatnie i ujemne” [Czej kòmòrnik gbùrczeje, tej mù sã dobrze żëje. Całò tamtészò szlachta gbùrczeje (*tj. biédnieje, zrównywò sã z gbùr(czòk)ama*). - *Ra*]} [Z nich sã robiã / stòwają wiesónowie. Z niegò sã robi wiesón / gbùr. Z ni sã robi czëstò wiesónka / gbùrka. Òn gbùrczeje / gbùrzeje. Òni gbùrczeją / gbùrzeją. – *Gò, Sy*]

chłopięstwo *n* knòpiczé lata, knòpiczi wiek / czas, knòpiczé lata. *Por. dzieciństwo*

chłopięcy *ad* knòpiczi; *arch:* chłopczëcy [To bëło za mòjich chłopczëcëch (*knòpiczych*) lat. *Ra*]; **wiek** ~ *zob. chłopięstwo*; ~**ca sylwetka** knòpiczò figùra / sztatura / pòstac {‘sztatura’ *zob. figura 1*; ‘pòstac’ *Lz* – *por.* ‘pòstacjò’ = ùkòzka, *pol.* zjawa}; **uczesanie** ~**ce** knòpiczò frizura, knòpiczé ùczosanié; *ew.* knòpiczé włosë; *ew. bujne włosy:* knòpiczi czisz = knòpiczò czëprëna

chłopisko *n* chłopiskò || chłopiszczë *n*; *ew.* sztëk / kawał chłopa

chłopka *f* gbùrka, rolniczka || rólniczka; *ew.* gòspòdëni *f*; ~ **bezrolna** *zob. chałupnica*

chłopski *ad 1. rolniczy, wiejski:* gbùrszi, *rząd* chłopsczi [Chłopczi rozëm – pańszcë szczescë. *Ra*]; **ruki ~pskie** rëgòwanié (wërzucanié / ùsuwanié) chłopów / gbùrów (ze swòji zemi); **bunty / powstania / rewolucje / rabacje ~pskie** bùntë / pòwstania / rewòlucje / rabacje chłopsczë; – *por. gospodarski, rolniczy; 2. męski:* chłopsczi [Rozëm chłopsczi – babszcë łzë! *Ra*]; **na ~ rozum** na chłopsczi / prosti / zdrów rozëm; **strój** ~ gbùrszi (*ew.* wieszi) strój; **po chłopsku** *adv* pò gbùrskù; *ew. w zn. stanowczo, po męsku:* pò chłopskù, stanowczo

chłoptwo *n* gbùrzë *pl*, gbùrszi stón; *ew.* gòspòdarze || -dòrze *pl*, lëdze ze wsë, wiesóni (*kasz. chłopstwò, pol. mężczyźni, gromada mężczyzn*)

chłosta *f* bicé *n*, rzniãtka, prëczkòwka, *arch* òprëczka, *żart* smara, wëplata, lòdinga *f*; *ew.* wałë, dëgùsë *pl*, wãgòrze na plece, sëché zòpùstë, sëché pòłnié; **dostać ~të** dostac / òdebrac bicé / rzniãtkã itd. [Òn dostónie / òdebierze bicé / rzniãtkã / prëczkòwkã / wëplata. Tegò bicégò / ti smarë òne dostòwają wicy jak jedzeniò. - *Gò* Ten ju dzys swòjã lòdingã dostòł. Òn dostòł wãgòrze na plece. *Sy*]; **sprawić komu ~të** sprawic kòmù rzniãtkã / prëczkòwka / *arch* òprëczka / lòdingã; dac kòmù smarë / wëplata / wãgòrze na plece; wëplacëc kòmù; werznac / wlëmic / wlòc / wsmarowac / wprëczkòwac / wcygnac / wprac / naprac / wëplacëc kòmù(s), zbic / sprac / stłuc / zerznac kògò(s); roztluc jak masło w czerzence; sprac / zbic na kwasné jabkò [Takã tobie sprawiã òprëczkã, że të gnòtów swòjých nie pòzebierzesz. Spierzã ce na kwasné jabkò, że ce nie pòznò włòsnò matka. – *Sy*]. *Por. biczowanie*

chłostać *v* bic, *ekspr:* rznac, lóc, prac, łojic, lëmic, walëc, smarowac, *arch:* chłostac (*Lz*), kropic, *żart* wëplacac (kòmù) {‘chłostac’ *in* = chlustac, chilac, lóc, wëlewac; ‘lëmic’ *in* = robic pieszczòwczì z jarzëbinë, òbijac kórã, żëbë sã òddzelëta òd drewna; ‘kropic’ *Gò* – *por.* ‘kropislòdk’ *Sy* = szkòlny} [Czej òna mù pò pùklu lëmiła

/ smarowa, to jaż kùrz z wãpsa szedł. Gò Szkolny jegò chłostòł palëcą. Lz Co të tak te dziecë / tim dziecóm wëpłócôsz. Të nie jes òd wëpłócaniô. Jak bądzesz miôł swòje dziecë, bądzesz jima wëpłócôł, a mòjim dój pòkù. - Gò]; **wy~** nabic, narznąc, nalóc / wlóc, naprac / wprac, wlëmic, wrzàszczëc. **Zob. wychłostać**

chłód *m* chłód, *zdr* chłódk [Latos më mómë na Jastrë taczi chłód, jak czejbë to bëłë Gòdë. Lz]; **życ o chłodzie i o głodzie** žëc chłodno i głodno, žëc w biëdze / w chłodze i głodze. *Por.* **ziąb**

chłypać *zob.* **łypać**

chłypnąć *v* **1.** *zob.* **łypnąć**; **2.** *zob.* **zaczerpnąć**

chłystek *m* smòrkòla, wszón, szur, bòbk, laps, labas, mlëczòk, szczàker || żdžàger, kmòsz, lózbùksa [Të smòrkòlo / wszónie / szurze / bòbkù, të. Gò]. *Por.* **bubek**

chmara *f* chmara; *ew.* rzma, ùrma, gromada *f*, rój *m*, wiòldzé karno *n* {‘rzma’ *in* = *pol. skarpa*; ‘chmùra’ *in* = *pol. chmura*} [Chmara / rój mùch / mëgów, ptòchów / skórców / wròblów / lëstów / żniji || -jów / lëdzy || lëdztwa. Gò Ju całë Wàgrë zalàła ta chmara. Bl]; ~ **szarańczy** chmara szarańczy

chmiel *m* chmiél *m* [Dobrze chmiélowi, czej sã szacha (*czija*) trzimò. Sy]

chmielarnia *f* chmielarniô *f*, mòl (zakłòd, firma) przerobù chmiélu

chmielarski *ad* chmielarsczy

chmielarstwò *n* chmielarstwò *n*

chmielarz *m* chmielòrz *m*

chmielić *v* chmielëc

chmielina *f* chmielëna *f*

chmielnik *m* chmielnik *n*, pòle chmiélowé

chmielny; ~**lowy** *ad* chmielny, chmielowi [,Òj chmiélu, chmiélu, òj chmielowé zelë”. Sy]

chmielograb *m* bot chmiélogròb *m* [tegò chmiélograbù]

chmielowisko *n* chmielowiskò || -wiszcze *n*, pòle pò chmiélu

chmura *f* chmùra, *zdr* chmùr(ecz)ka, òbłoka, blóna (*arch* || blóna Lz) *f*; òbłok, *zdr* òbłoczka, blón || *arch* blón (Lz) *m*, *zdr* blón(i)k || *arch* blónik (Lz) *m*, chmùrzëskò *n*, *lok* rzad mòłniô *f* {‘mòłniô’ *in* = *tiskawica bez grzmòtu*; ‘blón’ *in* = *plama*} [To nie mdze padało, bò dzys je jasny òbłok. To nie mdze wicy pada, bò takò jasnò blóna jidze. Deszczowé òbłoczi (*chmùrë* / *blónë*). Ten òbłok lecy jak na spłoszonym kòniu. To je cepło, ale czej słunészko zańdze za òbłokã (*chmùrã* / *blónã*), robi sã zëmno. Samòlotë jachatë tak wësok, że zdżinãłë w òbłoce. To je pùstò (*a. jałowò*) chmùra, ta deszczu nie spùscy (*z ti deszczu nie dò*). - Sy Biôtë / czòrné / drobné / deszczowé (*a. cãżarné, cãżczé*) / sniegòwé / grzmòtowé / wiatrowé || wietrzne chmùrë / blónë / òbłoczi. Gò, Sy]; **ciemna** ~ **deszczowa** / **gradowa** chmùrzëca, *lok* mòrszczówka, dënëga (*lok* || dënòga), wała, ława, fala, *ekspr* czarownica *f*, hasajc, mùmòcz *m*; *ew.* cemnò / czòrnò / straszno / deszczowò chmùra / òbłoka / blóna, czòrny òbłok / blón {‘dënëga’, ‘wała’, ‘fala’ *in* = *wała, fala na mòrzu*; ‘ława’ *in* = *m. in. a) ława do sedzeniô*; b) *wała, fala*} [To mdze deszcz, bò wałë jidą. Taczé ławë wëchòdają, më dostóniëmë deszcz. Mòrszczówka wëlòżò z mòrza, secze deszczã i sèpie gradã. Szwëdzë drągama mòrszczówkã na nas wëpchłë. Ùcekòjta z gãsama dodóm, mòrszczówka jidze. - Sy Na niebie stojała czòrnò ława. Lz Ława stoi, ława wëchòdzy, jidze – mdze deszcz. To jidze wiòlgò ława. – Ra Wejle, jaczé czarownice tam jidą / wëchòdają / sã pòkazëją. Gò]; ~ **zwiastująca grzmot** baba *f* {‘baba’ *in* – *zob.* baba}; **małe ~ry zapowiadające deszcz lub wiatr** wiatròczy, *lok* fig grzëbë *pl* [Óstowé (*wschòdné*) grzëbë zapòwiòdają óst (*wiater wschòdny*). Westowé (*zòchòdné*) grzëbë wskazëją na deszcz. - Sy]; ~ **barankowe** wełniawa *f*, òwieczkòwaté chmùrczi, baranczi, jarlòczy {‘jarlòk’ *dost* = *jagnią*} [Jarlòczy sã

kłãbia, mdze deszcz. Chmùrczi jak baranczi chòdzą pò niebie. - Sy]; ~y **kłëbiaste** wiòldzé / grëbé / cãzczé / pierzasté chmùrë, chmùrë jak smòczi; *lok fig: kòscolë pl* [Pierzasté chmùrë pòkazëją sã nad lasã, to mdze deszcz. To taczé kòscolë wëstòwiò, to je na niepògòdã. - Sy]; ~y **pierzaste** letczé / letëchné / rozwlokłé chmùrë, le taczé piórka; ~ **śniegowa** sniegówka [Przińdze wicy sniegù, bò niebò je pòkrëtë sniegówkama. Sy]; ~ **piasku** òbłoka / chmùra piòskù; **tam ~ry się zbierają (gromadzą)** tam chmùrë sã zbiérajã (gromadzą); *ew. to (niebò) tam sã tak blészczì / kòmùdzy / zacygò (zacygò chmùrama); gonitwa chmur* nëkawica, gònitwa chmùrów {‘nëkawica’ *in = wìchùra*}; **z wielkiej ~y mały deszcz** wiòlgò chmùra, mòli deszcz; wiòldzi krzik a mòli strzig / strzik {‘strzig’ – òd: *strzic, sec, gòlëc*; ‘strzik’ – òd: *strzìkac, lòc*}; **przestrzeń za ~mi** zachmùrze [Jak słuńce wëszło ze zachmùrzò, zrobiło sã ceplò. Sy]; **oberwanie ~ry** òberwanié chmùrë [Zbòże w rzãdach pòwinno dostac sémé ùlewów, a jakò ósmé òberwanié chmùrë (*zart*). Sy]

chmurka *f* chmùrka, chmùreczka *f*, blónk, blónik || *arch* blónik, òbłoczka *m* [È z taczi chmùreczchi mòże bëc deszcz. Chmùrka za chmùrkã, a w kùńcu deszcz. - Ra]

chmurno *adv* chmùrno, blónisto || *arch* blónisto, òbłoczno [Dzys to je bar’zo blónisto. *Lz* Bùten robiło sã coròz barzi òbłoczno i wietrzno. Sy]. *Por. mglisto, pochmurno, ponuro*

chmurny *ad* chmùrny, blónowi, *arch* òbłoczny, blónisti [Blónowé niebò. Òd samégò rena dzén je dzys òbłoczny. - Sy Niebò bëło blónisté. *Lz*]. *Por. mglisty, pochmurny, ponury, zachmurzony*

chmury *zob. chmura*

chmurzyć się 1. chmùrzëc sã || *lok* smùrzëc sã, zacëgac sã, *lok* blónic sã, *arch* z(a)blóniac sã, mùr’zëc sã, *fig:* kwasolëc sã, cmùlëc sã [To (niebò) sã (tam, tak) chmùrzi / zacygò / blóni / mùr’zy / blészczì – to mòże dac deszcz. *Gò Pògòda sã mùr’zy*. To sã tak dzys całi dzén mùr’zëło. To sã dzys tak kwasoli, to mòże padać. Niebò sã cmùli, bądze padało. To sã dzys całi dzén cmùlëło taczima chmùrama. - Sy Dozdżë le, niebò wnet sã zblóni. To sã ju zblóniò. Niebò sã zablóniò, to mdze padało. - *Lz*] {‘cmùlëc sã’ *zob. łasić się*}; **2.** *w zn. dąsac się, zasepiac się:* chmùrzëc sã na twarzë, mùnic sã, mùr’zëc sã, dąsac sã, blészczëc sã, sãpòlëc sã [Ò co ji chòdzy, że òna sã tak mùni / mùr’zy / dąsò / blészczì / sãpòli? *Gò Të sã ju téz pòtrafisiz mùr’zëc. Sy*]

chochla *f 1.* *plytka lycha drewniana a. metalowa do mieszania zupy:* warzëchwia || warzëchiew || *lok* warzàchiew, kórczew || kórczkwia || -wiò, *arch* lëzczëca *f*; **2.** *duża, głëboka metalowa a. drewniana lycha do nalewania zupy:* kórczew || kórczkwia, *lok:* chòchla, lejnica *f*, wiòlgò lëzka [Wlëj mie jesz kórczkwia zòcërczi. Òn je kórczkwia chlapniãti || chlapli / trzasli (natrzasli – *pol. stuknięty*). Pòznac skapégò pò kórczkwì jegò. Ta / ten sã òzeni, jak wszëtczé warzëchwie wëpùszczã lëstë (*tj. nigdë*). Pasã bije tatc czasã, nënka chòchlã wiedno. Chòchlã nalëwają strawã. Białka wzãła lejnicã è zacząła gòscóm dolewac zupë. - Sy]; **3.** *drąg którym przepychają sieć z jednej przerębli do drugiej:* chòchla *f* [Chòchlã prowadzą niewód pòd lodã. Sy] {‘chòchla’ *in = pol. a) dziewczyna chuda i wysoka; b) kobieta nie umiejąca dochować tajemnicy, „z jãzëkã dludzim jak chòchla”; c) ‘kòchla’ - drązek, którym kręcã żarna = derżòk*}

chochlik *m* biés, chòchòlk *m*; ~ **drukarski 1.** *dost:* błãd drëkarschi, drëkarskò zmiłka; **2.** *przen. zart* biés, chòchòlk *m* (*ew. psotnik m, jaczis psotnik, psotny / nipòcy biés / chòchòlk*) [Nie wiém, przez jaczégò biësa / chòchòlka tu sã nalazło tëlë zmiłk / błãdów. Tu je tëch błãdów òd biësa (wiele). To wierã jaczis chòchòlk psotnik / nipòcy biés nama przëstòwiò lëtrë. - *Gò*]

chochoł *m* **1.** chòchól *m*, òbwiązka *f* (słomianô òbwiązka) (- *Gò*) *m* (*pl.*: chòchòlë, òbwiązci) – słomiany òkriwk (słomiané òkrécé) roscënë (drzewka, krza) na zëmã {‘chòchól’ *pol.* – *por.* ‘chòchùlc’ *m lok Sy* = òbrońca, zastawnik}; **chochoły zakładać (obwiązywać drzewka słomą)** òbwiãzëwac / wiãzac drzewka / drzewiãta (słomã), zakładac chòchòlë / òbwiązci (słomiané) [Drzewa dostajã gwiòzdkã (*darënk gwiòzdkòwi*), czej sã je słomã wiãze (*òbwiãzywô // òbwiãzëje*). *Sy*]; **2.** kapa || kôpa *f*, słomiany czòpk / kapelus na snop (*a.* jeden ze snopów pòstawiony na wiërzch jakò czòpk)

choć, chociaż *cj, adv* chòc, *rzad* chòcòz [Chòc (*nimò tegò, że*) to padò deszcz, mùszimë wińc büten. *Gò*]; ~**by** chòcbë, *rzad* chòcòzbë [Chòcbë nawet kamienie miałë padac z nieba, jò przinãdã. *Gò* Chòcòzbë rôz chcòlbë jem bëc we Gduńskù. Chòcòzbë jestã mie mielë jãzëk ùrznãc, nie pòwiëm. - *Ra*]; ~**by tylko** chòc le, chòc(òz)bë le(no) [Czejbë jò miòł chòc le dzesãti dzél tegò, co òn, jò bë sã czuł bøgati. *Gò*]; ~ **przynajmniej** chòc przënòmni; ~ **trochę** chòc (le) përnã / kãsk *a.* chòcbë (le) përnã / kãsk. *Por.* **pomimo, mimo, przynajmniej**

chodackowy *ad* kòrkòwi, kòreczkòwi; **szlachta** ~**wa** bòsô / bùlewkwòwô / kòreczkòwô / parcanô / zògónkwòwô szlachta. *Por.* **chudopacholek**

chodak *m* **1.** *but, trzewik:* chòdòk *arch* (*Ra, Sy, Lz*), *zdr* chòdòczk *m* {‘chòdòk’ *Sy* = „trzewik, szczególnie stary”}; ~ **upleciony z łyka** lëczòkòwi / lëczany chòdòk [Przed lati (*lëdzëska*) wiedno lëczòkòwé chòdòczci nosëlë. *Ce, Bù, Lz*]; ~ **drewniany (cały wyrzeźbiony z drewna)** kùjón *arch m*; **2.** *laczka / pantofel z drewnianã podeszwã:* kòrka, *zdr* kòreczka, *lok* dëfla, *zdr* dëfelka *f*, *zgr* zgardl: kòrcëskò || kòrcëszcze *n*; *pl.*: kòrczi, dëflë, *zdr.*: kòreczci, dëfelci; *lok* żabë; *zgr pl.*: kòrczi, kòrcëska || kòrcëszcza [Chòdzëc w dëflach. Òstaw dëfle i bãdz bòso. Tatku, kùpce mie dëfelci. Jò nòmili chòdzã w żabach. Wstãpi w żabë, jak wëchòdzysz büten, co sã nie zaznobisz. – *Sy*] {‘dëfla’ *in* = *drewnianô łopata do sëpaniò zòrna*; ‘dëfelka’ *in.* = *drewnianô lëzka do fòrmòwaniò mastã*}; ~**ki drewniane, starte od chodzenia** szorchóné || szochroné / zeszlipóné = zeszlifòwóné / szurpóné kòrczi / kòrcëska; *żart* szlópë *Gò*, szlipci *pl* [W szlipkach dzecë jeżdżã pò lodze. Niedòwno jò ce dała zrobic nowé kòrczi, a dzys to ju sã szlipci. – *Sy*]; **ten, co robi chodaki** kòrkòrz *m*; **wyrób chodaków** kòrkarstwò *n* [Lëdze zaròbiajã piãkné pieniãdze na kòrkarstwie. *Ra*]; **dotyczący wyrobu chodaków** kòrkarsci *ad*; **fabryka chodaków** kòrkarniò *f*; **dotyczący chodaka** kòrkòwi *ad* - *Ra*; **3.** *but wysoki z drewnianã podeszwã:* klump *m, pl.*: klumpë - *zob.* **but**

chodnik *m* **1.** *utwardzone pobocze drogi:* chòdnik *m*; *ew. Tr:* chòdnica *f*, deptownik, trotuar *m*; **2.** *podłużny dywanik:* chòdnik; *ew.* wëscélòk (*Tr*), deptnik (*Na*), lojfer *niem. m*

chodnikowy *ad* chòdnikòwi [Platë (|| plitë) chòdnikòwé. *Gò*]

chodzący *ad* chòdzący; ~**ca encyklopedia** *żart* chòdzacò encyklopediò; ~ **w pochodzie maszkar** przestrojélc, przestrojińc *m*, maszka, gwiòzdkã *f*; ~ **po dyngusie** dëgòwnik, dëgòrz, dëgùs *m*; ~**ca po dyngusie** dëgòwnica, dëgòrka, dëgùska *f*; **człowiek ~ przy lasce** palëcznik *m*, człowiek przë cziju / krëkwi

chodzenie *n* chòdzenié *n*; ~ **tam i nazad** chòdzenié òdnãd donãd / tam i nazòd; ~ **po prośbie** chòdzenié proszacë

chodzić *v* chòdzëc; *ew.* łazëc, deptac, *arch.*: paczënowac || paczërowac; *ew.* szurgać, powłóczyć *nogami:* czurpac, *żart* szlópac {‘chòdzëc’ - *tëz* o *zegrze, maszinie, mòtòrze*; ‘paczënowac’ = *dost wiośłowac* – *por.* ‘paczëna’ – *wiòldzë wiośło*; ‘szlópac’ - *por.* ‘szlópë’ = ‘wlók’ = *pòl. włók*] [Czej le człowiek jész mòże chòdzëc, tej to nie je jész tak zle. Mòj zédzer chòdzy përnã za chùtkò. Maszina pò tim remónce terò chòdzy jak zégark. Ten mòtór chòdzy (krãcy sã) w lëchã stronã. Wejle

Sztefan paczënëje. - *Gò* Nasz tatk jesz wiedno paczéréje. Skądka të paczéréjesz? *Sy* Jô tak całi dzień tu łażã / depcã / czurpiã. *Gò*]; ~ **o lasce** palęcęc, chòdzęc przë palęcë / cziju / krëkwi; ~ **z trudem** z biédã chòdzęc, czurpac, włéc sã, kraganic sã, kraczęc sã; ~ **(ze sobã)** chòdzęc (ze sobã); ~ **po pokoju** chòdzęc pò jizbie; ~ **na ostatnich nogach** chòdzęc na ostatnëch nogach; ~ **kulawym krokiem** kùlawiec, ùtékac na jednã nogã, chòdzęc kùlawò, kùlduksac || kùrduksac - *zob.* **kuleć**; ~ **jak na szczudlach** chòdzęc jak na szkùdłach / sztòkach, chòdzęc na bòcònëch nogach; ~ **po prośbie** chòdzęc proszãcë; ~ **na czworaka (raczkować)** chòdzęc na sztëròkach / na sztëròka; ~ **boso (na bosaka)** chòdzęc bòso || bòsã (na bòsòka); ~ **swoimi (krętymI) ścieżkami** chòdzęc swòjima (krãtima) stegnama / drogama; ~ **jak zegarek / jak w zegarku** chòdzęc jak zégark / jak w zégarkù; ~ **luzem - a) o dzieciach, młodzieży** bùjac *Ra* / łażęc / gònic so(bie); chòdzęc so(bie) swòbòdno; **b) (o zwierzęciu)** lóz / swòbòdno chòdzęc / łażęc, bëc spùszczony (z lińcucha); **mój zegarek dobrze ~dzi** mój zégark dobrze jidze / chòdzy; **mój zegar źle ~dzi** mój zédzer lëchò chòdzy *a.* mój zédzer miłkùje / *żart* bùlëje; ~**dzą wieści, że...** lédze / niejedny gòdają, że..., chòdzą taczé gòdci, że... częc są ògłoszci, że...; **pociągi ~dzą regularnie** cudzi jeżdżã / jidã / chòdzą regùlarno; **o co chodzi?** ò co chòdzy / jidze / sã rozchòdzy?; ~**dzi o jego życie** chòdzy / jidze o jegò zęcé; ~ **w mundurze** chòdzęc w mùndurze / ùnifòrmie; ~ **w kapeluszu** chòdzęc w kapeluszu / czòpkù / *arch* kłòbùkù, *a.* nosęc kapelus / czòpk / kłòbùk; **chodź!** pòj!, pòj sa!, *zdr* pòj(cz)kòj!; **chodź (no) tu!** pòj (le) tu!, pòj (le) sa tu! *Por.* **chadzać, iść, leźć, łazić, tułać się, wędrować, włóczyć się**

chodzik *m* (konstrukcja z siodełkiem na kółkach ułatwiająca dziecku naukę chodzenia) chòdzëk (*Gò*) *m* [tegò chòdzëka; w chòdzëkù]. *Por.* **kojec 3**

chodzony *m* pòlonézer, chòdzony *m*

choina *f* chòjna *f*, chòjnowi las *a.* lòsk

choinka *f* dankã, chòjinka *f*; *ew.* gwiazdkowa choinka: gòdowò dankã / chòjinka [Przed wilëją trzeba dankã / chòjinkã ùstrojic. Òd búcza do búcza chòjinka rosce. - *Gò* To ju bëłë taczé danczi, że sã w nich mógł skręc. *Sy*]

Chojnice *pl* Chòjnice || Chònice (*Rkj*) *pl*

chojnicki *ad* chòjniczi

chojniczanin *m* Chòjniczón

chojniczanka *f* Chòjniczónka *f*

chojrak *zob.* **śmiałek**

cholera *f* 1. chòlëra || chòlera *f* [Ròz przòdë na swiece lédze òbòriwelë wies dokòła, zebë chòlëra ni miała do ni przëstãpù. *Sy*]; 2. *zob.* **cholernik**

cholernik *zob.* **łobuz, niegodziwiec, natręt**

cholernie 1. *zob.* **bardzo**; 2. *zob.* **natarczywie, diabelnie**

cholerny *ad* paskùdny, przesniti, przeklãti, diabelny, chòlerny

choleryczny *ad* 1. chòlericzny, chòri na chòlërã; 2. *zob.* **zapalczywy**

choleryk *m* 1. chòlerik *m*, chòri na chòlërã; 2. *zob.* **zapalczywiec**

cholew(k)a *f* chòlawa (|| *lok* -lewa), *zdr* chòlawka, chòlaw(ecz)ka *f*, dzél skòrzni òkriwający jikro {‘jikro’ = *pol.* *tydka*} [Miészak jak chòlawa. Miec pësk jak rëbackò chòlawa (*wiòldzi* pësk – bò rëbacczé skòrznie sygają jaż pò krok). Swiat nié chòlawa. Tam je takò mùzyka jak rozerwanié chòlawë. Chòlawczci są jesz dobré, le stopa je lëchò. Bòtci z chòlaweczkama. Ùtnã chòlawë skòrznióm i bądã miòł stãpczi. - *Sy*]; **smalić ~wki** zalecac sã, wrëjowac, chòdzęc na wrëje; **poznać pana po ~wach** pòznac je ptòcha pò piórach / ptòszka pò piórkach

cholewkarz *m* chòlawnik *m*; *żart*, w *zn.* *szewc*: chòlawka *m* [Nasz chòlawka sã żeni. *Sy*]

chomaćnik *m* chòmaćnik *m.* *Por.* **siodlarz, rymarz**

chomato *n* chòmą*t* *m* [Zaprzigił kònia w chòmą*t*. *Lz*]
chomatowy *ad* chòmą*t*ny [Chòmą*t*ny lińcuch. *Lz*]
chomik *m* mészòk (*Gò*), skrzeczk (*Tr*) *m* {‘mészòk’ *in* = wól szari, „mészati”;
‘skrzeczk’ *in* = dzeckò òbleczaté, płaczlëwé}
chorał *m* chòròł *m* [tegò chòrału], *Tr*: swiãtńò piesniò [Żałobné chòrałë òrganë mòrszczé
grzmią. *Ma*]. *Por.* **chór**
chorałowy *ad* chòrałowi. *Por.* **chóralny**
chorągiew *f* **1.** chòragwiò || -gwia || chòrądzew [ti chòragwi]; *ew.* fana, flaga, stanica,
bandera *f*, propòr, sztandar *m* {‘stanica’ *neol Tr, La - in Gò*: = *pol.* stanica,
strażnica, placówka, obóz; ‘sztandar’ *niem.* - *por.* sztender = stojòk, statyw};
drzewiec ~**wi** drewlëszcze *n*, chòragwizna *f* [Schwacé za chòragwiznã wëzi, bò ce
wiater zwrócy. *Sy*]; **łopot** ~**wi** szapòtanié chòragwi; **zatknać** ~ zatknać *a.* wëwiesëc
chòragwiã || -dzew [Wëwiesëc czòrnã chòragwiã (*o biédze*). *Zjic* || zdjąc czòrnã
chòragwiã (*wëdostac sã z biédë*). Wëwiesëc biòłã chòragwiã (*òbniechac walczì,*
pòddac sã, ew. ògłosëc plëjtã / bankructwò).]; **2.** *hist* (*oddział konnicy*) chòragwiò ||
chòrądzew, *zdr.* chòrądzewka - kòmpaniò / karno / wiòłdzi òddzél wòjska na
kòniach [Chòrądzew sã òddzëlëła. *Lz* Chòrądzewka żòłnérzi. *Bù*]; **powołać pod**
~**gwie** *hist* pòwòłac pòd chòragwie, *tj.* pòwòłac / wcygnąc do wòjska; **3.** ~
harcerska harcerskò chòrądzew
chorągiewka *f* **1.** chòrądzewka; *ew.* fanka, staniczka *f*, propòrczik *m*; **zwinąć** ~**kę**
òdëc, zwątpic, wëcopac sã, òbniechac czegò, òdstãpic òd cze, òprzestac co robic,
namknać na cos; zwinąc kòtew(kã) / żògle; **być** ~**ką na wietrze** bëc chwiejny, *jic* /
òbracac sã / czerowac sã jak wiater zawieje; **2.** *zob.* **chorągiew 2**
chorąży *m* chòragwik, chòragwiòrz, chòragwiewi || -gwiowi *m* [Mòj brat bëł za
chòragwiewégò w procesji. *Sy*]
choreografia *f* chòreografiò *f* [ti -fii] – ùczba (*a.* aranżowanié, ùklòdanié,
projektowanié ùklądów) tuńców; *ew.* ùklòd tuńców
choreograficzny *ad* chòreograficzny. *Por.* **taneczny**
choro *adv* chòro; *ew.* niezdrów, niezdrawò, słabò, nié czësto zdrów; *ew.* w stanie
chòrobë; **(naj)chorzej** (nò)chòrzi, (nò)barzi chòro
choroba *f* chòroba || chòrosc, *zgr* chòròbskò; **ciężka** ~ cãżkò chòroba || chòrosc; ~
zakaźna chëra, *zgr* chërlëca *f*, chërzëskò || -szcze, chërlëskò || -szcze *n*; *ew.*
pòszëdło (*dost* gripa) *n*, zarazlëwò chòrosc || -roba; *ew.* epidemiò {‘pòszëdło’ - *por.*
‘płoszëdło’ = a) *krótczi deszcz*; b) *stròszk na ptòchë*}; ~ **chroniczna** zastarzałò (*ew.*
stòrò, stałò, nieùstòwajácò || nieùstajácò, cągłò, nieprzerwónò) chòroba || -rosc;
zastarzelc *m*; **piersiowa** (**np.** **suchoty, astma** – *por.*) dera *f*, derë *pl*; ~ **morska**
krãcglòwa *f*, mòrskò chòroba || -rosc; **babska / kobieca** ~ babskò / kòbiécò /
białgłòwskò chòroba || -rosc; ~ **umysłowa** (**ludzi**) chòroba / chòrosc ùmëslòwò,
chòrosc || -roba mògù, zańdzenié w głòwã, òglëpienié, żart òbarch {‘òbarch’ *dost* =
choroba owiec, kołowacizna, skołowacenie}; ~ **mózgowia owiec** (**skołowacenie**)
barch || *lok* bark, òbarch || *lok* òbark *m*; ~ **bydlëca objawiająca się oddawaniem**
krwawego moczu kòga *f*; **nazwy różnych chorób bydła:** żaba *f*, *np.* a) *zaburzenia*
funkcji tylnych kończyn: krzizewò żaba; b) *katarakta, bielmo:* òcznò żaba, żaba na
òczach; c) *bëbnica, wzdëcie jelit o ostrym przebiegu:* òstrò żaba; wzdãcé *n*; d)
bëbnica o przewlekłym przebiegu: sëchò żaba; e) *gruźlica:* plëcnò żaba (*sëchòtë pl*);
~ **wymienia sów** *m*; **popaść w** ~**bę** (*a.* **zapaść na** ~**bę**) pòpadnac w chòrobã || -rosc,
zachòrzec; **często popadać w** (**jakieś**) ~**by** czãsto pòpadac w (*jaczés*) chòrobë,
czãsto chòrzëc || chòrowac; **nabawić się** ~**by** zarwac cos (zarwac jakã chòrosc || -
robã), zarazëc sã czim, dostac czegò / cos, przënesc (*a.* *przewlec*) / nabëc (*skãdës,*
skãdkas) chòrobã || -rosc [Òno dzes / skãdkas zarwało swinkã. Òna dosta(ła)

zapôlenie płęc. - Gò]; **nie poddać się ~bie** nie pòddac sã chòrobie / chòroscë; *rzad, lok*: wzac chòrobã w mòc Sy [To bë bël szpôs, zëbë jô ni mògła chòrobë wzac w mòc. Sy]; **objawy ~by** òbjawë (a. znaczy / òznaczi, symptomë) chòrobë || chòroscë; **przebieg (a. historia) ~by** przebiég (a. dzeje, historiô) chòrobë || -roscë; ~ **przebiegała / przebiegła łagodnie** chòroba || -rosc przebiega(ła) / przebiegła, a. przechôda(ła) / przeszła letkò / łagodno; ~ **miała przebieg gwałtowny (ostry)** chòroba || -rosc miała gwôłtowny (òstri) przebiég; ~**bą złożony** chòri, zachòrzałi; *ew. w zn. schorowany*: schòrzałi; **bodaj go ~!** a zëbë gò pòkracëto!, a zëbë gò ti a ny (tj. diòblë) wzãlë!; **wygrzebać się z ~by** zob. **wydobrzeć**

chorobliwie *adv* chòroblëwie, chòro, chòrowice, chòrowito; **wyglądać** ~ wëzdrzec chòroblëwie (a. chòro, chòrowice || -wito); ~ **zadzrosny** chòroblëwie zòzdrozny

chorobliwość *f* chòroblëwòsc, chòrowitosc, pòdatnosc na chòrobë || chòrobë, skłonnosc do chòrzeniô / do pòpòdaniô w chòrobã || -rosc / *pl*: chòrobë || -scë.

chorobliwy *ad* chòroblëwi (chòri, dotkłi chòroba); **wygląd** ~ chòroblëwi / chòrowiti wëzdrzatk / wiwzòrk; *ew. niezdrówi, lok niemùtlëwi*; ~**a zazdrość** chòroblëwò zòzdrosc. *Por. chorobowy, chorowity, słaby, schorowany*

chorobotwórczość *f* chòrobòtwórczosc; *ew. niezdrówòsc, zarazlëwòsc f*

chorobotwórczy *ad* chòrobòtwórczi; *ew. niezdrówi, zarazlëwi; ew. chòrobòdzejny Tr; zarazek* ~ zaròzk (a. bakcyl) chòrobòtwórczi, chòrobòtwórczò bakteriô (*Tr*: zarwinka *f*); *pl*: zaròzci, bakcyle / bakterie / zarwinczi]; **środowisko (warunki) ~cze** strzodowiskò (warënczi) chòrobòtwórczë

chorobowy *ad* chòrobòwi, *ew. chòroscowi, chòroblëwi*; **stan** ~ stón chòrobòwi || chòroblëwi; ~ **objaw** òbjòw chòrobòwi || -scowi [te òbjawë chòrobòwë || -scowë], òznaka chòrobë || -scë, znak, że chtos je chòri; ~ **stan** stón chòrobòwi [stanu chòrobòwégò; w stanie chòrobòwim]; *ew. chòroba*; **zmiany ~e** zmianë chòrobòwë. *Por. chorobliwy*

choroboznawstwo *n* chòrobòznòwstwò *n*, rozeznòwanié chòrobów || chòrosców || -scy. *Por. diagnoza, diagnostyka*

chorować *v* chòrzec || chòrowac, bëc chòri; *ew. nie bëc zdrów*; ~ **na wątrobę** chòrzec na wãtrobã; ~ **na płuca** chòrzec na płëca, miec derë; ~ **na bydłęcą chorobę (oddawanie krwawego moczu)** kògòwac; ~**ruje na (chroniczny) brak pieniędzy** nigdë ni mò dëtków / pieniãdzy || -niãdzy; chòrzeje (je chòri) na (stałi, cãgli, chroniczny, nieùst(òw)ający) brak dëtków; *żart*: jegò miészki mò derë {‘derë’ = sëchòtë}. *Por. cherlać, wydobrzeć*

chorowanie *n* chòrzenié *n*. *Por. choroba*

chorowito *adv* chòrowito || -wice. *Por. chorobliwie*

chorowitość *f* chòrowitosc *f*, czãsté chòrzenié. *Por. chorobliwość*

chorowity *ad* chòrowiti, czãsto chòrzejący, *lok* chòrowati, *arch* chòrawi, *lok* chwiérny; *ew. w schorowany*: schòrzałi, schòrowóny. *Por. chorobliwy*

Chorwacja *f* Chòrwacjò, Chòrwackò *f* [ti -cji, -cczi]

chorwacki *ad* chòrwacczi

Chorwat *m* Chòrwat(a) *m*

Chorwatka *f* Chòrwatka *f*

chory *ad* chòri *ew. zachòrzałi, schòrzałi, niezdrówi, niezdrów, krëchi*; **(naj)bardziej** ~ (nò)barzi chòri, *rzad* (nò)chòrszi; **lekko / trochę** ~ letkò / përnã a. kask(ã) chòri; **bardzo / ciężko / lekko** ~ baro / cãzkò chòri; **śmiertelnie** ~ smiertelno chòri, chòri na smierc / na ùmercé; **nieuleczalnie (beznadziejnie, śmiertelnie)** ~ nieùleczalno (beznòdzejnò, smiertelno || -nie) chòri; *ew. czł. śmiertelnie chory*: człowiek smiertelno chòri (ten chòri), ùmãka *lok* (ten ùmãka) *m* [Nama je jaż zòł wzerac na tegò ùmãkã. Sy] {‘ùmãka’ *in* = ùdrãka, *pol. udreka*}; ~ **na płuca** chòri na płëca; *ew.*

derowati, chrëpòtny; ~ **z zazdrości / chciwości / skąpstwa** chòri ze zòzdrosć / chcëwòtë / skąpstwa; ~ **na umyśle** nienormalny, psychiczno || -cznie chòri, òglëpiafi, letczy w głowie, *zart* òbarchniafi [Z jegò głowã cos nie je w pòrzãdkù. Jemù je zaszië w głowã. Òn ni mô wszëtczich doma. Jemù (w głowie) felëje / braknie jedny bietczy. - Gò]. *Por.* **cherlawy, obolały, schorowany, bzikowaty, postrzelony**

chować (się) **1.** *ukrywać (się):* chòwac (sã), krëc (sã), ùkrëwac (sã), *rzad* tacëc (sã), *lok* leszczëc sã (= krëc sã w krzãch); *ew.* czajic sã (*por.* **czaić się**) {‘tacëc (sã)’ = a) *krëc (sã), skrëwac / ùkrëwac (sã); b) czajic sã; c) trzëmac sã kòle kògòs, rôd przebëwac w czëjims towarzëstwie*} [Òn te zarobioné pieniãdze chòwie / ùkriwò / tacy przed swòjã białkã. Dzecë sã bawiã, òne sã chòwajã || chòwiã / krëjã / ùkriwajã / tacã pòd łózkã i w szafach. – Gò Të cos przede mnã tacysz (krëjesz, skriwòsz, ùkriwòsz) sënne. Jò niczegò, tatku, nie tacã przed wami. Całã wòjnã jem sã tacył (ùkriwòł) przed Niemcãma. Słunce tacy sã (chòwie sã / krëje sã / skriwò sã) ju za górã. Złodzëj sã tacy (czaji). Òn sã tacył (krił / czajił) za stodołã. Dzekò sã rôd tacy kòle starszych. Gdziej tã sã tak długò leszczil? – Sy]; ~ **(zachowywać) coś w pamięci** zachòwëwac [òn zachòwiwò] cos w pamiãcë, miec w pamiãcë, pamiãtac; **2.** *chować się – w zn. żyć, rosnać:* chòwac sã; *ew.* zëc, rosc; **dobrze (się)** ~ dobrze (sã) chòwac [Dzecë jima sã dobrze chòwiã, wszëtczë wëzdrzã zdrów. Gò]; **3.** *w zn. hodować:* chòwac (sã); *ew.* trzëmac [Òni chòwiã (a. trzimã || trzimajã) kòle dzesãc swiń || swiniów, trzë krowë, bika i celãta, pòrã òwców tak, że w całoscë majã ti chòwë dosc wiele. Òwce / swinie / krowë / celãta / gãsë / gùłë jima dobrze sã chòwiã. - Gò]; *por.* **hodować**

chowanie (się) **n 1.** *ukrywanie (się):* chòwanië / tacenië / krëcë (sã), ùkriwanië (sã) **n; 2.** *życie / wzrastanie / rozwijanie (się):* chòwanië (sã); *ew.* trzimanië (sã). *Por.* **chów, hodowla, wychowywanie**

chowanka **f 1.** *zob. kryjówka, skrytka, schowek; 2. zabawa w chowanego:* chòwanië sã, krëcë sã, ùkriwanië sã, *rzad* tacëñë *pl* (= *pol. podchody*)

chowany **ad 1.** *ukrywany:* chòwóny, ùkriwóny, tacony; **grać w ~nego** bawic sã w chòwanië, chòwac sã, krëc sã; **2.** *żywiony, utrzymywany, wychowywany:* chòwóny, wëchòwiwóny; **3.** *trzymany do chowu, hodowany:* chòwóny, trzimóny do chòwù; *ew.* chòwny, hòdowóny

chód **m** chód **m**, chòdzenië, jidzenië **n; lekki** ~ letczy chód; ~ **niezgrabny** ~ niezgrabny (a. łãpòwati) chód; **powolny** pòmali / pòmalczny chód; ~ **zegarka** chòdzenië a. jidzenië zëgarka; **chody** *pl* chòdë; **miec chody (specjalne wzglëdy) u kogo** *pot* miec chòdë (dobrã markã) ù kògò; *znac sã z kògùms dobrze; miec do kògòs łãtwi przëstãp; miec z kògùms dobri kòntakt; bëc przez kògòs lubióny / dobrze widzóny*

chór **m** chùr **m; ~ męski** chłòpsczi chùr; ~ **żeński** białgòwsczi || białgòwsczi / kòbiëcy chùr [Òn spiëwòł w chùrze Cecylia. Gò]; ~ **(miejsce dla ~u organów) w kościele** chùr [Òn mô swój stali môł na chùrze. Gò]. *Por.* **chorał**

chóralny **ad** chùrowi; *ew.* chùralny; **śpiew** ~ chùrowi spiëw. *Por.* **chorałowy**

chórzysta **m** chùrzista, chùrownik **m**

chórzystka **f** chùrzistka, chùrownica **f**

chów **m** chów **m**, chòwanië **n**, trzimanië zwierzãt, òpieka nad nima [Kón swëgò chòwù. Krowë włòsnëgò chòwù. Òstawic so krówkã do chòwù / do chòwaniò. – Sy Młënarsczi swinie do chòwë (chòwù), a ksãzi gòspòdëni za zònã (białkã) nie bierzë. Ra]

chrabąszcz **m** chrąszczel (*lok:* || chrąszcz || chrąst || krąszcz), majewnik **m; ew. lok:** cofrina **f**, jadroch **m** {‘chrąszczel’ ‘chrąszcz’ || ‘chrąst’ *in* = *pol. chrząstka*} [Chrąszczele to sã baro szkòdlëwë bączci Lz. Majewnik je tak zwóny, bò pòjòwiò sã w maju. Òn je zwóny ‘jadroch’, bò sã lepi całima chmarama na jadra. - Gò]

chram *m* swiãtiniô; *ew.* swiãtnica *f*

chrap *m* **1.** *głos słonki wydawany podczas lotu tokowego:* chrap *m*; **2.** *głos łoszy wydawany w czasie rui:* chrap *m*

chrapa *f* **1.** *nozdrze np. konia:* nozdro || nozdrze *n*; **~py** *pl* nozdra || nozdrza; **2.** *w okręcie podwodnym - urządzenie do pobierania powietrza i odprowadzania spalin:* chrapa *f*, chrapë *pl*; **3.** *mało urodzajne gleby na Roztoczu:* chrapë *pl*

chrapać *v* chrapac || *lok* chrapiec, *żart:* żôgôwac, rznąc déle [Óprzestôł chrapac. Òn mòcno żôgùje, pewno trafił na sãczy. - *Gò* Òn mòckò chrapiec zaczął. *Lz* Chrapie / rznie déle jaż mù nos gwizdze / jaż scanë drzą. Nie kòzdi spi, chto chrapie. - *Sy*].

chrapała *m* chrapała, chrapiełc, chrapajk *m*, chrapalënô, chrapajka *f*; *ew.* *człowiek z głosem ochryptym:* chrapk *m*

chrapanie *n* chrapanié *n*

chrapka *f* chrapka *f* – **1.** *chãc, òskòma, łakòta, chãtka f, aptit, lëszt m { ‘łakòta’ in = pol. przyjemność – zob. }* [Òn miôł chrapkã na ten sztëk miãsa, a jô mù gò sprzed nosa sprzãtnął. Òni mają chrapkã na tã spòdkòwiznã, ale... - *Gò* Kòt mò łakòtã na rëbë / smiotanã. Parobk mò łakòtã na dzëwczã. *Sy*]. *Por.* **apetyt, chęc, łakocie**; **2.** *górz m, złosc, nienawisc, arch niezgara f [Miec na kògò chrapkã. *Sy*]*

chrapliwość *f* chraplëwòsc; *ew.* *w zn. pol. chryпка:* zachrapiałosc *f*

chrapliwy *ad* chraplëwi, zachrapiali

chrapnąć *v* **1.** *zdrzémnać sã, pòspac so*; **2.** *chrapnąć, zachrapnąć. Zob. zachrapać*

chrestomatia *f* antologiô, chrestomatiô *f* [ti -gii, -tii], czëtanczi *pl*, ùczbòwnik lëteraturë – zbiór wëjimków z rozmajitëch dokòzów lëteracczich

chrobot *zob. chrobotanie*

chrobotać *v* chrobòtac || chrëbòtac, chrobòlëc || chrëbòlëc, szrëpòlëc, szurg(òt)ac, szrótowac, *rzad* chrãbac, *lok:* gnëblowac { ‘gnëblowac’ *in = drapac, chrobòtac; ò gãsach: piskac, skùbac, dlëbac, piskac* } [Mëszë chrobòcã (szrëpòlã / szrótejã). Chrobòk (*chrãbòcz, drewniòk, pol. kornik*) chrobòli w drzewie. Chrãbòcz chrãbòł dzys òb noc. Szur gnëblëje pòd pòdłogã. Pies gnëblowòł òb noc do dwiërzi. Gãsë gnëblëjã w bұлwach. - *Sy*]. *Por.* **chrupać**

chrobotanie *n* chrobòt || chrëbòt *m*, chrobòtanié, chrobòlenié || chrëbòlenié, szrëpòlenié, gnëbòlenié || gnëblowanié, szrótowanié *n*. *Por.* **hałas(owanie), chrupanie**

chrobotek reniferowy *bot* strzëbrny mech (|| srëbrzny mech), strzëbrznik || srëbrznik, szaruszk, drzist, zòdësznik *m*, kaniô drzista *f*

chrobry *ad* dzyrszczi, bëlny; *ew.* òdwòzny, smiałi

chrom *m* chem chrom *m*

chromać *v* chromac, kùlawiec, ùtékac, (haj)duksac, duksac, kùduksac || kùrduksac, sztuklac sztuklotac sã; *ew.* bëc kùlawi, chromi [òn chromò / kùlawieje / ùtikò / duksò / kùduksò / sztuklò / sztukloce; Òn chromò na lewą nogã. *Ra* Co tobie je w tã nogã, że tak sztuklòsz? Òn sã ùż do nas sztukloce. - *Sy*]. *Por.* **chromieć, chromy**

chromanie *n* kùlawienié, chromienié, ùtikanié, duksanié, kùduksanié, sztuklotanié *n* „sztukùt, sztukùt” [Czëjã sztukùt, sztukùt. Wzërajã (*wzëróm*), ju kùlawi je tu. *Sy*]

chromatograf *m* *chm tech* chromatograf *m*

chromatografia *f* chromatografiô *f* [ti -fii]

chromatograficzny *ad* *chm* chromatograficzny

chromatopsja *f* chromatopsjô *f* [ti -sji]

chromatycznie *adv* chromaticzno || -nie

chromatyczny *ad* chromaticzny [Aberracjò chromaticznò. Gama / skala chromaticznò – pòstãpùjącò póltónama.]

chromatyka *f* chromatika *f* [ti -ticzi] – **1.** ùczba (nòuka) o farwach, kùnszt dobiéraniò farwów / kòlorów; **2.** *muz* zasada pòdwèższaniò i òbnizaniò zwàków w skalè diatoniczny, ùrégòwanié zwàków mùzycznych pòttónama

chromatyna *f* *biol* chromatina

chromatyzm *m* chromatizm *m*

chromian *m* *chem* chromian *m*, chromòwò sól

chromianowy *ad* chromianowi

chromieć *v* chromiec, kùlawiec, stawac sã chromim / kùlawim [Ten stòri szòltès ju dècht (baro) chromieje. *Lz* Òna coròz barzi kùlawieje. *Gò*]

chromit *m* *chem* chromit *m*

chromodruk *m* *dr* chromòdrèk *m*. *Por.* **chromofototypia**

chromofotografia *f* chromòfòtografiò *f* [ti -fii]

chromofototypia *f* chromòfòtotipiò *f* [ti -pii]. *Por.* **chromodruk**

chromogen *m* *biol*, *chem* chromògen *m*

chromogeniczny *ad* *biol* chromògeniczny

chromolić *v* *pot vulg* pieprzèc cos, miec na co namklé, nic so nie robic z czegò, miec cos gdzes / w d...

chromolitografia *f* *dr* chromòlitografiò *f* [ti -fii], *Tr:* farwòdrèk *m*

chromonikel *m* *chem* chromònikel *m* [wym. -ny-]

chromoniklowy *ad* chromòniklowi

chromoplast *bot* chromòplast

chromoproteid *m* *biol* *chem* chromòprotejid *m*

chromosfera *f* *astr* chromòsfera

chromosferyczny *ad* chromòsfericzny

chromosom *m* *biol* chromòsom *m*

chromosomalny *ad* *biol* chromòsomalny

chromosomowy *ad* *biol* chromòsomòwi

chromość *f* kùlawòsc, kùlawica, chromòsc *f*

chromotaksja *f* *biol* chromòtaksjò *f* [ti -sji]

chromotropizm *m* chromòtropizm *m* [tegò -zmù]

chromowy *ad* chromòwi; **kw**as ~ kwas chromòwi

chromy *ad* kùlawi, chromi [Stazjin naòzeni (*kawaler*) je pèrznã chromi. *Sy*]; ~ **człowiek** chromi, kùlawiejk, kùlawik, kùléwc, péta, sztupajk, sztukla *m*, chromò, kùlawica *f* [Slepi widzòł jak to biegało, chromi to schwòcył, a nadzi włòził w czeszèń, co to je? – Łza. *Sy*]

chronicznie *adv* chroniczno || -nie; *ew.* wiedno, stale, wcyg, bez przerwè / bez ùstònkù

chroniczny *ad* zastarzałi, zadòwniony, chroniczny; *ew.* stałi, długòtrwałi, nieùstòwający, całi / jeden całi [Zadòwnionò róza. (*med*) *Sy*]

chronić *v* chronic; *ew.* strzèc, chòwac, zachòwèwac, zabezpiecz(èw)ac [òn to chróni / chòwie / zachòwiwò || zachòwùje / zabezpieczò || zabezpiecziwò / tegò strzeże; *rozk:* nie chrón! || nie chroni!; Òni to chrónią / chòwią / zabezpiecziwają przed mrozã. Le tegò swòjégò synka nie chrón || nie chroni tak baro. - *Gò*]; ~ **przed wilgòciã** chronic przed wilgòcã / mòkrzèznã; ~ **kogo (brać przed kim w obronę)** chronic / ògradzac / zastawiac / *lok* chòchùlèc kògò [Òna gò chróni / ògròdzò / zastòwiò / chòchùli. - *Gò*]. *Por.* **bronić, dbać, ochraniać, òsłaniać**

chronić się **1.** chronic sã, zabezpieczac sã, wèstrzegac sã; ~ **się od upadku / słońca / mrozu / poparzenia / porażenia pradem el.** chronic sã (a. zabezpieczac sã) òd ùpòdkù (przed ùpòdkã) / słuńca (przed słuńcã) / mrozu (przed mrozã) / pòparzeniò || -niégò (przed pòparzenim) / pòrażeniò || -niégò (przed pòrażenim) prądã

elektrycznym; **2.** chòwac sã, krëc sã, szëkac schronieniégò || schronieniô; ~ **przed deszczem** chronic sã (*a.* chòwac sã, szëkac schronieniô / òchronë) przed deszczã

chronienie *n* chronienié *n*; *ew.* òchrona

chronograf *m* chronograf *m*

chronografia *f* chronografiô *f* [ti -fii]

chronograficzny *ad* chronograficzny

chronolog *m* chronolog *m*, badôcz / badëra czasu

chronologia *f* chronologiô *f* [ti -gii]

chronologicznie *adv* chronologiczno || -nie

chronologiczny *ad* chronologiczny

chronologizacja *f* chronologizacjô *f* [ti -cji]

chronologizacyjny *ad* chronologizacyjny

chronologizować *v* chronologizowac

chronometr *m* chronométer, zédżer *m*

chronometraż *m* chronometraż *m*

chronometrażowy *ad* chronometrażowi

chronometria *f* chronometriô *f* [ti -trii] – nôùka / ùczba ò mierzenim czasu, ò spòsobach pòmiaru czasu i ò zégrach

chronometry *ad* chronómétrowi

chronometryczny *ad* chronometriczny

chronoskop *m* chronoskòp *m* [tegò -kòpù || -pa]

chronostych *m* chronostich *m*

chropawo *adv* parchato, chropawò || -wie, chropòwato || -ce [W tim môlu jesz je parchato / chropawò, to trzeba wëgładzëc. Gò Na drodze to bëło bar'zo chropawie. *Lz*]; **naj-ciej** (nô)parchacy, (nô)chropawi, (nô)chropòwacy; (nô)barzi parchato / chropawò / chropòwato

chropawość *zob.* **chropowatość**

chropawy *ad* **1.** parchati, chropòwati, *arch* chropawi; *st.* (*naj*)wyższy: (nô)barzi parchati / chropòwati / chropawi; *ew.* (nô)parchatszì, (nô)chropòwatszì / nôchropawszì [Parchatô / chropòwatô scana.]; **2.** *o drodze wyboistej:* rëklënowati, gruzłowati, pòrëti, *arch* chropawi [Chropawò droga. *Lz*]; **2.** *o głosie:* chraplëwi, zachrapiafi, żart zadrëdzewiafi

chropowacieć *v* robic sã / stawac sã parchati / chropòwati / chropawi; *ew.* *o drodze:* robic sã / stawac sã rëklënowati / *ew.* *o głosie:* robic sã / stawac sã (coròz barzi) chraplëwi / zachrapiafi

chropowatość *f* parchatosc, chropòwatosc, chropawòsc *ew.* *o drodze:* rëklënowatosc; *ew.* *o głosie:* chraplëwòsc, zachrapiałosc *f*

chropowaty *zob.* **chropawy**

chrupać *v* chrupac, grëzc; *ew.* chrzãszczëc zãbama, rozgrëzac, chrapòlëc, szrëwòtac, szrótowac, szrutac, robic: chrup-chrup [Cëz të ò cernicã jabka chrupiesz, chcesz të sã robòków najesc? Mësz chrapòlëta całã noc pòd pòdłogã. Nasz Stach ledwie wstòł i òn chrup-chrup skòrkã chleba. - Sy Òn grëze / rozgrizò òrzechë jak wiewiórka.].
Por. **chrobotac**

chrupanie *n* chrupanié, grëzenie; *ew.* chrzãszczenie, rozgrizanié, chrapòlenié, szrëwòtanié, szrutanié *n*, szrëwòt, chrzãst *m.* *Por.* **chrobotanie**

chrupiający *ad* chrupiający, chrzãszczący, rozgrizający, grëzający; *ew.* chrapòlający, szrëwòcący. *Por.* **chrupki**

chrupka *f* chrupka *f*

chrupki *ad* krëchi, *zdr* krëchùtinczi; *ew.* chrupczi, chrupiający

chrupko *adv* krëchò, *zdr* krëchùtinkò; *ew.* chrupkò, chrupiaço

chrupkość *f* krèchòsc; *ew.* chrupkòsc *f*

chrupnąć *v* chrupnąć, zgrèzc / pògrèzc; *ew.* zachrzãszczëc, zachrapòlëc, zasrzëwòtac

chrupnięcie *n* chrupniãcé, zachrzãszczeniué. *Por.* **chrupanie**

chrupot *zob.* **chrupanie, chrupnięcie**

chrupotać *v* chrupòtac, trzeszczec, chrzãszczëc [Gnòtë chrupòcã / trzeszczã / chrzãszczã w pëskù psa. Lód chrupòce / chrzãszczy / trzeszcy we wãbòrkù. - Gò]

chrust *m* **1.** *suche gałęzie:* chróst, brzid; *ew. lok* chlãst *m*, *arch* chróscewié *n* [tegò chróstu / brzidu || brzëdu / chlãstu / chróscewiô || -wiégò]; ~ **do palenia** chróst do pòleniô, *lok:* smarglëna, *rola f* {‘smarglëna’ *in zob.* czeremcha}; **drobny** ~ drobny chróst, namiôł *m* [tegò namiãtu; Namiãlã piec napalëc. Chlëb na namiãle dobrze sã zdarzi. - Sy]; **wiązka (kupa) ~u** lop(k) (grëpa / ùpa) chróstu / brzidu [Gapa bùdëje gniôzdo z chróstu. Na chróscie chleba piekã. Chlëb ùpiekłi na brzidze nôlepi smakò. - Sy]; **2.** *zarośla, gąszcz:* chróstë *pl*, *arch* chróscewié *n* [Òni pòchòdzą z chróstów (*tj.* z *barabónów*, z „zapadłëch” *stronów*). Òni mieszkają w taczim chróscewiu. - Sy]; **3.** *ciastka, faworki:* radikùchë *niem*, chróstë (Gò) *pl*

chrustać *v* rozgrëzac [òn rozgrizò, òni rozgrizają]. *Por.* **chrupać**

chruściany *ad* chróstowi, brzidowi [Chróstowò miotłã. Chróstowi płot. Na brzidowim ògniu chlëb (*piekłi*) dobrze smakò. - Sy]

chruściel *m orn* kasper *m*; *ew.* ptak wodny z rodziny chruścieli - Sy (*Lz:* rodzaj dzikiej kaczi): łëska *n*

chryja *f* **1.** *stan skłócenia, zagniewania:* pògòrcha *f*, górz *m*; **2.** *zob.* **awantura, burda, kłótnia**

chrypieć *v* bëc zachrapiałi, miec głos zachrapiałi, gadac chraplëwie

chrypka *f* zachrapiałość *f* [Pòłta le tak dali, tej wa ti zachrapiałość ju nigdë nie zgùbita. Sy]; **ma ~kę** je zachrapiałi; *ew. żart:* mò mësz w gardle

chrypliwy *ad* zachrapiałi, chraplëwi [Të jes zachrapiałò barzi jak jò. Taczim chraplëwim głosã gòdò. - Gò]

chryścianizm *m* christianizm *m*, chrzescëjaństwo *n*

Chrystus *m* Christus *m*; ~ **ukrzyżowany / zmartwychwstały** Christus ùkrzyżowóny / zmartwëchwstałi || -wstóny; **o ~sie!** Christe!; **w trzecim wieku / stuleciu przed ~sem / po ~sie** w trzecym wëkù / stolecym przed Christusã / pò Christusu

chrystusowiec *m* chrystusówc [tegò chrystusówcã]; *pl:* chrystusówcowie [tëch chrystusówców]

Chrystusowy *ad* Christusowi [Christusowi pòkój niech mdze z wama. Christusowé miłoserdzë. - Gò Mãka ë smierc Christusowò. *Ra*]

chryzantema *f bot* chrizantema *f*, złoty kwiat

chryzolit *m min* chryzolit *m*

chrzan *m* krzón (|| chrzón) *m* [Òstri jak krzón. Krzón sã seje sóm, a zëto nié. Na krzónie sedzec (*lëchò gòspòdarzëc*). Dze krzón rosce, tam biédòk, a nié pón. Krzón żniwic (*ò marnëch żniwach*). Zachcało cë sã jak stòri babie krzónu. - Sy]

chrzanowy *ad* krzónowi

chrząkać *v* chrochtac || -chlac, chruh(l)ac || chrëch(l)ac, krzãkac. *rzad* krzãkòlëc; *ew.* òdkaszlëwac || -liwac [òn chrochce / chrochlò / chruchlò / chrëchlò / krzãkò / òdkaszliwò]; *o świniach, wydawać głos:* chrochtac, chruh(l)ac || chrëchlac, gnërzëc || gnurzëc, krzãkac [Pruchë chrochcã || chrochtają / chruchlają / gnërzą || gnurzą / krzãkają. - Gò Krzãkò jak stòri dzòd. Sy] {‘krzãkac’ *in* = *stãkac, mrëczëc, pol. gderac*}; **osoba ~kajaca** krzãkała *m*, krzãkadło *n* {‘krzãkała’, ‘krzãkadło’ *in* = *mrëk, mùczk*}. *Por.* **chrząknąć, kaszlać**

chrząkanie *n* chrochtanié, chruh(l)anié || chrëchlanié, krzãkanié; *ew.* òdkaszliwanié *n*

chrząknąć *v* chrochtnać, zachrochtac, chruchnąć || chręchnąć, zachruch(1)ac || zachrëch(1)ac, krząknąć, zakrzâkac [òn (za)krząkòt]; *ew.* òdkaszlac, òdkaszlnąć [Zafedrowòt (zamówił) sobie sznapsu spòrą gròpkã, krząknął i ùsòdł do stołu. Krząknął jak czej prosã. Swinia krząknã òdpòwiédz. - *Lz: Lh, Ma*]. *Por.* **chrząkać**

chrząstka *f* chrząszcz (*lok* || chrząszcz || chrąst), grążdzel *m*, chrząszczka *f* {‘chrząszcz’, ‘chrąst’ *in = pol. chrabąszcz*} [W tim salcesonie / w ti krwawi wòrzcze je wiele chrąszczów. *Gò*]

chrząstkowatość *f* chrząszczowatosc || chrąstowatosc *f*

chrząstkowaty *ad* chrząszczowati || chrąstowati

chrząstkowy *ad* chrząszczowi || chrąstowi

chrząszcz *m* chrząszcz, *zdr* chrząszczik || -czëk (*Gò*); *ew.* bąk, *zdr* bączk *m* {‘chrząszcz’ *in = pol.* a) chrząstka – *zob.*; b) chrabąszcz – *zob.*}; **chrząszcz brzmi w trzcinie** chrząszcz brzmi || brzëmi w strzënie

chrzciel *m* chrzcëcel || *lok* rëchcëcel *m* [Swiãtégò Jana Chrzëcëcela.]

chrzcić *v* chrzcëc || *lok* rëchcëc || -czëc

chrzcielnica *f* chrzcelnica *f*

chrzciny *pl* chrzcënë || rëchcënë; *ew.* żart kmòtrzënë, kmòtrowinë *pl*

chrzczenie *n* chrzcenië || *lok* rëhcenië || -czenië *n*

chrzczony *ad* chrzczony || *lok* rëhczony || -czony

chrzest *m* chrzest *m*; **podawać do chrztu** trzëmac / pòdawac do chrztu; bëc za chrzestnégò / chrzestną / kmòtra / kmòterkã; *ew.* kmòtrowac, jic w kmòtrë; trzëmac w kmòtrë; *przest.*: bëc pòdã, jic za pòdã, jic na szeroczi kam

chrzestny *ad* chrzestny; **rodzice ~i** chrzestny *pl* [ti chrzestny], *rzad* kmòtrowie || kmòtrzë, *przest.* pòdowie *pl*, *rzad* chrzestny rodzyce; **ojciec ~** chrzestny (*a.* chrzestny òjc), *rzad* kmòter, *przest.* pòda *m*; **poprosić kogo o zostanie ojcem chrzestnym / matką chrzestną (prosić w kumy)** pòprosëc kògò ò òstanië chrzestnym / chrzestną / kmòtrã / pòdã; (za)prosëc kògòs w kmòtrë [Më jsmë proszony w kmòtrë. Chto pòd diòblã mieszkò, mùszi gò w kmòtrë prosëc. – *Sy* Chto przë piekle mieszkò, mùszi diòblã w kmòtrë prosëc. *Ce*]; **wdać się w swego ojca ~nego** padnac / bëc padłim / szlachòwac za swòjim kmòtrã / chrzestnym / pòdã; **matka ~na** chrzestnò (*a.* chrzestnò matka); *ew.* *przest.* kmòterka, pòda *f*; **syn ~** chrzestny syn; **córka ~na** chrzestnò córka; **imię ~ne** chrzestné miono / jimia / jimiono

chrześcijanin *m* chrzescëjón *m* [tegò chrzescëjóna || -jana]; **~janie** *pl* chrzescëjanowie *pl*

chrześcijanka *f* chrzescëjónka *f* [ti chrzescëjónczy]; **~nki** *pl* chrzescëjónczy *pl*

chrześcijański *ad* chrzescëjańszi; **po ~sku** pò chrzescëjańskù

chrześcijaństwo *n* chrzescëjaństwò *n*; *ew.* christianizm *m*

chrześniaczka *f* chrzestnò córka; *ew.* chrzestniòczka *f*

chrześniak *m* chrzestny syn; *ew.* chrzestniòk *m*

chrzëst *m* chzãst *m*, chzãszczenië *n.* *Por.* szelest, skrzypienie, trzeszczenie, zgrzyt(anie)

chrzëszczenie *zob.* chzëst

chrzëścić *v* chzãszcëc. *Por.* szeleścić, skrzypieć, trzeszczeć, zgrzytać

chuch *m* chùch *n.* *Por.* dmuch

chuchać; ~nąć *v* chùchac, chùchnąć. *Por.* dmuchać, dmuchnąć, buchać, buchnąć

chuchra(cze)k *zob.* chuchro

chuchro *n* chùchro, *zdr* chùcherkò, *lok* chùch (*por.* **chuch**), chërlòk, biédka, mgleja, lebioda, słabeùsz, òchëra, zmiérlòk, miãgòla || miãgùta; miãgza || miãgwa || miãgzla

m; ew. lëbizna, słabizna f [Ten miągòła ni mô zòdnégò zëcégò w sobie. *Sy*]. *Por. cherlak, chudzielec*

chuc *f* żądza (celesnò żądza), pòżądłëwòsc *f; ew. pòżądanié* (celesné pòżądanié) *n*, celesné zachceniá / nëczy, nëczy swégò całá; **dogadzać swojej** ~*ci* dogadzac (*a. pòpùszczac lécczi / dawac na wòłá*) swòji żądzë / pòżądłëwòscë / swòjim nëkóm / zachcenióm; **podda(wa)ć się** ~*ci* (**chuciom**) ùlegac / pòddawac sã żądzë || -*dzy / żądzóm / pòżądaniémù* (pòżądanióm / celesnym zachcenióm / celesnym nëkóm / nëkóm swégò całá. *Por. namiętność*

chudactwo *zob. biedactwo*

chudawość *f* zmiartosc, ùmiartosc, chùdawòsc *f*

chudawy *ad* zmiarti, ùmiarti, biédny, chùdawi; *ew. o mięsie: lëbawi. Por. wychudły*

chuderlak *zob. chudzielec*

chuderlawość *zob. chudawość*

chuderlawy *zob. chudawy*

chudeusz *zob. chudzielec*

chudnąć; ~*nieć* *v* chùdnąc || *lok* chùsc, cenczec, mizerniec biédniec, schnąc, bëc coròz zmiarcészi || zmiartszi / chùdszi, robic sã zmiarti / ùmiarti / chùdi; *lok: mizgòlëc* [Tak chùdnie, jaż mù zëbra są widzec. Z dnia na dzëń wicy mizgòlisz. - *Sy*]. *Por. schudnąć*

chudnięcie *n* chùdniącë || chùdnienié, biédnienié, cenczenié *n*

chudo *adv* chùdo, zmiarto; ùmiarto, biédno; (**naj**)**chudziej** chùdzy, zmiarcy; **wyglądać** ~ wëzdrzec chùdo / zmiarto; ~ **jeść / jadać** biédno / chùdo skrómnno / skrómnëchno jesc / jadać [Ù niegò wiedno chùdo w czeszeni. Òni baro chùdo jedzą. - *Sy*]

chudoba *f* **1. skromny dobytek**; biédny / skrómnny dobëtk *m, ekspr* biéda *f* [Òni tã całá swòjã biédã wladowelë na autól i òdjachelë. *Gò*]; **2. żywy inwentarz**: chòwa, *przest. zëwizna f, zëwi jinweñtòrz, zwiërzãta w gòspòdarstwie. Por. inwentarz*

chudopacholek *m hist* **1. łëk** *m, parcany / zògónkòwi szlachcëc* [Zdãti łëk. *Lz* Të pieczelny łëkù! *Dh*]; **2. ubogi rolnik**: biédka, biédòk, plëwka, pëzlòk, zmiérlòk *m*

chudość *f* chùdosc, zmiartosc, ùmiartosc; *ew. wëlecałosc (= pol. wiotkość, wãtłóść); o mięsie: lëbawòsc f*

chudy *ad* **1. o ludziach, zwierzętach**: chùdi, zmiarti || ùmiarti, biédny, cenczi, wëschtli, sëchi, scenczałi, wëswiãdli, spùdlałi, *arch* pizdrowati { *arch* ‘pizdrowati’ *Ra* = zmiarti, *mizerny* || ‘pistrowati’ *Sy* = ò òbùcym: *casny, wãszci*} [Chùdi człowiek / kón. Nigle ten tłësti zbiédnieje, to ten chùdi zdechnie. - *Sy* Chùdémù ë sadło z masłã nick nie pòmòże. Òna mô pizdrowatã miazdrã (*skórã na twarzë*). - *Ra*]; (**naj**)**chudszy** (nò)chùdszi, (nò)zmiartszi, (nò)zmiarcészi; ~ **jak szczapa** zmiarti jak pëk *a. pajk / szczezła / bòcón (- Gò)*; chùdi jak mòra / drzòzga / szach / skòczk na swiãti Jan [Chùdi, że na nim wszëtkò wisy jak na pòlu. Lepi kòzła strojec, jak cebie, na chtërnym wszëtkò wisy. - *Sy*]; ~**da kobieta** ùmiartnica, zmiartoszka, ùschlëca, charchùła, cerlëca *f; ew. skóra a gnòtë* [Białka zmiarto jak cerlëca / jak bòcón.] {‘cerlëca’ *zob. miédllica*}; **2. o mięsie**: lëbawi {‘lëbawi’ *in zob. leniwy*}; ~**de mięso** lëbawé miãso; lëbizna *f*; **3. podobny do bociana**: gachòwati, bòcónowati; **4. o krowie**: zmiartò / sëchò krowa {‘sëchò krowa’ - *takò, co nie daje mléka*} [Te jich krowë są tak sëché, że czejbë sztrechólcã cësnał òne bë sã zapòlëłë. *Gò*]; ~**da krowa** raga *f arch* [Tã ragã mącznym miechã ùderzëc a òna padnie. *Sy*]; *o krowie: z wystajęcymi zëbrami: kłãbiasti*; **5. o koniu**: zmiarti, rupòwati {‘rupòwati’ *stòri, na pól zdechtli*}; **koń** ~ **i stary** rup, mëra *m; arch* raga *f* {‘raga’ *in = zmiartò krowa*}; **6. wiotki, wysoki, wãtly**: wëlecałi, lëbi; **6. o rybach**: chùdi, zmiarti; *ew. wëniërzchtli, wëm rzostowóny, wëlukòwóny* {*por. ikrzyć się*}

chudziak *zob. chudzielec, biedak*

chudziec *zob. chudzielec*

chudzielec *m chudy człowiek a. zwierzę: umiartélc, zmiartélc, ùmiarcoch, zmiartéla, zmiartoszk, zmiarcoch, zmiérloch || -lôk, chùdlôk, chùdélc, suchòrk, wësclińc || wëschélc, ùschlińc, sêchôcz, biédka, wëmòczk, pister Sy || Ra: piz(d)er m {‘pizder’ Sy =òbleczenie za casné, za wąszczé} [Jédzże wësclińcu, bò le jes sóm gnôt. To je taczi chùdélc, że bë sã na nim skalécził. Wëmòczk wëzdrzi jakbë òn plëskwë zérôł. Pister wëzdrzi jak szach. - Sy]; ew. chude bydlę: zmiarté bidlã n, rôbiedza || rebiedza || rebiédz f {‘pister || -z(d)er’ por. pistorwati} [Czejbë tã rôbiedzã mącznym miechã chlapnął, to òna bë sã zwrócëła. Sy]; chudy śledź: chùdus*

chudzina *zob. chudzielec, chuchro*

chudziuchny *ad zmiartéchny, biédněchny, ceněchny. Zob. chudy*

chuligan *zob. łobuz*

chuliganić *zob. broić, łobuzować*

chuligański *ad łobuzerski, brojący*

chuligaństwo *zob. brojenie, łobuzeria, łobuzerstwo*

chumor *zob. humor*

churał *m churał m, sejm (a. sejmik) w Móngòlii*

chusta *f chùsta, zdr chùstka; rodzaje chust: babùszka (= chùsta na głowã, zawiązónô pòd brodã), kòzyna (= chùsta z trodlama, tj. trączkama, zarzucónô na remiona i sygajácô jaż pò pas, nôleza przódë do stroju òbrzãdowégò pannë młodi), bërmëta / zdr bërmëtka (= chùsta na głowã héklowónô z trączkama), arch: mamòta (= chùstka wełnianô a. pluszewô, wiązónô pòd brodã), mëlwëtka (= ts. co: mamòta), szanilia / zdr szanilka (= czòrnô, trójkatnô chùstka na głowã), gażewô chùstka / gażewka f (= dôwnô jedwòbnô, biòłô chùstka, noszonô przez białczy na głowie) [Mòja starka nosëła bërmëtka. Sy]*

chusteczka (do nosa) *f sznëpelnik, || sznëpelduk || -duch m, chùstka do nosa*

chustka *zob. chusta*

chutor *m chùtor m [tegò chùtoru. w chùtorze], pùstkòwé gbùrstwò (przódë, w Rusëji i na Ùkrajinie)*

chwacki *ad rãdi, chwaczi || lok chwaczi, skrãtny, ùwijny, zwinny, szëkòwny, welech*

chwacko *adv rãdo, skrãtno, ùwijno, zwinno, szëkòwno, z szëkã, welech {‘chwatkò’ || lok ‘chwackò’ = chùtkò, chize}*

chwalba *f 1. pòchwała f, wëchwòlenie, ùznanié n; 2. zob. chełpliwość*

chwalca *m (ten, kto coś / kogoś chwali) chwòlca; ew. chwalëcéł m {‘chwalëcéł’ in = pol. chełpliwiec, samochwał}. Por. pochlebca*

chwalebnie *adv chwalebno [To tã chwalebno zrobił. Sy] {‘chwalebno’ in (przen) = pògòdno zob. pogodnie}; (naj)~niej (nò)chwalebni*

chwalebność *f chwalebność || -nota f*

chwalebny *ad chwalebny; ew. wòrt / gòdny pòchwałë / pòchwòleniò; (naj)~nieszy (nò)chwalebniëszy. Por. chlubny, poczesny, okazały, zaszczytny*

chwalenie *n chwòlenie n*

chwalenie się *n chwòlenie sã. Por. chełpienie się, chełpliwość, chlubienie się, szczycenie się*

chwalić *v chwałëc [òn chwòli; òni chwòlã; nie chwałë || nie chwòl! Òn jich chwòlił. Òna jich baro chwòlëła. Le jich nie chwòl / nie chwałë za baro, bò jima sã w głowie przewrócy. - Gò Chwałë Pana Bòga, jak le ùmiejesz. Ra Chwòl cëzy kròj, ale w swòjim trwòj / w swòjim biédã klep. Sy]. Por. sławić, wysławiać*

chwalić się chwalęc sã [Òn sã tak chwôlił. Òna sã chwôlëła, że to jaż nie bëło do słëchaniô. Le sã tak nie chwôl / nie chwalë. - Gò]. *Por.* **chëpić się, chlubić się, szczycić się**

chwalipięta *zob.* **chëpliwiec**

chwała *f* chwała *f*; ~ **Bogù!** chwała Bògù! [Chwała w niebie ë tiłk (*slôdk*) w pòpiele (*tj. chwôli sã, a ni mô sã czim chwalęc*). *Ce, Sy* Chwała jachała a kòła stojałë. *Sy*]. *Por.* **sława, cześć, honor**

chwast *m* **1.** chwast, zelëskò || -lëszcze *n*; *ew. arch* rozkòscérznik *m* [Sóm chwast tu rosce. Wërwac chwast. *Sy*]; ~**ty** chwastë, zelëska || -lëszcza, zarostë *pl*; **2.** *zob.* **frëdzla, kita**

chwastnica *f bot* chwastnica

chwastobójczo *adv* chwastobójczo, niszcząco na zelëskò / chwast(ë)

chwastobójczy *ad* chwastobójczy, niszczący zelëskò / chwast(ë)

chwastowy *ad* chwastowi

chwat *m* bëlniôk, cërzón *m*, człowiek dzyrsczi / zuchterny / smiali / zaradny / rëszny; *ew. w zn. człowiek popisujący się przed innymi jakimś wyczynem: paradnik m.* *Por.* **buńczuczny (czł. ~)**

chwiać się chwiôc (sã), tëmlowac (sã) (= zataczać sã na bôczy); *w zn. kołysać, huścić (się):* zyb(òt)ac (sã), kòlibac (sã), *lok* klizëkòwac sã; *ew. wigòwac sã = wazëc sã, balansowac, bëc w chwiejny równowòdze { 'chwiôc sã' = téż w zn. 'wichlac sã' = pol. wiercić się, wahać się, okazywać chwiejną postawę* [Wiater chwieje (kòlibie, tëmlëje) drzewiätama. *Lz* To (wëpiti sznaps) gò (spitégò) tak tëmlëje (chwieje / szmërgò / kòlibie / zatôczò) na wszëtczé stronë. Òn sã chwieje / chwiôł na nogach. Òn sã tëmlëje / tëmlowôł na wszëtczé stronë. - Gò]; ~ **się w przekonaniach** chwiôc sã w przekònaniach, miec chwiejny charakter, nie bëc pewny (*a. ni miec*) swégò zdaniô. *Por.* **balansowac, huścić się, kołysac się, wahać się**

chwianie (się) *n* chwianie (sã); *ew. tëmlowanie (sã), kòlibanie (sã), zybanie / zybòtanie (sã), lok* klizëkòwanie sã *n*

chwiejący się *ad* chwiejący sã; *ew. tëmlëjący sã, kòlibiący sã, zybiący sã, lok* klizëkùjący sã

chwiejnie *adv* chwiejno || -nie; **(naj)~niej** (nò)chwiejni, (nò)brzi chwiejno

chwiejność *f* chwiejnosc, niestałosc, słabòsc, niepewnosc, mólò stanowczosc (*ew. niestabilnosc, mólò sztabilnosc*)

chwiejny *ad* **1.** *dost:* chwiejny, niepewny, zybòtlëwi, niestabilny; *ew. jak kòlibka; (naj)~niejszy (nò)chwiejniësi, (nò)barzi chwiejny; **trwac w ~nej równowadze** bëc / òstawac / trwac w chwiejny równowòdze, ùtrzemëwac chwejnã równowôgã [òn je / òstòwò || òstaje / trwò / ùtrzemiwò]; **2.** *przen - o ludziach:* chwiejny, niepewny, niestałi, słabi, ùlegający wpliwóm, mało stanowczy; *ew. ùlegli; ~ charakter chwiejny / niestałi / słabi charakter**

chwila *f* sztërk, sztót, moment (|| -ít) *m*, chwila *f, zdr:* sztëruszk, sztócëk, sztócyłk, momeńcëk *rzad m*, chwilka, chwileczka, chwiluszka *f* [Òni przeżiwelë tam sztërczi / chwile ùdrãczeniô / redoscë / zwãtpieniô / zastanowieniô. To bëł le moment / sztëruszk / sztócëk i bëło pò wszëtczim. W jednym sztërkù / momencie / w jedny chwilë || -li / chwilce. - Gò To nie mdze dérowało ani mòmëńcëkù. Żdzë le mòmëńcëk! - *Ra*]; **do ~li obecnej** do terò, do te(gò) tu sztërkù; *ew. do dzys (a. do dzysò dnia), do te czasu, dotëchczòs; na ~lë na sztërk, na sztócëk, na chwilã; *ew. na krótczi czas, na minutkã; od tej ~li* òd te(gò) sztërkù / sztócëkù / momentu; òd ti chwilë / *ew. òd ti minutë, òd terò / teròzka; już, w tej ~li* ju, terò / teròzka, òd razu, zarò; **w wolnych ~lach** w wòlnëch chwilach / sztërkach, w wòlnym czasie; **w***

danej ~li w tim (tu) szterkù, w ti (tu) chwilë / chwilce; **w ciągu tej ~li, przez tę ~le** òb (*a. ò*) nen szterk, òb (*a. ò*) nã chwilã, òb (*a. ò*) ten (*a. nen*) czas; przez tã chwilã; **on przyjdzie lada** ~ òn zarô przindze; òn w w kòzdim szterkù / w kòzdi chwilë mùszi przinć; òn wnet pòwinien bëc tu; lada chwila || w lada chwilë òn przindze (*Lz, La*); **krótka / przelotna** ~ krótkô (*zdr* krótëchnô) / przelotnô chwila; krótczi (*zdr* krótëchny) / przelotny szterk / sztóček / moment – *por. mgnienie (~oka)*; **odpowiednia / właściwa** ~ pasownô / dobrô / nôlepszo chwila; pasowny / dobri / nôlepsi szterk / sztóček / moment / czas; ~ **nieuwagi / namysłu / zadumy** chwil(k)a (*a. szterk / sztót / moment*) nieuwôdzi / namészleniô (*a. zastanowieniô (sã) / namësłu*) / rozmiszlaniô (*a. zastanôwianiô sã / zatopieniô sã w mëslach*); **wyjść na ~lę** wińc na chwilã / na szterk / *ew.* na jaczis (krótczi) czas; **wróć za ~lę** wrócã za chwilã / za szter(usz)k / za niedłudzi czas; wnet(ka) / niedługò / zarô przindã nazôd; **proszę ~ zaczekać** proszã chwilã / jaczis szterk / czas pòczekac / pòzdac / dozdac; **czekajcie tu ~lę** pòczekôj(ta) / dozdzë(ta) tu chwilã / szterk / sztót

chwilami szterkama / sztótama / chwilama; co (jaczis) szterk / sztót, co (jakąs) chwilã, co jaczis czas; tej sej / tej nisej, òd czasu do czasu, *arch.* dzerôz [Sztërkama / sztótama / chwilama jô sã czëjã lepi. Gò Dzerôz jô przijdã zôs. Dzerôz òn przëchòdzy do nas. – *Lz*]. *Zob. czasami, czësto*

chwil(ecz)ka *zob. chwila*

chwilowo *adv* timczasã, chwilowò, czasowò, timczasowò; *ew.* na ten (tu) czas, na dzys, tak na terô; *ew.* jaczi / na jaczi szterk / sztót / sztóček; jaką / na jaką chwilã; *lok* pò kòl czasu; [Tegò nama timczasã (chwilowò / czasowò / timczasowò / pò kòl czasu / na ten czas / na terô) sygnie. To nama na ten tu czas / na terô / na dzys pòwinno sprawic. – Gò Chwilowò tu nie je nic do zrobieniô. Chwilowò to wëstarzi. – *Sy*]

chwilowy *ad* timczasowi, czasowi, chwilowi, szterkòwi *neol*; ~**wa nieuwaga** chwilowô nieuwôga (*ew.* niedostròznosc); chwil(k)a (*a. szterk / sztót / moment*) nieuwôdzi

chwost *zob. frëdzla, kita*

chwościk *m* trączka, trodelka *f*, cympek *m* *ew.* w *zn. krótki ogonek*: tępka, pëtka *f*, ògónk || ògónk *m*

chwycenie *n* chwôcenié, ùchwôcenié, złapanie, *rzad* ùj(imni)ãcé *n*

chwycić *v* chwacëc (|| *lok* chwëcëc), ùchwacëc (|| *lok* ùchwëcëc), złapac; *ew. rzad* ùjimnac || ùjac (|| *lok* ùjic) [òn chwôcył / złapôł / ùj(imn)ãł; Òn chwôcył / òna chwôcëła miotfã i... Jak jô le to dobrze (ù)chwôcã, tej nie pùszczã. (Û)chwacë / (ù)chwôc (|| (ù)chwëc) wãbórk za pałag i niesë / nies gò. (Û)chwôcył / złapôł za wãbórk i... – *Gò*]; ~ **(ująć, złapać) coś szybko garścią** grabsnac, czapsnac, łapnac, złapac chùtkò [Grabsni le garsc mączzi do tegò casta, bò òno je za lóz. Grabsni le linã i chùtkò jã rozwiesë. – *Sy*]. *Por. ująć, złapać, kłapnąć*

chwycić się chwacëc (|| *lok* chwëcëc sã), ùchwacëc (|| *lok* ùchwëcëc sã), złapac sã; *ew.* jimnac sã [Chwôcył sã / złapôł sã za ùchò. Złap(i) sã / chwacë sã / chwôc sã (|| chwëc sã) ùchwôtu, bò sã przewrócysz. – *Gò*] {‘jimnac sã’ = złapac sã – *in = jic na biôtcezi, pol. pójść w zapasy [Nëze, jimnijta sã! Sy]*}

chwyt *m* chwët, ùchwôt *m*, spòsób złapaniô / ùchwôceniô || -niégò (spòsób *m*); *ew.* złapanié, ùchwôcenié, ùj(imni)ãcé, łapsniãcé *n*; *ew.* w *zn. podstęp, podchwytliwe pytanie*: pòdchwôt *m*; ~**y gitarowe** chwëtë gitarowé / na gitarã; ~**y judo** chwëtë dzudo. *Por. uchwyt, ujęcie*

chwytacz *zob. chwytak*

chwytac *v* chwatac (*lok*: || chwëtac || chwitac), łapac; *ew.* jëmac [òn chwôtô / łapie / jimô; Të to lëchò chwôtôsz (|| chwitôsz) / łapiesz / jimôsz. Nie chwatôj tasczi całã

rãkã, le złap / złapi / ùjimni za ùchò. - Gò Psa sã nie chwôtô za ògón, le gò sã wiąże za lińcuch. Sy Rëbë sã chwôtô niewòdã, a lëdzy dobrima słowama. Ra]; ~ **powietrze** chwatac / łapac (wcëgac) pòwietrzé / lëft; ~ **kogo za słowo** łapac (ew. chwatac) kògòs za słówka, pòdłapiwac (a. pòdchwôtëwac) kògòs w gòdce; ~ **(łapac) coś szybko garścią** grabsac; ew. czapsac, łapsac, łapac chùtkò [òn grabsò / czapsò / łapsò / łapie]. Por. **łapać, kasać**

chwytać się chwatac sã, łapac sã; ew. jëmac || jimac sã [òn sã chwôtô / łapie / jimô]; ~ **się różnych zajęć** chwatac sã / łapac sã / jëmac sã || jimac sã różnëch (rozmajitëch, wszelejaczich) zajãców (a. robòtów) [Chwôtôl sã rozmajiti robòtë. Sy Òni sã chwôtëlë / łapelë / jimelë różnëch zajãców / robòtów. - Gò]; **tonący chwyta się brzytwy** ten, co tonie (a. tonący) brzëtwë sã chwôtô Sy

chwytać m tech chwôtòk, chwòtnik, łapòcz m. Por. **czerpak**

chwytny ad chwòtny; ew. łapny, jimny; ~ **ogon / język** chwòtny ògón / jãzëk; **siatka ~na (np. na motyle)** chwòtnò mrzëzka (na mòtile)

chyba adv wierã, chëba (|| choba / chiba), pewno, mést; ew. mëszlã, łòcnie arch [To wierã / chëba / pewno / mést / mëszlã nie dô deszczu? – Wierã / chëba / pewno / mést / mëszlã nie. Në, chëba zëbë pòrã kroplów spadło. - Gò Z tima pieniãdzama mòżesz sã ju pòżëgnac, ten pòżëcznik jich nigdë nie òddò, chëba (w *originale*: choba) przez sąd. Jòzk... ten bë chëba (w *originale*: choba) samégò pùrta rozsmiészil, czej bë òn za nim przëszedł i chcòł gò brac. - Sy Chëba mù sã w głowie zakrãcëło. To òn chëba pò andzëlskù gòdò? – Ra Łòcnie jò pùdã witro do Garnë. Lz]; ~ **tak** wierã / pewno (ew. mòże) jo; ~ **że zrobimy tak...** chëba że zrobimë tak...; ~ **żeby deszcz miał padać** dëcht zëbë (a. chëba, zëbë prawie) deszcz miòł padac; **to ~ ci się przyśniło** to ce sã wierã / mëszlã / pewno przëśniło; **ja ~ aż w grobie odpocznę** jò wierã jaż w grobie òdpòcznã; **już ~ dwa lata będzie jak...** to ju wierã / pewno bądze dwa lata jak...; **z tego ~ nic nie będzie** z te(gò) wierã / pewno nick nie mdze

chybiać v nie trafiać, lëchò trafiać, rzad chëbiac; ew. jic nimò, lëchò / niedokładno cëlowac [Të czãsto nie tròfiòsz / lëchò tròfiòsz / chëbiòsz, bò lëchò (a. zle, niedokładno) cëlëjesz. Mëmczëne ùpòmniaenia nie tròfiałë do niegò, ji słowa szlë nimò, spłiwalë pò nim jak wòda pò kacze. - Gò]

chybić v nie trafic, nie wcëlowac / nie ùcëlowac, rzad chëbic, strzelëc nimò; ew. jic nimò, strzëlñac Panu Bògù òkno, strzëlñac (a. pãkñac / pòlñac / pùfñac) jednégò na wiwat / kùlã w płot [Strzëlòł w zajca, ale chëbił. Sy Namëslë sã dobrze, to nie chëbisz. Ra Strzëlil nimò. Nie trafił / nie wcëlowòł. To szło nimò (ten strzël szedł nimò, bòkã). Żelë të do mie „pijesz” (czerëjesz te ùwòdzi), to jes trafił kùlã w płot, bò... - Gò]; **ani ~bi** na pewno, gwësno, gwës, dëcht gwës, bez dwùch zdań; **na ~bił trafił** na slëpò, licząc na przëpòdk, bële jak, bez zastanowieniò, bez wiòldzégò przëmiërzaniò sã

chybienie n nietrafienié, chëbienié; ew. niewcëlowanié n

chybiony ad nietrafiony (a. nietrafny), nieùdóny, rzad chëbiony; ~ **strzał** nietraf(io)ny / chëbiony / nieùdóny strzòł || strzël; ~ **cios** chëbiony / nietraf(io)ny / nieùdóny czos a. chëbioné / nietraf(io)né / nieùdóné ùderzenié; ~ **projekt / plan / zamysł / pomysł** nietraf(io)ny / nieùdóny projekt / plan / zamëśl / zamiar, a. nietraf(io)nò / nieùdónò (ew. głupò / pòrónionò) ùdba {ùdba' - zob. idea}

chybki zob. szybki, zwawy

chybnać (się) v zachwiòc (sã), kòlibñac (sã), zakòlibac (sã), zazyb(òt)ac (sã), zatëmłowac (sã), lok sklizëkòwac (sã); ew. bñnac (sã); **chybnał się** òn sã zachwiòł / kòlibnał / zakòlibòł / zatëmłowòł; to gò tak zatëmlowało / szmërgnało / rzucëło (w przòdk, w bòk, w tił)

chybnięcie (się) *n* zachwianię (sã), kòlibniãcé (sã), zazyb(òt)anié (sã), zakòlibanié (sã), zatëmlowanié (sã) *n*

chybotać (się) **1.** *zob. chwiać się*. **2.** *o zbyt luźnych butach / o obluźowanym kole na osi:* chlabòtac sã; *ew. kòlibac sã, wëwijac* [Za wiòldzi bót chlabòce na nodze Stòré kòła chlabòtajã sã na òsë. - *Lz*]. *Por. balansować, huścić (się), kołysać (się), wahać (się)*

chybotanie (się) *zob. chwianie (się)*

chybotliwy *zob. chwiejny, chwiejący się*

chylić (się) chilëc (sã), pòchilac (sã), zdżibac / ùdżibac (sã); *ew. kłonic / kłaniac (sã)* [Drzewa sã chila do zemi. *Sy* To drzewò sã ju kłoni (*a. kłoniò*) do zemi. *Gò*]; ~ **głowę** schilac / *ew. niżëc / zniżac głowã*; ~ **się do upadku** chilëc sã do ùpòdkù; *ew. (pòd)ùpadac, bëc bliskò kùncã; ew. bëc na ùtëpie* { 'bëc na ùtëpie' *a. 'ùtëpòwac' = a) gasnac, przëgasac; b) fig: ùmierac*}; **dzień ~lił się ku wieczorowi** dzén ju sã pòmału / pòmälë kùncził / ju sã robił (*a. zbliżòł sã*) wieczór; to ju sã tak miało do wieczora. *Por. kłaniać się, kłonić się*

chyłkiem *adv (niepostrzeżenie, cichaczem)* krëjamno, krëjamkò, pò krëjomù; *lok: òmëlëcã, ùczajkã ùczajòszkã, ùchëłkò, niewëmòczkò || niewëmòczkã, nurkã, lok ùtackã arch, mòłczkã; ew. pò cëchù, ò pòcuszkù || ò pòcëszkù, bez rozgłosu, cëszì kòta, cëchim pãkã; ew. tak bòkã / stronã / pòbòczim / òkrãżną drogã; jak kòt / lës / złodzëj* [Wa to wieselë tak ò pòcuszkù zrobiła. Co wieczór òn sënìe sã do nich ùtackã. - *Sy*]; **wymknąć się ~ (cichaczem)** wëmknãc sã / wësënãc sã / wiñc / wëniesc sã / spławic sã pò cëchù / ò pòcuszkù || ò pòcëszkù, cëchim pãkã itp. [Klara sã ju znòù ùtackã do niégò wëmklã. Cëchim pãkã sã wëprowadzył. Wëmknãc sã niewëmòczkã. Mie sã tam nie widzało i jò sã tak niewëmòczkò stãd wësënał (*a. wëmkl*). - *Sy*]; ~ **wejść** wlezc (*a. wsënãc sã, wsliz(g)nac sã, wkrasc sã, rzad wsybrzëc sã*) krëjamno / pò krëjomù / ùtackã / òmëlëcã itp. [Òn tak pòtrafi mòłczkã wlezc, że më nie wiémë, czedë òn sã wsënał (*sã wkròdl*). Ò pòcëszkù wlòzł do jizbë. Òn tak wiedno ùtackã wlëze do chëczy. Jò tam tak niewëmòczkò wlòzł, że mie nicht nie pòstrzëgl. Ten pòtrafi sã wszãdze wsybrzëc (*wkrasc*). - *Sy*] { 'wsybrzëc sã' - *por. 'sybrzëc sã' w zn. przëmilac sã - zob. błyszczëc (się), łasić się*}; **skradać się ~ skradac sã** pò cëchù / pò krëjomù (*jak kòt / lës / złodzëj*), czajic sã

chytro; ~trze *adv* **1.** chitro || -trze; *ew. przebiegle, lësowato; ew. òbmëslno; (naj)~trzej (nò)chitrzi*}; **2.** *zob. chciwie, łakomie*

chytrość *f* **1.** chitrosc, przebiegłosc, lësowatosc; *ew. òbmëslnosc f*; **2.** *zob. chciwość, skapstwo. Por spryt, wyrachowanie*

chytrus *m* **1.** chitrzela, chitrzëlc, lës; *ew. kùnda (czł. przebiegli, òszëkañc)*; **2.** *zob. chciwiec, skapiec*

chytry *ad* **1.** chitri, przebiegli, lësowati, *arch wãdoszewi (pol. chytry, podstëpny); ew. òbmëslny (pol. przemyślny, sprytny); (naj)~trzejszy (nò)chitrzëszì, (nò)barzi chtri; ~ człowiek* *zob. chytrus*; **2.** *zob. chciwy, łakomy, skapy. Por. wyrachowany, podstëpny*

chytrze *zob. chytro*

chytrzeć *v* chitrzec, robic sã / stawac sã chitri [òn sã robi / stòwò]

chyżo *zob. szybko, żwawo*

chyżość *zob. szybkość, żwawość*

chyży *zob. szybki, żwawy*

ci *prn* cë (|| ce), tobie; **dam ci coś** dóm cë / tobie cos; **dobrze ci tak** to cë / tobie (je) zdrów / prawie dobrze; **a to ci zuch!** a to cë jesz sztëk paradnika / biësa / groma!, to cë je biës / cërzón / bëłniòk / paradnik!; **ci już wrócili** ti // ny (*a. òni*) ju wròcëlë; ti || ny są ju nazòd (*a. nazòd przëszli*)

ciach! *int* cach! || czach!, cak!, dżëk!, pach!, szòch! szuch!

ciachać *v* sekac, czachac, dżekac, dżagac; *ew.* cąc (|| cyc), tnąc, bėkac
ciachnąć *v* seknać, czachnąć, dżeknąć, dżagnąć, ùcąc || ùcyc, hajstnąć; *ew.* bėknąć (np. bėknąć haczką / hōkã / dzobą)
ciałko *n* całkò, całeczčkò *n* [Delikatné całkò dzecuszka. Gò]; ~ **krwi** całeczčkò krwi (|| krėwi), krwinka *f*
ciało *n* cało, *zgr* celszcze *n*, *zdr.* całkò, całeczčkò *n*; ~ **ludzkie** lėdzczé cało; ~ **nieboszczyka / zmarłego / zmarłej osoby (zwłoki)** cało niebòszczėka / ùmarłėgò / ùmarłi òsobė; *ew.* trup *m*; ~**ła zwierząt** cała zwierzăt(ów); **budowa ~ła** bűdowa / bűdacjò cała; **drzec na całym ciele** całi dėrgòtac *a.* drzec (|| dėrzec); **nabierać ~ła** nabierac cała, òbrastac całã; *ew.* jãdrzniec [Òne nabiėrajã cała / òbròstajã całã. Gò Co to sã robi za piãknė dzėwczã z ti Anczi, òna w òczach jãdrznije. Sy]; **mieć wiele ~ła** (*o otyłym*) miec wiele cała; **mieć jėdrne** ~ miec jãdrznė cało; ~ **stałe** stalė cało; ~ **lotne / gazowe** lotnė / gazowė cało; ~ **ciekłe / płynne** cekłė / płinnė (*ew.* lejnė) cało; ~ **pedagogiczne** szkólny / nauczėcele *pl*; *ew.* żart cało pedagogicznė; ~ **prawodawcze** cało prawòdòwczė, jinstitutionjò stanowiacò prawò; ~ **ustawodawcze** cało ùstawòdòwczė, jinstitutionjò wėdòwajacò ùstawė. *Por.* **ciałko, cielsko**
ciałopalenie *n* całopòłeniė, pòłeniė cała
ciałopalny *ad* całopalny; ~ **pochówek / grób / obrządek (pogrzebowy)** całopalny pòchòwk / gròb / òbrzãdk (pògrzebòwi)
ciamajda *zob.* **ciapa, niedołęga, guzdrała**
ciapa *m, f* czapa, niezdarã *m, f.* *Por.* **niedołęga, chuchro, guzdrała**
ciapać *v* czapac, czapòtac, szlapac; *ew.* trińdac; ~ **po / w błocie** czapac / czapòtac / szlapac / trińdac pò kale / w kale; ~ **w jedzeniu** (*mieszać, paćkać*) bėblac, gwańdac, czapac (jedzeniė)
ciarki *pl* mrówczì *pl*, ògròżka *f*; **aż mnie ~ przechodzą** pò mie jaż mrówczì przechòdżã; na mie jaż skóra zmiėrò; jaż ògròżka na mie jidze; jaż mie tak zdrugò / trzãse; jaż strach mie bierze
casno *adv* casno [Casno jak w swińszim chłėwie. *Ra*]; **(naj)ciaśniej** (nò)casni; **stłoczeni ~ jak śledzie w becze** stłoczony / scėsniony || -niãti casno jak sledze w becze; ~ **mi w tym ubraniu** w tim òbleczenim / òbucym je mie casno; to òbleczeniė je dlò mie za mòłė / za casnė / za wãszczė / za pistrowatė { ‘pistrowati’ = ò òbleczenim: *casny, wãszci*}; ~ **nam było w...** nama bėło casno w...; mė tam bėłė scėsniony / stłoczony (jak sledze w becze). *Por.* **tloczno, ściśle, gęsto, suto**
casność *zob.* **casnota**
casnota *f* casnota || -nosc *f* [W taczì casnoscė ani sã mòdlėc ni mòżna. *Ra*]; ~ **umysłu / umysłowa** casnota ùmėslu (*a.* mōgù) / ùmėslowò, casnė (*a.* wãszczė / *zdr.* wãzėchnė) mėszłeniė, casnota mėszłeniėgò; *ew.* niedostatk (*a.* brak) pòjãtnoscė (*a.* pòchwatnoscė) / ùmiejãtnoscė / jinteligencji, brak szerszėgò zdrzeniò, brak szerszėgò widnika (*pol horyzontu*) w mėszłenim. *Por.* **ciemnota, ociężałość (umysłu), tępota**
casny *ad* casny [W nym casnym wãdole. *Ra*]; **(naj)ciaśniejszy** (nò)casniėszì; *ew.* za mòłi || małi; *ew.* *o ubraniu nazbyt przylegającym do ciała:* za casny, przėcasny, pistrowati; ~ **umysł** casny (*a.* tãpi) ùmėśl (*a.* mōg); *ew.* tãpò głowa; **zapędzić kogo w ~ ką** zanėkac kògòs we casny nòrt / w kòzy róg; ~ **mieszkanie** casnė (*a.* mòłė, za mòłė) mieszkaniė
ciast(ecz)ko *n* kùszk *n.* *Por.* **drożdżówka, obwarzanek, pączek, pierni(czek)k, torcik**
ciasto *n* 1. masa z mąki wody *a.* mleka; *ew.* jaj, tłuszczu, cukru: casto *n* [Jaczė casto, taczì chłėb. Z lėchėgò casta nie ùpiecze chleba niewiasta. Sy Białka rozczeniła casto do kùcha. Do te casta trzeba jesz dodac rozynczi. W cesce do sãkòcza je wiele jajów. Casto do chleba bėło rozczeniwiònė w kòrėce. - Gò]. 2. placek, ciasto

upieczone: kùch, rzad plôck *m*, kùchë, rzad plôcczi *pl*; *ew. arch* latkò *n* [Pòczestowała nas plôckã. Chòdzëc pò plôckach (zwëk – na nordze - chòdzëniò pòdczas zòpùstów z „bòcónã”, chtëren przez òtemklé ùmëslno òkno pòdkródò plôcczi). - Sy] {plôck’ *in* = *pol.* a) placek ziemniaczany, *kasz.* plinç; b) kok spłaszczony z tyłu głowy; ‘latkò’ = *pol.* noworoczny placek z pszennej mąki, wody i cukru, bez jaj, okrągły, pokrojony na krzyż i smarowany miodem – Sy}; ~ **drożdżowe** zob. **drożdżówka**; ~ **proszkowe** proszkòwi kùch / rzad plôck (piekłi z dodatkã proszkù do pieczeniò), *niem.* pùlwerkùch; ~ **(placek) z wiśniami** kùch z wiśniami; ~ **z jabłkami. jabłecznik** jabłecznik *m*, kùch z jabkama; ~ **kokosowe (placek ~wy)** kùch kòkòsowi; ~ - **piernik** piernik *f*; ~ **francuskie** francësczi (*a.* lëstny *Tr*) kùch / rzad plôck; ~ **z miodem** miodòk *m*; kùch z miodã; ~ **z zakalcem** kùch / plôck z òselką *a.* ze zakalcã; ~ **źle wypieczone** glëmza *f*, parzańc *lok m*; ~ **dożynkowe** przëplësnica *f* {‘przëplëśli’ = *pol.* spłaszczony}; **dawne ~ obrzędowe w postaci wieńca, wypiekane w Wielki Czwartek** krãdzel, *lok* krąg, *zdr* krãdzelk *m*.
Por. babka, biszkopt, keks, makowiec, piernik, sernik, sękacz, tort

ciastow(at)y *ad* castow(at)i [Castowò fëzka. *Ra*]

ciaśniut(eń)ki *ad* baro casny; *ew.* za mòli / za malinczi. *Por.* ciasny

ciąć *v* cąć || *lok* cyc; *ew.* rzad *ekspr* chajstac [jò tnã, òn tnie; òn cął, cãła || cã; tni smiało!]; ~ **(krajać) nieudolnie** jarmòlëc, zuchòlëc {‘zuchòlëc’ *in* = *krasc*} [Co tã ten chléb tak jarmòlisz (zuchòlisz). *Sy*]; ~ **drewno** cąć drewno / drzewò; ~ **(wycinać, wyrębywać) drzewa** spùszczac / wëcënac drzewa / drzewiãta; ~, **w zn. gryźć, kąsać, dokuczać (o owadach)** cąć, grëzc, kãsac; *ew.* docënac, dokùczac, dożerac, doskacac; *o pszczołach*: żãdlëc || żãglëc [òne tnã / grëzã / kãsają / docynają / dokùczają / dożerają / doskòcają / żãdlã; Te mùchë tak tnã (grëzã, kãsają), to ta krowa tim ògònã || ògònã tak majtò, że ni mògã dojic. *Sy*]. *Por.* rżnać, krajać, siec, siekać, strzyc, wycinać, przycinać

ciąć *m* cyg (// cąg); *ew.* nëk (biég, pãd) *m*; **jednym ~iem** jednym cëgã; **jeden, nieprzerwany ~ wydarzeń** jeden, nieprzerwóny cyg wëdarzeniów; **dalszy ~ dalszy** cyg; ~ **dalszy nastąpi (cdn.)** dalszi cyg / cyg dalszi nastąpi (cdn.); **w dalszym ~u (nadal)** zob. **ciągle**; **w ~u nocy / dnia / tygodnia / kilku dni / miesiąca / roku** ò / òb / przez noc / dzëń / tidzëń / pòrã (*a.* czile) dni / miesiąc / rok; pòdczas || òbczas nocë / dnia / tidzenia / miesiąca / rokù; *por.* **podczas**; ~ **(przewiew) w kominie** cug || cyg, przewiëw w kòminie [tegò cugù || cëgù / przewiëwù; W kòminie je słabi / lëchi cug || cyg / ni ma cugù || cëgù (*a.* ten kòmin lëchò cygnie). Gò Piëck ni mò dobrëgò przewiëwù i temù to sã tak lëchò pòli. *Sy*]; ~ **alkoholowy (tygodniówka pijacka)** cyg [Òn je wpadłi w taczì cyg / je w taczim cëgù i ju ni mòże òprzestac pic. Gò]

ciągać *v* cëgac; *ew.* wlëc, włóczëc. *Por.* ciągnąć

ciągarka *f* *tech met* wëcygarka *f*, maszina do wëcyganiò drótu / prãtów / rërow

ciągarstwo *n* *tech* cągarstwò, cygnienié, przecyganié *n*

ciągle *adv* wiedno, wcyg, jednym cëgã, rzad stale, *niem.* dërch, wstec; *ew.* bez ùstónkù, całi czas, za kòżdì razã, kòzdi rôz. *Zob.* **zawsze**

ciągliwość *f* cąglëwòsc || cyglëwòsc; *ew.* rozcąglëwòsc || rozcyglëwòsc, rozcygòwnosc (*Tr*) *f*, pòdatnosc na rozcyganié

ciągliwy *ad* cąglëwi, rozcyglëwi, rozcygòwny (*Tr*), pòdatny na rozcyganié; *ew.* gùmòwi, jak gùma [Cąglëwò / rozcyglëwò masa z roztopionégò cëkru. Gò]. *Por.* **elastyczny**

ciąłość *f* cągłosc || cągłosc *f*, jeden (nieprzerwóny) cyg, jedna (nieprzerwónò) całosc, pòwiązanié ze sobã (np. zdarzeniów, faktów) [Cągłosc tradicji. Cągłosc historicznò. - Gò]. *Por.* **stałość**

ciągły *ad* 1. o czasie - *ciągły w czasie, nieustanny, długotrwały*: stałi, nieprzerwóny, rzad dërchny Bù; *ew.* równy, wiedno równy (wiedno taczi sóm), długòtrwałì, nieùstòwający, jeden; *ew.* cągłi; **żyć w ~m strachu / niepokoju** zëc w jednym strachù / nieübëtkù / niepòkòju; zëc wiedno / całi czas / wcyg / dërch / bez przerwë w strachù / nieübëtkù / òbawie [Òn żił w dërchnym niepòkòju. Bù]; **narzekać na ~ brak pieniędzy** narzekac (skarżëc sã / jiscëc sã) na stałi (*a.* nieùstòwający) brak dëtków; *ew.* narzekac, że sã nigdë ni mò dëtków; *por.* **chroniczny**; 2. o lini, materiale itp. - *nieprzerwany*: cągłi, nieprzerwóny, wiedno równy; **~ła linia** cągłò linia; **~ (nieprzerwany) drut / powróż** cągłi / nieprzerwóny / drót / pòwróż {‘cągłi’ – *por.* ‘cągłi || cygłi’ = *pol.* wysmukły - *zob.* }

ciągnąć *v* cygnąc (*lok.*: || cagnąc || cëgnąc); *ew.* wléc, włóczëc [Nòtëra cygnie wilka do lasa. Ra Jò cygnã / të cygniesz / òn cygnie / òni cygnã za pòwrózk. Nie cygni tak mòcno! Tã mòwã òn cygnął / òna cygnãła || cygnã tak długò, że jaż niejedny pòùsnãlë. Zëma sã latos cygnie długò. Òni cygnãlë kawle (losë). – Gò]; **~ coś za sobą** cygnąc / wléc cos za sobą [Kón cygnie / wlecze szłópë / włók. Gò Òn „cygnie drót” (òn sã wlecze z robòtã, robi cos òpieszale). Sy]; **~ (kusić, pociągać) do złego** cygnąc (kùsëc, pòcëgac) do zlégò; **~ kogo za język** cygnąc kògò za jãzëk; chcec cos (jakã wiadomòsc) od kògòs wëcygnąc / wëdostac; **~ dalej (kontynuować) wątek rozmowy (mówić dalej)** cygnąc (gadac / mówic) dali, cygnąc dali wątk rozmòwë [Òn rozmiszlól, a Jewa dali cygnãła: - „Tej niech pón ùwòzò”... Sy (*jegòmòsc*) T II, s. 94]; **~ co (np. sprawę / interes) dalej** cygnąc / prowadzëc (ni)cos (sprawã / geszeft / jinteres) dali; **~ się w nieskończoność** cygnąc sã (*a.* wléc sã) długò / bez kùńca (jaż do sprzikrzeniò); **komin dobrze ~nie (jest w nim dobry ciąg)** kòmin dobrze cygnie (je w nim dobri cug || cyg)

ciągnięcie *zob.* **ciągnięcie**

ciągnięcie *n* cygnienié || cygniãcé; *ew.* wleczenié *n*; **~ loterii** cygnienié loterii

ciągnik *m* trëker *m*; **~ gąsienicowy** wãsewnicowi trëker

ciągotki *zob.* **ciągoty**

ciągoty *pl* skłonnoscë; *ew.* zachceniã, nëczy *pl* {‘nëczy’ *in* = *pol.* kaprysy}. *Por.* **pożądliwość, żądza**

ciąża *f* cążò, *arch* niosba, *arch* brzemiannosc *f*; *ew.* bòszi / bòzi dòr; *ew.* bëcé w cążi || w cążë; **zajść w ~żę** zańc w cążã / niosbã, *przen* dostac bòzi dòr, bëc przë nõdzeji, *żart* dostac brzëch, „pszczoła jã kãszëła”, *złòsl* „slëmién jã kãsył”; **być w ~y** bëc w cążi || w cążë / w niosbie, bëc niesama / nie bëc sama, bëc w bòżim darze, *arch* bëc brzemiannò, *żart* chòdzëc z brzëchã, bëc grëbò / cãżkò / *złòsl* nabrzmiãłò [Òna je w cążi / je niesama / nie je sama / je w bòżim darze / chòdzy z brzëchã / je grëbò. Gò Mòja białka je w trzecym miesãcu niosbë (*cążë*), mùszã ji pòmòc òpòrządzac. Nasza córka òstatnã niosbã (*cążã*) baro cãżkò przechòdzëła. - Sy]; **podejrzana o ~żę (o kobiecie a. samicy zwierząt)** cãżkawò {‘cãżkawi’ *in* = *małò pòjãtny, tãpi*} [Òna je cãżkawò. Të wëdrzisz cãżkawò. - Sy]; **~ zaawansowana** zaawansowónò (*ew.* rozwiniãtò / dalek pòsëniãtò) cążò / niosba; *ew.* òstatny (*a.* slédny) czas / òstatné miesãce (*ew.* tidzenie) przed pòrodã; **być w zaawansowanej ~ży, o kobietach:** bëc w zaawansowóny cążi / niosbie, bëc w òstatnëch miesãcach (*ew.* tidzeniach / dniach) przed pòrodã, bëc krótkò przed pòrodã / bliskò pòrodu, *żart:* bëc na rozsëpkù, bëc na òstatnëch nogach, miec brzëch pòd nos; *ew.* òna je òtwarnò {‘òtwarnò’ – *tëż* ò *samnicach zwiérzãt, dost.* pùzowatò, ùtëtò, *zgrëbiãłò*} [Nasza sënòwò je tak òtwarnò, że ju na òstatnëch nogach.]; **~ w ostatnim stadium przed porodem** *lok* òtwarnosc, *złòsl* młòdz *f*{‘młòdz’ *dost* = *pol.* ostatnia faza księżycã – *zob.* księżyc; ‘młòdz’ *in* – *zob.* młòdzież} [Ta ji òtwarnosc jaż sã w òczë rzucò. Òna je na młòdzym. - Sy]; **być w ostatnim stadium ~ży - o samicach zwierząt a) ogólnie:**

bęc grëbô / lok òtwarnô [Nasza krowa pewno mdze mia dwòje celãt, bò je òkropno òtwarnô. Ta grula (*swinia, dzera, òprosnica*) mia tą razã baro wiòldzé prósce, ale òna téz bëła òtwarnô, jaż brzëch pò zemi wlokła. - *Sy*]; b) *o krowie*: bęc wësok celnô, bęc na òcelenim / bęc krótkò przed òcelenim; *o swini*: bęc na òproszënim; bęc krótkò przed òproszënim; c) *o suce (samicy psa) / kotce / królicy / samicy zajãca / ew. kozie*: bęc na òkòcenim; bęc krótkò przed òkòcenim; d) *o owcy, kozie*: bęc na òbagnienim, bęc krótkò przed òbagnienim; *o klaczy (samicy konia)*: bęc na òzgrzëbienim; bęc krótkò przed òzgrzëbienim

ciãżenie *n* cãżenié, *arch* grãdzenié *n*; *ew.* grawitacjô [ti -cji] *f*, przëcyganié zemsczé; **prawo ~nia** prawò cãżeniô; **siła ~nia** mòc (*a. sëła*) cãżeniô

ciãżyć *v* cãżëc (|| *lok* czãżëc); *ew.* grãdzëc, gniesc, przëgniatac, cësnãc (w dól), òbcãżëwac; *ew.* leżec [to cãżi *Sy* || cãżi *Ra* / grãdzy / gniëce / przëgniôtô / cësnie / ò(b)cãżiwô / lezi; To na mie cãżi jak kam. Lepi, że spik grãdzy człowieka, jak czej sëmienié. *Sy* Jemù to cãżi na sëmieniu. Słabémù ë piórkò cãżi. - *Ra* Cãżił nade mnã górz *Gò bibl* To na nim cãżi (lezi i przëgniôtô swòjim cãżôrà) / to gò cësnie w dól / òbcãżiwô gò / grãdzy gò. *Gò*]; **głowa mi ~ży** móm cãżkã głowã; **~ ży mu na sumieniu** lezi mù na sëmienim; **~ży na nim obowiazek** mò òbòwiazk (*a. òbrzëszk*) / je zòbòwiazóny / jegò òbòwiazkã / òbrzëszkã / pòwinnosã je; *ew.* cãżi / spòcziwô na nim òbòwiazk / òbrzëszk; **~ży na nim oskarżenie o...** na nim cãżi òskarżenié / òn je òskarżony ò.... *Por. przygniatac*

cibora *m* bot cyperus *m*

cicerone *zob. przewodnik*

cichaczem *zob. chyłkiem*

cichcem *zob. chyłkiem*

cichnąć *v* **1.** *o czł. mówiącym / śpiewającym*: cëchnãc, milknãc; *arch* cëchòwac [Wszëtcë cëchùją w kòscele. *Lz*]; **2.** *o wietrze / burzy / wzburzonym morzu*: cëchnãc, ùstawac, ùspòkòjiwac sã, cuszëc sã, òbdawac sã / ùdawac sã [wioter / wicher cëchnie / ùstòwô || ùstaje / sã ùspòkòjiwô / sã cuszi / sã òbdòwô / sã ùdòwô]; **3.** *o człowieku awanturującym się / rozbrykanym zwierzęciu*: ùspòkòjiwac sã, òbdawac sã || ùdawac sã; *ew.* cëchnãc [Celã sã szesc niedzël gzëło, jaż sã w kùncu òbdało. - *Gò*]

cicho *adv* cëchò, spòkójno (*zdr* *zob. cichutko*); (**naj**)**ciszej** (nò)cëszì; *lok* (nò)pòcëchni [Mùzykańcë grele rôz głosni, rôz cëszì. Chłopi, grôjta pòcëchni, bò w tim trzòskù jò ni mògã wëtrzëmac. - *Gò* Bęc cëszì kòta (*tj. cëszì òd kòta, baro cëchò*). *Ma*]; **po ~u** pò cëszkù || pò cuszkù, ò pòcëszkù || ò pòcuszkù ~ **się zachowywać / siedzieć** ~) cëchò sã zachòwëwac / sedzec [òn zachòwiwô / sedzy; Sedzec cëchò jak mész pòd miotłã. Cëchò jakbë makã zasòł / jak w kòscele. Sedz(ë) cëchò w nòrce, przinãdze czas, że ce nalëżã. - *Sy*]; **być** ~ (**nic nie mówić**) bęc cëchò (nic nie gadac); ~ **mówić** cëchò mówic / gadac [Òn tak cëchò gòdò. *Gò*]; **z ~cha** z cëcha [Las z cëcha / cëchò szëmarził. *Gò*]; **z ~cha pęk** a) *nagle, niespodziewanie*: nògle, naròz, wnym, niespòdzajno; *ew.* nie wiadomò skąd; b) *bez rozgłosu, po cichu* – *zob. cichaczem*; ~ **bądź (ucisz się!, stul pysk! zamknij się!)** cëchò! / cëchò (*a. cëszkò*) bãdzë || bãdz!, bãdz(ë) sztël! (ùcëszë sã! stul pësk! trzëm pësk / flabã! zamkni sã!). *Por. cichaczem*

cichobieżność *f* cëchòbieżnosc *f*

cichobieżny *ad* cëchòbieżny

cichociemny *m* cëchòcemny *m*

cichość *f* cëchòsc || cëchòta *f*; *ew.* spòkój [Më tak w cëchòscë òdbëlë ten slub, bò... *Sy*].

Por. cisza

cichut(eń)ki *ad* cëchùchny, cëchùtinczi, cëszinczi

cichutko *adv* cëszkò, cëchùchno, cëchùtinkò, cëszinkò: *lok, a. arch:* cëchùczkò, cëchùtkò, cëchùszkò, cëchùtënkò [Sedzë dëcht cëchùczkò, knôpie. W dornicy (w jizbie) to bëło cëchùczkò. Gadôj cëchùczkò. – Lz]

cichy *ad* cëchi; *ew.* spòkójny; **(naj)cichszy** (nô)cëchszi; **~cha woda** cëchò / spòkójno wòda; **cicha woda ~i rwie** cëchò wòda brzég pòdmiwò Sy / brzedzi rwie / *ew.* biwò zdradlëwò; **~ układ** cëchò ùmòwa / ùgòdka / ùgòda, cëchi (*a.* krëjamny / tajny / tajemny) ùklòd; **~ człowiek** cëchi człowiek; **~ mężczyzna** cëchi chłop; *ew.* cëchòsz (czł. małowòwny) *m*; **~cha kobieta** cëchò białka (*a.* kòbiéta); *ew.* pòkòrnica *f*; **~e dziewczę** cëché dzéwczã

ciec, cieknać *v* cec, ceknać, *lok:* kropelkòwac; *ew.* lecec, wëcecac, przececac, kapac [Mlëkò z krãcëszka (*centrëfùdzi*) lecy, a smiotana le tak kropelkùje. Sy]

ciecierzyca *f bot* cecerzëca *f* – zort grochù

cieciorka *f* **1.** zoo cetrzewka *f*, ònòczka cetrzewia; **2.** bot wika *f*, dzëwi groch

ciecz *f* ceczò *f*, płin *m*; *ew. neol Tr:* ceklëna [W bùdli òn miòł ceczã, co jò nie znòł. Òn lòł takã lepką ceczã. Lz Dòj ji lëzczëczkã òd tegò mãtnégò płënu. Ra]; **~ żrąca** żgrzãcò (*ew.* pòlãcò) ceczò

cieczenie *n* ceczenié, ceknienié *n*

cieczka *f* ceczka *f*, czas kùnowaniò || -niégò / pieskòwaniò || -niégò

cieczowy *ad* ceczowi

cieć *m* dozërca || dozòrca, stròz *m* (zamiòtnik i stròz)

ciek *m* **1.** przepłiw *m*, płëniãcé *n*; **2.** strëga, struzka, rzeczka *f*, strëmién *m*, rów z wòdã

ciekanie się *n* kùnowanié (*u suk – psów*), pieskòwanié, pòrowanié sã (*ogólnie o zwierzëtach*) *n*

ciekaw *zob.* ciekawy

ciekawić *v* czekawic (|| *lok* cekawic); *ew. rzad* jinteresowac [Mie baro czekawi, czë... Mie taczé rzeczë wiedno czekawifë. Tak cos mie nijak nie czekawi. Czejbë mie to czekawifò, tej... Jã nic nie czekawi (òna niczim sã nie jinteresëje). Żelë chcesz bëc elektrikã, mùszisz sã jinteresowac taczima rzeczama. – Gò]

ciekawie *adv* czekawie (*lok:* || -wò || cekawie); *ew. rzad* jinteresujãcò; *arch* niszrëch || -rich *niem.*; **(naj)~wiej** (nô)czekawi, (nô)barzi czekawie [Òna tak czekawie òpòwiòdò, że... To czekawie wëzdrzi. Òna tak czekawie (z czekawòscã) zazdrza w tã jizbã. – Gò Cëz tak niszrëch sã przëzëròsz! Òna niszrëch zdrza na niegò. – Ra]

ciekawostka *f* czekawòstka, òsoblëwòsc || -wòta, apartnosc, rzòdkòsc *f*, cos czekawégò / òsoblëwégò / apartnégò / niespòtikónégò (*a.* rzòdkò spòtikónégò), czekawò rzecz. *Por. cud, dziw, osobliwość, rzadkość, wyjątek*

ciekawość *f* czekawòsc (|| *lok* cekawòsc) *f* [Z czekawòscë më szlë tam zazdrzec. Gò Przez czekawòsc mò żalosc. Ra]; **~ - pierwszy krok do piekła** czekawòsc – pierszi krok do piekła

ciekawska *f* czekawskò, czekawò; *ew. lok arch* pilmónka *f* { ‘pilmón’ *zob.* ciekawski }

ciekawski *m* czekawszci, czekawc, czekawi; *ew. patrzek, lës, wëlësnik, żart.* czekawé jaje, *lok arch* pilmón *m* { ‘pilmón’ – òd: pilowac? + „món” *niem.* Man = człowiek } [Czekawémù nos przëskrzënilë. Të patrzekù mùszisz wszës(t)kò widzec. – Sy]

ciekawy *ad* czekawi (|| *lok* cekawi); *żart neol* ùchawi (*La*); *ew. rzad* jinteresujãcò; *arch* niszrëch || -rich *niem.*; **(naj)~wszy** (nô)czekawszci; **jestem ~, czy...** jò jem czekawi, czë... / jò bëc chcòł / chca(ła) wiedzec, czë...; *ew.* jò je tak (*a.* dëcht) czekawi, czë... [Òn tu zazërò, bò je czekawi ò czim më gòdómë. Nie bãdzë le tak czekawi / za baro czekawi, wszëtczégò nie darwòsz zarò wiedzec. To, co të pòwiòdòsz je baro czekawé. Czekawò pòwiòstka. Czekawi film. Tu mómë czekawi przëklòd tegò, do cze prowadzy letkòwòzenié przepisów. – Gò To niszrëch baba! To niszrëch chłop. Jò jesz pùdã do tëch niszrëch dzéwczãt. – Ra]

ciekący *ad* ceknący, ceczący; *ew.* lejący, przeciekający, przepuszczający
ciekłość *f* cekłość, lejność *f*
ciekły *ad* cekli, lejny [Lejny miód. *Sy*]
cieknać *zob.* **ciec**
ciekniecie *n* ceczenie, ceknienie *n*; *ew.* cek, kap *m*, przeciekanie, węckanie, kapanie *n*
 [Lepszi cek jak kap (*lepszé ceczenie òd kapaniégò - żart*). *Sy*]
cielak *m* celã *n*; *ew.* celòk, *zdr* celòczk || celòszk, *rzad* trucz / juszczòk (młodi biczk) *m*,
 krusza / mùza (młodò krówka), *arch* nuza *f* [Nuza to je malèczczé celã. *Ra*];
zapomniał wół, że cielęciami był zabèła żaba, że czijónką bèła (*Sy*); **głupi jak** ~
 głupi jak celã; celèczci, mackòwati, najiwczci, dzecny || dzecynny, nierozgarniãti; *zob.*
głupek
cielãtko *n* celãtkò || celãtkò, *zdr* celãteczkò *n*; *ew.* *rzad* truczka, kruszka *f*; *w zn. osoba*
naiwna: celã, celãtkò *n* [Òstatné celãteczkò wènèkała ze stónie (*ze stajni / z chlèwa*)
 na tòrg. *Ra*]
cielec *m* celc [Tańcowelè naòkòł złotégò celca. *Ra*]; **kłaniać się złotemu ~lcowi** təc
 złotégò celca / klóniac sã złotémù celcowi. *Por.* **byczek, byk**
cielienie się *n* celenie sã
cielesność *f* celesność || celesnota *f*, celesnò nòtèra, stón celesny (materialny i żewi)
cielesny *ad* celesny; **kara ~na** kara celesnò, bicé *n*; **nietykalność ~na** nietikalność
 celesnò; **rozkosze ~ne** celesné rozkòsze / przèjemnoscè / *arch* łakòtè; **w ~ postaci** w
 celesny sztaturze / pòstacè {‘sztatura’ *zob.* figura 1; ‘pòstac’ *Lz – por.* ‘pòstacjò’ =
 ùkòzka, *pol.* zjawia}
cielesnie *adv* celesno; *ew.* materialno || -nie, w spòsòb celesny; **obcować** ~ przestawac
 celesno
cielę *zob.* **cielak**
cielęcina *f* celèczé miãso, celèczèzna (*ew. lok arch:* || celèczónka *Lz* || celãcèna *Ra, zdr*
 celãcynka *Ra*) *f*
cielęcy *ad* celèczci (|| *lok* celãczy || -cy) [Celèczci rozèm. *Gò* Celãcé skòrè. *Ra*]; **pieczeń**
 ~ca celèczò pieczeń / pieczónka; ~ **wzrok (spojrzenie)** celèczci zdrok, celèczé
 wezdzenie {‘celèczci’ = a) *doticzający celèca*; b) *mackòwati, naiwczci, nierozgarniãti*}
cielić się celèc sã [Jemù sã è te nòstarszé kròwska celã. *Ra*]
cielisty *ad* celèsti, pòdobny do lèdzci skòrè
cielna *ad* celnò || *lok* sãcelnò [Ta łeska (*krowa „łèsò”*) je celnò. *Ra*]
cielskò *n* celskò || celszcze *n* [Czej gòrączka całé celskò òbejmie. *Ra*]
ciemniaczkò *n an* cemiãczkò || -żkò *n*
ciemieniowy *ad an* cemieniowi; **kość ~wa** cemieniowi gnòt
ciemie *n an* cemiã, *arch* wièrzchłowié *n*; *ew.* cemizna {‘cemizna’ *in = cemność,*
cemnica} *f* [Jò widzã, tobie ju na wièrzgłowiù włosè sèwieją. Jak sã temù dzeckù
 cemiãczkò rèchò. Tè smòrkòła, czej jò szedł na wòjnã, tej tè jesz cemizną òddichòł. -
Sy]; **nie w ~ bity** niegłupi, nie taczci głupi, chitri, òbmèslny, niegłupégò ojca syn
ciemiega *zob.* **głupek, niedoługa**
ciemieństwo; ~żenie *n* (ù)cemiãżenie, gnãbienie, (ù)drãżenie, ùcyskanie *n*; *ew.* ùcèsk *m*,
 ùdrãka, ùcemiãga, tiraniò *f*
ciemieżca; ~życiel *m* cemiãżca, cemiãżècél, gnãbicél; *ew.* tiran *m* [tegò cemiãżcè /
 cemiãżècela / gnãbicela / tirana]
ciemieżyć *v* cemiãżèc, gnãbic, drãczèc, ùcèskac, cèsnac [Òn jich cemiãzi / gnãbi / drãczci
 / ùcyskò / cèsnie. *Gò*]
ciemnawość *f* cemnawòsc, kòmùdnosc, smrocznosc *f*
ciemnawy *ad* cemnawi; *ew.* cemnisty (baro cemny), smroczny, kòmùdny (‘kòmùdny’ =
pol. ponury, mglisty, pochmurny)

ciemnia *f* cemniô *f*, *Tr*: zôcemk *m*; *ew.* cemnô kòmòra
ciemniak *m* drewniôl, glëpc, „baran”, „mùl” *m*; *ew.* cemnoch {‘cemnoch’ *in* = *czł.* *cemnowłosy*}

ciemnica *f* **1.** *zob.* **ciemność**; **2.** *zob.* **więzienie**
ciemnieć *v* cemniec, mroczyć sã || smroczyć sã; **to** ~**nieje** (**przybiera ciemniejszy kolor**) **to** cemnieje; **na dworze** ~**je** bûten robi sã cemno / mroczo / sã scemniwô / sã mroczi / zaczinô sã mroczyć

ciemnik *zob.* **abażur**
ciemniut(eń)ki *ad* cemněchny
ciemniut(eń)ko *adv* cemenkò, cemněchno
ciemno *adv* cemno, smroczo; *ew.* kòmùdno (pòchmùrno, mglësto) [Cemno jak w miechù. Ju je cemno, a zarô mdze jesz cemni. Tu je përzniã za cemno. - *Gò*]; **(na) ~niej** (nô)cemni
ciemnobarwny *ad* cemny, cemnofarwny || -rbny, w cemny farwie
ciemnobeżowy *ad* cemnobeżowi, cemnopłowi
ciemnoblond *ad* cemnawi, cemnoblond
ciemnobłękitny *ad* cemnomòdri, cemnomòdrasti
ciemnobrunatny *ad* cemnobruny
ciemnoczerwony *m* cemnoczerwòny || -rwiony
ciemnogramatowy *ad* czësto (*a.* baro) cemnomòdri, granatowi
ciemnogród *m* cemnogród || -gard *m*, lëdze zacopóny, *pl*: zacopańcowie; *ew.* gniôzdo / twierdza cemnotë / zacopańców. *Por.* **ciemnota, zacofanie, wsteczniectwo**
ciemnolicy *ad* cemny na twarzë / na gãbie, òpòlony, bruny (na twarzë)
ciemnoniebieski *ad* cemnomòdri
ciemnooki *ad* cemnoòdzi, cemnoòczny
ciemność *f* cemnoc || -nota, cemnica || -nica, cemzò, *arch* cma, *lok* cmòta *f*, cemno *n*, smrok, mrok || mroch *m* {‘ciemnota’ *in* = *pol.* *ciemnota, brak oświaty*; ‘cma’ – *por.* ‘michalnô / wãgòrzowô cma’ *Sy*: *ciemne wieczory około św. Michała*; ‘cma’ *in* = *pol.* *éma (motyl nocny)*; *por.* ‘w cmã’ *Ra* = *dëcht czësto, pol. zupełnie, całkowicie [Wszëtkò w cmã sã spòlëło. Ra]*} [To bëła takò cma, że jò ni mógł nic widzec. Lz Czej miesiąc òdbiérò i je michalnô cma, tej wãgòrz jidze w żaczi. Óstani na noc, bò nie trafisz dodóm w tacji cmòce. - *Sy*]; **chodzić w ~ści** chòdzëc ò cemnicã / w cemzë / w cemnosce / w cemnym / pò cemkù; **~ści egipskie** egipskò cemnica / egipszcë cemnocë. *Por.* **mrok**

ciemnota *f* **1.** *zob.* **ciemność**; **2.** ~ **umysłowa (brak oświaty)** cemnota *f*, brak òswiatë / edukacji / kùlturë; *ew.* zacopanié *n* [Gdzie panëje cemnota, tam kwitnie glëpòta. *Sy*]
ciemnowłosy *ad* cemnowłosy; **kobieta** ~**sa** cemnoszka *f*; **mężczyzna** ~ cemnoch *m*
ciemnozielony *ad* cemnozelony
ciemnożółty *ad* cemnożòłti
ciemny *ad* **1.** cemny; *ew.* smroczny, mroczny [Mroczy dzień. Cemnô / *ew.* mrocznò jizba. - *Gò*]; **(na)~niejszy** (nô)cemniész; ~ **kolor** cemnô farba || -wa, cemny kòlor *rzad*; **2.** cemny, zacopóny, bez kùlturë; **3.** niezròzëmiałi, mało jasny, niejasny; *ew.* (jaczis tacji) niewërazny. *Por.* **ciemnawy**
ceniować *v* ceniovac || cëniowac; *ew.* kòntrastowac, malowac cënie, òddawac na òbrazu różnice òswietleniégò, wëdobëwac kòntrastë
ceniowanie *n* ceniowanié || cëniowanié *n*; ~ **barw** ceniowanié farbów / kòlorów
ceniowy *ad* ceniowi || cëniowi
cenistość *f* cenistosc || cënistosc, ceniowatosc || cëniowatosc *f*
cenisty *ad* cenisti || cé- ceniowati || cé-; *ew.* zacëniiony, ùkrëti w cëni; **aleja** ~**sta** cenistò / cëniowatò / zacëniionò aleja; **strona** ~**sta** cëniowatò / cenistò / zacëniionò strona

cieniuchno; ~**utko** *adv* cenëchno, cenuszkò, cenëtinkò
cieniuchny; ~**utki** *ad* cenëchny, cenuszczi, cenëtinczi
cienki *ad* cenczi {‘cenczi’ *in* = *zmiarti, chùdi, słabi*; *ew. ò napitkach: wòdowati, wòdnisti, jałowi*} [Cenczi jak dél (*zmiarti*). Sy Të jes do mie (w procëmkù do mie) za cenczi (za słabi). To je takò cenkò kawa / harbata, czëstò piżula. - Gò];
(naj)cienwszy (nò)censzi
cienko *adv* cenkò [Dze cenkò, tam sã rwie. *Ra*]; **(naj)cieniej** (nò)ceni; ~ **u niego z piędzmi** u niegò je krëchò / słabò / lëchò / cenkò / z dëtkama / z piędzama
cienkonogi *ad* cenkònodzi, z cenczima nogama / szpërama, gachòwati, szkùdłowati, wëswiãdłoudi (tj. ze *zmiartima ùdama*)
cienkość *f* cenkòsc; *ew. cenczëzna f*
cienkusz *m* piżula *f*, wòdowaté wino *a.* piwò {‘piżula’ - *tëz*: wòdowató „*cenkò*” *harbata, kawa*}
cień *m* cén, *cenió f* [ti *céni* || *ceni*; Jaczi pién, takò cén. Głupi z włòsną cënią sã wadzy. W *ceni* sedzëc. Siebie w słuńcu stòwiómë, a jinszych w *céni*. - Sy Jegòmòsc sã chłodzi pòd cënią drzewa. *Ra*]; **bać się własnego ~nia** miec strach swòji *céni* || *ceni* [Bòji sã włòсны *ceni*. *Sy*]; **trzymać się w ~niu / usunąć się w ~** sedzec / trzëmac sã w *céni* / w *nórcie* [Całë żëcé w *nórcie* sedzòł. *Sy*] {‘*nórt*’ = *kąt*}; **ledwo ~ z niego pozostał** òn wëzdrzi jak smierc; z niegò le je skóra a gnòt; ~**nie chińskie** chińszcé *céni*, teater *céni* || -niów, *jigrë cëni(ów)* *Tr*; ~**nie zmarłych** dësze (*ew. cënie*) ùmarlëch
cieplarka *f* *tech* ceplarka *f*
cieplarnia *f* ceplarniò, ceplownica *Tr f*
cieplarniany *ad* ceplarniany, ceplarniowi, ceplowny *Tr*; **warunki ~ne** warënczi ceplarniané || -niowé; **efekt** ~ efekt ceplarniany (òceplenié klimatu); **gazy ~ne** gazë ceplarniané
ciepleć *v* robic sã cepli, ceplec
cieplice *pl* ceplé zdroje / zdrzòdła
cieplut(eń)ki *ad* ceplëchny
cieplutko *adv* ceplëchno, cepełkò, ceplùszkò
cieplawy *ad* ceplawi, letny, ledwie / kask / përnã cepli, letkò cepli, mało co cepli
ciepło *adv n* ceplò, *zdr* cepełkò [Tu je ceplò jak w piecu / piekarnikù. Dzys je cepli jak wczora. Zamëkòj dwiërze, bò całë ceplò ùcecze z jizbë. - Gò]; **(naj)cieplej** (nò)cepli; ~ **mi** mie je ceplò; ~ **ukryte** ùkrëté ceplò; ~ **stracone** straconé / ùtraconé (*ew. ùceklé*) ceplò; **buchać ~em** bùchac, sëjac, chòłpac || chòpac [òn bùchò / chòłpie / sëjò; Piëck je tak gòracy, że òn jaz bùchò / chòłpie / sëjò. Gò] (*por. buchać*); **od pieca rozeszło się ciepło** òd pieca / piëcka rozeszło sã ceplò; *rzad* nachòpało cepla z piëcka (*Ra*); **rodzinne** ~ rodzynné ceplò; ~ **opatulony** ceplò òkrëti / òblokli; *ew. òbòrdóny, lok: òbchòchùlony / òpapùszony / òpùmlóny*
cieplolubny *ad* ceplolubny
ciepłość *zob. ciepłota*
ciepłota *f* ceplòta; *ew. temperatura f*, ceplò *n*; ~ **ciała** ceplòta (*ew. temperatura*) całà [Doktorzë starelë sã ùtrzëmac stałą ceplòtã / temperaturã całà chòrëgò. Gò]; ~ **powietrza** ceplòta (*ew. temperatura*) pòwiëtrzëgò. *Por. temperatura*
ceplownia *f* *techn* ceplowniò *f* {‘ceplowniò’ *in* = *nagrzónò jizba òb zëmã*} [W miesce bùdinczi są ògrzëwóné z ceplowni (*a. elektroceplowni*). Gò]
ciepły *ad* cepli; *ew. o dniu odwilży zimã*: chłëdny = łagòdny || -gòd-, cepli [To bët cepli dzëń. Ceplé lato / mieszkanié / òbleczenié. - Gò Gòspòdòrz ròd widzy chłëdny zymk. Chto wié, mdze latos Józefk (*sw. Józefa*) chłëdny, czë mrozny? - *Sy*]; **(naj)~lejszy** (nò)ceplëszzi; ~**le przyjęcie** ceplé / serdeczné / miłé

przej(imni)ãcé; ~**le** słowa miłé / ceplé słowa; ~**le (grubë) ubranie** ceplé (grëbé) òbleczenié / òbùcé; ~**le (porządne. zimowe) buty** ceplé (bëlné a. pòrządne / zëmòwé) bótë; ~**le kluchy (o człowieku)** metłò zòcérka

cierlica *f* 1. *zob.* **miedlica**; 2. *zob.* **kijanka**

ciernie *zob.* **ciern**

ciernik *m* *icht* kòlòk, kòłag, pchòcz, grul(a), hachlòcz, bidlos *m*, kòłka *f* { ‘pchòcz’ *in* – *zob.* **kolec** } [Jò mèslòł złapac **jaczégò** czerwińca, a tu same hachlòcze. *Sy*]

cierniowy *ad* cèrzniowi, drzónowi, drzón(ow)ati; ~ **wieniec** drzónowi vińc; ~**wa korona** drzónowò kòrona; ~ **plot** drzónowi plot, plot z cèrzni / z drzónu

cierniskò *n* drzónowiszczé, cèrzniszczé *n*

ciernisty *ad* cèrzniowati, drzónowati, drzóniasti, drzónowisti

cierny *ad* *techn* cèrny; **tarcza** ~**na** tarcza cèrnò; **sprzęgło** ~**ne** sprzãgłò cèrné; **hamulce** ~**ne** hamùlce cèrné

ciern *m* 1. *kolec* **cierniowy**: cèrniò *f*; *ew.* *określenia różnych przedmiotów ostrych* – *zob.* **kolec** [Bëc kòmùs cèrznia w òczach. *Sy*]; *por.* **ośc**, **drzazga**, **zadzior**, **harpun**; 2. *krzew a. drzewo kolczaste (określenia kilku roślin kolczastych, przede wszystkim tarniny i głogu) bot* cèrznio *f*, drzón (|| drëżón) *m*; *ew.* *drzónowiczé* *n* (*krzew cierniowy*), głóg *m* [Same głodzi ë cèrnie. *Ra* Kòle jak cèrniò. *Ceszi* sã jak nadzi w cèrni. *Sadnac* dupą w cèrniã (*nawarżec so piwa, narobic so kłopotów*). Wëcygnac **nadzégò** z cèrni (*ùlżec kòmù*). – *Sy* Pón Jezës bëł drzónã ùkòronowóny. *Gò*]. *Por.* **jeżyny**, **ostrężyna**

cierpiący *ad* cerpiący; *ew.* òbòłafi, chòri; ~ **niedostatek** cerpiący biédã / **niedostatk**; **człowiek** ~ **na niemoc płciową** lajk, nimòcnik, jimpòtent *m*

cierpieć *v* cerpiec; *ew.* mączec sã, chòrzec; ~ **ból** cerpiec / miec ból; ~ **głód** cerpiec / miec głód; ~ **na brak apetytu** ni miec aptitu, ni miec szmaczi / chãcë do jedzeniò, bëc bez chãcë do jedzeniò, nie chcec jesc; **on** ~**pi** **na bezsenność** òn ni mòże spac (w nocë), òn mò trudnosc z ùsnieniem; ~ **na jakąś chorobę** bëc na cos chòri, miec chòrobã || -rosc, cerpiec na jakąs chòrobã || -rosc; ~ **na ból głowy** miec ból głowë, cerpiec na ból głowë; **babcia cierpi na sklerozę** starka cerpi na milnotã / zabòcznicã (*Sy*); ~ **na różne choroby** chòrzec (*a.* bëc chòri / cerpiec) na rozmajité chòroscë || chòrobë, miec rozmajité chòroscë, miec wiele chòrobów; ~**pię z tego powodu** to mie (*a.* miã) bòli, temù (*a.* dlòte / dlòtegò) jò cerpiã, z ti przeczënë jò cerpiã; **nie** ~ **czego** nie cerpiec / lubic / lëdac (*pol.* *tolerować*) / znosëc czegò, nie zgarac na cos, ni mòc zniesc / scerpiec / zlëdac / wëtrzëmac czegò [Nicht nie cerpi tegò zgròwòcza. Nie cerpiã taczégò pòlaszeniò. Ni mògã zgarac na tegò przëpòchlëbcã. *Sy*]; **nie** ~**pię go** jò gò nie cerpiã / nie lubiã / nie lëdóm / nie znoszã, nienawidzã gò, ni mògã na niego zgarac, ni mògã gò zlëdac / cerpiec; **rzecz nie** ~**pi** **zwłoki** to je baro pilnò / nôglacò sprawa, z tim sã trzeba spieszec, z tim ni mòże czekac / ždac; z tim sã (mie / nama) baro spieszzi

cierpienie *n* cerpienié *n*; *ew.* mãka *f*, ból *m*

cierpki *ad* kwasny, drãdzi, heltkòwati; *ew.* òstri { ‘drãdzi’ *in* = a) *trudny*; b) *przikri*; c) *zgnili, òpieszati* } [Kwasny jak òct / jak žur / jak heltkã. Jaż mie òczë zbielałë, tak to bëło drãżé. – *Sy* Piołun je gòrzczi, jaż taczì drãdzi.]; ~**kie** **wino** kwasné / òstré wino; ~**kie** **słowa** przikré słowa; *ew.* ùszcziplëwé / przekãsné słowa.

cierpko *adv* kwasno, drãgò { ‘drãgò’ *in* = *pol.* *opornie, z trudem* }

cierpkość *f* kwasnota, drãżëzna, drãgòta, heltkòwatosc *f* [Te heltczi to je sama drãżëzna. *Sy*]

cierpliwie *adv* cerplëwie (*lok* ||–wò) (**naj**)~**wiej** (nò)cërplëwi

cierpliwość *f* cerplëwòta || -wòsc *f*, *arch* cerpc *m* [Òna mô wiôlgą cerplëwòtã / wiôldzégò cerpca. Të ni môsz cerplëwòtë. – *Gò, Ja*]; **uzbroić się w** ~ bëc cerplëwim, starac sã bëc cerplëwim, dac so na cerplëwòtã

cierpliwy *ad* cerplëwi [Cerplëwi jak Job. Sy Jemù môże drzewò rãbic na krzebce, tak òn je cerplëwi. *Sy?*]; **(naj)~wszy** (nò)cerplëwsi; **bądź** ~ bądźë || mdzë cerplëwi; **papier jest** ~ papiór wszë(s)tkò zniesie / zlëdò / strzimie; papiór je cerplëwi

cierpnąć *v* **1.** *o zębach*: czerpnąć, drãtwiec; **zęby mi ~ną po tych kwaśnych jabkach** mie zãbë czerpną / drãtwieją pò nëch / tëch heltkach (lasnicach || lesónkach || leskach / kwasnëch jabkach); **2.** *o „mrówkach” w nodze*: drãtwiec / czerpnąć / mółknąć / ùsniwac / zdëchac / *rzad*: drewniec / sztiwniec; **noga mi ~nie** mie noga drãtwieje / czerpnie / mółknie / ùsniwò / zdichò / drewnieje / sztiwnieje, móm mrówczy w nodze; **3.** *o gësiej skórce, wstrząsaniu, wzdryganiu ze strachu a. wstrętu*: zmierac (skóra na mie zmiérò), trząsc, zdrugac (jaż mie trzãse / zdrugò) {‘zmierac’ *in* = òczekiwac z *niecierplëwòtą*, *tesknic*, *wzdëchac* – *zob.* *niecierpliwić się*}; **aż mi skóra ~nie / aż mnie trzęsie / wzdryga / dostają dreszczy, gdy coś takiego widzę** jaż skóra na mie zmiérò / jaż mie trzãse / zdrugò / jaż mie ògròzka przechòdò (pò plecach), czej jò tak cos widzã / czej jò na cos taczégò wzeróm; **4.** *o gësiej skórce (z powodu zimna)*: dostawac gãsą skórã / gãsy skórë (òd zëmna / zëmë / zëbù); **taki ziąb, że już dostają gësiej skórki** taczì je zyb, że jò ju dostòwóm gãsą skórã. *Por.* **drętwiec, wzdrygac**

cierpienie; **~nięcie** *n* czerpniënië; *ew.* drãtwienië *n*; *ew.* a) òskòmina *f* (czerpniãcë / drãtwienië zãbów), b) (z)mółk *m* („mrówczy” w nodze)

ciesielski *ad* ceselsczy; **majster** ~ ceselsczy méster; **uczeń** ~ ceslarczík *m*, ceselsczy uczëń [Cesla mô do pòmòcë ceslarczíków. *Sy*]; **topór** ~ *zob.* **cieślica**

cieselstwo *n* ceselstwò *n*, ceselskò, cesółka *f*; **pracować w ~wie** ceslowac [òn ceslëje], robic w ceselstwie, zajimac sã ceselską / cesółką

ciesiołka *zob.* **cieselstwo**

cieszenie się *n* ceszenië sã; *ew.* redowanië sã

cieszyć *v* ceszëc; *ew.* *rzad* redowac [Le sã nie ceszë || nie cesz za wczas / za chùtkò. To nas ceszi i redëje. – *Gò*]; **bardzo mnie to ~y** to mie baro ceszi / baro mie to ceszi; jò jem z te(gò) baro rôd; **~y mnie, że cię widzã** jò sã ceszã, że cebie widzã; jem rôd, że ce widzã

cieszyć się ceszëc sã, redowac sã [jò sã ceszã, òn sã ceszi, më sã ceszimë. Cëz të sã tak ceszisz? Ceszi sã jakbë mù chto w czeszëń / taszã narobił. Le sã nie ceszë za wczas / za chùtkò. – *Gò* Ceszi sã jakbë élską blizã (*latarniã / wiezã*) ùdrzòł we mgle. *Sy*]; **~ się dobrą opiniã** miec ù kògòs dobrã markã / òpiniã / pòwòzanië, ceszëc sã dobrã òpiniã / dobrã sławã / pòwòzanim || ùwòzanim, ceszëc sã dobrim zdanim ò se; **~ się ogólnym szacunkiem** ceszëc sã ùwòzanim *Sy*, miec ù wszëtczich (na ògle) pòwòzanië || ùwòzanië; bëc w òglowim pòwòzanim; **~ się dobrym zdrowiem** ceszëc sã dobrim zdrowim, bëc przë dobrim zdrowim; trzëmac sã zdrów; **~ się z cudzego nieszczęścia** ceszëc sã / bëc rôd, czej drëdzëmù jidze lëchò; ceszëc sã z cëzy biédë / szkòdë / z cëzégò nieszczëscégò

cieśla *m* cesla *m*

cieślarnia *f* ceslińc *m*, ceslarniò *f*; *w zn.* *miejsce ciosania drzewa*: krzosowiskò || -szcze *n* [Krzosowiskò to je ten plac, dze krzosowinë (*òdpòdczi òd krzосу / czosaniò drzewa*) leżã. *Sy*]

cieślica *f* (*obusieczne narzędzie w kształcie siekiery i motyki*) *arch* przisek *m*, czosadło || czesadło *n*, czosòk *m*; *ew.* seczera, *rzad* òksza *f*, topór *m* [Bez przisekù më tu nic nie zrobimë. Przòdë ceslowie czesadłama czoselë wszëtczë balczì. – *Sy*]

cieśnina *f* cesnina, *zdr* cesninka (*Ra*), *Tr*: zwāžēna, gardzelēzna *f* [Midzē tima jezorama je mōlō cesninka. *Ra*]

cietrzew *m* cetrzēw *m*; **samica** ~**wia** cetrzewka *f*; *ew.* kùra / ònica / ònòczka cetrzewia; **samiec (kogut)** ~**wia** cetrzewi(n) kùr (*a.* kùrón / kùròk); *ew.* ònòk cetrzewia; *ew.* cetrzēw *m*

cietrzewi *ad* cétrzewi; **toki** ~**wie** cétrzewiē zalotē / kòrkaniē

cięcie *n* **1.** cācé, tniēniē || tniācé; ~ **drzew** wēcynaniē / spùszczaniē drzēw / drzēwiāt; **2.** *blizna*: szrama, cācé; *ew.* znak, céch *m.* *Por.* **rznięcie, strzyżenie**

cięciwa *f* strēnówka, strēna (*Gò*) *f*; ~ **łuku** strēnówka łākù

cięgi *zob.* **chłosta**

cięgło *n* cāgłō *n* (*Gò*), cygnik *m*; ~ **hamulcowe** hamùlcowé cāgłō / hamùlcowi cygnik

ciężość *f* cātosc; *ew.* òstrosć, przekāsność || -nota, ùszczyplēwòsc *f*

cięty *ad* **1.** *dost*: cāti, *ew.* zarzniony, przēcāti, nacāti, ùcāti, ùcynóny; **rana** ~**ta** cātō rena; *ew.* (to) zarznioné *n*; **kwiaty** ~**te** cāté / ùcynóné kwiaté; **2.** *o języku*: òstri, cāti, ùszczyplēwi, przekāsny; ~**ta odpowiedź** òstrô / dērnô òdpòwiēsc {‘dērny’ – *zob.* arogancki}; ~**te pióro** òstré pióro, przekāsny spòsób pisaniô; **3.** *zacięty, nieprzychylnie nastawiony*: cāti / zacāti / ùwzāti na kògò, przikri dlô kògò, lēchò (nieprzēchilno / niezēcno) nastawiony do kògò; **być** ~**m na kogo** bēc na kògò cāti / zacāti / ùwzāti; *mieć* na (ni)kògòs górz, bēc przikrim dlô kògò, cąc jak łasēca, źgac (źgac jak pszczoła / łasēca / źnija) {‘łasēca’ = *pol.* osa}

ciężar *m* **1.** *przedmiot ciężki, a. przen. trud*: cāžôr (|| *lok* czāžôr) *m*, *arch*: grādzô *f*, brzemiā *n*; *ew.* bòrda *f* {‘bòrda’ = a) *tłómòk, bindel*; *zawiniātô w płòchtā ùpa knēplów*; b) *paczka jòdē*; ‘grādzô’ = a) *cāžôr*; b) *òbcąžniô f, balaszt m, òbcąženiē dna òkrāta*; ‘brzemiā’ *Lz* = ‘cāžôr’ *w zn. przen. trud źēcégò*} [*tegò cāžaru || cāžòru || -ra*; *To je cāžôr nie do ùnieseniô. Sy Tegò cāžaru jô nie ùdwignā. Gò Jô bē ròd so chcòł òdpòczic, bò mie straszné brzemiā gnie. Lz Grādzô to je ten kam, jaczi lēdze kładzą na kwasną kapùstā. Sy Lēdze z lasa nosēlē wiòldzē bòrdē knēplów. Pò wieselim kòždi z gòscy dostòł jesz bòrdā kùchów dodóm. - Gò*]; ~ **odpowiedzialności** cāžôr / brzemiā òdpòwiedzalnoscē; **być komu** ~**em** bēc kòmùs cāžòrā; *ew.* bēc kòmù w drodze / na głowie; **wziąć sobie** ~ (**kłopot**) **na głowę** wżac || wżyc so(bie) kłòpòt na głowā / cāžôr / jermò / brzemiā na kark [*Wżął so jermò na kark. Sy*]; ~**ry finansowe** òbcąženia finansowé / pieniāžné; wēdatczy, òpłatē, *ew.* pòdatczy, spłatē rat(ów) z òdsetkama / procentama; **2.** *ciężar danego ciała*: cāžôr *m*, wòga *f*; ~ **właściwy fiz** cāžôr włòscēwi; **odpowiedni** ~ przēnòlężny (*ew.* òdpòwiedni) cāžôr / przēnòlężnô wòga; **zbyt mały / wielki** ~ za mòłi / za wiòldzi cāžôr *a.* za mòlô / za wiòlgô wòga; **podnoszenie** ~**rów** *sp* dwiganiē cāžarów (*Rkj*); *ew.* pòdnòszaniē cāžarów. *Por.* **balast, naręcze, obciążenie**

ciężarek *m* cāžéwc || cāžnik = fùńsztuk *m niem.* (*pol.* odważnik); ~ **wahadła** cāžéwc biegasa; ~ **w zegarze szafkowym, zawieszony na łańcuchu** baszka *f*, baszczi *pl*

ciężarna *f* **1.** *o kobiecie*: cāžarnô, w cązi, niesama, *arch* brzemiannô; *ew.* cāžkô, grēbô, òtwarnô *lok* *Sy* {‘cāžarnô’ - *por.* „cāžarné chmùrē” *Sy* (= *deszczowé chmùrē*); ‘òtwarnô’ - *též ò samnicach zwiérzāt, dost. pùzowatô, ùtētô, zgrēbiałô, tłēstô*}; *żart* na òstatnēch nogach; *vulg* pākātô, nabrzmiałô [*Òna je / chòdzy w cązi || -žē. Jô bēła w piątym miesācu cąžē, czej... Òd szòstégò miesācu cąžē jô... - Gò Nasza sąšòdka chòdzy niesama (a. òna nie je sama). Òna je ju w ósmim miesācu brzemiannô. Lz Nasza sēnowô je takò òtwarnô, że je ju na òstatnēch nogach chòdzy. Jegò białka je „cāžkô”. Òna ju zòs chòdzy nabrzmiałô. - Sy*]; **uczynić** ~**ną poza małżeństwem** *zob.* **zapłodnić**; **2.** *o klaczy*: zgrzēbnô. **3.** *o suce*: szczennô *Sy*, grēbô *Gò* [*Fùj, co tē jes za człòwiek! Kòpnąc w szczenną sēkā. Sy*]. **4.** *o owcy*: bagnô [*Dwie òwce są bagné, ta jedna ju sā wnet bądze bagnała. Gò*]. **5.** *o kozie*: bagnô *Gò*, kòtnô *Sy* (*lok*: sąbagnô,

sąkòtnô) [Nasza kòza je kòtnô. Sy Jedna mòja kòza je bagnô, a drëgô sã wczora òbagniała, mò dwa kòzlãta. Gò]. **6. o kotach, królikach, zającach:** kòtnô [Ta truska le jesz pierszi rôz je kòtnô. Nasza kòtka wëzdrzi, jakbë òna kòtnô bëła. - Sy]. **7. o krowie:** celnô; **6. o świni:** prosnô. *Por. ciąża*

ciężarówiec *m* **1.** *sp* cãżôrówc, dwigôcz (Gò), sztãgista (*pol*) *m* [tegò cãżôrówca / dwigôcza / sztãgisté]; *pl:* cãżôrówcowie, dwigôcze, sztãgiscë; **2.** *przest* żeg towarowi òkrãt

ciężarowy *ad* cãżarowi; *ew. Tr:* grãdzny, grãdzewi, bòrdny, cãż(ew)ny, wògòwi; ~ **samochód** cãżarowi autół

ciężarówka *f* cãżarówka *f*, cãżarowi autół; *ew.* towarowi autół / towarowé auto

ciężki *ad* cãżczy (|| *lok* cãżczy), wiele wòżący, grãdi *arch*, nieletczy, niełótwi do ùnieseniô; *w zn.* *trudny*, *wymagajacy wiele trudu i cierpliwości:* cãżczy, grãdi, drãdzi, *trudny*, *nieletczy*, *niełótwi*; *arch:* mòzólny, żimczy; *ew. w zn.* *żmudny:* zmùdny (kòsztëjący wiele czasu), ùcãżlëwi, ùcemiãzlëwi (kòsztëjący wiele robòtë / trëdu) [Cãżczy jak mlińszci kam. *Ce Cãżczy jak kam. Jeleniowi nie są cãżczé rodzi. Jegò białka je „cãżkô” (tj. w cãzi, niesama).* Grãdi spik. - Sy Pòjta do mie wszëtcë, chtërny wa mòzólny a òbcażony jesta. *Bù (bibl)*]; **(naj)~ższy**(nô)cãższy, (nô)cãżészzi; ~ **bagaż** cãżczy bagaż / towôr; *ew.* cãżczé paczëtë, cãżkò bòrda, cãżczé brzemiã *arch*; ~**ka / mozolna robota** cãżkò / drãgò / grãdò / ùcãżlëwò / mòzólnô (*Lh*) robòta - *zob.* **harówka**; ~**ka choroba** cãżkò chòrosc || chòroba; ~ **błąd** wiòłgò zmiłka, wiòłdzi błąd; ~ **rachunek** wiòłdzi / wësoczi / cãżczy rechùnk (*Sy*); ~**e pieniądze** grëbé / wiòłdzé / cãżczé pieniãdze / dëtczy [Zaròbiają cãżczé pieniãdze, a biédã klepiã. Jò mù dól za to cãżczé pieniãdze (*tj. wiele dëtków*). - *Sy*]; ~**e więzienie** cãżkò sòdzò; ~ **grzech** cãżczy gréch; ~ **frajer** wiòłdzi frajer / mack; ~ **półóg / poród** cãżczy pòłóg / pòród [Òna mia cãżczy pòłóg. *Sy*]; ~**e / trudne życie** cãżczé / *trudné / grãdé zëcé* [Miec cãżczé zëcé. Cãżczé zëcé, letkò smierc. *Sy*]; ~ **los** cãżczé / grãdé namienienié (*Sy*); *ew.* cãżczy / grãdi los; ~**e czasy** cãżczé / *trudné / niełótwé czasë; cãżczy / trudny czas* [Grzmòt na gòli las (*wczas na zymkù*) zapòwiòdò cãżczy czas. *Sy*]; ~**ka / trudna przeprawa** cãżkò prze(s)prawa; *ew.* biéda, skwer(es) / skwerosc [To je cãżkò przesprawa (*tj. kłopot, przeszkòda*). *Sy*]; ~ **/ trudny początek (trudne początki)** cãżczy / *trudny / grãdi / drãdzi pòczãtk; cãżczé / trudné / drãdzé / grãdé pòczãtczi* [Kòzdi pòczãtk je grãdi. *Sy*]; ~ **(trudnostrawne) jedzenie** cãżczé / *trudnostrawné jedzenié* [Nie jédz tëlë, bò to je cãżczé, to ce mòże na żòłãdkù òstac. *Sy*]; ~**kie (żmudne i wymagające wiele siły / nakładu pracy) rzemiosło** cãżczé (*zmùdné i wëmògajacé wiele sëlë / nòkłãdu robòtë*) rzemiãsto [Przòdë lat dëszerskò (*tj. stolarstwò, stolarsczé rzemiãsto*) bëła wiele cãższò, bò jesz nie bëło maszinów. *Sy*]

ciężko *adv* cãżkò (|| *lok* cãżkò), *arch* grãdo; *ew. w zn.* *opornie, trudno, mozolnie:* cãżkò, drãgò, *trudno*, mòzolno || -nie, *arch* żimkò; **(naj)~żej** (nô)cãżi || (nô)cãżi [Letkò to rzec, ale cãżkò zrobic. *Ra* To mù cãżkò (*a. drãgò*) w głowã jidze (*tj. òn słabò pòjmùje, lëchò sã ùczi*). Jemù sã zrobiło cãżkò (*tj. zmãczył sã robòtã; abò: mù sã zrobiło smùtno, przikro, gòrzkò na sercu*). Zgnilémù wszëtëkò je cãżkò. Zjadli chléb sã cãżkò òdròbiò. Cãżkò jak pò rëklënie (*grëdzëznie, zamiarzi zemi*). Cãżkò biédnémù na swiece. - *Sy*]; ~ **mu to przychodzi** to mù cãżkò / drãgò / *trudno jidze / przëchòdò; ew.* to mù letkò nie jidze / to mù nie jidze letkò; ~ **na sercu / duszy** cãżkò na sercu / na dësze

ciężkostrawny *ad* cãżkòstrawny; *ew.* *trudnostrawny, lëchòstrawny, pot.* cãżczy; ~**e jedzenie** *pot.* cãżczé jedzenié, cãżkò jòda [To bëła za cãżczé i mie na żòłãdkù òstało. *Gò*]

ciężkość *f* cãżkòsc, wôga *f*; *ew.* trudnosc, *arch* żimkòsc; ~ **oddechu** cãżczy dech || òddech, cãżczé dichanié || òddichanié, **punkt (środek)** ~ści pónkt (westrzódk) cãżkòscé

ciężyć *zob.* **ciężyć**

ciocia *zob.* **ciotka**

ciołek *m* **1.** *dost.*: celã *n*; biczk, bùlòszk *m*; **2. przen.**: celã, gapa, dupersztějń, celëczy / òsłowati knòp; *zob.* **głupek**

cios *m* **1. uderzenie:** czos, szlach; *ew.* sztuks, bùfs, grzim [tegò grzëmù], sek, *m*, zaùsznica, *arch* zadwiga *f* {'szlach' *in* = *pol.* a) ślad, trop; b) gatunek; c) apopleksja, udar; d) kawał drogi do przebycia; e) szlak: droga polna lub leśna; f) krok ('szlask' = kroczek); g) miejsce odludne; h) *zob.* łan; 'sztuks'; h) sidła - rozpieta sieć na ptaki; 'bùfs' = mòcne szturniãcé, *pol.* kułak; 'grzim' || grzem || grzëm = trzòsk, *pol.* hałas; 'sek' = ùderzenié òstrim nòrzãdzã, *np.* seczerã; 'zaùsznica' = *pol.* a) uderzenie w twarz; b) kolczyk do ucha; c) nieszczęście - *zob.* cios **2**; 'zadwiga' = ùderzenié w twòrz, zaùsznica} [Nie wëtrzymòł tegò czosu / ùderzeniô / szlachù / grzëmù / ti zadwidzi. Gò Tak pëskùjesz, tã gwësno żdzesz, jaż jò cã dóm taką zadwigã, że sã ani nie òbezdżisz. Sy]; **wymierzyć** ~ wëmierzëc (*ew.* wëcélowac) czos; ~ **wymierzony w niego / nią / we mnie** czos wëmierzony w niego / nią / we mie; **rozdawać ~sy na prawo i lewo** bic / walëc / ùderzac we wszëtczich wkól; rozdawac czosë na prawò i lewò; **pójść za ~sem** jic za czosã; nie copnac sã; rësżëc zarò dali do przòdkù; wëkòrzëstac moment ùderzeniô / zaskòczeniô; ~ **komu zadać** ùderzëc kògò, kòmùs wczadzëc / wprac / grzimnac / pãknac / chlapnac / méznac / trzasnac / walnac / jednégò wëniëccë; **2. klęska, nieszczęście, nagła zmiana sytuacji na gorsze:** czos, ruks *m*, nieszczescé *n*, rzad zaùsznica *f*; *ew.* grãdé namienienié {'ruks' *in* = *pol.* a) wstrząs; b) kaprys; c) nagły deszcz; d) nagła zmiana sytuacji - *zob.* fortuna; 'namienienié' = 'nòmiana' = *pol.* przeznaczenie, los}; *por.* **kataklyzm, katastrofa, klęska** [To bël czos (*tj.* nieszczescé) dlò mie. Jeden ruks za drëdzim na mie spòdò, jò tãch wszëtczich ruksów nie zniesã. Taczégò ruksu jem sã jednak nie spòdzòł, cëż (*kùliż, wieleż*) jò pieniãdzy stracył. To mù bëła zaùsznica, wszëtczë swinie mù padłë. - Sy Taczé nieszczescé jich spòtkalo / na nich spadło / przësżło / jich dotkło. Gò]; **3. ociosany kamień:** szczépizna *f*, czosóny kam(ién), kamianny kloc / blok; **4. ~ (kiele) słońia / mamuta** kło *n* (kło słońia / mamùta), słoniowé / mamùtowé kło [tegò kła; tim klã]; ~**sy pl (słońia / mamuta)** kła słońia / mamùta, słoniowé / mamùtowé kła [te kła; tãch kłów; tima kłama; Gnòt z kłów słoniowëch (biël słoniowò) je ùziwóny do wërobów òzdobnëch. Gò]

ciosac *v* czosac, krzosac; *ew.* òbrabiac (*np.* bòł, kam); *ew.* *w zn.* czyścić z korzeni / kory: czechlac; *w zn.* strugać, wycinać: wëcënac, skòblëc *arch* {'czosac' *in* = *pol.* czesać (*np.* włosy); 'krzosac' *in.* = *pol.* a) krzesać iskry; b) rozszczepywać, łupać; 'skòblëc' *zob.* czyścić, strugać} [Òn czesze || czosò / krzesze || krzosò; òni czeszą || czosają / krzeszą || krzosają balczy. Jò bądã terò czosòł tegò bòła, czej gò òbczeszã, przëpasëjemë gò. Òn całima dniama kamienie czesze. Nie czeszë || czesz tegò dali, to ju tëlë sygnie. Te balczy są ju òkrzosóné, a terò cesla krzesze || krzosò jész jednã. - Gò Tatc krzesze drzewò. Balczy krzosac. Ju za pòzdze skòblëc gòzdze (*gòzdze drewniané*). - Sy]; ~ **komu kołki na głowie** czosac kòmù klinë na głowie (*Sy*), kòmùs pò głowie skakac; drãczëc kògòs; pòniewierac kògùm; robic z kògùm to, co sã sã chce [Òni z nią robiã, co chcą / skòczą ji pò głowie, a òna to cerplëwie znòszò. Gò]. *Por.* **ociosac, zaciosac, tłuc**

ciosanie *n* czosanié, krzosanié; *ew.* òbròbianié *n*, òbròbka *f*; *w zn.* wycinanie, struganie: wëcynanié, skòblënié *arch n.* *Por.* **ciosac**

ciosany *ad* czosóny, krzosóny; *ew.* szczépióny [Czosóny kam. Fùndament z czosónëch kamieni. - *Gò*]

ciosowy *ad* *zob.* **ciosany**; *ew.* w zn. wykonany z *ciosów słonia / mamuta*: zrobiony / wëkònóny z kłów (a. z jednégò kła) słonia / mamùta

cioteczny *ad* cotezin, ze / òd stronë cotezi, òd cotezi [To je mój półbrat òd (stronë) cotezi - cotezin syn.]; ~ **brat** półbrat; *ew.* kùzyn(a) *m*; ~**na siostra** półsostra *ew.* kùzynka *f*

ciotka *f* cotka, *zdr* coteczka, cotuszka || -tulka || -tinka; *ew.* *zgr rzad*: cota, cocha *f*, co(t)cëszcze *n* {‘cota’ *in* = czarownica}; **syn, córka** ~**ki** cotezin syn, cotezina córka

ciós *zob.* **ciś**

ciotunia *zob.* **ciotka**

cip (**cip cip!**) *int* wołanie *kur*: ti ti ti [Tipka (a. czipka), tipùlka, ti ti, ti ti, ti ti!]

cipka *f* kurka, kokoszka: tipka || *lok* czipka, *zdr* tipùlka || *lok* czipùlka; *ew.* kùrka, slépka *f.* *Por.* kura

cipuchna *zob.* **cipka**

cis *m* cës *m* [tegò cësa; te cësë]; **skupienie** ~**ów** cësówc *m* [tegò cësówca; Kòle Swiecëna rosce wiòldzi cësówc. *Sy*]

cisawy *ad* fòsati, bruny (czerwònobruny); ~ **koń** fòs(k), bruny *m*; ~**wa klacz** fòska, brunô *f*

ciskać (się) *zob.* **rzucać (się)**

cisnąć *v* **1.** *zob.* **rzucić**; **2.** *uciskać, uwierać*: cësnać, ùcëskac; *ew.* gniesc, ùgniatac, dierzgnąc, *lok* dłabic [Kòżdi nòlepi wié, dze gò bót cësnie / ùcyskò / gniece / ùgniôtò / dierzgnie / dłòbi. *Gò, Sy*]

cisnąć się **1.** *zob.* **rzucić się**; **2.** *tłoczyć się*: cësnać sã, tłoczëc sã, pchac sã, wpichac sã, wcëskac sã; *cisnąć się na siłę*: cësnać sã (a. pchac sã / wcëskac sã / tłoczëc sã) na mòc / na sëlã / na całégò / na mòrt / mrã / na ùmór [Lédze sã cësna / tłoczã / wpichają / wcyskają tu na mòrt. Dze sã tu cësniiesz / pchòsz / tłoczisz, kò tam mòsz placu dosc. *Gò* Widzy baba, że w łówce ni ma placu, ale sã cësnie na ùmór, a do tegò jesz grëbò jak fóra. Pies jidzë mrã w chëcze. - *Sy*]; **3.** *zob.* **gnieździć się**

cisowy *ad* cësowi; ~ **drzewko** cësowé drzewiã / drzewkò

cisza *f* cuszò (|| cësżò || cyszò), *rzad* cëchòsc {*zazw.* „w cëchòscë” = bez rozgłosu}, *arch*: cëchòta, cësżëzna *f*; *ew.* cëchò *adv*, *arch* cëchò *n* [To je takò cuszò, to przinǳe gromówka (*bùrzò, grzmòt*). *Sy* Ale je tu ù waju cëchò, ani autoła, ani trzòskù telewizora... *Gò* W cëchòscy òn wszedł w jizbã. W dornicy (*jizbie*) bëta takò cësżëzna jak w cërkwì (*kòscele*). Ten głos bëł nocnym cëchù dalek do czëcò. - *Lz*]; ~ **morska** cuszò na mòrzu, mòrze spòkójné / bez wiatru; *ew.* glada || gładà *f* (głòdkò wòda, bez wałów) - *zob.* **gładź**; ~ **po burzy** cuszò pò bùrzë || -rzi, spòkój *m*, *arch*: nalega, òbdòwa *f* {‘òbdòwa’ *od*: òbda(wa)c sã = ùspòkòji(wa)c sã} [ti naledzi / òbdòwë. Pò wietrze przëchòdò nalega / òbdòwa. Pò prëskù (*pò nòwikszich wałach*) nastala znòjma (*pòmalë*) òbdòwa, mòrze sã nagrało. - *Sy*].

ciszej *zob.* **cicho**

ciś (|| **ciós**) *inv* (*wabienie koni*) hiska || isa / hiska || iska / hisysy || isysy; hisysy kòniczkù, hisysy *Ra*; *ew.* pòj sa / pòjczkòj kòni(cz)kù!

ciśnienie *n* cësnienié *n*; ~ **pary** cësnienié parë *a.* ropë; ~ **powietrza** cësnienié pòwietrzò || -trzégò / lëftu; ~ **krwi** cësnienié krwi; ~ **atmosferyczne** cësnienié atmòsfericznë; **niskie / wysokie** ~ nisczé / wësoczé cësnienié; **podwyższone / obniżone / zawyżone (za wysokie)** ~ pòdwëższoné / òbniżoné / za wësoczé (zawëżoné) cësnienié; **wieża ciśnień** wieżò cësnieniowò. *Por.* **podciśnienie, nadciśnienie**

ciśnieniowy *ad* cësnieniowi [Dzysò ju sã nie bùdëje wieżów cësnieniowëch. *Gò*]

ciśnięcie *n* cēsnienie || cēsniācé, szmërgnienié || szmërgniācé, rzucenié *n*, rzut *m*, *ekspr*:
rznienié *n*

ciśnięty *ad* cēsniiony || -niāti, rzucony, szmërgniiony || -niāti; *ew. eksp*: wërzniiony

ciuchy *pl* ruchna *pl*; *ew. zgardl* lumpë, łachë, kòdrë, szôtorë, *pl* szargòwizna *f*. *Por.*
odzież

ciuciubabka *f* slepô baba, baba w miech, mërma *f*, slepi bik, jakùbk *m* { 'mërma' *dost.*
= *mùnia, warg* *bidlëca*}; **grać w ~kę** bawic sã w slepą babã / w babã w miech // w
mërmã / w slepégò bika / w jakùbka; zabawiac sã w babã w miech

ciulać *v* òbszczãdzac, szpórowac; *ew.* zbierac / składac / gromadzëc (so, sobie); *ew. w*
zn. skapić: żart kùtwic, scëskac pieniãdze; *ew.* starac sã (ò co), żorgac (cos) [Òn
òbszczãdzò / szpórëje / kùtwi jak le mòże. Òna so zbiérò / sklòdò (pieniãdze) na
mëble. Òni chcą sã bùdowac, tej ju za wczasu zbiérają / gromadzã / żorgają
materiałë. - *Gò*]; **u~** òbszczãdzëc, ùszpórowac / òbšzpórowac, ùzbierac || ùzebrac,
nagromadzëc, żart nakùtwic; *ew.* nażorgac; *ew.* miec òbszczãdzone / ùszpórowóné /
nazbiéróné / nagromadzone / nakùtwioné / nażorgóné *itp.* *Por.* **cykać 4, skapić**

ciupa *f* **1.** jiz(d)ebka, klòtka, dzura *f*; **2.** *zob.* **areszt, cela, więzienie**

ciupaga *f* czupaga *f*, palëca (góralškò) ze seczërką

ciupas *m* szups (*Tr*) *m*; *ew.* straż *f* { 'ciupas', 'szups' – *wierã* òd niem. „Schutz Polizei”
– *por. nazwa gduńskich policjantów*: schupo } **odesłać ~em** òdesłać szupsã, òdesłać
pòd strażã, òdesłać aresztanta z òbstawã (pòd „òpieką”) stróžów

ciura *m* *hist woj* czura *m* *arch* (*Gò*), parobk / pachòłk wòjskòwi, żòłnërz – jeden z
czeladzë w stanicë wòjskòwi { *kasz.* 'czura' *dzys w zn.* nuzlòk, czapa, *pol.* *babrała*
m }

ciurkać *v* lecec, cec, cedzëc, lóc sã, wëcekac, kapac, wëpliwac, wëlatiwac || -tëwac,
chilac [To lecy / cecze / cedzy / sã leje / wëcëkò / kapie / wëpliwò / wëlatiwò / chilò.
Gò]

ciurkiem *adv* strëmieniã, struzką; ~ **lać się** lecec / lóc sã strëmieniã / struzką; **ogładać /**
śluchać ~ (wciąż) òbzerac / słëchac wcyg / jednym cëgã, wiedno wkół, bez przerwë,
całi czas

czia *f* sprëza || szprëza; *ew.* szprëca (*pol. strojnisia*), *żart*: szprëca, sprãżëna *f*; zgrabny /
fëjny / spòsobny dzeùs; *żart rub*: skóra, dupa [To je szprëza, jak òna sã piãkno
òblòkò, jak òna równo jidze, zgrabnò jak pùpa. Szprëca nie lubi robic. – *Sy* To je
fëjnò skóra / dupa. *Gò*]

czība *f* tłok *m*, cëzba, klema, cēsniina, pchawica *f*, gniotowiszczë *lok n* [W cugu bëła
takò cëzba, że mie wszëtczë knapë ùrwelë, jak jem wëlòžòł. Bël jem na tòrgù (*a. na*
targù) i jò sã w taką klemã dostòł, że jò sã ni mógł rëszëc. Stojec w klemie. Lëdze
mie wzälë w taką klemã, że bëm bëła wnet wrzeszcza. Jò bë jacha na Kalwarie, czej
bë taczi cēsniñë nie bëło na górach. Dzys bëło taczé gniotowiszczë w kòscele, że
bëlë bë mie na plinca zgniotlë. Dzys na òdpùsce bëła takò pchawica, jò mëslòł, że bë
mie bëlë ùdëszëlë. - *Sy*]. *Por.* **natłoczony, zatłoczony**

ciżemka *f* bócëk *m*; *w zn.* *botek z cholewą*: skòrzenka, *arch* cziżwa *f*

ckliwie *adv* **1.** mgłò, lëchò; *ew.* smierdząco, smrodlëwie; **2.** *przen*: rzewno,
rozczulająco; *ew.* słodzëchno / miòdnëchno (jaż do przesadë)

ckliwość *f* mgłosc *f*; ~ **wywoływać** robic mgłò, nëkac na wracanié, òdrzucac [Mie sã
jaż mgłò robi / jaż miã bierze / nëkò na wracanié / jaż òdrzucò, czej to widzã. *Gò*]

ckliwy *ad* **1.** zasmiardłi, òdrzucający swòją wòniã, smierdzący; **2.** rzewny, rozczulający;
ew. przen. *ir* metławò-miòdny, *vulg* słòdkò pierdzący

clenie *n* clenié *n*, nakłòdanié cła [Òbeszłò sã bez clenió || cleniógò. *Gò*]

clić *v* clëc, nakładac / wëznaczac cło / òpłatã celną òd towarów przewòžónëch przez
grancã [Òni clã / nakłòdają cło / òpłatã celną na te towòrë || towarë. *Gò*]

cło *n* cło *n*; ~ **ochronne** òchronné cło; **podlegający cłu** pòdlégający cłu / òczeniu || òcienimù / clenimù; *ew.* przeznaczony do òcieniô; **zwrot cła** zwrot / òddanié / copniąc cła; **wolny od cła** wòlny (*a.* zwòlniony) òd cła / òd òpłaté celny

cmentarnik *m* stróż smãtôrza

cmentarny *ad* smãtôrzowi, *zazw.* (cos) ze smãtôrza / na smãtôrzu; *ew.* cerpiskòwi *Tr*; ~**na cisza** cèchò jak na smãtôrzu / na cerpiskù, grobòwò cuszò || cèchòta;

ogrodzenie (płot) ~ ògrodzenié smãtôrza, płot wkół smãtôrza. *Por.* **cmentarz**

cmentarz *m* smãtôrz *m*; *ew.* *arch cmentarz niekatolicki*: cerkwiszczé, cerpiskò || -szcze *n*, zbòżnica *f*; ~ **zwierząt** rakarnik *m*, grzebòwiszczé *n* [Grzebòwiszczé je tam, gdzie scërza chòwią. *Sy*]

cmentarzysko *n* cerpiskò || cerpiszczé *n*; ~ **przedhistoryczne** przedhistoriczné / prahistoriczné cerpiskò, przedhistoriczny smãtôrz

cmok *m* **1.** kùsk, *rzad* pòcałunk *m*, pòcałowanié, kùszniąc *n*; **2.** czwirzk *m*, cwirzkniąc || *lok* swirzkniąc *n* (*por.* **ćwierknięcie, świergot**); **3.** *młasniece, mlask, kląsnięcie*: kląsniąc *n*. *Por.* **mlask(nięcie)**

cmokać *v* **1.** całowac, kùszkac, *żart*: lizac, slënic; **2.** *wydawać odgłos wciągając powietrze przez zaciśnięte wargi*: czwirzkac || swirzkac (*por.* **ćwierkać, świergotać**) [Czwirzkac || swirzkac na prosãta / na kònie. *Sy*]; **3.** *w zn. kląskać, mlaskać*: kląskac || kląszczëc, *lok*: smòkòtac. *Por.* **mlaskać**

cmoknąć *v* **1.** ~ **kogo** kùsznac / pòcałowac kògòs (głosno); **2.** „ćwierknać”, *np. na konie*: czwirzknać || swirzknać; **3.** *w zn. mlasnąć*: kląsnac, smòknac. *Por.* **mlasnąć**

cmokanie *n* **1.** całowanié / kùszkanié *n* (głosné); *ew.* *żart* lizanié, slënienié; **2.** czwirzkanié || swirzkanié (na zwierzãta, òsoblëwie na kònie) (*por.* **ćwierkanie, świergotanie**); **3.** *w zn. mlaskanie, kląskanie*: kląskanié / smòkòtanié. *Por.* **mlaskanie**

cmoknięcie *zob.* **cmok**

cna: **do** ~ czësto, do czësta, do nédzi, do òstatka, do resztë, do kùńca; *ew.* czësto (*a.* wszëtkò) blãk, w cmã [Wszëtkò w cmã sã spòlëto. *Ra*]

cnota *f* cnota; *ew.* bëlnota *f*, niewinnosc, skrómnosc, wstidlëwòsc, pòtcëwòta || -wòsc {‘bëlnota’ = *statecznosc, dzyrskòsc, szlachetnosc, pòtcëwòta, rzetelnosc*}; ~ **kobieca** kòbiécò / białgòwskò cnota; *ew.* białgòwskò bëlnota / ùtcëwòsc *itp.* [Ta wnet cnotã na hòk pòwiësy / rzucy w jezoro. Dobré dzëwczã ceni (*a.* dbò ò) cnotã i nie szmërgò ji do blòta. - *Sy*]; **stracić ~tę** stracëc cnotã (*Sy*); **zachować ~tę** zachòwac / ùtrzëmac cnotã, nie stracëc cnotë

cnotka *f* **1.** *zgardl* swiãtoszka *f*; **2.** pòrządne / bëlne / stateczne dzëwczã

cnotliwie *adv* cnotlëwie || *lok* -wò; *ew.* bëlno, pòrządno, stateczno, pòbòżno

cnotliwość *f* cnotlëwòsc || -wòta; *ew.* bëlnota, statecznosc, pòbòżnota *f*

cnotliwy *ad* cnotlëwi; *ew.* bëlny, stateczny, pòrządny, pòbòżny, ùtcëwi

[Cnotlëwi lëdze. Cnotlëwò białka. - *Lz* To cnotlëwé dzëwczã ni mò szczescégò, a ta latawica wëlòtała sobie chłopa. *Sy*]

cny *ad* zacny, dobri, bëlny, pòrządny, (pò)czestny, tczëwòrtny [Zacny gbùrzë z... *La*]

co *prn* co; *ew.* cëz (*pol. cóż*); *ew. lok*: acz || aż [Ò co, cë chòdzy? Pò co tã tam jidzesz / szedł? Na co wa czekòta? Co / cëz wa bë chca(ła) miec? Co / cëz tã pòtrzebùjesz / brëkùjesz?]; **co to jest?** co / cëz to je?; **co ci jest?** co / cëz cë je?; **co u czarta się dzieje?** cëz ù czarta / pùrtka sã (nie) dzeje?; **co tam słyhać** co / cëz tam je czëc / slëchac?; **to całkiem co innego** to je czësto co jinégò; **co do czego** co do czegò; *ew.* żelë jidze / chòdzy ò... [Jan Karnowsczi, mësziã, rozwiòł wãtplëwòscë, co do czasu pòwstaniò tegò tekstu. *Jb* Żelë jidze ò czas pòwstaniò tegò tekstu, to... *Gò*]; **co gorsze / -sza** - co gòrszé / a co gòrszé.. / a jesz gòrzi, że...; **co najmniej** - conòmni || co nòmni, przënòmni; **co niemiara (wiele)** *zob.* **mnóstwo**; **co prawda** co pròwda

(Sy), prôwdac (Sy), wprôwdze (Sy), chòc; **co najwyżej** - nôwëzi / co nôwëzi [Jô bë za to nie dôł tëlé dëtków, nôwëzi dwasta złotëch. Nie dawôj, nôwëzi czejbë òni baro prosëlë. Żelë bądã zmùszony, tej nôwëzi tam pùdã. Czejbë mie sã miało co lëchégò przëtrafic, në tej nôwëzi, niech sã dzeje, co chce. - Gò]; *por.* **jedynie; co rusz** – co rusz || *lok* co ruch [Co rusz / ruch òna bëła ù nas. Co rusz të môsz, dzeckò, jinszé zachceniã. Co rusz mómë tòrg (*klótniã / kłopot*) z nôstarszim sënã. Sy]; ~ **sił** z cali mòcë / sëlë; **co to, to nie** to prawie nie; co to, to nie; **co chwila (co jakiś czas)** co sztërk / sztót / chwilã, co jaczis czas – *por.* **czasami, często**; ~ **nico** co nieco, cos niecos – *zob.* **coś (coś niecoś), nico**

codziennie *adv* co dzëń, codzënno || -nie, *rzad* kòzdodzënnie (*Ra*), kòzdëgò dnia, kòzdi dzëń / w kòzdi dzëń, na dzëń pòwszedny [Kòzdodzënnie nanòszò mie wòdë do kòtła. *Ra*]

codziennosc *f* codniowòsc, pòwszednosc *f*, codniowé sprawë

codzienny *ad* codzënnny, codniowi, kòzdodniowi, kòzdodzënnny (*Ra*); pòwszedny, ùzywóny w dzëń pòwszedny; *ew.* w *zn.* *przeznaczony na dzëń pòwszedny*: na co dzëń [Do kòzdodzënnny pòtrzebë. *Ra*]; ~ **na gazeta** codniowò / codzënnò gazëta; ~ **ne ubranie** òbùcë / òbleczenié / przëòdzëwk na co dzëń. *Por.* **powszedni**

cofac (**się**) *copac* (sã); *ew.* jic (*a.* jachac) nazòd, *rzad*: jachac na cop [Nie cop || copi sã, le stój! Gò Copie sã jak rek. Miemcë (*Niemcowie*) copią wòjska w tił. Jachòj na cop, tej të wëjedzesz. - Sy]

cofnąc *v* copnac (|| *lok* cofnac) {‘copnac’ *in* = *pol.* *zwrócić resztę pieniędzy*}; *ew.* wëcopnac (*pol.* *wycofac*) [Copni përnã (*pòdjedzë përnã nazòd / dôj do tëtù / dowsladë*)! Copni... do tëtù! - Gò Karczmòrz copnął mie sto złotëch. Ten wóz mùszimë òdcopnac, bò z fórà nie wjedzemë. Przëcop || -pi ten wòzyk do płotu. - Sy]; **trochë** ~ òdcopnac; ~ **nico i podjechać na wyznaczone miejsce** pòdcopnac / przëcopnac; ~ **słowo** copnac słowò

cofnąc się *copnac* sã; *ew.* rëszëc / jachac / jic nazòd (*pol.* *ruszyć / pojechać / pójść z powrotem*), nawrocëc || nawrócëc (*pol.* *zawrócić*); ~ **się o krok** *copnac* sã ò (*a.* na) krok; **cofnij się!** *copni* sã! [Copnął sã nazòd (wrócył). Òna sã copnã(ła) pòrà kroków. Copni sã përnã! - Gò]

cofanie (**się**) *n* copanié (sã) *n*, jidzenié (*a.* jazda) w tił

cofnięcie (**się**) *n* copnienié / copniãcé (sã) *n*

cofnięty *ad* copniony, copniãti; *ew.* wëcopóny (*pol.* *wycofany*)

cokolwiek *prn* **1.** *chociaż trochë*: cokòlwiek, coskòlwiek, chòc le cos chòc le përnã / kask, zdebłò / trochã, małò **co**, *arch.*: ni(e)co le, *lok.*: jiletëlé; **2.** *co bądż, obojëtnie co*: co (co le) bądż, równò **co**, *rzad* cokòlwiek; ~ **powie** co le on pòwié, dëcht równò, co on pòwié; co bë òn nie rzekł, cokòlwiek (òn) pòwié; ~ **bądż** co le bądż, cokòlwiek bądż, dëcht co le, równò **co**; ~ **zrobi** co le / cokòlwiek on zrobi, równò co on zrobi, co bë òn nie zrobił. *Por.* **nico, zanadto**

cokół *m* cokół, *zdr* cokółk; *ew.* pòstument *m*; *ew.* pòdstawa, stopa *f*; *ew.* mùrk *f* (mùrk szerszi na dole, wësëniãti); *ew.* pòdmùrówka *f* (mùrk płotu / ògrodzeniò)

coctail *m* kòktajl [Jô bë wama zrobia kòktajlu z truskawków, ale **ni** móm mléka. Gò]

cokwartalny *ad* cokwartalny, przëpòdający / zdòrzający sã co kwartòł (co trzë miesãce)

comber *m* krzebtowina *f*, miãso z krzebtu; ~ **sarni** krzebtowina òd sòrena *a.* sarnë

comiesięczny *ad* comiesãczny || -sãczny, przëpòdający w kòzdi miesãc / *rzad* ksãżëc

coniedzielny *ad* coniedzëlny, kòzdoniedzëlny

conocny *ad* conocny, kòzdonocny

contra *zob.* **kontra**

coraz *adv* **1.** corôz / corôz to, *zdr* corôzkã [Niechtërny lédze corôzkã barzi jastrzëbieją (*stôwają sã corôz chcëwsi*). *Sy*]; ~ **gorzej / lepiej / cieplej / zimniej / wcześniej / później / krócej / dłużej / prędzej / wolniej** corôz (to) gòrzi / lepi / cepli / zëmni / wczasni (*ew. rëchli*) / późni / kroczy || -dzy / dlëzi / chùtci / pòmali || -lni; **2.** corôz, co sztërk, co chwilã, co jaczis czas; **napływały ~ to nowe wiadomości** przëchôdałë / napliwałë corôz to (*a. za kòzdim razã*) nowé wiadomòscë

corocznie *adv* co rokù, co rok, coroczno || -nie, kòzdorocznie, kòzdegò rokù, (w) kòzdi rok, rôz w rokù [Kòzdorocznie schòdzą sã na pòsedzenié. *Ra*]

coroczny *ad* coroczny, kòzdoroczny, roczny [Kòzdoroczne wëdatczy wpisëją sã do ksãdzi. *Ra*]

coś *prn* cos (|| *lok* cosz), *zdr* coska; *ew.* nieco(s), co nieco, *arch:* nico(s) [Lepi z rena cos, jak cafi dzëń nick. Chca jem nieco rzec, ale mie czësto z głowë wëlecało. Radio niecos gòdało ò pògòdze, ale jem dobrze nie rozmiòł. - *Sy* Cos tam mòže bëc w tim pròwdë, ale... Cos tu mie sã nie zgòdzò / cos mie tu nie graje. Cos za cos. Jò pò cos (*a. za czim*) szła, ale terò nie wiém pò co. - *Gò* Nico gò cãgnãło za żak. Jemù nico strasznégò głowã w tìl licami na plecë wëkracëło. - *Lz*]; ~ **takiego!** (në) tak cos!, alaze!; në wej le!; ~ **go nie widać** cos (*a. jakòs*) gò ni ma widzec; ~ **dzis źle wyglądasz** jakòs lëchò dzys wëzdrzisz; **w tym ~ musi być** w tim cos mùszi bëc; **czy ~ ci dolega?** dolégò / bòli tobie cos?, je të chòri / -rò?, je tobie lëchò?; ~ **(tak) jakby** cos (tak) jakbë; ~**kolwiek** *zob.* **cokolwiek**; ~ **niecoś** kask, përnã, nieco || *arch* nico, co nieco, cos niecos (*lok:* || cosz niecosz) - *zob.* **nieco, trochę**

cotygodniowy *ad* cotidzeniowi, coniedzëlny, kòzdoniedzëlny; *ew.* przëpòdający (taczì, co przëpòdò) co tidzëń / rôz na tidzëń / rôz w tidzeniu

córa *f* córa *f.* *Zob.* **córka**

córeczka; ~unia; ~uś; ~uchna; ~usia *f* córeczka, córechna, córël(in)ka; *ew.* dzëwka, *zdr* dzëwenka, dzëweczka, *ew.* jazgùlka (= *pol. dziewczynka kwiląca a. wesolo szczebiocąca*), *arch* òtroczka *f* {'dzëwenka' / 'dzëweczka' *in* = *pol. dziewczynka*} [Cëz të chcała, dzëwkò? Mòja dzëwkò, nie zabaczë pò smiercë ò mie. To mie sã widzy, dzëwenkò, że të sã tak dobrz ùczisz. Nie jidzesz të jesz spac, dzëweczko? - *Sy*]

córka *f* córka, *rzad* dzëwka, *arch* òtroczëca *f* {'dzëwka' *in* = a) dzëwczã - *zob.* dziewczyna; b) służącò - *zob.* dzëwka}; ~ **adoptowana** chòwanka. *Por.* **córeczka**

cóz *prn* cëz, co; **no i ~?** në i cëz / co?; ~ **tam nowégò?** co / cëz tam (je) nowégò?; ~ **tam słyhać (u was)?** cëz / co tam je czëc / slëchac (ù waju)?; **i ~ w tym złégò?** i co / cëz w tim je lëchégò / złégò? ~ **u czarta się dzieje?** cëz ù czarta / pùrtka sã (nie) dzeje?

cuchnący *ad* smierdzący, smrodlëwi, zasmiardli; *ew.* brzëdkò wòniający / pòchnący

cuchnąć *v* smierzec, brzëdkò (*a. za czims*) wòniac / pòchnąc; *ew.* bëc czëc (za czim); *ew. o smrodzie:* lecec, zalatëwac [Òd niegò smierdzy / je czëc / lecy *a.* zalatëje || zalatiwò (*w domyśle:* lecy smród). Òn smierdzy jak kòzeł. *Gò* Robòta smierdzy, chleba (*chlëb*) wòniò. Wòniò (*pòchnie*) jak pańsczë gównò. - *Sy*]; ~ **czym** smierdzëc / wòniac za czims; ~**nie mu z nóg** jemù smierdzą nodzi, jemù je czëc od nóg; ~**nie mu z ust** jemù je czëc (*a. smierdzy*) z gãbë

cuchnienie *n* smierzenié *n;* *ew.* brzëdkò wòniò / pòcha

cuchnięcie *zob.* **cuchnienie**

cucić *v* bùdzëc / cucëc (ze spikù), trzëzwic (z òmgleniò); *ew.* starac sã (kògò) òzëwic; ~ **się** przëchadac do se

cud *m* cud *m*; **sprawić** ~ sprawic cud; **tu nie ma ~dów...** tu ni ma cédów...; **~du nie ma się co spodziewać**; **na ~ nie ma co liczyć** cędu sã ni ma co spòdzewac; na cud ni ma co rechòwac / liczëc; **~a wyprawiać** cëda wëprawic / wëstwarzac; **siedem ~ów świata** sétmë cédów swiata; **~ (~da) techniki / natury / przyrody / architektury** cud (cëda) tëchniczi / nôtërë / przirodë / architekturë; **~ piękności** cud piãknoscë / snôzotë, nadzwëczajno snôzota / piãknosc; **~da-niewida** cëda-niewida; **~a diabelskie** diabelsczé cëda. *Por. dziw*

cudacki *ad* cëdaccki, cëdòkòwati, dzëwaczny, òsoblëwi, pòkrãtny, kùnsztowny [Cëdaczné òbleczenié. *Ra*]; **po ~ku** pò cëdacckù. *Por. dziwaczny*

cudactwo *n* cëdactwò *n*, cëdòkòwatosc, dzëwaczosc, òsoblëwòsc, kùnsztownosc *f* [Cëdactwa wëstwòrzò. To je taczé jegò cëdactwò. Òn w tim cëdactwie òstònie do smiercë. - *Ra*]. *Por. dziwactwo*

cudaczeń *v* dzëwaczëc, robic sã dzywny / zdzëwaczafi / cëdòkòwati / pòkrãtny / kùnsztowny. *Por. dziwaczeń*

cudaczek *m* cëdòczk [Mùszã jesz kùsznac tegò cëdòczka. *Ra*]

cudaczka *f* (*karyśnica, dziewczyna, kobieta rozkapryszona a. ubierająca się ekstrawagancko*) cëdòczka, cëdacznica, rôżnica, pòkrãtnica *f*; *ew. żartownisia, figlarka*: kùnsztownica, wëkrëkùska [Cëz to za cëdòczka? *Ra*]. *Por. dziwaczka, figlarka*

cudaczyć *v* cëdaczëc, cëdowac, cëdòkòwac, kùnsztarzëc [Tak cëdaczi, jakbë bëła jakã królewionką. *Ra*]

cudak *m* (*czł. rozkapryszony, rozpieszczony, a. dziwacznie ubierający się, zachowujący*) cëdòk, pòkrãtnik, rôróg || rôżnik; *ew. żartownis, figlarz*: kùnsztòrz / wëkrëkùs *m*. *Por. dziwak, figlarz*

cudny *ad* cëdny, cëdowny; *ew. piãkny, snôzi, pëszny, widzafi, nadzwëczajny, niespòtikóny* [To bëłë dosc dobré rzeczë, ale nié za cëdné. *Ja* Cëdowné (*cëdné / piãkné / snôzé*) òczë. *Ra*]; **(naj)~niejszy(nô)cëd(ow)niëszzi**

cudo *n* **1. ogólnie**: cos cëdnégò, cëdownò rzecz / sprawa; *ew. 2. sensacja*: cëdowiskò *n* (*zob. sensacja*); **3. z przekąsem o jakiejś osobie dziwacznie wystrojonej**: wiòldzi cud, stròszk *m*, strëszadło, *lok* czwiérzadło (*por. cudaczka, cudak, czupiradło*); **4. cudo techniki / natury / architektury / piękności** – *zob. cud*

cudotwórca *m* cëdotwórca *m*, spròwca cédów; *ew. swiãti (a. czarownik)* [To bëł swiãti, òn bëł cëdotwórca. *Ra*]

cudotwórca *ad* cëdotwòrczi, spròwiający cëda

cudotwórczyni *f* cëdotwòrczëni *f*, spròwiòczka cédów; *ew. swiãtò (a. ò cëdach diabelskich: czarownica f)*

cudotwórstwo *n* cëdotwòrstwò *n* [Dòj të so pòkù z cëdotwòrstwã! *Ra*]

cudownie *adv* **1. dosł.**: cëdowno || -wnie; **(naj)~niej** (nô)cëdowni; **2. pot.**: jak w rajù / w (sòdmim) niebie, nadzwëczajno; *ew. super, ekstra* [Tam bëłò cëdownie jak w rajù. *Ra*]

cudowność *f* cëdownosc || -nota *f*; *ew. nadzwëczajnoc, niepòjãtosc* [Na òstatkù ùwierzëlë wszëtëcë w cëdownosc negò òbrazu. *Ra*]

cudowny *ad* cëdowny; *ew. nadprzërodzony || nadprzirodzony, wspaniali, nadzwëczajny, niepòjãti* [Matka Bòzò Cëdownò. *Ra* Cëdowné zdarzenié – cud. *Gò*]; **~ środek** cëdowny / nadzwëczajny stròdk / spòsób; **~ wynalazek** cëdowny / nadzwëczajny wënalòzk; **~ ne dziecko** cëdowné dzieckò; **~na muzyka** cëdownò / cëdnò (*baro piãknò*) mùzyka; **~ne piękno** cëdowné (*niespòtikóné*) piãkno, cëdownò (*niespòtikónò*) snôzota / piãknosc || -nota; **~ne rezultaty kuracji odchudzającej** cëdowné / nadzwëczajné skùtczi / rezultatë kùracji schùdzający / zabiegów schùdzającëch. *Por. cudny*

cudzołożnica *f* cëzołożnica, niewiernica (*Tr*) *f*, niewiernô białka
cudzołożnik *m* cëzołożnik, niewiernik (*Tr*) *m*, chłop / mąż niewierny

cudzołożny *ad* cëzołożny, niewierny. *Por.* **rozpustny**

cudzołożyć *v* cëzołożęc, zęc rozpustno, *rzad:* jic na krzëwò [Òna mù jidze na krzëwò.

Sy] – **1.** *o mężczyźnie:* zdradzac swòjã białkã z jinszą; nie bëc wiérny swòji białce; łazęc do jiny babë, pùszczac sã, *vulg* kùrwic sã; zadawac sã z méwkama / kãtrzëcama / kùrwama *itp.* **2.** *o kobiecie:* zdradzac swòjégò chłopã / mążã z jinymã; nie bëc wiérny swòjémù chłopù || -pòwi, łazęc do jinégò chłopã pùszczac sã, méwkòwac, kãtrzëc sã, kùhcęc, *vulg* kùrwic sã. *Por.* **rozpusta (oddawać się ~ście)**

cudzołość *n* cëzołożstwò *n*, niewiernosc || -nota; *ew.* rozpùsta *f*, przeniewiérstwò *n*;

uprawiać ~ prowadzëc cëzołożné / rozpustné zęc; zęc rozpustno; ùprawiac cëzołożstwò / rozpustã / kãtrzëtwa; *ew.* pòpadnac / bëc pòpadłi w cëzołożstwò / rozpustã, òdda(wa)c sã cëzołożstwù / rozpùsce. *Por.* **cudzołożyć**

cudzoziemczec *v*; ~**mczyć się** przemieniwać sã w cëzyńcã / cëzozemczika, namikac cëzëną, przëjmac cëzã mòwã i cëzé zwëczy / òbëczaje, wëzbëwac sã swòjiznë; *ew. np.* niemczëc sã / ruszczëc sã / amerykanizowac sã. *Por.* **asymilowac się**

cudzoziemiec *m* cëzyńc, cëzozemc, cëzozemczik *m*; *ew.* przëbëcz (*a.* gòsc) z cëzégò kraju

cudzoziemka *f* cëzyńcka, cëzozem(czicz)ka *f*; *ew.* przëbëczka (*a.* gòscka) z cëzégò kraju

cudzoziemski *ad* cëzy, cëzozemsczi, *arch* jinozemsczi, pòchòdzący z jinégò (jaczégòs, daleczégò / egzotycznégò) kraju [Wiele jinozemsczych rzeczy òn przëniòsł sobie dodóm. *Lz*]; **mówi z ~ska** gòdò / mówi cëzã mòwã *a.* apartno, z cëzym akcentã, pò jegò gòdce / mòwie sã czëje, że nie je tustãd

cudzoziemszczyzna *f* cëzë(z)na, cëzozemskòsc *f*, cëzé wpliwë kùlturowé: cëzé zwëczy, cëzò móda, cëzé òbùcé *itp.*, zelëskò cëzëznë. (*Sy*)

cudzy *ad* cëzy; **ktoś** ~ chtos cëzy, jeden cëzy; **żyć ~m kosztem** zęc na cëzy kòszt; *ew.* òbjadac / òbzerac kògòs; pòd cëzy stół nodzi wëcëgac; **wzbogacić się na ~dzej krzywdzie** wzbògacëc sã / ùtëczëc sã na cëzy (*a.* lëdzci) krziwdze [Na cëzy krziwdze sã nicht nie ùtëczy. Lëdzkò krziwdã nikògò nie wzbògacy. - *Sy*]

cudzysłów *m* cëznik *m*

cug *zob.* **ciąg**

cugiel *zob.* **cugle**

cugle *pl* (*lejce, wodze*) lécczi, *rzad* pòrãcza, cugle (|| cygle) *pl*; *ew.* w *zn.* *cugiel, lejc:* lécka *f* [ti lécczi; *pl:* tëch léck || -ków, przë léckach; Kònie sã spłòszëłë i pòrwałë lécczi / pòrãcza / cugle. Stój, bò jedna lécka zarò sã ùrwie. Gò Parobk trzimòł cygle w rãce. *Lz* Trzëm mòcno lécczi w garscë, bò kònie z tobã pùdã. Jò lécka hòjt (*na lewò*), a kònie w płot. Òna mò te lécczi (*òna doma rządzy, a nie chłop*). Stòri kón bez lécczi trafi dodóm. Ten wiészò léckã na kłonicã (*ò człowiekù niedbatim*). Ùważòj, cobë ce sã lécka nie ùrwała (*zëbë ce sã dobré czasë nie skùńczëłë*). Trzëm mòcno cugle, co kònia nie pùscysz. Lécka sã kòmùs ùrwa(ła) (*pòpòdl w kłòpòtë*). - *Sy*]; ~ **e krzyżowe** krziżniczi || krziżóniczi || krzëżowniczi, luczi *pl* [Kònie sã spłòszëłë i pòrwałë krziżniczi. *Sy*]; ~ **od wędzidła do grzbietu konia** łączédło *n*; **trzymać kogo w ~lach (w dyscyplinie)** trzëmac kògòs krótkò w léckach / cuglach [Òjc nas dzecë krótkò trzimòł w léckach. *Sy*]; **popuścić komu cugli** pòpùscëc kòmù léckã (*a.* pòstrónk) / dac (*a.* pòpùscëc) kòmù za długã léckã (*a.* pòstrónk) / dac kòmù (*np.* dzeckù) na wòlã || wòlã; dac za wiele wòlnotë / swòbòdë nie trzëmac w szturze [Czej òn bëł dzeckã òni mù delë za długã léckã i terò mają rojbra. Gò Miec za długã léckã (*za wiele swòbòdë / pòjudzi*). Jò ce wiedno, chłopie, gòdòł, zëbë dzecóm nie

pòpùscëc za dłudżégò pòstrónka. - Sy]; **popuszczać komu cugli** da(wa)c (a. pòpùszcz(iw)ac) kòmù za długą léckã / za dłudzi pòstrónk / za dłudżé pòstróncki; dawac kòmùs na (roz)wòlã; **popuścić ~gle namiętnościom** rozblaznowac sã, òddac sã rozpùsce (a. nòłógóm), pòpùscëc lécczi nêkóm / zachcenióm / żądżë / pòżądłëwòscë, dac sobie na wòlã, wpadnac w nòłodzi / w sydła nòłógów (a. swòjêch nêków); ew. o kobietach: pùszczac sã, méwkwòwac, skakac przez pòstróncki (Sy) [Ta skòcze przez pòstróncki (pùszczò sã, méwkwùje). Sy]. Por. **wodza (~dze)**

cugowy ad zaprzëżny; ~ **koń** zaprzëżny kón

cukier m cëczér m [tegò cëkru, w tim cëkrze], arch lok mùszkibòda Sy; **słodki jak ~** miodny / słodczy jak cëczér; **kryształ ~kru** krisztòł cëkru; **kostka ~kru** kòstka / sztëczk cëkru; **torebka ~kru** tut(k)a cëkru; **łyżeczka ~kru** lëżeczka (lok || lëszeczka || lëż(cz)eczka) cëkru; **smak ~kru** szmak(a) cëkru; **substytut ~kru** zamiennik / òdpòwiednik / substitut / er'zac cëkru (np. sacharina)

cukierek m bómek; ew. w zn. *karmelek*: susk (Sy) || **susòk (Tr) m**; pl: bómeczki, **sus(ò)czy** [Wzãła talërz z bómekama i pòczestowa(ła) wszëtczich. Gò]

cukierkow(at)y ad miodny, słodczy (jaż za miodny / za słodczy), słodzëchny, miodnëchny, miodno mglący / miodno mgli / miodno (słodkò) metli

cukiernia f cëczerniò f, króm ze słodczëzną / z lëbiodkama / łakòcama

cukierniany ad cëczerniany

cukiernictwo n cëkrowizna f

cukiernic(zk)a f cëczernica, zdr cëczerniczka f, statk / statuszk / buska z cëkrã (na cëczér, do cëkru); **porcelanowa** ~ pòrcelanowò cëczerniczka

cukierniczny ad cëczerny, cëkrowi; **wyroby ~cze** cëkrowinë pl, słodczëzna f, arch: lëbiodczy, łakòce, łakòtczy pl, wërobë cëkrowé

cukiernik m cëczernik m

cukrowany ad cëkrzony, cëkrowóny; ~**ne migdały** cëkrzoné migdałë / mandle

cukrowaty ad cëkrowati

cukrowiec m cëkrowò strzëna; **cëkrówc** m [tegò cëkrówca]; pl: cëkrówcë [tëch cëkrówców]

cukrownia f cëkrowniò f, fabrika cëkru

cukrownictwò n cëkrownictwò n

cukrowniczny ad cëkrowniczi, cëkrowi [Przemësl cëkrowniczi / cëkrowi. Gò]

cukrownik m cëkrownik m, producent cëkru, pròcownik cëkrowni

cukrowy ad cëkrowi; ~**wa wata** cëkrowò wata; ~ **puder (cukier mielony)** pùdercëczér [Pùrcle pòsëpóné pùdercëkrã.]; ~ **burak** rãkel cëkrowò, cëkrówka f; ~**wa słodycz** cëkrowò słodkòsc / miodnosc. Por. **cukrowniczny**

cukrówka f **1. rodzaj gruszek**: tëkwia, cëkrzónka f, cëkrowé krëszczi; **2. burak cukrowy**: rãkel cëkrowò, cëkrówka f

cukrzan m cëkrzëna f; ~ **wapnia** cëkrzëna kalkù / wapna

cukrzony ad cëkrzony; ew. cëkrowóny

cukrzyca f med cëkrowò chòrosc || chòroba; cëkrzëca f

cukrzyć v cëkrzëc, miodzëc / miodnic, słodzëc / słodczëc; ew. sëpac cëczér, pòsëpiwac cëkrã

cukrzyk m czł. chory na cukrzyce: cëkrzik || cukrzyk, diabetik m, chòri na cëkrzëcã, Tr: cëkrowòchòri m

cuma f żeg cuma f (Gò) – lina f / pòwróz / lok léper / tider m / wãżëskò n - do przërzeszeniò / przëwiãz(yw)aniò òkrãta; **podac ~mę (do założenia na poler / pacholek)** pòdac cumã / linã; **założyć (zamocować) ~my (na polery), zacumować, przycumować** założëc (zamòcowac) cumë / linë (na pòlérë),

zacumòwac, przëcumòwac [Założëta (założta) linë na pòlérë. Sy]; **oddać ~my** (odwiązać, spuścić z poleru), **odcumować** òddac cumë (òdrzeszëc, złózowac, zdjąc, spùscëc z pòlëru), òdcumòwac; **rzucić ~my** cësnąc cumë; **poluzować (popuścić) ~my** pòlózowac, pòpùscëc cumë
cumować v cumòwac (Gò) – przërzeszëwac / przëwiązëwac òkrãt do pòlërów na nabrzeżu
cupnąć zob. **kucnąć**
cwał m skòk, płosz, galop m; **jechać ~em** jachac skòkã / płoszã / galopã; **jechać (puścić się) w ~** jachac (pùscëc sã) w skòk / w płosz
cwałować v galopòwac; jachac w skòk / płosz / galop, jachac (a. jic / gnac / nëkac) skòkã płoszã / galopã
cwałowanie n galopòwanié n, jachanié (a. jazda) w skòk, płosz, skòkã
cwaniaczka f chitrzelnica, chitroszka, chitralënò, chitrò (a. òbmëslnò, przebieglò) baba / białka; ew. chitri (a. òbmëslny, przebiegli) dzeùs
cwaniak m chitrzëlc, chitrzela, chitròszk, chitroch; ew. w zn. czł. przekorny: drëùsz lok m
cwaniakować v pot **1.** próbòwac kògò przechitrzëc; **2.** ùdawac / rznąc / grac (rolã) mądregò; **3.** bëc przemãdrzalim / chitrim / przebieglim
cwany ad chitri, przebiegli, òbmëslny, zmëslny; ew. kùti na wszëtczë sztërë, wëszi na swòje, przest. driwòwóny
cybuch m (rurka z ustnikiem przy fajce) cybùch, m, rërka pipë; ew. w zn. ustnik: szpëc m (szpëc przë pipie)
cyc m cëc, zdr titk / cyck; w zn. sutki zwierzcëcia: cëcë, cyczi || titczy, lok grãze pl {‘grãzë’ in = pol. mëtty – zob.} [Kòmùs sã cëc urwòł (skùńczëlë sã dobré czasë). Ta swinia nie bãdze prosnò, bò òna jeszcze grãzów ni mò. - Sy]
cycek m cyck / titk m [Mëmin cyck || titk (pol. maminsynek). Gò]; **pociągać z ~cka (ssać)** cëcac, cygnąc z cëca / z titka / cycka; **odstawić od ~cka** òdsadzëc òd titka / cycka. Por. **wycyckać**
cycero n dr cycero n
cycowy ad cëcowi
cydr m jabkòwé wino
cyferblat m cyferblat, gòdzynnik Tr m, tarczò zëgra / zëgarka
cyfra f **1.** cyfra, zdr cyferka f; **w okrągłych ~ch** w okrãglëch cyfrach („zaòkrãglonëch” do zera na kùncu), w przëblëżenim || przëbliżenim, z grëbsza; ew. na òkrãgło, w zaòkrãglenim; **2.** mònogram || mò- m
cyfrować v cyfrowac
cyfrowanie n cyfrowanié, numrowanié n
cyfrowany ad cyfrowóny, numrowóny
cyfrowy ad cyfrowi, numrowi
Cygan m Cëgón m [tegò Cëgóna, temù Cëgónowi]
cyganeria f cyganeriò f, rozbłaznowóné towarzëstwò – artiscë a. sztudencë rozpùszczony i òpùstni (pijacczi, rozpùstny i nie dbający ò zewnãtrznny wëzdrzatk)
cyganić v cëganic, łgac, stożëc, pùrzëc; ew. manic (òszëkiwac, zwòdzëc) [Cëgani jaż sã mù z łëpa kùrzi. Mani jak Cëgón. Sy]
Cyganka f Cëgónka f [Młodé Cëgónczy sã czãsto ùrodné. Jedne Cëgónczy wròzëlë, a drëdzë kradlë kùrë. Gò Krasc jak Cëgónka. Sy]
cygański ad cëgańszi; **żywot** ~ cëgańszë żëcë; ~ **wóz** cëgańszi wóz (z bùdã), cëgańskò bùda; ~ **obóz** cëgańszi biwak, cëgańskò stanica = cëgańszë sedlëskò; ~ **muzyka** cëgańskò mùzyka
cygaństwo n cëgaństwò n

cygaretka *f* cygaret(k)a *f*

cygarnic(zk)a *f* **1.** *papierošnica, pudełko do papierosów*: cygaretnica *f*, pudełkò do cygaretów; **2.** *lufka, ustnik*: spëc do cygaretów

cygaro *n* cygara *f*; ~ **hawańskie / kubańskie** hawańskò / kùbańskò cygara; **popiół z cygar** pòpiół òd cygarów; **zapach (smród, dym) cygar** wòniò / pòcha (smród, dim) òd cygarów; **pudełko cygar (z ~rami)** pudełkò cygarów (z cygarama)

cyjan(ek) *m chem* cyjan(k) *m*

cykać; ~**nać** *v* **1.** *o zegarze*: tikac, czëkac; tiknac, czëknac; **2.** *o konikach polnych, cykadach*: ksykac; ksyknac [Skòczczy tak ksyczą / ksykają, to je jeden ksyk / jedna ksykawica. – Sy Cos tam ksyknãło. Gò]; *por. świergotać*; **3.** *pić małymi tykami*: pòpijac; pòpic (pic mòlima ìikama / szlukama / szlëbrama); **4.** *wydziać (wydzielić) skąpo, dawać po trochu*: dëblec (wëdëblëc) / kapczëc, knapczëc, ùszczëc, skapic, wëdzëlac || wëdzeliwac (wëdzëlëc) pò përzince / kąseczkù (*ew. wëdzëlëc / wëskrobac përzinkã*) [Co mie tak dëblisz jak dzeckù? Dëbli jak aptékòrz. Kapczëła pò përznie. Ta kapczy, jak czej kòza bòbkùje. Tak mie skąpi, że nawet ùszczy. Aneczka wiedno takò bëła, òna wiedno ùszczëła. – Sy]

cykady *ent pl* skòczczy; *ew. ksykacze Gò pl*; **głos cykad** – *zob. cykanie 2. Por. cykać, ćwierkać, ćwierknać, konik (polny), świerszcz*

cykanie *n* **1.** tikanié (zëgra); **2.** ksyk *m*, ksykawica *f*, ksyczenié, ksykanié *n*; *por. ćwierkanie*; **3.** pòpijanié pò përzince; **4.** dëblenié, wëdëbliwanié / kapczenié, knapczenié, ùszczenié, skąpienié, wëdzeliwanié || wëdzëlanie pò përzince / kąseczkù

cykl *m* cykl; *ew. cząd m, czasny krąg (Tr), zamkli krąg czasowi (Gò)* {‘cząd’ = *pol. a) okres czasu; b) odcinek drogi; c) pewna ilość, część* = *in. rzad ‘cządło’ n*}; **dwa cykle** dwa cykle; ~ **wykładów / odczytów / referatów / koncertów / imprez / audycji** cykl wëkładów, òdczëtów / referatów / kòncertów / jimprezów / audicji. *Por. seria*

cyklamen *m bot* proliszk alpejszi / alpòwi

cyklicznie *adv* cykliczno || -nie; *ew. wiedno, co jaczis czas, cządama* {‘cząd’ *zob. cykl*}; *ew. w zn. chwilami: sztërkama*

cykliczność *f* cyklicznosc; *ew. pòwtòrzalnosc f, pòwtòrzanié sã co jaczis czas*

cykliczny *ad* cykliczny, pòwtòrzający sã, pòwtòrzalny, pòwtòrzny (*Tr*); ~**ne nawroty** cykliczné nòwrotë

cyklina *f* cyklina *f*; *ew. gładzëdło n*

cykliniarka *f* cykliniarka *f*, szlifierka do parketów

cyklinować *v* cyklinowac, gładzëc, wëgładzëwac, szlifòwac

cyklista *zob. kolarz*

cyklistka *zob. kolarzka*

cyklistowski *zob. kolarski*

cykloida *f* cyklojda *f*

cyklon *m* cyklon, krãck *m*, tornado *n*, trãba pòwietrznò

cyklop *m mit* cyklop *m*, jednoòczny stolëm

cyklotron *f* cyklotron

cyklotronowy *ad* cyklotronowi

cyknać *zob. cykać*

cykniëcie *n* **1.** tikniãcé / cykniãcé / czëkniãcé || -nienié *n*; **2.** *odgłos owada*: ksykniãcé *n*

cykoria *f bot* cykòria *f*; **kawa z ~riã** kawa z cykòriã

cykotać *zob. cykać*

cykuta *f bot* cykùta *f*, szòlińc *m*

cylinder *m* cëlinder (*lok:* || cylinder || cëlënder) *m*, cylindrowati statk {‘cëlinder’ *in = pol.* a) *kapelus, szapoklak, kasz. żart: cechalinder, czpòklak*; b) *szkło lampy naftowej*} [Cëlinder przë lãpie je zadëmiony. Przë tim mòtocyklu są dwa cëlindrë. Chemik włòł do cëindra përzna wòdë. Kòminiôrz chòdzy w cëlindrze. - *Gò Lãpòwi cëlinder. Wzãł so cëlinder / wsadzył so cëlinder na głowã. Wëdraszowónë żëto òcziszczają na cylindrach. – Lz*]

cylindrowy *ad* cëindrowi

cylindryczny *ad* cëindrowati, cëindriczny, wałkòwati (ale pùsti bënë, jak krótkò réra)

cymbalista *m* cymbalista *m*

cymbał *m* **1.** cymbała *f*; *ew. brzãczëdło n* [Czejbë jem ni miòł miłotë... jak kòprowi statk jò bë zwònił abò jak brzãczëdło zwãczòł. *Gò bibl, Kòr 13,1*]; **2.** *zob. głupek*

cymbałki *pl* cymbałczy *pl*

cyna *f* cëna *f* [Jo, jo, to sã człowiek robi stòri: nodzi cëna (cãzczë), rãce glëna. *Sy*]; ~ **w bryłach** cëna w brëłach, klocach, sztëkach; ~ **w zwojach** cëna w zwòjach, drót cënowi; ~ **w laskach** cëna prãtach; ~ **w sztab(k)ach / kostkach** cëna w sztab(k)ach / w sztëkach / w kawał(k)ach / w kòstkach

cynadry; ~derki *pl* nércki, nérzczzi *pl*

cynamon *m* cynamón, *przest:* cymt, kanél *m* [tegò cynamónu]

cynamonowiec *m* cynamónówc *m* [tegò cynamónówca], cynamónowé drzewiã

cynamonowy *ad* cynamónowi, *przest:* cymtowi, kanélny; **kora ~wa** cynamónowô kóra; **drzewo** ~ *zob. cynamonowiec*

cynfolia *f* cynfòliô *f* [ti –lii]

cyngiel *m* spùst, jãzëczk; *ew. cyngel, kùrk m*; **pociągnąć za** ~ pòcygnąc za spùst / jãzëczk, przëcësnąc (na) spùst / jãzëczk (strzël bë)

cynicznie *adv* cynicznò || -nie; *ew. wëszczërzno (a. przekãсно, ùszcziplëwie pòdsmiëwno), z przekãsnotã; ew. prosto w òczë (bez wstëdu i prosto w òczë), bez ùszanowaniô. Por. bezczelnie*

cyniczność *zob. cynizm*

cyniczny *ad* cynicznò; *ew. drwiący, przekãсны, ùszcziplëwi, wëszczërzny. Por. bezczelny*

cynik *m* cynik, wëszczërga; *ew. nicznik m* {‘nicznik’ *Sy = pol. sceptyk, nihilista*} [Nicznik z niczegò nic so nie robi, ani z państwa, ani z kòscoła. *Sy*]

cynizm *m* cynizm *m*, przekãsnosc || -nota, ùszcziplëwòsc *f. Por. bezczelność*

cynk *m* cynk *m*; ~ **w arkuszach** cynk w arkùszach / bógach / / platach; ~ **w granulkach** cynk w granulkach

cynkograf *m* cynkògraf *m*

cynkografia *f* cynkògrafiô [ti –fii] *f*

cynkograficzny *ad* cynkògraficznò

cynkować *v* cynkòwac, pòkrëwac / pòwłakac cynkã {‘cynkòwac sã’ = *pol. odliczać się - w zabawie dziecięcej*}

cynkowanie *n* cynkòwanié *n*, pòkriwanié / pòwłòkanié cynkã

cynkownia *f* cynkòwniô *f* [ti –wni] – **1.** cynkòwô hëta *a. fabrika cynkù*; **2.** galwanizerniô, zakłòd pòwłòkaniô przedmiotów stalanëch cynkã

cynkownik *m* cynkòrz, cynkòwnik *m*

cynkowy *ad* cynkòwi [Blacha cynkòwô. *Gò*]

cynober *m* *min* cynober *m*, sarczk rtãcë

cynować *v* cënowac [Elektrik cënëje kùnòszczy przewodów (kabelków). *Gò*]

cynowanie *n* cënowanié *n*

cynowany *ad* cënowóny

cynowy *ad* cënowi, cëniany, z cënë (zrobiony) [Lut cënowi. Cënowi krziz. *Gò*]

cypel *m* tēpel(k) || cēpel(k), *arch* retk, szperk *Ra m* {‘tēpel(k)’ || ‘cēpel(k)’ *in* = *krótěchny kawałk, kùnôszk nitcz; por.* ‘tēpa’ = ògónk} [Na tim cēplu pòstawimě chēc. Na Kaczim Retkù sòdają dzēcze kaczczi. - *Sy*]

Cypr *m geo* Cyper *m* [na Cyprze; z Cypru; pòd Cyprã]

cypryjski *ad* cyprijsczi, cyprowi, z Cypru

cyprys *m bot* cypris *m*

cyprysowy *ad* cyprisowi; **lasek** ~ cyprisowi lòsk; *ew.* cyprisowé gradło (kãpa drzew); *ew.* cyprisówc *m*

cyranka *f zool* (kaczka) cērzonka *f* {‘cērzonka’ *in* = *pol. kobieta dzielna, harda*}

cyrk *m* cyrk *m* [Jidzemě do cyrkù. Tam ù nich doma je jistny cyrk i kòmédiô. - *Gò*]

cyrkiel *m* cyrkel *m* [tegò cyrkla; tim cyrkłã]; ~ **mierniczy** mierniczi / miérzny cyrkel; ~ **rysowniczy** cėchòwniczi / cėchòwny cyrkel

cyrklować *v* cyrklowac

cyrkowiec *m* cyrkówc [tegò cyrkówca], kùnsztòrz *m*, cyrkòwi artista / artista cyrkòwi; *pl:* cyrkówcowie [tėch cyrkówców]; **sprawność / zwinność / umiejėtności** ~ca spròwnosc (szėkòwnosc / szėk) / zwinnoc (dżibkòsc) / ùmiejãtnoscė cyrkówca

cyrkowy *ad* cyrkòwi; ~ **namiot** cyrkòwi celt, cyrkòwò bùda; **arena** ~wa arena cyrkòwò; ~**we wozy** cyrkòwé bùdė / wòzė; **artyści** ~wi artiscė cyrkòwi; **popisy (sztuczki)** ~we pòpisė (sztėczci / kùnsztė) cyrkòwé

cyrkówka *f* cyrkówka *f*, artystka cyrkòwò

cyrkulacja *f* òbiėg *m*, cyrkùlacjò *f* [ti -cji], krążeniė *n* {‘òbiėg’ *in* = *pol.* a) *stadion, bieźnia*; b) *świėtlne kòłò wokół ksiėżyca*; c) *med ostre zapalenie łòżyska paznokciowego*}; ~ **krwi** krążeniė / òbiėg krwi

cyrkulacyjny *ad* òbiegòwi, cyrkùlacyjny, krążeniowi; **pompa** ~ pòmpa òbiegòwò / cyrkùlacyjnò (w ùkładze / jinstalacji centralnėgò ògrzewaniò)

cyrkularz *m* klėka *f*, òbiegòwé (*Tr* òbėdnė) pismiã || pismiono, ògłoszeniė / zawiadomieniė / pisemné wiadło dlò wszėtczich w òkòlim

cyrkuł *m* òkrąg, rewir *m* (*ew.* òbėnda *f*, okrãżė, òkòlė *n*), òkrãgòwi / rejonowi ùrzãd (pòlicyjny)

cyrograf *m* cėrograf *m* [tegò cėrografù, na tim cėrografie], rãczny zòpis, dżėzny kwit [Diòbėł za jakãsz przėstugã (|| *przėstėgã*) żãdò colemãto pòdpisaniò cėrografù, i tak niejeden człowiek zapisòł diòbłù dėsżã. Diòbėł colemãto chòwie cėrograf pòd napiãtkã bóta. *Sy* Cėrograf pòdpisòny diòbłowi, włòsnã krwiã ze serdecznėgò pòlca. *Gò*]

cyrulik *m* balbiėra (*lok:* || balbiėrz || balwiėrz); *ew.* gòlėbroda, *arch* cyrolik *m*; **cyruliczka** (**kobieta cyrulik**) balbiėrka [Dzys balbiėra to je to samò, co frizjėra. Przòdė balbiėrowie zajimelė sã lėczeniem lėdzy (i zwierzãt), a tėż strzėżeniem włòsów i gòlenim brodów chłòpóm. Balbiėrka to bėta takò frizjėrka, kòsmeticzka i òpiekùnka chòrėch. - *Gò*]; **pòmieszczenie (zakład)** ~ka balbiėrniò *f*; *ew.* gòlarniò *f*; **uczeń** ~ka balbiėrczėk || -czik; **pracować jako** ~ balbierzėc [Òn(a) jesz tej sej balbiėrzi. *Gò*]; **praca** ~ka balbierzeniė *n*, balbierszczė zajãcė, balbiėrskò robòta, **należący do** ~ka balbiėrów, balbiėrsczi. *Por.* **felczer, fryzjer**

cyrlica *f* cyrilica *f*, alfabėt stòrocerkewny

cyrlicki *ad* cyrilicczci

cysta *f biol med* cysta *f* [ti cystė, w ti cysce]

cysterna *f* **1.** cziwa, fasa, becška na wòzu / na autole; **2.** cysterna *f*, zbiornik (pòdzemny) wòdė [Proroka Jeremiasza spùscėlė na pòwrozu do nieczynny cysternė. *Gò*]

cysters *m*; ~**si** *pl* cysters(a) *m*, *pl*: cystersowie; **zakon / klasztor** ~**sów** *zôkôn* / klôsztor cystersów [tegò *zôkònu* / klôsztoru; w tim *zôkònie* / klôsztorze]

cysterski *ad* cystersczy; ~**kie klasztor** cystersczé klôsztorè [Cystersczé klôsztorè w Òlëwie i Pelplinie. *Gò*]; ~**ka reguła** cysterskô reguła || regła

cyt! *int* pst!, czó!!, cëszkò!, sztël!, ani mùk! *arch* cët!

cytadela *f* cytadela, twierdza *f*, zómk (co górëje pònad miastã), *gôrcz* (*Tr*) *m* { ‘gôrcz’ *por. nazwa wsë: Gôrcz* }

cytat *m* cytat *m*; *ew.* przëtoczoné słowa, przëtoczoné zdanié, przëtoczony wëjimk (krótczi wëjimk z tekstu)

cytować *v* cytowac; *ew.* pòwtarzac słowò w słowò; przëtaczac (z głowë / pamiãcë *a.* czëtac) zdanié *a.* wëjimk (wëjimk *jaczégòs* tekstu)

cytra *f* instrument muz. cytra *f* [Grac na cytrze. *Gò*]

cytrus *m* bot cytrus *m*

cytrusowy *ad* cytrusowi [W krómie je terò do kùpieniò rozmajiti brzòd cytrusowi: cytrónë, pòmarańcze, mandarinëzi, greifrutë. *Gò*]

cytryna *f* cytróna *f* [Sok / skórka z cytrónë. Harbata z cytrónã.]

cytrynek *m* *ent* (motyl z rodziny bielinków) maselnik *lok* *m* { ‘maselnik’ *in = pol.* a) handlarz nabiałem; b) drążek w maselnicy, *in. kasz. czerzniòk*; c) bot maślak; d) *lok* bot jaskier *pospolity* }

cytrynowy *ad* cytrónowi; **sok** ~ cytrónowi sok; **kwasek** ~ cytrónowi kwask; **drzewa** ~**we** drzewiãta cytrónowé (cytrusë, lemónë)

cytrzysta *m* cytrownik *m*, mùzykañt z cytrã

cytrzystka *f* cytrowniczka *f*

cywil *m* cywil(a) *m* [Czej cuch z wòjskã òdjachòł, na peronie òstelë wnet sami cywile || cywilowie. *Gò*]

cywilizacja *f* cywilizacjò [ti –cji] *f*

cywilizacyjny *ad* cywilizacyjny

cywilizator *m* cywilizator *m* [tegò –zatora]

cywilizatorski *ad* cywilizatorsczy

cywilizować *v* cywilizowac

cywilizowany *ad* cywilizowóny

cywilny *ad* cywilny; **ślub** ~ cywilny (*a. żart: drewniany, lewi*) ślub, drewnik *m* [Lewi ślub më ju mómë, terò më wezniemë kòscelny. *Sy*]; **stan** ~ stón cywilny [tegò stanu / w tim stanie cywilnym]; **odwaga** ~**na** òsobistò / cywilnò òdwòga; **ubranie** ~**ne** cywilné òbùcë / òbleczenié; cywilné ruchna, cywilny przëòdzëwk; **ubrany po** ~**nemu** òblokłi / òbùti pò cywilnémù; **urząd stanu** ~**nego** ùrząd stanu cywilnégò

cyzelator *m* cyzelator, cyzeléra *m*

cyzelatorstwo *n* cyzelatorstwò, cyzelérstwò *n*, rzezbienié / żłobienié w metalu

cyzelować *v* cyzelowac, wëkùnczëwac – tj. szëkòwno / dokładno òbrabiac metalowé wërobë rzemiãsla *artisticznégò*; *też przen o jëzyku utworów literackich: cyzelowac / „szlifòwac” / pòprawiac / doskonalc / dopròcowëwac tekst [òn cyzlëje / wëkùncziwò / òbròbiò / szlifùje / pòpròwiò / doskonali / dopròcowiwò || -wùje]*

cyzelowanie *n* cyzelowanié *n* **cyzelownia** *f* cyzelowniò / cyzelérniò *f*

cyzelowany *ad* cyzelowóny, dokładno wëkùnczony / wëgladzony / wëszlifòwóny, wëpòlerowóny; *też przen o tekstach pisanych: cyzelowóny / doskonality / pòpròwióny / dopròcowiwóny*

czad *m* czòdz, czadza *f*, wãglowi gaz, tlenk wãgla

czadzić *v* **1.** dymić, kopcié: czadzëc, kùrzëc, dëmic; *ew.* smrodzëc dëmã; **2.** wydzielać *trujący czad: czadzëc, wëdzeliwac (trëjąca) czòdz / czadzã*

czaić się czajic sã, skradac sã, tacëc sã (= krëc sã, czajic sã) {‘czajic sã’ = *pol.* a) *skradać się*; b) *czyhać / czatować na kogoś*} [Òn sã czaji / skrôdô / tacy / krëje / szpëcëje. Gò Złodzëj sã tacy. Widzôł jem, jak òn sã tacył za stodołą. Tacëc sã jak kòt. - Sy Lë sã tak nie czaji || czaj / skradôj / tacë || tac. Gò]; **człowiek czający się** czajk / czaja, tacho; *ew.* lës *m.* *Por.* **czatować, kryć się**

czajczy *ad* cziwùtczën || -czin, *a.* cziwùtczi [Cziwùtczëne jaja. Głos cziwùtczi. Gò]

czajka *f* **1.** *zool orn* cziwùtka *f* || cziwùt *m* [wym. cziùt(ka)], *lok:* cigùt, czizek, pizëk *m*, czajka *f*, *pl:* cziwùtczi, czajczy [Cziwùtka lecy / sã òdzëwô / wòłô „cziwùt”. Pizëczy bùdëją gniôzda na mòkrëch łakach, przelatëją baro wczas w marcu, a nierôz nawet w lutim. - Sy]; **2.** *łódka na Ukrainie:* czôł(e)n *m* || czôłno *n*, łódka; *ew.* kòzackô czajka

czajnik *m* kòcelnik, kòcełk; *ew.* Gò: top (*zdr* topk, topùszk – do wòdë), czajnik, wòrnik *m* {‘kòcelnik’ *in lok* = a) *czł.* *ùkòtlëniony*, òd szadzë; b) *blòtkò, stów*; ‘kòcełk’ *dost* = *pol.* *kociotek*; ‘top’ = ògłowò: *gark, grôp*} [Wstaw kòcelnik do kawë. Zastaw wòdã w kòcełkù, zrobimë sobie kawë. -Sy]. *Por.* **imbryk**

czako *n* czakò *n* {‘czakò’ - wësokò czòpka z nëbã, w sztòłce scãtégò stożka}

czamar(k)a *f* czamar(k)a, sëknia (sznurowónô, chłopskô)

czambuł *m* czambùł, òddzël wòjska (ù Tatarów); **potëpi(a)ć w** ~ pòtãpi(wa)c wszëtkò / czësto / do nédzi / wszëtkò blãk / wszëtkò bez wëjątkù / wszëtkò w trón (*ew.* w trón jasny) / wszëtkò òd pòczãtkù do kùńca / òd A do Z {‘trón’ – *tu:* *zli dëch*; – *in zob:* tran, tron, truteń}; **wyciąć w** ~ wëbic / wëcãc || wëcyc w trón (*ew.* w trón jasny), do nédzi

czapeczka *zob.* **czapka**

czapka *f* czòpka, *zdr.* czòpeczka, czòpùszka; mùca *zdr* mùcka; *lok:* czapinka (= pilotka), czapùla (= chłopskô, zëmòwô czòpka, watowónô); *ew.* *żart* nałëpnica *f*; *ew.* *cz.* z *klapami na uszy:* czòpka / mùca ùszatô; ùszelnica, *a.* naùsznica *f*; *czapka bez daszka, z materiału a. barankowa:* krémka || *lok* grimka *f*; *wysoka czapka barankowa:* *lok* hùwa *f*; *inne rodzaje dawnych czapek (Tr):* ewetreksa, rewionka, rãbówka, mardzëla *f* {‘hùwa’ = *jakòkòłwiek wësokò czòpka - zob.* *czepiec, infuła*} [Sądowi / marëni noszą krémczy. Żëdzë chòdzą w krémkach. - Sy]; *duża barankowa czapka, do spuszczenia na uszy:* gromówka *f*, gromòwô / sëtëmëgromòwô (czòpka / mùca); *kaptur:* kapùca || *lok* kapùza *f*, kaptur *m*; *stara czapka:* *zgr* czòpcëskò || czòpczëszcze *n*, szlëpka *lok*, czaga *lok f*, *żart lok:* papa na drébel (Gò) {‘drébel’ *zob.* *głowa*} [Zëma kòzdëmù czòpkã na głowã wsadzy. Jak Bóg dô głowã, to i dô czòpkã na głowã. Wsadz(ë) dzeckù czòpeczkã. Òn sobie gromòwã wsadzył na głowã - jesz mù kùkówka w niã narobi. Zjimiesz të to czòpcëskò z głowë?! Chcëmë le nasze czapùle wësëkac i sobie nasadzëc, co më nie zmiarzniëmë. Wsadz czapinkã (czòpkã – pilotkã), jak chcesz jachac na brzãczkù (*pol.* *na motorowerze*), bò ce bądze w ùszach żgało. – Sy Ze stòrim czòpczëszczã na głowie òn szedł do brutczy. Wsadzył sobie tatkòwò (-we) czòpczëszcze na głowã. Lz]; **jakakolwiek** ~ *żart:* wierzchòwiskò *n*, nałëpnik *m*; ~ **błazeńska** czòpka wëkrëkùsa / błazna, błazeńskò / wëpkòwatò czòpka; ~ **niewidka** czòpka niewidka *f*; **zajmować się wyrobem** ~pek czòpkarzëc, szëc / wërabiac czòpczi / mùce [Òni szëją / wëròbiają czòpczi. Gò]. *Por.* **czepiec, kapelus**

czapkować *v* kłaniac sã, ùdzibac sã (przed kògùm), pòdchlebiac sã, pòdlizëwac sã, nadskakiwac (kòmù); *ew.* Gò: czòpkòwac kòmù *a.* przed kògùm [òn sã kłóniô / ùdzibô / pòdchlëbiô / pòdlizëje || -zywò; òn mù nadskakiwò || -kùje / czòpkùje; Chto chce cos òd nich dostac, ten mùszi sã jima niskò kłóniac / mùszi przed nima czòpkòwac. Gò Nie lubiã gò, za wiele czòpkùje. Sy]

czapkowanie *n* pòdlizywanié sã (kòmù), pòdchlébianié sã (kòmù), madskakiwanié, czòpkòwanié (kòmù *a.* przed kògùm) *n*

czapla *f zool orn* czapla (|| *lok arch* paczla), *złóśl* òdrèbnica *f* [Wzérò jak czapla w wòdã (jak gapa w gnòt, tj. w jeden pònt). Brodzy jak czapla. Ta òdrèbnica ju stoi, co człowiek zarèbi, to òna òdrèbi. -*Sy*]

czapli *ad* czaplèn (|| *lok arch* paczlèn), czapli, òd czaplè [Czaplèno gniòzdo. Czaplè pióro. Pióra òd czaplè. - *Gò*]

czapnictwo *n* czòpniectwò *n*

czapniczy *ad* czòpniczi, czòpniczi, czòpnikòwi [Czòpniczi ùczèń. Czòpniczkò robòta. Czòpnikòwò lòda. - *Lz*]

czapnik *m* czòpnik, *zdr* czòpniczk *m*; *kobieta szyjąca czapki*: czòpnica, czòpniczka *f* [Òn so kùpił ù czòpnika nowã mùcã. *Lz*]

czaprak *m* pòdsodlèca *Lz*, deka / kapa *f* na kònia, kòńskò deka / kapa (òzdobnò deka / kapa na kònia, zakłòdnò pòd sodło)

czar *m* **1.** (*w dost* *zn*) czar || *rzad* czòr, ùrok *m*, czarè *pl*, òczarzenié *n*; **2.** (*w przen* *zn*) czar || *rzad* czòr, ùrok *m*, piãknosc || -nota, snòzota, widzałosc, ùroklèwòsc, magicznosc *f*; *ew.* cos cèdownégò / nadzwèczajnégò / niebiwałégò; cèdowné / czarowné / ùroklèwé / magiczné piãkno; cèdownò / czarownò / ùroklèwò / magicznò piãknota / snòzota [„Hej tam ù nas na Kaszèbach malowóné ziemie, wòdè lasè, smùdzi, gòrè, jaczis czar w nich drzèmie.” *Pk* Ten ògród mò taczi swój ùrok / czar / taczé swòje piãkno. *Gò*]. *Zob.* **czarodziejstwo, czary**

czara *zob.* **czasza, filizanka, kielich**

czarci *ad* diòbli, diabelszi, diòchli, czarcy, czartowsczi, pùrtacczi, pùrtków, pùrtkòwi; ~**cie łajno** *bot* czarcé łajno *n*, diwelsdrèk *niem* *m* [Diwelsdrèk stosowelè piérwi przè wszètczych chòrobach, a czarownice smarowalè sã nim, nigle jachałè na lèsã górã. *Sy*]. *Por.* **diabelski**

czardasz *m* czardasz *m* (tuńc wãgersczi)

czarka *zob.* **filizanka**

czarniawy *ad* czòrnawi, czòrniasti

czarniuchny; ~**ut(eń)ki** *ad* czòrnèchny

czarno *adv* czòrno {‘czòrno’ *in* = *pol.* *brudno*}; (**naj**)**czarniej** (*nò*)czòrni, (*nò*)barzi czòrno; ~ **się nosić** chòdzèc w czòrnym, na czòrno sã òblakac [Òna sã tak na czòrno òblòkò, mòże mò żalobã. *Gò*]; ~ **ubrany** czòrno òbùti / òblokfi

czarnobarwny *ad* czòrnofarbny || -rwny

czarnobłękitny *ad* czòrnomòdri

czarnobrewa *f* czòrnobrwiowò; *ew.* czòrnobrwestò

czarnobrunatny *ad* czòrnobruny

czarnogłowy *ad* cemnówłosy, z cemnyma włosama {‘czòrny’ *in* = *pol.* *brudny*; ‘cemnò głowa’ *in.* = *glupò, nieùczatò głowa*}; **mężczyzna** ~ czòrnis *m*

Czarnogóra *f*; ~**gòrze** *n geo* Czòrnogóra *f*

Czarnogórka *f* Czòrnogórka *f*

czarnogórski *ad* czòrnogòrsczi

Czarnogórzec *m* Czòrnogòrc(a) *m*

czarnoksięski *ad* czòrnokszãzniczi || -ksyżniczi, czòrnokszãżników || -ksyżników, czarowniczi

czarnoksięstwo *n* czòrnokszãżstwò || czòrnokszãżniectwò || czòrnoksyżniectwò *n*, *zob.* **czary.**

czarnoksiężniczka *f* czòrnokszãżniczka || czòrnoksyżniczka *f*

czarnoksiężnik *m* czòrnokszãżnik || -ksyżnik *m* [Czòrnokszãżnicè to bëlè taczi nadczarownicè, co mieszkelè we wikszych miastach – Gduńskù, Szczecènie.

Czôrnoksãżnik miôł zdradło (szpédzel), w chtêrnym chto chcôł mógl (za pieniãdze) ùzdrzec swòjégò wroga. Ù czôrnoksãżnika niejedny panowie pòdpisywelë cërograf i òstòwelë farmazynama. – Gò, Sy] (*por. mason*)

czarnooki *ad* czôrnoòdzi, z czôrnyma òczama

czarnopióry *ad* czôrnopióri, z czôrnyma piórama

czarnorynkowy *ad* czôrnorënkòwi; *ew.* nieoficjalny {‘czôrnorënkòwi’ w *gospòdarce państwòwi / socjalisticzny: trudnodostãpny, trudny do kùpieniò, dlòte sprzedòwóny krëjamkò, drożi òd cenë oficjalny, ùstalony przez rząd }*

czarność *f* czôrność *f*

czarnowidz *zob. pesymista*

czarnowidztwo *zob. pesymizm; ew. beznadzieja*

czarnowłosy *ad* czôrnowłosy, z czôrnyma / cemnyma włosama; **mężczyzna** ~ czôrnis *m.* *Por. czarnogłowy*

czarnoziem *m* czôrno zemia; *ew.* tñestò / żiznò / ùrodzajnò zemia; strëpielëzna || strëpizna || trëpielëzna *f* (*pol. próchnica*), rëda / błócëzna / mòda *niem. f* (= torfòwò zemia)

czarnucha; ~uszka *f* **1.** czôrno krowa, czôrnuła *f*; **2.** czôrny kmink

czarnulka *f* (*niewiasta czarnowłosa*) czarnuła, czarnisa

czarny *ad* czôrny; (**naj**)**czarniejszy** (nò)czôrniëszy; ~ **jak smoła** czôrny jak smòła / jak pëk {‘pëk’ = *pol. pach, wosk szewski*}; ~ **charakter (ciemny typ)** czôrny charakter, niegòdzëwi / lëchi człowiek; *ew.* niebëlnik, niegòdzywc *m*; ~**na owca** czôrno òwca; ~**na bandera** czôrno bandera / fana / chòrãdzew; ~ **pantera** czôrno pantera; ~ **ład** czôrny ład, (czôrno) Afrika; ~**na msza** czôrno mszò

czarodziej *m* czarodziej *rzad m* [tegò czarodzeja]. *Zob. czarownik*

czarodziejka *f* czarodziejka *rzad f* [ti czarodzejczy]. *Zob. czarownica*

czarodziejski *ad* **1.** *rzad* czarodzejszy; *zob. czarowniczy*; **2.** snòzi, ùroklëwi; *ew.* niepòjãti, krëjamny, tajemny; *ew.* niespòtikòny, nadzwëczajny; *ew.* niesamòwiti; *ew.* pònãtny, wòbiãcy, kùszãcy

czarodziejsko *adv* pò czarodzejskù / czarownickù, w spòsòb (*a.* na òrt) czarodzejszy / czarowniczy / magiczny; *ew.* magiczno || -nie

czarodziejstwo *n* czarziñstwò, czarzenië, czarzëcelstwò || -celstwò, czarownictwò, *lok arch* czarostwò; *ew. rzad* czarodziejstwò *n*; *ew.* gùslarstwò; *ew.* zajmianië sã || zajmòwanië sã (*a.* ùrzãdowanië z) czarama / gùslama / babònama [Czarzëcelstwò to diòblë przëjacelstwò. Sy]

czarować *v* czarzëc, czarowac, ùroczëwac, nocëc, gùslarzëc, gùslëc; *ew.* zajmac || zajmòwac sã czarama, ùrzãdowac z czarama, ùprawiãc czarë / gùsła

czarowanie *n* czarzenië, czarowanië; *ew.* ùrocziwanië, nocenië, gùslarzenië, gùslenië *n*

czarownica *f* czarownica, czarzëlcka, czarzbónka *arch:* czarzelnica, carzëcelka; *lok:* czarznica, czarucha || czarocho; *ew.* gùslòrka || -lòrzka, gùslinka, gùselnica, kùtinka *lok*, paskùdnica *lok*, jãdza || *lok* jidza || jiza, jãdzëbaba, szetelnica, nota, zadòwajka, *arch* ùrzecznicza *f*

czarowniczy *ad* czarowniczy, czarzëcelszy, czarzãcy; *ew.* czarowników / czarowniców (nòlëzãcy do czarownika / czarownicë); *ew.* gùslarszy, gùslinów / gùslarzów (nòlëzãcy do gùslina / gùslarza); **sztuka** ~**cza** czarowniczy / czarzãcy / czarzëcelszy / *ew.* czarodzejszy kùñszt; *ew.* czarownicò / czarzëcelskò sztëka / wiëdzò; **zabiegi** ~**cze** czarowniczë / czarzëcelszë zabiedzi / òbrzãdë; **wypowiadać formułki / zaklëcia** ~**cze** wëpòwiadac czarowniczë / czarzëcelszë słòwa / zaklãca; *ew.* w *przypadku odczyniania uroków i tzw. róży:* òdczëniwac ùrok, ònaczëc, zamawiac rózã [Żeluszkã nazëwelë ònacznikã, bò òn rozmiòł ònaczëc. Sy]

czarownik *m* czarownik, czaręcél *arch*, *lok*: czarélc, czarzińc, czarznik, czaruch || czaroch, czarzbón; *ew.* gùslôrz, gùslin, gùselnik, kùtin *lok*, zadôwajk, paskùdnik *lok*; *ew. mag*, *arch*: ùrzecznik, trôpczik *m* {‘trôpczik’ – òd ‘trôpic’ - ò *zlim dëchù: gnâbic, mòrzëc – por. nôzwëskò Trepczik*} [Nic mù nie wierzã, òn mie tak wëzdrzi za trôpczikã, jô le to pò jegò òczach widzã. *Sy*]

czarowny *zob. czarujący*

czart *m* czart || czôrt, *lok* czarécél *m ~ty pl*: czaréc, czartowie, diôblë / diôbłowie / diôblë, biésowie, biésë; *ew.* czartostwò, diabelstwò, biésalstwò *n* [Azebë to czartostwò wzãlo! *Sy*]. *Por. bies, diabel*

czarterować *v* czarterowac

czarterowy *ad* czarterowi

czartostwo *n* czartostwò, diabelstwò, biésalstwò *n* (‘czartostwò’, ‘diabelstwò’, ‘biésalstwò’ *pl* = czartë, diôblë, biésë *pl*). *Por. czart, diabelstwo*

czartowski *zob. czarci, biesowski, diabelski*

czarujący *ad* **1.** zajmujący się czarami – *zob. czarowniczy*; **2.** posiadający osobisty urok, sympatyczny: czarowny, mili, przëjemny, dôwający sã lubic, sympaticzny, fëjny; **3.** piękny, uroczy: snôzi, piäkny, pëszny; *ew.* ùrodny; *ew.* ùroklëwi

czary *pl* czarë, czarë-marë *lok* klakùtë, gùsła, babónë *pl*, czarziństwò || -rzeństwò, czaręcëlstwò *n*, czarzba, czarzô, *lok* czarzënoga *f*, czar-mar *lok m* [Czarë-marë nie nôlëzã do wiarë. Û nas ni ma czëc ò taczych czarach-marach. Taczëgò czaru-maru ju dôwno nie bëło. tam kòzdi strëch i kòzdo baba czarzã sã zajmùjã. - *Sy*] **zajmować się ~ami** ùrzãdowac (z) czarama. zajmòwac sã / zajmac sã / trudnic sã czarama, ùprawiac czarzbã [òn ùrzãdëje / zajmùje sã / zajmô sã / trudni sã / ùprowiô]

czas *m* czas, *zdr* czask *m*; *ew. arch* doba *f* *Ra* [Ten czas / czask tak chùtkò nëkò. Dotëchczas / donëchczas (*ew.* do tëch czas / do nëch czas || czôs (= *pol. dotyychczas, do chwili obecnej*). W sóm czas jes do nas przëszedł. Jaczis czas to sã jesz przëcygnie. W krótczim czasu òn bëł nazòd. Swëgò czasu. Jô gò swëgò czasu przëstrzëgòł, ale òn nie mie nie ùslëchòł. To jesz je grëpa (*wiele*) czasu. Czas dodóm. Czas skùńczëc. Panu Bògù czas krasc (*nic nie robic*). Mój czas je ju tu (*długò nie pòzëjã*). Za wszëtczë czasë. Szkòda czasu. Dobré / zlé / lëché czasë. W zli / lëchi czas (*w złã gòdzënã*). Za dôwnëch czasów. To (*jesz*) bëtë (*dobré*) czasë (*młodé lata*). Głodny czas (*tj. przëdzëniwk, pol. przëdnówëk*). Czas nëkò / biegò / lecy. Czas zlecòł / minãł (*a. zminãł sã*) jakbë czòpkã chlapł / batugã trzasł. To czas pòkòzë. To jesz nie je czas. Na wszëtckò mùszë bëc czas. Wszëtckò chce miec swój czas. Terò nie czas gadac, le czas robic. Pączk (*tj. czł. grëbi i òpieszãli*) mò czas. Przëndze czas, nie mdze nas. Kòmù w drogã, temù czas. Wszëtckò do czasu (*pol. póty dzban wodë nosi...*). Ten nie mdze miòł czasu ùmrzec (*ò człowiekù, co sã wcyg spieszi*). Do tegò czasu të jesz wiele chleba zjész (*pol. jeszcze wiele wody w rzece upłynie*). Jak ni môsz czasu, to sobie gò kùp. Gòdajã, że czas to piëniãdz, ale czas je jesz drogszi... czas ju nie wrócy. Czejbë nié czas, nie bëlobë nas. „Mòsz të czas? – Nëkòj kòtë w las”. (*zart*). Piäkny czas (*pëszné wiodro / piäkno pògòda*) Zgniłi czas (*czas lëchi do łowieniô rib*). Zymkòwi czas {‘zymk’ = *pol. wiosna*}. Jesénny czas (*jesén*). Grz(ë)mòt na gòli las (*czas bez lëstów - zëma*) zapòwiòdò lëchi czas. Òna mò swój czas / òna mò czasë (*mò miesãczkã*). - *Sy* Jezlë to ùprawisz w prawã dobã (= *pol. w porë*). *Ra arch* (= *zëlë to przëszëkùjesz w stosownym czasie*).]; **brak ~u** brak / niedostatk czasu; **nadmiar ~u** za wiele czasu, nòdmiar czasu; **okres (kawał) ~u** czas (ten / kònkretny czas), sztëk czasu, kawał czasu, czãd czasu {‘czãd’ = *pol. a) okres czasu; b) odcinek drogi; c) pewna ilość, czëść = in. rzãd ‘czãdło’ n*}; *ew. termin, ramë czasu, ramë czasowé* [To trwało jaczis czas / sztëk (*a. kawał*) czasu. W tim czãdze (*a. czasu*) mùszimë to zrobic. Rok je pòdzëlony na czãdë: zymk, lato,

jeséń, zëma. W dwùmiesãcznëch czãdach. – Gò]; **przeciãg ~u** czas, czãd (*pol. okres, odcinek*), dzél czasu, jeden cyg czasu; *ew. neol* òbrëmié czasu (*pol. ramy czasowe*) { ‘òbrëmié’ *n La? dost* = *pol. miejsce, obszar*}; **przez jakis** ~ jaczi(s) czas / przez (*a. òb*) jaczi(s) czas; *ew. chwilã / sztërk / sztót a. przez chwilã / sztërk / sztót* [Chcemë le sobie grochù nawarzëc, tej më bãdzemë mòglë sztót jesc. Sy]; **nakład ~u** kòszt / wkłòd czasu; **to zostało wykonane wielkim nakładem ~u** to kòsztowało wiele czasu, w to trzeba bëło włòżëc wiele czasu; **rachuba ~u** rechùba czasu; **rachunek ~u** rechùnk czasu; **strata ~u** strata czasu, zamùda *f*; *ew. tracenié czasu, mùdzenié n*; **zyskany** ~ zarobiony / nadrobiony czas; **do ~u** do czasu; **od ~u jak...** òd (*ne / te*) czasu jak..., òdkãdka...; **od tamtych ~ów** òd tèch (*tam*) czasów; **od ~u do ~u** – *zob. czasami, czësto*; **po (wyznaczonym / umówionym) ~sie** pò (wëznaczonym / ùmówionym) czasu, za pòzdze, za pózno, pòniewczasu; **w tym ~sie** w tim / nym czasu, ó (*a. òb*) ten || nen czas (*a. ò tim || nym czasu*) [Ò tim czasu jò witro bådã we Gduńskù. Sy]; **w tym (samym) czasie (w przeciãgu tego czasu)** w tim / nym samim (*a. jistnym*) czasu; ò / òb ten / nen czas [Òb ten czas jò wiele wicy zrobił jak të. W zëmie chłòp ùkórëje jedno drzewò, a na zymkù abò w lece dzesãc ò ten sóm czas. - Sy]; **po ~sie (zbyt pózno)** pò czasu, pòniewczasu, za pózno || *rzad* za pòzdze; *ew. przemieszkóny czas* [Na bùdowanié to je ju przemieszkóny czas, bò zarò przinëdã mrozë. Gò]; **przed ~em** przed czasã, rëchli, zawczasu, ju wprzódk; **w każdym ~sie** w kòzdim czasu, ò kòzdim czasu, ò kòzdi czas, kòzdegò czasu, wiedno; **w ~** na czas; **„w czas” w zn. wcześnie** wczas || w czas [Të tak wczas przëszedł? Wczas reno. Wczas na zymkù.]; **nie w ~ (w nieodpowiedni czas)** nie na czas, w lëchi (*nieòdpòwiedni / niespòsobny / niepasowny*) czas; **w odpowiednim ~sie** w spòsobny / òdpòwiedni / przënòlëzny / pasowny / dobri czas *a. w pasownym / dobrim czasu*; **coś jest nie na ~ie** cos nie pasëje do dzysészégò czasu, *zazw*: cos je wëszlé z módë, cos je przestarzalé niemódné; **(akurat) w sam ~** (*prawie*) na czas, (*prawie*) w sóm czas; **z ~em** z czasã, za czasã; *ew. z biegã czasu; ew. z latama; czasy pl* czasë [Dòwné / stòrodòwné / przeszłé / nowé / dzysészé / teròzniešzé czasë. Gò]; ~ **teraźniejszy** *gr* terny *a. teròzniešzi* czas; ~ **przeszły** przeszli Gò / ùszli *Tr* czas; *ew. miniony* czas; ~ **przyszły** *gr* przinëdny czas. *Por. doba, pora, era, epoka*

czasem *zob. czasami*

czasami *adv* czasã, czasama, òd czasu do czasu, nieczedë, nieròz, co jaczis czas, tej sej (|| téj séj || té sé), tej nisej / nitej nisej; *ew. lok*: zamanówszì, pòdczòs, gdzie ròz, hejnë wejnë, hejdë sejdë, nipòchwili; *w zn. chwilami*: sztërkama, sztótama, chwilama [Më czasã / òd czasu do czasu / co jaczis czas / tej sej ù nich biwómë. To tej sej przinëdze takò wichùra, że jaż drzewa wëwròcò. Sztërkama na mie przëchòdò takò gòràczka. - Gò Nieczedë nama nie wëplòcãjà mita. *Ra Më sã nieròz pòwadzëlë (pòszkalowelë). Człowiek mùszì nieròz zacësnãc zãbë i nic nie rzec. Zamanówszì prziszedł do nòs (tej sej przëszedł do nas). Zamanówszì (tej nisej) sã z nim spòtikóm, to mògã mù pòwiedzec. Më tak nipòchwili (czasã / tej sej) zazdrimë do cotczi. - Sy]. *Por. czësto**

czasomierz *m* **1.** *zob. zegar, zegarek*; **2.** *stoper* *m*

czasopismo *n* czãdnik *m*; *ew. czasopismò n, gazéta; ew. tigòdnik || tidzënnik / miesãcznik, kwartalnik* { ‘czãdnik’ *neol. òd ‘czãd’ = pol. a) okres czasu; b) odcinek drogi; c) pewna ilošć*}; ~ **zawodowe / fachowe / specjalistyczne** warkòwi / fachòwi / specjalistycznë czãdnik; ~ **religijne** religijny czãdnik; ~ **dla dzieci / młodziëzy / kobiet / dziewczãt / męczyzn** czãdnik dlò dzecy / młòdzëznë / kòbiët(ów) / dzëwczãt(ów) / chłòpów

czasownik *m gr* czasnik *m*

czasowo *adv* timczasã, czasowò / timczasowò; *ew.* na jaczis czas (na dlëgszi / krotszi / krótczi czas), na sztërk / sztócëk / chwil(k)ã; chwilowò [Më le tu czasowò mieszkómë, më sã bùdëjemë. *Sy* Czasowò òn mieszkò w Berlinie. *Lz*]

czasowy *ad* timczasowi, czasowi (czasowi, sezonowi, przemijający); *ew.* chwilowi, sztërkòwi *neol* [Miec czasowã robòtã. To je czasowi człowiek. - *Sy*]; **ramy** ~e termin *m*, ramë / grańce czasowé *a.* czasu, òbrëmié czasu, kònkretny czas {‘òbrëmié’ *dost La?* = *pol. miejsce, obszar*} [W taczim terminie / w taczich ramach czasowëch / w tim kònkretnym czasie / w taczim òbrëmim czasowim / czasu mùszimë sã zmiescëc (tj. mùszimë zdãżëc to zrobic w dniach òd... do...).]

czasza *f* bacher, czelëch *m*; *ew.* bółka (mieseczka), czasza (*Lh*), *arch* kùmka (*Ra*); *ew.* króaska (wiòlgò taska) *f*; *ew.* garnk || gark || *lok* grónk, kruż *lok*, top *m* {‘kùmka’ *in* = *pol.* a) naczynie wyżłobione w drewnie, niecka, kopanka; b) kubek; c) miska gliniana; d) szklanka do piwa; e) taczka ze skrzynią; ‘kruż’ = *pol. garnek*; ‘top’ *pol.* a) garnek z jednym uchem; b) czajnik; c) nocnik} [Do czasz nalëwò wino. *Lh* Òjc è sostra pòdsënãlë mù kùmkã z trëcëznã. *Ra*]; ~ **spadochronu** czasza spòdochronu

czaszka *f* czaszka *f*; *ew.* głowa [Mie tak głowa bòli pòd samã czaszkã. Òni mù czaszkã òtemklë. - *Sy*]. *Por.* **czerep**

czaszkowy *ad* czaszkòwi; *ew.* główny

czatować *v* dulczëc, pilowac, (ò)pasowac, czajic sã: dëbac || dibac, czatowac, szpëcowac sã, rabczëc, *rzad*, *lok*: zgròwac, dënowac (na kògò *a.* na co); *ew.* strzëc, strózwowac; *arch* *słi*: lur(ow)ac *niem.* {‘szpëcowac sã’ *in* = *pol. ostrzyć sobie zęby, mieć chrapkę*; *por.*: ‘szpëcowac ùszë’ = *sztrzić ùszama – ò kòniu, psu, kòce*; ‘zgròwac’ *in* = *pol.* a) dãżyc do czegòs; b) udawac coś / symulowac; ‘dënowac’ *in* = *pol.* a) marzyc; b) drzëmac – *zob.*} [Òn dulczy / pilëje / (ò)pasëje / czaji sã / dëbie || dibie || dibò / czatëje / szpëcëje sã / rabczì / dënëje / strzeże / stróžëje / zgròwò; Òna tam bådze dulczëła tak dlugò, jaż... Tu stój, a dulczë / czatuj / piluj / òpasuj / rabczë! - *Gò* Pilowac jak lës na gãs. Rabczìł / dulczìł na mòje zëcë. Òni zgròwają na to jak kòt na mész. Kòt dënëje na mész. - *Sy* Kòt dibò na wròble. *Bù* Za krzã òn czatowòł na sòrna. - *Lz, Ce?, Ma?*]

czatowanie *n* pilaczka *m*, *rzad* czatë *pl*; *ew.* straż, warta *f*; dulczenié, pilowanié, czatowanié, dibanié, rabczënié, òpasowanié, *ew.* strózwowanié *n* (na kògò / na co); *arch* *słi*: lur *m* *niem.* [Trzë sztënie (gòdzëñë) jò ležòł na lurze. Òn légl na lur. - *Lz*]

czatownik *m* pilòcz, *arch* pilnik, czatownik *m*; *ew.* stróż *m*

czaty *zob.* **czatowanie**

cząber *m* cząber *Gò* (*lok*: || cząbr || *caper* *Sy, Lz*), *zdr* cząberk (*Lz, Ro*)

cząsteczka *f* cząsteczka *f*, dzélëczk; *ew.* chem mòlekùła *f*, mòlekùł *m*

cząsteczkowy *ad* cząsteczkòwi, dzélëkòwi; *ew.* chem mòlekùłarny

cząstka *f* cząstka *f*, dzélëk *m*; *ew.* *lok*: cządło *n*, cząd *m* {‘cząd’ = *pol.* a) okres czasu; b) odcinek drogi; c) pewna ilość, czëść = *in.* *rzad* ‘cządło’ *n*} [Pòdzielëc na cząstczì. Òna ju dostała swòjã cząstkã (spòdkòwiznë), a sostrë są jesz do spłaceniò. - *Sy* Të so wzał jednak ten lepszi dzélëk. Zmówimë terò cząstkã / dzélëk Rózańca. *Gò*]; ~**kami** cząstkama, dzélëkama

cząstkowy *ad* cząstkòwi, dzélëkòwi; *ew.* kawałkòwi; *ew.* wëdzelony / wëjãti z wikszì całoscë, niepełny, fragmentariczny

czciciel *m* tczëcel (|| tcëcel) *m*; *pl*: ti tczëcele [tegò tczëcela; tëch tczëcelów]. *Por.* **wielbiciel**

czcicielka *f* tczëcelka (|| tcëcelka) *f.* *Por.* **wielbicielka**

czcié *v* tczëc (|| tcëc) [òn tczi (|| tcy), òni tczã] (kògò / cos), òkazëwac (*ew.* òddawac) tczã / czesc / pòwòżanié / ùwòżanié / ùszanowanié (kòmù / czëmù); *ew.* pòważac || *rzad* ùważac (kògò), ùczestniwac *Tr* / szónowac / achtnac (kògò / co); *ew.* bëc do

kògòs żeczno ùspòsobionym, nastawionym. [Chto tcy starszych, temù dobrze pùdze na swiece. Tczë / tcë stòrëch lëdzy. – Sy]. *Por. cześć*

czcigodność *f* tczëgòdnosc (|| tcëgòdnosc), tczëwòrtnota, pòczestnosc *f. Por. cześć, poważanie, szacunek*

czcigodny *ad* tczëgòdny (|| tcëgòdny), tczëwòrtny, pòczestny; *ew. bëlny, szanowny, sławetny; ew. nòtczëgòdniejszi, nòtczëwòrtniejszi* [Naszim tcëgòdnym nënkóm mòżemë pòdzãkòwac, że më Kaszëbi jesz pò kaszëbskù gòdómë. Sy Tak ò nim wszëtcë mówilë, że nad niego ni ma pòczestniejszëgò człowieka. Pòczestny ùczinik sóm sã chwòli. - *Ra*]]

czcionka *f* czciónka (*Rkj*), lëtra *f* (drëkarskò lëtra); *ew. znak m* (drëkarsczi); **rodzaj ~ki** tip / òrt = rodzòj / krój czciónczy / lëtrë / *pl: czción(ów) / lëtrów* [Do tegò tekstu trzeba przëpasowac (*a. dobrac pasowny / òdpòwiedni / dobri*) tip / krój lëtrów. *Gò*]; **komputerowe ~ki** kòmpùtrowé lëtrë; **odlewnia ~nek** òdlewniò lëtrów drëkarsczych; **odlewający ~ki** òdlëwòcz / òdlewnik czción(ów) / lëtrów; lëtrownik *m*; **kasza na ~nki** skrzinka / kast(k)a do czción(ów) / lëtrów / na lëtrë. *Por. logotyp*

czcionkowy *ad* lëtrowi

czczenie *n* tczenié; *ew. ùczestni(w)anié Tr, ùwòżanié || pòwòżanié, szanowanié, achtienié n* [tegò –niò || –niégò]. *Por. poważanie, szacunek*

czczo *adv* **1.** tczò, na tczò, bez jedzeniégò || –niò, ò pùstim / próżnym / głòdnym żòłãdkù; **być na ~ bëc na tczò** (*lok: || na tczã || na tczë || na czczë || na czczë*), *rzad natczy ad* [Na tczë robic je niezdrawò. Natczy òn sã wzał w drogã. Jò bëł natczy jaż do wieczora. *Lz*]; **~ mi w żòłãdku** jem na tczò, móm pùsto (*a. ni móm nic*) w żòłãdkù, jem głòdny / wëgłòdniali; **2.** próżno, jałowò

czczość *f* **1.** naczosc *f*, bëcé na tczò [Za długò naczosc szkòdzy. *Lz*]; **2. przen** próżnosc, jałowòsc, (na)daremnosc, marnosc, bezwòrtnosc || –tnota (*Tr*) *f*

czczy *ad* próżny, pùsti, lózy, jałowi; **czcza nadzieja** próżnò / (na)daremnò nòdzeja

Czech *m* (**Czesi** *pl*) Czech *m, pl: Czeszë a. Czechòwie* [Jò ju bëła w Czechach. Mój brat wrócył łoni z Czechów. Czeszë mają wierã miec pòdobną gòdkã jak më, Kaszëbi. - Sy]

czechista *m* czechista

czechizacja *f* czechizacjò *f* [ti –cji]

czechizować (się) czechizowac (sã)

czechizowanie (się) *n* czechizowanië (sã)

Czechosłowacja *f* Czechòsłowacjò, Czechòsłowackò *f* [ti –cji, –cczi]

czechosłowacki *ad* czechòsłowacczi

Czechy *pl geo* Czechë *pl, Czeskò f*

czego *pm* czegò; *ew. cze (skròconé: czegò, np. do cze, òd cze, dlòcze); ew. co; ~ chcesz? co të chcesz?; do ~ to (jest / służy)? do cze(gò) to je / służy?; ~ tam? co / cëż tam je?, co sã tam dzeje?; od ~ (skąd) ta nazwa pochodzi? òd czegò || òd cze (skąd) ta nazwa pòchòdzy?; ~(ż) więcej wymagać? czegò(ż) wicy wëmagac / chcec?; ~(ż) się spodziewać po takim prostaku? czegò(ż) sã spòdzewac pò taczim sprostòkù / chamie; cëż òd wòła wi(ã)cy żãdac jak kawał miãsa (Sy)*

czek *m* czek *m*; **płacić (wplacać / wypłacać) ~iem** płacëc (wplacac / wëplacac) czekã / za pòmòcã czekù [Òn to płacy / wplòcò / wëplòcò czekã / za pòmòcã czekù. - *Gò*]

czekać *v* czekac, żdac [jò czekóm / żdzã, të czekòsz / żdzesz, òn czekò / żdze, më czekómë / żdzemë, wa czekòta / żdzeta, òni czekają / żdzają || *rzad. żdają; òn czekòł / żdòł, òna czekała || czeka / żdała || żda, òni czekelë / żdelë || żdalë; Nie czekòj / nie żdzë na niego / za nim. Jem dosc długò czekòł / żdòł na ciebie. Czekelë || –kalë / żdalë ë żdalë (a. żdelë) ë ni mòglë sã doczekac / dożdac. Knòp pòd òknã le w rãce klasnie, ju dzëwczã wié, że òn za nią żdze. „Chwatòj mùchã, jak òna lecy, a żdzë,*

jaż të jã złapiesz” (ò rzeczë trudny do wëkònaniô). „Żdżë krowa, jaż ùrosce trôwa” (w zn. *jesz je dalek do tegò*). - Sy]; ~ **na kogo** czekac / źdac na kògòs; ew. wëzerac, czë chto przindze; **kazać na siebie** ~ da(wa)c (*a. kazac*) na se(bie) czekac / źdac [Òn dô / dówò / kòże na siebie czekac / źdac. Gò]; **co mnie ~ka?** co mie czekò?, co to bądze ze mną?, czegò jô sã mògã spòdzewac?; **długo** ~ długò czekac / źdac (ew. naczekac sã, nazdac sã); **ty tu ~kaj** të tu czekòj / źdżë...; **wy tu ~kajcie** wa tu czekòjta / źdżëta... **czekaj (poczekaj / zaczekaj) na mnie** czekòj / źdżë (pòczekòj, doźdżë, pòzdżë) na mie (*lok nó miã*); **poczekaj no trochę** pòczekòj le / doźdżë le / pòzdżë le përnã; **czekający człowiek** czekający / źdżący człowiek; ew. źdónk *m*, źdónka *f*; **~kaj tatka latka** („na święty nigdy”) terò le źdżë za tim, ten ce to òddò na swiãtégò nigdòcza || na swiãti nigdòcz (Sy)

czekan *m* bëkòcz, *czekan m*, topórk òsadzony na cziju. *Por. berdysz, ciupaga*

czekolada *f* szokòlòda (*lok*: || szokòlada || szukòlòda *Lz* || szekòlòda *Tr* || *zart. czëkmùlòda*) *f*; **tabliczka ~dy** tòfelka / tòblëczka szokòlòdë

czekoladka *f* szokòlòdka *f*, szokòladowi bómk; **~ki** *pl* szokòlòdczi, szokòladowé bómcz; ew. kònfektë *pl*

czekoladowy *ad* szokòladowi [Tuta / pùdełkò szokòladowëch bómków. Gò]

czekowy *ad* czekòwi; **książeczka ~a** książeczka czekòwò / z czekama; **konto ~we** kònto czekòwé; **kwit** ~ czek *m*, kwit czekòwi

czeladnia *f* czeladnica *f*, czeladnò jizba

czeladnik *m* czeladnik *m*; ~ **stolarski** stolarscz; czeladnik

czeladny *ad* czeladny

czeladz *f* czelòdz *f* [ti czeladzë, z tą czeladzã], służący, sładzë / sładgòwie *pl m*, domòcé dzëwcz; (= służącë) i parobcë [Miãso dlò państwa, gnòtë dlò czeladzë. *Ra*]

czelność *f* przest smiałosc, òdwòga *f* (przesadnò, nadmiernò smiałosc / òdwòga); **on ma ~, żeby jeszcze do nas przychodzić** òn mò smiałosc / tupet (*a. òn je bez wstëdu / bez sromòtë; ew. òn je na tëlë bezwstëdny*), żebë jész do nas przëchòdzëc / przëchadac. *Por. beczelność, tupet, zuchwałóć*

czelny *zob. beczelny*

czelusc *f* czelësc; jama (baro głãbòkò / „bez dna”) *f*, przepadlëskò || -szcze, *arch* òtchlanié (*Ra*) *n*, ew. przepadniò (*Tr*), głãbiò, głãbizna *f* { ‘przepadlëskò || -szcze’ *in* = *mit*: *zapadlëskò, zapadli zómk*; ‘czelësc’ || ‘szczelësc’ *f* - *in* = *szczãka, por. szczëka*} [ti czelëscë / jamë; tegò przepadlëska || -szcza / òtchlaniò || òtchlaniégò; ti przepadni / głãbi(znë); Û nas je wiele przepadlësków i torfòwisków. Të tam lëchò zajachòł, ùważòj, co nie wpadniesz w òdemkłą czelësc. - Sy]; ~ **piekielna** pieczelnò czelësc / głãbiò; ew. dno *a. gruńt* piekła. *Por. głëbia, przepaść, urwisko*

czemu *prn* czemù, dlòcze; ew. *rzad* dlòczegò dlòcz; ew. pò co, na co, za czym [Czemù / dlòcze wa stojita, ni mòżeta so sadnac? Gò]; **po ~?** pò wiele, wiele to zrobi?, jak drogò?, kùlé (*a. wiele / wieleż*) to kòsztëje / kòsztò?; **jest się ~ przypatrzeć** je sã na co przëzdrzec, na to je wòrt sã przëzdrzec

czepiek *m* czepk, czepeczk *m* {*por.* ‘czòpk’ = *kapelusz*; ‘czòpka’ = *pol. czapka*} [Wsadzëta dzeckù czepk na głowã. *Lz*]; **w ~pku się urodzić** w czepkù / czòpkù / czòpùszce sã ùrodzëc {*urodzenie w „czepku”, wg przesądów kasz. nie jest oznakã szczëscia, lecz wskazuje, że dziecko w przyszłósci może stać się upiorem*} [Wieszczim biwò człowiek, co sã rodzy w czòpkù na głowie. Òn so czòpeczkã przëniòsł, co wskazëje, że òn bądze wieszczim. - Sy]; **on jest w ~pku urodzony** *przen*: to je szczeslëwi człowiek, òn mò szczescë, jemù swiat jidze rãkã, òn je ùrodzony pòd szczeslëwą gwiazdã. *Por. czepiec*

czepiać się 1. *dost*: zahòczëwac sã, haczëc sã, *rzad* czepiac sã; ew. chwatac sã / łapac sã / jimac sã (czegò / za co), przëpinac sã (do cze), przëtrzëmiwac sã (czegòs / kògòs),

wieszac sã (na czim), l(g)nãc do czegò [Te rzepë sã tak hõczą / zahõcziwają / wiészają na òbleczeniu. Rzepë sã czëpiałą / jimają / łapią / chwõtają òbleczeniégò. Rzepë Iną || lgną / sã przëlinają do òbleczeniégò. - Gò]; ~ **pańskiej klamki** łapac sã (a. wieszac sã / wisëc kòle) pańszi klëczci / klamci, zëc na łasce pańszi, zëc ù pana na łaskawim chlebie, wkradac sã w łasce pana [òn sã wkròdò / òni sã wkròdają / wkròdelë]; **2. krytkować, zarzucać / wytykać coś komu:** wëpòminac kòmù cos, wëtëkac kòmù co (np. jaczés błãdë), przesadowac kògò (= ùstëgòwac na kògò) / gnãbic kògòs, przëczepiac sã do kògò / czegò, czepiac sã czegò (a. kògò ò cos), przëpinac sã do czegò, szkalowac / wadzëc na kògò ò cos, *zart* przëpieprz(iw)ac sã do czegò – *por. dokuczać; różne choroby się go ~piają* òn zariwò rozmajité chërë; rozmajité chòroscë || chòrobë gò sã jimają / gò gnãbią / gò przesladëją

czepialski *zob. czepliwy*

czepiec *m* czepc *m*, *lok* hùwa *f* [Przòdë czepc nosëta kòzdò zëniãtò białka. Gò Jic pòd czepc (*pol. wyjść za mąż*). Òna ju teskni do czepca. Òna ju chce pòd czepc. Òna mësli ò czepcu (*pol. ona marzy o wyjściu za mąż*). – Sy Jima nôbarzi chòdzy córczi pòd hùwã dostac. Bù]; **różne rodzaje czepców** (*arch a. lok*): hùwa, hùlka, fladrużka, mamòtka, nënówka, rãbówka, złotnica, złotogłowa, péla *f* { ‘hùwa’ = *pol. a) czepiec z kołnierzem opadającym na ramiona; b) mitra biskùpia; c) kornet zakonnicy; d) jakiegokolwiek wysokie nakrycie głowy; ‘hùlka’ Sy: biały, okrągły czepiek kobiecy, krochmalony i zmarszczony dookoła głowy; ‘rãbówka’ = czepiec marszczony po bokach, z tyłu gładki; ‘złotnica’, = ‘złotogłowa’, = ‘péla’ = czepiec wyszywany złotonymi a. srebrzystymi nitkami}; **wkładać** ~ czepic; *ew.* wkładac czepc na głowã; **włożyć** ~ òczepic; *ew.* włożëc (założëc / òblëc / òbùc) czepc; **dawny obrzęd (weselny) zakładania ~ca pani młodej** òczepinë *pl**

czepliwość *f* **1.** (*przyczepność*) przëczepnosc, czeplëwòsc; *ew.* chwòtlëwòsc, łaplëwòsc, przëlepnosc; **2.** (*małostkowość, zwracanie uwagi na czyjeś drobne uchybienia*) drobiazgòwòsc *f*, przesadnò (a. za wiòlgò) ùwòżnosc / dokładnosc; niewërozëmiałosc a za mało wërozëmiałosc (dlò czëjichs błãdów); *ew.* pòuczëlstwò *n*, pòuczanié / ùpòminanié / napòminanié kògòs; *ew.* łapanié / chwõtanié za słówka; *por. gderanie*

czepliwy *ad* **1.** (*przyczepny*) przëczepny, czeplëwi, chwòtlëwi, łapny, łaplëwi, (przë)lepny, Inący; *ew.* klejący, pnący, hõczący, hõczkòwati; **rośliny ~ne** czepné a. pnącë roscënë; **2.** (*małostkowy, zwracający uwagę na czyjeś drobne uchybienia*) drobiazgòwi, przesadno (a. za baro) ùwòżny / dokładny; niewërozëmiałi a. mało wërozëmiałi (dlò czëjichs błãdów). *Por. gderliwy, kapryśny*

czepny *zob. czepliwy*

czereda *zob. gromada, grono, stado, zgraja*

czerecha *f* smarglëna, smardzëna *f* { ‘smarglëna’ *in* = *pol. a) lok: magiel, urządzenie do maglowania bielizny; b) młoda sosna – lok.; c) chrust do palenia* }

czerep *m* **1.** czërzep, łep || łeb *m*, czaszka, głowa; *ew.* bania *f*, wrëk *m* [Doktorzë mù wiérzk z czërëpa zjälë i mù reparacjã zrobilë w głowie. Sy]; **2.** skorupa potłuczónego naczynia: skòrëpa (skòrëpa pòtlëklëgò statkù); **3.** fragment rozerwanej bomby: sztëk rozerwóny bómbe

czerepowy *ad* czërzepòwi

czereśnia *f* krzesznia *f*; **dzika** ~ dzëkò a. ptòszò krzesznia

czereśniowy *ad* krzeszniowi [Krzeszniowé pestczy. Gò]

czernica *f* czòrnò jagòda, brzësznica *f*, *zazw pl:* czòrné jagòdë, brzësznice; *ew. lok:* szczërznice, pòtile *pl* [Brzësznice dówają dzecóm, czej jim brzuszki bòli. Sy]; **krzak** ~cy jagòdowiczé, brzëszniczé, *lok* szczërzniowiczé *n*

czernić *v* czernic || czarnic, robic czôrnym; *ew.* malowac na czôrno *v* {czernic' *lok* = òbmawiac, òczerniwac} [Dim / szôdz / smôła czerni wszëtkò. *Gò*]

czernidło *n* czernidło *n*, czôrnô farba || -wa; *ew.* czôrnô tinta, czôrny tusz / pigment; ~ **do butów** czernidło do bótów [Dzys sã nie ùziwô czernidła do bótów, bô je gùtalin, abò jinaczi: pasta, wiks. *Gò* Pierwi lëdzë mòczëlë zadërdzewiałé gòdze w òcce i pò pôrã dniach czernilë nim bôtë. *Sy*]; ~ **drukarskie** czôrnô farba drëkarskò; *ew.* czôrny tusz

czernieć *v* czôrniec || czarniec, szcerniwac sã, robic sã czôrny [Drzewò czernieje na słuńcu. *Ra*]

czernienie *n* czôrnienië || czarnienië *n*

czernina *f* czarwina (*lok*: || czôrwina || czôrnina || czarnina || czôrlina) *f* [Bez czarwinë to nie bëło niżòdno wieselë. Czej lëdzë ni mielë gãsy czarwinë, tej bëła zrobionô ze swini krwi. - *Sy*]

czerni *f* **1.** czôrnosc *f*, czôrné *n*, czôrnô farba, czôrny kòlor [Chòdzy w czôrnoscë (w czôrnym stroju) jak ksądz. *Sy*]; **2.** *zob.* **motłoch**

czerpaczka *f* **1.** naczynie do czerpania płynów: nabiérka, rączka *f*, kòrczòk *m* {‘rączka’ *in* = *pol.* a) mała rëka; b) podpora / odnoga stupa; c) ozdoba nadszczytowa w postaci rëki; ‘kòrczòk’ = *pol.* a) chochla; b) narzëdzie do wycinania podeszew drewnianych laczek} [Wlëj trzë nabiërczi wòdë w kòcët. *Sy*]; **2.** rodzaj szufli do wylewania wody z łodzi: szpól (|| *lok* spòłk) *m*, szópka *f* [Szpólã / szópka rëbòcë wëlëwają wòdã z bôta. *Sy*]; **3.** *zob.* **czerparka**

czerpac *v* nabierac; *ew.* rzad czerpac (*por.* mlin - czerpiskò pieniãdzy || -niãdzy; ksążka - czerpiskò mądrosçë (*Sy*); ~ **wodę** nabierac wòdë; ~ **dochody** zarabiac / robic / cygnąc / czerpac pieniãdze, miec / cygnąc / czerpac dochód / dochòdë, miec zòróbk / wzàtk; ~ **siły (energië)** nabierac mòcë / sëlë (mòchù / energii); *ew.* brac mòc / sëlã; ~ **nadziejë** brac nõdzejã, nabierac nõdzeji || nõdzeji

czerpadlo *n* techn nabiëradło, czerpadło *n*

czerpak *m* **1.** „łyżka” w koparkach: czerpòk; *ew.* nabiërók *m*; *ew.* łëzka, szëpla *f*; **2.** rodzaj świdra: czerpòk; *ew.* swider czerpakòwi *m*; **3.** *zob.* **czerpaczka**

czerpakowy *ad* czerpakòwi; *ew.* nabiërny [Pòglãbiarka / bagrownica czerpakòwò / nabiërnò. *Gò*]

czerpanie *n* nabiëranië; *ew.* czerpanië *n*

czerpány *ad* nabiëróny; *ew.* pòbieróny, czerpóny; **papier** ~ papiór czerpóny (*ew.* sëtówi *Tr*) [Wòda dlò Gduńska je pòbierónò tãż ze zdrojów w Prãgòwie. *Gò*]

czerparka *f* **1.** maszyna do czerpania skał i minerałów, np. węgla brunatnego: czerparka; *ew.* nabiërnica *f*; **2.** pòglëbiarka torów wodnych: pòglãbiarka, bagrownica *f*, bager *m*; ~ **linowa / łańcuchowa / łyżkowa / wiadrowa** czerparka *a.* nabiërnica linowò / lińcuchòwò / łëzkòwò / wãbòrkòwò. *Por.* **bagrownica**

czerstwieć *v* **1.** o chlebie - wysychac: starzëc sã, schnąc, wësëchac, zesëchac, robic sã sëchi [Chlëb pòkrojony chùtkò schnie / wësychò / robi sã sëchi. *Gò*]; **2.** zdrowiec, pòprawiac sã, wëzdrzec coròz lepi, robic sã karsz / prëk

czerstwo *adv* prëk, karsz; ~ **wyglądać** wëzdrzec zdrów / karsz / prëk. *Por.* **czerstwy**

czerstwość *f* **1.** nieswiëzosc / sëchòsc pieczëwa: chleba / kòłòczi; **2.** karsznosc || -ta *f*

czerstwy *ad* **1.** stòri / nieswiëzi / wëschi / zeschi / sëchi (chlëb / kòłòcz), stòré / nieswiëzé / wëschië pieczëwò; **2.** karsz, karszny (*pol.* krzepki), prëk (*pol.* a) dziarski, zdrowy, żwawy; b) zaradny, sprytny); **to jeszcze** ~ **staruszek** to jesz je prëk / karsz(ny) starëszk. *Por.* **żwawy**

czerw *m* larwa (*pędrak*) owadów ogólnie: pònarwa *f*, *pl*: pònarwë; *ew.* jòjkò *n* (jòjkò jaczégòs òwòda), *pl*: jòjka; *ew.* robòk, *zdr* robòczk *m*, *pl*: robòczi / *zdr* robòczci

[Pònarwë zbiérają kùrë. Sy Robòk toczy jabkò / drzewò. Gò]; ~ **pszczoły** czerw *m* (*pl.*: czerwë); ~ **drzewny** *zob.* **kornik, sówka-chojnowka**; ~ **wszy** gnida *f*, *pl.*: gnidë;
czerwcowy *ad* czerwińcowi *neol* || czerwcowi; *ew.* rzad swiãtojańszczy; *ew.* z czerwińca || czerwca, ze swiãtojańszczęgò, z junégò [Òna je z czerwińca – ùrodzonò je w czerwińcu. Gò]

czerwić *v o* owadach - składać jajka: **1.** składac / robic jòjka [òne sklòdają / robią jòjka; mają złożoné / nasklòdóné / narobioné swòjèch jòjków *a.* pònarwów / robòczków]; **2.** *o pszczołach*: czerwic [òna czerwi, òne czerwią; òne naczerviłë, mają naczerviioné]

czerwiec *m* (*nazwa miesiąca* VI) czerwińc *neol* || czerwc; *ew.* rzad: swiãtojańszczy, juny, jigrzan *m* *La neol* {‘czerwińc’ *in* = *pol.* a) czerwieniec, złoty dukat; b) kolor jaskrawo czerwony; c) ryba: pstrąg potokowy}

czerwienica *zob.* **borówka**

czerwienić *v* malowac / farbòwac na czerwòno || -wiono

czerwienić się czerwienic sã (|| *arch* czerzwienic sã || -niec sã); *ew.* *o żarze ognia, rozpalonym żelazie*: czerwienic sã, żòlëc sã [Jabka sã czerwienią. Òna sã czerwieni òd wstëdu. Słunce sã czerwieni (na zòpadze), to jidze na mróz. Gò]

czerwienieć *v* czerwieniec (|| *lok* czerzwieniec), robic sã czerwioné || czerwòné [to czerwienieje; Jabka ju czerwieniã / czerwienieją. Gò]. *Por.* **czerwienić się**

czerwieniuchny; ~**utki** *ad* czerwionëchny || czerwònëchny

czerwienny *ad* karc czerwienny, sercowi

czerwień *f* **1.** czerwònoc || czerwionosc (*arch* czerzwionosc), czerwienizna *f*, rzad czerwińc *m* (*por.* **czerwiec**) {‘czerwienizna’ *in* = *pol.* rdza, ślady żelaza w wodzie} [W zbòzim je tëlë makù, że to je jedna czerwienizna. Słunce zachòdało i òdbijało sã w jezorze, że ta wòda bëła sòm czerwińc. - Sy]; **jaskrawa** ~ jaskrawò / òstrò / mòcnò / krwistò czerwienizna; ~ **pąsowa** jasnò czerwienizna / żòlącò czerwònoc || czerwionosc *Tr*; **2.** karc czerwień *f*, serce *n*

czerwonawy *ad* czerwònawi || czerwionawi, rzad czerwòniasti || -wioniasti

czerwoniuchny; ~**ut(eń)ki** *zob.* **czerwieniuchny**

czerwonka *f* *med* czerwiònka *f*, czerwònò || czerwionò chòrosc || chòroba {‘czerwiònka’ *in* = *czł.* z czerwònyma lícama}

czerwono *adv* czerwòno || czerwiono || czerzwiono; **(naj)czerwieniej** (nò)czerwieni, (nò)barzi czerwòno || -wiono

czerwonolicy *ad* czerwòno- || czerwionolicy, czerwòny || -wiony na twarzë / gãbie, *Tr*: czerwionoskarniowi

czerwonoskóry *ad m* czerwòno- || czerwionoskóri; *ew.* brunoskóri, Jindiòn || Jindiana *m*

czerwonosc *f* *zob.* **czerwień**

czerwony *ad* czerwòny || -rwiony (|| -rzwiony) {‘czerwòny || -rwiony’ *in* = *rudi*} **(naj)czerwieńszy** (nò)czerwieniészci || -wieńszy; ~ **jak krew / jak rak** czerwòny || -wiony jak krew / jak rek

czesac (**się**) **1.** czosac (sã) {‘czosac (sã) *in* = *pol.* ciosać (*się*) – *zob.*} [jò czeszã; òn czeszë; òni czeszã; jò gò / sã czosòł / czosała; òne sã czosałë; òn jesz nie bët czosóny. Jegò trzeba czosac pòrà razy. Jò ciebie nie mdã czosa, ùczesz(ë) sã sama. - Gò]; **2.** *czesac / czyścić konia a. krowę zgrzebłem*: szrópòwac, czosac szrópã / zgrzebłã; *szczotka do czyszczenia konia*: czosedłò *n*, kardecza (Gò, Lz), zdr kardeczka (Lz), szczotka *f* [Zgrzebłã (*a.* szrópã) czëszczą kònie i krowë. Czosedłã szczotkują kònie. – Sy Nòprzód sã kònia czëszczi szrópã / zgrzebłã a tej szczotkuje / pùcëje kardeczã tak dlugò, jaż sã pò nim „jabka kùlają” (jaż sã zaczinò swiecëc). Gò]; **3.** *czesac len*: czosac len [Len sã czosało grzebieniã do lnu zwònym téż szczecã. – Gò - Sy]

czesalnia *f tk* czosalniô [ti -lni] *f*

czesanie (się) *n* czosanié (sã); *ew.* szrópòwanié (kònia / krowë) *n* {‘czosanié’ *in = pol.* *ciosanie – zob.* }

czesanka *f tk* wëczos *m*, czosónka *f*

czesankowy *ad* wëczosowi, czosónkòwi; **przędza ~wa** wëczosowô / czosónkòwô przãdza

czesarka *f tk* czosnica, czosarka *f*, maszina do czosaniô

czeski *ad* czesczi, z Czech(ów) [Czeską gòdkã Kaszëba dobrze rozmieje. Czesczé bótë znóné są na całim swiece. W czesczych bótach sã dobrze chòdzy. – *Sy*]

czesne *n* òpłata za ùczbã / za nòukã / za szkòłã, szkòłowô òpłata; *ew. Tr:* szkòłowi *a.* ùczbòwi òplòtk

Czeszka *f* Czeszka *f* [Érlich, Kaszëba spòd Pùcka òzenił sã z Czeszkã. Niejedny Pòlòszë so wzälë Czeszczi za białci. Gò Czeszczi chòdzą piãkno òbloklé. Nasz sąsòd mò za białkã Czeszkã. - *Sy*]

częściej *zob.* **często**

część *f* tcza, czesc, pòczestnosc, *neol:* czestnota, czestniô *f*; *ew.* ùwòżanié / pòwòżanié *n* [Na czesc / tczã Pana Bòga. Na wajã czesc / tczã. Òjc mùsi wëmagac tczë òd swòjèch dzecy. - *Ra* Tu nie chòdzy ò to zjesc, le ò tã czesc. Przëjął gò ze tczã w swòjèch chëczach. Pòczestnosc tobie, ksążã i naji panie. Pòczestnosc twòji bëlnoce i sławie! - *Sy*]; **bez czci** bez tczë, bez gòdnoscë / hònoru (bez pòczëcò włòsny gòdnoscë), bez wstëdu / sromòtë; ~ **komu oddawać** tczã / czesc / pòczestnosc kòmùs òddawac, tczëc || tcëc (*a.* ùtc(z)ëc) kògò, ùczestni(w)ac kògòs; **na czyjąs** ~ na czëjąs / (ni)kògòs tczã / czesc / pòczestnosc; **no to ~, trzymaj się** në tej òstani z Bògã / jò cebie żegnóm / trzëmòj sã! / bãdzkòj zdrów! *ew.* në tej czesc; ~ (**witaj**), **jak się masz?** - *do jednej osoby, w podobnym wieku, co osoba witająca:* witòj / witòjże! (*ew.* czesc!), *jak sã miéwòsz / mòsz;* *do kilku osób bez względu na wiek:* witòjtaż!; *do starszej osoby:* witòjceż!; *na słowa powitania „witòj(-że / -taż / -ceż)” należy odpowiedzieć:* „Bóg zapłac”; *ew.* „a witóm”; *ew. jeżeli występujemy w imieniu grona osób:* „a, witómë”

często *adv* czãsto, nieròz, nierzòdkò, czãsteczno *lok*; *ew.* co sztërk, ròz pò razu, wiedno wkól, co i rusz [Òni do nas czãsto / czãsteczno zazérają. To mù sã za czãsto nie zdòrzò. Òna terò czãsto (coròz czãszczi) chòrzeje. - *Gò* Òn do nich czãsteczno chòdzy. Nie òdwiëdzòj za czãsto przëjacela, bò gò mòzesz stracëc. - *Sy*]; ~, **gësto** czãsto, gãsto; baro czãsto; co le pies (za)szczeknie; **niezbyt** ~ nié za czãsto, dosc rzòdkò, le czasã / czasama, le (ni)tej (ni)sej - *zob.* **czasami**; **(naj)~ściej** (nò)czãscy || (nò)czãszczi; *w zn. zazwyczaj:* colemało || co le mało, *lok (arch?):* conòwiãcy; *ew. w zn. po większej części:* wikszim dzélã [Jò bë pisowól (*lëstë*) jesz czãscy, ale mie czasu felò. *Ra*]]; **wieczorami** ~ / **(naj)~ściej bywam w domu** wieczorama jò czãsto / (nò)czãscy || -szczi / colemało biwóm doma; ~ / **(naj)~ściej używanym wyrazem jest tu...** czãsto / (nò)czãscy || -szczi ùziwónym słowã je tu...; ~ **mamy do czynienia z...** nòczãscy / colemało mómë do ùczinkù / do czënieniô z...

częstochocki *ad* czãstochòwsczi [Matka Bòskò Czãstochòwskò. *Gò*]; **~kie rymy** prostëchné / łòtwé / niewëszukóné / mało kùnsztowné rimë

częstokół *m* òstrokół *m*, stołpnica *Tr*, palisada *f*; *ew.* słupòwé / pòlowé (*arch* stołpné *Tr*) ògrodzenié; *ew.* kòlcowé (zaòstrzoné) słupë (stołpë *arch*) / pòle; *ew.* kòlce *pl* (= *dost* sztachëtë *pl*)

częstokroć *adv* czãsto, nieròz, wiele razy; *ew.* czãstokrotno, wielokrotno, nierzòdkò, we wiele razach. *Por.* **czasami**

częstokrotność *m* czãstosc, czãstokrotnosc *m*

częstokrotny *ad* czāsti, czāstokrotny; *ew.* wielokrotny, wielerażowi, niejednokrotny, pòwtòrzający sã czāsto / nierzòdkò

częstość *f* czāstosc *f*

częstotliwość *f* *fiz* czāstotlëwòsc *f*; **mała** / **średnia** / **duża** / **wysoka** ~ mólò / strzédnò / wiòlgò / wësokò czāstotlëwòsc. *Por.* **częstokrotność**, **powtarzalność**

częstotliwy *ad* czāstotlëwi; (**naj**)~**wszy** (nò)czāstotlëwsi}; **czasownik** ~ czāstotlëwi *Gò* / wielekrotny *Gò* (*Tr:* wielerażowy) czasnik

częstować *v* czestowac; *ew.* przëracczac, raczëc, *arch* naczëc {‘przëracczac’ = *zapraszac do jedzeniégò*; ‘raczëc’ = a) *zapraszac do jedzeniô*; b) *zapraszac na wieselé abò na pùstą noc i pògrzëb*; ‘naczëc’ - *od:* „na” = *wez* – *por.* *arch* ‘naczba’ = *gòscëna*, ‘naczk’ = *czł. szczëri, gòscynny*} [Òna wëjã(ła) pùdełkò szokòlòdków i czestowa(ła) gòscy. Le tak smiało nie czestuj, bò dlò wszëtczych pewno nie sygnie. Òn ròczy(ł) / przëròczył kòzdegò do jedzeniégò. Jò ròczã (tj. *proszã* / *zapròszóm*) wszëtczych do jedzeniô / na pòłnié / na wieczerà. – *Gò* Jò jém, jò sã nie dóm raczëc. Le gò bądzesz przëròcza, co bë òn jòdł. - *Sy*]. *Por.* **poczestować (się)**, **raczyć**, **rozcęstować**, **uraczyć (się)**

częstować się czestowac sã, raczëc sã; *ew.* *brac* [Pòmarańcze bëfë w kòszikù, kòzdi sã czestowól / sã ròczył / bról (so), pùlowól i jòdł. Le bierzta so / czestujta sã / ròczyta sã smiało, nie żałujta gòspòdëni, kò jak bądze mało, tej jò dołożã. - *Gò*]. *Por.* **raczyć się**, **uraczyć się**

częstowanie (się) *n* czestowanié (sã), ròczenié (sã) *n*

częsty *ad* czāsti; *ew.* nierzòdci; **bardzo** ~ *baro* czāsti; (**naj**)~**stszy** (nò)czāstsi, (nò)czāszczësi; *ew.* nòczāsacy || -szczy spòtikóny / wëstápùjący; ~**ym** / **najczęstszym grzechem** / **błędem jest...** czāstim / nòczāstszim / nòczāszczëszim grzéchã / błãdã je...; czāsto / nòczāsacy || -szczy spòtikónym / wëstápùjącym grzéchã / błãdã je...

częściowo *adv* dzělã, w dzëlu, w czāscë *ew.* *jaczims* dzělã, w *jaczims* dzëlu, w *jaczi* czāscë [Dzělã jo / w dzëlu / w czāscë jò bë sã z tim mógł zgòdzëc / na to przëstac. Z tim jò sã zgòdzóm le dzělã / w *jaczims* dzëlu, bò... - *Gò*]

częściowy *ad* dzëlowi, czāscowi; *ew.* niepełny, fragmentariczny; *ew.* (le) w (*jaczims*) dzëlu (np. *dówóny* / *bróny* / *pòkazywóny* le w dzëlu / le || *leno* dzělã); **zapłata ~wa** zòpłata le dzělã / w dzëlu; *ew.* dzëlowò / czāscowò / niepełnò zòpłata; ~ **rozpad** dzëlowi / czāscowi / niepełny rozpòd, *a.* rozpòd w *jaczims* (np. *we* *wikszim* / *mniëszim*) dzëlu

część *f* dzél *m*, czāsc *f*; *ew.* *rzad:* *part lok* cząd *m* {‘part’ *in* = *pol.* a) *sposób*; b) *gromada, kupa*; ‘cząd’ = *pol.* a) *okres czasu*; b) *odcinek drogi*; c) *pewna ilość*, *część* = *in. rzad* ‘cządto’ *n*} [Dzél / czāsc / cząd / *part* pòla, *pieniądzy* || -*niądzy*, *gòspòdarstwa*, *czasu*. *Gò* Nòwiksi dzél / cząd pòla je ju zesełi. Na (ta) czāsc łaczi je lepszò jak tu ta. Lepszò czāsc jak piāsc (*tn. wez, co cë dówajã*). Òjc pòdził gòspòdarstwò na dwa dzële / cządë / partë. Kùli dzecy, tëlë partów. Przòdë dzelëłë mól (*gòspòdarstwò*) na partë (*abò na dzële*). Rëbòce dzelã rëbë (*ùtowioné*) na partë. To taczì wiòldzi dzél / cząd nie je. Òni mëslełë wiòldzi cząd *pieniądzy* zarobic, a timczasã stracëlë. - *Sy*]; **trzecia** ~ *trzecy* dzél / *trzecò* czāsc; **czwarta** ~ *czwiòrti* dzél; *czwierc* *f*, *wiertel* *m*; **lwia** ~ (nò)wiksi / *ew.* ògromny / przewòzający dzél; ~ **spadku** dzél spòdkòwiznë; ~ **wiana**, **posagu** dzél / czāsc spòsagù / *arch* *bradła*; ~ **składowa** dzél składowi, czāsc składowò; ~ **pominięta (nieuwzględniona) w rachunkach** dzél pòmianiãti (*nieuwzglãdniony*) w *rechùnkach*; ~ **świata** dzél *swiata*; ~ **zamienna (zapasowa)** *zamienny* / *zastãpczi* (*zapasowi*, *dodatkòwi*) dzél, czāsc *zamiennò* / *zastãpczò* (*zapasowò*, *dodatkòwò*); *ew. pl:* czāscë *zamienné* / *zastãpczé* / *zapasowé* / *dodatkòwé*; ~ **mowy gr** dzél (*a.* czāsc) *mòwë*, ~**ścią**, **po** ~**ści** dzělã, w

dzélu; **po** (*a. w*) **większej ~ści** wikszi dzélã, we wikszi dzélu / we wikszi czãscë; *ew. zwiksza || zwiãksza, z grëbsza* [„Czôrlinŝci” je to wikszi dzélã sowizdrzalskô pòwiôstka, czë groteska, z charakteristicznyma elementama przesadë. *Gò Jô* zwiksza wszëtkò sóm zrobił. Zwiksza më ju zeźniwilë wszëtkò. - *Sy*]; **w niewielkiej ~ści (w małym stopniu)** môlim / niewiôldzim dzélã, w môlim dzélu, le përnã / kãsk / kãskã. *Por. czãstka*

czkać *v* czikòtac, łukac, czkac

czkawka *f* czikòt(k)a, czikawica *f*

człapać *v* czurpac, *rzad:* szlapac, lezc pòmału, wléc sã

człapak *m* **1.** czurpa, lészòk *m*; **2.** *but:* kùrp *m*

człeczek *zob. człowieczek*

człeczyna *zob. człowieczyna*

człek *m* człowiek; *ew. chłop m*

człekokształtny *ad* człowiekòkształtny; **małpy ~ne** môlpë człowiekòkształtné

człon *m* część catości: człón [tegò człona], *zdr* człónk; *ew. dzél m, czãsc f. Por.*

członowy

członek *m* **1.** zewnętrzna strona stawu palca: człónk *m* [tegò człónka]; ~ **męski** pënka *f*, żart józefk [Jidã józefka wësadzëc (*żart: jidã sã wëszzac*). *Sy*]; **2.** ~ **organizacji** nôleźnik *m*

członkini *f* nôleźnica *f*

członkostwo *n* nôleżenie, nôleźnictwò *n*

członkować *v* kawałkòwac, dzelëc na sztëczy / kawałczy

członkowski *ad* nôleźnikòwi; **karta ~ska** karta nôleźnika

członowy *ad* członowi; *raczej w złożeniach:* jedno-, dwa || dwù-, trzëczłonowi. *Por.*

człon

człowieczek *m* człowieczk || człowieczk, chłopùlk || chłopùlk *m*

człowieczeństwo *n* lëdzkòsc *f*, człowiecz(e)stwò *n*

człowieczy *ad* lëdzczy, człowieczy [Gãba (*twôrz*) człowieczò, ale gardło jak ù wółka (*wilka*). Dëcht człowieczim głosã zagòda do mie krowa. - *Ra*]

człowieczyna *m* człowieczk || -wiczek, biédka, niebòròk *m*, niebòractwò *n*

człowiek *m* człowiek *m*, *pl:* lëdze [Człowiek (*chłop Ra*) strzélò, a Pón Bóg kùle nosy. *Gò* Wieleż to człowiek mô do zëcégò na tim swiece? Tegò człowieka jò nie znajã. Nie wiadomò, co w człowiekù tak pò pròwdze sedzy. Człowiekù || czło- || człowiecze, dój mie pòkù! *Gò*]; ~ **miły, drogi, kochany** *arch:* miłk *m*, miłka *f* [Miłk mô dlò kòzdegò dobré słowò. Në, jakże, mój miłkù. Nie dzyw, z taką miłoszkã, jak Anka je, kòzdi rôd chcòł tańcowac. - *Sy*]; ~ **niechlujny** *zob. brudas. Por. kobieta, mężczyzna*

człowiekowaty *ad* człowiekòwati

czmychać *v* ùcekac [òn ùcékò], wiornąc, rwac, piąc, zmëkac

czmychnąć *v* ùcec, zwiornąc, wërwac, zmëknąc

czochrać się czorchac sã || czochrac sã; *ew. drapac sã, òcerac sã* [Krowa sã czorchò || czochrò ò drzewò.]

czołg *m* czòłg, pancer *m* [tegò czòłgù / pancra; w tim czòłgù / pancrze]

czołgać się czòłgac sã, czorgac sã; *ew. kraczëc sã* (na sztëròkach); ~ **przed kim** czòłgac sã / czorgac sã przed kògùm

czołganie (się) *n* czòłganie (sã), czorganie (sã); *ew. kraczenie (sã) n*

czołgista *m* czòłgista, pancerniòk *m*

czołgowy *ad* mil czòłgòwi, pancerny; do / òd czòłgù / pancra; **gąsienica ~wa** pas bieźny òd czòłgù / pancra; *ew. wãsewnica czòłgòwò*; **przeciw~** procëmczòłgòwi || przecywczòłgòwi, procëmpancrowni / -cerny || przecywpancrowni / -cerny

czoło *n* **1.** łēsēna *f*, rzad czoło *n*; *czoło krowy, konia*; *ew. ekspr człowieka: blēsa f* [Ōna miała pòmòrloną łēsēnã. *Gò* Ōn mù rzucił kam na czoło. Ōn miòł czòrné czoło. - *Lz* Na wēniosłim jegò czole skra nôrodny spiéwë grò. *Lh* Jò sã ùderził w blēsã. *Gò*]; **w pocie** ~**ła** w trédzë i zmòklëznie; w ùcemiãdze dnia; ~ **komu stawić** pòstawić sã procëm kòmùs; **bić ~łem przed kim** niskò / pòkòrno sã kłóniac kòmùs, zdżibac sã przed kògùm / czim jaż do zemi / w pòt; *ew. zob. czapkować*; **2.** przód, *zdr* przódk; *ew. pierszò réga, pierszi rząd, front m*; **na czele** na przodze / na przódkù / w przódkù / z przódkù [Na przódkù jacha młodò pòra, a slòdë za nią mùzykańce i gòsce. *Bùdink* z przódkù mò mòłą warandã. - *Gò*]

czołobitność *f* przesadnò pòkòra / tcza, pòdchlébianié sã, pòkòrné kłónianié sã, ùniżanié sã *n*

czołobitny *ad* pòkòrny, ùniżony; ~ **ukłon** nisczi / glãbòdçi ùklón

czołowy *ad* **1.** łēsēnowi, rzad czołowi [Czołowé bóle. *Lz*]; **2.** przédny, pierszi, glówny, prowadzący; ~**wa rola** przédnò / pierszò / glównò / pierszorządno / pierszorégowò / pierszoplanowò rola; ~**we stanowisko** pierszi / glówny mòl; przédné stanowiskò || -wiszcze

czołówka *f* przódk, przédny dzél *m*, przodzëzna *Tr f*

czop *m* cap, tap *m*

czopek *m* capk, tapk *m*; *ew. tropka f (pol. koreczek)*

czopować *v* capòwac || rzad tapòwac [Capòwac drzewò / balczy – węcénac / zacénac capë / tapë. Capòwac piwò / wino – nalewac w sklónczy]

czopowe *n* capòwé *n*, òpłata za „capòwanié” (naléwanié, sprzedòż) piwa [Capòwé, to bël pòdatk, jaczi karczmòrz płacył państwù òd kòzdi przedóny beczczi piwa. *Gò*]

czopowy *ad* capòwi, tapòwi

czosnek *m* bot czosnik || czosniòk *m* {‘czosnik’*in* = grzebién}

czosnkowy *ad* czosnikòwi

czołenko *n* **1.** zob. **czołno**; **2.** tk czołenkò *n*, lok: czołonc *m*

czołno *n* czòł(e)n *m*, czòłno *n*, *zdr.* czòłenk(ò), łódka *f*; **stare** ~ czòłniskò || -szcze *n*, kùrp *m* [Na tim czòłnisczczu të doch nie cesz (*chcesz*) przez jezoro jachac. *Lz*]. *Por.*

dłubanka, łódź, łajba

czterdziestka *f* sztërdzestka

czterdziestodniowy *ad* sztërdzescëdniowi

czterdziestoletni *ad* sztërdzescëlatny

czterdziestu *num* sztërdzescë

czterdziesty *num* sztërdzesti

czterdzieści; ~**ścioro** *num* sztërdzescë; *ew.* sztëre razë pò dzesãc

czterech *num* sztërzech

czterechsetny *num* sztërësetny

czterej *num* sztërzej || sztërzej

czternastka *f* sztërnòstka

czternastodniowy *ad* sztërnòscëdniowi

czternastolatek *m* sztërnòscëlatny knòp

czternastolatka *f* sztërnòscëlatné dzëwczã

czternastoletni *ad* sztërnòscëlatny

czternastu *num* sztërnòsce

czternasty *num* sztërnòsti

czternaście; ~**ścioro** *num* sztërnòsce, sztërnòsce sztëk; *ew.* sztërnòstka *f*

czterobiegowy *ad* sztëro- || sztërebiegòwi

czterodniowy *ad* sztëro- || sztëredniowi

czterogodzinny *ad* sztëro- || sztëregòdzynny || -gòdzënowi

czterokołowy *ad* sztëro- || sztërekòłowi
czterokonny *ad* sztëro- || sztërekònny; w sztëre kònie
czterokrotnie *adv* sztëre razë; *rzad*: sztërekrotno || sztërokrotno || -tnie
czterokrotny *ad* sztëro- || sztërekrotny; *ew.* sztërerasowi
czterolampowy *ad* sztëro- || sztërelâpòwi
czterolecie *n* sztëro- || sztërelecë *n*
czteroletni *ad* sztëro- || sztërelatny
czterolistny *ad* sztëro- || sztërelëstowi, sztëro- || sztërelëstny
czteromasztowiec *m* sztëro- || sztëremasztówc *m* [tegò sztëromasztówca]; *pl*:
 szëromasztówce [tëch –ówców]
czteromasztowy *ad* sztëro- || sztëremasztowi [Skògòla (*mëga*) leżała brzëchã do górë ë
 miała wësztâpòrczoné nodzi, a to sã wëdòwało jakbë sztëromasztowi òkrât jachòł.
Sy (glada)]
czteromiesięczny *ad* sztëro- || sztëremiesãczny; *ew. rzad* sztëro- || sztëreksãżëcowi
czterooosobowy *ad* sztëro- || sztëreòsobòwi, (przeznaczony) na sztëre òsobë / dlò
 sztërzech òsob / dlò czwòrga (|| czwiorga) lëdzy
czteropiętrowy *ad* sztëro- || sztëreszosowi, sztëro- || sztërepiãtrowi (*lok*: -przãtrowi)
czteropokładowiec *m* sztëro- || sztërepòkładówc *m* [tegò sztëropòkładówca]
czteroprocentowy *ad* sztëro- || sztëreprocentowi
czterosetletni *ad* sztërestatatny
czteroskrzydłowy *ad* sztëro- || sztëreskrzidłowi, *arch* sztërzëkrzidli [Sztërzëkrzidlé
 (*sztëreskrzidłowé*) òwadë. *Lz*]
czterostronny *ad* sztëro- || sztërestronny || -stronowi. *Por.* czworoboczny
czterowiosłówka *f* sztëro- || sztërewiosłowi czòłen
czterozmianowy *ad* sztëro- || sztërezmianowi
cztery *num* sztëre; ~ **i pół** półpiãta, *a.* sztëre i pół
czterykroć *adv* sztëre razë
czteryista *num* sztëreista; *ew. rzad* sztëre sta
czub *m* czëp (*lok*: || czup || czupa || czups), *zdr* czëpk *m* {‘czëpk’ *in* = ùczk, ùkùczk =
pol. kucki}; **brać się za ~y** brac sã za klatë, **mieć w ~ie** miec wëpitë, bëc pòdpiti,
 miec (përnã *a.* dosc mòcno / dobrze) pòd mùcã; **nasypać z ~em** *zob.* **czubato,**
czubaty
czubatka *f* kùra z czëp(k)ã; *ew.* gãs z czëpã, czubatò gãs = (ta) czubatò *f*
czubato *adv* skòpicã, z ùsëpã, z wiërchã, z czëpkã, *rzad*: czubato, wiërchòwato; *ew. w*
zn. pełno, obficie, mnóstwo: pełno, fùl, wiele, bòkadosc, mòc, jaż skòpicã *a.* skòpicã
 wiele [Kòsz skòpicã nasëpòny / napełniony / nakładli. Jedzeniégò bëło jaż skòpicã
 (bòkadosc, wiele). Jedny mają wszëtczégò dosc / jednyma to sëpie, jaż skòpicã, a
 jinszi biédã klepiã. - *Gò Chłopszi kòrc bëł z ùsëpã (z czëpkã), a pańszi bez ùsëpù.*
Jò widzã, wa jesz mòta skòpicã (z kòpicã) zëta. Jadra bëłë skòpicã rib. Móm jesz
skòpicã robòtë. Miec strachù skòpicã bùksë. Dodòj le do tegò kùcha taskã cëkru z
*wiërchã. - **Sy** nasypać ~ nasëpac skòpicã / z ùsëpã / z wiërchã / z czëpkã (itp.)*
czubaty *ad* **1.** *o ptakach*: z *kłëbem piór na łëbku*: czëp(k)òwi, czëpkòwati, czubati
 [Czubatò gãs (*gãs z czëpã*). Czubatò kùra. - *Sy*]; **gës ~a** czubatò *f*, czubatò gãs; **2.**
kopiasty: z ùsëpã, z wiërchã, z czëpkã, czubati, skòpicã (z kòpicã), wiërchòwati
lok, arch bòlësti [Czubati kòsz. Czubatò (*skòpicã*) miska bùlew. Czubatò miarka
 zbòzò. Bãdzemë mùszelë dac naszim sãsadóm z wiërchã (*skòpicã*) kastã bùlew.
 Dała mie wiërchòwatã (*skòpicã*) miskã slëwów. Bòlëstò miska bùlew. Bòlësti wóz
 sana. Tëch bùlew bëł bòlësti kòsz. - *Sy*]
czubek *m* czëp, *zdr* czëpk; *ew.* szpëc, cëpel, *zdr* cëpelk || tępelk *m* {‘czëp’ *in* = *pol.* a)
 szczyt / wierchołek góry; b) wierchołek drzewa; c) kok z warkocza zwiniętego w

krążek; d) zob. kucki; ‘szpęc’ = pol. a) szpic, ostry koniec; b) wierzchołek drzewa / dachu itp.; ‘cëpel’ = pol. cypel, półwysep; ‘cëpelk’ || ‘tëpelk’ = kùnôszk, krótczi kawalk, np. nitczy, por. tēpa, tēpka f = krótczi ògón, np. zajca; arch tēpnica f = ògón m} [Gās / kùra z czëpã. Sy Tam na czëpie / szpëcu jesz je wiele wiszniów. Wlëzemë na tã górã, jaż na ji czëp i tam so sadniemë. - Gò]; ~ **drzewa** czëp(k), szpęc m [Tam na szpëcu jesz jô widzã pôrã slëwów. Gò]; ~ **(zakończenie) worka po związaniu** czucz m {‘czucz’ in = dut = pol. kok} [Złapi za czucz, a jô ce pòmògã ten miech zadwignã. Gò]; **widzieć dalej niż ~ własnego nosa** widzec dali nigle / jak kùnc / kùnôszk / szpęc swòjégò nosa. *Por. czub*

czubienie się czubienié sã, przecywianié sã, czikòlenié sã. *Por. czubić się*

czubić się 1. w zn. *droczyć się*: czubic sã, przecëwiac sã, czikòlëc sã; ew. drzéc sã {‘czubic sã’ - por. ‘czëbaszëc’ || ‘czubaszëc’ = bic cos / kògòs; ‘czikòlëc sã’ = pol. a) droczyć się - zob.; b) guzdrać się - zob.; ‘przecëwiac sã’ = pol; droczyć się, certować się} [òni sã czubią / przecywiãją / czikòlã / drzã]; **kto się lubi, ten się ~bi** chto sã czubi, ten sã lubi; ew. w dzëń sã czubią a wieczór sã lubią (Sy); **2.** bic sã, prac sã [òni sã / bijã / pierzã]. *Zob. droczyć się*

czucie n czëcé; ew. òdczuwanié n; ~ **dotykowe** dotikòwé a. maklewné czëcé; **zmysł ~cia (dotyku, czucie w palcach)** zmëśł czëcò || czëcégò, zmëśł dotikù; makle pl {‘makle’ in = pol. a) intuicja; b) różki, czujki na głowie ślimaka - por. **czujka**}; **padł bez ~cia** pòdł jak martwi, pòdł bez czëcégò. *Por. dotyk*

czuć v czëc, wëczuwac; ew. òdczuwac (np. cepło / ból), cknãc (= wëwãchiwac) {‘czëc’ in = pol. słyszeć} [Mëszë figlëjã, czëj kòta nie czëjã. Ra]; ~ **do kogo wstręt** czëc do kògòs òbrzëdzenié, nie lubic kògòs, miec so kògòs zbrzëdlé; ~ **tu cebulã** tu je czëc (a. wòniò / smierdzy) za cebulã; ~ **się miëwac sã, czëc sã; ~ się źle lëcho** (zdr lëszkò) sã czëc; **jak się pan(i) czuje?** jak (wë) sã czëjece / jak (wë) sã miëwòce?; **najlepiej czuję się w domu** nôlepi jô sã czëjã doma, nôlepi mie je doma; **dziki zwierz czuje myśliwca** dzëczé / dzëwé zwierzãta cknã (ew. wëczuwają / czëjã) jachtarza / strzëlca; ~ **się nieswojo** czëc sã lëchò / nieswòjo; mie(wa)c sã jak rek w torbie / jak zajk pòd brónã / jak mësz pòd miotłã

czuj m wëczëcé n; ew. makle pl = jintuicjò [ti -cji] pl [Mie tak zarò nie òszukòsz, jô móm dobré makle. Sy]; **robić coś na ~ja** robic cos na wëczëcé. *Por. czucie*

czujka f **1.** czata, stróżówka; ew. warta, wacha, straż, pilaczka f; **2. techn el** czujka f, czujnik m; ~ **przeciwpożarowa** czujka procëmògniwò; ew. czujka òd / wedle ògnia; ~ **alarmowa** czujka alarmòwò; **3. czujki, różki na głowie ślimaka:** różczy, makle pl [Jak slëmin pòczëje, że chtoś jidze, to òn zarò makle chòwie. Sy]

czujnie adv czujno || -nie; **spać** ~ spac czujno

czujnik m *techn* czujnik m; ~ **nadmiarowoprądowy** el czujnik nadmiarowòprãdowi

czujność f czujnosc || -nota; ew. ùwòżnosc f

czujny ad czujny; ew. ùwòżny (wrazlëwi || wraźlëwi na słówka); ew. o koniu: slëchawi [Slëchawi kón nie je bezpieczny, bò òn za wiele czëje i bële czim sã płoszi. Sy];

człowiek ~ (z dobrym słuchem) slëszk m [Jem slëszk dobri, jô wszëstkò czëjã. Sy].

Por. wyczulony

czule adv czule || czuło, lubòtno, serdeczno, z czułosã, z miłotã

czulić się czulëc sã; ew. w zn. *pieścić się*: pieszczëc sã; cmùlëc sã || smùlëc sã, gruzdzëc sã, miãgòlëc sã, mùzdżëc sã; w zn. *tulić się*: tulëc sã, przëtulac sã {‘gruzdzëc sã’ in = pol. kulić się, kurczyć się; ‘miãgòlëc’ dost. = pol. miętosić; ‘mùzdżëc sã’ - por. mùzdżëc = pol. miażdżyć} [Dzëckò czuli sã do matczy. Sy]. *Zob. łasić się, umizgać się*

czulek *m* **1.** bot mimòza *f*; **2.** u owadów np. „rozek” u ślimaka: makla || *Tr*: maklëna *f*; *ew. fig*: rózka, róg *m*; *pl*: makle, maklënë, rózczki, rodzi [‘makle’ *in* = *pol.* a) macki – zob.; b) *arch*: intuicja, wyczucie; c) zmysł dotyku, czucie w palcach]

czułka *zob. czulek*

czułość *f* **1.** czulé słowa / słówka; *ew. lubiónka Tr f*; **2.** czuli gest, czulenié sã, rozczulanié sã

czułośćkowość *f* czułość, serdecznosc, dobroc (przesadnô czułość / serdecznosc / dobroc), sentimentalnosc *f*, sentimentalizm *m*, łótwé (*a.* letczé, chùtczé) rozczul(iw)anié sã / rozrzewni(w)anié sã *f* [nad kògùms]; *ew. mitczé serce / sëmienié, mùjkanié (kògòs)*

czułośćkowy *ad* łótwò rozczul(iw)ający / rozrzewni(w)ający sã, sã, serdeczny, rzewny, sentimentalny, (chts) wrzëlëwi / mitczégò serca; *ew. lubiónkòwi Tr. Por. landrynkowy*

czułość *f* czułość || -łota || czëłota, serdecznosc, wrzëlëwòta || -wòsc *f*; *ew. skłónnosc do rozczulaniô sã / do rozrzewniwaniô sã*

czuły *ad* czuli || czëłi, wrzëlëwi; *ew. miłi, serdeczny, dobri, dobrawi*

czupiradło *n* czupieradło || -redło, czwiérzadło, strëszadło *n*, szadélc, klatòk, stròszk *m*, czuchra *f* {‘czuchra’ *in* = kòbiéta nielusò, czòrnò} [Të, dzëwczã biéj ju z tima włosama do balbiérczi, bò wëzdrzisz jak klatòk / czupieradło. - Gò To czwiérzadło mësli, że jak òno sobie rzäsë jak gardinë do slépiów przëprawi i z gòtim slòdkã chòdzy, to òno je wiele co. Robic ze siebie czwiérzadło. Chòdzy jak taczé czwiérzadło. - Sy]; *dziecko roczochrane*: szadélc, *lok*: kòscérz *m* {‘kòscérz’ *in* = *pol.* a) *dziecko rozkapryszone*; b) *drzewo krzywe, zwłaszcza sosna*} [Jak të wëzdrzisz, kòscérzu, pòj le tu, co jò tobie te włosë ùprawiã. Òprzëstań rëczëc, kòscérzu. - Sy]. *Por. rozczochnic*

czupryna *f* włosë, *zgrdl*: klatë, klësze *pl*; *rzad*: czëprëna, *zdr*: czëprinka, czëprëniczka *f* [Mò czëprëná jak dwa wiechce slómë. Zdrzë, jakò to czëprëniczka ù mòjegò Antoszczëka. - Ra]; **bujna** ~ czisz *m* {‘czisz’ *in* = *pol. peruka*}; **wziąć się za ~ny** wzyç || wzac sã w klatë; **z ~ny mu się kurzy** òn je nagòlony / mò dosc télë pòd mùcã

czupurność *f* zadzërnosc, zadzëwnota *Tr*, wòjarskòsc, kùrónowatosc *f*

czupurny *ad* zadzërny, zadzëwny, jarchòlny, òparzonoslòdczi, kùrónowati, kùrëszkòwati; *ew. wòjarsczci, nôremny (= przekórny), nôparti, nieustãplëwi; chłopiec ~ kùròszk, kùrón m*

czupurzyć się jezëc sã, szëkac zwadë, srozëc sã, robic sã szadi (òd gòrzu)

czuwać *v* czuwac, pilowac; *ew. nie spac*

czuwaj! *int* pozdrowienie harcerskie: czuwòj!

czuwak *m tech kol* czuwòk [tegò czuwòka || -waka]

czuwanie *n* czuwanié, pilowanié *n*

czwartek *m* czwòrtk || czwiòrtk *m*; **tlusty** ~ tlësti czw(i)òrtk; **Wielki** ~ Wiòldzi Czw(i)òrtk

czwartkowy *ad* czwòrtkòwi || czwiòrtkòwi

czwartoklasista *m* ùczëń czw(i)òrti klasë; *ew. czw(i)òrtoklasysta m*

czwarty czwòrti || czwiòrti; **godzina ~ta** czw(i)òrtò gòdzëna; **pół do ~tej** pól czw(i)òrti; **o ~tej** ò czw(i)òrti; **trzy ~te** trzë czw(i)òrté; *ew. trzë wiertle / czwierce; ~tego maja* czw(i)òrtégò maja, **w ~tym rzëdzie** w czw(i)òrti rëdze, **po ~te** pò czw(i)òrté / pò czw(i)òrtémù

czworak *m* **1.** chałpa / kòta || chòta / bùdink (*zgardl* bùda) dlò mieszkańców; **2. ~i** *pl*; **chodzić na ~ach** chòdzëc na sztëròkach || na sztëròkach (*lok* || na sztëròkach / pò sztëròkach) / na sztërzech; *ew. kraczëc sã; por. czołgac się* [Złòdzëj, zëbë gò nicht

nie widzôł, szedł na sztêrzech. Nasza córeczka chòdzy na sztêròkach. Dzeckò zaczinò ju na sztròkach sënąc, òno mdze wczas biegało. Dzeckò (...) wiedno na sztròkach chòdzy. Pijòcë chòdzą wikszim dzélã na sztròkach. – Sy]

czworaki *ad num* czwòraczi (|| *lok* czwioraczi), sztêroraczi; *ew.* zrobiony / przêrzãdzony na sztêrë spòsobë

czworako *adv* czwòrakò (|| *lok* czwiorakò), sztêrorakò, na sztêrë spòsobë / òrtë

czworo *num* czwòro (|| *lok* czwioro); *ew.* czwórka, sztêrë òsobë; **we** ~ we czwòro / we czwioro (lédzy, dzecy, dzéwczãt), we sztêrë (òsobë, białczy, pannë), we sztêrzech (lédzy / chłòpów || chłòpa); **dla nich czworga** dlò nich czwòro / sztêrzech / *rzad* czwòrga || czwiorga; *ew.* dlò ti czwòrczi

czworoboczny *ad* czwòrobòczny (|| *lok* czwiorobòczny), sztêrobòczny, sztêrokańtny, sztêrokańcati || -sti

czworobok *m* czwòrobòk, sztêrobòk *m*

czworograniasty *ad* sztêrokańtny, sztêrobòczny

czworokąt *m* czwòrokąt, sztêronórt *m*

czworokątny *ad* czwòrokątny, sztêronórtowi, sztêrorogòwi

czworolist: ~ **pospolity** *bot* mòtelnik *m*

czworonożny *ad* czwòronożny, sztêronożny, *rzad* sztêronogòwi

czworościan *m* sztêroscón *m*

czterościenny *ad* sztêroscanowi

czwórka *f* czwórka *f*, sztêrë, czwòro (|| czwioro), sztêrzech; **w** ~**kę** we czwórkã, w czwòro (|| czwioro) - lédzy, dzecy, dzéwczãt; w sztêrë òsobë / białczy / pannë, w sztêrzech lédzy / chłòpów; **dla tej czwórki** dlò ti czwòrczi; **w tej czwórce** w ti czwórce; ~**mi** czwórkama, pò czwòro (|| czwioro), pò sztêrë, pò sztêrzech

czwórnasób *adv* pòczwòrno, sztêrë razë tëlë/ *Por.* **czterokrotnie**

czy *cj* czë; *ew.* abò; **wybieraj: to, czy to?** wëbieròj: to czë (*a.* abò) to?; **w lewo, czy w prawo?** w lewò, czë w prawò; ~ **jesteś tego pewny?** jes tã tegò pewny?; **czy to prawda, że...** je to pròwda, że...; **nie wiadomo, ~ to prawda** nie wiadomò / nie je wiedzec, czë to je pròwda; ~ **byłeś u niej?** bël tã ù ni? / czë tã (jes) ù ni bël?; **nie wiem, ~ przyjdę jò** nie wiém, czë jò przinãdã; ~ **tak, ~ siak / j inaczej** tak czë (*a.* abò) tak; tak, czë (*a.* abò) jinaczi; tak czë (*a.* abò) jinak / *rzad* ònak

czyhać *zob.* **czatować**

czyj *prn* kògò (|| *lok* -gù), *rzad:* kògòż (|| *lok* -gùż), *czij*; ~**a(ż)** czëja(ż) *f*; **czyje(ż)** czëje(ż) *n, pl*; ~ **to pies?** *czij* / kògò to je pies?; ~**e to są psy?** czëje / kògò(ż) to są psë?; **kto wie, ~e to są dzieci?** chto wié, czëje / kògò to je dzeckò / są dzecë? (*Sy*); ~**a ty jesteś córeczkã?** czëja / kògò tã jes córeczka? (*Sy*); ~**a ty jesteś córeczko, tatusia czy mamusi?** czëjaż tã jes, córeczkò, tatka czë nënczi? (*Sy*); **ma ~ pogrzeb idziesz?** na *czij* / kògò tã jidzesz pògrzëb? (*Sy*); **na czym weselu byłeś?** na czëjim / kògò tã bël wieselim? (*Sy*); ~**a to wina?** czëja / kògò to je wina?

czykolwiek *prn* kògò le, kògò bãdz, *czijkòlwiek*, kògòkòlwiek

czyjś *prn* *czij*s, kògòs

czyli *cj* („a więc” / „a zatem”) *tej* / tak *tej* [*Tej*, żelë jò dobrze rozmiejã... Tak *tej* më sã ùzdrzimë dopiérze za tidzëń. - *Gò*]

czym *prn* *czim* { ‘czim’ = *pol.* a) *czym*; b) *kim* (*in kasz:* kògùm)} [*Czim* tã bë chcòł bęc? Ò *czim* tã mësliysz? Chto wié, pò *czim* ta żgaga mie tak pòli? *Czim* më bãdzemë pòlëlë w piéckù? *Czim* sã to różni òd tegò tam? - *Gò*]; ~ **przedzej** *czim* rëchli; *czim* chùtcsi; ~ **dłużej / wyżej / głębiej...**, **tym...** *czim* dżëzi / wëzi / głąbi..., *tim...*; **o czymś myśleć** ò *czims* mëslec; **po czymś mnie rozboleł brzuch** pò *czims* mie rozbòlòł brzëch

czyn *m* czyn; *ew.* ùczink, dokôz *m*; *ew.* sprôwka, robôta *f* [Lëché czënë są sënama zlëch słów. *Ra*]; **bohaterski** ~ bôhatersczy / dzyrszy czyn / dokôz; ~ **karygodny**, **niegodziwy** nipòcy / niegòdzëwi / niebëlly czyn / ùczink; **wprowadzić w** ~ wprowadzëc w czyn / w zëcé, spëlnic / wëkònac / zjiscëc / zrealizowac cos; **to jego czyn (dzieło, sprawa, robota)** to je jegò sprôwka / robôta

czynel *m* muz talërz, czinel *m*

czynić *v* robic, *rzad* czënic (sos); *ew.* pòstâpòwac (jakòs), sprawiac (cos) [òn robi / czëni / pòstâpùje / sprôwiô; Cëz të tu czënisz (robisz)? To są czëni (robi) wiedno, czej chto przëchòdzy. *Lz* Tak są nie robi / nie pòstâpùje. Chto nama te szkòdë robi / czëni / sprôwiô? - *Gò*]; ~ **dobrze / źle** robic / czënic / pòstâpòwac dobrze / lëchò / zle; ~ **co należy** robic co trzeba, co są przënòlégò; **ile to ~ni razem?** kùli *a.* wiele(ż) to razã (z)robi / wëniese / *pot żart:* wëtnie?, kùli / wiele(ż) to mdze kòsztowało?; ~ **zadość** czënic zadosc, òdrabiac / wënadgradzac (szkòdë). *Por.* **działać**

czynienie *n* robienié, czënienié *n*; *ew.* ùczink *m* [Czënienié / robienié dobra / zła. *Gò*]; **miec z kim do ~nia** miec z kògùms / czims do czënieniô || czënieniégò / do ùczinkù [Z tim paralkã (*natzasëlcã*) nie chcã miec nic do czënieniô. *Sy*]

czynnie *adv* czinnie || -no; ~ **w czym uczestniczyć** robic cos razã z jinszima / drëdzima; włączëc są (*a.* włączëwac są) w cos razã z jinszima; bëc przë czims i włączëc są / wmieszac są w cos; wda(wa)c są / wmiesz(iw)ac są / (za)angażowac są w cos; brac w czym (czynny / aktywny) ùdzël; bëc w cos włączony / zaangażowóny / *pot:* wkracony / wmiészóny; ~ (**fizycznie**) **kogo znieważić** pòbic kògòs; *ew.* znieważëc kògòs w spòsòb czynny (fizyczny) – znieważëc ùderzenim (np. w twòrz) [òn gò zniewòził / òni gò zniewòzëlë]

czynnik *m* czinnik; *ew.* element (element czynny) *m*; *ew.* przëczëna *f*; ~ **składowy** czinnik / element składowi; ~ **wzrostu** czinnik / element wzrostu / rostu; ~ **rozwoju** czinnik / element rozwoju; ~ **sprawczy** czinnik / element sprôwczy; przëczëna; ~ **i obiektywne** czinniczi / elementë òbiektiwné; ~ **i atmosferyczne** czinniczi / przëczënë atmòsfericzé / pògòdowé; ~ **i kierownicze / rządzące państwem** krãdzi (partie, grëpë lëdzy) rządzącé / czerëjącé państwã

czynność *f* czinnosc; *ew.* pròcò, robôta, akcjò, fónkcjò [ti -cji] *f*, sprôwianié, pòstâpòwanié; *ew.* zadanié *n*; ~ **serca** czinnosc / pròcò / akcjò serca; **spełniać / wykonywać jakieś ~ści** spëlniwac / wëkònëwac jaczés czinnoscë / zadania / jakas robôta / pròcã / fónkcjã; *ew.* robic cos; **kolejna** ~ nastâpnò (*a.* nowò, jesz jedna) czinnosc, nastâpné (*a.* nowé, jesz jedno) zadanié; **kolejność** ~ści pòrzãdk (*a.* nastâpstwò) czinnoscy, spòsòb pòstâpòwaniô za régã / wedle pòrzãdkù; *ew.* czinnoscë, jedna pò drëdzi; ~ści **gospodarskie** òprzãd *m*, òbrzãdzczi *lok pl*, òpòrajiwanié, òpòrzãdzanié *n* {'òbrzãdzczi' *in* = òbrzãdë, *ceremónie*} [Robic òbrzãdzczi kòle kòni / krów / swiñ. *Sy*]; ~ści **biurowe** biórowé robòtë / pròce / czinnoscë; ~ści **urzędowe** czinnoscë ùrzãdowé, ùrzãdowé pòstâpòwanié (*a.* spòsòb pòstâpòwaniô)

czynny *ad* czynny, aktywny; *ew.* rëszny (ruchlëwi, energiczny); **brać ~ udział (w czymś)** brac czynny ùdzël (w czims), włączëwac są (w cos) czinnie, bëc w czims czynny / aktywny, zajimac są jakas robôta (przë czims) rëszno, rëszno dziejac (przë czims) - *por.* **czynnie (czynnie w czymś uczestniczyć)**; **żołnierz w służbie ~nej** żòłnërz w czynny służbie; **być ~nym na niwie społecznej** bëc czynny(m) / aktywny(m) (*ew.* wiele robic / dziejac) na niwie spòlëczny; **sklep czynny w godzinach...** króm czynny (òtemkli || òdemkli) w gòdzënach...; **sklep jest nie~** króm je zamkli / nieczynny; **stan** ~ stón czynny / aktywny; **urządzenie jest w stanie ~m / aktywnym – jest włączone** ùrzãdzenié je w stanie czinnym / aktywnym; ùrzãdzenie je włączoné / zapùszczoné /

ew. òtemklé || òdemklé; **telefon / automat jest ~ / nie~ (sprawny / niesprawny)**
telefon / automat je (nie)czynny / (nie)sprawny (ew. dobri / pòpsëti)

czynsz m 1. ~ mieszkaniowy (komorne) czynsz m, harāda (|| arāda) *f*, òpłata za mieszkanié / òd mieszkaniô / za wënajācé mieszkaniô); *lok, arch*: dań *f*, kòmórné *n*, pòdrug *m*, òpłata pòdrëznô (*Ra*) {'pòdrug' *in* = *starkòwizna, depùtat, pol. dozywocie*} [tegò czinszu / kòmórnégò pòdrëgù; *ti harādë / dani*; Szesc talarów płacą kòmórnégò. *Ra* Wiele wa bierzeta czinszu / harādë za to mieszkanié? Trzeba òd nich brac harādã, ale za miesiąc wprzódk. - *Gò* Òpłacac dań. Mieszkac ù kògò na dani. Sedzëc / bëc na pòdrëgù. - *Sy*]; ~ **gruntowy pòdatk / czynsz òd gruntu**; ~ **dzierżawny** czynsz *m*, (h)arāda *f*; ew. òpłata za pacht / za dierzawã / za wënajācé / wëpachtowanié

czynszownictwo n czynszownictwò, dannictwò *n* - spòsòb zòpłatë za ùziwanié zemi, tj. za pacht / harādã / dierzawã [Te grënta bëfë jim w dannictwò òddóné. *Ra*]

czynszownik m; ~**niczka f** czynszownik, dannik *m*, czynszownicza, danniczka *f*; ew. harādòrz, pachtòrz *m* {*przòdë nazwë* „dannik”, „danniczka” òdnòszalë sã do daninë w nòtërze *Gò*}. *Por. dierzawca*

czynszowy ad czinszowi, danniczi; ew. harādny, pachtarsczy {*przòdë nazwa* „danniczi” òdnòszalã sã do daninë w nòtërze *Gò*}; **prawo ~we** prawò czinszowé / danniczé [Chłopi sedzelë w nëch kòtach na danniczim prawie. *Ra*]; ~ **grunt** pachtny grùnt. *Por. dierzawczy, dierzawny*

czyrak m wrzód, wrzodëlc, *rzad, lok*: swiniôk, jòter *m*, jòtro *n*, *arch* czëradło *n*, mòrówka *f* [Le nie zdrap(i) tegò czëradła (wrzodu / wrzodëlca / swiniôka / jòtra). *Gò*]; ~ **mnogi rzad** slépòk, *arch* zlobnica *f* {'slépòk' *in. lok* *zgardl.* = **a**) dorsz; **b**) slédz; **c**) *dzeckò ùparté*; 'zlobnica' - *por. czech*: 'zlobit se' = *złoscëc sã*; 'zloba' = *złosc*] [Wejle, jakò mie sã zlobnica robi. *Sy*]; **pokryty ~ami zob. czyrakowaty**

czyrakowaty ad pòkrëti / òbrzucony wrzodama / wrzodëlcama; wrzodowati, wrzodëlcowati, jòtrowati, swiniôkòwati [Jòtrowatò twòrz. *Sy*]

czyrakowy ad wrzodowi, wrzodëlcowi, jòtrowi

czysto adv czësto; w *zn. schludnie*: chãdogò / chãdožno [Miec chãdogò w jizbie. *Sy* Chòc ùbògò, ale chãdogò. *Lz* Ù nich je tak czësto, że bë mógł nawetk z pòdłodzi (zamiast z talerza) jesc. *Gò*]; (**naj**)czyściej (nò)czëszczzi, (nò)chãdożni; **przepisać na** ~ przepisac na czësto; **pobudki / ~ ludzkiej natury** czësto lëdzczé pòbùdzczi / *Tr* pòdskòcënë; **z ~ ludzkich względów** z czësto lëdzczich wzglądów; **do ~ta** czësto, do czësta, *ekspr* czësto blāk; ew. do nédzi / resztë, do kùncã {'blāk' *niem.* = *sklëniący, łiszczący*}; **wyjsć na** ~ wiñc / wëprziñc na czësto / na swòjé. *Por. porzãdnie*

czystość f czëstosc; ew w *zn. schludność*: chãdogòsc || chãdożnosc, *rzad*: schlëda, òchāda *f* [Czëstosc cała ë dëszë. *Ra* Jò lubiã chãdogòsc – rzekło dzëwczã – i zamiotło miotłã stół. Òn sã nie żeni z rozkòszë, le dlò òchādë (*żebë miec gòspòdëniã*). To je sama chãdogòsc òd białczi. Mòja (*mòja białka*) lubi chãdożnosc. Jakże w jizbie mòże bëc schlëda, czej na drogach rozbrzëda (*kòł, rozbabra*). - *Sy* Ù ciebie taczì pòrzãdk, takò chãdogòsc je. *Lz*]; ~ **dziewicza** dzëwczëcò / panieñskò / ew. dzëwiczò czëstosc. *Por. porzãdek*

czysty ad 1. czësti; ew. ùmëti, òczëszczony; ew. wëpùcowóny (na glanc, jaż swiëcący – *in.* wëblākrowóny); (**naj**)czystszy (nò)czëszczëszzi, (nò)czëstszzi; **2.** w *zn. szczery, bez domieszki*: czësti, *arch* czërnny; bez przëmiëszczzi / domiëszczzi, nie zanieczëszczony [Czërnny (*czësti*) las. *Lz*]; ~ **jak ła / jak bursztyn** czësti jak ła / jak bursztin *Sy*; ~**te wino / złoto** czësté / pròwdzëwé (*arch Lz*: czërné) wino / złoto; ~**ta (szczera. sama) prawda** czëstò / *arch* czërnò pròwda. **3.** w *zn. schludny, chëdogi*: czësti, chãdodzi / chãdożny, zadbóny, ew. dbali ò czëstosc / pòrzãdk; w *zn. umyty, przebrany*,

oczyszczony: ùmëti, przezebokli, òczëszczony, òchlëdzony [Chãdogô gòspòdëni. Chãdožné dzëwczã. – Sy Chãdogô białka / jizba. Lz]; **(naj)schludniejszy** (nô)chãdogsi || (nô)chãdožniësi; **robić się ~m schludnym, przebierać się** chlëdzëc sã [Chlëdzy sã, jakbë szedł na wieselë. Sy]; **~ta robota** czëstô robôta; bëlné / staranné wykonanié; **~ zysk** czësti zwësk / dochód / profit. *Por. porządny, uporządkowany*

czyszczący *ad* czëszczący - taczì, co czëszczy; *ew.* taczì, co słuži do czëszczenia
czyszczenie *n* czëszczenie *n*; **~ odzieży** czëszczenie òbleczeniégò / przëddzëwkù; **~ ulic i chodników** czëszczenie dróg / ùliców i chòdników; **~ zboża** czëszczenie zbòžégò.
Por. chëdozenie, porządkowanie

czyszczony *ad* czëszczony

czyściciel *m* czëszczëcël; *ew.* czëszczôcz *m.* *Por. sprzątac(ka)*

czyścić *v* **1.** czëszczëc (|| *lok* czëścëc), *rzad* chãdožëc [jô czëszczã / chãdožã, të czëszczisz / chãdožisz; czëszcz(ë) / chãdožë!; Czëszczë, le dokładno. Gò Białka chãdožëła wãbòrk wiehcã. Lz Na swój ôrt (*spòsòb*) nos chãdožìł. Ma? Lz]; *w zn. doprowadzãc do schludnošci*: chãdožëc, czëszczëc, robic pòrządk [Chãdožëc chëcze. Sy]; **~ buty** czëszczëc bótë; **~ buty do połysku** pùcowac / glancowac / blãkrowac bótë; *ew.* czëszczëc, jaž sã bądã swiëcëlë; **~ groch (oddzielać zdrowy od robaczywego) na talerzyku owiniętym szmatką** szczënic groch; **~ korę z drzew skòblëc / czechlëc** || czechlac kórã, kórowac drzewa {‘skòblëc’ *in* = a) *zdzierać korę z drzewa, korowac*; b) *strugać z drewna kołki* [Skòblëc gòdze (*drewniané*).]; c) *oczyszczãc rośliny okopowe z korzeni i piasku*; d) *zdzierać szczecinę z zabitej świni (po oblaniu ukropem)*; e) *zdzierać pierze z drobiu (po oblaniu ukropem)*}; **~ rośliny okopowe z korzeni i piasku** czechlëc || czechlac, skòblëc (wrëczy, rãkel, marchiew); **~ zboże z pomocą wialni** harfòwac zbòžë (czëszczëc harfã), przepùszczac zbòže przez harfã; **~ (kastrować) prosięta** wërzënac / žãbòrzëc prósce / prosãta. *Por. oczyścić, wyczyścić porządkować*

czyścidle, czyściwo *n* czëszczëdło *n*, sztof do czëszczenia

czyściec *m* czisc (|| *lok* cziszcz) *m* [Miec czisc na zemi (*miec lëché žëcé / mākã / wiòlgã biédã*). Do nieba trzeba przeńc przez czisc. Lepi dzesãc lat dżëzi sedzec w cziscu, jak rok ze swòjã starkã bëc razã. - Sy]

czyściuchny; ~t(eń)ki *ad* czëstëchny; *ew.* wëczëszczony, wëpùcowóny, wëglancowóny, wëblãkrowóny, *žart*: wëlizóny

czyścicowy *ad* cziscowi (|| *lok* cziszczowi) [Òdžin cziscowi. Dësze cziscowé. - Sy]

czytać *v* czëtac, *arch, lok*: lëz(ow)ac niem.(Lz, Ra) [jô czëtóm (|| *lok* jô czëtajã), të czëtòsz, wa czëtòta; Czëtòj gòsno i wërazno. Gò Žëdë cos w ksążkach lëzowalë. Ra]; **~ nieudolnie** dukac, stãkac, szlabiz(ér)owac; **~ w czyichś oczach** czëtac (*a. pòznawac*) w czëjichs / kògòs òczach / z kògòs òczów || òczu

czytanie *n* czëtanié *n*

czytanka *f* czëtanka *f*, ùriwk / wëjimk (z dlëgszégò tekstu) do czëtaniô; **~i** czëtanczi *pl*, ksążka z tekstama do czëtaniô, wëjimczy z lëteraturë / pismieniznë, antologiô, zbiór / wëbór / wëbiérk rozmajitëch tekstów. *Por. chrestomatia*

czytany *ad* czëtóny [Ksążka rzòdkò czëtónò / czëtiwónò. Czëtóné przemówienié / czëtónò mòwa / przemòwa. Czëtóny wëjimk z Ewanielii. - Gò]

czytelnia *f* czëtelnio, *Tr*: czëtnica *f*

czytelnictwo *n* czëtelnictwò, *Tr*: czëtnictwò *n*

czytelniczka *f* czëtelnica *Sy*, czëtinka *Tr, arch* czëtòrka; *ew.* białka / dzëwczã czëtińc; *ew. kobieta lubiąca czytywãc stare szpargały*: partesnica *f*

czytelnie *adv* czëtelno; *ew.* wërazno, dokładno. *Por. czytelny*

czytelnik *m* czëtińc *Tr*, czëtelnik *Sy*, *arch* czëtôrz; *ew. czł. lubiący czytywać stare szpargały*: partesnik *m*; **grono ~ków** karno czëtińców / czëtelników

czytelność *f* czëtelnosc, czëtncosc *Tr f*

czytelny *ad* czëtelny, czëtny *Tr*; *ew. wërazny*; ~ **pismo** czëtelné / wërazné / piäkne i równe pismò; ~**a aluzja** wëraznô / jasnô przëgôdka; ~ **sygnał** wërazny / zrozëmiali / jasny sygnał

czytnik *m techn* czëtnik *m* – **1.** aparat pòwikszający mikroreprodukcjã do czëtelny wiôlgòscë; lektór *m*; **2.** urządzenié do automaticznégò òdczëtiwaniô tekstu, kòdu *itp.*; ~ **wiadomości / newsów** czëtnik wiadłów / nowinów

czytywać *v* czëtëwac [jô czëtiwóm, òn czëtiwô; Òni czëtiwają le gazetë. Le tak wiele nie czëtiwôj, bò ce jesz czedës w głowã zańdze. - *Gò*]

czyż *cj* czë, *rzad* czëz; ~**by?** jo?, hmm?!, pò prôwdze?, je to mòżno / mòzłëwé?, *rzad* czëzbë [Czë nie gòrało w nas serce, czej Òn (Jezës) do nas przemôwiôł? *Gò* Mestwinie, czëz głos wspólny krwi, jakô w Kaszëbach i Pòlôchach pñenie, nie kôzôł tobie Czôrnégò Grifa skrëc pòd Biôlégò òrzła skrzidło? *Sy* Jo? Je to mòżno / je to mòzłëwé, zëbë tak cos jistniało? Czëzbë to mia bëc prôwdã, hmm? *Gò*]

czyż(yk) *m* czizik || *lok* cyzk *m*

czyżykowy *m* czizikòwi || *lok* cyzkòwi [Czizikòwe gniôzdkò. Czizikòwé młodé. - *Gò*]

Ć

ćma *f* **1.** cma, mòra, biéda, mòrówka *lok f* {‘mòra’ *in* = *pol. zmora*; ‘mòrówka’ *in* a) biedronka; b) zaraza; ‘biéda’ *in* = *pol. bieda*} [Wieczorã mòrë lôtaja. *Ra*]; **2.** *zob.* **ciemność**; **3.** *zob.* **chmara**

ćmić *v* **1.** **ćmi mu się w oczach** jemù sã cemno robi w oczach; **2.** *pobolewać*: czmic || czmnic *lok*, gruzdac *lok* || druzgac *lok*, bòlëwac, pòbòlëwac || pòbòlewac; *ew.* dokùczac, nie dawac pòkù - *zob.* **boleć**; **3.** kùrzëc, czadzëc; ~ **papierosy** kùrzëc / czadzëc / *ekspr* kwalmòwac cygaretë

ćwiartka *f* czwiartka, czwierz, wiertłówka *przestarz.f*, wiertel(k) *m*; *ew.* jedna czwiôrtô; ~ **cielęciny** czwierz celëczë(z)në; ~ **(1/4 litra) wódki** czwiartka / kwatërka wòdci / sznapsu

ćwiartkować *v* dzelëc na sztëré / na czwierce; ~ **bochenka chleba** czwierz bróta chleba

ćwiartkowy *zob.* **ćwierciowy**

ćwiartować *v* dzelëc, kawałkòwac, rãbic na sztëczy / kawałczy [òn dzeli / kawałkùje / rãbi]

ćwiartowanie *n* dzelenié, kawałkòwanié *n*, rãbienié na sztëczy / kawałczy (na sztëré dzéle)

ćwiczebny *ad* czwiczebny; *ew.* do wprôwianiô sã / do próbòwaniô [Plac / teren / program czwiczebny.]

ćwiczenie *n* **1.** czwiczënié (czegò), wprôwianié sã (w czym), próbòwanié, szkòlenié *n*, jibùng *przestarz niem. m*; *ew.* próba, ùczba, òbùczka, wprôwka; *ew. tresura psów lub dzikich zwierząt*: tresura *f*, próbë, szkòlenia, wprôwci *pl*; *por.* **nauka** {‘òbùczka’ *dost*: ùczba młodégò kònia do chòdzeniô w zôprzãgù}; ~**nia przygotowawcze** czwiczënia / próbë przëgòtowawczé / przëszëkòwné, *ew. Tr*: ùpròwné *a.* przëszëkòwné òbùczënë; ~**nia bojowe** czwiczënia bòjowé / wòjskòwé; *ew. Tr*: wòjarsczé òbùczënë; ~ **szkolne** szkòłowé czwiczënia; *ew.* szkòlenié *n*; ~**nia muzyczne** czwiczënia, wprôwci mùzyczné; czwiczënié mùzyczné / graniô mùzyczi; tj. granié / wëgriwanié (wprôwianié sã / nabiéranié wprawë w granim) pasaży / etiudów; ~**nia teatralne** próbë teatru; *ew.* czwiczënia teatralné; ~**nia na drażku** czwiczënia na drażkù (*Gò*); *Rkj*: cwiczënczi na tęczë; ~**nia (do)wolne** (do)wòlné czwiczënia (|| cwiczënczi - *Rkj*); **2.** *zob.* **chłosta, biczowanie**

ćwiczony *ad* **1.** czwiczony, szkòlony, ùczony; *ew. próbòwóny; ew. o psach, dzikich zwierzętach:* tresowóny [Ten sztëk (fragment mùzyczi) bël przez orkestrã czwiczony / próbòwóny wiele razy. Gò]; **2.** *zob. biczowany, bity*

ćwiczyc (się) *v* **1.** czwiczëc (cos), wprawiac sã (w cos / w czims), czwiczëc sã (w czims); *ew. ùczëc (sã), próbòwac (czegòs); ew. òbùczac* {‘òbùczac’ *dost:* ùczëc młodégò kònia cygnąc}; *ew. o tresurze zwierząt:* tresowac [òn czwiczci / wpròwiò sã; ~ **się w śpiewaniu** czwiczëc sã / wprawiac sã w śpiewanim; **2.** *zob. bić*

ćwieczek *m* drewnika pënka *f*, gòdzzyk (drewniany gòdzzyk) *m* {‘pënka’ *in = pol. członek męski, penis*}; **wbił sobie ~ka do głowy** cos so ùdbòł / wbił do głowë, cos mù nie chce wińc z głowë; **zabić komu ~ka klina kòmùs** zabic, dac kòmù co do mëszeniò / do rozgrizaniò; *ew. dostac kògòs krótkò* [Ale tã mie terò klina zabił. Gò]

ćwiek *zob. ćwieczek*

ćwierciowy *ad* czwercowi, wiertlowi; **~a nuta** *zob. ćwiercnota*

ćwierc *f* czwerc *f*, wiertel *m*

ćwiercnota *f* *muz* czwercnota *f*, czwercowò nota

ćwierk *zob. ćwierkanie*

ćwierkać *v* **1.** *o ptakach, szczególnie wróblach, jaskółkach:* swirgòlëc || szwi(e)rgòlëc, swirzkac, swirzkòtac, szczebiotac || -bòtac || -blotac, czirkac *lok* [Ptòszczy òd samégò rena swirgòlã. Sy Sykòra tesknòtlëwie szwiergòli. Bù Ptòszstwò mile szwirgòlëło. Lh Ptòchë czirkają / swirzkają. Jak te ptòszczy swirzkòcã. - Sy Pòd òknã wròble szczebiotalë nòskwarnie. Szczebiotòł na witce ptòszk. - Lz] {‘swirgòlëc’ || ‘szwi(e)rgòlëc’ *in = pol. rzepolić na skrzypcach; ‘czirkac’ - por. ‘czirka’ = młodò méwa; ‘swirzkac’ in = pol. cmokać, np. na konie; ‘swirzkòtac’ in = a) gadac niewërazno; b) pol. cmokać, np. na konie; ‘szwiergòtac’ in = pol. paplać; ‘szczebiotac’ = ‘jeblotac’ - ò „mòwie” mòłëch dzecy - zob. szczebiotac}; **2.** *o świerszczach domowych a. polnych:* swirgòlëc, swirzkòtac, czwierkac, czwierkòtac, *arch:* czwierzkac, czwierzëc, skwierczëc, skwierzëc *lok; ew. o cykadach (kasz. skòczkach):* ksykac [Pòslëchòjta jak te skwiérczi || skwiércze || skwiercze / skòczczy swirgòlã / swirzkòcã / czwier(z)kają / czwierkòcã || czwierkòtają / czwierczã / skwierczã / skwierzã. - Gò Wiczór czwierkałë skòczczy. Skòczczy czwierczã / czwierkòtają na łãce. Lz. Dzes w nòrce skwiérczë skwiérczi. Skòczczy tak ksyczã / ksykają, to je jeden ksyk / jedna ksykawica. - Sy] {‘skwierczëc’ *in = a) ò tuszczu na panewce / ò drzewie w ògniù / = „skrzëpic’ - ò sniegù pòd bótama; b) ò dzeckù: jãczëc, nòskwarzëc; ‘swirgòlëc’ - por. Sy: ‘swirgòl’ = pol. świerszcz polny; ‘swirzkòtac’ - por. ‘swirzkòt’ = pol. świergotek łãkowy orn, zool}. Por. ćwierknać**

ćwierkający *ad* swirgòlący || szwi(e)rgòlący, swirzkòcący, czwierkòcący, czirkający, skwierczący, szczebiocący || -bòcący || -blocący; *ew. w zn. świergotliwy:* swirgòtlëwi || szwiergòtlëwi, szczebiotlëwi

ćwierkanie *n* **1.** *głos ptaków, szczególnie wróbli, jaskółek:* swirzkòtanié, szwiergòlenié, szwierkòtanié, czwi(e)rzkanie, czirkanié, szczebiotanié || -bòtanié || -blotanié *n*, swirzkòt, czirkòt, czwierkòt || czwi(e)rzkòt, szwiergòt, szczebiot || -bòt || -blot *m* [W lese je sòm swirzkòt. Sy] {‘swirzkòt’ *in = pol. świergotek łãkowy, rodzaj świerszcza; ‘szwiergòt’ in = pol. a) paplanina; b) gaduła*}; **2.** *głos głos koników polnych, świerszcza domowego a. polnego:* swirzkòtanié, skwierczenié, czwierkanié *n*, czwierkòt *Lz, Gò:* swirzkòt *m; ew. o cykadach (kasz. skòczkach):* ksyk *m*, ksykanié *n*, ksykawica *f* [Czëjesz tã ten czwierkòt? Lz Skòczczy tak ksyczã / ksykają, to je jeden ksyk / jedna ksykawica. - Sy]. *Por. cykady, konik polny, świerszcz*

ćwierknać *v* **1.** *o ptakach:* swirzknać, czwierzknać, czirknać, zaswirgòlëc || zaszwi(e)rgòlëc, zaswirzkòtac, zaszczebiotac || -bòt {‘czwierzknać’ *in = pol. szepnąć - zob.}* [Jak ptòszã zaszczebòce. Lz]; **2.** *o konikach polnych, świerszczach*

domowych i polnych: czwierknąc, zaczwierkac, pòczwierkac; *ew. o cykadach*: ksyknąc [Ròz czwierzczek *arch* (skòczk, skwierk) czwierknął. Skòczczy zaczwierkłë / pòczwierkałë – *Lz* Cos tam ksyknąło, pewno skòczk. *Gò*]. *Por. cykady, konik polny, świerszcz*

ćwik *m* **1.** wërzniāti kùr; **czerwony jak** ~ czerwòny || -wiony jak rek / jak gùlòk; **zdrów jak** ~ zdrów jak rëba / ridzk; **2.** mądrzela, chitrzela, lës *m*; **3.** sëti karp

ćwikła *f* czwikła *f*

ćwikłowy *ad* czwikłowi, *rzad* czwikłany; **burak** ~ czwikła *f*

D

dach *m* dak || *lok* dach, *zdr* daczk, *daczuszk* || *lok* daszk, *zgr* daczëszcze *m*; ~ **słomiany** strzecha, **ustrzecha** *f*; ~ **gontowy** dak (pò)krëti bietkama / szindlama / szkùdlama [Nasz drewniany kòscół je szindlama krëti. Më jesz mómë stodołã szkùdlama krëta. Marnie jak szindla na dakù pākajã. - *Sy*]; ~ **papowy** papòwi dak; ~ **(po)kryty dachówką (ceramiczną)** dak (pò)krëti dakówką (ceramiczną); **kryć** ~y krëc daci, dakarzëc; **pokrywać** ~ krëc / przëkrëwac dak, dakòwac [Czim të mdzesz dakòwòł stodołã, słomã czë dakówką? *Sy*]; **pokryć** ~ wëdakòwac [Dakòrz dak swięzo wëdakùje. *Sy*]; **naprawić** ~ ùprawic / naprawic dak, zadakòwac [Stodoła je ju wëdakòwòno, jesz na chléwie są dzurë do zadakòwaniò. - *Sy*]; **być / zostać bez ~u nad głową** bëc / òstac bez dakù nad głowã; **nie ma ~u nad głową** ni mô dakù nad głowã / ni mô dodomù / ni mô ùtuleniégò / schronieniégò; ni mô gdzie òstac / dze sã schronic; **pod ~em** pòd dakã, w sëchim; **schronić coś pod ~em** schronic / dostac / schòwac cos pòd dak; **skryć się pod** ~ skrëc / schòwac / schronic sã pòd dak

dacharz *m* dakòrz *m*; *ew. dacharz naprawiający strzechy słomiane*: pòsziwòrk *m* [Ë dakòrzowi cãzkò do nieba sã dostac. *Ra*]

dachowy *ad* dakòwi, òd dakù / daków

dachówka *f* dakówka *f*; **kryć ~ówką** kłasc dakówkã, krëc / òkrëwac / przëkrëwac dakówką [Przòdë bëła le dakówka ceramicznò, wëpòliwòno z glënë, a dzys dnia wiele daków je krëté blachòdakówką (dakówką blaszanã) abò papòdakówką. *Gò*]; ~ **pokrywająca mur** mùrwina *arch f*, dakówka na mùrze / òkriwającò mùr [Tam je jedna mùrwina wëpadłò. *Sy*]

dachówkowy *ad* dakówkòwi

dać *zob.* dawać

dający *ad* dówający, dający; *ew. rozdówca, rozdównik m*, ten, co dówò / daje; **najwięcej** ~ nòwicy dówający; ten, co nòwicy dówò / daje

daktyl *m* **1.** daktil *m*, daktila *f*; **2.** *typ wiersza*: daktil *m*

daktyliczny *ad* daktiliczny

daktyloskopia *f* daktiloskòpiò *f*, spòsòb jidentifikacji lëdzy *a.* badaniò przestãpstwów na pòdstawie òdcësków pòlców

daktylowiec *m* daktila *f*, daktilowé drzëwiã; palma daktilowò

daktylowy *ad* daktilowi

dal *f* dól(ò) *f*; *ew. òddalenié n*, òdległosc (= *lok*: dalecznosc *Sy*), daleczëzna *Tr*, *arch*: dalëna, dalszosc *f*; **w** ~ w dólã || -lã, w daleczëznã; *ew.* w długã [Òn szedł w długã (tzn. ùcekł, ju gò ni ma *a.* szedł na laprë / lóprë). *Gò*], **w ~i** w dólë || -li, w daleczëznie, dalek (dalek òd nas, gdzes dalek) [Òni są tam, dalek / w dólë jesz widzec. *Gò* Òn mieszkò w daleczy dalënie òd tu. *Lz*]; **z ~i** z dólë || -li / *rzad* z dòla, z daleka, z òddaleniégò || -lениò [Z dólë nadcygò gãstò dòka. Ta torma (*wieżò*) je ju z dòla (*a.* z dólë) do widzeniò. Czemu wrzeszczisz na mie tak z daleka. Tu sã schòdzą lëdze z daleka i szeroka na òdpùst. – *Lz* Pòczuł głòs z dólë. Jò nick nie ùdrzã w ti dòli. – *Ra*]

dalece *adv* dalek; **tak** ~ tak dalek, ò / na tëlé; **jak** ~ jak dalek, jak baro, jak mòcno, ò / na wiele. *Por.* **daleko**

dalej *adv* dali; **ani kroku** ~ (~ **ani na krok**) ani krokù dali (dali ani na krok / ò krok); **nie** ~ **jak rok temu** łoni; nie dali (*a.* nie dżëzi) jak rok temù; **ciągnąć / prowadzić coś** ~ cygnąc / prowadzëc cos dali; **iść** ~ jic dali; **posunąć się (w jakiejś sprawie)** ~ pòsënac sã (w jaczis sprawie) dali; ~ **wysłać** wësłac dali; **nuże, dalej!** nëże, dali! / nëże!. *Por.* **daleko, najdalej**

daleki *ad* daleczy; *ew.* daleczny (òdległi, baro òddalony); *zdr dziec:* daleczczy, dalëchny, daleczuszczzi, daletinczi, *arch* daluszczzi; (**naj**)**dalszy** (nô)dalszi; *ew.* (nô)barzi òddalony; ~ **krewny** daleczy krewny; ~ **lot** dalekô lecba, daleczy lot; ~ **ka jazda** dalekô jazda, daleczë jachanié; ~**ka podróż** dalekô pòdróż / réza; ~ **jestem od tego, aby...** jô jem dalek òd te(gò), żebë...; mie nie je ò to, żebë...; mie nie za(nô)lezi na tim, żebë...; **iść w** ~ **świat** jic dalek w swiat, jic w daleczy swiat, jic w długą; **Daleki Wschód** Daleczy Wschód / *ew.* Daleczy Pòrénk; *ew.* Azjô (Azjô Centralnô / Wschòdnô)

daleko *adv* dalek || *lok* dalekò, *zdr dziec:* daleczkò, *arch* daluszkò; (**naj**)**dalej** (nô)dali; **jeszcze** ~ **do tego (to jeszcze ~ w polu)** to jesz je dalek w pòlu, do te jesz je dalek, to jesz je dalek do kùńca; *ekspr:* jesz dalek seczera zajca gòni; **hen**, ~ het, dalek; **tam oto**, ~ hejnë tam, dalek; ~ **mu do tego (jest wyraźnie słabszy)** do te(gò) mù jesz je dalek (je wërazno słabszi); ~ **lepszy** wiele (*a.* ò wiele) lepsi; ~ **więcej** wiele (*a.* ò wiele) wicy; **posunąć się za** ~ jic za dalek, pòsënac sã za dalek; **jak** ~ (**stąd**) **do ...?** jak dalek je (stądka) do ...?; **tak** ~ **jeszcze nie jesteśmy** tak më jesz dalek nie jesmë; **on** ~ **nie zajdzie** òn dalek nie zańdze; **sprawy zaszły już za daleko** sprawë ju zaszłë za dalek; **jak** ~ **pamięcią sięgnąć** mogë jak dalek jô pamiätóm *a.* mògã pamiätac / jak le so wdarzëc mògã / jak dalek sygò mòja pamiäc; ~ **sięgający** *zob.* **dalekosiężny**. *Por.* **dalece, dalej, najdalej**

dalekobieżny *ad* dalek(ò)biëżny; **ruch** ~ ruch dalekòbiëżny; ~ **pociąg** cuch / ban dalekòbiëżny; *ew.* dalecznik *Tr m*

dalekomierz *m* dalekòmiërz [tegò -kòmierza] *m*

dalekonośny *ad* dalek(ò)nosny

dalekosiężny *ad* dalek sygający || sëgający, dalek(ò)syżny || -sãżny, (tacz) co dalek sygò; *ew.* o władzy sięgającej daleko: pòtãżny, baro wpłiwòwi

dalekość *zob.* **dal, odległość, oddalenie**

dalekowidz *m* 1. dalekòwidz *m*; **być** ~**widzem** bëc dalekòwidzã; 2. *zob.* **luneta**

dalekowzrocność *f* dalekòzdrocznosc *f*

dalia *f* bot rejinë *pl* || rojinë *pl*, dalia, georgia *f* [Co wa mòta rejinów w ògrodze, co jedne to snòżniészé! *Sy*]

dalibóg *int* dólëbóg!, dólëszòk(a)!, *ekspr* dólëbòka!, dolëzdròka!; *ew.* pò pròwdze [Dólëbóg to je pròwda / jô nie łżã! Jô ce gòdajã (*gòdóm*), że to je pròwda. - *Sy* Dólëbóg, że waju biãka z kòzdim rokã młodzeje! *Ra*]

Dalmacja *f geo* Dalmacjò, Dalmackò *f* [ti -cji, -cczi]

dalmacki *ad* dalmacczi, dalmatińszci

Dalmat(yn)ka *f* Dalmat(in)ka *f*

Dalmat(yń)czyk *m* Dalmat(iń)czik *m*

dalszy *ad* dalszi; **o** ~**sze informacje (trzeba) zwrócić się do...** ò dalszé jinfòmacje / wiadomòscë (trzeba / przënhòlëgò) sã zwrócëc / szcerowac do...; **na** ~**sze trzy miesiące** na dalszé (*a.* nowé) trzë miesãce / *lok* ksãżëce

daltonizm *m* daltonizm *m*, *Tr:* farwòslepòsc *f*, nierozròżniwanié farwów, nierozëznòwanié kòlorów

dama *f* dama; *ew.* pani, *ir* paniusza *f* {‘dama’ *in = pol.* a) tama; b) *bruk odgradzający zabudowania gospodarskie od gnojowiska*; c) *grobla*} [To je takô dama. *Sy* To je wiôlgô dama. *Ra* Do dam të tak ni mùszisz gadac. *Lz* Mòje córczi bëłë wëstrojoné jak prôwdzëwé damë. *Gò*]; ~ **dworska** dwórskô dama (*por.* **dworski**); ~ **do towarzystwa** dama do towarzëstwa; ~ **w kartach** dama (w kartach) [Bùncznô (*karowô*) dama. *Sy* Krejcowô (*krzizewô*) dama. *Lz*]

damascen(k)a *f* **1.** damaszkôwô stôl; **2.** damaszkôwô slëwa

damasceński *ad* damaszkôwi

damski *ad* damsczi; *ew.* kôbiécy, białgłowsczi, *rzad* białczi; **bucik, kapelus** ~ damsczi / kôbiécy / białgłowsczi bôcëk, kłobùk / czôpk / kapelus; ~**ie perfumy, kosmetyki, kremy, pudry** damsczé / kôbiécé / biał(głows)czé parfimë / pôchniãczczy, kosmetyczy, krémë, pùdrë; ~ **ubikacja** damsczi ùsôdk, damskô toaleta; ~**kie fatałaszk** damsczé / kôbiécé / biał(głows)czé drobiazdzi / *arch* fladruze / *ew.* stroje / ruchna / *ekspr zgardl.* babsczé kôdrë / szôtorë / lumpë {‘fladruze’ *zob.* fatałaszk}

damul(k)a *f* **1.** damùlka || -szka, paniusza *f*; **2.** *zob.* **rozpustnica**

dancing *zob.* **dansing**

dandys *m* elegant, *ir* rzniôk, szmigalc; *ew.* szëkôwny / eleganczy / pòstawny bëniel / kawalér, knôp jak pùpa *m*

dane *pl* **1.** pòdôwczy (*Tr*) *pl*; *ew.* (jeden) pòdôwk *m*, to, co je (pò)dóné; *ew.* jinfôrmacje *pl*; **2.** *mat* pòdôwczy *pl*, znóné wiôlgòscë, pòdóné elementë, elementë składowé; *ew.* to, co wiémë; **bliższe** ~ dokładné / dokładniészé (*a.* blëższé) pòdôwczy; *ew.* wërazné znanczi; **brak (jakichkolwiek) danych** ni ma (niżódnëch) pòdôwków, brak je (jaczichkòlwiek) pòdôwków; *ew.* nic nie wiadomò, nick nie wiémë; **są ~ na to** na to są dokôzë / dowòdë, jistnieją / są na to pòdôwczy

Dania *f geo* Daniô; *ew.* Duńskô *f* [ti -nii, -ńsczi]

danie *n* danié *n*; ~ (**udzielenie**) **rękojmi** danié (*a.* ùdzelenié) zapewnieniô / pòrãczeniô || -niégò; **obiad (złożony) z trzech dań** pôłnié (złożoné) z trzech daniów; **ostatnie ~ (obiadowe)** slédné / òstatné danié do te pôłniégò; *zob.* **deser**

daniel *m zool* jelén; *ew.* daniel *m*

danielica *f zool* jelen(k)a; *ew.* danielka *f*, łania (òd) daniela

danina *f* danina (*Lz, Bl*); *ew.* pòdatk *m*; *ew. arch Sy:* dôcô || tôcô *f* {‘dôcô’ || ‘tôcô’ = *pol.* *dobrowolne datki w naturze dla księdza*} [Mùszelë òpłacac wszelejaczé pòdatczy ë daninë. *Ra* Danina nôprzód bëła w nôtërze, np. w zbòzim, a pòtemù òsta zamienionô na daninë pieniãzną, tj. czinsz, pòdatk. *Gò*]; ~ **majątkowa** danina majątkôwô, pòdatk majątkôwi, òd majątkù *a.* spòsagù

danniczy *ad* danniczy; *ew.* pòdatkôwi [Chłopi sedzelë w nëch kôtach na danniczim prawie. *Ra*]

danser (tancerz) *m* tancôrz, tańcownik, tanecznik *m*

danserka (tancerka) *f* tancôrka, tańcownica, tanecznicza *f*; **namiętna** ~ krãcësza, krãcësznicza *f* [Ta krãcësznicza tak długò pò tëch mùzykach bądze łazëła, jaż jã rôz diôbël czapnie. *Sy*]

dansing *m* zabawa taneczna w restauracji, kawiarni: tuńce *pl*, pòtańcówka, zabawa *f*, bal, dansing [wym: dansyng] *m*, wieczór z tuńcama [Bawic sã na dansyngù.]

dantejski *ad* dantejsczy; *ew.* pieczelny, straszny, ùrzasny, przerôzający, òkropny, òkrutny, katastrofalny; *ew.* nie do òpòwiedzeniô / òpisaniô || -niégò; ~**e sceny** dantejszé (*ew.* straszné *itp.*) scenë / òbrazë / widocz; *ew.* òkropieństwa || òkropnoscë, strasznocë *pl*, kùńc swiata

dany *ad* ten, nen, kònkretny; *ew.* dóny; **~na osoba** nen (kònkretny / dóny / òpisywóny) człowiek, na (ta kònkretnô / dónô) òsoba; òsoba, ò jaczi je mòwa; **w ~nej chwili** w ti chwilë / w tim szterkù; prawie w tim (w nym, dónym / w kònkretnym) szterkù; **w ~nym razie** w tim w nym *a.* w taczim (kònkretnym) razu / przepòdkù; **w ~ch okolicznościach** w tëch / w nëch (*ew.* w nëch, kònkretnëch) leżnoscach; w ti / ny / kònkretny sytuacji; w tim / nym (*ew.* w nym, kònkretnym) pòłożenim

dań *zob.* **danina**

dar *m* **1.** dôr, darënk, pòdarënk *m*; *ew.* datk *m*, *arch* Sy: dôcô || tôcô *f* { 'dôcô' || 'tôcô' *pol.* *dobrowolne datki w naturze dla księdza* } [tegò daru / (pò)darënkù, tim darã / (pò)darënkã; te darë / (pò)darënczi, tëch darów / (pò)darënków; Mòże to dlô jaczegò znajomégò ksãdza na pòdarënk? Sy „jegòmòsc” Dôł cë Pón Bóg darë, ùżewôj miarë. *Ra* Białka mù przëniosła kòszik jôj jak (*jakò* \\ *jakno*) darënk. *Lz*]; **2.** talent, szëk *m*, ùmiejątnosc *f*; *ew.* Bôzi dôr; **dać co komu w darze** dac cos kòmù w darze / darënkù; **~ słowa** dôr słowa / mòwnoscë, talent / szëk do przemówów, ùmiejątnosc przemówianiô / prawieniô

darcie *n* dzercé; *ew. rzad:* drzenié, łupanié || łupienié *n*; **~ pierza** skùbanié / dzercé piór(ów) / pierzô || pierzégò [Nadzerlë pierzô na dwie pierzënë. *Ra*]; **~ w członkach** łomanié w człónkach; **~ pasów z korzeni (a. młodych dąbków) do wyplatania koszy** dzercé / łupanié || łupienié (pasów z) kòrzeni *a.* młodëch dąbków do pleceniô / wëplôtaniô kòszi (łupczanëch kòszi) [Przed dzercym dąbczi trzeba wëparzëc, to znaczy zalôc gòrzącą wòdą. *Gò*]; **maszyna do ~cia drewna na pasy** *zob.* **łuparka. Por. darty, drzeć**

Dardanele *pl geo* Dardanele

dardanelski *ad* dardańszci *Bù, Lz* || dardanelszci [Dardańszci slëpcòk / wól / niekara. Dardańskô òdwòga. *Lz, Bù*]; **osioł** ~ dardańszci / dardanelszci òseł

daremnie *adv* darmò, daremno, na darmò, nadaremno; *ew.* próżno, na próżno, niepòtrzebno, bez pòtrzebë [Na darmò të tam lòzł. Darmò jô tam źdôł. Daremno të tam szedł. - *Sy*]; **~ się trudzić** (na)daremno / próżno / niepòtrzebno sã mączëc / trëdzëc / marachòwac; łowic rëbë na żòbińcu / żabiélcu (*na błotkù z żabama*) (*Sy*)

daremność *f* daremnosc || -nota, nadaremnoc, próżnoc *f*

daremny *ad* daremny, nadaremny; **~na robota** próżnô / daremnô robòta; *arch* daremstwò *n* [Co òn czëni, to są czësté daremstwa. *Lz*]; **robić ~ne wysiłki** (na)daremno / próżno / na próżno / niepòtrzebno mączëc sã / szarpac sã / szãtolëc sã; *ew.* na próżno starac sã / zabiegac ò co; **~na szarpanina** (na)daremne / próżné szarpanië sã / szãtolenië sã / mòrdowanië sã; (na)daremnô / próżnô mãka / mączarniô / mòrdãga / ùcemiãga

darmo *adv* darmò, za darmò, za darmòk(a); *ew.* bezpłatno, bez òpłatë || -nie [Tegò kònia të kùpił za darmò (*wnet / jak za darmò*). Jô nie chcã za darmò. Ani pies darmò mnie łaje. Ten, co darmò daje, ju dôwno zdechł. Za darmòka sã lëchò robi. Za darmòka razu kùr nie chce spiewac. Niżòdna kùra za darmòk jôj nie niese. - *Sy*]; **(na / za) pól** ~ (na / za) pól darmò; **nieomal za** ~ *wnet* (za) darmò, *wnet* czësto (za) darmò; **czł dający za** ~ rozdòwca, *żart* darmòdajk *m* [Darmòdajk ju dôwno zdechł (ten, co daje darmò, ju dôwno ùmarł). Darmòdajków czas ju dôwno minął. *Ra*]; **kraina, gdzie wszystko jest za** ~ *żart* Darmacjô *f*

darmocha *f pot* darmòwizna *f* [Tam (w Darmacji) nie bëło pieniãdzy le panowa darmòwizna. *Sy*]; **pracować za ~chë** robic za darmò / za darmòka

darmozjad *m* darmòżërca, darmòzjòdca *m. Por. leń*

darnina *zob.* **darń**

darniować *v* ò(b)kładac dzarną / *lok* mùrawiną

darniowanie *n* òbkłòdanié dzarną / *lok* mùrawiną

darniowy *ad* dzarnowi, mùrawinowi, plagòwi, paltrowi; **ławka** ~**wa** dzarnowò, łòwka, łòwka z dzarnë

darnisty *ad* dzarnowati, plagòwati, paltrowati

darń *f* dzarna, *lok*: mùrawina, darna, dzarnina, paltra || paltrowina, plaga; *arch*: narwa, dzarnizna, zarna *f*, dzarniszczé *n*; *pl*: paltrë, pladzi, kãpë (kãpë trówë) [Jic pòd dzarnã (*tj.* ùmrzëc). Leżec pòd dzarną (*leżëc w grobie, bëc ùmarti*). Òkrij sklep paltrama, bò jidze mróz. Chcemë le taczi mùr z plagów zrobic, żebë ta wòda dali nie szła. Pasturze bùdëją sobie bùdë z mùrawinë. – Sy Przëniesë narwë dlò pilãt. Tak snòdkò òròł, że le narwã zerwòł. Wieprze, dzëwë swinie, piszczacë (*rëjãcë*) psëją narwã. - *Ra*]; **obłóżyć ~niã** òbłóżëc dzarną (*a.* dzarnama) / paltrama / plagama / kãpama [Grób jesz nie bëł òbłóżony dzarnama. *Lz*]; **okrywać ~niã** òkrëwac dzarną / dzarnama / plagama / paltrama / kãpama / mùrawiną; plagòwac *v* [Më co rok plagùjemë na zëmã sklepë, żebë nóm bùlwë nie zmiarzlë. *Sy*]; **pozyskiwać ~ (wycinać murawę)** paltrowac *v*, wëcënac dzarnã / kãpë [Bãdzemë dzys paltrowelë. *Sy*]. *Por.* **murawa**

darować *v* (*po*)darować jakãś rzecz / *coś*: (pò)darowac jakãś rzecz / *cos*; *darować winy*: darowac; *ew.* wëbaczac, przebaczac; *wybaczyć*: (pò)darowac, wëbaczëc, przebaczëc [Jò jima ni mògã tegò pòdarowac, òni mùszą wiedzec, że... Wëbòczisz / przebòczisz të mie to?– *Gò*]; **tym razem ci (po)daruję (wybaczam / przebaczam), ale...** ten róz / tim razã jò cë (pò)darëjã (wëbòczóm / przebòczóm), ale...; **(po)daruj (wybacz / przebacz) mu jeszcze ten raz** (pò)daruj / wëbaczë || wëbòcz / przebaczë || przebòcz mù jesz ten róz; **darujcie** *pl maiest*: darujce, wëbòczce, przebòczce; *pl*: darujta / wëbòczta / przebòczta. *Por.* **darzyć, obdarzać**

darowanie *n* (*po*)darowanié czegòś: (pò)darowanié czegòs / jaczis rzeczë; *darowanie win(y)*: darowanié, pòdarowanié, wëbòczenié, przebòczenié; *ew.* òdpùszczenié *n* (winë / winów)

darowizna *f* darowizna *f* [Òna to dosta w darowiznie. *Ra*]. *Por.* **dar**

darty *ad o korzeniach a. dąbkach dartych na pasy do pleceni koszy*: dzarti, rzad: łupóny || łupiony [Łupczy, to są pas dzarté z kòrzeni abò z młodëch dąbków, z chtërnëch plecã kòsze (łupczané kòsze). *Gò*]; **rana ~ta** zadzartò rena; **pasy ~e z płótna** pasë dzarté z płótna. *Por.* **darcie, drzec**

darwinista *m* darwinista *m*

darwinistyczny *ad* darwinistyczny

darwinizm *m* darwinizm *m* [Darwinizm je leno teoriã a nié pròwdã. *Gò*]

darzyć *v* darzëc; ~ **kogo zaufaniem** ùfac kòmù, wierzëc kòmù / w kògòs, miec do kògò zaùfanié, dawac kòmùs wiarã

daszek *m* **1.** daczk || -szk, dakùszk || daczuszk *m*; **2.** *daszek przy czapce*: nëba, zdr nëbka, blëza *f*, *lok* ril(k) *m* [Przez to sklòdanié czòpczi nëba ce sã mùszi złòmac. Terò są mòdné czòpczi z dładżima nëbama. - *Gò* Nëbã mò ùrwónã. *Ra* Tatkù, kùpce mie mùcã z blëzã. Straszno je mùca bez blëzë. – *Sy*]; **3.** *na lampę* - *zob.* **abazur**

data *f* data *f*; *ew.* dzëń *m*; **zmienić / wpisać / podać datę** zmienic / wpisac / pòdac datã *a.* dzëń; **10 dni od tej daty** dzesãc dni òd ny / ti datë; **być pod dobrã ~tã** bëc pòdpiti, pòdgòlony *a.* miec so czorchniãté / gòlnioné / jednégò wzãté, miec jednégò pòd czòpkã, / mùcã, bëc na szruwie; **człowiek starej ~ty** człowiek stòri datë, człowiek stòromòdny / niedzysészi / przedpòtopòwi

datek *m* datk; *ew.* darënk *m*; *ew.* òfiara (òfiara pieniãznò), dôcò || tòcò *f* {‘dòcò’ || ‘tòcò’ = *pol.* *dobrowolne datki w naturze dla księdza*}; ~ **(złożony) na talerz /**

kolektę datk *a.* dëtk / pieniądz (złożony) na taléř / kòlektã; **(dobro)wolne ~tki** (dobro)wòlné datczy; tëlé, co łaska, dobrowòlné òfiarë

datować (się) datowac (sã); *ew.* sztãplowac (pòdbijac sztãplã z datã); **list z Gdańska, ~wany dnia...** lëst ze Gduńska, datowóny / *ew.* sztãplowóny na ...; **to się datuje od ... no / to sã zacząłò òd ...; to sã datëje òd ...; to jest datowane na piãty wiek przed Chrystusem** to je datowóné na piãti wiek przed Christusã; **te zabytki / znaleźiska / wykopaliska datowane sã na piãty wiek / piãte stulecie po Chrystusie** te zabëtchi / naleźniska / wëkòpalëska datowóné sã na piãti wiek / piãté stolecé pò Christusu

da(wa)ć (się) d(aw)ac (sã) [òn daje || dówò; òni dajã || dówajã; jò dóm, tã dôsz, òn dò; òn dół, òna dała || da, òno dało; Òn ce tegò nie dò. Jò bë ce to dół, ale ni móm. Të mù tegò nie dój / nie dawòj. Të sã nie dawòj / nie dój przez niegò òbrazac. Co wa dówòta / dajeta kùróm, że òne sã wama tak dobrze niosã? Chto sã wiele pitò, nieròd daje. Dój kòtowi pòkù, bò ce zadrapie. - *Sy*]; ~ **dowód** d(aw)ac dokòz / dowód, dokaz(ëw)ac / ùdowòdni(wa)c; ~**(wa)ć folgę / ulgę** ùlżë(wa)c; da(wa)c / przëniesc (przënaszac) ùlgã; ~ **korzyść / dochód** da(wa)c (*a.* przëniesc, przënaszac) dochód / zwësk / wżãtk / zòróbk / kòrzësc {‘kòrzësc’ *in = pol. mieszadło drewniane w kształcie łyżki*} [to dò / daje || dówò / przëniesc / przënòszò dochód]; ~ **czemu wiarę** da(wa)c czemù wiarã [Nabrédzë jima, co le chcesz, òni wszëtczëmù dadzã wiarã. *Ra*]; ~ **mleko** (*o krowie*) dojic, da(wa)c mlékò; **dać ognia (strzelić)** dac ògnia, pòlnãc, wëpalëc, (wë)strzëlëc, strzëlãc [òn pòlnãł / wëpòlił / strzëlil / strzëlãł]; **dawać ognia (strzelać)** dawac ògnia, strzelac, walëc (np. z kanónów); ~ **komu posadę** da(wa)c kòmù robòtã / zajãcé / pòsadã / stanowiskò; pòsadzëc / òbsadzëc kògòs; ~ **komu okazję** da(wa)c kòmùs leźnosc || -źnotã; ~ **powód (do ingerencji / do zerwania umowy)** da(wa)c leźnosc || -źnotã (*dosł. pol. okazję a. przëczëniã* (do jingerencji / wmiészaniò sã / do zerwaniò ùmòwë); *ew.* stwòrzëc (stwarzac) mòźlëwòsc jingerencji / zerwaniò ùmòwë; ~ **komu spokój** da(wa)c kòmù pòkù; ~ **komu do zrozumienia** da(wa)c kòmù do rozmieniò / mészleniò || -niëgò; rzec (mówic / gadac) kòmùs cos przez kwiat; przëgad(ëw)ac kòmù [Òna mie ò tim gòda, ale to bëłò rzekłé le tak prze kwiat (nié prosto / bezpòstrzédno). Jò ji tak letkò przëgòdóm, mòże... *Gò*]; ~ **po komu łbie** da(wa)c kòmù pò łbie / łbie; **dać komu po łbie** nabic / wprac / wczëbaszëc || wczubaszëc / napãczkòwac / wrzãszczëc kòmù; **dać komu w twarz** dac kòmùs zaùsznicã, wëniëcëc kòmùs w gãbã, *vulg.* lizãc / méznãc / péznãc / chlapãc kòmù jednégò w pësk; ~ **komu do wiwatu** da(wa)c kòmù do wiwatu; *ew.* w *zn. postraszyć kogo:* nagnac kòmù wiatru [Nagnò mù wiatru (*pòstraszi gò*)! – *Ra*]; **dwa razy daje, kto rychłò daje** dwa razë dówò / daje, chto chùtkò dówò / daje; *ew.* dëbelt dówò, chto zarò / zaròzka / òd razu dówò; ~ **znać** da(wa)c do wiëdzë *a.* da(wa)c znac / wiadłò / bészët; *ew.* pòwiadomi(wa)c, òdkaz(ëw)ac, przekaz(ëw)ac przez kògòs wiadłò / wiadomòsc [Òna nama òdkòza(łã) / òni nama òdkòzelë, że jich tatk ùmarł dzys w nocë. Òn nóm wiedno òdkazywòł, czej sã cos wòźnégò wëdarzëłò. - *Gò*]; ~ **noğę** ùcec, zwiornãc, jic w długã, zrobic nòzka pón, dac sã na ucék, wzyc nodzi na remiã; ~ **ślub (udzielać ślubu) komu** zda(wa)c kògò, ùdzielë(wa)c kòmù slëbù, da(wa)c slub kòmù [òn zdół / zdówò / ùdzelił / ùdzeliwòł]; **dajmy na to** dójmë (*a.* wezmë) na to; **nie ~ się komu** trzëmãc sã *a.* nie da(wa)c sã kòmù; **nie daj się!** nie dój sã! trzëmòj sã!; ~ **się w coś wmanewrować** da(wa)c sã wpùscëc (*a.* wcygnãc / wpakòwac) w cos (np. w nieczëstã / smierdzãcã sprawã, w bagno / w malënë / w diabelstwò / w swiństwò); da(wa)c sã wcygnãc w kòzëchù do wòdë (*Sy*); ~ **się komu we znaki** (pò)gnãbic / (przë)dëszëc / (przë)cësãc kògò; dosadzëc (dosadzac) / doskacëc (doskacac) / dokùczëc (dokùczac) kòmù; **nie ~ (się) nie da(wa)c (sã); nie da(wa)j się!** nie dój / dawòj sã!; **nie ~ się złapać** nie da(wa)c sã złapac, schwatac, chwacëc || *lok* chwëcëc

[Òn sã nie dô / nie daje / nie dôwô / òni sã nie d(ôw)ają złapac. Gò]. *Por. darować, darzyć, nadarzyć*

dawanie *n* dôwanié *n*

dawca *m* dôwôcz, dôwca *m*

dawczyńi *f* dôwôczka, dôwczëni *f*

dawka *f* dôwka; *ew.* miôrka, doza, pòrcjô *f*; *ew. w zn. odrobina / odrobinę, trochę:* szczëpta, grëp(ùszk)ka *f*, szczëpk *m*, w szczëpkach, përzna, kask, trochã, *zdr:* përzin(ész)kã, kãseczk || kãsyczk, trosz(ecz)kã [Mëma kòždémù dzeckù wëdzelëta dôwkã trónu – pò jedny lëzce. Chòri zaczinô pò përznie *a.* përzna jesc. – Gò Draszowalë (*bilë*) mitkò na ten dzél cała (*slôdk*), chtëren òpatrzność do òdbiëraniô pieprzowónëch dôwk ekstra wëpòlstrowa. Bù]

dawkować *v* dôwkòwac, miarkòwac, dozowac, ùdzeliwac || ùdzélac (*a.* wëdzeliwac), wëmierzivac || -rzëwac || wëmiërzac, dawac (dawac wedle miarë / miôrzi / pò përznie / kaskù – np. pò pôrà kroplów, lëzeczkwów *itp.*)

dawkowanie *n* dôwkòwanié, miarkòwanié, dozowanié, wëdzeliwanié / ùdzeliwanié, wëmiërzanié pò përznie *n*

dawniej *zob. dawno*

dawno *adv* dôwno; *ew.* długò (dłudzi czas) [Ti piesni jô ju dôwno / długò nie czuł. Òni tu ju dôwno / ju długò (dłudzi czas) nie bëlë. – Gò]; **(naj)dawniej** (nò)dawni || *lok* (nò)dòwni; *ew.* (nò)dłëzi [Tak bëło dawni. Lz]; ~ **temu, (ongis)** dôwno temu, przòdë, piërwi (*lok* || piërwi || -wù), czedës; rôz przòdë, przòdë lat, rôz piërwi, rôz czedës; wic piërwi / przòdë; *rzad:* dawni || *lok* dôwni, przodzy, przedtim; *ew.* w (stòro)dòwnëch czasach, *zart* jesz za Bòga Òjca; *ew.* to są ju lata, jak... rôz { ‘przodzy’ *in = a*) *przed czasã, za wczas;* b) *w przòdkù, w pewny òdległoscë; ‘rôz’ – skróconé: rôz przòdë / piërwi / czedës; bôjczy a. pòwiòstczy zaczinają sã czãsto òd: „rôz bëł jeden król...”* } [Dòwno temu / przòdë / dôwni / czedës / rôz czedës jô to czãsto widiwól. Rôz czedës taczé cos mògło sã zdarzëc. Dawni / przòdë / piërwi jô jesz tam do nich zazéról, a terò... – Gò Przòdë lëdze tak długò nie żëlë jak dzys. Wic przòdë lëdze sedzelë przë żòlnicach i so rozpwiòdelë do pòzna w noc. Dzys człowiek sadnie w autobus i za pól gòdzënë je w miesce, a wic przòdë to piãc gòdzyń todrowelë naszi òjcowie fùrmankama do miasta. Przodzy nie je to samò, co dzys. Dzys są jiné czasë jak piërwi. Co bëło piërwi, nie je dzys. To je terò taczì rozbój na drogach, jak przòdë lat w pòwiòstkach piselë. - Sy]; **jak ~?** jak dôwno?; **od jak ~na** òd jak dôwna?, òd czej / czedë?; **od ~na (z dawien ~na)** òd dôwna *a.* z dôwna, z dôwien dôwna, òd dôwien dôwna, wiedno, òd dôwnëch / nòdòwniészich / niepamiãtnëch czasów, òd wieków, od niepamiãcë; *ew.* z dżada pradżada, òd wiele pòkòleniów, òd jak dôwna (le) mòzëmë pamiãtac, za lëdzczy pamiãcë [Z dôwien dôwna kramarżã na tim môlu. Ra]; **prawie tak samo jak dawniej** wnet(ka) tak samò jak dawni / jak przòdë / jak piërwi / jak (rôz) czedës

dawność *f* dôwnota || -nosc, stòrodòwnosc; *ew. w zn. starożytność: stòrozëtnosc / stòrowiecznosc (Gò) f*

dawny *ad* dôwny; *ew.* stòri, stòrodòwny, przeszli, miniony (*por. były*); **(naj)dawniejszy** (nò)dòwniészì, *ew.* (nò)starszi, (nò)barzi stòrodòwny; ~**ne** czasy dôwné / przeszlé / minioné / stòré / stòrodòwné czasë; ~ **minister** dôwny / *ew.* biwsz(ész)i minister; ~**ne** rżãdy dôwné / stòré rżãdë; **po ~nemu** pò dôwnémù / stòrémù, jak piërwi / przòdë; **wszystko po ~nemu** wszë(s)tkò pò dôwnémù, wszëtkò jak piërwi / jak przòdë / *ew.* jak za dôwnëch lat / jak dotëchczòs. *Por. czas, dawno*

dąb *m* dąb *m* (*pl:* dãbë); *ew. drewno dëbowe:* dąb *m*, dãbòwizna || dãbizna *f*, dãbòwé drewno / drzewò; **twardy / mocny / chłop / zdrów jak** ~ cw(i)ardi / mòcny / chłop / zdrów || zdrowi jak dąb; **stanać dëba** stanãc w górã / w pionie, stanãc dãba; **koń**

stanął dęba kón stanął dāba, kón (w)spiał sã / stanął do górë na tilnëch / slédnëch szpérach / nogach; **włosy stanęły mi dęba** włosë mie stãnãlë na głowie; włosë mie sã zjeżëlë / sã dwignãlë; **włosy stają dęba** włosë sã jeżã / dwigają sã do górë, włosë stówają na głowie; **stać dęba (pionowo, na sztorc)** stojec / ew. sztopòrczëc (*pol. sterczëc*) jak słup; stojec prosto w górã; stojec w pionie

dąbczak, dąbek *m* młody dąb: dąbk, dąbczòk, dābòszk || dābùszk *m* [Przënies mie dābczòka z lasa na cygło (diszlã). *Sy*]; ew. młode dąbczaki, zarośła dębowe: dābina *f*, arch dābicze *n* (*Lz*)

dąbrowa *f* dābnik, dābówc *m*, dąbrowa (*Be, Hf, Ra*), dābnica, dābizna *f*, dābòwi las {‘dābówc’ / ‘dābnica’ *in* = *pol. laska dębowa*; ‘dābizna’ *in* = *pol. drewno dębowe*} [tegò dābówca, ti dąbrowë; w dābówcu, w dąbrowie]

dąć *v* dąć (|| *lok* dic); ew. dmùchac, dëmac (= *tłoczëc pòwietrzë pòmpeq a. przòdë miechã, np. w kùzni / w kòscele do òrganów*) [Wiater z nordë dmie / dmùchò / dmùsze. Mùzykañcë dmiã / dmùchają / dmùszą w trąbë. Terò wez, dëmòj (pòmputj lëft w dātka kòła), żelë chcesz jachac dali. Gò Òrganista sã skarził, że knòpi za słabò dimelë || dimalë. *Sy*]; ~ **się (nadymać się)** fig nadëmac sã; ew. pùżwic sã [Òn sã nadimò jak jaczi gùlòk. Gò]

dąsac się dąsac sã, bürmùszëc sã, pùżwic sã, mùr’zëc sã, bòczëc sã, mùnic sã, sãpòlëc sã (jak bik / bùla), czëbic sã (= *pol. być blisko płaczu*), kwasëc sã || kwasolëc sã, chmürzëc sã, rozëc sã, kòmùdzëc sã, blészczëc sã (= *pol. patrzëc spode tba*); robic (krzëwã) mùniã / mërma, robic krzëwã twòrz, robic kwasną gābã, kruzowac / ucëgac / zwieszac mùniã, najesc sã kwasu, bëc kwasny / nakwaszony / nasãpòlony, kalkùnïc sã; ew. nie bëc kòmù pò nosu / wãsu / mùni / mùcë {‘bürmùszëc sã’ – *por. bürczec + mùcha – brzãczëc jak mùcha?*; ‘pùżwic sã’ – *por. pùza, pùzowati = ò wëdãtëch licach*; ‘kòmùdzëc sã’ – *por. kòmùdny = pòchmürny*} [To ji nie je cos pò nosu. Gò Kwasolił sã cali dzëñ. *Sy*]; **przestać się** ~ (ò)przestac sã dąsac / blészczëc itd., wëdąsac sã, wësãpòlëc sã, wëbürmùszëc sã; **czł., który się dąsa** dąsòl(a), mùniòcz, blészczòl, złoch, pùżwiela, mùr’za, mùr’zewnik *m*, mùr’za, mùr’zewnica, mier’zòczka, pürmùszka *f*. *Por. markotniëc*

dąsanie się *n* dąsanië sã, bürmùszënië sã, sãpòlënië sã, bòczënië sã, chmürzënië sã, blészczënië sã, czëbienië sã, kwaszenië sã *n*. *Por. dąsy*

dąsy *pl* dąsë, mùr’zë, mùnie, kwasë *pl*, mùniawa, mùr’zowatosc, blészczowatosc *f* [Bëc z kògùms w dąsach (*bëc pògòrzoným z kògùm*). *Sy*]. *Por. dąsanie się*

dążenie *n* dążnosć *f*, dążënië, zmiërzanië || zamiërzanië, *lok*: zgròwanië *n* (do cze / czegò); ew. ùdba zamiar *m*, zamiarë *pl*; ew. tendencjò *f*; ew. cël, czerënk, gón *m*; *neol La Tr*: zgròwa *f* {ùdba’ - *zob. idea*; ‘cël’ = *pol. cel*; ‘czerënk’ = *pol. kierunek*; ‘gón’ = *pol. gonitwa, marsz*} [Trzeba pòpierac dobrë dążnosć. Dążnosćã pròwdzëwëgò chrzescëjana mò bëc, abë so zasłuzëc na kròlewstwò niebieszcë. - *Ra*]; ~ **do celu** dążënië / zmiërzanië / jidzenië / pnienië do cëlu; ~**m (celem / zamiarem) moim jest (było / będzie)...** mòjim dążënim / cëlã / zamiarã / mòją ùdba je (bëło / mdze || bądze)... *Por. dążnosć, pragnienie*

dążnosć *zob. dążenie*

dążyć *v* (*dążyć do czegòs*) dążëc, zmiërzac, *lok*: zgròwac (do czegòs), zamierzac, miec zamiar / ùdbã (cos zrobic); ew. *dalsze znaczenia*: piãc (sã) || rzad pnãc (sã), dzërzgnãc, przëc, cygnãc, jic (do czegòs / w jakãs stronã) {‘zgròwac’ *in* = *pol. a) czyhać, czatowãc*; b) *udawac cos / symulowãc*} [jò dążã / zmiërzóm, òn dązi / zmiërzò / zgròwò do te, zëbë...; wa dążita / zmiërzòta / zgròwòta do te, zëbë...; òni dążã / zmiërzają / zgròwają / do te(gò), zëbë...; Òn pnie / dzërzgnie / prze do te, zëbë... Òna cygnie w tã stronã, zëbë... **Dokądka / do czegò të zmiërzòsz? Co të zamiërzòsz / mòsz zamiar zrobic? - Gò Ròd bë jem wiedzòł, dokąd dążã te**

wiercëpiätë. *Ra*]; **wytrwale (cierpliwie / uparcie) ~ do wytkniętego celu** wëtrwale (cerplëwie / ùparce) dążęc / piąc sã / zmierzac / dzërzgnąc / przęc / pchac sã do wëtkłëgò cëlu; **dąż(cie) za wszelką cenę do tego, ażeby...** dąż(ta) || dążë(ta) / zmierzôj(ta) / pjni(ta) / dzërzgni(ta) / przë(ta) jak le mòżesz (mòżeta) do te, żebë...; *ew.* rób(ta), co le mòżesz (mòżeta), żebë...; rób(ta) swòje lepsze, żebë le...

dbać *v* dbac; *ew.* miec starã, troszczëc sã (ò co / kògò) [jò dbóm (*lok* dbajã), tã dbòsz, òn dbò; wa dbòta, më dbómë, òni dbadzą || dbają; dbòj ò to!; dbòjta ò to! Òni baro dbadzą ò pòrządk / ò czëstosc / chãdogòsc. - *Gò* Kón ò swiãto nie dbò, bëlebë òbsëpkã dostòł. *Sy*]; **nie ~ o kogo / o co** nie dbac / **ni** miec starë / nie troszczëc sã (ò co / kògò); *ew.* w *zn.* miec „gdziës” *coś / kogoś*: miec namklë na cos / kògòs, miec cos / kògòs „gdzes”; ~ **o czyje sprawy / interesy** dbac, troszczëc sã, miec starã / staranië ò kògòs sprawë / jinteresë; **nie ~ o siebie** nie dbac / nie troszczëc sã ò se(bie), nie mëslec ò se; *ew.* zaniedbac siebie; **nie dbam o to** nie dbóm (*lok* nie dbajã) ò to, nick so z te(gò) nie robiã, móm na to namklë; **o to najmniej dbam** ò to jò nômnì dbóm (*lok* dbajã), to je mój nômnìszì kłòpòt; o to mie nômnì jidze; na to móm w całoscë namklë; mie to nijak nie òbchòdzy

dbale *adv* dbało || dbale, trosklëwie, staranno || starowno, ze starã, z dbałotã; *ew.* z troskã, dokłãdno

dbałość *f* dbałota || -losc, zadba, troska, trosklëwòsc, dokłãdnosc, stara, starannosc || *Tr*: starownota *f*

dbały *ad* dbali, trosklëwi, staranny || *Tr*: starowny, zapòbieglëwi, dokłãdny; **(naj)dbalszy** (nò)dbalszi, (nò)trosklëwszi, (nò)staranniëszì; (nò)barzi dbali / trosklëwi / staranny; ~ **człowiek** dbòcz *m*; *ew.* dbali / dokłãdny / staranny człowiek

debata *f* dowòdzëzna, rozprawa, rozmòwa, dyskùsjò, debata *f*, sejmikòwanië *n*

debatować *v* dowòdzëc, rozprawiac, rozmawiac, dyskùtowac, debatowac, sejmikòwac

debet *m ekon* debet *m*; *ew.* je winien

debetowy *ad* debetowi; **strona ~owa** strona debetowò

debil *zob.* głupek

debilizm *zob.* głupota

debiut *m* pierszëzna *f*, debiut *m* – pierszi pòpis / pòkòzk / wëstãp pùbliczny; pierszë pùblicznë wëstãpienië; pierszò prezentacjò czëgòs; pierszò ksążeczka kòmùs wëdónò

debiutant *m* debiutant *m*, swiëzi (*zart* swiëzo ùpieklò) / młodi (dopiërkù le wëszkòlony) artista

debiutantka *f* debiutantka *f*, swiëzò (*zart* swiëzo ùpieklò) / młodò (dopiërkù le wëszkòlonò) artistka

debiutować *v* debiutowac, pierszi rôz pùbliczno wëstãpòwac / pòpisëwac sã swòjima ùmiejãtnoscama

decentralizacja *f* decentralizacjò [ti -cji] *f ew.* przekazywanië przez centrum (np. rząd państwòwi) kòmpetencji (władzë) niższim szczeblóm zarzãdzaniò *a.* regionalnym òrganóm administracji

decentralizacyjny *ad* decentralizacyjny; *ew.* zmniëszajãcy kòmpetencje (władzã) centrum / centralë (głównëgò òstrzòdka)

decentralizować *v* decentralizowac; *ew.* przekazëwac kòmpetencje głównëgò òstrzòdka władzë na niższë szczeble zarzãdzaniò *a.* regionalnym òrganóm administracji

dech *m* dech, òddech *m*, tchnienië *n* [tegò tchù / dechù / òddechù / tchnieniò || -niëgò];

bez tchu bez tchù / dechù; **do ostatniëgò tchu** do slëdnëgò / òstatnëgò dechù / tchù / tchnieniëgò [Òstatnë dechë dawac / wëdawac òstatnë tchnienië (kònac). *Gò*];

jednym tchem jednym dechã / tchnienim; **biec co tchu** biegnãc (piąc / nëkac) jak nôchùtci / z całi mòcë; **nabrać tchu** wdichnãc pòwietrzë, wcygnãc lëft / wcygnãc

përznã læftu / pòwietrzégò || pòwietrzò; nabrac / złapac tchù; nabrac / zahalac / zaczerpnãc læftu / pòwietrzégò

decydent *m* zarządca, rządzca, czerownik; *ew.* decydent, dispònent, dispòzytór, szef *m.*
Por. **administrator, pan, władca, autokrata**

decydować *v* **1.** rzãdzëc, zarzãdzac || zarzãdzëwac, czerowac, *arch* zawiadëwac (czim, wszëtczim); wëdawac pòlecenia / pòlétë / nôkazë / rozkazë, rozkazëwac; *ew.* bëc rządzcã / zarzãdcã / szefã / panã [òn rządzcy / zarzãdz(yw)ò / czerëje / zawiadiwò || -dëje / rozkazëje || rozkazywò]; *por.* **administrowac**; **2.** decydowac (ò czims); *ew.* pòstanawiac (cos), rozstrzëgac / rozwiãzëwac / załatwiac (jaczés sprawë, problemë) [Ti sprawë jò ji mògã decydowac. Gromada ùchwòlò, ale landròt decydëje. – *Bl, Lz*]; ~ **się** pòstanawiac; *ew.* zastanawiac sã, namëszlac sã (nad czim), decydowac sã (na cos); **decyduj się (zastanów się, postanów coś)** pòstanów || -nowi cos, zastanów || -nowi sã, namëslë sã; *ew.* decyduj sã; *ew.* pòwiëdz, czegò chcesz / co wëbiëròsz; [Nie namiszlòj sã tak długò, le zròb cos / pòstanowi cos – tak abò tak. *Gò*]; **szybko się** ~ chùtkò pòstanawiac / sã zastanawiac; nie namëszlac sã wiele / długò [òn pòstanòwiò / sã zastanòwiò / namiszlò]

decydująco *ad* nôbarzi, nôwicy, głównie, przede wszëtczim; *ew.* wiòldzim / przewòzającym dzëlã, w pòwòznym / ògromnym stãpniu / dzëlu; w rozstrzëgający / decydujący spòsòb. *Zob.* **walnie, znacznie**

decydujący *ad* **1.** zarzãdzający / rozpòrzãdzający / czerujący / *arch* zawiadëjący (czim); **2.** przesãdzający, rozstrzëgający, nôwòzniësi, przewòzający, stanowczy, nôbarzi przëczëniwający sã do cze; *ew.* decydujący; ~ **moment (~ca chwila)** nôwòzniësi sztërk (*a.* nôwòzniëszò chwila), rozstrzëgający / decydujący / grańcny (kriticzny) sztërk / moment; nôwòzniëszò / rozstrzëgającò chwila; sztërk rozstrzëgający ò wszëtczim; **czł. ~ o wszystkim** człowiek, chtëren wszëtczim rządzcy / zarzãdzywò / *arch* zawiadiwò – szef, pón, (za)rządzca; *ew.* czerownik, administrator; *żart* szeryf; *por.* **decydent, autokrata**;

decylitr *m* decyliter *m*

decymalny *ad* decymalny

decymetr *m* decyméter *m*

decyzja *f* pòstanowienië (ò czim) *n*, decyzjò (ò czim) *f* [tegò pòstanowieniò || -wieniëgò, ti decyzji]; *ew.* rozwiãzanië / rozstrzëgniãcë / rozsãdzenië / załatwienië *n* (czegòs / sprawë); *ew.* nôkòz *m* [tegò nôkazu; *pl:* te nôkazë]; **stanowcza** ~ stanowczë pòstanowienië, stanowczò decyzjò / *ew.* wòlò *f*; **nieodwołalna (ostateczna)** ~ òstateczné pòstanowienië, òstatecznò decyzjò; *ew.* òstatné / slédné słowò, zamkniãcë sprawë [To òstateczné pòstanowienië zamikò całą sprawã. *Gò*]; **ostatnia** ~ òstatné / slédné (wëdónë w òstatnym / slédnym czasie, tj. niedòwno) pòstanowienië / rozpòrzãdzenië / zarzãdzenië; òstatnò / slédnò decyzjò; òstatny/ slédny rozkòz; **właśnie w tej chwili zapada ~ o tej sprawie** prawie terò (w tim sztërkù, w ti chwilë) rozstrzëgò sã ta sprawa; prawie terò zapòdò pòstanowienië / decyzjò w ti sprawie

dedukcja *f* dedukcjò [ti –cji] *f*, wëwòd (*Gò*) *m*; *ew.* docygnië sã (domiszlanië sã na pòdstawie tegò, co ju wiëmë), parłãczenië / kòjarzenië faktów, logicznë mëszenië, *żart* chłopszczi rozëm

dedukcyjny *ad* dedukcyjny, wëwòdowi (*Gò*), òp(i)arti na docyganim sã / parłãczeniëm / kòjarzeniëm / łãczeniëm ze sobã rozmajitëch faktów / na logicznym mëszeniëm [Dedukcyjny / wëwòdowi spòsòb dochòdaniò pròwdë ò jaczychs zdarzeniach (na pòdstawie znónëch faktów).]

dedykacja *f* dedikacjò [ti –cji] *f*, wpis pamiãtkòwi

dedykować *v* dedikować, poświęcać (ew)ac kòmù, wpisywać (np. zęczbë) na pamiątkã [òn dedikuje / poświęcywô / wpisywô]

defekt *m* uszkodzenie, pòpsëcé / zepsëcé sã *n* błąd, defekt, féler *m*, wada, fela *f*

defektowy *ad* wadliwi, felowati, félerny, uszkodzony, pòpsëti / zepsëti / skażony

defensywa *f* mil obrona, defenzywa *f*; *ew.* copanié sã, wëcopiwanié sã, ùstãpòwanié || ùstãpianié, *zart* òdgrizanié sã

defetysta *m* defetista; *ew.* czòrnowiedz, wãpiélc (nie wierzący w mòzlwòsc dobëcégò), strachòbliwc, pòszëcéł, trzãsëbùksa, bleczk, mgleja *m*

defetyzm *m* defetizm *m*; *ew.* czòrnowiedztwò; wãpiéłstwò / wãpianié pòwãpiéwanié *n* (wãpianié w mòzlwòsc dobëcégò), pòddòwanié sã, rozsëwanié / senié zwãpianiégò / niewiarë w dobëcé; zarazlëwi brak wiarë w dobëcé

deficyt *m* ekon deficyt, niedostatk *m*; *ew.* brak *m*, braczi *pl*, strata, biéda *f*, stratë *pl*; *ew. neol* niesyga *Tr f*; za mało czegòs (za małò jilosc w procëmkù do pòtrzebów); **pokryć** ~ pòkrëc deficyt / niedostatk / stratë / braczi. *Por.* **manko**

deficytowy *ad* deficytowi; **bilans** ~ deficytowi bilans; **towary** ~**we** towarë deficytowe / rzòdkò pòjòwiające sã na rënkù / trudné do kùpieniò; towarë || towòrë, jaczich je małò; **materiał** ~ materiòł deficytowi (*ew.* trudnodostãpny, trudny do dostaniò / kùpieniò / zdobëcò / zëzorganiò)

defilada *f* defilada, parada *f*, paradny przemarsz [Wiater ùrwòł chòràdzew, chłop przëszedł le z drewlëszczã z defiladë dodóm. *Sy*]

defiladowy *ad* defiladowi; **krok** / **marsz** ~ krok / marsz defiladowi

defilować *v* defilować, paradować, maszërować (jic) na defiladze / paradze / z paradã

definicja *f* definicjò [ti –cji], fòrmùłka *f*, pòjãcé / ùjãcé / òkreslënié *n* (òstateczné ùjãcé w słowach jaczi mëslë); *ew.* sprecyzowanié / pòdanié / wëjasnienié znaczeniégò *n*; *ew.* pòchwòt *m* { ‘pòchwòt’ *Tr = pol. termin, pojęcie*}; **ściśła** / **dokładna** ~ scëślò / dokładnò definicjò. *Por.* **reguła, termin, zasada**

definiować *v* definiować; òkresl(iw)ac, òbjasni(w)ac; ùjmac || ùjmòwac w definicjã w czile słowach / w krótkã fòrmùłkã słownã; precyzować pòjãcé / pòchwòt; krótkò (w pôrã słowach) wëjasniwac znaczenié

definiowanie *n* definiowanié; *ew.* fòrmùłowanié, òkresl(iw)anié *n*

definitywnie *adv* òstateczno || -nie; *ew.* czësto, *ekspr:* dëcht czësto; **sprawa** ~ **zakończona** sprawa (dëcht) czësto / òstateczno zakùńczonò. *Por.* **całkowicie**

definitywny *ad* òstateczny; *ew.* definitywny, kùncowi, kùnczący / zamikający dyskùsje / spiérczi. *Por.* **bezdyskusyjny, całkowity, niepodważalny**

deflacja *f* ekon, geo deflacjò [ti –cji] *f*

defloracja *f* defloracjò *f* [ti –cji]; ùtrata „dzëwczëcégò kwiatu” (*Sy*), tj. dzëwictwa; przebicé dzëwiczi plewë òbczas pierszëgò stosënkù płcowégò

deformacja *f* wëkòszlawienié, znie(k)sztółcenié; *ew.* spaczenié / wëpaczenié, wëkrzëwienié, òdsztółcenié; zdefòrmòwanié (sã), zepsëcé *n*, defòrmacjò *f* [ti –cji]; *ew. o deskach:* zwãbierzenié / zlãgòwanié (sã) *n*. *Por.* **wypaczenie**

deformować (się) *zob.* **paczyć (się)**

defraudacja *f* sprzeniewierzenié / sprzeniewierzanié (pòwierzonëch / pùblicznëch / wspòlnëch dëtków), rozkròdztwò (*Lz*), òszëkañstwò, złodziejstwò, kradzëłstwò *n*, szwindel *m*; *pl:* szwindle, szachrë, szmùchle (*w zn. manko:* szmùchë *pl*, mankò *n*), nadùzëca / krãtë-wãtë (finansowé / pieniãznë); robiënié szwindlów; *ew.* defraudacjò [ti –cji] *f*

defraudant *m* rozkròdca (*Lz*), (s)przeniewierca, złodzëj pùblicznëgò grosza; *ew.* òszëkañc, òchlëdëtk, òsmëdlòcz; *ew.* defraudant *m*

defraudować *v* rozkradac / przëwłaszczac sobie / sprzeniewierzac pòwierzoné dëtczi / pieniãdze [òn rozkròdò / przëwłòszczò / sprzeniewierzò]; *ew.* robic szwindle, robic

òszekaństwa / krãtë-wãtë / nadùżëca finansowé / pieniãżné, krasc / przepùszczac / tracëc pùblicznë dëtczì; ew. defraudowac

degeneracja *f* **1.** (w trybie niedokonanym) wëòrtiwanié sã, wëródzanié sã, zwërodniwanié sã; ew. degeneracjô *f* [ti –cji]; **2.** (w trybie dokonanym) wëòrtowanié (sã), wërodzenié (sã), zwërodnienié *n*, skrãcznienié *n* {‘skrãcznienié’ = *pol.* *zniedotężnienie fizyczne*}

degenerat *m* degenerat, zwërodniëlç; ew. w *zn.* *zбочениец*: zbòczëlç || zbòczënc *m*

degenerować się wëòrt(ow)iwac sã, wëradzac sã; ew. w *zn.* *niedotężnieć, chorować*: krãczniec [to sã wëòrt(ow)iwô / wëródzô / krãcznieje]; **zdegenerować się** wëòrtowac sã, wërodzëc sã; ew. w *zn.* *zniedotężnieć wskutek choroby*: skrãczniec [to sã wëòrtowało / wërodzëło / skrãczniało]

degradacja *f* degradacjô [ti –cji] *f*; ew. zniżenié, òbniżenié *f* (òbniżenié stãpniã / randzi), przesadzenié niżi (zesadzenié na niższì stãpiën / szczebel / „stólk”; przesëniãcë na niższë stanowiskò); ew. rozpòd, ùpòdk *m*; ew. pòniżenié {‘pòniżenié’ *pol.* *poniżenie*}

degradować *v* degradowac; zniżac / òbniżac stãpiën / rangã (kòmù, czegò); przesadzac na niższì stãpiën / szczebel / „stólk”; przenaszac na niższë stanowiskò; ew. zmniészëwac / pòmniészëwac znaczenié (kògòs, czegòs) [òn degradëje / zniżô / przesòdzô / przenòszô / zmniësziwô]; **zdegradować** zdegradowac; zniżëc / òbniżëc stãpiën / rangã; przesadzëc / przeniesc / przesënac na niższì stãpiën / szczebel / stólk / niższë stanowiskò; pòmniészëc znaczenié

degradować się degradowac sã, ùlegac degradacji; ew. ùlegac rozpadowi / rozkładowi / rozłożenimù; ew. krëchnac, rozpadac sã, pòdùpadac, rozsëpiwac sã, sëpac sã (ze staroscë *a.* jiny przëczëñë)

degustacja *f* szmakanié, òszmakiwanié, próbòwanié *f*; ew. degùstacjô *f* [ti –cji]

deizm *m* dejizm *m*

dekada *f* dekada *f*, dzesãclecë *n*; ew. dzesãc dni

dekadenci *ad* dekadencczì, pòdùpòdajacy, pòdùpadli, schiłkòwi, zmarniałi, na ùtëpie / na ùmercym, kròtkò przed ùpòdkã

dekadencja *f* dekadencjô *f* [ti –cji], zmarnienié, zestarzenié sã *n*, ùpòdk, schiłk *m*

dekadent *m* dekadent, *neol* schiłkòwç (*Gò*) *m*, przedstawicël (|| *Tr*: przedstòwnik) dekadentizmù (np. artista, w chtërnégò ùtwòrstwie sã widoczne elementë dekadencji)

dekagram *m* dekagram *m*, *pot* dekò *n* [Trzë dekagramë. *Gò*]. *Por.* **deko**

dekalitr *m* dekaliter *m*

dekalog *m* dekalog *m*, dzesãc Bòżëch przëkòzaniów

dekarz *zob.* **dacharz**

dekatyzacja *f* *tk* dekatizacjô *f* [ti –cji], dekatizowanié *n*, platowanié na gòracò mòkri tkaninë we fabrice

deklamacja *f* deklamacjô, recytacjô *f* [ti –cji], deklamòwanié / recytowanié, mówienié *n*, wëgłòszanié tekstu lëteracczégò w spòsòb artisticzny

deklamacyjny *ad* deklamacyjny

deklamator *m* deklamator *m* [tegò –matora]

deklamatorski *ad* deklamatorsczì

deklamować *v* deklamòwac, recytowac, mówic / wëgłaszac tekst lëteracczì w spòsòb artisticzny

deklamowanie *zob.* **deklamacja**

deklaracja *f* deklaracjô *f* [ti –cji], pùblicznë òswiòdczenié, złożenié òswiòdczeniégò, opòwiedzenié sã za czim, ògłòszenié swòjégò zdaniò w jaczi sprawie, manifest *m*; ~ **celna** deklaracjô celnò, celné / cłowé òswiòdczenié, przedstawienié towarów do

òcieniò, spis pòsòdònèch towarów pòdlégajęcèch òceniùm; ~ **majątkowa** deklaracjò majątkòwò (np. w ùrzãdze skarbòwim), spis pòsòdònèch nieruchòmòscy; ~ **rządu** deklaracjò (òswiòdczenié / ògłoszenié zdaniò / stanowiszcza) rządu, rządowò deklaracjò

deklaratywny *ad* deklaratiwny, gòłosłowny, gòszony łzélškò, bez zamiaru realizacji; le słowny, nie pòdparti czënama / faktama

deklarować *v* deklarowac – ògłaszac, òswiadczac || òswiòdczëwac, pòdawac do pùbliczny wiédzë / wiadomòscë [òn deklarëje / ògłòszò / òswiòdcz(iw)ò / pòdaje / pòdòwò; òni deklarëją / òswiòdcz(iw)ają / ògłòszają || ògłòsziwają / pòd(òw)ają]

deklarujący *ad* deklarujący

deklinacja *f gr* deklinacjò [ti -cji] òdmiana *f*

deklinować *v* deklinowac, òdmieniowac || òdmiéniaç

deko *n pot* dekò *n*, dekagram *m* [Dwa, trzë, szterë deka. Piãc, szesc dekò... Dwadzescë dekò młodzy / drożdżi. - Gò]. *Por.* **dekagram**

dekolt *m* rozchòlë(z)na *f*, dekòlt; *ew.* wëstrzig *m*

dekoltować się rozchòlëwac (sëczenkã / bluzkã), dekòltowac sã, òblakac sëknie / bluzczì z rozchòlëznama / dekòltama, chòdzëc w rozchòlony (*pol.* *rozchełstanej*) bluzce; *žart:* chòdzëc z piersama na wiërzchù, łazëc na pól gòło

dekoltowany *ad* rozchòlony, dekòltowóny; *ekspr:* wëjarmòlony; ~**na kobieta** wëdekòltowónò kòbiëta / białka / baba; *ew.* *złòśl* rozchòlnica *f*

dekompletować *v* dekompletowac, rozkompletowëwac, wëjimac jaczës czãscë / dzële z kòmpletu / z całòscë, *Tr:* òdcałownic [òn dekompletëje / rozkompletowiwò / wëjimò]

dekor *m* dekòr; *ew.* òzdobnik (*Gò*) *m*; òzdobnò / dekòracyjnò kachla / fliza

dekoracja *f* òbstrój, wëstrój, przëstrój *m*, òzdoba, wëòzdoba, dekòracjò *f* [ti -cji]; **zmiana** ~**cji** zmiana (wë)òzdobë / òbstroju / wëstroju / dekòracji, òbstrojenie / przëstrojenie / (wë)òzdobienie na nowò

dekoracyjny *ad* (wë)òzdobny, dekòracyjny; **sztuka** ~**na** kùnszt òzdobny / wëòzdobny / dekòracyjny; artisticznë zdobienie / wëòzdòbianie; artisticznò wëòzdoba / dekòracjò

dekorator *m* dekòratòr [tegò -ratora], strojòcz (*Tr*) *m*; ~ **teatralny (sceniczny)** teatrowi || teatralny (zdrzadniowi) dekòratòr / strojòcz; ~ **wystaw sklepowych** dekòratòr / strojòcz wëstawów (òknów) krómòwëch

dekoratorka *f* dekòratòrka, strojòczka (*Tr*) *f* [ti dekòratòrczi / strojòczczì]

dekoratorski *ad* dekòratorsczì, strojòczowì (*Tr*); *ew.* (wë)òzdobny. *Por.* **dekoracyjny**

dekorować *v* strojic, òbstrojiwac, zobic, (wë)òzdabiac, dekòrowac [òn stroji / òbstrojiwò / zobi / wëòzdòbiò, dekòrëje; òni stroją / òbstrojiwają / zobia / wëòzdòbiają, dekòrëją]

dekować się chòwac sã, tacëc sã, ùkrëwac sã

dekownik *m* chòwajk, tacoch, ùkriwańc *m*

dekret *m* dekret *m*, zarządzenie, rozpòrządzenie *n*

dekretować *v* dekretowac, wëdawac / ògłaszac dekretë / zarządzenia / rozpòrządzenia

dekstryna *f chem* dekstrina *f*

delegacja *f* delegacjò [ti -cji] *f* – **1.** karno delegatów / przedstawicelów || *Tr:* przedstòwników / reprezentantów (np. rządu / nòrodu / zwiãzkù / zrzeszeniò / ùrzãdu / firmë); **2.** wëjòzd słuźbòwi, pòdròż w cëlu wëkònaniò jaczychs robòtów / załatwieniò sprawów firmë *itp.*; **3.** *hist* kòmisjò sejmòwò. *Por.* **delegatura, deputacja**

delegalizacja *f* delegalizacjò *f* [ti -cji], zdelegalizowanie *n*, ùznanie jaczis jinstitutioni (np. partii pòliticznì) za nielegalną

delegat *m* delegat, przedstawiciel [tegò -wicela] || przedstòwnik (*Tr*), reprezentant; *ew.* pełnomòcnik *m*

delegatka *f* delegatka, przestawicielka, przedstòwnica (*Tr*), reprezentantka, pełnomòcnica *f*

delegatura *f* delegatura *f*, przedstawicielstwò *n*, przedstòwizna (*Tr*), sedzba (mòl ùrzãdowaniò; *ew.* mieszkaniò) delegata

delegować *v* wësëłac, delegòwac [òn wësëłò / delegùje; òni wësëłajã / delegùjã]

delegowany *ad* wësłóny, delegòwóny; *ew.* òddelegòwóny, przeniosłi czasowò

delektować się raczëc sã, jesc ze smakã / z rozkòszã; smakòwito jesc; delektowac sã; *ew.* smaczkòwac (wëbierac lepszë kãszci)

delektowanie się *n* raczenië sã, delektowanië sã; *ew.* smaczkòwanië *n* (wëbieranië lepszych kãsków)

delfin *m* **1.** *hist* delfin *m*; **2.** *m zool* delfin *m*, *lok:* mòrczi szczirz {‘mòrczi szczirz’ – *por.* ‘mòrczi pies’ w *zn. pol.* foka}; *gatunek delfina:* *morświn:* mòrskò swinka (*Sy*), merswinia (|| mers(z)wina) (*Lz*) *f*; **3.** *sp* delfin *m* – sztil / spòsòb pliwaniò; **plywanie / płynięcie** ~*nem* pliwanië / plëniãcë delfinã / w sztilu „delfin”

deliberować *v* zastanawiac sã, òbmëszlac, rozważac, rozgrëzac (w mëslach), *arch* dëdac [òn sã zastanòwiò, òn (cos) òbmiszlò / rozwòzò, rozgrizò / dëdò]

delicje *zob.* **delikatesy**

delikates *m* przësmak, smaczk *m* || smaczka *f*, delikatesa *f*; ~*sy* *pl* przësmaczi, smaczci, delikatesë *pl*; *ew.* rzeczë do jedzeniò / pòtrawë / smakòwitë / smaczné / delikatné; smaczno, smakòwitò jòda [Na wieselim człowiek sã ùròczył rozmajitima przësmakama / smaczkama. *Gò*]; „**delikatesy**” - **sklep z ~sami** „delikatesë” – króm z delikatesama / smaczkama / przësmakama

delikatnie *adv* letkò, letëchno, letëchinkò, z letka, z letëchna, z letëszinka; łagòdno || -gòdno, delikatno, òstròzno; *ew.* subtelno (*Sy*) = jedwòbno *rzad* (*Sy*), mitkò, z czëcym, nië na mòc, bez przemòcë, nië (za) òstro {‘mitkò’ = *pol.* miëkko, miëciutko; ‘subtelno’ = *pol.* z taktem, z umiarem, łagodnie, subtelnie} [Wëdzrzi jedwòbno na gãbie. Jedwòbno òbchòdzëc sã z czim Jedwòbno gadac (*gadac stòdkò, ale òbtudnie / falszëwie*). *Sy*]; **nie zawsze można postępować** ~ nië wiedno jidze / dò sã / mòze / mòzna pòstãpòwac delikatno (czasã trzeba bëc brutalnym / ùzëc sëfë); *fig* kòt w rãkawicach mëszów nie chwòtò (*Sy*)

delikatniś *m* lebiada, miãtczewka, wrażliwc *m.* *Por.* **chuchro, maminsynek**

delikatność *f* delikatnosc, łagòdnosc, subtelnosc, ùwòzdnosc || -nota, wrzëlëwòsc || -wòta; *ew.* letkòsc, mi(ã)tkòsc, czułosc *f* [Mitkòsc serca. Mitkòscã gò przedobãdziesz. *Ra*]

delikatny *ad* delikatny, łagòdny || -gòdny, subtelny, letczy, *zdr* letëchny, *rzad* mi(ã)tczi; **(naj)~niejszy** (nò)delikatniësi, (nò)łagòdniësi, (nò)subtelniësi, (nò)lżësi; **1.** *miëkki, pulchny:* mi(ã)tczi, mùlchny, jedwòbny [Òna mò mùlchnã rãkã jak dzeckò / jak ksãdz. *Gò* Mitczy jak białka. *Ra* Òna je takò jedwòbnò na twarzë. *Sy*]; **2.** *lekki (o dotyku rëki, powiewie wiatru)* letczy, *zdr* letëchny, łagòdny, delikatny; ~ **wiatr / powiew wiatru** letczy / letëchny / łagòdny / delikatny wiater(k) / pòwiëw wiatru; **3.** *kruchy:* krëchi, *zdr* krëchùchny, łómlëwi {‘krëchi’ *in* = ò lëdzach: *stòri, słabégò zdrowiò* [Waja starka je ju krëchò, ale nasza je jesc krëchszò. *Gò*]; **4.** *wrażliwy:* wrzëlëwi || wrzëlëwi, mi(ã)tczi (np. wrzëlëwi na zëmno, ból, na przikrë słowa) [Mitczy jak białka. *Ra*]; ~**na cera** delikatno / wrzëlëwò skóra / miazdra; **5.** *wãty lëbi, chùchrowati;* *ew.* słabi, niewëtrzëmałi; ~**tne zdrowie** słabë / delikatné / krëché / jedwòbne zdrowië [Miec jedwòbne zdrowië. *Sy*]; **6.** *o sposobie bycia, postëpowania:* delikatny, łagòdny || -gòdny, subtelny (òdznòczajãcy sã subtelnosã), òstròzny, ùwòzny, wrzëlëwi;

rzad mi(ã)tczi; ew. *ekspr* jedwõbny {'jedwõbny' in = òbłudny, stòd Dzi, wõbiący} [Òna mò mitczé serce. Mitczì jak białka. –Ra Jedwõbné słowa. Sy]; ~**ne usposobienie** delikatné / subtelné ùspòsobienié, wrzłéwi charakter, wrzłéwé / mitczé serce; ~**na przymówka** / **przygana** letkò / delikatnò przémówka / przëgòdka / przëgana

delikwent *m* delikwent, przestãpca (*arch*: przestãpnik, przestãpiélc), przesprõwca (*Tr*), winowajca, skõzãnc, skõzõny *m*

delikwentka *f* delikwentka, skõzõnõ, winnõ *f*; ew. *Gò*: przestãpiélcza, przestãpczëni, przesprõwczëni, winowajczëni *f*

delirium *n* delirium *n*

delta *f* delta *f*

deltowaty *ad* deltowati, pòdobny do deltë (do grecczi lëtrë: Δ)

demagog *m* demagog *m*; ew. òchëbny prõwca, zwòdzëcél, zwòdznik, manijòk, cëgõn, kùnda, szõla, òbiecëwõcz *m* [Lepi nie wdawac sã z taczim szõlã. Niczegò sã nie spòdzewõj pò tim òbiecëwõczu. - Sy]. *Por.* **kłãmca**, **oszust**

demagogia *f* demagogiõ *f*; ew. òchëba, zwòdzëcelstwò, manijactwò || manicelstwò, cëgañstwò *n*, zwòdzenié / manienié / òszëkiwanié / czarowanié lëdzy piãknyma słówkama, òbietnicama, òbiecywanié złotëch górów [Ta jich gòdka w tim telewizorze, to je jedna òchëba. *Gò*]; **stosowãc** / **uprawiãc** ~**gië** stosowãc demagogiã, pòsługiwãc sã demagogiã; manic / zwòdzëc / glëpic / òchlëc / szalëc || szólëc lëdzy; ew. mãcëc kòmùs w głowie; czarowãc piãknyma słówkama, òbietnicama. *Por.* **zwodziãc**, **òbiecanki**

demagogiczny *ad* demagogicznÿ, zwòdzëcelsczì, òchëbny, manijacczi || manicelsczì, òszëkañszczì, cëgañszczì, kùndowati

demarkacyjnÿ *ad* grañczny, rozgrañczajãcy, rozdzelijãcy; ew. demarkacyjnÿ; **linia** ~**na** grañca *f* (timczasowõ grañca), liniõ grañcznõ / ew. liniõ demarkacyjnõ

demaskowãc *v* demaskòwãc, pòkazëwãc prõwdã (ò kògùms / czims); pòkazëwãc czim chto je pò prõwdze; zdzerãc larwã / maskã łzëlstwa / òbłudë [Òn jich demaskùje, pòkazëje jich prõwdzëwé òbliczé / pòkazëje, czim òni sã pò prõwdze.]

demaskowãc sië demaskòwãc sã, dac sã pòznãc; pòkazãc, jaczim sã pò prõwdze je; òdkrëwãc / pòkazëwãc / ùjawniwãc / wëjawiac swõjã prõwdzëwã twòrz / swõje prõwdzëwé òbliczé; ew. zdrãdzãc sã [òn (sã) demaskùje / òdkriwõ / pòkazëje || -zywõ / ùjawniwõ / wëjõwiõ / zdrõdzõ]

dementi *n* **dementi** *n* – zaprzeczenié; ew. wëjasnienié *n*, ògłoszenié czegòs jakò nieprõwdã / za nieprõwdzëwé [Ministerstwò Sprõw Zagrañcznëch ògłosëło **dementi**... *Gò*]

dementowãc *v* **dementowãc** – ògłaszcãc jakò nieprõwdzëwé, zaprzeczac, przëczëc, przëkòwãc, wëpierãc sã; ew. wëjasniwãc [òni zaprzëczajã / przëczã czëmùs, wëpiérãjã sã (czegòs) **dementëjã** / wëjasniwãjã (cos)]

demobilizacja *f* **1.** demòbilizacjõ *f* [ti -cji], rozpùszczenié / zwòlnienié znacznëgò dzëla wõjska; **2.** zniechãcenié do rësznieszëgò dziejaniõ; òbniechanié / zaniechanié wãlczì; rezygnacjõ z wãlczì; psychicznë / dëchòwë rozbrojenié

demobilizowãc *v* demòbilizowãc – **1.** zwòlniãc zõłnërzy ze słuźbë w wõjskù, **2.** zniechãcëwãc do rësznieszëgò dziejaniõ, òdbiëranié chãcë do wãlczì, rozbrãjac psychicznë [Òni jich zniechãcywãjã / òdbiërajã jima chãc do wãlczì, rozbrõjãjã jich psychicznë.]

demokracja *f* demòkracjõ *f* [ti -cji], panowanié lëdu; ~ **ludowa** / **narodowa** lëdowõ / nòrodnõ (|| -dowõ) demòkracjõ

demokrata *m* demòkrata, *Tr*: lëdówc *m*

demokratyczny *ad* demòkraticzny
demokracja *m* demòkratizm *m*
demokratyzować (się) demòkratizowac (sã)
demol *muz* demol [*pot*: tegò demola, na demolu]
demolować *v* rozwalac, tłuc, rénowac, niszczyć, demòlowac [òn rozwólô / tłęczë /
 rénje / niszczi / demòlje]
demolowy *ad muz* demòlowi || -mo-
demon *m* demón *m*, zli dëch (*mit*: dëch dobri *a.* zli); *ew.* stròszk, mùmòcz *m*,
 straszno ùkòzka *f.* *Por.* **czart, diabeł**
demoniczny *ad* szatańszci, diabelszci, biésalszci, pieczelny, nieczësti, zli, cemny,
 przeklãti
demonstracja *f* demónstracjô, manifestacjô *f* [ti -cji]; ~ **protestacyjna** demónstracjô
 / manifestacjô protestacyjnô; protestacyjny marsz *a.* protestacyjne zëndzenié /
 zgromadzenié. *Por.* **zbiegowisko**
demonstracyjny *ad* demónstracyjny, pòkazowi; *ew.* jawny, wërazny, zrobiony na
 pòkòzk
demonstrant *m* demónstrant, ùczãstnik demónstracji, człowiek demónstrujący /
 òkazëjący / wëròzający pòpiarcé czegòs (przëstojnik czegòs) *a.* procëm czemùs
 (procënnik czegòs)
demonstrator *m* demónstratòr [tegò -ratora]; *ew.* prenter, przedstòwiòcz (*Gò*) *m*
demonstrować *v* demónstrowac; *ew.* pòkazëwac, robic demónstracjã – **1.** bëc
 ùczãstnikã demónstracji / zgromadzeniò pòpiérającògò jakãs sprawã (wërazac
 zadowòlenié / pòparcé) *a.* protestującògò procëm czemùs (wërazac protest /
 òprëczkã); **2.** pòkazëwac / przedstawiac / prezentowac cos (np. funksnérowanié
 jacégòs ùrządzeniò; doswiòdzenié chemicznë / fizycznë; czwiczenié
 gimnasticznë *itp.*)
demontaż *m* demóntaż *m*, rozbiórka *f*, rozjimanié, rozbiéranié, rozklòdanié,
 rozmónt(ow)iwanié, demóntowanié *n*
demontować *v* rozjëmac, rozbierac, rozklòdac, demóntowac [òn rozjimò / rozbiérò /
 rozklòdò / demóntëje]
demontowanie *zob.* demontaż
demoralizacja *zob.* gorszenie, gorszycielstwo
demoralizacyjny *zob.* gorszący
demoralizator *zob.* gorszyciel
demoralizować *zob.* bałamucić, gorszyć
demoralizująco *zob.* gorsząco
demoralizujący *zob.* gorszący, gorszycielski
denat *m* denat, trup, niebòszczik *m*, ten (człowiek) ùmarli nienormalną / nienòtëralną
 smiercã; *ew.* samòbójca *a.* zabiti / zamòrdowóny
denaturat *m* denaturat, szprit skażony / zatrëti, *niem* brëndszpirtus *m*
denaturowany *ad* skażony, zatrëti, denaturowóny
dendrolit *m* skamieniałé drzewiã
dendrologia *f* nõuka / ùczba ò drzewiãtach i krzaczach, dendrologiò [ti -gii] *f*
denerwować *v* drażnic / nerwòwac || denerwòwac / wnerwiac (kògò), *lok*
 grabiowac; *ew.* mier'zëc / gòrzëc / złoscëc grac (kòmù) na nerwach;
 wëprowadzac z równowòdзи; **to go ~wuje** to gò drażni / (de)nerwùje / wnerwiò /
 grabirëje / gòrzi / złoscy / mier'zy, jegò gòrz bierze na to, òn mò na to gòrz, to
 mù graje na nerwach, to gò wëprowadzò z równowòdзи [To gò coròz barzi
 mier'zëło. Gòrz gò bròł (na to) coròz barzi. - *Gò Jo, to mie grabirëje, jò sã nijak*
 ùspòkòjic ni mògã. *Sy*]. *Por.* **dokuczać, drażnić, złościć**

denerwować się nerwować || denerwować sã, wnerwiał sã, robic sã nerwés; *ew.* stawac sã niespòkójny / szadi, rozdrażniwac sã. *Por.* **złościć się**

denerwowanie *n* drażnienie / rozdróżnianie / nerwowanie || denerwowanie / wnerwianie kògò. *Por.* **drażnienie, dokuczanie, złoszczenie (się)**

denerwowanie się *n* nerwowanie sã || denerwowanie sã, bëcé w nerwach; *ew.* złoszczenie sã; *ew.* górz *m*, złosc *f*

denerwujący *ad* drażniący, mierzący, grający na nerwach, (de)nerwujący

denko *n* **1.** denkò - *zdr od:* dno *n* [Pòłożë denkò na beczkã. *Lz*]; **2.** wieczkò *n*, przëkriwk, *niem.* dekel(k) *m.* *Por.* **dno**

denny *ad* dnowi, denny

dentysta *m* dentista, zãbòrz (|| zãbnik *Tr* || zãbòcz *Lz*) *m*, doktor / lékòrz òd zãbów; *zart:* karczownik, zãberwaja *m* [Szedł w lékù (w lãkù, strachù) do zãberwaje. *Sy*]; **asystent(ka)** ~**ty** asystent(ka) / pòmòcnik (-nica) zãbòrza / dentistë

dentystka *f* dentistka, zãbòrka (|| *Tr* zãbnica) *f*, doktorka òd zãbów; **asystent(ka)** ~**tki** asystent(ka) / pòmòcnik (-nica) zãbòrczi / dentistëczci

dentystyczny *ad* dentisticzny; *ew.* zãbny, zãbnikòwi *Tr*; **przybory** ~**ne** nôrzãdza / przëbòrë dentisticzné (*ew.* statczci sprzãtë, aparatë, ùrządzenia dentisticzné) / zãbnikòwé *Tr*; **technik** ~ technik dentisticzny / zãbnikòwi *Tr*

dentystyka *f* dentistika, stomatologiò, *Tr:* zãbnikòwizna *f*, dzél medicynë zajmujący sã léčenim || lékarzenim zãbów

denuncjacja *zob.* **donos, donosicielstwo**

denuncjant *zob.* **donosiciel**

denuncjantka *zob.* **donosicielka**

denuncjator *zob.* **donosiciel**

denuncjować *zob.* **donosić**

departament *m* departament *m*, dzél ministerstwa

departamentowy *ad* departamentowi

depesza *f* depesza *f*, telegram *m*, telegraficzny òdkòz *m* (zawiadomienie, pòwiadomienie *n*), telegraficznò wiadomòsc, telegraficzné wiadło

depeszować *v* depeszowac, telegrafòwac, nadawac depeszã / telegram

deponent *m* depònent; *ew.* depòzytòr [tegò -nenta / -zytora], *Tr:* wkłòdòrz *m*, òsoba skłòdajãcò dëtczci *a.* przedmiotë na przechòwanié

deponować *v* depònowac, składac / (òd)dawac na przechòwanié

deponowanie *n* depònowanie, òddòwanié na przechòwanié

deportacja *f* zesłanie / wëwiezenie *n*, wëwòzka, depòrtacjò *f* [ti -cji]; zesłanie (pòd przëmùszã) czł. skòzónégò na zamieszkanié w daleczich stronach / w òdlegli miescowòscë [Òbczas II wòjnë wiele (kòle dwóch miliónów) niewinnëch Pòlòchów òstało wëwiozłëch (depòrtowónëch) w głąb Zwiãzkù Sowiecczégò; te depòrtacje òbjãłë téz jiné nôrodë. *Gò*]

deportować *v* wëwòzëc / wëwãzac, zesłac, depòrtowac

deportowany *ad* wëwiozłi, zesłony, depòrtowóny

depozyt *m* depòzyt *m*, rzecz òddónò / złożonò na przechòwanié

depozytariusz *m* depòzytariusz, schòwòcz *Tr m*, òsoba *a.* jinstitucjò, co przëjimò depòzyt

depozytowy *ad* depòzytowi, przechòwiwóny; **pieniãdze** ~**we** pieniãdze / dëtczci depòzytowé / òstawioné na przechòwanié

deprawacja *zob.* **gorszycielstwo**

deprawator *zob.* **gorszyciel**

deprawować *zob.* **gorszyć**

deprecjacja *f* deprecjacji *f* [ti -cji], odwórtnienie (*Tr*) *n*, spódk (*ew.* zmniejszanié sã, òbnizanié sã) wórtnoté; ~ **pieniãdza** deprecjacji pieniãdza, spódk wórtnoté pieniãdza / pieniãdzy || -niãdzy. *Por.* **inflacja**

deprecjonować *v* òbnizac wórtnotã *a.* znaczenié czegòs *Tr*: odwórtni(w)ac. *Por.* **lekceważyć**

depresja *f* **1.** *geo* depresjô [ti -sji]; *ew.* wlëga, òbnizëna *Tr f*; òbnizenié terenu pònizi niwù (*niwiznë, rówiznë*) mòrza {‘wlëga’ = *pol. wklëśtość*}; **2.** *stan psychiczny*: przëgnãbienié, zwiãtpienié *n*, *arch smùcëné pl*, òsowiałosc, depresjô *f*; *ew.* ùpòdk dëcha, lëchi dzëń. *Por.* **chandra**

depresyjny *ad* depresyjny **1.** *geo*; **teren** ~ teren dwpresyjny [Zëlawë to je teren depresyjny. *Gò*]; **2.** *psych*; **stan** ~ stón depresyjny [W stanie depresyjnym (w stanie depresji). - *Gò*]

deprymować *v* przëgnãbiwac, zniechãc(ëw)ac, òdbierac òdwògã / pewnosc siebie, sòc / zasewac (w dëszë) zwiãtpienié; *ew.* deprimòwac

deprymująco *adv* zniechãc(yw)ajãco, przëgnãbi(w)ajãco; *ew.* deprimùjãco

deprymujący *ad* zniechãc(yw)ajãcy, przëgnãbi(w)ajãcy; *ew.* deprimùjãcy

deptać *v* **1.** *udeptywać*: deptac, ùdeptiwac [jô depcã, të depecsz, òn depce; òni depcã; nie depc(ë)!]; **2.** *chodzić*: deptac, òdzëc, chòdzëc, stãpiac || stãpac, czurpac (= szurgac, szlapac *nogama*), trëndac || triëndac (= deptac w gnojù, kale), czwòrdac / trãptac (= stãpiac niedstrożno), rëdac (= zapadac sã w bagnisti zemi); **3.** *o samcach ptaków*: kryć, zapładniać: zolëc

deptak *m* deptownik (*Tr*), deptnik (*Na*) *m*; *ew.* promenada (droga szpacérowò, aleja). *Por.* **bulwar**

deputacja *f* depùtacji [ti -cji], wësélëzna (*Tr*); *ew.* delegacji *f*, wësłãncë || wësłãncowie *pl*; karno lëdzy (pełnomòcników, przedstawielów || przedstòwników jaczi szerszi spòlëznë) wësłóné dlò przedstawieniò prosbów *a.* żądaniów swòjèch mòcodòwców abò dlò załatwieniò pòwierzonëch sprawów

deputat *m* **1.** *zob.* **deputowany**; **2.** depùtat *m*, starkòwizna *f.* *Zob.* **dożywocie**

deputatowy *ad* depùtatowi

deputowany *m* wësłãnc; *ew.* przedstawicël [tegò -wicela], przedstòwnik *Tr*, pòsël, delegat, reprezentant, wësłóny, depùtowóny *m*; **izba ~ch (w USA)** jizba / zgromadzenié depùtowónëch

deratyzacja *f* deratizacji [ti -cji], òdszurzanié *n*, tãpienié szurów i mëszi

deresz *m* (*koń*) mrózk; *ew.* sywk *m*

dereszowaty *ad* mrózkòwati, mrozati; *ew.* sëwi

der(k)a *f* deka, *zdr* deczka *f*

derkacz *m* *zoo* kasper *m*

dermatolog *m* dermatolog, skòrny lékòrz / doktór *m* [tegò dermatologa / lékarza / doktora]

dermatologia *f* dermatologii [ti -gii] *f* – **1.** nôuka / ùczba ò chòrobach / chòroscach skòrë; **2.** *pot* òddzël szpitala léczãcy chòrobë skòrné: òddzël dermatologii

derwiz *m* derwiz *m*, mahòmetańszi (*Tr*: mòhamedańszi) zòkònnik (proszãcy)

derywacja *f* deriwacji *f* [ti -cji] – **1.** jëz twòrzenié słów (wërazów) pòchòdnëch òd pòdstawòwégò; **2.** *lotn* znòszanié samòlotu z wëznaczonégù turu (z wëznaczonego turë / trasë) pòd wpliwã wiatru; **3.** *mil* òdchilenié turë strzëlu (kùlë, szpëckùlë) z broni palny òd wëznaczonégò czerënkù pòd wpliwã òbrotu strzëlu dokòła jegò òsë

derywat *jez* deriwat *m*, słowò pòchòdné, wëròz pòchòdny (pòchòdzãcy òd *jinszégò*)

desant *m* desant *m* –**1.** przerwucenié i wësadzenié wòjska na teritorium zajãtë przez nieprzëjacela; **2.** wòjskò robiãcë desant / przeprowòdzãcë operacjã desantowã

desantowy *ad* desantowi; **wojska ~we** wòjska desantowé

deseczka *zob. deska*

deseń *m* wzór, céch(ũnk), òrnamént; *ew. malènk m, mòràdzi / prążczy pl, òzdobny wąż* (np. na tapéce / tkaninie / talérzach / zastawie stołowi - serwisu); ~ **skóry / sierści** wzór / mòràdzi skórë / szerzchlë (*a. na skórze / na szerzchlë || -li*)

deser *m* deser; *ew. dopòłnik m, pòjadło, pòjedzenié n; ~ry pl deserë; słodki ~* miodny / słodczy deser / dopòłnik, miodné pòjadło / pòjedzenié, cos miodnégò na dopòłnik; *ew. żart* cos na zamkniãcé żòłądka [W niedzielã më mómë wiedno dopòłnik. Mòta wa co do pòjadła / do pòjedzeniô. - Sy]; **coś słodkiego na ~, np. budyń** cos miodnégò / słodczégò na deser (do pòjedzeniô), wezmë na to: pùding; ~ **z kaszy manny na mleku, z sokiem wiśniowym** deser z grizu / krëpków (z kaszë mannë) na mlékù, ze sokã wiszniowim

deserowy *ad* deserowi; **łyż(ecz)ka ~wa** deserowò lëż(ecz)ka

deska *f* dël *m, zdr dël(ë)k, dëlëczk; lok. rzad: deska f* [Lezec jak dël (ò cãżkò chòrim). Lezec na dëlu (ò ùmartim). Wëschłi jak dël (chùdi). Prosti jak dël. - Sy]; **wyłożyć ~mi** wëdélowac, wëłożëc dëlama; ~ **do prasowania** dël do plutowaniô; ~ **do rysowania** dël do cëchòwaniô; ~ **do budowy kadłuba łodzi** bòrta *f*; ~ **na dnie dziobu łodzi** plëchta *f*; **spodnia ~ wozu** spòdny dël; ~ **żniwnego wozu** dëlnica *f*, spòdny dël; **boczna ~ wozu** tëmrot *m, arch pòstronica (Lz) f*; **końcowa (szczytowa) ~ wozu** konnego kùnc, *lok kùniecznik m*; ~ **do pieczenia chleba** dzerztla *f*; ~ **szczytowa dachu** wietrznik *m, zòwietrznica f*; ~**ski ze szczytu dachu** szczytowé déle; ~**seczka prowadząca do wlotu gołębnika a. ula pszczelego** lëżnik *m, lëżka f* [Wpùsc gałąbci (gòłabczi) w gałąbnicã (gòłābnik), niech nie sedzą na lëżnikù (*tj. na dëlëkù, co prowadzi do gòłābnika*). - Sy]; ~ **do gry rzutnej krążka** òtlówka *f, òdczid m*; **gruba ~ z kłonicami (przedniej części wozu)** riczón, drészëmel *m*; **ostatnia ~ ratunku** òstatnò nõdzeja, òstatny / slédny retënk, slédny spòsòb retënkù; **aż do grobowej ~ski** jaż do smiercë, jaż do grobù; **od ~ski do ~ski** òd pòczãtkù do kùńca; òd a do zet; òd kùńca do kùńca; ~**ski sceniczne, teatralne** zdrzadniô *f, pòdłoga zdrzadni teatralny || -trowi*

deskować *v* délowac, wëkładac (*a. ò(b)kładac, òbijac*) dëlama

deskowanie *n* (ò-, òb-, wë-)délowaníe *n*

deskowany *ad* wëdélowóny, ò(b)délowóny, wëłożony (*a. òbłożony / òbiti*) dëlama

deskorolka *f* délorolka *f* (La)

despekt *m* **1.** zgardzenié (kògùm), pònizenié (kògò), ùbliżenié (kòmù) *n, ùmkniãcé (ùmniészënié) tczë (kòmù), òkòzanié* zgardë (kòmù); **2. zob. zniewaga**

desperacja *f* rozpòcz *f* [ti rozpaczë], zwałpienié, strëchlënié, załómianié (psychiczné, dëchòwé) *n*; *ew. desperacjò* [ti -cji] *f, ùpòdk dëcha; być w (stanie) ~ji* jic na całégò / na zabicé / na slepò, bëc gòtowi na wszëtkò, ni miec nic do straceniégò, nie dbac ò žëcé

desperacki *ad* zrozpaczony, zwałpiali, strëchłali, *Tr: trëchłacy, załómóny, zrezygnowóny, bez nõdzeji; ew. desperacczi. Por. zdesperowany*

desperat *m* desperat, *przen* stracélc *m* (*pol. straceniec*), czł. zrozpaczony / gòtowi na wszëtkò (nògòrszé); *ew. (przen a. dosł) samòbójca m*

desperatka *f* desperatka; *ew. stracélecka f*

desperować *v* **1.** rozpaczac [òn rozpòczò; òni rozpòczają / rozpòczelë], lamentowac; *por. biadać; 2. zob. rezygnować, załamywać się*

despocja *f* despòcjò [ti -cji], tiraniô *f, samòwładztwò n*

despota *m* despòta *m* – **1.** samòwładca / samòrządca (- Gò), autokrata, despòta, tiran *m, panownik (król) absolutny; 2. pot* trzãsëcéł (człowiek bezwzglądny dlò swégò òtoczeniô), *przen* kat, tiran; *ew. niegòdzëjòsz, niegòdzywc m* [Nasza córka ni mò letkò przë tim trzãsëcelu. Sy]; *por. egoista*

despotka *f* despòtka *f* – **1.** panownicza (królewô) absolutnô, samòwładczëni *f* (-*Gò*); **2.** trzãsećelka, tiranka; *ew.* niegòdzëjòszka, niegòdzywcka; *por.* **egoistka**

despotyczny *ad* despòticzny – **1.** autokratyczny, samòpanowny (*Tr*), samòwładny (*Gò*), pòsòdający nieògrãnczonã władzã; *por.* **absolutny**; **2.** bezwzglãdny, niewërozëmiafi; *ew.* òstri, òkrutny; *por.* **egoistyczny**

despotyzm *m* despòtim *m* – **1.** samòwładztwò (*Gò pol.*), samòpanowanié (*Tr*) *n*, autokracjò, tiraniò *f*, samòstòjné panowanié, cw(i)ardé rządë (- *Gò*); *por.* **absolutyzm**; **2.** bezwzglãdnosc, niewërozëmiałosc, tiraniò; *ew.* òstrota (*pol. surowość, bezwzględność*), niegòdzëwòta *f*, òkrucélstwò *n*, cw(i)ardò rãka [Starszi chòwelë nas w wiòldzi òstroce. *Sy*]; *por.* **egoizm**

destabilizacja *f* desztabilizacjò *f* [ti -cji], zachwianié / zakłócenie / ùtrata stanu równowòdзи i trwałoscë

destrukcja *f* destrukcjò *f* [ti -cji], rozsòdzanié / rozwòlanié / niszczenié *n* (òd bëna / òd westrzòdka), niszczacé / rozsòdzajacé / kruszacé dzejanié / wpłiwë; *ew.* niszczoznosc *f* { ‘niszczoznosc’ = *pol.* a) *niszczenie*; b) *rozrzutność, marnotrawstwo* }

destrukcyjny *ad* destrukcyjny, rozsòdzający, rozwòlający, niszczący; *ew.* niszczozny { ‘niszczozny’ = *pol.* a) *niszczący*; b) *rozrzutny, marnotrawny* }

destruktor *m* rozsòdzòcz, rozwòlòcz, niszczoznik, psëcéł *m* { ‘niszczoznik’ = *pol.* a) *czł. niszczący, marnotrawny, nie szanujący odzieży itp*; b) *żywiòł niszczący, np. ogieñ; psëcéł* = *pol.* a) *czł. wszystko psujący, niszczący*; b) *gorszyciel* }

destylacja *f* destilacjò *f* [ti -cji]

destylacyjny *ad* destilacyjny

destylarka *zob.* **destylator**

destylarnia *f* destilator(ow)niò *f*

destylator *m* destilatòr *m* [tegò -latora], destilarka *f*

destylować *v* destilowac [òn destilëje]

destylowany *ad* destilowóny

destylujący *ad* destilëjący

deszcz *m* deszcz *m*, *zdr.* deszcz(ë)k, *zgr* deszczëszcze *n* [Ë z tacji chmùreczci mòže bëc deszcz. Chmùrka za chmùrkã, a w kùncu deszcz. - *Ra* W piãtk deszcz, całi tidzëñ deszcz. *Ce*]; **ulewny** ~ òstri / ùlewny deszcz; *ew.* ùlewa; *ew. rzad:* prëszczòwka, brëzdżòwka, doraznica, sekawica, rzniawa, rzniãtka, prëczk(ówk)a *f*, rzaszcz *arch.*, prëczk *m*, chilawiszczë *n* { ‘rzniãtka’ *in* = *pol.* *lanie, chłosta; ‘prëczk(ówk)a’ in* = *bijatëka*}; **krótkotrwały, ulewny** ~ hùsz, rzaszcz *m*, płoszëdło *n*, psotawica, płoszawa, hùsza, fala *f*; *ew.* pòchwòlony deszcz { ‘płoszëdło’ *in* = *stròszk na wròble / skòrce*; *por.* ‘pòszëdło’ = *gripa, chëra, chòroba*}; **długotrwały, równomierny** ~ strziżawa, mżawa *f* [Pò strziżawie lubiã rosc grzëbë. *Sy* Mżawa je czasã gòrszò jak òstri deszcz. *Sy*]; **długotrwały** ~ *zob.* **chlapa**; ~ **ze śniegiem** plësk || *ekspr* plëzder, *lok* czap, chòj *m* { ‘czap’ *in* = *bloto na drogach – por. czapòtac* = a) ò plëskù: *padac*; b) *klãskac, pol. mlaskać*; ‘chòj’ *in* = *pol. śnieżyca, zamieć śnieżna*}; ~ **od morza** mòrsczi deszcz, deszcz òd mòrza; ~ **od ładu, ciepły i długotrwały** krajewi, szlagòwi deszcz, deszcz òd kraju / ładu; ~ **długotrwały, drobny (mżawka, kapuśniaczek)** mżòwskò *n*, gãsy deszcz *a.* kapùstny deszcz, *lok* gãszyczk { ‘kapùstny’ *dost:* *kapiący* } [Co to za brzëdczé mżòwskò dzys padò. Jò szła do kòscoła le na sëkni, a tacji gãszyczk padòł, że jò przemòkła do òstatny nitczì. - *Sy*]; ~ **(kapuśniaczek) siãpi** to tak mżi / mżawi / mżëczkùje / mżëkùje, sëtùje; *ew.* cedzy / kapie, to je ten kapùstny *żart* {*dost:* *kapiący*} deszcz; **zanosi się na** ~ to wëdzrzi za deszczã *a.* jidze / zanòszò sã / zbiérò sã na deszcz, jidze deszcz, to mdze padało (mdze padòł deszcz); to sã mò na deszcz; chmùrë kwitnã, mdze deszcz; deszcz kwitnie, bò sã baranczi rozchòdzą (*Sy*); **z wielkiej chmury mały** ~ wiòldzi krzik *a*

môli strzig {‘strzig’ Sy – por. ‘strziżawa’ - *równomierny deszcz*}; **z ~u pod rynnę wpaść** dostac sã / wpadnac z deszczu w wòdã / pòd rënã Gò / w plëtã Tr / pòd gròd Ra; **pada** ~ deszcz padô, padô deszcz, to padô; *żart*: Szwédë jadã a. Szwédë ju wòżã zbòżé; ~ **leje** deszcz leje, to leje / prëczkùje / chilô / smarëje / rzãszczy, *żart* w niebie je dzura; leje jak z beczczi / jak z cebra; padô jaż brëzdzi / prëszczy [To padô, jaż brëzdzi (*szëmi*). Deszcz padô, jaż prëszczy (*pieni sã*). - Sy To mòcno, padô, jaż tak chilô. Ale to leje (*żart*: to mù leje)! - Gò]; ~ **pada często, od czasu do czasu (chwilami)** to tak przepadiwô, to tej sej (*sztërkama / chwilama*) padô. Por. **deszczyk, chlapa, mżawka, ulewa**

deszczomierz *m* deszczomiërz *m* [tegò –mierza]

deszczowy *ad* deszczowi, *arch* deszczny [Deszczné storczy (*krople*). Ru]; ~ **w zn. słotny** mòkri, deszczowi, deszczowati, szlagòwi, szlagòwati; *ew. o częstych deszczach przelotnych*: przekropny; *ew. o deszczu ze śniegiem*: plëskòwi, plëzdrowati; **pogoda ~wa** *zob. chlapa*; **woda ~ wa** *zob. deszczówka* [Deszczowô pògòda. Deszczowi dzén / czas. Deszczowé lato / wiodro / dnie / chmùrë. Przekropné lato. Mój i czerwińc bëłë przekropné, a pòtemù... Przekropny dzén / tidzén / miesiąc. – Sy, Gò]

deszczówka *f* deszczówka *f*, deszczowô wòda; *ew. rzad arch* strzësznica (= wòda scekłò ze strzechë / z dakù do beczczi) {‘deszczówka’ *in = pol. a) beczka podstawiona pod rynnę; b) płaszcz nieprzemakalny*} [Deszczówka je mitkò. Deszczówkã bierzã do włosów mëcò, do praniô i grochù gòtowaniô. – Sy]

deszczułka *f* dëlëk *m*. Por. **kleпка**

deszczyk *m* deszcz(ë)k *m*, mżëczka *f*; ~ **krótkotrwały, ulewny** hùszka *f*; ~ **pada** deszczk padô / mżëczkùje / sëtùje [To mżëczkùje tak drobno, padô / taczi drobny deszczk. Gò]. Por. **deszcz, mżawka**

deszyfrować *v* rozszifrowëwac; *ew. rozczëtëwac / żart* rozgrëzac (*a. wgrëzac sã w*) szifr / nieznóné / tajné pismò / tekst napisóny szifrã; *ew. rozkòdowëwac, analizowac* [òn rozszifrowiwô || -wùje / rozczëtëwô || tËje / rozgrizô / rozkòdowiwô || -wùje / analizëje]

detal *m* detal - **1.** sztëka, rzecz; *ew. jednostka f* egzemplòrz; *ew. przedmiot m* [jedna sztëka / rzecz, pòjedincznô sztëka / rzecz / pòjedinczi egzemplòrz / *pl*: pòjedinczé egzemplarze **jacégòs towaru / wërobù / asortimentu, pòjedinczé przedmiotë**]; **2.** (pò)drobnota *f* (Tr); drobiòzg *m*, szczegòł *m*. *Zob. szczegòł*

detalicznie *adv* **1.** detaliczno || -nie, w niewiòldzich jiloscach (*lok tëlkòscach*), nié hùrtowò; **sprzedawać** ~ detaliczno / pòdrobno (s)przedawac, sprzedawac w niewiòldzich jiloscach (*lok tëlkòscach*), nié hùrtowò; **2.** *w zn. szczegòłowo*: szczegòłowò, pòdrobno (Tr). Por. **szczegòłowo**

detaliczny *ad* detaliczny, pòdrobny (Tr – *czech.*); **handel** ~ detalicznô / pòdrobno sprzedôż *a. hańdel* detaliczny / pòdrobny; **cena ~na** detalicznô / pòdrobnô cena, Tr *przest*: detaliczny priz

detalista *m* detaliczny / pòdrobny kùpc (kramòrz, włòscëcél krómù zajmùjący sã sprzedażã detaliczną [tegò kramarza]), Tr: drobnopredòwòcz *m*. Por. **kupiec**

detektor *m* fiz tech detektòr *m* [tegò –tektora]

detektorowy *ad* detektorowi

detektyw *m* detektiw *m*, tajny agent pòlicji *a. wëwiadowca* priwatnégò bióra sledczégò, pròcownik firmë sledczy / detektiwisticzny

detektywistyczny *ad* detektiwisticzny; *ew. kriminalny, sledczy* [Lëteratura / ksążka detektiwisticznô (kriminalnô). Film detektiwisticzny (kriminalny). - Gò]

determinacja *f* **1.** stanowczosc *f*, pòstanowienié *n. ew. nieùdzibłosc, ùp(i)artosc, zacãtosc f*; **2.** rezygnacjò, pòddanié sã biegòwi żëcégò, cerplëwòta

detonacja *f* detonacjô, eksplozjô *f* [ti -cji, -zji] – **1.** grz(ë)mòt, wëstrzôł, trzôsk, knal, hùk *m*, pãkniãcé / grzmòtniãcé / walniãcé || -nienié *n*, òdgłos wëbùchù (np. bómbë / wùłkanu), òdgłos wëstrzału z kanónë *itp.*; **2.** wëbùch *m*, wëbùchniãcé *n*

detonator *m* detonatòr [tegò -nator]; *ew.* zapalnik, *Tr:* zapôliwôcz *m*

detonowac *v* **1.** *dost.* wëbùchac, detonowac; *ew.* eksplodowac, pãkac, strzelac, walëc, *zart* bómbardowac; **2.** *zob.* **peszyć**; **3.** niezczęsto spiewac (falszowac: òbnizac abò zawëzac), nie trafiac czczęsto w przënòleżny (bëlly / pasowny / stosowny) tón; nie trafiac w tã nôtã, co pòwinna bëc zaspiëwónò

detonowac się *v* krãpòwac sã, częc sã zaniëpòkòjonym, tracëc spòkój / równowôgã dëcha / pewnoc se, òdczuwac skrãpòwanië (np. z przëczënë jaczis òsobë). *Por.* **peszyć się**

detronizacja *f* detronizacjô *f* [ti -cji], òdtronienië (*Tr*) *n*; *ew.* òbalenië / ùsëniãcé króla (*a.* królewì), pòzbawienië kògò tronu; zrzucenië / zesadzenië z tronu (tj. z ławelnicë) panëjãcëgò dotëchczòs króla przez pòddónëch abò przez jinszëgò pretendenta do tronu, pòzbawienië króla władzë, òdsëniãcé òd władzë, òdebranië (òdjãcé) berła / kòronë

detronizowac *v* detronizowac, ùsënac / zdrzëcëc króla (*a.* królewã) z tronu, ùsënac / òbalëc króla, òdsënac gò òd władzë / panowaniëgò

dewaluacja *f* dewaluacjô *f* [ti -cji], *Tr:* òdwòrtnienië *n* – **1.** ùstawòwë òbnizenië wòrtnotë || wòrtoscë pieniãdzy || -niãdzy (walutë) dónëgò kraju w przërównanim ze zlotã (z wòrtnotã / cenã zlotã) abò z wòrtnotã walutów zagrańcznëch; òbnizenië sã realny wòrtnotë dëtków; ~ **pieniãdza** dewaluacjô / odwòrtnienië / strata wòrtnotë || wòrtoscë pieniãdzy *a.* dëtków; *pot* dëtczi dostałë w d...; **2.** òbnizenië sã jaczikòlwiëk wòrtnotë / wiòlgòscë [Dewaluacjô wòrtnotów taczich jak: dónë słowò / pròwda / rzetelnosc *itp.* Gò]

dewastacja *f* niszczenië, rozwòlanië, rénowanië *n*; *ew.* dewastacjô *f* [ti -cji]

dewastowac *v* niszczëc, rénowac, rozwalac; *ew.* dewastowac [òn niszczi / rénjë / rozwòłò, dewastëjë; òni niszczą rénjã / rozwòlają, dewastëją]

dewiza *f* **1.** zëwiszcze (*La, Tr*) *n*; *ew.* rzeczenië / pòwiedzenië, *n*; *ew.* nôpis, nôdpis, rzeklan (*La*) *m*; rzeczónka (*Tr*) *f* { ‘zëwiszcze’ = *pol.* a) *hasło*; b) *tytuł*; ‘nôpis’ = *pol.* *napis*; ‘nôdpis’ *Lz* = *pol.* *tytuł*; ‘rzeklan’ = *pol.* *hasło*; ‘rzeczónka’ = *pol.* *frases, powiedzonko*}; *por.* **maksyma**; **2.** dewizë *pl*, pieniãdze ùznòwónë w òbrocë midzënòrodnym; *a.* weksle / czëczy / przekazë bankòwë na pieniãdze w waluce wëmienialny; cëzë / zagrańczné dëtczi (np. dolarë USA za czasów PRL, do 1989 r.) w òdròznienim òd krajowëch „zlotëch pòlszczich”

dewizka *f* czëdka / lińcuszk / rzecãzk òd zëgarka

dewizowy *ad* dewizowi

dewocja *f* swiãtoszkòwatosc *f*; *ew.* pòbòżnictwò, pòbòzëlstwò *n*, pòbòżnota na pòkòzk / dlò òka; le zewnãtrznò pòbòżnota

dewocjonalia *pl* dewòcjonalia || -lie *pl*; rzeczë / przedmiotë / towarë do ùzëtkù religijnëgò

dewocyjny *ad* pòbòżnicczy, pòbòzëlsczi, dewòcyjny

dewot *m* *zgardl* pòbòżnik, pòbòzëlc, swiãtoszk *m*

dewotka *f* *zgardl* pòbòżnica, pòbòzëlcka, pòczërnica, kòscelnica *f*; *złòsl* żaba z kropelnicë

dezawuowac *v* wëprzëc sã (kògò, czëgò) – wëprzëc sã, że sã kòmùs ùdzielëto pòp(i)arcò do reprezentowaniò *a.* dlò dzejaniò; copnac / wëcopac pòp(i)arcë / przëzwòlenië

dezercja *f* dezercjô [ti -cji] *f*, ùcëk z wòjska { ‘ùcek’ = *pol.* *ucieczka* }

dezert *m* dezertë, ùcëcznik z wòjska, żòłnërz ùcëkli

dezertowac *v* dezertowac, ùcëkac z wòjska

dezinfekcja *zob. dezynfekcja*

dezinformacja *f* wprowadzanie a. wprowadzenie (lędzy) w bład; łżélszcé / łżawé nowinë / wiadomòscë / jinfòrmacje; łżawô wiédzô; łżélszcé wiadło; łż || łża / òchëba *f* (= òszëkaństwò *n*); łżélstwò pòdòwóné / rozgłòszóné jakò pròwda; *pot:* głëpienié / szòlenié / manienié (lędzy); *ew.* dezjinfòrmacjô *f* [ti -cji]

dezinformować *v* wprowadzac (lędzy) w bład; szerzëc || szerzwic (rozgłaszac / rozpòwiadac) błãdné / łżélszcé / òchëbné wiadomòscë / nowinë; *pot:* głëpic / ògłëpiac lędzy; *ew.* dezjinfòrmòwac

dezintegracja *f* dezjintegracjô *f* [ti -cji], rozpòd, rozkłòd *m*, rozpòdanié sã *n*

dezorganizacja *f* niepòrzãdk *m*, dezorganizacjô *f* [ti -cji], psëcé (jistniejącégò) pòrzãdkù, robienié / wprowadzanié (a. wprowadzenié) niepòrzãdkù. *Por.* **anarchia**, **bałagan**

dezorganizować *v* psëc pòrzãdk, dezorganizowac; *ew.* szkòdzëc, robic zamiészanié, mãcëc || mącëc, rozwalac, przeszkadzac [òn psëje / dezorganizëje / szkòdzy / mący / rozwólô / przeszkòdzô]

dezorientacja *f* pòbłãdzenié, zabłãkanié sã, zagùbienié sã, stracenié rozeznaniô; *ew.* dezòrientacjô *f* [ti -cji]; **w pewnym momencie nastąpiła wśród nich ~ narôz** (w jednym sztërkù / w jedny chwilë) òni sã zagùbilë / zmilëlë / stracëlë rozeznanié / nie wiedzelë, co sã dzeje / dze są; narôz òni zgłëpielë / bëlë pòbłãdzone / bëlë czësto „baf” / *ew.* stelë sã czësto dzëczy (nie wiedzelë, co sã stało)

dezorientować (kogo) *v* wprowadzac w bład / milëc (kògò); *ew.* lëchò (błãdno / milno) tłómaczëc cos (kòmù), czerowac (kògò / czëjas ùwògã) w lëchą stronã; *ew.* dezòrientowac (kògò)

dezyderat *m*; żãdanié, wniosk *m*; *ew.* žëczba, prosba *f*, pòstulat *m*; ~y *pl* żãdania, wniosci; *ew.* žëczbë, prosbë, pòstulatë *pl*

dezynfekcja *f* dezjinfekcjô *f* [ti -cji], òdkażenié; *ew.* zdezjinfekòwanié *n*

dezynfekcyjny *ad* dezjinfekcyjny, òdkażający, zabijający bakterie / zaròzci; **środek** ~ strzódk (np. płin) / *ew.* spòsób (np. mëcé, przemiwanié) dezjinfekcyjny / dezjinfekùjący / òdkażający; **zakład** ~ zakłòd dezjinfekcyjny / sanitarny; *ew.* firma dezjinfekcyjnô / sanitarnô

dezynfekować *v* òdkażac, dezjinfekòwac; *ew.* òczëszczëwac z zaròzków / bakterii [òn òdkòzô / dezjinfkùje . òczëszcziwô]

dezynsekcja *f* dezjinsekcjô *f* [ti -cji], tãpienié szkòdlëwëch òwadów / pajków *itp.*

dębczak *m* **1.** *zob. dąbczak*; **2.** *zob. dąbrowa*

dębić *zob. garbować*

dębieć *v* **1.** cw(i)ardnac, stawac sã / robic sã zdrãbnym = cwardawim [Czej bülwë na zymkù matczeją, robią sã zdrãbné. Sy] {‘zdrãb’ = a) *wiór*; b) *chtãd*; c) *grëbszi westrzódk lësta kapùstë*}; **2.** stawac jak wrëti / jak słup (na widok czegòs); drãtwiec, bëc zaskòczonym czim; **ni** mòc słowa wëcësnac (jakkbë kòmù mòwã òdebrało). *Por.* **osłupieć**

dębina *f* **1.** *zob. dąbrowa*; **2.** *drewno dëbowe:* dãbi(z)na, dãbòwizna *f*, dãbòwé drzewò / drewno {‘dãbizna’ || ‘dãbina’, ‘dãbòwizna’ *in = dąbrowa, las dãbòwi*} [Òn kùpił dwa métrë dãbinë do pòleniô. Nòcwardzészé drzewò je dãbina. - Lz]

dębniak *m* **1.** *zob. dąbrowa*; **2.** bëlny miód pitny / do picô

dębica *f* dãbnô / dãbòwô farba

dębowiny *pl* dãbné / dãbòwé dżerbòwinë (= *pol. garbniki*)

dębowy *ad* dãbòwi; *ew.* *rzad* dãbny (pòchòdzący z przerobionégò chemicznie drewna dãbòwégò), dąbkòwi *Lz* (òd: dąbka, młodégò dãba) [Dãbòwi las / lëst / stól dél / bôl. Dãbòwé lëstë / déle / balczì. Dãbòwô szafa / ława / kóra / balka.];

~we **wiadro** dābòwi wābórk, *arch fig:* dābórk *m*; ~ **maczuga / pałka** dābówka *f*, dābówô pólka; *por.* **maczuga**

dęciak *m pot 1.* *zob.* **kapelusz, melonik**; **2.** *muzyk grający na instrumencie dętym:* dācòk (*Gò*), *zgardl:* dmùchòcz, réròk; *ew. w zn. trębacz:* trąbkòrz *m* [‘réròk’ – òd: *réra* || *róra*, *pol.* *rura*]

dęcie *n* dācé, dmùchanié; *ew.* *dëmanié n*, dmùch *m*

dętka *f* dātka, *żart* flaka *f*; **zakleić / zawulkanizować** ~kę *zaklejąc / zalepic / zawulkanizowac* dātka

dęty *ad* dāti, dmùchóny; *ew. Tr:* dmùszny; **instrumenty** ~te *dáté / dmùchóné / dmùszné jinstrumenté;* ~**ta mowa** *pot nadătô (a. drątwô) mowa / gòdka; żart kòzanié, mowa do lëdu; orkiestra ~ta *dătô òrkestra, òrkestra (ew. mùzykańce) z trąbama**

diabelnie, -lisko *adv* diabelno || -nie, diabelskò, diachelno || -nie, biésalskò; **to ~ trudna rzecz** *to je diabelnô (a. diabelskô itp.) sprawa, to je cāżkò / drągò sprawa (jak biés / jak diachòł || diòchòł); ~ długi rejs* diabelno (*itp.*) *dłudzi rejs (a. długò réza), rejs dłudzi jak paralusz / jak ruszci rok. Por. siarczyście, paskudnie, piekielnie, strasznie*

diabelny, -ski *ad* diòbli || diabli, diabelny, diabelsczi, diablińsczi || diòblińsczi, *lok:* diablany || diòblany; *ew.* diòchli, diachelny, diachelsczi; diachlińsczi || diòchlińsczi; *ew.* biésalsczi, pùrtacczi, pùrtków, czartowsczi, czartów [Macecha diòblò pòcecha. *Jò sã w niżòdne diòchlińsczé sprawë nie miészóm. Ten diòchli stréch mùszòł prawie przëlezc. Jò miòł diachelny strach tam jic. Diòblò cotka (czarownica). Diòblò starka (starka (pol. babcia) Lëcëpra). Diòblò szpëra (żart pol. but ortopedyczny). Diòblé nòbòżénstwò (sedzenie w karczmie, zarò pò Msżë sw.). Diòblé slëpia (pol. błędne ogniki). Diòbli pòlc (pol. strzala piorunowa, belemnit). - Sy]; ~ne zimno diabelny (*a. diòchli itp.*) *zyb; ~kie nasienie* diòblé (*a. diabelsczé / czartowsczé itp.*) *semiã / nasenié; ~ka moc / siła* diòblò (*a. diabelskô itd.*) *mòc; Wyspa Diabelska* Diòbli Ostrów, Diabelskò Wëspa. *Por. siarczysty, piekielny, przekłëti, przebrzydły, straszny**

diabelsko *zob. diabelnie*

diabelski *zob. diabelny*

diabelstwo *n* diabelstwò || diòbelstwò, diachelstwò || diòchelstwò, pùrtactwò, biésalstwò, czartostwò; *ew. w zn. nikczemność:* niebëlnictwò, szataństwò *n*

diabeł *m* diabeł || diòbéł, diacheł || diòcheł, diòblin, diòchlin, *czart* || *czòrt*, biés, szatan, pùrtk || pùrtòk || pùrtka; *rzad:* *złi, parala, paralk, paralusz* || -luch, pieczelnik, lińcusznik, smātk, parón, smòlón, smòlòk, smòlińc, smòrgón, rogala, kùsy, *lok* kùsòk, *lok:* plëgòcz, jańcoch, kòbel, chòchòłk, szwernót (*niem.*) *m*; *ew.* (ten) *rogati / z rogama, czòrny; pl:* (ti) *diablë || diòblë, diachlë || diòchlë, diòblinowie / diòblini, czarcë, biésowie, szatani / szatanowie; ew.* (te) *diòblë, diòchlë, biésë, szatanë; (ti) pùrtcë / pùrtkówie, pieczelnicë, (ti) złi, paralusze* || -szowie, smātkówie / smātce, parónowie, smòlóni / smòlónowie, smòlòcë, smòlińcowie / smòlińcë / plëgòczowie; (te) *jańcochë, kòble, chòchòłczi; ew.* (ti) *rogati / z rogama, czòrny; ew. pl, n:* (to) *diabelstwò, czartostwò, biésalstwò n itp. {‘diòblin’ = diòbéł, diabëłk a. złi człowiek; ‘rogala’ in = czł. hardi; ‘kùsy’ – zob. kusy} [Gdze kòscòł bűdëją, tam diòbéł karczmã stòwiò. Òn diòblta bë zeżarł (ò żartòkù). Jic / òbchòdzëc jak diòbeł wedle krziza (ùmëkac sã przed kògùm, pol. unikać kògò). Zazerac jak diòbeł do Betlejem. Bòjec sã jak diòbeł grzmòtu. Skakac jak diòbeł w pòdzarti sëcë. Biédny jak diòbeł na zymkù. Wëdżerbòwac kòmù skòrà jak swiāti Michòł diòblta (zbić kògò). Òblòkł sã diòbeł w òrnat i ògónã do mszë zwòni (ò òbludnikù). Mò strach jak diòbeł swiācony wòdë. Ù*

paralé! Parala czè nieco?! Czè paraluch, czè co? Nie bòjisz të sã kùségò? To je na plëgòcza! Tak długò bądzesz brojił, jaż ten zli za tową przinǳe. Z tim człowiekã zli gòspòdarzi. – Sy Diòbeł sã nie czami (*nie drzémie ?*, *nie mǎczy?*), ga (*czej*) na dësżã jachtëje. *Ra*]; **diabeł morski** (*dosł: wicher*) szòlińc *m*, diòbéł mòrsczi, mòrsczi pùrtk(a) [*o burzy morskiej*: Szòlińc sã zerwòł *a*. mòrsczi pùrtk(a) zerwòł sã z lińcucha? To mòrsczi pùrtk(a) || szòlińc sã kapie - mòrze stoi cawné (*całé*) biòté (*całé je spienioné*). - Sy]; **idź do ~bła!** biéj do diòchła, biéj / jidżë mie, précz!; karuj mie sã précz / z chëczy / z òczu || òczów!; **cóz u ~bła (się dzieje)?** cëż je (cëż sã dzieje / nie dzieje) ù diòchła / pùrtka / smǎtka / biésa / czarta / paróna jaczégò? Ala złémù!; ala diablé / diachlë / diòchlë / diachlëszcze / pùrtkòwie / biésowie / czarcë / parónowie / smòlóni jesz (nié) rôz; **a, niech to ~bli (wezmą)!** a, niech to diachlë || diòchlë || -blë wezną!; niech to szwernót weznie! niech to wszëscë || -tcë paralowie wezną! azebë to plëgòcz (wzǎł)!; zebë to parala wzǎł! zebë to paralce / paralusze wzǎlë! zebë ce sarcësti diòblë / smòcë wzǎlë!; **do stu ~blów!** do diòbła jesz rôz; në, diable / diòblëszcze!; në, parónowie jesz rôz! do sto piorënów! do / ù diòchła / czarta / pùrtka / paralé / paralka / paralusza || -cha jaczégò!; **od ~blów wymyślać** diachlëc [òn diachli], diachłowac [òn diachlëje], diablłowac || diòblłowac [òn diablëje || diablùje]; **to ~ nie człowiek** to je diòblin / szatan / czart / biés / pùrtk òd człowieka; **kogóz tam znowu diabli niosą?** kògòż tam zòs (*a*. znòu / znowa / znówczy) diòblë niosą?; **gdzie ciebie tam ~ niósł?** dze ce tam diabeł / diòbéł / pùrtk niósł? / diòblë / pùrtcë nioslë?

diabełek *m* diòbéłk, diòchéłk, diòblink, diòchlink, pùrtòszk, pùrtòła, biésk, *rzad*: roczitk, roczitka, jańcoszk *m*

diabetyk *m* diabëtik *n*. *Zob.* cukrzyk

diablǎtko *n* diòblǎtkò, diòchlǎtkò [Tej sã nalazło kòle lesnégò młodé diòchlǎtkò. Sy]

diablë *n* diòblǎ, diòchlǎ [Czasã diòchlǎ biwò mǎdrzészé òd stòrégò diòchła. Sy]

diabli *zob.* diabelny

diablica *f* kobieta zła, jędza, czarownica: diabelnica, diòblëca, diòblinka, biésnica, pieczelnica *f*

diablik *zob.* diabełek, diablë, diablǎtko

diablo *adv* diabelno, diachelno, paraluszno, paskùdno || -nie. *Por.* siarczyście

diablłowaty *ad* diablłowati || diòblłowati, diòchlłowati, pòdobny do diòbła, szlachùjący za diòblǎ; *ew.* biésalsczy, pùrtacczi; *ew.* jak diòbeł / diòcheł / biés / pùrtk

diadem *m* diadém *m*; *ew.* kòróńka

diafanometr *m* diafanométer, miernik przezérnotë, przërząd / aparat do mierzeniò przezérnosćë || -notë || przezdrzélnotë { ‘przezérnota’ = *pol.* przejrzystość }

diagnosta *m* diagnosta *m*, lékòrz specjalista òd stówianiò diagnozów, tj. rozpòznówaniò chòrobów || chòroscy

diagnostyk *m* diagnostik *m* – **1.** *zob.* diagnosta; **2.** *zob.* objaw, oznaka

diagnostyka *f* diagnostika *f*, diagnozowanié *n*, rozpòznówanié chòroscy, stówianié diagnozów

diagnoza *f* diagnoza *f*, rozpòznanié (chòrobë) *n*, òrzeczenié ò stanie chòrégò / na co pacjent chòrzeje, stwierdzenié kònkretny chòrobë

diagonalna *f* mat przekǎtnò, *Tr*: przëznórtńò *f*

diagram *m* diagram, wëkres; *ew.* harmònoqram *m*; *Tr*: retnica *f*; graficzné przedstawiénié przebiegù jaczégòs zjawiszczã w czasie

diakon *m* diakón *m* [tegò diakòna]; *pl*: diakòni || -nowie || diakónowie]

diakoniat *m* diakònat *m* [tegò diakònatu]

dialekt *m* dialekt *m*; *ew.* gòdka, gwara *f* – regionalny jǎzëk, apartny dzél mòwë / jǎzëka ùziwónégò na szerszim teritorium, różniący sã òd jǎzëka glównégò

niechtěrnyma znankama (colemało fòneticznyma, fònologicznyma i leksykalnyma); przějãté je stãpniowaníe: gwara – dialekt – jãzěk, z chtěrněch nômníeszô je gwara, tj. mòwa / gôdka ùziwónô na mòlim teritorium (np. jedny parafii czě wiosce), a nôwikszí je jãzěk, colemało jãzěk lëteracczi, ùziwóny na terenie całégò państwa, stosowóny w ùrządach, ùczony w szkòłach

dialektologia *f* dialektologiô *f*

dialektowy; **~tyczny**; **~talny** *ad* dialektowi, dialekticzny; *ew.* gòdkòwi, gwarowi

dialektyk *m* dialektik *m*

dialektyka *f* dialektika *f*, *Tr:* dowòdzenowi / dokòzowny kùnszt; *pot* ùmiejàtnosc prowadzeniô dowòdzězně / diskùsji / spièrków

dialektyzm *m* dialektizm *m* – słowò *a.* zwrot jãzěkòwi (pòwiedzenié, rzeczónka) włòscëwi (charakteristiczny) dlô kònkretnégò dialektu, np. ‘smrek’ dlô gòdzczi gòralszczi, w procëmku do ‘šwierk’ z pòlszczězně lëteracczi

dialog *m* dialog *m*, *Tr:* dwùgòdka *f* – **1.** rozmòwa dwùch òsob / òsobów / dwòjga lëdzy; **2.** dokòz / ùsòdzk / tekst lëteracczi w fòrmie rozmòwě

diamant *m* diament (|| *lok* diamańt) *m*

diamantowy *ad* diamentowi (|| *lok* diamańtowi)

diametralnie *adv* *pot:* krańcowò; *ew.* diametralno || -nie [Krańcowò różné zdania / nôdbě (*pol. poglądy*)]. *Por.* **zupelnie, biegunowo**

diametralny *ad* diametralny – **1.** cygnący sã przez westrzòdk, przechòdzący przez strzédnicã (*pol. przez średnicę*), strzédnicowi (*pol. średnicowy*); **2.** *przen, pot:* czěsto (děcht czěsto / krańcowò) jiny || jinszi / różny, z drědzégò (z czěsto jinszégò) kùńca / krańca wzãti, czěsto procëmny, procëmstawny, przecywstawny; *ew.* òpaczny, òdwrotny, *Tr:* rãbny {‘rãbny’ *Tr - wierã:* „na rãbě przewrócony” = *przekrãpóny na lewą stronã*}

diapazon *zob.* skala, zakres

diapozytyw *m* fot diapòzytiw; *ew.* projektór *m* [tegò –jektora], wëswiètlòcz òbrazów (nieruchòmëch), *Tr:* przezérnica *f*

diariusz *m* dzénnik, pamiãtnik; *ew.* notatnik / notes (notatnik codniowi); *ew.* zapisnik (*Tr - czech*) *m*

diasek *zob.* diabeł

diaspora *f* diaspòra *f*, rozproszenié / rozrzucenié *n*, zěcé w diaspòrze / w rozproszenim (zěcé / zamieszkiwanié jednégo nôrodu *a.* wëznòwców jedny wiarë strzód jinszégò nôrodu / jinszych nôrodów (colemało ò Žédach zějãcëch w rozmajitëch krajach swiata)

diatermiã *f* med diatermiô, *Tr:* nagrěwnota *f*

diatermiczny *ad* diatermiczny, *Tr:* nagrěwny

diatoniczny *ad* muz diatoniczny [Mùzyka / harmónika || -ńka diatonicznô. *Gò*]

diecezja *f* diecezjô *f* [w ti diecezji; dwie diecezje; pò diecezji / diecezjach]

diecezjalny *ad* diecezjalny; *ew.* diecezjowi

dielektryczny *ad* dielektriczny

dieta *f* dieta *f*; *ew.* głòdówka *f*, *žart* pòst *m* – zaléconé przez lékarza strzimaníe sã òd jedzeniégò *a.* specjalno dobrónô jòda, pòdòwónô w niewiòldzich jiloscach; **być na ~cie, zachować ~tę** bëc na diece, miec dietã, trzëmac sã dietë; **ścisła** ~ òstrô / scësłô dieta; **być na ~cie mlecznej** bëc na mléczny diece / *ew.* strawie; **~ty (pieniãdze na wyżywienie w czasie delegacji)** *pl* dietë; *ew.* strawòwé *n* (*Gò*), dëtczi na (codniowé) wëzëwienié / na całodniowi wikt, *Tr:* dniowi dëtk *a.* pieniãdze na rězã

dietetyczny *ad* dieteticzny; *ew.* *žart:* pòstny; **jedzenie ~ne** dieteticzně / *ew.* zdrowé / letczé jedzenié, letkô jòda

dietetyka *f* dietetika *f*, ùczba / nôùka zdrowégò jedzeniô / òdziwianiô sã

dioda *f* *elektron* dioda *f*

diodowy *ad* diodowi

dioptria *f* *fiz* dioptria *f* – **1.** jednostka stępnia wadë zdrokù; **2.** jednostka miarë mòcë òpticzny ùkładu (np. mòcë skłóów w brëlach / òkùlôrach)

dioptryczny *ad* dioptryczny

dioptryka *f* dioptryka *f*, dzél òpticzi: ùczba / nôuka ò zjawiszczach związónëch z załómanim widu

diuna *zob.* **wydma**

diwa *f* spiéwôczka operowô; *ew.* diwa *f*

dla *prp* dlô; *w zn.* *ze względu*, *z powodu*: wedle, *rzad* dlô; *ew.* przez wzgląd / ze wzglądu (na cos), *z przeczënë* (czegòs) [Lédze miłali (*miłowelë*) tô (*tegò*) króla dlô (*wedle*) jegò łaskawòscë. *Lz*]; ~ **mnie** / **niego** / **niej** / **nich** dlô mie / niegò / ni / nich; *ew.* *w zn.* *z powodu*: wedle mie / niegò / ni / nich [Dlô mie [òstało le përnã chleba. To jabkò je dlô ce, a to bądze dlô mie. Òni dlô mie ni mają czasu. Jak jô ce pòproszã, tej tã to dlô mie zrobisz. - *Gò*]; ~ **mnie** (**w zn.** **według mnie**, **moim zdaniem**, **jeśli o mnie chodzi**) wedle / pòdlug mie / mòjégò (*a. mégò*) dzéla; jak dlô mie; mòjim zdaniem; zélë ò mie chòdzy / jidze [Wedle mie (*wedle mòjégò dzéla*) tã mòżesz do nich jic, ale... Jak dlô mie (*wedle mie*, na mòje òkò) ta bluzka je ce përnã za casnò. - *Gò*]; **nie lubili go** ~ (**z powodu**) **jego chciwości** / **ze względu na chciwość** nie lubilë gò wedle (*a. dlô / z przeczënë*) jegò chcëwòscë; **z miłości** ~ **niego** z miłotë do (*a. dlô*) niegò; ~ **zobaczenia go** do òbòczeniò gò *a. zebë gò òbaczëc / ùdrzec / widzec*; **miec wzgląd** ~ **wieku** miec wzgląd / ùznanié dlô wiekù; miec wzgląd na wiek / na stòré lata; **robić coś dla chleba** / **pieniędzy** / **zdrowia** robic cos dlô chleba / pieniãdzy || -niãdzy / zdrowiò || zdrowiégò

dla czego *adv* czemù, dlôcze, dlôczégò, *rzad*: docze, docz; *ew.* za czym, pò co, na co [Czemù / dlôcze / na co (*itp.*) tã tu stojisz? *Gò*]

dlatego *adv* temù, dlôte, dlôtegò, *rzad*: dlône; *ew.* na to, pò to; *ew.* przez to / lok bez to; ~ **że** temù, zë; dlôte, zë [Jô tu temù / dlôte(*gò*) / pò to, stojã, zebë... Na to / pò to òn sã narodzył, zebë... Òna dlugò chòrza(ła) na zòłãdk i przez to / bez to ni mòże terò jesc wszëtczégò. - *Gò*]

dławiciel *m* dławca, dëszëcél; *ew.* gardlôrz *m*

dławić (**się**) dławic (*sã*), dëszëc (*sã*); *ew.* gardlëc, cësnąc, scëskac, gniesc [Ten casny kòlnërz mie dławci / dëszci / gardli / cësnie / scyskò / gniece. Òna sã tim miãsã dławci / dëszci. - *Gò*]

dławiec *m* *med* dławc *m* (*Gò*)

dławienie *n* dławienié, dëszënié, gardlënié; *ew.* zacyskanié / ùcyskanié *n*

dławik *m* *tech*, *el* dławik *m* (*Gò*)

dłoniasty *ad* dłoniasti, rãkòwati, *żart* pajowati

dłoń *f* dłón, rãka; *ekspr*: paja, łapa, pazura, *złóśl* grabla *f*, grabc *m*; to **jasne jak na ~ni** to je jasné jak słuńce *a.* to je czësto jasné / prosté, to je łótwé do rozmieniégò; **pełną ~niã** pełną (*a. fùl*) / całą rãkã / garscã; *ew.* skòpicã

dłubacz *m* **1.** dëbòcz *m*; człowiek, chtëren dëbie; *ew.* *w zn.* *rzeźbiarz* *zgardl*: dłótòk *m*; **2.** *zob.* **dłubak**

dłubać *v* dëbac; ~ **dłutem** dłótowac, dëbac / robic dłótã; ~ **w nosie** dëbac / grzebac w nosu, *żart*: kòpac torf, łowic zãbë; ~ **dziobem w ziemi** / **w owocach** (**o gësiach**) gnëblowac, piskac; ~ **się** *zob.* **guzdrać się**. *Por.* **drażyć**, **szperać**, **ryć**

dłubak *m* dëbòk, dłótkò *m.* *Por.* **dłubacz**

dłubała *zob.* **guzdrała**

dłubanie *n* dëbanié; *ew.* grzebanié, dłótowanié; *ew.* *o dziobaniu*, *skubaniu*, *ryciu*: gnëblowanié, piskanié *n.* *Por.* **dłubać**, **dłutować**, **grzebać**, **manipulować**, **ryć**

dłubanina *zob. grzebanina*

dłubanka *f* (czółno z jednego pnia) kùm *m*, plëwóczka *m*, klocowi czòłen { 'kùm' = żłób, kòrëto – *por.* 'kùmac' = *pol.* wykonywać zagłębienie w drewnie / murze ostrym narzędziem, *np.* dłutem, siekierą } [Plëwóczka miała grëbé dno i sã tak chùtkò nie wëwrócëła. *Sy*]

dług *m* dług *m* [tegò dlëgù, *pl.* dlëdźi]; **być w ~ach po uszy** bëc / sedzec w dlëgach pò ùszë *a.* wëzi ùszu || ùszów; **wpaść w ~i** wpadnac / dostac sã w dlëdźi; **narobić ~ów** narobic dlëgów, zadlëżëc sã; ~ **długów** pòkrëcé dlëgów [Całi Julków majątk szedł na pòkrëcé dlëgów òjca. *Ra*]; ~ **honorowy** hònorowi (*ew.* chłopsczi) dług; ~ **wobec ojczyzny** dług (*ew.* òbòwiązk) wedle òjczëznë / taczëznë

długi *ad* dludzi, *zdrob* dlugùłczy, dlugùchny, dlugòszinczi [Miec dludzi ògón (*żart:* òcëgac sã = „cygnac drót” - bëc òpieszalim / pòmälëcznym, kùstrzëc sã z robòtą). Z dludzi chwilë (*pol.* z nudów). Jò sã z nima spòtkòł / spòtk(ła) pò dludzim czasie. *Gò*]; **(naj)dlizszy** (nò)dlëgszi; **upaść jak ~** (ù)padnac / zwrócëc sã / przewrócëc sã / wëwalëc sã jak dludzi; **mieć ~ język** miec dludzi jãzëk, bëc plestą, wszë(s)tkò wëgadac / wëplestac / wëpòwiedzec || *lok* przepòwiedzec; **iść w długą** jic w długą; *ew.* ùcec, łazëc gdzes, nic nie robic

długo *adv* długò, *zdrob* dlugùłkò, dlugùszkò, dlugùchno, dlugòszinkò, dlugòlin(usz)kò; **(naj)dluzej** (nò)dlëżi; **na ~ / na dluzej** na długò / na dlëżi, na dlëgszi czas; ~ **w noc** długò w noc(ë), do pòzny nocë; ~ **się nosić** nosëc dludżë sëknie / klédë, chòdzëc w dludżich sëkniach / klédach

długoczasowy *ad* długòczasowi, *Tr:* długòczasny. *Por.* **długofalowy, długookresowy, długoletni, długoterminowy**

długodystansowiec *m sp* biegòcz dlugòdistansowi / na daleczë distanse / òdległoscë; *dalekòbiegòcz m* (*Tr*)

długodystansowy *ad* dalekòbieżny, dlugòdistansowi

długofalowy *ad* dlugòfalowi; *ew.* dlugòwałowi (*por.* *fala* = *wata*). *Zob.* **długookresowy, długoletni, długoterminowy**

długoletni *ad* wielelatny, dlugòlatny, lateczny; ~e **doświadczenie** dludżë / wielelatne / dlugòlatne doswiòdczenië; ~ **pracownik / robotnik** dlugòlatny pròcownik / robòtnik; ~e **więzienie** dludżë lata sòdzë, dlugòlatnò sòdzò, dlugòlatné wiãzenië / bëcé w sòdzë; ~ **wyrok** dlugòlatny / dludzi wërok

długoletność *f* dlugòlatnosc, wielelatnosc *f.* *Por.* **długowieczność**

długonogi *ad* dlugònodzi, z dludżima nogama / *żart* gajdama / *żołł* szpër(ësk)ama

długonos *ad* dlugònosy, dlugònosowi, z dludżim nosã, *żołł:* z długą bëką / dzobą

długookresowy *ad* dlugòcządowi (*Gò*); *ew.* długòczasowi { 'długòcządowi' *neol* *Gò òd* 'cząd' *zob.* czëśc}; **planowanie ~e** planowanië dlugòcządowë / dlugòczasowë, planowanië w dludżich cządach (sztékach / kawałach) czasu / na dludżë cządë czasu / *ew.* na jaczis czas wprzòd(k). *Por.* **długofalowy, długoterminowy, perspektywiczny**

długopalc *ad* dlugòpòłcy { 'długòpòłcy' = *przen* złodżëj *m* }

długoręki *ad* dlugòrãczy, dlugòrãczny

długoskrzydł(ow) *ad* dlugòskrzidł(ow)i || *arch* dlugòskrzidłi [Długòskrzidłë miewë (*mëwë*). *Lz*]

długość *f* dlugòsc, *rzad* dluzawa *f* [Chto wië, jaczis dluzawë je nasz kòscòł? *Sy*] { 'dluzawa' *in* = *wiòlgò òdległosc, dalecznosc*}; **to (ten przedmiot) jest tej samej ~ści (co ten drugi)** to (i to) mò tã samą dlugòsc; to (i to) je jedny i ti sami dlugòscë; to (i to) je ti sami / jistny dlugòscë; to je ti sami / jistny dlugòscë co to / to drëdzë; **dwie (pięc) ~ści** dwie dlugòscë (piãc dlugòscy); ~ **geograficzna** dlugòsc

geograficznô; ~ **fal** fiz długòsc fal(ów) / ew. wałów (por. *fala* = *wala*); **przeciętna ~ życia** strzédnô / przecãtnô długòsc žëcégò / žëcô (a. òni / òne žëją colemãto (= pol. *zazwyczaj*) do... lat, a. òni / òne dożiwają colemãto wiekù... lat)

długoterminowy ad długòczasowi, długòterminowi; ew. przeznaczony na długì czas / termin, rozłożony na długì czas / czãd / na długì sztëk / kawał czasu {‘czãd’ zob. część}. Por. **długofalowy, długookresowy, perspektywiczny**

długotrwałość f długòtrwaòsc f; ew. długé trwanie; ew. por. **długowieczność**

długotrwały ad długòtrwaì – trwający długò / bez kùńca, długì, przecygający sã w czasie; ~ **deszcz** szlaga, chlapa, padawica, deszczawa f, padawiszcze n

długouch m długòùsznik (òseł a. trus) m

długouchy ad długòùszì, długòùszny

długowieczność f długòwiecznosc f, długé žëcé / jistnienie n; ew. wëtržemaòsc, trwaòsc f. Por. **długotrwałość**

długowieczny ad długòwieczny, žëjący długò; ew. o przedmiotach: mòcny, trwaì, wëtržemaì; ew. trudnozniszczalny, niezniszczalny

długowłosy ad długòwłosy, klat(ow)ati ad; **człowiek** ~ klësžòk, klatòk m

dłutko n dłòtkò n, mòté dłòto

dłuto n dłòto, zdr. dłòtkò n, rzad: dżëbòk m; ew. w zn. *przecinak do twardych materiałów*: przecynòk, mësjeł m; ~ **plaskie** plaskaté dłòto; ~ **wkleśle** wlëglé dłòto; **człowiek posługujący się ~tem** zgardl: dłòtòk m – zob. **rzeźbiarz**

dłutować v dłòtowac, dżëbac, wëcënac; ew. kùmac (= pol. *dłubać, drażyć, zagłębiać się w drewno / mur*)

dłużej zob. **długo**

dłużniczka f dżëznica, zdr. dżëzniczka f

dłużniczy zob. **dłużny**

dłużnik m dżëznik m [Òd zlégò dżëznika ë plewë bierzë (a. *bierz*). Ra]; ~, **który nie lubi oddawać** pòžëcznik m [Z tima pieniãdzama mòzesz sã ju pòžegnac, ten pòžëcznik jich nigdë nie òddò, chëba przez sąd. Sy]; **on jest moim ~kiem (on mi jest winien pieniądze)** òn je mòjim dżëznikã (òn mie je winien / mò mie do òddaniò / mò òd mie pòžëczoné pieniãdze / dëtczi)

dłużny ad dżëzny; **kwit (rachunek / dokument)** ~ kwit (rechùnk / dokùment) dżëzny; **być (komu co) dłużny(m)** bëc (kòmu co) dżëzny(m), miec (ù kògò jaczis) dług; **ile jestem (tobie) ~?** kùli jem (tobie / ce) dżëzny / winien? a. wiele jò móm (ù ce / cebie) dżëgù / jak wësoczi je nen mój dług (ù ce / cebie) / kùli / wiele jò móm (tobie) do òddaniò?

dłuższy zob. **długi**

dłużyc się dżëc sã, cygnac sã, trwac długò / długì czas; **czas się ~ży** czas sã dżëzi / cygnie / wlecze; **coś się ~ (przeciąga)** cos sã dżëzi / przecygò / długò wlecze; **~ży mi się** mie sã dżëzi / przikrzy (pol. *przykrzy, nudzi*), mie (jak dlò mie) to je (za) długò

dma zob. **wiatr, wichura**

dmuch m dmùch; ew. *lekki dmuch*: chùch m

dmuchacz m (*człowiek dmuchający*) dmùchòcz, dëmòcz m {‘dëmòcz’ = a) *uczëń kòwòla pòrëszający miech kòwalsczi*; b) *kalkancysta, pòrëszający miech òrganów w kòscele*; c) *miech kòwalsczi*; d) *kòmin, piec*; e) pol. *dmuchawiec* – por.}; ~ **szkła** dmùchòcz skła / szkła

dmuchać v dmùchac, dąc; ew. dëmac pòwietrzé miechã, pómpòwac pòwietrzé pómp(k)ã [Òn dmùchò || dmùsze / dmie / pómpùje pòwietrzé / lëft. Terò mòcno dmùchòj / dmij / dëmòj! Taczé kòto napómpòwac, to sã dò dëmac. - Gò]; **kto się na gorącym sparzy, ten na zimne dmucha** chto sã ròz òparzi / sparzi, tej ju na zëmne

dmùchô || dmùsze / ten ju drëdži rôz ùwôzô; ew. Tr: kògò rôz przëskrzëni, mô sã na òstrzedze

dmuchanie *n* dmùchanié; ew. rzad: dãcé; ew. dëmanié || dimanié *n* (= pómpòwanié pòwietrzégò, dãcé / dmùchanié z pòmòcã miecha / pómpë)

dmucharka *zob.* **dmuchawa 1**

dmuchawa *f tech 1.* dmùchawa *f* (mòcny wentilatòr nawiéwny); **2.** dëmòcz *m* (= miech kòwalsczi), *Por.* **dmuchawka, dymadło**

dmuchawiec *m* (*mniszek* *pospolity* w koñcowej fazie kwitnienia) dmùchnik (*lok:* || dmùchòcz || dmùchajk *f* || dmùchówka) *f*; ew. mlécz *m.* *Por.* **dmuchawka, mniszek**

dmuchawka *f 1.* narzędzie do wykurzania pszczoł: dmùchówka *f*, dmùchòcz, dëmòcz *f*; **2.** prymitywna broń myśliwska: dmùchówka; {'dmùchówka' *in = pol.* a) *bot purchawka*; b) *miejsce wëstawione na wiatr*; c) *dmuchawiec – por.*)

dmuchnąć *v* dmùchnãc; ~**ni** dmùchni; dmùchni ze!

dmuchnięcie *n* dmùchniãcé || dmùchnienié *n*

dna *f med 1.* *zob.* **artretyzm**; **2.** DNA – kòd genetyczny

dniec *v* dniec, widnec, switac, robic sã widno / jasno, rozwidniwac sã || rozwidniac sã, rozjasniwac sã || rozjasniac sã, rzad: drznec || drznic, drziżdżec sã || drzeżdżec sã; ew. *raczej o zachmurzeniu:* przejasniwac sã [To ju dnieje / widnieje / robi sã widno / rozwidniwô sã / rozjasniwô sã / robi się dzeń. Gò To sã ju drziżdżëto, czej jò dojëżdżôto do Hùtë. *Ja*]. *Por.* **świtać, rozednieć (się)**

dniówka *f 1.* dniówka *f* (*arch niem:* dachlón *m*); **2.** mil dniowi pòstój; **pracować na ~kę / ~ki** robic na dniówkã / dniówczi (*arch niem:* dachlónic); **odrabiać ~ki** òdrabiac dniówczi [òn òdròbiò]; **placić (wypłata / płaca) za / na ~kę** płacëc (wëpłata / płòcò) za / na dniówkã

dniówkowy *ad* dniówkòwi [Dniówkòwi zòróbk. Gò]; ~ **robotnik** robòtnik dniówkòwi, *arch niem:* dachlónik *m* {'dachlónik' – *por.* *Dach dniem. = Tag (dzeń) + Lohn (zòróbk)*}

dno *n 1.* *dno naczynia:* dno, zdr denkò *n* (np. tasczi, garnka, zbóna, beczczi, baliczi) [Wãbòrk mô w dnie dzurã. Biksa mô dwa dna. Pòd dnã tasczi je wëmalowóny znak fabriczny. - Gò Człowiek bez dna (pijòk). *żart:* Dno pãkło / wëpadło w beczcze. *Sy*]; **wychylić do dna** wëpic do dna / do nédzi, czësto wëpic; **wgłębienie po wewnętrznej stronie naczyń drewnianych, obręczowych, dla umocnienia dna** wátór *m* [tegò wátoru. Balika mie cecze, bò wátór je przegniti. *Sy*]; ~ **oka** dno / spòdk òka; **podwójne** ~ pòdwójné / ew. dëbeltné dno [Kùfer z pòdwójnym dnã. Gò]; ~ **kwiatowe** spòdk / dno kwiatów; ~ **pieca chlebowego** tło *n*, trzón *m lok*; **ta sprawa ma drugie** ~ ta sprawa mô drëdżë dno; **2.** *dno zbiornika wodnego - stawu, jeziora, morza:* dno *n*, spòdk, gruñt *m* [Jò jesz dosygóm nogama dna / do gruñtu. Gò Jakòs òkrãczna (*pol. wrak*) lezi na dnie mòrza. *Sy*]; **głębokość / poziom dna w morzu** ława *f* [W mòrzu są trzë ławë: na pierszi ławie mògã sã kãpac dzecë, na drëdži to, co rozmiejã płëwac, a na trzeci ławie òkrãtë jeżdżã. - *Sy*]; **iść na** ~ jic na dno / rzad na gruñt, ùtonãc, ùtopic sã [Òkrãt szedł na dno. Gò Dostòł sã w młin i szedł na dno. *Sy*]. *Por.* **denko, denny**

do *prp* do; ~ **wieczora** / (pół)noy / rana / **południa** do wieczora / (pół)nocë / rena / pòłnia; ~ **jutra** / **pojutrza** do witra (*lok:* || jitra || jutra) / pòwitrza; ~ **(przed)wczoraj** do (za)wczora; **wejść** ~ **pokoju** wlezc / wénc do jizbë / w jizbã; **iść** ~ **domu (do mieszkania)** jic dodóm, do chëczë || -czi; *iść w kierunku domu:* jic dodóm, jic pòd dodóm / pòd chëczë; jic w stronã dodomù {'dodóm' = *bùdink, chëcz, domòctwò, rzad: dóm*}; ~ **widzenia!** do ùzdrzeniò || -niégò! / do widzeniò || -niégò; ~ **zobaczenia** do obòczeniò || -niégò!; **o wpół** ~ **piątej** ò pól piąti; **jest (akurat) wpół do piątej** to je (prawie) pól piąti; **co** ~ **mnie (jeśli o mnie chodzi)** co do mie; żlë (||

želë || jezlë) ò mie jidze / chòdzy; **być** / **pasować** ~ **twarzy** bëc / pasowac / strojic do twarzë / do gãbë; **jechać** / **ić** ~ **przodu** jachac / jic do przódkù / w przód(k); **jechać** / **ić** ~ **tyłu** jachac / jic do tãłu / *lok* do(w)sladë / w tił; **podnieść** ~ **góry** pòdniesc do górë / w górã; **rozbić** ~ **szczeru** pòtluc w trón (trón jasny / jasnisti) / w përzënë / czësto (czësto blãk) / *arch* w cmã; **mieć urazę** ~ **kogo** miec ùrazã / żòł do kògò; **mieć sprawę (interes)** ~ **kogo** miec do kògò sprawã; **należec do kogo** nôležec do kògò / kòmù; ~ **połowy próżny** do pòłowë próżny / pùsti / òprózniony, na pól pùsti; **było ich** ~ **trzydziestu** bëło jich tak do trzëdzescë; **raz** ~ **roku** rôz w rokù / do rokù, rôz na rok; **co tobie** ~ **tego?** co tã môsz do te(gò)?, co tobie do tegò?; ~ **licha (jakiego)!** do lëszòka / diòchła / pùrtka / biësa / piorëna (jacégò); **stosownie** ~ **pańskiego życzenia** tak, jak Wë so żëczice, wedle Waszégò żëczeniò; ~ **cna** do nédzi / resztë / kùńca; *ew.* do òstatny kroplë *itp.*; **wypić** ~ **dna** wëpic do dna / do nédzi / do czësta / do kùńca / do òstatka, czësto wëpic

doba *f* **1.** *doba*, *f*, dzéń i noc, dwadzescë sztërë gòdzënë / *arch* sztërë dwadzescë gòdzënë [Doba mò dwadzescë sztërë gòdzënë. Dwie dobë. Piãc dób / dobów, tj. piãc dni i nocy. - *Gò* Czej czarownice pòloné bëfë, to òne dobã gałowãłë (*arch*: *wrzeszczelë* = *gardłowelë*), wòłãłë do Bòga. *Lz* (*Ce?*)]; **2.** *epoka*, *era*: *czas m*, *czasë pl*, *czãd m*; *ew.* *czãd czasu*, *dzéł czasu*; *rzad* *era*, *epòka*, *doba f* {‘czãd’ – *zob.* *czëść*} [W dobie / erze / epòce / czasu / czasach kòmpùterizacji całò encyklopediò miescy sã w „pendrajwie” wiòlgòscë dzecynnégò pòluszka. *Gò*]; **dwa razy na ~bë** dwa razë na dobã; dwa razë na 24 gòdzënë; **w ciągu ~by** na dobã, òbczas dobë, w 24 gòdzënach; **w dzisiejszej ~bie** w dzysészich (naszich) czasach; *ew.* w dzysészci dobie, dzys dnia; *terò*, **to kwestia jednej ~by, najwyżej dwóch** to je sprawa jednej dobë, nôwëzi dwùch. *Por.* **czas, pora**

dobadać się *dobadac* sã || *dobadérowac* sã (*czegò*) (*zauważëc*, *spòstrzëc*), *dopatrzëc* sã; *ew.* *dokònac* sã || *przekònac* sã (ò czim), *doszëkac* sã (*czegò*), *sprawdzëc* (*cos*), *dobrac* sã (do *czegò*), *wëmaklac* || *lok* *wëmacac* / *domaklac* sã || *lok* *domacac* sã (= *pol. domacać się*) [W kùńcu doktorzë sã *dobadelë* / *dobadérowelë*, że òna mò chòrà nérkã. *Gò*]

dobadywać się *dobadëwac* sã (*czegòs*), *dopatrëwac* sã (*czegòs*), *ew.* *przekònëwac* sã (ò czims) [òn sã *dobadiwò* / *dopatriwò* / *przekònywò*; òni sã *dobadiwają* / *dopatriwają* / *przekònywają*, że...; Òni sã *dopatriwają* *jacégòs* pòwiãzaniò / *zwiãzkù* midzë tima *sprawama*. Òni sã pòmału *przekònywają*, że... - *Gò*]

dobicie *n* *dobicé*; *ew.* *doklepanië n* [Dobicé kòzdegò gòzdza do kùńca je tu baro wòznë. Rabòwanië *zakùńczëło* sã *dobicym* kònajęcëch. - *Gò*]; ~ **do brzegu** *dojachanië* / *doplëniãcë* do brzegù. *Por.* **dobić, dobitka**

dobiec *zob.* **dobiegnać**

dobiegać *v* *dobiegac* [òn *dobiégò*]; *ew.* *dolatëwac* (*pol. dolatywać*) [òn *dolatiwò*]; ~ **końca** *kùńczëc* sã, *zblizac* sã / *dochadac* / *dobiegiwac* do kùńca; **godzina ~ga końca (wnet mija)** gòdzëna kùńci sã (*wnetka* *mijò*)

dobiegnać; dobiec *v* *dobiegnać*, *rzad* *dobiec*; *ew.* *donëkac* / *dognac* (*pol. dopędzić, dognać*), *dolecec* (*pol. dolecieć*); **lekcja (w szkole) dobiegła końca** *lekcjò* sã *skùńczëła* / *zakùńczëła*; *ew.* *ti* *lekcji* *bël* *ju* *kùńc*. *Por.* **dobrnać, dogonić, dotrzeć**

dobierać *v* *dobierac* [òn *dobiérò*], *dopasëwac* [òn *dopasywò*], *przëpasëwac* [òn *przëpasywò*]. *Por.* **dobrac (się)**

dobić *v* *dobic* [Ten gòzdzc trzeba *dobic*, bò sã chto *jesz* *skalëczy* na nim. *Gò*]; ~ **kogoś** *dobic* kògòs, *doprawic* kòmùs [Òn ni *miòł* *sëmieniégò* *dobic* *tegò* *zbójcë*. Ten pòbiti *leżòł*, a òn mù *jesz* *dobił* / *doprawił*. - *Gò*]; ~ **targu** *dobic* (*pòdanim* *rãczy*, *ùderzenim* w *rãkã*) / *dokùńczëc* *hańdlu* / *tòrgù* / *hańdlowaniò* / *targòwaniò*; *zakùńczëc* *hańdel* /

- tôrg / hańdlowaníe (sã) / targòwanié (sã); ~ **do brzegu** dojachac / dopłënac (czòlnã / òkrãtã) do brzegù
- dobić się** dobiec sã; *ew.* doprawic sã = sobie samémù zaskòdzëc [Ten zbrodniòrz, czej widzòł, że nie ùcecze, sòm sã dobił nożã. Òn ju bëł chòri, a tej szedł na grzëbë i tam sã doprawił, a terò mò zapòleníe płëc. - *Gò*]; ~ **się dokąd zob. dobrnąć, dotrzeć**
- dobijac (się)** dobijac (sã) [Òni dobijają mòcno wszëtczë gòzdze, żebë nie wëstòwałë. Dobijòjta te gòzdze barzi / mòcni! - *Gò*]; ~ **kogo** dobijac kògòs [Chto w tím marszu smiercë ni mògł ju dali jic, tegò esmani dobijelë strzałama z pistoletu w głowã. *Gò*]; ~ **do brzegu** dojeżdżac / dopłëwac do brzegù [òni dojeżdżają / dopliwają]; ~ **się** dobijac sòm se(bie), doprawiac sã, sobie samémù szkòdzëc [Òn je chòri na serce, ale te cygaretë pòli i tak sòm siebie dobijò / i tak sã jesz dopròwiò. *Gò*]; ~ **się do drzwi** dobijac sã do dwiérzi, walëc w / na dwiérze; *ew.* bùgrowac, rëmòtac; **czł. dobijający się do drzwi** dobijòk, bùgrownik *m*; ~ **się czego zob. domagać się**
- dobijak** *m* **1.** narzędzie do dobijania: dobijòk *m*; **2.** zool dobijoch *m*
- dobijanie** *n* dobijanié *n*; ~ **gwoździ / klina** dobijanié gòzdzy / klina; ~ / **uśmiercanie** dobijanié / ùsmiercanié *n* (kògò / czegò – lëdzy / zwierzãt)
- dobitka** *f* dobitka *f*, dobiec; *ew.* doprawienié *n*; *ew.* jesz jedna rozgriwka, jesz jeden szpil [Jò sòm mùszòł swémù kònieju (*arch* = *kòniowi*) dobitkã dac (*tn.* *dobic gò*). *Lz* Mecz sã ni mògł zakùnczëc remisã, tej sãdzowie zarządżelë piãtnòsceminutowã dobitkã. Gra ni mògła sã skùnczëc bez dobitczy. Na dobitkã / dobiec / doprawienié (żebë sã dobiec / doprawic) wëpilë jesz pòł litra. Na dobiec / dobitkã (tańcowników) mùzykańcë zagrelë jesz jeden òstri sztëk. - *Gò*]
- dobitnie** *adv* dobitno || -nie; *ew.* stanowczo, òstro, mòcno, wërazno, jasno [Wez le ji to pòwiédz, ale tak dobitno, *a.* stanowczo *itd.*) żebë òna to dobrze rozmia. *Gò* Më czãsto tegò Ł tak dobitno nie wërzeczëmë jak Pòlòszë. *Ce*]
- dobitność** *f* dobitnosc *f*
- dobitny** *ad* dobitny; *ew.* stanowczy, òstri, mòcny, wërazny, jasny [Dobitnym słowã gòdò. *Lh* To bëłë taczë dobitné (*a.* stanowczë / òstré *itd.*) słowa, że pòwinnë trafic jima do sëmieniów. *Gò*]; ~ **ne wyrażenie** dobitné pòwiedzenié / wërażenié, dobitné słowa
- doborowy** *ad* dobróny, wëbróny, nòlepsi, nòbëlniejszi; *ew.* ekstra / specjalnie || -no dobróné, bëlnégò zortu, nòlepsi klasë; ~ **wa armia** dobrónò / wëbrónò / nòbëlniejszò armiò, dobróné / nòlepszë wòjska
- dobosz** *m* bãbniòrz, bãbnista *m*
- dobór** *m* dobór; *ew.* dobiér(k) *Tr m*, dob(ié)ranié (sã), dopasowanié (sã); *ew.* dopòrowanié sã (dobranié sã do pòrë) *n* {*Lz* ‘dobór’ w *zn.* *dobranié, dodatkòwë wëbranié w wëbòrach, wëlacjach*; || *arch* ‘dobiór’ *Lz* = *pol.* *wybór*} [Kòscelné dobòrë. *Lz*]; ~ **naturalny** dobór nòtëralny; ~ **płciowy** dobór płcowi, dobranié płcowë; *ew.* *Tr*: ôrtné spòrowanié; ~ **towarzystwa** dobranié / dopasowanié towarzëstwa (kòlegów, drëchów)
- dobóść** *v* dobòsc [Jegò ë ta biëda nie dobòdze. *Ra* Czej mie ju tak richtich dobòdło (dokùczëło), tej jò szedł na skargã. *Ja*]
- dobrac** *v* dobrac, dopasowac / przëpasowac [òn dobròł; dobiezë || dobiez so(bie)!; òn dopasowòł; dopasuj so(bie)! *Gò* Nie ùmielë so dobrac pòrë. *Ra*]; **nie może sobie ~ obuwia** ni mòże so(bie) dopasowac / przëpasowac / dobrac bótów; ni mòże nalezc pasownëch bótów. *Por.* **dobierac**
- dobrac się** dobrac sã, dopasowac sã / *rzad* przëpasowac sã; ~ **się z kim** dobrac sã / dopasowac sã z kògùms; ~ **się (z kim) jak w korcu maku** dobrac sã jak w kòrcu makù; ~ **się do czegoś / dokądś** dobrac sã doprzyńc / dostac sã do czegòs / dokãdkas. *Por.* **dobierac, dobrac**

dobranoc! dobrì nocè!; *ew.* spij(ta) z Bògã, *arch* dobrónoc! *Lz*

dobrany *ad* dobróny, dopasowóny, pasowny; *ew.* *dobrany do pary:* dobróny do pôrë, dopôrowóny, *žart* dobróny jak pisc do òka (*Ja*); **~ne kolory** dobróné / pasowné farbë kòlorë; **~na para** dobrónô / dopasowónô pôra, *žart:* pôra jak z gòra (tj. z garnka); **žle ~ne małżeństwò** lëchò dobrónô pôra, lëchò dobróné małżeństwò; **~ne wyrazy** dobróné / pasowné słowa / słówka

dobre *zob.* **dobry**

dobrnać *v* dobrnać (*Sy, Lz*) (dónc || duńc - przez wòdã / piòsk / zarostë, zelëska / bagna), *arch:* dobrësc; *ew.* dónc z biédã, dotrekac sã, dolezc, dowléc sã, doczurpac (*pol. doczłapać. doszurgać*) [Ti rëbòcë dobrëdlë (*dobrnälë*) do òkrãta. Dobrnita do mie, knòpi. *Lz*]; **~ do końca czegoś (np. wykładu)** duńc / doprzyńc / dojachac / dobrnać do kùńca czegòs (np. wëkładu). *Por.* **dojść, dostać się, dotrzeć, przywlec się**

dobro *n* **1.** *pomyślność, powodzenie:* dobro *n* [Dlò jegò dobra më sã zgòdzëlë na to, żebë... To, że jò ce na wszëtkò nie pòzwòlóm, je le dlò tw(òj)égò dobra (chcã, żebë ce to wëszo na dobré). - *Gò*]; **2.** *rzeczy materialne:* majątk; *ew.* bògactwò, *rzad:* dobro, *arch* miectwò *n*, dobra *pl* (dobra materialné) [Baro wiele dobra (bògactwa, skarbów) je zachòwóné w tëch górach. *Ra* Chtëż wama pòwierzi wiòldzé (rzeczë / sprawë / *ew.* dobra), żelë w mòlëch nie jesta wiérny? *bibl Gò*]; **3.** *pożytek, dobro / dobra duchowe:* dobro *n*; *ew. pl* dobra (dobra dëchòwé), pòżëtk *m* (pòżëtk dëchòwi); **4.** *majątek ziemski:* majątk, *zdr.* mająteczk, dobro, *zdr.* doberkò; *ew. arch:* òwłada *f*, pòsadowié *n*; *por.* **domena** [To je z mòjégò dobra. *Ra* Krokòwsczé dobra sygalë òd mòrza jaż pò Piòsznicã. Pón na doberkù. Miòł piãkné doberkò, ale przepił. - *Sy* To dobro nie slëchò (*nie nòlezi*) jemù, le ti barónce. *Lz*]; **~ra ruchome** rzeczë, ruchómé dobra [Mëble, autól *itp.* to sã tzw. ruchómé dobra. *Gò*]; **~ nieruchome** nieruchòmòscë *pl*, stałé / nieruchómé dobra [Bùdink, mieszkanié w blokù *itp.* to sã tzw. nieruchòmòscë, nieruchómé dobra.]; **~ra trwałe** trwałe dobra; *ew.* dobra pewné [Tu na zemi **ni** ma trwałëch dobrów, taczé sã le w niebie. *Gò*]; **~ra skarbowe** dobra skarbòwé, domenë *pl* – *zob.* **domena**; **~ rentowe** dobra rentowé || reńtowé; **~ ogółu / ogólne / wspólne** dobro wszëtczich (lëdzy; *ew.* wszëtczich mieszkãnców), dobro òglowé / pòwszechné / wspólné; **dla twego ~ra** dlò twòjégò || twégò dobra; **dla ~ra sprawy** dlò dobra sprawë. *Por.* **dobrobyt, korzyść, zysk, pożytek**

dobrobyt *m* dobroczëzna *f*, *arch* dobroctwò *n*, dostatk, dobrobët *Bù*, dobrobëtk *Ma m*, dobré žëcé; *ew.* wszëtczégò dosc / pòd dostatkã / bòkadosc (wiele, skòpica, „jaż pò bòczy”); *ew.* bògactwò *n*; *ew.* rozkòszné žëcé, błodzi žëwòt; *w zn. przepych:* przepich, rozpacha *f* {‘rozpacha’ *in = rozwòlò, pòjuga, pol. swawola*} [Miec dosc taczì dobroczëznë. Doznac dobroctwa. **Ni** miec dobroctwa ù kògòs. - *Sy* Tam ù nich je wszëtczégò bòkadosc. Òni mają wszëtczégò pòd dostatkã. Jima baro dobrze jidze, tam je widzec bògactwò, to je jaż rozpacha. - *Gò* W jinszych krajach dobré žëcé. *Lh* Nie wié, co z rozpachë robic. Jemù szło za dobrze i òn to z rozpachë zrobił. – *Sy* Co rok pòwikszò sã dobrobët gbùrów. *Bù* Spòzéròł na ten gòrający dobrobëtk. *Ma*]; **żyć w ~bycie** žëc w dostatkù / dobroczëznie / rozpaszë *itp.*; **mieć** ~ miec dobroczëznã / dobré žëcé / błodzi žëwòt / rozpachã *itp.*; **do ~u łatwo się przyzwyczaić, gorzej do biedy** do dobrégò letkò je sã przënacëc, gòrzi do biédë; **kto przywykł do ~u temu trudno przyzwyczaić się do biedy** chto sã przënacýł do bògactwa / dobroczëznë, temù trudno je sã przënacëc do biédë; chto rôz sedzòł na ławie, temù nie letkò wlezc pòd ławã (*Sy*). *Por.* **błogość, bogactwo, dostatek, luksus**

dobroczylnie *adv* dobroczëznie *Lz*

dobroczylność *f* dobroczëzność *f*, dobroczëzństwò, dobrodziejstwò -*Lz, Tr:* dobrodziejnota *f*; *ew.* wspieranié pòtrzebùjącëch (biédnëch / ùbòdzich *a.* chòrëch)

- dobroczyanny** *ad* dobroczynny, dobrodziejczy *Lz, Tr:* dobrodziejny [Dobroczynnô niasta. Dobroczynnym bëc je pësznô rzecz, ale trzeba wiedzec czej. - *Lz*]; **zakład** ~ zakład dobroczynny; *ew.* j.institucjô dobroczynnô; ~ **wpływ** dobroczynny (*a.* dobri) wpływ / skùtk, *Tr:* dobrodziejny cësk; *ew.* w *przypadku bólu:* kòjący (łagòdzący) wpływ / skùtk, kòjące (łagòdzące) dzejanié
- dobroczyńca** *m* dobroczyńca, dobrodziej, *dobrzyńc m;* *ew.* dobri człowiek [Òn bëł nasz nôwikszy dobroczyńca. *Lz*]
- dobroć** *f* dobroć, *rzad:* dobrota, *arch* dobrość *f* [W nim je tëlë dobroce jak w psym gównie miodu. *Sy* Chcôł të mie zapłacëc pò dobroscy (*dobrocë*) czë nie? *Lz*]; **po ~ci** pò dobrocë || dobrocë, pò dobrémù, w dobrocë [Ani pò dobrocë, ani gòrzã nie szło sã z nima dogadac. *Gò*]; **~cią zajdziesz dalej niż złością** dali zańdziesz dobrocą jak złością = kroplã miodu złapiesz wicy mùchów jak beczką òctu (- *Sy*)
- dobrodusznie** *adv* dobrodëszno, z dobrim sercã, dobrotlëwie; *ew.* zëczno, zëczlëwie, dobromëslno (pòtcëwie) [Dobrodësznie mù wëpòmógł z biédë. *Lz* Òna to dëcht dobromëslnie pòwiedzã. *Ra*]. *Por.* **jowialnie, życzliwie**
- dobrodusznosc** *f* dobrodësznosc || -nota, dobrotlëwòsc, przëchilnosc, zëcznota / zëczlëwòsc, *arch* dobromëslnosc *f*, dobré serce, przëchilné / zëczné nastawienié [Za jegò dobromëslnosc òni mù sã tak òdplacëlë. *Ra*]. *Por.* **jowialnosc, życzliwosc**
- dobroduszny** *ad* dobrodëszny, dobrotlëwi, *arch* dobrotny; *ew.* miłi, zëczny, przëchilny, serdeczny, dobromëslny (pòtcëwi) [Dobrodëszny chłop. *Lz* Dobrodësznych lëdzy swinie zjedzã. *Sy* Trafil na dobromëslnegò człowieka ë gò òszukòł. *Ra*]. *Por.* **jowialny, życzliwy**
- dobrodziej** *m* dobrodziej *m* [tegò dobrodziejã; Òn je cali wsë dobrodziejã. *Ra*] – *por.* **dobroczyńca; ksiądz** ~ ksądz jegòmòsc, ksądz dobrodziej [Ksãże dobrodziejã. Niech le ksądz dobrodziej terò sadnie i zacnie jesc. - *Sy*]
- dobrodziejka** *f* dobrodziejka, *arch* dobroczyńczëna *f* [Ùbòdzi lëdzë kòchelë swòjã dobroczyńczëną (*dobrodziejkã*). *Lz*]
- dobrodziejski** *adv* dobroczynny, dobrodziejczy *Lz*
- dobrodziejstwo** *n* dobrodziejstwò, dobroczyństwò *n;* *ew.* dobroczyństwa *pl* [Bògati lëdze mògã ùbòdzim dobroczyństwama pòmogac. *Lz* Zabrelë ji dzeckò ë pòwiòdajã, że to je dobrodziejstwò. *Ra*]; **doznałem od niego wielu ~stw** jò od nie(gò) wiele dobrocë doznòł / mòm doznóné, **~stwo prawa** dobrodziejstwò prawa
- dobrotliwie** *adv* dobrotlëwie; *ew.* łagòdno, serdeczno [Dobrotlëwie zdrzãła na chòrëgò. *Sy* Òn gòdòł do mie bar'zo dobrotlëwie. *Lz*]
- dobrotliwosc** *f* dobrotlëwòsc || -wòta *f* [Wszëtcë jegò miłali (miłowelë || -walë) dlò jegò dobrotlëwòscë. *Lz*]
- dobrotliwy** *ad* dobrotlëwi, *arch* dobrotny, dobrawi (*pol.* *czuły, tkliwy*); *ew.* pòtcëwi, serdeczny, zëczny, miłi, czuli [Pón bëł wiedno dobrotlëwi do (dlò) mie. *Lz* Nasza nënka bëła wiedno dlò ùbòdzich dobrotlëwò. Mòja sënòwò je dlò mie coròz wicy dobrawò. Òn je coròzkã barzi dobrotny. - *Sy*]
- dobrowolnie** *adv* dobrowòlno || -nie; ze swòji wòlë (*a.* sòm ze swòji wòlë, sòm, bez przëmùszu; *ew.* bez przënëczy [Dobrowòlno szedł na wòjnã jakno òchòtnik. Dobrowòlno wstãpiła do klòsztoru. - *Sy* Òn przëszedł dobrowòlnie. *Bù*]
- dobrowolnosc** *f* dobrowòlnosc || -nota *f;* *ew.* wòlnò wòlò, dobrò wòlò [Tu ni ma mùszù, zëbë pòmogac, je wòlnò wòlò / dobrowòlnosc, niech kòzdi pòstãpi jak chce / to le za(nò)lëzi òd waji dobri wòlë. *Gò*]
- dobrowolny** *ad* dobrowòlny; ~ **post / uczynek** dobrowòlny pòst / ùczynk; [Nasza starka zadòwa sobie dobrowòlny pòst. *Sy* Ùczynk dobrowòlny. *Ra*]; ~**na ofiara** dobrowòlnò òfiara; ~**ne postanowienie / umartwienie / wyrzeczenie się / odmówienie sobie**

czegoś dobrowòlné pòstanowienié / ùmòrtwienié / wèrzeczenié sã / òdmówienié sobie czegoś

dobruchny, ~t(eń)ki *ad* dobrèchny, *rzad.*: dobrèszinczi; *ew.* dobrawi; *zob.* **dobrotliwy**

dobrudzac *v* dobrèdzac, doswiniwac, do kùńca (*a.* do nãdzi / resztë) trzepac / brèdzëc / swinic

dobrudzić *v* dobrèdzëc, doczapac, dotrzepac, dosmòlëc, doswinic, do kùńca ùtrzepac / ùbrèdzëc / ùswinic

dobry *ad* dobri; *ew.* bëłny, pòtcëwi; *ew. arch* dobrawi, *dziec.* aja, ajka; *ew.* lèdzci, ùdóny / *Tr.* ùdałi; *ew. lok* arastny; *arch* strodzi {‘dobri’ = *pol.* a) dobry, dobrotliwy; b) przydatny do czegoś; c) smaczny; ‘bëłny’ = *pol.* a) *porządny, solidny*; b) *uczciwy, dobrze wychowany*; c) *szlachetny*; ‘pòtcëwi’ = *pol.* *poczciwy*; ‘dobrawi’ = *pol.* *tkliwy, dobrotliwy*; ‘lèdzci’ = *pol.* a) *ludzki, miłosierny*; b) *należący do innych ludzi, nie nasz*; ‘ùdóny’ / *Tr.* ‘ùdałi’ = *pol.* *udany, dobrze wykonany*; ‘arastny’ = *ùrodzajny, żizny*; *arch* ‘strodzii’ = *pol.* a) *wyborny*; b) = *mòcny*} [Dobri człowiek / parobk / kón. Dobrò dësza / nènka || mëmka / białka / dzéwka / droga / rolò. Dobré dzéwczã. Dobri lèdze. Dobri człowiek wszãdze trafi. Lepszò dobrò dorada / rada, jak lèchò pòmòc. Dobri kùczer chòc drewnianym kòniã pòtrafi jachac. Dobrò swinia wszëtkò żgrze. Pies, co wiele szczekò nie je nòlepsi. Dobrègò wszãdze pòznają. Dobrima słówkama sã nie najész. Dobri kawaler biwò nieròz złim chłopã. Ta skóra je dobrò na sle. Të jes dobri brat na sèché krèszczy (*nie jes wiele wòrt*). To je dobré jak miód / jak chłéb. Dobri jak rãka rãce. Dobrò baba (*akùszerka*). Dobri mąż (*ròjca, rajk, dewòstãbca, pol. swat*). Sprawiac (*tu: pol. pełnić rolę, zastępować*) za dobrègò mãża (*pol. swata*). I białka mòże bëc za dobrègò mãża. – Sy To dobri knòp. Jesz dobrò kòbëta. Dobri dzéń Panu! Jidze do lepsza (*je ju lepi*) - Ra Tam ù nich ju jidze do lepszégò (sã pòpròwiò). Gò To nie je strodzé (*nie je za dobré*) jòdło. Ra]; **(naj)lepszy** (nò)lepsi – *zob.* **lepszy, najlepszy** [Dobré, że ju lepszé ni mòże bëc. Nòlepszò z nòlepszich. - Sy]; ~**ra ziemia (gleba)** dobrò zemia; *ew.* ùrodzajnò / tłëstò / *rzad* żiznò / *lok* arastnò zemia; ~**ra pogoda** dobrò pògòda, dobré wiodro; ~**re jedzenie** dobré jedzenié / jestkù, dobrò jòda; ~**re (życzliwe)** słowò dobré (żëczné / żëczlëwé) słowò [Dobré słowò wiele nie kòsztò, a wiele pòmògò. Sy]; ~**e strony** dobré / jasné / *ew.* dodatné, pòzytiwné stronë; ~**e wrażenie** dobré / dodatné / *ew.* miłé / pòzytiwné wrażenié / òdczëcë; ~ **wpływ** dobri / dodatny / pòzytiwny (*ew.* dobroczynny) wpłiw; *Tr.*: dobrotny cësk; ~**a ocena** dobrò / dodatnò / pòzytiwnò (*ew.* przëchilnò, wësokò) òcena; dobri / dodatny / pòzytiwny stãpién; ~ **renoma / opinia / marka** dobrò marka / *ew.* renoma / òpiniò; ~**ra jakość (towaru)** dobrò jakòsc (towòru || towaru); **stawać się ~m** stawac sã dobrim / (*a.* bëc) coròz lepszim, pòprawiac sã, dobrotniec [òn sã stòwò / staje lepszim, òn sã pòpròwiò, òn dobrotnieje; Coròz barzi dlò mie dobrotnieje. Sy]; **stać się lepszym** stac sã lepszim, pòprawic sã, zdobrotniec [Ni mògã sã nadzëwic, że òn tak terò zdobrotniòł w òstatnym czasie. Sy]; **brać tak** ~ bãdzë (bãdz || bãdz) tak dobri; **być (aż) za ~(m)** bëc (jãż) za dobri(m); ~**re i to** dobré i (*a.* chòc) to; i to je dobré; **a to ~re!** ale fëjno!, në, zdrzëta le! *a.* ale sã zlëmiò (tj. ùdaò / zložëò)!; ~**re sobie!** ale sã udaò!, cos taczégò!; ~**ra nasza** dobrze je!, jesmë na wièrzchù, jesmë górã, ju jidze z górë, ju nògòrszë mómë za sobã, mómë dobëté *a.* żart jesmë dobëti, *a.* jidze jak pò mëdle *a.* masle / darzi sã nama {‘jesmë dobëti’ = *dosł. pol.* ‘jesteśmy zwyciężeni’ – *przekręcone*: më (jesmë) dobëlë}; **zrobić coś już na ~ (solidnie / już na stałe)** zrobic cos ju na dobré (zrobic ju bëłno / ju na stałé); **na ~ i złe** na dobré i złé / i lèché; **rozniewał się na ~** òn sã ju na całégò rozgòrził / *arch* rozniewòł, *a.* pò pròwdze sã rozgòrził; **to mu wyjdzie / wyszło na ~** to mù wiéndze / wészło na dobré; **nie ma nic złego, co by na ~ nie wyszło** ni ma tegò zlégò, co bë na dobré nie

wészło; *ew. Tr:* w kòzdim nieszczescym mô sã kãsk szczescégò. *Por. lepszy, najlepszy*

dobrze *adv* dobrze; *ew. fějno, dziec aja, ajka; (naj)lepiej* (nò)lepi, (nò)fějni; **dość** (**w miarę**) ~ dosc (w miarã) dobrze, jakò takò; **nierzupelnie** ~ często dobrze nie, *a. nie często* (*a. nie do kùńca*) dobrze; ~ **ci tak** to cę dobrze, to ce zdrów *a. wdżek tobie*; ~ **mi tu** tu mie je dobrze; *ew. tu jò sã dobrze czējã*; ~ **się mieć** miec / miewac sã / so(bie) dobrze; ~ **odżywiony** dobrze òdżewiony / wékòrmiony; *ew. wëpaši*; ~ **odżywiany** dobrze żewiony / kòrmiony; ~ **zbudowany** *dosł:* dobrze zbùdowóny; *przen, o muskulaturze:* mòcno zbùdowóny, mòcny, fëst, dobrze (*a. baro /mòcno*) ùmiãsniony / mùskùlarny / mùskłowati; *ew. tãdzi, zasadli*; ~ **rozumiany** dobrze rozmióny; ~, **żeś przyszedł** dobrze, że tē przēszedł / dobrze że jes przēszedł; ~ **mi z tym** mie je z tim dobrze; ~ **jej w tym ubiorze** w tim (òbleczenim) je ji dobrze; to ji pasėje; w tim je ji do twarzē / gãbē; ~ **na tym wychodzi** òn dobrze na tim wëchòdò; ~ **mu się powodzi** jemù jidze dobrze, jemù sã dobrze wiedze, swiat mù jidze rãkã; *lok:* jemù krëk jidze / je [Jemù krëk jidze. Tē môsz miãsa i bùlew pòddostatk, tej tēz tobie krëk je. *Sy*]. *Por. lepiej, najlepiej*

dobrzeć *zob. dobry (stawać się ~m), zdrowieć*

dobudować *v* dobùdowac, przëbùdowac; *ew. dostawic*

dobudowanie *n* dobùdowanié, przëbùdowanié; *ew. dostawienié n*

dobudówka *f* dobùdówka, przëbùdówka *f*; *ew. kabùsk m*

dobudzić *v* dobùdzëc / *rzad* docucëc (kògò); **nie mogą go** ~ jò gò ni mògã docucëc / dobùdzëc

dobudzić się dobùdzëc / *rzad* docucëc sã; *ew. òtrżëzwic sã (ze spikù)*

dobytek *m* **1.** *inwentarz domowy, szczególnie bydło:* chòwa *f*, dobëtk *m* [Do chòwë nie zaliczają kòtów i psów, le: bédło, kònie, òwce, swinie i drób. Chto mô chòwã, mô i szkòdã. Jò móm jesz rôz tëlë dobëtkù, co przòdë. - *Gò, Sy Dobëtk tēch lëstów nie rze (żgrze) dlò jich lepistoscë. Lz*]; **2.** *dorobek, majątek:* dobëtk, doróbk *m*; *ew. miectwò n, majątk m* {‘majątk’ = *pol. a) mienie, doibytek; b) bogactwo; c) posiadłość ziemiska*} [Mùszòł jic precz z całim swòjim dobëtkã. *Ra*]; **mój skromny** ~ mój całi / niewiòldzi dobëtk; całò mòja biéda; to përzna, co (jò) móm. *Por. dorobek*

dobyć *v* wëdobëc, wëjąc, wëcygnãc, wëdostac; *ew. o pieniądzech:* wëdëblëc; ~ **miecza (z pochwy)** wëdobëc / wëcygnãc miecz (z pòchwë *a. z miecznicë*); ~ **ostatnich sił** wësadzëc sã, zrobic cos z całi mòcë / zrobic cos przez mòc; *ew. nabrac òstatny / slédny mòcë. Por. wydostać (się)*

dobywać *v* wëdobëwac, wëjëmac || wëjamac, wëcëgac; ~ **miecza (z pochwy)** wëdobëwac / wëjëmac || wëjamac / wëcëgac miecz (z pòchwë). *Por. dobyć, wydobywać się, wydostawać się*

dobywanie *n* wëdobiwanié, wëcyganié *n*

dobywarka *f* kòparka; *ew. wëdobiwarka, f, Tr:* wëdobiwnò maszina; ~ **węgla** kòparka / wëdobiwarka wãgla. *Por. czerparka*

doceniać *v* doceniwac, ùznawac (ùznawac za dobré / bëlné, za cos wòrtnégò / pòżëtecznégò), wësok (cos / kògòs) szacowac, miec ùznanié (dlò czegòs / kògòs); *ew. w zn. czcić, poważać:* pòważac / ùważac, miec w ùwòżanim, szanowac || szónowac, achtnãc (kògòs za jegò bëlnã robòtã, dokònania *itp.*); **nie** ~ (**czegoś / kogoś**) nie doceniwac (czegòs / kògòs), nie ùznawac (czegòs / kògòs) za dobré; *ew. gardzëc czim, ni miec ùznaniò / przekònaniò (dlò czegòs / kògòs), ni miec wiarë w kògòs; ew. nie wierzëc w czëjes ùmiejętnoscë, nie widzëc czëjis dobrocë; por. lekceważyć*

docenić *v* docenic, ùznac (ùznac za cos wòrtnégò / pòżëtecznégò), òkazac ùznanié; *ew. przëznac, że cos je dobré a. lepszé òd czegòs pòdobnégò; ew. przekònac sã do kògò /*

czego; **nie** ~ **kogoś** nie docenic kògòs; *ew.* nie ùznac czèji wòrtnotè || -scè, nie pòznac sã na kògùm (nie pòznac sã na czèjis wòrtnoce), nie zaùważèc czèji wòrtnotè; *ew.* pòminac kògòs przè wëmieniwanim (wèsłòwianim) zasłègów, zabèc ò kògùm przè rozdzelivanim nòdgradów; *por.* **zlekceważyć**

docent *m* docent *m*

docentura *f* docentura *f*

dochładzanie *n* dochłòdzanié || dochłòdzywanié, dostèdzanié; *ew.* doznobiwanié *n*

dochodowo *adv* dochòdowò; *ew.* zwèskòwno, òplòcalno, rentowno

dochodowość *f* dochòdowòsc; *ew.* zwèskòwnosc, òplacalnosc, reńtownosc *f*; *ew.* zwèsk, wząt, dochód, profit *m*

dochodowy *ad* dochòdowi; *ew.* zwèskòwnosc, òplacalny, rentowny || reńtowny; *ew.* dobrze płatny, *arch* dochòdny [Dochòdny (*dochòdowi*) hãdel (hańdel) *Lz*]; ~ **interes** dochòdowi geszeft / jinteres; *ew.* sznèrga *f* {'sznèrga' = ùdónò sprzedôż, dobri zwèsk / zòróbk, zgroszenié sã na czims}; ~**we zajęcie** (~**wa profesja, robota**) dochòdowé (dobrze płatné) zajãcè, dochòdowò (dobrze płatnò) robòta; **podatek** ~ pòdatk òd dochòdu / zwèskù / wzątù, *pot* pòdatk dochòdowi

dochodzenie *n* **1.** ~ **dokądś** dochòdzenié, dochòdanié do kãdès / dokãdkas; **2.** ~ **do zdrowia** dochòdzenié / dochòdanié do zdrowiò || zdrowiégò; **3.** ~ **do prawdy** szukanié / dochòdzenié / dochòdanié do pròwdè; **4.** *przen.* sledztwò *Lz*, dochòdzenié, badanié *n* (badanié sprawè); *ew.* *Tr:* wèdowiedzò *f*; ~ **sądowe** dochòdzenié / sledztwò sądowé, *Tr:* sądowò wèdowiedzò; ~ ~ **służbowe** ùrządowé / służbówé dochòdzenié / sledztwò, *Tr:* rzãdowò wèdowiedzò; **5. prawa** dochòdzenié prawa, szukanié drodži prawny, załòtwianié czegòs drogã prawã / spòsobã prawnym

dochodzić *v* *dosł:* dochòdzèc / dochadac / pòdchadac (coròz blèzi), zblèzac sã [òn dochòdzy / dochòd / sã zblizò]; ~ **prawdy o czymś (badać coś)** dochòdzèc / dochadac (pròwdè ò czims, ò sprawie), prowadzèc / przeprowadzac sledztwò / dochòdzenié; *ew.* szèkac, sprawdzac, badac sprawã; *ew.* żart cknac, wãchac, òbwąchiwac, maklac, dlèbac (w sprawie); ~ **praw swoich** dochòdzèc swòjèch prawów / prów / swòjégò prawa, walczèc ò swòje (ò swòje prawa), szèkac drodži prawny dlò załatwieniò swòji sprawè, załatwiac swòje sprawè drogã prawã; ~ **czegoś sądownie** jic / kroczèc w jaczi sprawie drogã sądowã, żãdac / domagac sã czegòs sądownie / pòprzez sąd / na drodze sądowi / drogã sądowã; *pot* jic przez sąd; ~ **do zdrowia** dochòdzèc / dochadac do zdrowiò || zdrowiégò; bèc coròz zdrowszi, bèc wnet czèsto zdrów; ~ **do odpowiedniego stanu / wyglądu / smaku / do dojrzałości** dochòdzèc / dochadac (do przènòlèznégò stanu / wèzrzatkù / szmakù / do dozdrzelałoscè *itp.*); *ew.* òsègac przènòlèzny stón / wèzdrzatk itd.; ~ **do takiego wniosku, że...** dochadac / dochòdzèc do taczi ùdbè / taczégò zdaniò, że...; ~ **do pełnoletności** dochòdzèc do ùstnoscè / do pełnolatnoscè; ~ **do szczytu popularności / potègi / władzy** dochadac / dochòdzèc do czèpù (*a.* do apògeùm / do nòwèszégò pónktu) pòpùlarnoscè / pòtãdzi (*a.* mòcè, wiòlgòscè) / władzè; ~ **do porozumienia** dogòdèwac sã [òni sã dogòdiwaja], bèc bliskò dogòdaniò sã, dochòdzèc do pòrozmièniò || pòrozmièniégò / do ùgòdè / do zgòdè; **już druga (godzina) dochodzi** zarò je / zarò mdze drègò *a.* je wnetka drègò (gòdzèna), ju dochòdò drègò; ~**dzą mnie wieści** dowiadiwóm sã / dowiadèjã sã, jò czèjã *a.* móm czètè, dochòdaja do mie nowinè, dostòwóm do wièdze, doszłè mnie slèchè, je taczi pòmión...; **do jakiej sumy ~dzi wydatek?** jak wèsoczi je / do jaczi sèmè dochòdò wèdatk / kòszt?, kùlé (wiele) to mdze kòszt(ow)afò?; **do tego już ~dzi!** do tegò ju dochòdzy! tak dalek to ju je! *Por.* **dojść**

dochować *v* dotrzèmac; *ew.* ùtrzèmac, dochòwac; ~ **tajemnicy** dotrzèmac / dochòwac tajemnicè / krèjamnoscè, ùtrzèmac w tajemnicè / krèjamnoscè, nie wègadac / nie

zdradzëc (czegò / sã z czim); ~ **wiary / słowa** dotrzëmac / dochòwac wiarë / słowa, òstac wiérny / słowny

dochować się dochòwac sã (czegò); *ew. przen* dorobic sã (czegò); *ew. wëchòwac / ùchòwac* (so / sobie); ~ **się pociechy z dzieci** dochòwac sã / dożdac sã, dożëc pòcechë z dzecy; ~ **się aż do naszych czasów** przetrwac / òbstojec / dochòwac sã (*a. zachòwac sã / przechòwac sã / ùchòwac sã*) jaż do naszych czasów

dochowanie *n* dotrzimanié; *ew. ùtrzymanié, dochòwanié n*; ~ **się** *n* **1.** *o dzieciach, zwierzëtach, bydle itp.* dochòwanié sã; *ew. ùchòwanié so(bie)*; **2.** ~ **aż do naszych czasów** dochòwanié sã, ùchòwanié sã, przetrwanié, òbstojenié jaż do naszych czasów

dochowywać (się) dochòwëwac, dotrzëmëwac; *ew. ùtrzëmëwac* [òn dochòwiwò || -wùje / dotrzëmiwò || -mùje / ùtrzëmiwò || -mùje]; ~ **tajemnicy** dotrzëmëwac / dochòwëwac tajemnicë / krëjamnoscë, ùtrzëmëwac w tajemnicë / krëjamnoscë, nie wëgadëwac / nie zdradzac (czegò / sã z czim) [òn dotrzëmiwò || -mùje / dochòwiwò || -wùje / ùtrzëmiwò || -mùje (cos), nie wëgòdiwò || -dëje sã / nie zdròdzò sã (z czim)]; ~ **wiary / słowa** dotrzëmëwac / dochòwëwac wiarë / słowa, òstawac wiérny / słowny [òn òstòwò / òstaje]; ~ **się czego** dochòwëwac sã czegò; ~ **się pociechy z dzieci** dochòwëwac sã / *ew. doczekiwac sã / dożdawac sã / dożëwac pòcechë z dzecy*

dochód *m* dochód, wżatk, zwësk, zòróbk, profit || profit; *ew. przëbëtk, arch dochódk (Lz), biërzò f; ekspr ùszarp m, żniwò n; ew. w zn. dobry interes, zysk, zarobek: sznërga f* { ‘sznërga’ *in = dobrò bitka w kartach* } [Òn ni miòł ani grosza dochòdu. *Lz* Tak gòspòdarzë || -darz, co przëbëtk bądze wikszi òd ùbëtkù. Móm lëchą bierzã. - *Sy* Ten rozchód je wiedno wikszi jak dochód. Ten ùbëtk je wikszi jak przëbëtk. - *Sy* Z tegò je mòłi / słabi *a. wiòldzi / dobri dochód / wżatk. Z tegò je mało dochòdu / wżatkù / zwëskù / zòróbkù / profitu a zabiegów / robòtë wiele. Gò* Zrobił jes wczora dobrą sznërgã. *La* Jò zrobił latos dobrą sznërgã na pszczołach. Sprzedòł bùlwë i zrobił na nich taką sznërgã, że sobie krowã kùpił. W jednym ksãżëcu jò tëlë zarobił na letnikach, co przez całi rok, to bëła sznërga. - *Sy*]; **czepać ~chody** zarabiac, cygnąc / czepac pieniãdze, miec dochód / zòróbk / wżatk itd. [òn zaròbiò / cygnie / czepie / mò]; **stały / pewny / czysty** ~ stali / pewny / czësti dochód, wżatk itd.; **dorywczy ~ (dorywcze ~ody)** doriwczì (*ew. przëpòdkòwi*) dochód itd. (*pl: doriwczë dochòdë / zwësczi / zòróbczi*); ~ **uboczny** ùbòczny dochód, ekstra wżatk; *ew. szòika f* (= *pol. fucha, dodatkowe zajëcie*); **czysty** ~ czësti dochód / wżatk, zòróbk na czësto; ~ **narodowy** nòrodny || nòrodowi dochód; **przeciëtny** ~ strzédny / przecãtny dochód / wżatk / zwësk / zòróbk; **stałe / pewne źródło ~odu** stalé / pewné zdròdłò (*ew. zdrój*) dochòdu / zwëskù / wżatkù / zòróbkù; *ew. strużka / czerpiskò (kòpalniò) pieniãdzy || -niãdzy; pieniãznica f* { ‘pieniãznica’ *in = białka bògatò* } [Ten młin, to je czerpiskò pieniãdzy. Ta glënica (*glińca, góra, skądka kòpie sã glënã*), to je mòja pieniãznica. *Sy*]

dochrapać się dochrapac sã / doprzinc / dónic || *lok* duńc (do czegò), dorobic sã, (czegò) **dociąć** *v* **1.** *dosł, użyć narzędzia do ciëcia:* docąc || *lok* docyc [òn docął; Wezże to dotni! *Gò*]; *ew. dorznać*; **2.** *przen - zob. dokuczyć. Por. docinać, dorznać*

dociągać *v* docëgac; *ew. dowlakac* [Òn to drzewò docygò tuwò. Òn to dowlòkò do kùńca, a më nie dowlòkómë. Docëgòj / dowlakòj to do kùńca! - *Gò*]

dociągnąć *v* docygnąc; *ew. dowléc* [Òn to docygnął / dowlòkł pòd same dwiërze. Docygni / dowlëczë || dowlëcz to do kùńca! *Gò*]; **on ledwo do jutra ~gnie** òn ledwie || ledwò / z biëdą / knap do witra docygnie / dożëje / strzimie

dociec *v* sprawdzëc / zbadac / zgrùntowac / stwierdzëc (cos), dónic || *lok* duńc / doprzinc / dobrac sã / dokòpac sã (do czegò), dobadac sã || dobadérowac sã / doznac sã / doswiadczëc (czegòs), wmaklac sã / wgłãbic sã / zagłãbic sã / wmiknąc (w cos) [òn sprawdził / zabdòł / doswiòdcził]

dociekać *v* sprawdzać / badać / stwierdzać || stwierdzywać (cos), dochadac / dochòdzec, dobierac sã (do czegò), zagłãbiac sã / wgłãbiwać sã / wmaklëwac sã / wmicac (w cos), doznawac sã / doswiadczać (czegò) [òn spròwdzò / badò / stwierdz(yw)ò / dochòdò / dochòdzy / dobiérò sã / zagłãbiò sã / wgłãbiwò sã / wmakliwò sã / wmicò / doznòwò / doswiòdczò]; **człowiek ~kający wszystkiego** maklajk, maklajc, maklańc *m. Por. badać, śledzić*

dociekanie *n* spròwdzanié / badanié || badérowanié / stwierdz(yw)anié (czegòs), dochòdanié / dochòdzenié / dobiéranié sã / dobadiwanié sã (do czegòs), zagłãbi(w)anié sã / wmakliwanié sã (*pol. wmacywanie się*) / wmicanié (w cos), doznòwanié / doswiòdczanié (czegò); *ew. szukanié* (doszukiwanié sã) pròwdë, dążenié do pròwdë, wëpitiwanié / pòdpitiwanié (kògòs ò co) *n*, pòdpëtówka *f. Por. badanie*

docieklivość *f* czekawòsc (czekawòsc / ùpartosc / nieùstãplëwòsc badawczò, ùpartò czekawòsc) *f*, ùparté / nieùstãplëwé szukanié (doszukiwanié sã) pròwdë / dążenié do pròwdë; *ew. badawczosc, nieùfnosc f, niedowierzanié, spròwdzanié (wszëtczëgò), pòdpitiwanié n* (kògòs ò cos). *Zob. dociekanie, upór, wnikliwość*

dociekliwie *adv* dokładno, wjimno (*Tr*) (*pol. wnikliwie*), dogłãbno, badawczo, badajãco; *ew. ùparce, nieùstãplëwie; ew. pòdrobno, szczegòłowò, z zaczekawieniem / niedowierzaniem / pòwãptiëwanim. Por. badawczo, szczegòlowo, uparcie, wnikliwie*

docieklivy *ad* czekawi, badajãcy / spròwdzajãcy (wszëtkò dokładno); *ew. ùp(i)arti / nieùstãplëwi* (w szukanim / doszukiwanim sã pròwdë / w dążenim do pròwdë), nieùfny, niedowierzajãcy, wãptiãcy, pòdezdrzlëwi; *taczi, co mùsi wszëtkò (sóm) sprawdzec / dotknãc; czł. ~ wãptiëlc, niedowierca m, niedowiérny człowiek / Tómk. Por. badawczy, ciekawski, wnikliwy*

docierać *v* **1. szorować:** docerac; *ew. równac / wërównëwac* (np. parchatã pòwiérchnã), szorowac, gładzëc [òn docérò, òni docérajã; Doceròj dokładno!]; **2. w zn. dochodzić:** dochòdzec, dochadac; *ew. przëchòdzec, przëchadac; ew. dolatëwac; ew. brnãc przez przeszkody w terenie:* dostawac sã, dobrniwac [Ti badaczowie dochòdzą / dochòdają do nôbarzi òddalonëch / niedostãpnëch mòlów na Zemi. Pòjazdë kòsmicznë dolatëją || dolatiwają || dolecywają ju do Marsa. Tu przòdë nie dochòdzë / dochòdalë codniowé gazetë, a rzòdkò dochòdalë jacé nowinë, bò... Òni ju dobrniwają tu do nas (zblizają sã / jidã / dochòdają pòprzez trzãsawiskò / pòplawë), za jaczis czas bądã tu. - Gò]; **3. przedostawać się:** dostawac sã, wdostawac sã, przedostawac sã [Te mëdzi wdostòwają sã do jizbë przez niedomklë òkna. Gò]. *Por. dotrzec*

docinać *v* **1. dost:** docënac; *ew. dorzënac* [òn docynò / dorzinò; Nie docënoj / dorzënoj tegò do kùńca! Gò] **2. przen - zob. dokuczać. Por. dociać, dorzynać**

docinek *m* (*przytyk*) docynk *m*, przëgòdka, przëmówka || przimówka *f*; *pl:* docynczi / przëmówczy / przëgòdczi; *ew. sztich, (mòti) sztuks, hòk m, fig szpil(ecz)ka f, pl: sztichë / sztuksë / hòczy / szpil(ecz)czi; ew. ùszczyplëwòsc, przekãsnota f; ew. dozërënë pl, dozëranié n* {‘sztich’ = a) *dost. ùklocé, ùpchniãcé;* b) *bitka w kartach;* ‘sztuks’ = *pol. cios pięścią, kulak*} [Te twòje docynczi nie sã dlò ni miłé. Te jegò dozërënë / tã jegò ùszczyplëwòsc / przekãsnotã jò mùszã dzëń w dzëń lëdac. - Gò]; **czynić** ~ robic docynczi / przëmówczy / przëgòdczi; *sztichë / (mòlë) sztuksë / hòczy (za)dawac* [òn (za)dòwò / (za)dajë]; *fig szpile(cz)czi wpichac* [Tak hòczy zadawac, to ta zadzërnica pòtrafi. Sy Òna nibë tak słòdkò gòdò, a le tej sej mie taczé sztichë daje / szpilczy wpichò. Gò]; **on pozwala sobie na** ~ òn so(bie) pòzwòlò na docynczi / przëmówczy / przëgòdczi

dociskać (się) docëskac (sã); *ew. napierac, dolegac* [to docyskò (sã) / napiérò / dolégò]

- docisnąć (się)** docēsnać (sã); *ew.* przēprzēc (sã), dolegnać [òn to docēsnał / przēparł || przēpiarł; to sã docēsnało / przēp(i)arło / doległo]
- dociułać** *v* doðszczãdzęc, doszpórowac; *ew.* przēzarobic / dorobic so(bie) [Më bë ju latos chcelë zaczãc bñdowac, ale mùszimë jesz përnã (dëtków) doszpórowac, bò ni mómë tëlë, co trzeba. Gò]
- docucić** *v* dobùdzęc / *rzad* docucęc [Òni tak mòcno spia, że jò reno ni mògã jich dobùdzęc / docucęc. Gò]
- doczekać (się)** doczekac (sã), dozdac (sã) {‘dozdac’ *in* = pòczekac – *zob.* poczekać, zaczekać} [Ni mògã sã doczekac / dozdac niedzielë, żebë... Gò]; **bodajbym (się) tego nie ~ka!** lepi, żebë jò (sã) tegò nie doczekòł / nie dozdòł / *ew.* nie doził!; **nie ~kasz się go** të gò sã nie doczekòsz / nie dozdżesz || dozdższ; **nie ~kam się tu niczego** tu jò sã niczegò nie doczekóm / nie dozdżã || dozdajã, tu jò ni móm na co czekac / zdac
- doczekanie (się)** *n* doczekanié (sã) / dozdanié (sã) *n*
- doczepiac (się)** dohaczac || dohòczëwac / dołãczac sã || dołãczëwac (sã), zakładac (slòdë / w tële do czegòs, np. do wòza), *rzad:* doczepiac / przëczepiac (sã) [òn dohòczò / dohòcziwò / dołãcziwò / doczëpiò]
- doczepić (się)** dohaczęc, dołãczęc, załòżęc (załòżęc za wóz a. slòde / w tële wòza – *dost.* załòżęc np. hòk / **zaczep** – tj. ùrządzenié do łãczeniò dwùch wòzów / wagónów *itp*), *rzad:* doczëpic / przëczëpic; *ew.* przëwiesęc / pówiesęc (cos), ùwiesęc sã (czegòs) [òn dohòczil / dołãczil / doczëpil / przëczëpil / załòzil / przëwiësył / ùwiësył sã; Wez że dohaczë || dohòcz / doczëp || doczëpi / załòżë || załòż te mòłë sónczi. Òni sã ùwiesëlë w tële briczzi i tak jachelë. - Gò]; ~ **wagon** dohaczęc / dołãczęc / załòżęc (itd.) wagón; ~ **(przyczepić) sobie z tyłu np. welon / wstążkę** przëwiesęc so / przëczëpic so / załòżęc so z tëłu / w tële szlëjer / szlëfã; ~ **się (przyczepić się) o coś (czynić komu wyrzuty o coś)** przëczëpic sã (do kògò ò co), ùwiesęc sã (kògò ò co); *ew.* ùwzãc sã (na kògò) [Òn sã przëczëpil do mie ò to, że jò mù sã nie klónióm, że gò nie pòzdròwióm, czëj jidã wedle niegò. Òn mie ùwiesyl / òna mie sã ùwiesëła jak klészcz / jak rzep ògóna, chce, żebë ji zarò òddac dług. - Gò]. *Por.* **przyczepić (się), przylgnąć**
- doczepienie (się)** *n* dohòczënié, doczëpienié / przëczëpienié / zaczëpienié (sã); *ew.* dołãczënié / przëłãczënié (sã); *ew.* ùwieszenié (sã), załòżenié (slòde, w tële, np. w tële wòza – *dost.* załòżenié np. hòka / **zaczepù**); *ew.* przëwieszenié (czegò) *n*
- doczepiony** *ad* dohòczony, załòżony (slòde, w tële / z tëłu), dołãczony / przëłãczony, *rzad:* doczëpiony / przëczëpiony / zaczëpiony; *ew.* ùwieszony, przëwieszony
- doczëpka** *f* (na **doczëpkę**) dodòwk, dodatk; *ew.* *żart* ògón *m*, dohòczka *f* (na dodòwk / dodatk, na dohòczkã)
- doczesność** *f* doczasnosc *f*, pòdług chrzescëjańszci wiarë: doczasné żëcé / to tu żëcé na zemi / zemsczé żëcé (w òdròżnienim òd nadprzirodzonégò na drëdżim swiece / w niebie / rajù)
- doczesny** *ad* doczasny (*lok arch* || doczes(t)ny); *ew.* zemsczi, przëmijajãcy, timczasowi {‘doczasny’ *in* = pòmãlëczny, *pol.* *flegmatyczny*} [Doczasné żëcé je kròtëchné. Sy]. *Por.* **nietrwały**
- doczyścić (się)** doczëszczęc (sã), doprowadzęc (sã) do czëstoscë; *ew.* ò(b)chãdożęc (sã) = òczëszczęc (sã); *ew.* domęc (sã), doszorowac (sã) do czësta, dopùcowac (sã) (doczëszczęc szczotkã a. kòdrã, np. bótë)
- doczytać (się)** doczëtac (sã) [Doczëtòł / doczëta(ła) ksążkã (do kùńca) i zgasył / zgasëła wid. Doczëtòj to zdanié do kùńca. Wez le przëczëtòj ten kwit, bò jò sã tam doczëtòł - żelë dobrze rozmiejã? - że òni mają nama dopłãcęc, a nié më jima. - Gò]

doczytywać v doczëtëwac [òn –tiwô / -tëje; Jô wiedno doczëtiwóm kòżdą ksążkã (do kùńca). Gò]; ~ **się („między wierszami”)** doczëtëwac sã; (pò)midzë linkama / rézkama tekstu) ew. domëszlac sã, docëgac so(bie) (cos) / sã (czegòs) dopòwiadać sobie, przëpùszczac, dopòwiadac so, dospiewëwac so [òn doczëtiwô / domiszlô / docygo / dopòwiôdô / dospiewiwô [Wa sã tam doczëtiwôta czegòs, ò czim tam nijak ni ma mòwë / nie je napisóné. - Jo, bò czãsã trzeba rozmiôc czëtac téz midzë rézkama... Gò]

dodać v dodac, przëdac, dołożëc; ew. mat: dodac, zliczëc, pòdliczëc, zrechòwac, pòdsëmòwac; ~ **paliwa (opału)** dodac / dołożëc (òpału, np. wãgla / drewna / drzewa); ew. w zn. *podsyć ogień, podniecić*: pòdskacëc; ew. *zgarnać ogień / węgielki na jedno miejsce*: òbskacëc, zgarnac (òdżin / wãgliszcz) [òn dodôł / dołożil / pòdliczil / zrechòwôł / pòdskacył; òna doda(ła) / dołoż(ë)ła / pòdlicz(ë)ła / zrechòwa(ła) / pòdsëmòwa(ła) / pòdskac(ë)ła]; ~ **szczyptę soli** dodac szczëptã / w szczëpkach solë; ~ **kilka słów** dodac (dopòwiedzec / dopisac) czile / pòrã słów; ~ **otuchy** dodac òtëchë / òdwôdzi, pòceszëc, pòdtrëmamac na dëchù; ~ **kilka złotych** dodac / dołożëc / przëdac czile / pòrã złotëch

dodanie n 1. dodanié, przëdanié, dołożënié n; 2. mat: dodanié, doliczenié; ew. zliczenié (a. pòdliczenié „słupka” lëczbów), zrechòwanié, zesëmòwanié n

dodatek m dodatk || dodôtk, dodôwk; ew. w zn. *dopłata przy kupnie a. zamianie towaru*: przid || przëdôwk || przidôwk m, dopłata, arch przëdôca f; ew. w zn. *premia*: dokłôdk m, dokłôdka, prëmia, arch dodôca f; ew. w zn. *naddatek*: naddôwk, nadklôdk m; pl: dodaczi (lok || dodôtczi), dodôwcz; ew. przidë, przëdôwcz; dokłôdcz; w zn *wymysł, plotka*: ògón m, przëklôdka f – por. **plotka, zmyślenie** { ‘dodatk’ || ‘dodôtk’ - por. pòdatk, pol. *podatek* } [Te słowa òn rzekł, a terò bądze taczi mój dodatk / dodôwk (kòmentôrz), pòwiém, co jô ò tim mësłã... To òni mielë nama do òddaniô, a tu je òd nich jész na dodatk taczi darënk / takò dokłôdka (prëmia). - Gò Żlë mie dôsz tësac złotëch przëdu (*doplatë*) to jô ce tegò kònia dóm. Jô cë jész dóm sto złotëch przidôwkù (|| *przëdôwkù*). Kòzdô pòwiôstka mò ògón. Cos tam mòzë bëc w tim pròwdë, ale reszta to je przëklôdka. - Sy]; ~ **funkcyjny** dodatk / dodôwk fónkcyjny; ~ **mieszkaniowy** dodatk / dodôwk na mieszkanié; ~ **rodzinny** dodatk / dodôwk, przëdôwk || przidôwk na rodzëznã; ew. (to) rodzynné n [Na dzecë i biãkã dostajã tësac złotëch przidôwkù (*przëdôwkù*). Sy Tegò rodzynnégò to dało tim razã dosc tëlé. Gò]; ~ **nadzwyczajny (do gazety)** dodatk || dodôtk / dodôwk / przëdôwk || przidôwk nadzwcëczajny; ew. ekstra (a. òsóbny) dodôwk (do gazetë) [„Gazëta Kartëskò” miała piãkny dodôtk „Kaszëbë”. Gazëtë majã colemało rôz w tidzeniu przidôwk. - Sy]; ~ **ki krawieckie (np. podszewka, nici, guziki)** pl: dodaczi || dodôtcz; dodôwcz [Nie kùpiwóm (|| kùpióm || lok kùpiajã) dodôtków, bò mój kròwc sóm dodaje wszëtczë dodôtcz. Sy]; ~ **ki, w zn. przyprawy do zup, ciast** pl: dodaczi || dodôtcz; dodôwcz [Jô bë wama ùpiekła kùcha, ale ni móm w chëczach zòdnëch dodôtków. Sy]; w ~ **tku zob. dodatkowo**

dodatkowo adv w dodatku (Gò, Ra, Lz) || w dodôtku, w dodôwkù, dodatkwò, dodôwkòwò, na dodatk || na dodôtk na dodôwk, na dokłôdk / dokôdkã; ew. nadto / jész nadto, na wiërzch, jész do te(gò); ew. ekstra, òsóbno, òprócz / òkróm tegò [Jô kùpiã tã kòbëfã, ga (*czëj*) jô dostóniã (*dostónã*) w dodatku ji zdrzëbiã (*zgrzëbiã*). Lz To wama mdze w dodatku. Ra Mój chłop dobrze zaròbiô, a tej òn jész mò dodôwkòwé zòròbcz. Na dodôwk delë mie jész dwasta złotëch. Jô tobie dóm, còrkò, w pòsagu drzewò do bùdinków, a òprócz tegò jô jész ce przëdóm dwie krowë. – Sy Nie dosc, zë më sã najëdlë za darmò, to jész w dodatku (a. na dodôwk / do te) nama włożëlë cos w torbã. Tu môta to, co sã wama nòlëzãło, a to tu je jész nadto / ekstra (na dodôwk, na dokłôdkã). Gò]

dodatkowy *ad* dodatkòwi, dodòwkòwi [Dodatkòwèch lèter (*lètrów*) mómè trzè. *Ce*]; ~ **bilet / pociąg / podatek** dodatkòwi // dodòwkòwi bíliet / cuch / pòdatk; **suma ~wa** (**dopłata przy kupnie / sprzedaży**) przid, przidòwk | przèdòwk *m* (*zob. dodatek*), dopłata, *arch* przèdòca *f*; dopłaconé / dołożoné / przèdóné pieniãdze; ~**wa robota** (~**we zajécie**) dodatkòwò / dodòwkòwò robòta, dodatkòwé zajãcé; *ew. doròbianié n*; *ew. dodatkòwi / dodòwkòwi zòróbk*; *ew. doròbkòwò robòta (arch Lz)*; *ew. w zn. pol. „fucha”*: szòłka, fùcha *f* (*por. chałtura*) [Mój chłòp dobrze zaròbiò, a tej òn jesz mò dodòwkòwé zòróbczi. *Sy*]

dodatni *ad* dodatny; *ew. dobri, pòzytiwny, dobroczinny, dobrodzèjszi*; *ew. fiz, mat, el* dodatny, plusowi; ~ **przewòd / biegun** *el* dodatny (*a. plusowi*) przewòd / biegùn; **znak** ~ dodatny plusowi znak / *ew. céch*; dodatny znak, znak + „plus”; ~**e strony** dobré / jasnè / *ew. dodatné / pòzytiwné / chwalebné stronè*; ~**e wrazenie** dobré / dodatné / *ew. miłé / pòzytiwné wrazenie / òdczècé*; ~ **wpływ** dobri / dodatny / pòzytiwny (*ew. dobroczinny / dobrodzèjszi*) wpłiw; *Tr: dobrotny cèsk*; ~**a ocena** dobrò / dodatnò / pòzytiwnò (*ew. przèchilnò, wèsokò*) òcena; dobri / dodatny / pòzytiwny stãpién; ~ **renoma / opinia / marka** dobrò marka / *ew. renoma / òpiniò*

dodatnio *adv* dobrze; *ew. przèchilno, zèczno / zèczlèwie*; *ew. pòzytiwno || -nie, dobroczinno || -nie* [Òni sã do nas nastawiony dobrze / przèchilno / zèczno / zèczlèwie / *ew. pòzytiwno || -nie. Òna mò na niego dobri / dobroczinny / pòzytiwny wpłiw. - Gò*]

dodawać *v* dodawac, przèdawac, dokładac; *ew. mat: dodawac, zliczac, rechòwac razã, zrech(òw)iwac, sèmòwac (razã / do grèpè)*; ~ **paliwa (opału)** dokładac / dodawac òpału (*do ògnia / piécka*), pòdkładac òpòł; *ew. w zn. podsycac / podniecac ogieñ: pòdskacac / rzad pòdniecac (òdzin) [òn dodòwò / pòdkłòdò / pòdskòcò / pòdniecò; Nie dodawòjta / pòdkłòdòjta / pòdskacòjta / pòdniecòjta ju wicy! Gò]. Por. dodać*

dodawanie *n* **1.** dodòwanié, *rzad* przèdòwanié; *ew. dokłòdanié*; **2.** *mat* dodòwanié, zliczanié, zrech(òw)iwanié, rechòwanié (*razã / do grèpè*), sèmòwanié / pòdsèm(òw)iwanié *n*

dodrapać się (*dokądś*) *v* **1.** *dosł: dodrapac sã (dokãdkas)*; **2.** *dojść z trudem: dokãdkas sã zadostac / dowléc sã / dokraczèc sã / dotrekac sã / doczurpac / dokraganic sã*

dodzwonić się (*do kogo*) *v* dozwònic sã do kògòs; **nie mogłem się ~ (połączyć telefonicznie)** jò sã ni mógł (*a. ni mógł jem sã*) dozwònic (pòłãczèc sã telefòniczno || -nie / przez telefón)

dofrunąć *v* doleceć, przèleceć; *ew. przèfùrgnac / przèfiur(g)nac*

dofruwać *v* dolatèwac; *ew. dofùrgiwac*

dog *m* *rasa psa*: dog, bùldog *m*

dogadać się dogadac sã, *rzad: pòrozmiòc sã [òni sã dogòdelè / pòrozmielè; òni sã dogòdajã / pòrozmièjã; Pò niemieckù òni sã dwaji dogòdelè. - Gò]*; *ew. w zn. dojść do porozumienia, wyjaśnić wzajemne różnice: dogadac sã, dónc || lok* duñc do pòrozèmièniò / do ùgòdè, zgòdzèc sã (*co do jaczi sprawè*), wèjasnic sobie cos wzajemno, *przest: przinć do rèchtu [Z mądrim człòwiekã jò sã wiedno jakòs dogòdóm.]*; ~ **nie mogę się z nim** ~ ni mògã sã z nim dogadac / *przest* przinć do rèchtu; *ew. nie wiém, ò co mù chòdzy?*; **z nim się nie ~dasz** z nim sã nie dogòdòsz; ~**daj(cie) się jakoś dogadòj(ta)** sã jakòs; *ew. w zn. zawrzec ugode / umowè: ùmówic sã, ùgòdzèc sã, zgòdzèc sã, zrobic / zawrzec ùgòdã / ùmòwã [Òni zrobilè / zawierlè takã ùgòdã / ùmòwã, ze... Gò]*

dogadzać *v* **1.** ~ **komu** dogadzac / *rzad* wègadzac (*kòmù / sobie*), robic kòmù do wòlè, bèc dobrim dlò kògòs; *ew. troszczèc sã / dbac ò kògò, słužèc / nadskakiwac kòmù, pòdsèwac / pòdtèkac kòmù lepszè kãsczi [Òni ji tak dogòdzajã / rzad wègòdzajã we wszètczim, jak le mògã. Òni robiã ji do wòlè / sã dlò ni dobri. Òni ji nadskakùjã ||*

nadskakiwają / pòdsuwają / pòdtikają ji lepsze kączi, zebë òna le bëła zadowòlonò. Òni są dlò ni dobri / troszczą są ò niã. - Gò]; **2.** ~ **sobie** dogadzac sobie, pòzwalac so (na cos), troszczëc są ò se(bie), dobrze sobie robic; *ew.* raczëc są (jedzenim) [òn so(bie) dogòdzò / pòzwòlò; Òna so pòzwòlò na wiele / na wszëtkò. Òna są ò se(bie) troszczi. - Gò]; **oni ~ją sobie wzajemnie** òni robią so(bie) / so(bie) wzjemno / jeden (jedno) drëdzëmù / jedna drëdzi do wòlë; òni / òne so wzajemno dogòdzają / są dlò se dobri; ~ **czym kaprysom** dogadzac kògòs / czëjims zachcenióm; *ew.* bëc (ù kògò / przë kògùms) na kòždé zawòłanié; **to mi -dza** tak mie je wëgòdno, jò to lubiã; *ew.* w *zn.* *to mi sprawia przyjemność:* to mie lubi / pluži. *Por.* **dogodzić**

dogadzanie *n* dogòdzanié *n.* *Por.* **dbałość, troska**

doganiać *v* dogóniac, dogòniwac, nagòniwac; *ew.* dobiegac, donëkiwac; ~ **kogo w naukach** dogóniac / dogòniwac / nagòniwac kògòs w ùczbie / nòùce. *Por.* **dogonić**

dogasać *v* gasnac, dopòliwac są; *ew.* *rzad:* dogasac, dogasëwac [òdzin gasnie / dopòliwò są / dogòsò / dogasywò]

dogasić *v* dogasëc [Trzeba ògniskò || ògniszczë dogasëc. Dogasymë to i jidzemë dodóm. Dogas(ë)ta to do kùńca. - Gò]

dogaszać *v* gasëc, *rzad:* dogaszac, dogasziwac; *ew.* kùńczëc gaszenié [òni gaszą / dogòszają / dogasziwają / kùńczą gasëc / gaszenié]

dogłądać *v* dozerac (np. chòrégò); *ew.* w *zn.* *pilnować:* pilowac; w *zn.* *uważać:* ùważac, òpasowac, dawac bòczenié; w *zn.* *paść, pasać:* pasc [òn dozérò / pilëje / ùwòzò / òpasëje / dówò / pase]; **2.** *Por.* **dogładnać**

dogładanie *n* dozéranié *n;* *ew.* pilowanié, òpasowanié, ùwòzanié, bòczenié, pasenié *n;* ~ **ognia** dozéranié / pilowanié ògnia; *ew.* pòdskòcianié (*pol.* *podsywanie*) / òbskòcianié (*zgórnianié na grëpkã*) ògnia

dogładnać *v* dozdrzec / zadbac ò (np. chòrégò)

dogłębnie *adv* dogłębno || -bnie, głębòk, do gruntu, do dna; *ew.* bënë, do bëna, do wnãtrzò, do jądra / do westrzòdka

dogłębny *ad* dogłębny, gruntuowny; *ew.* dokładny, wjimny. *Por.* **dociekliwy**

dogmat *m* dogmat *m*

dogmatyczka *f* dogmaticzka *f*

dogmatyczny *ad* dogmaticzny; *ew.* dogmatowi. *Por.* **doktrynerski**

dogmatyk *m* dogmatik *m;* *ew.* zaslepiëlc [Wa jesta zaslepiëlcowie, wa nie widzyta / nie widzyta, co są dzeje, abò nie chceta widzec. *Sy*]. *Por.* **fanatyk, uparciuch**

dogmatyka *f* dogmatika *f*

dogmatyzm *m* dogmatizm *m.* *Por.* **doktrynerstwo**

dogmatyzować *v* dogmatizowac

dognać *zob.* **dogonić**

dogodnie *adv* dogòdno (|| -dnie || dogòdno || -nie); *ew.* wëgòdno || wigòdno; *ew.* pòrãczno, pòd rãką, na rãkã, na dorãdzym (= *pol.* *na podorëdziu*) [W tëch chëczach òn mieszkòl bar'zo dogòdnie (*tu w zn.* *wëgòdno*). *Lz* To nama je nawetka na rãkã, że òni chcą ten płot sami bùdowac. Tã miskã pòstawi z drëdzi stronë, tak bądze nama pòrãczni / wëgòdni. Jò lubiã miec wszëtkò pòd rãką / na dorãdzym. - Gò]; **(naj)~dniej** (nò)dogòdni, (nò)pasowni, (nò)pòrãczni; *ew.* (nò)barzi dogòdno

dogodność *f* dogòdnosc || dogòdnosc, wëgòda || wigòda *f* [To bëła dlò nas ta nòwitszò (*nòwikszo*) dogòdnosc. *Lz*]

dogodny *ad* dogòdny || dogòdny; *ew.* wëgòdny || wigòdny, pasowny (przëpasowóny do mòla / czasu), òdpòwiedni, dobri (dobrze pòłożony, òdbiwający są w dogòdnym / dobrim czasie) [Ten mól je bar'zo dogòdny do bùdaniò (*bùdowaniò*). To je ten nòdogòdniejszi mól dlò rëbòka. - *Lz*]; **(naj)~niejszy** (nò)dogòdniejszi || (nò)dogòdniejszi; ~**ne miejsce (położenie)** dogòdne pòłożenié / miescë, dogòdny

môl / plac, dogódnô lokalizacjô; ~**na okazja / sposobność** dobrô / dogódnô leźnosc / spôsobnosc; **na ~nych warunkach** na dogódných warënkach

dogodzić v **1.** ~ **komu** dogòdzëc, wëgòdzëc; ew. przepasowac / dopasowac (kòmu do jegò pòtrzebów), ùtrafic (w czëjes pòtrzebë); dac to, czegò chtos pòtrzebùje / brëkùje; **trudno mu ~dzić** jemù je trudno dogòdzëc / wëgòdzëc, jemù nie je tak letkò dogòdzëc / ùtrafic w to, czegò òn chce; ~ **czym kaprysom** dogòdzëc kògòs zachcenióm, zaspòkòjic czëjes nëczy; **jeszcze się taki nie urodził, co by wszystkim ~dził** jesz sã taczi nie ùrodzył, co bë wszëtczim dogòdzył / wëgòdzył; **2.** ~ **sobie** dogòdzëc (a. rzad wëgòdzëc) sobie; ew. *dogodzić sobie jedzeniem*: ùrarczëc sã [Òna so lubi tak dogòdzëc (np. wëspac sã wëgòdno, dobrze zjesc). Gò]; **to mi ~dza** to mie pasëje, to (tak cos) jô lubiã; ew. to mie lubi / pluži / sã widzy / z tegò jem zadowòlony. Por. **dogadzac**

dogonić v dogònic, dognac, nagònic, arch (Lz) doscygnac [Jô jich próbòwòł dogònic / nagònic, ale òni bëlë za dalek w przòdkù. Gò Jô ce jesz nagòniã! Ra Dlô jinëch kòni ten kón nie bël doscëgli (nie bël do dogònieniô). Lz]; ~ **kogo w naukach** nagònic / dogònic kògòs w ùczbie / nôuce; **nie mogę (dama rady) ich ~** ni mògã (nie dóm radë) jich dogònic; ni mògã (nie dóm radë) za nima wëprzińc / zdãżëc || zdãżëc. Por. **doganiać**

dogorywać v **1.** dogòrëwac, dopòliwac sã; ew. gasnac, do- / przëgas(ëw)ac, rzad Tr: dożòliwac sã (= pol. o rozżarzonem popiele: *dogasac*) [to dogòriwò / dopòliwò sã / gasnie / dogòsò / dogasywò / dożòliwò sã; Tam bël wiòldzi òdzin, czëj më przëszlë stodoła ju dogòriwa(ła) / sã dopòliwa(ła). Ògniskò || ògniszczë dogòriwò / dopòliwò sã / dożòliwò sã. Gò Czas spac, bò ju swiëca / wid / lãpa ùtëpùje (dogòriwò, dopòliwò sã, gasnie). Słunëszkò ùtëpùje, wnet òno zgasnie. – Sy]; **2.** *przen*: ùmierac, kònac, dogòrëwac; ew. rzad lok: bëc na ùtëpie (bëc blisczi smiercë); ew. zamierac, wëmierac; o *kwiatach*: wiãdnac [òn zamiérò; Nasz stark prawie ùmieròł / kònòł / dogòriwòł. Gò Mie sã zdaje, że nasz kón je na ùtëpie. Sy Kaszëbizna w naszych stronach zamiérò / wëmierò. Mùzyka bëła coròz to cëchszò, jakbë zamiérała. – Gò]

dogotować (się) dogotowac (sã), rzad lok: dowarzëc (sã); ew. jesz përnã (dłëzi) pògòtowac / pòwarzëc (sã) [Ten riz trzeba jesz dogòtowac / dowarzëc, bò jesz je cwardi. Wlòz le to miãso nazòd w gròp, żebë sã dogòtowało / dowarzëło. Niech le te bülwë jesz sã dogòtëjã / dowarżã. – Gò]

dogotowywać (się) dogòt(ow)iwac (sã), lok dowarzëwac (sã); ew. o *podskakującej / drgającej pokrywce garnka z gotującymi się kartoflami*: përkòtac [to sã ju dogòtiwò / dogòtowiwò / dowarziwò. Bülwë ju përkòcã. Gò]

dogramolić się dokraczëc sã, dograbòlëc sã, dograblowac sã, dokraganic sã, dotorbilëc sã, dotorbanic sã, dotormanic sã, dokraglowac sã, dotrekac sã, dowlëc sã, zalezëc (zalezëc ledwò / z biédã), zadostac sã; ew. doczorgac sã || doczòłgac sã (pol. *doczòłgac się*), doczurpac (pol. *doczłapac*). Por. **dowlec się**

dogrywka f sp dogriwka f

dogryzać v dogrëzac (cos); ew. kùnczëc grëzenië [Pies dogrizò / psë prawie dogrizafë (kùnczëłë grëzc) te gnòtë. Gò]; ~ (**dokuczać**) **komu** dogrëzac / dożerac kòmu [Òn ji czãsto tak dogrizò / dożérò. Gò] – zob. **dokuczać**

dogryźć v dogrëzc (cos) [Ju le dogrëz(ë) ten sztëczk chleba, jesz zdãżisz tam jic. Òna mô słabë zãbë i temù nie dogrizò do kùńca, le pòlikò wiòldzë kãsë. Pies ju nie dogrizł tegò gnòta, le zdechł. – Gò]; ~ **kogo** dogrëzc, zagrëzc kògòs; ~ **komu** dogrëzc / dożgrzëc kòmu – zob. **dokuczyć; człowiek dogryzający komu** dogrëzadło n, dogrizajk m

dogryzki pl pòzjòdczi, ò(b)grizczi; ew. nëczci / resztczi pl

dogrzebać się dogrzebac sã; *ew.* dokòpac / dodrapac / dobrac sã (do czegòs); *ew. o kurach:* doczeprac sã [òne sã dogrzebalë / dodrapalë / dobralë / doczepralë]

dogrzebywać się dogrzebiwac sã; *ew.* dokòpiwac / dodrapiwac / dobierac sã (do czegòs) [òne sã dogrzebiwają / dokòpiwają / dodrapiwają]

dogrzać (się) dogrzôc (sã) [Òn sã przë tim piéckù dogrzôł. *Gò*]

dogrzewać (się) dogrzewac (sã) [òn sã dogrzéwô]

doić *v* dojic (|| dojec); *ew. lok, żart:* cymbòlëc [Białka prawie dojiłã krowã czej przëszedł brifka. „Chcała mëmka kòzła dojec, a ten kòzeł nie chcòł stojec”. *Gò* Òna cymbòli / ju pòtrafi cymbòlëc. *Sy*]; ~ **kogo (z pieniędzy)** dojic / cëcac / skùbac kògòs (z pieniãdzy || -niãdzy); wëcëgac òd kògòs dëtczy [Òn jich doji / cëcò / skùbie z dëtków, jak le jidze. *Gò*]

doigrać się dorobic sã, zarobic so / zasłużëc so (na karã), zaskùrzëc so(bie) cos [Të sobie dzys zaskùrzył smarë. *Sy*] {*Ra:* ‘zaskùrzëc’ = *wëbrojic, przëskrobac* [Cëz të zòs zaskùrzył? *Ra*]}

dojadać *v* dojadac [òn dojòdò; Nie dojadòj ju tegò, le pòj sa, bò ni ma czasu! *Gò*]. *Por. dojeść*

dojarka *f* 1. dojewnica, dojòrka, dójnica, dójka. krowiòrka *f* {‘dójnica’ - *in* = *dojnò krowa*; ‘dójka’ *in* a) *dojnò krowa*; b) *strzik, cëc przë wimieniu*} [To je z majątkù dojewnica. Bëc dójnicã to je je tak letkò. Krowiòrczi jidã z mlékã. - *Sy* Dojòrka mùszi miec letkã rãkã. *Gò* Gòspòdëni jã najãta za dójkã. *Lz*]; 2. dojarka *f*, maszina do dojeniò

dojarz *m* dojewnik, dojòrz *Lz*, dójnik, szwajcer, krowiòrz *m* [To nie je dobri dójnik, ten kòzda krowã zajałowi / zasësi. Nasz tatk bëł dłudżë lata za krowiarza. - *Sy* We wësocczim majątkù szwajcerama bëłë Żurowscë. *Gò*]

dojazd *m* (*droga dojazdowa a. jazda do celu*) dojòzd *m* (*pl:* te dojazdë); *ew.* dojeżdżanié *n* [tegò dojazdu; przë dojezdze; Do te bùdinkù ni ma dogòdnégò dojazdu. Przë dojeżdżanim (przë / na dojezdze) pòd bùdink òdpadło jima kòło. Za dojazdë / dojeżdżanié do robòtë trzeba płacëc ze swòji taszë. *Gò*]; ~ **do dworca** dojòzd do banofù / do banowiszcza (*La*). *Por. podjazd*

dojazdowy *ad* dojazdowi, dojezdny; **droga** ~**wa** dojazdowò / dojezdno droga; **kolejka** ~**wa** (**pociąg na lokalnej lini, „ciuchcia”**) cuch / pòcąg dojazdowi, *Tr:* dojezdny ban(ik), *lok* paulinka *f*

dojąc *zob. dokuczyć*

dojechać *v* dojachac [Żebë le më zdãżëlë dojachac dodóm przed wieczorã. Òni sã wëbrelë, ale w kùncu nie dojachelë, bò... Zãbòrka (dentistka) mie dojacha tim swidrà do nerwù, jaz... *Gò*]; ~ **komu** *zob. dokuczyć, przygadać. Por. dojeżdżać*

dojenie *n* dojenié *n*; **skończyć** ~ skùnczëc dojenié, dodojic do kùńca; **zmęczyć się** ~**m** nadojic || -jec sã, zmãczëc sã dojenim

dojeść *v* dojesc (do kùńca), dokùnczëc jedzenié / -niò || jedzeniégò

dojeżdżać *v* dojeżdżac; *ew.* pòdjeżdżac [Òn dojeżdżò / òni dojeżdżają do robòtë autobùsã. Òn wiedno dojeżdżò / pòdjeżdżò pòd same dwiérze. Nie dojeżdżòjta / pòdjeżdżòjta tak bliskò do nas. - *Gò*]. *Por. dojechać*

dojmować *zob. dokuczać*

dojmujący *zob. dokuczliwy, przenikliwy*

dojnica *f* 1. wãbòrk / wãbòruszk do dojeniò; dojinka *f* [Wez le dojinkã i biéj wëdój krowã. Jò nòmili pijã mlékò z dojinczi. - *Sy*]; 2. dójka, dójnica *f*; *ew.* dojnò krowa / kòza {‘dójka’, ‘dójnica’ *in* = *białka do dojeniò krów*}; *por. dojarka, dójka*

dojrzałość *f* dozdrzelałosc || *rzad* do(z)drzeniałosc; *ew. o winie, miodzie pitnym:* dozdrzelałosc || -niałosc, dostojałosc *f*; *ew.* zdatnosc *f* (zdatnosc do jedzeniò / picò / żeńbë, małżeństwa); ~ **plciowa** plcowò (*a. òrtnò*) dozdrzelałosc || -niałosc;

przedwczesna ~ przedwczasnô, za wczasnô / za chùtkò dozdrzelałosc; **świadectwo** ~ści swiadectwò dozdrzelałoscë; **dowód** ~ści dowód / dokôz dozdrzelałoscë; **przykład** ~ przëklôd || przikłôd dozdrzelałoscë. *Por. dorosłość*

dojrzały *ad* dozdrzelałi (*lok*: || do(z)drzeniałi || ù(z)drzeniałi); *rzad* - *o zbożu, winie, miodzie pitnym*: dostojali; ~**le zboże** dozdrzelałé / dostojalé zbòzé, np. dostojali óws [Za tidzén nasze zëtkò ju bądze dozdrzelałé. Nasze zbòzé je dostojalé, czas je jak nôrëchli sec. – Sy]; ~**le owoce** dozdrzelałi || do(z)drzeniałi brzôd [tegò brzadu; pò tim brzadze; Nasze jabka są ju dozdrzelałé. Sy Te jabka jesz nie są czësto dozdrzelałé / są jesz niedozdrzelałé. Gò]; ~**le wino** dozdrzelałé / dostojalé wino [Tam (w raj) bądzeta piła nôbarzi dostojalé wina. *bibl Gò*]; ~ **płciowo (dorosły)** płcowò / ôrtowò dozdrzelałi; *ew. dorosłi*, ju w wiekù do żeńbë [Dozdrzelałé dzëwczãta. To je nôùka (*katecheza*) dlô dozdrzelałëch lëdzy. – Sy Oni ju mają dorosłé dzecë. Jich knôpi / dzëwczãta są ju taczé do żeńbë. Gò]; *ew. o pannie na wydaniu: arch domãznô* [Jes ju domãznô, nie roscesz do dãba, le dlô chłopa. Sy]; **w ~łym wieku** w dozdrzelałëch latach, w pòwôznym wiekù; **przedwcześnie** ~ za wczas / przed czasã / za chùtkò dozdrzelałi; **zanadto** ~ za baro dozdrzelałi, ju przezdrzelałi; *o zbożu (zmarniały na pniu)*: przestojali

dojrzcë¹ *v 1. o owocach / ludziach*: dozdrzëlec (*lok* || do(z)drzeniec); *rzad* - *o ludziach a. ziarnach zbòz*: zjãdrzniec; **2. o zbożu / winie / miodzie pitnym**: dozdrzëlec, dostojec, dónë || *lok* duńc (do dozdrzelałoscë / do przënôleznégò szmakù); **nareszcie ~rzał** w kùńcu / w nédze / przë ôstatkù dozdrzëlôł dozdrzeniôł / zjãdrzniôł; **o zbożu: za bardzo ~ (zmarnieć na pniu)** przestojec sã [Jak to tak długò mdze padało, to zëto sã przestoji. Sy]. *Por. dojrzewac*

dojrzcë² *v* dozdrzec (sã); *ew. ùdrzec, (s)pòstrzëc, dostrzëc, zaùważëc, rzad zòczëc; ew. dopatrzëc sã* [òn dozdrzôł / sã dopatrził, òna dozdrza(ła) / sã dopatrzëła; òni dozdrzëlë / sã dopatrzëlë, òne dozdrzałë / sã dopatrzëlë]; **jak daleko ~ można** jak dalek(ò) dozdrzec mòze (*a. mòzna / je mòžno / jidze / do sã*) dozdrzec, jak dalek(ò) sygnie (*a. jidze sygnac / dô sã sygnac*) òkã; jak dalek je widzec; **trudno to ~ gołym okiem** to je trudno / cãzkò dozdrzec / ùdrzec (*itd.*) gòlim òkã (bez lornetczy / lunetë / mikroskòpù *itp.*)

dojrzewac *v* dozdrzelewac, zdrzelec, *rzad*: do(z)drzeniowac [to dozdrzëlëwò / zdrzeleje / do(z)drzeniowò; òne dozdrzëlëwają / do(z)drzeniowają]; *ew. o chłopcach – męźniec jãdrzniec, dozdrzelewac, zdrzelec, dorastac; o dziewczëtach - nabierać ksztaltów kobiecych*: jãdrzniec, dozdrzelewac, zdrzelec, dorastac, kwiatowac { ‘jãdrzniec’ *in = pol. a) wydawać owoce w wielkiej ilości; b) o owocach, ziarnie, ciele ludzkim: stawać się jędrnym* } [òna jãdrzenieje / kwiatëje; òne jãdrzenieją / kwiatëją; Co to sã robi za piãkné dzëwczã z ti Anczi, òna w òczach jãdrzenieje. Dzëwczãta kwiatëją (*dorôstają*). - Sy Brzôd / zbòzé zdrzeleje. Ju dôwno brzôd nie jãdrzniôł jak w tim rokù. Zbòzé jãdrzenieje. Bądze wnet czas zëto sec, bò ju zaczinô jãdrzniec. - Sy]; *ew. o winie, miodzie pitnym; ew. o zbożu*: dochòdzëc / dochadac (do dozdrzelałoscë / do przënôleznégò szmakù). *Por. dojrzcë*

dojrzewanie *n* dozdrzeliwanié, zdrzelenié, *lok* drzenienié *n*

dojście *n 1. czynność*: dónđzenié (|| *lok* duńđzenié), dónścë (|| *lok* duńścë), doprzińđzenié, (za)dostanié sã *n* (dokãdkas, gđzes) [Dónđzenié tam, na czëp górë zajãło nama pól dnia. Gò]; ~ **do skutku** dónđzenié do skùtkù; ~ **do wierzchołka było niemożliwe** dostanié sã / dónđzenié / wlëzenié na czëp(k) bëło niemozłëwé; **2. dostãp, przëstãp** || przistãp *m*, dónścë *m*; *ew. droga, stegna, spòsób (spòsób dostãpù / dónścëgò / doprzińđzeniô do czegòs / kògòs)* [Do ti górë òd ti stronë je lëchi dostãp / przëstãp. Do papieža wszëtcë **ni** mają òd razu dostãpù / przëstãpù. Trzeba nalezc

jakąs drogã / stegnã / jaczis spòsòb, żebë tã sprawã załatwic (mòże przez znajomòsc?). - Gò]

dojść v dónć (|| duńc); *ew.* w *zn.* *dotrzeć, dostać się*: *doprzińc, dostac sã, zadostac sã*; *ew.* *dowléc sã, zalezc*; ~ **do kogo / dokądś** dónć, *doprzińc, zadostac sã do kògòs / dokądkas / gdzes*; **list go (do niego) doszedł** lëst do niegò doszedł; ~ **do celu** dónć (*a. trafic*) do cëlu, dónć na mól; ~ **z trudem** ledwie || ledwò / z biédã dónć; ~ **do doskonałości duchowej** dónć do doskònałoscë || -łotë dëchòwi; ~ **w czym do perfekcji** dónć w czym do wiòldzi wprawë / ùmiejãtnoscë / do perfekcji / do mésterstwa / do artizmù; **doszło do mej wiadomości, że...** dowiedzòł (*a. doczuł*) jem sã, że..., doszło do mòji wiédzë, że..., doszło do mie / móm czëté, że...; ~ **do późnegò wieku** dónć do stòrëch lat / do późnegò wìkù / do staroscë; ~ **do wniosku (konkluzji)** dónć do ùdbë / do przekònaniò / do zdaniò *ew.* dónć do te, że...; *ew. Tr:* dónć do swiãdë; **doszły jeszcze (dodatkowo / ponadto) dwie sprawy** doszłë jesz (do te, na dodòwk / dodatk, dodatkòwò / nadto) dwie sprawë; ~ **do znaczenia** dónć do znaczeniégò, stac sã czims wòżnym / znaczącym; *ew.* wërobic sobie ùwòżanié || pòwòżanié / (dobrã) markã; ~ **do majątku / pieniędzy** dónć do (*a. dorobic sã*) majątkù / pieniãdzy || -niãdzy; ~ **pieszo (np. do miasta)** dónć / *zadostac sã piechti* (do miasta); **żyto, zboże / wino już doszło** żëto / zbòżé / wino ju doszło (dozdrzelało) / je ju dostojałé. *Por.* **dochodzić, doleźć, dotrzeć, dobrnąć, dowiec się**

dojutrek m *żart* dowiterk, *Tr:* òdkłòdajk m

dok m dok m – kòmòra do bùdacji abò remóntu òkrãtów; ~ **plywający** pliwający (*ew.* plëwny *Tr*) dok

dokańczać v kùńczëc, dokùńcz(ëw)ac; *ew.* prowadzëc / doprowadzac do kùńca. [òn kùńczy / dokùńczywò, prowadzi / doprowadzò do kùńca]. *Por.* **dokończyć**

dokazać v **1.** *udowodnić*: *dokazac, ùdowòdnic*; *ew.* wëkazac (na przëkładach), przedstawić / wskazac dokòz / dowód *a.* dokòzë / dowòdë [òn dokòzòł / ùdowòdnił / wëkòzòł / przedstawił / wskòzòł]; **2.** *pokazać, popisać się, dać pokaz*: *pòkazac, pòpisac sã*; *ew.* wëkazac sã (czim), wëkònac (cos), zaprezentowac (sã); ~ **nie lada sztuki** *dokazac (in = ùdowòdnic)* nie bële jaczi sztëczy / nie bële jaczégò kùńsztu, *pòkazac* nie bële jaczi kùńszt, *wëkazac sã* niemòłim (nie bële jaczim) kùńsztã, *wëkazac sã / pòpisac sã* niemòłima (nie bële *jaczima*) ùmiejãtnoscama; *ew.* dac pòpis niemòłégò kùńsztu / niemòłëch ùmiejãtnoscy [òn dokòzòł / pòkòzòł / wëkòzòł sã / pòpisòł sã]

dokazywać v **1.** *udowadniać*: *dokazëwac || lok -zowac, ùdowòdniwac, przedstawiac dokòzë / dowòdë*; *ew.* dowòdzëc, wëkazëwac (na przëkładach) [òn dokazëje || dokazywò / ùdowòdniwò / przedstòwiò / wëkazëje || wëkazywò]; **2.** *wykazywać się, sprawiać, czynić, osiągać*: *dokazëwac (czegòs), wëkazëwac sã (czims), wëprawiac / wëstwarzac / robic / sprawiac (cos)*; ~ **cudów (rzeczy niezwykłych)** *dokazëwac / dokònëwac* czegòs nadzwëczajnégò / cédów, *wëprawiac / wëstwarzac* rzeczë niesamòwité / niepròwdopòdobné / niespòtikóné / cëda, *pòpisëwac sã* czim [òn dokazywòł / dokònywòł cédów; robił / wëpròwiòł / wëstwòrzòł niesamòwité / niepròwdopòdobné / niespòtikóné / nadzwëczajné rzeczë / cëda; òn sã tim pòpisywòł]; **3.** *broić, wyczyniac rzeczy niepoważne*: *wëstwarzac / wëprawiac cos (np. „cëda”), cëdowac, glëpiec, wëglupiac sã, brojic || -jec* [òn wëstwòrzò / cëdëje / glëpieje / wëglupió sã / broji; òni wëstwòrzają / glëpieją / wëglupiają sã / broją]; – *zob.* **broić, psocić**

dokazywanie n wëstwòrzanié / wëpròwianié czegòs, pòpisywanié sã czim, cëdowanié; *ew.* wëglupianié sã, glëpienié, brojienié, rowarzenié n

dokąd *adv* **1.** *w którą stronę, jakim kierunku?:* dokąd, dokądka(ż), (g)dze, (g)dzeż (chto wié, (g)dze...), dokądze, dokądkaż(e), w jaką stronã, w jaczim czerënkù? [Dokąd(ka) / gdzie || dze ta droga jidze / prowadzi? Dokądze / (g)dze të jidzesz / cygniesz? Dokąd(ka)ż më zańdzemë tą stegna? – GòDze të jidzesz? Dze të béł? Dzeż jô terò pùdã? Szedł, dze gò nodzi niosłë. - Sy]; **2.** *do kiedy?, jak długo jeszcze?:* do czej / czedë, jak długò; **3.** *póki, dopóty:* tak długò, pòkad, pòkadk, pòkadka, pòczim [Pòkad(ka) / pòczim jô jesz zëjã / tak długò, jak jô jesz zëjã, nie pòzwòlã na to. Gò Pùdzemë tak długò, pòkadka nodzi nas pòprowadzã. Pòkad bądã żił, bądã robił. Pòkadk bądã żiw, nie zabòczã ò tobie. - Sy]; **4.** *do którego miejsca?, jak daleko?:* pòkad, jak dalek, do jaczégò môla / miesca / pónktu *itp.* [Pòkad, tatku sygò nasze pòle? Sy]

dokądkòlwiek *adv* dokądkòlwiek, dokąd(ka) le, gdzie le || dze le, (g)dzekòlwiek, *rzad* (g)dzebądż; *ew.* równo (g)dze / równo dokąd(ka) (równo – tu: *pol. obojętnie*); (*por. gdziekòlwiek*); ~ **pójdiesz, ja pójdę z tobã** dokądkòlwiek / dokądka le / gdzie le / gdzekòlwiek pùdziesz (*a. gdzie bë të nie szedł*), jô pùdã z tobã [Gdzekòlwiek pòjedzesz, pòjadã z tobã. Sy]

dokicać *v* dosajdac, doruczkac [òn doruczkò / dosajdò; Chto pierszi doruczkò (*dosajdò*) do miedzë, dostónie nõdgradã. Sy] {*por. 'ruczk' w zn. pol. a) krzeselko; b) kucki - zob.*}

dokleić *v* doklejjic, dolepic *a.* przëlepic, *rzad* dolëmic

doklejać *v* doklejjac, doklejjiwac, dolepiac, dolepiwac, *rzad* dolëmi(w)ac

dokładać *v* dokładac, dodawac / *rzad* przëdawac; ~ **starań** starac sã (*baro*), zadac so starã, miec wiele starë, chcec / robic jak nõlepi, dawac òd se / ze se(*bie*) jak nõwicy. *Por dołożyć*

dokładanie *n* dokłòdanié, dodòwanié, *rzad* przëdòwanié *n*

dokładka *f* dokłòdka; *ew.* nakłòdka *f*, dokłòdk, dodatk dodòwk, przid *m.* *Por. dodatek*

dokładnie *adv* dokładno, *rzad* akùròtno; *ew.* jidealnie, genau *niem.*, co do grama / milimëtra, baro równo / głòdkò, starannie / starowno *itp.*, bez pòpròwczì [Òna jak ju za cos sã weznie, to robi to baro dokładno. Jô tak dokładno nie pamiãtóm, jak ksądż to rzekł. Gò Më mómë łączbã ze sobã, ale dokładno nie wiémë, co sã ù nich stało. Sy]; **(naj)~dniej** (nò)dokładni, (nò)akùròtni, (nò)staranni

dokładność *f* dokładnosc, akùròtnosc *f*

dokładny *ad* dokładny, *rzad* akùròtny; **(naj)~niejszy** (nò)dokładniészì, nõakùròtniészì [Jô jem w robòce ju dosc dokładny, ale òn je òd mie jesz dokładniészì. Gò]

dokłaść *zob. dołożyć*

dokłuć *v* dokłóc, dożgac, dożgnąc; *ew.* dobic pchniãcym, ùkłóc / pchnąc / żgnąc do kùńca; *ew.* dokùńczëc kłócò / żganiò

dokoła *adv* wkół, dokòła, wkòło, naòkòło; *ew. rzad:* wkrąg, nawkół, nawkrąg, kòłã; ~ **czego** wkół / dokòła itd. (*czegòs*) [Òni nas òbstãpilë wkół. Gò To jesz stark zalëpił (*òbsadzył lëpama*) nasz môl dokòła. Sy We westrzòdkù sã chicze (*arch - chëcze*) a kòłã (*wkół, dokòła*) wësoczé drzewiãta. Dzecë òbstãpilë hańdlarza kòłã. Pół mili (*milë*) kòłã nas prowadził do wsë. Przez las wiòldżim kòłã nas prowadził. Wkół słunészka bëło jasné kòło. - Lz]

dokolatać się **1.** doklepac sã (do dwiérzi); **2.** doprosëc sã

dokompletować *v* dobrac, dopasowac; *ew.* dodac, dołożëc, dostawic, dokómpletowac (dobrac / dopasowac / dołożëc / dodac do całoscë / do kómpletu / do grëpë / *ew.* do gromadë / do karna)

dokonać *v* **1.** *rzad* dokònac (*czegò*) [Òn dokònòł wiòldżich rzeczi / czënów. Gò]; **2.** *spełnić, wykonać coś:* zrobic / wëkònac / spełnic / zjiscëc *Tr* (cos) / *arch* szczënic (*Lz*)

[Òn zrobił / wëkònòł / sprawił wiòlgą rzecz. Bùrméster dokònòł aktu przekòzaniò nowi szkòłë. Wëkònanié tegò wërokù sąd pòwierził wëznaczonémù kùratorowi. - *Gò* *Sczënił (wëkònòł) të ju swòjã robòtã? Lz*]; **3. sprawić coś (np. cud):** sprawic (cos); **4. załatwić coś:** załatwic / sprawic / wëkònac cos [Òni wszëtkò dobrze sprawilë / załatwilë / wëkònelë. *Gò*]; **5. zdziałać coś na niwie publicznej:** zdzejac cos, sprawic, załatwic [Nasz radny niewiele zdzejòł / sprawił / załatwił za swòji kadencji. Ti nasi radny za wiele nie zdzejelë / nie sprawilë / nie załatwilë. – *Gò*]; **6. dopiąć swego:** dokònac / dokazac / dopiãc (czegò / swégò); pòstawić na swòjim [Òn dokònòł / dokòzòł / dopiãł swégò. To je ùparti człowiek, czej òn so cos ùdbò, to wëkònò / òn swégò dokònò. Długò mù to trwało, ale òn dokònòł / dokòzòł / dopiãł swégò, pòstawił na swòjim. *Gò* *Dokòzëlë swégò / lok: swémù. Dokònòł / dokònòł swégò. Dokòna(ła) tegò, co chca(ła). - Sy*]; **7. sporządzić, wykonać:** spòrzãdzëc, wëkònac, *arch* *szczënic* [Prawnik spòrzãdzył akt przekòzaniò włòsnoscë. *Gò*] {‘dokònac’ – *por. dokònac sã = przekònac sã*; ‘dokazac’ – *in = ùdowòdnic*}; ~ **żywota** ùmrzëc, skònac, zakùnczëc zëcë; ~ **przeróbki** przerobic, przejinaczëc, zmienic; *ew.* *przebùdowac* (cos), zrobic przeròbkã; ~ **spisu / zapisu itp. (sporządzić spis / zapis itp.)** spòrzãdzëc / wëkònac / zrobic (*arch* *szczënic Lz*) spis / zòpis *itp. Por. dokonywać*

dokonać się *n* dónc do czegò, òdbëc sã, dokònac sã; *ew.* *spełnic sã, rzad: zjiscëc sã* {‘dokònac sã’ *in = przekònac sã*; ‘zjiscëc sã’ = *pol. ziścić się – por. zajiscëc sã = zakłòpòtac sã*} [Doszło tej do zjednoczeniò całégò kraju. I tak hewò, w ten spòsòb sã òdbëło / dokònało / spełniło / zjiscëło zjednoczenié całégò kraju w jedno państwò. - *Gò* *W tim czasie dokònòł sã akt pòdzëlu. Lz*]

dokonanie *n* **1.** zrobienié / wëkònanié / *ew.* spòrzãdzenié, załatwienié *n* (czegòs); **2.** *o dokonaniach wybitnych:* dzeło *n*, dokòz *m*; dokònanie / dokòzanié (czegòs); *ew.* spełnienié = zjiszczenié *Tr*; *ew.* zdzejanié *n* (czegòs); *ew.* wprowadzenié w czyn {‘dokòzanié’ *in = ùdowòdniënié*; ‘dokòz’ *in = dowód*; ‘zdzejanié’ *neol = pol. działanie*}

dokonanie się *n* spełnienié sã, *Tr:* zjiszczenié sã; *ew.* òdbëcë sã, dokònanié sã *n* {‘dokònanié sã’ *in = przekònanié sã (ò czims)*}

dokonany *ad* dokònóny = wëkònóny, pòpełniony, spełniony = *rzad* zjiszczony, zdzejóny *neol* (= *pol. działany*); *ew.* zrobiony, sprawiony, załatwiony, spòrzãdzony, skùnczony / zakùnczony {‘dokònóny’ *in = przekònóny – „jem tegò dokònóny” = pol. przekonałem się o tym*; ‘zjiszczony’ *in = zmòrtwiony, skłòpòtóny*} **czas przeszły** ~ *gr* *czas*, przeszłi (a. ùszłi) dokònóny; *łac.* *perfektum*; **fakt** ~ dokònóny fakt; **zostało ~ne przestępstwo** òstało dokònóné / pòpełnioné przestãpstwò

dokonywać *v* dokònëwac, sprawiac; *ew.* robic, wëkònëwac, spòrzãdzac || spòrzãdzëwac; *ew. arch* *szczëni(w)ac*) [òn czegòs dokònywò; òn cos spròwiò / robi / wëkònywò / spòrzãdzò || spòrzãdzywò]; ~ **żywota** ùmierac, kònac, kùnczëc zëcë; *ew.* bëc ju na schiłkù (na schiłkù zëcégò, tj. bëc ju stòri); ~ **przeróbki** przerabiac, przebùdiwac, przejinacz(ëw)ac, zmieniwac cos, robic / wëkònëwac przeròbkã. *Por. dokonać*

dokonywać się stawac sã, òdbëwac sã; *ew.* spełniwac sã = *rzad* zjiszczac sã = realizowac sã; *ew.* robic sã, dzòc sã [cos sã stòwò / òdbiwò / spełniwò || spełniò / zjiszczò / realizëje / robi / dzeje]. *Por. dokonać się*

dokończenie *n* dokùnczenié *n*, kùnc *m*; ~ **nastąpi za tydzień** dokùnczenié mdze || bądze za tidzén

dokończyć *v* dokùnczëc (*ew.* skùnczëc / zakùnczëc); *ew.* zrobic / dorobic / doprowadzëc do kùncã; *rzad* doczënic [Ròzpòczãtã robòtã trzeba dokùnczëc / skùnczëc / zakùnczëc / doprowadzëc do kùncã. Nòprzòd dokùncz(ë) to, co mòsz zaczãté, a tej sã bierz(ë) za drëgã robòtã. *Gò* *Doczinië (doczëni || docziń = dokùnczë || dokùncz)*

robòtã i przĩndzè jesc. Sy Òn nie doczènił (*nie dokùncził*) swòji robòtè. Lz]. *Por. dokańczać*

dokosić *v* dosec, *lok* dokòsèc; *ew. w zn. dokaszać*: kùnczèc seczenié *jaczégòs* sztèka; *ew. dosekiwac* [Mè le doseczemè ten sztèk i zrobimè pòdpòlnik (*pol. drugie śniadanie*). Òni ju kùnczã seczenié tegò sztèka zèta / ju dosekiwajã ten sztèk zèta. - Gò]

dokrajać *v* dokrajac, dokrojiwac. *Zob. dokroić*

dokręcać *v* dokręcëwac, dokręcac; *ew. o skręcaniu sznurka / drutu, a. o wyżymaniu bielizny*: dozëmãc [òn dokręcãwò / dokręcò; nie dokręcãwòj / dokręcòj; Òna tã piérzã dozimò tëlé, co jidze / co sã dô. Nie dozëmòj || dozimòj tak mòcno! - Gò]

dokręcić *v* dokręcèc; *ew. o skręcaniu sznurka / drutu, a. o wyżymaniu bielizny*: dozãc || *lok* dozic, dozimnãc [Òn to dokręcãł / dozãł. Òna to dokręcãła / dozãła tak mòcno. - Gò]

dokroić *v* dokrojic || -jec, dorznãc; *ew. dokroić niezdarnie*: dozuchòlèc, dorzãpòlèc || dorzèpòlèc, dojarmòlèc [Òni ju majã wszètczè sztule zjadłé, mùszimè jima chùtkò dokrojic pòrã sztèków chleba. Òna dokrojila wòrztè i sèra. Dokrój || dokroji jesz pèrznã! - Gò]

dokształcać (się) doùczac || doùczëwac / dosztòlcac || dosztòlcëwac / doszkòliwac (kògò / sã); *ew. ùczèc* (kògò / sã) dali, chòdzèc na dalszè / dodatkòwé studia, brac dodatkòwé lekcje *itp.* [òn jegò / jã / jich / je (*a. sã*) doùcz(iw)ò / dosztòlc(yw)ò / dali ùczy]

dokształcający *ad* doùczny *Tr*; *ew. doùczający, dosztòlcający, doszkòliwający; szkoła ~ca* doùcznò szkòła *Tr*; *ew. szkòła doùczającò / dosztòlcającò; ew. studia (studérowanié) wieczorowé*

dokształcanie (się) *n* doùczba *Tr f*, doùczanié || doùcziwanié / dosztòlc(yw)anié / doszkòliwanié (kògò / sã || siebie); *ew. ùczenié* (kògò / sã) dali, chòdzenié na dalszè / dodatkòwé szkòłè / studia (studérowanié), branié dodatkòwèch lekcji, dopełniwanié wiedzè / nòuczi / ùczbè, dodatkòwò ùczba. *Por. dokształcenie się*

dokształcić (się) doùczèc / dosztòlcèc / doszkòlèc (kògò / sã); *ew. pòdùczèc* (kògò / sã - pèrznã, coskòlwiek), dopełnic nòuczi / ùczbè, zapisac kògò (*a. wèbrac sã*) na dodatkòwé lekcje / studia; *ew. dopełnic / pòdcygnãc swòjã wiedzã* (ò czims / na temat czegòs)

dokształcenie (się) *n* doùczba *Tr f*, doùczenié / dosztòlcenié / doszkòlenié (sã) *n*, *Tr*: *ew. dopełnienié wiedzè / nòuczi / ùczbè, dodatkòwò ùczba. Por. dokształcanie się*

doktor *m* tytuł naukowy i w pot zn. lekarz: doktór [tegò doktora; ti doktorzè, tèch doktorów]; **uzyskać (posiadać) stopień (tytuł) ~ra** zdobèc / dostac (miec / pòsadc) stãpién (tytuł) doktora, òstac doktorã; *ew. dorobic sã stãpnia doktora* [Òn dostòł (òna dosta(ła) / mò / pòsòdò tytuł doktora. Òn òstòł (òna òsta(ła) doktorã / dorobił(a) sã stãpnia doktorã.]; ~ **medycyny / filozofii / praw** doktór medycynè / filozofiji / prawa (*a. pròw || prawów*); **pani doktor** pani doktór (*ew. w zn. lekarka: doktórka / pani doktórka*); ~ **w dziedzinie historii** doktór òd historii, doktór historik / historii [Pani doktór je specjalistkã òd historii, je doktorã historii. Pani (*a. wastna*) je warkòwim historikã (*zart* historiczkã) i pòsòdò tytuł doktora historii, specjalizèje sã w dziejach stòrowiecznoscè (*a. stòrozètnoscè*) / strzédnowieczò / czãdu òswieconiégò / je znòwczã (*a. specjalistkã òd*) historii nowòzètny / dzewiãtnòstégò wiekù / dzysdniowi *itp.*]. *Por. lekarz*

doktorancki *ad* doktorancczi [Studia doktorancczè.]

doktorant *m* doktorant

doktorat *m* doktorat, studia / pròce / starania / zabiedzi / egzminè zwiãzóné ze zdobècym (*a. z dostanim / dorobieniem sã*) tytułu doktora / z szosowanim (z

pòdniesenim / awansã) na stãpién doktora; ew. stãpién / gòdnosc (Tr: czestniô) / fónkcjô doktora

doktorka *zob.* lekarka

doktorowa *zob.* lekarz

doktorski *ad* doktorsczy; **tytuł** ~ doktorsczy tytuł; **przewód** ~ przewód doktorsczy; **praca** ~ka prôcô doktorskô; **obrona pracy** ~kiej òbrona prôcë doktorsczy. *Por.* **lekarski**

doktoryzowaç siã doktorizowac sã, zdobëc / dostac tytuł doktora, przeñc òbronã prôcë doktorsczy i òstac doktorã w jaczis wietwi wiëdzë

doktryna *f* doktrina *f*; ew. w *zn. pogląd*: nôdba *f* (na cos); ew. ùdba *f* = zdanié *n* (ò czims) {ùdba' - *zob.* idea}; ew. teoriô / teza, ùczba / nôùka *f* (głoszonô na jaczis temat / ò jaczi sprawie)

doktryner *m* doktriner *m*; ew. ùdbôcz, ùdbélc (czł., chtëren sobie cos - jakã ùdbã / pòmëst „wbił do głowë”)

doktrynerski *ad* doktrinersczy; ew. ùparti, bezkriticzny, „dogmaticzny”, jakbë zaslëpiony, glëchi na rzeczowé argùmentë, slepi / przëmikajãcy òczë na faktë. *Por.* **dogmatyczny**

doktrynerstwo *n* doktrinerstwò *n*, ùparté / bezkriticzné trzimanie sã jaczis doktrinë (rôz przëjãtégò zdaniô), niezdolnosc do zmianë zdaniégò / nôdbë na jaczis temat pòd wpliwã argùmentów; ew. ùpartosc *f*. *Por.* **dogmatyzm**

dokuczaç *v* *dokuczaç komu*: dokùczac || *lok* dokùczawiac, dogrëzac, doskacac, dosadzac, doskwierac, doskrzëwac, dożerac, docënac / przëcënac, *rzad* dobadac *Ra* {*por.* ‘badac’ = *bòsc*} [òn mù / ji dokùczô / dogrizô / doskôcô / dosôdzô / doskwierô / doskrziwô / dożérô / docynô / przëcynô; òni mù / ji dokùczają / dogrizają / doskôcają / dosôdzają / doskwierają / doskrziwają / dożerają / docynają / przëcynają]; ew. plëzgac (*in ò plëskù: padac*), dawac kòmùs sztiche / hòczi; szturac kòmùs do òczu || òczów / do zãbów; za skórã kòmùs zalażac [òn dôwô / szturô / zalôżô], *lok*: kòmùs na głowie òrzechë lãbrac [Jak mie bãdziesz dokùczôł, to ce narznã. Co ten człowiek nama dokùczawi, to nie je mòżno. Zrobił òn tobie co, że mù tak doskwierôs? Czejbë òni mòglë, to òni bë òrzechë lãbrelë na mòji głowie. – Sy]; **bieda / nędza nam** ~cza biëda / nãdza nama (*a. nóm*) doskwierô / dożérô / dokùczô / nas gnãbi; **zãb (bolący) mi** ~cza zãb (bòlący) mie doskwierô / dokùczô / doskôcô; **głód mi** ~cza głód mie doskwierô / dokùczô; jem wëgłodniał / głodny, móm głód [Nama nierôz głód doskwierôł pòdczas wòjny. Sy]. *Por.* **dokuczyć, drëczyç, gnëbiç, przësladowaç, trapiç**

dokuczanie *n* dokùczanié, doskôcanie, dosôdzanie, dożeranie, dogrizanie, psocenie *n*; ew. przëgòdiwanie, docynanie, przëcynanie, wtikanie szpilków, dôwanie szticheów

dokuczliwość *f* dokùczlëwòsc *f*; ew. nipòcosc *f*, nipòctwò *n*; ew. w *zn. uszczypliwość* w *mowie*: dożerstwò *n*, przekãsnota, ùszczyplëwòsc *f*; w *zn. natrëctwo*: parlãżnosc, nôpartosc *f*, naprzikrzanie / ùprzikrzanie sã *n*

dokuczliwy *ad* dokùczlëwi, dożérny, dogrëzny, przikri; ew. psotny, nipòcy; ew. w *zn. natrëtny*: naprzikrzony / ùprzikrzony / natrãtny / parlãżny; w *zn. marudny, kapryśny*: nôskwarny; ew. *o chłódzie / wietrze - ostry, dojmujący*: òstri, doskwierny, ùjadlëwi, straszny; ew. *o mrozie gëboko wnikaający*: sekretny, straszny; ~we **zimno** òstri / doskwierny / straszny zyb; ew. straszno zëma / zëmnicã; **człowiek** ~, **przykry** dokùczawa, dokùczk, dogrizajk, doskrzëlc, sek, dożérca *m*, dogrëzadło dożeradło *n* [Ten dokùczk pòtrafi tak dokùczëc, że sã mô z pòłowë dosc. To je gòrszi doskrzëlc òd łasëcë (‘łasëca’ = òsa, *pol. osa*). Sy]. *Por.* **kapryśny, natrëtny, niegodziwy, psotny, uszczypliwy**

dokuczyć *v* *dokuczyć komu*: dokùczëc || *lok* dokùczawic, dosadzëc, dopiec, doskrzëc, doskacëc, doskùrzëc, dożgrzëc, dogrëzc, dobòsc, docaç || *lok* docyc; ew. w *zn.*

powiedzieć komuś coś przykrego: kòmùs rzec cos przikrègò, òstro kòmù przègadac / dosadzèc (jak szèdlã / nożã do serca) / dojachac (jak swidrã do nerwù w zãbie) [Co barzi dokùczy, to rëchli naùczy. *Ra* Czej to mie ju tak richtich dobòdło, tej jem sã wëbròł do kòmitetu partii na skargã. *Ja*]; ~ **komuś do żywego** do żèwégò kòmùs dopiec / doskwarzèc; sekretno kòmùs dosadzèc [Ò ju mie dosc dożerlè / ju dosc mają dożarté. *Gò*]

dokuć *v* dokùc, dokùnczèc kùcò || kùcégò, *arch* dokòwac [Jesz kòwòł ti czedè nie dokòwòł. *Lz*]

dokument *m* dokùment, *pot* papiór *m* (*pl*: dokùmentè, papiorè; *ew.* pismiã || pismiono, swiactwò / zaswiòdzenié *n* (pisóné / pisemné swiactwò / zaswiòdzenié); ~ **tożsamości (dowód osobisty)** dokòz / dowód òsobisti (dokùment tożsamòscè); ~ **y osobiste** dokùmentè òsobisté; **stare ~ty / szpargały / pisma** stòré dokùmentè / papiorè / pismiona, *lok* partèsè, *zgardl* stòré pismidła

dokumentalnie *adv* dokùmentalno || -nie; *ew.* na pòdstawie dokùmentów / papiorów / pismionów || pismiòn / swiactwów pisónèch / pisemnéch dowòdów / dokòzów; **dowieść** ~ dokazac / wèkazac / zaswiadczèc / ùdowòdnic / pòtwierdzèc dokùmentã / pismionã / *a.* za pòmòcã / na pòdstawie / wedle dokùmentów itd.

dokumentalny *ad* dokùmentalny, *Tr*: dokòzny; *ew.* dowòdowi, òparti na faktach / na dokùmentach / swiactwach; ~ **film / program w telewizji** dokùmentalny film / program w telewizji; **sluchowisko ~ne** slëchòwiskò dokùmentalné

dokumentnie *zob.* **dokumentalnie**

dokumentny *ad* *pot* wèrazny, czèsto jasny, jasno widoczny, niewãtplëwi; *ew.* pròwdzëwi, nie do pòdwòzeniò, niepòdwòżalny; *ew.* w *zn.* *udokumentowany*: dokòzóny, ùdowòdniony

dokumentować *v* dokùmentowac, dokazëwac na pòdstawie dokòzów / dowòdów / faktów / swiactwów (pisónèch i ùczëtèch òd swiòdków), pòtwierdz(yw)ac dokùmentama / swiactwama / òdjimniãcama (fòtografiamã) / filmama / nagraniemã magnetofònowimã *itp.* [òn dokùmentèje / dokazywò || dokazèje / pòtwierdz(yw)ò]

dokupić *v* dokùpic; *ew.* *rzad* przèkùpic; *ew.* nabèc (jesz cos dodatkòwò) [òn dokùpił / nabéł]

dokupować *v* dokùpiac || dokùpiwac, *rzad* przèkùpi(w)ac; *ew.* nabëwac dodatkòwò [òn dokùpiò || dokùpiwò / nabiwò]

dokupywać *zob.* **dokupować**

dola *f* žècé, pòłożenié *n*; *rzad*: dolò || dola *f*; *ew.* namienienié *n* (= *pol.* *przeznaczenie, przyszłość rzekomo z góry przewidziana*); *ew.* los = kawel *m*; *ew.* stón *m* (= *pol.* *stan*), sytuacjò *f* [Smùtnò nasza dolò. Gniece dolò nas òkrutnò. - *Fs*]; **dobra i zła** ~ dobré i lëché žècé / pòłożenié; szczescé i nieszczescé *n*; **raz ~ raz niedola** ròz dobrze, (drèdzi) ròz lëchò; ròz ù górè, ròz na dole; ròz na wòzu, ròz pòd wòzã; ròz słuńce ròz kòmùda; ròz jak w rajù ròz jak w piekle; ~**le i niedole** dniè dobré i lëché (*ew.* słuńeczne i kòmùdne); dola i niedola, dole i niedole (*Gò*); wzlotè i ùpòdczi; redoscè i smùtèzi; **dobrocëzna** (dobré / szczeslëwé žècé) i pòniewiérka; **nieszczęsna moja ~la!** grãdé mòjé namienienié!; **w ~li czy niedoli** w szczescym czè w nieszczescym; w **dobrocëznie** czè biédze / pòniewiérce; w **czasu** dobrim i niedobrim. *Por.* **niedola, los**

dolać *v* dolòc [Òn dolòł zëmny wòdè. Doléj jesz pèrznã! - *Gò*]. *Por.* **dol(ew)ać**

dolany *ad* dolóny [Mlèkò je ju dolóné do kawè. Szkòda, że to mlèkò je ju dolóné, bò jò pijã kawã bez mléka. - *Gò*]

dolar *m* dolar *m* [Czedès dolarè dobrze stojãłè. Jeden dolar béł wòrt czilèdzesãt zlotèch. - *Gò*]

dolarowy *ad* dolarowi [Banknot dwadzescë dolarowi. Strefa dolarowô. - *Gò*]

dolatać *v* dolatac [Czej pilot dolôtô do pewnégò wiekù, tej mòże jic na emeriturã. - *Gò*]

dolatywać *v* dolatëwac || -tiwac (*arch* || -towac) [Ten fliger / samòlot dolatiwô / dolatëje do Nowégò Jorkù kòle dzesãti reno. Te ptòchë dolatiwają do nas z ceplëch krajów. Òd drédzi stronë (*a. zza*) jezora dolatiwô / dolatëje mùzyka. - *Gò*]; **dolatuje tu zapach cebuli** tu zalatëje za cëbùlã *a.* tu je czëc za cëbùlã *a.* tu wòniô / pòchnie za cëbùlã; *ew.* tu dolatiwô takò wòniô / pòcha / zòpòch cëbùlë. *Por.* **dolecieć**

dolec *zob.* **dolegnać**

dolecieć *v* dolecëc (|| *lok* dolejcec); *ew.* zalecec [Amerikanóm ùdało sã dolecëc do Miesãca / Ksãżëca. Ten fliger nie dolecôł do lotniska. Raketa doleca(ła) do cëlu. Niejedne ptòchë wierã nie dolecają do Africzi, le padną pòde drogã. - *Gò*]

doleczanie (się) *n* dolëczanié (*sã*); *ew.* léczenié / lékarzenié / lékòwanié (*sã*) jaż do czëstégò wëzdrowieniô

doleczenie (się) *n* dolëczenié / dolëkarzenié / dolëkòwanié (*sã*) *n*; *ew.* wëléczenié (*sã*) do kùńca

doleczyć (się) dolëczëc / dolëkarzëc / dolëkòwac (*sã*), czësto do kùńca wëléczëc / wëlékarzëc / wëlékòwac (*sã*)

dolegać *v* **1.** *przylegać:* dolegac, przëlegac; *ew.* lezec [Tapéta nie dolégô / przëlégô czësto do scanë. Ta sëknia za baro dolégô / przëlégô do cała. - *Gò*]; **2.** *o chorej czëści ciãła, boleć, dokuczać:* dolegac, bòlec, bòlëwac, pòbòlëwac [Co tobie dolégô? Co ce je, bòli ciebie cos? Mie tak czasã bòliwô w plecach. Zãb mie tej sej bòli / pòbòliwô. Zarò òbòczimë, co ti maszinie dolégô, kò mùszi bëc jakòs przëczëna, że... - *Gò*]; **bucik mi ~ga (ciśnie)** bòcëk mie cësnie *a.* doskwierô; **co panu ~ga** co Wami / panu dolégô / je? *a.* co Was / pana bòli / bòliwô?; **czy ci coś ~ga?** dolégô / bòli tobie cos, je të chòri / -rô, je tobie lëchò?

doleganie *n* **1.** dolëganié, przëlëganié (do se(*bie*)); **2.** *zob.* **dolegliwość**

dolegliwość *f* doleglëwòsc || -wòta; *ew.* chòroba || chòrosc *f*; *ew.* ból *m*, bòlenié, dolëganié, ùtrudnienié *n*, drãgòta (trudnosc) *f*; **~ści przy oddawaniu moczu / oddychaniu** ból przë szczaniem (òddòwaniem moczù) / òddichaniem, drãgòta szczaniô (òddòwaniô moczù) / òddchaniô || -niégò

dolegliwy *ad* doleglëwi, dokùczlëwi, bòlacy, *rzad* bòlewi; *ew.* przikri, niemiłi, trudny do znieseniô / do strzimaniô, nie ùstãpùjący, pòwtòrzający sã, czãsti; *ew.* *pot* paskùdny; ~ **ból** dokùczlëwi / paskùdny / czãsti (czãsto sã pòjòwiający) ból

dolegnać *v* dolegnac, przëlegnac; *ew.* przëlgnac || przëlnać [To dokładno doległo / przëległo do se. Dwie tòfle skła przëleglë / przël(g)nãlë tak, że trudno bądze je rozdelëc. - *Gò*]

dolepiac *v* dolepiac, dolepiwac, przëlepi(w)ac [òn dolépiô / dolepiwô; Nie dolepiôj / dolepiwôj tegò! *Gò*]. *Por.* **doklejać**

dolepić *v* dolepic, przëlepic [òn dolepił; Wez to tu dolepi || dolep! *Gò*]. *Por.* **dokleić**

dolać *v* dolôc, przëlôc [òn doléwô; Mòże jesz przëlôc tobie ti zupë? Wez, jesz përnã dolëj / przëlëj! *Gò*]; *ew.* dochilnac (*pol.* *dochlusnąć*)

dolewać *v* dolewac, przëlewac [òn doléwô; Nie dolewôj do kùńca! *Gò*]; ~ **do pełna** dolewac do pełna / tak fùl dolewac; *ew.* lôc jaż skòpicã (*pol.* *z czubem*)

dolewka *f* doléwka *f*; *ew.* doléwk *m* [Chceta wa doléwkã (wòdë) do ti kawë? Dô to jesz doléwkã (zupë)? - *Gò*]

doleźć *v* dolezc, zalezec; *ew.* dowlëc, zawlëc sã, dotrekac, zatrekac sã, doczurpac, zaczurpac dokraczëc [Òn tam dolëze, ale jô nie dolëzã. Chto wié jak më tam dolëzemë? Nòprzód tam dolezë || dolëz, a tej... - *Gò*]. *Por.* **dołazić, dojść, dotrzeć, dobrnąć, dowlec się**

- doleżeć** *v* doleżec; *ew.* wëleżec [Chto wié, czë te jabka doleżą do Gwiôzdczi? Jô z tim chòrim pãchôrżã do rena spòkójno nie doleżã, mùszã w nocë wiedno pôrã razy wstajac. - *Gò*]
- doliczać (się)** doliczac || doliczëwac (sã), *rzad* dorechiwac (sã) [òn doliczô || dolicziwô / dorechiwô; Òni nama terô doliczają / dolicziwają jesz pòdatk òd kòżdégò métra dakù. *Gò*]
- doliczenie (się)** *n* doliczenié (sã), dorechòwanié (sã) *n*; **z ~czeniem kosztów własnych** z doliczenim / dorechòwanim swòjèch / włòsnèch kosztów
- doliczony** *ad* doliczony, *rzad* dorechòwóny
- doliczyć (się)** doliczëc (sã), dorechòwac (sã); [Jô to tu liczã / rechùjã ju trzeci rôz, a sã ni mògã doliczëc / dorechòwac. Do tegò wez le jesz dolicz || doliczë dorechùj kòszt dojazdu. – *Gò* Narechòwôł sã przez całą noc ë niczegò sã nie dorechòwôł. *Ra*]; ~ **do stu** doliczëc sã / dorechòwac do sto; **nie można się** ~ nie jidze sã doliczëc / dorechòwac
- dolina** *f* dól, wądól *m*, dolëna || *rzad* dolëzna, *zdr.* dolinka, dolëniczka *f*; przëdolé *n*; *rzad:* kòtlëna *Ra*, *zdr* kòtlinka *Ra*, włëga, niecka, sodlëna *f*, *lok:* pòdolé, kòcełkò *n*, { ‘kòcełkò’ *in* = błotkò, stów; ‘włëga’ = *pol.* wklęsłość; *kasz.* ‘kòtlëna’ *in* = a) szôdz, *pol.* sadze; b) hòk do wiészaniò kòcła nad ògniã òtemklégò paleniska w dównym kòminkù - *Lz* } [Droga prowadzëła przez dolëną. Dolëna łakòwô. - *Lz* Më mieszkómë w taczim przëdolim. Tu, na tim pòdolim dobrze rosce, szczegòlno, czej je sëchi rok. Chcemë so sadnac w tã sodlëną, tu je abò (= *chòc, przënòmni*) cëchò. W sodlënie czãsto wòda stoi na zymkù. Tu w kòcełkù abò wiater nie wieje. Przez kòcełkò szła małò rzëczka. - *Sy*]; ~ **łëz / płaczu** dolëna łzów / płaczu; **Dolina Radości** Dolë(z)na Redoscë; **Jaškowa Dolina** Jaskòwô Dolë(z)na; **mający kształt ~ny (kotlinowaty)** *zob.* doliniasty **2. Por. jar**
- doliniarz** *m* **1.** złodzëj, czeszònkòwi (*Tr:* taszowi) złodzëj; **2.** mieszkaniëc doliny: dólnian *m*, *pl:* dólnianie
- doliniasty** *ad* **1.** mający wiele dolin, *kotlin:* dolëniasti, dołowati, dolënowati, z wiele dolënama; **2.** mający kształt doliny, *kotlinowaty:* włëgli, nieckòwati, kòtlòwati *Ra*, zapadłi, niskò / w dole pòłożony [Kòtlòwatò òkòlëca, *Ra*]
- dolinka** *f* dolinka, dolëniczka *Ra*. kòtlinka *Ra*; *Tr:* wlëdżenka *f*, dólk *m*
- dolizac** *v* dolizac [Le spòkójno doliż(ë) tegò loda, a tej pùdzemë dali. *Gò*]
- dolny** *ad* dólny, *Tr:* niżny; ~**na część** dólny dzél / kawałk; dólnò czãsc; ~**na szczëka** dólnò czelësc / szczãka; ~ **bieg rzeki** dólny biég rzëczci, dól rzëczci, *Tr:* niżawa rzëczci. *Por. spodni*
- dolomit** *m* *min* dolomit *m*
- dolot** *m* dolot *m*, dolatiwanié *n*, *Tr:* dolecënk *m*, dolecba *f* [pòdczas dolotu / dolatiwaniò || -niégò; przë doloce / dolatiwanim; *pl:* dolotë / dolatiwania]
- doładowac** *v* doładowac; *ew.* dołożëc, dokłasc, *ekspr* dowalëc, nawalëc wicy [òn doładowôł / dołóził / dokłòdł / dowalił]
- doładowanie** *n* doładowanié; *ew.* dołożënié, dokładzenié *n*, doładënk *m*
- doładowywaç** *v* doładëwac || -diwac, dokładac; *ekspr* walëc jesz wicy [òn doładiwô / dokłòdô / wali]
- doładowywanie** *n* doładiwanié; *ew.* dokłòdanié *n*
- dołaziç** *v* dołazac; *ew.* dochadac; *ekspr:* doczurpiwac (*pol.* doczłapywac), dokraczëwac sã (*pol.* gramoliç się) [òn dołòżô / dochòdô / doczurpiwô / dokracziwô sã]. *Zob. doleżic*
- dołączac (się)** dołãczac || dołączëwac (sã); *ew.* przëłãczac || przëłãczëwac (sã) [òn dołączô || dołącziwô (sã); òni dołączają || dołącziwają (sã)]. *Por. doczepiac, dowiãzywac, dodawac, stowarzyszac się, przystawac (do kogo)*

dołączenie *n* dołączenie *n*. *Por.* **dodanie, doczepienie, dowiązanie**

dołączony *ad* dołączony. *Por.* **doczepiony, dowiązany, dodany**

dołączyć (się) dołączyć (sã); *ew.* przēlāczēc (sã); *ew. w zn.* przystać, związać się z kim *na stałe*: zlāczēc sã, zwiāzac sã, zrzeszēc sã, zdrēszyć sã, skamrōcēc sã, przēstac [Òn dołącił / przēlācił (sã) do nich; òn przēstōł do nich; òn sã zdrēszył / skamrōcył z nima. *Gò*]. *Por.* **docześcić, dowiązać, dodać, przystać (do kogo)**

dołek *m* dółk; *rzad:* dołuszk, dołecz *m*; *ew.* dzur(k)a, kùl(k)a *f*, zagłābienié *n* { 'kùla' *in zob.* kula }; ~ **łki po ospie** dzurczy, dołuszcz, sladē / szlachē / znacz i pō gōscejach; ~ **w brodzie / na brzuchu** dółk / kùłka w brodze / na brzēchù; ~ **łki pod kim kopać** dółczy pōd kōgùm kōpac; norzēc / rēc pōd kōgùm; *ew.* pōdkōpiwac kōgò, *lok* pōdstrawac na kōgò { pōdstrawac = *pol.* podstrajać, nastrajać nieprzychylnie } [Òn wiedno norzi (rēje) pōde mną. Òn na mie pōdstrōwō. - *Sy*]; *por.* **intrygować 2, podjudzać, obmawiać**

dołkowaty *ad* dółkōwati

dołożony *ad* dołożony; *ew.* dokłādłi

dołożyć *v* dołożęc, dodac; *ew.* dokłasc; ~ **starań** przēložęc sã do cze (zēbē to wēkōnac), narobic sã (*ew.* nabiegac sã) przē czim, baro sã starac (zēbē cos sã ūdało), *Tr:* zadac so starā, miec wiele starē; **trzeba było ~ (wielu) starań / zabiegów, żeby...** (pō)trzeba bēło wiele staraniō / zabiegów, zēbē...; to kōształo / kōsztowało wiele staraniō (*a.* staraniów) / zabiegów. zēbē...; ~ **się tzn. ~ ze swojej puli (od siebie)** dołożęc sã, dołożęc ze sw(ōj)égò dzēła / partu (òd se / siebie), dołożęc (dopłacęc) swój dzěl. *Por.* **dokładać**

dom *m* bùdink, *rzad* dóm *m*, chēc(a), chałpa || *lok* chałēpa; *rzad:* kōta, *zdr* kōtka *f*, *zgardl* bùda *f*; *zdr - zob.* **domek** { 'chēc' - *por.* chēcē *pl* = *a*) mieszkanié *n*; *b*) *pl:* bùdinczi, chałpē; 'dóm' *in* = *pol.* sień } [tegò bùdinkù / domù, w tim bùdinkù / domie]; ~ **rodzinny (rodzina)** domōctwò *n*, dodóm *m*; *ew.* *rzad zdr.* dodómkù, doma *n*, *arch* domōcēzna *f* { 'domōctwò' *in* = *pol.* *a*) dom z zabudowaniami, zagroda; *b*) ród; *c*) dom i kraj rodzinny, ojczyzna i ojcowizna = *kasz.* *arch* 'domōcēzna' } [Tam je mōje / nasze domōctwò / mōj / nasz dodóm / mōje / nasze dodómkù / doma. W ti chēczi / chałpie / w tim bùdinkù / domie / domōctwie / dodomie / dodómkù. Marija, matka Jezēsa pōchōdzēła z domōctwa Dawida. *bibl* *Gò* Brutka pōzēgnała domōctwò. Pòłōszē bēlē dlugò bez domōctwa. Òna pōchōdzy z wiòldzégò domōctwa. Jaczi pón, tacz i dóm (= *pol.* jaki pan, tak kram). Ùbòdzi w dóm, Bóg w dóm. „We Warblēni stoji biōłi dóm, a w nim Bòlda, stōri gróm”. Bùdinczi jak skrzēnie. Ni miec wszētczich doma (*ni miec piąti biēczi / klapczy / bęc psychicznie chōri*). Bęc wszādze doma (*w kōzdim mōlu częc sã dobrze; w kōzdi leżnoscē sobie radzęc; z kōzdim chùtkò sã dogadēwac*). - *Sy*]; ~ **mieszkalny** chēc(a) *f*, bùdink (*bùdink* mieszkalny); **duży ~ wielorodzinny, blok** blok *m* [Òni wēcygnālē do miasta i mieszkają w blokù. *Gò*]; ~ **bliźniaczy** bliźniōk; *ew.* dwòjōk, *pl* bliźniōczy, dwòjōczy *m*; ~ **właściciela majątku** dwór, *zdr.* dwórk; *ew.* pałac *m*; ~ **stary** chałpiscze || chałpiskò, bùdzēszcze || -skò *n*; *lok:* chab(ùz)a *f*; ~ **handlowy / towarowy** dóm hańdlowi / towarowi / targòwi; *ew.* supermarket, hala targòwò, òstrzòdk hańdlowi, centrum hańdlowé; ~ **Boży** kòscół *m*, dóm Bòzi / Bòzi dóm, *arch:* cerkwiō *f*, cerkwiszcze *n* [Co dōsz na dóm Bòzi, to ce nie zùbòzi. *Sy*]; **dom modlitwy (gdzie np. odmawiają wspólnie Różaniec)** mòdlētewniō *f* (*Sy*); ~ **kultury** dóm (*a.* domōctwò) kùlturē; *ew.* òstrzòdk / centrum kùlturē; ~ **bankowy** bank *m*, bankòwi dóm / bùdink; ~ **podrzutków** dóm / domōctwò dlō nalōzków; szpētòł dlō nalōzków / nalezònków; ~ **dziecka** dóm / domōctwò dzecka, dóm (*a.* òstrzòdk) òpieczy nad dzecama, *Tr:* dzecnò chēc; ~ **sierot** dóm dzecka / serotów; ~ **opieki społecznej (~ starców)** dóm (*a.* domōctwò) òpieczy spòłeczny; dóm starców;

szpëtôl, *lok* babinetk; *ew.* przëtùlk *m*; ~ **dla inwalidów** dóm / domôctwò dlô jinwalidów [W Słëpskù je dóm dlô jinwalidów. *Lz*]; ~ **wariatów** dóm wariatów [tegò domù; w domie], szpital / szpëtôl dlô psychicznie (i nerwòwò) chòrèch, *ekspr.* głupi dóm; *ew. Tr:* chëcz dlô głupèch [Nie bëfo jinszi radë, jak òdstawic szòlińca do głupégò domù, jinaczi bë nas wszëtczich zabił. *Sy*]; ~ **poprawczy / wychowawczy** dóm (*a.* domôctwò; *ew.* zakłòd) pòprawczy / wëchòdawczy; ~ **zajezdny (hotel, motel)** gòscyńc *m*; ~ **rozpusty (publiczny)** dóm pùbliczny, dóm rozpùstë; *ew.* rëmcëkòwniò, psarniò *f*, bëjzel, bùrdel *m*; ~ **uzdrowiskowy / wypoczynkowy / wczasowy / letniskowy** dóm (*ew.* òstrzódk) ùzdrowiskòwi / wëpòczinkòwi / wczasowi / letniskòwi *a.* dlô letników; **być w ~mu** bëc doma, bëc w chëczë / w chëczach = w mieszkanim; **iść do ~u** jic dodóm; **chodź, idziemy (wracamy) do ~u** pòj sa, jidzemë dodóm!; pòj dodóm(kù)! [Rozëmku pòj dodómku. *žart*]; **nie ma go w domu (wyszedł dokądś)** ni ma gò doma (òn dzes / dokądkas wëszedł / je wëszli); **(po)czuć się jak u siebie, w ~mu** (pò)czëc sã jak ù se(bie) doma [Czuj sã jak ù se doma. Czujta sã (*a.* gòspòdarzta so / róbta wszëtckò) jak ù se, doma. Bãdz(ë)ta jak ù se, doma. - *Gò*]; **prowadzić ~ otwarty** lubic miec doma gòscy / towarzëstwò; lubic gòscëc ù se lëdzy; *ew.* miec chëczë dlô wszëtczich òtemklë, prowadzëc dodóm òtemkłi; **ciągle w ~u siedzieć** wiedno doma sedzec, bëc domańcã / bùdzëszã / chëczownikã – *zob.* **domator**; **wracać późno do ~u** przëchadac / wracac pòzno / pòzde dodóm [òn przëchòdò / wròcò]; **powrót do ~u** wrócenié / prziińzenié / pòwrót dodóm; **wszędzie dobrze, a w ~u najlepiej** wszãdze je dobrze, ale nòlepi doma; doma le je doma; nòlepszò fróma, czej chto sedzy doma; nòlepszò wrona, co sedzy doma; **ona jest bogata z ~u** òna je bògatò / majãtnò / zamòznò z dodomù, je (pòchòdzy) z bògatégò domôctwa [Jegò białka je mietnò (*arch - majãtnò, zamòznò*) z dodomù. *Sy*]

domacać się domaklac sã (|| *lok* domacac sã); *ew.* namaklac / wëmaklac (*cos*) [Òn makiłòt pò stole, jaż sã domakiłòt tegò grosza. Doktor wëmakliłò, że òna se (*so(bie)*) nogã zlómiła. – *Lz*]

domacywać się domaklëwac sã (*czegò*); *ew.* wmaklëwac sã (*w cos*): *ew. o niewidomym: macać ręką, by znaleźć klamkę:* brodzëc rãkã / rãkama {‘brodzëc’ *zob.* brodzić} [òn sã domakliwò / rãkama brodzy; Òn rãkama brodzy pò dwiërzach. *Sy*]

domagać się żãdac, domagac sã (*czegò*); *w zn. nalegać:* nalënac (*na kògò*), manowac, mãczëc (*kògò*), ùpòminac sã (*ò cos*); *ew. w zn. skomleć, jëcząc prosić:* prosëc / jãczëc / skamzëc / ùskwierac / skòlëc (*ò cos*) {‘domagac so’ *w in lok zn. = domëszlac sã (mòg = rozëm)*} [òn żãdò / domògò sã; òn nalinò na mie; òn manëje / mãczy mie || miã; òn sã ùpòminò; òn prosy / jãczy / skamzi / ùskwiérò / skòli; Co dzëń òn manëje ò te pieniãdze. Wiedno manowelë, zëbë jò jim przëniòsł tobaczi. *Lz*]; **czegòż ~ się od takiego prostaka** czegò żãdac / sã domagac òd taczégò sprostòka; cëż òd wòła (*òd sprostòka*) wiãcy żãdac jak kawał miãsa (*Sy*)

domalować v domalowac; *ew. žart:* dopãnzlowac || dopãzlowac

domalowywać v domal(ow)ëwac – a) dodawac cos, jaczis element do òbrazu; b) przë malowanim: zblëzac sã do kùńca [òn domal(ow)iowò; Òn ju domaliwò jima wãszë / tã scanã i zarò skùńczy robòtã. - *Gò*]

domator m domańc, chëczownik, bùdzësz, zapiëckòwi, zascónkòwi, ùgrzòłka *m*; *ew. ir stróż nad chëczama* [tegò domańca / chëczownika / bùdzësza / zapiëckòwégò / zascónkòwégò / ùgrzòłczy; Mój chłòp to je domańc, ten nigdzie nie łazy, le nòmili doma sedzy Mój chłòp to ce je chëczownik, sedzy jak takò kùra na grzãdze. Ten bùdzësz bë nigdzie nie szedł, le doma sedzy. Ùgrzòłka zeza pieca nosa nie wëtknie. Jem jesz młòdò białka, ale przë tim mòjim ùgrzòłce jò sã czësto zestarza, òn ze mnã nigdzie nie jidze. - *Sy*]; *ew.* domarus *m* {‘domarus’ = ‘doma rósl’, *człowiek, co*

nigdzie pòza dodomã nie biwòł] [tegò domarusa; Domarus to je taczi człowiek, co wiedno doma sedzy, co z jizbë do chlëwa nie trafi. *Sy*]

domatorka *f* domańcka, chëczownica, bùdzëszka, zapiéckòwò, zascónkòwò, domaruska, ùgrzòłka *f* [ti domańcczi / chëczownicë / bùdzëszczy / zapiéckòwi / zascónkòw / domarusczy. Ùgrzòłka zeza pieca nosa nie wëtknje. *Sy*]. *Por.* **domator**

domatorski *ad* domańsczi *Gò*; *ew.* chëczowi, domòcy / domòwi, domarusowati, zapiéckòwi, zascónkòwi; ~ **tryb życia** domańszé / chëczowé zëcé / domòcy / domòwi / chëczowi zëwòt, zëcé doma / w chëczach, zëcé (*a.* zëwòt, spòsòb zëcégò) chëczownika / domarusa; **być (z natury)** ~**rem** bëc (*z nôterà*) domańcã; **prowadzić** ~ **tryb życia** prowadzëc zëcé domańca / chëczownika / domarusa

domatorstwo *n* domaństwò *Gò n*, ùspòsobienié domańcã / chëczownikã / domarusã / bùdzëszã; domańszé (*a.* domòcé / domòwé / chëczowé / zapiéckòwé) zëcé; chãtné przebiwanié (*a.* sedzenié) doma / w chëczach; bëcé nômili doma; zëwòt domańcã / chëczownikã

domawiać (się) dogadëwac || -diwac (*sã*), *rzad* domawiac (*sã*) [Òni dogòdiwają sprawã (pò)drobnotë / szczegòłë sprawë. Òni dwaji sã dobrze dogòdiwają || dogadëją (pòtrafią sã dogadac / pòrozmiòc || -zmiec).]. *Por.* **domówić**

domawianie (się) *n* dogòdiwanié / domòwianié (*sã*)

domek *m* bùdinòszk *m*, chał(ë)pka, chëczuszka, *lok* bùdika *f*; *ew.* *rzad* dómk {‘dómk’ *in* = ‘domik’ = *pol.* mała sień}; ~ **wiejski** wsowi / wiesczy bùdinòszk, wieskò chał(ë)pka / chëczuszka; ~ **letniskowy (dacza)** bùdinòszk / dómk letniskòwi / dlò letników, chëcz / chëczuszka (*zgardl* buda, bùdka) dlò letników; ~ **dla ptaków** mùtk *m*, bùdka / bùdinòszk dlò ptòchów / ptòszków; ~ **ślimaka (skorupka)** bùdinòszk smòrszczka, skòrëp(k)a slëmiénia / smòrszczka; *ew.* rekówka, mùszla, *zdr* mùszelka; ~ **dla lalek** bùdinòszk / mieszkanié dlò pùp(k)ów; ~ **z kart** bùdinòszk z kartów / buda z kartów; *ew.* *gra dzieci (budowanie domku z kart)* szituz *m* [Bùdëjemë szituz?] {‘szituz’ *dost.* = *pol.* *ustęp, ubikacja*}; ~ **baby Jagi (czarownicy)** chëcz(a) / kòta babë Jadzi (jãdzë || jidzë / czarownicë); ~ **pustelnika** chëcz(a) / bùdinòszk pùstelnika, pùstelniò *f*, erem *m*; ~ **(budka) strażnika** bùdinòszk (bùdka) stróža; *ew.* stróžówka *f*

domena *f* **1.** *majątek ziemski na zasadzie wieczystej dzierżawy*: domena *f*, *pl*: domenë; **2.** *ulubione zajęcie, pole popisu, dziedzina*: specjalnosc *f*, ùlubioné zãjãcé, zògón, pòle (zògón / pòle do pòpisu), dzél *m* (dzél dzejaniò), wietew *f* (wietew dzejaniò), *żart* królestwò *n* {‘wietew’ *dost* = *gataz, różga, chabina*}

domęczać *v* domãczëwac [òn domãcziwò]

domęczyć *v* domãczëc

domiar *m* (*dodatek*) dodòwk, dodatk || dodòtk, **domiar** (|| domiòr) *m* {*Lz*: ‘domiòr’ = a) *dobrò, całò / pełnò miara*; b) *dodòwk, dodatk*} [tegò domiaru; To bëł pełny domiòr mléka, co na (*òna, ta*) mù da(*ta*). Bùr (*gbùr*) mù dól nadto pòrà pùntów (*fùntów*) domiaru. *Lz*]; **na** ~ **tego** jesz nadto / do te / na wiërzch; jesz na dodòwk; jesz do te wszëtczëgò); ~ **podatku (podatkowy)** domiar pòdatkù

domierzać *v* domierzac, kùnczëc mierzenié; *ew.* dobrze mierzëc (bez ùmikaniò miarë / bez òszëkaństwa) [òn domiërzò; Òn ju to domiërzò i zarò mdze miòł pòmierzóné. Òn wiedno dokładno domiërzò, tak zëbë bëło sprawiedlëwie. - *Gò*]; **nie** ~ nie domierzac, ùmëkac jaczis dzél przë pòmiarach; *ew.* mierzëc / wëmierzac za mało

domierzyć *v* domierzëc – a) dokładno / dobrze wëmierzëc; b) dokùnczëc mierzenié [òn to domierzi]; **nie** ~ nie domierzëc, lëchò (niedokładno) wëmierzëc / zmierzëc; *ew.* zmierzëc z niedomiarã

domieszać *v* 1. domieszac, przemieszac; *ew.* zmieszac cos razã, ò(b)mieszac (np. seczkã òbmieszac szróta) [òn domieszòt / przemieszòt]; 2. *dobawac czego, jako domieszke:* mieszac (jedno z drëdzim); *ew.* domieszëwac, przemieszëwac; *ew.* zmieszëwac cos razã, ò(b)mieszëwac, *dobawac* domieszkã / przemieszkã / òbmieszkã [òn miészò / domiesziwò / przemiesziwò]

domieszka *f* domieszka, przemieszka *f*, *dobòwk, dodatk;* *ew.* *dobatek paszy treściwej do sieczki:* òbmieszka *f* [Benzyna z przemieszkã òléju. Czòrnò harbata z domieszka / przemieszkã jasminu. Kòń z przemieszkã krwi arabsczi. Czësté złoto, bez niżòdny przemieszczi. - *Gò*]

domieszkac *v* domieszkac [Më tu jesz domieszkómë do zymkù, a tej wëcygómë do miasta. *Gò*]

domięśniowo *adv med* domiãśniowò; **podawanie leku** ~ pòdòwanié lékù domiãśniowò (przez wstrzikiwanié w miãsnie / mùskle)

domięśniowy *ad med* domiãśniowi; **zastrzyk** ~ zastrzik domiãśniowi

dominikanin *m* dominikón *m* [tegò dominikóna || -kana; *pl:* dominikanowie, tëch dominikanów]; **wstąpił do zakonu / klasztoru** ~nów wstąpił do zòkònu / klòsztoru dominikanów

dominikanka *f* dominikónka || -kanka *f;* *pl:* dominikanczi; **zakon / klasztor** ~nek zòkón / klòsztor dominikank(ów) [tegò zòkònu / klòsztoru; w tim zòkònie / klòsztorze]

dominikański *ad* dominikańsczi; **zakon / klasztor / jarmark** ~ zòkón / klòsztor / jòrmark dominikańsczi; **~ka reguła** dominikańskò regùła || regła

dominacja *f* przewòga, górowanié (nad czims), *dominacjò* *f* [ti -cji]; *ew.* główny element (czego) [ti przewòdži / dominacji]

Dominik *m* Dominik || Domienik { ‘Dominik’ *in* = òdpùst swiãtégo Dominika i jòrmark dominikańsczi we Gduńskù } [Òn so kùpił nowé skòrznie na dominikù. *Bù*]

dominium *n* dominium *n;* *ew.* òwłada *f* [tegò dominium; w tim dominium]. *Por.* **posiadłość**

domino *n* domino *n* [tegò domina]; **klocki / efekt** ~na kloczi / efekt domina

dominować *v* panowac, górowac, dominowac, bëc góra, wëbijac sã pònad òtoczenié, miec przewògã, przewëzsz(iw)ac kògòs / cos, òdgrëwac głównã / nòwòzniejszã rolã, miec główné / nòwikszé znaczenié, bëc czims nòwòzniejszym; *ew.* bëc nòmòcniëzi / nòznacniëzi / nòbarzi widoczny / nògłosniëzi *itp.* [Wieżò katèdrë górëje (*ew.* dominëje) (pò)nad tim miastkã / w kròjòbrazu òkòlégò *a.* (pò)nad òkòlim. W òrkestrze nòbarzi sã òdznòczalë, nad wszëtczima górowalë òstré głosë / tónë pùzonów. - *Gò*]; w *zn.* *istnieć, być, panować:* panowac; **tam ~nuje posępność (posępny nastrój)** tam panëje kòmùda / pòsep (kòmùdny / pòsepny nastrój); *zob.* **panować**

dominujący *ad* główny, nòwòzniëzi, nòmòcniëzi; *ew.* nòznacniëzi, nògłosniëzi, nòbarzi znaczący / widoczny; *ew.* panëjący, górëjący, dominëjący, przewëzsz(iw)ający jinszych, wëbijający sã pònad jinszych / nad òtoczenié

domisko *n* chałpiskò || -piszczë, chëczëskò, bùdzëskò *n,* bùda *f,* kawał bùdë, ògromny (*ew.* stòri) bùdink

domknąć *v* domknąc; *ew.* przëmknąc, zamknąc [Wez że, domkni te dwiërze. *Gò*]. *Por.* **domykać**

domknięty *ad* domkli || *rzad* domkniãti; *ew.* przëmkli, zamkli [Sã te dwiërzi dobrze domklé? *Gò*]; **~te okno** domklé okno

domłócić *v* dodraszowac, *rzad* domłócëc; *ew.* dokùnczëc draszowaniò / młóceniò [Më le dodraszëjemë / domłócymë to tu zbòzë i jidzemë na wieczërzã. *Gò*]

domniemać się domëslëc sã, docygnąc so(bie) || sã; *ew.* dopòwiedzec sobie [Jak to tam pò pròwdze bëło, tegò sã mòżemë domëslëc / docygnąc. Co bëło dali to mòżemë so sami dopòwiedzec. - Gò]. *Por.* **domniemywać się, domyśleć się**

domniemanie *n* domëśl, *lok* domiark *m*, domëszlënié, docygnié, przëpùszczënié *n*; *ew.* żart teoriô *f* [To je le taczi mój domëśl / docygnié / przëpùszczënié (jô le sã tak domiszlóm / docygóm; jô le tak przëpùszcziwóm), na pòdstawie tegò, co tu widzã. Gò Nie wierzã w to, to le je wszëtkò domiark. *Sy*]. *Por.* **domyślanie się, przypuszczenie**

domniemany *ad* przëpùszczalny; *ew.* domëslny (*por.* **domyślny**), (le / leno) docygóny / domëszlony; *ew.* pròwdopòdobny, nié czësto pewny, mało pewny; *ew.* zgardl zmëszlony, ùbzduróny || -rzony, *żart* wzãti z pòwietrzégò. *Por.* **podejrzany, przypuszczalny**

domniemywać się domëszlac sã, docëgac so(bie) || sã; *ew.* przëpùszcz(iw)ac [Jak to tam z tim pò pròwdze bëło, tegò sã mòżemë le domëszlac || domiszlac / docëgac. Të le sã za wiele nie domiszlôj / nie domëszliwôj / nie docëgôj, le biéj, a sã prosto spëtôj, jak to bëło. Òni przëpùszcz(iw)ają / so docygają / sã domiszlają, że ten autół jachôł za chùtkò i temù nie zdãżił zahamòwac. - Gò]. *Por.* **domyślać się, przypuszczać**

domniemywanie się *n* domiszlanié sã || domëszlanié sã, docygnié sã, przëpùszczanié *n*

domokrążca *m* domòkrążca; *ew.* czipnik *m*

domokrążnictwo *n* domòkrążstwò; *ew.* czipnictwò *n*

domokrążny *ad* domòkrążny; *ew.* czipniczi

domorośli *ad* domarostli; ~ **rzemieślnik / muzykant** domarostli rzemiãsnik (méster) / mùzykañt. *Por.* **amator, samorodny**

domostwo *n* domòctwò (|| *lok* domòstwò) *n*, *pl*: chëcze, bùdinczi, zabùdowania

domownik *m* domòcy, domòk *m*; *ew.* swój (swój człowiek); ~**icy** *pl* domòcë, domòcy *pl*; *ew.* swòji (swòji lëdze) [Naszi domòcy (= *pol.* nasi domownicy). Domòcy niech wëbòczi. Dze białczi sztërë, tam domòcy chùdi jak mërë. - *Sy*]

domowy *ad* domòcy, chëczowi; *ew.* domòwi; *ew.* w *zn.* domowej roboty, swojski: swójsczi {‘domòwi’ *in* = doticzący ‘domù’ – *pol.* sieni, przedpokoju; ‘ti domòcy’ *pl* = *pol.* domownicy, rodzina} [Domòcy człowiek / domòcy lëdze. - *Sy* Domòwi pòrzãdk. Lz Domòcy złòdzëj je gòrszi jak cëzy. Domòcégò złòdzeja nie ùstrzëzesz Chëczowégò złòdzeja nie ùchwòcysz.. - *Sy*]; ~**wa wojna** domòcò wòjna *Sy*; ~**we lekarstwo** domòcë lékarstwò (*Sy*), swójsczé lékarstwò; **chleb ~wego wypieku** swójsczi chlëb; **pomoc ~wa** chëczowò (*Sy*), jizdebnò (*Lz*), służacò, dzëwka (*a.* dzëwczã) / białka (do pòmòcë) *f* [Móm baro dobrã chëczowã (jizdebnã). *Sy*]

domówić (się) dogadac (sã), domówic (sã)

domówienie (się) *n* dogòdanié / domówienié (sã) *n*

domówiony *ad* dogòdóny, domówiony

domurować *v* domùrowac

domurowywać *v* domùr(ow)iwac [òn domùriwò || domùrowiwò]

domyć (się) domëc (sã)

domykać (się) domëkac (sã) [to sã nie domikò; To òkno sã lëchò domikò. Dwiérze sã nie domikają. Nie domëkôj nëch dwiérzi! - Gò]. *Por.* **domknać**

domysł *m* domëśl, *lok* domiark *m*, *pl.* domëślë / domiarczi, *Tr*: domëslëna *f*; *ew.* docygnié (sã), przëpùszczënié / przëpùszczanié *n* [Nie wierzã w to, to le je wszëtkò domiark. Wëkònac cos na domiark (*niedokładno, pò łëpkach*). - *Sy*]. *Por.* **domniemanie**

domyślać się domëszlac (sã) (cos / czegòs); *ew.* przëpùszcz(iw)ac, że..., docëgac sã, że... [òn sã domiszlò; Òna sã wierã cos domiszlò, ale tak na pewno to òna nie wié. Terò sã domëszlôj || domiszlôj, ò co jima mògłò chòdzëc! Gò]. *Por.* **domniemywać**

domyślić się (*czego*) domëslëc sã; *ew.* sóm so(bie) dopòwiedzec, docygnãc sã [Òn sã domëslîł, ò co mie chòdzy. Jò ce nie mdã pòdpòwiòdòł, domëslë sã sóm. Gò]. *Por.* **domniemać się, zauważyć**

domyślnie *adv* domëslno

domyślnik *m* domëslëna (*Tr*) *f*

domyślność *f* domëslnosc || -nota *f*

domyślny *ad* domëslny. *Por.* **spostrzegawczy**

donająć *v* donajãc, przënajãc (|| *lok* donajic)

donajmować *v* donajëmac || donajmòwac [òn donajimò / donajmùje]

donator *m* darownik, darczińca *m.* *Por.* **fundator, dobrodziej, dobroczyńca**

donica *f* **1.** *do kwiatów:* krutop *m*; **2.** *do mielenia tabaki:* dënica, mielnica, kachelnica, *arch* nabka *f*, miska do młócò tobaczi; **3.** *w zn.* miska, dzieża: miska, dëzka *f*

doniczka *f* krutop(k) *m*

doniczkowy *ad* krutopòwi; **kwiaty** ~*we* krutopòwé kwiatë

doniesienie *n* **1.** *wiadomość:* wiédzò, wiadomòsc *f*, wiadło *n* [dostac wiédzã / wiadło / wiadomòsc]; **2.** plotka, ògłoska *f*, slëchë *pl* [Czuł jem (*a.* doszła do mie) ògłoskã / ògłosci / plotkã / plotci. Chòdzą taczé slëchë. - Gò]; **3.** doniesenié *n*, meldënk, rapòrt *m*; **4.** ~ **na kogoś** doniesenié (na kògòs), ùdanié / zameldowanié (kògòs) *n*

donieść *v* **1.** *dost:* doniesc; *ew.* zaniesc [jò doniesã, òn doniese, òni donioslë; jò doniósl; Doniesesz të? Donies(ë) to tam òstròżno! Gò Gãba sã dopitò, a nodzi doniosã. *Ra*]; **2.** *przen:* doniesc / naskarzëc (na kògò), ùdac / zameldowac / pòdkablowac (kògòs); **3.** doniesc / dac znac / òdkazac / dac wiédzã / dac do wiédzë (kòmù), pòwiadomic (kògò) [òn òdkòzòł mie / nama, że...; Òdkòzòł mie (pòwiadomił mie), zëbëm doma òstòł. *Sy?*]. *Por.* **donosić**

doniosłość *f* znaczenié *n*, wòżnosc || -nota *f*; **sprawa wielkiej** ~*ści* baro wòżnò sprawa

doniosły *ad* wòżny; *ew.* znaczny, pòwòżny

doniszczyc *v* *o ubraniu:* doniszczëc; *ew.* dodrzëc, donosëc (do kùńca)

donkiszot *m* donkiszot *m*, *Tr:* przigòdny wòjòrz; *ew.* dzëwi ricérz (*Sy*), błãdny / pòbłãdzony ricérz (*Gò*)

donkiszoteria *f* donkiszoteriò [ti -rii], *Tr:* przigòdzëzna *f*; *ew.* walka z wietrznikama; smiészno / bezskùteczno / beznòdzejno walka / biòtka

donna *f* donna, dama; *ew.* panna, pani, nômilszò, ùmiłowónò *f*, mùlk *m*

donos *m* donos *m*, ùdanié / zameldowanié (kògò), doniesenié (na kògò); *ew.* pòdkablowanié (kògò), naskarzenié (na kògò) *n*

donosiciel *m* donosëcél, *arch* donosnik, pòwiòdajk, ùdówca, żart kablòrz *m*; *ew.* szeptã, zaùsznik *m*, zaùszk, zaùszòla ('zaùsznik' *in* = *bot:* òràżé, mëszkòt, *pol.* geranium; 'zaùsznik', 'zaùszk', 'zaùszòla' *in* = *pol.* powiernik, osoba zaufana, doradca} [tegò donosëcela / pòwiòdajka / zaùsznika / zaùszòlë / ùdówcë; Przed ùdówcã bãdzë òstròżny, bò ce mòże ùdac. Człowiek bëlny nigdë nie mdze szeptã. Wëstrzegòj sã tegò szeptë. - *Sy* Donosëcela òbic to nie je grëch. *Lz*]

donosicielka *f* donosëcelka, *arch* donosnica, pòwiòdajka, zaùszòlka *f* [ti donosëcelczy / -celce, ti pòwiòdajczy / -jce, ti zaùszòlczy / -lce; Na (*òna* / *ta*) je ta nôgòrszò donosëcelka we wsë. *Lz*]

donosicielstwo *n* donosëcelstwò, donòszanié, meldowanié, *ew.* skarzenié, *ekspr* kablowanié (kòmù, na kògò) *n*; *ew.* zaùszòlstwò, zaùsznictwò, szeptanié, gòdanié, plestanié *n* (kòmùs, ò czims / kògùm, na kògò)

donosić *v* **1.** *donosić przedmioty, ciężary:* donaszac, donosëc (dokãdkas, gdes) [òn donòszò / donosy; Nie donaszòj / donos(ë) ju tegò wicy! Gò]; **2.** *donosić na kogo, denuncjować:* donaszac, donosëc; *ew.* skarżëc (na kògò), szeptac (ò czim / ò kògùm), ùdawac / meldowac / skarżëc kògò; *ew.* skłãdac meldënczi (na kògò), żart

kablowac (na kògò / kòmù) { ‘udawac kògò’ *in = pol. udawać kogo, podszywać się pod kogoś innego* } [Òn wszètkò jima donòszò / donosy / meldëje / kablëje]; **3. przekazywać wiadomości:** dawac znac, dawac do wiédzë, òdkazëwac (kòmù); przekazëwac wiadomòscë / nowinë (kòmùs, òd kògò) pòwiadamiac (kògò); *ew.* donosëc (kòmù ò czims) [Òni mie dówają znac / dówają do wiédzë / òdkazëją (pòwiòdòmiają mie), że są chòri. Òni mie przekazëją || przekazywają kòżdë wiadło / kòżdą wiadomòsc / nowinë / wszètczë wiadomòscë / nowinë. - Gò]. *Por. donieść*

donoszenie *n* **1. dosł:** donoszenié, donòszanié *n*; **2. zob. donosicielstwo**

donośnie *adv* głośno, zwącno

donośność *f* **1.** głośnosc, zwącnota *f*; **2. o broni:** zasięg strzelania: donosnosc; *ew.* dalekòsc, òdległòsc *f*; *por. zasięg*

donośny *ad* głośny, zwącny, mènny

donzuan *m* donzuan *m*; *ew. zob. babiarz, flirciarz, uwodziciel, zalotnik*

dookoła *adv* wkół, w kòło, do(ò)kòła, *rzad* nawkół, w òkrąg

doorać *v* doòrac [òn doòròł / doòrze; òni doòrelë / doòrzą; Wez le tam te kraje / te hòlwantë doòrzë, bò ni mòsz jich doòróné!]

doorywać *v* doorëwac [òn doòriwò; òni doòriwają; Nie dòòrëwòj || dòòriwòj tegò do kùńca. Gò]

dopadać *v* **1. o deszczu dokończyć padania:** dopadac [Deszcz dopadòł do kùńca i òprzestòł padac. Gò]; **2. łapać, chwycić, łowić:** dopadac, *ew.* łapac, chwatac, łowic [Òni jich tam dopòdają / łapią / chwòtają / łowią. Gò]

dopakować *v* dopakòwac – a) dokùńczëc pakòwaniò; b) dołożëc cos do paczci

dopakowywać *v* dopakòwiwac [òni dopakòwiwają || dopakòwùją]

dopalać (się) dopalac (sã) || dopòlëwac (sã); *ew. rzad:* dogòrëwac [òni to dopòl(iw)ają; to sã dopòliwò || dopòlò; to (òdzin) dogòriwò; Nie dopòliwòj tegò! Gò]

dopalić (się) dopalëc (sã) [òn dopòli / dopòlił, òna dopòli / dopòlëła, òni dopòlą / dopòlëlë; to sã zarò dopòli, to sã ju dopòlëto; Dopalë || dopòl to! Gò]

dopalenie *n* dopòl(iw)anié; *ew.* dokùrziwanié (cygaretë), dogòriwanié *n*

dopasować *v* dopasowac; *ew.* przëpasowac, dobrac [òn dopasowòł / dopasëje; Dopasuj le to dobrze! Gò]; ~ **kołory** dobrac / zestawic / dopasowac farbë / kòlorë; ~ **części maszyny** dopasowac, przëpasowac, spasowac *ew.* zesadzëc / zložëc razã / do grëpë (czãscë maszinë); ~ **się** dopasowac sã, przëpasowac sã, dobrac sã

dopasowanie (się) *n* dopasowanié, przëpasowanié; *ew.* dobranié, zestawienié, zesadzenié *n* (sã)

dopasowany *ad* dopasowóny, przëpasowóny; *ew. dobrze pasujący:* pasowny, pasowiti, dobrze pasëjący [Ni mòże pasowitëch bótów dostac na swòje kùlfë. Sy]. *Por. dostosowany, odpowiedni*

dopasowywać *v* dopas(ow)ëwac, przëpas(ow)ëwac [òn dopasowiwò || dopasywò || dopasowùje]; ~ **kołory** dobierac, zestawiac, dopas(ow)ëwac farbë / kòlorë; ~ **części maszyny** dopas(ow)ëwac; *ew.* przëpas(ow)ëwac, spas(ow)ëwac *ew.* składac razã / do grëpë (czãscë maszinë)

dopaść *v* **1. ~ kogo** dopadnãc, złapac, schwacëc; *ew.* nańc, napadnãc, narabczëc [òni jich dopedlë / złapelë / schwòcëlë / naszlë / napedlë / narabczëlë]; ~ **czego** dopadnãc czegòs, złapac cos; kògòs dopadnãc, narabczëc, nańc; ~ **(przypaść) ziemi** dopadnãc (przëpadnãc) do zemi, (ù)padnãc na zemiã; **2. o pasieniu zwierząt, dokończyć wypasania:** dopasc (do kùńca / do retë / do nédzi), dokùńczëc paseniò || -niégò

dopatrywać *zob. doglądać, dostrzegać*

dopatrywać się dopatrëwac sã, widzec, doszukiwac sã, nalażac [òn dopatriwò sã / widzy / doszukiwò sã, nalòżò]; ~ **się w kim wroga** widzec w kògùm wroga / niedrëcha, nieprzëjacela; *ew.* pòdezdrzewac kògò ò wrogòsc

dopatrzeć *v* *zob.* **doglądać, dojrzyć, dostrzec**

dopatrzeć się dozdrzec sã, dopatrzec sã; *ew.* spòstrzec sã, doznac sã (doswiadczyć sã) [òn sã dozdrzôł / dopatrzył / spòstrzegł / doznôł]

dopchać *v* dopchac, przëpchac [Òni ten pòpsëti autól jakòs dopchelë dodóm, bò to nie bëło dalek. *Gò*]. *Por.* **dopchnąć**

dopchać się dopchac sã, docësnać sã, dotłoczyć sã; *ew.* doprzyńc, zadostac sã (dokądkas)

dopchnąć *v* dopchnac [Òn nã (tã) szafã dopchł / òni nã szafã dopchlë || dopchnãlë do scanë. *Gò*]

dopełniacz *m* gram rodzôcz (*Mc*), drëdzi przëpôdk. *m*

dopełniaczowy *ad* gram rodzôczowi

dopełniać *v* **1.** *dostł:* dopełniwac || dopełniac, dofùlëwac || -l(ow)iwac || [òn dopełniwô / dofùl(ow)iwô]; **2.** spełniwac, *rzad* (*Tr*) zjiscëwac; *ew.* wëkònëwac, dotrzëmëwac [òn spełniwô / zjiscywô / wëkònywô || -nëje, dotrzëmiwô || -mùje; ~ **obietnicy** spełniwac / *Tr:* zjiscëwac òbietnicã / przërzeczenië; dotrzëmëwac òbietnicë / słowa / przërzeczeniégò || przërzeczeniô

dopełnić *v* **1.** dopełnic, dofùlowac; *ew.* dolôc / dołożec do pełna / tak, żebë bëło pełno / fùl; **2.** spełnic, *Tr:* zjiscëc; *ew.* zrobic, wëkònac, dotrzëmac; ~ **obietnicy** spełnic / zjiscëc òbietnicã / przërzeczenië; zrobic / wëkònac to, co bëło òbiécónë; dotrzëmac słowa

dopełniający *ad* dopełni(w)ający; *ew.* dofùlowny

dopełnienie *n* **1.** dopełnienië, dofùlowanië; *ew.* dołożenië, dodanië; *o płynach:* dolanië *n*; **2.** wëkònanië, spełnienië, *Tr:* zjisczenië *n*; *ew.* realizacjô *f* [ti -cj]; **3.** *gr* obiekt, dopełnienië *m*

dopełzać *v* dokraczëwac sã [òn sã dokracziwô]. *Por.* **czołgać się**

dopełznąć *v* dokraczëc sã. *Por.* **doczołgać się**

dopędzać *v* **1.** *dościgać:* doganiac || dogòniwac, donëkiwac, nagòniwac [Òn wëpiął za nima i ju wnet jich donëkiwô / dogóniô || dogòniwô / nagòniwô. *Gò*]; **2.** *popędzać w jakimś kierunku:* nanëkiwac, naganiac [Te krowë bë chcałë jic w szkòdã, ale psë je wiedno nagóniają / nagòniwają / nanëkiwają nazôd na łakã. *Gò*]

dopędzić *v* **1.** *doścignąć:* dogònic, dognac, donëkac, nagònic; *ew.* dostac [Të mie dalek nie ùcecesz, jô ciebie i tak dogóniã / nagóniã / donëkóm / dostónã. *Gò*]; **2.** *nagnać w jakąś stronę:* nanëkac, pòdnëkac; **3.** *dotaczyć do stada:* dognac, donëkac [Krowë trzeba nanëkac / pòdnëkac w naszã stronã. Tã krowã trzeba donëkac do drëdzich. - *Gò*]

dopiąć *v* **1.** dopiąc; ~ **pasę** dopiąc pasë [jô dopnã, òn dopnie; dopni!; Dopni te pasë mòcno. Jô je dopnã tëlë, co sã dô. -*Gò*]; ~ **sprawę** dopiąc / dogadac (do kùńca) sprawã, dogadac sã w jaczi sprawie; ùstalëc cos, ùmówic sã / ùgadac sã [òni sã dogòdelë / ùmówilë / ùgòdelë]; **2.** *postawić na swoim, dopiąć czego:* dokònac / dokazac / dopiąc (czegò / swégò), pòstawic na swòjim, wëkònac cos; òsygnac to, co sã chcało, do cze sã dążëło {‘dokazac’, ‘dokònac’ *in* = ùdowòdnic} [Òn dokònił / dokòzôł / dopiął swégò. To je ùparti człowiek, czej òn so cos ùdbò, tej to wëkònò / tej / to tegò dopnie / to / tej mùsi swòjégò dopiąc. - *Gò*]. *Zob.* **dopinąć**

dopić *v* dopic; *ew.* wëpic (czësto, do kùńca) [Jô le tã kawã dopijã. Òn dopił kawã i wëszedł. Dopij chùtkò i jidzemë. - *Gò*]. *Por.* **dopijać**

dopiec *v* dopiec [jô dopiekã, të dopiecesz, òn (òna / òno) dopiecze; òni dopieką || *rzad* dopieczą; dopieczë || dopiecz to!]; ~ **komu** *zob.* **dokuczyć**

dopieczony *ad* dopieklï; **za słabo** ~ za słabò / mało dopieklï; **za bardzo** ~ za baro dopieklï, jaż doskwarzony

dopiekać v dopiekac [òn dopiékô; òni dopiékają. nie dopiekôj tegò!]; ~ **komu** zob. **dokuczać**

dopiero adv dopierze || dopiére || *lok* dopiéro, *zdr*: dopiérkù, dopiérecczkù; ~ **co** prawie (= *pol. akurat*), prawie le, dëcht le prawie, dëcht le, dopiérze / dopiérkù le / leno; ~ **co przyszedł** prawie le przëszedł *a.* dëcht le co przëszedł; ~ **teraz** terô le jaż, dopiére terô *a.* dopiérze terô le; ~ **druga godzina** to le jesz je drëgò *a.* je le jesz dopiérkù drëgò (*gòdzëna*); ~ **przed chwilą** prawie (le) / dopiérkù (le) przed szterkã / chwil(k)ą; **to** ~ **początek** to je dopiérze pòczątk *a.* to le jesz je pòczątk; **to ci** ~! në wejleno, cëż / co to mò znaczcë?!, *alana!* *a.* wejta le!, në zdrzëta le!; **nie zrobiłbym tego jako wróg, a cóż ~ jako przyjaciel** jô bë tegò nie zrobił jakno || jakò wróg, a co dopiérze jakno || jakò drëch / przëjacél

dopięcie *n* **1.** *dost*: dopiãcé; *ew.* przëpiãcé, dołączenié [Dopiãcé pasów. *Gò*]; **2.** *ostateczne załatwienie sprawy*: dopiãcé / òstateczné załatwienié *a.* ùstawienié (*sprawë*); **3.** *dokonanie, osiągnięcie (tego, co się zamierzyło)*: dopiãcé / dokònanié / dokòzanié / òsygniãcé (*swëgò a.* tegò, co sã zamierzëło); *ew.* doprzińdzenié do wëtklëgò cëlu, zwënëgòdwanié (= doprowadzenié do skùtkù) czegòs; **on dopiął celu** òn dopiął / dokònòł / dokòzòł swëgò; òn òsygnął to, co chcòł / to, do czegò zmiërzòł / to, co miòł so ùdbóné

dopięty *ad* dopiãti, przëpiãti; *ew.* dołączony, przëwieszony

dopijac v dopijac; *ew.* wëpijac (czësto, do kùńca, do nédzi) [Òn ju dopijò kawã i zarò przińdze do waju. Nie dopijòj tegò do kùńca! - *Gò*]

dopilnowac v dopilowac; *ew.* przëpilowac, ùpilowac, dozdrzec, dopatrzcë, *rzad* òpasc

dopinać v **1.** dopinac [òn dopinò; nie dopinòj!]; ~ **pasy** dopinac pasë; **2.** załatwiac òstatecznie / dopinac (*jakąs sprawã*); *ew.* dogadëwac sã „ju na gwës” [Òn załòtwiò / dopinò / dogòdiwò sã]; **3.** *stawiać na swoim, dopinać czego*: dokònëwac / dokazëwac / dopinac (czegò / swëgò), stawiac na swòjim [To je ùparti człowiek, czej òn so cos ùdbò, to colemàło ju dokònywò / dokazywò / dopinò swëgò / stòwiò na swòjim. *Gò*]. *Por.* **dopiąć**

dopingowac v *sp* dopingòwac *ew.* pòdskacac (*pol. podsycac, podkładać do ognia*), zachãc(ëw)ac (*kògò*) [òni jich dopingùją / pòdskòcają / zachãcywają]

dopisek *m* dopisk; *ew.* przëpisk *m*, notatka *f*

dopisac v **1.** *dodać słowo / literę na piśmie*: dopisac [Wez że, tu jesz dopiszë dzysészã datã. *Gò*]; ~ **parę (kilka) słów / linijek (wierszy)** dopisac pòrà / czile słów / rézk(ów); **2.** *powieść się*: pòszczescëc sã, dobrze sã ùdac, przëpasowac, jic / ùložëc sã dobrze, szczeslëwie sã zložëc, *rzad* dopisac [Jemù sã pòszczescëło / ùdało. Jima dobrze szło / wszëtkò dobrze sã ùložëło. Tak sã szczeslëwie sã zložëło, że... Pògòda nama przëpasowa(ła) / dopisa(ła). - *Gò*]; **karta nie ~sała mi** karta mie nie szła; **pogoda ~sała** pògòda bëła dobrò; wiodro bëło dobré; pògòda nama przëpasowa / dopisa(ła) *a.* wiodro nama przëpasowało / dopisało; z pògòdã / z wiodrã më mielë szczescë / nama sã ùdało / sã pòszczescëło; **pamięć mu nie ~sała** jegò pamiãcã bëło słabò / nie bëło nòlepi; ni mógł so przëpòmnać; pamiãc gò zawiodła; **szczęście mu ~sała** jemù szło dobrze; ùdało mù sã; on miòł szczescë; jemù sã pòszczescëło

dopisywac v **1.** *dodawać do tekstu wyrazy, zdania*: dopisëwac || dopisowac [dopisywò / dopisëje]; ~ **parę (kilka) słów / wierszy** dopisëwac pòrà (*czile*) słów / rézk(ów) [Òna dopisywò / dopisëje jesz pòzdrówk i zarò bądze miòł kùńc pisaniò. *Gò*]; **2.** *wieść się dobrze*: szczescëc, pasowac, jic dobrze, dobrze sã ùkładać / składać, miec szczescë w žëcym; **karta nie ~suje mi** karta mie nie jidze / nie pòdchòdò; **pogoda (nam) ~suje** mómë dobrã pògòdã / *rzad* dobré wiodro, pògòda je dobrò; wiodro je dobré; pògòda / wiodro (*nama* || *nóm*) dopisëje || dopisywò / *ew.* wiodro / pògòda *nóm* służy / pasëje; z pògòdã / z wiodrã mómë szczescë; **pogoda (nam) ~sała**

pògòda nama przëpasowa(ła) / wiodro nama przëpasowało; z tą pògòdą (*rzad* z tim wiodrã) to na nama sã ùdało / pòszczescëło; z tą pògòdą to më mielë szczescé; **pamięć mi już nie ~suje** móm ju lëchą / coròz gòrszą / lëchsą / słabszą pamiãc; z mòją pamiãcą je ju lëchò; pamiãc mie ju zawòdzy / mie ju lëchò słuži; **szczęście mu ~suje** jemù „swiat jidze rãką”; on mô szczescé; jemù sã szczescy; **zdrowie mu ~suje** zdrowié mù słuži / dopisëje; zdrów òn je; **zdrowie mi już nie ~suje** zdrowié mie ju nie słuži / nie dopisëje; ju ni móm tegò zdrowiò co przòdë / **taczégò** zdrowiò jak przòdë / piérwi / dawni; z mòjim zdrowim ju nie je dobrze / nie je nôlepi; z mòjim zdrowim to ju tak je, jak je

dopłacać *v* dopłacać; *ew.* przëdawac = dodawac, dokładac [òn dopłôcô / przëdôwô; òni dopłôcają / przëdôwają; Nie dopłacôj / przëdawôj / dokładôj jima ani grosza! *Gò*]

dopłacić *v* dopłacëc; *ew.* przëdac = dodac, dołożëc [òn dopłacył / przëdôł; Dopłacë || dopłac / przëdôj / dołożë || dołoż jesz sto zlotëch! *Gò*]

dopłata *f* dopłata *f*; *ew.* dokłôdka *f*, dodôwk || dodatki, *rzad:* przid, dopłôtk *m*

dopływać *v* dopłënac; *ew.* o statku, łodzi: dopłënac, dodrëwac, dojachac, dobrnac; o strumieniu w rurze a. z wëża: dolecec, dopłënac [Pliwòk nie dopłënął do drëdzégò brzegù i ùtonął. *Gò* (*Òkrãt / bôt*) dodrëwôł wëstrzód sztormù do kraju (*lãdu*). *Sy* Knap (*ledwie*, z *biédą*) dobërnął (*dobrnął*) do sztrãdu. *Ra*]

dopływ *m* dopliw, *arch* docek *m*; *ew.* lok dochód *m*, *arch* przëtoka *f* {‘dochód’ *in* = *wzãtk*, *zwësk*, *pol.* *dochód*} [Wòda ni mô dochòdu. *Sy*]; ~ (**rzeczka / struga dopływająca do jeziora**) dopliw (*arch* docek) do jezora; rzeczka / strëga / strużka dopliwającò do jezora [Tam bël môli dopliw (*môlô rzeczka, strëga*) do jezora. Pùstinkòwò strëga (*to*) je docek do Łëbsczégò jezora. – *Lz*]; **prawy ~ Wisły** prawi dopliw Wisłë. *Por.* **ujście**

dopływać *v* dopłëwac; *ew.* dolatëwac, *rzad:* docekac [Wòda tãdkã dopliwò / dolatiwò / docékò do te jezora. *Gò*]

dopływowy *ad* dopliwòwi, *Tr:* dopłëwny

dopokąd *zob.* **dopóki**

do południa do pòlnia || -niò || -niégò, przed pòlnim

dopołudnie *n* dopòlnia, przedpòlnié *n* [Jò mësłã, ò jedno dopòlnia më to zdãżimë zrobiec. *Gò*]

dopołudniowy *ad* dopòlniowi, przedpòlniowi

dopomagać *v* dopòmagac, przëpòmagac, wspòmagac, wëpòmagac (*kòmù*). *Por.* **dopomóc**

dopomaganie *n* dopòmòganié, przëpòmòganié, wspòmòganié, wëpòmòganié *n*; *ew.* dopòmózk(a), przëpòmózk(a), wëpòmózk(a) *m* (*f*)

dopominać się dopòminac / ùpòminac sã (*ò cos*); *ew.* manowac (*kògò, ò co*). *Por.* **nalegać**

dopomnieć się dopòmnać / ùpòmnać sã (*ò cos*)

dopomóc *v* dopòmòc, przëpòmòc, wëpòmòc (*kòmù w czim*) [Dobrodësznie mù wëpòmógł (*pòmógł wëlézc*) z biédë. *Lz*]

dopowiadać *v* dopòwiadac [òn dopòwiòdô; Nie dopòwiadôj tegò do kùńca, niech òni wëzgòdnã. *Gò*]

dopowiedzenie *n* 1. dopòwiedzenié *n*; 2. *gr* przëdôwk *m* (*Tr*), apòzycjò *f*

dopowiedzieć *v* dopòwiedzec; *ew.* dodac (*pôrà słów*) [òn dopòwié / dopòwiedzôł; Dopòwiedz || *rzad* dopòwiedzë || dopòwiedzë do kùńca! *Gò* Czégò òrganista nie wié, to ksãdz dopòwié. *Sy*]

dopożyczać *v* dopòżëczac, przëpòżëczac [òn dopòżiczò, òni dopòżiczają; Nie dopòżëczôj òd nich, jò móm, tej ce dóm. *Gò*]

dopożyczyć v dopòżeczëc, rzad przëpòżeczëc [òn dopòżeczël; Òni ni mielë dosc dëtków, ale dopòżeczëlë so pôrã tësacy i kùpilë to mieszkanié. Wez, dopòżeczë so || dopòżicz so pôrã tësacy i kùp ten autól. - Gò]

dopóki adv pòkąd(ka), pòczim (Sy) || pòczy (Ra), rzad dopòkąd, lok dopòczy (Dh); jak długi (a. tak długi, jak / jaż); ew. czej / czedë / ż(e)lë jesz dali [Pòczim człowiek jesz mô ùgriz (zãbë w przòdkù), tej sã jesz młodo czejë. Pòczim cafi krzël, ùmrzëc je żól. - Sy Trzeba dzecë karac, pòczy mólë. È glëpc bliszczci, czej pëszné ruchna włózi, pòczy gãbë nie òtwòrzi. Trzeba kùc żelazo pòczy je gòracé. Trzeba drzewò nadżibac, pòczy je młodé. Pòczy mdzemë chòdzëlë w tim błoce? Hf - Ra Dopòczy [pòkąd] mdzesz warëjowól? Dopòczy móm dëtczi. - Dh, Ra]; ~ **żyć będe** pòkądka (jò) bądã / mdã żil [Pòkądka jò mdã żil, nie pòzwòlã na to, żebë... Gò]

dopóty adv tak długi; ew. dotądka {‘dotądk(ka)’ in = pol. do tego miejsca} [Tak długi bądã robił, jak długi mie Bóg dò zdrowié. Òni dwaji dotądka bądã sã prawòwelë, jaż òbaji padną. - Sy?]

dopraszać się dopraszac sã rzad; ew. domagac sã, żãdac [òn sã dopròszò / domògò; òn żądò; Òn sã dopròszòl ù nich òddaniò mù tegò dlëgù, ale... Gò]

doprawdy adv pò pròwdze; ew. w zn. zaiste, Bóg mi świadkiem: dólëbóg! / dólëszòk / dólëszòka!; ekspr: dolëzdròka!; ~? pò pròwdze?, rzad jo, dolëbóg?

doprawiać v **1.** używać przypraw w kuchni: doprawiac, przëprawiac {‘doprawiac’ in = pol. dorabiać, sporządzać, np. jakąś popsutą część urządzenia; ‘przëprawiac’ in = pol. przywieszać, przymocowywać} [òn dopròwiò / przëpròwiò; Òna te zupë dobrze dopròwiò / przëpròwiò do szmakù. Nie doprawiòj / przëprawiòj tegò zòsu tak baro. - Gò]; **2.** **doprawiać ziemię nawozem:** gnojic; ew. pòdsëpiwac szitã / (tim) sztëcznym

doprawić v **1.** ~ **potrawę (do smaku)** doprawic, przëprawic pòtrawã / jòdã [òn doprawił; òna doprawiła. Doprawisz të to përnã? Gò]; **2.** ~ **sobie sztuczna brode** doprawic / przëprawic so(bie) sztëczną brodã. Por. **doprawiać**

doprawić się pot (nabawić się choroby) doprawic sã, wnëcac sã w chòrobã, zarwac chòrosc || chòrobã [Bël ju përnã chòri, a jesz, na przegrzechã mùszòl sã wëkãpac, i tak sã, hewò czësto doprawił. Gò]

doprawiony ad doprawiony, przëprawiony; ~ **do smaku** doprawiony / przëprawiony do szmakù / do szmaczi [Te gùrczi są dobrze doprawioné / przëprawioné. Të tëch gùrków ni môsz za dobrze doprawioné. Gò]; ~ **(sztuczny) nos** doprawiony / przëprawiony (sztëczny) nos; ~ **(sztuczna) broda** doprawionò / przëprawionò (sztëcznò) broda

doprosić się doprosëc sã [Ni mògã sã jich doprosëc, żebë mie òddelë mòje nòrzãdza. Jò sã ju pewno nie doproszã, żebë mie to òddelë. - Gò]. Por. **dopraszać**

doprowadzać v doprowadzac; ew. prowadzëc, przëprowadzac [òn doprowòdzò; nie doprowòdzòj!; òni doprowòdzają; nie doprowòdzòjta!]; ~ **kogoś dokądś / gdzieś** doprowadzac kògòs dokąd(ka)s / (g)dzes [Òni gò doprowòdzają pòd same dwiërze, ale do chëczy nie wlëzã. Gò]; ~ **coś do porządku** doprowadzac / dostawac cos do pòrządkù [Òn to mieszkanié pòmału || pòmälë doprowòdzò / dostòwò do pòrządkù. Gò]; ~ **do ruiny** doprowadzac / dostawac do biédë / rëjinë || rujinë; ew. niweczec, robic z czegòs doniczëznã; ~ **wodę / gaz / prąd elektryczny** doprowadzac / prowadzëc / cygnãc / docëgac wòdã / gaz / prąd elektryczny (jinstalacje: kable / rërë itp.) [òni cygnã / docygnają / zakłòdają]; ~ **przewody (kable) elektryczne** doprowadzac / prowadzëc / cygnãc / docëgac / zakłòdac przewòdë (kable) elektryczné; ~ **do skłócenia / kłótni** doprowadzac do pògòrchë / kłótni [Òn, czej le przinãdze, za kòzdim razã doprowòdzò do pògòrchë / kłótni. Gò]; ~ **do rozpacz / załamania** doprowadzac do rozpaczë || rozpaczë / załòmianiò [Le jich nie doprowòdzòj do rozpaczë. - Gò]

doprowadzić *v* doprowadzëc; *ew.* przëprowadzëc [òn doprowadzy(ł); doprowadz(ë)!]; ~ **kogoś dokądś / gdzieś** doprowadzëc kògòs dokąd(ka)s / (g)dzes [Òni tegò kalékã doprowadzëlë do autobùsa i pòmòglë mù wlezc bëne. Jò gò doprowadzëła jaż pòd dwiërze. - *Gò*]; ~ **kogoś przed ołtarz / do małżeństwa** doprowadzëc / dostac kògòs przed wòłtòrz / do małżeństwa / żënbë; ~ **coś do porządku** doprowadzëc / dostac cos do pòrzàdkù; *ew.* zrobic / wprowadzëc pòrzàdk, ùpòrzàdkòwac, pòstawic na nodzi, zrobic pòrzàdk; ~ **do ruiny** doprowadzëc / dostac do biédë / rëjinë || rujinë; *ew.* zniweczëc cos, zrobic z czegò doniczëznã; ~ **wodę / gaz / prąd elektryczny** doprowadzëc / docygnãc / pòdcygnãc wòdã / gaz / prąd elektryczny (jinstalacje: kable / rërë *itp.*); ~ **przewody (kable) elektryczne** doprowadzëc / docygnãc / pòdcygnãc / załòżëc przewodë (kable) elektryczné; ~ **do skłócenia / kłótni** doprowadzëc do pògòrchë / kłótni; ~ **do rozpacz** / **załamania** doprowadzëc do rozpaczë || rozpaczë / załòmaniô [Tak cos mòże człowieka doprowadzëc do rozpaczë / załòmaniô. *Gò*]; ~ **do rozpadu małżeństwa** doprowadzëc do rozpadu małżeństwa, doprowadzëc do te(gò), że jaczés małżeństwò sã rozpadnie / rozpadło [Òn doprowadzył / òna doprowadzëła do tegò, że jich małżeństwò sã rozpadło. - *Gò*]; ~ **(kogo) do szału (wielkiego gniewu)** doprowadzëc / dostac (kògò) do szału (wiòldzëgò gòrzu). *Por.* **dowieść 2**

doprowadzenie *n* doprowadzenié *n*; ~ **do rozvodu** doprowadzenié do rozwòdu / *lok* rozdënkù; ~ **kogoś do szału (wielkiego gniewu)** doprowadzenié / dostanié kògòs do szału (wiòldzëgò gòrzu); ~ **prądu (elektrycznego) / światła / siły** doprowadzenié prądu (elektrycznégò) / widu / sëlë; ~ **przewodów / kabli** doprowadzenié przewodów / kabłów

doprząc *v* doprzãc || doprzic, doprzëgnãc [òn doprzigł / doprzëze; Jò doprzignã / doprzëzã jesz jednã pôrã kòni. Doprzëgni / doprzëzë jesz jednégò kònia. - *Gò*]

doprzëgać *v* doprzëgac [òn doprzigò, òni doprzigajã || doprzëgajã; Nie doprzëgòj(ta) ti drëdzi pôrë kòni. - *Gò*]

doprzëg *m* doprzãg *m*, *Tr:* doprzëza *f*

doprzëgowy *ad* doprzãgòwi, doprzëzny; **koń** ~ doprzãgòwi / doprzëzny kón

doprzëżony *ad* doprzëgli

dopukać się doklepac sã; *ew. ekspr:* dobùgrowac sã / dorëmòtac sã {‘bùgrowac’, ‘rëmòtac’ = *pol.* *łomotać*}

dopust *m* dopùst *m*, dopùszczenié *n*, wòlò (Bòskò) *f* { *dopùst arch Lz* = pòzwòlenié } [To bëł dopùst Bòzi. Za dopùstã Bòzim tak cos je mòzłëwé, kò zelë Pón Bóg dopùscy, to i z czija spùscy. - *Gò*]

dopuszczać (się) dopùszczac / dopùszcziwac (sã) [òn (sã) dopùszcz(iw)ò; òni (sã) dopùszcz(iw)aja; nie dopùszcz(iw)òj(ta) (sã); Òn dopùszcziwò takã mòzłëwòsc, że... Òni sã nawet dopùszcziwajã złodziejstwa. - *Gò*]. *Por.* **dopuszczyć (się)**

dopuszczalność *f* dopùszczalnosc *f*

dopuszczalny *ad* dopùszczalny, *Tr:* dopùstny; ~**ne odchyłki od normy** dopùszczalnë òdchilczy, òdchilenia òd normë / wëkroczenia pòza normã; ~ **marginës błędù – od... do...** dopùszczalny marginës błędù – òd... do...; *ew.* dopùszczalnô rezerwa na błąd / na pòmilkã / na zmilenié sã – òd... do...; *ew.* tolerancjò w granicach òd... do...

dopuszczenie *n* dopùszczenié *n*

dopuszczyć (się) dopùscëc (sã) [Jò nie dopùszczã do te, zëbë... *Gò*]; **nie ~ kogo do słowa / głosu** nie dopùscëc kògò do słowa / głosu; nie dac kòmùs (do)przińc do słowa / głosu; ~ **się czego** dopùscëc sã czegò (np. grzéchù / zbrodni / przëstãpstwa); *ew.* cos wëbrojic / przëskrobac / przëskùrzëc [Dopùscył sã mòrdu. *Ra*]. *Por.* **dopuszczać (się)**

- dopytać się** dopëtac sã; *ew.* dowiedzec sã, wëdowiedzec sã [Gãba sã dopitô, a nodzi doniosã. *Ra*]
- dopytywać się** dopitiwac sã (*lok* || dopëtëwac || -towac sã); *ew.* dowiadëwac sã, próbòwac sã dopëtac / dowiedzec [òn sã dopitiwô || dopitëje / dowiadiwô; Òn sã dopitiwôł / dowiadiwôł, gdzie mieszkô Labùda gdzie mieszkô Labùda. Të sã tak nie dopitiwôj, bò jes përnã za czekawi... *Gò*]
- dorabiać (się)** dorabiac (sã) [òn (sã) dorôbiô; òni (sã) dorôbiają; *W* zódnny fabrëce (*fabrice*) rozëmù nie dorôbiają. *Ra* Òn dorôbiô klucz do zómka. Niejedny lëdze sã dorôbiają wiôldzich pieniãdzy na hańdlu. - *Gò*]; ~ **na utrzymanie** dorabiac, przëzarabiac [Jegò białka tim szëcym (kròwczenim) dorôbiô / przëzarôbiô përnã dëtka. *Gò*]. *Por.* **dorobić**
- dorachować (się)** doliczëc (sã), dorechòwac (sã) [Do ti sëmë doliczë || dolicz / dorechùj jesz dwadzescë. Jô sã tegò pewno nie doliczã / dorechùjã dzys, bò jem zmãczony. - *Gò*]
- doradca** *m* dorôdca, *arch:* doradnik, doradzëcél *m* [Kòzdi król mô swëgò dorôdcã. *Sy*]; ~ **prawny** dorôdca prawny; **falszywy** ~ falszëwi dorôdca; **pokãtny** ~ lewi / niepewny dorôdca
- doradczy** *ad* dorôdzczi; *ew.* doradny
- doradczyńi** *f* dorôdzczeni (|| *arch* dorôdzczeni), doradnica; *ew.* doradzëcelka *f*
- doradzać** *v* radzëc, doradzac; *ew.* pòdpòwiadac, dawac radë, ùdzeliwac pòradów [òn radzy / dorôdzô / pòdpòwiôdô / dôwô radë / ùdzeliwô pòradów; Òn wama lëchò dorôdzô / pòdpòwiôdô. Të jima tak nie doradzôj / nie pòdpòwiadôj, òni so sami pòradzą / dadzą radã, kò mają swój rozëm. - *Gò*]; ~ **się** radzëc sã, doradzac sã, prosëc ò rãdã [òn sã radzy / dorôdzô]
- doradzić** *v* doradzëc, pòradzëc; *ew.* dac radã, ùdzelëc (pò)radë [Òn nama doradzył, zëbë më to kùpilë. Widzã, że jô tu wama nic nie doradzã, mùszita nôprzód sami wiedzec, czegò wa chceta. Doradzë || doradz / pòradz(ë) mie, co móm zrobic. - *Gò*]; ~ **się** doradzëc / pòradzëc sã; *ew.* pòprosëc kògòs ò rãdã, przinëc do kògòs pò radã
- doradztwo** *n* dorôdztwò, dorôdzanié *n* {*kasz.* ‘dorôdztwò’ *in* = *radzëzna*, *pol.* *organ doradczy rada* – *zob.*}
- dorastać** *v* dorastac [òn dorôstô; òni dorôstają]; *ew.* *o dziewczëtach:* dojrzewać, „rozkwitać”: dorastac, dozdrzelëwac, kwiatowac {‘kwiatowac’ = a) *lok:* kwitnãc – *zob.* kwitnãc; b) *zdobic kwiatama* – *zob.* kwiecić} [òn dorôstô, dozdrzelëwô, kwiatëje; Tej dorastôj so spòkójno, a czej bãdziesz dorosłi, tej pògòdómë. *Gò* To ju tak je na swiece, co (*że*) drzewa nieba nie dorôstają. *Ra* Dzëwczãta kwiatëją (*dorôstają, dozdrzelëwają*). *Sy*]; ~ **kogo** gònic (gònic kògòs w roscenim). *Por.*
- dorosnąć, dojrzewać**
- dorastający** *ad* dorôstający; *ew.* wnet dorosłi, jesz dosc młodi; ~ **młodzieniec** młodzëk, młodzónk (dorôstający młodzónk) pòdrostk, knòp, bëniel; *por.* **młodzieniec, młokos**; ~**ca panna** dorôstającô panna, dorôstającé dzëwczã, dorôstający dzeùs; *por.*
- podlotek**
- dorastanie** *n* dorôstanié *n*; **okres ~nia** czas / czãd dorôstaniô || -niëgò / dozdrzelëwaniô || -niëgò *a.* młodosc *f*, młodé lata {‘czãd’ *zob.* czëść}
- doraźnie** *adv* dorazno *Gò*, dorazu || òd razu na môlu / z môla, zarô, natëchmiast(owò), *lok* natëchstopach, bez òbscëg(òw)aniô / bez zwłoczi / bezzwłoczno || -nie; *ew.* timczasowò, chwilowò, na terò / na dzys / na jaczis czas
- dorzazność** *f* **1.** doraznosc, timczasowòsc, bezzwłoczność *f*; **2.** prowizórka, niepewnosc, niestałosc, niestabilnosc *f*
- doraźny** *ad* **1.** dorazny (*Gò*), natëchmiastowi, niezwłoczny / bezzwłoczny, *żart* ekspresowi, *Tr:* bezòbscëgòwi (wëkònóny bez òbscëg(òw)aniô – *por.* **zwlekać**); **w**

- trybie ~nym** w spòsób / na spòsób dorazny / natèchmiastowi, w tribie doraznym / natèchmiastowim, bez òbscèg(òw)aniò / bez zwłoczi / bezzwłoczno || -nie; **sąd** ~ sąd dorazny, sąd dorazu || òd razu z mòla / na mòlu; **2.** zastosowóny tymczasowò / „na chùtczégò” / „na tymczasã”; *ew.* prowizoryczny, chwilowi, bieżący; **dla ~nej potrzeby** dlò dorazny / chwilowi / tymczasowi / bieżący pòtrzebè; ~ **opatrunek** dorazny / tymczasowi / chwilowi / prowizoryczny òpatrènk; *Por.* **dorywczy, prowizoryczny, tymczasowy**
- doręczać** *v* dorãczèwac, dosèlac / przèsełac, dostarczèwac, *ew.* przènaszac, donaszac, òddawac, przekazèwac [òn dorãcziwò / dosèłò / przèsèłò / dostarcziwò / przènòszò / donòszò / òddòwò / przekazywò || -zèje]
- doręcze** *zob.* **dorędzie**
- doręczenie** *n* dorãczenie, dosłaniè, donieseniè, òddaniè, przekòzaniè *n*
- doręczny** *zob.* **podręczny**
- doręczyciel** *m* dorãczècèl, pòsłañc; *ew.* donosnik *m* [tegò dorãczècela / pòsłañca / donosnika]. *Por.* **dostarczyciel, listonosz**
- doręczycielka** *f* dorãczècelka [ti dorãczècelczy / dorãczècelce]. *Por.* **doręczyciel, listonoszka**
- doręczyć** *v* dorãczèc, dosłac; *ew.* przèniesc, doniesc, zaniesc (*ew.* przèwiezc, dowiezc, zawiezc), òddac, dostarczèc
- dorędzie** *n:* **na dorędziu** *adv:* na dorãdzym || -dzu, pòd rãkã, kòl(e) rãczy, przè rãce; *ew.* bliskò, w pòblèzim [Ni mòsz tè dze sztèk pòwròzka na dorãdzym, bò bèm sobie miech zdrzesził. Sy Czej człowiek cos napròwiò, tej wòzniészè nòrzãdza pòwinne lezec pòd rãkã / na dorãdzym. *Gò*]. *Por.* **pogotowie (w ~wiu)**
- dorobek** *m* doròbk, *rzad* ùròbk; *ew.* dobètk, majątk *m*, dzeło *n*; **być na ~bku** bèc na doròbkù, zaczènac sã dorabiac; ~ **całego życia** doròbk / dobètk całégò żècégò; całi majątk / dobètk / doròbk; wszètkò, czegò sã człowiek dorobił; *ir:* całò (mòja / najja) bièda; ~ **literacki (naukowy)** lèteracczi (nòùkòwi / ùczbòwi) doròbk, lèteracczé (nòùkòwé / ùczbòwé) dzeła / dokòzè; ~ **materialny** doròbk materialny; ~ **kulturowy / kulturalny** doròbk kùlturowi / kùlturalny; ~ **kultury narodowej** doròbk nòrodowi / nòrodny kùlturè
- dorobić** *v* dorobic; ~ **nowy klucz** dorobic nowi klucz [Òn dorobił / dół dorobic nowi klucz. Dorób || dorobi nowi klucz. - *Gò*]; ~ **(parę złotych) na utrzymanie** dorobic / przèzarobic so (pòrã złotèch / jaczégò dètka) na żècé
- dorobić się** dorobic sã, ùrobic so(bie), *złòśl* dochrapac sã [Tegò mè sã dorobilè / to mè so ùrobilè przez te lata. To, co jò móm, jò so ùrobił tima rãkama. Òn sã dochrapòł tegò majątkù na lèdzczy krziwdze. - *Gò*]. *Por.* **dorabiac (się), wzbogacić się**
- dorobiony** *ad* **1.** dorobiony; *ew.* dobùdowóny, dostawiony; *ew.* dodatkòwò wèkòný na pòdobã òryginału; ~**ne klucze** dorobioné klucze; ~**na kopia według oryginału** dorobionò kòpia wedle / pòdług òryginału; **2.** ~ **majątku** dorobiałi || dorobiony (np. majątkù), *złòśl* dochrapóny; *ew.* doszłi / doprzèszłi do pieniãdzy || -niãdzy [Jò jem tèle dorobiałi, że òd ti robòtè móm chòré nodzi, a pieniãdze wèdòwóm na doktorów... *Gò*]
- dorobkiewicz** *m* doskrobòcz, wèpasèlc, *arch* doroslòk; *ew.* nowòbògacczi *m* [Z doroslòka pón, to diòbèł sóm. Sy]
- doroczny** *ad* kòzdoroczny, coroczny {*kasz. arch:* ‘doroczny’ *Lz = pètnolatny, ùstny, dorostli, pol. pètnoletni*}
- dorodnie** *adv* dorodno | -nie, piãkno || *rzad* piãknie, ùrodno, jãdrzno (*pol. jèdrnie, bujnie*)
- dorodność** *f* dorodnosc, ùroda / ùrodnosc, piãknota || -nosc, rosłosc, *Tr:* widzałosc, ùdałosc; *ew.* jãdrznosc || -nota *f* [Jãdrznosc brzadu / warzèwów. *Gò*]

dorodny *ad* dorodny [Dorodnô Switosława. *Lh*], ùrodny (= *pol. urodziwy*), piäkny, piäkno wërosli / ùrosli, rosli (wësoczi), spòsobny, widzali, ùdóny, *Tr*: ùdali; *ew.* jãdrzny (= *pol. jędrny*) {‘ùdóny’ *in* = òbdóny, ùspòkòjony} [Jãdrzné jabka, slëwë / wisznie / krzesznie / krëszczy.]

dorosłość *f* dorosłosc *f* [Bãdzë pòwòzny jak dorosli człowiek, wëkazë sã swòją dorosłoscą / òkazë swòjã dorosłosc, a nie zachòwiwòj sã jak dzeckò. *Gò*]. *Por.* **dojrzałość**

dorosły *ad* dorosli; *ew.* *w zn. dojrzały*: dozdrzelałi // *lok* do(z)drzeniałi; *w zn. pełnoletni*: ùstny, pełnolatny, dorosli, *arch Lz*: doroczny [Òna le tak młodo wëzdrzi, a mò ju swòje lata i ju wnet dorosłé dziecë. Ta jich córka je ju takò dozdrzelałò i na swòj wiek mądrò. Òn ni mòże miec prawa jazdë na autòł, bò jesz nie je dosc ùstny / pełnolatny. - *Gò*]; **kursy dla ~ch** kùrsë, szkòła dlò dorosłëch; **film / program telewizyjny dla ~ch (widzów)** film / program telewizyjny dlò dorosłëch (òbziërników, widzów); **stawać sie ~m** stawac sã doroslim, dorastac, bëc wnet dorosli [òn sã stòwò doroslim / doròstò / je wnet dorosli]; *por.* **dorastać, dorosłec**

dorosnąć, ~rósć *v* dorosc // dorosnąć; *ew.* - *zob.* **dojrzec¹**; **kiedy ~śniesz** czej / jak doroscesz; **jeszcze nie dorósł do tegò zadania** on jesz nie dorósł / nie je dorosli do ti robòtë / do tegò zadaniò / do ti sprawë. *Por.* **dorastać**

dorostek *zob.* **młodzieniec, młokos, podlotek**

dorośleć *v* dorastac, stawac sã dorosli, bëc ju wnet doroslim. *Por.* **dojrzewać, wydorosłec**

dorozumieć się domëslëc sã, docygnac so(bie) (cos) / sã (czegòs); *ew.* wëzgòdnac (= *pol. zgadnąć*). *Por.* **domniemać się, domyśleć się**

dorozumiewać się domëszlac sã (czegò), docëgac so(bie) (cos) / sã (czegòs). *Por.* **domniemywać się, domyślać się**

dorozumiewanie się *n* domiszlanië sã, docygnië so

dorożka *f* drożka, briczka, brika *f*

dorożkarski *ad* drożkòwi, briczkòwi

dorożkarz *m* kùczer / *rzad* wòznik (kùczer drożkòwi / briczkòwi), kùczer na drożce / bricze / brice

dorósć *zob.* **dorosnąć**

dorównać *v* dorównac (kòmù), zrównac sã (z kògùms); *ew.* dogònic (kògò); *ew.* bëc tak samò dobri / mòcny w czim

dorównujący *ad* wnet równy, dorównywający; *ew.* pòdobny, wnet taczì sóm

dorównywać *v* dorównëwac, równac sã, bëc wnet równy kòmù (*a. czemù*), bëc wnet taczì sóm [òn dorównywò (kòmù), równò sã (z kògùm), je wnet równy / wet taczì sóm jak...]

dorsz *m* *icht* dorsz, pòmùchel, pòmùchélc *m*, pòmùchla *f*, *rzad* *zgardl lok*: łepòcz // łepòł, judéłk, krukòcz, slépòk, lépiòk, brzëchòł, flabòcz, pëskòł, pòkrãcznik, pòkraka, pòkrakùs, smierzel, mòrsczi scyrz, falszëwi łosos, *arch* micz, kòbel *m*, kòbelja *f* {‘slépòk’ *in* = *np. wrzodélc*; ‘lépiòk’ òd: ‘lépiã’ = *lok slépiã*, òkò; ‘krukòcz’ *in* = *pol.* a) *zool*: ropucha zwyczajna; b) *zool*: ropucha zielona; c) *zool lok*: kijanka żaby; d) *fig lok*: człowiek z szerokimi ustami} [Miãso z łepòcza je smaczné. *Sy Ny* ùłowili (-lë) wiele kòbeljów. *Lz*]; **mały / młody** ~ pòmùchelk, bòłk *m*; *pl*: pòmùchelczy, bòłczy [Rëbòcë ùłowilë samëch bòłków. *Sy*]

dorszowy *ad* dorszowi; *ew.* łepòczowi, pòmùchlowi, *arch* miczowi

dorwać się dorwac sã / dobrac sã / doprzyńc / dóńc (do czegò) [òn sã dorwòł / dobròł; òn doprzëszedł / doszedł (do czegòs)]

dorycki *ad* doriczi

dorysować *v* docëchòwac; *ew.* dokreslëc, domalowac

dorywać się dobierac sã, dochadac (do czegòs) [òn sã dobiérò, òn dochòdò (do czegòs)]; ~ **do władzy** dobrac, dorwac sã, doprzyńc (do władzë / rządu / rządzeniô / panowaniô). *Por. dorwać się*

dorywczò *adv* doriwczò; *ew.* z doskòkù, przë leżnoscë, òd przëpòdkù do przëpòdkù, òd przëtròfkù do przëtròfkù; òd jedny leżnoscë do drëdżi; *ew.* le czasã, co jaczis czas, nié wiedno, le tej sej *a.* le nitej nisej. *Por. czasami, często*

dorywczy *ad* doriwczì; *ew.* tròfiający sã / zdòrzający sã tej sej, przëpòdkòwi, przëtròfkòwi, niesystematiczny [Doriwczò / leżnoscowò (òkazyjnò) robòta. *Gò*]

dorzecze *n* dorzëczë *n*, *Tr:* dorzëcznica *f* [tegò dorzëczò || dorzëczégò; ti dorzëcznicë òbénda rzëczy, rzëka z dopliwama]

dorzecznie *adv* do rzëczë, mądrze, rozëmno, rozsądno; *ew.* niegłupie

dorzeczność *f* rozsądk *m*, rozëmnota, dorzeczność (*Gò*) *f*

dorzeczny *ad* rozëmny, rozsądny, do rzëczë; *ew.* na temat

dorzucac *v* dorzëcac || dorzucywac; *ew.* docëskiwac, *zgardl* doszmërgiwac, *arch* domachiwac || -chòwac [òn dorzuc(yw)ò / docëskiwò / doszmërgiwò / *arch* domachiwò; Taczi rizowie (*niem.* = stolëmòwie) domachòwali (*cyskelë, dorzucywelë*) žemczima (*cãżczima*) kamieniama do bar’zo daleczich mòlów. *Lz*]

dorzucic *v* dorzëcëc, docësnac, *zgardl* doszmërgnac, *arch* domòchnac, domachac {‘docësnac’ *in* = *przëdëszëc, przëcësnac*} [òn to dorzucyl / docësnal / doszmërgnal / *arch* domòchnal / domachòl; Tim kamieniã jò domòchnã do nieba. Ten smòldzyńszci riza (*niem.* = stolëm, òlbrzim) domachòl (*cësnal, dorzucyl*) kamieniã do Wierzchòcëna krótkò. - *Lz*]

dorznać, ~rznąć *v* dorznać; *ew.* docac || docyc; *w zn.* *nieudolnie dorznać / dociac:* dozuchòlëc {‘dorznać’ *in* = *mòcno wprac, òbic kògò*} [òn dorznal; Dorzni to do kùńca! *Gò*]. *Por. ciac, dociac*

dorzynac *v* dorzënac {‘dorzënac’ *in* = *òstro / gòsno mùzykòwac*} [òn dorzinò; Dorzënoj smialò! Mùzykańcë na trąbach tak dorzinelë (*rznalë*) jakbë swinie kwiczałë. - *Gò*]

dosadnie *adv* dosadno, mòcno, òstro; *ew.* jãdrzno, soczno, jaż do zëwégò, jaż do bólu, bez litoscë, bez przebiéraniô w słówkach; *ew.* sprostno; (**naj**)~**niej** (nò)dosadni, (nò)mòcni, (nò)òstrzi, (nò)jãdrzni, (nò)soczni, (nò)spostni

dosadność *f* dosadność, òstrość; *ew.* soczność, sprostność *f*

dosadny *ad* dosadny, jãdrzny, mòcny, òstri; *ew.* soczny, pieprzny, słony, òstro doprawiony; *ew.* brzëdçi, sprostny, swiniarsçi, pruchòwati, kòzłowati {*kasz.* ‘jãdrzny’ - *w zn.* *bëlly, wspaniali* (*ew.* *żwawi*) - *tëż ò mùzyce – zob.* ekspresyjny}; (**naj**)~**niejszy** (nò)dosadniëszci, (nò)jãdrzniëszci, (nò)mòcniëszci, (nò)òstrzëszci, (nò)soczniëszci, (nò)pieprzniëszci, (nò)słonszi, (nò)òstrzi doprawiony, (nò)brzëdçi, (nò)spostniëszci, (nò)barżi swiniarsçi / pruchòwati; **dowcip** ~ dosadny / jãdrzny (*itp.*) żart / szpòs / szpòrt / wëpk / *lok* pãkt; ~**ne wyrażenie** dosadné / jãdrzné (*itp.*) rzëczenié / wërażenié / słowa; ~**na mowa** (**dosadny** / **bogaty jëzyk** / **styl**) dosadnò / jãdrznò mòwa / gòdka, dosadny / jãdrzny jãzëk / stil [Ksądz pòwiedzòl dzys jãdrzné kòzanié. *Sy*]

doschnac *v* doschnac, dosëszëc sã. *Por. dosuszyć (się)*

dosiac *v* dosòc [jò dosejã, të dosejesz, òn doseje / dosòl; Dòj mie tegò semienia, jò jesz tu dosejã jednã rëzkã. Dosëj jesz tam përznã! - *Gò*]. *Por. dosiewac*

dosiad(yw)ac (się) dosad(ëw)ac (sã), przësad(ëw)ac (sã) [òn dosòdò || dosadiwò (sã); Òn tam sã ju dosòdò / dosadiwò. Nie dosad(iw)òj tam do nich, le sadni kòle nas. Pòdròżny dosòdelë (sã) do wagònu na kòzdi stacji. - *Gò*]; ~ **konia** sadac / wlażac na kònia [òn sòdò / wlòżò]

dosiać (się) dosadnać (sã), przėsadnać (sã) [jô dosadnã, òn dosadnie; Dosadni sã do nas, tu jesz je plac. Na przėstankù jesz dosedlë jaczis lëdze / jesz dosadłto (do autobusa) czile lëdzy / òsób. - Gò]; ~ **konia** sadnać / wlezc na kònia [Sadni / wlëz || wlëzë na kònia i jedz || jedzë! Gò]

dosiebny *ad* dosebny, zbieżny, szcerowóny do se [Dosebné czãscë nóg / rãk. Dosebny marsz dwùch kòmpanii wòjska. - Gò]

dosiedzieć *v* dosedzec; *ew.* wësedzec, ùsedzec, wëtrzëmac sedząc [Ni mògã ju dlëzi wëtrzëmac / wësedzëc, pewno nie dosedzã / ùsedzã / wësedzã do kùncã tegò zëndzeniégò. Dosedzë / dosedz ju do kùncã! - Gò]

do siego: ~**roku!** szcészlëwégò, dobrégò, spòkójnégò / ùbëtnégò nowégò rokù!

dosiewać *v* dosewac [òn dosëwò; Nie dosewòj ju wicy! Gò]. *Por.* **dosiać**

dosiewek *m* dosëwk, przėsëwk *m*

dosięgać *v* (do)sëgac [Trzeba te ksążczy pòstawic wëzi, bò to dzeckò je ju dosygò i jesz nama co pòrwie / pòdrze. Gò]

dosięgnąć *v* (do)sygnac; *ew.* dostac (cos *a.* czegòs) [Òn to zarò dosygnie / sygnie. Òn to dosygnął || dosygł / dostòł. Dosygniesz të to? Bãdziesz miòł jabkò, le nòprzód je dosygni, tam òno wisy. - Gò]; **jeszcze ~gnie cię kara (nie ujdiesz kary)** jesz dosygnie ciebie kara [Jich jesz dosygnie rozgromòta (*pòrażka, rozgromienié*). Sy]

dosięgalny *zob.* **dosiężny**

dosiężnie *adv sp* dosãżno || dosyżno, na wësokòscë wëcygniãtëch rãk, nié za wësok

dosiężny *ad* dosëgłi *arch*, dosãżny || dosyżny; *ew.* dostãpny, do sygnieniò [Nad jegò łózkã wisy jemù dosëgłò flińta nabitò. Lz]. *Por.* **osiągalny**

doskakiwać *v* doskakiwac (|| *lok* -kòwac) [òn doskakiwò || doskakùje; Doskakiwòj!]

doskoczyć *v* doskòczëc, doskòknac [jô doskòczã / doskòknã; Doskòcz || doskòczë / doskòkni!]

doskonale *adv* doskònale, bëlno; *ew.* czësto, bez pòpròwczci, jidealnie; *ew.* piãkno, nadzwëczajno, wspaniale, pëszno, paradno, *lok* sprasno [Doskònale biédnò białka. Òn strzëlò doskònale. Lz Białkò, to je sprasno! Të mòżesz (*pòtrafis*) gadac sprasno. Sy]; **(naj)doskonalej** (nò)doskònali, (nò)lepi; *ew.* (nò)bëlni, (nò)dokładni, (nò)perfekcyjni

doskonalenie (się) *n* doskònalenie (sã), zlepz(iw)anie (sã), zbëlni(w)anie (sã); *ew.* pòprawa *f*; *ew.* czwiczenie (sã), wpròwianie sã (w czim)

doskonalić (się) doskònalëc (sã) (w czim), ùlepsz(ëw)ac / zlepz(ëw)ac / pòprawiac (cos); *ew.* czwiczëc / wprawiac sã / nabierac wprawë / dãżëc do doskònałotë (w czim). *Por.* **wydoskonalić (się)**

doskonałość *f* doskònałosc; *ew.* bëlnota *f*; *ew.* jideal {‘bëlnota’ *in* = *szlachetnosc, pòtcëtwòta, statecznosc*} [Robòta nòwiksi doskònałoscë. Lz Doskònałosc twòrzëwa / sztofù / materiału. Òn w ni widzy samã bëlnotã, jakbë òna jaczim aniołã bëła, a chto wié, co òna tam za ùszama mò. - Gò]

doskonały *ad* doskònałi, bez skazë / wadë / felë / błãdu; bëlny, *lok* sprasny; *ew.* czësti, wspaniałi, jãdrzny {‘sprasny’ *in* = *pol. wyborny*; ‘jãdrzny’ = a) *dorodny*; b) *pol. jëdrny*; c) *ò mùzyce: òstri* – *zob.* ekspresyjny} [Doskònałi méster. Doskònałò robòta. – Lz Sprasny łosos. To je sprasnò rëba. Sy Czëstò robòta. Czësti tón. Czëstë wëkònanié. Wspaniałò / jãdrnò mùzyka, cos piãknégò! - Gò]; **(naj)doskonalszy** (nò)doskònalszi, (nò)lepszi, (nò)barzi doskònałi; *ew.* w *zn.* *najsolidniejszy*: (nò)bëlniészzi; **to są najdoskonalsze dziś samoloty** to są nòlepsze / nòbëlniészë / *ew.* nòdoskònalszë dzys samòlotë / fligrë

doskwierać *v* doskwierac doskùrzëwac, dozerac [òn mù doskwierò / doskùrziwò / dozérò]; **głód mu ~ra** głód mù doskwierò / dokùczò; głód gò mòrzi [Nama nieròz głód doskwieròł pòdczas wòjnë. Sy]. *Zob.* **dokuczać**

dosłać v dostać [òn to dosłôł; wez, doslë to jima!; Òn to dosłôł / jesz dosle. Doslesz të tã resztã? Jo, jô niedługò doslã. Tej wez, to jima doslë pòcztã! - Gò]. *Por.* **dosyłać**

dosładzać v dosładzac, robic jesz słodszy / jesz miodniészim, dodawac miodu / cëkru

dosładzać się *dosł i przen:* dosładzac sã, nie żalowac so miodu / słodczëznë / cëkru; *ew.* ùmilac so żëcë czims „słodczim” / „miodnym” (np. „słodką”, mało ambitną mùzyką). *Por.* **osłoda**

dosłodzić v dosłodzić || dosłodzić, domiodzić || domiodnic; *ew.* docëkrzëc, dodac miodu / cëkru

dosłownie *adv* dosłownie || -nie, co do słowa, słowò w słowò, dokładnie pòdług brzmieniô / znaczeniô słowa

dosłowność *f* dosłownosc || -nota *f*; *ew.* dosłowné znaczenié

dosłowny *ad* dosłowny; *ew.* dokładny; ~**wne tłumaczenie** dosłowné / dokładné tłumaczenié

dosłuchać (się) doczëc / dosłëchac (sã)

dosłużyć (się) dosłużëc (sã). *Por.* **dorobić się**

dosłyszalny *ad* do ùczëcò, dosłëszalny, dosłëchli *arch*; *ew.* wëczuwalny [Te zwònë nie sã dosłëchłë (*nie sã tu czëc, bò to je za dalek*). *Lz*]. *Por.* **dosłyszany**

dosłyszany *ad* doczëti. *Por.* **dosłyszalny, usłyszany**

dosłyszeć v doczëc; *ew.* doczëc sã [Òn nie doczuł wszëtczëgò dokładnie i mòże cos lëchò rozmiòł. Òn sã gdes doczuł, że òd witra cëczër mò pòdrożec / mò bëc drogszi. - Gò]; **ledwo ~szalem** jô le to z biédã doczuł

dosmażyć (się) dopiec (sã), *rzad* dosmażëc (sã); *ew.* w *zn. pol.* *dorumienić (się):* dobrunic (sã)

dosolić v dosolëc, dodac solë

dospać v dospac [jô dospia, të dospisz, òn dospì; òn dospòł; òna dospa(ła)]. *Por.* **dosypiać**

dostac v dostac (cos) [jô dostónã; të dostóniesz; òn nie dostónie; òn dostòł; wa dosta(ła), òni dostelë; Za karã nie dostóniesz bómka, mòżesz nówëzi dostac pò słòdkù. Gò]

dostać się **1.** *wejść do środka:* dostac sã, wdostac sã (gdzes, dokãdkas) [Dostóniesz të sã tam? Le sã tam nôprzód dostani || dostón. Jak ten lës sã wdostòł do kùrnika? - Gò]; **2.** *pokonać przeszkody, przedostać się:* dostac sã / przedostac sã || przedostac sã [Kùrë sã jakòs dostałë (wdostałë / przedostałë) przez płot. Gò]; **3.** *dobrnąć, dojechać, dotrzeć:* dostac sã / zadostac sã / dobrnąć / dónc, (do)przińc, (do)jachac, trafic (dokãdkas) [òn (za)dostòł sã / dobrnął / doszedł / (do)przëszedł / dojachòł / trafił; Òni doprzëszlë do leżë / do stanicë (*pol. do obozu*). Tim cugã òni sã zadostelë / zadostelë || -talë do Krakòwa, a dali pòdjachelë autobusã || autobusã. Jakòs òni sã tam zadostónã. - Gò Jô tu nie widzã mòżebnoscë, jak sã tam zadostac. Sy]. *Por.* **dostawać**

dostarczać v dostarcz(ëw)ac, dotëgòwac *lok*; *ew.* dawac, przësełac, dostawiac, dowòzëc / doważac, dostawiac (*por.* **dostawiać**), (do)nosëc / donaszac, przënaszac (cos); *ew.* zaòpatrëwac (w cos) [òn dostarczëwò / dotëgùje || dotëgiwò / dówò / przësełò / dostòwiò / dowòzy || dowòzò / dostòwiò / (do)nosy || donòszò / przënoszò (cos) / zaòpatriwò || zaòpatrëje (w cos); Òni dostarczëwają / dotëgùją / dówają / przësełają / dostòwiają / dowòżają / dowòżają / noszą / przënoszają rozmajiti towòr / rozmajité towarë. Òni zaòpatriwają jich w towòr. – Gò Jô mùszã dotëgòwac syr ë masło, a bracò miãso. *Ra*]; ~ **pracy** dawac robòtã; ~ **żywności** dostarczac / *lok* dotëgòwac / przësełac / dawac / dowòzëc || doważac żëwnosc || -tã / jòdã; ~ **dowodów** dostarcz(ëw)ac dowòdów / dokòzów / swiadectw(ów *a.* przedstawiac / (pò)dawac / (p)òkazëwac dokòzë / dowòdë / swiadectwa; ~ **świadków** przedstawiac / stawiac / przëprowadzac swiòdków

dostarczanie *n* dostarcz(iw)anié, *lok* dotëgòwanié; *ew.* przë)sétanié, dówanié, dowòzanié, przënôszanié *n*; *ew.* dowózka, dostawa *f*, dowóz *m* (czegòs); *ew.* zaòpatriwanié (w cos). *Por.* **doręczanie**

dostarczenie *n* dostarczenié, *lok* dotëgòwanié, *ew.* przëslanié, dowiezenié, doniesenié (czegòs); *ew.* zaòpatrzenié (w cos); *ew.* dowózka, dostawa *f*, dowóz *m*

dostarczyciel *zib.* **doręczyciel, dostawca**

dostarczyć *v* dostarczëc, dotëgòwac *lok*; *ew.* dowiezc, przewiezc, przëslac, doslac, dostawic; *ew.* doniesc, przëniesc, dac, pòdac; *ew.* zaòpatrëc (w cos) {‘dotëgòwac’ - *Ra* w *zn.* *dostarczac* (*zob.* *dostarczac*), - *Tr* w *zn.* *dostarczëc* / -*czac*, - *Sy* w *zn.* *nastarczëc* [*Ni mògã dzecóm bótów dotëgòwac, tak òne drzã. Sy*]} [*W* krómie nie bëło masła, ale jesz dzys, pò pòłniu mają jima je dostarczëc / dowiezc / przewiezc - *itp.* *Gò*]. *Por.* **doręczyć, dostawić**

dostatecznie *adv* dostatecznie || -no, *dosc* (*ew.* *dosc* tëlé), wëstarczająco; *ew.* tëlé / prawie tëlé, co trzeba [*Òni sã najedlë ë napilë dostatecznie. Bù*]; ~ **szeroko** *dosc* (*rzad:* wëstarczająco / dostatecznie) szerok; **tego mamy** ~ tegò mómë *dosc*, to nama sygò / sygnie / wëstarczy

dostateczność *f* dostatecznosc *f*, dostatk *m*

dostateczny *ad* dostateczny; *ew.* *taczi*, co wëstarczy / sygnie / sygò; ~**ne środki** dostateczné / wëstarczające spòsobë; *ew.* *dosc* wiòlgò (wëstarczającò) sëma pieniãdzy || -niãdzy [*W* sklepie òn nalòzł dostateczną grëpã bùlew. *Bù*]

dostatek *m* dostatk, dostónk *Tr, La, arch* dostatnosc; *ew.* bògactwò, zamòznosc [*Dostatnoscë ni ma ù rëbòków. Lz*]; **mieć czego pod ~kiem** miec czegò *dosc* / wiele / pòd dostatkã / (w) dostatk / *lok* pòddostatk / *lok* sztiw; *ew.* jaż skòpica, bòkadosc – *por.* **mnóstwo** [*Òn miòł dostatk sana dlò krów. Mielë pòd dostatkã pieniãdzy ë zëwnoscë. W domòctwie Miłosza coròz lepi a wszëtczégò w dostatk bëło. Lz. Ce, Bl* Të mòsz miãsa i bùlew pòddostatk, tej téz tobie krëk je. Mómë jesz sztiw stòrëch bùlew, że sëgniemë do swiëzëch. Ù nich je wiedno sztiw do robòtë, ale téz sztiw do jedzeniégò. Jak chceta kwiatów, to le przinãdzëta do nas, më mómë kwiatów sztiw. - *Sy*]; **opływać w ~tki** miec wszëtczégò || wszëszczégò bòkadosc, zëc w dostatkù / dostónkù / dobroctwie, zëc jak król / pón / bògòcz / bóhart. *Por.* **dobrobyt, mnóstwo, obfitość**

dostatni *ad* dostatny; *ew.* bògati, zamòzny, *rzad* zasobny [*Dostatny gbùrze. Dostatné zëto. – Lz* *Taczi* zasobny człowiek, a tak je òpùstny (*zaniedbòny, nielusy*). *Sy*]. *Por.* **dostatek, obfity, bujny**

dostatnio *adv* dostatno || *arch* dostatnie, bògato, zamòzno, dobrze; **żyć** ~ dostatno / bògato zëc [*Zëta ë bùlew òn miòł dostatno. Bù* Łoni jò zarobił dostatnie do zëcò. *Lz*]

dostatniość *zob.* **dostatek**

dostawa *f* dostawa *f*, dowóz *m*, dostarczenié, zaòpatrzenié *n*, *Tr:* dotëga *f* [*Dostawa / dostarczenié / dowóz towòru / towarów do krómù. Gò* *Nowé dowòzë (tu: dostawë) zëta przëszlë w miasto. Lz*]. *Por.* **dostarczanie, dostarczenie, dowóz, napływ (~ towarów)**

dostawać *v* dostawac (cos) [*òn dostòwò / dostaje; òni dost(òw)ają*]

dostawać się dostawac / wdostawac sã / przedostawac sã (gdzes, dokãdka) *ew.* [*Mëszë jaczims spòsobã (w) dostòwają sã do chëczy. Gò*]

dostawca *m* dostòwca, *ew.* dostarczëcél, zaòpatriwòcz; *Tr:* dowòznic, dotëgòwòcz *m*; stały / **chwilowy / tymczasowy** ~ stali / chwilowi / timczasowi dostòwca / dostarczëcél itd. *Por.* **doręczyciel**

dostawczyni *f* dostarczëcelka, zaòpatriwòczka, *Tr:* dowòznica, dotëgòwòczka *f*. *Por.* **dostawca, doręczycielka**

dostawiać v **1.** dostawiac, przestawiac [òn ostôwiô / przestôwiô; nie dostawiôj!]; ~ **drabinę** dostawiac / przestawiac drôbkã; **2. zob. dostarczać**

dostawić v **1.** dostawic, przestawic; **2. zob. dostarczyć**

dostąpić v dostâpic, przestâpic [jô dostâpiã, òn dostâpi(ł); Przestâp || przestâpi le blëzi! Gò]; ~ **zaszczytu** dostâpic ùczestnieniô / ew. **zaszczytu** / éré / wëróżnieniô || -niégò, òstac wëróżniony, *Tr:* doprzyńc do ti pòczestnotë

dostęp m dostâp, przestâp || przistâp m, dóńscé n [Wóz sã òbalił przed dostâpã do cerkwiszczã (smãtôrza). Lz]; **nie mieć do kogo / czego** ~ ni miec do kògò / czegò przestâpù

dostępnie adv dostâpnie || -no, przestâpno [Ta góra nie wëzdrza dostâpnie. Lz]

dostępność f dostâpnosc, przestâpnosc f [Pón mie sã pitôł ò dostâpnosc tëch din (dunów, wëdmów). Lz]

dostępny ad dostâpny, przestâpny [Ògòrd (ògród) naszô (naszégò) pana nie je dostâpny. Lz]; ~ (**łatwy do zrozumienia**) **wykład** prosti / łatwi do zroz(è)mieniô / na ògle zrozëmiali wëklôd (*Tr:* pòdôwk)

dostępować v dostâpòwac || dostâpiac, przestâpòwac || przestâpiac, dochadac, pòdchadac [òn dostâpùje || -piwô || dostâpiô / dochôdô; òni dostâpùjã || -piwajã || dostâpiajã / dochôdajã; Wòjska pòdchôdalë / dostâpòwalë || dostâpiale coròz to blëzi wałów gardu. Òni dostâpùjã || dostâpiwajã || dostâpiajã zbawieniégò. Przestâpùjemë do Kòmónii. Przestâpùjta czãsto do Stołu Pańszégò. - Gò]. *Por.* **dostąpić**

dostojenstwo n dostojenstwò n, czestnota || -nosc, gòdnosc f, (pò)czestny mól = pòczestné miescé, (pò)czestnô (ew. **zaszczyt** / tczëgòdnô / chwalebnô) słuźba / fónkcjô / rola [Kajfasz peñił (a. sprôwiôł) wnenczas czestnotã / gòdnosc nòwëszëgò kapłana. To dostojenstwò bëło zastrzeglé leno dlô nôleźników królewszëgò rodu. - Gò]. *Por.* **zaszczyt**

dostojnie ad stateczno, dostójno || -nie, pòczestno, gòdno || -nie; ew. pòstawno, paradno, z gòdnoscã / z paradã

dostojnik m dostójnik, dignitôrz, wësoczi (wësoczi ranga) ùrządnic, wòznô / znaczącô òsoba; ~**nicy** pl dostójnicë, wësoczi ùrządnicë pl, wëszëzna f. *Por.* **dygnitarz**

dostojność f dostójnosc, statecznosc, tczëgòdnosc (|| tczëgòdnosc), tczëwòrtnosc, czestnota, widzałosc f

dostojny ad dostójny (Lz), pòczestny, tczëwòrtny, tczëgòdny (|| tczëgòdny), widzali (pol. okazały); ~ **pan** dostójny pón (Lz); ~ **gość / książę** dostójny / pòczestny / tczëwòrtny / tczëgòdny gòsc / ksazã

dostosować (się) dostosowac (sã), przëstosowac (sã), dopasowac (sã)

dostosowanie (się) n dostosowanié (sã), przëstosowanié (sã), dopasowanié (sã) n (do czegò / kògò)

dostosowany ad dostosowóny, przëstosowóny; ew. dopasowóny, przëpasowóny. *Por.* **dopasowany, odpowiedni**

dostosowywać (się) dostos(ow)ëwac (sã), przëstos(ow)ëwac (sã), dopas(ow)ëwac (sã) [òn sã dostosywô || dostosowiô / dopasywô || dopasowiô]

dostosowywanie (się) n dostosywanié || dostosowiwanié (sã), przëstosywanié || -sowiwanié (sã), dopasywanié || -sowiwanié (sã)

dostrajać v dostrajac / dostrojëwac [òn dostrôjô / dostrojiwô] – **1.** dokùnczëwac strojeniô / dekdòracji / ùpiãksziwaniô; **2. muz** dopasëwac strój statkù (jinstrumentu) mùzycznégò do drëdzich jinstrumentów

dostrajać się dostrajac sã || dostrojëwac sã [òn dostrôjô / dostrojiwô sã. Dostrajôj sã || dostrojiwôj sã! - Gò]. *Por.* **dostosowywać (się)**

dostrajanie (się) *n* dostrôjanié (sã) || dostrojowanié (sã)

dostroić (się) dostrojic || *lok* -jec (sã) – **1.** dokùńczęc strojeniô / dekòracji / ùpiãksziwaniô [Trzeba nasz kòscól jesz dostrojic, bò je za mało ùstrojony jak na taką ùrocześc. *Gò*]; **2.** *muz* dopasowac strój statkù (jinstrumentu) mùzycznégò do drédzich jinstrumentów; ~ **gitarę** (~ **się z gitarą**) dostrojic gitarã (dostrojic sã z gitarą) do drédzich jinstrumentów [Mùzykańcë dostrojilë swòje jinstrumentë. Dostroji || dostrój (sã / swój statk / jinstrument) do klawiru! - *Gò*]. *Por.* **dostosować (się)**

dostrojenie (sã) dostrojienié (sã) – **1.** dokùnczenié strojeniô / dekòracji; **2.** *muz* dopasowanié stroju / nastrojieniô statkù mùzycznégò do pòstałëch jinstrumentów; dopasowanié sã ze strojã włòsnégò jinstrumentu do drédzich

dostrojony *ad* dostrojony – **1.** ùdekòrowóny do kùńca; **2.** *muz* dostosowóny do stroju mùzycznégò pòstałëch jinstrumentów

dostrzec *v* dostrzéc, spòstrzéc; *ew.* zaùważęc, òbaczęc, dozdrzec, ùdrzec, widzec, zòczęc; *w zn.* *sposzrec* / *zorientować się*: dopatrzęc / dozdrzec sã, dobadérowac sã [òn dostrzégł / zaùważił / òbòczył / dozdrzôł / ùdrzôł / widzôł / zòczył / sã dopatrzył; Wëdrzôł niepòzérno, że gò nicht nie dostrzégł. *Sy*]

dostrzegać *v* dostrzegac, (s)pòstrzegac, widzec [òn dostrzégò / spòstrzégò / widzy]

dostrzegalnie *f* widoczno || -nie, dostrzegalno || -nie

dostrzegalność *f* widocznosc, dostrzegalnosc *f*, *Tr:* pòstrzega *f*

dostrzegalny *ad* widoczny, dostrzegalny, zaùważalny; *ew.* do ùdrzeniô / dozdrzeniô / widzeniô; *taczi*, co je widzec; **ledwie** ~ **ledwie** || -dwò (*a.* mało co) widoczny / dostrzegalny, *wnet(ka)* (*a.* *wnet* czësto) niewidoczny, *wnet* (*a.* *wnet* nijak) niedostrzegalny; **to jest ledwie ~ne** to je mało co widzec / widoczne, tegò *wnet* ni ma widzec

dostrzeżenie *n* dostrzeżenié / spòstrzeżenié, dozdrzenié / ùdrzenié, zaùważenié, zòczenié *n*

dostrzeżony *ad* dostrzegłi, pòstrzegłi, dozdrzóny, ùdrzóny, widzóny

dostrzyc *v* dostrzic; *ew.* skùńczęc strzëżenié

dostrzygać *v* dostrzëgac; *ew.* kùńczęc strzëżenié

dostudzać (się) stëdnąc, *rzad:* dostëdzac / dostëdzëwac (sã) [to stëdnie / sã dostëdz(yw)ò]

dostudzić (się) wëstëdnąc, *rzad:* dostëdzęc (sã), dostëdnąc [to wëstëdło / dostëdło; to sã wëstëdzëło / dostëdzëło]

dostukać się doklepac sã; *ew.* *w zn.* *dołomotać się*: dobùgrowac sã, dorëmòtac sã

dostygac *zob.* **dostudzać (się)**; *ew.* *zob.* **stëgnąć, zastygac**

dostygnać *zob.* **dostudzić (się)**

dosuszać (się) dosëszac / dosësziwac (sã), sësżęc (sã), schnąc [To sano sã dosëszi(iw)ò / sësz(i) / schnie. *Gò*]. *Por.* **dosychać**

dosuszyć (się) dosësżęc (sã), doschnąc, wëschnąc [Sano nie doschło / sã nie dosësżëło. Më je dosëszimë. Òno doschnie / sã dosësz(i) w stodole. Sano ju doschło / wëschrło / je doschrłé / wëschrłé. - *Gò*].

dosychać *v* dosëchac, schnąc [Sano dosychò w stodole na drągach. *Gò*]. *Por.* **dosuszać (się)**

dosyć, dość *adv* dosc; *ew.* *w zn.* *wystarczy już*: ju le ju; ~ **wiele (wystarczająco)** *zob.* **dostatek (pod ~kiem)**; ~ **mało** dosc mało, nié za wiele; **mam już tego ~ (aż po uszy)** móm ju tegò dosc (jaż pò ùszë / pò gardło); ~, **wystarczy, koniec / amen** dosc, to (*a.* tegò) sygnie / starczy || wëstarczy, kùńc / amen; ~! **skończ!** / **przestań!** dosc! skùńcz(ë)! / òprzestani || òprzestań!

dosyłać *v* doséłac (*lok*: || doselac || dosyłać) [òn doséłô; nie doselôj!; Òn jima doséłôł do gazetë, co tidzén nowi dzél pòwiôstczi. Nie doselôj ju jima tegò, òni mają ju dosc. - *Gò*]. *Por.* **dosłać**

dosyłowy *ad* dosélny, doséłowi; *ew.* dopliwòwi, *Tr*: dotëgòwny; *ew.* dostarczijający czegòs; **przewód** ~ przewód / kabel(k) dopliwòwi / dosélny / doséłowô; **linia** ~ liniô dosélnô / doséłowô

dosypać *v* dosëpac [òn dosëpôł / dosëpie; *Dosëpi* || dosëp jesz kask! *Gò*]. *Por.* **dosypywać**

dosypiać *v* dospawac [òn dospôwô / òni dospôwają; Òn dospôwô / òni dospôwają jaz do dzewiãti gòdzënë. *Gò*]. *Por.* **dospać**

dosypywać *v* dosëpiwac (*lok*: || -pëwac || -pòwac) [òna dosëpiwô; òni dosëpiwają; nie dosëpiwôj(ta)!; Òna dosëpiwô za wiele cëkru. Nie dosëpiwôj jaz tëlé! *Gò*]

doszczętnie *adv* czësto, całi, w trón (w trón jasny), w përzënë, w cmã; *ew.* do nédzi / do resztë / do òstatka; *ew.* całkòwice *Gò*, doszczãtnie *Lh* [Pòd kùnc wòjnë stòri Gduńsk bëł (*a.* òstôł) czësto / całi pòtlëkfi i spòlony. Wnet całë miasto szło w përzënë / w trón (trón jasny). Wszëtczë bùdinczi bëłë rozwaloné w trón jasny / w përzënë. Czejbë nié òdrodzenié Pòlsczi, Kaszëbi bë bëłë do nédzi / do òstatka pòniemczony. - *Gò* Wszëtkò w cmã sã spòlëło. Ti Rëbòcë w cmã jich pòkaszëbilë. *Ra* Doszczãtnie wróg pòbiti. *Lh*]

doszczętny *ad* całowny, całkòwiti (*Gò*), czësti (*a.* dëcht czësti); *ew.* kómpletny, òstateczny [To bëł całowny / całkòwiti / òstateczny ùpòdk państwa Partów. Kaszëbóm grozëło dëcht czësté zniemczenié / wëtãpienié. Jima grozëła òstatecznô zògùba / zagłada / katastrofa. - *Gò*]

do szczëtu *zob.* **doszczętnie**

doszkolenie *zob.* **dokształcanie (się), dokształcenie (się)**

doszły *ad* doszli; *ew.* przëszli

dosztukować *v* dosztëkòwac; *ew.* przedłużëc ò sztë / pòrã sztëków [Kròwc tu dosztëkòwôł / dosztëkùje kawał / sztëk sztofù. *Gò*]

dosztukowywać *v* sztëkòwac, *rzad.* dosztëkòwiwac; *ew.* przedłużac, dołãczac, dokładac pò sztëkù

doszukać się doszëkac sã (czegòs); *ew.* w *zn.* „domyszkować się”: dosznëpòrzëc sã (czegòs), dokòpac sã (do czegòs)

dościgać *v* gònic, dogòniwac, nagòniwac [òn jich gòni / dogòniwô]

doścignąć *v* dogònic, nagònic; *ew.* dognac, dostac, zrównac sã w biegù / w jezdze [òn jich dogònił / dognôł / dostôł]

dościgły *ad* do dogònieniô / nagònieniô / dognaniô

doścignięcie *n* dogònienié, nagònienié, dognanié *n*

dość *zob.* **dosyc**

dośmiertny *ad* dosmiertny; *ew.* dogrobnny

dośpiewać *v* dospiewac [Òni dospiewôł tã piesń do kùńca. Dospiewôj refren do ti piesni. - *Gò*]

dośpiewywać *v* dospiewëwac [òn dospiewiwô || dospiewùje; òni dospiewiwają || dospiewùją; Òni dospiewiwają drëdzi głos. Nie dospiewiwôj mie tegò drëdzégò głosu. - *Gò*]

dośrodkować *v* (*podać piłkę na środek boiska*) do(we)strzòdkòwac, pòdac balã do westrzòdka / na westrzòdk (bòjiska / pòla grë)

dośrodkowanie *n* (*podanie piłki na środek boiska*) do(we)strzòdkòwanié *n*, pòdanié balë do westrzòdka / na westrzòdk (bòjiska / pòla grë)

dośrodkowy *ad* dostrzòdkòwi || dowestrzòdkòwi; **siła** ~**wa** do(we)strzòdkòwô mòc / sëła

- doświadczac** *v* doswiadczac, doznawac; *ew.* zaznawac [òn doswiôdczô / doznôwô / zaznôwô; Bóg doswiôdczô, ale téż pòdaje rãkã. Sy Òn w zëcym doswiôdczôł / doznôwôł / zaznôwôł niemało biédë i pòniewiérczi. Gò]. *Por.* **doświadczyc**, **próbować**
- doświadczalnia** *f* doswiôdczalniô, próbnica *f*; *ew.* jinstytut doswiôdczalny, jinstytut / labòratorium (*ew.* gabinet / hala / plac) prób i doswiôdczeniów
- doświadczalny** *ad* doswiôdczalny, *Tr:* doznôwny, próbòwny, pòznôwny; **instytut** ~ jinstytut doswiôdczalny; *por.* **doświadczalnia**
- doświadczanie** *n* doswiôdczanié, próbòwanié, pòznôwanié; *ew.* przechòdzenie *n* (czegòs)
- doświadczenie** *n* doswiôdczenié, doznanié, pòznanié *n*; **przykre** ~**czenie** môczówka, nôuczka *f*, przykré / niemiłé doswiôdczenié; ~ **chemiczne** / **fizyczne** doswiôdczenié chemiczné / fizyczné; ~ **życiowe** doswiôdczenié zëcowé; *ew.* szkòła zëcégò [Òn mô przeszłé szkòłã zëcégò. Gò]
- doświadczony** *ad* doswiôdczony; ~ **lekarz** doswiôdczony *a.* mądri doktór; ~ **doradca** doswiôdczony doròdca, *żart* rozgrizca; ~ **fachowiec** dobri / doswiôdczony fachman, *żart* stòri wëzéròcz; ~ **specjalista** doswiôdczony specjalista; ~ **gracz (zawodnik)** doswiôdczony gròcz (biòtkòrz / biòtkòwnik)
- doświadczyc** *v* doswiadczëc, doznac; *ew.* zaznac, pòznac, spróbòwac, òszmakac; *ew.* wëpróbòwac, przekònac sã / dokònac sã, przeñc (przez cos) [òn tegò doswiôdcził / doznôł / zaznôł / spróbòwôł / òszmakòł; òn to pòznôł / wëpróbòwôł; òn sã ò tim przekònôł / dokònôł; Doswiôdcził jem na włòsny skòrze, co to je biéda. Sy]; **los go ciężko** ~**czył** zëcé / namienienié (*pol. przeznaczenie*) gò cãzkò / grãdo doswiôdczëło; òn miòł cãzczé / trudné zëcé; òn mô wiele przeszłé; zaznôł w zëcym wiele biédë; ~ **na sobie** doswiadczëc / doznac / zaznac na sobie / sòm na se; *ew.* przekònac sã na swòji skòrze. *Por.* **doświadczac**
- dotacja** *f* dotacjò [ti -cji]; *ew.* wpłata / dopłata (na jaczis cël) *f*, wëpòsażenié *n*, dar, darënk *m*
- dotać** *v* dotaćcowac [Niech le òna ten tuñc dotaćcëje, a tej pùdzemë dodóm. Gò]
- dotarcie** *n* **1.** doszorowanie: docercé, *rzad* dotrzenié; *ew.* doszorowanié, doszlifòwanié *n*; **2.** dojście, dobrnięcie: dóndzenié, zadostanié sã, doprzyñdzenié, dobrnienié || dobrniãcé, *ekspr* dodzërzgniãcé; *ew.* domaklanié sã (*pol. domacanie się*) *n* [tegò docercò || docercégò / dotrzeniô || dotrzeniégò; To je nowi mòtór, jész na docercym, czej bądze docarti, tej bądzesz mógl nëkac chùtchi. Gò]
- dotąd** *adv* dotąd(ka), donąd(ka), pòtąd(ka), do terò, do te môla (*a.* do te czasu – *por.* **dotychczas**) [Te zwòne w miesce më mòzëmë czëc dotąd. Lz Dłudzi biegas (*pol. wahadło zegara*) zybòtòł sã dotąd i nazòd. Lz (Bù)]; **stąd (odtąd) - dotąd** stąd(ka) – dotąd(ka); òdtąt(ka) dotąd(ka) / òdnąd(ka) donąd(ka); ~, **aż...** tak długò (*a.* dotąd / do te czasu), jaż... {*kasz* ‘donąd’ = *pol.* a) w tę (*a.* w tam tę) stronę, do celu; b) do tej pory} [Donąd (w tã stronã) mie sã dobrze szło, nazòd gòrzi. Donąd bët jem zdrów, Bóg wié, jak dali (*jak dali mdze*)? - Sy]
- dotkliwie** *adv* dotklëwie, mòcno, baro, bòlesno; *ew.* (jaż) do zëwégò (*dost:* do zëwégò miãsa); *ew.* òstro, głãbòk, òdczuwalnie, *Tr:* òdczuwno
- dotkliwość** *f* dotklëwòsc *f*; *ew.* cãżòr *m*, mòc, bòlesnosc, òstrosc, òdczuwalnosc, *Tr:* òdczuwnota *f*; ~ **kary** dotklëwòsc / cãżòr / bòlesnosc karë
- dotkliwy** *ad* dotklëwi Lz; *ew.* grãdi *arch* (= cãżczy, przykri), òstri, bòlesny, straszny, doskwieràjący, òdczuwalny, *Tr:* òdczuwny [Grãdi spik. Grãdé namienienié. Kòzdi pòczãtk je grãdi. - Sy]; **żył w ~wej biedzie** żył w dotklëwi (*a.* w straszny / w doskwieràjący) biédze (Lz); ~**we obrażenia ciała** dotklëwé / bòlesné ùszkòdzenia cała / *ew.* bòlesné renë; ~ (**przejmujący**) **ból** dotklëwi / òstri / przejmniści / *ew.*

doskwieraający / doskwierny / przesiwający / kòlący ból; ~ **(przenikliwy) wiatr** òstri / przejmniści wiater [Leno cepło sã òbùj, bò to je taczi przejmniści wiater. Sy]; ~ **brak czego** dotklëwi brak czegòs

dotknąć (się) v dotknąc [òn dotknął || dotkł; òna dotkła || dotknãła || dotknã; Le dotkni (sã) tegò przewòdu / kabla, bò òn mòże bëc pòd prądã / pòd napiãcym. Gò]; ew. w zn. *przechodząc zawadzić / trącić lekko*: còrnać, zadzòc, zawadzëc, czidnać; **te słowa go dotknęły** te słowa gò zabòlałë, to gò ùbòdło / zabòlało; pòczuł sã òbrażony; òbrazył sã. *Por. dotykać, zawadzić*

dotknięcie n dotkniãcé || dotknienié n; **jak za ~ ciem czarodziejskiej różdżki** jak za dotkniãcym czarodzejszi różdżczy

dotknięty ad dotkłi || *rzad* dotkniãti; ~ **chorobã** chòri, *zdr* chòrëchny; ew. òbòlałi, schòrzałi, zarażony; **poczuł się mocno** ~ pòczuł sã (baro) òbrażony / ùrażony / głãbòk dotkłi; to gò baro / mòcno zabòlało / ùbòdło; ~ **nieszczęściem** przëgnãbiony / z(a)łómóny / przëtłoczony nieszczęscym

dotłoczyć się dopchac / docësnać / dotłoczëc sã [òn sã dopchòł / docësnał / dotłoczył; Bëło tam wiele lëdzy, ale jakòs sã dopchòł / docësnał / dotłoczył do dwiérzi. Gò]

dotrwać v dotrwac, wëtrzëmac, doždac = dczekac (do kùńca); ew. w zn. *przetrwać długi czas*: òbstojec; **nie mogłem ~ do końca (np. koncertu)** ni mógl jem / jò ni mógl wëtrzëmac / doždac do kùńca (np. kòncertu) [Jò ju ni mógl wëtrzëmac / doždac do kùńca i jem wëszedł. Gò]; **ten stary dąb ~wał by do dziś, gdyby...** ten stòri dąb bë dotrwòł / òbstojòł do dzysò dnia, czejbë...

dotrzeć v **1. doszorować**: dotrzëc, doszorowac [òn to docarł / doszorowòł; òni to docerlë / doszorowelë; Wez to barzi dotrzë! - Gò]; ~ **dokończyć tarcia (na tarce)** doriwòwac / dokùńczëc riwòwaniò (na riwce); **2. przen dojsć**: dónc, dobrnać doprzinëc; ew. dowlëc sã, doczurpac; *ekspr* dodzerzgnac [òn tam doszedł / dobrnał / doprzëszedł]; **3. dojsć (a. dojechać) / trafić dokąd / do czego** - zob. **dostać się**; **4. ~ do prawdy / do sedna sprawy** dónc / doprzinëc do pròwdë (a. dokòpac sã / dobad(érow)ac sã) pròwdë / do samégò jądra / drżenia (ew. jestë / jistnotë) sprawë; *por. dobadac się*; **5 zob. dopchać się, dotłoczyć się**

dotrzymać v dotrzëmac [òn dotrzimò(ł); dotrzim || dotrzëmòj!]; ~ **obietnicy / słowa** dotrzëmac òbietnicë / słowa [Òn dotrzimòł òbietnicë. Dotrzimòsz || -miesz të słowa? - Gò]. *Por. dotrzymywać*

dotrzymanie n dotrzimanié n

dotrzymywać dotrzëmiwac (*lok* || -mëwac || -mòwac) [òn dotrzëmùje / dotrzëmiwò; òni dotrzëmùją / dotrzëmiwają; dotrzëmiwòj!]; ~ **danego słowa / obietnicy** dotrzëmiwac dónégò słowa / òbietnicë / przërzeczeniò || -niégò [Dotrzëmiwòj wiedno dónégò słowa. Gò]; ~ **komu krokù** dotrzëmiwac kòmùs krokù; jic z kògùms taczim samim krokã; ew. jic razã / wedle se / kòle se; ~ **tajemnicy** dotrzëmac tajemnicë / *neol* krëjamnotë; nie wëdac sã / zdradzëc sã z czim; ùtrzëmac cos w tajemnicë / *neol* krëjamnoce; ~ **komu towarzystwa** towarzëc kòmùs; bëc kòmùs do towarzëstwa

dotychczas adv dotëchczòs, do te(gò) tu czasu, dotądka; ew. do terò, do dzys / do dzysò dnia; **jak** ~ jak dotëchczòs, jak do tegò tu czasu, jak dotądka, jak do terò(zka), jak do dzysò / do dzysò dnia

dotychczasowy ad dotëchczasowi, dotëchczasny

dotyczna f *mat* doticznò, kòtangens m

dotyczyć v doticzëc, tëkac sã; **to mnie nie dotyczy** to mie nie doticzi, to mie sã nie tikò; ew. jò z tim nic ni móm do ùczinkù / do czënieniò || -niégò; **co mnie ~czy** co mie doticzi; co sã mie tikò; ew. żelë ò mie chòdzy; **szczegóły ~czące tej sprawy** (pò)drobnotë / szczegòlë, doticzającë ti sprawë / co doticzają / tikają sã ti sprawë

dotyk *m* dotik *m*; *ew.* dotkniãcé || dotknienié *n* [tegò dotikù / dotkniãcò || -cégò / dotknieniô || -niégò; Terô niechtërne ùrządzenia sã włącziwô wnet na dotik / dotkniãcé, wëstarczy le knapka letkò przęcësnaç i maszina chòdzy. *Gò*]; **zmysł** ~u zmësł dotikù, (wè)częcé w pòlcach; *ew.* maklë *pl* {‘maklë’ *in pol.* a) *intuicja*; b) *czujki / różki na głowie ślimaka*}

dotykać *v* dotëkac [òn dotikò; òni dotikaja; nie dotëkòj(ta)!; Czemu wa to dotikòta? Nie dotëkòjta tegò! - *Gò*]. *Por.* **dotknać**

dotykalny *ad* dotikalny || dotëkalny [To nie je dotëkalné. *Lz*]

dotykanie (się) *n* dotikanié (sã); *ew.* tikanié, łapanié, chwôtanié; *ew.* maklanié (*pol. macanie*) *n*

dotykowy *ad* dotikòwi

douczać (się) doucz(ëw)ac (sã) [òn sã / òn jegò / jich douczò || doucziwò]

douczyć się douczëc (sã / czegò / kògò) [Pò skùnczenim szkòłë òn sã douczil || douczil / òna sã douczëła jész tegò fachù na rozmajitëch kùrsach. Douczë || doucz sã tegò kawalka / sztëczka tekstu! - *Gò*]

dowarzyć (się) dogòtowac / dowarzëc (sã)

doważać *v* (*dodawać na wadze a. kończyć ważenie*) doważac || dowòżëwac; *ew.* dodatkòwò wazëc {‘doważac’ *in* = *dowòżëc, pol. dowozić*} [Do kòzdégò miecha òn terô dowòżò || dowòżiwò jész pò pól kilograma. *Gò*]; **nie** ~ nie doważac / nie dowòżëwac; *ew.* wazëc za mało, òszëkiwac na wòdze

doważyć *v* dowazëc [òn dowòził; dowazë || dowòż!; Dowazë || dowòż jész pò dzesãc dekò. *Gò*]; **nie** ~ nie dowazëc [òn nie dowòził]; *ew.* òszëkac na wòdze

dowcip *m* **1.** *żart, kawał*: żart, szpòs, szpòrt, *lok* pãkt *m*; *ew.* *żart sytuacyjny*: figel, wëpk *m*; **dosadny** ~ dosadny / òstri / sprosny / grëbi / „pieprzny” / „słony” / chamszi / niesmaczny / swiniarszi / kòzłowati żart / szpòs / szpòrt / wëpk / pãkt [Kòzłowatë żartë prowadzëc. *Sy*]; **głupi** ~ głupi szpòs / żart / pãkt; *ew.* głupò / nierozëmno psota, głupi wëpk, głupé wëpczi; *ew.* wëglëpiéłstwò *n*; **opowiedzieć** ~ (**kawał**) (ò)pòwiedzec / rzec szpòs / szpòrt / wic / kawał / *lok* sztremel / cos do smiëchù; **opowiadać** ~py (**kawały**) (ò)pòwiadac / gadac szpòsë / szpòrtë / wice / kawałë / cos do smiëchù; *ekspr*: rznac kawałë / *lok* sztremle; **sypać** ~ (**kawałami**) **jak z rękawa** sëpac szpòsama / wicama / kawałama jak z rãkòwa / jednégò pò drëdzim; **nie znać się na ~ach (żartach)** nie znac sã na żartach; **2.** *w zn. bystrość umysłu, inteligencja*: ùmiejãtnosc, òbmëslnosc || -nota, szëkòwnosc *f*; *ew.* szëk *m*, sztëka (= *pol. sztuka*) *f*; **bystry** ~ cãti / òstri jãzëk, kùnsztowny (żartoblëwi) jãzëk, ùmiejãtnosc wëgòdaniò sã, szëk do chùtczi, trafny a cãti òdpòwiescë; *ew.* refleks *m*, żartoblëwòsc, żartownosc *f*; **w tym właśnie cały** ~ (**cała sztuka / umiejętność**) to je prawie (*a.* prawie na tim zanòlégò) całi szpòs / figel / kùnszt / szëk / całò sztëka / ùmiejãtnosc. *Por.* **bystrość** (~ **umysłu**), **figiel, inteligencja, przemyślność, sztuka, żart**

dowcipkować *zob.* żartować; *por.* **droczyć się**

dowcipkowanie *zob.* żartowanie, żart

dowcipnie *adv* **1.** *zob.* **bystro, inteligentnie**; **2.** ùceszno, filuterno, żartowno || żartoblëwie, szpòsowno || szpòsowito, wëpkòwato; *por.* **figlarnie, żartobliwie**

dowcipnisia *zob.* żartownisia

dowcipniś *zob.* żartowniś; *por.* **figlarz, filut, kpiarz, trzpiot**

dowcipność *zob.* **figlarność, żartobliwość**

dowcipny *ad* **1.** *zob.* **bystry, pojętny, inteligentny, przebiegły, rozgarnięty**; **2.** *w zn. żartobliwy, figlarny*: ùceszny, filuterny, żartowny || żartoblëwi, szpòsowny || szpòsowiti, wëpkòwati, kùnsztowny, *arch* krotochwilny || krãtofilny {‘kùnsztowny’ *in* a) *dzywny, dzëwaczny*; b) *sztëczny, pol. sztuczny, nienaturalny, zastëpujący rzecz naturalną*; *por.* ‘kùnsztòrz’ = *pol.* a) *dowcipniś, też kłown w cyrku*; b) *dziwak*,

oryginał] [Jegò gòdka bëła krotochwilnò. Krotochwilny zòłnierz. – *Lz* To je kràtofilny człowiek. *Sy*]. *Zob. figlarny, żartobliwy*

dowiadyc się dowiadëwac (*lok* || -diwac || -dowac) sã; *ew.* wëdowiadëwac sã, pëtac sã, wëpitiwac sã (|| wëpëtëwac || towac sã) [òn sã dowiadiwò(ł) / pitò(ł) / wëpitiwò(ł); *Te sã wszãdze dowiadiwòj* || -dëwòj / pëtòj / wëpitiwòj || wëpëtiwòj. *Gò*]

dowiadyc się *n* dowiadiwanié sã

dowiedziec się dowiedzec sã; *ew.* wëdowiedzec sã, dopëtac sã / spëtac sã / wëpëtac sã / òpëtac sã [òn sã dowiedzòł / dowié; òni sã dowiedzelë / dowiedzą; dowiedzë sã || dowiedz sã!]

dowiedziony *ad* dokòzóny, ùdowòdniony, dowiodłi; *ew.* sprawdzony, wëpròbòwóny; **to jest ~ne** to je dokòzóné / ùdowòdnioné [To je dôwno dowiodłé. *Jeż (tu: ëż = ze) të mie chcòł òszëkac, to je dowiodłé. Bòskòsc Pana Jezësa je dowiodłò. - Ra*]

dowidziec *v* dozdrzec, dowidzec. *Por. dopatryc się*

dowierzac *v* dowierzac, wierzëc; *ew.* ùfac [Òna mù dowierzò / wierzi / ùfò. *Jò mù nie dowierzóm do kùncã. - Gò*]; **ledwie własnym oczom ~rzam** *jò* ledwie || -wò swòjim òczóm dowierzóm

dowierzający *ad* dowierzający; *ew.* ùfający, ùfny

dowierzanie *n* dowierzanié, wierzenié *n*; *ew.* ùfnosc *f*, zaùfanié *f*

dowierzyc *v* dowierzëc; *ew.* ùwierzëc, zaùfac

dowieść *v* **1.** dokazac, ùdowòdnic, dowiesc [Dokòzała mù, że to nie je pròwda. Sąd mie niczegò nie dokòzòł. *Sy* Òni nie ùmielë tegò nijak dowiesc, że ta niwa do jejich òjca nòleża. To je dôwno dowiodłé. – *Ra*]; ~ **czynem / pracã / działalnością publiczną** dokazac czënë / robòtã / dziejanim (pùblicznym); **2.** doprowadzëc, zaprowadzëc, *arch* dowiesc [Doprowadzë || -wadz mie le do krzizówczy, a tej mòzesz jic nazòd. Swòjã ùpiartoscã doprowadzył gò do gòrzu. – *Gò* Ledwie dowiedlë tegò biczka na tòrg. *Ra*]. *Por. dowiedziony, dowodzić, doprowadzić*

dowiezc *v* dowiezec; *ew.* przëwiezec, pòdwiezc [òn dowiózł, òna dowiozła, òne dowiozłë, òni dowiozłë || dowiezlë; dowiezë || dowiez!; Dowiezesz të to? *Jò* to dowiezã / dowiezã. Dowiezë || dowiez to tam! - *Gò*]. *Por. dowozić*

dowlec (się) *v* **1.** dowlëc cos; *ew.* zawlëc / zacygnac cos (gdzes) [òn to dowlòkł / dowlecze; dowleczë || dowlec to tam!]; **2.** ~ **się** dowlëc sã, dokraczëc sã, dotrekac sã, doczurpac [Dowleczesz të sã jakòs? Nòprzòd sã dowlec(zë) / dokracz(zë) / dotrekòj tam, a tej... Nòprzòd doczurp(i) tam, a tej... - *Gò*]. *Por. dogramolic się*

dowlekcac (się) *v* **1.** dowlakac; *ew.* przëwłakac, zwłakac, wlëc [Òn to tu dowlòkò / przëwłòkò / wlecze. Dowlakòj te galãze tu do ògniszczã. - *Gò*]; **2.** ~ **się** wlëc sã, dowlakac sã, kraganic sã, dokraczëwac sã, doczurpiwac [Òn ju sã tu wlecze / dowlòkò / kragani / dokracziwò. Òn tu ju doczurpiwò. - *Gò*]. *Por. dowlec (się)*

dowodnie *adv* pewno; *ew.* dobrze, widoczno, naòczno, w spòsòb pewny / niewãtplëwi / widoczny, *Tr:* dokòzowno; (**naj**)~**niej** (nò)pewni, (nò)lepi, (nò)widoczni

dowodowy *ad* dokòzowi, dowòdowi; **materiał** ~ dokòzowi / dowòdowi materiòł; **świadek** ~ dokòzowi / dowòdowi swiòdk

dowodzenie *n* **1.** dokazywanié, dowòdzenié, ùdowòdniwanié; *ew.* przekònywanié, tlòmaczenié *n*; **2.** dowòdzenié, dowòdztwò, kòmandérowanié (czim); *ew.* prowadzenié (czegò), czerowanié (czim) *n*. *Por. dowòdztwo*

dowodziec *v* **1.** dokazëwac || -zowac, ùdowòdniwac, *arch* dowòdzëc [Dokazywòł || dokazowòł / ùdowòdniwòł / dowòdzył na wszelejaczë spòsobë, ale niczegò nie dokòzòł. *Gò* Òna tegò tak dowòdzëła. - *Ra*]. **2.** dowòdzëc, kòmandérowac (|| kòmań-); *ew.* czerowac [Dowòdzy całim wòjskã. *Ra* *Jò* w robòce miòł përzniã lzi, bò jem le kòmańdërowòł (*czerowòł*) lëdzama, a òni robilë. *Gò* Dëcht młodi chłop

kòmandérowôł na òkrâce. Hòuptman Bònina kòmandérowôł naszą kòmpanią w ti bitwie. - Lz]. *Por.* **dowieść**

dowojować się dowòjowac sã, dowòjarzëc sã, dobiòtkòwac sã

dowolnie *adv* równo (czej, gdzie, jak), *rzad* dowòlno || -nie, wedle (*a.* pòdług) mësłë / wòlë; *ew.* bëłe jak / gdzie, jak sã (*a.* chto) chce / lubi, jak (kòmù) pasëje. *Por.* **obojętnie**

dowolność *f* dowòlnosc, swòbòda (swòbòda wëbòru), równoprawnosc *f*, prawò wëbòru / wëbraniò, wòlny / swòbòdny wëbór; *ew.* równòuprawnienié *n*, *Tr:* swòjòwòłò *f*; **dopuszczona / dopuszczalna jest** ~ dopùszczonò / dopùszczalnò je dowòlnosc / swòbòda

dowolny *ad* dowòlny, równo jaczi, jak (kòmù) pasëje; *ew.* nieprzëmùszony; **~na ilość** równo jakò tèlkòsc / jilosc; **w ~nym kierunku** równo w jaką stronã *a.* równo w jaczim czerënkù; **można to zrobić to w ~nym czasie** mòże to bëc zrobioné równo czej / jak bądze nama (kòmù) pasowało / w równo jaczim (*a.* w dowòlnym) czasu

dowołać się dowòłac sã; *ew.* *ekspr* dowerzëszczec sã [Jò sã jich ni mògł dowòłac, zëbë miã || mie wpùscëlë, ale w kùncu jem sã dowòłòł.]

dowodzić *v* doważac (*lok* || dowiòżac) (*in* = *pol.* *dotatkowo ważyć*), dowòzë(wa)c {‘doważac’ *in* = *kùńczëc wòżenié towòru a. dosëpiwac do „wòdzi”, cãżòru - zob.* doważac} [òn dowòzò / dowòzy || dowòzywò; Të nama le dowàżòj / dowòzë || dowòzywòj cegłã (cegłë), a më jã (je) wmùrëjemë. *Gò*]. *Por.* **dowieść**

dowozowy *ad* dowòzny, dowòzowi

dowożenie *n* dowòżanié, dowòzywanié *n*

dowód *m* dokòz, dowód *m*; *ew.* swiactwò, pòswiòdczenié, zaswiòdczenié *n*, kwit *m* [tegò dokazu || -kòzu / dowòdu; tèch dokazów || -kòzów / dowòdów; Jò móm dokòz na to, że wa to zrobiła. *Gò* Ni ma na to dowòdów. Mòsz të dowòdë, że òn to zrobił? – Sy Ni mają na to zòdnégò dowòdu. *Ra* Nó (*na*) to të mie mùszisz dowòdë dac. *Lz*]; ~ **przyjaźni** dowód / dokòz przëjacelstwa / przëjazni / drëszstwa / kamròctwa; ~ **zaufania** dowód / dokòz / swiactwò zaùfaniò / wiarë; **dać dowody odwagi** dac dowòdë / dokazë òdwòdzi / dzyrskòscë; ~ **rzeczowy, np. (popelnienia) przestępstwa / zbrodni** dowód / dokòz rzeczowi, np. (pòpełnieniò) przestãpstwa / zbrodni [Pòd nòcëskã dowòdów ten zaskarżony wszëtkò seznòł (*zëznòł*). *Lz*]; ~ **odbioru** dokòz / dowód / kwit / za- || pòswiòdczenié / swiactwò òdbioru / òdebraniò / dostaniò; ~ **na piśmie** dokòz / dowód / zaswiòdczenié na piśmie, pisemny dokòz, kwit [Wez le dokòz ze sobã, bò to rozmajice biwò, mògå ce złapac. *Sy*]; ~ **kasowy** dowód / dokòz kasowi, kwit, paragón, rechùnk; ~ **osobisty** dowód / dokòz òsobisti; *ew.* legitimacjò, paszpòrt *m*

dowódca *m* dowódca; *ew.* kòmańdant *m*; *ew.* w *zn.* *przewodnik* (*np.* *zespołu przebierańców / grupy pielgrzymów*): prowadnik, przednik; *ew.* w *zn.* *wódz*: wódca, *zgardl* herszt *m* [Dowódca spiącégò wòjska miòł długã, biòłã brodã i sedzòł na pniu drzewa. *Sy* Szòłtës bëł dowódcã tèch gbùrów. *Lz*]; ~ **kompanii** dowódca kòmpanii; ~ **oddziału wojska** dowódca òddzëłu wòjska; ~ **drużyny** dowódca karna; ~ **jednostki wojskowej** dowódca jednosteci wòjskòwi; ~ **armii / wojska / wojsk** dowódca armii / wòjska / (*pl*) wòjsk(ów); **kobieta** ~ prowadnica, prowadniczka, przedniczka; *ew.* dowòdczëna || dowòdczëni *f*, kòbiëta dowódca

dowództwo *n* dowództwò; *ew.* prowadnictwò, przednictwò, prowadzenié, dowòdzenié, czerowanié *n*, kòmańda *f* [Césòrz òddòł mù dowództwò nad całim wòjskã. *Ra* Pòd dowództwã kròlewsczégò zãca wòjskò wëmaszerowało. *Lz*]; ~ **naczelne** nòwëższë / główné dowództwò / prowadnictwò, przednò kòmańda; **objąć** ~ òbjac || òbjimnac / przejac dowództwò / prowadzenié / prowadnictwò /

kòmańdã; **złożyć** ~ zrzec sã dowództwa / kòmańdë / prowadnictwa, *a.* spòwiedzec dowództwò; **przekazać** ~ przekazac / òddac (kòmùs) dowództwò [òn przekòzòł / òddòł]

dowóz *m* dowóz *m*, dowózka *f*, dowòzanié *n* [Nowé dowòzë (*tu: dostawë*) zëta przëszlë w miasto. *Lz*]. *Por.* **napływ** (~ **towarów**)

dowózka *zob.* **dowóz**

doza *zob.* **dawka, porcja**

dozbrajać (się) dozbrajac / dozbrojiwac (*sã*) [Òni sã dozbbròjaja / dozbrojiwaja. Dozbrajòjta sã! - *Gò*]

dozbroić (się) dozbrojic (*sã*) [Wòjskò trzeba dozbrojic. Òni sã dozbrojilë. Dozbròjta sã! - *Gò*]

dozbrojenie (się) *n* dozbrojenie (*sã*) *n*; *ew.* dokùpienie nowi broni, wzbògacenie sã ò nowã brón

dozgonnie *adv* do smiercë, do grobù, do kùńca zëcégò; *ew. Tr:* dosmiertno

dozgonny *ad* do smiercë, do grobù; *ew. Tr:* dosmiertny, dogrobny; **winiem ci ~nã wdzięczność** jò jem cë winien wdźacznosc || wdźacznòtã (*a.* bãdã cë wdźaczny) (jãz) do smierce / do grobù / pò grób; bãdã tobie wiedno wdźaczny

doziemny *ad el* dozemny; **przewód** ~ dozemny przewód / drót

doznac *v* doznac, zaznac; *ew.* doswiadczëc, òdczëc, pòczëc; **doznałem ulgi** mie ùlżëło *a.* jem pòczuł ùlgã; **doznałem zawodu** jò sã zawiódł; *ew.* jem sã pòczuł òszukóny; **~łem od niego wiele dobrego** jò òd nie(*gò*) doznòł / zaznòł / doswiòdcził wiele dobrégò. *Por.* **doznawać**

doznawać *v* doznawac, zaznawac, doswiadczac / doswiòdczëwac [Òn całë doznòwòł / zaznòwòł / doswiòdcz(*iw*)òł biédë i pòniewiérczi. *Gò*]. *Por.* **doznać**

dozorca *m* dozërca (|| dozórca), dozéròcz || -*rz m*; ~ **domu** dozërca || dozórca / stróż bùdinkù {‘dozéròcz’ *in = pol.* pielëgniarcz}; ~ **więzienny** sòdzewi || sòdzowi dozërca || dozórca / dozéròcz; ~ **robót** *zob.* **nadzorca**

dozorczyni *f* dozéròczka, *arch:* dozéròrka, dozérczëna (|| dozórczëna); ~ **więzienna** dozéròczka / dozérczëna {‘dozéròczka’ *in = pol.* pielëgniarka} [Na je dozérczëna ù tèch biãk w sòdzy. *Lz*]

dozorować *v* dozerac, pilowac, òpasowac, strózwac, miec (*cos*) na òkù, miec / dawac bòczenie (na *cos*)

dozorowanie *n* dozëranie, pilowanie, òpasowanie *n*

dozować *v* dówkòwac, dozowac, miarkòwac, wëmiërzac || wëmierzëwac, ùdzëlac || ùdzëliwac (pò përznie) [òn dówkùje / ùdzëlò || ùdzëliwò, wëmiërzò || wëmierziwò]; *ew. w zn. dodawać po szczypcie:* szczëpkòwac, dodawac pò szczëpce / pò përzince w szczëpkach. *Por.* **cykać**

dozowanie *n* dówkòwanie, dozowanie, miarkòwanie, wëmiërzanie, ùdzëlanie || ùdzëliwanie (pò përznie / kãskù / troszkù); *ew.* szczëpkòwanie *n.* *Por.* **cykanie**

dozownik *m* dozownik; *ew.* dówkòwnik (*Gò*) *m*, miara, *zdr* miòrka *f*

dozór *m* dozór; *ew.* nõdzór || nadzór *m*; *ew.* strózwanie, pilowanie *n* [tegò dozoru; pòd dozorã; Chòri ni mò dozoru. Mój syn mò dozór nad całą robòtã. - *Sy* Òn mò ten dozór nad robòtnikama. Pòd dozorã szandarów chłop mùszòł òdkòpac tã kùlã. - *Lz*]; **pod dozorem policyjnym** pòd pòlicyjnym dozorã / nad’zorã. *Por.* **nadzór**

dozwalać *v* dozwalac / dozwlèwac, przëzwalac / przëzwòlëwac, pòzwalac / pòzwòlëwac (na *cos*), dopùszcz(ëw)ac (*cos* / czegòs) [òn dozwlòł / dozwlòliwò / dopùszcz(*iw*)òł; nie dozwalòj / dozwlòliwòj na to!]

dozwolić *v* dozwlèc / przëzwòlèc / pòzwòlèc (na *cos*); dopùścëc (*cos*, do czegòs) [òn dozwlòlił / dopùscył; nie dozwlèł || dozwlòł na to! nie dopùścë / nie dopùsc do tegò!]

dozwolony *ad* dozwołony; *ew.* przëzwòlony, pòzwòlony, dopùszczony / dopùszczalny, legalny

doża *m* doża *m* – wenecczi ksążã / panownik

dożyć *v* dozëc; *ew.* o wielu osobach: pòdożëc [Ti pòdożëją pòzdnégò (pòznégò) wìkù. *Ra*]; ~ **pòznegò wìeku** dozëc stòrëch lat / pòznégò / pòwòznégò wìkù; **obym jeszcze tego ~żył!** żebë jô / żebëm jesz tegò doził!

dożylnie *adv med* dożilnie, do żëlë / w żëlã; **podawanie leku** ~ pòdòwanié lékù dożilnie / do żëlë / w żëlã

dożylny *ad med* dożilny; **zastrzyk** ~ zastrzik dożilny / do żëlë / w żëlã

dożynki *pl* òżniwinë *pl*, dożniwk *m*; *ew.* żart bąksowé wieselé

dożywocie *n* **1.** starkòwizna, *lok:* łaskawizna, chlebòwizna, bùszkòwizna *rzad*, ògnarijò || -rëjò, penzjò *f*, depùtat, łaskawi chléb, *arch* pòdrug *m* [tegò / na tim pòdrëgù] {*arch* ‘pòdrug’ *in* = *pol.* komorne, czynsz}; **siedzieć na ~m chlebie (na dożywociu)** sedzec / bëc na starkòwiznie / łaskawiznie / chlebòwiznie / bùszkòwiznie / ògnariji / penzji / depùtace / łaskawim chlebie / pòdrëgù / wëmierzony mace {*zob.* maca}; ~ **zapisane żonie** starkòwizna zapisónò na białkã; **2.** *pot w zn.* dożywotnia kara więzienia: dożëwòcé *n* (*Gò*), dożëwòtnò sòdzò, kara dożëwòtny sòdzë, kara sòdzë do kùńca żëcégò

dożywotni *ad* dożëwòtny, dosmiertny, do smiercë, do kùńca żëcégò; **pensja ~wotnia** dożëwòtnò / dosmiertno starkòwizna. *Por.* **dożywocie**

dożywotnio *adv* dożëwòtno, do smiercë, do kùńca żëcégò || zëcò

dożywotnik *m* człowiek na starkòwiznie, penzjownik, penzjòrz, chlebòwnik *m*

dój *m* dój *m*, dojenie *n* [tegò doju / dojeniò || -niégò; Jegò niasta (białka) sã najã we dwòrze do doju. *Lz*]

dójka *f* **1.** dojòrka, dójka *f*, białka, co doji krowë [*Gòspòdëni jã najãła za dójkã. Lz*]; **2.** dójka *f*, dojnò krowa

dół *m* dół, kùla; *ew.* jama, wërwizna // wërwica // wërwina (*pol.* wyrwa), wlëga (*pol.* wklëstość) *f* {‘kùla’ *in* *zob.* kula; ‘jama’ *in* = *grota, pol. jaskinia*}; **na ~ w dół a.** na dół; **od dołu** z dołu *a.* od dołu; ~ **kloaczny** szambò *n*, dół / kùla do jauchë / do sztokù; dół gnilny / kòmòra gnilnò; ~ **na wapno** dół do kalkù; **mieszkać na dole** mieszkać w dole; **schodzić na ~** schòdzëc / schadac / jic na dół / w dół; **placić z dołu** płacëc z dołu

drab *m* **1.** laps, lorbas, zbój *m*; **2. por.** **drağal, łobuz**

drabant *m* **1.** *hist* żołnierz straży przybocznej króla *a.* dostojnika: drabant, òchroniòrz *m*, przëbòczny stróż; **2. rodzaj tańca:** drabant *m*

drabina *f* dròbka, *lok* *rzad* dròb (|| dròbj) *f* [Przëstawic dròbkã do dakù. Wszedł pò dròbce na szopã. Zlëz z dròbci, bò spadniesz. Dwie dròbie. Chto chce do górë wëlezc, mùsi sobie przëstawic długã dròbiã. Na dròbi (stoi). - *Sy*]; ~ **na dach** dakòwò dròbka / dròb; ~ **na którą zakładają siano dla koni / bydła** dròbka, rapa *f*; ~ **wozu** dròbka, dròb (żniwnò dròbka / dròb) [Przëwióźł sama pò dròbci (na wësokòsc leżacëch pò bòkach wòza dròbk). *Sy*]; **boczna żerdź ~ny** drabina *f* [Dròb (dròbka) mò dwie drabinë, gòzdze (*szczeble*) ë miecze (*plaskaté szczeble – dwa abò trzë*). *Sy*]; ~ **Jakubowa bibl** dròbka Jakùbòwò / Jakùba. *Por.* **szczebel**

drabiniasty *ad* dròbkòwi, dròbkòwati, drabiniasti; ~ **wóz** żniwny / dròbkòwi wóz, wóz z dròbkama. *Por.* **drabina, szczebel**

drabinka *f* dròbeczka, *fig* dròpùszka

drabinowy *ad* dròbkòwi

drabinkowy *zob.* drabinowy

drachma *f* drachma *f*

draga *f* **1.** *zob.* bagrownica; **2.** żarg narkotyk: narkòtik *f*, prochë *pl*

dragon *m* dragón(a) *m*
dragoński *ad* dragónszci, dragónów (*ew.* òd / do dragónów)
draka *zob.* awantura, heca
drałować *v* drawòwac, jic, gnac, nêkac, maszerowac; *por.* gnać, iść
dramat *m* dramat *m*, *pl:* dramatë [tegò dramatu; tëch dramatów. Dramat epicczci / pòeticczci / groteskòwi / romantyczny / antyczny / dzyszczasny *itp.* Gò]
dramatopisarka *f* dramatopisôrka *m*, autórka / pisôrka dramatów
dramatopisarstwo *n* dramatopisarstwò *m*, pisanie dramatów, ùtwórstwò dramatopisarszczé
dramatopisarz *m* dramatopisôrz, dramaturg *m*, ùtwórca / ùsòdzca / autór / pisôrz dramatów / dokòzów teatralnëch / -trowëch / zdrzadniowëch (scenicnëch) / na zdrzadniã (na scenã)
dramaturg *m* dramaturg *m*; *zob.* dramatopisarz
dramaturgia *m* dramaturgiô *f* [ti -gii] – **1.** ùtwórstwò / pisarstwò dramat(urg)iczné; **2.** przebieg / rozwój akcji widowiska / widzawiszczca / *ew.* kòncertu; **3.** teoriô dramatu òpisëjącò strukturã (bùdaciã) dokòzów zdrzadniowëch (scenicnëch)
dramaturgicznie *adv* òd dramaturgiczné stronë (zdrzec / zdrzãcë òd dramaturgiczné stronë); *ew.* dramaturgiczno || -cznie [Libretto operë dramaturgiczno (òd dramaturgiczné stronë) dozdrzelałé. Gò]
dramaturgiczny *ad* dramaturgiczny, doticzãcy dramaturgii [Talent dramaturgiczny. Ùtwórstwò dramaturgiczné. - Gò]
dramatycznie *adv* dramatycznie || -nie – **1.** w spòsòb tipòwi dlò dramatu; zgòdno z technikã dramatu; **2.** tragiczno || -nie, zdruzgajãco, wzrëszejãco, wstrzãszajãco, rozpaczlëwie, z bólã, z rozpacã
dramatyczny *ad* dramatyczny – **1.** tipòwi dlò dramatu; zgòdny z technikã dramatu; **2.** tragiczny, zdruzgajãcy, wstrzãszajãcy, wzrëszejãcy, rozpaczlëwi, bòlesny, rozpaczlëwi, rozpòczajãcy; *ew.* pełen napiãcëgò / grozë
dramatyzacja *f* dramatizaciã *f* [ti -cji] – nadanie czemùs, np. tekstowi lëteracczémù fòrmë dramatu
dramatyzm *m* dramatizm; *ew.* tragizm *m*; *por.* dramaturgia **2**
dramatyzować *v* dramatizowac – **1.** ùjmòwac w fòrmie dramatu, przëstosowac do wëstawieniô na zdrzadni teatru; **2.** przedstawiac sprawë / wëdarzenia za baro dramaticzno / wstrzãszajãco; *ew.* pot przesadzac, straszëc
dranica *f* dél *m* (cenczi wãszci dél, nie rzniony le łupóny, dzarti); *ew.* bietka / szindla *f* (*pol.* gont)
drań *m* niegòdzëjòsz || niegòdzywc, niebëlnik, zawalëdroga, paskùda; *ew.* *ekspr:* czart, szatan, pùrtk, diòbël, szorf (*dost.* niem strëp), wszón, smród, swiñtuch *m*; **kawał** ~nia sztëk / kawał paskùdë / czarta / szatana / pùrtka / szorfa / niebëlnika / swiñtucha. *Por.* gad, łajdak, łobuz
draństwo *n* **1.** w *zn.* hołota, motłoch: rukòc *f*, pak *m*; **2.** niegòdzëwòsc || -wòta *f*, nipòctwò; *ew.* *ekspr:* swiñstwò, szatañstwò, diabelstwò *n*. *Zob.* łajdactwo
drapacz *m* **1.** czł. zajëty drapaniem, skrobaniem czegoś: drapajk, drapòcz, skrobòcz *m*; **2.** ~ chmur drapòcz chmùr, wiezówc, *Tr:* wësocziñc, chmùròcz *m*, stołpnica arch *f*; **3.** kòtewka, ankra, zdr ankerka || -kòrka *f*; **4.** maszyna rolnicza: kragla, kraca *f*, kùltiwatòr *m* [tegò -watora]
drapaczka *f* **1.** kobieta zajëta drapaniem / skrobaniem czegoś: drapajka, drapòczka, skrobòczka; **2.** przyrzãd do drapania (*np.* po plecach), do zdrapywania farby ze ściiany: drapajk *m*; *ew.* skrobajk *m* {‘skrobajk’ *in* = nòz do skrobaniô / òbiëraniô bùlew}; **3.** zgrzebłò: szrópa *f*, zgrzebłò (*lok* || zgrzedłò) *n* [Zgrzebłã (*a.* szrópq) i

szczotką (*a. kardeczą / czosnikā*) częszczą kònie i krowë. Kùp mie nowé zgrzedło, jak pùdziesz na tòrg. - Sy]

drapać *v* drapac, *arch* drapieżęc; *ew. w zn. skrobać, dtubać, chrobotać*: gnëblowac, skrobac, dľëbac, chrobòtac || chrëbòtac, chrobòlęc || chrëbòlęc {*por.* ‘drapierżęc’ *arch* = *drażnic, drãczęc*}; *o kurach: rozgrzebywać ziemię / gnój: czep(a)rzęc, czeprac, grzebac, rozgrzebiwac, drapac, rzad: czechlac* {‘czechlac’ *in* = *pol. czyścić za pomocą noża brukiew, buraki z ziemi i korzeni; ew. skrobać nożem, np. płatki świecy*}; *o dymie: gryżć, drażnić: grëzc, drażnic* [Pies drapie / gnëblëje do dwiërzi / na dwiërze, bò chce bëc wpùszczony do chëczy. Nie drapi || drap tegò bòlącégò, bò le to rozdrażnisz. Kùrë czeprzą w gnoju za robòkama / i szukają robòków. Dim grëze w òczë / drażni òczë. - Gò Grëzmòlëch grëzmòli, jakbë kùra pòtą czechlafa ògród. Sy Òn drapiezi krë pòd nokców (*tn. wëdrapiwò krew spòd paznokców*). Lz]. *Por. czochrać, grzebać, iskać, skrobać*

drapać się drapac sã, *arch* drapieżęc sã, *lok* łupic sã; *ew. skrobać sã* [Co tã sã tak drapiesz, jakbës wszë miòł. Łupisz sã, jakbës miòł wszë abò swòrb. - Sy Dzeckò sã drapało pò brzëchù. Nie drapi || drap sã tak! Gò]; *w zn. wchodzić z trudem na górę: drapac sã, wdrapiwac sã, wspinać sã, piąc sã, kracżęc sã, klatrowac, kraganic sã, skrobac sã – zob. wspinać się . Por. drapać*

drapak *m* **1.** *zob. miotła*; **2.** *dać ~a* ùcec, zwiòc, zwiornąc, szusnac [òn ùcekł / zwiòł / zwiornął / szusnął]; **dawać ~a** ùcekac, wiòc, zwiewac, wiornąc, zmëkac [òn ùcëkò / wieje / zwiéwò / wiornie / zmikò; òni ùcëkają / wiorną / zmikają]

drapanie (się) *n* drapanié (sã); *ew. o kurach: grzebanie w ziemi, gnoju: czep(a)rzenie, rzad czepranié n*

draperia *f* draperiò, gùbówka (*Tr*) *f*, gùbòwóné zawieszédło *n*; *pl: draperie, gùbówczy, gùbòwóné zawieszédła*

drapichrust *m* **1.** *zob. filut, frant, gałgan, oszust*; **2.** *złodziejaszek*: charłãznik, kradnis *m*; **3.** *łobuz*: rowòrz, rojber, nipòcëusz, bùzer *m*; **4.** *włóczęga*: wãdrowczik, łaper || lóper, chãchnot (= próżniòk, zgniélc), łazoch *m*

drapiestwo *n* rabòwanié, złodżëjstwò, kradzëlstwò, rozszarpiwanié, rozgròbianié *n.* *Por. drapieżność*

drapieżca, ~znik *m* drapieżnik (*Ru*), rabùsznik; *ew. złodżëj, charłãznik m* [Charłãznik – jastrzib || jastrzãb. Sy]

drapieżność *f* drapieżnosc, *Tr: rabùsznosc f; ew. chcëwòsc* || -wòta, chcëwstwò, *lok* charłãpstwò (= chcëwòta *f*) || charłãstwò (= złodzejstwò *n*, kradzëż *f*) *n.* *Por. chciwość, łakomstwo, pożądlivość, zaborczość, żądza*

drapieżny *ad* drapieżny; *ew. rabùszny, złodzejsczi, charłãzny (Gò), charłãzniczi Pa* [Drapieżny / ptòch / zwiérz. (*Ce, Pa, Dh, Ma – Lz*)]. *Por. chciwy, łakomy, pożądlivy, zaborczy, ządziorny, złodziejski*

drapnąć *v* **1.** drapnąć, zadrapnąć, pòdrapac; **2.** ùcëc, zwiornąc, wzyc || wzac nodzi za pas / na remiã; **3.** skrasc / ùkrasc, żart skùbnać, pòdebrac, zwinąc

drapować *zob. fałdować*

drapowanie *zob. fałdowanie*

drapowany *zob. fałdowany*

drasnąć *v* còrnąc, zadzòc, zadrapac, zadrzëc, letkò skaleczëc; *ew. czorchnąc; ew. w zn. trącić (lekko) czidnąc (letkò)* [òn còrnął / zadzòł / zadrapòł / zadzarł / skalécził / czorchnął / czidnął]; ~ **zapalkę** pòcòrnąc sztrechòlcã; **kula ~ła go tylko** kùla le gò còrnãła; ~ **się** zadrzëc sã, còrnąc sã, zadrapac sã, përnã sã skaleczëc

drastyczny *ad* drastyczny; *ew. òkrutny; ew. jaskrawi, rażący, òstri, drażniący, drażlëwi*

draśnięcie *n* cōrniācé || cōrnienié, zadzercé *n*; *ew. w zn. potrącenie*: czidniācé || czidnienié; *w zn. otarcie*: òcercé, czorchniācé; *w zn. zawadzenie*: zadzenié, zawadzenié *n*

drażetka *f*, ~**ki** *pl* groszk *m*, pëla (= *pol. pigułka*), *pl*: groszczi, pële; *ew. por. cukierek, drops*

drażliwość *f* niecerplëwòsc || -wòta, òbrazlëwòsc, drażlëwòsc, (nad)wrażlëwòsc || -zlëwòsc, rozgòrزلëwòsc || -wòta, nadpòbùdlëwòsc, skłonnosc do gòrzu / do òbròżaniô sã

drażliwy *ad* niecerplëwi, òbrazlëwi, drażlëwi, (nad)wrażlëwi || (nad)wrażlëwi, baro wrażliwi || -zlëwi rozgòrزلëwi, nadpòbùdlëwi, skłonny / chùtci do gòrzu / do òbròżaniô sã; *ew. natrzasi, òparzony (zarò òparzony, jak òparzony), òparzonoslòdcki*

drażniący *ad* drażniący, rażący; *ew. grający na nerwach, mier'żący, niemiłi, nieprzëjemny, paskùdny [Ta mùzyka je takò drażniącò. Gò]. Por. rozdrażniony*

drażnić *v* drażnic, *arch* drapierzëc; *ew. w zn. mierzić, działać na nerwy*: razëc, mier'zëc; *ew. rozjusz(iw)ac* { 'drapierzëc' *in* = drãczëc kògò; *por. arch* drapieżëc = drapac } [Òn drażnił tegò psa. To mie / miã drażni / razy / mier'zy (*ew. mie na to mier'zy – ni mògã tegò zlëdac / zniesc*). - *Gò* Nie drażni bika, bò ce ùbòdze. Tak długiò bòlącë (*renã*) drażnił, że mù sã terò nie chce zagòjic. *Sy* Nie drapierzë psa, òn ce kasy. *Lz*]

drażnienie *n* drażnienié, rozdròżnianié || rozdrażnianié; *ew. rozjusz(iw)anié n. Por. dokuczanie*

draż *m* draż, *zdr* drażk *m*, *rzad* żerdza (|| dzerdza)*f*, *pl*: drażdzi, żerdze (|| derdze), *zdr* drażdzi, żerdzi (|| dzerdci) [Ògrodzenié kòplë (pastwiska) robiã colemãto z drażów. „Nie widza wa mòji czòpczi?” – „Jo, dwaji chłopi nioslë jã na drażù, a trzeci za nima stopë zagarinòł / zamiòtòł”. *żart - Gò*]; **lasek młody nadający się na ~gi** drażòwina *f* [Móm mórg drażòwinë ë mórg stòrégò lasa. *Sy*]; ~ **do suszenia sieci** jadrowina, socha, soszka *f*; ~ **do wieszania sieci na węgòrze** wãgòrnik (do żaka) *m*; ~ **spoczywający na palach ogrodzenia łąki, pola** rëka *f* (*niem.*); *ew. draż, drażk m* { 'rëka' *in* *zob.* łąta 3 }; **ogradzać / ogrodzić łąkę / pole ~ami** (òb)rëkòwac, (ò)grodzëc rëkama / drażama / żerdzama. *Por. drażek*

drażal *m* drażala || drażòł, dżizãga, dżugòł, dżugòsz, dżugas, dżugaja, gòch, gajdòcz, gajdus, gajdòrz, gajdóna, gajda, *lok*: rëpòlc, rëka, labach, dolżëna, dżądżëla, szligòcz, szligòwnik, *lok* szligòta *m*; *ew. chłop jaż pòd strop, chłop (prosti / pòbieżësti / cygli || cãgli) jak swiëca / jak chójka / jak szach; cygli || cãgli chłop – Sy* { 'gajda' *in* = a) *noga*; b) *grëbò gałqz*; 'rëka' - *zob.* draż, łąta 3 }; **kobieta ~ (wysoka)** gajdòczka, drażalëca, szligòwnica *f*; **dziewczyna ~ (wysoka)** gajdula *f* [Paròbk jachòł w kònie, ale òn nie zdrzòł, gdzie jedze, le na piãknã gajdulã, co przed nim szła prostò jak swiëca. *Sy*]. *Por. olbrzym(ka)*

drażowy *ad* drażòwi

drażek *m* drażk *m*; *ew. w zn. długi, grubszy kij, tyczka*: szach, *arch* łąt *m*, ticz(ka), sztëca *f*; *w zn. belecza umieszczona pionowo w murze szachulcowym*: sztòka *f*, *pl*: sztòczy { 'łąt' = *pol. laska, tyczka, pręt*; 'łątë' *pl* *lok* = *pol. łąty zob.*; 'sztëca' = *pol. sztyca, stojak, podpora, np. sznura do bielizny (in lok: chabina || chawina f*; 'sztòka' *in* = a) *zob. szczudło*; b) *arch: drażek zastępujący prawã sochë* } [Cos zawisło kòmùs na drażkù (ò bólu żòłqdk). *Sy* Wëszedł z chëcz z łątã w rãce. Rëbòcë gò wëcygnãlë łątama z wòdë. - *Bù*]; ~ **do manewrowania niewodem** chòchla, klëczka *f*, bik *m*; ~ **(dżwignia) miecha kowalskiego a. organowego** dëmadłò *n*; ~ **którym krëci się żarna** młòłòk, żarnik, derżòczk, krãcëszk *m* { 'krãcëszk' *in* = *pol. a) wir powietrzny a. wodny*; b) *bãk – zabawka wirowa*; c) *kołowrotek* }; ~ **z wëdkami** klòga *f*; ~ **którym się ciągnie sieć** kòmól, kòmólnik *m*, kòmólnica *f*; ~ **jako znak**

założonych sieci prëk *m*, prëka, prëczka *f*, prëkòwiszcze *n*; ~ **hamulcowy** scygôcz *m*, drażk hamùlcowi. *Por.* **drağ, dźwignia, kij, pręt, tyczka**

drażenie *n* toczenie, wgrizanie sã w głąb, robienie dzurë; *ew.* wiercenie = swidrowanie, wrzinanie (sã) w głąb, dlëbanie = kùmanie *n*. *Por.* **drażyć**

drażkowy *ad* drażkòwi

drażyć *v* toczëc, robic dzurã (*a.* dzurë / dzurci); *ew.* wiercëc, swidrowac = wrzënac (sã) w głąb, dlëbac, kùmac; *ew. o owadach:* toczëc, wgrëzac sã w głąb {‘tozczëc’ *in* = *a*) kùlac; b) *òbrabiac przez toczenie, òbròcanie* - *zob.* toczyć; ‘kùmac’ = *pol. dłużyć*}; **kropla ~ży skałę** kropla kruszi kamiznã / kam || kamién / òksëp, *a.* kropla pò kroplë spòdò i w kamiéniu robi sã dzurã

drelich *m* drëlich *m*

drelichowy *ad* drëlichòwi [Drëlichòwé bùksë / òbleczenié. Drëlichòwi wãps. - *Gò*]

dren *m* dren *m*; *pl:* drenë

drenarka *f* drenarka *f*

drenaż *m* drenaż *m*

drenować *v* drenowac, kłasc drenarkã, zakładac / robic drenë / drenaż

drenowanie *n* drenowanie *f*, zakłòdanie drenów / drenarci / drenażu

drenowany *ad* (z)drenowóny

drenowy *ad* drenowi, drenarszi

dreptać *v* deptac, drobòlëc, drobòtac, drëpsac, dërdac; *ew. dziec* tupkac {‘dërdac’ *in* = *pol.* a) *gęgać*; b) *pleść, gadać*; c) *robić masło*; d) *machać nogami*; e) *lok: drzeć*; ‘drebòlëc’ *in* = *chùtkò gadać*} [Jegò białka tak drobòce, czej òna jidze. Czej òna jidze, tej òna tak dërdò. Aluszkù, jak òno tupkò, to nasze malinczé. Nasz synk zaczinò ju tupkac. - *Sy*]

dreptanie *n* deptanie, drobòlenie, dërdanie, drëpsanie, tupkanie *n*. *Por.* **dreptać**

dreszcz(yk) *m* ògròzka, dërgòtka, dërgówka || dërgówka, trzãsòczka || trzãsówka, zëmizna, szëdrówka, szëdrota *f*, zyb, dërgòt *m*, mrówczy *pl* {‘szëdrówka’ *in* ‘szëdrówka’ = *pol. drżączka porażna, choroba Parkinsona*} [Cali wieczór trzãsta mie ògròzka. Ògròzka przëchòdzy, czej sã krew zaznobi. Mie złapała takò szëdrota, że jò ledwie sfòrtowòł (*zdaqził*) wlezc we wërë, a jò ju bëł jak w ògniu. - *Sy*]; **miec ~e** miec ògròzkã / dërgòtkã; *ew.* zdrugac, *lok* druždëc; (**aż**) ~ **mnie przejmujë** mie tak (*jaż*) zdrugò / druždë; (*jaż*) ògròzka na mie jidze; (*jaż*) zyb mie przejmò *a.* (*jaż*) mrówczy pò mie jidã [Jò mùszã bëc chòri, bò mie tak druždë. *Sy*]; ~ **emocji** ògròzka z przejëcégò / z emòcji / *ew.* ze strachù. *Por.* **dręawki**

drewienko *n* drewienkò, drewkò *n*

drewniak *m* **1.** drewnianò / drzewianò chëcz, drewniany / drzewiany bùdink, *lok* chabùza *f*; **2.** *zoo* kòbùs, kłòdòk *m* [Wej, co tu je kòbùsów pòd tim kamiénã. Na kłòdòczy i wãdzëbòczy łowiã wãdkã rëbë. - *Sy*]; **3.** *zob.* **laczek (~czki)**

drewniany *ad* drewniany, drzewiany; **trzewik** ~ *zob.* **chodak**; **przedmioty ~ne** drewniane rzeczë / przedmiotë; *ew.* drzewina *f*

drewniasty *ad* drewniany, drewniasti, zdrewniafi, jak drewno; *ew.* zdrãbny (ò bùlwach: cwardi – *zob.* **dëbieć**)

drewnieć *v* drewnieć, robic sã / stawac sã pòdobny do drewna {‘drewnieć’ *in* = *pol.* drëtwieć – *zob.*}

drewno *n* drewno, drzewò; *ew.* *kawałek drewna na opał:* drewienkò drewkò *n*; *pl:* drewienka, drewka, *arch* dr(ë)wa (*Ra*); *grube sękate drewno na opał:* bùlfón *m* *lok* [tegò drewna / drzewa / drew(ien)ka; tëch drew(ien)ków / drew; Je tu dze kawał drewna. To je z drewna zrobioné. Nie weznieta wa tegò drzewa pòd dak, mùszë òno tu tak bùten leżec i bùtwieć na deszczu?! Zabëc w kam a drewno (*czësto zabëc* /

zabaczęc). Bùlfón je dobri na òpòł. – Sy Narābi drew. Nabierzë drew, kùkò le ùniesesz ë naskacë òdżin. - Ra]

drewutnia *f* drewkarniô *f*; *ew.* szurk / szauer (|| szouer) *m* (do drzewa / drewna) [Òdemkni drewkarniã, zebë drewka lepi schnãlë. Sy Biěj do szaura i halòj drzewa, bò òdżin zgasnie. Gò]

Drezno *n geo* Drezdno *n*

drezyna *f kol* drezyna *f*

dręczenie *n* dręczenié, mączenié, gnābienié *n. Por.* **dokuczanie**

dręczyciel *m* dręcęcél, dręczk, mączęcél, gnābicél *m* [tegò –cela]; *ew.* tiran [To je dręczk, co swòjã kòbiëtã bije. Sy]. *Por.* **gnębiiciel**

dręczyć *v* dręcęc, mączęc, dożerac, *arch* drapieżęc (*zob.* **drażnić**) [Sēmienié gò dręczi. Sy]; ~ **się** jiscęc sã, jadłobic sã / jadowic sã, dręcęc sã, zadržęcëwac sã, gręc sã, miec ùdrākã / przegrizk / jadłobã / jadowiznã [òn sã jiscy / jadłobi / jadowi / dręczi / zadržęziwò / grëze; òn mò przegrizk / jadłobã / jadowiznã]. *Por.* **dokuczać, drażnić, gnębić**

drętwnica *f* drãtwizna, sztiwnota || -nosc *f*; *ew.* zdrãtwienié, zesztwnienié *n*; ~ **karku** drãtwizna karkù

drętwić *v* drãtwiec, cërznąc; *ew.* drewniec, mòłknąc, sztiwniec; ~ **od zimna** grablec || *lok* grãblęc drãtwiec, *rzad:* kòstniec, sztiwniec, drewniec [pòłce grableją / drãtwieją / kòstnieją / sztiwnieją / drewnieją òd zëmë / zëmna / zëbù] - *zob.* **kostniec 2.; zëby ~wieją** zãbë cërznã (np. òd kwasnégò jabka / heltczy); **nogi ~wieją** nodzi drãtwieją / cërznã / *rzad:* mòłknã, robã sã martwé; *ew.* jakbë mie mrówczy przez nodzi przechòdzëlë; **noga mi ~wieje** mie noga drãtwieje / cërznie / mòłknie / ùsniwò / zdichò / drewnieje / móm mrówczy w nodze; **ona ze strachu całã ~wieje** òna òd strachù / ze strachù zarò jaż całò drãtwieje;

drętwienie *n* drãtwienié, cërznienié, drewnienié, mòłknienié || -niãcé, sztiwnienié *n. Por.* **cierpienie (-nięcie)**

drętwy *ad* drãtwi; *ew.* zdrãtwiali, scerpłi, zesztwniali, zmòłkli, zgrabłali; *ew. w zn.* zastęgly, zastygly: stãgli; ~**wa mowa** drãtwò / òschłò / sztiwnò mòwa / gòdka

drgać *v* dërgòtac, drgac (|| *lok:* dërgac || drëgac), drzec (*lok* || dërzec || drëzec); *ew.* trzãsc (sã) || *lok* trzisc (sã), szëdrowac, *rzad lok* cëtrowac (*niem.*) [to (sã) trzãse || *lok* trzëse] / szëdrëje / cëtrëje]; *ew. w zn. o drewnie:* wpadać w rezonans: drénowac [Dél / drag przë żògòwanim drënëje. Gò]; **ani drgnął** ani (nie) drgnął, ani sã nie zrëszil, ani (nie) mërgnãł; **powietrze drga** wiodro graje, pòwietrzé (*a. lëft*) dërgòce / drgò / drzi; **struna drga** strëna dërgòce / drzi. *Por.* **trząść się**

drganie *n* drzenié, dërgòtanié *n*, dërgòt *m*; *ew.* trzãsenié (sã), szëdrowanié, *rzad lok* cëtrowanié *n*; *ew. o drewnie piłowanym, gdy wpadnie w rezonans:* drénowanié *n*; ~ **nerwowe (tik)** nerwòwi drig / dërgòt

drgawki *pl* dërgòtka, trzãsòczka || trãsówka, szëdrówka *f*, dërgòtanié, *rzad lok* cëtrowanié *n*; *ew.* krãpë *pl* {‘szëdrówka’ = *pol. a) dreszcze; b) choroba Parkinsona; ‘krãpë’ = pol. kurcz nogi; ew. ból żòłqдка*}

drgawkowy *ad* dërgòtny, krãpny, krãpòwi

drgnąć *v* zadržec (|| zadërzec || zadržëzec), zadržgac (|| zadërgac || -drëgac), zadërgòtac

drgnięcie *zob.* **drgnięcie**

drgnięcie *n* drgniãcé || drgnienié, zadržzenié *n*; **pierwsze miłosne ~ serca** piërszé miłosne drgnienié / drgniãcé serca; *ew. rzad* piërszi miłosny (|| *rzad* –tny) drig serca [Głãbòk w dëszì òstòł piërszi serca drig miłotny. Lh]

driakiew *f bot* gãsò klòska

drobiarstwo *n* drobiarstwò *n*, chów drobiu / drobiznë (kùr(ów), kaczk, gãsy)

drobiazg *m* drobiôzg *n*; *ew.* drobina, dzëgòtka *f*; *pl.* drobiazdzi (= drobne rzeczë), drobinë, dzëgòtci; *ew. w zn. poślád:* czmir, rak, namiòł *m*, miòłczëzna || miałczëzna *m* {‘drobiôzg’ = a) *drób*, *kùrë*, *kaczczi itp.*; b) *mòté ribczi*; c) *mòté dzecë*; ‘drobina’ = *pol. odrobina, cząsteczka*; ‘miòłczëzna’ || ‘miałczëzna’ = *pol.* a) *drobny chrust* – *in. kasz.* ‘namiòł’; b) *mięso posiekané, a. zmielone w maszynce*; c) *drobne ryby*; d) *drobne pieniądze*; e) *muł, szlam*; f) *mielizna, płycizna*; g) *drobny deszcz a. śnieg*; ‘dzëgòtka’ *w zn.* = *pol.* a) *jakakolwiek mała rzecz, np. kartofelek, owoc niedojrzały*; b) *osoba drobna*; c) *króciutka powiastka*; d) *pypeć - choroba kur* = *in. kasz.* ‘dzëba’; ‘rak’ = ‘czmir’ = a) *pòslòd, nézczi zòrna*; b) *drobné rëbë*; c) *drobné pieniądze*; d) *drobné bùlewczì*; d) *mòté dzecë*] [tegò drobiazgù; te drobiazdzi, tëch drobiazgów; ti drobinë / miòłczëznë; Nawet miòłczëznã mòże napalëc. To nie je niżòden dobri brzòd, le to są taczé dzëgòtci. - *Sy*]; ~ **rybi (drobne rybki)** rak, czmir, mielk *lok*, drobiôzg *m*, drobne rëbë / ribczi; michòłczi *pl*, parzelëzna [Ùłowilë samëch michòłków (*òkùnków*). Wrzëcmë tã parzelëznã nazòd do mòrza. - *Sy*]; ~ **w zn. dzieci(arnia)** drobiôzg, rak, czmir *m*, arch pùrniawa *f* {‘pùrniawa’ *in* = *drób*, *kwëk*, *kùrë*, *kaczczi itp.*; ‘pùrniã’ = *pol. karzeł, osoba drobna*} [tegò drobiazgù; ti pùrniawë]; ~**gi, w zn. rzeczy osobiste, narzędzia, zabawki** *zob. manatki*; ~ **literacki** a) *anegdotka, ploteczka literacka*: *nëpk m* (*nëpczi pl*) *Fm*; b) *fraszka f*; **kłócić się o ~gi** kłócëc sã (*a. spierac sã / sztridowac sã / wadzëc sã*) ò drobiazdzi / ò drobne sprawë / rzeczë; *ew.* ò bëlë co sã kłócëc / wadzëc / sztridowac; *ew.* wadzëc sã o còł {‘còł’ = *miara, kòł 2,5 cm*}. *Por.* **drobin(k)a, drobnostka, maleństwo, manatki, poślád, szczegòł**

drobiazgowość *f* drobiazgowòsc; *ew.* dokładnosc *f* (przesadnò dokładnosc), wdòwanié sã (wchòdzenié) w drobnòtë / drobiazdzi / szczegòłë, rozpatrìwanié drobnòtów / drobiazgów

drobiazgowy *ad* drobiazgowì, dokładny (przesadno dokładny, *a.* dokładny jaż do przesadë); *ew.* skrupulatny, szczegòłowi; *ew.* zaczekawiony drobiazgama. *Por.* **szczegòłowy, wnikliwy**

drobić *v* drobic, rozdrobniwac, rozdrabniac; *ew.* szczëpkòwac, miałkszëc *lok*; *ew.* dzelëc, krëszëc, sekac, kawalkòwac [òn drobi / rozdrobniwò / rozdròbniò / szczëpkùje / miałkszi / dzeli / kruszi / sekò / kawalkùje]; *o chòdzie, kroku, drobno stapać*: drobòlëc, drobòtac, drëblowac, drëftac; drobno jic / deptac / chòdzëc / stãpiac [òn drobòli / drobòce / drëblëje / drëftò / jidze / depce / chòdzy / stãpiò]; *o używaniu zdrobnień w mowie*: drobòlëc, drobòtac, drobic, zdrobniwac, ùżëwac zdrobnieniów w mòwie {‘szczëpkòwac’ = *pol.* a) *ciąc na kawalki*; b) *skapò wydzielać*} [Òn szczëpkòwòł ten papiór na mòlé sztëczi. *Lz* Tatk szczëpkùje drzewò. *Sy* Gãsatkóm nie dówają całëch bùlew, le je nôprzòd miałkszą, zëbë sã nie ùdlòwilë *Sy* Zdrzë le jak to dzëwczã drobòli. *Lz* Òni bar’zo swòjã gòdkã drobòlã. *Ce* Drëblëje (*drobno depce*), bò je ju stòri człowiek. Drëfcã, bò jem ju stòri. - *Sy*]. *Por.* **rozdrob(n)ić, rozdrabniac**

drobienie *n* drobienié, *lok* miałkszenié; *ew.* kruszenié, sekanié (*na*) drobno *n*

drobin(k)a *f* drobin(k)a, (ò)krëszëna, (ò)krëszinka, përzinka, cząst(ecz)ka *f*; *ew.* òkruszk, malinczi dzëlëk *m* [Da (*data*) pracharzu (*prachòrzowi*) drobinã miãsa. Òna kùróm pòrzuca pòrã drobin chleba. Dóm na mszã, bëm nalòzł ù ciebie chòc drobinkã łasczi. – *Lz*]

drobinowy *ad* drobinowi, *zdr* drobinkòwi; *ew.* cząst(ecz)kòwi

drobnica *f* drobnica *f*, drobniczé towarë; *ew.* drobiôzg, czmir, rak, namiòł *m*. *Zob.*

drobiazg

drobnicowiec *m* żëg drobnicówc *m* [tegò drobnicówca]

drobnicowy *ad* drobnicowi

drobniut(eń)ki, ~sieńki *ad* drobnëchny, drobnëszinczi || drobniuszczi || drobniuszinczi; *ew.* mialczy, *lok* mielczy

drobniut(eń)ko *adv* drobnëchno, drobnëszinkò || drobniuszinkò

drobnokomórkowy *ad biol* drobnokòmórkòwi

drobno *ad* drobno; **(naj)drobniej** (nô)drobni || (nô)drobni [Pòsekôj te jaja jak nôdrobni. Gò]. *Por.* **drobniut(eń)ko**

drobnomieszczański *ad* młòmieszczańsczi; *ew.* drobnomieszczańsczi

drobnoprzemysłowy *ad* drobnoprzëmësłowi, *Tr:* drobnoprzerobny

drobnostka *f* drobnostka; *ew.* w *zn.* *blahostka*, *bagatela:* fraszka *f*; *ew.* drobnô sprawa; tëlé, co nic; môłi szpôs; *żart.* môle piwò *n*, pryszcz, piôrd *m* [Przëniosła ji wszelejaczé drobnostczi (*a. drobiazdzi*). Bù]. *Por.* **drobiazg**

drobnostkowość *zob.* **drobiazgowość, małostkowość**

drobnostkowy *zob.* **drobiazgowy, małostkowy**

drobność *f* drobnosc, małosc; *ew.* miałkòsc, malinkòsc *f*; ~ **druku** drobnosc drëkù

drobnoustrój *m* drobnoustrój, mikroòrganizm, mikroob *m*, *pl:* drobnoustroje, mikroòrganizmë, mikroobë

drobnoziarnisty *ad* drobnozôrnisti, drobnozôrnowi; *ew.* miałkòzôrnisti

drobny *ad* drobny, *zdr* drobnëchny, drobnëszinczi || drobniusz(in)czi, môłi, malinczi; w *zn.* *drobno zmielony*, *miałki:* mialczy, drobno zmloti; *rzad, o piśmie, ściegu szycia:* maczkòwi {‘mialczy’ w *zn. pol.* a) *plytki*; b) *piaszczysty*; c) *drobny* [*Miałczé rëbë. Sy*]}; **(naj)~niejszy** (nô)drobniészzi; ~**ne monety** drobné dëtczi / pieniãdze / grosze; *ew. pl* (te) drobné; **nie mam ~nych** ni móm drobnëch; ~ **zysk** drobny (môłi / słabi) zwësk / wżatk / dochód, słabô zwënëga; ~ **ściąg** drobny / maczkòwi sztich [To je taczim maczkòwim sztichã szëté, że to nie je do rozprocô. Sy]; ~ **pismo** drobné / maczkòwé pismò [Ni mògã przeczëtac tegò maczkòwégò pisma. Sy]; *por.* **maczek**; ~**ne ryby** drobné / môle / *rzad* mialczé rëbë / ribczi; *ew.* rak, czmir, drobiôzg *m*; *por.* **drobiazg**; ~ **deszcz / śnieg** drobn(ëch)y / *rzad* mialczy deszcz / snięg; *ew. zob.* **mżawka**

droczenie się przecywianié sã; *lok:* czôglenié sã, czikòlenié sã, kòzëblowanié sã || kòzoblënié sã, przegadiwanié so, szpólkòwanié, skajanié *n.* *Por.* **cackanie się, certolenie się, czubienie się**

droczyć się (*przekomarzać się, żartując drażnić się*) przecëwiac sã; *lok:* czôglëc sã, czikòlëc sã, kòzëblowac sã || kòzoblëc sã, szpólkòwac = przegadëwac so(bie) nawzajem żartã a përnã zalotnie; *ew. lok* skajac (do kògòs) = zalecac sã i przecëwiac sã {‘czôglëc sã’ = *smôc sã, czichrotac, zalecac sã, przecëwiac sã; ‘czikòlëc sã’ in = pol. trudzić się do późna w noc, guzdrać się – zob.*} [òni sã przecywiają / sã czôglã / sã czikòlã / sã kòzëblëją / sã kòzoblã; òni szpólkùją; Nick nie robiã, le całi dzëń sã czôglã. Nic nie robita, le sã czikòlita. Wiedno sã ze mnã czikòli. Żëbësta ùż rôz òprzestała skajac do siebie. Zmùdic Bernat skajô do Brëzyc Anczi. – Sy]; *ew. w zn.* *zachowywać się jak dziecko (o dorosłych):* dzeckòwac sã, czaczkòwac (*zob. dziecko*). *Por.* **cackać się, certolić się, czubić się**

droga *f* droga, *zdr* dróžka *f*, *zgr* *rzad* drodzëskò || drožëszcze *n*; *ew.* (sz)trasa *niem.*, *darga arch f* [Òn mierzi drogã (*ò pijòkù: tëmlëje sã*). Sy Czim krãtszô droga, tim je dłëgszô. Ra]; ~ **bita** szasé *n/m*, flaster *m* [jachac (tim) szasé / szaséjã / flastrã; jachac pò szasé / szaséju]; ~ **piaszczysta** mielónka, mielówka, mielnica, sëpówka *f*, piòszczëtò droga {‘mielónka’ *in = pol. mielonka, rodzaj kielbasy*} [Z ti mielónczi nicht nie wëjedze. Kònie marachùje pò mielówce, zamiast jachac dobrã drogã. Tã mielnicã sã lëchò jedze. - Sy]; ~ **blotnista, rozmiękła** rozbrzëdnica *f*; ~ **zniszczona** rozjachòta *f*; ~ **polna** pólnô (*ekspr „bòsò”*) droga; *ew. lok:* wigón, drëft, szlach *m*, stãpówka *f* {‘szlach’ *in – zob. cios.*}; ~ **leśna** lasowô droga; *ew.* pòlesëca || pòlesnica

f, drëft, szlach *m* [Pasturze nëkają szlachã bëdło. Sy]; ~ **przez bagna ułożona z dragów i gałęzi** *arch gac f* [Przez błoto prowadzi gac. Lz]; ~ **żelazna** *zob. kolej, kolejowy (tor ~)*; ~ **publiczna** *publicznô / państwówô droga*; ~ **okrężna** *òmijónka f*; **pas drogi (ruchu)** *pas drodżi (ruchù)*; **przeciwny / przeciwny / przeciwny pas ~gi** *procëmny (a. przycywny) / procëmleği (a. przycywnleği) pas drodżi*; ~ **główna / nadrzędna** *droga głównô / nadrzãdnô*; ~ **podporządkowana / podrzędna** *droga pòdpòrządkòwónô / pòdrzãdnô*; ~ **równoległa / prostopadła / krzyżująca się z...** *droga równoległô / prostopadłô / krzizëjącô sã z...*; **skrzyżowanie dróg** *skrzizowanië dróg, krzizówka f*; ~**gi lądowe / morskie / wodne / powietrzne** *drodżi lądowé / mòrsczé / wodne / pòwietrzné (a. lëftowé)*; **prosta / kręta / górzysta / wyboista** ~ *prostô / krãtô / górkòwatô / dzurawô (a. pòrëtô, pòdzurawionô / nierównô) droga*; **kawał ~gi (do przebycia)** *sztëk / kawał, (rzad: cząd / sztremel / szlach) drodżi {‘cząd’ zob. część} [Do waju je szlach drodżi. Sy] {‘szlach’ in zob. cios}*; **przede mną jeszcze długa / daleka** ~ *przede mną jész je długô / dalekô droga a. tura (ew. réza / pòdróż)*; **móm jész** *sztëk drodżi do przëndzeniô || -niégò / przebëcô || -cégò; móm jész przed sobą* *dłudzi tur || długã turã*; **być dopiero na początku ~gi** *bëc dopiër(z)e / dopiërkù na pòczãtkù / zòczãtkù drodżi*; **swoją ~gã** *jinak / jinaczi rzec, swòją drogã, tak pò pròwdze*; **kroczyć utartymi ~mi** *kroczcë / jic znónyma / przedëptónyma / przecartima drogama / stegnama / pò wëdeptónëch / przecartëch stegnach / znónã droga / stegną, znónym turã / kòłoważim*; **być w drodze** *bëc w rézë, w drodze (ew. w pòdróżë / réze / turze)*; **wejść komu w ~gę** *wënc / wlezc kòmu w drogã*; **takiemu lepiej zejść z ~gi** *taczëmù lepi zeńc / zlezc / wëlezc z drodżi*; **z drogi (na bok)!** *z drodżi!, z widu!, na bòk!*; **zejść na złą ~gę** *zlezc / zeńc na lëchã / złą drogã*; **na drodze poprawy** *na drodze do pòprawë*; **być na dobrej ~dze (do celu / powodzenia / sukcesu)** *bëc na dobri drodze (do cëlu / pòwòdzeniô / zwënëdżi)*; ~ **służbowa / oficjalna** *droga służbòwô (a. ùrządowa) / òficjalnô*; **nieoficjalna** ~ *niedòficjalnô (krëjamnô / tajnô) droga*; ~ **przekupstwa / szantażu** *droga przekùpstwa (a. pòdpłatów / łapówków) / szantażu (a. zastraszeniô / zastròszaniô / grozbë / grozeniô)*; ~ **prawdy / pokuty / zbawienia / rozwoju / upadku** *droga pròwdë / pòkùtë / zbawieniô / rozwòju / ùpòdkù*; ~**gi oddechowe** *an drodżi òddechòwé, Tr: dichawné rërë*; ~ **Mleczna** *Mlëcznica f, Mlëcznô / Ptòszô Droga*

drogeria *f drogeriô [ti –rii] f; ew. króm chemiczny / ew. kòsmeticzny, króm z artikùłama chemicznyma / ew. kòsmeticznyma (a. króm z kòsmetikama)*

drogi *ad drodżi*; **(naj)droższy** *(nô)drożsi*; **za ~gie pieniądze** *za wiòldzé / drodzé pieniãdze, za grëpã dëtków. Por. niedrogi*

drogista *m drogista m*

drogo *adv drogò; (naj)drożej* *(nô)drożi*; **to go ~ będzie kosztowało** *to gò mdze (bãdze) drogò kòsztowãło || kòształo. Por. niedrogo*

drogocenny *ad* *baro drodżi, kòsztowny (baro kòsztowny), wòrtoscowi, wësokwòrtny; ew. bògati; ~ne dary* *bògatë darë*

drogomistrz *zob. dróżnik*

drogość *f drogòsc f, wësokô cena, przest: wësoczi priz. Por. drożyzna*

drogowe *n drogòwé n, òpłata za drogã (za ùziwanië drodżi, za jazdã drogã), drogòwi òpłòtk*

drogowskaz *m rozdrożnik, pòkòzajk; ew. drogòwskòz [tegò –kazu || -kaza], niem: wizer, wegwizer || wachwizer m*

drogowy *ad drogòwi, drożny; inżynier* ~ *jinżinier || jinżiniëra drogòwi; dozorca* ~ *zob. dróżnk*

dromader *m zoo dromader m. Por. wielbłąd*

drop *m orn drop m*

drops *m* drops *m*; *pl*: dropsë

drozd *m orn* drózd *m* [tegò dróзда || drozda; Jak spiewac začną drózdë, wnet na pòlach pòkòżą sã brózdë. *Sy*]; ~ **spiewak** pstrokatka, bestrotka *f* [ti pstrokatczy / bestrotczy

drozdowy *ad* drózdowi [Drózdowé gniôzdo. Drózdowi deszcz padô (deszcz, czej drózdë òdlatëją). *Sy*]

drożdże *pl* młódze, drożdże *pl* [To rosce jak na młódzach / drożdżach]; ~ **piwne** piwné młódze / drożdże

drożdżownia *f* drożdżowniô, młódzowniô *f*

drożdżownictwo *n* drożdżownictwò *n*, *Tr*: młódzowizna *f*

drożdżowy *ad* młódzowi, drożdżowi, *arch* drożdżany [Młódzané (młódzowé / drożdżowé) casto. *Ra*]; ~ **placek, ciastko** ~**we** *zob.* **drożdżówka**

drożdżówka *f* **1.** kùch / *rzad* plòck młódzowi (*a.* drożdżowi), *a.* kùch na młódzach / drożdżach; *ew.* gruby naleśnik z ciasta drożdżowego, pieczony na tłuszczu, na patelni: pączk *m*, *lok*: nadaśóny / napùchli / rozczëniony plióc, ruchòcz, ruchaniòk *m*, *pl*: pączczy, nadaśóné / napùchlé / rozczënioné plióce, ruchòcze, ruchaniòczy; ~ **z kruszonką** kùch / plòck z kruszónką / ze sztrojslã (*niem.*), *lok*, *żart*: pryszcz *m*, plòck z wrzodama; **2.** ciast(ecz)ko drożdżowe: sznëka, drożdżówka, *lok* flòda *f* Gò; *ew.* młódzowi / drożdżowi kùszk {‘sznëka’ kùszk zawijóny spiralnie – dost (z *niem.*) = slëmién}: ~ **z lukrem** *żart*: sznëka / flòda z glancã; ~ **z serem / makiem / budyniem / marmoladą / jabłkiem / dżemem z jagód** drożdżówka (sznëka / flòda) / z twôrogã / makã / pùdingã / jabkã / marmòladã / z jagòdama. *Por. racuch*

drożec *v* drożec, robic / stawac sã drogszi

drożyna *zob.* **dróžka**

drożyzna *f* drożëzna *f*; *ew.* wësoczé cenë / (*przest.*) prizë

drożyzniany *ad* drożëznowi, drogòscowi

drób *m* drób; *ew.* kwëk, drobiôzg *m*, gadzëlstwò, (drobné) gadzëdlëszcze *n*, gadzëna, pùrniawa *arch*, *lok arch* gòwiédz *f*, *lok* drobizna; *ekspr* kùrzawa *f* (kùrë, kùrzãta); *ew.* ptòszò chòwa {‘kwëk’ *in* = *pol.* zwierzęta szteronożne; ‘drobiôzg’ *in* = *pol.* a) małë rybki; b) drobne dzieci; ‘gadzëna’ *in* = *pol.* a) gady, płazy; b) człowiek nikczemny; c) zły duch w postaci żmiji; ‘pùrniawa’ *in* = *pol.* małë dzieci; ‘gadzëlstwò’ *in* = *pol.* robactwo: wszy, pchły, pluskwy, muchy} [Tëlë gadzëlstwa wa môta. Tëlë gadzënë wa chòwieta. Lepszi je płot z môłima òczënama (òkama w sęcë), bò drobné gadzëdlëszcze tak chùtkò nie przelëze. – *Sy* Drobiôzg na pòdwórkù je ùcechã gbùrczi. *Bù*]; **mięso (z) drobiu** miãso (z) drobiu, drobiowé miãso; *ew.* drób *m*, *rzad*: ptòszëna *f* [Jò sã ptòszëną ni mògã najesc. *Sy*]

drózd *zob.* **drozd**

dróžka *f* dróžka, stegna *f*; **chadzac** ~**kami** chadac / chòdzëc dróžkama / stegnama

dróžnik *m* drogòcz (|| *arch* dargòcz) *m*; *ew.* dozòrca drodži, *niem.* szasékrac(er) *m*, *żart* dróžka, *m*; *ew.* w *zn.* drogomistrz: méster drogòwi / òd dróg

druchna *zob.* **druhna**

druciany *ad* drócany; ~**na siatka (ogrodzeniowa)** drócanaò sòtka / *Tr*: mrzeż(k)a (do ògrodzëniô, ògrodzëniowò)

druciarka *f* drótownica *f*

druciarnia *f* drótowniô *f*, fabrika / wëtwórniô drótu

druciarski *ad* drótowi; **nożyce** ~**e** nożëce do drótu

druciarstwo *n* drócarstwò *n*, drótowizna *f*

druciarz *m* (dawny naprawiacz granków glinianych) drótownik *m* [Drótownik wżãł drót i òpiãł nim stłëkli gark. *Sy*]

drucik *m* drótk, drócëk *m*; ~ **żarowy** żarowi drócëk; ~ **srebrny** strzëbrny drótk
druczek *m* drëczk *m*, môłô drëczëzna; *ew.* kwit, fòrmùlôrz
drugi *ad* drëdżi; **co** ~ **dzień** co drëdżi dzëń; **po** ~**e** pò drëdżë / pò drëdżémù; ~**e** **tylë**
jesz rôz tëlë, drëdżë tëlë; **z** ~**ej strony** z drëdżi stronë; *ew.* na jiny spòsòb / òrt
drugoklasista *m* drëgòklasownik *m*
drugoplanowy *ad* drëgòplanowi; *ew.* mni wòżny
drugorocznik *m* drëgòrocznik [tegò -niaka]
drugoroczny *ad* drëgòroczy
drugorzędny *ad* mni wòżny, pòbòczny, dalszi; *ew.* z drëdżi rëdżi, *neol.* drëgòrëżny /
drëgòrëgòwi
drugostronnie *adv* drëgòstronnie || -nno
drugostronny *ad* drëgòstronny
druh *m* drëch, przëjacél, kamrôt, kòlega, kòmpel *poufale*: drëszk, bratk, bratulk *m*;
pl. drëszë, przëjacele, kamròce, kòledze, kòmpowie || kòmpie; **starzy** ~**owie** stòri
drëszë / przëjacele / kamròcë. *Por.* **družba**
druhá *f* **1.** drëszka / drëchna, przëjaciółka || przëjancelka, kòlëżanka, *rzad.* kamròtka,
kòmpelka; **2.** *dziewczyna, rówieśnica panny młodej towarzysząca jej do ślubu:*
przëdónka *f*; **3.** *w harcerstwie, członkini:* drëchna *f*
druid *m* drujid *m*
druk *m* drëk *m*, drëczëzna *f* [Môłô / wëraznô drëczëzna. *Sy*]; **do druku / w druku** do
drëkù / w drëkù
drukarnia *f* drëkarniô, drëkòwnica (*Sy*) [ti -rni / -kòwnicë] *f* [W drëkarni drëkùją
ksążczy i gazetë. *Sy*]
drukarski *ad* drëkarsczy, *rzad* drëczny [
drukarstwo *n* drëkarstwò, *rzad* drëkòwizna *f*
drukarz *m* drëkòrz, drëkòwnik *m* [Drëkòrz mùsi miec dobré zdrowié. Mój sënówc
je za drëkòwnika w „Dzënnikù Bòłticzim”. *Sy*]; **być** ~**em** drëkarzëc; *ew.* zajmac
sã drëkòwanim / drëkarstwã, drëkòwac (ksążczy / gazetë)
drukować *v* drëkòwac [Pòlskò pò wòjnie drëkùje wiele ksążk(ów). *Sy*]
drukowanie *n* drëkòwanie *n*
drukowany *ad* drëkòwóny, drëczny [Drëkòwóné / drëczné lëtrë. *Gò*]; **tekst** ~ tekst
drëkòwóny; *lok* drëczné *n* [Drëczné jò mògã czëtac, ale písónégò nié. *Sy*]
drumla *f* muz drumla *f*
drut *m* drót (|| *lok* drôt) *m* [To je pewné jak drôt (*a. jak mùr - baro pewné*). Òn cygnie
drót (*łazy, nic nie robi*). *Gò*]: ~ **kolczasty** kòlcati drót; ~ **nawojowy** *el* nawijny /
nawòjowi drót *a.* drót do nawijaniô; ~ (~**ty**) **do dziania (robienia pończoch,**
swetrów) spica *f* (*pl.* spice) do wiãzeniô; **na** ~**ach robiony** wiãzli (|| *lok* wizóny)
[Rákawice, nogawice wizóné (*wiãzłé*) w biólé ë czòrné kòstczy. *Ra*]; **robótka na**
~**ach** wiãzëdło *n*; **dziać / robić na** ~**ach** wiãzc (|| *lok* wizc) [jô wiãzã, òna wiãze /
wiãzła; wa wiãzeta, òne wiãzã / wiãzłë]; **dokończyć robotę na** ~**ach** dowiãzc (||
lok dowizc); **robić na** ~**ach** wiãzc; **dorobić na** ~**ach** nadwiãzc; **wykonać na** ~**ach**
ùwiãzc (*cos*); **dużo wykonać na** ~**ach** nawiãzc (czegò wiele); **wszystko wykonać**
na ~**ach** pòwiãzc (|| *lok* pòwizc); **ponaprawiać, zrobić obwódkę na** ~**ach**
òbwiãzc; ~ (**nierówna krawędź**) **na ostrzu noża** strëna na ostrzim noża
drutować *v* plesec / òplatac / òpinac drótã [òn plece / òplôtô]
drutownik *zob.* druciarz
drutowka *f* drótówka *f*
druzgot *m* min tłëk *m*; *ew.* *zob.* **gruz**

druzgotac v rozwalac, rozbijac, gruzdac, niszczec, tluc || tlec, roztrzaskiwac; rozwalac / tluc w tron / w perzenie; w krepie {'gruzdac' in = boleć, pòbòlëwac} [Bòmbë gruzdajà chëcze. Sy]. *Por. zdruzgotac*

družba m **1.** drëszstwò, przëjacelstwò, kamròctwò; ew. kòleżeństwò, kòmplowanié, kòlegòwanié n; **2.** družba prowadzący pana młodego do ślubu: przëdón || lok przidón; ew. lok družba m {'družba' in = pol. starosta weselny} [Wëstrojec sã jak za družbã (ò piãkno wëstrojonym). Sy]

družbować v jic / bëc za družbã / za przëdóna; družbòwac

družka zob. **druhna**

družyna f zdrëszëna (Tr) f, karno n, zespól m; **zgrana** / **zgodna** / **zżyta** ~ zgróné / zgòdné || zgòdné / zżeté karno; ~ **ratownicza** karno retowników || pòretowników, karno pòmòcë; Tr: retownò zdrëszëna, retowné karno; ~ **piłkarska** sp karno / zdrëszëna / zespól balòrzów / pùczkarzi || -rzów; karno / zdrëszëna gròczy || -czów w pùczka a. w balã (ràczną / nożną) / w (ràczny / nożny) pùczk / bal; Tr: pùczkòwò zdrëszëna; ~ **reprezentacyjna** przëdnò, wëbrónò / dobrónò zdrëszëna; reprezentacyjné (a. dobróné) karno; reprezentacyjny (a. dobróny / wëbróny) zespól.

Por. gromada, grupa

drwa pl drevka, rzad drwa [Jachòł jéz wedle dwierz do Torunia pò drwa, złómòł wóz, nie przëwiòzł ani knëpla drevna. Sy]; **gdzie** ~ **rąbią, tam trzaski** / **wiory lecą** dze drevka / drzewò rąbią, tam zrãbë / wiorë / drzòzdzi lecą (Sy); gdzie sã rąbie, tam są wiorë, a gdzie sã prawùją, tam są papiorë; gdzie je pich (kùrz) tam je i czich (czichanié)

drwal m rãbca || rąbca, zdr rãbùlk [Wedle tegò, wiele chójka mò ùchëliznë, rãbca wié jak jã pòdcyc i jak jã ùrznac. Sy]; ~ **zajmujący się robieniem szczap** klaftòrz m

drwalnia zob. **drewutnia**

drwiąco adv przekàsno || lok przekùsno, ùszczyplëwie, drwiąco, kpiąco, przesmiéwno, wësmiéwno, wëszczërgòwato, wëkrëczno || wëkrëkno ùràglëwie, ùrażno, rzad szëderskò (Lz, Ra) || szëderczo (Lh, Bù); ew. zgrëzlëwie, złòslëwie [Nic nie rzekł, le sã ùsmiëchnął wëkrëczno. Ten pòtrafi kòmùs tak wëkrëkno przëgadac, że to jaż w piãtë jidze. - Sy Sóm wëlòzł przed rëdzi, smiejac sã szëderczo. Bù]. *Por.*

uszczypliwie, żartobliwie

drwiący ad przekàsny || lok przekùsny, ùszczyplëwi, wëszczërzny, wëkrëczny || wëkrëkny, drwiący, kpiący, pòdsmiëwający sã, przesmiëwny, wësmiéwny, wëszczërgòwati, ùràglëwi, ùrażny, rzad szëdersczy (Lz, Ra) || szëderczy (Lh); ew. zgrëzlëwi, złòslëwi [Wëkrëknym òkã długò na mie zdrzała. Jò le pò jegò wëkrëczny gãbie widzã, że to nie je dobri człowiek. - Sy Z szëdersczim ùsmiëchã. Ra]. *Por.*

żartobliwy

drwić v drwić z kogo / czego: wësmiewac, pòcëgac (kògò / cos), pòdsmiewac sã, przësmiewac sã, wësmiewac sã, nasmiëwac sã, natrzàsac sã, wëszczërzac sã, zãbòlëc (sã), drwic, kpic, rzad: szëdzëc, zãbòtac, nadrëwac sã, zãblëc (sã), lok: krëkòwac, kepòkòwac, dwòrznic sã (z kògò / czegò); ew. strojic so / robic so z kògò (a. czegò) żartë, strojic z kògò ùrażënë, zãbë z kògò lëmic a. wëkòlac; sëchò przëcëgac kògò przez zãbë, pòcëgac kògòs za nos; wëstawiac kògòs na ùràg; robic so(bie) z kògò ùrażënë a. kepëczy; wësmiewac sã z kògò na rãbë, wëràpiac kògò, żart jic z Obrãblewa do Zãblewa; ew. w zn. przëdrzëzniać: pòdkarbiac kòmù, wëràpiac kògòs, pòdkrëkòwac / wëkrëkòwac (kògò / za kògùm); brac / wzyc || wzac kògò na wëkrëk {'dwòrznic kògò' arch = pol. zwodzić, łudzić} [Nie pòdsmiewòj sã / wëszczërzòj sã z niegò! Òna sã z nas pòdsmiëwò / wëszczërzò. - Gò Jak ten ùgrizała bądze sã z ciebie natrzàsòł, to mù tak òdpòwiedzë, jaż mù w piãtë pùdze. Sy Nie pòdkarbiòj stòrim lëdzóm. - Gò Dzecë pòdkrëkùją za stòrima lëdzama. Sy]; **drwić sobie z tego**

jô sã z tegò smiejã; móm na to namklé; jô na to gwizdżã, nic so z te(gò) nie robiã.

Por. żartować

drwina *f* pòdsmiéwk, wëkpiusz, wëkrëk, ùrag *m*, przeżerstwò, szëderstwò (*Lz, Ra*), wëkrëkùlstwò, przeszczërstwò *n*, przeszczërzawa, wëszczërga *f*; ~y *pl* pò(d)smiëwcz, wësmiëwcz, przesmiëwcz, przesmiëchë, rãżënë || ùrãżënë, wëszczërdzi, wëszczërzënë, natrzãsënë, zãbòlënë, wëwtòrë, wërapinë, kepczi, *rzad*: drwinë, drwinczi; *ew.* wësmiëwanië sã / pòdsmiëwanië sã / nadriwanië sã / natrzãsanië sã / zãbòlënië (z kògò), pòcyganië / rãganië (kògò), przecyganië *n* (przecyganië przez zãbë); *ew. rymy wyszydżajãce*: wëszczërka, wërapionka *f* {‘wëkpiusz’ *in* = *pol. kpiarz, drwinkarz*; ‘ùrag’ = *pol. pośmiewisko, urągowisko*; ‘przeszczërzawa’ = *pol. szyderstwo, urągowisko*; ‘wëszczërga’ *in* = *wëszczërca, pol. kpiarz*} [Brac / wyc kògò na wëkrëk. To je na wëkpiusz. Z taczim wëkpiuszã òn to rzekł. Móm ju dosc wëkpiuszu. Jô ce wënëkajã (*wënëkóm*) te wëszczërzënë ze łba. Òn sobie z nas robi wëszczërzënë. Przeszczërstwò to jegò codzënnò strawa. Pùscëc ùrag na kògòs. Na ùrag kògòs wëstawic. Całi wieczór zeszedł jima na przeżerstwie z lëdzy. Ze mnã bez przeżerstwa! Na przeszczërzawã tã tam jes szedł. Czë më zasłuzëlë na takã przeszczërzawã, jakò nas pòtkãła. Nic sobie nie rób z jich przeszczërzawë. Jak ce róz narznã, tej ce sã róz na wiedno òdniechce natrzãsënow z lëdzy. Całi wieczór zeszedł jim na rãżënach i òbmówstwie. Rãżënë lëdzcze biwajã brzëdcze. Ni mògã slëchac na to jegò wëkrëkùlstwò. Wëkrëkùlstwò je gòrszë, jak kòmùs dac w pësk. - Sy]; **stroic sobie z kogo** ~ *zob. drwić. Por. ironia, uszczypliwość, żart*

drwinkarz *m* 1. wëszczërca, przeszczërca, wëszczërzaja, wëszczërzoch, wëszczërga, wësmiëwca, wësmiëwòcz, wësmiëwajk, nasmiëwca, pò(d)smiëwca, pòdsmiëwajk, pòdsmiëwòcz, ùriwòcz, zãbòla, zãbòl, zãbiëlc, zãblòk, kepkòrz, pòcygòcz, przecygajk, przeżërca, przeżërajk, przeżërajaja, kòzëbel || -bòl, rãgòrz || rãgòcz, ùrãgòcz, wërãgòrz || wërãgòcz, rãgãła, wërapioncz, wërapioncz || -piëlk, drwól, przekãsnik || *lok* przekãsnik, nadriwòcz, ùgrëznik, ùgrizãła, sowizdrzòł, ùlëszpëgel || -dzel, wëkrëkus || *lok* wëtrëkùs, wëkrëkòla, wëkrëkùl, wëkrëkùlc || -kòlc, wëkrëcznik, wëdrwiëla, wëdrwisz, wëkpiusz, wëkpiuszón, *lok* wëdrigãła, wëwtòrnik, *lok* dwòrznik, *arch* szëdòrz (*Lz*), retëszk *m*; *w zn. czł. przedrëzniajãcy czyjãsz wymowë*: pòdkòrbiãjk, pòdkòrbiëlc, wërapioncz *m* [Chto bë nie znòł tegò wëkpiusza. Jô ce zamknã ten twój pësk, tã wëkpiuszónie. Bãdziesz sobie wiele z niego robił, nasrój na tegò przeszczërcã! Zãbòl rozmiëje (*kògòs*) sëchò przecëgac przez zãbë. Zëbiëlc ceszi sã, czej òn mòze z drëdzich sã przesmiëwac. Ù nas to ten wëkrëcznik z jinszych sã przesmiëwò, a czej òn wiëndze òd nas, to òn nas òbròbiò. Ten stòri wërapioncz ju niejednëmù za skòrã zalòzł. Ni mògã slëchac jak ten wëkrëkùl przesmiëwò sã z lëdzy. Tak sã z lëdzy nasmiëwac to ten wëkrëkùs pòtrafi. To je taczì dwòrznik, co sã z kòzdëgò dwòrznì. - Sy]; 2. **kobieta / dziewczyna** ~ wëszczërzajka, wësmiëwajka, pòdsmiëwòczka, ùgrëznica, ùgrizalënò, przeżërajka, pòcygòczka, zãbòlka, wëkrëkùska, wëkrëcznica, wërapionczka, rãgòczka, *arch* szëdòrka (*Lz*) *f* [Ùgrizalënò mò jaż pësk krzëwi òd smiëchù. Nic sobie nie robiã z ti wërapioncz, pies tãz szczekò, a chłop jedze dali, ani sã nie òbezdrzi, bò to pies. Nie rób sobie z babë nic, wszëscë wiedzã, co to za wëkrëcznica. - Sy]. 3. **dziecko przedrëzniajãce**: pòdkòrbiãjk *m*, wërapioncz, wërapioncz *n* [Wërapioncz, cebie jednak nicht nie czëje Sy]. *Por. figlarz, sowizdrzał, żartownis*

drwinkowãc *zob. drwić; por. żartowãc*

dryblas *zob. dragal*

drybling *zob. dryblowanie*

dryblować *v sp* driblowac, cziwac sã, szëkòwno / zrãczno òmijac {*por. kasz.* ‘drëblowac’ *Sy: drobno stãpiac = drëbòlëc, drobòlëc, drobòtac*}

dryblowanie *n sp* driblowanié, cziwanié (sã), szëkòwné / zrãczne òmijanié; *ew. dribling m*

dryf *m* żeg drif *m*

dryfkotwa *f* drifkòtew || -tw(i)a *f*; *ew. pławno kòtwew*

dryfować *v* drifòwac (*Gò*), plënac bez żògla / wiosłów / mòtóru; *ew. zdac sã / spùscëc sã na wòlã Bòską {por. podobne kasz.: ‘drëwac’ || ‘drëwòwac’ = pol. płynąc, podążać [Bòt drëwie (jedze / plënie). Bòt zaczął (jachac / plënac) drëwòwac w naszã stronã. Sy]}*

dryg *m* szëk, drig *m*; *ew. w zn. siła, zręczność: chwata, lok szmit m; ew. ùmiejãtnosc f* {‘chwata’ *in* = *pol. ostrość piły [Ta żòga ni mô dobrégò chwatu.]; Lh ‘drig’ w zn. pol. drgnięcie - zob.}; ma ~ do wszystkiego on mô szëk / drig do wszëtczégò*

dryga *f* niewód *m*

drygać *v* trząsc sã, dërgòtac; *ew. chwiãdac sã (pol. wiercié się), wichlac sã (pol. wahać się, wiercié się). Zob. drgać*

drygnąć *zob. drgnąć*

drygotka *zob. dreszcze, drgawki*

dryl *m* (*wychowanie w ślepym postuszeństwie*) dril = òstri / òkrutny sztur (= òstrò / òkrutnò / przesadnò discëplina), òstri / mòcny / wiòldzi rigór || rigòr *m*, tresura *f*, slepé / bezwzglãdné pòslëszënstwò, slepò pòslësznota || -nosc; *ew. wëchòwanié / wëczwiczenié w slepim pòslëszënstwie (a. w slepi pòslësznoce || -noscë) [Wprowadzëc wòjskòwi / prësczi sztur / dril / rigór. Wëchòwanié w wòjskòwym / òstrim szturze / drilu / rigòrze || rigòrze. - Gò]. Por. dyscyplina, karność*

drylować *v* pestkòwac, wëbierac / ùsëwac pestczy (np. z wiszni)

drylowanie *n* pestkòwanié (wëpestk(òwi)wanié)

drynda *f* (*rozklekotany pojazd*) tërlëka *f*, rëmtot, grochòt || gruchòt || grzechòt, tërt, përpòt, szëdrot *m*

dryndać *v* (*siedzãc, przebierãc zwisajãcymi nogami*) grawòtac, przebierac / wëwijac nogama (na sedzãco); *zob. dyndać 2.*

dryndnąć *v* (*żart zadzwonić, zatelefonować*) zadrindac, zaglingòtac

dryndziarz *m* (*dorożkarz*) wòznik, kùczër [tegò kùczra] *m*

drzazga *f* drzòzga, szczepłëna *f*, òdszczëp, wiór, zràb || zdrãb, zdr. òdszczëpk, wiórk, zdrãbk *m*; *pl: drzòzdzi, wiorë, wiórczi zdrãbë, òdszczëpë, szczepłëné, krzosowinë* {‘drzòzga’ *in* = *łëczëwò – pol. łuczyno*} [Zròb mie pòrà szczepłënow (drzòzgów). *Sy*]; *ew. w zn. kolec, zadziór: pchòcz, kòlc, pikel m, zòdzora, drzòzga f*

drzeć *v* drzëc, rwac; *ew. łupic || łupac || łëpic arch, rozrëwac, rozdzërac {kasz. ‘łupic’ = lok: rwac, drzëc òblëczënié, jadra / sécë itp. – por. ‘łupka’ – pas rozszczëpionégò kòrzenia a. drzëwka a. pas kórë służãcy do wëplòtaniò kòszi}* [jò drzã / rwiã / łupiã / rozriwóm / rozdzëróm, òn drze / rwie / łupi / rozriwò / rozdzërò; òn dzarł / rwòł / łupił / rozriwòł / rozdzëròł; Nie drzë (nie rozdzëròj) tegò! *Gò*]; ~ (**zdziërac, zrywãc**) **korë** łupic || łupac || łëpic *arch*, drzëc, dzërac, ò(b)dzërac [òn łupi / drze / zdzërò / ò(b)dzërò; Chłopi łupilë skórã (kórã) òd drzëw. *Lz*]; *w zn. czyścić piëń drzewa z kory: czechlac / òczechliwac, skòblëc kórã; ew. kórowac {‘skòblëc’ in. zob. czyścić, strugać}; ~ korzenie a. giëtkie pnie młòdych drzewek a. korë z lipy na pasy do plecënia koszy* drzëc, rwac, łupac, *lok* dzërzlëc [òn drze / rwie / łupie / dzërzli kòrzenie / łupczy z dãbków / pasë z kòrzeni / z dãbków; Tatk dzërzli kòrzenie do kòszi. Nòprzòd sã dãbczi wëparzi, a tej sã z nich łupczy drze. *Sy*]; ~ **pierzë** skùbac / drzëc pióra / pierzë [Nadzërłë piërzò na dwie pierzëné. *Ra*]; **drã z sobã koty** żëją jak pies z kòtã; ~ **gardło** drzëc sã, wrzeszczëc na całë gardło; ~ **do końca** dodrzëc; ~

ubrania drzéc / rwac / lok łupic / (ew. niszczyć) obleczenie / przëdzëwk {*por.* 'łupic sã' lok = *pol.* drapać się – zob} [Òn drze / òne drzą te bùksë, że to nie je mòżno. Wa tak drzeta ten przëdzëwk, że to sã jaż na waju pòli. Pësk sã drze, a na nowi ni ma (*żart: ò zëwanim*). – Gò Lôtòsz i łupisz na se (*obleczenie*). Sy]. *Zob.*

podrzec się, rwać się, porwać się, strzëpić się postrzëpić się

drzemać *v* drzemac [òn drémie; Nie drzëm mie tu terò! Gò]; ~ **siedząc** czamic, dénowac, czémòrzëc, *żart: żëdów liczëc / wòzëc; rozmëszlac, wiele masło kòsztëje w Bëtowie* { 'dénowac' zob. a) marzyć; b) czatowac }; **on drzemie jak...** on drémie jak kón kòle gòscyńca (Sy) { 'gòscyńc' = karczma z jizbama dlò gòscy }; ~ **miący człowiek** drzémajk, drzémała; *ew. drzëmiący na siedząco: czama, déna, czémòra m; ~miąca kobieta* drzémłëca, czaminò f

drzemanie *n* drzëmanie; *ew. drzëmanie na siedząco: czamienie, dénowanie, czémòrzenie n*

drzemka *f* drzëmka, zdrzëmka, przëdrzëmka *f*; *ew. drzëm(k), rzad drzëmòt m* [Jò bë ni mògła całi dzëń przerobic bez pòpòłniowi zdrzëmczi. Sy]; ~ **poobiednia** pòpòłniowò (*ew. w samo południe: òprzëpòłniowò*) (z)drzëmka; **uciąć sobie ~mkã** zdrzëmnac sã, lufknac sã; *ew. legnac / kùlnac sã na sztërk / na sztócëk / na chwilkã, zamknac òczë na pòrã minut*

drzewce *n* drewlëszcze *n*, szachòlc || szachùlc *m*, derżòk || dzerżòk; *ew. sztil, trzónk m* [tegò drewlëszcza / szachòlca / derżòka / sztila / trzónka; te sztile / trzóncki; Wiater ùrwòł chòràdzew, chłop przëszedł le z drewlëszczã z defiladë dodóm. Szachòlc sã złómòł kòle chòràgwi. - Sy Rozmiejesz të nasadzëc seczerã na sztil? Wsadz(ë) mie nowi trzónk. - Gò] { 'derżòk' || 'dzerżòk' = *pol.* a) *dzierżak, rëkojësc u cepów*; b) *drażek do poruszania żaren*; c) *trzonek grabi* }; ~ **miotły** miotelòk *m*; ~ **kosy** kòsëskò *n*; ~ **grabi** grablëskò *n*, grablëska || -szcza *pl*; *ew. sztil / rzad derżòk (òd grablów)*

drzewiasty *ad* drzewiasti; *ew. zadrzewiony, pòrosli drzewama*

drzewiec *zob. drzewce*

drzewko *n* drzewiã, drzewkò, *zdr* drzewiãtkò *n*; ~ **owocowe** drzewkò, brzadowé drzewkò / drzewiã; *ew. lok brzadowiszcze n, arch brzadza f* [Czej brzadowiszcze dwa razë w rokù zakwiatëje (*zakwitnie*), tej òno nic dobrëgò nie zwiastëje. Sy ('kwiatowac')]; **zaszczepione** ~ szczepka, szczëpiónka *f*, szczëpk *m*; **młode ~ka owocowe** brzadowina *f*, brzadowicé *n* [Naszdzëc brzadowinë. Sy]

drzewnik *m* drzewnik *m*, lignina *f* - cało bezpòstacowé wëstãpùjącé òbòk celulozë w zdrewniałëch dzëlach roscënów. *Por. lignina*

drzewny *ad* drzewny; *ew. drzewiany; spirytus ~ drzew(ia)ny szpirtus / szprit; denaturat, brendszpirtus *m*; **węgiel** ~ wãdzel drzewny, wãgle z drzewa*

drzewo *n* drzewò, drzewiã, *rzad* drzewiszcze *n* [Ni miec wszëtzcich na drzewie (ò *psychicznie chòrim*). Sy]; ~ **grube, liściaste** grëbé, lëscasté drzewò / drzewiã *n*, bóma *niem f*; ~ **iglaste** jiglasté drzewò / drzewiã, *lok* chójka *f* { 'chójka' *dosł* = sosna }; ~ **giętkie, młode** łãga *f*, drzewiãtkò *n*, młodé drzewiã; ~ **grube (na deski)** rón, camer *m*, róna *f*, ùzëmkòwé drzewiã – *por. kłoda*; ~ **karłowate, krzywe (szczególnie iglaste)** krzãslòk || chrzãslòk, krzëszlòk, krzãplòk, kùzëp, kùzel, *lok* krzëszmòl, *lok* krzùzòk, kòruzel, kòrcłòk, krzëwùlc, *arch* karłacz *m*; krzëslëca *f*; ~ **proste, wysmukłe** prosté / cyglé || cãglé drzewò (np. cyglò chójka); ~ **nadające się na laski** palëczëzna *f*; ~ **nadające się na trzony do siekiery** òbùszëna *f*; ~ **obalone** wëwrót, wëkrot *m*; ~ **odarte z kory** skòbiëlc *m*; ~ **opałowe** drzewò do pòleniò / na òpòł; ~ **sëkate** sãkaté / plëszowaté / chawkòwaté drzewò; sãkòcz, sãkòl, sãkòlc *m*, sãkòwina, plëszëzna *f*; ~ **wewnątrz spróchniale** strëpiëlc *m*, mùlszka, *arch* òprzelëzna *f* [Ta òprzelëzna je le na òdżin. Sy]

{‘òprzelężna’ *in = pol. miejsce wyliniałe na skórze zwierzęcia*}; ~ **rosochate** kòścierz, rozczapierzińc, szadélc *m*, rozgrajnica *f* [Pò co ten rozczapierzińc tu stoi, scyc (*scąc*) gò, òn le zawòdzò. *Sy*]; ~ **obrośnięte mchem** mszëca *f* {‘mszëca’ *in = pol. ent mszyca f, mszyce pl – drobne owady*} [Mszëce to są drzewa òbrosté mechã, òne tak wëzdrzą jakbë bëlë mszëcamë (-*ma*) òblazlé. *Sy*]; ~ **budowlane** drzewò bùdowlané / do bùdowni; ~ **owocowe** brzadowé drzewkò - *zob. drzewko*; ~ **nierodzące** nierodnica *f*; ~ **owocowe, dzikò rosnące** (h)eltka, rzad krôjka *f*; w *lesie*: lasnica, lasónka || lesónka *f*; **ściąć** ~ scąc / scyc / zetnać / spùścëc drzewò [Tu drzewò scälë, bò jesz skòblëna lezi. *Sy*]; **ścinać** ~**wa** scënac / spùszczac drzewa [òni scynają / spùszczają]

drzewojad *zool* drzewòjòd *m*, żògòwniczka czerwica *f* (*Gò*) [tegò drzewòjada; ti żògòwniczczì czerwicë; *pl*: drzewòjadë *a*. żògòwniczczì czerwice) – òrt nocnëch mòtilów, chtërnëch wãsewnice są szkòdnikama drzew

drzeworyt *m* werzink, drzewòrit, grawérënk *m* (w drzewie)

drzewostan *m* drzewòstón *n*, stón drzew / drzewiãt; *ew. Tr*: drzewiãczna *f* [tegò drzewòstanu / stanu drzew(iãt); ti drzewiãcznë]

drzwi *pl* dwiërze *pl* [Jak kòzdi przed swima (*swòjima*) dwiërzama zamiece, to mdze pòrządk na całim swiece. *Sy*]

drzwiczki *pl* dwiërczi *pl*

drzwiowy *ad* dwiërzowi, dwiërzny; **otwór** ~ luka dwiërzy / dwiërzowò (*Gò*)

drżący *ad* dërgòcący, d(ë)rżący, trzãsący (*sã*)

drżączka *f* **1. med** choroba Parkinsona: szëdrówka || szëdrota, trzãsówka || trzãsónka, dërgòtka *f* [Chòrzec na szëdrówkã || szëdrotã. *Sy*] {‘szëdrówka’ || ‘szëdrota’ *in = ògròzka, pol. dreszcze*; ‘trzãsówka’ *in = pol. a) galareta; b) gësta zupa*; ‘trzãsónka’ *in = pol. dreszcze*; ‘dërgòtka’ *in = pol. a) dreszcze; b) bot drżączka średnia*}; **człowiek chory na** ~**ę** szëdròk; *ew. trzãsk, żart joczck, niéczk m*, (ten) szëdrowati *ad* (szëdrowati człowiek) {‘trzãsk’ *in = pol. a) kpiarz; b) osika; c) wóz bez resorów; d) galareta*}; ‘dërgòtka’ *in = pol. a) dreszcze; b) bot drżączka średnia; joczck - òd cziwaniò głowã: „jo, jo”; ‘niéczk’ òd krąceniò głowã: „nié, nié”*} [Dwaj szëdròce pòtkelë sã na drodze. Jeden cziwòł głowã „jo, jo”, a drëdzi krącył głowã, jakbë gòdòł: „nié, nié”. Tak długò sã „kłócéłë”, jaż sã pòbilë. - *Sy*]; **kobieta chora na** ~**ę** szëdròczka *f*; **2. ~ średnia** bot pòtrzãsélc, trzãsélc *m*, dërgòtka, trzãslòczka, trzãsącò tròwa *f*

drżec *v* dërgòtac, drżec (|| dërzec || drëzec), trzãsc (*sã*), szëdrowac || -tac (*sã*); *ew. o drewnie wpadającym w rezonans podczas piłowania: drénowac (in = pol. hałasować)* [to dërgòce / d(ë)rżi / trzãse (*sã*) / szëdrëje || szëdroce (*sã*) / drénëje; Co ten wóz tak szëdrëje! Zrobiło to dzeckò tobie co, ze nim tak szëdrëjesz (*a. szëdrocesz / trzãsesz*)? Szëdrëje (*trzãse, pòtrzãsò*) łbã jak żnija. To z nim tak szëdrëje (*a. szëdroce*), jak gãsã na jajach. Szëdrówka mnã szëdrowała jak wiater gałãzã. - *Sy*]; ~ **od zimna, a. ze strachù** dërgòtac / szëdrowac || -tac / trzãsc *sã* / d(ë)rżec / *niem. cëtrowac / pëtlowac / flëdrotac ze zëmna / zëbù a. strachù* [Drżec jak pies / rek / reba / òska / jak lëstë òszi / jak lëst na drzewie. *Sy*]; ~ **o kogo** kłòpòtac *sã*, jiscëc *sã*, zmierac, miec strach, drżec ò kògòs

drżenie *n* dërgòtanié, drżenié, szëdrotanié, trzãsënié *sã n*, dërgòt, szëder *m*; *ew. o drewnie wpadającym w rezonans podczas piłowania: drénowanié n, drén m*

dualis *gram* pòdwójnò lëczba, dualis

dualista *m* dwójniòk, dwòjòk, dualista *m*

dualistka *f* dwójnica, dwòjòczka, dualistka *f*

dualistyczny *ad* dualistyczny; *ew. dwòjaczi, dwòjisti, dwaaspektowi*

dualizm *m* dwòjizna *f*, dwójnictwò *n*, dualizm *m*

dualny *ad jęz* dualny

dubas *m* dubas, foker *m*

dubbing *m* dubbing *m* [wym: dabing]

dubbingować *v* dubbingować [wym: dabingować]

dubelt *m* **1.** *orn* błotny bekas; **2.** bërsz *arch*, mòcné piwò

dubeltowo *adv* pòdwójno, dëbeltowò, dëbelt

dubeltowy *ad* pòdwójny, dëbeltowi, dëbeltny [Dëbeltowé / pòdwójné òkna. Gò]

dubeltówka *f* dëbeltówka *f*, dëbeltnò (dwalófòwò) flińta, flińta z dwiema lófama;

pocałować się z kim z ~ki kùsznac sã z kògùms w òba lica / z dwóch strón; *ew.* przesłac kùska za pòmòcą ùcałowaniò pòlców swòji rãczy

dubler *m* dubler, zastãpca *m*

dublet *m* dëbeltnosc *f*, dublet *m*, drëdzi, taczì sóm egzemplòrz jaczis rzeczè, np. ksãzczi

dublować *v* **1.** pòdwòjiwac (np. stówkã w grze); **2.** dublowac [òn gò dublëje], *Tr:* dëbeltnic - zastãpòwac kògò (np. grac jakã rolã na zmianã z jinszim aktorã *a.* zastãpòwac głównégò aktora w rolach niebezpiecznych); **3.** dublowac, pòwtarzac, wëkòñwac (niepòtrzebno) tã samã robòtã, co chtos jinszi [òn dublëje / pòwtòrzò / wëkònywò]

duby: ~ smalone *zob.* brednia; ~ smalone pleść *zob.* bredzić

duch *m* dëch || **duch** *m* [tegò dëcha, temù dëchòwi; te dëchë, w dëchù || w duchù]; **Duch Święty** Dëch Swiãti; **modlitwa do Ducha Świętego** mòdlëtwa do Dëcha Swiãtégò *a.* do Swiãtégò Dëcha; **Święto Zesłania Ducha Świętego** Swiãto Zesłaniò || -niégò Dëcha Swiãtégò; **zły** ~ zli dëch – *zob.* diabeł; **podtrzymać na ~u** pòdtrëmac (kògò) na dëchù, dodac (kòmù) òdwòdži / òtëchë, pòdac (kòmù) rãkã; **podupać na ~u** pòdùpadnac na dëchù, stracëc nòdzejã / wiarã / òdwògã, zwałpic; **w zdrowym ciele zdrowy** ~ w zdrowim cele zdrowi (*a.* je zdrów) dëch; **wypędzać złe ~y** wëganiac / wëñëkiwac złé dëchë [òn wëgòniò / wëñëkiwò]; **wywoływać ~** wëwòliwac dëchë

duchota *f* dësznosc, dëszné / parné pòwietrzé, spòr (*pol.* upał); *ew.* smród, nieczësté / cãzczé / gãsté pòwietrzé, cãzczì / gãstì lëft; **panuje tu** ~ tu je (tak) dëszno. *Por.* duszność

duchowieństwo *n* dëchòwiéństwò *n*, ksãża i zòkònnicë *pl*; *ew.* w *zn.* stan kapłãński: stón dëchòwny / kapłãnczi, ksãżstwò || ksãżestwò, kapłãństwò *n*,

duchowny *ad* dëchòwny; **stan** ~ stón dëchòwny, *zob.* duchowieństwo

duchowość *f* dëchòwòsc *f*

duchowy *ad* dëchòwi, dëszny; **pokarm** ~ dëchòwi / dëszny pòkarm, dëchòwò / dësznò strawa / jòda / kòrma

duda *f* **1.** *zob.* dudziarz; **2.** *instrument muz.* piszczałka: duda, dudla *f.* *Por.* dudy

dudek *m* **1.** *orn* dudk *m*; **2.** *zob.* głupek; **wystrychnąć kogo na ~ka** zgłëpic / òmanic kògòs, zrobic z kògòs głupka / leleka / narã / macka / szãtopierza; na kaspra wëstrojic kògò; dostac kògòs na òbszòl; zrobic kògòs na kaspra, zaprowadzëc kògòs w lësã klòtkã *a.* do zëmny wòdë [Wa mie na òbszòl nie dostónieta. Sy]; **wystrychnięcie na ~ka** zgłëpienié / òmanienié / òbszòlenié kògòs; zrobienié z kògòs głupka / leleka / narë itd.; òbszòl *m*; **każdy** ~ **ma swój czubek** kòzdi mò swòje za ùszama; kòzdi mò swòjégò kòta / drëna / fimla; *ew.* kòzdi czart na swój part

dudki *pl* celëczé plëca *Tr*; **ele mele dudki** *zob.* odliczanka

dudlić *v* rzëpolić *na instrumencie muz:* dudlowac, dudlëc, fidlowac, rzãpòlëc || rzëpòlëc, rérac {‘dudlëc’ *in* = a) *grac na dudach*; b) *pic - np.* „dudlëc z bùdlë”; „wëdudlëc (*wëpic*) wszëtò”}

dudnić *v* **1.** wydawać głuchy głos: dudnic, bùgrowac; *por.* hałasować; **2.** ~ **na fortepianie** walëc w klawisze, plimprotac || pimplotac / bùgrowac / bãbnowac *na*

klawirze; **3.** o *piecu*: dudnic, bôłdowac, bûgrowac; **w piecu pali się, aż dudni w piecu / piéckù pôli sã, jaż dudni / bôłdëje / bûgrëje** [To jaż bôłdëje, tak to sã dzys w piéckù pôli. Sy]

dudnienie *n* dudnienié, bûgrowanié, rëmcowanié, drénowanié, walenié, trzôskaçowanié *n*
dudu *pot*: **ani** ~ ani dudu, ani słowa, ani mùk, nic **ni** ma czëc; *ew. w zn. pst, cicho, sza! milczëc!*: ani mùk!, ani słowa!, cëchò!, sztël!, **czó** le! hola że!, *vulg*: trzëm(ôjta) pësk (pësczi)! [Tóna pòzëczil òd mie sto zlotëch, dzys jô gò spòtkòł, ale ò òddaniu || -nim pieniãdzy ani dudu. Sy]

dudy *pl instrument muz*: dudle || *dudë pl* [‘dudle’ żart, *in = skrżëpczi*]; **grać na ~dach** dudlëc. *Por. dudlic*

dudziarz *m muzykant grający na dudach*: dudlôrz *m*

duet, ~cik *m* duet, duetk *m*; **w ~cie** we dwòje / w dwójkã / we dwùch / we dwie

dufać *zob. ufać*

dukat *m* dëkòt, *zdr dëkòcëk m* [tegò dëkòta; te dëkòtë, tëch dëkòtów]

dukatowy *ad* dëkòtowi [Dëkòtowe złoto. *Ra*]

dukt *m* lesnò || lasnò droga, droga w lese; pòlesëca, drëfta *f*, dukt, *rzad* wilbón *m*

dulka *f* knaga, *lok*: kòzlica, dóla *f* [Wiosła chòdzą w knagach, abò jak we Wdzydzach mówią: w kòzlicach. W knagach chòdzą pòłcze (*lok*: wiosła). W dólach chòdzą antrëbë (‘antrëbë’ - *òrt wiosłów ùziwónëch na mòrzu*). - Sy]

duma *f* **1.** *w zn. dodatnim jak i ujemnym*: bûcha, bûsznota *f*; *ew. w zn. zaszczyt*: zaszczyt *m*, éra *f*; *por. chluba, pycha, ambicja, honor, zaszczyt*; **2.** *duma osobista, godność, honor*: gòdnosc *f*, hònór || hònór *m* [tegò -*noru*]; **poczucie (własnej / osobistej) ~y (wartości)** pòczëcë włòsny gòdnoscë (wòrtnotë), pòczëcë hònoru; **mieć powód do ~my** miec sã czim chwalëc / bûsznic; **to jest dla nich powód do ~my** to je dlò nich éra / zaszczyt / chwalebnë wëròznienié; **oni mają prawo do ~my** òni mają prawò do pòchwòleniò sã / mają prawò bëc përnã bûszny. *Por. pycha, pysznić się*, **3.** *duma f, sejm / parlament w Rus(ë)ji*

dumać *v* **1.** mësłëc, rozmësłzac, *arch* dëdac; *ew. zastanawiac sã* [òn mësli / rozmiszlò / dëdò / zastanòwiò sã]; **2. marzyć**

dumanie *n* **1.** mësłzenié, rozmisłzanié *n*; **2. zob. marzenie, marzycielstwo**

dumka *f* tesknò spiëwka (ùkrajnińskò)

dumnie *adv* **1.** *w zn. raczej w ujemnym*: bûszno, pëszno, wëniosle, nadãto, sztiwno, sztolc niem; *ew. ir*: z érà {‘pëszno’ *in = wspaniale, paradno*} [Tak pëszno chòdzy, jakbë czij pòłkła. Wzéròł na mie wëniosle, jakbë do niego conòmni pól wsë nòležãto. - Sy]; **2.** *w zn. dziarsko, wspaniale*: karsz; wspaniale, pëszno, paradno; *ew. z paradã*

dumny *ad* **1.** *w zn. dodatnim jak i ujemnym*: bûszny [Òni mògã / mają prawò bëc bûszny (mają prawò sã chwalëc / chlubic), że tak dobrze wëchòwelë swòje dzecë. Gò]; **jestem z ciebie** ~ jem z ciebie bûszny; **2.** *w zn. ujemnym - zob. butny, pyszny*

dumping *m* dumping [wym: dëmping], (s)przedòż towarów za grańcã pò cenach (*przest. prizach*) zaniżonëch, dlò zdobëcò rënkù (nabiwców) *a.* dlò jegò ùtrzymaniò

dumpingòwy *ad* dumpingòwi [wym: dëmpingòwi]; **ceny ~owe** dumpingòwë / zaniżoné cenë (*przest. prizë*)

dunder *m pot żart* grom, piorën *m*; **niech ~ świśnie!** a niech (w) to piorën trzasnie!; niech to (*a. ce*) kùle bijã!; żebë to (*a. ce*) ti a ny (diòchlë) wzãlë!

Dunka *f* Dunka; *ew. Duńcziczka f*

Dunkierka *f geo* Dunkerka *f*

Duńczyk *m* Duńczik *m*

duński *ad* duńsczi, z Danii

dupa *f* pot dupa, rzec, *zdr* dupka, *dupùlka f*, slòdk, *zdr* slòdeczk *m*, dupskò ||_dëpskò *n*, *zart* pùta, rzecnosc *f* [A mòże twòja rzecnosc bë sã tak pòsënãła dali? Tej le chcemë sadnãc na te nasze rzecnoscë. - *Sy*]

dupiasty *ad* dupiasti, rzecati, szerokdupny

duplikat *m* duplikat *m*, drëdži (taczi sòm, jistny) egzemplôrz; *ew.* òdbitka *f*

dur *m* **1.** muz dur *m*; **2.** tifùs *m*; ~ **brzusny** tifùs brzészny / *ew.* żòłãdkòwi; ~ **plamisty** tifùs plamisti

dureń *zob.* **głupek**

durny *zob.* **głupawy, głupi**

durowy *ad* tifùsowi

durszlak *m* cedzòk, durszlach *m* [tegò cedzòka / durszlacha]. *Por.* **cedzak, cedzidło**

durzyć *v* *zwodzić*: manic, zwòdzëc, òchlëc, sydlëc, kùsëc, błaznowac, wprowadzac w błãd, szalëc, brac pòd włos [òn mani / zwòdzy / òchli / sydli / kùsy / błaznëje / wprowadzò w błãd / szòli / bierze pòd włos]

durzyć się pòdkòchiwac sã w kògùm, bëc w kògùm s zakòchóny; bëc w kògò zazdrzony / zapatrzony (jak w swiãti òbròzk)

duciciel *m* dëszëcél; *ew.* dłòwnik *m*; **wãż boa** ~ *zool* wãż bòa dëszëcél; *ew.* żnija bòa dëszëcelka; *ew. Tr:* dłòwnò żnija, bòa dłòwnica

ducicielka *f* dëszëcelka; *ew.* dłòwnica *f.* *Por.* **duciciel**

duścić **1.** dëszëc, gardlëc, dławic, scëskac [to miã || mie dëszy / gardli / dłòwi / scyskò]; **2.** ~ **pieniãdze** scëskac / chòwac / òbszczãdzac pieniãdze, żãłowac dëtka [òn te dëtczy tak scyskò / chòwie / òbszczãdzò; òn tegò dëtka tak żãluje]; *ew.* skãpic, sknërzëc; *por.* **skãpić**. **3.** ~ **mięso** piec / szmórowac / przëpiekac miãso; *ew.* w *zn.* *rumieniç*: brunic miãso; *smażyć, piec bez tłuszczu*: brużdżëc miãso, piec bez tłuszczu. *Por.* **gnieść, miętosić**

duścić się dëszëc sã, dławic sã [òn sã dëszy / dłòwi]

dusigrosz *m* chcywc, sknëroch, skamzëdëtk, wãdzëdëtk, *lok* ditkenfiker *m.* *Por.* **skãpiec**

dusikufel *zob.* **pijak**

duśza *f* dësza *f* [Trzeba dbac nôprzòd ò zbawienié swòji dësze. Człowiek mò dësżã niesmiertelnã. Mòdlëc sã za dësze cziscowé w cziszcu. *Gò*]; **kochać / miłować kogo z całej** ~**szy** kòchac / miłowac kògò z całi dësze [Òna gò miłowa z całi dësze. *Ra*]; **nie mieć grosza przy** ~**y** ni miec ani dëtka (w tasze / w czeszeni); **mieć** ~**ę na ramieniu** dërgòtac ze strachù; miec fùl bùksë strachù; miec dësżã na ramieniu; **nie ma ani żywej** ~**y** ni ma ani żëwi dësze; **chciałaby** ~ **do rajy** chcałabë dësza do rajy; ròd bë dësżëczka do nieba, czej ni mò tegò, co ji pòtrzeba *Ce*; ~ **w skrzypcach** dësza *f* (w skrzëpkach / skrzëpicach); ~ **w kłëbku wełny (np. zwitek papieru)** dësza *f* (w kłãbkù / kùluszku wełnë); ~ **w dawnym żelazku do prasowania** bùlta *f* [Òne so tak chłòdzą rozzòloné (*rozgrzóné / rozżarzoné*) bùltë. *Ra*]. *Por.* **duszka, duszyczka**

duszący *ad* dësżący; *ew.* dłòwiący

duszenie *n* **1.** dëszenié, dłòwienié, gardlenié *n* **2.** pieczenié (w bratfanie), szmórowanié *n*

duszka *f* dësżka *f*; **moja** ~**ko!** mój mùlkù!, mòja rëbùlkò! mòje złòtkò! mòje serduszkò!

duszkim *adv* jednym dechã, za jednym przëłożeniem / pòcygniãcym

dusznicza *f* dësżnica, dëchawica, astma *f*; *ew.* *inne choroby dróg oddechowych*: dera *f*, derë *pl*

duszno *adv* dësżno

duszność *f* dësżnosc || -nota *f*

duszny *ad* 1. *parny, sprawiający trudności w oddychaniu:* dëszny; 2. *dotyczący duszy*
a. duchów: dëszny, dëchòwi [Dëszno baba *a. dëszny* chłop (*òsobë, co widiwają*
dëchë).]

duszony *ad* piekli, szmórowóny; *ew. w zn. rumieniony, pieczony na rumiano:*
bruniony; **pieczeń** ~**na** pieczónka *f*, szmórowóné / pieklé miãso

duszpasterski *ad* dëszpasturszi

duszpasterstwò *n* dëszpasturstwò, kaznodziejstwò *n.* òpieka dëchòwò, służba
kapłańskò / ksãżewskò

duszpasterz *m* dëszpasturz *m*; *ew. pasturz* dësz, dëszny pasturz; *ew. ksãdz, kapłan*

duszczyka *f* dëszka, dëszëczka || **duszciczka** *f* [Ròd bë dëszëczka (*chca jic*) do nieba,
czej (*a. le*) ni mò tegò, co ji pòtrzeba. *Ra Më sã le chcelë përzna pòkòlibac, a Pón*
Bóg nóm dól duszcikã (dзецuszkò). Sy]

dułka *f* *nasadowa część ptasiego pióra:* piórnik || *lok* piórznik *m* [tegò piórnika]

dużo *adv* wiele, *rzad* machtno, fëst niem.; *ew. w zn. mnóstwo:* baro wiele, bòkadosc,
mòc, òkrop, òpatrzność, jaż skòpicã, całò grëpa / rzma / fóra, *rzad* całi szuńc;
(**naj**)wiecej (nò)wicy (|| *lok* nòwiãcy); **mieć czegoś** ~ miec czegòs wiele / baro
wiele / skòpicã (*a. skòpicã* wiele) / bòkadosc / mòc / òkrop / pòddostatk / sëtme
razy sëtme (*baro wiele*) itp.; miec czegòs fórà / grëpã; miec czegòs jak lodu /
gnoju / wiele jak kòza bòbków [Nasz stark je zdrów, òn jesz machtno mòże zjesc.
Më jesz mómë machtno do seczeniò. Machtno mù nabił. Tegò tam mòc bëło. Mòta
wa mòc bùlew. Të mòsz miãsa i bùlew pòddostatk, tej téż tobie krëk je. - *Sy*]. *Por.*
mnóstwo

duży *ad* wiòldzi; *ew. bardzo duży:* baro wiòldzi, nadzwëczòj wiòldzi, ògromny,
gromisti, *rzad:* smòczasti, łebsczi || łepsczi; *ew. rozrosli; w zn. duży, mocny (o*
ludziach, a. np. koniach; ew. o przedmiotach): walny, tãdzi, machtny, fëst niem.;
w zn. duży i niezgrabny: òbalëti *zob. bryłowaty, korpulentny* [Machtny / tãdzi /
fëst chłop / kón. Rozrosli dzeùs / dąb. Fëst maszina. Machtny lop / snop. *Gò* To
bëł machtny chłop, jesz machtniejszi òde mie i òn gò pòradzył (*pòkònòł*). Nasz wùja
ju nie je młodi, ale to jesz je walny chłop. Z tëch prósców walné swinie ùrosłë. To je
walny miech, w ten ju co wlëze. Jò walnégò dëtka zarobił òb zëmã. Latos bëłë walné
zniwa. - *Sy*] {‘walny’ = *pol. a) mocny, silny, tęgi, dzielny; b) duży*}; (**naj**)większy
(nò)wiksi (|| *lok* (nò)wiãksi); ~ **mróz** mòcny / òstri / wiòldzi / sarcësti / *arch*
dòzny mróz; *ew. sekretny / paraluszny = diabelny / pioruńsczi* mróz {‘sekretny’
= „tajemny”, *taczi, co pò cëchù i głãbòk wlëze*}; (**z**)robić ~**że** wrażenie (z)robic
mòcné / wiòldzé wrażenie

dwa *num* dwa; *ew. dwòje n, dwie f, dwaji* || dwaj; *ew. dwùch m* [Òno mò dwa latka.
Dwa dzëwczãta. Dwòje dzecy. Dwie białczy. Dwaji chłopi / knòpi. Dwùch
chłopów || chłopã / knòpów. - *Gò*]; ~ **razy** dwa razë; **w dwu słowach** w dwùch
słowach; **zrobić coś raz** ~ (**prëdko**) zrobic cos ròz dwa (*chùtkò*); **dwom panom**
służyć dwòm panóm słužëc, bëc slëgã dwùch panów; **dla nich dwóch / dwojga**
dlò nich dwùch / dwòjga; **im dwom / dwojgu** jim(a) dwòm / dwòjgù; **dwoma /**
dwoma dwùma / dwiema; *ew. òbùma / òbiema* [Nicht dwùma łëzkama nie jé, le
jedną. Dwiema smiercama nicht nie dżinie / nie ùmierò. - *Sy*]; **jedno z dwóch / z**
dwojga jedno z dwùch / z dwòjga; **z dwojga złego** z dwòjga zlégò

dwadzieścia *num* dwadzescë [Òna mò dwadzescë piãc lat. Za dwadzescë (minut)
òsmò. Dwadzescë pò òsmi. - *Gò*]

dwadzieściami *adv* dwadzescë razy

dwanaście, ~ścioro *num* dwanòsce; *ew. rzad* dwanòscoro

dwieście *num* dwasta; *ew. dwie* setczy

dwoić *v* dwòjic; *ew.* pòdwajac; **dwoi mu się w oczach** dwòji mù sã w òczach; widzy wszètkò dèbelt / pòdwójno

dwoistość *f* dwòjistosc, dwòji(z)na; *ew.* dèbeltncosc *f*

dwoisty *ad* dwòjisti, dwòjaczi, zdwòjony, wèstãpùjący w dwùch pòstacach; *ew.* pòdwójny, dèbeltny

dwoście *adv* dwòjisto, dwòjakò; *ew.* pòdwójno, dèbeltno

dwojaczki *pl* dwòjòczci, blizniãta *pl*; *ew.* w *zn.* *chłopiec i dziewczynka*: pòrka *f*

dwojaki **1.** *num* dwòjaczi, *arch* dwójny, wèstãpùjący w dwùch tipach / òrtach / pòstacach [Dwòjakò je sprawiedlèwòsc: bòskò i lèdzkò. Karczmòrz przèniòsł dwójné sznapsè, słodczy dlò białk a gòrczi dlò chłopów. - *Lz*]; **2.** *pl* *dwa połączone garnki*: dwòjòczci, pòłniczi *pl* [Białczy noszą w dwòjòkach chłopóm pòłnie na pòle. *Lz* Wa mie za wiele przèniosła, jò tèch pòłników sòm nie wèjém. *Sy*]

dwojako *adv* dwòjak(o), na dwa spòsobè / òrtè, wedle dwùch spòsobów / òrtów / mòzlèwòscy [To tè mòżesz dwòjak robic. Pò warzony marchwi człowiek wszètkò dwòjak widzy. - *Lz*]

dwojakość *f* dwòjakòsc *f*; ~ **znaczenia wyrazu** dwòjakòsc znaczeniègò słowa

dwoje *num* dwòje, *zdr* dwòjeczkò; **jedno z dwojga** jedno z dwòjga / z dwùch; **we** ~ **złożyć** zložèc we dwòje *a.* zložèc na pòł; **na dwoje** ~ **wróżyła** *zob.* **wróżyć**

dwojenie *n* dwòjenie, pòdwòjiwaniè, zdwòjiwaniè *n*

dworacki *ad* dwòracczi; *ew.* ùkładny, przèmilny, pòdchlèbiający sã

dworactwo *n* dwòractwò *n*, dwòrsczé (dwòracczé) manièrè, dwòrskò ùkładncosc, falszèwò / òbludnò ùslùżncosc, przèmilncosc. *Por.* **dworskość**

dworak *m* dwòròk *m* [Stòri dwòròk, gòtowi zèbròk. *Lz, Ce?*]

dworcowy *ad kol* banofòwi, z / òd banofù || -fa; *ew.* dwòrcowi; **poczekalnia** ~**wa** banofòwi pòzdòwk, pòzdòwk na banofie; *ew.* banowò pòczekalniò, pòczekalniò na banofie; **bar** ~ banfòwi bar, bar na banofie; **kawiarnia** ~**wa** banofòwò kawiarniò, kawiarniò na banofie; ~**wa przechowalnia bagażu** banofòwò przechòwalniò bagażu, przechòwalniò bagażu na banofie

dworek *m* dwòrk, *zdr* dwòruszk, dwòrczèk *m*; ~ **wiejski** wsowi / wieszi dwòrk

dworny *ad* dobrze ùłożony / wèchòwóny, ùkładny, elegancczi

dworować *zob.* **drwić**

dworowanie *zob.* **drwiny**

dworski *ad* dwòrsczi; *ew.* *arch* dwòrowi [Dwòrskò dzèwka (*słuzãcò*). Dwòrsczi pies. Przèlecèlè dwòrsczi (*dwòrsczi lèdzè, czelòdz*), chcelè pòmòc. Dwòrowi płot. - *Lz* Dwòrskò mùzyka. Dwòrsczé tuńce. - *Gò*]; **maniery** ~**e** dwòrsczé manièrè / zwèczi; **po** ~**sku** pò dwòrskù

dworskość *f* *dworskie maniery, obyczaje*: dwòrskòsc, dwòrsczèzna *f.* *Por.* **dworactwo**

dworszczyzna *f* **1.** *zob.* **dworskość, dworactwo**; **2.** *pańszczyzna, roboty w majątku ziemskim*: szarwark *m*, *arch* paniczèna [Mè òdròbielè ksãzèc (miesãc) paniczènè. Nama paniczèna nie bèła cãzarã || -zòrà, bò mè szlè we trzech òdrabiac. - *Sy*]

dworzani *m* dwòrzón *m*

dworzec *m* banóf *m*, *La*: banowiszczè *n*; *ew* dwòrc *m* {‘dwòrc’ *dost* = *pol.* dwór – *zob*} [tegò banofù / banowiszczã / dwòrca, na banofie / banowiszczu / dwòrcu, pòd banofã / banowiszczã / dwòrcã]; ~ **główny** główny banóf / główné banowiszczè; ~ **osobowy** banóf òsobòwi, banowiszczè òsobòwè; ~ **towarowy** banóf towarowi, banowiszczè towarowè

dwója *f szk* dwój(k)a (*Tr*: lèchò nota òbsãdu ùcznia); *ew.* stãpièń niedostateczny

dwójka *f* pot dwòje *n*, dwójka *f*; ew. dwie (*f*), dwùch (*m*); ~mi dwójkama, pòrama, pò dwòje / dwie / dwùch. *Por.* **два, dwója, dwoje, para**

dwójkowy *ad* dwójkòwi

dwójnasób *adv* pòdwójno, dëbelt, dwójnasób; **(za)płacić za coć** ~ zapłacëc za cos pòdwójno / dëbelt / *lok fig* z rogama [Lëczba sã w dwójnasób pòwiãkszi (*pòwikszi*). *La (Lz)* Zapłacił òn ce to? – Jesz z rogama. Òn nie je skapi, òn to wama z rogama (*dëbelt*) zapłaci. - *Sy*]

dwór *m* **1.** *dom szlachecki, książęcy, królewski:* dwór, *rzad* dwórc *m*, *zdr* dwórk, *arch* dwórnica *f* *Bù* [tegò dwòru / dwórc / dwórkù; w tim dwòrze / dwórcu / dwórkù; *pl:* te dwòrë / dwórc / dwórczi; w dwórach / dwórcach / dwórkach. Òn so kùpił pëszny dwór. Biwól Jank ù dwòru, wié jak tam w piéckach pòlã. Se (*ze*) wszëch dwór (*dwórów*) przëjachalë ti panowie. - *Lz*]; **folwark (gospodarstwo obszarncze) wraz z dwor(ki)em** dwór *m*; ew. fòlwark, majątk *m*, dobro *n* [Biëda (*a. biada*) temù dwòrowi, dze dobòdò krowa wòłowi (*ò anarchii w państwie?*). *Ce*]; **(za)rzadca posiadłości dworu (dworskich, folwarcznych) - ekonom** dwór(z)nik, rządca, szpektór [tegò szpektora], karbòwi *m*; **stary ~ wraz z zabudowaniami** dwórzëszcze *arch Lz*; ~ **książęcy / hrabiowski** ksążëczy (|| -cy) / grafów || grófów / grafówszi || grófówszi dwór / pałac *m* [Gòsce / czësta (*pol. uczta*) / biesada / wieselë na grafówczim dwòrze. - *Gò*]; ~ **królewski** królewski dwór / pałac; królëw *m*; **wnętrza ~u (pałacu) królewskiego / książęcego / hrabiowskiego** dwór *m*; jizbë / pòmieszczënia we dwòrze / w pałacu; wnątrza dwòru / pałacu; **marszałek dworu** marszòlk dwòru; **damy dworu** damë dwòru; **paź na dworze królowej** przëdón (na dwòrze) królewii; **2.** *przestrzeń na zewnątrz, pod gołym niebem:* bütno *n*, bütën *adv*, *rzad lok a. arch:* dwór, *zdr* dwórk *m*, *lok* nadwòrze *n*, *dziec* dada, *zdr* *dadaszkù*, dotkò, *arch stl* lólka || lólkù *n* [Pò bütnie latac. Bütën je zëmno. Skądka të jidzesz? Z nadwòrza. - *Sy* Òn mùszòł na dwòrze czekac. Białka szła na dwór abë cëkru z karczmë halac. Wëpùscë swinie na dwórk! – *Lz* Pùdzëmë dotkò (*dada / daszku*). *Sy* Të cesz (= *chcesz*) jic lólka! Nusza pùdze lólka. – *Ra*]; **wyjsc na** ~ wiñc / jic bütën (*ew. jic na bütën*), *rzad, arch:* na dwór [A mój pies łap-czap z miãsã na dwór. *Lh* Òn biëgl na dwór we wies. *Lz*]; **przyjsc z dworza** przinç z bütna; **wypuscic kogo na** ~ wëpùscëc kògò bütën; **główné drzwi / schody prowadzące na dwór** bütnowé dwiërze / trapë; **ściana od dworza (zewnątrzna)** bütnowò scana

dwu- *przedrostek ten w kaszubszczyźnie występuje w dwóch obocznych postaciach dwa-* || *dwu-*, *przy czym regularny dla liczebników był dawniej przedrostek dwa-; jednak w rzeczownikach i przymiotnikach nowszych, zapożyczonych z polszczyzny literackiej dziś przeważa już przedrostek dwu-*

dwuaktowy *ad* dwa- || dwuaktowi

dwuaktówka *f* dwa- || dwuaktówka

dwuarkuszowy *ad* dwaarkùszowi || dwuarkùszowi, złożony z dwùch arkùszów / dwùch bógów

dwuatomowy *ad* dwa- || dwuatomòwi. *Por.* **dwuwartościowy**

dwubarwność *f* dwa- || dwufarnosc || -bnosc, dwa- || dwukòlorowòsc

dwubarwny *ad* dwa- || dwufarbòwi || -farwny, dwa- || dwukòlorowi; ew. dwòjefarbisti, w dwùch farbach || -wach (ùtrzimóny); *arch* dwakròsny [Dwakròsnò fòna (*chòràdzew*). *Lz*]

dwubiegunowość *f* dwa- || dwubiegùnowòsc

dwubiegunowy *ad* dwa- || dwubiegùnowi

dwuboczny *ad* dwa- || dwubòczny, dwa- || dwùstronny, òbùstronny

dwubranżowość *f* dwa- || dwubranżowòsc

dwubranżowy *ad* dwa- || dwubranżowi

dwucalowy *ad* dwa- || dwùcôłowi || -lewi
dwucyfrowy *ad* dwa- || dwùcyfrowi
dwucylindrowy *ad* dwa- || dwùcylindrowi
dwuczęściowy *ad* dwa- || dwùczâscowi, dwa- || dwùdzéłowi, złożony (skłôdający sã) z dwóch dzéłó / czâscy. *Por.* **dwuczłonowy**
dwuczłonowość *f* dwa- || dwùczłonowòsc
dwuczłonowy *ad* dwa- || dwùczłonowi, dwa- || dwùsegmentowi, złożony (skłôdający sã) z dwóch członó / dzéłó / segmentó
dwuczynnościowy *ad* dwa- || dwùczinnoscowi, dwa- || dwùfónkcyjny, dwòjakòczinny, fónksnéřjący na dwa spòsobë / ôrtë, spełniwający / sprôwiający dwie fónkcje
dwudniowy *ad* dwa- || dwùdniowi
dwudzielność *f* dwa- || dwùdzielnosc *f*, dzielenie sã na dwa dzéle / dwie czâscë
dwudzielny *ad* dwa- || dwùdzielny, złożony z dwóch dzéłó *a.* zdatny do pòdzeleniô na pól / na dwa dzéle, pòdzielny (na pól / na pòłowã). *Por.* **dwuczęściowy**
dwudziestka *f* dwadzeszka *f*, dwadzesce *n*
dwudziestoczerogodzinny *ad* dwadzescesztërëgòdzynny || -gòdzënowi
dwudziestokrotnie *adv* dwadzesce razy; *ew.* dwadzescekrotno, dwadzescerazowò
dwudziestokrotny *ad* dwadzescekrotny, dwadzescerazowi
dwudziestolatek *m* dwadzescelatny bëniel / chłop / kawaler; *ew.* dwadzescelatk
dwudziestolatka *f* dwadzescelatnô panna / kòbiéta / białka /; *ew.* dwadzescelatny dzeùs; *ew.* dwadzescelatka
dwudziestolecie *n* dwadzescelecé *n*
dwudziestoletni *ad* dwadzescelatny
dwudziestopięciolecie *n* dwadzescepiãcolecé *n*
dwudziestu *num* dwadzesce [Tam bëło nas kòle dwadzesce òsób / lëdzy / chłopó || chłopã / dzëwczãt / białk / kòbiëtó. To bëło zrobioné w dwadzesce gòdzënach / egzemplarzach / we dwadzesce lëdzy.]
dwudziesty *num* dwadzesti
dwudźwięczny *ad* dwa- || dwùzwãczny
dwufazowy *ad* dwa- || dwùfazowi
dwugarbny *ad* dwa- || dwùgarbny, dwa- || dwùpùkłowi, z dwùma gòrbama / pùklama
dwugłoska *f* diftong *m*; *ew.* dwùgłoska *f*, dwa- || dwùzwãczny samòzwãk,
dwugłoskowy *ad* diftongòwi, dwa- || dwùzwãczny, dwa- || dwùgłoskòwi
dwugłosowy *ad* dwa- || dwùgłosowi. *Por.* **dwudźwięczny**
dwugłowy *ad* dwagłowòwi || dwùgłowi || -wny, pòdwójnogłowi, z dwùma głowama, z pôrã głó
dwugodzinny *ad* dwa- || dwùgòdzynny, dwùgòdzënowi, trwający dwie gòdzëne
dwugroszówka *f* dwa- || dwùgroszówka *f*, dëtk dwa- || dwùgroszowi
dwuimienny *ad* dwa- || dwùmionowi, dwa- || dwùjimienny, ò dwóch mionach / jimionach / jimieniach, z dwùma (ji)mionama / jimieniamã, pòdwójnégò miona, dwòjga mionó
dwuizbowy *ad* dwa- || dwùjizbòwi
dwujezdniowy *ad* dwa- || dwùjezdniowi, ò dwóch jezdniach
dwujęzyczność *f* dwa- || dwùjãzëcznosc; *ew.* dwùmòwnosc *f*, *ew.* bilingwizm *m*
dwujęzyczny *ad* dwa- || dwùjãzëczny || -jãzëkòwi - **1.** dwùmòwny || *Tr:* dwamòwny, gòdający dwùma mòwama / jãzëkama; **2.** falszëwi, òbłudny, òchëbny, judaszowati, ò dwóch twarzach / òbliczach; **3.** z pòdwójnym / rozdwojonym jãzëkã
dwukierunkowy *ad* dwa- || dwùczerënkòwi, òdbiwający sã w dwóch czerënkach / w òbie stronë, wëznòczający dwa czerënczi [Ruch dwaczerënkòwi.]
dwuklasowy *ad* dwa- || dwùklasowi

dwuklasówka *f* dwùklasówka *f*, dwa- || dwùklasowô szkoła
dwukolorowy *zob.* **dwubarwny**
dwukołowiec *m* żeg dwa- || dwùkòłówc [tegò dwakòłowca]
dwukołowy *ad* dwa- || dwùkòłowi
dwukołówka *f* dwùkòłka, dwakòłowka *f*, wóz / wòzyk dwa- || dwùkòłowi. *Por.* **biedka, kariolka**
dwukondygnacyjny *ad* dwa- || dwùkòndignacyjny, ò dwùch kòndignacjach, skłòdający sã z dwùch kòndignacji (np. sklepù i parteru *a.* parteru i piãtra || *lok* przãtra)
dwukonka *f* dwa- || dwùkònny wóz, wóz (*a.* brika) na dwa kònie, na pôrã kòni
dwukonny *ad* dwa || dwùkònny, z dwùma kòniama
dwukopytny *ad* dwa- || dwùkòpëtny; *ew.* *Tr:* dwakótowi
dwukółka *zob.* **dwukołówka**
dwukropek *m* dwa- || dwùkropk *m*
dwukrotnie *adv* dwa razë, *rzad:* dwa- || dwùkrotnie, dwakroc [Dwakrotnie daje, chto chùtinkò daje, a trzëkrotnie, chto òchòtnie. *Ra*]
dwukrotny *num* dwa- || dwùkrotny; *ew.* dwa- || dwùrazowi
dwuksztaltny *ad* dwa- || dwùsztółtny, dwòjakòsztółtny, dwa- || dwùfòrmòwi, dwa- || dwùpòstacowi; wëstãpùjący (*a.* pòjòwiający sã) w dwùch fòrmach / pòstacach / szaturach
dwukwadrat *m* dwa- || dwùkwadrat *m*
dwukwadratowy *ad* dwa- || dwùkwadratowi
dwukwiatowy *ad* dwa- || dwùkwiatowi, dëbeltkwiatowi; *ew.* ò pòdwójnëch kwiatach
dwulatek *m*, ~*tka* *f* dwa- || dwùlatny knòp / kón / zwiérz / autól *itp.*; *ew.* dwa- || dwùlatk
dwulecie *n* dwa- || dwùlecé *n*, drëgò roczëzna
dwuletni *ad* dwa- || dwualatny, dwùroczny || dwarzoczny
dwulicowość *f* dwa- || dwùlicowòsc, pòdwójnò twòrz, dwie twarze, *ew.* òbłuda, falszëwòta, przekrãcznosc, judaszowatosc *f*
dwulicowy *ad* dwa- || dwùlicowi; *ew.* òbłudny, falszëwi, przekrãczny
dwuliścienny *ad* dwalëstny || dwùlëstny, dwalëstowi; **rośliny** ~**ne** roscënë dwa- / dwùlëstné / dwalëstowé
dwułek *m* *arch* pòdwójny łãk || łuk; *ew.* dwułãk || dwùłek *m*, dwa- || dwùdżibny łãk || łuk
dwumasztowiec *m* żeg dwa- || dwùmasztówc *m* [tegò dwamasztówca]
dwumasztowy *ad* dwa- || dwùmasztowi
dwumetr *m* dwa- || dwùméter, dëbeltméter *m*, pòdwójny méter
dwumetrówka *f* dwa- || dwùmétrówô miara
dwumian *m* *mat* dwùmión *m*
dwumiarowy *ad* dwa- || dwùmiarowi
dwumiejscowy *ad* dwa- || dwùmiescowi; *ew.* dwa- || dwùmòłowi, z dwùma miescama / mòłama / placama [Ława dwamiescowô – z dwùma miescama / placama do sadnieniô. Jizba dwamiescowô / dwaòsobòwô na dwie òsobë.]
dwumiesięczny *ad* dwa- || dwùmiesãczny || -sãczny, *rzad* dwa- || dwùksãżëcowi
dwumotorowiec *m* *aw* dwa- || dwùmòtorówc *m* [tegò dwamòtorówca], dwa- || dwùmòtorowi fliger / samòlot
dwunastka *f* dwanòstka *f*; *ew.* dwanòsce *n*,
dwunastnica *f* dwanòstnica *f*, *Tr:* cenkò flaka
dwunastogodzinny *ad* dwanòscegòdzynny
dwunastokąt *m* dwanòscenórt, dwanòscekąt *m*
dwunastokrotnie *adv* dwanòscekrotno, dwanòsce razy

dwunastokrotny *num* dwanôsciekrotny, dwanôscerazowi
dwunastoletni *ad* dwanôscelatny
dwunastomiesięczny *ad* dwanôscemiesączny, dwanôsceksãžęcowi
dwunastoraki *ad* dwanôsceraczi
dwunastościan *m* dwanôstoscón, dwanôscescanówc *m*
dwunastu *num* dwanôsce
dwunasty *num* dwanôsti
dwunaścioro *num* dwanôscoro
dwunitkowy *ad* dwa- || dwùnitkòwi, skraćony z dwùch nitk(ów)
dwunogi, ~**żny** *ad* dwa- || dwùnożny, dwanogòwi, dwùnodzi, z dwiema nogama, ò dwùch nogach
dwuokienny *ad* dwa- || dwùòknowi, z dwùma òknama, z pôrą òknów
dwuosiowy *ad* dwa- || dwùòsowi, dwa- || dwùòsny, z dwiema òsama
dwuosobowy *ad* dwa- || dwasobòwi, przeznaczony na dwie òsobě / dlô dwùch òsob / dlô dwòjga lédzy
dwupiętrowy *ad* dwa- || dwùpiãtrowi (*lok*: -przãtrowi); *ew. rzad* dwa- || dwùszosowi
dwupłatowiec *m* dwa- || dwùpłatówc, dëbeltskrzydłówc, (pò)dwójnoskrzydłówc *m* [tegò dwapłatówca / pòdwójnoskrzydłówca], (pò)dwójnoskrzydłowi fliger / samòlot
dwupłciowość *f* dwùpłcowòsc, dwa- || dwùòrtowòsc; *ew. w zn. obojnactwo*: dwòjizna *Tr f*
dwupłciowy *ad* (*obojnaczy*) dwa- || dwùpłcowi, dwa- || dwùòrtowi; *ew. pòłowiczny; osoba z cechami męskimi i żeńskimi - obojnak*: dwòjón, cytomel, cwiter; *ew. żart babòchłop m; kogut niepłodny*: pòlkùr *n*; *kogut dotknięty obojnactwem* pitón *m*
dwupokładowiec *m* żeg dwa- || dwùpòkładówc *m* [tegò dwapòkładówca]
dwupokojowy *ad* dwa- || dwùjizbòwi, ò dwùch jizbach
dwupostaciowość *f* dwa- || dwùpòstacowòsc, *Tr*: dwasztaturnosc *f*
dwupostaciowy *ad* dwa- || dwùpòstacowi, *Tr*: dwasztaturny
dwupręcikowy *ad* dwa- || dwaprãcëkòwi
dwuprocentowy *ad* dwa- || dwùprocentowi
dwuramienny *ad* dwa- || dwùremienny || -remieniowi, z dwùma remionama, z pôrą remionów / remión
dwurazowy *zob. dwukrotny*
dwuręczny *ad* **1.** posiadający dwie ręce; dwa- || dwùrãczny; **2.** władający równie sprawnie obiema rękoma: òbòrãczny
dwuroczniak *m* dwa- || dwùlatk *m*; *ew.* dwa- || dwùroczny, dwa- || dwùlatny knòp / zwiérz *itp.*
dwuroczny *ad* dwa- || dwùroczny, dwa- || dwùlatny
dwurogi, ~**żny** *ad* dwa- || dwùrogòwi || -ùrożny
dwurzędny, ~**dowy** *ad* dwa- || dwùrégòwi, dwa- || dwùrzãdowi
dwusetny *ad* dwa- // dwùsetny
dwusieczna *f mat* pòłowiącò liniô, dwùsecznô *f*; *ew. por. średnica*
dwusieczny *ad* dwa- || dwùseczny; *ew. òbòseczny || òbùseczny*
dwusiedzeniowy *ad* dwa- || dwùsedzeniowi, dwa- || dwùsodłowi, z dwùma placama do sadnieniô
dwuskrzydł(ow)y, ~**dlasty** *ad* dwa- || dwùskrzidłowi, dwaskrzdli, *arch* dwakrzidli [Dwaskrzidłowé dwiérze. Gò Dwakrzidłé òwadë. Lz]
dwustronnie *adv* dwa- || dwùstronno || -nnie, òbò- || òbùstronno || -nnie, z dwùch stron, pò dwùch stronach
dwustronny *ad* dwa- || dwùstronny, òbò- || òbùstronny
dwustu *num* dwasta

dwusylabowy *ad* dwa- || dwùszlabizowi
dwuszeregowy *ad* dwar- || dwùrégòwi, dwa- || dwùrzãdowi
dwuszpaltowy *ad* dwa- || dwùszpaltowi
dwuszynowy *ad* dwa- || dwùszinowi, dwa- || dwùbieżënowi
dwuścienny *ad* dwa- || dwùscanowi, ò dwùch scanach, z dwùma scanama; *ew.* z pòdwójną / dëbëltową scaną
dwuśmigłowiec *m* dwa- || dwùszmigłówc *m* [tegò dwaszmigłówca]
dwuśmigłowy *ad* dwa- || dwùszmigłowi
dwuśrubowiec *m* żeg dwa- || dwùszruwòwnik *m*, dwa- || dwùszruwòwi òkrãt
dwuświecznik *m* dwa- || dwùremienny lëchtòrz / świecznik
dwutaryfowy *ad* dwa- || dwùtarifòwi, na dwie tarifë
dwutlenek *chem* dwùtlenk *m*; ~ **węgla** / **krzemu** / **siarki** / **azotu** dwùtlenk wãgla / krzemù / sarczù / azotu
dwutomowy *ad* dwa- || dwùtomòwi, dwa- || dwùdzélowi, dwa- || dwùczãscowi złożony z dwùch tomów / dzéłów
dwutorowy *ad* dwa- || dwùturowi, pòdwójnoturowi; z dwùma pôrama szinów / bieżënow [Sztreka dwaturowò. Gò]
dwutorówka *f* dwie pôrë szinów / bieżënow, dwa turë, *Tr:* dwaturzé *n*, dwa- || dwùturowé szinë
dwutygodnik *m* dwa- || dwùtidzennik *m*, czãdnik wëchòdający co drëdzi tidzëń / rôz na dwie niedzele / dwa razë w miesãcu { ‘czãdnik’ neol. òd ‘czãd’ *zob.* czëść}
dwutygodniowy *ad* dwa- || dwùtidzenny || -tidzeniowi, dwùniedzëlny
dwutysięczny *ad* dwa- || dwùtësączny || -sãczny
dwuwartościowy dwa- || dwùwòrtoscowi
dwuwiekowy *ad* dwa- || dwùwiekòwi, dwastalatny
dwuwiersz *m* dwawiersz || dwùwiersz *m*; *ew.* dwùrëzka *f* - tekst złożony z dwùch rëzk tekstu. *Por.* **wiersz**
dwuwierszowy *ad* dwa- || dwùwierszowi; *ew.* dwa- || dwùrëzkòwi
dwuwieżowy *ad* dwa- || dwùwieżowi
dwuwiosłowy *ad* dwa- || dwùwiosłowi
dwuwkleśły *ad* òbùstronno (z dwùch strón) wlëgłi
dwuwypukły *ad* òbùstronno (z dwùch strón) wëbrzëszony / wëpãkli
dwuzębny *ad* dwa- || dwùzãbny
dwuzgłoskowy *ad* dwa- || dwù(z)głòskòwi, dwa- || dwùzwãkòwi
dwuzłótówka *f* dwazłótówka, dwa złoté, dwù- || dwazłótowi pieniãdz / dëtk *f* [Pòložil dwazłótówkã na stół. Bù]
dwuznacznie *adv* dwa- || dwùznaczno || -nie; *ew.* niejednoznaczno || -nie [Òn rzekł dwaznacznie (*a.* dwùznaczno Gò). Lz]
dwuznacznik *m* dwùznacznik *m*, dwa- || dwùznaczné / niejednoznaczné słowò
dwuznaczność *f* dwa- || dwùznacznośc; *ew.* niejednoznacznośc *f* [Taczych dwaznacznošcy jò nie rozmiejã. Lz To wierã je ùmëslnò / zamierzonò / nieprzëpòdkòwò dwaznacznośc. Gò]
dwuznaczny *ad* dwa- || dwùznaczny; *ew.* niejednoznaczny, wieloznaczny [Dwaznaczné słowò. Dwaznaczno òdpòwiëdz (|| òdpòwiësc). – Lz To bëło rzekłé w spòsòb dwaznaczny. Gò]
dwużeniec *m* pòdwójno / dëbëlt żeniałi, bigamista *m*
dwużenny *ad* pòdwójno / dëbëlt żeniałi, mąż dwùch białk(ów) naròz
dwużeństwo *n* dwùżeństwo *n*, pòdwójnożeńba || -żeniałosc, dëbëltżeńba || -żeniałosc, bigamiò *f*, pòsòdanié dwùch zon(ów) / białk(ów)
dybać *zob.* czatowãc

dybanie *zob. czatowanie, czaty*
dyby *pl* kłódczi *pl*
dychać *v* dëchac [òn dichô; Nie dëchôj || dichôj tak prosto na to dzeckò!]. *Por. dyszeć*
dychanie *n* dichanié *n*
dychawica *f* dëchawica || dchawicai, dësznica, chrëpòtka, astma; *ew. dera, arch*
 rzëzaw(ic)a *f. Zob. astma*
dychawiczność *f* dichawicznosc, astmaticznosc *f*
dychawiczny *ad* dichawiczny, astmaticzny. *Zob. astmatyczny*
dychotomia *zob. dwudzielnosć*
dydaktyczny *ad* didakticzny - **1.** nôuczny, doticzający uczeniô / nauczaniô; **2.**
 pòuczający, mòralizatorszczi
dydaktyka *f* didaktika *f*, spòsòb uczeniô / nauczaniô, *Tr: nôuczniô metoda*
dyferencjacja *f* diferencjacji [ti -cji] *f*, wëapartniwanié sã (wëdzeliwanié sã)
 składników z jaczi całoscë, różnicowanié sã; *ew. pòwstòwanié òsòbnëch, nowëch*
 struktur(ów) (*a. np. jinstytucji*) w miarã rozwòju spòłecznégò
dyferencjalny, ~cyjny *ad* diferencjalny || -cyjny, wëkazëjący jakas różnicã midzë
 dwùma rzeczama / zjawiskama, zròżnicowóny
dyferencjał *m* mech diferencjał *m*, mechanizm różnicowi
dyfrakcja *f fiz* difrakcji *f* [ti -cji]
dyfteryt *m* difterit *m*
dyftong *m* diftong *m* - *zob. dwùgłoska*
dytongiczny *ad* diftongiczny || -gòwi [Na Kaszëbach mòzemë czëc tam sam, np. na
 Gòchach diftongicznã wëmòwa *e* i *o*, np. *sejdzec* – tj. *sedzec*, *cou (coł)* – tj. *co*. *Gò*]
dyftongizacja *f* diftongizacji *f* [ti -cji]
dyfuzja *f* difuzji *f* [ti -zji]
dyfuzyjny *ad* difuzyjny
dyg *m* knyks *m*, ùklón z ùdżącym kòlón
dygać *v* knyksac
dygestorium *n* digestorium *n* – kòmòra do przeprowòdzaniô doswiòdczeniów
 chemicznëch (spòłanié, pòdgrzewanié chemikaliów itp.); *pl: digestoria*
dygnać *v* knyksnac, zrobic knyks
dygnitarka *f* dostójniczka; *ew. dignitòrka*, wësokò ùrządniczka, wiòlgò dama / pani, *ir*
 bóchartka
dygnitarski *ad* dignitarszczi; *ew. dostójny*, (wiòlgò)pańszczi; **po ~sku** pò dignitarskù / pò
 (wiòlgò)pańskù, jak bóchart / *pl: jak bócharce*
dygnitarstwo *n* wësokò gòdnosc, dignitarstwò *n*; *ew. ir bóchartostwò n. Por.*
dostojeństwo
dygnitarz *m* dostójnik; *ew. dignitòrz*, *ir bóchart m*, wësoczi (wësoczi ranga) ùrządnik,
 wiòldzi pón, *pl: dostójnicë / bócharce / dignitarze* || *dignitarzowie / ùrządnicë /*
panowie. Por. dostojnik
dygot *zob. drzenie, drgawki, drżaczka, dreszcze*
dygotać *zob. drzeć, drgać, trząść się*
dygotanie *zob. drzenie, drgawki, drżaczka, dreszcze*
dygresja *f* przëgòdka, digresji [ti -dzczi, -sji]; *ew. wczidka Gò f*, zdanié (*a. dlëgszë*
 òmówienié) wczidlé do glównégò tematu, òdëndzenié òd tematu
dygresyjny *ad* digresyjny, z przëgòdkama; *ew. òdchòdzący mólama / tam sam a. we*
 wiele mólach / czãsto òd tematu, przeplòtóny przëgòdkama / digresjama /
 wczidkama
dykcja *f* dikcji *f* [ti -cji], spòsòb wëmòwë / wëmówianiô / gòdczi
dykcionarz *m* słowòrz, słownik *m*

dykta *f* dikta, *przest.* szpërplata *f*
dyktando *n* diktando *n*
dyktator *m* diktator *m* [tegò –taora]
dyktatorski *ad* diktatorsczy
dyktatorstwo *n* diktatorstwò *n*
dyktatura *f* dyktatura *f*
dykteryjka *f* (ò)pòwiòstka *f*
dyktować *v* diktowac; **tak rozum dyktuje** tak rozëm pòdpòwiòdò / wskazëje / kòże / diktëje
dyktowanie *n* diktowanié *n*
dyl *zob.* deska
dylemat *m* dilemat *f*; *ew.* kłòpòt, przegrizk *m*; **miec** ~ miec co do mészleniò / do rozmiszlaniò; *ew.* miec dwie mòzłëwòscë (dwia spòsobë rozwiązaniò sprawë); **rozwiązywać** ~ zastanawiac sã / rozmészlac nad czim / rozgrëzac cos (w mészlach) / rozważac cos [òn sã zastanòwiò, òn rozmiszlò, òn to rozgrizò / rozwòzò]. *Por.* **rozterka**
dyletancki *ad* diletancczy, niefachòwi, amatorsczy, pòwiërzchòwny; *ew.* nie òbeznòny / nie òbznamiony z czim, nie znający sã na czim; słabò rozeznòny w czim; *ir* zelony / czësto zelony {„zelony” - *wierã* w *zn.* *niedozdrzelałi jak np. gòłka abò òd smòrkòła pòd nosã*}; **po ~tancku** *zob.* **dyletancko**
dyletancko *adv* dilëtanckò, pò diletanckù, niefachòwò; *ew.* pò swòjémù, „pò babskù”, bez znajòmòsce czegòs, bez pòjãcégò ò czims
dyletanctwo *n* diletanctwò *n*, brak znajòmòsce czegòs / pòjãcégò ò czims; nieòbeznanié / nieòbznamienié z czim; *ew.* amatorstwò *n*, niefachòwòsc, amatorskòsc *f*, niedokładnò znajòmòsc rzeczë, znajòmòsc czegò le z grëbsza
dyletant *m* diletant; *ew.* lajik, profan, *Tr:* nieznajàrz *m*; ten, chto sã na czims nie znaje, chto ni mò pòjãcégò ò czims; *ew.* amator [tegò amatora], niefachòwca *m* [tegò –chòwca], nié znòwca [tegò znòwcë] {*por. kasz.* ‘lajk’ = *pol.* a) *impotent*; b) *kogut, gąsior nieplòdny*; c) *niedotëga, safandula*; d) *lok: rozpustnik*; e) *lok: pyszałek*; e) *lok: rysik do pisania na tablicy*}; **on jest w tych sprawach (prawie zupełnym) ~em** òn nie je znòwcą tegò / òn sã na tim (wnet nijak) nie znaje / òn ni mò ò tim (wnet nijak / za wiòldzégò / niźòdnégò / „zelonégò?) pòjãcégò. *Por.* **partacz**
dylizans *m* diliżans *m*, wóz pòcztowi (kònnny) [wsadnac do diliżansu, jachac diliżansã, sedzec w diliżansu]
dyłować *zob.* deskować
dyłowanie *zob.* deskowanie
dym *m* dim; *ew. rzad:* kùrz *m*, kadzëdlëna, czadzelëzna; w *zn. swąd:* smãdzëna *f*, smród *m* {‘kùrz’ *in* = *pol. kurz*} [Za nim le ostòł dim ë dòka (*zdziął, ùcekl, schòwòł sã*). *Sy*]; **pójść z ~em** spalëc sã, wëpalëc sã [To sã spòlëto. Òni sã wëpòlëlë. *Gò*]; **puścić z ~em** pòdpalëc, spalëc [òn to pòdpòlił / spòlił]
dymaczka *zob.* dmuchawka
dymać *v* 1. dąc || *lok* dic, dëmac; 2. *zob.* **biec, gnać, pędzić, uciekać**
dymadło *n* (*urządzenie do poruszania miecha kowalskiego a. organowego*) dëmadłò *n* [Zrësz le sã kąsk przë tim dëmadle. *Sy*
dymiący *ad* dëmiący, kùrzący, czadzący, *rzad:* kùrlący; ~ **piec** czadzoch, czadzelnik *m*; ~ca **lampa naftowa** czadzówka *f*, czadzoch, czadzelnik *m*
dymić (się) dëmic / kùrzëc / czadzëc / *rzad:* kùrlëc (sã)
dymisja *f* zwòlnienié *n*, dimisjò *f* [tegò zwòlnieniò || -niégò, ti dimisji]; **dać ~sję** zwòlnic / zdjac ze słuźbë / ze stanowiska ministerszczégò || ministerialnégò, ùdzielëc

dimisji, zdimisjonowac; **podać się do ~sji** dac sã zwòlnic; spòwiedzec / zerczec słuźbã; *ew.* pòddac sã do dimisji (z zajmónégò stanowiska)

dymisjonować *v* zwòlnic, zdjac (ze stanowiska), wèpòwiedzec kòmù słuźbã / stanowiskò

dymisjonowany *ad* zwòlniony, zdjãti; *ew.* ùsëniãti

dymka *f* **1.** dimka *f*, mólò cèbùlka; cèbùlka (ò)dëmionò; **2.** *tkanina barchanowa*: barchón *m*

dymnica *f* **1.** bot rutka (pólnò rutka) *f*; **2.** *tech dëmnica* *f*

dymnik *m* **1.** dëmnik *m*, kòmin(k) (colemãto drewniany, z daszkã) do òdprowadzaniò dëmù; *ew.* w *zn.* *przewód prowadzący z pieca do komina*: sopùcha *f*; **2.** òczenkò *n*, luka *f*

dymny *ad* dëmny; *ew.* dëmòwi; **pocisk** ~ dëmny strzél, dëmnò raca

dymochłon *m* òddëmnik *m*, pòchlóniòcz dëmù

dymochłonny *ad* òddëmny, òddëmiający, pòchlóniający *dim*

dynamiczny *ad* dynamiczny, rëszy; *ew.* mòcny; **(naj)~niejszy** (nò)dinamiczniësi, (nò)rëszeniësi, (nò)mòcniësi. *Por.* **dziarski, energiczny, żwawy**

dynamicznie *adv* dynamiczno || -nie, rëszy; *ew.* mòcno, z rozmòchã, z mòchã, ze szwagã; **(naj)~czniej** (nò)dinamiczni, (nò)rëszy, (nò)mòcni. *Por.* **dziarsko, energicznie, żwawo**

dynamika *f* dynamika *f*[ti dinamiczi]. *Por.* **dynamizm**

dynamit *m* dynamit *m*; **laska ~tu** pòlecčka / sztëczk / kawałk dynamitu; **laski) ~tu** *pl*: pòleczczi / sztëczczi / kawałci dynamitu

dynamizm *m* dynamizm, mòch *m*, *ew.* w *zn.* *rozpęd*: szwag, rozmòch *m* [tegò dynamizmù / (roz)mòchù / szwagù; z dynamizmã / (roz)mòchã / szwagã]. *Por.* **energia, impet, krzepkość, moc, siła**

dynamo *n* *elektr* (mała prądnicã do roweru) dynamò *n* [tegò dinamã; w tim dinamie]

dynamoelektryczny *ad* dynamòelektryczny

dynamomaszyna *f* prądnicã *f*; *ew.* agregat *m* (agregat prãdotwòrczi), *przest.* dynamòmaszyna *f*

dynamometr *m* dynamòméter *m*; ~ **sprężynowy** dynamòméter sprãżënowi

dynastia *f* dinastiò [ti -stii] *f*, panëjący ród; **królewska / książëca** ~ królewschò / ksążãcò || ksążëcò dinastiò

dynastyczny *ad* dinastyczny

dyndać *v* **1.** wisec; *ew.* zwisac [Wisélc wisy na szëbnicy. Pajk wisy / zwisò na nitce pajiczëñë. - Gò]; **2.** o owocu na gałëzi: bimlotac [Krëszka bimloce na wietrze.]; o *nogach zwisających i przebierających*: grawòtac, wëwijac, przebierac [òn grawòce wëwijò / przebiérò; òne grawòcã / wëwijają / przebiérają]; o *dzwonku, dzwonić*: glingòtac [Zwónk glingòce. Gò]; o *sercu dzwon(ka)*: a) w *zn.* *wahać się*: bimlotac; b) wisec; c) bic

dyngus *m* *kasz.* *.zwyczaj smagania dziewcząt przez chłopców w poniedziałek wielkanocny*: dëgùsë *pl*, dëgùs *m*, bicé rózgã / dëgã, dëgòwanié, rózgòwanié; *ew.* *zwyczaj smagania chłopców przez dziewczęta we wtorek wielkanocny* dżëwczëcé dëgùsë; **sprawić komu ~a** sprawic kòmùs dëgùsë / dëgùsa (*fig* = *zemszcëc sã, òbic kògò*)

dynia *f* bania || baniò, *rzad* dëniò *f*; **nasiona dyni** dënina *f*, pestczi / zòrna òd bani [Do piernika je nòlepszò dënina. Sy]; **gruby / okrągły jak** ~grëbi / òkrãgli jak bania / dëniò [Grëbò jak dëniò. Sy]; **mieć głowë (fysã) jak** ~ miec głowã jak bania / dëniò [Mòja lësò bania. Sy]

dyniowaty *ad* baniowati, *rzad* dëniowati

dyniowy *ad* òd (*a.* z) bani / dëni; *ew.* baniowi, dëniowi; *rzad* banin, dënin

dyplom *m* diplom *m*; ~ **doktorski** doktorsczy diplom
dyplomacja *f* dyplomacjô [ti -cji] *f*
dyplomata *m* diplomata *m*
dyplomatk *f* dyplomatk *f*
dyplomatyczny *ad* dyplomatyczny
dyplomatyka *f* dyplomatyka *f*
dyplomatyżować *v* dyplomatyżowac
dyplomowany *ad* dyplomowóny; **inżynier** ~ dyplomowóny jinżiniéra *a.* jinżiniéra *z* diplomã
dyplomówka *f* prôcô dyplomowô, *Tr:* dyplomowi dokôz / ùsôdzk
dyrdać *zob.* dreptać
dyrekcja *f* dyrekcjô [ti -cji] *f*; ~ **kolei** banowô dyrekcjô *a.* dyrekcjô banu / òd banu; ~ **przedsiębiorstwa** dyrekcjô firmë / zakładu / przedsãbiorstwa; **orkiestra pod ~cja...** òrkestra pòd dyrekcją... (*a.* prowadzonô przez...)
dyrekcyjny *ad* dyrekcyjny
dyrektor *m* dyrektór [tegò dyrektora]; *ew.* szef, czerownik *m*; ~ **naczelnny** przédny / główny dyrektór
dyrektorialny *ad* dyrektorialny
dyrektoriat *m* dyrektoriat *m*
dyrektorka *f* dyrektórka *f* [ti dyrektórczi]; *ew.* szefowô, czerowniczk *f*, pani (*a.* wastnô) dyrektór
dyrektorski *ad* dyrektorsczy
dyrektorstwo *n* dyrektorstwò; *ew.* *ir* dyrektorowanié *n*; *ew.* czerowanié / rządzenié / zarządzanié firmą / zakładã / jinstytucją
dyrektywa *f* wskôza, dyrektywa *f*
dyrygencja *zob.* dyrekcja, dyrygentura
dyrygent *m* dirigent *m*; ~ **chóru**, dirigent chùru; ~ **orkiestry** dirigent òrkestrë; *ew.* kapelméster *m*; ~ **zespołu** dirigent karna / zespòłu
dyrygentura *f* dirigentura *f*
dyrygować *v* dirigòwac; *ew.* prowadzëc
dyrygowanie *n* dirigòwanié; *ew.* prowadzenié *n*
dyscyplina *f* **1.** sztur, rigór [tegò rigòru] (= òstri sztur) *m*, pòslëszeniówò *n*, pòslësznosc || -nota, discëplina (|| *arch* cëplina *Bù*), karnosc; *ew.* òstrosć *f*, pòrzãdk, *ekspr:* tider *m*, kãdara *f*, kãdarë *pl* {‘sztur’ - *por.* *szturac*, *pol.* *szturhać*; ‘kãdara’ *dost* = *tómóné wãdzëdłò przë ùdze, dlô nôremnégò kònia*; ‘tider’ = *pòwrózk*} [Ti latawicy ani kãdara nie pòmòże. *Sy* Żòłnérskô cëplina. *Bù*]; **uczyć kogo ~ny** ùczëc kògò szturu / rigòru / pòrzãdkù / karnoscë / discëplinë; **utrzymywać / wychowywać kogoś w ~nie** trzëmac / chòwac kògò krótkò / òstro / w szturze / rigòrze / pòrzãdkù / karnoscë / discëplinie / *ew.* pòd mùszã, *żart:* trzëmac kògò na tidrze (na pòwrózkù) / w léckach / w kãdarze / w kãdarach [Trzëmac dzecë w szturze. Òni swòje dzecë chòwią w kãdarach. Jem dosc stôrô, a wa mie chceta jak kòzã trzëmac na tidrze. - *Sy*]; **utrzymywać / zaprowadzać gdzieś ~nę** ùtrzëmëwac || -miwac / wprowadzac (*a.* zaprowadzac) sztur / pòrzãdk / karnosc / discëplinã / rigór || rigór [òn ùtrzëmiwô / wprowadzô]; **zastosować** ~ wprowadzëc sztur / pòrzãdk / discëplinã; skróccëc kòmùs léckã (*a.* pòstrónk / -nczi); wzac || wzac kògòs w kãdarë; dostac kògò krótkò; złapac kògòs za pësk / za ùzdã [Le gò wez w kãdarë. *Sy*]; **złagodzenie ~ny** zelżenié / złagodzenié szturu / discëplinë / karnoscë; **rozluźnienie ~ny** rozlòznenié szturu / discëplinë; pòpùszczenié lécków / pòstrónków; **rozluźnić zbytnio ~nę** za baro rozlòznic sztur / discëplinã; dac kòmù na wòlã || -lã, pòzwòlëc kòmùs za wiele, za baro kòmù pòpùscëc léckã / pòstrónk / pòstrónczy; dac kòmù za długã léckã / za

dłudzi pòstrónk / za dłudzé pòstrónczy (= dac za wiele wòlnotè); rozbłaznowac / pòbłaznowac kògòs; *żart dopùścëc* do te, żebè kòmùs rodzi wëròstalè *a. pòzwòlëc kòmùs, żebè nama pò głowie skòkòł* [Czej òn bëł dzeckã òni mù delè za długã léckã i terò mają rojbra doma. *Gò*]; *por. dryl, mores, porządek, przymus*; **2.** (*narzędzie do wymierzania kary*) kòrbòcz, bicz *m*, péda, prëczka *f*, *żart psò skóra*; **3.** ~ **wiedzy / sportu itp.** specjalnosc, wietew / gałaz, discëplina *f* (wiëdzè / spòrtu itp.) – *zob. dziedzina*

dyscyplinarny *ad* discëplinary; *ew.* karny, pòrządkòwi [Discëplinarne / karné zwòlnienié / przeniesienié. Discëplinarne nagana / -né ùpòmniënié / napòmniënié. Sąd discëplinary. Sprawè discëplinarne / pòrządkòwé (sprawè doticzacé ùtrzymaniò pòrządkù / szturu / pòslëszeństwa). *Gò*]. *Por. karny, porządkowy, rygorystyczny*

dyscyplinować *v* discëplinowac, zaprowadzac / wprowadzac pòrządk / sztur / karnosc / rigór / discëplinã; *ew.* ùpòminac / napòminac; ùstawiac (ùstawiac pò swòjémù / tak, jak sã przënòlégò), dostawac do szturu / pòrządkù, przëwòliwac do pòrządkù; wëmùsiwac pòslëszeństwò, ùjimac (kògòs) w kãdarè; **z-** zaprowadzëc (gdzes) pòrządk / sztur / discëplinã itd., dostac (kògò) do szturu; wëmùszëc pòslëszeństwò, ùj(imn)ac (kògòs) w kãdarè; *ew.* òbùdzëc (kògòs) {‘òbùdzëc’ - *dosł nasadzëc ùzdã*}

dysertacja *f* disertacjò [ti –cji] *f*; ~ **doktorska** disertacjò doktorskò

dysharmonia *f* niezgòdnosc, disharmóniò [ti –nii] *f*; *ew. muz.* lëchò zwãcznota / harmóniò; *ew.* rozstrój *m*, rozstrojenié *n*

dysharmonijny *ad* niezgòdny, disharmónijny; *ew. muz.* lëchò / zle / niezgòdno brzmiący, *Tr:* zlezwãczny; *ew.* rozstrojony

dyshonor *m* zniewòga *f*, òbraza hònoru, ùjma dlò hònoru

dysk *m* disk, *ew.* krąg, krążk *m* [tegò diskù / krążka]; **miotać (rzucać) ~kiem** szmërgac (*ew.* rzëcac / cëskac) / diskã [òn szmërgò / rzucò / cyskò]; **rzut ~kiem** rzut / rzucanié / szmërgniãcé / -ganié / cëśniãcé / cëskanié krãgã / diskã; ~, **w zn. płyta gramofonowa / kompaktowa / ~komputerowy** plat(k)a, plit(k)a *f* (gramòfònowò / kòmpaktowò / kòmpùterowò), krążk, disk *m f* (gramòfònowò / kòmpaktowò / kòmpùterowò)

dyskietka *f* *komputr* disketka (kòmpùterowò); *ew.* platka *f*; **napęd** ~ nanëk disketczi (kòmpùterowi)

dyskietkowy *f* *komputr* disketkòwi; **kieszëń ~wa** czeszén / szuflòdka disketkòwò

dyskobol *m* szmërgòcz diskã (*Rkj*)

dyskabolka *f* szmërgòczka diskã (*Rkj*)

dyskonto *n* diskònto *n*; **przyjmować do ~ta** przëjëmac || przëjmòwac do diskònta [òn przëjimò / przëjmùje]

dyskontować *v* diskòntowac

dyskontowanie *n* diskòntowanié *n*

dyskontowy *ad* diskòntowi

dyskrecja *f* dyskrecjò [ti –cji]; *ew.* skrëtosc, (pò)tajemnosc, krëjamnosc *f*, trzimanié w skrëtoscë, krëjamnoscë; *ew.* òstròznosc, strzëmòwnosc *f* (*pol. powściągliwość*) **zachować ~jë** bëc diskretnym / òstròznym (w tim, co sã gòdò), zachòwac tajemnicã, ùtrzëmac (cos) w tajemnicë, nie zdradzëc / wëdac sã / nie wëgadac sã z czim [òn zachòwòł; ùtrzimòł / nie zdradzył / nie wëdòł / nie wëgòdòł]; **zachowywać ~jë** zachòwëwac tajemnicã, ùtrzëmëwac (cos) w tajemnicë, nie zdradzac / wëdawac sã [òn zachòwiwò / ùtrzëmiwò / nie zdròdzò / nie wëdòwò]

dyskredytować *v* dyskreditowac (kògòs), pòdważac zaùfanié (do kògòs); *ew.* lëchò ò czims / kògùms gadac, wërabiac (kòmù) lëchą òpiniã / markã, pòdkòpiwac (kògò) [òn dyskreditëje / pòdwòzò / pòdkòpiwò / gòdò / wëròbiò]. *Por. obmawiac*

dyskretnie *adv* dyskretno; *ew.* òmèlëcą = pòtajemno, w skrëtoscë, pò cëchù, delikatno, pò krëjómkù, òpòcuszkù, w spòsób niewidoczny

dyskretność *zob.* **dyskrecja**

dyskretny *ad* dyskretny; *ew.* skrëti, tajemny, krëjamny; *ew.* strzëmòwny (w mòwie) {‘strzëmòwny’ = *pol.* powściągliwy}; **(naj)~niejszy** (nô)barzi dyskretny / skrëti *itp.*; **być ~m** bëc dyskretny(m) / *ew.* òstróznym (np. w tim, co sã gòdò), bëc strzëmòwnym (np. w mòwie). *Por.* **powściągliwy, przezorny, ostrożny**

dyskryminacja *f* dyskryminacjò *f* [ti -cji], ùpich *m*; *ew.* niesprawiedlëwòta, nierównosc *f*, pòniżanié kògò, nierówné (niesprawiedlëwé) traktowanié kògò

dyskusja *f* rozprawa, dowòdzëzna *Tr*, dyskùsjò [ti -sji], dispùta *rzad*, rozmòwa; *ew.* spiérka *f* (*pol.* spór); *ew.* òmòwianié / òbgòdiwianié (sprów / problemów), spiéranié sã (ò co), dogòdiwianié sã (midzë sobą, we dwòje *a.* we wikszej karnie) [ti dyskùsji / dispùtë; w ti dyskùsji / dispùcë]

dyskutować *v* rozprawiac, dyskùtowac (ò czim, ò jaczi sprawie, z kògùm), spierac sã / dowòdzëc sã (ò cos z kògùm) *a.* dowòdzëc = dokazëwac = ùdowòdniwac (cos kòmù), òmawiac / òbgadëwac (cos, jaczé sprawë / problemë - z czims / kògùm), żart sejmikòwac / arch dëspùtowac *Ra* (mad czim / ò czim), dogadëwac sã (w jaczi sprawie); *ew.* prowadzëc dyskùsjã / spiérkã, *a.* prowadzëc *pl*: dyskùsje / rozmòwë / spiérczi [òni rozpròwiają / dyskùtëją / spiërają sã / dowòdzą sã / òmòwiają; Dowòdzył sã ze mną całi dzëń. *Sy* Òna tegò tak dowòdzëła. *Ra*]

dyskwalifikacja *f* dyskwalifikacjò [ti -cji] *f*; *ew.* òdrzucenié, ùsëniacé *n*, nie dopùszczenié

dyskwalifikować *v* dyskwalifikòwac; *ew.* òdrzëcëc, ùsënac, nie dopùscëc [òni gò / to dyskwalifikòwelë / òdrzucëlë / ùsënalë / nie dopùscëlë]

dyslokacja *f* dislokacjò [ti -cji] *f* – **1.** rozmieszczenié, rozstawienié, ùstawienié (*ew.* rozmieszc(iw)anié, rozstòwianié, ùstòwianié) *n*; **2.** przemieszczenié, przeniesienié, przesëniacé, przestawienié (*ew.* przemieszc(iw)anié, przenòszanié, przesuwanié, przestòwianié) *n*

dyslokować *v* dislokòwac – **1.** rozmieszcëc, rozstawiac / pòùstawiac; **2.** przemieszcëc, przeniesc, przesënac, przestawiac

dysonans *m* disonans; *ew.* rozzwãk *m*; *ew.* sprzëcznosc, rozbieżnosc, niezgòdnosc *f*; w *zn.* *pol.* zgrzyt: szrëwòt *m*; *ew.* żart: jiskrzenié *n.* *Por.* **dysharmonia**

dysonansowy *ad* disonansowi; *ew.* niezgòdno brzmiący, nieharmònijny; *ew.* *pot*: grëzący (sã), drażniący; **brzmienia ~e** brzmienia disonansowë

dyspensa *f* dispensa [ti -nsë] *f*, zwòlnienié *n* - np. òd pòstu / slëbòwaniò

dyspensować *v* dispensowac, zwòlniwac (*a.* zwòlnic) - np. òd pòstu / slëbòwaniò

dysponent *m* dispònent; *ew.* rozpòrządzający, zarzadzający, zlcający; *ew.* zarzadzca *m*; ~ **czyjegoś konta bankowego** dispònent czëjégòs kònta bankòwégò. *Por.* **zleceniodawca**

dysponować *v* rozpòrządzac / rozpòrządzëwac (czims), zlcac (cos kòmùs) [òn tim rozpòrządz(yw)ò; òn to zlcëc jima]; ~ **kogo na śmierć** zaòpatrzëc kògò na smierc; **nie ~wał (wolnym) czasem** ni miòł (wòlnégò) czasu

dysponowanie *n* rozpòrządzanié, zlcanié; *ew.* dispònowanié *n*

dysponowany *ad* ùspòsobiony; *ew.* przëgòtowóny, przëszëkòwóny (do czegò), nastawiony (na co); *ew.* dispònowóny

dyspozycja *f* dispòzycjò *f* [ti -cji] – **1.** rozpòrządzenié, zarzadzanié, pòlecenié *n*, pòlét *m* [Dostac pòlét. Pòsłañc przëszëdł z pòlétã. *Sy*]; **otrzymać ~ję** dostac dispòzycjã / pòlecenié / pòlét / rozpòrządzenié; **być do czyjejs ~cji** bëc w pòszëkù / bëc gòtowi / chãtny do pòmòcë / do służeniò kòmùs / do wëpełnieniò czëjis prosbë; **mieć coś do ~cji** miec cos na dorãdzym / pòd rãką, miec cos w pòszëkù, miec mòzlwòsc

pòsłuzeniô sã czim / ùżecô czegòs / rozpòrządzeniô czim; **2.** w zn. *predyspozycja*: skłonosc *f*; **3.** ùkłôd, plan, rozkłôd *m*

dyspozycyjny *ad* dispòzycyjny - **1.** zarząd(zw)ający / zarządczi, czerējący, wędówający rozkazē; *ew.* zarządczil **ośrodek** ~ òstrzódk dispòzycyjny / zarząd(zw)ający / zarządczi, centrum zarządzającē; **2.** pòdlégający dispòzycji, tacji, chtērnym jidze dispònowac / zarządzac wedle wòlē / ùznaniô; **fundusz** ~ fündusz dispòzycyjny

dyspozytor *m* dispòzytór [tegò -zytora], zarządca, czerownik *m*, òsoba zarządywającò.
Por. administrator

dysproporcja *f* disproporcjô [ti -cji], nierównosc, różnica || różnica; *ew.* nierównomiernosc, niesymetricznosc, niepropòrcjonalnosc, nierównowôga *f*

dysproporcjonalny *ad* dispropòrcjonalny, nierównomiérny, niesymetriczny, niepropòrcjonalny, nierównowôżny, nierówny w przērównanim z czims

dysputa *zob. dyskusja*

dysputować *zob. dyskutować*

dystans *m* distans *m*; *ew.* òddalenié *n*; **z** ~su / ~sem / na ~ z distansu, z distansã, na distans; *ew.* z òddaleniô, na òdległosc; *ew.* z bòkù, ze stronē; *ew.* òstróžno

dystansować się distansowac sã, trzēmac sã z daleka (òd czegò); *ew.* miec swòje / włòsné zdanié (ò czim, ò jaczi sprawie, na jaczis temat)

dystansowiec *zob. długodystansowiec, krótkodystansowiec*

dystansowy *ad* distansowi, służący do zapewnieniô przēnòlężnégò distansu / przēnòlężny òdległoscē [Pòdkładka distansowò. *Gò*]

dystrybucja *f* distribùcjô *f* [ti -cji], rozdzelanié || rozdzeliwanié, rozprowòdzanié *n* (np. jaczégòs towaru); *ew.* rozdzelenié, rozprowadzenié *n* (np. jaczégòs towaru); *ew.* rozpòwszechnianié czegòs

dystrybucyjny *ad* distribùcyjny, doticzający rozprowòdzaniégò || -niô / rozdzelaniô || rozdzeliwaniô / rozpòwszechnianiô (np. towaru)

dystrybutor *m* distribùtór [tegò -bùtora]; *ew.* rozdzelca, rozprowòdzòcz *m*

dystyngowany *ad* stateczny, pówòżny, zaslēgùjący na ùszónowanié; *ew.* dobrze wēchòwóny / ùłożony; eleganccki, stateczno òblokfi, szēkòwny; *ew.* distingòwóny

dystynkcja *f* **1.** statecznosc, elegancjô, distinkcjô [ti -cji] *f*, dobré wēchòwanié, stateczne zachòwanié sã / maniérē; **2.** szarża, distinkcjô *f*, òznaka gòdnoscē / randzi òsobē (np. nasziwczì na kòlnérzu *a.* remieniu wòjskòwēch), *zazw. pl:* distnkcje [Òficérsczi distinkeje / szarże. *Gò*]

dystynkcyjny *ad* distinkcyjny

dysydent *m* **1.** jinowierca, dysydent, òdewstańc (òd wiarē) *m*; **2.** dysydent pòliticzny, procēmnik panējácégò w jaczims państwie systemù pòliticznégò (np. procēmnik kòmùnizmù)

dysza *f* *techn* disza *f*, kùnòszk / zwāżoné zakùnczenié gazowi rérē w ùrządzeniach grzejnēch *a.* w mòtórach spalēnowēch

dyszeć *v* dēchac [òn dichô || *rząd* òn disze]; **ledwie dyszy** ledwie dichô, *a.* z biédą / dēcht le dichô; ~ **wściękłością** miec górz, bēc zli / mòcno rozgòrzony, rozjarchòlony

dyszle *m* diszla *f*, *lok:* cygło *n*, cygła *f*; *ew.* dwa lekkie dyszle na jednego konia: diszelczy *pl* [Uwāżòjta, co wa przē tim diszle nie zlómieta. Ten kòń je nòłożen chòdzēc w diszelkach || diszelkach. - *Gò* Przēnies mie dābczòka z lasa na cygło (*diszlā*). *Sy*]

dyszkancista *m* diszkancysta *m*

dyszkant *m* *muz.* diszkant *m*

dyszkantowy *ad* diszkantowi; **głos** ~ diszkantowi głos

dyszlowy *ad* diszlowi (np. wóz / kón)

dyszolot *m lotn* diszolot *m*

dytyramb *m* ditiramb *m*

dywagacja *f*, **-cje** *pl* diwagacjô *f* [ti -cji], *pl*: diwagacje - òdchòdzenié / òdbiégnié òd tematu, mówienié / pisanié „ògródkama”, tj. w spòsòb rozwłokli, nié na temat; *ew*. mącenié *n*

dywagować *v* diwagòwac, òdchadac / òdbiégnac òd tematu, gadac / pisac rozwlekle, nié na temat. *Zob.* **bredzić**

dywan *m* 1. tępich, *Tr*: wëscélòk *m* [Òzdobny tępich / wëscélòk.]; **dywanik** *m* tępisk, *Tr*: wëscélòczk *m*. *Por.* **kobierzec**; 2. *hist*: ùrząd dworski w Turcji: diwan *m*

dywanowy *m* tępichòwi, *Tr*: wëscélòkòwi; **wykładzina** ~**wa** wëkładzëna tępichòwò; **nalot** ~ nòlot tępichòwi (nòlot wiele bómòdwców na jaczis rejon, bez wëbiéraniò pòszczególnëch òbiektów)

dywersant *m* diwersant; *ew*. szkòdnik *m*

dywersja *f* diwersjô *f* [ti -sji], szkòdzenié *n*, sabòtaż *m*, dzejanié wprowadzającé zamiészanié na tëlach wòjsk, dzejanié zmiérzającé do òsłabieniò gòtowòscë bòjowi *a.* do zakłóceniò jideologiczny sztabilnoscë państwa; *ew*. do òdwróceniò ùwòdži

dywidenda *f* diwidenda [ti -ndë] *f*, zwësk do pòdzeleniò; **podział** ~**dy** pòdzél diwidendë / zwëskù

dywizja *f* diwizjô [ti -zji] *f*; ~ **lotnicza** lotniczò (*a.* lecbòwò) diwizjò

dywizjon *m* diwizjón *m*; ~ **pościgowy** gònbòwi / gònitwòwi diwizjón

dywizjonowy *ad* diwizjónowi

dywizyjny *ad* diwizyjny, diwizjowi

dyzenteria *f med* krwawò biegùnka / chilawica; dizenterjô *f*

dyżur *m* służba *f*, diżur *m*; **mieć** ~ *zob.* **dyżurować**; ~ **stały** stałò służba, stałi diżur

dyżurny *ad m* służebny, diżurny; ~ **ruchu kolejowego** diżurny ruchù, òdpròwca cugów

dyżurować *v* miec służbã / diżur; *ew*. bëc na służbie / diżurze, trzëmac / sprawiac służbã [òn mò / trzimò / spròwiò]

dzban *m* zbón *m*; ~ **gliniany** zbón glëniany, kruk *m* ('kruk' *in = pol.* a) *stary wót*; b) *stary koń*; c) *stary kawaler*; d) *pysk, gęba*; e) *włosy upięte w kok*); **dopóty** ~ **wodę nosi, póki się ucho nie urwie** tak długò zbón wòdã nosy, jaż mù sã ùchò ùrwie / *a.* pòkad(ka) mù sã ùchò nie ùrwie [Tak długò sã grónkã wòdã nosy, jaż sã ùchò ùrwie. *Cel*]; **uważaj, bo do czasu tylko dzban wodę nosi** uważòj, cobë ce sã lécka nie ùrwała (*žebë ce sã dobré czasë nie skùhcžëlë*) *Sy*

dzbanek, ~**neczek**, ~**nuszek** *m* zbónk, zbónuszk, kruczk *m*

dziać *v* wiązç || *lok* wizc [òna wiązë / wiązła / ùwiązë / ùwiązła; òne wiązã / wiązłë].

Por. **dzianina**, **dzianinowy**, **druć**, **robótka**

dziać się dzòc sã, robic, wërabiac sã, *rzad* dzejac sã; **co się tu dzieje?** co (*a.* cëž) tu sã dzeje / wëròbiò; *fig* co tu sã nie dzeje / nie wëròbiò?; **dobrze mu się dzieje** jemù jidze dobrze; jemù sã dobrze wiedze / darzi; jemù sã szczescy; **aby się wam dobrze działo** žebë wama (wszëtkò) dobrze szło, žebë wama sã szczescëto, žebë wama sã dobrze wiodło; **co się ze mną działo...** jak mie szło... *a.* co sã ze mną dzało || dzejało / wëròbiało...

dziad *m* 1. *zob.* **dziadek**; 2. *w zn.* **zebrak**: strëch, dzòd, dzadélc || dzadolc, dzadoga, kòrmón, proszãcy, prachòrz, žebròk, pataròk *m*; *por.* **biedak**; **zejść na ~y** òstac biédòkã / strëchã, wpadnac w biédã, zacząc klepac biédã, *przen*: zlezc na psë, jic z gąskama, gapama / jic z torbama / tómlama / pińdlama, *a.* jic na wrzos / zénc na kùrzé (psë) bótë; **ktoś zszedł na ~y** chtos złòzł / zszedł na psë, chtos (baro) pòdùpòdł; kògòs (wnet) wszë (z)jedzã; ~**y** *pl* zòdëszny || zadëszny dzëń, swiãto ùmarlëch. *Por.* **łachmaniarz**

dziadek *m* **1.** stark, starëszk, ópa *m*, lok dżada, dżadza, dada, babùszk, bùszk *m*; **2.** ~ (kleszcze) **do orzechów** klëszcze do òrzechów, òrzeszné klëszcze (*Sy*), *Tr*: òrzesznik *m*

dziadkowie *pl* starëszkòwie, starkòwie, starcë *pl* {‘starkòwie’, ‘starcë’ *in* = *pol. teściowie*}

dziadostwo *n* **1.** *zob. dziadkowie*; **2.** dżadostwò, strëszactwò *n*; *por. dziadowanie*; **3.** *w zn. hołota, biedota, obdartusy*: strëszëzna, rukòc, pataraczëzna, dżadzëzna, *arch* łòkwa, nagòta *f*, szòtornicë, òbdzartélcowie, szargani *pl*, pataractwò *n* [*Jidzë precz, të nagòto! Ra*]. *Por. motłoch*

dziadować *v* skapic, żałowac (*czegò*); *por. skąpić*; *ew. zob. zebrać*

dziadowanie *n* (*w zn. skąpienie*) dżadowanié, dżadostwò; *ew. skamżenié n* {‘skamżenié’ *in* = *jăczenié, proszenié*}

dziadowina *m* strëch, strëszk, ùbòdżi starëszk, ùbòdżi, biédòk, niebòròk *m*

dziadowizna *f* (*w zn. dożywocie, dożywotnie utrzymanie staruszków*) starkòwizna, *arch* łaskawizna *f*, łaskawi chłéb [*Bëc, sedzec na starkòwiznie / na łaskawim chlebie / na łaskawiznie. Gò*]

dziadowski *ad* **1.** starków [*Starkòwa jizba. Starkòwe łòzkò. - Gò*]; **2.** strëszci, kòrmańszci, dżadowszci, szòtornikòwati [*Òni pòchòdzą z kòrmańszcégò miecha (ze zebròków)*]. *Sy* Òn je rozpùszczony / rozbłaznowóny jak dżadowszci bicz. *Ja*]

dziadulek, ~dziunio, ~duś *zob. dziadek*

dziadyga *zob. dziad*

dział *m* **1.** dzél, part *m*; *ew. wylosowany kawałek pola pochodzącego z majątku ziemskiego*: kawel rzad *m* [*Z mòjégò dzéla / wedle mòjégò dzéla / pòdług mégò dzéla (= zelë ò mie chòdzy / wedle mie) mòzesz tam jic / mòzesz zrobic jak ùwòzòsz. Gò*]; ~ **połowowy rybaków** maszopsczi part; *ew. pëten udział w pòłowach*: całowny part; ~ **ogłoszeń** (òd)dzél anonsów / ògłoszeniów; ~ **przewozu** dzél przewòzów / przewòzk(ów) / przewòżaniò; ~ **sprzedaży** (òd)dzél (s)przedazë; **2.** dzelëna *Tr f*; ~ **wód (dział wodny, wododział)** *geo* dzelëna wòdów; grańca rozpliwù wòdów; wësok pòłożony pas terenu, gdzie są zdroje rzék wëpliwajęcëch w procëmnëch czerënkach

działacz *m* dzejòrz *m*; ~ **polityczny / społeczny / zrzeszeniowy / partyjny / kółkowy** dzejòrz pòliticalny / spòłeczny / zrzeszeniowi / partijny / kółkòwi; ~**cze** *pl* dzejjarze *pl* [tëch dzejjarzi || dzejjarzów]

działaczka *f* dzejòrka *f*; ~ **społeczna / polityczna** dzejòrka spòłeczno / pòliticalno; ~**ki** *pl* dzejòrczi *pl* [tëch dzejòrk(ów), ò tëch dzejòrkach]

działać *v* **1. a)** *o maszynach, urządzeniach w stanie spoczynku - być zdolnym do pracy*: bëc sprawny; *pot*: chòdzëc, grac; *ew. bëc w pòrządkù*; *ew. o starych, wyeksploatowanych maszynach, urządzeniach*: bëc jész na chòdze, bëc jész zdatnym do ùżiwaniò; **maszyna ~ła (jest sprawna)** maszina je sprawno / w pòrządkù / na chòdze / fónksnérëje / *pot* chòdzy / graje; **urządzenie ~ła (jest sprawne)** urządzenié je czinné / sprawné / w pòrządkù / na chòdze; urządzenié fónksnérëje / *pot* chòdzy / graje; **b)** *o maszynach, urządzeniach - pracować, być w ruchu*: bëc czynny / zapùszczony, pròcowac, fónksnérowac, *pot*: chòdzëc, jic, bëc w ruchù, rzad bëc w biegù; *ew. pròcowac, nëkac, krăcëc sã*; *ew. o urządzeniach elektrycznych*: bëc włączony / zapùszczony / pùszczony w ruch, *pot*: chòdzëc, jic; **maszyna ~ła (pracuje)** maszina pròcëje / je czinnò / je zapùszczono / w ruchù; *pot*: maszina chòdzy / rzad: jidze / nëkò / *ew. krăcy sã / rzad je w biegù*; **pięknie ~ła / idzie jak burza** dobrze / fëjno / piäkno fónksnérëje; chòdzy / jidze / nëkò jak smòk (*a. jak raketa / piorën / pùrtk*); **coś ~ła / pracuje równo / miarowo / spokojnie (jak zegarek)** cos chòdzy / jidze / pròcëje / fónksnérëje równo / miarowò / spòkójno (jak

zégark / w zégarkù); **urządzenie nie ~ła** urządzenie nie je sprawné / czynné, urządzenié je niesprawné / nieczynné / pòpsëté; urządzenié nie chòdzy / nie jidze / nie graje; **coś (w tym urządzeniu) nie działa** cos tu (w tim urządzeniu || -nim) nie je w pòrządkù / *żart*: nie graje / nie sztëmùje / nie klapùje; **czajnik nie ~ła (przestał ~łać)** czajnik / wòrnik / kòcelnik nie fónksnérëje / *pot* nie graje / nie grzeje / gòtëje (òprzestòł grzòc / gòtowac; *żart* zdechł); *ew.* z tim je cos czajnikã nie w pòrządkù / cos je nié tak (nié tak jak sã nòlezi / jak pòwinno bëc); **komputer nie ~ła (przestał ~)** kómpùter nie fónksnérëje / nie graje / nie sztëmùje / nie jidze / nie chòdzy / *ew.* sã pòpsuł / zepsuł / je pòpsëti / niesprawny / nie chce rëszyć / nie chce sã dac zapùscëc (òprzestòł chòdzëc / fónksnérowac; *żart* òn zdechł / pòdł); cos z nim nie je w pòrządkù (*a.* je nie w pòrządkù); **światło elektryczne (w mieszkaniu) nie ~ła (przestało ~)** ni ma widu / prądu (doma / w mieszkaniu / w chëczach); wid zgasł / òprzestòł swiecëc; cos nie je w pòrządkù / je nie w pòrządkù / nie graje z widã / z elektrycznoscią / *ew.* z jinstalacją elektryczną; **2. o ludziach - robić coś, trudnić się czymś, przedsięwziąć działania:** zajmòwac sã || zajmiac sã / trudnic sã czims, robic cos, brac sã / zabierac sã (*ew.* zabrac sã / wzac || wzyc) do czegò / za cos (do robòtë / za robòtã); *ew.* bëc czym zajãti, pròcowac / trëdzëc sã przë / nad czims; **trzeba ~ (robić, wziąć się za robotę)** trzeba robic / brac sã / wzac || wzyc sã za robòtã; **3. o ludziach - prowadzić działalność publiczną:** dzejac (pùbliczno / spòłeczno), robic cos (np. wiele) / wëkònëwac robòtã (dlò lëdzy, dlò całi spòłëznë), prowadzëc dzejanié / robòtã (pùbliczną / spòłeczną, dlò spòłëcznégò dobra); *ew.* służëc / pòmagac lëdzóm [òn dzejò / dzejòł; òni dzejają / dzejelë]; ~ **według czyich instrukcji** pòstãpòwac / robic / dzejac wedle / pòdług kògòs / czëjich(s) wskòzów; ~ **w porozumieniu z kim (wspólnie) / współdziałać** wespółpròcowac, wespółdzejac, robic cos wespół / razã, wespółmagac sã / pòmagac so(bie) wzajemno; **4. o czynnikach chemicznych, magnetycznych, termicznych itp:** wplëwac, dzejac, wëwòlëwac reakcją (np, chemiczną) [to wpliwò / dzejò / wëwòliwò]; **5. zob. skutkować;** **6. ~ na zmysły, na wyobraźnię** dzejac / wplëwac na zmësłë / wëòbrazniã / na fantazjã; pòdskacac / pòbùdz(yw)ac / rozbùdz(yw)ac zmësłë / wëòbrazniã / fantazjã; [to dzejò / wpliwò / pòdskòcò / pòbùdz(yw)ò / rozbùdz(yw)ò]; **to ~ła mi na nerwy** to graje mie na nerwach; to miã || mie drażni / mier'zy / wnerwiò, to jidze mie na nerwë; mie na to bierze gòrz, jò robiã sã przë tim / òd tegò czësto nerwés / nerwòwi;

działający ad 1. a) o urządzeniach, maszynach – gotowy do pracy: sprawny, gòtowi do zapùszczeniò / do pròcë; *o urządzeniach elektrycznych:* gòtowi do włączeniò / zapùszczeniò / do pròcë; *ew. o starych, wyeksploatowanych maszynach, urządzeniach:* na chòdze (jesz na chòdze), ten, co (jesz) chòdzy; **b) o maszynach, urządzeniach - pracować, być w ruchu:** czynny, zapùszczony, *pot:* ten (ta, to), co chòdzy; *ew.* w ruchù / biegù; *rzad:* fónksnérëjący, pròcëjący; *ew. o urządzeniach elektrycznych:* włączony, zapùszczony, czynny; **2. ludziach, działaczach:** czynny, dzejny *Tr.* (wiele) robiący, dzejający; *ew.* robòcy, rëszny = energiczny; *w zn. pracowity:* robòcy, pròcowiti; **3. zob. skutkujący, skuteczny;** **4. o chemikaliach, elektryczności, magnetyzmie:** czynny, dzejny *Tr.* wpliwający, wòwòliwający reakcją; **5. skutecznie ~ zob. skuteczny;** **6. ~ wstecz o maszynach:** czynny wstecz / w tił / do wsladë; taczi / ten, co jidze (*a.* jidze zapùscëc) do wsladë / do tëlù; *ew.* ruchòmi w dwie stronë – w przòdk i w tił; czynny tak samò w przòdk i w tił; *o przepisach prawa:* skùtkùjący wstecz / w tił, *Tr:* nazòddzejny

działalność *f* dzejanié *n*, robòta, pròcò; *ew.* czinnosc, dzejnota *Tr f*; *w zn. ruch:* rësznota *f*, ruch *m*; **zakres ~ści zòkrãz** *La* (*a. Tr:* òbkrëz / òbsyg) dzejaniégò / robòtë / pròcë / *ew.* dzejnotë *Tr*; *ew.* pòle dzejaniégò || dzejaniò / robòtë / pròcë; **wyżywać się w ~ci** wëżëwac sã w dzejaniu / robòce / pròcë [òn sã wëziwò]. *Por. działanie*

działanie *n* robòta, prôcò; *ew.* czynność *f* (= *pol.* czynność); *w zn.* oddziaływanie: dziejanié, skùtkòwanié *n*; *ew.* *energiczne działanie*: rëszné dziejanié, rësznò robòta; *ew.* *gorączkowa krzątanina*: zawij *m*; ~ **pozorne** ùdòwóné dziejanié, ùdòwónò robòta, robòta na nibë, nibë dziejanié, dziejanié (le) dlò òka; ~ **prądu** *el* dziejanié (*ew.* wpływ, skùtk, efekt) prądu; ~ **kwasu / kwasów** dziejanié (*ew.* wpływ, skùtk, efekt, *ew.* rezultat dziejaniò) kwasu / kwasów [Kamiònkòwé rérè sà wëtržemalé / niewrazlëwé na dziejanié / wpływ kwasu / kwasów. *Gò*]; ~ **wzajemne** wzajemné dziejanié; *ew.* wzajemny wpływ; ~**nie / ~nia matematyczne / arytmetyczne** czynność *f*, czynność *pl* (matematicznè / aritmeticznè) [Žebë rozwiãzac to zadanié trzeba nôprzòd wëkònac takà czynność / trzeba wëkònac pò sobie taczé hewò czynność: nôprzòd...pòtemù... na òstatkù / na kùnc... *Gò*]. *Por.* **akcja, funkcja**

działka *f* **1.** *kawałek ziemi*: parcela *f*, sztëk, kawał, *zdr*: sztëczk, kawałk; *ew.* *w zn.* część ziemi, o której mowa przy podziale gruntu: dzél, *zdr*: dzélëk *m* (mój / twój / jegò / jich itp. dzél zemi); *ew.* *hist*: wylosowany kawał ziemi z większego obszaru: kawel *m* { 'kawel' *in* = los - zob. } - *por.* **zagon, pole, ogród**; **2.** część podziałki przyrządu pomiarowego, zawarta między dwiema kreskami: dzélënka *f* *Tr* [Dzélënka skalë.]; **3.** część kielicha kwiatowego: dzélëk *m* (dzélëk czelëcha kwiatowégò); *ew.* płatk *m*. *Por.* **część**

działo *n* mil kanóna; *ew.* armata *f*

działobitnia *f* mil bateriò *f* (bateriò kanónów)

działon *m* mil dzél baterii

działonowy *m* dowódca dzéla baterii

działowy *ad* **1.** dotyczący działu, części: (cos) òd dzéla / partu / czãscë, (to) z dzéla / partu / czãscë; *ew.* dzélowi [Katalog materiałów òd partu X. *Gò*]; **2.** oddziałowy, dotyczący części *np.* biura: òddzélowi *a.* (tegò) òdzélu [Òddzélowé bióra. Pieczątkà òddzélù. Czerownik òddzélù. - *Gò*]; **3.** mil - dotyczący dział, armat: (z) kanónów; **ogień / wystrzał** ~ òdżin kanónów / armatów; wëstrzòł z kanónów / armatów

dzianet *m* kón, kònik, piäkny / spòsobny kón pòd sodło. *Por.* **rumak, wierzchowiec**

dzianie *n* **1.** ~ (się) *od*: dziać się: dzanié (sã) / rzad dziejanié (sã) *n*; **2.** robótka na drutach: wiãzenié *n* - *por.* **dzianina**

dzianina *f* wiãzédło *n* (= *dosł. pol.* robótka), (ù)wiãzłi sztof; ~**ny** *pl* - wiãzédła *pl*, rzeczë wiãzłé (*np.* wełniané)

dzianinowy *ad* wiãzłi (|| *lok* wizóny), ùwiãzłi [Sëknia / bluzka / garsonka (ù)wiãzłò. Westa to je taczì liwk, le ùwiãzłi z wełnë, a nié ùszëti ze sztofù / z tkaninë. - *Gò* Rãkawice, nogawice wizóné (wiãzłé) w biòlë ë czòrné kòstczi. *Ra*]. *Por.* **dziergany, dziewiarski**

dziany *zob.* **dzianinowy**

dziarski *ad* dzarny, dzyrsczi (òdwòżny), rãdi (żwawi), *lok*: karszny (mòcny); *ew. inv*: prëk (*w* 2 *zn pol.* tyczka, drązek) {*st.* (naj)wyższy: (nò)barzi dzarny *itp.*} [Të jesz nie ùmrzesz, jesz jes dosc dzarny na swòje lata. Na swòje stòré lata òn jesz je dosc prëk. Karszny chłòp / kón. - *Sy*]. *Por.* **dzielny, krzepki, ekspresyjny, zadzierzysty, zadziorny**

dziarsko *adv* dzarno, dzyrskò, bëlno, rãdo; *ew. inv*: karsz, prëk {*st.* (naj)wyższy: (nò)barzi dzarno / dzyrskò} [Je stòri. ale jesz karsz jidze. Jidze karsz jak òdżer. To òn prëk zrobił, że sã òd nich wëdostòł. Òna sã jesz dosc prëk trzimò na nogach. - *Sy*]

dziarskość *f* dzarnosc || -nota, dzyrskòsc (= òdwòga), rãdosc (= zwinnosc, żwawòsc) *f*; *ew. w zn.* siła: chwát, *lok* szmit (= mòc, zwinnosc, zrãcznosc) *m*. *Por.* **krzepkość**

dziatki *pl* dzecë, dzòtczi, dzòtëszczi; *z politowaniem*: dzecëska || -szcza *pl*; *ew.* dzecëzna, dzòtczëzna, pùrniawa *pl f* [Në, dzòtczi pòjta do tatë, jò òbòczã, chto z waju mie nôlepi ùkòchò (ùscyskò). - *Gò*]

dziatwa *zob. dziatki*

dziąsło *n* dąsło *n*

dziąsłowy *ad* dąsłowi

dzicz *f* 1.(ti) dzēczi *ad pl*, dzēczi lédze, dzékô / dzëwô bańda; *ew. złośl: bédło n - por.*

motloch; 2. *w zn. okolica deskami zabita – zob. odludzie*; 3. *zob. dziczyna*

dziczeć *v* dzęczec, dzëwiec, wilczec

dziczka *f* dzęcška, *lok: dzëwòtka f - dzékô jabłónka / krëszka / krzesznia itp.; dzika jabłón (też jej owoce): (h)eltka f; dzika jabłón a. grusza (też ich owoce): lasnica || lesónka || leska || lesówka || lasówka; ew. w zn. gałąź, pęd dziko rosnący: dzék, wilk m [Kwasny jak lasówka / (h)eltka. Lasnica abò eltka to je to samò. Wedle drodźi roslë trzë lasówczy. Lesónczi są dobré, ale ùsëszoné. Wiater złómił (-mòł) lesónkã na miedzy. - Sy Te młodé dzęczczi trzeba dac zaszczépïc, tej bądzemë mielë bëlné jabka. Na tëch jabłónkach je fùł wilków naroslé. - Gò]*

dziczyna *f* 1. *dzika zwierzyna, zarówno żywa jak ubita: dzęcżë(z)na, dzëwizna f [W naszych lasach je wiele dzëwiznë. Dzęcżëzna w lasach wszëtczim lëdzóm slëchô (do wszëtczych nôlezi). – Lz Za wiele chòdzą na jachtã, że wszëtka dzëwiznã wëstrzélają. Sy]; 2. mięso z dzikiej zwierzyny: miãso z dzęcżëznë / dzëwiznë; ~ (mięso) z dzika dzékòwina f, miãso z / òd dzëka [Më dzys mielë dzékòwinã na pòlnie. Sy]; ~ (mięso) z sarny sarnizna; ~ (mięso) z zająca zajiczëzna || zajczëzna; pieczeń z ~ny pieczeń / piecònka z dzęcżëznë / dzëwiznë; smak ~ny szmak(a) dzęcżëznë / dzëwiznë*

dzida *f* pék, kòlcòk *Tr m*, péka, lanca, kòpiò *f* {‘pék’ *in – zob. kolec*}

dzidzi(uś) *m* dzecuszkò, (to) mòłé / malinczé *n*, *dziec: pùp(usz)ka, dzidża f*

dzieciak *m* dzeckò *n*, rzad dzecòk *m*; *ew. o dorosłym, „duże dziecko”:* dzecélc *m*, rzad pùrniã *n* {‘pùrniã’ *in = karzełk, mòli człowiek*}; ~ niegrzecny, hałaśliwy paruzel, paruzlòk *m*, paruzlã *n* (*pl: paruzlãta*). *Zob. bachor*

dzieciarnia *f* dzecëska || dzecëszcza *pl*

dzieciãtko *n* dzecãtkò, dzecuszkò, dzeculkò, dzecëszcze, dzeceszczkò, pùrniãtkò *n* [W kòzdím kãtkù pò dzecãtkù, a za piéckã troje. *Ce*]; ~ **Jezus** Dzecãtkò || Dzecuszkò Jezës

dziecię *n* dzecã, dzeckò *n*. *Por. dziecko, dzieciak*

dziecięcy *ad* dzecynny, dzecny, rzad dzecãcy [Dzec(yn)né büksczi. Dzec(yn)nò kòszëlka || -szulka.]; *ew. w zn. zachowujący się jak dziecko - zob. dziecinny*

dziecinada *f* dzeckòwanié sã, czaczk(òw)anié sã, przecywianié sã, dzecelstwò *n*

dzieciniec *m* przedszkole / żłobek; *ew. dom pełen dzieci: dzecyńc m*

dziecin(k)a *zob. dzieciãtko*

dziecinnie *adv* dzeckòwato, dzecynno, dzecyjno

dziecinnieć *v* dzecynniec [òn dzecynnieje], robic sã / stawac sã dzecynny / dzecny / dzecyjny / dzeckòwati / jak dzeckò

dziecinność *f* dzeckòwatosc, dzecynnosc, dzecyjnosc *f*

dziecinny *ad* naiwny, niedoświadczony: dzecynny, dzecny, dzecyjny, glëpùchny, gapòwati, gapkòwati, gapùchny; zachowujący się jak dziecko: dzeckòwati. *Por.*

dziecięcy

dzieciństwo *n* dzectwò, dzecyństwò *n*, małosc *f*; **od ~wa** òd dzecka, òd małoscë, òd dzectwa / dzecyństwa, òd mòłégò || małégò; **jeszcze w ~wie** jesz za dzecka, jesz w małoscë, w dzectwie / dzecyństwie

dzieciobójca *m* dzecobójca *m*, mòrdòrz / zabójca (swòjëch) dzecy

dzieciobójczyni *f* dzecobójczëni (*arch || dzecobójczëna*) *f*, mòrdòrka / zabójczëni (swòjëch) dzecy

dzieciobójstwo *n* dzecobójstwò *n*, mòrdowanié / zabijanié (swòjëch) dzecy

dzieciuch *m* dzecélc, dzecôk *m*, wiôldzé dzeckò; *ew.* mëm(cz)insynk, pùpùsz(k), pùpùjaj(k) *n*. *Zob.* **maminsynek**

dziecko *n* dzeckò *n*, zgardl *a. żart:* żaba *f*; *pl:* dziecè; ~ **znalezione (podrzutek)** nalôzk || nalezónk *m*, nalazlé dzeckò; ~ **adoptowane** dzeckò wzâté **za** swòje; *rzad* zaswójk *m*; ~ **z nieprawego łoża** dzeckò *z* nieprawégò łoża; *zgardl.* bāks, bākôrt *m*; ~ **niechciane** dzeckò niehcóné; ~ **upragnione / wymodlone** dzeckò ùpraglé / wëmòdloné; ~ **rozwinęte nad wiek** dzeckò rozwiniâté nad wiek; ~ **zbyt małe jak na swój wiek** pùrniã, pùrniatkò *n* - *zob.* **karzeł(ek)**; **zachowywać się jak ~ (o dorosłych)** dzeckòwac sã, czaczkòwac sã (*lok* || czaczkac sã || *cze(j)czkòwac sã*), robic ze siebie czaczkã {‘czaczka’ òsoba, co sã zachòwùje jak dzeckò, *por.* ‘czaczkò’ = *pol.* a) skorupa rozbitego naczynia służąca dziecku za zabawkę; b) an rzepka kolanowa} [Czaczkùje sã jak dzeckò. Białkò, nie rób ze siebie czaczci, bò jes ju na to za stòrò. - *Sy*]. *Zob.* **dziecię, dzieciątko**

dziedzic *m* **1.** spòdkòbiérca, erba; *ew. pol.* dziedzéc *m* [tegò spòdkòbiércè / erbè / dziedzëca; ti spòdkòbiércowie / erbòwie / dziedzëce; Të mòżesz bëc jesz mòjim spòdkòbiércã / erbã. Gò Të mòżesz bëc jesz mòjim dziedzëcã. *Ra*]; **2.** pón (pón dobra / pón na majątkù), dwòròk || dwòrzòk, *rzad* dziedzéc *m*

dziedzictwo *n* **1.** *spadek, majątek odziedziczony:* spòdkòwizna *f*, dziedzëctwò *pol. n*, majątk przëpadli (kòmu) / dostóny w **spòdkòwiznie** [Ta niwa ë na chalëpka to mòje dziedzëctwò. *Ra*]; **3.** *wiano, posag:* pòsòg || spòsòg *m*, *arch* bradło *n*; **3.** *tradycja, spuścizna, dziedzictwo kulturowe / historyczne:* spòdkòwizna (kùlturowò / historicznò *a.* dzejowò) *f*, doróbk *m* (kùlturowi / przeszłëch pòkòleniów). *Por.* **dorobek, potomstwo, tradycja**

dziedziczenie *n* erbòwanié, dziedzëczenié *n*, dost(òw)anié w spòdkòwiznie (*ew.* dost(òw)anié w (s)pòsagù); **prawo ~nia** prawò dziedzëczeniô / erbòwaniô, prawò do spòdkòwiznè / *ew.* do (s)pòsagù; prawò do dostaniô swòjégò dzëla spòdkòwiznè; **uprawniony / zdolny do ~nia** ùprawniony (*a.* zdolny) do dziedzëczeniô / erbòwaniô / do dostaniô spòdkòwiznè; *ew.* spełniwający warënczi erbòwaniô

dziedziczka *f* **1.** dziedzëczka [To mdze mòja dziedzëczka *Ra*]; *ew.* erba, spòdkòbiérca *m*, *rzad* spòdkòbiérczeni || -czëna, spòdkòbiércka *f* [Òna téz je erbã / spòdkòbiércã (téz mò prawò do swòjégò dzëla).]; **2.** dwòròczka *f*, pani dwòru; *ew.* białka dziedzëca / dwòr(z)òka, włòscëcelka majątkù

dziedzicznie *adv* geneticzno || -nie, erbòwno *Gò*, dziedzëcznie *pol.*, w spòdkòwiznie; *ew.* w spòsagù [Nen bórk przeszedł na niegò dziedzëcznie (*w spòdkòwiznie*), zòs tam nen smùzk sóm pózdni dokùpił. *Ra*]; ~ **obciążony** geneticzno / dziedzëcznie òbcążony; **oni są ~ obciążeni** òni to ju mają wrodzoné / mają w krwi / w genach; są geneticzno / dziedzëczno òbcążony. *Por.* **dziedziczny**

dziedziczność *zob.* **dziedziczenie**

dziedziczny *ad* erbòwny *Gò*, dziedzëczny *pol.*; *ew.* w *zn.* *odziedziczony:* dostóny w spòdkòwiznie / erbòwóny (pò przòdkach) [To je nasze dziedzëczné gòspòdarstwò. *Ra*]; *ew. o cechach psychicznych / fizycznych:* wrodzony, erbòwóny (òdziedzëczony) w genach, „wëcëcóny z mlékã matczy”, wpòjony (barzi przez wëchòwanié, nigle przekòzóny „w krwi”); **cechy ~ne** wrodzoné / geneticzné znanczi (*a.* céchë; *ew.* elementè charakteristiczné); **obciążenie ~ne** geneticzné / dziedzëczné òbcążenié, *a.* wrodzonò skłònnosc / wrodzoné skłònnoscë; *ew.* wrodzoné (erbòwóné w genach, pò przòdkach) znanczi / céchë geneticzné / fizycznè / psychicznè; *ew.* „wrodzonò” mentalnosc / tradicjò / spòsòb zëcégò (*a.* bëcò / zachòwaniô / mëszlëniô); **choroba (wada) ~na** wrodzonò / dziedzëcznò / geneticznò chòroba / chòrosc (wada / fela); **dobra (majątek ziemski) ~ne** dobra dziedzëczné, dobra erbòwóné / dostóné w

spòdkòwiznie; ~ **król** erbòwny / dziedziczny król; ~**na monarchia** / ~**ne królestwo** erbòwné / dziedziczne królestwò / erbòwnô / dziedzicznô mònarchiô

dziedziczyć *v* dziedziczèc *pol.*, erbòwac, dosta(wa)c w spòdkòwiznie (pò swòjèch przodkach) [Òni pò mie dziedziczèc nie bądą. *Ra*]; ~ **cechy genetyczne (fizyczne / psychiczne)** dziedziczèc / erbòwac (*ew.* przejmòwac / przejmiac pò rodzècach / przodkach) znanczi / cèchë genetyczne (fizyczne / psychiczne)

dziedzina *f* òbrëmié *n* *Tr* (*dost.* = *pol. obszar*), rzecz, sprawa *f*; *ew.* cząd / dzél (cząd / dzél wiédzè / robòtè itp.), przedmiot (przedmiot zajinteresowaniô) *m*, specjalnosc, wietew (= gałąz), discëplina *f*, czerènk *m* {= *pol. kierunek, np. kierunek studiów*}; *ew. dziedzina działalności / działania*: pòle *n*, domena, niwa, sfera, strefa *f* (dzejaniô || -niégò) {‘cząd’ *zob.* część}; **specjalista w ~nie mechaniki** specjalista òd (*a.* w sprawach) mechaniczi; **w tej ~ nie jestem specjalistą** w tim òbrëmim (w tèch rzeczach / sprawach) jô nie jem specjalistą; *ew.* na tim (na ti rzeczè / na tèch rzeczach) jô sã nie znajã, *a.* nie jem znòwcą tegò (tèch rzeczy); **logik, specjalista w ~nie logiki** logik *m*; specjalista òd (*a.* w òbrëmim) logiczi; **udzielać się w różnych ~nach (np. nauki)** ùdzeliwac sã w rozmajitèch (*a.* wszelejaczich / różnèch) òbrëmiach / dzélach / wietwiach / sferach, *a.* ùdzeliwac sã na rozmajitèch pòlach / niwach (nòùczy / ùczbè); **kształcić się w jakiejś ~nie sztuki / nauki** sztòlcèc sã w jaczims òbrëmim / cządze / dzélu / w jaczi(s) wietwi kùnsztu / nòùczy (*a.* ùczbè); **mieć poważne osiągnięcia w ~nie astrofizyki** miec pòwòzné òsygniãca (wiòldzi doróbk) w òbrëmim / na niwie / na pòlu astrofizyczi; **zdobyć I nagrodę w ~nie tańca figurowego** zdobèc pierszą nòdgradã w òbrëmim / w specjalnoscè / discëplinie tuńca figurowégò; **kuchnia (gotowanie) to nie moja dziedzina** kùchniô to nie je mòja rzecz / sprawa / domena / specjalnosc, *a.* kùchniô to nie je mój dzél / cząd (robòtè), tim jô sã nie zajmóm; **mistrz w tej ~nie sportu** méster w tim òbrëmim spòrtu; méster w ti wietwi / discëplinie / w ti specjalnoscè spòrtu / spòrtowi / *ew.* w tim cządze / dzélu spòrtu; **w jakiej ~nie pracujesz (czym się zajmujesz, na czym polega twoja robota / praca)?** przè czim tè robisz (czim tè sã zajmòsz / zajmùjesz; co tè mòsz za robòtã / na czim zanòlégò / pòlégò twòja robòta / pròcò)?

dziedziniac *m* pòdwòrzé *n*; *ew.* plac *m*; ~ **zamkowy** zómkòwé pòdwòrzé; *ew.* plac zómkòwi

dziegiarnia *f* dzekcowniô, dzekcarniô *f*

dziegiarz *m* dzekcownik, dzegcòrz *m*

dziegiowy *ad* dzekcowi; **mydło ~we** dzekcowé mèdło

dziegieć *m* dzekc *m*

dzieje *pl* dzeje *pl*, historiô *f*. *Por.* **historia**

dziejopis *m* dziejopis(òrz) *m*. *Zob.* **historyk, kronikarz, latopis, rocznikarz**

dziejopisarski *ad* dziejopisarsczy. *Zob.* **historiograficzny**

dziejopisarstwo *n* dziejopisarstwò *n*. *Zob.* **historiografia**

dziejopisarz *zob.* **dziejopis**

dziejowy *zob.* **hîstoryczny**

dziekan *m* dzekón *m* [tegò dzekana; Òn òstòł dzekanã. Dwaji ksãza dzekani / dzekanowie. - *Gò*]; ~ **rady adwokackiej** dzekón / przédnik adwòkacczi radè

dziekanat *m* d(z)ekanat *m*

dziekania *f* dzekónka *f*, bùdink / mieszkanié dzekana

dziekański *ad* dzekańszi

dziekaństwò *n* dzekaństwò *n*

dzielenie *n* dzelenié, rozdzeliwanié || rozdzelanié, *rzad.* kawałkòwanié, partowanié *n*

dzielić *v* dzelëc; *ew.* rozdze(liw)ac [òn dzeli / rozdzeliwô / rozdzielô], kawałkòwac, partowac; **ten, który dzieli** dzelôrz, dzelownik, partownik *m*; ~ **się zyskiem** dzelëc sã zwëskã; ~ **skórę na niedźwiedziu** dzelëc skórã na miedwiedzu *a.* na baranie [Jesz skóra na baranie, a tã ju kòżëch szëjesz z ni, panie. *Sy*]

dzielna *f mat* dzelnô *f*

dzielnica *f* dzélnica *f*; *ew.* dzél (dzélnica / dzél miasta *a.* kraju) [w ti dzélnicë / w tim dzélu]. *Por.* okolica, rejon, region, strefa

dzielnicowy *ad* dzélnicowi, dzélowi; **polityka** ~**wa** pòlitika dzélnicowô / regionalnô

dzielnie *adv* dzyrskò, zuchterno, pò chłopskù; *ew.* rëszo (energiczno), rãdo (żwawò, chwatkò), waleczno, bëlno; *ew.* sztram {‘bëlno’ *in = a*) pòrządno; b) szlachetno; ‘sztram’ *in = a*) mòcno; b) ò linie: *naprãzonô, nasztramòwónô*: „lina je sztram” - *mòcno nacygnionô*} [Wszëscë płakelë, ale jô sã trzimôł sztram. Całi dzén robił sztram. - *Sy*]; **(naj)dzielniej** (nô)dzyrzi, (nô)zuchtërni, (nô)rëszeni, (nô)waleczni; *ew.* (nô)barzi dzyrskò / zuchterno. *Por.* dziarsko, męźnie, nieustępliwie, odważnie, śmiało, zuchwale, stanowczo

dzielnik *m mat* dzelnik *m*

dzielność *f* dzyrskòsc, zuchternosc; *ew.* walecznosc, rësznosc (energicznosc), rãdosc (żwawòsc, chwatkòsc), bëlnota {‘bëlnota’ *in = szlachetnosc*} *f.* *Por.* dziarskość, męstwo, nieustępliwóść, zaciętość

dzielny *ad* dzyrsczi, zuchterny; *ew.* waleczny, rëszny (energiczny), rãdi (żwawi, chwaczci), bëlny, sztram {‘bëlny’ *in = a*) pòrządny, b) szlachetny; ‘sztram’ *in = mòcny*} [Taczëgò zuchternëgò chłopa jô eszcze nie widzôł. *Sy*]; **(naj)~niejszy** (nô)barzi dzyrsczi *itp.*, (nô)waleczniëszci, (nô)zuchtërniëszci, (nô)rëszeniëszci; ~ **dziewczyna** dzyrsczë dzëwczã, sztram dzeùs [To je sztram dzeùs, to bë tak bëła białka dlô naszëgò Ówka. *Sy*]; ~**na, śmiała, męzna kobieta** cërzónka *f.* *Por.* dziarski, męzny

dzielko *n* **1.** mały utwór literacki: dokòzk, ùsòdzk, ùklòdk, ùtwórk *m*, krótczi dokòz, mòłò / drobnò rzecz; **2.** zob. sprawka

dzieło *n* dzeło *n*, dokòz *m*, robòta; *ew.* sprawa *f*; **2.** dzieło literackie: dokòz, ùtwór *m*; **wielkie** ~**ła** wiòldzë dzeła / dokòzë; ~ **sztuki** dokòz / dzeło kùnsztu / sztëczci; **wziąć się do ~ła** wzac || wzyc sã / zabrac sã do robòtë / za robòtã; *ew.* rozpòczac (|| rozpòczic) dzejanië {‘dzejanië’ = *pol. działalność*}; ~**ła pl** dzeła, dokòzë *pl*, **koniec wieńczy** ~ kùnc je ùkòrónowanim dzeła / robòtë, *Tr:* chwałë wiñc, czej mdze kùnc

dzienniczek *m* dzënniczek *m*; ~ **ucznia** dzënniczek ùcznia

dziennie *adv* dzënnie || dzënnò; *ew.* na dzén, co dzén [Òni zaròbiają 50 złotëch dzënnie / na dzén / co dzén (za kòzdi dzén robòtë). *Gò*]

dziennik *m* dzënnik *m* **1.** codzënnò / codniowò gazéta; *ew.* codniowé wiadomòscë / nowinë w radiu / telewizji; **2.** notatnik *m*, ksãga z zòpisã codniowëch / codzënnëch wëdarzeniów; **Dziennik Ustaw** Dzënnik Ùstawów

dziennikarka *f* gazétnica || -czka, redaktórka *f*, pani redaktór [ti gazétnicë || -czci / redaktórczi]

dziennikarski *ad* gazétny || gazétowi; *ew.* redaktorsczci, medialny; **kaczka** ~**ska** gazétnò || gazétowò (*a.* medialnò) bómiba, sensacyjnò (ale niepròwdzëwò) nowina, zmëszlonò nowina; *lëz f*, lżëlstwò *n*

dziennikarstwo *n* gazétnictwò, redaktorstwò *n*, pròcò / robòta (pisanië, wëstãpòwanië) w mediach (gazëtach / radiu / telewizji)

dziennikarz *m* gazétnik, redaktór [tegò -daktora] *m*; *ew.* prezenter *m* (radiowi / telewizyjny), autor (tekstów w gazëtach / audycji radiowëch / telewizyjnych)

dzienny *ad* dzënnny; *ew.* codzënnny, (co)dniowi; **porządek** ~ dzënnny / dniowi pòrządk, pòrządk dnia; **przejsć nad czymś do porządku** ~nego przënc nad czims do

codniowégò pòrządkù; ew. pòminąc cos, nijak nie przejąc sã czims, nic so z czegò nie robic; **ujrzec światło ~ne** ùzdrzec dzénny / dniowi wid; **utarg** ~ dzénny / dniowi zwësk / dochód / zòróbk

dzień *m* dzén, [tegò dnia; te dni / dnie, tëch dni / dniów; Lepi z rena cos, jak całi dzén nick. Kòpac pnie, to robòta na całé dnie. - Sy Panu Bògù dzén kras (nic nie robic - ò zgniélcu). Bù]; ~ **roboczy** robòcy dzén; ~ **powszedni** pòwszedny dzén; ~ **święteczny** pòswiãtny / święteczny dzén; ew. swiãto *n*; **dwa razy na** ~ òb dzén dwa razè *a.* dwa razè na dzén; **po całych dniach** pò całèch dniach *a.* całé dnie / òb całé dnie; **w ciągu dnia** w dzén / òb dzén / na dniu / za dnia / przez dzén; **co** ~ co dzén / dzén w dzén / dzén kòle dnia / dzén za dnia; **w ~ i w noc** w dzén i w nocè / òb dzén i òb noc; **za dnia** na dniu / w dzén / òb dzén; ew. za widna; „~ **dobry**” òbri dzén / dzén òbri [Dobri dzén Panu! Jidze do lepsza (pògòda sã pòpròwiò) – Ra]

dziergaczka *f* **1.** *kobieta zajmująca się:* a) *szydełkowaniem:* héklòczka *f*; b) *robieniem na drutach:* wiãzòrka *f*; c) *haftowaniem:* wësziwòrka; d) *obrąbianiem:* òbsziwòrka *f*; **2.** *narzędzie do zdzierania główek lnu:* réflòcz *m*, czosadło *n*

dziergać *v* **1.** *szydełkować, haftować szydełkiem:* hékłowac; **2.** *robić na drutach coś z włóczki, wełny, np. skarpety:* wiãzc (*lok* || *wizc*) [òna wiãze || wize (*np.* wiãze żoczi / pi(ã)sćówczi (pi(ã)scewé rãkawice z nòwiãzã / cwéter / pùlówer itp.)]; **3.** *zob. haftować;* **4.** *obrębiać, obrzucać (np. brzeg serwety) haftem:* òbrãbi(w)ac, òbszëwac zberk òbrës(k)a, deczczi; *por. lamować;* **5.** *oczyszczać len:* czosac, réflowac, dierzgac; *por. międlić*

dziergany *ad* **1.** *szydełkowany:* hékłowóny; **2.** *(z)robiony na drutach:* (ù)wiãzli (|| *lok* (ù)wizóny); *robótka na drutach:* wiãzédło *n* – *zob. dzianinowy;* **3.** *zob. haftowany;* **4.** *o lnie: czyszczony z główek:* réflowóny, czosóny, dierzgóny

dzierlatka *f* **1.** *orn (śmieciuszka) smiecoch || smiecuch, czubel, czubernul, pòcerpicel m;* **2.** *zob. dziewczyna, podlotek*

dzierzak *m* *trzonek cepa:* derżòk || dzerżòk *m.* *Por. drzewce, rękajeść, trzonek*

dzierżawa *f* *pachtowanie n, dierzawa f, rzad pacht m, arãda || harãda; ew. pachtowanie, dierzawienie, (wë)najãcé a. (wë)najmòwanie n – por. najem; oddać, wziąć w ~wę* (òd)dac, wzãc || wzyc w pacht / w (h)arãdã; (wë)pachtowac, (wë)dierzawic (òd kògò / kòmù); **płacić za** ~ płacëc za (wë)najãcé / za (wë)najmòwanie / za (wë)pachtowanie / za dierzawã; płacëc (h)arãdã; **pobierać opłatę za** ~ pòbierac òpłatã za (wë)najãcé / (wë)najmòwanie / za pachtowanie / za (h)arãdã / dierzawã; pòbierac (h)arãdã

dzierżawca *m* *pachtòrz, (h)arãdòrz; ew. (wë)najimòcz m; być ~cą najëmac, pachtowac, bëc pachtòrzã || -tarzã*

dzierżawczy *ad* *pachtarsczy; zaimek ~ gr dosebné zamiono; opłata ~cza zob. dierzawne, dierzawny*

dzierżawczyni *f* *pachtownica, pachtòrka, (h)arãdnica; ew. (wë)najimòczka f*

dierzawic *v* *pachtowac, dierzawic, wënajimac || wënajmòwac (òd kògò a. kòmù)*

dierzawne *n* *arãda || harãda f, pacht m, òpłatã za pachtowanie / za dierzawã / (h)arãda / za (wë)najmòwanie [Òni płacã nama za ten sztëk piãcset złotèch harãdë (na rok). Gò]*

dierzawny *ad* *(h)arãdny, pachtowi, pachtny; ew. dierzawny; kontrakt ~ (h)arãdny a. pachtny / dierzawny kòntrakt; umowa ~na ùmòwa dierzawnò; ùmòwa na wëpachtowanie / ò dierzawã*

dzierzba *f* *orn dierzba f (Gò); pl: dierzbë [tëch dierzbów]*

dzierżyć *v* *trzëmac; ew. miec w rãce / w rãkach*

dziesiątek *m* *dzesãc n; ~ lat dzesãc lat*

dziewczyna *f* dzéwczã, *arch* dzewczëna (*Lz, Ra*) *f*, *dzeùs m*; *ew.* dzéwka, *lok* dzewùcha *f*, *czôglã* (*pol.* *podlotek*), dzéwczëszcze *n* (wèsoczé dzéwczã), *ekspr.*: dzéwa (|| *dzewa*) *f*; *ir.*: syksa, piża, skóra, żaba *f* {‘dzéwka’ *in* = a) służącô, pòmòc domòwô; b) córka} [To je mòcnô dzéwka. Parobk rosce do dzéwczì a nie do sliwczì. *Sy* Młodô dzewczëna szła drogã do Główczëc. [Piãknô dzewùcha. - *Lz* Nôpiãkniészô z wszëtczich dzéw. Dzewë sã naprocëm stawia. *Lh, Ma*]; ~ **adoptowana** wëchòwanka, chòwanka *f*; ~ **ładna** spòsobné / piãkné / fëjné / ùrodné dzéwczã *a.* spòsobny / piãkny / fëjny *dzeùs, arch* wëkwitnica *f*; ~ **zgrabna, wysmukła, piękna i gustownie ubierająca się** sprëża, szprotka, wiewiotka, łania, *żart* sprãżëna, szprëca; ~ **piękna, przyćmiewająca urodã** inne przëgasnica *f*; *ew.* *w* *znac.* *egzotyczna piëknośc*; egzotycznô snòżota; ~ **zwinna** miksa *f*, *zwinné / ùwinné* dzéwczã, *zwinny dzeùs* [Miksa, cziksa miks na chójkã (*na sosnã*) *Sy*]; ~ **ciężarna** *ir* pãpùlc, nabrzëmiélc *m*; ~ **lubiąca pieśczoty** mùzdżãtkò *n*; ~ **zalotna** żãdło, szelmiszczkò *n*; *ew.* *zalotny / wrëjarsczy dzeùs* [Ùważôj, co nie wpadniesz w rãce tegò żãdła. *Sy*]; ~ **rozpieszczona** królewno, królewionka *f* [To je ta jich królewno. Ti nie wiedzą, co z tą królewno robic. *Sy* Tak cëdaczi, jakbë bëła jakã królewionkã. *Ra*]; ~ **lubiąca chłopięcë zabawy** biòtkòwnica *f*; ~ **trzpiotowata** (łobuz) niezbëternica *f*; ~ **gorąca, z temperamentem** niezëmniczka *f*; ~ **odznaczająca się seksapealem** nãtnica *f*; ~ **rozpustna** dzéwczëskò, pùszczãdło *n* *zgardl*, rozpùstnica, mówka *f*; ~ **długonoga** (**wysoka**) gajdula *f* [Parobk jachòł w kònie, ale òn nie zdrzòł, gdzie jedze, le na piãknã gajdulã, co przed nim szła prostò jak swiëca. *Sy*]; ~ **postrzelona** trina *f*, natrzašli / naczidli *dzeùs*; ~ **przekorna** przëczka *f*, przëcywiadło *n.* *prëkòrné / nôremné* dzéwczã; ~ **rozwinięta ponad wiek** białkòwati *dzeùs*; ~ **naiwna** gaska z pùstk, mackòwati *dzeùs*; ~ **samolubna** – *zob.* **egoistka**. *Por.* **panna**

dziewczynka *f* dzéwczënka (|| -czinka) *arch* *Lz*, dzéwenka, dzéweczka *f* {‘dzéwenka’ / ‘dzéweczka’ *in* = *pol.* *córeczka* – *zob.*}. *Zob.* **dziewczë, dzieweczka**

dzieweczka *f* dzéweczka, dzéwenka, dzéwùlka, dzéwùla *f*

dziewiarka *f* wiãzòrka *f* {‘wiãzòrka’ *in.* = *rzeszòrka* – *kòbiéta, co wiãze / rzeszò snopë przë żniwach*}

dziewiarstwo *n* wiãzarstwò (*Gò*) *n*, wërób wiãzënów, maszinowé wiãzenié cwétrów *a.* sëkni wëłnianëch

dziewiarski *ad* wiãzarsczy (*Gò*); **maszyna** ~**ska** wiãzarka *f*, maszina do wiãzeniô, do produkcji wiãzënów; **wyrób** ~ wiãżëna *f*; *pl.*: wiãzënë, wiãzarsczë wëròbë {‘wiãżëna, -në’ *neol* *Gò* – *por.* ‘wiãzëdło’ *n* *Sy* = *pol.* *robòtka na drutach*}

dziewiątka *f* dzewiãtka *f*

dziewiąty *num* dzewiãti; **po raz** ~ dzewiãti ròz; **po** ~**te** pò dzewiãtë / pò dzewiãtëmù

dziewica *f* dzéwica, prawiczka *f*; *ew.* cnotlëwò panna; ~ **Orleańska** Dzéwica Orleańskò

dziewictwo *n* dzéwictwò, panieństwò *n*; *ew.* dzéwczëcy / panieńszczy wińc / kwiat; **zachować** ~ bëc dzéwicã / cnotlëwã pannã / prawiczkã, ùtrëmac / zachòwac / ùchronic dzéwictwò / cnotã, chòdzëc we wińcu; nie dac so zrëwac panieńszcégò kwiatu; *ew.* *złòsl* cnotowac [Òna jész cnotëje.]; **stracić** ~ ùtracëc || stracëc dzéwictwò / panieństwò, stracëc cnotã / wiónc / wińc / kwiat, òstac (*a.* bëc / chòdzëc) ju bez dzéwczëcégò / panieńszcégò wiónc / winca / kwiatu; *ew.* wëzbëc sã cnotë, szmërgnac / cësnac cnotã w jezoro / cësnac klucz w mòrze

dziewiczość *f* dzéwiczosc, dzéwczëcosc, panieńskòsc, dzéwczëcò / panieńskò czëstosc

dziewiczny *ad* dzéwiczì, dzéwczëcy; ~ **las** nieskażony / stòrodówny las; **wianek** ~ dzéwczëcy wiónc / wińc / kwiat; *ew.* cnota *f.* *Zob.* **dziewictwo**

dziewięciodniowy *ad* dzewiãc(o)dniowi

dziewięciokrotnie *ad* dzewiãc(o)krotno || -nie, dzewiãc razy

dziewięciokrotny *num* dzewiãc(o)krotny, dzewiãc(o)razowi
dziewięciolecie *n* dzewiãc(o)lecé *n*
dziewięcioletni *ad* dzewiãc(o)latny, dzewiãc(o)roczny
dziewięciomiesięczny *ad* dzewiãc(o)miesãczny, dzewiãc(o)ksãżęcowi
dziewięciornik ~ **blotny** *bòt* dzëwi kwiat / kwiòtk *m*
dziewięcioro *num* dzewiãc (òsób / lédzy / *pot* sztëk lédzy / dzecy); *ew.* dzewiãtka *f*; *rzad* dzewiãcoro; **jedno spośród tych dziewięciorga** jedno spòmizdë nëch dzewiãc / spòmizdë ti dzewiãtzi / *ew.* spòmizdë dzewiãcoro / dzewiãcorga)
dziewięć *num* dzewiãc (*lok* || dzewiãnc); **palnąć coś ni w pięć, ni w** ~ *rzec* (*ekspr:* chlapnąć / walnąć / pieprznąć) cos nie do rzeczë / bezmëselno / bez zastanowieniô; *zob.* **duby (duby smalone)**
dziewięćdziesiąt *num* dzewiãcdzesãt
dziewięćdziesiąty *num* dzewiãcdzesãti
dziewięćdziesięcioletni *ad* dzewiãcdzesãtlatny
dziewięćset *num* dzewiãcset
dziewięćsił pòspòlity *bot* kónsczi òst
dziewiętnastka *f* dzewiãtnòstka *f*
dziewiętnastoletni *ad* dzewiãtnòscelatny
dziewiętnasty *num* dzewiãtnòsti
dziewiętnaście *num* dzewiãtnòsce
dziewiętnascioro *num* dzewiãtnòscoro (*lok* || dzewiãncnòscoro) [Dzewiãncnòscoro celãt. *Lz*]
dziewka *f* **1.** *szłużąca, pomoc domowa:* dzëwka, szłużãcò *f* {'dzëwka' *in* = *pol.* a) *dziewczynina*; b) *córka*} [Ûrziãdzëc || ùrziãdzëc (*przëjac na szłużbã*) dzëwkã. Szła dzëwkã na szłużbã, wësłużëła sobie dzeckò. Sy Òna sã ùrziãdzëła do Gduńska za dzëwkã. *Lz*]; **2.** *zob.* **rozpustnica**
dziewkarz *zob.* **rozpustnik**
dziewoja *zob.* **dziewczynina**
dziewosłãb *zob.* **swat**
dziewucha *f arch* dzewùcha *f* [Piãknò dzewùcha. *Lz*]. *Zob.* **dziewczynina**
dziewuszka *zob.* **dziewczë, dziewczãtko, dzieweczka**
dzieża *f* **1.** *skrzynia na ciasto do chleba:* kòrëto *n*; **2.** *micha gliniana szłużãca do przechowywania mleka:* déża, miska *f*; **3.** *wyżłobiona w drewnie niecka szłużãca do siekania miësa albo przechowywania chleba:* skrzënow(k) *m* [tegò skrzënowù; w skrzënowie]
dziezka *f* **1.** *miska gliniana do mleka albo zupy:* dézka, *zdr* dézeczka, miska *f*; **2.** *miska do rozcierania tytoniu na tabakę:* dënica, *arch* nabka, kachielnica *f*
dziecielina *zob.* **koniczynina**
dziedziół *m orn* dzãdzeł, dzãdzól, *lok:* dzëdzól, dzëdzón, dzãceł, dzëcól, dzãcól, dzobòk, dzãcòr, dzãc, dzëbk, dzobcól, kùjón, bëkòcz *m* {'kùjón' *in* – *zob.* kujon} [tegò dzãdzeła || dzãdzoła]; ~ **zielony** zelony dzëdzón; ~ **w drzewo pukał** dzãdzeł w drzewò klwól / klepól / walił
dziedziel *m bot* dzãdzël *m*; ~ **lekarski (arcydziedziel)** dzãdzël lekarsczy *Gò*
dzieżczynienie *n* (pò)dzãkòwanié *n*, *rzad bibl* kòsc: dzãkczëniënié *n*; *ew.* (pò)dzãka *f*, mòdlëtwã z pòdzãkòwanim
dzieżczynny *ad* dzãkòwny, dzãkczinny; **list** ~ dzãkòwny lëst; *ew.* lëst z pòdzãkòwanim / z pòdzãkã; **modły** ~ **nne** dzãkòwné / dzãkczinné mòdlëtwë
dzieżki *pl* dzãka *f*; *ew.* dzãkòwanié *n*, *pl* pòdzãkòwania; ~ **Bogu** dzãka Bògù / Bògù dzãka!; ~ **niemu zdãżyliśmy** dzãka niemù (*ew.* przë jegò pòmòcë) jëmë zdãżëłë

dziękować v dzâkòwac (|| *lok* dzêkòwac); składac dzâkã / pòdzâkòwanié (*a. pl.*: dzâczy / pòdzâkòwania); ~ **za służbę** spòwiedzec / zerczec służbã; *ew.* dzâkòwac za służbã

dzik m dzêk m, *a.* dzêkô / dzêwô swinia

dziki *ad* dzêczy, dzêwi; *ew.* w *zn.* *niecywilizowany*, *prostacki*: sêri, dzêkòwati, prostaczny; *zachowujący się jak dzikus*: òdzêczali, z lasa wêpùszczony; w *zn.* *nieopanowany*, *stuknięty*: natrzasli, naczidli; ~**kie zwierzęta** dzêczé / dzêwé zwierzãta, dzêkô / dzêwô zwierzêzna, dzêczêna *a.* dzêwizna *f*; ~**ka kaczka** dzêkô / dzêwô kaczka; ~**kie obyczaje** dzêczé / dzêwé *a.* sêré / prostaczné / chamsczé zwêczy; ~ **wzrok** dzêczy / dzêwi zdroj, dzêczé òczé

dziko *adv* dzêkò *a.* dzêwò, dzêkòwato; ~ **rosnący** dzêkò / dzêwò rosli; ~ **wyglądać** dzêkò / dzêwò wêzdrzec; **robić coś / pracować** ~ (**nerwowo**) robic cos dzêkò / nerwòwò / niepòkójno / z nògłoscã [Z taką nògłoscã tã ni mùszisz robic. *Lz*]; **budować coś na** ~ bûdowac cos na dzêkò / na lewò / nielegalnie / bez ùrzãdowégò zezwòleniò

dzikość *f* dzêkòsc *a.* dzêwòsc *f*; *ew. por.* **prostactwo, zdziczenie**

dzikus m dzêk, dzêkùs m; *ew.* w *zn.* *czł. narwany*, *stuknięty*: natrzasleńc, natzasélc, naczidlòk, człowiek òdzêczali / dzêkòwati

dzikuska *f* dzêkùska *f*; *ew.* dzêkô / natzaslò baba, dzêczy / natzasli dzeùs

dziobać v dzobac || dzëbac; *ew.* bëkac; ~ **się** dzobac sã || dzëbac sã; *zob.* **dziobnąć**

dziobak m *zool* dzëbòk m

dziobanie n dzobanié n

dziobaty *ad* dzobati, dzurkòwati; *ew.* gòscejowati, priszcz(ow)ati, jak(bë) pòdzobóny [Mò taką dzobatã twòrz, jakbë gò kùrë miałë w robòce / pòdzobalë. Diòbét draszowòł groch na jegò gãbie (ò *twarzë dzurkòwati / dzobati*). - *Sy*]

dziobek / dzióbek m dzobk || dzëbk m; *ew.* bëczka *f*; ~ **przy imbryku / dzbanie** pipa, *zdr* pipka; *ew.* wëléwka (przë zbónie / zbónkù) [Pipa (wëléwka) òd zbóna pãkla / òdpadła / je ùczidlò. *Gò*]

dziobiasty *ad* dzob(òw)ati || dzëb(ow)ati, bëkòwati

dziobnąć v dzobnąc || dzëbnąc; *ew.* bëknać, czidnąc dzobã / dzëbã

dzionek m dzénk m

dziób m dzëba; *ew.* *rzad* bëka *f*, dzób || dzëb (|| *arch* dzub); *ew.* o *dziobie gësi, bociana*: nos, sznobel m { 'sznobel' *in złośl.*: nos człowieka } [Cëz ta kùra mò w dzobie? *Gò*]; ~ **statku / łodzi** szpëc, nos, przòdk, *rzad.*: bùg, *arch* wòrpòcz m { 'wòrpòcz' – *por.* 'wòrpac' = *płënac / jachac drawò – in zob.* partaczyć }; **zakończenie dziobu statku (przedłużenie stępki)** przédnò stéwa – *zob.* **kadłub**

dzióbek *zob.* **dziobek**

dziobać *zob.* **dziobać**

dzirynt m kòlëca *f*, cëskadło n (- *Tr*). *Por.* **dzida**

dzisiaj, dziś *adv* dzys, dzysò; **od ~ za tydzień** òd dzys(ò) za tidzén; **od ~ do jutra** òd dzys(ò) do witra; **aż po dziś dzień** jaż pò dzys dzén / jaż do dzysò (dnia); **w dzisiejszych czasach** – *zob.* **dzisiejszy (w ~ch czasach)**

dzisiejszy *ad* dzysészi; **w ~ch czasach** (*w zn.* *obecnie*) dzys dnia, w dzysészich czasach, w dzysészim czasie, terò, teròzka, *arch* ninia; *rzad.*: w dzysészi dobie; **człowiek nie~** człowiek niedzysészi / stòromòdny / stòroswiecczi; *ew.* *zart* człowiek z módë wészli; **jak na dzień ~, to wystarczy** jak na dzys dzén, to sygnie (wë)starczy

dziub(ek) *zob.* **dziób, dziobek**

dziupla *f* wëtrëp m, pãkla, dzura *f*

dziura *f* 1. dzura || *lok* dura *f*, *zdr* - *zob.* **dziur(ecz)ka**; ~**ry w niebie nie będzie** nic sã nie stónie, nieszczescégò nie mdze; **potrzebny jak ~ w moście** pòtrzëbny jak dzura

w mōsce / jak wrzōd na dupie / jak psu piątō noga / jak swinia w niebie / jak zajcowi zwōnk; **2. okolica** „deskami zabita” – zob. **odludzie**

dziurawić *v* dzurawic, robic dzurē; *ew. robić drobne dziurki*: dzurkōwac

dziurawiec *m bot* arnika, kōscelnica, bōżōkrewka *f*, krziżewé drzewkō / zelé, bōżé drzewkō *n* { ‘krziżewé drzewkō’ = *pol. bot. dziurawiec*; ‘krziżewé zelé’ = *pol. bot. a) dziurawiec*; b) *mięta* }

dziurawka *f* dzurōwka *f*; **cegła** ~ cegła dzurōwka

dziurawy *ad* dzurawi; *ew. pōdzurawiony*; *ew. z wieloma drobnymi dziurami*: dzurkōwati; **coś ~wego** dzura na dzurze

dziur(ecz)ka *f* dzurka (// *lok* durka), dzureczka *f*; ~ **od klucza** dzurka od klucza, kluczowō || -czewō dzurka; ~**ki w nosie** nozdrē || nozdrza *pl*, dzurczy w nosu; **mam tego już (aż) po ~ki w nosie** móm tegō ju dosc; móm tegō jaż pō gardło / jaż pōwēzi ūszu

dziurkacz *m* dzurkōcz *m*

dziurkarka *f tech* dzurkōwnica *f*

dziurkować *v* dzurkōwac

dziurkowany *ad* dzurkōwōny, pōdzurkōwōny

dziurkowatość *f* dzurkōwatosc *f*

dziurkowaty *ad* dzurkōwati

dziw *m* **1. zob. cud**; **2. zob. kuriozum**; **3. dzyw** *m*, dzywné *n*, cos dzywnégò, dzywnō rzecz / sprawa; . niespōtikōnō / rzōdkō spōtikōnō / nadzwēczajnō rzecz [Jaż dzyw mie bierze, że... To jesz je dzyw(né), że òn sã na nas nie rozgòrził. - Sy]; **dziwy** *pl* dzewē [Nōwikszé dzewē swiata sã niczim naprocēm cédów nieba. *Ra*]; **nie ~, że...** (to) nie je dzyw / (to) nie je dzywné, że... / nie dzyw, że... *a. ni* ma dzewū że...; nic dzywnégò (w tim), że...; to nie je nic taczégò (nic nadzwēczajnégò), że... – zob. **dziwota (nie ~)**. *Por. dziwo, dziwota*

dziwactwo *n* dzēwactwò, cēdactwò *n*, dzēwaczēzna *f*; *ew. drén, fimel, krācēsšk, wirbel m, fiufiu inv n*; *ew. apartnosc, òsoblēwōsc* || -ta *f* { ‘krācēsšk’ *in* – zob. kołowrotek; ‘wirbel’ *niem.* = *pol. m.in. wir wodny* – *por.* ‘wirbla’ = *pol. obrotowe ogniwo w łańcuchu*; ‘apartnosc’ *in* = *pol. a) oryginalność*; b) *szczególna cecha*; ‘òsoblēwōsc || -ta’ *in* = *pol. osobliwość* } [Òn mō taczégò swòjégò dréna / fimla itd. / *ew. taczé (swòje) do se / taczé fiufiu. Gò*]. *Por. bzik, cudactwo*

dziwaczeć *v* dzēwiec, dzēwaczēc, sowiec, robic sã (*a. stawac sã*) dzywny / dzēwaczny [òn dzēwieje / dzēwaczėje / sowieje / robi (stówō) sã dzywny; òn zdzēwiōł / zdzēwaczōł / zesowiōł / zrobił sã *a. stōł sã* dzywny; Nasza starka corōz barzi sowieje. Łeb sēwieje, człowiek sowieje. - Sy]. *Por. cudaczeć*

dziwaczka *f* dzēwōczka, dzywnisa, cēdacznica, cēdōczka *f*, dzēwadło *n*, dzywnō / apartnō białka *a. dzywny / apartny dzeùs*; *ew. kobieta, dziewczyna ubierająca się przesadnie, ekscentrycznie*: czwiérzadło [Robic ze siebie czwiérzadło. Sy]

dziwacznie *adv* dzēwaczno, cēdaczno, apartno, pōkrãtno, kōłowrotno || -nie, smiészno, dzywno; *ew. òsoblēwie, kùnsztowno* { ‘apartno’ *in* = òsóbno; ‘òsoblēwie’ *in* = szczególnie; ‘kùnsztowno’ *in* = a) *w spòsob sztēcny, nie zwēczajny*; b) *artisticzno, bōgato* } [Kōłowrotnie wēglādac. Mówic kōłowrotnie (*gadac nie do rzeczē*). Sy]; **(naj)~niej** (nō)dzēwaczni, (nō)cēdaczni, (nō)apartni. *Por. dziwnie*

dziwaczność *f* dzēwacznosc, apartnosc, pōkrãtnosc, kōłowrotnosc, kùnsztownosc, òsoblēwōsc *f* { ‘apartnosc’ *in* = *pol. a) odmiennosc, różnica*; b) *osobliwość*; ‘òsoblēwōsc’ = *pol. osobliwość, szczególność*; ‘kùnsztownosc’ *in* = a) *sztēcznosc, nienaturalnosc*; b) *artizm, wēżdobnosc* }. *Por. dziwactwo*

dziwaczny *ad* dzēwaczny, cēdaczny, apartny, dzywny, pōkrãtny, òsoblēwi, kōłowrotny, smiészny, kùnsztowny { ‘apartny’ *in* = a) *òsóbny, jiny*; b) *òsoblēwi, szczególny*;

‘òsoblëwi’ *in = pol.* szczególny; ‘kùńsztowny’ *in = a) sztëczny; b) artisticzny, bògato zdobiony* [Mój chłop je bar’zo kòłowrotny, jò mù nic ni mògã pòtrafic. *Sy*]; **(naj)~niejszy** (nô)dzëwaczniëszy, (nô)cëdaczniëszy, (nô)apartniëszy *Por. cudacki, dziwny*

dziwaczyć *v* dzëwaczëc, cëdowac, wëdzëwac, cëda wëprawiac / wëstwarzac [òn dzëwaczy / cëdëje / wëdzywiô / cëda wëprôwiô / wëstwôrzô]

dziwadło *n* dzëwadło; *ew. strëszadło n – 1. zob. dziwactwo, dziwaczność; 2. zob. dziwak, dziwaczka*

dziwak *m* dzëwòk, cëdòk, dzëwas, dzywnis, apartník, rôróg, òsobliwc, paradnik, pòkrãtnik, kùńsztòrz *m*, dzëwadło *n* { ‘kùńsztòrz’ *in = pol. a) czł. dowcipny, figlarz; b) kuglarz. magik; c) kunsztmistrz, artysta*}. *Por. cudak*

dziwić się (dziwować się) dzëwic / dzëwòwac sã [Mie dzëwi / dzëwùje to, że... Òn sã dzywi / dzëwùje, że... Jò sã jima nie dzywiã / dzëwùjã. Tegò sã tak nie dzyw / nie dzëwùj, że... Gò Baro sã dzywiã, jak tã mòżesz na taczim mòlëkù (*mòtim gbùrstwie*) òbstojec (*wëzëc, ùzëwic sã*). Dzëwòwac sã jak Żid skwarkóm (*mòcno*). - *Sy*]; **nie należy mu się dziwić** jemù ni ma do dzëwù; jemù sã ni ma co dzywic / dzëwòwac

dziwienie się *n* dzywienië sã, dzëwòwanië sã *n*

dziwkarz *zob. rozpustnik*

dziwnie *adv* dzywno; *ew. jakòs òsoblëwie / apartno; (naj)~niej* (nô)dzywni, (nô)òsoblëwi [*wym: -wjé*]. *Por. dziwacznie*

dziwność *f* dzywnosc || -nota; *ew. òsoblëwòsc || -wòta, apartnosc f, cos dzywnégò*

dziwny *ad* dzywny; **(naj)~niejszy** (nô)dzywniëszy; **wydaje mi się dziwnym, że...** mie je dzywno / mie to je dzywné, że..., to mie dzëwùje, że..., wëdòwò mie sã dzywné, że...; **nic w tym ~wnego** to nie je dzyw, w tim ni ma nick dzywnégò; **nic ~wnego** nic(k) dzywnégò, nie dzyw, ni ma dzëwù - *zob. dziwota (nie ~)*. *Por. dziwaczny*

dziwo *n* dzyw *m*; **(i) o ~!** (në i) wejle! *a. (i) wejta le! a. (i) wejleszcze! (në i) zdrzëta le! / patrzta le(no)!* *Por. dziw, dziwota*

dziwołag *m* dzëwadło *n*; *ew. pòkraka, pòczwara f; ~ jëzykowy mòwné / jãzëkòwé dzëwadło; ew. dzëwaczno / apartno mòwa / gòdka, pòkraka / pòczwara jãzëkòwò / mòwnò. Por. dziwaczność, dziwak, pokraka, poczwara*

dziwota *f* dzëwòta *f*, dzyw *m*; **nie ~** nie dzyw, ni ma dzëwù / dzëwòtë [Nie dzyw, że przë przë taczim wëchòwanim wëròsł na rozbójnika. Czej mù tam tak lëchò je, nie dzyw, że òn chce jic dodóm. Nie dzyw, z taką miłoszkã, jak Anka je, kòzdi rôd chcòł tańcowac. - *Sy*]. *Por. dziw, dziwo*

dziwotwór *zob. dziwołag, kuriozum, potwór, straszidło, zjawa*

dziwować się *zob. dziwić się*

dziwowisko *n 1. sensacja, osobliwość, przedmiot podziwu a. śmieszności: òsoblëwòsc f, cëdowiskò, dzëwòwiskò || -wiszcze n; (z)robić z siebie ~ (z)robic ze siebie cëdowiskò / dzëwòwiskò; ew. wëstawi(a)c siebie na pòsmiëwczy / na smiëch lëdzczy; 2. widowisko, zbiegowisko: cëdowiskò n, szpëtòczel m { ‘szpëtòczel’ *etym: por. pol. spektakl* } [Biëj le òbòcz, co tam za cëdowiskò je. Mie niżòdne cëdowiska nie ceszã. Szkòda, że wa tu nie bëła i nie widza tegò szpëtòkla. - *Sy*]*

dzwon *m* zwón *m* [*wym. złón*], *zart lok* bãbłot *m* [Na zwònë kòscelné przed smiercã nie zarobic (*ò złim człowiekù*). *Sy* Kòscelné zwònë sã czëc / zwòniã / jidã / bijã. Gò Òn czuł zwònë, ale nie wié dze. *Ce*]

dzwonek, -neczek *m* zwónk, zwònuszk *m*, *lok: bãbłotka, glingòtka f; ~elektryczny* zwónk elektryczny. *Por. dzwonki*

dzwoniarz *m* méster òd zwònów

dzwonić *v* zwònic; *ew. o małym dzwonku: glingòtac || glinglotac; o szumie w uszach, głowie: zwònic, znic* [zwònë zwòniã / zniã || zniejã; Wëzgòdnita, w jaczim ùchù mie

zwòni? *Gò* Tak mie bòli głowa, jaż mie zwòně znią || znieją w ùszach. Cos tobie mùszi bëc, czej ce tak w głowie zni. - *Sy*]; ~ **zębami** zwònic / dërgòtac zãbama; ~ **na trwogę** zwònic na alarm; **wie, że dzwonią, tylko nie wie w którym kościele** wié, że zwònią, le nie wié w jaczim kòscele; òn czuł zwòně, ale nie wié dze (*Ce*)

dzwonienie *n* zwònienié; *ew.* glingòtanié *n*, glingòt *m*

dzwonka *f* *karc* bũnka *f*, karo *n*

dzwonki *pl* *bot* zwònczi, grónczi, paleczniczi *pl* { ‘paleczniczi’ *in lok* = *bot pol.* a) *dziewanna*; b) *napartnica* *zwyczajna*; ‘palecznik’ *dost* = *nôparstk*, *pol.* *naparstek krawiecki* }

dzwonko *n* (*kawałek* *ryby*, *najczęściej śledzia*, *przeciętej poprzecznie*) *żemkò*, *zwionkò n* [*Jesz jedno żemkò śledzia bëm zjòdł. Rëbë kroją na zwionka.* - *Sy*] { ‘*żemkò*’ *in* = *pol.* *kawałek ciasta*, *ciasteczko* }

dzwonkowaty *ad* zwònkòwati, pòdobny do zwònka / do mòłégò zwòna

dzwonnica *f* zwònica *f*

dzwonnik *m* zwònnik *m*

dzwono *n* (*u kòła drewnianego*) *zwiono n*, *rzad fig:* łep *m* (łep kòła) *Gò* [*Wóz zarëdòt pò zwiona.* *Sy*]

dźgać, *v* żgac, kłoc, pchac, pikac; *ew.* *o osie*, *pszczołe:* żãdlëc (|| *lok* żãglëc) [*òn żgò / kòle / pchò / pikò / żãdli || żãgli; Róże kòłą. R’zëskò kłòło mie w nodzi. Słunészko kòle (razy) w òczë. Pròwdë w òczë kòle. Wczora më kłòlë (zabijelë) gãsë, a wito bądzemë kłòlë swiniã. Pòkrzëwë / szczeżlë Gò / pszczołë / żnije żgają. Ta rena jaż żgò, tak òna bòli.* - *Sy*]

dźgnąć *v* żgnąć || *lok* dźgnąć || dżëknąć, kòlnąć, ùkłoc, pchnąć (*czim òstrim*), piknąć [*Jak jem to czëła, to jakbë mie chto w serce żgnął.* *Sy*]

dźwięczeń *v* zwãczec, brzmiec (*lok:* || brzëmiec || -miòc); *ew.* zwònic, wëdawac głos; *ew. o głosie:* bëc czëc [to je czëc], rozlegac sã, rozbrz(ë)miewac; *ew. o pogłosie, echu w pustym pomieszczeniu:* holowac. *Por.* **dzwonić**

dźwięcznie *adv* zwãczno; *ew.* głosno, spiéwno

dźwięcznik *m* (*element trąby*) roztrąb, zwãcznik *m*

dźwięczność *f* zwãcznosc || -nota *f*

dźwięczny *ad* zwãczny, zwòniący, zwãczno brzmiący; *ew.* spiéwny, melodyjny

dźwięczyć *zob.* **dźwięczeń**

dźwięk *m* zwãk, głos *m*

dźwiękochłonny *ad* zwãkòchłorny, pòchłoniający (*ew.* wcygający / łagòdzący / wëcëszający / wëglëszający) głos

dźwiękoszczelność *f* zwãkòszczelnosc; *ew.* nieprzepùszczalnosc głosu / zwãkù, jizolacjò òd głosu / zwãkù; **częściowa** ~ niepełnò zwãkòszczelnosc; wëglëszenié, wëceszenié *n*

dźwiękoszczelny *ad* zwãkòszczelny; *ew.* òdjizolowóny òd (*a.* nie przepùszczający) głosu / zwãkù; *ew.* wëcëszony

dźwiękotwórczy *ad* zwãkòtwórczi; ~**cze części instrumentów** zwãkòtwórczé czãścë (*a.* dzéle / elementë) jinstrumentów

dźwiękowy *ad* zwãkòwi; **film** ~ zwãkòwi film; **sygnał** ~ sygnał / znak zwãkòwi

dźwig *m* dwig *m*; ~ **elektryczny** / **hydrauliczny** / **parowy** dwig elektryczny / hydrauliczny / parowi

dźwigać *v* dwigac; *ew.* pòdnaszac, ùnaszac; *ew. w zn.* *przenosić*, *nieść:* przenaszac, niesc, trekac, dwigac, tricowac (|| trocowac), troczëc || troczowac *lok* (*dokądkas*); *ew. podważać za pomocą dźwigni:* dugòwac || dukòwac { ‘tricowac’ *Sy:* *ciężko pracować, szczególnie dźwigać* } [*Jò le te kòsze trocz(ëj)ã. Mój chłop całi dzień tricëje.* *Sy*]; ~ **się** pòdnaszac sã, dwigac sã

dźwigar *m* tréger *m*, balka *f*

dźwignąć *v* dwignąć; *ew.* w *zn.* *zarzucić sobie worek na plecy*: zadwignąć so / zadac so / zarzēcć so (miech na plecë / pùczel / krzebt); ~ **się** pòdniesc sã, (pòd)dwignąć sã; *ew.* rëszęc sã

dźwignia *f* **1.** *drażek manipulacyjny w maszynie*: cësnidło *n*, rączka, wëjcha *f*, drażk (drażk manipulacyjny) *m*; *ew.* w *zn.* *wystający uchwyt*: ùchwôt *m*, rączka *f*; *por.* **uchwyt**; w *kołowrotku do przędzenia patyczek łączący pedał z kółkiem*: pòdôwôczk, pòdôwajk, parobk *m* [Pòdôwôczk òbrôcô kółkò. *Sy*]; **2.** *drag (żelazny a drewniany) do podważania ciężarów*: duga (|| *lok* duka), trica; *ew.* *żelazny łom*: sztãga, brëcha *f*, łom *m*, żelazło *n* - żelôzny (a. drewniany) drag / prãt zaòstrzony na kùncu [Bez tricë (*dudzi* || *duczi*) tã tu nic nie zrobisz. Dragã tã tu nic nie zrobisz, wez le sztãgã. - *Sy*]; **podważyć, unieść za pomocą ~gni** pòddugòwac (|| - kòwac), pòdtricowac (|| *lok* pòdtrocowac); **posługiwać się ~nią (podważać, przewracać ciężary)** dugòwac (|| dukòwac), tricowac (|| *lok* trocowac); ùżëwac *dudzi* (|| *duczi*) / tricë / brëchë [Chłopi wzälë dugã i zaczälë dugòwac żelôzną skrzënia do górë. Mój chłop cali dzëń tricëje. - *Sy*] {‘tricowac’ || *lok* ‘trocowac’ *in* = cãżkò robic, rakòwac, marachòwac sã}; **napracować się ~nią** nadugòwac sã (|| nadukòwac sã), natricowac sã, *ew.* nadwigac sã [Jô sã dzys natricowôł, we mie wszëtczë gnôtë jiczã (*jãczã*). *Sy*]; **wydobyć coś za pomocą ~gni** wëdugòwac (|| wëdukòwac), wëtricowac [Më sã dzys namarachòwelë, niglë më ten kam wëdugòwelë ze zemi. *Sy*]

dźwignica *f* *tech* dwignica; ~ **bramowa** dwignica brómowô; ~ **linowo-torowa (linownica)** dwignica linowò-turowô; *linownica* *f*

dźwigowy **1.** *m (operator dźwigu)* dwigòwi, òperatòr dwigù [tegò -ratora]; **2.** *ad (dotyczący dźwigu, żurawia, podnośnika)* dwigòwi [Linë dwigòwé. Ùprawnienia dwigòwé (do òbstudzi dwigù / òperowaniô dwigã). - *Gò*]

dźdźownica *f* robòk, wãdzëbòk, rosòk, glëszczewi robòk *m*

dźdźownik: ~ **obroźny** *orn* wãdzòrz *m* *Tr*

dźdźyc *v* padac, mżęc, mżëczkòwac; *ew.* lôc, kropic, sëtukòwac (padac jak przez sëtukò) [To (*ew.* *deszcz*) padô / mzi / mżëczkùje / kropi / sëtukùje / leje. *Gò*]

dźdźysty *ad* deszczowi; *ew.* przëkropny, mòkri; *rzad* deszczowati, mżëczkòwati, czapisti, złośl zgniti; ~**ta pogoda** deszczowé wiodro, deszczowô pògòda; *ekspr*: zgnité wiodro (*Lz*); ~**te lato** mòkré / przëkropné lato; ~ **dzień / tydzień / miesiąc** mòkri / przëkropny dzëń / tidzëń / miesąc (*a. lok* ksãżęc)

dżentelmen *m* dżentelmen, stateczny / bëlny człowiek, człowiek dobrze wëchòwóny;

dżentelmen w każdym ~u dżentelmen òd kòzdi stronë (wzãc || wzyc) / w kòzdim còlu / pòd kòzdim wzglãdã

dżokej *m* dżokej *m*. *Por.* **jeździec**

dżokejka *f* dżokejka, czòp(ecz)ka dżokejskò

dżonka *f* dżonka *f*, òkrãt chińsczi (dòwny)

dżudo *zob.* **judo**

dżul *m* *el* dżul *m*

dżuma *f* dżuma *f*, czòrnô smierc. *Por.* **zaraza**

dżungla *f* dżungla *f*, tropikalny las, tropikalnô pùszcza

E

ebonit *m* ebònit *m*

ebonitowy *ad* ebònitowi; **plyta ~wa** ebònitowô plata

echo *n* pòmión *m*, echò *n*, *rzad*: krëkòlc, pòdkòrbk *m*; *ew.* òd'zëwk *Tr* *m*, chòchłò *La* *n* {‘pòmión’ = *pol.* a) *echo* a. *uosobienie echa* (= *kasz.* pòdkòrbk, krëkòlc = *nibë kròsniã, chtërno pòdkòrbiò*); b) *reakcja na co* – *zob.* oddzwiëk; ‘krëkòlc’ *in* =

wëkrëkùs, pòdsmiéwca; 'pòdkôrbk' uosobienie echa – zob. 'pòmión'; 'chòchło' por. chòchòtk - dëch przesmiéwca} [Czëje bez ùszów, gòdò bez gãbë i òdpòwiòdò we wszëszczich jãzëkach – Co to je? – Pòmión. Sy]; ~ **grzmotu** pògrzmòt *m arch*, òbgrómka *f arch*; **odbić się głośnym echem** dac wiòldzi pòmión / trzòsk / wiòldzë haló; *ew.* ò tim (wszãdze) bëło glosno. *Por.* **oddźwięk, odgłos, pogłoska, ślad**

eden *m* rôj [tegò rajù, w rajù], *rzad.* paradiz, eden *m*

edukacja *f* wëchòwiwanié *ew.* nauczanié, sztòlënié *n* / ùczba / nòuka, edukacjò *f* [ti - cji] (dzecy / młòdzëznë)

edukacyjny *ad* wëchòwawczy, nòuczny, nauczający, edukacyjny

edukować *v* chòwac, wëchòwëwac; *ew.* ùczëc / sztòlcëc (*dzecë*) [òn chòwie / wëchòwiwò || wëchòwùje / ùczy / sztòlcy]

edukowany *ad* dobrze wëchòwóny, wëuczony, wësztòlony

edycja *f* wëdòwk (*Tr*) *m*, edicjò *f* [tegò -wkù, ti -cji]; ~ **wyczerpana** wëprzedóny wëdòwk

edykt *m* edikt, nòkòz *m* (królewsczi, césarsczi); *ew.* rozpòrządzenié, ògłoszenié *f*

edytor *m* wëdòwca (wëdòwca ksążk); *ew.* editor *m* [tegò -dítora]

edytorstwo *n* wëdòwanié (wëdòwanié ksążk)

efekciarski *ad* efekcarsczi, òbliczony na zadzëwòwanié lédzy, zrobiony na pòkòzk / pòd pùbli(cz)kã / leno dlò efektu / dlò pòklaskù (*a.* aplauzu) / dlò zamëdleniò òczu [Efekcarsczë chwëtë / gestë / wësłowë = zwrotë (pòwiedzenia). *Gò*]

efekciarsko *adv* efekcarskò. *Por.* **efekciarski**

efekciarstwo *n* efekcarstwò *n.* *Por.* **efekciarski**

efekciarz *m* efekcòrz; *ew.* kùnsztòrz { 'kùnsztòrz' *in* = a) wëpkòrz; b) cëdòk, òsobliwc; c) magik, kùglòrz}. *Por.* **efekciarski**

efekt *m* efekt; *ew.* skùtk, rezultat, nastãpstwò (czegòs) *m*; **tani** ~ tóny / łatwi efekt; **piękny** ~ piãkny efekt; *ew.* (piãkny) szëk; **bez ~tu** bez efektu / skùtkù / rezultatu; ~y *pl* efektë; *ew.* skùtci, rezultatë

efektownie *adv* szëkòwno, z szëkã, efektowno || -nie; *ew.* piãkno. *Por.* **pięknie, udanie, wspaniale**

efektowny *ad* szëkòwny, efektowny. *Por.* **piękny, udany, wspaniały**

efektywny *ad* **1.** spòri = wëdajny; **2.** skùteczny, efektywny; *ew.* pòmòcny, dówający efekt / skùtk / rezultat; dówający widoczny / wërazny efekt

efemeryczny *ad* krótkòtrwali, jednodniowi, chùtkòmijny, efemericzny

efemeryda *f* efemeryda; *ew.* ùkòzka (*dosł.* zjawa) *f* – krótkòtrwalò rzecz / krótkòtrwalë zjawiszczë

egalitarny *ad* egalitarny, wërównóny, równy / jednakòwi dlò wszëtëczich

egida *f* patronat *m*, prowadnictwò / przëwòdztwò *n*, òpieka, egida *f*; **pod czyjąs ~dã** pòd kògòs patronatã / prowadnictwã / òpiekã / egidã

Egipcjanin *m* Egipcjón *m*

Egipcjanka *f* Egipcjónka *f*

egipski *ad* egipsczi

Egipt *m geo* Egipt *m*

egiptolog *m* egiptolog *m*

egiptologia *f* egiptologiò *f* [ti -gii]

egoista *m* samòlub, samòlubòk, sobisz, sobiech, sobiesz, selubnik (*Tr*), egòjista *m* {*por.* 'ksobisz' = *pol.* skãpiec} [tegò samòlub(òk)a / sobisza / sobiecha / sobieszka, selubnika / egòjistë; Samòlub(òk) le ò sobie mësli. Òbrzëdlëwi samòlub(òk). To są sobieszë, ti są tak w se zazdrzóny, że pòza sobã nikògò nie widzą. Chòcbë chto na drodze kònòł, to ten sobiech mù rãczy nie pòdò. Nasza córka trafiła na taczëgò sobieszka, chtëren leno ò se mësli, białka i dzecë to dlò niegò lédze jakbë z

miesądza. Sobisz zėje le dlô siebie. **Sobisza** jiny lędze nic nie òbchòdzą, ani jich krziwda, ani cerpienié. Sobisz wiedno sobie w przòdk. – Sy]

egoistka *f* samòlubka, sobi(e)szka, **sobiecha**, selubnica (*Tr*), egòjistka *f* [**Sobiecha** ni mò z kògùm przestawac, wszęcè sã ji brzédzą. **Sobieszka** ò jinszych nie dbò, starczy, że òna le mò. Płaczã të sobiszczci nie wzruszisz (*wzrësizsz*). Nie bëła bë to sobiszka, czejbë òna nie bëła dlô se. - Sy]

egoistycznie *adv* samòlubno, dosebno (*in = chcëwie*), sobiszowato, egòjsticzo || -nie, selubno (*Tr*)

egoistyczny *ad* samòlubny, dosebny (*in = chcëwi*), sobiszowati, selubny *Tr*, egòjsticzny

egoizm *m* samòlubstwò, dosebność (*in = chcëwòta*), sobiszowatość, *Tr*: selubnota, sobizna *f*, egòjizm *m*

egotysta *m* **sobiech**, sobisz *m* [To są **sobieszè**, ti są tak w se zazdrzóny, że pòza sobã nikògò nie widzą. Sy]

egotystka *f* **sobiecha**, sobi(e)szka *f*

egotyzm *m* sobizna (*Tr*) *f*, zazdrzenié / zapatrzenié w se(bie), czerowanié na siebie ùwòdži òtoczeniò (jinszych lędzy). *Por.* **egoizm**

egret(k)a *f* egret(k)a *f*, òzdoba z piór *a.* z metalu i drożdich kamieni

egzaltacja *f* egzaltacjò [ti -cji] *f*, ùniesienié, przejãcè (przesadné); *ew.* *Tr*: rozprziesienié *n*; *ew.* przesada (przesadnò / zapalczëwò ekspresjò) w wëròżaním wseczëców

egzaltować się egzaltowac sã, robic cos *a.* mówic zapalczëwie / z przesadnym przejãcym / ùnieseniém / z przesadną ekspresją (w głosu / gestikùlacji / **mimice**); *ew.* pòdskacac sã / zapòliwac sã (np. w mówie), **żart** mòcno sã w cos (w swòjã rolã, jak aktór) wczuwac

egzaltowany *ad* egzaltowóny, przesadny (przesadno / z przejãcym / ùnieseniém wëròżający swòje wewnãtrzné stanë emocjonalné), zapòlony; *ew.* jakbë czësto òd se, jakbë zawzãti / w zòwzãcym, *Tr*: rozprzeniosłi

egzamin *m* egzamin *m*; *ew.* przepitiwanié, spròwdzanié *n* (wiédzè / wiadomòscy); *por.* **badanie**; ~ **piśmienny** egzamin pisemny; ~ **ustny** egzamin słowny / gãbny; **składać** ~ składcac egzamin, **zdać** ~ zdac / zložèc egzamin; **nie zdać** ~**nu** nie zdac / zložèc egzaminu, lëchò jic na egzaminie [Jemù lëchò szło na egzaminie. Gò]; **przepaść na** ~**nie** przepadnac na egzaminie; **on miał trudności na** ~**nie** miòł trudność / kłòpòtè / **żart** sãczy na egzaminie, jemù ten egzamin szedł drãgò / cãżkò / trudno

egzaminacyjny *ad* egzaminacyjny

egzaminować *v* egzaminowac, przepëtëwac [òni jich egzaminëją, przepëtiwają / przepitiwają; òni egzaminowelë / przepitiwelë]

egzaminowy *ad* egzaminowi

egzegeza *f* egzegeza, jinterpretacjò *f* [ti -zë, -cji], wëklòd *m*, òbjasniwanié *n* (òbjasniwanié znaczeniò, tj. jak trzeba rozmiòc dóny tekst)

egzekucja *f* egzekùcjò *f* [ti -cji], wëkònanié (prawa / nałożony karë / wërokù / pòstanowieniò sądu) *n*

egzekucyjny *ad* egzekùcyjny

egzekutor *m* egzekùtór [tegò -kùtora], *lok arch* zekùtnik (= *pol. komornik*); *ew.* wëkònòwca (wërokù / pòstanowieniò sądu / tribùnału) *m*

egzekutywa *f* ekzekùtiwa *f* – **1.** władza wëkònòwczò, karno wëkònawczé (wëkònującé pòstanowienia mòcodòwców / władzè państwòwi / partijny); **2.** mòzłëwòsc wëkònaniò / wprowadzeniò w czin

egzekwie *pl* egzekwie *pl*, òbrzãdè pògrzebòwé, dzél nòbòżenstwa przede mszą żalòbnã (w kòscele katolëcczim)

egzekwować *v* egzekwòwac, wèkònëwac; *ew.* wëmagac (sprawdzac, czë wëmôgania są spełniwóné i żãdac wèkònaniô); *ew. Tr:* ùdostawac (*in = pol. pozyskiwac kogo*) [òn egzekwuje / wèkònywô / wëmôgô / sprôwdzô / żãdô / ùdostôwô]; ~ **przepisy jak najściślej** egzekwòwac przepisë jak nòdokładni / nôścëśli; *ew.* jak nòdokładni / nôścëśli trzëmac sã / przestrzegac przepisów

egzema *f* òbara, egzema *f*, chòrosc skórë przejôwiającô sã np. pryszczama / pãchòrzama / lëszeniama *itp.*; *lok:* mòkri leszëń *m*, bulawë *pl* {‘òbara’ *in, arch = pol. łuczywo – zob.*} [Nie wżãła bë gò za chłopa, jegò twôrz to je sama òbara. *Sy*]; *ew. zob. parch*

egzemplarz *m* egzemplôrz *m* [tegò egzemplarza; *pl:* egzemplarze, tëch egzemplarzi || -rzów]; *ew.* rzecz, sztëka *f*, przedmiot *m*

egzorcysta *m* egzorcysta *m*; *ew. w zn. znachor odczyniający uroki:* ònacznik *m*

egzorcyzm *m* egzorcyzm *m*; *pl:* egzorcyzmë

egzorcyzmować *v* egzorcyzmòwac, òdprawiac (*ew. wèkònëwac / prowadzëc*) egzorcyzmë; *ew. o praktykach magicznych - odczyniać / zdejmowac uroki / czary:* ònaczcë, òdpsëwac, òdczarzëwac [òn ònaczy / òdpsuwô / òdczarziwô]

egzotycznie *adv* egzotycznie || -czno

egzotyczny *ad* cëzozemsczi, cëzokrôjny (*Tr*), egzotyczny; *ew.* òsoblëwi, czekawi, apartny, rzòdkò (ù nas) spòtikóny, mało (ù nas) znóny; ~**na uroda / muzyka / przyroda / roślinność** egzotycznô ùroda / mùzyka / przyroda; egzotycznë roscënë; ~**ne obyczaje egzotycznë** egzotycznë òbëczaje / zwëczaje / zwëczy; ~**ne stroje (ubiory) / tańce / pieśni** egzotycznë stroje (ruchna / òbleczenia / przëòdzëwczì) / tuńce / piesnie

egzotyka *f* egzotika *f*, òsoblëwòsc || -wòta / apartnosc cëzëch krajów (jich przyrodë, rasë lëdzy / spòsobù żëcégò / architekturë *itp.*); *ew.* lokalny / mòłowi / miescowi kòlorit, cëzozemskô ùroda (lëdzy) / przyroda (roscënë); **miejscowa (lokalna)** ~ lokalnô (*ew. mòłowô / miescowô*) egzotika / òsoblëwòsc / apartnosc; **tamtejsza / tutejsza** tamtejszô / tutejszô egzotika / òsoblëwòsc / apartnosc

egzystencja *f* jistnienié, bëcé; *ew. żëcé n, egzystencjô* [ti -cji] *f*

egzystencjalizm *m* egzystencjalizm *m*

egzystować *v* jistniec, bëc; *ew. żëc, egzystowac. Por. bytować, istnieć*

ej(że)! int ej! *a.* hej!

ekierka *f* nórtnica, ekerka *f*

ekipa *f* karno *n*, ekipa, grëpa *f*; *ew. zespól m*

ekologia *f* ekòlogiô *f* [ti -gii]

ekologiczny *ad* ekòlogiczny

ekonom *m* dwórznik, szpektór, karbòwi; *ew. rzad rządca m*

ekonomia *f* **1.** ùczba / nôùka gòspòdarzeniô, ekònomiô [ti -mii] *f*; **2.** gòspòdarka *f*, gòspòdarzenié *n*; **3.** òbszczãdnosc, gòspòdarnosc *f*

ekonomicznie *adv* gòspòdarno, òbszczãdno; *ew. ekònomiczno* || -nie; **(naj)~niej** (nô)gòspòdarni, (nô)òbszczãdni, (nô)ekònomiczni

ekonomiczny *ad* **1.** gòspòdarny, òbszczãdny; **2.** gòspòdarsczì, ekònomiczny; **(naj)~niejszy** (nô)gòspòdarniëszì, (nô)òbszczãdniëszì, (nô)ekònomiczniëszì

ekonomika *f* ekònomika *f* [ti -miczi], wiëdzô o gòspòdarzenim

ekonomista *m* ekònomista *m*, znòwca gòspòdarzeniégò, fachman / specjalista òd gòspòdarzëzi (finansów)

ekonomka *f* dwórznica, szpektórka *f* [to dwórznicë / szpektórczi]

ekosfera *f* ekòsfera *f*

ekosystem *m* ekòsystem *m*

ekran *m* ekran, zdr ekran(i)k *m*; ~ **panoramiczny** ekran panoramiczny

ekranizacja *f* ekranizacjô *f* [ti -cji], przeróbka / przerobienie / adaptacjô na film pòwiescë / pòwiôstczi

ekranizować *v* ekranizowac (colegało: ekranizowac pòwiesc / pòwiôstkã / òpòwiôdanie / ksążkã), robic film na pòdstawie pòwiescë / pòwiôstczi

ekscelencja *f* ekscelencjô *f* [ti -cji]

ekscentryczka *zob. dziwaczka*

ekscentryczność *zob. dziwaczność*

ekscentryczny *zob. dziwaczny*

ekscentryk *zob. dziwak*

eksces *m* wëczin, wëskòk, wëgłup, eksces *m*; *ew.* niegòdzëwi (*a.* niemądri / letkòmëslny) ùczink / pòstãpk; *ew.* robòta, psota, spròwka *f* [To je jich robòta / spròwka, kògò jinszégò nie. Gò]; *ew.* przestãpstwò, pòmstwò *n*, szkòda kòmùs wërządzonò (colegało: letkòmëslno, dlò rozegracji / zabawë) {‘pòmstwò’ = *szkòda, zniszczenié, psota*} [Wa pòmstwa narobita, a tej chceta swiãtima òstac. Ò taczim pòmstwie jesz swiat nie pisòł. - Sy]

ekscytować *v* ekscytowac, fascynowac, przëcëgac, wcëgac, baro / mòcno czekawic / jinteresowac / bawic, zajimac || zajmòwac czëjãs ùwògã; *ew.* pòdskacac / pòbùdz(ëw)ac / rozskrzëwac (pòdskacac wëòbrazniã, czekawòsc)

ekshumacja *f* ekshumacjô *f* [ti -cji], wëkòpanie trupa (cała ùmarłégò człowieka) czedës pòchòwónégò

ekskluzywizm *zob. ekskluzywność*

ekskluzywność *f* ekskluzywnosc *f* ekskluzywizm, elitarizm *m*, òdòsobniwanie (sã), òdgròdzanie (sã) *a.* òdgrodzenie (sã) *n*, niedostãpnosc (dlò wszëtczich) *f*

ekskluzywny *ad* ekskluzywny, elitarny, przeznaczony le dlò karna wëbrònëch lëdzy, niedostãpny dlò wszëtczich

ekskrementy *pl* **1.** *ogólnie:* plëgawinë *pl*; **ludzkie / kocie / psie** ~ lëdzczé (*a.* człowieczé) / kòcë / psé plëgawinë; **2.** *wymiociny:* zwracënë Gò, *rub* rzëgòwinë *pl*, (to) zwracóné / naplëgawioné / narzëgóné *n*; **3.** *plwociny:* plëwinë *pl*; **4.** *mocz:* szczënë, szczochë *pl*, *eufem:* mòcz *m*; *ew.* (to) naszczóné / napiszkóné; **6.** *kał:* gównò || gòwnò, łajno *n*, *pl:* gówna; (to) nasróné / *eufem* naplëgawioné *n*; *eufem:* kòł *m* [tegò kału], *rub* wësròwë *pl*; – *zob. gównò, kał*

eksmisja *f* eksmisjô *f* [ti -sji] – przëmùsowé ùsëniãcé kògòs z chëczy / mieszkaniò; ùrzãdowé zmùszenie do òpùszczeniò mieszkaniò

ekspansja *f* ekspansjô *f* [ti -sji], rozszerzanie sã w przestrzeni, rozprzestrzeni(wa)nié sã, rozrost *m*, rozròstanie sã; *ew.* rozkrzëszczanie sã {‘rozkrzëszczanie sã’ *pol.* a) *rozsiadanie się szeroko*; b) *zajmowanie miejsca kosztem sąsiadów*} [Ekspansjô teritorialnò / ekònomicznò (gòspòdarczò) / kùlturowò (*a.* kùlturalnò) / jãzëkòwò *itp.* Ekspansjô pòszczególnëch gatënków roscënów. - Gò]

ekspansywność *f* ekspansywnosc *f*, dążenie / tendencjô *a.* zdolnosc do ekspansji / rozszerzaniò / rozrostu / rozròstaniò sã. *Por. zaborczość*

ekspansywny *ad* ekspansywny – **1.** dążący *a.* zdolny do ekspansji; **2.** *o naturze ludzkiej:* nieòpanowóny, wëbùchòwi, gwòłtowny. *Por. zaborczy*

ekspedient *m* przedòwòcz / sprzedòwòcz, krómòrz || kramòrz, ekspedient; *w zn* *subiekt*, *młody ekspedient*, *arch:* kòmij, kùpczik *m* [tegò przedòwòcza / kró- || kramarza / ekspedienta / kòmija / kùpczika]

ekspedientka *f* przedòwòczka || sprzedòwòczka, krómòrka, ekspedientka; *w zn* *młoda ekspedientka*, *arch:* kòmijka, kùpcziczka *f*

ekspediować *v* **1.** wësełac (kògòs / cos dokãdkas / gdzes); *ew.* nada(wa)c (na pòczce / na banofie paczëtë / bagaże) [Òn wësełò dzecë na kòloniã / lëst / paczkã. Nie wësełòj jich! - Gò]; **2.** òbsługiwac klientów (lëdzy, kùpùjącëch) w krómie

ekspedycja *f* **1.** wësëłanié *n*, ekspedycjô *f* [ti -cji]; ~ **bagażowa** ekspedycjô bagażowô, wësëłanié bagaży || -zów, *Tr:* paczëtnica *f*; **2.** przedôz (towarów w krómie) *f*; **3.** wëprawa, pòdrôz, réza, ekspedycjô *f*

ekspedytor *m* wësëłôcz, ekspeditór *m* [tegò -ditora]

ekspert *m* znôwca, rozeznôwca, ekspert; *ew.* specjalista *m*

ekspertyza *f* ekspertiza, òpiniô *f* [ti -tizë, -nii], òrzeczenié *n*; *ew.* zbadanié / przebadanié dlô wëdaniô òrzeczeniégò / swiadectwa / òpinii / *ew.* żebë wëdac òrzeczenié / ekspertizã

eksperyment *m* próba *f*, doswiôdczenié *n*, eksperiment *m*

eksperymentalnie *ad* dlô próbë / na próbã, dlô doswiôdczeniégò; *ew.* eksperimentalno || -nie [Dokôzelë tegò eksperimentalno, tj. na próbach / doswiôdczeniach / eksperymentach. Gò]

eksperymentalny *ad* próbny, doswiôdczalny, eksperymentalny

eksperymentator *m* eksperymentatór *m* [tegò -tatora]

eksperymentatorski *ad* eksperymentatorszczi

eksperymentatorstwo *n* eksperymentatorstwò *n*. *Por.* **eksperymentowanie**

eksperymentować *v* próbòwac, eksperymentowac, prowadzëc próbë / doswiôdczenia / eksperymentë

eksperymentowanie *n* eksperymentowanié *n*

ekspiacja *f* pòkùta, skrëcha *f*, òdpòkùtowanié, przeblãganié, òdkùpienié (winë), zadoscùczënié *n*

ekspiracja *f* wëdech *m*, wëdichniãcé *n* (wëdichniãcé pòwietrzégò z płëc)

eksploatacja *f* eksploatacjô *f* [ti -cji] – **1.** ùzëtkòwanié maszinów / ùrządzeniów (w spòsòb przënòlëzny, zgòdno z jich przeznaczenim); **2.** wëkòrzëstiwanié czegòs w spòsòb racjonalny (rozsãdny, rozëmny), wëdobiwanié bògactwów nòtëralnëch, np. minerałów (wãgla, sarcz, rëdzënów kòpru, żelazła *itp.*), drzewa (eksploatacjô lasów); **3.** zdzërstwò *n*, maksymalnë wëkòrzëstiwanié / wëzwëskiwanié kògòs / czëjis robòtë [Eksploatacjô robòtników sezonowëch / wiãzniów w lagrach. Gò]

eksploatacyjny *ad* eksploatacyjny [Gòspòdarka eksploatacyjnô. Próbë eksploatacyjné. Zamiarë eksloatacyjné. - Gò]

eksploatator *m* eksploatatór *m* [tegò -tatora], ten, co eksploatëje – **1.** ùzëtkòwnik *m*; **2.** zdzërca *m*, wëcygòcz zwësków

eksploatatorski *ad* eksploatatorszczi

eksploatować *v* eksploatowac – **1.** ùzëtkòwac; **2.** cygnãc zwësczi, zdzerac / wëcëskac / „dojic” (zwësczi) z lëdzy

ekspłodować *v* wëbùch(iw)ac, pãkac (z trzòskã / grzmòtã), rozrëwac sã, eksplođowac

eksplorować *v* badac

eksplozja *f* wëbùch *m*, (wë)bùchniãcé *n*, eksplozjô, detonacjô *f*, knal *niem.* *m* [tegò -chù, -chniãcò || -niãcégò, ti -zji, -cji, tegò knalu]; ~ **demograficzna** eksplozjô demograficznô – chùtczi / gwòłtowny wzrost lëczbë ùrodzeniów / narodzënów dzecy; ~ **turystyki** eksplozjô turisticzi - chùtczi / gwòłtowny rozwój turisticzi / lëczbë turistów; ~ **miłosci / płaczu / żalu** wëbùch miłotë / płaczu / żalu

ekspонат *m* ekspònat, òkòz *m*, przedmiot wëstawiony (rzecz wëstawionô) na pòkòz / pòkòzk / wëstawã / do pòkòzaniô / òbzëraniô

eksponent *m* wëstòwca *m*, czł. wëstòwiający ekspònatë na wëstawie, a firma, jaczi wërobë sã wëstawioné na pòkòzk

eksponować *v* wëstawiac, ekspònowac; *ew.* wësëwac (w przòdk, na pierszi plan, w pierszi rząd); *ew. fot* ekspònowac / naswietliwac kliszã fòtograficznã

eksponowany *ad* ekspònowóny, wëstawiony, wësëniãti w przòdk (na pierszi plan / „òdzin”), wòzny, znaczny, znaczący, nòbarzi widoczny; ~**ne stanowisko** wòzné /

ekspònowóné stanowiskò || stanowiszcze / miescé; wòzny mòl / plac; wòznò / ekspònowónò placówka

eksport *m* wëwòzanié *n*, wëwóz, ekspòrt *m*, wëwózka *f*

eksportacja *f* ekspòrta, ekspòrtacjò [ti -të, -cji]*f*, wëprowadzenié trëmë z całã ùmarlégò na mòl, dze òstòwają do chwilë pògrzebù; **uroczysta** ~ **ciała zmarłej osoby** ùroczëstò ekspòrta całã ùmarlégò (człowieka) / ùmarli òsobë

eksporter *m* wëwòznik, ekspòrter || ekspòrtéra *m*

eksportować *v* wëwážac, wëwòzëc, wëwòzëwac (za grańcã), ekspòrtowac [òn wëwòzò / wëwòzy / wëwòzywò (za grańcã) / ekspòrtëje]

eksportowanie *zob.* **eksport**

eksportowany *ad* ekspòrtowóny; **rzeczy / towary / przedmioty / surowce** ~**ne** rzecze / towarë / przedmiotë / sërowinë ekspòrtowóné

eksportowy *ad* wëwòzny, ekspòrtowi - **1.** doticzący ekspòrtu; **clo** ~**we** clo ekspòrtowé; **handel** ~ hańdel ekspòrtowi; **2.** przeznaczony wëekspòrtowaniò, tj. do wëwiezeniò (wësłaniò) z grańcã; **towar** ~ towòr ekspòrtowi; **towary** ~**we** towarë ekspòrtowé

eksportujący *ad* wëwòżający, ekspòrtujący; *ew.* wësélający (towarë za grańcã)

ekspozycja *f* wëstawa, ekspòzycjò *f* [ti -wë, -cji], wëstawienié, wëłożenié *n*

ekspozycyjny *ad* wëstawòwi; *ew.* ekspòzycyjny, wëstawieniowi

ekspozytura *f* ekspòzytura [ti -rë], przedstòwizna (*Tr*); *ew.* placówka *f*, przedstawicelstwò *n.* *Por.* **delegatura**

ekspres *m* ekspres *m* - **1.** chùtci / pòspieszny (cug, lëst, paczët); **2.** pòspieszno / ekspresowò przesëłka (lëst, paczka itp.); **3.** *urządzenie do parzenia kawy:* ekspres do (parzeniò) kawë

ekspresja *f* ekspresjò *f* [ti -sji]. *Por.* **ekspresyjność**

ekspresjonizm *m* ekspresjonizm *m*

ekspresowy *ad* chùtci, pòspieszny; *ew.* drawi (chùtci, chizi)

ekspresyjność *f* ekspresyjność *f*, wërazëstosc *f*; *ew.* *o muzyce:* jãdrznosc, ekspresyjność *f.* *Por.* **ekspresja, sugestywność**

ekspresyjny *ad* ekspresyjny; *ew.* wërazësti, kòntrowisti (*Gò*), *Tr:* pòkòzowny; *ew.* pòd(òw)óny z ekspresją, stosëjący szerokã skalã spòsobów wërazu (np. farwów, dynamiczi, gestikùlacji); *o muzyce:* jãdrzny, ekspresyjny [To bëła jãdrznò mùzyka. *Sy* Jãdrzné mùzykòwanié. Jãdrzné brzmienié òrkestrë. - *Gò*]. *Por.* **siarczysty, sugestywny, zadziorny**

ekspresywny *zob.* **ekspresyjny**

ekspropriacja *f* wëwłaszczenié *n*, òdebranié / pòzbawienié włòsnoscë

ekstacyjny *ad* ekstacyjny

ekstaza *f* zòwzãcé *n*, ekstaza *f*; wpaść **w** ~**zë** pòpadnac w zòwzãcé / w ekstazã; **trwać w** ~**zë** bëc / òstawac w zòwzãcym / w ekstazë

ekstensywny *ad* ekstensywny; *ekon:* ekstensywnò gòspòdarka rolnò (gòspòdarzenié mòlim kòsztã, le przez pòszërzanié areału / pòwierzchni ùprawów)

eksterminacja *f* zògùba, zagłada, eksterminacjò *f* [ti -cji], wëmòrdowanié, wëtãpienié, wëgùbienié, wëbicé, wëtracenié, zniszczenié *n*

eksterminacyjny *ad* eksterminacyjny; *ew.* mòrderczi, zabójczy, wëgùbny

ekstern(ista) *m* ekstern(a), eksternista *m*, czł. skłòdający egzamin w jaczi szkòle, chòc sã ùczył w jinszi abò pòza szkòłą

eksternistycznie *adv* eksternistycznie || -nie

eksternistyczny *ad* eksternistyczny

eksterytorialnie *adv* eksterytorialno || -nie

eksterytorialność *f* eksteritorialnosc *f*, wëłączenié spòd prawa (jurisdikcji) dónégò państwa

eksterytorialny *ad* eksteritorialny, niepòdległi prawù (jurisdikcji) dónégò państwa, wëdzielony dlò jinégò państwa, òsobny, apartny

ekstra *adv* òsobno, apart, ekstra

ekstradycja *f* ekstradicjò *f* [ti-cji], wëdanié przestãpcë złapónémù na teritorium jaczéğòs kraju temù państwù, z jaczéğò òn pòchòdzy

ekstradycyjny *ad* ekstradycyjny

ekstrakcja *f* ekstrakcjò *f* [ti -cji]; *ew.* wëdzeliwanié, òdcyganié *n*; *ew. med:* wëcyganié, wëjimanié, wëriwanié, wëdobiwanié, wëdostòwanié

ekstrakcyjny *ad* ekstrakcyjny

ekstrakt *m* ekstrakt *m*, esencjò *f*; *ew. w zn. odwar, wywar:* òdwòr, wëwòr *m*, òdgòtòwka, wëgòtòwka *f* [tegò òdwaru / wëwaru, ti òdgòtòwczì / wëgòtòwczì]; ~ **roślinny** / **kawowy** / **lecniczy** / **spożywczy** ekstrakt roscënowi / kawòwi / lecniczi || léczny / spòziwczì. *Por. esencja*

ekstrapolacja *f* ekstrapòlaczò *f* [ti -cji]; *ew.* przewidiwanié, docyganié so (na pòdstawie tegò, co je ju wiedzec)

ekstrapolować *v* ekstrapòlowac; *ew.* przewidëwac, docëgac so / sã

ekstrawagancja *f* dzëwaczëzna, òsoblëwòsc, apartnosc, ekstrawagancjò *f* [ti -cji] { 'apartnosc' *in* = *pol.* a) *osobliwość, dziwactwo*; b) *oryginalność* }. *Zob. dziwactwo, dziwaczność*

ekstremalny *ad* skrajny, krańcowi, ekstremalny; *ew.* òstateczny; *ew. nògòrszi*; *ew. mat:* ekstremalny, skrajny (minimalny *a.* maksymalny; nòmniëszì *a.* nòwikszi)

ekstremista *m* ekstremista; *ew.* fanatik, gòrliwc, nieùstãpiëlc *m*

ekumena *f* ekùmena *f* – **1.** ziemie zamieszkałé, zagòspòdarzoné przez człowieka; **2.** ziemie/ teren / òbénda Bizancjum, tj. césarstwa bizantijszczégò

ekumeniczny *ad* ekùmeniczny, pòwszechny, ògłowi

ekumenista *m* ekùmenista *m*

ekumenizm *m* ekùmenizm *m* – w chrzescëjaństwie ruch propagùjący pòrozmiënié i wespółpròcã midzë rozmajitima wëznaniama, dążący do przëwróceniò jednoscë chrzescëjanów

ekwilibrysta *m* cyrkòwec, akrobata, gimnastik, ekwilibrista, *Tr:* zrãcznik; *ew.* skòczk *m*

ekwilibrystka *m* cyrkòwnica, akrobatka, gimnasticzka, zrãcznica (*Tr*), ekwilibristka *m*; *ew.* zwinnò kòbiéta / panna, zwinné dzëwczã, zwinny dzeùs

ekwilibrystyczny *ad* ekwilibristyczny, akrobaticzny; *ew.* skòczny, zrãczny; *ew.* niebezpieczny, karkòłòmny

ekwilibrystyka *f* ekwilibristika, akrobacjò *f* [ti -ticzi, -cji], pòpisë gimnasticzné / akrobaticzné / cyrkòwé; *ew.* zwinnosc, zrãcznosc; ~ **słowna** pòkrãtnò gòdka, ekwilibristika słownò, ùmiejãtnosc wëwijaniò sã / lawirowaniò w gòdce; *ew.* krãtë-wãtë / krãtawãta *pl* { 'krãtë-wãtë' / 'krãtawãta' *in* = *pol.* a) krëctwo, oszustwo, kłãmistwo - *zob.*; b) zakamarki - *zob.* }

ekwipaż *m* briczka *f*

ekwipować *v* wëpòsaz(ëw)ac, zaòpatrëwac; *ew.* ekwipòwac (w pòtrzëbné rzeczë) [Wëpòsazac òkrãt / zòłnërzì. *Gò*]

ekwipowanie *n* wëpòsaz(iw)anié, zaòpatriwanié; *ew.* ekwipòwanié (w pòtrzëbné rzeczë)

ekwipunek *m* ekwipùnk *m*, wëpòsazënié, zaòpatrzenié *n*, rzeczë, statczì (sprzãtë) *pl*; *ew.* żeg tòczelunk || -lënk *m* (= òzògłowanié, òlinowanié òkrãtu); **przygotować** ~

przespòsobic (pòtrzebny ekwipùnk (przegòtowac, przeszèkòwac, przèrèchtowac rzeczè / statczy pòtrzebne do rëzè / na wëprawã)

ekwiwalent *m* równowòrtnota *f*, ekwiwalent *m*. *Por.* **bliskoznacznik, substytut, synonim**

elaborat *m* ùsòdzk (*Tr*), elabòrat, artikkel *m*, wëpròcowanié (pisemné) *n*, *rw.* rozprawa, rozpròwka *f*

elastyczność *f* dżibkòsc, łãgòsc, sprãżèstosc, sprëżnota, elasticznosc; *ew.* rozcyglëwòsc

elastyczny *ad* dżibczy, dżibkòwati, łãdzi, sprãżèsti, sprëżny, elasticzny; *ew.* rozcyglëwi, gùmòwati, jak gùma [Żnija mò dżibkòwaté zebra. *Sy*]

Elbląg *m* Elbląg (|| Elbing *La niem.*) [W Elbiagù fabrèkùją parowé wòzè (*parowòzè, lokòmòtiwè*). *Ra*]

eldorado *n* eldorado *n*

elegancja *f* szèkòwnosc || -nota, spòsobnosc || -nota, elegancjò [ti -cji]; *ew.* głòdkòsc *f*, szèkòwnosc stroju / (*ew.* głòdkòsc) zachòwaniò (*sã*) / òbchòdaniò *sã* z lëdzama {‘spòsobnosc’ *in* = *leznosc, pol.* okazja}

elegancki *ad* szèkòwy, spòsobny, elegancczi; *ew.* piäkny, wëmùjkóny (*pol.* *wyglaskany*), *rzad* ładny [Szèkòwny / elegancczi strój / chòd / autòł. Szèkòwnò mòwa / sèknia / pòstawa. Szèkòwné słowa. - *Gò*]

elegancko *adv* szèkòwno, spòsobno, eleganckò; *ew.* piäkno

elegant *m* elegant; *ew. ir:* rzniòk; *ew. w zn.* *laluś, strojniś:* pësznopùpka, panèczk || paniczk, szmigalc, *rzad* jopkùszk, smùkajk; *w zn pedant:* sztrèpk (= *pol. paseczek*) || szprètk || szprètka *m* {‘rzniòk’ - *por.* „,rznąc (ùdawac) pana”, ‘òrznìòk’ = *òszèkańc*} [Ten jopkùszk le bē sã wiedno strojił. Szmigalc bē nie robił / bē sã nòmili co gòdzènã przèstròwòł (*przezeblòkòł*). *Sy*]; ~ **w każdym calu** elegant *w* kòzdim còlu / òd kòzdi stronè (*wzàc* || *wzyc*) / pòd kòzdim wzglãdã

elegantka *f* dama, elegantka, elegenckò / szèkòwnò kòbiéta; szèkòwno / eleganckò òblokłò kòbiéta; *ew. w zn. dziewczyna zgrabna:* sprëża *f*, szèkòwny / zgrabny *dzeùs*; *w zn. strojnisia:* strojnica, *ir:* pësznokòtka, przezebleczka, *lok* przèstròwòrka *f*

elegia *f* *poet muz* elegiò *f* [ti -gii], żałoblëwò / żałosnò / smùtnò spiéwa / piesniò. *Por. tren*

elegijny *ad* teskny, smùtny, żałoblëwi, elegijny

elekcja *f* *hist* wëbór, òbór (*Ra*), elekcjò, welacjò *f* [ti cji], òbiéranie / wëbiéranie *n*, wëbòrè, welacje *pl*, wëbiéranie òsób na wësoczi ùrzãd [Òbiéranie króla / marszòłka sejmù. *Gò*]

elekcyjny *ad* elekcyjny, welacyjny; *ew.* òbiorowi (*Gò*), *Tr:* wëbiérny {‘wëbiérny’ *in* = *pol.* a) *wyborny, znakomity, przedni*; b) *ew. przeznaczone do wybrania*} [Sejm elekcyjny – dlò òbraniò / wëbraniò *nowégò* króla. *Gò*]

elekt *m* elekt, nowò òbróny / wëbróny panownik / rzãdca (król, ksążã, prezydent)

elektor *m* elektór *m* [tegò elektora] – **1.** wëbòrca, *Tr:* welownik, wëbiérnik *m*; **2.** *hist* ksążã (ksążã ùprawniony do òbiéranie césarza, w Niemcach òd XII w.)

elektorat *m* elektorat *m* – **1.** wëbòrcowie, *Tr:* wëbiérnicè *pl*, lédze głosèjący na jakãs partiã; **2.** *zob. elektorstwo*; **3.** *hist* ksążstwò *n*, krój rzãdzony przez elektora (*w dównèch Niemcach*)

elektorski *ad* elektorsczy (doticzãcy elektora *a.* elektroratu) [Wòjska / głosè elektorsczé. *Gò*]

elektorstwo *n* *hist* elektorstwò *n*, elektorat *m*, wãdza, gòdnosc, fónkcjò elektora (*zob. elektor 2.*)

elektroakustyczny *ad* elektroakùstyczny

elektroakustyka *f* elektroakùstika *f*
elektroanaliza *f* elektroanaliza *f*
elektrobus *m* elektrobùs *m*
elektrochemia *f* elektrochemiô *f*
elektrochemiczny *ad* elektrochemiczny
elektrociepłownia *f* elektroceplówniô *f*
elektrociepłowniczy *ad* elektroceplowniczi || -wniany
elektroda *f* elektroda *f*; ~ **dodatnia** elektroda plusowô / dodatnô (tzw. anoda); ~
ujemna elektroda minusowô / ùjemna (tzw. katoda)
elektrodowy *ad* elektrodowi
elektroenergetyczny *ad* elektroenergeticzny
elektroenergetyka *f* elektroenergetika *f*
elektrofiltr *m* elektrofìlter *m*
elektrofor *m* elektrofôr *m*
elektroindukcja *f* elektrojindukcjô *f* [ti -cji]
elektroizolacyjny *ad* elektrojizolacyjny
elektrokardiograf *m* elektrokardiograf *m*
elektrokardiografia *f* elektrokardiografiô *f* [ti -fii]
elektrokardiograficzny *ad* elektrokardiograficzny
elektrokardiogram *m* elektrokardiogram *m*
elektrolit *m* elektrolit *m*
elektrolityczny *ad* elektrolityczny
elektroliza *f* elektroliza *f*
elektroluks *zob.* **odkurzacz**
elektromagnes *m* elektromagnét || elektromagnes *m*
elektromagnetyczny *ad* elektromagneticzny
elektromagnetyzm *m* elektromagnetizm *m*
elektromaszynowy *ad* elektromaszynowi
elektromechaniczny *ad* elektromechaniczny
elektromechanika *f* elektromechanika *f*
elektrometr *m* elektrométer *m*
elektrometria *f* elektrometriô
elektrometryczny *ad* elektrometriczny
elektromonter *m* elektrik, elektromónter, elektromón(k)téra, *lok pot:* widnik *m*
{‘widnik’ *in* = *pol. horyzont; por. ‘wid’ pol. światło*}
elektromotorowiec *m* elektromòtorówc *m* [tegò -torówca]
elektromotoryczny *ad* elektromòtoriczny
elektron *m* elektron *m*
elektroniczny *ad* elektroniczny
elektronika *f* elektronika [ti -czy, w ti -ce]
elektronizacja *f* elektronizacjô *f* [ti -cji]
elektronowy *ad* elektronowi
elektroosmoza *f* elektroòsmòza *f*
elektroskop *m* elektroskòp *m*
elektrostatycznie *adv* elektrostatycznie || -nie
elektrostatyczny *ad* elektrostatyczny
elektrostatyka *f* elektrostatyka *f*
elektrotechniczny *ad* elektrotechniczny
elektrotechnik *m* elektrotechnik
elektrotechnika *f* elektrotechnika *f*

elektrowórca *ad* elektrowórczi, wëtwórzający elektryczność
elektrownia *f* elektrowniô *f*; ~ **wodna** / **cieplna** / **wiatrowa** / **atomowa** elektrowniô
wòdnô / ceplnô / wiatrowô / atomòwô
elektryczność *f* elektryczność *f*
elektryczny *ad* elektryczny; **silnik** ~ mòtór elektryczny; **tramwaj** ~ tramwaj
elektryczny; **napęd** ~ nanëk / napãd elektryczny; **dzwonek** ~ zwiónek elektryczny;
pociąg ~ elektryczny cuch / ban; **lokomotywa** ~na lokòmòtiwa elektrycznô;
elektrowóz *m*; **oświetlenie** ~ne òswietlënié elektryczné, wid elektryczny
elektryfikacja *f* elektryfikacjô [ti -cji] *f*
elektryfikować *v* elektryfikòwac
elektryk *m* elektryk, widnik *m* {‘widnik’ *in* = *pol. horyzont*}
elektryka *f* *pot* elektryka *f*, wëpòsazënié elektryczné ùrzãdzeniégò
elektryzacja *f* elektryzacjô *f* [ti -cji], elektryzowanié (sã) *n*
elektryzować (się) elektryzowac (sã), ladowac (sã) elektrostatycznie [To sã elektryzëje
- ladëje elektrostatycznie. *Gò*]
elektryzująco *adv* elektryzëjąco; **wiadomość ta zadziałała ~ na obecnych** ta
wiadomòsc / nowina pòrëszëła / zrëszëła / pòstawila na nodzi / pòskùtkòwa(ła)
elektryzëjąco wszëtczych, co tam bëłë
elektryzujący (się) *ad* elektryzëjący (sã)
element *m* element *m*; *ew.* skłãdnik, dzél(ëk) *m*, rzecz, czãsc, *zdr* czãstka *f* (dzél
skłãdowi, czãsc skłãdowô)
elementarny *ad* elementarny, pòstawòwi; *ew.* nôprostsz; **szkoła** ~na pòstawòwô
szkòła; **pojęcie** ~ne pòstawòwi / elementarny / prosti / nôprostsz pòchwôt,
pòstawòwé / elementarné pòjãcé
elementarz *m* elementôrz || -ítôrz *m*
elewacja *f* *bud* elewacjô *f* [ti -cji], bùtnowô wëòzdoza bùdinkù; *ew.* tink *m*,
òtinkòwanié *n*
elewator *m* elewatór [tegò -watora], spichrz *m*, zbòzòwnica *f*, magazyn zbòzégò
eliksir *m* eliksyr *m*
eliminacja *f* ùsuwanié, òdrzucanié, *fig.* òdsëwanié *n*; òdsëw *m*; *ew.* eliminacjô *f* [ti -
cji]; ~**cje konkursowe** *pl* eliminacje kònkùrsowé - òdrzucanié słabszych,
przepùszczanié biòtkòwników kònkùrsowëch (*fig.* „przesëwanié” przez
kònkùrsowé „rzeszoto”), zëbë wëbrac nôlepszych
eliminować *v* ùsëwac, òdrzëcac; *ew.* òdstawiac (prëcz), brac prëcz, eliminowac [òn to
ùsuwô / òdrzuc(yw)ô / òdstòwiô / bierze prëcz / eliminëje]
eliminowanie *n* ùsuwanié, òdrzucanié; *ew.* òdstòwianié (prëcz), eliminowanié *n*
elipsa *f* elipsa *f*
elipsoida *f* elipsojda *f*
eliptyczny *ad* eliptyczny; *ew.* elipsowi
elita *f* elita; *ew.* wëszszëzna; *złósl ir:* lepszëzna, lepszosc *f*, ti „lepsi”; *ew.* prëdnicë
pl, ir: dobróné karno / towarzëstwò {‘wëszszëzna’ = kadra *f*: òficérowie,
dowòdztwò, wëszsi wòjskòwi}. *Por.* **arystokracja**
elitarny *ad* elitarny; *ew.* nôlepsi, prëdny, dobróny; ~**ne formacje wojskowe**
elitarné / nôlepszé / dobróné wòjska / fòrmacje wòjskòwé
elizejski *ad* elizejszi
elokwencja *f* elokwencjô *f* [ti -cji], kròsomówstwò *n*, dôr / ùmiejãtnosc / òtówòsc
piãknégò i zrozëmiałégò mówieniô / gòdaniô wësłòwianiô sã. *Por.* **gadatliwość**
elokwentny *ad* wëgòdóny, snòzòmòwny (*Tr*), elokwentny; **człowiek** ~ *arch*
słòwòsëwca *m*. *Por.* **gadatliwy**

elukubracja *f* małowôrtny / wëmãczony ùsôdzk / tekst / artikel, *złósl:* gniot (*Gò*) *m*, flaczi z òlejã. *Zob.* **elaborat**

emalia *f* emaliô, *f*; ~ **malarska** farwa || -ba òlejno, emaliô do malowaniô

emalier *m* emaliownik, emaliéra *m*

emaliować *v* emaliowac

emaliownia *f* emaliérniô, emaliowniô *f*

emaliowy *ad* emaliowi

emanacja *f* promieniowanié, sějanié *n*, emanacjô [ti -cji] *f*

emancypacja *f* emancypacjô [ti -cji] *f*, równouprawnienié, ùniezależnienié, ùsamòstójnienié *n*, zrównanié w prawie; ~ **kobiet** emancypacjô kòbiét(ów) / białk(ów)

emancypacyjny *ad* emancypacyjny; *ew.* wëzwòleniowi, ùwòlnieniowi *Tr*

emancypantka *f* emancypantka *f*

emancypować (się) ùwòlniwac (sã) òd za(nò)ležnoscé, ùsamòstójniwac (sã), zdobëwac swòbòdã / samòstójnosc / nieza(nò)ležnosc / równouprawnienié, emancypòwac (sã)

emanować *v* sějac, promieniowac, emanowac. *Por.* (*o cieple*) **buchać 1.**

embargo *n* embargò *n*, zòkòz / zascygniãcé wëwòżaniô za grańcã (*a.* przëwòżaniô ze za grańcë) niechtërnëch towarów [Nałòżëc / wprowadzëc / ògłosëc embargò na dostawã broni do kraju, w jaczim trwò domòcò wòjna. *Gò*]

emblemat *m* emblemat; *ew.* znak, merk, symbòl *m*, òdznaka *f*, gòdło, logò *n*

emblematyczny *ad* emblematiczny, symbòliczny

embriologia *f* embriologiô *f* [ti-gii]

embrion *m* embrión, zòródk *m*; *ew.* *u roślin, zawiązka owocu:* zòwiãżé *n* [tegò zòwiãżégò || -wiãżò]

emeryt *m* emerit, *przest.* penzjòrz *m*

emerytalny *ad* emeritalny, *przest.* penzjowi; **kasa ~na** kasa emeritalnò

emerytka *f* emeritka, *przest.* penzjòrka *f*

emerytowany *ad* emeritowóny

emerytura *f* emeritura, *przest.* penzjò *f*; *ew.* *w zn. dożywotnie utrzymanie przez spadkobierców:* starkòwizna *f.* *Por.* **dożycie**

emetyk *m* apt lék na wracanié

emfatyczny *ad* emfaticzny, egzaltowóny; *ew.* sztëczny, przesadny. *Por.* **egzaltowany, bombastyczny, patetyczny**

emfaza *f* emfaza *f* – mòwa z przesadnym „namaszczeniem” / w spòsòb egzaltowóny, z emòcjonalnym akcentowaniem niejednëch zdań, słów, szlabizów. *Por.* **egzaltacja, patos**

emigracja *f* emigracjô *f* [ti -cji], przenòszanié sã / wëjéżdżanié na staté (*a.* na dlëgszi czas) do jinszégò kraju / do jinszych krajów; *ew.* wëcyganié *n*, przëczãżka *f* (= *pol. przeprowadzka*), ùchòdztwò *Gò n*

emigracyjny *ad* emigracyjny; *ew.* ùchòdçi *Gò*, wëczyzny *Tr*

emigrancki *ad* emigrancczi. *Por.* **tułaczy**

emigrant *m* emigrant; *ew. Tr:* wëwãdrownik, *Gò:* ùchòdca *m*

emigrować *v* emigrowac, przenaszac sã / wëjéżdżac / wëcëgac na staté (*a.* na dlëgszi czas) do jinszych krajów

eminencja *f* eminencjô *f* [ti -cji] [Wasza Eminencjò. Przëjachòł jegò Eminencjò, (ksãdz kardinòł). *Gò*]; **szara** ~ szarò eminencjò [Bëł szarą eminencją w ti jinstitucji. *Gò*]

emir *m* emir *m*

emisariusz *m* emisariusz, wësłańc *m*, tajny / krëjamny pòsël

emisja *f* emisjô *f* [ti -sji] – 1. pùszczenié w òbieg pieniãdzy || -niãdzy / papierów wôrtoscowëch / znaczków pòcztowëch *itp.* [Emisjô banknotów / bilonu (dëtczëznë). *Gò*]; 2. *muz.* wëspiéw *Tr m*, proces (*a.* spòsób, technika) wëdostôwaniô głosu w spiéwie; **poprawna** ~ **głosu** pòprawno / bëlnô emisjô głosu; 3. nadôwanié programù radiowégò / telewizyjnégò; ~ **satelitarne** emisje satelitarné; 4. *fiz.* wësélanié promieniowaniô elektromagneticznégò abò kòrpùskùlarnégò (np. elektronów); ~ **nadajnika radiowego / przekaźnika telefonii komórkowej** emisjô nadajnika radiowégò / przekaźnika telefónii kòmórkòwi; 5. dëmienié, kùrzenié *n*; ~ **dymu / kurzu w powietrze / do atmosfery** emisjô dëmù / kùrzu w pòwiètrzé / do atmòsferë

emisyjny *ad* emisyjny; *ew.* wëpùstny *Tr*

emiter *m* *elktron* emiter *m*

emitować *v* emitowac; *ew.* wëpùszczac, wëdawac, wësélac [to emitëje / wëpùszczywô / wëdôwô / wësélô]; ~ **szkodliwe / niebezpieczne promieniowanie** emitowac szkòdlëwé / niebezpieczné promieniowanié; *ew.* promieniowac szkòdlëwie / niebezpieczno

emocja *f* emòcjô *f* [ti -cji], wrażenié (*letczé a.* mòcné), przeżécé (wewnãtrznë wzbùrzenié, wzrëszenié), òdczécé / òdczuwanié (np. gòrzu / strachù / redoscë), przejãcé (*sã* czims) *n* [Gwòłtownô, niespòdzajnô emòcjô. Za wiele emòcji. - *Gò*]; **przeżywać ~cje konkursowe** przeżëwac emòcje kònkùrsowé; **dreszczyk ~cji** ògròzka z przejãcégò / z emòcji / *ew.* ze strachù

emocjonalnie *adv* emòcjonalno || -nie; *ew.* zapalczëwie, wrzëlëwie, nerwòwò [Pòdëc do sprawë za baro emòcjonalno. *Gò*]

emocjonalny *ad* emòcjonalny; *ew.* wrzëlëwi, skłòny do wzrëszeniów; *ew.* gwòłtowny, nièdpanowóny; ~**na reakcja** emòcjonalnô reakcjô; ~**ne wystąpienie** emòcjonalné wëstãpienié; ~ **zaangażowanie autora** emòcjonalné zaangażowanié autora; **stan ~pacjenta** stón emòcjonalny chòrégò / pacjenta; **stany ~ne** stanë emòcjonalné; **troska o harmonijny rozwój ~dziecka** troska ò harmònijny rozwój emòcjonalny dziecka

emocjonować *v* emòcjonowac, pòdskacac / wzrësz(iw)ac / pòrësz(iw)ac / *ew.* rëszac (*bënë / wewnãtržno / psychicznie*); *ew.* wcëgac / pòcëgac, bawic / ceszëc [Ta gra gò emòcjonëje / pòdskòcô / wzrësz(iw)ô / pòrësz(iw)ô / rëszô / wcygò / bawi / ceszi. *Gò*]; ~ **się czymś** emòcjonowac *sã* czims, baro przeżëwac cos, wczuwac *sã* w cos; *ew.* żëwò reagòwac na cos, żëwò òkazëwac swòje (*nie*)zadowòlenié z czegò, miec z czegò ùcechã / zabawã / szpòs; **on się tym ~nuje** òn *sã* tim emòcjonëje; òn to baro przeżiwò; òn *sã* w to tak wczuwò; òn na to żëwò reagùje; òn mò z tegò ùcechã / szpòs

emocjonujący *v* emòcjonëjący, pòdskòcający; *ew.* czekawi, jinteresëjący, wcygający; *ew.* wrësz(iw)ający / pòrësz(iw)ający, przejmùjący do głãbi, dówający wiele emòcji || -cjów / wrażeniów / wzrëszeniów

empire *m inv* empire [wym: ãpir]

empiria *f* *filoz* empiriô *f*

empirowy *ad* emiprowi

empiryczny *ad* empiriczny, doswiòdczalny, òpiarti na doswiòdczenim; *ew.* dokòzóny na próbách [Dokòz / dowód empiryczny. Badania empirycznë. - *Gò*]

empiryk *m* empirik *m*

empora *f* *archit* empòra *f*; *ew.* balkón *m* – krëtò galeriô

emulsja *f* emùlsjô *f* [ti -sji]

emulsyjny *ad* emùlsyjny [Farwa || -ba emùlsyjno. *Gò*]

encyklika *f* encyklika *f* [ti -kliczi], pismò papieža szcerowóné do kapłanów i wiérnëch

encyklopedia *f* encyklopediô *f* [ti -dii]

encyklopedyczny *ad* encyklopediczny
encyklopedysta *m* encyklopedista *m*
endecja *f* endecjô *f* [ti -cji], pòlskô Nôrodowô Demòkracjô [ND]
endek *m* endek *m*, pòlszczi nôrodówc [tegò -dówca], nôrodowi demòkrata
endemiczny *ad med* lokalny (miescowi, môłowi), regionalny, endemiczny
energetyczny *ad* energetyczny
energetyka *f* energetika *f*
energia *f* energiô *f*; ~ **potencjalna** energiô pòtencjalnô („nieùżëtô”, czekającô na wêkòrzëstanié); ~ **cieplna** / **elektryczna** / **atomowa** / **słoneczna** / **wiatrowa** energiô ceplnô / elektrycznô / atomówô / słonecznô / wiatrowô; ~ **ludzka** energiô, òchòta, òchòtnosc *f*, zapòł *m* [tegò zapału]; *ew. w zn, prężność, ruchliwość, aktywność: rësznosc, aktiwnosc f. Por. krzepkość, moc, siła*
energicznie *adv* mòcno, rësžno, energiczno || -nie. *Por. dynamicznie, dziarsko, żwawo*
energiczny *ad* rëszny, energiczny; **człowiek** ~ rëszny / energiczny człowiek. *Por. dynamiczny, dziarski, żwawy*
enigmatyczny *ad* tajemniczi, skrëtny, enigmaticzny; *ew. tajemny, skrëti krëjamny; ew. dzywny, nieznóny, czekawi (dlô jinszych lëdzy)*
entomolog *m* entomòlog *m*, znówca òwòdów
entomologia *f* entomòlogiô *f* [ti -gii], nôùka ò òwòdach, badanié òwòdów
entuzjasta *m* entuzjasta; *ew. zapòlińc m*
entuzjastka *f* entuzjastka, zapòlińcka *f*
entuzjastycznie *adv* entuzjastycznie, z entuzjazmã, ze zapałã, baro rôd, (baro) òchòtno, redosno, z (wiòlgã) redosçã / òchòtã; *ew. Tr: płomno*
entuzjastyczny *ad* entuzjastyczny; *ew. płomny || płomienny, redosny, òchòtny*
entuzjizm *m* entuzjizm, (wiòldzi) zapòł *m*; *ew. redosc, (wiòlgò) òchòta f; ew. rozredowanie, rozòchòcenié, (redosné) ùniesienié n, dobré / nôlepsze chãce*
entuzjasmować się *cszëc sã, redowac sã; ew. entuzjasmòwac sã; żëwò òkazëwac redosc i zadowòlenié z czegò [Òni sã ceszã / redëjã / entuzjazmùjã. Gò]; ew. bëc redosny / ùceszony / rozòchòcony / rozredowóny; ew. bëc w redosnym ùniesenié, żart bëc wniebòwzãti*
enuncjacja *f* wëpòwiësc || -wiëdz, deklaracjô *f* [ti -cji], òswiòdczenié, òbznajmienié *n* [Wëpòwiësc / òswiòdczenié nôlëznika rzãdu. Gò]
eolski *ad* eolsczi; **harfa** ~**ska** eolskô harfa
epatować *v* wprawiac w pòdzyw / w zadzëwòwanié, wëwòliwac wiòldzë wrazenié; *ew. starac sã kògòs zadzëwòwac / „òczarowac” / kòmùs zajimpònowac, starac sã zrobiec na kògùms wiòldzë wrazenié*
epicentrum *n* epicentrum *n*, westrzódk *m* (westrzódk zemi òbjãti trzãsenim)
epicki *ad* epicczi, òpisowi, òpòwiòdajãcy; *ew. szerok òpisóny. Zob. epika*
epicko *adv* epickò
epiczny *zob. epicki*
epidemia *f* chëra, zaraza, pòmiera *arch*, epidemiô *f*, zarazlëwô chòrosc || chòroba; *ew. epidemia grypy: pòszëdło n {‘pòmiera’ = pol. pomór – zob. zaraza}. Zob. zaraza*
epidemiczny *ad* epidemiczny, *Tr: chërny - 1. zakazny; szpital* ~ szpital / szpëtòł epidemiczny / zakazny; **2. zarazlëwi; choroby** ~**ne** chòrobë epidemicznë / zarazlëwë
epidemiologia *f* epidemiologiô *f* [ti -gii]
epigon *m* epigón [tegò epigóna], naslawowca, szlachòwnik *m*, szlachòwnik wiòldzich pòprzëdców, kòntinuatòr przebrzmialëch czerënków / nieaktualnëch dejów w lëteraturze, kùnszce, filozofii
epigonizm *m* epigónizm *m*, naslawownictwò, *neol Gò: szlachòwnictwò n – jidzenié szlachã dównëch méstrów (wiòldzich twòrców), propagòwanié a. kòntinuacjô*

przebrzmiałech czerenków / tendencji / / nieaktualnych dejów w literaturze, kùnszce, filozofii

epigraf *m* motto *n*, epigraf, nôdpis *m* { 'nôdpis' *in* = tytuł tekstu, książczy }

epigram(at) *m* epigram(at) *m*, krótczi żartoblëwi literacczi dokôz

epigramatyczny *ad* epigramaticzny, lapidarny (związli) i żartoblëwi

epika *f* epika *f*, szeroczi ôpis wëdarzeniów

epikureizm *m* epikùrejizm *m*

epikurejczyk *m* epikùrejczik *m* – w *pot zn.* sybarita *n*, czł. lubiący wëgódne i przëjemné żecé

epilepsja *f* padaczka, padawica, *arch* rzucówka, epilepsjô [ti -cë / -czczy / -wcz / -sji] *f*; *pot.* wiôlgô chòrosc, bôżi rôz; *lok* krãpë { 'padawica' *in* = chlapa // szlapa, *pol.* słota, plucha; 'krãpë' *in* = *pol.* kurcz(e); *ew.* „krãpë brzëcha / żółtka” – ból brzëcha }

epileptyczny *ad* padaczkòwi, epilepticzny

epileptyk *m* epileptik *m*, chòri na padawicã / padaczkã

epilog *m* epilog *m*, zakùnczenié / kùncowi dzél dokôzu literacczégò

episkopalny *ad* episkòpalny, biskùpi, biskùpów

episkopat *m* episkòpat *m* – **1.** karno biskùpów (wszëtcë biskùpi || -pòwie) dónégò kraju *a.* prowincji kòscelny; **2.** rzad gòdnosc, władza biskùpa

epistolarny *ad* epistolarny; *ew.* lëstowny, lëstowi, napisóny w fòmie lëstu; **kunszt** ~ kùnszt epistolarny

epistoła *f* lëst (dłudzi, nieczekawie napisóny) *m*, pismò *n*; *ew.* epistoła *f*

epitet *m* **1.** *pot* przezwa *f*, ragadło *n*, żart flëczk *m* { 'flëczk' = *pol.* łatka }; **2.** *lit* epitet, przëdówk *m*

epizod *m* zdarzenié *n*, przëpòdk, przëtròfk, epizod *m*

epizodyczny *ad* przëpòdkòwi, epizodiczny

epoka *f* cząd, czas *m*, doba, epòka, era *f*, czasë *pl* { 'cząd' *zob.* częśc } [tegò cządu / czasu / dobë / epòczy / erë; tëch czasów; w tim cządze / czasu; w ti dobie / epòce / erze; w tëch czasach]

epokowy *ad* epòkòwi; *ew.* wòżny

epopeja *f* *a.* **epos** *m* epòpeja *f*, epòs *m* [ti epòpeji; tegò epòsu]

era *zob.* epoka

erekcja *f* erekcjô *f* [ti -cji], pòstawienié *n*

erekcyjny *ad* erekcyjny

eremita *m* pùstelnik, eremita *m*

erem *m* pùstelniô, kluza *f*, erem *m* [Kluzë przë kartëszczim klòsstorze. Lz] { 'kluza' – *zob.* kluza }

erotoman *m* erotoman *m*; *ew.* (ten, seksualnie) przegrzóny, napòlony, rozbłaznowóny *m*, *zgardl.* napòlińc, bok *m*

erotomania *f* erotomaniô *f*

erotomanka *f* erotomanka *f*

erotyczny *ad* eroticzny

erotyzm *m* erotizm; *ew.* seks *m*

erozja *f* *geol* erozjô *f*, rozpòd *m*; *ew.* niszczenié, rozpòdanié sã zemi; pãkanié krëchniãcé / wietrzenié kamieni

errata *pl* errata *f* - wëszukiwanié i pòpròwianié zmiłk / błędów w teksce pisónym

erudycja *f* erudicjô [ti -cji], ùczalosc *f*, òczëtanié *n*, szerokô / rozległò wiedzô

erudyta *m* erudita; *ew.* ùczali *m*, człowiek òczëtóny, pòsòdający rozległą wiedzã

erzac *m* er'zac *m*, pòdròbka *f*, rzecz / substancjô zastãpczô; sztëczny wërób / strzòdk zastãpujący òryginalny. *Zob.* ekwiwalent, substytut

esencja *f* esencjô *f*, nôpôr *m* (Gò) [ti esencji, tegò nôparu]. *Por.* **ekstrakt, napar, wywar**
esencjonalny *ad* esencjonalny, nie rozcenczony; *ew.* gãsti, mòcny
eskadra *f* mil eskadra *f*, karno fligrów / samòlotów *a.* òkrátów (leczącëch / plënącëch w szëkù)
eskorta *f* òbstawa, òchrona, eskòrta, straż *f*; *ew.* kònwój *m*
eskortować *v* òbstawiac, chronic, eskòrtowac, kònwòjowac; *ew.* zabezpieczac, pilowac
esperancki *ad* esperancczi
esperanto *n* esperanto *n*
esperantysta *m* esperantista *m*
esteta *m* esteta *m* – czł. wrzëlëwi na piãkno, znòwca piãkna / snòzotë
estetycznie *adv* esteticzno; *ew.* szëkòwno, z szëkã, fëjno, piãkno, *rzad* ładnie
estetyczny *ad* esteticzny; *ew.* szëkòwny, fëjny, piãkny, *rzad* ładny
estetyka *f* estetyka *f*; *ew.* piãkno *n*, piãkny / szëkòwny wëzdrzatk
Estonia *f* Estoniô *f* [ti -nii]
Estonka *f* Estonka *f*
Estończyk *m* Estończik *m*
estoński *ad* estońszci
estrada *f* zdrzadniô, estrada, béna, scena *f* [na zdrzadni / estradze / bénie / scenie]
estragon *m* bot toruít *m*
esy-floresy *pl* zygzaczi || cykcaczi, grëcze, bëczczy-hòczczy, **zawijasë**, esë-floresë *pl*
etap *m* etap; *ew.* pòstój *m*, cząd / dzél (cząd rézë / jazdë / biegù itp.); *ew.* szték, ruks *m*; {‘cząd’ *zob.* czëść} [tegò etapù, na etapie; *pl:* etapë, tëch etapów, na etapach]; **nowy etap (czegoś, w cymś)** nowi etap / cząd (czegòs / w czims); **~py rozwoju / postępu w muzyce jazzowej** etapë rozwòju / pòkrokù (a. pòstãpù) w mùzyce dzezowi; **~py upadku imperium rzymskiego** etapë ùpòdkù jimperium rzymaszégò; **drugi ~ wyścigu kolarskiego** drëdzi etap mióneków kòlarszich; **oni są jeszcze na ~pie kamienia łupanego** òni są jesz na etapie kamienia łupónégò
etapowy *ad* etapòwi
etat *m* etat *m*; *ew.* pòsada (stałò) *f*; *ew.* stałò robòta; **być na etacie** bëc na etace / na pòsadze
etatowy *ad* etatowi, stałi
eter *m* eter *m*
etryczny *ad* eterowi, etericzny
etiuda *f* etiuda *f*
etniczny *ad* etniczny, nôrodny || nôrodowi
etnograf *m* etnograf *m*
etnografia *f* etnografiô *f* [ti -fii]
etnograficzny *ad* etnograficzny
etnologia *f* etnologió *f* [ti -gii], znòwstwò (badanié) lëdów
etyczny *ad* etyczny; *ew.* mòralny, òbëczajny
etyka *f* etika [ti -czi]; *ew.* mòralnosc, òbëczajnosc || -nota *f*; *ew.* nôùka ò mòralnoscë / òbëczajnoscë
etykieta *f* etiketa *f*, dwòrszci òbëczôj / ceremóniał. *Por.* **etykietka**
etykietka *f* etiketka, nalepka, naklejka *f*
etykietować *v* etiketowac, przëprawiac / przëlepiac etiketë / nalepczi / naklejczy
etymolog *m* jëz etimòlog, jãzëkòznòwca *m* - badôcz pòchòdzeniô słów
etymologia *f* jëz etimòlogió *f* [ti -gii]
etymologiczny *ad* jëz etmòlogiczny

eufemi(sty)czny *ad* eufemiczny, łagodniejszy, złagodzony - ò słowach drastycznych *a.* sprostnych: mni dosadny, pòdóny w spòsòb delikatny / przenosny (metafòriczny) / „przez kwiat”

eufemizm *m* eufemizm *m*, słowò zastãpczé, łagodniejszy, ùziwóné zamiast sprostnegò czé drastycznégò; słowò rzeklé „przez kwiat”

eunuch *m* eunuch, wëzniony, kastrat *m*

Europa *f* Europa *f* [Ta landkòrta przedstòwiò Europã. *Sy*]

Europejczyk *m* Europejczik *m*

ewakuacja *f* ewakùacjò *f* [ti -cji], ùsuwanie / wëwòzanie / wëprowadzanie (*a.* ùsëniãcé / wëwiezenie / wëprowadzenie) lëdzy i dobëtkù z terenów zagrożoných

ewakuować *v* ùsëwac wëwãzac / wëwòzëc; ewakùowac; *ew.* przenaszac (w jiné stroné)

ewangelia *f* ewanieliò || ewangeljò *f* [ti -lii]

ewangelicki *ad* lëtersczy; ewangelëcczi. *Zob. luteranski*

ewangeliczka *f* lëterka; ewangeliczka *f* { ‘lëterka’ *in = pol. literka zdr od: litera, znak pisarski* }

ewangelik *m* lëter, ewangelik *m*; *pl:* lëtrzé || lëtrowie, ewangelicë || *rzad -kòwie. Zob. luteranin*

ewangelista *m* ewanielista || ewangelista *m*

ewangelizacja *f* ewanielizacjò || ewangelizacjò *f*, ewanielizowanie || ewangelizowanie *n* [ti -cji, tegò -niò *a.* -niégò]

ewenement *m* ewenement *m*, sensacjò *f*, cëdowiskò *n* – òsoblëwé (nadmòczajné / niebiwalé) zdarzenie / wëdarzenie, nadmòczajny / niebiwali przëpòdk; *ew.* cud *m* { ‘cëdowiskò’ *dost = szpëtòkel || -czel, zbiegòwiskò || -szcze* }. *Por. kuriozum, rzadkość*

ewentualnie *adv* ewentualno || -nie; *ew.* mòzłëwie, *rzad* mòzëbno; je mòzłëwé, że..., na wëpòdk; *ew.* czasã / dze / òd biédë / z biédã; czejbë ju nie bëło jiny radë, tej bë mógł...

ewentualność *f* mòzłëwòsc || -wòta, *rzad* mòzëbnosc || -nota; ewentualnosc || -nota *f*; *ew.* do wëbraniò jedno z dwùch (tak abò tak). *Por. prawdopodobieństwo*

ewentualny *ad* mòzłëwi / mòzëbny; ewentualny. *Por. dopuszczalny*

ewidencja *f* **1.** spis, zestòwk, rejestr, jinwëntòrz *m*, zestawienie *n*; **2.** kòntrola; ewidencjò, rejestracjò, jinwentarizacjò [ti -cji] *f*, przëglãd, przëzér *m*, sprawdzenie / spròwdzanie, spisywanie, rejestrowanie *n*

ewidentnie *adv* wërazno, dokłãdno; *ew.* jasno, prosto; *ew.* nie do ùkrëcò, że..., jawno; ewidentnie

ewidentny *ad* wërazny, widoczny (wërazno / jasno); *ew.* dokòzóny (czòrno na biòłim), niepòdwòzalny; *ew.* jawny; ewidentny. *Por. istny, jawny, widoczny*

ewolucja *f* **1.** rozwój *m*, stãpniowò zmiana, przemiana, przejinaka (*Tr*); ewòlucjò [ti -cji] *f*; **2.** ewòlucjò *f*, zwrot, przëwrót, wëdzib *m*, *zazw. pl:* ewòlucje, zwrotë, przëwrótë, wëdzibë, figùrë akrobaticznë

ewolucjonizm *m* ewòlucjonizm *m*

ewolucyjny *ad* ewòlucyjny, stãpniowò (pòmału, łagodno) rozwijający sã / zmieniający sã / przëstòłcający sã; *ew.* łagodny

ezoteryczny *ad* tajemny, pòtajemny, krëjamny, ùkrëti, ezotericzny; *ew.* diabelscy, zaczarowóny

ezoteryka *f* ezoterika *f*, czarë *pl*

ezoteryzm *m* ezoterizm *m*

F

fabryczka *f* fabriczka (*arch* || fabrëczka *Ra*) *f* [Za miastã stoi mòłò fabrëczka. *Ra*]

fabrycznie *adv* fabriczno

fabryczny *ad* fabriczny (*arch* || *fabrëczny Ra*) [Fabrëczné plótno. Robòta fabrëcznô. - *Ra*]; **wyroby ~czne** fabriczné wërobë; **~ne wykonanie** fabriczné wëkònanié, robòta fabricznô

fabryka *f* fabrika || *fabrika f* [W zòdny fabrëce (*fabrice*) rozëmù nie doròbiają. *Ra*]

fabrykancki *ad* fabrikanczi (*arch* || *fabrëkanczi Ra*)

fabrykant *m* fabrikant (*arch* || *fabrëkańt Ra*) [Robòtnicë ë *fabrëkańcë. Ra*]

fabrykantka *f* fabrikantka *f*

fabrykować *v* fabrikòwac, produkòwac / wërabiac / robic spòsobã fabricznym / we fabricie [W Elbiągù *fabrëkùją parowé wòzë (parowòzë, lokòmòtiwë). Ra*]

fabuła *f* fabùła *f*, główny wàtk *m*

facecja *f* anegdota, pòwiòstka *f* (pòwiòstka do smiéchù) - żartownô / żartoblëwô / szpòsowitò pòwiòstka; *ew.* żart / szpòs / szpòrt *m* (òpòwiedzóny)

facecjonista *m* òpòwiòdajk (żartów / szpòsów); *ew.* żartownik, szpòsownik, wëkrëkùs, rozsmiészki *m*; *ew. por.* **gawędziarz**

facet *m* (*jegomość*) łepòcz *ekspr*; *ew.* człowiek / chłop (jeden / jaczis / taczi człowiek / chłop); *pl:* lédze / chłopci; *ew. ir:* rzniòk, fagas, laps *m* {‘łepòcz’ *in* = a) *czł. z wiòlgą głowã;* b) *icht: dorsz, pòmùchel, łepòl*} [Gdzes jò tegò łepòcza widzòł. Cëż to bëlë za łepòcze wczora ù waju? Pòrã łepòczów przëjachało do wsë. - *Sy*];

facetka *f* kòbiéta, baba (młòdò / stòrò baba); *ew.* bòbka *m*; **szykowna** ~ sprëża, fiksa *f*, szëkòwnò bòbka / baba

fach *m* fach *m* {‘fach’ *in* = *zòpòl f – pol. sąsiek, przedział w stodole*}; **wyuczyć się jakiegoś ~u** wëuczëc sã jaczégòs fachù. *Por.* **zawód**

fachowiec *m* fachman, fachòwca, méster *m* [tegò fachmana / fachòwca / méstra]. *Por.* **specjalista, znawca, zawodowiec**

fachowo *adv* fachòwò, pò fachòwémù; *ew.* z wprawã, jak méster. *Por.* **zawodowo, profesjonalnie**

fachowy *ad* fachòwi *f*; **~owe wiadomości / umiejętności** fachòwò wiedzò, fachòwé ùmiejętnoscë

facjata *f* **1.** fasada *f*, przòd bùdinkù; **2.** twòrz, gãba *f*, *ir* pësk, *złòśl* larwa [...A tã larwã to sobie kòzdi sòm òskrobie (*ògòli*). *Ła*]

facjatka *f* jizba na pòddaszim (we frankszpisu / w „kùkówce”)

fagas *m* *dost:* służący, slëga *m*, *przen:* pòdchlëbiòcz, pòdchlëbc(a), liżëpaja, płaszczëlc, nadskakiwajk, pòdlizajk, fagas, *lok* mizgańc *m*

fagocista *m* fagòcysta, fagòtnik *m*

fagot *m* muz fagòt *m*; **grać na fagocie** grac na fagòce

fajans *m* fajans *m*, farfùra, glëna (wëpòlonò glëna, glëniané statczy), pòrcelana (lëchszi òrt pòrcelanë) *f*

fajansowy *ad* fajansowi, farfùrowi, glëniany; *ew.* pòrcelanowi

fajczyk *v* palëc, *ekspr* czadzëc, kùrzëc, kwalmòwac (pipã a cygaretë)

fajdać *v* fejtac *arch* (*Ra*), *dziec:* eeszkac || *lok* aãszkac; robic ee || aã / eeszkù || aãszkù; *rub:* walëc, srac, smrodzëc; *o biegunce:* drzëstac [òn drzistò]; *w zn.* *zanieczyszczac się kałem – zob. kał. Por.* **nafajdać**

fajeczka *zob. fajka*

fajerant *m* kùnc robòtë, òdpòczink, fëjrabent *m*, pòrobòcé *Tr n*

fajerka *f* **1.** rënka *f*; **2.** *w zn.* *wierzch pieca kuchennego opalanego węglem / drewnem:* blat *m*, plòta || *lok* plata *f*

fajerwerk(i) *m* *pl* fajerwerk *m*, fajerwerczi *pl*, sztëczné ògnie; *ew.* raketë *pl*, *Tr:* rakétnik *m*

fajka *f* pipa, *lok* fëfka, fajfka, *rzad* kùrzejka, *zdr:* pipka, pipùszka *f* {‘pipa’ *in* = a) *piszczówka, pipówka, gwizdówka;* b) *piszczówka, réra w òrganach;* c) *nosk / wëlot*

przë zbónkù; d) *copel*, *pol. sopel*; e) *pënka*; f) *stënka*, *smôrkòl*; ‘kùrzejka’ *in = pùrchówka, grzib* } [Czej jò sobie pipã zapòlã, tej mie nôlepsze mëslë przëchòdzą do głowë. Palëc kùrzejkã. Nasz tatk kùrzi fajfkã. Szukò fajfczi, a w pëskù jã trzimò. Zlãkl sã, jakbë mù piorën we fajfkã ùderzil. - Sy]; **palacz ~ki (fajczarz)** fajfkòrz *m*; *ew. pòlòcz, zgardl kùrzélc m*

fajny *ad pot* fëjn(y); *ew. szëkòwny, spòsobny, rzad ładny. Por. piëkny*

fajrant *zob. fajerant*

fajtać *v* **1.** *wywijac, machac rëkami / nogami*: fajtac, majtac, wëwijac, zawijac, przebierac, wierzgac, wierzgòlëc, wërzënac, *rzad môchac* {‘môchac’ *in = rakòwac, cãzkò robic*}; **2.** *przebierac zwisajęcymi nogami*: grawòtac, przebierac, majtac; **3.** *brykać*: slòdkòwac, pòdskakiwac; **4.** *skakać, kozłować*: skakac, kòzełkòwac; **5.** *o koniu, krowie - kopać*: fajtac, fizgac, kòpac, wierzgac, wierzgòlëc; *rzad*: wërzënac, wëcënac; ~ **ogonem** majtac / wëwijac / zawijac / chlastac ògònã || ògónã. *Por. brykać, fikać*

fajtanie *n* fajtanié, majtanié, kòpanié, wërzinanié, slòdkòwanié, fizganié, wëcynanié *n*

fajtlapa *zob. ciapa, niedolëga*

fajtnac *v* **1.** *majtnac / fajtnac* || fitnac / wëwinac / zawinac / cziwnac / *rzad môchnac* (rãkã / pajã, nogã / szpërà); *ew. wierzg(òl)nac* {‘môchnac’ *in = a) chùtkò wëkònac jakqs robòtã Gò*; b) *ùderzëc*; c) *òszëkac*; d) *ùkrasc*}; **2.** *zob. fiknac*; **3.** *o koniu / krowie - kopnac*: kòpnac, fajtnac || fitnac, (wë)rnac, wierzg(òl)nac; *rzad*: fizgnac, wëcãc || wëcyc; ~ **ogonem** majtnac / wëwinac / zawinac / (wë)rnac / chlastnac / chlapnac ògònã || ògónã

fakir *m* fakir *m*

fakt *m* fakt *m*, pròwda *f*, zdarzenié *n*; *ew. dokòz, dowòd m*; ~**em jest, że...** pròwdã je, że...; ~**y mówią za siebie** faktë / dokòzë ò tim swiòdczą / na to wskazëją. *Por.*

dowód

faktura *f* faktura *f*, rechùnk, kwit *m*

fakturowac *v* fakturowac

faktycznie *ad* pò pròwdze, na pròwdã, *rzad pròwdzëwie*

faktyczny *ad* pròwdzëwi, fakticzny; *ew. zob. wierutny*

fakultet *m* fakùltet *m*

fakultatywny *ad* dowòlny, mòzłëwi, do wëbraniò (jeden z dwùch / z wiele), wedle wòlë / ùznaniò

fala *f* *ogólnie*: wała, *lok* fala, *pl*: wałë / fale {‘fala’, ‘wała’ *in = chmùra deszczowò*} [Dzys je dosc wiòlgò wała / fala (sã wiòldzë wałë / fale) na jezorze / mòrzu. Gò Dzys sã wiòldzë ławë na mòrzu. Sy]; ~ **na morzu** wała, fala, dënëga, ława *f*, dënëszcze *n* {‘dënëga’ *in = chmùra*; ‘ława’ *in = a) ława / łòwka do sedzeniò*; b) *chmùra*} ~**le łamiã siã o brzeg** wałë łómiã sã ò brzëg; dënëga pãcò / sã kazy (psëje) / sã rozriwò / sã rozwòlò / dënëdzi || dënëszcza walëją (wałują) / czadzã / wałã ò zòlój; ława sã rozriwò (- Sy); **wielka, głëboka ~ na morzu (przyplëw, odpłëw)** aba *f* [Aba to je głãbòkò dënëga na mòrzu, co przëbiërò i òdbiërò. Sy]; **wysoka, wielka** ~ wiòlgò wała, wòłnica *f*, walëszcze, dënëszcze *n*, rzma *f* *lok* {‘rzma’ *in = pol. skarpa, góra (zbocze), gromada, kupa, tłum*}; ~**le wysokie** *pl*: wòłnice, walëszcza, rzmë; wiòldzë / wësoczë wałë / fale / ławë / dënëdzi / dënëszcza; **takie wielkie ~le siã piëtrzą** to jidã (*a.* na mòrzu pòwstòwają) taczë wiòldzë wałë / wòłnice / walëszcza / dënëdzi; *lok*: wòda je / jidze / bije w rzmë; mòrze robi mòstë / rzmë (Sy); ~ **spieniona (bałwan, grzywacz)** grzëwa *f* (mòrskò / jezòrnò grzëwa), hùsza *f*, hùsz *m*; rozszëmionò / spienionò wała / fala / ława / dënëga; ~**cze** *pl*: grzëwë, hùsze; (spienioné / rozszëmioné wałë / fale / ławë / dënëdzi {‘hùsz’ *in = ùlewa, gwòłtowny, krótkòtrwałi deszcz*} [Mòrze dostaje grzëwë. Mòrze grzëwama cëskò ||

cyskô. Ledwie włôżł jem w môrze przëszedł hùsz i mie zalôł. Jak hùsza przësza, to le zatrzeszczôł nasz bôt. - Sy]; **wysokie, spienione fale (morze / jezioro wzburzone)** prësk *m*, brëzgôta, skrzëwica, bëstrosc *f*; (to je) sóm hùsz / jedna skrzëwica / sama grzëwa / bëstrosc na môrzu *ew.* môrze sã bëstrzi / pieni [Tacz dzys prësk, że môrze w górã jidze / że swiata ni ma widzec. Pò prëskù môrze sã òbdalo (*ùspòkòjilo*) i nastala glada. Co to bël za prësk, môrze rëczalo jak sto wólów (*pò bëlackù*). - Sy Prësk sã przë strãdze rozchilô (*rozlëwô*). *Lz.* To dzys jedna skrzëwica na môrzu. Nie jedzë dzys, chłopie na môrze, bô to je sóm hùsz. Dzys na jezorze je sama grzëwa. Dzys je bëstrosc (*spienionô wôda, sztorm*) na môrzu. Môrze sã bëstrzi (*wôda plënie bëstro / corôz bëstrzi, môrze sã pieni, je spienioné / rozsżëmioné*), jakbë widë pólëlé (*lëdze pólëlé*). - Sy]; ~ **cicha** ~ duka *f*; **małe ~le na morzu** dënuszkã, grablingã || grôblingã, szôlówkã *f* {'szôlówkã' *in* = *pòdòriwkã, snôdkô òrzba na pòlu*} [Na môrzu je dzys szôlówkã. Sy]; **krótka fala, niebezpieczna dla żeglarzy** briża || briga *f* (= *pol. wiatr, bryza*); **morze bez fal** glada || glada, gladzëzna || gladzëzna, flauta *f* [Dzysô je glada (*jezoro / môrze je glôdczé*).]; **o dużej fali: rozbijac się o brzeg / rozplýwac się na brzegu** rozbijac sã (ò brzég), łamac sã (ò brzég) [wałë sã rozbijają / łómiã ò brzég; Wałë łómiã sã ò brzég. Sy]; ~**le dźwiękowe** wałë / fale zwãkôwë / głosowë; ~**le świetlne** wałë / fale widu / swietlné; ~ **elektromagnetyczne** wałë / fale elektromagnetyczné; ~**le (ułożone) z włosów rodzaj (fryzury) fale / wałë (ułożone) z włosów' por. kędzior; ~ uciekinierów / uchodźców** rzmë (*ew.* wałë / fale) ùceczników / ùchôdników

falban(k)a *f*, ~**ki** *pl* gùbówkã *f*, gùbówónô òbsada / òblóžka; *lok:* sztrich, *zdr* sztriszcz {'sztrich', szriszcz' *in* = *pol. kreska - zob. - tu: wąszci pas gùbówóny doszëti do brzegù sëkni*} [Môsz za krótkã sukniã (*sëkniã*), zrobi so do ni sztrich. Dodała sztriszcz do *suczenczi (sëczenczi)* dzecka. - Sy]

falcować *v* falcowac – **1.** łączëc déle na falc || fëlc, *tj.* na wpùst (rówk) i „pióro”, a. łączëc dwa arkùsze blachë przez specjalné zadżacë brzegù / zberkù (przez zadżacë falców || fëlców); falcowac blachã – zadżibac brzedzi / zberczì blachë; **2.** składc zadrëkòwóné bódzi (arkùsze) papióra w fòrmat ksążczì a. gazetë; **3.** zrzënac skórã, zëbë ji nadac przënôležną grëbòsc

falisty *ad* wałowati / falowati, pòfalowóny / sfalowóny; *ew.* pòfalowóny = zgùbówóny, pòrówkówóny; **blach ~ta** pòfalowónô / sfalowónô / *ew.* pòfalowónô / pòrówkówónô blacha; ~ **teren** górkòwaté (*ew.* ùrzmisté / górzësté) stronë, pòfalowóny / górkòwati teren. *Por.* **pagórkowaty**

falochron *m* falochron *m*; *ew.* *stupy white wzdłuż morza mające na celu chronić jego brzeg:* bënë *pl* {*stupa:* bënë *m*}; *ew.* *w zn. tama:* dama *f*; *w zn. molo pełniące rolę falochronu:* mòlo *n* – *zob.* **molo** {*por. lok:* 'mòla' = *przëstań dlô kùtrów, òkrätów – zob. przystań*}

falować *v* wałowac, falowac; **lekko / spokojnie** ~ letkò / spòkójno wałowac / falowac; *w zn. marszczyć się:* môrlëc sã / marszczëc sã || môrszczëc sã, *lok (o morzu):* szôlowac, grablingòwac; *w zn. potyskiwać (o drobnych falach):* sybrzëc sã {'szôlowac' *in* = *robic pòdòriwkã – jakbë „brac na szôl” – zwòdzëc, òszëkiwac zemiã; 'môrlëc sã' = pol. marszczyć się - por. môrlëca – zob. falowanie; 'sybrzëc sã' in zob. błyszczëc (się)}* [Jezoro sã môrli. Môrze / jezoro sã sybrzi. Sy]; **nieco mocniej** ~ (*o morzu*) kòzëlkòwac sã [Môrze sã kòzëlkùje, to przinđze wiater. Sy] {'kòzëlkòwac (sã)' *in* = *pol.* a) klëbić się – *zob.*; b) koziołkowac – *zob.*}; **mocno** ~ mòcno wałowac / falowac; *o morzu:* òrowac, abòwac [Môrze długò nie òrowało tak jak dzys. Môrze òrëje. Dzys to abùje. - Sy]; **morze / jezioro faluje** mòrzé / jezoro walëje / falëje, zybie sã (*pol. kotysze / hušta się*); **falujące morze** żart zybówkã *f*

{‘zybówka’ *dost.* = *pol. huśtawka*} – *por. fala; falujące piersi* zybiące / falające piersë

falowanie *n* wałowanié, falowanié; **lekkie** ~ letczé wałowanié / falowanié; **lekkie** ~ **na jeziorze** môrlëca *arch f* [Dzys ni ma wałów, dzys je le môrlëca, môżemë wëjachac na jezoro. *Sy*]; **lekkie** ~ **na morzu** môrlëca *arch*, szôlówka, grablinga (*lok* || grôblinga) *f* {‘môrlëca’ – *por. marlëc sã* || *môrlëc sã* = *pol. marszczyć się*; ‘szôlówka’ = *pol. a) podorywka w polu; b) mała fala*; ‘grablinga’ *jabkë wòdã grabelkama gładzył*} [Na môrzu je dzys szôlówka. *Sy*]; **silne falowanie (duża fala) na morzu** abòwanié, òrowanié *n*

falownik *m elektr* falownik *m*

falowo *adv* falowò, taczima falama / wałama

falowy *ad* wałowi, falowi; **ruch** ~ wałowi / falowi *ruch*

falset *m muz* falset *m*

falsetowy *ad muz* falsetowi

falsyfikat *m* falsyfikat *m*, falszëwizna, pòdróbka *f*, rzecz pòdrobionô / sfalszowónô / sztëcznô / niepròwdzëwò; *ew. np. fałszywe złoto*: falszëwé / sztëczné / niepròwdzëwé / pòdrobioné złoto

falsyfikator *zob. fałszerz*

falsyfikować *zob. fałszować* *1*

fałd *m*, **fałda** *f* gùb, zadżib *m*, fałda *f*, *lok* jadro {‘jadro’ *n*, ‘jadra’ *pl - in* = *séc, sécë*}. *Por. zmarszczenie, zmarszczka*

fałdować (sã) *v* gùbòwac (*sã*), *rzad* fałdowac (*sã*). *Por. gnieść (się), marszczyć (się)*

fałdowanie *n* gùbòwanié, *rzad* fałdowanié *n*, ùkłòdanié gùbów, ùkłòdanié sztofù w gùbë. *Por. marszczenie*

fałdowany *ad* gùbòwóny, *rzad* fałdowóny. *Por. marszczony*

fałdzysty *ad* gùbiasti, zgùbòwóny, pògùbòwóny. *Por. zmarszczony*

falsz *m* falszëwòta, òbluda; *ew. zòzdrosc, nienawisc, òchëba* (òszëkaństwò, òchëbstwò *n*), łëż *f* (= *pol. kłamstwo*) *f*

falszerski *ad* **1.** falszërszi; **2.** pòdrob(io)ny, sfalszowóny

falszerstwo *n* **1.** falszërstwò, òszëkaństwò; **2.** *zob. falsyfikat*

falszerz *m* falszërz, falszownik, pòdròbiòcz || -biòrz *m. Por. oszust*

falszować *v* **1.** falszowac, pòdrabiac (*cos*), robic pòdròbczi, falsyfikatë [òn falszëje / pòdròbiò]; *ew. – zob. oszukiwać*; **2.** *nieczysto śpiewać*: nieczësto / falszëwie / lëchò / milno śpiewac; falszowac, szëkùtac; *ew. pòdwëzszac* (*pot* = zajeżdżac / jachac w górã), òbniżac / zaniżac (*pot* = zjeżdżac w dół); *ew. śpiewać fałszywie, szczególnie z wibracją w głosie*: kòzłëc sã, śpiewac na kòżã nótã, blezec {‘szëkùtac’ *in* = a) *zajikac sã*; b) *ùtëkac na jednã nogã, kùlawiec*} [Të nie śpiëwòsz, le szëkùcesz. *Sy*]; **on fałszuje** òn falszëje / szëkùce; òn lëchò / nieczësto śpiëwò (zaniżò / zawëżò); òn jedze (zjëżdżò) w dół *a.* (pòdjëżdżò) w górã; *żart* „pies mù z nótë ùcëkò”; *ew. òn sã kòzli / blezi*

falszowanie *n* falszowanié, pòdròbianié *n*

falszywie *adv* falszëwie, zdradlëwie; *ew. òbludno* (= *pol. obłudnie*), zòzdroсно, chëbno *Tr, rzad*: krzëwò; ~ **śpiewać** falsz(ëwie) / nieczësto śpiewac; ~ **przysiëgać** krzëwò przësëgac [Temù nic nie wierzta, ten bë chòc krzëwò przësëgł. *Sy*]

falszywość *zob. fałsz*

falszywy *ad* **1.** falszëwi (= *pol. zawistny, obłudny*); *ew. zdradlëwi, òbludny, zòzdroсны, chëbny Tr, òchëbny* (= òszëkańczy), *rzad* krzëwi; ~**wa pobożność** ùdòwónô / falszëwò / òbludnô / krzëwò pòbòżnosc [Ta jegò pòbòżnosc, to krzëwò pòbòżnosc. *Sy*]; ~**wa przysiëga** krzëwò przësëga || przësãga; **2.** w *zn. sztuczny, imitowany*: falszëwi, niepròwdzëwi, pòdrobiony, ùdòwający (*cos*), òchlãco pòdobny do

prôwdzëwégò, *rzad:* krzëwi [Falszëwi / nieprôwdzëwi bùrsztin. Falszëwé / nieprôwdzëwé złoto. – Gò Krzëwi kùrp *a.* krzëwò szpéra (*bót òrtopediczny*). Krzëwé gòłabczi (*pòtrwa z kapùstë i miäsa*). – Sy]; **3. zob. błędny**

fama *f* plotka, fama *f*, gòdczi, plotczy, słëchë, głosë *pl*; *ew.* pòmión, rozgłos *m* { ‘pòmión’ *zob.* = echo, oddźwięk }

familia *f* rodzë(z)na, familiô (|| -lëjô) [ti rodzëznë / –lii || -lëji]. *Zob. rodzina*

familijny *ad* rodzynny, familijny

fanaberie *pl* wëmiszlanié, ùdzywnianié, cëdowanié *n*, nëczy *pl*. *Zob. kaprys(y)*

fanaticzka *f* fanaticzka; *ew.* zaslepiélecka *f.* *Por. gorliwiec, entuzjasta*

fanatycznie *adv* fanaticzno || -nie; *ew.* slepò, ze slepim òddaním

fanatyczny *ad* fanaticzny; *ew.* slepi, zaslepiony, przesadno gòrlëwi. *Por. gorliwy, nadgorliwy*

fanatyk *m* fanatik, zaslepiélc || -piénc, zażartélc (*Gò*) *m.* *Por. gorliwiec, entuzjasta*

fanatyzm *m* fanatizm *m*, zaslepienié *n.* *Por. żarliwość*

fanfara *f* fanfara *f*, sygnał *m*

fanfaron *zob. chełpliwiec*

fanfaronada *zob. chełpliwość*

fant *m* fant, nôležné *n*, zastówk *m*; **gra w ~y** gra we fantë / w nôležné [Ten, co nôležné òd przëgriwającëch zbiéròł, ni mò prawa òbmészlac wëkùpù, le robią to ti, co nôležné skłòdelë. Sy]

fantasmagoria *f* òmana, rojitwa *f*, marzenié, rojenie *n*, ùwidë, mëkcënë, rojenja, marzenia, chimërë, fantazje; *ew.* glëpstwa / glëpòtë, „mglënë z glënë”, pùrzënë *pl*; *ew.* nierealné / chimerné ùdbë. *Por. brednia*

fantasta *m* fantasta *m*; *ew.* w *zn. marzyciel:* snijòk, rojòrz || -jòcz, marzejón, maroczka, déna, déza *m.* *Por. lgarz, marzyciel(ka)*

fantastyka *f* fantastika *m*; *ew.* snienié, rojenie, marzenié *n*

fantastycznie *adv* **1.** dzywno, dzëwaczno; *ew.* nieprôwdopòdobnie, nierealno || -nie; **2.** nadzwëczajno, nad zwëk, òsoblëwie, cëdowno || -nie, nie do wiarë, nie do ùwierzeniô

fantastyczność *f* fantasticznosc; *ew.* nierealnosc, bajecznosc, bòjkòwòsc; *ew.* cëdownosc *f*

fantastyczny *ad* **1.** fantasticzny; *ew.* wësнити, nierealny, nieprôwdopòdobny, bajeczny, bòjkòwi, zmészlomy, ùrojony; **2.** nadzwëczajny, niespòtikóny, cëdowny, wëjątkòwi; *ew.* òsoblëwie piäkny / wiòldzi / mądri *itp.*

fantazja *f* fantazjô *f*; *ew.* pòlot (= *pol. polot*) *m* – **1.** wëòbrazniô *f*, rozmarzenié sã; *ew.* marzenié, rojenie, *ew.* w *zn. mrzonki:* mëkcënë *pl* || mëkcëzna *arch f*, ùrojenie *n*; *por. marzenie; 2. swoboda, rozmach:* pòjuga || -jiga (*swòbòda, rozwòla*) *f*; rozmòch, rozkòlib *m*, rozpùszczenié fantazji; **mieć ~ję** miec fantazjã; **nie mieć ~ji** ni miec fantazji, bëc bez fantazji / wëòbrazni; *ew.* bëc tãpi; **(z)robić coś z ~ją / bez ~zi** (z)robic cos z fantazją / bez fantazji (*ew. robić coś bez fantazji:* robic cos tãpò; **jeździć autem z ~ją** jezdëc autã / autołã z fantazją; **puścić wodze ~zi** pòpùscëc lécczi / cugle fantazji / wëòbrazni; rozpùscëc swòjã fantazjã; rozwinąc skrzidła fantazji / wëòbrazni; pòmarzëc / pòfantazérowac || pòfantazjowac sobie; **bujna ~ja / wyobraźnia** bògatò / wiòlgò fantazjô / wëòbrazniô; *ew.* rozbùdzonò fantazjô / wëòbrazniô; **nadmierna / przesadna / swawolna / niesforna / dzika / szalona / niepojęta / nieokiełznana / niepowstrzymana / wzburzona / chora ~ / wyobraźnia** nadmiérnò / przesadnò / pòjużnò / nôremnò (*a. nipòcò*) / dzëkò / szòlonò / niepòjãtò / nieòbùzdzonò / nie(pòw)strzimónò / wzbùrzonò / chòrò fantazjô / wëòbrazniô; **wzlot ~zi** wzlot fantazji; **przyływ / wybuch ~zi** przëpliw / wëbùch / rozbùch fantazji [W przëpliwie / rozbùchù fantazji... Gò]; **stracić ~zję**

stracëc fantazjã; wëzbëc sã fantazji; òpùscëc skrzydła; stac sã realistã / pesymistã; zlezc na zemiã, òtrzëzwiec; *ew.* zmarkòtniec, òklapnac, òsowiec, bëc czësto baf

fantazjowaç *v* fantazjowaç || -zërowac [òn fantazjëje || -zërëje]; *w zn.* marzyc: marzëc, maroczëc; *ew. muz.* jimpro wizowac. *Zob.* **bajaç, bredziç, marzyc, ãniç**

fantazyjnie *adv* fantazyjno || -nie, z fantazjã, wëmëslno, z apartnym szëkã. *Por.* **dziwacznie**

fantazyjny *ad* fantazyjny; *ew.* bajeczny, apartny, wëmëslny, wëszukóny, bògati; ~ **ornament** fantazyjny / bògati / wzorzësti / gãsto (*a.* bògato) przepłotli (*ew.* dëchtowny *pol. suty*) òrnamet / òbstrój; ~**e malowidła** fantazyjnë / bajeczne malënczi / malowidła. *Por.* **dziwaczny, bajeczny, urojony, wymarzony, zmyślony**

fantom *m* ùrojenie, przëwidzenie *n*, ùkòzka, òmana, zjawa, chimera *f*, *pl:* ùrojenia, ùwidë, chimerë. *Por.* **mrzonka**

fantowy *ad* fantowi; **loteria** ~**wa** loteriò fantowò

fara *f* fara *f*, kòscół parafialny

farad *m el* farad *m*

faraon *m* faraón *m*, egipszczi panownik / król

farba *f* farba (|| -wa), *arch:* kròsa *f*, krasëdło *n*; *pl:* farbë || -wë, *arch:* kròsë, krasëdła { 'farba || -wa', 'kròsa' *in* = kòlor, *pol. kolor, barwa* } [To je nietrwałò farba, ta wnet zëndze. *Sy* Jòł (*jachòł*) do miasta za kròsami. Mò (*mòja*) niasta mia do kròszeniò wszelejaczë krasëdła. - *Lz*]; ~ **na włosy** farba do włosów; ~ **olejna / nitro / emulsyjna / akrylowa** farba òlejnò / nitro / emùlsyjnò / akrilowò; ~**by akwarelowe** farbë || -wë akwarelowé / wòdné. *Por.* **kolor**

farbiarka farbòwnica (|| farwòwnica), farbòrka (|| farwòrka), *arch* kròsòrka *f*

farbiarnia *f* farbòwniò, farbarniò, *arch* kròsarëja *f* [Jò przëniosła swã wòlnã (*wetnã*) do kròsarëji. *Lz*]; ~ **jedwabiu** farbòwniò jedwòbù

farbiarski *ad* farbòwniczzi (|| farwòwniczzi), farbarszczi (|| farwarszczi), farbòwny, *arch:* kròsarszczi, kròsarijny [Farwòwniczë rzemiosło (*rzemiãsto*). Kùnszt farwarszczi. Kardecza (*szczotka*) farwarskò. *Ra* Kròsarszczi handwark. Kròsarijnë kòclë. *Lz*]

farbiarstwo *n* farbòwnictwò, farbarstwò (|| farwarstwò), kròsarstwò *arch n*, farbòwanié *n*; **trudniç sië** ~**stwem** trudnic sã / zajimac sã farbòwanim || -wòwanim / farbarstwã; *arch* kròsarzëc [Òni znelë téz farwarstwò. *Ra* Przòdë wszëtczë bialczzi kròsarzëłë. *Lz*]

farbiarz *m* farbòwnik (|| -wòwnik), farbòrz (|| farwòrz), *arch* kròsòrz || kròszòrz *m* [Tã wòlnã (*wetnã*) jò przëniosã do kròsòrza. *Lz*]; **uczeñ** ~**a** farbarczik, kròsarczik || kròsòrk || kròsarzëk (*Lz*); **należacy do** ~**a** farbòwników / -ka, *arch* kròsarzów / -rza [Kròsarzowa warsztëda (*warsztat*). *Lz*]; ~ **kuñnierski** kòzëszny farbòwnik / farbòrz

farbka *f* farbka (|| -rwka) *f*; ~**bki akwarelowe** farbczi akwarelowé / wòdné; ~ **niebieska (ultramaryna)** mòdròk *m*, mòdrò mączka

farbkowac *v* nadawac bieliznie odcieñ niebieski *ultramarynã*; mòdrzëc, prac z mòdròkã

farbnik *zob.* **barwnik**

farbowaç *v* farbòwac (|| -wòwac), farwic, *arch* krasëc [òn farbùje / farwi / kròsy; Òni ùmieją sami farwòwac płòtno na wszelejaczë kòlorë. *Ra* To sukno mò (*mòja*) niasta kròsëła. *Lz*]

farbowanie *n* farbòwanié (|| -wòwanié), farwienié, *arch* kròszenié *n* [Mò (*mòja*) niasta mia do kròszeniò wszelejaczë krasëdła (*farbë*). - *Lz*]

farbowany *ad* **1.** farbòwóny (|| farwòwòny), *arch* pòkròszony [Piòrkò farwòwónë. *Ra* Pòkròszonò sëknia. *Lz*]; **2.** farbòwóny; *ew.* falszëwi, niepròwdzëwi, pòdrobiony, chëbny *Tr*; ~ **lis** lës farbòwóny; *ew.* wilk w òwczzi skòrze, falsziwc, òchëbiñc (òszëkañc); *ew.* pòdsziwca, òbłudnik *m*, czł., co sã pòdsziwò pòd kògò jinégò

farfocle *pl* pot strzãpë, flëdrë, *rzad* farfòcle; *ew.* plewë, fùsë *pl*; *ew.* fùzel, mąt *m.* *Por.* strzëpy

farfura *f* farfùra *f.* *Zob.* fajans

farfurowy *ad* farfùrowi. *Zob.* fajansowy

farma *a.* **ferma** *f* gbùrstwò, gòspòdarstwò *n*; *ew.* w *zn.* gospodarstwo hodowlane, *specjalistyczne:* ferma *f*, np. kùrzò ferma (wiòldzi kùrnik), ferma swiñ (wiòlgò swiniarniò); *ew.* farma (gòspòdarstwò ekòlogicznë) *f*

farmaceuta *m* aptékòrz, farmaceuta *m*

farmaceutyczny *ad* aptékarsczi, farmaceuticzny

farmaceutyka *f* farmaceutika, farmacjò, aptéczëzna *f*, aptékarstwò *n.* *Por.* aptekarstwo

farmakologia *f* farmakòlogiò *f*, nõuka / ùczba ò lékach i jich skùtkòwanim

farmazon *m* farmazyn *m.* *Por.* czarnoksiężnik

farmer *m* gbùr, rólnik || rolnik, gòspòdòrz, *rzad*, o rolnikach w USA: farmer *m*

farsa *f* teatr kòmediò (|| *przest* kòmedëjò) *f*, wiesołi teater, wiesołë przedstawienië; *ew.* skecz *m*

farsz *m* farsz *m*, nadzenië, wëpełnienië *n*, masa do faszerowaniò / fùlowaniò / nadzëwaniò

farszować *zob.* faszerować

fartuch, ~**szek** *m* fartuch, *zdr* fartuszk, *lok:* szërtuch *m*; *ew.* szorc (= wiòldzi fartuch òd pasa w dół, służący do czòrniejsich robòtów), pòdpòsznik, *żart:* pòdpãpnik, przedpãpk, przedpùtk, przedpicznik *m*, przedpùtka || -tnica *f* [Pò szërtuchù pòznac bialkã. Czej pùdziesz na wrij, tej przëzdrzë le sã na szërtuch dzëwczëca, tej tã ùzdrzisz, co to je za jedna. Nielusy babie szërtuch do wszëtczëgò słuži, òna nim nos i tasczi wëcérò, stól scérò, zòrno i dziecë w nim nosy. Cëż to je za chłop, co w szërtuchù chòdzy, a wcale babã nie je, le mò bëlny, chłopczi fach? – kòwól. Ju le zdrzëcë ten czòrny przedpãpk, a ùrzesze sobie czësti. Nasza Mòniczka w jinszim przedpicznikù nie chòdzy, le w biòłim. Bialka sobie fartuch przëpòlëła (pòtrawa sã przëpalëła). - *Sy*]; ~ **do brudnych prac** szorc *m* [Szorc to je szërtuch w pas, jaczé bialczi so rzeszają do robòtë. *Sy* Bialczi so przëwiãzale pòwròzkã do pasa miech òd bùlew i ju miałë szorc. *Gò*]; ~ **do pracy przy kotłach** gròpnik, gròpòwnik *m*, gròpnica *f*; ~, **w którym się coś niesie** klin *m* [Bialka przëniosła czile jajów w klinie (we fartuchù). *Sy*]; ~ **lekarski / cały (po szyjë)** czitel *a.* lékarsczi / całowny fartuch

faryzeizm *m* farizejizm *m*

faryzejski *ad* farizejsczi; *ew.* w *zn.* obłudny: farizeuszowati, falszëwi, òbłudny, przewrotny, przekrãczny, swiãtoszkòwati. *Por.* obłudny, swiãtoszkowaty]

faryzejskość *f* farizejskòsc *f*; *ew.* *pot:* farizeuszowatosc, falszëwòta || -wòsc, òbluda, przewrotnosc, przekrãcznota || -nosc, swiãtoszkòwatosc

faryzeusz *m* farizeusz; *ew.* *pot:* farizeusz, falsziwc, òbłudnik, przekrãcznik, swiãtoszk *m*

faryzeuszowski *zob.* faryzejski

fasa *f* **1.** beczka, fasa, cziwa *f* {'fasa', 'cziwa' = *pol.* cysterna, leżąca beczka do przewozu wody *a.* nieczystości}; **2.** fig (człowiek otyły) grëbòla, pãkòl, toczk *m*

fasada *f* fasada *f*, przòd(k) bùdinkù, głównò, przëdnò (bùtnowò) scana bùdinkù

fascynacja *f* fascynacjò *f* [ti -cji]; *ew.* zaùroczenië / ùroczenië || ùrzczenië; *ew.* òczarowanië *n* (czims), pòdzyw *m*, pòdzywianië *n* (kògòs / czegòs); **poddać się / ulec ~cji** pòddac sã / ùlegnac fascynacji / ùrokòwi / zaùroczeniémù *itp.*

fascynować *v* fascynowac; *ew.* baro czekawic / jinteresowac / wcëgac / przëcëgac (czims niespòtikònym, swòjim piãknã / czarã / ùrokã); *ew.* nie dawac (kòmù pòkù; *ew.* kùsëc, przëcëgac, wabic [to wòbi], nãcëc {'nãcëc' *in* = *pol.* przyzwyczajac, zachëcac}. *Por.* korcić, kusić, łudzić, wabić

fascynujący *ad* fascynujący; baro czekawi / jinteresujący, przycygający, wcygający; *ew.* ùroklëwi, czarowny, czarujący; *ew.* kùszący, przycygający, wòbiący, nãcący

faska *f* beczuszka, faska || *arch* fôtka *f* [Kùpilë na wieselé fôtka piwa Gò Tatk przëwiózł fôtka piwa z miasta. *Lz*]. *Zob.* **fasa**

fasol(k)a *f* szabelbón *m*, bónczy, *lok* szable *pl* [„Szabelbón do kòlón”... Mòje bónczy sã pną w górã, trzeba jaczé czije wstawic. Jô dzys móm bónczy (zupa z bónków) na pòłnié. Slòdeczk (ù te dzewùsa) jak dwa bónczy... - *Gò*]; ~ **w strączkach** zelony szabelbón; strącz(cz)i bónków; **ziarno (jedno ziarno)** ~li bónk *f a.* zòrno bónków / szabelbónu; ~ **szparagowa** szparagòwi szabelbón, szparagòwé bónczy

fasolowy *ad* szabelbónowi, bónkòwi

fason *m* sztòłt, fason; *ew.* szék, krój *m*, fòrma *f*; *ew.* wëzdratk (*pol.* *wygląd*); **trzymać** ~ a) zachòwëwac / ùrzëmëwac [to –wiwò / -miwò] swój sztòłt / fason / swòjã fòrmã, nie ùlegac wëkòszlawienimù / nie pòdżac / nie pògniesc sã; b) „trżëmac twòrz”, ùdawac jakbë sã nic nie stało, nie zdradzëc sã / nie wëdac sã; robic dobrã minã do zli grë; c) *po wypiciu wòdki*: trżëmac sã prosto / trżëmac fason (zëbë nie bëło widzec, że sã je spitim), nie wëzdrzec na spitégò; **przerobić kogo na swój** ~ przerobic kògòs na swòjé mòdło || mùdło / kòpëto, narzëcëc kòmùs swòje zdanié / swòj spòsòb widzeniò „swiata”

fastryga *f* **1.** fastriga, heftka *f*; **2.** sfastrigòwanié, zheftniãcé, sheftowanié *n*, prowizoriczné zeszcëc

fastrygować *v* heft(ow)ac, fastrigòwac

faszerować *v* faszerowac, nadzewac, wëpełniwac, fùlowac; *ew.* tkac / sztopac, napichac *a.* klasc / wkładac farsz

faszerowany *ad* faszerowóny, nadzëwóny, natkóny, napchóny, wëpełniony, (na)fùlowóny

faszyna *f* gacëna, faszina *f*, witczy *pl*

faszynować *v* gacëc, faszinowac

faszysta *m* faszista *m*

faszystowski *ad* faszistowsczi

fasyzm *m* faszizm *m*

fatalista *m* fatalista *m*; ten, co wierzi w namienienié; *ew. pot*: zwałpiélc, pesymista *m*

fatalistyczny *ad* fatalisticzny; *ew. pot* beznòdzejny, pesymisticzny; *ew.* czòrny, kòmùdny

fatalizm *m* fatalizm *m*, wiara w namienienié; *ew. pot*: beznòdzejnosc, niewiara, kòmùda *f*, czòrnowiedztwò, wąpienié *n*, brak nòdzejji, niewiara w dobëcé / w Òpatrznosc Bòską

fatalnie *adv* *pot*: lëchò, straszno, òkropno || -ni; *ew.* beznòdzejno, nieszczeslëwie, niezdarno, głupie, marno

fatalny *ad* *pot*: lëchi, òkropny, straszny, marny; *ew.* beznòdzejny, paskùdny, przeklãti, przesniti; *ew.* nieszczestny, nieszczeslëwi; *ew.* niezdarny [To bëła nieszczestnò gòdzëna, czej jò jã ùzdrzòł. *Ra*]; ~**na pogoda** brzëdczé / straszné / òkropné / paskùdné wiodro *a.* brzëdkò / straszno (itp.) pògòda

fatałaszek *m* drobiòzg *m*, rzecz (drobnò rzecz) *f*, rzad fladruża *f*; *ew.* ozdoba kapelusza (*pióro*, *kokarda*): fiu-fiu *n* (taczé fiu-fiu); **damskie** ~**ki** *pl* damsczé (kòbiécé / białgłowsczé / *ew.* dzëwczëcé) rzeczë (drobné rzeczë) / drobiazdzi / fladruże *arch* / żart fidzi-midzi; *ew.* w *zn.* ubrania, stroje, suknie: damsczé ruchna / stroje / *ew.* sëknie *zdr* sëczenczi / klédë *zdr* klédzëczi, żart damsczé łachë / kòdrë / lumpë *pl*; w *zn.* wstążki, tasiemki szlëfë *zdr* szlëfczi, biewiązczi { ‘fladruże’ = *pol.* ozdoby stroju kobiecego, *np.* paciorki, wstążki; ‘fladruża’ *f* = *pol.* a) dawny czepek kobiecy wiązany pod brodą; b) kobieta gadatliwa }

fatamorgana *f* fatamòrgana *f*; *ew.* ùwidë *pl* (= *pol.* *omamy, przywidzenia*). *Por.* **miraż**
fatum *n* nieszczęscé, lëché / złé namienienié (*pol.* *przeznaczenie*) *n*; **jakieś** ~ **go**
prześladuje jaczés nieszczęscé za nim chòdzy. *Por.* **pech**

fatyga *f* fatëga *rzad f* - **1.** zòchód *m*, stara *f* (= staranié *n*); *ew.* trud *m*, robòta *f*;
niewielka ~ niewiòlgò robòta / fatëga; niewiòldzi trud; niewiele / le përnã zòchòdu
/ trëdu / robòtë; **zadać sobie** ~gę zadac so robòtã / trud / *rzad* fatëgã [Përnã
zòchòdu / robòtë / trëdu to kòsztowało. *Gò*]; **załatwić coś za jedną** ~gã załatwic cos
za jednym zòchòdã *Sy*; **2.** pòmòc, stara *f*, staranié *n*; **dziękuję ci za** ~gę dzäkùjã cë /
tobie za (twòjã) pòmòc / fatëgã / starã / za to twòje staranié; **3.** *uciążliwość, duża*
fatyga: ùcemiãga, mãka *f*, kłòpòt *m*; *ew.* wiele robòtë / trëdu / zòchòdu / kłòpòtu,
wiele staraniów / zabiegów

fatygować *v* trëdzëc / mączëc (kògò), *rzad* fatëgòwac (kògò); *ew.* robic (kòmù) kłòpòt,
stwarzac / dawac (kòmù) robòtã, zabierac/ krasc (kòmù) czas, mùdzec / zamùdzac
(kòmù) czas swòjima sprawama; ~ **się** zadawac so trud / robòtã, robic sobie kłòpòt,
sprawiac / robic sobie (z czim) wiele zòchòdu; *ew.* trëdzëc sã, mączëc sã, starac sã,
rzad fatëgòwac sã; *ew.* miec robòtã / ùcemiãgã z czim (żebë załatwic to, ò co chtos
prosył) [òn sã trëdzy || trudzy / mącziz / starò / fatëgùje. Të so niepòtrżëbno zadòwòsz
trud / robòtã *a.* tã sã niepòtrżëbno trëdzysz / mączisz / fatëgùjesz, kò mē bē so jakòs
delē radã. *Gò*]

faul *m sp* faul *m*, nieczësté zagranié, nieczëstò zagriwka

fauna *f* zwierzë(z)na, fauna *f*, zwierzãta *pl*, zwierzãcy swiat. *Zob.* **zwierzyna**

faworki *pl* radikùchë *niem*, chròstë (*Gò*) *pl*

faworyt *m* **1.** sport fawòrit, *ew.* as, duz *m*, mòcny pónkt karna biòtkarzi (|| -rów);
biòtkòrz (*pol.* *zawodnik*) *a.* zespòł biòtkarzi, chtëren mò nôwikszé szanse òstac
dobiwcã biòtk / rozgriwk spòrtowëch; biòtkòrz tipòwóny / przewidiwóny jakò
dobiwca; **2.** wëbrańc, ùlubiéńc || òblubiéńc; *ew.* pieszczón || -szczuch *m.* *Por.*
beniaminek

faworyta *f* fawòrita, pierszò dama; *ew.* kòchanka *f*, *zgardl* kòchadło *n*

faworyty *pl* (*pejsy*) przëùsznice, baczi *pl.* *Por.* **bokobrody**

faworytka *f* fawòritka *f* - **1.** *sp* biòtkòrka tipòwónò na dobiwczëni / dobiwczónkã
rozgriwk(ów) spòrtowëch; *por.* **faworyt**; **2.** ùlubienica, òblubienica, *Tr:* ùlëbnica;
ew. pùpilka *f*;

faworyzować *v* pòpierac / wspierac / fawòriziwac (kògò), wësëwac *a.* wëpichac w
przódk kògò, (*Tr:* wëprzedniac kògò); *ew.* miec so kògò ùlubioné || òblubioné;
ùlubic so kògò [òn jã fawòrizëje / pòpiérò / wësuwò w przódk]

faworyzowanie *n* pòpiéranié / wspiéranié / fawòrizowanié / wësuwanié *a.* wëpichanié w
przódk kògò (*Tr:* wëprzednianié kògò)

faza *f* faza *f*; *ew.* czãd (*pol.* *okres*); *ew.* etap *m* {‘czãd’ *zob.* *część*}; ~ **księżycyca** faza
miesãca || -dza / ksãżëca

fazować *v* fazowac, òbrzënac (*ew.* òbhëwlowëwac / szlifòwac) rańt / zberk / kańtã,
łagòdzëc òstrosć rańtu / zberkù / kańtë [òn fazëje / òbrzinò / òbhëwlowiwò /
szlifùje]; **sfazowac** zeszlifòwac / złagòdzëc òstrã kańtã

fazowy *ad* fazowi; **prąd trój-** *el* prãd trójfazowi; **przewód / styk** ~ przewód / kabel(k) /
stik fazowi, *pot* faza *f*

fe! *int* bé! (*Ra*), pfùj!, e!, *dziec* bebe!

febra *f* **1.** *zob.* **dreszcze**; **2.** *choroba*: febra *f*; **zółta** ~ zòltò febra

fechtmistrz *zob.* **szermierz**

fechtować *zob.* **szermierka** (ćwiczyć / uprawiać ~kę)

fechtowanie *zob.* **szermierka**

fechtunek *zob.* **szermierka**

fechtunkowy *zob. szermierczy*

federacja *f* federacja *f*; *ew. związk m, zrzeszenie n*

federacyjny *ad* federacyjny, związkòwi, zrzeszeniowi

fekalia *pl* jaucha *f*, nieczęstoscë, fekalia *pl*; **smród ~liów** smród jauchë / nieczęstoscy || -sców / fekalíów

felczer *m* felczer *m*

felczerski *ad* felczersczy

feldmarszałek *m* pólny marszôłk; *ew. feldmarszał m*

feler *m* błąd, féler *m*, wada, fela, skaza; *ew. ùszkòdzenie n, zmiłka f*

felerny *ad* felowati, wadłëwi; *ew. pòpsëti, skażony, ùszkòdzony; ew. z błãdã / wadã / felã / félerã / skazã*

felga *f* (*stalowe koło pojazdu, np. samochodu, roweru*) falga *f*; *ew. w zn. żelazna obręcz / okucie drewnianego koła: òbrãcz, réfa f, réf m* [Czej jò béł dzeckã, brało takã falgã òd kòła (*pol. roweru*) i pòpichało jã czijã abò specjalnie wëdzãtim drótã. Faldzi przë autołach są rozmajitëch rozmiarów. Kòwól zakłòdòł réfë na gòrãco, a tej całë kòło wrzucòł w wòdã, dlòte kùzniò stojãła colemało kòle błotka. - Gò]

felieton *m* felietón *m*, ùsòdzk (artikël / dokòz / tekst) písóny “letczim piórã”, nieròz przekãсны, z przëgòdkama / przimówkama (zamieszczony w gazëce, *ew. òdczëtóny w radiu*) [tegò felietonu]

felietonista *m* felietonista *m*, autór felietónów

felietonistka *f* felietonistka *f*, autórka felietónów

felietonowy *ad* felietonowi; **styl** ~ felietonowi stil

feministka *f* feministka, wòjòrka ò kòbiécë / białgłowsczë prawa

feminizm *m* feminizm *m*, walka ò prawa kòbiëtów / białk

Fenicja *f* Fenicjò *f* [ti -cji]

Fenicjanie *pl* Fenicjanowie *pl*

fenig *m* féniq *m*

feniks *m* féniqs *m*, bòjkòwi ptòch [Ten ptòch féniqs wié wszëtkò. Lz]; **powstać / odrodzić się jak ~ z popiołów** pòwstac / òdrodzëc sã jak féniqs z pòpiołów

fenomen *m* fenomen *m* - **1.** człowiek nadzwëczajno ùzdolniony / ùtalentówny / òbdarzony ùmiejętnoscama, rzòdkò spòtikóny „talent”; **2.** wëjątkòwò rzecz a. wëjątkòwë zjawiskò || -szcze; cëdowizna *f*, cos nadzwëczajnégò / apartnégò; **3.** filoz zjawiskò || -szcze, doswiòdzenie *n*, fakt empiriczny

fenomenalnie *adv* fenomenalno || -nie, wëjątkòwò (wëjątkòwò piãkno / czekawie *itp.*), nadzwëczajno || -nie, niepòwtòrzalno || -nie, cëdowno || -nie, nadzwëk dobrze

fenomenalny *ad* fenomenalny, wëjątkòwi, nadzwëczajny, niepòwtòrzalny, niespòtikóny, rzòdkò / mało spòtikóny; *ew. apartny, òsoblëwi* {‘apartny’, ‘òsoblëwi’ = *pol.* a) *oryginalny, szczególny*; b) *dziwaczny*}

feralny *ad* nieszczeslëwi, nieszczestny, lëchi, pechòwi, feralny, fatalny [To bëła nieszczestnò gòdzëna, czej jò jã ùdrzòł. Ra]

feretronista *m* òbraznik *m*

feretronistka *f* òbraznica *f*

ferie *pl* ferie, wakacje *pl*; ~ **szkolne** szkòłowë ferie / wakacje

ferma *zob. farma*

ferment *m* **1.** *zob. fermentacja*; **2.** zamiészanie, wzbürzenie, pòrëszenie, zjuszenie, zjurzenie, napiãcë *n*, ferment, niepòkój *m*; *ew. niesnaski, swary: pògòrcha, gòrze; ew. rozruch, rejwach: pòrëcha f, tóczel, jiwier, rëjbach m; ew. efekt / skùtk* “czija w mrowiskù”; **robić / siać / rozsiewać** ~ robic / sòc / rozsewac ferment; robic pògòrchã, jurzëc, pòdbürzac. *Zob. intrygować 2*

fermentacja *f* fermentacjô *f* [ti -cji], gerowanié, fermentowanié *n*; *ew. o cieście*: wërëch *arch m*, roscenié *n*

fermentować *v* fermentowac, gerowac; *ew. robic / przerabiac*; *w zn. mocno fermentować*: bürzëc sã, jurzëc sã {‘jurzëc sã’ *in = gòrzëc sã, pol. gniewać się*}; *o cieście*: rosc, rëchac sã, jic w górã, *lok przen* dásac sã; *ew. o wzburzeniu społecznym*: bürzëc sã, jurzëc sã, juszëc sã, jarchòlëc sã, buntowac sã; robic rëjbach / tóczel / jòch; *ew. por. judzić* {‘jòch’ = *trzòsk*} [Wino fermentëje / gerëje / robi / przerobiò / bürzi sã / jurzi sã. *Gò Casto / piwò sã jurzi. Chléb sã ju dásò. – Sy Lédze sã bürzã / jurzã / juszã / buntëjã. - Gò*]

ferować *v jr* òrzekac, zatwierdz(yw)ac; ~ **wyroki** wëdawac wëroczi / òbsądë / òcenë; òceniwac czëjes pòstãpòwanié, wëpòwiadac sã ò kògùm, òsãdzac / òbsãdzywac kògòs [òn sã wëpòwiòdò; òn òsãdzò / òbsãdzywò]

ferwor *m* ùniesienié, przejëcë *n*, òchòtnosc, zapalczëwòsc, żarlëwòsc; *ew. zazartosc f*, zapòł, [tegò zapału, w tim zapale]; *ew. ferwòr m*; *ew. rozòchòcenié n* [Òna to gòda(ła) z / w taczim ùniesenim, z wiòldżim przejëcym / z takã żarlëwòscã. W tim rozòchòceniem zaczął wëwijac rãkama i wrzeszczec. - *Gò*]. *Por. apogeum, impet, trans*

festiwal *m* festiwal *m*

festyn *m* festin *m*, rozegracjë dlò lëdu, lëdowé swiãto, bal / jimpreza pòd gòlim niebã; *ew. piknik m*

feta *f* ùroczëstosc, czesta, gòscëtwa, biesada *f*, bal *m*; *ew. swiãto, swiãtowanié || swiãcenié n, òbchód m (òbchòdë pl), parada f*

fetor *m* smród *m*, brzëdkò pòcha / wòniò; ~ **fekaliów** smród nieczëstoscy / jauchë / fekaliów / scéków

fetować *v* gòscëc kògòs, ùgòscëwac kògòs, czestowac / raczëc kògòs pòłnim, wëprawic czestã (przëjëcë / biesadã) na kògòs pòczestnosc; ~ **się** raczëc sã, czestowac sã

fetysz *m* bürwrón, bóżk, *ew. fetysz m* – **1.** przedmiot tczony jakò wcelenié bòga, bóżk; **2.** przedmiot ùznóny, że je òdarzony magicznã mòcã; **2.** rzecz bezkriticzno (na slepò, lótwòwiérno) tczonò

fetyszym *m* bürwrónstwò *n*, *ew. fetyzizm m* – tcza òddòwónò rzeczóm / przedmiotóm ùznónym za wcelenié jaczégòs bòga, wiara w jich magicznã mòc

feudalizacja *f* feudalizacjô *f* – wprowadzenié ùstroju feudalnégò

feudalizm *m* feudalizm *m*, ùstrój feudalny

feudalnie *adv* feudalno || -nie; **człowiek** ~ **zależny od kogoś** człowiek feudalno zależny || zanòlëzny òd kògòs

feudalny *ad* feudalny; **ustrój / system** ~ ùstrój / system feudalny; **państwo / prawo** ~ne państwò / prawò feudalné

feudał *m* pón, feudòł *m* [tegò pana / feudała]

fez *m* fez *m* – òrt kłòbùka / czòpka ò sztòłce scãtégò stożka z czerwionégò filcu z czòrnym cymplã [Tërkòwie noszã fezë. *Gò*]

fiasko *n* nieudòwk (*Tr*) *m*; przegrónò / straconò sprawa; marnò / nieudónò sprawa; *ew. bezskùtecznosc f*; *ew. fiaskò n* kùnc; amen, krach, *żart* piórd, szëjs *m*; wszëtkò na nic / wszëtkò do nicze / na marné / *żart* do piardu; sprawa dosta(ła) w łep; **ponieśliśmy** ~ nie ùdało sã nama / nóm, mómë straconé / przegróné, naje || nasze planë dostalë w łep; naja || nasza sprawa dosta(ła) w łep; jsmë baf!; leżimë; le sadnac i plakac; *żart* mòzëmë jic wrëczy sadzëc, terò mòzëmë mòdro gwizdac; **jego plany poniosły** ~ z jegò planów nic nie wësżło / jegò planë sã nie ùdalë, jegò planë dostalë w łep. *Por. klëska*

fibra *f* fibra *f*, karton *m*, cw(i)ardi papiór

figa *f* figa *f*; **figę komu pokazać** pòkazac kòmù figã; dac kòmùs jic z dłudzim nosã; **dostać ~gę z makiem** dostac kòcégò (kòcégò łajna / gòwna), dostac figã z makã (nick) [Mòżesz kòcégò dostac. *Sy*]

figi *pl* büksczi *pl* (białgłowsczé, dziecné büksczi), sromiãtczi *lok*

figiel *m* psota, fãfka *f*, figel || -dzel, wërgel || -dzel, pãkt *lok*, wipk || wëpk, wëwtór *lok*, szpôs, szpòrt, kùnszt *m*; ~gle *pl* figle, figle-migle, fãfczi, psotë, kùczczy, wërgle, wipczy || wëpczy, pãktë *lok*, fëfle *lok*, kùnszta, szpôsë, szpòrtë, malweta, taraszczy *arch*; figlarstwò *n*; *ew.* faksë, nëczy, zagrania *pl* { 'kùnszt' *in* = *pol.* sztuka, artyzm; 'malweta' *pl* = *glupé figle, żartë*; 'faksë, nëczy, zagrania' - *por.* kaprysy; 'kùczczy' *pl* - *por.* 'kùczka' = a) *pieszcz:* kòza, kózka; b) *fig:* bródka; c) *grziwka*; d) *zgardl:* Żidka } [Kògòs sã wipczy *a.* psotë trzimają jak ògón psa (ò wëpkarzu / kùnsztarzu). Psotë kògòs tak wëcygają (ò wësoczim knòpie, chłòpie). Mò kùczczy jak kòza. Òna mò kùczczy w głowie. Òna nëch swòjèch kùczków tak zarò nie pòniechò. - *Sy* Fidzel za fidzel, żòrt za żòrt (*żart*). Òn sã figlama do nieba wkùpi. To czësté figlarstwò! Figlarstwã zëje ë przez swiat jidze. Jemù le taraszczy w głowie. - *Ra*]; **wyprowadzić / płać ~gle** robic / wëstwarzac / wëprawiac / strojic / òdwalac kòmùs figle / szpôsë / szpòrtë; robic / wëstwarzac kòmùs cos do || dlò szpòsu / do || dlò szpòrtu / do || dlò psotë / na psotã / na sztëkã; glëpic / narowac kògòs; psocëc sã kòmù [Të wiedzno jakã psotã mùszisz robic. *Sy* Co za malweta mdze wëstwòrzòł z nami? *Bl, Lh - Lz*]; **splatać komu figla** zrobic / wëstwòrzëc / wëprawic / wëstrojic / òdwalëc kòmùs (jaczëgòs) figla / (jaczis) szpôs / szpòrt; zrobic kòmùs cos do || dlò szpòsu / do || dlò szpòrtu / do || dlò psotë / na psotã / na sztëkã; zgłëpic / znarowac kògòs; pòpsocëc sã kòmù [To mù sã wej pòpsocyl! *Ra* Òni sã jima përnã pòpsocëlë, ale wiòldzi szkòdë nie wërzãdzëlë. *Gò*]; **mieć tylko ~gle w głowie** miec w głowie le wërgle / figle / psotë / pãktë *itd.*; *ew.* chtos je na psotach ùrosłi; **o mały ~ nie upadłem** ò mòli włos, to le tak bëło (*a.* wiele nie felowało || felało / brakło), że jem sã nie zwròcył.

Por. dowcip, kpina, żart

figlarka *f* figlòrka, kùnsztownica, (roz)smiészka, kòzëbelka, szpòrtownica, szpòsownica, *lok:* filisterka, faksòrka, pãktòrka, *arch* skajka *f.* *Por.* żartownisia

figlarnie *adv* figlarno || -nie, wipkòwato || wëpkòwato, filuterno || -nie; *ew.* żartowno / żartoblëwie, szpòrtowno, szpòsowito, kùnsztarskò [Figlarnie sã ùsmiëchò. *Lz*]. *Por.* żartobliwie

figlarność *f* figlarnosc, wip- || wëpkòwatosc, filuternosc, szpòrtownosc, szpòsowitosc. *Por.* żartobliwość

figlarny *ad* figlarny, figlarsczy, wëpkòwati, filuterny, kùnsztarsczy, wëkrëkùsowati, szpòrtowny, szpòsowny || -sowiti, *arch* remijasny (= psotny, nipòcy) [Nasz Anka je baro filuternò. Ji le te filuterné òczë tak lòtajã. - *Sy*]. *Por.* drwiący, łobuzerski, psotny, sowizdrzalski, żartobliwy

figlarz *m* kòzëbel || -bòł, figlòrz, figòlas, filister, fifikùs, filétk, faksòrz, kùnsztòrz, kùnda, szpòrtownik, szpòsownik, wëkùródca, wëpkòrz [, psotnik, szaławija, szawiter, (nie)remijòsz (= psotnik, bùzer), skòwërga *lok* (psotnik), pãktòrz, łepel (*pl:* łepłowie), czachùdel, ùlãbarch, ùlëpòp, ùlëszpédzel, sowizdrzòł], *arch* skajk *m*; *ew.* osoba popisująca się swoimi wyczynami: paradnik *m* { 'szaławija' *in* = *pol.* oszust - *zob.* } [tegò kòzëbla / figlarza / figòlasa / filistra / fifikùsa / filérka / faksarza / kùnsztarza || -tòrza / kùndë / szpòrtownika / szpòsownika / wëkùródce / wëpkarza || -kòrza / psotnika / szaławiji || -je / szawitra / nieremijasza / bùzra / skòwerdzi / paktòrza || -tarza / łepła / czachùdla / ùlãbarcha / ùlëpòpa / ùlëszpégła / sowizdrzała; Chòc ten wëkùródca nama sã psocy, nimò to më gò baro lubimë. Jò jim nic nie wierzã, to są łepłowie. Të szaławijo, chcesz wierã pò łbie. Jò ce sã nie dóm zgłëpic (*nabrac*), szaławijo. Të ùlëszpégła bãdziesz ùmieròł, a glëpòtë bądã ce sã trzimalë.

Të ùlëpopie, doždżë le! Të ùlãbarchù, tak mie przestraszëc, kò mie chce serce gardlã wëskòczëc. Czej sowizdrzałowi lëchò jidze, tej òn sã smieje. - Sy Ale to cë je / z niego je paradnik! Wejle, co ten paradnik tam wëstwòrzò. Të paradnikù, të so jesz rôz kark skracysz. Gò]. *Por.* **drwinkarz, frant, parodysta, żartowniś**

figle *zob. figiel*

figlować *v żartować, urządzać hece, harce: faksowac, wëglupiac sã, glëpiec, arch faszkwac, wëstwarzac / wëprawiac wërglë / „cëda”; broić, psocić: rôkwac (= brojic, psocëc i trzòskòwac, bawic sã gòsno), rowarzëc (= brojic); ew. remijaszcëc, figlowac {‘remijaszcëc’ in = pol. a) uprawiac rozbój; b) zaniędywac pracë z lenistwa; ‘figlowac’ in = pol. spòtkowac cieleśnie – zob. spòtkowac} [Mëszë figlëją, czej kòta nie czëją. Ra Të co jinëgò nie pòtrafisiz, le faksowac. Ti knòpi dzys tak faszkwają, że to nie je do wëtrzimaniò. - Sy]. *Por.* **baraszkowac, broić, dokazywac 3. droczyć się, drwić, żartowac***

figlowanie *n rôkwanië, wëglupianië sã, glëpienië, wëstwòrzanië / wëpròwianië „cëdów”, bawienië sã / zabòwianië sã; ew. figlowanië (in = pol. spòtkowanie). Por. baraszkowanie, brojenie, drwina, żart*

figowiec *m figòwc m [tegò figòwca], figòwé drzewiã*

figowy *ad figòwi, figòwcowi; liśc ~ figòwi lëst [Zakrëlë swòjã nagòtã figòwima lëstama. Ra]*

figura *f 1. posąg, statua: figùra, sztatura, zdr: figùrka, szaturka f; rzad pòsąg m (Ma) ew. rzezba, żłobizna f, pòmnik m (pòmnik z figùrã) {‘sztatura’ zob. figura 2} [W kòscelë stoji figùra swiãtegò Antoniégò. Pòmnik z figùrã... - Gò Pòtrafił kòzëlã (nozã) wëcënac w drzewie nòpiãkniészë figùrë. Czëta jem dzys w gazëce, że na swiãtegò Jana białci we Gduńskù zložëlë wińc przed szaturã kròla Jana Sobieszcégò. - Sy Swiãtowita pòsąg rznãł jem na zemiã. Ma]; por. rzezba; 2. sylwetka, kształt postaci: figùra, zdr figùrka, sztatura, rzad sztama; ew. sylwetka, pòstac f, (k)sztołt m {‘sztama’ in = piëń drzewa – zob. piëń; ‘sztatura’ zob. figura 1; ‘pòstac’ – por. ‘pòstacjò’ = ùkòzka, pol. zjawã}; zgrabna / kształtna ~ zgrabnò / sztołtnò / piãknò / spòsobnò figùr(k)a / sztatura / sylwetka [Ale ta mò sztołtnã figùrã. Òna mò piãknã figùrã. Co za piãknã szaturã mò ten człowiek. - Sy W dôce te krze mie zmanilë, że jò widzò lëdzcze pòstace. Lz]; sukienka dopasowana do ~ry sęczenka / sëknia dopasowónò / kléd / klédzëk dopasowóny do figùrë [Sëknia do figùrë. Sy]*

figuralny *ad figùralny, figùrowi*

figurant *m figùrant; ew. hòmpelman (pol. pajac), manekin, dupk (pol. walet, dupek)*

figurka *f figùrka, figùrëszka f. Zob. figura*

figurować *v figùrowac, bëc napisónë; ew. jistniec / stojec [To tam figùrëje; to tam je napisónë / stoji / jistnieje. Gò]*

figurowy *ad figùrowi; taniec ~ / tańce ~we na lodzie tuńc figùrowi / tuńce figùrowé na lodze; ~we łyżwiarstwo jazda figùrowò na szrëcach, figùrowé szrëcowanië (Rkj); łyżwiarz ~ szrëcownik / szrëcòrz figùrowi; łyżwiarka ~wa szrëcownica, szrëcòrka figùrowò*

fik! *int hop!*

fikać *v 1. wierzgac, wierzgòlëc, slòdkòwac; ew. wëwijac / wëcënac nogama / szpërama; 2. skakac, kòzëlkwac, przewracac sã, robic przewrotë / kòzëlczic; wëwracac / robic / wëwijac kòzlë, kòzëlkwac, żart pùrcłowac; 3. tańcowac; ew. w tuńcu: pòskakiwac, wierzgòlëc, slòdkòwac; 4. o świetle / świeczce, pëtgać: mërgac; przygasać: ùtëpòwac. Por. brykać, fiknąć, fajtnąć*

fikanie *n wierzganië, wierzgòlenië, slòdkòwanië (pol. brykanie), skòkanië, kòzëlkwanië n*

fikcja *f* fikcjô, fantazjô [ti –cji, -zji], zmëslëna *Tr f*, wëmëst *m*; wëmëszloné / zmëszloné rzeczë; *ew. òmana f* (przewidzenié *n*), złudzenié, ùrojenié, *n*, mëkcëna *f*, mëkcënë (= *pol. mrzonki*), ùrojenia *pl*; *ew. nieprôwda, bôjka m*, nibë prôwda, łëz, *ekspr* łzôwda *f*; **podtrzymywać ~ję małżeństwa / zamożności** pòdtrzemëwac || -miwac fikcjã małżeństwa / zamòżnosćë; ~ **literacka** fikcjô lëterackô

fikcyjnie *adv* fikcyjno || -nie, na nibë, do / dlô òka

fikcyjny *ad* fikcyjny, wëmëszlony, zmëszlony; *ew. bajeczny, fantasticzny, nibë / jakbë* (nibë / jakbë prôwdzëwi) [W nym snie jô widzała taczë nibë zómk, z wiezama. *Gò*]

fik-mik *m* fik-mik, czach-mach *m*; *ew. rôz dwa, chùtkò (a. krótkò)*

fiknąć *v* wierzgnąc, skòknąc, zaslòdkòwac, wëslòdkòwac, wëwinąc / wëcąc nogama / szpërama; pòdskòknąc / pòdskòczëc; ~ **kozła (wykonać przewrót przez głowę)** przekòzëlkòwac / przekòzëlòwac / przekòplowac / przewròcëc (*sã*), skòzëlkòwac, zrobic przewrót, wëwinąc / dac / zrobic / wëwròcëc kòzła / kòzëlka; *rzad. o zajãcu zastrzelonym: skòpac sã* [Strzëlòł w zajca, a zajc le sã tak skòpòł. *Sy*]. *Por. brykać, fikać, fajtać, fajtnąc*

fiknięcie *n* wierzgniãcé, zaslòdkòwanié, wëslòdkòwanié; *ew. skòzëlkòwanié, przekòplowanié*

fiksować *v* **1.** glëpiec, bëc od se; **2.** o świetle - *zob. pełgać*; **3.** o zegarze, budziku, błędnie wskazywać godzinę, budzić o niewłaściwej porze: glëpiec, miec swòje nęczi, bùlowac, chòdzëc na bùli groch {‘bùlowac’ dosł ò krowie: chcec do bika, zachòwëwac sã nienormalnie}

fiksum *n* (ò)barch *m*, natrzasleństwo || -sëlstwo *n*, glëpòta *f*; *pot mieć ~ dyrdum* miec òbarch, bëc natrzasli / naczidli, miec fiksum dirdum; ni miec wszëtczich doma

fikus *m* bot fikùs *m*

filantrop *m* filantrop, dobroczińca *m*

filantropia *f* filantropiô, dobroczinnosc *f*, wespółmòganié biédnych / ùbòdżich / pòtrzebùjącëch

filantropijny *ad* filantropijny, dobroczynny; *ew. wespółmògający biédnych / ùbòdżich*

filar *m* filar, słup *m*; *ew. pòdpiara* || pòdpòra, kòlumna *f*; *ew. przen. osoba wybitna, „filar zespołu”*: filar (*a. pòdpòra*) zespòłu / karna / zdrëszënë [Ti dwaji gròcze sã filarama tegò karna. *Gò*]

filatelista *m* filatelista *m*, zbiéròcz znaczków (*przest.* marków) pòcztowëch

filatelistka *f* filatelistka *f*, zbiéròczka znaczków pòcztowëch

filatelistyka *f* filatelistika *f*, zbiéranié znaczków pòcztowëch

file *m* filc *m*

filcować *v* filcowac

filcowanie *n* filcowanié *n*

filcowy *ad* filcowi; **kapelusz** ~ filcowi kapelusz / czòpk / kłòbùk

filet *m* filet *m*

filharmonia *f* filharmóniô [ti –nii] *f*

filharmoniczny *ad* filharmóniczny

filia *f* filiô *f*

fialny *ad* fialny; **kościół** ~ fialny kòscół

filigran *m* filigran *m* – **1.** mésterò robòta jubilerskò / złotniczò; **2.** wòdny cëch / znak na papiorze

filigranowy *ad* filigranowi, delikatny, drobnëchny; *ew. o ludziach: karzëlkòwati, drobny; człowiek* ~ pùrniã *n*, karzëlk, kròsniòk, pùliopk *m*, pestka *f*

filipika *f* dërnò / òstrò / gwòłtownò / zadzërnò gòdka / mòwa, òstré wëstãpienié (słowné) {‘dërny’ – *zob. arogancki*}

Filipiny *pl geo* Filipinë *pl*

filister *m* filister *m* {*kasz.*: ‘filister’ *in* = *pol.* figlarz – *zob.*} – **1.** sobisz, tãpòk *m*; *ew.* człowiek banalny, małostkòwi, ògrãnczony, bez wëszsich aspiracji, òbòjãtny na dobro całi spòlëznë; *ew.* dosebnik (= chcywc i samòlubòk) *m* {‘sobisz’ *dost* = *pol.* samolub, odludek, skapiec} – *por.* **kołtun**; **2.** nôleźnik zrzeszënë (kòrpòracji) akademiczni, chtëren nie je sztudentã

filisterski *ad* filistersczy – sobiszowati, dosebny, tãpawi; *ew.* banalny, ògrãnczony, zajãti le swòjima sprawama

filisterstwo *n* filisterstwò *n* – sobiszowatosc, banalnosc *f*

filizanka *f* taska, *zdr* taseczka; *ew. arch.* flizanka || flizònka *f*; **duża** ~ kròska *f*; ~ **z utràconym uchem, wyszczerbiona** *fig* kót *m* (*dost.* kòpëto) [Pòstawilë nama taczé kótë, jakbë ju lepszych task ni mielë. Gò]

film *m* film *m*; ~ **niemy / dźwiękowy / rysunkowy / studyjny / pełnometrażowy** film niemi / zwãkòwi / cëchùnkòwi / studijny / pełnométrażowi; **nakręcać** ~ kręcëc / nagrëwac / nakrącywac / robic film

filmować *v* filmòwac

filmowy *ad* filmòwi; **artysta** ~ artista filmòwi; **gwiazda** ~wa gwiazda filmòwò; **operator** ~ filmòwi òperatòr [tegò –ratora] / *Tr:* òbsłużnik; **taśma** ~wa filmòwò blewiązka; **ekran** ~wy ekran filmòwi / kinowi; **zdjęcie** / **-cia** ~we òdjimniãcé / -ca filmòwé

filolog *m* filolog *m* – **1.** specjalista òd filologii; **2.** nauczëcél jãzëków klasycznëch; **3.** sztudent filologii na ùniwersytece

filologia *f* filologiô *f* [ti –gii] – **1.** dzél nôùków hùmanisticznëch, chtëren òbjimò badania nad jãzëkã i lëteraturã jaczégòs nôrodu a. krãgù cywilizacyjnégò, np. filologiò klasycznò / ruskò / niemieckò; **2.** wëdzél filologiczny ùniwersytetu

filologiczny *ad* filologiczny

filozof *m* filozof *m*

filozofia *f* filozofiô [ti –fii] *f*; *ew. pot* filozofiô (*w zn.* mądrosć, wiëdzò; *ew.* kùnszt, sztëka) *f*

filozoficzny *ad* filozoficzny

filozofować *v* filozofòwac, *pot* mądrowac sã, bëc przemãdrzałim [òn filozofuje / sã mãdrëje]

filtr *m* filter; *ew.* czëszcz (Tr) *m*

filtracja *f* filtracjò *f* [ti –cji], filtrowanié, òczëszcziwanié za pòmòcã filtrów, przepùszcz(iw)anié przez filter

filtrować *v* filtrowac, przepùszcz(iw)ac przez filter; *ew. o płynach:* precedz(ëw)ac

filut *m* (*oszust, frant*) kùnda, filut, frant, chitrzëla, cëgón, krãcëcél, manijòk, mëdlòk, òsmëdlòcz *m* {*kasz.* ‘filut’ *in* = *pol.* dowcipniś} [tegò kùndë / filuta / franta / chitrzëlë / / cëgóna / krãcëcela / manijòka / òsmëdlòcza]. *Por.* **figlarz, kłamca, oszust, lekkoduch**

filuternie *adv* kùndowato, filuterno || -nie {*kasz.* ‘filuterno’ *in* = *pol.* dowcipnie}

filuterność *f* kùndowatosc, filuternosc *f*

filuterny *ad* kùndowati, filuterny {*kasz.* ‘filuterny’ *in* *pol.* = zabawny, drwiący, przebiegły, figlarny – *zob.*}. *Por.* **dowcipny, figlarny**

filutka *f* filutka, cëgónka, mëdlòczka, òsmëdlòczka *f*, chitrò / przebiegłò baba

finalizować *v* kùńczëc, finalizowac

finał *m* kùnc, finał *m*, slédny dzél dokòzu

finanse *pl* finanse; *ew.* pieniãdze, dëtczy *pl*, *Tr:* pieniãżnictwò *n*

finansista *m* finansysta; *ew.* pieniãżnik *m*

finansjera *f* finansjera *f*; *ew.* pieniãżnicë, bògòcze *pl*

finansować *v* finansowac (cos); *ew.* łożec / wédawac dëtczi / pieniãdze (na cos), płacëc (za cos)

finansowanie *n* finansowanié (czegò); *ew.* łożenié / wédôwanié dëtków / pieniãdzy (na cos), płacenié (za cos) *n*

finansowo *adv* finansowò, pieniãžno || -nie; **ktoś źle stoi** ~ chtos lëchò stoi z dëtkama, ù kògòs je krëchò / lëchò z dëtkama / pieniãdzama; **wspierać coś** ~ wspierac cos pieniãżnie / finansowò *a.* wspierac cos dëtkama / pieniãdzama

finansowość *f* finansowòsc, *Tr:* pieniãżëzna *f*; rozliczenia finansowé / pieniãżné

finansowy *ad* pieniãżny, finansowi; **obrót** ~ òbrót finansowi, òbròcenié pieniãdzama / dëtkama; **deficyt** ~ deficyt finansowi

finezja *f* finezjò [ti -zji]; *ew.* subtelnosc, delikatnosc *f*; *ew.* wdzãk, szëk *m*

Finlandczyk *m* Finlandczik, Fina *m*

Finlandia *f geo* Finlandiò, Fińskò *f* [ti -dii, -sczi]

Finlandka *f* Finka *f*

finlandzki *a.* fiński *ad* fińsczi

fiolet *m* lilewizna *f*, fiolet *m*, biskùpiò farwa

fioletowy *ad* lilewi, fioletowi

fiol *zob.* dziwactwo

fiolek *m* prolisz(cz)k *m*, prolëszka *f*, fijólk *m* [Pòwàchòj te fijólczi, tak piãknie wòniają. *Ra*]; ~ **trójbarwny** pòchnący proliszk; ~ **polny** ptòszé grónka *pl*; ~ **leśny** bezwònica *f*; **mieć w głowie fiołki** miec fiu-fiu / wiater (*a.* głëpstwa) w głowie [Wietrznica (*białka letkòmëslnò*) mò wiater w głowie. *Sy*]

fiołkowy *ad* lilewi, proliszkòwi, fijołkòwi [Wòniò / farwa fijółkòwò. *Ra*]

fiord *m* fiord *m*, òdnoga mòrza, głãbòk wrzinającò sã hòwinga / zatoka

firan(k)a *f* gardina, *lok* jadrina, *zdr* gardinka, jadrinka *f*

firyk *zob.* filut, lekkoduch

firykowaty *ad* niestateczny, niepòwòżny, letkòmëslny, roztrzepóny; *ew.* kùndowati, głòdczi ale snòdczi

firletka poszarpana *bot* mòjsz *m* [Mòjsz rosce nad wòdą i mòdro kwitnie. *Sy*]

firma *f* firma *f* – **1.** zakłòd produkcyjny / hańdlowi, fabrika *itp.* [tegò zakłòdu]; *ew. pol.* przedsãbiorstwò *n*; ~ **pracująca na zlecnie innej (podwykonawca)** pòdfirma *f*, pòdwëkònowca *m*; **2.** marka, nazwa firmë / zakłòdu, szild / znak producenta *a.* distribùtora

firmament *m* pòdniebié, niebò *n*, firmament *m* { ‘pòdniebié’ *in* = a) òbzór, widnik, *pol. horyzont*; b) *elektromonter* } [Taczégò jasnégò pòdniebiégò ju dôwno nie bëło. *Sy*]

firmować *v* firmòwac, ùzëczac swòji marczi / firmë / *ew.* swòjégò miona / autoritetu [Firmòwac przedsewzãcé / jimprenzã / wërób / wërobë. *Gò*]

firmowy *ad* (*należący do zakłòdu pracy*) firmòwi; ~**we auto** firmòwé auto || firmòwi autól (*nòleżący do firmë*); ~**we narzëdzia** firmòwé nòrzãdza; nòrzãdza firmë; ~ **znak** firmòwi znak (marka firmë); ~ **blankiet** blanket / papiór; ~**wa specjalność** firmòwò specjalnosc; **napój** ~ napitk firmòwi (swòjsczi, robiony / miészóny na môlu)

fisharmonia *f* fisharmóniò [ti -nii] *f*, òrganczi *pl*

fiskalizm *m* fiskalizm *f* – pòlitika fiskalnò / pòdatkòwò zmiérzającò do scyganiò jak nòwikszich dochòdów skarbù państwa z pòdatków

fiskalność *f* fiskalnosc || -nota *f*

fiskalny *ad* fiskalny, pòdatkòwi, skarbòwi

fiskus *m* fiskùs *m*, skòrb państwa, pieniãznictwò kraju, jinstitutione pòdatkòwé / skarbòwé państwa

fiszbin *m* fëszbin *m*

fiszbinowy *ad* fëszbinowi

fiszka *f* 1. kôrtka *f*, cedel(k) *m* (w kartotece); 2. marka, jigrëna *Tr f*, znaczk, szton, zeton *m* (w grze)

fiu fiu! *int* fiu-fiu, hejnë-wejnë; *ew.* wiatér *f.* *Por.* **fiólek (mieć fiołki w głowie)**

fizjolog *m* fizjolog *m*

fizjologia *f* fizjologiô [ti -gii] *f*

fizjologiczny *ad* fizjologiczny

fizjonomia *f* fizjonomiô [ti -gii], twôrz *f*, òbliczé *n*, wiwzór(k) / wëzdrzatk(t) twarzë

fizjonomiczny *ad* fizjonomiczny

fizjonomika *f* fizjonomika [ti -miczi] *f*, ùmiejãtnosc rozpoznowaniô charakteru człowieka pòdług wiwzór(k) (= wëzdrzatk) twarzë i całégò cała

fizjonomista *f* fizjonomik || -mista *m*

fizycznie *adv* fizycznie || -nie; *ew.* celesno, materialnie, maklewno (*pol.* namacalnie)

fizyczny *ad* fizyczny – 1. doticzący fizyczi (przedmiotu nôùczy || ùczbë); 2. materialny, dostãpny zmësłóm, pòznôwalny przez doswiôdzenié, òbiektywny; ~na **niemożliwość** czësto / absolutnô / *ew.* fizycznô niemòzliwòsc (wëkònaniô czegòs); 3. celesny, doticzący cała lëdzczégò / òrganizmù człowieka, òrganiczny; **aktywność** / **sprawność** ~na aktywnosc / sprawnosc fizycznô; 4. doticzący zewnãtrznégò wiwzór(k) / wëzdrzatk) człowieka; **wady** / **zalety** ~ne wadë / zaletë fizycznë; 5. seksualny; **pociąg** / **stosunek** ~ pòcãg / stosënk fizyczny; **odraza** ~na òdraza fizycznô; 6. doticzący robòtë, sëlë; **pracownik** ~ prôcownik fizyczny; **moc** / **siła** ~na mòc / sëlã fizycznô; 7. òparti na mòcë / przewòdze; **przemoc** ~na przemòc fizycznô; 8. gimnastyczny, spòrtowi; **kultura** ~na kùltura fizycznô; **wychowanie** / **ćwiczenia** ~ne wëchòwanié / czwiczenia fizycznë; 9. doticzący prziròdë i ùsztòłtowaniô pòwierzchni zemi / skòrëpë zemsczi; **geografia** / **mapa** ~na geografiô / mapa fizycznô

fizyk *m* fizyk *m*

fizyka *f* fizykaf [ti fizyczi, we fizyce]

fizykalny *ad* fizykalny, doticzący fizyczi jakò wietwi nôùczy

flaczek *m* flaczka *f*

flaga *f* 1. chòradzew || chòragwia, stanica, flaga, fana *f*, propòr, sztandar *m* {‘stanica’ *Gò in*= *pol.* obóz, strażnica, placówka}; 2. *zob.* **chlapa**

flak *m* flaka *f* {‘flaka’ *przen żart* = *pol.* dętka kota}; ~i *pl* flaczi; *ew.* bebeche *pl* [Bik wzał pasturza na rodzi i wëpùscył z niego flaczi. Na flace mie zawisło (*bòli mie brzëch*). To je telé wòrt, co flaczi òd rëbë (*nic wòrt*). Nie zważòj na szmaczi, czej le natkòsz flaczi. - *Sy*]; ~i (**potrawa z ~ów bydłëcych**) flaczi, kałdunë *pl* [Më dzys mómë kałdunë na wieczerà. *Sy*]. *Por.* bebecy, brzuch, jelita, kałdun, kicha, kiszka, wnątrznosci

flakon *m* wazón; *ew.* kwiatownik (*Tr*) *m*

flakonik *m* bùdelka *f*, czòczkò (*Gr*); *ew.* wazónk, kwiatowniczk (*Tr*) *m* {*Sy*: ‘czaczkò’ = a) *kawałk szkła a.* „skòrëpë”; b) *gnòcëk w kòłanie, jabkò, rzepka*}

flakowacieć *v* flaczec, lëbiec; robic sã jak flaka [to flaczeje / lëbieje]

flakowaty *ad* flakòwati, sflaczałi, lëbi; *ew.* òklapłi

Flamandia *f* Flamandiô *f* [ti -dii]

Flamand(czyk) *m* Flamandczik *m*

Flamandka *f* Flamandka *f*

flamandzki *ad* flamandzczi

flanca *f* (*sadzonka - młoda roślina a. odnóże, pęd rośliny*) flanca, *zdr* flancka *f*, òdnóžka; *ew. pl.* *sadzonki brukwi, buraków:* rozsada *f* [Weznã sobie òdnóžkã òd tegò zelégò. *Sy*]

flancować *v* sadzëc, flancowac
Flandria *f* Flandriô [ti –drii] *f*
flandryjski *ad* flandrijsczi
flanel(k)a *f* flanel(k)a *f*; *ew.* barchón *m*
flanelowy *ad* flanelowi; *ew.* barchónowi
flanka *f* flanka, strona *f*, bòk *m*
flankować *v* flankòwac; zachadac z bòkù / ze stronë
flansza *f* *techn* flansza *f*; kòlnérz *m*; tarczô z dzurą na westrzódkù i mniészima dzurama na szruwë na zberkù, przëspawónô do kùńca rérë, służacô do pòłączeniô rérë z jinszim ùrządzeniem, np. z pómpą
flaszeczka *f* bùdelka, flaszcza *f*
flaszka *f* bùdla, flasza, *zgr* flacha *f*
flaszkowy *ad* bùdelkòwóny, flaszkwòwóny
flaszkowy *ad* bùdlowi, bùdelkòwi, flaszkwòwi; **piwo** ~**we** piwò w bùdlach / bùdelkach / flaszkach
fląderka *f* stòrnówka || stòrniewka (*lok* || stòrniewka), bańt(k)uszka, fląderka (*lok*: || flunderka || flińderka) *f.* **Por** **flądra**
flądra *f* **zool** **1.** flądra z *gatunku*: *plástuga*: stòrnia (*lok*: || stòrna || strònew), bańtka (|| *lok* bantka), flądra (*lok*: || flundra || flińdra), *lok*: czéwa; *ew.* *rzad*: patelnica, panewka, plióńcówka, baba *f* {‘czéwa’ *in* = *pol.* *skrzele*} [Tëch czëw je wiele. Më dzys mielë plióńcówczy na pòłnie. - *Sy*]; **2.** flądra z *gatunku*: *glądżica*: glądżica || glódżica *f*; **2.** *zob.* **babsko, brudaska**
flecik *m* flétk, flécëk *m*
flecista *m* flét(ow)nik, flecysta *m*
flegma *f* **1.** *wydzieliny z nosa, gardła*: plëwinë, chrochòlënë, chrochle *pl*, chrochòlëna, chrëchlëna, chrochla *f*, chrocht; *ew.* smòrk, smòrkùl *m* [Sóm chrocht z niego jidze. *Sy*]; **2.** „angielska” *flegma*, „zimna krew”: a) spòkój *m*, cerplëwòta *f*, „zëmnò krew”; b) òpieszałosc, pòmälëcznosc, rozlazłosc, slamazarnosc *f*;
flegmatyczka *f* pòmälëcznô / òpieszałô białka (*ew.* pòmälëczné / òpieszałé dzëwczã, pòmälëczny / òpieszałë dzewùs); lëbawnica, czamnica, pòmälëcznica *Gò*, *lok arch*: bądżmerka, tidrotka; *ew.* flegmaticzka *f.* **Por.** **guzdralska**
flegmatycznie *adv* **1.** pòmału, pòmälëczno, òpieszale, ùlwòwato, lëbawò, nierëszno, nierëchawò, jak wól / zółw / kątór; **2.** spòkójno, ze spòkójã, ze „zëmną krwią”, na zëmno / chłodno, cerplëwie, bez nerwów
flegmatyczny *ad* **1.** pòmałi, pòmälëczny, òpieszałë, nierëszny, nierëchawi, wòłowati, slamazarny, glëmdowati, ùlwòwati, lëbawi, *lok* stëwati; *ew.* doczasny, mało rëszny, mało energiczny, bez zëcégò w se, na pól zdechli {‘lëbawi’ *in* = *chùdi* - ò *miãsu*; ‘doczasny’ *in* = *pol.* *doczesny*} [Doczasny człowiek mô wiedno czas. Ten je wiele za stëwati, zëbë òn ce mógł pòmòc. - *Sy*]; **2.** spòkójny, bez nerwów, „zëmnokrwisti”. **Por.** **guzdralski**
flegmatyk *m* pòmälëczk gniota, drewniòl, òpieszëlc, ùlwa, lëbawc, *lok*: slamaza, czamnik, pączk, bądżmera, stëwól, *arch* tidrot; *ew.* flegmatik *m* {‘pączk’ *in* - *zob.* pączek; ‘drewniòl’ *in* = *pol.* *tępak* - *zob.*} [Nó (*në*), zrësz le sã, pączkù. Pączk mô czas. Ten stëwól ce wiele nie pòmòże. Niż (*nigle*) ten drewniòl czëgò sã nauczë, tej sã rëchli psowi dupa zażëje (*zagòji*), le òna jesz bòłacô nie je.- *Sy*]. **Por.** **guzdrała**
flegmisty *ad* chrochòlowati; *ew.* smòrkòlowati
flejtuch *zob.* **brudas**
fleksja *f gr* fleksjò [ti –sji], zmiana *f*
flet *m* flét *m*, fléta *f.* **Por.** **flecik**

fletnia *f* flétniô *f*; ~ **pana (multanki)** flétniô pana

flinta *f* flińta, *zdr* flińtka, strzelba || strzélba, fùzja *f* {‘strzelba’ *in* = *strzelanié n*, *strzelina*, *strzelèna f*} [Przewiesył strzelbã przez remiã i szedł na zajce. *Sy*]; **stara** ~ stôrô flińta / strzelba / fùzja; kòpèto *n* [To kòpèto kòpie, czej nim strzélô. *Sy*]; **myśliwska** ~ jachtarskô flińta / strzelba; ~ **kłusownika** dzëwô strzelba *Sy* (*dzëwô – tu: nierejestrowónô, nielegalnô*). *Por.* **pukawka**

flirciar(k)a *f* wrëjôrka, wrëjownica, przesłécôrka, chwaszczka, chwaszczëca, zalécajka *f*; *ew.* w *zn.* *namiętna dziewczyna*: wrëjarsczy / grajny dzewùs. *Por.* **kokietka, zalotnica uwodzicielka**

flirciarz *m* wrëjôrz, wrëjownik, nawrijôcz, przesłécôrz, łaszczëwc, zalécajk, *lok*: chwaszcz, szmëchta, bërkcôcz *arch*, pòsownik *m* [To je dobri gòspòdôrz, ale bërkcôcz jesz lepszi. *Sy*]. *Por.* **babiarz, bawidamek, zalotnik**

flirt *m* czulkòwanié, wrëjarzenié, wrëjowanié, wrëjarstwò *n*, wrëje *pl* [Mòja córka bez czulkòwaniô sã téz òzeni, jô ji nie pòzwòlã łazëc pò nocach i czulkòwac. *Sy* Òn chòdzy do ni na wrëje. *Gò*]. *Por.* **kokietowanie, przymilanie się, zalecanie się, zaloty**

flirtować *v* czulkòwac, wrëjarzëc, wrëjowac; *ew.* o *kawalerach*: chòdzëc na wrij, chòdzëc na wrëje, brutkòwac {‘czulkòwac’ *in* = *pol. kokietować*; ‘wrëjarzëc’ *in* = *pol. swatać*} [òn czulkùje / wrëjarzi / wrëjëje / brutkùje; Òni ze sobã czulkùją. Wrëjarzã do se, wrëjarzã, a òzenic sã ni mògã. Sãsadów syn wrëjëje (*chòdzy na wrëje*) do naszi córczi. Òni do se / ze sobã dosc długò wrëjowelë, nigle sã òzenilë. - *Sy* Òni ze sobã wrëjarzã. Òn z nim / òna z nią wrëjarzi. - *Gò*]. *Por.* **kokietować, przymilać się, uwodzić, zalecać się**

flis *m* (*spław rzeczny*) spłòwianié *n*, spłòw *m*, flëska *f* {‘flëska’ = a) *spłòwianié drzewa rzëkã*; b) *zwòzanié a. zwlòkanié drzewa nad rzëkã*} [Tata szedł do flësczi. Flëska òdbiwò sã latã. - *Sy*]

flisacki *ad* flësacczi [Flësacczé zajãcé. Flësackô robòta. - *Gò*]

flisactwo *zob.* **flis**

flisak *m* flësòk, *Tr*: spłòwiôrz, spłòwnik *m*

flisować *v* spławiac, flësowac || flisowac {‘flësowac’ *in* = *zwòzëc a. zwlakac drzewò nad wòdã*} [òn spłòwiô / flësëje; Dokãd wa to drzewò flësëjeta? - Do Gduńska. *Sy* Wisłã flisëją drzewò z Pòlsczi do Gduńska. *Lz*]

flisówka *f* drzewò / drewno (*bòle, camrè*) przeznaczoné do wëwiezeniô z lasa; *ew.* do spławieniô; *Tr*: spłòwné drzewò

fliza *f* fliza *f*

flora *f* roscënë *pl*, flora *f*, swiat roscënów

florelista *m sp* florecysta *m*

florelistka *f sp* florecystka *f*

floren *m* floren, gùlden *m*

Florencja *f geo* Florencjô [ti –cji] *f*

florencki *ad* florenccki

floresy *pl* floresë, zawijasë, grëcze *pl.* *Por.* **esy-floresy**

floret *m sp* floret *m*

flota *f* **1.** *żeg, woj* flota *f*; **2.** *pot pieniądze*: dëtczi, pieniądze

flotyła *f* *żeg, woj* flotila *f*, karno òkrãtów

fluid *m* flujid; *ew.* prãd *m*, promieniowanié, sëjanié *n.* *Por.* **aura, aureola**

fluksja *f* òpùchlëna *f*, zapòlenié *n*

fluktuacja *f* fluktuacjo [ti –cji] *f*, zmiennosc, chwiejnosc, niestałosc, niestabilnosc *f* (*wiòlgòscy / lëczbów / zjawisk*); *ew. pl*: zmianë, òdchilczy, òdchilenia, przëpłiwë i òdpłiwë; *ew.* kòlibanié, zybòtanié *n* (*wiòlgòscy / lëczbów / zjawisk*)

fluor *m* fluor *m*
fluorescencja *f* fluorescencjô [ti -cji] *f*, swiécenié *n*
fluorescencyjny *ad* fluorescencyjny
fluoryzować (się) fluorizowac (sã), swiecëc (sã) [to (sã) fluorizëje / swiécy]
fobia *f* niezgara, nieprzëchilnosc; *ew.* fòbiô *f*; *ew.* nielubienié czegòs, lëché / nieprzëchilné / negatiwné nastawienié do czegòs, nastawienié na nié; *por.* **germanofobia, ksenofobia**
fochy *pl* nëczy, nôwartë || nôpartë || nôwrotë, nôskwarë, rapsë, zagrania; *ew.* dąsë, mùnie mamùnïe; ~ **(swoje) stroić** (p)òkazëwac (swòje) nëczy; pòpisëwac sã swòjima nëkama; miec (swòje) nôwartë / nëczy / nôskwarë / rapsë / zagrania; *ew.* wëstwarzac / strojic / pòkazëwac (swòje) dąsë / mùnie / mamùnïe. *Por.* **grymas(y), kaprys(y)**
fok *m* (żagiel przedni, trójkątny) fòka *f*, klin *m*
foka *f* zélińt *m*; *lok:* mòrczi pies; *pl:* zélińtë [Mòrczi pies ce kasy (*straszq dzecë*). *Sy*]
fokowy *ad* zélińtowi [Zélińtówé miãso. *Gò*]
foksterier *m* fóksterier *m*
fokstrot *m* fókstrot *m*
folblut *m* fólblut *m*, kón angelszczi rasë (*dost* pełny krwi, pełnokrwisti)
folga *f* zelżenié, pòpùszczenié *n*, ùlga, zelga *f* { ‘zelga’ *in* = òdwilg || -lż, chlëda }
folgować *v* pòpùszczac, zelżëwac; **mróz ~guje** mróz pòpùszczô / zelziwô; to pòpùscëło || pòpùscëło / zelżëło; ~ **swoim chuciom** dogadzac (*a.* pòpùszczac lécczi / dawac na wòlã) swòji żądzë / pòżądłëwòscë; ùlegac / pòddawac sã żądzë || -dzy / żądzóm / pòżądaniémù; ùlegac pòżądanióm / celesnym zachcenióm / celesnym nëkóm / nëkóm swégò cała
folia *f* (cienkie tworzywo polietylenowe) fòlia *f*
foliał *m* ksãga, *arch:* knéga (*lok* || knyga || knéga) *f* [Grëbô / wiòlgô / stòrô ksãga / knéga. *Gò*]
foliować *v* fòliowac, òprawiac we fòliã
foliowanie *n* fòliowanié *n*, òprówianié we fòliã
folklor *m* fòlklor *m*, lëdowizna (*Tr*) *f*, lëdowô kùltura
folklorysta *m* fòlklorista *m*, znòwca / badôcz fòlkloru
folusznik *m* fòlusz(ow)nik *m*
foluszowac *v* fòluszowac
folwarczek *zob.* **folwark**
folwarczny *ad* fòlwarczny, fòlwarkòwi, majątkòwi
folwark *m* fòlwark, majątk *m*, dobro, *zdr* doberkò *n*
fonetyczny *ad* fònetyczny; *ew.* głosowny *Tr*
fonetyka *f* fònetika; *ew.* głosowina *Tr* *f*
fonia *f* fòniô || fóniô *f* [ti -nii]
fonograf *m* fònograf *m*
fonologia *f* fònologiô *f* [ti -gii]
fontanna *f* fòntanna, wòdownica (*Tr*) *f*
fora! *int* précz!; *ew.* *niem:* weg! raus! rut(en)! *rzad* runter!; ~ **ze dwora!** précz! biéj(ta) / ùcekòjta mie stąd!, rëmòjta sã / karuj(ta) sã / wënaszòj(ta) sã mie sã (stąd / z chëczy / z widu – niech jò waju nie widzã!)
fordanser *m* fòrdanser *m*, płatny (wënajãti) tancòrz / tańcownik
fordanserka *f* fòrdanserka *f*, płatnô (wënajãtô) tancòrka / tańcownica *f*
foremność *f* fòremnosc || -nota, sztòłtnosc *f*; *ew.* piäkny sztòłt, sztòłtnô / spòsobnô / szëkòwnô / zgrabnô fòrma / bùdowa *f*
foremny *ad* fòremny, sztòłtny, zgrabny; *ew.* piäkno zbùdowóny, spòsobny, szëkòwny

forma *f* fòrma *f* – **1.** zewnętrzno fòrma, *f*, sztòłt *m*; *ew.* pòstac, szatura; *ew.* figùra *f* {‘szatura’ *zob.* figura 1; ‘pòstac’ *Lz – por.* ‘pòstacjò’ = ùkòzka, *pol.* zjawa} [Jistnieją na swiece rozmajité fòrmë / sztòłtë / pòstace roscënów. *Gò*] – *zob.* **wygląd**; **2.** stón *m*, struktura, pòstacò *f*, fòrma / spòsòb jistnieniò w dónym strzodowiskù / dóny temperaturze (np. wòda w stanie płinnym (ceklim), stalim (lód), gazowim (ropa / para [Wòda jistnieje w przyrodze pòd pòstacama (we fòrmie) parë (= ropë), płinu i lodu. *Gò*]); **3.** szablon, mòdło (|| mùdło), wëkrój; **4.** fòrma (statk) do òdlëwaniò przedmiotów, np. pùstaków z betonu, figùrk gipsowëch; *ew.* *forma do pieczenia ciast i chleba*: blacha, fòrma *f*; **5.** jëz słowò, tip słowa òdròzniwóny pòdług jegò fónkcji leksykalnëch a. gramaticznëch (np. fòrmë zdrobnialé: piesk, kòtk); **6.** *sp* kòndicjò *f*, stón sprawnosćë fizyczny; **być w dobrej ~mie** bëc mòcny(m), bëc w dobri fòrmie / kòndicji / w dobrim stanie (fizycznym, psychicznym), dobrze sã czëc; **7.** spòsòb przedstawieniò czegòs / wërażeniò jaczis ùdbë / deji (np. fòrma słownò / pisemnò; przedstawic jakàs rzecz w prosti *a.* kùńsztowny fòrmie); **8.** fòrmë prawné, sądowé; spòsobë pòstãpòwaniò pòdług przëjãtëch norm ùjãtëch w przepisë; **9.** òbëczòj, kònwenans, spòsòb zachòwaniò sã; *ew.* norma (np. fòrmë – przëjãté normë / fòrmë - zachòwaniò sã przë stole); w **należytej ~mie** w przënòlëzny fòrmie; **robić coś (tylko) dla ~my (pro forma), dla zachowania pozorów** *zob.* **formalnie**

formacja *f* fòrmacjo *f*; *ew.* fòrmòwanié *n*

formalista *m* fòrmalista *m*

formalizm *m* fòrmalizm *m*

formalnie *adv* fòrmalno || -nie, ùrzãdowò, tak, jak sã nòlëzi / przënòlëgò –w przëjãti na ògle fòrmie; **robić coś (jedyne) ~ dla zachowania formy / pozorów** robic cos (leno) leno fòrmalnie, (leno) dlò (*a.* wedle / do) òka / dlò fòrmë; *ew.* robic cos le dlò / do parad / zëbë nie pòdpadnac / zëbë lëdze widzelë; robic cos bez przëkònaniò, że to je dobré / pòzëteczné

formalność *f* fòrmalnosc || -nota *f*; *ew.* ùrzãdowò / stałò / szablonowò procedura / czinnosc

formalny *ad* fòrmalny; *ew.* przënòlëzny, ùrzãdowi – przëjãti w taczi fòrmie w ùrzãdze; *ew. pot zn.* „istny”: jistny, pròwdzëwi, richtich *niem.*; ~ **zwrot (językowy)** fòrmalny zwrot (mòwny / jãzëkòwi); ~ **ne potwierdzenie sprawy** fòrmalnë pòtwierdzenié w sprawë; ~**na sprawa / procedura** fòrmalnò sprawa / procedura; **to jest ~ obłęd / cyrk (istne wariactwo)** to je jistny òbarch / cyrk (jistné òglëpienié)

format *m* fòrmat, rozmiar *m*, miara, wiòlgòsc *f*

formować *v* fòrmòwac, sztòłtowac; *ew.* lepic (np. lepic cos z casta / glënë), òdlewac we fòrmie (np. figùrczi), ùkładac (np. sztof, tkaninã ùkładac w bùfë || pùfë / w gùbë, gùbòwac)

formowanie *n* fòrmòwanié, sztòłtowanié *n*, nadòwanié (czemùs) fòrmë / sztòłtu

formularz *m* fòrmùłòrz *m* [tegò fòrmùlarza, na fòrmùlarzu]

formuł(k)a *f* fòrmùła, *zdr* fòrmùłka *f*; *ew.* zasada, wskòza *f*

formułować *v* fòrmùłowac, krótkò i zwiãzłò wërazëc / wëpòwiedzec jakàs mësl, nadawac fòrmã słownã, ùjimac w słowa, precyzowac, òkresliwac cos, ùkładac zdania tekstu

fornal *m* parobk *m* – robòtnik (młodi) na majątkù / fòlwarkù, np. fùrmón || fòrmón; *ew.* òròcz *m* [tegò parobka / fùrmana / òròcza]

fornalski *ad* robòcy, fór- || fùrmańszci; **koń** ~ robòcy kón

forniernia *f* fòrniérniò *f*

fornir *m* fòrniér *m*, òklejina *f*

fornirować *v* fòrniérowac, dawac òklejinã

fornirowanie *n* fòrniérowanié, òklejiwanié fòrniérã *n*

forniowy *ad* fòrniérowi, òklejinowi

forpoczta *f woj* **1.** fòrpòczta *f*, przédnô straż, karno wòjska wësłóné w przòdk na wëwiadé / wëzdrzënë; **2.** czata, strażnica, szpica *f*, wësëniãté w przòdk stanowiskò òbserwacyjné; **3.** *pot* zwiastun *m*, zwiastunowie *pl*

forsa *f pot* dëtczi, pieniãdze *pl*; *ew. zn. zbiorowym*: dëtk *m*

forsować *v* **1.** przéc do czegò, fòrsowac (cos) (*Gò*), przepichac cos, przeprowadzac cos na mòc (czasã wbrew rozsãdkòwi); *ew.* nalënac, napierac / nacëskac [Òn p(i)arł do te, żebë... Òn nalinô / napiérô / nacyskô, żebë... - *Gò*]; **2.** *woj* pòkònëwac / zdobëwac / przebrniwac / przedërchiwac / fòrsowac jakãś przeskòdã terenowã, np. rzékã [òni pòkònywają / zdoiwają / przebrniwają / przedërchiwają]

forsować się robic (cos) na mòc, mączëc sã, szarpac sã, wësylac sã, wësadzac sã, wiele dawac ze se; *ew.* fòrsowac sã (*Gò*) [òn robi na mòc / sã mączë / szarpie sã / wësylô sã / sã wësòdzô, òn dówô || daje / sã fòrsëje *Gò*]. *Por.* **harować**

forsowanie *n* przepichanié czegò, przeprowòdzanié czegò na mòc; *ew.* fòrsowanié (*Gò*) *n*; ~ **się** robienié na mòc / całã mòcã / z całi mòcë / sëlë, mączënié / szarpanié / wësylanié / wësòdzanié sã

forsowny *ad* mączący, jintensywny, òstri, fòrsowny (*Gò*), cemiãżny (*Tr*); *ew.* chùtczi; *ew. przen.* pieczelny, mòrderczi, zabójczi; ~ **robotã** cãżkò / gnòcatò robòta; *ew.* mòrdãga, mączarniò, zmarachùta *arch*, szarpanina *f*, maraszënk (*La*) *m*, marachòwanié sã, rakòwanié *n*; ~ **wysilek** òstri / mòcné wësylenié sã; jintensywny / cemiãżny wësòdzk (*neol*); *ew.* mãka, mączarniò, mòrdãga, zaprawa, zmarachùta *f*; **marsz** ~ chùtczi / òstri marsz

fort *zob.* **forteca**

forte *inv muz* forte, gòsno

forteca *f* twierdza || -dzò, fòrteca, festinga *niem. f*, zómk; *ew.* w *zn. gród*: gard, gòrcz, garc *m*

forteczny *ad* twierdzowi, fòrteczny; festingòwi, zómkòwi *ew. dotyczący grodu*: gardny, gòrczowi (*Tr*)

fortel *m* pòdchwòt *m*, sztëka, chitrosć *f*; chitri / òbmëslny / przemëslny spòsòb; chitrò sztëka [Òni gò pòdchwòtã złapelë.]. *Por.* **sidła, zasadzka**

fortepian *m* klawir, *rząd* fòrtepian *m*; **grać na ~ie** grac na klawirze

fortepianowy *ad* klawirowi, klawirny, fòrtepianowi; **wprawki** / **etiudy** / **koncerty** / **sonaty** / **nokturny** ~**we** wpròwczë / etiudë / kòncertë / sonatë / nokturnë fòrtepianowé / na klawir / fòrtepian

fortuna *f* **1.** *mit (bogini losu)* fòrtuna (bòżëna namienieniégò); **2.** *pot* szczescé *n*, kawel = los *m*; **3.** pieniãdze / dëtczi *pl*, bògactwò, pieniãżstwò *n*, majątk *m* (wiòldzi majątk w pieniãdzach), *arch* łòza *f*; *ew.* grëpa / fóra dëtków / pieniãdzy || -niãdzy; *ew.* spòdkòwizna *f*, majątk erbòwóny / dostóny w spòdkòwiznie {‘spòdkòwizna’ = *pol. spadek, odziedziczony majątek*} [Më mómé łòżë do smiercë. *Sy*]; ~ **mu sprzyja** jemù swiat jidze rãkã, òn mò szczescé; ~ **kołem się toczy** szczescé zmieniwò sã; rôz szczescé rôz nieszczescé; rôz na wòzu rôz pòd wòzã; nié wiedno jidze równo / dobrze; **ślepa** ~ przëpòdk, traf; *ew.* kawel = los (*ew.* slepi przëpòdk / traf / kawel / los) *m*; **zrobić ~në** zgroszëc sã, dorobic sã majątkù, wzbògacëc sã, z(a)robic wiòldzë pieniãdze, stac sã bògati; **kaprys ~ny / losu (nagła zmiana sytuacji życiowej, politycznej)** a) nagłò zmiana na lepszë; szczescé *n*, szczeslëwi przëpòdk / traf; b) nagłò zmiana na gòrszë; ruks; *ew.* czos *m* {‘ruks’ *in* = *pol.* a) *wstrzãq*; b) *cios*; c) *kaprys*; d) *nagły deszcz – i in.*; ‘czos’ = *pol. cios*} [Taczégò ruksu jem sã jednak nie spòdzòł, cëz (*kùliż, wieleż*) jò pieniãdzy stracył. Całã wòjnã Kaszëbi szeptelë, że to dò jaczis ruks i téz ruks przëszedł. – *Sy*]

fortunka *f* grëpka dëtków / pieniãdzy || -niãdzy, nielëchi mająt(ecz)k. *Zob.* **fortuna** **3.**

fortunny *ad* szczęśliwi, kòrzestny, ùdóny || *Tr* ùdałi {‘ùdóny’ *in* = ùspòkòjony, ùstatkòwóny}

fortyfikacja *f*, ~**cje** *pl* fòrtifikacjò [ti –cji] *f*; *pl*: fòrtifikacje, òbwarowania, ùmòcnienia, mùrè / wałè / szuńce òbronné; *ew.* bąkrè / rowè

fortyfikacyjny *ad* fòrtifikacyjny, ùmòcnieniowi

fortyfikować *v* fòrtifikòwac, ùmòcni(w)ac, bùdowac fòrtifikacje / ùmòcnienia / òbiektè òbronné (*ew.* stawiac zómczy, twierdze)

forum *n* fòrum *n* – **1.** rènk, plac *m*, plac pùbliczny, miescé / mòl wieców / zgromadzeniów lèdu; **2.** mòl pùblicznèch wèstąpieniów [Fòrum midzènòrodné / pùbliczné / sejmòwé.]

fory *pl* pierszeństwò *f*; *ew.* wèprzédnienié (*Tr*) *n*; **dać komu** ~ wèpùścèc kògò (pèrznã) w przòdk

fosa *f* fòsa *f*, przekòp *m* – òbronnny przekòp (tj. kanòł, rów) wkòł mùrów zómkù / miasta [tegò przekòpù / kanału / rowù]; **sucha** ~ sèchò fòsa, sèchi przekòp, przekòp bez wòdè

fosfor *m chem* fòsfór *m*

fosforowy *ad* fòsfòrowi

fosforyt *m* fòsfòrit *m*

fosforyzować *v* fòsfòrizowac, swiecèc w cemnicè

fosgen *m chem* fòsgen *m*

fotel *m* krzasło *n*, zesel *m*; ~ **ministra** stanowiskò (*ew.* zesel) ministra; ~ **na biegunach** babùlc, kòlibòcz *m*, krzasło na biegùnach

fotodruk *m* fòtodrèk *m*

fotolektryczny *ad* fòtoelektryczny

fotogeniczny *ad* fòtogeniczny, dobrze wèpòdający na òd**jim**kach / òd**jim**niãcach

fotograf *m* òd**jim**nik, fòtograf, *lok*: fòtografista, fòtofista *m*

fotografia *f* òd**jim**k *m*, òd**jim**niãcé *n*, fòtografiò [ti –fi], *żart* fòtka *f*; ~ **barwna** farwny / kòlorowi òd**jim**k, farwnò / kòlorowò fòtografiò; ~ **czarno-biała** czòrno biòli òd**jim**k, czòrno-biòlò fòtografiò

fotograficzny *ad* fòtograficzny; **aparat** ~ aparat do òd**jim**niãców, aparat fòtograficzny, fòtoaparat

fotografować *v* òd**jim**ac, fòtografòwac, robic / knypsac òd**jim**czy / fòtografie

fotografowanie *n* òd**jim**anié, fòtografòwanié *n*

fotokomorka *f* fòtokòmórka *f*

fotokopia *f* fòtokòpiò *f*, òdbitka (òdbitka fòtograficznò) *f*

fotomontaż *m* fòtomóntaż *m*

fotoplastyka *f* fòtoplastika *f*

fracht *m* fracht *m*

frachtowiec *m* frachtowi òkrãt, frachtówc *m* [tegò frachtówca]

fragment *m* ùriwk, wè**jim**k, fragment; *ew.* dzél *m*, czãsc *f*

fragmentarycznie *adv* le(no) dzélã *a.* le dzélama, le niejedne dzéle / ùriwczì, le tam sam

fragmentaryczny *ad* fragmentariczny, niecałowny, niekómpletny, czãscowi, dzélowi, ùriwkòwi, wè**jim**kòwi

fajda *f* ùcecha, redosc; *ew.* zabawa, rozegracjò [ti –cji] *f*, szpòs *m*, fèjné zajãcé, cos fèjnégò / czekawégò

fajser *m pot* człòwiek naiwny: frajer, mack; *ew.* celã *n*, chtos mackòwati / glèpasy / celèczy / najiwczì / najiwny (jak dzeckò); *ew.* głupk || głèpc || głèpysz, niedoczènièlc, *arch Ra* czep (*pol. kiep*) *m* [Czep ten, co wicy dò, jak mò. *Ce*]; **być ~rem** bèc frajerã / mackã; bèc głèpasy / celèczy / najiwczì

frak *m* **frak** *m* [Co to je frak? – slödë za wiele, a z przódkù brak. To le nie je tak (*tak letkò*), z wãpsa zrobic frak (*ò rzeczë trudny*). - *Sy*]; **złapać kogo za** ~ *wzyc / złapać / schwacëc kògò za szlafetkã / za szlëc / ew. za gardło / kark / za rzëc (za dupã) { ‘szlafetka’ . ‘szlëc’ = pol. poła, część ubrania - marynarki}*

frakcja *f* **frakcjò** [ti -cji] *f* – **1.** *chem* wëapartniony dzël substancji różniący sã òd jinëch temperaturą wrzeniò / stãgniãcò / sublimacji [Fracje òlejowé.]; **2.** òdewstałosc (part / dzël / skrzydło) w partii

framuga *f* **1.** rama (òkna / dwiérzi) *f*; **2.** *rérka* *f*, szafka / skriwka w piéckù jizbòwim

Franciszek *m* Francyszk, Frank, Frany, Franusz, Frãc(k), *lok* Frãcyłk

franciszkanin *m* **francyszkón** *m* [tegò francyszkana || -kóna]; *pl*: francyszkanowie || -kanie [tëch francyszkanów]

franciszkański *ad* francyszkańszci; **zakon / klasztor** ~ *zòkón / klòsztór / francyszkańszci* [tegò *zòkònu / klòsztoru*; w tim *zòkònie / klòsztorze*]; ~**ka reguła** francyszkańskò reguła || regła

Francja *f geo* **Francjò** || -cëjò, *rzad* **Francëskò** *f* [ti -cji || -cëji, -szci]

francuski *ad* francëszci; **po ~sku** pò francëskù

francuszczyzna *f* francëszczëzna

Francuz *m* Francuz (*lok* || **Frañcuz**), *rzad* **Francëzón** *m*

Francuzka *f* Francuzka (*lok* || **Frañcuzka**), *rzad* **Francëzónka** *f*

Franek *zob.* **Franciszek**

frant *m* kùnda, frant || frañt, cëgón, *rzad*: *nicpanic, nicwartélc, nicwòrtała, lok* dréusz *m*; *ew. òszëkañc, òchlëdëtk, wëdrwigrosz; ew. òbszczimùr, lump, gałgan* *m*; **z głupia** ~ przëtròfkã, bez zastanowieniò, niewiele mësłacë, mie nic tobie nic, z glëpòtë. *Por. filut, gałgan, lekkoduch, łajdak, łobuz, nicpoñ, oszust, sowizdrzał*

frantowski *ad* kùndowati, frantowati || frañtowati, nicwòrtny, bële jaczi. *Por. sowizdrzalski*

frantostwo *n* kùndowatosc, frantowatosc *f*

frantówka *f* *pieśń żartobliwa*: frantówka (|| *lok* frañtówka) *f*; **mężczyzna lubiący śpiewać ~ki** frantówkòrz *m*; **kobieta lubiąca śpiewać ~ki** frantówkòrka *f*. *Por. fraszka*

frapujący *ad* czekawi, zacakawiający, pòcygający (a. przëcygający, wcygający), zajimny (*Tr*), pòdpòdający, wpòdający / rzucający sã w òczë, przëcygający ùwògã, apartny { ‘zajimny’ *Tr = czech: zajimavi*}

frasobliwy *ad* zajiszczony, zmòrtwiony, skłòpòcałi, *arch, pol. niem.?* frasoblëwi; *ew. smùtny, zasmùcony; zatroskóny. Por. markotny*

frasować się *zob.* **martwić się**

frasunek *m* kłòpòt *m*, zmòrtwienie *n*; *ew. przëgrizk* *m*, zgrëzota, jadłoba *f*, *arch, pol: frasënk* *m*; **dobry trunek na** ~ *dobri trënk na frasënk (Ce)*. *Por. kłopot, zgryzota*

fraszka *f* **1.** fraszka, drobnostka *f*, drobiòzg *m* [Dlò mie napisac lëst to je fraszka. *Sy*]; **2.** fraszka, drobnò i żartoblëwò wierszka (a. żartoblëwi wiersz(k) a. piesniczka / (przë)spiewka [To są fraszczci. *Lz Żòłnërszczë fraszczci. Sy*]. *Por. frantówka*

fraza *f* fraza *f*, zdanié *n*

frazeolog *m* frazeolog || -loga *m*, znòwca / specjalista òd frazeologii

frazeologia *f* frazeologiò *f*

frazes *m* pòwiedzenié, rzeczenié *n*, rzeczónka *f*; *ew. frazes, slogan* *m*; **czcze ~y** pùstò / próznò / nadãtò gòdka / mòwa; prózné gòdanié; *ew. La: trãbarsznë òràdze* *pl*; w *zn. czcza paplanina: pleszczëñë* *pl*; *Por. dewiza, hasło*

frazować *v muz* frazowac

frazowanie *n muz* frazowanié *n*

fregata *f* fregata *f*, trzemasztówc *m* [tegò –tówca]; ~ **wojenna** fregata wòjnowò / wòjskòwò / bòjowò

frekwencja *f* frekwencjò *f* [ti -cji] – **1.** czãstotlëwòsc, czãstosc *f*, czãstosc wëstãpòwaniò jacégòs zdarzeniò / zjawiska; **2.** ùczãszcziwanié, czãszczienié *n*, strzédnò jintensywnosc ùczãszcziwaniò (przëchòdaniò / òdwiédzaniò / przepliwù lëdzy); lëczba lëdzy òdwiédzajacëch / przëchòdajacëch, np. do teatru / kina; *ew.* przepliw lëdzy (mòłi, strzédny a. wiòldzi)

fresk *m* fresk *m* – malënk / òbròz mlowóny na scanie

frez *m* frez *m* – nòrzãdzé (òstrzé) do frezowaniò, element frezujący

frezarka *f* frezarka *f* – maszina do frezowaniò

frezować *v* frezowac

frezownik *m* frezownik *m*

frędz(lka) *zob.* **frędzla**

frędzla *f* trodla, *zdr* trodelka, trączka || troczka, czucz(k)a, tęp(k)a, tola, frãzla, *zdr* frãzelka, pùjeczka *f*, cypel(k), kùtis *lok*, pùszel(k), trodel(k) *m*; *pl:* trodle, *zdr* trodelczy, trączczy || troczczy, kùtisë, czucze, tępë, *zdr* tępczy, tole, frãzle, *zdr* frãzelczy {‘czuczka’ *dost:* kùnc miecha, zwiãzónégò pòwrózkã; ‘tëpa’ *dost.* krótëchny ògón, *np.* ù zajca} [Chùstka z trączkama / z tolama. Òbrësk z kùtisami. - *Sy*]. *Por.* frëdzelka

frędzlować się *zob.* **strzëpić się**

fronda *f* fronda *f*, wrogòwie, niedrëchòwie *pl*, karno procëmników / przeciwników

front *m* front *m* – **1.** przódk *m* a) przëdnò scana bùminkù; b) przódk òddzëlu (kòlumne, kòmpanii) wòjska ùstawionégò w rzãdë / rëdzi; **2.** linia frontu - tj. miescé zetkniãcò sã dwùch wrodzich wòjsk; grańca kòntaktu ògniwégò dwùch nieprzëjacelskich armii

fronton *m* **1.** fasada *f*, przódk, *rzad* front *m*, patrznò (a. przëdnò / frontowò) strona / scana bùminkù; przódk(b) bùminkù [Cëz wa jesta za głupi lëdze, że wa bùmink patrznã stronã na pòłnoc stòwiòta. *Sy*]; **2.** szczyt (trójkatné zwińcowanié fasadë) nad przëdnã scanã bùminkù

frontowy *ad* **1.** woj frontowi; **2.** przëdny, *rzad:* patrzny, frontowi; ~**wa strona (przód) budynku** *zob.* **fronton**

frote *inv* frote [Rãcznik / zoczi / sztof tipù frote. *Gò*]

froterka *f* froterka *f* – nòrzãdzé do froterowaniò

froterować *v* froterowac; *ew.* pùcowac, szczotkòwac, glancowac, pòlerowac

froterowanie *n* froterowanié; *ew.* pùcowanié, szczotkòwanié, glancowanié, pòlerowanié

frunąć *v* fiurnac || fiurnac || fùrgnac; *ew.* lecec [Òn le tak fùrgnął wedle nas jak diòbél z duszã (dëszã). Fiurnął, ale nie wiem gdzie. Ptòszk fiurnął mie z klòtczy. - *Sy*]. *Por.* odfrunac

fruwać *v* fiurac, fiurgac || fùrgac; *ew.* latac {‘fùrgac’ *in* = *gromic kògò*} [Fùrgò jak czarownica na miotle. Chto wësokò fiurò, niskò spòdò. Ptòszczy fiurgają wedle òkna. - *Sy*]

Fryburg *m geo* Frëbùrg *m*

Fryc *m* Frëc || Fric; Friderik, Fridrich [Mòzesz jic do stòrégò Frëca (*króla prëszczégò Friderika*) na òskargã. *Sy* Fric Gòłãbiowsci z Chwaszczëna miòł brata w Òlëwie. - *Gò*]

frycowe *n* **1.** *przen* fricowé, gapòwé *n*, zòplata za niewiédzã, tj. za to, że sã czegòs nie wiedzało [Czejbë człowiek ò tim rëchli wiedzòł, to bë nie zapłacył fricowégò / gapòwégò. *Gò*]; **2.** *dost* wkùp *m*, wkùpné *n*, zòplata nowòtnika / ùcznia

fryga *f* **1.** *zabawka bak:* kùzel *m*; **2.** *dziewczyzna szybka:* firlitka *f* [Ta firlitka jidze jakbë jã wiater niòsł. *Sy*]; *ew.* *chłopiec szybki:* sòren *m* {‘firlitka’ *in pol.* *podlotek*; ‘sòren’

dost. = *pol. samiec sarny*}; **pędzić jak** ~ *nëkac* / *jic jak skra ògnia* / *jak sòrën* / *jak dzëk* / *jakbë kògò wiatër niósł* / *jak piorën* / *jak diòbéł z dëszą* (do piekła) / *jak czarownica na miotle* [*Jic jak skra ògnia. Sy Òn nëkòł jak sòren. Gò*]

frygijski *ad* *frigijszi* [Czòpka *frigijskò. Gò*]

frykas *m* *smaczk m*, *dobrò* / *smacznò rzecz* [*Wa bë nòmili le same smaczzi jadła / zajòda(ła). Gò*]

frymarczenie *zob. handel*

frymarczyć *zob. handlować*

frytka *f*, ~**ki** *pl* *fritka f*, *friticzi pl*

fryz *m* *bud fréz m* [*tegò fréza; na tim frézu*]

fryzjer *m* *frizjéra, przest balbiéra m*

fryzjerka *f* *frizjérka, przest balbiérka, f*

fryzjerski *ad* *frizjérszi, przest balbiérszi*; **zakład** ~ *frizjérniò, przest balbiérniò f*, *zakłòd frizjérszi / balbiérszi*

fryzjerstwo *n* *frizjérstwò, przest balbiérstwò n*

fryzować *v* *frizowac, robic frizurã; ew. czosac, ùkładac włosë; w zn. robić loki: kruzowac || lok kruzlowac, krãcëc / zawijac loczi / kãdzorë* {‘*kruz(l)owac (sã)*’ = *krãcëc sã, zwijac (sã) w kãdzorë, in = pol. marszczyć – zob.*} [*Ona so włosë kruzlëje. Bù Te włosë ce sã same tak kruzëja, czë të so je krãcysz? Gò*]

fryzura *f* *frizura f, ùczosanié n, ùczos (Tr) m*, *spòsòb ùczosaniò / ùłożeniò włosów; niedbała* ~ *niedbałò frizura; ew. łep jak kòpica sana. (Sy)*

fucha *f* *pot (praca nielegalna, a. dodatkowa, poza etatem) szòłka, fùcha f* [*ti szòłczy / fùchë; Na ti szòłce më dosc słabò wësłë (lëchò zarobilë). Biéj ju na tã emeriturã, zelë òni cebie chcą sã pòzbëc, a pùdziesz so dze na szòłkã i so jaczégò dëtka dorobisz. - Gò*]

fuga *f* **1.** *muz fùga f; 2. spoina w murze: fùga, spòjjina f*

fugować *v* *fùgòwac, spòjnowac* [*òn fùgùje / spòjinëje*]

fujara *f* **1.** *zob. fujarka; 2. w zn. safandula: òtrãbùta, ùlapapa m; ew. czł. mało spostrzegawczy: gapa; czł. naiwny: mack, dzecélc m, celã n; czł. niezgrabny: łãp m* {‘*ùlapapa*’ *niem., dost. = sowi tatk / òjc*}; **3.** *zob. głupek; 4. zob. niedoługa*

fujarka *f* *piszczówka || lok piszczòłka, pipka, gwizdówka f. Por. flet*

fundacja *f* *fùndacjò* [*ti -cji*] *f* – **1.** *dòr, darënk m, òfiarowanié czegòs, wëłożenié pieniãdzy || -niãdzy na cos do ùzëtkù spòłecznégò (spònsorowanié n); 2. jinstitutionjò rozpòrządzujacò majątkã òfiarowónym na cél dobroczynny / kùlturalny (spònsór m)*

fundacyjny *ad* *fùndacyjny; ew. załòzeniowi, erekcyjny*

fundament *m* *fùndament (lok || fùndameñt) m, pòdstawa f l pl: fùndamentë || -nta (-ñtë || -ñta)* [*Kamienie, to je nòlepszò doczëzna (nòlepszzi sztof) na fùndameñta. Sy*]

fundamentalny *m* *fùndamentalny, pòdstawòwi*

fundamentowy *ad* *fùndamentowi* [*Fùndamentowé szalunczi. Gò*]

fundator *m* *fùndatòr* [*tegò -datora*], *òfiaròdòwca, darcziñca; ew. spònsòr, mecenas m* [*tegò spònsora / mecenas*]; *ew. w zn. załòzyciel: załòzca m*

fundować *v* **1.** *fùdowac, darowac, zapisëwac, dawac dëtczy (na jaczis cél); 2. czestowac (kògò), stawiac (kòmù), płacëc za kògò*

fundusz *m* *fùndusz, kapitał, dëtka m; ew. kasa, arch łòza f, zòsòb / zdr zòsòbk (pieniãdzy)* {‘*łòza*’ – *zob. kapitał*}

funkcja *f* *fónkcjò f* [*ti -cji*] – **1.** *o ludziach: stanowiskò w robòce / ùrządze / firmie, òdgriwónò rola w jaczis òrganizacji, wëkònywóné zadanié, wëkònywónò robòta / pròcò; ew. dziejanié n* {‘*dzejanié*’ *neol = pol. a) działalność – zazw. działalność spòłeczna; b) działanie, robota, akcja; c) wpływ, efekt*} **mieć / pełniç / spełniac**

jakaś ~ję miec / pełnic jakaś fónkcjã / rolã; ew. bëc czims, robic (a. służęc) jakò chtos; **jaka ~ję on tam pełni?** jaka fónkcjã òn tam mô / pełni?; czym òn tam je; jakò chto òn tam robi?; **2. o urzędzeniach, częściach urządzenia:** wëkònywóné zadanié, wëkònywónô czinnosc / robòta / prôcô; **miec / pełnić / spełniać jakaś ~ję** miec / pełnic / spełniwac / sprawiac jakaś fónkcjã; wëkònëwac jakaś czinnosc / robòtã / prôcã; służęc / bëc do czegòs, spełniwac jaczés zadanié; **jaka ~ję pełni to urządzenie?** jaka fónkcjã mô (mô do spełniwaniô) pełni / spełniwô / sprôwiô (co robi / wëkònywô / jaczé zadanié spełniwô, do czegò służy) to urządzenié?; **3. mat fónkcjô f. Por. działanie, rola, zadanie**

funkcjonariusz *m* fónkcjonariusz, urzãdnik *m*, człowiek pełniący jakaś fónkcjã

funkcjonariuszka *f* fónkcjonariuszka, urzãdniczka *f*

funkcjonalny *ad* fónkcjonalny; ew. wëgòdny || -gòdny, pòrãczny, pòżëteczny, przëdatny, szëkòwny, żart mądri (tj. mądrze zaprojektowóny)

funkcjonować *v* **1. o ludziach:** miec / pełnic / spełniwac / sprawiac jakaś fónkcjã / rolã; ew. bëc czims, robic (a. służęc) jakò chtos; wëkònëwac jaczés zadanié; **2. o maszynach, urządzeniach:** fónksnérowac || fónkcjonowac, służęc w jaczis spòsòb, chòdzęc, prôcowac, robic, bëc na chòdze; **3. o instytucjach:** fónksnérowac || fónkcjonowac, służęc / urzãdowac / prôcowac / wëkònëwac swòjã robòtã (swòje fónkcje / zadania) w jaczis spòsòb. *Por. działać, skutkować*

funkcjonowanie *n* fónksnérowanié || fónkcjonowanié *n* [Bëlné fónksnérowanié tegò urzãdzeniô zanòlezi òd te, czë bądzemë je co jaczis czas czëszczëlë. *Gò*]

funkcyjny *ad* fónkcyjny; ew. zadaniowi

funt *m* fùnt (*lok* || pùnt) *m* [Ten sztëczk masła mô (wôżi) kòle fùnta, to znaczy: kòle czwierz kila (kilograma). Pól pùnta (*pòł fùnta*) hafefloków. *Gò*]; ~ **szterling** fùnt szterling

fura *f* fóra, *zdr* fóрка, wóz *m*; ew. rozklekotany wóz: tërlëka *f* [Naòpòwiadac skòpicã fórà (*wiele*). *Sy* Tegò je całô fóra. Òn le dwie fórczi zwiózł z pòla, a tej to zacząłò lóc. *Gò*]; ~ **kartofli (wóz napelniiony ziemniakami)** kasta bùlew, wóz bùlew [Bądzemë mùszelë dac naszym sąsãdóm z wiërzchã (*skòpicã*) kastã bùlew. *Sy*]; **wielka** ~ fóra jak òkrãt; òkrãtnica *f* {‘òkrãtnica’ *in* = a) *grëbò białka*; b) *skrzënia do ruchnów, jakã kòzdi òkrãtnik mùszòt czedës wòzëc ze sobã na òkrãce*} [Wa dzys przëwiozła òkrãtnicã. *Sy* Jaz taczi òkrãtnicë wa nie darwa(ła) naladowac. *Gò*]; **mała** ~ môtó fóra, *fig:* bòcóné gniòzdo [Òn le taczé bòcóné gniòzdo wiózł. *Sy*]

furaż *m* òbrok / fùter *m*, kòrma, òkòrma, *arch* fùtròża *f*, żercé *n* (dlô kòni)

furażerka *f* furażerka *f*, wòjskòwò czòpka bez nèbë

furczec *v* **1. o choraqwiach na wietrze:** fërkòtac || fùrkòtac || wërkòtac, fùrczec [òne fërkòcã / wërkòcã / fùrczã / fùrkòcã; òne fërkòtalë / wërkòtalë / fùrczałë]; *por. łopotać*; **2. o odgłosie przëfruwajãcych ptaków:** fùrgac || fiur(g)ac, fùrgnac || fiur(g)nac, fùrczec, fùrkòtac || fërkòtac; **3. o dużym ogniu w piecu:** bùzowac, bùrczec, fùrczec fùrkòtac || fërkòtac, fùrgòtac; ew. *o ogniu: kłëbić się, huczcë:* dudnic, bùgrowac, bòldowac; **4. warzcëc - o odgłosie wydawanym kołowrotek do przëdzenia, a. przez zabawkę, zwanã „wërczka”:** warszczec, wërczec, wërkòtac || fërkòtac; **5. o odgłosie kos tnãcych zboże:** wòrskac || wòrszczec, trzeszczec, chrzãszczec, szëmiëc; **6. o odgłosie gotujãcej się cieczy:** a) szëmiëc, sëczec, wòrszczec || wòrskac - *por. bulgotać, prycać, parskać, syczcë* {‘wòrszczec’ || ‘wòrskac’ (*arch*) = a) *szëmiëc, sëczëc - przë gòtowanim wòdë a. pòlëwanim ògnia wòdã*; b) *chrzãszczec przë seczenim zbòżégò kòsama*; c) *ò szëmie drzëw mijònëch pòdczas chùtci jazdë*; d) *ò wòdze na pòdmòkli tãce: sëczec pòd stopama* [Czej sã jidze pò mòkrëch tãkach, to wòda z nich wòrszcze. *Sy*]; e) *ò szëmarzenim deszczu* [Òb noc tak deszcz padòł, jaz wòrszczało. *Sy*]

furczenie *n* fërkòtanié || fùrkòtanié || wërkòtanié, fùrczenié, f(i)urganié, wòrszczenié, wòrskanié *n* - *por.* **furczéć**

furgon *m* fùrgón *m* [tegò fùrgóna; *pl.*: fùrgónë] – wóz z bùdą chroniącą towòr; niewiòldzé towarowé / dostawczé auto

furia *f* *pot* górz (wiòldzi / straszny górz), szòł *m*; *ew.* rozjarchòlenié, rozdiablenié *n*

furiat *m* szòlińc; *ew.* natrzasélc || natrzasleńc *m*, szòlony / òszòłafi człowiek [Nie bëło jinszi radë, jak òdstawic szòlińca do gùpégò domù, jinaczi bë nas wszëtzcich zabił. Sy]

furiatka *f* szòlińcka *f*, òszòłafò / szòlonò / natrzasłò / dzëkò / òdzëczałò baba *f*

furka *zob.* **fura**

furkotać *zob.* **furczéć**

furman *m* fórman (*lok* || fùrmón || -man), kùczer, wòznik (*Tr*) *m* [Pùcczi fórman jész nie przëjachòł. Lz Dbac ò cos jak fùrmón ò piąté kòłò / jak pies ò piątą nogã (*nie dbac ò cos nijak*). Sy]; **być ~em** bëc fùrmanã

furmanka *f* fórmancka *f* [Przëjachała fórmancka z dwiema pannami. Lz]

furmański *ad* fórmańsczi; *ew.* kùczersczi, kùczrów, wòzny *Tr* [Fórmańsczi batug. Lz]

furmaństwo *m* fórmaństwò, fórmanienié; **zajmować sie~em** fórmanic [òn fórmani; òni fórmanią]

furora *f* fùrora *f*, zwënëga *f*, dobiwk, trijulf *m*, dobëcé {‘zwënëga’, ‘dobiwk’ *neol Tr*: = *pol. sukces*; ‘dobëcé’ = *pol. zwycięstwo*}; **zrobić ~rę** zrobic fùrorã, òdniesc wiòlgã zwënëgã / wiòldzi dobiwk / trijulf / wiòldzé dobëcé, zrobic wiòldzé wrazenié na lëdzach, wprawic „wszëtzcich” w pòdzyw / w zadzëwòwanié; *ew.* miec wiòldzé wzãcé / wiòldzi pòbiér {‘wzãcé’ / ‘pòbiér’ = *pol. wzięcie, powodzenie*}. *Por.* **kariera**

furt *adv* *pot* wiedno / wiedno w kól, wcyg, jednym cëgã, dërch *niem.*

furta *f* pòrta, bróma, *arch* dwiérzniò, *rzad* ùlëca *f*; *ew.* dwiërze, wrota, wierzeje *pl* {‘dwiérzniò’ = *pòrta w mùrze, w mùrowónym ògrodzenim*}

furtian *m* dwiérznik *m*. *Zob.* **oddźwierny**

furtka *f* pòrtka, *rzad* ùlëczka *f*, wrotka, dwiërzi *f*; **zostawić sobie ~kę** òstawić so lukã / wińscé / mòzłëwòsc wińscò / wińzeniégò / wëcopaniò sã

fusy *pl* (*wyparzone pozostałości kawy / herbaty*) füsë, *lok* grãzë || grãdë *pl* [Jò parzã harbatã abò kawã prosto w sklónce, mie te füsë na dnie nie przeszkòdzają. Wez le mie dolëj përnã gòrący wòdë, z tëch füsów jész słabã kawã wëdò. – Gò Na spòdkù są same grãze. W ti kawie je pól zbónka grãdów. – Sy To je jasné jak füsë (*żart - to nie je nijak do pòjãcégò / rozmieniò*.)] {‘grãzë’ *in* = *cëcë, ticzzi / cycczi, pol. sutki zwierzęcia, cycki zob.*; ‘grãdë’ *in* = *gromada kamieni w mòrzu – por. ‘grãdzëc’ = cãzëc, pol. ciężyc*}. *Por.* **mąt, męty**

fuszer *zob.* **partacz**

fuszerka *zob.* **partactwo**

fuszerować *v* fùchrowac - *zob.* **partaczyć**

fuszerski *zob.* **partacki**

fuszerstwo *zob.* **partactwo**

futbol *n* *sp* noznò / kòp(ó)nò bala *a.* nozny / kòp(ó)ny pùczk / bal; *pot* noga; *ew.* fùsbal *m* [Pòjta, zagrajemë so w nogã. Gò]

futbolista *m* gròcz (gròcz w noznã / kòp(ó)nã balã / w nozny kòp(ó)ny bal), fùsbalista, nozny balista / pùczkòrz *m*

futurał *m* pùdło *n*, kùfer (|| kofer), fùturał *m*; ~ **na parasol** pòchwa na szorëm

futerko *n* kòzëszk || -zusk *m* [Òna chòdzy w taczim kòzëszkù z lësów / trusów / nutriów / norków. Gò]; *ew.* *kołnierz* z *królika / lisa*: skòrka *f*, kòlnérz z trusa / lësa; **skupować ~ka z lisów** (s)kùpiac || (s)kùpiwac skòrë / skòrczi z lësów

futerkowy *ad* fùterkòwi, skòrkòwi, kòżëszkòwi; **zwierzęta** ~**we** zwierzãta fùterkòwé / kòżëszkòwé; *ew.* zwierzãta chòwóné na skòrczi

futernik *zob.* **kuśnierz**

futro *n* kòżëch *m*, *rzad* fùtro *n f* [Miała kòżëch z łasëczków. *Sy*]; ~**rem podbić** pòdszëc kòżëchã / skòrkama (z trusa / lësa *itp.*); **obszty** ~**rem** òbszëti / òbsadzony kòżëszkã / skòrkama

futryna *f* fùtrina / rama *f* (rama dwiérzi a. òkna); *przest. niem.* derierëst || tirierëst *m*; ~ **okna** fùtrina / rama òkna / òknowò / òczennò; ~ **drzwi** fùtrina / rama dwiérzi / dwiérzowò / dwiérznò; **listwy ozdobne (wykończeniowe) przy** ~**nie** òkładzënë *pl*; *ew.* òzdobné / wëkùnczeniowé listwë

futrzany *ad* kòżëchòwi, kòżëszny; *rzad* fùtrzany, fùterkòwi; **czapka** ~**na** kòżësznò / kòżëchòwò czòpka; **kòlnierz** ~ kòżëchòwi kòlnërz; **płaszcz** ~ kòżëchòwi płòszcz; kòżëch *m*

futrzarstwo *n* kòżësznictwò *n* – **1.** hańdel skòrkama i kòżëchama; **2.** òbròbianié skòrk(ów) i kòżëchów; **3.** *zob.* **kuśnierstwo**

futrzarz *zob.* **kuśnierz**

futurysta *m* fùturista *m* – artista (plasti, pòeta *itp.*) przedstòwiający zëcé w prziińdoscë

futurystyczny *ad* fùturisticzny; *ew.* prziińdoscowi

futuryzm *m* fùturizm *m* – kùnszt (plastika, lëteratura) przedstòwiający zëcé w prziińdoscë

fuzel *m pot* fùzel, mąt *m.* *Zob.* **fusy**

fuzja *f* **1.** pòłączenié, złączenié, sparłãczenié, zrzeszenié, zjednoczenié *n*; **2.** *zob.* **flinta**

fyrkać *zob.* **prychać**

G

gabardyna *f* gabardina *f* – òrt tkaninë

gabaryt *m* wiòlgòsc, rozmiar *m*, wëmiarë (wëmiarë zewnãtrznë) *pl*

gabinet *m* gabinet *m* – **1.** jizba *f*; **2.** rząd *m*, karno / radzëzna ministrów

gabinetowy *ad* gabinetowi

gablot(k)a *f* gablot(k)a, òknica (*Tr*) *f*; *ew.* szafka - szafka òszklonò – stojãcò a. wiszãcò

gacek *m zool* szãtopiërz *m*, *lok ekspr:* skrzidlatò mész (*Sy*) { ‘skrzidlatò mész’ = *pol.* *gacek wielkouch*} [Zrobic z kògòs szãtopiërza (*pol.* *wystrychnąc na dudka*). *Sy*]

gacenie *n* gacowanié ùtikanié, ùszczelni(w)anié / òbszczelni(w)anié *n*; *ew.* gacenié *lok n* = *dost.* grodzenié, bùdowanié a. napròwianié płotu

gach *m* (*zgardl:* *mężczyzna, z którym żona zdradza męża*) kòchónk || kòchank, fagas, moch, żart pòmòcnik, wikari *m*

gacić *v* ùszczelni(w)ac / òbszczelni(w)ac, gacowac *lok*, ùtëkac, òbsztopiwac (*np.* mechã); *ew. lok:* gacëc (*w zn.* grodzëc / naprawiac płot)

gacie *pl* (*kalesony*) spòdné bùksë (ceplé / òceplajãcé bùksë)

gać *f* sztof do gacowaniô / gaceniô – **1.** faszina *f*, witczy i pòlëczy *pl* (do ùmòcniwaniô brzegów strëdżi / rzëczy); **2.** dzarna, mech, lëstë, déle (do òkłòdaniô / ùszczelnianiô scanów chëczë; *kasz. arch* *gac f* = *droga przez bagna ułożona z dragów i gałëzi* [Przez błoto prowadzi *gac*. *Lz*])

gad *m* **1.** zwierzę pëtzajãce, jadowite; *ew.* zwierzę budzãce grozë, a. obrzydzenie, najczësciej wãż: gòd *m*, gadzëna *f*; *pl:* gadë, gadzëna [tegò gada; ti gadzënë; Më pòtkelë sóm gòd w lese. Bòcón chòdzy pò błotach i gadzëną chwòtò. Ta (*ta baba*) mò jòd jak gòd. - *Sy*] { ‘gadzëna’ *Sy* = *pol.* a) *gady, płazy*; b) *drób, ptactwo domowe*; c) *zły podstępny człowiek*; d) *zły duch w postaci żmii*}; **2.** zły człowiek: gòd, gadzëna, gadzón, niebëlnik, niegòdzywc, szatan, czart, pùrtk, szorf {‘szorf’ = *dost. niem. strëp*} *m* [Të gadze! To je kawał gada òd dzada. To je gadzëna òd człowieka. - *Sy*]. *Por.* **gadzina, płaz, wãż, żmija**

gadać v **1. mówić**: gadac, mówic [òn gôdô / mówi]; **gadaj zdrow!** le so gadôj (jô so z tegò nick **nie** robiã!); të mów, a jô zdrow!; le sã wëgadôj, to je zdrow / na zdrowié!; **2. wygłaszać mowę, przemawiać**: gadac, mówic, prawic, przemawiac, wëgłaszac / miec mòwã [òn prawi / przemôwiô / wëglôsô / mô]; **3. rozmawiać**: gadac, mówic, rozmawiac [òn rozmôwiô; òni gôdajã / mówią / rozmôwiajã] - *zob. gwarzyć, gawędzić*; **4. rozprawiać, dyskutować**: rozmawiac, rozprawiac, prawic, diskutowac, żart sejmikòwac; *zob. dyskutować*; **5. pleść, paplać, gadać bez przerwy**: plestac, pleszczëc, plesk(òt)ac, szlabrotac, papl(ot)ac, trajkòtac, përpòtac, tërkòtac, pérotac, flabòtac || chlabòtac, trzepòtac, klektac, klekòtac, pëtlowac (jãzëkã / pëskã), szwargòtac, dërdac, jazgòtac, feplotac, szczebielëc, trzeszczec, czawrotac (= szczekac), béblac, *lok*: chachłac; **òn gada / miele językiem jak najęty** òn plestô / pleszczi / pleskòce / szlabroce / trajkòce / përpòce / tërkòce / pëtłëje / jazgòce / fefloce itp. jak najãti [Òn mô jãzëk strëszim masłã wësmarowóny. Sy] { ‘szlabrotac’ = *dost.* ò *kaczkach*: klãskac dzobã w wòdze; ‘dërdac’ in a) gãgotac, *pol.* gęgać; b) *drobno stãpiac*; ‘jazgòtac’ = *plesc, pleskòtac*; *ew.* szwargòtac cëzã mòwã; ‘szczebielëc’ = *dost.* szczebiotac, swirzkòtac; ‘pëtlowac’ *òd.*: „pëtł” – jakbë miech / réra z rzòdczi tkaninë w mlinie do przesëwaniô mączzi; ‘béblac’ in = *pol.* bełtać}; *por.* **bredzić, głędzić**; **6. mówić ciągle o jednym, tym samym**: trajlowac; *ew.* wiedno wkól (ò tim samim) gadac / klektac / plestac / jazgòtac, trajkòtac; *ew.* ganic, ùpòminac, wiedno (czims) zawracac / sëszyć głowã [Òna mie wcyg trajlëje / trajlowa(łã), że... Òn mie zòs sësził / zawrócòł głowã, żebë... Gò]; **7. zrzędzić** - *zob. gderać*; **8. mówić niewyraźnie** - *zob. bełkotać, mamłać. Por. bajać, bredzić, gawędzić, głędzić, gwarzyć, mówić, rozmawiać, opowiadać, przemawiać*

gadanie n **1.** w *zn.* rozmowa: rozmòwa; *ew.* gòdka, mòwa f, gòdanié, rozmówianié n; *ew.* w *zn.* dyskusja: rozpròwianié n, rozprawa, diskutòjô, *neol* dowòdzëzna f; *ew.* w *zn.* spór: spiérka, sprzëczka f; **2. gadanina, paplanina, trajkotanie**: gòdka ò bële czim, plecba *arch* f, mòwa z gòdkã; gòdanié, pleskòtanié, trajkòtanié, pëtlowanié, *ew.* trajlowanié (= gòdanié wiedno wkól ò tim samim) n [Nie jem głupi ani mądri z jegò plecbe. Twòja plecba nie je wicy wòrt, le żebë jã òknã wërzëcëc. – Sy]. *Por.* **bajda, brednia, głędzenie, jazgot. plotki**

gadanina *zob. gadanie*

gadatliwość f gòdajnosć, gadatłëwòsc, rozmòwnosc f; *ew. zob. gadanie*

gadatliwy *ad* gòdajny, gadatłëwi, rozmòwny; *ew. nazbyt gadatliwy, nie umiejący dochować tajemnicy*: długòjãzëczny, za baro gadatłëwi; *ew.* w *zn.* wymowny, wygadany: wëgòdóny, mòwny || mówny, *ekspr.*: wëszczekóny, wëpëskòwóny; **czł.** ~ *zob. gadulski*

gadka f **1.** gòdka, mòwa f; **2. pòwiòstka, przëpòwiòstka** f, òpòwiòdanié n. *Por. bajka*

gadu gadu *int* gadu gadu [Më tak sobie gadu gadu, a tu jednym razã... Gò]

gadulski f gòdajka, pleskòtka, plestka, szlabrotka, trajkòtka, flabòtka || chlabòtka, përpòtka, jazgòtka, czawrotka, szczekòtka, klekòtka, trzepòtka, szwargòtka, paplotka, szwiektã, pérotka, tërkòtka, pëtłëca, *lok* pëtłëwnica f, chachłò *lok* n, białka gadatłëwò { ‘czawrotka’ ‘szczekòtka’ – *por.* szczekac = czawrotac; ‘klekòtka’ in = *pol.* kolatka; ‘pëtłëca’ – *por.* ‘pëtłëca’ = zòdzerzga, *pol.* pętla, pętlica }

gadulski, ~uła m gòdajk, pleskòt, plesta, òplestańc, szlabrocëch || szlabrot, flabòcëch, słowòsëwca *arch*, klekòt, jazgòt, trajkòt, fafrot, klekta, szwiektã, paplot, chachłòcz *lok*, trzepa, trzepòt, trzepòloch, përpòt, pérot, dërda, feplot, czafrot || czawrot, tërkòt m; w *zn.* nudziarz, *pleciuga*: gniota, zabòwca, gãstolëch, szczebielëch *lok*, bajda-srajda, zmùdzyn; *czł.* *nie umiejący dochować tajemnicy*: rozplestańc, pleskòt m, papla m/f { ‘tërkòt’ in = *pol.* turkot, *odgłos jadącego woza*; ‘gniota’ in = *pol.* a) guzdrałã; b) skapiec; ‘përpòt’ in = *pol.* a) grat, rupieć; b) warkot maszyny, pojazdu;

‘papla’ *in* = *pol.* topola} [Słowòsëwca nie daje nikòmù doprzyńc do słowa. Słowòsëwca colemało klapie. Rozplestańcowi lepi ò tim nie gadac, bò òn to zarò rozpleszcze. Pòwiém tobie, bò wiém, że nie jes papla. - *Sy*]. *Por.* **bajarz, gawędziarz**

gadulstwo *n* gòdajnosć, gadatlëwòsc *f*; *ew, np.* jazgòt, pèrpòt *m*, pleskòtanié, trajkòtanié, czawrotanié, gãstolenié *n*. *Por.* **gadanie, gadatliwość, jazgot**

gadula *zob.* **gadulski**

gadzi *ad* gadzy, gadzën(ów), òd gada / gadzënë. *Por.* **gadzinowy**

gadzina *f* **1.** zwierzę pèłzajace, jadowite - *zob.* **gad**; **2.** człowiek zły - *zob.* **gad**; **3.** zwierzęta domowe: chòwa; **4.** *zob.* **drób**

gadzinowy *ad* gadzënowi, gadzëlszi; **prasa** ~**wa** gadzënowò / gadzëlskò pismienizna, gazetë / pùblikacje gadzënowé / gadzëlszczé

gadzinówka *f* gazeta gadzinowa: gadzënowò / gadzëlskò gazéta; *ew.* gadzëlstwò *n*

gafa *f* gafa, niezrãcznosć, nieszëkòwnosć; *ew.* głëpòta, zmiłka, *rub* łãpòwatosc *f*, bład (w zachòwanim sã), nietakt *m*; niezrãczny pòstãpk, lëchi / nieprzemëslóny krok; *ew.* niemãdrò / głupò òdzëwka, głupé òdezwanie sã; **popeniłem** ~**fę** jò pòpeñił / strzëlął / zrobił gafã; jò sã zmilił, pòdpòdł; to bëła niezrãcznosć / nieszëkòwnosć z mòji stronë. *Por.* **bład**

gag *m* gag, żart (żart sytuacyjny w kinie, teatrze); *ew.* wërgel, szpòs, szpòrt, figel *m* [tegò gagù / gaga; *pl:* te gadzi]

gagat *m* *min* pëkòwi wãdzël {‘pëkòwi’ - òd: *pëk* - *smòta szewskò, ùziwónò do kònservacji dratwë*}

gagatek *m* **1.** paralusz, maks, szorf, biés, wszón; *ew.* bratk *m*; *zwrot pòufaty:* bratkù! {‘szorf’ *dost.* niem: strëp} [Przëzdrzë le sã, co to je za paralusz / maks / szorf. Tegò maksa / szorfa / biësa / wszóna jò dobrze znajã. Në, bratkù, të mie jesz pòpamiãtòsz! Pòj le sa tu, bratkù wëtłómacz sã, co të mòsz wëbrojoné. - *Gò*]; **2.** *zob.* **łobuz, maminsynek**; **3.** *zob.* **frant**

gajk *m* **1.** gajik *m*, mòli gòj [tegò gajiczka / gaju; Më jachelë przez lasë i gaje. *Sy*]; **2.** *gajk obrzędowy:* gajik *m*; *ew.* gałãzci *pl*, drzewkò *n*; w *zn.* gałãzki do majenia: mòj *m* (*Ra*). *Por.* **gaj, krzaki, krzewy, zarośla**

gajsty *ad* gajowi, gajisti, gajowati

gaj *m* gòj, lòsk || lask *m*, mòli las; *ew.* gradłò *n* {‘gradłò’ = *kãpa* / *gromada drzëw w pòlu*} [tegò gaju / lòska || laska; Za naszim pòlã cygnął sã lòsk. Na tim mòlu piérwi stojł mòli lòsk. Pùdzemë do lòska. - *Sy* W zelonym gaju ptòszczy spiëwają. *Gò* Pòjmë tej, w las ë gòj. *Tr*]. *Por.* **zarośla**

gajnik: ~ **łśniący** *bot* zelónk *m* {‘zelónk’ *in* = *pol. bot:* agawa - *zob.*}

gajowiec: ~ **zółty** *bot* pszczelnik *m*

gajowy *ad m* **1.** dotyczący gaju: gajowi; **2.** leśniczy *nizszy rangã:* gajowi; *ew.* leśniczy: lesny *m* [W Gòłãbiewie jakò gajowi dłudżë lata robił Sziszka, a lesny sã zmieniwelë. *Gò*]

gajówka *f* **1.** gajówka *f*; *por.* **leśniczówka**; **2.** *zob.* **komar**

gala *f* gala, elegancjò, szëkòwnosć *f*, szëk *m*, elegancczé / paradné / pòswiãtné / swiãteczné / galowé òbùcé / òbleczenié {‘gala’ *in* = *żòłc*}

galaktyczny *ad ast* galaktyczny

galaktyka *f ast* galaktika *f*

galant *m* elegant *m*, chłop / bëniel szëkòwno òblokli; *ew.* *ir* rzniòk *m*; *ew.* chłop / knòp / bëniel jak jaczi pón. *Por.* **pedant**

galanteria *f* galanteriò *f* - **1.** grzecznosć *f*, szëkòwnosć w zachòwanim, ùmiejàtnosć elegancczégò („glòdczégò”) òbhòdaniò sã z lëdzama; *ew.* ùszluznosć, ùczinnosć *f*;

złośl: nadskakiwanié, pòdchlébianié *sã n*; **2.** òzdobné a. ùżeteczne drobiazdzi / dodatczy, òzdobë (np. rãkawice, szlëfë, szlipsë, knëpczi *itp.*). *Por. fatalaszki*

galanteryjny *ad* galanterijny [Galanterijny króm. Towarë galanterijné. *Gò*]

galar *m* *żeg* galar, czòłen *m*, łodza, barka *f*

galaret(k)a *f* trzãsk *m*, galaret(k)a *f*, żelé *n*, *lok*: trzãsówka *f arch* trzãsowiczé *n* {‘trzãsk’, ‘trzãsówka’ *in - zob.* drżączka}; ~ **z mięsa** *zylc.* trzãsk *m*; ~ **owocowa** brzadowi trzãsk, brzadowé żelé, brzadowô galaret(k)a; **trząść się jak** ~ trzãsc *sã / d(ë)rzec / dërgòtac / szëdrotac / flëdrotac / pëtlowac jak pies / rek / reba / òska / jak lëst na drzewie*

galaretow(at)y *ad* trzãskòwati, galaretowati, *zylcowati*

galas *m bot* dãbiel *m*, naroscëna *f*

galasówka *f ent* òska *f*

galera *f* galera *f*, òkrãt wiosłowi / nêkóny wiosłama (przez wioslarzi); **skazać kogo na ~ry** skazać / zasãdzëc kògòs na galerë

galeria *f* galeriô [ti -rii] *f* - **1.** krëti gank, pòdwistòwk na piãtrze || *lok* przãtrze, pòdłużny / krëti balkón; **2.** ~ **obrazów** zala z òbrazama (pòdłużnô zala, z òknama pò jedny stronie); **3.** nôwëższô kòndignacjô widowni w teatrze; *ew.* balkón, piãtro *n* || *lok* przãter *m*, *żart* grzãda *f*

galernik *m* galernik *m*, wiosłòrz na galerze

galimatias *m* galimatias, pòpëzglińc, pëzgel *m*, pëzglëna *f.* *Zob. bałagan*

galon *m* galon *m* - **1.** òbsziwka / nasziwka strzëbrną a. złotą nitką, na mündurach òficérszczich (*zazw pl:* galonë) *a.* na méblach *f*; **2.** miara zabiérnotë (òbjãtoscë) kòle 4,5 litra, *a.* w USA: 3, 7 litra

galop *m* galop *m* - **1.** chùtczi biég kònia, skòk *m*; **pędzić ~em** nêkac (*a.* jic / jachac kòniã) w skòk / skòkã / galopã; **2.** *muz* òrt tuńca *a.* ritmù melodii (pòdobny do polczy)

galopada *f* galop *m*, galopòwanié *n*, jazda (kòniama) skòkã / w skòk

galopować *v* galopòwac, jic / jachac / nêkac skòkã / w skòk; **suchoty ~ujące** *derë pl*, galopùjącé (chùtkò pòstãpùjącé) sëchòtë

galopowanie *n* galopòwanié *n*, jachanié / jazda skòkã / w skòk. *Por. galop*

galowo *adv* galowò, elganckò, szëkòwno, strojno, paradno, pò pańskù; **ubrany na ~** wëmùstrowóny, stateczno wëstrojony, wëszmiksniony / *rzad* wësztrichòwóny jak na paradã

galowy *ad* galowi, elegancczi, szëkòwny, paradny; *ew.* ùrocžësti, pòswiãtny / òdswiãtny

galwaniczny *ad* galwaniczny

galwanizacja *f* galwanizacjô [ti -cji] *f*

galwanizernia *f* galwanizerniô *f*

galwanizować *v* galwanizowac

gała *f* kùgla *f*; **gały** *pl* òczë, slépia *pl*; **wytrzeszczyć / -zać gały** wëtrzeszczëc / -czac òczë / slépia [òn wëtrzëszczil / -czòl]; **widziały gały, co brały** trzeba bëło zdrzec / wzerac, co *sã* bierze; *ew.* mądrô baba pò jòrmarkù. *Por. gałka*

gałązka *f* gałąz(ecz)ka, wietew(ka), różga, różeczka, *lok* przitka *f*; *ew. pojedyncza gałązka, witka:* szlig *m*, witka, džitka, szmëtka || szmitka, *rzad:* chabina || chawina *f* [Wez przitkã (*a.* gałąz(kã) / różgã / wietew(kã) / chabinã / przitkã) i pãdz (*nëkòj / gnajòj*) gãsë w pòle. Jak jò weznã szmëtkã, to tã pùdzesz. - *Sy*]; ~**zki do majenia** mòj *m* (*Ra*); **świeża ~ od ostatniego pączka** szosnica; *ew.* latoróżga (= *pol.* latorośl) *f*; **pączek drzew iglastych na gałęzi, z której wyrasta nowa** ~ młodzyszk *m* [Co tu je młodzyszków na ti gałązce. *Sy*]; ~ **do dyngowania** dëgówka (*lok* || dãgówka || dingówka), dëgòwnica, dëgùska *f* {‘dëgòwnica’ *in = dzëwczã, co dëgùje*}

gałąź *f* gałąz, karkòszka *arch* || krokùszka, wietew || wietwia, chabina || chawina, chawka, *rzad*: przitka, *lok* twéla *f* [Krokùszczy to są grëbé gałãze, bò cenczé gałãze to są wietwie. Ta karkòszka mô wiele jabków. Jaż są karkòszczy łómiają (łómia), tëlé je latos krëszków. Ùtni tã przitkã, bò zawòdzô. Sy] { ‘przitka’ *in* = *pol.* *tyczka z rozwidleniem na końcu*; ‘gajda’ *in* = *noga człowieka a. bòcóna*; ‘chawka’ *in* = a) *młode drzewiã*; b) *lok*: *drzewkò, co nie rodzy brzadu*; c) *fig, lok*: *człowiek wësoczi*); d) *fig, lok*: *zmiarté, wësoczé dzéwczã*; ‘wietwie’ *pl in* = *rodzi jelenia*; ‘chabina’ || ‘chawina’ *in* = *fig: wësokò, cenkò białka*; ‘cziks’ = *pol. kikut także np. ręki, nogi*; ‘twéla’ = a) *grëbszô gałãz*; b) *kwiat*; c) *wiązanka, sztraus*; d) *lok*: *lëbi / wëlecałi chłãd, òdnòzka, co rosce bez słuńca*}; ~ **cienka** wietew || wietwia; *zob.* **gałãzka**; ~ **grub(sz)a** ~ grëb(sz)ò gałãz; *lok*: karkòszka || krokùszka, gajda, twéla; *zob.* **konar**; **długa pojedyncza** ~ **nadająca się na wędzisko, drzewce, tyczkę szach, czij m, chabina || chawina f** [Chcòł tã chabinã òberwac? Sy Jak jò wzã chabinã, a mù wsmarowa, tej òd razu kùrk bël cëchò (*òprzestòł piòc nad pòrénkã*). Gò]; **sucha** ~ trëpa *f*, trups *m*, sëchò gałãz / wietew / twéla *f*; **kikut gałëzi** cziks, prëkel || -prëczel *m*; ~ **strãcona przez wiatr** wiatrowina *f, pl*: wiatrowinë; **dzika** ~ **drzewa owocowego** wilk *m*; ~**łëzie u rogów** bòdë, bòdarë *pl*; *poroże jelenia*: *rodzi jelenia*; wietwie, łopatë *pl* [Sòren mô pikle, a jelén mô wietwie. Jelén zgùbił łopatë. - Sy]; ~ **handlu** wietew / gałãz / òrt / dzél handlu; ~ **nauki** wietew / gałãz / dzél nòuczci / ùczbë

gałeczka *f* **1.** *w zn.* *kula: kùdzelka f*; **2.** *w zn.* *małe pokrętło: pòkrãtelkò n, mòlé pòkrãtło. Por.* **gałka**

gałëzisty *ad* gałãzësti, gałãzati, rozgałãzony, rozwietwiony, rozgajdóny, roz(e)grajny, chawkòwati, rozkòscérzony; *ew.* *szadi* (= *pol. rozczochrany*); **drzewo** ~**te (mocno rozgałëzione)** rozgrajnica *f*

gałëzny *ad* (*dotyczący gałëzi*) gałãzny [Gałãzné lëstë (*lëstë z gałãzy*). Gałãznò Góra. - Ra]

gałgan *m* **1.** *szòtora, kòdra, rzad* łach *f; pl*: szòtorë, kòdrë, łachë; **2.** *w zn.* *nicpoń, hultaj: lorbas, barłoga, niekara, gałgan || -gón, paskùda (ew. paskùdny strëch), nipòcnik, łajza, wszón, niezbednik lok, łachùder, luntrus, szorf (niem. dosł. = strëp), nicwòrtala, nicwartélc, w zn. obwieś: wisãga, gałãznik m* [Nie chcã miec nic do czënieniò z tim gałganã. Robòtnik czuł jak zwònë bijã: pón gałgón. - Sy]. *Por.* **łobuz, nicpoń, obdartus**

gałganek *m* szòtórka, kòderka *f; ew.* *strzëżëna f, strzãp flëczk, fick (drobny / òdstrzëgli kawãk sztofù); ~nki pl: kòderczy, strzëżëné, strzãpë, flëczczy, ficczy, paźbinë pl*

gałgański *ad* nicwòrtny, niebëlny, paskùdny, nipòcy, lëchi, òkropny. *Por.* **łachmaniarSKI**

gałgaństwo *n* **1.** niebëlnictwò, nipòctwò, gałgaństwo *n*, nipòcosc, niegòdzëwòta *f*; **2.** *bańda lorbasów / szorfów / wszónów / łachùdrów / luntrusów / nipòcników. Por.* **łachmaniarstwo, motłoch**

gałka *f* kùgla, *zdr* kùgelka, gùlajka *f; ew.* *główkã, bülwa, bùlewka, gòłka, rzad knòda f, bãbel(k) f* { ‘kùgla’, kùgelka’ = *pol. kula, kulka*; ‘gùlajka = *pol.* a) Gò: *narośl na ciele kulistego kształtu*; b) Sy: *jakikolwiek przedmiot okrągły, np. kula, ozdoba na choinkę*; ‘gòłka’ *dosł. = pol. niedojrzały owoc - wiśnia / śliwka / jabłko*} [Na dance wiszą kùgle / gùlajczy. Gò]; ~ **urządzenia (np. pokrętło radia)** pòkrãtło *n, ew.* *główkã f; ew. w zn. guzi(cze)k, przycisk: knãp(k)a, przëcësk m*; ~ **oka / oczna** gòłka òka, òcnò gòłka; ~ **lodów (do jedzenia)** gòłka / kùgelka lodów; ~ **muszkatołowa** mùszkatowi òrzech; **laseczka z ~ką** czij / krëczew(ka) z kùglã / knòdã / główkã [Pón miòł czij z wiòlgã knòdã. Lz]. *Por.* **głowica**

gama *f* gama *f; grać / wygrywać ~my muz* grac / wëgrëwac gamë [òn graje / wëgriwò]

gamoń *zob. głupek, fujara, niedołęga*

Gandawa *f geo Gandawa f; ew. Gent m*

ganek *m altana przylegająca do domu: wëstôwk || wistôwk, przeddómk m; ew. przëbùdówka f, kabùsk m {‘przeddómk’ = a) pòdwistôwk, pol. podcienie; b) przedprożé / przededwiérzë (z daszkã), pol. przedproże; ‘kabùsk’ = pol. przybudówka przed drzwiami domu}*

gangrena *f med ògnica, gangrena f*

gangrenowy *ad ògnicowi, gangrenowi*

ganiać (się) *pot gònic (sã), rzad: ganiac || góniac (sã); ew. gnac, nëkac, biegac; chłopcy ~ją za piłką knôpi gòniã (rzad góniają) za balã; ganiać się (zabawa w berka) gònic sã [Chcemë sã gònic? Terô tã gònisz. - Gò]; gonić / ganiać w mroźny dzień na dworze (o dzieciach) mróзка gònic [Òne tam mróзка gòniã. Gò]; ew. dawna zabawa – zimã - wykorzystująca czyjãś naiwność: roztrãba(r)cha gònic. **Zob. gonić, dogonić, doganiać, gnać***

ganianie *n gònienié, bieganié, rzad gónianié n; ew. gònba f, gón, biég m {‘gón’ in = zògón, sztëk pòla}*

ganić *v ganic, ùpòminac, b(ù)rdëkac, brztikac arch; ew. kritikòwac {‘brdëkac’ Bù in = òbmawiac – por. ‘bùrdëkac’ lok Sy = pol. besztać, łajac} [Jakùż nie ganic waji złëch òbëczajów? Ra Co tã brdëkòsz na niegò? Babë stojã przed dwiérzama a brdëkają. Bù Chòdzy i wszëtchè brztikò. Chłopie, chto bë tak wiedno brztikòł jak tã? Sy]. **Por. łajac, upominać, wypominać, gderać***

ganienie *n ganienié, arch: brdëkanié, brztikanié n; ew. kritikòwanié n; ew. kritika f. **Por. łajanie, upominanie, wypominanie, gderanie***

gap *m przëzérôcz, gapiélc, gap, czekawsczi m; ew. przëpòdkòwi swiòdk; pl: przëzérôcze || -czowie, gapiélce || -cowie, gapiowie, czekawsczi, swiòdcë || swiòdkòwie*

gapa *m 1. wrona: gapa, wrona || arch warna; zgr: stara, brzydka wrona: gapskò n [Gapa gapie òka nie wëdrapie. Sy]; 2. czł. mało spostrzegawczy, roztargniony, oferma, fujara: gapa, mack, dëpc, dupk, dupersztëjn m, celã n; ew. gapòwati / mackòwati / celëczy człowiek; por. **zapominalski; jechać / wejść na gapę** jachac (pòdròzowac / rézowac) / weńc na gapã / na lewò / za darmò / bez biletu; **jazda na ~pę (bez biletu)** lewò jazda, jazda / pòdròz bez biletu / na gapã*

gapić się (*przyglądać się*) *zdrzec, wzerac, gapic sã, przëzerac sã [òn zdrzi / wzerò; òn sã gapi / przëzérò]; ew. w zn. patrzeć bezmyślnie w jeden punkt: wzerac / zdrzec jak gapa w gnòt / w jeden pònk*

gapi *ad gapi [Gapi zós. Sy Gapié miãso. Gapiò zupa. Òna mô gapi rozëm. – Ra]*

gapie *zob. gap*

gapiostwo *n roztargnienié n, nieùwòznosc, nieùwòga, bezmëslnosc f; ew. bezmëslné gapienié sã / zdrzenié; ew. zagapienié sã. **Por. gapiowatość***

gapiowato *adv bezmyślnie, tępò: gapòwato, bezmëslno, tãpò, głupawò, dołëmónowato; w zn. naiwnie: mackòwato, celëczo, pò celëczémù*

gapiowatość *f gapòwatosc, bezmëslnosc, tãpòta, głupawòsc, dołëmónowatosc; w zn. naiwność, nierozsãdek: mackòwatosc, celëczosc*

gapiowaty *ad mało bystry, słabo rozgarnięty: bezmëslny, tãpi, (przë)głupawi, dołëmónowati, gapòwati, òsłowati; w zn. naiwny, głupiutki, niedoświadczony, dziecinny, mało spostrzegawczy: gapòwati, gapùchny, mackòwati, celëczy*

gapiowski *ad 1. zob. gapiowaty; 2. złożony z gapiów: gapiélszczi, czekawi, czekawsczi, zacakawiony czim, przëzérający sã*

gapowicz *m gapòwicz, pasażer jadący bez biletu, pasażer na gapã*

gar *zob. garnek*

garaż *m* garaż; *ew.* w *zn.* *pomieszczenie na pojazdy i maszyny*: pòdwózark *m* [Wprowadzë autòł do garażu. Wëjedzë z garażu. Mómë dwa garaże. W garażach stoją auta || autofë. *Gò*]

garażować *v* garażowac, trzëmac auto w garażu [Jò garażëjã / òn garażëje doma / pòd gòlim niebã. *Gò*]

garb *m* pùczel, gòrb *m* (*zdr* pùczelk, gòrbik); *arch.* pãczel || pëczel [tegò pùkla / garbù; pò pùklu / garbie; *pl.* garbë / pùkle; Na plecach jakbë miòł gòrb. Draszowalë gò pò garbie. *Lz* (*Lh, Ma*) Wielbłãd mò pãczel (*pùczel, gòrb*). *Sy*]; ~ **na nosie** pùczel(k) / gòrb(ik) na nosu

garbacieć *v* dostawac pùczel / gòrb; gòrbic sã, robic sã pùklati / garbati [òn dostòwò / dostaje pùczel; òn sã gòrbi]

garbarczyk *m* dzerbarczik (|| garbarczëk) *m*

garbarnia *f* dzerbarniò (||*arch* garbarniò)

garbarski *ad* dzerbarsczi (|| *arch* garbarsczi) (Nóz garbarsczi. Garbarskò gasa (ùlica) we Gduńskù. - *Ra*)

garbarstwo *n* dzerbarstwò (|| *arch* garbarstwò) *n*; **trudnić się** ~**wem** dzerbarzëc (*arch* garbarzëc), trudnic sã / zajmamac || zajmòwac sã dzerbarstwã / garbarstwã) [Dze tobie do garbarzeniò! *Ra*]

garbarz *m* dzerbòrz (*lok* || dzerwòrz || garbòrz) *m*; **żona** ~**rza**, **albo garbarka** dzerbòrka (|| *arch* garbòrka) *f*

garbaty *ad* pùkl(ow)ati, garbati; *ew.* z pùklã / gòrbã || garbã; krzëwi, zdzãti / ùdzãti w pałag, pałagòwati [Że òna pùklatò bëła, tegò jem nie widzòł. *Gò*]; **nos** ~ òrzłow(at)i nos; **człowiek** ~ *zob.* **garbus(ek)**

garbić się gòrbic sã; *ew.* krzëwic sã, robic sã pùklati / garbati / krzëwi / ùdzãti / uchëli [òn sã gòrbi / krzëwi]. *Por.* **kulić się**

garbnik *m* dzerbòwina *f*

garbnikować *v* zarobic dzerbòwina

garbować *v* dzerbòwac (|| *lok* dzerwòwac || *arch* garbòwac) [Òni gò ùczą skòrë garbòwac. *Ra*]; ~ **komu skòrë** dzerbòwac kòmùs skòrã [Dzerbòwac kòmùs skòrã jak swiãti Michòł diòbłu. *Sy*]

garbowanie *n* dzerbòwanié (*lok* || dzerwòwanié || *arch* garbòwanié) *n*; **trudnić się** ~**niem** dzerbarzëc (|| *arch* garbarzëc), dzerbòwac; *zob.* **garbarstwo**

garbowiny *pl* dzerbòwinë *pl*

garbuska *f* pùklòczka, pałãznica, krziwka, garbòlka *f* [Chto takã krziwkã weznie. *Sy*]; *ew.* *kobieta o zbyt krótkiej a. krzywej szyi*: karkùczka *f*

garbus(ek) *m* pùklòcz, pałãznik, garbòł; *ew.* *chory na krzywicę*: krzëwòł, krzëwòlc, krzëwòta, krziwc, krziwk *m* [Ten krzëwòł nama wiele nie pòmòże. Jidze ùkrzëwiony jak taczì krzëwòlc. Co za krzëwòta jidze do nas. - *Sy* Pasëje jak garbòł (*pùklati*) do scanë. *Ra*] { ‘krzëwòł’ / ‘krzëwòlc’ *in* = a) *krzãslòk, chójka krzëwòł, krzãslatò, lëchò wërostò*; b) *zart*: *zajc* – *zob.* *zajac*}; *ew.* *mężczyzna o zbyt krótkiej a. krzywej szyi*: karuszk, karkùszk *m*

gardelko *zob.* **gardziolko**

garderoba *f* **1.** ruchna, òbleczenia *pl*, òbleczenié *n*, przëdzëwk *m*; *ew.* rzeczë do òbleczeniò, stroje *pl* (biał(o)głowsczé / kòbiécé / *zart* babsczé stroje); **2.** *pomieszczenie, pokój*: ruchniò, garderoba, kòmòra (na ruchna), *lok* krëchniò *f* {kòmòra’, ‘krëchniò’ = *jizdebka bez òkna* – *szpiżarniò a. garderoba*} [Przëniesë mie z krëchni mòje nowé bótë. *Sy*]

gardlany *zob.* **gardłowy**

gardłacz *zob.* **garłacz**

gardło *n* gardło *n*, *arch* gara *f* [Lôc w gardło jak w beczkã. Sy Gôrzôłka czëszezi gardło pijôka. *Ra*]; **ból ~ła** ból gardła; **to wygląda jak psu z ~ła wyciągnięte** to wëzdzi ja psu z gardła wëcygniãté / wëcygnioné; **mam tego aż po samo ~ (dosyc)** móm tegò jaż pò samò gardło; mie to gardłã wëchôdzy (*Sy*), móm tegò jaż pò kark (*Sy*) {*por. czech* ‘mam toho po krk’}; **wrzeszczé / krzyzczé na całé** ~ wrzeszczec / krzëczëc / drzëc sã / rozdzërac sã na całé gardło; ~ **zdziërac na próżno** gardło zdzërac na próżno. *Por.* **gardziel, gardziolko**

gardłować *v* gardłowac, wrzeszczec, gardzelowac, gôrdzël wëpinac, jarchòlëc sã; *arch sli* gałowac {‘gałowac’ *wierã* > *gardłowac*} [Co tak wëpinôsz gôrdzel jakbë jô głëchô bëła? *Sy*]. *Por.* **krzyzczé**

gardłowy *ad* gardłowi, gardlany; **sprawa ~wa** sprawa gardłowò

gardzenie *n* gardzenié *n*. *Por.* **pogarda**

gardzić *v* gardzëc, miec (kògòs / cos) w zgardze / w pògardze [Òna mnã gardzëła, czëj jem bëł w biédze. *Ra*]. *Por.* **lekceważyć**

gardziel *f* gôrdzel *f*, gardło *n* [Gôrdzel wëpinac (wrzeszczec). Niemieckò / pańskò / òpacznò / lewò gôrdzel (*pol. krtań*). Kòmùs w niemieckã *a*. w pańskã gôrdzel cos wpadło (= *pol. zakrzusił się*). - *Sy*]

gardziolko *n* gardełkò *n*; *ew.* gôrdzelka *f*

garkuchnia *zob.* **jadłodajnia**

garmaż *m* garmaż *m*

garmażeria *f* garmażeriô *f* [ti -rii], garmaż *m*

garmażeryjny *ad* garmażerijny; **wyroby ~ne** wërobë garmażerijné

garnąc *v* garnąc; *ew.* nagarënac, zgarënac [òn garnie / zgarinò; Chcëwi garnie wszëtkò do siebie. *Sy*]

garnąc się (*garnąc się do kogo / czëgo*) garnąc sã / Inąc / *ew.* miec sã (do kògò(s) / czëgò(s))

garnarnia *f* warsztat garnkòwnika / zduna; *ew.* garnkòwniô (*Gò*) *f*

garnarski *ad* garnkòwny (*Gò*); *ew.* zduńszci; zdunów, zdunowi (*Ra*)

garnarstwo *n*. garnkòwnictwò (*Gò*), zduństwò (*Ra*) *n*

garnarcz *m* garnkôrz, garnkòwnik (*Gò*), (*Tr:* || grónkôrz || grónkòwnik); *ew.* zdun (*Ra*), *arch* topôcz, pòtôrz (*Lz*) *m* {‘zdun’ *in* = *méster òd stówianiô piécków*}; **żona ~rza** zdunka, białka garnkarza / garnkòwnika / zduna

garnek *m* gark (|| *arch* gônk || *lok* grónk || garnek), *zdr* garnusz(ecz)k (|| *lok* grónuszk || *arch* garnëszk), *zgr* gôr; grôp, *zdr* grôpk, grôpùszk *m*, *lok* grôpa *f*, *zgr* grôpiskò || grôpiszczë *n* [Gark do smiotanë. Mô głos jak pãkli gark. Chłop babie garczy mëje, a baba jesz szkalëje. Wlezc jak slepi (*a*. głupi) midzë garczy. Chłop nie je do garków. Białci, białci, jô cënëjã garczy, bò jem doktorã òd dzur (*wòtòł czedës cënownik*). Białka nabiërała z wiòldzégò gôra mlékò. Pôra jak z gôra (*dobrónò pôra – dwòje lëdzy*). Lepszò kùra w garkù niż kùropatka w pòlu. Przerucha (*zupa kùr-mùr / ëintop*) je z jedny grôpë. - *Sy* Gòtuj sã garnuszkù na jednym wãgliszkù jaż sã gòsce rozénda. *Cr* Miòł minã jak dzurawi gark (*smùtnã, kwasnã minã*). *Ja* Ten dzurawi grôp ju trzeba wërzëcëc. *Zupa* we wiòldzim garkù / gôrze / grôpie. *Gò*]; ~ **z jednym uchem** top, *arch* pot *m*; ~ **nuszek z jednym długim uchwytem** trigel, *zdr* trigelk *m*; ~ **gliniany do smalcu / mleka / miësa** kùrban, kùfel, *zdr* kùrbanuszk, kùfelk *m*; ~ **z żeliwa, wewnątrz emaliowany** grôp z gùsu, bënë emaliowóny; **kociòł ~nkowi przygania, a sam smoli** przëgóniô / przëmòwiô kòcël grôpòwi a òba smòłã (*Ce*)

garniec *m* (*dawna miara objëtości, ok 4 litry*) mata || maca *f*; *ew.* garnc *m* (*Gò*) || garc (*Ce*) *m* [Sedzec na wëmierzony mace (= *bëc na starkòwiznie, pol. na dożywociu*). *Sy* Chto seje groch w marcu, warzi gò w garcu, a chto w maju, warzi gò w jaju. *Ce*]; **ćwierć** ~ czwierz garnca, kwarta *f* (1 liter)

garnitur *m* **1.** *ubranie męskie:* òbleczënk, ancuch *m*; **2.** całosc, całownota *f*, kómplet (czegòs) *m*; ~ **do kawy (dzbanek i filiżanki)** kómplet / serwis / zestòw / zestòwk statków do kawë [tegò zestawù / zestòwkù]; ~ **guzików** kómplet knapk(ów); ~ **zębów** wszëtczë zãbë, kómplet (*ew.* równò réga / równy rząd) zãbów

garnizon *m* garnizón *m*

garnizonowy *ad* garnizonowi

garnuszek *zob.* **garnek**

garsoniera *f* mieszkanié (mòté) *n*, kawalérka *f*

garsonka *f* garsonka *f*, sëknia z dwóch dzélów (góra i dół) {„dół” – *tu:* sëknia / kléd òd pasa w dół; „góra” – *tu:* wãps, *a.* liwk, ùszëti z tegò samégò sztofù, co „dół”}

garstka *f* gòrstka *f*, mòłò garsc; ~ **ludzi** karenkò / grónkò / grëpka lëdzy, le pòrà lëdzy; ~ **siana / zboża / słomy** flich, *zdr:* fliszcz, *arch* parmién (sana / słomë); *ew.* pãczk / lopk [Wez flich sana i zasztop tã dzurã. Pòdniesë nen parmién słomë. - *Sy*]. *Por.*

garść, szczypta

garść *f* garsc (*lok:* || gòrsc || gòrzc || grósc) *f*; *ew.* tyle, ile się mieści w dłoniach złożonych: przëgòrsc || *lok* przëgarst *f*; **trzymać w ~ści** trzëmac w garscë /w rãce; ~**ściami**; **brać / wziąć się w garsc** brac / wzac || wzac sã w garsc; **lepszy wróbel w ~ci niż gołąbek na dachu** lepszò kùra w garkù niż kùropatka w pòlu; lepszì wróbel w garscë niż / nigle / jak gołąbk na dakù. *Por.* **garstka**

garuga *f* żeg wiatér ze stronë, bòczny wiatér

gasciel *m* gasëcël *m* [tegò –cela]

gasić *v* gasëc; ~ **pożar** gasëc òdżin; ~ **pragnienie** pic, gasëc pragniaczkã / pragnienié

gasidło *n* gasëdło *n* – nôrzãdze do gaszeniô swiéców, ùziwóné w kòscołach

Gaskończyk *m* Gaskònczik || Gaskóna (*Tr*) *m*

gasnąć *v* **1.** gasnac, ùtëpòwac; *ew.* rzad przëgas(yw)ac [to gasnie / ùtëpùje / przëgòsò / przëgasywò]; **2.** fig ùmierac; *ew.* bëc na ùmercym / na ùtëpie (bëc bliskò smiercë)

gastronom *m* gastronom *m*, pròcownik zakłãdu gastronomicznégò *a.* specjalista òd kùcharzeniô / żëwieniô

gastronomia *f* gastronomiô *f* [ti -mii], kùcharszi kùnszt. *Por.* **kucharstwo**

gastronomiczny *ad* gastronomiczny, kùcharszi, jòdny, żëwieniowi; **zakład** ~ zakłòd gastronomiczny [tegò zakłãdu] (*ew.* bar, gòspòda, karczma, restauracjò)

gastryczny *ad* gastriczny; *ew.* żòłãdkòwi, brzëszny, zwiãzóny z trawieniem / jedzeniem

gaszenie *n* gaszenié *n*

gaśnica *f* gasnica *f* – ùrządzenié do gaszeniô ògnia; ~ **pianowa / śniegowa / proskowa / halonowa / tetrowa** gasnica pianowò / śniegòwò / proskòwò / halonowò / tetrowò

gaśnięcie *n* gasniãcé, gasnienié; *ew.* przëga(syw)anié, ùtëpòwanié *n.* *Por.* **gasnąć**

gatki *zob.* **gacie**

gatunek *m* zort, òrt, szlach, gatënk || -tunk; *ew.* rodzòj, tip {‘szlach’ *in zob.* cios} [To je dobri gatunk wiszni / trusów / bùlew / jabków. *Sy*]

gatunkować *v* zortowac; *ew.* segregòwac, przebierac, ùkłãdac wedle zortów / gatunków || gatënków / tipów / òrtów

gatunkowo *adv* gatunkòwò; wedle / pòdług zortu, *a.* co do / pòd wzglãdã / òd stronë zortu / gatunkù; *ew.* jakòscowò [To je gatunkòwò dobri sztof. *Gò*]

gatunkowy *ad* gatunkòwi || gatënkòwi; *ew.* zortowi, òrtowi, jakòscowi; **ciężar** ~ cãżòr gatunkòwi *pot* (= wòżnosc, wòrtnota czegòs); **wódka** ~**wa** gatunkòwò wódka / gòrzòłka, gatunkòwi sznaps; wódka przëprawionò do szmakù

gawęda *f* òpòwiòdanié, rzad gùtorzenié *n*, gòdka, kòrbiònka, przëpòwiòstka, òpòwiësc, pòwiòstka || *lok* pòwiòdka *f.* *Zob.* **bajka**

gawędziarka *f* pòwiôstniczka, gadész(k)a, kôrbijôszka, gùtornica, òpòwiôdajka *f*
[Gadësza òna bëła wiôlgô, më jã rôd slëchelë. Ale wa jesta gadëszczy. - *Sy*]. *Zob.*

bajarka, gadulska

gawędziarz *m* rozprôwca, kôrbiôrz (*lok* || kôrba || kôbijôrz), gadész(k), gôdkôrz, pòwiôstnik, pòwiôstkôcz, gùtornik, òpòwiôdajk. *m* [Gùtornik pòtrafi zabawic całë towarzëstwò. Piérwi radia ani telewizorów nie bëło, ale za to bëło wicy rozprôwców / gadëszów, jak dzys. Mój sënówc to je gadëszk, jak ten zacznie gadac, to sã òd niego trudno wëdostac. Lepszégò kôrbë nie bëło we wsë òd naszégò tatka. - *Sy*].

Por. bajarz, gadulski

gawędzić *v* *gaworzyć, rozmawiać, wspominać sobie zdarzenia*: gadac / (roz)pòwiadac so / sobie, gòwarzëc, gùtorzëc so / sobie; *ew.* kôrbac || -biec, *lok*: bakòwac, *arch* akòdérowac {‘gòwarzëc’, ‘gùtorzëc’ *in* = *pol.* *szczebiotać o małych dzieciach*; ‘kôrbac’ || ‘kôrbiec’ *in* = *pol.* a) *bajać, zmyślać*; b) *gadać, pleść*} [Më gòwarzëlë do pòzna w nocë. Òni bë bakòwelë / akòdérowelë całã noc. Òb zëmã wieczór nôlepi sã gùtorzi. Nie gùtorzta wicy, le biéjta spac. Na przeddómkù sedzelë chłopi i sobie rozpòwiôdelë. - *Sy* Kôrbiã so pòd piéckã. Ma jesma le dróbkã kôrbała. *Ra*]. *Por.*

bajac, bredzić, gadać

gawiedź *f* lëdze, lëdztwò *pl*; *ew.* karno / gromada / rzma lëdzy; *pl*: karna gromadë / rzmë lëdzy; *zob.* **tłum, motłoch, gap (gapie)** {*kasz.* ‘gòwiëdz’ *arch* = a) *pol.* *drób, ptactwo domowe*; b) *liczna rodzina*}

gaworzyć *v* **1.** *o niemowlętach*: wydawać pierwsze dźwięki będące załączkiem mowy artykułowanej: szczebiotać, jebłotać, gòwarzëc, gùtorzëc (|| *lok* gùtarzëc || gòtorzëc). pòwiadac pò swòjémù {‘szczebiotać’ *in* = *czwierzkac, swirzkòtac, swirgòlëc – ò ptôchach*; ‘gùtorzëc so’ *in* = *bawic sã*} [Dzëckò sobie / do siebie gùtorzi (*szczebioce / jebłoce / pòwiôdò*). *Sy*]; *por.* **ćwierkać, szczebiotać**; **2.** *zob. gawędzić*

gawot *m* gawòt *m*

gawron *m* orn krëczk *m*

gaz *m* gaz *m*; ~ **ziemny** gaz zemny; ~ **miejski (światlny, węglowy)** gaz mieszczi (swietlny / widowi, wãglowi); ~ **wybuchowy** wëbùchòwi gaz; ~ **łotny** gaz łotny; ~ **bojowy** gaz bòjowi; ~ **drażniący** gaz drażniący; ~ **łzawiący** gaz łzawiący; **(do)dać gazu (o samochodzie)** (do)dac gazu, dac / przëcësnąc / przëdepnąc na gaz / na deptã gazu; przërëchlëc, przëspieszëc, zwi(ã)kszëc chùtkòsc jazdë, roznëkac sã, *żart*: pònëknąc (batugã) „rupa”, *ew.* pònëknąc „kònie” (mechanicznë)

gaza *f* gaża *f*, cenkò tkanina [Sëknia z gazë (= *pol.* z *tiulu*). Dòwni (*dawni*) na Kaszëbach białczy nie nosëlë sëkniów z gazë, jak dzys. - *Sy*]; **wykonany z ~zy** gazewi *ad*; **chustka z ~zy** gazewka *f*, gazewò chùstka, chùstka z gazë

gazda *m* gbùr, gòspòdòrz, rolnik || rôlnik *m*

gazeciarka *f* gazëcòrka *f*, roznosëcelka / przedòwòczka gazetów

gazeciarski *ad* gazëcarsczy

gazeciarstwo *n* gazëcarstwò, roznoszenië / roznòszanië / (s)przedòz gazetów

gazeciarz *m* gazëcòrz *m*, roznosëcël / przedòwòcz gazetów [tegò gazëcarza / roznosëcela / przedòwòcza]

gazela *f* zoo gazela, antilopa *f*

gazeta *f* gazëta *f* [Gazëtë roznaszac (*plotkòwac, klapac*). Grac *a.* gadac (jak) z gazëtë (z *pamiãcë*). *Sy* Wstawic / dac wstawic do gazëtë *pot* (= zamiescëc w gazëce). *Gò*]

gazetowy *ad* gazëtowi; **papier** ~ gazëtowi papiór; **wiadomości** ~we gazëtowë wiadomòscë / nowinë

gazolina *f* benzyna (*w USA*: gazolina) *f*

gazomierz *m* gazomiërz [tegò –mierza] *m*, licznik (òd) gazu, licznik zùzëcò || zùzëcégò gazu

gazon *m* gazon *m*, òzdobny trôwnik { 'trôwnik' *in orn* = *pol. świergotek łąkowy* }

gazować *v* gazowac

gazowanie *n* gazowanie *n* – **1.** dodôwanie gazu / zwi(ã)kszenie òbrotów mòtoru przez wi(ã)kszi dopłiw palëwa; **2.** napełniwanie gazã; **3.** trëcé gazã

gazowany *ad* gazowóny; **napój** ~ gazowóny napitk / nôpój || napój

gazownia *f* gazowniô *f* – wëtwórniô gazu

gazownictwo *n* gazownictwò *n*

gazownik *m* gazownik *m*, méster od gazu, *zart* gazméster (*dost: pijôk*)

gazowy *ad* gazowi; **kuchenka** ~**wa** gazowô plôta / kùchenka, *Tr:* gazowi szparét; **palnik** ~ palnik gazowi; **oświetlenie** ~**we** òświetlenie gazowé; **piecyk** ~ gazowi piéck / piecuszk; **atak** ~ atak gazowi; **alarm** ~ alarm gazowi; **bomba** ~**wa** bómba gazowô

gądzina *f* gbùrka, gòspòdëni *f*

gąźnik *m* mech gaznik *m*

gąza *f* pensjô [ti –sji], plôcô, wëplata (na miesiąc / tidzén) *f*, zôróbk *m*

gąbczak *zob.* pumeks

gąbczastość *f* gąbczastosc, gąbkòwatosc, szwamòwatosc *f*

gąbczasty *ad* gąbczasti, gąbkòwati, szwamòwati [Gąbczasti mech. Sy] { 'gąbczasti (*a. lok* błotnisti) mech' *bot* = *pol. mochwan bagieny* }

gąbka *f* **1.** gąbka, szwama *niem.*, *rzad* mòczôłka *f* { 'gąbka' *in* = *zdr od: gāba* }; **2.** *usta:* gąbka *f*; **pieczone gołabki nie lecą same do ~ki** pieklé gòłabczi nie lecą same do gąbczi

gąbkowaty *zob.* gąbczasty

gąsiątko *zob.* gąsię

gąsienica *f* **1.** *zool ent* wąsewnica (*lok:* || gąsewnica || dąsewnica) *f*, *rzad:* wąsónka *f*, *lok:* kraczawa *f*, kraczëpón, wąsón *m* { 'wąsónka' *in* = „*swieżka*” *pòd nosã, stënka* } [Léze jak taczì kraczëpón. Sy]; ~ **włochata** wąsewnica (włochatô wąsewnica) *f*, òtrãt, wąsón *m*; **2.** *mech* (*pas złożony z metalowych ogniwi założonych na koła, stosowany przy czółgach, spychaczach itp.*) pas bieźny; *ew.* wąsewnica (czôłgòwò, òd czôłgù / pancra / spichacza)

gąsienicowy *ad* wąsewnicowi, wąsewnicowati; **samochód** ~ autół / auto z *pasama* bieźnyma / wąsewnicama; wąsewnicowé auto || wąsewnicowi autół; **pojзд** ~ pòjòzd / wòzédłò z *pasama* bieźnyma; wąsewnicowé wòzédłò, wąsewnicowi pòjòzd; **traktor** / **dźwig** ~ trëker / dwig z *pasama* bieźnyma; wąsewnicowi treker / dwig

gąsię *n* gąsã, gąsãtkò, pilã, pilãt(ecz)kò *n*, pilónka, *lok* pilinka *f*, *ew. lok:* piloch, pilòk, pilas *m*

gąsior *m* **1.** *zool* gąser || gąsór, *rzad:* pilcoch, dërot, dërdôcz, gągôcz, liwùszk, *lok:* todrot, gingôcz, gigòt, *arch* pipón *m*; *ew.* *gąsior dotknięty obojnactwem:* gāsôrc *m* [Òn wëcygò tã długã szëjã jak gąsór. Gò Nasz pipón jidze jak zòłnërz wprzòdk i cygnie za sobã całë karno gąsy. Sy]; **2.** *duża butla:* kruk *m*, bùdla *f* (wiòłgò bùdla)

gąska *f* **1.** *zool* gąska, pil(k)a, pilónka, pilinka, piluszka, wiluszka || liwùszka *f*, gągnotka, *lok:* todrotka *f* { 'todrotka' *in* = a) *białka gadatlëwò*; b) *białka, co sã zajikò* }; **2.** *bot* gąska *f*, gąsy grzib, *pl:* gąszi, gąsé grzëbë; **3.** *przen* łòtwòwiérny / letkòwiérny dzeùs, mackòwaté dzëwczã, głupò gäs / kòza, gąska z pùstk; *ew.* głupò kòza, celã

gąszcz *m* gąszcz *m*, gąstwa || gąstew, *rzad* gąstwica, *arch:* gąscëzna, gąszczò *f*; *ew.* wietwizna *f*, brzidnik *m*, chróstë, zarostë, krze, krzòczy *pl*, *arch* chróscëwié *n*; *w zn.* plãtanina, *gmatwanina:* pëzgel *m*, pëzglëna *f* [W gąstwie colemałò rosce wiele grzëbów. Kùrzãta wlazłë we wietwiznã i nie chcą wëlezc. - Sy]. *Por.* **chrust**, **zarośla**, **gmatwanina**

gbur *m* **1.** (rolnik) *zob.* **gospodarz**; **2.** *zob.* **grubianin**
gburowatość *zob.* **grubiaństwo**
gburowaty *zob.* **grubiański**
gburski *ad* gbürszi; *ew.* gòspòdarszi, rolniczi [Gbürskò córka / gbürszi syn. Gbürszczé córczi, Gbürszi sënowie. - Gò]
gburstwo *n* **1.** *gospodarstwo rolne:* gbürstwò, gòspòdarstwò (rolné) *n* - *zob.* **gospodarstwo**; **2.** *zob.* **grubiaństwo**
gdakać *v* **1.** *o kurze, gdakać po zniesieniu jajka:* gdôkac (*lok:* // gdôkòtac // dôkac // *arch* dgôkac) [Kùra zniosła jaje i gdôcze. Kùrè gdôczą. - Gò]; **2.** *o kurze, skrzeczeć przeciągle a. lok gdakać przed zniesieniem jaja:* kôrkac, kôrkòtac, *lok* kòkòrzèc sã {kôrkac' *in* = a) *fig. ò doròstajãcëch dzéwczãtach (czôglãtach): zalecac sã, òd'zewac zalotnie;* b) *gadac skrzeklëwim glosã;* c) *zob.* gderac'; d) *zob.* paplac'; e) *bëc w czãzi;* 'kôrkòtac' *in* = *pòwiadac / plesc bële co* [òne kôrczą / kôrkają / kôrkòcą. Gò Kùra sã kòkòrzi. - Sy Kòkòszi kôrkają. Ra Pòczy ksãdz gdôcze, ksãdzewò skòcze ('dopóki ksiãdz gdacze, tj. spelnia obowiazki kaptańskie, dopóty księdzowa skacze' - przysł. luterskie Ra). Dh, Ce]
gdakanie *n* (o kurach a. *przen* o ludziach w zn. *gadanie*): gdôkanié (*lok:* // gdôkòtanié // dôkanié); *ew.* kôrk(òt)anié, kòkòrzenié *n.* *Por.* **gadakać, jazgot**
Gdańsk *m* Gduńsk (*lok:* // Gdóńsk // -nsk) *m* [Przed wòjnã we Gduńskù *taczégò* chłopa, co stojòł nad Mòtlawã i czekòł na robòtã, zwelè „motlauszpóker” – spluwòcz do Mòtlawè. Gò Lepi, zebè Gduńsk sã zwrócył, nizle bë sã kropla miała rozlòc. Sy]; **w ~sku, do ~ska, z ~ska, pod ~skiem** w(e) Guńskù, do Gduńska, z(e) Gduńska, pòd Gduńskã
gdański *ad* gduńszi [Gduńszi bòfcè abò kôrlowie to bëlè tãzi bûzrowie, rojbrzè. Gò Ji tak pèsk lôtò jak babie gduńszi. Sy]
gdańszczanin *m* gduńszczón // *lok* gduńczón *m;* *pl:* gduń(sz)czanie // -czani [Òn to tak zalécò / zachwòlò / zamòdlò jak gduńczón zgnitégò sledza. Sy]
gdańszczanka *f* gduńszczónka // gduńczónka *f;* *pl:* gduń(sz)czónczi
gdera(cz) *m* gnëra // zgnëra, dãdrot, nôskwara, stãczk, gãgnot, brzãczk, wëwtórnik, brëmizer, krzãkała, markòta *m,* krzãkadłò *n;* *czł.* *besztajãcy innych:* wadzèlc, wadzècél, òwadzèlc, gromisz *m;* w zn. *nudziarz, glëda:* przikrota *lok,* jimroch, gãstola; *czł.* *narzekajãcy, żalãcy sië:* jãczk, narzèczk, bleczk, mãczk, skògòla, jiscoch, chlëchta *lok;* w zn. *mruk, milczek:* mùczk, mrèk, mrèczk, òmrèczk, mërmòt, bürbòt, żwòcz, kùmkkòcz, chamrot, mamlot, ùmłot *m* {'krzãkała', 'krzãkadłò' *in* = *osoba chrzãkajãca*} [Tè stòri dãdroce, zebës ju rôz òprzestòł dãdrotac. Z mëgò chłopa tãzi sã zrobił markòta, że jò nie wiëm jak do niego gadac. Móm strach tegò òmrèczka. Tè stari òmrèczkù, zebës rôz zatkl swój pèsk. Z tim markòtã nie je razã do zècò. Ten jimroch ju zòs jidze nas mãczèc. Ten chlëchta wiedno chlëchò, czè mù dobrze, czè zle. - Sy]; **kobieta gderliwa, zrzedzãca** – *zob.* **gderaczka.** *Por.* **grymaśnik, grymaśnica, nudziarz**
gderaczka *f* (*kobieta gderliwa, zrzedzãca*) gnërka, dãdrotka, gãgnotka, chamrotka, mamlotka, mërmòtka, bürbòtka, ùmlëca *lok,* żwòczka *f;* *kobieta besztajãca innych:* wadzècelka, hajka *f* (*zob.* **jédza**); *kobieta narzekajãca, żalãca sië:* narzèczka, jiscoszka, stãczka, jãczka *f;* *nudziarka:* jimroszka, gãstolëca *f* [Ni ma wikszégò krziza jak miec za sãsòdkã dãdrotkã. Sy]
gderac' *v* gnërzèc, mrèczec, nôskwarzèc, dãdrotac, gãgnotac, gãgòlèc, chamrotac, mamlotac, ùmłotac, mërmòtac, mùmlac, kôrkac, brzãczèc, bürczèc // bürczec, bürcowac, bürbòtac, brëmizrowac, brëmzowac, narzekac, wëgadëwac, wëwtarzac, jãczèc, stãkac, krzãkac, *arch* skrzèc; *ew.* w zn. *mówic nieskładnie, niejasno:* gniesec; *ew. besztac, gromic:* ganic, wadzèc, szkalowac, gromic, łuzowac {'krzãkac' *in* =

pol. chrząkać zob; 'nôskwarzëc' = pol. grymasić - zob.; 'mërmòtac' = pol. mamrotać; 'mùmlac' = pol. memtać; 'gãgnòtac', 'gãgòlëc' = pol. gęgać - zob.; 'kòrkac' - zob. gdakać; 'gãstolëc' in = pol. głądzić, pleść, bredzić; 'brëmwowac' rzad 'brëmizrowac' in = a) grac na brëmze (pol. harmonijce ustnej); b) ò dzecach: płakac} [Ni ma dnia, żebë òn na kògòs doma nie dądotòł. Nie lubiã gò slëchac, bò dądroce wiedno wkòł to samò. Mòja białka wiedno na mie kòrkò / kòrcze. Chto dobrze krząkò, ten talarama brząkò (ò czł., co ùdaje biédnégò). Krząkòł, ale w kùncu dòł. Ten stòri le chòdzy i bürcëje / wëwtòrzò. Ju të zòs brzãczisz. Ju të ùmlocesz. Chamroce i chamroce, że to bë psu dożarło. Skąpi (skąpc) nôskwarzì. – Sy Co të mie tu gãgnocesz / brzãczisz / bürczisz / narzékòsz nad ùchã! Gò Czej baba skrzi, dżòd drëzi. Pb, Ra]. Por. **biadać, gadać, grymasić, kaprysić, łajać, narzekać**

gderanie n gnërzenié, dądotanié, nôskwarzenié (= pol. jęczenie, grymaszenie), gãgnòtanié (= pol. gęganie), chamrotanié, mërmòtanié, mamlotanié, ùmlotanié, krząkanié, łuzowanié, wëwtòrzanié, wadzenié n, gãgnòt, bürbòt m; ew. gãstolenié (= pol. głądzenie) [tegò gnërzeniò || gnërzeniégò; Żebës rôz, chłòpie, bëł cëchò, bò wszëtczych lëdzy wëpłòszisz swòjim ùmlotanim. Sy]

gderliwość f gnërowatosc, mrëkòwatosc; ew. nôskwarnota || -nosc f (= pol. niecierpliwòść, kapryśnòść) [ti gnërowatoscë / mrëkòwatoscë / nôskwarnotë; W nim sama nôskwarnota sedzy. Sy]

gderliwy ad gnërowati, mrëkòwati, nôskwarny (= pol. niecierpliwý, kapryśny, nieznośny, kłòtliwy, natrętny), òstákòny, jimrochòwati (= pol. nudzący innych, naprzykrzający się), Tr: mërmòtny, bürbòtny, chamrotny

gdy cj czej, jak (arch: ga, akò) [To sã stało w tim czasie, czej jesz tu żëlë stolëmi. Czej stari król ùmarł, òn sã stòł królã. Diòbël szarpie sã jak czerda (knòr'z), czej je na pòwrozu. Ùcekòj, czej nie chcesz wpasc w pazurë pieczelnémù czartu. – Lz]; **w czasie, gdy...** òb nen czas / za ten czas / w tim czasie / pòdczas / òbczas, czej...; ~ **tylko (np. ~ tylko przyjdzie / ~ się zjawi)** czej le, jak le, skòrno (|| lok skòro), skòrno le [Czej le (jak le / czej le, skòrno le) òn przinðdze, zarò mù ò tim pòwiëdz. Gò Skòrno włòzł w jizbã, zaczął sã ze mnã szkalowac. Skòrno przinðdziesz dodóm, zarò mie napisz, jak të zajachòł. - Sy]

gdyby cj czejbë, jakbë, arch gabë || gab; ew. rzad żebë [Czejbë òn nie bëł tak głupi, to bë bëł wnet czësto mądri. Gò Bëlbëm (= jò bë bëł) nieùtcëwi, czejbëm (= czejbë jem / jò) tobie tegò nie rzekł. Sy Kò jò bë cë dòł, żebë le jem sòm miòł. Ce]; **gdybym to wiedział, to...** czejbë jem / czejbë jò / czejbëm to wiedzòł, to...; ~ **tylko** czejbë le, jakbë le; ~ **babcia miała wasy byłaby dziadkiem** czejbë przmiël miòł krzël, tej òn bë w wòdze żil (Sy); ew. czejbë starka miała wàsë, to bë starkã / chłòpã bëła; czejbë człòwiek to (bëł) wiedzòł, tejbë tegò nie zrobił / tam nie szedł {'krzël' = pol. a) krëgosłup; b) płetwa / óścień ryby}

Gdynia f Gdiniò (|| lok Gdinò) f [Jedzemë do Gdini (|| lok do Gdiny). Gò]

gdynianin m gdiniòn m; pl: gdinianie || gdiniòni

gdynianka f gdiniònka f: pl: gdiniònczi

gdyż cj bò; ew. dlòte(gò) że; temù, że [Ni mògã do waju przinðc, bò (a. dlòte, że / temù, że) sã dzys lëchò czëjã. Gò]

gdzie prn dze, gdzie; ~ **tylko** (g)dzele, (g)dzeleno, (g)dzebële; ~ **байд** – zob. **gdziekolwiek**; ~ **indziej** adv (g)dze jindze [Më mieszkómë terò dze jindze. Tu je wiater, chcemë jic gdzie jindze. – Sy]; **ale ~(by) tam!** ale (a. eee / ej) (g)dze / (g)dzeż tam!

gdziekolwiek (gdzie bądź), gdziekolwiek bądź adv (g)dzele, (g)dze(le)bądż, (g)dzekòlwiek; ew. bële (g)dze, równo (g)dze [Pòłòz to dzekòlwiek. Sy]

gdzieniegdzie *adv* tam sam, *rzad* (g)dzeniegdze, *arch* kãdëwãdë; *ew.* môlama, placama, plachcama; *ew.* përnã tu a përnã tam [Plachcama / môlama / tam sam zëto wëdzinãło. *Gò* Kãdëwãdë kòscërzëlë sã malë krze. *Lz*]

gdzieś *prn* **1.** gdzes, dzes, *arch* nie(g)dze [Jò to (g)dzes pòłòził, a terò nie pamiãtóm (g)dze. *Gò* Niedze dalek za mòrzã, za swiatã. *Ra*]; **2.** dokãdkas, dokãds, (g)dzes [Òni (g)dzes / dokãd(ka)s szlë, ale (g)dze / dokãd(ka), tegò nie wiëm. *Gò*]

gdzież *prn* (g)dze, (g)dzeż; **ale ~ (by) tam!** *zob.* **gdzie**

gehenna *f* gehenna; *ew.* mãka, mãczarniò *f*, (czësté) piekło *n*, kùnc swiata. *Zob.* **mordëga**

gejsza *f* gejsza *f*, panna / kòbiéta do towarzëstwa

genealogia *f* genealogiò *f* [ti -gii], pòchòdzënk (*Tr*), rodowòd (*Gò*) *m*, pòchòdzenié *n*; *ew.* nôuka / ùczba (badanié) pòchòdzënkù / rodowòdu / pòchòdzeniò / genealogii

genealogiczny *ad* genealogiczny, pòchòdzënkòwi, rodowòdowi; **drzewo ~ne** drzewò genealogiczné

generacja *f* pòkòlenié *n*, generacjò *f* [ti -cji]; **młoda** ~ młodé pòkòlenié

generalicja *f* generalicjò *f* [ti -cji], generalstwò (|| jeneralstwò) *n* [Na gòrce stojało jeneralstwò. Òn bëł piãcdzesãt lat stari, jak òn przëszedł do jeneralstwa. – *Lz*]; *ew.* *ogólnie*: wojskowi wyżsi rangã: wëzszëzna *f* (wëzszëzna wòjskòwò), przëdnicstwò / przëdnicë wòjska { ‘prëdnic’ *dost* = *pol.* przodownik }

generalizować *v* zògl(ëw)ac (*Tr*), generalizowac - rozszerz(iw)ac z jednégò przëpòdkù / przëkłãdu na całosc, òbjimac wspòlnã miarã, pòdkłãdac / pòdcëgac pòd jednã miarã / pòd jeden wzór / pòd jedno mòdło

generalizowanie *n* zògliwanié (*Tr*), generalizowanié, pòdcyganié pòd jednã miarã / pòd jeden wzór

generalnie *adv* na ògle, w całoscë; *ew.* z wiksza / grëbsza, z grëbszëgò. *Zob.* **ogólnie**

generalny *ad* ògłowi, generalny; *ew.* główny; **próba ~na** *teatr* próba generalnò; ~e **porzãdki** generalné / gruntuwné / dokłãdné pòrzãdçi; **sztãb** ~ *mil* generalny *a.* przëdny / główny *sztãb*

generalski *ad* generalsczi (|| jeneralsczi) [Generalsczi kòlnërz. *Ra* Jeneralsczi czòpk. *Lz*]; **szlify ~kie** szlifë / òznaczi (na remionach) generalsczë

generalstwo *n* generalstwò *m*, stãpién / stanowiskò / ranga / gòdnosc generała

generał *m* generòł (|| jeneròł || -ròł || jeneròła - *Lz*) *m* [tegò generała; temù generałowi]; ~owie *pl* generałowie || generałowie [tëch generałów]; ~ **sztãbu / dywizji / brygady** generòł *sztãbù* / *diwizji* / *brigadë*

generałostwo *n* generałostwò, generòł z białkã

generałowa *f* generalënò *f*, białka generała

generator *m* generator *m* (np. generator gazowi / generator zwãkù / sygnału); ~ **prãdu** *elektr* generator prãdowi (prãdnica *f*, *przest.* dynamò *n*); *ew.* przetwòrnica prãdowò; *ew.* generatòr (transformatòr) wësoczegò napiãcëgò [tegò generatora]

genetyczny *ad* genetyczny, pòchòdzeniowi, zwiãzóny z pòchòdzenim, (np. wada genetycznò, znanka / cëcha genetycznò); *ew.* rozwòjowi, zwiãzóny z rozwòjã / roscenim

Genewa *f* Genewa *f*

geneza *f* geneza *f*, pòwstanié / pòchòdzenié *n*, pòczãtk *m*, pòczãtçi *pl*; *ew.* *przen* zdroj *m*, zdrzòdło *n*, zdroje, zdrzòdła *pl*

genialność *f* genialnosc *f*

genialny *ad* genialny; *ew.* nadzwëczajno pòjãtny / ùtalentowóny / ùzdolniony; ~ **wynalazca / konstruktor / uczoney / przywòdca / artysta / kompozytor** genialny wënalòzca / kònkstruktòr / ùczãli / przëwòdca (*a.* dowòdca, przewodnik) / artista / kòmpòzytòr [tegò wënalòzccë / kòmpòzytora / kònkstruktora]

genitalia *pl* genitalia *pl*, nôrzãdë płcowé / rozrodczé; *ew. eufem.*: grzészné cało

geniusz *m* geniusz *m* – **1.** człowiek genialny, baro ùtalentowóny; *Tr*: wiôlgòsz *m*; **2.** rozëm *m*, mądrosć, pòjãtnosc, jinteligencjô *f*; *ew.* zdolnoscë, ùmiejànoscë, talentë, Bòzé darë *pl*; ~ **twórczy** geniusz twórczi, twórczò zdolnosc / mòc, twórczi talent

Genua *f geo* Genua *f*

genueński *ad* genueński

geodeta *m* geodeta, *pot* miernik, miérca *m*; *pl*: geodetowie || -decë, miernicë, miércowie [Miércowie przëjachelë do wsë ë mierzą pòla. *Sy*]. *Por.* **geometra**

geodezja *f* geodezjô *f*, nôùka / ùczba mierzeniô / pòmiaru zemi

geograf *m* geograf || *rząd* geografa *m*

geografia *f* geografiô [ti -fii] *f*

geograficzny *ad* geograficzny

geolog *m* geolog || -ga *m*

geologia *f* geologiô *f* [ti -gii], nôùka / ùczba ò bùdacji i dziejach Zemi

geologiczny *ad* geologiczny

geometra *m* geometra *m.* *Zob.* **geodeta**

geometria *f* geometriô *f* [ti -rii], dzél matematiczi zajmùjący sã badanim figùrów geometricznëch

geometryczny *ad* geometriczny

georgia *f bot* rejina || rojina, dalia *f*, lok òczny jabłonecznik *Lz* { ‘òczny’ *tu*: piãkny, rzucający sã w òczë; ‘jabłonecznik’ *wierã przërównanié z kwiatama jabłoni* }

gepard *m zoo* gepard *m*

geranium *n bot* (rodzaj pelargonii, roślina niekiedy błędnie zwana „agawa”) mészokòt, zelónk, zaùsznik *m*, òràżë *n*, lok jabłón *n* { ‘zaùsznik’ *in* = człowiek zaùfóny, donosëcël; ‘mészokòt’ – *por.* muszkatel, muszkat } [tegò mészokòtu / zelónka / zaùsznika / òràżégò || òràżò; ti jabłoni; Lëstë òd mészokòtu wkłòdają w ùchò, czej òno bòli. *Gò*]

Germania *f* Germaniô [ti -nii] *f*

germanista *m* germanista *m*, znòwca niemczëznë / niemiecczégò jãzëka (*ew.* znòwca jãzëków germańszich)

germanistyka *f* germanistika *f*, nôùka / ùczba niemczëznë

germanizacja *f* germanizacjô *f* [ti -cji], germanizowanié, niemczenié *n* { ‘niemczenié’ *in* = gòdanié pò kaszëbskù z przëmiészka słów niemiecczich }

germanizacyjny *ad* germanizacyjny, niemczący, zniemczający

germanizm *m* germanizm *m*, niemiecczé słowò

germanizować *v* germanizowac, niemczëc (|| miemczëc) { ‘niemczëc’ *in* = gadac pò kaszëbskù z przëmiészka słów niemiecczich }

germanofil *m* lubiëc Niemców (|| Miemców) i niemczëznë (kùlturë i jãzëka niemiecczégò)

germanofob *m* germanofòb, człowiek niechãtny Niemców i niemczëznë, czł. nie lubiący Niemców i niemczëznë

germanofobia *f* germanofòbiô *f* [ti -bii], niechãc / niezgara / nienawisc do Niemców i niemczëznë; nie lëdanié / nie cerpienié niemczëznë

germański *ad* germański

gest *m* gest; *ew.* ruch, zrëch (*Tr*), pòrëch (*Tr*) *m*, cziwniãcé *n*; **uczynić / wykonać** ~ **a**) cziwnac / dac znak (np. rãkã / głowã); **b**) pòstawic sã, sëpnac dëtkama; **szeroki** ~ (hojność) szeroczëzna *f*; *por.* hojność; **mieć szeroki** ~ bëc rozdòwny / szczëri / szczodri, nie bëc chcëwi / skapi

gestykulacja *f* gestikùlaciô *f* [ti -cji]; *ew. pl.*: gestè / rëchë räk; rëszanié / cziwanié / wëwijanié räkama; **ból wyrażony gestami i mimiką** ból wërażony (*ew. wëpòwiedzóny, wësłowiony, òkòzóny*) gestama i mimiką

gestykulować *v* gestikùlowac; *ew.* rëszac (*a. cziwac / wëwijac / mòtac*) räkama

geszeft *m* geszeft (|| *lok* jeszeft) - *zob.* **interes, szacher, zysk**

getry *pl* getrë *pl*; *ew. sp.*: spòrtowé stréfle

getto *n* gëto *n*, wëapartniony dzél miasta, żëdowskò dzélnica miasta

gęba *f* gāba, *zdr.* gąbka *f*, *zgr.* gąbskò *n*, *żart* przewiëwnica *f*, *vulg.*: pësk *m*, flaba || plapa || chlaba, mùnia, mërmòczka, febla *f*, flabskò *n* [Zamkni przewiëwnicã i tã parã òstawi sobie lepi w rzëcy. Chòdzy z òdemkłą przewiëwnicã i szkalëje (*pol. pomstuje, gromi*). – Sy Lôtò z òtemkłą plapã. *Ra*]; **daj gęby** dôj gąbczi, gābë; **dać komu w gębę** dac / wëniecëc / chlapnac kòmùs w twòrz / *vulg.*: w pësk *a.* dac kòmùs zaùsznicã; **pan całą gębą** wiòldzi pón; **nie śmie gęby otworzyć** mô strach gābã (*rub pësk*) òtemknac || òdemknac; **stul gębę!** zamkni / stul pësk! *a.* trzëmòj flabã!

gębula, ~usia *f* gąbka, gąbùlka, gąbùlinka, gąbùszka *f*, pëseczk *m*

gęgać *v* gāgnotac / gāgòlëc / gāgac, *lok.*: dërotac, todrotac, dërgac, gégac, gingac, gigòtac {‘gāgnotac’ / ‘gāgòlëc’ / ‘gāgac’ - *przen* = *pol.* gderac; ‘dërgac’ *in* = *drzec, drgac, dërgòtac, trzqsc sã*} [Gāsë gāgnocã. Co tã tam pòd nosã gāgnocesz? Òn wiedno cos gāgnoce. - Gò Ju je sto lat jak wilk gās zjòdł, a òna jesz przez niego gāgò (*tzn. chtos ni mòże zabëc ò jaczi sprawie*). Sy]

gęgała *m* gāgnot *m.* *Zob.* **gdera(cz)**

gęganie *n* gāgnotanié {‘gāgnotanié’ *przen* - *zob.* gderanie}

gęgnąć *v* zagāgnotac

gęsi *ad* gāsy [Pòpilë „gāségò wina” (*wòdë*) i szlë. Gò]; **~a skór(k)a** gāsò skór(k)a, *lok* gāsë cało; **iść ~ego** jic za régã / w rédze, jic jeden za drëdzim; **~e pióro / -ra** gāsë pióro / -ra; **~e skrzydło** gāsë skrzidło; **~ łapka / noga** gāsò noga / szpëra / póta; **~a szyja** gāsò szëja, gāsy kark; **odchody** ~ gāsónczi *pl* (gāsónka *f*), gāsë drëmle / luńtë; **~ tłuszcz / smalec** gāsy tłuszcz / szmòłt || szmùlc; **~sia okrasa (mięso siekane)** gāsò òbòna / òkrasa (*Gò*); **gęsie kaszanki** gāsë krëpnice (*Gò*); **żóładki gęsie duszone** żóładczci gāsë pòdszmórowóné i gòtowóné (*Gò*); **spęd** ~ gāsò nëkba *arch*

gęsiarka *f* **1.** gāsò hańdlòrka; **2. pasterka gęsi:** gāsòrka || *lok* gāsorówka *f*, pasturka gāsy

gęsiarz *m* **1.** gāsy hańdlòrz; **2. pastuch gęsi:** gāsòrk, gāsòrz *m*, pasturz gāsy

gęsina *f* gāsë miāso, *rzad* gāsë(z)na *f*

gęsior *zob.* gąsior

gęstnieć *v* gāstniec, robic sã (*a.* stawac sã) gāsti / coròz gāstsi / gāszczësi || gāscësi; *ew. o płynach, stęgnąć:* stāgnac [Las z kòzdim rokã gāstnieje. Kwasné mlékò z czasã gāstnieje (*a.* robi sã / stòwò sã coròz gāstszë). - *Gò*]; **mgła ~nieje** dòka / mgła gāstnieje; **krew** ~ / **tëżeje** krew gāstnieje / stāgnie / robi sã gāstò / stāglò. *Por.* **zgęstnieć, zagęścić, zagęszczać**

gęsto *adv* gāsto; *ew. o tkaninach, dzianinach (suto):* dëchtowno, gāsto (tkóny / wiązli) {‘wiązli’ = *pol. robiony na drutach*} [Ten cwéter je tak dëchtowno ùwiązli.]; **(naj)gęściej** (nò)gāszczy || (nò)gāscy; (nò)dëchtowni; **~ (u)pleciony** gāsto (ù)plotli; **cząsto** ~ cząsto gāsto, baro / dosc cząsto, nieròz; *por.* **często**

gęstość *f* gāstosc; *ew. o tkaninach, dzianinach* – w *zn.* *sutość:* dëchtownosc *f*; **~ zaludnienia** gāstosc zaludnieniò || -niégò

gęstwina *zob.* gąszcz

gęsty *ad* gāsti; *ew. o tkaninach, dzianinach* - *suty:* dëchtowny; **(naj)gęstszy** (nò)gāszczësi || (nò)gāscësi; (nò)dëchtowniësi; **~ta mgła** gāstò dòka / mgła; **~ las** gāsti las; **~te (zsiadłe) mleko** gāsté (pòdstojalé, kwasné) mlékò; **~te włosy** gāsté

włosë; ~**ta (suta) tkanina** dëchtowny / gãsti sztof / dëchtownô / gãstô tkanina; ~**te płótno / sukno** dëchtowné płótno / sukno; **o potrawach:** ~ gãsti, ew. glëmzowati, pépnisti, plumpòwati; **potrawa ~sta** glëmza, pépa, pépla || péplónka, pépra, plumpa, papra, paprëja *f* [Cëż wa dzys môta za pépã? Pépla to je gãstô zôcérka abò jakô gãstô zaklepka. – Sy]

gęś *f* gãs, *zgr* gãsëskò || gãsëszcze (*zdr* - *zob.* **gąska**); ew. bëka, pila, *lok:* wùlka, liwùszka dërotka, todrotka, gãgawa, gãganica [Z tobã gadac, a z gãsã wòdã pic... (...to je jedno i to samò). Sy]; **stara** ~ stôrô gãs, stôrë gãsëskò || -szcze; stôrô bëka / dërga / dërotka / péda *lok f* { 'bëka' *in* = a) *hòk*; b) *krzëwi nos*; c) *stôrô kùra*; 'péda' *in* = a) *ògón*; b) *bicz*; c) *stôrô krowa* } [Stôrô bëka gòdò: - Tam kłos, tam kłos... Sy 'kłos']; **dzika** ~ dzëwò || dzëkò gãs, *lok:* dzëwùlka *f* { 'dzëwùlka' - „dzëwò wùlka” – wùlka = gãs, dzëwò = dzëkò}; ~ **wysiadująca jaja** sòdka *f*; ~ **(lub kaczką) pluskająca się stale w wodzie** plëszczówka *f* [Në, nie zlézeta wa dzys, plëszczówczy, z wòdë? Sy]; ~ **chuda** pék *m*, zmiartò / chùdò gãs { 'pék' *in* – *zob.* *kolec*}; **wołanie** ~**si** pila, pila || pil, pil! || pili, pili! || pilili! || pilulu!; **zwrot wypędzania** ~**si** e gas, e gas!; **stado / stadko** ~ karno / karenkò gãsy; ~ **pieczona z jabłkami** gãs piekłò (szmórowónò) z jabkama (*Gò*)

gęścieć *zob.* **gęstnieć**

gęśl *f* muz gùsla *f* (*Tr*); ew. skrzëpczi *pl* { 'gùsla' *por.* 'gùsła' *pl* = *czarë pl* }

gęslarz *m* gùslòrz (*Tr*); ew. skrzëpk *m* { 'gùslòrz' || *gùselnik* || *gùslin in* = *czarzińc, czarownik* }

gęśnik *m* gãśnik *m*, chlëwik a. bùchta dlò gãsy

giaur *m* jinowierca, niewierny *m*

giąc (się) *v* dżac || *lok* dżic (sã), *rzad* gnąc (sã); ew. wëdżibac (sã) [Blachã sã dosc letkò / lôtwò gnie / wëdżibò. *Gò*]; ~ **(się) w pałak** dżac (sã) / wëdżibac (sã) w pałag, pałazëc (sã) [Òn te czije gnie / wëdżibò w pałag. *Gò* Gałaze pałazëc. Kòt sã pałazi. Sy]; **o deskach** ~ **się, paczyć się** - *zob.* **deformować się; zgięty, pogięty, powyginany** zdżãti, pò(wë)dżãti / pòwëdżibóny / pòwëdżinóny; ew. pòkraçony; ew. *o deskach:* zwąbierzony / złãgòwóny / skòpónkòwóny; ew. *o tkaninach:* pògniotłi; ew. *w zn. pofałdowany:* zgùbòwóny, skruzowóny; *zob.* **pomięty**

gibać *zob.* **giąć, kołysać**

gibki *zob.* **giętki**

gibkość *zob.* **giętkość**

giczół *m an* gòlén *f*

gidia *f* (*pot o osobie chudej, wysokiej*) szach *m*, chabina, sliza, glizdra *f*

gięlda *f* gëlda *f* [na gëldze, pòd gëldã]; ~ **papierów wartościowych** gëlda papiorów wòrtoscowëch; **akcje na ~dzie** akcje na gëldze. *Por.* **licytacja**

gięldowy *ad* gëldowi; **wycenić po kursie ~m** wëcenic / òszacowac wedle / pòdług kùrsu gëldowégò; **wartość ~wa** wòrtnota || wòrtosc gëldowò

gięldziarstwo *n* spekulacjò gëldowò / na gëldze

gięldziarz *m* gëldownik *m*; ew. gròcz / spekulant (ew. szachròj / szachlòrz) na gëldze

giemza *f* gemza *f*

giemzowy *ad* gemzowi; **skóra ~wa** gemzowò skóra

giernek *m* pachòłk *m*, pòmòcnik / uczén ricerza

gierz *m* gzyk, gzel *m* [Miec gzyka a. gzëla (*bëc natrzastli*). Gzyk kògò kasył (*ò òbrażonym*). - *Gò*]

giętki *ad* dżibczy, łãdzi, *arch* łãzny [Dżibczy / łãdzi czij / szlig. *Gò*]; ew. *o deskach, podatny na wyginanie:* łãgòwati; ew. *w zn. wiotki, wåtły:* lëbi; ~**ka gałaz** ùdziłónka, witka *f*; dżibkò gałaz / wietew; ~ **kij** szlig *m*; dżibczy czij; ~ **człowiek** dżibas *m*

giętkość *f* dżibkòsc, łãgòsc *f* [Wierzbòwé wietwie mają wiòlgã łãgòsc. *Lz*]

gięty *ad* dzāti; *ew.* (pò)wëdzinóny, (pò)wëdżibóny; **~te meble** dzáté méble *a.* zachë
gigant *m* stolëm, rугan, wiôłgòsz, òlbrzim, gigant, galuna, dżiząga *m*; *ew.* kòlos *m*,
 sztëk / kawał chłopa {*etym – por.* gigant – dżiząga}. *Por.* **atleta, mocarz**
gigantyczny *ad* stolëmny, ògromny, giganticzny, kòlosalny, baro wiôłdzi; *ew.* *ekspr*
żart gromisti, smòczasti
gil *m orn* cybaba *f*, pszczolnik, *lok:* rudëkrop *m*
gilotyna *f* gilotina *f*
gilotynować *v* gilotinowac, scënac
gilza *f* gilza *f*; **~ do papierosów** gilza do cygaretów
gimnastyczny *ad* gimnasticzny
gimnastyk *m* gimnastik *m*
gimnastyka *f* gimnastika *f*
gimnastykować *v* gimnastikòwac
gimnastykowanie (się) *n* gimnastikòwanié (sã)
gimnazjalista *m* gimnazjalista *m*
gimnazjalistka *f* gimnazjalistka *f*
gimnazjalny *ad* gimnazjalny || -zjowi
gimnazjum *n* gimnazjum *n*, gimnazjò *f*
ginać *v* dżinac, przepadac [to dżinie / przepòdò]; *ew.* *ginać w boju:* padac, ùmierac [òni
 pòdają / ùmiérają]
ginekolog *m* ginekòlog *m*, białgłowsczi lékòrz / doktór
ginekologia *f* ginekòlogiò [ti –gii] *f*, wietew medicynë zajmùjącò sã bùdowã,
 fónksnérowaniem i chòrobama nòrządu rodnégò białczy
ginekologiczny *ad* ginekòlogiczny
ginięcie *n* dżiniącé
gips *m* gips (|| jips) *m* [W karczmie kùpił pól pùnta jipsu. *Lz sti*]
gipsować *v* gipsowac
gipsowanie *n* gipsowanié *n*
gipsowy *ad* gipsowi; **~wa figura** gipsowò figùra; **odlew** ~ gipsowi òdlëw [tegò òdlewù]
girlanda *f* girlanda *f*, *pl:* girlandë; *ew.* wińce, zwòje kwiatów / lëstów
girobusola *f* žirobùsola *f*
girokompas *m* žirokómpas *m*
giser *m* òdlewnik *m*
gisernia *f* òdlewniò *f*
giserski *ad* òdlewniczi, òdléwny
gitara *f* gitara *f*; **nie zawracaj ~ry** *pot* nie zawracòj głowë / *żart* gitarë, dój (mie) pòkù;
brzmienie ~ry brzmienié / głos / zwãk gitarë; **kształt ~ry** (k)sztòłt / fòrma gitarë;
gryf ~ grëf / ùchwòt gitarë; **pułło (rezonansowe) ~ry** pùłło (rezonansowé) gitarë; ~
klasyczna / pułłowa / elektryczna gitara klasycznò / pùłłowò / elektricznò;
przetwornik / przystawka ~ry elektrycznej przetwòrnik / przëstòwka do gitarë
 elektricznny
gitarowy *ad* gitarowi; **struny / progi ~we** strënë / prodzi gitarowé / do gitarë; **chwyty /**
akordy ~we chwëtë / akòrdë gitarowé / na gitarã; **wzmacniacz** ~ wzmòcniwòcz
 gitarowi
gitarzysta *m* gitarzista, gròwòcz / mùzyk grający na gitarze; **zespół ~stów** zespół /
 karno gitarzystów
gitarzystka *f* gitarzistka *f*
glada *zob.* **gładz**
gladiator *m* gladiatór *m* [tegò –diatora]; **walki ~ów** walczi / biòtczy gladiatorów /
 gladiatorsczé

gladiatorski *ad* gladiatorsczi

gladiolus *m bot* gladiola *f*

glans *m* glanc *m*; **wyczyszczony na** ~ (wë)czëszczony na glanc, wëglancowóny. *Zob. połysk*

glansować *v* glancowac, pùcowac, pòlerowac; *ew.* gładzëc, *żart:* smùkac, głąskac, lizac

glansowany *ad* (wë)glancowóny, (wë)pùcowóny, (wë)pòlerowóny; *ew.* (wë)smùkóny, (wë)czëszczony na glanc / jaż sã swięcy / łiszczzi / jaż sklëni

glansownik *m* glancownik, pùcownik, pòlëra *m*

glauberski: sól ~ka glauberskô sól

glazura *f* glazura *f* – flizë *pl*, łiszczącë kachle / *zdr* kachelczi, *ew.* s(z)klanô / szklëstô pòwłoka; sklëniącô / łiszczącô szëchta / wiôrszta

glazurować *v* glazurowac

glazurowanie *n* glazurowanié *n*

glazurowany *ad* glazurowóny, pòwłokłi glazurą / szklëstą szëchcą

gleba *f* ziemia, rolô, *rzad* gleba *f*; *ew.* *rzad* gruńt; ~ **orna** òrnô / òrnistô ziemia, òrné gruńta, ziemia pòd pług (rolô zòrónô: òróné *n*, *arch:* òrónka *f*, òrniszcze *n*; ~

urodzajna dobrô / ùrodzajnô / òbrodzajnô / żiznô / tñëstô ziemia; rëchlëna *lok f*; *w zn. czarnoziem:* czòrno ziemia; *w zn. próchnica:* strëpielëzna || strëpizna || trëpielëzna *f*; ~

nieurodzajna nieùrodzajnô / jałowô ziemia; ~ **piaszczysta** piôszczëzna, głodzëzna *f*, piôsk *m*, piôsczi *pl*, piôszczëtô / „letkô” (letkô / łótwô do òbróbczi)

ziemia; *ew. o lotnych piaskach:* tu (*a. tam*) ziemia nigdë nie je doma; **warstwa ~by** **nieurodzajnej** wyorana na powierzchni roli głodzëzna, dzëwizna *f*; ~ **spalona**

przez słońce, a. wchłaniająca wiele wody gòlëca, pragnica *f*; ~ **gliniasta** glëna *f*, glëniastô ziemia / rolô; ~ **zimna, podmokła** zëmizna, zëblë(z)na *f, lok* szczërk {‘szczërk’ *in - zob.* zboże (marne ~)} [Colemało w dołach je szczërk, tam lëchò

rosce. *Sy*]; ~ **bagnista, mulista, mokra, torfowa** bagnistô / mòkrô / torfowô ziemia; rëda, błócëzna *f* {‘rëda’ *in = krew*}; ~ **ilasta** jil *m*, jilowatô, jilastô ziemia; ~

podmokła o niebieskawym odcieniu mòdrzëń *m, Tr:* mòdrzëniowô ziemia; **warstwa ~by (ziemi), jaką zdejmuję się przed wydobywaniem torfu** rëmòwiskò || rumòwiskò, przedtorfié *n*, pùga *f* {‘pùga’ *in = òwca – i jesz 6 in znaczeniów*};

warstwa ~by (ziemi), jaką zdejmuję się przed wydobywaniem gliny ziemia z òdkriwczi [Żebë sã dobrac do glënë, zrobilë òdkriwkã, a ti zemiã z òdkriwczi je całô

góra. *Gò*]; ~ **(rola, ziemia) zaniedbana** niweczé / zaniweczóné / zaniëdbóné pòle; òpieszëné *arch pl* [Na òpieszënach nic pòza zelëskã nie rosce. *Sy*]; ~ **zmarznięta,**

wystająca spod śniegu, nie pokryta śniegiem kòpniô *f* [Ni ma nijaczi sanicë (*a. saniówczi – nie dô sã jachac saniamą*), le kòpniô. Zjachalë na kòpniã ë złómilë

diszlã. *Sy*]

glebogryzarka *f* glebògrizarka *f*

gleboznawca *m* glebòznôwca *m*, znôwca zemi / glebë, specjalista glebòznôwstwa

gleboznawstwo *n* glebòznôwstwò *n*, nôùka / ùczba ò włôscëwòscach zemi / glebë

glej *m* **1.** *anat* glej *m*, tkanka glejowô; **2.** *ziemia podmokła o niebieskawym odcieniu:* mòdrzëń *m*

glejt *m* glejt *m*, lëst bezpiekù / lëst żelôzny; pismò ùrządowé, dôwającé pòrãczenié / zapewnienié bezpieczeństwa przejazdu przez jaczis krôj *a.* przebiwaniô w nim

głęda *m pot* (*zrzęda, gaduła, nudziarz*) gãstola || -ła, gãstolc, gãstolëch, gniota; *ew.* zmùdzyn, czawrot, flabòcëch *m; kobieta:* gãstolka *f* [Ni ma na swiece wikszëgò

gãstofë, jak ten je. Z gãstolą sã lëchò robi, ale z gãstolką sto razy lëszzi. Ten gniota przëlôżł i gniótl wiedno wkól to samò i to jistné, tak jô gò òstawił i przëszedł do

waju. - *Sy*] {‘gniota’ *in = pol.* a) *guzdrała*; b) *skapiec*; ‘zmùdzyn’ = *pol.* *nudziarz*,

złodziej czasu; 'czawrot' òd 'czawrotac' = szczekac; 'flabòcèch' – òd 'flaba' = gāba, pèsk}. *Por. gadulski, ~ła, gdera(cz)*

ględzenie *n* gāstolenié, pleskòtanié, pleszczenié *n* [Móm dosc twégò gāstoleniéğò (// - niò). *Sy*]. *Por. paplanina*

ględziarz *zob. ględa*

ględzić *v* pleść trzy po trzy: gāstolèc, gniesc, bajdurzèc, gadac bële co, plesc / plestac / pleskòtac / pleskac / pleszczec (bële co / ò bële czim), klek(ò)tac, trze(pòt)ac, gadac / plesc / trzep(òt)ac trzè pò trzè, czafrotac || czawrotac (*in* = szczekac), pètlowac, flabòtac, barłozèc bële co, *lok*: fafrotac || falotac, pèrpòtac, szwiektac, brātòlèc brechtac, fizgòlèc, klézdrac; plestac (plesc) trówã ze zelim, gadac (mieszac) krèpè z pòlèwkã, gadac / dądrotac wiedno wkól to samò / jak kófkò (*do przãdzieniò*), gadac pò kłonicach, słomã draszowac, wiatrè sòc, rëbè w plèce łowic; plestac / pòwiadac / stożèc łzònczi-mrzònczi / kròjczi-pòjczi / czipczi-ò(b)czipczi / mglènè z glènè; *ew. o pijaku, w zn. ględzić i awanturować się*: browarzèc, pòczwarowac sã *lok* { 'browarzèc = *dosł. warzèc piwò; przen. rowarzèc = brojic pò spitémù* } [òn gāstoli / gniece / bajdurzi / gòdò / plece / plestò / pleskòce / pleskò / pleszczi / klek(ò)ce, trzepie / trzepòce / czafroce / pètlèje / flabòce / barłòzi / fafroce || fafloce / pèrpòce / szwiekke / brātoli / brechce / fizgòli / klédrò || -zdrze / pòwiòdò / stożi / browarzi / sã pòczwarèje; Gāstolił i gāstolił, a to ni miało ani rãczy ani nodzi. Gāstoli trzè pò trzè. Gniece wiedno wkól jak strèch krowie. Fizgòli, a sóm w to nie wierzi. Fizgòlisz, a pòlnie stédnie. Ten stòri Gawka, czej ten do nas prziińdze, to òn brātoli è brātoli, to ni mò rãczy ani nodzi, nicht nie wié, co òn chce. Nie brechta tak wiele. – *Sy* Co tē tam za glèpòtè plecesz / pleszczisz / pleskòcesz. Gò Òn szwiektò || szwiekke. Lédze szwiekkã wicy, jak pròwda je. Tē mie szwiekcesz, jak czejbès ni miòł wszètczich swini na grèpie. - *Lz* Òn ù nas wczora całi wieczór i browarził. Gò Ni ma tidzenia, zebè ten pijòk do nas nie przèszedł è sã nie pòczwarowòł. *Sy*]; **na~** nagāstolèc / nagniesc / nabajdurzèc / nagadac / naplesc / naplestac / napleskòtac, nabrechtac itp. [Ten tu nama co nagāstolił / nagniół / nabajdurził / nagòdòł / naplòł / naples(kò)tòł, całi wieczór nama zamùdzył. Gò Ta ùz co nabrechce. *Sy*]. *Por. bredzić, gadać, gderać, paplać*

gliceryna *f* glicerina *f*

glicerynowy *ad* glicerinowi

glin *m chem* aluminium *n*

glina *f* glèna *f* [Jo, jo, to sã człowiek robi stòri: nodzi cèna (*cãzczè*), rãce glèna. *Sy* Leżec jak glèna (*ò bezwładnym*). Chtos je czèc za glèną (*wnetka ùmrze*). - *Sy*]; ~ **alunowa** lódkòwò / ałunowò glèna; ~ **ceglarska** ceglarskò glèna; ~ **garncarska** garkòwnò / zduńskò glèna

glinianka *f* **1.** *miejsce kopania gliny*: glińca, glènica *f*, glèniszcze *n*, *lok* glińc *m*; *ew.* kùle / dołè pò (wèbróny) glènie; **2.** *staw powstały po kopaniu gliny*: błotkò (błotkò pò wèbróny glènie); *ew.* glèniónka Gò *f*

gliniany *ad* **1.** *wykonany z gliny*: glèniany [Chòdzèc na glènianèch nogach (*bèc słabim*). *Sy*]; **kolos na ~nych nogach** stolèm / òlbrzim / kòlos na glènianèch nogach; **2.** *zawierający glinę*: glènowi, glinny || glènny [Glènowò / glinnò góra. *Lz*]

gliniasty *ad* glèni(a)sti, glènowati [Glèniastò rolò. Glènowatò zemia. *Lz* Glèniastò zemia sã grèżelkùje (*zbijò sã w grużelczi / grèżelczi*). Mómè taczé glènisté pòle, że jak gò sã na czas nie zbrónèje, to òno sã grèżlèje. - *Sy*]

glinka *f* glinka *f*, biòłò glèna [Pòtòrz (*topòcz, zdu, garnkòrz*) brukùje (*brèkùje / ùziwò*) glinkã. *Lz*]; ~ **porcelanowa** pòrcelanò glèna / glinka; kaolin *m*

glinkowy *ad* glinkòwi [Glinkòwi talèrz. *Lz*]

glista *f zool* **1.** *rosówka*: rosòk, wãdzèbòk, robòk *m*; *por.* **dżdżownica**; **2.** *pasóżył ludzki*: glistwa *f* [Òn miòł glistwè. Gò]

glob *m* glob *m*, kùgla zemskò, Zemìa (planeta Zemìa)

globalny *ad* całowny, całkòwiti, òglowi; *ew. w zn. dotyczący całego globu, całej Ziemi:* globalny; *ew. całozemsczi; ~ne ocieplenie / ochłodzenie* globalné / całozemsczé òceplenié / òchłodzenié; **~na zmiana klimatu** globalnò zmiana klimatu, zmiana klimatu na całi Zemi

globus *m* globùs *m* – mòdel Zemi, wèdobrazenié kùglë zemsczi / planetè Zemìa

glon *m* glón *m*, alga *f*, *pl:* glónë, aldzi; *pot:* „wòda w jezorze kwitnie”, tzn. wòda je zelonò òd glónów [tegò glóna / tëch glónów; Wòda kwitnie przed swiätim Janã. Sy].
Por. wodorost

gloria *f* chwała, sława, gloriò || -rijò || -rija *f*

gloryfikacja *f* chwòlenié, sławienié, wësłòwianié *n*; *ew. glorifikacjò f* [ti -cji]

gloryfikacyjny *ad* glorifikacyjny. *Por. gloryfikujący*

gloryfikować *v* chwalëc, sławic, wësławiac [òn chwòli / sławi / wësłòwiò; òni chwòlą / sławią / wësłòwiają]

gloryfikujący *ad* chwòlący, sławiący, wësłòwiający

glosa *f* 1. przëpisk, dopisk *m* (wëjasniwiający przëpisk), glosa, ùwòga *f*, wëjasnienié *n*;
2. kòmentòrz (przëpis òbjasniający) nòùkòwi / ùczbòwi do òrzeczeniò sądowégò

glosariusz *m* glosariusz, słowòrz *m*

glukoza *f* glukòza *f*, cëczer winogronowi

glut *m* smòrkòl || smarkùl *f*

gluten *m* gluten *m*

gładki *ad* gładczi || *lok* gładczi, *zdr:* gładëchny || -dzëchny; *arch* gładzusi; *ew. równy* [Gładkò droga. Gładczi na gãbie / twarzë. Gładkò wòda. Gładczé jezoro / mòrze. - Gò Òna mò taczé gładzuszé lëca. Ra]; **(naj)gładszy** (nò)gładczësi, (nò)równiësi, (nò)barzi gładczi / równy; **robić się ~im** gładniec *arch*, wëgładzac sã, robic sã / stawac sã gładczim; *ew. fig o morzu:* kwitnac [To gładnieje / sã wëgładzò / robi sã / stòwò sã gładczé. – Gò Mòrze kwitnie, bò taczé drodzi pò nim jidą. Sy]; **~ka suknia (bez fałdów)** gładkò sëknia, sëknia bez gùbów; **~ lód** gładczi / gładëchny lód; **~ka powierzchnia morza / jeziora** – *zob. gładz*; **~ chłopiec** spòsobny knòp; **~ (uprzejmy, miły) w obejściu** gładczi (w òbeńscym / òbéńdzenim) [Gładczi kawaler. Còreczkò, tegò nie bierzë, co pròwda òn je gładczi, ale snòdci (*pol. płytki – tzn. lekkomyślny*). - Sy]

gładko *adv* gładkò; *ew. równo*; **(naj)gładziej** (nò)gładzy, (nò)równi, (nò)barzi gładkò / równo; **suknia ~ leży** sëknia dobrze / gładkò lezi; **~ (zgrabnie) mówić** gładkò / szëkòwno gadac Sy; **~ w zn. łatwo, zrecznie, zgrabnie, bez kłopotu** gładkò, łatwò, letkò; *ew. szëkòwno, fig:* jak pò miedle / masle [Mie szło gładkò. Sy]

gładkolicy *ad* spòsobny / piäkny / gładczi na gãbie / na twarzë [Gładczi na gãbie. Sy]

gładkowłosy *ad* gładkòwłosy, z gładczima włosama; *ew. o włosach gładko uczesanych:* *fig* ùlizóny, przëlizóny

gładkość *f* gładkòsc; *ew. równ(ist)osc f; przen w zn. elegancja, szyk w obcowaniu z ludźmi, np. gładkòsc / ùkładnosc / szëkòwnosc w zachòwanim sã / òbchòdanim sã z lëdzama. Por. gładz*

gładzenie *n* gładzenié, gładczenié, pòlërowanié; *ew. równanié, wërównywanié, glancowanié, smùkanié, głaskanié n*

gładziarka *f* gładzówka *f*, maszina do gładzeniò

gładzica *f* icht (*odmiana flądry*) gładiza (|| *lok* gladiza), plaskatnica, szòlka *f* [Szòlka je pòdobnò do stòrnë (*do flądre*). Sy]. *Por. flądra*

gładzić *v* 1. gładzëc, gładczëc, pòlërowac, szlifòwac, scerac / szorowac do równégò / do gładkòscë; *ew. smùkac (= głaskac, mùjkac), żart lizac* [Òna tak gładz(ë)ła / smùka(ła) rãką swòjã sëczenkã / swòje włosë. Gò Gładzëlë gò pò brzëszkù. Ra];

por. **głaskać**; **2. równać ziemię**: równac, wërównëwac, gładzëc, planérowac (pol. plantować) [òn równô / wërównywô / gładzy / planéréje]; **3. zabijac, ùsmiercac, mòrdowac, niszczec, tãpic, rzad gładzëc** {‘gładzëc’ in = pol a) *zabijać, pozbawiać życia, spędzać ptód*; b) *łowić, kłuc ryby óscieniem*} [Czej je glada, tej rëbôcë jidã na gładzenié (*kłocë za pòmòcã bòdôrza*) wãgòrzów. Sy]; **z~ (zabić)** zabic, zamòrdowac, zgładzëc

gładzić się robic sã gładzici, wëgładzac sã; ew. równac sã, wërównëwac sã, nabierac gładkòscë [to sã robi gładzicë; to sã wëgładzô / równô / wërównywô || wërównëje / nabierô gładkòscë]. **Zob. wygładzac się**

gładzidło *n* (narzędzie do wygładzania powierzchni) gładzëdło *n* {‘gładzëdło’ dost. = pol. a) *paca, narzędzie do gładzenia tynku a. słomy na dachu*; b) *żelazko do prasowania*; c) *kamień w worku - zabawa obliczona na nabieranie naiwnych: „chòdzëc z gładzëdlã” / „pòstac kògòs pò gładzëdło”*}

gładzik (pilnik) *m* wilëczka *f*, drobnô wilëca (do gładzeniô); ew. gładzyk *m* Gò

gładź *f* **1.** *gładka powierzchnia mòrza, jeziora, ew. lodu*: gładã (|| glada), *lok*: gładzë(z)na (|| gładzë(z)na), flauta, plana, mùszka *f*; ew. gładzëcë mòrze / jezoro, gładkò wòda {‘gładzëzna’ in = gòtolòdz, złòdz, slizatwa, òmëka, pol. gòtoledz; ‘plana’ in = pol. *cień rzucony przez chmurę na morze*; ‘mùszka’ in = a) pol. *ulegalka*; b) *drzewò wëtrëpiatë*} [Glada jak w plëce. Dzys je glada, mòrze wëdzrzi jak plëta / jak mlékò / jak mlékò (kwasné a. miòdné mlékò) / jak rzniony dël / jak ùbronowóné (*pòle*) / jakbë chto òlëwë nalòł do wòdë. Czej je glada, tej rëbôcë jidã na gładzenié (*kłocë bòdòrzama*) wãgòrzów. Dzys je plana na mòrzu. Na mòrzu je dzys mùszka. – Sy To bëła dëcht gładã, sztël. Ga (*czej, zelë*) wiòldzë zelskò je na jezerze, tam to dò gładã. Lz]; **2.** *rodzaj gipsu: gładź tynkarska*: gładz tinkarskò / tinkòwò

gładziuchny, ~ utki *ad* gładëchny || gładzëchny

głaskać *v* smùkac, mùjkac, *rzad*: głaskac, pògłaskiwac (|| -kòwac), pùjkac, mùskac *arch sti* || *lok* mùszkac, wëmùskiwac || -skòwac; *dziec*: ajkac, ajac, ajulkac [òn jã smùkò || smùcze / mùjkò || mùjczë / głaskò || głaszcze / pùjkò / mùskò || mùszcze / wëmùskiwò; Parobk smùkòł dzëwczã pò skarni. To je wszëstkò, co òn pòtrafi, brodã smùkac. Celã smùczã, czej gò (*je*) pòjã, zëbë sã nie òchwòcëło. Czim dżëzi / barzi kòta smùcze / mùjkò || mùjczë, tim wëzi òn ògón dwigò. Józulk lubi tak dzëwczãta mùszkac pò gãbie. Nasze dzeckò mùszkò kòtka. – Sy Òn mùskòł swòjã długã brodã. Jegò nòtożnosc bëła przë gòdaniu sobie brodã mùskac. Czej mòja biãka nie wié co gadac, tej òna wëmùskùje szërtuch. - Lz]; ~ **się** smùkac sã, mùjkac sã, *rzad*: mùskac sã *arch* || mùszkac sã *lok*, głaskac sã

głaskanie *n* smùkanié, mùjkanié, *rzad*: głaskanié, pùjkanié, mùskanié *arch* || *lok* mùszkanié *n*

głaz *zob. kamień*

głęb¹ *f* głąb *f*; **w** ~ w głąb; ew. dzes głąbòk / dalek, np. głąbòk w las = w głąb lasa [Jic / zańc / zaprowadzëc kògò w głąb lasa / pùstini (dalek / głąbòk w las / na (*a. w*) pùstiniã). Jednëgò razu Mòjżesz zaprowadzyl òwce w głąb pùstini. – Gò Jak dalek sygò ta namiarznica w głąb (*w głąb zemi*)? Sy]; **w głąbi** w głąbi; głąbòk w czims; bënë / wewnãtrz czëgòs; **w głąbi serca** w głąbi serca; głąbòk, głąbòk w sercu [W głąbi serca òn sã ceszil. Sy]; **z głąbi serca** z głąbi serca [Kòscòł dzys, z głąbi swòjégò matczënégò serca òfiariwò lëdzóm nòdzejã. Gò]. *Por. głąbia, głąboko*

głęb² *m* **1.** głąb; *rzad* zdrãb *m* [tegò głąb(i)a / zdrãba; te głąbie || głąbë / zdrãbë]{‘zdrãb’ in pol a) *todyga, badył*; b) *gruby wiór*} [Kapùstné głąbie sã dlò swini. Lz Zdrãbë zanies krowie. Sy]; **2.** głąb, głąpk, głąpc, òsël [Të głąbie. Ùwòz so, głąbie kapùscany, terò w co bãdziesz òròł. *Fs, Dh*]; *por. głąpek*

głabiasty *ad* głabiati, zdrãbòwati [Głabiaté roslënë (*roscënë*). *Lz*]

głębia *f* głãbiò, *rzad* głãbi(z)na, *rzad* toniò *f*, zòtór [tegò zòtoru], szor, *arch Ra*: òtmãt || òdmãt *m*, òtchłanié *n*; *ew.* cemnò wòda (= szor), „rzéka” *f* („pòdwòdnò rzéka”); *głębia za mielizną*: zòparg *m*, głãbòczézna *f*; ~**bie** / **otchłanie morza / oceanu (mórz / oceanów)** *pl*: głãbie / głãbi(z)në / òtchłania mòrza / òceanu (mòrzów / òceanów); **morskie / oceaniczne ~bie** mòrszczé / òceaniczné głãbie / òtchłania *np.* głãbie, głãbie / òtchłania / mòrszczé { ‘rzéka’ = *pierszò głãbiò w mòrzu*; ‘toniò’ *in* = *pol. akwen, obszar wód, rejon łowiska* } [To je głãbiò na dzesãc mètrów. Głãbiò bez dna. Nie lezë za dalek, bò ce toniò wcygnie. Swiãti Antoni, wëcygni mie z ti toni (*żart*). Më bëlë prawie na szorze. Ale je tu bańtków w szorze. Ùważòj, co nie ùtoniesz w zòtorze - Sy Òn przëszedł w głãbinã òs (*i / ë*) ùtonął. *Lz* Mój òjc w ti głãbinie stracył zëcë. Jakbë w òtmãt rzucił. *Ra*]; **Głębia, Wielka Głębia** *bibl* Głãbiò, Wiòlgò Głãbiò. *Por.* **czeluść, głąb¹, toń**

głębina *zob.* **głębia**

głębinowy *ad* głãbinowi; **studnia ~wa** stëdniò głãbinowò

głęboki *ad* głãbòczy [Głãbòczy jak cheszén *żart* (*snòdczi, pol. płytki*). *Sy* Mòrze na tim môlu je baro głãbòczé. *Ra*]; **(naj)głębszy** (nò)głãbszi; ~**ki talerz** głãbòczy talérz; ~**ka rana** głãbòkò rena; ~**ka cisza** wiòlgò cëchòsc / cuszò; **po ~kim namyśle** pò głãbòczim (*a. wiòldzim*) zastanowienim / namëszlenim / namësle; ~**ka prowincja** *zob.* **odludzie**; ~**ka tajemnica** wiòlgò / głãbòkò tajemnica / krëjamnosc; **z ~kim szacunkiem** z wiòldzim ùwòżanim

głęboko *adv* głãbòk || *rzad* głãbòkò [Tu je baro głãbòk, ale tam jesz głãbi. Nògłãbi pòd lëpã. *Ra*]; **(naj)głębiej** (nò)głãbi; ~ **westchnąć** głãbòk westchnąc / *rzad* wzdichnąć; ~ **wzruszony** mòcno / baro wzrëszony / przejàti / *ew.* zmi(ã)tczony; ~ **zakorzeniony** głãbòk wrosłi / zakòrzeniony / wkòrzeniony; ~ **wniknąć** *dosł o wodzie*: głãbòk wmiknąc / wdostac sã / wcygnąc; *ew.* namiknąc, przemiknąc głãbòk / do gruntu; ~ **się zastanowić nad czymś** głãbòk sã nad czims zastanowic / namëslëc, wgłãbic sã / wgrëzc sã (w sprawã / w cos); pòmëslëc nad czims; *ew.* dobrze / dokładnie przemëslëc / rozmëslëc / rozbaczëc *arch / żart* rozgrëzc (cos) [jò sã zastanowiã; jò to przemëszlã / rozbòczã / rozgrëzã; Jò nad tim pòmëszlã, a tej ce òdpòwiëm. *Gò*]. *Por.* **głąb¹ (w ~)**

głębokościomierz *m* głãbòkòscomierz *m* [tegò -mierza], przërząd do mierzeniò głãbòkòscë

głębokość *f* głãbòkòsc *f*; **poziom ~ści dna w morzu** ława *f*; *ew.* głãbòkòsc do dna / gruntu [W mòrzu sã trzë ławë: na pierszi ławie mògã sã kãpac dzecë, na drëdzi to, co rozmiejã plëwac, a na trzeci ławie òkrãtë jeżdżã. - *Sy*]

głodnieć *v* głodniec, robic sã / stawac sã głodny; **wy~, z~** wëgłodniec, zgłodniec [òn zgłodniòł; òna zgłodnia(ła)]

głodno *adv* głodno [Głodno i chłodno. *Gò* Głodno ale swòbòdno. *Ra*]. *Por.* **czczo**

głodny *ad* głodny (|| *arch* gòdny); *ew.* wëgłodniałi [Terò jò mògã z głodnym pògadac (mówi chtos, pò najedzenim sã). Głodnémù wszëtkò szmakò, a nadzëmù wszëtkò pasëje. *Gò* Kòt łowny a chłop mòwny nigdë nie jidã spac głodny. *Ja* Głodny ò chlebie wiedno mësli. *Ra* Głodny czas (*przedeżniwk, dłudzi zymk, jòchim, przednówk*). Zanëkac *a.* òszëkac głodnégò (*zaspòkòjic głód*). - *Sy*] **(naj)~niejszy** (nò)głodniëszzi; *ew.* (nò)barzi głodny; **być bardzo ~m** bëc baro głodny, miec / òdczuwac wiòldzi głód / tłóm [Jò bël tak głodny, jò miòł taczi tłóm, zëbëm kònia stłómił z kòpëtama, a jesz z pòdkòwama i gòdzama. *Sy*]; ~ **w zn. ciągle odczuwający potrzebę jedzenia** ògłodniałi [Jò ju jem taczi ògłodniałi brat. *Sy*]; ~**nemu chleb na myśli** głodnémù chlëb na mësle; głodny mësli le ò jedzenim; ~

czego(ś) głodny czegò(s); *ew.* chcëwi na cos; *por.* **apetyt**; **syty nie rozumie ~nego** najadli nie rozmieje głodnégò

głodować *v* głodowac, miec głód; *ew.* *przymierać głodem*: mrzëc z głodu, przëmierac głodã [òn mrzëc / przëmiérò]; *żart*: mòdro gwizdac; bëc na scëśli diece; kałdunë / brzëchë wëwiesëc na płot [Wszëtkò nama stłómił (*zeżart*), a më mòzëmë terò mòdro gwizdac. *Sy*]. *Por.* **głód (przymierać głodem)**

głodowy *ad* głodowi; **kuracja ~wa** kùracjò głodowò, léczënié głodã; **śmierć ~wa** smierc głodowò / z głodu; ~ **czas / okres** czas(ë) głodu; głodowi / głodny czas / *ew.* *rzad* kùsy czas (= przedeżniwk, przednówk, dładzi jòchim, głodny zymk) {‘kùsy’ *in zob.* krótki}; *por.* **przednówek**; ~ **racje żywności** głodowé porcje jòdë / żëwnoscë / jedzeniégò, głodowi przëdzël jòdë / żëwnoscë

głodówka *f* głodówka *f*, głodzenié sã *n*; *ew.* dieta *f*, pòst *m*

głodzenie *n* głodzenié *n*

głodzić *v* głodzëc [Òn naju tak głodzył, że më wszëtcë pòucëkelë. *Ra*]; ~ **się** głodzëc sã. *Por.* **głodować**

głogowy *ad* głogòwi, drzónowi, cërzniowi, *rzad*: mäkùszkòwi, szczerbùtkòwi [Głogowé krze. *Ra*]. *Por.* **głóg**

głos *m* głos; *ew.* zwãk (= *pol.* *dźwięk*), *arch* gòwòr (|| gòwòr), *zdr.* gòwòrk (|| gòwòrk) *m* {‘gòwòr’ || ‘gòwòr’ *in* = *pol.* *gwar, odgłos rozmowy*} [Głos jak zwòn (*mòcny głos*). Głos mù sã łómòł òd płaczu. - *Sy* Dëcht człowieczim głosã zagòda do mie krowa. *Ra* Jò cebie zarò pòznòł pò głosu. Dzecë i rëbë ni mają głosu (ni mają nic do gòdçi). - *Gò* Mò piãkny gòwòr (*mò głos nadòwający sã do spiewù*). Mò taczì gòwòr jak kòt, czëj mù chto na ògón przëstąpi. Mò gòwòr jak pãkli grónk (*garnk*) – *Sy* Òna mò taczì miòdny gòwòr jak cëczë. *Ra* Jò pòznòł gòwòr piekarza. Ju z daleka jò czuł ten gòwòr. Òn z rogù trãbił wiòldzim gòwòrã. Redosce wëbùchnie gòwòr. - *Lz*]; **roześmiać się na** ~ rozesmiòc sã głosno / na głos; **na cały** ~ na całi głos, na całë gardło; ~ **wołającego na puszczy** głos wòłajacégò na pùstini (= próżné wòłanié, głos jaczégò nicht nie czëje); ~ **natury / sumienia** głos nòtërë / sëmieniégò; **iść za ~em natury** jic za głosã nòtërë; jic, dokãdka nòtëra cygnie; **niski / wysoki** ~ nisczi / wësoczi *a.* grëbi / cenczi głos; **piskliwy** ~ piszczący / pisklëwi głos; **skrzekliwy** ~ skrzeczący / skrzeklëwi / *ew.* kòrkający głos; **głosy ptactwa** głosë ptòchów, ptòszë głosë, ptòszì gòwòr || gòwòr [W lese bëł sòm ptòszì gòwòr. *Sy*]; **nie wydać (ani) ~su** (ani) nie mùknąc / (ani) nie wëdac głosu; **obliczyć ~y** òbliczëc / przeliczëc / òbrechòwac głosë [Òni przeliczëlë głosë i ògłosëlë chto òstòł wëbróny. *Gò*]; **oddać** ~ (**na kogoś**) òddac głos na kògòs (w wëbòrach); **odebrać komu** ~ òdebrac kòmù głos, przërwac kòmù mòwã / wëpòwiësc, nie dac kòmùs gadac; **(po)prosić o** ~ (pò)prosëc ò głos (ò mòzłëwòsc zabraniò głosu, wëpòwiedzeniò sã); **zabrać** ~ zabrac głos, rzec / pòwiedzëc cos, zacząc gòdkã / (prze)mòwã / wëpòwiësc; **dorwać się do ~su** dorwac sã do głosu; **wstrzymać się od ~su** (w)strzëmac sã òd głosu, nie zabrac głosu, nie òdezvac sã, nic nie rzec; **wstrzymanie się od ~su** (w)strzimanié sã òd głosu; ~ **dzwonu (dzwonów)** głos / zwãk zwòna (zwònów); *ew.* zwònienié *n*

głosiciel *m* głosëcel; *ew.* *w in. zn.* przepòwiòdòcz, prorok, òpòwiòdòcz, kaznodzeja *m* [Głosëcël słowa Bòzégò. *Ra*]. *Por.* **apostoł**

głosicielka *f* głosëcelka *f.* *Por.* **apostołka**

głosić *v* głosëc; *ew.* rozpòwiadac, przepòwiadac, rozgłaszac, dawac znac [òn głosy / rozpòwiòdò / rozgłòszò / dówò]; ~ **Ewangelię** głosëc Ewanieliã || -lëjã / Dobrã Nowinã [Òn tak gòdò, jakbë swiãtã Ewanielëjã głosył. *Ra*]

głosik *m* głosk, głosëk, *arch* gòwòrk (|| gòwòrk) *m*

głoska *f* *gr* zwãk *m*, głoska *f*; ~ **końcowa** pòzwãk *m*, slédny zwãk / slédnò / kùncowò głoska; *por.* **wygłos**; ~ **początkowa** przedzwãk *m*, pierszi zwãk / pierszò /

pòczatkòwô głoska; *por.* **nagłos**; **samo~** *f* samòzwãk *m*, samògłoska *f*; **spół~** spółzwãk *m*, spółgłoska *f*; **(po)łykać głoski przy wymawianiu** (pò)łëkac zwãczy / gloszczi przë wëmòwianim [òn pòłikò]

głosować *v* glosowac, wëbierac, *przest. niem.* welowac [Wszëtcë katolëcë glosowelë wtedë na pana Kalksteina. *Ra*]; ~ **za kim / przeciw komu** glosowac za czim / kògùm / procëm kòmùs

głosowanie *n* glosowanié, wëbiéranié, *przest. niem.* welowanié *n*; **oddać pod** ~ òddac pòd glosowanié, dac do przëglosowaniò; **przez tajne** ~ przez tajné / krëjamné glosowanié; ~ **powszechne** pòwszechné glosowanié / prawò glosowaniò; ~ **imiennie** jimienné glosowanié [Zebróny przëstapilë terò do jimiennégò glosowaniò. *Ra*]; **wstrzymanie się od ~nia** wstrzimanié sã òd glosowaniò || -niégò

głosownia *f* fònetika *f*

głosowy *ad* glosowi; **wiązadła ~we** strëné / wiãzadła glosowé [Jò jem zachrapiałi, móm zapòlenié strënow glosowëch. *Gò*]; **dwu~ / wiele~** **śpiew** dwaglosowi / wieloglosowi spiew

głosujący *ad* glosëjący, wëbiérający; *ew.* wëbòrca

głosnia *f an* glosniò *f*; *ew.* glosowò skwiega / rësëna; dzél nòrządu glosowégò

głosnik *m* glosnik *m* [Pò ti wòjnie, zamiast radia, w kòzdi chëczë bëł glosnik, tak zwóny „szrótnik”. W telewizorze je ekran i sã téz glosniczi. - *Gò*]

głosnikowy *ad* glosnikòwi; **kabel(ek) / przewód** ~ kabel(k) / przewód glosnikòwi; **kolumny ~we** kòlumnë / szafë glosnikòwé; **membrana ~wa** glosnikòwò membrana [W nym stòrim radiu membranã glosnikòwą przëzarłë mësze. *Gò*]

głośno *adv* glosno; **(naj)~niej** (nò)glosni (*akc.*: -sni || -głos- || nò-) [Pùstò beczka nòglosni bãbni / zwòni / grochòce. *Gò*]

głośny *ad* glosny; **(naj)~niejszy** (nò)glosniészzi [Ten zwòn je nòglosniészzi. *Ra*]

głowa *f* głowa, *zdr* główka *f*, głowiszczkò *n*, *zgr* głowiszcze || -skò, *ekspr z polit.* główskò *n*; *ew.* łep || łeb, *zdr* łepk || łepk, *żart.* dezmar, drébel, wrëk, arbùz, globùs *m*, bania *f* { ‘dezmar’ *dosł. wòga sprãżënowò we formie òkrãgtégò zégra - „głowë”*; ‘drébel’ – *mòże òd niem. treiböl – pol. olej napędowy (òlëj w głowie...)?* } [Pòmòżë mie to rozpëzglac, bò jò do te ni móm głowë. Jemù je w głowã zaszłë (òn òglëpiòł). Wez so nòprzòd pãkni w ten twój (głupi) dezmar / drébel / w tegò swòjégò wrëka, a tej... Pòj sa büten! - A wezniesz tã so jaką „papã na drébel” (*czòpkã na głowã*)? Òn sã w tã baniã pãk, jaż mù gùcza wëskòcza / gùz wëskòcił jak slëwa. – *Gò* Cëz tã mòsz za główskò, że wszëtkò zabòcziwò. To mòje główskò sã ju robi staré, wszëtkò z niégò wëlatëje, jakbë dzurã miało. Móm taczégò wrëka òd głowiszcza, że wszëtkò zabadã. Nie wiém, co to sã ze mnã dzeje latos, że to głowiszczkò mie tak wiele bòli. - *Sy* Co głowa, to rozëm. *Ra*]; **od stóp do głów** òd nóg do głowë, òd dołu do górë / òd górë do dołu; **wino uderza do ~wy** wino jidze do głowë / w głowã; **pójść po rozum do ~wy** jic pò rozëm do głowë; **ma ~wę na karku** òn mò głowã na karkù / mò dobrze w głowie / dobrze mësli; **pobić na ~wę** pòbic na głowã; wëgrac z wiòlgã przewògã; *ew.* pòbic czësto blãk / w trón (jasny); **łamać sobie nad czym ~wę** łamac (|| łamiac) so nad czim głowã [òn łómie || łómi; òni łómelë || łómilë; Òni so nad tim głowë łómilë. – *Ra*]; **brać / wziąć sobie coś do ~wy / na ~wę** brac / wzac || wzac so(bie) cos do głowë / na głowã [Co tã so chłopie bierzesz do głowë / na głowã? *Gò*]; **mieć (coś / kłopot) z ~wy** miec (cos / kłopot) z głowë; **zrobić coś bez ~wy** zrobic cos bez głowë [To je zrobioné bez głowë. *Gò*]; **nie chce mi to wyjść z głowy** nie chce mie to wińc z głowë (wcyg ò tim mëszlã); **wybić komuś coś z ~wy** wëbic kòmùs cos z głowë; wëgadac cos kòmù [Wez to so lepi zarò wëbij z głowë. Òn so nie chce dac tegò wëbic z głowë. Jemù tegò z głowë nawet młotkã nie wëbijesz. - *Gò* Jemù nicht nie wëgòdò jegò ùbrzãtwinów. *Sy*]; **nie można mu**

tego wybić z ~wy mù nie jidze tegò z głowë wëbic / wënëkac (Sy); **da(wa)ć ~wę / ręczyć ~wą za coś** dawac głowã / rãczëc głowã za cos; **mieć (zbyt) dużo (spraw) na ~wie** miec (za) wiele (sprów) na głowie; **mieć siano w ~wie** miec sano / czidzëñã / seczkã w głowie {‘czidzëña’ = trôwa mòrskô}; **nosi ~wę nie od parady** nié na darmò mô głowã na karkù; nosy (a. mô) głowã nié òd paradë; **zawracać komu ~wę** zawracac kòmù głowã. mieszac kòmùs w głowie [òn zawrócò / miészò]; **przewrócić komu w ~wach** przewrócëc / pòprzewracac kòmù w głowach [òn przewrócył / pòprzewrócòł; Lada łzëlcoch mòże przinć i wama w głowach pòprzewracac. Sy]; **co ~ to rozum** co głowa to rozëm; kùli głów, télë rozëmów; ~ **państwa** głowa państwa, prezydent, pierszò òsoba w kraju; ~ **ukoronowana** ùkòronowónò głowa; **sędziwa** ~ sëwò (ew. starëchnò / pòczestnò) głowa; ~ **grzyba** zob. **kapelusz**; ~ **kapusty** zob. **główka**

głowacz *m* **1.** czł. z wielką głową: łepòcz, łepòł, baniòcz, baniòła *m* {‘łepòcz’ *in* = *icht dorsz*}; **2.** *icht* głowòcz *m*

głowaczowaty *ad* głowaczowati; ~**te** *pl* głowaczowaté *icht* – rodzëzna rib z rëdzi òkùniosztòłtnëch, drobnëch abò strzëdny wiòłgòscë – zob. **głowacz 2, kur 4**

głowianka: ~ **pospolita** bot brunelka *f*, głowòcz *m*? [Głowòcz rosce w łąkach a kòle dróg i czerwionawò kwitnie. Lz]

głowiasty *ad* głowiasti Lz, głowiany, główkòwati; **sałata ~sta** głowiastò / główkòwatò salòta

głowica *f* **1.** końcowa część jakiegoś przedmiotu: głowica *f*; por. **gałka**; ~ **chorągwi / falochronu / bojowa (bomby)** głowica chòragwi / falochronu / bòjowò (bòmbë); ~ **cylindra (silnika)** *tech* głowica cylindra (mòtóru); **2.** *rękojeść szabli / miecza:* rãkòjma / rãkòwiesc *f* (ew. rączka *f*, ùchwòt *m*) szablë / miecza

głowić się głowic sã, łómac so(bie) głowã, rozmëszlac, zastanawiac sã [òn sã głowi / łómie so głowã / rozmiszlò / zastanòwiò sã]. Por. **zastanawiać się**

głowizna *f* głowizna *f*, miãso z łba || łepa, colemało òd swini; swiniò głowa, swini łeb || łep

głownia *f* **1.** *tlący się kawał drewna:* głowniò || -nia [ti –wni] *f*, òpòłk Lz *m* [Pò ti przësãdze òn (krzëwòprzësãzca) sã zrobił czòrny jak głownia i tam na mòlu òstòł. Sy]; **2.** w *zn. klinga:* òstrzé *n*, klinga *f*; ~ **szabli** òstrzé / klinga szablë; **3.** zob. **głowica 2**

głowonóg *m*, ~**nogi** *pl* zoo głowònoznica *f*, głowònoznice *pl* (*Tr*)

głód *m*, głód (|| *arch* gòłd); ew. w *zn. łaknienie:* łakniãczka *f* [Kùcharzowé dzecë głodu nie cerpiã. Z głodu ë pies heltkã jé. - *Ra*]; ~ **cierpieć** miec / cerpiec głód, głodowac; **przymierać głodem** mrzëc z głodu *a.* miec głód; ew. zëc baro biédno / skrómnno, zëwic sã kòrzónkama *a.* zëc le o bùlewce ë loczkù; **zaspokoić** ~ zaspòkòjic głód, najesc sã, *zart:* zanëkac *a.* òszëkac głòdnégò (*zaspòkòjic głód*); **wilczy** ~ zob. **apetyt**; **o głodzie** ò / w głodze, na głòdnégò, głòdno, na głòdny zòłãdk, na czczo || czto; ~ **jest najlepszą przyprawą** głód / łakniãczka je nòlepszą òbòną / przëprawã; głód nòlepi bòni / głód je nòlepszym kùchòrzã; głòdnémù wszëtkò szmakò [Łakniãczka je nòlepszą przëpròwã. *Ra*]; ~ **mieszkaniowy** głód mieszkaniowi, brak / niedostatk mieszkaniów. Zob. **apetyt**

głóg *m* bot głóg *m* (*Bù, Ra*), cërznie *pl*, drzón *m*, mąkùszka *f*, ptòshi chłëb [tegò głògù; Same głòdzi ë cërznie. *Ra*]; ~ **dwuszyjkowy** szczerbùtczi *pl*; **owoc głogu** głóg (*Bù*), kòniczi *pl*. Por. **cierń**

główka *f* główka *f* [Dzeczò sã ùderzëło w główkã i terò mô auka, a jenë! Gò Chłop mùszci miec łep i główkã. *zart Cr*]; **ładna** ~ spòsobnò / piãknò główka; **mądra** ~ mądrò głowa / główka; ~ **kapusty** głowa / główka / głowiszcze (wiòldzé głowiszcze), głowiszczkò (malinczé głowiszcze) kapùstë [Ale ùrosłë to nóm latos

głowiszca, bądzemë mòglë całi rok jesc kapùstã. Nasza kapùsta mô tegò rokù le taczé głowiszczka jak pisc. – Sy]; ~**ki szparagowe** szparagòwé || szparglowé główczi; ~ **grzyba** zob. **kapelus**

głównie *adv* głównie, przede wszëtczim; *ew.* nôbarzi, nôprzód, nôpiérwi || nôpiérwi, na pierszim môlu, w pierszi rëdze

głównodowdzący *m* głównodowdzący *Lh*, główny (do)wódcã, przednik wòjska; główny przewodnik

główny *ad* główny; *ew.* nôwôźniëszzi, (nô)pierszi, przedny (*a.* westrzédny), wôźny, nôwôźniëszzi; *ew.* pierszorządny, pierszorégòwi, pòdstawòwi, centralny; **cel** ~ główny / nôwôźniëszzi / *ew.* (nô)pierszi cël; ~**na część** główny / nôwôźniëszzi dzël; ~ **dworzec** główny / centralny banóf; **siedem grzechów ~nych** sédmë grzechów głównëch; ~**na wygrana** / **nagroda** głównò wëgrónò / nôdgroda

głuchawy *ad* (przë)glëchawi, przëglëchłi, përzniã (*a.* dosc tëlé) glëchi [Jakùz tã sã jes z tim glëchawim knòpã dogòdól? *Ra*]

głuchnąć *v* glëchnąc, robic sã / stawac sã glëchi, bëc coròz barzi glëchi {złòż. przëglëchnąc, òglëchnąc, zaglëchnąc = òglëchnąc} [Nasza starka coròz barzi glëchnie / robi sã glëchò. *Gò*]

głucho *adv* glëchò; *ew.* cëchò, pùsto [Tam je pùsto, bò czej sã ùderzi, to tak sã glëchò òdbijò. Czej zwón je pãkli, tej tak glëchò zwòni/ mô glëchi zwãk / klãg / glëché brzmienié. - *Gò* Glëchò jak w lese. Pò naszi niebòszczëcë starce (*pò ji smiercë*) je czësto glëchò (*cëchò, pùsto*). - Sy]; ~ **o tym** ò tim je czësto cëchò *a.* ò tim ni ma nick czëc / wiedzec; *ew.* ò tim nicht nick nie gòdò; *żart* ò tim swiat nie pisze, ò tim ani dudu [Dze jò wszãdze nie robiã òpëtòwczì ò mòjim zadżinionym brace, ale nic jem sã ò nim nie dowiedza, wszãdze ò nim glëchò. *Sy*]

głuchoniemy *ad* glëchòniemi, glëchi i niemi

głuchota *f* glëchòta || -chòsc; *w zn.* *głuchowatość*: glëchòwatosc, glëchawòsc *f* [To je nôlepszé lékarstwò na glëchòwatosc. *Ra*]

głuchowatość zob. **głuchota**

głuchy *ad* **1.** glëchi [Glëchò baba. Òn je glëchi, czej mô co dac. Glëchi las. *Lz* Nasz tat, czej òn ni mô czëc, tej òn nie je glëchi. - Sy]; (**naj**)**głuchszy** (nô)glëchszi; **człowiek** ~ glëchi, glëch, glëchélc || *rzad* glëchòlc *m*; *ew.* chtos bez slëchù; chtos, chto nie czëje [Co slëpc widzòł, a glëchélc czuł, to niemi òpòwiòdò. Glëchi sã nie doslëchò, a slepi nie dozdrzi. To mù tëlé pòmòże, co glëchémù mùzyka. – Sy]; ~ **jak pień** glëchi jak kam / jak zdun / jak pién; ~**che milczenie** glëché milczenié (*Lz*); **być ~m na czyje prośby** bëc glëchi na czëjes / kògòs probë / proszenié / malastowanié / błaganié; **udawać ~chego** ùdawac / zgrawac glëchégò *a.* sztëlowac sã na glëchégò, bëc jak / nibë glëchi [òn ùdòwò / ùdaje / zgròwò glëchégò / sã sztëlje na glëchégò; Czej òna mô mie co dac, tej òna je „glëchò” – tak ùdòwò / zgròwò, że je glëchò - *Gò* Nasz tat, czej òn ni mô czëc, tej òn nie je (*nibë je*) glëchi. *Sy*]; **2.** *wydający głuchy dźwięk*: glëchi; ~ (**pusty**) **orzech** / **kłos** glëchi (*pùsti*) òrzech / kłos; ~ **dzwon** / **odgłos** glëchi zwón / òdgłòs *a.* trzòsk (*Sy*). *Por.* **głuch(aw)y**

głupawo *adv* głupawò || glëpawò, glëpaso, głupkòwato [Òn tak zdrzi glëpawò. *Ra*]

głupawość *f* głupawòsc || glëpawòsc, głupkòwatosc [Jemù wszëtczé dzecë chòrzeją na glëpawòsc. *Ra*]

głupawy *ad* (*nieco głupi*) głupawi || glëpawi, glëpasy || *lok* glëpasti, głupkòwati, (na)pòłgłupi, (przë)głupawi, naczidli / *rzad* czidli, niepòpiekli, *żart* mącznym miechã chlapli (|| chlapniãti || chlapniony); *ew.* nié za mądri; *w zn.* *niezaradny*: lólówati; *w zn.* *śmieszny, niepoważny, ograniczony*: lelekòwati, leleczny; *w zn.*

naiwny, łatwowierny: leleczny, mackòwati, celëczy [Głëpawi knòp. Òna mò dëcht głëpawé òczë! *Ra*]. *Por. głupi, lekkomyślny, tęp*

głupek *m* (*bęcwał, matoł, upòsiedzony umysłowo, ew. przezwisko, epitet*): głupk || głëpk, głëpc, głupisz || głëpysz(k), głëpiëla || głëpëla || głupëra || *lok* głëpëra, półgłupk, kasper, lelek (*zdr leleczk m, leleczka f*) || lelech || lelòk || lelòcz, mack, nara, letczy, niepòpieklińc *lok*, niedolepk, niedolepùszk, *arch* niedowarżëlc / niedowarżëch, niedoczëniëlc; *w zn. pomyleniec*: pòmilitk bezrozëmnik, òtròp *m*; *w zn. tępak*: drewniòla *m* || drewniòl, lòla (*m / f*), nimòg, dolemón || dołëmón || niedołëmón || niedołëmój, dołãga, òtmąt || òmąd, òtãpiëlc, baran, bùc, bùcòk, òseł, bòłwan, cep, òmùl, mùł, głąb (głąb kapùscany || kapùstny), żłób *m*; *w zn. czł. narwany*: naczidlòk, natrzasëlc || -sleńc, *ew. rzad*: jidiota, wariat || *arch* warëjòt *m*; *rzad lok* meczełka, hepka, dówa, òprach, tofta bzëna; *arch* czep *Ra m*; *ew. słabi w głowie, człowiek niedorozwiniãti / niedopiekti / niedolepiony / naczidli* {‘dołëmón’ *por. niem. Dollmann*; ‘dołãga’ – *krewné z ‘niedotãga’ = kalëka*; ‘lelek’ *in = pol. a) naiwniak, czł. nierozgarnięty*; b) *kopciuszek, popychadło*; c) *orn świergotek łakowy*; d) *zły duch*; e) *błędny ognek*; f) *małe jajko*; g) *kur a. gąsior impotentny*; *i in*; ‘lòla’ *in = stòrò jópa / zuba*; ‘meczëłka’ – *wierã òd „meczëniò”, wòłaniò: meee*; ‘kasper’ = *pol. a) czł. nieświadczony, głupi, dudek, błazen*; b) *bliżej nie określone widmo, którym straszã dzieci*; c) *placek pieczony na fajerkach*; d) *gatunek skowronka*; ‘naczidlòk’ òd: *naczidnac – pol. potrãcié, nadtluc* } [Ë głëpc bliżczy, czej pësznë ruchna włòzi, pòczy gãbë nie òtwòrzi. *Ce, Ra* Ë głëpc mądri, czej pòznò, czegò mù felò. Nara ten, co daje, a głupi ten, co nie bierze. - *Ra* Kasper wsadzy sobie cos na łeb i zrobi sã na kaspra. Wińc na kaspra (*na głupka*). Jes tã jesz, dzeckò, lelek. Biëj, tã lelekù. Ten lelek ni mò wszëtczich doma. Nigdë jem nie mësłòł, żebë z cebie taczi lelek bëł. To je takò (*a. taczi*) lòla, nigle ta co pòchwòcy, to trzë niedzele bawi. Stòri pije, a te dzecë to same żłobë, nic nie rozmiëją w szkòle, a to białczëszcze cerpi za wszëtczich. - *Sy* Chòmarzëlë ë brawãdzëlë jak warëjòcë. - *Ra* Tã jes dëcht lòla. *Lz* Tam mieszkają sami taczi lòlowie. *Gò*]; **kobieta / dziewczyna ~pia** (*ta*) głupò, głëpasò, głëpëlka, głupiszka, naczidlòczka, leleczka, lòla *f*; **wyjść na ~pka** wińc || *rzad* wińsc / wëpadnac / sã wësztëlowac na głupka / na kaspra [òn wëszedł / wëpòdł] / sã wësztëlowòł]; **udawać ~pka** rznac / ùdawac głupka / *rzad* niepòpieklińca; robic ze siebie kaspra; sztëlowac sã na głupka / macka / lòlã / leleka [Ûdòwòł niepòpieklińca ë tak sã wëdostòł ze sòdzòwczì. *Sy*]; **człowiek udający ~pka, wygłupiający się wëgłëpiëlc** *m* [Z wëgłëpiëlcã nie je do gòdaniò. *Sy*]. *Por. szaleniec*

głupi *ad* głupi, bezrozëmny, nierozëmny, bez rozëmù; *ew. òbarchniałi* (jak òwca); *ew. eufem*: letczy, letkawi, mądralsczi *arch*; *w zn. narwany*: naczidli, natrzasli; *ew. jidiotyczny (= bezrozëmny)*; *ew. tãpi (= pol. tęp)*; **(naj)głupszy** (*nò*)głëpszi [Głëpszi niż ùstawa przewidëje. *Gò*] {‘òbarchniałi’ *dost. (ò òwcach) = pol. skołowaciaty, chory na kołowaciznę, zarażony wąglikiem*; ‘głupi’ / ‘bezrozëmny’ / ‘nierozëmny’, bez rozëmù - *tëz w zn. nierozsãdny, nierozwòzny, bez rosãdkù, bez rozwòdzi*} [Òn je głupi / òna je głupò / òno je głupé / òni sã głupi / òne sã głupé. Głupi jak pãk słomë / jak krąg wòrtzë / jak maczny miech. Głupi dóm (*szpëtòł psychiatryczny*). „Na mój głupi rozëm” *żart (pòdtug mie) – Gò* Z mądrim nieprzëjacelã prãdzy sã dogòdòsz, jak z głupim przëjacelã. *Sy* Pón teczil swinie na mądralsczi hòrt (*òrt – głupim spòsobã*), a ne chùdnialë (*chùdłë*). *Lz*]; **nie ma ~ch** ni ma głupëch; tak głupi jò nie jem / më nie jesmë; ~ **żart** głupi żart / wërdzel / szpòs / faks; **lepiej z mądrym (cos) zgubić, niż z ~m znaleź** lepi z mądrim (cos) zgùbic, niż (jak) z głupim nalezc *Gò*; **on jest zupełnie ~ (brak mu piãtrej kleпки)** òn je czësto (*a. dëcht czësto*) głupi / czësto òbarchniałi; òn ni mò wszëtczich doma; jemù

braknie / felėje piątchi bietczi / klepczi; **z ~im lepiej nie wszczynać (sporu / rozmowy)** z głupim lepi nie zaczënac / lepi nie wdawac sã w (spiérczi, rozmòwë / gòdczi); **śmieje się jak głupi do sera** smieje sã jak głupi do kòłôcza (...do pòsmarowónégò kòłôcza *Lz*); **~pich nie sieją...** głupech nie seją, a jednak sã rodzą (*Ce*); **robic z kogo ~piego** robic z kògò głupegò / głupeka; *przest* robic kògò do narë; miec kogo za ~ miec kòdò za głupegò [Wa mie môta za głupegò. *Gò*]; **kobieta / dziewczyna ~pia** (ta) głupe, głupeasò, głupełka, głupeiszka, naczidlôczka *f*; **chtos tym ~pim musi być / zostac** chtos tim głupim mùszi bëc / òstac. *Por.* **niemądry, nierozsądny, tępy, szalony**

głupiec *zob.* **głupek**

głupiec *v* głupeic, barchniec, tracëc rozëm, robic sã / stawac sã głupe(m) / coròz głupejszi(m); **z~** zgłupeic; **o~** ògłupeic {‘ògłupeic’ = *pol.* *zwariować, popaść w chorobę psychiczną*}. *Por.* **szaleć, oszaleć**

głupio *adv* głupeie; *ew.* bezrozëmno, celëczo, le(lek)òwato; *ew.* jidioticzno || -cznie; **(naj)głupiej** (nò)głupe [Të to jes mądrze pòmëslòł, ale głupe zrobił. *Ra*]; **całkiem / bardzo / strasznie** ~ czësto (*a.* dëcht czësto) / baro (*a.* bar’zo) / sztrasznie głupeie; **postąpić** ~ pòstãpic / zrobic głupe / niemądrze / bezrozëmno; *ew.* zrobic głupestwò, zrobic błãd, strzëlñac boka [To të zrobił / pòstãpił głupeie. Z tim kùpiszã mie szło czësto głupeie, ale terò jò bë nie chcòł zrobic jesz głupeie. *Gò*]; **czuć się** ~ czëc sã głupeie, czëc sã bële jak, czëc sã „jakòs” (jakòs nié tak – nié tak, jak pòwinno bëc) [Terò të sã czëjesz głupeie. *Gò*]; **teraz mi ~ się przyznać** terò mie je głupeie sã przëznać

głupiuchny, ~sieńki, ~t(eń)ki *ad* głupeuchny, głupeuszi(nczi), celëczy, przëgłupawi || przëgłupawi, niemądri; *ew.* dzecny, dzecynny, celëczy, najiwny, najiwczi, nierozgarniãti, słabò rozgarniãti || -niony, lòtwòwiérny [Mój synkù, të jes jesz baro głupeuszi. *Ra*]. *Por.* **dziecinny, naiwny, łatwowierny**

głup(k)owoatość *f* głupekòwatośc, lelekòwatośc, lòlowatośc, naczidlòsc *f*

głupkowaty *zob.* **głupawy**

głupol *zob.* **głupek**

głupota *f* głupeòta, bezrozëmnośc || -nota, natrzasłòsc, naczidlòsc, lelekòwatośc, lòlowatośc *f*; *w zn.* *brak rozwagi:* nierozëm, nierozsãdk, nierozwòga *m*, głupeòta, bezrozëmnośc || -nota *f* [Na głupeòtã ni ma nijaczégò lékarstwa. Przez twòjã natrzasłòsc gãsë w óws szlë. - *Ra* Co za nierozëm sprzedac taczé piãkné pòsadłowié. *Sy*]; *ew. w zn.* *szaleństwo, wariactwo, zidiocenie:* ògłupeiałòsc, ògłupeienié *n*, òbarch (*ew.* czësti òbarch) *m* {‘òbarch’ *dosł* = *pol.* *òbłęd, kołowacizna, choroba owiec*}; brak rozëmù; *żart* mòłpi rozëm; *ew. w zn.* *debilizm, kretynizm, idiotyzm:* debilizm, kretinizm, jidiotizm *m*. *Por.* **mierozsãdek, szaleństwo**

głupowacieć *v* robic sã / stawac sã głupe / coròz głupejszi [òn sã robi / stòwò || staje]

głupstwo *n* głupestwò, *zdr* głupestewkò *n*, głupeòta *f* [Głupestwò je wiedno głupestwã. Same głupestwa gòdò. To głupestewkò nie wòrt gòdaniò. - *Ra* Głupestwò rozëm zjadłò (*ò wiòldzi głupeòce*). Kògòs le sã głupestwa trzimają. - *Sy*]; **palnąć** ~ strzëlñac / pòłñac / rzec głupestwò; *w zn.* *pomylić się, zrobić błãd:* zmilëc sã, zrobic błãd / zmiłkã, pòpełnic / zrobic głupestwò / głupeòtã (zrobic baro głupeie), strzëlñac (*a.* pòłñac / walñac) boka. *Por.* **blãhostka, błãd, brednia**

głuptak *zob.* **głupek**

głuptas(ek) głupeùlk, mack, *arch:* głupeczëk *m*; *ew.* celã, kòzlã *n* [Ale z cebie je głupeùlk / mack / celã. Ale z waju jesz są głupeùlkòwie / mackòwie / celãta, tak sã dac òszëcak. *Gò Bãdzë cëchò, të głupeczëkù! Ra*]. *Zob.* **głupek**

głusza *f* (*odludzie, okolica deskami zabita*) głuészëzna, głuészò *arch*, pùstkòwizna, dzëwizna *f*, bezludkòwié, pùstkòwié *n*, dzeczé / zapadłé stronë {‘dzëwizna’ *in* = a)

zarostë, krze; b) dzëwé // dzëczé zwierzãta; c) 'głodzëzna', szëchta piòskù pòd czòrnã zemiã na roli} [Głëszô, jakbë chto òczarził. Ra]; **leśna** ~ głãbòczy / głëchi las (Lz). **Zob. odludzie**

głuszec *m* lesny kùr (Sy), *Tr*: lasowi kùr [Lesny kùr miéwô colemało gniòzdo pòd pniã, abò we wrzосу. Sy]; **samiec (kogut)** ~szca lesny kùr (a. kùrón / kùròk); *ew.* ònòk lesnégò kùra; **samica** ~szca *zob. głuszycyca*

głuszycyca *f* lesnò kùra; ònica / ònòczka lesnégò kùra

głuszyc *v* **1.** *ogłuszać uderzeniem*: głëszëc, ògłësz(iw)ac; ~ **ryby pod lodem** głëszëc rëbë pòd lodã; łapac rëbë „na głuszczi” (głëszëc ùderzenim młota rëbë, co są pòd pòd lodã - Sy); **2.** *wygłuszać, tłumić*: głëszëc, wëgłësz(iw)ac [Tëpich głësz(i) / wëgłësz(iw)ò kroczi. Gò] – *zob. tłumić, przytłumi(a)ć, wytłumi(a)ć*; **3.** *zob. zagłuszać*

gmach *m* bùdink, gmach; *ew.* blok *m*, bùdowla *f*; ~ **państwowy / rządowy / publiczny** państwòwi / rządowi / pùbliczny bùdink / gmach

gmatwacz *m* **1.** *niezdara, który płacze nici, sznury itp.* pëzglòcz, pëzglot, machtòrz, plątòcz *m*; **2.** *krętacz, oszust*: szalwiérz, krãcëcél, chãchmãcëcél, przekrãcznik, szaławija, mëdlòk [Le z daleka òd tegò tegò szalwierza / krãcëcela / szaławije / mëdlòka. Sy, Gò]. *Por. oszust*

gmatwać (się) *o sznurkach, niciach*: pëzglëc || pëzglac (sã), machtac (sã), plątac (sã) (|| *lok* plątac sã), *rzad.*: pëzglotac (sã), pińt(1)ac || pińdl(ot)ac (sã) [òn to (a. to sã) pëzgli || -lò / machtò / plące / pëzgloce / pińtlò || pińdloce; Nacz tã to plãcesz? Ra]; *ew. o niciach, szczególnie wełny*: prãzłowac / kùrzëczkòwac || kùrlëczkòwac (sã), zawijac (sã) [to sã prãzljë / kùrzëczkùje || kùrlëczkùje / zawijò]; *o sprawach (komplikować, czynić niewyraźnym)*: kómplikòwac (sã), mãcëc (sã) [to sã kómplikùje / mący]; *ew. o oszùście*: pëzglëc / machtac / plątac, mãcëc, chachmãcëc, krãcëc, mëdlëc [òn to pëzglò / machtò / plące / mący; òn chachmący || -mący / krący]; ~ **się w odpowiedziach** plątac sã / mieszac sã w òdpòwiescach || òdpòwiedzach; ~**wa (plące) mi się w głowie** mie sã w głowie miészò / plące / mący; móm pląt / mąt w głowie; **nogi mu się ~ją (plączą)** nodzi mù sã plącã || plątają / pòdwijają; **nie płącz mi się pod nogami!** nie pląc(ë) || plãcë / krąc || krãcë mie sã pòd nogama!

gmatwanina *f* pëzglëna, plątanina *f*, pëzgel, pëzglińc *m*, pòplątanié, pòmachtanié, pòpińtlanié *n*, pëzglënë *pl*; *żart*: pòplątanié z pòmieszanim; *o poplątanym sznurze*: pòwróz pòkraçony w swińszci ògón [Ten pòwróz je pòkraçony w swińszci ògón. Gò]; *ew. sklejona, gësta masa, np. włosów / nici / sznurków*: klums *m* (jeden klums); *ew. odpadki wełny, lnu, sklejone włosy*: klutë, kluńtrë *pl*. *Por. bałagan, gaszcz*

gmerać *v* grzebac, dłëbac; *ew. w zn. przeszukiwać, przewracać rzeczy, np. w szufladach*: sznëpòrzëc, sznëprowac || sznëkrowac; *w zn. chrobotać, skrobać (o myszach), dłubać, skubać (o gësi: skubać dziobem)*: gnëblowac || gnëbòlëc, gnëbac; *w zn. skubać, dłubać, ryć*: piskac; *ew. (z)robić bałagan w mieszkaniu, poszukując czego*: (pò)rénowac [Całé chëczë pòrénowòł, a i tak nie nalòzł tegò. Co tã tam w ti torbie tak sznëpòrzisz / sznëkrëjesz / gnëblëjesz / gnëbòlisz / piskòsz, wez to wësëpi wszëtkò na stół, tej òbòczisz, co tam je. Gò]. *Por. guzdrać się, manipulować*

gmeranie *n* grzebanié, dłëbanié, gnëblowanié, sznëpòrzenié, sznëprowanié, piskanié *n*

gmerk *m* merk, znak *m*. *Por. cecha*

gmin *m* **1.** *biedota*: pataractwò *n*, pataraczëzna, biëda, biëdota *f*, biëdny lëdze; **2.** *prosti lud; prosti lëdze*; **człowiek z ~u** człowiek z lëdu, prosti człowiek; **3.** *zob. motłoch*

gmina *f* gmina; *ew.* spòlëzna, wspòlnota || pòspòlnota *f* {‘gmina’ *in* = *urząd gminny*}; ~ **miejska** mieskò / miastowò gmina; ~ **wiejska** wieskò / wsowò gmina

gminny *ad* **1.** *dotyczący terytorium a. urzędu gminy*: gminny; **podatki ~ne** gminné pòdatczy, **urząd** ~ urząd gminny; *pot* gmina *f* [Gminny chłëb jesc (*dostawac*

wspòmózkã / zapòmògã òd ùrzãdu gminë a. mieszkać w szpëtalu / babinetkù). Sy?];

2. prosti, prostacczi || prostaczny, pataracczi

gnac v gnac, nêkac, biegac, lok pãdzëc; ew. *ekspr*: piãc, drawòwac, perowac czadzëc, lecec, dzãc, sënãc; *arch Lz*: nãkac [Pasturz nêkò bédło. Nêkajã gò jak psa. Të miã ni môsz nêkac. Òn nêkòł. A òn nêkòł dodóm. Òn sã ùceszil a ze zajcama nêkòł. Król mù kòzòł z nima zòs na pòle nêkac. - *Ra*]; ~ **za kim** gnac (nêkac / piãc *itp.*) za kògùms a. gònic kògòs. *Zob. ganiac, gonić, pędzić*

gnat *zob. kość*

gnejs m min gnejs m

gnëbiciel m gnãbicél, drãczëcél, ùcemiãzca || cemiãzca || cemiãznik, tiran (*Lz, Gb*) m; ew. w zn. *czł. dokuczliwy*: doskòcajk, dosòdzajk, dozéròcz m [tegò gnãbicela / drãczëcela / ùcemiãzce / cemiãznika / **tirana** / doskòcajka / dozéròcza; Wë jescë złómelë jegò cãzczé jugò i czij, co bił gò pò remionach, prãt jegò ùcemiãzce. *Gò bibl* Aj, Bòże Òjczë, chcwòlã, co le ten tiran (*tu: zãb bòlãcy*) je precz. *Gb*]. *Por. drëczyciel, przesładowca*

gnëbić v gnãbic; ew. cësnaç, ùcëskac, cemiãzëc, drãczëc; ew. dëszeç; niszczeç, tãpic [òn jich gnãbi / cësnie / ùcyskò / cemiãzi / drãczy / dësi / niszczi / tãpi]; ew. w zn. *dokuczać*: dosadzac, doskacac, dozerac, doskürzëwac, doskwierac [to jima dosòdzò / doskòcò / dozérò / doskürziwò / doskwierò]; ~ **podatkami** gnãbic / ùcëskac pòdatkama; **mnie ta sprawa ~bi (nie daje spokoju)** mie ta sprawa drãczy; ta sprawa (*a. to*) mie nie dówò pòkù / spòkòju; ~ (**niepokoić, trapić - o zmorze duszącej podczas snu, o złym duch, który opętał człowieka, o upiorze przyprawiającym innych o śmierć**) tròpic (*Sy*), trapierzëc *arch (Ra)* {‘tròpic’ *in = a*) kùsëc, cygnãc, wabic do czegò - *zob. wabić*; b) *dodawac aptitu - zob. apetyt*} [Ròz diòbél tak dlugò tròpił jedno dzëwczã, jaż òno ùmarło. Òpi lëdzy tròpi. *zwrot: Mòra / kania gò tròpi (ò człowiekù, chièrnémù sã chce spac)*. - *Sy*]. *Por. drëczyć, dokuczać, przesładować*

gniadosz m bruny m (ew. brunò f), rzad gniadosz (*Dh*) m [Biédny gniadosz. *Dh*]

gniady ad bruny, gniadi (*Dh, Ma*) [Gniadé szkapska. *De*]

gniadzko n gniòzdkò, gniòzdeczkò, gniòzdulkò n [Mësi król bùduje (*bùdëje*) taczé dëcht malinczé gniòzdeczkò. *Fs, Lz*]

gniazdo n gniòzdo n; *zdr - zob. gniadzko*; ~ **ptasie** ptòszé gniòzdo; **bocianie** ~ bòcóné gniòzdo, gniòzdo bòcóna / bòcónów; ~ **jaskółcze** jaskùl(ecz)czëno gniòzdo, gniòzdo jaskùleczków; *arch lepa f (Lz)*; ~ **sowy** gniòzdo sowë, sowié gniòzdo; *sowina f*; ew. *miejsce, gdzie jest dużo sów*: sowińc m {‘sowińc’ *in = pol. miejsce odludne*}; ~ **trzmieli** przmiélé gniòzdo; ew. *nagromadzenie gniazd trzmieli*: przmiélowiszczë n; ~ **rodzinne** rodzynné / domòcé gniòzdo; ew. domòctwò, dodóm m, rzad doma n; **być z dobrego ~da** bëc z dobrégò gniòzda; bëc z dobri rodzë(z)në / familii; bëc z dobrégò rodu / domòctwa / dodomù; **być z jednego (z tego samego) ~da** bëc z jednégò (z tegò samégò) gniòzda; bëc z jedny (z ti sami rodzë(z)në / familii); **miec własne** ~ miec swòje (*a. rzad włòsné / swòje włòsné*) gniòzdo; ew. miec swój dodóm / swòjé domòctwò / swòje doma; ~ **wty(cz)kowe** el gniòzdo / gnòzdkò wti(cz)kòwé; ~ **odgałëzne** el gniòzdo / gniòzdkò òdgałãzné / rozgałãzné; ew. rozgałãznik m; ~ **bezpiecznikowe** el gniòzdo bezpiecznikòwé

gnicie n gnicé n; **podlegający ~ciu** pòdlégający / ùlégający gnicémù

gnić v gnic; w zn. *psuć się - szczególnie o mięsie*: lëszec; w zn. *butwieć - o drewnie / sianie / liściach itp*: bùtwiec, mùlszec || mùrszec, rzad mùtlec; ew. plesnie(wie)c [Sano mùtleje (*mùlszeje* || mùrszeje / plesniewieje), czej gò nie przewrócy. *Sy*]; w zn. *próchnieć - o drewnie / zębach*: trëpiec, rzad przec [Sano na deszczu mòknie i gnije. Co tu zrobic, zëbë nama bùlwë nie gniłë? Drzewò òd deszczu mùlszeje || mùrszeje /

bùtwieje. Drzewò trëpieje, czej na nie wòda zacékò. Zãbë trëpieją. - Gò Mie zãbë przeją. Sy]; ~ **w lenistwie** zgnilëc sã, leganic, smierdzec / zasmiardnac òd zgnilotë; **dziś żyjemy, jutro gnijemy** dzys jesmë, wtro nas ni ma. *Por. butwieć*

gnida *f* gnida, wszelëna *f*

gnidosz *m bot* wszón *m*, trãdelczy *pl*

gniecenie *n* gniecenië; *ew. w zn. miętoszenie*: miãgòlenié, mùrglanié *n*; ~ **w żołądku** scyskanié / gniecenié w żołądkù

gnieść *v* gniesc; *ew. zgniatac* [jò gniecã, të gniecesz, òn gniece; òni gniecã; òn gniótł, òna gniotła, òno gniotło; òn to zgniôtò; Tak to jidze na tim swiece, chto mòże, to òn gniece, a chto ni mò, to sã chòc stòri babë jimò. Sy]; *w zn. miąc, miętosić*: miąc || mic || mnać, miãgòlëc, miãtolëc, mùrglac, gniesc, mãglac [òn to mnie / miãgòli / mùrglò / mãglò]; *w zn. marszczyć, fałdować*: mòrlëc, mòrszczëc, gùrbòlëc, mùrglac, mùrmòlëc, gùbòwac {‘mùrmòlëc’ *in = pol. mamrotac*; ‘miąc’ – *zob. miętosić*} [Nie mni łózka! *Ra Të znòu to mùrmòlisz. Sy*]; *w zn. miażdżyć*: mùzdżëc, rozmùzdż(iw)ac, sztãpac, rozgniatac, miażdżëc *arch* [òn to mùzdzi / rozmùzdziwò / sztãpie / rozgniôtò / kòłsztò / miòzdzi]; *w zn. rozcierać, rozdrabniać, np. gotowane ziemniaki*: kòłsztac, sztãpac, gniesc, *rzad* chròszczëc; *w zn. żać, zaciskać przez skręcanie*: žic || żac; *rzad* zažëmac; *ew. zacëskac przez skrącywanié* [òn to žnie / zažimò / skrącywò]; *w zn. dławić*: dławic, gardlëc [òn to dłòwi / gardli]; ~ **(zagniatać ciasto)** gniesc / rozgniatac / *rzad lok* gwazdac casto {‘gwazdac’ *in = pol. brodzić przez błoto a. przez głęboki śnieg*} [òna gniece / rozgniôtò / gwazdze; Chcã piec chlëb i jò gwazdała casto. Sy]

gnieść się (*o tkaninach, skórze, papierze, marszczyć się*) gniesc sã, miãgòlëc sã || miãtolëc sã, mùrglac sã, mùrmòlëc sã [Ten sztof sã chùtkò gniece / miãgòli. Gò Łësëna sã mùrmòli. Ruchna sã mùrmòlã. - Sy]; *ew. w zn. tłoczyć się, cisnąć się*: cësnãc sã, tłoczëc sã, scëskac sã, gniesc sã, pchac sã, wpichac sã [Dze wa sã tu cësnietta / gnieceta / pchòta / wpichòta!? Lëdzëska prawie tu sã cësnã / tłoczą, włòżają jeden na drëdżëgò, chòc tam jesz je plac. - Gò]

gniew *m* górz *m*, złosc *f*, *arch* gniëw *m*; *ew. w zn. zmartwienie połączone z gniewem*: jiwier *m*, jadłoba; *ew. ùraza, nienawisc, rzad lok* ãkòrka *f*; *ew. w zn. niesnaski, stan niezgody*: gòrze, *niem. sztridë pl, pògòrcha, niezgòda m* {‘ãkòrka’ = ùraza – *zdr. òd: ãkra = kòtwa*} [tegò gòrzu / gniewù / jiwru; ti złoscë / jadłobë / ùrazë / nienawiscë / ãkòrczi / pògòrchë / niezgòdë; tëch gòrzów / sztridów]; **być w ~wie** – *zob. gniewać się; doprowadzać kogoś do ~wu, drażnić* drażnic / rozdrażniwac / rozgòrzëwac / jadowic kògò, doprowadzac kògò do gòrzu [òn gò drażni / rozdrażniwò / rozgòrziwò / jadowi; Co të gò tak jadowisz, dòjże mù pòkù. Sy]; **rzec coś z ~em** rzec cos z gòrzã [Z taczim gòrzã òna to rzekła. Gò]; **straszny** ~ straszny / wiòldzi górz; *ew. w zn. pol. szal, furia*: szòł *m* [Òna wpadła w szòł. Bëła rozjarchòlonò, jaż czësto szòlonò / òdzëczalò. Gò]; **być w ~wie** bëc w gòrzu, miec górz; *ew. bëc zli / rozjarchòlony / rozjiwrowóny / rozjurzony / rozdrażniony / zjeżony / szadi; wpaść w ~* wpadnac / pòpadnac w górz, dostac górz, rozgòrzëc sã, rozserdzëc sã, *arch* rozgniewac sã; *ew. wpaść szal / furię*: wpadnac w szòł / we wiòldzi górz, rozdiablëc sã [Òn wpòdł w górz / òn dostòł górz / jegò górz wżã; Jò mësła(ła), że òn w jaczi szòł wpadnie. Wa bùzrowie, niech le mie górz weznie, tej jò wama dóm! Jak / żelë / czej mie górz weznie, tej jò za siebie nie òdpòwiòdóm. - Gò]

gniewać *v* gòrzëc, *arch* gniewac; *ew. w zn. mierzć, drażnić, budzić odrazę, działać na nerwy*: mier’zëc, drażnic, baro razëc; *ew. (de)nerwòwac, grac (kòmu) na nerwach* [to mie || miã / (je)gò / jã / jich gòrzi / mier’zy / drażni / baro razy / nerwùje || denerwùje; jegò to gòrzëło / mier’zëło / drażniło / baro razëło]; ~ **się** gòrzëc sã, miec górz, bëc zli / rozgòrzony / rozserdzony / rozjurzony / rozjiwrowóny (na kògò); bëc

szadi / zjeżony; *arch* gniewac sã; *ew. trochę się gniewać*: përnã / kãsk / trochã sã gòrzec, bëc përnã zli, bòczec sã, dãzac sã, bürmùszec sã; *w zn. irytować się, wściekać się*: jarchòlëc sã, jachrzec sã, jurzec sã, òbürzac sã, szadzec sã, jeżec sã, szerszenic sã, gzec sã, serdzec sã, pieklëc sã; *gniewać się i martwić zarazem*: jadowic sã, jadłobic sã || *lok* jadłowic sã, jiwrowac sã; *ew. grzęc sã* (pò cëchù) {‘gòrzec sã’ *in ò mòrzu: bürzec sã*} [Chto sã gòrzi, niech jidze na pòdwòrzé i tak długò pëtã (pëtã || tępã – *dosł. ògónkã*) rëchò, jaż sã ùdobrëchò. Chto sã na mie gòrzi, niech przinǳe do mie na pòdwòrzé. Chto sã gòrzi, niech sã sóm przeprosy. Słunészko sã dzys gòrzi, bò zëmno je. Òni sã midzë sobą wiedno gòrzą. Òni ze sobą nie gòdajã, bò sã gòrzą. Gòrzi sã jak wòda w mòrzu. Dzys mòrze sã gòrzi (*bürzi, pòriwò*). Casto sã gòrzi i ùcëkò z kòrëta. Mlëkò sã gòrzi, czej czipi. Chto bë sã wiedno tak jadowił jak të. Jò sã mùszã jadowic na niã. Pòwiédzże mie, człowiecze, ò co të sã tak jiwrejesz? Jiwrowòł sã kòt, że sadło zjòł. - Sy Cëż të sã tak jadowisz, jakbë jes wilka pòłkł? Nie jadowi sã tak, mój aniółeczku! *Ra* Òn mò wiòłdzi górz na cebie. Wejle, jaczi òna mò górz! – *Gò*]; **zaprzestać ~ się** òprzestac sã gòrzec, ùspòkòjic sã, òbdac sã, wëgòrzec sã, wëjarchòlëc sã; *ew. wëmier’zëc / òdmier’zëc sã*; *ew. pòpùscëc ten górz*; **~ający się człowiek** (roz)gòrzëlc *m*; *w zn. nerwus, czł. narwany*: (ò)jiwrańc, natrzasëlc || natrzasëlc, rozjutrznik *m* [Mëslòł jem, że ten rozjutrznik nas wszëtczich pòzabije, tak òn sã rozgòrził. *Sy*]; *ew. czł. nadqşany, z czegoś niezadowolony – zob. burczymucha, gdera(cz). Por. dąsać się, boczyć się, buntować się, oburzać się*

gniewliwie *adv* (roz)gòrzlëwie, gniëwłëwie *arch*; *ew. z gòrzã, ze złoscã, z nerwama* [Kòt pòrsze ë mrëczy gniëwłëwie, czej mù sã mësz òdbierze. *Ra*]. *Por. opryskliwie*

gniewliwość *f* (roz)gòrzlëwòsc, gniëwłëwòsc *arch (Ra) f*, gòrzenië sã / jarchòlenië sã / jiwrowanië sã ò bële co; *ew. niecerplëwòsc*; *ew. w zn. niecierpliwość*: mier’zãczka *f*; *w zn. brak humoru*: mier’zëlstwò *n*

gniewliwy *ad* (roz)gòrzlëwi, niecerplëwi, zli; *arch* gniëwłëwi; *ew. mrëkòwati*; *w zn. nadqşany, zagniewany*: zmier’zali, nadqşony, nabürmùszony, rozdrażniony; **najbardziej** ~ nôbarzi rozgòrzlëwi, *arch* nôgniëwłëwszi [Òn je zarò, ò bële co zli. *Gò* To je nôgniëwłëwszò białka, jakã jem w zëcu widzòł. *Ra*]; **człowiek** ~ rozgòrzëlc, jarchòla, natzasëlc || natzasëlc, òjiwrańc *m*. *Por. opryskliwy*

gniewnie *adv* z gòrzã, ze złoscã; *ew. gòrzlëwie, frëchòwno, pëskato, z „pëskã”*, *arch*: górzno, gniëwno (*Ra*), kãszno (*Bù*) {‘gòrzlëwie’ *co jinégò: gòrlëwie = pol. gorliwie*} [Gniëwno spòzérò, jakbë jem Bóg wié, co zrobiã. *Ra*]

gniewny *ad* zli, rozgòrzlëwi (*Lz*), gòrzlëwi (*Gò*), *arch*: gniëwny, górzny (*Ra*); *ew. òjiwrowóny, niecerplëwi, nerwòwi*; zaro / chùtkò rozgòrzony / zli / òbrażony; *ew. pëskati, òpëskòwóny, frëchòwny, frëch*; *ew. rozgniewany, rozdrażniony*: rozgòrzony, rozdrażniony, rozjadłobiony || -wiony, rozjarchòlony, zjeżony, szadi / rozserdzony {‘gòrzlëwi’ *co jinégò: gòrlëwie*; ‘szadi’ *dosł. = pol. rozczochrany*}. *Por. gniewliwy, rozgniewany*

gniewosz plamisty *zool (wãż niejadowity)* gniëwòsz plamisti *Gò*

gnieździć *v* (*budować gniazdo*) gniezdzëc || gniezdzëc, *rzad* gniòzdowac, bűdowac / robic gniòzdo [Dzeże wa to chceta waszã (*wajã*) kòkòsz (*klukã*) gniezdzëc? *Ra* Jaskùleczczi gniòzdëjã pòd ùstrzechã || -chã. Swinia gniòzdëje (*robi so gniòzdo*), òna mdze sã prosëła. – *Sy*]

gnieździć się gniezdzëc sã || gniezdzëc sã; *przen o ludziach: mieszkać w ciasnocie*: sedzëc / mieszkać na grëpie, gniezdzëc sã || gniezdzëc sã, gniesc sã, mieszkać w casnoce / w tłokù [Jaskùleczczi gniezdzã sã pòd naszym dakã. *Sy* Òne sã na tim òstrówkù nômili gniezdzã. *Ra* Gniecã sã w jedny jizbie jak... *Gò* Òni tam sedzã (je jich tam tëlé) na grëpie, jak wszów na strëpie... *Ja*]. *Por. kocić się, mnożyć się*

gnieźnik: ~ **leśny** *bot* kòstoba *f* [Kòstoba nie je zelonô, le całô brunô i rosce w bükòwëch lasach. *Sy*]

gnieźdzenie się *n* gnieźdzenie *sã*

gnilec *m med* gniyc, szkòrbùt *m*

gnilny *ad* gnijny; ~**na gorączka** gnijnô gòrączka; **dół** ~ **jauchkùla** *f*, szambò *n*, kùla / dół do sztokù / *ew.* do gnoju; **procesy** ~**ne** procesë gnijné

gnoić *v* gnojic; *ew.* czapac, swinic

gnojarnia *zob.* **gnojowisko**

gnojenie *n* gnojenie *n*

gnojnica *f* wóz do gnoju, gnojny wóz [Gnojnym wòzã sã nie jedze na gòscëñã. *Gò*]

gnojowisko *n* gnojowiskò || -wiszcze *n*, gnojnica *f*, kùla / dół do gnoju / do sztokù; *ew.* gnój *m*, grëpa / (k)ùpa gnoju

gnojówka *f* gnojówka, jaucha, *arch* drzëszcza *f*, sztok *m*

gnom *m* gnóm, dëch pòdzemiégò; *ew.* *zob.* **karzeł**

gnój *m* gnój, *rzad* naniwnik, przerobnik *m* { ‘naniwnik’ – *por.* niwa = *pòle*, kawał *pòla*; ‘przerobnik’ = *gnój* dobrze „przerobiony”, *wòrtoscowi* } [Miec dëtków jak gnoju. Gnój to złoto, a złota nie wërzucô sã w błoto. Bądze gnój, bądze łój (*dostatk*), nie mdze gnoju, nie mdze łaju. Gòspòdòrzowi chòdzy czasã wicy ò gnój, niż ò krowã. Na strzódkù (*westrzódkù*) strój, a w nórtach gnój. Te wszëtczé kùpczé gnoje nic nie znaczą procëmkù dobrégò przerobnika. „Tatkù, gnój smierdzy... - To nie je gnój, le naniwnik, a ten pòchnie”. - *Sy* Dobri gbùr dbò ò gnój. *Cr*]; ~ **krowi** krowi gnój; krowińc *m*; **koński** / **świński** / **ptasi** / **kurzy** ~ kónszci / swińszci || swini / ptòszci / kùrzi; **krowi** ~ krowi gnój; krowińc *m*

gnu *n inv zoo* gnu *f* – antilopa pòdobnô z łepa do krowë

gnuśnieć *v* pòpadac w zgniłotã, robic sã coròz barzi òprzałi / òpieszałi / zgniłi / òspałi; *ew.* czamiec (= a) *drzemac na sedzaco*; b) *mùmlac*; c) *robic do pòzny nocë*). *Por.* **leniuchować, próznować**

gnuśnienie *n* pòpòdanie w zgniłotã || -łosc, stòwanie sã coròz barzi zgniłm / òspałim / òsowiałim / òprzałim

gnuśność *f* òprzëlstwò *n* (*Gò*), rozeznilenie sã *n*, zgniłota (*pol.* *lenistwo*), òpieszałosc, niechãc (do robòtë), òprzawa *arch*, òsowiałosc, òspałosc, òpùstnosc *f*, brak òchòtë (do czegòkòlwiëk) [Ta jich òpùstnosc w òczë sã rzucô. *Sy*]

gnuśny *ad* òprzałi, zgniłi, òpieszałi w robòce, òspałi, mer; *ew.* òpùstny *arch* = niedbałi, nielusy, niedbający ò swój wëzdrzatk { ‘òprzałi’ *in* = *pol.* a) *wyliniali*, *łuszczący się*; b) *o tynku: liszajowaty*; c) *zbutwiały, spróchniały*; ‘zgniłi’ = *pol.* *leniwy*; ‘mer’ = *stabi, bez òchòtë do żëcò, ledwie żëwi* } [Taczi zasobny człowiek, a tak je òpùstny. Łazysz òpùstny na wstid lëdzczci. – *Sy*]

gobelin *m* gòbelin *m*, scanowi / scenny wëscélòk (= tępich), ùtkóny òbròz; *ew.* makat(k)a *f*

Gochy (region Kaszub) *pl* Gòchë *pl* { ‘gòchë’ *in* = *stábò zemia, piòszci*}; **mieszkańcy** ~**ów** Gòchòwianie, Gòchë *pl*; **mieszkaniec** ~**ów** Gòch *m* { ‘Gòch’ *in* = *wësoczi chłop, dzizãga*}; **mieszkanka** ~**ów** Gòszka, Gòszónka [Gòchòwie mieszkają w parafiach Bòrzëszczy, Brézno Szlachecczé, Bòrowi Młin i Zòpcëñ. *Gò, Sy*]; **dialekt** ~**ów** gòchòwskò / gòskò mòwa [Gòchòwie gòdają pò gòchòwskù / gòskù. *Sy*]

Goci (Gotowie) *pl* Gòtowie || Gòcë *pl.* *Por.* **Got**

gocki *ad* gòcczi, nòlëżący do (a. doticzący) Gòtów. *Por.* **gotycki**

godło *n* znak *m*, gòdło *n* (*Lz*) *n*; *ew.* emblemat, symbol, herb *m* { ‘gòdło’ *in* = *pol.* a) *znak nadprzyrodzony, np. zatrzymanie się zegara w godzinę czyjejś śmierci*; b) *nowina, wieść* }

godnie *adv* **1.** gòdno || *lok* gòdno, stateczno, pòczestno || -nie; (**naj**)-**niej** (nò)gòdni, (nò)stateczni), (nò)pòczestni; *ew.* ze tczą, z ùwòżaniem / pòwòżaniem / ùszanowaniem / pòszanowaniem [Òn pòstąpił w tim wèpòdkù tak pòczestnie, jak miòł pòstąpic kòzden dobri chrzescějón. Òni gò przėjälë baro pòczestnie. - *Ra*]; **2.** przënòleżno, bëlno, jak sã nòleži

godność *f* **1.** gòdnosc || *lok* gòdnosc *f* (gòdnosc òsobistò / człowieka); *ew.* bùcha, (pò)czestnosc || -ta *f*, pòszanowanié dlò se, pòczécé włòsny wòrtnotë [Kòzdi człowiek mò swòjã (òsobistã) gòdnosc. *Gò* Witelë gò z wiòlgã pòczestnosçã. *Ra*]; *por.* **cnota**; **2.** *zob.* **czëść**; **3.** gòdnosc || gòdnosc, czestnota *Tr f*; pòczestny ùrzãd / mól / stanowiskò [Chtobë dzysò reno mëslòł, że òn takã gòdnosc weznie. *Lz* Kròlewskò gòdnosc / czestnota. *Gò*] **3.** nòzwëskò *n*

godny *ad* **1.** *godzien, zasługujący na co:* gòdny || *lok* gòdny || *rzad* gòdzen, pòczestny, wòrt(ny) [Òna je gòdnò winòszka. *Sy* Jò nie jem gòdzen ti łasczi. *Lz* Òn je gòdny / wòrt (òn zasługiwò na to, żebë) dostąpic ti łasczi. „Panie, jò nie jem wòrt, żebëscë przëszlë do mie, ale pòwiëdzce leno słowò, a mòja dësza bądze ùzdrowionò”. Të nie jes wòrt ani télë, żebë cebie kòpnąc w rzëc. - *Gò*]; **2.** *solidny, wzbudzający szacunek, poważany:* bëlny, pòrzãdny, stateczny, uwòżóny, pòwòżóny, szanowóny, zacny, pòczestny; *ew.* w *zn. poczywy:* pòtcëwi, bëlny; w *zn. przyzwoity, uczciwy:* gòdny, ùtcëwi [To je gòdné dzëwczã. *Sy* Tak ò nim wszëtcë mówilë, że nad niego ni ma pòczestniészégò człowieka. Pòczestny ùczink sóm sã chwòli. - *Ra*]; ~ **pochwały** wòrt(ny) pòchwòleniò / pòchwałë; ~ **podziwu** wòrt(ny) pòdzëwù / pòdzywianiò; ~ **zaufania** wòrt / gòdny zaùfaniò / zawierzeniò; *ew.* rzetelny, ùtcëwi, bëlny, pòrzãdny; ~ **pożalowania** wòrt(ny) pòżalowaniò; ~ **uwagi** wòrt(ny) bòczeniò / przëzdrzeniò sã / zwróceniò na cos ùwòdżi; wòrt (żebë) sã przëzdrzec; ~ **widzenia / obejrzenia** wòrt(ny) widzeniégò || widzeniò / òbezdrzeniégò || -niò; **okazać się** ~**m** òkazac sã gòdnym / wòrtnym; **3.** *zob.* **czcigodny**

godowy *ad* gòdowi; *ew.* wieselny

gody *pl* **1.** wieselé *n*; **złote** ~ złocënë *pl*, złoté wieselé; **2.** Gòdë, Gwiòzdzka, Bòżë Narodzenié

godzenie: ~ **służby** ùrzëdzënë *pl*, ùrządzanié || ùrządzanié / gòdzenié słužbë, ùmòwianié sã / ùgòdiwanié sã [Wic piérwi (|| piérwi) ùrzëdzënë òdbiwalë sã w Mòrcëna i Michała, póznë (póznë ùrzëdzënë) w Stòri Rok. *Sy*]

godzić (się) **1.** ~ **kogo z kim** gòdzëc (*a. rzad* jednac) kògòs z kògùms / czims; ~ **się z kim** gòdzëc / *rzad* jednac sã z kògùms / czims; *ew.* dążëc do zgòdë, próbòwac / starac sã zgòdzëc [Òni sã prawie terò gòdzą, chòc télë lat bëlë pògòrzony. *Gò*]; ~ **się na co** gòdzëc sã / zgadzac sã na cos; ~ **się o cenę** gòdzëc sã na jakã cenã / *przest.* priz; *ew.* hańdlowac, targòwac sã; ~ **się z losem** gòdzëc sã z namienieniem; *ew.* pòddawac sã biegòwi żëcégò / wèpòdków; **różne sprawy ~ w sumieniu** rozmajité / różné / wszelejaczé sprawë gòdzëc w sëmienim; **2.** ~ **w co / w kogo** mierzëc, cèlowac w cos / kògòs; ~ **na czyje życie** zasadzac sã [òn sã zasòdzò] na czëjes / kògòs żëcë; *ew.* starac sã / próbòwac kògòs ùsmiercëc; **3.** ~ **kogoś na służbę** ùrządzac / najimac / gòdzëc kògòs na słužbã [Piérwi na Michała gòdzëlë słužbã. *Sy*]; **4. godzi się (przystoi, wypada)** wèpòdò, przëstoji *rzad*, gòdzy sã *rzad*, przënòlégò sã, nòleži sã, slëchò sã, je wòrt, pòwinno sã [To sã nie gòdzy. *Ra* Co sã nie gòdzy, to wiedno szkòdzy. *Sy* Nie wiém, czë to wèpòdò / pasëje / sã gòdzy / przëstoji jic w taczim stroju do kòscoła? Lëdzóm prawim gòdzy sã piesniò chwałë. (*Ps* 33) - *Gò*]

godzien *zob.* **godny**

godzina *f* gòdzëna; *arch sli:* sztënia *niem. f* [Jò ju przëszedł czwierc gòdzënë pò zaccãcym zebraniégò. *Sy* Trzë sztënie jò leżòł na lurze (*na czatach / pilacze*). *Lz*]; **która ~?** jakò (to) je gòdzëna? *a.* co to je za gòdzëna, co më mómë za gòdzënã?; **o**

której ~nie? ò jaczi gòdzénie?; **jest właśnie ~ piąta** (to) je prawie piątô gòdzëna; **jest punktualnie ~ piąta** je prawie (a. dokładnie || -nie / pónktualno || -nie) piątô / piątô gòdzëna; **~nami** gòdzënama; całë gòdzënë; **~ny urzędowania** gòdzënë ùrzãdowaniô; **~ny przyjmowania klientów / interesantów** gòdzënë przëjimaniô || -niégò klijentów / jinteresantów

godzinka *f* gòdzënka *f* [Czej tak równo pùdzemë, to za jaką gòdzënkã bãdzemë ju doma. Jakã mómë terô gòdzënkã? *Gò*] {'gòdzënka' || 'gòdzynka' *in = pol. biedronka*}

godzinki *pl modlitwa: ~ do Najsw. Maryi Panny* *f* gòdzynczi *pl* [Chtos je do gòdzynków i kòzlinków (*do tuńca i rózańca*). W kòscele gòdzynczi, w karczmie kòzinczi. Jeden spiéwô gòdzynczi, drëdzi kòzynczi. – Sy Chcemë le so zaspiewac gòdzynczi. Pò gòdzynkach bëła jesz Mszô swiãtô. *Gò*]

godzinny *ad* gòdzynny, *rzad* gòdzënowi

godziwie *adv* gòdzëwie, bëlno, pòrzãdno, jak sã przënôlégò [Òn jesz nigdë gòdzëwie nie pòstąpił. *Gò*]

godziwość *f* gòdzëwòsc, rzetelnosc, ùtcëwòsc || -wòta, bëlnota *f* [To takô twòja gòdzëwòsc! *Ra*]

godziwy *ad* gòdzëwi, rzetelny, ùtcëwi, bëlny, pòrzãdny; *ew.* przënôlezny, sprawiedlëwi [Nie kòzden czyn je gòdzëwi, chòc je mądri. *Ra*]; **cena ~wa / zapłata** gòdzëwô / ùtcëwô / rzetelnô cena (*ew.* rzetelny priz *przest.*) / zòplata; **~ zarobek** gòdzëwi / bëlny / dobri zòróbk; **~ podział majątku** sprawiedlëwi / rzetelny / ùtcëwi pòdzél majątkù

goić (się) gòjic || -jëc (sã). *Por. zdrowieć*

gojenie (się) *n* gòjienié (sã) *n*

gol *m sp* gol (|| gòl? || gól) *m*; **wbić ~la** wbic / *ekspr* wklepac gola

golarnia *f* gòlarniô *f.* *Por. fryzjerna*

golarz *m* gòlôrz, gòlëbroda *m.* *Por. fryzjer*

golas *m* (*czł. nagi, a. skapo ubrany*) nagùs || -gùsz, gòlc, gòlcoch, nagùlc, gòlińc, wëzglińc || wëzgalinç || wëzgòlinç || *lok* wëzgalańc, *lok:* wënôga, gòlindos; **na ~sa** (**na nago**) nagò, gòło, na nagò, na gòło, bez òbùcò, bez òbleczeniégò, bez ruchnów / ruchen; *ew.* na nagùsa; *dziecko gołe - zob. golasek. Por. golec*

golasek *m* (*dziecko nagie*) nagùs(z)k, nagùlk, nagùlink, gòlcosz, wëzglińc *m*

golaska *f* nagùs(z)ka, nagùlka, nagùsznic, gòlëca, wëzglëca || wëzgòlëca || wëzgalinica, wëzglónka, *lok* wëzgalëca *f*; *ew. wczasowiczka w stroju kąpielowym bezruchnica, wëzglëca || wëzgòlëca || wëzgalinica* {'bezruchnica' – *por.* ruchno / -na = *przëdzëwk, òbleczenié*} [Żë téz ta wëzgalinica nie sromò sã pò wsë tak chòdzëc. Òbleczë sã wëgalińcu. Jak to lato le sã zacznie, to tëch wëzgalinców sã tu tëlë nalëze, że nogã ni mòże stãpic. *Sy*]; *w zn. panna bez posagu: gòlëca, biédóczka* *f*

golec *m* **1.** *zob. golas*; **2.** *czł. ubogi, bez majątku: gòlińc, wëzglińc || wëzgalinç || wëzgòlinç, gòlëbrzëch* *Bù, gòlodupc, wënôga* *m* [Taczémù wëzgalincowi jô ni mògã córczi dac. Cëz ten wëzglińc mòże wiele swòji córcze dac, kò òn sóm nic nie pòsòdò. Taczégò wënôgã wzãła. - *Sy*]. *Por. biedak*

golenie *n* gòlenié *n*

goleniowy *ad an* gòleniowi

goleń *f* gòlëń *f, pl:* gòlenie [tëch gòleni || -niów]

golf *m* **1.** *sp* gòlf *m*; **2.** *koszula z nierozpinanym kołnierzem: gòlf* *m*

golfowy *ad* gòlfòwi [Czije gòlfòwé. Gòlfòwi kòlnërz. *Gò*]

Golfs(z)trom *m* Gòlfsztróm *m, prãd* (mòrsczi) Gòlfa

golgota *f* gòlgòta; *ew.* mãka, mãczarnò, mòrdãga *f*

goliat *m* gòliôt (|| gòliat || -lijôt) [tegò gòliata; të gòliace!]. *Por. drağal, olbrzym*

golibroda *m* gòlëbroda *m*. *Por.* fryzjer

golic (się) gòlëc (sã) [Gòlëc bez mëdła (*òszëkiwac*, „*mëdlëc*”). *Sy*]

golidło *n* przybory do golenia: gòlëdło || gòlëwadło *n*, przëbòrë / statczy / przërzådë / jinstrumentë do gòleniô; *ew.* przërzåd / aparat / maszinka do gòleniô

golizna *f* **1.** nagość ciała: gòlëzna, gòłosc || gòłota, nagòsc || nagòta, nagòcëzna; *ew.* w *zn* tylna część ciała: lok gòłowacëzna *f* [Letnicë swòjã gòlëznã wëszczërzają. Móm wrzòd na gòłowacëznie. - *Sy*]; **2.** ziemia nieporośnięta niczym: gòlëzna, gòlëca; *ew.* ziemia nieurodzajna: jałowizna *f*; **3.** *zob.* **biedota**

golnać *v* gòlnąc, glugnać *lok*; *ew.* chlapnać, przewrócëc czeliszek (*tn.* *czeliszek szcerowac do gãbë*) [Przewróc (*wëpij*) to (*ten czeliszek*) i jidzemë dali. - *Gò*]; ~ **sobie** gòlnąc (*ew.* pòdpic) so(bie)

golotka *f* gòlonka *f*, swiniô noga

golut(eń)ki, ~sieńki *ad* **1.** gòlëchny, gòlëszinczi || gòlëchenczi, nagùchny || nadzëchny [Gòlëchny jak gò Pón Bóg stwòrził. Gòlëszinczë dzecë szlapalë sã w rzëce. - *Sy*]; **2.** fig biédnëchny, gòli, gòlëchny, bez dëtka / dëtków / pieniãdzy || -niãdzy

gołąb(ek) *m* gòłąbk (*lok*: || gałąbk || gòłbk || gùłąbk), *rzad* *lok* gòłąb, *zdr* gòłąbùszek || -beczk *m*, *arch* duwa *niem.* *f* [Jak dwa gòłąbczi, tak òni sã kùszkelë. *Sy* Te gòłąbczi przëlecałë na jegò gwizdanié. *Lz*]; ~ **pocztowy** briwer *m*, pòcztowi gòłąbk; ~ **domowy / polny (poluch)** szpók *m* [Dwa szpóczi mie zdziñalë, mòże je kòt zjòdł. *Sy*] {‘szpók’ *in* – *zob.* marek}; ~ **dziki** dzëczy *a.* dzëwi gòłąbk; ~ **grzywacz** gruchòłk *m*; ~ **garłacz** kroper *m*; ~ **pawik** *fau*, pawik *m*; ~ **o piórach jasnozółtych / srebrzystych** krémk / mrózk *m* / gòłąbica: krémka *f*; ~**ki (potrawa z mielonego mięsa i kapusty)** gòłąbczi z kapustë, *lok*: krzëwë gòłąbczi {‘krzëwi’ = *tu: sztëczny, niepròwdzëwi*} [Dzys bëłë krzëwë gòłąbczi na pòłnié. *Sy*]; **gołąbki z mięsem i grzybami** gòłąbczi z kapustë (krzëwë gòłąbczi), z miãsã i grzëbama (*Gò*); **lepszy wróbel w garści niż ~ na dachu** lepszò kùra w garkù niż kùropatka w pòlu; lepsi wróbel w garcë niż / nigle / jak gòłąbk na dakù; **pieczone gołąbki same nie wpadają do gąbki** pieklë gòłąbczi same nie wpòdają do gąbczi [Jemù sã sniò, ëż bë mù same gòłąbie pieklë w gãbã padałë (*wpòdatë*). *Lz*]

gołąbiatko *n* gòłąbiã, gòłąbiãtkò *n*

gołąbka *f* gòłąbiczka *f*, gòłąbczëna ònka / ònòczka. *Por.* **gołąbica**

gołębi *ad* gòłąbi, gòłąbiowi, gòłąbków, *rzad* gòłąbczën [Gòłąbié / gòłąbkòwë jaje / gniòzdo. „Gòłąbnò / gòłąbiowò zupa” - *Sy*] {‘Gòłąbnò / gòłąbiowò zupa’ = a) „*gapi zós*” – *pol.* *zasmażka z wędzonej słoniny, maki i wody, przyprawiona angielskim zielem*; b) *rosół z gòłąbków*}

gołębiarstwo *n* gòłąbkarstwò *n*, chów gòłąbków

gołębiarz *m* gòłąbkòrz *m* [Gòłąbkòrz to je colemaò złodzëj. *Sy*]; **jastrzãb** ~ *zob.* **jastrzãb**

gołąbica *f* gòłąbica *f*. *Por.* **gołąbka**

gołąbnik *m* gòłąbnik *m*, *lok*: gałąbnica *f* [W gòłąbnikù. Kòt wlòził do gòłąbnika i zeżarł młodé gòłąbczi. Nie òdmëkòj tak ren wczas gòłąbnika, bò gòłąbczi jastrzib weznie. Wpùsc gałąbczi w gałąbnicã, niech nie sedzą na lëznicù (*tj. na dëlëkù, co prowadzy do gòłąbnika*). - *Sy*]

goło *adv* gòło, nagò; w *zn.* *ubogo, bez majątku, pieniędzy*: gòło; o *pomieszczeniach*: bez sprzëtów: gòło, pùsto, *arch* gòmùło || gòmòło; w *zn.* *bez roślin*: gòło, pùsto, bez roscënów, szãtno *lok* *Ro* [Òbùj jaczé bùksë, a nie łazë tak gòło / nagò pò chëczach. Bez òbrazów te scanë wëzdrzą tak gòło. - *Gò Mòłé* dzecë chòdzą nagò. *Ra* Tak pùsto, gòmùło w twòji kòmòrze nie je, zëbë... *Sy*]. *Por.* **golas (na golasa)**

gołobrody *ad* gòłobrodi, bez włosów na brodze

gołogłowy *ad* gòłogłowi, gòłolepi, w gòli głowie, bez czòpczi abò łesy
gołoledź *f* gòłolódz, gładzëzna {‘gładzëzna’ *dost* = *pol. gładź, gładka powierzchnia*}; *w zn. śliskość, ślizgawica*: slizawa, òmëka, ùmë(ków)ka, òbmëkówka; *ew. zamarżający deszcz*: złódz || złódz (= *pol. szron - zob.*) *f, arch lok* brzós *m* [Dzys je gòłolódz na drogach, że to nie je do jidzeniô. Takô dzys òmëka na drodze, zem sã zwrócył, jak jô dłudzi jem. - *Sy* To je zemkò (*arch = trudno, cãzkò*) pò gòłolodze chòdzëc. *Lz*]; **pokryć ~ledziã** òzłodzëc [Drzewa sã òzłodzëjë. *Sy*]; **pokryty ~ledziã** òzłodzony [Drodzi / drzewa sã dzys òzłodzóné. *Sy*]

gołonogi *ad* bòsy, *zdr* bòszi; *ew.* gòłonodzi

gołosłownie *adv* gòłosłowno, próžno

gołosłowny *ad* gòłosłowny, próżny; **~wne twierdzenie** gòłosłowné twierdzenié / zdanié, gòlé / próżné / pùsté słowa, słowa bez pokrëcò (faktama a. czënama)

gołość *zob.* golizna

gołota *zob.* dziadostwo, motłoch

gołowã *f* bezwãsnik *m.* *Por.* młokos

gołowãsy *ad* bezwãsy, bez wãsów

goły *ad* gòli, nadzi, gòlasti, nagùszowati; *ew. w zn. rozebrany*: wëzglony, wënagùlony, wëzëblokłi, wëzëbùti; *ew. pùsti = arch: gòmùli || -mòli (in = bezrodzi)*; *w zn. biedny, bez majątku, bez pieniędzy*: gòli; *w zn. bez roślin, nieporośnięty niczym*: gòli, pùsti, niepòrosłi niczim, *arch: gòmùli || gòmòli, szãtny lok Ro*; *w zn. na wpół rozebrany*: gòlasti [Nadzi (gòli) jak pòlc. Gòlasté dzëwczãta. Bez tëch drzew nasz ògród je tãczy gòmùli (gòli / pùsti). *Sy* Bez tëch drzew je ta wies takô gòmòłò. *Lz* Gòli jak bania (łësy). Gòli jak szur (biédny). *Sy?* Ò szãtny zberkù! *Ro*]; **do gołego (do naga)** do naga, do gòłégò; *ew. w zn do reszty*: do òstatka, do resztë, do nédzi [Zëblokła sã do naga / na nagò. *Gò*]; **~le ciało** nadzë / gòlé cało; gòłowacëzna *lok f*; **~le słowa** gòlé / próżné / pùsté słowa, le (*a. leno same*) słowa - *zob. gołosłowny*; **~i wesoły (bez pieniędzy)** gòli, gòli i wiesołi, czësto gòli, bez dëtków, bez dëtka / grosza; **~ła (naga) prawda** nagò (gòłò / czëstò / sama) pròwda. *Por. goluteńki*

gomółka *f* (owalna bryłka miëkkiej masy, *np. twarogu, masła*) gòmùłka || -mółka, gòmùlëca, *zdr* gòmùlëczka; *ew.* briłka, kùgla *f* [Włóžta mie do jedzeniô gòmółków i sëra. *Lz*]

gonciarz *m* szińdlòrz, bietkòrz, szkùdlòrz *m*

gondola *f* 1. gòndola *f* – *por. czòłno, łódz*; 2. kòsz balonu

gondolier *m* gòndoliéra || -lier *m*; *ew.* wiosłòrz

gong *m* góng *m* [wym: gąg]

gonić *v* gònic; *ew.* biegac, gnac, nëkac, *rzad lok* pãdzëc {‘gònic’ *in* = a) *chùtkò chòdzëc, gnac, nëkac, spieszëc sã*; b) *wëganiac / wënëkiwac (kògò), pol. spëdzać kogo, wyganiac*} [Jô jich gònił / próbòwòł jem jich dogònic / jô za nima / gnòł / nëkòł, a òni na mie nie czekelë, ani sã nie òbezdrzelë. Jô tak gòniã / gnajã / nëkóm codzëń na cuch / ban, zëbë zdãzëc do robòtë. – *Gò* Gònic zajce (*padac ze zmãczeniégò*). Gònic lësa (ò niepòtrzëbny robòce). - *Sy?*]; **~kogo, za kim (za czymś)** gònic kògòs; *ew. nëkac / gnac / biegac / piãc za kògùms (za czims)* [Bãdzeta sã bawila: òni ùcëkają, a të jich gòn / gòni! Nëkòj / gnòj || gnaji / biegòj / pni za nima! - *Gò*]; **gonić / biec na wyścigi** jic na miónczi [Jidzemë / pùdzemë / chcemë jic na miónczi? *Gò*]; **gonić / ganiac / przebywać na dworze** gònic (*so / sobie*) bùten / pò bùtnie [Dzëcë gòniã pò bùtnie / bùten. *Gò*]; **~nië już resztkami** jô ju gnajã na òstatnëch nogach; jem ju wëkùnczony; jô ju dali wnet ni mògã; **~kogo do pracy** nëkac / gnac kògòs do robòtë. *Por. ganiac (sië), gnac*

goniec *m* gònc, gònias, biegańc, biegas, òbesłańc *m* [tegò gòńca / gòniasa / biegańca / biegasa / òbesłańca] {‘biegas’ *in* = *pol.* a) *wahadłò zegara*; b) *listonosz*; c) *żart*

(biegasë *pl* = *nogi*; *d*) *świnia do 50 kg*] [Czejbëm miôł jaczégòs òbestańca, to bë òn wnet całą wies òblecôł. *Sy*]; ~ **w szachach** gòńc *m*. *Zob. posłaniec*

gonienie *n* gònienié, bieganíé, nêkanié, gnanié *n*, gón *m*, gòńba, gònitwa *f*

goniony *m* **1.** zabawa w gònienié sã; **2.** chùtci tuńc, galop *m*

gonitwa *f* gònitwa, nêkawica, gòńba *f*, gón *m* [Wiôldzégò psa strzelcë na gònitwã zabiérają ze sobã. *Lz, Lh?*]; ~ **chmur** nêkawica *f*. *Por. ambaras, wyścigi*

gont *m* szindla (*lok* || szuńdla || szindla), *lok*: bietka *f*, *rzad* szkùdło *n* {‘bietka’ *in* = *pol. klepka, deszczutka beczi*; ‘szkùdło’ *in* = *pol. szczudło*} [Nasz drewniany kòscół je szindlama krëti. Marnie jak szindla na dakù pãkają. Tak sã zgòdzają, że bë sã na jedny szindli wëspelë. Dak z bietków. Më jesz mómë stodołã szkùdłama krëta. Szkùdła na naszym kòscele pòròstają mechã. – *Sy*]

gòńczy *ad* gòńczy; **list** ~ lëst gòńczy; **pies** ~ jachtarszi / gòńczy pies

gorąco *adv* gòrąco; ~ **mi** mie je gòrąco; **uf, jak** ~ ùf, jak gòrąco; **ale dziś** ~ ale je to dzys gòrąco; *ew.* je to hęc / spòr / ùpòł dzys; **na ~co (natychmiast)** *zob. gorący (za ~cego prawa)*; ~ **się modlić** gòrąco sã mòdlëc; ~ **polecać** baro (*a. żart*: serdeczno) zalecac / zachwalac || zachwólëwac, zamadlac || zamòdlëwac [òn baro zalécò / zachwól(iw)ò / zamòdl(iw)ò]; Zalecac cos jak gduńczón zgnitégò sledza. *Sy*]; **(naj)goręcej** (nò)gòrãcy, (nò)cepli, (nò)barzi gòrąco; *o upale*: (nò)spòrni, (nò)ùpalni. *Por. upalnie*

gorącość *f* (*upał, wysoka temperatura*) gòrącosc, gòrączka, gòrąc; *ew. niem.* hęc *f*, gòrąco *n*, wësokò temperatura [To bëła takò gòrąc, co łączy kòle strëmienia wëgòrzałë (*wëpòlëłë sã*). Chcòł piec wëmiatac, ale ni mógł ti gòrączczy zniesc. - *Lz*]. *Por. upał*

gorący *ad* gòrący; **niezbyt** ~ nié za (nié za baro) gòracy; **woda zbyt ~ca** wòda za (za baro) gòrącò; **klimat** ~ klimat gòrący; **w ~cej wodzie kąpany** niecerplëwi, chùtci, *ekspr*: òparzony, òparzonoslòdczi, dzëczy, natrzasli; *ew.* w gòracy wòdze kápóny; **zrobić coś za ~cego prawa** zrobic cos za gòrącégò / ceplégò / swiézégò prawa (zarò, òd razu, natëchmiast); *ew.* wëkòrzëstac leznosc, wëegzekwòwac to, co sã człowièkòwi nòlëzi, czej jesz sprawa je swiézò, czej jesz chto ò tim pamiãtò / czej jesz chcą dac... [Jò zarò na drëdzi dzëń do niegò zaszëdł, bò trzeba sprawã załatwic zarò, jesz za ceplégò prawa. Ò ten dług trzeba sã ùpòmnać za gòrącégò / za ceplégò prawa. *Gò*]; **złapać kogo na ~cym uczynku** złapac / przëłapac / przëchwacëc kògò na gòrącym ùczinkù; **kuj żelazo, póki ~ce** kùj żelazło pòkãdka || pòczy(*m*) je gòrącë; ~**ca bitwa** zażartò bitwa; ~**ca miłość** gòrącò (*ew. Tr* pòmno) miłota; ~**ca dziewczyna** gòrący (*ew. wrëjarszi / grajny*) dzewùs; *rzad* niezëmnicza *f*; ~**ce życzenia** gòrącë / serdeczné žëczbë; **(naj)gorętszy** *ad* (nò)gòrãtszi, (nò)ceplësi, (nò)barzi gòrący; *o upale*: (nò)spòrniësi, (nò)ùpalniësi

gorączka *f* **1.** gòrączka *f* [Klepac jak kòwòłka w gòrączce (*plësc trzë pò trzë*). *Sy* Òd wiôldzégò szczescò jaż mie kãsk gòrączka wzãła. *Lz, Bl?*]; **wysoka / silna** ~ wësokò / mòcnò / wiòlgò gòrączka; **dostał białej ~ki** òn wpòdł w szòł, dostòł biòli gòrączczy / lësy ògròżczy *m* {‘szòł’ = *pol. a) szal, furia*; b) *wścieklizna*; ‘ògròżka’ = *pol. dreszcze*; ‘lësò ògròżka’ *tu*: = *pol. wścieklizna*} [Tak długò pił, jaż dostòł lësy ògròżczy. *Sy*]; ~ **przerywana / zmienna** przeriwónò / zmiennò gòrączka; **nawroty ~ki** nòwrotë gòrączczy; ~ **złota fig** gòrączka / żãdza złota; **2.** człowièk niecierpliwy, *raptus*: òparzëlc, natrzasëlc || -slënc *m*

gorączkować *v* miec (*a. miewac*) gòrączkã

gorączkować się *zob. niecierpliwić się*

gorączkowo *adv* jak w gòrączce; *ew.* zażarto || -rce, niespòkójno, nerwòwò, całą mòcã, z całi mòcë, przez mòc, z pòswiãcenim

gorączkowy *ad* 1. gòrączkòwi [Gòrączkòwô chòroba / krew. Bù]; ~**we rumieńce** gòrączkòwé wèpieczi; 2. napiãti, pòspieszny, niecierplëwi, niespòkójny, nerwòwi; *ew.* gòrączkòwi; ~**we oczekiwaniu** napiãté zdanié / òczekiwanié / czekanié; ~**wa praca** zawij(as) *m*, gòrączkòwô / napiãtô robòta; „robòta jima szafùje”, „to jima jidze ògniã” [Móm dzys wiòldzi zawij. Z gòscama je wiele zawiju. Jò miòł zawijas, że jò to zrobił. - Sy]

gorczyca *f* gòrczëca *f* [Zelë bądzeta mia wiarã jak no zòrenkò gòrczëcë, a pòwiéta ti mòrwie: wërwi sã! òna sã wërwie. *Gò bibl*]

gorczycowy *ad* gòrczëcowi, gòrczëczny

gordyjski *ad* gòrdiijsczi; **węzeł** ~ gòrdiijsczi wãzeł / zòwiąz

goreć *v* palëc sã; **gore!** pòli sã! òdzim!; **na złodzieju czapka gore** na złodzëju skóra gòrô (*Ce, Ra*). *Por.* **gorzeć**

gorejacy *ad* pòlacy, *rzad* gòrajacy *Gò* { ‘gòrac’ = *pol.* błyszczëc, świeciéć płomieniem }

gorliwie *adv* gòrlëwie [Mòsz gòrlëwie spełniac swòje òbòwiązczi. *Ra*] *Por.* **ochoco, żarliwie**

gorliwiec *m* gòrliwc *m*

gorliwość *f* gòrlëwòsc || -wòta *f*; **zbytnia** ~ za wiòlgò / przesadnò gòrlëwòsc; nadgòrlëwòsc *f*

gorliwy *ad* gòrlëwi

gors *m* 1. *an* piersë; 2. przòdk kòszëlë; *ew.* imitacja koszuli (*kołnierz z częścią okrywającą piersi: półkòszulk m*)

gorseciarka *f* gòrsetnica *f*

gorset *m* gòrset *m*, sznërówka, *arch* załóžka *f*

gorsząco *adv* lëchò, złe, niedobrze; *ew.* gòrsząco, demòralizujaco, psëjaco, dróžniaco [To wpłiwò na nich lëchò / gòrsząco / demòralizujaco. *Gò*]

gorszący *ad* gòrszący, lëchi, zli, niedobri, psëjacy, dróžniacy, demòralizujacy; *ew.* błaznëjacy, rozpùstny [Gòrszący / lëchi / demòralizujacy wpłiw. *Gò*]

gorszenie *n* psëcë, gòrszenie, dróžnienié *n.* *Por.* **gorszycielstwo**

gorszy *ad* gòrszi, lechsi; **a co ~sza...** a co gòrszë..., a co jesz gòrszë je...; ~**szego gatunku** lëchszëgò / gòrszëgò zortu / gatënkù || -tunkù

gorszyciel *m* gòrszëcél, psëcél, dróžnik, zniepròwca, demòralizator *m* [tegò –zatora]; *ew.* rozpùstnik, paskùda, brzëdòł, swiñtuch, pruch, wieprz *m*; *ew.* człowiek lëchi / zli / niedobri / brzëdczi / swiniarsczi / wieprzowati / kòzłowati; *ew.* czł., który stał się powodem nieszczęścia, zmartwienia, grzechu: przegrzecha, przegrzeszié *m* { ‘psëcél’ *in* = *pol.* czł. wszystko psujacy, niszczaczy } [tegò gòrszëcela, psëcela; To je psëcél, co dzecë psëje. Ten diòbli zniepròwca mò niejedno dzëwczã na sëmieniu. - Sy Dróžnikã je człowiek, co prowadzi kògòs na lëchã drogã. *Gò*]

gorszycielka *f* gòrszëcelka, psëcelka, dróžnica, zniepròwiòczka *f* [Ta psëcelka niejedno dzëwczã mò na sëmieniu. *Sy*]

gorszycielstwo *n* gòrszenié / dróžnienié / psëcë / błaznowanié / demòralizowanié (kògò) *n*; psëcëzna || zepsëcëzna = demòralizacjò *f* [ti -cji]; *ew.* błaznowanié, rozsëwanié zła / zgòrszeniégò [To je psëcëzna òd’zewac sã tak do dzecy, jak të sã òd’zëwòsz. *Sy*]; **ulegać ~wu / demoralizacji** ùlegac zgòrszeniémù / zepsëcëmù / znieprawieniémù; znieprawiac sã, psëc sã, schadac na lëchã drogã; ùlegac złim / lëchim wpłiwóm (zlémù / lëchémù wpłiwòwi), pòpadac (np. w nòłodzi), ùpadac coròz niži, tonac coròz to głãbi (w bagnie zła / zepsëcëgò); miec lëchi przëkłòd / wzór kògòs z òtoczeniò [Òni schòdajã na lëchã drogã. Òna ùlëgò / òni ùlëgajã wpłiwòwi niedobrëch kòlegów. Òn pòpòdò / òni pòpòdajã / òni pòpedlë w nòłóg pijaństwa. Òn ùpòdò coròz niži / tonie coròz barzi. - *Gò*]

gorszyć *v* **1.** demoralizować: gòrszëc, znieprawiac, psëc, dróżnic, sprawadzac na lëchą drogã, ùczëc brzëdczych rzeczi, swiństwów, demòralizowac, sòc / rozsewac zgòrszenié / zepsëcëznã; *ew. np.* rozpijac; *ew. w zn. skłócać:* skłócac, szczwac, jurzëc; *w zn. wszczynać kłótnie, niesnaski:* robic pògòrchã; *por.* **bałamucić, intrygować**; **2.** ~ się (ulegać demoralizującym wpływom) stawac sã coròz gòrszim, psëc sã, ùlegac zgòrszenimù / zepsëcëcznie / demòralizacji; **3.** ~ się (czym) gòrszëc sã (czim), òbùrzac sã (na co), òdczuwac òdrazã (na widok czegòs / czegòs niemòralnégò) [Wszëtcë lëdze, co to widzelë sã gòrszëlë. *Lz*]. *Por.* **pogarszać (się)**

gorycz *f* **1.** gòrzkòta || -kòsc, gòrszczëzna, gòrëcz *arch f*, gòrszcz *m* [Ni ma słòdczëznë bez gòrszczëznë. *Sy* Pieprzowò gòrëcz. *Ra*]; **2.** *przen* gòrzkòta *f*; *ew.* żòl, smùtk, kłòpòt, ból (ból wewnãtrzny) *m*; ~ **zniechëceniã / rozczarowaniò** gòrzkòta zniechãceniò / rozczarowaniò; **wychylić (do dna) kielich ~y** wëpic (do dna) nen czelëch gòrzkòtë (*ew.* piołnu)

goryczka *f* **1.** gòrczi nòszmak, gòrzk(aw)ò szmaka; **2.** *bot* bzdëcha *f*

goryl *m zoo* gòril *m* [tegò gòrila]

gorylica *f* gòrilëca *f*, samnica gòrila

gorzałka *f* gòrzdòłka, wòdka *f*, sznaps, kòrnus *m* [Gòrzdòłka czëszczci gardłò pijòka. *Ra*]

gorzec *v* palëc sã, *arch:* gòrzec || gòrac {*dzys* ‘gòrac’ = *liszczec sã* – *zob.* **blyszcëc**) [Tam sã cos pòli. *Gò* To gwës te pieniãdze gòrzałë. *Ra*]. *Por.* **goreć, żarzyć się**

gorzej *adv* gòrzi, lëszci; **coraz** ~ coròz gòrzi / lëszci

gorzelnia *f* gòrzelniò *f*, *przest.* brańtuz *m*, fabrika gòrzdòłczy / kòrnusu / sznapsu

gorzkawo *adv* gòrzkawò

gorzkawość *f* gòrzkawòsc *f*. *Por.* **goryczka**

gorzkawy *ad* gòrzkawi

gorzki *ad* **1.** gòrczi [Gòrczi jak piołun / ruta. *Gò*]; **2.** *przen* gòrczi, przikri, bòlesny, drãdzi = trudny; ~**kie życie** gòrczë zëcë; ~ **chleb jeść** gòrczi chlëb jesc; **zaplakać ~mi łzami** zapłakac gòrczima łzama [Të jesz gòrczima łzama zapłaczesz. *Sy*; ~**ka prawda / zapłata** gòrzkò pròwda / zòplata; ~**kie łzy / myśli / żale** gòrczë łzë / mësłë / żale; ~ **los** gòrczi los (*a.* kawel)

gorzknąć, ~nieć *v* gòrzknać || -niec, robic sã gòrczi [To gòrzknieje / robi sã gòrczë. *Gò*]

gorzko *adv* gòrzkò; **mieć ~ w ustach** miec gòrzkò w gãbie; ~ **zaplakać** gòrzkò zapłakac [Të jesz gòrzkò zapłaczesz. *Sy*]

gorzkość *zob.* **gorycz**

gospoda *f* karczma, *rzad* gòspòda *f*, gòscyńc *m*; *ew.* bar *m*, restauracjò *f* [ti -cji] [Mój chłòp całi dzëń „ùrzãdowòł” wczora w gòspòdze przë bùdli. Weszlë do gòspòdë, zëbë sã wzmòcnic. Ùmòcnił kònia do płotu, a sóm wstąpił do karczmi. - *Sy* Pòszedł przénocowac do pòlsczi gòspòdë. *Dh* W stòrëch czasach to miasto ni miało gòspòd. *Lz*]

gospodarczy *ad* gòspòdarczci; **kryzys** ~ krizys gòspòdarczci; **trudności ~cze** gòspòdarczë trudnoscë / kłòpòtë; **rok / okres** ~ rok / czãd gòspòdarczci; **budynek ~ (przeznaczony do celów ~ch)** bùdink gòspòdarczci

gospodarka *f* gòspòdarka *f*, gòspòdarzenié *n* [Co to je za gòspòdarzenié? Do gòspòdarzeniò || -rzeniégò trzeba miec głowã. Pò jegò gòspòdarzenim / gòspòdarce jò widzã, zë... - *Gò*]; ~ **rolna** gòspòdarka (gòspòdarka rolnò) *f*, gòspòdarzenié, gbùrzenié *n*; ~ **państwowa / narodowa** gòspòdarka państwòwò / nôrodnò || nôrodowò; ~ **planowa** gòspòdarka planowò; ~ **niedołęzna** chãchnoçwò *n*, dzıldzëzna *f*, żart cëgańskò gòspòdarka; ~ **rabunkowa** rabùnkòwò / złòdzejskò gòspòdarka, niszczoçné gòspòdarzenié. *Por.* **ekonomia**

gospodarnie *adv* gòspòdarno; *ew.* òbszczãdno, zaradno

gospodarność *f* gòspòdarnosc || -nota; *ew.* zaradnosc *f*; **brak ~ności** brak gòspòdarnoscë; *ew.* niegòspòdarnosc *f*, lëchò gòspòdarka

gospodarny *ad* gòspòdarny; *ew.* òbszcządny, zaradny

gospodarować *zob.* **gospodarzyć**

gospodarowanie *zob.* **gospodarzenie, gospodarza**

gospodarski *ad* (*dotyczący zamożnego rolnika*) gbürszi; *ew.* gòspòdarszi, rolniczi [Gbürszi sztëk chleba (*wiòldzi*).]; ~**ska córka** gbürskò córka; ~ **syn** gbürszi syn; ~**skie córki** gbürsczé córczi; ~**scy synowie** gbürszi sënowie; **zabudowania ~kie** gbürsczé / gòspòdarszé zabùdowania; **po ~darsku** *adv* pò gòspòdarskù / pò gbürskù; *por.* **gospodarnie**

gospodarstwo *n* gòspòdarstwò *n*, gòspòdarka *f*; ~ **rolne** gòspòdarstwò, gbürstwò *n*, gòspòdarka *f*, mól *m*, miescé, *arch* pòsadtówié *n* [To tam je wiòldzé gòspòdarstwò / gbürstwò / wiòlgò gòspòdarka. - *Gò* Òna pòchòdzy z wiòldzégò miescégò (*mòla / gbürstwa*). Òn sã do ni wzenił na miescé (*na mól / gbürstwò / gòspòdarstwò / -rkã*). - *Sy*]; **małe ~ rolne** mólëk *m*, mólë gbürstwò, półgbürstwò, gbürstewkò *n*; ~ **domowe** domòwé / domòcé gòspòdarstwò; ~ **leśne** lasné / lasowé gòspòdarstwò; ~ **rybne** gòspòdarstwò rëbné, chów rib; ~ **kolektywne** spòłeczné / kòlektiwné gòspòdarstwò; ~ **wzorowe** wzorowé gòspòdarstwò / gbürstwò; **zaniedbane ~ rolne** pëzglëna, dżıldzëzna, *lok* niwòka *f*, tatałajstwò *n* {‘tatałajstwò’ *in a*) *rzecz małowòtrnò, bële co*; b) *rukòc = zob.* motloch; ‘pëzglëna’ *in = pol.* a) *platanina*; b) *nieporzàdek, chaos*; ‘dżıldzëzna’ – *por.* *dżıldı* (*gıldı*) *f = biéda, nãdza*; ‘niwòka’ – *por.* ‘niweka’ = *lok a) niedotãga*; b) *niegòdzywc, niebëlnik*; *por.* ‘niweczëc’ = *psëc, niszczëc*] [Ni ma wikszì dżıldzëznë jak ù naszich sąsàdów. Ti sã z tegò tatałajstwa tak zarò nie wëgrzebiã. To je pëzglëna, a nié gòspòdarstwò. Co to bëło za piãkné gòspòdarstwò, niwòkã z niegò zrobilë. - *Sy*]; **karłowate ~ rolne** gbürstewkò *n*, plëwkòwizna *f*, plëwkòwati mól, plëwkòwaté gòspòdarstwò / *pot* plëwkòwatò gòspòdarka [Nasz Józef sã wzenił w taczé mólë gbürstewkò. *Sy*]; ~ **obciążone długami** gòspòdarstwò òbcàżoné dlëgama, *fig* òbcàżniò *f* {‘òbcàżniò’ *in zob.* balast} [Jò tam, na tã òbcàżniã nie dól swòji córczi. *Sy*]; **szkoła ~stwa domowego** szkòła domòcégò || domòwégò gòspòdarstwa / gòspòdarzeniò; **zajmować się ~stwem** gòspòdarzëc, zajmàc sã / zajmòwac sã gòspòdarstwã / gbürstwã / gòspòdarzenim; **napracować się na ~wie** nagòspòdarzëc sã, narobic sã na gòspòdarstwie / gòspòdarce; **utrzymać się z ~wa** wëgòspòdarzëc *a.* ùgòspòdarzëc (*tëlé, zëbë zëc*) [Na to zjèstkù i òbleczenié òn tëlé ùgòspòdarzi. *Gò*]; **spożytkować coś w ~wie** zagòspòdarzëc / spòzëtkòwac cos w gòspòdarstwie; **rozwinąć początkujące ~** zagòspòdarzëc sã, rozwinàc (*a.* pòstawic na nodzi) pòczàtkùjącé gòspòdarstwò / pòczàtkùjącã gòspòdarkã; *ew.* rëszëc z gòspòdarzenim

gospodarz *m* gòspòdòrz *m* {‘gòspòdòrz’ = *pol.* a) *ogólnie: gospodarz, zawiadowca, szef*; b) *rolnik, włościanin*} [tegò gòspòdarza || -dòrza, temù –darzowi || -dòrzowi; *pl:* gòspòdòrze || -darze; *tëch* gòspòdarzi || -rzów || -dòrzów]; **dobry / zły / marny** / średni ~ *dobri / lëchi / marny / taczi* strzédny gòspòdòrz [Dobri gòspòdòrz nòrëchli wstaje. *Ra*]; ~ **wiejski (rolnik, kmieć)** gòspòdòrz, gbür, *rzad:* rolnik || rólnik, *arch* òbsadélc *m* [tegò gbùra / rolnika || rólnika / òbsadélca; Jaczi gbür, taczi mùr. *Sy* Òd mészë do césarza, kòzdi zëje z gòspòdarza. *Gò*]; **bogaty ~** wiòldzi / bògati / zamòżny gbür, *złóśl* pãpk *m* {‘pãpk’ *in = pol.* a) *pëpek*; b) *grzyb maślak*; ‘gòspòdòrz’ *tak jak w pol. mò szerszë znaczenié*}; ~ **na mniejszym gospodarstwie** gbürk, gbüròszk *m*, gbürczã *n*, *żart o powojennym rolniku:* małorolny *m*; gbür małorolny; *ew.* dawny *kmiotek posiadający dwa woły, w przeciwieństwie do „gbùra” posiadającego dwa konie i cztery woły:* kòséter *arch m*, *pl:* kòsétrowie, kòsétrzë [W naszi wsë wikszich gbürów ni ma, le sami gbürcë. To bëł taczi gbürk òd

trzech krów i jednégò kònia. Jaczi gbùrk, taczi mùrk. To le je gbùròszk, òn mòže dwadzesce mòrgów, a mòže jész tėlé ni mò. Gbùrczã jak kùrczã. - Sy Kòséter colemało miòł dwa wòłé, a gbùr miòł czasã dwa kònie i sztèrè wòłé. Gò]; **biedny ~ (kmiotek)** zgardl pléwka, pléwkòrz, pèzlòk, pèzdròk, pùtlòk, arch pùtkòrz *m*; ew. pataròk = biédòk *m*, słabi / biédny / lèchi gbùr / gòspòdòrz {‘pléwka’ *in* = a) smòrkòla, mléczòk; b) słabi fachman} [tegò pléwcz; *pl*: ti pléwce || pléwkòwie; To le taczi pléwka je na pòrà léchach (*régach a. zògónkach*) z włòsnã chòtã i stodółkã. Pléwkòrz, a tak wiele òd siebie daje (*ozn. zadzérò nosa*). Co ti pùtlòcè mògã tu ùgòspòdarzèc? Pùtkòrz sedzòł na pòrà mòrgach, a czèj to eszècè bèła lèchò zemia, to òn dwa kòrce zasòł, a dwa zeźniwił, dwie kòzè i prosã chòwòł, a sòm ni miòł co jesc. - Sy]; **niedbały, niezaradny ~ (rolnik)** pèzlòk, todròcz, nikwa, pataròk || pateròcz *lok*, nièrzwa, nièrzwiczi, czwara, czwaruga, czwarzuch [tegò pèzlòka / todròcza / nikwè, pataròka / nièrzwè / nièrzwicczégò; *pl*: pèzlòcè / todròcze / nikwòwie / pataròcè / nièrzwòwie / nièrzwicczè] {‘nikwa’ *in* = *pol.* guzdrała – *por.*; ‘pateròcz’ = gòspòdòrz a rzemiãsnik niedbały; ‘czwara’ *in* = a) *czł.* kłótlèwi; b) *pleskòt, flabòcèch*; ‘czwara’, ‘czwaruga’, ‘czwarzuch’ *in* = lèchi rzemiãsnik – *zob.* partacz} [Pateròcz nigdè nic ni mò ani sã niczègò nie dorobi. Ten nie pòwinien sã nazewac N. N., le nièrzwiczi. To nie je bèlny gòspòdòrz, to je todròcz, òn mò kònia, co sã sòm zwròcò (*przewròcò*). Nikwa nigdè nic ni mò. - Sy]; ~ **domu** gòspòdòrz / pón (domòctwa / domù); **dotyczący ~a** *zob.* **gospodarski**; ~ **zajazdu** kaczmòrz, gòspòdòrz / szef gòscyńca, arch gòscynny *m* [Gòscynnégò ni ma doma. *Lz*]; ~ **klasy (w szkole)** gòspòdòrz klasè; **być ~rzem imprezy** bèc gòspòdarzã jimprezè; **pełnić honory ~a domu** pełnic gòdnosc gòspòdarza dodomù / głowè rodzèznè / rodu; **od myszy do cesarza, każdy żyje z ~rza** òd mèszè do césarza, kòzdi zèje z gòspòdarza

gospodarzenie *n* gòspòdarzenié *n*, gòspòdarka *f*, zajmowanie się gospodarstwem rolnym: gòspòdarzenié *n*, gòspòdarka *f*, rzad gbùrzenié *n*

gospodarzyć *v* gòspòdarzèc; ew. *w zn.* prowadzić gospodarstwo rolne: gòspòdarzèc, gbùrzèc, miec / prowadzèc gòspòdarstwò (rolné) / gbùrstwò; robic na gòspòdarstwie / gòspòdarce [Z wiòldzégò miecha (*czèj sã mò dosc pieniãdzy*) sã dobrze gòspòdarzi. Sy]; **złe** ~ lèchò / zle gòspòdarzèc, džiłdzèc, kòdrowac sã, zart kàkòl sòc, robic na séw

gospodyni *f* gòspòdèni (*lok* || -niò), *zdr* gòspòdinka; *w zn.* rolniczka: gòspòdèni, gbùrka *f* [Mlènarszi swinie do chòwè, a ksãzi gòspòdèni za zònã (*biatkã*) nie bierzè. *Ra* Gòspòdèniò sã ò to jiscèła (*zálèta*) do probòszcza. Sy *T III* ‘lgac’]; ~ **domu** gòspòdèni (domòctwa / domù); *zdr* gòspòdinka; **niezaradna** ~ džiłda, czwara, czwaruga, pèz(g)lòczka, nièrzwa *f*; ew. słabò / lèchò / niezaradnò gòspòdèni; *por.* **guzdralska**

gospościa *f* gòspòdinka *f*; ew. pòmòc domòwò; ew. dzèwka, służącò *f*

goszczenie (się) *n* gòszczenié (sã), *lok* gòscènowanié (sã) *n* [Zè to gòszczenié jima sã ròz nie sprzikrzy? Taczè gòszczenié sã, to téz kòszcèje. - Gò Ù naszich sąsądów to le je (*a. to le jidze*) jedno gòscènowanié. - Sy]

gościć *v* **1.** ~ **u kogo** bèc na gòscènie, gòscènowac *lok* [Mè tidzén gòscènowalè (-welè) ù krewnèch. Jò bądã latos gòscènowa nad mòrzã. - Sy]; **2.** ~ **kogo** gòscèc, ùgòszczèwac, [òni jich gòszczã / ùgòszcziwajã]; **3.** ~ **się (odwiedzać się wzajemnie)** gòscèc sã, *lok* gòscènowac sã, òdwiédzac sã wzajemno, bèwac ù kògòs [Òni sã gòszczã / lubiã sã gòscèc / òdwiédzajã sã / biwajã ù se. Òni bè sã le wiedno gòscèlè, a robòta lezi. Gò Mè sã tak mało z nima gòscènjemè, że mè sã wnet nie znajemè. Nie wiem, że ti lèdze mają tak czas sã wiedno gòscènowac. - Sy]

gościec *m* reumatizm *m*

gościna *f* gòscëna, *zdr* gòscënka || gòscynka *f*; *ew.* òdwièdzënë, nawièdzënë *pl*; *ew. arch* naczbza || nôczbza *f*; **być w ~nie** bëc w gòscënie / na gòscënie / *arch* na naczbzie || na nôczbzie [Më bëlë na naczbzie. *Sy*]; **pójść w ~nę** jic na gòscënã / w gòscënã *a.* jic sã pògòscëc; **przyjąć kogo w ~nę** przëjac kògò w gòscënã, gòscëc kògòs ù se, dac kòmùs gòscënã, **przyjść do kogo na ~nę** przinć do kògòs na gòscënã

gościnniec *m* droga *f* {*kasz.* ‘gòscyńc’ = *pol.* *zajazd, karczma* – *zob.* *hotel*}

gościnnie *adv* gòscynno

gościnnosc *f* gòscynnosc *f*

gościny *ad* gòscynny; ~ **człowiek** gòscynny człowiek; *ew. arch* naczk *m* {‘naczk’ òd: „na” = *wez, môsz*}; **dom** ~ gòscynnò chëcz, gòscynné domòctwò, gòscynny dodóm / dóm; **pokój** ~ gòscynnò jizba, jizba dlò gòscy, paradnica, pańskò jizba *f*

gość *m* gòsc *m*; *kobieta:* gòscka *f* (*a.* białka – gòsc); **częsty** ~ czãsti gòsc; *rzad lok:* òdwiòdòrz *m*; *kobieta:* czãstò gòscka (*a.* czãsti gòsc), òdwiòdòrka *f* [Òn / òna je tu czãstim gòscã. Òni sã ù nas czãstima gòscama. – Gò Dlò gòsca wszëtkò, dlò złòdzeja nic. *Ra*]; ~ **w dom, Bóg w dom** gòsc w dóm, Bóg w dóm (*Ce*) {*kasz.* ‘dóm’ = *pol.* *a)* *sień*; *b)* *dom, mieszkanie*}; **stały** ~ (**bywalec na takich imprezach**) stali gòsc (człowiek biwałi na taczich jimprezach); **mamy gości** mómë gòscy; ~, **który się zasiedział za długo (maruda)** sedzëch *m*; ~ **który zabiera (kradnie) cenny czas** zmùdzyn *m*; ~ **nieproszony** nieproszony gòsc, wcësniełc, *arch* kùlajk *m* [Nieproszony gòsce sã nalinają (*pol.* *narzucają*). - *Sy*]. *Por.* **jegość**

gośćcowy *ad* reumaticzny; *ew.* reumatizmòwi, żart romanticzny

Got *m* Gòt || Gòta *m.* *Por.* **Goci**

gotować¹ *v* (*o żywności*) gòtowac, warzëc; *ew.* kùcharzëc; ~ **lada jako (pichcić)** përlëc, bülbarzëc || bülwarzëc, brizdzëc (*Ra, Tr*) (|| brëzdzëc *Ra* || bruźdzëc *Sy*), *lok:* përpòlëc, pëzdrzëc (*Sy*), pitraszëc (*Gò*); *ew.* pò swòjémù kùcharzëc {‘bruźdzëc’ *Sy*; *a)* *byle jak smażyć, piec, zwł. bez tłuszczu, suszyć, np. mięso, ryby*; *b)* *lok:* *mżyć, drobno padać*; ‘pëzdrzëc’ *in* = *biegac*} [Bülbarzëc rozmieje kòzdi. Jak długò wa eszcze bãdzeta përpòlëta ten òbiòd? Jak długò tã bãdziesz pëzdrzëta to pòłnie? Briździ w kùchni ju dwie gòdzënë ë ni [ma] wiedzec, czej mdze ten òbiòd. *Ra*]; **umieć** ~ rozmiòc || -miec gòtowac / warzëc / kùcharzëc; ~ **obiad** gòtowac *a.* warzëc pòłnie; ~ **ziemniaki / mięso / zupę / mleko** gòtowac *a.* warzëc bülwë / miãso / zupã (*a.* pòlëwkã) / mlékò; ~ **wszystko razem w jednym garnku (zupę warzywną z mięsem)** gòtowac wszëtkò māk || pòmāk / misz-māk / misz-masz / kùr-mùr; ~ **się** gòtowac sã, warzëc sã; ~ **się z bulgotaniem** bülgòtac, bülgotac, përkòtac, përpòtac; **ziemniaki się już ~tują** bülwë sã ju gòtëją / warzą (*ew.* bülgrocą, përkòcą); **zupa / mleko / woda się ~tuje** zupa (*a.* pòlëwka) / mlékò / wòda sã gòtëje / *ew.* wrò || wrze, *rzad* warzi sã; **aż gotuje się we mnie** we mnie sã jaż gòtëje; jem całi w nerwach

gotować² *v* (*przygotowywać (się)*) szëkòwac, rëchtowac, przëgòt(ow)iwac; *ew.* narzãdzac || narzãdzëwac; *w zn.* *naprawiać / poprawiać coś:* ùprawiac (= *naprawiac*) / pòprawiac cos [Tatk szëkùje / rëchtëje / narzãdz(yw)ò nama grabelczy, zarò pùdzemë w ògròdk robic zògónë. Jò cos przëczuwóm, że nasi sąsëdze szëkùją / przëgòtiwają (mają przëszëkòwóné / przëgòtowóné) na nas jaczés nowé paragrafë / prawné sydła. - *Gò*]; ~ **się** szëkòwac sã, gòtowac sã, przëgòt(ow)iwac sã, spòsobic sã, rëchtowac sã; *ew.* kùstrzëc sã (= *pol.* *guzdrać się*) [Nasz stark gòtëje sã (*szëkùje sã / rëchtëje sã / przëgòtiwò sã*) ju na smierc. Nasze bòcònë sã pòmãtu gòtëją do zamòrszczich krajów, òne wnet òdlecą. Mój chłop sã ju pòmãtu spòsobi do òraniò. Spòsobic sã na smierc. – *Sy*]; ~ **się do wojny / bitwy / walki** szëkòwac sã / gòtowac sã / przëgòt(ow)iwac sã / rëchtowac sã / spòsobic sã na wòjnã / do bitwë / walczi / biòtchi [Òni sã szëkùją / gòtëją / przëgòtiwają / rëchtëją / spòsobiã do wòjnë. *Gò* Spòsobic sã na wòjnã. *Sy*]; ~ **się do podróży** szëkòwac sã / gòtowac sã /

przegòt(ow)iwac sã / spòsobic sã / rächtowac sã do drodżi / rézë / pòdróżë; ew. szèkòwac sã / gòtowac sã / rächtowac sã / wèbierac sã w drogã / w turã / w rézã / w pòdróż [Gòtowac sã w drogã. Sy]

gotownia *f* białgòwskò jizba; ew. garderoba *f*

gotowanie *n* gòtowanie, warzenie; ew. kùcharzenie *n*

gotowany *ad* gòtowi, gòtowany, warzony; ew. *przegotowany*: przegotowany; **u~** gòtowi, ùgòtowany, ùwarzony [Miãso je gòtowe. Lz Bùlwë są ju wnet gòtowe / (ùgòtowane), a timczasã jesz zrobiã pèrznã zòsu. Gò]; ~ **na pùdce** zeszòlony (Sy), na chùtczégò ùgòtowany) [To je le takò zeszòlazonò wieczera. Sy To le je taczì zeszòlony òbiòd (*zeshelazoné pôtnié*). Sy]

gotowość *f* gòtowòsc *f*, pòszèk *m*; ew. òchòtã, chãc *f*; **być w ~ści / w pogotowiu (być gotowym do czego / mieć wszystko, co trzeba)** bëc / miec (wszètkò, co trzeba) w gòtowòscë / w pòszèkù / na pòszèkù; bëc przegotowany / przèszèkòwany / przèrächtowany (do czegò); bëc paròt *niem.* / na paròt; ew. bëc fardich *niem.* {‘paròt’ – òd *niem. bereit = fertig = fardich kasz. dniem.*} [Wszètkò jò móm w gòtowòscë. Lz Le bądżta na pòszèkù, jak jò waju zawòłóm, to zarò przìndżta. Jesz wa nie jesta w pòszèkù? Jest a ju paròt. Më ju gòdzènã stojimë paròt. Wszètkò bëło paròt do òdjazdu. - Sy]; **okazać / wyrazić swã ~ do czego** rzec / òkazac, że sã je gòtowim / przegotowanym / przèszèkòwanym / przèrächtowanym; rzec / òkazac, że sã je w pòszèkù; òkazac / wskazac na swòjã gòtowòsc / swòje przegotowanie do cze(gò); ~ **bojowa / wojenna** gòtowòsc bòjowò / wòjnowò || wòjennò; bëcé w pòszèkù do bitwë / walczi / biòtzi / na wòjnã

gotowy *a. gotów* *ad* gòtowi **1. przyrządzony, gotowy do spożycia**: gòtowi, przèrządzony, zrobiony {‘gòtowi’ *in = pol. a) ugotowany, dogotowany we wrzãtku – zob. gotowany*} [Wszètkò bëło gòtowe do jedzeniò. Lz Pòłenkò je ju gòtowe, mòzemë jesc. - Gò]; **2. wykonany**: wèkònony, zrobiony, gòtowi, *niem.* fardich || fertich; ew. skùnczony, wèkùnczony [Mòst jesz nie bëł gòtowi. Lz Jesz jeden nòrtownik (*pol. krawèżnik*), tej bądze droga gòtowò. Sy]; **robotà jest ~wa (wykonana)** robòta je wèkònónò / skùnczonò; wszètkò je gòtowe / zrobioné / wèkònóné / skùnczoné / fardich; ~**we ubrania** gòtowe / szèté òbùca / òbleczenia / òbleczènczi; ~**we (oklepane / wyświechtane) frazesy** znóné (òklepóné / wèszwièktóné) rzecònczi / pòwiedzènia; **przyjść na ~we** przìnc na gòtowe / na zrobioné; przìnc na gòtowiznã; **3. przygotowany, przyszykowany**: przegotowany / przèszèkòwany / przèspòsobiony / przèrächtowany / gòtowi (do cze || do czegò); ew. przegotowany / przèszèkòwany / przèrächtowany / nastawiony (na cos); *rzad*: w pòszèkù (do cze); ew. fardich *niem.*, na paròt (bëc paròt, bëc na paròt) {‘paròt’ – òd *niem. bereit*} [Gòtowi / przegotowany / przèszèkòwany / przèspòsobiony do drodżi / pòdróżë / rézë. Wszètkò je gòtowe / przegotowane / przèszèkòwane, bierzëmë sã za robòtã. Òni bëłë przegotowany na to, (spòdzewelë sã) że më przèjedzemë. Nè jak, jesta wa ju fardich? Wszètkò je w pòszèkù / na paròt, le sadnac i jachac. – Gò Ju gòdzènã wa sã nikwita (*kùstrzita*), a jesz nie jesta gòtowi. Sy]; **4. zdolny do czego, zdecydowany na coś**: gòtowi na cos / do czegòs, zdolny do czegò, w stanie, *arch* kapòwen *inv*, *rzad* zdecydowany na cos; ew *zn. zawziety, pot. napalony*: ùprawiony (na co) [Òna je gòtowò to zrobic. Mie je równo, jò jem na wszètkò gòtowi. - Sy Òn je kapòwen w nim nòz ùtopic. Ce Òna je gòtowò (ew. zdolnò, w stanie) nawet so zècé òdebrac. Òni są na nas tak ùprawiony, że nòmili bë nas ùzèrlë. - Gò]; **on ~ w to uwierzyć** òn wierã w to uwierzi *a.* on je gòtowi w to ùwierzèc; òn bë mógł w to ùwierzèc. *Por.*

gotowość (być w ~ści / w pogotowiu)

gotówka *f* dètci, pieniãdze; ~**odłożona (przeznaczona na coś)** dètci / pieniãdze òdłożoné (przeznaczoné na cos); **zapłacony w żywej gotówce** zapłacony

pieniãdzama (prôwdzëwima pieniãdzama, a nié czekã / przekazã pòcztowim / kòrtã elektronicznã itp.)

gotówkowy *ad* pieniãżny, płacony òd rãczy / na rãka / òd razu

gotycki *ad* gòticczy

gotyk *m* gòtik *m* **1.** gòticczy spòsòb bùdacji; **2.** gòticczé pismò

goździanka: ~ **zółta** *bot* kòzò barda || broda, kòzëna *f*

goździk *m* *bot* granòtka *f*, gòzdzyk, grãdek *m*, grãdëczy *pl*; ~ **kartuzek** krzoska *f*; ~ **kropkowany wiatròczk** *m* { 'krzoska' *in* = *pol.* = a) *topór ciesielski*; b) *krzesiwo*; c) *zapalniczka* }

goździkowy *ad* gòzdzykòwi, granòtkòwi, grãdëczny

góra *f* **1.** *wzniesienie, wzgórze:* góra; *w zn. pagórek – zob. górka*; *w zn. usypisko, kupa:* grëpa, ùpa || *lok* kùpa *f*, szuńc, smiot (= *pol. zaspą*) *m* [Trafil w czerz a zajk (*zajc*) ju za górama. *Ra*]; **zbocze ~ry, skarpa, urwisko** rzma || ùrzma, *arch* przëurzma, ùbiedrz || ùbiedrzniò *f*, *arch* ùrmiskò, spich, ùbrzég, *lok* wiwrót biszãg *niem. m* [wym: by-]; *ew.* strona gòrè { 'rzma' || 'ùrzma' *in* = *gromada lëdzy / zwietrzãt*; 'ùbiedrz' *in* = *miedza, stegna pòłożona wëzi nad drogã*; 'wiwrót' *in* = *drzewò òbaloné przez wiatrè*}; **szczyt ~ry** czëp / szpëc gòrè; *ew. łagodny szczyt:* wiërzch / krzëbt gòrè; **stroma** ~ przitkò / òstrò góra; **wysoka** ~ wësokò góra; *ew. górzëskò / górzëszcze n*; **łagodna** ~ łagodnò góra; **łysa (bezleśna, piaszczysta, nieporośnięta)** ~ łësò góra, łëska *f* [Jezdzëc na łësã górá (*zajimac sã czarama*).]; **piaszczysta** ~ piòszczë(s)tò góra; *ew w zn. wydma:* wëdma, duna; *ew. f*; ~ **gliniasta, z której kopią glinę** glënica || glińca *f* [Ta glënica, to je mòja pieniãżnica (*zdrzòdło dochòdu*). *Sy*]; ~ **lodowa** lodowò góra; **obiecować złote ~ry** òbiecowac || òbiecëwac złoté gòrè / cëda niewida [òn òbiecëje / òbiecywò]; **2. górna część / strona, wierch:** góra *f*, wiërzch *m*, gòrny dzél, gòrnò strona; ~ **skrzyni** góra / wiërzch skrzëni [Skrzënia mò górá i dól / wiërzch i spòdk / *ew.* wiekò i dno. *Gò*]; **do góry nogami (odwrotnie)** do gòrè nogama, òpak / na òpak, òdwrotnie; **u góry** ù gòrè / w gòrze / na gòrze; **zanieść na górę (na wyższą kondygnację)** zaniesc na górá / na piãtro || *arch* na przãter {*kasz.* 'góra' = *tëz pol. strych*}; **dobrac się do czegoś od góry** dobrac sã do czegò òd (*a. z*) gòrè / òd wiërzchù; **ić w górę** jic w górá / do gòrè; **ceny idą w górę (zwyżkują)** cenë (*przest. prizë*) jidã do gòrè / w górá; *ew.* wszëtkò drożeje; **z góry na dół** z gòrè w dól / na dól; **dziękować już z góry** dzãkòwac ju w przòdk / z gòrè; **patrzeć na kogo z góry** zdrzec / wzerac / patrzec na kògòs z gòrè / z wësoka; **płacić z góry** płacëc w przòdk / z gòrè; **zapłata z góry** zòpłata w przòdk / z gòrè; **zejść z góry** zënc / zlezc z gòrè; **góré wziąć nad kimś** dostac / wzac || wzac nad kògùms górá; bëc górá nad czims; **górá nasi!** nasi sã górá; mómë dobëté; **ręce do góry!** rãce w górá / do gòrè!

góral *m* gòròl *m*; *pl:* góralowie

góralek *m* zool gòralk *m*; ~**lki** *pl* góralczy *pl*; nòmniészé roscënożërné cëcònë kòpëtné, pòdobné do grëzòków, żëjącé gromadno w Africe i na zòchòdnym skrawie Azji

góralka *f* gòròlka || góralka *f*

góralski *ad* góralsczi; ~**ka muzyka** góralskò mùzyka; ~**kie tańce / stroje / pieśni / śpiewy** góralsczë tuńce / stroje / piesnie / spiewë; ~ **gwara** góralskò mòwa / gòdka / gwara; **po ~sku** pò góralskù

górką *f* (*pagórek*) góra, górką, grzëpa || *lok* grzãpa, *zdr* grzëpka (*lok* || grzãpka || grzipka) *f*, ùrzma, *zdr* ùrzemka || *lok* rzemka; *rzad, lok:* przigórka *f*, pagórk, ùrzët, ùsëp; *arch:* pagórka *f*, pãczel || pëczel *m*; *ew. w zn. niewielkie wzniesienie piaszczyste:* grãda *f*, grãdzëk *m*; *w zn. kopiec do oznaczenia granicy:* kòpc, sep *arch m* [Na ùrzëmce je colemało cãżkò òbròbka, ale czasã je nòlepsze żniwò. (*tegò ùrzëtu*) Na ti ùrzëmce zrobimë sobie òdżin. Na ùrzëce je colemało cãżkò òbròbka.

Na tim ùsëpie zasejemë læpin. Ùsëpë nad mòrzã naniósł wiater. Nó, a ni ma tam kòpców abò sepów? – Ale są dwa, na kòzdim nòrce jeden. Òni mieszkają na samym pãklu. – *Sy*]; ~ **łysa, nieporośnięta lasem łësô góra** {‘(ù)rzma’ *in = pol.* skarpa; ‘ùsëp’ = a) *grëpa czegòs ùsëpónò: szuńc*; b) *wëdma, duna*; ‘sep’ *in = pol.* guz, kaszak – *zob. – por.* „sëp” – w *zn. pol.* wiano, wyprawa; ‘pãczel’ || ‘pëczel’ *in = a) pùczel* || -*kel, gòrb*; b) *grëda, grëdzëna, gruzle*}. *Por. góra, kupa, wydma*

górnictwo *n* górnictwò *n*, *Tr:* dołowizna *f*; ~ **węglowe** wãglowé górnictwò, kòpanié wãgla; ~ **miedziowe** kòprowé / miedzowé górnictwò

górniczny *ad* górniczzi, *Tr:* dołowny; **akademia** ~**nicza** akademiò górniczò; **inżynier** ~ jinżiniéra górniczzi; **przemysł** ~ przemësł górniczzi; **zakłady** ~**czo-hutnicze** zakładë górniczzi-hëtowi / hëtny

górnice *zob. górnolotnie*

górnik *m* górnik, dołownik *m* **zajęcie / praca (zawód)** ~**ka** zajãcé / robòta (wark) górnika

górnolotnie *adv* górnolotno || -*nie*; w òderwanim òd realiów / „òd zemi”; *ew.* z taczim nadãcym; mało kònkretnie. *Por. bombastycznie*

górnolotność *f* górnolotnosc; *ew.* òderwanié òd realiów / „òd zemi”, brak kònkretów; nadãtosć *f.* *Por. bombastyczność*

górnolotny *ad* górnolotny, nadãti. *Por. bombastyczny*

górnny *ad* górnny; *ew.* wiéchrzny {*st (naj)wyższy*: (nò)wëzi pòłożony, (nò)wëzszzi}; ~ **pomost** górnny pòmòst, ~**na część ciała** górnny dzél cała; *góra f; ew. w zn. sam tułów bez kończyn*: srãb, wrãpel *m* {‘srãb’ *in – zob.* kadłub}; ~**na izba (pokój na piętrze / poddaszu)** górnò jizba, jizba na górze / nã piãtrze || *lok* przãtrze / pòddaszim / pòdùstrzechù; ~**na wargę** górnò wargę / læpa; ~**ne zęby** górné zãbë; ~**ne dziąsło** górné dąsło; ~ **bieg rzeki (bliższy źródła)** górnny dzél / sztëk rzëczzi; ~**na (młodsza) warstwa geologiczna** górnò (młodszo) wiòrszta / szëchta geologicznò; ~**ne dźwięki (skali muzycznej)** górné zwãczy (skalë mùzyczny), np. górné „d”

górotwór *m geol* górotwór *m*

górotworczy *ad* górotwórczi

górować *v* górowac – **1.** *o budowlach*: bëc wëzszim òd sąsëdnëch bùminków; **kościół góruje nad wsiã** kòscół górejë nad wsiã [Nad stòrim Gduńskã górejë ceglanò wieza kòscoła Mariji Pannë. *Gò*]; **2.** *o ludziach*: bëc lepszzi (òd czegòs a. kògòs / òd jinszych), przerastac jinszych, wërastac (a. bëc wërosłim) pònad jinszych, wëróznjac sã, miec nad czim / nad kògùm górà / przewògã; ~ **talentem nad innymi** górowac talentã nad jinszima [Talentã malarsczim òn górowól nad swòjima drëchama. *Gò*]; **3.** *o przedmiotach*: bëc lepszim (òd jinszych rzëczzi, pòdobnëch); ~ **jakością / klasã** górowac jakòscã / klasã [Japòńszcë telewizorë górejã jakòscã nad jinszima. *Gò*]

górowanie *n* górowanié *n*

górski *ad* górszczzi; *ew.* w górach; **szczyt** ~ czëp górej; **szczyty** ~ **skie** czëpë gór(ów) / górszczé; *ew.* szpëcë gór(ów); **grzbiety** ~**skie** krzëbtë gór(ów) / górszczé; **kotlina** ~**ska** górszkò dolëzna / wlëga; **powietrze** ~**e** górszczé pòwietrzé; **przełęcz** ~**ska** przëlãcz (*ew. Tr:* przënda) górszkò (w górach); **strumyk (potok)** ~ górszczzi strëmiëń, górszkò strëga (*zdr* strużka) / rzëczka; **kolej** ~**ska** ban / cuch górszczzi / w górach; **schronisko** ~**kie** schroniskò górszczé

górujący *ad* górujący – **1.** *o budowlach*: przewëzszający òtoczenié, panëjący nad òkòlim; **2.** *o ludziach*: lepszzi òd jinszych, wërosłi pònad jinszych (pònad òtoczenié), wërózniający sã (np. talentama, zdolnoscama, ùmiejãtnoscama); **3.** *o przedmiotach*: lepszzi pòd wzglãdã (òd stronë) jakòscë

górzystość *f* górzëstosc, górowatosć / górkòwatosć, ùrzmòwatosć, (ù)rzmistosć

górzysty *ad* górzësti, górowati || *lok* –witi / górkòwati, ùrzmòwati, (ù)rmisti; ~ **teren** ùrwańce *pl*; górzësté stronë / ziemie; górzësté òkòlë / górzëstò òkòlëca / òbënda; *ew.* górzësti teren

gówniarz *m* gòwniòrz, smòrkòla, wszón *m*

gówno *n* gówno *a.* gòwno, gówienkò / gòwienkò; *rzad* łajno, *zdr:* łajenkò, *zgr* łajniszcze *n*, *rzad* glót *m*, *pl:* gòwna, gówienka || -wiònka; *ew.* (to) nasróné, (to) naplëgawioné *n*, grëpa (*pol.* *kupa*) / grëpa gówna *f*; *eufem:* kòł *m* [tegò kału] { ‘gòwno’, ‘gòwienkò’ ‘łajno’, ‘łajenkò’ *inacz.* *wulg* = a) *bële co, rzeczë bële jaczé;* b) *nic, mało;* ‘kòł’ *dost* = *pol.* *błoto na drodze* } [Nie widzòł i wstąpił w łajno. Czejże wa wëwleczeta to łajniszcze z wichódka. Smierdzy za łajniszczã. - *Sy*]; ~ **ludzkie** (lëdzczé / człowieczé) gówno || gòwno / łajno *n*; człowieczëznã, *rzad* człowieczónka *f*, *rzad* człowieczinić *m*; ~ **ludzkie, eufemistycznie** kòł (swój *a.* *czyjs* / kògòs kòł) *m* [tegò kału]; ~ **w mowie do dzieci** (to) *ee*, *eeszkù n*; ~ **rzadkie** drziszcz *m*, drziszcz *pl*; *ew.* (to) nadrzistóné / nachilóné / rzòdczé gówno; ~ **twarde (kawał ~na)** drëmel *m*, cw(i)ardé gówno; kawał / sztëk gówna || gòwna; ~ **(pół)gëste** glëmka *f*, (pół)gãsté gówno; **zanieczyszczać się ~em** *zob. kał*; ~ **psie / kocie / świńskie** ~ (psé / kòcé / swinié || swińszé) gówno || gòwno / łajno; *ew.* (psé / kòcé) drëmlë, glëmczi *pl*; **mysie / szurze** ~ (mëszé / szurzé) gòwna *pl*; ~ **kurze** (kürzé) gòwna; *ew.* (to) nacztóné *n* (przez kùrë) [Kùrë cztajã.]; ~ **gësie** (gãsé) drëmle / luńtë / gòwna; gãsonczy *pl* (jedna: gãsonka *f*); ~ **końskie** zëmle / „kòłòcze”, (kòńszé) łajno; **krowie** ~ krowińc *m*, (krowié) łajno, *żart* (krowi) plinć / plinće; ~ **owcze / kozie / królicze / zajęcze bobki** (òwczé / kòzé / trusé / zajczé) bòbczi (*ew.* gòwna) *pl.* *Por.* **ekskrementy, kał**

gra *f* gra; *ew.* jigra *arch* (*Tr, La*) *f*, granié *n*; **gry** *pl* grë, *arch* jigrë; *ew.* rozgriwcz; ~ **hazardowa** hazardowò gra, granié za pieniãdze, *Tr:* réskné granié { ‘réskné’ = *pol.* *ryzykowne, por. résknąc = zarizikòwac* }; ~ **w karty** gra / granié / cëskanié w kartë || *lok* kòrtë; *ew.* *rzad lok* smirna *f* [wym: smyrna] (*in = bitka*); **gry w karty:** grë w kartë [Òni griwają czasã w baszkã / w skata / w tësãca / w òczkò / w szescdzesãt szesc. Gò]; ~ **w szachy** gra w szachë / *żart* w chłòpków; ~ **w warcaby / młynek** granié w damkã / młink; ~ **w klasy** gra(nié) w klasë; ~ **w piłkę (ręczną / nożną)** gra(nié) w balã (rãczną / nożną – w „rãkã” / w „nogã”); **gry zespołowe** grë zespòłowé / grëpòwé, grë w zespòlach / karnach / grëpach; *ew.* grëpòwé spòrtë (*Rkj*); ~ **towarzyska** towarzësznò gra; *a.* gra w towarzëstwie; ~ **(zabawa) dziecięca** dzecynnò / dzecnò gra (zabawa); ~ **w toczenie krążka** krąg z mòla; ~ **na giełdzie** gra / granié na gëłdze; ~ **na skrzypcach** granié na skrzëpicach / skrzëpkach; ~ **barw** gra / mienienié się farbów || -wów / kòlorów / *arch* kròs(ów); ~ **słów** gra słów; *ew.* paradoks, kalambür *m*; ~ **fizjonomii** mienienié sã na twarzë; *ew.* gra fizjonomii; *ew.* robienié minë / mùni, wëkrzewianié twarzë / gãbë; **robić dobrą minę do złej gry** robic dobrã minã do zli grë; *ew.* nie dac pò se nic pòznac; ùdawac, że wszëtkò je dobrze / w pòrzãdkù (*żart* ùdawac głupégò); ~ **podwójna** pòdwójnò *a.* dëbeltnò gra; ~ **uczuć** gra(nié) wsczëców; **gra miłosna** gra miłosnò; **gry miłosne** grë miłosné; ~ **nerwów** gra(nié) nerwów; ~ **pozorów** gra pòzorów; wszëtkò na nibë; ùdówanié, òdgriwanié teatru / kòmëdii; *ew.* teater *m*, kòmëdiò *f.* *Por.* **rozgrywka**

grab *m* bot gròb, *zdr* gròbk *m*

grabarski *ad* kòpacczi *Ra*, kòpòcza / kòpòczów, grobiòrza || -bòcza, kòpikùlcz; **łopata** ~a szpòda kòpòcza, kòpòczowa szpòda

grabarstwo *n* kòpactwò *n Ra*

grabarz *m* kòpòcz, *rzad:* grobiòrz *Sy* || grobòcz *Tr, lok* kòpòrz, kòpajk; *żart:* kùlka, kòpikùlka *m* { ‘kùl(k)a’ = *dól(k)* }; **uciec ~owi spod łopaty** ùcec kòpòczowi spòd szpòdë [Ten rôz jò jesz ùcekł kòpòrzowi (*kòpòczowi*) spòd szpòdë. *Sy*]

grabiarka *f* kobieta zajmująca się grabieniem siana / zboża: grabiôrka *f*

grabiarz *m* grabiôrz *m*

grabiciel *zob.* **grabieżca**

grabić *v* **1.** *pracować grabiami:* grabic, zagrabiac [Òna grabi / zagrôbiô. Òne grabią / zagrôbiają. - *Gò*]; **2.** *rabòwac, rzad:* rabùszèc, grabic, łèpic *arch*; *ew.* napadac i òkradac, krasc, *rzad:* charłãzèc, szabrowac || *lok* szibrowac; *ew.* plądrowac: wëwłakac, plądrowac; *ew.* zajmòwac sã || zajmac sã złodziejstwã / rabòwanim / rabùnkama [òn rabùje / grabi / łupi / napôdô / òkrôdô / kradnie || kradze / charłãzy / szabrëje / wëwłôkô / plãdrëje; òni rabùją / grabią / łupią / napôdają / òkrôdają / plãdrëją; Òni w biôli dzéń / na widnym dniu rabòwelë / grabilë / napôdelë i òkrôdelë lëdzy. *Gò* Rabòwôł i krôdł. *Sy* Żôłnërze plãdrowelë dwòrë, kòscolë. *Ra* Łèpic, krasc i ùrëwac, co le sã ùdô, sã chce. *Lz*]. *Por.* **kraść, ograbić, okraść, splądrować, zrabować**

grabie *pl* grable, *zdr* grabelczy *pl*; **zebrać** ~**biami** ògrabic, zgrabic, zagrabic, ùgrabic; **wygarnąć** ~**biami** wëgrabic; **trzonek (drzewce)** ~**bi** grablëska || -lëszcza *pl*; *ew.* grablëskò || -szcze *n*; **ślady po** ~**biach** grablëznë *pl*

grabić *zob.* **kostnieć**

grabienie *n* **1.** (*praca grabiami*) grabienië, zagrôbianië, zagarinanië grablama (sana, zbòžégò *itp.*); **kobieta zajęta** ~**niem** grabiôrka *f*; *pl:* grabiôrczy [Grabiôrka jidze ju z pòla. Grabiôrczy zwiãzale bãksa (*òstatny snop*). *Sy*] {'grabiôrczy' *in* = *astr* a) *pendent* Òriona; b) *plejadë*}; **2.** *zob.* **grabież**; **3.** *drëtwienie z zimna:* grabienië, drãtwienië, sztiwnienië *n*

grabież *f* rabùnk *m*, złodziejstwò, rabùsznictwò, rabòwanië, *rzad:* grabienië, zagrôbianië; *ew.* kradzëlstwò || -rstwò, charłãstwò || *lok* charłãpstwò *n*, *lok* (ha)rabzenië *n*, rabaczka *f*, *arch* chãsha *f*; *ew.* plãdrowanië, wëwłòkanië, branië / òdbieranië przemòcą, napòdanië na lëdzy, zbòjectwò *n*, rozbój *m* [Òni dostelë dwa lata sòdzë za rabùnk. Jic na rabaczka. - *Sy* To bë bëła chãsha. Ny jich ùchwòcëli na chãshie. - *Lz*]. *Por.* **kradzież, złodziejstwo**

grabieżca *m* złodzëj, rabùsznik, zbójca, rozbójnik, *Tr:* rabczoch, zaharabczón; *ew.* złodzëj, kradnis || kradzôrz || kradëlc || kradniëlc, *rzad* charłãznik, *arch* chãšnik; *ew.* złodziej plãdrujący: plãdrownik (*Gò*) *m*; *ew.* forma żeńska: złodziejka, rabùsznica, rozbójnica || -czka, charłãznica, *arch* chãšnica *f*; *pl:* rabùsznicë, złodzeje, zbójcowie, robójnicë, kradëlcowie; *ew.* złodzëj na złodzeju; *ew.* *pl:* złodziejstwò, *arch:* chãšnictwò *n* [Nie dzyw, że przë przë taczim wëchòwanim wëròst na rozbójnika. Dostała milicjò tèch rabùszników? Rabùsznica je czasã gòrszò òd rabùsznika. - *Sy* W tèch chiczach (*chëczach*) mieszkò czëstë chãšnictwò (*chãšnicë, złodzeje*). *Lz*]. *Por.* **bandyta, drapieżca, najeżdźca, zaborca, złodziej**

grabieżczy *ad* złodzejszi, rabùszni(c)zi, zbójeczi; *w zn.* skłonny do złodziejstwa: złodzejszi, charłãzny, *arch* chãšny; *ew.* chcëwi, nienazarti, łapczëwi, łakómi; *arch* chãšebny [Chãšny lëdze. *Lz* Wilk bëł chãšebny. *Bù*]; ~**cze plemië** złodzejszczë plemiã / semiã / nasenië; złodzejszi ród / nôród; ~**cza wyprawa** złodzejskò / rabùszniczò wëprawa / réza; **napad / najazd** ~ rabùszny / zbójeczi / złodzejszi nôpôd / wpôd / nôjôzd, rabùszné nańdzenië, napadniãcë. *Por.* **chciwy, drapieżny, łakomy, grabieżczy, najedniczy, pożądlivy, zaborczy, złodziejski**

grabieżność *f* żądza (*a.* skłonność do) rabòwaniô / grabieniô / kradzeniô / złodziejstwa / rabùnkù; *ew.* *neol:* rabùsznosc || -nota, charłãznosc || -nota *f.* *Por.* **chciwość, drapieżność, łakomstwo, pożądlivość, zaborczość, złodziejstwo**

grabina *f* grabòwi(z)na *f*, grabòwé drzewò

grabki *pl* grabelczy *pl*

grabowy *ad* grabòwi, gròbkòwi; **lasek** ~ grabòwc *m* [tegò -ówca], grabówka *f* {‘grabówka’ *in* = pòłka grabòwò}

graca *f* haczka; *zgr.* haka *f*; *ew.* narzędzie do wygarniania węgla z pieca chlebowego: grélka (|| grulka) *f.* *Por.* motyka

graciarnia *f* szaruzniò (|| lok czaruzniò) *f*, kòmòra / jizba na tòkle (*a.* na gratè / na rëpiece / *rzad* na strëszënë); *ew.* kòmòra / jizba do tòklów / gratów *itd.* {‘szaruzniò’ = *a)* nieùziwónò do mieszkaniò jizba, gdzie są przechòwiwóné rozmajité tòkle *a.* nôrzãdza; *b)* przódë: warsztat kòłodzeja / sztelmacha na majãtkù}

gracja *f* szëkòwnosc || -nota, elegancjò, zgrabnosc, subtelnosc, letkòsc, gracijò [ti -cji] *f*, szëk *m*; **z ~ją** szëkòwno, eleganckò, zgrabno, letkò, z szëkã / elegancją / zgrabnoscã / subtelnoscã / gracją

gracować *v* haczkòwac, grëlkòwac

gracowanie *n* haczkòwanié, grëlkòwanié *n*

gracownik *m* haczkòrz, grëlkòrz *m*

gracz *m* gròcz *m*; ~ **w karty** kartownik || kòrtownik, gròcz, lok smirnòrz [wym. smyr-], *zgardl arch:* gròl *m* [To nôlepsi gròcz (*przë kartach*) z całi kòmpanii. *Ra* „Òd gròli przinãdze do sròli” (*òd zabòwianiò sã grã przinãdze do przezëwaniò sã*). *Ra, Ce*]; ~ **w szachy** szachista; ~ **w piłkę** gròcz w balã (nozną / rãcznã); ~ **w koszykówkę** gròcz w kòszikòwkã / w kòszikòwã balã / w kòszikòwi pùczk; kòszikòrz *m*; ~ **w siatkówkę** gròcz w sécówkã / w sécowã balã / w sécowi pùczk sécownik *m* [tegò sécownika, tëch sécowników]; ~ **na loterii** / **w totolotka** gròcz na loterii / w totolotka; ~ **na giełdzie** / **na licytacji (przetargu)** gròcz gełdze / na ùtròpie (*przetargù, licytacji*); ~ **na wyścigach (np. koni)** gròcz na miónkach (kòni), *Tr:* miónkòwi wiatownik *m* {‘wiatownik’ – *òd:* wiatowac *sã* = zakładac *sã*}; **namiętny** / **nałogowy** ~ zawzãti / nôłogòwi gròcz

graczka *f* gròczka *f*; ~ **w karty** gròczka w kartè || kòrtè – kartownica || kòrtownica *f*; ~ **w szachy** gròczka w szachè; szachistka *f*; **namiętna** / **nałogowa** ~ zawzãtò / nôłogòwò gròczka; ~ **w koszykówkę** gròczka w kòszikòwkã / w kòszikòwã balã / w kòszikòwi pùczk; kòszikòrka *f*; ~ **w siatkówkę** gròczka w sécówkã / w sécowã balã / w sécowi pùczk; *ew.* sécowniczkã *f* [ti sécowniczczi; tëch sécowniczków]

grać *v* grac, *ekspr* rznãc; ~ **muzykę** grac (mùzykã), mùzykòwac; *ekspr* rznãc; ~ **na (jakimś) instrumencie** grac / mùzykòwac na (jaczims) statkù / jinstrumente [jò grajã; tè grajesz, òn graje; Òn graje na saksofonie. *Gò*]; ~ **w karty** grac w kartè || kòrtè, kartowac || kòrtowac, cëskac kartè || kòrtè, lok smirnowac [wym. smyr-]; ~ **w szachy** / **warcaby** / **młynek** grac w szachè (*żart* w chłópków) / damkã / mlink; ~ **w piłkę** grac w bal(ã) / w pùczk, balowac, *Tr:* pùczkòwac; ~ **nieumiejętnie na jakimś instrumencie** *ogólnie:* jarmòlëc, rzãpòlëc, żãgòlëc; *ew.* na klawiszach: pimplotac / plimplotac; na skrzypcach: fidlòwac, skrzëpic, skrzëpòlëc, swidrowac; na harmonii: rzëzëc; na klarncie: piszczec; na saksofonie: pierdzec, skrzeczec; na trãbce / trãbie: rérac; na bębenku: bãdnotac, grochòtac; **w to mi graj** to mie sã widzy; to mie (*prawie*) pasëje, tegò mie (je / bëło) trzeba; ~ **barwami tęczy** mienic sã (*a.* grac) tãgòwima farbama / wszëtczima farbama / kòlorama; **gra mu w piersiach** mù tak graje / rzëzi w piersach, òn rzëzi; ~ **rolę wielkiego pana** rznãc / ùdawac / zgrawac wiòldzégò pana [òn rznie / ùdòwò / zgròwò]; ~ **w guziki** grac w knapè, pińczowac; ~ **komu na nosie** kòmùs pò nosu skakac, miec kògò za głupégò; ~ **z kim w bambuko (bawić się ciuciubabkę / kotka i myszkę, zwodzić kogo)** robic z kògò głupégò / głupka / zòbòwkã, bawic sã w kòtka i mészka, zwòdzëc kògò. *Por.* grywać

grad *m* gròd *m*, *rzad* gradowi(z)na *f*, *ekspr* żelòzny deszcz [tegò gradu / ti gradowi(z)në; Gròd pòtlukł zbòzë. Gròd jak wisznie / jak kùrzé jaja. - *Gò*]; ~ **pada** gròd padò / sã sëpie; to gradzy; **burza z ~em** bürzò z gradã, gradowi grz(ë)mòt; ~

kul grôd kùlów; ~ **obelg** grôd przikrêch (a. ùriwnêch / plêgawêch) słów; jedno rąganié / wêzêwanié / wêrąpianié {‘wêrąpianié’ *in = pol. kpiny, przedrzeźnianie*}; **klëska** ~**u** *zob. kataklizm, klëska*

gradobicie *n* szarga, **gradzëna** *f*, **gradowô** draszba {‘draszba’ = *pol. młócka*}

gradowy *ad* gradowi [Gradowô chmùra. *Gò*]

graf *zob. hrabia*

graficzny *ad* graficzny; *ew. Tr:* òpisny, przedstòwny

grafika *f* grafika *f*; *ew. céchùnk (pol. rysunek), szkic m, Tr: przedstòwizna f, malënk m*

grafion *m* grafiòn *m* [tegò grafiona || -nu]

grafit *m* grafit *m*

grafolog *m* grafòlog *m*

grafologia *f* grafòlogiò [ti -gii] *f*

grajcar *m* féinig, cent *m*, drobny dëtk / grosz

grajek *m* grajk || gròjk, gròcz *rzad*, mùzykañt, *lok* rzniãtk *m* [Tej le rznita grójce!

Kòscelny grajk *zgardl (òrganista)*. Na naszym weselu (*wieselim*) bëło piãc rzniãtków. – Sy Wòjas, jak zdëchòł (|| *zdichòł*), pòlcama rëchòł, bò bëł gròcz. *Ce, Ra*]; ~ **wiejski** wieszczi / wsowi grajk / mùzykañt; **kiepski** ~ jarmòla, jarmòlc *m*; *ew. a) o skrzypku: fidlóna m; b) o trębaczcu: rëròk m; o gitarzyscie: szarpidrót m*

gram *m* gram *m*

gramatycznie *adv* gramaticzno || -cznie

gramatyczność *f* gramaticznosc *f*

gramatyczny *ad* gramaticzny; **bląd** ~ gramaticzny bląd, gramaticzno zmiłka

gramatyk *m* gramatik *m*

gramatyka *f* gramatika, *zdr* gramaticzka *f* [Jò sã z ti gramaticzczi ùczil pò pòlskù. *Ra*]

gramofon *m* gramòfòn *m* [tegò -fónu]

gramolić się **1.** kraczëc sã, kraganic sã, krëglac sã, tromòlec sã, bërdolëc sã, jarmòlec sã, tricowac sã, torbielëc sã, torbanic sã, tormanic sã, grëmlowac sã, trekac sã, grablowac sã, grajdac sã (*in pol. guzdrać się*), gramòlec sã [Staruszk (*starëszk*) sã krëgli (*jidze pòmalinkù*). *Sy*]

gramoła *zob. guzdrała*

granat *m* **1.** *kolor ciemnomodry:* granat *f*, cemnò mòdrosc, *Tr: cemnomòdrota f*; **2.** *bot* granat *m*; **3.** *mil* granata (|| *lok* granòta) *f* [Òni strzëlalë granòtama. *Lz*]; ~ **ręcny** / **dymny** / **łzawiący** / **zapalający** rãcznò / dëmnò granata / łzawiącò / zapòlającò granata

granatnik *m* granatnik *m*

granatowy *ad* **1.** *kolor:* granatowi, cemnomòdri; **2.** *dot. rośliny* granatowi; **3.** *dot. broni:* granatowi, granatny

grand *m* grand *m*, hiszpañszi szlachcëc / waspòn, baróna

granda *f* *pot* **1.** *zob. awantura, heca*; **2.** òszukañstwò, złodzejstwò; *ew. pòmstwò n (= szkòda wërządzonò)*; **pchać się na ~dę** pchac sã / **cësnąc sã**/ jic gwòłtã / na całëgò / na mòrt; **3.** bañda / gromada / grëpa / ùrma (òszëkañców, złodzeji)

grandziarz *m* *pot* **1.** *zob. awanturnik*; **2.** *zob. oszust*; **3.** *zob. łobuz*

graniastòsłup *m* mat graniastòsłup *m*; *ew. spłaszczony graniastòsłup: prizma f; ew. sztërekañtny / sztërekañcasti szpëc*

graniastòsłupowy *ad* graniastòsłupòwi; *ew. prizmòwi*

graniasty *ad* (*mający ostre krawëdzie*) kañcasti || kañcësti, *arch* graniasti || graniati [Graniati kam. Kólkò graniasté, sztërekañcasté. *Gò*]. *Zob. kanciasty*

granica *f* grañca; *ew. miedza f*; **na ~cy** na grañcë [Bëc na wieczny grañcë (*bëc na grañcë midzë žëcy a smiercą - ò ùmiérającym*). *Sy*]; **za ~cą** za grañcą; **wszystkò ma swoje ~ce** wszëtkò mò swòjé grañce / swòj kùñc; **przekroczyć ~ce** przekroczyć

/ przénc grańce; **to już przechodzi wszelkie ~-ce** to je ju czésto bùten székù; to ju przekrôczô wszétczé grańce, *arch* „to je ju pòwézi krédë” {òd wédatków zapisywónëch krédą na scanie / dwiérzach / kòminie}; **ufać komu bez granic** ùfac / wierzéc (a. zaùfac / zawierzéc) kòmù bez grańców / bezgrańczo / do kùńca; czésto (do kùńca) sã spùscëc (a. sã zdac) na kògòs

graniczenie *n* grańczenié *n*

granicznik *m* grańczny kam

graniczny *ad* grańczny; *ew.* pògrzańczny, nôgrzańczny [‘pògrzańczny’ - *leżący na pògrzańczim, pò dwóch stronach grańcë*; ‘nôgrzańczny’ - *leżący na sami grańcë*] [Nôgrzańczny las. *Lz*]; **kamień** ~ grańczny kam, kóniecznik *m*; **kordon** ~ grańcznò òbstawa, sztélunczi (a. pòsterunczi) wòjska ùstawioné na grańcy; **mur** ~ grańczny mùr; **straż ~na** grańcznicë *pl*, grańcznò straż / wacha

graniczyć *v* grańczëc; **naiwność jej ~czy z głupotą** ji najiwkòsc (*ew.* łatwòwiérnosc / *Tr:* parusnota / dzecynnò ùfnosc) grańczy z głëpòtą

granie *n* granié *n*; *por.* **muzykowanie**; ~ w **karty** kartowanié || kòrtowanié, cëskanié kartów || kòrtów, *lok* smirnowanié *n* (granié w baszkã / tësąca / skata / òczkò); ~ w **szachy** / **warcaby** / **młynek** granié (a. gra *f*) w szachë / damkã / młink; ~ w **pilkę** granié (a. gra *f*) w bal(ã) / w pùczk, balowanié, *Tr:* pùczkòwanié *n*; ~ w **piersiach** granié w piersach, rzëzenié *n*

granit *m* granit *m* [To bądze cwiardé jak granit. *Lz*]

granitowy *ad* granitowi [Granitowi mùr / kamién. *Lz*]; **skała ~owa** granitowi kam, granitowò kamizna

granulacja *f* granulacjò *f* [ti -cji]; *ew.* gruzelkòwanié, zòrenkòwanié *n*

granulat *m* granulat *m*, granulczì; *ew.* gruzelczì, zòrenka *pl*

granulka *f* granulka; *ew.* gruzelka, kùlecza *f*, zòrenkò *n*, żart bòbk *m*

granulować *v* granulowac; *ew.* gruzelkòwac, zòrenkòwac; robic granulczì / gruzelczì / zòrenka

grań *f* kańta *f*, zberk / krzebt *m* (òstrò kańta, òstri zberk / krzebt), *ew.* grań *f* Gò; kańta /grań na czëpie kamisti górë {*por.* ‘grania(s)ti’ w *zn.* òstri, kańcësti – zob. kanciasty}. *Por.* **kant**

grasica *f* an grasëca *f*, piersny grëczòł dokrewny; ~ **cielëca** celëczò grasëca

grasować *v* **1.** grasowac; *ew.* brojic, rowarzëc, łazëc i robic szkòdë, *ew.* szwanic (*pol.* *myszkowac*); **2.** krasc, rabòwac; *ew.* plądrowac; **3.** o *chorobach:* panowac, szerzëc sã || szërzwic sã

grat *m* rëmtot, tòczel, strëpiélc, charbòt, rup, grat, stòrz, *lok* gzòr, tért *m*, strëszađło *n*, plëra, zòwała, rzad rëpieca, *lok* gruchòcëna *f*; *pojazd rozklekotany:* tërlëka *f*, rëmtot, grochòt || gruchòt || grzechòt, tért, përpòt, szëdrot *m*; ~y *pl* tòlkle, rëpiece, zòwałë, strëszađła, aczipaczi, gratë, *lok* gzòrë, matëdorë, granòtë *Tr pl*, strëszelëzna, strësżë(z)na *f* {‘rup’ *in* = a) *stòri kón*; b) *strëpiałi kloc drzewa*; ‘stòrz’ *in* = *starc*, *pol.* *starzec*; ‘përpòt’ *in pol.* = a) *gadula*; b) *warkot maszyny, pojazdu*; ‘rëpiece’ *pl* = *pol.* a) *lok: odzież, ubranie*; b) *narzędzia*; c) *graty rupiecie, stare rzeczy*; d) *lok: żeberka gotowane z kapustą i ziemniakami*} [Czejbëm bëła toba, to bëm wërzucëła wszétczé zòwałë z jizbë. Ta szafa to czëstò tërlëka. Nie pòjadã taką tërlëką (*rozgrochòtónym wòzã*). Tim tërtã dalek nie zajedzesz. Më w ti jizbie nie mieszkómë, tu më mómë same matëdorë. To nie je do ùsedzeniò na tim szëdroce. Chto wié, dze je nasz klepòcz (*klepajk*), bò jem chcała wëklepac rëpiece (*tëpichë, méble pòlstrowóné?*). Zebierz swòje rëpiece i zdziń mie z òczu. Starëch rëpieców më nie przewlòkómë, le kùpimë so nowé na nowim placu. Jak chtos kògòs zabije, to ten zabójca, zëbë to sã nie wëdało zakòpiwò rëpiece (*ruchna?*) tegò, zabitégò, ale

sóm w rokù ùmierô. - Sy Ten jegò autól, to je téz ju stôri grochòt / rëmtot. Taczim grochòtã || grzechòtã / rëmtotã òni jeżdżã. – Gò]

gratis *adv* darmò, za darmôka

gratisowy *ad* darmòwi, za darmò

gratka *f* **1.** *okazja:* szczescé *n*, szczestlëwi przëtrôfk / przëpôdk *m*; *ew.* niespòdzónka *f*, niespòdzajnò redosc; *ew.* dobrô / rzôdkô leznosc (np. zdobëcò / òbezdrzeniò czegò); **2.** *dobry interes / zarobek:* sznërga *f*, òblów, ùszarp *m* [To bëła sznërga. Sy]. *Por.* **interes, sukces**

gratulacja *f*, ~*cje* *pl* gratulacjò *f* [ti -cji], (pò)winszowanié *n*; *pl:* gratulacje, pòwinszowania – **1.** słowa ùznaniò / redoscë, z leznoscë jaczégòs szczeslëwégò wëdarzeniò; **2.** żëczba (-bë) szczescégò / pòmëslnotë

gratulacyjny *ad* gratulacyjny

gratulować *v* gratulowac, winszowac; **1.** wëpòwiadac / wërażac słowa ùznaniò / redoscë; **2.** żëczëc (wszëtczégò dobrégò / nòlepszégò, szczescégò, pòmëslnotë *itp.*)

gratyfikacja *f* gratyfikacjò *f* [ti -cji]; *ew.* dôr [tegò daru], (òb)darënk *m*, (wë)nòdgroda pieniãznò / dëtkòwò

gratyfikacyjny *ad* gratyfikacyjny; *ew.* (òb)darënkòwi, nòdgradowi

gratyfikować *v* darowac, wënadgradzac (*ew.* wënadgradzëc), przëznawac / dawac nòdgradzë pieniãzné, dawac dëtczi w nòdgradze

grawer *m* rëtnik, grawéra, grawernik *m*

grawerka *f* **1.** rëtniczka, grawerniczka *f*; **2.** *zob.* **grawerowanie**

grawerować *v* rëtnikòwac, grawerowac

grawerowanie *n* rëcë, grawérowanié *n.* *Por.* **grawerunek**

grawerunek *m* grawerënk *m*, grawiura *f*, rëtnictwò *n.* *Por.* **mieedzioryt**

grawerski *ad* rëtniczci, grawerszci; **zakład** ~ zaklòd rëtniczci / grawërszci, firma rëtniczci / grawerskò

grawerstwo *n* rëtnictwò, grawerstwò *n*

grawitacja *f* grawitacjò [ti -cji]; *ew.* grãdzëna (*Tr*) *f*, przëcyganié / cãzenié (pòwszëchné) *n*

grawitacyjny *ad* grawitacyjny; **wodociąg** ~ wòdocãg grawitacyjny (taczci, dze wòda spłiwò pòd swòjim cãżòrà)

grawiura *f* rëtnina, grawiura *f*, grawérënk *m*

grązel *m:* ~ **zólty** *bot* kòczornica, wòdnica, bùlbaczka *f*, żòłti kòblun, kòczòrczi *pl* [Kòczòrczi rosã w błotkach i jezorach a kwitnã żòłto całë lato. Sy]

grdyka *f* *an* gùlka (*Gò*), gòłka (|| -lka) *f*, fig jabkò *n*, (j)adamòwe jabkò / jabkò Adama, pijówka *f* (*in* = *zool pol. pijawka*) { ‘gùlka’ = ‘gùlajka’ = a) wëbrzëszënié na cele; b) kùgla; ‘gòłka’ || ‘gòłka’ *in* = *pol. niedojrzały owoc, szczególnie wiśnia*} [Mò gòlkã jak bùłwa. Bël tak zli, jemù le ta gòłka tak dërgala. Sy]; **człowiek z wystającą ~ką** gùlgùl *m*, gùlgòwati chłòp

grdykowaty *ad* gùlgòwati

Grecja *f* *geo* Grecjò, Greckò *f* [ti -cji, -cczi]

grecki *ad* grecczi

grekokatolicki *ad* greckòkatolëcczi

Greczynka *f* Greczinka *f*

greczyzna *f* **1.** jëzyk grecki - *zob.* **greka**; **2.** *kultura grecka:* greczëzna; *ew.* grecka tożsamość: greckòsc *f*, greckò tożsamòsc

gregoriański *ad* gregòriańszci

Greki *m* Grek *m*; **udaje ~a** ùdòwò, że nie rozmieje / że je glëchi, zgròwò glëchégò

greka *f* jëzyk grecki: greka, greczëzna *f*, greckò mòwa

grekokatolik *m* greckòkatolëk

gremialnie *adv* razã, wszëtcë razã, gromadno || -dnie, całim karnã, całą gromadã. *Por. wspólnie*

gremialny *ad* gromadny, pòwszechny, ògłowi, całowny

gremium *n* karno *n*, gromada *f*, zespół *m*, wszëtcë pòzeszli; ~ **nauczycielskie** karno szkólnëch / nauczëcelów, karno nauczëcelszé

grenadier *m* grenadiéra *m*

grenadierski *ad* grenadiérszci

grenadyna *f* **1.** sukóny jedwòb; **2.** syrop z jabk granatów

Grenlandia *f geo* Grenlandiô, Grenlandzkô *f* [ti -dii, -dzczzi]

grenlandzki *ad* grenlandzczci

grępel *m*, **grępla** *f* grãpla *f*

gręplarnia *f* grãplarniô *f* [Jô sobie nie dajã smiczëc wełnë w grãplarni, le sama bądã smiczëła. *Sy*]

gręplarz *m* grãplôrz, grãplownik *m*

gręplować *v* grãplowac, *lok* smiczëc; ~**wana wełna** grãplowina, smiczëna *f*, grãplowónô / smiczonô wełna [Grãplowónô wełna. *Lz* Móm całi miech smiczënë, mògã terô przisc (*przasc*). *Sy*]

gręplowanie *n* grãplowanié, *lok* smiczenié *n*

gręplowiny *pl* grãplowinë *pl*; *ew. w zn. zabrudzone resztki wełny: klutë pl*

grobek *m* gróbk *m*, môli grób

grobla *f* grobla, *zdr* grobelka (*Ra*), dama *f* (= *pol. tama*) [Przë pòdsëpòwaniu (*pòdsëpiwaniu*|| -*nim*) groblë natrafilë na grobòwiszcze. *Ra*]

grobowcowy *ad* grobnicowi, grobòwcowi

grobowiec *m* grobnica (*Tr*) *f*, grobówc *m* [ti grobnicë, tegò grobówca]. *Por. nagrobek*

grobowy *ad* grobòwi, grobny; **cisza** ~**wa** grobòwô cëchòsc / cuszò; **kamień** ~ grobny / nògrobny kam; **aż do ~wej deski** do kùncã zëcégò, jaż do smiercë, jaż pò grób. *Por. mogilny*

groch *m* groch *m* [Chtos je grochã òbsëpóny (*piegòwati*). Zédzer jidze na groch / bùli groch (*spòzniwò sã abò sã spieszy*). Wòłac wùjã na groch (*pòcëgac nosã*). - *Sy*?]; **czyścić (odzielać robaczywy)** ~ **na pochyłym talerzu nakrytym szmatką** szczënic groch; ~ **cukrowy** cëkrowi groch; ~ **w strączkach** groch w strã(cz)kach *a*. zelony groch; ~ **z kapustą fig** groch z kapustã, wszëtkò (pò)mãk, miszmãk, wszëtkò razã; *ew. dost. zupa warzywna: kùrmùr m*; ~ **o ścianę rzucać** cëskac groch o scanã *a* wòdã na gãs chilac

grochowiny *pl* grochòwinë, *rzad* grochòcze *pl*, grochòwizna *f*, grochòwiczé *n* [Płotë palëc, grochòwinama grodzëc. *Sy*]

grochowisko *n* grochòwiskò || -wiszcze *n*, pòle pò grochù

grochowy *ad* grochòwi

grochówka *f* grochòwiónka, grochówka *f*, groch *m*, zupa / *arch* pòlëwka grochòwò

grocik *zob. grot*

grodowy *ad* gardny (*Ra*) || gardowi (*Gò*) *arch*, grodowi, grodny [Grodowi wòjszci. Mòst grodowi. Grodnò góra. Grodné mùrë. – *Lh*]. *Por. grodzki, miejski*

grodzia *f* żeg (*komora w burcie okrëtu*) grodzò, grodzëna *f*

grozienie *n* grozenié; *ew. rzad: płocenié, gacenié n*

grozić *v* grozëc, *ew. rzad: płocëc, gacëc*

grodzisko *n* zómkòwiskò || -wiszcze, grodzëskò || -dzëszcze *n*

grodzki *ad* gardny *arch*; *ew. grodzczci*; **sąd** ~ gardny / grodzczci sąd; **sędzia** ~ gardny / grodzczci sãdza. *Por. grodowy, miejski*

grog *m* grok *m* [Mòże wëpijesz groka? *Gò*]

grom *m* grom; *ew. piorën, grz(ë)mòt (grzmòt | grzëmòt)*

gromada *f* **1.** ~ **ludzi** karno (|| *lok* charno) *n*, gromada, grępa, *lok*: ùrdęga, strzóda, kùpa *f*, grono || gróno *n*; **wielka** ~ **ludzi** ùrma, rzma, chmara, masa *f*, *rzad*, *lok*: szrón, smiot *m* {‘strzóda’ = a) gromada bédła, òwc, swini, ew. gāsý; b) *lok*: gromada lédzy; ‘ùrdęga’ || *lok* ‘hòrdęga’ *in* = a) czesta, biesada; b) tuńce, mùzyka, zabawa; ‘grępa’, ‘(k)ùpa’, ‘rzma’, ‘szrón’, ‘smiot’ *in* zob. kupa} [Karno / gromada / rzma / ùrma lédzy / lédztwa - Gò Ùrdęga dzecy / lédzy. Grądo lédzy. - Sy]; ~**mi** gromadama, grępama, rzmama; ew. chmarama, ùrmama; **2.** ~ (**stado**) **zwierząt** karno *n*, gromada, grępa *f*, *rzad*, *lok*: strzóda, kùpa, dręja, róta, ùrdęga *f*, grono || gróno, grądo || grządło *n*, kòpc, szrón *m*; **wielka** ~ **zwierząt** ùrma, rzma, chmara, masa *f*, *rzad* smiot *m* {‘róta’ - *por. pol. rota* = kómpaniò wòjska - z niem. Rotte, z łac. rutta; ‘kòpc’ *in* - zob. kopiec; grądo, grądkò *in* - zob. kęp(k)a, grono; ‘dręja’ = òd niem. drei (3) ? Gò - *por. kasz. trójba* = karenkò - zob. gromadka} [Karno chòwë / òwc / swiń / bédła. Gò Të jes, synkù, za małi, zebës mógl sóm òpasc taką strzódã bédła. Wa môta całą strzódã bédła. Dręja krów / swini / ptòchów / kùr. Przed lasã stojãłë dwa kòpce sarnów. Grądo lédzy / krów / òwców. Grządło / kòpc dzéków. Grądo krów / òwców. - Sy Grądo zwierzënë sã pasło na łące. Bil]; **3.** ~ **ptaków** karno *n*, *rzad*: grądo *n*, gromada, ùrdęga, dręja *f*; **wielka** ~ **ptaków** chmara, grępa, *rzad*: masa *f*, smiot, szrón *m* [Grądo kùr. Grządło Ùrdęga gāsý. - Sy Karno gāsý / kaczk / kùr / kùrzãt. Gò]; **4.** ~ **krzaków, drzew** - zob. kępa; **5.** w *zn. sterta* - zob. kupa; **6.** rodzaj, *rzqd*, klasa: klasa *f*, szlach, òrt, zort, tip, gatënk || -tunk *m* {‘szlach’ *in* - zob. cios}; **7.** *adm* gmina, gromada *f*; ew. szòltëstwò *n*. *Por. dużo, mnóstwo, kupa, stado*

gromadka *f* **1.** ~ **ludzi** karenkò (|| *lok* cha-) *n*, gromòdka, grępka, *rzad* strzódka, kùpka, arch trojba *f*, grónkò, grądkò *n* [Û biédòka dzòtków gromòdka. Ja Strzódka lédzy. Nie bądzemë wiele gòscy prosëlë na wieselë, le sobie tak w trojbã pòsedzýmë i pògòdómë. Tam wiele lédzy nie bëło, le nas trojba bëła. - Sy]; **2.** ~ (**stadko**) **zwierząt** karenkò, grądkò *n*, strzódka, gromòdka, grępka *f* [Strzódka bédła. Sy]; **3.** ~ (**stadko**) **ptaków** karenkò, *lok* grądkò *n* [Grądkò ptòchów sadło na dak. Sy]; **3.** w *zn. stertka, kopczyk* - zob. kupa; **4.** zob. kęp(k)a

gromadnie *adv* gromadno || -dnie, całą gromadã / grępã / ùrmã / chmarã, całim karnã / gronã; ew. wespól, zbiérno, wszëtëcë razã [Zeszłë sã gromadnie. Ra]

gromadny *ad* gromadny; ew. zbiérny / zbiorowi, pòspólny / wspólny

gromadzacy zbiérający, gromadzacy

gromadzenie *n* zbiéranié, gromadzenié *n*

gromadzić *v* zbierać, gromadzëc; ew. składac (składac rzeczë w jaczims môlu a. na grępã / na (k)ùpã / na gromadã) [Òn piądze (pieniãdze) gromadzy. Ra]; ~ **zapasy** gromadzëc / składac na zapas / nadto / na późni; robic zapas / zòsobk; spiżowac arch [Nie wiém, co (òn) tak spiżëje, kò na wòjnã sã ni mô. Sy]; w *zn. gromadzić coś w sposób nieuczciwy*: krasc, charłãzëc || -zëc, szótowac *lok*, kómbinowac, szabrowac {‘charłãzëc || -zëc’ / ‘szótowac’ = krasc, òsoblëwie z pòłów i ògrodów} [òn kradnie / *rzad* kradze / charłãzy || -zi / szótëje / kómbinëje / szabréje; ~ **się** zbierac sã, gromadzëc sã, *lok* gromòdkòwac sã; ew. w *zn. schodzić się* schadac sã; o owcach: zbijać się w gromadę (*np. dla ochrony przed upatëm, ze strachu przed burzã*): kòpłowac (sã) || *lok*: kòprowac sã [Òwce sã kòplëją, czej to grzëmi. Lz To słuńce dzys tak piecze, że aż òwce kòplują. Òwce sã kòprëją. - Sy Òwce sã kòplëją. Ra]

gromadzki *ad adm* gminny, gromadzczì; ew. w *zn. sołteki*: szòltëszci

gromić *v* **1.** bic, dobëwac, gromic; **roz**~ rozgromic, pòbic, rozbic, dobëc / zwëcãzëc; **2.** gromic, szkalowac, wadzëc; zob. łajac

gromki *ad* gromczì, głosny [Gromczë klasczi (òklasczi). Gromczì głos. - Bù]

gromko *adv* gromkò, głosno [Mòrze rëczało gromkò. Bù]

gromnica *f* gromica *f* [Ûmiérającémù dówają w rãkã zapòlonã gromicã. Gò]

gromniczny *ad* gromiczny [To bëło w Gromiczną – w Swiãto Matczy Bòszi Gromiczny. Gò]

gromowładca *m* bóg gromów / piorënów / grzmòtów, *Tr:* grzëmòtnik *m*

gromowładny *ad* gromòwładny, panëjący nad gromama / piorënama / grzmòtama

gromowy *ad* gromòwi / gromisti (*in* = ògromny), grzmòtowi, piorënowi [Gromòwé / gromisté chmùrè / wiodro. Gò]

groniasty *zob.* gronkowaty

gronko *zob.* grono

gronkowaty *ad* grądkòwati

gronkowcowy *ad* grądkòwcowi *Tr*

gronkowiec *m* grądkòwc *m* *Tr* [tegò grądkòwca]

grono *n* **1.** *zob.* kiść; **2.** grupa ludzi, gromada: karno, *zdr* karenkò, grono, *zdr* grónkò; *ew.* rzad kòło, *zdr* kólkò *n*, gromada, *zdr* gromòdka *f* {‘grono’ = *pol.* a) gromadka ludzi, stadko zwierząt, ptaków = *kasz.* karenkò; b) winogrono (*Ra*); ‘grónkò’ (*Sy*) *in* = *pol.* a) gromada ludzi, stado zwierząt, ptaków = *kasz.* karno; b) bukiet kwiatów; c) kępka - włosów / grzybów / drzew; d) lok: kwiat; *pl.* grónka = kwiatè} [Grono gãsy. *Ra* Grono (*karno, grëpa, gromada*) lëdzy. Grónkò (*karenkò, grëpka, gromòdka*) chłopów stojało na drodze. – *Sy*]; ~ **nauczycielskie** karno / grono szkólnëch, nauczëcelszé karno; ~ **przyjaciół** karno / grono / kólkò (*ew.* towarzëstwò) drëchów / przëjacelów; **w ~nie rodzinnym** w domòcym karnie / gronie. *Por.* **gromada, stado**

gronostaj *m* zool gronostaj *m*

gronostajowy *ad* gronostajowi

gronowy *ad* grądkòwi, grądowé – Gò || *pol.* gronowi [Grądkòwé (*pol.* gronowé) wino. Gò]

gros *m* **1.** gros *m*; *ew.* 12 duców (= *pol.* 12 tuzinów); **2.** wikszosc, wikszì / przewòzający dzél, wnet wszëtcë; wszëtcë wikszim dzélã (*a.* na ògle)

grosik *m* groszëk *m* [tegò groszëka; *pl:* groszëczì]

grosiwo *n* dëtk, grosz *m*, dëtczi, pieniãdze *pl* [Zaòszczãdzëc / ùszpórowac || òbszpórowac / òdłòzëc përzniã dëtkã / grosza. Gò]

grosz *m* grosz; *ew.* rzad fénig *m*; dëtczi, pieniãdze *pl*; **to ładny** ~ to je piãkny / bëlny dëtk / grosz; to je dosc wiele (niemało) dëtków / pieniãdzy || -niãdzy; ~ **publiczny** pùbliczny dëtk / grosz; pùbliczné / lëdzczé pieniãdze; **wdowi** ~ gdowin dëtk; **nie ma ~a przy duszy** òn je bez dëtkã; ni mô ani grosza / dëtkã / féniga; **za ~e** za grosze / za pól darmò; **wszëdzie musi swoje trzy ~e wtrãcić** wszãdze mùsi swòje trzë dëtczi / grosze dołòzëc / wszãdze mùsi swój nos tkac; **nie ma (ani) za ~ rozumu** ni mô rozëmù (ani) za grosz / za pól dëtkã.; **splãcić co do ~a** splãcëc co do grosza / dëtkã / féniga; **5 ~y** piãc groszi; *ew.* pòldëtk *m*; **10 ~y** dzesãc groszi; *ew.* (jeden) dëtk *m*; **20 ~y** dwadzescë groszi; *ew.* dwa dëtczi

groszek *m* groszk *m*; ~ **zielony** zelony groszk; *ew.* zeloné strãczy grochù

groszorób *zob.* dorobkiewicz, skãpiec

groszowy *ad* groszowi, dëtczany; *ew.* môli, drobny, niewiòldzi; ~ **wydatek** groszowi / drobny wëdatk [To je dëtczany wëdatk. Nakùpiła dëtczanëch zabòwków (// zòbòwków) dlò dzecy na gwizòdkã. – *Sy*]

grot *m* grot, *zdr* grocëk; *ew.* kòlc *m*, òstrzé *n*; ~ **strzały** grocëk / kòlc / òstrzé strzële / strzałë; ~ **włóczni** grot, kòlc / òstrzé pëczy / lancë [Naszi przòdkòwie pòtrzebòwelë (*ùziwelë*) kamiannëch è zelòznëch grotów do strzòł. *Ra*]

grota *f* jama, grota *f* [Òdemknie tajnie grot. *Lz*]. *Zob.* jaskinia

groteska *f* groteska *f* [Epòpeja „Ò Czòrlińszim” je to môlama groteska, z charakteristicznyma elementama przesadë. Gò]

groteskowy *ad* groteskòwi

grotołaz *m* grotołaz *m*, badôcz (zdobiwca) jamów / grotów

groza *f* groza *f*, lāk, ũrzas, strach *m*, przerażenie *n* [Na samą mēsl ò tim groza człowieka mùszi przejc. *Ra* „Co za groza!... Doloroza” *Sy*]

grozić *v* **1.** *straszyć użyciem siły*: grozëc (kòmù); *ew.* straszëc (kògò); **2.** *zagrozić, być niebezpiecznym*: grozëc, zagrażac [Pòlcã / sądã grozëc. To grozy nieszczescym. To grzmi, Pón Jezès pòlcã grozy. – *Sy* Nie grozë, jak ni môsz czim. Òni mie grozëlë, że pùdã do przézónë (*do przézónu - do prziz(ón)ë / sòdzë*). – *Ra* Nama grozy / zagròzò to, że ta zaraza tu do nas téz przinǰde. *Gò*]; **grożące niebezpieczeństwo (zagrożenie)** zagròzba *f*, grożacé niebezpieczeństwò. *Por.* **wygrożac**

groźba *f* grozba *f*; *ew.* grożenie, straszenie *n* [Temù ani prosba ani grozba nie pòmòže. *Sy* Grozbama gò nie przekònsz. Jò sã grozbë nie ùlākñã. – *Ra*]. *Por.* **zagrożenie**

groźnie *adv* grozno || -znie, straszno, òstro; *ew.* srogò [Reno, jak më wëszlë z jizbë, to grozno wëzdrzało. Òn nie chcòł gadac, ale jak jem groznie zaczął, tak òn zarò flabã òdemkł. – *Sy* Nasz Mack tak grozno naòkòł spòzérò (*srozi sã*), jakbë przënòmni bët królã. *Ra*]

groźny *ad* grozny, straszny, òstri, niebezpieczny, srodzi; *ew.* ũrzasny (= przeròzający); *o psie*: ùjadlëwi; *o morzu przed burzã*: mrëczny {‘ùjadlëwi’ *in = pol. o wietrze: mroźny*} [To bët strodze grozny sąd. Jesz przinǰde ë na cã grozny dzëñ. Na jegò groznëch lëcach (*na jegò groznym òbliczu*). *Ra* Grozné wałë (*fale*). Grozny człowiek / szkòlny. Groznò zëma. Grozné wiodro (*groznò pògòda*). Cëz wa mòta za ùjadlëwégò psa, co lëdzy do chëczy nie pùszczò. Mòrze je dzys mrëczné, to bądze jinszò pògòda. – *Sy*]

grób *m* grób *m*; *ew.* kùla *f* = dól *m*; *przen.* wieczny dómk / pałac; ~ **w morzu** mòkri grób; ~ **rodzinny** rodzynny grób; **stać nad grobem** stojec nad grabã [Starò Ròzka stoi ju nad grabã, jak òna ùmrze, to nasza wies badze bez zamòwiajczy. *Sy*]; **jedną nogã byc w grobie** zdrzec na ksãdzowã òbòrà (*tj. pòdwòrzé*), zdrzec na ksãdzowe / ksãzé / ksãzëno pòle, bëc na ùmercym / na schiłkù / na ùtëpie, bëc jedną nogã w grobie, stojec nad grabã, wzerac do Óbrama, klepac do swiãtégò Piotra. *Por.* **mogiła**

gród *m* gród, *arch:* gard, gòrcz; *ew.* zómk *m*, miasto *n*. *Por.* **grodowy, miasto**

gródek *m* gródk, *arch:* gardk, gardzëk, gòrczk; *ew.* zómeczck *m*. *Por.* **miasteczko**

gródz *zob.* **grodza**

grubas *m* grëbòla, grëbòsz, grëbas, grëbélc || grëbùlc, grëblińc, grëbùsz, grëbùszk, grëbùlk, brzëchòla, brzëchòl, pākòla, pakòl, *lok:* (ch)labéster, pākùsznik, mielcoch, òtrãdała, rëmcòk, toczk, flòtòcz, bazdar *m*; *ew.* człowiek grëbi / pākati / spasli / òkrãgli / tłësti / sëti / miãzi / stëli / bòlësti / przëszërny / grëbòbrzësi (*pol. brzuchaty*); *ew. w zn. czł. pucòłowaty*: człowiek grëbòpëszci / òbłòmùni / pùzowati / *lok* flòtowati [Kòscénk (*zmiartëlc*) je nieròz zdrowszi jak ten grëbùszk. *Sy*]

grubaska *f* grëbòsza || grëbùsza, pākalëca, *lok:* (ch)labésterka, pākùsznica, pākłëca, òtwarnica, mielcoszka, flòtòczka, złośl kãtornica *f*; *ew.* grëbò / pākato / sëtò / tłëstò / spalò białka / baba; *ew.* grëbé dzëwczã, grëbi dzëus; góra miãsa [Chto bë sã skùsył na taką gòrà miãsa (*ò grëbi kòbiëce*). *Sy*]

grubianin *m* sprostòk, prostëch || prostuch, prostòczk *Ra*, grëbiòn, nièbëcznik, nièdczosańc, brzëdòl, cham, lãp, wól, swiniòrz, swiñtuch, pruch *m*, grëbiańszci / sprosny / sëri / nièdczosóny człowiek; *w zn. czł. hardy*: dërnoch *m* {‘dërnoch’ – *zob. arogant*} [tegò sprostòka / prostëcha. Ten prostëch mie ju nieròz tak pòwiedzòł, jakbë miã chto szëflã gòwna trzasł w pësk. *Sy* Taczi nièdczosańc / taczim nièdczosańcã ten Lénin kawaler nie je, jak wa pòwiòdòta. – *Sy* Niżòden parobk nie chce wëtrzëmac ù tegò dërnocha. *Lz* To je richtich grëbiòn! *Bù*]; **czegoz się spodziewac po (takim) ~nie** czegòz sã spòdzewac pò (taczim) sprostòkù / chamie; cëz òd wòła wi(ã)cy żãdac jak kawał miãsa (*Sy*)

grubianka *f* sprostôczka, prostucha, grëbiônka, nieòbëcznica, chamka, brzëdôlka, swiniôrka, swiñtuszkã; sprosnô / sërô / nieobëczajno / swiniarskô / paskùdnô bialka; *w zn. kobieta harda: dërnoszka f* { ‘dërnoszka’ = *pol.* a) *grubianka, prostaczka*; b) *osoba głupia, naiwna* } [Ni ma zarô (drëdži) taczi prostuchë jak òna je. *Sy*]

grubiański *ad* spros(t)ny, prosti, grëbiańszci, plëgawi, sëri || sërowi, brzëdëci, nieòczosóny, nieò(b)krzosóny || -krzesóny, nieòczochróny *Gò*, łãpòwati (= niezgrabny), „grëbòskórny”, chamsczi, bezwstidny, swiniarsczi, swiñtuchòwati, wieprzowati, pruchòwati, kòzłowati, scërzowati, niesromny, nieobëczajny || nieòbëczny; *w zn. hardy: dërny, frëchòwny* { ‘prosti’ *in* = *pol.* a) *nieumiejętny*; b) *skromny, prosty, bez ozdób* } [Kòzłowaté żartë prowadzëc. *Sy*]

grubiańsko *adv* spros(t)no, grëbiańskò, sëro, chamskò, swiniarskò, swiñtuchòwato, wieprzowato, pruchòwato, kòzłowato, nieòbëczajno; *ew. pò chamskù / swiniarskù / grëbiańskù, jak bëdlã || bidlã, jak pruch; w zn. hardo: dërno, frëchòwno, hardo || hardze*

grubiaństwo *n* spros(t)nosc || -nota, sërosc, sërzëzna, nieòbëczajnoc || -nota, łãpòwatosc (= niezgrabnoc), swiniarskòsc, wieprzowatosc, pruchòwatosc, prostosc *arch f*, grëbiaństwò, chamstwò, prostactwò, prostostwò *arch n*; *ew. brak wëchòwaniô / kùlturë / òczosaniégò; w zn. hardość: dërnota || dërnosc frëchòwnosc, hardosc f* { ‘dërnota || dërnosc’ – *zob.* *arogancja* } [Swòjim grëbiaństwã òn òbrazył niejednégò człowieka. *Bù* Prostactwò òbëczajów. *Gò* Majkòwsczi prowadzył biôtka z prostactwã w kaszëbiznie. *Jb*]. *Por.* **arogancja, motłoch**

grubiec *v* grëbiec [òn grëbieje], stawac sã / robic sã grëbim. *Por.* **tyć**

grubo *adv* grëbò; **(naj)grubiej** (nò)grëbi; ~ **smarować** grëbò smarowac; ~ **się mylić** baro / grëbò / mòcno sã milëc

grubodziób *m om* klãskòcz *m* { ‘klãskac’ = *pol.* *mlaskać* }

grubonogi *ad* grëbònodzi, z grëbima nogama / szpërama

gruboskórność *f* grëbòskórnoc, niedelikatnoc; *ew. łãpòwatosc f, brak wrzëlëwòtë / delikatnocë / subtelnoscë. Por.* **grubiaństwo**

gruboskórny *ad* grëbòskórny; *ew. niewrzëlëwi, niedelikatny, mało delikatny, mało subtelny, bez delikatnocë, bez subtelnoscë; łãpòwati. Por.* **grubiański**

grubość *f* grëbòsc, *rzad:* grubiô || grëbiô *f* { ‘grubiô’ *in* = *pol.* *tusza - zob.* } [Grubiô na dwa łokce. *Sy*]; **deska o ~ści 2 cm** dél grëbi na dwa centimëtrë *a.* dél ò grëbòscë dwùch centimëtrów

grubozarnisty *ad* grëbòzòrnisti || grëbòzòrnati, grëbòzòrnowi

grubszy *ad* grëbszi; **z ~sza obrobić** z grëbsza (*a.* z wi(ã)ksza) òbrobic [Dzało to je z wiksza òbrobiony len. *Ra*]

gruby grëbi; **(naj)grubszy** (nò)grëbszi; *ew. w zn. otyły:* grëbi, spasi, òkrãgli, tñësti, sëti, ùtëczony, pãkati, zasadli, mielcochòwati; *w zn. brzuchaty:* grëbòbrzëszci; *w zn. puculowaty:* pùzowati, grëbòpëszci, òbłomùni, napùchli, lok flótowati; ~ **bład** grëbi bład, wiòlgò zmiłka; ~**be pieniãdze** grëbé / wiòldzé pieniãdze; ~**ba zwierzyna** grëbò zwierzë(z)na, grëbi / wiòldzi zwiërz [tegò zwierzã], grëbé / wiòldzé zwierzãta; ~**ba ryba** fig grëbò rëba; *ew. bóchart, pieniãznik, pãpk m, wòzny człowiek; ~be rysy twarzy* grëbé rise / rëtë / céchë twarzë / gãbë; *ew. chtos òkrãgli na gãbie; ~ba żaloba* wiòldzi żól, wiòlgò żaloba / żalosc || żalota; **człowiek** ~ *zob.* **grubas**

gruchać *v o gołëbiach a. zakochanych:* gruchac [Gòlãbczi gruchają. *Sy*] { ‘gruchac’ *in* = a) *kaszlac*; b) *przepòwiadac, szëptac* [Gruchają, że wòjna mò bëc. *Sy*]

gruchanie *n* gruchanie *n*

gruchnąć *v* gruchnąć; **naraz (pewnego dnia) ~nęła wieść** naròz (jednégò dnia) më sã dowiedzëlë, że... naròz rozeszła sã / gruchnãła (*a.* doszła do nas) wiëdzò / nowina; ~

w **papę** wëniécëc (*a.* pãknąc / chilnąc / trzasnąc / chlapnąc) jednégò w gãbã / w twòrz / we flabã / w pësk / w rij

gruchot *m* **1.** *zob.* **grat**; **2.** *zob.* **hałas**

gruchotać *v* **1.** tłuc, rozwalac; *ew.* psëc, kazëc, niszczëc; **2.** *czynić hałas:* grochòtac, trzòskòwac, bùgrowac, rëmòtac, walëc, pãcac

gruczoł *m* grëczoł, *zdr* grëczòłk *m* { 'grëczoł(k)' = *pol.* a) *Ra:* *narośl na ciele, guz(ek);* b) *Gò:* *wewnętrzny organ ciała ludzkiego / zwierzęcego* } [Mò ze szterë taczé grëczołë na szëji. *Ra*]; ~ł(y) w **gardle (migdały)** gargùla, *zdr* gargùlka *f*, gargùle *pl*; *ew.* migdał *m*, *pl:* migdałë; **męskie ~y rozrodcze** *pl* jądra, jaja, jajca; grëczołë rozrodczé; ~y **łzowe** grëczołë łzowé; ~ **krokowy (prostata)** grëczoł krokòwi, prostata *f.* *Por.* **bulwa, gruzel(ek), guz, narośl**

gruczołek *m* grëczòłk *m*

gruczołowacieć *v* grëczołowacëc

gruczołowatość *f* grëczołowatosc *f*

gruczołowaty *ad* grëczołowati, *zdr* grëczołkòwati, *arch:* gnuzowati; *ew.* pòkrëti grëczołama [Òna mò całą szëjã grëczołowatã. *Ra*]

gruczołowy *ad* grëczołowi

gruda *f* **1.** *zmarznięta ziemia na drodze / polu:* grëda, grëdzë(z)na, rëklëna, kòpniò, kòrëplëna, zmiarzlëna *f*, *arch:* pãczel *m* { 'pãczel || pëczel' *in* = a) *pùczel, gòrb*; b) *górkã, pagórk*; 'kòpniò' *ziemia, co spòd sniegù wëzérò* } [Wòz tërkòce pò grëdzënie. Cãzkò jak pò rëklënie (*grëdzëznie, zamiarżli zemi*). To sã lëchò jedze pò ti kòrëplënie. Gòdò jakbë pò kòrëplënie jachòł. Ten na grëdzëznie pase / ten grëdã krowë kòrmi (*ò niezaradnym gòspòdòrzu, co z biédë krowë wëgóniò na zymkù büten, zëbë so szukałë trówë*). Czej je grëda, biëj do Żëda. (*na głòdnym pòzymkù / przednówkù Żid ce dô jòdã na bórg*). Pò pãklach sã lëchò jedze. - *Sy* Czej je kòpniò (*czej ziemia spòd sniegù wëzérò*), tej ni ma saniówczy (*nie dô sã jachac saniamã*). *Gò*]; **isć jak po ~dzie** *jic* jak pò rëklënie / pò grëdzëznie / pò kòrëplënie, *jic* pòd górkã / pòd wiater / wprzëk [Mie jidze jak pò rëklënie. *Sy*]; **2.** *pole gliniaste pełne grudy:* grëdowiszczë; **3.** *bryłka stwardniałej / zmarzniętej ziemi:* gruzła *f*, duża *bryła:* grëzel, grëdëlc *m*, brëła *f*, wiòlgò gruzła, sztëk zmiarżli zemi – *por.* **bryła** [Na waji drodze sã grëdëlce jak bestie, tak zem złómòł wóz. *Sy*]; ~ **śniegu** gruzła / grëdëlc / brëła sniegù; **zbijać się w ~dy** grzłowac sã, zbijac sã w grëzłë / gruzłë / grëdëlce [Mómë taczé glënisté pòle, że jak gò sã na czas nie zbrónëje, to òno sã grëzłëje. *Sy*]; **3.** *wet parchnica f*

grudka *f* gruzelka, *rzad:* briłka, grudka *f*; *ew.* sztëczk, kawałk *m*; **zbijać się w grudki** grëzelkòwac sã / gruzelkòwac sã, krëpkòwac sã (*o masłë*), zbijac sã w gruzelczy [Glëniastò ziemia sã grëzelkùje. Masłò sã ju gruzelkùje / krëpkùje, bądã je mògła wnet wëjąc z czerzenczi. - *Sy*]; ~**dki masła w maślance** maslënë, gruzelczy masła [W masłòwce (*masłònce*) sã jész maslënë. *Sy*]

grudkowy *ad* gruzłowati, gruzelkòwati || grëzelkòwati. *Por.* **brylasty**

grudniowy *ad* gòdnikòwi, grëdniowi

grudowaty *ad* **1.** *o zmarzłej ziemi:* grëdowati, rëklënowati; **2.** *zob.* **brylasty, grudkowy**

grudzeń *m* gòdnik, grëdzëń *m* [To bëło w gòdnikù. W grëdniu co dzëń je kòmùdni (*co dzëń je barżi kòmùdno*). - *Sy*]

grunt *m* ziemia *f*, gruńt; **wkraczać na obcy** ~ wchadac / wkraczac [òn wchòdò / wkròczò] na cëzy gruńt / teren / na cëzë pòle; **badac** ~ badac gruńt; **tracić** ~ **pod nogami** tracëc gruńt pòd nogama; **z gruntu** z gruńtu, *ew.* ze zemi, gruńtowno, òd / do gruńtu, dëcht czësto; *w przenos. zn.* z nòtëré, *ew.* òd kòrzenia [Òn je ju z nòtëré / do gruńtu zli. *Gò*]; **pomidory z ~tu** (**w przeciwieństwie do szklarniowych**

pòmidorë (rzad tomatë) ògrodowé (ew. z gruntu) a nie szklarniowé; **w ~cie rzeczy** tak pò prôwdze / pò richtoscë; tak (a. czejbë chcôł) prôwdã rzec; **do ~u** do dna, do gruntu, czësto, do czësta, do nédzi, do òstatka, do resztë, do kùncã; **to ~** to je nówôzniészë, to je pòdstawa; ~, **żeby zdrowie było** grunt (wôżné / nówôzniészë), żebë zdrowié bëło; ~ **podmokły** rëda, pòdmiklëna, rozmiklëna, brodwina *f*, sapë *pl*; ~ **twardy** cw(i)ardi grunt, cw(i)ardô zemia. *Por.* **miejsce, podstawa, tło**

gruntować *v* **1.** malowac farbã pòdkładowã; gruntowac; robic pòdkłòd / pòdłòżë / spòdlé (= tło) / grunt; **2.** przëgòt(ow)iwac / spòrzãdzac grunt / pòdstawa pòd cos; **3.** ùmòcniwac, ùtwierdzywac, òsadzac, gruntowac

gruntowanie *n* gruntowanié – **1.** spòdny farbë; pierszë malowanié; przëgòtowanié pòdłòżëgò / spòdlëgò / gruntu do pòłożeniò nastãpny szëchtë farbë; **2.** òpùszczanié sã na dno, badanié gruntu, sondowanié

gruntownie *adv* gruntowno; **zbadac** ~ zbadac / sprawdzëc gruntowno / dokłãdno / do gruntu / do dna, zgłãbic (cos) / wgrëzc sã (w cos). *Por.* **dogłëbnie**

gruntowność *f* gruntownosc; ew. dokłãdnosc, dogłãbnosc *f*

gruntowny *ad* gruntowny; ew. dokłãdny, dogłãbny. *Por.* **dociekliwy, dogłëbny**

gruntowy *ad* gruntowi; **podatek** ~ gruntowi pòdatk, pòdatk òd zemi / za zemiã (za pòsòdanié / ùżëtkòwanié zemi / gruntu)

grupa *f* **1.** karno, *zdr* karenkò *n*, grëpa, *zdr* grëpka, gromada *zdr* gromòdka *f*; *por.* **gromada, grono, ugrupowanie, zgrupowanie**; **2.** *typ / rodzaj:* grëpa; *por.* **gatunek**; ~ **narodowościowa** grëpa nòrodowòscowò / nòrodnò; ~ **krwi** grëpa (tip / òrt / rodzòj) krwi; ~**mi** karnama, grëpama, gromadama, *zdr* gromòdkama

grupować *v* grëpòwac, zbierac (ew. gromadzëc / ùkłãdac / ùstawiac) w grëpë / w karna / w gromadë; ~ **się** *v* gromadzëc sã, grëpòwac sã, *zdr* grupkòwac sã, zbierac sã

grusza *f* bot krëszka *f*; ~ **dziko rosnãca** *zob.* **dziczka**

gruszczyk *m* krëszkòwina *f*

gruszka *f* krëszka *f* [Na naszi krëszce je mało krëszk(ów). Te krëszczy le spòdajã i pãcãjã / sã roztrzaskiwajã. *Gò*]; ~**ki na wierzbie** cëda-niewida, złoté górë, òbiecywczì *pl*; **szukać ~szek na wierzbie** szëkac krëszk na jabłònce; szëkac bani w leszczënie (*Sy*) [Òn szukò krëszk na jabłònce. *Ra*]; **nie zasypiać ~szek w popiele** nie zaniedbiwac czëgò, nie przëgãpic leżnoscë, wëkòrzëstëwac kòżdã leżnosc; ~ **gumowa (do pompowania a. zasysania powietrza / płynów)** krëszka (gùmòwò); **odmiany ~szek:** tëkwia, dłòwka *a.* dësznica, długòszka, pùrmùtka, kanélka, klapsa *f*, *pl:* mącznice, babë (pòznë krëszczy), gòrzòłczì, kòstërczì, sywczì, dłòwczì / dësznice, klapsë

gruszkowaty *ad* krëszkòwati, pòdobny (ze sztòłtu) do krëszczy

gruszkowy *ad* krëszkòwi [Krëszkòwi sok. *Ra*]

gruszczyka: ~ **jednostronna** bot gãsewnica; ~ **zielona** bot bòrownik *m*

gruz *m* gruz, gruzgòt *m*, gruzë, gruzgòtë, rujinë, szmërglënë, rozwalënë (*Ra*) || *Tr:* rozwòlënë *pl* [Le gruzgòt òstòł pò stòrim Gduńskù. *Sy*]; **w ~y zamienić** pòtluc / rozwalëc w trón (w trón jasny) / w përzënë / w gruzgòtë / w gruzmaczì / ew. w drobnë sztëczì / w drobny mak; zamienic w grëpã gruzu; **w ~y się rozpadać** rozpadac sã / rozwalac sã / rozsëpiwac sã w gruzë / gruzgòt / szmërglënë; jic w rozsëpczì / w gruzmaczì [To jidze w rozsëpczì. Bùdink szedł w rozsëpczì. – *Gò* Wieleż to w ti wòjnie szło w gruzmaczì. *Sy*]

gruzel *m* **1.** bryłka, *grudka:* gruzla *f*, grëzel || gruzel *m*, *zdr* gruzelka *f*, grëzelk *m*; **2.** *zob.* **naróśl**

gruzelek *zob.* **gruzel**

gruzelkow(at)y *ad* gruzlow(at)i || grëzlow(at)i, gruzelkò(wat)i; ew. grëczowati; ew. *arch:* gnuzowati, grëczołowati

Gruzin *m* Grëzón(a) *m*

Gruzinka *f* Grëzónka *f*

Gruzja *f geo* Gruzjô || Grëzjô, Grëzónskô *f* [ti -zji, -ńszi]

gruzłowacieć *v* gruzlec, robic sã / stawac sã gruzłowati / grëczowati / gnuzowati

gruzłowaty *ad* gruzłowati, grëczowati, gnuzowati; *ew. w zn. pol. guzowaty: gùczowati / gùzowati*

gruzłowy *ad* gruzłowi, gruzelkòwi, grëczowi, gnuzowi

gruzlica *f* sëchòtë, derë *pl*, dera *f* { 'dera' *f*, 'derë' *pl* - *in* = astma *zob.* }; ~**u** bydła sëchòtë *pl*, *lok*: płëcnô żaba

gruzliczka *f* sëchòtnica *f*, dera *m*; *ew. kobieta z silnym a. częstym kaszlem: chrëpòtka, kachùtnica, rzëpka, rzëpnica f*

gruzliczy *ad* sëchòtny, derowati

gruzlik *m* sëchòtnik, dera *m*; *ew. człowiek z silnym a. częstym kaszlem: chrëpòt, kachùtnik, chrochlôcz, rzëpk, rzëpnik m*

gryczanka *f* bùkwitnô / lëtwëkòwô słoma

gryczany *ad* bùkwitny, lëtwëkòwi || lëtwëniany, jaglany; **kasza** ~**na** bùkwitné / lëtwëkòwé / jaglané krëpë; krëpë z bùkwitë / lëtwëwzi / jaglë / tatarczy; **mąka** ~**na** bùkwitnô / lëtwëkòwô / jaglanô mąka; **chleb a. placek z mąki** ~**nej** grëczòk (*a. bùkwitny grëczòk*) *Sy*, bùkwitniòk *Ja m*; *pl: grëczòczy, bùkwitniòczy Ja. Por. gryka*

gryf *m* **1.** mityczny ptak, godło Pomorza, Kaszub: grif *m* [tegò grifa]; **2.** *zob. uchwyt*; **3.** przy instr. strunowych - uchwyt z deseczką, do której przyciska się struny: grëf *m* [tegò grëfù, na grëfie]; *ew. deseczka na szyjce skrzypiec na której skrzypek przebiera palcami: pòlcownik m [Żebë dobrze przebierac na pòlcownikù trzeba miec dładzë pòlce. Sy]; ~ gitary grëf gitarë / przë gitarze*

gryfel *zob. rylec, rysik*

gryka *f* bot bùkwita, lëtwëka, jagła *f*; *ew. proso n, rzad: tatarka, arch grëczka f* { 'lëtwëka' *in* = *pol. a) biedronka; b) żakiet, kurtka*; 'jagła' *lok in* = *jaglija, danka, pol. świerk*; 'grëczka' *Gò – por. 'grëczòk' – chléb z bùkwitny mączy = bùkwitniòk* } [Jaglë ju dzys nicht nie seje. Pierwi lëdze młolë krëpë z lëtwëwzi. Na Marka rzòdkò chto sòł tatarcã, ale pò Bòzim Cele wszëtëcë selë. - *Sy*]. *Zob. gryczany*

grymas *m*, ~**sy** *pl* **1.** wyraz twarzy: wëwzòrk / wëzdratk twarzy; *ew. dzywnô (a. krzëwô / wëkrzëwionô) mina / münia / mërma / gãba / twòrz, wëkrzëwiony pësk* { 'münia' = 'mërma' *warga bidlëca - ew. żłoslëwie - człowieka* } [Òna robi taką dzywną twòrz / minã / krzëwą minã / münia. Co të za minë tu wëstwòrzòsz? Nie krzëw(i) / wëkrzëwiòj ti gãbë / twarzë / tegò pëska tak. - *Gò*]; **2.** dąsy, kwaśna mina, wykrzywione wargi: dąsë, mùr'zë, münie, mamünie, mùr'zënë, *lok papùzënë pl; blëszczowató (ew. zmier'załò / nadąsónò / nabùrmùszonò) mina / münia / mërma / gãba / twòrz; w zn. niezadowolony wyraz twarzy: mier'zëlstwò n; w zn. patrzanie spode tba: blëszczowatosc f, blëszczenië sã* [Jò z ciebie te mùr'zë wënëkajã (wënëkóm). *Sy*]; **3.** wiercenie się, wzruszanie ramionami: wiclanië sã, wiercenië sã, chwiaądanië sã *n, Tr: wiclëna f; ~sy stroić* *zob. grymasiëc. Por. fochy, kaprys(y)*

grymasiëc *v* **1.** okazywać niecierpliwość, narzekać, płakać, jęczeć: nõskwarzëc, ùskwierac, bëc nõskwarny; *ew. jãczëc, skrzeczëc, bleczec, narzekac* [òn nõskwarzi / ùskwiërò / je nõskwarny / jãczy / skrzeczi / bleczy / narzëkò; To dzeckò nõskwarzi i nõskwarzi. Skąpi (*skąpc*) nõskwarzi. Jes të chòrò, córeczkò, że tak ùskwiëròsz. - *Sy*]; **2.** dąsać się, stroić miny: dąsac sã, krzëwic sã, mùr'zëc sã, münic sã, papùzëc sã, bùrmùszëc sã; mùr'zowac; strojic (*a. krzëwic / wëkrzëwiac*) minë / münie / mamünie; robic minã / mërma / münia, dąsac sã; *w zn. patrzeć spode tba: blëszczëc sã* [òn sã dąsò / sã krzëwi / sã mùrzy / sã müni / sã papùzi / sã bùrmùsz; òn mùr'zëje / sã blëszczy; Të sã ju tész pòtrafisiz mùr'zëc. Ju zòs të mùr'zëjesz. - *Sy*]; **przestać** ~

(przestać się dąsać) òprzestac sã dąsac / mùr'zëc, òdmùr'zëc sã; **3. zob. gderać, kaprysić**

grymaśnica *f* nôskwarnica, przikrotnica, mùnica, mùr'za, mùr'zëca, mùr'zewnica, mier'zôczka, pùrmùszka *f* {'mùr'za' = a) *białka / dzéwczëna nadąsónô*, z „zachmùrzoną”, *tj. mùr'zowatą / zmier'zatą twarzą*; b) *dolnô warga òpùszczonô i wësëniãtô w przódki*; 'pùrmùszka' – *por. 'bùrmùszëc sã' – dąsac sã – zob. grymasić*] [Przed tą mùr'zëcą wszëscë ùcëkają. Më mù wszëtcë òdgadowelë, że òn sã ni miôł żenic z tą mùr'zewnicą. - *Sy*]. *Por. gderacz, kapryśnica*

grymaśnie *adv* nôskwarno || -nie (|| *Ra* nôskwiérno), niecierplëwie [Skòrno sã tak nôskwarnie mdzesz domôgôł, nie dostóniesz. *Ra*]

grymaśnik *m* **1. osoba gderliwa, płacziwa**: nôskwara, skwiérawa, narzëczk, bleczk, stãczk *m*; *dziecko niecierpliwe, płacziwe*: skwiéradło *n*, skwiérk, nôskwark, òskrzeczëlc *m*, nôskwarka, skwiérawa, skrzeczka *f*; *ew. beksa*: skrzecz, jãczk, bleczk, piszczk {'skwiérk' = *pol. a) dziecko cicho, żãłôśnie popłakujãce*; b) *świerszcz*; c) *konik polny – zob. konik*] [Të jes wierã głòdnëchny, mój skwiérkù? Nie płaczkôj le, mëmka ce dô zarô jestkù. Nie wiëm, co z tegò naszëgò dzecka za skwiéradło sã zrobiło. Co jes za skwiérawa, dzeckò! Të skwiérawò, badzesz të cëchò. - *Sy*]; **2. osoba niezadowolona, nadąsana**: mùr'zòk, mùr'zela, mùr'zel, mier'zòk, mier'zëlc, przikrotnik, dąsała, markòtnik, òmùńc *arch m*; *ew. ten, co się nastroszył, stał się nieprzystępny*: pùrmùszk *m* {'pùrmùszk' *m – por. 'bùrmùszëc sã' – dąsac sã – zob. grymasić*; 'mùr'zel' *in = pol. stonoga zool*; 'òmùńc' – *por. mùnia = a) warga*; b) *mina*] [Temù mier'zëli jesz nicht nie dogòdzył. Gòdają, że białczy są mier'zácë, ale midzë chłopama trôfiają sã mier'zôcë. Przed tobã, mier'zëlcu wszëscë ùcëkają. Jô temù mùr'złowi z daleka jidã z drodżi. Brzëdkò je mùr'zewnica, ale jesz brzëdczësi je mùr'zewnik.– *Sy*]. *Por. gderacz, kapryśnik*

grymaśność *f* **1. niecierpliwość, kapryśność**: nôskwarnota || -nosc (|| *Ra* nôskwiérnosc), niecierplëwòta *f* [W nim sama nôskwarnota sedzy. *Sy* Nôskwarnosc dzecy. *Ra*]; **2. płacziwość**: òskrzeczãłosc, òbleczãłosc *f. Por. fochy, grymas(y), kaprys(y), narowy*

grymaśny *ad* **1. niecierpliwy, nieznośny**: nôskwarny (|| *Ra* nôskwiérny), przikrotny, przikrznny, mier'zacy, niecierplëwi; **2. płacziwy**: òbleczãli, ùskrzeczãli; **3. nadąsany, skwaszony**: nadąsóny, nabùrmùszony, zmier'zãli, mùr'zowati; **4. patrzący spode łba**: nachmùrzonny, blëszczowati. *Por. gderliwy, kapryśny, markotny, natrëtny*

grynszpan *m* grinszpan *m*, zelonô (kòprowô / miedzãnô) dërdza; *ew. patina, sniëdz f*

grynszpanowy *ad* grinszpanowi

grypa *f med* pòszëdło *n*, gripa *f* {'pòszëdło' - *por. 'płoszëdło' = a) krótczi deszcz*; b) *stròszk na ptòchë*}

grypowy *ad* gripòwi; *ew. pòszëdłowi*

grysik *m* krëpczi *pl*, griz *m*; *ew. jedno ziarenko kaszki*: krëpka *f*, zòrenkò krëpów

grywać *v* grëwac || grawac [òn griwô || grôwô; òni griwają || grôwają], *ekspr* rznąc; ~ **na instrumencie, muzykować** mùzykòwac, grëwac || grawac, *ekspr* rznąc; ~ **w karty** grëwac || grawac w kartë || kòrtë; kartowac || kòrtowac, cëskac kartë || kòrtë, *lok* smirnowac; ~ **w guziki** pińczowac; ~ **w piłkę** balowac, *Tr*: pùczkòwac; grëwac w bal(ã) / w pùczk; ~ **na fortepianie** grëwac / mùzykòwac na klawirze; ~ **z pamięci** grëwac z głòwë / z pamiãcë / ze slëchù, *żart* z kapelusza / z kalãdòrza; ~ **w szachy / warcaby / młynek** grëwac w szachë (*żart* w chłopków) / damkã / mlink

grywanie *n* griwanië || *rzad* grôwanië

gryzaczek *m* zabawka dla niemowlãt: grëzòczk *m*; *ew. w zn. smoczek*: titk, lucz *m*

gryzący *ad* grëzacy, żgrzacy

gryzienie *n* grëzení *n*; ~ **się** kłopotanié / jiwrowanié / jiszczenié / jadłobienié / grëzení sã. *Por.* **kłopot**

gryziórek *m* grëzypiórk, pisark *m*, piórkòwi skrobajk

gryzmolenie *zob.* **bazgranina**

gryzmolić *zob.* **bazgrać**

gryzmoła *zob.* **bazgracz**

gryzmoły *zob.* **bazgranina**

gryzoń *m* grëzòk *m*; ~**nie** *pl* grëzòczy *pl*

grzyć *v* grëzc; *ew.* w *zn.* *żreć*, *chrupać*: *żgrzéc*, *grëzc*, *chrupac*; w *zn.* *kąsać*: *grëzc*, *kãsać*; w *zn.* *żuć*: *żãgòléc*, *żwac*; w *zn.* *memtać*: *mùmlac*; *o gësiach*: *skubać*, *dłubać*, *ryć*: *gnëblowac*, *skùbac*, *piskac*; *o owadach*: - *zob.* **ciać**, **żądlić**; *o myszach*, *szczurach* (*chrobotac*): *szerpòléc*, *gnëblowac*, *chrobòtac* *szerótowac* || *rzad* *szutac* [Czim ùmiartszò wesz, tim barzi grëze. *Ce, Ra Të* ni mùszisz òrzechów (*skòrëpów*) *zãbama* *chrupac*. *Lz Trusë* grëzã *marchiew*. *Ni mògã* grëzc *skórczi* òd *chleba*, *bò móm* ju *słabé zãbë*. *Òna ni mòże* grëzc, *tej tak* *żwie* / *żãgòli* / *mùmlò*. *Kònie* *żgrzã* / *grëzã* óws. *Pies* grëze / *kąsò*. *Mëdзи* / *mùchë* / *gzyczy* *tnã* / *grëzã* / *kąsajã*. *Mëszë* *pòd* *pòdłogã* *szerpòlã* / *szerótëjã* / *szutajã* / *gnëblëjã* / *chrobòcã*. - *Gò*]; **dym gryzie w oczy** *dim* grëze / *szczipie* w *oczë*; ~ **się z kim** *zob.* **klócić się**; ~ **się czym** *zob.* **martwić się**

grzać (**się**) *grzòc* (*sã*); **to mnie ani grzeje, ani ziębi** *to* *mie* *ani* *nie* *grzeje* *ani* *nie* *znobi*; *to* *mie* *je* *òbòjãtné*; *to* *mie* *nie* *òbchòdzy*

grzałka *f* *el* (*urządzenie do gotowania wody*) *grzòłka* *f* [*ti* *grzòłczy*, *tã* *grzòlkã*, *tã* *grzòlkã*]

grzanie *n* grzenié || *grzanié* *n*

grzanka *f* (*kromka chleba smażona na tłuszczu*) *piekłi* *chléb*, *smòżk* *m*, *grzònka*, *arch*: *grzenica*, *grzònca* *f* [*Na* *pòłnie* *będzemë* *dzys* *mielë* *smòżczy*. *Tegò* *jednégò* *smòżka* *mógł* *jes* *zjesc*. *Mòże* *të* *bë* *jakã* *grzenicã* *zjòdł*? - *Sy* *Maslanò* / *smacznò* *grzònka*. *Lz*]

grządka *f* *zògón(k)* *m*, *lëcha*, *lészka* *f* { 'lëcha', 'lészka' *in* = *rëga*, *rëzka*, *pas zemi*, *dłudzi* *zògón*, *pol.* *rzãdek*, *redlina* } [*Zasała* *dwie* *lëchë* (*dwa* *zògónë* / *zògònczi*) *marchwi*. *Jò* *le* *miała* *dwie* *lészczy* *kapùstë*, *a* *jesz* *mie* *jã* *krowë* *zjadłë*. - *Sy*]

grządziel *f* *część pługa z hakiem, do którego zakłada się orczyk*: *grządzel*, *lok* *grzãda* *f* { 'grządzel(a)', 'grzãda' *in* = *drażk* w *kùrniku*, *dze* *sòdajã* *kùrë* }

grząski *ad* *topny*, *tonisti*, *rëdowati*, *zapadłëwi*; *ew.* *mitczy* || *miãtczy*, *niepewny* { 'rëdowati' - *por.* *rëda* = a) *mòkri* *torf*, *mùł*, *mòkrò* *zemia*; b) *krew*, *òsoblëwie* *kreew* *ze* *sturã*; c) *pòkrewieństwo* }; ~ **grunt** *zob.* **grëzawisko**; **zapadać się w ~skim gruncie** *zob.* **grëznać**. *Por.* **blòtnisty**

grząskość *f* *rëdowatosc*, *mitkòsc*, *zapadłëwòsc*; *ew.* *zob.* **grząski** (**grząski grunt**)

grzążyć *zob.* **grëznać**

grzbiet *m* *krzebt* (|| *lok* *chrzebt* || *chrzebiét*) *m*; *ew.* *pùczel*, *krziż* *m*, *plecë*, *krziże* *pl*; **dostać po grzbiecie** *dostac* *pò* *krzebce* / *pò* *plecach* / *pò* *pùklu*; ~ **dachu** *krzebt* *dakù*; *czosëłka* (*lok*: || *czisëłka* || *sysełka*) *f*. *Por.* **plecy**

grzbietowy *ad* *krzebtowi* || *lok* *chrzebtowi*; **plywanie stylem grzbietowym** *pliwanié* *na* *plecach*; *pliwanié* *sztilã* / *spòsobã* *krzebtowim*; *ew.* *krzebtowi* *sztil* / *spòsob* (*pliwaniò*); *Rkj*: *chrzeptowi* *òrt*

grzebać *v* **1.** *ogólnie*: *grzebac*; *ew.* *dłëbac* [*Białka* *cos* *tam* *grzebie* *w* *zemi* / *w* *ògrodze*. *Co* *òn* *tak* *grzebie* / *dłëbie* *wiedno* *w* *tim* *nosu*? - *Gò* *Òni* *grzebiã* *rãczkã* *w* *mlëczkù* (*jima* *dobrze* *jidze*). *Sy*]; **2.** *grzebać w ziemi, np. pazurami*: *grzebac*, *drapac*, *kòpac*, *rzad* *czosac* [*òn(a)* *grzebie* / *drapie* / *kòpie* / *czesze* /]; **3.** *o kurach*: *czeparzëc* || *czepzëc* || *czepzac*, *grzebac*, *drapac*, *rzad* *czosac*, *czechlëc* || *czechlac* [*Kùrë* *czep(a)rzã* / *czeprajã* / *grzebiã* / *drapiã* / *kòpiã* / *czesã* / *czechlã* || *czechlajã*. *Gò*

Grëzmòlëch grëzmòli, jakbë kùra pótą czechłała ògród, zëbë nalezc robòka. Sy]; **4.** ryc – o dzikach, świniach: piskac, rëc; **5.** o koniu, grzebać kopytem: czosac nogą / szpérą / kòpëtã / kótã [òn czesze]; **6.** myszkować, szukać czego: grzebac, szëcac czegòs; kùraszëc / sznëpòrzëc / sznëprowac || sznëkrowac za czim [Gdze tam kùraszisz? Sy]; **7.** manipulować przy czymś: grzebac / dżëbac / robic / klarowac / madrowac przë czims [Co të tam grzebiesz / dżëbiesz / klarëjesz / madrëjesz przë tim, chcesz të to ùprawic, czë jesz barzi zepsëc? Gò]; **8.** ~ **umarłych** chòwac / rżad grzebac ùmarłëch. Por. **dłubać, drapać, manipulować**

grzebać się grzebac sã [Jò sã nie lubiã grzebac w zemi / w ògrodze / w papierach (w dokùmentach) / w taczich sprawach (np. wdawac sã w spiërczi rodzynnë). Gò]. Zob. **guzdrać się**

grzebak m grzebadło n, grzebajk m. Por. **pogrzebacz**

grzebała zob. **guzdrała**

grzebanie n **1.** grzebanié; **2.** o kurach: czeparzenié || czeprzenié || czepranié; **3.** o świniach (rycie): piskanié, rëcé; **4.** o chowaniu umarłych: chòwanié n; ew. pòchòwa f (pol. pochówek); **5.** ~ **w ogniu** grzebanié / rëchanié || -szanié / pékrowanié w ògniu

grzebanina f **1.** praca wymagająca wiele cierpliwości: grzebanié, dżëbanié n; dżëbanina, grzebanina f Gò {formant: '-ina' - por. np. klãsanina Sy w zn. pol. nlaskanie}; **2.** praca wymagająca dokładności: klarowanié, madrowanié n, madringa, klaringa f; **3.** codzienna, żmudna harówka: czurzenié, pùżlowanié, grzebanié n; codniowé / codzënnë czurzenié / pùżlowanié; codniowò zmùdnò robòta / mòrdãga; **4.** praca czasochłonna, żmudna: zmùdnò robòta, zmùdówka f [Bùlwë przebierac, czë pióra skùbac, to je baro zmùdnò robòta. Czejbë nié ta zmùdówka, to bë jesmë bëlë dali z robòtą. - Sy]. Por. **guzdranie (się)**

grzebieniarcz m grzebieniôrz m

grzebieniasty ad grzebieniasti

grzebień m grzebiéń, rżad czosòk m [To dzëwczã mò piãkny grzebiéń we włosach. Lz Grzebiéń wpòdł w beczkã (zabrakło wòdë). Czosac kògòs bez grzebienia (bic kògò). - Sy]

grzebyczek, ~byk m grzebiszk, grzebiónek m

grzech m grzëch m; ew. wina f [Ni ma tak letczëgò grzëchù, chtëren bë człowiekòwi nie cãził. Ra Grzëch jak kùrzò pisc (niżóden). - Sy]; **zmazane ~chy** zmazóné grzëchë Sy; ew. òdpùszczóné winë; ~ **pierworodny** pierwòrodny grzëch; **odpuszczenie ~ów** odpùszczenié grzëchów

grzechotać v **1.** hałasować grzechotką: grochòtac || grzechòtac || lok gruchòtac {‘grzechòtac’ in = pol. a) szczëkać; b) trzaskać} [Grzechòtelë zãbama. Grzechòtòł dwiërzama. - Lz]; **2.** o rozklekotanym pojeździe: klekòtac, bürkòtac || bürgòtac; **3.** o żabach: rzechòtac, skrzëczec, chrochtac

grzechotanie n **1.** grochòtanié || grzechòtanié n, grochòt || grzechòt; **2.** klekòtanié, bürkòtanié || bürgòtanié n, klekòt, bürgòt m; por. **turkot**; **3.** o odgłosach wydawanych np. przez żaby: rzechòtanié, skrzëczenié, chrochtanié n, rzechòt, skrzëk, chrocht m

grzechotka f grochòtka || grzechòtka || lok gruchòtka, binglotka; ew. w zn. kołatka: klekòtka, klëczka f {‘klëczka’ in zob. klamka}; kołatka obrotowa, z kółkiem zëbatym: knara f

grzechotnik m zoo grzechòtnik m

grzecznie adv grzecznie [Knòp òdpòwiedzòł grzecznie. Jò ji grzecznie złòził swą pòdzãkã. - Lz], stateczno; ew. pòslëszno, ùslëszno; *pieszcz, dziec*: aja, atoto, pizso; ew. okazać komu grzeczność, postąpić zgodnie z czyimś życzeniem: zrobic (kòmùs cos) do wòlë

grzecznościowy *ad* grzecznościowi, robiony z grzeczności a. dlô ôkôzaniô grzeczności; *ew.* zgodny z ôbëczajã / zwëkã, czësto fòrmalny; **zwrot ~ (wyrażenie ~we)** zwrot grzecznościowi (wërażenié / pòwiedzenié grzecznościowé), fòrmùłka grzecznościowô

grzeczność *f* grzeczność [Grzeczność nigdë nie szkòdzy. Z grzecznością przinđesz nôdali. Bëła ti ùdbë, że gòdô grzeczność. - *Lz*]; *ew.* stateczność, pòslëszność || -nota, ùslëszność || -nota *f*, dobré wëchòwanié / zachòwanié / ùłożenié; *ew.* w *zn.* *galanteria*, *szarmanckość*: ùkładność, òglãda, szëkòwność *f*, òbëcé (z lëdzama) *n*, szëk *m*; **przez ~** przez ùwòzanié / szacënk (dlô kògò); **zrobić komu ~** zrobic kòmùs (cos) do wòle, bëc dobrim dlô kògò

grzeczny *ad* grzeczny [Grzeczny chłòp, Grzeczne dzieci. *Lz*]; *ew.* dobrzy, stateczny, miłi, dobrze wëchòwóny / ùłożony; *ew.* pòslëszny, ùslëszny; *dziec pieszcz.*: piszi, aja, ajka, ajeczka; *ew.* w *zn.* *układny*, *szarmancki*: głòdczi, ùkładny, szëkòwny, żart jinteligentny [Głòdczi kawaler. Còreczkò, tegò nie bierzë, co pròwda òn je głòdczi, ale snòdczi. *Sy*]; **bądź tak ~** bądżë tak dobrzy *a.* zrób || zrobi mie do wòle

grzejnik *m* grzejnik; *ew.* kalorifer *m* [Grzejnik nôlepi je ùmieszcëc pòd òknã. Grzejniczi elektryczne sã rozmajité.]

grzejnikowy *ad* grzejnikòwi

grzejny *ad* grzejny

grzeszek *m* grzëszk *m* [Z taczych grzëszków niejedny sã nijak nie spòwiòdajã. *Gò*]

grzeszenie *n* grzëszenié *n*

grzesznica *f* grzësznica *f*

grzesznie *adv* grzëszno || -nie

grzesznik *m* grzësznik *m*

grzeszność *f* grzëszność || -nota *f*

grzeszny *ad* grzëszny

grzeszyć *v* grzëszëc [òn grzëszy; òni grzëszã. Terò ju nie grzëszë / nie grzësz.]; **ona nie ~szy urodã** òna nie grzëszy ùrodã / nie je za spòsobnò; **nie ~szy rozumem** nie grzëszy rozëmã; nie je za mądri / rozëmny

grzędã *f* **1.** *drãżek w kurniku*: grzãda, *rzad* grzãdel(a), *rëka lok f* {‘rëka’ *in zob.* łata 3} [Òddac kòmùs w niebie na grzãdze (*nigdë*). *Sy*]; **dać kurze ~dë, a ona: wyżej siëdë** dac le kùrze / kòkòszë grzãdã, a òna: jò wëzi sadnã; dac pòlc, to òn bądze chcòł / òni bądã chcelë całã rãkã; dac kòmù na wòlã, to òn ce na głowã wlëze / narobi [Dac le kòkòszë grzãdã! *Ce (Ra)*]; **2.** *pas ziemi uprawnej*: zògòn *m*, lëcha, lëszka *f*, pòrã rëgów {‘lëcha’ *in = pol. redlina, kasz. réga*}; *zob.* grzãdka

grzęzawisko *n* *grzãski grunt*: rëda, topielëna || toplëna, topizna *f*; w *zn.* *bloto*: rozbrzëda; *ew.* kalëga *f* {‘rëda’ = a) *mòkri torf, mùł, mòkrò zemia*; b) *kwëw, òsoblëwie kwëw ze sturã*; c) *pòkrewiënstwò*; ‘kalëga || kaluga’ *dost. = plëta, pol. kałuza*} [Założił kònie, żebë z rëdë wëcygnãc wòz. *Sy*]. *Por.* **bagno, trzęsawisko**

grzęznąć *v* rëdac, zarzënac, zapadac sã, wpadac (w zemiã / w bloto), tonãc, lgnãc, tarknãc (*Gò*), ùtarkòwac (*Tr*); *ew.* o *kołach samochodu*: kòpac sã {‘l(g)nãc’ *in = pol. lgnãc, kleić się*; ‘tarknãc’ – *Sy pòdòwò le fòrmë złożoné, np. ùtarknãc, zatarknãc*} [Krowë rëdajã pò brzëchë na łãkach. Dzys sã lëchò òrze, bò kònie rëdajã. Kònie lgnãłë w błocë jãz pò brzëchë. – *Sy Wòzë zarzinałë / zapòdałë sã / tonãłë / lgnãłë / tark(nã)łë / ùtarkòwałë jãz pò òse. Gò*]; **samochód ~źnie w błocie i nie może wyjechać** autòł je zatonił || -niãti / zarzniãti / zakòpóny / kòpie sã / tonie w kale i ni mòże wëjchac; ~ **w długach po uszy** tonãc / sedzec / bëc w dlëgach pò uszë; bëc wpadłi / zarzniãti w dlëdzi jãz pò ùszë. *Por.* **ugręznąć**

grzmiący *ad* grzmiący || grzëmiący; *ew.* głosny, büğrëjący

grzmieć *v* grzmieć || grz(ë)miòc; *ew.* büğrowac, trzaskac, *ekspr.*: walëc (jak z kanónów), bómbarðowac; **to grzmi** to grzmi || grzëmi, trzaskò, büğrëje, wali, bómbarðëje [Ale

jak to straszno grzmi || grzëmi! *żart*: Swiāti Pioter kamienie karëje. Swiāti Pioter z kòłôczama jedze (*to grzëmi*). Òni tam w niebie pewno méble przestôwiają. *dziec*: Pón Jezësk pôlcã grozy. – Sy]

grzmienie *n* grzmienié, bùgrowanié *n*, grz(ë)mòt, bùger || bùdzer *m*

grzmocić *v* grzmòcëc; *ew.* walëc, tłëc || tłuc, lëmic, rznąc, bic, łojic. *Por.* **bić, grzmieć, hałasować, łomotać**

grzmot *m* grzmòt || grzëmòt, bùdzer *m*; *ew.* w *zn.* *burza z piorunami*: trzaskawica *f*, pãcanié *n*, walenié piorënów [Sëchi grzmòt (*mòtniò, łskawica bez grzmòtu*). Stòri grzmòt (*gromisz, òwadzëlc, pol. zrzëda*). – Sy]; ~**dział** grzmienié / grzmòt kanónów; ~ **dochodzący z daleka, echo dalekiego** ~**tu** òbgrómka *f* arch, pògrzmòt *m* arch { ‘òbgrómka’ *in fig* = *nagana, wëmówka* – *zob.* *nagana*} [Chcemë le sã pòspiewac (*spieszëc*) z tim wòżenim, bò je czëc òbgrómka. Le chùtkò, bò òbgrómka jidze. To mòże dac wiãkszi grzmòt, bò jò ju dôwno czëjã pògrzmòt. – Sy]. *Por.* **burza**

grzmotnąć *v* grzmòtnąc, ùderzëc, pãknąc, trzasnąc walnąc, grzimnąc, wczadzëc

grzmotowy *ad* grzmòtowi, grz(ë)mòtny

grzyb *m* grzib *m*; **handlarz** ~**ami** grzëbnik, grzëbòwnik *m*; **zbieracz** ~**bów** grzëbiòrz, grzëbnik, grzëbòwnik *m* [tëch grzëbiarzów || -rzy / grzëb(òw)ników; W lese bëło dzys grzëbiarzów i grzëbiarzów. Sy]; **kobieta żyjąca ze zbierania** ~**ów** grzëbiòrka, grzëbnica [ti grzëbiòrczi / grzëbnicë]; ~ **jadalny** jadalny / jòdny / dobri grzib; **niektóre** ~**by jadalne**: a) *prawdziwek*: pròwdzywk *m*, pròwdzëwi grzib; *pl*: pròwdzyczi, pròwdzëwé grzëbë; b) *peperliszka* || -lëszka, *niem.* *peperling* *f*; *pl*: peperliszczi || peperlëszczi, peperlindzi; c) *koźlarz*: kòzòk *m*; *pl*: kòzòczi *pl*; d) *gąska*: gąska *f*, gąsy grzib *m*; *pl*: gąsczi, gąsé grzëbë; e) *opieńki* *pl*: napiënczi, piónczi, ùzémczi || ùzyczi, gromadniczi; f) *maślak*: maslòk, pãpk *m*, *pl*: maslòczi, pãpczi; g) *rydz*: ridzk *m*, *pl*: ridczci; ~ **trujący, niejadalny** pòtrus *m*, bëtka, *lok* glampka *f*; *ew.* trëjący / niepròwdzëwi / dzëwi / wilczy / niejadalny / niejòdny / lëchi / niedobri grzib – *zob.* *np.* **muchomor, purchawka** [To nie sã pròwdzyczi, le glampczi. Sy]; ~ **szatański** diòbli pãpk, szatan; **stary** ~ *fig o człowieku*: stòri strëch / grzib / *zgardl*: stòri pùrkòt / piernik; **rosnąć jak** ~**y po deszczu** rosc jak grzëbë pò deszczu; **miejsce z rosnącymi** ~**ami** grzëb(ow)nik *m*, grzëbòwiszcze *n*, mòl / miescé, / plac gdzie roscie wiele grzëbów [Jò znajã taczé place, gdzie grzëbë lubiã rosc. Gò]; ~**y w białym sosie** grzëbë w biòłim zòsu (*Gò*); ~**y smażone w cieście** grzëbë pieklé w cesce (*Gò*)

grzybek *m* grzibek *m* [Grzibczi jak ribczi (*mòtë, drobné*). Sy]

grzybiarz *zob.* **grzyb (zbieracz ~bów)**

grzybiasty *ad* grzëbny, grzëbòwati, grzëbiasti

grzybieć *v* starzec sã, grzëbiec [òn starzeje sã / grzëbieje]

grzybień *m* bot wòdnò lelija, wòdny tëlpon, biòli kòblun

grzybnia *f* grzëbniò *f* Gò; **pojawiła się** ~ pòjawi(ł)a sã / pòkòza(ł)a sã grzëbniò; *ew.* zemia kwitnie [Bądã wnet grzëbë, bò zemia kwitnie. Sy]

grzybowy *ad* grzëbòwi; **zupa** ~**wa** grzëbòwò zupa, grzëbiònka *f*; **sos** ~ grzëbòwi zós, grzëbòwò pòdléwka

grzywa *f* grzëwa || *lok* grzëba, *lok* kùcza *f*; *ew.* *miejsce na karku konia, gdzie zakłada się naszyjnik*: kòsmiën *m* { ‘kùcza’ *in* = a) *broda przëstrzëglò*; b) *grzëwa kònia*; c) *stòrò krowa*; d) *stòrò panna*; e) *Žid*} [Kón mò grzëwã. Złapòł knòpa za grzëwã. Kròsniãta plecã kònióm grzëwë. Jemù ju kùcza sëwieje. Kònie gnałë, le jima sã kùcze trzãslë. – Sy]. *Por.* **grzywka**

grzywacz *m* **1.** *człowiek z grzyw(k)ą*: grziwk, grzëwòl(a), grzëwòcz *m*; **2.** *zob.* **fala**; **3.** *zool (gołqb)* grzëwòcz, gruchòłk *m*

grzywiasty *ad* grzëwiasti

grzywka *f* grziwka, *lok* kùczka {‘kùczka’ *in* a) *bródka*; b) *kòza*; c) *Židka*} [Dzëwczã mò grziwkã. Mój chłop nosył kùczkã. Žid z kùczkã. – Sy Dòj le, jò weznã nożiczczci, a cè tã grziwkã përnã skrócã / òbetnã. Gò]

grzywna *f* kara, kara pieniãznò, *przest.* sztròfa *f*; *ew.* mandat *m* {‘kara’ *in* = *pol. taczka*}

gubernator *m* gùbernator *m* [tegò –natora]

gubernatorski *ad* gùbernatorsczci

gubernatorstwo *n* gùbernatorstwò *m*

gubernia *f* gùberniò ti –ni] *f*

gubernialny *ad* gùbernialny, gùberniowi

gubić *v* gùbic; ~ **siebie** gùbic / niszcęc se(bie), wëdawac siebie na zatracenié; ~ **się w czym** gùbic sã, milęc sã, tracęc kòntrolã / panowanié nad czym; ~ **się w domysłach** gùbic sã (*a.* błãdzęc) w domëslach / w domiszlanim; *ew.* bëc czësto baf / bëc czësto òd se i nie wiedzec, co robic

gula *f* **1.** *narośl w kształcie kuli:* gùlajka, gùla, gùcza *f*; **2.** *podgardle indyka:* gùrdzel *m* {‘gùrdzel’ *in* = *grëcza f, pol. narośl na roślinach a. na ciele – zob. guz*}

gulasz *m* gùlasz *m*

gulden *m* gùlden *m*; **gdańskie** ~y gduńszcë gùldenë

gulgot *m* ~anie *n* (*o głosie indyka*) gùlgòt *m*, gùlgòtanié, glugdanié *n.* *Por.* **bulgot**

gulgotać *v* (*o głosie indyka*) gùlgòtac, glugdac [Gùlòk gùlgòce. Gò Gùlòrze (gùlòczy) glugdają (gùlgòcã) na pòdwòrzu. *Ra*]. *Por.* **bulgotać**

guma *f* gùma, *zdr* gùmka [To sã rozcygò jak gùma.]; ~ **elastyczna** elasticznò (*ew.* rozcyglëwò, dżibkò) gùma; ~ **do zucia** gùma do żwaniò / do mùmlaniò; **żuc** ~më żwac / mùmlac gùmã [òn żwie / mùmlò]; ~ **plynna (klej gumowy, guma arabska;** *ew.* **butapren, kauczuk**) lejnò gùma (gùma do klejeniò / lepieniò, kléj gùmòwi, bùtapren, kauczuk); „**złapać gumę**” „złapac gùmã”, przedzurawic (np. gòdzã) dãtkã („flakã”) w kòle autoła / mòtocykla itp.

gumiaki *pl* (*buty gumowe*) gùmòwé skòrznie / bótë, gùmiaczi *pl*

gumiany *zob.* **gumowy**

gumiarka *f* gùmòwnica, gùmiarka *f*, maszina do òbròbczi gùmë

gumienny *m* dwòrznik || dwòrnik, szpektór *m* [tegò szpektora]

gumka *f* **1.** *tasiemka gumowa w oplocie z tkaniny:* gùmka, gùmòwò blewiązka; **2.** *do zmazywania kresek ołówka:* gùm(k)a (do zmazywaniò / mazaniò / gùmkòwaniò)

gumno *n* **1.** stodoła *f*; **2.** pòdwòrzé, òbòra *f*; **3.** klepiskò *n* {*kas.* ‘gùmno’ = *zabùdowania gbùrszcë / gòspòdarszcë*}

gumować *v* gùmòwac

gumowanie *n* gùmòwanié *n*

gumowany *ad* gùmòwóny; (**pod**)~ **płaszcz** (pòd)gùmòwóny płòszcz mańtel

gumowce *zob.* **gumiaki**

gumowy *ad* gùmòwi, *rzad* gùmiany; **płaszcz** ~ gùmòwi płòszcz / mańtel; **przemysł** ~ przemëśl gùmòwi; **wyroby** ~we gùmòwé wërobë / produktë / *ew.* **towarë** || **towòrë** / rzeczë; **zelówka** ~wa gùmòwò zòla; **obuwie** ~we gùmòwé bótë; *ew.* gùmòwé skòrznie

gumóżywica *f* gùmòżëwica *f*

guńka *f* żuba *f*, òkriwk, płòszcz, mańtel *m*; *ew.* gùńka *f* (mańtel noszony przez góralów)

gurt *m* gùrt *m* - **1.** *bud arch* łãk; **2.** pas, rzem; *ew.* pas parcany *m*

gusło *n* gùsło *n*, (za)babón *m*; **gusła** *pl* gùsła, (za)babónë, klakùtë, czarë *pl*, czarzba, czarzó *f*, czòrny pòcërz [Wierzëc w klakùtë. To jesz dzys lëdze wierzą w zababónë. Dzys ju tak w babónë nie wierzą, jak przòdë. Czòrny pòcërz mówic (*czarzëc*,

czarowac). - Sy Chto wierzi w gùsła, temù dupa ùschła. Ła Chto wierzi w gùsła, temù rzec ùschła. Ce]. Por. **guślarstwo, czary**

gust *m* gùst *rzad*; ew. smak *m*, szmaka *f*; ew. w zn. *szuk, styl*: szëk; **mieć dobry** ~ miec dobrì gùst / smak; miec pòczëcë piäkna; **bez ~u** bez gùstu, bez szmaczi / smakù; ew. bez szëkù; **rzecz bez ~u** rzecz bez gùstu smakù; ew. bez szëkù; ew. brzëdalstwò, òkropieństwò, strëszadło *n*, brzëdota, òkropnosc *f*; ew. kicz *m*; **zły** ~ lëchi gùst / smak, lëchò szmaka; **to nie w moim guście** to nie je w mòjim gùsce; to nie je wedle (*a. pòdług*) mòji szmaczi / mòji mëslë / mòjégò mòdła; **coś w tym guście (coś tego typu)** cos na ten òrt; cos w tim zorco / tipie; **rzecz ~tu** rzecz / sprawa gùstu / szmaczi / smakù; **są ~a i guściki** są rozmajité (*a. wszelejaczé*) gùsta / szmaczi; jednémù to sã widzy, drëdzëmù nie; jednémù sã widzy to, a kòmù jinszëmù co jinégò; kòmùs sã widzy mëmka, a kòmù jinszëmù córka; **żart w złym guście** głupi (*ew. niesmaczny / brzëdçi / sprosny*) żart (*a. szpòrt / szpòs / pãkt*); żart w lëchim gùsce / tónie

gustować *v* lubic; ew. widzec sã; **on ~je w pulchnych blondynkach** òn lubi (*a. jemù sã widzą*) taczé grëbszé blondinczi / jasnoszczi; **on ~je w ostrych przyprawach** òn lubi òstré przëprawë, jemù szmakają rzeczë òstro przëprawioné / doprawioné

gustownie *adv* gùstowno || -nie *rzad*; z gùstã *rzad*, ze szmakã, z(e) szëkã, szëkòwno; ~ **ubrani** szëkòwno òblokli, ùstrojny [Ùstrojnë dzëwczã tak sobie wszëtkò dopasëje, że òno wiedno piäkno wëzdrzi. Sy]; **kobieta ubierająca się** ~ ùstrojnica *arch f* [Ùstrojnica pòtrafi sã tónio a dobrze òblakac. Sy]

gustowność *f* gùstownosc *rzad f*, pòczëcë szëkòwnoscë || -notë / esteticzi / piäkna; ew. dobrì gùst / smak, szëkòwné dobranié / przëpasowanié czegò

gustowny *ad* szëkòwny, spòsobny, *rzad* gùstowny; dobrze / z gùstã / ze szëkã / szëkòwno dobróny / dopasowóny / przëpasowóny; ew. pasowny, stosowny

guślarka *f* gùslòrka, gùslinka, gùselnica, klakùtnica, czarzbónka, czarownica *f*; ew. *guślarka obdarzona mocã rzucania uroków*: zadòwajka *f* { ‘gùslòrka’, ‘gùselnica’ *in = pol. znachorka* } [ti gùslòrczi; Nasza sąsada to je klakùtnica. Sy]. Por. **czarownica guślarstwo** *n* gùslarstwò, czarzenié, czarownictwò, czarodziejstwò *n*, gùsła, czarë, klakùtë *pl*; **zajmować się ~wem** gùslarzëc, gùslëc, zajmac sã / zajmòwac sã gùslama (*a. czarama, klakùtama*) [Colemało babë gùslã, chòc zdarzi sã, że i chłopi to robiã. Przed tą babã le sã strzeżta, bò ta gùslarzi. - Sy]. Por. **gusło**

guślarz *m* gùslòrz, gùslin, gùselnik, klakùtnik, czarzińc, czarzëlc, czarownik, czarodziej, czarzoch *m*; ew. *guślarz obdarzony mocã rzucania uroków*: zadòwajk *m* [tegò gùslarza; Diòbël wszëtkò gùslarzóm pòwié. Klakùtników je wicy, jakbë chto przëpùszczòł. Sy]

gutaperka *f* gùtaperka *f*; ew. kauczuk *m*

guwernantka *f* gùwernantka *f*, domòcò || domòwò szkòlnò

guwerner *m* gùwerner *m*, domòcy || domòwi szkòlny

guwernerka *f* ùczba / nauczanié doma, domòwé / domòcé nauczanié, *Tr*: domòcò szkòłowizna

guz *m* 1. *nabrzmiałość, miękka narośl na ciele*: gùcza *f*, gùz *m*; *rzad lok*: gùza, gùlajka *f*, bùzel, gùzlòk *m*, *arch*: brzësc, pùda *f*; *por. kaszak* { ‘gùz’ *in pol.* = a) *guzik*; b) *guz, nowotwór*; ‘gùlajka’ *in Sy: przedmiot kulistego kształtu* } [Òn sã w tã baniã pãk / ùderził w głowã, jaż mù gùcza wëskòcz(ë)ła na lësënie jak slëwa. Jemù wërosła takò gùlajka na brzëchù. Gò Na lësënie òn miòł dichtich gùz. Òn mò gùzã na lësënie. – *Lz* Rãbnął sã w łeb, jaż mù bùzel wëskòcz(ë)ł. Mie rosce gùzlòk na nodze. Kò tã wicy nie chcòł jic na mùzykã, a terò ce zòs tròpi, szukòsz gùza jak przeszłi róz. Òbòcz le, co to za pùda mie rosce na głowie. Takò pùda mie wërosła. – Sy]; **nabić sobie ~a** nabic so(bie) / zrobic so(bie) gùczã / gùza; **oberwać ~a** dostać w łeb / łep, pò łbie / łepie,

dostac rzniatkã / präczkówkã; **2.** *guz wewnãtrz ciãta, rak, nowotwór:* gùz, rek *f*, żart ten, co do tãtu chòdzy [Òn ùmarł na reka, bò miòł złoslëwégò gùza. Ten gùz, jaczi òni zòperowelë òkòzòł sã złoslëwi, to bëł rek. Gò]; **3.** *wypukłość po zewnãtrznej stronie chleba:* gùz *m*, gùcza *f* [Chlëb je dobri, bò mò gùzë. Sy]; **4.** *narośl na korzeniach roślin okopowych:* gùzel, gùrdzel || kùrdzel, gruzła, grëcza *f*, grëzel || gruzel *m*, gnuza || -ża *Lz f* {‘gùrdzel’ *in = pol. podgardle indyka*}. *Por. brzusiec, nowotwór*

guzdrać się kùstrzëc sã, grzebãc sã, grzebòlëc sã, gniësc sã, grajdac sã, pùzdrac sã, pùzdrotac sã, glëmdac (sã), kãtorzëc sã, jajic sã, bawic sã, *lok:* pińdrotac sã, pińdrzëc sã, pińtrac sã, pizdr(ot)ac sã, czindlac sã, czindrac sã, czipòrzëc sã, gãtorzëc sã, czitlac sã, cãclowãc sã, gwazdrac sã || gwazdrzëc sã, czmirac sã, czitorzëc sã, grëlkòwãc sã, nikwic sã, todrowãc sã, *arch* kùnocëc sã; *w zn. trudzić się, guzdrać się do pózna w noc:* (*lok*) gùtorzëc || gùtarzëc, grëlkòwãc, czikòlëc sã {‘czikòlëc sã’ *in = pol. droczyć się – zob.*}; *w zn. ubierać się długo a ciepło:* kùtwic sã *lok*, bòrdolëc sã || bürdac sã; *ew. żart:* miec dłudzi ògón, cygnãc drót, jachãc na rekù, *w zëmnym gròpùszkù pòlnié gòtowãc* {‘glëmdac’ *in = pòmału jesc*; ‘grëlkòwãc sã’ – *por. grulka* || *grëlka = haczka, pol. kociuba, gracia*} [òn sã kùstrzi / grzebie / grzebòli / gniëce / grajdò / pùzdrò / pùzdroce / glëmdò / kãtorzi / jaji / bawi / czindrò / czipòrzi / gãtorzi / czitlò / cãclëje / gwazdrzi / czmirò / czitorzi / grëlkùje / nikwi; Cëz tã sã tam tak długò gniëcesz / kùstrzesz / jajisz / grzebiesz / pińdrocesz? Gò Bãdziesz tã sã jesz długò grzebòlił? Grajdò sã i grajdò, a sã nijak wëgrajdac ni mòze. Jak je czas spac, to òni sã jeszczë grëlkùją. Kùstrzi sã za trzech. Co wa tu gùtorzita tak pòzdze w nocë i wid pòlita, że ni mògã jic spac? Gùtarzã do nocë, a ni mògã sã òbrobic. Naszi sãsadzë tak sã długò wiedno czikòlã, to je ju noc, jak òni jidã spac. Co tã sã tak długò czikòlisz, ni mòżesz tã rzec, żebë cë chto pòmógł. Co wa sã tak todrëjeta, jak długò jò móm za wama żdac? Kãtorzisz sã i kãtorzisz jak mùcha w smòle. Kùnocy sã, kùnocy, a më żdzëmë jak taczi głupi. Ju gòdzëñã wa sã nikwita, a jesz nie jesta gòtowi. Nie gwazdrzë sã tak, bò sã spòznisz. Co sã tak gwazdrzisz, gwazdrałò, nie wezniesz tã sã dzys do robòtë? – Sy]. *Por. krzãtãc się, wyguzdrać się*

guzdralska *f* białka pòmãlëcznò; gniotka, grzebajka, grzebùlka, kùstra || *lok* kùzdra, kùstrzëca, kùzdrowskò, pùzdròczka, pùzdralskò, pùzdrownica, pińtra, czindla, || czintla, kãtornica, kùkwina, deptajka, glëmda, glëmdalënò [ti glëmdalëny], slamaza, *lok:* gãcurka, tołpa, cãcalënò, czitòrka, czwara, niërzwa *f* {‘niërzwa’ mò tãz jinë znaczenia – *zob. partacz*; ‘czwara’ *in = a) czł. kłótlëwi*; b) *pleskòt, flabòcëch*; c) = *pol. partacz*; ‘kãtornica’ *in. = białka baro grëbò*; ‘kùkwina’ *in = rozpùstnica*; ‘glëmda’ *in = òsoba, co pòmału jé*; ‘grzebajka’ *in = pol. a) kura*; b) *kobieta kopiãca ziemniaki*; c) *kobieta lubiãca stalë pracowãc w ogrodzie*} [Ta kãtornica jesz nigdë nie przëszła na czas. To je takò czwara, òna le tak czwarzi, ji nic robòta nie jidze òd rãkù (*rãczy*). Sy]. *Por. guzdrała*

guzdralski *zob. guzdrała, flegmatyk, flegmatyczny, flegmatycznie*

guzdrała *m / f* pòmãlëczk, gniota, depta, pùzła, glëmda, slamaza, grajda, kùnocëch, kùstrzòk, kùster, pùzdròk, pùzdroch, pùzdrownik, pùzdralsczci, kùzdra, kùzdrowsczci, jajoch, deptajk, grzebajk, grzebòla, grzebck, czwara, czmira, czitora, kùkwa, czindlòrz, czińdra, cãcala, gwazdrała, zmùda, czura || czëra, czumk, lëbawc, lëbas, ùlwa, tołpa, tołpòcz || tulpòcz || tolpòcz, kãtór, niërzwic, niërzwa, *lok* gãcurz {‘grzebajk’ *in = pol. a) hak do ognia, pogrzebacz*; b) *kogut*; ‘czwara’ *in zob. guzdralska*} [tegò pòmãlëczka / gniotë / deptë / pùzlë, glëmdë / slamazë / niërzwica; Pòd tim ùlwã tròwa rosce, tak òn jidze pòmału. Tołpòcz mò czas. Tã jes kãtor, a nié chłop. Chłopi sã ju tu, a kãtorzë jesz jadã / chłopi sã ju na nogach, a kãtorzë jesz

gniją we wërach. Marta to je ju taczi kùnocëch, że òna wiedno mùszi ten wid zgasëc. Chcemë le jic, më sã tegò kùnocëcha nie doždżemë. Lepi, żebë òn sprzedôł to gòspòdarstwò, bò to je za wiòldzi nierzwic w robòce. Zrobił të to, nierzwicu? - Sy Temù nierzwie ni mòzna dac niżòdny robòtë, bò wszëtkò zepsëje. Ra]. Por.

flegmatyk, guzdraliska, niedołęga

guzdranie (się) *n* kùstrzenié (sã), gniecenié (sã), grzebanié sã, jajenié (sã), glëmdanié (sã), pińtranié (sã), deptanié, *n*, czitorzëzna, pùzdrotà, kùkwina *f*

guzdranina *zob.* **guzdranie (się)**

guziczek *m* knapka, knapùszka, gùzëczk || gùzyczk *m*; *lok*: pãgwiczkà, fafòrka *f*.

Por. **guzik**

guzik *m* gùz *m*, knapa; *rzad lok*: pãgwic(a), fafòra, fërka, czilionka *f*; ~ **(przycisk)**

na pulpicie sterowniczym knap(k)a *f*; **podłużny** ~ **drewniany** knéwel *m* – *zob.*

kołek. *Por.* **guziczek**

guzikarka *f* knap(k)òwnica *f*

guzikarski *ad* knap(k)òwny; ~ **zakład** knap(k)òwniò *f*

guzikarstwò *n* knap(k)òwizna *f*

guzikarz *m* knap(k)òrz *m*

guzikowy *ad* knap(k)òwi; *ew.* pãgwicowi

guzowaciec *v* robic sã / stawac sã gùczowati / gùzowati; *ew.* o korzeniach roślin okopowych: robic sã / stawac sã gùrdz(e)lowati / gùżlowati / gnuzowati || gnuzowati [Bùlwë sã robią / stówają || stają gùrdzelowaté. Gò]

guzowatość *f* gùczowatosc, gùzowatosc *f*; *ew.* o korzeniach roślin okopowych, bądź ozdobnych, *np. dalii*: gùrdz(e)lowatosc, gùżlowatosc, gnuzowatosc *f*

guzowaty *ad* gùczowati, gùzowati; *ew.* o korzeniach roślin okopowych, bądź ozdobnych, *np. dalii*: gùrdzelowati, gùżlowatosc, gnuzowati

gwałcenie *n* gwòłcenié *n*, branié przez mòc / przemòcà

gwałciciel *m* gwòłcëcél *m*

gwałcić *v* gwòłcëc, brac przez mòc / przemòcà

gwałt *m* gwòłt *m*, przemòc *f*; ~ **(komu) zadać** zgwòłcëc (kògò); *ew.* przëmùszëc (kògò), wzac || wzac (cos kòmùs) przez mòc; ~**em** gwòłtã, na mòc, przez mòc, przemòcà; **na** ~ na gwòłt, chùtkò, jak nòrëchli; *ew.* z całi mòcë; **nie ma ~u** to sã nie spieszi / nie pòli, jesz je czas, le spòkójno / pòmału; ~**u!** (w) pòmòc! / pòmòżta mie / nama! retòj(ta)!, retënkù! pòjta / pòmòżta retac! [Pòjta retac, do Kreftów, më sã pòlimë! Gò]

gwałtownie *adv* òstro, gwòłtowno, *lok* hastëczno *niem.*; *ew.* mòcno, z całi mòcë / całą mòcà, na mòc / przez mòc, ze szwagã; *ew.* dzëkò, mrã, mrą, rapù-capù, pòriwno, jak òparzony / òszòłafi / szòlony / òdzëczafi / natrzasfi / dzëczy

gwałtownik *m* òkrutnik, gwòłtownik; *ew.* natrzasëlc || natrzasëlc, naczidlòk, szòlińc, wariat *m*, dzëczy / nieòbliczalny człowiek; *ew.* òparzonoslòdczi, rapù-capù, dzëk; *ew.* bijòk, zbójca, rabùsznik *m.* *Por.* **awanturnik, furiat**

gwałtowność *f* gwòłtownosc, pòrwistosc / pòriwnosc, natrzasosc, *lok* hastëcznosc *f*; *ew.* mòc *f*, szwag *m*; *ew.* w *zn. furia, szat*: szòł *m*, dzëkòsc *f*; *ew.* nògłosc *f* [Tu nick nògłosc nie pòmòże. Nògłoscà nick nie zrobisz. - Ra]

gwałtowny *ad* gwòłtowny, òstri, mòcny, pòriwny / pòrwisti, *lok* hastëczny *niem.*; *ew.* szòlony / òdzëczafi / natrzasfi / dzëczy; *ew.* nagfi, niespòdzajny; *ew.* nògfi, niespòdzajny; **człowiek** ~ *zob.* **gwałtownik**; **czyn** ~ **(rozbój, zabójstwo)** gwòłtowny czyn (rozbój, zabójstwò); ~**na (re)akcja** òstrò / gwòłtownò (re)akcjò; ~ **środek** òstri / gwòłtowny spòsòb; **umrzeć ~wną śmiercią** ùmrzëc straszną / gwòłtowną / *ew.* nògłą smiercà; ~**wna potrzeba** gwòłtownò / nògłò (*ew.* wiòlgò)

pòtrzeba; **w razie ~wnej potrzeby** w przëpòdkù nôgli / gwòłtowny pòtrzebë; zëlë to ju mdze kònieczné; czejbë ju nie bëło jiny radë; dëcht we wiòłdzi biédze

gwar *m* gòwòr (*Sy*) || gòwòr (*Ra, Lz*) *m*; rozmòwa *f*, rozmòwë, gòsë *pl* (lëdzy); *ew.* gòs, szum *m* / szëmarzenië *n* (gòsów lëdzcich); *ew.* w *zn.* *podniesione gòsy, wrzawa, hałas*: jòch, zgwòr, trzòsk, wrzòsk jazgòt, rëjbach *m*, jazgòtanië, wrzeszczenië *n*, wrzawa, krzëkwa, hërlëka *f* {‘krzëkwa’ *in* = *pol.* mròz, śnieżyca, zawierucha – *zob.*; ‘gòwòr’ || ‘gòwòr’ *in* = gòs – *zob.*; ‘hërlëka’ *in* = *ptòszki kòncert*} [tegò gòwòru / zgwaru / trzòskù / wrzòskù / jòchù; [Miłi gòwòr je czëc. *Tr* Czëjesz ten gòwòr (*tã rozmòwã*)? *Ra* W tim zgwarze (*trzòskù / wrzòskù / jazgòce / jòchù*) nicht nie wëtrzimò. *Sy*]; ~ **ptaszków** swirzkòtanië, swirgòlenië || szwiërgòlenië, szczeblotanië *n*, szwiërgòt, szczeblot *m*; *ew.* gòsë ptòchów, ptòszki gòwòr || gòwòr; *lok* hërlëka *f* {‘hërlëka’ = a) *ptòszki kòncert (na zymkù)*; b) *trzòsk, wrzawa*} [W lese bëł sòm ptòszki gòwòr. *Sy* Zymk je ju tu, w lese je takò hërlëka, że jaż miło je słëchac. Bògù dzãka, òsmëdzësã ptòszich hërlëków jò ju przeził. - *Sy*]

gwara *f* gwara, gòdka *f*, dialekt *m* [Chto le sã nôprzòd wëzbãdze swòji gwarë, wëzbãdze sã téz wnet swòji wiarë. *Sy*]; ~ **złodziejska** żargòn złodzejszi, gòdka złodzejskò, złodzejszczë szwargòtanië; ~**ry mazurzące** gwarë / gòdczi mazurzące

gwarancja *f* gwarancjò [ti –*cji*], zòràka *Tr f*, pòràczenië, zarãczenië *n*; **dać ~cjë** zarãczëc, pòràczëc; *dac* gwarancjã / zòràkã / pòràczenië; **dawać ~jë** *zob.*

gwarantować

gwarancyjny *ad* gwarancyjny; *ew.* rãczëcelszi; **fundusz** ~ fùndusz gwarancyjny / rãczëcelszi; *ew.* pieniãdze / dëtczzi zabezpieczoné (òdłożoné) na pòkrëcë ewentualny stratë

gwarant *m* gwarant, rãczëcel, rãczelnik *m*

gwarantować *v* rãczëc, gwarantowac; *ew.* dawac gwarancjã / zòràkã / pòràkã / pòràczenië

gwarantowany *ad* rãczony, gwarantowóny

gwardia *f* gwardiò; *ew.* òbstawa, òchrona *f*, òchroniarze, stròżowie *pl*, zòłnërze z òchronë / z òbstawë; ~ **przyboczna** gwardiò przëbòcznò; **stara** ~ drëszë / kòmplowie *pl*, stòri drëszë / wòjarze, stòrò gwardiò

gwardzista *m* gwardzysta; *ew.* stròż, òchroniòrz *m*

gwarek *m* górnik; *ew.* dołownik *m*, robòtnik / pròcownik w kòpalni

gwarnie *adv* gòsno, zgwòrno; *ew.* *ir / żart*: wiesoło [Tam je gòsno jak w bòżnicy || –*cë* / jak na jòrmarkù. *Gò*]

gwarny *ad* gòsny, zgwòrny; *ew.* rozgòdóny

gwarowy *ad* gwarowi, gòdkòwi, dialektowi

gwaroznastwo *n* gwaroznòstwò, znajomòsc (*a.* badanië) gòdk(ów) / gwar(ów) / dialektów, dialektologiò *f*

gwarzyć *v* kòrbac || –*bic*, gòwarzëc || gòwòrzëc, gadac, pòwiadac so, rozmawiac [òni kòrbiã / gòwarzã || gòwòrzã / gòdajã / pòwiòdajã so / rozmòwiajã; Kòle stëdni babë ze sobã gòwòrzëlë. *Bù*]

gwasz *m* *mal* gùasz *m*, gùaszowi malënk

gwiadza *f* gwiòzda, *zdr* gwiòzd(ecz)ka *f* {‘gwiòzda’ *przen* = *pol.* a) *biała plama na czole bydła a. koni*; b) *piasta koła ze szprychami*; c) *skrzyżowanie dróg*; d) *oczy kota w ciemności*; e) *życie*} [Cëz slëpëmù pò gwiòzdach. Smiészne gwiòzdë (*in* smiészczzi) mërgajã do lëdzy, jakbë sã smialë a złë gwiòzdë (*in* złòsnice) jakbë sã gòrzëlë na lëdzy, bò sã nie ùsmiëwajã. *Sy* Mròz jaż gwiòzdë z nieba spòdajã. Kòzdi człowiek mò swòjã gwiòzdã, chtërna spòdò na zemiã, czej człowiek ùmiërò. Mòja gwiòzda jesz je karsz (*czëjã sã jesz mòcny, zdrów*). Kòtowi w nocë gwiòzdë ze slëpiów sã sëpiã. Nasz kón mò „gwiòzdã” (*jasnã plamã na blëse*).

Pòtkac sã na gwiondzde (*na rozstajnych drogach*). Czej gwiondzde wiesoło swięcã bądze mróz. Pòd cemną gwiondzdã (*w cemnoscë*). Gwiondzde rechòwac (*ò robòce syzyfòwi*). Trzëmac sã gwionzd (*o zeglarzu*). – Sy Jak jò sã pãkt / ùderzył w głowã, to jem jaż wszëtczë gwiondzde ùdrzòł / élszczë zwònë ùczuł. Gò]; ~ **poranna** witrznica, witrzónka, pòrenica *f*, renò gwionzda; *ew.* gwionzda nòswiãtszò; ~ **wieczorna** (**Syriusz**) wieczòrnica, zwierzownica, gwionzda zwiërzowò; ~ **biegunowa** pòlarnò / nordowò gwionzda, czòrny miedwiëdz, Panajezësów pies; ~ **Wenus** nocnò gwionzda; ~ **stała** stałò gwionzda; ~ **wigilijna** gòdnò / gòdowò gwionzda; ~ **spadajãca** spòdajãcò gwionzda; ~ **filmu / telewizji / estrady / ekranu / muzyki** (popu / jazzu / rocka) gwionzda filmù / telewizji / estradë / ekranu / mùzyczi (pòpù / dżezu / roka || rocka); ~ **upadła** (**artysta „skończony”**) ùpadłò gwionzda („skùńczony” artysta); **lotr spod ciemnej ~dy** loter spòd cemnı gwiondzde; *ew.* niebëlnik, nipòceùsz, zleczińca || złoczińca *m*; *por.* **nicpoń**

gwiazdeczka *zob.* **gwiazdka**

gwiazdka *f* gwiondzka, gwionzdeczka gwionzduszka *f* {‘gwionzdeczci’ *pl* *przen* = òczka *dзецuszka*} [Jesz nizòdna gwionzdeczka nie wzeszła. Jò bë ce chòc gwionzdeczkã z nieba przëniòsł, tak jò ce kòchajã (*kòchóm*). Òna mò taczë gwionzdeczci, te tak piãkno swięcã. Zamkniczkòj, mòje dzeckò, gwionzdeczci. - Sy]; ~ (**Boże Narodzenie**) Gwiondzka *f*, Gòdë *pl* Bòżë Narodzenië [ti Gwionzdczi; tëch Gòdów || Gód; W(e) / na Gwionzdkã. Ò czim sã kòmù snije we Gwionzdkã, to sã spełni. Kòle Gód heltka jak miód. - Sy]; ~ **na czole zwierząt** blësa, blëzma, gwionzd(k)a *f*; ~ **filmu / telewizji / estrady** gwionzdeczka filmù / telewizji / estradë

gwiazdkowy *ad* gwionzdkòwi, gòdowi [Nie doczekac sã gwionzdkòwëch klòsków (*ùmrzec*). Sy]; **prezent** (**podarek**) ~ gwionzdkòwi pòdark / darënk

gwiazdnica *f* *bot* gwionzdeczci *pl*, mészòk *m* {‘mészòk’ *in* = *pol.* a) chomik Gò *zob.*; b) wòł małci szarej}

gwiazdor *m* **1.** „święty Mikołaj”: gwiondzka *f*, gwionzdór *m* [ti gwionzdczi, tegò gwionzdora]; *ew.* członek zespołu obrzędowego: panëszka *f*, gwiondz *m*; **2.** *idol, gwiazdor filmowy, telewizyjny, estradowy*: gwionzdór filmòwi / telewizyjny / estradowi *a.* gwionzdór filmù / telewizji / estradë

gwiazdorski *ad* gwionzdorsci

gwiazdorstwo *n* gwionzdorstwò *n*

gwiazdowy *ad* gwionzdowi

gwiazdozbiór *m* gwionzdozbiór *m*, kònstelacjò [ti –cji], *Tr* zgwionzdzëna *f*; *ew.* karno gwionzdów; ~ **Strzelec / Strzelca** - Strzëlc *m*, gwionzdozbiór / kònstelacjò Strzëlca

gwiazdzisty *ad* gwionzdzësti, gwionzdny, gwionzdowi, gwionzdowati; ~**te niebo** gwionzdzësté niebò *Lz*, niebò wë(ji)skrzoné (*a.* rozeskrzoné / rozjiskrzoné / skrzãcé sã / swięcãcé sã / łiszczãcé sã) gwionzdama; gwionzdowiszczë *n* [Ùdrzec całë gwionzdowiszczë / wszëtczë gwiondzde (*pò ùderzenim w głowã*). Sy]

gwiezdny *ad* gwiezdny; **między~** midzëgwiezdny; ~**ne wojny** gwiezdne wòjnë. *Por.* **bezwiezdny**

gwinciarka *zob.* **gwintownica**

gwinea¹ *f* gwineja *f*

Gwinea² *f* *geo* Gwineja *f*

gwint *m* gwint *m*

gwintować *v* gwintowac; *ew.* narzënac gwintë

gwintowany *ad* gwintowóny; *ew.* nagwintowóny

gwintownica *f* gwintownica *f*, narzinka do gwintów; *arch* nakrãtnik (kòwalsci nakrãtnik) *m*

gwintownik *m* gwintownik *m*

gwintówka *f* gwintówka *f*, strzelba / flinta z lófa nagwintowóna / bënë gwintowóna

gwizd *m* gwizd *m*, gwizdniãcé *n*

gwizdacz *m* gwizdała, gwizdôcz *m*

gwizdać *v* gwizdac [Gwizdac jak ptôch (*piãkno*). Terô tē mōzesz gwizdac / mōdro gwizdac / le so pōgwizdac (*ò strace czegòs*). – Sy Jô cē gwizdżã! (*wërażenié pòdzywù*). – *Gò*]; ~ **na wszystko** gwizdac na wszëtškò, z niczegò so nic nie robic [Jô na to wszëtškò gwizdżã (*nie przejmùjã sã*). *Gò*]

gwizdanie *n* gwizdanié *n*

gwizdawka *f*, ~**dek** *m* gwizdówka, piszczówka *f*

gwizdnąć *v* gwizdnąc [Kòmùs sã razu (*nawet*) gwizdnąc nie chce (*ò zgniélcu*). Sy]

gwizdnięcie *n* gwizdniãcé || -dnienié *n*. *Por.* **gwizd**

gwoli *prp* wedle, wòlim, dlò (*czegòs*); *ew.* przez wzgląd / ze wzglądu (na coś) [Wedle / wòlim tacji drobnostczy nie mdzemë sã klócéłë. – *Gò*]

gwoździarka *f* gòdzownica *f*, maszina do robieniô gòdzdy

gwoździarnia *f* fabrika / wëtwórniô gòdzdy

gwoździak *m* **1.** gòdzdyk, *rzad* gózdzk *m*; ~ **szewski (teks)** téks *m*, *pl* téksë; ~ **drewniany (ćwieczek)** drewinka, *arch:* pënka *f*, lok pink, pinòlk *m* { ‘pënka’ *in* = *an pol. członek męski* }; **2.** *bot* *zob.* **goździak**

gwoździsty *ad* gòdzowati

gwoźdz *m* gózdz *m* [Ju za pòdze skòblëc gòdze (*przëstłowié: ò rzeczë przemieszkóny / spózniony – „skòblëc gòdze” z drewna*) *Ce.* Ûpiti / nagòlony jak gózdz (*mòcno spiti*). Sy]; ~ **duży** prén, prékòlc, prékel || -czel *m*, prëga *f* { ‘prékel || -czel’ *in* = *pol. kikut gałęzi; ‘prëga’ in a) hòk; b) różga, chabina; c) ògón swini* }; ~ **mały** *zob.* **gwoździak**; ~ **drewniany** drewniòk, klińc, tēbel (|| tēbel || tubel) *m*, pënka *f* { ‘pënka’ *in pol. an członek męski*; ‘tēbel || ‘tēbel’ *zob.* kołek; ‘klińc’ *in* = *pol. kliniec – zob.* }; ~ **drewniany łączący dzwona koła** mōdżén *m*; ~ **u bronny / grabi** cynk, ząb, gózdz *m*; **przytwierdzać drewnianymi gwoździami (na kołki drewniane)** tēblowac [Desczi (*déle*) tēblëją, zebë sã nie rozchòdałë. Sy]

gzić się **1.** (*o bydłëciu zaatakowanym przez gzy, a. o człowieku rozeźlonym, zwariowanym*) gżëc sã; *ew.* szerszenic sã [Naczkòwe celã sétmë dni sã gżëto, jaż sã w kùncu òbdało / ùdało (*ùspòkòjiło*), tak tē téż sã òbdòsz / ùdòsz. Sy]. *Por.* **zegzić się**; **2.** *o człowieku oddanemu rozpuście, swawolić:* a) *o mężczyźnie:* glëpiec, łazëc na babë, gònic za babama, bëc rozbłaznowóny / rozpùszczony; b) *o kobiecie:* glëpiec, bëc rozbłaznowónò, gònic / latac za chłòpama; *ew.* miec szëmarzëcã Sy [Òna glëpieje / je czësto rozbłaznowónò / gòni / lôtò za chłòpama. Òna mô szëmarzëcã. – *Gò*]

gzik *m* zoo gzyk, gżél *m* [Miec gzyka *a.* gżëła (*bëc natrzastim*). Gzyk kògò kasył (*ò òbrażonym*). – Sy]. *Por.* **bzik, giez**

gzowy *ad* gzykòwi, gżélowi

gzyms *m* gzyms *m*; *ew.* òkap, wëpùst *f*

gzymsować *v* gzymsowac

gzymsowy *ad* gzymsowi

gzymsówka *f* gzymsowò cegła; gzymsówka *f*

gzenie się **1.** gżenié sã, gżëcé sã; **2.** rozbłaznowanié, glëpienié *n*, gònienié / lôtanié za babama / chłòpama

H

habanera *f* habanera *f*

habilitacja *f* habilitacjò [ti –cji] *f*

habilitacyjny *ad* habilitacyjny

habilitować się habilitowac sã

habit *m* habit, zòkònnô / klòszternô sèknia; **zrzucić** ~ zdrzècèc habit / zòkònną sèkniã, wińc ze zòkònu

hacel *m* sztolà, halcela *f*, *pl*: sztolè, halcele {‘halcele’ = szruwè w pòdkòwach, żebè kón sã nie pùrgòł}

hacjenda *f* hacjenda *f*, gbùrstwò, gòspòdarstwò *n*

haczka *zob. gracia*

haczyk *n* hòczk, hòczèk || -czik *m*; *ew.* bèczka *f* {‘bèczka’, ‘bèka’ *in np.* a) hòczkòwati nos; b) zgardl kura *a. gãs*} [Nalezèc hòczk / hòk na kògò (*nalezèc przèczènã / leznosc, żebè kòmùs dokùczèc a. òskarżèc*). Dostac kògò na hòczk (*przerobic / ùdostac kògò na swòje; pol. przekabacić kogo*).]; ~ **u okna** òknowi || òczenny hòcz(è)k; ~ **u wèdki** hòczk do wãdè *a. wãdçi*; ~ **przy kołowrotku do przèdzenia** reczk, hòczk *m*, *pl*: reczezi, hòczèzi; ~ **na łańcuszku u drewnianych nosideł** klèczka *f* [‘klèczka’ *in – zob. klamka*]; ~, **zapinka przy ubraniu** hòczk *m*, sznèpka *f* {‘sznèpka’ *in = pol. katar(ek) nosa*}

haczykowaty *ad* hòczkòwati; *ew. o czymś zakrzywionym, np. o nosie*: klèczkòwati, zadżãti, zakrzèwiony; ~ / **orli nos** hòczkòwati / òrzłowati / złośl redłowati nos

hafciarka *f* wèsziwòrka || wèsziwòczka *f*; ~ **artystyczna** artisticznò wèsziwòrka || -czka

hafciarnia *f* wèsziwnica, wèsziwniò *f*

hafciarski *ad* wèsziwny, haftowi

hafciarstwò *n* wèsziwanié *n*, wèsziw, wèsziwk, haft *m*

haft *m* wèsziwk, wèsziw, haft *m*, wèsziwanka *f*, wèszèwadłò *n* [Piãkné wèszèwadłò. Jò téz w to wèszèwadłò wiele robòtè włożèła. *Sy*]; ~ **aplikacyjny** nasziwanié *n*, nasziwanka *f*; ~ **ażurowy** ażurowi / dzurkòwati wèsziwk; ~ **na jedwabiu** wèsziwk na jedwòbie || jedwabie; ~ **łańcuszkowy** lińcuszkòwi / rzecążkòwi wèsziwk; ~ **krzyżykowy** krzizikòwi wèsziwk; ~ **złotem** złoti wèsziwk, złotò wèsziwanka

haftka *f* heftka *f*

haftować *v* wèszèwac

haftowanie *n* wèsziwanié *n. Por. haft*

haftowany *ad* wèsziwóny

Haga *f* Haga *f*

hagiografia *f* hagiografiò *f*, żèwòt (òpis żècégò) swiãti òsobè (*ew. w zn. ir*: wèchwòl(iw)anié kògòs z pòmijaním mni chwalebnèch ùczinków)

hagiograficzny *ad* hagiograficzny

hajda! *int* hajda || hajdi!, jidzemè! (*ew. pòjta! / biéjta!*), nèże / nèle tej chcemè jic!, marsz! jazda! [Tóna wzał nodzi za pas i hajda rwòł dodóm. *Sy*]

hajdawery *pl* bùksè *pl*

hajducki *ad* hajduków, hajducczi

hajductwò *n* hajductwò *n*, hajduczèzna *f*

hajduczka *f* hajduczka *f*

hajduk *m* hajduk *m*

hajta: ~ **pójść dziec** jic dada / dadaszku / lòlkù

hak *m* hòk *m*; *por. haczyk*; *ew. prèga* *f* {‘prèga’ *in = pol. gwóźdz – zob.*}; ~ **u drzwi** hòczk *m*; *ew. w zn. klamka* klèczka *f*; ~ **do zawieszenia kotła** kòclènka, kòtlinka *f*; ~ **do przewracania dłużycy** wãtòk, bãsòk *m*; ~ **do zakładania brony łągwia** // łądzew *f*; ~ **do wieszania narzędzi pojedynczy**: hò(cz)k *m*; *podwójny*: żabica, knaga *f*; ~ **do ognia** *zob. pogrzebacz*

hakatysta *m* hakatista *m*

hakatystyczny *ad* hakatistyczny, szowinistyczny

hakatyzm *m* hakatizm, szowinizm *m*

hakowaty *ad* hôkòwati, hôczkòwati; *ew.* zadżãti, zakrzéwiony. *Por.* **haczykowaty**

hala *f* **1.** *pastwisko w górach:* łąka *f*, pastwiskò || -szcze (w górach) *n*; **2.** hala *f*, bûdink z jednym wiôldzim pòmieszczeniem; **3.** zala, hala *f*, wiôlgò jizba, wiôldzé pòmieszczenie; *ew.* wielka izba, *ekspr:* chachara, landara *f*; ~ **rybna** hala rëbnò; ~ **targowa** hala targòwò; ~ **fabryczna** hala fabricznò; ~ **sportowa** hala spòrtowò; ~ **dworcowa** hala na banofie; ~ **peronowa (wiata, zadaszenie)** hala peronowò, pòddacznica *Tr f*, zadaszenie *n*

halabarda *f* halebarda *f Ra*

halabardnik *m* halebardnik *m*

halerz *m* halérz *m:* *pl:* halerze [tegò halerza; tëch halerzi || -rzów]

halka *f* spòdnik *m*, spòdnica, halka *f* [Wejle spòdnica wëzérò tobie spòd sëknie. *Sy*]

halny *ad* gòrszi; *ew.* łąkòwi (w *Tatrach*); **wiatr** ~ wichier, arkùn (w *Tatrach*) *m*; *ew. pol.* halny, halny wiater. *Por.* **huragan, wicher**

halo! *int* **1.** *odzywka do telefonu:* halo!; **2.** **wielkie** ~ (**wrzask, awantura**) wiôldzé haló!; *ew.* òbkrziczka, szkalinga, pòmiana *f* [Wiôldzé haló (wiôldzi trzòsk, wiôlgò szkalinga) ò taczé bële co. *Gò*]. *Zob.* **awantura, hałas, kłótnia**

hals *m* żeg hals *m*

halsować *zob.* **lawirować**

halucynacja *f* òmana *f*, przëwidzenie *n*, ùwidë *pl*; *ew.* òmanë, przëwidzenia *pl* [ti òmanë, tegò przëwidzeniò || -niégò, tëch ùwidów. To ce sã napewno zdòwało, to le bëła òmana. Ten miéwò różné ùwidë. Cëż të òpòwiôdòsz, môsz të ùwidë? - *Sy*];

męczyzna mający ~cje widòrz, widzòrz *m*; **kobieta mająca ~cje** widòrka *f*

halucynacyjny *ad* òmanowi, ùwidowi

haluks *m* gùcza, bala, *rzad* brzësc *f*; *pl:* gùczë, bale, brzësce [Òn mô gùcze / bale / brzësce na stopach. *Gò*]

hałaburda *zob.* **awanturnik, zawiada**

hałas *m* *ogólnie:* trzòsk *m*; ~ **w zn. łoskot, łomot** rëmòt, rëmór, grzim (*lok:* || grzem || grzëm), bûger || bûdżer, bûrgòt || bûgrot, grz(ë)mòt, grochòt, łoskòt [Góra sã za nima slòdë zatrasła z łoskòtã. (*Ma, Lh, Dh*) *Lz*.]; ~, **w zn. silny poszum** szëmòt *m*; ~ **w zn. drzenie, trzęsienie** drén, *ew.* rëmór, bûger || bûdżer, bûrgòt || bûgrot; ~, **w zn. głośny szum** szëmòt, szaszor *m*; **różne rodzaje ~su** grzmienië (òd głos grzmòtu / kanónów / wëbùchów bómbów), pãcanié, trzaskanië (np. pãcanié / trzaskanië dwiërzama), strzëlanië / pãcanié || pãkanië strzëlbów; walenié w bābel || bāben; bûgrowanië (= głosné walenié, rëmòtanië, np. w scanë, w dwiërze), rëmcowanië (ò òd głosu przë skòkanim), hùczenië (syrenë, swini, co knar'zëje), hùk (mòrza), hùk / grzmòt / bûger / grzmienië / walenié kanónów, wëcé psów, rëczenië / rëk / bāczenië bëdła, beczenië / bek / meczenië òwców, kwiczenië / kwik swini, miauczenië kòtów, kòrkanië kùr / kòkòszków, pianié / spiëwanië kùrona *itp.*; **słaby** ~ słabi / letczy trzòsk; *ew.* głos, szum *m*, szëmarzenië *n*; ~, **w zn. wrzask, wrzawa, harmider, awantura** jòch, krzik, trzòsk, *rzad* wrzòsk, harmider, grzim, wërwas, rëjbach, jazgòt, tòrg, tòczel, jòrmark, rëmór, *lok* szaszor || -szór *m*, wrzawa, krzëkwa *f*, wrzeszczenië, jazgòtanië || jazgòlenié *n* [tegò trzòskù / rëmòtu / rëmóru / grzëmù / grzmòtu / grochòtu / łoskòtu / szëmòtu / szëmu / szëmarzeniò || -niégò / wrzòskù / harmidru / rëjbachù / jazgòtu / targù / tòklu / jòrmarkù / rëmóru / szaszoru; ti wrzawë / krzëkwë; tegò wrzeszczeniò || -niégò *itp.*; Trzòsk jak na targù. *Ce* Pùstò becza robi nòwicy trzòskù. Syrena hùcze, pewno dze je òdżin. Mòrze hùczało całi dzëń. Swinia hùcze, cze òna knar'zëje. To dało taczì drén, jakbë nasz bruny nogą pròł. W lagrach to bëła jedna krzëkwa i rëczba (*rëk*), a wëbawienim bëł piec. Mëszë robią szaszor. - *Sy* Na stadionie, bliskò môła,

dze jô sedzôł stôł sã wiôłdzi szaszor (*jôch*). *Ja Szaszór sã òzwôł. Szaszór szedł pòprzez gaj (gôj) i chróst. - Fs*] {‘wërwas’ *in = pol. a) kłopot, ambaras; b) powsinoga; ‘harmider’ in = kłopot, ùżérstwò; ‘rëjbach’ = szkalinga, kłótniò; ‘krzëkwa’ in = zawierucha, chajawica – zob. śnieżyca*}; ~**u narobić** narobic trzôskù / jôchù / grzëmù *itp.*; *rzad: ùderzëc w trzôsk; ew. rozedrzcëc sã, rozwrzeszczëc sã, rozjarchòlëc sã* [Miôłbë to Walkùsz bëc (...) òn bë zarò ùderził w trzôsk. *Sy*]; **bez ~u** bez trzôskù; *ew. pò cëchù, òpòcuszkù. Por. awantura, głos, grzmot, gwar, krzyk, odgłos, szmer, szum, warkot*

hałasować *v* trzôskòwac; *ew. robic trzôsk / jôch / harmider / szum / wrzawã / itp.*; bëc głosny; – *por. hałas; ~ w zn. wrzeszczyć* wrzeszczëc, krzìkac, jazgòtac || *arch* jazgac (= plesc, gadac; *ew. szwargòtac cëzã mòwã*), *lok* hërlëkac || hërlëczëc, tërlëkòwac [òni gòdajã / wrzeszczã / krzìkajã / jazgòcã / szwargòcã, hërlëkajã. hërlëczã, tërlëkùjã] {‘hërlëkac’ *lok = a) nawòtiwac sã w lese, hùkac; b) rowarzëc na drogach, wrzeszczec (hërlëkac || hërlëczëc); c) ò ptòchach: spiewac; ‘tërlëkòwac’ lok = a) prowadzëc głosné rozmòwë, zachòwëwac sã głosno, przëcëwiac sã, bawic sã głosną rozmòwã; b) tërkòtac (òdgłos òbczas jazdë wòzã)}*; ~ **w zn. głośno się bawić, skakać, broić** rôkòwac, trzôskòwac [Cëz të dzecë tak rôkùjã? - Òne majã swòjã rozegracjã. *Sy*]; ~ **w zn. głośno się śmiać** smiòc sã głosno, hërlëkòwac; *ew. hachòtac sã, rzechòtac (sã)*; ~ **w zn. nawoływać się w lesie** hërlëkac, hùkac (wòłac: hùù!) [Nie róbtã trzôskù / jôchù / harmidru / grzëmù / szumù || szëmù / wrzawë, a sedzta cëchò. Gò Pùstò becza robi nòwicy trzôskù. Ta baba jazgòce, jaz przez ùszë jidze. - *Sy* Słëchòj le, jak të babë jazgajã. Jegò jazgòtanié ni mò kùńca. *Lz* Chcëmë sã rozëc, a czej më mdzemë mielë dosc grzëbów, tej zacniëmë hërlëkac, zëbë sã zënc. Bùzrowie pòd òknama hërlëczã ë nie dajã lëdzóm spac. Do pózny nocë òn hërlëkò, a reno gò nicht ni mòże dobùdzëc. Ptòszczy w lese hërlëkajã. Nie tërlëkùjta tak, bò jesz dzeckò zbùdzyta. „Co wa tak dzys tërlëkùjta? Kò nama je wiesoło. Tej le tërlëkùjta dali. Czej më bëlë młodi, tej më téz tërlëkòwalë”. - *Sy*]; ~ **w zn. trzaskać, łomotać** trzaskac, pãkac, rëmcowac (*lok: || ramc(1)owac || rómcowac*), walëc, bùgrowac, bùgrotac || bùrgòtac *rzad*, rëmòtac, grochòtac, grzmòcëc || grzmòtac, bómbardowac, bãbnowac, walëc, tlëc, pãcac || pãkac, *arch* łoskòtac [Nie łoskòcë tak dwiërzmi. To łoskòtało bar’zo ga (*czej*) òn te dwiërze zatraskł. *Lz*]; ~ **w zn. uderzać w blachę, żelastwo** klaprowac, zwònic. *Por. dudnić, huczeć, turkotać, zagrzemieć, załomotać*

hałasowanie *n* trzôskòwanié; ~ **w zn. trzaskanie, łomotanie** trzaskanié, grzmòtanié, bùgrotanié, bùgrowanié, grochòtanié, łoskòtanié, walenié, pãcanié || pãkanié, rëmcowanié, klaprowanié. *Zob. hałasować*

hałastrą *f* głosné / rozwrzeszczoné bractwò / karno; krzìkòcze, wrzëszczowie *pl*; *ekspr* bédło *n*. *Zob. motłoch*

hałasujący trzôskùjący; *ew. wrzeszczący. Por. hałasliwy*

hałasliwie *adv* głosno, z trzôskã; *ew. o wrzawie: z jôchã, z wrzeszczeniem, z pëskã (pol. z pyskiem); o głośnym szumie wichru / morza: ze szëmòtã*

hałasliwy *ad* głosny / baro głosny, trzôskòwny; *ew. robiący trzôsk / wiele trzôskù; ~ w zn. rozwrzeszczony* rozwrzeszczony; ~ **w zn. rozzłoszczony** rozjarchòlony; *ew. rozgòrzony, rozzłoszczony, rozdiablony; ~ w zn. łoskotliwy; ew. grzmòtlëwi, grzmòcący, trzaskający, pãcający, walący, rëmòcący, bùgrëjący, arch* łoskòtlëwi [Łoskòtlëwi grzëm. *Lz*]; ~**wa maszyna** głosnò (*ew. baro głosnò*) maszina; ~**ne urządzenie** głosné urządzenié; **człowiek** ~ wrzëszcz, krzìkòcz; *przen o człowieku, który nie ma nic do powiedzenia, a najwięcej mówi: pùstò becza* [Pùstò becza robi nòwicy trzôskù. *Sy*]; **dziecko** ~**we** trzaskùlc *m*; ~**wa muzyka** głosnò (baro głosnò) / trzôskòwnò mùzyka; *ew. rëk, jôch, trzôsk(òwanié)*

hałda *f* góra, hałda *f*; *ew. rzad:* sep, szuńc *m*

hamak *m* hamak *m*

Hamburg *n geo* Hambùrg *m*

hamburczyk *m(mieszkaniec Hamburga)* hambùrczik *m*

hamburger *m (rodzaj potrawy)* hamburger *m*

hamburski *ad* hambùrszi

hamernia *zob. kuźnica*

hamować *v* scëgac, hamòwac, *arch* trzochòwac; ùżëwac hamùlca / trzocha; *ew. w zn. przyhamowywać:* przëscëgiwac || -gòwac; ~ **się** (pòw)strzëmëwac || -miwac || -mòwac sã; **(za)hamuj!** zahamùj!, scygni!; *ew. stój!, przëstani!, zatrzym (sã) / zatrzëmòj (sã); ew, przyhamuj!* przëhamùj, przë-)scygni!; **hamuj się!** dój pòkù!, strzëm(iw)òj sã!, hamùj sã!; *ew. nie rób || nie robi (tegò)!*

hamowanie *n* scygnié, hamòwanié; *ew. zatrzëmiwanié (sã) n;* ~ **(powściąganie) się** strzëmiwanié sã, hamòwanié sã

hamulcowy *ad m* hamùlcowi; *ew. Tr:* scygòwny, hamòwny, trzochòwi

hamulec *m* hamùlc, *rzad* trzoch *m*, hama *f*; *ew. scygòcz Tr; przest. scyżnik, hamówc (Lz) m, szornica, brëmza niem. f {‘hama’ arch in = beczka; ‘scyżnik’ || arch ‘stiżnik’, ‘scyżelnik || -gelnik’ = pol. a) gwóźdz w dyszlu; b) łańcuch / powròz na końcu dyszla – mocowany do naszyjnika u koni a. do jarzem wołów, żeby mogły hamować wóz a. cofać; ‘scyğòcz’ in = bot. psy jãżëczk, pol. babka; ‘trzoch’, ‘szornica’ ùrządzenié cërné do scygniò / hamòwaniò przódë przë wòzach}* [Kùczër pòcygnął za lińcuch trzocha / szornicë. Brëmzë przë wagónach zaszëmiałë / zapiszczałë i cuch stanął / sã zatrzymòł. – Gò]; **przycisnąć / (w)depnąć pedał ~ca** przëcësnąc / wdepnąć (a. nadepnąc na) deptã (pedałã) hamùlca / *ew. trzocha / hamë; ew. przëcësnąc / wdepnąć / nadepnąc hamùlc / trzoch / hamã; zaciągnąć / pociągnąć dźwignię ~ca ręcznego* zacygnąc / pòcygnąc cësnidło / wëjchã (rãcznégò) hamùlca / *ew. trzocha / (rãczny) hamë; ~ bezpieczeństwa kol* hamùlc / trzoch bezpieczeństwa, *Tr:* scygòcz w niebezpiekù; **nałożyć** (przë)trzëmac kògòs krótkò w léckach; **nakładać ~ce na kogo** trzëmac kògò za ùzdã / w kãdarach, nie dac kòmù za dłudzi lécczi, nie dac kòmù na wòlã || -lã, nie dac kòmù za wiele pòdskakiwac; **pozbyć się (wszelkich) moralnych ~lców** pòzbëc sã / wëzbëc sã (wszëtcich / wszelaczich) mòralnëch wzglãdów / hamùlców; wëzbëc sã (a. ju ni miec) wstëdu / sromòtë, wëzglëc sã ze wstëdu / sromòtë; przekroczyć wszëtczé mòralné grańce; *ew. czësto sã rozbłaznowac / rozbëstwic / rozpùscëc*

handel *m* hańdel *m*; *ew. hańdlarstwò, hańdlowanié, kùpczenié n, (s)przedòż i kùpno, arch kùpiò f, (s)przedòwanié i kùpianié / nabiwanié; ew. zgardl: szacher m [Na targù bëła żëwò kùpiò (żëwi / òżëwiony hańdel). Ròz òn przëszedł na kùpiã (na hańdel) w cëzã wies. Lz Przeszlë całi kròj za kùpiã. Za kùpiã jidã do cëzëch krajów. - Ra]; nieczysty ~ nieczësti hańdel, szwindel m, szachrë-machrë, szachrë, szmùchle pl, cemnë / pòdezdrzóné sprawë / geszëftë; ~ zbożem* hańdel zbòzim; ~ **tkaninami** hańdel tkaninama / sztofama, *przest. łokcowi* hańdel; **drobny** ~ drobny hańdel; ~ **detaliczny / hurtowy** hańdel detaliczny / hurtowi; ~ **światowy** swiatowi hańdel; **mieć talent / smykałkę do ~lu** miec talent / szëk do hańdlu; **prowadzić** ~ *zob. handlować*

handelek *m* hańdelk *m*, mòli / drobny hańdel; *ew. krómik. kiosk m, mòli króm, bùdka f*

handlarka *f (przekupka)* hańdlòrka; *ew. zgardl szachlòrka; ew. drobna handlarka, trzymająca swój dobytek w koszu: czipniczka f [ti hańdlòrczi; te hańdlòrczi, tëch hańdlòrków]; ~ jagodami* jagòdnica *f. Por. kramarka, przekupka, sklepikarka*

handlarski *ad* hańdlarszi, szachlarszi; *ew. kùpiecczi {‘kùpiecczi’ in = ‘kùpczi’ = pol. kupny, kupowany – w przeciwiëństwie do domowego wyrobu}*

handlarz *m* (*przekupień a. czł. targujący się*) hańdlôrz, *arch* hańdłownik, *zgardl* szachlôrz *m*; *w* *znacz.* *człowiek zbytnio się targujący*: targùlc [tegò hańdlarza; ti hańdlarze, tëch hańdlarzów || -rzy; Nie bådżë taczim targùlcã a zapłacë, bò z tobã wicy nie pùdã kùpiac. *Sy*]; ~ **samochodami** hańdlôrz autołama / autama; ~ **jagodami** jagòdnik *m*; ~ **drobiu i nabiãtu** czipnik, *lok*: maselnik, masloch, maselk, masłowi; ~ **jajami** jajcoch / jacôrz / jajecznik *m*; ~ **bydła** bidli hańdlôrz, hańdlôrz bëdłã; ~ **konfekcji** ruchnik *m*; ~ **skupujący odpadki wełny** klutnik *m*. *Por.* **przekupień, kramarz**

handlować *v* hańdłowac, *rzad* kùpczëc / kùpcowac, prowadzëc hańdel, zajmãc sã / zajmòwãc sã hańdlã (hańdłowac sã = targòwãc sã, *pol.* *targować się*), *zgardl* szachłowac || szachlarzëc [Nasz tatk ju lata kùpczi gãsama. Mój stark kùpcowòł gãsama. - *Sy* Hańdłowac jak Żid skòrkama *a.* jak Cegón kòniama.]; ~ **warzywami** hańdłowac / kùpczëc warzëwama / ògrodowizną; ~ **nieuczciwie** nieùtcëwie / nierzetelno hańdłowac / kùpczëc, robic szachrë-machrë / szwindle / òszëkaństwa, prowadzëc jaczës cemné / nieczësté / niejasné / pòdezdrzóné hańdle / szachrë / geszëftë. *Por.* **kramarzyć, sklep(ik) (prowadzić ~)**

handlowiec *m* kùpc, hańdlòwc *m* [tegò hańdlòwca]

handlowość *f* kùpczëzna, hańdłowina / -wòsc *f*; *ew.* hańdel *m*

handlowy *ad* hańdłowi; **ajent / agent** ~ hańdłowi agent; **szkoła ~wa** szkòła hańdłu / hańdłowò; **koszty ~we** hańdłowé kòszta || -të; **okręt** ~ òkrãt hańdłowi; **(od)dział** ~ òddzël hańdłowi; **traktat** ~ hańdłowò ùgòda / ùmòwa, traktat hańdłowi; ~ hańdłowi zwëczòj / zwëk; **uczeń w ~m rzemiośle / fachu** uczën w hańdłowim rzemiãslu / fachù

handlówka *f* *pot* hańdłowò szkòła; *ew.* hańdlówka *f*

handlujący *ad* hańdlëjący, kùpczący, prowadzący hańdel; *ew.* *zgardl* szachrëjący

handryczyć się ùzerac sã, pieklëc sã, tòkłowac sã; *ew.* spierac sã, sprzeczac sã. *Por.* **klócić się**

hangar *m* hangar *m*; *ew.* hala *f* (dlò samòlotów / fligrów)

haniebnie *adv* **1.** niegòdzëwie, niebëlno, bezczestno *Tr*, pò swińskù / pò szatańskù; *ew.* *w zn.* *bezwstydnie*: bezwstidno; **2.** sromòtno || -nie [Zdziniesz sromòtnie, ëzlë (*a. żelë, żlë*) mie nie pòslëchòsz. *Sy*]

haniebność *f* niegòdzëwòsc || -wòta, niebëlność || -nota, bezwstëdnosc, bezczestnosc *Tr* *f*; *ew.* szataństwò *n*

haniebny *ad* **1.** niegòdzëwi, niebëlny, bezwstëdny, bezczestny *Tr*, paskùdny; **2.** sromòtny, niesławny; *ew.* *ir* mało chwalebny [Na taczé sromòtné warunczi (*warënczi*) ni mòżesz sã zgòdzëc. Dała mù sromòtnégò kòsza. - *Sy*]; ~ **czyn** niegòdzëwi / niebëlny (*itp.*) czin / ùczink / pòstãpk; ~**a klëska** sromòtny / niesławny stracënk, sromòtnò / niesławno rozgromówka / przegrónò / stratwa (*La*); *zob.* **klëska**

Hanower *m* *geo* Hanófer *m* [tegò -fra || -fru, w Hanófrze]

Hanza *f* Hanza *f* (*hańdłowò stowòra, hańdłowi związk, hańdłowé zrzeszenié*) {‘Hanza’ *etym* – *por. kasz.* ‘haşba’ *arch* = złodziejstwò}

hanzeatycki *ad* hanzowi, hanzeaticczy

hańba *f* sromòta, pòruta, ùjma, òsława, niesława; *ew.* plama (plama na tczë / hònorze) *f*, wstid *m* [To bë bëła dlò nas sromòta / pòruta, ùjma itd. Gò Rób le, robòta ce ùjmë nie przëniese. Narobic pòrutë (*wstëdu*). - *Sy* Òkrëc sã òsławã / niesławã (*splamic sã*). Na òsławã (*sromòtã*) lëdzkã (*na wstid lëdzczzi*) tegò nie rób. *Sy*, (*Gò*) Na wstid (*lëdzczzi*) / na sromòtã (*lëdzkã*) sã wëstawic. *Gò*]

hańbiący *ad* zniewòżający, zniesławiający, bezczeszczący *Gò*, plamiący, plëgawiający, pòniżający; *ew.* òbrzëdzający, znielusający

hańbić *v* znieważac, pòniżac, plamic (czims), plëgawic, bezczeszczëc *Gò*, zniesławiac, òsławiac; *ew.* òbrzëdzac / znielusac (cos); bëc pòrutã / wstëdã / sromòtã; òkrëwac

kògò niesława / òsława; wstid / sromòtã przénaszac [Wërodné dzeckò plami bëlné miono starszich. Sy To tobie wstëdu / sromòtë / ùjmë nie przënòszò / przëniese.]; **praca nie ~bi** robòta nie sromòta; robòta ùjmë / wstëdu / sromòtë nie przënòszò; **ubòstwo nie ~bi** biëda (a. ùbòzstwo, arch stròdnota) nie je sromòtã

hańbić się plamic sã / plëgawic sã / pòniżac sã / samégò siebie (czim); ew. swinic sã (czim) (= pol. *brudzić się*); wstid / sromòtã / ùjma (sobie / kòmùs) przénaszac, òsławiac sã; na wstid lëdzci (a. na sromòtã lëdzkã) cos robic; na wstid / sromòtã sã wëstawiac; òkrëwac sã òsława / niesława, wstëdã / sromòtã. Por. **zhańbić się**

hańbienie (się) n plëgawienié (sã), zniewòżanié (czegòs, a. samégò siebie), pòniżanié (sã), plamienié (czegòs / sã czim), bezczeszczenié Gò (sã); ew. òsłòwianié sã, òbrzëdzanié / znielusanié (czegò) n

haracz m haracz; ew. òkùp, pòdatk (wësoczi / dotklëwi pòdatk) m, òpłata / zòpłata (wëmùszonò òpłata / zòpłata) f

harakiri inv harakiri n, samòbójstwo pò japońskù

harap m bicz, pëcz, kòrbacz, kańczug, batug m, rëpa, péda f {‘rëpa’ in a) ògón; b) mëra, stòri kòh; ‘péda’ in a) ògón; b) stòrò gãs; c) stòrò krowa}

haratać v szarpac, kaleczëc, rozrëwac, rozszarpiwac, rozdzërac, niszczëc [òn to szarpie / kalëczy / rozriwò / rozszarpiwò / rozdzërò / niszczi] {kasz. lok ‘haratac’ = *szarpac sã, rakòwac, pol. pracować bez potrzeby ponad siły*}

haratanina f bijatëka (krwawò bijatëka) f. Zob. **bijatyka**

harce pl harce pl, harcowanié n – 1. kòzłowanié, baraszkwowanié, dokazywanié, skòkanié, figlowanié, żart slòdkòwanié n, pòpisywanié sã zrãcznosçã / òdwògã / karkòłómnyma czwiczeniama, pòpisë zrãcznosçë / òdwòdzi (np. w jezdze na kòniu) itp.; ew. gònitwë, skòczy pl {‘slòdkòwanié’ = pol. *fikanie, wierzanie*; ‘figlowanié’ in = pol. *spótkowanie*}; **mysie** ~ szurgòt m, szurgòtanié n; **~e wyprawiac** zob. **harcowac**; 2. woj hist wstãpné biòtci / walczi, pierszé wëstãpë / rozgriwci / pòpisë pòjedynczych ricerzi z òbù stròn wòjska przed glównã bitwã; ew. zaczëpczi pl, zadzëwanié, najëzdżanié Tr, zapùszczanié sã n

harcerski ad harcerczi; ew. skautingòwi; **ruch** ~ harcerskò / skautingòwò rësznota; ew. harcerczé dzejanié (pol. *działalność harcerska*); **związek (organizacja)** ~ związk harcerczi, harcerczé zrzeszenié; harcerskò òrganizacjò [ti –cji] / stowòra; **sprawności / stopnie ~kie** harcerczé sprawnosçë / stãpnie / szczeble; **zbiórka ~ka** zëndzenié (zëndzenié harcerczé) n; ew. zbiórka harcerskò; **obóz** ~ harcerskò stanica (a. leża); ew. harcerczi biwak; **chorągiew ~ka** chòradzew harcerskò; **proporzec** ~ propòr harcerczi; **mundur** ~ harcerczi mùndur / òbleczënk; ew. harcerczé òbleczenié

harcerstwo n harcerstwò n; ew. skauting m

harcerz m harcérz [tegò harcerza]; ew. skaut m

harcowac v harcowac, wëprawiac / wëstwarzac / ùrzãdzac harce – 1. kòzłowac, baraszkwowac, pòpisëwac sã zrãcznosçã / karkòłómnyma czwiczeniama, pòkazëwac kùńszta / sztëczy zrãcznosçë, Tr kùńsztarzëc; ew. gònic, skakac, figlowac [Nie ùczą sã, le całi dzëń kòzłują. Sy Mëszë figlëją, czej kòta nie czëją. Ra]; 2. woj hist (o parach rycerzy z wrogich wojsk) biòtkòwac / walczëc ze sobã, najëzdżac / zapùszczac sã na siebie; wëstãpòwac w pòjedinkù przed stojãcyma wòjskama

harcowanie zob. **harce**

harcownik m woj hist harcownik, Tr: biòtkòrz, najëzdżòcz m

hardo adv hardo || hardze, ùdòrno, dërno; ew. przekòrno, nôremno, bùszno, frëchòwno, pëskato, z pëskã, z bùchã {‘ùdòrno’ = pol. *uparcie, zadziornie*; ‘dërno’ = pol. a) *hardo*; b) *stanowczo*; c) *głupio*; ‘nôremno’ = pol. *knąbrnie, przekornie*; ‘bùszno’ = pol. *dumnie, zarozumiale*; ‘frëchòwno’ = pol. *szorstko, ordynarnie*}

hardość *f* hardosc, dër *m* / dërnosc || -nota / ùdórnosc || -nota; *ew.* przekòra, nôremnosc || -nota, frëchòwnosc, nôpartosc / ùpartosc, nieùstâplëwòsc, zacãtosc *f* { ‘dërnosc || -ta’ = a) *hardosc, frëchòwnosc*; b) *glëpòta*; ‘ùdórnosc || -nota’ = *pol. szorstkość, hardość, upór*; ‘nôremnosc || -nota’ = *przekòra, ùpartosc*; ‘frëchòwnosc’ = *pol. szorstkość, ordynarność*}. *Por. impertynencja*

hardy *adv* hardi, dërny, rogati, ùdórny, frëchòwny; *ew.* nôremny (= przekórny, niepòstlëszny), bùszny, cërzónowati *rzad*, nôparti / ùparti, nieùstâplëwi / zacãti { ‘dërny’ = *pol. a) hardy, ordynarny, knąbrny*; b) *energiczny, stanowczy*; c) *głupi*; ‘ùdórny’ = *pol. uparty, przekorny, nieustępliwy*; ‘frëchòwny’ = *pol. szorstki, pyskaty*; ‘bùszny’ = *pol. dumny, zarozumiały*; ‘cërzónowati’ = *pol. .zuchwały*};
odnosić się do kogo w sposób ~ òdnaszac sã do kògò dërno [Co tã sã do matczy tak dërno òdnòszòsz. *Sy*]; ~ **mężczyzna** rogòł, nôpartélc; ~**da kobieta** ùdórnica, nôremnica, nôpartnica *f*. *Por. kapryśny, impertynencki*

hardzieć *v* hardzec, dërniec, nôremniec; robic sã / stawac sã hardi / dërny / ùdórny / nôremny (przekórny) / nôparti (ùparti) / frëchòwny / nieùstâplëwi / zacãti { ‘dërniec’ = *in robic sã coròz glëpszim* }

harem *m* harem *m*; **instytucja** ~**mu** jinstytucjò haremù

haremowy *ad* haremòwi; **system** ~ system haremòwi. *Por. nałożnictwo*

harfa *f* muz harfa *f* { ‘harfa’ *in* = a) *pol. koryto z prętów, do oczyszczania kartofli z piasku*; b) *bùlra, pol. wialnia, maszyna do oczyszczania zboża* }

harfista *m* harfista, harfiòrz *m*

harfistka *f* harfistka, harfiòrka *f*

harfowy *ad* harfòwi

harkot *zob. charkot*

harmider *zob. hałas*

harmonia *f* harmóniò || -nia *f* [ti -nii] – **1.** zgòda, zgòdnosc *f*; *ew.* zgranié *n*, zgòdnò wespółrròcò; **2.** *instrument muzyczny*: harmónia, harmónika || harmónka *f*

harmonijka (~ **ustna - organki**) *f* brëmza *f*; **grać na** ~**ce** hrac na brëmze; *ew.* brëmzowac *ekspr* = płakac, blezcëc [Òno brëmzëje / brëmzowało.]

harmonijnie *adv* zgòdno, harmònijno

harmonijność *f* zgòdnosc, harmònijnosc *f*

harmonijny *ad* zgòdny, harmònijny

harmonizować *v* harmònizowac, wprowadzac harmóniã / zgòdã / zgòdnosc; zgrëwac / zgrawac ze sobã [òn zgriwò / zgròwò]; *ew.* starac sã zgrac (ze sobã cos), dbac ò zgranié (ze sobã czegòs)

harować *v* rakòwac, tërac, chòrdzëc, szarpac sã, mączëc sã, mòrdowac sã, zabijac sã mòrdolëc sã, marachòwac sã, mòzolëc (sã), *fig*: mòtac, *ew.* tricowac, machac || mòchac [òn mòchò], *ekspr*: jaż drzëc, na mòc robic; *ew. o żmudnej, codziennej krzątaniu*: czurzëc, pùzłowac [Òni so sedzã, a tã tak sóm tak rakùjesz / sã marachùjesz / sã szarpiesz / sã mòrdëjesz. *Gò Tërò jak kón. Człowiek tërò całi dzëń. Jinszi spalë (spelë), a jò mòchòł. Mój chłop całi dzëń tricëje. Tak sã mòrdoli, jaż krzëwi je. Më dzys mòtalë, jaż më krzëwi bëlë. Robi jakbë diòbël gównò mòtòł (spieszi sã). – Sy Òn sã mòzolił bar’zo przë ti robòce. *Lh*] { ‘tricowac’ *robic przë dwiganim cãżòrów = dugòwac || dukòwac, dwigac, przewracac cãżòrë za pòmòcã dudzi || duczi / tricë*; ‘rakòwac’ - *co jinégò ‘ròkòwac’ = brojic, trzòskòwac (ò dzecach)*; ‘machac’ – *zob. machać*; ‘mòtac’ *in zob. motać*}. *Por. męczyć się**

harowanie *zob. harówka*

harówka *f* mòrdàga, *arch* zmarachùta *f*, trud, mòzól (Bù), maraszënk (La) *m*, mòrdowiszczë *lok*; cãżkò / mòzólnò robòta (Lh) *ew.* gnòcatò robòta (robòta, co włòzò w „gnòtë”, tj. òd jaczi bòlã miãsnie); *ew.* rakòwanié, tëranié, mòchanié,

chòrdzenié *n*, szarpanié *sã*, mòrdowanié *sã*, marachòwanié *sã*; *ew.* czurzenié = pùzłowanié *n* (= codniowò, zmùdnò robòta) [Wszëtczé mòzołë na se wzał. *Bù*]. *Por.* **mordëga**

harpagon *zob.* **chciwiec, skąpiec**

harpia *f* **1.** *zool orn* harpiò *f*; **2.** *mit (skrzydlaty, drapieżny demon żeński)* harpiò; *ew.* pieczelnica, ùkòzka, czarownica, mòra *f.* *Por.* **strzyga**

harpun *m* **1.** harpùn *m*; **2.** *oścień – rodzaj harpuna do łowienia ryb pod lodem:* bòdòrz / pchòcz, pék || pékòcz *m*, lok òsce *pl* {‘bòdòrz’, ‘pchòcz’ *in* = *pol.* rybak łowiący ościeniem; ‘pchòcz’ *in* *zob.* kolec} [Bòdòrz mò trzë, sztërë abò szesc spiców / jegłów (*jigłów*). Jic na bòdòrze (*ktoc / żgac rëbë bòdòrzã / pchòczã*). Czëje *sã* jak wãgòrz na pchòczu, rzëcã òn jesz wiery, ale to je wszëtkò, co òn mòze. Żgòcze jidã z pékama || pékaczama na wãgòrze. - *Sy*]; **miejsce łowienia ościeniem** bòdarnia *arch f* [Chto bòdarni nie znaje, rib *sã* nie najé. *Sy*]; **wëgorz złowiony ościeniem** bòdzónka *f*, bòdzórk *m*; **posługiwać się ościeniem** *zob.* **harpunować; rybak łowiący ościeniem – zob. harpunnik**

harpunnik *m* **1.** *czł. obsługujący harpun przy łowieniu wielorybów:* harpùnnik *m*; **2.** *czł. pracujący ościeniem do klucia ryb pod lodem:* bòdòrz, *arch* bòdara, pchòcz, żgòcz *m* [Nòwikszi bòdòrze są w Pùckù. To *sã* jaż lód gnie, tëlë bòdòrzów tam je. Bòdara, jidze szandara, òn ce niese karã. Żgòcze jidã z pékama || pékaczama na wãgòrze. - *Sy*]. *Por.* **harpun**

harpunować *v* harpùnowac; *ew.* łowić za pomocą ościenia: bòdarzëc, pchac, żgac, rzad gładzëc (*np.* gładzëc wãgòrze) [Pròwdzëwi bòdòrze bòdarzã dzëń i noc, òni *sã* niczegò nie bòją. Wãgòrze żgac. Pchac rëbë - òsoblëwie: wãgòrze. Przë widze przòdë rëbòcë mòglë wiele rib ùpchnãc bòdarzã. Gładzëc wãgòrze. - *Sy*]

hart *m* **1.** hart; *ew.* wëtrzymalosc, mòc, cwiardosc, nieùdzibłosc, wëtrwałosc *f*, niepòddòwanié *sã*; ~ **duszy** (*a.* **ducha**) hart / mòc / cwardosc dësze (*a.* dëcha); **2.** (*pies*) *zob.* **chart**

hartować (się) hartowac (*sã*), cwiardzëc / ùcwiardzywac (*sã*); *ew.* (w)zmòcniwac (*sã*), robic (*sã*) cwiardim / wëtrzymałim [Rozzòloné żelazło hartëją w wòdze. Człowiek przë cãzchi robòce *sã* hartëje. - *Gò Lëft ë wiater hartëją człowieka. Nãdza serce hartëje, szczescé psëje. Bl, Lh*]. *Por.* **odhartować, rozhartować (się), zahartować (się)**

hartowanie (się) *n* hartowanié, ùcwiardzywanié *n*, nabiéranié cwiardoscë / wëtrzymaloscë; *ew.* o człowieku: hartowanié (*sã*), nabiéranié wëtrzymaloscë / mòcë / sëlë / zdrowiò / charakteru / mòcnégò charakteru, wëròbianié niewrazlëwòtë na drobné kłòpòtë

hartowany *ad* hartowóny, ùcwiardzony | [Hartowónò stòl. *Lz*]

hartowność *f* hartownosc; *ew.* cwiardosc *f* (nabëtò przez zahartowanié). *Por.* **hart**

hartowny *zob.* **hartowany**

hasać *v* skakac; *ew.* gònic, tańcowac; *o koniach:* slòdkòwac [òn skòcze / gòni / tańcëje]. *Por.* **brykać, harcować, kicać**

hasanie *n* skòkanié; *ew.* gònienié, tańcowanié, slòdkòwanié *n.* *Por.* **brykanie, harce**

haselko *m* zëwiszczkò *n*, krótczé / drobné zëwiszcze; *ew.* słówkò *n.* *Por.* **hasło**

hasło *n* zëwiszcze (*Tr*) *n*; *ew.* sygnał, znak *m*; ~ **w słowniku / encyklopedii** zëwiszcze *n* (w słówòrzu / encyklopedii); *ew.* słowò / słówkò (w słówòrzu); **dać ~ do buntu** dac znak / sygnał do bùntu / do pòrëchë; **hasło - odzew** zëwiszcze – òd’zëw (*zdr* òd’zëwk); *Por.* **dewiza, maksyma, slogan, zawołanie**

hasłowy *ad* zëwiszczowi, doticzãcy zëwiszczã

haszysz *m* haszisz *m*

haszyszowy *ad* hasziszowi

hau, hau *int* (szczekanie psa) hau, hau
haubica *f* haubica *f*
haust *m* pòcygniãcé *n*; *ew.* fik / szlëber / *niem.* szluk *m* (wiôldzi fik / szlëber / szluk);
 pòłkniãcé *n*; **jednym ~em** za jednym pòcygniãcym; ~ **powietrza** wdech *m* (głãbòdzi
 wdech), wdichniãcé || wdichnienie lëftu / pòwietrzégò
Hawana *f* Hawana *f*; **tytoń „hawana”** tobaka „hawana” (kùbańskò / z Kùbë)
hawański *ad* hawańszci; ~**kie cygaro** hawańskò cygara {cygara *f*}
hazard *m* hazard *m*, gra / granié na pieniãdze (na wësoczé stòwczì / ò wësoką stòwkã);
ew. hazardowò / ryzykòwnò (*Tr:* résknò) gra
hazardować *v* **1.** narażac sã na niebezpiek / niebezpieczeństwò, jic na całégò,
 ryzykòwac (*Tr:* réskérowac); *przen:* zapùszcz(iw)ac sã na głãbòką wòdã; wisec na
 włòskù, grac wësok / ò wësoką stòwkã; robic cos, co je niebezpieczné. **2.** ~ **się**
 wcëgac sã w hazardowã (*ew.* ryzykòwnã / òstrã / niebezpiecznã) grã; pòdskacac sã /
 pòdniëcac sã hazardowã (òstrã / niebezpiecznã) grã [Òn sã wcygò w tã grã coròz
 barzi. Ta gra / to granié (je)gò wcygò. Òn sã tã grã / tim granim pòdskòcò /
 pòdniëcò. *Gò*]. *Por.* **odwazãc się**
hazardowo *adv* hazardowò; *ew.* ryzykòwno, niebezpieczno, letkòmëslno, baro smiało /
 òdwòżno; **grãc** ~ grac hazardowò / ryzykòwno / wësok / za wiôldzé pieniãdze / na
 wiôldzé *a.* wësoczé stòwczì
hazardowy *ad* hazardowi; *ew.* ryzykòwny, niebezpieczny, letkòmëslny, baro smiały /
 òdwòżny. *Por.* **hazard**
hazardzista *m* hazardzysta, hazardnik; *ew.* gròcz *m*, gròcz hazardowi, zawòłóny (*a.*
 nôłogòwi / zażarti / zacãti / zawzãti) gròcz
heban *m* heban *m*, czòrné drzewò; **włòsy czarne jak** ~ czòrné włosë jak pëk {‘pëk’ =
pol. *wosk szewski, podobny do bryły gëstej smoty*}
hebanować *v* bëjcowac na czòrno
hebanowy *ad* hebanowi; **włòsy ~we** czòrné włosë
hebel *m* héwel, *rzad* wiórnik *m*
heblarka *f* héwlarka *f*, maszina do héwlowaniò
heblarnia *f* héwlarniò *f*
heblować *v* héwlowac
heblowanie *n* héwlowanié *n* [Do héwlowaniò dłudżich déłów przódë bëł ùziwóny
 dłudzi héwel (terò są maszinë, héwlarzci). *Gò*]
heblowiny *pl* wiorë, wiórczi, héwłëné || héwlowinë *pl*
hebraista *m* hebrajista *m*, znòwca hebrajszci mòwë / jãzëka hebrajszczégò
Hebrajczyk *m* Żid, Hebrajczik, *zgardl* Jiwraj || -rej *m*
hebrajski *ad* żëdowszci, hebrajszci
heca *f* *pot* wërwas, tòczel, szpetòczel || szpetòkel, wërwar, wëwijòk, zawij, zawijas,
 jiwer, rëjbach, ùrząd, cyrk (jistny / richtich / pròwdzëwi cyrk) *m*, gòńba, melweta,
 kòmédiò (jistnò / pròwdzëwò kòmédiò), wrzawa *f*, zamiészanié, wrzeszczenié *n*;
 cëda *pl* / cëda niepòjãté; wëglupianié *n*, *ekspr:* „rozerwanié reka, òbjawienié sowë”,
 „mòli kùnc swiata”, „trzë swiatë” {‘wërwas’ *in* = *pol.* a) *kłopot, ambaras*; b)
harmider, wrzawa; c) *powsinoga, latawiec*; ‘tòczel’ *in* = *pol.* a) *kłopot, ambaras*;
 b) *klótnia, awantura*; c) *hołota*; ‘szpetòczel’ = *pol.* *widowisko, zbiegowisko*; ‘jiwer’ =
kłopot i górz; ‘melweta’ *in* = *pògòrcha, kłopot, zamiészanié*} [Tam sã dzeją cëda
 niepòjãté. Tam bëł richtich / jistny cyrk. Tam ù nich bëła pròwdzëwò kòmédiò. Co
 tam sã dzało, to je nie do òpòwiedzeniò, tam bëło rozerwanié reka a òbjawienié
 sowë. - *Gò* Co tam je za szpetòczel? *Sy*]; ~**ce wyprawiać** wëstwarzac / wëprawiac /
 robic szpetòkel || -czel / cyrk / cëda / kòmédie / cyrczi / szpetòkle; *ew.* wëglupiac sã,

głēpiec [òn wèstwôrzô / wèprôwiô / robi]. *Por.* **ambaras, awantura, burda, figiel, figlować, granda, hałas, kłopot**

hecarz *zob.* **awanturnik, figlarz, żartowniś**

hegemonia *f* hegemoniô, dominacjô [ti –nii, –cji], przewôga (przewôga mòcë / sëlë) *f*, panowanié, górowanié (jednégò państwa nad drëdżim); *ew.* przëdnicstwò *n*

hej! *int* **1.** wołanie *a.* ostrzeżenie *z bliska lub z daleka na kogo:* e! / ee! eee! ej! / hej! [Eee / hej, *z drodżi / z widu!* E / ej / hej, biéjta stądka précz! Ee! / ej / hej, nie rësżôj tegò, bò to je gòracé. E, nie drażni psa, bò ce(bie) kasy. Ej, niech le tatk przinǰdze, òn wama dô... - *Gò*]; **2.** *w zn.* *stop!, stań(cie)!:* hola! hola że!; *ew.* hoo! / hoou!; *ew.* stój(ta), stani(ta)! || stań(ta)!; **3.** *okrzyk radości a. zdziwienia:* (h)ej (le)! hejnë! në, wejlë! [Ej, to je piäkno, że wa do nas przësżła. *Sy*]; **4.** *wykrzyknik zachęcający do wykonania czegoś wspólnymi siłami:* hej hop!, hej rup!; *ew.* razã, nëże!

hejnał *m* hejnał *m*

hekatomba *f* hekatomba *f*, wiôlgô, krwawô òfiara, śmierc wiele lëdzy

heksametr *m* *lit* heksaméter *m*

hektar *m* hektar *m*

hektograf *m* hektograf *m*

hektolitr *m* hektoliter *m*

Hel *m* (*miasto lub półwysep*) Hël (*Ra, Lz*) || Él (*Sy, Lz*) *m* [tegò Hëla, na Hëlu. Czej wronë lecã do Hëla na niszpór, tej wiedno mòrze jaczës niewiodro za nima wësle. *Sy* Przódë Él (*miasto Hël || Él*) bëł na jinszi sztëli (*w jinszim môlu*) jak terôz. *Lz*];

mieszkaniec półwyspu ~ Hëlón || Élón *m, pl:* Hëlanie || Élanie

helski *ad* hëlsczi *Lz* || élszczi *Sy* [Të mdziesz hëlsczé zwònë czuł. *Ce, Ra* Mróz, jaż élszczé zwònë je czëc. Ceszi sã jakbë élską blizã (*latarniã / wieżã*) ùdżrdôł we mgle. - *Sy*];

półwysep ~ Hëlskô || Élskô Półwëska / *żart:* Hëlskô || Élskô Blewiazka / Kòsa, Hëlsczi || Élszczi Półdżtrów **heliograwiura** *f* heliograwùra *f*

helioskop *m* *ast* helioskòp *m*

heliotrop *m* *bot* heliotrop *m*

hellenizm *m* grecozm, hellenizm *m*, grecożëzna *f*

helota *m* helota *m*

hełm *m* chełm *m*; *ew.* *w zn.* *szyszak:* szłom *m*, kôpa, chełmica *f* [Spiacé wòjskò spało w chełmicach. Tatk ùplótl ze sycënë kôpã i szablã. - *Sy*]; ~ **wieży** chełm(ica); *w kształcie szpica:* szpëc *m*, szpëca(s)ti chełm, szpëca(s)tô chełmica / kôpa; *w kształcie grzyba:* grzibkòwati chełm, *fig* grzibk *m*; *w kształcie cebuli:* cëbùłowati chełm, *fig* cëbùla *f*; *w kształcie bani* baniasti chełm, *fig* bania || -niô *f*

hematyt *m* *min* hematit *m*, czerwònô żeleżëna

hemofilia *zob.* **krwawiaczka**

hemoroidalny *ad* hemòrojdalny

hemoroidy *pl* hemòrojďë *pl*, krwawé żilaczi / gùzczi; gùzczi krwawniczé

hen *adv* **1.** *hen, het, gdzieś:* het [Òni są ju het za górã. Tam het jaż do ny rzëczy cygnie sã mòje pòle. - *Sy*]; **2.** *w zn.* *dawno:* het, dówno; **to już jest ~ (dawno), jak...** to je ju het, jak... [To je ju het, jak jem bëł ù waju òstatny rôz. *Sy*]; **3.** *wykrzyknik zwracający uwagę na coś odległego:* *patrz! oto tam!:* hejnë! (*lok:* || hënë! || hëne! || enë), hejnë le!; *ew.* hewò / wej(le), tam, dalek! [Hejnë tam, kòle krżiza! *Sy*]

heraldyczny *ad* heraldiczny

heraldyk *m* heraldik *m*, znòwca heraldiczi, herbów

heraldyka *f* heraldika *f*

herb *m* herb; *ew.* znak, merk, cëch *m*; *ew.* znak herbòwi [Kaszëbskô szlachta za pòlsczich czasów téż miała swòje herbë, zawòłania i przitómczy (= *pol. przydomki*). *Gò*]

herbaciany *ad* harbatny, harbatowi; *ew.* òd harbatë, pòdobny do harbatë

herbaciarnia *f* harbatniô *f*

herbarz *m* herbôrz *m* **1.** ksãga z herbama / znakama rodów; **2.** spis zelów; spis mionów / nazwów zelów

herbata *f* harbata (*lok:* || arbata || herbata || erbata || rabata || rebata) *f*; ~ **naturalna** prôwdzëwô (*ew.* czôrnô) harbata (np. chińskô, jindijskô, grëzónskô, tereckô); **naturalna zielona** ~ zelonô harbata; ~ **ziołowa** / **owocowa** zëlnô / brzadowô harbata, np. miãtowô / rózanô / lëpówô / remiónkòwô harbata, *a.* harbata z lëstów miãtë / z lëpówëch kwiatów / z brzadu dzëczy różë, z remiónkù; nôzëlnik (*Lh*) *m* [Sparz le jemù remiónkòwi harbatë, tej òn mdze zdrów jak rëba. Lëpówô harbata je dobrô na zaznობienié, melesowô na przeczëszczenié krwi. Harbatã z czôrnëch jagód dajã na zmòkniãcé (*spòcenié*), z brzozowëch lëstów na łómanié gnôtów. Jakô chòrosc, takô herbata. Pij dobrã harbatã, a mdzesz żił dłużë lata. - *Sy*]; **imbryk do ~ty** zbónk / zbónuszk do harbatë; *ew.* harbatnik *Tr m*

herbatka *f* harbatka *f.* *Por.* **herbata**

herbatniczka *f* harbatnica / -czka *f*, pùdelkò do harbatë

herbatniki *pl* kùszczy do harbatë, krëché kùszczy; *ew.* harbatniczczki *pl*

herboryzacja *f* zbiéranié zelów / roscënów

herbowy *ad* herbòwi; **pieczęć** / **tarcza** / **wieś** ~**wa** pieczãc / tarczô / wies herbòwô; **sygnet** / **kartusz** / **szlachcic** ~ piestrzén || pierścén (*ew.* sygnet) / kartusz / szlachcëc herbòwi

heretycki *ad* hereticzci, błãdnowiérczi *Gò*; *ew.* pòbłãdzony we wierze, òdewstałi / òdstãpióny òd prôwdzëwi wiarë; przestãpióny / przeszłi do jiny (nieprôwdzëwi) wiarë / na jinã wiarã

heretyczka *f* hereticzka *f*, białka òdewstałò òd wiarë / błãdzącô (*a.* pòbłãdzonô) we wierze, òdewstańcka / òdstãpczëni || *arch* -czëna || òdstãpiélecka *f* (òd wiarë) {*por.* ‘herétnica’ = *białka pëskatò, niegòdzëwô*}

heretyk *m* òdewstańc || *Tr:* òdewstëlc / òdstãpca || òdstãpiélc (òd wiarë), błãdnowiérca, *Gò*, heretik *m*; *ew.* człowiek pòbłãdzony we wierze {*por.* ‘herétnik’ *m* = niegòdzywc *m*}

herezja *f* herezjô *f*, błãdnowiérstwò *Gò*; *ew.* òdewstaństwò / òdstãpstwò *n* (òd wiarë); przejinaczenié / przekrãcenié prôwdzëwi wiarë; przejinaczenié prôwdów / dogmatów wiarë; błãdzenié we wierze [ti herezji; *pl:* te herezje, tëch herezji || -zjów]

herkules *m* stolëm, herkùles, mòcòrz, rугan, *lok* mòrtón *m.* *Por.* **atleta**, **siłacz**, **olbrzym**

herkulesowy *ad* stolëmòwi, stolëmny, herkùlesowi; **siła** ~**wa** herkùlesowô (*ew.* stolëmno / nadlëdzkô / nadzwëczajno / niespòtikónô) mòc

hermafrodyta *m* hermafrodita *m.* *Zob.* **obojnak**

hermafrodytyzm *m* hermafroditizm *m.* *Zob.* **obojnactwo**

hermetycznie *adv* szczelno || -nie, hermeticzno

hermetyczny *ad* **1.** szczelny, dokładno / szczelno zamkli, hermeticzny; **2.** tajemny = krëjamny || krëjamczci, ùkrëti, niedostãpny dlò pòstrónnëch, niepòwòlónëch lëdzy, zamkli, òdjizolowóny, òdseparowóny; **wiedza** ~**na** hermeticznô / tajemno / ùkrëtò wiedzô: a) wiedzò zrozëmiałò leno dlò specjalistów, ùczalëch w ti wietwi nõuczi; b) ezoterizm, czarë, gùsła, czôrnoksãżstwò; ~ **jëzyk** hermeticzny jãzëk – a) jãzëk specjalistyczny / fachòwi; b) jãzëk tajemny, symbòliczny

herod *m* niegòdzywc, trzãsëcel, tiran *m*; òstri / sëri człowiek; ~ **baba** sekùtnica *f*, sekòcz, òżòg *m* (sekòcz / òżòg òd babë); *ew.* w *zn.* *babsztyl*, *kobieta trzymajãca męza pod pantoflem:* rëjterbaba, tiderbaba, ùzdnicza {‘òżòg’ *dost* = pòdskòcnik, *hòk do ògnia*; ‘sekòcz’ *dost* = nõrzãdzé do sekaniò wrëków, *rãklë*; rëjterbaba - òd ‘rëjtowac’ = *ridowac* / *wierzchòwac*, *jezdec wierzchã na kòniu*; ‘tiderbaba’ - òd

'tider' = pol. smycz dla psa; 'ùzdnicza' – por. trzëmac kònia (tu: chłopa) za ùzdã} [Jak jô le pierszi rôz Leònowã białkã widzôł, tak jô zarô rzekł: ta baba to mùszi bëc ùzdnicza. Sy]

heroiczny *ad* heroiczny. *Por.* **bohaterski**

heroik *m* heroik *m*, heroiczny pòeta

heroina *f* **1.** *zob.* **bohaterka**; **2.** *narkotyk:* herojina *f*

heroizm *m* heroizm *m*; *ew.* walecznosc, òdwòga = dzyrskòsc *f*, *Tr:* dzyrzëzna *f*; *ew.* òddanié, pòswiãcenié (sã) *n*, òfiarnosc *f* [Czej sã czëje do kògòs niechãc, trzeba czasã jaż heroizmu, żebë sã przemògnãc / przedobëc. *Gò*]. *Por.* **bohaterstwo**

herold *m* herold; *ew.* òbznòjmiòcz *Tr* || òbznajmiwòcz *Gò m*; *w zn. postaniec:* pòsłañc, pòsłañczik *m*

herszt *m* herszt; *ew.* prowadnik, przëdnik, dowòdca, (do)wòdca *m*

het *adv* (*daleko*) het (*zazw.* het het), dalek [To tam stãdka jesz je het / het het, to bãdze mòże i pòrã kilometrów. Më z tã robòtã jesz jesmë dalek „w pòlu”, do kùñca jesz je „het, het”. - *Gò*]. *Zob.* **hen**

hetera *f* hetera *f*. *Zob.* **rozpustnica**

heterodoksja *f* jinowierstwò, cëzowierstwò *n*, nieprawòwiérnosc, herezjò *f*

heterodyna *f* *elektron* heterodina *f*

heterogenia *f* cëzoòrtnota (*Tr*), jinorodnosc, apartnosc *f*, przënòleżnosc do jinszégò òrtu / rodzaju, jinszé pòchòdzenié

heterogeniczny *ad* niejednorodny, jinorodny, różnorodny, rozmajitoòrtny, niejednoòrtny; *ew.* złożony z czile elementów, miészóny

hetka *f* **1.** *człowiek mało znaczący, ubogi:* biédòk, plëwka, *ekspr:* ùtrzërzëc, ùtrzëdëpsczi, ùpichañc *m*; **2.** *stary koñ:* mëra *f*; **mieć kogo za hetkë pëtelkë** miec kògòs za nic; nie liczëc sã z kògùm; miec kògò za pòmiotło / ùtrzërzëc / ùtrzëdëpsczegò / ùpichañca; pòmiaac kògùm [òn nim pòmìòtò]

hetman *m* hetman *m*, (do)wòdca / prowadnik / przëdnik / głównodowòdzący wòjska / wòjsk(ów)

hetmanić *v* dowòdzëc wòjskã / wòjskama, prowadzëc wòjska; bëc hetmanã / przëdnikã / głównym (do)wòdcã wòjska

hetmański *ad* hetmañszci; *ew.* dowòdczi, głównodowòdzący

hetmaństwo *n* hetmañstwò; *ew.* (do)wòdztwò, przëdnictwò, prowadnictwò, prowadzenié *n*, gòdnosc hetmañskò, stanowiskò hetmana

hiacynt *m* *bot* hiacynt *m*

hiena *f* *zoo* hiena *f*; ~ **cmientarna** smãtòrzowi / grobòwi złòdzëj

hierarcha *m* hierracha, biskùp (*colega* ò biskùpie greckòkatolëcczim) *m*

hierarchia *f* hierarchiò *f*; *ew.* stãpniowóny ùklòd / pòrzãdk elementów (*òd nòniższich do nòwëszszich*); stãpniowanié stanowisków; ùrzãdowé szczeble / stãpnie / randzi

hierarchiczny *ad* hierarchiczny, stãpniowóny, szczeblowi; ùpòrzãdkòwóny òd nòniższégò stãpnia (szczebla), do nòwëszszégò [Hierarchiczny ùklòd. Hierarchicznò piramida / dròbka. - *Gò*]

hieratyczny *ad* mònumentalny; *ew.* dostójny, pòczestny; *ew.* pòwòżny, namaszczony, pateticzny, ùrocześti [Hieraticznë pismò. Hieraticznò fòrma dzëła. - *Gò*]. *Por.*

doborowy

hieroglif *m* hieroglif *m*, *pl:* hieroglifë

hieroglificzny *ad* hieroglificzny, hieroglifòwi

higiena *f* higiena; *ew.* czëstosc, chãdogòsc || chãdożnosc (= *dost:* czëstosc, pòrzãdk) *f*, ùczba / nòuka dbałowë ò czëstosc i zdrowié; ~ **ciała** czëstosc / higiena cała

higienicznie *adv* higieniczno, czësto, chãdogò

higieniczny *ad* higieniczny; *ew.* częsti, zdrów; *ew.* przędatny do ętrzymaniô częstoscę / chãdogòscę

higienista *m* higenista *m*

higienistka *f* higenistka *f*

higroskop *m* higroskòp *m*

higroskopijny *ad* higroskòpijny, namiklęwi, nasãklęwi, wpijający / wchlóniający / pòchlóniający wilgòc (wòdã, ropã || parã wòdnã); **materiały** ~**ne** materiałę higroskòpijné / namiklęwé / chłónacé / pòchlóniającé wilgòc (np. wata / watolina, gaża). *Por.* **nasiãkliwey**

Hindus *m* Hindus *m*

Hinduska *f* Hinduska *f*

Hiob *m* Hiob || Job *m* [Cerplęwi jak Hiob / Job (*baro cerplęwi*).]

hiobowy *ad* hiobòwi || jobòwi [Hiobòwé / Jobòwé (*wiòldzë, straszné*) nieszczescé. *Ra*]; ~**wa wieść** lęchò / straszno / smùtnò **nowina**, lęché wiadło

hiperbola *f* **1.** *mat* hiperbòla *f*; **2.** *lit* hiperbòla *f*, przesadny zwrot / òpis

hiperboliczny *ad* hiperbòliczny || -bòłowi

hiperboloida *f* *mat* hiperbòlojda *f*

hiperpoprawny *ad* hiperpòprawny; *ew.* przesadno pòprawny; *ew.* òpaczny

hipiczny *ad* hipiczny - doticzający jazdę wierzchã (ridowaniô) na kòniach; *ew.* *Tr:* ridowny, jazdowny / jezdny; **zawody** ~**ne** turniej jazdę (*a.* w jezdze / w jeżdżenim) na kòniach; ridowny turniej; ridowné zawòdë (miónczi *a.* skòczy) na kòniach, zawòdë w ridowanim / we wierzchòwanim na kòniach; zawòdë w jezdze wierzchã *a.* w skòkach kòni przez przeszkòdë / zòwadë

hipika *f* hipika *f*, ridowanie / wierzchòwanie / jeżdżenie *n* (na kòniach); jazda wierzchã (w sodle) na kòniu / na kòniach; spòrt kònny

hipnotyczny *ad* hipnozowi, hipnotyczny, hipnotizérny

hipnotyzer *m* hipnotizéra, hipnozownik *m*

hipnotyzm *m* hipnotizm *m*

hipnotyzować *v* hipnotiz(ér)owac

hipnoza *f* hipnoza *f*

hipochondria *f* òbòlewina *Tr*, hipòchondriô *f*; *ew.* wmòwianie so chòrobë

hipochondryczka *f* òbòlëwòczka, hòchòczka, *ir* òbòlałò, wiedno chòrò

hipochondryczny *ad* òbòlëwny *Tr*, hipòchondriczny; *ew.* przesadno òbòlałi / wrzlęwi

hipochondryk *m* òbòlëwc, bòloch, hòchòcz || hòchajc; *ew.* pòslęchańc *m*; *ew.* stãczk, jãczk *m*, człowiek nibë chòri; *ew.* ùdòwajk = symulant *m* {‘hòch’ *lok* = *ból*; ‘pòslęchańc’ (= *czł*, *co* przez kògòs so daje wmówic chòrobã} [To je bòloch, co sobie wszëtkò wmówi, dzys gò bòli piãta, a witro rãka. *Sy*]

hipodrom *m* hipòdrom *m*, òbiég / stadión dlò kòni, mól kónszich miónk(ów) / gònbów || gònitwów; miónkòwi tur dlò kòni

hipokryta *zob.* obłudnik

hipokrytka *zob.* obłudnica

hipokryzja *zob.* obłuda

hipokryzyjny *zob.* obłudny

hipopotam *m* hipòpòtam *m*

hipotecznie *adv* hipòteczno || -nie [Te pieniãdze są na tim dobrze (*majãtkù*) hipòtecznie zapisóné. *Lz*]

hipoteczny *ad* hipòteczny [Hipòteczné zòpisë. *Lz*]; **dług** ~ hipòteczny dług *a.* dług na hipòtece; **wierzyciel** ~ wierzęcél hipòteczny; *Tr* hipòtecznik *m*; **wydział** / **oddział** ~ hipòteczny wëdzél / òddzél, **wykaz** ~ wëkòz / spis hipòteczny; *Tr:* hipòtecznò spiska; **wpis** ~ wpis hipòteczny / w ksãdzi wieczësté

hipoteka *f* hipòteka *f* [Jò móm swòje pieniãdze na hipòtekach. *Lz*]
hipotekować *v* wcëgac / wpisëwac na hipòtekã, zapisëwac do ksãgów wieczëstëch / hipòtecznëch
hipotetyczny *ad* hipòteticzny, pròwdopòdobny, przëpùszczalny; *ew.* niepewny, òparti na hipòtezach / załozeniach / *a.* na docyganim / przëpùszczanim / na domësłach; *ew.* teoreticzny
hipoteza *f* hipòteza; *ew.* docyga *Tr f*, załòzenie; *ew.* przëpùszczenie *n*, domësł *m* [Pòstawic / wësënac / przedstawic / (za)bédowac hipòtezã. *Gò*]
hip(p)iczny *zob.* **hipiczny**
hip(p)ika *zob.* **hipika**
histeria *f* histeriò [ti –zji] *f*, jiwier *m* (straszny / wiòldzi jiwier); *ew.* straszno rozpòcz, jiwrejò *f* [ti jiwrejji], szòł *m* {‘jiwrejò’ / ‘jiwier’ = *pol.* *zmartwienie, złość, gniew*}; ‘rozpòcz’ = *pol.* *rozpacz*; ‘szòł’ = *pol.* *furia, wściekłość, szal*} [Jò mësłòł, zebë òn mie zabił, takã jiwrejã òn miòł. W tim jiwrze òn to mógł rzec. – *Sy*]; **dostać napadu ~rii / wpaść w ~rię** wpadnac w histeriã / jiwier / jiwrejã / w szòł, stac sã czësto dzëczy / szòlony, zachòwëwac [òn –wiwò || –wùje] sã jak òglëpiałi; **zbiorowa ~** zbiorowò histeriò; *ew.* (zbiorowé / òglowé) òczarzenie / òbsamãtanie *n*; (zbiorowi / òglowi) szòł / òbarch *n*
histryczka *f* histryczka *f*; *ew.* òjiwrowónò baba, krzikòczka *f*
histryczny *ad* histryczny; *ew.* òjiwrowóny (= zli, „szadi”, nerwòwi, znerwòwóny)
histryk *m* histryk; *ew.* jiwrańc / òjiwrańc; *ew.* krzikòcz *m* {‘jiwrańc’ / ‘òjiwrańc’ = *pol. czł. łatwo wpadający w złość, byle czym przejmujący się*}
historia *f* **1.** historiò *f* [ti –rii], dzeje *pl*; *ew.* òpis historii / dzejów (państwa / nôrodu); òpòwiòdanie ò dzejach jaczégòs zdarzeniò, przigòdów jaczis òsobë; ~ **starożytna** historiò stòrożëtnò / stòrowiecznò; stòrożëtné / stòrowieczné (*Tr*: stòrotné) dzeje; ~ **nowożytna** historiò nowòżëtnò, nowòtné (= *dostł.* nowé, nowszé) dzeje; ~ **literatury** historiò / dzeje lëteraturë; ~ **naturalna** (*przest.*) historiò nòtëralnò (*Tr*: nòtërné dzeje), prziroda – nòuczi przirodniczé òpisowé (zoologiò, bòtanika, mineralogiò); **profesor ~rii** profesór historii, szkòlny òd ùczbë dzejów; **2.** zdarzenie, sprawa: zdarzenie *n*, sprawa, rzad historiò *f*; **jakieś ~rie wyprawiać** jaczës kùnszta wëstwarzac / wëprawiac, robic przedstawienie / szpetòczel / szpetòkle; **a to ~!** to je nowina!; *ew.* në, tak cos / cos taczégò!
historiograf *zob.* **historyk**
historiografia *f* dzejopisarstwò *n*, historiografiò; *ew.* *Tr* dzejopisowizna *f*; òpis / òpisywanie dzejów / historii, pismienizna (lëteratura) historicznò
historiograficzny *ad* dzejopisarsczi, historiograficzny; *ew.* *Tr*: dzejopis(ow)ny
historyczny *ad* historiczny, dzejowi; **epoka ~na / okres ~** epòka historicznò / czãd historiczny; czãd dzejów / dzejowi {‘czãd’ = *pol.* a) *okres czasu*; b) *odcinek drogi*; c) *pewna ilość, część* = *in. rzad ‘czãdło’ n*}; **dzieło ~ne** dokòz historiczny, ksãzka historicznò (ksãzka òpisëjącò, np. dzeje jaczégòs państwa w òkreslonym czãdze / w kònkretnëch ramach czasowëch); ~ **moment** dzejowi / historiczny sztërk / historicznò chwila; ~**we / historyczne / epokowe wydarzenie** dzejowé / historiczné / epòkòwé wëdarzenie
historyjka *f* historijka, pòwiòstka *f*; *ew.* òpòwiòdanie ò zdarzenim / zdarzeniach / przigòdach
historyk *m* historik, dzejopis(òrz), historiograf *m*, badòcz || badëra / znòwca dzejów
Hiszpan *m* Hiszpan; *ew.* Szpaniòn *m*
Hiszpania *f* geo Hiszpaniò; *ew.* Szpaniò, Szpańskò [ti –nii, sczi] *f*
Hiszpanka¹ *f* Hiszpanka; *ew.* Szpaniònka *f*
hiszpanka² *f* med gripa *f*, (hi)szpańskò chòrosc || –roba / chëra, (hi)szpańszczé pòszëdło

hiszpański *ad* (hi)szpańszci; **po ~skù** *adv* pò (hi)szpańskù

hiszpańszczyzna *f* (hi)szpanizna, (hi)szpańszczęzna *f*

hitlerowiec *m* hitlerówc, hitler *m* [tegò hitlerówca / hitlera; *pl*: ti hitlerówcowie / hitlerze, těch hitlerówców / hitlerów; W bestialsczi spòsòb hitlerze zabijelë Pòlòchów. Sy Niejedny hitlerówcowie w Pòlsce pò wòjnie wstãpòwelë do PZPR, a partiò jich chróniła. *Gò*]

hitlerowski *ad* hitlerowsczi

hitleryzm *m* hitlerizm *m*, hitlerèzna *f*, hitlerostwò *n* [Wprowadzenié w czyn jideologii hitlerizmù i kòmùnizmù doprowadzëlò do wëmòrdowaniò kòle sto miliónów lëdzy. *Gò*]

hobby *inv* hobbi *inv* (*n*), kòni(cz)k *m*, ùlubioné zajãcé / ùlubionò robòta, zamiłowanié do czegòs; *ew. rozrywka*: rozegracjò *f* [ti -cji], fiurofaj *inv* *n*; *ew. amatorszczé* zajmòwanié sã czim, robienié czegòs dlò se / dlò swòji ùcechë / dlò przëjemnoscë / amatorskò (nié na zòróbk) / *ew. z dładzi chwilë (pol. z nudów) / le pò to, zebë czas zlecòł. [To je taczé jegò hobbi / fiurofaj / ùlubioné zajãcé / taczi kòniczka. Òn mò taczégò swòjégò kòniczka / taczé fiurofaj. To òn robi z zamiłowaniò / dlò rozegracji. Gò]. Por. dziwactwo, mania, pasja, zamiłowanie*

hobbysta (~ka) *m* (*f*) hobbista *m*, hobbistka *f*, *ew. amator* [tegò amatora] *m*, amatòrka *f*, òsoba, co sã czims zajimò amatorskò / dlò rozegracji / chtèrnã cos specjalnie jinteresëje. *Por. amator(ka)*

hochsztapler *m* òszëkańc, aferzysta, òchlédëtk, mèdlòk; *ew. osoba podająca sie za kogo innego: pòdsziwca f. Por. defraudant*

hodować *v* chòwac, trzëmac [Òni chòwią / trzimiã swinie, krowë i pôrã kùrów. *Gò*]; *ew. o hodowaniu zwierząt rasowych: bëc hòdowcã / prowadzëc hòdowlã (zwierzãt rasowëch, np. kòni / lësów / gòłãbków pòcztowëch / rëbów). Por. doglãdac, pielëgnowãc, opiekowãc sië*

hodowanie *zob. hodowla*

hodowca *m* gòspòdòrz; *Tr*: chòwòcz *m*; *ew. hodowca zwierząt rasowych: hòdowca* zwierzãt rasowëch; ~ **ryb, gołëbi** hòdowca *rib* || rëbów / gòłãbków

hodowczyni *f* gòspòdëni, *Tr*: chòwòczka *f*; *ew. hodowczyni zwierząt rasowych: hòdowczëni* zwierzãt rasowëch; ~ **ryb, gołëbi** hòdowczëni *rib* || rëbów / gòłãbków

hodowla *f* **1.** *w zn. chów*: chów *m*, chòwanié, trzimanié *n*; *ew. specjalistyczny chów: hòdowla f*; ~ **ryb** chów *rib* || rëbów, gòspòdarstwò rëbné; *ew. hòdowla rib* || rëbów; ~ **kur** kùrzò ferma, wiòldzi kùrnik, hòdowla kùr(ów); ~ **swiń** swiniarniò *f*; chów / hòdowla swiń; *por. gospodarstwo*; ~ **owiec** chòwanié / trzimanié òwc(ów); *ew. hòdowla òwc(ów) rasowëch*; ~ **bydła** chów bédła; *ew. hòdowla bédła rasowégò*; ~ **kwiatów** ògrodnictwò, kwiacarstwò *n*; *ew. hòdowla kwiatów*; ~ **pszczół** pszczelarzenié || pszczolarzenié, pszczelarstwò || pszczolarstwò *n*; **2.** *specjalistyczne gospodarstwo hodowlane zwierząt rasowych, ryb, ptaków itp.*: hòdowla *f*; *ew. specjalistyczny chów [Òni załòzëlë / mają załòzoné hòdowlã kòni / struszów / rib || rëbów (np. pstrãgów / karpiów).]; 3.* *dział nauki zajmujący sië doskonaleniem dziedzicznych cech hodowanych zwierząt a. roślin*: hòdowla *f. Por. chów, doglãdanie, pielëgnacja*

hodowlany *ad* chòwny, do chòwë / chòwù; *ew. o zwierzëtach rasowych: hòdowlany*; **metody** / **zabiegi** / **rasy** spòsobë (*ew. metodë*) / zabiedzi / rasë hòdowlané; **gospodarstwo** ~ gòspòdarstwò hòdowlané; **staw** ~ / **stawy** ~ne stów hòdowlany / stawë hòdowlané; **ferma** ~na ferma hòdowlanò

hójnie *adv* bògato, szczëro, ùjno; *ew. rozdòwno, bòkadno, arch szczodroblëwie (Ra) { 'ùjno' in = pol. bujnie; por. 'hòjnie' arch sli = pol. a) wydajnie, plennie (o zbożu); b) z wdziëkiem, piëknie, zgrabnie; 'rozdòwno' w zn. rodrzëtno, pol. rorzutnie;*

'bòkadno' *neol Tr - od:* bòkadosc = *pol. obfitość, mnóstwo* } [Òni nas bògato / szczëro òbdarzëlä / òbdarowelë. Gò]; ~ **wynagrodzić (odpłacić się) komu** wënadgrodzëc (*a. sã òdpłacëc*) kòmù szczëro / bògato / ùjno / *neol* bòkadno; *ew. wënadgrodzëc (a. sã òdpłacëc) kòmù (jaż) skòpicą* {'skòpicą' = *czubato; pol. „z czubem”*)

hojność *f* szczërota || -rosc, *rzad* ùjnota || -nosc, rozdôwnosc; szczodrosc, szczodroblëwòsc (*Ra*) *f* {'ùjnota' || -nosc' *in = pol. bujność; por. 'hòjnosc' arch, sli = pol. a) wydajność, plenność (o zbożu); b) uprzejmość, elegancja w zachowaniu [Jegò chòjnoscycy wszëtcë sã dzëwùją. Lz]; 'rozdôwnosc' = rozdrzëtnosc, pol. rozrzutność*}; **okazać** ~ òkazac szczërotã / szeroczëznã / szczodrosc, *ew. sëpnąc* (*dëtkama*), pòdarowac (*cos*), òbdarowac / òbdarzëc (*czims*) [Terò je brutczy tuńc, chcëmë le sëpnąc naszi brutce. Òjc córce sëpnął (*dòł dobri spòsòg*) *Sy*]

hojny *ad* szczëri, *rzad* ùjny, dajny, darowny; *ew. rozdôwny / rozdatny; ew. arch: szczodri, szczodroblëwi (Ra)* {'ùjny' *in = pol. bujny; por. 'hòjny || chòjny || hójny' arch = pol. a) wydajny, plenny (o zbożu); b) uprzejmy, układny; c) obfity [Wieczërza chòjnò, noc niespòkòjnò. Ce]; 'rozdôwny', 'rozdatny' in = rozdrzëtny, pol. rozrzutny*} [Nasz tatk bëł wiedzno ùjny dlò ùbòdzich. *Sy*]; **być ~m** miec szerok(a) rãkã *a. szerok rãkã òdmëkac; ~ (wielkopański) gest szeroczëzna, rozdôwnosc f; ~ męzczyzna* darznik, szczëroch, rozdôwca, rozdôwnik, dówòcz, *lok szerocz m* {'szerocz' *in = pol. misa*} [Szerocz'kòwi na dzesąc złotëch nie przindze (*szerocz'k nie je chcëwi na dëtczi*). *Sy*]; **~na** *kobieta* darznica, rozdôwnica / -czka, szczëroszka *f; ew. darownò cotka* [Naszã cotkã nazëwają darownò cotka, bò òna wiele darëje. *Sy*]

hokeista *m* hokejista *m; pl: hokejiscë*

hokeistka *f* hokejistka *f; pl: hokejisczi*

hokeistyka *f* hokejistika *f – gra w hokeja* [ti hokejisczi; wti hokejiscze]

hokej *m sp* hokej (|| hòkej?) *m* [Gròcze w hokeja. Gò]; ~ **na lodzie / trawie** hokej na lodze / tròwie (*Rkj*)

hokejowy *ad* hokejowi; **kij / krążek / mecz / gracz** ~ czij / krążk / mecz / gròcz hòkejowi

hokus-pokus *m* hòkùs-pòkùs *a. szacher-macher m; ew. czarë-marë pl*

hola! *int* hola!, hola że! hej!, stój le!, doždżë le!; *ew. nakaz zatrzymania maszyny a pojazdu: hooo!, hóóó!* [Hoo, tej le stójta! *Sy*]

hol *m lina do holowania: hól, léper, tider m; ew. pòwròz / lina do hòlowaniò / tidrowaniò / wleczeniò / cygnieniò* {'léper' *in = a) pol. goniec; b) fig 'léprë' pl = nodzi; 'tider' = pòwròz(k), in = pol. smycz*}; **brać / wziąć coś na** ~ brac (*a. wzac*) *cos na hól / léper / tider / pòwròz / linã* [òn gò bierze / wzał; òni gò bierzã / wzälë; Nóm sã zepsuł kùrp (*stòri kùter*) i më gò wzälë na léper. *Sy*]; *zob. holować*

Holandia *f geo* Hòlandiò, Hòlandzkò [ti -dii, -dzczi] *f*

holding *m* holding *m; ew. spółka akcyjnò*

Holender *m* Hòlandczik, Hòlender *m*

Holenderka *f* Hòlandka, Hòlenderka *f*

holenderski *ad* hòlandzczi, hòlendersczi

holować *v* żëg włëc, cygnąc, hòlowac (*Ra*), *lok* tidrowac (*Sy*) {'hòlowac' *in = dudnic, dawac òdgłòs / echò*} [òn wlecze / cygnie na tidrze / léprze; òn hòlëje / tidrëje; òni wleczą / cygnã / hòlëją / tidrëją; włoklë || wleklë / hòlowelë / tidrowelë / cygnãlë; Jò dzys naszëgò sãsòda tidrowòł (*wlòkł na tidrze*), bò mù sã kòłò zepsowało. *Sy*]

holowanie *n* wleczenië, cygnienië, hòlowanië, tidrowanië *n*

holowniczy *ad* ùżiwóny do hòlowaniô / tidrowaniô; ùżiwóny (*a.* stosowóny, pòtrżébny) do wleczeniô / cygnieniô na léprze / tidrze / pòwrozu / linie; *ew.* hòlowniczi, tidrowniczi (- *Gò*); **lina** ~*cza* *zob.* **hol**

holownik *m* włokôcz (*Tr*), hòlownik *pol. m*; **przystań dla holowników** przëstań / marina / môl (môl pòstoju) dlô włokôczów / hòlowników; *ew.* nabrzeżé / môla dlô włokôczów / hòlowników { 'môla' - *Sy: mola [Kùtrë stoją w moli. Sy]* }

Holsztyn *m geo* Holsztin *m*

hołd *m* hołd (*Ra*), pòklón *m* (|| *lok* pòklóna (*Sy*) *f*), przësëga wiérnoscë || -të / ùległoscë; *ew.* przësëga lennô; ceremóniô òkôzaniô wiérnoscë / ùległoscë przez wasala seniorowi; *ew.* wyraz *czci, uwielbienia*: ùczestnienié, òddanié / òkôzanié tczë / chwałë; ùznanié czëjis wiôlgòscë / przewôdżi; *ew.* ùniżenié sã; ~ **lenny** hołd / pòklón pòddańczi / lenny; **składać / złożyć** ~ składać / złożyć / òdd(aw)ac hołd / pòklón / ùczestnienié; przësëgac / slubòwac wiérnotã; *ew.* òdda(wa)c / òkaz(ëw)ac kòmù tczã / chwałã / ùczestnienié; ùtcëc kògò; ùniżac / -żëc sã przez złożenié pòklonu / hołdu; (pò)chilëc głowã (przed czims) w ùznanim wiôlgòscë / zasłëgów / doróbkù *itp.* [Przëszlë z hołdã do niegò. *Ra* Trzej Królowie òddelë Bòżémù Dзецãtkù pòklón. *Sy*]; **odbierać** ~(y) òdbierac / przëjmac hołd / pòklón / przësëgã (przësëgã lenną) / slubòwanié wiérnotë; *ew.* òdbierac ùczestnienié / tczã / wërazë ùznaniô

hołdować *v* **1.** składać hołd / przësëgã wiérnotë / przësëgã lenną, bëc czëjims hołdownikã [Ksãżã przësczi skłòdòł hołd Zygmùntowi Stòrémù. *Gò*]; **2.** *czynić kogoś swoim hołdownikiem*: robic z kògòs swòjégò pòddónégò / hołdownika / wasala, brac w pòddaństwò; **3.** ùlegac / pòddawac sã (np. módze / òbëczajóm / spòsobòwi mëszleniô / jaczi zasadze / pròwdze); *ew.* lubic cos, namikac czim; przëchilac sã do cze; przënacëwac sã do cze; ~ **niemczyźnie** namikac niemczëzną, niemczëc (sã) [Òn coròz barzi namikò niemczëzną / niemczeje / sã niemczi. *Gò*]

hołdowanie *n* **1.** skłòdanié hołdu / tczë; przësyganié wiérnotë; **2.** òdbieranié hołdu / przësëdżi lenny, branié w pòddaństwò; **3.** ùleganié / pòddòwanié sã czemù (np. módze / deji / òbëczajóm), namikanié czim, przëchilanié sã / skłònianié sã do czegò

hołdownictwo *n* hołdownictwò (*Ra*) *m*; wërazenié ùległoscë, złożenié hołdu, ùznanié pòddaństwa, ùznanié sã lennikã / wasalã [Zmùszëc kògò do hołdownictwa (do ùznaniô swòjégò pòddaństwa / do ùznaniô czëjégòs zwiërzchnictwa). *Gò*]

hołdowniczny *ad* hołdowniczny (*Ra*), lenny, wasalny; *ew.* pòddóny [Ksãżstwò hòłdowniczë *Ra* / lenné / wasalnë. *Gò*]; ~*cza* **przysiëga** przësëga hołdowniczò / wasalnò / pòddańczò; przësëga / slubòwanié wiérnotë

hołdownik *m* **1.** hołdownik (*Ra*), lennik, wasal *m*; **2.** òddóny, lubiënc, wielbicel (kògòs / czegòs) *m*; *ew.* przëstojnik *m* (= *pol.* *zwolennik*)

hołobla *f* diszelczi *pl*

hołota *zob.* **dziadostwo, motłoch**

hołubić *v* **1.** *lubić, traktować po przyjacielsku*: lubic / achtnac / rzad miec w ùwòżanim / pòważac (kògò); *ew.* rôd kògòs miec / widzëc / gòscëc ù siebie; rôd z kògùm przëstawac (*pol.* *obcować*); miec kògòs za swòjégò (za przëjacela / drëcha), òkazëwac kòmùs swòjã przëjacelskòsc, baro liczëc sã z kògùm { 'achtnac' kògò' *niem.* = rôd kògòs miec / widzëc, pòważac kògòs, òkazëwac kòmùs swòjã *żëcznotã* } [Òn jã baro lubiã / achtnã. *Gò*]; **2.** *otaczać troską*: pieszczëc, tulëc, przëgarënac, troszczëc sã, trosklëwie wëchòwëwac [òn -wiwò]; **3.** *zob.* **wabić**

hołubiec *m* hafsëcnik *m*; **wybijać** ~*bce* ùderzac hafsëcama, hafsëcowac [òni hafsëcëjã]

hołysz *m* (*czł. zubożały*) biédòk, pataròk, plëwka, gòlc, gòlcoch, wëzglińc || wëzgalińc || wëzglińc *m*

homar *m* *zool* hòmar *m*

homeopata *m* hòmeopata *m*
homeopatia *f* hòmeopatiô [ti -tii] *f*
homeopatyczny *ad* hòmeopaticzny
homerycki *ad* òpisowi, hòmericczy, epicczy, taczi jak tekstach Hòmëra
homeryczny *ad* hòmericzny, tj. mòcny, wspaniali, widziali, dzyrsczi, stolëmny, ògromny
homofon *m* jëz hòmòfòn *m*, słowò pòdobné z brzmieniô ale jinaczi pisóné i co jinégò znaczącé (*np. pol. może / morze; buk / bóg*)
homogeniczny *ad* hòmògeniczny, jednorodny, jednoôrtny
homogenizacja *f* hòmògenizacjô *f* [ti -cji], miészanié (twòrzenié jednoôrtny, trwali mieszónczi) rozmajitëch składników
homogram *m* jëz hòmògram *m*, słowò z jedny mòwë, tak samò pisóné, ale jinégò pòchòdzeniô, jinaczi brzmiącë i co jinégò znaczącé {*np. kasz. 'baja' = a) zgr òd „bôjka”; b) ôrt sztofù, tkaninë*}
homologacja *f* hòmòlogacjô *f* [ti -cji], ùrzãdowô próba prototipù przed wëdanim pòzwòleniô na produkcjã
homonim *m* jëz hòmònim *m*, słowò ò taczim samim brzmieniem, ale jinym znaczeniem, nieczedë jinaczi pisóné {*np. bal m – a) pùczk m, bala f, pol. piłka; b) zabawa z tuńcama*}
homoseksualista *m* pichùr, hòmòseksualista, pederasta, *zgardl* zbòczélc || zbòczeńc *m*, *ir* pedał, cepli brat
homoseksualizm *m* hòmòseksualizm *m*, pederastiô *f* [ti -tii], *zgardl* zbòczélstwò, zbòczenié (seksualné / płcowé), pedastwò *n*
homoseksualny *ad* pichùrny, hòmòseksualny, *ir* pedałowati; *ew.* zbòczony, *ir* spedalony
homunkulus *m* hòmùnkùlus *m*
Hong-Kong *m geo* Hóng-Kóng (*Gò*) *m*
honkenia *f*, ~ **piaskowa** *bot* peplón *m*
honor *m* hònór *m* (|| *lok* ùnór), gòdnosc *f*; *ew.* włòsnô bùcha / wòrtnota; *w zn.* cześć: tcza, czesc, (pò)czestnosc || -ta, czestniô *f*; *w zn reputacja, opinia:* miono (dobré miono) [tegò hònoru || hònóru; Òni ni mają hònoru / gòdnoscë za grosz. *Gò* Jemù ùtcëwòsc do hònoru nie je pòtrzébnô. Witelë gò z wiòlgã pòczestnosçã. *Ra* Chto ùnór mô, drëdzëmù gò dô... Ten ùnóru ni mô i gò mie téz nie dô („*dac ùnór*” *tu = pol. pozdrowić, oddać honor(y), zasalutować*). *Sy* „*òblecygóra*”]; *por.* **szacunek**; **na** ~!, **słowo** ~**u!** jak Bóg w niebie!, czestné *a.* chłopszcé słowò!; słowò hònoru!; **pełnić** ~**y domu** bëc gòspòdôrza, pełnic rolã gòspòdôrza, witac gòscy, zajimac sã gòscama; **ręczyć** ~**em** rãczëc czestnym / chłopszcim słowã; rãczëc swòjim mionã / swòjã tczã; **ocalenie** ~**u** ùretanié tczë / hònoru; *ew.* zachòwanié / òtrzimanié || ùtrzimanié dobrégò miona; **plama na honorze** plama na hònorze / na gòdnoscë [To bë bëła plama na naszym hònorze / na naszi gòdnoscë. - *Gò*]; **zwracać komu** ~ przëznac kòmùs (że mô) pròwdã; ùznac czëjãs (kògòs) pròwdã, przëznac sã do (swòjégò) błãdu / òmiłczy; **kto** ~ **stracił, wszystko stracił** chto sã wëzbéł swòji tczë / gòdnoscë, ten sã wszëtczégò wëzbéł; **wyjsc z** ~**em** wińc ze tczã / z (czëstã) twarzã; czestno / gòdnie sã wëcopac; *ew.* zachòwac dobré miono; wińc przed lëdzama (*a.* w òczach lëdzy) na ùtcëwégò człowieka
honorarium *n* (*inv*) zòpłata, òpłata *f*, hònorarium *n*; *ew.* zòróbk, wzątk, òpłótk *m*; ~ **lekarskie** zòpłata doktorowi / lékarzowi, hònorarium (*a.* zòróbk / wzątk) doktora; *ew.* hònorarium lékarszcé / doktorszcé; *ew.* òpłata lékarskô
honorować *v* 1. ùznawac (ùznawac za wòzné / legalné), hònorowac [Taczich legitimacji / pieniãdzy || -niãdzy / zaswiòdczeniów òni tu nie ùznòwają / nie hònorëją. Te kartë

wstãpù nie mdã òd dzys ùznòwóné / hònorowóné. - Gò]; **2. honorować / wyróżniać kogoś, okazywać komuś szacunek cześć:** achtnąc, tcęc, miec w ùwòżanim, lok arch wenerowac [Naszégò szkólnégò wszęcë wenerëjà (achtną / tczą / mają w ùwòżanim). Sy]

honorowanie *n* ùznòwanié, hònorowanié *n*. *Por.* **honorować**

honorowo *adv* czestno, hòórno || hònorowò, ze tczą / z gòdnosçã / z hònorã; *ew. w zn. po męsku:* stanowczo, pò chłòpskù {Sy: 'hòórno' *in* = *bùszno, zarozëmiale*} [Tak hòórno chòdzy, jakbë czij pòłknął. Sy Òni to załatwilë pò chłòpskù / hòórno / hònorowò. Gò]; **pracować ~ (bez zapłaty)** robic z dobri wòle / bez zòrbkù / *ew. za „Bóg zapłać”*. *Por.* **godnie**

honorowość *f* (*postawa pełna godności*) hòórność || hònorowòsc; *ew. czestnosc, gòdnosc f*

honorowy *ad* hòórny || hònorowi; *ew. czestny, pòczestny* – **1. mający wysokie poczucie godności osobistej:** hòórny; *ew. w zn. wrażliwy:* ùwòżny; *ew. wrzłëwi, bòczny* {Sy: 'hòórny' *in* = *pol. zarozumiãły, obrażający się z byle powodu; 'czestny' (Tr) – por. czesczé, rusczé i kaszëbsczé (Tr): „czestné słowò” = „słowò hòoru”*} [Chto bë sã spòdzòł, że to je taczì hòórny człòwiek! Sy Ten człòwiek je baro hòórny (ùwòżny / wrzłëwi na słówka), trzeba bëc òstróżny, żebë gò nie ùrazëc. Gò]; **2. zgodny z honorem, nie urażający czyjejs godności:** hònorowi [Pòkój zawiarti na hòonorowëch warënkach. Sąd hòonorowi je pòwòłony do rozpatriwaniò spròw ò òbrzã gòdnoscë òsobisti. - Gò] **3. służący do wyróżnienia kogoś a. dla okazania komuś szacunku:** pòczestny, hòonorowi [Pòczestny mól / pòczestné miescë. Kómpania / straż hòonorowò. Gò]; **4. nominalny, titularny, hòonorowi;** *ew. czestny* [Hòonorowi nòlëznik zrzeszeniégò. Hòonorowi doktorat / tytuł. Hòonorowé òbëwatelstwò. Gò]; ~ **członek** hòonorowi / (pò)czestny nòlëznik; **człowiek** ~ hòórny, ùwòżny (wrzłëwi na słówka) człòwiek; **dług** ~ hòonorowi dług; **sprawa ~wa** hòórno / chłòpskò / czestno sprawa. *Por.* **godny, czicigodny**

hop! *int* **1. okrzyk przy skoku:** hop!, hopla!, hej hop!; *ew. dziec:* hopka! [Nie rzeczë (*a. nie gadôj*) rëchli hop, jaż przeskòczisz. *Ce*]; **2. ~ hop! nawoływanie z daleka:** hej, hej!, hù, hù!, hop! hop!, halo!

hopsa(sa)! *int* hops!, hopsa(sa)!

horda *f* ùrma, rzma, bańda, chmara, *rzad* hòrda *f* [Kròj najachałë (ù)rzmë / bańdë / chmarë zbójców / zdzëczalégò wòjska. Gò Dobrogòst jak sokół lecy i rozbijò straszné hòrdë. *Lh*]

horendalny *zob.* **horrendalny**

hormon *m biol* hòrmón *m* [tegò hòrmónu]; *pl:* hòrmónë

hormonalny *ad* hòrmónalny; **leki ~ne** léczy hòrmónalné. *Por.* **hormonowy**

hormonizacja *f* hòrmónizacjò *f*

hormonizować *v* hòrmónizowac

hormonoterapia *f* hòrmónoterapiò *f*, léczenié za pòmòcã hòrmónów

hormonowy *ad* hòrmónowi

horoskop *m* hòroskòp *m*; **stawiać ~(y)** stawiac hòroskòp(ë), przepòwiadac, prorokòwac wedle / na pòdstawie hòroskòpù

horoskopowy *ad* hòroskòpòwi

horrendalny *ad* niesamòwiti; *ew. nadzwëczajny, òkropny, przesniti, straszny, paskùdny, nie do òpòwiedzeniò*

horrendum *n* òkropnosc *f*, òkropieństwò *n*, skandal *f*, paskùdnò sprawa

hortensja *f bot* smiertelnik *m*, hòrtensjò [ti –sji] *f*

horyzont *m* widnik, òbzór, hòrizont *m*; *ew. w zn. nieboskłon, firmanent:* pòdniebié *n* { 'widnik' *in lok* = a) *elektromónter* Sy; b) „zaczarzony // zaczarowóny widnik” Sy =

klabôtnik, maniewid, trzãśewid, niem: jirlëcht } [Jak dalek jô mògã widzec, to je widnik. Na widnikù widzã òkrãt. Kùter zdżinał z widnika. - Sy]. *Por. firmanent*

horyzontalnie *zob. poziomo*

horyzontalność *zob. poziom*

horyzontalny *zob. poziomy*

hosanna! *int hòsanna!*

hospicjum *n hòspicjum n – 1. gòscyńc dlô pielgrzimów; 2. szpital dlô nieuleczalnie chòrëch*

hospitacja *f hòspitacjô; ew. wizytacjô f [ti -cji], przësłëchiwanié sã (przez wizytatora) lekcji prowadzony przez szkólnégò*

hospitant *m hòspitant m [tegò hòspitanta]*

hospodar *m ksążã (w Mòldawi), panownik, hòspòdar m*

hossa *f hòssa f, wzrost (ew. roscenié / pòdnòszanié sã / dwiganié sã) wòrtnotów (kùrsu / cenów) akcji na gełdze*

hostia *f hòstiô f [ti hòstii; te hòstie, tëch hòstii / hòstiów]*

hotel *m hòtel, gòscyńc m; ew. gòspòda f [Mòja córka je za kawòwą w hòtelu. Sy]*

hotelarski *ad hòtelarsczy; ew. neol gòscyńszi / gòspòdny*

hotelarstwo *n hòtelarstwò n, Tr: hòtelowizna f, prowadzenié gòscyńca (-ców) / gòspòdë (-dów)*

hotelarz *m hòtelòrz / hòtelownik; ew. w zn. szef „gòscyńca”, zajazdu, karczmy z pokojami: arch gòscynny m [Gòscynnégò ni ma doma. Lz]*

hotelowy *ad hòtelowi, gòscyńcowi; ew. gòspòdny. Por. hotel*

Hotentot *m Hòtentota m*

hożo *adv karsz(no), zdrów, kwitnąco, forsz niem. Por. krzepko*

hoży *ad ùrodny, spòsobny / pòstawny (pol. przystojny), piãkny; ew. forsz niem. (= pol. przystojny, piëkny), fëst niem. (mòcny), zdrów || zdrowi; ew. karszny (= mòcny, żwawi); ew. rozrosłi, kwitnący; ~ **dziewczë** ùrodné / spòsobné / piãkné dzëwczã; forsz / ùrodny / zdrów / rozrosłi / kwitnący dzeùs; sztëk / kawał dzeùsa / dzëwczëca / ew. babë [To jesz tak je karsznò białka. Ta je karsznò jak kón. - Sy]. *Por. krzepki**

hrabia *m graf // gròf // grafa m [Mój chłop lata kùczrowòł ù grafa w Krokòwie. Wez përnã ùcërczi zrób, na bùlwë pòlëj, graf lepi nie jé, tak to ce bądze szmakało. Ùcekòjta, grafa jedze. Kùczersczë kònie ù krokòwsczégò grafë miałë sã lepi, niż dzeccë jegò robòtników. Krokòwsczi kòscòł bùdowòł grafa Adolf Mòcny. Jeden z krokòwsczych grafów dòł sã pòchòwac na nòwëżsi gòrze swòjégò pòla razã z nòwierniëszim kòniã i psã. - Sy]*

hrabianka *grafka, grafiònka || gròfiònka, gròfinka, gròfi(ó)neczka, grafòwa córka*

hrabiátko *n gròfiã, grafiãtkò || gròfiãtkò, gròfiãteczkò n; ew. gròfk, gròfik, gròficzk m, grafów syn [tegò gròfiãca / -fiã(ecz)ka / gròfika; Nie gadòj do tegò gròfiãca, bò cã ùjé. Z gròfiãti sã nie wdawòj. - Ra]*

hrabina *f grafinò || gròfina, grafka || gròfka f [Grafinò przëjacha. Jak takò grafinò òna sedzała. Mò rãce jak grafina. Sy]*

hrabiostwo *n graf(òw)stwò || gròf(òw)stwò n – 1. tytuł hrabiowski; 2. para małżëńska – hrabia z hrabinã: graf z grafką / grafinã, grafòwie pl*

hrabiowski *ad grafòwsczi || gròf(òw)sczi, grafòwi || gròfòwi, grafów || gròfów, gròfi ew. odnoszący się do hrabiny: grafin || gròfin [Grafiòwsczë dobra. Grafiòwsczi las, zómk. – Sy To bëła le jegò gròfiò bùcha, przez chtërnã pòzbëł cali swòj majątk. To są jejich gròfsczë przëwileje. Z gròfinyma swiniama pòjachała na tòrg. Gròfòwé łączci. - Ra];*

tytuł / godność ~ tytuł gòdnosc grafa

hrabstwo *n grafstwò || gròfstwò n, Tr: grafòwizna || gròfizna f, grafòwe ziemie, ziemie pòdległë grafòwi*

hreczka *zob. gryka*

hreczkosiej *m* (*ir przest: gospodarz zasiedziały na roli*) zapiéckòwi, zascónkòwi *m* (zapiéckòwi / zascónkòwi szlachcëc) [Zapiéckòwi / zascónkòwi nôмили sedzy doma, jak takò kùra na grzãdze.]

huba *f* *bot* zòdzew, *arch lok* zògòwina; *lok* bardówka *f* [ti zògwi / zògòwinë / bardówczy], *pl: zògwie* [tëch zògwi(ów)]; *ew. grzib* (na drzewie) *m*, *pl: grzëbë* (na drzewie); *ew. fig* nèba *Gò f*, *pl: nèbë*; *ew. neol Gò: mùlszòk m* { 'bardówka' *in = pol. kurzajka, brodawka; 'nëba' dost = pol. daszek czapki* }. *Por. hubka*

hubka *f* (*kawãtek wysuszonej huby, służący do rozniecania ognia*) zòdzew, *arch lok* zògòwina; *ew. pòdpółka f Gò* [ti zògwi / zògòwinë] [Wëjął krzosëdło (*pol. krzesiwo*) i zòdzew. *Ma* Żòdzew z piekła wżãtò. *Jk* Straszné òczë zdrzałë nibë zògwie zbójcë. *Pi* Łãcznik (*pol. łuczник*) zarò zòdzew pùscył. *Lh – Lz* Przòdë stòri lëdze ùziwelë zògòwinë do mieceniò (*niéceniò*) ògnia krzemieniã. *Sy*]. *Por. huba, krzesiwo*

hucpa *f* **1. zob. arogancja; 2. zob. bezczelność; 3. zob. dziwowisko**

huculski *ad* hùculszczy

Hucul *m* Hùcul *m*

huczeć *v* **1.** *wydawać głuchy, przeciągły lub przerywany głos: hùczëc* [Syrena hùcze, pewno je òdżin. Mòrze hùczało całi dzëń. *Sy* Mòrze hùczy. *Ra*]; **2.** *czynić hałas podobny do grzmotu: trzòskòwac, bùgrowac || bùgrotac, grzmiòc || grzmiec, głosno brzmiec, rëmòtac, łoskòtac, szëmòtac, robic trzòsk / bùger || bùdżer / grz(ë)mòt, łoskòt, szëmòt* { 'szëmòt' = głosny szum }; **3.** *o ogniu w piecu: dudnic, bòldowac* [To jaż bòldëje (*jaż dudni*), tak to sã dzys w piéckù pòli. *Sy*]; **4.** *o sowie: łukac, knipac* [Sowa łucze / knipie. Tam le sowë knipią. *Sy*]; **działa huczã** kanónë walã / bùgrëją || bùgrocã / grzmiã / pãcają; **huczy mi w uszach** w ùszach mie zwòni / szëmi / zni. *Por. hałasować*

hucznie *adv* głosno, zgwòrno; *ew. wesoło* (*ew. baro głosno itd.*) [Głosno / wesoło balowac / bawic sã. *Gò*]

huczny *ad* głosny, zgwòrny, wesołi (*ew. baro głosny itd.*); **~ne oklaski** głosné (*a. baro głosné*) klaskanié / òklasczi; *ew. wiòldżë / głosné brawa; ew. jistny / jakbë grz(ë)mòt òklasków*; **~na / hałasliwa muzyka** głosnò / trzòskòwnò mùzyka; **nazbyt ~na muzyka** za (*baro*) głosnò mùzyka; *ew. rëk, jòch, trzòsk(òwanié)*; *por. huk*

hufiec *m* rzma, gromada *f*; *ew. wòjskò n* (czile chòragwi wòjska) { 'rzma' *in = pol. a) tłum, gromada; b) skarpa. zbocze góry* } [Rzma wòjska / ricerstwa / wòjarzi.]; **zbrojne / rycerskie ~ce** zbrojnë / ricersczë rzmë; rzmë wòjska / ricerstwa / wòjarzi

hufnal *m* gòzdz do pòdkòwë

hugonot *m* hùgònot || -nota *m* [tegò -ta || -të]

huk *m* (*odgłos wybuchów, strzałów*) trzòsk, grz(ë)mòt, grzim (*lok. || grzem || grzëm*) [tegò grzëmù], rëmòt, bùger || bùgrot, knal; *ew. wëstrzòł, wëbùch, rzad hùk m, grzmienie. walenie, pãkanié || pãcanié n; ~ armat* kanonada *f*, grzmòt / grzmienié / walenie / pãkanié || pãcanié / rëmòt kanónów; **2. ~ (mnóstwo) pracy / pieniędzy** grëpa (*ew. wiele / masa / ekspr: w diòchła / w czarta; ew. jaż za wiele / jaż skòpica*) dëtków (*a. pieniãdzy*) / robòtë; *zob. mnóstwo*

hukać *v* **1.** *w zn. grzmieć, łomotać: pãcac, walëc, grz(ë)miòc, bùgrowac || bùgrotac, rëmòtac, trzaskac, trzòskòwac, rzad hùkac*; **2.** *w zn. nawoływać się w lesie „huu! : hërlëkac, hùkac; ew. wòłac „ùù!” || „hùù!”, wrzeszczec* [„Wiém jò wiém... chtò tam w lese hùkò. – Òwczarczëk... swòji òwcë szukò”. (*piesniczka*). *Pk* Chcemë sã rozënc, a czej më mdzemë mielë dosc grzëbów, tej zacznemë hërlëkac, zëbë sã zënc. *Sy*]; **3.** *o sowie, wydawać głos: knipac* [Tam le sowë knipią (*ò môlu òddalonym òd lëdzy*). Czej sowa knipie, tej wiedno chtos ùmrze. - *Sy*]; **4.** *w zn. łajac / besztać*

kogo: szkalowac / wadzëc / wrzeszczec na kògòs; gromic / sztorcowac / *ekspr*
òpieprzac kògòs – *zob. łajać. Por. huczeć*

huknąć *v* 1. trzasnąć, pãknąć, walnąć, zarëmòtac, zbùgrowac, zagrz(ë)miòc, grzémnąć,
strzòskòwac, *rząd* hùknąć (*por. ùknąć = pol. przykucnąć*); *ew. zawrzeszczec*; 2. ~
(uderzyć) **kogo** grzimnąć / grzmòtnąć / walnąć / trzasnąć kògòs, pãknąć / wczadzëc
kòmùs

hulać *v* balowac, pic i bawic sã, górowac; *ew. chòdzëc / łazëc pò balach; ew. zëc*
rozpùstno, łazëc pò knajpach / karczmach; *ew. barłozëc* { ‘górowac’ *in = wërózniac*
*sã, miec przewògã, bëc nad kògùm*s / *czims góra*; ‘barłozëc’ = *pol. a) śmiecić b)*
trwonić; c) huliganić} [Całą noc górowòł na mùzyce (*na zabawie*). *Sy*]

hulajnoga *f* hulajnoga *f*, kùlòk (*Tr*) *m*

hulaka *m* pijòk, *lok*: górownik, hùlala, hùlaj; *ew. rozpùstnik, barłoga m* { ‘hùlala’,
‘barłoga’ *in = pol. nicpoń, zawadiaka, chuligan; ‘hùlala’ in = czł. żartowny*} [Z
niegò wërosce tacji sóm hùlala jak jegò òjc. Ten hùlaj w nic jinszégò nie wierzi, le
w czeliszku, kartë i kòbiëtë. *Sy*]; *kobieta prowadząca życire hulaszczec*: balownica,
hùlajka *f* – *zob. rozpustnica. Por. balowicz, biesiadnik, łobuz, nicpoń, pijak*

hulanka *f* pijòtwa, pijatëka, rozpùsta *f*, górowanië, picë, balowanië *n*; **urządzić** ~kë
wëprawic bal, picë; *ew. „chòdzëc za sowã”* (ò nocnym balowanim)

hulaszczycy *ad* pijacczi, rozpùstny; *ew. rozpùszczony / rozblaznowóny, barłozny, ir*
wiesołi

huligan *zob. łobuz*

hultaic się *zob. łobuzowac, łajdaczyc się*

hultaj *zob. frant, filut, gałgan, łobuz, nicpoń, niegodziwiec*

hultajski *zob. łobuzerski, gałgański, łajdacki*

hultajstwo *zob. łobuzerstwo, gałgaństwo, łajdactwo*

humanista *m* hùmanista *m*

humanistyczny *ad* hùmanisticzny

humanistyka *f* hùmanistika *f*, hùmanisticzné nòuczi / ùczbë

humanitarność *f* hùmanitarnosc; *ew. lëdzkòsc f; ew. wespółczëcë, miłoserdzë. Por.*

humanitaryzm

humanitarny *ad* hùmanitarny; *ew. lëdzczci, miłoserny, wespółczëjący*

humanitaryzm *m* hùmanitarizm *m*; *ew. lëdzczë (pò lëdzkù) òbchòdanië sã z czim,*
pòczëcë sprawiedlëwòtë / miłoserdzëgò. *Por. humanitarność*

hùmanizacja *f* hùmanizacjò *f* [ti -cji]

humanizm *m* humanizm *m*

humbug *m* òchëba *f*, cëgaństwo, òszukaństwo || òszë- *n*; *ew. rozdãtò sprawa. Por.*
dziennikarska (kaczka)

humina *f* hùmina *f*

humor *m* 1. hùmòr *m*; *ew. wiesołosc f, dobrì nastrój, dobrë (ew. wëpkòwatë)*
nastawienië; **miec poczucie** ~ru miec pòczëcë hùmòru; *ew. znac sã na żartach /*
szpòsach / szpòrtach; lubic sã pòsmiòc / pòwëszczercac; być w dobrym ~rze bëc w
dobrim hùmòrze / nastroju; bëc wiesołi / żartoblëwi / szpòsowiti / szpòrtowny; 2.
zob. żart; 3. zły ~ markòtnosc, zmier’załosc *f* (*zob. markotność*); **brak** ~ru
mier’zëlstwò *n*, brak hùmòru; [Cëz w ce sedzy za mier’zëlstwò dzys, że bëłno (*wnet*
nijak) ze mnã nie gòdòsz. *Sy*] (*zob. kaprys*); **być w złym ~rze / nie być w ~rze** ni
miec hùmòru, bëc w lëchim hùmòrze / nastroju; nie bëc w hùmòrze, bëc bez
hùmòru, bëc zmier’załi, miec lëchi dzëń; *żart* òblëc kòszlã na rãbë = wstac lewą
nogã (z łòzka); **wisielczy / szubieniczy / desperacki** ~ hùmòr wisëlca / stracëlca /
wiselczy / stracëlszczi (*ew. przekãсны / zgrëzlëwi / ùjadlëwi / ùszczyplëwi*) hùmòr;
być w wisielczym ~rze miec hùmòr wisëlca / stracëlca; bëc we wisielczim hùmòrze;

~ry (**kaprysy**) *pl* nęczi, nôwartë || nôpartë, nôwrotë, zagrania, knale (chimerné knale) *pl*. *Por.* **kaprys**

humorek (-rki) *zob.* **kaprys(y)**

humoreska *f* hùmòreska, szołobùłka *f*, smiészny dokôz, smiészno / ùcesznô / żartoblëwô / szpôsowitô pòwiôstka; kask / cos do smiëchù

humorysta *m* smiészki, wëkrëkùs, hùmòrista. *Por.* **figlarz, kpiarz, trzpiot żartowniś**

humorystka *f* smiészka, wëkrëkùska, hùmòristka. *Por.* **figlarka, żartownisia**

humorystyczny *ad* smiészny, wëkrëkùsowati, hùmòristyczny. *Por.* **żartobliwy**

humorystyka *f* hùmòristika *f*, rzeczë (pòwiôstczy / dokôzë) smiészne / żartoblëwë / szpôsowitë / szpòrtowné

humus *m* *geol* nògnój, hùmùs *m*, trëpielëzna *f*; *w zn.* *kompost / namuł nawieziony z innego pola na rolę: nanowina* *f*

huncwot *zob* **nicpoń, łobuz**

Hunowie *pl* Hùnowie *pl*

huński *ad* hùńszi

hura! *int* hùra!

huragan *m* wichier, sztor(ë)m, arkùn || arkón, tajfón, szamòtnik, szôłińc, szôł *m*, wichùra, nëkawica, szarga, szëdergawica, szôlinga *lok*, szôłota szmërgawica *f*; *ew.* mòcné / straszne wietrzëskò || wietrzëszcze, mòcny / straszny wiater { 'szôłińc' *in* = *pol.* a) *czł. psychicznie chory*; b) *czł. porywczy*; c) *diabeł morski*; 'szôlinga' *in* = *pol. śnieżycy*; 'szôł' *in* = *pol. furia, szat* } [tegò arkùnu. Arkùn wieje jak brzëdól. Co bë ten szamòtnik jaczi szkòdë nie narobił. Chòdzëc pò szôlindze. Szôlinga je midzë zôłojã a rëwkã. Tu mùszôł przeńc tajfón, że jaż wiôldzë drzewa leżã z kòrzeniszczama wëwróconé. Jak stòri jem, to jô jesz taczëgò tajfóna nie przeżił. - Sy]. *Por.* **nawałnica, szkwał**

huraoptimistyczny *ad* przesadno òptimisticzny; *ew.* letkòmëslny

huraoptimizm *n* przesadny òptimizm; *ew.* letkòmëslność || -nota *f*

hurapatriotyczny *ad* hùrapatriotyczny, krziklëwie patriotyczny

hurapatriotyzm *m* hùrapatriotizm *m*, pòwierzchòwny / krziklëwi / głosny patriotizm

hurkot *m* rëmòt, grochòt, bürgòt *m*, zgrochòtanié, zrëmcowanié *n*. *Por.* **turkot**

hurkotać *v* rëmòtac, grochòtac, bürgòtac, rëmcowac. *Por.* **turkotać**

hurmem *adv* ùrmã, (całã) ùrmã / rzma / chmarã / gromadã / grëpã / ùpã; (całima) ùrmama / rzmama / chmarama / gromadama / grëpama / ùpama

hurt *m* hùrt, hańdel hùrtowi (hańdel wikszima / wiôldzima jiloscama towôru (*w przërównanim z hańdlã detalicznym*); *ew.* wiôldzi / wiôlgòtpwarowi hańdel

hurtownia *f* hùrtowniô *f*; *ew.* magazyn towarów || towôrów; ~**tem** hùrtã

hurtownik *m* hùrtownik, hańdlòrz towôrama hùrtowima; *ew.* włòscëcél hùrtowni

hurtowo *adv* hùrtowò; *ew.* *hurtem*: hùrtã

hurtowy *ad* hùrtowi; **cena ~wa** cena hùrtowò; *ew.* priz hùrtowi; ~ **hańdel** hańdel hùrtowi; **sprzedaz ~wa** (s)przedòz hùrtowò

hurys(k)a *f* hùrisa; *ew. arch:* piãknotka, piãknusza - Sy, Tr: spòsobnica *f*; *ew.* piãknò panna, piãkné dzëwczã (*w raju, wedle wiarë wëznòwców jislamù*)

husaria *f* hùsariô *f*

husarski *ad* hùsarszi [Hùsarsczë skrzidła. Hùsarskò zbroja. Gò]

husarz *m* hùsòrz *m*, *pl:* hùsarze [tegò hùsarza; tëch hùsarzów]

husycki *ad* hùsycczi

husyta *m* hùsyta *m*

huścić (się) zyb(òt)ac (sã), *lok:* żińdac (sã), klizëkòwac (sã), *rzad* bÿjac (sã), bizłowac (sã); *ew.* *w zn.* *kolebać / kotysać (się):* kòlibac (sã), bizac (sã), *lok:* klizëkòwac (sã), *rzad* bÿjac sã, bizłowac (sã); *w zn.* *dyndać, np. o gruszcze:* bimlotac [Całi dzëń nic

nie robi, leno klizëkùje (zybie / kòlibie) sã na krzasle z biegunama. Tak sã długò bądzesz klizëkòwòł (zybòł || zybòtòł / zióndòł), jaż spadniesz. Synkù, legni le so na tã deskã, jò ce mdã tak bújala (“pòlck” Sy T IV). - Sy Czòłne klizëkùją sã (zybiã sã / kòlibiã sã) na jezorze. Sp]. **Por. chwiać się, kiwać się**

huśtanie (się) *n* zyb(òt)anié, *lok* zióndanié (sã), klizëkòwanié (sã); zybòt *m* [Ju dosc tegò zybòtu (*bawieniò sã na zybówce*), czas nêkac krowë w pòle. Sy]. **Por. kołysanie (się), huśtawka**

huśtawka *f* zybówka, *lok*: zióndówka, dziblówka, biż(1)ówka, bôra, ùrtówka, bimblotka, bindówka, bimbówka, bãbólka, bãbówka *f*; *przen. zn.* wielka fala na morzu: zybówka *f* { ‘bôra’ *in lok* = *zgniéłcoch, zgnilus - pol. leń – zob.* } [Dzecë sã zybiã na zybówce. Le co òno z ti zybówczy nie spadnie. Gò Jò bë sã dzysò nie dòł na mòrze, bò to je za wiòlgò zybówka. Spadła z bãbówczy ë sã pòtlëkła. - Sy]

huta *f* hëta *f*; ~ **szkła** s(z)kianò hëta, *a.* hëta s(z)kła [Na Kaszëbach przòdë bëło wiele hëtów szkła, ò czim swiòdczą nazwë, taczé Jeléńskò Hëta, Szklanò Hëta || *lok* Ùta. Gò]; ~ **żelaza** żelòznò hëta, *a.* hëta żelazła; **w hucie / w hutach** w hëcë / w hëtach

hutnictwo *n* hëtnictwò *n*; *ew. w zn.* wytop: wëtòpianié *n*, wëtòp *m*

hutniczy *ad* hëtny, hëtniczi, metalurgiczny; **wyroby** ~**cze** hët(icz)é metalurgiczné wërobë / produktë / fabrikatë; **przemysł** ~ przemëśł hëtny / hëtniczi / metalurgiczny

hutnik *m* hëtnik *m* { ‘hëtnik’ *in* = *mieszkañc wsë „Hëta”* }

huzar *m* ùzara *m* [pl: ti ùzarzë || ùzarowie; tëch ùzarów; Ròz przòdë za Miemca bëłë w Starogardze ùzarzë. Jak nen ùzara kòniowi kòliñcama przez brzëch przejachòł, to tegò kònia nicht zatrzëmac ni mógl, tak òn szedł. - Sy Regiment / kaszarë ùzarów. Ja]

huzarski *ad* ùzarszi, ùzarów; **po** ~**sku** pò ùzarskù

huzia! *int* okrzyk naśladowczy wtargniëcie z *hałasem*: ùbùdó! || ùbùdu!; *okrzyk wypędzania kur*: hùcz kùr! hùcz / hecz / ùecz kùr!; *szczucie psa*: hesje! || hùsje || ùsje / eksje! hes! || hùs! || Ra hùsz! / ùs! / ks, ks! / bierz!, nëze!

hybryda *f* hibrida *f* – **1.** *biol* òsobnik pòwstałi ze skrzyżowaniò dwùch geneticznie różnëch òsobników, mieszañc (np. mieszañc rasowi) *m*; **2.** *jëz* słowò złożoné z elementów nòlëżącëch do dwùch różnëch jãzëków

hybrydowy *ad* hibridowi, miészóny; **napęd** ~ nanëk / napäd hibridowi / miészóny

hyc! *int* hop(la)!

hycel *m* **1.** rakòrz, scërzòk *m*; łapòcz psów Gò; **2.** *fig* scyrz, szorf, niegòdzëjòsz, paskùda, paskùdnik, smród, smierzel *m* { ‘szorf’ *niem. - dost. strëp* }

hydra *f* hidra *f* – smòk wielogłowi

hydrant *m* hidrant *m* [Hidrant gasniczi / strażacczi. Gò]

hydrantowy *ad* hidrantowi

hydrauliczny *ad* hydrauliczny; **instalacja** ~**na** jinstalacjò hydraulicznò; **hamulce z ~nym wspomaganie**m hamùlce z hydraulicznym wspomòganim; **siłowniki** ~**ne** sëłowniczi hydrauliczné

hydraulik *m* hydraulik *m* [Réra je zasztopónò, spłóczka „nie graje” (nie fónksnërëje / nie spłókiwò), trzeba wezwac hydraulika. Gò]

hydraulika *f* hydraulika *f*

hydroplan *m* hydroplan *m* - samòlot / fliger chtëren mòże lądowac / òsadac na wòdze

hidrotechnika *f* hidrotechnika *f* – technika wòdnò

hidroterapia *f* hidroterapiò *f*, wòdné lékarzenié, léczenié / lékarzenié wòdã

hymen *zob.* błona **7**

hymn *m* himn *m*; *ew.* (ùroczëstò) piesniò / spiëwa *f*; ~ **narodowy** nòrodny / nòrodowi himn

hymnowy *ad* himnowi

hymnodyczny *ad* himnodiczny

I

i *cj* i, *lok* ë; *arch* ôs (*por. pol.* „oraz”); *ew.* a, téz, a téz [Wzał sã i szedł. I tu i tam psë bòso chòdzą. Sy Chùdémù ë sadło z masłã nick nie pòmòże. Ra Tata ôs mëma ju nie żëją. Ta panna bëła młòdô ôs piãknô. Niasta sedzy lik doma ôs płacze. Lz]; **i tu i tam** i tu i tam [I tu i tam psë bòso chòdzą. Sy]; **ja i ty** jô i / ë të; **ciebie i mnie** cebie i / ë mie; **nas i was** nas i / ë waju; **i on to wie** on téz to wié *a.* i on to wié; **i cóż?** i co / cëż terô?, a terô co?, i cëż?, i co?, **i owszem** kò pewno / i pewno / téz pewno!; **i bardzo chętnie** i baro rôd / chãtno; **pisze i pisze** pisze i / ë pisze

ibis *m orn* jibis *m*

ich *zob.* oni

ichtiologia *f* jichtiologiô [ti –gii] *f*, wiédzô o rëbach

idący *zob.* iść

idea *f* jidea || *deja* [ti (ji)deji], mësl(a), ùdba; *ew.* sprawa, rzecz *f*, pòmëśl *pol.*, zamiar *m*, zadanié *n* { ‘mësl(a)’ = *pol.* myśl, pomysł; ‘ùdba’ = *pol.* a) zamiar, plan, projekt, pomysł; b) zdanie, mniemanie, pogląd; c) urojenie, wzmówienie sobie; d) dziewczyna, co do której ktoś ma poważne zamiary: ukochana } [Kò arcybiskùp (...) ju dôwno ò tim mëśli, bòc to je jegò ùdba, ùdba wiôlgô i smiałô, jakbë pò dwasta latach wzbùdzëc pòlską kòrónã. Sy]; ~ **przewodnia** głównô / przednô / *ew.* prowadnô ùdba / mësl(a) jidea / *deja*; **w służbie idei** w służbie (ji)deji / *deji* / *sprawë*; **wierność idei** wiérnosc (ji)deji / *sprawie*. *Por.* **pomysł**

idealista *m* jidealista, *dejownik* *Tr m*; *ew.* w *zn.* uparciuch: ùdbôcz, ùdbëlc, ùpartélc *m*; w *zn.* entuzjasta: zapôlińc; *ew.* gòrliwc *m*. *Por.* **ideowiec, marzyciel**

idealistka *f* jidealistka *f*; w *zn.* dziewczyna / kobieta uparta: ùdbélcka, ùpartélcka *f*; w *zn.* entuzjastka: zapôlińcka *f*. *Por.* **marzycielka**

idealistyczny *ad* jidealisticzny; *ew.* w *zn.* ideowy *dejowi*; *ew.* w *zn.* doskonały, wyidealizowany: doskònałi, wëjidealizowóny. *Por.* **wymarzony, nierealny**

idealizm *m* jidealizm *m*, *dejowizna* *Tr f*; *ew.* dążenié do doskònałoscë; *ew.* przesadné wëmôgania

idealizować *v* jidealizowac (cos); *ew.* widzec w czim doskònałosc / jideał (*nie* widzec wadów / felów / skazów); *ew.* robic z czegòs swiãtosc. *Por.* **ubóstwiać**

idealizowanie *n* jidealizowanié *n*, przedstòwianié czegòs jakò doskònałosc / jideał / cos doskònałégò (bez wadów)

idealnie *adv* jidealno, doskònale; *ew.* bez jaczikòlwiek wadë / felë / skazë. *Por.* **doskonale**

idealność *f* jidealnosc, doskònałosc *f*. *Por.* **ideał**

idealny *ad* jidealny, doskònałi, bez wadë / felë / skazë. *Por.* **czysty, doskonały, nieskalany**

ideał *m* jideał, *Tr:* *dejał m*; *ew.* wëjidealizowóné wëòbrazenié czegò, wëjidealizowónô ùdba; *ew.* swiãtosc *f*, rzecz / òsoba doskònałô; ò òsobie: „sama doskònałosc”, ùòsobienié, w doskònałoscë || -łotë {ùdba’ - *zob.* idea}; ~ (**przykład, wzór**) **do naśladowania** przëkłôd / wzór / mòdło do nasładowaniô / do szlachòwaniô (za nim); ~ły **młodości** *deje* / jideałë (*ew.* marzenia, wiôldzë ùdbë) młodoscë; **wierność** ~łom wiérnosc *dejóm* / jideałóm; **postępowanie wbrew** ~łom pòstãpòwanié wbrew (*a.* wprzék) jideałóm

identycznie *zob.* **jednakowo, podobnie**

identyczność *f* jednakò(wò)sc, jidenticznosc, tożsamòsc (*pol.*), juwernosc || -nota *neol f*, to samò, ten sóm ôrt (*a.* tip / rodzôj / gatënk); *ew.* pòdobieństwò *n*. *Por.* **tożsamość**

identyczny *zob.* **jednakowy, podobny**

identyfikacja *f* jidentifikacjô *f* [ti -cji]; *ew.* ùstaliwanié / stwierdzanié / sprôwdzanié tożsamòscë czegòs, rozezn(ôw)anié / rozpòzn(ôw)anié / (ù)pòrzãdkòwanié (pòdług pòdobienstwa / taczich samëch znank / céchów); *ew.* przërówn(yw)anié (pòdobnëch rzeczy), wëbiéranié (spòmizdë jinszych rzeczy / òsób tëch, jaczich szukómë) *n*

identyfikować *v* jidentifikòwac (cos); *ew.* rozeznawac, rozpòznawac, rozszlachiwac *Tr*, rozrózni(w)ac (strzód pòdobnëch rzeczy), pòrównëwac (pòdobné rzeczë), wëbierac / dobierac (cos pòdług wëzdratkù / znank / céchów); *ew.* *w zn.* *ustalać czyjąś tożsamość*: sprawdzac / ùstalach / badac czëjãš / kògòs tożsamòsc / jidentycznosc; ~ **się z czym / kim** jidentifikòwac sã / parfãczëc sã z czim (*a.* kògùm), ùznawac cos za swòje, pòczuwac sã do zwiãzkù z czims / kògùmš; *ew.* bëc na jedno z czims / kògùmš

ideografia *f* jideografiô || *Tr* dejografiô [ti -fii] *f*, pismò symbòlicznë / hieroglificznë / òbròzkòwé

ideograficzny *ad* jideograficzny || dejograficzny, symbòliczny, hieroglificzny || -fòw, nacéchòwóny w spòsòb symbòliczny, òddóny za pòmòcã symbòlów / hieroglifów

ideolog *m* jideolog *m*

ideologia *f* jideologiô [ti -gii] *f*

ideowiec *m* jideówc || *Tr* dejówc(a) *m* [tegò jideówca / dejówcë / -wca], człowiek òddóny jaczi deji / ùdbie; *ew.* *czł.* *uparcie realizujący plany*: ùdbòcz, ùdbélc, ùpartélc *m*; *w zn.* *zapaleniec, entuzjasta*: zapòlińc, entuzjasta, *żart*: gòrliwc, fanatik *m*; *zwolennik (jakiejś idei)*: przëstojnik / stronnik / *żart* wëznòwca *m* (jaczis deji / sprawë). *Por.* **idealista**

ideowy *ad* jideowi || dejowi

idociec *v* glëpiec, *a.* bëc / stawac sã / robic sã coròz glëpszym

idiom *m* jidiom, zwrot (zwrot jãzëkòwi) *m* – apartné, włòscëwé dlò dónégò jãzëka pòwiedzenié *a.* słowò

idiomatyczny *ad* jidiomaticzny

idiomatyka *f* jidiomatika *f* - **1.** nõuka / ùczba ò jidiomach; **2.** zbiór / słowòrz jidiomów

idiomatyzm *zob.* **idiom**

idiota *zob.* **głupiec**

idiotycznie *zob.* **głupio**

idiotyczny *zob.* **głupi**

idiotyzm *zob.* **głupota, głupstwo**

idylla *f* jidilla; *ew.* wëśniònka *Tr* [ti jidillë, wëśniònczi] *f*; *ew.* szczescé *n*, szczeslëwé / spòkójné / wëmarzoné / beztrosczé / dostatné žëcé; *ew.* *żart* rôj (rôj na zemi), žëcé jak w niebie / jak pãczk w masle / jak ù Pana Bòga za piéckã / jak za cara / jak ù mëmë

idylliczny *ad* jidilliczny, wësniony, wëmarzony; *ew.* miłi, spòkójny, ùbëtny, mirny, beztrosczi i dostatny

idzie(my) *zob.* **iść**

igielny *ad* jigłowi (|| *lok* jegłowi); **uszko ~ne** jigłowé ùszkò

igielka *f* jidzëlka *f*, mòłò jigła

iglasty *ad* jigłati || jigłasti, jiglënowi || jiglëniany (*in* = jałòwcowi); **drzewo ~ste** jiglënowé / jigla(s)té drzëwiã / drzewò

iglica *f* **1.** jiglëca, jidzelnica *f*; **wieża z ~cã** wieżò z jiglëcã / jidzelnicã; **2.** *bot* bòcònnik *m*, bòcònowiczé *n*, bòcòné nòżczy, bòcòné nosë - *Sy*

igliczka *f* jiglëczka, jidzelniczka *f*

igliwie *n* jiglëna *f*, jiglëwié (|| *lok* jaglëwié) *n* {‘jiglëna’ *in lok* = jałòwec}; ~ **sosnowe** chòjkòwò / chòjowò / sosnowò jiglëna, chòjkòwé / chòjowé / sosnowé jiglëwié

igliwiowy *ad* jiglënowi (*in* = *jałowcowi*), jiglëwiowi; **kapiel** ~**wa** jiglënowô kapiel; kapiel / kapanié w jiglënach / z jiglënama

igloo *n* jigloo *n* – [wym. Jiglu]; bùdinôszk / dómk z lodu / lodowi

igła *f* jigła (*lok*: || jegła || jegła); *zdr* jidżełka *f*; ~ **magnesowa** magnétowô || magnesowô / magneticznô jigła; ~ **sieciarska** klészczka *f* [Kòzdi rëbôk mô biertkã (*in*: *bierec - klock z drzewa ùziwóny udo tworzeniô òczków i regulowaniô jich wiôlgòscë*) i klészczkã. Klészczką zesziwają sydła (*sydła na rëbë, tj, jadra, sécë*). - *Sy*]; **prosto spod igły** z jigłë zjãti / wëjãti *Sy*, prosto spòd jigłë, czësto nowé (*ekspr*: szpël nowé); **z ~ły widły (z)robić (z)robic** z jigłë widłë / z mëdзи (*a. ze skògòla*) wòła - *zob. przesadzac, -dzić; szukać ~ły w stogu siana* szëcac jigłë w stogu sana; *ew. cos je w kòrcu makù, tzn. cos przepadło, jak jigła w stogu / w kòpicë sana*

ignorancja *f* niedoùczëlstwò, niedoùctwò *n*; *ew. jignorancjô* [ti –cji]; niewiëdzô *f*; *ew. nieznamòmòsc czegò; môłò wiëdzô / słabé pòjãcé / brak pòjãcégò ò czim; brak rozeznaniô w czim, brak zajinteresowaniô czim; ew. òbòjãtnosc f,*

ignorant *m* niedoùczël, niedoùczk, jignorant; *ew. niefachówc* [tegò –chówca] *m*, czł. bez pòjãcégò (*a. ò słabim pòjãcym*) ò czim, czł. mało / słabò / ledwie rozeznóny w czim

ignorować *v* jignorowac *rzad* / pòmijac cos / kògòs; nie dawac bôczeniégò / nie zważac na cos / kògòs; nie czerowac sã / jinteresowac sã za czim; nie brac czegòs / kògòs pòd ùwògã; nie zastanawiac sã nad czim; przechòdzëc nad czim / wedle czegòs / kògòs òbòjãtno, miec cos / kògòs za nic; òstawic bez òdpòwiescë || -wiëdzë

ignorowany *ad* jignorowóny, pòmijóny, nie bróny pòd ùwògã, jakbë nie zaùważony, pòtraktowóny òbòjãtno / letkòwòzãco / z letkòwòżenim; òstawiony bez òdpòwiescë || -wiëdzë

igrać *v* grac, jigrac *rzad*, bawic sã, zabawiac sã; *ew. w zn. droczyć się: przecëwiac sã* [òn graje / jigrò / sã bawi / sã zabòwiô / sã przycywiô; nie (ji)gròj] [Nie (ji)gròj z kòtã, bò cã drapnie. *Ce*]; ~ **z ogniem** jigrac / bawic sã / zabawiac sã z ògniã; *arch madac z ògniã (Lz)* [Nie madòj z ògniã, bò sã ùszczisz. *Lz*]; ~ **z niebezpieczeństwem** jigrac z niebezpieczeństwã; nierozwòzno / niebezpieczno sã bawic / zabawiac, narażac sã na niebezpieczeństwò; ~ **ze śmiercią** przecëwiac sã / jigrac ze smiercã [òn sã przycywiô]; *ew. narażac sã na smierc, narażac zëcé, ryzykòwac zëcym* [òn naròzò (sã) / ryzykùje]. *Por. droczyć się, figlować, żartować*

igraszka *f* fraszka; *ew. ùcecha, zabawa, rozegracjô f; ew. zòbòwka, pol. jigròszka Gò f = bawidło n; to jest dla niego ~ką (łatwym zadaniem)* to je dlô niegò fraszka / szpòs / prostò rzecz / letkò / łatwò sprawa, letczé / łótwé zadanié; to nie je dlô niegò nic (nic trudnégò); **bomba nie może być ~ką w nieodpowiedzialnych rękach** bómiba ni mòże bëc zòbòwkã w nieòdòpòwiedzalnëch rãkach; ~ (**wybryk, dziw**) **natury** figel / dzyw / cud / dzëwadło nòtërë; **być / stać się dla kogoś ~ką** bëc / stac sã dlô kògòs zòbòwkã / bawidlã / *ew. rub: smiecã / pòmiotlã; być / stać się ~ką losu* bëc / stac sã òfiarã / zòbòwkã / jigròszkã (*Gò*) losu (*a. namienieniégò*) / zdebłã szmërgónym wichrama zëcégò; *ew. pòniewierac sã, zëc w pòniewiërce; zaznac (w zëcym) rozmajitëch biédów; zaznac dobrégò i zlégò; òszmakac chleba z niejednégò pieca; miec wiele (dobrégò i lëchégò) przeszlé. Por. fraszka, figiel*

igrzyca: ~ **przyziemna** bot brzëtewka *f*, kòlcatò tròwa

igrzysko *n* jigrzëskò *n*, jigrë, jigrzëska *pl*; ~**ska olimpijskie** jigrzëska (*ew. zawòdë / biòtchi / walchi / rozgriwchi*) òlimpijszë

ikra *f* kro || *lok* jikro *n*, *arch* mrzost *m*, *pl*: kra { ‘jikro’, *lok* ‘kro’ *in* = *pol. łydka (u nogi) – zob.* } [Kro òd sledza. Rëbë mają kra abò mlëcze. Në i co? – Mëszë kro. (*żart*) Chto, co, mëszë kro, na pòlëcy slëdz, wez tã mësz, a zjëdz. (*òdliczanka*) – *Sy*]

ikrzak *m* niërchnò rëba (*arch* mrzostowô rëba), niërchnica *f*

ikrzenie się *n* (*tarło*) niérzch (*lok* || *nirzch* || *niérzch*), *lok* luk, *arch* mrzost *m* [Rëbë są na niérzchù. Òb niérzch rëbë są baro ùmiarté (chùdé). Rëbë zjôwiają sã na luk. Rëbë mają na zymkù swój luk. – Sy Rëbë jidã terô na niérzch. Tam, dze je na snôdzëzna, rëbë mają swój niérzch. Rëbë mają latos dobri niérzch, bô je cepli zymk. – *Ra* Szczëczy mrzost. *Lz*]; **miejsce ~nia (tarlisko)** zalëgniszczë, niérzchlëskò, niérzchòwiszczë (|| *lok* jérzchòwiszczë) || niérzchłowiszczë *n*, niérzchnica *f*, môl niérzchnieniô {‘zalëgniszczë’ – *por. lëgnąc sã* || *lãgnąc sã* = *pol. lëgnąć się*} [Tu rëbë mają swòje niérzchlëskò. Tu rëbë mają swòje zalëgniszczë. – *Sy*]

ikrzyć się niérzchnąc sã (*lok*: || *nirzch-* || *niérzch-* || *jérzch-*), lukòwac sã *lok*, *arch* mrzostowac sã [Jidze zymk, bądã sã wnet rëbë niérzchlë. Rëbë sã lukùją. *Sy* Terô, ò tim czasie sã rëbë niérzchnã. *Gò* Nôwicy rib sã mrzostëje w snôdczi wòdze. *Lz*]. **Zob. wyikrzyć się, wyikrzony**

ilasty *zob. ilowaty*

ile *prn* wiele(ż), kùli(ż) (|| kùle(ż), *rzad* jile(ż), *lok* kùlkò; *ew. co, cëż* [Za kùliż dni të bądzesz doma? Tegò nicht nie wié, kùli jô sã najiszczã. Dôł mù drzewa, kùle kònie mòglë ùcygnąc. Kùleż gòdzyn të robił? Kùlkò to kòsztò, tëlé tobie dóm. – *Sy* Wezce so pieniądze (*pieniãdze*), kùli wë chcece. Kùli pieniądzy jô ce móm dac? To warało kùlkò ksãżëcy. Òn nie chcòł pòwiadac, kùle pieniądzy (*pieniãdzy*) òn miòł w miészku. Kùle pieniądzy òn żądòł, tëlé òjc mù dówòł. Dòsz mie tëlé, kùle jô bë mógl pòd pazëchã niesc. Òn miòł dostac tëlé pieniądzy, kùle òn le chcòł. Kùleż pieniądzy të môsz? Kùleż tam jich lecało? Kùleż na ce kląc trzeba. – *Lz*]; ~ **masz lat?** wiele(ż) / kùli(ż) të môsz lat? *a. jak të jes stòri? a. w jaczim të jes wiekù?*; ~ **to kosztuje?** wiele(ż) / kùli(ż) (*ew. rzad: co / cëż*) to kòsztò / kòsztëje? *a. jak drodzë to je?*; ~ **to kosztowało?** wiele(ż) / kùli(ż) (*ew. rzad: co / cëż*) to kòształo / kòształo? *a. wiele(ż) / kùli(ż) të za to dól / zapłacył?*; **niech to kosztuje ~ chce** niech to kòsztëje / kòsztò, wiele / kùli chce; ~ **razy?** wiele / li razy? *ew. jak czãsto?*; **o ~ pamiętam, to...** żlë / żelë / eżle jô pamiãtóm to...; tëlé, co jô pamiãtóm / co mògã pamiãtac, to... ò wiele / na kùli jô pamiãtóm / mògã so wdarzëc / mògã pamiãtac, to...; **o ~ wiem, to...** ò wiele / ò jile jô wiém, to...; (na) tëlé, co jô wiém, to...; **o ~ to możliwe, prosilbym...** (ò / na) wiele / (ò / na) jile to je mòżlëwé / mòżëbné; wiele (*a. tëlé, co*) bë szło / bë sã (ù)dało / bë mógl; *Bù*: jile mòżnoscë; *ew. w miarã mòżlëwòscë / -scy / mòżnoscë / -scy / mòżëbnoscë / -scy*; ~ **można tak pracować (harować)?** wiele(ż) / kùli(ż) (|| kùle(ż) / jak długò mòże (człowiek mòże) tak robic (rakòwac / sã szarpac)?

ilekolwiek *prn* wiele / kùli (|| kùle) bë nie bëło; wiele / kùli bë ni miòł; *ew. równo jak wiele (= pol. obojętnie ile, obojętnie jak wiele)*; ~ **by nie miał pieniędzy, on je wszystkie wyda** kùli / wiele bë ni miòł pieniądzy || *-niądzy, òn wszëtczë wëdò; ~ razy* *zob. ilekroć. Por. ilukolwiek*

ilekroć *prn* wiele / kùli (|| *-le*) razy; *ew. za kòzdim razã / kòzdi rôz, czej...; w zn. gdy tylko: jak / czej le(no)*; ~ **przyjdzie** wiele / kùli razy przinãdze *a. jak / czej le przinãdze*; ~ **przyszedł, zawsze dostał cukierka** za kòzdim razã, czej przëszedł, dostòł bómka

ileś *prn* czile(s), pòrã; **on tam był ~ lat** òn tam bëł czile(s), pòrã lat; **już ~ razy im to mówiłem, ale i tak mnie nikt nie słucha** jô jima to ju czile(s) / pòrã razy gòdòł, ale i tak mie nicht nie słëchò

ileż *zob. ile*

iloczas *m* *jëz Tr, Mc*: dołżëna *f*, *Gò*: jiloczas *m* {‘dołżëna’ *neol* - òd *arch: dołdzi* = *dłudzi*}

iloczasowy *ad* *jëz* jiloczasowi

- iloczyn** *m mat* zwielëna *f* (*Tr, Rkj*), jiloczin *m* (*Gò*) [ti zwielënë]: ~ **funkcji / zbiorów** zwielëna fónkcji / zbiérów (*Rkj*)
- ioletni** *ad* (*w pytaniach*) wielelatny || wieleżlatny, kùli(ż)latny; *ew.* jak stòri, wiele(ż) / kùli(ż) lat òn(a) / òno / to mò? [Wieleżlatné je to wino? (wiele / kùli lat òno mò? jak długò stoi / lezi w bùdlach?) *Gò*]
- ilometry** *ad* (*w pytaniach*) wielemétrowi || wieleżmétrowi / kùli(ż)métrowi; *ew.* jak dłudzi, jaką długòsc to mò? [Kùliżmétrowi (jak dłudżé) są te déle (wiele / kùli òne mają métrów; jaką długòsc òne mają)? *Gò*]
- iloprocentowy** *ad* (*w pytaniach*) wieleprocentowi || wieleżprocentowi / kùli(ż)procentowi; *ew.* wiele(ż) / kùli(ż) procent to mò? [Wieleprocentowi / kùli(ż)procentowi je ten szpértus / a. szpřit (wiele(ż) / kùli(ż) procent alkòhòlu òn mò)? *Gò*]
- iloraz** *m mat* wieleròz (*Rkj*), rezultat / wënik dzeleniégò [tegò wielerazu; te wielerazë, tèch wielerazów, w tèch wielerazach]; ~ **funkcji mat** wieleròz fónkcji; ~ **inteligencji** wieleròz jinteligencji (*por. inteligencja*)
- ilościowo** *adv* razã (wszëtczégò razã, w całoscë, w grëpie, w sëmie; *ew.* jiloscowò, tëlkòscowò (- *Gò*), *Tr:* wielotno {*por. ilość*}; ~ **było tego niewiele, za to jakościowo...** wszëtczégò razã / w całoscë nie bëło tegò wiele, za to jakòscowò...
- ilościowy** *ad* jiloscowi, tëlkòscowi (- *Gò*), wielotny (*Tr*); doticzący jiloscë / tëlkòscë {*por. ilość*}; **stosunek** ~ stosënk jiloscowi / tëlkòscowi (stosënk czegòs do czegòs jinszégò); **różnica** ~wa różnica w **jiloscë / tëlkòscë**
- ilość** *f* jilosc, *rzad* tëlkòsc (*Sy*); *ew.* liczba, waga (*masa*), ciężar: lëczba, wòga *f*, cãżòr *m* [Nie dbają ò tëlkòsc, le ò jakòsc. Na tòrgù (*na targù*) bëła takò tëlkòsc lëdzy, że sobie człòwiek nawet łokcama ni mógł drodżi wërobic. – *Sy* W jaczi jiloscë wòdë trzeba tã farbã rozpùscëc / rozceńczëc? *Gò*]; **jakaś, niewielka** ~ mało, dosc mało, mało co, niewiele, cos(kòlwiek), (le) përnã / kask / trochã / zdebło / lok czãdło *n*; jakòs (niewiòlgò / mòtò / drobnò) tëlkòsc / jilosc [Co tè tak mało tegò wzał, to le je czãdło (përnã, zdebło). *Sy*]; **pewna (nieokreślona)** ~ jaczis / pewien dzél / cząd; jakòs / pewnò jilosc / tëlkòsc {‘cząd’ = *pol.* a) *okres czasu*; b) *odcinek drogi*; c) *pewna ilość, część* = *in. rzad* ‘czãdło’ *n*}; **znaczna (większa)** ~ wiele, dosc wiele, dosc tëlé; *ew.* znaczny / wikszì dzél / cząd, a. niemòli / dosc wiòldzi dzél / cząd; *ew.* grëp(k)a, masa *f*, szmat *m* [Nòwikszì cząd (*dzél*) pòla je zesekli. Òni mëslelë wiòldzi cząd pieniãdzy zarobic, a timczasã stracëlë. Zarobił jem szmat (*grëpã*) pieniãdzy. - *Sy*]; **w wielkiej ~ści** w trëmãda, masowò, całima rzmama / grëpama / fórama; **wielka / największa** ~ wiele, nòwi(ã)cy; wiòlgò / nòwikszò jilosc / tëlkòsc [Sznaps piti w miarã nie szkòdzy nawet w nòwikszich jiloscach (*żart - wedle Zygmunta Nowakòwsczégò-Tempczi*). *Gò*]; *zob.* **mnóstwo**. *Por.* **część, kawał, liczba, obfitość**
- ilu** *prn* wiele(ż), kùli(ż) (|| -le(ż), *rzad lok:* kùlkò, jile {*w kasz. się nie rozróznia „ile”, „ilu*}; ~ **was tam pojechało?** wiele(ż) / kùli(ż) / *ew.* jak wiele waju tam (pò)jachało?
- ilukolwiek** *prn* wiele / kùli / kùli le; *ew.* równo jak wiele (= *pol. obojętnie ilu, obojętnie jak wielu*); ~ **ludzi by nie przyszło, dla wszystkich znajdzie się zajęcie** wiele / kùli lëdzy bë nie przëszło, dlò wszëtczych są naléze zajãcé; ~ **ludzi przyjdzie, musimy ich jakoś pomieścić** równo jak wiele lëdzy przìndze, mùszimë jich tu jakòs pòmiescëc / òbrëmic
- iluminacja** *f* òswietlenië *n*, jiluminacjò [ti -cji] *f*
- iluminator** *m* **1.** oświetleniowiec, specjalista od oświetlania imprez rozrywkowych: jiluminatòr [tegò -nator], widòrz *Gò*, rozwidnik *Tr m*; **2.** okienko w burcie a. kajucie statku: bùlaj *m*; *ew.* òczenkò *n*; **3.** grafik ozdabiający rękopisy / druki w średniowieczu: jiluminatòr, grafik, òzdòbiòcz (òzdòbiòcz pismionów) *m*

iluminować v **1.** jiluminowac, òswièttlac || òswietliwac; **2.** jiluminowac, òzdabiac pismiona [òn jiluminèje / òzdòbiò]

ilustracja f òbròzk; ew. malènk (= pol. *malunek*), céchùnk (= pol. *rysunek*) m, jilustracjò [ti –cji], zòbrazèna Tr; ew. grafika f, przedstawienié wèòbrazènié n (np. graficzné przedstawienié); ew. szkic m = niedbałi céchùnk

ilustrator m jilustratòr [tegò –tratora], zòbròzca Tr; ew. céchòwnik (= pol. *rysownik*), malòrz m; ew. grafik m

ilustrować v **1.** jilustrowac; ew. céchòwac (= pol. *rysować*), malowac, Tr: zòbrazèwac, zòbròzkòwawac; ew. wèkònèwac a. robic òbròzcki / malènczi / céchùnczi / jilustracje; ew. òpatrzèc òbròzkama itd. a. zaòpatrzèc / zaòpatrèwac w òbròzcki itd. **2.** òddawac słowama w fòrmie òbrazowi, jilustrowac, òbrazowac, òdmaliwac / przedstawiac słowama, òpòwiadac w fòrmie przèkłádów zdarzeniów wzàtèch z zècégò [Przèklòd to mòze bèc fakt, òpòwièdzóné zdarzenié, jaczim sã òbrazèje / jilustrèje jaczès twierdzenié. Gò]. Por. **zilustrować**

ilustrowany ad jilustrowóny, Tr: zòbrazowóny, zòbròzkòwóny; ew. òpatrzony / òzdebiony / òbstrojony òbròzkama / céchùnkama / malènkama / jilustracjama / ew. grafikama; ew. zaòpatrzony w òbròzcki / jilustracje itd.

ilustrujący ad przedstòwający / òdd(òw)ający òbrazowò / w fòrmie òbròzka (ew. òdd(òw)ający słowama) jaczès zdarzenié; **oto (tu mamy) przykład ~ sposób taki myślenia** hewò (tu mómè) przèklòd przedstòwający / òddòwający taczi spòsòb mèszleniégò

iluzja f **1.** w zn. *sztuczki magiczne*: òmanè, czarè, jiluzje pl, jiluzjò [ti –zji] f, kùnszt magiczny, sztè(cz)ka magicznò, sztè(cz)cki magiczné; por. **oszustwo**; **2.** przywidzenie, złudzenie, halucynacja: òmana f, ùwid, zwid m, ùrojènié, złudzenié n, pl: òmanè, ùwidè, zwidè, złudzenia { ‘òmana’ in = pol. a) *sobowtór*; b) *błędny ogień*; c) *zły duch*; ‘ùwid’ / ‘zwid’ m - Tr, ‘zwidè’ pl Gò; ‘złudzenié’ n Lz} [To ce sã napewno zdòwało, to le bèła òmana. Ten mièwò różné ùwidè. Co tè pòwiòdòsz, mòsz tè ùwidè? - Sy Wszètkò to je le złudzenié. Lz]; **3.** złudzenia - zob. **mrzonki**

iluzjonista m òmanownik Tr, jiluzjonista m. Por. **czarodziej**

iluzorycznie adv złudno || -nie, nierealno; ew. bezpòdstawno. Por. **naiwnie, marzycielsko**

iluzoryczność f złudnosc, nierealnosc f. Por. **iluzja, naiwność**

iluzoryczny ad milny, milący, złudny, łudzający, ùrojony, nierealny, fikcyjny, bòjkòwi, zwòdniczi, maniący; ew. jiluzoryczny, figl mglèsti, dòczny || dòczèsti, zadòczny; ew. òparti na òmanie / na złudzenim / na złudzeniach / na marzeniach / na „pòbòznèch” zèczbach / zèczeniach, òderwóny òd zècégò. Por. **bezpòdstawny, oszukańczy, zawodny**

ił m jił, Tr: mòdrzèń m, glèna f [Glèna to je òrt jilu.]; ~ **marglowy** margel || mardzel m, marglowi jił; ~ **żelazisty** zèlezèna f. Por. **aluwium**

iłolupiek m łupk m (łupk jilowi); *twardy łupiek, z ktòrego wyrabiano dachówki a. dawniej tabliczki do pisania*: szifer m [Tòfelka / dakówka ze szifru. Gò]

iłowaciec v jiłowacèc, stawac sã jiłowati / glèniasti

iłow(at)y ad jiłowati; ew. glèniasti, Tr: mòdrzèniowi

im **1.** prn jim; ew. czim [Czim wicy chto mò, tim wicy chce. Jim ùmiarszò wsza, tim òna barzi grèze. – Sy Jim kòt starszi, tim ògón cwiardszi. Ra]; ~ **przedzej, tym lepiej** jim / czim chùtèczi, tim lepi; ~ **starszy, tym głupszy** jim / czim starszi, tim głèpszi; ~ **dalej w las tym wiècej drzew** jim / czim dali w las, tim wicy drzèw; **2.** odp. na pytanie „komu” w liczbie mnogiej: jima || jim [Òddòj to jima. Jima òni pòstawilè kawã, a jò pòprosył ò harbatã. - Gò]

imać (się) jëmac || jimac (sã), łapac (sã), chwatac (sã) [òn sã jimô / łapie / chwôtô] {kasz. 'jimac' – téż ò farbie || farwie [Farwa nie jimô (farwa nie kleji sã do scanë). Gò]}; **jego się choroby nie mają** jegò sã chòroscë || chòrobë nie jimają / nie chwôtają; jegò chòrobë nie bierzą; ~ **się różnych sposobów / zajęć (robót / fachów)** jëmac sã / chwatac sã (ew. próbòwac) rozmajitëch (a. wszelejaczich) spòsobów / zajãców (robòtów / fachów) [Òn sã jimôł rozmajitëch robòtów / bròł sã za rozmajité robòtë, żebë le przeżëc. Gò]

imadelko *n* jimadelkò *n*

imadło *n* jimadło *n*, *przest.* szrubsztok, *Tr:* scyskôcz *m*

imaginacja *f* fantazjô, wëdbrazniô; *ew.* jimaginacjô *f* [ti -cji]; *ew.* zmészlenie / zmiszlanié / wëdbródzanié / przedstòwianié so(bie) czegòs; fantazérowanié *n.* *Por.* **fantazja, wyobraźnia, rojenie, marzenie**

imaginacyjny *ad* wëdbrażony, zmészlony, wzãti z fantazji / wëdbrazni. *Por.* **fantastyczny, urojony, wymarzony**

imaginować (sobie) *v* wëdbrażac / przedstawiac / zmészlac (so, sobie), fantazérowac. *Por.* **fantazjowac, roić, marzyć, wyobrażac (sobie)**

imbir *m* jingber (*Ra*) (|| jingwer *Ra* || jinber *Ma*) *m* [Karczmôrz z jinberu, kòrnusu i bëtru zléwôł. *Ma*]; **wódka zaprawiona ~rem** jingberka (|| jingwerka) *f* (*Ra*)

imbirowy *ad* jingberowi (|| jingwerowi)

imbryk *m* **1.** dzbanek do parzenia herbaty: zbónk, zbónuszk *n*, zbónk do harbatë; *ew.* harbatnik (*Tr*) *m*; **2.** naczynie do gotowania wody – *zob.* **czajnik**

imé (*skrót jegomość*) jegòmòsc *m*, jimòsc *f.* *Por.* **pan, pani**

imieniny *pl* jimieninë *pl*; **obchodzić** ~ òbchòdzëc || òbchadac / swiãcëc / fëjrowac (*niem.*) jimieninë [òn òbchòdzy / òbchòdô / swiãcy / fëjrëje]

imienniczka *f* jimienniczka, *Tr:* równomióнка *f*

imiennie *adv* pò mionie, *rzad* pò jimieniu || -nim; wedle miona / jimieniô || -niégò; *ew.* *Tr:* mionowò

imiennik *m* jimiennik, *Tr:* równomióńk *m*

imienny *ad* mionowi, jimienny; **głosowanie ~nne** jimienné głosowanié [Zebróny przëstapilë terò do jimiennégò głosowaniô. *Ra*];

imiesłowowy *ad* mionoczesnikòwi

imiesłów *m* *gr* mionoczesnik *m* (*Mc*); ~ **współczesny** teròczasny mionoczesnik *Mc*; ~ **przysłówkowy** - przëczasnikòwi mionoczesnik *Mc*

imię *n* miono, *rzad* jimiã, jimiono *n* { 'miono' *in* = a) *rzad arch:* nôzwëskò; b) *nazwa* } [Jimiã jak wimiã, a przezwëskò (nôzwëskò) jak szëflëskò. *Sy*]; ~ **chrzestne** chrzestné miono; ~ **własne** swòjé / włòsné miono; ~ **i nazwisko** miono / jimiã i nôzwëskò; **jak ci na ~?** jak môsz na miono? *a.* jaczé môsz miono / jimiã? *a.* jak sã nazéwòsz / zwiesz? *a. rzad:* jak cebie zwiã / wòłają?; **imieniem** mionã; *rzad:* jimieniã, jimionã [Szkòła mionã Òbrońców Westerplatte. *Gò*]; **nazywać / zwać kogo po imieniu** nazewac / zwac kògò pò mionie / pò jimieniu / mionã / wedle (*a.* pòdług) miona [òn nazéwô / zwie]; **nazywać rzeczy po imieniu** nazewac / zwac rzeczę pò mionie / pò jimieniu / wedle jich miona; gadac prosto (*a.* prosto w òczë), ò co chòdzy / ò co sã rozchòdzy; **nadawać czemuś ~ / nazwę** nadawac czemùs miono; **czynić coś w czyjeś / jakieś imię** robic (*a.* czënic) cos w czëjes / jaczés miono / w jimiã; **w ~ czegoś się poświęcać / czegoś wyrzekać** w miono czegòs sã pòswiãcywac / czegòs wërzekac; **czynić coś w czyimś / jakimś imieniu** robic (*a.* czënic) cos w czëjims / jaczims jimieniu / mionie; **apelować / występować w swoim imieniu** apelowac / wëstãpòwac / prosëc (sóm) òd siebie / w swòjim / włòsnym jimieniu / mionie; **szkodzić czyjemuś dobremu imieniu** szkòdzëc czëjemùs / kògòs dobrémù mionu || mionowi / jimieniu; *ew.* psëc / kalëc kògòs

dobre miono; *ew.* zniesławiac / òsławiac / òczerniwac kògòs; **w~ Ojca i Syna i Ducha Świętego** w miono Ojca i Sëna i Dëcha Swiätégò **no, to na ~ Boskie** në, tej na jimiã / miono Bòsczé

imigracja *f* jimigracjò [ti -cji] *f*, nôpliw *m* (nôpliw / dopliw lëdzy); *ew.* przëbiwanié, przëjéżdżanié, òsedliwanié sã, zamieszkiwanié *n*

imigrant *m* jimigrant. *Por.* **cudzoziemiec, osiedlenie, przybysz**

imigrować *v* jimigrowac, naplëwac, przëcëgac, przëbëwac, przëjéżdżac, òsedl(iw)ac sã [òni jimigrëją / napliwają / przëcygają / przëbiwają / òsedliwają sã]

imitacja *f* pòdròbka, jimitacjò *f* [ti -cji]; *ew.* rzecz pòdrobionò – **1.** atrapa *f*, rzecz pòdobnò do pròwdzëwi, le wëkònónò z tónégò materiału, np. z papiora; **2.** *zob.* **falsyfikacjò**; **3.** *zob.* **imitowanie, imitatorstwo**; **4.** *muz* jimitacjò *f*. *Por.* **naśladownictwo, parodia, substytut**

imitacyjny *ad* pòdròbkòwi, jimitacyjny

imitator *m* pòdròbiòrz, jimitatòr [tegò -tatora] *m*. *Por.* **falszerz, naśladowca, parodysta**

imitatorstwo *n* pòdròbianié, jimitowanié; *ew.* robienié / wëkònywanié jimitacji. *Por.* **naśladowanie, naśladownictwo**

imitować *v* pòdrabiac, nasladowac, jimitowac [òn pòdròbiò / jimitëje]. *Por.* **naśladować, parodiować**

imitowanie *n* pòdròbianié, nasladowanié, ùdòwanié, jimitowanié; *ew.* *przedrzeźnianie, imitowanie czyjejs mowy:* pòdkòrbianié, pòdkrëkòwanié *n* (kòmù). *Por.* **naśladowanie, parodiowanie**

imitowany, imitujący *ad* pòdrobiony, sztëczny, jimitujący, ùdòwający; *ew.* falszëwi, krzëwi, pòwtòrzający; ten / taczì, co jimitëje / ùdaje || ùdòwò / wëzdrzi jak...; *ew.* nibë [Szkłoczkò ùdòwającé brilant / chtërno (a. co) ùdòwò brilant / chtërno wëzdrzi jak brilant. Falszëwé / pòdrobioné złoto (taczé nibë złoto). Gò Krzëwé gòłabczi (gòłabczi z kapùstë). Sy]. *Por.* **nasladujący**

immanentny *ad* jimmanentny, włòscëwi czemùs z nòtërë; *ew.* przyrodzony

imnać (się) *v* jimnać (sã), złapac (sã), (ù)chwacëc (sã) [òn (sã) jimnął / złapòł / (ù)chwòcył]. *Por.* **imać (się)**

impas *m* zastój, druk *niem m*, cesniò; *ew.* biëda, paszczãka (*Tr*) *f*, „kòzy róg”, trudné pòłożenié, pòłożenié bez wińscò, zamkłò droga, zaklinowanié sã; **być w ~sie** bëc w cesni / w drukù; bëc baf; bëc bezradny; *ew.* nie widzec wińscò || wińdzeniò z trudnégò pòłożeniégò; *ew.* ùtknac / ùtarknac w mòlu [Terò më stojimë (a. lezimë) / jesmë czësto baf / jesmë w (taczì) cesni / (taczì) biëdze / w druku / kòzym rogù, że ni ma radë (ni ma widzec niżòdny radë). Òni są w kòzy róg zagnóny. Nasza sprawa stanãła / ùtarkła (w mòlu) i ni mòzëmë rëszëc (z mòla). - Gò]

imperator *m* panownik, cësòrz, jimperatòr [tegò -ratora] *m*

imperatorowa *f* panownica, cësarzowò, jimperatòrka, jimperatorzënò *f*

imperatorski *ad* panowny, cësarczi, ijperatorsczy

imperatyw *m* **1.** *gr* rozkòzownik, jimperatiw *m* (- *Tr*); **2.** nòkòz, (prë)mùsz *m*; *ew.* kòniecncosc *f*, wskòza mòralnò

imperialista *m* jimperialista *m*

imperialistyczny *ad* jimperialistyczny

imperium *n* (*inv*) jimperium *m*; *ew.* cësarstwò *n*, państwò wielonòrodné

impertynencja *f* **1.** szorstkość, hardość, upór: frëchòwnosc, dërnota, pëskatosc, ùdòrnosc || -nota *f*, chamstwò *n*, dër *m*, frëchòwné / dërné zachòwanié { ‘dërnosc || -nota’ / ‘dër’ – *zob.* arogancja}; **2.** zniewòga *f* ~**cje** *pl* zniewòdzi *pl*, raganié, pëskòwanié; *ew.* zniewòzanié / òbròzanié (kògòs) *n*; **nie mam zamiaru (nie**

będe) **wysłuchiwać tych ~cji** ni móm zamiaru słęchac / węsłęchiwac (nie mdã słęchôł / węsłęchiwôł) tegò pęskòwaniò / rãganiò / tęc̣h zniewògów. *Por.* **hardość**

impertynencki *ad* (*hardy, ordynarny, knąbrny*) ùdórny (= ùparti, nieùstãplęwi, zadzérny, kłótlęwi), chamsczi, fręc̣hòwny (= pęskati), dęrný {‘dęrný’ – *zob.* arogancki}; **odnosić się do kogo w sposób** ~ òdnaszac sã do kògò dęrnò / fręc̣hòwno / pęskato [Co tęc̣ sã do matczy tak dęrnò òdnòszòsz. *Sy*]. *Por.* **hardy**

impertynent *m* dęrnòch, cham (*a. sztęc̣k / kawał chama*), pęskòł, pęskòła, łãp (*dost. bęc̣dlã || bidlã*) *m*; *ew.* człowiek chamsczi / ùdórny / fręc̣hòwny / dęrný; *ew. w zn. czł. przekorny, uparty, hardy: ùpartęc̣, ùdórnik* {‘dęrnòch’ – *zob.* arogant}

impertynentka *f* dęrnòszka, ùdórnicã, chamka *f*, ùdórno (*a. dęrnò / pęskatò / fręc̣hòwnò*) baba; *ew.* ùdórne / dęrne *itp.* dzęc̣wczã *a.* ùdórny / dęrný *itp.* dzezùs {‘dęrnòszka’ *zob.* grubianka}

impet *m* pãd, rozpãd, szwãg *niem.*, rozmòch *m*; *ew.* mòc / sęc̣ła [Ten krãg miòł taczì pãd, że sã jaż òtlówka (*in: òdczid – dęc̣l a. pòłka do òdbijaniò krãga w zabawie: „krãg z mòła”*) złómała. *Sy*]; **wjechać z ~tem** wjachac (*ew.* wnęc̣kac) ze szwãgã / z rozpãdã; **wpaść (wejść) z ~tem** wpadnac̣ / wparzęc̣ / wnęc̣kac ze szwãgã / z rozpãdã / *ew.* jak dzęc̣k / jak smòk / jak pioręc̣n / jak grz(ęc̣) mòt / jak pùrtk z piekła węc̣gnóný; **uderzyć z ~tem** ùderzęc̣ (*ew.* wprac / wczadzęc̣ / trzasnac̣ / walnac̣ / ręc̣pnac̣ / grzęc̣mnac̣ / pãknac̣ / wdakòwac̣) z mòcã / z całi mòcęc̣ / ze szwãgã / z rozmòchã; **spaść (z góry) z ~tem** spadnac̣ / trzasnac̣ / zwałęc̣ sã (z gòręc̣) z taczim szwãgã (jak grz(ęc̣) mòt / łiskawica / jastrzib). *Por.* **dynamizm, szybkość, porywczòść**

impetyk *m* natrzásęc̣ || natrzásęc̣, pòrwaęc̣, jurzęc̣sta *lok*, dzęc̣k *m*, czł. natrzásłi / gwòłtowny

implant *m* jimplant, wszczęc̣p *Gò m*, wszczęc̣piony òrgan, np. zãb

implantacja *f* jimplantacjò *f* [ti -cji], jimplantowanię, wszczęc̣pienię // -pianię *n*

implantować *v* jimplantowac̣, wszczęc̣pi(a)c̣ [òni jimplantęc̣jã / wszczęc̣piajã; òni zajimplantowęc̣lë / wszczęc̣pilęc̣]

implikacja *f* nastãpstwò (logicznę nastãpstwò) *n*, kònsekwencjò [ti -cji] (logicznò kònsekwencjò); *ew.* jimplikacjò *f*, skùtk *m*, skùtczi *pl*

implikować *v* jimplikòwac̣ **1.** zawierac̣, miescęc̣ w sobie; **2.** skùtkòwac̣, pòcęc̣gac̣ za sobã, węc̣wòłiwac̣ skùtczi; **3.** *zob.* **imputować**

imponować *v* **1.** *wzbudzac̣ podziw:* jimponowac̣ (kòmù) *rzad* [òn jimponęc̣jęc̣]; *ew.* wzbùdzac̣ pòdzyw / ùznanię / ùwòżanię / ùszanowanię; wprawiac̣ w pòdzyw / w zadzęc̣wòwanię, robic̣ dobrę / pòzytiwnę / wiòldzęc̣ wrazenię na kògùm [Takò (bęc̣lnò) pòstawa / taczęc̣ zachòwanię mie jimponęc̣jęc̣. Òn swòjim doròbkã mie jimponęc̣jęc̣ (tzn. jò gò pòdzywióm / ni mògã sã jemù nadzęc̣wòwac̣; móm wiòldzęc̣ ùznanię dlò jegò doròbkù i dlò niegò samęc̣gò). *Gò*]; **to mi nie ~nuje** to mie nie jimponęc̣jęc̣; **on chce / próbuje nam** ~ òn chce / próbujęc̣ nama (*a. nóm*) jimponowac̣ / sã pòchwalęc̣ / sã pòkazac̣ (òd lepszi stronęc̣); *ew.* òn sã tak statkujęc̣ {‘statkòwac̣ sã’ *Sy lok = pol.* wynosięc̣ się *nad innych*, pysznięc̣ się}; **2. stać się komu zaimponować** – *zob.* **popisywać się, pysznięc̣ się.** *Por.* **zaimponować**

imponująco *adv* wspaniale, paradno, pęc̣szno; *ew.* jimponęc̣jęc̣o {‘pęc̣szno’ *in = bęc̣szno, węc̣niosłe, pol. butnie*}; *w zn. dziarsko, krzęc̣pko, spręc̣żyscęc̣:* karsz; **uroczystość wypadła** ~ ùroczęc̣stòsc̣ węc̣padła wspaniale / paradno / pęc̣szno [To tęc̣ mù pęc̣szno rzęc̣kła. Baro pęc̣szno ù nich węc̣drzi w jizbie. Jidze karsz jak òdżer. Ten kón karsz węc̣drzi. Je stòri, ale jesz karsz jidze. - *Sy*]

imponujący *ad* wspaniali, pęc̣szny, paradny; *ew.* jimponęc̣jęc̣y {‘pęc̣szny’ *in = bęc̣szny, węc̣niosłi, pol. butny, zarozumiały*}; *ew. okazały:* widzali, òkazali; *ew. piãkny, nadzwenc̣zajny, niespòtikóný, wòrt(ny) òbezdrzenięc̣gò / widzeniò || -nięc̣gò /*

òbòczeniò / ùdrzeniò; *wielki*: wiòldzi, ògromny; *krzepki*: mòcny, karszny; ~ **widok** wspaniali / piãkny widok; **coś ~cego** cos wspaniałégò / piãknégò / paradnégò / nadzwyczajnégò; ~**ca rzecz** / **impreza** / **rozrywka** wspaniałò *itp.* rzecz / jimpreza / rozegracjò

import *m* jimpòrt, przewòz *m*, sprowòdzanié / przewòzywanié || przewòzanié towarów (zakùpionèch) ze zagrancè / z cèzèch krajów; **towar(y) z ~u** towòr / towarè || towòrè z jimpòrtu

importer *m* jimpòrter || jimpòrtéra *m*; *ew.* zagraniczny dostòwca / dostarczècél / dosèłòcz [tegò -czècela / -sèłacza]

importować *v* jimpòrtowac, sprowadzac (*a.* przeważac || przewòzèwac) ze zagrancè [òni jimpòrtèją / sprowòdzają / przewòzają / przewòzywają]

importowany *ad* jimpòrtowóny; *ew.* sprowadzony (*pol.* sprowadzony) *a.* sprowòdzóny (*pol.* sprowadzany), przewiozli (*pol.* przywieziony) *a.* przewòzóny || przewòzywóny (*pol.* przywożony); **towar** / **artykuł** ~ towòr / artikùl jimpòrtowóny; *pl*: towarè || towòrè jimpòrtowóné; **cto od towarów ~ych** cto òd towarów || towòrów jimpòrtowónèch

importowy *ad* jimpòrtowi, przewòzowi; **handel** / **kredyt** ~ hańdel / kredit jimpòrtowi; **biuro ~we** biòro jimpòrtowé

impotencja *f* chłòpskò nimòc (seksualnò), jimpòtencjò [ti -cji] *f*

impotent *m* nimòcnik (*Tr*), lajk, jimpòtent(a) *m*

impregnować *v* jimpregnowac

impregnowany *ad* jimpregnowóny; *ew.* (pòd)gumòwóny, nieprzemiklèwi (*Gò*), nieprzepùszczający wòdè; **plótno ~ne** plótno jimpregnowóné; *ew.* celt, plón *m*; **plaszcz ~wany** płòszcz / mańtel jimpregnowóny / nieprzemikny (*ew.* przecywdeszczowi); *ew.* *arch*: lè mòk *m* {‘lè mòk’ *Sy*: a) dawny plaszcz ze swojskiego plótna, nasycony pokostem; b) kapeluszy rybacy [Wsadzył lè mòk na głowã è wèszedł. *Sy*]} [W lè mòkach rèbòcè szlè na mòrze. *Sy*]

impresario *m* jimpresario *m*, òrganizatór [tegò -zatora] jimprezów / pòkazów || pòkòzków

impresja *f* jimpresjò *f* [ti -sji] – **1.** wrazenié / przeżècè (przelotné / subiektywne wrazenié); **2.** dokòz artystyczny ò charakterze nastrojówò-subiektywnym; fragment òpisu

impresjonista *m* jimpresjonista *m*

impresjonizm *m* jimpresjonizm *m*

impreza *f* jimpreza *f*; *ew.* w *zn.* rozrywka: rozegracjò *f* [ti -cji]; *ew.* w *zn.* pokaz, widowisko: pòkòz, *zdr* pòkòzk, widowiskò || widzawiszczè *n* tegò pòkazu / pòkòzkù / widowiska]; *ew.* w *zn.* spektakl: szpetòczel *m* = zbiegòwiskò, sensacjò; *ew.* = bürda, kłótniò; ~ **rozrywkowa** jimpreza rozegracyjnò; **wesoła** ~ wesołò jimpreza; *ew.* zabawa, biesada *f*, bal *m*

improwizacja *f* jimprowizacjò *f* [ti -cji], dokòz *a.* dzél dokòzu (lèteracczégò / mùzycznégò) twòrzony na bieżąco / z mòla / na pòstojenim / na pòczekanim; **talent do ~cji** talent do jimprowizacji

improwizacyjny *ad* jimprowizacyjny, do jimprowizacji

improwizator *m* jimprowizatór *m* [tegò -zatora]; *ew.* pòeta / mùzyk jimprowizèjący

improwizować *v* improwizowac; *ew.* twòrzèc na bieżąco / na pòstojenim, *żart* sèpac z rãkòwa / jak z rãkòwa *a.* z miecha

improwizowanie *n* jimprowizowanié *n*, twòrzenié na bieżąco / z mòla / na pòstojenim / na pòczekanim (colemàło rozwijanié / „òplòtanié” pòpùlarnégò wãtkù, znónégò tematu lèteracczégò czè melodii), *Tr*: dokòz na pòstojenim, *żart*

sëpanié (jak) z rãkôwa [Jimprowizowanié w léteraturze, strzód pòetów je kùńsztã rzôdkò spòtikónym. *Gò*]

improwizowany *ad* jimprowizowóny, twòrzony na bieżąco / na pòstojenim [Dżez je mùzyką wikszim dzélã jimprowizowónã. *Gò*]; *w znac. ugotowany na prędce: zeszółążony / zeszółony* [To je le takò zeszółążonô wieczera. *Sy* To le je tacji zeszółony òbiòd (*taczé zeszelążoné pòtnié*). *Sy*]

impuls *m* jimpùls, pòdskòcënk *Tr m*, bòdlëca *La f*; *ew. żart Gò: sztuka (pol. kulak, szturchaniec)*

impulsywny *ad* zapalczëwi; *ew. gòrzlëwi, pòrwisti || pòriwny, wòjarsczy, zadzérny, hastëczny niem; ew. w gòrący wòdze kapóny. Por. impetyk, porywczy, zapalczywy*

imputować *v* jimpùtowac (kò mù cos), przëpisëwac kòmùs cos, òbwiniac kògòs ò cos, pòsãdzac kògòs ò cos, dopatrëwac sã ù kògòs zlich jintencji

inaczej *adv* jinaczi, *rzad* jinak, *lok* ònak, ònaczi; **właśnie tak, nie** ~ prawie tak, nie jinaczi / jinaczi nie; **tak czy ~ (tak czy owak)** tak czë (abò) jinak; tak czë (abò) jinaczi; ~ **mówiąc** jinaczi rzec; *w jiny spòsób / na jiny òrt rzec / mòže(më) rzec; zrób tak jak ci mówię, bo ~ zostaniesz ukarany* zrób tak jak jò cë gòdóm / mówiã, bò jinaczi bądzesz / òstóniesz ùkòróny [Nòj (*niechòj*) òn zrobi, co jò mù pòleczył, jinaczi jò jò (*jegò*) wëgnã (*wëgnajã*) z chicz (*z chëczy*). *Lz sti*]

inauguracja *f* òtemkniãcé || -knienié || òdemkniãcé || -knienié, rozpòczãcé, zaczãcé, *rzad: zacznienié, zapòczãtkòwanié n, jinaugùracjò [ti -cji] f*

inauguracyjny *ad* jinaugùracyjny

incognito *adv* jinkògnito - nierozpòznanié *n*, niepòznaka *f*; **zachować** ~ bëc w niepòznace *a*. nie dac sã (roz)pòznac; **przebywać** ~ przebëwac nierozpòznóny (przezblokłi za kògò jinszëgò), bëc anonimòwò

incydent *m* wëpòdk, przëpòdk *m*, zdarzenié *n*, jincydent *m*

incydentalny *ad* przëpòdkòwi, przëtròfny, przë- || przigòdny, leznoscowi, ùbòczny || pòbòczny, rzòdczi, rzòdkò spòtikóny, le tam sam (*a. tej sej*) spòtikóny

indagacja *f* przeslëchë *pl*, badanié, wëpitiwanié (*sã*), pòdpitiwanié *n*, pòdpëtówka *f*; **wziąć kogo na ~cję** wzac || wzac kògòs na przeslëchë; **prowadzić ~cję** prowadzëc przeslëchë / badanié / pòdpitiwanié *itp.*

indagować *v* przeslëchiwac || -chòwac, wëpëtëwac || wëpitiwac, pòdpëtëwac || pòdpitiwac

indeks *m* wëpis, jindeks *m*; **książka jest na ~ie** ksążka je na jindeksu (*je zakòzónò*)

Indianin *m* Jindión || Jindiana, Jindianer *m*

Indianka *f* Jindiónka, Jindianerka *f*

indiański *ad* jindiańszczy

Indie *pl geo* Jindie *pl*

indoktrynacja *f* jindoktrinacjò *f* [ti -cji], jindoktrinowanié *n*, wpòjiwanié jaczichs ùdb / przekònaniów za pòmòcã parłãzny / nalinający propagandë

indoktrynować *v* jindoktrinowac, wpòjiwac / zaszczëpiac jaczés ùdbë / przekònania / jakã doktrinã; przekònëwac do jaczés doktrinë

indor *m* gùlòk, gùlòcz *m*

indukcja *f* jindukcjò [ti -cji] *f* **1.** *el* wzbùdz(yw)anié *n* (wzbùdzanié prądu *a. ladënkù* elektricznëgò za pòmòcã (pòd wpłiwã) czinników elektricznëch *a. magneticznëch*; **2.** *log* dochòdanié do òglowëch nòdb(ów) (= *pol. poglądów*) / wniosków / wëdb(ów) (*pol. poglądów / wniosków*) na pòdstawie przedkłãdzënów, co sã szczegòłowima / òsòbnyma przëpòdkama

indukcyjność *f el* jindukcyjnosc *f*

indukcyjny *ad* jindukcyjny; **cewka ~na** cewka jindukcyjnô; **silnik** ~ môtór (*elektryczny*) jindukcyjny; **piec** ~ piec jindukcyjny; **teoria ~na** teoriô jindukcyjnô; **wnioskowanie ~ne** jindukcyjne dochôdanié do (*jaczychs*) wëdbów / wniosków / tez(ów); jindukcyjne wëprowôdzanié (*jaczychs*) wëdbów /

induktor *f el* jinduktór *m* [tegò –duktora]

indult *m* indult *m* - òdstąpienié òd przepisu kòscelnégò [Zdôwanié (*slub*) za indultã. Indult òtrzymelë (*dostelë*) òd pôpieza. - *Ra*]

indyczka *f* gùła *f* [Głupi jak gùła. Òn je z gùłą krewny (*glupi*). - *Sy*]; ~ **wysiadująca jaja** gùła, co sedzy na jajach; pùta *niem. f*

indyczy *ad* gùli; ~**cze mięso** gùlé miãso; *ew.* miãso òd gùłë / gùlôka

indyczyć się *pot* jarchòlëc sã, szerszenic sã, gżëc sã [Co tã sã tak zarò jarchòlisz / szerszenisz / gżëjesz? *Gò*]

indyferentny *ad* òbòjãtny, biérny, nastawiony òbòjãtno, niezajinteresowóny

indygo *n* jindigò *n*, cemnomòdrô farba || -wa; anilina *f*

indyjski *ad* jindijsczi

indyk *m* gùlòk, gùlòcz, *lok:* gùlón, pùròcz, pùtòcz *m* [Pùtòcz (*gùlòk*) rozjął / rozłòził ògón. Ò co wa jesta na se tak zwiarti, że ni mòzeta na se zdrzec jak dwa gùlónë? Nabarził sã jak gùlón. - *Sy*]; ~ **pieczony** piekfi gùlòk; **pieczeń z ~ka** pieczeń (ùpieklé miãso) z gùlòka

indywidualista *m* jindiividualista; *apartnik m*, człowiek, co we wòznëch sprawach pòsòdò swòje zdanié (czãsto jinszé òd wszëtczich), chtërën w żëcym jidze swòjima drogama; *ew. zob. cudak, dziwak, oryginał, samotnik, uparciuch*

indywidualizm *m* jindiividualizm *m*, *apartnosc*, *samòstòjnoc f* (niezanòleznosc òsobistò) w mészlenim i pòstãpòwanim, nieliczenié sã z na ògle przëjãtima normama spòłecznyma i mòdama [Wëbitny / przesadny jindiividualizm. Pòzwòlëc so na përzniã jindiividualizmù czë fantazji w żëcym. - *Gò*]

indywidualnie *adv* jindiividualno - **1.** òsòbno, z òsòbna; *ew.* pò jednémù || pò jednym (*ew. f:* pò jedny, pò jedny òsobie), jeden pò drëdżim. pò jednym człowiekù, pòjedinczo, w pòjedinkã [Do tegò egzaminu trzeba bëło przëstãpòwac / pòdchadac òsòbno / z òsòbna / pò jednémù. *Gò*]; **2.** *apartno*, pò swòjémù, na swòj spòsòb, wedle / pòdług swòji wòlë / fantazji, wedle swòjégò rozëmù; *pot:* wedle swòji głowë / swòjégò łëpa || łba

indywidualność *f* jindiividualnosc *f* - **1.** *zespół cech psychicznych:* *apartnosc*, òsoblëwòsc, jednostkòwòsc; *ew.* niepòwtòrzalnosc, fenomenalnosc; *ew.* òsobòwòsc *f*; **2.** *człowiek wyróżniający się oryginalnością w twórczości, wybitna osobowość:* òsobòwòsc *f*; ùtwòrca (*a.* artysta; *ew.* ùczalë) twòrzący dokòzë (dzeła) *apartné* (tj. òryginalné / nietipòwé / nieszablonowé), wëbitnò òsoba, człowiek wëbitny (pòsòdający wëbitną òsobòwòsc, pòswiòdczonã doròbkã); wiòlgò / wëbitnò òsobòwòsc / jindiividualnosc; *por. fenomen*

indywidualny *ad* jindiividualny, òsobisti, òsòbny (*ew.* *apartny* – *in* = òsoblëwi, dzëwaczny, cëdaczny); *ew.* pòjedinczi || -czny; *ew. np. indywidualny tok nauczania:* zjindiividualizowóny, jinszi òd pòdobnëch, jidący swòji ritmã, nieszablonowi, nietipòwi, jedurny w swòjim rodzaju

indywiduum *n* (*inv*) jindiwiduòm *n* – **1.** òsobnik *Gò*, jednostka, òsòbny òrganizm (człowiek / zwierzã / ziwiałkò); **2.** niewërazny człowiek, òsoba niepewnò, pòdezdrzewónò ò nieùtcëwòsc: strëch, laps *m*; *ew.* pòdezdrzónò / niepewnò baba, pòdezdrzóny / niepewny dzeùs *m*; *por. frant, łobuz, typ, zbój*

indziej *adv* jindze; **gdzie** ~ (g)dze jindze; **nigdzie** ~ nigdzie jindze; **kiedy** ~ czedë jindze || czedëjindze, *lok:* czejindë, czejinga || czinga, czedi jinedi

inercja *zob. bezwład*

infamia *f* jinfamiô *f*, *Tr*: bezczestność *f*; kara pòzbawieniô prów òbëwatelskich i tczë
infamis *m* jinfamis *m*, *Tr*: bezczestnik *m*, człowiek ùkòróny jinfamiã
infant *m* jinfant *m*, hiszpañski (*a.* pòrtugalski) princ, królewicz || królewion *m*
infantka *f* jinfantka *f*, hiszpañskò (*a.* pòrtugalskò) princesa, królewionka *f*
infantylny *zob.* **dziecinny, naiwny, niedojrzały**
infekcja *f* zakażenié, zarażenié; *ew.* zarwanié *n*, *ew.* jinfekcjô [ti -cji] *f* { ‘zarwanié’ òd:
 „zarwac òd kògò” = nabëc òd kògò chòrosc || chòrobã, zakazëc sã chòrobã }
infekcyjny *ad* zarazlëwi, zakazny, *Tr*: zariwny; *ew.* jinfekcyjny
inflacja *f* jinflacjô *f* [ti -cji] – spòdk wòrtnotë pieniãdzy || -niãdzy z przëczënë jich
 nôdmiaru na rënkù, nadmiérnegò jich nôpłiwù (drëkòwaniô przez bank pañstwòwi) i
 brakù pòkrëcò w towarach *a.* w wëdajnoscë robòtë [Jinflacjô je tej, czëj pieniãdzy w
 òbiegù je wiele, a towaru do kùpieniô je mało. Gò]; *przen* ~ **słów / informacji /**
zufania / uwagi jinflacjô słów / jinfòmracji / zaùfaniô / ùwòdzi
inflancki *ad* jinflancczi
Inflanty *pl geo* Jinflantë *pl*
influenca *f* *zob.* **grypa**
informacja *f* wiadomòsc, wiëdzò, *rzad* jinfòmracjô *f* [ti -cji]; *w zn.* *świeża wiadomòsc*:
 nowina *f*; *ew.* *rzad*: wiadło (= nowina) *n*; klëka *f* = zawiadomienié *n*; *rzad*: paròla;
ew. *w zn. pol. dane liczbowe / statystyczne*: jinfòmracje, pòdòwczì (*Tr*) *pl*
 (jinfòmracjô *f*, pòdòwk *m*) { ‘wiëdzò’ *in* = *pol. wiedza*; ‘klëka’ *tu dosł.* = *pol. laska*
sołeczka; ‘paròla’ *in* = plotka } [Më dostelë wiadomòsc / wiëdzã || -dzã / wiadło /
 nowinã, że tatc zaniewidzòł. Jò slëcha(ła) wiadomòscy w radiu. Òni pòdelë / rzeklë
 we wiadomòscach, że Ruscë chcã pòdrożëc òpłatã za gaz. Czëła wa nowinã? –
 Wëzgòdnita, chtò do nas przëjézdżò? Przësżła klëka / më dostelë klëkã
 (zawiadomienié òd szòłtësa || szòłtëza), że wìtro bądze wieszcë zëbranié, w szkòle.
 Przepliwi wiadomòscy / jinfòmracji przez media / jinternet. – Gò To òna te paròlë
 pùszczò. Sãsada przësżła do nas z taką paròlã, że stòri Krefta nie żëje. - Sy]; **podać**
 ~**cję (podać do wiadomòsci)** rzec / pòwiedzec; pòdac wiadomòsc / do wiadomòscë /
 do wiëdzë [Òni rzeklë / pòwiedzëlë w radiu, że... Gò]; **przekazać ~cję (dać znać o**
czymś) dac do wiëdzë, przekazac wiëdzã / wiadomòsc, dac znac, dac bészët *niem.*,
 òdkazac [Òn jima dòł do wiëdzë / przekòzòł wiëdzã || -dzã / wiadomòsc, że... Òna
 mie da(ła) znac / da bészët, że... Òn nama òdkòzòł / òni nama òdkòzëlë, że... - Gò];
podzielić się ~cja (nowinã) pòdelëc sã wiëdzã / nowinã / wiadłã; **zasięgnąć ~cji**
 („jëzyka”) dowiedzec sã (czegòs òd kògò), spëtac sã (kògò ò cos); *ew.* òpëtac sã
 (wszëtczich wkòł); **zasięgnąć o kim ~cji** (wë)dowiedzec sã (czegòs) ò kògòms,
 spëtac sã / wëpëtac sã (lëdzy) ò kògò; **zasiëganie ~cji (wywiadywanie się)**
 òpëtówka *arch f* [Dze jò wszãdze nie robiła òpëtówczì ò mòjim zadzinionym brace,
 ale nic jem sã ò nim nie dowiedza, wszãdze ò nim glëchò. Sy]; **udzielić ~** rzec /
 pòwiedzec; *ew.* *w biurze (okienku) informacyjnym, np. na dworcu kolejowym*:
 ùdelëc wiëdzë / jifòmracji, pòdac do wiëdzë (np. ò gòdzënie òdjazdu cugù); **doszła**
do mnie ~cja (doszło do mej wiadomòsci), że... jò / jem sã dowiedzòł / mòm czëtë
 / jò czuł / jem sã doczuł / doszła do mie wiëdzò / nowina / wiadomòsc, że...;
rozesłać ~ję (zawiadomienie) pòwiadomic / zawiadomic (ò czims), rozëstac
 zawiadomienié / klëkã; *ew.* dac do wiëdze, dac znac (ò czim); *ew.* *podać do*
publicznej wiadomòsci, ogłosić: ògłòsëc, rozgłòsëc; **zdobyć ~cje o czymś** zdobëc
 wiëdzã ò czims, dowiedzec sã czegòs, pòstarac sã ò wiadomòscë na jaczis temat
informacyjny *ad* jinfòmacyjny, *Tr*: wëdowiëdny; **biuro ~ne** bióro jinfòmacyjnyë;
 „jinfòmracjô” *f*; *Tr*: wëdowiëdny mòl; **tablica ~na** tòblëca / tòfla jinfòmacyjnyò (*ew.*
 plan / rozklòd jazdë / przëjazdów i òdjazdów); **serwis ~ (dziennik radiowy /**

telewizyjny) wiadomòscë, nowinë *pl*; *ew.* zestòwk nòswieższich wiadomòscy / nowinów

informator *m* jinfòrmatór *m* [tegò –matora]; *ew.* w *zn.* *plotkarz*: pòwiòdajk *m*; *ew.* *czł.* przekazujący wiedzę o starych dziejach: òpòwiòdòcz *Gò*; *ew.* swiòdk *m*; **tajny** ~ tajny jinfòrmatór; *ew.* szeptk *m*; *zob.* **donosiciel**

informator *f* jinfòrmatorka *f* [ti –matòrczi]; *ew.* w *zn.* *plotkarka*: pòwiòdajka *f*; *ew.* osoba przekazująca wiedzę o starych dziejach: òpòwiòdòczka *f*

informatyczka *f* jinfòrmatyczka *f*

informatyczny *ad* jinfòrmatyczny

informatyk *m* jinfòrmatik *m*

informatyka *f* jinfòrmatika *f*

informatyzacja *f* jinfòrmatizacjò *f* [ti –cji]

informatyzacyjny *ad* jinfòrmatyzacyjny

informatyzować *v* jinfòrmatizowac

informować *v* przekazewac wiedzą || -dzã / wiadomòsc / jinfòrmacjã *a.* jinfòrmacje, dzelëc sã wiedzą, *rzad* jinfòrmòwac; *ew.* gadac / pòwiadac ò czims; *ew.* òdpòwiadac na (za)pitania; w *zn.* *powiadamiać, dawać znać*: pòwiadamiac, dawac do wiédzë, dawac znac, dawac beszét *niem.* (= dawac znac), òdkazewac [òn pòwiadomiwò / jinfòrmùje / dôwò || daje do wiédzë / przekazëje || -zywò wiédzã]; ~ **się** pëtac sã, dowiadëwac sã || *rzad* wëdowiadëwac sã, *arch*: robic òpëtówkã / òpëtówczy; *ew.* prosëc ò ùdzelenié wiédzë / jinfòrmacji; **po~ (kogoś, o czym)** rzec, pòwiedzec; *ew.* pòjinfòrmòwac, pòwiadomic (*kògòs, ò czim*), przekazac wiédzã / wiadomòsc (*kòmùs, ò czim*)

infuła *f* jinfùła, hùwa, mitra *f*, wësokò (òbrzãdowò) czòpka biskùpa { ‘hùwa’ *Sy* w *zn.* a) *jakielkolwiek* wysokie nakrycie głowy, *np.* mitra biskupia, kornet zakonnicy; b) dawny czepiec z kołnierzem opadającym na ramiona; c) wysoka czapka barankowa; d) głowa grzyba} [Biskùp sedzy w jinfùle na tronie. *Ra* Ksądz wsadzył biskùpòwi hùwã. *Sy*]

infułat *m* jinfùłat *m*

ingerencja *f* jingerencjò [ti –cji] *f*, mieszanié sã, / wdòwanié sã *a.* wmiészanié sã / wdanié sã; *ew.* *pot* wtikanié sã *a.* swòjégò nosa (w cos, w jakąs sprawã); *ew.* w *zn.* *manipulowanie*: madrowanié / klarowanié / grzebanié (przë czim, w czim)

ingredience *pl* skłòdné dzéle jaczés mieszónczi; przëmiészczci / domiészczci, przëprawë

inhalacja *f* jinhalacjò *f* [ti –cji], wdichanié, chłoniãcé / wchłónianié, wcyganié do płëc(ów) gazów, parë / ropë (*a.* òparów ze zaparzonëch zelów) *n*

inhalacyjny *ad* jinhalacyjny

inhalator *m* jinhalatór *m* [tegò –latora], aparat jinhalacyjny

inhalatorium *n* jinhalatorniò *f*

inhalować *v* jinhalowac, wdëchac, léczëc sã za pòmòcã jinhalatora

inicjacja *f* jinicjajò *f* [ti –cji], zapòznòwanié sã z czims niezónnym, wtajemniczanié sã; *ew.* pierszé kroczi w czims; zacinanié / zapòczãtkòwiwanié czegòs; pòczãtk / zòczãtk *m*; pòczãtczi / zòczãtczi *pl*

inicjalny *ad* jinicjalny; ~ **akcent** jëz akcent jinicjalny, akcent (przë)pòdający na pòczãtkòwã szlabizã słowa, *np.* *kapùsta*

inicjał *m* jinicjał *m* - **1.** pierszò, colemało òzdobnò lëtra stojãcò na pòczãtkù rozdëlu abò akapitu w dôwniészich rãkòpisach *a.* ksążkach drëkòwónëch; **2.** jinicjałë *pl*, monogram *m*, pierszé lëtrë miona i nôzwëska

inicjałowy *ad* jinicjałowì [Jinicjałowò lëtra w teksce. *Gò*]

inicjator *m* jinicjatór [tegò –jatora]; *ew.* pòczãtnik *arch* *Lz*; *ew.* w *zn.* *założyciel*: załòzëcéł, załòzca *m*; *ten, co się przyczynił*: przëcznińca, pòmòcnik *m*; *ten, który*

podsycał zapal: pòdskòcòrz *m*; *ew. w zn. prekursor:* pierszińc, przednik, prekùrsór, pionier *m*, pierszi w czims; *ew. pomysłodawca:* pòmësłodòwca *m*, autór ùdbë / pòmësłu

inicjator *f* jinicjatorka [ti –cjatòrczi]; *ew. pòczãtniczka Gò || pòczãtnica arch Lz || -czka Gò; ew. w zn. założycielka:* założëcelka *f*; *ta, co się przyczyniła:* pòmòcnica *f*; *ta, która podsycała zapal:* pòdskòcòrka *f*; *ew. w zn. prekursor:* przedniczka, prekùrsòrka, pionierka *f*, pierszò w czims; *ew. w zn. pomysłodawczyni:* pòmësłodòwczëni *f*, autórka ùdbë / pòmësłu

inicjatywa *f* jinicjatiwa *f*; *ew. ùdba f, zamiar, pòmësł m (= pol. pomysł) {‘ùdba’ = a) zamiar, plan, pòmësł; b) zdanie n, nôdba f, pol. mniemanie, zdanie na jakiś temat, pogląd}; z własnej ~wy ze swòji wòle / chãcë; ew. pòdług / wedle swòji ùdbë, ekspr wedle swòjégò łepa || łba; powziąć ~wę rozpòcząc || -czic cos; ew. pòstanowic cos; ew. pòwzyc || pòwzác zamiar = ùdbac so, ùmëslëc so; przejąć ~wę przejąc || -jic prowadzenié sprawë / czerowanié sprawã; wzyc || wzác sprawë w swòje rãce; przejąc jinicjatiwã; pòprowadzëc (rëszni, barzi rëszno / „pò chłopskù”) sprawã - òd jaczégòs môla (pónktu) / sztërkù (momentu); posiadać ~wę prowadzëc cos, bëc na przòdkù czegòs; miec / pòsadc jinicjatiwã [òn mô / pòsòdò]; ew. nadawac czemùs biég / tón (ew. tón i ritm) [òn nadòwò / nadaje]; ew. bëc przednikã (ew. szefã / czerownikã), bëc głównym przëczinã / „mòtórã” czegòs*

iniekcja *f* jiniekcjò *f* [ti –cji], wstrzikniãcë (lëkù) *n*

inkarnacja *f* jinkarnacjò [ti –cji] *f*, ùcelesnienié, wcelenié *n*

inkasent *m* jinkasent *m* [Widzòł chto z waju tegò jinkasenta z elektrowni / gazowni? Gò]

inkasentka *f* jinkasentka *f*

inkaso *n* jinkaso; *ew. (jin)kasowanié n*

inkasować *v* kasowac / jinkasowac, pòbierac zòpłatã / òpłatã

inkasowanie *n* kasowanié, jinkasowanié *n*

inkasowy *ad* kasowny, jinkasowi

inkorporacja *f* włãczenié, wcelenié *n*; *ew. przëłãczenié (jaczégòs teritorium)*

inkrustacja *f* jinkrustacjò [ti –cji] *f*, jinkrustowanié, zdobienié *n* (òkłòdanié jinszima materiałama)

inkrustować *v* jinkrustowac

inkryminacja *f* òskarzenié, òbwinienié *n*, zarzut. *Zob. zarzut*

inkryminować *v* òbwiniac, pòsãdzac, òskarż(ëw)ac (ò cos kògò), wëtëkac (cos kòmù), robic zarzutë [òni gò òbwiniają / pòsãdzają / òskarż(iw)ają; òni mù wëtikają]

inkryminowany *ad* òskarżony, pòsãdzony, òbwiniony {òbwiniony’ *in* = òbwiniaiti}

inkwizycja *f* jinkwizycjò [ti –cji] *f*

inkwizycyjny *ad* jinkwizycyjny

inkwizytor *m* jinkwizytór *m* [tegò –zytora]

inkwizytorski *ad* jinkwizytorszi

inni *zob. inny*

innobarwny *ad* jinofarbny || -wny, *arch jinokròsny, jiny farwë, jinégò kòloru, ò (a. w) jiny farbie || -wie, ò (a. w) jinym kòlorze [Òn nosył mòdrë bùksë a jinokròsny liwk. Lz]*

innoplemienny *ad* jinszoplemienny Gò, (z / nôlëżący do) jinszégò plemienia; *ew. cëzy, (z / nôlëżący do) cëzégò plemienia; ew. nié z tegò plemienia*

innovacja *f* nowaczëzna *f*; *ew. jinowacjò [ti –cji], nowòsc f, zgardl nowactwò n {‘nowaczëzna’ in = pol. modernizacja, wprowadzanie innowacji} [Nié kòzdò*

nowaczëzna mùszi bëc dobrô. Dzys przë ti nowaczëźnie lëdze mają wiele lzi, jak przödë, czej òni cepama klepelë. -Sy]; **wprowadzac** ~cje nowaczëc; wprowadzac nowaczëznã / jinowacje / ùdoskònalenia / nowòscë / now(sz)é rzeczë / spòsobë robòtë / produkcji; ew. mòdernizowac [Bùdnik zaczął pierszi nowaczëc w roli. Sy]; **wprowadzanie** ~cji nowaczenié, doskònalenié, ùdoskònalanié, wprowadzanié nowaczëznë / jinowacji / ùdoskònaleniów / nowòscy; ew. modernizowanié *n*, mòdernizacjô *f* [ti -cji]

innovator *m* nowacznik, jinowatór *m* [tegò nowacznika / jinowatora]

innovatorka *f* nowacznicã || -czka, jinowatórka *f* [ti nowacznicë || -czci / jinowatórczi]

innowierca *m* jinowiórca *n*, jinaczi wierzący, nôležący do jinszi wiarë / religii [tegò jinowiórcë]

innowierstwo *n* jinowiórstwò, wëznôwanié jinszi wiarë / religii

innoziemiec *m* cëzyńc, cëzozemczik, cëzozemc *m*

inny *prn* jiny, jinszi, *lok*: jinakszi; {też *pol.* inni, *insi pl = kasz. jiny, jinszi*} [Jinszi kròj, jinszi òbëczòj. Jinszò wies, jinszi pies. Jinakszé jabka. – *Lz*]; **tu jest mowa o czym innym** tu je mòwa / gòdka ò czim jinszim / jinym; **to co innego** to je co jinégò *a*. to je jinszò sprawa; **między innymi** midzë jinyma / jinszima *a*. (we)strzòd jinëch / jinszych; ~**m razem** jinim / jinszim razã, jiny rôz, na drëdži rôz, czedëjindze; **kto** ~ chto jiny / jinszi; **oni są zupełnie inni (oni są insi)** òni są czësto jiny / jinszi {*pol.* *insi pl = kasz. jinszi*}; **to są ludzie insi niż my** to są lëdze jinszi niż / jak më / jinszi òd nas; **to insza inszość (para kaloszy) żart** to je jinszò jinszosc (pôra bótów)

ino *zob.* jeno

inscenizacja *f* jinscenizacjô [ti -cji] *f*, òpròcowanié na scenã / zdrzadniã; òpròcowanié / przëstosowanié tekstu lëteracczégò *a*. mùzycznégò do òdgriwaniô w téatrze; *Tr*: ùdrzadnienié *n*

inscenizator *m* jinscenizator [tegò -zatora], *Tr*: ùdrzadnik *m*

inscenizować *v* jinscenizowac, *Tr*: ùdrzadniwac

inseminator *m* jinseminatór *m* [tegò -natora]; specjalista òd sztëcznégò zapłodniwania krów; *pot.* chłop z kùńsztownym bikã / z bùłownikã

inserat *zob.* anons

insi *zob.* inny

inspekcja *f* jinspekcjô [ti -cji]; ew. kòntrola *f*, sprawdzenié, spròwdzanié *n*, w *zn. oględziny*: òbzérczi || òbzórczi, òbezdrzënë *pl*

inspekcyjny *ad* jinspekcyjny; ew. kòntrolny, spròwdzający

inspektor *m* jinspektór || szpektór [tegò -pektora] {‘szpektór’ *in = dwórznik, karbòwi, pol. ekonom*}; ew. kòntroler || -lëra *m*; ~ **szkolny** szkòłowi jinspektór || szpektór

inspektorat *m* jinspektorat *m*

inspektorski *ad* jinspektorsczzi / jinspektorów; ew. szpektorsczzi / szpektorów, kòntrolersczzi, kòntrolny

inspektorstwo *n* jinspektorstwò *n*, ùrząd jinspektora || szpektora

inspekt *m* jinspekt *m*, zògón òszklony / òkrëti rutama / òknama [tegò jinspektu, w jinspece; W jinspece (*pl*: jinspektach) mòże sòc warzëwa ju wczas na zymkù. Gò]

inspektowy *ad* jinspektowi

inspicjent *m* teatr jinspicjent, *Tr*: dozérnik *m*, pòmòcnik reżësera

inspiracja *f* jinspiracjô [ti -cji]; *ew.* natchnienié *n*, pòdnieta, zachãta *f*, jimpuls = pòdskôcënk *Tr*, zapôł *m* (twórczi zapôł); **szukanie** ~**cji** szukanié jinspiracji / natchnieniô || -niégò

inspirator *m* jinspiratór [tegò -ratora]; *ew.* pòdskôcôrz, przeczińca, pòmësłodôwca (*Gò*) *m.* **Por. animator**

inspiratorka *f* jinspiratórka [ti -ratórczi]; *ew.* pòdskôcôrka, pòmësłodôwczëni (*Gò*) *f.* **Por. animatorka**

inspirować *v* jinspirowac; *ew.* pòdskacac = pòdniecac, zachãc(ëw)ac, pòdpòwiadac, pòdsëwac / pòdawac mëslë [òn kògòs jinspirëje / pòdskôcô / pòdniécô / zachãcywô / pòpichô (do czegòs); òn kòmùs cos pòdpòwiôdô / pòdsuwô / pòdôwô]

instalacja *f* jinstalacjô (|| -cëjô) [ti -cji] *f* – **1.** zespól ùrządzeniów technicznëch; **2.** założenié, zamóntowanié *n*; **3.** ùroczëstosc òsadzeniô nowégò probòszcza w parafii [Jitro (*witro*) badze jinstalacjô nowégò ksãdza. *Lz* Nie spieszëlë sã z jinstalacëjã. Na jinstalacëji bëlë wnet wszëtcë ksãżò z całégò dekanatu. - *Ra*]

instalacyjny *ad* jinstalacyjny – **1.** ùziwóny do zajinstalowaniô / założeniô / zamóntowaniô; **materiały / przybory / urządzenia** ~**ne** materiałë / przëbòrë / ùrządzenia jinstalacyjné; **osprzët** ~ òsprzãt jinstalacyjny, nòrzãdza / statczi jinstalacyjné; **2. zob. instalatorski**; **3.** zwiãzóny z òsadzenim nowégò ksãdza [Na ten jinstalacyjny òbrzãd przëbëlë starszi ë starkòwie probòszcza. *Ra*]

instalator *m* jinstalatór [tegò -latora], mónter || móntëra (|| *lok* mónktëra); *ew.* zakłòdôrz *Tr* || -dôcz *m.* **Por. monter**

instalatorski *ad* jinstalatorsczy, móntażowi, móntersczy || -tërszy (|| *lok* mónktërszy); **narzędzia** ~**skie** nòrzãdza / statczi jinstalatorsczë / -cyjné; **roboty** ~**skie** robòtë jinstalatorsczë / -cyjné / móntażowë; **brygada** ~**ska** brigada jinstalatorskò / -cyjnò / móntażowò

instalować *v* jinstalowac – **1.** zakładac, móntowac (|| *lok* mónkt(ér)owac) [òn jinstalëje / zakłòdô / móntëje; òni jinstalëjã / zakłòdajã / móntëjã]; **2.** òsadzac (ksãdza, probòszcza)

instalowany *ad* jinstalowóny – **1.** zakłòdóny, móntowóny; **2. o ksiëdzu:** òsadzony na na parafii [Na tim môlu bël przed dzesãc latama jinstalowóny. *Ra*]

instancja *f* jinstancjô (|| *przest.* -cëjô) *f* [ti -cji] [Wë ju proces ò tã łãkã przëgrełë w òstatny jinstancëji. *Lz* Jinstancëjã za nim wnosëlë do samégò króla. *Ra*]; **sąd pierwszej / drugiej** ~**cji** sąd pierszi / drëdżi jinstancji / *pot żart:* pierszë / drëdżë trapë (= *pierszi / drëdżi etap*) [Pòtkac sã na pierszëch *a.* drëdżich trapach. *Sy*]

instrukcja *f* jinstrukcjô (|| -cëjô) *f* [ti -cji] – **1.** pòuczenié *n*, wskôza *f*; *ew.* przëkòzanié *n*; *pl:* pòuczenia, wskôzë, przëkòzania; **2.** pisemné wskôzë ùzëtkòwaniô / móntażu jacégòs ùrządzeniô (colemãto dołączoné we fòrmie kòrtczi *a.* ksãżeczczï do nowégò ùrządzeniô) [Takã dostelë òd pana szkólnégò jinstrukcëjã. *Ra*]. **Por. instruktaż**

instruktaż *m* pòuczenié *n*, wskôza, nòuka, pòuczka, jinstrukcjô *f*, jinstruktaż *m*; *ew.* wskôzë, przëkòzania, zalëceniã *pl*; *ew.* przëstrzëga, ùwôga *f*, ùpòmnnienié *n*; *pl:* przëstrzëdzi (*pol. przëstrogi*), ùwôdżi, ùpòmnnieniã

instruktor *m* jinstruktor [tegò -truktora], *Tr:* pòucznic *m* [Tatk mù trzimòł tëch nòlepszych jinstruktorów. *Lz* To bël jëjich jinstruktor ë nauczëcël. *Ra*]. **Por. nauczyciel**

instruktorka *f* jinstruktorka *f* [ti -struktorczy; Òna bëlã we fabrëce (-*bri-*) jinstruktorãkã wszëtczich dzëwczãt. *Ra*]. **Por. nauczycielka**

instrument *m* statk, jinstrument || -mënt (*arch* || jinstramãt *Ra*), *zdr:* jinstrumentk / -mencëk || -ńcëk *m*; *por.* **aparat, narzędzie, sprzët, urządzenie**; ~ **muzyczny** statk /

jinstrument mùzyczny a. do mùzykòwaniô; ~ **dęty** dāti / dmùchóny / dmùszny *Tr* statk / jinstrument; ~ **pięciostrunowy** piãc(o)strënowi statk / jinstrument; ~ **smyczkowy** łączkòwi / smëczkòwi statk / jinstrument; ~ **klawiszowy** klawiszowi statk / jinstrument; ~ **ludowy** statk / jinstrument lëdowi; **lud.** ~ **perkusyjniy**: **burczybas** brzãczk, bùrczibas, brumbas, brumtop, mrëczk *m*, brzãczëdło || -czadło, brzãkadło *n* [Z brzãczkã jidã. *Sy*]; **kasz. lud.** ~ **perkusyjniy** „diabelskie skrzypce” diabelsczé skrzëpczi / skrzëpice; **kasz. lud.** ~ **dęty (trąbita)** bazuna *f* [Grac na bazunie – bazunowac. Òn bazunëje (*trąbi*). *Gò*]

instrumentacja *f muz* jinstrumentacjô *f* [ti -cji]; *ew. ew.* aranż *m*, aranżacjô *f* [ti -cji] – (ro)zjinstrumentowanié *n*, rozpisanié na statczy / jinstrumentë

instrumentacyjny *ad muz* jinstrumentacyjny, doticzãcy jinstrumentacji

instrumentalny *ad muz* jinstrumentalny, gróny na statkach / jinstrumentach (bez spiewù); **utwór** / **kawałek** ~ ùtwór / dokòz / sztëk jinstrumentalny; **muzyka** ~na mùzyka jinstrumentalnô

instrumentować *v muz* zjinstrumentowac, *Tr*: rozjinstrumentowac; *ew.* zaaranżowac, rozpisac na (pòszczególné) statczy / jinstrumentë

instrumentowy *ad* jinstrumentowi

instynkt *m* jinstynkt *m*; *ew.* wëczëcé, przëczëcé *n*; *ew.* nôtëra *f* (= *pol. natura*); ~ **zachowawczy (przetrwania)** jinstynkt zachòwawczy / przëtrwaniô, żart wãch *m*

instynktownie *adv* jinstynktownie || -wnie; *ew.* z przëczëcégò, na wëczëcé

instynktowny *ad* jinstynktowny; *ew.* wrodzony, przirodzony, nôtëry || nôtëralny

instytucja *f* jinstytucjô [ti -cji] *f*; ~ **naukowa** / **kościelna** / **publiczna** jinstytucjô nòùkòwô (*a.* ùczbòwô) / kòscelnô / pùblicznô

instytut *m* jinstytut *m*; ~ **naukowy** jinstytut nòùkòwi / ùczbòwi; ~ **badawczy** / **techniczny** jinstytut badawczy (*Tr*: badëry) / techniczny; ~ (**dla**) **głuchoniemych** jinstytut (dlô) głëchòniëmëch; ~ **historyczny** / **literacki** / **muzyczny** jinstytut historyczny / lëteraczi / mùzyczny

insygnia *pl* jinsygnia *pl* – symbòlicznë przedmiotë, colemało złoté, bògato zdobioné, np. kòrona, jabkò, berło, miecz, lińcuch itp.; symbòle / ò(d)znaczi pëlnieniô gòdnoscë i władzë kròlewsczi a. ksãżëczi [Jinsygnia kròlewsczé / papieżsczé. Jinsygnia władzë sãdowi / biskùpi / szkòłowi *itp.* *Gò*]

insynuacja *f* jinsynuacjô [ti -cji] *f* – przëpisywanié (*a.* wgòdiwanié / wmòwianié) kòmùs niegòdzëwëch mësli / jintencji / zamiarów, *n*, niesprawiedlëwë òskarżiwanié / òbwinianié; *ew.* òczerni(w)anié kògòs. *Por.* **obmowa**

insynuować *v* przëpisëwac kòmùs (òbwiniac kògòs ò) lëché / nieùtcëwë jintencje / zamiarë; wmawiac / wgadëwac kòmùs (np. nieùtcëwòsc); *ew.* jinsynuowac [òn jinsynuùje / jinsynuòwòł]. *Por.* **imputować**

inszość *f* jinszosc *f*; *ew.* jinszò rzecz / sprawa, cos jinszégò, nié to samò; *ew.* w *zn odmiennosc, odrëbnośc*: apartnosc [Nasza jinszosc procëmkù cëxzëch. *Tr*]; **to jest już insza** ~ żart to je ju (czësto) jinszò jinszosc; *ew.* to je czësto co jinégò / cos jinszégò *a.* to je jinszò sprawa; żart to je ju jinszò pòra bótów. *Por.* **różnica**

inszy *zob.* **inny**

intarsja *f* jintarsjô [ti -sji] *f*

intarsjowany *ad* jintarsjowóny, zdobiony jintarsją

integracja *f* jintegracjô *f* [ti -cji], łączenié (sã) / zespòliwanié (sã), twòrzenié (sã) z rozproszonëch jednostk jednégò òrganizmù / jedny, zgróny grëpë; *ew.* *przen.* dopasywanié (sã), docëranié (sã), zgriwanié (sã)

integralny *ad* całowny, zwiãzóny / złączony / zespòlony z całoscã, nierozzerwalny, jintegralny

- integrować (się)** jintegrowac (sã), łączęc (sã) w całosc, jednoczęc (sã), scalac (sã); ew. dopasëwac / zgrëwac (sã ze sobą) [òni (jich / sã) jintegrëją / łączą / jednoczą / scalają / dopasuwają / zgrywają]
- intelekt** m jintelekt m; ew. ùmësł, rozëm = rzad môg m; ew. mądrosć, jinteligencjô f; zdolnosc logicznégò mészleniô, ùmiejątnosc rozwiązywaniô trudnëch zadaniów / problemów (np. z matematyczi, fizyczi, filozofii); **wyżyny** ~tu wëżawë || wizawë jintelektu. *Por.* **inteligencja**
- intelektualista** m jintelektualista m; ew. ùczali
- intelektualny** ad jintelektualny; ew. ùmësłowi, môgòwi, rozëmòwi, mësłowi; **rozwój** ~ rozwój jintelektualny / ùmësłowi; **poziom** ~ stãpién jintelektualnégò rozwòju; ew. jintelektualnô niwizna, jintelektualny niw {‘niw’ m neol Pr = pol. poziom; ‘niwizna’ neol Pr = pol. płaszczyzna pozioma}
- inteligencja** f jinteligencjô f [ti -cji] – **1.** *intelekt, bystrość umysłu:* rozëm = lok môg m [tegò rozëmù / môgù], pòjątnosc, pòchwatnosc, òbmëslnosc || -nota, ùmiejątnosc (logicznégò mészleniô) f, chùtkòsc / jasnosc / trzëzwòsc mészleniô; ew. mądrosć, rozëmnota f, rozsądk m, pòjątnosc / pòbiérnosc || -nota ùmësłu / môgù; ew. w zn. *wnikliwość:* wjimnosc (Tr) f; **poziom (stopień)** ~ stãpién / szczebel (a. miara / wësokòsc) jinteligencji; ew. stãpién jintelektualnégò rozwòju; **wysoki poziom ~cji** wësoczi stãpién / szczebel jinteligencji; ew. wësokô niwizna jinteligencji {‘niwizna’ zob. intelektualny}; **iloraz** ~ wieweròz jinteligencji; **miara** ~ (**rozsądku, rozwagi**) miara jinteligencji (rozsądkù / rozwòdzi / rozëmnotë); **2.** *ludzie wykształceni:* lëdze wësok ùczali / wësztòłcony, elita ùmësłowò; **warstwa ~cji danego kraju** karno (ew. szëchta / wiòrszta) jinteligencji / lëdzy wësok ùczafëch / wësztòłconëch dónégò kraju
- inteligent** m jinteligent m, człowiek ùczali / wësztòłcony; ew. w pot zn. człowiek głòdcki / rozgarniãti / òczëtóny (ale nie wiedno mądri...)
- inteligentnie** adv jinteligentno || -nie; ew. mądrze, rozëmno, rozsądno; ew. òbmëslnò / przemëslnò, niegłupie; ew. ùmiejątnò, z szëkã, z wëczëcym, z głową; ew. żart chitrze
- inteligentny** ad jinteligentny; ew. òbmëslny / przemëslny, mądri, rozëmny, rozsądny, przezórny; ew. niegłupi, żart chitri
- intencja** f jintencjô (|| jintan- Ra) [ti -cji]; ew. ùdba f; ew. głównò / prowadnò mësł(a) {ùdba’ - zob. idea} [Pòmòdlëlë sã na jintancëją (na jintencjã / w jintencji) szczestlëwégò pòwrotu. Ra]
- intendent** m jintendent m
- intendentura** f jintendentura f
- intensyfikacja** f jintensyfikacjô f [ti -cji], ew. òżëwienié i pòglãbienié czegòs; nabranié dinamizmù / mòcë, wzmòcnienié / zwikszenié gãstosce a. czãstotlëwòscë jaczégòs procesu / zjawiska
- intensyfikować** v jintensyfikòwac, wzmòcniwac, ewent. nabierac dynamizmù / mòcë, ewent. zgãszczëwac [òn zgãszcziwò], zwikszac czãstotlëwòsc / sëfã wëstãpòwaniô jaczégòs procesu / zjawiska
- intensywnie** adv jintensywnie || -no; ew. (baro) mòcno; dichtich *inv*; ~ **pracować** robic z całi mòcë / zażarce / żart rãkama i nogama; ew. wszëtkò ze siebie dawac; ew. robic chùtkò / żwawò / rãdo / ùwijno; ew. w zn. *harować:* rakòwac / marachòwac sã, robic / szarpac sã jak kón, ùwijac sã jak robòk; (**naj**)~**niej** (nô)jintensywni (Gò), (nô)mòcni; **ta lampa świeci (naj)~niej** ta lãpa swiëcy (nô)jasni / (nô)mòcni / (nô)òstrzi / (nô)jaskrawi / (nô)barzi jaskrawò; ~ **się pocić** mòcno / baro (ew. baro mòcno) sã mòknąc / pòcëc; ~ **się uczyć** ùczęc sã pilno / òstro / zawzãto / -ce / z całi mòcë; ew. jintensywnie || -no; ~ **świecić** (baro) jasno / (baro) mòcno / (baro) òstro

(ew. jaskrawò) swiecëc; ~ **grzać** (baro) mòcno / òstro; ew. dichtich, bëlno / pòrządnie grzòc; **o deszczu**: ~ **lać** baro / mòcno / baro mòcno / dichtich lòc

intensywność *f* jintensywnosc || -nota *f*; ew. mòc, sëła *f*, nasylenie, natãżenie *n*; ~ **światła** *pot* jasnoc (*mòlò a. wiòlgò jasnoc*) widu; mòc *a.* natãżenie widu; ew. jaskrawòsc; ~ **oświetlenia** jintensywnosc / natãżenie / mòc / wiòlgòsc / jasnoc òswietleniò || -niégò; ~ **grzania** *pot* (mòcnò a. słabò) ceplota *f*; ew. jintensywnosc grzeniò; wëdajnoc pieca / grzejników *itp.*; ~ **zapachu** (mòcnò a. letkò, słabò) wòniò / pòcha *f*, (mòcny a. letczy, słabi) słabi zòpòch *m*; ew. jintensywnosc (*a.* natãżenie / stãżenie) wòni / pòchë / zòpachù. *Por.* **częstotliwość, gęstość, wydajność, żywność**
intensywny *ad* jintensywny; ew. dynamiczny; ew. *pot* mòcny, wiòldzi, gãsti; **(naj)~niejszy** (nò)jintensywniész, (nò)barzi jintensywny; ew. (nò)mòcniész; ~ **kolor** mòcnò / òstrò / jaskrawò || jaskrò farba ||-wa; mòcny / òstri / jaskrawi || jaskri kòlòr [ti farbë / tegò kòloru]; **(naj)~niejszy kolor** (nò)mòcniészò / (nò)òstrzészò / (nò)jaskrawszò / (nò)jaskrzészò farba ||-wa; (nò)mòcniész / (nò)òstrzész / (nò)jaskrawsz / (nò)jaskrzész kòlòr [tegò kòloru]; ~ **zapach** mòcnò / òstrò wòniò / pòcha; ew. mòcny / òstri zòpòch / smród [ti wòni / pòchë; tegò zòpachù / smrodu]; **(naj)~niejszy zapach** (nò)mòcniészò / (nò)òstrzészò wòniò / pòcha; ew. (nò)mòcniész / (nò)òstrzész zòpòch / smród; ~ **ne światło** jasny / mòcny / wiòldzi / òstri wid; ~ **ne oświetlenie** mòcné / jasné / òstré / ew. jintensywné òswietlenie; ~ **deszcz** wiòldzi / mòcny deszcz; ew. ùlewa *f*; ~ **na nauka** pilnò / jintensywnò (ew. wzmòżonò / òstrò) ùczba / nòuka; ~ **kurs (nauczanie)** jintensywny kùrs, jintensywné / òstré nauczanie, jintensywnò / òstrò / *pol.* wëtãżonò / gòrączkòwò ùczba / nòuka; ~ **na praca** jintensywnò (ew. ùwijnò / żwawò / rãdò / òstrò / chùtkò / (pò)spiesznò) robòta (*por.* **harówka**)

intercyza *f* jintercyza *f*; ew. przedslëbnò ùmòwa / ùgòda majątkòwò

interdykt *m* kłatwa *f*, wëklãcë *n*, jinterdikt *m*

interes *m* jinteres, geszeft / jeszeft *m* [tegò jinteresu || jinteresu / geszeftu] – **1.** sprawa, rzecz (do załatwieniò) *f*; ew. geszeft, jinteres *m*; Móm do ce(bie) / do waju taką sprawã / taczi jinteres... Jò przëszedł do ce / do waju z taką sprawã / rzeczą. Hewòle... – *Gò*]; **2.** ~**sy** *pl* transakcje, sprawy handlowe: jinteresë, geszeftë, transakcje, sprawë hańdlowé *pl* [Òni prowadzëlë wszëtczë jinteresa (-së). *Dh, Jk*]; **3.** hańdel, szacher, geszeft || *przest.* jeszeft, jinteres *m* [Chcemë zrobic geszeft / szacher / hańdel? Jò zrobił dobri geszeft / jinteres z tą sprzedażã. - *Gò*]; **4.** **korzystać, zysk:** zwësk, wżãtk, zòróbk *m*, kòrzësc *f* [Co ti lëdze mają za jinteres w tim, żebë stojec całi dzëń przë pòrce i wzerac, chto jidze drogã? *Gò*]; **dobry / bardzo korzystny** ~ sznërga *f*, ùszarp, òblów *m*, dobri jinteres / geszeft, bëlny wżãtk [Że wama sã ùdało za tą stòrã bùdã tëlë pieńdzy dostac - hm, to wa zrobia dobri geszeft. Më na tim dobrze wëszlë, to bëła sznërga / to bëł ale òblów! - *Gò*]; **5.** firma *f*; ew. króm, jinteres, *przest.* geszeft *m*; ew. dobëtk *m* [Òna bòdòj prowadzi w miesce jaczis jinteres - wiòldzi króm czë jakąs firmã. Zawinął swój całi dobëtk (*żart* „interes” / „geszeft”) w płòchtã, zarzucił na remiã i szedł dali. - *Gò*]; **to jest w twoim ~ie** to je dlò twòjégò dobra; ew. tak bądze lepi dlò ce(bie) / to mdze dlò ce lepszë; **to nie mój ~ (nie moja sprawa / moje sprawy)** to nie je mòja sprawa / to nie są mòje sprawë; **prowadzić** ~ prowadzëc hańdel / króm / firmã; **chodzić koło swego ~su (swych interesów)** chòdzëc kòle swòjégò dobëtkù / kòle swòjèch sprawów / jinteresów; **załatwiać różne ~sy** załatwiac rozmajité / różné / wszelejaczë sprawë / rzecżë / jinteresë / geszeftë; **obrotny w ~ach** òbrotny / zapòbieglëwi w swòjèch sprawach / w jinteresach; **otworzyć** ~ òtemknãc króm / hańdel / firmã; **stan ~ów** stón jinteresów; **jak stoją (się przedstawiają) twoje ~sy?** jak stojã (sã przedstòwiają) twòje sprawë / jinteresë?; **ubić** ~ zrobic dobri jinteres = zrobic sznërgã; **wyjść**

dobrze na jakimś ~sie wińc na czims (na jaczims hańdlu / na jaczis sprzedażë) dobrze; *ew.* zarobic / òbłowic sã na czims; **właściciel(-ka) / szef(owa) ~u** włôscëcël (włôscëcelka) / szef(òwò) krómù / firmë; **dokładać (dołożyć) do ~su** dokładac [òn dokłòdò] / dołożëc do jinteresu / geszeftu; **wycofać się z ~u** wëcopac sã z hańdlu / z jinteresu (*ew.* ze sprawë); **wzajemne ~sy** wzajemné jinteresë; **sprzeczność / konflikt ~sów** niezgòdnosc / sprzëcznosc / procëmnota jinteresów; *ew.* zderzenië / wòjna jinteresów; **rozbieżność ~sów** niezgòdnosc / rozbieżnosc jinteresów; **zgówność / zbieżność ~sów** zgòdnosc / zbieżnosc jinteresów; **wspólnota ~ów** wspólnota || pòspólnota (*ew.* jednosc || -nota) jinteresów; **zakres ~ów** krąg / zòkrãżë jinteresów (*ew.* sprów || sprawów); *ew.* pòle jinteresów / zajinteresowaniò [To nõlezi do krągù / zòkrãżégò / pòla (*a.* lezi w krągù / w zòkrãżim / w pòlu) naszich jinteresów. *Gò*]; **zalożyć ~** załòżëc firmã / *ew.* króm; **wziąć ~ w swoje ręce** wzac || wzac jinteres / geszeft / sprawë w swòje rãce; **przekazać komuś ten cały ~** przekazac / òddac / zdac kòmùs ten całi geszeft / jinteres / *ew.* firmã / króm [òn przekòzòł / òddòł / zdòł]

interesant *m* jinteresant, klijent; *ew.* pot człowiek, *ew.* kùpc (nabiwca) *m*

interesik *m* hańdelk, krómik *m*, mòłò / drobnò firma; *zdr* firemka *f*

interesować (się) jinteresowac (sã); *ew.* czekawic, bëc czekawim czegòs; *ew. rzad:* zajëmac || zajimac / zajmòwac (sã); **to mnie ~suje** to mie czekawi / zajimò / jinteresëje; jò jem tegò czekawi; jem tim zaczekawiony / zajinteresowóny; **to mnie nie ~suje** jò sã za tim nie czerëjã; mie to nie òbchòdzy / nie czekawi / nie jinteresëje; *ew.* nie jem tim zaczekawiony / zajinteresowóny [Jò sã za tim nie czerëjã mie to nie òbchòdzy / nie czekawi / jinteresëje. Co jò sã tam bądã za tim czerowòł. - *Gò* Za tim òn sã nie jinteresowòł. *Bù* Nicht sã nie czerowòł za tim zómkã. *Lz* (= *nicht sã tim zómkã nie jinteresowòł / nie zajimòł*).]; **on się ~suje różnymi rzeczami / sprawami** jegò czekawiã rozmajité rzeczë / sprawë; òn sã jinteresëje / zajimò || zajmùje rozmajitima / wszelejaczima / różnyma rzeczama / sprawama

interesownie *adv* jinteresowno; *ew.* dlò zòróbkù / zwëskù / kòrzëscë / pieniãdzy || -niãdzy / za pieniãdze; *ew.* nié za darmo

interesowność *f* jinteresownosc *f*; czerowanië sã chãcã zwëskù; robienië czegòs dlò zwëskù / kòrzëscë / zòróbkù / pieniãdzy || -niãdzy, liczenië na zòróbk, spòdzëwanië sã jaczi **nòdgradë**

interesowny *ad* (j)interesowny, zajinteresowóny zwëskã / zòróbkã / kòrzëscã; *ew.* chcëwi, nie robiący czegos za darmo. *Por.* **bezinteresowny, interesujący**

interesująco *adv* czekawie, jinteresëjąco

interesujący *ad* czekawi, jinteresëjący, przëcygający ùwògã / òczë; *ew.* zaczekawiający [Bar'zo jinteresëjącò rzecz. *Bù*]; **~ca wiadomość** czekawò wiadomòsc / wiëdzò / nowina; **~ce sprawy / rzeczy** czekawé rzeczë / sprawë; **to dla mnie bardzo ~ce** to je dlò mie baro czekawé, to mie zaczekawiło, to mie czekawi

interferencja *f* jinterferencjò *f* [ti -cji]; *ew.* wpłiw *m*, wzajemné wpłiwë

interferencyjny *ad* jinterferencyjny

interlinia *f dr* midzëlinka, jinterliniò *f*

intermezzo *n muz* midzëgra *f*, jintermezzo [wym: jintermeco] *n*

internacjonalizm *m* jinternacjonalizm *m* – **1.** pònadnòrodowòsc || pònadnòrodnosc; **2.** jëz słowò *a.* wërażenië ùziwóné we wiele jãzëkach europejsczégò krągù kùlturowégò, colemało pòchòdzącé z lacëznë

internacjonalny *ad* jinternacjonalny, midzënòrodowi || midzënòrodny; *ew.* pònadnòrodowi || pònadnòrodny

internat *m* jinternat *m*; *ew.* bùrsa *f*, dóm / domòctwò (dlò) sztudeńtów

internet *m* jinternet *m* [tegò jinternetu, w jinternece]

internetowy *ad* jinternetowi; **przystawka ~wa** jinternetowô przëstôwka (*Rkj*)

internista *m* jinternista, doktor wewnâtrznëch (*ew.* bënowëch) chòrosy || chòrób || chòrobów

internistyczny *ad* jinternisticzny

internować *v* jinternowac, zamknąc w lagrze / w sòdzë; *ew.* zaszparowac / żart. zabùchtowac

interpelacja *f* jinterpelacjô [ti -cji] *f*, zapitanie / prosba ò wëjasnienie / òbjasnienie / wëtłómaczenie sprawë / problemù

interpelant *m* jinterpelant *m*, pòsët / senator zwrôcający sã z prosbã ò wëjasnienie / òbjasnienie / wëtłómaczenie sprawë / problemù

interpelować *v* jinterpelowac, pëtac / prosëc ò wëjasnienie

interpretacja *f* jinterpretacjô *f* [ti -cji] – **1.** spòsób rozmieniô (sprawë / tekstu / faktu / zjawiska || -szcza); wëłożenie, wëtłómaczenie, òbjasnienie / wëjasnienie *n*; **2.** *muz.* *teatr* spòsób grë, spòsób przekôzaniô / òddaniô / wëpòwiedzeniô / wërażeniô tekstu, zastosowanie artisticznëch spòsobów / strzódków wërazu

interpretator *m* jinterpretator *m* [tegò -tatora] [Karnowsczi bël pierszim, ùwòznym recenzentã, jinterpretatorã ùtwòrstwa Majkòwsczegò. *Gò, Jb*]

interpretować *v* jinterpretowac – **1.** òbjasniwac, wëkładac swòj spòsób rozmieniô sprawë / tekstu; **2.** *muz* grac / spiewac w pewien zamiérzony spòsób tekst mùzyczny (zòpis nótowi), abò pòpùlnã melodiã; **3.** *teatr* przekazëwac / wërażac w pewien zamiérzony spòsób tekst lëteracczi (rozpisóny na role)

interpunkcja *f* jinterpónkcjô [ti -cji] *f*, pisowné znaczi (jinszé znaczi, pòza lëtrama), znaczi przëstónkòwé

interwał *m muz* jinterwòł *m* [tegò jinterwału; te jinterwałë]; *ew.* òdległosc midzë zwãkama / nótama

interwałowy *ad muz* jinterwałowi

interwencja *f* jinterwencjô [ti -cji] *f*; *ew.* wmiészanie sã (w cos), zaangażowanie sã w cos (w sprawã / w zëcë / w akcjã), *Tr:* wmiészënk *m*; wkroczenie / włączenie sã (np. do akcji); przëstãpienie do dziejaniô / do akcji; *ew.* pòmòc *f*; ~ **zbrojna** jinterwencjô zbrojnô / wòjskòwô; wkroczenie cëzegò wòjska do jaczégòs kraju (pòd jaczims pretekstã); ~ **policji / lekarza / chirurga** jinterwencjô pòlicji / lékarza (*a.* doktora) / chirurga

interwencyjny *ad* jinterwencyjny; **wojska ~ne** wòjska jinterwencyjnë

interweniować *v* jinterweniowac; *ew.* przëstãpic / wkroczëc do akcji / do dziejaniô [òni przëstãpilë / wkroczëlë]; reagòwac w spòsób czynny; *ew.* pòmòc / pòmagac; *ew.* w *zn.* *wtrãcac się* mieszac sã, (*a.* wmiészowac sã) [òn sã miészô / wmiészowô]; **policja ~niuje w przypadku naruszenia prawa** pòlicja jinterweniëje (wkròczô / przëstãpùje do akcji) w przëpòdkach narëszowaniô prawa

intonacja *f* jintonacjô [ti -cji] *f* – **1.** *muz* spòsób wëdostòwaniô zwãków mùzycznëch w spiewie *a.* grze na jinstrumentach – òsoblëwie na strënowëch (tj. łãczkòwëch) czë dãtëch; **czysta / nieczysta / zła / fałszywa** ~ czëstô / nieczëstô / lëchô / fałszëwô jintonacjô; **2.** *muz pot* w spiewie chùrowim: pòdanie włòscëwégò / bëlnegò tónu; **3.** *jëz* spòsób mówieniô / akcentowaniô; *ew.* mòdulacjô *f* [ti -cji] (mòdulacjô głosu); ~ **wyrazowa / zdaniowa / rosnãca / opadajãca** jintonacjô wërazowô (w słowie) / zdaniowô (w zdaniu || -nim) / roscãcô (wzròstajãcô) / òpòdajãcô

intonacyjnie *adv* jintonacyjnie || -no

intonacyjny *ad* jintonacyjny; **trudności / problemy ~ne** trudnoscë / problemë jintonacyjnë

intonować *v* jintonowac – **1.** *muz* (w *śpiewie zbiorowym*) nócęc, pòdawac bëlny / włôscëwi tón [Ksądz jintonowôł, Szwaba spiëwôł. *Ra* Szkólny jintonowôł piesnią. *Bù*]; **2.** *jëz wëmawiac / mówic / gadac z przënôleżną mòdulacją głosu*

intratność *f* zwëskòwnosc, dochòdowòsc òplòcalnosc *f*

intratny *ad* zwëskòwny, dochòdowi, òplòcalny; ~ **interes** *dobri* (dochòdowi / òplòcalny) jinteres / geszëft; *sznërga f; ew. ùszarp, òblów m*

introligator *m* jintroligator *m* [tegò –gatora], òpròwiòcz ksążk / drëków

introligatornia *f* jintroligatorniò, *Tr:* òpròwniò *f*

introligatorski *ad* jintroligatorscezi, *Tr:* òpròwny

introligatorstwo *n* jintroligatorstwò *n*, òpròwianié ksążk / drëków

intruz *m* *czł. natarczywy, natrëtny:* parłãżnik, parłãga, wcëśniélc, wcyskajk, nalinòcz, ùprzikrzańc, ùprzikrzélc *m*, ùprzikrzadło *n*; *ew. parłãżny / ùprzikrzony człowiek, nieproszony gòsc (= arch kùlajk m); kobieta ~ parłãżnica f, ùprzikrzadło n, ùprzikrzonò białka / baba; ew. nalinòczka {‘nalënac || -linac’ = pol. nalegac, nastawac; ‘parłãżny’ = pol. natrëtny}*

intryga *f* pòkrzizawa, pòdstròwa *Tr; ew. rozgriwka f; pl: pòkrzizawë, pòdstròwë, rozgriwczì, mącënië; ew. sydła pl* (sydła zastawioné na kògòs); *ew. mącënié, kracënié, miészanié n* (w *czim / gdes*); **prowadzenie intryg** (*knucie*) knowanié, mąklowanié *lok* (czegòs procëm kòmù); *ew. òbmiszlanié / planowanié / kòmbinowanié / ew. zamiérszanié (czegòs, np. zdradë); w zn. jãtrzenie: jurzenié, pòdburz(iw)anié, mącënié, rzad: pòdstròwanié, pòdżegliwanié (kògòs), lok mëkce nié (mëkce nié midzë lëdzama); ew. bùntowanié (kògòs / jednëch na drëdzich a. procëm kòmù) n, robiënié / senié pògòrchë a. pògòrchów / pòkrzizawów, chitré / pòdstãpné dzejanié, pòdskòcianié gòrzów, skłócanié / pòróżni(w)anié / bùntowanié lëdzy, szczwanié / pòdszczuwanié / napùszcz(iw)anié lëdzy na siebie, kòpanié dołków, rëcé pòd kògùm, pòdriwanié wzajemnegò zaùfaniò, zaògniwanié sprawë / sprawów; ew. w zn. nieczyste interesy: szacher-macher *m*, szachrë-machrë *pl; w zn. podszept: pòdszept m* [Co ta pòkrzizalënò narobiła pòkrzizawë w naszi rodzë(z)nie. Ten le żëje ze szachrów machrów. Bez szachrów-machrów òn bë ùmarł. - *Sy*]; **prowadzić / snuc ~gi zob. intrygować 2***

intrygancki *ad* mącëcelsczì, niegòdzëwi, *Tr:* pòdstròwny. *Por. intrygujący 2, podstëpnny*

intryganctwo *zob. intryga*

intrygant *m* pòkrziznik || -zajca || -zòla mątòcz, mącëwnik || mącëcél [tegò -cëcela], mącëk-kracëk, pòdmówca, pòróżnik, bùrzòn, jurzëcél [tegò -rzëcela], pòdszczuwajk, szëmich, pòdstròwala || -wańc *lok m*, mącëdło, mącëdło-kracëdło *n* {‘szëmich’ = *pol. rozrabiacz, awanturnik; in ‘szëmich’ = a) gaduła; b) uosobienie szumu, „duch lasu” wywołujący szum*} [To je ten pòkrzizajca, co mie pòpsuł mòje wieselé. Mòniczin chłop to je taczì pòkrzizòla, ten wiedno nóm robi na przék. To je taczì jurzëcél, że gòrszégò ni ma. Pòróżnik napùszczò na se dwóch głupëch, a sóm sã smieje. Strzeżëta sã tegò mącëdła. Baba złò jak pùrtk, kracëdło-mącëdło. Mącëk-kracëk pòtrafi pògòrzëc ze sobą nòspòkójniészich lëdzy, zepsëc nòlepszą zabawã. Të mącëwnikù, cëż të narobił, wstid ce mòże bëc! - *Sy*]

intrygantka *f* pòkrzizalënò, pòdstròwalënò, pòróżnica, mącëwnica, jurzëcelka, pòdmównica, pòdszczuwajka, zadzërnica, *fig* mątëwka *f* {‘zadzërnica’ *Sy = pol. kobieta zadziorna, konfliktowa*} [Tak hóczi zadawac, to ta zadzërnica pòtrafi. Z tą jurzëcelką le sã lepi nie wdawòj (*nie wdawòj w gòdczi*). Ta mącëwnica dosta chłopà taczégò mącëwnika jak òna sama je. Chto bë nie znòł ti mątëwczì, ta mò za ùszama. - *Sy*]

intrygować v **1.** czekawic, zczekawiac; ew. jinteresowac; ew. w zn. *nie dawać spokoju*: nie dawac pòkù, niepòkòjic, *przen żart*: gnãbic, bòlëc; **ta sprawa już od dawna mnie ~je** ta sprawa mie ju dôwno nie dôwô pòkù / miã niepòkòji / gnãbi / bòli; **2.** *prowadzić / snuć intrygi, knuć*: zastawiac (ew. plesc / ùplatac / wiãzac) sydła (na kògò), robic pòkrzizawã / *pl* pòkrzizawë; mǎcëc / krãcëc / mëkcëc *lok* (mǎcëc / mëkcëc midzë lëdzama); mǎcëc-krãcëc || krãcëc-mǎcëc / mieszac (w czims / gdzes), szeptac, kòpac dofë / dółczy, norzëc, rëc (pòd kògùm); prowadzëc krecã robòtã; pòdstrawac = napùszcz(iw)ac (kògòs na kògò); ew. prowadzëc swòjã (mòłã) pòlitikã, pòcëgac za nitezi jaczi sprawë; w zn. *podjudzać*: jurzëc / pòdjurz(ëw)ac / pòdszczuwac / pòdburz(ëw)ac / pòrózni(w)ac / bùntowac / kòlcowac (kògòs); robic pòkrzizawã / pògòrchã / pòrogã, (a. robic pòkrzizawë / pògòrchë / pòrodzi); w zn. *knuć*: knowac, mǎklowac *lok*, òbmëszlac / planowac / kómbinowac / zamierzac (cos, np. zdradã - procëm / przecyw kòmù); òbmëszlac pòdchwòtë (na kògò) [òn zastòwiò / plece / ùplòtò / wiãze / robi / mǎcy / krǎcy / mëkcy / miészò / szepce / kòpie / norzi / rëje / pòdstròwò / napùszcz(iw)ò / pòcygò / jurzi / pòdjurz(iw)ò / pòdszczuwò / pòdburz(iw)ò / pòrózniò || pòrózniwò / bùntëje / kòlcëje / robi (pòkrzizawã itd.) / knëje / mǎklëje / òbmiszlò / planëje / kómbinëje / zamiérzò; Òn na mie (*jich*) pòdstròwò. Òn cos mǎkluje (*mǎklëje*) przecywkò mie. Të, człowiece, krǎcysz-mǎcysz całë zëcë. Òn wiedno norzi (*rëje*) pòde mnã. Jò Antkòwi nic nie wierzã, co rusz jò gò widzã, jak òn z mòjima wrogama szepce. - Sy Co gbùr knëje, to nie je nic dobrégò. (*Ma?*) Lz Òn tam cos mǎcy / krǎcy (strzód nich / midzë nima). Òni zastòwiają na nas swòje sydła / òbmiszlają pòdchwòtë. - Gò] {‘pòdstrawac’ – *od: strojic - por. pol „nastrajać”*; ‘mǎklowac’ – *por. ‘mǎklac’ rozmëszlac, zastanawiac sã nad czims; por. ‘mǎkòlëc sã’ = mǎczëc sã; por. ‘wëmǎkòlëc sã’ = wëdostac sã (np. z dzurë)*; ‘knowac’ = *dost. a) dlëbac szpëcã noża, kùmac, dlótowac; b) rãbic, cye || cãc seczera; c) żart: chùtkò jesc*}. *Por. ferment (robić ~), podjudzać, podjudzić*

intrygowanie zob. **intryga**

intrygujący ad **1.** czekawi, jinteresujący, zajmujący, wcygający, przëcygający òczë a. ùwògã, nie dôwający pòkù; **2.** pòdstròwający, zastòwiający sydła, robiący pòkrzizawë, plecący (a. ùplòtający / wiązający) pajiczeniã pòkrzizawë / pòdstròwë / pòkrzizawów / pòdstròwów; w zn. *jątrzący*: jurzający, pòdburzający, pòdszczuwający.

Por. intrygancki

intucja f jintujicjò [ti -cji] f; ew. wëczëcë n, zdolnosc przewidiwaniò, twórczò wëòbrazniò

intuicyjnie adv jintujicyjnie || -no; ew. na wëczëcë, z wëczëcym. *Por. instyktownie*

intuicyjny ad jintujicyjny, *Tr*: przëczuwny. *Por. instyktowny*

intymny ad òsobisti (baro / czësto òsobisti), pòùfný, sekretný, krëjamny (= tajemny), jintimny

inwalida m jinwalida, kaléka m [W Slëpskù je dóm dlò jinwalidów. Lz]

inwalidzki ad jinwalidzci, dlò kaléków / jinwalidów przeznaczony; **wózek** ~ wòzyk jinwalidzci; ~ **legitymacja** jinwalidzkò legitimacjò

inwazja f jinwazjò [ti -zji] f; ew. nòjòzd (*Lh*), nòpòd (*Gò*) (|| napòd (*Sy*), wpòd (*Ra*) m [ti jinwazji, tegò nòjazdu / nòpadu / wpadu] – **1.** zbrojnë wtargniãcë || wtargnienié / wnëkanié, wlëzenié / wkroczenié n (dokãdkas) przëmòcã; zob. **najazd**; **2.** med zarażenié / zakażenié n / jinfekcjò f [ti -cji]; **3.** cërzniawa, òbrota, plaga f (np. mrówków, szarańczy, mëszi, szurów); zob. **kłëska**

inwazyjny ad jinwazyjny; ew. najezdny

inwektywy zob. **bluźnierstwo, obelgi**

inwencja f jinwencjò [ti -cji], pòmëślòwòsc; ew. fantazjò, wëòbrazniò f, pòlot, pòmëslënk m. *Por. inicjatywa, koncepcja*

inwentaryzacja *f* jinwentarizacjô *f* [ti -cji], spis gòspòdarsczy; spisywanié majatkù / pòsòdónèch rzeczy (np. mèblów, ùrządzeniów, nôrzãdzy, wèpòsazeniégò bióra / warsztatu)

inwentaryzacyjny *ad* jinwentarizacyjny

inwentaryzować *v* jinwentarizowac, spisëwac (spisëwac majatk / miectwò / dobëtk, mēble, wèpòsazenié warsztatu *itp.*)

jinwentaryzowanie *n* jinwentarizowanié, spisywanié majatkù / miectwa *arch*

inwentarz *m* jinweñtôrz *m* **1.** żywy ~ dobëtk *m*, chòwa, *arch* zëwizna *f*, zëwi jinweñtôrz, zwiérzãta w gòspòdarstwie; *ew.* *rzad:* do biczã || do bëczã *n* (= jedno młodé zwierzã: bidlã, òwca, swinia); *pl:* (te) do bicza; *rzad:* *inwentarz* żywy mieszczący się w „bùchtach”: bùchta *f* { ‘bùchta’ *in* = *pol.* kojec – *zob.*} [Jô móm jesz rôz tëlé dobëtkù, co przòdë. Wieleż të môsz chòwë? Kònia, trzë krowë i dwie prosné swinie. Chto mô chòwã, mô i szkòdã. Drobnô chòwa – drób: kùrë, gãsë, kaczczi, gùfë. Do chòwë nie zaliczają kòtów i psów. Jedno do biczã jô miòł, a drëdzë jô so przëchòwòł. Co dzëñ kòzdô głowa smòka mùszała dostac jedno do bëczã, celã abò òwcã. Tegò do bëczëca... Òna mù wniosła bùchtã w chlëw. Chlëw òn mô le jesz bùchtë òn ni mô. - *Sy*]; **2.** ~ martwy majatk, dobëtk *m*, miectwò *arch n*, martwi jinweñtôrz, pòsòdóné rzeczë / ùrządzenia / statczy / maszinë / nôrzãdza; **3.** spis / lista / zestòwk / rejestr pòsòdónèch rzeczy; **4.** spis(ywanié) majatkù, miectwa || mieniò, tzn. tegò, co je / jistnieje w jaczims môlu

inwestor *m* jinwestór *m* [tegò jinwestora]

inwestować *v* jinwestowac, dawac / wëkładac / łòzëc dëtczy / pieniãdze (na cos); *ew.* wkładac dëtczy / pieniãdze (w cos, np. w jaczis jinteres / geszeft)

inwestowanie *n* jinwestowanié, łòzenié / wëkłòdanié (pzeniãdzy || -niãdzy na cos); *ew.* wkłòdanié *n* (w cos)

inwestycja *f* jinwesticjô [ti -cji], *Tr neol:* łòzëna *f* {*por.* ‘łòza’ *arch* = òbszczãdzoné / òdłòzóné pieniãdze}

inwestycyjny *ad* jinwestycyjny, *Tr:* łòzeniowy; **kapitał** ~ kapitał jinwestycyjny

inwestytura *f* jinwestitura [ti -rë] *f*

inżynier *m* jinżiniéra || jinżinier *m*; **być** ~ **niere** bëc jinżiniérã *a.* bëc za jinżiniérã { ‘bëc za jinżiniérã’ = *bëc wëuczony za jinżiniérã a. robic / pròcowac jakò jinżiniéra*} [Mój syn je jinżiniérã / za jinżiniérã. *Sy*]; ~ **budowlany** jinżiniéra bùdowlany; *por.* **budowniczy**; ~ **drogowy** jinżiniéra drogòwi; ~ **dróg i mostów** jinżiniéra (òd / specjalista òd bùdowaniò) dróg i mòstów; ~ **elektryk** jinżiniéra elektrik; ~ **górnicy** jinżiniéra gòrnicy / gòrnik; ~ **mechanik** jinżiniéra mechanik; **starszy** ~ starszi jinżiniéra

inżynieria *f* jinżinieriò, jinżiniérëzna *f*

inżynierski *ad* jinżiniérsczy / -rny; **służba** ~sko-saperska *woj* służba jinżiniérskò-saperskò

iperyt *m chem* jiperit *m*

ircha *f* zamsz *m*, jircha *f*

Irlandczyk *m* Jirlandczik *m*

Irlandia *f* Jirlandiò, *rzad* Jirlandzkò [ti -dii, -dzczi] *f*

irlandzki *ad* jirlandzczi

ironia *f* przekãs, pòdsmiéwk *m*, drwin(k)a, jironiò *f* [ti -nii]; *ew.* przekãsnota, ùszczyplëwòsc *f*; *ew.* nibë pòchwałã; *ew.* drwinë, drwinczi, wëszczërdzi, wëszczërzënë *pl* { ‘wëszczërdzi’, ‘wëszczërzënë’ = *pol.* *drwiny, kpiny*}; **delikatna** ~ letczy / delikatny przekãs / pòdsmiéwk, letkò / delikatnò (*ew.* do brotlëwò / pòbłãzlëwò) jironiò [Andrisów Gùst òpisywòł zëcé swòjèch domòków z pòbłãzlëwą jironiã / z łagòdnym przekãsã. *Gò*]; **jadowita** / **zgrzyżliwa** ~ jadowitò / zgrëzlëwò

jironiô; jadowiti przekās, jadowitô ùszczyplëwòsc; *ew. hóczi pl* [Hóczi kòmùs zadawac. Sy]. *Por. drwina*

ironicznie *adv* przekāsno, pòdsmiéwno, drwiąco, jironiczno || -nie; *ew. ùszczyplëwie, wëszczérzno; ewent përnã / kąskã ùszczyplëwie / przekāsno (ale nie za òstro); z letczim / łagòdnym przekàsã*

ironiczny *ad* przekāsny, pòdsmiéwny, drwiący, wëszczérzny, jironiczny; *ew. përnã (a. zdebłò / letkò / kąskã) przekāsny / pòdsmiéwny*

ironista *zob. drwinkarz*

ironizować *v* pòdsmiëwac sã, pòcëgac (kògò), drwic (z czegò / kògò), zãbòlëc, jironizowac; *ew. mówic / pisac cos z przekàsã, letkò / përnã sã wëszczërzac, żart szczipac. Por. drwić*

irygacja *f agr* jirigacjô [ti -cji] *f* - **1.** nawòdnianie *n* (pòłòw), doprowòdzanie wòdë na pòla; *por. melioracja; 2. med* plókanié, przepłókiwanie

irygacyjny *ad* jirigacyjny [Rowë jirigacyjnë. Gò]

irygator *m med* jirigatòr *m* [tegò -gatora]

irys *m* jiris *m*

irytcja *f* mier'zączka *f* = zniecërplëwienie *n*, gòrz („cëchi” gòrz) *m*; *ew. z(de)nerwòwanie, rozdrażnienie n, (de)nerwòwanie sã*

irytować *v* (*irytować kogoś*) mier'zëc, gòrzëc, drażnic, (de)nerwòwac; *ew. ekspr szarpac, wkùrzac, grac na nerwach [To mie (a. jegò) mier'zy / gòrzi / drażni / (de)nerwùje / szarpie (szarpie mie / jemù nerwë / jaż tak bënë szarpie) / wkùrzò / (to mie / jemù) graje na nerwach. Gò]. Zob. gniewać, złościć*

irytować się gòrzëc sã, (de)nerwòwac sã, rozdrażniwac sã, stawac sã nerwës / nerwòwi, dostawac gòrz, wpadac w gòrz, jarchòlëc sã, *ekspr* robic sã szadi (= *pol. rozczochrany*), robic sã czerwòny || czerwiony z gòrzu, wkùrzac sã; **on się irytuje** òn sã gòrzi, òn dostòwò gòrz / jegò gòrz mie bierze, jegò bierzã / pònòszają nerwë, òn sã robi szadi / czerwòny z gòrzu, jegò cërplëwòta || -wòsc sã ju kùnczi. *Zob. gniewać się, złościć się*

ischias *m med* jisjasz *m*

ischiasowy *ad* jisjaszowi

iskać *v* wiskac; *w zn. drapiąc się rozpuszczając pchły: czeparzëc (in czeparzëc / czepzëc / czepzac / ew. czechlëc || czechlac = pol. o drobiu: grzebać) [Jò widzòł w ZOO jak mółpa wiszczë || wiskò swòje młòdë. Co tã tegò kòta tu, w jizbie wiszczesz, jesz nama pchlów nasejesz. - Gò Lepi, żebë òna wëmëła dzecë, a wiedno jich nie wiska(ła). Mòżesz jic kùrë wiskac. Nowi grzebién dobrze wiszczë. Ten pies pchlë czeparzi. - Sy]*

iskać się wiskac sã, *rzad* pchlëc sã, czechlëc sã || czechlac sã, czepzëc sã || czeparzëc sã {‘czeparzëc’ / ‘czepzëc’ / ‘czepzac’ / ‘czechlëc’ = *pol. o drobiu: grzebać; ‘czechlëc’ / ‘czechlac’ in = pol. a) oczyszczac brukiew z korzeni i piasku; b) korowac, okorowywac*} [Baba sã nie wstidzy, le sã przed lëdzama wiszczë || wiskò. Pies sã wiskò. Pròwda, jakbë sã slepi zãbama wiskòł. Dzeckò całi dzëń sã czeparzëłò, pewno jakã wesz złapałò. Pchli sã jak pies. - Sy]

iskanie (się) *n* wiskanié (sã); *ew. czep(a)rzenie / czechlenie / pchlenie (sã)*

iskierka *f* mółò skra, *rzad* jiskerka *f. Por. iskra*

iskiernik *m el* jiskrownik *m*

iskra *f* skra || *rzad* jiskra *f, zdr* jiskerka [Skrë jidã z pieca, przinãdze gòsc. Jic jak skra ògnia. Kònie tak nëkałë, le jim skrë szlë spòd kòpëta. – Sy Te skrë tak leca / sã sëpiã z kòmina, żebë le sã co nie zapòlëłò. Gò]; ~ **elektryczna** elektricznò (ji)skra; ~ **zapłonowa** (ji)skra zapłonowò; **krzesac** ~ry krzosac skrë (*a. òdżin*) [Kònie krzeszą pòdkòwama jaż skrë jidã. Piérwi lëdze krzoselë òdżin (z kamienia / z krzemienia).

Sy]; ~ **nadziei** skra nòdzeji, zdebło (përnã / kąsk) nòdzeji; **ani ~ry nadziei** ani kąsynk(a) / zdebło /zdebła nòdzeji; ew. ni ma niżódny nòdzeji, ni ma sã czegò spòdzewac

iskrowy ad skrowi || jiskrowi; **zapłon** ~ jiskrowi zapłon

iskrzący (się) ad skrzący (sã) || jiskrzący (sã); ew. swięcący (sã), liszcący (sã), wë(ji)skrzony, rozeskrzony, rozjiskrzony; ew. w zn. *mieniący się, migocący*: sybrzący sã, mieniący sã, migòcący, mërgający; ew. migòtlëwi (*por. iskrzyć się*) [Jiskrzacé ùzdë. Bù Migòtlëwé miecze. Lh]; ~ **się dowcipem** skrzący sã żartã / żartoblëwòscã / drwinã; skrzący sã bëlnyma / paradnyma / „smacznyma” / „smaczno pòdónyma” żartama / wëpkama; skrzący sã (ew. przepłotli) bëlnym żartã; rozeskrzony żartama / wëpkama w dobrim gùsce / dobri marczi; **niebo ~ się (gwiazdami)** niebò wëskrzoné / wëjiskrzoné || *lok* wëjaskrzoné (gwiòzdama / òd gwiòzdów); **śnieg ~ się** skrzący (sã) snieg

iskrzenie (się) n skrzenie || jiskrzenie n (sã); ew. sëpanié skrama / rzad jiskrama; ew. o *iskrzeniu w instalacji el.* skrzenie || jiskrzenie (sã), skwarzenie (sã) / skwierczenie [Taczé (ji)skrzenie / skwarzenie w gniòzdkù (elektricznym) je niebezpieczné. Gò]

iskrzyć v skrzëc || jiskrzëc; ew. krzosac skrë

iskrzyć się skrzëc sã || jiskrzëc sã; ew. o *rozwieżdzonym niebie, a. o śniegu wieczorem*: skrzëc sã || jiskrzëc sã || *lok* jaskrzëc sã, skrzëlëc (sã); ew. o *iskrzeniu w instalacji elektrycznej*: (ji)skrzëc sã, skwarzëc sã, skwierczëc, smërlëc sã, rzas smażëc sã; ew. o *wodzie / złocie / pływających rybach*: *mienić się, migotać*: mienic sã, migòtac, mërgòtac, sybrzëc sã; ew. w zn. *błyszczëc*: s {‘sybrzëc sã’ in = pol. a) *przymilać się, umizgać się*; b) *wiercić się, kręcić się*} [Wòltòrz sã jiskrzy (*skrzi*) òd widu. Jedwòbnò sëknia sã jaż jiskrzy na naszi szòltësce. Jasno bëło, gwiòzdë sã jiskrzëfë (*skrzëfë*). Niebò sã skrzeli / jòskrzy || jaskrzy. Z daleka jaskrzëfa sã wieża. Łaka sã jaskrzy òd kwiatów. Bòzë drzewkò (*pol. bot dziurawiec*) sã jaskrzëło (*skrzëło*), jaż òczë bòlałë. Tobie sã òczë jòskrzã || jaskrzã (*skrzã*). Złoto sã w stúnészku sybrzi. Rëbë sã w wòdze sybrzã. Mòrze / jezoro sã sybrzi. – Sy Na jezorze jiskrzëfë sã swiatełka. Bù Jidze mróz na noc, bò miesac jasno swięcy a snieg jaż sã tak skrzi. W gniòzdkù cos sã skrzëło / skwarzëło (cos *zaczało* skwierczëc / sã skwarzëc / smërlëc sã), tej jò chùtkò wëcygnãła wticzka. - Gò]; ~ **się dowcipem fig** skrzëc sã / sklë(nic)c sã (bëlnym) żartã; skrzëc sã òd (paradnëch / „smacznëch” / „smaczno pòdónëch”) żartów; skrzëc sã (ew. bëc przepłotli) żartã / żartama a. wëpkama (w dobrim gùsce / dobri marczi); Tr: sëjac (= *bùchac*) wëpkama. Por. **błyszczëc, wyiskrzyć się**

islam m jislam, machòmetanizm m, mùzułmaństwò n

islamski ad jislamsczi, machòmetańsczi, mùzułmańsczi

Islandczyk m Jislandczik m

Islandia f geo Jislandiò, rzad Jislandzkò [ti –dii, -dzczi] f

islandzki ad jislandzczi

istnieć v jistniec, bëc; ew. stojec, zëc, panowac [Wiele nëch słowiańszcich słów w kaszëbiznie jistnieje, a swiòdczã ò tim słowòrze (np. Zëchtë). Gò To na swiece nie jistnieje. Bù To jistniec mdze do kùńca swiata. La Tam (w *Darmacji*) nie bëło pieniãdzy le panowa darmòwizna. Sy]; **przestać** ~ òprzestac jistniec, ju nie bëc; ew. wëmrzëc [Te zwierzãta òprzestãfë jistniec / wëmarłë, czëj przëszedł pòtop. - Gò]; **ten budynek jeszcze ~je** ten bùdink jesz stoi / je / jistnieje; **to już nie ~je** to ju nie jistnieje, tegò ju ni ma; **oni tam jeszcze ~ją** òni tam jesz zëją / jistnieją; **oni istnieli, póki...** òni jistnielë / bëlë / ew. zëlë, pòkad(ka) / pòczy(m)...; **gdzie istnieje (panuje) nienawiść...** gdzie je / panëje nienawisc

istniejący *ad* jistniejący; *ew.* żęjący, stojący; *ew.* ten (to / ta), co je / jistnieje (żęje / stoi); ten jaczi (jakô / jaczé / chtëren / chtërna) je / jistnieje; **już nie** ~ ju nie jistniejący; ten, **jaczégò** ju ni ma

istnienie *n* jistnienié; *ew.* bëcé, žécé *n*

istny *ad* (*wierutny, prawdziwy, zupełny*) jistny (*lok:* || jisny || jisti || justny), *jawerny* (*lok:* || jiwerny || juwerny), *czësti, prôwdzëwi, rzad lok jistamańny, arch czërny (Ra), niem richtich; ew.* jak(bë) z òka wëjãti, wëkapóny [To dzeckò, to je jistnò matka. Sy Z niegò to je czësti tatk (= je baro pòdobny do tatka / dëch czësto szlachùje za tatkã). - *Gò* Tatink je bar'zo ùparti, z niegò to je czësti „sãk”. *Ja*]; ~**na męka** czësto / jistnò / prôwdzëwò mãka / ùcemiãga / mòrdãga / mączarniò / biéda; ~ **diabeł** jistny / czësti / prôwdzëwi / *jawerny / arch czërny / niem. richtich diòbeł* [To je *jawerny diòbeł. Sy*]; ~ „**wojna**” jistnò / czëstò / prôwdzëwò / *richtich „wòjna”. Por.*

ewidentny, identyczny, podobny, wierutny, zupełny

istota *f* jistota || jistwa *La* (|| jistnota, jesta *Tr*) *f* – **1.** ~ **żyjąca (żywy organizm, osoba, stworzenie)** jistota, òsoba *f* (żëwò / żëjącò jistota); *ew.* žiwiatkò (*dosł. zwierzątkò*) *n*, stwòrzenié *n* (żëwé stwòrzenié), žëwi òrganizm; ~ **ludzka** lëdzkò jistota / òsoba; ~ **rozumna** jistota rozëmnnò [Człowiek je jistotą rozëmnną i mò dëszã niesmiertelną, a zwierzã nié (zwierzã je ùwòżóné za jistotã nierozëmnną, chòc jaczis swój rozëm téż mò). *Gò*]; **ludzie są ~mi rozumnymi** lëdze są jistotama rozëmnnyma *Ra*; ~ **żywa** żëwò || żëjącò jistota; **marna / grzeszna / słaba / ułomna / niedoskonała** ~ marnò / grzésznnò / słabò / ùłómnò / niedoskònałò jistota; **2.** *zob. byt*; **3.** ~ (**sedno**) **sprawy / rzeczy:** drzëń / jądro (jądrzewié *La n*) / jistota sprawë / rzeczë {‘jistota’ *tu téż: nôterà, spòsob jistnieniò*}; *ew.* wrzëlëwi || wrzëlëwi (*a. bòlący*) mòl / pónkt / wrzëlëwé || wrzëlëwé miescé [Trzeba dónc do samégò drzënia / jądra (*a. jądrzewiò* || -wiégò) ti sprawë. *Gò*]; *por. sedno*; ~ **sprawy tkwi w tym, że...** sprawa / całò sprawa zanòlégò na tim, że... / drzëń ti sprawë tkwi w tim, że... / drzëniã ti sprawë je to, że... / główną sprawą je to, żebë... – *Gò*; **w ~cie (tak to jest / wygląda / się przedstawia)** pò prôwdze / *ekspr* dólëbóg tak to je / wëzdrzi / sã przedstòwiò; **czy tak jest w ~cie?** czë to tak je pò prôwdze / na pewno / gwësno?; *ew. ekspr* czë tak to, dólëbóg, je / wëzdrzi / sã przedstòwiò?; **co do ~ty rzeczy** co do drzënia sprawë; **zbadac ~tę rzeczy** dónc do (samégò) drzënia / jądra sprawë / rzeczë *a. zbadac* do gruntu / zgruńtowac te sprawë / tã sprawã

istotka *f* (*zdr od istota 1*) jistotka *f* [Ta mòlò jistotka nie rozmieje jesz gadac. *Ra*]

istotnie *adv* (*rzeczywiście, to prawda*) pò prôwdze, *ekspr* dólëbóg; *ew.* jo, (to je) pròwda; tak (to pò prôwdze / *ekspr* dólëbóg) je / wëzdrzi; *ew.* w *zn.* „no włãśnie” / „no proszë”: në wejle(no) || ne wele(no), në hewò / hewòle / hewòleno; *ew.* w *zn.* „otòż to”: ò to chòdzy / jidze; to je to

istotność *f* wòżnosc, znaczenié (wòżné znaczenié); *ew.*, w *zn.* *sedno* – *zob. istota 3*

istotny *ad 1.* wòżny, nôwòżniész, znaczący, nôbarzi znaczący, pòdstawòwi, zasadniczi, główny, nieòdłączny / nierozłączny; **2.** charakteristiczny (*dlò dóny sprawë*), dotikający samégò drzënia / jądra sprawë; **to nie jest ~ne** to nie je wòżné / nôwòżniészé, to ni mò znaczeniò (tu / terò / w tim przëpòdkù); **3.** prôwdzëwi, *facticzny, niem richtich; ew.* ju jistniejący, nôwòżniész, ze wszëtczich jinszych, główny; *ew.* kònkretny (= ten / tacz, a nié jinszi)

istotowo *adv* jistewnò *La* || jistotowò; tak samò (pòdobnie), co do spòsobù jistnieniò; ~ **złączone** jistewnò / jistotowò złączoné [Serce Jezësa, ze słowã Bòżim jistewnò złączoné. *Mò*]

istotowy *ad 1.* jistewny *Gò od La*; tacz, sòm (pòdobny), co do spòsobù jistnieniò; **2.** *zob. istotny*

iście *adv* (zupełnie, naprawdę) często, prôwdzëwie, pò prôwdze, *niem*: dëcht, richtich; **to była ~ lwia siła** to bëła dëcht / pò prôwdze / richtich lwiô sëła (*Ra*); **wiódł życie ~ spartańskie** żył pò prôwdze jak jaczi pùstelnik; żył prosto / skrómno / *ew.* biédno / ùbòżëchno; prowadzył prosté / skrómné zëcé {‘skrómno / -ny’ *in* = skapò / -pi}.

Por. niewątpliwie

iść *v* jic; *ew.* kroczëc, maszerowac; *ew.* turzëc, *ekspr*: paczërowac *arch* || paczënowac *arch*, cygnac, żart karowac (są); *zdr, dziec*: jickac, jickùlkac, biéjkac {‘turzëc’ *tëz* = a) *jachac*; b) *pòdróżowac*; c) *ridowac na kòniu*; ‘paczënowac’ *dost* = *wiostowac*; ‘jic’ = *in pol.* a) *powodzić się, wieść się*; b) *przebiegać, odbywać się*; c) *dawać się wykonać*} [òn jidze / kroczi / maszerëje / turzi; Wòjskò jidze / kroczi / maszerëje równo, noga w nogã. Wejle Sztefan tam paczënéje / chòdzy, jidze. - Gò Nasz tatk jesz wiedno paczëréje. Skądka të paczëréjesz? Sy Jakùz tobie w zëcym jidze? To (ta robòta) tobie jidze jakbë diòbél kòł harfòwòł. Tam ù nich nie jidze wëtrzëmac / nie je do wëtrzimaniò / do wëbëcégò. To nie jidze (nie dò sã / nie chce sã dac) zrobic. - Co nie jidze (zrobic)? To mùszi jic. Jak jò sã weznã, tej to zarò pùdze. - Gò]; **idź!** *rozk* biéj (|| biòj), *zdr* biéj(cz)kòj! *rzad*: jidz(ë), *zdr* jidzk(ùlk)òj; *ew.* krocz(ë)! turzë! paczeruj || paczënuj! cygni! karuj (sã)!; ~ **piesz**o jic piechté; ~ **powoli** jic pòmału || pòmaltà, jic krok za krokã / krok pò krokù, kraczëc sã, wléc sã, sztupac / *zdr* sztupkac, jic jak òkrãt [òn sã kraczi / sã wlecze / sztupie / -pkò, jidze pòmału]; ~ **z trudem, szurgac, powlòczyć nogami** czurpac (*pol.* *człapać*), szurg(òt)ac, szlapac, żart szlòpac [òn czurpie / szlapie]; *por.* **chodzić**; ~ **szybko** jic chùtkò / *lok* chiże / *niem.* flot, gnac, nëkac, piac, czadzëc, dżac, wòrpac, dzërzgnac; ~ **żwawo** jic razno / żwawò / welëch / chwatkò; ~ **sprężystym krokiem (dziarsko)** jic karsz (jak òdżer); *ew.* jic / kroczëc paradno; *ew. o dziewczynie*: sprëżëc sã, jic jak sprëża / żart jak sprãżëna; ~ **spokojnie, równym krokiem** jic spòkòjno równym krokã; ~ **precz** jic prëcz || precz; ~ **dalej** jic dali; ~ **spac** jic spac / *zdr*: żużkac, lulkac, spatkac *a.* jic (kùlnac sã) w łózkò, *żart*: jic w gãsé gniòzdo / w te gãsé górë / pòd Piòrkòwò / do Spatkòwa; ~ **dumnie** jic bùszno / wëniosle / *niem* sztolc; *ew.* jic napãpùżony, jic jak ze zapòlonã swiécã (*a.* z jajã) na głowie / jakbë miòł (*a.* miała) czij pòłklé [Jidze, jak bë mù nié tëlé całò wies, ale całi swiat nòlëzòł (*ò bùchòtkù*). Sy]; ~ **w ciemnościach** jic ò cemnicã / pò cemkù / w cemnym / w cemzë / w smrokù; ~ **do domu** jic dodóm / do chëczy; ~ **w stronę domu** jic pòd dodóm, jic w stronã dodomù / chëczy; ~ **do chałupy / budynku** jic do chëczy / do jizbë / w jizbã; ~ **do (swego) mieszkania** jic do (swòji) chëczë / do (swòjèch) chëczy / do (swòjégò) dodomù / mieszkaniò; ~ **do (drugiego) pokoju, do (drugiej) izby** jic w (drëgã) jizbã; ~ **jak po grudzie (nie powodzić się)** jic jak pò rëklënie, jic pòd górkã / pòd wiater / wprzék / drãgò = trudno / grãdo = cãzkò [Mie jidze jak pò rëklënie. Sy]; ~ **(układać się) pomyślnie** jic dobrze, szczescëc sã, jic / ùkładac sã pò mësłë / szczeslëwie / pòmësłno / pò mësłë; *ew.* jic rãkã [Jima jidze dobrze. Jemù swiat jidze rãkã.]; **wszystko idzie pomyślnie** wszëtò jidze, jak sã przënòlégò / jidze dobrze / pò mësłë; ~ **z kim ręka w rękę (być sprzymierzeńcem)** jic rãka w rãkã, bëc na jedno [Òni terò są na jedno, chòc przòdë sã nienawidzelë. Gò]; **iść komu na rękę (sprzyjać komu)** jic kòmù na rãkã, bëc kòmù dobri, pòmòc kòmù; **iść (trzymając się) pod rękę / pachę** jic (trzymiacë sã) pòd rãkã / pòchã; ~ **obok siebie (ramię w ramię)** jic razã / kòle se(bie) / wedle se / òbòk se *arch*: ókóma || òkòm || ókóm || - Sy || łokóma *Lz, Bù* {‘òkòma’ / ‘łokòma’ = *dost* łokcama, łokc w łokc}; ~ **o zakład (być pewnym)** mòc (*a.* chcec) sã wiatowac / zakładac / załòżëc [Mògã sã chòc (nawet) wiatowac, bò jò to z bliska widzòł. Òn sã chcòł nawetka wiatowac / załòżëc, tak bëł pewny swégò.]; ~ **czyimś śladem** jic czëjims sladã / szlachã / szpùrã / pò stop(k)ach, jic slòdë / w tële za czims / za kògùm; *ew.* brac wzór / przëklòd z kògòs, nasładowac kògòs; *ew.* szlachòwac za

czim / za kògùm (in = bëc pòdobnym do kògòs); ~ **(pójść) w zapomnienie** jic w zabët / w zabëcé / w zabòczenié; *poszło w zapomnienie*: szło w zabët [To ju dôwno szło w zabët. To szło chùtkò w zabòczenié. Sy To pùdze wnet w zabëcé. Ew. Ò tim / tegò ju nicht nie pamiãtò. Ò tim ju (ani) swiat nie pisze. - Gò]; **iść (a. przyjść) na zwiady** – jic / wëbrac sã (przińc) na wëwiadë / na wëwiôdçi / na przeszpiëdçi / na przeszlachë / na wëzdrzënë; ~ **na wagary** jic na laprë (|| *lok* lóprë) / chãchë / plachãdrë / galarë, jic w długã; *ew. wagarować*: laprowac (|| *lok* lóprawac), chãchnotac, plachãdrowac; bëc na laprach, łazëc pò chãchach / galarach, włóczëc sã, bãczy zbijac [Wrócëc z laprów. Dzeż më to napiszemë, że të jes z laprów doma! Nic nie robi le chãchnoce. - Sy]; ~ **do ubikacji** jic na ùsòdk || ùsòdkã / na szituz / do wichòdka, *euf*: jic na bütën / jic z büksama, jic so chwilkã sadnac, *zart* jic szòltësa òskarżëc, jic na skargã, jic do kròwca, jic zatelefónowac / pùscëc; **idzie ku wiosnie** jidze do zymkù; **idzie ku zimie** jidze (a. mô sã) do zëmë a. jidze zëma; ~ **na dół / w dół** jic w dół / na dół; ~ **do góry / w górę** jic do górë / w górã; ~ **po kogo (co)** halac kògòs (cos), jic pò kògòs (pò cos) a. jic za kògùms (za czims); ~ **wstecz** jic w tił / do tëlù / dowsladë / nazòd, copac (a. copnac) sã [Më za dalek zajachelë, chcemë le sã copnac dowsladë (nazòd).]; ~ **z wizytã** jic na gòscënã / w òdwiëdzënë; *ew.* jic òdwiëzëc kògòs / zazdrzec do kògòs; ~ **za kim** jic za kògùms (a. czims) / z tëlù / w tëlë kògò / slòdë / *ew. bardziej z tyłu*: jic barzi w tëlë, jic slòdzy; **o co idzie?** ò co jidze / chòdzy / sã rozchòdzy? / ò czim je mòwa? / ò czim wa gòdòta?; **idzie o mój honor** jidze ò mòjã tczã / ò mój hònr / ò mòje dobré miono; **jak ci idzie (się wiedzie)?** jak(ùż) cë / tobie jidze?; ~ **po rozum do głowy** jic pò rozëm do głowë; *ew.* domëslëc sã, przińc na cos, dopatrzëc sã / dozdrzec sã / dobadërowac sã, że...; ~ **po trupach do władzy** jic pò trupach / jic łokcama do władzë [Ten jidze łokcama (*pchò sã*) na direktora. Sy]; **idący ad** jidący, ten / ta, co jidze; **człowieka ~cego poboczem potracił samochód** człowieka, co szedł pòbòczim zadzòł / ùderzył autòł; **spotkałem ją ~ą z psem / samotnie jò jã spòtkòł**, czej (a. jak) òna szła z psã / szła sama; **to teza zbyt daleko idąca** to je teza za dalek jidącò / ta teza sygò / jidze za dalek; to je za smiałò teza. *Por. pójść*

Italia *f* Jitaliò, *rzad* Jitalskò [ti –lii, –sczi] *f*; *ew.* Włochë *pl* [Òni wëjachelë w rëzã do Jitalii / do Włoch(ów). Òni rëzëją / pòdròzëją pò Jitalii / pò Włochach / są we Włochach. - Gò]

italski *ad* jitalsczi, włosczi

iwa *f* bot jiwa *f*, wierzbòwò palma

izba *f* (*pokój*) jizba *f* [do jizbë; w jizbi || -bie], *arch* lok jizdeba || jisteba, *arch* dwòrnica (|| dornica) *f*, *zdr* *zob.* **izdebka** {‘dornica’ *zniemczoné*: dwòrnica - *por.* dwór} [Matka je w drëdçi jizbi (|| jizbie). Przëszlë do jedny jizbë. Òn so zbùdowòł nowã jizbã. Òni tam mieszkają w môłi dornicy. - Lz]; **duża** ~ wiòlgò jizba, **jizbiszcze** || -skò *n*, *arch* jizbica, chachara, landara *f*; **mniejsza / średnia** ~ mniészò / strzédnò jizba; *por.* **izdebka**; ~ **na uroczystości (pokój stołowy / gościny)** paradnica, *arch*: dwòrnica *Ra*, gòstnica *Lz* *f*; *ew.* wiòlgò / nôlepszò / gòscynnò / pańskò jizba; ~ **do spania (pokój sypialny)** jizba do spaniò || spaniégò, spòwnica *Tr* *f*; ~ **dla dzieci (pokój dziecienny)** jizba dlò dzecy, dzecynnò jizba, *zart* brojarskò jizba, brojarniò, brojowniò, brójizba *f*; ~ **zimna, nieopalana zimą** zëmnò jizba, lodowniò *f*; ~ **dla czeladzi** czeladnica *arch* *f*; ~ **pusta, niezamieszkała** (*ew.* **graciarnia**) szaruzniò, kaluzniò, pùstnica || pùstnica; *ew.* kòmòra *f*, pùstò jizba; ~ **mroczna, położona od północnej strony domu** mroczińc *m*, mrocznica *f* {‘mrocznica’ *in* *zob.* mrok}; ~ **trzyosobowa (pokój trzyosobowy)** trzësobòwò jizba; **izba przyjęć / chorych (w szpitalu)** jizba przëjãców / chòrëch; *ew.* **poczekalnia**: pòczekalniò *f*, pòzdòwk *m*; ~

handlowa / lekarska jizba hańdlowô / lékarskô; ~ **lordów** jizba lordów. *Por. izdebka*

izbowy *ad* (*pokojowy*) jizbòwi, jizdebny || *lok arch* jistebny, *arch* dwòrniczny (|| dorniczny); **wielo~** wielojizbòwi; **cztero~** sztèrèjizbòwi || sztèrojizbòwi [Jizbòwé òkna / dwièrze. Jizbòwi pies. Jizbòwô pòdłoga / lāpa / antena. Mieszkanié trzèjizbòwé – tj. mieszkanié z trzema jizbama i do te z kùchniā, kàpniczkā (ùmiwalniā) itd. - *Gò* Dorniczné òkna. *Lz*]

izdebka *f* jiz(d)ebka, *arch* dwòrniczka (|| dorniczka) *f*, mólô / malin(ész)kô jizba, *rzad arch* (w)alcèrz, pèknôz *m*; ~ **w sąsiedztwie dużej izby, ogrzewana ścianą wspólnego pieca zòpiéck** *m*

izolacja *f* jizolacjô [ti –cji] *f*; *ew.* òdòsobnienié, òddzelenié, òdsadzenié; *ew.* òdjizolowanié *n*, separacjô *f*; ~ **igielitowa / polwinitowa / włóknista** *el* jigelitowô / pòlwinitowô / włóknowô *a.* włóknistô izolacjô; **podwójna** ~ pòdwójnô / dèbeltowô / dèbeltnô jizolacjô; **potrójna / poczwórna** ~ pòdwójnô / pòczwórnô jizolacjô; ~ **elektryczna** elektricznô jizolacjô; ~ **termiczna / ciepna** termicznô / ceplnô jizolacjô; ~ **od wilgoci / wody** jizolacjô òd wilgòcè / wòdè; ~ **od podłoża** jizolacjô òd pòdłòzô || -zégò / *ew.* òd spòdkù; ~ **dźwiękowa** zwākòwô jizolacjô; *ew.* jizolacjô òd trzòskù / głosu; *por.* dźwiękoszczelność; **dobra / pewna / mocna** ~ dobrô / pewnô / mòcnô jizolacjô; **słaba** ~ lèchô / słabô jizolacjô; **niepewna** ~ niepewnô jizolacjô; **żyć w ~cji** zèc w jizolacji / w òdòsobnienim, trzèmac sã / zèc òsòbno / na òsòbce; *ew.* stronic òd lèdzy; ùmèkac sã przed lèdzama; nie ùtrzèmèwac || -miwac kòntaktów / łączbè z nikògùm [Òni zèją w jizolacji òd jinszych, stroniā òd lèdzy, trzimiā sã òsòbno, ùmikają sã przed lèdzama. Wiara, jakò rodzy sã z chrztu spròwiò, ze człowiek wèchòdô z jizolacji włòsnégò „jò” i wchòdô w kòmóniā z Jezèsā. - *Gò*]

izolacyjność *f* jizolacyjnosc *f*

izolacyjny *ad* jizolacyjny, *Tr* jizolérny; **materiał** ~ materiòł / sztof jizolacyjny; **materiały ~ne** materialè / sztofè, jizolacyjnyé; **taśma ~na** blewiāzka jizolacyjnô, *pot* jizolacjô *f*; *ew.* *niem.* jizolirband *m*; **właściwości ~ne** włòscèwòscè jizolacyjnyé; **ten materiał posiada dobre ci ~ne** ten materiòł / sztof mò / pòsòdô dobré włòscèwòscè jizolacyjnyé; *ew.* to je dobri jizolator [tegò –latora] / dobrô jizolacjô; *ew.* to dobrze jizolèje; to nie przepùszczô prądu; to nie je przewòdnikā prądu

izolator *m* jizolator *m* [tegò –latora]; ~ **porcelanowy / szklany** jizolator pòrcelanowi / s(z)klany; *pot* pùpka *f* [Ti rojbrzè cyskelè kamieniama w pùpczi przè słupie òd telefónów. Sèché pòwietrzé je dobrim jizolatorā prądu elektricznégò. - *Gò*]

izolować *v* jizolowac || *przest.* jizolérowac; *ew.* òdòsobni(w)ac, òdzeliwac || òddzèlac; *ew.* separowac; ~ **za pomocą taśmy izolacyjnej** jizolowac za pòmòcā blewiāzci jizolacyjny, jizolowac / òbwijac blewiāzkā jizolacyjną; òbwijac jizolacjā

izolowany *ad* jizolowóny; *ew.* zajizolowóny, z jizolacjā; **kombinerki / kleszcze ~ne** kòmbinércki / klészczè jizolowóné / z jizolacjā (na ùchwòce / na rączkach)

Izrael *m geo* Jizrael *m*

izraelita *m* Jizraelita, Żid *m*

izraelski *ad* jizraelsczi; *ew.* izraeliczi, zèdowsczi

iż *cj* zè, *rzad* èz

J

ja *pm* jò; **mnie / mi** mie; **dla / za mnie** dlô / za mie; **o / ode mnie** ò / òd(e) mie; **na mnie** na mie; **we mnie** we mie; **ze / za mną** ze / za mnā; **przede mną** przede mnā; **powiedz mi...** pòwiédz/ rzecz(è) mie...; **on mi rzekł...** òn mie rzekł...; **ona mi rzekła...** òna mie rzekła...; **ono mi rzekło...** òno mie rzekło...; **ty mi tak nie rozkazuj!** tè mie tak nie rozkazuj / rozkazèwòj!; **to dla mnie ta kawa?** to je dlô mie ta kawa?; **jeśli o mnie chodzi możecie robić tak, chcecie / jak sami uważacie**

ż(e)lë ò mie chòdzy / jidze... / ew. wedle / pòdług mòjégò / mégò dzéla wa mòzeta robic tak, jak chceta / jak sami ùwòzòta; ~ **jestem już stary** jò jem ju stòri || stari; ~ **mu to mówiłem / powiedziałem** jò mù to gòdòł / rzekł; **ja tak, a on inaczej / odwrotnie** jò tak, a òn jinaczi / òpak; **ja bym chciał** jò bë chcòł a. chcòłbë jem; **każdy z nas ma swoje „ja”** kòżdi z nas mò swòje „jò”; ~ **wolał(a)bym herbatę** jò bë wòłòł (wòła / wòłàła) harbatã

jabłczany *zob. jabłkowy*

jabłecznik *m* **1.** *pieczywo / ciasto z jabłkami:* jabłecznik *m* Sy; **2.** jabkòwé wino; **3.** jabkòwi sok

jabłeczny *zob. jabłkowy*

jabłko *n* jabkò, *rzad lok* jablëszcze *n*; *por.* **jabłuszko**; **niedalekò pada ~ od jabłoni** jabkò dalek òd jabłònczi nie spadnie; jabkò òd jabłoni niedalek sã òdkùlnie *Ce*; jakò mac, takò nac; jeden róg jeleni òd drëdzégò dalek nie òdpadnie Sy; **amator jabłek** jabłownik *m*; **amatorka jabłek** jabłownica, jabkòwnica *f*; **zupa / kompot z jabłek** jabczónka (*Lz*) *f*; ew. kòmpòt / zupa z jabków; jabczanò (jabkòwò) zupa; **zbić na kwaśne ~ (sprawić lanie)** roztluc jak masło w czerzence (*Sy*); sprac / zbic na kwasné jabkò (*Sy*) [Spierzã ce na kwasné jabkò, że ce nie pòznò włòsnò matka. *Sy*] - *zob. chłosta*

jabłkowy *ad* jabkòwi, jabczany, *arch* jablany; ew. *podobny do jabłka:* jabkòwati; **kompot** ~ kòmpòt z jabków; jabczany / jabkòwi kòmpòt; **mus** ~ (z)riwòwóné jabka [Jabkòwò prãznica (= ‘jabłecznicã’ - *jabka ùpiekté na panewce z dodatkã szpiekù i cëkru*). Jabkòwò kùkla (*chlëbk z piektim jabkã bënë*). - *Sy* Jabczanò (jabkòwò) zupa. *Lz*]

jabłonka *zob. jabłón*

jabłón *f* jabłónka, jabłón, *zdr* jabłònczka *f* [ti jabłònczi / jabłoni / jabłònczczi. Na jabłoni ni ma niżòdnëch jabk, mùszimë jã wëcyc (*wëcąc*). *Sy*]; **dzika** ~ *zob. dziczka*; **niedaleko pada jabłko od ~ni** *zob. jabłko*

jabłuszko *n* jabłuszko, jabùlkò, *arch* jabłeczko *n*

Jacek *m* Jack [Swiãti Jack wstrzimòł mòrze, że sã dali pòsëwac ni mòże. *Sy*]

jacht *m* jacht; ew. żòglòwec, żeglòcz *m* (= *pol. żagłòwka*) {‘żeglòcz’ *in* = *pòdskòck, òżòg, pògrzebòcz*}. *Por.* **żaglowiec, żagłòwka**

jad *m* jòd *m*; ew. trëczna *f* {‘jòd’ *in* = a) *górz, złosc, niegòdzëwòta*; b) *lok: drobny gròd*} [tegò jadu; Òd tegò jadu rãka mù spùchła. *Ra* Chòc jò to żãdło (|| żãgło) chùtkò wëcygnął, łasëca (òsa) zdãżëła mie tegò jadu përznã wpùścëc. *Gò* Żnijowi jòd. *Lz* Żnija mò jòd. To je sòm jòd òd babë. Ta mò jòd jak gòd. Ten dzòd mò w se jòd. - *Sy*]

jadacz *m* jòdòrz || -dòcz, jòdajk *m*

jadaczka *f* **1.** *amatorka jedzenia:* jòdòrka, jòdòczka *f*; **2.** mùnia, flaba, gãba *f*, jeblet *lok*, pësk, *zdr* pëseczk *m* [Zamkni jeblet! Ji tak jeblet (*flaba*) lòtò. *Sy*]

jadać *v* jadać, *dem, dziec:* jòdkac, ham(ùsz)kac, papkac; ew. spòżëwac (*cos*), zëwic sã, pòzëwiac sã, strawòwac, jesc, *ekspr* żgrzëc (|| rzëc || żrëc), papac [jò jòdóm, tè jòdòsz, òn jòdò / jòdkò; më jòdómë, wa jòdòta, òni jòdajã; jadòj regùlarno; Më rzòdkò czej jòdómë pòłnié wszëtcë razã. Taczych rzeczi tè nie jòdòsz? Jadòj regùlarno, wiadno ò tim samim czasu, tej bãdziesz zdrów. – *Gò* Bëkòczów (*mòrszich kaczk*) më nie jòdómë. *Sy* Naszi knòpi wszëtkò jòdajã. Wicy jadòj a mdziesz zdrowszi. Nie jòdò sã w piãtk miãsa. Òna bë jòda wicy, czej ni mò co. *Ra* Jak chto papò (*co chto jòdò*), tak téz kakò (*srò*). *Ce*]; ~ **posilki** strawòwac, jadać / spòżëwac mòłtëchë (*np. frisztëczi / sniadania, pòlnia, pòdwiëczòrczi, wieczerze*) [Më trzë razë strawùjemë òb zëmã, pòdwiëczòrk më ženimë z wieczerzã. *Sy*]; ew. *w zn stołować się:* strawòwac sã. *Por.* **jeść, odżywiać się, stołować się, śniadać**

jadalnia *f* jadalniô; *ew.* stołówka *f*, jizba jadalnô (*Ra*)

jadalny *ad* jadalny, do jedzeniô (nadôwający sã do jedzeniô); *ew.* jôdny (*in* = *zjôdny*, (*ze*)*żérny*, *wiele jedzący*); **grzyby** ~**ne** jadalné / jôdné / dobré (dobre do jedzeniô) / *ew.* nietręjące grzëbë; **pokój** ~ *zob.* **jadalnia**

jadło *n* jôda *f*, jadło (|| jôdło), (z)jestkù, jedzenié, jescé *n*; *ew.* *rub* žercé *n*, fùter *m.* *Por.* **karma**, **pokarm**

jadłodajnia *f* jadłodajniô *f* – *por.* **jadalnia**; *ew.* **bar**, **restauracja**

jadłospis *m* jadłospis *m*, lista / spis pòtrawów; *ew.* karta ze spisã pòtrawów, karta daniów {*Tr:* ‘jôdnô karta’ *por.* *czesczë:* *jidelni listek*}

jadowicie *adv* jadowice || -to [Ûsmiéchôł sã jadowice jak żnija, jak lës. *Ra*]

jadowitość *f* **1.** jadowitosc *f*; *ew.* włôscëwòscë trëjące / jadowité; **2.** przekãsnota, ùszczyplëwòsc, zgrëzlëwòsc, niegòdzëwòsc; *ew.* ùjadlëwòsc, jadowitosc *f* [Òddzëkòwòł sã z nima z taką jadowitoscã w sercu, jakbë jich chcòł ùsmiercëc, *Ra*]

jadowity *ad* **1.** jadowiti, trëjący [Jadowitô żnija. Sy Jadowiti wąż. Jadowitô baba. - *Lz* Smòk jadowiti. Slëna jadowitô. Jadowité pòtomstwò. - *Ra*]; ~**te rośliny** trëjące roscënë; **2.** *fig* przekãсны, ùszczyplëwi, zgrëzlëwi, niegòdzëwi; *ew.* jadowiti, ùjadlëwi

jaga *zob.* **baba**, **czarownica**, **jędza**

jaglany *zob.* **gryczany**

jaglica *f med* jaglëca *Gò f*

jagła *zob.* **gryka**, **proso**

jagnię *n* jagniã, jagniatkò, *rzad* jarlòk (= barank) *m*, lok bagniã, jarliżatkò *n* {‘jarlòczy’ *in pl* = *chmùrë barankòwé*} [tegò jagnięca || -gniãca / -niãtka; tegò jarlòka; te jarlòczy, tëch jarlòków]

jagnięcy *ad* jagnięczy (*lok:* || jagniczzi || jagnięcy) [Jagnięczé skòrë sã dobré do kòżëcha. *Sy*]

jagoda *f* jagòda *f* [tëch jagòdów || jagód; Òn bë sã jedną jagòdã pòdzielìł (*ò szczërim*). *Sy*]; ~ **czarna** czòrnò jagòda; [W naszym bùkòwim lese wiele jagód rosce. Harbatã z czòrnëch jagód dajã na zmòkniãcé (*spòcenié*), z brzozowëch lëstów na łòmanié gnòtów. - *Sy*]. *Por.* **borówka**, **malina**, **poziomka**

jagodowy *ad* jagòdowi; ~**wa nać** jagòdowiczé *n*

jagodzianka *f* jagòdzónka *f* (*Lz*) - zupa z jagód a. kùszk z jagòdama

jagódka *f* jagódka *f*

jaguar *m zoo* jagùar *m*

jajczarka *f* (*handlarka zajmująca się skupem a. sprzedażã jaj*) jajownica, *lok:* jajecznicza; *ew.* czipnica *f*; hańdlòrka trudniãcò sã kùpianim i sprzedażã jajów / jòj {‘czipnica’ - òd ‘czipa’ *f* = òpòłka, kòsz}

jajczarnia *f* jajczarniô (*Gò*) *f*, magazyn jajów; *ew.* króm z jajama; firma hańdlëjącò jajama

jajczarski *ad* jajczarsczy

jajczarstwo *n* jajczarstwò, hańdel / przemëśl jajczarsczy; *ew.* w *zn.* obnośny handel jajami (*skup / sprzedaż*): czipnictwò *n*

jajczarz *m* (*handlarz zajmujący się skupem a. sprzedażã jaj*) czipnik, jajownik, *lok:* jajecznik, jajeczka, jajcoch, jajkòrz, jajcòrz || jajczòrz *m*, hańdlòrz trudniący sã kùpianim i sprzedażã jajów {‘czipnik’ - òd ‘czipa’ *f* = òpòłka, kòsz}

jajczkowanie *n* pòcòrkòwanié, jajczkòwanié *n*

jajecznicza *f* (ù)pieklé jaja; prażnica, jajecznicza *f*, żart jajcenbal *m* {‘jajecznicza’ *in* = a) jajownica – hańdlòrka – *zob.* jajczarka; b) kùra – nioska} [Prażnicã sã piecze colemało na szpiekù. W pòsce na Kaszëbach biwò pieklò prażnica na sledzu / na wãgòrzu / ze sledzã / z wãgòrzã. Dzys przë piãtkù ùpieczemë sobie prażnicã ze sledzã. *Sy*]

jajecznik *m* ëjerkòniak *m*, kòniak jajeczny

jajeczny *ad* jajowi, jajeczny

jajko *n* jòjkò, jòjeczò || jajeczò *n*; *por.* **jajo**; **wielkanocne / święcone** ~ jastrowé / swiãconé jòjkò; **obchodzić się z czym jak z ~kiem** òbchòdzèc sã baro òstròżno / jak z jajã; **obchodzić się z kim jak z ~kiem** òbchòdzèc sã z kògùm jak ze zgnitim jajã.

Por. **jajo**

jajkowaty *ad* jajowati; *ew. rzad* jòjkòwati

jajnik *m an* jajnik *m*, *Tr:* jajcowina *f*

jajnikowy *ad* jajnikòwi

jajo *n* jaje || *rzad* jajo, *lok* jajëszcze *n* [tegò jaja; te jaja, tëch jajów *a.* jòj; *W* jaju, co mò wiele biòłtka, mało je żòłtka. Wiele biòłtka, mało żòłtka (= *krowa, co wiele rëczy, mało mléka daje; pies, co wiele szczekò, nie grëze*). Zasejesz groch w marcu, bądzesz miòł w garcu (*wiele grochù*), zasejesz w maju bądzesz miòł w jaju (*mało*). - *Sy* Òn tak sztolc jidze, że bë mù mógl jaje na głowie pòłożèc, a òno bë nie spadło. *Gò*]; ~ **na miękko** jaje na mitkò; ~ **na twardo** jaje na cw(i)ardo; ~ **sadzone** sadzoné jaje; *Tr:* całopieklé jaje; *niem.* zëcejaja *pl*; ~ **niedonoszone, z miękką łupinką** troszczerz, tròt *m Ra*; **nieść ~ja bez skorupy** pluskac [kùra pluszcze; Jedna kùra pluszcze (*jajama*), mòże òna je za tłëstò, abò jakò zepsëtò w sobie. *Sy*] { 'pluskac' *in* = *pol.* pluskać – *zob.* }; **jajko maleńkie od kury** skwiércz *m Sy*; ~ **z podwójnym żółtkiem** pòdwójné / dëbeltowé jaje; ~ **ja niezapłodnione („zbuki”)**, z których się nie wylęgly kurczëta / **kaczëta itp.** czësté jaja; **handlarz ~jami** *zob.* **jajczarz**

jajogłowy *ad* jajowatogłowi, z jajowatą głową

jajorodny *ad* jajorodny

jajowodowy *ad* jajowòdowi

jajowód *m anat* jajowód *m*

jak¹ *m zoo* jak *m* [*W* ògrodze zoologicznym jò widzòł jaka / pòrà jaków, to są taczé krowë. *Gò*]

jak² *prn* jak (*arch* || akò), *lok* *rzad* czej; *ew. w w pytaniu:* jakże || jakùż...? *zob.* **jakże** [*Jem najadłi jak bąk. Bądze jak Bóg dò. Rób jak chcesz, ale... – Gò Jak sobie doma ùwarzisz, tak zjész. Sy = Jak so pòscelisz, tak sã wëspisz. Gò Czidają (rzucają w cos) jabkama czej (jak) kamieniama. Szmidëch (zwinny) bëł czej (jak) rëba w wòdze. – Lz]; **jak myślisz, czy...?** jak të mëslisz, czë...?; ~ **najprędzej (czym prędzej)** jak nòchùtci, jak nòrëchli, czim chùtci / rëchli [*Szofëra dodòł gazu, zëbë jak nòchùtci / jak nòrëchli / czim rëchli dojachac dodóm. Gò*]; ~ **najwcześniej z (samego) rana** jak nòwczasni, jak nòrëchli / nòchùtci z (samégò) rena; ~ **najpóźniej** jak nòpòzni; ~ **najwięcej** jak nòwicy; ~ **przyjdzie (~ się zjawi)** *zob.* **gdy**; ~ **tylko** jak le / leno (*por.* **gdy**); **zależy, ~ czasem wypadnie** to zanòlégò / za(nò)lezi, jak czasã wëpadnie; ~ **okiem sięgnąć** jak le je dalek widzec, jak le okò sygò; **cisza ~ makiem zasiał** cëchò jak(bë) makã zasòł; ~ **również** jak téz / a téz; ~ **widać** jak je widzec; ~ **em żyw!** pò pròwdze! *a.* jak Bóg w niebie! dòlëbóg!; **upaść ~ długi** ùpadnac jak dłudzi; ~ **na jego wiek** jak na jegò lata *a.* jak na jegò wiek; ~ **świat światem** jak swiat swiatã / jak długò swiat stoi / jistnieje; *ew.* òd pòkònu (òd pòczàtkù) swiata; **idzie ~ z płatka** jidze jak pò mëdle / pò masle, jidze jak wòda, jidze rãkã; *ew.* dobrze / letkò jidze; **tak (tak samo), jak to** tak (tak samò), jak to; **pamiętam jak to kiedyś...** pamiãtóm (*a.* wdarzã so) jak to / jak no czedës...; **z tym jest tak (jest podobnie), jak (to) gdy...** z tim je tak (je pòdobnie), jak czej / jak no czej / jak to czej...; ~ **się należy** (tak) jak sã nòlezi / jak sã przënòlégò [*Całò wies walnie sã przëczëniła do tegò, że mómë terò drogã, jak sã nòlezi. Pisz jak sã nòlezi, a nie klaksòj. Sy*]; ~ **się masz?** jak / jakùż / jakże sã miéwòsz / mòsz?, *żart* jak sã miéwòsz, bülwë zléwòsz?. *Por.* **jakby / jak gdyby, gdy, jakże***

jak bądź *prn* chòc (le) jak; jak le; *rzad*: jak (le) bądź; jakkòlwiek

jakby / jak gdyby *prn* jakbë (*lok rzad* czejbë), jak czejbë; *ew.* nibë [To bëło tak, jak czejbë òn chcòł wërwac ten dąb z kòrzeniama. *Lz*]; **powstał hałas ~ się ściany waliły** to dało tacji trzòsk jakbë sã scanë walëlë; **ona wstała i ~ zamierzała już wyjść, ale siadła na powrót** òna wsta(ła) i jakbë / nibë chca(ła) / zamiërza(ła) ju wińc, ale sadła nazòd; **ona wygląda, ~ dopiero wstała z łóżka** òna tak wëzdrzi, jakbë le (*a.* jak czejbë le) dopiërze / dopiërkù wsta(ła) z łóżka; **chmurzy się, wygląda, ~ zamierzało padać** to tak sã chmùrzi / sã zacygò / blëszczy, (tak) jakbë miało / chcało padac; **mówisz, ~ on był wszystkiemu winien** gòdòsz tak, jakbë to òn bëł wszëtczëmù winien / winny; ~ **nigdy nic** (tak) jakbë nigdë nic; jakbë mie nic, tobie nic; *ew.* (tak) jakbë sã nic nie stało; jakbë to bëło normalné [Widzòł, że zle zrobił, ale tak sã przeslécòł, jakbë nigdë nic. *Sy*]. *Por.* **niby**

jaki *prn* jaczi, *ew.* *rzad*: jacziż [Jaczégò(ż) to dnia òni mają przëjachac? *Gò* Jaczé to pëszné! Przëdòblòkł kabòt, jaczi miòł. Jaczi to dzys dzén? Jacziż to dzén dzys nastòł? Jaczéz to wieselé? Jaczéz to zwëczaje? - *Ra*]; **jaka jest pogoda? (jaką mamy pogodę)** jakò je pògòda? *a.* *rzad* jaczé je wiodro? (jaką mómë pògòdã / jaczé mómë wiodro?); ~ **taki** jaczi tacji, tacji sobie, dosc tëlë; *ew.* dosc mòzłëwi, w miarã (w miarã dobri); **o, jaka(ż) piękna kobieta!** o || ó (*a.* wejle / hewò), jakò(ż) piãknò / snòzò białka / kòbiéta / *rub* baba!; **jakie(ż) ładne są te dziewczęta!** jaczé(ż) spòsobné są te dzëwczãta / dzeùsë! **jacy(ż) przystojni chłopcy!** jaczi(ż) spòsobny / pòstawny knòpi / bëńlowie / kawalërowie; **jacy(ż) to dobrzy ludzie!** jaczi(ż) to są dobri lëdze!; **jakie(ż) to wspaniałe!** jaczé(ż) to pëszné! *Ra*; **jakaż wspaniała jesteś mi kaszubska ziemo!** „jakòż pësznò jes mie Kaszëbskò” (kaszëbskò zemio) *Tr* (*Tr błãdno*: ‘jakùż’); ~ **pan, taki kram** jaczi pón, tacji króm / jaczi òbrzãdk, tacji pòrzãdk / jaczi chto, taczé co; ~ **e dwa lata temu** jaczé dwa lata temù / kòle dwùch lat temù; **za ~e dwa lata** za jaczé dwa lata; *ew.* pò jaczych dwùch latach; ~ **m sposobem?** jak / w jaczi spòsob / jaczim spòsobã / *ekspr* jaczim cëdã?; *ew.* skąd(ka) [Jaczim cëdã / skądka òn sã tam nalòzł? *Gò*]; **po ~kiego grzyba / po ~kie lichy...?** pò co, za czim, do cze, na co, pò jaczégò biësa / pùrtka / diòchła / paralusza...?; **za ~e grzechy...?** za jaczé grzéchë...?. *Por.* **jakiś**

jakikolwiek, jaki bądź *prn* jaczi le, równo jaczi, jaczikòlwiek, jaczi bądź, jaczi le bądź, chòc le jaczi [Mie tu sprawi jaczi le / jaczi (le) bądź / jaczikòlwiek dak nad głowã. *Gò* Przińdze do wsë jaczi le bądź wãdrowczëk ë żãdò wspòmòzci. Jaczikòlwiek to ksãdz, wiedno je ksãdz. Jaczékòlwiek chcesz, dój, bële jes dała. *Ra*]; **bez jakiegokolwiek gniewu** bez jaczégòkòlwiek gòrzu [Mùszita sã wëzbëc jaczégòkòlwiek gòrzu. *Gò*]; **bez jakiegokolwiek skazy** bez jaczikòlwiek skazë / wadë / felë; **nie miał jakichkolwiek złych zamiarów** ni miòł jaczichkòlwiek zlich zamiarów; **w ~ sposób** w jaczikòlwiek spòsob, równo jak, równo jaczim spòsobã; *ew.* na jaczi le spòsob *a.* na równo jaczi òrt. *Por.* **lada (~ jaki)**

jakiś *pm* jaczis {*nié*: jaczisz}; *ew.* w *zn. pewien*: jeden [Na tim drzewie, na kòrze je taczé còrniãcé widzec, to wierã jaczis zwiërz zrobił. - *Sy*]; **jakiś pech mnie przesładuje** jaczis niszcz (*pech / zli dëch*) mie tu włòzł / je wlazli... *Sy*; *ew.* ni móm szczescëgò; mie lëchò jidze; **przez / na ~ (pewien) czas** przez / na jaczis (jeden) czas [Przez jaczis / jeden czas më mielë spòkój, ale... *Gò* Bãdzemë mielë spòkój na jaczis czas. *Sy*]; ~ **(pewien) pan** jaczis (jeden) chłop; *ew.* jaczis (jeden) pón {‘pón’ – w *zn. pol. szlachcic, ziemianin*} [Tu bëł przëszli jaczis / jeden chłop i pitòł (sã) ò tatã / za tatã. - *Gò*]; **jakaś jakòs; jakaś przyczyna śmierci musi być** jakòs przëczëna smiercë musi bëc; smierc chce miec jakã przëczënë - *Sy*; **jakieś** jaczés [Jaczës dzeckò płacze. *Sy*]; **on(a) ma jakieś kłopoty / trudności** òn(a) mò jaczës kłopotë / trudnoscë; **jakiegoś** jaczégòs [Czejbëm miòł jaczégòs òbesłańca,

to bë òn wnet całą wies òblecòł. Sy Ni môta wa **jaczégòs** młotka, że seczerą gòdze wbiłòta? *Gò*]; **z / od jakiegoś miejsca rozpocząć** z / òd **jaczégòs** môla / miescò || miescégò zaczac / rozpòczac || -czic; **przy jakiejś okazji** przè jaczi(s) leźnocè || leźnoce; **z jakiejś okazji** z jaczis leźnocè || leźnotè; **z jakiejś przyczyny trzeba umrzeć** z jaczis przèczènè trzeba ùmrzèc (*Sy*); **jakąs przyczynę znaleźć** jakąs / jaką przèczènã nalezc; **jakieś dziecku dzieje się krzywda** jaczémùs dzieckù dzeje sã krziwda (*Sy*)

jakiż *zob. jaki*

jakkolwiek *cj, prn* chòc, jak le, równo jak; ~ **байд** *adv* jak le bądź, chòc le jak / jakòs, jak le / tak jak le (tak, jak le sã dô; tak, jak le jidze / pùdze / jak sã ùdò), równo jak, równo w jaczi spòsòb

jako *prn* jakno || jakò (|| *arch* akò) [Dobrowòlno szedł na wòjnã jakno òchòtnik. Nasz syn pròcèje jakno mlécznik. Jakno głupi jò stojã i czekóm za wama. Jakno psè, tak òni sã grèzã midzè sobã. Jakno róza, tak tè jes piãkné, dzéwczã. Ji chłop to je takò biédka, tacji pajk, że òna bë gò jakò broszkã pòd brodã mògła nosèc. Knòpi wložèlè we wicòrk miãso jakò zér na reczi i zastawilè rzékã. – *Sy* Tej jò akò saldòt (*zòłnèrz*) légl na kómkã (*tawã*). *Lz*]; ~ **przyjaciel** jakno || jakò drèch / przèjacél / kamròt / *ew.* kòmpel; ~ **lokator** jakno || jakò mieszkańcka / mieszkónka [Jakò mieszkónka òna mùsi ù pana prac. *Lz*]; **chociaż jest hydraulikem, pracuje jako ~ listonosz** chòc je hidraulikã, òn robi / pròcèje jakno || jakò lèstowi / brifka; **też (a także / a również)** jak téz (a téz); ~ **taki** jakno || jakò tacji; ~ **tako** jakò takò, tak sobie [Z tim zdrowim bëło ju lèchò, ale terò ju je jakò takò, dosc mòzłèwie. *Gò*]

jakobin *m* jakòbin *m*

jakobinizm *m* jakòbinizm *m*

jakoby *prn, cj* 1. nibè; że nibè / nibè, że; że bòdòj; *ew.* tak, jakbè [Lédze gòdaja, że nibè / że bòdòj òn je zlazłi z jinã babã. *Gò* Nibè sã jiscèła, ale w duchù bëła rada (*ròd*), że tak sã stało. Nibè tak jes mądri, a tegò nie wiész. - *Sy*]; **on twierdzi, ~ miał...** òn twierdzy, że nibè...; 2. *zob. jakby*

jakoś *prn* jakòs {*nié*: jakùsz}, w jaczis spòsòb, jaczims spòsobã [Jakòs słuńce ni mòže sã przebic przez mgłã. *Sy* Mùszimè to jakòs zrobic. Kò to sã jakòs dô (zrobic / wètrzèmac *itp.*). Mùszimè sã starac, zebè tu ù nas jakòs wèzdrzało za lèdzama. Jakòs ni mògã ùwierzèc, że òn ju nie zèje. Nè jak(ùz), jidze tobie ta robòta jakòs do przòdkù? - Jakò takò jidze, a tak pò pròwdze: bële jak. - *Gò*]; (**ale / przecież**) ~ **to bédzie** (ale / kò / tec / doch) to jakòs / jak bądź / mdze a. jakòs to sã dô (dò zrobic / załatwic)

jakościować *v* jakòscowac, klasyfikòwac òd stronè jakòscè / ze wzglãdu na jakòsc; *ew.* przebierac (w czims), wèbierac (spòmizdè czegòs)

jakościowanie *n* jakòscowanié, klasyfikacja *f*, klasyfikòwanié *n* (pòd wzglãdã / òd stronè jakòscè); *ew.* przebiéranié (w czim)

jakościowo *adv* jakòscowò; *ew.* òd stronè / pòd wzglãdã jakòscè; ~ **lepszy / gorszy** jakòscowò lepsi / gòrszi (*a.* lèchsi)

jakościowy *ad* jakòscowi; **wzgląd** ~ wzgląd jakòscowi; **miary / względy** ~we miarè / wzglãdè jakòscowé

jakość *f* jakòsc *f* [Nama nie rozchòdzy sã tak baro ò jilosc, le barzi ò jakòsc. *Gò*]; **nie dbam o ilość, lecz o ~** nie dbajã / dbóm ò tèlkòsc / jilosc, le ò jakòsc (*Sy*); ~ **gleby** jakòsc zemi; **słaba / marna** ~ słabò / marnò jakòsc; *ew.* lèchòsc *arch* [Dlò lèchòscè jò nic nie kùpił. *Lz*]; **kontrola** ~ci kòntrola / spròwdzanié jakòscè; **przedmioty (produkty, wyroby) marnej ~ści** rzeczè / przedmiotè (produktè, wèrobè) marny / słabi jakòscè; *ew. zob. lichota, tandeta*

jakowys *prn* jaczis; ~weś jaczés

jak to zob. jak**Jakub** *m* Jakùb, Kùba, Jakùbk, Kùbùszk *m*

jakże *prn* jak, jakże, jakùż {*nié:* jakùsz} [Jakże jô taczé letnawé pôłnié móm jesc. Jakże ten krôwç mógł tobie to òbùcé tak sparcéc. *Sy*]; ~(**że**) **zdrowie?** jak / jakże || jakùż zdrowié?; *ew.* jak / jakże || jakùż sã czëjesz / Wë sã czëjece?; **a ~(że)!** a jak!?, a / ale pewno / gwës!, a jakże || jakùż!?!; **pokaż no mi, ~(że) ty to robisz?** pòkôż le mie, jak / jakùż / jakże të to robisz?; ~(**że**) **my to zrobimy?** jak / jakże / jakùż më to zrobimë? (*odp.* Në jakòs mùszimë to zrobic.); ~(**że**) **ja mam to zrobić, kiedy...** jak / jakże / jakùż jô móm to zrobic, czej...; **no, i ~(że) to wyszło / wypadło?** në, i jak / jakże / jakùż to wëszło? **zimny ~ lód** zëmny jak lód; **jak(że) to?** *int* jak to?! jakùż / jakże to?!; **no, jak(że) to tak można?** në, jak / jakże jakùż tak mòże (chtos mòże) / mòżna (të mòżesz / òn mòże / wa mòżeta / Wë mòżece?); ~(**że**) **ci idzie / leci?** jak / jakùż / jakże ce || tobie / wama jidze? (*odp.* A, tak jakòs jidze. / *zart* Jidze jak pò Jadwidze, a pò Trudze lepi pùdze.)

jałmużna *f* klëczné *n*, jałmużna *f*, datk (pieniãdze / dëtczi) na biédnégò [Chto daje jałmużnã, sklôdò sobie pieniãdze ù Pana Bòga. *Ra*]

jałmużniczy *ad* jałmużniczi; *ew.* dobroczinny

jałmużnik *m* **1.** *czł. dający jałmużnę:* (roz)dówca || (roz)dówôcz *m* (dówca / dówôcz klëcznégò / jałmużnë); *ew.* dobroczinca *m*; **2.** *czł. ubogi, pobierający jałmużnę:* klëcznik *m*; *ew.* ùbòdzi, biédòk *m* {‘klëcznik’ *in* = *pol.* klëcznik, podnózek}. *Por.*

dział

jałowcowy *ad* jałowcowi, jìglënowi {‘jìglënowi’ *in*, = *pol.* a) *iglasty*; b) *igliwiowy*}

jałowcówka *f* jałowcówka *f*, jałowcowi kòrnus / sznaps, jałowcowô wódka / gòrzòłka

jałowica *f* (*krowa nie mająca jeszcze potomstwa*) jałowica *f*, *lok* półkrowa *f* {‘jałowica’ *in* = *pol.* a) *rub kobieta bezdzietna*; b) *chmura bez deszczu*; c) *drzewo nieurodzajne*} [Móm trzë krowë i dwie półkrowë. *Sy*]. *Por.* **jałówka**

jałowić *v* **1.** *odkażać, dezynfekować:* òdkazac, dezjinfekòwac; *ew.* òczëszcziwac z zaròdków / bakterii; **2.** *o krowie: przygotować na ocielenie a. ubój i zaprzestać doić:* jałowic, zastojiwac, zasëszac {zajałowic / zasëszyć krowã = *pol.* zaprzestać doić} [Mùszimë naszã krowã pòmału jałowic. Më jałowimë krowã na zabicé. - *Sy*]. *Por.* **jałowiec**

jałowiec *m* jałowc *m*, jìglëna *f*, *lok arch* brzewik *m* [tegò jałowca]

jałowiec *v* jałowiec [to jałowieje; *Zemia* / to pòle coròz barzi jałowieje (coròz słabi rodzy). *Gò*]. *Por.* **jałowić**

jałowizna *f* **1.** *pole puste / nieurodzajne:* jałowizna, głòdowizna *f*; *por.* **odłóg, ugór;** **2.** *młode bydło nie mające jeszcze potomstwa:* jałowizna *f pl*

jałowo *adv* jałowò; *ew.* *o potrawach: bez przypraw:* przasno, metło [Mùszã jesc przasno, bò jem na nérçi chòri. *Sy*]

jałowość *f* jałowòsc *f*; ~ **dyskusji** jałowòsc diskùsji [Ze wzglãdu na jałowòsc diskùsji / wedle jałowòscë diskùsji trzeba bëto zakùńczëc zéńdzenié. *Gò*]; ~ **opatrunku** *zob.* **aseptyczność**

jałowy *ad* jałowi – **1.** *o ziemi:* nieùrodzajny [Jałowé pòle. - *Sy*]; **2.** nierodny, bez pòtomstwa [Rëczy jak jałowô krowa. Ten bë chcòł jałowi krowie celã wmówic. – *Sy* Bezdzecnò / nierodno / *zgardl* jałowô białka. *Gò*]; **3.** bez tłuszczu, mgli, chùdi, mało wòrtny, mało pòżëwny [Jałowi rosól. *Sy* Jałowô jòda / strawa. *Gò*]; **4.** *o karmie:* przasny [To je taczé jałowé zercé / taczì jałowi fùter / takò jałowô kòrma / pasza / pastew. *Gò* Ta krowa zjé to przasné sano, ale mòcë òno nie daje. Jałowô (*wëdraszowónò, bez zòrna w kłosach*) słoma. – *Sy*]; **5.** pùsti, próżny [Jałowô (*bezdeszczowò*) chmùra. Jałowô bùcha (*pëcha, pëchòłkòwatosc*). *Sy*]; **6.** *o wodzie:*

przasnô („mitkô” || „miãtkô”) wòda (wòda pò deszczu z grzmòtã w jezorze / rzéce). Sy; **7.** zob. **aseptyczny**; **8.** fig próżny, nie prowadzący do niżódnégò célu, bezcéłowi, bezbrzadny; ~a **dyskusja** jałowô / próżnô (ew. bezbrzadnô) diskusjô / rozmôwa / rozprawa; **9.** bezczynny, nieczynny, bezproduktywny, nie wëkònjący robòtë / pròcë; **bieg** ~ *mech* jałowi / lózy biég [Mòtór na jałowim / lózym biegu (bez òbcążeniégò) zùżiwô mało energii elektryczny / pòli mało benzynë. Gò]. Por.

bezwartościowy, mdły, jałowy

jałówka f jałówka, jałowiczka f, jałowczã n; młòdô jałowica / krowa ew. krówka, krusza, trucza, mùza, prucz(k)a f {‘jałówka’ in rub = pol. kobieta bezdzietna}; ~ **roczna rocznica** f, rocznô jałówka. Por. **jałowica**

jama f jama (lok: || jóma || jãma), arch a. ekspr: **jamica** f, **jamiszczë** n; zdr jamka || jómka - **1.** jama wykopana w skarpie, pieczara, jaskinia: jama; **2.** dół w ziemi: dół m, jama, dzura || lok dura, kùla (por. **jama 4**) f; **3.** wyrwa: wërwica, dzura f; **4.** piwnica wykopana w skarpie a. wolnostojąca, „bunkier”: sklep m, jama, kùla f [Më mómé jabka w jamie (w sklepie / w kùli || -lë). Sy]; **5.** nora: ~ **lisia** lësô jama / rzad nora Lz / dzura f [Tu mùszë bëc wiele lësów, bò tu je wiele jamów. Nié przez jednã dzurã wchòdzy lës do jamë. - Sy]; **wilcza** ~ wilczô (|| arch wòłczô) jama; **wejście do** ~y wchód do jamë; **6.** ~ **brzusna** an brzëchòwina f, jama brzësznô {‘brzëchòwina’ in. = miãso z òkòlégò brzëcha zwierzëca, pol. boczek} [Czëjã bóle w brzëchòwinie. Sy]; **7.** ~ **ustna** gãba, rub jama f; ew. gãbnô jama [Zamkni jamã, bò ce jã zamknã! Pùstô jama (gãba bez zãbów). - Sy]

Jamajka f geo Jamajka f

jamb m jamb m

jambiczny ad jambiczny

jamisty ad jamisti; ew. dołowati, kùłowati, d(z)urowati, pòkrëti dołama [Jamistô górka. Lz]

jamka f jamka

jamniczka f jamniczka f

jamnik m jamnik m

jamnikowaty ad jamnikòwati

jamochłón m, ~y pl jamòchłón m, jamòchłonë pl

jamowy ad jamòwi [Jamòwi zwierz. Sy]; **groby** ~we archeol grobë jamòwé

janczar m janczar m

janczarski ad janczarsczy, janczarów

jankes m Amerikón, jankes m [tegò Amerikana || -kóna / jankesa]

janowiec m bot jurk || jërk; rzad lok: jërka f, jërkòwicé n, jurczëk, jòrk, bicz, brëm m, diòblë zelé, diòbli ògón Sy, arch hist biësy czerz Gò {wszëtczé te nazwë òdnòszają sã téż do roscënë zwóny z polska: “żarnowiec miotlasty”; ‘jurk’ || ‘jërk’ in = a) zli duch, diòbët; b) farmazyn, czòrnokszëk; ‘biësy czerz’ - por. “Besiker”, niem. Pieckendorf, dzys: Piecki k. Gduńska Gò} [Natni jurków (jërków) do miotłów. Miotła z brëmù. Ù nas miotlë robiã z biczu. Czarownica nômili jezdy na miotle z diòblégò zelégò. - Sy]; **owoc janowca** wronòk m

Japonia f geo Japóniô, Japónskô [ti -nii, -ńszi] f

Japonka f Japónka f

Japończyk m Japónczyk, Japóna m

japoński ad japónszi

japońszczyzna f japónizna. japóńszczëzna f

jar m wiwóz [wym: wiłóz], rów, rzad wądół (zdr wądółk), babi dół m, rozparëna, parowa, rëja f; rzad: kòrëto, żłobiszczë n, żłób m {‘wądółk’ in = pol. dół, dołek - zob.; ‘rëja’ in = a) przerãbla; b) plëta, dzura na drodze; c) błoto, trzãsawiszczë,

pòptaw; d) *rérka*, *szafka* / *framùga* w *piéckù*; ‘*kòrëto*’ *in* - *zob.* koryto} [w tim *wiwòzu* / *wądole*; w *tëch wiwòzach* / *wądolach*; Co tu za *piãknô trôwa* ùrosła w tim *wądole*. Chcemë le so sadnac w ten *wądółk*, tam tak nie badze wiało. W naszi parowie ùkriwôł sã *zbójca*. Bãdziesz tak *długò łazëła*, jaż chtos wëlëze z *rëji* cebie napadnie. Chcemë le sobie sadnac w to *kòrëto*, tu abò wiatru ni ma. Róbmë le, *róbmë*, a czej *przińdã* z *pòdwiészórkã*, tej *pùdzemë* gò zjesc do *złòbù*, tam ni ma wiatrë (*wiatru*). Dzys ti *młodi* le sã pò *tëch złòbiszczach* taczã i *kùlajã*. - *Sy*]; **położony w jarze** *wądolny*; **zbocze jaru** ùbiedrz (a. rzma) *wiwòzu* / *wądolu* / *wądolnô* – *por.* **zbocze**. *Por.* **dolina**

jarka *f* **1.** *zboże jare*: *jôrka* *f* [Jôrkã seją na *zymkù*. Cëzã *jôrkã ògóniô*, a *jegò włòsnã wròble òbjòdajã*. Pò *swiãtim Wòjcechù* trzëm, *chłòpie*, *jôrkã* w *miechù* (*wnet je czas sòc jôrkã - przëstowié*). - *Sy*]; **2.** *zob.* **jarlica**

jariki *ad* **1.** *wczasnozymbkòwi*; **2.** (*o żelazie*) *krëchi*, *łómny*, *łómlëwi*

jarl *m* *jarl m* - *wòjôrz* / *ksãzã skandinawsczi*

jarlica, **jarliczka** *f* *jarlòk m* (= *barank*); *ew.* *jagniã n*, *młodô òwca*, *òwieczka*, *szopka f.* *Por.* **jagnię**

jarmarczność *f* *jòrmarcznosc f*; *ew.* *jòrmarczny* / *jòrmarkòwi kòlorit*

jarmarczny *ad* *jòrmarczny*, *jòrmarkòwi*

jarmark *m* **1.** *jòrmark*, *tòrg m*, *targòwiskò* || -*szcze* [tegò *jòrmarkù* / *targù* / *targòwiska* || -*szcza*; *Jidze jak szewc na jòrmark (spieszi sã)*. *Sy* *Przëprowadzył nowégò kònia z jòrmarkù*. Je terò *mãdri jak baba pò jòrmarkù (ò czł., co przëgapil wòznã sprawã)*. W *Lëpùszu* sã *òdbiwalë jòrmarci*. *Gò*]; **2.** *fig jòrmark*, *tòczel*, *trzòsk*, *jòch*, *wrzòsk m* [Cëz tu ù waju je za *jòrmark*, *mùszita wa bëc tak głòсны?* - *Gò*]; **hałas jak na ~ku** *trzòsk* / *jòch jak na jòrmarkù* / *jak w bóznicy*

jarmarkowy *zob.* **jarmarczny**

jarmułka *f* *jarmułka f*; *ew.* *żëdowskò mùcka* / *czòpeczka* [Na *głowach* noszã *jarmułczì jak Żëdzë*. *Ra*]

jarmuż *m* *zëmòwò kapùsta Tr* {*kasz.* ‘*jarmuż*’ *m* = *lëstë òd wrëków / rãklë - swiézé a. kwaszoné*} [Włóž *krowóm jarmužu*. *Kwasëc jarmuż*. *Më dajemë bëdłu jarmuż w zëmie*. - *Sy*]

jarosz *m* *jarosz*, *wegetarión*, *Tr*: *bezmiãsók m* [tegò *jarosza* / *wegetariana* / *bezmiãsóka*]

jariski *ad* *jarsczi*, *bezmiãсны*, *wegetariańsczi*

jarstwo *n* *jarstwò*, *wegetariaństwò n*, *wegetarianizm m*, *Tr*: *bezmiãszëzna f*

jary *ad* **1.** *jari*; *ew.* *zymkòwi*, *latny*; **zboże ~re** *jôrka f*, *jaré* / *latné zbòzé*; **~ra pszenica** *jarò* / *latnò pszënica*; **2.** *krzëpki*, *dziarski*: *welch(ny)*, *żwawi*, *karsz(ny)* [Béł òn *srodze sëwi*, ale *jeszcze jari*. *Lz*]; **stary, ale** ~ *chòc stari*, ale *jari* *Sy*; *ew.* *stòri*, ale *karsz* / *welch*

jarzãb *m* *bot jarzãb* *Gò m*

jarzãbek *m* *orn jarzãbk* (‘*jarzãbk*’ *in* = *kùrón jarzãbiati*, *tj. szari z cemniészima kropkama*)

jarzãcy się *ad* **1.** *jarzãcy sã*, *żarzãcy sã* = *żòlãcy sã*, *rozzòlony* = *rozżarzony (Lz)*, *letkò* / *słãbò swiëcãcy*, *swiëcãcy (sã)* *słãbim blaskã* {‘*rozzòlony*’ *in* - *por.* *rozżalony* – *ts., co pol.*}; **2.** *zob.* **blyszczãcy**

jarzemko *n* (*małe jarzmo a. zdr od: jarzmo*) *jerzemkò f.* *Por.* **sprzãczka**

jarzemny (podjarzemny) *ad* *jerzmòwi*, *jużny*, *pòdjużny*; *ew.* *òklëczny* *Gò* {‘*òklëczny*’ || ‘*nieòklëczny*’ *in* = *niepòradny*, *niezdarny*; ‘*nieòklëczny*’ *in* = *nòremny*, *pol. niesforny*}; **~e bydlë** *jerzmòwé* / *òklëczné bidlã* || *bëdlã*. *Por.* **jarzmo**

jarzeniowy *ad tech el* *jarzeniowi*, *swietlówkòwi* [Lãpë / *òswietlenie jarzeniowé*. *Gò*]

jarzeniówka *f* *tech el* *jarzeniówka*, *swietlówka f*; *ew.* *réra jarzeniowò* / *swietlówkòwò*

jarzębiak *m* jarzëbiòk *m*, jarzëbinowò naléwka; *ew.* wódka / gòrzòłka; jarzëbinowi kòrnus / sznaps / *lok* naléwk

jarzębiasty *ad* jarzãbia(s)ti || *lok* jarzãbati, jarzãbkòwati; ~ **kogut** jarzãbia(s)ti kùr(ón); ~**ta kura** jarzãbia(s)tò kùra / kòkòszka

jarzëbina *f* *bot* jarzëbina, *lok*: (|| jarzbina || jarzãbina || rzëbina), pôcòrnica *f*, jarzëbiòk, jarzãbk *m* [Nòlepszò do tegò mdze jarzëbina. *Ra* Gwizdówczi z jarzëbinè sã lëmi na zymkù, czej pòd kòrą je wiele miòzdzi. *Gò*]

jarzëbinowy *ad* jarzëbinowi; **jagody** ~**we** jagòdë jarzëbinowé; **drewno** ~**we** jarzëbinowé drzewò / drewno [Z drzewa jarzëbinowégò. *Ra*]

jarzëbinówka *zob.* **jarzębiak**

jarzmić *v* **1.** zakładac, nakładac / nasadzac (*wòłowi a. krowie*) jermò (*a.* klëkã / jugò – *zob.* **jarzmo**); zaprzëgac w jermò; **2.** gnãbic, cemiãżëc; *ew.* niewòlëc, trzëmac w niewòlë / w pòjmanim, trzëmac kògò na lińcuchù / pòd bótã; *ew.* nakładac (na kògò / kòmù) jermò, zakładac (kòmù) ùzdã. *Por.* **ujarzmić**

jarzmo *n* **1.** *jarzmo podwójne, na dwa woły / dwie krowy:* jermò *n*, *lok arch* dròbka, drabinka *f*; *jarzmo na jednego wołu:* jermò, jugò || *lok* jigò, *arch* jermica, klëka *f* {‘klëka’ *in* = *pol.* a) *laska sołtysa*; b) *duży zakrzywiony nos*; c) *kolano*; d) *płozą u sań*; e) *kolanko z rury*; f) *arch zakręt drogi – i in.*} [Wòlë chòdzą w jermie / jermieniu. Wòlë òbrócëłë sã przòdkã do wòza a slòdkã do jermza. Krowë chòdzą w dròbce / cygnã w drabince. Zjim jugò z wòła. Włòżëc jugò na wòła. Chòdzëc w jugù. Zaprzic wòła w klëkã. Kò òn le w klëkã robi (*tn.* „w jedno jermò” = w jednégò wòła *a.* w jednã krowã). - *Sy*]; **wół chodzący w ~mie** jużny / pòdjużny / jermòwi / òklëczny (*Gò*) wól; **nienawykły do ~ma** nieòklëczny {‘nieòklëczny’ *Sy in* = *pol.* a) *niedotężny, niezdarly, niezaradny*; b) *natrętny, niesforny*}; **jedna z dwóch pionowych deseczek w środku ~ma podgardlicowego spajających górną beleczkę z dolną miecz** *m* [Jermò mò dwa miecze. Wòlë złòmałë miecz kòle jermza. - *Sy*] {*por.* miecz *in*}; **górną beleczka ~ma** balka *f*; **dolna beleczka ~ma** pòdima *f*; **2.** *fig* jermò; *ew.* brzemiał, ùcemiãżenié, pòjmanié *n*, niewòlò, ùcemiãga, grãdzò, bòrda, niewòlò *f*, cãżòr *m* {‘grãdzò’ = ‘bòrda’ = ‘cãżòr’ = brzemiał} [Zestąpił jem, zebë gò wërwać z jermza egipszczégò i wëprowadzëc z ny zemi. *Gò bibl*]; **przyjąć na siebie ~ (ciężar, trud), wprząc się w ~ wzac** || wzac so jermò na kark, wprzić sã || wprzëgnac sã w jermò [Wzãł so jermò na kark. Jak jò sã òzeniła, tak jò sã w to jermò wprzëgła i w nim chòdzã. - *Sy*]; **uginać się pod ~mem** ùdzibac sã pòd cãżòrã / brzemieniã / *ew.* pòd batugã (pòd batugã cemiãżcë); miec krziż z czim; znaszac ùcemiãżenié / ùpòkòrzenié / ùpich / krziwdã / pòniewiérkã; cerpiec w pòjmanim / w niewòlë; ~ **małżeńskie** małżeńszé (*Tr:* żeńbòwé) jermò; **słodkie** ~ miłé / lubczé (*ew.* słòdczé / miòdné) jermò; **zrzucić** ~ z(d)rzëcëc || z(d)rzucëc jermò, wëdostac sã z pòjmaniò / z niewòlë / spòd ùcemiãżeniò / ùcemiãdzi. *Por.* **jarzemny**

jarzyć się jarzëc sã *arch*, żarzëc sã (*Lz*) = żòlëc sã, letkò / słabò swiecëc; *ew.* tlëc sã, *arch* marwic sã {‘żòlëc sã’ *in. por.* żalëc sã || żòlëc sã = *pol.* żalić się, skarżyć się, jęcżëc – wierã òd „jãkù” wëdòwónégò przez dopòliwajacé sã głównie / knëple} [Jesz sã përzniã jarzã wãgle. *Ra* To sã dzys nie chce palëc, to le sã tak żòli. Słùnce żòli sã jak òdżin. Żëcë sã jesz w nim żòli. - *Sy*]. *Por.* **tlić się, żarzyć się**

jarzyna *f* jarzëna *f* (*pl:* jarzëne), warzëwò (swiëzé warzëwò) *n* (*pl:* swiëzé warzëwa); *ew.* w *zn. nowalijki:* swiëżònczi *pl*, swiëzé *n*; swiëżëzna *f* {‘swiëżëzna’ *in* = swiëzé miãso} [Sadzã same le jarzëne, z chtërnëch mają nòwikszì dochòd. *Ra* Më ju jëmë swiëżònczi. *Sy*]. *Por.* **nowalijki, warzywo**

jarzyniarka *f* **1.** òbrzinarka *a.* krajarka *f*, maszina do (òbiéraniò abò krajaniò) warzëwów; **2.** hańdlòrka warzëwama; *zob.* **przekupka**

jarzynka *f* jarzinka *f*. *Por.* **jarzyna**

jarzynowy *ad* jarzënowi (|| *arch* jarzinny *Ra*); *ew.* zeleniznowi [Lëstë jarzënowé. Zupa jarzënowô. *Ra*]; **ogród** ~ ògród z warzëwama / z jarzënama, ògród jarzënowi; **zupa ~nowa** jarzënowô / warzëwnô zupa / pòlëwka, zupa / pòlëwka ze swieżëch warzëwów; *ew.* zupa z miësem, kartoflami (*danie jednogarnkowe*): *lok* kùrmùr *f*, *lok* kùrmùrka *f*, *lok* chùrëmùrë *pl*, wszëtškò māk / pòmāk / misz-māk, *ew.* przerucha *f* *lok*, èintop *niem.* *m* {‘kùrmùr || kùrmùrka, chùrëmùrë’ = *mieszónka* - *in* zbòžé (*óws a. jiczmién*) *wsóné razã* z wika, *a. np.* z redelã} [Dzys bądzemë na òbiòd gòtowelë kùrmùr: marchiew z szablama. Dzys mdze na pòlnie przerucha. Przerucha je z jedny gròpë. - *Sy*]

jasełka *pl* jasełka *pl*, gwiondzkòwi teater; *ew.* gwiondzkòwé (*a.* gòdowé / bòžonarodzeniowé) przedstawienié, gwiondzkòwé jigrë

jasiek *m* zòglów(ecz)*k m*

jasion *zob.* **jesion**

jasionowy *zob.* **jesionowy**

jaskier *m bot* maselnik *m*, bòlëdczë *pl*, bòlëglowa *f*; ~ **zółty** gapinóžka *f*; ~ **kosmaty** zòhtëszk *m*; ~ **ostry** jastrë, pchòcze *pl*, kónšci zãb {‘kónšci zãb’ *in* *zob.* kukurydza; ‘pchòcze’ *in* – *zob.* kolec}; ~ **polny** zòłtci *pl*; ~ **rozłogowy** jastrownik, złocëc *m* {‘złocëc’ *lok* *Sy* - *in* = *pol. bot.* szczodrzeniec *rozestany*)

jaskinia *f* jama (*lok* || jãma || jóma), grot, *arch.* jamica, jascziniô *f*, jamiszczë *n* [Òdemknie tajnie (*tajemnice*) grot. *Lz*]; ~ **zbójecka** jama / schòwa zbójców (*a.* mòrdarzów || -rzi); *ew.* rozbójniô, zbójowniô, mòrdarniô *f*; **badacz** / **penetrator** (*ew.* **zdobywca**) **jaskiń (grotolaz)** grotolaz *m*, badòcz (*ew.* zdoiwca) jamów / grotów

jaskiniowiec *m* jamòwi człowiek, jamówc *m* [tegò jamówca]

jaskiniowy *ad* jamòwi, grotowi; **człowiek** ~ *zob.* **jaskiniowiec**; **zwierz** ~ jamòwi zwiërz (*Sy*) / jamòwé zwiërzã, zwiërzã zëjãcé (*a.* chroniãcé sã na zëmã) w jamach / grotach; ~ **mikroklimat** jamòwi / grotowi mikroklimat

jaskółczy *ad* jaskùlczì || -łczì, jaskùlczin || -łczin || jaskùleczczin; ~**cze gniazdo** jaskùl(ecz)czëno gniòzdo; *arch* lepa *f* (*Lz*); **czop w** ~ **ogon** tap || cap w jaskùlczì(n) ògón

jaskółka *f orn* jaskùlëczka, jaskùlëca, jaskùłka (|| *lok* jaskùłka), jaskùlenka, jaskùrlëczka || jaskùrlëczka, wiskùłka, *arch* jaska) *f* [Ni móm nižòdnégò ùbëtkù jak takò jaskùlëczka przed bùrzã. Jaskùłka je dobrò gòspòdëni, bò òna wiedno we fartuszkù chòdzy. Jaskùlenka je robòcò, czëstò, gòspòdarnò, a sroka je nielusò, nic nie robi, gniòzdo mò le z dwùch knëplów na krziž. Jaskùlëczka chroni chëcze przed ògniã i czarama. Jaskùlëczczì gniòzdzëją pòd ùstrzechã (*pol. pod dachem a. okapem*). Jaskùlëczczì gniezdžã sã pòd naszym dakã. Jaskùrlëczczì lòtają. - *Sy* Jaskùlëce lòtają nad zemiã. *Ra* Òn to lepi, jak takò jaskùlëczka (*ò słabim, domarostim mùłarzu*) *Gò*]; **samiec** ~**ki** jaskùłk *m*; ~ **brzegówka** wierzbiònka, wierzbica, wierzgùłëca || wierzglëca, ùbiedrznica, ùrmówka *f*, smòrzc *m* {‘ùbiedrznica’, ‘ùrmówka’ òd ‘ùbiedrzé’ *n*, ‘ùrma’ *f* – *pol. skarpa, zbocze góry*}; ~ **dymówka** bezkabòtka, liwkòwnica, fartuszka *f*; ~ **oknówka** òczelnica *f*; **jedna** ~ **nie czyni wiosny / lata** jeden kòzeł (*a.* jedna kroczew) to jesz nie je dak (*Ra*); jedna jaskùlëczka, to jesz nie znaczy, że je zymk; jedna jaskùlëczka nie czëni / robi lata; jedna jaskùlëczka lata nie zbùdëje (*Ce*); **świergot** / **ćwierkanie** ~**łek** swirzkòt(anié) jaskùlëczków; ~**i swiergoçã** jaskùlëczczì swirzkòcã / jazgòłã

jaskrawo *adv* jaskrawò, jaskro; *ew.* òstro, baro jasno; *w zn. barwnie, kolorowo:* farwno, farbisto; *w zn. pstrokato:* bestro, pstrokato; *w zn. błyszczãco:* skrzãco; *ew. zob.* **wyraźnie** [Słùnce swiécëto jaskrawò. *Bù* Gwiòzdë dzys tak jaskro swiëcã. *Sy*]; **(naj)~wiej** (nò)jaskrawi, (nò)jaskrzi

jaskrawość *f* jaskrawòsc, jaskrosc || -rota; *ew.* òstrosc, farbistosc, pstrokatosc *f*

jaskrawy *ad* jaskrawi, jaskri; *ew.* pòdpòdający, rażący, ostri, kòlący; *ekspr* blëszczati *lok*; *ew.* òstri; *ew. w zn. blëszczący:* łiszczący, skrzący, jaskrzący sã; *w zn. barwny:* farwny, farbisti, *ekspr* blëszczati *lok*; *w zn. pstrokaty:* bestri, pstrokati [Jaskrawé promienie słuńca. Bù Jaskrô sëkniã. Cëż ta nosy za sëkniã blëszczatã! - Sy]; **(naj)~wszy** (nô)jaskrawsi, (nô)jaskrzësi, (nô)barzi jaskri / jaskrawi; **światło ~we** wid jaskrawi / jaskri / òstri / òslëpiący / òslëpiający / *ekspr* blëszczati [Przëcemni ten blëszczati wid. Sy]; ~ **(ew. intensywny) kolor** jaskrawô / jaskrô / òstrô (*ew. jintensywnô / mòcnô*) farba || -wa; jaskrawi / jaskri / òstri (*ew. jintensywny / mòcny*) kòlór; **~we kolory** jaskr(aw)é farbë / kòlorë; **(naj)jaskrawszy kolor** (nô)òstrzëszô / (nô)jaskrawszô / (nô)jaskrzëszô farba || -wa; (nô)mòcniësi / (nô)òstrzësi / (nô)jaskrawsi / (nô)jaskrzësi kòlór [tegò kòloru]; **~we ubranie** jaskré / *lok* blëszczaté / *ew.* bestré òbùcé

jasło *n* *przenośne* koryto z drabinami za które się kładzie paszę dla zwierząt: kòrëto a. kùm(k) z dròbkama / z rapama; *ew.* pòsnik Gò m {‘pòsnik’ *in* = ‘wëpòsk’ - dówanié swëgò bëdła a. òwc do paseniô za òpłatã}; *jasła* dla dokarmiania zwierzyny łownej: pòsnik, kòrmik *m*, *lok* żërnica *f* - *zob.* **karmnik**

jasno *adv* jasno, widno, *zdr* *ekspr:* jasnëchno, widnëchno [Dzys w nocë bëł jasno jak na dniu. Tu je jasno jak w czòrny jizbie (*we wãdzarni*). Na noc straszno, na dzëń jasno. Dnie robiã sã ju dlëgszë, je ju sódmô gòdzëna wieczór, a jesz je widno. Jak ce chlapnã w pësk, to ce sã widno zrobi w òczach. - Sy]; **(naj)~niej** (nô)jasni, (nô)widni; ~ **świeący** jasno swięący; ~ **się wyrażać** jasno / wërazno gadac / mówic / sã wëpòwiadac; *ew.* gadac tak, żebë kòzdi rozmiòł / żebë to bëło do rozmieniô [Jasno jak na łësy bani (*żart*). Sy Òn rzekł jasno / wërazno, że... To bëło jasno rzekłë / pòwiedzóné, kò jasni sã ju nie dò rzec. - Gò]. *Por.* **jaskrawo**

jasnobiały *ad* jasnobiòli. *Por.* **bielutki**

jasnoniebieski *ad* jasnòmòdri

jasnooki *ad* jasnoòdzi

jasność *f* jasnosc || -ota *f*; *ew.* jasny / mòcny wid *m*; *ew. por.* **przejrzystość**; ~ **dzienna** dzëny / dniowi wid, jasnosc dnia, za widu / za widnégò / za dnia; ~ **słońca** jasnosc (*ew.* wid) słuńca, słoneczny wid; **dla ~ci sprawy** dlô jasnoscë sprawë

jasnota: ~ **biała** *f* bot glëszka, glëchawica, dzëkò || -wò pòkrzëwa *f*; ~ **plamista** *f* bot ùsznik, grzmiòł *m*, karwińskò wsza / pchła *f* [Karwińskò pchła rosce na Karwińszich Błotach. Sy]

jasnowidz *m* jasnowidz, *Tr:* jasnozdrzëla *m*

jasnowidzący *m* jasnowidzący *m*

jasnowidzenie *n* jasnowidzenié *n*

jasnowłosy *ad* jasnowłosy; *ew.* płowòwłosy, lenisti, biélowati, szëmlowati

jasny *ad* jasny; *ew.* widny, *w zn. jasno oświeltony:* widny; *ew. ekspz* *zdr:* jasnëchny, jasnëtinczi widnëchny; *ew. w przekleństwach:* jasnisti [Piorën / grom jasnisti. Gò]; *por.* **jaskrawy, biały, płowy;** **(naj)~niejszy** (nô)jasniësi; *ew.* (nô)widniësi, (nô)jaskrawsi / (nô)jaskrzësi, (nô)jasni swięący, (nô)barzi jasny / widny / jaskr(aw)i; ~ **dzień** jasny / widny / *ew.* słoneczny dzëń; ~ **wieczór** jasny / widny wieczór, widnica *f*; ~ **kolor** jasnô farba || -wa, jasny kòlór; *pl:* jasné farbë || -wë / kòlorë; ~ **blondyn** *zob.* blondyn; **~na blondynka** *zob.* blondynka; **to jest ~ne jak na dłoni** to je jasné jak słuńce, to je czësto jasné, to je jasno (*a.* wërazno) widzec, to je jasno (*a.* wërazno) widoczné, *żart* to je jasné jak fùsë *a.* jasné jak łësô bania

jaspis *m* min jaspis *m*

Jastarnia *f* Jastarniô *f*; **należący do ~ni** jastarzińszci / jastarszci, jastarniczi; **mieszkaniec, ~kanka Jastarni** jastarnik *m*, jastarniczka *f*

jastrząb *m orn* jastrzib || -rząb, *zdr* jastrząbk, charłāznik, rabùsznik, *lok* drapichróst *m* {‘charłāznik’ *in a*) *złodzěj*; *b*) *rzad*: *žebrôk*; ‘rabùsznik;’ *in = zbjóca, rozbójnik*} [tegò jastrzēba || jastrzāba; Jastrzib nama wzał trzē kùrzāta. Òn na to lnie jak jastrzib na kùrā. Mò nos jak jastrzib. Rabùsznik nama latos wzał abò z piñcnòsce (*piātnòsce*) kùrzāt. - *Sy*]; ~ **gołębiarz** ptòsznik, kùrzélc, ptòszni jastrzib, *lok* òrzéłk, drapichróst *m* {‘òrzéłk’ *in = zdr òd*: òrzéł} [Ùważj, co bë òrzéłk nie trzasł na kùrā. Jachòł jak òrzéłk z kùrą. - *Sy*]; ~ **myszolów** mésznik *m*

jastrzębi *ad* jastrzēbi || -rzābi

Jastrzębia Góra *f geo* Pilēce *pl*, Jastrzēbiò Góra

jastrzębiec *m bot* drobny / wòłczy mlęcz

Jastrzębski *m (nazwisko)* Jastrzābsczy

jasyr *m pòjmanié n*, niewòlò *f*; *ew.* jasyr *m* [Òni òstelē ùprowadzony przez Tatarów w jasyr (tzn. wżāti w pòjmanié i sprzedóny w niewòlā. *Gò*]

jaszcz *m wóz (a. wòzyk)* amùnicyjny - wóz / z amùnicyją / ze skrzēnią amùnicyjną

jaszczur *m zoo* **1.** *wymarły gad*: gòd, gadzón, wieszczór *m* (- *Gò*), wēmarłi gòd przedpòtopòwi; **2.** *zalamandra f*; **3.** *farwnò skóra*; *szagrin m*

jaszczurczy *ad* wieszczórkòwi, wieszczórczin, wieszczerczècowi

jaszczurka *f* wieszczórka || wieszczerczēca, *lok*: wieszczórka || wieszczerczēca || wieszczerczēca *Sy* || *jaszczórka Bù f* {*por.* ‘wieszczówka’ *lok arch = wiewiórka*}

jaszczurkowaty *ad* wieszczórkòwati, wieszczerczècowati

jaśmin *m bot* jasmin *m*

jaśminowy *ad* jasminowi

jaśnieć *v* jasniec, swiēcęc, widniec, jaskrzęc sã. *Por.* **bieleć, bielić się, świecić**

jatagan *m* jatagan *m*, krzēwò szabla

jatka *f* **1.** *miāsno lòda, miāsny króm (przòdē, w czasach strzédnowieczò)*; *ew.* bũdka z miāsā; **2.** *rzezniò f*; *ew.* rzeznik, flészér niem *m*; **3.** **tania** ~ (**dawny sklep z tanim mięsem, z podrobami**) lészēzna *f* [Mē nòmili z lészēznē kùpiwómē. *Sy*] {‘lészēzna’ *in = pol. przeceniony, gorszej jakości towar – zob. tandeta*}; **4.** **krwawe ~ki (rzeź)** *pl* rzez, masakra, *fig* rzezniò, seczka *f*; mòrdowanié / zarziniánié / zabijanié / seczenié / tlēczenié lédzy, *Tr*: sek *m*; *krwawé jigrzëska, przen* *krwawé gòdē, straszny rozlėw krwi; pòtop / rzėka rozlóny krwi – Gò*; *por.* **łāznia (krwawa ~)**

jawa *f*, **jaw** *m* jawa *f*, jaw *m*; **na jawie** na jawie [Jò ju nie pamiātóm, czē to bëło we snie, czē na jawie. Niebòszczik stark przēszedł dzys do mie w nocē jak na jawie. - *Sy*]; **sen na jawie** sen / snicē na jawie *a.* z òdemkłima òczama; **wyjść na** ~ wēdac sã, wiñc na jaw; *ew.* (p)òkazac sã, wēplėnac na wiėrch [To wnet sã wēdało / wēszło na jaw. Wnet sã (p)òkòzało, jak to pò pròwdze bëło. Pròwda wnet wēplėnała na wiėrch. - *Gò*]

jawić się jawic sã [Czej jem ùmāczony, tej mie sã takò mērgówka jawi w òczach. *Sy*]. *Por.* **objawić się, zjawić się, zjawiąć się**

jawnie *adv* jawno || -wnie; *ew.* na widokù, na òczach lėdzczych [Òna czēsto jawno z nim chòdzy. Jawnie ò czims gadac. - *Sy* Wszėtkò jem głòsył jawno. *Gò bibl*]

jawnogrzeczna *f* jawnogrzėsznica, bezsromòtnica, rozpùstnica *f*

jawność *f* jawnosc || -nota *f*

jawny *ad* jawny; *ew.* nié tajny / ùtajony, nié skrėti / ùkrėti [Jawnò sprawa. *Sy*]; ~**ne głòsowanie** (*w.* **wybieranie**) jawné głòsowanie (*ew.* wēbiėranié) / *przest.* welowanié; *ew.* jawné wēbòrė / *przest.* welacje

jawor *m bot* jawòr *m*

jaworowy *ad* jawòrowi

jaworzyna *f* **1.** *jawòrzėna f*, jawòrowé drzewò; **2.** *jawòrowé gradłò, kāpa / grėpa jawòrów*

jaz *m* jôz [tegò jazu], zastôwk, zôstów *m*, stawidło, zastawiskò *n*; *ew.* zôgroda / przegroda *f* (na rzéce) {‘zôstów’ *in* = *pol.* *sidło, pułapka*; *b*) *zasadzka*; *por.* ‘zôstawa’ *w zn. pol.* *parawan*; ‘stawidło’ *in* *a*) *arch.* *sztërë pôlëczy wbitë w jezoro a. rzékã do môczeniô lnu*; *b*) *lok.* = *pol.* *nastawnia kolejowa - Gò*} [Chcemë le zastawic jôz, bądzemë łowilë rëbë. Ùniesemë stawidło w rzéce, zëbë wòda òdplënała. Mlënôrz ùniósł zastawiskò i pùscył wòdã na kòła. Wòda przez òdemkli zôstów lecała, le to szëmiało. - *Sy*]; ~ **śluzowy** slëzowi jôz {*por.* ‘slëza’ - *pol.* *śluz*}. *Por.* **śluz**

jazda *f* jazda *f*, jachanié, jeżdzenié *n*; *ew.* *w zn. podróz:* pòdróz, droga, réza, tura *f* || tur *m* [To je takò jazda jak w krowë. To bë psu dozarła takò jazda. - *Sy*]; ~ **koleją** jazda (*ew.* *jachanié, jeżdzenié*) / pòdróz / réza *cugã* / *banã*; *ew.* *banowò jazda / pòdróz / réza*; ~ **samochodem** jazda / jachanié *auta* || *autołã*; ~ **konna** kònnò jazda, jazda na kòniu / kòniach; *ew.* *jeżdzenié / ridowanié / wierzchòwanié na kòniu / kòniach*; ~ **konna na oklep / bez siodła** jazda na òklep / bez *sodła* [Jachac na òklep. *Sy*]; ~ **na rowerze** jazda / jachanié na kòle [E, takò jazda, dupa sedzy a nodzi jidã. *Sy*]; ~ **na nartach** jazda / zjéżdżanié / zjòzd na pùrgach; *ew.* *pùrgowi biég*; ~ **samolotem** lot / lecba / jazda // pòdróz(owanié) réza / rézowanié *samòlotã* / *fligrã*; ~ **w przód** jazda w przód(k) / do przódkù; ~ **wstecz** *aut* jazda w tìł / do tëtù / *dowsladë*; *ew.* *copanié*; **prawo ~dy** *prawò* jazdë; **gotować się do ~dy (podróży)** gòtowac sã / szëkòwac sã / rëchtowac sã / spòsobic sã do jazdë / do drodżi / w drogã; *ew.* *wëbierac sã [òn sã wëbiérò] w drogã, jazdowic sã lok* [Dokąd të sã jazdowisz? *Sy*]; **przygotować się do ~dy (podróży)** przëgòtowac sã / przëszëkòwac sã / przërëchtowac sã / przëspòsobic sã do drodżi / jazdë / w drogã; *ew.* *wëbrac sã w drogã, ùjazdowic sã lok* [Nasz *tatk* sã ju ùjazdowił, a nënka sã jész *wiedno* jajò. Terò sã *dobrze* ùjazdowita, pòjedzemë *dodóm*. - *Sy*]; **osoba lubiąca jazdę (podróże)** pòdróżnik, rézownik, jachòcz *m*, pòdróżnica, rézownica, jachòczka *f*, *żart* jażdzewsczi *m*, jażdzewskò *f* [Naja Jażdzewskò je ju tu. *Sy*]; **no, ~!** në / nëże jedz(ë)! / jedz(ë)ta / *rzad* jachòj(ta)!; *ew.* *tej le z môla!*; *ew.* *prëcz stąd, ale jazda!*; ~ **(ruszaj! odjazd!)** jachac! òdjòzd!

jazgarz *m* *icht* jòzdż, *rzad* pchòcz *m* [tegò jażdża / pchòcza], *pl:* jażdże, pchòcze [tëch jażdżi || -dżów / pchòczy || -czów; *Z òkùnków* je *dobrò* pòlëwka, ale z jażdżów jész *lepszò*. Jażdże są *smaczne*, le òne mają wiele pchòczów (*szczeżłów*). - *Sy*]

jazgot *m* **1.** *paplanina, trajkotanie:* ples(kò)tanié, szlabrotanié, klektanié, klekòtanié, përpòtanié, përotanié, gãstolenié, jazgòtanié, jazgòlenié, tërkòtanié, pëtlowanié *n*, jazgòt, klekòt, tërkòt *m*, plestë, pleszczënë, klektë *pl*; **czcze** ~ gãsò gòdka, pùsté / próżné gòdanié, próżnò / jałowò gòdka; **2.** *podniesione głosy, wrzask:* jazgòt, jòch, zgwòr, wrzòsk, trzòsk, rëjbach, *harmider m*, wrzeszczenié *n*, wrzawa, hërlëka *f* {‘*harmider*’ *in* = *kłopot*} [Babszi / żëdowsczi jazgòt. *Lz* Jazgòt jak na jòrmarkù / jak w bóżnicë. *Gò*]; **3.** *zob.* **hałas.** *Por.* **bajda, brednia, ględzenie, plotki**

jazgotać *v* jazgòtac, klekòtac; *ew.* wrzeszczec, czawrotac (= szczekac). *Zob.* **gadać 6**

jazz *m* dżez *m*

jazzband *m* *muz* dżezbend *m*, dżeskapela *f*, dżezowò òrkestra / kapela, zespòł dżezowi, dżezowé karno

jazzman *m* dżezmen *m*, mùzyk(ańt) dżezowi

jazzmanka *f* dżezmenka *f*, mùzykańtka dżezowò

jazzowy *ad* dżezowi; **muzyka ~owa** dżezowò mùzyka *a*. mùzyka dżezowò, dżez || jazz *m*; **muzyk** ~ dżezowi mùzyk(ańt) *a*. mùzyk(ańt) dżezowi; **utwór** ~ dżezowi dokòz / ùtwór / *ew.* *sztëk*; **styl** ~ stil dżezowi; **aranż** ~ dżezowi aranż, aranżacjò dżezowò

jazzujący *ad* dżezujący

jażyna *zob.* **jarzyna** *a.* **jeżyna**

jażń *f* jazń *f*, wsebët (*Tr*) *m*, jò *n*; **rozdwojenie ~ni** rozdwojènié jazni / wsebëtù

jaźwiec *zob. borsuk*

jać *v* zacząć || *lok* zacząć, *rzad*: jać || *lok* jic [Jô zaczął / më zacząłë płakac. Òna zaczął(ła) / jãł(ła) / òno zacząło / jãło / òni zacząłë / jãłë / òne zacząłë / jãłë wrzeszczec. Gò Knôp jał gósno wrzeszczec. Sy Wilk niedługò wëtrzymòł i jał wëc. Z wietwi jał wòłac na mie ptôch. - Lz]

jać się *jać się czego*: jimnać sã czegòs *a.* wzyć || wzać sã / zabrac sã do czegòs / za co {‘jimnać sã’ *in = jic na biôtci, pol. złapać się za bary, zacząć zapasy*} [Òn sã jimnął stolarstwa / stolarzeniô / robòtë stolarszi. Òn sã wzał / sã zabròł za stolarstwò / stolarzenié. Gò Ta je straszno, że bë sã ji rek nie jał. Në że, jimnita sã (*biéjta na biôtci*)! - Sy]

jądro *n* 1. jądro, *zdr* jąderkò *n* [Òn lãbrò / rozgniôtò òrzechë i te smaczne jądra zajòdò. Gò Chto do jądra chce sã dostac, mùszi òrzech przegrëzc. Òrzech mò cw(i)ardą skòrëpã, ale za to jądro mò smaczne. - Sy]; 2. *an* jądra, *jaja, rub* jajca *n*; 3. *fig* w *zn. pol. sedno*: drzëń *m*, jądro; *ew. neol.* jądrzewié *n*; *zob. istota* 3

jądrowy *ad* 1. jądrowi; **energia** ~*a* energiô jądrowô / atomòwò; **reaktor** ~ reaktór jądrowi [tegò reaktora] / atomòwi; **bomba** ~*a* bómba jądrowô / atomòwò; 2. *an* jądrowi, jajowi; **przepuklina worka ~wego (moszny)** wëpãklëna miechùłka jądrowégò / jajowégò

jąkać się (za)jìkac sã || *lok* (za)jìkac sã; *ew.* dukac, szëkùtac *lok*; *ew. w zn. belkotać, mówić niewyraźnie, jąkać się*: pùrac *lok* {‘dukac’ *in = pol. dukać, słabo czytać; ‘szëkùtac’ in = pol. źle śpiewać, fałszować*} [Òn mòcno szëkùce. Sy]

jąkała *m* jąkała || jikała, zajakała || zajikała, *arch* jãkòt, *lok*: kòkòtóna, dukòcz, pùra, bùlbòt, hepka *m* {‘jãkòt’ *in = pol. jąkanie się; ‘pùra’ in = a) bajòcz, łgòrz; b) gniota; c) czarzińc; d) cemno chmùra; e) stòré bidlã a. stòrò gãs; ‘bùlbòt’ = pol. czł. belkocący; ‘hepka’ in = a) czł głëchòniemi; b) półgłupk; c) kòzlã; d) Żidka*} [Mruzi òczama jak zajikała. Nim ten kòkòtóna słowò wëcësnie, bądze ju wieczór. - Sy]

jąkanie (się) *n* (za)jìkanié || (za)jìkanié (sã); *ew.* dukanié, szëkùtanié *n*, *arch* jãkòt *m* {‘dukanié’ *in = pol. dukanie, nieudolne czytanie; ‘szëkùtanié’ in = lëchi śpiew; ‘jãkòt’ in = pol. a) jąkała; b) jęk, jęczenie*} [Jô nie rozmiòł jegò jãkòtu. Lz]

jąkliwy *ad* (za)jìklëwi || (za)jìklëwi, (za)jìkający || (za)jìkający

jątrzący *zob. intrygancki*

jątrzący się *ad* sturzący sã, jutrzący sã || jurzący sã; *ew.* trudno gòjący sã, niezgòjny

jątrzenie *zob. intryga, podjudzanie*

jątrzenie się *n* sturzenié sã, jutrzienié sã, *rzad lok* zëdrzenié sã *n*

jątrzyciel(ka) *zob. intrygant(ka)*

jątrzyć *zob. intrygować, podjudzać*

jątrzyć się (*ropić się*) sturzëc sã, jutrzëc sã (*lok*: || jòtrzëc sã || jątrzëc sã || *arch*: jitrzëc sã || jetrzëc sã), jurzëc sã, *rzad lok* zëdrzëc sã; *ew.* òbierac sã (= pùchnac i sturzëc sã) {‘jurzëc sã’ *in = gerowac, fermentowac*} [Mie sã w pòlcu jutrzy (*sturzi*). Rena mie sã jurzëła całë lato. Ta rena / ten wrzód sã jész wiedno zëdrzi. - Sy]; **rana** jątrząca się sturzëna *Tr f. Por. czyrak, pryszcz, ropa*

jechać *v* jachac (|| *lok* jechac) [jô jadã || *rzad* jachóm, të jedzesz || *rzad* jachòsz, òn jedze || *rzad* jachò; më jedzemë || *rzad* jachómë; wa jedzeta || *rzad* jachòta; òni jadã || *rzad* jachajã; jô / òn jachòł; òna jachał(ła); òno jachało; òni jachelë || *lok* – alë; ònë jachałë; *ew.* më jësmë jachóny; òni / òne są jachóné; jedzë! || jedz! || *rzad* jachòj!]; ~ **szybko (pędzić)** nëkac; *ew.* czadzëc, perowac, *żart*: jachac z czym jak òrzełk z kùrã; jachac jak Frãcyłk ze Żëdã; jachac jak za grótkã (*akùszerkã*); ~ **pomału** jachac pòmału / pòmälë; *ew.* wlëc sã [òn sã wlecze], *żart*: jachac jak w krowë / jak ze smòłã; ~ **trzęsącym / niewygodnym pojazdem (telepać się)** todrowac, tërlëkac sã, *żart*: jachac jak diòbeł na kùlawi swini {*por.* ‘todrowac sã’

= *pol. guzdrać się*; ‘(do)tërlëkac sã’ *Sy* = *z biédą jic (duńc), (do)jachac*; ‘tërlëka’ = *rëmtot, grochòt*; ‘tëlkòwac’ = ‘tërkòtac’ (*pol. turkotać*) *in = bawic sã wiesoto, zachòwëwac sã głosno* } [Dzys człowiek sadnie w autobus i za pół gòdzënë je w miesce, a wic przòdë to piãc gòdzyn todrowelë naszi òjcowie fùrmankama do miasta. *Sy*]; **(wy)~ na wycieczkę** (wë)jachac / wëbierac sã (a. wëbrac sã) / wëpùszcziwac sã (a. wëpùscëc sã) na wanogã / w pòdròż / w rézã / w turistikã / na zwiédzanié (czegòs; ~ **konno** jachac na kòniu, wierzchã jachac; ridowac || *rzad* rejtowac, wierzchòwac; *ew. w zn. pędzić na koniu*: nëkac, gnac, turzëc {‘wierzchòwac’ *przen = pol. lekceważyć – zob. jeździć*} [Chtëż to do nas wierzchùje? Skądka të turzisz? - *Sy*]; ~ **rowerem / motocyklem / samochodem / autobusem** jachac na kòle (a. kòlã), na mòtocyklu / mòtòrze (a. mòtocyklã / mòtòrà) / autã || autofã / autobùsã; ~ **koleją** jachac cugã / banã / pòcagã; ~ **łódką** jachac / plënac (*ew. bieżëc*) czòlnã; ~ **w nieznanie** jachac w dòkã; **jechać na złamanie karku** jachac na zabicé; **jechać na oślepi** jachac na slepò; **kto smaruje, ten jedzie** chto smarëje, ten jachò / jedze. *Zob. jeździć*

jeden num jeden {‘jeden’ *ad in = jaczis, pewien = pol. jakiś, pewien*} [Jeden rôz. Za jednym razã. Ani jeden (*nicht*). Bëc z czim / kògùm na jedno (*łączyć sã / trzëmac sã z kògùm*). Chcëmë le so jednégò wëpic. Le (*leno*) jeden. Latos to padò jedną hajã (*jednym cëgã, bez przerwë, cali czas*). Ò jeden dzén / rok (*òbczas jednégò dnia / rokù*). Co wól na rôz, to wròbel ò jeden rok. Spac pòd jedną pierz(ë)ną / cygnac za jeden pòwròz (= *bëc na jedno*). Stac (*stojec*) jedną nogã w grobie. Jednym ùchã to wlecy a drëdzim wëlecy. Z jednégò celëca dwùch skòr nie scygają. Jedna matka ùchòwie dwanòsce dzecy, ale rzòdkò dwanòsce dzecy ùchòwie jedną matkã. Jedna łza rodzy dzesãc łzów. Lepszé jedno òkò swòje jak cëzëch dwòje. We wsë je wicy bestrëch psów jak le jeden. Jedna biéda na drëgã sã wali. Jeden lubi matkã, drëdzi córkã, a trzeci na òbie lecy. Dzecë sã cynkùją (*òdliczają*): jeden dwa, zdechła pchła, trzë, sztërë zdechlë mërë, piãc szesc, nie chcałë lezc, sédmë, òsmë, gdzie më jesmë, dzewiãc dzesãc, tu më jesmë. Jednégò (*jaczëgòs / pewnégò*) dnia / rokù / jedny zëmë... W jedny wsë (|| *lok wsy*)... Bëlë rôz jedny lëdze... Bël rôz jeden chłòp, a tej ten chłòp... – *Sy* Bóg je jeden. Jedną razã / jednégò raza. *Ra* Jednégò razu jò wzéróm, a tu jidze białka z naszym psã. Më tak so spòkójno jidzemë, a tu jednym jak nie walnie grzmòt i gròd zaczinò walëc, tej... *Gò*]; **sam ~, jedyny** sóm jeden *a. czësto sóm a. le(no) sóm / sóm jeden, zdr ekspr: jednusz(cz)i, jednuszinczi* [Jò jem bël w chëczach sóm jeden, jednuszi. *Ra*]; **sama jedna, jedyna** sama jedna *a. czësto sama a. le(no) sama / sam jedna, zdr ekspr: jednusz(k)ò, jednuszinkò* [Jò jednuszinkò szła jem na smãtòrz. *Ra*]; ~ **jedyny** jeden jedurny || jedyny; **ani ~** ani jeden; **o ~dnej godzinie** ò jedny (*a. ò ti sami*) gòdzënie; **w ~dnym wieku** w jednym wiekù; w jednëch latach; równo (*a. tak samò*) stòri; **po ~no (po pierwsze)...** **po drugie** pò jedno... pò drëdzé / pò jednémù... pò drëdzémù [Pò jedno ten deszcz je wiele wòrt na te òmglałë bülwë, pò drëdzé jednak przecygnie żniwa. Pò jednémù dobrze, że milicjò zamkła tegò złòdzeja, ale pò drëdzémù jegò białka i dzece bądã głòdnë. Pò jednémù to je dobrze, pò drëdzémù lëchò. - *Sy* Nama sã òplacëto kùpic tã maszinã z dwùch wzglãdów, pò jedno / pò pierszé, że më ni mùszimë ji òd nikògò pòzëczac, a pò drëdzé, że... *Gò*]; **po ~dnemu (pojedynczo)** pò jednémù; jeden za (*a. pò*) drëdzim; *w zn. według kolejności*: za régã; **co do ~dnego** (co) do jednégò / do òstatnégò / do slédnégò; **to wszystko ~dno** to je wszëtkò / czësto / dëcht równo; *ekspr* to je jeden diòbël; **jak ~ mąż** wszëtcë razã, wszëtcë jak jeden; *ew. wespół*, zbiérno; **ciągle ~dno i to samo** wiedno jedno i to samò; wiedno (*a. wcyg || wçag*) to samò i to jistny wiedno wkól to samò; **to na ~dno wychodzi** to na jedno

wëchòdzy / wińdze *a.* to wëchòdzy / wińdze na to samò; **co to za ~?** cëż to je za jeden; chtëż / chto to je; co (*a.* cëż) to za człowiek?; ~ **tak, drugi siak** jeden tak, drëdżi sak / òpak; *żart:* jeden czuder, drëdżi hójt || hùjt (= jeden w lewò, drëdżi w prawò); jeden na Glinczy, drëdżi do Lësewa; **jednym uderzeniem (ciosem)** jednym ùderzenim / czosã / szlachã / môchniãcym / pãkniãcym / *żart* strzaã || strzëlã / *niem.* szosã, *karc* jedną bitką {‘szlach’ – *zob.* cios}; **za jednym zamachem** za jednym razã / zòchòdã / ruksã / nôwrotã / *żart* òbmëcym / *żart* czwarzenim; za jedną robòtã; *ew.* za jednym / za jednégò (*w domëslë:* za jednym zòchòdã); òd razu; zarò; zarò przë tim [To më zrobimë za jednym (*w domëslë:* za jednym zòchòdã). Gò Jidã do miasta, mògã to tobie załatwic za jednym zòchòdã. Za jednym òbmëcym zaprosëlë jesmë gòscy, bądzemë mielë spòkój na jaczis czas, niech terò chto jiny zaprosy. Bël jem w miesce i za jednym òbmëcym wszëstkò załatwił. - Sy]

jedenastka *f* jednòstka *f*, jednòsce *n*

jedenastoletni *ad* jednòscelatny

jedenastu, ~ście, ~ścioro *num* jednòsce, jednòsce sztek, *rzad* jednòscoro || jednascoro (*Ra*)

jedenasty *num* jednòsti [Jidze ju na jednòsti rok, jak nasz tatc nie zëje. Jò bël jednòstim dzeckã doma. - Sy] **~ste dziecko** jednòsté dzeckò [Mają dzesãcoro dzecy, a jednòsté ju jidze. *Ra*]; **jest wpół do ~stej** je pół jednòsti

jedenaście *num* jednòsce [Abò jednòsce razy jò mù rzekł. Jò dzys ùprządła jednòsce pasem (*pasmów*). - Sy Na zwón jednòsce (*ò jednòsti gòdzënie*) mómë sã zënc wszëtcë. *Ce (Ra)*]

jedenaścioro *zob.* **jedenastu**

jedlina *f* **1.** *w zn pol. świerk, a. chrust drzew iglastych:* jodlëna arch (*Be, Ce*); *ew.* dana, danowina, jaglija *lok f*, danowiczé *n*; *por.* igliwie; **2.** lòsk jodłowi / jaglijowi / danowi, kãpa jodłów

jedlinowy *ad* danowi, jaglijowi *lok*, jodlënowi *Gò*

jednacz *zob.* **mediator**

jednać *v* jednac, gòdzëc (*kògò*); *ew.* ùdobrëchiwac; *ew.* próbòwac / starac sã (*kògò*) pòjednac / pògòdzëc / *ew.* ùdobrëchac [Òna szła tam jich jednac / gòdzëc. Òna próbùje / sã starò jich pòjednac / pògòdzëc / zgòdzëc. *Gò*]. *Por.* **pozyskiwac, zjednywac**

jednak, ~że *cj* jednak, równak; *ew.* *w zn pol. „tak czy owak”:* tak a tak; (*czë*) tak *czë* tak; (*czë*) tak *czë* jinaczi; tak *czë* jinak; jak bël nie bëlò; *lok* dejade; *rzad* zówizó *niem*; *w zn. mimo wszystko, pomimo to / tego:* nimò wszëtkò, nimò to / tegò [Òn je ùbòdżi, a jednak wiesoñi. Kón mô szterë nodzi, a jednak sã czasã pòtknie (|| *pòdetknie Gò*). Chòc òn mô dosc pieniãdzy, òn cë jednak nic nie dò. Chòc stòri, jednak głupi. - *Lz Niemcë chòc bëlë dobiwcama wszëtczych bitew, jednak wòjnã przegrelë. Płot je bëlny, le te płotnice (sztachëtë) sã za rzòdczé, tak że pùrniawa jednak midzë nie sã przecësnie. A równak to je pròwda. Chòc jem ju stòri, to równak nie chcòł bëm jesz ùmrzëc. Pëseczk (ji twòrz) mie sã dosc przëjemny widzòł, ale że òna pùklatò bëła, tegò jem równak nie widzòł. Wiedno kradlë (*kredlë*), ale *taczégò* złodzëjstwa nie bëlò równak jak dzys. - Sy Chòc òni nic nie chcelë rzec, jednak w kùncu sã wszëtkò wëdało. *Gò*]; **a jednak ja miałem racjé!** a jednak / równak jò miòł pròwdã!; **nie chciałes przyjść, a jednak przyszedłes** të nie chcòł przinć, a jednak / równak jes przëszedł*

jednaki *zob.* **jednakowy**

jednako *zob.* **jednakowo**

jednakowo *adv* równo, jednakò, jednakòwò, tak samò (*a.* wnet tak samò); *ew.* jidentyczno || -nie, w taczì sóm (*a.* pòdobny) spòsòb, na taczì sóm òrt, wedle /

pòdług jednégo (i te jistnégo) mòdła; ew. pòdobnie, juwerno {‘juwerno’ (lok || ji- || jawerno - *dost.* = *pol. podobnie*) {‘równo’ = *pol.* a) *jednakowo, bez zmian*; b) *obojętnie, wszystko jedno*; c) *gładko; prosto*; d) *bez zakrzywień*} [Te dwie róże są równo piäkne. Bótë, lewi i prawi mùszą bëc tak samò / równo / jednakòwò wiòldzé (ew. mùszą bëc jedny / jednakòwi / taczi sami / równy wiòlgòscë). - *Gò A jakże sã waji tatki miéwò? Jemù je wiedno równo, ani lepi ani lësi. Z tobą je juwerno jak ze mną. - Sy Czë tak, czë sak, na kùncu mdze jednak (tak samò). Ra Wszãdze jednak gòdają. - Sy]. *Por. podobnie**

jednakowóz *zob. jednak, ~że*

jednakowy *ad* równy, jednaczi, jednakòwi, *arch:* jednakùsi / jednakùszci / jednakùszinczi (– *Ra*); ew. jidentyczny; taczi sòm, (wnet) ten sòm, jeden i ten jistny (|| justny || jisti) / jedna i ta jistnò / jedno i to jistné, jistny i ten sòm; ew. jednégo òrtu / zortu / tipù; ew. sztòltu, kòloru / rozmiaru, jedny wiòlgòscë (*a. miarë*), farwë || -bë; ew. zrobiony / wëkònóny na jeden wzór / sztòlt / pòdług jednégo mòdła (|| *lok mùdła*) / wzoru {‘równy’ *in = pol.* a) *gładki*; b) *płatki, bez górek i dotów*; c) *prosty, ustawiony w lini*; d) *dorównujący komu*; c) *podobny*} [Të môsz taczé same bótë jak jò. Mómë wnetka równé bótë. To je jeden i ten sòm / i ten jistny wzór bótów. Dwa równé déle (ò równy długòscë i szerokòscë) / autofë (tegò samégò tipù i kòloru). Sztërzech dobrónëch, równëch (równò wësoczich) chłopów niosło zark / trëmã. W tëch nôlepszych bùksach sã kładzesz na zemi – ni môsz të lëchszych, mùszisz të wszëtkò równé robic? Naja mëmka mówi, wa jesta wszëtcë równy, czej wa reno wiòndzeta, tej wa wieczór prziiòdzeta... (*piesniczka*) – *Gò To je justné (jistné) jak to. To je jisti (jistny) kón jak mój. Chòc to je jednakò mąka, jeden chléb sã ùdzarził, a drëdzi nié. Wa jesta jednaczi. Òjc pòdzelił mòl (gòspòdarstwò) na trzë równé dzéle. - Sy Jednakòwé mò lëca ë w deszcz, ë w pògòdã. Ra Òbajidwaji (dwaji / òbaji / òbadwaji) mają jednaczé liwczì ë jednaczé czidlóné (liwczì, *pol.* *kamizelki*). Ra Jednakòwé szaré pióra. *Lz*]; **nieomal** ~ wnet / wnetk (czësto) równy / jednaczi, wnet(ka) taczi sòm, baro pòdobny; wnet jeden i ten sòm; wnet jeden i ten jistny. *Por. identyczny, jednoraki, istny, podobny**

jednakże *zob. jednak*

jednanie *n* jednanie, gòdzenie; ew. ùdobrëchiwanié *n* (kògò)

jedno *zob. jeden*

jednoaktowy *ad* jednoaktowi, jednodzélowi,

jednoaktówka *f teatr* jednoaktówka *f*, jednoaktowé przedstawienié / widowiskò || widzawiszczë

jednobarwny *ad* jednobarwny, jednobarbisti; ew. jednokòlorowi, *arch* jednokròsny, całi w jedny farwie [Jednokròsnëch zwierzãt ni ma. *Lz*]

jednobiegunowy *ad* jednobiegùnowi

jednobrzmiący *ad* jednobrz(ë)miący, jednozwãczny, równobrz(ë)miący

jednocylindrowy *ad* jednocylindrowi

jednoczenie (**się**) *n* jednoczenié (sã), łączenié (sã) (w całosc); ew. wiãzanié (sã) = rzeszenié (sã); ew. w *zn. sprzymierzanie się a. zmawianie się*: zgadiwanié sã, zmòwianié sã, zbrzãtwianié sã

jednoczesność *f* jednoczasnosc, równoczesnosc *f*

jednoczesny *ad* jednoczasny, równoczesny; ew. równy co do czasu

jednocześnie *adv* równo, w / ò jednym czasie, naròz, razã, *rzad:* jednoczasno, równoczesno; ew. w tim samym czasie (sztërkù / sztócëkù / momence), w ti sami chwilë / chwilce / minuce / sekùndze; w / ò ti sami gòdzënie / minuce; ew. ti sami gòdzënë, tegò samégò dnia / tidzenia / miesãca / rokù; ew. o *wyścigach koni*: łep w

łep; **przyszliśmy** ~ (jes)më przëszlë równo / w jednym (a. ò tim) samim czasie; w zn. *jednakowòż, zarazem - zob. jeden (za jednym zamachem)*

jednocześnie *ad* całowny, jednodzélowi, jednoczãscowi, złożony le z jednégo / dzéla / z jedny czãscë

jednoczłonowy *ad* całowny, jednoczłonowi, jednodzélowi, jednoczãscowi, złożony le z jednégo człona / dzéla / z jedny czãscë

jednoczyć (się) jednoczëc (sã), łączëc (sã), rzeszëc (sã) = wiãzac (sã); *ew. w zn. sprzymierzać się a. zmawiac się: zgađëwac sã, zmawiac sã, brzãtwic sã / zbrzãtwiac sã [Òni (sã) jednoczã / łączã / rzeszã / zgađëjã || zgòdiwajã / zmòwiãjã / sã brzãtwiã / sã zbrzãtwiãjã. Gò Më mùszimë jednoczëc nasze sëtë, abë nama nie delë radë. W tim je jich sëła, że sã jednoczã. Jednoczëlë sã w towarzëstwa. - Ra]*

jednodaniowy *ad* jednodaniowi; **obiad** ~ jednodaniowé pòłnië; **posilek** ~ jednodaniowi mòltëch

jednodniowy *ad* jednodniowi, *rzad* jednodzëny [To bëł jegò jednodniowi zëwòt. Ra]

jednodniówka *f* jednodniówka *f* – **1.** jednorazowò gazéta; **2.** pizglã jednodniowé; kùrzãtkò || kùrczãtkò / kòczãtkò / gãszãtkò w pierszim dniu zëcégò; **3.** mëga (òrt mëgów), co zëje baro krótkò / le jeden dzëń

jednoetapowy *ad* jednoetapòwi, majãcy le jeden etap, nie pòdzielony na etapë; *ew. jednoczãdowi* {‘jednoczãdowi’ *Gò – òd* ‘czãd’ *zob. część*}

jednofazowy *ad* jednofazowi; **proces** ~ proces jednofazowi; **silnik (elektryczny)** ~ *el* mòtór (elektryczny) jednofazowi; ~ **obwód (prãdu elektrycznego)** *el* jednofazowi òbwód prãdu (elektrycznégò); **zasilanie / zabezpieczenie** ~ *we el* zasylanië / zabezpieczenië jednofazowé; **wtyczka** ~ *wa el* wtyczka jednofazowò; **przewód** ~ *el* przewód / kabel(k) jednofazowi

jednogarbny *ad* jednogarbny; *ew. jednopùklowi*, z jednym garbã / pùklã

jednogatunkowy *ad* jednogatunkòwi, jednégò gatënkù / zortu / òrtu / tipù

jednogłosowy *ad muz.* jednogłosowi, pòjedinczogłosowi

jednogłosnie *adv* jednogłosnie || -no, tj. głosama wszëtczich, co sã (co bierzã ùdzél w głosowanim); *ew. zgòdno, wszëtccë razã, zbiérno (= pol. zbiorowo)* [To je niemòzłëwé, zëbë gò wëbrëlë jednogłosnie. Ra]

jednogłosność *f* jednogłosnosc; *ew. zgòdnosc* || -nota *f*, zgòdny wëbór, zgòdné wëbranië

jednogłosny *ad* jednogłosny; *ew. zgòdny, dokòný głosama wszëtczich, co sã (co bierzã ùdzél w głosowanim)* [Wëbòrë w naszi wsë bëłë jednogłosné. Ra]

jednogodzinny *ad* jednogòdzynny; *ew. gòdzynny, gòdzënowi*, trwãjãcy jednã gòdz(ë)nã

jednoimienny *ad* **1.** jednojimienny, jednomionowi, taczì, co mò le jedno miono; **2.** ò jednym (i tim samim) mionie / jimionie / jimieniu a. nôzwëskù, co chtos jinszi; **3.** tegò samégò òrtu / rodzaju, charakterizëjãcy sã taczima samima znankama, òznaczony tim samim znakã / symbolã / „mionã”, jednojimienny, jednomionowi; **bieguny** ~ *ne el* biegùnë jednojimienné / jednomionowé; taczé same biegùnë; **ładunek** ~ *el* ładënk jednojimienny / jednomionowi, ładënk elektryczny ò tim samim znakù (plusowi = dodatny a. minusowi = ùjemny); **gamy** ~ *ne muz* gamë jednojimienné / jednomionowé – gamë (durowò i molowò) rozpòczinãjãcë sã òd tegò samégò zwãkù, chtëren nadówò jima nazwã, np. C-dur, c-mol

jednojęzyczny *ad* jednojãzëczny, jednojãzëkòwi (ò kraju w jaczi je ùziwóny le jeden jãzëk / jedna mòwa)

jednokierunkowo *adv* jednoczerënkòwò, le w jednã stronã

jednokierunkowość *f* jednoczerënkòwòsc, jeden czerënk, zwrócenië / sczerowanië (sã) le w jednã stronã

jednokierunkowy *ad* jednoczerënkòwi, szcerowóny / bieżący le w jednã stronã; ~
ruch na drodze jednoczerënkòwi ruch na drodze; **ulica** ~**wa** droga / ùlica /
sztrasa jednoczerënkòwô

jednoklasowy *ad* jednoklasowi

jednokładność *geom* jednokładnosc

jednokładny *geom* jednokładny

jednokolorowy *zob.* **jednobarwny**

jednokomorowy *ad* jednokòmòrowi

jednokomórkowiec *m* jednokòmórkówc *m* [tegò jednokòmórkówca],

jednokomórkowy *ad* jednokòmórkòwi; **organizm** ~ (**żyjątko** ~**e**) òrganizm
jednokòmórkòwi (żiwiątkò jednokòmórkówé)

jednokonka *f* pòjedinka (*Tr*) *f* - wóz (sztëro- a. dwakòłowi) z jednym kòniã /
cygniony przez jednégò kònia. *Por.* **biedka**

jednokonny *ad* jednokònny, z jednym kòniã; *ew.* pòjedinczi || -czny

jednokopytny *ad* jednokòpëtny, jednokótowi, *Tr:* pòjedincz(n)okótny

jednokrotnie *adv* jednorazowò, *rzad* jednokrotnie || -tno

jednokrotny *num* jednorazowi, *rzad* jednokrotny

jednolatek *m* jednolatk, roczniòk, roczné bëdlã || bidlã / dobiczã (= bëdlã a. swinia,
òwca, kón) [Kùpił bëm rôd roczniòka, czej bëm dostòł, miòł bëm dwa równé
kònie. Ten pies to je roczniòk. - *Sy*]

jednolicie *adv* jednorodno, jednoòrtno, jednolice, równo / wszãdze (na całoscè)
równo (tak samò)

jednoliścienny *ad* jednolëstny, jednolëstowi; **rośliny** ~**ne** roscënë jednolëstné /
jednolëstowé

jednolitość *f* jednorodnosc, jednoòrtnosc, jednolitosc; *ew.* jeden rodzòj / òrt / tip

jednolity *ad* jednorodny, jednoòrtny, jednoliti *Gò*, równy / wszãdze (a. całi) równy,
jednégò òrtu / rodzaju / tipù / wzoru, na jeden òrt / tip / wzór; *ew.* wërównóny; *ew.*
ùlóny (a. złożony, sklòdający sã) z jednégò materiału; *ew.* jednégò wzoru / kòloru,
pòkrëti jednégò tipù mòràgama; ~**ta farba** jednoòrtnò / jednolitò farba || -wa. *Por.*

jednostajny

jednołamowy *ad* druk jednołamòwi

jednomasztowiec *m* żeg jednomasztówc *m* [tegò jednomasztówca]; jednomasztowi
òkrãt (òkrãcëk) / bôt / jacht / żeglòcz

jednomasztowy *ad* jednomasztowi

jednomian *m* mat jednomian *m*

jednomiarowy *ad* lit, muz jednomiarowi

jednomiejscowy *ad* jednomiescowi, jednomòłowi, jednoplacowi, z jednym miescym
/ mòłã / placã

jednomiesięczny *ad* miesãczny, jednomiesãczny, *rzad* (jedno)ksãżëcowi

jednomotorowiec *m* aw (*samolot jednosilnikowy*) jednomòtorówc *m* [tegò -rówca],
samòlot / fliger jednomòtorowi / z jednym mòtórã

jednomotorowy *ad* jednomòtorowi

jednomyślnie *adv* jednomëslno (|| *arch* jënomëslnie), równomëslno, wedle jedny
mëslë / (ù)dbë; *ew.* zgòdno, razã, zbiérno [Jënomëslnie bürzë jò welali (*gbürzë*
jegò wëbrelë). za szòltësa. *Lz* Tej ùchwòlëlë jednomëslnie, że sã trzeba szëkòwac
do wòjnë. *Ra*]. *Por.* **razem**

jednomyślność *f* jednomëslnosc || -nota (|| *arch* jënomëslnosc), równomëslnosc || -
nota, zgòdnosc || -nota, zgòda *f*, jedna zgòdnò mësl / (ù)dba, jedno zdanié [To je
wiòldzë szczescé ga we wsë je jënomëslnosc. *Lz* Wësza jim na dobré ta jejich
jednomëslnosc. *Ra*]

jednomyślny *ad* jednoměslny (|| *arch* jěnoměslny), równoměslny, zgódny, jedny měslě, jedny (ù)dbě, jednégò (*tacégò samégò / równégò*) zdaniò || -niégò [Wszëtcë bëlë jěnoměslny (*jednoměslny*). *Lz* Wszëtczé jejich gromadë (*wiece*) biwałë jednoměslné. *Ra, Ce*]

jednonasienny *ad* jednosemienny; *ew.* jednozôrnowi, jednonasieniowi

jednonawowy *ad arch* jedno*naw*òwi, z jedną *nawą*, ò jedny *nawie*

jednonogi *ad* jedno*nod*zi, jedno*no*żny, jedno*nog*òwi

jednonóž *adv* jedną *nogą*; *ew.* na jedny *nodze*

jednoocze *n med* jedno*o*czé *n*, widzenié jednym ò*kã*

jednoocznie *adv* jedno*o*czno, jednym ò*kã*

jednooczny *zob.* **jednooki**

jednooki *ad* jedno*o*cz*i*, jedno*o*czny

jednookienny *ad* jedno*o*cknowi, z jednym ò*knã*, ò jednym ò*knie*

jednookresowy *ad* jedno*o*cządowi, trwający jeden cząd; *ew.* *fiz* pòjedinczo*faz*owi { ‘jedno*o*cządowi’ *neol.* – ò*d* ‘cząd’ *zob.* część }

jednoosiowy *ad* jedno*o*sowi, z jedną ò*są*

jednoosobowo *adv* jedno*o*sobòwi; *ew.* sóm (*sama, samò*), sóm jeden (*sama jedna*); *ew.* w pòjedinkã

jednoosobowy *ad* jedno*o*sobòwi, na jedną ò*sobã* / dlò jedny ò*sobë* (przeznaczone); **samolot** ~ samòlot / fliger jedno*o*sobòwi. *Por.* **jednomiejscowy, jednosiedzeniowy**

jednopalcowy *ad* jedno*pò*lcowi

jednopartyjny *ad* jedno*p*artijny

jednopiętrowy *ad* jedno*p*iãtrowi || *lok* jedno*p*rzãtrowi, *przest.* jedno*s*zosowi; *ew.* piãtrowi || *lok* przãtrowi

jednoplanowy *ad* jedno*p*lanowi

jednopłaszczyznowy *ad* jedno*p*łòszczëznowi; *ew.* jedno*p*laskacëznowi; ò jedny płòszczëznie, z jedną płòszczëznã

jednopłatkowy *ad* jedno*p*łatkòwi

jednopłatowiec *m aw* jedno*p*łatówc, pòjedincz(n)oskrzydłówc *m* [tegò jedno*p*łatówca / pòjedincz(n)oskrzydłówc]

jednopłatowy *ad* jedno*p*łatowi, pòjedincz(n)oskrzydłowi

jednopłciowy *ad* jedno*p*łcowi, jednòrtny; *ew.* jedno*r*odny, równo*o*rtny; *ew.* ò jedny (ti sami) płcë; jednégò i tegò samégò òrtu (‘òrt’ *in = rodzòj, gatënk*)

jednopodstawowy *ad* z jedną pòdstawã

jednopokładowy *ad* jedno*p*òkładowi

jednopokładowiec *m* jedno*p*òkładówc [tegò jedno*p*òkładówc]

jednopokojowy *ad* jedno*p*o*j*òwi

jednopolowy *ad* jedno*p*òłowi

jednopolówka *f* jedno*p*òłówka *f*

jednopostaciowy *ad* jedno*p*òstacowi; *ew.* jedno*o*rtowi, jednégò òrtu / tipù / gatënkù / mòdła / wzoru, wëstãpùjący / jistniejący *le* w jedny pòstacë / fòrmie / szaturze { ‘szatura’ *zob.* figura 1; ‘pòstac’ *Lz – por.* ‘pòstacjò’ = ùkòzka, *pol.* zjawia }

jednoprocentowy *ad* jedno*p*rocentowi

jednoprzestrzenny *ad* jedno*p*rzestrzenny; *ew.* jedno*p*o*j*òwi, jedno*h*alowi; *ew.* całowny

jednoprzewodnikowy *ad* jedno*p*rzewòdnikòwi, z jednym przewòd(nik)ã

jednoraki *ad* jedno*r*aczi, jednégò, tegò samégò òrtu / tipù / rodzaju [Û nich wszëtkò jedno*r*aczé. *Ra*]. *Por.* **jednolity**

jednoramienny *ad* jednoremieniowy, jednoremieniowi, pojedynczoremienenny; z jednym remieniem

jednorazowo *adv* jednorazowò, na jeden róż, za jednym razã

jednorazowy *ad* jednorazowi, jednokrotny

jednoręki *ad* jednorãczy || -czny

jednoroczny *ad* roczny, jednoroczny; *ew.* jednolatny [Jednoroczny celòk. *Ra*]

jednorodność *f* jednorodnosc || -nota, jednoòrtnosc || -nota *f.* *Por.* **jednolitość**

jednorodny *ad* jednorodny, jednoòrtny, wszãdze równy. *Por.* **jednolity, jednoraki**

jednorodzinny *ad* jednorodzinny

jednorzędowy *ad* jednorégòwi, jednorzãdowi

jednosieczny *ad* jednoseczny, òstri le z jedny stronë, nié òbòseczny

jednosiedzeniowy *ad* jednosedzeniowi; *ew.* z jednym sedzeniem / z jednym mòlã sedzącym / do sedzeniò

jednoskrzydłowy *ad* jednoskrzydłowi, jednoskrzydli, z jednym skrzydłã, ò jednym skrzydle

jednostajnie *adv* jednostajno, równo, wiedno równo; *ew.* jednym cëgã, jednosejno *fig.* monotónno || -tonnie; *ew.* wiedno tak samò, *rzad:* bez zmian(ów), niezmiennie || -nie, stale; *ew.* w jednym / stałim ritmie / pòrzãdkù; jednym / stałim ritmã / spòsobã [Òna mało czedë je doma, le stale je w drodze. *Sy*]. *Por.* **monotonnie, nudno, usypiająco**

jednostajność *f* jednostajnosc, niezmiennosc, stałosc *f;* *ew.* monotóniò / monotónnosc, *fig* jednosejnosć; *ew.* wiedno to samò, zëcé mało ùrozmaiconé, równy / stałi ritm / biég zëcégò / pòstãpòwaniò / robòtë itp. *Por.* **monotonia, nuda**

jednostajny *ad* jednostajny, stałi, równy, wiedno / wcyg równy, wërównóny; *ew.* niezmienny / niezmieniony, ùstalony / ùstawiony; *fig* jednosejny; *ew.* wiedno / wcyg taczì sòm; wiedno równo (*a.* tak samò) brzãczący / szëmarzający itp.. *Por.* **monotonny, nudny, usypiający**

jednostka *f* jednostka *f;* *ew.* pòjedincz(n)ò / òsòbnò sztëka, pòjedinczi || -czny / òsòbny egzemplòrz; ~ **ludzka** òsoba / jednostka lëdzkò; ~ **miary / wagi / temperatury / pojemności** jednostka miarë / wòdзи / temperaturë (ceplã) / zabiérnotë (*a.* òbjãtoscë); ~ **monetarna** jednostka mònetarnò / pieniãznò, pòjedincz(n)ò mòneta; ~ **bojowa** jednostka bòjowò; *ew.* zespół bòjowi; *Tr:* wòjarszcë karno; ~ **wojskowa** jednostka wòjskòwò

jednostkowy *ad* pòjedinczi || -czny, jednostkòwi, òsòbny, òdòsobniony; *ew.* jeden z wiele; *ew.* rzòdczi; **w ~wych przypadkach** w pòjedinczych || -cznëch przëpòdkach, w niejednëch razach; *ew.* tam sam, gdzieniegdze, mòlãma, *ew.* czasã, czasama, tej sej || nitej nisej, nieczedë, czedë-nieczedë

jednostronnie *adv* jednostronnie || -no, *Tr:* jednostronowò; *ew.* z / òd jedny stronë; ~**stronnie obowiązujący** jednostronnie òbòwiązëjący, òbòwiązëjący le jednã stronã

jednostronność *f* jednostronnosc; *ew.* *Tr:* jednostronowòsc *f;* ~ **umysłu** jednostronnosc mògù / ùmëslu; ~ **myślenia** jednostronnosc (*ew.* casnota) mëszeniò || -niégò

jednostronny *ad* jednostronny, *Tr:* jednostronowi, subiektywny, pòchòdzący le z jednégò zdrzòdłã jinfòrmacji; ~ **osąd** jednostronny òbsąd; ~**na opinia / ocena** jednostronnò òpiniò / òcena; jednostronné òbszacowanié; ~ **pogląd** jednostronnò nõdba, jednostronny pòdrzãtk, jednostronné zdanié; ~**ne informacje** jednostronné jinfòrmacje, jednostronnò wiëdzò

jednostrunowy *ad* jednostrënowi

jednosylabowiec *m* jednoszlabizòwc [tegò jednoszlabizòwca], wiersz jednoszlabizowi (*neol Tr:* wiërzta jednoszlabizowò)

jednosylabowy *ad* jednoszlabizowi; **wyrazy ~we** słowa / wërazë jednoszlabizowé
jednoszczęblowy *ad* jednoszczęblowi; *ew.* jednostãpniowi
jednoszeregowy *ad* jednorégòwi, jednorzãdowi
jednoszynowy *ad* jednoszinowi
jednościan *m* jednocón *m* [tegò jednoscana]
jedność *f* jednoc *||* -nota *f* [Jednoc panowa wtedë w całim Kòscele. *Ra*]; **w ~ści siła**
w jednocë (je) mòc / sęła; ~ **poglądów** jednoc nôdbów / pòzdratków; ~ **ideowa**
jednoc jideowô / dejowô
jednoślad(owiec) *m* jednoslôd, jednoszpùr, jednoszpùrówc *m*; pòjôzd jednosladowi /
jednoszpùrowi (np. kòło do jachaniô, mòtocykel) [tegò jednoslada / jednoszpùru /
jednoszpùrówca]
jednośladowy *ad* jednosladowi, jednoszpùrowi; **pojazd** ~ pòjôzd jednosladowi /
jednoszpùrowi, jednosladowé / jednoszpùrowé wòzëdło
jednotarczowiec *m zool* jednotarczówc *m* [tegò jednotarczówca]; *pl:* jednotarczówce
jednotomowy *ad* jednotomòwi, jednodzélowi
jednotonowy *ad* **1.** jednotonowi, tonowi, wòzący jednã tonã; **2.** *muz* jednotónowi
jednotorowo *adv* jednoturowò, jednym turã, pò jednym turze; **myśleć** ~ mëslec w
spòsób ùproszczony
jednotorowy *ad kol* jednoturowi; **kolej** ~a bana jednoturowô; ~e **myślenie**
ùproszczoné / jednostronné (*ew.* casné / snôdczé) mészlenie
jednotraktowy *ad arch* jednotraktowi
jednotygodniowy *ad* jednotidzéniewi, *rzad* jednotigòdniowi
jednouchy *ad* jednoùchi *||* -sz, z jednym ùchã, ò jednym ùchù
jednowarstwowy *ad* jednoszëchtowi, jednowiôrsztowi
jednowartościowy *ad chem, mat* jednowôrtoscowi
jednowątkowy *ad lit* jednowątkòwi
jednowierszowy *ad* jednowierszowi
jednowiosłowy *ad* jednowiosłowi. *Por.* **wiosło**
jednowymiarowi *ad* jednowëmiarowi; *taczi*, co mô jeden wëmiar (np. długòsc)
jednowyrazowy *ad* jednowërazowi, jednosłowny, jednosłówkòwi; ~we **hasło**
jednowërazowé / jednosłowné / jednosłóékòéé zëwiszcze
jednozałączkowy *ad* jednozôwiãżny, jednozarodkòwi; z jednym zôwiãżim / zarodkã
jednozasadowy *ad chem* jednozasadowi
jednozdaniowy *ad* jednozdaniowi
jednozębny *ad* jednozãbny, jednozãbòwi
jednozgóskowo *adv* jednoszlabizowò, jednozgóskòwò
jednozgóskowy *ad* jednoszlabizowi, jednozgóskòwi
jednozłotowy *ad* jednozłotowi, wòrt jednégò złotégò
jednozmianowy *ad* jednozmianowi
jednoznacznie *adv* jednoznaczno *||* -nie, w spòsób jednoznaczny
jednoznacznik *m* jednoznacznik *m* - słowò mającé jedno (le jedno), kònkretné
znaczenié
jednoznaczność *f* jednoznacznoc *f* (nié dwùznacznoc) – **1.** jedno, kònkretné
znaczenié; **2.** to samò znaczenié dwùch słów / pòchwôtów / terminów /
wërażeniów
jednoznaczny *ad* **1.** jednoznaczny, mający jedno kònkretné znaczenié; **2.**
równoznaczny, jednoznaczny, znaczący to samò, mający pòdobné znaczenié
jednozwojny *ad* jednozwojny, jednozwojowi – *taczi*, co mô le jeden zwoj; ~ **gwint**
jednozwojny / jednozwojowi gwint
jednozwotkowy *ad lit* jednosztrófkòwi

jednożagłowy *ad* jednożôglowi

jednożeństwo *zob.* **monogamia**

jednożerność *f* jednożernosc *f*

jednożyłowy *ad* jednożęłowi; (le) ò jedny żelë, (le) z jedną żęłą; **przewód** ~ przewód / kabelk jednożęłowi

jedwab *m* jedwôb (*lok:* || niedwôb || niewdôb *m*), *rzad* jedwabié *n* [tegò jedwabiu || jedwabù / jedwabiô || -biégò. Jak sã człowiek zniechãcy, to ani z nitczy nie ùkracy. *Sy*]; ~ **łśniący** sklëniący / świecący jedwôb; ~ **prawdziwy** / **naturalny** prôwdzëwi / czësti (*ew.* nôteràlny) jedwôb; ~ **surowy** sërowi || sëri jedwôb; ~ **szydełkowy** jedwôb do héklowaniô

jedwabisty *ad* jedwôbisti || jedwabisti; *ew.* mitczy, delikatny, mùłchny; *ew.* łiszczący sã, sklniący

jedwabiście *adv* jedwôbisto || -bisce; *ew.* mitkò, delikatno, mùłchno; *ew.* łiszczãco, sklniąco

jedwabnictwo *n* jedwôbnictwò *n*, jedwôbizna *f*, chów (prowadzenié chòwù) jedwôbników

jedwabnik *m* jedwôbnik *m*, jedwôbnica *f*; **hodowla** ~ów chów / chòwanié / hòdowla jedwôbników

jedwabnie *adv* jedwôbno || -nie. *Zob.* **delikatnie**

jedwabny *ad* jedwôbny || jedwabny (*in* = *delikatny*) (|| niedwôbny) [Jedwôbnô sëknia. Jedwôbné nogawice. Òna je takò jedwôbnô na twarzy. Miec jedwôbné zdrowié. – *Sy* Jedwôbnô chùstka. Jedwôbny kléd. - *Lz* Jedwôbnô materëjô. Òna mò same jedwôbné chùstë. - *Ra*]; **tkanina** ~na jedwôb *m*, jedwabié *n*, jedwôbnô tkanina; **dawny** ~ **czepiec bogato zdobiony złotem i srebrem** jedwôbnica *f*; ~**ne słówka** *fig* jedwôbné (òbłudné, słodczé, wôbiãcë; *ew.* cëkrowóné / głòdczé) słowa / słówka (*Sy*); **nie wierz** ~**nym słówkom!** nie wierzë jedwôbnym słówkóm! (*Ra*)

jedynactwo *n* jedinactwò (|| jedënactwò *Ra*) [Òn wiele bùdëje na swòjim jedënactwie. *Ra*]

jedynaczka *f* jedinôczka (*arch* || jednica *Lz*) *f*, jedinô / jedurnô córka

jedynak *m* jedinôk (*arch:* || jednôk || jedënôk - *Ra* || jednik *Lz*), *zdr* jedinôczk || jednôczk (*Ra*) *m*, jedinczi / jediny / jedurny syn; ~ **rozpieszczony** nopel *m* {‘nopol’ *in* = *pol. karzeł*} [To mdze jegò wszëtkò, bò òn je jedënôk. *Ra*]; dotyczący ~a jedinacczi || jedënacczi (*Ra*) [Jedënacczé przëwileje. *Ra*]. *Por.* **maminsynek**

jedynie *adv* le, leno, nôwëzi, jedinie (|| *arch* jedënie *Ra*), *rzad* jedurno; *ew.* blós *niem.* || le blós; *ew.* nôwëzi [Jô bë chcôł wama le(no) / jedinie rzec, żebë wa... *Gò* Jedurno cebie kòchóm. *Sy* Jô tu dlôtegò jedënie przëjachôł, żebë waszã Bòszã ùdrzec. To jedënie wama nôlezi. - *Ra*]; ~ **wtedy, jeśli...** le / leno / blós / nôwëzi, jedinie / jedurno tej, żelë... [To bądze mòzłëwé le / leno / blós / nôwëzi tej, żelë... Czejbë na to miôł zgòdzëc, tej leno / jedurno / jedinie / le / nôwëzi / w tim przëpòdkù, że... – *Gò*]

jedynka *f* jedinka *f*; *ew.* cyfra / lëczba jeden

jedynobóstwo *n* jedinobóztwò *n*, monotëjizm *m*

jedyność *f* jedurnosc; *ew.* wëjątkòwòsc, niepòwtòrzalnosc; *ew.* fenomen *m*

jedynowładca *m* samòpanownik *m.* *Por.* **despota**

jedynowładztwo *n* samòpanowanié samòwładztwò (*Gò*) *n*, absolutizm

jedyny *ad* jediny (|| *arch* jedëny *Ra*) || *rzad:* jedurny (*Sy*), jedinczi; *ew.* le / leno jeden; *w zn. sam jeden, jeden jedyny:* jednusz(cz)i *ekspr* [Nasz sãsòd to bëł jediny nasz pòretownik w wòjnie. To bëł le jedurny bik na całã òkòlëcã. Jedurny rôz. - *Sy* To je jegò jedurny przëdzëwk. *bibl* *Gò* Bòże jedëny! To mòja córka jedënô. - *Ra*]; **jeden**, ~ jeden, jediny; le (ten) jeden; **sam jeden**, ~ sóm jeden *a.* czësto sóm *a.* le(no) sóm

/sóm jeden, *zdr ekspr*: jednusz(cz)i, jednuszinczi [Jô jem bël w chëczach sóm jeden, jednuzi. *Ra*]; **sama jedna**, ~ sama jedna *a*. czësto sama *a*. le(no) sama / sam jedna, *zdr ekspr*: jednusz(k)ô, jednuszinkô [Jô jednuszinkô szła jem na smätôrz. *Ra*]; **mój** ~! mój mùlkù!, mój jedyny / jedurny (mùlkù. skarbie itp.)! mój złoti!; **moja ~na!** mòja jedinô / jedurnô (rib(ùl)kò, zòbkò itp.)!, mój mùlkù! mòja nômilszô! mòje złotkò!; ~ **właściciel** jedurny / jedyny włòscëcéł / pòsôdôcz / miëwca

jedzenie *n* **1.** *czynność jedzenia*: jedzenié *n*; **2.** *żywność, strawa*: jedzenié, (z)jestkù, jadło, *rzad* jescé, pòżëwienié *n*, jôda, strawa, żëwnosc || -nota *f*; **3.** *zob. karma*; **podczas ~nia** òbczas / pòdczas jedzeniégò, przë jedzenim; **znakomite** ~ pësznô jôda, pëszné jedzenié / jestkù, baro smacznô (*ekspr*: prima / ekstra / nadzwëczajná) jôda, pëszné / smaczné / szmakòwité jedzenié / jestkù; *ew.* cos (baro / nadzwëczôj) dobrégò; ~ (**prowiant**) **na drogę** jedzenié / jôda na drogã; *ew.* nadrózk *m*; **zapustne** ~ (**obfitujące w mięso i placki, ciasta**) zòpùstné jedzenié; **myśleć stale o jedzeniu** mëslec (le) wiedno / wcyg ò jedzenim; *żart* mësłëc wiedno o pãpkù. *Por.* **deser**

jedzeniowy *ad* jedzeniowi, jòdny, żëwnoscowi

jedzie *zob.* **jechać, jazda**

jedzonko *n* jestkù || zjestkù *n*; *ew.* smacznô jôda, *pl*: smaczci

jegomość *m* **1.** *zob. facet*; **2.** *tytuł grzecznościowy, używany czasem przy zwracaniu się do księdza katolickiego bądź, dawniej do dziedzica*: jegòmòsc, *zdr* jegòmòsculk *m* [tegò jegòmòsca / -sculka; Pòchwólony Jezës Christus - Na wieczy wieków, amen, a witómë ksãdza jegòmòsca. Gò Jegòmòsc sã na tim nie znaje. *Lz* Nasz jegòmòsculk je chòri. Jegòmòsculkù. Plón niesemë plón w jegòmòsca (*dziedzëca / pana*) dóm. - *Sy*]; **rzecz należąca do ~cia** jegòmòsców, jegòmòscyn [Jegòmòscowa / jegòmòscëna (*ksãżô / ksãdzowa*) sëknia (*rewereńda, sutanna*). Gò]

Jehowa *m* Jehówa, Jahwe *m*; **świadkowie ~wy** świòdkòwie Jehówë, *pot* Jehòwicë || -witowie, *złóśl*: kòcò wiara, ti òd kòcy wiarë

jejmość *f* **1.** *pewna kobieta, nieznanoma, facetka*: białka, baba (jedna / jakòs / takò białka / baba); **2.** *tytuł, którym zwracano się pierwotnie do dziedziczki, dziś z przekazem o kobiecie udającej panią*: jimòsc, pani, waspani *f* [Mògã przãsc, wiãzc, wëszëwac i szëc, mògã za jimòsc bëc. Co za jimòsc. Sedzy jak takò waspani. *Sy* Òna terò zgrówò / ùdaje wiòlgã paniã, a jész niedòwno... Gò]

jelec *m* **1.** *icht jolc m, jolëca f*; **2.** *garda f, (wëpùklô òchrona rãczy, „miseczka” przë szablë)*

jeleni *ad* jeleni, jeleniowi; ~**e rogi** jelenié / jeleniowé rodzi [To są jelenié rodzi. *Ra*]; ~**nia skóra** jeleniò skóra (*Ra*); **miejsce gubienia ~ch rogów** czorchòwiszcze *n*; **jelińc** *m arch* (*zob. jeliń*); **kurtka z ~niej skóry** jelónka *f arch*, *ew.* jelónkòwi kabòt / pòłpłòszcz [W jelónce mie je nôlepi do gãbë (*twarzë*). *Sy*]

jeleniátko *zoo* jeleniã, jeleniátkò, *rzad* jelałkò *n*, jeleniòszk, jelónk, *rzad* jelińk *m*, mòli / młody jeliń [Tãdë jidã òbie stòré z jeleniãtama do stòwkù. Natrafił jem w lese na mólë jeleniátkò. - *Ra* Karno jeleni z jeleniãtkama przebiegło przez drogã. *Sy*]

jelenina *f* jeleni(z)na *f*, jelenié miãso, miãso òd jelenia

jeleniowaty *ad* jeleniowati, pòdobny do jelenia [Sarnë, łose to są zwierzãta jeleniowaté. Sòren (ònòk sarnë), to je zwierzã jeleniowaté. - *Gò*]; **wół ~ (o maści jelenia)** jelocho *m arch*; **krowa ~a (o maści jelenia)** jeloszka *f arch*

jeliń *m* jeliń, *rzad* łow: łopatnik, rososznik *m*; *ew.* w *zn. samiec sarny*: sòren *m* [tegò jelenia / łopatnika / rososznika; Szedł jem bez las, a na drogã wëstãpił mie rososznik. Më dzys widzelë łopatnika w lese. - *Sy*]; Zrobic z mësżë / mùchë jelenia (= *zrobic z jigłë widłë, pol. wyolbrzymić coś*). *Sy*]; **samica ~nia** łania, jelenka, jelińca *f Lz*; ~ **z rogami** widlati jeliń; **rogi ~nia** jelenié / jeleniowé rodzi; kòrona *f*; *ew.* *przen* łopatë, wietwie / galãze, *rzad* widłë *pl* - *zob.* **poroże; miejsce**

przebywania ~ni jelińc *m arch* [Tu mùszi bëc jelińc, bò tu same łopatë (*jelenié rodzi*) leżã. *Sy*]; ~ **a. samiec sarny ryczący** rëkùl *m* [Czëjeta wa tegò rëkùla, òn je ju tu, a z lasa wëlazła sarna i zacząła mù sã ùslizgiwac. *Sy*]; ~**nie na rykowisku** jelenie na rëkòwiszczu || -skù / na bekòwiskù / na rëce {‘rëka’ *f* = ‘rëkòwiszcze’ / ‘bekòwiskò’ *n*}. *Por. rykowisko*

jelito *n* flaka *f*; ~**ta** *pl*: flaczi; *ew. w zn. pl: wnątrznosci: wnątrznoscë, rzad wąt피아* || -pie; *ew. flaczi, bebecchë pl, brzëchòwina f; ew. brzuch: brzëch, zót, kałdun m. Por. bebecchy, flak(i)*

jelitodyszec *m zoo* flakòdëszc *m Gò*

jelitodyszny *ad* flakòdëszy *Gò*

jelitowi *ad* flakòwi, flaczny

jelonek *zob. jeleniãtko*

jelonka *f ent* reczk *m* {‘reczk’ *dost.* = *pol. raczek, zdr. od ‘rek’, pol. ‘rak’*}

jelczec *v* jòlczec, sadlec, lëszec; *ew. starzec sã* {‘lëszec’ - *barzi ò miãsu – „miãso w cepie chùtkò lëszeje / zlëszãło”*} [Dze wa ten tûszcz przechòwiwòta, że òn tak chùtkò sadleje / jòlczeje? *Sy*]

jelki *ad* zjòlczãli, zesadlałi, zlëszãli; *ew. zestarzałi, zasmiardłi*

jelop *zob. głupek*

jemiola *f bot* jemiola *f*, warnié gniòzdo, ptòszi kòsz; kòłtón *m* {‘kòłtón’ *in* = *pol. kòłtun*} [Jemiolë na dãbach mają biòłë jagòdë. *Bù* Co tam je kòłtónów na tim drzewie. - *Sy*]

jemioluszka *f orn* czëpnica, mùcnica, *arch Be: jemiãtucha f; czupsnik || czëpsnik m* {‘mùcnica’ *in lok* = *pol. tracz długodzioby*}

generał *zob. generał*

jeniec *m* pòjmańc, pòjmańczik, niewòlnik *m*

jeniecki *ad* pòjmańszci; **obóz** ~ lager / lódzer pòjmańszci, lager / lódzer dlò pòjmańców / niewòlników

jeniectwo *adv* pòjmaństwò *n*, niewòlò *f*

jeno *adv* le, leno, *rzad lok: jeno, jino*

jenot *m zoo* jenot

jer *m* **1.** jëz jer, pòlsamòzwãk *m*, samòzwãk zredukòwóny; **2.** *orn (zięba f) wiszónk m*

jeremiada *f* skarga, jeremiada *f*, lament *n*, biadanié, narzékanié, żalenié sã, ùjiszczanié sã, jamrowanié *n*, żãłosny spiéw

Jerozolima *f geo* Jerozolëma *f*, Jeruzalem *n*

jerozolimski *ad* jerozolimszci, jeruzalemszci

jersey *m* dżersej || jersey *m*

jersz *zob. jazgarz*

jerychoński *ad* jerichónszci || jerichónszci; **trąby** ~skie trãbë jerichónszcë

jerzyk *m orn* jaskùlc, chùtuszk *m*

jesieniã *zob. jesień*

jesienny *ad* jesénny [Jesénné pòwietrzé. Jesénné jabka / kwiatë. *Sy*]; ~ **wiatr** jesénny wiater, jesénné wietrzëskò || wiatrzëskò; jesénc *m*; ~**na szaruga** jesénnò szaruga *Gò* / kòmùda; jesénny, szari / szarobùri / kòmùdny dzëh; ~**e szarugi** jesénné szarudzi *Gò*, szarobùré / kòmùdné jesénné dne; ~**na plucha** jesénnò chlapa / plucha; jesénné deszcze / szladzi / chlapë; *por. chlapa*

jesień *f* jesén *f* Do jeseni sã miało. Zanosi sã na jesén. Wrzesén prowadzi jesén. Jesén nie je piãknò, ale bògatò. Chòdzył do mie całą jesén, dòwa jò mù jabkò w czeszeń. - *Sy*]; **pod / na** ~ pòd / na jesén; ~**niã** jeseniã || jeseniã, w jesén / w jeseni || jeséni; **wczesna** ~ wczasnò jesén, ptòszé wiodro; **późna** ~ póznò jesén; *arch* pòd’zymk *m* (*Lz*) {‘zymk’, pòzymk’ = *pol. wiosna*}; **początek** ~ni pòczãtk jeseni; jesénk *m*;

jesień idzie / nadchodzi / się zbliża jesén jidze / nadchòdzy || nadchòdô / sã zbliżô;
na ~ na jesén [Na jesén niejedne ptòchë òdlatëją do ceplëch krajów. Gò]; **jesienią**
adv jeseniã, ob jesén, w jeseni, na jeseni; *ew. w zn. pod jesień, pod koniec lata:* pòd
jesén, kòle jeseni, pòd kùńc lata

jesion (jasion, jasién) *m bot* jasón (*lok arch* || jasón || jasén) *m*; ~ **płaczący** *bot* płaczący
(*Tr:* zwisny) jasón

jesionowy (jasionowy) *ad* jasónowi [Jasónowé drzewò / lëstë. Gò]; **lasek** ~ jasonówc *m*

jesionka *f* bürka *f*, jesénny płószcz

jesiotr *m icht* jasoter, *arch* jastrón *m* [tegò jasotra]

jestem (jô) jem – *zob. być*

jestestwo *zob. istota, osoba*; *ew. dësza / głãbiò dësżë* [Ûmieszczã swòje prawò w głãbi
jich dësżë i wëpiszã na jich sercu. Gò *bibl. Jr 31, 31-34*]

jesteś (të) jes; **jesteśmy (më)** jesmë / *rzad lok* sãsmë; **jesteście (wa)** jesta) – *zob. być*

jeszcze *adv* jesz || *rzad* jeszcze (*lok* || jisz(cze) [Jesz stòri Bóg żëje! Jesz Kaszëbi nie
zdżinãlë / nie zdżinãlë. - *Ce, Ra*]; **a do tego** ~ a jesz do te(gò) / a do te(gò) jesz;
tylko ~ **tego na brakowało** leno jesz tegò nama felowało / brakło; *ew. jesz tegò*
nama bëło trzeba; jesz to nama / nóm bëło pòtrżëbné

jesć *v* jesc, *dziec:* hamkac || hëmkac, hamùlkac, jòdkac, papac, papkac, jédzkac [Òczama
jesc (ò *takómym*). Jesc od stronë (*nie wëbrzëdzac, nie wëmëszlac*). Jesc zòcérkã z
niejedny dëzczi / chleba || chléb z niejednégò pieca (*o doswiòdczonym*). - *Sy*]; ~
dużo tłómic, rzépczëc, pùcowac, dëgòwac, bûzowac, berowac, draszowac, jesc jak
drasz *a. jakbë* snopë pòdòwòł, jesc za trzech {‘tłómic’ – *wierã w zn: klasc jak w*
miech, w tłómòk; ‘rzépczëc’ wierã dost = bic – por. rzépc = kòrbacz; ‘pùcowac’
dost. = czëszczëc, glancowac; ‘dëgòwac’ dost. = rózgòwac na dëgùsa; ‘bûzowac’ in
– zob. napalac; ‘berowac’ = lok perowac = nëkac, pòganiac – tu: mòże dost palëc
(jak w piéckù)? – por. beroch = sztimer, kristk; ‘draszowac’ dost. = młocëc zbòżë}
[*Wa bë nie ùwierzëła jak ta baba pòtrafi tłómic (jak òna tłómi). Chto bë tak wiele*
rzépcził jak wa? Ten berëje za trzech. Gãsë berëją. - Sy]; ~ **chciwie** chmòlëc,
chamòlëc, plëkac, jesc fùl gãbã, chlapac (jak pruch), jesc pòchlapno / chcëwie, jesc
jaż sã ùsze trzãså; chmòlëc / żgrzëc jak wilk [Òni tak plëkelë, że sã jim jaż ùszë
trzãszë. Chmòli jak wilk. Ten pòtrafi chmòlëc za trzech. Chamòli, jakbë czasu ni
miòł. Wëchmòlił miskã bùlew. - *Sy*] {‘ch(a)mòlëc’ *zwãkònaslawowczë, por.*
hamkac}; ~ **szybko** wsuwac, knowac *lok* [Ten pòtrafi knowac. *Sy*] {‘knowac’ – *zob.*
knuć}; ~ **powoli** jesc pòmału / pòmälë, *lok:* bākac, glëmdac; ~, **w zn. żuć, memłac**
mùmlac || mùmłotac, żumlëc, mągwic, gùmżac [Òn tak mùmlò, bò ni mò zãbów. Gò
Sedzy ë gùmżò, jakbë nie wiedzòł, czë jesc, czë nié. *Sy*]; ~ **bez apetytu, mieszać**
zupę w talerzu pépac || péplac [Tobie wierã nie szmakò, że tak tim (*w tim talerzu*
tëszkã) pépòsz. Nie jé, le péplò. - *Sy*]; ~ **bez apetytu, gnieść, zagniatać strawę**
gwańdac jòdã / jedzenié / strawã {‘gwańdac’ – *por. „gwańda” = kòł, błoto*}; ~
powoli, mlaskając czawic [Chto czawi (*pòmātu jé*), ten lëchò (*pòmātu*) robi. Nie
czawi tak długò. - *Sy*]; ~ **z mlaskaniem** klāskac || *lok* klāszczëc, smòkòtac, chlapac;
[Chto klāszcze (*a. klāskò*) przë jedzenim, ten ni mòże kòle stołu jesc. Smòkòce jak
swinia przë kòrëce. - *Sy*]; ~ **śniadanie** jesc sniòdanié (*arch*) / frisztëk / reny mòltëch
(*a. pòkrzësnik*) / rennik (*Tr*); *ew. sniadac arch* [òn sniòdò(ł), òni sniòdają / sniòdelë ||
-dalë; Król z królewã sedzelë przë stole ë sniòdalë. *Lz*]; ~ **drugie śniadanie**
(**podobiadek**) jesc pòdpòłnik *a. drëdzë* sniòdanié; ~ **obiad** jesc pòłnié / *lok* òbiòd; ~
podwieczorek jesc pòdwiëczòrk; ~ **kolację** jesc wiëczërzã; **chce mi się** ~ mie sã
chce jesc *a. jem* głodny; **odechciewa mi się** ~ mie sã òdechcëwò || òdniehccëwò
jesc; **on je bez apetytu** òn jé bez aptitu; to (ta jòda) mù w gãbie rosce; òn mò na to
dłudzë zãbë; ~ **mało** jesc mało; jesc jak wròbel / jak kòtk; **dawać dużo** ~ (**stawiać**

dużo jedzenia) dawac wiele jesc, stawiac wiele jedzeniô, *żart* dawac jesc jak na wieselim. *Por.* **jadać, najeść się, objadać się, objeść się, wyjeść, zjeść, zrec**

jeśli *zob.* **jezeli**

jezdnia *f* droga, jezdniô, *Tr:* wòznica *f;* *ew. w zn.* *jezdnia utwardzona* (wybrukowana, *asfaltowa*): flaster *m;* **dziury w ~ni** dzurè / wèrwice w / na drodze / jezdni / *ew.* we flastrze [W ti jezdni / w tim flastrze / na ti drodze je wiele dzurów. *Gò*]; **jednopasmowa** ~ jednopasmòwô droga / jezdniô; **ruch odbywa się po ~ni jednopasmowej** ruch òdbiwô pò jezdni jednopasmòwi; **dwupasmowa** ~ dwapasmòwô droga / jezdniô

jezdny *ad* jezdny, *Tr:* wòzny

jeziorny *ad* jezórny, *rzad:* jezérny, jezerzany, jezérsczi

jeziro *n* jezoro (*lok:* || **jezero** || jezro) *n* [Szmèrgnac cos w jezoro (*pùścèc w zabècé, nie zawracac so czim głowè / wèbic so z głowè*). *Sy?*]; ~ **rzeczne** rzèczné jezoro; ~ **sztuczne** sztèczné jezoro; **prywatne** ~ priwatné jezoro; **wyschlè / płytkie / głębokie / czyste** ~ wèschlé / snòdczé / glãbòdczé / czèsté jezoro

jeziorzysty *ad* jezorzèsti || jezerzèsti (*Lz*), jezorowati, bògati w jezora

jeziorzyscie *adv* jezorzèsto [Kòle Nowégò Szczecèna to je bar'zo jezorzèsto. *Lz*]

jezuicki *ad* jezujiczi; **zakon / klasztor** ~ jezujiczi zòkòn / klòstòr [tegò zòkònu / klòstòru; w tim zòkònie / klòstòrze]; ~**ka reguła** jezujickò reguła || regła

jezuita *m* jezujita *m* [tegò jezujitè; *pl:* jezujice || jezujitowie; tèch jezujitów]

jezuityzm *m* jezujitizm *m*

Jezus *m* Jezès *a.* Jezus, *zdr* Jezèsk || Jezusk *m* [Chtos za Panã Jezusã młotk i gòdze nosy (*żèje bez slèbù kòscelnégò*). *Sy*]; ~ **Maria!** Jezès Marija!

jezusek *m* jezusk, swiãtoszk, falsziwc *m*

jeździć *v* jezdżèc {*nié:* jeżdżèc}; *ew. w zn.* *jeździć od czasu do czasu:* *rzad* jeżdż(iw)ac; *ew. w zn.* *podróżować:* pòdròzowac, rézowac, turzèc [jò jeżdżã, tè jezdysz, òn jezdzy; mè jezdymè, wa jezdzyta, òni jeżdżą; *przeszły czas:* jò / tè / òn jezdzył; mè / wa / òni jezdżèlè; Òna wiele jezdzy / òni wiele jeżdżą pò swiece. Jò ju jezdzył / jezdżèla (*a. móm jeżdżoné || jeżdżiwóné / rézowóné*) i do Berlina i do Rzimù. Chcesz pòjezdżèc na kòle, tej jezdżè tu, pò pòdwòrzim. Nie jezdżè(ta) mie tu! Tu wa ni mòta jezdżèc! - *Gò*]; ~ **na wycieczki** jezdżèc na wanodzi; *ew.* pòdròzowac, rézowac, zwiédzac (cos); **lubię** ~ **na wycieczki** lubiã jezdżèc na wanodzi *a.* lubiã pòdròzowac / rézowac; ~ **konno** jezdżèc na kòniu, wierzchã jezdżèc / jachac, wierzchòwac, ridowac || *rzad* rejtowac [Chtèż to do nas wierzchùje? Bez sodła jò bè nie rejtowòł (ridowòł). - *Sy*] {‘wierzchòwac na kògùms’ *in = pol. lekceważyć kogoś*}; ~ **po kim** (~ **jak na łysej kobyle**) *fig* kòmùs tańcowac pò nosu, sedzec na kògùm, jezdżèc na kògùms jak na łesy kòbèle; wierzchòwac / ridowac na kògùms; *ew.* pòniewierac kògòs / kògùms; czèsto kògòs òbùzdżèc [Òni na nim wierzchùją. *Sy = dost:* jeżdżą na nim jak na kòniu / „jak na łesy kòbèle”. Òna na nim ridèje. Òni na nim ridèją. - *Gò*]. *Zob.* **jazda, jechać**

jeździec *m* jezdnic (Ra), jezdca (Lh) (|| jeżdżca Bl); *ew.* ridownik *m;* *ew. pl:* jezdçè, jezdcowie, jezdnicè; *ew.* jezdny (jezdny lèdze) [Jezdçè dwaji sã ùkòżą. Nocny jezdca. - Lh Jezdny lèdze / żòłnèrze. Lz Na skrãce ùkòzelè sã jezdny lèdze. Ra]. *Por.*

kawaleria

jeździecki *ad* jazdowny, jezdny; **turniej / konkurs** ~ turniej / kònkurs (*ew.* zawòdè) jazdè kònný / jazdè na kòniu / kòniach; *ew.* turniej w jezdze / jeżdżenim / ridowanim / wierzchòwanim na kòniu / kòniach; **strój** ~ strój do jazdè; *ew.* strój jazdowny / jezdny

jeździectwo *n* jazda kònnò / na kòniu / kòniach; *ew.* jeżdżenié / ridowaníé / wierzchòwaníé kònno / na kòniu / kòniach

jeż *m* **1.** *zoo* jéz [tegò jeża], *rząd* kòlińc *m* [Nawet jéz mô kłòpòtè téż. Czej człowiek robi, tej jéz spi, a czej człowiek spi, tej jéz robi. Nadzac sã jak jéz na heltczy. Spróbùj jachac na jezu. Nie dół mie spac, le szermarził jak jéz na heltkach. Szadi jak jéz. Nie sztëka zabic krëka, ale gòłą rãką zmùzdżec jeża. Jachòł jéz wedle dwiërz do Torunia pò drwa, złómòł wóz, nie przëwiózł ani knëpla drewna. Kòlińc òb dzëń spi, a òb noc chòdzy i pilëje na mészë. Zwiął sã w kłabk jak kòlińc i ùsnał. - Sy]; ~ **morski** *zob.* **jeżowiec**; **włosy strzyżone na ~a** włosë strzëglé na jeża; *ew.* jéz [òn mô jeża na głowie. Gò]; *ew. o włosach sterczących mimowolnie:* kùrk / kùrón *m* [Wez so tegò kùrona przëczeszë na mòkro. Gò]; **dać ostrzyc się na ~a** dac òbstrzic sã na jeża; **2.** *mil* jéz *m* – *w zn.* drewniané kòzłë / boczi òwiniãtë drótã kòlcatim

jeżasty *ad* jeżowati, jeżasti; *ew.* kòlcati || -casti, piklowati, szadi, najeżony, zjeżony; ~ **stos chrustu jeżewc** *m*

jeżatka *f* **1.** *bot* lëpa, lëpka *f* (jizbòwò, sadzonò w krutopach); **2.** *zool* jeżińc (òrt jeżozwierza) *Gó m*

jeżatko *n* jeżatkò

jeżdzenie *n* jeżdzenié; *ew.* jachanié, rézowanié, pòdròzowanié *n*; ~ **po kim** wierzchòwanié / sedzenié na (ni)kògùms; *ew.* dożéranié / dokùczanié kòmù, pòniżanié kògòs, *Por.* **jazda**

jeżeli *cj* żelë, żlë, jezlë (*lok:* || èzlë || èszlë || jeszlë || jelë || ezlë || azlë); *ew.* jak, czej, skòrno { 'skòrno' *in* = *czej le - zob.* gdy } [Żlë mie dòsz tësac złotëch przëdu, to jò cë tegò kònia dóm. Sy Żelë / jak chcesz ze mnã w zgòdze zëc, tej... Przińdã do waju, żelë mie niespòdzajno cos nie wëpadnie / jezlë sã nic nie zdarzi. – Gò Skòrno nie chcesz, ni mògã ce zmùszac. Sy]; ~ **nie, to...** żelë (żlë / jak / czej) nié, to / tej / tedë...; **jeśli się nie mylę...** ż(e)lë || je(ż)lë jò sã nie milã...; **jeśli o mnie chodzi...** żelë / jezlë ò mie chòdzy / jidze, *ew.* wedle / pòdług mòjégò dzëła [A, wedle / pòdług mégò dzëła, niech òni robiã jak chcą. Żelë ò mie chòdzy / wedle mòjégò dzëła wa mòzeta to sprzedac / zrobic, tak jak ùwòzòta, ale... Gò]; **jeżeli by, jeśliby, jeśli by (gdyby)** czejbë (= *pol.* gdyby), żelëbë || żlëbë || jezlëbë, jakbë; *ew.* żelë bë || żlë bë || jezlë bë, jak bë [Czejbë / jezlëbë / jakbë bë sã dało, tej przëjedzta witro do nas. Nawetka czejbë / żelë bë / jak bë (*ew.* chòcbë) kamienie padałë, jò mùszã jima dotrzëmac słowa. Gò]

jeżogłówka *bot* jeżogłówka

jeżogłówkowy *ad* jeżogłówkòwati

jeżowaty *ad* **1.** *zob.* **jeżasty**; **2.** ~**te** *pl* *zool* jeżowaté [Zwierzãta jeżowaté (jéz, jeżownik, jeżozwiërz, jeżówc). Gò]

jeżowiec *m* *zool* jeżówc *m* [tegò jeżówca], mòrszi jéz

jeżowy *ad* jeżi, jeżowi, jeżów, nõleżący do jeża [Jeżowe jigłë / kòlce / pikle. Gò]

jeżozwierz *m* *zoo* jeżownik *Tr*, jeżozwiërz *m*

jeżyć się (*stroszyć się, zazw. z gniewu, przybierać postawę obronnã*) jeżëc sã, szadzëc sã, robic sã szadi (jak jéz / kùrón / kòt / pies); *ew. w zn.* wpadać w *furie*; szerszenic sã, gzëc sã, jarchòlëc sã, *rub* ùsrawac sã [Òn sã zarò szerszeni / gzëje / jarchòli / ùsròwò. Gò Jeżi sã jak kòt / jak wesz na strëpie. Pewno z tegò sã jeżi, że mô plòtno w czeszeni. Mòrze sã jeżi. - Sy]

jeżyna *f* *bot* jeżëna (|| *lok* jażëna), *rząd* òstrożëna || òstrãżëna *f*, *pl:* jeżëně, òstrożëně; ~ **fałdowana sokówka** *f*; **krzak ~ny** jeżënowiczé, jeżëniczé (|| *lok* jażëniczé), òstrożënowiczé *n*

jeżdzący *ad* jãżdzący, skòłący, skãżdzący, stãkający, jazgòłący, chlëchający, skrzczący / ùskrzczałë, nõskwarny. *Por.* **jeżliwy**

jeżec *v* jãzcëc || *lok* jiczcëc, *rząd* jãkac, skòlëc, skãzcëc, stãkac, jazgòlëc; *ew.* chlëchac (*pol.* *plakać, szlochać*), skrzcëc || skrżëkòlëc, nõskwarzëc; *ew.* piszcëc, blezcëc;

rzad: gòrgòlèc, mākòrzèc {‘jazgòlèc’ por. jazgòtac = plestac, paplac, szwargòtac} [Mākòrzi, a ni mò ò co. Sy Kògò nie bòli, ten nie skòli. Gò]; ~ **w więzieniu** chlèchac w sòdzè || -dzy; **jęczący człowiek** jączk || lok jicz, skącz, chlèchòcz, jazgòla, skòlińc, piszcz, bleczk m. **Zob. jęknąć**

jęczenie n jęczenié || lok jiczenié, skòlenié, skączenié, stākanié, chlèchanié, jazgòlenie n. **Por. jęk**

jęczmianka f jiczmiónka || jączmiónka f, jicznô (a. jiczmiannô / jączmiannô) słoma; ew. jiczniczé n [Ūrznac seczci z jączmiónczi. Jicznô (jiczmiannô / jączmiannô) słoma je lepszo jak lèché sano. - Sy]. **Por. jęczmienny**

jęczmienisko n (pole na którym rósł jęczmień) jiczniszczé, jączmieniskò, lok jączmienięcèskò n [Na jiczniszczu dobrze bùlwè rosca. Někòjta gāse na jączmieniskò. Sy]

jęczmienny ad jiczmianny || jączmianny, jiczny [Jączmianné / jiczné krèpè / plewè / zniwa. Jiczny czas. Tak w jicznym czasie to bëło. Jicznô (jiczmiannô / jączmiannô) słoma. - Sy]; **kasza ~a** jączmianné / jiczné krèpè

jęczmień m bot jiczmin || jączmin, rzad: jączmè || jiczmè m, n [tegò jicz- / jączmienia], lok jiczmo n [tegò jiczmienia]; ~ **płunny** bot kónszi jiczmiónc [Mè ni mómè niżódnégò jiczmienia latos. Z jączmienia robią krèpè. Jaczé zbòzé je nòstarszé? – Jączmin, bò mò nòdlègszé wąsè. Krèpné jiczmè (jączmin) wezta w miechè, a pòslòd do kùrow. - Sy]; **pole na którym rósł** ~ **zob. jęczmienisko**

jęczmionek, jęczmyk m (ropne zapalenie powieki) jiczmiónc || jączmiónc, jączmiszk || jiczmiszk, czmiónc, czmiszk m; ew. zapòlenié (sturzące zapòlenié) pòwieczy [Tobie rosce jączmiszk w òczkù. Sy]

jędrnie adv jądznò {kas. ‘jądznò’ barzi w zn. pol. a) bujnie, obficie; b) z werwą, energicznie; c) dużo, z apetytem}; **wyglądać** ~ wèzdrzec jądznò

jędrnieć v jądzniec, stawac sã coròzkã jądznieszi {kas. ‘jądzniec’ barzi w zn. pol. a) obficie rosnać, dawać obfity plon; b) o ludziach: dojrzewać, zbliżać się do wieku dojrzałego} [Co to sã robi za piąkné dzéwczã z ti Anczi, òna w òczach jądznieje. Zbòzé jądznieje. Ju dôwno tak brzòd nie jądznioł jak w tim rokù. Żèto zaczinò jądzniec. - Sy]; **skóra po użyciu tego kremu jędrnieje** skóra pò tim krémie / pò užècym tegò krémù jądznieje / stòwò sã jądznò (elastycznò, zdrów / zdrowò); **por. cera**

jędrność f jądznosc || -nota f; ~ **mięśni** jądznosc miāsni / mùsklów

jędrny ad jądznny; ew. ùmiāsniomy, mùlchny ale „nabiti” miāsniama, miāsèsti (nié: tlèsti, sèti), miąszi arch Ra; ew. elastyczny, zdrów / zdrowi; ~**na skóra** (~ **naskórek**) jądznò skóra; **por. cera**; ~**ne ciało** miec jądzné (mùlchné ale „nabité” / miāsèsté / miąszé) cało [Mùlchny na gābie. Mòsz mùlchné cało jak dzeckò. – Sy Mò miąszé cało. Ra]; **por. mięsista, pulchny**; ~**na mowa (dosadny / bogaty język / styl)** jądznò / dosadnò mòwa / gòdka, jądznny / dosadny jážèk / stil [Ksądz pòwiedzòł dzys jądzné kòzanié. Sy] {kas. ‘jądznny’ - w zn. bëlly, wspaniali (ew. żwawi) - téż ò mùzyce – zob. ekspresyjny}

jędza f **1.** w zn. dosł. czarownica, wiedźma: jądza || jidza (lok: || jāja || jiza), czarownica, rzad: jądzona, jądzèbaba, Baba Jaga [Pòwiòstka ò jizach. Bòjka ò jądzèbabie. – Sy]; **2.** sekutnica, złośnica: jądza || jidza (lok: || jāja || jiza); jądzèbaba; ew. czarownica, biésnica, pieczelnica, szātrapa, zādłèca, užèrnica, przèskrzènica, sekùtnica, szczekwa, diòblèca, lùzownica arch, kāsawica arch, szèdlównica, sekwa, seka, hòchla, bëcz, „mòra”, ùr’zòga lok niem., Baba Jaga f, sek, sekòcz, hòk m, zādèlkò n [Jesz taczi jądzè jem nie widzòł, jak ta Józefòwa białka je. Pèsk sã szczekwie nie domikò. To je sek òd babè. Pùrtk ni mógł miec gòrszégò pèska jak ta szèdlównica.

Chto bë tegò **zãdełka** nie znôł. - Sy Białkò, z cebie terò je taczi sekôcz stóny, że to nie je mòżno. *Gò*]. *Por.* **czarownica**

jędzowaty *ad* jãdzowati; *ew.* niegòdzëwi, ùzérny

jęk *m* jãk, chlëch; *ew. arch* jãkòt *m* { 'jãkòt' *in* = *jãkanié sã* }. *Por.* **jęczenie**

jękliwy *ad* jãklëwi; *ew.* ùskrzeczali, nôskwarny [Ti lëdzë czëlë jãklëwé głosë dzecy. *Lz*]

jęknąc *v* jãknąc, stãknąc. *Zob.* **jęczec**

jętka *f* **1.** *bud* jãtka (*Gò*) *f*; *ew.* *w zn.* *belka spajajãca krokwie:* czosełka {*lok:* || czisełka || sysełka), kòkòszka, réma *f*, rém *m*; **2.** *~ki pl* drãdżi (drãdżi *w* stodole nad klepiskã, do sëszeniô sana / zbòzégò); **3.** *ent zool* jãtczy (*Gò*), efemeridë *pl*

jętkowy *ad* jãtkòwi *Gò*

jęzor *m* jãzór, *lok ekspr:* mùmel *m* [Smòk wëszczérził na niegò swój biòli jãzór. *La* Temù le tak mùmel lôtò. *Sy*]; **chlapać ~em (mówić nieoglëdnie)** *zob.* **chlapać, chlapnãc**

jęczeczek *m* jãzëczk *m*; *~ u sprzãczki* kòlc (*a.* jãzëczk / zãbk) przë spionkù / spinie / klamrze {*pol. sprzãczka - kasz:* spionk || spiónk *m*, spin(k)a = klamra *f*}

język *m* **1.** *anat i przén:* jãzëk *m* [Miec jãzëk pò brodã. Miec dłudzi jãzëk (*ò czł., co wszëtkò zarò rozpòwié*). Ta mò jãzëk zëdowsczim / strëszim / babim masłã wësmarowóné. Chòcbë mòji białce jãzëk pòsekòł, òn jesz mdze plestòł. Lëdzczé jãzëczy ju niejednégò człowieka zakłòł. Òd jãzëka bòli barzi jak òd noza. Jak ce chlapnã, to ce jãzëk drëdzim kùncã wëlëze. Człowieka mierzą jegò jãzëkã. Chto to je: chòc sã nie ùcił, gòdò wszelejaczima jãzëkama? (*pòkòrbk, pòmion m, echò n*). Wãdã na jãzëk załòzëc (*dac kòmù na strzimanié, zmuszëc do milczeniô*). Dac jãzëk na szmërdzel / wëdstrzëc so jãzëk na szmërglu (*stac sã ùszczyplëwim / przekãsnym*). Miec jãzëk pò brodã (*wiele gadac*). Maklac co jãzëkã (*pròbòwac / szmakac czegò*). Mierzëc kògò jãzëkã (*szacowac kògò pò gòdce / wedle tegò jak i co mówi*). Lepi jãzëkã jak cepama draszowac (*lzi je gadac jak robic a. lepi kògòs òszkalowac jak zbic*). - *Sy, Tr, Gò*]; **zły** *~ fig* òszczekóny / òstri / brzëdçi / zli jãzëk; *~ ciëty / ostry* òstri / cãti jãzëk; *ew.* zãdłò *n*, jadowité zãdłò [To je baba z jadowitim zãdłã, ti sã strzëzë. *Sy*]; **mieć ciëty / ostry** *~* miec ostri / cãti jãzëk / jãzëczk; miec jãzëk jak kòsa / nóz / szpilçi / brzëtew / miecz / żnija; dac jãzëk na szmërgel (*na papiór scérny*) / òstrzëc jãzëk na szmërglu [Të sobie pewno dajesz òstrzëc jãzëk na szmërglu, że jes takò przekãsnò. *Sy*]; **ciągnãc kogo za ~ (wypytywãc sië)** cygnãc kògò za jãzëk (*wëpëtiwãc sã*); **pociãgnãc kogo za ~** pòcygnãc kògò za jãzëk [Krowë sã dajã cygnãc za rodzi, lëdze za jãzëk. - *Sy*]; **co w sercu to na ~ku** co *w* sercu, to na jãzëkù / na kùncu jãzëka; **mieć koniec ~ za przewodnika** miec kùnc jãzëka za prowadnika; nôlepszi prowadnik to jãzëk / gãba; gãba sã dopitò, a nodzi doniosã (*Ra*) [Nòlepszi rójca (*pol. swat*) to jãzëk. *Sy*]; **mam to słowo na końcu ~a** móm to słowò na jãzëkù / na kùncu jãzëka [Móm to (to słowò) na jãzëkù, le ni mògã na to wpadnãc / le ni mògã na to wlezc / ni mògã tegò terò *w* głowie nalezc / ni mògã tegò jakòs wëcësnãc. *Gò, Sy*]; *~ go swierzbi* jãzëk gò swãdzy; **mieć (za) długi język (nie umieć dochowãc tajemnicy)** miec (za) dłudzi jãzëk; nie rozmiòc / nie ùmiòc dochòwãc / ùtrzëmac tajemnicë; (*zarò*) sã wëgadãc, *zarò(zka)* rozpòwiedzec / przepòwiedzec / wëplestãc cos; **rozwiãzãc komu ~** rozwiãzac kòmù jãzëk; *ew.* zachãcëc / skłonic / (*ù*)dostãc kògòs do gòdçi; *~ mu sië rozwiãzãł* jãzëk mù sã rozwiãzòł; *ew.* òn sã rozgòdòł / rozplestòł; **wypić kieliszek na rozwiãzanie ~ów** wzyç || wzãc jednégò na rozplest [Chcemë le so wzãc || wzyç jednégò na rozplest. *Gò*]; **on jest mocny (tylko) w ~u** òn je (le) mòcny *w* gòdce; **mleć ~iem** młoc || mielec / pëtłowãc jãzëkã; pleskòtac - *zob.* **gadać** **4** [Ta le tim jãzëkã miele jak na żarnach. Rozpùscëc jãzëk. Ji tak ten jãzëk lôtò jak bicz / jak pëtel / jak dwiërze na zòwiasach. - *Sy*]; **wziãc kogo na ~(i)** wzyç || wzãc kògò na

jãzëk (jãzëczy); òbgadëwac / òbmawiac kògòs [Ùwãzòjta, co lëdze waju na jãzëczy nie weznã. Gò]; **dostać się na ~i (stać się przedmiotem plotek)** dostac sã / bëc wzãti na lëdzcze jãzëczy (stac sã przedmiotã / òfiarã plotk / klapów); **pokazać komu ~** pòkazac kòmù jãzëk [òn pòkòzòł]; **ugryźć się w ~ (zmilczeć)** ùgrëzc sã / kãsëc sã w jãzëk [òn sã ùgrizł / kãsył; Lepi, zëbës sã w jãzëk kãsył. Sy]; **trzymać ~ za zębami** trzëmac jãzëk za zãbama, stulëc gãba, nic nie gadac, nie òd'zewac sã, *rub* trzëmac pësk; **zapomnieć ~a w gębie** zabëc / zabaczëc jãzëka w gãbie, nie rozmiòc sã wëgadac; *ew.* zaniemówic; jakbë kòmù mòwã òdjãło [òn zabél / zabòczył / nie rozmiòł]; **gada, co mu ślina na ~ przyniesie** gòdò, co mù le przinãdze do głowë / co mù slëna na jãzëk naniese / przëniese; **pozbawić ~a** pòzbawic jãzëka; **wyrwać komu ~** wërwap kòmù jãzëk; **aby język giętki powiedział wszystko, co pomyśli głowa** abë / zëbë jãzëk dzibczy wëpòwiedzòł wszëtkò, co pòmëśli głowa; **2.** mòwa *f*, jãzëk *m*; *ew.* gòdka *f*, dialekt *m – por.* **gwara** [Jaczi człowiek, taczi jãzëk. Łacyńszci jãzëk (*łacëzna*). W tim je całò trudnosć, że jò nie rozmiëjã niżòdnégò cëzégò jãzëka. - Sy Kòzdi człowiek gòdò përnã jinszą mòwã. Gò]; ~ **ojczysty** domòcò / òjczëstò / *ekspr* òjcowistò / rodnò (*ew.* nasza || naja / domòcò) mòwa; mòwa starków; domòcy / òjczësti / *ekspr* òjcowisti / rodny (*ew.* nasz || naji) jãzëk; ~ **obcy** cëzò / jinszò mòwa / gòdka; cëzy / jinszi (*a.* nié nasz) jãzëk; ~**i nowòzÿtne** nowòtné / nowòzëtné / nowòczasné (*ew.* nowé) mòwë / jãzëczy; **staròzÿtne** stòrodòwné / stòrozëtné / stòrowieczné (*ew.* dòwné) mòwë / jãzëczy; **badacz ~ów** badòcz / badëra mòwów / jãzëków; **rozwój ~a** rozwój mòwë / jãzëka; **regres ~a** copanié sã / dziniãcé / ùpòdk / regres jãzëka; **zastój w rozwoju ~a** zastój w rozwòju jãzëka / mòwë; **zanik** ~ dziniãcé || dzinienié / zamiéranié / wëmiéranié / *ew.* ùmiéranié mòwë / jãzëka; **wychodzenie ~ z użytku** wëchòdzenié jãzëka / mòwë z ùzëtkù, zamiéranié mòwë [Ta mòwa ju wësza / wëchòdò z ùzëtkù / ju zamiérò. Gò]; **pochodzenie (rodowód) ~ka** pòchòdzenié (pòchòdzënk) jãzëka / mòwë; **znajomość ~a (~ów)** znajomòsc / rozmienié mòwë (-wów) / jãzëka (-ków); ùmiëjãtnosc gòdaniò (*a.* dogòdiwaniò sã) w cëzy / jinszi mòwie *a.* w cëzym / jinszim jãzëkù / (w cëzëch / jinszych mòwach / jãzëkach; **opanować obcy ~a** òpanowac / pòchwcac cëzy jãzëk / cëzã mòwã, nauczëc sã cëzégò jãzëka / cëzy mòwë [òn òpanowòł / pòchwòcył / nauczył sã]; **opanowanie obcego ~a** òpanowanié / nauczënié sã / pòchwòcenié cëzégò jãzëka / cëzy mòwë; **zdolność do (nauczenia się / opanowania obcych) ~ków** szëk / zdolnosc / ùmiëjãtnosc do (nauczëniò sã / òpanowaniò cëzëch) mòwów / jãzëków; **nauczyciel ~ów** szkòlny òd mòwów / jãzëków; nauczëcél jãzëków / mòwów; **mówić dobrze (perfekcyjnie) ~iem obcym (np. po niemiecku)** dobrze / swòbòdno / plinnie / głòdkò (perfekt / -kcyjnie) gadac / mówic cëzã mòwã (np. pò niemieckù) [Òn pò niemieckù gòdò dobrze / perfekt. Gò]; **poćwiczyć mówienie w ~ku niemieckim** pòczwiczcëc so gòdanié pò niemieckù / w niemiecczim jãzëkù; **zart** përnã (pò)niemczëc so(bie); **pomieszanie ~ów** pòmieszanié mòwów / jãzëków

językowy *ad* jãzëkówi, mòwny, gòdkòwi; **zdolności ~we** szëk / talent / zdolnosc do (ùczëniò sã cëzych) jãzëków / mòwów; *ew.* łatwòsc ùczëniò sã jinszych mòwów / jãzëków; **kod / system** ~ kòd / system jãzëkówi; **błąd** ~ jãzëkówi / mòwny błąd; **biegłość ~a** jãzëkówò / mòwnò biegłosc; *ew.* wprawa w gòdanim jaczims (np. cëzym) jãzëkã / jakãs (cëzã) mòwã; **antytalent** ~ antitalent jãzëkówi / mòwny; *ew.* człowiek tãpi (bez szëkù / talentu / zdolnoscy) do ùczbë / nauczëniò sã jãzëka / mòwë; **badanie ~a** badanié / *rzad* badërowanié mòwë / jãzëka; **badania ~we** badania jãzëkówë; **skarbnica ~wa** skòrb mòwny / jãzëkówi, skòrb mòwë / jãzëka

językoznawca *m* jãzëkòznôwca, lingwista *m*, znôwca (*Tr*: znajôrz) mòwów / jãzëków; *ew.* badôcz / badëra mòwów / jãzëków, ùczali badający mòwë / jãzëczy
językoznawczy *ad* jãzëkòznôwczï, lingwistyczny, doticzający jãzëkòznôwstwa; *ew. por.* badawczy
językoznawstwo *n* jãzëkòznôwstwò *n*, lingwistika *f*, badanié / znôwstwò mòwë / jãzëka / mòwów / jãzëków
jod *m* jod *m*
jodła *f* jodlëna || jedlëna (*Sy*), *arch* jaglónka (*Lz*); *ew. lok* dan(k)a *f* [Jodlëna rosce ù nas baro rzôdkò. *Sy*] {‘dan(k)a’ = *pol.* świerk}
jodłować *v* muz. jodłowac || -dlowac
jodłowy *ad* jodlënowi || jedlënowi, danowi
jodoform *m* chem jodofòrm *m*
jodoformowy *ad* jodofòrmòwi; **gaza** ~**wa** jodofòrmòwô gaza
jodowy *ad* jodowi
jodyna *f* apt jodina *f*
jodynować *v* jodinowac, smarowac jodiną
jog *m* joga *m*
joga *f* joga *f*
jogizm *m* jogizm *m*
jogurt *m* jogùrt *n*
jogurtowy *ad* jogùrtowi
joker *m* dzoker *m*
jol *m* żeg jol *m*
jołop *zob.* głupek
jon *m* jon *m*; *pl*: jonë
jonizacja *f* jonizacjô *f* [ti -cji]
jonizator *m* jonizatór *m* [tegò -zatora]
jonizować (się) jonizowac (sã) [to (sã) jonizëje]
jonizowanie *n* jonizowanié *n*
joński *ad* jońszci
Jordan *m* geo Jordan *m*
jordanowski *ad*: **ogródek** ~ jordanowszci ògródk
jot *inv* / *n* jot, lëtra j (môlé jot) / J (wiôldzé jot)
jota *f* jota; **co do joty** czësto, dokładno, do czësta, do zdebełka || stebełka; **ani na jotë** nijak, wcale, ani na włos, ani përzinkã; *ew.* ani na milimeter; ~ **w ~të (to samo)** jedno i to samò, jedno i to jistné, to samò i to jistné, dëcht / czësto to samò; jakbë z òka wëjãté
jotacja *f* jotowanié *n*, jotacjô *f* [ti -cji]
joule *m* dżul *m*
jowialnie *adv* dobrodëszno, pògòdno, z hùmòrà; *ew.* wiesoło; *ew. zob.* **dowcipnie 2, dobrodusznie**
jowialność *f* dobrodësznosc, pògòdnosc; *ew.* wiesołosc *f*, dobri hùmòr; dobrodëszné / pògòdné ùspòsobienié; *ew. zob.* **dowcip, dobroduszność**
jowialny *ad* dobrodëszny, pògòdny; *ew.* wiesołi, colemãło w dobrim hùmòrze, żëczno nastawiony / ùspòsobiony; *ew. zob.* **dowcipny 2, dobroduszny**
Jowisz *m* Jowisz, Jupiter *m*
jowiszowy *ad* jowiszowi, jowiszów
jubea *f* bot jubeja *f*, czilijskò palma
jubel *m* pot, żart jubel, bal *m*, bibka, biesada, ùroczëstosc, zabawa *f*. *Zob.* **jubileusz**
jubilat *m* jubilat *m*. *Por.* **solenizant**

jubilatka *f* jubilatka *f*. *Por.* solenizantka
jubiler *m* jubiler || -léra; *ew.* złotnik *m*
jubilerka *f* jubilerka *f* – **1.** kòbiéta zajmùjacò sã jubilerstwã; **2.** białka jubilera
jubilerski *ad* jubilersczy; *ew.* złotniczy || -cczi, złotników
jubilerstwo *n* jubilerstwò *n*, *Tr:* jubilerézna *f*
jubileusz *m* jubileùsz (*lok:* || jublėjusz || jëbleùsz) [Òbchòdzëlë jublėjusz probòszcza. *Lz*]. *Por.* jubel
jubileuszowy *ad* jubileùszowi; **wydanie** ~**we** jubileùszowi wëdòwk / jubleùszowé wëdanié; **uroczystość** ~**a** ùroczëstosc jubileùszowò (*pl:* ùroczëstoscë jubileùszowé)
jucha *f* krew, jucha {‘jucha’ = *pol.* krew zwierzęca, szczególnie końska i psia; *in a*) błoto na drogach; *b*) masło rzadkie} [Kón sã skalécził, jaż mù jucha lecała. *Sy*];
psia ~! **1.** do paróna!, do paralusza! piorënowie jesz rôz!; **2.** nipòcëusz, brzëdól, czart, paralusz, szorf, przegrzecha *m*
jucht *m* jucht *m*
juchtowy *ad* juchtowi
juczny *ad* bòrdny (*Tr*), juczny (*Lh*) [Juczny kón. *Lh*]; ~**e** bydlë bòrdné / juczné bidlã || bëdlã; **osioł** / **wielbłąd** ~ bòrdny / juczny òseł || òseł / wielbłąd. *Por.* jarzemny
juczyć *v* bòrdac, bòrdlëc; *ew.* òbwiesziwac || òbwiészac / òbcażëwac miechama / torbama z towòrã
judaistyczny *ad* żëdowsczi; *ew.* judajisticzny, hebrajsczy
judaizm *m* judajizm *m*, żëdowskò wiara, wëznanié mòjżeszowé
Judasz *m* Judòsz; *ew.* falsziwc / òbłudnik, zdrajca || *arch* zdròdca, judòsz, *zdr* judòszk *m* {‘judòszk’ – *por.* Judaschke, nôzwëskò na nôgròbkù w Charbrowie} [tegò judasza Tegò judasza jò znajã. *Sy*]; **pocałunek** ~**a** Judaszów kùsk, Judaszowe pòcałowanié, kùsk / pòcałowanié òd Judasza; **całować jak** ~ całowac / kùszkac jak Judòsz (falszëwie / òbłudno / zdradlëwie)
judaszowski *ad* judaszowsczi, òbłudny, falszëwi, òchëbny = òszëkańczy, zdradlëwi || zdrajeczny {‘falszëwi’ *in* = *a*) zòzdrosny; *b*) niepròwdzëwi, sztëczny} [Judaszowsczi smiëch. Rzekł do mie pò judaszowskù. *Bl*]
judaszowy *ad* judaszów, judaszowi [Judòsz sã pòwieszył, ale òstało Judaszowé plemiã. *Ra*]
judo *inf / n* dzudo *inf / n* (*Rkj*)
judoczka *f* dzudoczka *f*
judoka *m* dzudòk, dzudoka *m*
judzenie *zob.* intryga, podjudzanie
judziciel *zob.* intrygant, podjudzacz
judzicielka *zob.* intrygantka
judzić *zob.* buntować, intrygować 2, podjudzać
Jugosławia *f geo* Jugòslawiò [ti –wii] *f*
jugosłowiański *ad* jugòslowiańsczi
juhas *m* pasturz (pasturz òwców)
juki *pl* bòrdë; *ew.* miechë / torbë / tòmòczy / paczi, *Lh:* juczi *pl*. *Por.* juczyć
junacki *ad* dzyrsczi, smiałi, zuchterny (*pol.* dzielny). *Por.* buńczuczny, dziarski, żwawy
junacko *adv* dzyrskò, smiało || *rzad* smiele, zuchterno (*pol.* dzielnie); *ew.* z fantazją, z brawurã, brawùrowò
junactwo *n* dzyrskòsc, smiałosc, zuchternosc. *Por.* dziarskość
junak *m* bòrénk *arch*, dzyrzón (*Tr*) *m*, smiałi / dzyrsczi knòp / bëniel; *ew.* sòren *m* {‘bòrénk’ – *por.* bòra *arch* = mòcòrz; *por.* *pol.* borykać się; ‘sòren’ *dosł.* *pol.*

samiec sarny, rogacz } [Ōjc miôł trzech bõrénkõw (*młodëch sënõw, młodzõnkõw*).
Bez tegò sõrna niżõdnõ zabawa sã nie òdbãdze. - Sy]

junior *ad* młõdszi, junior

junkier *m* junker *m* [wym. jã-] [Junkrowie to bëlë prësczi szlachcëce, pòsõdõcze wiõldzich majãtkõw zemscich na Pòmòrzim, w XIX w., jaż do pierszi swiatowi wõjnë. Gò]

junkierski *ad* junkerschi [wym. jã-]

junkierstwo *n* junkerstwò *n* [wym. jã-]

jurność *f* jurnosc *f* (Gò), gòrãcy temperament seksualny, gòrãcõ krew; *ew. Tr:* przegrzõnoc *f*; *ew. por. żwawość*

jurny *ad* jurny (Gò); *ew. w zn. lubieżny, zmysłowy:* przegrzõny, rozbłãznõwany, rozpustny, nieõpanowõny, niestrzëmõwny, czësto dzëczy; *ew. zgardl* wieprzowati, swiniarschi, kòzłowati; **mëzczyzna** ~ jurny chłop (Gò); *ekspr:* òdżer, żart skòczk, boczk, *złõsl* bok (stõri bok), knõr'z, knur *m* { 'bok' *niem.* = a) *kõzet*; b) *trus*; c) *niem. sõrën*}. *Por. jary*

juror *m* żuror *m*, sãdza *n*; *ew. znõwca / specjalista (òd czegòs) m*

jurta *f* jurta, buda *f*, szałas *m*; *ew. celt (pol. namiot)*

jury *inv / n* żuri *inv / n*, sãdzowie *pl*, karno / kòmisjõ sãdzõw / znõwcõw

jurysdykcja *f* jr jurisdikcjõ [ti -cji], *Tr:* sãdowizna *f*, wãdzõ sãdowõ, prawõ sãdzeniõ / rozstrzëganiõ sprõw spiërnëch

jurysdykcyjny *ad* jurisdikcyjny

jurysprudencja *f* jr jurisprudencjõ [ti -cji] *f*, prawõznõwstwõ *n*, znajomõsc prawa, wiëdzõ prawniczõ, nõuka / ùczba prawa

jurysta *m* jurista, prawnik *m*, znõwca prawa

jurystka *f* juristka, prawniczka *f*, znõwczëni (|| *arch znõwczëna*) prawa

justować *v dr* justowac

juszyć *v* krwawic; **on juszy** òn krwawi, krew / jucha mù cecze / lecy

juta *f* bot juta *f*

jutowy *ad* jutowi [Włõkno jutowé. Jutowi pòwrõz. Jutowé miechë. Gò]

jutro *adv* witro || *lok:* jitra || jutro, *zdr* witerkò || *lok:* jiterkò || **juterkò**; **dziś albo** ~ dzys / dzysõ abò witro; *ew. na dniach, w tëch dniach; ew. wnet(ka)*

jutrzejczy *ad* witrzëszchi (*lok:* || jitrzëszchi || jutrzëszchi) [Chto wié, jakõ ta witrzëszõ pògõda mdze. Sy]; **z dniem ~ym** z witrzëszim dniã, òd witra [Z witrzëszim dniã kùnczi sã nasza ùmõwa. Sy]

jutrzenka *f* 1. pòrënk (wczasny pòrënk) *m*, switanié *n*, pòrënica *f* = rzoza pòrëncznõ, widné niebò òd wschõdu; 2. *astr (planeta Wenus, Gwiazda Poranna)* Witrzõnka (*lok:* || Witrzenka || Jutrznica || Jutrzõnka || Jutrzenka), Witrznica *f*, Pòrënica *f*, Gwiõzda Pòrëncznõ, Renõ / Nocnõ Gwiõzda, Wieczõrnica { 'pòrënica' *in* = rzoza pòrëncznõ, switanié, widné niebò òd wschõdu - Sy} [Witrzõnka ju wschõdzy. Na niebie wisãła jesz pòrëncznõ Gwiõzda. Gwiõzdë ju zdżinãlë, leno jesz Pòrënica òdbijała sã w mòrzu. - Sy]. *Por. zorza*

jutrzenkowy *ad* reny, pòrënczny; *ew. witrzõnkõwi*

jutrznia *f* witrzniõ *f*, jastrowõ witrzniõ (= nõbõzënstwõ òdprõwiõné nad pòrënkã, òsoblëwie rezurekcyjõ) [Witro sã Jastrë, pùdzemë na witrzniã. Sy]; **odprawiać ~nië** (**nabożënstwo**) òdprawiac witrzniã || -niã; **dzwonić na ~nië** zwõnic na witrzniã || -niã

już *adv* ju (*lok:* || ùż || już); ~ **czas iść** je ju czas / czas ju je / czas je ju jic; ~ **koniec** je ju (*a. ju je*) kùnc *a. ekspr* je ju wszëtczëch kùncõw kùnc; ~ **po nim** je ju pò nim; (**no**) ~ **dosyć (wystarczy, niech się dzieje, co chce)** (në), ju le; **żart** ju le ju [Në, ju le (*a. ju le ju*) dõjta so pòkù z tim przëcywianim, chcemë lepi so cos zaspiewac. Gò]; **dajmy**

~ (temu) **spokój** (~ **dosyc** / **wystarczy**) dôjmë ju (temù) pòkù / chcemë ju dac (temù) pòkù; *ew.* ju le ju (to je ju dosc / ju sygnie / ju (wë)starczy); ~ **kto jak kto, ale ty...** ju chto jak chto, ale të...; ~ **za późno (już nic się nie poradzi)** ju je za późno / za pòzdze (nic sã ju ni pòradzy); *ew.* to je ju przemieszkóny czas; ju je pò kòczëcu (Sy) / pò wszëtczim / pò ptôchach (Gò); ju za pòzdze skòblëc gòzdze (Ra); *ew.* terô mòżeta jic w dupã / w dupã na reczi / mòëeta jic wrëczy sadzëc

jużci *adv* pewno, gwësno, në jo, kò jo, pò pròwdze

K

kabacik *zob.* **buza, kurteczka**

kabaczek *m bot* kabaczk *m* (Gò), *Tr:* ruskô bania

kabalarka *f* wróżka, kabalistka *f*

kabalista *m* kabalista *m*

kabalistyka *f* kabalistika *f* - tajemnô / krëjamnô wiëdzô

kabała *f* kabała *f* – **1.** tajemnô / krëjamnô wiëdzô żëdowskô; **2.** wrózenie z kartów / lëczbów / znaków / lëtrów; **3.** kłopotë, trudnosć *pl*, biëda *f*; *ew.* pëzglińc / pëzgel *m* (*pol. rzecz zawikłana*); *por.* **ambaras, intryga**

kaban *m* pruch, wieprz, dzëk *m*

kabanina *zob.* **chabanina**

kabanos *m*, ~*sy pl* kabanos *m*, kabanosë *pl*, sëchô (cenkô / wãdzonô) kôłbasa / wòrta

kabarecik *m* kabaretk *m*

kabaret *m* kabaret *m*

kabaretowy *ad* kabaretowi

kabat *zob.* **bluza, kurtka**

kabel *m el tech* kabel, przewód, *zdr* kabelk *m* { ‘kabel’ *fig* = *donosëcël, szëptk, zaùszôla f*}; ~ **miedziany / aluminiowy / światłowodowy / telefoniczny / podwodny / ziemny / pięcioletowy / wieloletowy / zasilający (dopływowy) / główny / nieczynny / pod napięciem** kabel miedzany (a. kòprowi) / aluminiowi / światłowodowi (a. widowòdowi) / telefoniczny / pòdwòdny / zemny / piãcożëłowi / wielozëłowi / dopliwòwi (a. dosëlny *Tr*) / główny / nieczynny (wëłączony spòd napiãcô || -cëgò / prądu) / pòd napiãcym

kabestan *m* żëg krãcëch, witòk *m* (*por.* **kołowrót**), *ew.* winda, *Tr:* dwigòwnica, wëcygòczka *f*

kabina *f* kabina, *zdr* kabinka; *ew.* mòłô jizba, jizdebka; *żart:* klòtka *f*, këfich *niem. m* [ti kabinë, w kabinie, za kabinã]; ~ **telefoniczna** bũdka / kabina telefònicznô

kablować *v* kablowac – **1.** *el* rozcëgac (cygnąc) / przëłączëwac kable; **2.** *przest.* telefònowac, przekazëwac wiadomòscë zeza grańcë, za pòmòcã telefònu; **3.** *złòśl* donaszac / donosëc / meldowac kòmù pòùfnë wiadomòscë [Òn (na nas / nas) kablëje (donòszô na nas). *Gò*]

kablowiec *m* *przest.* kablowi òkrãt, kablówc *m* [tegò kablówca]

kablowy *ad* kablowi; **bëben** ~ bãben || -bel kablowi / z kablã, *Tr:* nawijòk do kabla; **linia** ~*wa* linô kablówô [ti linii kablowi; *pl:* linie kablówé]; **połączenie** ~*we* pòłączenië kablówé; **łączność** ~*wa* łączba kablówô

kablówka *f* kablówka *f*; *w zn. lampa przenośna na kablu:* kablówka *f*, lãpa przenosnô na kablu

kablączek *zob.* **kabląk**

kabląk *m* pałag, *zdr* pałążk *m*; *ew.* pałãżëna *neol Tr f*; *ew.* *w zn. szekla - podkowa z otworami i wkręcany m sworzniem:* szekla *f*, kabląk, *zdr* kablączk *m* ~ **mocujący** kosë do kosiska (w postaci dwu pierścieni skręconych śrubami) *zwik m* [Kòsa mùszci bëc bëlno w zwikù òsazonô. *Sy*]; **zgiąć w** ~ zegnać / zdżac || zdżic w pałag,

spalãżęc, ùpalãżęc; **człowiek trudniący się wyrobem ~ów** dżibnik, pałãżnik *m*. *Por. kabłãczek*

kabłãkowaty *ad* pałãgòwati, pałãżny, wëdzãti / zadżãti w pałãg; *ew. w kształcie szekli: kabłãkowati*

kabotaż *m* przëbrzeżné / nadbrzeżné żeglowanié, żeglòrka przëbrzeżnò / nadbrzeżnò, pływanié òkrãtama wedle brzegù, z jednégò pòrtu do drëdzégò; *ew. kabòtaż || kabòtaż m*

kabotażowiec *m* kabòtażówc *m* [tegò kabòtażówca]. *Por. tramp*

kabotażowy *ad* kabòtażowi, przëbrzeżny

kabotyn *m* fagas, fagòla, fagòlc, zgròwòcz / ùdòwajk (głupi zgròwòcz / ùdòwajk), kòmédiant {‘fagas’ -gòlc || -la’ = *człowiek niepòwòżny, òszëkañc*; ‘zgròwòcz’ – *por. pol. zgrywus*}. *Zob. błazen*

kabotynizm *zob. błazeñstwo*

kabriolet *m* kabriolet *m*

kabza *f* miészcz, *zdr*: miészòczk (|| *arch* –szk); *lok rzad*: groszówc, krzos, gliñc, pùrzk, grëzel *m*, tòbza || kabza, minca *f* {‘krzos’ *in* = *pol. a) kurek broni palnej; b) wiór, rzaz* – *por. ‘krzosac’* – *pol. a) krzesac*; *b) ciosac*; ‘gliñc’ – *wierã òd zwònieniò mònetów: glin, glin*; ‘minca’ *z niem. = mòneta*} [Jò bë to mia kùpioné, ale jem ni mia przë se miészka. W miészku òstałë le drobné. Gò Krzos pieniãdzy. Ni ma ani dëtka w groszówc (w miészku). Wëszëkòjce le z tegò gliñca, a nie żałujce. Gdzeż mòja tòbza z dëtka òstała? Mie chtos tòbzã ùkròdł. Ni ma ani dëtka w groszówc. Nasza starka mò mincã. – Sy Swòje piãdze (*pieniãdze*) òn miòł w mòlim mieszószku na piersach. Lz Òn sobie nabił kabzã, a më... Gò]

kacerka *zob. heretyczka*

kacerski *zob. heretycki*

kacerstwo *zob. herezja*

kaceryz *zob. heretyk*

kacyk *m* królëk, kacyk *m*

kaczãtko *zob. kaczę*

kaczeniec (kniec błotna) *m* bot bãbòl, kaczélc, tęczk, łącznik, kòlkòwnik *m*, złotawica, (d)zerzãga, krowiònka *f*, krowianczy || krowiònczi *pl*; kaczé zelé

kaczę *n* kòczã, *zdr* kòczãtkò *n*; *zgr* kaczélc *m*; kacuszka *f* [tegò kòczëca || *lok* kòczãca / kòczãtkã; Z tegò kòczëca pewno nic nie mdze, òno je taczé kriplowaté, pewno jaje bëło zazëbłé. Ju je pò kòczëcu (za pòzno). Te kòczãta / kòczãtkã ju sã pchają do wòdë, òne ju „kaczkùją”, chòc le pótã zamòczą w talézzëkù. Tëch kòczãt / kòczãtk jò ni mòm wiele. Co bë temù kòczëcu / kòczãtkù mògło pòmòc? - Gò]

kaczka *f* kaczkã *f*; **biała** ~ (**morska**) aneczka *f*; ~ **czarna (morska)** bëkòcz *m*; *ew. mòrskò (czòrnò) kaczkã* {‘bëkòcz’ *in* = *pol. a) dzieciòł; b) gãsior* – *por. bëkac = dzobac, ew. haczkòwac*} [Bëkòczów më nie jòdómë. Sy]; ~ **krzyżówka zòlójka**, skùbnica, strzënówka *f*; ~ **cyranka cërzónka** {‘cërzónka’ *in* = *pol. kobieta dzielna, harda*}; ~ **domowa (niema, biało-czarna)** „francëskò” kaczkã; ~ (**a. gëś**) **pluskająca się stale w wodzie** plëszczówka *f* [Në, nie zlézeta wa dzys, plëszczówczy, z wòdë? Sy]; ~ **dziennikarska** gazétnò || gazétowò (**a. medialnò**) bómbs, sensacyjnò (ale niepròwdzëwò) nowina, zmëszlonò nowina; łëż *f*, łëżelstwò *n*; ~**ki zbijać / puszczać (ciskać kamienie na powierzchni wody)** kaczczi czidac (*Ra*), pùszczac / cëskac / szmërgac kamienie nad wòdã / wedle wòdë; **kaczka (pieczona) nadziewana, po gdañsku** kaczkã (piekłò **a. szmórowónò**) nadzëwónò, pò gduñskù (*Gò*)

kaczor *m* kòczór, *zdr* kòczórk *m* [tegò kòczora. Dwa kòczorë.]

kaczy *ad* kaczi, *rzad:* kaczin, kaczkòwi; **jaja** ~**cze** kaczé, kaczëne jaja; ~ **kuper** kaczô tëpa / tëpka

kadecki *ad* kadecczi

kadencja *f* **1.** *muz* kadencjô *f* [ti -cji]; **2.** kadencjô *f*; czas / cząd ùrzãdowaniô na jaczims stanowiskù / pëlnieniô jaczis fónkcji {‘cząd’ *zob.* część}; **radny pierwszej ~cji / przez dwie ~cje** radny pierszi kandencji / przez dwie kadencje

kadet *m* kadet || kadeta *m*

kadłub *m* srãb *m* {‘srãb’ *dost.* a) *szekelet (konstrukcjô) bûdinkù*; b) *szekelet (konstrukcjô) ôkrãta òbûdowóny a. nieòbûdowóny*; c) *wrãpel - cało lëdzczé bez głowë, rãk i nóg*; d) *pas drodži midzë dwùma kòłoważama, „grzebién”*} [tegò srãba || -bù] - **1.** ~ **statku (okrëtu) / okrëtowy** srãb ôkrãta, ôkrãtowi srãb; **opis ~ba:** Srãb ôkrãtu *a.* łodzë (drewniany) sã sklôdô - zdrzec òd dołu: ze stãpczi (pòdłużny balczy na spòdkù, wzdłuż ôkrãta). Przedłużeniem stãpczi na kùncach sã, wëdzãtë w górã stëwë || sztëwë. Stëwa to je wëdzãtë w górã jakbë przedłużenie stãpczi. Òd stëwë wëchôdajã wrãdzi, tj. zëbra, do jaczich przëbité sã bôrtë (déle, co twòrzã bôrtã || bûrtã). Je przëdnô stëwa i slëdnô || wslëdnô stëwa. Stëwë twòrzã szpëc (*a.* przòdk / bûg / wòrpôcz) i kùnc / „slôdk” ôkrãtu. Òd stãpczi jidã w bòk zëbra, tzn. wrãdzi. Do wrãgów przëmòcowónô je bôrta. Bôrta je òdélowónô, tj. òbitô délama mòcowónyma na zòklôd. Te déle sã zwóné bôrtama (‘bôrta’ *f*, ‘bôrtë’ *pl*) [Kùtrë i bôtë bûdëjã z bôrt. Sy] abò w nowszych ôkrãtach bôrta je ze stalany blachë, mòcowóny do żelôznëch wrãgów nitama || nytama czë za pòmòcã spawów (spawanim elektrycznym abò gazowim). W bôrce sã tam sam bûlaje, tzn. ôkrãglé òczenka. Na kùncu / slôdkù / tële ôkrãta je zamòcowóny ster. Dno je òbalasztowóné, tzn. òbcãżoné balasztã, tj. òbcãżniã, np. kamieniama. Żelë je to ôkrãt żògłowi, tej mùszi bëc maszt, tj. słup, do jaczégò przëpiãti je żòdzel. Òsada masztu, tj. mól, dze je òsadzony maszt zwie sã ‘spór’ [tegò spòru]. Spór, to je ta dzura w chtërny stoi maszt. Do bôrtë je przëmòcowóny tóczelunk || -lënk (*zob.* **takielunek**). W łodzach, żòglôwcach przez rësëniã (specjalnã wãskã skrzinkã) w stãpce wësuwóny je miecz (*a.* szwerda || -ta *f*) [Szwerda je nó to, zëbë sã łozã nie kòlibãła. Sy]. Kòle bôrtë, na pòkładze stojã pòlérë (*zob.* **poler**), tj. słupczy na chtërnë zaklôdóné / mòcowóné sã linë (pòwrozë), czëj ôkrãt staniwô (zatrzëmùje sã) przë nabrzeżim / kòle molë, w porce. Pònad tim srãbã, pòwëzi pòkładu / pòłodzi ôkrãta stojã nadbûdòwczë. - *Gò, Sy.* **2.** ~ **ludzki / zwiërzëcy (tułów)** srãb / wrãpel *m* (lëdzczë / zwiërzãcy / człowieka / zwiërzëca) – *zob.* **tułów**

kadłubowiec *m* srãbnik *m*, méster òd bûdacji srãbów ôkrãta

kadłubownia *f* srãbòwniô *f*

kadłubowy *ad* srãbny, srãbòwi

kadm *m chem* kadm *m*

kadmowy *ad* kadmòwi

kadr *m* kadr *m*, òdjimniãcé *n*, klôtka filmù

kadra *f* kadra *f*, pòdstawòwé karno; lëdzczë / òsobòwi drzëni (jaczis zrzeszëni / òrganizacji / *ew.* firmë) *m*; ~**ry** *pl* kadrë, lëdze (lëdze zatrudniony) *pl*, òbsada *f*; **biuro / (od)dział kadr (dział personalny)** bióro / òddzél kadr(ów), bióro do sprów òsobòwëch / personalnëch, *pot* kadrë *pl*; ~ **wojskowa (korpus oficerski)** wëszszëzna *f* (*ew.* wòjskòwô wëszszëzna) [To bëł jeden z ny wëszszëznë, taczë òficéra w stãpniu hauptmana / kapitana. *Gò*]. *Por.* **podoficer, starszy, starszizna**

kadrowiec *m* kadrówc [tegò kadrówca] / kadrowi *m*, kadrowô *f*, ùrzãdniczkã do sprów (*ew.* szef / szefòwô ùrzãdu) kadr(ów) / lëdzy – pròcowników / òbsadë òsobòwi (*ew.* pròcowniczi)

kadrować *v* kadrowac, òbrabiac òbrôzk / òdjimniãcé, ùjimac òbrôzk w òpticzné ramě, wëbierac jinteresëjący wëjimk (fragment) z òdjimniãcô / òdjimkù

kadrowy *ad* kadrowi, òsobòwi, personalny, lëdzczy, doticzący kadr / òbsadë lëdzczy.
Por. kadrowiec

kadryl *m* kadryl *m* (òrt tuńca)

kaduczny *zob. kadukowy*

kaduk *m* diòblin, pieczelnik, kaduk (|| kadaq *Dh*) *m* – *zob. diabeł* [Dzys jesz czëjã szept kaduka. Mëśli: zjedlësta kaduka. Mie sã wiele zdaje, ze z nią sobie jaczi kadaq swòje sztëczy graje. *Lz, Dh*]; **prawem** ~a prawã kadukã; *ew. bezprawno, bezpòdstawno, pòdchwôtã / pòdstãpã, cëgańszim / diòblim prawã, òszëkaństwã, krãtama-wãtama, za pòmòcã pòdchwôtów / pòdstãpów, za pòmòcã òszëkaństwa / krãtów-wãtów; prawo ~a prawò kaduka, kaduczne prawò (*Gò*); òszëkaństwò, bezprawié *n*, pòdchwôt / pòdstãp *m*, krãtë-wãtë *pl*; **do ~a!** ala diachlëszcze! *a. do / ù paróna / paralusza / diòchła / pùrka jaczégò!**

kadukowy *ad* pieczelny, diòbli, przegrzeszony, kaduczi [Kaduczi kròj. Kaduczé kùńsztë. *Lz*] (*kasz. kadukòwi / kaduczny = jałowcowi*). *Por. diabelski*

kadzenie *n* kadzenie *n*; ~ **komu** chwòlenie / wëchwòliwanie kògòs, pòdchlëbianié sã / pòdlizywanie sã / kadzenie kòmùs, *złòsł* nadnòszanie kòmùs ògóna

kadzic *v* kadzëc [Kòzdi dzëń òna kadzy w jistebi (*w jizbie*). *Lz*]; ~ **komu** chwalëc / wëchwòliwac kògòs, pòdchlebiac sã / pòdlizëwac sã / kadzëc kòmùs, sëpac kadzëdło kòmùs pòd stopë, *złòsł*: ògón kòmùs nadnaszac [Kòzdi chce, zëbë mù jinszi kadzëlë. *Lz* Òn jich kòle se gromadzył, bò mù to lubiło, czëj òni mù kadzëlë. *Gò*]

kadzidło *n* kadzëdło *n*; *ew. kadzelny dim; to mu tyle pomoże, co umarłemu* ~ to mù tëlë pòmòzë, co ùmarłémù kadzëdło (*Ra*). *Por. kadzenie*

kadzielnica *f* kadzielnica *f*; *ew. kadzëdło n*

kadzidlany *ad* kadzelny, kadzëdłowi, kadzëdlany; *ew. z / òd kadzëdła, òd kadzeniò; ~ dym* kadzelny dim; dim *z / òd kadzëdła*

kadz *f* pòłbeczk; *ew. zbiornik, pòjemnik m, beczka, bùta, arch kłoda f, rzad cekniskò n; ew. w zn. cysterna, beczka na wozie: cziwa, fasa, beczka f {‘cekniskò’ = dost. beczka pòdstawionò pòd rënã}; ~ browarna browarnò bùta, browarny zbiornik.
*Por. cysterna**

kafar *m* wbijòk, młot, kafar *m*; **młot** ~a wolnospadowego baba *f*; ~ **ręczny** rãczny wbijòk; młot *f*; ~ **parowy** parowi / ropny wbijòk / kafar; ~ **spalinowy (diesla)** wbijòk / kafar spalënowi / dizlowszczi (diesla – *wëm. dizla*); ~ **napędzany sprężonym powietrzem** wbijòk / kafar nëkóny sprãżonym pòwiëtrzim / lëftã

kafel *m*, ~la *f* kachla, *zdr* kachelka; *ew. fliza, płitka f; rzad kachel m* {‘kachel’ *in - zob. kask, miska*}; **zajmować się wyrobem kafli** robic / produkòwac kachle / kachelczi; kachlarzëc; **układać ~le** ùkładać / kłasc kachle / kachelczi / flizë / płitczi [òn ùkłòdò / kładzë]; *ew. kachlowac*

kafelek *zob. kafel*

kafłowy *ad* kachłowi, *rzad* kachłany; **piec** ~ kachłowi / kachłany piéck

kaflarnia *f* fabrika kachłów, kachłowniò *f*, fabrika ceramiczci / fabrika wërobów ceramicznëch

kaflarz *m* kachłownik *m*

kafłować *v* kachlowac; *ew. ùkładać / kłasc kachlë / kachelczi / flizë / płitczi*

kaftan *m* kabòt *m*, lëtewka *f*; ~ **bezpieczeństwa** kabòt bezpieczeństwa. *Zob. bluza, kurtka*

kaftanik, ~iczek *m* kabòcëk || -cëk *m*, *ew. bluzka f; dziecinny* ~ dzec(yn)ny kabòcëk; *pl: dzec(yn)né kabòcëczi; ew. zob. bluza, kurteczka*

kaganek *m* mała lampka, świeatko, świeczka: switk, *lok*: switôszk, switôlc, gagùszk, *arch* kùrlitk *m*, lãpka, *lok*: gôszka, gagùszka, *arch* kùrlëca *f*, *lok* switkò *n* {‘switôlc’ *in* = *pol.* błędny ogień; ‘gagùszka’ *in* = chójeczka, sosenka} [Przë taczim môłim switkù wa tu sedzyta? Gò Zgas gagùszk i biéj spac. Zapôłta gagùszkã, bò je cernno. Przë ti gôszce ni ma wiele co widzec. Jakże wa mòżeta przë tim kùrlitkù robic? Zapôł switkò, bò sã cernno robi. Nasz sãşòd jész nie spi, bò sã jsz switôlc pòli sã ù niegò. - Sy]; ~ **oświaty** wid wiédzë / òswiatë; *Tr*: nôùczny wid

kaganiec *m* **1.** maska na pysk psa: kagańc, *Tr*: pësknik *m*; *ew.* *przen* ùzda *f*; **2.** lampka, świeca: lãpa *f*, top / statk (top / statk z widã / z ògniã); ~ **oświaty** *zob.* **kaganek**;

kagańcowy *ad* kagańcowi; *ew.* pësknikòwi, ùzdowi – *zob.* **kaganiec**; **ustawy** „kagańcowe” (w czasach pruskich) „kagańcowé” / „ùzdowé” / represyjné ùstawë (w czasach prëszczich); *ew.* represje, *Tr*: ùstëdżi *pl*; **przymus** ~ przëmùsz kagańcowi; nôkòz zakłòdaniò psóm kagańców / pëskników w môłach / miescach pùblicznëch

kahał *m* kahał *m*, żëdowskò gmina *a.* żëdowsczë przedniectwò gminë

Kair *m* Kajir *m*

kajać się òbwiniac sã, żałowac / przepaszac (za wërżãdzonë zło, wëznawac swòje winë, òkazëwac skrëchã; *ew.* w *zn.* *falszywie się przymilać*: cmùlëc sã || smùlëc sã

kajak *m* kajak *m*; *ew.* czòłenkò *n*

kajakarski *zob.* **kajakowy**

kajakarstwo *n* kajakarstwò *n*; *ew.* czòłnowanié (*Rkj*)

kajakarz *m* kajakòrz; *ew.* czòłenkòrz, czòłownik (*Rkj*) [tegò kajakarza / czòłenkarza / czòłownika]

kajakować *v* plëwac kajakã; *ew.* kajakòwac, czòłenkòwac

kajakowy *v* kajakòwi / kajakarszi; *ew.* czòłenkòwi; **sport** / **splyw** ~ spòrt / spłiw / kajakòwi / czòłenkòwi; **tor** ~ tur kajakòwi; **wiosło** ~we kajakòwë wiosło, wiosło òd / do kajaka

kajdaniarz *m* lińcusznik (*Tr*); *ew.* katorżnik *rus*, sòdzewi = wiãzëń, niewòlnik *m*

kajdanki, ~dany *pl* kłòdczi; *ew.* pãta, lińcuchë, *rzad pol.* kajdanë *Ce, Dh pl*; **zakuć w** ~ skłòdkòwac, zakùc w lińcuchë i kłòdczi; **zakuty w** ~ skłòdkòwóny, zakùti w lińcuchë i kłòdczi; *ew.* skùti, spãtóny

kajuta *f* kajuta, kabina; *ew.* jizebka, kòmòra (na òkrãce) *f* [Kaptëńskò kajuta. *Lz*]

kajutka *f* kajutka, kòmòra, żart klòtka, bùdka, *niem.* këfich

kajzerka *zob.* **bułka**

kakadu *orn* kakadu *m*

kakao *inv* / *n* kakao *n* (|| *lok* kakoł); tegò kakao (|| kakołu), tim kakao (|| kakołã); w tim kakao (|| kakoł) } [Òna nas pòczestowa (tim) kakao („kakołã”), kòzdi dostòł pò tasce. Jò baro lubiã kakao. Wierã ni ma taczégò, chto bë nie lubił kakao („kakołu”). *Gò*]

kakaowiec *m* kakaówc *m* [*wym*: kakałówc] [tegò kakaówca]

kakaowy *ad* kakaowi [*wym*: kakałowi]

kakofonia *f* niezwãcznota (*Tr*), kakòfóniò *f*; *ew.* jeden / (jeden wiòldzi) trzòsk / jòch / jazgòt *m*

kaktus *m* bot kaktus *m*, *pl*: kaktusë

kalac *v* (*przen. i dost.*) czapac, plëgawic; *ew.* paskùdzëc, swinic, kalëc, nuzlac, kalëc; *ew. dost.*: zniesławiac, òsławiac, òbmawiac, òczerniwac, klapac / òbklapiwac, klazdrac [òn czapie / plëgawi / paskùdzy / swini / / nuzlò / kali / zniesłòwiò]; *por.* hańbic

kalac się czapac sã, plëgawic sã; *ew.* paskùdzëc sã, swinic sã, nuzlac sã, kalëc sã [òn sã capie / plëgawi / paskùdzy / swini / nuzlò / kali]

kalafior *m* kalafior *m*, *pl*: kalafiorë

kalafiorek *m* kalafiórk *m*

kalafiorowy *ad* kalafiorowi; **zupa ~owa** kalafiorowô zupa
kalafonia *f* kalafóniô [ti –nii] *f*, *lok arch* òrpës *m* [Pòcygnał òrpësã łączk (smęczk) i zaczął grac. Sy Kalafónia je przëdatnô do lutowaniô cëną. Gò]
kalafioniowy *ad* kalafóniowi, òrpësowi
kalambur *m* kalambùr, *Tr:* jigrosłów *m*, gra słów, smiészne zestawienié słów ò pòdobnym brzmienim
kalamburowy *ad* kalambùrowi
kalamburzista *m* kalambùrzista *m*. *Por.* **figlarz**
kalander *m tech* kalander *m*
kalandra *f zool* kalandra *f*, azjaticczci skòwronk
kalanie (się) *n* czapanié (sã), plëgawienié (sã); *ew.* paskùdzenié (sã), swinienié (sã), nuzlanié (sã), kalenié (sã)
kalarepa *f* kalarepa *f*
kalcyt *m min* kalcyt *m*
kalectwo *n* kaléctwò *n*, *Tr:* kaléczëzna *f*; *ew.* ùłómność *f*, jinwalidztwò *n*, ùszkòdzenié cała; **dotknięty ~twem** kaléczny [Kaléczny człowiek / ptôch. Sy] {‘kaléczny’ *fig* = *pòpsëti*, *rozwalony*, *np.* kòsz, wóz}; **przyczyna ~a** przëczëna kaléctwa; **przyczynić się do czyjegòs ~a** przëczënic sã do czëjégòs kaléctwa; **czł. winny czyjegòs ~a** człowiek winny czëjégòs kaléctwa
kaleczyć (się) kaleczëc (sã) [jô (sã) kaléczã; òn (sã) kaléczi; Co tã tegò psa tak kaléczisz? Sy]; ~ **język** kaleczëc mòwã / jãzëk; *ew.* tlec (= słabò / lëchò gadac, słabò so radzëc z jaczims jãzëkã), „łómac so” jãzëk (przë wëmówianim trudnëch słów) [òn tã mòwã kaléczi / tlecze (*np.* tlecze pò kaszëbskù); Òn tak mòwã kaléczi, òn nie gòdò ani pò pòlskù, ani pò kaszëbskù. Za baro ni mògã pò mieckù (*niemieckù*), ale jak pòtrafiã, tak tleczã (*tłëkã*). Nie dzëwic sã Janowi, że pò kaszëbskù tlecze, czej òn trzëdzësce lat bël w Americë. - Sy]; *por.* **dukać**
kalejdoskop *m* kalejdoskòp *m* [tegò –doskòpù]; **zmieniać się jak w ~pie** zmiëniac sã / zmiëniwac sã jak w kalejdoskòpie
kaleka *m* **1. męczyzna / chłopiec kaleki:** kaléka, kalécznik, ùłómnik, ùłómkòcz *m*; *ew.* łamisz *arch*, krziwk, krziwc, rozkraczëlc; *ew.* jinwalida *m*, człowiek kaléczi || -czny / ùłómny {‘krziwk’ ‘krziwc’ = *czł. pùklati*} [Chcesz tã sã do kaléczi dostac (*chcesz tã òstac kalékq*)? Jidze kalécznik bez nodzi. Grzëch sã przësmiewac z ùłómników. Co trzeci człowiek to pò wòjnie bądze krziwc. Co, ten krziwk chce sã żenic? Lepi, żebë ten łamisz wzał kòrunkã i pòcerz mówil zamiast sã żenic. Jaż mie bëło żól wzerac na taczëgò rozkraczëlca. Chto wié, co z nas bądã za rozkraczëlcowie, czej më bądzemë stòri. – Sy]; **2. kobieta / dziewczyna kaleka:** kaléka *m*, ùłómnica *f* [Mój chłop mie wzał, chòc jô ùłómnicã bëła, ale móm téz dobrégò chłopã. Sy]; **zrobić kogoś ~ką** zrobic kògòs kalékã, pòkaleczëc kògòs; sprawic, że chtos z czëjis winë òstòł kalékã
kaleki *ad* kaléczi, kaléczny; *ew.* ùłómny, łamiszowati; **~ka kobieta / dziewczyna** – *zob.*
kaleka 2
kalendarz *m* kalãdòrz *m*; ~ **do zrywania (kartek)** kalãdòrz do zriwaniô (kòrtk || kòrtków), *Tr:* zriwkòwi kalãdòrz; ~ **ścienny** kalãdòrz na scanã, scanowi kalãdòrz;
kartka z ~a kòrtka z kalãdòrza
kalendarzowy *ad* kalãdòrzowi; **rok** ~ kalãdòrzowi rok
kalenica *f* wiëchrzowanié *n*, wiëchrznica *f*
kalesony *pl* spòdné bùksë (ceplé bùksë òblokłë w spòdk, pòd wiërzchnë)
kaleta *f* skòrzanô torba / torebka / taszka; *ew.* skòrzany miechùlk
kaletka *zob.* **kabza**; *ew.* *anat* ~ **maziowa stawu** gniòzdo mazowé ùdziblënë || dziblëznë
kaletniczka *f* torebkòwniczka *f* (Gò)
kaletniczy *ad* torebkòwi (Gò)

kaletnik *m* torebkòwnik *m* (Gò)
kalibrator *m* kalibratòr *m* [tegò –ratora]
kalibrować *v* kalibrowac
kalibrow(an)y *ad* kalibrowóny / kalibrowi, ùstòwióny na miarã / do miarë
kaliber *m* kaliber; *ew.* rozmiar *m*, wiòlgòsc *f*; *ew. zob.* **średnica**
kalif *m* kalif *m*
Kalifornia *f geo* Kalifòrniô [ti -ni] *f*
kaligraf *m* kaligraf(a) || kaligròf, *Tr:* snòzopisòrz *m* [Ni mùszisz bëc zarò gròfã, abë òstac kaligròfã. *Ra*]
kaligrafia *f* kaligrafiiô [ti –fii] *f*, *Tr:* snòzopis *m*, snòzopisanié *n*
kaligraficzny *ad* kaligraficzny
kaligrafować *v* kaligrafòwac, snòzo / piãkno pisac
kalikant, kalkancista *m* dëmòcz, *ew.* kalikant, kalkancysta, *zart* kalkùlatòr (*Dh*) [tegò -latora] *m* - czł. pòrëszający miechë przë òrganach przòdë, czej nie bëło dmùchawów elektrycznëch {‘dëmòcz’ *in zob.* niech} [Colemało w kòzdim kòscele je radny za dëmòcza. *Sy*]
kaliko *n* òpròwné płótno, płótno do òpròwianiô, kalikò *n*
kalina *f bot* kalëna *f*
kalka *f* kalka *m* – **1.** cenczi papiór, pòwlokli z jedny stronë farbã, służący do òdbijaniô pisma, kòpiowaniô cëchùnkù; **2.** przezdrzëlny papiór a. płótno do cëchùnków technicznëch; ~ **techniczna / szkicowa** kalka technicznô / szkicowô; **3.** jëz kalka jãzëkòwô / mòwnô - słowò złożoné z domòcëch składców (elementów lokalnégò jãzëka), ale ùłożonëch na wzór cëzégò słowa abò wërazeniô, np. pòd-miot = *łac.* sub-iectum; téz wërazenié jãzëkòwé (rzeczënk) ùłożoné na wzór cëzy mòwë, np. móm to pòstawioné (jem / jô to pòstawił) = *niem.* ich habë gestellt
kalkancista *zob.* **kalikant**
kalkomania *f* kalkòmaniô *f* [ti -nii]; *pl:* kalkòmanie [tëch kalkòmanii / kalkòmaniów]
kalkować *v* òdbijac / przebijac przez kalkã
kalkulacja *f* kalkulacjô [ti -cji] *f*, òbrechùnk *m*, przeliczenié / przeliczanié / (òbrechòwanié / òbrechiwanié) kòszców (wëdatków) i zwësków (kòrzëscy, wżatkù); *ew.* òpłòcalnosc *f*; **wstëpna** ~ wstãpnô / pierszò kalkulacjô, wstãpny / pierszi òbrechùnk; **ogólna / całosciowa** ~ òglowô / całownô kalkulacjô, òglowi / całowny òbrechùnk; **podług prowizorycznej ~cji** wedle pòdług prowizoryczny / timczasowi kalkulacji / prowizorycznégò / timczasowégò òbrechùnkù; ~ **szans / możliwości** òbliczanié / òbrechiwanié szans / mòzłëwòscy; zastanówianié sã / rozmiszlanié, czë cos sã òpłacy zrobic, czë sã dô radã to wëkònac
kalkulacyjny *ad* kalkulacyjny; **arkusz** ~ arkùsz kalkulacyjny; **tabela ~na** tabela / tòblëca / tòfla kalkulacyjnyô
kalkulator *m* **1.** osoba dokonująca kalkulacji: kalkùlatòr [tegò –latora], òbrechiwòcz *m*; **2.** przyrzãd do liczenia: kalkùlatòr *m*. *Por.* **arytmometr**
kalkulować *n* liczëc, rechòwac / òbliczac, òbrech(òw)iwac, kalkulowac; *a.* robic / spòrzãdzac bilans (zestawienié) wëdatków i zwësków; i pòdliczac / bilansowac (przewidiwóné / spòdzëwóné) wëdatczy i kòrzëscë (zwësczi) / (przewidiwóny / spòdzëwóny) rozchód i dochód; *ew.* zastanawiac sã, rozmëszlac, planowac, kómbinowac, kalkulowac [òn zastanówiô sã / rozmiszlô / planëje / kómbinëje / kalkulëje]
kalkulować się kalkulowac sã, *pot:* òpłacac || -cëc sã; **jak to się ~luje** jak to sã kalkulëje / òpłòcô / òpłacy?; jak wëzdrzi / jak sã przedstwòwiô zestawienié (bilans) kòszców (wëdatków) i zwësków (spòdzëwónëch kòrzëscy / dochòdów)?; *pot* czë to sã òpłacy?; **to się nie ~luje** to sã nie kalkulëje, *pot:* to sã nie òpłòcô / òpłacy *a.* to nick

nie przëniese *a.* na tim nie mdze nick do zarobieniô *a.* z tegò nie mdze wżatkù (le wëdateczy)

kalmar *m zool* kalmar *m*; *ew.* głowònożnica, dzesãcornica *f*; *pl:* kalmarë, głowònożnice, dzesãcornice

kalomel *m apt* kalomel *m*

kalong *m* kalong *m*, „lôtający pies”, wiòldzi jindijszi szãtopiërz (do 40 cm długòscë, brzadòżërnny)

kaloria *f fiz* kaloriô [ti -rii] *f*

kaloryczność *f* kalorycznosc *f*; **niska** / **wysoka** ~ niskô (mòtô) / wësokô (wiòlgô / mòcnô) kalorycznosc

kaloryczny *ad* kaloryczny; (**wysoko-**)~ **pokarm** jôda kalorycznô / bôgatô w kalorie; pòżëwné / kaloryczné jedzenié; *ew.* pòżëwnô / pòkrzësnô / kraftnô / tęczacô jôda / żëwnosc; **pokarm nisko-** / **mało-** jôda niskòkalorycznô / letkô / letkòstrawnô / nietęczacô / mało pòżëwnô / mało kraftnô [Tegò dzëwczãta nie mdã jadłë, bô to je za baro kaloryczné / tęczacé. *Gò*]; **opał (wysoko)-** kaloryczny òpôł, òpôł, co daje wiele cepla; *ew.* wësokkaloryczny, baro / mòcno kaloryczny; taczi, co dobrze grzeje / daje wiele cepla / hëcë [To je baro dobri, wësokkaloryczny òpôł / wãdzel / gaz. - *Gò*]; **opał nisko-** / **mało-** òpôł niskòkaloryczny / małokaloryczny / słabòkaloryczny; taczi, co słabò grzeje / dôwô mało kalorii / cepla. *Por.* **wartościowy, wydajny**

kaloryfer *m* grzejnik, *Tr:* ògrzëwnik *m*; ~ **wodny** / **elektryczny** / **olejowy** / **powietrzny** grzejnik wòdny / elektryczny / òlejowy / pòwietrzny

kalosz *m* kalosz, gùmówc [tegò -mówca] *m*, gùmòwi bót

kalumnia *f* **1.** *złorzeczenie:* raganié, wëzëwanié *n* (kògò); *ew.* wëzwëskò, ragadło (*pol.* *przezwisko*); *ew.* zniewôga *f*, brzëdczé słowa [Ti zniewòdzi jô ni mògã tak letkò darowac. *Gò*]; **rzucać ~e** ragac / znieważac / przeklënac kògò [Òni gò ragają / zniewòżają / przeklinają. *Gò*]; **2.** òbszczerstwò, òbmòstwò, òbmòwiszcze *n*, òbmòwa *f* - *zob.* **obmowa, plotka, zniewaga**

kalwaria *f* kalwariô [ti -rii] *f*; droga krzizëwô, droga mãczy; *ew.* górë *pl*; Kalwariô, Gòlgòta, Gòra Czaszczi

Kalwaria Wejherowska / **Wielewska** Wejrowszczé / Wielewszczé Górë, Wejrowskô / Wielewskô / Zebrzidowskô Kalwariô

kalwaryjski *ad* kalwarijszi [Kalwarijszi strëch. *Sy*]; **dziady ~e** strëszë / proszãcy na kalwarii / na górach; kalwarijszi strëszë / strëchòwie

kalwin *m* kalwin, kalwinista *m*

kalwinizm *m* kalwinizm *m*, nôùka / ùczba / nauczanié Kalwina

kalwiński *ad* kalwińszci

kał *m* (*eufemistycznie odchody ludzkie*) kôł *m* {‘kôł’ *dost* = *pol.* *łoto na drodze*} [tegò kału; Wëbiéróm sã do doktora, ale mùszã nôprzòd zaniesc swój kôł do badaniô. *Gò*]; **zanieczyszczac się ~em** robic (*ekspr* walëc) pòd sã / pòd siebie (*ew.* w łózkò / w bùksë), zanieczëszczac sã, *rub* òsracac sã || òsrëwac sã / *ew.* zesracac sã || -rëwac sã [òn sã zaniecziszczô / òsrôwô || òsrîwô / *ew.* zesrôwô || -riwô]; **zanieczyścić się ~em** narobic (*ekspr* nawalëc) pòd sã / pòd siebie (*ew.* w łózkò / w bùksë), zanieczëszczëc sã, *rub* òsracac sã / zesracac sã [òn sã zaniecziszczô / òsrôwô || òsrîwô]. *Por.* **gówno, błoto**

kałamar *zob.* **kalmar**

kałamarz *m* tintownik (*Tr*) *m* – statuszk do tintë

kałdun *m* kałdun [Krowa mò kałdun. Më jesz mómë czim kałdun napchac. Kałdun na płot wëwiesëc (*głodowac*). - *Sy* Temù chłopù ten kałdun jaż tak wisy. - *Gò*];

kałduny (potrawa) *zob.* **flaki**. *Por.* **brzuch, flaki**

kałmucki *ad* kalmùcczi

Kałmuk *m* Kalmùk *m*

kałuza *f* plëta, *rzad lok:* kalëga || kaluga, rëja *f*; lejeskò *n*; *arch:* tãgówka, łacha *f*, deszczińc, mòrzińc *m* {‘plëta’ *in = pol. fig:* a) *coś, co jest rozlane*; b) *mały staw, małe jezioro*; *ew. Pùckô Plëta = Zatoka Pucka*; c) *miejsce nie pokryte lodem na zamarzniętym morzu*; ‘rëja’ *in = pol.* a) *przerębel*; b) *trzęsawisko*; c) *jar*; d) *wnęka*; ‘łacha’ *in = stôré ruchno - wãps / płôszcz*; *pl. ‘łachë’ zgardl = ruchna, òbùcé, kòdrë*} [Dzeczë lôtają na bôsôka pò plëtach. Gò Tak napadało, że jaż plëtë stoją na drodze. Tëlé ùłowic, co cëgón w plëce na drodze (*nic nie ùłowic*). W plëce rëbë łowic (*szyyfòwô robòta*). Żòłnërze lezelë w plëtach włôsny krwi. Dzeckò zrobiło plëtã (*rozlało wòdã na pòdlodze a. sã zeszczało*). Cëż tam pòd stolã za lejeskò je, chto to wëlòł? Wińdziesz të z ti kaludzi, pëgno. - Sy Jakùż jò przeńdã przez tã plëtã? Pò nõgłim deszczu robią sã plëtë na drodze. *Ra Łacha krëwi. Lh*]; **woda z ~ży** wòda z plëtë; *ew. rzad plëtowô wòda* [Plëtowô wòda je dobrò do pòlëwaniô. *Sy*]

kamaryla *f* kamarila, klika *f*; *ew. karno n* (wpłiwòwé karno dwòrzanów); *ew. karno doròdców / zaùszników / szeptków*

kamasz *m* kamasza *f*, *pl:* kamasze [Nie bëło to nad kamasze. Dzys ju kamaszów nie robią. *Sy*]

kamasznictwo *n* kamasznictwò *n*

kamaszniczka *f* kamaszniczka *f*

kamaszniczy *ad* kamaszniczi

kamasznik *m* kamasznik; *ew. chòlawnik m*

kambuza *m* kambùza, kùchniô (na òkrãce) *f* [W pierszich ksãżëcach (*miesącach*) òn pòmògòł w kambùzy. *Lz*]

kamea *f* kameja *f*

kamedulski *ad* kamedulsczi

kameduła *m* kameduła *m*

kamedułowie *pl* kamedułowie *pl*

kameleon *m zoo* kameleón *m* - **1.** òrt gada, chtëren zmieniwò farwã pòd wpłiwã òtoczeniô a. stanu fizjologicznégò; **2. fig** lëbi / chwiejny człowiek, czł., co pòtrafi chùtkò dostosowac swòje zdanié do drëdzich

kamelia *f bot* kameliô [ti -lii] *f*

kameliowy *ad* kameliowy; **dama ~wa** kameliowô *dama*

kamera *f* kamera *f*; ~ **obscura** *Tr:* zòcemk *m*, cemnô kamera; ~ **filmowa / telewizyjna / video / elektroniczna / cyfrowa** kamera filmòwô / telewizyjnô / wideo / elektronicznô / cyfrowô

kameralny *ad* kameralny, domòcy; *ew. chëczowi, jizbòwi*; **muzyka ~na** mùzyka kameralnô; **zespół** ~ zespół kameralny, kameralné karno; **orkiestra ~a** òrkestra kameralnô; **sala ~a teatru / w teatrze** zala kameralnô teatru / w teatrze; ~a **atmosfera** (~ **nastrój**) kameralnô / przëtulnô / miłô atmòsfera (kameralny / przëtulny / miłi nastrój)

kamerdyner *m* kamerdiner, służący, slëga *m*

kamerton *m* kamertón, *Tr:* zwãcznik *m*

kamfora *f* kamfòra *f*; **zniknąć jak** ~ zdzinac jak dëch / jak dòka (*a. mgła*), przepadnac jak kam w wòdã, zdzinac / rozwiòc sã / wëwietrzec / wëparowac jak kamfòra

kamforowy *ad* kamfòrowi; **olejek / spirytus** ~ kamfòrowi olejk / szpirtus || szpirt; **maść ~a** masc / smara kamfòrowô

kamica *f med* kamica *f*; kamiszczci *pl*; ~ **nerkowa** kamica nérkòwô, kamiszczci nérk(ów); ~ **zòłciowa** kamica żòłcowô, kamiszczci żòłcë

kamieniarka *f* **1.** *kamieniarszczyzna, elementy kamieniarskie:* kamieniarka *f*, òbrobioné (òczosóné / òkrzosóné) kamienie, kamienné elementë / detale ùziwóné do bùdowni

{por. 'kamieniôrka' = pol. żona kamieniarza, a. robotnica zatrudniona przy obróbce kamieni}; **2.** rzemiosło / przemysł zajmujący się obróbką kamienia - zob.

kamieniarstwo

kamieniarz *ad* kamieniarzci (|| *arch* kamienniczi) [Kamieniarškô robôta. Kamienniczi młotk. Lz Kamieniarzszé zajãcé / rzemiãsto. Kamieniarzci fach. Przemëśł / warsztat kamieniarzci. Firma kamieniarškô. - Gò]

kamieniarstwo *n* kamieniarstwò (|| *arch* kamiennictwò) *n* {*arch* 'kamieniarstwò' *pl* - *w zn.* = kamieniarze *pl*, robòtnicë òbròbiający kamienie} [Kamieniarstwò je lëché rzemiosło (rzemiãsto). Lz]

kamieniarzszczyzna *zob.* **kamieniarka**

kamieniarz *m* kamieniôrz || *lok* kamiannik *m* [Kamieniarze przëchòdzą nôwicy z daleczich strón. Lz Gùst je kamiannikã. Lesëcã zasłóniają sã pasturze na pòlu i téż kamiannicë, czej òni kamienie tflëkã. - Sy]; **kobieta** ~ (**a. żona kamieniarza**) kamieniôrka *f*, *arch* kamiennikòwò niasta (*białka*) [Nad drogã sedzała kamieniôrka. Kamieniôrka przëniosła chłopù pòłnie. Lz]

kamienica *f* bûdink *m* (wielerodzynnny bûdink, z mieszkaniama wënajmòwónyma przez włòscëcela różnym lëdzóm); *ew.* gmach, blok *m*

Kamienica *f geo* Kamiénca *f*

kamienicznik *m* włòscëcél / pòsòdòcz bûdinkù

kamieniołom *m* kamieniołóm *m*, *pl*: kamieniołómë; *ew.* kòpalniò kamiénia, *Tr*: szczëpnica kamieni || kamiéniów

kamienisko *n* **1.** duży kamieñ – *zob.* **kamieñ, głaz**; **2** miejsce kamieniste, gdzie pełno kamieni: kamiénca, kamiónka *f*

kamienisto, ~ście *adv* kamienisto, *rzad* kamisto [Na tim pòlu je baro kamienisto. Lz]

kamienisty *ad* kamienisti || kamisti (*lok*: || kamieniasti || kamiasti || kamnisti); *ew.* zakamieniony, kamieniowati, *arch* kamieñszci [Kamienistò droga. Kamienisté pòle. Lz Chëcze òbtòczają kamienistima płotama, jak ù naju na Pùcczi Kãpie. Ra]

kamienny *ad* kamienny || kamianny (*lok*: || kamiany || kamienny || kamieniowi || kameñny) [Doma nieròz sadiwòł jem na kamienny próg. Lz Miec kamianné (*mòcné*) zdrowié. Sy Ta bëła czòrnò jak kamiannò smòła. To jò zabòcił w kam kamianny. - Lz Gród (*gard, zómk*) gò pòwitòł kamienny (*zbùdowóny z kamienia / z kamieni*). Lh]; **węgiel** ~ kamienny || kamianny wãdzel; **sól kamienna** sól kamiennò || kamiannò; *ew.* sól nieoczyszczona, *halit*: kamiannica *f* [Warzelnica to je sól warzonò a kamiannica – sól kamiannò. Kamiannicã dòwają chòwie, pò kamiannicy chòwa nie chòrzeje. - Sy]; **garnek** ~ (**gliniany**) kùfel, kùrban *m*, kamiónekòwi / glënianny gark / gròp; ~**ne serce** kamienné || kamienné serce *a.* serce jak kam(iéñ); ~ **sen** kamienny || kamianny spik [Spac jak kam. Sy]

kamienować *v* **1.** kamieniowac (kògò), żgac (kògò) kamieniama, cëskac / szmërgac / rzëcac (w kògò) kamienie; *arch*: wzac || wzac kògò w òzgã [Piérwi lëdzy krziżowalë i kamieniowalë (-owelë). Sy]; **2.** obsãdzëwac, niesprawiedlëwie ò(b)skarzac / òbwiniać (kògò); robic z kògò winowajcã; *ew.* rãgac / znieważac kògò

kamienowanie *n* kamieniowanié *n*, *arch* òzga *f* [Wzac kògò w òzgã. Le gò w òzgã. - Sy]; **zabrać się za** ~ zabrac sã za kamieniowanié, wzac || wzac kògò w kamienie / w òzgã, zacząc || -czic kamieniowac

kamieñ *m* kamiéñ, kam *m* [*wym zazw*: kãm(iń) / tegò kãminia] [tegò kamiénia || *rzad* kamienia / kama; te kamiénie || kamienie, tëch kamiéniów || kamieni / kamów]; **duży** ~ (**głaz**) kam, kamòr *m*, wiòłdzi kam(iéñ), *arch* òksëp *m*, kamiszczë, kamieniszczë *n*, *rzad lok* głaza *f*; *pl*: kamë, kamòrë, òksëpë, kam(ien)iska || -szcza, głazë [Szmërgnac kògòs kamiéniã. Kamienie zbierac. Cëskac kamieniama. Głëchi jak kam. Spac jak kam. Cwiardi jak kam. Jachac góra nie góra, kam, nie kam, bë le

bë rëchli tam. Rosc na kamiéniu (*dobrze jic / sã darzëc*). Temù chòc na kamiéniu rosce. W kam(iéń) a drewno zabëc / zabaczëc. Jô zabël w kam. Jô czësto w kam a drewno zabòcził. Spòd kamiénia wësżëkac (*ò człowiekù ùczinnym*). Ten spòd kamiénia wësżukô i dô. Jôdôsz tã kamienie (żë tak wiele wôżisz)? Jô sã chòc na kamiéniu wëspiã (*nie dbóm ò wëgòdã*). Chto mô czësté sëmienié, ten sã wëspi chòc na kamiéniu. Ten bë razu psu kamiénia nie dôł, żebë pies mógł so pòdstrzëc zãbë (*ò skapim*). Bëc na szeroczim kamiéniu (pòdawac do chrztu). Më gò wzälë w kamienie (*òbrzucëlë kamieniamã*). Swiãti Pioter kamienie zwòlò (*to grzmi*). Czejbë psë głosë szlë w niebògłosë, to bë kamienie padałë z nieba (*ò krziwdze zwierzãt?*). To bëc chòc kamién zapłakòł / zmiłowòł sã / zmiãkł. Kamienie bë sã krajałë ze żalu || zòlu. Co ù kamiénia (*ù biësa*) je? Kam jak niekara Sy (*niekara = tu: diabël*). Sy]; ~ **narzutowy** naniòsli / narzutowi kam / òksëp; ~ **nie brukowe** flastrowé kamienie, kamienie do flastrowaniô, *fig* kòcé łëpci; ~ **nie budowlane** kamienie bûdowlané (*a. Tr: bûdajowé*) / do bûdowni / do bûdajci; ~ **młyński** mlińszci kam; ~ **graniczny** grańczny kam; grańcznik; *ew. w zn. gromada kamieni: kòpc m*; ~ **narożny** / **węgielny** kam(iéń) nórtowi; **wmurowanie ~nia węgielnego** wmurowanié kam(ieni)a nórtowégò; **kupa / gromada ~ni** gromada / mòdżiła / ùpa / grëpa / szuńc kamieni; *ew. podłużna gromada kamieni: mòdżiła / ława / mita / wòł kamieni*; **odprysk ~nia** szalwra *f*, òdłómk, òdprisk, szplëter *niem. m*, òstri sztëk kamienia; **gromada ~ni na dnje morza** grãd *m*, grãdë *pl*; **pole pokryte ~niami** kamióńka, kamiéńca [*wym. kamińca*] *f*; **serce twarde jak ~** serce cw(i)ardé jak kam [Ten mô kam zamiast serca. Sy]; **przepadł jakby ~niem w wodę...** przepòdł jak kam w wòdze / jakbë kam(iéń) w wòdã wrzucił [Tak sã zaleszczył (*schòwòł*), żë przepòdł jak kam w wòdze. Sy To jakbë kam w wòdã rzucił. *Ce*]; **zimny jak kam / jak lód; siedzieć ~niem** sedzec jak pòł / plinç, sedzec kòmùs na karkù, sedzec na przegrzechã; *ew. zasedzec sã*; **robotã idzie jak z ~nia** robòta jidze jakbë z kamiénia wòdã wëcyskòł / wëzimòł; robòta nie jidze z mòla [Ta robòta mù jidze jakbë z kamiénia wòdã wëcyskòł (*drãgò, pòmãtu*). Sy]; **z ~nia wody nie wyciñniesz** z kamiénia wòdë nie wëzimniesz / wëcësniesz; ~ **wodny (osad w kotle)** kamién wòdny / kòtłowi; ~ **szlachetny / drogi / jubilerski** szlachetny / drodżi (*a. kòsztowny*) / jubilerszci kamién; ~ **pólszlachetny** pólszlachetny kamién; ~ **syntetyczny / sztuczny** synteticzny / sztëczny kamién

kamikadze *inv* kamikadze

kamionka *f* kamióńka *f* {‘kamióńka’ *in* = *pol. kamienisko, miejsce pokryte kamieniami*}; **rury z ~ki** rëré || rórë z kamiónczi [Rëré z kamiónczi sã krëché ale za to nie sã wrazlëwé na dzejanié kwasów. *Gò*]

kamionkowy *ad* kamióńkòwi [Kamióńkòwi kùfel / kùrban / gark. Kamióńkòwé rëré do kanalizacji. - *Gò*]; ~**we rury** rëré || rórë z kamiónczi / kamióńkòwé

kamizel(k)a *f* liwk, *zdr* liwecz, *zgr* liwëskò *n*, bezrãkòwk *m*, rzad pòpleck *m*; *ew. sweter kamizelkowy: westa f* {‘pòpleck’ *in* = *pol. górna, tylna część koszuli*; ‘liwk’ *in przen.* = *pol. część opony u roweru a. samochodu, dotycząca krawędzi koła - zob. opona*} [Chòdzëc / sedzëc w liwkù (*bez wãpsa*). Ni môsz tã żëkra (*żakétu, wãpsa*), żë w liwkù chòdzysz? Pòłupił (*pòdzarł*) na nim liwk. Na liwkù chòdzëc na wrij (*ò ùbòdżim*). Mój chłòpk do mie chòdzył na liwkù na wrij, a jednak gòm (*gò jem*) wżãła. Czejbë tã mie na liwkù nie chca, to bëm ce ani w sëkni nie wżãł. W pòdzartim liwëskù łazył do mie, na wrij, a terò mô wszëtkò, co mù sã zachcëwò. Chłòpkù, tã bë wierã téż chcòł miec jaczi liwecz. „Chłòp na liwkù” (*bòcón*). Bùlwóm liwczu robic / òstawiac / zeblakac (= *niedokładno skrobac bülwë*). - Sy]

kamizelkowy ad liwkòwi [Liwkòwò czeszén / taszka. Liwkócz (*szilócz / szilk, czł. ze szmëlkã / zézã*) wzérò w liwkòwą taszã. Òn mô szmëlka i w liwkòwą taszã wzérò. - Sy]

kampania *f* kampaniô [ti -nii]; *ew.* walka, biôtka, akcjô, bitwa, wòjna *f*; *ew.* wzmòglé / wzmòżoné dzejanié (*ew.* współdzejanié) wòjskòwé / strategiczné, zdobiwanié jaczégòs célu; ~ **zniwna** zniwa *pl*, robòtè zniwné; *ew.* kampaniô zniwnô; *Tr:* zniwnô zgrucha {‘zgrucha’ *Tr neol ód:* ‘zgruchnac sã’ = *zbrzãtwic sã, ùmówic sã i zebrac sã, zebë cos zrobic*); ~ **cukrowa** kampaniô cëkrowô, czas produkcji cëkru z rãklë a. strzënë cëkrowi; ~ **wyborcza** walka / kampaniô (*ew.* akcjô) wëbòrczô [ti walcz / kampanii / akcji]; **przeprowadzić** ~**ę wyborczą** przeprowadzëc walkã / kampaniã wëbòrczã. *Por.* **kompania**

kampanijny ad kampanijny

kampanula *f* bot zwònuszk *m*

kamping *zob.* **kemping**

kamracki *n* kòmpelsczy, kamròcczi *n.* *Por.* **przyjacielski**

kamrat *m* kòmpel, kamrôt *m.* *Por.* **druh, przyjaciel**

kamuflaż *m* kamùflòż *m* [tegò kamùflażu], zamaskòwanié *n*; òkrëcé / przëstrojénié tak, zebë nie bëło widzec

kamy(cze)k *m* kamiszk *m*

Kanada *f* geo Kanada *f*

Kanadyjczyk *m* Kanadijczik

Kanadyjka *f* Kanadijka *f*; **kanadyjka** *f* *sp* kanadijka *f*

kanadyjski ad kanadijsczy

kanalia *f* (*czł. bez zasad*) niebëlник; *ew.* szur, swiñtuch, paskùda, diabélc || diòbélc *m* [Të szurze / diòbélcu!. Gò]

kanalik *m* kanalik *m*; *pl:* kanaliczy; *ew.* dzurka (pòdłużnô dzurka, np. wëtoczonô przez òwadë). *Por.* **kanal, rurka, żył(k)a**

kanalikowy ad kanalikòwi

kanalizacja *f* kanalizacjô [ti -cji], *pot* kanaliza *f*; *ew.* skanalizowanié *n*

kanalizacyjny ad kanalizacyjny [Rérë / robòtè kanalizacyjnyé. Jinstalacjô / réra kanalizacyjnyô (kanalizacjô). Plan jinstalacji kanalizacyjny. Stédniô / stédzenka kanalizacyjnyô. - Gò]

kanalizować *v* kanalizowac; *ew.* robic òdpliw wòdë / nieczëstoscy

kanalizowanie *n* kanalizowanié; ~ **nabrzmiałych emocji / złych nastrojów / napięcia** kanalizowanié (*ew.* rozladiwanié / łagòdzenié) nabrzmiałëch emòcji (*ew.* wzbùrzeniô / òbùrzeniô) / zlich || złëch nastrojów / napiãcégò; *ew.* ùspòkòjwanié *n*, ùmòzłëwianié òdprãzeniégò, pòmòganié òdprãzenim

kanal *m* kanôł (|| *arch* karnôł), *zdr* kanalik, przekòp; *ew.* rów *m* [tegò kanału / przekòpù / rowù; w kanale / przekòpie / rowie; Û kanału (*przë kanale / nad kanałã*) mieszkòł jeden gòspòdòrz. *Lz*]; ~ **podziemny** kanôł pòd’zemny; *ew.* tunel *m*; ~ **odpływowy** kanał / przekòp / rów òdpliwòwi *a.* òdprowadzający (òdprowadzający wòdã / jauchã / nieczëstã wòdã); ~ **dopływowy** kanał / przekòp / rów dopliwòwi; ~ **Sueski / Panamski / La Manche (Angielski) / Augustowski** kanał / przekòp Suesczy / Panamsczy / La Manche [*wym.* La Mãsz] (Angelsczy) / Augùstowsczy; ~ **telewizyjny** kanał telewizyjny

kanalowy ad kanałowi; *ew.* przekòpòwi, *arch* kanòlsczy (*Lz*)

kanapa *f* zófa, kanapa, *zdr:* zófka, kanapka; *ew.* leżanka, *lok* òdpòcznica *f*; *ew.* kanapòtapczan *m* = rozklòdónô leżanka / zófa / kanapa [Terò zófë są rozklòdóné, przòdë miałë òparcé („plecë” / *niem.* lenã) przëmòcowóné na staté. Jò chcã kùpic

nową leżankã, taką rozkłódónã zófã. - Gò Dzys lédze są wëgòdniész, sedzą i leżą na miteczich òdpòcznicach. Sy]

kanapka *f* **1.** *zob. kanapa*; **2.** sztula *niem. f*, òbłożoné chleba, chléb òbłożony - sztëczk / kawałk chleba pòsmarowónégò, np. masłã i òbłożonégò, np. sërã, kòłbasã; *ew.* klapsztula *f* – dwa złożoné sztëczczy chleba, pòsmarowóné i przełożoné np. sërã [Na pòdpòłnik jò nakroja sztulów, zaparzëła kawã z mlékã i zaniósła jima na pòle. Jò nie bierzã sztulów, bò pòde drogã do robòtë zdążã so kùpic cos do jedzeniô . Gò]

kanapotapczan *zob. kanapa*

kanar *m bot kanar m*

kanarecznik *m bot kanarecznik m*

kanarek *m kanark m* [Wëspiewac cos jak kanark (*wëgadac co, rozplestac*).]

kanarkowy *ad* kanarkòwi; ~ **śpiew** spiëw kanarka / (*pl*) kanarków; *ew. o kolorze:* kanarkòwi, jasnozòłti [Kanarkòwé pióra / trile / głosë / spiëwë. Gò]

kanarowy *ad* kanarowi [Kantarowé semiã. Gò]

kanaryjski *ad* kanarijsczy; **Wyspy Kanaryjskie** Kanarijsczé Òstrowë / Wëspë

kanarzyca *f* kanarëczka (*Gò*) *f*

kancelaria *f* kancelariô [ti -rii]; *ew. Tr:* pisarëjô *f*; *ew. bióro n, sekretariat m*

kancelaryjny *ad* kancelarijny; **papier** ~ kancelarijny papiór

kancelista *m* kancelista, pisark, bióralista *m*

kancer *m / ~a f* kancer *m*, znaczk ùszkòdzony / naddzarti / pòniszczony

kancerogeny *ad* rekòtwòrczi

kancerować *v* (*o znaczkach pocztowych*) kancerowac, kaleczëc, niszczec [òn kancerëje / kaléczi / niszczi; Të te znaczczi kancerëjesz / kaléczisz / niszczysz. Gò]

kancerowanie (się) *n* kancerowanié (sã), kaléczenié (sã), niszczenié (sã)

kanciarstwo *n* òszëkaństwò *n*, nieùtcëwòta || -wòsc *f*, krãtë-wãtë *pl*

kanciarz *m* òszëkañc, nieùtcywc, miedłòk, òchlin || òchlòrz, òrzniòk, cëgón, szalwiërz, chachmãcëcel, szalawija, kañcòrz *m*

kanciasty *ad* kañcësti || kañca(s)ti, kañtowati, *arch* graniasti || *lok* graniati; *ew. z òstrima* kañtama / rañtama / zberkama [Graniati kam. Lz]; **cztero~** sztërekañtny, sztërekañcasté [Kòłkò graniasté, sztërekañcasté. Gò]

kanclerski *ad* kanclersczy; **urząd (stanowisko)** ~ / **kanclerza** ùrząd kanclersczy / kanclerza, stanowiskò / môl / pòsada kanclerza; **godność / funkcja ~ska** gòdnosc || gòdnosc / fónkcjô kanclerskò; **pełnić / sprawować urząd ~a** pełnic / sprawòwac ùrząd kanclerza

kanclerstwo *n* kanclerstwò *n*

kanclerka (*żart kanclerzyna*) *f* pani kanclérz, *zgardl* kanclerka *f*

kanclerz *m* kanclérz *m* [tegò kanclerza]

kancon(et)a *f muz* kancon(et)a *f*

kand *m* (*pokarm dla pszczół*) kand, syrop *m*, cëczër z miòdã

kandelabr *m* swiëcznik, lëchtòrz, kandelabr || -laber; *ew. pajk* (ze swiëcama), żirandol *m*; *ew. lãpa, latarniô*

kandelabrowy *ad* kandelabrowi

kandydacki *ad* kandydacczi

kandydat *m* kandydat *m*; *ew. czł. starający sã ò cos / przewidzóny na cos; por. pretendent*; ~ **na posadę urzędniczą** kandydat na môl / ùrząd / pòsadã; ~ **do ożenkù** kandydat do żënbë; kawalér *m*; *por. narzeczonny; stać się / zostać ~em* stac sã / òstac kandydatã

kandydatka *f* kandydatka *f*

kandydatura *f* kandydatura *f*; **przedstawić / wystawić swoją ~rę** przedstawić / wëstawic swòjã kandydaturã

kandydować *v* kandydować
kandydowanie *n* kandydowanie *n*
kandyz *m* kandyz *m*, cęczér „lodowati” (grëbò skrzystalizowóny)
kandyzować *v* scękrzëc || scękrowac, zacękrzëc
kandyzowany *ad* scękrzony || scękrowóny, zacękrzony
kangur *m* zoo kangùr, *zdr* kangùrk *m*, *zgr* kangùrzëskò *n*
kangurowy *ad* kangùrowi
kangurzątko *n* kangùrzątkò *n*
kangurzyca *f* kangùrzëca *f*
kania *f* **1.** *orn* (ptak z rodziny sokołów) kania, *zdr* kanka *f*, kùling *m*; *por.* **kanię** {‘kùling’ *in* = *pol.* kulig, jazda sankami} [ti kani; tegò kùlinga; Wzdichò jak kania za deszczã. Pije wòdã / piszczì jak kania. Kùlindzi spiëwają na deszcz. – Sy Pragnie jak kania deszczu. Żebë cebie wszëtczë kùlindzi wzãfë. - *Lz* Scynanië kani (òbrzãdowé widzawiszczë przë sobòtce).]; **2.** *bot* (grzyb) – *zob.* **bedłka**
kanianka lnowa *f* bot spinòcz *m* {‘spinòcz’ *in* = *pol.* powój polny - *zob.*} [Spinòcz pnie sã pò lnie. Sy]
kani *ad* kani [Kanië pióra. *Lz*]
kanibal *m* lëdożërca, lëdojòd, lëdzyjòdòrz (*Lz*); *ew.* pòżërca (*Lz*), kanibal *m* [Tu je jeden pòżërca, ten lëdzy pòżëró. *Lz*]
kanibalizm *m*, kanibalizm *m*, pòżëranië sã midzë sobã òsobników tegò samégò gatënkù; *ew.* lëdożërstwò *n*, jedzenië lëdzczegò miãsa
kanibalski *ad* kanibalsczì; *ew.* lëdożërszczì
kanię *n* (pisklë kani) kaniã *n*
kanikuła *f* lato *n*, latny czas, latné dnìe, gòracé lato, latnò gòraczka, latné ùpařë; *ew.* latné ferie / wakacje; *w zn.* upały letnie: chłopsczë lato Sy [Żebë sã ju skùńczëło róz to chłopsczë lato. Sy]. *Por.* **upał**
kanikułowy *ad* latny; *ew.* feriiwi, wakacyjny. *Por.* **upalny**
kanion *m* kanion *m*
kanister *m* kanyster *m*, pòjemnik (kana) do benzynë
kanka *f* (bańka, naczynie do mleka) kanka *f* [ti kanczi, w kance]
kankan *m* (taniec) kankan *m*
kanoe *zob.* **kanu**
kanon *m* kanón; *ew.* wzór *m*, mòdło *n*, miara *f*; – **1.** zasada, regùła, norma na ògle przëjãtò; **2.** muz ùtwór / dokòz òpiarti na pòwtòrzanim melodii pierszegò głosu przez dwa i wicy głosów; **3.** główny dzél Mszë swiãti
kanonada *f* kanonada *f*, trzòsk, grz(ë)mòt / grzmienië / rëmòt / bùgrowanië / pãkanië / pãcanië kanónów [Trzòsk, jakbë kanónë pãkařë. *Lz*]
kanonia *f* kanoniò [ti -nii] *f*
kanoniczka *f* kanoniczka *f*
kanonicznie *adv* kanoniczno || -nie, w spòsób kanoniczny
kanoniczny *ad* kanoniczny
kanonier *m* woj kanonier(a) *m* [Trzë lata òn słužil ù kanonierów we Fòrwòtrze. *Lz*]
kanonierka *f* mil żeg kanonierka *f*
kanonierski *ad* kanonierszczì [Kanonierszczì chełm. *Lz*]
kanonik *m* kanónik *m*
kanonizacja *f* kanonizacjò [ti -cji] *f*, ògłoszenië kògòs swiãtim
kanonizować *v* kanonizowac
kant *m* kańta *f*, zberk; *ew.* rańt *m* {‘kańta’ *lok w zn.* strona (-në) = *pol.* okolica} [Talërz stojòł na kańce i spòdł. Sy]; **puścić kogo ~tem** zerwac z kògùm, òstawic kògòs,

„òstawic kògòs w sztychù”, òpùscëc kògòs, òbniechac kògòs; *ew.* dac kòmù (kawalerowi) kòsza. *Por.* **brzeg, grań**

kantak *m* kãtòk, wãtòk; *ew.* bãsòk *m* {‘bãsòk’ = *pol.* *bosak*} [Bez kãtòka më tegò drzewa nie przewrócymë. *Sy*]

kantaryda *f* *zoo* kantarida *f*, (hi)szpańskò mùcha

kantata *f* *muz* kantata; *ew.* spiéwa, piesniò *f*

kantatowy *ad* kantatowi

kanton *m* kanton; *ew.* kròj, òkrãg *m*, dzélnica *f*

kantor *m* kantór *m* [tegò kantora] – **1.** òrganista i kapelméster *m* [Nasz kantór szpëlòt rôd kòrtë (*gròt rôd w kartë*). *Lz*]; **2.** spiéwòk w bòżnicë; **3.** przednik chùru, solista *m*; **4.** kantór *m*, biòro *n* - *por.* **kancelaria**; **5.** *zob.* **lada**

kantorek *m* **1.** biòrkò, biòreczkò *m*, kantòrk, stól / stolik (stól do pisaniò) [tegò kantòrka]; *ew.* pùlpit *m*; **2.** mòlé biòro, malinczi gabinet, jizdebka za krómã

kantorowy *ad* kantorowi, doticzãcy kantoru (*w zn.* **2.**)

kantorski *ad* kantorsczy, doticzãcy kantora (*w zn.* **1.**) [Kantorsczé mieszkanié. *Lz*]

kantować *v* kañtowac – **1.** przewracac (np. balkã, kañtówkã) na jiny bòk; **2.** zadzinac kañtã, np. przë blasze; **3.** òszëkiwac [Chòdzy i kañtëje lëdzy. Dze mòze, tam kañtëje. - *Sy*]

kantówka *f* kañtówka – **1.** balka sztyrëkañtnò *f*; **2.** lënika (*pol.* *liniał*) kañcëstò; **3.** òrt jablònczi (drzewka) i jabków (brzadu); *ew.* kañtówczy / nòrtówczy [Kañtówczy sã słòdczé i czerwioné. *Sy*]

kantyczka *f* **1.** spiéwnik *m* (spiéwnik kòscelny); kanteczka || *rzad* kantówka *f*, ksãżeczka z pòpùlarnyma piesniama religijnyma; **2.** piesń kòscelnò, *arch:* kanteczka, kantówka

kantyczkowy *ad* **1.** spiéwnikòwi; **2.** piesniowi

kantyk *m* kantik, himn *m*, kòscelnò piesniò / spiéwa. *Por.* **kantyczka 2**

kantylena *f* *muz, lit* kantilena *f*

kantyna *f* kantina *f*, bar / klub wòjskòwi, wòjskòwò gòspòda

kantyniarka *f* kantiniòrka [ti kantiniòrczi] – òsoba prowadzãcò kantinã

kantyniarz *m* kantiniòrz [tegò kantyniarza] – òsoba prowadzãcò kantinã

kantysta *m* kantista *m*, przëstojnik filozofii Kanta

kantyzm *m* kantizm *m*, filozofiò Kanta

kanu / kanoe *inv n* czòłen *m* / czòłno *n*; *ew.* kanu *inv n*

kanwa *f* **1.** *dosł:* tkanina / płòtno do wësziwaniò; **2.** *przen lit:* tło, spòdlé *n*, òsnowa, pòdstawa *f*, pòdkłòd *m* [Dokòzë òplotlé / òparté na òsnowie bòjk **Ezopa**. *Gò*]

kańczug *m* kańczug || -czuk, kòrbacz || kòrpëcz *m* [Chcesz të kańczugã òberwac? *Sy*].
Por **bicz**

kaolin(it) *m* *min* kaolin(it) *m*

kapa *f* **1.** *zob.* **narzuta**; **2.** *daszek nad kominem, okap:* daszk, òkap *m*; **3.** *słomiany kapelusz na snop:* kapa || kòpa *f*; **4.** *żeg - zejściówka - daszek / buda nad schodami:* kapa, *Tr:* schòda *f*; **5.** *kośc - ozdobna szata liturgiczna, peleryna:* kapa *f*; **6.** *płachta torreadora do drażnienia byka:* płòchta *f* (płòchta na bika / do drażnieniò bika)

kapać *v* **1.** kapac, cec, ceknãc; *ew.* wëcekac; kropelkòwac, *ew.* plamić, robić kleksy: plamic, klaksac [Deszcz kapie z drzew. Krew kapie z nosa. Jemù z nozdrów (smòrkòl) kapie jak z dakù na zymkù. Na biédnégò wszãdze kapie. Jednémù sã samò leje jak z cebra, a jinémù razu kapac nie chce. Bògù dzãka, jesz mie na głowã nie kapie. Jesz ce mlékò z brodë kapie (*jesz jes smòrkòlã*). Kapie mù na wid (*lëchò mù jidze*). Mlékò z krãcëszka (*centrëfùdzi*) lecy, a smiotana le tak kropelkùje. – *Sy* Ùważòj, bò klaksòsz pò pòdłòdze. *Gò*]; **2.** *dawać komus niewielkie sumy pieniędzy a. maleńkie porcje czegoś:* kapczëc, kapkòwac, dëblec knapczëc, ùszczëc, skapic,

wędzeliwac pò përzince / kąseczkù; *por.* **cykać 4. pot kapie z niego** (z)mòk(lëzna)
a. pòt z nie(gò) kapie; **coś z powały (sufitu) na nos kapie** cos z pòsowë na nos
kapie / cecze; **kapiąca woda** kapiącò / ceknącò wòda

kapanie *n* kapanié *n*, *rzad* kap *m* [Przëszedł deszcz. Lës schòwóny pòd bróną rzekł: -
Lepszi kap jak cek. *Sy*]; **odgłos ~a** kap! kap! [Czej krople lecą pò ruce (*szibie*), tej
òne gòdają: kap! kap! jak mòżesz, to mie złap. - *Sy*]

kapanina *f* *zob.* **kapanie**; **~ną płacić** kapczëc, kapkòwac w płaceni, płacëc pò kąskù,
dëblëc pò dëtuszkù; *por.* **kapać, cykać 4.**

kapcan *m* niezdana, niedołąga, czamajda *m*

kapcanieć *v* krączniec, karpiec, stawac sã niezdarnym / niedołążnym

kapcie *zob.* **kapec**

kapciuch *m* tobaczëlc (*Gò*) *m*, miészki / miechùlk do tobaczi / z tobaką (z tobaką do
pipë / do pòleniò)

kapeczka *f* **1.** kapeczka, kropla, kropelka *f*; **2.** *nieco, trochë*: kapkã, kapeczkã *f*, zdeblò,
zdebelkò, përzniã *n*, përzinelkã *n*, kąs(yn)k, kąsynuszk *m*. *Por.* **kapka**

kapec *m* kapioszka, jizbówka *f*, wstãpk, papùcz || papùc, *zdr* papùtk *m*; **~cie** *pl*
kapioszczci, jizbówczci (*Tr*), wstãpczi, papùcze (*Gò*) || papùce (*Lz*), *zdr* papùtczi, *lok*:
wùże (*Gò*) *pl* [Òni chòdzą pò chëczach w kapioszkach. *Sy*]. *Por.* **laczek, pantofel**

kapela *f* kapela, òrkestra *f*, mùzykańcë *pl*; *ew.* karno *n* / zespòł *m* (karno / zespòł
mùzykantów) [Kapela rznãła na wieselim, jaż nodzi same tańcowałë. *Sy* Lala
przëszedł ze swòją kapelą. Kapela wòjskòwò. *Lz*]; **słaba** ~ słabò / lëchò / bële jakò
kapela / òrkestra; kapela „z Bòzi łasczi”; *ew. złośl*: jakbë sédmë chłopa na swinim
cëcu grało (*Sy*)

kapelan *m* ksądz, kapelón *m* [tegò kapelana; Tu przebiwò nasz kapelón. *Lz*]

kapelania *f* (*pomieszczenie dla kapelana*) kapelaniò *f*

kapelański *ad* kapelańszci

kapelaństwo *n* kapelaństwò *n*

kapelmistrz *m* kapelméster; *ew.* dirigent *m*; *ew.* szef / przëdnik òrkestrë / kapelë

kapelusik *m* kapeluszk, czòpùszk, *rzad* kłòbùczk *m* [Të w czòpùszkù lepi wëzdrzisz jak
w chùstce. *Sy*]

kapelusina *f* (*kapelusz pogardliwie*) kapelinder, czapùròk, kapélc *m*, *arch* kòpcëszcze,
arch kłòbùczëszcze *n* {‘czapùròk’ *in* = a) òrt pòlëwczci, *zupë*; b) „gapi” *zòs*; – *por.*
czap = *kòł*} [Cëż ten so wsadzył za kapelinder na głowã! To je kòpcëszcze na
wròble, a nié na ciebie. Kòpcëszcze krëje nieròz mądre łepiszcze (*mądra głowã*). To,
co pòd kòpcëszczã je, to je wòzniészë jak samò kòpcëszcze. – *Sy*]

kapelusz *m* kapelusz, czòpk, *arch* kłòbùk *m* [Ten mò leno méter piãc w kapeluszu (*ò*
mòlim chłopie). Chòdzëc w kapeluszu. Kòscelny / robòcy kapelusz. Wawrzyńc
wsòdzò kapùsce wińc, a Mateùsz kapelusz. Wez przë niedzielë ten nowi czòpk na
głowã. Chwòtò za czòpk, ale gò nie zjimò. - *Sy* Czijã wëłowił swòj kapelusz z wòdë.
Chłopi noszą w lece kłòbùczci. Czòpk òkràcony, wszëtkò zapłaconé. – *Lz* Chłopi
noszą wësoczé, białczci nisczé kłòbùczci. *Ra*]; ~ **rybacki** lëmòk *m*, rëbacczi czòpk /
kapelusz {‘lëmòk’ *in* = *płòszcz* / *mańtel rëbacczi* – *wierã òd*: *lim* = *klëj* –
pòdklejony, gùmòwóny} [Wsadzył lëmòk na głowã ë wëszedł. *Sy*]; ~ **trójgraniasty**
trzënròrtowi czòpk / kapelusz; **uchylić ~a** përzniã ùniesc / pòdniesc / ùchilëc czòpk /
kapelusz / kłòbùk; **słomkowy** ~ słomiany kapelusz / czòpk, *lok* kòper *m* [Mój kòper
sã ju drze. *Sy*]; ~ **grzyba** kapelusz *m*, głowa, *zdr* głòwka, *lok* hùwa *f* {‘hùwa’
= *jakòkòlwiëk wësokò czòpka* - *zob.* *czepiec, infuła*}

kapelusznictwo *n* kapelusznictwò; *ew.* czòpnictwò, *arch* kłòbùcznictwò *n*. *Por.*
czapnictwo

kapeluszniczka *f* kapeluszniczka; *ew.* czôpniczka, *arch* kłobùczniczka *f*; *w zn.* modystka, zajmująca się robieniem damskich kapeluszy: pùcmacherka *f* [Je to czôpk / kapelusz z krómù, czè tè gò sobie dała ù pùcmacherzi zrobic? Do wsè przësza pùcmacherka, nie bądze kłòpòtu co na głòwã wsadzèc. – Sy]

kapelusznicy *ad* kapeluszny; *ew.* czôpniczi / czôpnikòwi, *arch* kłobùczniczi / kłobùczniczi [Kłobùczniczé / -niczé wòrè (*towòrè* // *towarè*). Kłobùczniczò lòda. - Lz]. *Por.* **czapniczy**

kapelusznik *m* (*rzemieślnik robiący kapelusze*) kapelusznik; *ew.* czôpnik (= *pol.* czapnik), *arch* kłobùcznik *m* {'kapelusznik' *in* = *czł.* co wiedno chòdzy w kapeluszu} [Wstąpił do kapelusznika i kùpił sobie kapelusz. Ù nas je jeden kapelusznik, co wiedno w kapeluszu chòdzy. - Sy Kłobùcznikòwò niasta (*białka kapelusznika*). Lz]. *Por.* **czapnik**

kapeluszwowy *ad* kapeluszwowi, *ew.* czôpkòwi, *arch* kłòbùkòwi

kaper *m* kaper, pirat; *ew.* zbójca, rabùsznik (*mòrsczi* zbójca / rabùsznik) *m*

kaperować *v* kaperowac, zajmac / trudnic sã kaperstwã / piractwã / zbójectwã mòrsczim

kaperski *ad* kapersczi, piracczi; *ew.* zbójecczy

kaperstwo *n* kaperstwò, piractwò, zbójectwò mòrsczé

kapibara *f* *zool* kapibara *f*

kapica *f* kapùcnica (*Gò*) *f*, zòkònnò sèknia z kapùcã / z kapturã, zòkònnny òkriwk z kapùcã (*zob.* **kapiszon 2.**)

kapilara *f* kapilara; *ew.* żiłka, rérka (*włòskòwatò* / *cenutinkò* rérka) *f*; *ew.* kanalik *m*; ~*ry* *pl* kapilarè *pl*; *ew.* żiłczy *pl*, rérczy *włòskòwaté*; *ew.* kanaliczi, rësènczi w zemi

kapilarność *f* kapilarnosc *f*, żiłkòwatosc; *ew.* włòskòwatosc, nitkòwatosc

kapilarny *ad* kapilarny; *ew.* żiłkòwati, włòskòwati, nitkòwati

kapiszon 1. *splonka w dawnej broni palnej, a. w pistoleciku zabawce: cynkapka f, arch lok kaprétk m* [Kùpił knòpù pistól na cynkaczi i terò òn nama pãcò pòd òknama. *Gò* Flińtè z kaprétkami. Lz]; **2.** *zob.* **kaptur**

kapiszonowiec *zob.* **kapiszonówka**

kapiszonówka *f* cynkòwòwò flinta / strzelba

kapitalik *m* kapitalèk; *ew.* grëp(ùsz)ka dètków / pieniãdzy || -niãdzy, mająteczk *m* / mòłi majątk (w pieniãdzach / dètkach). *Zob.* **kapitał**

kapitalista *m* kapitalista *m*; *ew. por.* **bogacz, posiadacz**

kapitalistka *f* kapitalistka *f*

kapitalistyczny *ad* kapitalistyczny

kapitalizm *m* kapitalizm *m*

kapitalizacja *f* kapitalizacjò *f* [ti -cji]

kapitalizować (się) kapitalizowac (sã)

kapitalizowanie (się) *n* kapitalizowanié (sã)

kapitalnie *ad* piãkno, baro dobrze, nadzwèczajno, wspaniale, kapitalnie, prima *inv*, ekstra *inv* (ekstra dobrze); *ew.* cèdowno || -nie

kapitalny *ad* **1.** główny, kapitalny, wòzny; *ew.* pierszorządny, pierszorégòwi; ~ **remont** kapitalny remónt, głównò naprawa / ùprawa; **2.** piãkny, wspaniali, nadzwèczajny, kapitalny, prima *inv* (prima zort = pierszégò / nòpierszégò zortu / nòlepszi klasè), ekstra *inv* (ekstra / òsoblèwie / wëjątkòwò dobri); *ew.* cèdowny, paradny, baro dobri; ~**ne wykonanie** / ~ **popis** piãkné / wspaniałé (*itp.*) wèkònanié / wèstąpienié, piãkny / wspaniali (*itp.*) pòpis / pòkòzk / wèstãp; ~ **głupstwo** wiòldzé / òsoblèwé głèpstwò

kapitał *m* kapitał *m*, pieniãdze, dètczy *pl*, pieniãzstwò (*lok:* || -niãzstwò || -niãstwò || -niãzstwò) *n*, *arch* łòża *f*; *ew.* majątk (w pieniãdzach / dètkach), fùndusz, zòsób / *zdr* zasób / grëp(k)a pieniãdzy || -niãdzy / dètków; *ew.* doróbk, majątk *m*, bògactwò *n*,

grępa / fóra / masa dëtków / pieniędzy (*por. mnóstwo*); *ew. spòdkòwizna f (pol. spadek)* [Më mómë łozë do smiercë. Na pòdatczy to jidze tegò pieniãztwa. Ten mô pieniãztwa i pieniãztwa. – Sy Û tëch panów bëło wiele pieniãsztwã. Mój òjc miòł bòkadosc wszelejaczégò pieniãsztwã. - *Ra*]; **brak ~ów** brak (*ew. niedostatk*) kapitału / pieniędzy / dëtków / pieniãsztwã / łozë / fùnduszu; **brak im (nie posiadają) potrzebnego (odpowiedniego) ~łu** òni ni mają / ne pòsòdają pòtrzebégò (przënòleznégò / òdpòwiedniégò) kapitału / *ew. pieniãsztwã; pot: òni ni mają na to (télé) dëtków; dopływ ~ów* dopliw / przëpliw / nôpliw / napliwanié kapitałów / pieniędzy || -niędzy / dëtków / *ew. pieniãsztwã / łozë; martwy* ~ martwi / bezùzëteczny kapitał; *ew. martwé / bezùzëteczné pieniãdze / dëtczi / pieniãsztwò; martwò* łozã; ~ **obrotowy** kapitał òbrotowi, pieniãdze *a. dëtczi (ew. pieniãsztwò / łozã / majątk)* do òbròceniò / òbrotu / rozpòrządzeniò / dispòzycji; ~ **spółkowy** wspòlny || pòspòlny (*ew. spòlkòwi*) kapitał; wspòlné || pòspòlné pieniãdze / dëtczi / pieniãsztwò; **podatek od ~ów** pòdatk od kapitałów / pieniãsztwã / łozë; **ucieczka (przenoszenie się do innych krajów)** ~ów ùcëkanié / ùcek (przenòszanié sã do jinszych krajów) kapitałów / pieniãsztwã / pieniędzy / dëtków; ~ **zakładowy / podstawowy / początkowy** kapitał zakładowi / załozëcelsczi / pòstawòwi / pòczãtkòwi; pieniãsztwò (pieniãdze / dëtczi) załozëcelsczé / pòstawòwé / pòczãtkòwé; ~ **życiowy** doròbk zëcégò, zëcowi doròbk. *Por. dochód, majątek*

kapitałochłonność *f* kapitałochłonnosc; *ew. kòsztownosc, òplòcalnosc f; ew. kòszt m*
kapitałochłonny *ad* kapitałochłonny, *ekspr* kapitałozërny; *ew. kòsztowny, drodżi, wiele kòsztëjący*

kapitałowy *ad* kapitałowi; *ew. pieniãżny, finansowi* [Nakładë kapitałowé / pieniãżné / finansowé. *Gò*]

kapitan *m* kapitón (*Ra*), *przestarz.* kapténa || kapiténa *m* [tegò kapitana / kap(i)ténë; Kapitón òkrãtowi. *Ra* Nasz syn je za kapténã. Kapténa rzekł: Chòc mdze padòł gròd, ale na mòrze mùszimë jic. – *Sy*]; ~ **statku / na statku** kapitón / kap(i)téna òkrãta / na òkrãce; **żona ~a** kapitanowa | kap(i)ténowa białka / żona; **dzieci ~a** kapitanowe / kap(i)ténowe dzecë; ~**owie** *pl* kapitanowie, kap(i)ténowie *pl*: kapitaństwò || kap(i)teństwò *pl n (por. kapitaństwo)* [W ti karczmi bëła òsòbnò dornica (*jizba*) dlò kapteństwa (*dlò kapitanów / kap(i)ténów*). *Lz*]; ~ **drużyny** *sp* kapitón (*Rkj*) (*ew. || kap(i)téna*) karna / zdrëszëné

kapitanat *m* kapitanat *m* [tegò -natu, w tim -nace]

kapitanowa *f* **1.** białka / żona kapitana || kap(i)ténë, kapitanowa || kapténowa białka; *ew. kapitanka || kap(i)ténka f; 2. kobieta w stopniu kapitana:* pani kapitón || kap(i)téna; *ew. białka / kòbiéta* jakò kapitón / kapténa, białka za kapitana || kap(i)ténã

kapitanować *v* bëc za kapitana || kap(i)ténã, sprawiac kap(i)ténã [òn je / spròwiò]; *ew. szefòwac / przewòdzëc (czemù / kòmù, np. zdrëszënie / karnu gròczów), dowòdzëc / czerowac (czim, np. zdrëszëną / karnã), prowadzëc (cos, np. zdrëszëną / karno)*

kapitański *ad* kapitańsczi || kap(i)teńsczi, kapitanów | kapténów, kap(i)ténë; **żołd ~ kapténów** **żołd**; **żołd / zòróbk** kapitana || kap(i)ténë / kapitańsczi || kap(i)teńsczi; **naszywki ~e** nasziwczzi kapitana || kapténë / kapitańsczé || kapt(i)eńsczé; **mostek** ~ mòstk kapitańsczi || kap(i)teńsczi / kapténë; ~**ka kajuta** kapitańskò || kap(i)teńskò kajuta, kajuta kapitana || kap(i)ténë; ~**ie jedzenie** kapitańsczé || kapt(i)eńsczé jedzenié; *ew. jedzenié dlò kapitana || kap(i)ténë; ~ka służba / funkcja służba / fónkcjò kapitańskò || kap(i)teńskò / kapitana || kap(i)ténë; **stopień** ~ kapitańsczi || kap(i)teńsczi stãpiéń, stãpiéń kapitana || kap(i)ténë, *ew. kapitańskò || kap(i)teńskò szarża / ranga / gòdnosc**

kapitaństwo *n* (godność, stopień kapitana) kapitaństwò || kap(i)teństwò *pl n*, kapitańskô || kap(i)teńskô szarża / ranga / gòdnosc, kapitańszi || kap(i)teńszi stāpiéh; *ew.* bëcé, bëcé kapitanã || kap(i)ténã za kapitana || kap(i)ténã [Òn dostòł to kapteństwò na jinym wiòldzim òkrãce. *Lz*]

kapitel *m* kapitel *m*, głowica *f* (głowica filara / słupa || stołpa / kòlumnë)

kapitulacja *f* pòddanié (sã) *n*, kapitulacjô *f* [ti -cji]

kapitulny *ad* kapitulny

kapitulować *v* pòddawac sã, kapitulowac

kapituła *f* kapituła *f*; **wytrzeć komu ~łę** *fig* nos kòmùs ùtrzec (ùsadzëc kògò, rzec kòmù „do słëchù”, dac kòmù co do mészleniò)

kapka *f* **1.** kapka, kropla *f* – *por.* **kapeczka**; *ew.* w *zn.* *świeczka pod nosem*: stënka (*lok* || sztënka), swiëca; *ew.* kapka *f*, trépón *m* {‘stënka’ *in lok* = *pol.* larwa żaby, kijanka; ‘swiëca’ = *pol.* świeca} [Kapka z nosa lecy. Tobie kapka wisy. - *Sy*]; **2.** kapka, përzniã, përzinkã, *arch* dróbkã, zdebłò, cos *n*, kąs(yn)k, nëpk, nëpùszk *m* [Pò kapce dawac. *Sy*]; **3.** *okrycie na łóžeczko / becik*: deczka, kapka *f*, mòłò deka / kapa {‘kapka’ *in* = czepk *f*, czòpeczka *f*}

kaplica *f* kaplëca || *lok* kaplëc, *rzad* kapela, *arch* kapelëja *f* [Kòle kaplëcë ma sã pòtka(ła). Nasz kòscòłczk to le je dobrò kaplëc (kaplëca), ale zó (za) to më w nim nie miarzniemë w zëmie. Kòle drodżi stojj kapela. - *Sy* Na gòrze stojja kapela. *Lz*]

kaplicowy *zob.* **kapliczny**

kapliczka *f* kaplëczka, *rzad* kapelka *f* [We Wejrowie na Górach stojj kapelczi. *Sy*]

kapliczny *ad* kaplëczny, *rzad* kapelowi, *arch* kapelijny [Kaplëczny òbròz. Kaplëcznò droga (droga wedle kaplëczczy). Pòjedzesz kaplëczną drogã, a tej skracysz na prawò. - *Sy* Kaplëczné dwiërze. Kapelijné òkna. - *Lz*]

kapłan *m* kapłón || -łan, swiãtnik (*Tr*); *ew.* ksądz (|| *lok* ksydz) *m* [tegò kapłana / swiãtnika / ksãdza; *pl*: (ti) kapłanowie || kapłani / swiãtnicë / ksãża / ksãdzowie; Kòzanié trzimòł (*miòł, prawil*) jeden młodi kapłón. *Lz*]

kapłanka *f* kapłanka (*Gò*); *ew.* swiãtnica *neol* (*Tr*) *f* [ti kapłanczi / swiãtnicë]; *pl*: te kapłanczi / swiãtnice {‘swiãtnica’ *in* = swiãtiniò}

kapłański *ad* kapłańszi, *rzad* kapłanów [Weznie w rãce swë kapłańszë swiãtã ksãgã. *Dh* Kapłanowò (-we) mieszkanié. *Lz*]; **stan** ~ stón kapłańszi [tegò stanu; w stanie]; ~ **powołanie / obowiązki** kapłańszë / ksãżë pòwòłanié / kapłańszë / ksãżë òbòwiazczy

kapłaństwo *n* kapłaństwò, ksãż(e)stwò; *ew.* *neol* (*Tr*): swiãtnictwò *n* [Ùmarł w trzënòstim rokù ksãżestwa. Ksądz niech patrzy swégò ksãżstwa, a chłop swégò chłopstwa. *Sy*]; **50 rocznica ~wa / przyjęcia święceń kapłańskich** piãcdzesãtò roczëzna (a. piãcdzesãtlecé) kapłaństwa / przëj(imni)ãcò swiãceniów kapłańszich [Nasz probòszcz miòł ùroczëstosc piãcdzesãtlecégò kapłaństwa. *Gò*]

kapłon *m* wërzniãti kùr

kapłonic *zob.* **kastrowac**

kapnać *v* kapnać; *ew.* w *zn.* *zrobić kleksa / placka z ciasta a. błota*: klaksnąc [Le co tobie ta farwa nie kapnie / klaksnie na pòdłogã. Òni chcą robic zòpisë, mòże nama téż cos kapnie (dzél sã trafi)? Krowa klaksnãła prawie na stegnã. – *Gò*]

kapnać się spòstrzec sã, dozdrzec sã, dopatrzec sã; *ew.* domëslec sã, dobadérowac sã; *ew.* kapnać sã

kapnięcie *n* kapniãcé; *ew.* klakśniãcé *n*

kapo *m* kapò *m* [W lagrach ti kapòwie bëłë nieròz gòrszi òd esmanów. *Gò*]. *Por.* **dozorca**

kapot *m* lotn mech kapòt *m*, òbùdowa, òstona *f*

kapota *f* **1.** *sukmana*: sėknia *f*; **2.** płószcz, mańtel *m* - *zob.* **płaszcz**; **3.** *stary płaszcz* czy *żakiet* używany dla ochrony przed deszczem: żuba, jópa *f*, żubrón *lok m*, wãpsėskò *n* - *zob.* **narzuta**

kapocina *zob.* **kapota 3.**

kapok *żeg* kapòk *m* - **1.** liwk retėnkòwi; **2.** włókno kapòkòwé

kaponiera *f mil* kapòniéra *f*; *ew.* bąker *m* - bùdowlò òbronnò z XIX w.

kapotaż *m lotn* kapòtaż *m*; *ew.* przekòzełkòwanié / przekòpłowanié / przewrócenié sã samòlotu przez przódk na krzebt

kapotka *f* **1.** *zob.* **kapota**; **2.** białgòwsczi kapelus / *arch* kłòbùk

kapotować *v aut* przekòzełkòwac / przekòpłowac / przewrócēc sã przez głowã

kapować *v pot* **1.** rozmiòc / pòjmòwac || pòjimac cos, nabierac pòjãcégò ò czim; *ew.* kapòwac [Rozmiejesz tē / kapùjesz / ò co mie chòdzy? Gò]; **2.** donaszac, szpiegòwac, *fig* kabłowac

kapral *m* kapròl *m* [tegò kaprala; Stãpién kaprala w naszym plutonie wnet wszęcė dostelė. Gò Piãc lat òn służył jakò kapròl. Lz]

kapralski *ad* kapralsczi || *arch* kapròlsczi [Ten tim kapralsczim tónã mie na nerwach graje. Gò Kapròlškò mùca. Lz]

kapralstwo *n* kapralstwò || *arch* kapròlstwò; *ew.* w *przen zn.* rozkazywanié, kòmandérowanié, pòmìòtanié lėdzama *n* [To mùsi bęc dobri saldòt, chto tak chùtkò przinǰde do kapròlstwa || kapralstwa. Lz Taczégò kapralstwa (*rozkazywaniò*) jò nie lėdóm. Gò]

kaprawiec *v (o oczach, powiekach)* sturzęc sã, czerwienic sã; *ew.* miec ju rėbié òczė / dosta(wa)c rėbich òczu {*por.* ‘karpiec’ *lok* = *chėrlac, chòrzec*; ‘miec ju rėbié òczė / dosta(wa)c rėbich òczu’ *in ò òczach zapłakónėch: krėjamkò pòplakiwac*} [Płaczysz tē? Nie. Ale płaczysz, jò widzã pò twòjėch rėbich òczach. Sy]

kaprawy *ad (o oku, powiece)* pòwłokłi sturã, zaczerwieniony, zasturzony, nabrzmiãłi, zapòlony / rozpòlony; *ew.* rėbi („rėbié òczė” = òczė zapłakóné / zamgloné) {*por.* ‘karpiawi’ *lok* = *chėrlawi, chòrowiti*}

kaprys *m* **1.** *chwilowy zły nastrój / humor*: nòskwar (|| *lok* nòskwiar), nòwart || nòwrot, raps, ruks, gzyk *m* [gzyk gò dzysò kasył], nòparctwò *n*, nòremnosc || -nota *f*; ~**sy** *pl* *fochy, narowy, kaprysy, objawy złego humoru / nastroju*: nòskwarė, nòwartė || nòwrotė || nòwarpė, nēczi, ruksė, rapsė, sztėrczi, zòchòmòrė, zagrania, wiwtórė || wėwtórė, wiwòlańce, papùżėnė, bączci, chimerė, knale *pl*, chimerné knale; *w zn. dąsy*: dąsė, mùnie, (*ew.* mùr’zowaté mùnie), mamùnie *pl*; *ew. w zn. zachcianka*: zachcenié *n*, zachcėwk (*Tr*) *m*, *pl*: zachceniã, zachcėwczci {‘ruks’ *in* = *pol. np.* a) *cios, nieszczęście*; b) *nagła zmiana sytuacji życiowej, politycznej*; c) *nagły deszcz*; ‘sztėrczi’ *pl* - ‘sztėrk’ *m* = *dost. chwila, sztót*; ‘knal’ *niem. dost.* = *wėstrzòł, ùderzenié*; ‘głupé akta’ = *pol. kaprysy, zbytki*}; **mie(wa)ć** ~**sy** *dostac / miec rapsa / ruksa / gzyka*; *dostawac / mieszac rapsė / ruksė / nòskwarė / nòwartė / zachceniã itp.* [Òna mò dzys swėgò rapsa (*a. ruksa*), to nie je z nią do gòdaniò. Òn dzys nie gòdò, òn mò swòje ruksė / swòje ruksė dostòwò / dostaje. To je lėchò, czej dziecė mają nòskwarė. Jò znajã Mariczkã, òna miėwò czasã taczė zagrania. Nie je letkò zęc z człowiekã, co miėwò zòchòmòrė. Nie lubiã gadac ze Stazją, bò òna mò taczė wėwtórė. Pògòda na zymkù mò swòje wiwtórė || wėwtórė. Ju te nòwarpė wlazłė w cebie. Józefk nie je lėchi, ale swòje nòwarpė òn mò. Jò tobie te nòwrotė wėbijã ze łba. Tobie leno nòwartė sedzą w głowie. òn ju mò zòs te swòje nòwartė. Nasz kón mò nòwartė. Łazęc z mamùniama.– Sy Nie wiem, co za gzyk gò dzysò kasył, że òn... Òn miòł prawie taczė zachcenié / bò tak mù sã widzało / zachcało. - Gò]; **z ~u** (**dla żartu, dla rozrywki, z nudów**) dlò / do żartu (*a. szpòsu / szpòrtu*) / ùcechė / rozegracji, *arch* dlò krotochwilė; *ew. w zn. z nudów, z głupoty*: z dludzi chwilė, z

glëpõtë glëpõtë [Dlô krotochwilë jô tegò kònia kùpił. *Ma* Dlô szpòsu / z dludzi chwilë kòzòł ten piãkny pałac pùscëc / wësadzëc w lëft (*ew.* bò taczé miòł zachcenié). *Gò*]; **2.** *wymysł, wyglup:* wëmëśl, wëglup *m*; *ew. pl:* wërgle (figle, żartë), kòzëłczy, glupé akta (ùczinczi) [Miec le wërgle / figle / żartë / glupé akta / kòzëłczy w głowie. *Sy* To bël jegò / ji wëmëśl (to òn wëmëślił / to òna wëmëslëła). *Gò*]; *por. figiel*; **3.** *wybredzanie, wybrzydzenie:* wëmiszlanié, wëbrzëdzanié, wëbredzanié *Gò*; *ew.* przebiéranié *n* [Taczégò wëmiszlaniégò jô nie lubiã. - *Gò*]; **5.** *muz* kapris *m*, kapriczo *n*

kaprysić *v* **1.** *okazywać niezadowolenie a. chwilowe nastroje:* rarożëc; miec / òkazëwac swòje nëczy / nôwartë / nôskwarë / zachceniã *itp.* [Czej òna bëła młodò, tej òna rarożëła, ale dzys je ju òbdónò. *Sy*]; **2.** *wybredzać, wybrzydzać:* wëmëszlac, przebiérac, *rzad:* wëbrzëdzac, wëbredzac *pol.* [Òna tak wëmiszlò / przebiérò / wëbrzëdzò / wëbrëdzò / a sama nie wié, czegò chce. *Gò*] {‘wëbredzac’ *Gò* – *por.* ‘wëbrednik’ *m*, ‘wëbrednica’ *f* *Sy*}; **3.** *jęczec, gderać, niecierpliwić się:* nôskwarzëc (*in. gderać*), niecerplëwic sã, ùskwierac, jarmòlëc sã *lok*; *ew.* skrzeczec, piszczec, gnërzëc {‘jarmòlëc’ *in* = *nieszëkòwno krajac, rznąc*; ‘nôskwarzëc’ *in. zob. gderać*} [òn nôskwarzi / niecerplëwi sã / ùskwiérò / jarmòli sã / skrzeczi / piszczi / gnërzi; Co sã jarmòlisz? Jarmòli sã jak dzeckò. *Sy*]. *Por. gderać, grymasië, wydziwiać*

kapryśnica *f* rarożnica, wëmiszlajka, nôremnica, nôpartnica, nôskwarnica, przikrotnica, papùżnica, nôwartnica || nôwrotnica; *placzkã, osoba utyskujãca, stëkajãca:* stãczka, skãczka; *ew. osoba wybredna w jedzeniu:* wëmiszlajka, wëbrednica *f* [Z takã rarożnicã tã sã chcesz żenic? Òn sobie ni mòże dac radë z tã przikrotnicã. Z tã nôremnicã nict sã nie dogòdò. - *Sy* Òzenił sã z nôremnicã. *Ra*]; *osoba nadãszana, markotna, nachmurzona* - *zob. grymasnica. Por. dziwaczka, sekutnica*

kapryśnie *adv* **1.** nôremnie, przekórno, z nëkama / nôwartama [Òna wiedno nôremnie pòstãpùje. *Ra*]; **2.** nôskwarno, niecerplëwie; **3.** mùr’zowato; *ew.* mier’zato, mrëkòwato

kapryśnik *m* **1.** *uparciuch, czł. przekorny, z narowami, fochami:* nôpartnik, nôpartëlc, ùpartëlc, nôremnik, nôwartnik || nôwrotnik, rôróg, rarożnik, wëmiszlajk, papùżnik, rozwòlańc *m* [Jakùż tã mdzesz żëła w grëpie z tim nôremnikã? *Ra*]; **2.** *czł. natrëtny, uprzykrzony:* przikrotnik, ùprzikrzańc || ùprzikrzëlc, naprzykrzańc *m*, ùprzikrzadło *n*; **3.** *maruda, placzek, jęczek:* nôskwara (*lok:* || nôskwiara || nieskwara), stãczk, skãczk, skwiérawa *m* [Z tim nôskwarã nie je letkò žëc. Nôskwara wszëtòkò nôlepi wié. Bëc doma rôrogã. Jegò białka to je pò pròwdze przikrotnica, ale òn sóm je jesz wikszì przikrotnik. Co za nôremnik, co za nôpartëlc! Abò sto razy mùszã do tegò ùprzikrzańca wstawac w nocë i sã z nim pieklëc, a to trãbi i trãbi. - *Sy*]; **4.** *czł. wybredny w jedzeniu:* wëmiszlajk, wëmëselnik, wëmëszlińc, wëbrednik *m*; **5.** *dziecko płacziwe:* nôskwark, nôskwarańc *m* [Jaczégò sobie wëchòwała nôskwarka, taczégò terò mò. Ju tã, nôskwarańcu, becisz. - *Sy*]. **6.** *czł. nadãszany, markotny, nachmurzony* – *zob. grymasnik. Por. dziwak, gdera(cz), natrët*

kapryśność *f* *niecierpliwość:* nôskwarnota; *ew.* w *zn. narowy, krnãbrność, upór:* nëczy *pl*, nôremnosc, przekórnota, przekòra, ùpartosc; *ew.* nipòcosc, dokùczlëwòsc *f* [W nim sama nôskwarnota sedzy. *Sy*]. *Por. dokuczliwość, gderliwość, grymasność*

kapryśny *ad* **1.** *niecierpliwy, skłonny do płaczu, nieznośny, kłótlivy, natrëtny, gderliwy:* nôskwarny (|| *lok* nieskwarny), chimerny, niecerplëwi, ùprzikrzony, przikrzny, przikrotny, dzywny; *ew.* zmienny, përnã natrzasi [To dzeckò je tak nieskwarné, òno ani chwilë ni mòże ùsedzëc cëchò. *Sy* Z taczim dzywnym człowiekã trzeba pòstãpòwac jak ze zgnitim jajã. *Gò*]; **2.** *miewający zachcianki:* miéwający zachceniã / zachcëwczì; *ew.* (chts) z zachceniã; zachcëwny (*Tr*); **3.** *krnãbrny, rozbrykany,*

niesforny, narowisty: nôremny, przekórny, nôparti || -tny, rozbłaznowóny, rozpùszczony, nipòcy, niepòslészny, rowarszczi, brojarszczi; *ew.* (chts) z *nëkama* / *nôwartama* / *rapsama* / z *ruksama* [Nôremny jak kòza. *Sy* Z taczim nôremnym człowiekã / kòniã téz trzeba so jakòs dac radã. Na nôremnégò kònia je batug, a na człowieka... – *Gò*]; **4. wybredny w jedzeniu**: wëmëslny, wëbredny *pol.*, przebiérny, przechwarstny *arch* [Co za przechwarstny kón. *Gò, Sy*]; **5. łapiący za słówka**: pòdchwòtlëwi; *ew.* łapiący za słówka, ùwòzny na słówka. *Por.* **dokuczliwy, gderliwy, grymaśny, markotny, niezadowolony**

kapsel *m* kapsel *m*, kapsla *f*, *zdr* kapselk(a)

kapsla *zob.* kapsel

kapslować *v* kapslowac [Òni kapslëją bündle. *Gò*]

kapslowany *ad* kapslowóny

kapslownica *f* kapslownica, kapselnica *f*, maszyna do kapslowaniò

kapsułka *f* kapsułka *f*

kaptować *v* ùdostawac, przëcëgac, zdobëwac, gromadzëc

kaptur *m* **1.** kòpa || kapa, kapùca || kapùza *f*, kaptur *m* {‘kapùca’ *in* = a) *kòzëchòwò czòpka*; b) *złotnica, czepc wësziwóny złotawima nitkama*} [Weznã płòszcz z kapùzã, bò bądze padało. *Sy*] **2. pokrowiec na sprzęt**: òkriwk *m*, pòwleczenië *m*; **3. bud** daszk (stożkòwati daszk) *m*; *ew.* kòpa || kapa *f*, *fig*: kapelus, grzibk *m*; ~ **grzyba** *zob.*

kapelus. *Por.* **gzyms, hełm**

kapturek *m* czòpeczka, kapùcka || -zka *f*, czepk (= *pol.* *czeppek*), czòpk (= kapelus), kapturk *m.* *Por.* **kaptur, kapsel**

kapturowy *ad* kapùzowi, kapturowi; **sąd** ~ sąd kapturowi (*ew.* tajny / krëjamny, niejawnny)

kapucyn *m* kapùcyn *m*

kapucyński *ad* kapùcyńsczi; *ew.* kapùcynów

kapusta *f* kapùsta, *zdr* kapùstka *f* [Sedzy jak zajc w kapùsce. Schwòtelë kòzełka na kapùscë! - *Ra*]; **pole po ~ście** kapùstowiskò || -szcze, kapùstniskò || -szcze *n*; ~ **czerwona** czerwònò || -wionò kapùsta; ~ **kwaszona** kwasnò *a.* kwaszonò kapùsta; **groch z ~ą** *dost i przen* groch z kapùstã; *ew.* wszëtkò pòmãk, pòmieszanië z pòplatanim

kapuś *m* *pot* donosëcél, szpiëg [tegò szpiega], *fig* kablòrz, kabel *m*

kapuściany *ad* kapùscany || kapùstny || kapùstowi; ~**na głowa** kapùscanò || kapùstnò głowa, *przen* tãpò / słabò głowa do ùczbë [Kapùstné głowë. *Lz*]; **głęb** ~ kapùscany / kapùstny głęb [tegò głãba || głãbia; *pl*: te głãbë || -bie; Kapùstné głãbie są dlò swini. *Lz* Të głãbie. Ùwòz so, głãbie kapùscany... *Fs, Dh*]; *por.* **barani, głupek, głupi**

kapuśnia(cze)k *m* **1.** (*zupa*) kapùscanò / kapùstowò zupa / pòlëwka, kapùsta (zupa z kapùstë), *rzad zdr* kapùscónka, *zart* parzëbroda *f*; **2.** (*drobny deszcz*) mżëczka, mżòwka, żmiãczka *f*, mżòwskò *n*, *fig* gãsy deszcz *a.* kapùstny deszcz {‘kapùstny’ - *fig* w *zn.* *kapiący*}; **pada** ~ mżëczkùje, mzi (|| *lok fig* żmi), sëtùje, je mżëczka / *lok fig* żmiãczka [Co to za brzëdczé mżòwskò dzys padò. *Sy*].

kaput! *int* kùnc! kapùt! kùnc! amen! stracony, wszëtczëch kùnców kùnc [Ze mnã / z mòjim zdrowim je ju krëchò, jò jem czësto kapùt. *Gò*]

kapuza *zob.* kaptur, kapelus, czepiec

kara *f* kara *f*; *ew.* skòzanië, ùkòranië *m* {‘kara’ *in* = *kòłownica, pol.* taczka *zob.*} [Czile dni sedzy za karã ù nas w sòdzë we Wejrowie. Bòzò kara. – *Lz* To dzeckò płacze, bò ni mòże wińc büten, ale òno mò karã, bò wëbrojiło. *Gò*]; ~ **pieniężna (mandat)** kara (kara pieniãznò), sztròfa *niem. f*, mandat *m* (do zapłaceniò); ~ **śmierci** kara smiercë; *ew.* skòzanië na smierc [Mòrdòrz pòwinien bëc skòzóny na karã smiercë *Gò*]; **skazany na ~rę więzienia** skòzóny (*a.* òbsãdzony) na karã sòdzë / sòdzówczy / *rzad*

wiązni; ~ **dożywotniego więzienia** dożewòcé *n*, kara dożewòtny sòdzë; ~ **Boska!**
 kara Bòskò / *rzad* Bòzò! *ew.* dopùst Bòszi Bòzi [Dopùst Bòszi nie je, czë co? *Sy*];
za ~ę za karã; **(za)dać karę** (za)dac karã; **nakładać** ~ę *zob.* **karać**; **nałożyć** ~ę
 ùkarac, nałożëc / (za)dac / wëznaczcëc karã / sztròfã; *ew.* òbsztròfowac (*in* =
 ùpòmnaç, òszkalowac); **zasłużyć (sobie) na** ~ę załużëc (so) na karã; *ew.* żart zarobic
 so na karã; **ponieść** ~ę pòniesc / òdebrac karã; **odbyć** ~ę òdbëc / òdcerpiec /
 òdpòkùtowac karã; *ew.* òdsedzec karã / swòje (w sòdzë)

karabin *m* karabin *m*, *przest* niem. gewera *f*; ~ **maszynowy / automatyczny** karabin
 maszinowi / automatyczny, *przest* maszingewera niem.*f*; ~ **przeciwczołgowy**
 karabin procëm- || *przeciwczołgòwi*, *przest* tankgewera niem.*f*

karabinek *m* karabink *m*, krótczi karabin; *ew.* *przest* krótkò gewera *f*; **strzelanie z**
~nka sportowego strzélanié z karabinka spòrtowégò

karabin(k)owy *ad* karabinowi (karabinkòwi)

karabińczyk *m* spionk || spiónk *m*, spin(k)a, klamra / *zdr* klamerka *f*; ~ **z obrotowym**
ogniwem spionk / spin(k)a z krãcëszkã / kòpelką (*ew.* niem. wirblã), tj. z òbrotowim
 ògniwiã { 'krãcëszk' *in.* – *zob.* kołowrotek }

karac *v* karac; *ew.* prëczkòwac (*dosł.* bic, *przen.* ò Bògù: dopùszczac nieszczescé,
 szkòdã / chòrobã), sztròfowac (*in* = ùpòmnaç, szkalowac, łajac), (za)dawac /
 nakładac / wëznaczc(ëw)ac karã; *ew.* wëpis(ëw)ac sztròfã / mandat [jò kòrzã, òn
 kòrze; nie karzë || karz gò! Òna gò kòrze / sztròfùje. Më naszich dzecy za òstro nie
 kòrzemë / sztròfùjemë. Pón Bóg czasã kòrze kògòs òd razu tu, na zemi. - Gò Trzeba
 dzecë karac, pòczi mòlé. *Ra* Bòże, czemù nas tak prëczkùjesz? *Sy*]; ~ **chłosta** – *zob.*
chłostać; ~ **więzieniem** karac sòdzã

karafka *f* karafka, *zgr* karafa, *arch:* karafina, *zdr* karafinka (*Ra*) *f* [Kriształowò
 karafka. Gò]

Karaib *m* Karajiba *m*

karaibski *ad* karajibsczi

karakułowy *ad* barankòwi, karakułowi

karakuły *pl* barankòwi kòzëch, karakułë *pl*

karalność *f* karalnosc *f*; **zaostrzenie** ~ci zaòstrzenié karalnoscë; **sprawdzić czyjąś** ~
 sprawdzëc, czë chtos bëł kòróny

karalny *ad* karalny, pòdlégający karze, naròżający na karã [Taczë cos / robienié tak
 czegòs / taczë pòstãpòwanié je karalne. Gò]

karaluch *m* frãcuz || frañcuz *m*; *pl:* frãcuzë || frañcuzë

karambol *m* karambòl *m*; *ew.* zderzenié (*ew.* spranié sã) wiele autołów naròz [W
 bilardze karambòle sã czãsto zdòrzają. Na drodze doszłò do mòlégò karambòlu –
 spralë sã szterë autołë / auta naròz. – Gò]

karambolowy *ad* karambòlowi

karanie *n* kòranié, *rzad* sztròfòwanié *n*

karany *ad* kòróny, *rzad* sztròfòwóny

kararyjski *ad* kararsczi; **marmur** ~ kararsczi marmùr

karaskać się *zob.* **guzdrać się**

karasiowaty *ad* karusowati

karas *m* karus *m*; **staw z ~siami** karusnik *m*, błotkò / stów z karusama [W tim błotkù sã
 karusë / je wiele karusów. Pùdzemë do karusnika. - Gò]

karat *m* karat *m*

karate *inv* karate [Czwichëc karate. Gò]

karateka *m* karateka *m*

karatowy *ad* karatowi

karawan *m* pògrzebòwi wóz, karawan *m* [tegò karawanu; Zgrzébny klaczè nie zaprzigają w pògrzebòwi wóz, bò mòże pòrzècèc. – Sy]

karawana *f* karawana *f*, karno kùpców na wielbładach (*ew.* na òsłach / mùłach); **psy szczekają**, ~ **jedzie dalej** pies szczekò, a chłop / wóz jedze dali [Nic sobie nie robiã z ti wèrąpiòrczi, pies téz szczekò, a chłop jedze dali, ani sã nie òbezdrzi, bò to pies. Sy]

karawaniarz *m* 1. kùczer karawanu / pògrzebòwégò wòza; *ew.* szoféra karawanu / pògrzebòwégò auta || -toła; 2. nòszòcz trémè / zarkù, pròcownik firmè pògrzebòwi

karawanseraj *m* karawanseraj *m*, gòscyńc dlò karawanów / dlò kùpców z wielbładama

karb *m* kòrb *n*, nacãcè *n*, nacãti znak / merk; *arch Lz:* karn *m*, karna *f* {‘kòrb’ *in = òdpòwiedzalnosc – ts. pol.*} [tegò karba / nacãcégò || nacãcò; przè tim karbie / nacãcym; te karbè *pl*; tëch karbów; Dwórznicè przòdè zaznòczelè òdrobioné dne karbama na cziju. Gò Trzè dni szpektór (*dwórznik*) mie rznął (*òszukòł*) na karbè. *Lz*]; **na czyjś** ~ na czijs / kògòs kòrb / rechùnk; na czèjes / kògòs kònto; na czèjäs òdpòwiedzalnosc [Wez to na swòj kòrb, jò z tim nie chcã miec nic do czènieniò. Sy Pòstãpné tomè (*Słowòrza*) to ju jidze na mój rechùnk (*tn. to je ju mòja zastèga*). *H*z Stòri Brzòd òddòł na kòrb sèna pòłowã swégò dobra. *B*ù Ten skażony talérz jò sadzã na twój kòrb. *Bl*]; **trzymać kogo w ~ach** trzèmac kògòs krótkò; trzèmac kògò w szturze / w léckach / w cuglach / na tidrze; *ew.* chòwac kògò (np. swòje dzecè) w kãdarach {‘sztur’ = *pol. dyscyplina*; ‘kãdara’ – *òrt ùzdè*}; **trzymać (swoje) namiętności w ~bach** trzèmac w léckach / cuglach (swòje / włòsné) żądze / nèczy / pòpãdè (*ew.* swòj gòrz, swòjã złosc / zãcãtosc / zawzãtosc); panowac nad (swòjima) żadzama (*a.* nad nèkama / pòpãdama) / nad nòłogama = znãtama / nad swòją / włòsnã pòżãdlèwòscã (*ew.* nad swòjim gòrzã / swòją złoscã / zawzãtoscã / zãcãtoscã); *ew.* nie ùlegac (swòjim) nòłogóm / znãtóm; **ująć (się / kogo) w ~y** przètrzèmac (sã / kògò) krótkò; *ew.* wèznaczcèc (sobie / kòmù) miarã / miarè / grańcã / grańce; nie rozpùszczac / błaznowac (siebie / kògò)

karbid *m* karbit *m* [tegò karbitu; Karbitu sã ùziwało do latarni. Z karbitu pòlónégò wòdã wèdobiwò sã gaz acetilen. - Gò]

karbidowy *ad* karbitowi

karbol *m* karbòl *m*

karboleum *n* karbòleùm *n*, wãglowi òlój

karbolowy *ad* karbòłowi

karbonada *f* karbònada *f*

karbonat *m* karbònat *m*

karbonizator *m* karbònizator *m* [tegò -zatora]

karbonizować *v* karbònizowac

karbować *v* nacènac, zarzènac, narzènac, rãbkòwac, karbòwac, *arch* karn(ow)ac (*Lz*); nacènac / robic karbè / rãbè / rówczi / nacãca; ~ **włosy** kruzowac *a.* zawijac / lokòwac włosè, robic loczi / kãdzorè; ~ **kwiaty** mòrszczèc / mùrglac / gùbòwac / kruzowac / zawijac kwiatè

karbowanie *n* karbòwanié, nacynanié, narzinanié – nacynanié rãbków / rãbów / rówków / karbów; *ew.* w zn. *marszczenie - o włosach, papierze, tkaninie:* mòrszczenié, mùrglanié, gùbòwanié kruzowanié *n*; ~ **monet** karbòwanié, rãbkòwanié *n*

karbowany *ad* nacynóny, narzinóny, karbòwóny, rãbkòwóny, rówkówóny; *ew.* o *papierze itp.* mòrszczony

karbowy *m* (*ekonom, brygadzista na majątku ziemskim*) szpektór [tegò szpekora], dwórznik || dwórník, *rzad* karbòwi *m*

karbówka *f* nożèce (*a.* klészce) do kruzowaniò / karbòwaniò

karbunkuł *zob. czyrak*

karburator *m mot przest gaznik m*

karby *zob. karb*

karcenie *n* **1.** *zob. karanie, kara;* **2.** *ùpòminanié, napòminanié, wadzenié, szkalowanié n. Por. karanie, łajanie*

karcer *m cemnica f, karcer m*

karciany *ad* kartowi, karcany; **zapłata za przegraną partyjkę** ~**ą** kartowé *n*; *ew. zòpłata f [Za kartowé, bikòwé i kòzłowé sã płacy. – Sy] {‘bikòwé’, ‘kòzłowé’ – òpłata za pòkrécé krowë / kòzë};* **dług** ~ (**długi** ~**e**) kartowi / karcany **dług** (kartowé / karcané **dłędzi**); kartowé *n*

karciarka *f* kartownica (|| **kôr-**) *f* [Òna je wikszò kartownica, jak òn kartownik. *Sy*]; **ostrożna** ~ òstróznò kartownica; **mùlòrka** *f*

karciarstwo *n* kartowanié (|| **kôr-**), *rzad* karcarstwò *n*, *Tr:* kartowizna *f*

karciarz *m* kartownik, *rzad* karcòrz; *arch* jebicz *m*; **ostrożny** ~ mùlòrz, paszòla, paszota *m* {‘paszota, -la’ *por.* ‘paszowac’ = *pol.* a) *tasować karty*; b) *rezygnować z gry, mówić „pas”*}; **doświadczony** ~ (**strateg**) *dobri* / *bëlny* rozgriwca

karciciel *m* **1.** *ten, który karze: kòròcz m; ew. ekspr wëpłòcòrz żart sãdza; ew. złośl kat m;* **2.** *złośl, ten, co upomina: sztròfòwnik, ùpòminòcz, pòùczk, pòuczélc m*

karcic *v* **1.** *karac, sztròfòwac [Trzeba dzecé karac, pòczy mòlé. Trzeba drzewkò dzic, pòczy sã dô. Trzeba drzewò nadzibac, pòczy je młodé - Ra] - zob. karać;* **2.** *ùpòminac / napòminac / sztròfòwac (in = karac) / sztriglowac; ew. pòucz(iw)ac / przewòliwac do pòrzãdkù (kògò); ew. w zn. besztać, łajać: wadzéc / szkalowac (na kògò) [Òna gò ùpòminò / napòminò / sztròfùje. Òna na niegò wadzy / szkaléje. Òni tak czãsto sztròfują swòje dzecé. – Gò Co tã miã tak wiedno sztriglëjesz. Całi dzén chòdzył i wszëszczich sztriglowól. - Sy]. Por. łajać, karać, usadzić*

karcz *m* *kòrcz, pién; ew. kòrzén, kùzëp, lok caban, knuzel; zdr: kòrcz(ë)k, pionk, kòrzónk, kùzëpk m; ~e pl kòrcze / pnie / kòrzenie / kùzëpë; zdr: kòrczci / pionczci / kòrzónczci / kùzëpczi pl; pniewiczé n {‘kòrcz’ in = a) ząb strëpiãli; b) czł. krãpi, mòcny; c) czł. ùparti; ‘pién’ in = a) główny, grëbi dzél drzewa, sztama; b) kòrzén zãba – zob. ząb; c) ùl, pszczéli dómk zrobiony z pnia; ‘kùzëp’ = a) pién strëpiãli; b) krzãslòk || chrzãslòk, krzëwé drzewò; c) ząb strëpiãli – zob. ząb; d) głowa z szadima włosama; ‘caban’ in swiniã abò celã w przërównanim, np. [Celòk jak caban. Swinie jak cabanë. Sy]; ‘knuzel’ || ‘knuzel’ in = kùzel, pol. sosna karłowata] [tegò kòrcza / pnia / kòrzenia / kùzëpa / cabana / knuzla / kòrcz(ë)ka / piénka, kòrzónka; tèch kòrczi || -czów / pni || pniów / kòrzeni(ów) / kùzëpów / cabanów / knuzłów / kòrcz(ë)ków; Bãdzemë dzys pnie (kòrcze) rëdowelë (wëwlòkelë) z lasu || lasa. Pién / kòrcz trzë razë grzeje: rôz jak gò sã kòpie, drëdzi rôz jak gò sã rãbie, a trzeci rôz, jak sã nim piéck pòli. Nasz tatc szedł do lasa kòpac pnie. Kòpac knuzle. Mòcny jak kòrcz (ò człowiekù). - Sy]; ~e **przeznaczone (a. pocięte) na opał** kòrcze, kòrczënë *pl*, pniewiczé *n* [Më pòlimë kòrczënama (kòrczama / pniewiczim). Witro zwiezemë pniewiczé z lasa. - Sy]; **wyrywać ~e** *zob. karczować**

karcz *m* **1.** *karcz; karuszk || karuszk m, szijka f {‘karuszk’ in = człowiek z krótczim a. krzëwim karkã};* **2.** *zob. pieniek*

karczemka *f* karczemka *f*

karczemy *ad* karczemy, *rzad* karczëmòwi; **wszczynać ~e awantury** *robic* / wëstwarzac / wëprawiac karczëmné / bürdë / grandë / brewerie / kramarszczé kłótnie (*Ra*); *robic* trzòsk na całą wies / na całë òkòlé

karczma *f* karczma, rzad *gòspòda f*; *karczma z pokojami dla gości (zajazd): gòscyńc m* [Dobrégò karczma nie pòpsëje, a złégò ani kòscòł nie pòprawi. Lepi zaniec do karczme, nigle do aptéczci. Chto na karczma wzerò, ten biédno ùmierò. Ni môsz dëtków nie chòdz (*a. nie chòdzë*) do karczme. Òn drzémie jak kón kòle gòscyńca. - *Sy*]; **prowadzić ~mę** karczmarzëc [Mój chłop ju dôwno nie karczmarzi. *Sy*]. *Por. gospoda, knajpa*

karczmarka *f* karczmarzka (|| *lok karczmarzka*); *ew. szefowa zajazdu: gòscynnò f* [Karczmarz rozpijò lédzy, a karczmarzka jész barzi. *Sy*]

karczmarz *m* karczmarz (|| *lok karczmarz*); *ew. arch gòscynny m* [Jak karczmarz przed karczma stoji, to w karczmi ni ma lédzy. *Sy* Gòscynnégò ni ma doma. *Lz*]; **być ~em, zajmować się prowadzeniem karczmy** karczmarzëc, bëc karczmarzã, zajmòwac sã | *zajimac sã* prowadzeniem karczme; **pozostać jeszcze jakiś czas ~em** pòkarczmarzëc jész jaczis czas [Jò so jész dròbkã pòkarczmarzã. *Ra*]

karczmarzowy *ad* karczmarzów (|| *lok karczmarzów*) [karczmarzowé pòle; Karczmarzowe pòle cygnie sã òd karczme jaż do rzëczy. *Sy*]

karczować *v* karczowac, krudowac; *ew. wërëwac / wëkòpiwac kòrzenie / kòrcze / kùzëpë / pnie (z kòrzeniama) {‘karczowac’ i ‘krudowac’ téż w zn. wërëwac strëpiaté zãbë}* [Naszi dzys karczëją pnie w lese. Bël w lese i krudowòł pnie. Krudowãła pòle z òstu. - *Sy*]. *Por. wykarczować*

karczowanie *n* karczowanié, krudowanié *n*; *ew. kòpanié / wëkòpiwanié, rwanié / wëriwanié kòrzeni / kòrczów / kùzëpów; motyka do ~nia* mòtëka / haka do karczowaniò

karczowisko *n* karczowiskò || -szcze *n*, wëkarczińc, wëkarczëwk *m* [Terò më ju mòzëmë sòc na karczowiszczu. Co za piãkné zbòżé ùrosło na tim wëkarczëwkù. - *Sy*]

karczownica *f* karczownica *f*, maszína do karczowaniò; *ew. kòrcznik m* (= *dost* dragò do wëriwaniò kòrzeni)

karczownik *m* karczownik *m*, chłop, co sã zajmò karczowanim {‘karczownik’ *in fig* = *zãbòrz, dentista*}

karczówka *f* mòtëka / haka do karczowaniò

karczunek *m* *ew. karczënk m. Zob. karczowanié*

kardacz *m* szczotka, kardecza *f*, *lok czosadło* || *czosadło n* {‘kardecza’ *in Gò* = *pol. duża paca murarska - z niem. Kartätsche – por. czesczé: kartaczek = szczotka; pol. mil: kartacz*}. *Por. czesać, drapaczka*

kardan *m* *mech (wał / przegub kardana)* kardan *m*, wòł / przedziplëna kardana

kardiochirurg *m* kardiochirurg *m*

kardiochirurgia *f* kardiochirurgiò *f* [ti -gii]

kardiochirurgiczny *ad* kardiochirurgiczny

kardiograf *m* kardiograf

kardiografia *f* kardiografiò *f* [ti -fii]

kardiogram *m* kardiogram

kardiolog *m* kardiolog *m*

kardiologia *f* kardiologiò *f* [ti -gii]

kardiologiczny *ad* kardiologiczny

kardynalnie *adv* głównie, przede wszëtczim; *ew. pòdstawòwò, zasadniczo, fùndamentalno* || -nie, dëcht czësto, òd pòdstaw(ów) / òd samëch pòstaw(ów), w sprawach pòdstawòwëch, *Tr: d(ë)rżëniowò; ew. kardënalno* || -nie

kardynalny *ad* pòdstawòwi, fùndamentalny, zasadniczi; *ew. główny, nòwiksi, przëdny, nòwëżsi, Tr: d(ë)rżëniowi; ew. kardënalny*

kardynalski *ad* kardënalsczi [Gòdnosc kardënalskô. *Ra*]
kardynalstwo *n* kardënalstwò *n* [Pòd kùnc zëcégò doszedł do kardënalstwa. *Ra*]
kardynał *m* kardinôł || -dënôł *m* [tegò kardinàła || kardënała; Pôpieża (*papieża*) wëbiërają spòmizdżë kardënałów. *Ra*]
kareciarz *m* karétnik *m*
karencja *f* karencjô *f* [ti -cji]; *ew.* kwarantanna *f*
karencyjny *ad* karencyjny
kares *m* przëmilnosc = *lok* mazgra *f*, łaszenié sã, przëmilanié sã, przesłëcianié sã, zalëcianié sã *n*, przesłëcënié *pl* [Dzys twòja miazgra (*przëmilnosc*) nic nie wskùrò ù mie. *Sy*]
karéta *f* karéta; *ew.* brika *f* [Królewiónk || królewicz pòdjachôł pòd ji chëcz karéta. Gò W karéce le panowie jezdżëlë. Tãcza deszczu je wicy wòrt w maju, nigle królewskò karéta. – *Sy*]; **pasować jak wół do ~y** pasowac jak wół [wym. łół] do karété; *zdatny* / szëkòwny jak wół do karété; *ew.* pasowac jak krowie sodło [Wół do karété nie pasëje. *Sy*]
karotka *f* karétkà *f*; ~ **pogotowia (ratunkowego)** karétkà pògòtowiò (retënkòwégò); *ew.* ambùlans *m*; *pot.* pògòtowié *n*; *ew.* lékarze / doktorzë / retownicë *pl*, retownò || retowniczò służba; ~ **jechała na sygnale / syrenie** karétkà jachała / pògòtowié jachało na sygnale / syrenie; ~ **pocztowa** pòcztowi wóz, pòcztowé auto
kariatyda *f* bud kariatida *f*
kariera *f* kariera *f*; *ew.* droga zëcowò; ~ **zawodowa / artystyczna / naukowa / uczelniana / polityczna** kariera warkòwò (*a.* fachòwò / zawòdowò) / artisticznò / nòukòwò (*a.* ùczbòwò) / szkòłowò / pòliticznò; **szczeble / stopnie ~y** szczeble / stãpnie karierë; **zrobić ~rę** zrobic karierã; *ew.* wësok / dalek zańc / wspiãc sã / szosowac (= awansowac), dónć / doprzyńc do czegòs (w zëcym / *a.* na drodze warkòwi *a.* zawòdowi / na drodze karierë) [Òni chcelë / mëslë (zamiërzëlë) zrobic karierã, ale... Òn zrobił karierã. Z tim tã karierë nie zrobisz. Òni robiã wiòlgã karierã (artisticznã, nòukòwã, pòliticznã *itp.*). – *Gò*]; **wspinać się coraz wyżej po szczeblach ~y** piãc sã / wspinac sã / wstãpòwac / *zart* drapac sã coròz wëzi pò szczeblach karierë; **przebieg / droga ~ry** przebiëg / droga karierë; **jak przebiegała ich ~ ?** jak przebiëga(ła) jich kariera?; **droga ich ~ry** wyglãdała nastëpujãco:... droga jich karierë wëzdrza tak hewò:...; **zwichnąć ~ę** zwichnąć / *ew.* złómac / zepsëc / zniszczëc / przerwac karierã; **załamanie (się) / przerwanie (znakomicie zapowiadającej się) ~y** załòmanie (sã) / przerwanié (piãkno / wspaniale / pëszno zapòwiòdajãcy sã) karierë; **podczas mojej długoletniej ~ry** pòdczas / òbczas długòlatny karierë *a.* òb dłudżé lata mòji karierë
karierowicz *m* karierowicz; *ew.* karierzista *m*
karierowiczka *f* karierowiczka; *ew.* karierzistka *f*
karierowiczostwo *n* karierowiczostwò *n*; *ew.* karierowizna, karierzëzna *f*, robienié karierë za kòzđã cenã, dãżenié do (zrobieniò) karierë „pò trupach”
karierowiczowski *ad* karierowiczowsczi; *ew.* kariersczi
kariolka *f* (*kabriolet dwukołowy*) karëjola, *zdr* karëjotka *f* [Przëjachôł w pëszny karëjolge. *Bù*]. *Por.* **dwukołówka**
kark *m* kark *m*, szëja *f*; *ew.* *tylna część karku*: tiłk *m* [Ten mò kark jak bik (*grëbi*) / jak gãsòr (*cenczi*). Miec cos w karkù („w karkù” *tu:* „w głòwie” - *zamiërzac cos*). Òn mò zëń (*zënbã*) w karkù, ale niżòdna gò nie chce. Móm ce jaż pò kark (*móm ciebie dosc – tãż czëszczé: mam toho aż po krk*). – *Sy*]; **pędzić na złamanie ~u** nëkac na zabicié / jak dzëczy / szòlony; **siedzieć komu na ~u** sedzec / leżec kòmu na karkù (naprzikrzac sã, bëc cãżòrã); **mieć głowę na ~ku** miec głowã na

karkù; **zwalić się komu na** ~ zwałęc sã kòmù na kark; ~ **skręcić** kark skrãcęc, *żart* nakrãcęc so karkù [Wnet bë so człowiek kark skrãcył / karkù nakrãcył, czejbë... *Gò, Ja*]; **część ~u konia, na której spoczywa naszyjnik przymocowany do dyszla** (*kość u konia przy końcu karku nad przednimi nogami wystająca*) kòsmiën *m* [tegò kòsmienia; Pòpraw nòszijk, bò kòniowi z kòsmienia spòdł. *Sy* Trzimòł rãkã na kòsmieniu. Ę przë kòsmieniu mdze wisãła skòrzanò torba. - *Ra, Ce*]

karkołomny *ad* karkòłómny; *ew.* niebezpieczny, niepewny, zdradłëwi, skòmplikòwóny, krãti

karkówka *f* karkówka, karkòwina *f*

karlec *zob.* karłowacieć

karlica *f* kròsnica, lilipùtka *f*, pùrniã *n*; *ew.* malin(ész)kò białka

karlik *zob.* karzeł, krasnal

karlikowianin *m* kòrlëkòwiòn, kòrlëkòwic, mieszkãnc Kòrlëkòwa

karlikowianka *f* kòrlëkòwiònka *f*, mieszkónka Kòrlëkòwa

Karlikowo *n* (*wieś w pow. puckim a. osada stanowiąca obecnie część Sopotu – „Sopot Wyścigi”*) Kòrlëkòwò *n* [do Kòrlëkòwa]

karlikowski *ad* (*dotyczący Karlikowa*) kòrlëkòwsczi

Karlowe Wary *geo* Karłowé Warë

karłowacieć *v* **1.** *o ludziach:* kròsniec, krzãslęc, karlec (*Gò*); *ew.* malec, robic sã karzelkòwati, zmniészëwac || -sziwac sã, robic sã / stawac sã coròz to mniészzi; *żart:* rosc w zemiã [òn kròsnieje / krzãsleje / karleje / maleje/ zmniészziwò sã; *Zamiast* rosc, òn kròsnieje jak krowi ògón w dól. *Sy*]; **2.** *o zwierzętach - degenerować się, marnieć:* marniec, lészec, wëòrt(ow)iwac sã; *ew.* nie rosc, nie dorastac, bëc niedorosłi / niewërosłi; stawac sã / robic sã wëòrtowóny (= *pol. zdegenerowany*) [òne marnieją / lészają / wëòrt(ow)iwają sã]; **3.** *roślinach, szczególnie okopowych - degenerować się, marnieć:* lészec, marniec, gùrdzelec || kùrdzelec, wëòrt(ow)iwac sã; robic sã / stawac sã gùrdzelowati || kùrdzelowati [òne lészają / marnieją / gùrdzeleją / wëòrt(ow)iwają sã; *Nasze wrëczy* coròz to barzi gùrdzeleją, mùszimë nabëc lepsze semiã wrëkòwé. *Sy*]; *ew. w zn. o drzewach iglastych, wykrzywiać się, nie rósć:* stawac sã / robic sã krzãslowati / grãzlowati / wëòrtowóny

karłowaty *ad* **1.** *o ludziach:* mòłi, karzelkòwati, karzelkòwi, krzãslati, kròsniòkòwati, łokcowati, dëpcowi, bòbkòwati; *ew.* kriplowati, chërlawi, niedorosłi / niewërosłi [Łokcowati chłop. Òni mają taczé łokcowaté dzecë. Bòbkòwati chłop. – *Sy*]; **osoba ~ta** *zob.* karzeł; **2.** *o zwierzętach:* mòłi, niedorosłi, dëpcowi, bòbkòwati, chërlawi, krzãslati; *ew.* kriplowati, wòwòlcowati [*wym:* łelcowati]; *rzad* lilipùtowati [To ju nie ùrosce, le wiedno taczé dëpcowé òstónie. Chto bë taczé bòbkòwaté prosãta chòwòł. - *Sy*]; **kurka ~ta** mòłò kùrka, kùrka lilipùt; lilipùtka *f*; **kogucik** ~ mòłi kùr(ón)k, lilipùt(k); **3.** *o drzewach iglastych:* krzãslati, grãzlowati, krzòlowati, karzelkòwi; *ew.* *Gò:* krzãplòkòwati, kùzëpòwati, kùzłowati; **drzewo ~te, krzywe (szczególnie iglaste)** krzãslòk || chrzãslòk, krzëszlòk, krzãplòk, kùzëp, kùzel, *lok* krzëszmòł, *lok* kruzòk, kòruzel, kòrclòk, krzëwùlc, *arch* karłacz *m*; *m*, krzëslëca *f*; **4.** *o korzeniach roślin okopowych, pokryty naroślami i mały:* gùrdzelowati || kùrdzelowati, grëczati || grëczowati, gnuzelkòwati, gnuzłowati, kòrusowati [Karzelkòwé drzewò je le na òpòł. Karzelkòwi chłop. Midzë naszima wrëkama je wiele gùrdzelowatëch. – *Sy*; **~ta brukiew** kòrus *m*, kòrusë *pl* [Te nasze wrëczy, to są le taczé kòrusë. *Gò*]; **5.** *o gospodarstwie:* mòłi; **gospodarstwo ~te** mòłé (*ew.* małorolné) gbùrstwò / gòspòdarstwò; gbùrst(ew)kò *n*; plëwkòwizna *f*; mòlëk *m*

karma *m* **1.** (ogólnie) òkôrma, pastew *lok f*, fùter (|| *lok fùder*) *niem.*, kôrm *arch Ra m*, żercé *n*; *ew.* jedzenie *n*, jôda *f* {‘pastew’ *in* = *kasztań* (téż *czeszcé*: ‘pastwa’ *w zn. pol. pasza*)} [Òkôrmë móm latos dosc. Bez òkôrmë sã lëchò gòspòdarzi. Jak wrëczy nie ùroscą, mało mdze òkôrmë. – *Sy*]; **2.** ~ (**pasza**) **treściwa** òbsëpka || òsëpka, òbmiészka || òmiészka, pasza (*pol.*) *f*, òbsëp *m*; *ew.* *zwł. dla koni*: òbrok *m*, òbsëpka *m* - *por.* **obrok**; **3.** sucha ~ (**śruta**), **zaparzona wodą** pôrzô *f* [Swiniô pôrzô.]; **4.** ~ **płynna** (**np. kartofle z wodą i ospą**) dräk *m* {‘dräk’ *in* = *pol. pomyje*}; **5.** ~ **tuczająca, np. kluski dla gësi** roztëcznik *m*; *ew.* klósczi *pl*; **6.** **trawa sucha, liche siano, bezwartościowe jako** ~ charna *f*, lëché / jałowé / przasné / nicwòrtné sano [W naszym sanie je pòłowa charnë, a pòłowa hermùsu, pò czim te krowë mają dojic. Charnë je wicy jak zbòżégò. Warnë bùdëją gniôzdo z charnë. Ta krowa zjë to przasné sano, ale mòcë òno nie daje. - *Sy*]

karmazyn *m* **1.** *icht* (*ryba*) karmazyn *m*; **2.** *kolor*: czerwienizna *f*; **3.** szlachcëc; *ew.* karmazyn *m*; **4.** czerwioné || -wòné (karmazynowé) sukno; *ew.* karmazyn *m*

karmazynowy *ad* czerwiony || czerwóny; *ew.* karmazynowi; ~ **szlachcic** karmazynowi / rodowiti szlachcëc

karmelek *m* bómk, susòk, susk *m*

karmelicki *ad* karmelitowi, karmelicczi

karmelita *m* karmelita *m*

karmelitka *f* karmelitka *f*

karmiciel *m* **1.** *ojciec pracujący na utrzymanie rodziny*: karmicél, żëwicél, zarobnik *m* [tegò karmicela / żëwicela / zarobnika; Tata mùszi bëc karmicelã swòjèch dzecy. *Lz*]; **2.** *osoba karmiąca zwierzęta*: karmicél, fùdrownik || fùtrownik *m*

karmicielka *f* **1.** *matka pracująca na utrzymanie rodziny*: karmicelka, żëwicelka, zarobnica *f*; **2.** *kobieta karmiąca zwierzęta*: karmicelka, fùdrownica || fùtrownica *m* [ti żëwicelczi / karmicelczi / fùdrownicë] {‘karmicelka’ - *por.* *kôrmica f* – *tëcznô swinia a. bëdlã, kôrmioné, przeznaczoné do zabicò*}

karmié *v* żëwic, kôrmic, fùdrowac || fùtrowac; *ew.* tëczëc; *ew.* pòdawac jedzenie, sëpac / klasc żercé / pòżëwienié / fùter

karmienie *n* żëwienié, kôrmienié, fùdrowanié *n*

karmin *m* **1.** karmin *m*, jaskroczerwònò || jaskrawòczerwònò || -wionò farba || -wa; **2.** pòmad(k)a / szminka do wargów / lëp

karminować *v* malowac na czerwiono; *ew.* karminowac

karminowy *ad* karminowi, jaskroczerwiony || -wóny. karminowòczerwiony [Karminowé jagòdë. Karminowòczerwioné kwiatë. - *Bù*]

karmnik *m* **1.** *klatka do tuczenia wieprzów, gësi, kaczek*: kôrmik || *lok* kôrnik; tëcznik *m* [Wnëkòj kaczczi do kôrmika. Wsadzëc gãsë w tëcznik - *Sy*] {‘kôrmik’ *in* *żart* = *starkòwizna, depùtat, ùtrżimanié stòrëch rodzyców gòspòdòrza*; ‘tëcznik *in* = a) *żart*: *chłòp na starkòwiznie*; b) *chłòp spastli*; c) *wieprz a. bëdlã tëczoné do zabicégò*}; **2.** *budka do dokarmiania ptaków zimą*: kôrmik *m* [Wròble przëlatiwają do naszégò kôrmika. *Gò*]; **3.** *jasła dla dokarmiania zwierzyny łownej*: pòsnik, kôrmik *m*, *lok* żërnica *f* [Lesny pòstawił sztëré żërnice dlò sarnów, zajców i ptòchów, a më ze wsë dowòzýmë sano, bùlwë, wrëczy, żëbë zwierzëzna miała z czegò żëc òb zëmã. *Sy*]

karmny *ad* tëczny, sëti, kôrmny, tlësti; *ew.* kôrmiony, (ù)tëczony; ~**a** **świnia** kôrmica *f* [Z tą kôrmicã je czas (*czas do zabicégò*). *Sy*] {‘kôrmica’ *por.* ‘karmicelka’ = *pol. karmicielka*}

karnacja *f* skóra (skóra na twarzë / gãbie / na cele) *f*, miazdra *arch* (= *pol. cera, zdrowy, dobry wygląd*), kròsa *arch* / kòlór / farwa || -ba skòrë / cała {‘miazdra’ *por.* ‘miazgra’ *arch* = *pol. umizgi, zaloty*; *ew. por.* ‘miòzga’ – *sok drzew, pol.*

miazga; 'krôsa' – *zob. farba, kolor* } [Arabòwie są cemniészzi na gãbie, òni mają cemniészã skôrã / farwã skôrë. Gò Miec zdrowã miazdrã. To dzëwczã ni mô zòdnë miazdrë. – Sy Òn mô zdrowã krôsã. Lz]

karnawał *m* karnawał *m*, czas zëmòwëch rozegracji / zabawów / balów / tuńców; **bawić się w ~le** bawic sã / balowac / ùżëwac w karnawale; **ostatnie dni ~u** zòpùstë *pl*; òstatné / slédné dnië karnawału

karnawałowy *ad* karnawałowi; **pochód / bal ~** karnawałowi pòchód / bal; **zabawa ~wa** karnawałowò zabawa

karnecik *m* karnétk, karnécëk *m*; *ew.* karta / spis tuńców

karnet *m* karnet *m*

karnie *adv* karno || -nie, òstro, krótkò; *ew.* w szturze, *zart:* w kãdarach, pòd batugã; **(naj)~niej** (nò)karni. *Por. dyscyplina*

karność *f* karnosc, òstrota, discëplina *f*, pòslëszënstwò *n*, sztur, pòrzãdk; *ew.* rigór (= òstri sztur) *m*, *fig:* kãdara *f*, kãdarë *pl* { 'sztur' - *por. szturac, pol. szturchać; 'kãdara' dost = pol. wëdzidło łamane* } [Òjc gò w karnoscë wëchòwòł. *Dh* Ùtrzëmiwac / wprowadzac (*a.* zaprowadzac) sztur / pòrzãdk / karnosc / discëplinã / rigór. – Gò Òni swòje dzecë chòwiã w kãdarach. *Sy*]; **zaprowadzac ~** wprowadzac / zaprowadzac karnosc / sztur / pòrzãdk / pòslëszënstwò; *zob. dyscyplinowãc. Por. dyscyplina, dryl*

karny *ad* karny – **1.** *za karę, dyscyplinarny:* discëplinary, *przest:* sztròfny; *por. dyscyplinarny; ~ne przeniesienie* karné / discëplinarne przeniesienié [Karné przeniesienié – z lepszégò stanowiska na lëchsze (z lepszzi robòtë do lëchszzi). Gò]; **rzut ~ sp** rzut karny; **pole ~ne sp** pòle karné; **ekspedycja ~na** ekspedycjò / wëprawa karnò - wëprawa wòjskòwò dlò zaprowadzeniò pòrzãdkù / zdławieniò / zdëszëniò bùntu; **2.** *zdyscyplinowany:* zdiscëplinowóny, trzimóny w szturze / rigòrze, òstro / krótkò trzimóny, nauczony pòslëszënstwa / ùslësznoscë || -notë; *ew.* pòslëszny, dobrze wëuczony / wëchòwóny; **~ne wojska** karné wòjska – taczé, w chtërnëch zòłnërz wié, że za samòwòlã / gwòłt bądze mù wëmierzònò kara; **kodeks ~** kodeks karny / *Tr:* sztròfny, zbiór przepisów (ksążka z przepisama) prawa; **osada ~na** òsada (sedlëna / sedlëszcze / wies) skòzònëch / skazańców; **~ kolumna** kòlurna karnò, *niem. sztrafkòlona f* - grëpa (karno skòzònëch / sòdzewëch) ò zaòstrzonym rigòrze; **sąd ~** sąd karny / discëplinary / *Tr:* sztròfny; **więzienie ~ne** cãzkò sòdzò, **zakład ~** zakłòd karny [tegò zakładu; w zakładze]; *ew. w zn. więzienie:* sòdzò || sòdzòwka, wiãzniò, *rzad arch:* kluza, priza *f*

karo *n* karc bũnka *f*, karo *n* [Mùszisz dołòżëc bũnkã (np. bũnkòwã dzesãtkã). Gò Jò trzimòł trzë karo w rãce. Lz]. *Por. karowy*

karoca *zob. kareta*

Karol *m* Karol || *rzad* Karel *m*

Karolina *f* Karolina *f*

karoseria *f* karoseriò [ti –rii]; *ew.* bùda, òbùdowa *f.* *Por. kabina*

karoseryjny *ad* karoseryjny

karot(k)a *zob. marchew*

karowy *ad* karc bũnczny, bũnkòwi, karowi; **walet ~** bũnczny *a.* karowi walk / knòp / dupk || dëpk / dëpc / niszcz / wiszk / gbùr / cesla; **król ~** bũnczny / karowi król; *rzad lok* kòrkòcz *m* [To je kòrkòcz, co kòrczi wëcynò, bò òn mô w rãce topórk. *Sy*]; **dama ~wa** bũncznò *a.* karowò dama; **karówka** *f*

karp *m* **1.** *icht* karp, *lok:* karpòl || *rzad* karpiòl *m* [tegò karpa || *rzad* karpia; *pl* karpë; Witro më pùdzëmë łowic karpë. Lz Nachwòtòł karpów. Karpòle (|| *karpiòle*) na wilëjã. Ù Pipiczi w Starzënie mòże dostac karpòle na wilëjã. - *Sy*]; **2.** *zob. karcz*

Karpaty *pl* Karpatë *pl*

karp *ad* karpi, karpòwi / karpów, karpin [Karpié jesorë (*szczeźle*). Karpòwi mrzost (*niérzch, luk*). *Lz*]

karpie *zob. karpik*

karp *iel m* wrëk *m*

karpik *m* karp(i)k *m*, karpiã, karpiąt(ecz)kò || -tuszko *n*

karpina *zob. karcz(e)*

karp(i)ówka *f* plaskatò dakówka; *ew. karp(i)ówka f*

karp *owaty ad* karpòwati [Karusë to są taczé karpòwaté rëbë, pòdobné do karpów. *Gò*]

karta *f* karta || *lok* kòrta *f*, *zdr* kòrtka || *rzad* kartka – **1.** *kartka papieru osobna a. w książce / zeszytcie / w ryzie (paczce):* karta, *zdr* kòrtka || *rzad* kartka; *ew. w zn. stron(ic)a:* strona *f* [ti kartë / kòrtcz, na karce / kòrtce; te kartë / kòrtcz, tëch kart(ów) / kòrtk(ów)]; ~ **tytułowa** kart(k)a / kòrtka (*ew. strona*) tytułowò; **mała ~ka (swistek)** cedel(k), lëstk, papiórk *m*; **odwrócić ~t(k)ę** òdwrócëc / przewrócëc kart(k)ã || kòrtkã; **wertować ~y / kartki** wertowac / przewracac / òdwracac kòrtcz / kartë / stronë; **zapisać / zadrukować ~(k)ę** zapisac / zadrëkòwac kartã / kòrtkã / *ew. stronã*; **zgnieść / porwać ~(k)ę** zgniesc / pòrwac kartã / kòrtkã; **zerwać ~kę z kalendarza** zerwac kòrtkã z kalãdòrza; **2.** ~ **do gry** karta || *rzad* kòrta do graniò; **grać w ~y** grac w kartë || kòrtë, *rzad* cëskac kartë; kartowac || kòrtowac [Chto graje w kartë, mò łeb òbdzarti / tegò bierzã czartë, a chto graje dobrze, tegò nicht nie òbedrze. *Sy*]; **gra w ~y** gra w kartë; *ew. kartowanié* || kòrtowanié *n*; ~ **bezwartościowa** fela, plëga, plëra || *plura*, plërnica, plëchta, plëzdra, barachło { ‘fela’ *in = wada, skaza*; ‘plëga’ *in = a) stòri przëdzëwk; b) pùga - zgardl òwca*; ‘plërnica’ *in = a) stòri stòri banknot; b) pierzëna; c) białka nielusò*; ‘plëchta’ *in = a) drobny pieniãdz; b) mòtò ribka; c) trójkatny dël na dzie łodzë / bòta; d) rëba, pol. krap*; ‘plëzdra’ *in = a) rëba, pol. krap; b) mòtò ribka a. lëchszo rëba, np. płotka; c) plësk, plëzder, snieg z deszczã; d) pleskòt, czł. gadatlëwi*}; **kolory w ~tach** pik *m a.* wino *n*; krziż *a.* żòłãdz *m*; serce *n a.* czerwiën *f*; bũnka *f a.* karo *n a.* zwónk *m*; **rodzaje gier w ~ty** baszka *f a.* òlszòk; mauszel; skat || szkat; pies; tësac, pòker *m*, szescdzesãt szesc; òczkò *n* [Grac w baszkã / w skata / w tësaca / w szescdzesãt szesc / w òczkò. *Gò*]; **(prze)tasować ~ty** (prze)paszowac kartë; **powiedzieć „pas” podczas gry w ~ty / „pasować”** rzec, że sã paszëje / *ew. dac pòkù, stojec, nie grac, „paszowac”* { ‘paszowac’ *in = pol. tasować, mieszać karty*}; **odezwania podczas gry w ~y** trumf!, kòntra! kòntra ré! bok! jész rôz!; **wychodzić (z) ~tã** wëchòdzëc / wëchadac (z) kartã, zagr(ëw)ac [òn wëchòdzy / wëchòdò / wëszedł]; **lewa (bitka) w ~ach** bitka *f*; **jedna rozgrywka po rozdaniu kart** szpil *m*, rozegranié *n* (jeden szpil, jedno rozegranié); **przegrywać podczas gry w ~ty** przegrëwac / tracëc [òn przegrìwò / tracy]; **przegrać w ~ty (coś)** przegrac / stracëc (cos); **wygrać / ugrać w ~ty (coś)** wëgrac / ùgrac w kartë (cos); **rozegrać / rozgrywać grę (partyjkę) ~** rozegrac / rozgrëwac szpil [òn rozegròł / rozgrìwò]; ~ **grać w otwarte ~ty** grac w òdkrëtë kartë; stawiac *a.* pòstawic sprawã jasno; rzec prosto w òczë; nic nie ùkrëwac; **stawiać wszystko na jedną ~tę** stawiac wszëtkò na jednã kartã [òn stòwiò; nie stawiòj!]; *ew. dawac głowã* [òn dówò / daje]; ryzikòwac całim swòjim žëcym / majãtkã [òn ryzikùje]; ~ **w grze** karta w grze; **3. pocztowa** pòcztowò karta / kòrtka [Jò dostòł kartã z dodomù. *Sy* Wiedno mie chtos przëstòł jakã kòrtã na swiãta, a latos nicht. *Sg*]; **4. ~ do głosowania** karta do głosowaniò / wëbiëraniò / wëbòrów / *przest.* do welowaniò; karta wëbòrczò; **5. ~ danych (w kartotece)** karta / spis pòdòwków (w kartotece); **6. ~ płatnicza (do bankomatu)** karta

płatniczô (do bankòmatu); 7. ~ **pobytu** karta bëcégò / pòbëtu. *Por.* **karciany, karciarstwo, karciarz**
kartacz *m mil hist* kartôcz *m* [tegò kartacza; *pl:* kartacze, tëch kartaczi]
kartaczownica *f mil hist* kartaczownica *f*
kartaczowy *ad mil hist* kartaczowi; **ogień** ~ kartaczowi òdżin
Kartagina *f geo* Kartagina *f*
kartagiński *ad* kartagiński
karteczka *f kôrt(ecz)ka f, cedelk, lëstk, papiórk || papiórk m. Por.* **karteluszek**
kartel *m* kartel *m*
kartelizacja *f* kartelizacjò *f* [ti -cji]
kartelowiec *m* kartelówc *m* [tegò kartelówca]
kartelowy *ad* kartelowi
karteluszek *m* karteluszk, kwit(k). *Por.* **karteczka**
karter *m aut* karter, blok *m, skrzënia môtôra || -ru*
kartezjanizm *m* kartezjanizm *m*
kartezjański *ad* kartezjański
kartka *zob.* **karta, karteczka**
kartkować *v* kartkòwac, wertowac, òdwracac / przewracac kartë / *zdr* kôrtczy / stronë [òn kartkùje / wertëje / òdwròcò]
kartkowanie *n* kartkòwanié, wertowanié, òdwròcanié kartów / kôrtk(ów)
kartofel *m* bülwa *f, zdr* bülëwka, *zgardl:* bülwiszczë *n, arch:* tëfla || tufla, kartufla, nuchla *f, tufel || tëfel m; ~fle gotowane w lupinie* pùlczì, *rzad* krëlczi *pl (f:* pùlka, krëlka, *zdr:* pùleczka, krëleczka); **~fle smażone** pieklé bülwë; **~fle tarte** riwòwóné bülwë; **obierać ~fle** skrobac / *rzad* òbierac bülwë; *ew. o kartoflach w mundurkach:* pùlowac [òn pùlëje]; **~ do jedzenia** jedzónka *f, pl:* jedzónczì; *ew.* bülwë do jedzeniò; **~ do sadzenia** sadzónka, *lok* semiónka *f, pl:* sadzónczì, semiónczì; *ew.* bülwë do sadzeniò, semiénné bülwë; **stary ~, z którego wyrósł nowy krzak kartofli** macónka, matkówka, matczónka, *lok:* matëszka, macecha *f, bülëwnò mac, stôrò bülwa Ta stôrò bülwa pòd krzã to je macónka. Nie kładz ti bülwë do kòsza, to je macecha. - Sy]; ~fle stwardniałe (pomarszczone, zwiędłe)* zdrãbné / cw(i)ardé (pòmòrloné, zwiãdlé) bülwë; **rakowaty** ~ parchówka *f; ~fle z długim białym pędem wystającym wiosną w piwnicy* kòrzeniòczì *pl; maszyna do kopania ~fli* kòparka do bülëw, maszina do wëbiéraniò bülëw, *Tr:* bülwòwnica *f; wykopki ~fli zob. wykopki*
kartofelek *m* bülëwka *f; młody* ~ swieżò *a.* młòdò bülwa / bülëwka, *pl:* swieżé / młòdé bülëwczì
kartoflanka *f* parzónka, przegòtówka (|| *lok* przegòtanka) *f; ew.* bülwòwò zupa / pòlëwka, kartofelzupa *niem. f* {‘parzónka’ w *in zn.* = a) *gòtowe rżané krëpë z bülwama, zalóné kwasnym mlékã; b) niedosësżony brzòd}* [Parzónczì jò nie lubiã. *Gò]*
kartoflany *ad* bülwòwi, *rzad:* bülwiany, bülëwny; *arch* nuchlowi; **placki ~ne** plínce (bülwòwé / bülwiané / bülëwné plínce), *rzad lok pl:* bülëwniòczì; *ew. grube placki:* bülwòwé / bülëwné pączczì, grëbé / *lok:* nadaşóné / napùchlé / pòlcòlewé plínce; **kluska ~na** bülwòwò, nagò klóska; **mączka ~na** bülwòwò / bülwianò / bülëwnò mączka; **łëty ~ne zob. łëty**
kartoflarka *f (amatorka kartofli)* bülwòwnica, *rzad żart* bülëwnica *f* [Jò jem bülëwnica, bò jem wiele bülëw. *Sy*] {‘bülëwnica’ – *por. bula niem. = bik}*
kartoflarz *m* bülwòwnik, *rzad żart* bülëwnik *m*
kartoflisko *n* bülwiskò, bülwiszczë, *rzad* bülëwiskò *n* [Na bülwiskù nôlepi rosce żëto. Tak sã prãzi (*prãzi*) jak próżny miech na bülwiskù. - *Sy*]

kartoflowaty *ad* **1.** podobny do kartofla z kształtu: bülwiasti, bülwòwati; **2.** podobny do kartofla w smaku: bülwòwati, pòdobny w szmakù do bùlew, szmakający za bülwà / bülwama

kartograf *m* kartograf *m*

kartografia *f* kartografiô, mapògrafiô [ti –fii] *f*

kartograficzny *ad* kartograficzny

kartografika *f* kartografika *f* [ti –ficzi]

karton *m* kartón *m* – **1.** grëbi, sztiwny papiór; **2.** kartónowé pùdło

kartonik *m* kartónk *m*

kartonować *v* kartonowac

kartonowy *ad* kartonowi

kartoszyniak *m* (mieszkaniec Kartoszyna) kôrtoszón, kôrtoszëc *m* [tegò -toszóna || -szana, -toszëca]

Kartoszyno *n* (wieś w pow. puckim) Kôrtoszëno *n*

kartoszyński *ad* (dotyczący wsi Kartoszyna) kôrtoszińszci

kartoszynianka *f* (mieszkanca Kartoszyna) kôrtoszónka *f*

kartoteka *f* kartoteka *f*; **karta danych, w kartotece** karta (karta pòdòwków)

kartotekowy *ad* kartotekòwi

kartować *zob.* **knuć**

kartoznawstwo *n* kartoznòwstwò, mapòznòwstwò *n*

kartuski *ad* kartëszci

kartuz *m* kartëzón *m* [tegò kartëzòna || -zana]; **klasztor / zakon ~zów** klòsztór / zòkón kartëzónów || -zanów [tegò zòkònu / klòsztoru; w zòkònie / klòsztorze]

kartuzja *f* klòsztór kartëzónów || -zanów; *ew.* kartuzjô *f*

kartuzjański *ad* kartëz(j)añszci; **reguła ~ska** regùła || regła kartëz(j)añskò

Kartuzy *pl geo* Kartuzë *pl* [Pòjedzemë do Kartuz. W Kartuzach. - Gò]. *Por.* **kartuski**

karuk *m* karuk *m*, rëbi lim / kléj

karuzela *f* karasela *f*; **właściciel ~li** karaselnik *m*

karuzelowy *ad* karaselowi

karuzelówka *f tech* karaselówka *f*, karaselowô tokarka

karwasz *m mil hist* karwasz *m*

kary *ad* czòmy

karygodnie *adv* karëgòdno; *ew.* niebëlno, szkòdlëwie. *Por.* **haniebnie**

karygodność *f* karëgòdnosc; *ew.* niebëlnosc, szkòdlëwòsc *f.* *Por.* **haniebność**

karygodny *ad* karëgòdny || -gòdny, zastëgùjący na karã; niebëlly, niegòdzëwi, szkòdlëwi; ~ **czyn** karëgòdny / niebëlly (*itp.*) czin / ùczink / pòstãpk. *Por.* **haniebny**

karykatura *f* karikatura *f* – **1.** przesadné i òsmiészajácé (przesmiéwné) przedstawienié pòstacë *a.* wëdarzeniégò / wëdarzeniów – colemało za pòmòcą òbròzka / céchùnkù òdnòszajácégò sã do aktualnëch wëdarzeniów; **2.** człowiek dzëwaczałi, dzywnis. *Por.* **dziwak, cudak**; **3.** cos wëpaczonégò, przejaskrawionégò, np. pòstãpòwanie / zachòwanie doprowadzoné do przesadë i smiésznocë

karykaturalny *ad* karikaturalny || -rowi; *ew.* przesadny i òsmiészający; *ew.* smiészny, przesmiéwny, wëkrëczny, przeszczerýny / przekãсны. *Por.* **dowcipny, żartobliwy**

karykaturować *v* karikaturowac (cos / kògòs) – **1.** céchòwac / szkicowac / malowac òbròzci ùkazëjącé w przekãсны / smiészny spòsòb czëjãs pòdobiznã *a.* jaczés wëdarzenié; **2.** naslawowac kògòs, pòdkrëkòwac kòmùs (za pòmòcą ruchów); *ew.* pòdkarbiac kòmùs (naslawowac czëjãs wëmòwã) [òn naslawëje / pòdkrëkùje / pòdkòrbiò]

karykaturzysta *m* karikaturzysta *m*; *ew.* satirik *m*, *zob.* **figlarz, satyryk, żartowniś**

karzeł *m* (osoba niskiego wzrostu) karzeł *rzad*, karzełk, krôsniôk || krôsnik, krzâslôk (lok: || krzëslôk || krzëszlôk), kùzëpel; kùzel; krôsniã, pùrniã, pùrniatkò *n*; lok: pùljopk, òmerezczk, pùrtel *m*; *rzad*: maloch, malineczk, lilipùt *m*; *ew*. môli człowieczk; *mężczyzna małego wzrostu*: chłopk, chłopùlk || chłopùlk; *złośl a. żart o mężczyźnie małego wzrostu*: gnuzelk, kùrzélc, nopel, përtk, kraczëpk, łokc, kùrdëpel, dëpelk, dëpc, përdëpel, kónus, sztrëpka, pasternôk *m*, pestka, dzëgòtka *f* {‘krôsniôk’ = *in pol. krasnal, krasnoludek*; ‘krôsniã’ = *in pol. krasnal, krasnoludek*; ‘krzâslôk’ *in* = a) *drzewiã krzëwé, môlé*; b) *czł. krzëwi, garbati*; c) *zajc*; d) *stôrô chëcz, bùda*; e) *krôsniã, pol. krasnoludek*; ‘kùzëpel’ *por. ‘kùzëp’ = np. a) krzâslôk, drzewiã krzëwé*; b) *kôrcz, piéh strëpiati*; ‘kùzel’ *in np. a) zòbòwka: krãcëszk, bąk*; b) *tuñc*; c) *tañcòrz*; d) *drzewiã krzëwé, môlé*; ‘òmerezczk’ *in = pol. krasnal*; ‘kùrzélc’ *in = pôlôcz cygaretów a. pipë*; ‘gnuzelk’ *in = pol. narost na kòrzeniu*; ‘nopel’ *in = pol. jedynek rozpieszczony*; ‘dëpc’ *in = pol. a) walet w kartach*; b) *krasnoludek*; ‘kónus’ *in = pol. mech: stożek*; ‘kraczëpk’ *Tr - por. kraczëc sã (jic niezgrabno), kraczëpón (= wãsewnica)*; ‘dzëgòtka’ *in = pol. a) jakakolwiek mała rzecz, szczególnie ziemniaki, niedojrzały owoc*; b) *krótkie opowiadanie*; c) *choroba kur: pypëć*} [Môli jak karzeł. Ten karzeł nic nie rosce. To le ùrosłë taczé pùrniãta. Ten so(bie) wzał pùrniã za białkã. To le je pùrniatkò òd białci. Z tą le sã, synkù, nie żeñ, bò to le je taczi dëpc òd dzëwczëca. Bëł krój, dze mieszkëlë sami dëpcowie. Te jich dzecë, to są taczi pùljopce. Taczëgò pùljopka wzałã za chłopã. To le je taczi përtk òd chłopã. Ale téz wëszukãła sobie përtka. To je, co pròwda pùrtel, ale mòcny òn je. To le je taczi sztrëpka. Tegò malineczka wsadzyłbëm w taszã. Wa sztrëpce, chceta mie sã w nos zasadzac?! Ciebie, pasternòkù, jò w taszã wsadzã. Nasza Léna to le je takò dzëgòtka. - Sy]. *Por. karlica, krasnal, cherlak, chuchro*

karzełek *m* krôsniôczk, krzâslôczk, karzełk, pùljopk, kùrdëpelk, përdëpelk; *ew. kraczëpk lok Tr m, krôsniãtkò, pùrniãtkò n. Por. karzeł, krasnal, malec, łobuziak*

karzełkowaty *zob. karłowaty*

kasa *f* kasa *f* – **1.** szafa, skrzënia na dëtczi; *ew. jizba z kasã (ze szafã na dëtczi)* [Rëbòcë dostelë (złowilë) kasã złotã w klepã (w sęc / jadro). Wòjennò kasa. - Lz Më wëpłatã òdbiërómë w kase, a w jinszych firmach twój zòróbk przelëwają na kònto w bankù. Gò]; ~ **ogniotrwała** ògniotrwałò (*ew. żelòznò*) kasa; ~ **fiskalna** kasa fiskalnò [W krómach terò wszãdze są kasë fiskalné. Gò]; **zamknięcie** ~sy zamkniãcé / zamkniënié kasë; *ew. zasztkanié / zaklëczenié || zakluczenié kasë*; **prowadzić** ~së prowadzëc kasã w jaczi jinstytucji / firmie a. doma, zajimac sã kasã; *ew. bëc kasjerã / kasjerkã* [Òn mô tã kasã. Lz Ù nas doma białka trzimò kasã. Gò]; **obrobić** ~së òbrobic / òbrabòwac / òkrasc kasã; włamac sã do kasë i skrasc dëtczi [òni sã włómelë / òkredle]; **2.** sëma pieniãdzy || -niãdzy w kase; dëtczi, pieniãdze złożoné w kase a. w môlu, gdzie sã je przechòwiwò; *ew. pot: pieniãdze pòsòdoné przez kògòs w miészku* [Ù nas kasa je wiedno pùstò. Dobrze mù sã wiedze, krótkò kasë sedzy, to so nieròz co grabnie (ùkradnie). Sy Caluszkã mòjã kasã gwòłtã mie òdebrelë. Dh]; **sprawdzić stan** ~sy sprawdzëc stón kasë – sprawdzëc, czë sã wszëtkò zgòdzò w kase / czë „kasa” (sëma òdłożonëch dëtków) sã zgòdzò [W kasë zaszłë błãdë. Lz]; **zrobić** ~së a) pòdlizcëc pieniãdze / dëtczi w kase; b) *pot: dorobic sã, wzbògacëc sã, zgroszëc sã, stac sã bògati, zrobic (na czims) pieniãdze / „kasã”*; **2.** jinstytucjò òbszczãdnoscowò; **kasa zapomogowo-pożyczkowa** kasa zapòmògòwò-pòzëczkòwò [Z wëpłatë (z pensji) òni mie òdcygają sklòdczi na kasã zapòmògòwò-pòzëczkòwã. Gò]; **Powszechna K~ Oszczëdności** Pòwszechnò Kasa Òbszczãdnoscë; **Kasa Chorych** Kasa Chòrëch. *Por. skarbiec*

kasacja *f* kasacjô [ti -cji] *f*; *ew.* kasowanie, anulowanie *n*; **złożyć sprawę o ~ję wyroku** *jr* założyć sprawã ò kasacjã wërokù; ~ / **komisyjne (z)niszczenie urzędzeń** kasacjô / kòmisyjné (z)niszczenié ùrządzeniów; **przystąpić do ~ji / do komisijnego (z)niszczenia sprzętu, urzędzenia, maszyny** przëstâpic do kasacji *a.* rozpòczac / wzac sã za kasacjã, przëstâpic do kasowaniô / do kòmisyjnégò (z)niszczeniô statkù / sprzãtu, ùrządzeniégò, maszinë; **dokonać ~ji** dokònac kasacji, wëkònac / zrobic / ùrządzcë kasacjã; *ew.* skasowac

kasacyjny *ad* kasacyjny; **sąd** ~ *jr* kasacyjny sąd

kasac *v* pòdkrãpiwac, krãpac, *rzad* kasac [Òni pòdkrãpiwajã rãkòwë / bùksówczi. Nie pòdkrãpiwôj, le òbleczë kòszlã z krótczima rãkòwama. Gò Białczi so mùszã kasac klédë, czej òne chòdzą przez błoto. Kaszë sã, czej tã chcesz chòdzëc przez wòdã. Lz]

kaset(k)a *f* kaseta *f*; *ew.* skrzinka, kastka *f*

kasetowy *ad* kasetowi [Magnetofón kasetowi. Bómba kasetowò. - Gò]

kasiarz *m* kasòrz; *ew.* złodziej, kradnis, kradniélc *m*, kasowi złodziej, złodziej òkròdajãcy kasë

kasjer *m* kasjéra || kasjer *m*

kasjerka *f* kasjérka *f*

kask *m* kask *m*, lok *żart* kachel *m* {‘kachel’ *in* = a) miska glënianô; b) *pol.* kafel od pieca}. *Por.* **helm**

kaskada *f* kaskada *f*, wòdospòd; *ew.* próg, ùskòk, stãpién *m*, *Tr:* spòdowina wòdë; *ew.* katarakta (na rzëce Nil) *f* [ti kaskadë / kataraktë / spòdowinë; tegò wòdospadu / progù / stãpnia]

kaskader *m* kaskader || -déra; *ew.* akrobata, skòczk *m*

kaskadowo *adv* kaskadowò; *ew.* stãpniowò

kaskadowy *ad* kaskadowi; *ew.* stãpniowi

kasować *v* kasowac – **1.** przëjimac òplatã / pieniãdze za cos [òn kasëje / kasowò / òni kasëjã / kasowelë; Òn za tã robòtã kasëje jak za zbòzë. Gò]; **2.** ùsëwac, ùnieważni(w)ac, anulowac, znaszac [òni kasëjã / ùsuwajã / ùniewòzniajã || -wòzniwajã / anulëjã / znòszajã]; **3.** *praw* ùnieważni(w)ac wërok / òrzeczenié [Sąd wëzszi jinstancji czasã ùniewòzniwò wëroczi wëdóné przez sądë niższi jinstancji. Gò]; **4.** *pot* „òdbijac” biliet w kasownikù (za pòmòcã tzw. kasownika „wëbijac” - drëkòwac gòdzëniã i datã; *ew.* w *przóde stosowónëch kasownikach:* dzurkòwac, „szczipac”; *s~* **biliet** skasowac / *pot* òdbic (òdbic datã i gòdzëniã) (*przóde:* przedzurkòwac / przëszczipnac) biliet [Bilietë w tramwaju trzeba kasowac, bò... Gó]; **5.** niszczcë (ùmëslno, kòmisyjnie) jaczës ùrządzenié, ùznóné za niezdatné do ùzëtkù [Bãdzemë kasowelë dzysò pôrã maszinów. Gò]; *s~* **urządzenie / aparat / maszynę** skasowac / zniszczcë ùrządzenié / aparat / maszinã

kasowanie *n* kasowanie *n.* *Por.* **kasacja**

kasownik *m* kasownik *m*

kasowość *f* kasowòsc *f*; *ew.* òbsługiwanié kasë, sprawë kasowé

kasowy *ad* kasowi; **kwit / dowód** ~ kwit / dowód kasowi; *ew.* paragón, rechùnk *m*; *ew.* dowód wpłatë; **sztuka (teatralna) ~wa** zwëskòwné / dochòdowé / *ew.* kasowé przedstawienié teatralné; zwëskòwny / dochòdowi / *ew.* kasowi pòkòzk / teater; ~ **film** kasowi / dochòdowi film, film dówajãcy dobri dochód / zwësk ze sprzedazë bilietów

kasta *f* kasta *f*, stón (*m*) spòlëczny, klasa / wiòrszta / szëchta (*f*) spòlëcznò w Jindiach {*kas.* ‘kasta’ *in.* = *skrzënia*} [Jak w dówny Pòlsce czë Europie spòlëczënstwò sklòdało sã ze stanów – rycersczëgò, dëchòwnégò i lëdu - tak w Jindiach lëdze bëlë pòdzëlony na kastë – òd nòbògatszych do nòbiédniëszich. Gò]. *Por.* **kastowy, kastowość**

kastet *m* kastet *m*, *Tr*: napaleczny bijôk; *ew.* piestrzén || pierscén do bicô / do piscowaniô

kastor *m* bôber *m*, szerzchla || szerzchel i skóra bôbra

kastorowy *ad* bôbrowi; ~ **kapelus**z bôbrowi czôpk / kapelus; ~**a czapka** bôbrowô czôpka / mùca

kastowość *f* kastowòsc *f*

kastowy *ad* kastowi [W Jindiach jesz pò dzys dzén jistnieje system kastowi. *Gò*]. *Por.* **kasta, kastowość**

kastracja *f* kastracjô *f* [ti -cji]. *Por.* **kastrowanie**

kastrat *m* kastrat(a), eunuch [wym. ełnuch], wërzniãti / wërzniony, wëzãbòrzony / wëzãbòlony / wërzezbòrzony *m*; chłop z ùsëniãtima jajama / jãdrama

kastrator *m* zãbòrznik, zãbòra, wërzeniôcz || wërzinôcz, wërzinajk, wërzink, rzãbòlnik, rzezbòrznik, kastownik, mniszork || mniszut, wãgrzin *m*

kastrować *v* wërzeniãc, zãbòrzëc, rzãbòlëc, rzezbòrzëc, czëszczëc, mniszëc *lok*, kastrowac || *lok* kajstrowac {‘wërzeniãc’ = a) *krojic, wëkrojowac*; b) „wërzeniãc / wëcëniãc *nogama*” – *wierzgòlëc, kòpac, fikac*; ‘czëszczëc’ = *pol. czyścić*} [Gafka pòtrafi rzãbòlëc. *Sy* Wnet kòzdi gbùr sòm pòtrafi swòje prósce || prosãta wërzeniãc i zãbë jima ùszczipnac. *Gò*]. *Zob.* **wykastrować**

kastrowanie *n* wërzinanié, zãbòrzenié, rzãbòlenié, rzezbòrzenié, czëszczenié, mniszenié *lok*, kastrowanié [Do zãbòrzeniô / wërzinaniô prósców || prosãt jô nikògò nie darwóm prosëc, jô so sòm dówóm z tim radã. *Gò*]; **nóż do ~nia** nozik, knyp, *lok* mniszek *m*

kastrowany *ad* wërzezbòrzony, wëzãbòlony, wëzãbòrzony, wërzniãti || -rzniony, wëczëszczony; *o baranie*: òskòpiony; ~ **baran** skòp *m*; ~ **koń** wałach *m*; ~ **byk** wól *m*

kasyno *n* kasyno *n* – **1.** kasyno grë / grów = lokal / pòmieszczenié dlô òdbiwaniô grów hazardowëch, np. w ruletkã / w pòkera *itp.*; **2.** kasyno òficérsczé = klub dlô wòjskòwëch / dlô wòjskòwi wëzszëznë; *por.* **kantyna**

kasza *f* krëpë, *zdr* krëpczi *pl*; *rzad* kasza *f* [Mlëczné krëpë (*krëpë na mlékù / z mlékã*). Ówsné krëpë. Żarnowé krëpë (*krëpë młoté na żarnach*). Wrzosowé krëpë (*z wrzosu*). Plestac krëpë z bülwama (*gadac bële co*). Wlazac kòmùs w krëpë *a.* w miskã (*wtëkac sã w nieswòje sprawë*). Na slunkù krëpë grzòc (*ò lëchi gòspòdëni*). Òn tak chòdzy wedle tegò, jak pies wedle gòracëch krëp (*nie wié, jak sã do tegò zabrac*). - *Sy* Jô tak mili jòdóm bülwë abò chleba, a na krëpë móm „dłudzé zãbë”. Czej mësz sã krëpów najé, tej òna w nie nasrò (*ò niewdzãcznoscë lëdzci*). *Gò* Prosył, zëbë mù karczmòrz dól përzinkã kaszë. *Ma* Czë dól so w kaszã dmùchac? *Dh*]; **ziarenko kaszy** *zob.* **krupa**; ~ **jęczmienna** jiczné / jãczmiané krëpë; pëszka *f* {‘pëszka’ = *pol. pyszka, pëczak*}; ~ **gryczana** bükwitné / lëtewkòwé || lëtewniané / jaglané krëpë; krëpë z bükwitë / lëtewczì / jaglë; ~ **pszenna** pszéné krëpë; ~ **perłowa** biòté krëpë; ~ **żytnia** rżané / zëtné krëpë; *ew.* czòrné krëpë (‘czòrné krëpë’ = *pol. „czarna polewka” - rżané, „czòrné” krëpë pòdóné na talerzu, jakò znak kawalerowi, zëbë ju nie przëchòdzył na wrëje, bò nie je rôd widzóny*} [Dała mù czòrnëch krëp na òdnãta. *Sy*]; ~ **żytnia z ziemniakami i maślankã** parzónka *f* {‘parzónka’ *in* = *pol. a) kartoflanka, zupa*; b) *owoc niedosuszony*}; **nie dać sobie w ~ę dmuchać** nie dac sã za nos pòcëgac, nie dac so pò nosu skakac / *rub* srac, nie dac so (*a.* nie pòzwòlëc sobie) w krëpë dmùchac; nie pòzwòlëc na se wierzhòwac / ridowac; **podobny do ~szy** *zob.* **kaszkowaty**; **czł. lubiący jeść ~ę** krëpnik, krëpka *m* {‘krëpnik’ *in* = *a) młënrz*; b) *chlëb żarnowi, rżany*; c) *bot: krwawnik = krëpnny kwiat*}; **kobieta / dziewczyna lubiąca jeść ~ę** krëpnica, krëpka *f* {‘krëpnica’ *in* = *a) pol. kaszanka,*

rodzaj kielbasy; b) *déžka / miska w jaczi pòdôwają strawã z krëpów*}; **młyn produkujący** ~ę krëpny młyn – *zob. kaszany. Por. kaszka*

kaszak *m* pãp, *arch sep m, lok mòrówka f* {‘pãp’ *in = pol. a) wole, workowate rozszerzenie przetyku, kasz: krop; b) pagórek; c) przybierający księżyc; d) wybrzuszenie, pęcherz, np. na tapecie; ‘sep’ in = górka, grzępa; ‘mòrówka’ in = pol. a) lok biedronka; b) ćma, motyl nocny*} [tegò pãpù / sepù. Jô znajã taczégò chłopa, co mô pãpë pò sobie. Wejle, co jô móm za sep na rãce. – Sy]

kaszałot *f* kaszałot *f. Por. wieloryb*

kaszanka *m* krëpnica, kaszanka, *f, krëpnô kôłbasa* {‘krëpnica’ *in = a) òsoba, co lubi jesc krëpë; b) déžka / miska w jaczi pòdôwają strawã z krëpów*}

kaszany *ad* krëpny, *rzad krëpiany* [Krëpné jiczmë (*jãczmin*) wezta w miechë, a pòslòd do kùrów. Sy Krëpnianô zupa. Lz]; **kiszka ~na** *zob. kaszanka. Por. krupowy, kaszarski, kaszkowaty*

kaszarnia *f* krëpiarniô *f* (Gò); *ew. krëpny młyn. Zob. krupowy (~ młyn)*

kaszarski *ad* krëpny, krëpiarsczy {‘krëpny’ *in = pol. kaszany zob.*}; ~ **przemysł** krëpny / krëpiarsczy przemëst; ~**skie zakłady / przetwórnice / produkty** krëpné / krëpiarsczé zakładë / przetwórnice / produktë (*a. wërobë*). *Por. krupowy*

kaszel *m* kaszel, rzëpòt, kachùt, chruchel *m, rzëpnica || rzëpica, rzëpówka f; suchy ~ òwczci, wilczy kaszel*

kaszelek *m* kaszelk || kaszelk, kaszeluszk *m*

kaszka *f* griz *m, krëpczi, krëpùszczy pl* [„Miele mészka krëpczi, miele òna miele, temù dała, temù òbiécała, temù na lëszeczce, temù na miseczce, temù na skòrëpce, a temù fër || fùr główkã zerwała, za kòminòszk rzucëła.” „Młoli, młoli krëpczi, temù dała w miseczce, temù w kòrëtkù, temù w czipce, temù na panewce, a temù rózedzka w rzëc, a tej fit, fit do lòskù”. Krëpùszczy / krëpczi padają (*padô drobny snié*g) - Sy]; **deser z ~ki manny na mleku ze sokiem wiśniowym** deser (pòjedzenié, dopòłnié) z grizu / krëpków (z kaszë mannë) na mlékù, ze sokã wiszniowim

kaszkiet *m* kaszkét || kaszket *m* [tegò kaszkétu || kaszketu]

kaszkowaty *ad* (*podobny do kaszy*) krëpniany, krëpkòwati, krëpisti [Ta w ti krëpniany sèkni mie sã widzy. Krëpistò sèknia. Krëpisti pësk (*rub - piegòwatò twòrz*). - Sy]; ~ **śnieg** krëpkòwati snié (Sy)

kaszlać, ~leć *v* kaszlać, rzëpi(e)c, rzëpòtac, kachùtac, chruchlać, *żart gruchac. Por. chrząkać*

kaszlący *ad* kaszlący, òkaszlałi, rzëpny, rzëpiący; ~ **człowiek** kaszlańc, kaszlëwc, kaszlajk, kaszlòk, rzëpòt, rzëpk, chrëchòt; ~**ca kobieta** kaszlačka, kaszlòczka, rzëpnica, rzëpòtka, chrëchòtka *f*

kaszleć *zob. kaszlać*

kaszmir *m* kaszmir *m* – **1.** Kaszmir *m geo* – region w Jindiach; **2.** òrt tkaninë

kasza *f dr* skrzinka *a. kasta / skrzënia do lëtrów drëkarszczich*

kasztan *m* **1.** kasztan *m* (*lok || kasztania || -lia || -lëna || -lniô || karsztan || karsztaniô*), *pastew f; pl* (te) pastwie {‘pastew’ *in = pasza, òkòrma, fùter [ti pastwë]*} [Kasztanë / pastwie ju kwitną / spòdają. Gò Û nas nie rosca pastwie. Sy]; **2. koń:** fùks, bruny *m; wyjmować kasztany z ognia cudzymi rękami* cëzã rãką zbierac ost

kasztanka *f* fùksa, brunô *f*

kasztanowaty *ad* kasztanowati, bruny

kasztanowy *ad* kasztanowi, pastewi

kasztelan *m* pón gardu / zómkù; kasztelón, gardnik *m, dowódca òkrągù wòjskòwégò w dówny Pòlsce* [tegò kasztelana]

kasztelania *f* kasztelaniô *f* [ti -nii]

kasztelanka *f* panna gardu / zómkù; kasztelónka, gardniónka *f*

kasztelanowa *f* pani gardu / zómkù; kasztelaninô, gardninô *f*

Kaszuba *m* Kaszëba (|| *lok* Kaszuba) *m*; ~i **nadmorscy** Rëbôcë, Mòrzanie *pl*; ~i **południowi** Gôchôwie, Krëbanie *pl*; ~i **północni** Lesôcë, Bëlôcë;: Słowińcë || Słowińcowie (wëmarli) *pl*; ~i **środkowi** Lesôcë, Jóczë, Kabôtkôwie (wëmarli) *pl*; ~i **lubiący jadać kaszę** żart Krëpnicë *pl*; ~by **jako kraj i jako lud** Kaszëbstwò [W Pòmòrsce dżinie Kaszëbstwò z kòżdīm rokã. *Ra*]; **biedny, nędzny, słaby** ~ Kaszëbina *m* (*Ra*); **przerobić kogoś na ~bów, skaszubić kogo** skaszëbic , pòkaszëbic [Ti Rëbôcë w cmã jich pòkaszëbilë. *Ra*]; **stać się ~bą** skaszëbiec, skaszëbic sã, pòkaszëbic sã [Lëtrżë gòdają pò niemieckù, ale ti katolëcë wszëtcë sã pòkaszëbilë. *Ra*]

kaszubić *v* kaszëbiec [Ti Niemcë wnet kaszëbieją, skòrno le sã òżeniã. Òn znôjma (*pòmãtu*) miedzë nama kaszëbieje, a za dzesãc lat zabãdze gadac pò niemieckù. - *Ra*]

Kaszubka *f* Kaszëbka, *rzad* Kaszëbiónka *f* [To wszëtcë mówią, jeż Kaszëbczi sã baro nôbòżné ë cnotlëwé. *Ra*]

kaszubski *ad* kaszëbsczy (|| *lok* kaszubsczy) [Kaszëbsczy lud / regiòn / krôj / jãzëk / strój. Kaszëbskô zemia / mòwa. Zacësnaç zãbë pò kaszëbskù (*ò ùpartosce*).]; **mówić po ~sku** kaszëbic, gadac pò kaszëbskù; ~ **solidność / poczciwość** kaszëbskô bëlnota / pòtcëwòta; ~**ka mowa / ~ język** kaszëbskô mòwa / kaszëbsczy jãzëk

kaszubszczyzna *f* **1. kasz. tożsamość:** kaszëbstwò *n*; *ew.* kaszëbskô tożsamòsc, bëcé Kaszëb(k)ã; **2. kasz. język / kultura:** kaszëbizna *f*

Kaszuby *pl* Kaszëbskô *f*, Kaszëbë *pl*

kat *m* kat *m* [tegò kata; Kat scynôł (kacë || katowie scynelë) głowë. Trzeba miec sëmienië kata, żebë tak pòstãpòwac. Òn je katã dlô swòjèch nôblëższich. - *Gò*]; **co u ~a** co do diachła!; co do paróna!; ala kace!; ùrnóm kace!; **funkcja** ~ fónkcjò / robòta / słuźba / zadanië kata; **kacie czyni swoją powinność!** kace cziñ swòjã pòwinnosc / wëkòñj swòjã robòtã / bierz sã do robòtë / za robòtã!; **on jest ~em koni / psów** òn je katã kòni / psów

katafalk *m* katafalk *m*

kataklizm *m* kataklizm *m*, katastrofa, *arch* cërzniawa *f*, straszné nieszczescé, pòwszechné zniszczenië; *ew.* zagłada, zògùba || zgùba *f*, fig kùnc swiata { ‘cërzniawa’ *Sy arch - w zn. pol.* a) *kłëska żywiòtowa, np. grad, powòdź, pomòr*; b) *lok: ziqb, przejmujãce zimno* } [Cërzniawa sã tu robi. Co za cërzniawa! Nasza mòwa ùretowała || ùretowa || ùreta Kaszëbów przed zògùbã. - *Sy*]. *Por.* **katastrofa, kłëska, potop**

katakumby *pl* katakùmbë *pl* – pòdzemné grobë

katalog *m* katalog *m*

katalogować *v* katalogòwac

katalogowanie *n* katalogòwanië

Katalonia *f geo* Kataloniô, Katalońskô [ti -nii, -ńsczi] *f*

Katalończyk *m* Katalończik *m*

kataloński *ad* katalońsczi

kataplazm *m* ò(b)kłòd *n*, kataplazma, *Tr:* òbłòżëna *f*

katapult *f* katapùlta, wërzutniô; *ew. starożytna broń:* balista *f*; **wylecieć / wystrzelić / -lnąć jak z ~ty** wëlecec / wëstrzelëc / -lnąć jak z katapùltë / wërzutni / z pùszczòwëzi (*pol. z procy*) / z kanónë; *ew.* wënëkac jak strzała / raketa

katapultować się katapùltowac sã; *ew.* retac sã katapùltowanim

katapultowanie *n* katapùltowanië *n*

katar *m* **1.** sap(k)a, sznëp(k)a, *lok* sznëra *f* {‘sznëp(k)a’ *in* = *pol. haczyk, zapinka, zatrask*} [Jô móm sznëpã / sapkã dostóné. Dzeckò dostało sznëp(k)ã / sapkã. Òd ti sznëpë jô móm jaż nos bòłacy. - *Gò Móm* wiedno sapã. Z mòjégò nosa tak sznëpa (*smòrk(-òl* // *-kùl*) ceknie, jakbë chto wòdã lół. Ju tè zòs mòsz sznërà. Takã mò sznërà, że przez nos gòdò. - *Sy*]; **2.** *med* katar *m*; **dostać, nabawić się ~u** dostac, zarwac sap(k)a / sznëpã; ~ **kiszek** katar flak(ów); ~ **żoładka** katar żoładka

katarakta *f* **1.** katarakta *f*, próg / ùskòk, stãpién *m* (na rzéce); *zob.* **kaskada, wodospad; 2. zob. bielmo**

katarowi *ad* **1.** sapkòwi, sznëpòwi; **2.** katarowi

kataryniarz *m* katarzińc *m* [Katarzińc przëszedł do wsë. Òd katarzińca sã nie òpłacy kùpiac piestrzeniów, bò òne wnet szcòrnijã. *Sy*]

katarynka *f* katrin(k)a, lejerkasta *f*

Katarzyna *f* Katarzina || -rzëna, Kasza, Katasz(k)a, Katinka, Katrin(k)a, Trina *f* [‘Trina’ *in* = *dzeùs niepòwòżny, natrzastì*]

katastrofa *f* katastrofa *f*, wiòldzé / straszné nieszczescé. *Por.* **kataklizm, klëska, krach, kraksa, wypadek**

katastrofalny *ad* katastrofalny, katastrofòwi; *ew.* straszny, tragiczny, grozny / baro niebezpieczny; ~**ne połozenie (sytuacja)** katastrofalné / tragiczné / grozné / niebezpieczné pòłozenie, katastrofalnò sytuacjò; *ew.* wiòlgò zagròzba = wiòldzé zagrozenie; ~ **stan (np. stan gospodarki)** katastrofalny / grozny / baro lëchi / przeròżający (stón gòspòdarci)

katastroficzny *ad* katastroficzny; *ew.* grozny, straszny, straszlëwi, zastròszający, przeròżający; ~ **wizja** katastroficznò (*a. np.* przeròżającò, pesymicznò / tragicznò) wizjò; katastroficzny òbròz; katastroficzné (*a. np.* przeròżającé) wëòbrazenie / przedstawienie sprawë

katecheta *m* katecheta *m*, szkòlny òd religii

katechizacja *f* katechizacjò *f* [ti -cji], nòuka / ùczenie / ùczba katéchizmù

katechizm *m* katéchizm (|| *arch* katézmùs) *m*

katedra *f* **1.** stół nauczëcela / szkòlnégò; *Tr.* ùczny stół; **2.** katédra *f*, kòscół katédralny [Òrganë / wòłtòrz w katédrze. *Gò*]

katédralny *ad* katédralny, katédrowi, w / przë katédrze [Kòscół katédralny. *Gò*]

kategoria *f* òrt, zort, dzél, tip, rodzòj *m*, kategòriò [ti -rii]; *ew.* klasa, miara *f*, spòsòb *m* (spòsòb mëszeniò); **myśleć (pewnymi) kategoriami / w pewnych kategoriach** mëslec (w jaczis / pewien) spòsòb / (jaczimas) kategòriama / miarama; *ew.* òbrac so / przëjąc so(bie) jaczés / swòje miarë / kategòrie / miarë [Òni mësłã / robiã kategòriama „jò” (dlò siebie). *Fm*]; **zaliczenie do pewnej ~rii** zaliczenie do jaczis kategòrii

kategorycznie *adv* stanowczo, jednoznaczno || -nie, kategòriczno || -nie; *ew.* bez dwùch zdań || zdaniów

kategoryczny *ad* stanowczy, jednoznaczny, kategòriczny; *ew.* niezaprzeczalny, nie pòdlégający dyskùsji, nie dopùszczający sprzeczwy / òprzëczczy

katgut *m* *chir* nitka chirurgicznò; katgùt *m*

kation *m* *el* kation *m*

katoda *f* katoda *f*

katolicki *ad* katolëcczi, *arch* fig pòlsczi [Katolëcczi ksądz. Katolëcczi ksãza. Katolëckò wiara. - *Gò Pòlskò* wiara, katolëckò mòwa. *Dh*]; **żyć / chować dzieci po ~ku (moralnie)** žëc / chòwac dzecë pò katolëckù

katolickość *f* katolëckòsc *f*, katolëctwò *n*

katolicyzm *m* katolëcyzm *m*

katoliczka *f* katolëczka *f*

katolik *m* katolëk *m* [tegò katolëka]

katorga *f* 1. katorga *f*; *ew.* niewòlò, sòdzò, wiãzniò *f*, pòjmanié, wiãzenié *n*; *ew.* przëmùsowò robòta; 2. ùcemiãga, mãczarniò, mòrdãga *f*, rakòwanié *n*; *ew.* biéda *f*, pieklenié *sã*, *zart* trzë swiatë, krziż pańszci

katorżnik *m* katorżnik, sòdzewi, wiãzén; *ew.* niewòlnik, pòjmańc, *Tr:* lińcusznik *m*

katować *v* katowac, mãczëc, mòrdowac, bic; *ew.* *w zn.* zamęczać, przeciążać konia / konie: draganic || *lok* drëganic [òn katëje; òni katëjã / katowelë. Temù człowiekòwi nie pòżëczòj kònia, bò òn te kòniska katëje, i òn ce gò téż zakatëje. Gò Dobri gòspòdòrz swòjëch kòni nie dragani. Bù]

katowanie *n* katowanié, mãczenié, bicé *n*

katownia *f* katowniò; *ew.* mòrdowniò *f* [ti -wni], *przen* piekło na zemi

katowski *ad* katowsczi, *rzad:* katów, kacën; **ława ~wska** katowskò ława; **topór / miecz / strój / pień** ~ topór / miecz / strój / kloc (*a.* pién) katowsczi; **narzędzia ~kie (do tortur)** katowsczé nòrzãdza / statczy / przëbòrë / przërządë (do torturów / do mãczeniò lëdzy / do mãczarni); **~kie rzemiosło (zawód kata)** katowsczé rzemiãsło / zajãcé; katowskò robòta (katowsczi fach / wark)

katusza *f* mãka, mãczarniò *f*, ból *m*, cerpienié *n.* *Por.* **katorga**

kaucja *f* kaucjò *f* [ti -cji] [*wym:* kałcjò]; *ew.* *w zn.* zadatek: zadòwk || zadatk, bòzòk *m* [Za wëpòżëczenié wòzyka trzeba zapłacëc kaucjã. Czej òddòsz wòzyk, mdzesz mógł swòjã kaucjã nazòd òdebrac. – Gò Kùpc kùpił òde mie swinie i dół mie piãcset złotëch zadòwkù. Czej pierwi gbùr rządzył dzëwkã abò parobka, to òn jim dówòł zadòwk. Ten zadòwk nazëwòł sã bòzòk. – Gò, Sy]; **złożyć ~cjë** złożëc / wpłacëc / zapłacëc / dac kaucjã; *ew.* dac zadòwk / zadatk / bòzòka

kauczuk *m* kauczuk *m* [*wym:* kałczuk]; ~ **naturalny** pròwdzëwi / zwëczajny / nòtëralny kauczuk; ~ **syntetyczny** synteticzny / sztëczny kauczuk

kauczukowy *ad* kauczukòwi [*wym:* kałczukòwi]; **drzewo ~we** drzewò / drzewiã kauczukòwé; **klej** ~ klëj (*przest* lim) kauczukòwi [tegò kleju / limù]

kaukaski *ad* kaukasczi, z Kaukazu [*wym:* kał-]

Kaukaz *m geo* Kaukaz *m* [*wym:* kał-]

kaustyczny *ad* kausticzny [*wym:* kał-], skwarzący

kauzyperda *m* lëchi / marny adwòkat / òbrońca

kawa *f* kawa, *zdr:* kòwka, kawùlka, kawùszka *f* [Jò waju zapròszóm na kawã / kòwkã i kùcha. Gò]; **czarna** ~ (**bez mleka**) czòrnò kawa (bez mlëka); ~ **biała** kawa z mlëkã, *rzad* biòlò kawa; ~ **naturalna** bònkawa *f*, pròwdzëwò / bònkòwò kawa, *zart* nënczëna kawa; ~ **z kremem / smietaną** kawa ze smiotaną; **łyżeczka do ~y (a. herbaty)** lëż(cz)eczka || lëszeczka do kawë, *przest* niem. téléfélka; **młynek do (mielenia)** ~y mlink do (do młócò) kawë; **serwis do ~y** statczy do kawë, serwis do kawë

kawalarz *zob.* dowcipniś, figlarz

kawałatek *zob.* kawał

kawaler *m* kawalér, bëniel, knòp; *ekspr:* żeniòrz, rzniòk, moch, nawrijòcz *m*; *lok* naòżeni (= pón młodi), *przest:* brutkòrz, brutman, parobk *m*; *ew.* *w zn.* osoba ukochana: mùlk *m* [tegò kawalera; ti kawalerze / kawalerowie, tëch kawalerów; Panna naparlãczëła (*pol.* nastřeczyła) sobie kawalera. Ta mò kawalerów jak w rokù dni abò kòle kòzđëgò pòlca dzesãc. Młodé dzëwczã mùsi samò na lodze trzech kawalerów rozgrzòc. Kòzđé dzëwczã sã smieje, czej ji ò kawalerze gòdajã. Czej brutka sã nawinie kawalerowi, tej òn jã weznie. Starszi spiã, a przë córce kawalerze w nòrce. „Przëjachòł ròz kawalér na wrëje do dzëwczëca i pòwiòdò: Dzëń dobri, pani z dłudżima włosama”... - Sy]; **stary** ~ notk, përa, krëk, pińtus, zaòstańc || zaòstëlc, stòri kawalér; *ew.* stary kawaler, *przebierający w pannach:*

stôri wëžérôcz *m* [Czej ten zaostańc tak długò sã nie żenił, to òn sã ju nie òzeni. Sy]. *Por.* **kawaleria 2**

kawaleria *f* **1.** kawaleriô [ti -rii], kònnica [ti -cë] *f*, *pl*: (ti) jezdcowie / jezdnicë / kónsczi; *ew.* kònné wòjskò; wòjskò na kòniach; jezdny lédze / żòłnérze (*Lz*) [Dwasta szlachtë miôł w swòji kònnicë. *Dh*]; **2.** kawalerowie || kawalerzë *pl*

kawalerka *f* **1.** kawalerka *f*, môle, colemào jedno jizbòwé mieszkanié; *ew.* kawalerskò jizba (jizba, w chtërny mieszkò kawalér); **2.** *pl*: kawalerze / kawalerowie, bëńlowie, knôpi, *przest.* parobcë

kawalerski *ad* nieżeniałi, kawalérszczi; *ew.* bezżénny [Kawalérszczi zdrajca (*miesąc / ksãžęc / „klara”*) ùž (*ju*) swiécy. Sy]; **stan** ~ kawalérszczi stón, stón nieżeniałëch; **życie** ~skie kawalérszczé žécé, žécé nieżeniałëch; ~**ka jazda** kawalérskò / letkòmëslnò / nieòstròžnò / chùtkò jazda, jazda na zabicé

kawalerstwo *n* **1.** kawalérstwò *n*, stón kawalérszczi; **2.** *pl*: kawalérowie || kawalérzë, nieżeniałi; *ew.* samòtny / nieżeniałi kawalérze / bëńlowie / knôpi

kawaleryjski *ad* kawalerijszczi; *ew.* kònnny, ùłãnczi

kawalerzysta *m* kawalerzista; *ew.* jezdcà, jezdnic *m*; *ew.* żòłnérz na kòniu; *ew.* ùłan *m*

kawalkada *f* kawalkada *f* (*ew.* karno *n* / réga *f* = rząd *m*; *a.* dwie rédzi / dwa rzãdë) karno na kòniach, karno jezdnic / jezdców; *ew.* kawalkada autołów / mòtocyklów

kawał(ek) *m* **1.** sztëk, kawał, *lok* sztremel; *zdr*: sztëcz(usz)k, sztëczin(usz)k || -neczk, kawał(usz)k || -łecz, sztremel(usz)k *m* { ‘sztremel’, ‘sztremelk’ = *a*) òglowò: *sztëk*, *np.* *miãsa, czija, chleba*; *b*) *sztëk* *drodži*; *c*) *sztómel, niedopòłk* *cygaretë*; *d*) *arch*: *szczebel*; *e*) *žògón, parcela, skròwk rolë* } [Mòli / wiòłdzi *sztëk* *chleba / miãsa / drodži / pòła / plòtna*. Pòkrajac na *sztëczy / sztëczczy*. To je całi *sztëczk* *drodži* òd nas. Ni mòsz të pòd rãkã *sztëczk* *papiórka*. Cëž òd wòła wicy žãdac jak kawał *miãsa* (*czegò sã spòdzewac pò głupkù*). To je kawał (*a. sztëk*) *diòbła / szatana* bez *jikrów / biësa*. To je kawał (*a. sztëk*) *drodži* òd nas do miasta. Gark sã rozsëpòł w *kawałczy* (*a. sztëczczy*). Jò tak pòdzarła *rãkawice*, że z nich le *kawałeczcy* òstałë. *Kawałusk* *sledza / drodži*. *Sztremel(k)* (*sztë(cz)k / kawał(k)*) *miãsa / pòwròzka / czija / chleba*. To jesz je *sztremel* *drodži* do miasta. Ùrznì mie dwa *sztremle* òd ti *skòrë*. Co tak *cëskòsz (cyskòsz)* na zemiã te *sztremle* (*nieopòłczy òd cygaretë*). *Szmat* (*sztëk*) *pòła / drodži / czasu*. Jò nie jem *głòdny*, ale ten *sztremelk* bëm jesz *zjòdł*. Ten *sztremelusk* bë mie miòł òstac na *žòłãdkù*? - Sy Niech le jò *wesnã* *sztëk / kawał* *czija*, tej jò *wama dóm!* *Gò*]; **kawał chleba** *zob.* **kromka**; ~ **miësa** *sztëk, kawał*; *ew.* *grubszy kawał miësa*: *fajc* || *fajt, fòłt, fëfel, fafòlc* || *fafalc, knòbel* *m*; ~ **kielbasy** *sztëk, kawał, rzad*: *lón, sztremel* { ‘lón’ *in = pol.* *a*) *sworzeń*; *b*) *pałka policjanta*; *c*) *wysoki męžczyzna*}; ~ **drogi** *sztëk / kawał, lok* *sztremel, rzad*: *szlach / czãd drodži*; *ew.* *długi kawał drogi*: *rzad* *szmat drodži* { ‘szlach’ *in = pol.* *a*) *ślad*; *b*) *rodzaj*; *c*) *uderzenie*; ‘czãd’ = *pol.* *a*) *odcinek, kawał drogi*; *b*) *okres czasu*; *c*) *część, pewna określona ilość*}; ~ **ziemi, pola** *sztë(cz)k, kawał(k), sztremel(k), lok* *szrón, szmat* (*zemi, pòła*); *ew.* *w zn. pewne określone miejsce, a. pole(tko), splacheć*: *plachc* || *lok* *flach* || *arch* *plach* || *Ra*: *płachc, zdr*: *plachc, plachetk* *m* { ‘plach(c)’, ‘flach’ – *zob.* *miejsce*; ‘szrón’ *in* *zob.* *kupa*; ‘szmat’ *in = gromada, wiele, pewna ilość* } [Plachcami žëto wëdžinãło. Sy]; ~ **czasu** *sztëk / kawał czasu*; *ew.* *długi kawał czasu*: *szmat czasu* *rzad*; *w zn. okres / odcinek czasu*: *czãd* *m*; ~ **świata** *dzël / sztëk / kawał* *swiata*; ~ **chłopa (wielki męžczyzna)** *sztëk / kawał* *chłopa, lón* òd *chłopa, fëst / mòcny chłop, chłop* jak *bùk / jak dąb / jak lew / jak britón / jak zwònica / jak góra, žart* *chłop* jak *snop* [Chłop jak *snop, bùksë* jak *stodoła / pón* jak *zwón. Gò / Ra*]; ~ **drania** *sztëk / kawał* *niebëlnika, swiántucha /*

paskùdë / szatana / pùrtka / szorfa; ~ **gówna** drëmel, lón *m*; *ew.* sztëk / kawał gówna || gówna; ~**l(k)ami** sztëkama, kawałkama (*lok:* || -kami || -kamy, -kamë); *ew. w zn. fragmentami:* dzél(ëk)ama; *ew. w zn. po troszeczkù:* pò përznie / përzince / pò kąsk(yn)kù; **podzielić na kawałki** pòkawałkòwac, pòdzielëc na sztëcz(cz)i / kawałcz*i*. *Zob.* **blok, cząstka, część, dowcip, figiel, gruda, ilość, kęs, kromka, miejsce, odcinek, odrobina, okruch, reszt(k)a, skrawek, strzęp, trochę**

kawał(cz)ek *zob.* kawał

kawiarenka *zob.* kawiarnia

kawiarka *f* **1.** *amatorka kawy:* kawòwnica / -niczka *f*, amatórka / lubienica kawë, *żart niem:* kafetanta *f*; **2.** *kelnerka w kawiarni:* kelnerka, *lok* kawòwô *f*

kawiarnia *f* kawiarniô, kawiarenka [ti -ni, -nczi] *f*

kawiarniany *ad* kawiarniany || *ew.* kawiarniowi

kawiarz *m* kawòwnik *m*, amatór / lubiénc kawë

kawior *m* kawiór *m* [tegò kawioru], *ew.* (ji)kro; ~**ziarnisty** zòrnisti / zòrnati kawior, zòrnisté / zòrnaté kro

kawka *f* **1.** *orn* kôwka *f*, kòtél*nik*, mòrës *m* [Mòrësë nóm zôs kòmin zapakòwałë, jaż sã dim copie na jizbã. *Sy*]; **2.** *zob.* **kawa**

kawon *m* kawón, arbùs *m*

kawowy *ad* kawòwi; *ew. o kolorze:* kawòwi, cemnobrauny

kawusia *zob.* **kawa**

kazać *v* **1.** *kazac;* *ew.* rozkazac, nakazac; *ew.* rzec, pòwiedzec [òn (mie / mù || jemù / ji / jima) kôzôł / kôże; òna kôza(ła) / kôże; òni kôzelë || -alë / kôża; Jô mù kôżã, a òn... Czë jô cë kôzôł? Òna mie kôżała. Wa mù kôzeta tak robic? Nie kôzta mù tegò robic. - *Gò* Chtëż ce to kôzôł zrobic? Pón kôże, slëga mùszi. - *Sy*]; **jak / tak kaže stary obyczaj / tradycja** jak / tak kôże stòri ùstów / òbëczòj / tradicjò [Òstatnégò tuńca niech òjce z córkã jidze tak jak nóm kaszëbsczi ùstów kôże. Stòri kaszëbsczi ùstów kôże gbùrowi we gwiozdkã dac chòwie gwiozdkã. *Sy*]; **2.** *prawic / mówic / gadac* (*ew.* rzec / pòwiedzec, miec) kôzanié [Dzysò kôzanié prawil / miòł jaczis cëzy ksądz. *Gò*]

kazalnica *zob.* **ambona**

kazamaty *pl* kazamatë; *ew.* sklepë *pl* (sklepë ò grëbëch mùrach, w bùdowlach òbronnëch, czasã ùziwóné jakò sòdzò)

kazanie *n* kôzanié *n* [tegò kôzaniô / kôzaniégò; na kôzanim / *rzad* kôzaniu; *pl:* kôzania, tëch kôzaniów; Dostac kôzanié (*dostac naganã*). Gdze je wiòldżë (*glównò mszò, sëma*) tam je téż kôzanié. Ni ma wiòldżégò bez kôzaniégò. - *Sy*]; **miec (mówic / wygłaszać)** ~ miec (mówic / prawic / wëgłaszac *rzad:* gadac) kôzanié [Terò ksądz mò kôzanié, pòtemù mdze mszã òdpròwiòł. *Ra* Jaczi ksądz dzysò miòł / mówił / prawil / wëglòszòł kôzanié? *Gò*]; **wygłosić** ~ rzec / pòwiedzec / wëgłosëc kôzanié; **siedzieć jak na tureckim ~niu** nick nie rozmiòc (*a.* mało co rozmiòc); *sedzec* jak na tërecczim kôzanim

kazeina *f* kazeina, *Tr:* syrnicza *f*

kazić *zob.* **gorszyć, psuć, szpecić** {*kasz.* 'kazëc' = *pol.* *psuć, niszczyć, łamać*}

kazirodca *m* kazërodca *m*

kazirodny *ad* kazërodcz*i* / kazërodny

kazirodstwò *n* kazërodstwò *n*

Kazimierz *m* Kazëmiërz, Kazy || Kazi

kaznodzieja *m* kaznodzëj [tegò kaznodzeja], kaznodzeja *m* [tegò kaznodzeji || -je; Dobri kaznodzeja nawrócy nôwikszëgò złòdzeja. Nasz ksądz je dobri kaznodzëj. - *Sy*]

kaznodziejski *ad* kaznodzejsczy; **wymowa** ~jska kaznodzejskô wëmòwa

kaznodziejstwo *n* kaznodzejstwò *n*

kazuar *m orn* kazuar *m*

kazuista *m* kazujista *m*

kazuistyczny *ad* kazujistyczny

kazuistyka *f* kazujistika *f*

kazus *m* przëpòdk, traf, przëtròfk *m*, zdarzenié / przëdarzenié *n* (niespòdzajné / przikré zdarzenié / przëdarzenié); przëpòdkòwi zbiég / przëpòdkòwò zbieżnosc zdarzeniów; *ew.* kazus *m*

kazń *f* **1.** mąka, mączarniò, katorga *f*, mączenié *n*, torturë *pl*; **2.** kara smiercë, stracenié; **3.** sòdzò, wiązniò *f* (cążkò sòdzò / wiązniò), wiązenié *n* (cążczë wiązenié), loch *m*, sòdzewò / wiązennò wieża || -żò; *ew.* rub bùchta *f*

każdowiedzielny *ad* coniedzielny, kòzdowiedzielny

każdorazowo *adv* kòzdi rôz, kòzdim razã / za kòzdim razã, przë kòzdim razu; *ew.* kòzdorazowò, wiedno

każdorazowy *ad* kòzdorazowi

každy *prn* kòzdi (*lok:* || kòjzdi || kaźdi || kajzdi), *rzad* kòzdërny (|| kaźdërny) [Kòzdi sóm sobie nòlepi zëczy. Kòzdi sóm dlò se, le Pón Bóg dlò wszëtczych. *Ce, Sy* Kòzde celã zdrzi za swòją nènką. Kòzdim razã; kòzdegò lata; kòzdi zëmë. *Ra* W kòzdim kątkù pò dzecątkù, a za piéckã troje. *Ce, Ra* Kaźdegò rokù. Kaźdi człowiek. Kaźdërnégò dnia òn bël ù nas. Kaźdërnémù òna pòwiòdò, że òna je chòrò. Kòzdi sã strzeże jak mòże.– *Sy*]; **nie** ~ nie kòzdi [Nie kòzdi spi, chto chrapie. *Sy*]; **o ~dej porze** w kòzdim czasie, ò kòzdim czasie, kòzdegò czasu; *ew.* ò kòzdi pòrze, w kòzdi pòrze; **(za) ~dym razem** (za) kòzdim razã, kòzdi rôz, wiedno; **w ~m razie** w kòzdim razu; tak czë (*a. abò*) jinaczi / tak czë (*a. abò*) jinak; jednak, równak [W kaźdim (*kòzdim*) razu to wòjskò mùsi tu gdzes w òkòlënie leżëc, czej òno sobie daje kùc kònie. *Sy* „*Spiącë wòjskò*”]; ~ **sobie rzepkę skrobie** kòzdi sobie ribkã / rzepkã skrobie (*Sy*); ~ **z innej parafii (o rzeczach różnych, niepasujących do siebie)** kòzdi z jiny / jinszi wsë / parafii; **sobie ~ chętnie wybacza uchybienia** sobie kòzdi rôd wëbòczò błãdë / wadë; na włòsnë grzechë kòzdi je slepi (*Sy*); ~ **najlepiej sam wie, co mu dolega** kòzdi nòlepi sóm wié, co mù dolégò / dze gò wesz grëze / dze gò bót cësnie; ~ **kłós na wagę złota** kòzdi kłós na wògã złota; ~ **z nas ma jakieś wady** kòzdi z nas mò jaczës wadë / felë; **w ~dej rodzinie znajdzie się jakiś zakała** w kòzdi rodzëznie / familii / w kòzdim rodze nalëze sã jaczis wërodzëlc / niebëlnik / przëgrzecha || przëgrzesziñc; *przen:* w kòzdim zbòżu mùsi bëc kąkòl (*Ra*); ~ **pozostał przy swoim zdaniu** kòzdi òstòł przë swòjim zdanim / przë swòji ùdbie / nòdbie; ~ **człowiek jest grzeszny / ułomny / słaby** kòzdi człowiek je grzészny / ùłomny / słabi; **każda potwora znajdzie swego amatora** nalëze miech swój flëk (*Sy*); ~ **demu według potrzeb / zasług** kòzdemù wedle / pòdług pòtrzebów / zasłëgów; ~ **Żyd swój towar chwali** kòzdi Żid swój towòr chwòli; ~ **dba przede wszystkim o siebie** kòzdi dbò przede wszëtczim ò siebie; kòzdi dbò nòprzód ò to, zebë jemù bëło dobrze; *ew.* kòzdi młinewi na swój młin wòdã scygò (*Sy*); kòzdi swiãti mò rãce do se (kòzdi człowiek zagarinò do siebie, je përnã chcëwi) (*Gò*) = *Sy*: Kòzdi mò rãce do se, bò nas tak Pón Bóg stwòrzył.

kaćik *m* nòrtk, nòrcëk || nòrcëk (*lok:* nòrcyk), nòrcëszk, kątk, kaćëk || kaćëk, kaćëczk, kaćuszk *m*; **miec swój** ~ miec swój nòrcëk / kaćëk; miec swòje dodomkù; miec swòje mieszkanié / swòjã jizdebkã / *ew.* swòje gniòzdkò [To je tacji maluszczi nòrtk. Sedzec w nòrtkù (*ò czł. niesmiałim*). Òn le tak w nòrtkù sedzy, czej do nas przinãdze. Co tã tak, dzeckò, stojisz w nòrcëkù. Ani nòrcëka **ni** móm na stòré lata. Wez le chùstkã i tim nòrcëkã wëtrzi (*a. wëtrzë*) mie òkò, bò mie mùszka wpadła.

Sedz le tu w nórćęczkù, nènka mdze zarô nazôd. Ûsadła w kaçëk. Le tam terô sedz w kaçëczkù. Ni móm ani kaçëczka. – Sy W kòzdìm kãtkù pò dzecãtkù, a za piéckã troje. Lz]. *Zob. kãt*

kãcisty *ad* kãtowati, nórtowati

kãd *zob. kędy, którędy*

kãdziel *f* (*len a, welna przygotowana do przedzenia*) kãdzél, *zdr* kãdzelka *f* { ‘kãdzél’ *in* = *wiosło z dzurama na wãdci, tzw. klôdzi; ‘kãdzele’ pl lok = bûlwòwé klósczi* } [ti kãdzelë; Nènka sedzy w jizbie i przëdze (*przãdze*) kãdzél. Sy Òna przãdze na kãdzeli. Lz Bëlnô białka (...) wëcygò rãce pò kãdzél, ji pòlce chwôtajã wijôtk. *Gò bibl. Prz. 31, 19*]; **po ~i** pò matce; z matczy(ny) stronë, òd stronë matczy; **kij podtrzymujący** ~ kãdzélnik *m*, kãdzélnica, kãdzela *f*; *zob. przëslica*

kãdzielny *ad* kãdzelny

kãkol *m* *bot* kãkól (*lok || kãkel || -kùl || -kôl*) *m* [tegò kãkòlu; W zëcë je wiele kãkòlu. Lz]

zob. mietlica

kãpac (się) kãpac (sã) (*|| lok kãpac sã*), pławic (sã) [*òn (sã) kãpie / kãpôt; të (sã) kãpiesz; wa (sã) kãpieta; kãp (sã) || rzad kãpi (sã)!*; Przódë nènka kãpała dzecë w kòpónce (*w niecce*). Kãpie sã jak kùra (*nigdë, bò jak kùra bòji sã wòdë*). Je tak bògati, że sã jaz) w złoce kãpie. Mòrze bëło spòkójné, ani jedna méwa sã nie pławiła. - Sy Kãpelë sã na tim môlu, dze je nôglãbi. Nènka mô do rokù kòzdodzënnie dzeckò kãpac. – Ra Òna prawie dzeckò kãpa w baliczce. Òna lubi sã tak długò pławic. *Gò*]; ~ **się w kałuży (taplać się / babrać się)** zabòtac (sã) || zabòtac (sã) || zobòtac (sã), czapac (sã), pãplac [To dzys napadało, to te kaczczi zarò pãplajã na drodze. Sy]; ~ **się w piasku** pielgrzëc sã, pieglëc sã, pòpielëc sã, czepielëc sã; ~ **się we łzach / we krwi** kãpac sã w(e) łzach / w kr(ë)wi; **w gorącej wodzie** ~pany w gòrãcy wòdze kãpóny, òparzony, pòpãdlëwi, pòrwisti, pòriwny, natrzãsi, dzëczy, òparzonoslôdczi, hastëczny *niem*.

kãpanie (się) *n* kãpanié (sã), pławienié (sã); *w zn. babranie, taplanie się w kałuży:* zabòtanié || zabòtanié || zobòtanié (sã) , czapanié (sã), pãplanié *n*

kãpiel *f* kãpiel || -piél *f*, kãpanié (sã); *ew. pławienié (sã) n* [ti kãpielë, tegò kãpaniò || -niégò / pławieniò || -niégò; Kãpielã czestëjã gòsca. Lz Zzëbnał w kãpielë. Ra]; ~ **w jeziorze / morzu / rzece / wannie** kãpanié sã / kãpiel w jezorze / mòrzu / rzëce / balice || balëji (*a. we wannie*); ~ **borowinowa** kãpiel torfòwò; ~ **solankowa** kãpiel solnò / solankòwò, solankòwé / solné kãpanié; ~ **igliwiowa** jiglënowò kãpiel, kãpanié jiglënach; ~ **parowa** parowò / (*Tr*) ropòwò kãpiel, parowé / (*Tr*) ropòwé kãpanié; ~ **piaskowa** piòskòwò kãpiel, kãpanié sã w piòskù, pieglënié sã; ~ **wzbroniona / zakaz ~li** kãpiel zakòzónò / zakòzóné kãpanié sã; zòkòz kãpielë / kãpaniò sã; **zakazać ~li** zakazac / zabronic kãpielë / kãpaniò sã [*òn zakòzòł / zabronił; òna zakòza(ła) / zabroniła*]; **osoba zażywająca ~i** *zob. kãpielowicz(ka)*; **osoba zażywająca ~i piaskowej** pieglińc *m*, pieglëca *f*; **wanna do ~li** wanna *f*; *ew. balika, balijò || balëjò*; **woda do ~li** kãpielnò wòda Lz, wòda do kãpielë / do kãpaniò; **mydliny po ~li** kãpiele; *ew. mëdlënë, mëdlowinë pl*

kãpielisko *n* kãpielëskò || -lëszcze || kãpielowiskò || -wiszcze *n*

kãpielowa *zob. łaziebna*

kãpielowicz *m* (*czł. zażywający kãpieli*) kãpielownik *m* (*Gò*); człowiek / òsoba (chłop / białka / dzeckò / knòp / dzëwczã), co sã kãpie; *ew. dziecko lubiące się stale kãpac:* kãpidło *n lok*; ~**cze** *pl* kãpielownicë *pl*; ti / lëdze, co sã kãpia; *por. golas, letnik, plażowicz*

kąpielowiczka *f* (kobieta, dziewczyna zażywająca kąpeli) kąpielownica, kąpielow(n)iczka *f*; osoba (białka / dzéwczã), co sã kąpie; *ew. wczasowiczka w skąpym stroju kąpielowym bezruchnica f* { ‘ruchno / -na’ = przëdzéwk, òbleczenié}; *por. golaska, letniczka, plażowiczka*

kąpielowy¹ *ad* kąpielowi; *ew. kąpielny, Tr: kąpny m; miejscowość ~wa* miescowòsc kąpielowô; kąpielëskò / kąpielowiskò || -szcze *n*; **strój** ~ strój kąpielowi; **ręcznik** ~ rãcznik kąpielowi; **plaszcz** ~ płôszcz / mańtel kąpielowi / do kąpielë / do kąpaniô [Kąpielowi płôszcz. Bù]; **czepek** ~ kąpielowi czepek; **prześcieradło** ~we płôchta kąpielowô; **spodenki** ~we *zob. kąpielówki*; **woda** ~wa (do kąpeli) wòda do kąpaniô, kąpielnô wòda (*Lz*)

kąpielowy² *zob. łąziebny*

kąpielówki *pl* kąpielówczy *pl*, bùksczi kąpielowé / do kąpaniô / do kąpielë; *ew. w zn. figi, slipy: fidzi, sromiãtczy, slipë, slipczy pl* [Bez sromiãtków bëm sã nie kąpôł. Sy]

kąsać *v* **1.** *o pasch, wężach, koniach itp. grëzc, kãsać; ew. niespodzianie niekiedy gryźć: kãsëwac, łapsac* [òn(a) grëze / kãsò || kãsò (ew. kãsywò) / łapsò; òne grëzã / kãsajã || kãsajã (ew. kãsywajã) / łapsajã; Kãsò (grëze) ten pies? Kón ë żniya łapsajã. – Sy Kãsòsz të mie, ùkãsã jò cebie. Ra]; **2.** *o pszczołach / osach: żãdlëc || lok żãglëc, grëzc, kãsać; o komarach, gzach, muchach: grëzc, kãsać, tnać* [on żãdli || -gli / grëze / kãs(z)ò / tnie; òne żãdłã || żãglã / grëzã / tna; Pszczołë kãsajã / grëzã / żãdłã. Mëdзи / gzyczy / mùchë grëzã / kãsajã / tna. Gò]; *o pchtach, wszach: grëzc, żgrzëc* [òne grëzã / żgrzã; Czim ùmiartszò wesz, tim barzi grëze. Ce]; **po~** pòkãsać, pògrëzc, ùgrëzc; *ew. ùzgrzëc* [Jich pies wiele lëdzy pòkãsòł (pògrizł / ùgrizł / ùzarł). Sy]; **2. fig** *zob. dokuczać. Por. kłuc, kaleczyć, ranić, żgać*

kąsający *ad* kãsający, kãсны, kãsati., grëzający; *ew. òstri; taczi, co kãsò || -szò / grëze; ew. żãdłacy*

kąsanie *n* grëzenié, kãs(yw)anié, żãdlenié *n*

kąsek *m* kãsk, haps(k), hams(k); *ew. sztëczk (ew. sztëczuszk), kawałk (ew. kawałuszk || -łecz(k) m; smaczny ~ kãsk, hapsk, hams(k), sztëczk, kawałuszk*

kąsić *zob. ukąsić*

kąśliwy *ad* **1.** kãrawy, *arch* kãsati, grëzający; *ew. niebezpieczny, òstri, zli; ew. o pszczołach, osach: żãdlny; por. kołący; 2. zob. dokuczliwy, natrętny*

kąt *m* nórt, kąt; *ew. róg, narożnik m* { ‘nórt’ = *pol. a) kąt wewnętrzny między dwiema ścianami; b) rzad: kąt zewnętrzny, narożnik; c) rzad: krawędź; d) dwie drogi schodzące się pod kątem; e) kraniec / koniec wsi; f) zakątek, okolica; g) strona świata; h) mieszkanie, dach nad głową, schronienie; i) rzad: bok – zob. ‘kąt’ = pol. a) kąt, róg wewnętrzny; b) kąt zewnętrzny, narożnik; c) mieszkanie, dach nad głową, schronienie; d) miejsce; e) zakątek, okolica, strona* } [Za karã pùdziesz w kąt (*a. w nórt*). W kãce (*w nórce*) stoi szafa. Chùtka mô kątë / nórtë (*rodzi*). Mój kąt w łózkù je przë desce (*dëlu*), a twój przë scanie. Jò móm swój kąt przë stole. Miec swój kąt (*mieszkanie*). W naszych kątach (*stronach, w òkòlim*). W nórce stoi miotłã. Ùstawi tã beczkã w nórt. Jò le w nórtë zazdrzã, tej jò wiem, co tam sã swiãcy. Pòkòzã nóm paradnicã (*nòlepszą jizbã*) a nórtów nié. Stojec jak stòrò miotłã w nórce (*ò pannie: ni miec pòbiëru*). Sedzec w nórce (*nie mieszac sã do rozmòwë*). Całë żëcé w nórce sedzòł. Starszi spiã, a przë córce kawalerze w nórce. Pańszcë òkò w kòzdi nórt zazdrzi. Na strzódkù (*westrzódkù*) strój, a w nórtach gnój. Pòstawi ten grónk dali, niech tak nie stoi na nórce (*na zberkù / kańce*), bò mòże spadnac. Na tim nórce ògroda zasadzýmë bùlwë. Na nórce naszégò bùdinkù baro wieje. Sczidli nórt / kùnc („szcidlé nórtë”- „scãté” szpëce dakù dwaspadowégò). Zawadzëc w nórt (*ò róg / narożnik bùdinkù*). Miłosze mieszkajã w taczych nórtach, chto bë do nich trafił. Jò te nórtë (*stronë*) znajã. W tim nórce (*w tim môlu / miescu*) to bëło. Na sztëré nórtë

swiata. Z jaczych kąców (z *jaczych stron*) të pòchòdzysz? Dze je ład, tam je kąć (*tam zëjq lëdze*). Na drëdzim nòrce (*kùncu*) wsë stojł kòscól. - Sy W tim nòrce jizbë stoi piéck. *Ra*]; ~ **prosty (90 stopni)** kąć / nòrt prosti (90 stãpni); *ew. niem. winkel m*; ~ **rozwarti** kąć / nòrt rozwarti, *Tr*: rozemkli nòrt; ~ **ostri** kąć / nòrt òstri; ~ **przylegli** nòrt / kąć przëlegli, *Tr*: przënòrt *m*; ~ **przeciwlegli** nòrt / kąć (na)procëmlegli / (na)przëcywlegli; ~ **nachylenia** kąć / nòrt nachileniô; *ew. w zn. uchył, nachylenie: ùchił m, ùchëlizna, szraga f, nachilenié, pòchilenié n* [Czej rãbca dobrze nie òbliczi ùchëliznë, tej chójka mù sã rozszczëpi na pól i w ten spòsób òn niszczi nòlepsze drzewò. *Sy*]; ~ **odbicia (np. swiatła)** kąć / nòrt òdbicò || -cégò (np. widu); ~ **(w)padania** kąć / nòrt (w)pòdaniô; ~ **spad(ku) (pochylenie ziemi / terenu)** kąć / nòrt spadu / spòdkù (nachilenié, pòchilenié zemi / terenu); ~ **rozpraszania / rozrzutu** kąć / nòrt rozpròszaniô / rozrzucaniô *a. rozrzutu*; ~ **tarcia** kąć / nòrt cercò / *rzad* trzeniô; ~ **poziomy** kąć / nòrt niwny / w niwie / w niwiznie; ~ **pionowy** kąć / nòrt pionowi / w pionie; ~ **widzenia** kąć widzeniô || -niégò / zdrzeniégò; *przen*: spòsób widzeniô || -niégò / zdrzeniégò; *wzgląd m; ew. strona f*; **patrzac pod tym / pewnym ~tem, zauważymy...** czej sã przëzdrzimë pòd tim / pewnym kącã (*ew. z nòrta / ze stronë / z bòkù*), zaùwazimë (*a. ùzdrzimë / bãdzemë widzelë*)...; **ustawienie pod (pewnym) kątem** ùstawienié pòd (pewnym / jaczims) kącã; **kątem oka patrzec (dostrzec coś)** nòrtã / kącã òkã zdrzec / wzerac (dozdrzec / spòstrzec cos); **pod kątem czego (ze szczególnym uwzględnieniem czegoś, ze względu na coś)** òd jaczis stronë (ze szczególnym / z òsoblëwim ùwzglãdnieniem czegòs, ze wzglãdu / przez wzglãd na cos; *ew. wedle czegòs*); **rzucić coś (wszystko) w** ~ szmërgnac / cësnac / rzëcëc / rznac cos (wszëtkò) w nòrt / kąć; **chodzić z kąta w kąć** chòdzëc / łazëc z nòrta w nòrt (*Sy*) *a. z kąta w kąć*; **pójść w** ~ **przed kim** jic przed czim / kògùm w nòrt, ùsënac sã na (ù)stronã; **wycierać kim wszystkie ~y** nòrtë / kącë czims / kògùms wëmiatac, miec kògò za nic / za pòmiotło / za pòpichańca / za parobka / za służacégò *a. służacã, pòmiatec czims / kògùms* [Òni nią nòrtë wëcërajã (*pòmìôtajã nią, mają ją za nic*). *Sy*]; **cudze ~y wycierać** wëcerac cëzé nòrtë / kącë, pòtlukac sã pò cëzëch lëdzach / chëczach; **szeptać / gadać po kątach** gadac (*a. szeptac*) pò nòrtach (*Sy*); **szperać / myszkować po kątach** kątowac; szëkac pò nòrtach / kątach; sznëkrowac, sznëpòrzëc; **mieć swój** ~ miec swój dodóm / swòjé doma / domòctwò; miec swój nòrt / kąć [To je mój kąć (*mieszkanie*). Abò móm swój nòrt, móm dze spac. Wëcerac cëzé nòrtë (*pòtlukac sã pò cëzëch lëdzach / chëczach*). - *Sy*]; **mieszkać ~tem** mieszkac kącã, sedzec w kące (*zëc na starkòwiznie – pol. na dożywociu*). – *Sy* [Stòri (*stòri lëdze*) w kąć, a młodi w rząd. Zepchnac (*kògò*) na òstatny kąć. - *Sy*]; **zapadłe ~y zob. odludzie**

kątnica *f* slëpò flaka

kątnik *m* **1.** druk kątnik *m*; **2.** *techn - rurka załamana pod pewnym kątem*: kòlano, *zdr kòlónkò* || kòlankò *n*; **3.** *rodzaj struga / hebla*: nòrtowi héwel

kątomierz *m* kątomierz, nòrtomierz [tegò –mierza] *m*

kątownica *f* (*węgielnica*) kątnik *m*, nòrtownica || nòrtewnica *f*; *ew. niem. winkel m* [Bez kątnika rzemiãsnik nic nie zrobi. Nòrtownicã mają stolarze i malarze. - *Sy*]

kątownik *m* **1.** *zob. kątomierz*; **2.** (*element stalowy o przekroju: L*) kątownik *m*, *przest. winklówka f*; **3.** druk kątnik *m*

kątowy *ad* (*znajdujący się w kącie a. narożny*) nòrtowi, kątwi; *ew. rogòwi, narożny* [Nòrtowò ława. Nòrtowi (*narożny*) kam. - *Sy* Szlifierka kątowò. Gò Nòrtowé dwiërze; nòrtowò szafa. *Ra, Pb*]

kątówka *f* (*ekierka*) nòrtnica, ekerka *f*

kciuk *m* wiôldzi pôlc, palecznik *m* {‘palecznik’ *in* = a) *nôparstk*, *pol.* *naparstek krawiecki*; b) *pôlc w piscewëch rãkawicach*; c) *pòchewka na chòri pôlc*; d) *żart: krówc*}

kecz *m* żeg kecz, żeglôcz *m* – żôglowi ôkrât ò żôglach scâtëch na ùszrôc / na szragò i dwóch masztach, z chtërnëch tilny je wiele niższy òd przëdnégò

keczup *m* keczup *m*, gãsti zós pòmidorowi

kefir *m* kefir *m*, kwasné mlékò zaprawioné grzibkama kefirowima

kefirowy *ad* kefirowi [Kefirowé grzibczy. *Gò*]

keks *m* kéks *m* [Kéksë to mògã bëc drobné kùszczy abò wiôldzé kùchè proskòwé, z òrzechama i rozynkama. *Gò*]

kelner *m* kelner *m*; *ew.* męzczyzna nalewający wódkę na weselu: naléwnik *m*; **pełnić rolę** ~**ra** kelnerowac; sprawiac (*a.* bëc za) kelnera / naléwnika [Mój tatc rôz kelnerowôł / sprôwiôł (bël za) kelnera / naléwnika na wieselim. Terò naléwników na wiesołach ni ma, bò kòzdi stòwiô bùdle ze sznapsã prosto na stół. – *Gò* Ni ma tu naléwnika, żebë nama dôł co wëpic? *Sy*]

kelnerka *f* kelnerka *f*; *kelnerka w kawiarni*: kawòwò *f* [Mòja córka je za kawòwą w hotelu. *Sy*]; *ew.* *kobieta nalewająca rosół podczas większych uroczystości: naléwnica* *f*

kelnerski *ad* kelnersczy

kelnerstwo *ad* kelnerstwò, kelnerowanié *n*, fach kelnersczy, zajãcé / fónkcjò / robòta kelnera

kemping *m* kamping || kemping *m*; *ew.* biwak *m*, stanica *f* (= *pol.* *obóz*), stanica kampingòwò *Gò*; plac kampingòwi

kempingowy *ad* kampingòwi || kempingòwi; **obóz** stanica kampingòwò (*Gò*); **ośrodek** òstrzòdk kampingòwi; **domek** ~ dómk / bùdinòszk kampingòwi; **przyczepa** ~**wa** prziczepa kampingòwò

kendo *inv* kendo *n*, japòńskò walka / biòtka na czije bambùsowé [tegò kendo]

kepi *n* kepi *m*, *żart* degòlówka, dególka *f* {*wësokò czòpka z nëbã i plaskatim denkã, noszonò przez francëszczich szandarów i prezydenta C. de Gaule’a*}

keson *m* skrzënia || -niò *f*, kesón *m*

kędy *prn* (*w zn.* *jakã drogã, którëdy*) kąd, kądkã; *ew.* kądkaż, *arch* kãdë(ż); *ew. w zn. gdzie:* (g)dze(s), *arch* kãdë(ż); *w zn. dokąd:* dokąd(ka), *arch* kãdë(ż) [Kąd(kã) të chcesz jic – prosto przez las, czë òbéndzemë wkól? Pòłóził na drogã, kãdë Żid miòł przechòdzëc, pòchwã òd swòji szablë. Kãdë të jidziesz? Mùszã kãdë w swiat jachac sobie brutkã wëszëcac. – *Lz, Ce, Ma* Kądka mielë tam wlezc, to jinaczi nie szło jak przez dak. Kądka të przëszedł? Kądkaż më pòjedzemë? *Lz* Kãdëż (*gdze*) je twój chłòp? Kãdëż (*dze, dokądka*) të jidziesz? *Ce*]

kędyś *prn* (*gdziës*) dzes, gdzes, *arch* kãdës [Òn je kãdës (*gdzes*) w daleczim swiece. Òn szedł kãdës (*gdzes*) w swiat. *La*]

kędyż *zob. kędy*

kędzierzawić (się) (*o włosach*) kruzowac (*sã*), krãcëc (*sã*), z(a)wijac (*sã*), zakrãcywac (*sã*) [Ji *sã* włosë same kruzëją / zawijają / krãcą. *Gò*]; *ew. w zn. wicherzyć się:* robic *sã* szadi, szadzëc *sã*, *lok* papùżëc (*sã*); *w zn. ukladać włosy w loki:* kruzowac [Co tidzën kruzëjã sobie włosë. *Sy*]

kędzierzawy *ad* kruzowati, zwiti, krãcony, kruz, *arch* kãdzerzawi (*Ra*), *ew. o sztucznie ufryzowanych lokach:* (za)krãcony, (ù-)kruzowóny, kruzłowati, kãdzorowati, lokòwati, (za)krãcony w kruzle / kãdzorë / loczi; *w zn. bujny, rozczochrany:* szadi, papùżati [Ale môsz të kruz włosë, cebie matka pewno pòłóżëła w grochòwinach abò na barani skórze, czej jes *sã* ùrodzył. Jegò białka mô kruzowaté włosë. Dżëwczã

miało papùzáté włosë. Nie wiem, że tobie wstid nie je łazëc z taką papùzátą głową. – Sy Òna mia dôwni kãdzerzawé włosë. Ra]; **człowiek** ~ zob. **kędzior 2**

kędzior m 1. lok, pukiel, włosów: kruzel(k), lok m || loka f, arch: kãdzora || kãdzora, zdr kãdzorka f; pasmò zakrãconëch / ùkruzowónëch / ùfrizowónëch włosów; pl: krużle / zdr krużelczy, loczi, kãdzorë, (za)krãconé / ùkruzowóné / ùfrizowóné włosë [Krużle wëglądają ji spòd kapelusza. Jasné krużelczy spòdalë dzeckù na łësënã (na czòło). Sy Mô pëszné kãdzorë. Ra]; **zakręcić sobie ~ry (loki)** zakrãcëc so włosë, zrobic sobie loczi, ùkruzowac sobie włosë / głowã; **2.** człowiek kędzierzawy: kruzel(k), kãdzora m { ‘kãdzora’ por. nôzwëskò: *Kandzora* } [Tegò krużla jò z daleka pòznòł. Nasze dzece to są same krużelczy. - Sy]

kędziorowaty zob. **kędzierzawy**

kęp(k)a f 1. skupisko drzew, krzaków wśród pól: grądło, zdr gradełkò, grądo, zdr grądkò, grono, zdr grónkò n, kãpa, zdr kãpka f: ew. skupisko drzew rosnących w pobliżu lasu: przilòsk, przedlòsk m; ew. kępa krzaków: krze, krzòczy pl, lok dépa f [W pòlu stoi grądo krzòków. Grądkò drzewiãt. Grónkò drzew. Gdzież wa nalazła te grzëbë, w lese, czë w przilòskù? - Sy]; **2.** mała wyniosłość w podmokłym terenie porośnięta krzakami a. chwastami: kãp(k)a, mùca (Ra) f, ksap m, grądo, zdr grądkò n [ti kãpë / kãpczy / mùcë; tegò ksapa || -pù / grąd(k)a; pl: tëch kãpów / ksapów; Czej më bëlë dze cama, tej më skòkelë z jedny kãpë na drëgã. Czej rozmiejesz pò ksapach chòdzëc, tej biëj przez błota, czej nie rozmiejesz, tej biëj drogã wkòł. - Sy]; **3.** wysepka na jeziorze / rzece, porośnięta krzewami i drzewami: kãp(k)a f, òstrów(k) m, grądo, zdr grądkò n, grądeczka f [Na naszym jezorze są dwa grądë. Sy]; **4.** skupisko grzybów: grono, zdr grónkò m [Grónkò grzëbów. Sy]; **5.** kępka włosów: kãpka f, grónkò n, pã(cz)k m; ew. garsc f [Grónkò włosów. Ten le mô taczé grónkò na głowie. - Sy Wërwała mù kãp(k)ã / pãczk / całi pãk / całą garsc włosów. Białka mô w klinie taką kãpkã włosków. Gò]; **6.** skupisko kwiatów: czerz, krzòk m; ew. w zn. kwiatostan na jednej szypułce: grądkò n – zob. **grono**; ew. większa liczba łodyg, słomy, włosów, włókien związanych razem: pãk, zdr pãczk m; w zn. wiązka siana: lop(k) m; **7.** kawał darni, murawy: kãpa, paltra f, sztëk dzarnë / mùrawë [Më z ti trówë wëkrojiwelë tacji kãpë. Kãpama më zakrële ten rozkòpóny plac, zëbë fëjno wëzdrzało. Gò] {kasz. ‘kãpa’ nadto: = a) cegła torfù; b) górka, grzëpa; kasz. ‘kãpka’ nadto: = a) pieszcz: gãs, gaska; b) môtë, grëbé dzëwczã; c) môtò, grëbò białka}; **8.** miejsce na łące, gdzie lepiej rośnie trawa, bo tam leżał gnój: grądo, grądkò n, kãpa f. Por. **grono, gromada, pëk, pëczek**

kępiasty ad **1.** o zaroślach skupionych w jednym miejscu: kãpòwati, rzad kãpia(s)ti; **2.** o kępach rozrzuconych w bagnistym terenie: ksapòwati, kãpòwati, rzad kãpia(s)ti [Tam sam na ksapòwatëch błotach rosła ólszka. Sy]; ~**te bagno** ksãpòwiszcze n

kępka zob. **kępa**

kęs m hams, haps; ew. kawał(k), sztë(cz)k m

kibel zob. **kubeł, toaleta, więzienie**

kibic m kibic, przëzëròcz m; **trybuny / ławy pełne ~ców** tribùnë / ławy pełné / fül kibiców / przëzëraczi || -ròczów

kibicować v kibicowac – wzerac na mecz / na grã / rozgriwcz i wòłanim zachãcëwac swòjëch zawòdników / gròczy / spòrtówców do lepszi grë / riwalizacji [òn kibicëje; òni kibicëją]

kibić f **1.** talia: przëpaszé || przypaszé, òpaszé, wpół n, òpas, pas, brzëch m, taliò f; ~ **wysmukła** cenkò wpół, ew. wëzdrzec jak òska [W przypaszim të jes cenkò, za to twòja sostra ni mô niżòdnëgò przypaszëgò. Sy]; **2.** figura f

kibitka f kibitka f, ruszci wóz z bùdã

kicać *v* (podskakiwać w pozycji przykucniętej) sajdac, ruczkaç; *ew.* skakac, pòdskakiwac [Wejle, òn sajdò (òni sajdaja) jak trus(ë) / zajc(e). Gò Bądzemë ruczkaçë (-kelë). Òbòcã, chto mòże nòlepi ruczkaç. - Sy]. *Por.* dokicać

kicha *f* **1.** *zob.* flak, jelito; **2.** *zob.* kiszka; **3.** *zob.* kielbasa; **3.** *zob.* dętka; **4.** *fig – zob.* fiasko

kichać *v* czichac; *ew.* parskąć, śliniac się przy tym: pòrzkac, prusac *lok*, czerzkac *arch* (Ra), żart kòta nëkac [òn czichò || *rzad* czisze / prusò || prusze; Czisze jak kòt. Ju të zòs prusòsz. Sy] {*por.* ‘pruch’ = swińcã, wieprz; ‘kòta nëkac’ – *od:* „pszez kòce!” = „pszik”}; ~ **na co (lekceważyć co)** czichac na cos, miec namklë na cos, namknąc na cos, *ew.* miec cos w d...; *ew.* zlekceważyć: naczichac, *wulg* (na)srac na cos [Chto dobrze czichò, ten na doktora czichò. Naczichóm na cebie. - Sy]; **osoba kichająca** czichòcz; *ew.* *lok:* ùprusélc, prusòk, prusala *m*, prusadło; *czichòczka*, *czichawica* *f* [Të stòri czichòczu, le sã nie òsròj. Ta czichòczka nas wszëtczych pòzarazy. Co të tak wiele pruszesz, prusadło. - Sy]. *Por.* parskąć

kichanie *n* czichanié *n*; *ew.* katar nosa połączony z kichaniem: *czichawica*, *czichòczka* *f*, *czichawiszczë* *n* [Mëga mie wleca w nozdrã (a. w nozdrze), jaż mie na czichanié wżãło. – Sy]

kichnąć *v* czichnąć, *arch* czerzknąc *Ra* [Czichnąć je zdrowò. Òn tak czichnął, jaż rutë (szibë) zadrzałë / jaż mù w bùksë szło. Czichnąć na dwa kùnce (czichnąć i piardnąć naròz). – Sy]

kichnięcie *n* czichniãcé *n*, *czich* *m* [To bël czich. Ta twòja tobaka bierze na czich. Gdzie je pich (kùrz) tam je i czich. Dobri czich, nòlepszë lék. - Sy]

kici, kici *zob.* kot (wabienie ~ta / ~tów)

kicia *f* pùjka, micka, miałcza *f*, pùjk, kòt(usz)k, pùjòszk, mick, miałcz || miałk *m*

kicz *m* lëchi / niepòradny / najiwny malënk, kicz *m*; *ew.* strëszadło *n*. *Por.* bazgranina

kiczowatość *f* kiczowatosc *f*

kiczowaty *ad* kiczowati; *ew.* stròszkòwati, niezgrabny, niepòradny, nieùdóny, nieszëkòwny

kić *m* (więzienie gwarowo) sòdzò, sòdzówka, żart bùchta *f*; **wsadzić do kicia** zamknąc w sòdzë, zabùchtowac, zaszparowac

kidnaper *m*, ~**rka** *f* kidnaper *m*, kidnaperka *f*, pòriwòcz(ka) dzeczy (dlò wëmùszeniò òkùpù / zòpłatë)

kidnaperstwo *n* kidnaperstwò *n*, pòriwanié dzeczy dlò wëmùszeniò òkùpù / zòpłatë

kiecka *f* sëknia, zdr sëczenka *f*, kléd, zdr klédzëk *m*; *ew.* dolna część kostiumu / garsonki: dół *m*; *ew.* w *zn.* kitel: czitel *m*

kiedy *prn* czej(że); *arch:* ga, gaż; *ew.* w *zn.* jak, jeśli, o ile: jak, żlë, zelë, èzlë [Czedë òn przëszedł, më ju bëlë wszëtcë tam. Jò bël prawie ù niegò, czedë brifka mù przëniòsł ten lëst. Jò nie wiém, czedë òn przëndze - Lz]; ~ **będz** (~kolwiek) czej le, czej le bądz, czedë le, czedë le bądz, czedëkòlwiek; *arch:* ga bądz, ga le bądz [Ten òbròzk jò ce pòkòzã czedëbądz. Të mòżesz do nas przënc, czedëbądz të bądzesz chcòł. - Lz]; **od** ~? òd czej(że), òd czedë(że); *ew.* w *zn.* od jak dawna? òd jak dówna; *ew.* jak dawno? jak dówno / jak długò; **do** ~ do czej / *rzad* do czejże, do czedë / *rzad* do czedëże || do czedëż, *rzad* dokądka(ż || -że); ~ **indziej** czedë jindze, *lok:* czejindë, *arch:* czejinga, czinga [Jò dzys ni móm czasu, przëndzesz czejindë. Sy Czedëjindze bëlë sã roz(e)smiòł z tëch słów. La Tëto mòżesz to czejinga zrobic, a nie w niedzielã. Czejnga wëmòwiò sã òno jak č. Ce]; ~ **niekiedy** tej sej || tój séj, tej nisej || tój niséj, nitej nisej || nitój niséj, czasã, róz na jaczis czas, co jaczis czas, *rzad:* kãdë wãdë, czedë nieczedë; ~ **chce** czej chce, czedë chce; *arch* ga (ch)ce; ~ **będzie chciał** czej bądze chcòł, czedë bądze (a. mdze) chcòł; ~ **mu będzie pasowało** czej / czedë mù bądze (a. mdze) pasowało. *Por.* gdy(by)

- kiedykolwiek** *prn* czej le, czej le bądz, czedë le, czedë le bądz, czedëkòlwiek; *arch:* ga bądz, ga le bądz
- kiedys** *prn* czedës (*lok* || czëdësz), *rząd* czejs, piérwi, przódë, rôz, rôz czedës (*a.* rôz piérwi, rôz przódë), *rząd lok:* niéwteczasë [Czedës żił baro mòcny ksążã. Mòja córka mò bëc czedës żoną taczégò biédòka jak ten karczmòrz w lese? *La, Ma* Czedësz (-s) doma przë tatku ë mëmce żił. Czëdësz (-s) przed Bògã zrównają sã stónë. *Ce, Bl*]
- kiedyż** *prn* czedëż, czej(że) [Czedëż të tëch dwùch kùpców zabił? Czedëż të przinđesz do nas? Czedëż të bëł w Gduńskù? - *Lz*]
- kielich** *m* czelich (*lok:* || czelëch || -lch || -luch) *m* [Ksądz pije ze złotégò czelicha. *Sy*]; ~ **kwiatu** czelich, *fig* łepk *m* (kwiata) [Kwiatë łepczy (*czelëchë kwiatów*) pòzwiesëłë na dól. – *Sy*]; **kropla, która przepelniła kielich** (*a.* **czarę**) kropla, chtërna przepelniła czelich; **wypić ~ goryczy** wëpic czelich gòrzkòtë || -kòscë. *Por.* **kieliszek**
- kielichowiec** *m* *bot* czelichówc *m* [tegò –ówca], czelichòwi kwiat
- kielichowaty** czelichòwati, pòdobny do czelicha
- kielichowy** *ad* czelichòwi
- kieliszek** *m* czeliszek (*lok* || -luszk), czeliszeczek *m* [Dwa czeliszczci. Piãc czeliszków. *Gò* Tam dze czeliszczci zwòniã, tam pòcurza (*a.* pòcerza) nie òdmòwiajã. *Sy*]; **często zaglądać do ~szka** czãsto zazerac w czeliszek / do czeliszka [Nie zazeròj za czãsto do czeliszka. *Gò*]
- kieliszkowy** *ad* czeliszkówi; **przyjaciël** ~ drëch / kòmpel / kamròt do / òd czeliszka; *ew.* mòkri brat (*pijòk*); *pl:* kòmple z mòkrëch stròn (*pijòcë*)
- kielnia** *f* czela, *arch* gaczka *f*; ~ **do fugowania** czela do fùgòwaniò; *ew.* fùgczela *f*; **posługiwać się ~-niã** ùżëwac czelë, robic / pòsługiwac sã czelã, *ew.* mùrowac, *rząd* czelowac; *ew.* *zajmować się murarkã:* mùlarzëc [Czej bë bëła czela, jò bë pòmògł czelowac. *Sy*] {‘czelowac’ *in* = *wiele jesc*}
- kiel** *m* **1.** *zqb* *psa, wilka:* zãb *m*, zãbiskò || -szcze, kłò, *lok ekspr* klëszcze *n*; *pl:* zãbë, zabiska || zãbiszcza, *lok ekspr:* klëszcza *Sy* || klëska *Dh* [Kłã szczërzãc warknie psniòk (*pies*). *Lz, Fs?* Zãbë dłudzë miòł, czejbë klë szkapë. Zarò gò na kawałczci kłama rozszarpalë. Mò ju z przòdkù z diachłã dłudzë klëska. - *Dh*]; **2.** *ludzki zqb:* *kiel:* òczny / serdeczny zãb; *ew.* *zgardl o zëbie wypróchniatym:* kłò, *zgr* klëszcze *n*; *pl:* kłã, klëszcza {‘klëszcze’ *n* = *pol.* a) *korzeń zëba, szczegòlnie wypróchniatego;* b) *kiełek ziemniaka*} [Dòjże sobie wërwać te kłã, czej òne ce tak bòłã. Mùszã sobie dac klëszcza wërwać, bò mie w pëskù zadzëwajã. *Sy*]; **3.** *kiel dzika, cios stonia / mamuta:* kłò *n* [tegò kłã; tim kłã; *pl:* te kłã; tëch kłów; Dzek mù kłã brzëch rozpòròł. *Ra* Dzëwë swinie majã òstrë kłã. *Lz* Gnòt z kłów stoniowëch (biël stoniowò) je ùziwóny do wërobów òzdobnëch. *Gò*]; **wziãć na** ~ ùwzãc / zawzãc sã, pòstanowic cos, ùprzëc sã / ùprawic sã na co, chcec pòstawic na swòjim; **kły (zëby) ostrzyć na co** òstrzëc so na cos zãbë / zãbiska; chòłpic / chcëwic / łakòmic sã na cos; miec chrapkã / òskòmã / aptit na cos; pòżãdac czegòs
- kielb** *m* *icht* grëmel, *lok* lech, czełb *m* [W naszym jezerze (*jezorze*) je wiele grëmlów. Czełb je do pòznaniò pò plamach, jaczé miëwò pò se. - *Sy*]; **miec ~bie we łbie** miec czełbie we łbie (= miec figle / żartë w głowie – ò czł. niepòwòżnym) *Sy*, miec le wëpczi / figle-migle w głowie, miec ptòcha za ùszama, bëc niepòwòżny *a.* mało pòwòżny; *por.* **trzpiot(owaty)**
- kielbasa** *f* kòłbasa, wòrztã *f* (*lok:* || czełbasa || -bòsa; wòrztã || wërsztã *niem. f, arch:* || kòłbòs || czełbòs *m*) [Òszmakòj le sztëk òd ti kòłbasë / wòrztë. Nasz robił dobrë kòłbasë / wòrztë. - *Gò* Dała ùbòdzëmù chleba i kawał czełbasë (*kòłbasë*). To ju nie w te czasë, jak na chójce (*chòjince / dance*) wisalë czełbasë. Złòdzëj *psa* wërsztã (*wòrztã, kòłbasã*) przëchòszczci (*przënãcy do se*), tej òn mòże krasc. - *Sy* Nië dlò *psa*

czełbôsa. *Ra*]; **producent (ka)** ~asy kôłbasnik *m*, kôłbasnica *f*; **wyrób** ~asy kôłbasnictwò *n*; **sklep z ~sami** króm z kôłbasama / wòrztama; *Ra*: kôłbasny króm.

Por. kiszka

kielbasiany *ad* kôłbasny (|| *lok* czełbasny), wòrztowi; **jad** ~ jòd kôłbasny; *ew. w zn. gronkowiec (bakteria):* grądkówc *m Tr* [tegò grądkòwca

kielbaska *f* kôłbaska, wòrztka (*lok*: || czełbaska || -bòska, worztka || wèrsztka) *f* [Na tòrgù (*a. na targù*) przedòwelè gòracé kôłbòszi. *Ra*]; ~**ki kaszubskie** kôłbasczi kaszèbsczé (*Gò*)

kiełek *m* kłò, *zdr rzad* czełkò, *zgr* klèszcze *n*; *ew. malinkò roscènka f*; *w zn. zalązek: zòwiązé || zawiązé n, zòródk m; ew. zakończenie gałązki drzew iglastych: ò(cz)kò n* [Bùlwè wèpùszczają kłà. Nasze bùlwè w sklepie mają ju klèszcza. - *Sy Groch i bób pierszé czełka wètikają. Bù*] {'klèszcze' *in = pol. zgardł ząb, szczególnie wypróchniały*}

kielkować *v* (*o roślinach, pokazywać się na powierzchni ziemi*) klèc sã, (wè)szczitac, wèpùszcz(iw)ac kłà; *ew. wschòdzèc / wschadac; ew. o zakończeniach gałązek drzew iglastych: dostawac ò(cz)ka* {'klèc sã' *in = pol. a) o pisklętach lègnąc się – kasz. lègnąc sã; b) fig: zanosić się na co*} [to ju sã klèje; to ju wèszczitò / wèpùszcz(iw)ò kłà / wschòdzy / wschòdò; òne ju sã klèją; òne ju wèszczitają / wèpùszcz(iw)ają kłà / wschòdzą / wschòdają; òne są ju weszłé || weszłé; òne dostòwają òczka; Jak sã òceplèto pò deszczu, tak w ògrodze wszètkò sã zacząłò klèc. Jaż miłò zdrzec na pòla, czej sã spòd zemi zbòża klèją. Żèto ju wèszczitò. Kwiatè ju wèszczitają. Bùlwè wèpùszczają kłà. – *Sy Nasza marchiew ju wschòdzy / wschòdò / je ju weszłò || weszłò. Mòje bònczi ju wschòdzą / wschòdają / są ju weszłé || weszłé. Gò*]

kielkowanie *n* (*wschodzenie roślin*) klèc sã, wèszczitanié, wschòdzenié / wschòdanié *n*, wèpùszcz(iw)anié kłòw / *rzad* czełków; *ew. o gałązkach drzew iglastych: dostòwanié òczków*

kielz(n)ać *v* zakładac ùzdã, òbùdzèwac [òn zakłòdò / òbùdzywò]; **o~ konia** pòjąc / òbùdzac || òbùdzèc kònia; załòżèc / nasadzèc kòniowi ùzdã. *Zob. okielznać*

kiep *m* czep *m arch* (*Ra*) [Czep ten, co wicy dò, jak mò. *Ra*]. *Zob. głupek, frajer, niedołęga*

kiepski *ad* lèchi / *rzad* lèchawi, marny, bèle jaczi, słabi; ~**skie czasy** lèché czasè

kiepsko *ad* lèchò / *rzad* lèchawò, marno || -nie, kùlawò, bèle jak, złe, słabò; *ew. ledwò ledwò || ledwie ledwie; ekspr: na pól z dupą; ~ z nim z nim je lèchò; ~ wyglądac lèchò wèdrzec*

kier *m* *karc* czerwién *m*, serce *n*; **dama** ~**owa** sercówka, czerwiennò / sercowò *dama*; **walet** ~**owy** sercowi || -cewi dèpk / wiszk / knòp / walk; **dziesiątka** ~**owa** maszka, *zgr* macha *f*, sercowò || -cewò dzesątka

kierat *m* rozwerk *m* [Czej nie bëłò prądu, tej wnet w kòzdim gbùrstwie stojòł za stodołą rozwerk, do chtèrnégò sã zaprzègłò kònie i sã krącèłò, żelè trzeba bëłò narznąc seczci abò draszowac. *Gò Człowiek całi dzén sã tu w kùchni krący, jak w jaczim rozwerkù, wiedno wkól. Gò*]

kiermasz *m* jòrmark, tòrg; *ew. kermasz m, wèprzedòz m* (wèprzedòz jaczégòs òrtu towarów zgromadzonèch we wiòldzim wèbòrze, ùrządywónò tej sej z leżnoscè, np. jaczégòs swiàta abò na zakùnczenié sezonu hańdlowégò) [tegò jòrmarkù / targù / kermaszu; ti wèprzedazè; Jòrmark / tòrg / wèprzedòz bótów / ruchnów (przèdzèwkù) / ksążk(ów) / zòbòwk(ów). *Gò*]

kiernoz *m* knòr'z, *rzad: knur, arch: dzèna, czerda, lok* cziter *m* [Swinia chce do knar'za / knura / dzénè / czerdè / czitra; òna knar'zèje / knurèje / dzénèje / rukò / *lok* czerdèje, czitrèje (*òkazèje pòpãd płcowi*). Swinia hùcze, czej òna knar'zèje. Jachac ze swinią do knura / czerdè. Włòz swiniã na wóz i jedz z nią do czitra. - *Sy*]; **opłata**

za pokrycie świni przez ~za knar'zewé, knurowé; *arch*: dżénówé, czerdowé, czitrowé *n*

kierować *v* **1.** ~ **samochodem / pojazdem** czerowac, *lok* szturowac / *ew.* jachac autã || autołã / wòzã / pòjazdã, prowadzëc auto || autól / wóz [Tak szturuj, co w drzewiã nie wjedzemë abò sã w rowie nie nalëzemë! *Sy*]; (**powozić** **koniem (koñmi) wozem** czerowac / *lok* szturowac / *ew.* jachac kòniã / kòniama *a.* wòzã w kònie; *ew.* *kierować koñmi w nieodpowiednim kierunku*: czudrowac [To jesz je knòp, a ju pòtrafi kòniami || kòñmi szturowac. Dze të tu / tam czudrëjesz!? - *Sy*] {'czudrowac' òd: 'czuder' – *nòkòz do kòni, żebë szłë w lewò*}; ~ **statkiem / samolotem** sterowac (|| *arch* stirzëc) (*ew.* czerowac) òkrãtã / samòlotã; *ew.* prowadzëc òkrãt / samòlot / fliger; **2.** ~ **ludźmi** czerowac / *ew.* kòmańderowac / dowòdzëc (lëdzama / *ew.* karnã lëdzy / brigadã / zdrëszëną / zespòłã), prowadzëc (lëdzy / karno lëdzy / brigadã / zespòł) [Król czerowòł wòjskò do miasta. *Lz*]; ~ **kim / czym** prowadzëc kògòs / cos, czerowac kògùms / czims; ~ **firmã / przedsiębiorstwem / instytucją** czerowac firmã / zakładã (*ew.* przedsãbiorstwã) / jinstytucją; prowadzëc firmã / zakłòd (*ew.* przedsãbiorstwò) / jinstytucją; *ew.* gòspòdarzëc, rzãdzëc, zarzãdz(ëw)ac, *arch* zawiadëwac [òn czerëje / prowadzi / zarzãdzywò / zawiadiwò || zawiadëje; *ew.* rzãdzy, gòspòdarzi]; ~ **interesem / firmã handlowã / sklepem** prowadzëc hańdel / firmã hańdlowã / króm; **dać sobã** ~ dac sã prowadzëc / czerowac; ~ **swe (dokądś) kroki** czerowac (dokąd(ka)s / gdzes) swòje kroczi; **3.** ~ **ogniem** *mil* czerowac òdżin na cos, prowadzëc òstrzeliwanié / òstrzòł / bómbaradowanié czegòs. *Por.* **prowadzić**

kierować się czerowac sã; ~ **się na coś (brać namiar / obrać kierunek na jakiś obiekt)** czerowac sã na cos (na jaczis obiekt), òbrac / wëtknãc so czerënk na cos, trzëmac sã jaczégòs czerënkù; ~ **się dokąd** dokąd(ka)s sã czerowac, jic w jakãs stronã / w jaczims czerënkù; ~ **się czym** czegòs sã trzëmac, wedle / pòdług czegòs jic; czerowac sã pòdług czegòs / za czims [Rëbòcë mùszã sã czerowac za wiatrã. *Lz*]; **dać się (sobã)** ~ dac sã prowadzëc / *rzad* wòdzëc, dac sobã czerowac, pòddac sã jaczi władzë / czëjémùs wpłiwòwi; ~ **się doświadczeniem / wycuciem / intuicją** czerowac sã doswiòdczenim / wëczëcym / jintuicją {*nadto kasz.* '(nie) czerowac sã za czim' = *pol.* (nie) interesowãc się czym, *np.* na sprawami sąsiadów}

kierowanie *n* czerowanié, prowadzenié *n*

kierowca *m* szofëra *m*, *lok* jazdowi *m* (*Sy*); *ew.* òsoba prowadzãcò (chłòp prowadzãcy / bialka prowadzãcò); òsoba, chtërna prowadzi auto || autól; òsoba czerëjãcò / chtërna czerëje autołã {'jazdowi' *in* = mòtorowi w cugù. tj. w banie, na kòleji / tramwaju} [Sënie, jak chcesz bëc szofërã, to bãdz òstròżny, bò jedna nieùwòga mòże ce zgùbic. Mój chłop je za jazdowégò. - *Sy*]

kierownica *f* czer *m* (*Tr*) [tegò czeru, przë czerze]; ~ **w samochodzie** czer / żart kólkò w auce / autole; ~ **rowerowa** czer przë kòle / *rzad* rowerze; **siedzieć za ~cã** sedzec za czerã / *ew.* za kólkã

kierownictwo *n* czerowanié (czim), prowadzenié (czegòs), czerownictwò, prowadnictwò, *ew.* zarzãdz(yw)anié, zawiadiwanié, rzãdzenié / gòspòdarzenié (czim), szefòwanié (czemù – tj. bëcé szefã czegòs) *n*; *ew.* zarzãd (czim / czegò) *m*; ~ **jednoosobowe** jednoòsobòwé czerowanié / prowadzenié zarzãdz(yw)anié; **objąć** ~ **czego** òbjãc / òbjimnãc czerowanié / zawiadiwanié czim / prowadzenié czegòs / zarzãd nad czim; *ew.* wzac w swòje rãce czer / ster czegòs, **powierzyć komu** ~ pòwierzëc / (òd)dac kòmùs prowadzenié czegòs / czerowanié / zarzãdz(yw)anié / zawiadiwanié / rzãdzenié / gòspòdarzenié czims

kierownicza *f* czerownicza, szefòwò; *ew.* direktórka (*ew.* pani direktór); *ew.* przëdniczka, zarzãdczëni, zawiadowczëni [ti czerowniczczi / szefòwi / direktórczi]

kierowniczy *ad* czerowny / czerowniczi; czeręjący (czim), prowadzący (cos); prowadny / prowadniczi; zarządzający / rządzący / zawiadający (czim); **pełnić ~czą funkcję / zajmować (piastować) ~cze stanowisko w jakiejś firmie / instytucji** pełnić czerowną / prowadną fónkcjã / zajmòwac (mieć / pòsadac) czerown(icz)é / prowadn(icz)é (*ew.* wòzné / direktorsczé) stanowiskò w jaczi firmie / jinstytucji; *ew.* bëc w jaczi firmie / jinstytucji czerownikã / szefã / direktorã *itp.*; **posiadać cechy ~cze (przywódce)** mieć znanczi / céchë przewodnika / czerownika / *ew.* szefa / (za)rzãdcë / dowòdcë; *ew.* bëc przënácony do rządzeniò, lubic rzãdzëc; mieć rządzenié w krwi

kierownik *m* czerownik, szef, direktór; *ew.* zarzãdca, przëdnik, przëst zawiadowca *m* [tegò czerownika / szefa / direktora] *m* [Ju czãsto òn bëł naszym czerownikã. Czerownika przë maszopstwie më nazéwómë szëprã. - *Lz*]; ~ **budowy** czerownik / szef bùdacji / bùdowni / bùdowë; ~ **pociãgu** czerownik cugù; *ew.* w *zn.* maszynista, *motorniczy*: jazdowi *m* [Mój chłop je za jazdowégò. *Sy*]; ~ **ruchu** czerownik / zawiadowca / zarzãdca ruchù; ~ **(zawiadowca) stacji kolei** zawiadowca; ~ **zakładu** czerownik / direktór / szef / zarzãdca firmë / *pol.* przedsãbiorstwa / zakładu. *Por.* **administrator, brygadzysta, dowòdca**

kierowy *ad* *karc* czerwienny, sercowi

kierunek *m* czerënk *m*, strona *f*; *rzad*: nórt *m*, *arch* czeringa *f* {‘nórt’ = *kqt* – *zob.*} [Më szlë w stronã / w czerënkù szkòlë, a òni w drëgã stronã. Na ti drodze je le jeden czerënk ruchù. W jakã stronã të jidziesz? Autól jachòł w naszã stronã. - *Gò*]; ~ **jazdy** czerënk jazdë; **jechać w ~nku Pucka** jachac w stronã / w czerënkù Pùcka (*ew.* w czerënkù do Pùcka / na Pùck); jachac na / pòd Pùck / do Pùcka [Tedë òn szedł dali w czerënkù do Pùcka. *Lz*]; ~ **przeciwny** drëgò / òdwrotnò / òpacznò strona; *ew.* *rzad* procëmnò / przëcywnò strona; **sprawdzić ~ obrotu / -tów silnika** sprawdzëc czerënk òbrotu / -tów mòtóru; sprawdzëc czë òn sã w dobrã stronã òbròcò; **odwrotny ~ obrotów** òdwrotny / òpaczny / procëmny || przëcywny czerënk òbrotów; òdwrotné / òpaczné / procëmné || przëcywné òbrotë; ~ **przepływu prądu** czerënk przepliwù pradu; ~ **wiatru** czerënk wiatru; **z którego ~nku wieje wiatr?** z / òd jaczi stronë / z jaczégò nórtã / czerënkù wieje wiatr?; **w którym ~nku zamierzasz się udać?** w jakã / w chtërnã stronã / (g)dze të chcesz / zamiërzòsz jic / ùdac sã / wërëgnac / (wë)rëszëc?; *ew.* (g)dze / dokadka / w jakã stronã të sã wëbiërzòsz?; **wytyczony ~ (cel)** wëtki czerënk (cél); **w prostym ~ku (prosto przed siebie)** prosto (przed siebie), *naprost*, *żart* przodzy nosa (jic) {‘naprost’ *in* = a) *na ùszròc*, *pol.* *na przëtaj*; b) „*naprost mie / nas*” = *naprocëm*, *naprzëcyw*}; **we wszystkich ~nkach** na / we wszëtczë stronë; *ew.* we wszëtczych czerënkach; **z każdego ~nku** z kòzdi stronë; *ew.* z kòzdegò czerënkù; **nowe ~nki w literaturze** nowé czerënczi / tendencje / *neol* zgròwë / *ew.* módë w lëteraturze; **obrać sobie jakiś ~ studiów** òbrac / wëbrac so(bie) jaczis czerënk studiów

kierunkowy *ad* czerënkòwi; ~ **układ / plan ruchu pociągów** czerënkòwi ukłòd / plan ruchù cugów; **jedno~** jednóczerënkòwi; **dwu~** dwaczerënkòwi || dwùczerënkòwi

kierzanka *zob.* maślnica

kiesza *zob.* kabza

kieszén *f* czeszén, tasza, *zdr*: czeszónka, tasz(ecz)ka; ~ **w kamizelce** liwkòwò taszka / czeszén {‘liwk’ = *pol.* *kamizelka*}; ~ **u spodni** bùksowò || -sewò czeszén / tasz(k)a: *lok*: *tylna kieszeń w spodniach*: bùksewnik *m*; ~ **z boku, na piersiach sukni / marynarki** szmëlka *f* *arch* {‘szmëlk’ = *pol.* *zez*}; **suchoty w ~ni** jegò miészki mò sëchòtë; **znać coś jak własną ~** znac cos jak swój pòlc / jak swòjã taszã / czeszén; *ew.* wiedzec, dze diòbël mò młodé *a.* dze reczi mają swòje d(z)urë; **to za drogie (jak) na moją ~** to je za drodzë (jak) na mòjã taszã / czeszén

kieszonka *f* czeszónka, taszka, taszczečka *f*; **mieć płótno w ~ni (nie mieć ani grosza)** mieć płótno w czeszeni / w taszi || -szë [Pewno z tegò sã jezi, że mò płótno w czeszeni. Sy]

kieszonkowe *n* czeszónkòwé *n* (Gò), *Tr*: taszidëtk *m* - dëtczi (pòrà dëtków) na drobné wëdateczy

kieszonkowiec *m* **1.** złodziej, kradëlc, kradnis(k) *m* (taszi / czeszónkòwi złodziej); *por.* **złodziej**; **2.** książka małego formatu: ksąż(ecz)ka *f* (ksążeczka do taszi / czeszeni), czeszónkòwô / tasznô ksążeczka

kieszonkowy *ad* czeszónkòwi, taszkòwi Gò, taszi *Tr* || taszny Gò; **nóż** ~ kòzëlc, kòzòk, knyp *m*; *ew.* czeszónkòwi / taszkòwi (skłòdóny) nóż (*por.* **kozik**); **zegarek** ~ czeszónkòwi / taszkòwi zégark, zégark na lińcuszkù / rzecązkù / czédce

kij *m* czij, knëpel; *w zn. prosta gałązka*: szlig, prät, szprät *m*; *lok*: szliga, szlitka *f*; *zdr* – *zob.* **kijek** { ‘czij’ *in* = *pol.* a) *laska*; b) *przen.* *młode drzewko*; ‘knëpel’ *niem.* = *pol.* a) *patyk*; b) *kawał drewna o przekroju okrągłym*; ‘prät’ *in* = *pol.* a) *okrągłą szprycha drewniana w kole*; b) *belemnit, strzałka piorunowa* } [Jałowcowi / sãkati / złómóny czij. „Złómóny czij” *a.* „półtora czija” (*žart cepë*). Ni móm chãcë robic złómónym czijã. Wzãł czij w gòrsc (*garsc*) i szedł. Walëc jak czijã w błoto / gadac prosto jak czijã w płot (*mówic prosto „z mòstu” / w òczë, co sã mësli*). Bòji sã jak biti pies czija. Ni czijã, ni pòłką (*i tak zle i tak niedobrze*). Czij mò dwa kùnce, jeden doji, a drëdzi sëchò stoi. Kògò nie proszą, tegò czijã wënoszą. Starczy bitëmù psu czij pòkazac. Co ce skapi dò, to tã na złómónym cziju doniesesz. Co to je?: stòrëch lëdzy pòdpiérãjã (*pòdpiéróm*), zgnilé dzecë mie sã bòją – Czij. – Sy]; ~ **cienki, giętki** szlig, prät, szprät *m*, *lok* szmitka *f*; ~ **długi, zdatny na wędzisko a. do podpierania chmielu (tyczka)** szach, czij, prät, szprät *m*, *rzad*: ticz(ka), *lok.* chabina || -wina *f* – *zob.* **tyczka**; [Dobrze chmielowi, czej sã szacha trzimò. Sy]; **grubszy ~ rozgałęziony na końcu** *zob.* **tyczka**; ~ **do używany (zwłaszcza) podpierania się przy chodzeniu** czij, palcòter, *arch* łät *m*, karkùlëca, krëczew || krëkwia, palëca, laga *f* – *zob.* **kostur, laska** [Wëszedł z chëcz z łätã w rãce. Bù]; ~ **mogący być użyty do bicia** chawka = chabina (= gałąz, różga), lëmnica, lugówka, karkùlëca, palëga, pòłką, laga *f*, szlig, prät, szprät, leszczór, lëmiòk, szmòk, òmielòk, rëp, knëpel, *lok* lolc *m*, { ‘òmielòk’ *in* = *hòk do ògnia, òžòg, pòdskòc(ni)k* }; ~ **pasterski** czij (*pasturszi czij*) *m*; *specjalny kij z kółkiem*: rënczòk *m*; ~ **zakończony gwoździem, służący do posuwania się po lodzie** pëk *m* { ‘pëk’ *in* – *zob.* *kolec* }; ~ **do szcotek** miotelòk || *rzad* mietelòk *m*; *ew.* sztil do miotłë; (**jak**) **nie ~em, to pałką** (*jak*) nié czijã, to pòłką; *Tr*: to je tak dalek jak szerok; **bez ~ja nie podchodź** bez czija / knëpla nie pòdchadòj / sã nie zbližòj; ~ **żebaczy** palëcznik *m*, pracharszi / strëszzi / strëszacczi / kòrmańszci / dżadowszci / zebra(c)zi czij [Kòmù sã nen strëszacczi czij rôz w rãce zagrzeje, ten gò ju wicy z rãczy nie wëpùscy. Sy]; **o ~ pójść** – *zob.* **żebry**; **złapać / wziąć kawał kija (żeby kogoś zbić a. postraszyć)** złapac *a.* chwacëc / wac || wzac kawał / sztek czija / prãta / szprãta / szliga (zëbë kòmùs nabic *a.* pòstraszcëc kògòs [Niech le jò ce czijã pònëknã, tej tã pùdziesz. Niech le jò kawał prãta / szprãta weznã, to jò waju pònëknã. Móm jò wzac szprät na cebie? Pòmùjkac (*pòsmùknac, pògłaskac*) czijã = pòrechòwac czijã zëbra. Wez le czij i rzni, jaż klatë pùdã. – Sy Niech le jò złapiã jaczi szlig / sztek czija, tej tã mie zaczniesz slëchac Gò]; **kije (bicie)** *pl* bicé, rzniãcé, lëmienié *n*, rzniãtka || rzniãtka *žart* wëpłata, *lok* wdakówka, prëczkówka *f*; lolce *pl* [Dostac lolców. Jak gròd, tak spòdałë na niégò lolce. – Sy]. *Por.* **kijek, laska, pałka, prët, tyczka**

kijanka *f* **1.** larwa żaby: krukòcz *lok* *m*, czijónka, *lok* panewka, stënka (zabë), ògòniastò żaba, *rzad* *lok*: ògònica, ògònatka *f*, kùlbierz *m* *niem.*, *pl*: kùlbierze { ‘czijónka’ *in* = *pol.* a) *zob.* *kijanka* 2. b) *pionowa beleczka łącząca płozę sań z*

*nasadem; 'ògònica' in = pol. a) mięso: ogonówka; b) ogon; c) datek pieniężny wręczany przy kupnie zwierzęcia przez nabywcę służbie dotychczasowego właściciela - in: ògònowé / ògònewé / ògònkòwé; 'panewka' = a) patelnia; b) flądra; 'stènka' in = pol. smark, świeczka pod nosem; 'krukôcz' in zob. dorsz} [Kaczczi baro lubią czijónczy. Czej kaczczi najedzą sã rzäsë i czijónków, to òne sã pò tim tęczą. Zabëła żaba, że czijónką bëła. - Sy Tu më łowimë wiedno kùlbierze Lz]; **2.** dawne narzędzie do prania bielizny: głowniôcz, rãkòwnik m, czijónka || lok czilónka, czijanca f {'czijanca' in = pol. duża dłoń} [Piérwi białczy czijónką klepałë piérzã nad wòdã i czijónką wałkòwałë wëprónã piérzã. Białka miała w rãce głowniôcz i klepała płótno. Sy]*

kijek m czijk, czijòszk, knëpelk, prãtk; w zn. prosty, giętki kij, różga bez liści: szliżk, szlitka lok m, witka f {'knëpel(k)' zob. kij; 'prãtk' in = pòdskòcnik, òżòg, hòk do ògnia} [Prãtk to je kawał szliga, le përzna grubszi (grëbszi). Sy]; ~ **cienki, giętki** szlig (zdr szliżk), prãtk, m, lok szmitka f; **zmienił stryjek siekierkę na** ~ zrobił lëchã zamianã / lëchi tusz (= zamiana) / hańdel / szacher; zamienił / przeschrowòł kònia na kòzã; wëszedł na tim jak Pòbłocczy na mëdle. Por. **kij, laseczka, pałeczka, patyk**

kiks m cziks m; ew. błąd m; ew. nietròfk (Gò), nieùdòwk (Tr) m – **1.** sp czos / kòp(niãcé) / ùderzenié nimò / òbòk (nimò / òbòk cëlu); nieùdóné / nietrafioné ùderzenié / kòpniãcé balë / pùczka; **2.** muz nietrafiony / lëchi / falszëwi tón / zwãk; nieùdóné / nietrafioné zagranie / czidniãcé / ùderzenié klawisza jinstrumentu / zaspiewanié zwãkù / tónu / głosu {'cziks' dosł. = pol. kikut; co jinégò 'kéks' – òrt kùcha}

kiksować v cziksowac; robic kiksë / błãdë / nietròfczi / nieùdòwczzi; ew. chëbiac, nie trafiać, trafiać nimò / òbòk; sp nie dosëgac balë / muz milëc sã, nie trafiać w tón / w klawisze; ew. falszowac; s~ skiksowac, chëbic, nie trafic; ew. zmilëc sã, trafic nimò; muz czidnac lëchi tón / zwãk; sp nie dosygnac balë, ùderzëc / kòpnac nimò

kikut m czikc || cziks m – **1.** ~ **po obciëtej kończyńie, ręce, nodze, palcu** czikc || cziks m, lok: bólka, czicza f, përc m [Na drodze leżòł człowiek bez nodzi, le czikc mù wisòł. Jaczis chłop z bólką szedł przez wies. - Sy]; **człowiek z ~tem** czicza, bólka. lok łapka m [Ten czicza stracył rãkã na wòjnie. Naszégò sąsòda nazëwają bólką, bò òn mò nogã òdjãtã jaż pò kòlano. - Sy]; **2.** ~ **gałęzi** pék, prékel || préczel, czikc, lok tëbel (|| tébel || tubel) m [Òbetni péczy z tegò drzewa. Widzysz tã te tëble na drzewie? Wez je ùtni. - Sy]; por. **gałąź**; **3.** ~ **rogu** czikc || cziks, lok tëbel (|| tébel || tubel) m {'czikc' || 'cziks' = pol. a) kikut kończyńy; b) pozostałość po ułamanym rogu; c) mały, wyrastający róg; d) kiks; e) odnoga poroża samca sarny; 'czicza', 'bólka' in = człowiek bez rãczy; 'përc' in = pol. a) krótki ogon, np. kozy, owcy, zająca; b) mały róg; c) ogonek, szypułka owocu; 'pék' in - zob. kolec; 'tëbel' – zob. kołek}

kil m **1.** żeg stãpka f, kil m – pòdłużnò balka na spòdkù, wzdłuż srãbù òkrãta. Por. **kadłub, miecz**; **2.** lotn kil m – listew zamòcowónò òd spòdkù, wzdłuż westrzòdka srãbù szibòwca a. samòlotu / fligra; **3.** kil m - statecznik we fòrmie wiòldzi czeszeni stosowóny na czasach spòdochronu

kilim m kilim m, òzdobnò / wësziwónò de(cz)ka / òzdobny tãpich na scanã (Gò), scanowi wëscélòk (Tr),

kilimek m kilimk m

kilka prn pòrà czile; ew. w zn. *kilkanaście*: pòrànòsce, czilenòsce; ew. rzad: wieleż tam [Wëwrocë ten płòszcz na òpaczëznã (na rãbë), jò jesz pòchòdzã w nim czile lat. Sy]; ~ **mężczyzn** pòrà / czile chłopów; **te** ~ **słów** tãch pòrà / czile słów; ~ **razy** zob.

kilkakroć

kilkadziesiąt prn pòràdzësãt, cziledzësãt

kilkakroć prn pòrà razy, czile razy; ew. nieròz, niejedyn ròz, wiele razy; rzad: wieleż tam razy; ew. wielokrotnie Gò; ~ **sto tysięcy** pòrà razy pò sto tësãcy, pòrà set tësãcy

kilkakrotnie *zob. kilkakroć*
kilkakrotny *prn* pôrãkrotny, czilekrotny, wielokrotny; *ew.* wilerazowi, pôrãrazowi, czilerazowi
kilkanaście *prn* pôrãnôsce, czilenôsce; ~ **razy** pôrãnôsce / czilenôsce razy [Jak mie szkólny czilenôsce razy na pùczel strzinkã przëmalowôł, to jô le gwiozdzë widzôł. Sy]; ~ **stopni (Celsjusza)** pôrãnôsce / czilenôsce stãpni (Celsjusza)
kilkaset *prn* pôrãset, czileset
kilkoro *prn* pôrã, czile
kilkudniowy *ad* cziledniowi, pôrãdniowi
kilkudziesięciokartkowy *ad* cziledzesãt- / pôrãdzesãtkôrtkòwi
kilkudziesięcioletni *ad* cziledzesãtlatny, pôrãdzesãtlatny; *ew.* pôrãdzesãt lat stòri
kilkudziesięciostronicowy *ad* cziledzesãt- / pôrãdzesãtstronowi, złożony z czile- / pôrãdzesãt stron || stronów
kilkugodzinny *ad* czilegòdzynny || -dzënowi, pôrãgòdzynny || -dzënowi
kilkuletni *ad* pôrãlatny, czilelatny
kilkunastodniowy *ad* czilenôscedniowi, pôrãnôscedniowi
kilkunastokrotny *ad* czilenôscekrotny, pôrãnôscekrotny
kilkunastoletni *ad* czilenôscelatny, pôrãnôscelatny
kilkunastoosobowy *ad* czilenôsceòsobòwi, pôrãnôsceòsobòwi
kilkunastotomowy *ad* czilenôsctetomòwi, czilenôscedzëłowi, złożony z czilenôsce / pôrãnosce tomów / dzëłów
kilkutomowy *ad* pôrãtomòwi, pôrãdzëłowi, cziledzëłowi, cziletetomòwi; złożony z pôrã / czile dzëłów / tomów
kilof *m* mòtëka, bëka *f*
kilogram *m* kilogram *m*, *pot* kilo *inv*; **dwa ~my** dwa kilogramë / dwa kilo; **pięć ~mów** piãc kilogramów / piãc kilo; **pięćdziesiąt ~mów** piãcdzesãt kilo(gramów); *ew.* centnar *m*
kilogramowy *ad* kilogramòwi, *pot* kilowi; **dwu~** dwakilogramòwi / dwakilowi; **pięć~** piãckilogramòwi / piãckilowi; **pięćdziesięcio~** piãcdzesãtkilowi, centnarowi
kilometr *m* kilométer *m*; **dwa ~ry** dwa kilométrë; **pięć ~rów** piãc kilométrów; **na piątym ~trze** na piãtim kilométrze
kilometraż *m* kilométròż *m*, jazdowé (*Tr*) *n*, przejachóné kilométrë
kilometry *ad* kilométrowi
kilowat *m el m* kilowat *m*
kilowatogodzina *f el* kilowatogòdzëna *f*; **licznik ~dzin** licznik (*przest.* zédzer) kilowatogòdz(ë)nów || -gòdzyn / *pot* kilowatów
kilowatomierz *m* kilowatomierz [tegò –mierza] *m*
kilowolt *m el* kilowolt *m*
kim(że) *zob. kto*
kiła *f* **1.** med syflis *m*; **2.** wëpãklëna miechùlka
kimono *n* kimòno *n*
kindżał *m* kindżał, dolch, sztilet *m*, òbòseczny nóż
kinematografia *f* kinematografiô *f*
kinematograficzny *ad* kinematograficzny
kineskop *m* kineskòp *m*
kineskopowy *ad* kineskòpòwi
kinetyczny *ad* kinetyczny
kinetyka *f* kinetyka *f*, ùczba / nôùka ò rëchù || ruchù
kinkiet *m* kinket *m*, scanowô / przëscennô / przëscanowô lãpa
kino *n* kino *n*; **gwiazda / gwiazdor ~na** gwiozdzë kina / kinowô, gwiozdzor kina

kinoman(ka) *m (f)* kinoman *m*, kinomanka *f* – lubiéńc(ka) / amator(ka) kina

kinowy *ad* kinowi; **ekran** ~ kinowi ekran; **sala** ~ kinowô zala

kiosk *m* bùdka *f*, kiosk *m*

kiper *m* smakôcz (*Tr*), próbòwnik (*Tr*) *m* (szmakôcz / próbòwnik wina / wódczi)

kipieć *v* **1.** *w czasie wrzenia mocno bulgotać i wylewać się z naczynia:* czipiec; *ew.* mòcno / baro sã gòtòwac / wrzec, mòcno bùlgrotac || bùlgòtac; *o mleku:* dwigac / pòdnaszac sã / rosc (jaż czipiec), *żart:* ùcekac z garka / grôpa; *w zn. szumieć, furczeć:* szëmiec, fùrczec, *arch* wòrszczëc || wòrskac; *w zn. prychać, parskać, sapać, syczeć:* prëszczëc || brëzdżëc, pòrzkac, sapać, sëczëc; *ew. o odgłosie podskakującej pokrywki:* perkòtac, klekòtac [Wòda czipi, wìkò / dëkel spòdò. Mlëkò w gròpkù ju rosce / sã dwigò, zarò wëczipi. Gò Mlëkò ùcëkò (*czipi, przelëwò sã przez brzedzi garka*). Zamëkòjta dwiërze, bò mlëkò chce ùcec. Z mòlëgò garka nòrëchli czipi. Bùlwë wrają (*a. wrzą*), krëpë czipią, gòsce jadą. Wòda wòrszcze, czej sã gòtëje. Òb noc tak deszcz padòł, jaż wòrszczało. - *Sy*]; **2.** *o wodzie w rzece, o morzu:* szëmiec, prëszczëc || brëzdżëc, *lok* brëslowac, bùrzëc sã, pienic sã, szëmòwac {‘brëzdżëc’ – *por.* ‘brizdżëc’ || ‘bruždżëc’ = *pol.* a) *smażyć* *byle jak, pichcić* – *zob.* gotować¹; b) *lok o deszczu: padać, mżyć*} [Wòda w rzëce brëzdzi. To padało, jaż brëzdżëło. Wałë brëslëją w letczim wietrze. *Lz*]; **3.** *szumieć, musować - o spienionym piwie w kuflu:* szëmòwac, pienic sã, *lok* brëslowac {‘brëslowac’ *Lz* || *Tr:* ‘brëzłowac’ *dniem. briseln* – *por.* ‘prëzel’ Gò = *zgardl: wódka, sznaps*} [Piwò brëslëje (*szëmùje i pieni sã*) w sklònce. *Lz*]; **kipiąca woda** czipiàcò / gòtëjąco (*sã*) wòda; *ew.* *w zn. wrzątek, war:* wòr, ùkrop, wrzątk *m*, *rzad:* parzëna *f*; **zły, aż ~pi (ze złości)** je zli, jaż czipi (*z gòrzu / ze złoscë*); **robotą aż kipi** robòta jaż wrò || wrze / czipi; *ew.* robòta jidze òd rãczy / szafùje, to le tak zwòni; òni robią, to le tak wòrskò / wòrszczi {‘wòrszczëc’ || ‘wòrskac’ - *zob.* furczeć}; **człowiek kipiący życiem** człowiek żëwi jak skra, pëten żëcëgò, rëszny / żwawi; **miasta kipiące życiem** miasta czipiàcë żëcym / miasta, w chtërnëch żëcë jaż czipi

kipiel *f* kòtlowisko *zbijających się fal:* kòplarëjò *f*; *ew. (Gò):* czipielëzna *f*, kòtlowiskò *n*; przewòlajàcò sã / wzbùrzonò wòda; *ew. fale wysokie, spienione (morze wzburzone):* prësk *m*, brëzgòta, skrzëwica, pienizna *arch (Lz)* *f* [Dzys le sedzmë doma, bò to je za wiòlgò kòplarëjò. To dzys jedna skrzëwica na mòrzu. To dzys je prësk / brëzgòta na mòrzu. - *Sy*]. *Por. fala*

kipienie *n* czipienië

kipnąć *v* **pot 1.** ùmrzec, *rub* padnàc, *fig* zamknàc òczë, *żart* tępnać, kòpnać w kalãdòrz, wëcygnàc nodzi / szpérë / wszëtczë sztëré; **2.** ùpadnàc, zwrócëc (*sã*), wëwalëc / òbalëc (*sã*), padnàc jak dłudzi, *żart* wëbaranic sã

kir *m* **1.** czòrny strój; czòrnosc, żaloba *f* [ti czòrnoscë; Chòdzy w czòrnoscë jak ksądz. *Sy* Òna chòdzy w żalobie, na czòrno òbloklò. *Gò*]; **2.** smùtk *m*, żaloba *f*

kirasjer *m* kiraséra *m*

kirasjerski *ad* kirasérszczi

kirys *m* pancierz *m* (napiersny i naplecny pancierz), *ew.* zbroja *f*

kisić *v* kwasëc [jò kwaszã, të kwasysz, òn kwasy; më kwasymë, wa kwasyta, òni kwaszà]; **za~** zakwasëc

kisiel *m* kwasniówka (*Gò*) *f*, brzadowé żélé, trzãsk brzadowi / kwaskòwati; **dziewiąta woda po ~u** dalekò krewnota *a.* krewnosc, dzewiãtò wòda pò slëwach

kisłość *f* kwasnosc, kwaskòwatosc, *arch* czisłosc || czisłota || czisłëna *f* [Piwò przëjãło dróbkã czisłoscë. *Lz*]

kisły *zob.* kiszony

kisnąć *v* kwasëc sã, kwasniec, robic sã kwasny; *arch* czisnàc *Lz* [To mlëkò ju kwasnieje / robi sã kwasné. Gò Piwò letkò czisnie, ga (*czej*) je gòrãco. *Lz*]. *Por. skisnąć*

kiszka *f* **1.** flaka, *zdr* flaczka *f*; *por.* **flak(i)** {‘flaczi’ *pl* = *brzëch, kałdun m, wnârznoscë, wãtpia, bebechtë pl*} [Na flace mie zawisło (*bòli miã brzëch*). *Sy* „Rzechòtanié taczé krãpie we mie flaczi”. *La*]; ~ **gruba, cienka** grëbò / cenkò flaka; ~ **ślepa** ~ *slepò* fla(cz)ka; *ew.* wërostk *m* (wërostk robòczkòwi); **zapalenie ślepej ~ki** zapòlenié *slepi* flacz(cz)i / wërostka (wërostka robòczkòwégò); ~ **odchodowa, stolcowa** òdchòdowò / rzëtnò flaka, *žart:* piòrdflaka || piardëflaka *f*; **szmery / odgłosy w ~kach (burczenie w brzuchu)** bürzenié w brzëchù; *žart:* žabë *pl* (žabë skrzeczã w brzëchù) [Nie pij tak wiele wòdë, bò bãdziesz miòł žabë w brzëchù. Czëjã, że ce žabë skrzeczã w brzëchù. - *Sy*]; ~**ki z kogo wypru(wa)ć** – *zob. bebeszyć, patroszyć, wnętrzości*; **2.** *kielbasa gruba*: ~ **kaszana** *zob. kaszanka*; ~ **krwawa** *salceson m, krwawò* (krwawò wòrta / kòłbasa || czełbasa), *krwawiònka, niem.* blutka *f*; ~ **wątrobiana** wãtrobionka, wãtrobianò (wãtrobianò wòrta / kòłbasa || czełbasa), *niem.* léberka; *ew.* pasztetowò *f*; **3.** w *zn.* wãž gumowy: wãž, szlauch *m* (gùmòwi) [*wym:* szlałch]; **4.** *zob. dętka*

kiszony *ad* kwaszony, kwasny; ~**na kapusta** kwasnò / (za)kwaszonò *kapùsta*; ~**ny ogórek** kwasnò / kwaszonò *gùrka f, pl:* kwasné / (za)kwaszoné *gùrczi*; *ew.* *ogórki w zalewie octowej:* (za)òctowóné *gùrczi*; *gùrczi* zaprawioné (= *zakònsérwòwóné*), *gùrczi* w òcce (w zalewie òctowi). *Por. skisły*

kiść *f* **1.** *pęk jagód na jednej szypułce / gałązce:* grãdo, *zdr.* grãdkò *n*; *ew.* pã(cz)k *m, garsc f* {‘grãdo’, ‘grãdkò’ = *pol.* a) *pęk jagód na jednej szypułce*; b) *kwiatostan złożony z osi, na której wyrastają kwiatki ku górze*; c) *gromada ludzi, stad(ko) zwierząt, ptaków* (= *kasz. karno, grono, karenkò, grónkò*); d) *kępa, gromada roślin – zielska / krzaków / drzew*; e) *wyspa / ostrów na rzece / jeziorze*; f) *miejsce w polu, gdzie lepiej rośnie, gdyż tam złożono obornik*; *por.* ‘grząd’ *m* = *pol. miejsce w lesie obfitujące w grzyby*; *por.* ‘grządë’ = *pol.* a) *gromada kamieni w morzu*; b) *męty, fusy*; ‘grónkò’ *in zob.* grono, bukiet, bukiecik, kęp(k)a}; ~ **jarzębiny** grãdo / grãdkò *jarzëbinë* (*Sy*); ~ **porzeczek** grãdkò *swiãtojanków*; ~ **winogron (winne grono)** *pol.* winogrona *pl* (*Sy*); grono *n* (*Ra*), *lok:* grãdo / grãdkò *wina* (*Sy*); *ew.* *neol Gò:* winné grãdo / grãdkò, *winogràdkò n, pl:* winogràdka; ~ **wiśni** pãczk *m / garsc f / ew.* pòrã / czile *wiszni*; **zrywać owoce całymi ~nami** *rwac / zrëwac* brzòd *całima* grãd(k)ama / *ew.* pãczkama / *garscama*; **2.** *zob. kwiatostan*; **3.** ~ **bzu** gałązka *besu*; **4.** *zob. kęp(k)a*; **5.** *zob. kita*; **6.** *zob. dłoń*

kit *m* *czít m* [Czitã sã ùszczelniwò rutë w òknach. *Gò Biéj* w *czít* *cziteczny!* (*dòj mie pòkù, biéj prëcz*). *Sy* *Rësëñã* w dwierzach òn *zasmarowòł* *czitã. Lz*]. *Zob. kitować*

kita *f* **1.** *ogon puszysty: rëpnica, rzad ògònica, miotła f; ew.* szadi / klat(ow)ati / kùdłati ògón {*arch, Lz:* ‘kita’ (|| *czita*) *f* = *pol.* a) *ogon* [*Wòlòk pòdniòst czitã.*]; b) *zmarszczone zakończenie zwiazanego worka, in kasz. czucz(a)* [*Òn schwòcył ten miech za czitã*]} [*Lës òpùscył rëpnicã i slëchòł. Wiewiòrce le rëpnica mërgnãła i ju ji nie bëło. Lës mò czasã takã ògònicã jak òn sóm dłudzi je. Lës mò miotłã. - Sy* *Lës gnòł wedle miedzë, le mù ten rudi, szadi ògón nadlatiwòł. Gò*] {‘ògònica’ *in* = *pol.* a) *mięso: ogonówka*; b) *kijanka, żaba niedorośla*; c) *datek pieniężny wręczany przy kupnie zwierzęcia przez nabywcę służbie dotychczasowego właściciela - in: ògònowé / ògònewé / ògònkòwé*}; **odwalić ~tę** *zob. kipnąć*; **dać na ~tę (dodać gazu, podczas jazdy samochodem)** – *zob. gaz*; **2.** *kwiatostan niektórych roślin tworzący wiechę: wiecha f, kropidło n; ~ty trzcina* wiechë *strzëñów* || *trzëcëñów*; ~**ty owsa** wiechë / kropidła *ówsa* [Nasz óws je jak las, wiechë òn mò jak jałòwc. Óws mdze latos dobrze sëpòł, bò òn mò taczé wiòldzë kropidła. - *Sy*]; **3.** *ozdobny pęk pióra. włosia, pióropusz:* pióropusz *m*; *ew.* (òzdobny) czëp / pã(cz)k z piór(ów) / z (kòńszczich) włosów; *kru(t)ka / wiązka z piór / kòńszczich włosów* {‘krut(k)a’ = *pol.*

a) kokard(k)a; b) pęczek kłosów uwity przez żniwiarzy w dniu skoszenia żyta; c) wiazanka kawiatów, gałązek; d) świeczka u nosa }

kitaj *m* świecące płótno

kitajka *f* taft *m*

kitel *m* długô lëtewka

kitka *f* ògón(k) *m*, rëpniczka *f*; *ew.* krutka *f*, pączk *m* (krutka / pączk piórów / włosów); *ew.* pióropùszk *m*, pióro *n*, żart fiufiu *n*, tęp(k)a; *arch* czitka (Lz) *f* { 'tëpa' = krótczi ògón, *np.* zajca }; ~ **przy rzemyku, służąca do strzelania z bicia** klapôcz *m* [Klapôcz òd kónszi włosy do batoga (batuga). Lz]. *Por.* **kita**

kitować *v* **1.** *czitowac*, ùszczelniwac / òbszczelniwac *czitã* [jô *czitëjã*, òn *czitëje*; *Czitowac* òkna. *Czitowac* dëtczi (gromadzëc / kùtwic pieniãdze - *por.* 'czitôcz' *lok* = *skapc*, *żmich*, *sknëra*). *Sy* Jô so sóm (ò)czitëjã swòje òkna. *Gò* Òn sã znaje na *czitowanim* grónków ë talerzi. Lz]; **2.** *żart pędzić samochodem*: nëkac, czadzëc, sëpac, perowac, *rzad* pãdzëc, *ew.* gazowac; *ew.* jachac na zabicé [òn nëkô / czadzy / sëpie / perëje / pãdzy / gazëje / jedze]

kitowanie *n* *czitowanié n*; **fachowiec (dawny) od ~nia okien** *czitnik m* [*Czitnikã* biwól colemało łapiczków (hańdlôrz łapiczka na mësze / szurë). *Czitnik* przëszedł do wsë, bądze òkna *czitowól*. – *Sy*]

kiwać *v* *cziwac* [Wa dżadzë jesta wszëtce równy i na wszëtke le nosama *cziwiet*a. *Pies* ògónã *cziwie*. Òn *cziwól* nó miã (na mie) *czijã*. Òna sã *czywa* jak mòkri *pies*. – Lz]; ~ **komu głową** *cziwac* kòmù(s) *głową*, *np.* *cziwac* że „jo” / że „nie” (krãcëc *głową*) – na znak przëzwòleniô / nieprëzwòleniô; ~ **komu ręką** *cziwac* / *rzad* machac || *môchac* kòmù(s) *rãką*; *ew.* w *zn.* machac na pożëgnanie / powitanie: *winkòwac* [Jô *ji* *cziwól*, ale òna nie przëszła. Lz]; ~ **palcem w bucie** *cziwac* / *rëchac* / *rëszac* pòlcã w bóce; ~ **się** *cziwac* sã, kòlibac sã, tëmłowac sã, *przechilac* sã (*rôz* na jednã stronã, *rôz* na drëgã); ~ **się (dryblować)** *cziwac* sã, *driblowac*, *szëkòwno* òmijac

kiwanie (się) *n* *cziwanié (sã)*; *ew.* kòlibanié (sã), tëmlowanié (sã), *môchanié n*; *ew.* *zob.* **dryblowanie**

kiwnąć *v* *cziwnać*; ~ **(skinać) komu głową** *cziwnać* kòmù(s) *głową*; ~ **ręką** *cziwnać* *rãką*; ~ **się (zakolysać się, przechylić się)** *cziwnać* sã, kòlibnać sã, *zatëmłowac* sã, *przechilëc* sã

kiwnięcie *n* *cziwniënié* || *cziwniãcé n*; ~ **się** *cziwniãcé sã*, kòlibniãcé sã, *zakòlibanié sã*, *zatëmlowanié sã*, *przechilenié sã*

klacz *f* *klacz*, kòb(ë)ła, *kluska arch*, *zdr* kòbëłka, *kluska arch f* { 'kluska' *in.* *białka nielusô*, *brëdnô* [Wiãkszi *klusë* ni ma we wsë jak ta. *Sy*]}; ~ **rozpłodowa** *zgrzëbnica* || *rzad* *zdrzëbnica f*, *chòwnô* / *rozpłodowô* *klacz*; **żrebna** ~ *zgrzëbnica f*, *zgrzëbnô* *klacz*; ~ **po ózrebieniu** òzgrzëbnica *f*, *klacz* òzgrzëbionô

klajster *zob.* **kleidło, klej, lep**

klajstrować *zob.* **kleić, lepić**

klajstrowaty *ad* *klëstrowati*, *glëmzowati*; *ew.* *lepny*, *lepiący*, *lnący*, *klejący*; ~ **(zakalcowaty) chleb** *glëmzowati* / *òsełkòwati* / *zakalcowati* / *klóskòwati* *chlëb*; ~ **ta masa (kleiste ciasto, klucha)** *klums m*, *glëmza f*, *ew.* *lepiące* / *klejisté* / *lepczé* / *klejące* / *klëstrowaté* / *glëmzowaté* *casto*; ~ **ta zupa** – *zob.* **breja**. *Por.* **kleisty**

klaka *f* *teatr* *klaka f*, *klaskanié* (*brawa* / *òklasczi* / *aplauz*) *ùrządzone* przez *pòdstawionëch* (*òpłaconëch*) *lëdzy* a. *drëchów* *artistë* / *pòlitika*

klakier *m* *klaker m*, *òpłacony* / *pòdstawiony* „*klaskôcz*” / „*òklaskiwôcz*”, *ew.* *przen*: *chwólca* (*kògò*), *przë(pò)chlëbca*, *pòdchlëbc(a)*, *złóśl* *pòdlizajk*, *ùtrzëdëpsczi m*; ~ **rzy** *pl* *klakerzë* || *klakerowie*, „*klaskacze*”, „*(ò)klask(iw)acze*”, *przen*: *chwólcowie*, *pòdchlëbcowie* *pl*

klamerka *f* **1.** do mocowania bielizny suszonej na linie / lichtarzyka na choince, grzebień sprężynujący do włosów *itp.* klamra, klamerka *f* [Klamra do bielężnë. *Lz* Klamerdzi do piërzë / bielężnë. *Gò*]; **2.** przy odzieży: spinka, zapinka, sznëpka *f*, spinôcz(k), spiónek; *ew.* hóczk *m*; *ew.* zatrzask *m*, knąpka zatrzaskówô, *przest.* drukknąpka *f* { ‘sznëpka’ = *pol.* katar(ek) nosa; b) haczyk, zapinka }. *Por.* **klamra**

klamka *f* klëczka, klamka, *arch lok:* klinka *f* { ‘klëczka’ *in* = *pol.* a) zasadzka; b) grzechotka, klekotka; c) poprzeczna rëkojeść łopaty; c) kobieta gadatliwa; d) kołowrót do wyciągania niewodu; e) haczyk na łańcuszku u drewnianych nosideł; ‘klamka’ *in* = *pol.* sytuacja bez wyjścia, matnia - *por.* ‘klamówac’ = blokówac, chamówac, zacënac *sã*; ‘klinka’ *Ra:* ‘zasuwka, klamka drewniana’ – *wierã ôrt klëczczy, dze jeden z głównëch elementów mô sztôłt klina - Gò* } [Zamknąc dwiërze na klëczkã. Przëcëśni klamkã, to dwiërze *sã* òdemknã. Co to za panna, co *sã* z niã kòzdi witô? – klamka. – *Sy* *Ti* rojbrzë nama klëczkã gównã wësmarowelë. *Gò* Namaklôł klinkã ù dwiërzi. Zamklł dwiërze na klinkã. Zasënął dwiërze na klinkã. - *Ra*]; **drzwi zamykane na ~kę** dwiërze zamikóné na klëczkã / klamkã; *lok* klëczkówé dwiërze [(*Czej pùdzesz*) nôprzód bądã klëczkówé dwiërze (*zamikóné na klëczkã / klamkã*), a tej domklëwé (*zamikóné na domklã, tj. kłódkã*). - *Sy*]; **już ~ zapadła** ju przepadło; je ju za pòzdze / za późno, „ju za pòzdze skòblëc gòzdze”, ju je pò wszëtczim, ju je kùnc / *zart* wszëtczich kùnców kùnc, ju ni ma ò czym gadac; **złapać za ~kę** złapać / ùchwacëc || ùchwëcëc za klëczkã / klamkã; **wieszać się pańskiej ~ki** wieszać *sã* / trzëmac *sã* pańszi klëczczy / klamczy

klamot *zob. grat*

klamra *f* **1.** sprzączka u pasa: klamra *f*, spionk || spiónek *m*, spina, spinka *f*; **jęczyzek u ~ry** kòlc, jãzëczk, ząbk *m*; *por.* **kabłaczek, karabinek**; **2.** złącze żelazne łączące dwie belki: klamra *f*; *ew.* w *zn.* kotwa: kòtwa, *f*, anker *m* [Klamrë *sã* złómiłë, a mòst *sã* rozpòdł. *Lz*]; **~rã spoić** sklamrowac, zankrowac, spiac, złãczëc; **3.** znak graficzny, nawias: klamra *f*, nówias *m*; **4.** złącze przy różnych sprzętach: sznëpa, złączka, klamra *f*, złączé *n*

klamrować *v* klamrowac, łãczëc klamrama / za pòmòcã klamrów. *Por.* **klamra (~rã spoić), sklamrować**

klapa *f* *ptaskie wieko:* klapa, *zdr* klapka *f*; *ew.* wiekò *n*, przëkriwk, zakriwk; *ew. techn.* {*kasz.* ‘klapa’ téż w *zn.* *pol.* klatka z klapã przy gołëbniku, *ew.* pułapka na gołëbie; ‘klapë’ *pl - in* = *plotczy, pludrë*} [Klapã w górã pòdniosła. *Lz* Tata zrobił nowã klapã / nowé wiekò na lukã do sklepu. Na dakù szurka òni mają pòstawioné klapã na gòłãbczi. *Gò*]; **~ bezpieczeństwa** klapa / wentil / zawór bezpieczeństwa / bezpiekù; *Tr:* bezpiekòwi wentil; **~ opadająca** òpòdajacô klapa; **~ wylotowa** wëlotowô, wëchòdnô klapa; **~ na uszy (przy czapce)** ùsznica *f*, klapa na ùszë [Fëjn kapùzã so wëbiërom z szadima klapama. *Dh* Te klapë na ùszë do górë pòdsadzył. *Lz, Bù?*]; **~ przy spodniach** klapa, *lok Cr:* laca *f* [Bùksë z klapã (z lacã). *Jô* ce jész klapã zapinôł. *Sy*]; **~ przy uździe** niepatrznica *f*, klapa na òczë / kòle òczu [Mój kón bez niepatrznicë nie pùdze drogã. *Sy*]; **uzda z ~mi na oczy** klapòùzda *f*, klapówô ùzda, ùzda z klapama na òczë (- *Sy*); **zrobić ~pę (zbankrutować)** jic z torbama, bëc baf / bankrot / kapùt, zrobic plëjtã / klapã / bankrot, bëc zrujnowóny (|| *Tr:* zrëjnowóny), splëjtowac, zbankrutowac, wiele stracëc na jaczims geszëfce / przedsewzãcym; *ew.* (ù)padnac, ùschnac, nie wëtrzëmac kònkùrencji; wëwiesëc biòłã chòragwiã / fanã / flagã (òbniechac walczì, pòddac *sã*, ògłosëc plëjtã / bankructwò); **kompletna** ~ całkòwitò / czëstò / kómpletnò plëjta / klapa / *ew.* rujina (*Gò, Ra*) || rëjna (*La, Tr*); całkòwiti / czësti ùpòdk / nieùdówk / niewëpòł; kùnc wszëtczëgò; *ew.* lëchò nama szło, jësmë terò czëstò baf / kapùt, terò lëzimë, terò jësmë czëstò / dëcht czëstò / całkòwice „załatwiony” / zrujnowóny (|| *Tr:* zrëjnowóny)

klapać *v uderzać czymś płaskim*: klepac, klap(row)ac {kasz. 'klapac' *in* = *plotkòwac*, *òbmawiac*}; ~ **drewniakami** klepac / klapac / klaprowac *kòrkama* [òn klepie / klapie / klaprèje]

klapka *f mała klapa*: klapka *f*, mòłò klapa {kasz. 'klapka' = *téż*: *klòtka*, *łapiczka*: *klapka na mészë Bù*}; ~ **(packa) na muchy** klapka / packa na mùchë [Wzàł klapkã, klapnął è zabił sémně mùch. Bù]; ~ **sygnałowa** *tel* sygnałowò klapka *Tr* {'klapka sygnałowò' *w dównèch centralach telefónicznèch klapka òpadłò wskazywa, że chtos prosy ò pòłączenié - Gò*}; ~ **na kominku traktora** klapka na kòminckù trèkra; **mieć ~ki na oczach** miec klapczy na òczach, bëc slepi na pròwdã, miec błãdné . milné rozeznanie w jaczi sprawie

klapnąć *v 1. o czymś płaskim*: klapnąć; *o klapie luku*: òpadnąć, zamknąć sã, zatrzasnąć sã; *ew. o dwóch płaskich przedmiotach, zderzyć się*: sklapnąć / sklapòwac (sã); *ew. o cieście / błocie*: pacnąć, czap(s)nąć, trzapsnąć, klaksnąć; **2. uderzyć dłonią**: klapsnąć, trzepsnąć, pacnąć; *ew. uderzyć z rozmachem*: chlapnąć, méznąć, zadwignąć jednégò; **3. siąść**: sadnąć / ùsądnać / przésadnąć; *ew.* klapnąć

klapouchy *zob. klapouchy*

klapować *v pot (zgadzać się, być w porządku)* klapòwac, zgadzac sã, grac, sztémòwac, bëc w pòrządkù [Jak tam, wszètkò dobrze, wszètkò klapùje? Gò Rzec klapòwała dobrze. Robòta nie klapòwała. Bù]; **coś nie ~puje** cos nie klapùje / nie zgòdzò sã / nie graje / nie sztémùje / nie je w pòrządkù

klapowany || **-ty** *ad (o liściu, mający głębokie wcięcia dzielące go na kilka części)* (szeroczi lèst) klapòwati / rozłòżèsti / z òdnogama

klaps *m 1. (uderzenie dłonią w pośladek)* klaps, *lok trézel m*, trzepniãcé, przèplatowanié *n* {'trézel' *in* = a) *slòdk*; b) *mòłi miech*}; **dać ~sa w tyłek** dac klapsa / trézla; trzepsnąć (letkò ùderzèc) / przèplatowac (mòcno ùderzèc / wprac / méznąć / péznąć) w slòdk; *ew.* dac kòmù jednégò dupã / w slòdk [Jak ce dóm pòrã trézłów, to tã sã ùspòkòjisz. Sy]; **2. uderzenie w policzek**: zadwiga, zaùsznica *f*, ùderzenie / chlapniãcé w lica / w gãbã / w twòrz / *rub* w pèsk; **3. (sygnał przy produkcji filmu)** klaps *m*

klapsa *f (odmiana gruszek)* klapsa *f*

klarnecista *m* klarnecysta, klarnétnik *m*

klarnet *m* klarnet *m*, klarnéta *f*

klarować *v 1. klarowac, òczészczèwac z mątu – przez „ùstojenié”, tj. òstawienié na jaczis czas, zebë mąť òsòdł na dnie a. òczészczèc z mątu precedzeniem przez sètkò (zypk) / kòderkã itp. [to sã klarèje / òczészcziwò]; 2. klarowac, wéjasni(w)ac / òbjasni(w)ac, tłómaczèc, wèkładac [Jò mù to klarowòł / tłómacził pól dnia, a òn i tak zrobił pò swòjémù. Gò] {kasz. 'klarowac' *nadto*: = *madrowac*, *grzebac*, *pol. manipulowac – zob. grzebac 7*}*

klarować się **1. o oczyszczaniu się płynu z mątu**: klarowac sã, ùstojiwac sã, czészczèc sã, òczészcziwac sã, robic sã klòr / czèsti / przezdrzélny; **2. a) o pogodzie; b) o sytuacji, poglądzie na sprawę**: przejasni(w)ac sã, rozwidni(w)ac sã, rozjasni(w)ac sã; *ew.* klarowac sã [To (niebò) sã przejasniwò. Pògòda sã klarèje. Terò dopiérkù, czej tã mie to rzekła, mie sã w głowie rozjasniwò / rozwidniwò / klarèje, terò jò ju wiém ò co tam chòdzèłò. - Gò]; **obraz sytuacji się klaruje** wszètkò sã wéjasniwò; całowny òbròz / òbròz sytuacji / sprawè) sã wéjasniwò / klarèje / robi sã wèrazny / nabiérò wèraznégò sztòłtu

klarowno || **-nie** *adv* czèsto, wèrazno, przezérno || przezdrzélno, klarowno || -nie, klòr; *ew.* jasno, widno [To bëłò klarowno w jezerze (*jezorze*). Pò tim deszczu to sã stałò wnet zòs klarowno. – Lz]

klarowny *ad* czësti, wërazny, przezërny || przezdrzëlny, klarowny, klôr; *ew.* jasny, widny [Niebò je taczé czësté / klôr. Czësté / przezërne || przezdrzëlne wino. Gò Klarownò / klôr wòda. Klarowné niebò. Òkna są klôr. Lz] {Lz 'klôr. téz w zn. gòtowi, przëszëkòwóny, fardich, załatwiony [Bòtë bëtë klôr. Jedzenié bëto klôr. Lz]}; ~ **obraz sytuacji** jasny / wërazny / klarowny òbròz sytuacji / sprawè / rzeczè

klasa *f* klasa *f*; *ew.* kategóriò, grëpa *f*, rząd, òrt, rodzòj, gatënk *m* Mój syn je w pierszi klasy (*a. klase*). Òsła pierszi klasè jò pòsłòt na jòrmark. – Lz]; **uczeń z drugiej ~sy liceum** ùczëń z drëdżi klasè liceùm; **zostać (na) drugi rok w tej samej ~sie** òstac (na) drëdżi rok w ti sami klase; **gospodarz ~y** gòspòdòrz klasè; ~ **robotnicza** klasa robòtników / robòtniczò [Pòdszczuwają klasè. Lz]; ~ **a pasożytnicza** klasa nierobiszów / prózniaaków nëgùsów; prózniaczò / *ew.* cëzożiwnò (*pol. pasożytnicza*) klasa; ~ **y postëpowe** pòkroczné / pòstàpòwé klasè; **wagon pierwszej ~y** wagòn pierszi klasè; **robotà (wykonanie) pierwszej ~y** robòta (wëkònanié) pierszi klasè; wëkònanié pierszorzàdné / prima (prima zort); baro dobré / bëlné / doskònaté wëkònanié; bëlnò / mésterskò (*ew. artisticznò*) robòta

klask *m* klas(k)niàcé *n*, klask *m*; ~ **z bata** pàkniàcé / strzëlenié / strzëlniàcé batugã / z batuga; *ew. pl.* pàkanié / **pàcanié** *n*, pàcówka *f*

klaskać *v* **1.** ~ **w dłonie** klaskac, *arch* kòs(t)kac, *ew. dziś do dzieci:* kòskac *a.* robic kòsy kòsy [òn klaszcze / klaskò / kòskò; òni klaszczà / klaskają / kòskają w rãce; Czej òn tim swòjim rëmtotã wëjachòt na wies, to chłopi sã smielè a dzecè klaskałë. Gò Teater mùszòt sã lëdzóm widzec, bò lëdze co sztót klaskalë (*klaskelë*) w rãce. Dòj sa rãczci, bądżema kòskała. W rãce kòskac. Dzeckò płacze, wezże i kòskòj mù. - Sy Òna kòskò w rãce. Lz Jak te wasze dzecè kòstkają! Kòstkelë z redoscë. Nie kòstkòj tak głosno! *Ra*]; **2.** ~ **z bata** pàcac || pàcac / strzelac / *rząd* klapac batugã [Òn pòtrafi pàcac / strzelac batugã. Gò Parobk klapòt pòrà razy batëgã (*batugã*). Lz]; ~ **jëzykiem (mlaskać)** - *zob.* klaskać

klaskający klaszczący / klaskający; *ew.* kòskający. *Zob.* klaskać, klaskanie

klaskanie *v* klaskanié *n*; *ew. w zn. oklaski:* òklasczi *pl*; *ew. dziec:* kòskanié *n*, robienié: kòsy kòsy („kòsy, kòsy łapczy”). *Por.* **aplauz, brawa**

klasnąć *v* *klasnąć w dłonie:* klasnąć, zaklaskac; *ew. arch. a. dziec:* zakòskac, *arch* skòszczec [Knòp pòd òknã le w rãce klasnie, ju dzëwczã wié, że òn za nią zdze. Chtëż to klasnął büten, córeczkò? Nicht, to le mëmce sã zdòwało. – Sy Ga (*czej*) jò do kùra przidã (*prziñdã*) òs (*i*) tëma rãkama skòszczã, tej òn zapòje (*zapieje*). Òn zakòskò w dłonie. – Lz]; ~ **z bata** pàknąc / strzëląc / *rząd* klapnąć batugã / z batuga [Òn klapnął głosno batëgã (*batugã*). Lz]; ~ **jëzykiem (mlasknąć)** *zob.* klasknąć

klasowy *ad* klasowi; **dziennik / wychowawca** ~ dzënnik / wëchòwawca klasè / klasowi; **różnice klasowe** różnice klasè / klasowé; **hierarchia** ~ hierarchiò klasowò / klas(ów)

klasówka *f* *sprawdzian wiedzy:* klasówka, kartkówka, spròwdzëna (*Tr*) *f*, spròwdzënk (*Tr*) *m*; sprawdzenié wiédzë (pisemné), mòli egzamin; *ew. w zn. wypracowanie:* wëpròcowanié *n*, pròcò klasowò, *Tr:* klasowi ùsòdzk [Më dzys w szkòle miele jaż dwie klasòwczì – z fizyczi i z matematiczi. Gò]

klasycyzm *m* klasycyzm *m*; **okres ~mu** cząd klasycyzmù {‘cząd’ *tu = pol. okres - zob. część*}; **prąd / nurt ~mu** prąd / zoch klasycyzmù

klasycystyczny *ad* klasycystyczny; **kierunek / styl** ~ czerënk / sztil klasycystyczny

klasyczny *ad* klasyczny, bëlny, stateczny, wzorowi; charakteristiczny dlò widzalëch dzelów / nòbëlniejszich òsygniàców jaczégòs cządu (np. w architekturze, mùzyce, pismieniznie, kùnszce); *ew. w zn. tipòwi, tradycyjny* {‘cząd’ *tu = pol. okres - zob. część*}; ~ **y styl (pływania / jazdy / skoków)** *sp* klasyczny sztil / spòsòb / òrt (*Rkj*) (płiwaniò / jazdë / skòków)

klasyfikacja *f* klasyfikacjô [ti -cji] *f*, (ù)pòrządkòwanié / systematiczny pòdzél przedmiotów a. zjawisków na klasë, dzéle, rzãdë, kategòrie *itp.*; ùklòdanié wedle / pòdług jaczégs pòrządkù logicznégò; òceniwanié / szacowanié / taksowanié czegòs, np. wedle jakòscë / wòrtnotë / czëjichs ùmiejãtnoscy *itp.*

klasyfikować *v* klasyfikòwac, ùklàdac / pòrządkòwac pòdług przëjãtëch dlô dónégò przedmiotu / zjawiska kriteriów / miar / òcenów; przëdzélac do jaczi klasë / kategòrii

klasyk *m* klasyk *m* – **1.** bëlny pisòrz / artista (np. plastik / mùzyk), ùznóny za wzorowégò, pierszorzãdnégò dlô jaczégs czasu / czãdu / *ew.* wzorowégò dlô zochù (*pol. nurtu*) ùtwòrstwa / kùnsztu; autòr / ùtwòrca dziełòw ò nieprzemijający wòrtnoce, pònadczasowëch {‘czãd’ *tu* = *pol.* okres - *zob.* **część**}; **2.** przedstawicél / przedstòwca klasycyzmù w lëteraturze;

klasyka *f* klasyka, wszëtczë dzieła (dokòzë) klasyczne

klasztór *m* klòsztór *m* [tegò klòsztoru || -ra, w klòsztorze; *pl* te klòsztorë; Òna szła do klòsztoru. *Sy* Òna bëła w klòsztorze. *Gò* Wejrowszi klòsztór. *Lz* Klòsztorë (*chmùrë klãbiastë*) wëlòzają / są widzec. *Sy*]; **przeor** / **przeorysza** ~*ru* przeor / przeorisza klòsztoru

klasztorek *m* klòsztorék *m*

klasztornica *zob.* **zakonnica**

klasztornik *zob.* **zakonnik**

klasztorny *ad* klòsztorny [Klòsztorny kòscòł / kwiat. Klòsztorné czasë. *Lz*]; ~ **furta** klòsztornò pórtã / *arch* dwiérzniò / bròma; *ew.* klòsztorné dwiérze; **karność** ~*na* klòsztornò karnosc / discëplina, klòsztorny pòrządk / sztur / rigór [tegò rigòru]; ~**ne dobra** klòsztorné dobra / majątczi; ~**na ziemia** klòsztornò zemia

klatka *f* klòtka, *zdr* klòteczka, klòtuszkã *f* {kas. ‘klòtka’ *in* = a) *lapiczka* = *pol. pułapka*, *np.* na myszy, *szczury*; b) *plotka*, *òbmòwa*}; ~ **dla królików / lisów / norek** klòtka dlô trusów / lësów / nork(ów) *a.* klòtka na trusë / lësë / norczy; trusò / lësò / norczò klòtka; ~ **dla kanarków / papużek / ptaszków** klòtka dlô kanarków / papużk(ów) / ptòszków; *ew.* ptòszò klòtka; **klatka dla kwoki zbita ze szczebli tak, by między nimi mogły przechodzić kurczęta** klòtka dlô kùrzãt / kùrczãt; *lok* krosna *pl* {‘krosna’ – *klòtka ze sztòttu pòdobnò do krosnów*} [Wsadz klukã w krosna, niech tak nie lôtò. *Sy*]; ~ **schodowa** klòtka schòdowò; *ew.* trapë / schòdë; *rzad* schòdnica *f*; ~ **piersiowa** klòtka piersowò / piersnò; *pot* piersë, zëbra *pl*; *rzad* piersnica *f*; ~ **filmowa** klòtka filmowò

klauzula *f* zastrzega, klauzula *f*, zastrzëżenié *n*; ~ **egzekucyjna** egzekucyjnò (*arch* zekùtnò) zastrzega / klauzula; zòpis egzekucyjny; nòkòz wëkònaniò wërokù sądowégò

klauzura *f* klauzura *f*, zamkniãcë *n* – **1.** dzél klòsztoru niedostãpny dlô òsòb spòza zòkònu; **2.** przepisë regùlëjącë kòntaktë zòkònników z òsobama spòza zòkònu

klawesyn *m* klawesyn *m*

klawesynowy *ad* klawesynowi

klawiatura *f* klawiatura *f*, klawisze *pl*; ~ **pedałowa** klawiatura nożnò / pedałowò; pedał basowi; ~ **komputera** klawiatura kòmpùtra (kòmpùterowò); *ew. neol.* kluczplata *f*

klawikord *m* klawikòrd (|| *arch* -kòrt) *m* [Bãdziesz klekòtac na klawikorce (*klawikòrdze*). *Lz, Dh?*]

klawisz *m* klawisz *m*; ~ **na klawiaturze komputera** klawisz, klucz *m* (kòmpùtra, kòmpùterowi); ~ **w więzieniu** *pot* stròz (w sòdzë / sòdzówce), sòdzewi stròz; klucznik, *pot* klawisz (*łac.*) *m*

klawiszowiec *m* klawiszówc *m* [tegò klawiszówcã]; mùzyk(ańt) grający na statkach / jinstrumentach klawiszowëch

klawiszowy *ad* klawiszowi; **instrumenty** ~we staczi / jinstrumentë klawiszowé
klawo *adv pot* fëjno, prima, baro dobrze, *zart* na sto dwa (na 102 procent)
klawy *ad pot* fëjny, prima, baro dobri; *ew.* spòsobny; ~**wa dziewczyna** spòsobny dzeùs
kląc *v* kląc (|| *lok* klic), przeklënac || -linac [jô klnã, tã klniesz, òn klnie (|| *lok* klënie) /
przeklinô; Klnie, jaż drzewò schnie. Co tak klniesz? Klnie jak pògón (*mòcno*).
Chcesz sã nauczyć klic, kùp sobie kòzã. Kląc walentińszima diòblama. – *Sy* Taczi
młodi, a ju klic ùmieje. Klnie jak biés. Klãta bez pamiãcë. Nie klni! *Ra* Òn klął
bar'zo nó cã (*na cebie*). - *Lz*]; **osoba często klnąca** klątewnik *m*, klątewnica *f*; **kląć**
się kląc sã (|| klic sã *arch*), zarzëkac sã, gòrlëwie zapewnìwac / òbięcëwac || -cowac,
przësëgac; *ew.* òdrzekac sã / wërzekac sã czegò [òn klnie sã / sã òdrzëkò / sã
wërzëkò; òn przësygò / zapewnìwò / òbieczywò || òbięcëje; Klnie sã, że dotrzmò
słowa. *Lz* Zarzëkò sã jak Cëgón. *Sy* Jim barzi sã òdrzëkò, tim barzi òn pije. *Sy*]. *Por.*
łajac, przeklinanie, przysięgac, wyrzekac się
klaskać *v* (*klaskać językiem*) – *zob.* **mlaskać**
klaskanie *zob.* **mlaskanie**
klasnać *zob.* **mlas(k)nać**
klaskający *zob.* **mlaskający**
klątwa *f* klątwa || *arch* klątew *f*; *ew.* wëklãcé (kògò) *n*; ~ **cięży / leży / wisi na kim**
klątwa cãzi / lezi / wisy na kògùm [Ta klątwa cãzi na nich ju sto lat. *Ra* Klątwa lezi
na mie. *Lz*]; **rzucić / rzucac ~wę na kogoś** rzëcëc klątwa na kògòs; *ew.* òbłòzëc
klątwa kògòs [òn rzucy(ł) / rzucò(ł) / òbłòził / òbkłòdòł; Pòpiéz (*papiéz*) rzucył
klątwa na całi nòród. – *Ra*]; **popaść w kościelną ~wę** pòpadnac w kòscelnã klątwa
[Pòpòdł w kòscelnã klątwa. *Lz*]; **zđjac ~wę z kogoś** zđjac || zjinnac z kògòs klątwa;
uwolnić kogoś od ~twy ùwòlnic / wëbawic / wëzwòlëc kògòs òd klątwe / z klątwe
klecha *m* (*ksiadz złoł*) pleszòk || plechòcz, plech (*Ra*), czitlòk (*Gò*) *m*; *pl:* pleszòcë ||
plechòcze, czitlòcë { 'pleszòk' || plechòcz - òd 'plech' *dost:* *tësy plachc z tëtù głowë*
– *zob.* łysin(k)a, tonsura; 'czitlòcë' *pl* *przez* wëskò ksãzi *przez* „*swiòdków Jehówë*” -
òd „*czitla*”, *sutannë*, *rewereñdë*} [Przed plechã mòsz zđjic czòpkã. *Ra*]
klechda *f* pòwiòstka, bòjka, kòrbiònka, łzónka *f.* *Zob.* **bajka, legenda**
klecić *v* *budowac*, *zbijac* z *desek gwoździami* *byle jak:* klëmstrowac *Gò* (*lok* || klam- *Bù*
|| klem- *Lz*), klëmkòwac, *lok:* klutoszëc || *lok* kletoszec, młotkòwac; *ew.* *zbijac*
(*zbijac* cos do grëpë z dël(ëk)ów), *bùdowac* (pò swòjémù / bële *jak* / z biédë); *ew.* *w*
zn. *wiãzac* *byle jak*, *plãtac:* pëzglëc {*co jinégò kasz.* 'klëcëc' = a) *draszowac* /
ùderzac cepã; b) *przen:* *skùtkòwac*} [Pòkòż le, co tã tu tak klëmkùjesz / klëmstrëjesz
całi dżëń? *Gò* Co tã tam klamstrëjesz. *Bù* Nasz knòp całi dżëń klutosził przë
gòłãbnikù. *Sy*]; **człowiek zajmujący się kleczeniem** *zob.* **majsterkowicz**; ~ **wiersze**
rimòwac, ùkładac / składac (klëmstrowac?) prostëchnë rimë / wiersze; *Tr:*
klemcowac wiérztë { 'wiérzta' *f neol Tr, La*; 'klemcowac' (*Lz*) = *drótowac a.*
lutowac (garczi)}. *Por.* **majsterkować, naklecić, sklecić**
kleić *v* klejic, lepic, *ekspr:* *klajstrowac:* klëstrowac; *przest:* lëmic, lëmòwac { 'lëmic' *in*
= *bic*, *ùderzac*; „*lëmic pìszczówczy*” – òbijac *letkò czij jarzëbinë, zëbë kórã òddzelëc*
òd drewna}; ~ **nieudolnie** klëstrowac, czapac; *ew.* klaksac, mazac (*pol.* *robić kleksy,*
mazać); ~ **się** klejic sã, lepic sã: *o błocie:* òblënac (kałã), lgnac (w kale / błoce) *zob.*
grzëznąć [Te bótë / kòłta tak òblinają kałã / glëną. *Gò*]; **oczy mi się kleją** oczë mie
sã kleją / zamikają; mie grzenia tlëcze; grzeszk mie mòrzi; **rozmowa się nie kleiła**
gòdka nie szła, rozmòwa sã nie klejiła / nie skłòda(ła); jakòs to gòdanië sã nama nie
skłòdało do grëpë
kleidło *n* klejidło, lepiszcze *n*, lepizna *arch f*, klëster *m*; *ew.* *o kleistym kësie (np.*
ciasta): glëmza *f*, klums, klut; wiòlgò klòska *f*, sklejonò / zlepijonò masa [Wszëtkò
zlepijoné / sklejoné w jeden klums. *Gò*]. *Por.* **breja, lep, mazidło**

kleik *m* klejik *m*, brijka, *arch sti* mączónka *f*; *ew.* mącznô zupka [Dzecz jôdą (jôdają) mączónkã z cêkrã bar'zo rôd. *Lz*]; ~ **owsiany** ówsny klejik, ówsnô brijka { 'brijka' *in* = a) *kôł na drogach*; b) *gãstô zôcérka* }

kleistość *f* lepizna, lepistosc, klejistosc *f* [Òn miôł taką lepiznã w pòce. Dobëtk tëch lëstów nie rze (*zgrze*) dlô jich lepistoscë. - *Lz*]

kleisty *ad* klejisti, klejący, lepczi, lepiści, lepny, lepiący, Inący; *ew.* klejowati [Ta roslëna (*roscëna*) mô taczé lepiście lëstë. *Lz*]. *Por.* **klajstrowaty, klejowy**

kleiście *adv* lepisto, klejisto, lepkò

klej *m* klej, *rzad, przest* lim, kléster *m*, *rzad:* lepiszcze, lepidło *n* [tegò kleju / limù / klëstru / lepiszcza / -dła]; ~ **plynny** rzôdczi klej / lim, rzôdczé lepiszcze; ~ **rybi** rëbi klej / lim; rëbié lepiszcze; **klejenie** *n* klejenié, lepienie, *rzad:* lëmòwanié; ~ **się** klejenié sã, lepienie sã; *ew. o błocie:* òblinanié, lnienié, lepienie sã òblëpianié sã *n*. *Por.* **kleidło, lep**

klejący *zob.* **kleisty**

klejnot *m* 1. klénot *m*, skôrb (nôdrogszi skôrb) *m*, kòsztownosc, drogòcëna (*Tr*) *f*, drogò / kòsztownô rzecz; *ew. w zn. pol cacko:* czòczkò *n* { 'klénot' (*Bù, Ra*) = *pol. klejnot - niem. kleinod; dost: delikatnô rzecz, drobiôzg; ew. skôrb; „klein” = môli; por. kasz. lok: ‘sklejnota’ – skriwka, schòwa, tacówka, przëtulk*}; ~ **ty** *pl:* klénotë, skarbë, kòsztownoscë *pl*, bizuteriô *f*; ~ **ty rodowe** klénotë rodowé, skarbë / kòsztownoscë / wòrtoscowé rzeczë / drodzé pamiãtzi; *ew. pl:* regalia, jinsygnia - królewsczé regalia, przedmiotë / atributë / **symbòle** panowaniô (kòróna, berło, złoté jabkò); jinsygnia władzë; 2. herb *m*, znak na czëpie chełmicë *ricerza*; **pierścień z ~tem** piestrzën || pierścën z klénotã / z herbã / ze znakã rodowim

klejonka *f* lëmòwóné / pòdgùmòwóné płótno (*Tr*). *Por.* **cerat(k)a**

klejony *ad* klejony, lepiony; *przest.* lëmòwóny

klejowaty *zob.* **kleisty**

klejowy *ad* klejowi, *przest* lëmòwi, òd kleju / limù, pò kleju / limie [Lëmòwò wòda. *Ra*]

klekot *m* 1. klekòt *m*, klekòtanié *n*; **bociani** ~ bòcóny klekòt, bòcóné klekòtanié / *rzad* klepanié; klekòt / klekòtanié / klepanié bòcóna / bòcónów; ~ **(tykanie) zegara** klekòt(anié) / czëkanié / tikanié zégra; ~ **kołatek (klekotek)** klekòtanié klekòtków; **babski** ~ babszi klekòt, babszé klekòtanié [Babszé klekòtanié ni mô kùńca. *Lz*]; *zob.* **gadanie, jazgot; 2. zob. grat; 3. zob. gadulski**

klekotać *v* (*o bocianach*) klekòtac, *rzad* klepac; *ew. w o gałqzce ocierającej o szprychy koła:* pënarzëc [Klekòtchi / bòcónë / babë klekòcã. *Gò* „Bòcón klepie, czapla brodzy, strëga plënie do jezór”. *Pp* Zédzër klekòce / czëkò / tikò. *Gò*]

klekotanie *zob.* **klekot**

klekotka *f* 1. *kołatka:* klekòtka *f* [Klekòtchi we Wiòldzi Piãtk. *Ma*]; 2. *kobieta gadatliwa:* jazgòtka, pleskòtka, klekòtka *f*

klaks *m* klaks *m* { 'klaks' *Sy in* = a) *lëchi mùłòrz* [Pò tim klaksu ten bùdink sã wnet rozwali.]; b) *lok:* zbónk z szeroczim dnã [W klaksu je kawa.]; c) *krowińc* [Krowa zrobiła klaks]; c) *rzôdczé masło, rzupòtka* [Ùczërzniała klaksu.]; **zrobić** ~ **sa** klaksnac, zrobic klaksa; **robić** ~ **sy** klaksac, robic klaksë [Pisz jak sã nôlezi, a nie klaksòj. Wejle jaczi klaks (*a. jaczégò klaksa*) të zrobił. - *Sy* Dzysò sã ju nie robi za wiele klaksów przë pisanim, bò sã nie ùziwò tintë i stòlczi z trzëmadłã. *Gò*]; **narobić** ~ **sów** naklaksac, pòklaksac, narobic klaksów { 'naklaksac' *in ò krowie:* wëczëszczëc sã [Krowa naklaksata przed samima dwiërzama. *Sy*]} [Wej le, synkù, jak të naklaksòł. *Sy* Òn mie cali hëft pòklaksòł. *Gò*]

kleń *zool icht* tleń *m lok*

klepacz(ka) *m (f)* klepòcz, ùbijòk; *ew.* stãpòr, sztãp(ò)k *m*

klepać *v* klepac, bic [òn klepie / bije]; ~ **młotkiem** klepac, klëmkòwac, młotkòwac, bic młotkã {‘klëmkòwac’, ‘młotkòwac’ *in zob.* majsterkować}; ~ **ziemiã** klepac / ùbijac zemiã; ~ **pacierze** klepac / òdklepiwac / bële jak / niedbale mówic / òdmawiac pòcierz(e); ~ **biedę** biédã klepac

klepadło *n* **1.** (*kowadełko*) kòwadełkò *n*; *ew.* kowadełko do klepania kosy, *a.* blachy karoserii: bòbka *f*; **2.** *sprzęt / stanowisko do klepania kosy:* klepadło *n* (*lok:* klepadła *pl*) – na klepadło sã skłòdaja: łòwka do sedzeniò z bòbkã (kòwadełkã), *a.* òsòbno łòwka i kloc z bòbkã, trzëmadło *a.* kòzeł / dżòd *Sy* [Klepadło colemało stoji w ògrodze pòd krëszkã abò jabłònkã. *Sy*]

klepak *m* **1.** młotk *m*; **2.** *gadula:* klekta, stożëch, plesta, trajkòt *m*; **3.** *zob.* **kleparka**

klepanie *n* klepanié; *ew.* bicé, òbijanié, òklepiwanié, młotkòwanié *n*

klepany *ad* klepóny

kleparka *f* **1.** *maszyna do zgrubnego oczyszczania wełny, bawełny* kleparka *f*; **2.** *narzędzie do czyszczenia lnu z paździerzcy i główek:* réflòcz, klepién *arch m*, klepòczka *arch f*

klepisko *n* klepiskò || klepiszczë, *arch* cepòwiskò || cepòwiszczë *n*; *ew.* podłoga w izbie z gliny zmieszanej z plewami *a.* sieczkã – *zob.* **polepa** [Klepiskò je ùbité, ùklepóné z glënë. Gò Wjachac na klepiskò. Cwardo jak na klepiskù. Jò sã chòc na gòtim klepiskù wëspiã (*nie dbóm ò wëgòdã*). Nasze klepiszczë je ju kùlawé, mùszimë je wëlepïc krowińcã. Òstac sedzec na klepiskù (*òstac stòrã pannã*). - *Sy*]

klepiskowy *ad* klepiskòwi; **belka górna, oddzielająca ~ od sąsieków** klepiskòwò balka

kleпка *f* **1.** *kleпка beczki:* bietka, kleпка, *lok:* stòwka, *zdr* bietkùszka, bieteczka, *arch* bietelinka, klepùszka, klepeczka; *zgr lok* bietczëszczë *f*; *pl:* bietczy / klepczi / stòwczci [Jak czerzenka masła nie dò, tej bietka ju na pewno nié. To le bëłë taczé bieteczczci. Ale mò ta beczuszka mòłé bietkùszczci. Beczka mò klepczi. Ta balika mò mòcné bietczëszcza. Ze stòwków bednòrz robi beczczci i wãbòrczi. *Sy*]; **2.** *dachówka drewniana, gont:* szindla (*lok || szuńdla || szindla*), *lok:* bietka *f*, *rzad* szkùdło *n* {‘szkùdło’ *in = pol.* szczudło; ‘klepczi’ *pl in = kłószci bùlwòwé*} – *zob.* **gont**; **3.** *kleпка parkietowa:* parketowò kleпка, kleпка do / òd parketu; **4.** *deska do budowy burt łodzi / kutra:* bòrta *f* [Kùtrë i bòtë bùdëją z bòrt. *Sy*]; **warsztat (stanowisko) do wyrabiania klepek** bietelnica *f arch*; **brak mu piątej** ~ ni miec wszëtczich bietków w grëpie; ni miec piąti bietczci; miec co drëgã / trzecã bietkã; jemù jedna klapka (!) felò *Ce*; òn ni mò dwanòsti stòwczci; jemù jedna stòwka zdżinãła; mò jedno kòleczkò (w głowie) za mało; mò jednégò ptòcha za mała; mò wròbla pòd kłòbùkã; je naczidli / natrzashi / letczy w głowie; ni mò wszëtczich doma; **majster** ~ *zob.* **majsterkowicz**

klepkowy *ad* biétkòwi (*rzad:* klepkòwi, stòwkòwi); **drzewo / drewno** ~we biétkòwé (*rzad:* klepkòwé / stòwkòwé) drzewò

klepsydra *f* klepsydra *f* – **1.** wòdny *a.* piòskòwi zédzer; **2.** nekrolog *m*, pisemné (publiczné, wëwieszoné) zawiadomienié / ògłoszenié ò czëjis smiercë

kleptomani *m* kleptomani *m*, nòłogòwi (chòroblëwi / niepòprawny) złòdżëj / kradnis

kleptomania *f* kleptomaniò [ti -nii] *f*, skłònnosc (nòłogòwò / chòroblëwò) do kradzëżë

kler *m* kler *m*, ksãża, kapłanowie || kapłani *pl*

kleryk *m* klerik; *ew.* seminarzysta *m*, ùczëń seminarium dëchòwnégò, ùczący sã za ksãdza; *pl:* klericë [tegò klerika; tëch klerików]

klerykalizm *m* klerikalizm *m*

klerykalny *ad* klerikalny

klerykał *m* klerikał(a) *m*

klészcz *m ent* klészcz *m* [tegò klészczã; *pl* te klészczë; Nasz pies mò znòu za ùchã klészczã. Jò jemù wëcygnãła ju wczora dwa klészczë. *Gò*] {‘klészcz’ || ‘chlészcz’ *in*

= leszcz – zob. }; ~ **owczy pùgnica, pùgówka** *f*, òwczy klészcz; **sezon na ~szcze** czas / sezon / pòra na klészcz

klészcz *pl* **1. obcęgi, obcążki**: klészcz; *rzad* cãdzi, *zdr* cążczy || òbcążczy; *ew.* szczëpce, mòłé klészcz, kómbinérczi *pl*; **2. łapy**: klészcz, szczëpë *pl* - zob. **łapa**; **3. szczypce raka**: szczepce, klészcz *pl*; zob. **szczypce**

klészczyc (się) kleszczëc (sã), *ew.* klamòwac (sã) (= *pol.* *blokować (się)*, zakleszcz(iw)ac sã; *zapierac sã*, *klinowac sã* [Dwiérze sã klészczą / klamùją / klinëją. *Gò, Lz* Kòłò klamùje, nie chce sã krãcëc / òbracac. *Gò*]. *Por.* **blokować, przykleszczać (-czyć), wkleszczać (-szczyć), zakleszczać (-szczyć)**

klészcyki *pl* szczëpce *pl*, mòłé klészcz, pinceta *f*

klészcy *ad* pleszòków, pleszòkòwi; *ew.* czitłòków, czitłòkòwi. *Por.* **klecha, księży, plebański**

klęcząc(o) *adv* klëcząc(ë), na klëcząco. *Por.* **klęczki**

klęczący *ad* klëczący

klęczec *v* klëczec || klãczec { 'klëczëc' *in* = *kluczëc, pol.* *kluczyć, zamykać na klucz* }

klęczenie *n* klëczenie || klãczenie *n*; **służący do ~nia** klëczny, służący do klëczeniu

klęczki *pl* klëczczy *pl*; **na ~czkach** *adv* na klëczkach || klãczkach / na kòłanach, klëcząc(ë), *rzad* klëczkã

klęcznik *m* klëcznik || klãcznik *m*

klękać *v* klëkac || klãkac

klęknąć *v* klëknąc || klãknąc; *ew.* ùklëknąc, przëklëknąc

klępa *f* **1. o krowie** *zgardl*: klãpa, knaga, raga *f*, knadzëskò *n* [Nadstap sã, klãpò! Ta klãpa wëłafa mie wszëtchè mlékò. Stój, gdzież jidziesz, klãpò! - *Sy*]; **2. o kobiecie** *zgardl*: klãpa, raga *f* [Chto bë cebie, takã klãpã wżã? *Sy*]

klęska *f* klãska, pòrażka, przegrónò *f*; stracenié, przegranié *n* (czegòs); *ew.* ùpòdk *m*; *ew.* stracënk (*Tr*) *m*, stratwa *f* *La*; *ew.* w *zn.* *klęska żywiołowa*: klãska żëwiołowò, katastrofa *f*, nieszczescé *n*, *arch.*: cërzniawa, òbrota *f*; w *zn.* *rozgromienie*: rozgromówka || rozgromòta *f*; rozgromienié *n* (kògò); *ew.* wiòlgò / straszno pòrażka (stratwa *La*) / przegrónò; katastrofa *f*, wiòldzi / straszny ùpòdk / stracënk (*Tr*); *ew.* kùnc wszëtczëgò, *żart* wszëtczich kùnców kùnc { 'cërzniawa' = *pol.* *tragedia, katastrofa, klęska żywiołowa, nieszczęście*; 'òbrota' - *wierã òbrócenie „na rãbë” przirodzonegò pòrzãdkù swiata ('òbrota swiata')*, *jak swiòdzczi zdanié: "Òbrota swiata z tobã, człowiecze!"* *Sy*] [Wiòlgò klãska. *Lh* Taczi rozgromówczy Hitler sã równak nie spòdzòł. Jich jész dosygnie rozgromòta. Më mielë òbrotã z naszym chòrim. - *Sy*]; ~ **bitewna / wojenna** ~ bitewnò / wòjnowò || wòjennò / klãska / pòrażka / katastrofa / rozgromówka / rozgromòta; ~ **życiowa**: żëcowò klãska / pòrażka / przegrónò; ùpòdk (chwilowi / czasowi *a.* czësti / dëcht czësti ùpòdk / kùnc); straconé / przegróné żëcé; **sromotna** ~ sromòtnò / niesławnò klãska / rozgromówka *itd.*; sromòtny / niesławny ùpòdk / kùnc / stracënk; **całkowita / ostateczna** ~ dëcht czëstò / całkòwitò / òstatecznò klãska / rozgromówka *itd.*; ~ **gospodarcza** gòspòdarczò klãska / pòrażka / katastrofa; całkòwité załòmanie gòspòdarczé; załòmanie sã gòspòdarczi; ùpòdk gòspòdarczi; wiòldzé (nie do òdrobieniò / nieòdwròcalné) stratë w gòspòdarce; ~ **żywiołowa** klãska żëwiołowò / katastrofa *f*, nieszczescé *n*, *arch.*: cërzniawa, òbrota *f* [Cërzniawa sã tu robi. Co za cërzniawa! To je òbrota z tim deszczã.- *Sy*]; ~ **powodzi** pòwódz (*Lz*) *f*, pòtop *m*, wiòlgò wòda; klãska pòwòdzë / pòtopù; *ew.* **niszczëzna** = żëwiòł niszczący / plaga wòdë / pòwòdzë / pòtopù; spùstoszenié pòwòdzã / pòtopã / wiòlgã wòdã; zatopienié / zalanié || zalenié (*np.* całëgò òkòlëgò); *por.* **powódz**; ~ **nieurodzaju / głodu** nieùrodzòj, głòd (*ew.* wiòldzi głòd) *m*; klãska / plaga nieùrodzaju / głodu; ~ **pożarów** òdżin *m*, klãska / plaga / nieszczescé ògnia / ògni(ów); spùstoszenié (sprawioné) przez òdżin / ògniã; tragediò

= cérzniawa / ùtrôpienie / kara bòskò / òbrota z ògniã; ew. niszcżzna / plaga pòdpòleniów; por. **pożar**; ~ **much** / **komarów** / **stonki** / **szarańczy** plaga / klãska / „zaraza” mùch(ów) / męgów (*a. rzad skògòlów*) / stonczy / szarańczè; ew. wëroj / wërojenie / nôlot / atak mùchów / męgów / stonczy / szarańczè; por. **plaga**; „winowajca” ~**ki** (**żywiól niszcżący**) niszcżzna *arch f*, żëwiól niszcżący; ew. niszcżècéł / niszcżotnik [tegò żëwiòłu / niszcżècela / niszcżotnika]; ew. szkòdnik, przegrzecha, paskùda, smòk, czart, pùrtk, diòbéł *m* (np. wiater / gròd / deszcz / mróz / pòwódz) {‘niszcżzna’ = żëwiól niszcżący *np. gròd*; ‘niszcżotnik’ *in* = człowiek niszcżotny, zepsta, psècéł} [Kòzdò niszcżzna je lèchò, czè to mdze òdżin, szlaga, czè gròd. Ten òstatny deszcz to béł niszcżotnik (*ten pòmstwa / szkòdè narobił*). Sy Przed niszcżącym żëwiòłã sã nie jidze czasã ùchronic. Gò]; **zadac** ~**kę** zadac pòrażkã / *Tr* stracènk, pòbic / rozgromic / ew. pòrazèc (kògò), rozbic (cos) w trón (jasny) / w përzënë; zadac (kòmùs) czos / pòwòżny / mòcny / smiertelny czos / sztach = smiertelnè pchniãcè; ew. ùsadzèc / zgnãbic / pògnãbic kògòs; ew. dobic / zdészèc / rozgniesc / zniszcżèc / znikwic (*pol. unicestwièc*) / wëgùbic / wëtãpic kògòs; **zadanie komu** ~**ski** rozgromienie / pòbicè / rozbicè / ew. ùsądzenie / zgnãbienie / pògnãbienie / ùnieszkòdlèwienie kògòs; ew. wëgranie z kògum bitwè / wòjné; ew. zadanie kòmù mòcnégò czosu; ~ **dotknęła kogoś** kòmùs lèchò szłò; spadłò / przészłò na kògòs (*a. dotkło kògòs*) niszcżescè; òni dostelè rozgromówkã / *żart* dostelè pòpalèc / pò dupie / w dupã!; **poniesèc** ~**kę** stracèc / przegrac (czèsto, dècht czèsto, czèsto blãk *niem.* / całkòwice stracèc / przegrac), miec straconé / przegróné; **oni ponieśli** ~**kę** òni czèsto stracèlè / przegrelè; òn mają straconé (wszètkò straconé); òni sã czèsto rozgromiony / przegróny; òni pònioslè (wiòlgã, całkòwitã) pòrażkã / klãskã; to béł (*ew. taczì* béł) jich ùpòdk / stracènk / (marny) kùnc; **ponieśliśmy (zupelną)** ~**kę** mè / jesmè stracèlè / przegrelè (czèsto / całkòwice / wszètkò), mómè (czèsto / całkòwice / dècht wszètkò) straconé / przegróné; jesmè czèsto rozgromiony; to je / bëła nasza (całkòwitò) pòrażka / klãska / stratwa *La* / przegrónò; jesmè dècht czèsto (*ew. wszètkò*) stracèlè / przegrelè; (jes)mè dostelè / òdebrelè rzniãtka / prèczkówkã / rozgromówka *itd.*; to béł nasz / naji ùpòdk / stracènk (*Tr*); to bëło nasze / naje niszcżescè; (*ew. np. to je / béł przegróny / stracony mecz*); mè pònioslè (wiòlgã, całkòwitã) pòrażkã; mè jesmè czèsto przegróny / rozgromiony / rozbiti; wszètkò je (*a. mómè*) straconé / przegróné; wszètkò na nic; nie ùdałò sã nama (nic); terò mè leżimè (dècht czèsto / całkòwice); *żart*: jesmè (czèsto) baf, leżimè i kwiczimè; ale (jes)mè dostelè w dupã! *Por. ambaras, cios, fiasko, kataklizm, katastrofa, plaga, pomór, porażka, utrapienie, zagłada*

klęsnãc *v* òpadnãc, òbniżèc sã; ew. wlègnãc, wpadnãc, zapadnãc sã

klient *m* klient; ew. jinteresant; ew. człowiek (chłòp, białka, knòp, dzéwczã) *m*; **obsłuzyc** ~**ta** òbsłuzèc klienta / jinteresanta / człowieka; **obsługiwãc** ~**tów** òbsługiwãc klientów / jinteresantów / lédzy; **obsługa** ~ òbsługa / òbsługiwanie / (*ew. załòtwianie sprów*) klienta / klientów; **przyszedł** ~ **w jakiejś sprawie** przészèł klient w jaczis sprawie. *Por. kupiec, nabywca, sprzedawca*

klientela *f* klientela *f*; ew. jinteresance *pl*

klientka *f* klientka; ew. jinteresantka *f*

klika *f* klika, kmòtrżzna (*Tr*), kòteriò *f*; ew. bańda (bańda złòdzeji / òszèkańców / kùndów), *ir*: spòłka (spòłka akcyjnò) *f*; jedna spòłka / bańda; ew. bractwò (złòdejszcè / òszèkańczè bractwò, bractwò złòdzeji / òszèkańców), towarzèstwò (*ir*: towarzèstwò wzajemny adoracji), karno (karno kùndów / mèdlòków) *n*

klikaç *v* *komputr* klikac

kliknãc *v* *komputr* kliknãc

kliknięcie *n* komputr klikniąc *n*

klimat *m* klimat *m*; *ew.* wiodro *n* (= pògòda *f*, pòwietrzé *n*); *ew.* w *zn.* *nastrój*, *nastrój*, klimat *m*; w *zn.* *nastawienie*, *wzajemny stosunek osób*: *nastawienie n*, klimat; **zmiany / przemiany / ochłodzenie / ocieplenie / ustabilizowanie się ~tu** zmianë / przemianë / òchłodzenie / òceplenié / ùstalenié sã *a.* ùsztabilizowanié sã klimatu; ~ **umiarkowany** łagodny / strzędny / nié za òstri klimat; ~ **śródziemnomorski** klimat strzód'zemnomòrsczi; **zimny / chłodny / surowy** ~ zëmny / chłodny / òstri, *ew.* srodzi klimat; ~ **gorący / tropikalny** gòrący / tropikalny klimat; **(nie)przychylny** (nie)przëchilny / (nie)zëczny *a.* (nie)zëczlëwi / (nie)przëjazny / (nie)dobri klimat; **przystosowanie do ~tu** przëstosowanié / przënãcenié (sã) do klimatu. *Zob.* **pogoda**

klimatyczny *ad* klimaticzny; **stacja ~na** stacjò klimaticznò; **warunki / stosunki ~ne** warënczi / stosënczi klimaticznë; **zmiany ~ne** zmianë / przemianë klimaticznë; **różnice ~ne** różnice klimaticznë; **anomalie / zakłócenia ~ne** anomalie / zakłócenia (*ew.* òdchilenia / òdchiłcz) klimaticznë / pògòdowé / wiodrowé

klin *m* (*narzędzie do rozłupywania*) klin, *zdr* klink, *klinik m* { 'klin' *in – pol.* a) *podółek, łono, miejsce na udach osoby siedzącej*; b) *fartuch włożony przez kobietę i tak podgięty, że można w nim nosić różne przedmioty: w klinie = we fartuchù*; c) *trójkątny przedni żagiel, zwany po kasz. in: foka*; d) *niwa / pole w kształcie trójkąta*; e) *belemnit, strzałka piorunowa* } [Na cwiardi kloc trzeba jesz cwiardszi klin. *Ce*]; **wbijać ~n(y)** klinowac; **podbić ~em** pòdklinowac; **utwierdzić ~em** zaklinowac, uklinowac; **usunąć / wybić ~** òdklinowac, wëbic klin; **zabić komu ~a** zabic kòmù klina; *ew.* zanëkac kògòs w kòzy róg; dac kòmùs co do mészleniò; zaniépòkòjic kògòs trudnym pitanim; ~ **atmosferyczny / wyżowy / niżowy** klin atmòsfericzny wëżowi / niżowi; *ew.* klin wësoczegò (*ew.* pòdwëższonégò) / nisczegò (*ew.* òbniżonégò) cësnieniò atmòsfericznégò

kliniec *m* kliniec *m*, klamra *m*, zwiarcé (sã), spiącé (sã), przëtrzimanié (sã) *n*

klinga *f* òstrzé *n*, klinga *f*; ~ **szabli** òstrzé / klinga szablë

klingeryt *m* klingerit *m*

kliniczny *ad* kliniczny { 'kliniczny' *grec. - dosł. zn.* *zaòpatrzony w łózka* }; **objawy ~ne** òbjawë klinicznë; **obraz ~** òbròz kliniczny; **śmierć ~na** smierc klinicznò; **przypadek ~** przëpòdk kliniczny (*chòroba, chtërna wëmògò léczeniò w klinice / szpitalu - ir. ò głëpòce: „to je przëpòdk kliniczny”*); **szpital ~** *zob.* **klinika**

kliniec *m bud* kliniec *m*, klinowatò cegła, klinowato òczosóny kam (ùziwóné do bùdacji sklepieniów) { 'kliniec' *in arch = gòzdz drewniany* }

klinik *m* klink, *klinik m*, mòłi / malinészczzi klin [Szëjba (kółkò pasowé) przë mòtòrze elektrycznym je colemało zabezpieczonò klinikã. *Gò*]. *Zob.* **klin**

klinika *f* lécznica, *klinika f* [ti lécznicë, *kliniczi*], szpital (|| *rzad* szpëtól) kliniczny, *ew.* akademiò medicznò { 'lécznica' *arch = ùzdròwiòrka, pol. znachorka*; 'szpëtól' *in przëtùłk, babinetk; młodszë pòkòlenié ùziwò wierã barzi słowa: szpital* }

klinkier *m* klinker *m* – **1.** materiał ceramiczny; twòrzëwò ceramicznë; **2.** wërobë klinkerowé / z klinkeru

klinkiernia *f* klinker(ow)niò *f* [ti -ni]

klinkierowy *ad* klinkerowi

klinkierówka *f* klinkerówka *f*, cw(i)ardò cegła

klinkieryt *m* klinkerit, sziber (na òkrãce) *m*, zasuwa (zëlòznò zasuwa na òkrãce do łączeniò *a.* òddzëlaniò kòmòrów wòdnëch)

klinować *v* klinowac, wbijac (zakładac / wstawiac / dawac) klinë; *ew.* przëtwierdzac / mòcowac na klinë

klinować się klinowac sã; *ew.* kleszczëc / klamòwac / zacënac sã

klinowaty *ad* klinowati

klinowy *ad* klinowi; **pasek** ~ pasyk klinowi

klipa *f* klipa, *lok* mika *f*; **grac w ~pę** grac w klipã / mikã { 'klipa' *in lok* = *włosë ùpiãté w czucz, pol. kok* }

kliper *m* żeg kliper *m*

kliprowy *ad* kliprowi

kliips *m* kliips *m* – **1.** ùsznica / óringa a. broszka przëpinónô specjalnym ùchwôtã ze sprãżënka; **2.** ùchwôt sprãżënowi lãpczi; **3.** ùchwôt (sprãżënujący hóczk) przë pisadle (np. długòpisu / wiecznym piórze) służący do zahôczeniô za brzeg taszczi

klisza *f* klisza, *Tr:* zjimka *f*; *ew.* film *f*

kliszarnia *f* kliszarniô, *Tr:* zjimnica *f*

klitka *f* **1.** jiz(d)ebka / jizbùszka, klôtka, d(z)ura, kòmórka *f*; **2.** chał(ë)pka, klôtka, bùdka *f*

kloaczny *ad* kloaczny, scékòwi, do / òd jauchë / fekaliów. *Por.* **rynsztokowy**

kloaka *f* **1.** kloaka, jauchkùla, *Tr:* gòwnica *f*, szambò *n*, zbiornik na òdchòdë a. gnojny dól, gnojno kùla; *ew.* szituz *m*; **2.** kanôl / rów (krëti kanôl / rów) scékòwi / kloaczny / na jauchã / nieczëstoscë / fekalia; *ew.* rinsztok *m*, przëdrozny / òdkrëti rów scékòwi, na nieczëstoscë; **3.** rzëtnô / òdchòdowô flaka ù gadów, ptôchów, rib

kloc *m* kloc *m* { *kasz.* 'kloc' téz a) *piën do rãbieniô drzewa*; b) *blok, brëta ò prosto scãtëch bòkach, kawał masła itp*; 'kloce' téz w *zn. pùstaczi / kloce betonowé* } [tegò kloca; na klocu; *Drewka na òpól jô rãbiã na klocu. Sòdł so na klocu i òdpòcziwól. Zrobiã òdżin, le wez kòsz i do halój mie òd kloca wiórków. Më sami robilë kloce (pùstaczi) do bùdowni. – Gò Na cwiardi kloc trzeba jesz cwiardszi klin. Ce]. *Por.**

bal, blok, kłoda, kostka, okrãglak, piën

klocek *m* klocek, klocëszk || klocuszk *m*; ~ **do tworzenia oczek sieci** bierc, biertka *f*; ~ **do zabawy** klocczy do zabòwianiô sã / bawieniô / zabawë; **okrãgly** ~ (**kawałek bala urzniętego na opał**) wałk, klocek *m* [*Drzewò pòrznioné na kloczy / wałczy. Gò*]

klockowaty *ad* klockòwati, pòdobny do klocka

klocowatość *f* klocowatosc, brëłowatosc; *ew.* o *przedmiotach przyciężkich, niezgrabnie wykonanych:* klóbòwatosc. *Por.* **bryłowatość**

klocowaty *ad* klocowati; *ew.* w *zn. nieforemny, przyciężki:* masywny, przëcãżczy, nieforemny, niepòrãczny, klóbòwati / klóbisti / *niem.* klóbisz. *Por.* **bryłowaty**

klocowy *ad* klocowi { *kasz.* 'klocowi czòłen' = *plëwòczka, kùm, pol. dłubanka* }

klomb *m* kréz *m*, kwiatowé kòto, òkrãgli zògónk kwiatów [W tim krëzu òna nasadzëła tërków. Gò]

klon *m* bot klón, *zdr* klónk, klónik *m*

klonina *f* klónowina *f*, klónowé drzewò [Klónowé drzewò pò scãcym je mitczë, ale czëj wëschnie, robi sã cwardé. Gò]

klonowy *ad* klónowi [Klónowé lëstë. Klónowé drzewò / drewno. Gò]

klops *m* klops *m* – pòdrobioné, przòdë sekóné, dzys przekrãconé przez maszinkã (zmłoté / zmieloné na miałczëznã) miãso; ~**psy (kotlety mielone)** *pl* klopsë [Jak nasz Józk jesz nie bël wójtã, to òn zjòdł miskã bùlew i jeden klops (*jednégò klopsa*), a jak òn òstól wójtã, to òn zjòdł miskã klopsów i jednã bùlwã. Sy]; **teraz jest klops / wyszedł z tego** ~ terô je kùnc / amen; wëszedł z tegò wiòldzi piòrd; wëszło z tegò wiòldzë g...

klopsik *m* klopsk, klopsyk *m*; ~**siki smãzone / w sosie pomidorowym** klopsczy piektë / w pòmidorowim (*a. przest* tomatowim) zòsu (Gò)

klosz *m* **1.** *klosz lampy:* gloka, *zdr* gloczka *f*, przëcemk *m* (na żarówkã / lãpã) [ti gloczi / tegò przëcemka]; **2.** *zob.* **kloszowaty**

kloszard *m* nãdzòrz, zëbròk / prachòrz; *ew.* *zgardl:* luntrus, lump, łajza, łazãka, łachùder, òberwañc, òbdzartëlc, szargan, òbszczëmùr, smród, smierzel [Nie wiëm,

skąd sã to łażãcë bierzã, co dzén ù nas jaczis łażãka kòle chëczy sã krãcy. Sy]. *Por.* **bezdomny, pijak, włóczega**

kloszow(at)y *ad* zwònowati, glokòwati, pòdobny do zwòna; **kszałt** ~, **dzwonowaty** zwònowatò / glokòwatò fòrma, zwònowati / glokòwati sztòłt; *ew. odnoszãcy siã do klosza lampy*: glokòwi, przëcemkòwi; **spòdnica ~wa** zwònowatò / glokòwatò sëknia / sëczenka; *ew. sukienka marszczona*: gùbòwónò sëknia, gùbòwka *f*; **groby ~ we** zwònowaté / glokòwaté grobë

klown *m* klón, wëkrëkùs, òbsmiéwk (*Sy*), òbsmiéwajk *m. Por.* **blazen**

klozet *m* ùsòdk, wëchòdk || wichòdk, ùstãp, klozet, *rub* szituz *m*, toaleta. *Zob.* **ustëp**

klozetowy *ad* ùsòdkòwi, klozetowi, ùstãpòwi; **muszla~wa** mùszla ùsòdkòwò / klozetowò / ùstãpòwò; mùszla do ùsòdkù / klozetu / ùstãpù / / wëchòdka / szituzã;

papier ~ papiór toaletowi / higieniczny / ùsòdkòwi. *Por.* **toaletowy, ustëpowy**

klub *m* klub *m* – **1.** stowarzësenië, kòłkò, karno, towarzëstwò *n*, grëpa, stowòra *Tr f*; **2.** pòmieszczënia klubòwé, lokal klubòwi; zala / jizba / kawiarniò klubòwò

kluba *f* klëszcze *pl*, jimadło *n*; **wziãc kogo w ~by** wzãc || wyc kògòs krótkò / za łep / za ùzdã; przëwòłãc / dostãc kògòs do pòrzãdkù; ùstawiã kògòs

klubowiec *m* klubòwec, klubista *m* [tegò klubòwca / klubistë], nòlëznik klubù / kòłka / karna / stowarzësenia

klubowy *ad* klubòwi; **znaczek** ~ klubòwi znaczk, klubòwé gòdło

klucha *f* **1.** *zob.* **kluska**; **2.** *w zn. zakalec* òsełka *f*, zakalc *m*; *w zn. breja, klajster*: glëmza, *f*, klums, klut *m*; **3.** *zob. nos. Por. klajster, klajstrowaty, kleidło, zakalec*

kluchowaty *zob.* **kluskowaty**

klucie siã (wykluwanië siã) *n* klëcë sã, wëkluwanië sã *n*

klucz *m* klucz, *zdr* kluczëk || kluczik *m* [Zamknãc dwiërze na klucz. Wëjãc klucz z dwiërzi. Bëc pòd kluczã (*w sòdzë*). Przed kradnisã (*złòdzejã*) ni ma klucza. Chëwi mrze głòd (*przëmiërò głòdã*), bò òd jegò skrzëni diòbël mò klucz w czeszeni. Cësnãc klucz w mòrze (*stracëc cnotã / paniënstwò*). Cësnãła klucz w mòrze i terò klucze (*jak kluka, kòkòsz - je w cãzi*). *Sy* Dwiërze bëłë na klucz zamklé. Przëchòdzył klucznik z kluczmi. - *Lz*]; ~ **od drzwi(czek)** klucz òd dwiërzi / dwiërków; ~ **od bramy** klucz òd / do brómë / pórtë / wrotów; **dziurka od ~cza** kluczewò || kluczowò dzur(k)a; *ew.* klucznò dzura *Lz* (*przerãbla?*) [Òna zazërò przez dzurkã òd klucza, czë jò ji czasã ni zdròdzóm z Cylkã. *Gò* Kluczowã dzurã wchòdò mòra do jizbë. *Sy*]; **zamknãc na** ~ zasztëkãc / zaklëczëc / zamknãc na klucz; **trzymãc pod ~em** trzëmac pòd kluczã, miec zasztëkóné / zakluczoné; sztëkãc, klëczëc || kluczëc; **byã pod ~em** bëc pòd kluczã (*w sòdzë*); ~ **do zagãdki fig** klucz do (*rozwiãzaniò*) tãgòdci / wëzgòdci; spòsòb wëzgòdnieniò *ew.* klucz do (*rozwiãzaniò / rozgrëzeniò*) sprawë; ~ **wiolinowy / basowy / tenorowy muz** klucz wiolinowi / basowi / tenorowi; ~ **dzikich gësi / żurawi** réga dzëwëch / dzëczich gãsy / żorawi(ów) (*a. trulaczi / -czów*); ~ **samolotów** réga fligrów / samòlotów; ~ **folwarków** klucz fòlwarków / majãtków (*czile majãtków nòlëzãcëch do jednegò włòscëcela, rozrzuconëch w terenie*)

kluczka *f* **1.** *pętla, pętelka*: zòdierzga, petlëca || pãtlëca *f*, sydło *n*; *ew. w zn. matë sidło na zajãce*: kluczka *lok*, *niem.* héza *arch*, szlinga *f* [Złãpac zajãca na kluczkã. *Sy*]; **2.** *fig* pòdchwòt *m*, sydło *n*; **3.** *maty bosak, prët z hakiem*: bãsò(cz)k *m*, *lok* kluczka *f*, *arch* klucz *m* *Lz* { 'klucz' *Lz* = bãsòczk służãcy do szukaniò prãta przë pòtowach *rib* pòd lodã }

klucznicã *f* klucz(ew)nica, *Tr*: sztëkòczka *f*

klucznik *m* klucz(ew)nik, kluczowi, *Tr*: sztëkòcz *m* [Bële chto ni mògł bëc za kluczewnika. Nasz stark bëł dładzë lata kluczowim we dwòrze. - *Sy* Wchòdzy klucznik i mù kòże wszëtkò pòpakòwãc. *Dh* Przëchòdzył klucznik z kluczmi. - *Lz*]

kluczyć v **1.** klęczęc, sztekac, zaklęczac, zasztėkiwac [Mė wiedno klęczimė dwiérze na noc. Mė nie sztekómė na noc dwiérzi, bò ù nas ni ma złodziejów. - Sy]; **2.** zob. **lawirować**

kluczyk m klucz, kluczek || kluczik, kluczuszk m [Kluczek òd szafė. Sy Kluczek òd zégarka. Lz] { ‘kluczęci’ pl = bot. pol. pierwiosnek – zob. }

kluc się klęc sã (|| arch lok klwac sã), wėklėwac || wėkluwac sã. wėłazac ze skòrėpów, żart, w zn. *guzdrać się*: jajic sã; **coś się kluje** cos sã swiacy / szėkùje / klėje / dzeje / zacinô dzôc

klupa f klupa f – przėrząd do nabijaniô numrów i mierzeniô grėbòscė / strzėdnicė scătėch drzėw { ‘klupa’ in = pol. włosy upięte w wėzėł, kok } [Klupa do numrowaniô drzėw. Bù Kòżdi lesny nosy przė se klupã. Nasz Tóna chòdzył dzys z klupã pò lese. Sy]

klupować v klupòwac, nabijac numrė na scătėch drzewach i mierzec jich grėbòsc / strzėdnicã

kluseczki pl klóseczci; *ekspr*: kliczi, klutė, kluterczi pl [Cėż to je dzys za zòcėrka, w ni sã same drobne kliczi, a jò lubiã cos zgrėzc. Sy]

kluska f klósk m, klóska, lok: klizdra, kòrėpczka f; *zgr*: klócha, klutra f, klut(er) m, pl: klósczi, lok: klizdrė, kòrėpczci, *zgr*: klóchė klutė, klutrė [Ni móm nudłów, zrobiã tej ten rosół z klóskama. Co tė mie sztopiesz tėlė tėch klósków, chcesz tė mie nakłóskòwac (nakòrmic / nasztopac, jak gãs)? - Gò Dzys mie sã za wiòldzė ùdzarzėłė klutrė. Sy]; **~ki kartoflane** nadzė / szadė klósczi, gòlce, lãbròczi, klobacze, pėzė, pùjónė, pùdzele, pùnasė pl; klósczi (a. słodczė klósczi) z mėdlã (Sy, Lz) { ‘lãbròk’ in = pruch, swińczã; lãbrac’ = pol. łuskać, np. orzechy}; **człowiek lubiacy ~ki** klóskòwnik, klósk, kòrėpcza, kòrėpczk m; **ciepła ~ka (o człowieku)** fig lebioda, metlėzna, mgleja m, metłò zòcėrka, ceplė piwò [Ten mój, to je metłò zòcėrka, niė chłop. Sy]. *Por.* **klucha**

kluskiowaty ad klóskòwati; *ew.* w zn. *zakalcowaty, klajstrowaty*: glėmzowati, òsėkòwati, zakalcowati

kluskiowy ad klóskòwi

kluz f (otwór w burcie a. pokładzie statku przez który przesuwa się cuma a. łańcuch kotwiczny) kluz f {kasz. ‘kluz’ in = pol. a) więzienie; b) cela, erem [Òni gò wsadzėłė w kluzã. Kluzė przė kartėszczim klósztorze. Lz]}

klaczek m **1.** pojedynczy włos: włos(k), klat(k) m; **2.** klika / garśc włosów: pòrã a. czile / garsc / kãpka / pãczk / lop(ùsz)k / szėszmiėn / wiehc / grónkò włosków / klatów / kùdlów / szerzchlė / szczecė(nė); pl: klatė, włosė, włosci

klaczkiowaty ad klat(ow)ati; *ew.* szerzchłowati, włoskòwati. *Por.* **kudłaty, kosmaty, włochaty**

kładka zob. **mostek**

kład m (*zgardl.* włos) klat, lok: klėsz, knisz, fafel, kùdėł m; **kładki** pl klatė, klacėska, lok: klėsze, knisze, fafle, kùdlė; *ew.* o włosach zaniedbanych, sklejonych: kòłcė(z)na f, klutrė pl, sklutónė włosė; w zn. *klėbek, kėpka* włosów (niekoniecznie sklejonych): klut m – zob. **klaczek** { ‘klutrė’ in = pol. drobne kluseczki w zacierce; ‘klut’ m in = a) grėzel, grużla; b) klóska; c) klums, brėła, kãs, wikszò jilosc czegòs, np. maśta, wełnė; ‘klutė’ m = a) kluńtrė, pol. odpadki wełny, lnu; b) klóseczci; ‘klut(ow)ac (sã)’ arch = pol. a) ciskać, miotać szczególnie błotem; b) brudzić się, błocić się; *por.* kluta, kluńtra || kluńtra = pol. kobieta niechlujna; ‘fafle’ in = a) szėszmiėnie, flėdrė (pol. duże płaty) sniegù; b) lop sana, słomė; c) mòłi człowiek, a. kón; *por.* ‘fafòlc || fafalc’ – wiòldzi sztek chleba / miãsa } [Przėczesz(ė) so pėrznã te twòje klatė / klacėska. Z mòjjima klatama mùszã jic czim rėchli do balbiėrė. – Gò Mòje klėsze nie leżã mie na głowie. Jò nigdė ni miòł bėlnėch klėszów. Klėsz leżi w zòcėrcė. Mòje

klésze są niepòsłészne, jô mùszã miec wiedno grzebién do nich. Ùpraw że sobie knisze, jak të wëzdrzisz. Mòje knisze nie chcą mie leżec. Jô za kòzdim czosanim wëczeszã klut włosów. Nie ùmëjesz të sobie łba, bądzesz të witro, w niedzielã chòdzëła z taczima rozszadzonyma klutrama? Ni mògã tobie, dzeckò, tëch klutrów rozczosac. - *Sy Mò kùdłë jak fóra sana. Ra*]; ~**ki konopne** kònoplënë klatë; ~ **welny** / **Inu** klutë, kluntrë *pl*; **nie warte to funta** ~**ków** to nie je wòrt ani pól dëtka / ani wiechca słomë; jô bë za to nie dól ani dëtka / grosza; *ir*: pipã tobaczi to je wòrt. *Por. kudły, kudłaty, sierść, szczecina, włosy*⁸²²

kłakowaty *zob. kłaczkowaty*

kłam *zob. kłamstwo; zadać czemuś* ~ dokazac, że cos je niepròwdã / że nie je pròwdã le łżã / łżelstwã; wëkazac / ùkazac / pokazac niepròwdã / łżelstkòsc / rzad kłamlëwòsc czegòs; przedstawić dokòzë / dowòdë (wëtknąc na przëkładach) łżelstwa / łżë / kłamstwa

kłamać *v* łgac || rzad łżec, cëganic, krãcëc, rzad lok: kłamac; *w zn. zmyślać, bając*: stożëc || lok stogòwac, pùrzëc, zmëszlac, lok: stodolëc, sztrëchac, pépac, mätolëc, mglëc; *ew. manic kògò* (= téz: wprowadzac w błãd, òszëkiwac), bajac, bajdac, *zart* strzic i gòlëc, bòcònic lok, strzelac bez prochù, lôc wòdã, pùszczac / strzelac bómbe {*kasz. 'łgac', 'łżec', 'cëganic' = pol. a) kłamać; b) łgac, zmyślać, fantazjować; 'sztrëchac' in – zob. ostrzyć*} [òn łze / cëgani / krący / kłamie rzad / stożi / stogùje / stodoli / pùrzi / zmiszlò / sztrëchò / pépie / mätoli / mgli / mani (mani człowieka / lëdzy) bajò / bajdò / strzëze i gòli / bòcòni / leje / pùszczò / strzëlò; Czej łgac, to ju łgac dobrze. *Ce* Nie łżë ju wicy! Jô nigdë nie łżã. Łgòł przez całë żëcé. *Ra* Łgac jak pies. Co tnie, to łze. Dali łze, jak widzy. Chto łze, ten kradnie. Chto chce łgac, mùsi temù szëk dac. Czim zid wicy dólëbóg gòdò, tim òn barzi łze. Chto wiele przësygò, wiele łze. Jim chto wicy przësygò, tim barzi łze. Pijòk rzòdkò łze. Łze, słowa pròwdë nie pòwié. Łze, jakbë przãdł. Łze / cëgani jaż sã déle gnã / jaż mù sã ze łba kùrzi / jaż ùszë pùchnã / bòlã òd slëchaniégò. Łze jak Cëgón / jak gazéta. Ju të kręcysz, jô zarò pò òczach widzã, czë të kręcysz, czë pròwdã pòwiòdòsz. Tóna pòtrafi sztrëchac. Wa mëslita, że jô sztrëchajã || sztrëchóm. – *Sy* Nie wierzã mù, òn łze. Żid, chòc niewiérny, pewno łgac nie łgòł. - *Lz* Gadòj pròwdã, a mie tu w żëwé òczë nie łżë / nie cëgani || nie cëgań! *Gò*]. *Por. bając, bredzić, obmawiać, plotkować*

kłamanie *zob. kłamstwo*

kłamca *m* łżelc, łżél || łżëla, łżelcoch, łgòcz || łgòrz; rzad lok: łgòł || łgòla, łżajk, kłamca, maniòrz, ò(be)łgańc, arch: łżoch, kłamiélc, łgajuta; *w zn. łgarz, krętacz*: łgòrz || łgòcz, cëgón, kùnda, wëkrãtnik, wëkrãtała *m*; *w zn. łgarz, bajarz, zmyślacz*: stożëch, lok: zmëselnik, zmëslëwc, stożëlc, pépa, pépòcz, pùra, pùrzëla, pùrzëlc, szërówc, zmislòrz, arch mglóna *m*; *chłopczyk z bujnã fantazjã*: mòli łgòcz, cëgón(k) *m*, lok pépka *m* {*kasz. 'łżelc', 'łgòcz', 'łgòrz' itp. = pol. a) kłamca; b) łgarz; 'pépa', 'pépòcz' – por. pépa pépla || pépra péplónka f - w zn. brëja, gãstò zòcérka; pépac || péplac mieszac w talërze bez chãce do jedzeniò* { 'wëkrãtnik' *in = ruchome ogniwo przy łańcuchu; 'pùrzëc' – por. pùrtnac = piardnac*} [tegò łżelca / łżëla || łżëlë / łżëlcocha / łgòcza / łgarza / łgòla || łgòlë / łżajka / kłamcë / maniòrza / òbełgańca / łżocha / kłamiélca / łgajutë / cëgóna / stożëcha / zmëselnika / zmëslëwca / stożëlca / pépë / pépòcza / pùrë / pùrzëlë / szërówca / zmislòrza / mglónë / pépczi; Të łgarzu! Łgarzowi wszëtkò jedno, czë mù wierzã, czë nie wierzã. Nie wierzë temù łgarzowi! *Ra* Òd łgòczów bądzesz miã wëzëwòł. Prawie të jes łgòcz, jô nie. Żelë jô jem łgòł, tej të jes złòdzëj. Łgòłowi nie wierzë, chòcbë pròwdã gòdòł. Nie gòdajã (gòdóm) z tobã, bò jes łgòla. Łgòla, bierz sã z mòla (*karuj mie sã stqđ*). Brzidzã sã (*brzëdzã sã*) łżajkama. Z tegò dzecka wërosce złòdzëj i łżelc, bò ju terò łze i kradnie. Lada łżelcoch mòże przinë i wama w głowach pòprzewracac. Wszëtkò z palca ten łżëla

sobie wesusół. Łzela mùszi miec dobrą pamiąc. To je ale łzoch òbełgóny. Kòzdi łzoch kradnie. Łzoch to złoch. Ten łgajk mie często òbrzigił (òbrzidił). Ni mògã wzerac na tegò łgajka. To je tacji òbełgańc, że ten bë chòc ksądza òbełgòł na spòwiedze. Wëkrãtnik wiedno sã wëkrãcy. Chto bë tegò wëkrãtałë nie znòł. - Sy Łgòrz sòm sobie nôbarzi szkòdzy. Lz To nôwiksi łzél, jaczich znajã. Ra]. Por. **bajarz, filut, oszust**

kłamczyni *f* łzélka, łgòczka, cëgónka, łgòrka, *lok:* łgajka, łzajka, *arch:* łzocha, łzoszka; *w zn.* łgarka, bajarka: stożëcha, stożëszka, pùrzocho, *lok* pépòczka *f;* *dziewczynka* z *bujną fantazją:* mòłò łgòczka, cëgónka *f,* *lok* pépka *f* {*kasz.* ‘łgòczka’ / ‘łgòczka’ *itp.* = *pol.* a) *kłamczyni;* b) *łgarka*} [ti łzélci / łgòczci / cëgònczi / łgòrczi / łgajci / łzajci / łzochë / łzoszci; To je łgòrka, jaczich małò. Ra Nazéwòsz mie łzajką! Jak jò jem łzajka, to të jes łzajk. Brzidzã (*brzëdzã*) sã toba, łgajkò. Précz z jizbë, brzidzã (*brzëdzã*) sã łzajkama! Żebë wa czëła jak ta łgòrka pòtrafi òpòwiadac, to wa bë sami nie ùwierzëła. Sy]. Por. **bajarka, kłamca, oszust**

kłamczuch(a) *zob.* **kłamca, kłamczyni**

kłamliwie *adv* łzélskò, pò łzélskù, łzélowato, łzàco, łzawò, *rzad* kłamlëwie, łgarskò, pò łgarskù; *ew.* cëgańskò, pò cëgańskù, cëgónowato; jak łzélc / łgòcz / łgòrz / cëgón {*w kasz.* ‘łzélskò’ *itp.* = *pol.* a) *kłamliwie;* b) *po łgarsku, filuternie*}. Por. **obludnie**

kłamliwość *f* łzélskòsc, *arch* kłamlëwòsc *f;* mówienié / gòdanié niepròwdë *a.* nie mówienié pròwdë; łganié. łzenié [Wikszi kłamlëwòscë ni ma na swiece. Lz]. Por.

kłamstwo, obluda

kłamliwy *ad* łzélsczi, łzélowati, łzawi, łzélny, łgarsczi || łgòrsczi, *arch* łzawisti, łgawi, manijacczi || manicelsczi; *ew.* ò(be)łgóny, załgóny; *w zn.* łgarski: stożëchòwati, cëgańsczi, cëgónowati, òcëganiony; *ew.* zmészlony, zełgóny, zestożony {*kasz.* ‘łzawi’, ‘łgarsczi’ *itp.* = *pol.* a) *kłamliwy;* b) *łgarski;* ‘òcëganiony’, ‘òbełgóny’ *in* = òszukóny, zglëpiony przez łzélca / „cëgóna”} [Łgarszczé òpòwiòdanié. Ra Łgarszczé mészlë. Bar’zo kłamlëwi knòp. Manicelsczé słowa. – Lz Czej czëjã jegò łgarszczé òpòwiòdanié, jò bë ròd sã zapitòł, czë òn to wszëtkò widzòł. Ra Òn trzimò (*mò, ùwòzò*) swą (*swòjã*) białkã za łgawą. Ru]; ~**wa propaganda** łzawica, òchëba *f,* łzélstwò *n,* łzélskò / łzawò propaganda / agitacjò. Por. **filuterny, obludny, oszukańczy**

kłamstewko *n* łgòłka (*lok* || w(ł)gòłka); *ew.* *w zn.* *zmyślony pretekst, żeby się gdzieś wprosić:* załga, skłòdka, skłòdz, òraż (*lok:* || òrãdz || òrãdz || òrãd) *f* [Nawet na nòmniészzi łgòłce të jesz mie nie przëchwòcył. Zadac so òraż. Zrobic so skłòdkã. - Sy]

kłamstwo *n* łëz, łza *f,* łzélstwò, łgarstwò || łgòrstwò, cëgaństwò; łganié *n;* *lok:* łzarstwò *n,* łga, kłama *f;* *arch:* łzawa *f,* kłamstwò *n;* *ew.* niepròwda, *ir* łzòwda *f;* *pl:* łzélstwa, łgarstwa, łzarstwa, kłamstwa; *w zn.* *łgarstwo:* stożba, pùrzawa *f,* *rzad:* pùrzëna, *arch* mglëniawa *f;* *ew.* zmiszlanié, stożenié, stodolenié, pùrzenié, bajdurzenié *n;* stożëнка, łzónka, fantazjò, bajda, bómba *f;* *pl:* zmészloné rzeczë, pùrzënë, mglënë, mglënë *z* glënë, òbczipczi-òpòłczi, bajdë, bajdë-srajdë; *w zn.* *oszustwo:* òchëba *f,* maniectwò || manijactwò || manicelstwò *n;* *w zn.* *krëctwo:* krãtë-wãtë *pl;* *w zn.* *kłamliwa propaganda:* łzawica *f* {*kasz.* ‘łëz’, ‘łzélstwò’ *itp.* = *pol.* a) *kłamstwo, nieprawda;* b) *łgarstwo, zmyślanie;* ‘krãtë-wãtë’ *in* = *pol.* a) *zakamarki – zob.;* b) *wertepy, bezdroża – zob.}* [ti łzë / łze (*ew.* łgë – òd: łga *f*); kłamë / łzawë / niepròwdë / łzawicë; tegò łzélstwa / łgarstwa / kłamstwa; To, co òn napisòł, to je wszëtkò łëz / łzélstwò, niepròwda, jedno manijactwò, jedna òchëba. Gò Łzã niedalek zańdziesz. Łzã sã nie najész, a pròwdã sã nie ùdlòwisz. Za kòzdé łgarstwò mùszisz mù zapłacëc. Ra Nie zmùszëwòj mie do łzélstwa. Przëchwòcył gò na łzélstwie wicy jak rôz. To je pròwda. – Nié, to je łëz. Dobrò łëz je lepszò jak lëchò pròwda. Nie wierz

w to, to je ła. Ła jak wsza. Łeż jak wesz. Slepī widzôł jak to biegało, chromi to schwôcył, a nadzi włoził w czeszén, co to je? – Łeż. Co të môsz z twégò łganiégò? Szeptanié to łganié. Të sã łganim nie wëkrãcysz. Łga sã wiedno wëdò. Ni ma nic gòrszégò òd łgè. To je kłama, jò w to nie wierzã. To wszëtkò łzarstwò, co ta gãbã rëszi. Móm tegò łzarstwa jaz pò gardło. - Sy To są kłamstwa. Mùszã gòrkã pròwdã wërznac tim, co to łgarstwa nie lëdaja. Dlò jegò łgarstwa nìcht gò ni mòże lëdac. Ga (*czej, zelë*) to nie je pròwda, tej je ła gwësnie. To wszëtkò bëło manicelstwò. - Lz To je łgarstwò. Ra Czërné (*dëcht czësté, nic jinégò jak*) łgarstwò. Hf]; ~ **ma krótkie nogi** łeż mò krótczé nodzi; łzã dalek nie zańdziesz (*Sy, Ra*); **co słowo, to** ~ co słowò, to łeż / łzëlstwò / niepròwda; **sprowokować do ~ podsuwając pomysły, wykorzystując czyjąś skłonność do łgania** pòdełgac kògò [Le zrãczno prowadzë gòdkã, czej të gò pòdełzesz, tej òbòczisz, jak òn bądze stoził. Jò sã tak zarò nie dóm pòdełgac. Sy]; ~**wem coś osiągnąć (wyłgać coś od kogo)** wëłgac, wëcëganic [Wëłgòł òd mie sto zlotëch. Tëlé mò, co òn sobie wëłze. Sy]. Por. **bajanie, bajda, bujda, brednia, oszustwo, plotka**

kłaniać się kłaniac sã; ew. pòchilac sã / ùchilac sã, zdzibac sã [òn sã kłóniò, òni sã kłóniają; kłaniòj sã!; Òn sã jaz łómie, czej òn mie sã kłóniò. Sy Kłóniają sã, Waszmòscé! Kłaniòj sã panu. - Ra]; **on kazał / każe ci się ~ (pozdrowić ciebie)** òn kòzòł / kòze ce sã kłaniac / ùkłonic; òn dòł / dówò ce pòzdrowiac; ~**my ci się nisko kłóniomë** ce / cë sã niskò. Por. **chylić się, kłonić się, pochyłać się, pokłonić / skłonić / ukłonić się**

kłapać v kłapac || kłapac, kłapòtac; ~ **pyskiem (np. o psie)** kłapac / kłapac / kłapòtac pëskã

kłapnąć v kłapnac / kłapnac; **kłapnąć pyskiem (o psie)** kłapnac / kłapnac pëskã; ew. hapsnac / łapsnac / czapsnac pëskã mùchã

kłapouch m kłapòuch m

kłapouchy ad kłapòuchi; ~ **pies / królik / osioł** kłapòuchi pies / trus / òseł [Kłapòuchi pies. Lz]

kłaść (się) v kłasc [jò kładzã, të kładzesz, òn kładze; më kładzemë, wa kładzeta, òni kładzã; kładz(ta) || *rzad* kładzë(ta)! ew. nakładòj(ta)! Nie kładzë pòlca miedzë dwiërzë. Ra]; **kłaść coś do torby** kłasc (ew. wsadzac, wtëkac) cos do torbë / w torbã; ~ (**układać**) **podłogę / deski / kafelki** kłasc / ùkładać pòdłogã / déle / kachelczì / flizë / plitczì; ~ **podpis** pòdpisëwac (sã); ~ **karty na stół** kłasc / wëkładać kartë || kòrtë na stół; ~ **uszy po sobie** cmùlëc || smùlëc ùszë (*a. cmùlëc sã*) [Kòt ùszë cmùli (*sã cmùli*), czej chce drapnac. Ra Kón sã cmùli, czej chce ùgrëzc. Gò]; ~ **kogo trupem** zabijac / wëbijac / mòrdowac / ùsmiercac kògòs; kłasc / sec (lëdzy trupã) jak zbòzë / jak snopë, sekac na drobno; ~ **się** kłasc sã; *kłaść się często*: legac [òn kładze sã, òn légò; òn sã kłòdł; òn légò(ł)]; ew. w zn. *położyć się*: legnac so(bie), léc sã [òn so legnął / òn sã légl]; ~ **się spać** kłasc sã spac / jic spac; jic / kłasc sã w łózkò; *zart* jic na biòłi bal, jic na biòłã zalã, jic pòd te gãsé górë; ~ **się pokotem** legac / kłasc (sã) jak snopë / jeden kòle drëdzëgò / jeden (jedno) przë drëdzim; ~, w zn. **składać gdzieś (w pewnym miejscu)** kłasc, składac, ùkładać, *rzad* łozëc gdes [òn kładze / skłòdò / łozi; Swòje papiorë tatk łozi na szafã. Lz]

kłab m kłab f; **zwinąć się** ~ zwinac sã w kłab, ew. zgruzdzëc sã; ~ **koński / krowi** kónsczi / krowi kłab [Krowa / knaga bëła zmiartò, w kłãbie jaz ji zebra wëstòwałë / bëłë widzec. Gò Òn (*kón*) ni mò miãsa w kłãbie. Mëra (*stòri kón*) mia sczidłë kłãbë. - Lz]; ~ **dymu** kłab / chmùra / òbłok dëmù; **kłëby dymu** kłãbë / chmùrë / òbłoczi dëmù; dëmica f [Na dakù brodzã (*z kòmina jidã / (sã) walã*) szaré kłãbë dëmù. Kłãbë czòrnégò dëmù. - Lz]; ~**by chmur** kłãbë chmùr(ów) (Lz)

kłącz *m*, **kłącze** *n* **1.** *zob. kielek*; **2.** *łodyga*: chład || szchąd, bączól, sztrapel *m*; **3.** *odgałężenie łodygi a. korzenia*: òdnoga, òdnózka *f*, òdgałężenié *n* (chłada / kòrzenia); **4.** *zob. korzeń*

kłębek *m* kłąbk, kłąbùszk, kùlusz *m*; ~ **wełny** kłąbk / kùlusz *wełnë* (*arch wòlnë*) ~ **nici** kłąbk nitk(ów); **po nitce do ~bka** pò nitce do kłąbka / pò nitce dóndze sã kłąbka (*Lz*); pò szlachach / stop(k)ach / szpùrze do célu; *ew.* pò òbjawach do przëczënë; **zwiąć się w** ~ zwinąc sã (*ew.* zgrużdżëc sã) w kłąbk

kłębiasty *ad* kłābiasti; *ew.* sklābiony; ~ **chmury** kłābiasté / sklābioné chmürë (*Gò*), kòłtóniasté chmürë (*Sy*); *ew. przen klòsztorë pl*; *ew. ciężkie, ciemne chury, niosące ulewny deszcz*: czarownice *pl* [Klòsztorë (kłābiasté chmürë) wëlòżają / są widzec. *Sy* Hewò, tam ju nowé czarownice wëlòżają, zarò to nama wleje . *Gò*]; ~**ta krowa** kłābiastò krowa

kłębiący się kłābiący sã; *ew.* kłābiasti, sklābiony, kòłtóniasti

kłębić się **1.** *o dymie / kurzu / mgle / wodzie (morzu)*: kłābic sã; *ew.* walëc (sã) kłābama; zwiąc sã w kłābë, *rzad* klëszec sã; *ew.* przewalac sã, *lok* kòzełkòwac sã; **dym się kłębi** dim sã kłābi / sã klëzi / sã krący / wali (sã) kłābama; *lok*: dim sã przewòlò / kòzełkùje (*Sy*); **chmury się kłębią** chmürë sã kłābią / walą (sã) kłābama / *lok*: chmürë sã przewòlają / kòzełkùją {‘kòzełkòwac sã’ *in = pol.* a) *zob.* koziołkować, kozłować; b) *lok o morzu*: marszczyć się - *zob.*} [Jarlòczy (‘jarlòk’ *dost = jagniã*) sã kłābią, mdze deszcz. *Sy*]; **kurz się kłębił spod kół woza** kùrz klëszil sã / kłābil sã (ùnòszòł sã / wëdostòwòł sã kłābama) spòd kòłów wòza [Kùrz klëszil sã spòd wòza, że jaż cemno bëłò na drodze *Sy*]; **morze się ~ło** mòrze sã kłābiło [Mòrze wrzało ë sã kłābiło. *Ra*]; **2.** *o włosach*: klëszec sã, zwiąc sã, robic sã szadi; **włosy się kłębią** włosë sã klëszą zwiągają sã, robią sã szadé, nie chcą lezec; **3.** *o tłumie ludzi*: **wewnątrz ~bił się tłum** bënë kłābiło sã lëdztwò; bënë kłābiła sã / przewòlała sã chmara lëdzy

kłębisty *zob. kłębiasty*

kłoda *f* bòł, rón *lok*, kloc, òkrāglòk, camer *arch*, òblòk *arch m*; róna, kłoda, kłodzëna *f*, grëbò klóba / balka {‘kłoda’, ‘kłodzëna’ *in = a*) *arch*: *beczka*; b) *białka grëbò / pòmālëcznò / nierëchawò / zgnilò*} [Kłodzëna drzewa. *Ra*]; **rzucac ~dy pod nogi** robic (cos kòmù) na przék, ùtrudniwac cos / robic trudnoscë / ùtrudnienia (na przëgrzechã), wëszukiwac / stawiac przeszkòdë / zòwadë, przeszkadzac / szkòdzëc w czim, pòdstawiac nogã; **lezeć jak** ~ lezec jak kłoda / kłodzëna / jak dak / jak bik || bùla / jak krowa [Lezi jak kłoda/ kłodzëna. *Ra* Òni tam lezelë jak kłodë drzewa. Leżòł jak kłodzëna. - *Lz*]; **paść (na ziemię) jak** ~ ùpadnac (na zemiã) jak kłoda (*a. jak dludzi*) (*Sy*). *Por.* **bal, bela, bierwiono**

kłonica *f* kłonica *f* [Jedna kłonica wëpadła nóm z wòza. Gromica jak kłonica. Lepi dobrocą jak kłonicą. Le gò kłonicą walëc. Z kłonicë òbrãczë nie zrobisz, le jã pòłómiesz. Gadac pò kłonicach (*plesc trzë pò trzë*). Robic pò kłonicach (*robic bële jak*). To je baba jak piekło, ti bë mógl kłonicã w dupie łómac. – *Sy* Òn mô nos jak kłonica. Chłop gò zabił kłonicą. – *Lz* Czej tat kłapòł za kłonicã, złodzeje zarò ùceklë. *Gò*]; **wóz z samymi ~cami, bez desek** kłoniczny wóz (*wóz z kłonicama, bez tëmròtów*) [Kłonicznym wòzã jadą pò drzewò. - *Sy*]

kłonić *v* kłonic, (s)kłaniac || skłoniwac, chilëc, zdżibac, ùdżibac, niżëc [òn kłoni / (s)kłóniò / skłóniwò / chili / zdżibò / ùdżibò / niżi głowã; Co tak głowã niżisz (*czemù sã tak ùpòkòrziwòsz?*)? *Sy*]

kłonić się kłonic sã; *ew.* (s)kłaniac || skłoniwac sã, chilëc sã, zdżibac / ùdżibac sã [to sã kłoni / (s)kłóniò / skłóniwò / chili / zdżibò / ùdżibò; To drzewò sã ju kłoni (*a. kłóniò*) / skłóniò (*a. skłóniwò*) / chili / zdżibò do zemi. *Gò*]

kłopot *m* kłopot (|| *lok rzad* chłopot) *m*, *rzad*: zmôrtwienie, strôpienie *n*, jadłoba (= wiôldzi kłopot), zgrëzota, jadowizna *arch*, przesprawa *arch f*; jiwier, przegrizk *m*; ~**ty** (**zgryzoty**) *pl* tóczel, harmider, skwer, (h)òlér, krziż *m*, ùtrôpienie, przeżérstwò, ùzercé, ùzérstwò *n*, kłopoté, zgrëzoté, zmôrtwienia, tòkle *pl*, biéda, ùcemiãga, przegrzecha, skwerosc || skwerota przepùsta (przepùsta bòskò), szremnota, zmalga *lok*, kara bòskò, Krziż Pańszi { 'jiwier' = zgrëzota, kłopot z gòrzã; 'tóczel' *in* = *pol.* a) *klótnia*; b) *hołota, motłoch*; 'tòkle' *in* = *statczy, sprzãtë, rzeczë*; 'harmider' *in* = *trzòsk, wrzawa*; 'przesprawa' - *por.* 'przesprawié' = *krziwda, psota*; 'jadłoba' *in lok* = *czesta, jedzenié, biesada* - *por.* *jadło* = *jòda, zëwnosc* [*Bëc na jadłobie. To tam bëła jadłoba Sy*]; 'jadowizna' = *ùdrãka, codniowé kłopoté, ùzérstwa*] [*Ni mia baba kłopotu, nabëła so (Ra: kùpiła so) prosã, a to prosã zesrało sã ...Czej lédze mielé jaczé zmôrtwienie, tej òni pòwtòrzeli: „A Jena mój chłop pòdł”, òd czegò pòmalcëczkù pòwstało słowò „mój chłopòt”. To je dobrze tak so wëjachac, bò doma ti jadowizné je dosc, - Sy Òn mò wiedno chłopoté. Òna mò wiedno jakã jadłobã. Przez nieszczesca ë jadłobë zeszedł z tegò swiata. - Ra Zmôrtwienie nastalo. Fs Pón ten ze zmôrtwieniò ùmarł na miescu. Ma Miòł zmôrtwienie. Dh Ksãdzu nie dało miru w jizbie òd wiôldzégò zmôrtwieniò z tą wieszczã baba. Lz Móm taczé strôpienie, że to nie je mòżno. Ju dôwno jem taczégò strôpieniégò ni miòł. Jadłoba gò żarla (*òn sã jadłobił*), jaż òn ùmarł. Ale ten mò jadłobã w sobie. - Sy Òna mò wiedno jakã jadłobã. Przez nieszczesca ë jadłobë zeszedł z tegò swiata. Jò téż móm swòje jiwre. Jesz jem ni miòł taczégò jiwru. - Ra Móm ju dosc ti zgrëzoté. Ùmrzéc... nie spac ze zgrëzoté. Ù mie nie je trudno ò zgrëzoté, jò móm jich wiedno co niemiara. To je dobrze tak so wëjachac, bò doma ti jadowizné je dosc. Tegò jem nie mëslòł, córeczkò, zebë të mie takã przesprawã zrobiła. Co jò móm z nim za harmider, tegò bë nicht nie ùwierzył. - Sy Òna mia dosc harmidru z chłopã. Òn spłòknął (*sznapsã*) swój harmider (*swój smùtk, swòje kłopoté*). - Bù Miòł jem skwer, że jò to dostòł. Ze sanã je latos skwerosc. Móm z bùlwama òlér, bò w sklepie je wòda. Tegò bë nicht nie ùwierzył, co jò móm za tóczel z dzecama! Przepùsta bòskò z tim dzeùsã, nikògò nie slëchò, nic jã nie òbchòdzy. A ju szremnota z dzecama! - Sy]; **mały** ~ mòli kłopot, kłopotk, półkłopot *m* [*Te twòje kłopotczy są jałowé, dzecné, te bë pies na ògónie ùniósł. Sy Mòlé dzecé, mòli kłopot, wiôldzé dzecé, wiôldzi kłopot. Gò*]; **niepotrzebny** ~ niepòtrzebny kłopot; **daremny / próżny / nieuzasadniony** ~ daremny / próżny / jałowi / sëchi / *ew.* nieuzasadniony / niżòden kłopot [*Jałowim kłopotã nie je wòrt sobie głowë zawracac. Të môsz tacji sëchi kłopot jak kùra, czej òna jaja zniесе, bò òna nie wié, chto te jaja weznie. - Sy*]; **urojony (tak naprawdę nieistniejący)** ~ ùrojony (tak pò pròwdze nieistniejący) kłopot; **miec ~(ty) / być w ~cie (martwić się)** miec kłopot(é), bëc w kłopotce; *fig*: miec kòłtón na głowie [*Żaba (je) w kłopotce, czej ùdrzi bòcóna w błoce. Mało pò złoce, czej człowiek w kłopotce. Tëlé móm kłopotów i jesz ten kòłtón na głowie. - Sy*]; **sprawić ~ / wprawić kogoś w ~** zrobic / sprawic / przëniesc kòmu kłopot, *rzad*: wdostac kògòs w kłopot; **sprawić ~(y) / wprawiać kogoś w ~** robic / sprawiac / przënaszac kòmu kłopot(é) / zmartwienie, wnëkiwac / wprawiac kògò w kłopot; **przynosić same ~ty** przënaszac / przënosëc same kłopoté; **nie mieć żadnych ~tów** ni miec niżòdnëch kłopotów, bëc / zëc bez kłopotów; **nie sprawić ~tu / ~tów** nie robic / nie sprawiac kłopotu / kłopotów [*Mie to niżòdnégò kłopotu nie zrobi (nie sprawi). Sy*]; **narobić sobie ~ (nawrzyć sobie piwa)** narobic so(bie) kłopotu, nawrzëc sobie piwa, sadnac dupã w cërzniã (*Sy*); **popaść w nowe ~ty** miec nowé kłopot(é), pòpadnac / wpadnac w (nowé) kłopoté / w (nowã) biédã, a. nalezc so(bie) nowã biédã [*Òn so zarò jakã biédã naléze. Ra*]; **wziąć sobie ~ na głowę** wzac sobie kłopot na głowã *ew.* nasadzëc so jermò na kark; **miec ~ z głowy** miec kłopot (*fig* kòłtón) z głowë / ze łba [*Bògù**

dzāka, móm ten kòłtón ze łba. Sy); **obarczać (-czyć) kogoś swoimi ~tami** zawracac (zawróćec) kòmùs głowã swòjima kłòpòtama, zwalac (zwalęc) kòmùs na głowã swòje kłòpòtè; *ew.* òbgrãdzè(wa)c / òbcãżèc (òbcãżèwac) / zawalac (zawalęc) kògòs swòjima kłòpòtama; *ew.* przèwłakac (przèwłéc) do kògòs swòjã biédã / swòje kłòpòtè / smùtci; **przysporzyć (przysparzać) komuś ~tu** przèczènic (przèczèni(w)ac) / przèspòrzèc (przèsparzac) / *ew.* dołòżèc (dokładac) / doda(wa)c kòmùs kłòpòtu / kłòpòtów; **wydobyć kogo z ~u** wèdostac / wèdobèc / wècygnãc / wèretac / wèbawic kògòs z kłòpòtu; wèpòmòc kòmùs wèdostac sã z biédè, pòretac kògòs w biédze; *ew.* wècygnãc nadzègò z cèrznì (Sy); **ściągać (sam) na siebie ~ty** scègac (sóm) na siebie kłòpòtè [òn scyggò]; **pozbyć się ~tu** pòzbèc sã / wèzbèc sã kłòpòtu, *żart* wèrzècèc kłòpòt za płot; *fig:* miec kòłtón ze łba [Kłòpòt wèrzèc(è) za płot. Sy]; **każdy ma jakieś ~ty** kòzdi (człowiek) mò jaczis kłòpòt / jaczès kłòpòtè; *ew.* chto mò zbòzè, mò i mészè; ni ma stodołè bez mészè (Sy). *Por.* **ambaras, lęk, mordęga, obawa, opaly, problem, skrupuły, trudność, zakłopotanie, zaniepokojenie**

kłopotać się *zob.* **martwić się**

kłopotanie się *zob.* **troska, martwienie się**

kłopotliwie *adv* kłòpòtlèwie; *ew.* niejasno, wãplèwie, niewèrazno. *Por.* **problematycznie**

kłopotliwy *ad* kłòpòtlèwi, trudny, cãzczi, *arch* żimczy; *ew.* trudny, niewègòdny, niewèrazny, wãplèwi, niepewny, problematiczny; **~we położenie** kłòpòtlèwè / trudnè / cãzczè / (*ew.* lèché / niedobrè / niewègòdnè / niekòrżèstnè) pòłożeniè, kłòpòtlèwò / trudnò / cãżkò sytuacjò; *ew.* biédã, cesniò *f*, skwer(es), *niem.* druk *m*, *żart* kòzy róg [Bèc / nalezc sã w biédze / cesni / w druku / w kòzym rogù. Mieć skwer(es). Bèc w trudnym / cãzczim pòłożenim. - *Gò*]; **~sprawa** trudnò / cãżkò / lèchò / kłòpòtlèwò sprawa; *ew.* biédã, ùcemiãga *f*, cãżòr *m*, jermò *n*; **~wygląda na ~wą** sprawa wèzdrzi na trudną / cãżką do załatwieniò / kłòpòtlèwą; **~klient / partner / współpracownik / lokator / współlokator** trudny / kłòpòtlèwi klient / partner / wespółpracownik / mieszkañc / wespółmieszkañc

kłós *m* kłós *m*; *ew.* świeże, rozwijające się kłosy: szlèpsè *pl* lok {‘szlèpsè’ / lok: ‘szlipsrè’ *pl* / ‘szlipsrowina’ *f*; *in* = *pol.* resztki zboża zgrabione po sprzęcie snopów z pola; szlèps // szlips dost = *pol.* krawat} [Te kłòsè sã ju tak dżibią, jak stòri lèdze, to je czas żniwic. Żèto dostaje ju szlèpsè. Żarné (żètné) kłòsè. Jiczné (jãczmianné) kłòsè. Le sèpta kłòs do kłòsa, a bądze wèzi nosa. Pò kłòsach (pò łèpkach) cos robic. Ta jegò robòta to le je taczè jachaniè pò kłòsach. Òn le sã mòdli pò kłòsach (*samima wargama*). „Stòrò bèka gòdò: - Tam kłòs, tam kłòs. A gãsè sã pitają: - Nie widzy nas chtos? A bèka na to: - Nie spadnie wama z głowè włos, terò do nas nòłèzi kłòs”. „...Kłòsè sygalè jaż do zemi. ...Pón Bóg òstawił tèlè kłòsa, wiele człowiek gòrsqã (*garsqã*) mòże złapac” - Sy]; **wypuszczać ~y** *zob.* **kłosić się; pusty** ~ pùsti / próżny / glèchi kłòs; co kłòs, to zòrno Sy [Żèto mdze latos miało glèchi kłòs (*bądze mało wèdajné, mdze lèchò sèpało*). Sy]; **~owśa** kłòs *m*, kropidło *n*, wiecha *f* – *zob.* **kita; wielkie** ~sy kłòsè jak baraniè ògónè / jak baszczi / jak cepè (wiòldzè kłòsè) Sy; **małe** ~sy kłòsè jak mészè ùszè / jak mèdzine nosè (mòtè / malinczè / drobnè kłòsè); **podwójny** ~ pòdwójny / dèbeltowi kłòs [Chto nalèze dèbeltowi kłòs, bądze miòł szczescè. Czej krowa zeżgrze pòdwójny kłòs, bądze mia pòrkã (*ùrodzy dwa celãta*). Sy]

kłosić się, kłosować *v* dostawac / pùszczac / wèpùszcziwac kłòsè / szlèpsè, szlipsowac {*kasz.* ‘kłosowac’ = *pol.* dawniej obijać cepami jęczmień z wąsów; dziś: dwukrotnie młócić jęczmień maszyną} [Żèto ju wèpùszcziwò / dostòwò kłòsè / ju szlipsèje. *Gò* Lubiã wzerac jak zbòza szlipsèją. Latos nie mdze dobrégò kłòsa, bò zètkò słabò

szlipsowało. Sy]; **zacząć kłosować** zaszlipsowac || szlipsë [Zbòżé ju zaszlipsowało. Sy]; **przestać kłosować** wëszlipsowac [Óws ju wëszlipsowôł, wnet sã zacznie robic biôłi. Sy]

kłosie *n* kłosë *pl*

kłosisty *ad* kłosësti (*Lz*), kłosa(s)ti (*Sy*), kłosowati [Kłosaté żëto. Kłosatô pszënica. Kłosati óws. Jiczmë je latos kłosasti. – *Sy*]

kłócić się kłócëc sã, szkalowac sã (|| *lok* szcha-), wadzëc sã, żgrzëc sã, grëzc sã, sztridowac sã, tóklowac sã, czwargac sã || twargac sã || czwôrgac sã, hajtakòwac sã, drzëc sã, pëskòwac sã, kòlcowac sã; wòjarzëc / prowadzëc wòjnã ze sobã, gòrzëc sã ze sobã, bëc pògòrzony / zli na se(bie); *lok*: starnowac sã, cecolëc sã, kablowac sã, skògòlëc sã, tuznowac sã || tuznikòwac sã, *arch* swarzëc sã *Ra*; *ew.* trzòskowac (= robic trzòsk, *pol.* hałasowac), jarchòlëc sã || jargòlëc sã / pieklëc sã (= złoscëc sã, gòrzëc sã), pòmianowac (= wrzeszczec) {‘wòjarzëc’ *in* = wòjowac, walczëc, prowadzëc wòjnë; ‘tuznikòwac sã’ *lok* *Sy* – *por.* *tuz* = *as* w kartach – *por.* ‘trumpfòwac kòmù’ *a.* ‘kòntrowac kògò’, ‘dawac kòmù kòntra’ w *zn.* ‘dawac kòmù „sztiche” (pchniãca czims òstrim), przëkòwac, zaprzeczac kòmù} [Ta czwarga czwôrgała bë sã dzëń i noc. Czwôrgajã sã i czwôrgajã, a ni mògã sã pògòdzëc. Ti lata ze sobã wòjarzã. Mie nie je dosc dobrze z tobã sã kòlcowac. Jak ti dwaji ze sobã sã zëndã, to òni sã zawdë tuznikùjã. Ju wa sã cecolita. – *Sy* Pòkãdçi sã mdzeta swarzëła? *Ra*]; ~ **się z czym** grëzc sã / kłócëc sã ze sobã (jedno z drëdzim); nie pasowac ze sobã, nie strojic / nie klédowac do czegò; nie grac / nie klapòwac (jedno z drëdzim); dobrze nie udac; *rzad* nie stosowac sã do czegò; *ir*: pasowac jak swini / krowie sodło [Ten twój żakét / wãps z tima bùksama sã jakòs grëze, cos tu nie pasëje. Gò Te cemno wëmalowóné sanë nie stosëjã sã (*nie pasëjã*) do ti cemny jizbë, lepi żebë wa je bëła na jasno wëmalowa. *Sy*]. *Por.* **awanturować się, kłótnia (wszczynac ~nie), kłótnica, kłótnik**

kłódka *f* kłódka, *zdr*: kłódeczka || kłóteczka, kłótuszka; *lok* domkla *f* {‘kłódczi’ *pl* = *pol.* *kajdanki*} [Rozbił kłódkã i włòzł. Chto wié, gdzie je klucz òd domklë, jò bë szedł chlëw zamknãc. – *Sy*]; **zamknąć na ~kę** zamknãc / zasztëkac na kłódkã / domklã; zakłódkòwac, skłódkòwac (dwiërze) [Zakłódkòwòł chëcze i szedł w pòle. Jak pùdziesz w pòle skłódkùj dwiërze. – *Sy*]; **zamykany na ~kę** zamikóny / zasztëkiwóny na kłódkã / *lok* domklã; *lok* domklëwi [Domklëwé dwiërze. (*Czej pùdziesz*) nòprzód bãdã klëczkòwé dwiërze (*zamikóné na klëczkã / klamkã*), a tej domklëwé. – *Sy*]; **zamknąć gëbë na ~kę** zamknãc gãbã na kłódkã; zakłódkòwac gãbã / pësk; *ew.* trzëmac gãbã zamklã na kłódkã; trzëmac jãzëk za zãbama; nie wëgadac sã [Jò ce cos pòwiëm, ale zamkni gãbã na kłódkã. Jò ce ten pësk zakłódkùjã! – *Sy*]

kłótliwie *adv* kłótlëwie, niezgòdno || *rzad* niezgòdlëwie, nipòco, zadzërno, zadzëwno, ùdórno, wòjarskò, tóklowato, *arch* swarlëwie (*Ra*)

kłótlivość *f* kłótlëwòsc, niezgòdlëwòsc, niezgòdnosc, wòjarskòsc, *arch* swarlëwòsc (*Ra*); *ew.* w *zn.* *zadziorność*: zadzërnosc, zadzëwnosc || -nota, zaczepnosc, nipòcosc (= robienié na psotã / na przekór, psotnosc, złoslëwòsc), ùdórnoc || -nota, *Tr*: zawòrnosc, zwadnosc || -nota, jarchòlëzna *f*, zawòrniectwo; w *zn.* *kapryśność*: nòskwarnosc || -nota; *ew.* skłonnosc do (robieniô / zaczinaniô) kłótni / zwadë *a.* zwadów / spiérk / sztridów / czwargów / szkalingów *itp.* – *zob.* **kłótnia**

kłótlivy *ad* kłótlëwi, niezgòdny || niezgòdlëwi, nipòcy (= psotny, złoslëwi), zadzërny, zadzëwny, zaczepny, ùdórny, wòjarsczy, tóklowati, òwadzony, wëpëskòwóny, jarchòlny, zwadny (*Tr*); *arch*: zawòrny, swarlëwi (*Ra*), òtwarny; *ew.* w *zn.* *skłonny do gniewu*: gòrzlëwi; w *zn.* *kapryśny*: nòskwarny; w *zn.* *nieobliczalny, stuknięty*: natraszli, naczydli; w *zn.* *skłonny do bicia*: òszlapsóny *lok* {‘òtwarny’ *in* = *a*)

pùzowati, grëbi; b) ògromny; c) ò białce: òtwarnô – w cązi } [Co za kłótlëwi lëdze! Nasz Józef wprowadzył nóm kłótlëwą białkã w chëcze, że to nie je z nią do wëtrzymaniô. Naszi sąsadzë są baro wòjarszi lëdze, ti z niczim w zgòdze nie żëją. - Sy]; **(naj)-wszy** (nô)kłótlëwsi, (nô)barzi kłótlëwi / niezgódny itp. *Por. zadziorny*

klótnia *f* kłótniô, zwada, szkalina (|| *lok* szcha-), **hajtaka**, **rataka**, **pòmiana**, **bùrda**; czwarg, tóczel, trzôsk, jazgòt, sztrid, swôr *m*, czwarganié, wrzeszczenié, szkalowanié, pëskòwanié, kòlcowanié *n*; *w zn. sprzeczka*: spiérka, sprzeczka *f*; *żart*: wòjna *f*, piekło, diabelstwò *n*; *ew. stan zagniewania, poróżnienie, skłócenie*: pògòrcha, pòroga, niezgòda; *pl*: kłótnie, gòrze, zwadë, szkalindzi, pògòrchë, hajtaczi, pòmianë, wòjnë, wëswiòdcki || wiswiòdcki, swarë *pl f* [Ale tam ù nich bëła kłótniô / zwada / szkalina / hajtaka. Tam dało szkalingã / **hajtakã**. Tam doszło do kłótni / zwadë. Co za pòmianë òni tam wëstwòrzają. Tam je wòjna na całëgò. Co wa za trzôsk tu robita!? - Gò Jakże to przëszło do kłótni? Co dzëń je ù nich kłótniô. Midzë nima co rusz przëchòdzy do zwadë. Ni ma targù bez czwargù. Ta baba mò pësk stwòrzony do czwarganiô. Ù nich to je jedno kòlcowanié. Ti sã bez kòlcowaniô ni mògã òbénc. Pùdã do nich na wiswiòdcki, to jò jim pòwiém cos do slëchaniô. Ti le żëją wiswiòdkama, ti ni mògã ùsedzec spòkójno. Co òn za pòrogã zrobił. Pòroga robi z przëjacela wroga. Włòżëc rãkã we wòr, a wmiészac sã w babszi swôr, to je jedno. - Sy Co to za pògòrchã dało, z **taczëgò** bële czëgò. Ten ù nas zrobił pògòrchã. Tam nie biëj, bò tam ù nich je terò pògòrcha. Gò]; **wszczynac ~nie** zaczënac (*a. robic / wëstwarzac / wëprawiac / wëwòliwac / prowadzëc*) kłótnie / **bùrdë** / **ratacki** / **hajtaczi**; *robiec / zaczënac / pòdskacac* pògòrchë / pòrodzi; *zadzëwac / kòlcowac w kògò / zadzerac / zawarac (lok) z kògùm; lok: rénowac (rénowac z lëdzama), czitrowac* {‘czitrowac’ *in – zob. lochać się*} [To je ten, co z lëdzama zawòrò. Całi dzëń zawòròł ze mnã ò bële co. Òd **samëgò** rena rénjëje z lëdzama. - Sy]; **doprowadzac do ~ni (skłócać)** kłóccëc / skłócać lëdzy [To je nipòcò baba, ta kłócy (*skłócać*) lëdzy jednëch procëmkù drëdzim. Sy]. *Por. awantura, burda, gniew, podjudzac*

klótnica *f* niezgòdnica, pëskalëca, zadzërnica, zadzëwnica, wadzëcelka, jarchòlnica || jarchòlëca (|| *lok* jargò-), ùdòrnica, użërnica, zadzëwajka, kłótnica *rzad*, wòjòrka, hajtaczka, **bùrzonka**, **ùdrzëca**; *lok*: czwarga, czitra, chlabòczka, czwarga, cerlëca, swara, **bùrdëkalënò**, **tuznikòrka**, *arch*: **łużownica**, swarzëcelka, zawòrnica, wëpëskalënò *f*; *ew. niegòdzëwò / zadzërnò / pëskatò* baba {‘czitra’ *lok, in a) kòbiëta nielusò; b) kòbiëta rozdrzëtnò; ‘cerlëca’ = a) zob. miëdllica; b) kòbiëta zmiartò; ‘wadzëcelka’ = mùr’za, co wcyg na kòzdegò wadzy, szkalëje, kòzdegò ùpòminò; ‘wëpëskalënò’ = białka, co ò wszëtkò sã rozmiëje wëkłóccëc*} [Tak hòczy zadawac, to ta zadzërnica pòtrafi. Tak to je mùczk, ale czëj ta zadzëwajka swòj pësk rôz òdemknie, to òna mùszi wiedno kògòs zahòknąc. Z ti naszi sąsadë takò sã sta swara na stòré lata, że to czãsã cerplëwòscë nie starczy człowiekòwi. To są dwie równé czwardzi. Bądzesz tã cëchò, tã cerlëco! - Sy]. *Por. jëdza*

klótnik *m* kłótnik *rzad*, kłótniòrz *lok*, niezgòdnik, niegòdzywc, zadzërca, zadzërnik, zadzëwnik, zadzëwajk, zaczëpca, wadzëcel, pëskòl, pëskòla, ùdrzoch, ùdòrnik, czwarga, czwara, wòjòrz, trzòskownik, jarchòla, jarchòloch (|| *lok* jargò-); *lok*: swara, **bùrdëkala**, szëdergawc, czitra, sek, kòlcajk, **tuznikòrz**; *arch*: zawòra || zawòrnik *arch* Sy, *arch* swarzëcël; *w zn. gderacz, czł. kapryśny*: nòskwara; *w zn. złośnik, narwaniec*: òjiwrańc, natrzasëlc, natrzasëlc; *skłonny do bicia*: bijòk; *w zn. awanturnik*: **bùrzón**, szëmich *m* {‘czwara’ *in = pol. partacz; ‘wadzëcel’ in = mrëk, pol. zrządca; ‘szëmich’ in = pol. a) uosobienie szumu lasu; b) gaduła; ‘wòjòrz’ dost = pol. wojownik*} [Zadzërcy nòlepi z drodżi wińc, a jësz lepi milã gò òbénc. Taczëgò kòlcajka jem jësz nie widzòł, ten bë sã wcyg kòlcowòł. Ten zadzëwajk jësz

spòkójno nie przeszedł wedle człowieka, żebë òn w niego nie zadzòł. Dwaj czwardzë sã zeszlë. Të czwargò, të! Tuznikòrz to je lëchi sàsòd. – Sy]. *Por.*

awanturnik, gdera(cz)

kłucie *n* kłocé, kòlenié, kòlcowanié, pchanié, żganié; *ew. lok, tylko o bólu:* druzganié *n*; ~ **w boku** kłocé / pchanié / druzganié (*ew. żganié, kòlcowanié, ból, pòbòliwanié, rwanié*) w bòkù

kłuc *v* kłoc, kòlcowac, żgac, pchac, pikac; *ew. tylko o bólu:* druzgac || gruzdac *lok* (*o zębie:* czmic, *lok* gruzdac); *ew. żądlic i przen: dokuczać:* żądlic [jò kòlã / të kòlisz / to / òn kòle; to / òno kłòto; òni kłolë; òne kłolë; òn bądze kłól; nie kòl(ë)!; Róze kòlã. R'zëskò kłòto mie w nodzi. **Słunészko** kòle (*razy*) w òczë. *Sy*]; **u~** *zob. kolnać;* ~ **gęsi / kaczk** / **świnie (zabijać)** kłoc / pchac gãsë / kaczczi [Wczora më kłolë (*zabijelë*) gãsë, a witra bądzemë kłolë swiniã. *Sy*]; **kłuje mnie w boku** kòle / pchô / druzgò *lok* (*ew. żgò, kòlcëje, bòli, pòbòliwò, rwie*) mie w bòkù; **to go kłuje w oczy** to gò w òczë kòle / *razy*; **prawda w oczy ~je / kole** pròwda w òczë kòle (*Ce*)

kłus *m* (*drobny lecz prędki chód konia*) dròw, dròwk, przëdròwk || przidròwk *m* [tegò drawù / (przë)dròwkù; Nasz kón nie je na stãpién, bò mò za krótczé nodzi, ale na dròw **ni** ma lepszégò kònia. Dostac zgnilégò na dròw (*pònëknac / przëspieszëc zgnielca*). – *Sy* Kònie biegalë drawã. *Lz*]; ~**em jechać** jachac drawã / (przë)dròwkã / drëblã; jachac drawò; drawòwac {*por.* 'drëblowac' || drëblowac' = drobòlec, drobno chòdzëc / jic, dërdac} [Nie jedz ani za chùtkò ani za pòmału, le taczim dròwkã jedz. Jachac psym dròwkã. - *Sy*]

kłusak *m* drawòk (*Tr*) *m*, dròwkòwi kón, kón dobri na dròw(k)

kłusować *v* **1.** *zob. kłus* (~**em jechać**); **2.** trudnic sã (*a. zajmòwac sã / zajmac sã*) dzëwim || dzëczim łówstwã / strzelectwã / dzëwã (*a. dzëkã*) jachtã; chòdzëc na dzëwã jachtã; pòtajemno / na dzëkò jachtowac / pòlowac / strzelac do zajców / sarnów; pòtajemno / na dzëwò || dzëkò łowic zwierzë(z)nã na sydła, zakładac sydła na zajce / sarnë *itp.*; ~ **na jeziorach (krasc / podkradać ryby)** łowic / rëbaczëc na dzëwò (*a. na dzëkò*) / pòtajemno; pòdkradac rëbë z jezór / rzék

kłusownictwo *n* dzëwò (*a. dzëkò*) jachta, dzëwé || dzëczé łówstwò / strzelectwò / pòlowanié / jachtowanié [Ten le żëje z dzëwégò łówstwa. *Sy*]; ~ **na jeziorach** dzëwé || dzëczé rëbòłówstwò na jezorach, złodzejszi pòłów, nielegalné rëbaczenié / łowienié (pòkròdanié) rib; **trudnić się ~wem** – *zob. kłusować. Por. myślistwo, łowiectwo, łowy, połów*

kłusowniczy *ad* (służący, ùziwóny) do dzëwi || dzëczy jachtë / do dzëwégò || dzëczégò łówstwa / strzelectwa / pòlowaniò / jachtowaniò; **sprzët** ~ statczy (sprzätë / nòrzãdza / tòkle) do dzëwégò łówstwa / strzelectwa / do dzëwi jachtë (strzelbë, sydła *itp.*); *a.* statczy / sprzätë do dzëwégò rëbòłówstwa (jadra, sécë, niewòdë *itp.*); **proceder** ~ *zob. kłusownictwo*

kłusownik *v* dzëwi (*a. dzëczy*) / jachtòrz / łowca / strzelc; lasòk *lok m*, { 'lasok' (Lasòk) *in = Lesòk – Kaszëba z òkòlégò Wejrowa*} [Milicjò przëchwòcëła lasòka. *Sy*]; **strzelba (flinta)** ~**ka** dzëwò strzelba (*Sy*) { 'dzëwò strzelba' – tu: nierejestrowónò, nielegalnò }

kłuty *ad* kłoti, żgóny; *ew. kłuty igłã / szydłëm* pikóny; **ukłuty** kòlniãti, żgniãti, (ù)pchniãti (czims òstrim), ùkłoti, pikniony || pikniãti (jigłã / szëdlã); **rana** ~**ta** kłotò / żgónò rena, rena / bòlãcë òd kòlniãcò / żgniãcò / ùkłócégò || ùkłócò

kły *zob. kiel*

kłykieć *m* człónk *f* – (pierszi człónk pòlca, licząc òd rãczy)

kmiecy *ad* gbùrszi, rolniczi, gòspòdarszi

kmieć *m* gòspòdòrz, gbùr, rolnik || rólnik *m. Zob. gospodarz*

kminek *m* kmink, *lok rzad* karólk *m* [tegò kminkù / karólka]

kminkowy *ad* kminkòwi, *ew.* karólkòwi; **~wa wódka** kminkòwô wódka / gòrzôłka, kminkòwi sznaps; kminkówka *f*

kmiotek *m* gbùrk, gbùròszk, *arch* kòséter, *zgardl* pléwka; *zob.* **gospodarz**

kmiotkowy *ad* gbùrków, gbùrkòwi; *arch* kòsétrów, kòsétržen, kòsétrowi; *zgardl:* pléwków, pléwkòwi

kmotr *zob.* **kum**

kmotra *zob.* **kuma**

knaga *f* žeg knaga *f*

knajacki *ad* sprosny, swiniarsczy, kòzłowati, brzędzi, nielusy, chamsczi, paskùdny

knajak *f* zawalédroga, luntrus, lump, łajza, łazãka, łachùder, laps, cham *m*

knajpa *f* knajpa, karczma, gòspòda *f*; *zgardl:* *arch* pitlówka *f* [Ta karczma to je pitlówka, tam ti pitlóni sã schòdajã. *Sy*]. *Por.* **gospoda, karczma, spelunka**

knajpiarski *ad* knajpòwi, karczemny; *ew.* pitlówkòwi. *Por.* **karczemny**

knajpiarstwo *m* knajpiarstwò, prowadzenié knajpë; *ew.* *zgardl:* pitlówkòwizna *f* *Tr*

knajpiarz *m* knajpiòrz; *ew.* *zgardl:* pita, pitlóna, pitlón, pitlówkòwnik *m*

knajpka *f* knajpka; *ew.* karczemka, restauracyjka *f*, bar *m*

knajpować *v* knajpòwac, łazëc do knajpë / pò knajpach; *ew.* *Tr:* pitlówkòwac

knajpowy *zob.* **knajpiarski**

knebel *n* knéwel (|| knébel) *m* { ‘knéwel’ || ‘knébel’ *in* = *pol.* a) *kawał patyka służący jako zatyczka, np. w skoblu;* b) *poprzeczna rękojeść kosi;* c) *rączka, uchwyt, korba;* d) *guzik, kotek drewniany* } [Žëc na knébel || knéwel (*žëc bez slëbù kòscelnégò – knéwel, zamiast slëbny òbrãczczì*).]; **wetknąc ~ w usta (komu)** *dosł* wetknąc / wsztopac kòmù knéwel (*a. tropã / zgniotłã kòdrã*) w gãbã; *przen* zamknąc / zakłódkòwac / skłódkòwac kòmùs gãba, nie dopùscëc kògòs do głosu / do òdpòwiedzeniò na òskarżenia / zarzutë), nie dac kòmùs sã wëpòwiedzec; ùniemòzłëwic pùblicznã òbronã swòjégò dobrégò miona, zmùszëc (kògòs) do milczeniò

kneblować *v* knéwłowac (|| knéblowac); **(za)~ komu usta (za)knéwłowac kòmù gãba –** *zob.* **knebel (wetknąc ~ w usta)**

knecht *m* knecht(a) *m*; *pl:* knechcë, knechtowie

kniaź *v* piszczec, skrzeczëc

kniaź *zob.* **ksążë**

kniec: **1.** ~ błotna *zob.* **kaczeniec**; **2.** ~ biały wëmòkòcz *m*, trzaskòcze, pãkòle, pãkòwczì *pl* [Wëmòkòcz biòło kwitnie. *Sy*]

knieja *f* gësty las: knieja (*lok* || kniejò || kneja), *lok* kniewinka *f*; las *m* [w knieji || knieje; w kniejach; z kniejów; Kòzdi gbùr mô cos niecos kniejów. To sã grzëbë z naszi knieje (|| kniejì). Głëchò jak w knieje (|| -ji). Z kniejów tak chùtkò nie wëlëzesz. Chto wpadnie w knieje ten sã, co pròwda nie smieje, ale wiater mù nie wieje (*chòc mieszkóm na pùstkach, sã téz tegò dobré stronë*). W kniewince rosce wiele grzëbów. - *Sy*]

kniejowy *ad* kniejowi

knocenie *zob.* **partactwo**

knociarz *zob.* **partacz**

knocić *zob.* **partaczyć**

knot *m* **1.** swiécédłò (*arch*) *n*; docht || *rzad* dacht *m*; **upalony** ~ kùrlówka *f* [Òn (*Bóg*) strzënë nadłómóny nie złómie, swiécédłã nadpòlonégò nie dogasy. *Gò bibl*]; **2.** obraz nieudolnie namalowany: péplëna, niezdarzëzna *f*; *ew.* grëzmòłë *pl*

knowacz(ka) *zob.* **intrygant(ka)**

knować *zob.* **intrygować 2., podjudzać**

knowanie *zob.* **intryga, podjudzanie**

knucie *zob. intryga, podjudzanie*

knuc *zob. intrygować 2, podjudzać*

knur *zob. kiernoz*

knut *m 1. zob. bicz; 2. zob. jarzmo, niewola*

knutować *v bic kòrbaczã / rzépcã. Zob. batożyć, biczować, bić, katować*

koala *m zool kòala m*

koalicja *f kòalicjò [ti -cji] f, zrzeszènk (Tr), związk, sojusz m*

koalicyjny *ad kòalicyjny, zrzeszènkòwi (Tr), związkòwi*

kobalt *m min kòbalt m*

kobaltowy *ad kòbaltowi; deseń ~ òrnamet / òzdobny wãtk kòbaltowi; błękit ~ kòbaltowò mòdrzèzna, kòbaltowi mòdròk; bomba ~wa bómba kòbaltowò*

kobiałka *f kòbiòłka f. Zob. kosz*

kobieciarz *zob. babiarz, bawidamek, flirciarz, uwodziciel*

kobiecina *f białcèskò, białcèszcze, białcèszczkò, lok kòbiécèskò || -cèszcze n [To białcèskò mò za swòje przè tim pijòkù. Jak to biédné białcèszcze chùtkò ùmarło! Tak stòré to białcèszczkò je, a jesz wãbòrczi wlecze do chléwa. - Sy]*

kobiecość *f kòbiécosc, żart babskòsc f; kòbiécò / białgòwskò / żart babskò nòtèra; ew. o męzatkach: białgòwskòsc f, Tr: białczèzna, białkòwizna f; urok ~cości ùrok / czar / pòwòb kòbiécoscè [tegò ùrokù / czaru / pòwabù]; podkreślić swoją ~ zaznaczèc (barzi / mòcni zaznaczèc) / pòdkreslèc / zaakcentowac swòjã kòbiécosc / żart babskòsc / swòjã kòbiécã / babską nòtèrà*

kobiecy *ad kòbiecy || lok kòbiéczi; ew. damsczi, babszczi; w odniesieniu do męzarki: bia(o)gòwsczi (lok || białgòwsczi), arch: białeczny, niescy(n), niewiescy(n); ew. o dziewczynie rozwiniętej ponad wiek: białkòwati (białkòwati dzeùs, białkòwaté dzéwczã) [To są białeczne (białgòwsczé) sprawè, tegò chłop nie pòwinien słèchac. Białeczny (białgòwsczi) przèòdzéwk. Króm z białecznym (białgòwsczim) towarã. To le jesz mò piñcnòsce (piãtmòsce) lat, a je ju taczé białkòwaté. - Sy Niescé klédè. Lz W niewiescèch sèkniach. Niewiescé sądè. – Ra Kòbiéc(k)ò suknia (sèknia) / mòwa. Sy]; ~ wdzięk / urok / czar / powab kòbiécy / białgòwsczi wdzãk / ùrok / czar pòwòb [tegò pòwabù]; ew. kòbiécò pònãtnosc / pòwabnosc ùrodã; Tr: białczèznin ùrzek; ~ styl kòbiécy / białgòwsczi stil / szèk; ~ca uroda kòbiécò / białgòwskò ùroda; ~ce piękno kòbiécé / białgòwsczé piãkno; ew. o wybitnym pięknie: kòbiécò / białgòwskò snòzota; ~ce sprawy / kłopoty kòbiécé / białgòwsczé / niewiescé / białeczne / pot babszczé sprawè / kłopotè; ~ce stroje / ubrania / suknie stroje / ruchna / ew. sèknie zdr sèczenczi / klédè zdr klédzèczi, żart damsczé łachè / kòdrè / lumpè pl; ~ce drobiazgi / fatalaszki kòbiécé / białgòwsczé drobiazdzi / rzeczè (drobné rzeczè) / arch fladruze / żart fidzi-midzi pl {‘fladruze’ zob. fatalaszki}; ~ce rządy / osady białgòwsczé / niewiescé / babszczé rządè / ò(b)sądè; po ~cemu pò białgòwskù, pò kòbiécémù, pot pò babskù; na białgòwsczi / kòbiécy / babszczi spòsob; jak (to) białka / kòbiéta / baba; choroba ~ca kòbiécò / białgòwskò / babskò chòrosc || chòroba; zob. miesiączka; lekarz chorób ~cych doktór / lékòrz òd kòbiécèch / białgòwsczich (żart babszczich) chòroscy / chòrób / chòrobów; pot: kòbiécy / białgòwsczi lékòrz / doktór; oddział / klinika chorób ~cych òddzél / klinika kòbiécèch / białgòwsczich chòroscy / chòrób. Por. damski*

kobiercowy *m tèpichòwi, Tr: wèscelòkòwi, ew. kòbiercowi (pol.). Por. dywanowy*

kobierzec *m tèpich, Tr: wèscélòk; ew. kòbiérc (lok || -rzec) (pol.) m {kasz. ‘kòbiérc’ m || ‘kòbierzè n bot = pol. łopian } [Pòdłodzi wèsceloné tèpichama. Pies nama wègrizł dzurã w tèpichù / na westrzódkù tèpicha. Gò Do brómè szlè stopienie (stãpienie) szeroczé, pañszczé, kròsnyma kòbiércama wèsceloné. Ma Jak bès mòjã chcała bèc, dzelèc szlubny kòbierzec. Jk]; ślubny ~ slèbny tèpich / wèscelòk / kòbiérc; òzdobny*

m (Sy *arch*) (tzn. òzdobny tĕpich / wĕscelòk / kòbiérc) [Czejże tĕ pùdziesz na òzdobny? Dzys na òzdobnym, a wıtro na żałobnym. - Sy]; **stanąc na ślubnym ~rcu** stanąc na òzdobnym (tĕpichù / wĕscelòkù / kòbiércu); jic na òzdobny (tĕpich / wĕscelòk / kòbiérc); jic do slĕbù / do zdĕnkù / do zdòwaniò [Òni szlĕ na òzdobny / szlĕ do slĕbù / do zdĕnkù / do zdòwaniò. *Gò*]

kobieta *f* ~ **ogólnie (zameżna a. niezameżna)** kòbiéta *f*; ~ **zameżna (meżatka)** białka, *lok* kòbiéta; *rzad arch*: niasta || niewiasta, białogłowa, *zdr* niastka; **młoda meżatka** młodò białka; *arch* biòłczã *n*; ~**ty** *pl*: kòbiétĕ, białczy, białogłowĕ, ni(ewi)astĕ; białgłowstwò, niastwò *n* [Jak białka ùderzi chłopa (*mãzulka*), to le z miòscĕ, ale jakbĕ chłop jã ùderził, to bĕ jã pòtlukł. Co za rozĕmnò niewiasta. Czejbĕ wszĕtczĕ niewiastĕ bĕłĕ taczĕ, jak mòja, tej bĕ bĕło dobrze na swiece. Ksądz i niewiasta z jednĕgò casta. Kòzdò niasta je z tegò samĕgò casta. Dobrã kòbiétã sã bije, żebĕ sã nie pòpsĕła, a lĕchã, żebĕ sã pòprawiła. Z lasa sã kòbiétĕ nie bierze, do lasa jidze sã pò sziszci i na grzĕbĕ. Czej kòbiéta jidze w gòli głowie, to sédem (sĕdmĕ || sĕtmĕ) sązni głãbòk zemia drzi. – Sy Ga mòja białka bĕła chòrò, przĕszła do ni jedna kròsniòczka. Szła niewiasta z kùròszkã do miasta, bò ji nie chcòł w domù piòc. Tak kòbiétĕ jak i chłopi. Nasze niewiastĕ chòrowaszã (*gòdajã, kòrbiã so*) przed chĕczama. Mòja niewiasta (*białka, żona*). - *Ra* Sĕbila mówi: Białogłowĕ bądã nosĕłĕ sowiĕ głowĕ (*szadĕ a. kròtkò przĕcãtĕ włosĕ*). Dze stãpic, tam samò białogłowstwò bĕło. Niastwa je wicy jak chłopstwa. - Sy]; ~ **dzielna cĕrzónka** *arch*, dzyrskò białka [To je cĕrzónka òd białczy, chłop ji ùmarł, ale òna prowadzi to wiòldzĕ gòspòdarstwò tak, jakbĕ òn żył. Sy]; ~ **ładna, piękna** szĕkòwnica; ~ **szczupła (wysoka)** gajdòczka, sliza, chabina || chawina {‘chabina || -wina’ *dosł.* = *gałãz, rózga, szach*}; ~ **pracowita i zwinna** rãdnica *arch* [Rãdnica wstòjò wczas i robi, wszĕscĕ jesz spiã, a rãdnica je ju na nogach. Sy]; ~ **chuda** ùmiartnica, zmiartoszka, ùschlĕca, charchùła, cerlĕca, szcĕż(ĕ)la *f*, żãdłò *n*, pĕk *m*; *ew.* skóra a gnòtĕ [Białka zmiarto jak cerlĕca / jak bòcòn. *Gò* Co bĕ ten chłop z taczim żãglã robił, to bĕ gò nie ùgrzało. - Sy] {‘cerlĕca’ *zob.* miĕdłlica - *in zob.* kłòtnica; ‘żãdłò’ *in kòbiéta* z òstrim *jãzĕkã a. przĕkãsnò: sekòcz; ‘pĕk’ in – zob.* kolec}; ~ **wielka, wysoka** dragalĕca *f*; ~ (*a. dziewczyna*) **gadatliwa** trzepòtka, pleskòtka, szlabrotka, trajkòtka, pĕrpòtka, tĕrkòtka, klekòtka, szwargòtka, paplotka; ~ (*a. dziewczyna*) **nie umiejąca trzymać języka za zębami** trzepka; ~ **łĕkliwa** ùrzasnica *lok*; ~ **bogata** pieniãżnica [Òżĕn sã z pieniãżnicã, to mdzesz miòł pieniãdze. Sy]; ~ **skapa** sknĕroszka, ùszczknica, *lok*: ksobiszka, ksobnica [Niech sã ta sknĕroszka nażgrze dĕtkama, jaż ji nazòd pùdze. Sy]; ~ **niechlujna** czuchra, nielusnica, kluta [Na ti kluce sã wszĕtkò lepi. Sy]; ~ **nie dbająca o swój wygląd** òbladra || òblińdra; ~ **dyskretna** rzeszotka {por. ‘rzeszotowac’ = cedzĕc słowa} [Rzeszotka pòtrafi ùtrzĕmac tajemnicã. Sy]; ~ **guzdrająca się, nieporadna** *zob.* guzdralska; ~ **kapryśna, uparta, przekorna** - nòremnica [Z tą nòremnicã nicht sã nie dogòdò. Sy]; ~ **pyszna** bùchòłka; ~ **kłòtliwa** *zob.* kłòtnica; ~ **lekkich obyczajów** *zob.* rozpustnica; ~ **narzucająca się** nalĕnica, parłãżnica; ~ **niezgrabna** kùlbaka; ~ **brzydka** mùła; ~ **nadĕta i pyszna** kãtorzĕca; ~ **z grymasem niezadowolenia na twarzy** mùr’z(ĕc)a; ~ **otyła** pãcznica, rozwalnica, kãtorzĕca || -rnica *f*, pãczadłò *n*; ~ **pedantyczna** *zob.* pedantka; ~ **płocha, lekkomyślna** wietrznica [Òżenił sã z taką wietrznicã a terò żaluje. Wietrznica mò wiater w głowie. - Sy]; ~ **niestała w uczuciach** płochadłò *n arch* [Piĕrwi jednak tĕłĕ płochadłòw midzĕ białkama nie bĕło jak dzys. Sy]; ~ **z zarostem** wãsnica {‘wãsnica’ *in* = *wãsewnica || wãsownica, pol. gãsienica*}; ~ **przesadnie ubierająca się, ekscentryczka** czwiĕradłò *n*; ~ **rozczochna** *zob.* czupiradłò; ~ **szeroka w biodrach** rososa; ~ **uwodzająca mĕżczyzn** ùwòdka, łownica; ~ **szczupła, wãtła** fitka, wiewiotka, *arch* lĕbiònka [Tã fitkã òblãpiłbĕ pòlcama w pól. Sy]; ~

stająca w czyjejs obronie zastawnica, *lok* chòchùlcka; ~ **lubiąca czytać książki** czėtińcka. czètelnic(zk)a; ~ **lubiąca czytać dokumenty** partesnica *arch*; ~ **trzymająca męża pod pantoflem** rejterbaba, ùzdnica, tiderbaba {‘tider’ = *pol. smycz*} [Jak jò le pierszi rôz Leònową białkã widzòł, tak jò zarò rzekł: ta baba to mùszì bęc ùzdnica. *Sy*]; ~ **łasząca się / przymilająca się** miazgrzëca, łasykòtka; *ew.* mùzdżatkò *n* [Cëż të sã tak miazgrzisz, miazgrzëco, të wierã co chcesz òde mie. Ta łasykòtka do kòzdégò sã łasy. - *Sy*]; ~ **lubiąca balować** balownica; ~ **pracująca zarobkowo** robòtnica, zarobnica; ~ **ofiarna (dbająca tylko o rodzinę a nie o siebie)** òfiarnica; ~ **niegodziwa, okrutna** bestijnica; ~ **bezdzienna** bezdzetnica; ~ **wielodzienna** dzetnica; ~ **stara stôrô** białka / baba, rëka {‘rëka’ *in zob.* łata 3}; ~ **lubiąca stale pracować w ogrodzie** grzebajka. *Por.* **baba, dama, kobietka, panna**

kobietka *f* kòbiétka, białeczka, *arch*: białczeczka, niastka *f*, mùlk *m* [Piãknò kòbiétka. Mój brat wësukòł sobie piãknã białczekã. Më tak, chłopi przëjachelë dzys do waju, a nasze niastczì òstawilë doma. - *Sy*]; **ładna** ~ piãknò / spòsobnò kòbiétka / białeczka; *ew.* spòsobny mùlk; ~ **szczupła, wãtła** fitka, wiewiotka, lëbiònka *arch* [Tã fitkã òblapiłbë pòlcama w pól. *Sy*]; ~ **drobna** drobnò biał(ecz)ka, białczeczka jak paluszk [Ta twòja Mònika to le je takò białczeczka jak paluszk. *Sy*]

kobuz *m orn* jastrzibk || jastrzãbk (zort sokòła / jastrzëba || jastrzãba) [*kasz.* ‘kòbùs’ *zool* = *kłodòk, pol. drewniak*]

kobylak *zob.* łopian

kobyłasty *ad* ògromny, gromisti, wiòldzi, niezgrabny, niefòremny, *lok* òbalëti (= ògromny, niefòremny), klocowati, klòbisz *niem.* (= cãzkawi, z grëbsza òczosóny) [Pòstawił sobie taczi òbalëti bùdink. *Sy*]. *Por.* **corpulentny**

kobyli *ad* kòb(ë)li, kòb(ë)lën || -lin; klaczi; *arch* kòblany *Lz* [Kòbëlë jaje (*žart: baniò*). *Sy* Kòbëlënë szczënë (*ò piwie: lok kòbelpës*). Kòbëlò skóra. Kòbëli łep. – *Lz*]; ~**le mleko** kòbëlé mlékò [Pò kòbëlim mlékù białka piegów nie dostaje. *Sy*]

kobylica *zob.* kobyłka 2

kobyła *f* kòb(ë)ła, klacz; *lok* kòbëlëca, *lok* kraka *niem. f* [Hañdlëje jak cëgón kòbëłama. Jak spadnac z kòbëlë, to z bëlny (*jak zgrzeszëc, to le z piãknã kòbiétã*). Szewcowa białka, a kòwòłowa kòbëła chòdzą bòso. Trzimò łeb w górze jak szòłtësowa kòbëła w drodze na òdpùst (*ò czł., co zadzërò nosa*). Zazdrzë kòbële pòd ògón, tam sã dowiesz co nowégò (*mówią do kògòs czekawégò*). – *Sy* Ta kòbëła zdrzi do psa (*je na pól zdechtò*). Pón miòł szesc zgrzëbnëch kòbił. - *Lz*]; **zrebna / ózrebiona** ~ zgrzëbnò / òzgrzëbionò kòb(ë)ła / klacz / *lok* kòbëlëca [Ta kòbëlëca je ju czwiòrti rôz zgrzëbnò. Nasza klacz je zgrzëbnò. Zgrzëbny klaczë nie zaprzigają w pògrzebòwi wóz, bò mòże pòrzëcëc. - *Sy*]; **ogrodzony plac / łąka dla kobył** kòbëlòsz *arch f*, kòpla *f* [Wëpùscył mù kòbëłã z kòbëlòsza. *Sy*]; **jeździć na kimś / po kim jak na łysej** ~**le fig** kòmùs tańcowac pò nosu, sedzec na kògùm, jezdzëc (*a. ridowac*) na czims (*a. na kògùm*s) jak na stòri / łësy kòbëlë; wierzchòwac / ridowac na kògùm;s; *ew.* pòniewierac kògòs / kògùm;s, miec kògòs za nic; *ew.* wëkòrzëstëwac kògòs [Òni na nim wierzchùją. *Sy* = *dost*: jeżdzą na nim jak na kòniu / „jak na łësy kòbële”. Òna na nim ridëje. Òni na nim ridëją. – *Gò*]

kobyłka *f* 1. *samica konia*: kòbëłka || kòbiłka, klaczka, syska, hëczka, kòbëliczka *f* [Nasz klacz mò kòbiłkã. Móm òdzerka i kòbëliczkã. Klaczka jak sarna. - *Sy*]; **słówko się rzekło, ~ u płota** słówkò sã rzekło, kòbëłka przë płoce / kòl(e) płotu; słówkò sã wëmkle i terò trzeba za to płacëc; trzeba ùważac na to, co sã gòdò; 2. *urządzenie zbite z drążków, kozioł*: kòzeł, bòk *m*, kòbëłka (*Be*) *f*; 3. *ławka z imadłem do obrabiania drewna*: kòbëła, łówka *f* [Sadni na kòbëłã i zrób mie topòrzëskò. *Sy*]

kobza *zob.* dudy

kobziarz *zob.* dudziarz

koc *m* deka, *zdr* deczka *f* [Terô, czej noce są taczé ceplé, jô spiã le pòd samã deką. Gò]; ~ **skórzany, okrycie na nogi w powozie** *tãbòr m, fùsdeka niem. f* [Wez le jész dekã (pol. koc, pled) pòd *tãbòr* na nodzi, bò to je dzys zëmno. Zaczinô padac, schòw le sã, dzeckò pòd *tãbòr*, tam tã nie zmòkniesz. – Sy]

kocanka *f* *bot* kòcé nòzci, nokce, słomiónczi *pl*

kocenie (się) kòcenié (sã), młódenié (sã); *o owcach, kozach*: bagnienié sã; *o zającach, sarnach, jeleniach*: wikòtë *pl* [Sarnów sã terô nie strzélô, bò òne mają wikòtë. Lëchi lesny, co strzélô na wikòtë. – Sy]; **przy ~niu** przë kòcenim || *rzad* –niu / bagnienim || *rzad* –niu / wikòtach. *Por.* **kocić się**

kočać (się) kòchac (sã); *rzad* miłowac (sã); *ew. w zn* *lubić*: lubic (sã), baro (sã) lubic; *ew. do dzieci, za pomocą głaskania pokazać jak bardzo się kocha*: ajkac, robic aja / ajka [Jô cã kòchóm nade wszëtkò. Kòchac nie ùmieje, dzéwczã gò nauczci. Kòchòj blëznégò twòjégò jak siebie samégò. *Ra* Kòchac z dakù (*zdrzec z daleka, nijak nie kòchac*). Òn do ni łazy, ale òna gò kòchò z dakù. Kòchac kògòs jak psë strëcha na drodze. – Sy]; ~ **się (ściskać się, obejmować się)** kòchac sã, scëskac sã, òbjimac sã, tulëc sã, przëtulac sã, grużdżëc sã, mùzdżëc sã { ‘grużdżëc sã’ *in* = pol. *kulić się*; ‘mùzdżëc’ = pol. *miażdżyć*} [Òni sã w rowie kòchelë. Sy]; ~ **się w kim** kòchac sã w czym / kògùm, bëc w kògùm / czym zakòchóny(m); *ew. w zn. być w kogoś zapatrzony*: bëc w kògòs zazdrzóny / zapatrzony; *ew. ulubić sobie kogos*: ùlubic / òlubic so kògòs, miec so kògòs ùlubioné / òlubioné [Czej parobcë w jednym dzéwczëcu sã kòchają, to òni sobie wnet slépia pòwëdzérają. Sy]; ~ **się w muzyce / w koniach** lubic mùzykã / kònie, ùlubic so mùzykã / kònie, *rzad* kòchac sã w mùzyce / w kòniach. ~**jmy się jak bracia, liczymy się jak Żydzi** kòchòjmë sã / miłujmë sã jak bracò, a liczmë sã jak Żëdze; chcëmë sã miłowac jak bracynowie a rozliczac jak Żëdzë. *Por.* **miłować**

kochający *ad* kòchający; *ew. zn. miłujący*: miłujący; *ew.* lubiący

kochanek *m* **1.** *czł. ukochany*: mùlk, *arch* miłk, (ù)kòchóny, ùmiłowóny, nòmilszi; *żart lok*: kòchlińszci *m* [To je ji / mój / twój mùlk / (ù)kòchóny / ùmiłowóny / nòmilszi. Gò Mój kòchlińszci ju dôwno nie bët ù mie. Sy]; **2.** *mężczyzna, z którym żona zdradza swego męża*: kòchónk || kòchank, *zgardl*: strëch, dzòd, fagas, moch, *żart*: pòmòcnik, wikari *m*; [Òna mò kòchónka. *Ra*]; *ew. zob.* **rozpustnik**. *Por.* **kochanka, kochankowie**

kochanica *f* kòchadło *n.* *Zob.* **kochanka**

kochanie *n* **1.** **kochanie (się)** kòchanie (sã), *rzad* miłowanié (sã), *arch* *zgardl* kòchba *f*; *ew.* lubienié (sã) *n* [Małżeństwò bez kòchaniò ni mòże bëc szczestlëwé. *Ra* Kòchanié je gòrszé òd chilawicë (*biegùnczi*). Taczégò glëpieniégò, taczi kòchbë jô jész nie widzòł, jak jô stòri jem. – Sy]; **2.** **kochanie** *n* (*osoba ukochana*) **moje ~!** (*zwroty serdeczne*) mój mùlkù / mùleczkù / skarbie / kòtkù / pùjòszkù; *do córki, kobiety*: mòja miłò / kòchónò || *lok* kòchanò / ùmiłowónò / nòmilszò / nòùkòchańszò; mòje zlotkò / serduszkò / òczkò (*jaskùlczëno / bursztinowé / kòtczé òczkò*); *ew.* mòja miłkò / jazgùlkò / rëbùlkò / rëbiónkò / ribkò; *ew. tylko do żony*: mòja (kòchónò) białeczckò; *ew. do osoby przymilającej się (też do dziecka)*: mòje mùzdżãtkò / łaszczãtkò (*n*), *żart* mòja łasykòtkò [Mòje kòchané łaszczãtkò. Sy]

kochanka *f* **1.** *osoba ukochana*: mùlk, *zdr* mùleczk *m*; (ù)kòchónò / nòmilszò (mòja / jegò (ù)kòchónò / nòmilszò), *arch* lubiówka || **lubianka** *f*, miłka *f*; *żart lok*: kòchlińskò *f* [Òbchòdzëta sã z nią jak z miłą lubianką. *Lh* Mùszã dzys jachac do mòji kòchlińszci. Tobie je wierã długò za twòją kòchlińską? – Sy]; **2.** *kobieta, z którą mąż zdradza swą żonę, utrzymanka, metresa*: kòchadło *n*; kòchanka (pol.), *zgardl*: baba, przëlegnica *f*; *ew. zob.* **rozpustnica** [Òn mò białkã, ale òn jész mò swòje kòchadło. Sy]. *Por.* **kochanek, kochankowie**

kochankowie *pl* zakòchónô pòra, dwòje (*a.* pòra) mùlków / zakòchónèch / żart kòchlińszich; *pl:* (ti) zakòchóny, mùlkòwie, żart kòchlińscè [Wa dwòje kòchlińszich przindzèta le na wieczersã. Dlò kòchlińszich (*zakòchónèch*) nõgòrszi kãt je pałacã. - *Sy*]

kochany *ad* kòchóny || *lok* kòchany, miłi, nõmilszi, lubòtny, mileczny; *ew.* ùmiłowóny, ùkòchóny; **mój** ~! *zwroty serdeczne:* mój kòchóny / ùmiłowóny / nõmilszi / nõùkòchańszzi, mój mùlkù / mùleczkù; *ew. tylko do męza:* mój (kòchóny) mãzulkù / chłòpkù, mój kòchóny chłòpie; **moja** ~**na!** mòja kòchónô || -chanô / nõmilszô / nõùkòchańszô; mój mùlkù / mùleczkù! mòja (kòchónô) bialeczkò / *rzad* żon(ecz)kò – *zob.* **kochanie**

kochasia *zob.* **kochanie (się), kochany (moja ~na)**

kochliwość *f* kòchlèwòsc; *ew.* kòchlèwi / wrèjarszi charakter; *w zn. zmysłowość, namiętność:* a) *o męzczyznach:* robłaznowanié *n;* b) *o kobietach:* grajnosc || gròjnosć *f.* *Por.* **namiętność, zalotność**

kochliwy *ad* kòchlèwi; *ew.* zarò / wnet / chùtkò zakòchóny (*ale i wnet òdkòchóny*); **czł.~, niestały w uczuciach** zakòchała (*arch*) *f* [To nie je nic nowégò, że Fräck jã òstawił, kò wszèscè znają tegò zakòchałã. *Sy*]. *Por.* **lubieżny, namiętny, zalotny**

koci *ad* kòcy, *lok* *rzad* kòtowi; *ew.* dotyczący kotki, samicy kota: kòtcsi, np. „mòje kòtczé òkò” *lok* = „mój skòrb”, „mòje serduszkò” [Te le jes mòje kòtczé òkò. *Sy*]; ~**e łapki** kòcé łapczy / nòzci / paje / pótè / szpèré [Nawetk twòje mèsle niech chòdzą kòcyma nòzkama. *Lz*]; ~ **pazury** kòcé pazurè; ~**cie ślepia** kòcé (*lok* kòtowé) slèpie || slèpia; ~**cie łajno** kòcè(z)na *f,* kòcèné *pl;* kòcé łajno / gównò || gównò; *lok:* kòcy lamańt (= kòcé szczèné?) [W ji dornicy (*jizbie*) to lik (*wcyg, wiedno*) smierdzy jak pò kòcènie. *Lz* Co wa tak sedzyta, jak bèsta sã kòcégò lamańtu najadła? *Ja*]; ~ **futerko** kòcy kòżuszk; *ew.* *o skóra zdarta z zabitego kota:* kòcò skòrka; kòt *m* [Na bóle krziza / pleców niejedny noszą kòta / kòcã skòrkã. *Gò*]; ~**e łby** kòcé łbè / łepczy, bùcòczy *pl* = kamienie pólné [Drodzi w westrzódkù wsè przòdè bèłè colemało wèflastrowóné kòcyma łepkama. Czej wóz z mùzykańtama wjachòł na te kòcé łbè, to jima le zãbè grochòtałè. - *Gò* Wèsadzył drogã bùcòkama. *Sy*]; ~**a muzyka** kòcò mùzyka, kòcé bleczenié, bleczenié / jamrowanié kòtów; *kacenjamer niem. m;* ~ **skok** kòcy skòk; **żyć na ~cia łapę** żèc na knèwel, bèc zlazli, zlezc sã za krzã

kociak *m* **1.** kòcã, kòcãtkò, kòcãteczkò *n,* kòtk, kòtuszk, *arch* kòcèk; pùjk, pùjòszk *m,* pùjczã *n* [tegò kòcèca || -cãca / kòcãt(ecz)ka / kòt(usz)ka; Nasza pùjka mò troje kòcãt. *Lz* Dòj temù kòcècu pòkù! *Ra*]; **2.** *fig* dzèwczã *n,* dzeùs *m;* *ew.* *w zn. podlotek:* czòglã *n;* *w zn. dziewczyna przymilna:* łasykòtka *f,* mùzdżãtkò, łaszczãtkò *n,* cmùlk *m* – *zob.* **kochanie 2.** *Por.* **kobietka**

kocianki *zob.* **bazia**

kociãtkò *zob.* **kociak 1**

kocić się (*wydawać na świat potomstwo*) **1.** *o kotach, królikach, zającach, sarnach:* kòcèc sã, młodzèc sã {‘młodzèc sã’ *téż* ò *psach i wilkach*} [Sèka / kòtka / trus sã młodzy. Przòdè w naszych lasach młodzèłè sã wilczy. – *Sy*]; **o~ się** òkòcèc sã; **2.** *o owcy:* bagnic sã; **o~ się** òbagnic sã; **3.** *o kozie:* bagnic sã, kòzłèc sã {‘kòzłèc sã’ *in* = ò *marnym spiéwòkù: drzèc sã*}; **o~ się** òbagnic sã, òkòzłèc sã [Òwca / kòza sã òbagnila. Nasza kòza sã òkòzłèla. *Sy*]; *Por.* **cielić się, mnożyć się, rodzić, szcenić się, okocić się**

kocina *f/m* (*kot z politowaniem a. pieszcz*) kòcèszczkò *n,* kòcèna, *zdr* kòcynka *f* [Nasze kòcèszczkò sã ju nama co nasłuzèło. Jakże to kòcèszczkò wlazło tu w w ten drzón, że ni mòże z niegò wèlezc. *Sy* Biédnò kòcèna, *Ra*]. *Por.* **kocisko**

kocię *zob.* **kociak**

kocioł *m* kòceł *m*, *zdr* kòcełk, *zgr* kòtlészczé *n* [tegò kòcła (|| *rzad* kòtła), w tim kòcle; dwa kòcłë, piãc kòcłów, w kòcłach; Przòdë mëma gòtowa piérzã w kòcle, a terò pralka automaticznò wszëtkò sama robi. *Gò* W kòtle warzã jedzenié. *Ra* Òn so mëslòł, co w tëch kòcłach bë tam mògło bëc. *Jò jò* (*jegò*) prosył, cobë mie pòzëcił kòcełk, a òn mie przëniòsł taczé wiòldzé kòtlészczé. *Lz*]; ~ **do gotowania karmy dla zwierząt** kòceł, *lok* parzuch, *arch* kòpròk; *ew.* w *zn.* *gar*: gròp *m*, gròpa *f* {‘kòpròk’ – *wierã òd* ‘kòper’ = *pol.* *miedz*} [Ùgòtowała dwa kòcłë wréków dlò chòwë. W kòpròkù gòtëją dlò swiń. Më gòtujemë w parzuchù. - *Sy*]; ~ **parowy ropny / parowi** kòceł, dãper *niem*; **przygania ~ garnkowi a oba smolã** przëmòwiò / przëgòniò kòceł gròpòwi a òba smòłã (*Ce*); ~ **(instrument perkusyjny)** kòceł *m*, *pl*: kòcłë; **gra na kotłach muz** gra(nië) na kòcłach; **symfonia (Heidna) z uderzeniem w kotły muz** symfòniò z ùderzenim w kòcłë. *Por.* **garnek**

kociołek *m* kòcełk || kòcélk, gròp(k), gròpùszk, gar(n)k *m*, *zdr* kòcełuszczk, *arch* kòcélëk *m* {‘kòcełk / ‘kòcelnik’ *in* = *pol.* a) *czajnik*; b) *przy grze w ‘swinkã’ mały dotek w ziemi*} [Zastaw wòdã w kòcełkù, zrobimë sobie kawë. *Sy* Białka warzëła te rëbë w kòcełkù. Je(*d*)na białka nalazła kòcelëk. - *Lz*]; ~ **do święconej wody** kòcełk do swiãcony wòdë, *lok*: kropigrònk *m* [Służk szedł z kropigrònkã, a ksãdz co trzeci krok le mòczil i kropil na wszëtczë stronë. *Sy*]

kocisko *n* kòcëszczé, kòcëskò *n* [Naszë kòcëskò nie je ani piekli wszë wòrt, òno le sedzy a pasëje (*dulczy, pilëje*), dze bë mògło co zwãdzëc. *Sy* Ò północë wlazło wiòldzé kòcëszczé. *Lz*]. *Por.* **kocina, kocur**

kociuba *f* grëlka (|| grulka) *f*; *ew.* pòdskòcnik, wërësznik, pògrzebòcz, frëszòk *m*. *Zob.* **pogrzebacz**

kocmołuch *m* (*kobieta, dziewczyna niechlujna*) szlińdra, czura, czuchra, nielusnica, kluta, szmóra *f*

kocur *m* kòt, kòcur || *lok* kòcór, kòter, *arch* kòtór, *zdr* kòcurk (*Ra*) *m*, *zgr* kòcëszczé || - skò *n* [Je to kòtka czë kòt / kòter? Të, kòtrze mie sã tu nie krãcë pòd nogama. Niech le jò złapiã tegò kòtra...! *Gò* Sedzy kòcur przë piéckù, a kòtka pòd piéckã. *Lz*]. *Por.*

kocisko

kocyk *m* deczka *f*

kocz *m* brika, briczka, drożka *f* (tip briczi)

koczodan *m* **1.** *zoo* kòczkòdan *m*, *Tr*: mòrsczi kòt; **2.** *fig* stròszk, mòłpizón *f*, cëdacznica, mòłpa, *rzad* òpa *f*; *zob.* **czupiradło**

koczować *v* **1.** *wędrować*: wanożëc / wãdrowac / przecëgac / przeprowadzac sã / przenaszac sã z mòła na mòł; prowadzëc wãdrowné żëcë; *ew.* w *zn.* *tulać się*: pòtlukac sã; **2.** *zob.* **obozować**

koczowanie *n* **1.** wanożënié / wãdrowanié / przenòszanié sã / przëcyganié z mòła na mòł / miescò na miescë; **2.** *zob.* **obozowanie**

koczowisko *zob.* **obóz**

koczowniczy *ad* wanożny; *ew.* wãdrowny, nomadny; *ew.* cëgańszci; ~ **tryb życia** wanożny / wãdrowny (*itp.*) spòsób żëcëgò; **prowadzić ~ tryb życia** prowadzëc wanożné / wãdrowné (*itp.*) żëcë; *ew.* żëc jak wanoga / wãdrowczik / nomada / (*ew.* w *zn.* *tulać*) jak pòtlucznic / wanka; *ew.* żëc jak wanodzë / jak Cëgòni; *ew.* wanożëc, wãdrowac, przenaszac sã / przecëgac z mòła na mòł / z miescò na miescë / z jednégò mòła na drëdzi

koczownik *m* wanoga, wãdrowczik, nomada; *ew.* w *zn.* *tulać*: pòtlukòcz, wanka *m*

kod *m* kòd; *ew.* szifr *m*, system ùmòwnëch znaków ùziwóny do przëkazywaniò wiadòmòscy / jinfòrmacji; **numer ~du (~dowy)** numer kòdu (kòdowi)

koda *f* muz kòda *f*, zakùnczenié dokòzu / ùtwòru mùzycznégò

kodeina *f* med kòdejina *f*

kodeks *m* kòdeks *m* – **1.** prawò *n*; zbiór / zestòwk pròw / przepisów prawnèch / prawa; ~ **karny** karny kòdeks; **być na bakier z ~em karnym** bęc na baker (nie zęc w zgòdzë / nie pòstàpòwac zgòdno) z kòdeksã karnym / z prawã; miec cos wëbrojoné / przeskrobóné; pòpełnic przestàpstwò / przekroczenié prawa; **podpadać pod ~ karny** pòdpadac / sã kwalifikòwac pòd kòdeks karny / pòd prawò karné [to pòdpòdò / sã kwalifikuje pòd...]; **mieć do czynienia z ~em karnym** miec do ùczinkù / do czënieniò z kòdeksã karnym / z przepisama prawa karnégò; **2.** zbiór dokùmentów / aktów historicznèch; ~ **dyplomatyczny** kòdeks diplomaticzny; **3.** zbiór / zestòwk przepisów / norm(ów) pòstàpòwaniò, norm eticznèch, zachòwaniò sã w towarzëstwie *itp.* òbòwiàzëjący jaczës karno lëdzy; **4.** ksążka / ksãga złożonò z prostokàtnèch kòrtków ùłożonèch jedna na drëdži, ùmòcowónèch do krzebtu, w òdròżnieniò òd zwòju; *por.* **zwój**; **5.** stòrò ksãga rãkòpismiennò, bògato zdobionò farwnyma òbròzkama a. òzdobnyma pierszima lëtrama - jinicjałama

kodować *v* kòdowac; *ew.* zapisëwac za pòmòcã kòdu (ùmòwnégò systemù znaków); *ew.* szifrowac, cëchòwac ùmòwnyma znakama

kodowanie *n* kòdowanié, zapisywanié za pòmòcã kòdu (systemù znaków); *ew.* szifrowanié

kodowany *ad* kòdowóny; *ew.* szifrowóny, zapisywóny cyfrowò / numericzno

kodowy *ad* kòdowi, *ew.* szifrowi, cyfrowi, numericzny

kodycył *m jr* kòdicył *m*, dodòwk do testamentu

kodyfikacja *f* kòdifikacjò *f* [ti -cji] – **1.** ùsystematizowanié, ùłożenié przepisów prawa z jacji wietwi w jednã całòsc; **2.** pòzebranié, ùjimniãcé czegòs w system pewnèch norm

kodyfikator *m* kòdifikatòr *m* [tegò -katora]

kodyfikatorka *f* kòdifikatòrka *f* [ti -katòrczi]

kodyfikować *v* kòdifikòwac – spòrzãdzac zbiór / zestòwk przepisów prawnèch; zestawiac kòdeks, wstawiac do kòdeksu; *ew.* fòrmùłowac jaczis przepis, ùkładac w fòrmã kònkretnégò przepisu, nadawac fòrmã słownã jaczémùs przepisowi prawa

koedukacja *f* kòedukacjò *f* [ti -cji], wspòlné chòwanié / nauczanié młòdzëznë òbòjga płcy (knòpów i dzëwczãt)

koedukacyjny *ad* kòedukacyjny, wspòlny dlò dzëwczãt(ów) i knòpów, òp(i)arti ò zasadã kòedukacji

koedycja *f* kòedicjò || kòedicjò *f* [ti -cji], wspòlny wëdòwk ksążczy przez dwa wëdòwnictwa / dwie wëdòwiznë

koegzystencja *f* wspòłzëcé, wspòłjstnienié *n*, zëcé kòle (òbòk) se *a.* w jednym czasie

koegzystować *v* wspòłzëc, wspòłjstniec; jistniec / zëc kòle (òbòk) se *a.* w jednym czasie

koegzystowanie *zob.* **koegzystencja**

koel *m orn* kòel *m*, kùkòwka z Azji i Australii

koendu *inv zool* kòendu

kofeina *f* kòfejina *f*

koga *f žegl* kòga *f* [ti kòdzi; na kòdze]

kogel-mogel *m* kògel-mògel *m*, żòłtkò (ù)kraçoné / ùcarté z cëkrã

kogo *zob.* **kto**

kogokolwiek *prn* kògòkòlwiek, kògò le, równo kògò

kogoś *zob.* **kto**

kogóż *zob.* **kto**

koguci *ad* kùr(k)owi; **waga ~cia** *sp* wòga kùrkòwò / letkò

kogucik *m* **1.** kùrk, kùrònk, *zdr* *pieszcz* kùròszk, tipùlk *m*; ~ **(samiec) kuropatwy / pawia / przepiórki** – *zob.* **kurak**; **blaszany odpustowy** ~ blaszany òdpùstowi kùrk; ~ **na szczycie dachu / na wieży** kùrk / kùrònk na szpëcu dakù / na wieżë; ~

(kosmyk) sterczących włosów kùr(ón) *m*, kòsmèk / ògónk sztopòrczącèch / stojącèch włosów [Przèczeszè so włosè na mòkro, bò ce kùr(ón) stoi / bò môsz taczègò kùr(on)a na głowie. Gò]; **2. przen. chłopiec czupurny, zawadiaka:** kùrón(k) *m*

kogut *m* **1.** kùr, kùrón, *lok* kùròk *m*, *ekspr:* grzebajk {‘kùròk’ = *pol.* a) *samiec kury domowej*; b) *samiec innych kuraków, tj. ptaków „kuropodobnych - zob. kurak, kogucik*; ‘kùr(ón)’ = *pol. samiec kury domowej*; ‘grzebajk’ *in* = *pol.* a) guzdrała; b) pogrzebacz – *zob.*} [Kùr sòdl na płoce è zapiòł. *Ra*]; ~ **jarzębiasty** jarzäbia(s)ti kùr(ón); jarzäbk, srokùlc *m*; **walka ~ów** biòtka / walka kùr(on)ów; **2. przen. mężczyzna czupurny, zawadiaka:** kùrón *m* – *por. awanturnik*; **3. zob. babiarz**; **4. fałsz w śpiewie, załamanie głosu, niespodziane przejście do dyszkanu:** kùr(ón) *m*; **(za)śpiewać jak** ~ (za)spiewac / (za)piòc jak kùrón; *ew.* (za)kòrkac jak kùra (kùra kòrcze)

kogutek *zob. kogucik*

koic *v* kòjic (*zazw w zn:* ùspòkòjiwac kòlibanim), ùkòjiwac; *ew.* łagòdzèc, ùlżèwac, ùspòkòjiwac [Mëmka dzechò kòji. *Sy* Zròb sobie òklòd z rëmiónkù, to kòji / ùkòjiwò / łagòdzy ból. Gò]

koja *f* kója *f*, leżawiszczè *n*; *ew.* prècza *f*, wërè *pl*, *Tr:* òkrätò leza {‘leżawiszczè’ = *prècza, pol. wyro, legowisko*} [Legni sã na kójã, jak jes zmączony. Ju le sã pòdniesè z tegò leżawiszczã. - *Sy*]

kojarzenie (się) *n* **1.** łączenie w myślach jakichś spraw: parłączeniè (*neol Tr*), kòjarzeniè (*pol?*) (sã / ze sobã); *ew.* łączeniè, wiązaniè, rzad rzeszeniè (sã / ze sobã); **2. kojarzenie par małżeńskich:** rajeniè, zrajiwaniè, parłączeniè; *ew.* zwrëjarziwaniè, kòjarzeniè *pol?* {‘wrëjarzeniè’ *in chòdzeniè na wrëje / wrij* = *pol. zaloty, randki*}. *Por. kojarzyć (się), łączenie, jednoczenie, skojarzenie, wiązanie*

kojarzyć *v* **1.** łączyć w myślach jakieś sprawy: parłączèc (*Tr*), kòjarzèc (*pol?*) (ze sobã), *ew:* łączèc, wiãzac, rzad: rzeszèc (ze sobã) [jò to parłączã / kòjarzã / łączã / wiãzã / rzeszã, òn to parłączi / kòjarzi / łączi / wiãze / rzeszi; Mëszlã, że jò to dobrze parłączã / kòjarzã. Nè nié, më ni mòzëmè parłączèc ze sobã taczich dwóch różnèch rzeczi. Słowò „jesora” A. Brückner parłączi / łączi ze znaczeniem „òstri”. - Gò] {‘parłączèc’ *in zob. kojarzyć 2*}; **teraz zaczynam ~ (uświadamiam sobie pewne fakty i łączę je ze sobã)** terò zaczinóm to rozmiòc / parłączèc (*Tr*) / kòjarzèc; ju wnetka rozmiejã, ò co chòdzy; terò to mie sã zaczinò ùkładac / składac w jednã całosc / składac do grëpè; terò mie sã pòmału rozwidniwò w głowie; **2. raić pary małżeńskie:** rajic / zrajiwac (kògò); rzad: wrëjarzèc, zwrëjarziwac / parłączèc / kòjarzèc (*pol?*) (kògò) {‘parłączèc’ *in* = *pol. łączyć zob.*; ‘wrëjarzèc’ *in* = ‘wrëjowac’, *pol. chodzić w zaloty – zob. flirtować*} [Òna ju niejednã pòrà zrajila, a mie òna nôprzòd narajila tegò Antonka, a terò raji Sztefka. *Sy* Kòwòl wrëjarzi (*raji*) sèna jedny gdowie. *Sy* Jò parłączã (*rajã, zrajiwóm*) młodé pòrè. Bù Òprócz skarg pisaniò, lèdzy òn kòjarzil. *Ma*]. *Por. nastreczyć, skojarzyć, stręczyć, zeswatać*

kojarzyć się **1.** przywozić na myśl: parłączèc sã (*neol*), kòjarzèc sã; *ew.* wëzdrzec za czym, przëpòminac / przëbòczèwac || -cziwac {‘parłączèc sã’ *dost - zob. kojarzyć się 3*}; **kojarzy mi się to z...** to mie sã tak parłączi / kòjarzi z...; to mie tu tak wëzdrzi za tím (*a. na to*), jakbè...; mie to przëpòminò / przëbòcziwò, jakbè...; **to mi się źle kojarzy (budzi podejrzenia)** to mie sã lèchò / złe / niedobrze parłączi / kòjarzi; *ew.* to mie lèchò wëzdrzi / pòchnie; to mie dobrze nie wëzdrzi; cos mie w tím pòdpòdò / sã nie widzy; to je jakòs niepewnò sprawa; *ew.* to nie je dobré, (bò) jò to ju znajã; **2. z lekka (niewrażnie) przypominać się:** mëkcèc sã, arch mëkac sã, przëpòminac sã / przëbòczèwac || -cziwac sã (pèrznã, niewërazno) {‘mëkcèc sã’ *in* = *pol.* a) *śnić* [Mie sã dzys całã noc mëkcèto ò niebòszczèkù tatkù. *Sy*]; b) *przychodzić na myśl* [Mie sã

ani nie mëkcëto, żebë tam jic. Sy]; c) „jemù sã cos mëkcy” = pol. on ma „kosmate” myśli / „coś mu się zachciewa” (o skojarzeniach erotycznych); **coś mi się (niewrażnie) kojarzy (przypominam sobie), ale dokładnie nie pamiętam** cos mie sã (tak) mëkcy (arch mikô), ale dokładnie nie pamiãtóm / dokładnie so nie wdarzã; cos mie sã niewërazno mëkcy / parłãczy / kòjarzi / przëpòmînô / przëbôcziwô, ale..., cos mie tak chòdzy pò głowie, ale... [Cos mie sã mëkcy, ale ni mògã sã domëslec, co to bëło. Sy Ni mògã so dobrze przëpòmnaç, ale mie sã nico mëkcy, że to tak bëło. Mie sã nico mikô. – Ra Jaczës dzywné mëslë mù sã pò głowie mëkçã. Mie sã nic dobrégò nie mëkcëto. Pòzdżë le, ju mie sã mëkcy, mòże sã domëszlã. - Lz]; **3. kojarzyć się, przyjaźnić się, wstępować w związki / związki małżeńskie, parzyć się:** parłãczëc sã, rzad kòpërlëc sã; ew. żenic sã; por. **przyjaźnić się** {‘parłãczëc sã’ dost = pol. łączyć się, przyjaźnić się, wstępować w związki małżeńskie} [Òni sã ju òd lat parłãczã. Kòle zòpùsti (zòpùstów) nôwicy sã kòpërlã (sã żeniã). - Sy Biëda z Jãdżã (abò: biëda z nãdżã) sã kòpërlã, Ce]. Por. **jednoczyć (się), łączyć (się), przyjaźnić się**

kojąco adv kòjąco, łągòdżãco, ùspòkajajãco || ùspòkòjiwajãco; ew. o bólu: ùlziwajãco

kojący ad kòjący; ew. łągòdżãcy, ùspòkajajãcy || ùspòkòjiwajãcy; ew. o bólu: ùlziwajãcy

kojec m **1.** wydzielony ściankami fragment chlewa: bùchta, zdr bùchtka, przegroda (|| lok przigroda), lok: przeprawa, przedzëlnica f {‘bùchta’ in rzad: = pol. inwentarz żywy mieszczący się w „bùchtach” – zob. inwentarz} [Swinie są colemało trzimóné w bùchtach. Bùchtë dlô swiń || swini || swiniów. Wnëkòj swinie nazòd w bùchtã. Zamkni dwiërczi òd bùchtë. – Gò Wëpùscë celã z bùchtë. Wërzucë gnój z bùchtë. Mùszimë dac nowã przegrodã, bò stòrô ju sã rozwòlô. Më mómë kaczczi i kùrë w òsobnëch przegrodach. Zrób jesz jednã przedzëlnicã dlô celëca. – Sy]; **2. ogrodzenie dla zwierząt w pobliżu zabudowań gospodarstwa:** a) dla koni, ew. gësi: kòpla f; b) dla swiń, ew. drobiu: zògroda f, ògrodzënié n; **3. niewielkie ogrodzenie dla małego dziecka, w pokoju:** ògródk, krãcëszk m Sy] {‘krãcëszk’ in – zob. kołowrotek} [Chcemë le to dzeckò wsadzëc krãcëszk, żebë òno so co nie zrobiło. Czej jô wëchòdzã, a ni móm nikòmù dzecka òstawic, tak jô je wsadzã w ògródk i dóm mù pòrã zòbòwków. Pùdã do stolarza, żebë mie zrobił ògródk dlô dzecka. - Sy]; por. **chodzik**

kojenie n kòjenie; ew. łągòdzënié, ùlziwanié, ùkòjiwanié, ùspòkòjiwanié, ùcësziwanié || ùcyszanié n; ~ **bólu** kòjenie / łągòdzënié bólu, ùlziwanié (kòmùs) w bólu; ~ **do snu** kòjenie / ùkòjiwanié do spaniô; ùspòwanié n

kojot m zool kòjot || kùjot m

kok n **1.** a) włosy upięte w węzeł: czucza f, czucz, czëp m; rzad lok: kruk, kòsz m, klipa f; b) warkocz zwinięty w tyle głowy: dut, nënòk arch m; c) płaski kok: talërz rzad m {‘czucz(a)’ in = pol. górna część worka po związaniu sznurkiem; ‘czëp’ in – zob. czubek; ‘kruk’ in zob. dzban} [ti czuczë, tegò czucza, czëpa / kruk; ti klipë; tegò duta / nënòka / talërza; Ùczosac sã w czuczã. Zrobic włosë w czuczã. Białka i miech mają czuczã. Białka nosy czëp na głowie. Dzëwczã z czëpã. Ale môsz tã piãknã, wiòlgã klipã. Ùpraw sobie kruk, bò ce sã rozwalił. Jô sã terô zacznã w kòsz czosac, jak mòja nënka. Białczci, co mają krótczë włosë, ni mògã kòsza robic. Ta z tim dutã. Ta mô wiòldzi dut. Të jes młòdô, ale w nënòkù je ce nôlepi do twarzë. - Sy]; **2.** kùchôrz m

koka f bot kòka f

kokaina f kòkajina f

kokainowy ad kòkajinowi

kokard(k)a *f* kruta, *zdr* krutka, *lok*: kòbélka || kòbùłka, róza, kòkarda (|| kòkòrda) (*Lz*) *f* {‘krut(k)a’ *in* - *zob.* bukiet, bukiecik} [Zawiążè të blewiązkã / szléfa na róžã. Gò Miała chùstkã na głowie zawiązonã na kòbélkã. *Sy*]

kokieteria *f* przèmilnosc, zalotnosc, łaszczëwòsc, wrëjarskòsc, *arch* miazgra *f*; *ew.* łaszczëwinë *arch*, przesłécënë *pl*; òchlenié (= ùwòdzenié, łudzenié) *n* kògò, przesłécanié sã przed kògùm = przèmilanié sã, zwròcenié na siebie ùwòdzi; sybrzenié sã *lok* / łasz(cz)enié sã do kògò; [Dzys twòja miazgra nic nie wskurò ù mie. Jò tobie te łaszczëwinë wënëkajã (*wënëkóm*).- *Sy*]. *Zob.* **krygowanie się, uwodzenie, uwodzicielskość, zalotność**

kokieterijnie *adv* przèmilno, zalotno || -nie, wrëjarskò, òchlãco, przesłécno *neol*; *ew.* *w zn.* na przynëtę: na przèòchlã, na przënãtã; *ew.* *zob.* **fantazyjnie**

kokieterijny *ad* łaszczëwi, przèmilny, przesłécny, wrëjarsczy, zalotny; *ew.* òchlãcy (= ùwòdzący, maniący) [Takò wiòłgò panna të jes, a takò łaszczëwò, to wëzdrzi, jakbës sã zalécała. Jaczé to dzeckò mò łaszczëwé òczë. - *Sy*]

kokietka *f* przesłécajka, *lok*: pòsa, chwaszczka, chwaszczëca, sybrzónka *f*; *ew.* łaszczãtkò *n* łasykòtkã *f* {‘łaszczãtkò’, ‘łasykòtkã’ *in* = *dzeckò przèmilné*} [Jim barzi ta przesłécajka mie sã przesłécò, tim barzi ni mògã na niã zgarac (*zdrzec*). Mie të, przesłécajkò, tak zarò nie złowisz. To je chwaszczëca, ti sã tak zarò chłop nie òprze. Że òn sã téż mógł dac ùwiesc przez takã chwaszczkã. Chto bë ti sybrzònczi nie znòł, to bë sã baro milił. Òn nie je pierszi, chtèrnégò ta pòsownica ùwiodła. Eszcze takò młòdò, a ùż pòsa. Mòje kòchané łaszczãtkò. Co za łaszczãtkò z tegò dzecka. - *Sy*]. *Por.* **babiarz, flirciarz, uwodzień, uwodzicielka, zalotnica**

kokietować *v* przèmilac sã (do kògò), òchlëc (= lëdzëc, zwòdzëc, manic) kògò; przesłecac sã (przed kògùm) = zwracac na siebie ùwògã swòjim zachòwanim; zalecac sã / sybrzëc sã do kògò; *ew.* zazerac w òczë (*ekspr*: w slépia) kòmù, òczama / slépiama / zdrokã strzelac (w / do kògò); *ew.* kùsëc / *lok* pòsowac (kògò); *w zn.* *być natarczywym*: nalënac / Inac na kògò (*por.* nalënica *f*) {‘przesłecac sã’ = *pol.* *kokietować*, *zwracać na siebie uwagę*; *por.* ‘wësłecac sã’ = *pol.* a) *afiszować się*, *pokazywać się przed ludźmi*; b) *ùniewinniac się*; ‘sybrzëc sã’ *in* = a) *wiercëc sã*, *chwiądac sã*; b) *łasëc sã*; c) *ò rëbach w wòdze: migòtac*; d) *ò wòdze: mienic sã*, *sklnic sã* – *zob.* blyszcëc} [òna / òn òchli / łudzy / zwòdzy / mani / sã przesłécò / sã zalécò / sã przèmilò / sã sybrzi, kùsy; òna pòsëje; òne / òni òchlã / łudzą / zwòdzą / manią / sã przesłécają / sã zalécają / sã przèmilają / sã sybrzą; òne kùszą, pòsëją; Knòpi sybrzą sã do dzëwczãt. Cëż të sã tak do mie sybrzisz, kòce? Tak sã przesłécòł, òn pewno chcòł, żebësmë gò wzãlë na wieselé. Widzòł, że zle zrobił, ale tak sã przesłécòł, jakbë nigdë nic. Pòsëje, żebë kògòs złapac. – *Sy*]. *Por.* **droczyć się, flirtować, łasić się, krygować się, uwodzić, umizgać się**

kokietowanie *zob.* **kokieteria**

koklusz *m* kachùtë *pl*; kaszel (mòcny / straszny / wiòłdzi kaszel), chruchel, rzëpòt *m*, rzëpùta *f* {‘rzëpòt’ *in* = *rzëpich*, *rzëpich*, *rzëpòl* – *czł.* z mòcnym kaszlã} [Dzekò mò kachùtë. Naszégò tatka schwòcył taczì rzëpòt, më mëslełë, że òn w tim rzëpòce òstónie. Taczì mò chruchel, że nikòmù spac nie daje òb noc. - *Sy*]

kokon *m* kòkón *m* [tegò kòkónu || -na; te kòkónë, tëch kòkónów] – **1.** òprzãd *m* / kãdzël(ka) *f* wkòł pònarwë òwada, np. jedwabnika; **2.** òsłonka / òtulín(k)a wkòł jòjka drobnëch zwierzãt (òwadów, pajiczników, pijówków || pijawniców)

kokorycz *m* bot wilczy zwònnik; ~ **pełny** rzãpòłnica *f*

kokos *m* kòkòs *m*, òrzech kòkòsowi; **robić** ~y zarabiac („robic”) wiòłdzé pieniãdze, zbijac majątk, robic sznërdzi (*Tr*)

kokosić się wiercëc sã, przewracac sã z bòkù na bòk (jak kluka na jajach); *ew.* *o człowieku, co nie może sobie znaleźć miejsca*: nie wié, gdzie mò jaje zniesc; *ew.*

szeroko się rozsiadać: rozsadać sã szerok, rozkrzeszczac sã, rozwalac sã, rozkładac sã, rozczapiérzac || -pierzëwac sã [òn sã rozsôdô / rozkrzészczô / rozwôlô / rozklôdô / rozczapiérzô || rozczapiérziwô] { 'rozkrzeszczac sã' *zob.* korzenie się }

kokosowy *ad* kòkòsowi; **palma** ~a kòkòsowô palma; ~ **orzech** kòkòsowi òrzech; **mleczko** ~we kòkòsowé mléczkò; ~ **interes** bëlnô / dobrô sznërga; *ew.* wiôldzi zôróbk / dochód / zwësk, dochòdowi geszëft

kokosz(k)a *zob.* kura

kokoszy *zob.* kurzy

kokot(k)a *f* òchlëca, łownica, nãtnica, wrëjownica. *Por.* **kokietka**, **rozpustnica**

koks *m* (*węgiel skoksowany*) kóks *m* [tegò kóksu; Łoni më òb zëmã spòlëlë pół tonë kóksu. Dzys ju mało lëdzy ògrzëwò bùdinczi kóksã. *Gò*]; ~ **spieczony** spiekli kóks; ~ **drobny** drobny / gruzelkòwati kóks; ~ **miałki sypki** miałczy / sëpny kóks; ~ **tlusty** tlësti / sëti kóks

koksiarz *m* kóksownik, kóksòrz *m*

koksochemia *f* kóksochemiô *f* [ti -mii]

koksować *v* kóksowac

koksowanie *n* kóksowanie *n*

koksownia *f* kóksowniô [ti -ni] *f*

koksoownik *m* kóksownik *m*

koktajl *m* kòktajl *m*

koktajlowy *ad* kòktajlowi

kola *f* bot kòla *f*: *ew.* napój „coca-cola”: kòkakòla *f*

kolaboracja *f* wespółpròcò, kòlabòracjô *f* [ti -pròcë, -racji], kòlabòrowanié, wespółpròcowanié *n*; wespółpròcò z òkùpantã / zabòrcã / wrogã

kolaborancki *ad* kòlabòranczi

kolaborant *m* kòlabòrant *m*, ten, chto wespółpròcëje a. wespółpròcowòł z òkùpantã / wrogã

kolacja *f* wieczorzô || -rza *f*; **jeść** / **spożywać** ~cjë jesc / spòzëwac wieczorzã [òn jé / spòziwò; òni jedzã / spòziwają]

kolagen *m* biol kòlagen *m*

kolanko *n* kòlónkò *n*, zdziplëna *f*

kolankow(at)y *ad* kòlónkòw(at)i; *ew.* zdziplënowi

kolano *n* kòlano *n*; *ew.* o przedmiotach w kształcie kolana: kòlano *n*, klëka *f*; **wziąć na ~lana** wzac || wzac na kòlana / na klin; **paść na ~na** (ù)padnac na kòlana; *ew.* (ù)klëknac; **przyklëknąć na jedno** ~ przëklëknac na jedno kòlano; **stłuc sobie** ~ stłëc / skaleczëc so (*a. sã w*) kòlano; **zrobić co na ~nie** zrobic cos bële jak / (tak) na kòlanie; **zrobić coś naprëdce**: zrobic cos na chùtczégò / na chùtkòscë; zeszelãzëc cos, ùkletoszëc [Jò le taczë biédné pòłnié ùkletoszëła, bò nie bëło czasu. *Sy*] – *por.* **naprëdce**; ~ **rzeki** nòkòlé / zakòlé / kòlano / zòkrãt / łãka / krzëwizna rzëczi; ~ **rury** kòlano rërë (|| rórë); **rura z ~nem** rëra (|| róra) z kòlanã

kolanowy *ad* kòlanowi; **kości** ~we kòlanowé gnòtë; **odruch** ~ òdruch kòlanowi; **rura** ~wa kòlanowô rëra (|| róra); kòlano *n*

kolanówka *f* kòlanówka *f*, pòdszewka w bùksówce / nogówce przë kòlanie

kolargol *m* chem kòlargoł *m*

kolarka *f* (*rowerzystka*) kòlòrka *f*, kòbiéta / dzëwczëna (jadacò / jezdzacò) na kòle, *zart* baba na kòle; ~**ki** *pl* kòlòrczi [tëch kòlòrk(ów)]

kolarski *ad* kòlarsczy; **sport** ~ kòlarsczy spòrt; **wyścigi** ~e miónczi / wëminczy kòlarsczë / na kòłach. *Por.* **rowerowy**

kolarstwo *n* kòlarstwò *n*, jazda na kòle; ~ **turystyczne** / **sportowe** / **wyczynowe** / **akrobatyczne** kòlarstwò turisticznë / spòrtowé / wëczinowé / akrobaticznë

kolarz *m* kòlòrz *m*, chłop / knôp (jadący / jeżdżący) na kòle [tegò kòlòrza || -larza; *pl*: kòlarze; Kòlarze ju jada. Czej je cepło bûten, tej je widzec wiele kòlarzi || kòlarzów. Gò]

kolas(k)a *f* bri(cz)ka *f*

kolator *m* kòlatór *m* [tegò kòlatora] - nadòwca prebendë, fundatór kòscoła a. spòdkòbiérca fundatora

kolatorka *f* kòlatórka *f* [ti kòlatórczi]

kolatorski *ad* kòlatorsczy

kolaudacja *f* kòlaudacjô *f* [ti -cji]

kolaudacyjny *ad* kòlaudacyjny

kolaż *m* kòlaż *m*; *ew.* zlépk *m* / zlepina / kómpòzycjô / mieszónka *f* (zlépk rozmajitëch elementów). *Por.* **melanż**

kolażowy *ad* kòlażowi

kołacy *ad* **1.** kòłacy, pchający, żgający, pikający; *ew.* òstri, pchòczowati – *por.* **kolczasty**; **2.** *fig* *zob.* **dokuczliwy**

kolba *f* kolba || kòlba *f* – **1.** kłos / kòlba kùkùridzë / majsu; **2.** s(z)klany statk ùżiwóny w labòratorium chemicznym (kòlba labòratorijnò); **3.** *techn* lutownica *f*; kòlba do lutowaniò; **4.** *woj* dzél karabina służący do òpiéraniò gò ò remiã; kòlba karabina / strzelbë / flintë

kolcowój *m* bot kòlcowijòk *m* (Gò) [tegò kòlcowijòka]

kolcowy *ad* kòlcowi

kolczasto *adv* kòlcato, piklowato, òstro

kolczasty *ad* kòlcati; *ew.* piklowati; *ew. podobny do ostu:* òstowati; *podobny do ciernia, głogu:* cérznisti, drzónowati; *podobny do rżyska:* r'zësti, r'zëskòwati; *òscisty:* szczeżłowati, *rząd* jesorowati, hòchl(ën)owati; *o wystających kikutach gałęzi:* prékłowati; *ew.* òstri; **~ste jeżyny** kòlcaté jeżënë / jeżenowicze [Jeżenowicze je kòlcaté. Sy]; **~ta trawa** kòlcató trôwa (= *pol.* *igrzyca przyziemna*). Sy; **drut** ~ kòlcati drót, *niem.* *sztacheldrót m.* *Por.* **kołacy**

kolczak: ~ **dachówkowaty (olszówka)** *bot* (*grzyb*) krowiò mùnia

kolczatka *f* **1.** *obroża* z *kolcami:* kòlcówka *f* (Gò); **2.** *sprzęt policyjny do zatrzymywania uciekających aut:* bróna, kòlcowina *f* Gò; **3.** *sprzęt rolniczy, brona z kolczastymi kótkami:* kòlcówka *f* (Gò); **4.** *zool* kòlczatka *f*

kolczuga *f* kòlcuga *f*, piestrzécowi pancierz (*Tr*); pancierz z kòleczków / piestrzeniów || piersceniów. *Por.* **misiurka, zbroja**

kolczyk *m* ùsznica *Tr* || zaùsznica (*Sy*) *f*, *niem.* óring *m*; *pl:* (za)ùsznice, órindzi {‘zaùsznica’ *in* = *zadwiga, ùderzenie twòrz / w „pësk”*; *por:* ‘zaùsznik’ = a) *donosëcél*; b) *bot* òràżé, mëszkòt – *pol.* *geranium*} [Marta nosy zaùsznice. Sy Òna so da przedzurawic / przedzurkòwac ùszë do óringów. Gò]

koleba *f* **1.** *zob.* **legowisko**; **2.** *arch* kòlibka *f*; **3.** *techn* wëwrotka kòlibkòwò; *ew.* lórka *f*

kolebać (się) *zob.* **kołysać (się)**

kolebka *zob.* **kołyska**

kolebkow(at)y *ad* kòlibkòw(at)i; **sklepienie** ~**e** kòlibkòw(at)é (*ew.* beczkòwaté) sklepienie

kolec *m* (*określenia różnych przedmiotów ostrych* (*np.* *kolec róży / jeża / jeżyny, drzazga, stary gwózdź, ósć rybia, ostre źdźbło słomy, kikut gałęzi*) kòlc, pikel, pékc, pchòcz(k) *m*; *ew.* w *zn.* *ułamana gałąź:* pék, prék(el) || préczel (*in* = wiòdzi gózdź) *m*, péka *f* (= *pol.* *dzida, lanca*) {‘kòlc’ = ‘pikel’ *niem.* = *pol.* *kolec, zadziór*; - *por.* ‘kòlc’ = a) *sztachéta płotu*; b) *maczuga, szlòga*; c) *pól do wiązaniò bédła*; - *por.* ‘kòlce’ (a. ‘pikle’) *pl* = *pol.* *bot* *łopian pajęczynowaty*; ‘pikle’ *pl* = *pol.* a) *zarost na brodzie*; b) *małe piórka, po oskubaniu drobiu* = *kasz.* *szpile*; c) *rogi samca*

sarny; d) *ostre ości, kości, źdźbła zboża itp.*; e) *bot łopian pajęczynowaty; ew. por. 'pikôcz' || 'pékôcz' = pol. cienka ość rybia; pékc' in = pol. ość rybia; 'pchôcz' in = pol. a) oścień rybacki; b) rybak postępujący się ościeniem; c) człowiek zabijający gęsi za pomocą klucia; d) nóż do klucia gęsi, kaczek; e) ryba: ciernik, kolka; f) ryba: jazgarz; por. 'pchôcze' pl in = pol. a) rzyisko; b) bot jaskier ostry; c) ości ryb - zob. ość; d) fig zarost na brodzie; por. 'pchôczk' w zn. pol. a) kolec, cierń; b) nóż do klucia gęsi; 'pék' in = pol. a) kikut gałęzi; b) kij zakończony gwoździem, służący do posuwania się po lodzie; c) dzida, lanca; d) wiosło z okuciem metalowym; e) chuda gęś; f) chuda kobieta; g) chudy mężczyzna; h) cieńsza kość przedramienia u ptaków; 'péka' = 'pék' w zn. b), c), d); 'prékel || -czel' = pol. a) duży gwóźdź = kasz.: *prén, prékólc*; b) kikut gałęzi} [Stąpił na kòlc. Róże mają kòlce. Drót z kòlcama. Róza i drzón mają pchôcze / pchôczci. - Sy W těch snopach je tak wiele òstu, że òd těch pikłów jô móm całé rãce pòzgoné / pòkloté / pòpikóné. Gò]; ~ **u sprzączki** kòlc (ew. jãzëczk) przë spionkù; **nie ma róży bez kolców** ni ma różë bez kòlców; ew. ni ma słodczëznë bez gòrszczëznë (Sy). Por. **cierń, ość***

kolec zob. **kłuc**

kolega *m* drëch, kòlega, kómpel; ew. przëjacél, rzad: kamrôt, towarzësz, lok: bratulk || -tilk, arch swôk *m*; pl: drëszë || drëchòwie, kòledzë, kómplowie, kamrôce, towarzësze { 'przëjacél', 'towarzësz' = pol. *przyjaciel, towarzysz*; 'swôk' in = pol. *daleki krewny a szwagier*; b) *swat*} [Më jesmë drëszë || drëchòwie (*a. jesmë drëchama*). Na Rëbòkach bële strëch je drëch. Dobri slëga, dobri drëch. Chòc mie sã przëdarzi wińc pózdni z chëczy, to mòji kòledzë dozdòwają, tak że më jidzemë w towarzëstwie do robòtë. Mój kòlega je w niższì klase òde mie. Taczëgò trzëzwëgò chłopa jak jô miała,... ale kòledzë zrobilë z niegò nònãtnika. Kómple z mòkrëch strón (*kómplowie òd czeliszka*). Jô ce, bratulkù dôwno nie widzòł. To je mój nôlepszi swôk. - Sy Ti dwaji jegò kamrôcë czekelë i czekelë. Lz]

kolegialny *ad* kòlegialny, zespòłowi / wspòlny || pòspòlny, zbiorowi / zbiérny

kolegium *n* kòlegium *n*, Tr: zdrëszëna *f*, zespòł *m*; ew. karno / grono (np. karno znòwców / specjalistów / sãdzów / lékarzi / szkólnëch / rzemiãsników)

kolegować (się) kómpłowac (sã / ze sobã), drëszëc sã, kamrôcëc (sã), kòlegòwac sã, przëjaznic sã || arch przëjacelëc sã; ew. towarzëc sobie, bëc ze sobã, trzëmac sã razã; ew. lubic sã, bëc czëjims drëchã [Naszi tatkòwie sã drëszëlë, a më bë mielë bëc sobie cëzy. Ju òd lat òni sã przëjacelã. Jak dlugò më kamrôcëmë (*a. kamrôcymë*), më sobie jesz nie rzeklë lëchëgò słowa. - Sy Òni ze sobã kómplëją. Òn tak sã kamrôcã / przëjazniã. Gò]

koleina *f* kòłoważë, rzad, lok: kòłoważë *n*, kòłoważ *m*, latowina, bieżëna, arch: kòłowóz *m*, lejena *f*; pl: kòłoważa || -ze, rzad: kòłowãża, lejenë, latowinë, bieżënë; ew. w zn. *ślady sań / włóku*: szpùr *m* { 'lejena' – *wierã w zn. rów, w jaczim sã zbiérò wòda pò ùlewach / lejbach / lejówkach*} [Jedzë le tima kòłoważama. W kòłoważach są plëtë. Nie biëj kòłoważim, le stëgnã wedle drodzi. - Gò Biëj le za kòłoważim, tej të zańdziesz. Przë pańszci robòce wòda szmakò chòc w błoce, a czëj sã przënałòzi, to chòc w kòłoważim. W glëniastëch latowinach mòże wóz pòlamac. Jedz biezenama, tej të dobrze pòjedzesz. Mój kón dobrze lejenã wóz prowadzi, mògã lécczi na kłonicã pòwiesëc i spac. Pò lejenach je widzec, że chtos jachòł. Tak padò, że jaż wòda stoji w kòłoważach. Jedz le kòłoważama, bò wóz pòlómiesz na rëklënie (*pol. na grudach, wybojach*). - Sy]; **pas drogi między dwiema ~nami** grzebiëń, lok srãb *m* { 'srãb' in – zob. kadłub}; **trzymać się znanych / utartych kolein (postępować schematycznie)** jachac (*przen. prowadzëc jakãsprawã*) znónyma / stòrima (ew. pewnyma / ùjachónyma) kòłoważama; jic (ew. pòstãpòwac) znónym / dobrze ùjachónym kòłoważim; pòstãpòwac schematiczno || -nie / wedle schematu/ pòdług

stôrégò, sprawdzonégò mòdła / wzoru; trzëmac sã stôrëch, sprawdzonëch spòsobów pòstãpòwaniô / mëszleniô; **wyjść z utartych kolein (nie powielać starych schematów postępowania)** nie jic / nie pòstãpòwac stòrim / ùjachónym kòłowazim; òdważëc sã òdëc òd stôrëch, sprawdzonëch schematów pòstãpòwaniô; nalezc nowé (szerszé) drodżi / nowé spòsobë pòstãpòwaniô; ùkazac nowé perspektiwë dzejaniô *itp.*

kolej *f* **1.** *kolejność*: nastãpstwò *n*; pòrzãdk *m*, *rzad (pol.?)* kòlëj *f*, *neol* *Tr*: réznata, pòsobica *f*; *ew.* ùpòrzãdkòwanié, ùstawienié *n* (pòrzãdk / ùpòrzãdkòwanié za régã / pòsobicã); *ew.* *w zn. pora, czas*: czas *m* [Przińdze kòlëj na drëdzégò. *Lz* Drëdżi nocë bëła na tegò głupégò kòlëj. *Ra*]; **po kolei** *zob. kolejno*; **któryś / następny z kolei** jaczis / nastãpny za régã; **teraz ~ na mnie (teraz ja wchodzę)** terò (terò pòsobicã / za régã) jò jem / jò jidã / jò wchòdzã / jò móm weńc; **teraz jest twoja ~ (teraz ty wchodzisz)** terò (terò pòsobicã / za régã) të jes / jidzesz / mòsz jic / wchòdzysz; *ew. pol.?*: terò je twòja kòlëj; **teraz pana / pani ~ (teraz pan(i) wchodzi / pójdzie / wejdzie)** terò (terò pòsobicã / za régã) wë jidzece / wchòdòce / mòce jic / pùdzece / weńdzece; **przydzie ~ i na was (na ciebie / na niego / na nią)** i na waju / na waju téż (na cebie / na niegò / na niã) prziińdze czas; wa téż (*a. i wa*) sã dozdżeta / doczekòta; **zmiennie ~e życia** zmienné dzeje / losë / kawle żëcégò; dola i niedola, dole i niedole (*Gò*); rozmajité przëpòdci / òdmianë / zmianë / przemianë żëcégò / w żëcym; *Tr*: zmieninë żëcégò; **przechodził zmiennie ~e życia** w żëcym mù szło rozmajice / wszelejãk; przeżiwòł czasë lepszé i gòrszé; **taka (a. to) jest zwykła / normalna kolej rzeczy** tacji (*a. to*) je zwëczajny / normalny biég / pòrzãdk rzeczy / spròw; tak to colemało (*a. colemało wiedno*) jidze jedno pò drëdzim; tak to (*w żëcym / czasã / nieròz*) biwò / przëpòdò (*a. wëpòdò*) / sã dzeje / sã zdòrzò {‘colemało’ = *pol. zazwyczaj*}; **2.** *transport kolejowy, pociągi*: ban *m*, bana, kòlëj *f* {‘ban’ / ‘bana’ *in* = *pol. pociąg*} [tegò banu, ti banë / kòleji; Tu bãdże bùdowóny nowi ban. Më jachelë banã do Gduńska. - *Lz* Mój zãc je jazdowim (*pol. motornicznym*) na kòleji. *Sy*]; ~ **dojazdowa** dojazdowi / dojezdny ban / cuch; kòlëj dojazdowò; ~ **miejskowa (lokalna linia kolejowa)** miescowò (*a. mòlowò / lokalnò*) liniò / trasa banowò / kòlejowò; *Tr*: namòlny ban; ~ **miejska** miastowi ban / kòlëj; miastowò linò / trasa banowò; ~ **obwodowa** òkrãżny / òkòlny ban; òkrãżnò / òkòlnò liniò / trasa banowò / kòlejowò; ~ **podmiejska** pòdmiastowi / pòdmieszczi ban; pòdmiastowò / pòdmiescò bana / kòlëj / liniò (*a. trasa*) banowò / kòlejowò; ~ **wąskotorowa** wąskòturowi ban; wąskòturowò kòlëj; **linia kolei wąskotorowej** liniò wąskòturowégò banu; liniò kòleji wąskòturowi; ~ **zëbata** zãbatokòłowi ban; kòlëj zãbatokòłowò; **Polskie Koleje Państwowe (PKP)** Pòlsczi Ban Państwòwi; Pòlsczé Kòleje Państwòwé

kolejarz *m* banowi, kòlejòrz *m* [Nasz wùja bëł banowim / kòlejarzã. Przed wòjnã banowi / kòlejarze dosc dobrze zaròbielë. *Gò*]

kolejka *f* **1.** réga, pòsobica (*neol* *La*); *żart*: lécka, żnija *f*; ògón(k) *m* [Lëdze przed krómã stojelë w dłudzi rédze. Tam takò długò żnija stoja, że jò so dòł pòkù i szedł dali. - *Gò*]; **cierpliwie stać w ~ce** cerplëwie stojec w rédze / pòsobicã; **stanąć w kolejce** stanãc w régã / w rédze (*lok*: w réze) / pòsobicã / za régã / w ògónie / ògónkù; dołãczëc do rédżi; **ustawić się w ~kę (utworzyć ~kę)** ùstawic sã w régã; zrobic / ùtwòrzëc / ùstawic régã; stanãc / ùstawic sã pòsobicã; ùrégòwac sã [Nie pchòjta sã tu wszëtcë naròz, le sã ùstawita || ùstawta régã (*a. ùstawta sã za régã / w régã, w rédze. Ùrégùjta sã i pòdchadòjta pòsobicã / jeden za (a. pò) drëdzim. - Gò*]; ~, **w zn. jednorazowe podanie / zamówienie kilku piw a. wódki w gospodzie dla kilku osób** laga *f* *Gò*, *Lz* (laga piwa / sznapsu / wòdczi) {‘laga’ *in* = *a*) *krëczew, palëca*; b) *prosti kawałk kòłbasë / wòrztë – pol. laska kielbasy*} [ti ladzi; Òn

pòstawił jednã lagã piwa, tej mie téż wëpôdało pòstawić. *Gò* Karczmôrz przëniósł nowã lagã. Hańdlôrz wëdôł lagã piwa. Do ladzi kòrnusu jô sã chcã przëznac. – *Lz* (*Bù, Lh*); **postawić / zamówić (komuś jeszcze jedną) ~kę wódki / piwa** pòstawić / zamówić (kòmùs jesz jednã) lagã sznapsu (a. wódczi) / piwa; **2. zob. kolej; 3. kolejka szynowa (zabawka) dla dzieci:** zôbôwka: ban (szinowi) / kòlejka (szinowô) dlô dzecy; **bawić się ~ką** bawic sã / zabawiac sã banã / kòlejkã [òn sã bawi / zabôwiô; òni sã bawiã / zabôwiajã]

kolejnictwo *n* banowizna *f*, kòlejnictwò *n*; *ew.* banowi / kòlejowi transpòrt, banowô / kòlejowô gòspòdarka

kolejno *adv* pòsobicã *arch*, za régã, wedle / pòdług pòrzãdkù; za pòrzãdkã; jeden za / pò drëdzim; *ew. pol.* (?): kòlejno (*Lz, Sy*), z kòleji (*Ma*) / w kòlëj (*Lz*); *Tr neol:* rézno [Ûrégùjta sã (ùstaw(i)ta sã w régã) i pòdchadôjta pòsobicã / za régã / jeden za (a. pò) drëdzim. *Gò* Pòsobicã dzecë przëstãpiłë do ùmiérãjącégò òjca, zëbë sã z nim pòzëgnac. Sowizdrzôł słužil kòlejno ù gbùra, piekarza... - *Sy W* kòzdi nocy mùszôł jeden z nas kòlejno pòstã stojec. *Lz* (*sti, Pa?*) Skòrznie òni w kòlëj nosëlë. - *Lz* Niech jeden z nòs (*nas*) troje z kòleji wóz pòpichô. *Ma* (*Lz*)]. *Por. nastëpnie*

kolejność *v* pòrzãdk *m*, nastãpstwò *n*; *neol Tr:* réznota, pòsobica *f*; *ew.* ùpòrzãdkòwanie, ùstawienié za régã / pòsobicã [Zebranié òdbiwało sã w taczim pòrzãdkù: nôprzòd zabrôł głos / przemówił wójt, a tej... *Gò*]; **w nastëpujãcej ~ści** w taczim / w taczim hewò pòrzãdkù; wedle / pòdług taczégò (hewò / hewòle) pòrzãdkù {‘hewò(le)’ = *pol.* oto}; **w jakiej kolejności wchodzimy / się ustawiamy?** jak / w jaczim pòrzãdkù / wedle jaczégò pòrzãdkù (a. jak pòsobicã / jak za régã / jak jeden pò drëdzim / w jaczim nastãpstwie / ùstawienim) më wchòdzymë / sã ùstòwiómë; **droga pierwszej kolejności odśnieżania** droga (przewidzónò) do òdsniëzaniô w pierszi rédze. *Por. kolej 1, kolejno, nastëpstwo*

kolejny *ad* nastãpny, drëdzi; *ew.* dalszi; *ew.* kòlejny (*Lz*), *neol Tr:* pòsobny, rézny, *La neol:* pòstãpny [Kòlejnô wachta. *Lz sti*]; **kto z nas teraz kolejny (nastëpny) wchodzi?** chto z nas terô / nastãpny / pòtemù wchòdzy? chto z nas terô (a. pòtemù) mô jic za régã (tzn. chto nastãpny, licząc „za régã”, tj. wedle pòrzãdkù w rédze); **numer ~ny** nastãpny / drëdzi numer; **~m razem** na drëdzi rôz, nastãpnym razã; *ew.* jinszim razã; za jaczis czas jesz rôz. *Por. nastëpny*

kolejowy *ad* banowi, kòlejowi; **dworzec** ~ banóf *m*, *La:* banowiszczë *n*; *ew.* dwórc *m* (*zob. dworzec*); **tor** ~ (*pl tory ~we*) sztreka *f*, tur *m*, *pl:* turë banowé / kòlejowé; *ew.* w *zn.* szyny: szinë, biezënë *pl* (banowé / kòlejowé / żelôznë) – *zob. tor; stacja ~wa* banowô / kòlejowô stacjô (*zob. stacja*); **przystanek** ~ banowi / kòlejowi przëstónk; **poczekalnia na dworcu** ~*m* pòzdôwk / pòczekalniô na banofie / banowiszczu; **peron** ~ peron banowi / kòlejowi; ~ **rozkład jazdy (odjazdów / przyjazdów)** banowi, kòlejowi; rozklôd (a. plan) jazdë (òdjazdów / przëjazdów); **bilet** ~ biliet na ban / cuch, banowi / kòlejowi biliet; **budynek** ~ bùdink banowi / kòlejowi; **bocznicã** ~ bòcznicã (banowô / kòlejowô bòcznicã) *f*, òdnoga (*ew.* òdgałãzenié / òdwietwienié) sztrecki / turu / turów; bòcznô sztreka; bòczny tur; **podkłady ~we** pòdkładë / szwele (pòd szinë / biezënë); **rozjazd** ~ (**rozjazdy ~we**) rozjòzd banowi / kòlejowi (*pl:* rozjazdë banowé / kòlejowé); **siec ~wa** banowô / kòlejowô séc; **siec dróg / połączeń / tras ~wych** séc banowëch / kòlejowëch dróg (a. drogów) / pòłączeniów / tras(ów) / sztrek(ów) / turów

kolekcja *f* kòlekcjô [ti -cji], zbiérowina (*neol Tr*) *f*; zbiór, zbiérk *m*; *pl:* zbiorë; *ew. zob. komplet;* ~ wzorców zbiór / zbiérk / zbiérowina wzorów / wzorców / mòdlów; ~ **starej broni** zbiór / zbiérk / zbiérowina stòri broni; ~ **plyt gramofonowych** zbiór / zbiérk / zbiérowina plat(k)ów gramòfónowëch; ~ **obrazów / dzieł sztuki / rzeźb**

zbiór / zbiérk / zbiérowina òbrazów / dziełów (a. dokòzów) kùnsztu / rzezbów (a. żłobiznów)

kolekcjoner *m* zbiérócz, kòlekcjonéra || -cjoner *m*; ~ **dzieł sztuki** zbiérócz / kòlekcjonéra || -cjoner dziełów / dokòzów kùnsztu; *por.* **koneser**

kolekcjonerstwo *zob.* **kolekcjonowanie**

kolekcjonować *v* zbierac, kòlekcjonowac; *ew.* gromadzéc [òn zbiérò / kòlekcjonèje / gromadzy]

kolekcjonowanie *n* zbiéranie, kòlekcjonowanié, kòlekcjonérstwò *n*; *ew.* gromadzenie *n*

kolekta *f* kòlekta, sklòdka, zbiórka || zbiérka *f*, zbiéranie *n*; **zbierać** ~tę prowadzéc kòlektã / sklòdkã / zbiórkã || zbiérkã; zbierac dètczi / pieniãdze; **dać na ~tę** dac na kòlektã / na talérz; **koszyk** (*ew.* **talerz**) **do zbierania** ~ty dètczułka *f*, *ew.* czipka *f*, talérz *m* [Nasz kòscelny kòzdémù pòdsènie pòd nos dètczułkã, tak że chòcbè të nie chcòł, to të mùszisz dac. *Sy*]

kolektor *m* kòlektór [tegò kòlektora] *m* – **1.** ~ **loteryjny** (s)przedòwòcz losów loterii; **2.** zbiérny / zbiorczy / główny kanòł [tegò kanału; w kanale]; głównò réra kanalizacyjnò zbierającò jauchã z mniészich rérów; **3.** *techn* kòlektór wèdechòwi – òdcyng réré przè tłòkòwim mòtòrze spalènowim, chtèren zbiérò dim z wszètczych cylindrów; **4.** *chem* nosnik *m*

kolektorka *f* kòlektórka *f* [ti kòlektórczi], (s)przedòwòczka losów loterii

kolektura *f* kòlektura *f*, mòł sprzedazè losów loterii

kolektyw *m* **1.** karno *n*, grèpa, gromada *f*, zespól *m*; *ew.* kòlektiw *m*; karno / grèpa / zespól / dobrónèch lèdzy; **doborowy** ~ dobróné karno, dobrónò grèpa / gromada, dobróny zespól / kòlektiw; **dobrze zgrany / zgodny** ~ (dobrze) zgróné / zgòdné karno; (dobrze) zgrónò / zgòdnò grèpa / gromada; (dobrze) zgróny / zgòdny || zgòdny zespól / kòlektiw; **2.** *techn opt* kòlektiw *m* – soczewka (dalszò òd stronè òka) òkùlaru w mikroskòpie *a.* w zdrzelòwce (lunece / teleskòpie)

kolektywista *m* kòlektiwista *m*, przèstojnik kòlektiwizmù

kolektywistyczny *ad* kòlektiwistyczny, doticzający kòlektiwizmù

kolektywizacja *f* kòlektiwizacjò *f* [ti -cji], nadòwanie czemùs fòrmè zespòłowi / pòspòłny / gromadny / zbiorowi / kòlektiwny

kolektywizm *m* kòlektiwizm *m*, *ew.* zespòłòwòsc, pòspòłnosc || -nota *f* – **1.** zespòłowi / pòspòłny / wspòłny / kòlektiwny spòsòb gòspòdarzeniò; **2.** zasada mòralnoscè w kòmùnizmie głoszącò wzajemną pòmòc lèdzy i pòswiãcenié swòjèch jinteresów dlò dobra spòłeczèstwa; **3.** *socjol* nòdba (*pol. pogląd*) òdwrotnò do metodologicznégò jindividualizmù

kolektywizować *v* kòlektiwizowac, wprowadzac zespòłowé / pòspòłné zasadè gòspòdarczy

kolektywnie *adv* kòlektiwno; *ew.* wespòł, razã, zbiérno, pòspòłno, wspòłno || -nie; *ew.* gromadno, całim karnã, całą grèpã / gromadã

kolektywność *f* kòlektiwnośc; *ew.* zespòłòwòsc, pòspòłnosc || -nota, wspòłnosc || -nota *f*

kolektywny *ad* kòlektiwny; *ew.* zespòłowi, pòspòłny, wspòłny, gromadny

kolender *m*, ~**dra** *f bot* kònoprus, kòlãder *m*; **odmiana** ~**dra** czòrny kòlãder = czòrnò gòrczèca ‘sinapis nigra’ *Ra (Hf)*

kolendrowy *ad* kòlãdrowi

koleń *m zool* kòlén *m* - zort rekina

koleśnik *zob.* **kołodziej**

koleśny *ad* (*mający koła, kółka*) kòleczkòwi, kòłowi, z kòłama / kółkama, na kòłach / kółkach; ~ **pług** kòleczkòwi pług, pług na kòleczkach / kółkach

koleżanka *f* drèchna (*lok* || druchna), drèszka, kòleżanka, przèjacółka || *arch* przèjacelka; *rzad:* kamròtka, kòmpelka, towarzèszka, swòczka *f* [Mòja nòlepszò

drëszka sã ju òzeniła. To je mòja druchna z młodëch lat. – Sy Królewskò córka ze swòjima kamròtkama grała w ògrodze. Lz]; ~ **szkolna** szkòłowò drëszka / kòležanka / przëjacółka

koleżeński *ad* drëszny, kòleżeńszi, przëjacelszi, *rzad:* kamròcczi || -tny; kòmpelszi [Drëszné (*przëjazné, żëczné, przëjacelszé*) słowò wiele znaczy. Sy Kamròcczé żëcé. Lz]; **po ~sku** pò kòleżeńskù / przëjacelskù / kamròckù / kòmpelskù [Król ził z nim dëcht pò kamròckù. Lz]; ~**ka współpraca** drësznò / kòleżeńskò wespółpròcò / pòspòlpròcò / wespółnò (*a. pòspòlnò*) robòta; ~ **stosunek (~ka relacja)** drëszny / kòleżeńszi / przëjacelszi (*ew. wzajemny*) stosënk; drësznò / kòleżeńskò / przëjacelskò (*ew. wzajemnò*) relacjò; drëszné / kòleżeńszé / przëjacelszé (*ew. wzajemné*) ùprocëmnienié / nastawienié / òdnòszanié sã do se; ~**kie** (*ew. wzajemne*) **stosunki** drëszné / kòleżeńszé / przëjacelszé (*ew. wzajemné*) stosënczi / relacje; *ew. wespółpròcò, zgòda f; zob. koleżeństwo*

koleżeństwo *n* **1.** (*przyjacielskie stosunki*) drëszstwò, kòleżeństwò, kamròctwò, przëjacelstwò, kòmpłowanié, kòmpelstwò *n*, przëjazniò, *arch* drëszba *f*; drëszné / przëjacelszé stosënczi midzë drëchama / kòlegama [Jò móm przëjazniã z bòrowsczim szkòlnym. Ti dwaji trzimelë kamròctwò, jak długò òni żëlë. Lz Je dobrze, czej lëdzy łączi / strzòd lëdzy panëje drëszstwò / drëszba / przëjazniò. Gò]; **2.** (*przyjaciele, bractwo, koledzy*) drëszë, kòledzë, kòmplowie, kamròcë *pl*; drëszëzna *f*; *ew. karno drëchów / kòlegów* [Całò drëszëzna sã zesła. Sy Pies ze swòjim kamròctwã przëchòdzëlë. Lz]. *Por. braterstwo, przyjaźń*

koleżka *m* drëszk, przëjacelk, kamròtk, kòmpelk, kòleżka, *arch* kamròcëk *lok* bratulc || -til *m* [To jò, drëszkù, zapamiãtajã (*zapamiãtóm*). Gdzeż wa jidzeta, dëszce? – Sy A ga (*czej*) jò gò pòznòł, tej to bëł mój nòlepszi kamròcëk. Lz]

kolëda *f* **1.** *pieśń na Boże Narodzenie:* kòlãda *f*, gòdowò piesniò [Spiewac kòlãdë. Sy]; **2.** *doroczne odwiedziny rodzin przez księdza w okresie Bożego Narodzenia:* kòlãda *f* [Ù nas mdze we wtòrk kòlãda. Ksądz chòdzy pò kòlãdze. Chto bëł ù waju z kòlãdã, probòszcz czë wikari? Ksądz jachòł na kòlãdã. Jic z kòlãdã (*òstawić / pòrzëcëc chłopa a. białkã / mãża a. żonã; ew. pòrzëcëc służbã*). Òna tam długò nie wëbãdze, òna wnet pùdze z kòlãdã (*òstawi gò / jich*). Dzëwczã, co sadnie na stół, na chtërnym ksądz sedzòł pòdczas kòlãdë, w nowim rokù sã òzeni. Ròz sã gdowa pòklòca z córkã ò stółk... – Sy]

kolëdnicy *ad* (*dotyczący kolëdników, przebierańców*) panëszkòwi; ~**cze ubranie** panëszkòwé òbleczenié

kolëdnik *m* gwizòdzka, *lok* panëszka *f*; *pl:* gwizòdczi, panëszczy; *ew. gwizòdz || gwizd m, pl: gwizòdze || gwizòdzowie || gwizdowie; ew. knòpi / trzeji królowie ze szopką; ew. chłopi z brómbasã / z bürzibasã* [Panëszczy ju chòdzą. Panëszczy są ju ù sąsadow. Z panëszkama jidã. – Sy]; **grupa ~ków chodząca w wigilię Nowego Roku (bocian, niedźwiedz i kozioł)** kòzlë *pl* [Kòzlë łażą w Stòri Rok, a gwizòdczi we Gwizòdkã. Sy]; **przewodnik kolëdników** panëszka *f*, prowadnik (*a. przednik*) gwizòdków / gwizòdzów [Cëchò, dzecë, bò jak panëszka przinòdze, to wa dostónieta. Cëż tobie panëszka przëniosła? – Wszelenijacégò skòpicã miech. W zëmie panëszka nosy dzecë. – Sy]; **brać udział w pochodzie ~ków** jic / chòdzëc z gwizòdkama / gwizòdzama, jic / chòdzëc w panëszczy / z panëszkama, kòlãdowac, *arch* panëszkòwac [Jò długé lata chòdzył w panëszczy. Bãdziesz tã latos panëszkòwòł? Sy]; **skład grona kolëdników (przebierańców)** w karnie gwizòdzów / gwizòdków / panëszków wëstãpùją *m. jin. taczé pòstace:* gwizòdzka (gwizòdor), gwizòdz z gwizòdwką (strzòz nocny), szandara (pòlicjant), mùzykañt (*a. mùzykancë*), strëch (*a. dzòd*) z babã, kòminiòrz, Żid, Cëgón, bòcón, miedwiédz, kòza, baran, smierc, diòbël, kón, ùłan *itp.*; **datki pieniężne wręczane ~kom, w czasie odwiedzania**

domów panëszkòwé *n* [Nasz Stach kùpił sobie bótë za panëszkòwé. Sy] {‘panëszka’ *in* = *pol.* a) *lok hist:* córka szlachcica, rzadziej żona; = waspanka; b) *arch forma grzecznościowa przy zwracaniu się do obcej kobiety:* pani; c) *figurka gwiazdora z czekolady;* d) *kobieta opatulona przypominająca gwiazdora* [Wej panëszka jidze. Sy]; e) *fig:* *interesant, klient* [Jakôs panëszka źdże za tobą. Sy]; f) *przebieraniec na weselu (maszka, strôszk, przestrojony, kùlajk)* [Bëto ù waju wiele panëszków na wieselim? Sy]}

kolëdowac *v* kòlãdowac – **1.** spiëwac kòlãdë; **2.** chòdzëc pò kòlãdze [Czejże ksãdz mdze ù nas we wsë kòlãdowôł? Sy]; **3.** chòdzëc z gwiôzdkama / gwiôzdzama, jic w panëszczy [Naszi knôpi szlë kòlãdowac na plebaniã. Ra]; **4.** òdwiëdzac kògò, gòscëc sã; *ew.* łazëc / plachãdrowac pò bûdach, nie ùsedzec doma [Më ju trzë dni kòlãdëjemë, dzys më do waju przëszlë. Sy Òna tak lubi kòlãdowac, a doma... Gò]; **4.** *brać udział w pochodzie kolëdników – zob. kolëdnik*

kolëdowanie *n* kòlãdowanié *n*, chòdzenié pò kòlãdze

kolia *f* òzdobny nòszijk (np. nòszijk pòcorowi / złoti / wësòdzóny drodzma kamieniama / perlama / briliantama)

koliber *m* kòliber *m*

kolidowac *v* nie pasowac, stojec (*a.* stanãc) na przeszkòdze / na zòwadze / wprzëk, wlezc w paradã; wëpadnac / przëpadnac (prawie w tim czasie wëpadnac / przëpadnac); *ew.* kòlidowac [to nie pasëje / stoi (*a.* stanãło) / włòzò (*a.* wlażło) / wëpòdò (*a.* wëpadło)]; *ew.* stojec (*a.* stanãc / bëc) w drodze, przeszkadzac, zawadzac [to przeszkòdzò / zawòdzò]; bëc przeszkòdã / zòwadã

koligacíc *v* spòkrewniwac || skrewniwac, parłãczëc (*Tr*), kòjarzëc *pol?* (kògòs przez zënbã / małżënstwò); *ew.* w *zn.* *swatac ze sobã:* rajic, zrajiwac; *rzad* wrëjowac – *zob. kojarzyc 2.*; ~ **sië** krewnic sã, spòkrewniwac sã || skrewniwac sã, parłãczëc sã, wchadac || wchòdzëc w zwiãzci rodzynné / małżënszcë; *ew.* wżen(*iw*)ac sã [Òni sã ju òd lat parłãczą. Sy] {‘parłãczëc (sã)’ *dost* = *pol.* *łãczyć się, przyjaźnić się, wstëpowac w zwiãzki małżënskie*}. *Por. swatac, kumać się*

koligacja *f* **1.** skrewnienié / (pò)krewiënstwò (przez zënbã) *n*; zwiãzk rodzynny; *ew.* kòligacjò *f* [ti -cji]; ~**cje** *pl* zwiãzci rodzynné; **2.** ~**cje (koneksje)** pòwiãzania, ùkładë, zwiãzci, kòntaktë, kòneksje, kòligacje; *ew.* stosënczi, relacje *pl* (np. òsobisté pòwiãzania / ùkładë *itp.*) [tëch kòneksji || -sjów / kòligacji || -cjów]

kolisto *adv* òkrãgło, kòłowato, kòlësto (*Gò*), kòłowato; na sztòłt kòła

kolistość *f* òkrãgłosc, kòłowatosc, kòlëstosc *f*

kolisty *ad* òkrãgłi, kòłowati, kòlësti (*Gò*) || *lok* kòlëti (*Lz*); *ew.* jak kòło, pòdobny do kòła; w sztòłce kòła; w *zn.* *owalny:* kòłowati; *ew.* jajowati [Jaje je kòłowaté. Nasz kòscòł stoi na kòłowatim placu. – Sy Kòłowati sztëk drzewa. *Lz*]

koliście *zob. kolisto*

kolizja *f* **1.** *zderzenie dwóch pojazdów:* zderzenié, spranié sã, *żart:* zbùcniãcé *n*; kòlizjò, stłëczka *f*; *ew.* zajachanié kòmùs drodżi; **doszło do ~zji** doszło do zderzeniô / spraniô sã / zbùcniãcò / kòlizji / stłëczczy [W zëcym człowieka czasã dochòdò do zderzeniô teorii z praktikã / fantazji z realnyma faktama / naszych wëòbrazeniów ò czims z gòłą / brutalnã pròwdã. *Gò*]; *por. kraksa*; **2.** *zbieg niezgodnych ze sobã okoliczności, interesów, zasad, przepisów itp.:* niezgòdnosc, sprzëcznosc, kòlizjò *f*; *ew.* zderzenié (sã) (np. zderzenié sã jinteresów); *ew.* w *niefortunny zbieg okoliczności:* nieszczëslëwi (*ew.* niekòrzëstny) przëpòdk (*a.* zbieg / seria przëpòdków), nieszczëslëwò (*ew.* niekòrzëstnò / niedobrò) zbieznosc (zbieznosc przëpòdków, leznoscy)

kolka *f* **1.** *med* kòłka *f*, rzniãcé *n* (rzniãcé w brzëchù); ból brzëcha [Dostac kòlkã. Miec kòlkã. Kón mô kòlkã. Sy]; *ew.* *kurczowy ból w podżëbrzu kobiety:* matëszka *f* [Móm

dzys matëszkã. Cerpi na matëszkã. - Sy] {matëszka' in – zob. macica }; **2. icht** - zob. **ciernik**

kolkowy *ad* kòlkòwi; **bóle** ~**we** bóle kòlkòwé

kolnać *v* kòlnać, ùkłóc, piknać, żgnąć || dźgnąć || *lok:* dżëgnąć || dżagnąć, (ù)pchnąć.
Por. kłuć, ukłuć

kolnięty *ad* kòlniãti, ùkłoti, pikniony, żgniãti || żgniony || dźgniãti || dźgniony, (ù)pchli || (ù)pchniãti || (ù)pchniony {‘ùpchli’ in = *pol. zepchnięty do roli kopciuszka, znajdujący się w poniewierce*}

kolodion *zob. kolodium*

kolodionowy *ad* kòlodionowi / kòlodiumòwi

kolodium *n* kòlodium *n*

kologarytm *m* mat kòlogarytm *m*; *pl:* kòlogarytmë

koloid *m* chem kòlojid *m*, *pl:* kòlojidë

koloidowy *ad* kòlojidowi

kolokacja *f* kòlokacjò *f* [ti -cji]

kolokacyjny *ad* kòlokacyjny

kolokazja *f* bot kòlokazjò *f* [ti -zji]

kolokować *v* kòlokòwac

kolokwializm *f* kòlokwializm *m* – **1.** słowò a. wërażenié ùziwóné leno w swòbòdny, pòtoczny mòwie / gòdce; **2.** pòtoczny / zwëczajny / codniowi stil mówionégò jãzëka, mòwa, gòdka

kolokwialnie *adv* kòlokwialno | -nie, w stylu / na ôrt swòbòdny rozmòwë

kolokwialność *f* kòlokwialnosc *f*

kolokwialny *ad* kòlokwialny – **1.** pòtoczny, ùziwóny w swòbòdny, pòtoczny / codniowi mòwie / gòdce; zwëczajny dlò jaczégòs stylu rozmòwë; **2.** òdnòszający sã do kòlokwiùm – egzaminu mówionégò

kolokwium *n* kòlokwiùm; *ew.* przepitiwanié *n*; *żart* wëpëtówka *f*; egzamin mówiony - w fòrmie rozmòwë

kolon *m* hist kòlon *m* - rólnik, pachtòrz, òsadnik *m*

kolonia¹ *f* kòloniò [ti -nii]; *ew.* òsada (nowò òsada), pòsadłosc *pol* (*Gò*) *f*, òsedlé (nowé òsedlé), pòsadłowié, òbsadłowié *n* {‘pòsadłowié’ || ‘òbsadłowié’ *arch dost* = *gòspòdarstwò, môl, pòsada* || *òbsada*}; ~**nie zamorskie** kòlonie (*ew.* pòsadłoscë / pòsadłowia) zamòrszczé; kraje skòlonizowóné; **nie letnie** latowiszczë *n*, latowiszczã *pl*, latné kòlonie

Kolonia² *f* geo **1.** niem. Kòln *m*, Kòloniò *f*; **2.** Kòloniò kòle Chwaszczëna / Wiczlëna / Kacka [ti Kòlonii]

kolonializm *m* kòlonializm *m*; **okres** ~**mu** *hist* cząd / czasë kòlonializmù {‘cząd’ *tu* = *pol.* okres - *zob. część*}

kolonialny *ad* kòlonialny; **okres** ~ *hist* kòlonialny cząd; **kupiec** ~ *przest.* kòlonialny kùpc; **sklep** ~ *przest.* kòlonialny króm; kòlonialka *f*; **towary** ~**ne** kòlonialné (jimpòrtowóné) towòrë || towarë

kolonista *m* kòlonista *m*; *ew.* w *zn.* przybysz: przëbëcz, przëbëlc *m*; w *zn.* osiedleniec: òsadnik, òbsadëlc, òsedlënc, *Tr:* wnoźnik *m*

kolonistka *f* kòlonistka *f*

kolonizacja *f* kòlonizacjò [ti -cji] *f*

kolonizacyjny *ad* kòlonizacyjny

kolonizatorski *ad* kòlonizatorszczi

kolonizator *m* kòlonizator *m* [tegò -zatora]

kolonizatorski *ad* kòlonizatorszczi; **dążenia** ~**kie** dążenia kòlonizatorszczë

kolonizować v kòlonizowac (cos); ew. zagòspòdarzëwac, òbjimac / brac w pòsòdanié / w panowanié (cos); òsadcac / zamieszkiwac (gdzes) [òni kòlonizëją / zgòspòdarziwają / òbjimają / bierzą / òsòdają / zamieszkiwają]. *Por. osiedlać się*
koloński ad kòłoński, z Kòlonii; **woda ~ska** wòda kòłońskò / kwiatowò; ew. pòchniãczka f, parfim m

kolor m farba || farwa f, kòlór m; ew. farbnota (Tr); arch: kròsa, kòléra f {‘kròsa’ in = a) farba malarskò; b) miazdra, skóra = pol. cera} [ti farbë; tegò kòloru]; pl: farbë || -wë, kòlorë [tëch farbów / kòlorów; w tëch farbach / kòlorach; To je piãknò kròsa. Kwitë kwiatë bestro i bògato w kròse (-së?). – Lz Òni ùmieją sami farwòwac płòtno na wszelejaczë kòlorë. Mòsz terò na niebie wszelejaczë kòlorë / farwë. Kòlor włosów. Zelonò, czerzwionò, mòdrò, żòltò farwa. - Ra]; **jednego ~u** jedny farbë, jednegò kòloru, jednofarbny / jednofarbisti, jednokòlorowi; **dodać do ~u** a) dodac farbë / kòloru; b) karc dodac / dołożëc farbã / do farbë / do kòloru / kartã ti sami „farbë” / tegò samégò „kòloru” (np. serce do serca, bũnka do bũnczi); **jaskrawy / najjaskrawszy kolor** - zob. **jaskrawy**. *Por. farba*

koloratura f muz kòloratura f

koloraturowy ad kòloraturowi; **śpiewaczka ~wa** spiëwòczka kòloraturowò

kolorować v farwic, farwnic, kòlorowac; arch krasëc; ew. malowac farwno / kòlorowò [òn farw(n)i, kòlorëje, kròsy, malëje]; ew. zamal(ow)iwac farwama nacéchòwóné kònturë / òbrëtë

kolorowanie n farw(n)ienié, kòlorowanié; ew. malowanié, arch kròszenié n

kolorowo adv farwno, farbisto, kòlorowò, arch kròsno {‘kròsno’ in = czerwiono [Pò smiercy òn wëzdrzòł całi czas kròsno. Lz]} [Na tim bëlce (òbrazu – Bild niem.) naszò wies je kròsno wëmalónò (wëmalowónò). Lz]; **(naj)~więj** (nò)farwni, (nò)kòlorowi, (nò)kròsni

kolorowy ad farwny, farbisti, kòlorowi, arch kròсны; ew. bestri (= pstrokati) {‘kròсны’ in = czerwiony [Òn je tak kròсны na skarniach. Lz]} [Kròsnò (farwnò, farbistò, kòlorowò) chùstka. Kròsné (farwné, kòlorowé) kwiatë. - Lz]; **(naj)~wszy** (nò)farwniészzi, (nò)kròsniészzi, (nò)barzi farwny itp.; **dwu~** dwù- / dwafarwny || dwù- / dwafarbòwi, dwù- || dwakòlorowi; arch dwakròсны; ew. Tr: dwòjefarbisti, w dwùch farbach || -wach (ùtrzymóny) [Dwakròsnò fòna (fana, chòrdzew). Lz]; zob. **trójbarwny, wielobarwny**

kolorysta m farwnik (Tr), kòlorista m – **1.** malòrz baro zwòzający na farwnosc / kòloristikã swòjèch òbrazów; **2.** muz nòlëznik karna kompòzytorów òrganowèch z XVI / XVII w., chtërnèch znankã bëło bògaté zdobienié melodii; **3.** zob. **łgarz**

kolorystyka f farwnosc || -nota, farbistosc, kòloristika f; spòsòb dobiëraniò farbów || -wów / kòlorów / arch kròsów; ew. w zn. kolory (dominujãce): (główné, nòbarzi ùziwóné, przede wszëtczim ùzëté) farbë / -wë, kòlorë, arch kròsë pl

koloryt m kòlorit m, ùfarwienié n; **lokalny** ~ lokalny (a. mòlowi / miescowi) kòlorit; lokalné (a. mòlowé / miescowé) ùfarwienié; lokalné (a. mòlowé / miescowé) znanczi / céchë; lokalnò (a. mòlowò / miescowò) apartnosc / specyfika (np. w stroju / mòwie / zachòwanim / òbëczajach / zwëkach)

koloryzować v **1.** fig ùpiãkniwac || ùpiãkszac, przesadzac w òpòwiòdanim, dodawac òd se; zob. **łgać**; **2.** zob. **kolorować, farbować**

kolos m **1.** olbrzym, wielkolud: stolëm, wiòlgòsz, dżizãga, arch: rugan, stolmòk m; **2.** olbrzymia budowla: ògromny / wiòldzi / wialgòtny bũdink / gmach; ew. wieżawa, landara f, kòlos m; izba wielkich rozmiarów: chachara f, wiòlgò / ògromnò hala; olbrzymia maszyna: ògromnò / stolëmnò / strasznie wiòlgò / smòczastò / pieczelnò maszyna; ew. ekspr: smòk, grz(ë)mòt, kòlos m

kolosalnie *ad* strasznie || -no, baro, mòcno, ògromno || -nie, nadzwęczôj, nadzwęczajno, niebiwale

kolosalność *f* stolëmność, nadzwęczajno wiôlgòsc, ògromność, gromistość *f*

kolosalny *ad* stolëmny, wiôldzi, ògromny, smòczasti, gromisti, wialgòtny (*La*), kòlosalny; ~**ne pieniądze (sumy pieniędzy)** wiôldzé / ògromné / strasznie wiôldzé (*ew.* niepòjâté, niebiwalé) pieniądze (sëmë pieniądze || -niądzy / dëtków)

Koloseum *n* Kòloseùm *n*

kolportaż *m* kòlpòrtaż *m*; *ew.* rozprowòdzanié, rozpòwszechnianié, dostarcz(iw)anié, roznòszanié, rozwòżanié *n* (np. gazetów, ksążk)

kolporter *m* kòlpòrtéra || kòlpòrter; *ew.* rozprowòdzôcz, dostówca, dostarczëcel, roznosëcel *m*

kolporterka *f* kòlpòrtérka; *ew.* rozprowòdzôczka, dostarczëcelka, roznosëcelka *f*

kolporterski *ad* kòlpòrterszi; *ew.* rozprowòdzający, dostarczëcelszi, roznosëcelszi

kolportować *v* kòlpòrtowac; *ew.* dostarcz(iw)ac, roznosëc / roznaszac, rozprowadzac (rozprowadzac pò ksągarniach, kioskach *itp.*)

kolumienka *f* kòlumienka *f*, słup(k) *m*

kolumna *f* kòlumna *f* [ti -mnë] - **1.** *archit* kòlumna, pòdpòra; *ew.* słup, *arch* stołp *m*; **2.** *woj* kòlumna / òddzél wòjska ùfòrmòwóny w zwiarti szëk; **3.** kòlumna (*a. réga f*, rząd *m*) wòzów / wòzédłów / pòjazdów / aut(oł)ów / mòtocyklów; **podwójna ~ pojazdów** pòdwójno kòlumna / réga / pòdwójny rząd (wòzów, pòjazdów); *ew.* dwie kòlumnë / rëdzi / dwa rzãdë; **4.** kòlumna *f*, zorganizowany zespól lëdzy; **5.** *dr* kòlumna drëkù, dzél szpaltë / stronë; **6.** kòlumna (słupk *m*) cyfr(ów) / lëczbów; *pl:* kòlumnë / słupczy; **7.** *techn (element pionowy urządzenia)* kòlumna, *zdr* kòlumienka *f*, słup(k) *m*; ~ **wiertarki stołowej** kòlumna / słup wiertarczy stołowi; ~ **kierownicy samochodu** kòlumna czeru; ~ **destylacyjna** kòlumna destilacyjnò

kolumnada *f* kòlumnada, *Tr:* stołpnica *f*

kołacz *m* òkrãgli chléb; *w zn.* ciasto obrzędowe, dożynkowe: przëplësnica *f* {‘przëplësti’ = *pol. spłaszczony*; ‘przëplësnica’ *in* = *białka z plaskatima piersama*}; dawne ciasto obrzędowe w postaci wieńca, wypiekane w Wielki Czwartek: krãdzel, lok krag, *zdr* krãdzèlk *m*; *ew.* *w zn.* bułka: kòłôcz (|| *lok* kòłcz), *zdr* kòłôczk *m*; {*kasz.* ‘kòłôcz’ = *pol. bułka*}; **bez pracy nie ma ~y** bez pròcë (bez pròcy *Lz*) ni ma kòłôczy; zëbë miec chleba, robic trzeba; chto nie robi, niech nie jé. *Por.* **bułka**

kołatać *v* **1.** (*pukać do drzwi; walić w drzwi*) klepac; *ew.* tłëc || tłuc, walëc, bùgrowac (na dwiërze); dobijac sã (do dwiërzi); **2.** (*hałasować kołatką / klekotką*) klekòtac; *por.* **klekotać**; **3.** *hałasować uderzaniem w lemiesz od pługa / w blachę:* klaprowac

kołatać się tłëc || tłuc sã, òbijac sã; **serce ~łacze** serce bije / klepie *ekspr.* wali; **życie / duch ledwie się w nim ~łacze** zëcé (skra zëcégò) w nim jesz sã tli / zòli; jesz përnã / zdebłò zëcégò w nim je / òn mò w se; *ew.* *w zn.* *jechać niewygodnie, telepać się:* tërlëkac sã, todrowac sã – *zob.* **jechać (~ niewygodnie); ~ się po świecie** *zob.* **tułać się**

kołatanie *n* **1.** klepanié; *ew.* tłëczenié, walenié, bùgrowanié *n*; ~ **serca** *med* klekòtanié serca; mòcné bicé / walenié serca; palpitaçjò *f* [ti -cji], *żart, niem.* hercklekòtë *pl*; **2.** klekòtanié *n*; klekòt *m*; *por.* **klekot(anie)**; **3.** klaprowanié (blachã) *n.* *Por.* **hałas(owanie)**

kołatanina *f* ùcemiãga, mòrdãga *f*, zabiedzi, starania *pl*; ùzérstwò *n* (tòklowanié sã / wëklòcianié sã ò cos); kłòpòtlëwé sprawë; łazenié òd Annasza do Kajfasza; wëdeptiwanié ùrzãdowëch stegnów; dobijanié sã do dwiërzi (zëbë załatwic jaką sprawã); czòpkòwanié kòmù (np. w ùrzãdach)

kołatka *f* klekòtka, rzad klëczka *f* {‘klëczka’ *in* – *zob.* kłamka; ‘klekòtka’ *in* = *kobieta rozmowna, trajkotka*} [Klekòtczy *we* Wiôldzi Piãtk. *Ma*]; *ew.* kołatka *w formie kółka*

*zębatego, o które ociera sprężyste drewnienko: knara f; ew. kijek umieszczony między szprychami koła dla wywołania dźwięku podobnego do kołatania: pëna, tërklëca arch, klapra || chlapra f {‘klapra || chlapra’ in kawał żelaza, a. lemiesz od pługa, w który walono młotem dla zwoływania ludzi do pracy [Chlapac w chlaprã. Sy Klaprowac / zwònic klaprã. Gò]} [Z chróstã jada, bò pëna sã òdzëwò. Nënko chlapra je czëc, z òstatną fórà jada. Sy]; ~ **u drzwi** klekòtka kòl dwiérzi / przë / na dwiérzach*

kołchoz *m* kołchòz *m*; spółdzielniò rolniczò; państwòwé gòspòdarstwò rolné (państwòwi majątk) w Związkù Sowiecczim (czile gbùrstw przemòcã pòłączonëch ze sobã w jedno wspòlné gòspòdarstwò)

kołchoźnica *f* kołchòznica *f*, robòtnica w państwòwym gòspòdarstwie rolnym, w Związkù Sowiecczim

kołchoźnik *m* kołchòznik *m*, robòtnik w państwòwym gòspòdarstwie rolnym, w Związkù Sowiecczim

kołczan *m* strzëlник *m* (Gò), miechùlc / pòchwa do strzëlów || strzãłów [tegò strzëlnika] {‘strzëlник’ Gò – por. ‘kùlnik’ Sy: torba do kùłów}

kołderka *f* sztëpdeczka *f*, watowónò deczka; ew. kòłderka *f* (Gò)

kołdra *f* sztëpdeka *f*, watowónò deka; ew. kòłdra *f* (Gò)

kołdun *m* pieróg z miãsã (z farszã miãsnym); klòska nadzëwónò (natkónò / (na)fùlowónò) miãsã; ~**ny pl** pierodzi z miãsã w rosole {‘kałdun’ (wym: kał- || koł-) kasz. = brzëch, żót}

kołeczek *zob. kołek*

kołek *m* tëbel, *zdr* tëbelk (*lok* || tëbel || tubel); w *zn. pal(ik)*: kòlc, kólk *Ra*, pòl, pòlëk *m*; ew. w *zn. zatyczka*: tëblëna, zaticzka (Gò) *f*, sztëksel *niem. m: pl*: tëble; ew. kòlce. kólczi, pòle, pòlëczi; zaticzczi, sztëksle {‘tëbel’ (*lok*: || ‘tëbel’ || ‘tubel’) = *pol. a*) gwóźdz drewniany; *b*) kołek drewniany wbity w ścianę; *c*) patyczek na końcu kielbasy; *d*) kołek, zatyczka; *e*) podłużny guzik drewniany; *f*) szypułka owocu; *g*) czubek drzewa; *h*) koniec liny; *i*) pręcie, penis; *i*) kikut rogu; *j*) sęk w drzewie; ‘tëble *pl* = *pol. a*) rżysko; *b*) kikuty gałęzi, uschnięte gałęzie na drzewach; *c*) papiloty, kołki używane do papilotów; arch ‘tëblëna’ *f* = *pol. a*) kołek w skoblu; *b*) rżysko; ‘sztëksel’ *niem.* = *pol. klinowata zatyczka*; ‘kólc’ = *pol. a*) pałka, maczuga; *b*) słup, *pal*; *c*) kołek w płocie, *sztacheta*}; ~ **używany jako guzik przy płaszczu** tëbel *m*; ~ **do umocowania liny masztu** òrp *m*; ~ **u skrzypiec** nacygòcz, krãcëszk, klucz, strënnik *m* {‘krãcëszk’ *in* – *zob. kołowrotek*}; ~ **w płocie** *sztacheta* *f*, kólc *m* – *zob. sztacheta*; **przytwierdzać na ~lki drewniane (drewnianymi gwoździami)** tëblowac [Desczi (*dële*) tëblëją, zëbë sã nie rozchòdałë. Sy]; **zawiesić co na kołku** òdłòżëc cos na pòzni, dac so (z czims) czas; ew. *dosł.*: pòwiesëc cos na hòkù / gòzdzu / knadze / wieszni; **język kołkiem staje** jãzëk drewnieje / dratwieje / sztiwnieje; w gãbie zasychò; **siedzieć jak** ~ sedzec jak tacji mack / tòmòk / torba. *Por. gwóźdz, ha(czy)k*

kołem *adv* wkòł, wkòło, dokòła, naòkòło, kòłã, wkrãg; **oko** ~ stojące òkò bielmã / plewã zaszłë

kołnierz *m* kòlnërz *m*, rzad kraga *f niem.*; ~ **futrzan** kòzëszny || kòzëchòwi kòlnërz; ~ **rozchełstany** rozchòlony kòlnërz; ~ **wyłożony na marynarkę** kòlnërz wëłożony na wãps / żakët; **postawić** ~ pòstawic kòlnërz; ~ **marynarski** kòlnërz marinarscz; ~ **(piersień / flansa) przy rurze** kòlnërz / rañt (piestrzën || pierscën / flansa) przë rërze (|| rórze); **godowy** ~ **samca** gòdowi kòlnërz samca; **on za** ~ **nie wylewa** òn za kòlnërz nie wëléwò; òn so ròd wëpije / czorchnie / chlapnie; òn so nie żałuje; **za** ~ **komuś zależë (dokuczyć)** za kòlnërz kòmùs zalezë; **złapać kogo za** ~ (zëby wyprowadzić) złapac kògòs za kòlnërz / za szlafétkã

kołnierzyk *m* kòlnérzk *m*, *lok* kraga *f* *niem*.

koło *n* **1.** kòło, *zdr*: kółkò, kòleczkò *n*; ~ **u woza / wózka / samochodu / motocykla** kòło przë wòzu (*a.* kòle wòza) / przë wòzykù (*a.* kòle wòzyka) / przë auce || **autole** (*a.* kòle aut(oł)a) / przë mòtocyklu (*a.* kòle mòtocykla) [Zajachòł na nen mòst tak, co pól kól bëło nimò mòstu. *Lz*]; ~ **u roweru** kòło przë kòle do jachaniô; ~ **napędowe** nêkòdné / *ew.* napãdowé kòło; ~ **zamachowe (rozpędowe)** zamachòwé (*Tr*: zapùstné) kòło; ~ **pasowe** pasowé kòło; ~ **przednie** przedné kòło; ~ **tylne** tilné / slédné kòło [Wzerac na slédné kòła (*bëc przezòrny*). *Sy*]; **zamachowe ~ gospodarki** *fig* zamachòwé kòło gòspòdarczy; ~ / **kółko zębate** kòło / kółko zãbaté; zãbatka *f*; ~ **zębate maneżu (kierata)** kòło zãbaté; *lok* kãter *m*, ~ **zapasowe** zapasowé (*ew.* fêròtné / rezerwòwé / awarijné) kòło; ~ **łańcuchowe** lińcuchòwé / czédowé kòło, kòło do lińcucha / czédë; ~ **pasowe** kòło pasowe; *ew.* kółkò pasowé: szëjba *f*; ~ / **kółko do paska klinowego** kòło / kółkò do pasyka klinowégò; ~ **luźne / obluzowane** lózé / òblózwóné kòło; **obluzowanie ~ła na osi (mocowanego na klinik)** rozklin; òblózwónié kòła na òsë; **szprychy ~ła** spice przë kòle; **dzwono drewnianego ~ła** zwiono *n*, łep *m*; **wolne** ~ *tech* wòlné kòło; ~ **młyńskie** mlińszcë kòło; òbrocëskò *n*; **być piątym ~łem u wożu** bëc piãtim kòłã ù wòza / przë wòzu; krãcëc sã jak smród w bùksach; **potrzebne jak piąte ~ u wożu** pòtrzëbné jak psu piãtò noga / jak ù wòza piãté kòło (*Lz*); **2.** kòło *n*, krąg, kréz *m*; *ew.* *w zn okolica*: òkrąg *m*, òkòlë *n*, òkòlëca, òbénda *f*; **narysować** ~ nacéchòwac / nakreslëc / *ew.* zrobic kòło / krąg / kréz [Òn so zrobił kòło palëcą. *Lz*]; **zatoczyć** ~ òkrãżëc; òbjachac / òbrócëc wkół / dokòła; zrobic kòło / krąg / òkrãżenié / òkrãżëc; **droga w tym miejscu jakby zatacza** ~ droga w tim môlu jidze wkół / prowadzi taczim kòłã / droga tam jakbë kòłuje / droga tam twòrzi taczë kòło; **utworzyć ~ (z ludzi)** zrobic / ùtwòrzëc kòło / kółkò / krąg (z lëdzy); ~ **ła rządowe / polityczne** krãdži (*ew.* sferë) rządowé / pòliticzné; ~ **fortuny** kòło szczescégò; ~ **światłne wokół księżycy** miesãżnica, òbòra, òbrãcz, miesãżnica *f*, kòło *n*, prąg, òbiég, krąg, òpis *m*; *ew.* miesiąc je òbwióny {‘òbòra’ *in* = *pòdwòrzë, pòdwòrkò*; ‘òbrãcz’ = *pol. obręcz*; ‘òbiég’ = *pol. a) obieg czegoś, np. wody, pieniędzy; b) bieżnia stadionu; c) okrężna droga; d) med: zanokcica, zapalenie łożyska paznokcia*; ‘òpis’ *in* = *pol. opis, sprawozdanie*}; ~ **podbiegunowe** kòło pòlarné / pòdbiegùnówé; **obstąpić kołem** òbstãpic / òtoczëc wkół / kòłã / dokòła / w kòło / w krąg [òni òbstãpilë / òtoczëlë; Dzecë òbstãpilë hãdlarza (*hãndlarza*) kòłã. *Lz*]; **3.** *prp* kòl(e), òbòk, wedle, przë; *arch* kòło (*Lz*); *por.* **obok, mimo** [Òni przeszlë kòle / przë / wedle mie. *Gò*]; **iść ~ (obok) siebie** jic kòl(e) se / òbòk se / wedle se; jic razã / *arch* ókóma; ~ **kościola** kòle / niedalek / bliskò / *lok* blëze / krótkò kòscoła, przë kòscele; ~ **południa** kòl(e) / krótkò pòłnia; *ew.* òprzëpòłnié || -nim; **chodzić ~ czego** a) chòdzëc kòle / wedle czegò(s), starac sã ò cos, zabiegac ò cos; b) troszczëc sã / dbac ò cos; miec o cos starã; chòdzëc / krãcëc sã / ùwijac sã kòle czegòs; dozerac cos; ~ **(około) stu ludzi** kòl(e) sto lëdzy; **4.** (*stowarzyszenie, klub*) karno, kòło, kółkò; *ew.* stowarzësenié *n*, klub *m*; stowòra *f* *Tr. Por.* **kółko, krąg**

Koło brzeg *m* Kòłbrzég (*Ra*), Kòłberg *m* {‘Kòłberg’ *niem.?* - *por. kasz.* ‘zberk’ = *brzég, pol. brzeg, krawędź*; ‘kòl || kòle’ = *pol. koło, przy*}

kołobrzesci *ad* kòłbrzesczi / kòłbersczi (- *Gò*)

kołodziej *m* kòłodzëj || *lok* kòłodzeja *m*, *rząd* sztelmach *m*; *ew.* rzemieślnik budujący wozy: wòzarnik *m* [tegò kòłodzeja; Òn sã ùczy za kòłodzeja. *Sy* Terò je mało kòłodzejów. Te kòła jò sóm dorobiã, kò mój tatk bëł kòłodzejã, tej jò so dóm z tim radã. *Gò* W naszi wsë ni ma kòłodzeja. *Lz*]

kołodziejski *ad* kòłodzejsczi, kòłodzejów [Kòłodzejskò robòta. Kòłodzejowe dzecë. – *Lz*]; **warsztat** ~ kòłodzejniô *f*, kòłodzejsczi warsztat; *lok* szaruzniô *f*; *ew.* warsztat

produkujący wozy: wòzark *m* {'szaruzniò' *in* = *pol.* graciarnia *zob.*}; **żona** ~ kòłodziejka (*Lz*), sztelmaszka *f* {'kòłodziejka' *in* = kòłodzejstwò}

kołodziejstwo *n* kòłodzejstwò *n*, *rzad*: kòłodziejka *f* {'kòłodziejka' *in* = *pol.* żona kołodzieja} [Të mùszisz sã ùczëc kòłodzejstwa. *Lz*]; **trudnić się ~stwem** kòłodzejowac; *trudnic* sã / *zajimac* sã / *zajmòwac* sã kòłodzejstwã / kòłodzejką; bëc kòłodzejã

kołomyjka *f* kòłomijka *f*, ùkrajńszci lëdowi tuńc

kołotocznik *m* bot biczé òczë *pl*

kołowacieć *v* **1.** (*głupiec*, *a. dost.* zachorowac na kołowaciznę) barchniec (*lok* || barkniec), głëpiec, dostawac (**ò**)barchù; stawac sã / bëc òbarchniałi; bëc chòri na òbarch / barch [Ówca barchnieje. *Sy* Të jes, chłopie czësto òbarchniałi. Òn je czësto òbarchniałi (*zachòwiwò sã jak nienormalny, ògłëpiati*). Òn dostòł barchù / òbarchù. - *Gò*]; *por.* **kręciek**; **2.** *zob.* **drętwieć**

kołowacizna *f* *wet* (*choroba owiec wywołana wąglikiem; przen. wariactwo, bzik, obłęd u ludzi*) barch (*lok* || bark), òbarch || *lok* òbark; *ew.* krăck, krăcëszk *m*, *Tr*: krăckòwò chëra {'krăck' = *pol.* a) *wir*; b) *rzad* kręciek, obłęd, kołowacizna; c) *powsinoga, łazik*; {'krăcëszk' - *zob.* kołowrotek} [Ten barch ju zòs na cebie sòdł. Òn ju dostòł swój barch. Człowiek z barchã. Të jes wierã w òbarkù. Ten mò krăcëszka. Tam bë mógl krăcëszka dostac, taczi tam bëł trzòsk. - *Sy*]; **zachorowac na ~nę** *zob.*

kołowacieć, skołowacieć

kołować *v* kòłowac, krăżëc [òn kòłuje / krăżi] {*kasz.* 'kòłowac' = a) krăżëc, *pol.* krăżyć - *zob.*; b) *jachac na kòle, pol. jechać na rowerze* - *zob.* jechać, rower}; **samolot kołuje na pas startowy** fliger / samòlot kòłuje / pòdjëzdżò / czerëje sã na pas startowi}. *Zob.* **krăżyć**

kołowanie *n* kòłowaníë, krăżenie *n*; ~ **samolotu na lotnisku** kòłowaníë fligra / samòlotu pò lotniskù. *Zob.* **krăżenie**

kołowrotek *m* **1.** *ogólnie*: maty kołowrót; *ew. fig* w *zn.* *odmiana losu, koło fortuny*; *ew. w zn. fig: gorączkowa krzątanina*: kòłowrotk *m* [Tak dali w kòłowrotkù nen mlin pò nim weznie w spòdkù. *Ma*]; **2.** *kołowrotek do przedzenia wełny*: kólkò *n*, kòłowrotk || -rótłk *m*; *arch* kòłowòrtk || -wartk *Lz*; *lok*: mërówka, kòtka, mòra *f*, fërkòt *m*; *maty kołowrotek, na jednym słupku*: piesk *lok* *m*; *duży kołowrotek, podłużny*: kón, *rzad zgr*: kòłowrótłk *m* [Jò wòlã na kòniu przisc (*przasc*) jak na pieskù. Przisc na kòtce. *Sy*]; **3.** *element krosien - szpula*: snowadła (*lok*: || snowijadła || snowiadła) *n*, snownica (*lok*: || snowica || snodnica) *f* [Snowadła służã do nawijaniò òsnowë. *Sy*]; **4.** *obrotowe ogniwo łańcucha, zapobiegające jego splątaniu* - *zob.* **ogniwo**

kołowrót *m* kòłowrót (*arch* || kòłowòrt || -wart) *n* {'kòłowrót' = *pol.* a) *dawny kołowrót do kręcenia powrozów, lin*; b) *kołowrót do wyciągania wody ze studni*; c) *kołowrotek do przedzenia*; d) *fig: rower*; e) *lok: jåkàta*}; ~ **rybacki** *lok*: witòk, krăcëch, *rzad lok*: krăcëszk *m*, klëczka, baba, kòza *f* {'klëczka' *in* - *zob.* klamka} [Witòk to je rãczny kòłowrót, ùmieszczony w przék bôta, służący do wëcyganiò mniëszëgò niewòdu. Krăcëch to je kòłowrót do wëcyganiò jadrów spòd lodu. - *Gò*, *Sy* Krăcëszk stòwiają na brzegù abò w bòce. Pùdzemë dzys łowic na krăcëcha. Pùdzemë na witòka, ùłowimë szczëpòka. Babã wëcygają rëbòcë niewòd z wòdë. - *Sy*] {'krăcëszk' *in* - *zob.* kołowrotek; 'witòk' - *por.* *wic, nawijac*; 'klëczka' *in* - *zob.* klamka; 'baba' *in* - *zob.* baba}; **pracowac ~tem rybackim** witòkòwac; ~ **do wyciągania wody ze studni** kòłowrót, krăcëszk; **urządzenie blokujące ~ (zapadka na kółku zębatym)** knara *f* {'knara' *in* = *pol.* *rodzaj drewnianej kołatki z kółkiem zębatym i elastycznym drewnianym*}

kołowy *ad* kòłowi; **ruch** ~ **1.** (*ruch pojazdów na kołach*) *ruch* || rëch kòłowi, *ruch pòjazdów kòłowëch / na kòłach, ruch wòzów / ew. autołów; na drodze panuje /*

odbywa się niewielki / jest utrudniony ruch ~ na drodze je / òdbiwô sã niewiôldzi / je ùtrudniony ruch kòłowi; **2.** (*ruch obrotowy, dokoła osi*) ruch || rêch (*ew. biég*) òbrotowi; òbrócenié sã, krãcenié sã; òbrót *m*, òbroté *pl*; **pojazd cztero~** pòjòzd / wóz sztèrèkòłowi; *ew. wòzèdło sztèrèkòłowe*

kołpak *m* **1.** czòpka, hùwa *f*; kłòbùk, czòpk, kapelus; *ew. cylinder m* { 'hùwa' – *zob. czepiec* }; **2.** kapsel, kòłpòk, dekel || deczel *m*, kapa || kòpa, miska *f*, wiekò *n* { 'kapa' || 'kòpa' – *zob. chochoł 2*; 'kòłpòk' *in Lz, w zn. noga s(z)klanò* }; ~ **ozdobny przy kole samochodu** kapsel, kòłpòk *m* [tegò kapsla; kòłpaka]

kołtun *m* **1.** (*zbity, twardy kłab włosów na głowie, zlepionych brudem, noszony w celach rzekomo leczniczych*) kòłtón (*lok* || kòłtun), *lok*: pikas *m*, kòłtónia(s)tò chòroba; *ew. ogólnie: włosy zaniedbane, sklezione: włosë skwitłé / sklutóné; klutë, kòłcënë pl, kòłcëzna, Tr: skwitłëna f* { 'kòłtón' *in = pol. a) długie a. zaniedbane włosy u mężczyzny a. kobiety; b) zbite gałęzie sosny a. brzozy; c) jemiota; d) zmartwienie – zob. kłopot; e) upór, usposobienie uparte; f) urojenie, własne zdanie; g) zakata, człowiek niedobry; h) łopian pajęczynowaty* } [Chcòł tã dostac kòłtón? Czemu nosysz taczi kòłtón (*dludzé włosë*), dój gò sobie scyc (*scąc*). Chto bë taczi kòłtón nosył jak tã. - *Sy*]; **2.** *czł. ciemny, o wąskich horyzontach umysłowych: kòłtón, kòłtòrz arch, zacopańc, cemnoch; ew. pùtk m, człowiek z pùtawów (czł. mało òbëti w swiece)* [Tã kòłtónie òczarzony. Ten cemnoch jész nic nie pòwiedzòł mądrégò. – *Sy*] { 'cemnoch' *w in. = pol. mężczyzna ciemnowłosy* }; **zapuszczać** ~ zapùszczac kòłtón; **zapuścić** ~ zakòłtónic, zapùścëc kòłtón; **zapuszczenie** ~na zapùszczenié kòłtóna. *Por. filister, samolub*

kołtuneria *f* kòłtóneriò *f* [ti -rii], kòłtóni || kòłtónowie, kòłtòrze *pl. Por. kołtuństwo*

kołtuniasty *ad* kòłtóniasti || *rzad* kòłtóniati, kòłtónowati { 'kòłtóniasti' *przen = pol. kłębisty, brudny* } [Kòłtóniastò wòda. Kòłtóniasté chmùrë. Kòłtónia(s)tò chòroba (*kòłtón*). - *Sy*]

kołtuństwo *n* kòłtónstwò, zacopanié, casnota ùmësłowò, wãszci widnik mësłowi; przestarzałi spòsòb mészleniégò; *ew. zob. samolubstwo*

kołysac (się) kòlibac (*sã*) || kòlëbac (*sã*), zybac (*sã*) (= *pol. huścić (się)*; *raczej tylko o kołysaniu dzieci: biżac, zdr biżkac, lok: biżłowac, ùrt(ot)ac, arch bújac – zob. lulać; ew. o morzu: falowac: òrowac, abòwac (ew. wałowac / falowac / zybac); o łodziach na jeziorze: klizèkòwac (sã); ew. w zn. chwiać się, zataczać się: tëmlowac (sã), chwiòc (sã), lok dżibòtac (sã) [òn kòlibie (sã) / zybie (sã) / biżò / biżkò / biżlëje / ùrtò / ùrtoce / (òno) òrëje / abùje / klizèkùje (sã) / tëmlëje (sã) / chwieje (sã) / dżibòce (sã); Bądã cebie biżała (kòlibała). Ùrtòj (kòlib // kòlibi) le, dzeckò, pùpkã. Pòurtoce (pòkòlib // pòkòlibi) bracyszka, zebë nie płakòł. Mòrze długò nie òrowało tak jak dzys. Drzewa sã dżibòcã (sã chwiejã / sã tëmlëjã). Szedł i sã dżibòtòł (chwiòł sã / tëmlowòł sã), jakbë bëł ùpiti. – *Sy Nënka dzeckò bùjała. Ra*]. *Zob. huścić (się), lulać, chwiać (się), balansowac**

kołysanie (się) *n* kòlibanié (*sã*), zybanie (*sã*), biż(k)anié, ùrt(ot)anié, klizèkòwanié (*sã*), òrowanié, abòwanié, tëmlowanié (*sã*), chwianié (*sã*), dżibòtanié (*sã*) *n*

kołysanka *f* kòlibiònka, żużónka, biżónka, *rzad: ùspiònka, ùrtówka f*

kołyska *f* kòlibka, *zdr* kòlibùszka, ùrtówka, bibka, bibùlka *f*; **od ~ki** òd pòczàtkù, òd dzecka, òd małòscë, òd mòłégò, òd kòlibczy, òd ùrodzeniégò. *Por. hustawka, bujak*

kołyszacy *ad* kòlibiacy; *ew. w zn. huştajacy: zybiacy; ew. chwiejacy / tëmlëjacy / dżibòcacy (sã); por. kołysac się; mężczyzna o ~cym chodzie kòlibnik, kòlibajk m;*

kòbieta o ~cym chodzie kòlibnica, kòlibajka f

komandor *m* dowòdca, kòmandéra *m. Por. kapitan, komendant*

komandytowy *ad* kòmanditowi; **spółka** ~wa kòmanditowò spółka, **wspólnik** ~wspólnik kòmanditowi; kòmanditòr *m* [tegò –ditora]

komar *m* męga *f*, mędzëskò *n*; *rzad*: skògòla, skògwia, *f*, skògòl, skògùlc *m*, *arch* *Be*: kùta *f* [Robic z mędzi (*a. ze skògòla*) wòła (*przesadzac*). *Sy*]; **rój / roje ~rów** rój / roje męgów / skògòlów / skògwi / skògùlców / kùtów

komasacja *f* kòmasacjò *f* [ti -cji] – **1.** łączenié / scalanié / zbiéranié do grëpë grunótów rolnëch, mniészich parcelów w wikszì sztëk / kawał; **2.** łączenié, pòłączenié czegòs w całosc, zgromadzenié w jednym môlu / miescu

komasacyjny *ad* kòmasacyjny; **dokument** ~ dokùment kòmasacyjny; **akcja ~na** akcjò kòmasacyjnyò

komasować *v* kòmasowac, łączëc w całosc / do grëpë, scalac, grëpòwac; **s~** skòmasowac, złączëc / pòłączëc w (jednã) całosc / grëpã, scalëc, zgrëpòwac [òni kòmasëją / łączą / scalają / grëpùją]

komasowanie *v* kòmasowanié, scalanié, łączenié, zbiéranié / skłòdanié w całosc / do grëpë

kombajn *m* kómbajn *m*, maszina wieloczinnowców, ùrządzenié wielofónkcyjné

kombajnista *m* kómbajnista *m*

kombajnowy *ad* kómbajnowi

kombatancki *ad* kómbatancczi

kombatanctwo *n* kómbatanctwò *n*

kombatant *m* kómbatant *m*

kombatantka *f* kómbatantka *f*

kombinacja *f* kómbinacjò *f* [ti -cji] – **1.** zamiana *f*, zamienienié, przestawienié (czegòs); **2.** òbmészlenié czegòs; **3.** nieczësti gészëft; szwindel, szacher-macher *m*; *pl*: szwindle, szmùchle, szachrë, szachrë-machrë

kombinacyjny *ad* kómbinacyjny – **1.** òbmészlny, przemészlny, dobrze òbmészlony; **2.** skómplikòwóny, złożony (złożony z czilë czinnowcy), wëkònujący czile rozmajitëch fónkcji; **3.** nieprosti, niebezpòstrzédny

kombinat *m* kómbinat *m* – zespól / zrzeszënk (np. fabrików / fòlwarków / gòspòdarstwów rolnëch); ~ **hutniczy / metalurgiczny** kómbinat hëtny / hëtniczi / metalurgiczny; ~ **rolno-produkcyjny** kómbinat rolno-produkcyjny

kombinator *m* **1.** kómbinatór [tegò -natora] *m*; *ew.* człowiek òbmészlny / zaradny; *ew.* czł. przebiegłi; chitrzëła, mądrzëła || mądrzëla *m*; **2.** szachlòrz, szwindlòrz; *ew.* szmùchlòrz (*Gò*); *ew.* złodzëj, òszëkañc *m* { 'szmùchlòrz' *por.* szmùchle = szwindle, szachrë }

kombinerki *pl* kómbinérczi; *ew.* szczëpcë, klészczë *pl*

kombinezon *m* kómbinézòn *m*, robòcé òbleczenié

kombinować *v* kómbinowac – **1.** òbmészlac (cos), zastanawiac sã (nad czim), rozmészlac / mészlec / *arch* dëdac (ò czim / nad czim); **2.** ùkładac, przestawiac, zamieniwac, zestawiac, przëmiérzac, przëpasëwac || -sywac; **3.** òbliczac, òbrech(òw)iwac; **4.** żorgac, starac sã (ò cos, ò jaczë rzeczë materialné); **5.** dorabiac sã w spòsób nieùtcëwi, robic / prowadzëc szwindle / szachrë-machrë; krasc, dokradac do zòróbkù, szabrowac; *zob.* **kraść**

komedia *f* kòmediò || *arch* kòmedëjò [ti -dii || *arch* -dëji]; wiesoło rozëgra, wiesoło / smiészne przedstawienié, ùczesny teater; *ew.* w *zn.* wesoła opowiesć, *chumoreska*: szołobùłka, hùmòreska *f*, wiesoło / ùczesnò / smiészno / żartoblëwò / szpòsowitò pòwiòstka / kòrbionka; cos do smiëchù; *ew.* w *zn.* *ambaras*: kòmediò *f*, cyrk *m*, rozerwanié reka i òbjawienié sowë [Naszi młodi lëdze gralë w karczmie wiesołą kòmedëją. To bëła pò pròwdze całò kòmedëjò. Lózbùksowie (*pol.* łobuzy) mie mają tã kòmedëją wësztëlowóné. - *Lz* To je kòmedëjò, ju le ju, ë z tą resztą w nodzi. *Bù*]. *Por.* **ambaras, drwina, żart**

komediancki *ad* kòmédiancczi – **1.** smiészny, ùceszny, pòceszny, żartowny, szpòrtowny, szpòsowiti, przesmiéwny, hùmòristyczny; **2.** niepòwòżny, groteskòwi; **3.** ùdòwòny, òbludny

komedianctwo *n* kòmédianctwò *n* – **1.** węgłupianié (sã) *n*, robienié / wéstwòrzanié kòmédii / kòmédiów, robienié sobie żartów / smiéchów, rzniãcé głupka; *ew. w zn droczenie się:* przecywianié sã; **2.** ùdòwanié / granié / zgròwanié (kògòs), sztèlowanié sã (na kògòs jinszégò); **3.** òbludné, falszèwé pòstãpowanié

komediant *m* kòmédiant *m*, człowiek niepòwòżny – **1.** ùdòwajk *m* - ten, chto cos ùdaje / zgròwò / makerèje; ten, chto sztèlèje sã na kògòs jinszégò; **2.** ten, chto wéstwòrzò jaczés kòmédie / brewerie, rôróg *m* – *zob.* **kapryśnik**; **3.** wèkrèkùs, smiész *m*; *por.* **figlarz, drwinkarz, trzpiot, żartowniś**

komediantka *f* kòmédiantka *f* – **1.** ùdòwajka, zgròwòczka *f*; **2.** rarożnica *f*; *zob.* **kapryśnica**; **3.** wèkrèkùska, wèpkòrka *f*; *por.* **figlarka, żartownisia**

komediopisarz *m* kòmédiopisòrz; *ew.* hùmòrista, szołobùlkòrz *Gò m*

komedyjka *f* kòmédijka *f* [ti -dijczi]. *Zob.* **komedia**

komenda *f* kòmańda *f* – **1.** dowòdztwò / prowadnictwò (nad czym), dowòdzenié (czim), prowadzenié (czegò); **2.** zarząd / zarządzanié / zawiadiwanié / kòmandérowanié pòlicjã / milicjã

komendant *m* kòmańdant, kòmandéra *m*

komenderować *v* kòmandérowac (|| kòmań-) (kòmù), rozkazèwac (kòmù), czerowac (kògùm) [òn kòmandérèje / rozkazywò || rozkazèje, czerèje]

komentarz *m* kòmèntòrz *m*, dopòwiedzenié, skomentowanié, òbjasnienié, òmówienié *n*, wèpòwiedzenié sã na temat jaczégòs zdarzeniò / zjawiska || zjawiszcza

komentator *m* kòmèntatòr [tegò -tatora]; *ew.* òbjasniwòcz, dopòwiòdòcz; *ew. w zn. czł. relacjonujący jakieś wydarzenie:* sprawòzdòwca *m*

komentować *v* kòmèntowac – **1.** òbjasniwac, tłómaczèc, dopòwiadac, jinterpretowac; **2.** kritikòwac, ganic; *ew. ostro krytykować, gromić:* gromic, szkalowac; **3.** wèszczèrzac sã [òn sã wèszczèrzò]; *por.* **drwić**; **4.** *zob.* **dokuczać**

komercja *f* *pot* kòmercjò *f* [ti -cji] - *zazw. w zn. serijné wèrobè fabriczné pòdobné do rãkòdzela*

komercjalizacjò *f* kòmercjalizacjò *f* [ti -cji], nastawienié (przestawienié sã) na zwèsk / dochód / zòróbk; òparcé jaczégòs dzejaniò na zasadach hańdlowèch, colemało kòsztã jakòscè [Kòmercjalizacjò lèdowégò rzemiãsla. *Gò*]

komercyjny *ad* kòmercyjny – pòdjimóny dlò zòróbkù, nastawiony (òbliczony) na zwèsk / dochód / zòróbk; zòróbkòwi, hańdlarsczi, kùpiecczi

kometa *f* kòmeta, *lok* miotła *f*, gwizdza z miòtlã / z wiehcã [Czej gwizdza z wiehcã / z miotlã sã ùkòze, to je lèchi znak. *Sy*]

komeżka *f* kòmeżka *f* [Probòszcz przèszedł w kòmeżce. *Lz*]

komfort *m* kómfort *m*, wègòda *f*; *ew.* dostatk, luksus *m*; *ew.* bògactwò *n*; ~ **psychiczny** kómfort psychiczny; *ew.* pewnosc, że nic nie grozy, pòczècé spòkòju / bezpiecze

komfortowy *ad* kómfortowi; *ew.* wègòdny || wigòdny, dostatny, bògati, luksusowi; ~**we warunki / mieszkanie** kómfortowé / baro dobré / luksusowé warènczi / mieszkanié; ~**wa sytuacja** kómfortowò / baro dobrò sytuacjò, kómfortowé / baro dobré pòłożenié

komiczność *f* kòmicznosc, wèpkòwatosc; *ew.* smiésznoc || -nota *f.* *Por.* **figlarnosc, żartobliwosc**

komiczny *ad* smiészny, pòceszny / ùceszny, kòmiczny; *ew.* żartowny, żartoblèwi; wèpkòwati. *Por.* **dowcipny, figlarny**

komik *m* wèrglòrz, fãfkòrz, smiész *m*, wèkrèkùs, żartownik, kòmédiant *m.* *Por.* **blazen, figlarz, kpiarz, trzpiot**

komin *m* kòmin *m*; ~ **do wędzenia mięsa** wãdzarniô *f*, czòrnô kùchniô; **patrzeć, gdzie się z ~na kurzy** zdrzec / wzerac dze sã z kòmina kùrzi; *ew. przen.*: zdrzec na cëzy gróp

kominek *m* kòmink *m* [Òn szedł do kòminka i grzebôł w pòpiele. *Lz*]

kominiarczyk *m* kòminiarczik, *arch* kòminniczek *m*

kominiarski *ad* kòminiarsczy, kòminiarszów, *arch*: kòminniczy || -niczy [Kòminiarskô drôbka. *Lz*]; ~ **fach (~skie zajęcie)** kòminiarsczy fach / wark, kòminiarszczé zajãcé, kòminiarskô robôta; ~ **kapelusz / cylinder** kòminiarszów kapelusz / czòk / cylinder

kominiarstwo *n* kòminiarstwò, *arch*: kòminnictwò *n* [Pòmòrszczé kòminnictwò. Òn sã nie chcôł ùczéc kòminnictwa. - *Lz*]

kominiarz *m* kòminiôrz (|| kòminôrz), *arch* kòminnik; *w zn. brudas*: òkòcelnik, kòminiôrz *m* [Czòrny jak kòminiôrz. Pòtkôł swój swégò – rzekł diôbêł do kòminiarza, czej sã òbaj zeszlë. Niebòszczék Witka pòtrafił tańcowac kòminiarza (*tuïc*: „kòminiôrz”). – *Sy* Dzecé sã bòją kòminnika. *Lz* Biôłi jak młênôrz, czòrny jak kòminnik. *Ra*]; **być ~rzem** kòminiarzéc, bëc kòminiarzã, robic jakò kòminiôrz; **zastępować ~rza** sprawiac / zastãpòwac kòminiarza [òn spròwiô / zastãpuje || zastãpiwô]; **żona ~rza** kòminiôrka, kòminiarzënô, *arch* kòminnic(zk)a *f*

kominowy *ad* kòminowi, *arch* kòminny; **sadze ~we** kòminowô szòdz; **przewód ~** przewód / kanôł kòminowi; *ew.* dzura w kòminie

komis *m* kòmis *m*, *Tr*: leżnoscowi króm. *Por.* **komisowy**

komisant *m* handl kòmisant *m*

komisariat *m* kòmisariat *m*

komisarz *m* kòmisôrz *m* [tegò kòmisarza; dwaji kòmisarzowie / kòmisarze]

komisja *f* kòmisjô *f* [ti -sji]; ~ **śledcza** kòmisjô slédczô; ~ **kontrolna / badająca / badawcza** kòmisjô kòntrolnô / spròwdzającô / badającô / badawczô

komisjoner *m* kòmisjoner, kòmisjonéra *m*

komisowe *n* kòmisowé *n*, kòmisowô òpłata / prowizjô; procent òd (s)przedazé kòmisowi

komisowy *ad* kòmisowi; **sprzedaz ~wa** (s)przedôz kòmisowô; **handel ~** hańdel kòmisowi, pòwierzonym towôrà; **sklep ~** króm kòmisowi

komiśniak *m* (*chleb wojskowy*) kòmësnik *m*, wòjskòwi chléb

komitet *m* kòmitet *m*; ~ **rodzicielski / szkolny** kòmitet rodzecelsczy / szkòłowi; ~ **centralny** centralny kòmitet; ~ **honorowy** hònorowi / (pò)czestny kòmitet; ~ **pokoju** kòmitet pòkòju / *rzad* miru; ~ **miejski** miastowi / mieczy kòmitet

komitywa *f* kòmitiwa *f*, drësztwò, kamròctwò, przëjaczelstwò *n*; *ew.* zżécé (sã) ze sobã; **być z kim w dobrej ~wie** bëc z kògùm w dobri kòmitiwie; z kògùm sã dobrze znac / rozmiôc, bëc z kògùm na jedno, dobrze z kògùm stojec; *ew.* lubic sã, drëszéc sã, kamròcéc sã, przëjaczeléc sã; *złòsl*: strzelac w jeden miech / czerz [Ti strzélają w jeden miech (*a. czerz - òni są na jedno, sã kamròcą*). *Sy*]

komiwojazer *m* kòmiwòjazer *m*, agent hańdlowi, przedstawicél (*a.* przedstòwca / wësłannik) jaczis firmë jeżdżący pò òkòlim, zebë zdobëwac klientów i zbierac zamówienia na towôr bédowóny przez firmã

komiwojazerka *f* kòmiwòjazerka *f*, agentka hańdlowô

komiwojazerstwo *n* kòmiwòjazerstwò *n*, zajãcé / robôta kòmiwòjazerza, zbieranié zamówieniów na towôr

komnata *f* jizba, *arch*: dwòrnica (*Ra*) (|| *lok dornica*), jizbica, gòstnica (*Lz*) *f*; *ew.* *w zn. salon*: paradnica *f*; *w zn. sala*: zala *f*. *Por.* **izba**

komoda *f* kòmòda, *zdr* kòmòdka *f*, niskô szafa z szuflòdama [W kòmòdze nënka mò swòje skarbë. W kòmòdze je piérzô. – *Sy* Pierszą kòmòdã przëwiózł do nas szkòlny. *Lz*] {*por.* ‘kòmùda’ a) *pótmrok*; b) *przëgnãbienié, smùtk, kòmùdné mësłë*}

komodowy *ad* kòmódowi [Kòmódowé szuflôdë. Lz]

komodor *m* żeg kòmòdór *m* [tegò -dora]

komondor *m* (*gatunek psa*) kòmóndór *m* [tegò -dora]

komonica *f* bot dzëwô / dzëkô (żôltô) wika

komora *f* **1.** (*izdebka bez okien – spiżarnia a. garderoba*) kòmòra, rzad krëchniô *f*; **2.** zob. **alkierz**; **3.** (*jakakolwiek zamknięta przestrzeń*) kòmòra *f*; ~ **gazowa** kòmòra gazowô; **sercowa** *an* kòmòra sercowô; ~ **oka** kòmòra òka; ~ **jaja** kòmòra jaja; **4.** (*wnęka, zagłębienie*) kòmòra, wnàka, jama *f*; *w zn. wklęsłość:* wlëga *f*; ~ **jaskini / nory** kòmòra / wnàka *w jamie*; **5.** ~ **celna** kòmòra celnô, urząd celny / cłowi na grańcë

komorne zob. **chałupnik (mieszkać w charakterze ~ka), czynsz**

komornica zob. **chałupnica**

komorniczy *ad* **1.** zob. **chałupniczy**; **2.** (*egzekutorski*) zekùtniczi, zekùtny; egzekùtorszi / egzekùcyjny; **3.** (*dot. urzędu w dawnej Polsce*) kòmòrniczi

komornik *m* **1.** (*chłop bezrolny*) zob. **chałupnik**; **2.** (*urzędnik dokonujący zajmowania mienia a. ściągania należności od dłużników*) egzekùtór [tegò -kùtora], *arch pot:* zekùtnik *m*; **3.** (*urząd dworski w dawnej Polsce*) kòmòrnik *m*

komorowy *ad* kòmòrowi

komosa bot **1.** ~ **wielonasienna** wczasnô salôta (*Tr*); **2.** *zielsko:* łapùcha *m*; ~ **biała** kòmòsówka *f*; *por.* **lebioda**

komosowaty *ad* bot łapùchòwati, *ew.* kòmòsowati

komórka *f* **1.** (*buda, pomieszczenie na opał / rupiecie*) szurk, szauer *m*, szopa, bùda *f*; *ew. niewielkie pomieszczenie w domu, izdebka, schowek, spiżarnia:* kòmòra, kòmórka *f*; **2.** *biol* (*podstawowa jednostka strukturalna i funkcjonalna żywych organizmów*) kòmórka *f*; *pl* kòmórczi; ~**rki roślinne / zwierzęce / ludzkie** kòmórczi roscënowé / zwierzãcé / lëdzczé; ~**rki żywe / martwe** żëwé / martwé kòmórczi; ~**rki nerwowe / naczyniowe / mięśniowe / rozrodcze / mózgu** kòmórczi nerwówé / statkówé / miàsniowé / rozrodczé / mùskù; ~**rki jednojajowe / dwujajowe** kòmórczi jednojajowé / dwajajowé || dwùjajowé; **szare** ~ **rki** szaré kòmórczi; **podział** ~**rek** pòdzél kòmórk(ów); **rozwój / rozrost / wzrost** ~**rek** rozwój / rozrost / roscenié (*wzròstanié, wzrost*) kòmórk(ów); **obumieranie / obumarcie** ~**rek** òbùmiéranié / òbùmercé kòmórk(ów); **zależek** ~**ki** zòwiãzé || zawiãzé kòmórczi; **3.** (*najmniejsza jednostka organizacyjna przedsiębiorstwa, stowarzyszenia itp.*) kòmórka *f*, òddzél *m*; **4.** *tech* (*część urządzenia elektron., element aparatu fotograficznego itp.*) kòmórka *f*; **foto**~ fòtokòmórka *f*; **5.** *min* (*najmniejszy fragment sieci oprzestrzennej kryształu*) kòmórka, celka *f*; **6.** *telefon* bezprzewòdowi / kòmórkòwi, kòmórka *f*, żart szauertelefón *m* {‘szauer’ = szurk, bùda}

komórkowaty *ad* kòmórkòwati

komórkowy *ad* kòmórkòwi

kompan zob. **kolega**

kompania *f* **1.** karno drëchów / przejacelów / kòlegów / kamrôtów; towarzëstwò, drëszstwò *n*; **2.** (*oddział wojska a. gromada pielgrzymów*) kómpaniô *f* [ti -nii; Kómpaniô *w pòlsczim wòjskù sã dzeli na plutonë. Colemało sztërë plutonë skłòdajã sã na jednã kómpaniã. Na wejrowsczë Góré schòdajã sã kómpanie z rozmajitëch parafii. Na òdpùst Wniebòwstãpieniô jem chòdòł wiele lat z òlëwską kómpaniã. – Gò Na Wejrowską Kalwarëją jidã co rokù lëczné kómpanie. Ra*]; ~ **piechoty / saperów** (**saperska**) / **sanitarna** kómpaniô piechòtë / saperów (*przest mòstowników*) (**saperskô**) / sanitarnô. *Por.* **kampania**

kompas *m* kómpas *m*; *ew.* bùsola *f* [Z kómpasã *w rãce dóm so radë na kòzdim mòrzu. Ra Na bòce ni mielë kómpasu. Lz*]

kompasowy *ad* kómpasowi; *ew.* búsolowi; **igła ~wa** igła kómpasowô (*Ra*)

komparatystycznie *ad* przërównawczo, pòrównawczo; *ew.* kómparaticzno || -nie

komparatystyczny *ad* przërównawczy, pòrównawczy; *ew.* kómparaticzny

komparatystyka *f* kómparaticzka *f*, przërównywané, badanié / stwierdzanié pòdobieństwów / krewnotë / analogii w jãzëkach a. lëteraturach rozmajitëch nòródów

kompatybilność *f* kómpatibilnosc; *ew.* zgódnosc, pasownosc *f*, (do)pasowanié *n*

kompatybilny *ad* kómpatibilny, zgódny, dopasowóny, odpòwiôdający sobie; ò ùrządzeniach / programach produkówónëch przez dwie róznë firmë: pasëjący do se [Te dwa ùrządzenia / programë są / nie są ze sobã kómpatibilné. *Gò*]

kompedium *n* kómpedium *n*, *Tr:* pòùcznik *m*; *ew.* encyklopediczny ùczbòwnik / pòdrãcznik z jedny, wëbróny wietwi wiëdzë; *ew.* słowòrz tematiczny, encyklopediô tematicznô

kompensacja *f* kómpensacjô *f* [ti -cji] – **1.** *fiz techn* równowôżenié / wërównywané jedny czinnoscë jinszą czinnoscã; **2.** *biol* przejãcé fónkcji jacégòs nòrządu w przëpòdkù jegò schòrzeniô przez dzël tegò nòrządu abò przez jiny nòrząd; **3.** *psych* wërównywané pròwdzëwëch a. ùrojonëch (subiektywno òdczuwónëch) braków w jedny wietwi dziejaniô człowieka wzmòżonã / wikszã aktiwnoscã w jinszi wietwi; **4.** *jr* ùmòrzenié zòbòwiazaniô, czëj jedna òsoba staje sã wedle drëdzi zarazã dlëżnikã i wierzëcelã

kompensacyjny *ad* kómpensacyjny; *ew.* wërównawczy, wërównujący; *ew.* nadmiarowi

kompensata / rekompensata *f* (re)kómpensata, wënòdgròda *f*, (òd)szkòdowanié, wërównanié (wërównanié stratów / pònioslëch wëdatków), zadoscùczënienié *n*

kompensator *m* kómpensatòr [tegò -satorã], *ew.* wërównywòcz *m*; ùrządzenié wërównawczë; ~ **ciśnienia** kómpensatòr cësnieniô || -niégò; ~ **cieplny** kómpensatòr ceplny [tegò -ora] - np. kómpensatòr rérów, chtërne òd gòrãca sã wëdłużają

kompensować (się) kómpensowac (sã), równowãżëc (sã), wërównëwac (sã); *ew.* znaszac / znosëc (sã) [to sã kómpensëje / równowòżi / wërównëje / wërównywò / znòszô / znosy]

kompensowanie (się) *n* kómpensowanié (sã), równowôżenié (sã), wërównywané (sã); *ew.* znòszanié (sã)

kompetencja *f* kómpetencjô *f* [ti -cji]; ùprawnienié, prawò *n*, przënòlëżnota *f*, zòkrãżë ùprawnieniów / mòzlëwòdscy / pòle dziejaniô (*ew.* wpliwù na cos); *ew.* kwalifikacjë, ùmiejãtnoscë *f*; ~**ncje** *pl* kómpetencje *pl*; ùprawnienia (kwalifikacjë, ùmiejãtnoscë) pòtrzëbnë do wëkònywaniô fachù / pełnieniô fónkcji / do załatwieniô sprawë [ti / tëch kompetencji]; **to wykracza poza jego ~cje** to wëkròczô pòza jegò kómpetencjë / mòzlëwòscë dziejaniô; **wchodzić w czyjës ~cje** wchòdzëc w czëjes kómpetencjë / wkraczac (bezprawnie) na czëjes pòle dziejaniô, przëwłaszczëc sobie czëjes prawò do czëgòs

kompetencyjny *ad* kómpetencyjny

kompetentny *ad* kómpetentny, ùprawniony; *ew.* władny, w stanie; *ew.* pòsòdający pòtrzëbnë ùmiejãtnoscë (kwalifikacjë) / ùprawnienia / *ew.* zdolnoscë

kompilacja *f* kómpilacjô *f* [ti -cji], *zgardl* zlepina *f* – dokòz (ùtwór. ùsòdzk), na chtëren sã zložëlë wëjimczy z rozmajitëch tekstów

kompilator *m* kómpilatòr [tegò -latorã] *m*; pisòrz / ùczalë dokònywający kómpilacjë, autòr kómpilacjë / zlepinë

kompilatorski *ad* kómpilatorsczy

kompilatorstwo *n* kómpilatorstwò *n* – twòrzenié kómpilacjë, tj. tekstu pòwstałégò przez przepisywanié wëjimków z rozmajitëch rëchli napisónëch dokòzów

kompilować *v* kómpilowac, łączëc, zestawiac; twòrzëc / robic kómplacjã

kompilowanie *n* kómpilowanié *n*

komplanarny *ad* kómplarny, współpłószczéznowi, ùmieszczony na jednym planie / na jedny rówiznie / niwiznie / na jednym niwie

komplecik *zob.* komplet

kompleks *m* kómkpleks – **1.** zespół *m* (zespół twòrzący jednã całosc), *Tr:* zgrëpina *f*; ~ **przemysłowy** kómkpleks / zespół / przemësłowi; zgrëpina przemësłowô (zgrëpina fabrików); ~ **leśny** kómkpleks lasny; zespół / kómkpleks / zgrëpina lasów; **skalny** kómkpleks / zespół / zgrëpina) kamiznë; **architektoniczny** kómkpleks / zespół architektoniczny; zgrëpina architektonicznô; ~ **domów / budowli** kómkpleks / zespół / zgrëpina bûdinków / bûdowlów; ~ **witamin** kómkpleks / zespół / zgrëpina witamin(ów); **2.** *psych* ùkłôd sparłãczeniów ò mòcných znankach emocjonalných, colemãło nieswiadomých, chtërne przejëwiają sã w róznégò tipù dãzeniach, òbawach, zahamòwaniach wpliwajãcých na nerwicowé reakcje, na zachòwanie sã i pòstawë wedle jinszych lëdzy; ~ **niższosci (niższej wartości)** kómkpleks niższézne (niższy / mniéjszy wòrtnotë); ~ **winy** kómkpleks winë; pòczëcë winë; ~ **seksualny / erotyczny** kómkpleks seksualny / erotyczny; ~ **provincji** kómkpleks barabónów, kómkpleks pòchòdzeniô z „zapadłých stron” / ze wsë / z môtégò miasta; **brak ~sów** brak (nie pòsòdanié) kómkpleksów; **nie mieć ~sów** ni miec / nie pòsadac (*ew.* bëc bez) kómkpleksów; *ew.* bëc smiaï / normalny; niewiele so robic z tegò, co lëdze rzekã [òn ni mô / nie pòsòdô kómkpleksów; òn je bez kómkpleksów]

kompleksowo *adv* całowno, całoscowò, zespòłowò, kómkpleksowò, w całoscë

kompleksowość *f* całownosc, całoscowòsc, zespòłowòsc, kómkpleksowòsc

kompleksowy *ad* całowny, całoscowi, zespòłowi, kómkpleksowi, kómkpletny

komplimentiarski *ad* pòdchlëbny, przë(pò)chlëbny, pòchwalny; *ew.* òchwòłony, przechwòłony

komplimentarz / ~ncista *m* pòdchlëbca, przëpòchlëbca, chwalëcël *m* {chwalëcël' *in = ten, co sã (sóm siebie) chwòli*}

komplement *m* kómkplement (|| *arch* komplimańt) *m*; *pl:* kómkplementë || *arch* -ńta; *ew.* miłé słowò / słówkò; pòchwała *f*, pòdchlëbstwò, przëpòchlëbstwò *n* [To miòł bec kómkplement, a wëszło përzna głupie. Gò Na co robic wiòldzë komplimańta. Żegnają sã bez komplimańtów. - *Dh* Dze wiele komplimańtów, tam mało szczeroscë. *Bl*]; **prawić ~ty** prawic kómkplementë / miłé / miòdné / słodczé słówka, chwalëc kògò / cos, żëczno ò czims gadac, przëpòchlebiac sã, pòdchlebiac sã; *ew.* *złósl:* pòdlizëwac sã, kãdzëc kòmù, *żart* smarowac [òn prawi / chwòli / przëpòchlëbiô sã / pòdchlëbiô sã / pòdlizywô sã || pòdlizëje sã / kãdzy / smarëje (chto smarëje, ten jedze)]

komplementarność *f* kómkplementarnosc *f*, wzajemné dopełniwanié sã, *ew.* (pò)krewiëństwò *n*

komplementarny *ad* kómkplementarny, dopełniający - wzajemno sã dopełni(w)ający; *ew.* (pò)krewny

komplementować *zob.* komplet (**prawić ~ty**)

komplet *m* kómkplet *m*, całownota || całownosc, całosc || *lok* cawnosc *f*, *ew.* w *zn.* zestaw: zestówk, zbiór *m*, całi zestówk / zbiór; *ew.* wszëtkò, wszëtczë rzëczë / òsobë [Do cawnoscë (*całoscë*) człowieka pòtrzëbnô je rzëc. *Sy*]; w ~**cie** razã / w grëpie / w kómplece; **do ~tu** do te(gò); do kómkpletu; **jesteśmy w ~cie** jësmë wszëtczë razã / w grëpie / w gromadze / w kómplece; ~ **dzieci** wszëtczë dzëcë; *ew.* karno (całé karno) dzëcy; ~ **dzieł Schillera** wszëtczë dokòzë (a. kómkplet / całownota dokòzów / dzełów) Schillera; ~ **mebli** kómkplet / zestówk mëblów; ~ **narzędzi** kómkplet / zestówk nòrzãdzy; ~ **do kawy (dzbanek i filiżanki)** serwis (*ew.* kómkplet) statków do kawë

kompletnie *adv* całowno, w całoscë, całkòwice (*Gò*), do cała, czësto / dëcht czësto; *ew.* w kòmplece, wszëtkò razã, w grëpie – *zob. komplet*

kompletny *ad* całowny, całi, całkòwiti, kòmpletny, czësti / dëcht czësti; ~ **zestaw narzędzi** całi / całowny / całkòwiti / kòmpletny zestòwk nòrzãdzy; ~ (**dostarczony w komplecie**), **niepodzielony na czëści** całowny, całi, kòmpletny; **to** ~ **wariat** to je czësti / kòmpletny glëpiëła / natrzasleńc

kompletować *v* kòmpletowac, zbierac / składac do grëpë / w całosc / w jednã całosc

komplikacja *f* ùtrudnienié *n*, kómplikacjò [ti -cji], drãgòsc, przeszkòda *f*; *ew.* pògòrszenié *n*; ~**cje** kómplikacje *pl*, trudnosćë, ùtrudnienia, drãgòscë, przeszkòdë, *ekspr* zawijasë [Bez kómplikacji, z kómplikacjama, ò kómplikacjach]. *Por. ambaras, heca*

komplikować (się) kómplikòwac (sã); robic cos jész barzi skómplikòwónym / zawiłim / złożonym jak bëło; stawac sã trudnym do rozpëzglaniò / rozstrzëgniãcò; *ew.* ùtrudniwac (cos); *ew. w zn. plãtac:* pëzglac, plãtac, machtac; *ew. pògòrsz(ëw)ac; sprawa się coraz bardziej ~kuje* sprawa sã coròz barzi kómplikùje / machtò / robi sã coròz gòrszò / coròz trudniészò (trudniészò do załatwieniò / rozwiãzaniò / rozpëzglaniò) / coròz barzi zawiłò / skómplikòwónò

komplikowanie (się) *n* kómplikòwanié (sã), stòwanié sã coròz barzi skómplikòwónym / złożonym / zawiłim

kompozycja *m* kómpòtk *m*

komponent *m* kómpònent, składnik, element *m* (element składowi)

komponować *v* kómpònowac, ùsadzac, twòrzec, ùkładac; *ew.* składac z różnëch elementów; *żart - zob. bajać, łgać*

komponowanie *n* kómpònowanié, ùsòdzanié, ùkłòdanié, twòrzenié

kompost *m* (s)trëpielëzna, strëpizna *f*; *ew.* kómpòst, nògnój *m* {‘nògnój’ *in = pol.* a) *pole czëściëj gnojone; b) pole nawòzone w ubiegłym roku; c) pole leżące blisko zabudowań gospodarskich*}

kompostować *v* kómpòstowac, składac zelëskã na grëpã do przegnicëgò / strëpieniò

kompostowanie *n* kómpòstowanié *n*

kompostownia *f* kómpòstowniò *f*

kompostowy *ad* kómpòstowi

kompot *m* kómpòt *m*, pòłgãsti napitk z brzadu [tegò kómpòtu, w kómpòce]

kompotowy *ad* kómpòtowi

kompotier(k)a *f* kómpòtierka, bòlka, miseczka *f*, statk do kómpòtu

kompozycja kómpòzycjò *f* [ti -cji], ùtwór, *Tr:* ùsòdzk *m*; ~ **muzyczna** kómpòzycjò mùzycznò

kompozytor *m* kómpòzycytór [tegò -zycytora], ùtwòrca, ùsòdzca *m*

kompozytorski *ad* kómpòzycytorsci, (ù)twòrczi, ùsòdzkòwi; **talent** ~ talent kómpòzycytorsci / (ù)twòrczi / ùsòdzkòwi

kompres *m* ò(b)klòd, kómpres *m*, òwiniãcé *n*

komprador *m* kómpradór *m* [tegò -radora]

kompradorski *ad* kómpradorsci

kompresja *f* kómpresjò *f* [ti -sji]; *ew.* scësnienié, sprãżenié *n*

kompresor *m* kómpresór *m* [tegò kómpresora], sprãżarka *f* [ti -rczi]

kompresorownia *f* kómpresorowniò *f*

kompresorowy *ad* kómpresorowi, sprãżarkòwi

kompromis *m* ùgòda *f*, kómpromis *m*; *ew.* ùstãpstwò *n*; **iść na** ~ jic na ùgòdã / kómpromis / ùstãpstwò / -twa; **wdawać się z sumieniem w ~y** wdawac sã ze sëmieniem w kómpromisë; jakòs gòdzec cos w swòjim sëmieniem; wëcësz(iw)ac swòje sëmienié; *Tr:* jic ze sëmieniem na ùgòdã

kompromisowy *ad* ùgòdowi, kòmpromisowi; *ew.* pòłowiczny; ~ **rozwiązanie / rozstrzygnięcie** ùgòdowé / kòmpromisowé rozwiązanié / rozstrzègniãcé / rozsądzenié sprawë; ~ **układ** kòmpromisowi ùkłòd, kòmpromisowò ùgòda; ~**wa umowa** kòmpromisowò ùmòwa

kompromitacja *f* òsmiészenié sã, zblamòwanié sã / zblamérowanié sã *n*, blamaż, wstid *m*, sromòta, pòruta; *ew.* kòmpromitacjò [ti -cji] *f.* **Por. hańba**

kompromitować (się / kogo) *v* òsmieszac / òsromòcac / blamòwac / blamérowac / *lok* blamażowac (sã / kògò); wstid / sromòtã / *rzad* pòrutã (sobie / kòmùs) robic / przénaszac; *ew.* błaznic sã, robic ze siebie / z kògò głupka / głupégò; *ew.* kòmpromitowac (sã / kògò) [Òn nas / sóm siebie (sã) òsmiészò / blamérèje / blamùje / kòmpromitèje. Tak rób, co nama wstèdu / sromòtè nie zrobisz / nie przéniesesz. – Gò Czemù tè sã wiedno tak błaznisz? Lz]. **Por. hańbić (się)**

kompromitujący *ad* òsmiészający, blamùjący / blamerujący, przénòszający wstid / sromòtã / *rzad* pòrutã; *ew.* kòmpromitèjący. **Por. haniebny, hańbiący**

komputer *m* kòmpùter, *zdr* kòmpùterk [tegò kòmpùtra / kòmpùterka; tèch kòmpùtrów || -pùterów / kòmpùterków; Pisac na kòmpùtrze / na kòmpùtrach / kòmpùterkach. Gò]

komputeryzacja *f* kòmpùterizacjò *f* [ti -cji] [Firma przechòdò kòmpùterizacjã. Gò]

komputeryzować (się / kogo) *v* kòmpùterizowac (sã), zaòpatrèwac sã w kòmpùtrè [òn sã kòmpùterizèje; Òni sã kòmpùterizèjà.]

komputerowi *ad* kòmpùt(e)rowi, doticzający kòmpùtra; **programy** ~**we** programè kòmpùt(e)rowé

komtur *m* *hist* kòmtur *m*

komturia *f*, ~**stwo** *n* *hist* kòmturiò *f*, kòmturstwò *n*

komu *zob.* **kto, któz**

komuna *f* kòmùna, pòspòlnota / wspòlnota, gmina *f*

komunalizacja *f* kòmùnalizacjò *f* [ti -cji]

komunalizm *m* kòmùnalizm *m*

komunalny *ad* kòmùnalny; *ew.* gminny, miastowi, mieszczi

komunał *m* kòmùnał, frazes, slogan, banał *m*, *Tr:* szwiektowina, wèszwiechcèna *f*; pùstò / próznò gòdka, „òkrãglé” / piãkné słowa bez głãbszi trescè. **Por. banał, frazes**

komunia *f* kòmóniò *f*; **przystąpić do ~nii (świętej)** przèstãpic / jic do Kòmónii (swiãti) [òn przèstãpił / przèstãpuje || -piwò]; **przyjąć ~nię** przèjąc Kòmóniã; **przyjęcie pierwszej ~nii świętej** przèjącé pierszi Kòmónii swiãti

komunikacja *f* kòmùnikacjò [ti -cji], łączba *f*; pòłączenié *n*; ~ **bezpośrednia** prostò / bezpòstrzèdnò kòmùnikacjò / łączba; prosté / bezpòstrzèdné pòłączenié; ~ **samochodowa / autobusowa / kolejowa / lotnicza / telefoniczna / wodna (drogą wodną / statkiem)** kòmùnikacjò / łączba auto(łò)wò (*ew.* samòchòdowò) / autobùsowò / banowò / lotniczò / telefònicznò / wòdnò (drogą wòdną / òkrãtã); pòłączenié aut(oł)ama (*ew.* samòchòdama) / autobùsama / banama (*a.* cugama) / samòlotama (*a.* fliagrama), za pòmòcã telefònu / przez telefòn / telefònicznè / wòdné (drogą wòdną / òkrãtama)

komunikacyjny *ad* kòmùnikacyjny, łączbòwi; *ew.* pòłączeniowi, dojazdowi; **trudności** ~**ne (z dojazdem, np. do pracy)** trudnosć / kłòpòtè / ùczãzlèwòscè kòmùnikacyjnè / dojazdowé (z dojazdã do robòtè); **węzeł** ~ wãzeł kòmùnikacyjny; **szlak** ~ tur kòmùnikacyjny; droga, sztrasa *f*

komunikant *m* kòmónikant, òpłatk *m*, hòstiò, kòmóniò *f*

komunikat *m* kòmùnikat *m*, wiadomòsc, wiédzò, jinfòmracjò *f* [ti -cji]; *ew.* przekòz, ògłos (*Tr*) *m*, ògłoszenié *n* (przekòz / ògłoszenié / wiadomòscy)

komunikatywność *f* kòmùnikatiwnosc *f*, jasność, prostota, wërazëstosc, łatwòsc zrozmiëniô

komunikatywny *ad* kòmùnikatiwny – **1.** służący do łączbë, kòmùnikacji [Kòmùnikatiwnô fónkcjô jãzëka / mòwë.]; **2.** jasny, prosti, zroz(ë)miali

komunikować *v* pòwiadac, mówic, gadac, ògłaszac, (pò)dawac do wiédzë / do wiadomòscë; *ew.* przekazëwac wiadomòsc / wiédzã || -dzą; ~ **się z kim** bëc z kògùms / czims w łączbie; dogadëwac sã / pòrozmiëwac sã; *ew.* spòtëkac sã / widëwac sã (tej sej)

komunista *m* kòmùnista *m*

komunistka *f* kòmùnistka *f*

komunistyczny *ad* kòmùnisticzny

komunizm *m* kòmùnizm *m*

komunizować sã *v* kòmùnizowac sã, stawac sã przëstojnikã kòmùnizmù

komunizowanie (się) *n* kòmùnizowanié (sã)

komuś *zob.* **kto**

komutacja *f* kòmùtacjô *f* [ti -cji]

komutator *m el* kòmùtator *m* [tegò -tatora], dzél maszinë elektryczny; **działki ~ra** przedzélëczy kòmùtatora

komutatorowy *ad el* kòmùtatorowi

komutatywny *ad mat* kòmùtatiwny

komutować *v* kòmùtowac

komutowanie *n el* kòmùtowanié *n*

komuż *zob.* **kto, któż**

komża *f* kòmża, *zdr* kòmëzka *f.* *Por.* **komezka**

konać *v* kònac, ùmierac [òn kònô / ùmiérô]; òstatné dechë dawac; *ew w zn.* *być bliskim śmierci:* bëc na ùtëpie, *ir* remiònk pic [Piãc dniów kònôł. Ni mógł spòkójno kònac. - *Ra* Kònôj, kònôj, bò swiécëszcze (*swiëca, gromica*) je pòzëczoné, a ju wnet spòloné. *Sy* Tatk ju kònôł, czej Pioter przëszedł. *Lz*]

konający *ad* kònający, ùmiérający [Ksądz pòjachôł do kònającégò z Panã Bògã. *Ra*]; **modlitwa za ~cych** mòdlëtwa za kònajacëch

konanie *n* kònanié, ùmiéranié *n* [Òn ju je na kònaniu (|| *kònanim*). *Lz*]

konar *n* òdnoga, gajda (= grëbô / grëbszô gałaz), hawa *f*, pòróg (*Sy*), kònôr (*Bl*) *m*; *grajidło lok n*; *pl:* òdnodzi, gajdë, pòrodzi, kònarë, *grajidła* {‘òdnoga’ *in = pol.* a) *zatoka, zalew, łacha*; b) *stopień pokrewieństwa, pokolenie*; c) *arch: mąż, który opuścił żonę*; d) *syn, który założył rodzinę*; ‘gajda’ *in = pol.* a) *długa noga*; b) *dryblas, drągal*; ‘grajidła’ *in = nodzi*} [ti gałazë / òdnodzi / gajdë; tegò pòrogù || -ga / kònara; *Z* grëbégò pnia wërôstalë dwie òdnodzi. Dąb mô grëbé pòrodzi. Nie jes nic wòrt, le ce na gajdze pòwiesëc. Na gajdze wiszą jabka. Sëchô gajda sama òdpadnie. Jim wikszë kòrzëń, tim grëbszë *grajidła*. - *Sy* Trzeba seyc tã chawã, mdze sã dobrze pòlëła. *Ra* Lzi mdze bómã z môla rëszëc, czej sã chawczy nôprzód òbetnie, a pò nich grëbszë gajdë czë kònarë. *Bl*]

konarzysty *ad* rosochati, roz(e)grajny, rozgałãzony, rozłożësti {‘rosochati, ‘rozgrajny’ *in rozkòscërzony, kãpiati, gãsti, szadi*}; **drzewo ~te** rosochôcz *m*, rozgrajnica, rozgrajda, rozgajda *f*, kòscërz *m* [Tegò rosochôcza më bądzemë mùszelë scąc, bò òn za wiele cenie daje. Ta lëpa, co to bëła za rozgrajnica, a tak piãkné desczi (*déle*) z ni dało. - *Sy*]

koncelebra(cja) *f* kòncelebra(cjô) *f* [ti kòncelebrë / kòncelebracji] –òdpròwianié Mszë swiãti wespól przez czile ksãzi

koncentracja *f* kòncentracjô *f* [ti -cji] – **1.** skùpianié sã / zbiéranié sã / gromadzenié sã kòle westrzódka, czerowanié sã (przëcyganié, zmiërzanié, przënòszanié sã) do

westrzódka / na westrzódk, (z)grëpòwanié (sã), (z)grupkòwanié, *Tr*: dowestrzódkòwanié *n* {‘do(we)strzódkòwanié’ *Gò in = pol.* dośrodkowanie *sp – zob.*}; **2.** (*skupianie uwagi nad czymś*) skùpianié ùwòdźi, skùpianié sã / zastanòwianié sã / rozmiszlanié (nad czym), wmiszlanié sã (w cos), zbiéranié mësli (przè czym / kòle czegò); **mieć trudności / kłopoty z ~cją** miec *trudnosć* / kłòpòtë / biédã z kòncetracją / ze skùpieniem ùwòdźi / skùpieniem sã (nad czims), ze zbiéranim / zebraniem mësli / ze zdrzenim w jeden mòl

koncentracyjny *ad* kòncetracyjny, *Tr*: dowestrzódkòw(ó)ny, zgrupkòw(ó)ny; **obóz ~** lager, kòncetracyjny lager; **obozy ~ne** lagrë, kòncetracyjné lagrë

koncentrat *m* kòncetrat *m* – **1.** masa, pasta *m*, przecér *m*; produkt zëwnoscowi zgãszczony przez òdczedzenié / òdparowanié wòdë; **2.** *min* kòpalëna (minerał) „wzbògaconò”, tj òczëszczonò z przëmiészki; produkt wzbògacywaniò niskòprocentowëch rëdzënów metalów, *a.* wãgla, sarczki *itp.* przez òddzelenié rozdrobnionégò ùróbkù òd pòdstaòscy kamiznë, piòskù *itp.*

koncentrować (się) kòncentrowac (sã) – **1.** skùpiac (sã) / zbierac (sã) / gromadzëc (sã) / grëpòwac (sã) kòle westrzódka / na westrzódkù; *Tr*: dowestrzódkòwac, grupkòwac; **2.** (*skupiac uwagë*) skùpiac ùwògã (nad czym), skùpiac sã, zacząc ùważac na cos / wczuwac sã w cos / zdrzec ùwòžno / zastanawiac sã, zbierac mësle (do grëpë)

koncentrowanie (się) *v* kòncentrowanié (sã), skùpianié (sã), gromadzenié (sã)

koncentrycznie *adv* kòncentriczno || -cznie – **1.** do(we)strzódkòwò, do (w stronã) westrzódka szcerowóny [Drodźi sã rozchòdzą òd placu kòncentriczno. *Gò*]; **2.** wespółwestrzédno / wespółwestrzódkòwò, kòle jednégò pònkту / westrzódka zgromadzony [Kòncentriczno / wespółwestrzédno ùłożoné rozetë. *Gò*]

koncentryczny *ad* kòncentriczny – **1.** do(we)strzódkòwi (*Tr*); zbliżający sã / szcerowóny zewsząd do westrzódka; ~ **atak** kòncentriczny atak; **2.** (ò kòłach / òkrągach mającëch wespółną „òs”); **koła, okręgi ~czne** *mat* kòła / òkrãdźi kòncentricznë – kòła, òkrãdźi ò wespółnym westrzódkù

koncentryk *pot* kòncentrik *m* – *zazw.* w *zn. tech.*: przewód / kabelk kòncentriczny (z òplotã metalowim)

koncepcja *f* (*plan, pomysł*) ùdba *f*, plan, projekt, pòmësł, *Tr*: pòmësleńk || ùmësleńk *m*; *ew.* mësle(a), de ja, kòncepcjò [ti -cji] *f*; *ew.* w *zn. ujęcie*: ùj(imni)ãcë *n* {‘ùdba’ - *zob.* idea}

koncept *m* **1.** *zob.* koncepcja, pomysł; **2.** *zob.* dowcip, figiel

konceptualista *m* *filoz, szt* kòncceptualista *m*

konceptualistyczny *ad* kòncceptualistyczny

konceptualizm *m* *filoz, szt* kòncceptualizm *m*

koncertik *m* kòncertk *m*

koncern *m* kòncern *m*, wiòlgò firma pòwstaò przez wchłoniãcë (wëkùpienié akcji) jinszych firm

koncert *m* kòncert *m*; **iść na ~** jic na kòncert; ~ **muzyki symfonicznej / kameralnej / jazzowej / rockowej** kòncert mùzyczi symfóniczny / kameralny / dżezowi (*a.* jazzowi) / rockòwi; **ptasi** ~ ptòszi gòwòr / kòncert, *lok* hërlëka *f* {‘hërlëka’ = *a.* ptòszi kòncert; *b.* *tròsk, wrzawa*} [W lese bël sòm ptòszi gòwòr. *Sy* Zymk je ju tu, w lese je takò hërlëka, że jaż miò je słëchac. Bògù dzãka, òsmëdzëszã ptòszich hërlëków jò ju przëził. - *Sy*]

koncertant *m* kòncertownik *m*, artista dówający kòncert, solista

koncertmistrz *m* kòncertmëster *m*

koncertować *v* kòncertowac, mùzykòwac, dawac / robic kòncert [òn kòncertëje / mùzykùje / dówò || daje]

koncertowo *adv* kòncertowò, *fig* spiéwajáco = baro dobrze, doskònale, székòwno, pészno, spòsobno, bez błádu / zmiłczy

koncertowy *ad* kòncertowi; **gra ~wa** kòncertowô gra, kòncertowé granié; **sała ~wa** zala kòncertowô

koncesja *f* kòncesjô [ti -sji] *f*, kònces *m* – **1.** zezwòlenié, zezwòlenié || pòzwòleństwò *n*, zgòda (warènkòwô zgòda) *f* [Głupi biés na kòscotë nie chcôt dac kòncesu. *Lz, Jk*]; **2.** ùstápstwò *n* (ùstápstwò na rzecz czegòs abò na czëjás kòrzësc)

koncesjonariusz *m* kòncesjonariusz, kòncesjonownik *m*, òsoba, co mò kòncesjã

koncesjonować *v* kòncesjonowac, ùdzeliwac kòncesji, wëdawac kòncesje / zezwòlenia

koncesjonowany *ad* kòncesjonowóny

koncesyjny *ad* kòncesyjny

koncha *f* **1.** mùszla, rekówka *f*; ~ **uszna** ùsznô mùszla; **2.** zbón *a* wazón *m*; **3.** sklepienie mùszlowé (pótdkrãglé sklepienie, pòdobné do mùszlë)

konchowo *adv* mùszlowò

konchowy *ad* mùszlowi

koncyliacja *f* kòncyliacjô [ti -cji], pòjednawczosc *f*, jednanié, gòdzenie, pòjednywanie *n*

koncyliacyjny *ad* kòncyliacyjny, pòlubòwny, pòjednawczy, ùgòdowi

kondensacja *f* kòndensacjô *f* [ti -cji] – **1.** zgãszczenie, stãżenie; **2.** przedstawienie sprawë w zwiãzli spòsòb przez pòzebranie nòwòwniészich elementów czegòs; **3.** chem reakcjô midzë dwiema czãsteczkama przez co pòwstòwò nowô czãsteczka ò wikszim cãzarze; **4.** fiz skròplanie, przeńscé substancji ze stanu lotnégò w cekli, na skùtk òstëdzeniô abò zwikszeniô cësnieniégò

kondensacyjny *ad* kòndensacyjny; **woda / elektrownia / smuga ~jna** wòda / elektrowniô / smùga kòndensacyjnô

kondensat *m* kòndensat *m*, skroplënë *pl*

kondensator *m* kòndensatòr [tegò -satora] *m* – **1.** el ùrządzenie / przërząd do gromadzeniô ladènków elektrycznych; **2.** techn skròplòcz *m*, ùrządzenie do skròplaniô parë / ropë

kondensatorowy *ad* kòndensatorowy

kondensor *m* opt kòndensór *m* [tegò -densora]

kondensować *v* kòndensowac, zgãszcz(iw)ac, gãścëc, robic gãstim / stãgim / zgãszczonym

kondensowanie *n* kòndensowanié, zgãszcziwanié, gãszczenie *n*

kondolencje *pl* kòndolencje [tëch -lencji || -cjów] *pl*, wërażenie (wëpòwiedzenie) / wërazë (słowa) wspòlczëcò || -cégò, ùbòlewaniô, żalu z przëczënë smiercë blisczi òsobë; **składać / złożyć komus** ~ składac / zložëc kòmùs kòndolencje / wërazë wspòlczëcò

kondolencyjny *ad* kòndolencyjny, wëròżający kòndolencje, żól, ùbòlewanié; wspòlczëjący; **wizyta ~na** wizyta kòndolencyjnô, kòndolencyjnë òdwiëdzënë; **telegram ~ (depesza ~na)** telegram kòndolencyjny (depesza kòndolencyjnô; **pismo ~ne** pismò || pismiã kòndolencyjnë; **list** ~ lëst kòndolencyjny

kondominium *n* kòndominium *n*; *pl*: kòndominia

kondor *m* orn kòndór *m* [tegò kòndora]

kondotier *m* kòndotier || -tiéra, najemnik, zòcãznik *m*, żòłnërz najemny / zòcãzny {‘zòcãznik’ *arch dost.* = robòtnik najãti}. *Zob. najemnik*

kondotierski *ad* kòndotiersczy; *ew.* żòłnërszy, doticzający zòcãznégò wòjska

kondotierstwo *n* kòndotierstwò; *ew.* żòłnërskò / zòcãznô słuźba, słuźba w zòcãznym wòjskù

kondukt *m* kòndukt *m*, pòchód pògrzebòwi / żalobny; karno lëdzy jidácé za trëmą z ùmarlim do pògrzebù [W kòndukce pògrzebòwim nalezlë sã ë zëdzë. *Ra*]

konduktor *m* kònduktór (|| kòndëktéra *arch Ra*) *m* [tegò -duktora]

konduktorka *f* kònduktórka [ti kònduktórczi]

konduktorski *ad* kònduktorsczy

kondycja *f* kòndicjò *f* [ti -cji] – **1.** (*forma / sprawność fizyczna*) kòndicjò / sprawnosć / fòrma fizycznò, stón fizyczny; **dobra** ~ dobrò kòndicjò, dobrò sprawnosć (fizycznò); *ew.* mòc, sęła *f*, chwat, mòch, szmit *lok m*; zdatnosć do cãżczy robòtë, zdolnosć do wësëłaniò sã / do pòkònywaniò trëdu / do wëkònywaniò cãżczy robòtë, zdolnosć do wëkrzosaniò wikszi mòcë / sëfë / wiksžégò chwatu / mòchù; **2.** (*forma zdrowotna, stan zdrowia*) zdrowié *n*, stón zdrowiò || zdrowiéğò, kòndicjò zdrowòtnò; **3.** (*stan / status społeczny*) stón *m* (stón spòłeczny); **człowiek niskiej ~cji** człowiek niskégò stanu; *ew.* biédòk, pléwka *m*

kondygnacja *f* kòndignacjò *f* [ti -cji]; *ew.* stãpién, szos *m*, pòlëca *f*; **zaczynać budowę drugiej ~cji budynku** zaczënac bûdowanié / bûdowã drëdzi kòndignacji bûdinkù.

Por. piëtro

koneksja *f* kòneksjò [ti -sji], znajomòsc *f*, (pò)krewiënstwò, pòwiãzanié *n*, zwiãzk *m*; ~sje *pl* kòneksje [tëch -sji || -sjów], znajomòscë, pòwiãzania, zwiãzci *pl*

koneser *f* znòwca, kòneser || kòneséra *m*; *ew.* doswiòdczony / wiòldzi znòwca; *w zn. smakosz:* smakòcz, *ekspr* smakòzder *m*; *żart* stòri wëžéròcz / wëjòdòcz, stòri wròbel; ~rzy (~rowie) znòwcowie / smakòcze / smakòzdrowie *pl.* *Por.*

kolekcjoner

konew *f* (*naczynie do wody, mleka itp.*) kana, *arch* kònew (*Ra*) *f* [ti kanë / kònwi || -wie], *zdr* kanka, kònewka, kòneweczka [Nadojiłë całã kònew mlëka. Z kòneweczka pòszła pò wòdã. - *Ra*]

konewka *f* ~ do po(d)lewania roślin giskana *niem*, kan(k)a / kònewka do pò(d)lëwaniò

konfederacja *f* kònfederacjò *f* [ti -cji]

konfederacyjny *ad* kònfederacyjny [Kònfederacyjnò ùstawa. *Ce*]

konfederat *m* kònfederata *m*

konfederatka *f* kònfederatka *f* – sztërekañtnò czòpka noszonò przez kònfederatów barszcich, a pòtemù nòlëżników pòwstaniów nòrodowëch

konfekcja *f* kònfekcjò [ti -cji] *f* – **1.** ruchna *pl*; kònfekcjò *f* – gòtowe ruchna (letczy przëddzëwk, np. òbleczënczi, bùksë, wãpsë, kòsz(ë)le i bielëzna) w znormalizowónëch wëmiarach; ~ męska / damska / dziecięca chłopsczé / damsczé (białgłowszcé) / dziecné (dziecãcé) ruchna; kònfekcjò chłopskò / damskò (białgłowskò) / dziecnò (dziecãcò); **sklep z ~cją** króm z ruchnama / z kònfekcją; **2.** produkcjò gòtowëch ruchnów / bielëznë; ~ odzieży kònfekcjò / szëcé / produkcjò ruchen / ruchnów / òbleczeniów / przëddzëwkù; ~ bielizny kònfekcjò / szëcé / produkcjò bielëznë (spòdnëch kòsz(ë)lów / bùksów / piżamów *itp.*)

konfekcjonować *v* kònfekcjonowac – **1.** wërabiac ruchna gòtové pòdług znormalizowónëch wëmiarów; **2.** *tech* wërabiac / produkòwac gòtové, czësto wëkùnczoné elementë bûdowlané, np. òkna, dwiërze (stolarka kònfekcjonowónò); **3.** *tech* dzelëc wërobë (np. lëczy – pële, zastrziczi, masce, syropë) na pòrcje / dówczy i pakòwac w przënòlëżné pùdełka

konfekcjonowany *ad* kònfekcjonowóny

konfekcyjny *ad* ruchnowi, kònfekcyjny; **sklep** ~ ruchnowi / kònfekcyjny króm; króm gòtowëch ruchen || ruchnów / z gòtowima ruchnama; **przemysł** ~ przemëśl ruchnowi (= *pol.* odzieżowy) / kònfekcyjny

konfekty *pl* kònfektë *pl*, szokòlòdczi nadzëwóné

konferansjer *m* kònferansjer || -sjëra, zapòwiòdòcz *m*; *ew.* prowadzący (prowadzący zëndzenié, program artisticzny *itp.*)

konferansjerka *f* kònfèransjerka *f* – **1.** zapòwiôdôczka *f*, prowadzącô; **2.** zapòwiôdanié / prowadzenié programu na wéstâpach estradowéich, colemało ùrozmaijoné anegdotama i żartama

konferansjerski *ad* kònfèransjersczy; *ew.* ôd zapòwiôdaniô / prowadzeniô

konferansjerstwo *n* kònfèransjerstwò *n* – **1.** zajãcé (*ew.* fach / rola / fónkcjô / żart rzemiãsto) kònfèransjera || -sjérë / zapòwiôdôcza / prowadzącégò; **2.** zapòwiôdanié *n* - *zob.* **konferansjerka**

konferencja *f* kònfèrencjô *f* [ti -cji]; zéńdzenié, zebranié, pòsedzenié *n*, *ew.* narada *f*, sejmik, zjôzd *m* [ti kònfèrencji, tegò zéńdzeniô || -dzeniégò; ti naradë; tegò sejmikù / zjazdu]; ~ **prasowa** gazétnô kònfèrencjô / kònfèrencjô dlô gazétników / redaktorów; ~ **nauczycieli** kònfèrencjô szkólnéich / nauczécelów; ~ **gospodarcza** kònfèrencjô gòspòdarczô; ~ **pokojowa** kònfèrencjô pòkòjowô; **odbyć ~cję** miec / òdbéc kònfèrencjã

konferować *v* kònfèrowac, radzéc, sejmikòwac, naradzac sã [òni kònfèrëjã / radzã / sejmikùjã / naròdzajã sã]

konfesja *m* spòwiednica || spòwiadnica *f* [Jak më przëszlë do kòscoła, to ju ksãdzowie (*ksãża*) sedzelë w spòwiadnicach. *Sy*]

konfesja *f* **1.** grób swiãtéğò pòłączony z wòltòrzã; **2.** wëznanié *n*, wiara, religiô *f* [tegò wëznaniô || -niégò, ti wiarë / religii]

konfetti *n inv* kònfetti *n inv* – drobne papiórowé krãzci do pòsëpiwaniô na balu

konfidencja *f* pòùfałosc *f*, przëjazné / dobré / pòùfałé stosënczi z kògùm, bliskò znajomòsc, zżëcé (*sã*) ze sobã; **być z kimś w ~cji** dobrze sã znac z kògùm, drëszëc sã, przëjacelëc / przëjaznic sã, bëc z kògùm na jedno; **dopuszcic kogo do ~cji** dopuscëc kògò do tajemnicë / do pòùfnéich / krëjamnéich spròw; rzec kòmùs / dac pòznac pròwdã ò pòùfnéich / tajemnéich sprawach. *Por.* **komitywa, poufały, poufale**

konfidencjonalny *ad* **1.** pòùfałi; *ew.* zżëti, przëjacelsczy, serdeczny, dobrze rozmiejący sã; ~ **u śmiech** / **spojrzenie** pòùfałi ùsmiëch, pòùfałé wezdrzenié; **2.** pòùfny, tajemny, krëjamny, skrëti; *por.* **dyskretny; mówić w sposób ~ / ~nym tonem** gadac tajemno; gadac / mówic pòùfnym tónã; *ew.* cos szeptac / gadac na ùchò; *ew.* gadac tak, żebë to òstało „midzë nama” (midzë dwiema òsobama rozmòwiającyma ze sobã)

konfident *m* **1.** szpiég, donosëcél, *ew.* wëlësnik („lës”, czł. czekawi), wëdowiednik (*Tr*), kònfident, zaùszòla *m*; *zob.* **zausznik**; **2.** *rzad:* pòwiérnik, drëch, przëjacél *m*

konfidentka *f* **1.** donosëcelka, wëlësnica; *ew.* kònfidentka *f*; **2.** *rzad:* pòwiérnic(zk)a, drëszka / drëchna, przëjacółka *f*

konfiguracja *f* kònfìgùracjô *f* [ti -cji]; *ew.* ùklòd *m*, ùłożenié / pòłożenié, ùstawienié *n*; **wzajemne ~cje** wzajemné kòmfìgùracje

konfirmacja *f* (*pierwsza Komunia św. u ewangelików*) kònfìrmacjô *f* [ti -cji], *arch* zażegnanié *n* (*Hf, Ra*) {‘zażegnanié’ *in* òdczarzenié „różë”, *chòrobë* ò pòdłòzu *magicznym*} [Dzëwczãta pòszlë do zażegnianiô. *Ra*]

konfirmant *m* kònfìrmant *m*

konfirmantka *f* kònfìrmantka *f*

konfiskata *f* zabranié, wzãcé, zajãcé || zajimniãcé *n*, kònfiskata *f*

konfiskować *v* zabierac, brac, zajimac || zajëmac, kònfiskòwac

konfitury *pl* kònfìturë *pl*; *ew.* zaprawë *pl*; dzëm *m*, marmòlada *f* [Kònfìturë, to je brzòd piekli / smãzony w gãstim syropie z cëkru. Na Kaszëbach na kònfìturë, marmòladë, kòmpòtë czë òctowóné gùrczi – na to wszëtkò gòdò sã „zaprawë”. *Gò*]. *Zob.* **przetwór** (~ory owocowe, warzywne)

konflikt *m* zwada, spiérka *f*, niepòrozëmienié *n*; *ew.* kònflikt *m*, niezgòda, pògòrcha, klótniô *f*, sztrid; ~ **interesów** kònflikt / zderzenié (np. jinteresów), wlëzenié sobie / kòmù w drogã; ~ **grup krwi** niezgòdnosc grëp(ów) krwi. *Zob.* **klótnia, kolizja**

konfliktowość *f* kònfliktowòsc *f*. *Por.* **klótniowość**

konfliktowy *ad* kònfliktowi – **1. por. klótniowy**; **2. zob. sporny**

konformista *m* kònfòrmista *m*, ten, chto zgòdzô sã bezkriticzno (ze strachù a. dlô wëgòdë / kòrzëscy) z jaczimas normama / wòrtnotama / nôdbama i przëstosowiwò sã do nich. *Por.* **oportunista**

konformistyczny *ad* kònfòrmistyczny, bezkriticzno stosëjacy sã do jistniejącëch w dónym strzodowiskù norm / wòrtnotów

konformizm *m* kònfòrmizm *m*, pòstawa bezkriticznégò pòdpòrzãdkòwaniô sã normóm / wòrtnotóm / nôdbóm, jaczé òbòwiazëjã w jaczis grëpie spòlëczny; zgòdzanié sã; przëstosowanié sã do czegò

konfrateria *f* kònfrateriô *f* [ti -rii]. *Zob.* **bractwo**

konfrontacja *f* kònfrontacjô *f* [ti -cji]; *ew.* zestawienié, przërównanié *n*, pòstawienié sã / staniãcé naprocëm siebie; *Tr:* naprocëmstòwk *m*

konfrontacyjny *ad* kònfrontacyjny; **polityka ~na** pòlitika kònfrontacyjnô, dãżenié do skłócenió / do wzrostu napiãcégò / do wòjnë

konfrontować *v* zestawiac ze sobã, naprocëm se stawiac, przërównëwac; *ew.* kònfrontowac

konfuzja *zob.* **trop (zbiecie z tropu)**

kongenialny *ad* kòngenialny; *ew.* doskònałi, genialny, baro dokładny; ~ **przekład książki Grassa, z języka niemieckiego** kòngenialny przełożënk / przekłòd ksążëzi Grassa z jãzëka niemiecczégò – òddòwajacy w spòsòb doskònałi tresc i „dëcha” ti ksążëzi

konglomeracja *f* kònglomeracjô *f* [ti -cji] – **1. zob. konglomerat**; **2. pòwstòwanié, twòrzenié sã kònglomeratu**

konglomerat *m* kònglomerat *m* – **1. zgromadzenié / zbiorowiskò / zgrëpòwanié / pòlãczenié rzeczi wszelejaczégò ôrtu** [Kònglomerat bùdinków. Kònglomerat nôrodowòscowi. Gò]; **2. geol** zlepiszczë *n*, zlepicié *m*

Kongo *n* geo Kóngò *n*

kongregacja *f* kòngregacjô [ti -cji] *f*

kongres *m* kòngres *m*, zéńdzëna *f*

kongresowicz *m* kòngresman *m*, nôlëznik zéńdzënë, kòngresu

kongresowy *ad* zéńdzëniowi, kòngresowi

Kongresówka *f* Kòngresowò Pòlskò, Kòngresówka *f*

koniak *m* kòniak *m* [Òn so kùpił bùdlã kòniakù. W karczmie wëpił dwa kòniaczi. *Lz, Bù*]

koniarz *m* kòniôrz *m* [tegò kòniarza]; lubiénc / lubòtnik kòni, hańdlôrz / szachlôrz kòniama {‘kòniôrz’ *in* = *pol.* masztalërz – *zob.* }

koniczyna *f* bot kléwer *m*, rzãd kòniczëna *f*; ~ **czzerwona / biala** czerwiony || -wòny / biòli kléwer, czerwionô || -wònô / biòlò kòniczëna; ~ **polna** lékarsczë pùjczy *lok* [Na ti kòniczënie bë sã dobrze bëdłò najadłò. *Sy*] {‘pùjczy’ = *pol.* a) *zdr* kotki; b) *bazie, kwiat wierzby*}; **pole po ~czynie** kléwrzëskò || -szczë, kléwrowiskò || -szczë *n* [Zòrzëmë nôprzòd to kléwrowiskò, a tej je zasejemë. *Sy*]; ~ **nasienna** sëwka *f*; ~ **polna** szarë pùjczy

koniec *m* **1.** kùnc *m*; *ew.* skùnczenié *n*, òstatk *m* [Pò skùnczeniu wòjnë, kòzdi swòjã pòjmie (*tj.* òżeni sã). *Sy*]; ~ **sieci (matnia) macëca** *f*, kùtel *m* {macëca’ *in* = *matëszka, pol. macica, narzãd rodny kobiety*}; **na ~ (pod koniec, w końcu, w ostatnim etapie, ostatecznie, wreszcie)** na / pòd (dëcht pòd) kùnc; w / na / przë

kùncu; na / przë òstatkù; kùreszcze, wnédze, wreszcze [Na òstatkù sã rozgòrził i òd nich szedł. Sy]; **do końca** do kùncu, do òstatka || -kù; w *zn do reszty*: do kùncu / òstatka / nédzi / resztë; *ew.* do dna; **od początku do końca** òd pòczàtkù do kùncu / do òstatkù || -ka; **aż do końca świata** jaż do kùncu / jaż do skùńczeniô swiata; **na szarym końcu** czësto na kùncu, na szarim kùncu, w tële, slòdë; *lok*: òpòsladë, zewsladë; *ew.* na òstatnym / slédnym mòlu; **ledwie wiązać ~ z końcem** le (dëcht le) tak z biédà (*a.* na pól z biédà) wëprzińc; le (tak) ledwie || ledwò (*a.* ledwie, ledwie || ledwò ledwò) kùnc z kùncã wiãzac; to le tak sygò; tëlë, że nick nie zbiegò; **coś trwa bez końca / coś nie ma ~ca** cos trwò / bawi bez kùncu, cos ni mò kùncu [Babszczë klekòtanié ni mò kùncu. Lz]; **2. int** kùnc!, kùnc, amen!, *żart* kùnc mùzyczi (kùnc mùzyczi, tatk je dzywny)!

koniecznie *adv* kòniecno || -nie, za przëmùsz, mùszebno *neol* (*La, Tr*) [Mùszã so wësżëkac kòniecno biãkã. No łózkò kòniecno miòł dac nen król rozwalëc. Lz Kòniecno mùszã jész dzys jachac dodóm. Za przëmùsz të pòwinien do nich zazdrzec. Sy Të mie to mòsz napisac kòniecnie. Ra]

konieczność *f* kòiecznosc *f*, mùsz *m*; *ew.* òbòwiãzk *m*, kòiecznò / nagłò pòtrzeba; *ew.* wiòldzi czas [To bëła kòiecznosc, nie bëło jinszi radë. Jima sã wëdòwało, że jész nie bëło kòiecznoscë wzewac doktora. Mùsz to nie je / mùszu przë tim ni ma, ale... Je to mùsz, czë nimùsz? – Gò Nie bëło niżòdny kòiecznoscë. Ra]; **z ~ności** z kòiecznoscë, z mùszu, z (wiòldzi / kòieczny) pòtrzebë; **obrona z ~ności / konieczna** òbrona z mùszu / kòiecznò, **w razie ~ności** czej bądze mùsz / kòiecznosc / pòtrzeba (kòiecznò / nagłò pòtrzeba); czej ju nie mdze jinszi / jiny radë; **tu nie ma ~ności (tu nie zachodzi ~)** tu ni ma kòiecznoscë / mùszu / kòieczny pòtrzebë; tu nie zachòdzy kòiecznosc / mùsz / kòiecznò pòtrzeba. *Por. mus 1. (z ~u), przymus*

konieczny *ad* kòieczny, *neol* mùszebny (*La, Tr*) [Czej to je kòieczné, tej jò pùdã sóm. Bù Szkòda czasu i pieniãdzy na drogã, ale to lékarstwò je kòieczné, mùszã za nim jachac. To je tak kòieczné jak sztëk chleba. Sy Co kòieczné, to mùszimë zrobic. To nie je kòieczné. Ra] {*kasz.* ‘kòieczny’ *lok in = kùncowi, zob. końcowy*}; **to jest ~ne** to je kòieczné, to mùsz bëc, tak (kòieczno) trzeba; *ew.* w *zn. to jest (przy)mus* to je mùsz / przëmùsz; **to nie jest (nie było) konieczne / potrzebne** to nie je (nie bëło) kòieczné / pòtrzebne. *Por. mus 1. (z ~u), przymusowy*

konik *m 1.* *koń drobniale, a. mały koń*: kònik || kònik, kòniczk, hisk, *rzad*: sysk, brënik *m*, syska *f*, *arch lok* klusã(ecz)kò *n*; ~ **w mowie dzieci** (h)jja; **wabienie ~ zob. ciś**; **2.** w *zn. młody koń, źrebak*: zgrzëbiã, kòniã, kóńczã, kòniãtkò *n*, *lok* haczk *m* {‘haczk(a)’ *in = pol. mały, słaby koń*; ‘kònik’ *in = pol. a) zool ważka*; b) ‘kòniczi’ *pl = bot głóg*; ‘kòniczci’ *pl = bot mech płonnik*} [Hisysy, kòniczkù, hisysy! Ra To są jész, co pròwda kòniãta, ale òne sã ju nadòwają do zòprzãgù. Sy]; **3. konik in ~ polny** *ent* skòczk, skwiérk *m*; *arch lok* skòkòłka *f* {w *kasz. nie rozróznia się konika polnego od świerszcza; najczęściej używanymi nazwami obejmującymi świerszcze i koniki polne są ‘skòczk’ i ‘skwiérk’ – por. świerszcz*}; ~ **morski** *icht* mòrszci kònik; ~ **tokarki** *tech* kònik *m*; ~ **(pokątny sprzedawca biletów na imprezy)** kònik *m*; ~ **na biegunach** kón / kònik na biegùnach / do kòlibaniô; **to jego** ~ ùlubioné zajãcë *a.* ùlubiony temat (temat gòdczi) – *por. hobby; posunięcie ~a* pòsëniãcë / skòk kònika / skòczka

konikowy *ad* kònikòwi

konina *f* kóńszë miãso, kòni(z)na, *zgardl*: mërëna *f*

koniokrad *m* złòdzëj / kradélc kòni

koniokradztwo *n* kradzenié / kradzëz kòni

konisko *n* kòńskò || kòńszë, kóńskò, szkapiszë *n*, *zgardl*: mërã *f*, rup *m*

koniuch *m* parobk òd kòni, kòniòrz *m*

koniugacja *f gr* kòniugacjò *f* [ti -cji], czasnikòwanié *n* (*Tr*)

koniugować *v* kòniugòwac, czasnikòwac (*Tr*)

koniunkcja *f astr* kòniunkcjò *f* [ti -cji]

koniunktura *f* kòniunktura *f*; *ew. w zn okazja, sytuacja: leznosc, sytuacjò f* (dobrò *a. lèchò* leznosc do czegòs; dobrò / niedobrò sytuacjò, zebè np. cos sprzedac / kùpic); *w zn. warunki: warènczi pl* (dobré / zèczné *a. lèché* warènczi); *ew. czas m* (dobri *a. lèchi* czas na cos); splot leznosc / warènków (do czegòs); **pomyślna** ~ wèsokò / pòmèslnò / dobrò kòniunktura; dobrò leznosc / dobré / zèczné warènczi do czegòs; dobri czas na cos; **trwanie** ~ry trwanié kòniunkturè; *ew. dobri czas na cos*; **wykorzystać** ~rę wèkòrzèstac / wèzwèskac kòniunkturã / leznosc; wèkòrzèstac dobré / zèczné warènczi do czegòs / dobri czas na cos

koniunkturalista *m* kòniunkturalista *m*

koniunkturalnie *adv* kòniunkturalno || -nie

koniunkturalność *f* kòniunkturalnosc *f*; *ew. wèkòrzèstiwanié dobri leznoscè / kòniunkturè, czekanié / pilowanié na dobrã leznosc*

koniunkturalny *ad* kòniunkturalny || kon- || -rowi; zanòleżny òd (dobri) kòniunkturè, wèkòrzèstujący dobrã leznosc / zèczné warènczi; *w zn. okazyjny: leznoscowi*

koniuszek *m* kùnòszk, kùnck; *ew. cèpel(k) || lok tèpel(k) m* {‘cèpel(k)’ || ‘tèpel(k)’ = *pol. a) kawatek nitki; b) przylądek, cypel – in. zob. kołek*}

koniuszy *m* kùmméster, kùmòwnik, kùmòwi *m* {‘kùm’ = *żłób, krèp, kòrèto*}

konklawe *n* kònklawè *n*, wèbiéranié (*a. òbiéranié / wèbòrè*) papieża / Òjca Swiãtégò

konkluzja *f* kònkluzejò [ti -zji] *m*, zakùnczenié, stwierdzenié *n* (stwierdzenié na kùnc), kùncowi / òstateczny wniosk; pòdsèmòwanié *n* (òstatné zdanié, jaczé je pòdsèmòwaniem jinszych zdań); *ew. w zn. wynik rozumowania: wèdba f* (*Tr*), wèrozmienié *n*, wniosk *m* – *zob. wniosek; dochodzić / dojść do ~zji* dochadac (*a. dochòdzèc*) / dónc do kònkluzej / stwierdzeniò / wnioskù (kùncowégò / do òstatecznégò wnioskù / stwierdzeniégò); stwierdzèc na kùnc; **w ~zji** w kònkluzej, na zakùnczenié, w zakùnczenim, w kùncowim / òstatecznym wnioskù / stwierdzenim, w pòdsèmòwaniem; w òstatnym zdanim || -niu, na kùnc

konkordat *m* kònkòrdat *m*, ùmòwa zawierónò midzè papieżã / Kòscòlã katolècczim a wladzama państwòwima jaczégòs kraju regulèjącò stosènczi pòmizdè wladzã swièckã a kòscelnã w dónym kraju

konkret *m* kònkret *m*, rzecz kònkretnò; cos pewnégò; pòchwòt sprecyzowóny, òdpòwiòdający rzeczè realny, chtèrna jistnieje pò pròwdze / w jawernoce; *ew. rzecz f, przedmiot m; ew. fakt, przepòdk m*

konkretnie *ad* kònkretno || -nie, rzeczowò, fakticzo || -cznie; w spòsòb kònkretny – *zob. konkretny*

konkretny *ad* kònkretny, realny, rzeczowi, fakticzny, pò pròwdze / materialno jistniejący, nieabstrakcyjny, pòznòwny, maklewny, ùchwòtny, òkreslony od stronè czasu; ~ne fakty / przypadki / warunki / sposoby kònkretné faktè / przepòdczi / warènczi / spòsobè

konkretyzacja *f* kònkretizacjò *f* [ti -cji] – przedstòwianié *a. przedstawienié* (*a. ùkòzanié*) czegòs w spòsòb kònkretny, realny; stòwanié sã czims kònkretnym; *ew. nabieranié realnèch sztòltów, ùrealnienié n, realizacjò f, wprowadzenié w zècé; ~ planów / zamiarów / celów kònkretizacjò planów / zamiarów* (*a. ùdb(ów) / célów*; przedstawienié kònkretnèch (dokładno / jasno wskòzónèch) planów / zamiarów / célów

konkretyzm *m filoz* kònkretizm *m*

- konkretyzować (się)** kònkretizowac (sã), precyzowac (sã), przedstawiac (sã) / ùkazëwac (sã) w sztòlce realnym / mòzlëwim do spełnieniô
- konkubent** *m* kònkùbent, *zgardl* knéblôrz, zlazłi, strëch / dżôd *m* – chłop, zëjący w nielegalnym związkù z kòbiëtą [Pòdobno to je knéblôrz, co do wsë przëcygnął. *Sy*]
- konkubina** *f* kònkùbina, *zgardl* knéblôrka, zlazłô, baba *f* [Jaczé to bëło pòrządne dzëwczã, a dzys to je knéblôrka. *Sy*]
- konkubinat** *m* kònkùbinat *m*, knéblarstwò *n*, zlazłosc (*Tr*) *f*, nielegalny / dzëczy / lewi związk, zëcé na knébel || knéwel / na wiarã / na kaspra, bëcé zlazłima {‘knébel’ || ‘knéwel’ *zob.* knebel}; **żyć w ~nacie** zëc w kònkùbinace, zëc w nielegalnym / dzëczim związkù, knéblowac, knéblarzëc, zëc na knébel || -wel; bëc zlazłi, zlezc sã za krzã [Ti ni mają slëbù, ti knéblëją. Bòga sã nie bòją, lëdzy sã nie wstidzã, le knéblarzã. - *Sy*]; **oni żyją w ~nacie** òni zëją w kònkùbinace; òni zëją na knébel / zëją w nielegalnym / dzëczim związkù; òni knéblëją / knéblarzã; òni są zlazłi; *ew.* òni mają le ten lewi / drewniany (cywilny) slub; **osoby żyjące w ~nacie** òsobë, co zëją w kònkùbinace / w nielegalnym / dzëczim związkù; zlezcé, zlazłi, knéblarze, związcë *pl* [To są związcë przëlazłi ze swiata. *Sy*]
- konkurencja** *f* kònkùrencjô, riwalizacjô [ti -cji], *ew.* rozgriwka *f*; *pl:* rozgriwcz; wespółzawòdnictwò *n* (*pol. Gò*); *ew.* w *zn.* *wyścigi:* miónczi, *rzad* wëmincz *pl*; w *zn.* *walka, walki:* walka, biôtka *f*, walczi, biôtcz *pl* [Czejbë nie bëło kònkùrencji, tejbë nie bëło dobrze, bò... *Gò*]; **nieuczciwa** ~ nieùtcëwò kònkùrencjô / riwalizacjô; **robić komu ~cję** robic kòmù kònkùrencjã; riwalizowac z kògùm; jic z kògùm na miónczi / na biôtcz; *pot:* wlezc kòmù w paradã; **wytrzymać ~cję** wëtrzëmac / przëtrzëmac kònkùrencjã / riwalizacjã; nie dac sã jinszim / drëdzim (wëminac / wëgrëzc / wëpchnac ze swòjégò mòla); ùtrzëmac sã na swòjim mòlu / miescu; ùtrzëmac swój mól / swòje miescé; **wygrać** ~ wëgrac kònkùrencjã / riwalizacjã; dobëc w kònkùrencji; òstac na wiërchù / bëc górã w ti rozgriwce / biôtce / walce (kònkùrencyjny); **być bez ~cji, nie mieć ~cji (być bezkonkurencyjnym, najlepszym)** ni miec kònkùrencji; ni miec riwala; ni miec nikògò nad siebie / nikògò lepszégò òd se(bie); ni miec gòdnégò siebie procëmnika (w ti kònkùrencji / riwalizacji / w tëch rozgriwkach); bëc bezkònkùrencyjny / nòprzëdniësi / nòlepszi (ze wszëtczich); ~ (**dziedzina**) **sportowa** wietew spòrtu; rozgriwka; *ew.* biôtka, walka *f*; **on jest mistrzem w tej ~cji** òn je mèstrã w ti wietwi spòrtu / w ti rozgriwce / walce / biôtce / w tëch mióncach
- konkurencyjny** *ad* kònkùrencyjny; *ew.* riwalizëjący; *ew. pol.* wespółzawòdniczący; *ew.* lepsi, kòrzëstniësi, barzi òplòcalny; **~na cena** kònkùrencyjnô cena; cena „lepszo” / niższò òd jinszych (dlò pòdobnégò towaru); *ew.* kònkùrencyjny priz; **walka ~na** kònkùrencyjnô walka / biôtka; ~ **sklep** / **~na firma** kònkùrencyjny króm, kònkùrencyjnô firma; *pot* kònkùrencjô *f* [Czej mie sã nie mdã jich wërobë widzalë, tej pùdã do kònkùrencji. *Gò*]
- konkurent** *m* **1.** kònkùrent, riwal *m*; *ew.* wespółzawòdnicznik *m* (*pol. Gò*); *ew.* pretendent do czegòs; *ew. w zn. zawodnik:* biôtkòrz [Jò tu w òkòlim nie jem le jeden, co sã znaje na mechanic, móm jesz kònkùrenta / pòrã kònkùrentów. *Gò*]; **2. przest. - męzczyzna starający się o rękę kobiety:** wrëjòrz, zëniòrz, *lok:* zënich, zëniòch *m* [Ta mò wrëjarzów wicy jak palców (*pòlców*). *Sy*]
- konkurentka** *f* kònkùrentka, riwalka *f*; *ew.* wespółzawòdnicznica *f* (*pol. Gò*); *ew.* szefòwò kònkùrencyjny / riwalizëjący firmë
- konkurować** *v* **1.** kònkùrowac, riwalizowac; *ew.* wespółzawòdniczëc (*pol. Gò*); *ew.* ùbiëgac sã / starac sã / zabiegac ò czëjes wzglãdë / czëjãs przëchilnosc / łaskawòsc; *ew.* jic na miónczi / walczëc / biôtkòwac || biôtczëc (pò cëchù ò cos);

- 2.** wrějowac; ~ **o pannę** wrějowac / chòdzëc do kògò (do brutczy / czëjis córcki; brutkòwac [Sąsadow syn wrějëje do naszi córcki. Sy]
- konkurs** *m* kònkùrs; *ew.* turniej *m*; *ew.* przegląd / przezér *m* (np. przegląd spiéwòków / karnów spiéwòków / spiéwającëch karnów); *ew.* w *zn.* zawody: biôtëzi / miónczi, zawòdë (*pol.* Gò) *pl*; ~ **o nagrodę** kònkùrs ò nôdgròdã, **rozpisanie ~u o nagrodę** rozpisanie kònkùrsu ò nôdgròdã. *Por.* **konkurencja**
- konkursowy** *ad* kònkùrsowi; *ew.* turniejowi; **komisja ~a** kònkùrsowò kòmisjò; *ew.* sãdzowie, **jurorzë** *pl*, kònkùrsowé żuri *n* (kònkùrsowé żuri); **sztuka (teatralna) ~a** kònkùrsowi teater; *ew.* przedstawienie / widowiskò / widzawiszczë kònkùrsowé; **żart** kònkùsowi szpëtòczel
- konkury** *pl* wrëje, bërczi, szmëchtë, zalécajczi, zapòbiedzi *pl*; **chodźić w ~** chadac / chòdzëc na wrëje; wrějowac; chòdzëc na bërczi; bërkac; brutkowac; zalatowac, zalecac sã [Witków Jan do naszi Jewczi zalatëje. Sy]; *por.* **zalecać się**
- konnica** *zob.* **kawaleria**
- konno** *adv* kònno, na kòniu, wierzchã [Kònno do swëch chëczi wròcò. *Lh* Przëbëlë kònno do wsë. *Ra*]
- konny** *ad* kònny, *rzad:* kòniowi; *ew.* dotyczący wierzchowca: wierzchòwi, na kòniu [Kònné wòjskò. Kònny slëdzë. *Lz* (Bù, *Lh*, *Ma*, *Dh*) Kònnym pòsłãncã. *Ra*]; **pojazd ~** wóz *m*, pòjòzd kònny; **dwu~** dwakònny, *rzad* dwakòniowi; **cztero~** szterëkònny, *rzad* szterëkòniowi. *Por.* **koński**
- konopiany** *ad* kònoplany; *arch:* kònoplë(no)wi, kònoplà(s)ti, kònoplì [Wic piérwi nałożeni chòdzył do brutczy w kònoplanëch bùksach i w lniany sëkni. Sy Kònoplané pòwar'zë (*pòwrozë*). Kònoplátë przëdzono (*cenczi pòwròzk, nitka*). – *Lz*]; **olej ~** kònoplany òlëj; **~ne włókna** kònoplané włókna; **~ne liny** kònoplané pòwrozë / linë
- konopiasty** *ad* kònoplasté [Òna mô włosë kònoplasté. *Ra*]. *Por.* **konopiany**
- konopie** *pl* kònople *n*, kònoplëna *f* [Z kònoplì kręcëlë przòdë pòwrozë. Sy]
- konopisko** *n* kònoplëskò || -szcze *n*
- konopnica** *f* bot zybrz (*Ra, Lz*) || żibrz || rzipz (*Lz*) *m* {*por. arch kasz.* zãbrz, *arch pol.* zãbrz - *pol.* żubr}
- konopny** *zob.* **konopiany**
- konosament** *m* kònosament *m*, mòrsczi lëst przewòzowi
- konotacja** *f* kònotacjò *f* [ti -cji], znaczenie *n*
- konotować** *v* kònotowac, znacząc, wespółznaczac
- konotowanie** *n* kònotowanie *n*
- konował** *m* bëdli doktór (*dost.* doktór òd / do bëdła – weterinòrz), lëchi *a.* niedelikatny lékòrz; *ew.* rakòrz *m* [tegò rakarza] {‘rakòrz’ *czł.*, *co sã zajimò padłima zwierzãtama*}
- konradysta** *m* konradista *m* – znòwca pismieniznë J. Conrada
- konsekracja** *f* rel kònsekracjò *f* [ti -cji] – **1.** główny dzél Mszë sw. – przejistoczenie; **2.** òbrząd ùdzeleniò swiãceniów biskùpich; **3.** ùroczësté pòswiãcenié kòscoła, zwònów, wòłtòrza, statków liturgicznëch *itp.*
- konsekwencja** *f* kònsekwencjò *f* [ti -cji] – **1.** nastãpstwò *n*, skùtk, wënik, rezultat *m*; **2.** wëtrwałosc / stałosc (*ew.* ùpartosc / *neol Tr:* niepòpùstnota) w dążenim do czegòs, stałé trzimanie sã pòwzãtëgò / ròz przëjãtëgò planu, pòstãpòwanie òparté na dokłãdno òkreslonëch zasadach; **ponieść ~cje** pòniesc kònsekwencje (swòjégò pòstãpòwaniò, swòjëch ùczinków / błãdów *itp.*), pòniesc òdpòwiedzalnosc (za swòje czënë); *ew.* dostac / òdebrac / òdpòkùtowac / zapłãcëc za swòje (za swòje pòstãpòwanié / ùczinczi / błãdë *itp.*), wzac || wzac na se skùtczi [Chto zjòdł miãso,

niech zjé i gnôtë (*trzeba pòniesc òdpòwiedzalnosc za swòje czënë*). *Sy*]; **w ~cji** (**czegoś**) w nastãpstwie / w skùtkù / w rezultace / w wënikù (czegoś)

konsekwentnie *adv* kònsekwentno || -nie; stale; wëtrwale; wiedno / wcyg równo / tak samò; (*ew. ùparce, neol Tr: niepòpùstno*); *ew. logiczno* || -nie

konsekwentność *zob. konsekwencja 2*

konsekwentny *ad* kònsekwentny; *ew. stali, wëtrwali, wiedno / wcyg równy (ew. ùparti, neol Tr: niepòpùstny)*; pòstãpùjący pòdług róz przëjãtégo pòstanowieniô; *ew. przemëszlony, logiczny*

konsens(us) *m* kònsens(us) *m*, zgòda *f*, zezwòlenié / przëzwòlenié *n* (na cos)

konserwa *f* kònserwa; *ew. marinata, zaprawa, zaswiéżëna (Gò) f*; ~**wy** *pl* kònserwë, zaprawë, zaswiéżë (Gò) (colemãlo blaszané biksë, hermeticzno zamikónë), marinatë (skła z zakràtkama, z zakràcywónyma wieczkama; *ew. przest. skła Wecka, „wecz”*); ~**wy rybne** / **miëсне** kònserwë rëbnë / miãsnë; ~**wy owocowe** kònserwë / zaprawë brzadowé

konserwacja *f* kònserwacjô [ti -cji] *f*; kònserwòwanié, ùtrzëmiwanié (w dobrim stanie, w szëkù), zabezpieczwanié, ùtrwalanié *n*; *ew. zakònserwòwanié, ùtrzimanié, zabezpieczenié, ùtrwalenié n*

konserwacyjny *at* kònserwacyjny, kònserwùjący – ùtrzëmùjący jakãs rzecz w dobrim stanie przez dludzi czas; zabezpieczający przed wpliwã warënków zewnãtrznëch (np. wilgòcë, bakterii, ceplã *itp.*); ùtrwalający swiëzosc i zdatnosc do ùżëtkù; **zabieg** ~ zòbiég (|| zabiég) kònserwacyjny; **zabiegi** / **prace** / **roboty** ~**ne** zòbiedzi (|| zabiedzi) / pròce / robòtë kònserwacyjnyé; **serwis** ~ òbsługa kònserwacyjnô

konserwant *m* kònserwant *m*, strzódk (dodòwk || dodatk) kònserwùjący do żëwnoscë / jòdë; dodòwk chemiczny, przedlùżający trwałosc produktu żëwnoscowégò; ~**ty** *pl* kònserwantë *pl*

konserwatorium *n* kònserwatorium *n* [tegò kònserwatorium], wëzszò szkòla mùzycznô; *pl: kònserwatoria* [tëch kònserwatoriów]

konserwatysta *m* kònserwatista; *ew. tradycyjalista m*

konserwatywnie *adv* kònserwatiwno || -nie; *ew. tradycyjnie, pol zachòwawczo*

konserwatywny *ad* kònserwatiwny; *ew. tradycyjalny, pol zachòwawczy*

konserwatyzm *m* kònserwatizm; *ew. tradycyjalizm m, pol zachòwawczosc f*

konserwować *v* kònserwòwac [òn kònserwùje] – **1.** ùtrzëmiwac (w szëkù / w dobrim / sprawnym stanie, np. elementë żelòznë / stalané za pòmòcã malowaniô, a. smarowaniô / òlejeniô; zabezpieczac, np. żelazło, żëbë nie dërdzewiało przez malowanié, smarowanié smarã / tawòtã; **2.** zaprawiac / zaswiezac / marinowac (np. miãso, rëbë, brzòd, warzëwa, grzëbë) w szczelno zamklëch sklanëch statkach przez gòtowanié; *ew. òctowac* (zaprawiac w zalewie òctowi) [òna zapròwiô / zaswiéżò / marinëje / òctëje]; *ew. kònserwòwac przez wãdzenié; wãdzëc miãso / rëbë*

konserwować się kònserwòwac sã

konserwowanie *n* kònserwòwanié *n. Por. konserwacja*

konserwowany *ad* kònserwòwóny – ùtrzëmiwóny w dobrim stanie / w szëkù, zabezpieczwóny (przed lëszënim), zaprawióny / zaswiéżony / marinowóny (kònserwòwóny przez gòtowanié)

konserwowy *ad* kònserwòwi; **puszka** ~**wa** biksa [*wym: byksa*] kònserwòwò

konserwujący *zob. konserwacyjny*

konserwująco *adv* kònserwùjąco; **coś działa** ~ cos wpliwò / skùtkùje / dziejò kònserwùjąco

konsolidacja *f* kònsolidacj*f* [ti -cji], (w)zmòcniwanié (sã), jednoczenié sã, zespòliwanié sã *n*

konsolidować (się) kònsolidowac (sã), (w)zmòcniwac (sã), jednoczèc (sã), zespòliwac (sã)

konsonans *m* kònsonans *m* – **1.** muz zgòdné, harmònijné współbrzmienié zwãków; **2.** jęz rim niedokładny, współbrzmienié le spółzwãków pò òstatnym akcentowónym samòzwãkù

konsonantyzm *m* kònsonantizm *m*, zbiór / zestòwk / system spółzwãków dónégò jãzeka

konсорсјum *n* (*inv*) kònsorcjum *n* [tegò kònsorcjum], spółka przedsãbièrców kapitalisticznèch; *pl*: kònsorcja [tèch kònsorcjów]

konspekt *m* kònspekt *m*; zaris / szkic referatu / przemówieniò / wèkładu, schematiczny zòpis, skrót / streszczenié; spisóné w pónktach główné tezè / mèsłè dłègszégò tekstu / dokòzu

konspiracja *f* kòspiracjò [ti -cji], sprzèsèga, zmòwa *f* (procèm jistniejący władzè) – **1.** tajné / nielegalné dzejanié pòliticzné a. rewòlucyjné szcerowóné procèm jistniejący władzè; kòspirowanié *n*, kòspiracyjnò robòta; **2.** tajny / nielegalny zwiãzk; pòdzemnò (tj. niejawnò) òrganizacjò; kòspiracyjné karno; lédze włączony w dzejanié szcerowóné procèm legalny władzè. *Por.* **buntownictwo, intryga, podjudzanie**

konspiracyjnie *adv* kòspiracyjno || -nie, nielegalno || -nie, w ùkrècym, tajemno, pòtajemno, krèjamno, pò cèchù; **szeptac** ~ szeptac tajemno / krèjamno

konspiracyjny *ad* kòspiracyjny, sprzèsèzny, sprzèsègòwi; *ew.* tajny, krèjamny, ùkrèti, skrèti, niejawny; *ew.* zakòzóny, nielegalny, zbrzątwiony (zmówiony) procèm jistniejący władzè / jistniejącym rządóm. *Por.* **buntowniczy**

konspirator *m* kòspiratòr *m* [tegò -ratora]; nòlèznik tajny / nielegalny òrganizacji pòdzemny; *Tr*: sprzèsèznik, zmòwnik *m*. *Por.* **buntownik, intrygant**

konspirować *v* zmawiac sã / sprzèsègac sã procèm kòmù; kòspirowac. *Por.* **buntować, intrygować 2, bratać się**

konstabl *m* szãdara, pòlicjant *m*

konstatacja *f* stwierdzenié czegòs, ùstalenié jaczégòs faktu; *ew.* kònstatacjò || kon- *f* [ti -cji]

konstatować *v* stwierdzac, ùstalac jistnienié jaczégòs faktu; *s*~ stwierdzèc, ùstalèc

konstelacja *zob.* gwiazdozbiór

konsternacja *f* zaskòczenié, zakłòpòtanié, zmiészanié, zdzywienié / z(a)dzèwòwanié *n*; **zapanowała wśród nich ~cja** òni bèlè (baro) zaskòczony / zakłòpòtóny / zmiészóny / zdzywiony / z(a)dzèwówóny; òni nie wiedzelè co sã stało (*ew.* jak to sã stało, jak to sã mògło stac); *pot*: òni bèlè (terò czèsto) baf (tzn. jakbè òd se / nieprzètomny); jakbè jima mòwã òdjãło; **wywołać ~cje** zaskòczèc / zakłòpòtac / zaniepòkòjic kògò czims; wprawic kògòs czims w zakłòpòtanié / zmiészanié, zdzywienié / z(a)dzèwòwanié; *pot*: zabic kòmù klina; sprawic, że chtos je (*a.* bèł / òstòł) baf; *ew.* narobic gdzes wèrwasu / zamiészaniò; *por* **ambaras**

konsternować *v* wprawiac kògò w zakłòpòtanié / z(a)dzèwòwanié; zasewac w kògùm wãplèwòsc, *pot*: zabijac kòmù klina

konstrukcja *f* **1.** rzecz skonstruowana, układ elementów jakiejś całości, sposób ich powiãzania: bùaacjò, bùaowa, kònsturkcjò, struktura *f*; *ew.* ùklòd *m* [ti bùaacj*i* / bùaowni, kònsturkcj*i* / strukturè; tegò ùklòdu]; ~ **budowli** / **budynku** kònsturkcjò bùaowlè / bùainkù; ~ **powieści** / **dramatu** bùaowa / bùaacjò / kònsturkcjò / struktura / fòrma / struktura pòwiescè / dramatu; **2.** *mat* sposób wykreślania figur

geometrycznych: kòonstrucjô f; 3. w zn. budowanie, konstruowanie – zob. budowa 1.

konstrukcyjnie *adv* kòonstrukcyjno || -nie, òd stronë kòonstrukcyjny / kòonstrucji / bùmacji / bùmowë; **projekt dobrze opracowany** ~ projekt dobrze òpròcowóny kòonstrukcyjno / òd stronë bùmacji

konstrukcyjny *ad* kòonstrukcyjny, bùmacyjowi. *Por. budowlany*

konstruktor *m* kòonstruktór *m* [tegò -ructora] – specjalista òd projektowaniô i bùmowaniô; *ew.* projektant, bùmownik *m*; ~ **samolotów** kòonstruktór / samòlotów / fligrów; ~ **mostów / budynków / gmachów** bùmownik / kòonstruktór mòstów / bùminków / gmachów. *Por. budowniczy, projektant*

konstruować *v* bùmowac, kòonstruòwac; *ew.* stawiac, twòrzëc [òn bùmëje / kòonstruëje]. *Por. projektować*

konstytuanta *f* kònstituanta *f*, zgromadzenië ùstawòdòwczë, jaczëgò cëlã je ùchwòlenië kònstitucji

konstytucja *f* kònstitucjô *f* [ti -cji] – **1.** pòdstawòwò ùstawa, chtërna òkresliwò òglowë zasadë ùstroju pòliticznëgò państwa, strukturã i kòmpetencje gòównëch òrganów władzë, pòdstawòwë prawa i òbòwiãzci òbëwatelów; **2.** *biol* bùmowa cała, struktura òrganizmù; zespòł tipòwëch dlò dónëgò òrganizmù znank mòrfòlogicznëch i czinnoscowëch a tëż spòsobów reagòwaniô na wpliwë zewnãtrznëgò strzodowiska

konstytucjonalny *ad psych* kònstitucjonalny

konstytucyjny *ad* kònstitucyjny

konstituować *v* ùstanawiac, òrganizowac, twòrzëc; *ew.* kònstituòwac; **u~ (się)** ùstanowic (sã), zòrganizowac (sã), ùtwòrzëc (sã); *ew.* ùkònstituòwac

konsul *m* kònsul *m* – **1.** stałi przedstawicël / przedstòwca jaczëgòs państwa za granãã zapewnijãcy m.jin. òchronã prawnã jinteresów wspòlòbëwatëlów przebiwajãcëch w dónym państwie (zagranicznym); **2.** *hist* wësoczi ùrząd w stòrowiecznym Rzimie; **3.** nòlëznik rzãdu we Francji w latach 1799 - 1804; **urząd ~la** ùrząd kònsula

konsularny *ad* kònsularny; **placówka ~na** placówka kònsularnô; **paszport** ~ paszpòrt kònsularny

konsulat *m* kònsulat *m*

konsultacja *f* kònsultacjô *f* [ti -cji] – **1.** dorada / pòrada / rada *f*; **2.** narada rzeczoznòwcow w jaczi sprawie; **3.** badanië lëkarsczy, rozmòwa z doktorã, pitanië ò pòradã w sprawie chòrobë

konsument *m* kònsument *m* – **1.** ùzëtkòwnik, spòziwca *m*, nabiwca towarów (jòdë / zëwnoscë) na swój ùzëtk; **2.** klijent w restauracji / barze / w lokalu gastronomicznym; **3.** *biol* kònsumentcë *pl*, òrganizmë zëwiãcë sã jinszima òrganizmama

konsumować *v* kònsumòwac – **1.** jesc, zjadac, spòzëwac cos [òn jë / zjòdò / spòziwò / kònsumùje]; **2.** ùzëwac czegò, ùzëtkòwac cos

konsumpcja *f* kònsumpcjô *f* [ti -cji] – **1.** jedzenië, spòziwanië, spòzëcë *n*; **2.** (z)ùziwanië, ùzëtkòwanië czegòs

konsumpcyjny *ad* kònsumpcyjny – **1.** spòziwczy, przeznaczony do kònsumpcji / do spòzëcëgò / jedzeniëgò; **towary (np. oleje) ~ne** towarë (np. òleje) spòziwczë / kònsumpcyjné; **sala ~na** zala kònsumpcyjnô; **podatek** ~ pòdatk kònsumpcyjny / òd rozmajitëch towarów / artiklów spòziwczich; **2.** ùzëtkòwi; **artykuły / towary ~ne (np. zapãłki / pasta do butów)** artikle / towarë kònsumpcyjné / ùzëtkòwë (np. sztrechòłce / gùtalin - pasta / wiks do bótów)

konsygnacja *f* *handl* kònsygnacjô [ti -cji] *f*, szczegòłowi spis, specyfikacjô wësëłónëch towarów

konsygnacyjny *ad* kònsygnacyjny

konsygnować *v* kònsygnowac, przesłać / przekazać coś za pòkwitowaniem

konsygnowany *ad* kònsygnowóny

konsyliarz *m* doktor, lékôrz, dorôdca *m*

konsylium *m* kònsylium *n*, narada doktorów / lékarzi różnêch specjalnoscy dlô rozpoznaniô chòrobë i ùstalenió spòsobù ji léczeniô

konsystencja *f* kònsystencjô [ti -cji]; *ew.* gãstosc, dëchtownosc, lépkòsc, spòjistosc *f*; *ew.* stón *m* (stón stałi / cekłi *a.* lejny, płinny) [tegò stanu]; *ew.* pòstac, fòrma *f*; ~ **syropu** / **ciasta** kònsystencjô syropù / casta; ~ **gleby** kònsystencjô zemi; **miód o płynnej ~cji** miód ò płinny / lejny kònsystencji; lejny / płinny miód; **miód o stałej ~cji** miód ò stałi kònsystencji; stãgli / scëkrzony miód; **zmieniać swoją ~cję** zmieniwac / zmiéniać swój stón / swòjã kònsystencjã / gãstosc / lépkòsc itd. (np. stãgnac – *zob.* **krzepnąć**)

konsystorski *ad* kònsystorsci; **sąd** ~ sąd kònsystorsci

konsystorz *m* kònsystorz *m*, kònsystoriô *f* – **1.** w kościele katolickim: zéndzenié kardynałów pòd przédnictwã papieża; **2.** w kościołach protestanckich: radzëzna, jakò czerëje diecezjã a. kòscołã

konszachtować *v* prowadzëc (jaczés) nieùtcëwé geszëftë / pòkrãtné jinteresë; robic (jaczés) szwindle / szachrë / szachrë-machrë; miec (ze sobã jaczés) kònszachtë

konszachty *pl* kònszachtë, szwindle, szachrë, szachrë-machrë *pl*; krëjamné ùkładë z kògùm; niewërazné / pòdezdrzóné sprawë, nieùtcëwé geszëftë, pòkrãtné jinteresë. *Por.* **intryga**

kontakt *m* łączba, zòłącz, łącznosc *f*, kòntakt, *rzad* związk *m*, pòłączenié *n*; sticznosc *f*; w *zn.* związek, powiązanie: związk *m*, pòwiązanié *n*, *neol Tr:* parłacz *f*, rzeszënk *m*; w *zn.* styk, pòłączenie elektryczne: *m* stik *m* [Chòc jem sã ùkriwòł w wòjnie przed Niemcami, jednak jem nie zerwòł związkù z lëdzama. *Sy*] {‘związk’ *in* =. a) zrzeszenié, òrganizacjô; b) związk małżeńszi – *ew.* „dzëczy związk” – ò zlazłëch}; **być z kim w ~kie** / **mieć ze sobą** ~ bëc z kògùm s w łączbie / w zòłączë / w kòntakce; miec ze sobã łączbã / zòłącz / kòntakt; *ew.* kòntaktowac sã / pòrozmiëwac sã / stëkac sã sã ze sobã; *ew.* spòtëkac sã ze sobã [Më mómë łączbã ze sobã, ale dokładno nie wiémë, co sã ù nich stało. Jò ju dówno z nima ni móm zòłączë. Z taczima lëdzama, co tak wiele gòdajã, nòlepi ni miec zòdny zòłączë. - *Sy*]; **niepożądane ~ty (złe towarzystwo)** lëché / niedobrë kòntaktë / związczi [Trzëmòj sã z daleka, sënne, òd tëch związków. *Sy*]; **wejść z kim w (nawiązać z kim)** ~ nawiãzac z kògùm łączbã / zòłącz / kòntakt weńc ze sobã w łączbã / zòłącz / kòntakt; *ew.* zapòznac sã / *ekspr* zmaklac sã z kògùm s; ~ **telefoniczny** telefòniczno łączba / zòłącz; kòntakt telefòniczny; **brak ~u (telefonicznego)** brak łączbë (telefòniczny), brak (telefòicznégò) pòłączeniô; **osobisty** ~ òsobistò łączba / zòłącz; òsobisti kòntakt; **(bez)pośredni** ~ (bez)pòstrzëdnò łączba / zòłącz; (bez)pòstrzëdny kòntakt; **żyć bez ~ktu z ludźmi** zëc bez łączbë / kòntaktu / związkù z lëdzama / bez stikaniô sã z lëdzama; zëc samòtno; **nie mieć ~ktu z tubylcami** ni miec łączbë / kòntaktu / nie stëkac || stikac sã z tamtejszima lëdzama; **brak (nie ma) osobistego ~ktu między nimi** brak (ni ma) òsobistégò kòntaktu / związkù / òsobisti łączbë (pò)midzë nima; ~ **(wyłącznik) elektryczny** wëłącznik / kòntakt (elektryczny) *m*; ~ **(styk) elektryczny** stik / kòntakt elektryczny, pòłączenié elektryczné; **brak ~ktu (elektrycznego)** brak (*ew.* ni ma / felëje) kòntaktu / stikù / pòłączeniô || -niégò (elektryczné); coś nie łączi / nie stikò / nie zwiérò

kontaktować (się) **1.** ~ kogoś (**ułatwiać komuś kontakt, kontaktować ze sobą znajomych**) ùłatwiac kòmùs łączbã / zòłącz / kòntakt; pòmagać kòmùs w łączbie / w zòłączë / w kòntakce; łączëc / kòntaktowac (*ew.* zapòznawac) kògòs ze sobã; **2.** ~ **się z kim** kòntaktowac sã z kògùm; ùtrzëmiwac łączbã / zòłącz / kòntakt z kògùm; **3.**

el łączyć, kontaktować; *ew.* stękać [to łączy / kontaktuje / stikô]; **w przełączniku coś nie ~tuje** w przełączniku coś nie łączy / nie kontaktuje / nie stikô

kontaktowanie (się) *v* kontaktowanie / stikanie (sã); *ew.* spòtikanie sã. *Por.* **kontakt kontaktowny** *ad pot* kontaktowny, òtemkfi || òdemkfi na lédzy / na drëdzégò człowieka, pòtrafiący sã chùtkò dogadac, chùtkò nawiązujący kontakt

kontaktowy *ad* kontaktowi; **preparaty ~we** *chem* preparatë kontaktowé; **soczewki / szkła ~we** *opt* soczewczy / s(z)kła kontaktowé; **metoda ~wa** *fiz* metoda kontaktowò / spòsòb kontaktowi; **katalizator** ~ *techn chem* katalizator kontaktowi; **człowiek ~ / kontaktowny** *pot* (*bystry, łatwo nawiązujący kontakt z drugą osobą*) kontaktowny (rozwòlutny, rozgarniãti) człowiek; **skrzynka ~wa** skrzinka kontaktowò; **telefon** ~ telefòn kontaktowi

kontaminacja *f* kontaminacjò *f* [ti -cji] – **1.** *lit* połączenie / zmieszanie / skrzyżowanie różnorodnych (rozmaitégò òrtu) czynników w jednã całość; ~ **pojęć / zagadnień** kontaminacjò (*ew.* zmieszanie *itd.*) pòchwòtów (terminologii) / sprów (problemów / tematów / rzeczy); ~ wątków literackich; **2.** *jęz* połączenie / zmieszanie / skrzyżowanie elementów dwóch fòrmów słowa / dwóch słów (wërazów) abò dwóch połączeń słowných; słowò abò związk słowny / wërazowi pòwstóny w rezultace taczégò skrzyżowaniò

kontaminacyjny *ad* kontaminacyjny

kontaminować *v* kontaminowac – łączyć / wiązac / mieszac / składac ze sobą rozmaité czynnicy / elementë w jednã całość; twòrzec kontaminacjã

kontekst *m* kòntekst *m*; tekst, jaczégò dzělã je doné słowò abò wërażenié; ~ **zdaniowy** kòntekst zdaniowi; **zdanie wyrwane z ~stu** zdanie wërwóné / wëjãté z kòntekstu

kontekstowy *ad* kòntekstowi

kontemplacja *f* rozmiszlanie (ò czims), zastanówianie sã (nad czims), rozpamiãtowanie / rozwòżanie (czegòs) *n*; *ew.* kòntemplacjò, meditacjò *f* [ti -cji], zatopienie sã w mësłach

kontemplacyjność *f* kòntemplacyjnosc *f*

kontemplacyjny *ad* kòntemplacyjny, medytacyjny; dotyczący rozmiszlaniò / zastanówianiò sã / rozpamiãtowaniò

kontemplator *m* kòntemplator [tegò -latora]; *ew.* mëselnik, rozmiszlòcz *m*, człowiek rozmiszlający / kòntemplujący; człowiek skłonný do rozmiszlaniò / kòntemplacji

kontemplować *v* rozmieszlac / medytowac (ò czims / nad czims), zastanawiac sã (nad czims), rozpamiãtëwac (cos), kòntemplowac (cos) [òn rozmiszlò / meditéje / zastanówiò sã / rozpamiãtówò / kòntemplëje]

kontenans *m* smiałość, dzyrskòsc *f*, pewnosc siebie

kontener *m* kòntener, pòjemnik *m*, skrzënia *f* – ò znormalizowóny wiòlgòscë i fòrmie

kontenerowiec *m* żeg kòntenerówc *m* [tegò kòntenerówca]

kontenerowy *ad* kòntenerowi; **baza ~wa** baza kòntenerowò

konteneryzacja *f* kòntenerizacjò *f* [ti -cji], wprowadzanie kòntenetrów do transportu

kontent *ad* zadowolony, rôd, spòkójny, zaspòkòjony, ùszczeslëwiony, wiesoñi; fróñ *niem.*, *arch* kùntent. *Zob.* **zadowolony**

kontentować się ceszëc sã, bëc z czegòs zadowolony / rôd / fróñ *niem.*; bëc na czims spòkójny; bëc czims zaspòkòjony / ùszczeslëwiony

konterfekt *m* òbròz, pòrtret człowieka

kontestacja *f* nie zgòdzanie sã na cos / z czims; òkazywanie / wëròżanie niezgòdë na cos / swòjégò sprzeczywù wedle czegòs; kwestionowanie / pòdwòżanie czegòs; pòddòwanie czegòs w wątplëwòsc; *ew.* kòntestacjò *f* [ti -cji]; *w zn.* *protest, sprzeciw*, *opór*: òprzëczka *f*, sprzeczyw *m*. *Por.* **protest, sprzeciw**

kontestacyjny *ad* sprzecywiający sã / òprzeczający sã czemùs, protestujący procëm czemùs, wërôżający niezgòdã na cos, kwestionëjący cos, pòddòwający cos w wãtplëwòsc; *ew.* kòntestacyjny

kontestować *v* zaprzeczac czemùs, protestowac (procëm czemù), wërażac swòjã niezgòdã / swòj sprzecyw na cos / swòjã wãtplëwòsc w jakãs pròwdã; òprzeczac sã, sprzecëwiac sã, protestowac; bëc procëm / przecyw czemùs; *ew.* kòntestowac [òni zaprzeczają / protestëją / wërôżają / òprzeczają sã / sprzecywiają sã / kòntestëją]

konto *n* kònto *n*, rechùnk *m*; **na** ~ na kònto, na rechùnk; *ew. przen:* na kòrb. *Por.* **karb**

kontować *v* kòntowac; zapisëwac dochòdë (zwësk, wżãtk, zòróbk) *a.* rozchòdë (wëdatczi) na przënòleżné kònta; robic / spòrzãdzac wëcãg z kòntów

kontowy *ad* kòntowi; **księga ~wa** kòntowò ksãga

kontra 1. *karc* kònta *inv*, *żart* kãtór *m*; *ew.* procëm, przecyw {‘kãtór’ = *pol. ropucha*} [Co to je kãtór? Zarò ce pòwiém. Jò gòdajã (*gòdóm*) kãtór, na co przecywnik, czej òn mò mòcnã kartã, òdpòwiòdò re, a czej òn mò słabã, to òn rzecze pas. Sy]; **2.** *sp* òdczidka, kònta *f* – w *zn.* a) (*bòks, piscowanié*) òddanié czosu *a.* pòwstrzëmanié czosã atakù procëmnika / przecywnika; b) (*wioslarstwò*) wioslowanié nazòd / do tëlù / dowsladë; **3.** *fig* cãtò òdpòwiësc – òdczidka, kònta *f*, sztich, hòk, trumf *m*, òdgrëzenié sã {‘trumf’ *karc* – *słòwkò, czej gròcz kładze mòcniészã kartã – wierã òd: „trijumf”, dobëcé*} [Òna mie czãsto taczë sztichë / hòczi trumfë daje / zadòwò, że to jaż w piãtë jidze. Gò]; **4.** *adv* procëm, przecyw, kònta; **publiczność ~ autor** pùblicznosc / pùblika kònta **autór**

kontrabanda *f* (*przemyt*) hamster, szmùgel (|| -chel) *m*, hamstrowanié, szmùglowanié *n*; **trudnić się ~dã** hamstrowac, szmùglowac

kontrabandzista *m* (*przemytnik*) hamstrownik, szmùgler || -glòrz || -glownik *m*

kontrabas *m* muz kòntabas; *ew.* bas *m*

kontrabasista *m* muz kòntabasysta || -sownik *m*

kontrabasowy *ad* muz kòntabasowi

kontradmirałski *ad* woj kòntadmiralsczi

kontradmirałstwo *n* woj kòntadmiralstwò

kontradmirał *m* kòntadmiròł *m* [tegò -mirała; temù -mirałowi]

kontrafagot *m* muz kòntrafagòt *m*

kontrafaktura *f* muz kòntrafaktura

kontrafałda *f* kòntrafãłda *f*; *ew.* kòntragùb *m*; dwa gùbë zwròconé kańtama do siebie

kontrahent *m* kòntrahent *m*; *ew. Tr:* ùmòwnik *m*; jedna ze strón (òsoba / firma) zawierającëch ùmòwã / kòntrakt

kontrahentka *f* kòntrahentka *f*

kontrahować *zob.* **kontraktować**

kontrakcja *f* kòntrakcjò *f* [ti -cji] – **1.** jëz pòłączenié dwùch samòzwãków (rozdzelonëch nieròz spòłzwãkã) w jeden, np. w kasz: òna bra / da / wzã (brała, dała, wzãła); **2.** *fiz* zmiana objãtoscë przë miészanim niechtërnëch ceczi (np. wòdë i alkòhòłu); **3.** akcjò (czinnosc) szcerowónò procëm (przecyw) czemùs; procëmdzejanié *n*; *ew.* reakcjò *f*; òdpòwiësc na zadzëwanié; ~ **zbrojna** kòntrakcjò zbrojnò

kontrakt *m* kòntrakt *m*, ùmòwa; *ew.* ùgòda *f*; ~ **najmu** kòntrakt / ùmòwa najãcò || -jãcégò / (h)arãdë; **zawierać** ~ zawierac / spòrzãdzac / spisac / robic kòntrakt / ùmòwã [òni zawierają / spòrzãdz(yw)ają / spisëją]; **zawrzeć** ~ zawrzëc / spòrzãdzëc / spisëwac / robic kòntrakt / ùmòwã [òn zawierlë / spòrzãdzëlë / spisëlë / zrobilë kòntrakt / ùmòwã; **wymówić** ~ spòwiedzëc kòntrakt / ùmòwã; **zerwać / rozwiązać** ~ zerwac / rozwiãzac kòntrakt / ùmòwã

kontraktacja *f* kòntraktacjò *f* [ti -cji]; spòsòb skùpianiò || skùpòwaniò produktów rolnëch zanòlëgający na dwùstronny ùmòwie midzë producenta (ròlnikã) a òdbiercã

towaru (firmą skùpiwającą, np. Gminną Spółdzielnią); ~ **świń / cieląt / zboża / ziemniaków** kòntraktacjô swiń / celât / zbòżégò || zbòżò / bùlew

kontraktacyjny *ad* kòntraktacyjny

kontraktować *v* kòntraktowac

kontraktowany *ad* (za)kòntraktowóny

kontraktowy *ad* kòntraktowi, ùmòwny

kontralt *m muz* kòntralt *m*, głãbòdzi alt

kontraltowy *ad muz* kòntraltowi

kontraoktawa *f muz* kòntr(a)òktawa *f*

kontrapunkt *m muz* kòntrapónkt *m*

kontrapunktowy *ad muz* kòntrapónktowi

kontrapunktyczny *ad muz* kòntrapónkticzny

kontrargument *m* kòntrargùment; *ew.* procëm- || przecywargùment (*Gò*) *m*; argùment zbijający (òbalający, òsłabiający) argùmentê drédzi stronë; argùment zbijający jinszi argùment

kontrargumentacja *f* kòntrargùmentacjô *f* [ti -cji] – przedstòwianié / wësuwanié kòntrargùmentów; spiérka, dowòdzëna, diskùsjô *f* [ti -sji], spiéranié sã, dowòdzenié sã; biòtka / walka na argùmentê

kontrargumentować *v* kòntrargùmentowac; wësëwac kòntrargùmentê; zbijac argùmentê drédzi / procëmny stronë

kontrargumentowanie *n* kòntrargùmentowanié *n.* *Zob.* **kontrargumentacja**

kontrast *m* kòntrast *m* – **1.** różnica (òstrò różnica midzë dwùma przedmiotama / zjawiszczama); *ew.* procëmnota, sprzeczność, niezgòdność *f*; **2.** *fiz* stosënk jasności (a. òstroscë, wërznoscë) dwùch przërównywónëch elementów òbraza; **3.** *psych* wërznieszé widzenié jaczis znanczi pòstrzégónégò przedmiotu przez zestawienié jì z jinszą, co je przëczënë niechtërnëch òmanów

kontraster *m* żeg kòntraster *m*

kontrastować *v* kòntrastowac - wërznò / òstro różnic sã / apartnic sã / òdròżniwac sã òd czegòs / na tle czegòs; *fig* òdbiegac òd czegòs; *żart o o kolorach:* grëzc sã z czim

kontrastowość *f* kòntrastowòsc - wërznosc, wërznëstosc, òstrosc *f*; òstré òdròżnianié sã na tle; ~ **obrazu telewizora** kòntrastowòsc (òstrosc) òbraza telewizora / zdrzëlnika; ~ **kliszy (filmu) / papieru fotograficznego** kòntrastowòsc kliszë (filmù) / papióra fòtograficznégò

kontrastowy *ad* kòntrastowi, wërznny, wërznësti, òstri; twòrzący z czim kòntrast

kontrastujący *ad* kòntrastëjący, wërznò różniący sã / òdròżniający sã òd czegòs; *por.*

kontrastować; środki (preparaty) ~ce (cieniujące) *med* preparatê kòntrastëjące / kòntrastowé / cëniëjące

kontrasygnata *f* kòntrasygnata *f*, pòdpis pòtwierdzający (złożony przez drëgą òsobã)

kontrasygnować *v* kòntrasygnowac; pòdpisëwac jakò drëgò òsoba pòtwierdzającò wòznosc dokùmentu; pòtwierdzac téż pòdpisã

kontrasygnujący *ad* kòntrasygnëjący; pòtwierdzający drëdzim pòdpisã, złożonym przez ùprawnioną òsobã

kontraszot *m* żeg kòntraszot *m*

kontraśruba *żeg* kòntraszruwa *f*; skrzydlò metalowé proszczacé strëmiën wòdë przepliwający przez szruwã (szmigłò, łopaczi nanëkòwé) òkrãtu

kontratak *m* kòntratak *m* – òdpòwiësc atakã na atak / ataczi procëmnika / przecywnika / wroga, przëscë òd walczì òbronny do zaczëpny / òd òbronë do atakù; **rozpocząć / prowadzić** ~ rozpòczac || -czic / prowadzëc kòntratak; **przejść / ruszyć do ~ku** przënc / rëszëc do kòntratakù; **odeprzec** ~ òdeprzëc kòntratak, pòradzëc so z kòntratakã. *Por.* **kontrofensywa**

kontratakować *v* kònratakòwac; przeńc / przechòdzec do kònratakù; procëmndzejac atakòwi (òdpòwiedzec kònratakã na atak) procëmnika / przecywnika / wroga

kontratakowanie *n* kònratakòwanié *n*

kontratyp *m* film kònratip *m*, kòpiò / òdbitka filmù

kontredans *m* kòntredans *m*, tuńc pòrama, módny w XVIII / pòcz. XIX w.

kontredansowy *ad* kòntredansowi

kontragambit *m* (w *szachach*) kòntrgambit *m*

kontrkandydat *m* kòntrkandidat *m*, jinszi kandidat, kandidat drédzi stronë / partii

kontrmanewr *m* kòntrmanéwer *m*, manéwer procëmndzejający manéwrowi wroga

kontrmarsz *m* kòntrmarsz *m*

kontrmina *f* mil kòntrmina, procëmmina *f*

kontrnatarcie *zob.* **kontroofensywa**

kontrnegatyw *m* fot kòntrnegatiw *m*

kontrofensywa *f* kòntròfensywa *f*, kòntrùderzenié *m*; *ew.* kònratak *m* – zaatakòwanié (ùderzenié na) nieprzëjacela / wroga, do jaczégò sã przechòdzy z walczii òbronny w cëlu òstatecznégò jegò rozbicégò i òpanowaniò wëznaczonëch òbiektów ò wiòldzim znaczeniem strategicznym

kontrofert *m* kòntròferta *f*, jinszò / kònkùrencyjnò òferta; jinszi / kònkùrencyjny bédënk / zamòdlënk {‘bédënk’ *neol* = *pol.* propozycja – òd: bédowac = *pol.* proponowac; ‘zamòdlënk’ *Tr neol* = *pol.* oferta - òd: zamadlac, zamòdlëwac = zachwalac, zachwòlëwac [òn zachwòl(iw)ò / zamòdliwò || zamòdlò]} *Por.* **oferta**

kontroktawa *zob.* **kontraoktawa**

kontrola *f* kòntrola *f* – **1.** sprawdzenié / spròwdzanié, (z)badanié *n* (czegòs); nadzòr nad czims; przëròwn(yw)anié stanu fakticznégò ze stanã wëmògònym; ~ **techniczna** / **społeczna** / **pracy** / **biletów** / **temperatury** kòntrola technicznò / społicznò / pròcë (robòtë) / biletów / temperaturë; **2.** *pot* (grupa kontrolerów) kòntrola *f*, *pl*: kòntrolérzë; karno kòntrolérów – *zob.* **kontroler**

kontroler *m* kòntroléra || kòntroler, nadzòrca, spròwdzający, badający; *pl*: kòntrolérze || -lérowie; ~ **liczników** kòntroléra || -roler liczników / zégrów || zédzerów

kontrolny *ad* kòntrolny; **organ** ~ *adm* òrgan kòntrolny; **przyrządy** / **urządzenia** / **aparaty** ~*ne techn* przërządë / ùrządzenia / aparaty kòntrolné; **aparatura** ~*na* aparatura kòntrolnò; **obraz** ~ (w **telewizorze**) òbròz kòntrolny; **dodatek** ~ (dodatkowy zarobek za przeprowadzone kontrole) dodatk / dodòwk kòntrolny. *Por.* **kontrolujący**

kontrolować *v* kòntrolowac, sprawdzac, dozerac, nad’zorowac, badac; *ew.* miec nadzòr [òn kòntrolëje / spròwdzò / dozérò / nad’zorëje, badò / mò nadzòr]; ~ **się** pilowac sã, kòntrolowac sã – w *zn.* a) panowac nad sobã, bëc òpanowònym / òstròżnym; b) sprawdzac sã / pilowac sã / dawac bòczenié na se wzajemno / jedny drédzich

kontrolujący *ad* kòntrolëjący, spròwdzający, badający. *Zob.* **kontrolny**

kontroskarżenie *n* kòntròskarżenié *n*, ò(b)skarżenié wësëniãtë jakò òdpòwiësc na pòprzedné òskarżenié

kontrować *v* kòntrowac – **1.** *karc* dawac kòntrã; **2.** *sp* (*boks*) òdpòwiadac czosama na czosë procëmnika; **3.** nieczëc, przeczëc, przékòwac, òprzeczac sã [òn nieczy / przëczy / przékùje / sã òprëczò]; *ew. pot*: trumfòwac; dawac kòmù kòntrë / trumfë / sztiche [òn trumfùje] {‘trumfòwac’ – òd *karc* „trumf!”, przë rzucanim mòcniëszii kartë}

kontrowanie *n* kòntrowanié *n*; *ew.* nieczënié, przëczënié, przékòwanié, òprëczëzanié sã, zgłòszanié procëmnégò stanowiszcza || -ska / zdaniò; *ew.* dòwanié kòmùs kòntrë, *pot*: trumfòwanié *n*,

kontrowersja *f* spierka, dyskusja, polemika *f*, różnica / rozbieżność / niezgodność zdań / zdań / nów; dwa rozmaite zdania (*a. wicy* zdań) na jaczis temat; *ew. kontrowersja* *f* [ti -sji]

kontrowersyjność *f* rozbieżność, rozmaitosć *f*, różnice *pl*, zróżnicowanie *n*; *ew. kontrowersyjność* *f*

kontrowersyjny *ad* spierny, dyskusyjny, niejednoznaczny, wątpliwi, trudny do pògdzeniò / do jednoznacznegò òsądzeniò, trudny do przējãcò przez wszęcich; wëwòliwajãcy różnice zdań, bűdzãcy wãtpliwòscë i zastrzeżenia lędzy, prowadzãcy do spierk / kłótni; *ew. kontrowersyjny*

kontrpartner *m* procëmnik, przeciwnik, riwal, kònkùrent *m*

kontrpropaganda *f* kònrpropaganda *f*, propaganda, chtërna je reakcją / òdpòwiescã na jinszã propagandã

kontrpropozycja *f* jinszi, procëmny bédënk; jinszò, procëmno propòzycjò; kònrbedënk, procëmbédënk *m* (*neol Gò*), kònrpropòzycjò (*pol.*), procëmpropòzycjò *f* (*Gò*) [tegò -dënkù, ti -cji], jinszò mësł / ùdba, procëmny / jinszi; *ew. procëmbédowanie* *n* (*Gò*) { 'bédënk' *m* (*Tr*) = *pol. porpozycja* – òd: *bédowac* = *pol. proponowac, oferowac*; 'ùdba' *tu w zn. pol. pomysł, zamiar*}

kontrreformacja *f* kònrrefòrmacjò *f* [ti -cji], dziejanié procëm (zwalczanié) refòrmacji

kontrreformacyjny *ad* kònrrefòrmacyjny, procëmrefòrmacyjny / przeciwwrefòrmacyjny

kontrrewolucja *f* kònrrewòlucjò *f* [ti -cji], dziejanié / walka / biòtka procëm rewòlucji

kontrrewolucjonista *m* kònrrewòlucjonista, procëmnik / przeciwnik rewòlucji, człowiek zwalczãcy rewòlucjonistów / rewòlucjã

kontrrewolucyjny *ad* kònrrewòlucyjny, procëmrewòlucyjny / przeciwwrewòlucyjny, antirewòlucyjny, wrogò nastawiony do rewòlucji, zwalczãcy rewòlucjã

kontrtorpedowiec *m* *mil żeg* kònrtorpedòwc, procëmtorpedòwc *m* [tegò kònrtorpedòwca / procëmtorpedòwca]

kontrtytuł *m* kònrtytuł, kònrnòdpis *m*; nòdpis zbiorowégò wędaniò dzełòw, ùmieszczwiòny pò lewi (pòrzësti) stronie ksãzçzi òbòk włòscëwégò nòdpisu dónégò tomù, ùmieszczonégò pò prawi (niepòrzësti) stronie ksãzçzi

kontruderzenie *n* kònrùderzenié, procëmùderzenié *n*. *Zob. kontratak, kontrofensywa*

kontrwywiad *m* kònrwëwiòd *m*; *ew. kontragentura* *f* - zwalczanié szpiegów [tegò kònrwëwiadu; w kònrwëwiadze]

kontrwywiadowca *m* kònrwëwiadowca, kòntragent, antyszpiég(òwc) *m*

kontrwywiadowczy *ad* kònrwëwiadowczy, kòntragenturalny, antyszpiégòwsczi

kontrybucja *f* kònrtribucjò [ti -cji], danina *f*, pòdatk *m* (pòdatk wòjnowi / wòjenny); jednorazowò danina *a. stali* pòdatk nakłòdony przez państwò dobëtné (to, co wëgrało wòjnã), na państwò pòkònoné; **nałòżyć ~cję** nałòżec kònrtribucjã; zmùszec do płaceniò kònrtribucji / daninë / pòdatkù; **ściãgac ~cję** scëgac / pòbierac kònrtribucjã / daninë / pòdatk

kontrybucyjny *ad* kònrtribucyjny

kontuar *m* tómbach *m*, lòda *f*

kontur *m* kòntur, *Tr:* òbcéch, òbrët, *m*

konturowy *ad* kònturowi, *Tr:* òbcéchòwi, òbrëtowi

kontusz *m* sëknia *f*, kòntusz *m*

kontuzja *f* kòntuzjò *f*; pòtlęczenié / *ew. ùszkòdzenié / skalęczenié* cała; **ulec ~zji** ùlegnac kòntuzji, *ew:* pòtluc || -tlęc sã, òstac ùderzony *a. ùderzec* sã mòcno, pòkalęczec sã, skrãcëc so / złamac so **kùnczëná** (rãkã, nogã) [òn so skrãcył / złómòł]

kontuzjowac *v* kòntuzjowac; *ew. pòtluc* || -tlęc / ùderzec / pòkaleczëc (kògò / sã)

kontuzjowanie *n* kòntuzjowanié; *ew. pòtlęczenié* *n*

kontuzjowany *ad* kòntuzjowóny; *ew.* pòtlëkfi

kontyna *f* kątina *arch* || kącëna (*Gò*) *f*, swiätiniò pògańskò ù Słowianów, Prësów {‘kątina’ – zapisóné w *XII* w łacyńszcima lëtrama „contina” słowiańszcé (kaszëbszczé) słowò – przejinaczóné w *XIX* na „gontyna” – *Gò òd Br*}

kontynent *m* kòntinent; *ew.* łąd *m* [tegò kòntinentu, na tim kòntinence; te kòntinentë, tëch kòntinentów]; ~ **europejski** / **azjatycki** / **amerykański** / **australiski** kòntinent europejszi / azjaticzi / amerykański / australijszi

kontynentalny *ad* kòntinentalny; *ew.* ładowi; **klimat** ~ klimat kòntinentalny

kontyngent *m* kòntingent *m* – **1.** ùstalónò (òkreslónò w ùmòwach midzëpaństwówëch) norma – jilosc / tëlkòsc, lëczba, wòga (czegò), np. **towarów** ekspòrtowónëch a. jimpòrtowónëch; **2.** kòntingentë *pl* – òbòwiązkòwé (przëmùsowé) òdstawë (òkreslóné colemało w kilogramach na rok) produktów rolnëch (zbòzò, miàsa, bùlew *itp.*) na rzecz państwa, gminë *itp.* w gòspòdarce socjalisticznej a. wòjnowi

kontyngentowy *ad* kòntingentowi

kontynuacja *f* kòntinuacjò *f* [ti -cji], prowadzenié czegòs dali, dalszi cyg czegòs; *ew.* w *zn. nastëpstwo*: nastëpstwò *n*; ~ **budowy** prowadzenié dali / dalszé prowadzenié bùdowni / bùdacji; ~ **rozpoczętego dzieła** / **rozpoczętej roboty** kòntinuacjò / prowadzenié dali rozpòczãtégò dzieła / rozpòczãti robòtë; **brak** ~**cji** przerwanié / zaprzestanié czegòs; *ew.* brak kòntinuacji

kontynuator *m* kòntinuatòr [tegò -nuatora], nastãpca *m*, człowiek prowadzący dali jakã sprawã / robòtã / jaczës dzieło / dziejanié

kontynuować *v* prowadzëc (*a.* robic / cygnãc) cos dali; *ew.* rozwijãc kòntinuowãc [A òni le dali prowadzã wòjnã. Mój syn dali prowadzi nã sprawã, jakã jò rozpòczãł. - *Gò*]; ~ **rozmowë** / **obrady** cygnãc / prowadzëc dali rozmòwã / sejmikòwanié; ~ **studia** dali cygnãc sztudia, dali chòdzëc na sztudia; dali sztudërowãc; ~ **badania** prowadzëc dali / rozwijãc badania

konwalia *f* bot majewnik, kòrëtnik *m*, majewi zwònk

konwaliowy *ad* majewnikòwi, kòrëtnikòwi

konwekcja *f* kònwekcjò *f* [ti -cji], ùnoszenié sã ceplã / ceplëch gazów / ceczi

konwekcyjny *ad* kònwekcyjny; ~**ne** prãdy kònwekcyjné prãdë

konwektor *m* kònwektòr [tegò -wektora], grzejnik (grzejnik kònwekcyjny) *m*

konwenans *m* zwëczòj, zwëk, ùstów; *ew.* kònwenans *m*, spòsòb zachòwaniò sã w towarzëstwie; **kaszubski** ~ kaszëbszci zwëczòj, zwëk, ùstów; **jak nam każe kaszubski** ~ jak nóm kaszëbszci ùstów kòze [Całowanié w rãkã to nie bël kaszëbszci zwëczòj. Je przëjãtë, że na przëwitanié do kògòs, chto je w tim samym wëkù, co më, mówimë: witòjze! – *Gò* Òstatnégò tuńca niech òjc z córkã jidze tak jak nóm kaszëbszci ùstów kòze. Stòri kaszëbszci ùstów kòze gbùrowi we Gwiòzdkã dac chòwie „gwiòzdkã” (*lepszé zercé*). - *Sy*]

konwencja *f* kònwencjò *f* [ti -cji] – **1.** midzënòrodnò || -dowò ùgòda, ùmòwa; **2.** ùmòwnosc, ùmòwa, norma *f*, spòsòb przedstawieniò / ùjãcò czegòs (w lëteraturze, kùńszce, teatrze *itp.*)

konwencjonalnie *adv* kònwencjonalno || -nie, tradycyjno; tak, jak colemało wiedno; w spòsòb kònwencjonalny / ùmòwny

konwencjonalny *ad* kònwencjonalny – **1.** ùmòwny, òparti na ùmòwie; **2.** tradycyjny; taczi, jak wiedno, nienowòczasny; **broń** ~**na** bróń kònwencjonalnò; **metody** ~**ne** sprawdzóné / stòré / tradycyjné / kònwencjonalné spòsobë / metodë; **3.** zgòdny z òbëczajã / zwëkã, dostosowóny do zwëczaju / òbëczaju, zwëczajny / normalny / tradycyjny, przëjãti w jaczims strzodowiskù; *ew.* czësto fòrmalny, grzecznoscowi; ~ **uśmiech** grzecznoscowi / *ew.* kònwencjonalny ùsmiëch; ~ **spòsòb bycia** zwëczajny / normalny / tradycyjny / kònwencjonalny spòsòb bëcò || bëcégò

konwencyjny *ad* kònwencyjny, ùmòwny, zgòdny z kònwencją / z ùmòwą; **kara ~na** kara kònwencyjnò / ùmòwnò, kara za niedotrzymanié warènków ùmòwè

konwent *m* kònwent *m* – **1.** zéńdzenie *n* (zéńdzenie nòleźników dónégò zòkònu); ~ **seniorów** kònwent seniorów (w sejmie); **2.** zòkòn, klòsztór *m* [tegò zòkònu / klòsztoru]

konwentowy *ad* kònwentowi, doticzący (òdnòszający sã do) kònwentu

konwentykiel *m* zéńdzenie, zebranié, zgromadzenie *n*

konwergencja *f* kònwergencjò *f* [ti -cji]; *ew.* pòdobieństwo *n*, szlachòta, zbiežnosc *f*

konwers *m* kònwers *m*, klòsztornik *m* / klòsztornica *f*, òsoba przebiwającò w klòsztorze bez skłòdaniò ùroczèstèch slèbów zòkònnèch, ùziwónò do rozmajitèch pòslègów

konwersacja *f* kònwersacjò *f* [ti -cji] – **1.** rozmòwa, gòdka *f*, rozmòwianié, gòdanié *n*; **2.** ùczba cèzy mòwè przez czwiczenia w rozmòwie / gòdce / w gòdanim; **podrècznik ~cji (tzw. rozmówki)** ùczbòwnik kònwersacji (tzw. rozmówczy)

konwersacyjny *adv* kònwersacyjno || -nie, pòprzez rozmòwã, za pòmòcã rozmòwè / rozmòwianiò

konwersacyjny *ad* kònwersacyjny, òp(i)arti / zanòlégający na kònwersacji / na rozmòwianim

konwersatorium *m* kònwersatorium *n* [tegò kònwersatorium]; *pl:* kònwersatoria [tèch kònwersatoriów]; czwiczenia seminarijnè – rozmòwè na tematè wèklòdónégò przedmiotu

konwersja *f* kònwersjò [ti -sji]; *ew.* zmiana, wémiana *f*; ~ **chemiczna** kònwersjò chemicznò; ~ **długu** kònwersjò dlègù, zmiana warènków pòziczczi (np. òprocentowaniò, terminu spłatè); ~ **wyznania chrześcijańskiego** zmiana chrzesècjańszègò wèznaniò wiarè; *colegało:* kònwersjò (przestãpienié / przeńscè) z protestantizmù na katolècyzm

konwersować *v* kònwersowac, rozmawiac, gadac, prowadzèc rozmòwã; wprawiac sã w gòdanim / rozmòwianim / czwiczec rozmòwã (*colegało* w cèzym jãzèkù)

konwersyjny *ad* kònwersyjny

konwerter *m* kònwerter *m*; *ew. tech el.* przemiennik (przemiennik czãstotlèwòscè)

konwertor *m* *tech* kònwertor *m* [tegò -wertora]

konwertorownia *f* *tech* kònwertorowniò *f*

konwertorowy *ad* *tech* kònwertorowi

konwertować *v* *ekon* kònwertowac – zmienic warènczi pòziczczi (np. òprocentowaniò, terminu spłatè)

konwertowanie *n* kònwertowanié *n*

konwertyta *m* kònwertita, przèstańc *m*; człowiek, co zmienil jedno wèznanié religijnè na jinszè; czł. chtèren przèstòł do jaczi wiarè / do lèdzy wèznòwajãcèch jakãs religiã [Ten człowiek, co do wsè przècygnãł, to je wiarã przèstańc, co przèstòł (*przèstãpił*) z wiarè niemiecchi (*protestancczi, ewangelècczi*) na pòlskã (*katolèckã*). Sy { ‘przèstòł z wiarè – pòprawno pòwinno bèc: „przèstòł **do** wiarè pòlszczi / katolècczi”... a. „przèstãpił / przèszedł z wiarè ewangelècczi na katolèckã” }]

konwikt *m* kònwikc *m* [tegò kònwiktu; w tim kònwikce]; przèklòsztorniò szkòła z jinternatã a. jinternat przè szkòle klòsztorny

konwisarnia *zob.* ludwisarnia

konwisarstwo *zob.* ludwisarstwo

konwisarz *zob.* ludwisarz

konwojent *m* kònwòjent *m*; *ew.* stròż (przèbòczny stròż), òchroniòrz; ~**nci** *pl* - *zob.* konwój **1**

konwojować *v* prowadzëc pòd strażą (w kònwòju), chronic, òchroniac, òbstawiac, eskòrtowac, strzëc, zabezpieczac, kònwòjowac; *ew.* pilowac [òni prowadzą / chrónią / òchróniają / òbstòwiają / eskòrtëją / strzegą / zabezpieczają / kònwòjëją]

konwojowany *ad* kònwòjowóny; *ew.* strzegłi, chróniony, eskòrtowóny, ùbezpieziwóny; jadący w kònwòju; **okrët** ~ kònwòjowóny òkrät, òkrät plënący w towarzëstwie jinsich (przez wzgląd na bezpiek)

konwojujący *ad* kònwòjujący; *ew.* strzegący, chroniący, òchroniający; dodóny / przëdóny do òchronë / òbstawë

konwój *m* kònwój *m* – **1.** karno ùbrojonëch lëdzy wëznaczoné do òchronë kògòs abò czegòs: straż, òchrona, òbstawa, eskòrta *f*, strózwie *pl*; **2.** karno lëdzy (np. pòdròznëch, kùpców) chronionëch / eskòrtowónëch przez straż, tj. kònwój *in.*; **3.** karno òkrätów hańdlowëch chrónionëch / strzegłëch przez òkrätë wòjnowé òd ataków fligrów a. òkrätów pòdwòdnëch; **pod ~wojem** pòd kònwòjã / eskòrtã, z òbstawã / òchronã (np. z òbstawã ùbrojonëch strózwów a. òkrätów wòjnowëch)

konwulsja *f* krãpë, kònwùlsje *pl*; *ew.* w *zn.* *drgawki, drzenie, delirium tremens:* dërżączka || drëżączka *f*, dërgòt *m*; w *zn.* *wzdryganie (się):* zdruganié (sã) *n* {‘krãpë’ *in = pol.* a) *kurcz;* b) *ostry ból brzucha*}. *Por.* **dreszcze, kurcz**

konwulsyjny *ad* krãpny || krãpòwi, kònwùlsyjny; *ew.* dërgòcący, zdrugający, (w)strząsający

koń *m* kón *m*, *arch lok* klusã *n* (*Lz*) [tegò kònia, temù kòniowi, tim kòniã; *pl:* kònie, tëch kòni, tima kòniama / *lok* tëmi kònimi; Kón ò swiãto nie dbò, bëlebë òbsëpkã dostòł. Chto pògóniò kònia ówsã, mòże bicz òstawic doma. Miòł jem taczi nieprzemògli głòd, że bëm bëł kònia zjòdł z *nogama* i kòpëtama. - *Sy* Temù kòniowi, co dobrze cygnie jesz batugã wcygnã. *Ja*]; **duży, silny** ~ szkapa *f*, krak *niem.*, kón jak piec / *pl:* kònie jak piece {‘szkapa’ *in = pol.* *duży śledź*}; ~ **ciężki, masywny** cãzczi, masywny kón; ~ **o lekkiej budowie ciała** letczy / delikatny kón; ~ **do lekkiej pracy** brónowi kón, kón do letczy robòtë; **stary** ~ mëra *f*, rup, łãp *m*; *rzad:* dzuga, jòrchla *f*, rap, krëk *m*, dorzin *m*; ~ **słaby** dżòrtka, szermiãga || szurmiãga, lebioda, ròbiedzã *f* [Czejbë tã ròbiedzã mącznym miechã chlapnął, to òna bë sã zwrócëła. *Sy*]; ~ **powolny** czumk *m*, kón pòmalczny / pòmałi; ~ **pociągowy / roboczy** robòcy / zaprzëzny / pòcagòwi kón; ~ **wyjazdowy** kùczersczy kón, kón do briczczzi; ~ **wierzchowy** pòdsòdk *m*, kón pòd sodłò, kón do jazdë wiërchã, wiërchòwi / sodlany / sodłowi kón; **Wszëchstronny Konkurs Konia Wierzchowego** Wszëchstronny Kònkùrs Kònia Wierzchòwégò (|| *Rkj:* Wielestarny Kònkùrs Sodłowégò Kònia); ~ **maści gliniastej** glink, glënia, glëniòk *m*, glinka *f*; ~ **maści białoszarej** mròzk *m*; ~ **wrony** wronik, kón wrony; ~ **czystej rasy** kón czësti rasë; ~ **z rzadką grzywą** rzòtkògrzëwi *Lz*; ~ **wypasiony** wëpasłi / *zart* ówsny kón; ~ **płochliwy** płoszòk, płoszinc, płoszëla *m*, płochlëwi kón [Cëz të sã tak płoszisz, płoszëla, le pòmalinkù. Të płoszincu, jò ce tim batugã wëpłoszã. -*Sy*]; ~ **który fika, kopie** slòdkòrz, slòdkòwnik, żgajuta, fajta *m*; ~ **trący / kaleczący sobie nogi w biegu** czorchańc, krzosélc *m*; ~ **wydobywający iskry podkowami** krzosańc *m* [Tim krzosańcã jò rôd jadã, bò òn skrë krzesze. *Sy*]; **kość u ~nia przy końcu karku nad przednimi nogami wystająca** kòsmiën [Trzimòł rãkã na kòsmieniu. È przë kòsmieniu mdze wisãła skòrzanò torba. *Ra*]; ~ **drewniany (na biegunach)** drewniany / drzewiany kón (na biegùnach); ~ **z łękami** *sp* kón z łãkama (*Rkj*); **jechać na ~niu bez siodła, na oklep** jachac (ridowac) na kòniu bez sodła / na òklep; **oblaskawić** ~ (załóżyć koniowi uzdë) pòjąc / òbùzdzëc / òbùzdac kònia, załóžëc kòniowi ùzdã; **zaprzac ~nie (do woza)** zaprzic || zaprzac / zaprzëgnac / *ew.* załóžëc kònie [Zaprzëgni / załóžë || załóž kònie i jedzemë. *Gò*]; **zaprzęgać ~nie** zaprzëgac / *ew.* zakładac kònie [òn zaprzigò / zakłòdò; Zaprzëgòj / zakładòj kònie. *Gò*]; **dobrze**

karmić ~nia pògóniac kònia ówsã; dobrze kôrmic / òbroczëc / fùtrowac kònie; **na koń!** na kònie!; **pędzić co ~ wyskoczy** nèkac w skòk / jachac skòkã / galopã; drawò jachac / nèkac; gnac / czadzëc na kòniu jak nôchùtci; **wabienie ~ zob. ciś;** **darowanemu ~niowi w zęby nie zagląda**ją darowónémù kòniowi w zãbë nie zazérają; *ew. głodnémù wszëtkò szmakò, nadzémù wszëtkò pasëje;* ~ **ma cztery nogi, a potknie się** kón mô sztërë nodzi a téz sã czasã pòdetknie; kòzdi mô prawò sã zmilëc; **jak spaść z konia, to z porządnego** jak spadnac z kòbëłë, to z bëlny (*jak zgrzeszëc, to le z piãknã kòbiëtã*) *Sy*; ~**nie mechaniczne** kònie mechanicznë; ~ **by się uśmieł** to bë sã kón ùsmiòł *Gò*, to bë sã markòtka (*kòza*) smiała (*Sy*); **znają się jak dwa łyse / stare konie** znają sã jak dwa łësé / stòré kònie; **zjeść / zeżreć konia z kopytami** zjesc / zeżgrzëc / stłómic kònia z kòpëtama, a jesz z pòdkòwama i gòdzama; *ew. miec wilczy aptit; zjesc dlóto z pòbijaczkã; zjesc òd groma [Jò bëł tak głodny, jò miòł taczi tlóm, zëbëm kònia stłómił z kòpëtama, a jesz z pòdkòwama i gòdzama. Sy Wa, knòpi môta wilczy aptit, czejbë wama dól, to wa bë wierã zjadła nawet dlóto z pòbijaczkã. Ja];* **młody / mały ~ zob. konik; konia kuja a żaba... zob. kuć. Por. klacz, szkapa**

końcowy *ad* kùncowi, òstatny, slédny, (ò)pòslédny; *rzad:* kòniecny [Më mieszkómë w kòniecny chëczy, ù nas sã wies ju kùnczi. *Sy*]; **stacja ~wa** kùncowò / òstatnò stacjò; ~ **odcinek drogi** òstatny / kùncowi sztek / kawałk (*rzad* czãd) drodзи {‘czãd’ *zob. czëść*}

końcówka *f* **1.** *w zn. reszta:* òstatk, zbiëg *m*, reszta, néga, *rzad* resztówka, kùncówka *f*; **2.** ~ **wyrazu jëz** słowny kùnc, kùnòszk (|| kùnuszki) *m*; **3.** ~ **kabla / przewodu elektr,** *techn* kùncówka *f*, kùnòszk *m*

końcówkowy *ad* kùncówkòwi, kùnòszkòwi

kończenie (się) *n* kùnczenié (sã)

kończyć *v* kùnczëc, dokùncz(iw)ac, *rzad* doczëni(w)ac; *ew. w zn. zaprzestawać:* òprzest(aw)ac; ~ **robotę** kùnczëc / dokùncz(ëw)ac / doczëniac robòtã, bëc z robòtã przë kùncu [òn kùnczi / dokùncziwò / doczëniwò]; ~ **życie** bëc na schiłkù (na schiłkù zëcégò), kùnczëc zëcé; kònac, ùmierac; *ew. bëc na ùtëpie (dogòrëwac, przëgasac) [òn dogòriwò / przëgòsò];* ~ **się** kùnczëc sã; **urlop mi się już kończy** ùrlop mie sã ju kùnczi; mój ùrlop mô sã ju do kùncã; **czas / cukier / mąka nam się kończy** czas / cëczër / mąka nama / nóm sã kùnczi; **już kończy się moja cierpliwość** ju kùnczi sã mòja cerplëwòta / cerplëwòsc

kończyna *f* kùnczëna *f* (*Gò*); *ew. zob. noga, ręka*

koński *ad* kónsczi, kòni [Éra (*zaszczit*) jak kónskò szpéra... *Sy*]; **mięso ~e** kónsczé / kònié miãso; kòni(z)na *f*; **targ ~** kòni / kónsczi jòrmark, tòrg na kònie [tegò jòrmarkù / targù]; ~**e zdrowie** kónsczé zdrowié, zdrów jak kón / rëba; ~ **chlew** kónsczi / kòni chlëw; staniò || stajnò, kòniarniò *f*; ~**e kopyta** kónsczé kòpëta; ~**a noga** kónskò szpéra / noga; ~ **grzywa / podkowa / uzda** kónskò grzëwa / pòdkòwa / ùzda; ~**i łeb / ogon / gnój** kónsczi łëp || łëb / ògón / gnój; ~**a uprzãż** kónskò sla || *arch* ùprziż; ~**e „bułki” / odchody (łajno)** kónsczé zëmlë / żart kòłocze (kónsczé łajno). *Por. konny*

kooperacja *f* wespółprócò, kòdoperacjò *f* [ti -prócë, -racji], wespółdzëjanié *n*; wespółnò / pòspólnò robòta; wëkònywanié wespółnëch zadaniów

kooperacyjny *ad* kòdoperacjny || kòope-; *ew. neol Tr:* wespółdzëjny. *Por. kooperujący*

kooperant *m* kòdoperant; *ew. wespółprócownik, pòdwëkònòwca m; firma / pòdfirma* wëkònëjącò (przedsãbiorstwò wëkònëjącé) niechtërne czãscë produktów dlò głównégò wëtworkë

kooperatywa *f* spòldzelnìò, kòdoperatiwa *f*, kòdoperatiwné zrzeszenié

kooperujący *ad* wespółprócëjący, kòdoperëjący; wëkònëjący dzël produkcji

kooptacja *f* dobranie / przebranie *n* (dobranie nowego nôleźnika karna / kòlegium); *ew.* dokòmpletowanie, dopełnienie składu òrganu kòlegialnegò

koordynacja *f* kòordinacjò [ti -cji] *f*, kòordinowanie *n* – ùzgòdnienie / ùzgòdniwanie wzajemnegò dziejaniò; *zgr(iw)anie* / (s)harmò nizowanie jaczichs czinnoscy / wspòlny robòtè; doprowadzenie / doprowadzanie do zgòdnoscè / zgòdnegò wspòldziejaniò / fónksnérowaniò || -niégò; (ù)pòrzàdkòwanie wspòlpròcè rozmajitèch òrganów; dążenie do stwòrzeniò zgrònegò systemù / zespòlu; ~ **myśli / czynów / ruchów / działania / pracy** kòordinacjò mèsli / czènow / ruchów / dziejaniò / robòtè a. pròcè

koordynacyjny *ad* kòordinacyjny; **praca** ~a pròcò / robòta kòordinacyjnò; **chemia** ~a chemiò kòordinacyjny

koordynator *m* kòordinatòr [tegò -natora]; *ew. por.* **administrator**; ~ **nawigacyjny** *lotn* kòordinatòr nawigacyjny

koordynować *v* kòordinowac – ùzgadniac || ùzgòdniwac / dogadèwac a. zgrèwac (|| *rzad* zgrawac) / harmò nizowac ze sobà wzajemné dziejanie [òn kòordinèje / ùzgòdniwò / dogòdiwò / zgriwò (|| zgròwò) / harmò nizèje]

koordynowanie *zob.* **koordynacja**

kop / **kops** *m* pot kòp *m*, kòpniàcè *n*

kopa *f* **1.** *określenie liczby 60:* kòpa *f*; ~ **jaj** kòpa jòj / jajów; **kopè lat ciebie nie widziałem** lata lateczné jò ce(bie) nie widzòł / jò ce ni móm widzóné; **2.** *snopy ustawione parami w dwuszereg:* rząd *m*, lok sztèga *f*; *pl:* rzàdè, sztèdzi [Dzèwczàta sklòdajà lãbè (*arch* = *snopè*) w sztèdzi. *Ra*]; **3.** *zob.* **kopica**

kopacz *m* kòpòcz *m.* *Zob.* **grabarz**

kopaczka *f* **1.** *kobieta kopiąca:* kòpòczka *f*; **2.** *narzędzie do kopania kartofli:* hòk *m*; ~ **kartofli** *tech* kòparka do bùlew, maszina do wèbièraniò bùlew. *Por.* **graca, motyka**

kopać *v* **1.** *uderzać coś nogà, stopà:* kòpac; *por.* **fajtać**; **chłopcy** ~**pià piłkè** knòpi kòpià bal(ã) / pùczk; **uwàżaj na tego konia, bo on ~pie** czò le / ùwàżòj na te(gò) kònia, bò òn kòpie; **nie kop!** nie kòp / kòpi!; **2.** *usuwać ziemiè za pomocà łopaty, szpadla:* kòpac; *ew. w zn. ryè:* rèc, piskac, rãbòlèc [Co tè tam rãbòlisz (*rèjesz, piskòsz / piszczesz*) na tim pòlu, chcesz tè to zbòzè zniszczèc? Dzèczy rãbòlà (*rèjà, piskajà / piszczà*) w bùlwach / ówsu. - *Sy*]; *w zn. usypywac kopiec, kupè:* ùsèpiwac, *rzad* szuńcowac; ~ **ziemiè szpadlem / łopatà / koparkà (maszynà)** kòpac zemiã szpòdà / szèplà (a. szòpà) / kòparkà (maszynà do kòpaniò); ~ **ziemiaki (za pomocà maszyny / koparki)** wèbierac bùlwè maszynà / kòparkà; *ew.* zbierac bùlwè za maszynà / kòparkà; ~ **siè (grzèznàc) w błocie** – *zob.* **grzèznàc, brodziè**; ~ **siè (grzèznàc) śniegu** kòpac sã w śniegù; **człowiek kopiący ziemniaki** wèbièròcz || - *ròrz m*; ~ **pod kim dołki** *zob.* **intrygowac, podjudzac.** *Por.* **kopnac, fajtać**

kopal *m* kòpal, zèwica z drzèw tropikalnèch *f*

kopalina *f* kòpalèna *f*; minerał *m*; *ew.* bògactwò mineralné / kòpalné; ~**ny** *pl pl:* kòpalènè, minerałè, bògactwa mineralné / kòpalné, kòpóné / czerpóné ze zemi

kopalnia *f* kòpalniò *f*, czerpiskò *n* [W czim pón robi? – W kòpalni. *Sy* „szèper” *T V*, *s.* 250]; ~ **wègla / miedzi / rudy żelaznej / siarki / złota** kòpalniò / czerpiskò wàgla / kòpru (a. miedzè) / rèdzènè żelòzny (a. żelazłowi) / sarczi / złota; ~ **solì** kòpalniò / czerpiskò solè; solniò *f*; ~ **żwiru** kòpalniò / czerpiskò żwiru / czisu; żwirowniò, cziskùla *f*; *ew.* dól / kùla ze żwirã / z czisã; ~ **odkrywkowa** kòpalniò òdkriwkòwò; òdkriwkòwè czerpiskò

kopalniak *v* ból *m*, klòda, klòba, balka *f* – drewno ùziwóné w kòpalniach do òbùdowè wèrobisków; *zob.* **bal 1**

kopalniany *ad* kòpalniany, czerpiskòwi; *ew.* dołowi, kòpóny; **szyb** ~ szib kòpalniany; **gaz** ~ gaz kòpalniany, metan *m*

kopalnictwo *n* kòpalnictwò, górnictwò *n*; *ew.* czerpanié / kòpanié / wëdobiwanié minerałów / bògactwów mineralnëch ze zemi; przemësl górniczi; ~ **naftowe** kòpalnictwò / górnictwò naftowé, wëdobiwanié pétrolczy / ropë naftowi; ~ **rud żelaznych** kòpalnictwò / górnictwò rëdzënow żelôznëch (a. żelazłowëch)

kopalny *ad* kòpalny; kòpóny / wëkòpiwóny / czerpóny / wëdobiwóny ze zemi; **sól ~na** sól kòpalnò; **węgiel ~ny** wãdzël kòpalny; **gady ~ne** gadë kòpalnë / przedpòtopòwë

kopalowy *ad* kòpalowi; *ew.* żëwiczny; **werniks** ~ fernys kòpalowi; **lakiery ~we** laczi / lakrë kòpalowé

kopanie *n* **1.** *kopanie (uderzanie) nogą, stopą:* kòpanié *n* - *zob.* **fajtanie**; **2.** kòpanié; *por.* **kopalnictwo**; *ew.* w *zn* rycie: rëcé, piskanié, rãbòlenié *n*; w *zn.* *usypywanie kopców, kup:* ùsëpiwanié, szuńcowanié; ~ **kartofli** *zob.* **wykopki**

kopanina *f* kòpanié *n* - **1.** bële jaczé, bezplanowé kòpanié dołów, piskanié, rëcé, rãbòlenié *n*; **2.** nieùpòrządkòwanò / bezmëslnò / nieskùtecznò gra w balã kòpónã / w fùsbal / w „nogã”

koparka *f* kòparka *f*, maszina do kòpaniò; **operator ~ki** òperatòr kòparczy [tegò òperatora]; ~ **do ziemniaków** kòparka do bùlew, maszina do wëbiéraniò bùlew; ~ **do buraków cukrowych, rąkli** kòparka do rąklë

kopcenie (się) *n* dëmienié / czadzenié / kùrzenié (sã) *n*

kopcić (się) dëmic (sã), czadzëc (sã), kùrzëc (sã) / *ew.* wãdzëc sã, smërlëc sã || smùrlëc sã, tlëc sã {‘smërlëc sã || smùrlëc sã’ = smažëc sã, piec sã}; ~ **papierosy** palëc / czadzëc / kùrzëc / kwalmòwac cygarete [òn pòli / czadzy / kùrzi / kwalmùje]

kopciuch *m* **1.** *zob.* **brudas**; **2.** *papieros z lichego tytoniu:* czadzëlc, smrodëlc *m*

kopciuszek *m* **1.** ùpichańc, ùpichëlc *m*, ùpichadło *n*; *ew.* palëpiéck *m* *Ra*, miotła *f*; *ew.* lelek *m* {‘lelek’ *zob.* głupek} [To taczé ùpichadło bëło i òstało. To bëł nòwikszì ùpichańc. Kòzdi temù ùpichańcowi w zãbë szturòł, a dzys to je nòpiãkniészë dzëwczã, wszëscë parobcë sã ò niã bijã, a kòzdi tuńc je ji, òna nigdë cëbùlë nie sprzedaje. Miec kògòs za ùpichańca. Jò le jem ta miotła. Miotłã chcã ze mie zrobic. Stała sã miotłã całi wsë, chtërnã kòzdi chcòł zamiatac. - *Sy*]; *por.* **pomiotło, popychadło**; **2.** *orn* *m* dròzd *m*

kopcować *v* mitowac, kòpcowac; *ew.* kłasc w mitã / w kòpc / *pl:* w mitë / kòpce; trzëmac w mice / w kòpcu / *pl:* w mitach w kòpcach [Na zëmã nasze wrëczy / bùlwë / jabka më mitëjemë (kładzemë w mitë / trzimómë w mitach). *Gò* Jò dzys kòpcëjã jabka, a witro kapùstã. *Sy*]; **za~** zamitowac, zakòpcowac, złożëc (na przechòwanié) w mitã / do kòpca [Më jsmë zakòpcowelë dwie mitë bùlew, a mitã wrëków. *Sy*]

kopcowanie *n* mitowanié, kòpcowanié; skłòdanié (a. przechòwiwanié czëgòs) w mitach / kòpcach

kopcowany *ad* mitowóny, kòpcowóny; złożony / przechòwiwóny w mitach / kòpcach

kopcowaty *ad* **1.** *podobny z kształtu do kopca:* grzëpkòwati, gòrkòwati, *rzad* kòpcowati, *ew.* o *kopcu podłużnym:* jak mita / mòdżila, pòdobny do mitë / mòdżilë; **2.** *pokryty pagórkami:* gòrkòwati, pòkrëti gòrkama / grzëpama; *ew.* o *terenie, w zn* *pofałdowany:* ùrzmisti

kopcowy *ad* mitowi, kòpcowi

kopczyk *m* grzëpka *f*, ùsëpk *m*; *ew.* grëpa, grëp(ùsz)ka, (k)ùp(k)a *f* (np. grëpka piòskù / gnojù). *Por.* **kopiec, kupa, kretowisko**

kopczykować *v* (*okopywać rośliny, formując kopczyki*) ò(b)kòpiwac, òbsëpiwac zemiã, robic grzëpczi / (k)ùpczi wkòł roscënów

kopeć *zob.* **sadza**

koper *m* bot dil, kòperk *m* [tegò dilu / kòperkù]

koperczaki *zob.* **amory**

koperkowy *ad* dilowi, kòperkòwi; **sos** ~ zós dilowi / kòperkòwi; **zupa** ~a dilowô / kòperkòwô zupa / pòlówka

kopernikański, -kowski *ad* kòpernikańszci, kòpernikòwsczi

koperta *f* **1.** *opakowanie listu:* kòperta || kùwerta *f* (na lëst) [Nalézesz tã, białkò jakã kùwertã, zebë jò mógl ten lëst wësłac? *Gò* To mùszì bęc na kòperce napisóné. *Ra* Jò gò zložił (*ùsadył / pòbił gò*) jak lëst z kòperta, terò mù sã òdechce òd jinëch wënaszac (*krasc? roznaszac klapë?*). [*Sy T III*, s. 28, *łożec - złożec*].]; **2.** òbùdowa / wieczkò zégarka; **3.** kòperta / kùwerta *f*; pòwłoczka / pòszwa (kòpertowô / kùwertowô pòszwa) na kòldrã / sztepdekã / watowónã dekã

kopertowy *ad* kòpertowi || kùwertowi, do / òd kòpertë || kùwertë; **papier** ~ papiór kòpertowi || kùwertowi

kopia *f* **1.** *drugi, prawie identyczny egzemplarz, dokładne odtworzenie oryginału:* kòpiò, replika *f*; ~ **dokumentu / tekstu pisanego / listu** kòpiò / *ew.* òdbitka *f* / òdpis *m* (dokùmentu / tekstu pisónégò / lëstu); **ksero**~ kserokòpiò *f*, òdbitka ksero (na kserografie); ~ **zapasowa** kòpia zapasowô / dodatkòwô / rezerwòwô / nadto; *ew.* zapasowi / dodatkòwi / rezerwòwi òdpis; ~ **obrazu** òdmalënk *m*; kòpiò / replika òbraza; **maszynowa / drukowana (np. obrazu)** reprodukcjò *f* [ti -cji], òddrëk *m* (maszinowi òddrëk); kòpiò drëkòwónò; **foto**~ òdbitka, reprodukcjò (reprodukcjò fòtograficznò), fòtokòpiò *f*; ~ **rzeźby** kòpiò / replika / òdtwòrzenié rzezbë / złòbiznë. *Por.* **kalka**; **2.** *oszczep, lanca, dzida:* kòpiò, péka *f* || pék *m*; *ew.* lanca *f*; ~**pie kruszyć** spierac sã, sprzeczac sã, klócëc sã, prowadzëc spierëzi / pòlemiczi; *ew.* *dost:* łómac kòpie / péczi / lance; biòtkòwac, walczëc na kòpie

kopiał *m* (*zeszyt przeznaczony do pisania przez kalkę*) kòpiòł *m*, zesziwk do pisaniò przez kalkã; ~ **ołówkowy** òłówkòwi kòpiòł

kopiarka *f* kòpiarka *f*, ùrządzenié do robieniò / spòrządzywaniò kòpii

kopiarnia *f* fot (*ew.* *warsztat produkujący kopie, oszczepy*) kòpiarniò *f*, warsztat kòpiarszci

kopiasto *zob.* **czubato**

kopia(s)ty *zob.* **czubaty 2**

kopica *f* (*gromada, kupa, kopa siana / gnoju / torfu itp.*) kòpica, (k)ùpa, grëpa, *zdr:* kòp(icz)ka; (k)ùpka, grëpka, *rzad:* kòpa, gromada *zdr* gromòdka *f* {‘kòpa’ *in* = 60 *sztëk*}; ~ **siana / torfu** kòp(ic)a sana / torfù [**Rozdrzëcmë** kòpice, co sano wëschnie. Sano na mòkrëch łakach zawilgłò mie w kòpicach. Mò łep jak kòpica sana. Z mòji łaczëzi jò zebról trzë kòpë sana. Sano sklòdajã na grëpë. - *Sy*]; **składać siano / torf w ~py** *zob.* **kopić**

kopić *v* (*składać siano / torf w ~py*) kòpicowac, lok kòpic; sklòdac sano / torf w kòpice [Më dzys sano kòpicowelë, a wito torf. Pùdzemë sano kòpic, jinszi już (*ju, ùż*) kòpiã. - *Sy*]

kopiec *m* **1.** *wzgórek sztucznie usypany:* kòpc, ùsëp, szuńc, *arch* sep *m*, grzëp(k)a, grëpa, ùpa || kùpa, gòrka *f* {‘kòpc’ = a) *grzëpa ùsëpónò z zemi / kamieni na òznaczenié grańcë*; b) *kamiéń grańczny*; c) *lok:* = *pol. stado zwierząt*; ‘sep’ = ‘kòpc’ w *zn.* a)} [A ni ma tam kòpców abò sepów? Ale są dwa! Na kòzdim nòrce jeden. - *Sy*]; **2.** *pryzma, podłużna mogiła:* grëpa, mòdżiła *f*; pòdłużny ùsëp / szuńc; pòdłużnò grëpa / ùpa / gòrka; **3.** *kopiec do przechowywania zimã warzyw, brukwi, jabłëk:* mita *f*, kòpc *m* [Mechã òbklòdajã kòpce (*mitë*). Më mómë wrëczy w kòpcach, a bülwë w sklepie. - *Sy* Mitë jesz nie są do kùńca òkrëté, bò ni ma mrozu. Do òcepleniò mitë dobré są lëstë òd lëpë a klóna i słoma. Czej na zymkù są cepté dnie, trzeba mitã òdkrëc, zebë bülwë nie gniłë. *Gò*]. *Por.* **kopcować**

kopiejka *f* kòpiejka *f* – ruskò drobnò mòneta; *ew.* dëtuszk *m*

kopiejkowy *ad* kòpiejkòwi

kopieniacki *ad* kòpieniacczi; *ew.* mòtèkòwi
kopieniactwo *n* kòpieniactwò *n*
kopijniczy *ad* kòpijniczi (pékòwniczi, lancowniczi), nòležący do kòpijnika / (pékòwnika, lancownika); **zbroja** ~**cza** zbrojò kòpijniczò / pékòwniczò / lancowniczò; zbrojò kòpijnika / pékòwnika / lancownika
kopijnik *m* kòpijnik, *ew.* pékòwnik; lancownik *f*, wòjòrz z kòpią / z péką (a. z pékã) / lancą
kopiować *v* kòpiowac, *ew.* òdtwarzac, robic (a. wèkònëwac / twòrzec) cos pòdobnégò / na wzór; *ew.* przepisëwac; *ew.* robic / wèkònëwac òdbitkã / reprodukcjã; òdbijac, reprodukòwac; *ew.* òd'zerac; **s~** skòpiowac, òdtwòrzec, òdezdrzec. *Por.* **kalkować**
kopiewanie *n* kòpiowanié; *ew.* òdtwòrzanié, wèkònywanié czegòs pòdobnégò / na wzór; òdpisywanié / przepisywanié / òdbijanié; *ew.* òd'zèranié *n.* *Por.* **kalkowanie**
kopiowy *ad* kòpiowi; **ołówek** ~ kòpiowi òłówk / blifk
kopista *m f* kòpista *m*; *ew.* przepisywòcz (tekstów, ksągów)
kopistka *f* kòpistka *f*
kopka *f* kòpka, kòpiczka; *ew.* grëpka, ùpka || kùpka *f.* *Por.* **kopica**
kopnąć *v* kòpnac – ùderzèc stopã; *ew. rzad:* nabrac szpòdã pèrznã zemi [Ùwazòj, co ce kón nie kòpnie. Niech ce kaczka kòpnie, a jesz lewã nogã. Jak ce w rzec kòpnã, to tã pùdziesz. Kòpnał gò jak psa. - *Sy*]; ~ **się** (**uderzyć się nogã**) kòpnac sã, ùderzèc sã nogã [Czej człowiek bël młodi, to le tak nogã zawinał, a w dupã sã kòpnał. *Ja* Jò jesz tak zarò nie ùmrzã, bò sã pòtrafiã kòpnac w rzec (*jesz jem welëch*). Kòpni sã w rozëm (*pol. puknij się w czoło*). *Sy*]; ~ **się** (**udać się dokąd**) kòpnac sã dokąd, dokądkas jic / (wè)skòczèc / wèlecec; *zob.* **kopać, fajtnąć, fiknąć**
kopnięcie *n* kòpniãcé, kòpnienié; *ew. w zn. fiknięcie, bryknięcie:* *ew.* wierzgniãcé, zaslòdkòwanié, wèslòdkòwanié *m*
kopnięty *ad* kòpniãti || *rzad* kòpniony [W rozëm kòpniãti. Ten je kòpniãti (*natrzasti / nacziłti / nienormalny*). *Sy*]
kops *zob.* **kop**
kopulacja *f* kòpùlaczò *f* [ti -cji], pòrowanié sã, akt seksualny, zbliżenié celesné; *pot:* rëchanié, figlowanié; *o zwierzëtach:* skòkanié; *o ptakach:* zolenié *n.* *Por.* **kopulowanie**
kopulacyjny *ad* kòpùlacyjny; *ew.* do figlowaniò / rëchaniò; *por.* **kopulować; męski narząd** ~ chłopsczi nòrzãd kòpùlacyjny / rozrodczi; *ew. u męzczyzn / koni:* pënka *f*, *fig:* kòrzèń *m*; *por.* **kutas 2**
kopulasty *ad* baniasti, baniowati, kòpùłowati, kòpùlasti; *ew.* wèbrzëszoney
kopulować *v* kòpùlowac, pòrowac sã; *ew. eufem:* spełniwac małzënszczi òbòwiazk, òrabiac (òrabiac białkã) [òn jã òbròbiò]; *rub* figlowac rëchac, pieprzèc, *vulg* pënkòwac, pierdolèc; *ew. o zwierzëtach:* skakac; *ew. zapłòdniwac, o ptakach:* zolèc [Kùr(ón) zoli kùrã.]; *o zajqcach:* zajcowac; *o kozłach, vulg o męzczyznach:* bokòwac
kopulowanie *n* kòpùlowanié, pòrowanié sã, figlowanié, rëchanié, skòkanié, zolenié *n.* *Por.* **kopulacja**
kopuła *f* bania, kòpùła, *zdr* kòpùłka (*Ra*) *f*
kopyciak *m* **zoo 1.** ~ **kwiatecznik** bùkwitnik, kwitniòk, gòrnik, gãsy bączk *m*, szòtka, soczka, ùgòrka *f*; **2.** ~ **zbożowy** zëtny bączk
kopystka, kopyś *f* (*drewniana łopatka do mieszania obroku*) kòpesc || kòperst || kòpersc, *zdr* kòpe(r)stka, *lok:* mieszajk, (ò)mieszòk *m*, mieszadłò *n*, paczewka, mieszòłka, łopat(k)a *f* [Wsëp w czipkã seczczi, dwie kòpescë òtrãb (*òtrãbów*), wëmieszòj i dòj kònióm. Paròbk wzał mieszajk i zaczął kònióm mieszac. Łopatã miészajã òbrok. - *Sy*]; *Por.* **chochla, łyżka, łyżeczka**

kopytko *n* **1.** kòpètkò *m*, kótk, kócëk *m* [Zgrzëbiãta / celãta / òwcë / kòzë / swinie / sarnë mają taczé kòpètkã / kótczi / kócëczi. Gò Zdzarła so kòpètkò. *Ra*]; **2.** *małe kopyto szewskie: kòpètkò n*

kopytkowe *n* kòpètkòwé *n*, òplata / òplòtk òd bédła przepuszcz(iw)ónégò przez szlaban (brómã) miasta

kopytkowy *ad* kótowi; kòpètkòwi, kòpètowi; zrobiony z kótów / kòpèt(k)ów; **zwierzëta ~we** *zob. kopytny*

kopytnik *m* **1.** *bot spinòcz m*; **2.** a) *rzemieślnik wyrabiający kopyta: kòpètnik m*; b) *narzędzie do obrzynania kopyt: nóż, skrobajk m* {*kasz.* ‘kòpètnik’ = *pol.* a) *żart, zgardl: szewc [Zanies bótë do kòpètnika. Sy]*; b) *diabeł, in. kasz.* ‘kótòcz’; c) *bot: podbiał – zob.*; d) ‘kónsczi kòpètnik’ – *żart: kowal – zob.*}

kopytny *ad* kòpètny / kótowi [Kòpètnò chòroszc. *Lz*]; **zwierzëta ~ne** kòpètné / kótowé zwiërzãta; **parzysto~ne** pòrzëstokòpètné *pl*; **nieparzysto~** niepòrzëstokòpètné *pl*. *Por. góralek*

kopyto *n* **1.** kòpëto *n*, kót *m* [Kón, krowa òwca, kòza mają kòpëta (*a. kótë*). Krowa mô kótë. Dze je swińsczi kót, tam nic nie zrobi głòd. - *Sy* Lepszé miãso za Gierka szło na ekspòrt, a nama le swinié kótë i rije òstòwałë. *Gò*]; **zjeść konia z ~tami** *zjesc / zeżgrzec / stłómic kònia z kòpëtama* [Jò bëł tak głòdny, jò miòł taczi tłóm, żëbëm kònia stłómił z kòpëtama, a jesz z pòdkòwama i gòzdzama. *Sy*]; **ruszyć z ~ta** *rëszëc chùtkò z môla; zacząc jic (rëszëc w drogã) a. robic (wzãc / wzyc sã za robòtã); wyciągnãc ~ta* wëcygnãc / wëprostowac || wëproscëc kòpëta; wëcygnãc szpërë; wëcygnãc wszëtczé sztërë; tëpnãc, zdechnãc; jic pòd dzarnã [Bãdziesz tak dali robił, to të wnet wëprostëjesz kòpëta jak kón. *Sy*] {*kasz.* ‘kòpëto’ *in* = *pol.* a) *żart stopa, noga – zob.*; b) *duży ziemniak*; c) *stara fuzja – zob. flinta; ‘kót’ in* = *pol.* a) *żart stopa, noga – zob.*; b) *stara, zużyta miotła chruściana*; c) *kubek (filizanka) obtłuczony, bez ucha*}; **2.** *forma, na której szewc robi / naprawia buty: kòpëto n* [To kòpëto je za wiòldzé na mòjã nogã. *Sy*]; **~ słuzące do poszerzania butów** pòszerzik *m* [Biéj le do szewca, niech ce te bótë wsadzy na pòszerzik. *Sy*]; **robić wszystko na jedno** ~ *robic wszëtkò na jedno kòpëto / mòdło || mùdło / na jeden wzór / òrt / spòsòb; robic wszëtkò wedle (a. pòdług) jednégò wzoru / mòdła; przerobić kogoś na swoje* ~ *przerobic / ùrobic kògòs na swòje kòpëto / mòdło / na swój spòsòb; złowic kògòs w swòjã sec; patrz swego ~ta* *piluj swòji robòtë; zdrë, z czegò chłëb môsz; nie czeruj sã za jinyrna, le rób swòje; jak sã na czim nie znajesz, to sã nie mądruj / nie òd’zewòj; ew. ksãdz niech patrzy swégò ksãż(e)stwa, a chłòp swégò chłòpstwa (Sy). Por. kopytko*

kora *f* kóra *f* [Brzózka mô biòłą kórã na sobie. *Sy*]; **gruba** ~ kórzëszcze *n* [Co to drzewò mô za grëbé kórzëszcze. *Sy*]; **~ zdarta z drzew** skòblëna *f*; *pl:* kórowinë, skòblënë, czechlowinë [Przënies le kórowinów, më so òdżin zrobimë. Tu drzewò scãlë, bò jesz skòblëna leżi. Z czechlowinów dzecë bùdëjã òkrãtë. - *Sy*]; **narzędzie do usuwania ~ry** *zob. korownik; zdzierać ~rę z drzew – zob. korować; drzewo odarte z ~ry* skòbëlc, gòlc *m*; drzewò ò(b)kórowóné / òbczechlóné / òskòbloné / ò(b)dzarté z kórë

korab *m* arka *f*, òkrãt *m*; *w zn. duża łódź: łòdza f, bôt m*; **~ Noego** arka Noégò

koral *m* **1.** kòrala *f*, kòròl *m*; **2.** *paciorek, kulka szklana: pòcór(k)a, kòrala f; ~le (paciorki) pl* pòcórë, pòcórëczi, kòrale; **prawdziwe ~le** *pròwdzëwé kòrale; szklane ~le* s(z)klané / sklëniané pòcorë / pòcórëczi [Miała na szëji pòtrójny sznur pòcórków. - *Sy*]; **~le z owocu jarzębiny** jarzëbinowé pòcórë; **sznur ~i** sznur pòcorów; **usta jak ~e** lëpë / wardzi jak malënë

koral(cze)k *m* malin(el)kò pòcórka. *Zob. koral 2*

koralikowy *ad* pòcórkówi

koralka *f bot* kòralka *f*

korallowaty *ad* kòrallowati

korallowiec *m* kòrallowc *m*; tegò kòrallowca ; ~**wce** *pl* kòrallowce *pl*

korallowina *f* kòrallowina *f*

korallowo *adv* kòrallowò, czerwiono || czerwòno; ~ **wymallowane usta** czerwiono wëmallowóné wardzi / lëpë

korallowy *ad* kòrallowi; **rafa** ~**wa** kòrallowô rafa; **ławica (mielizna)** ~**wa** kòrallowô rewa; **kolonie** / **polipy** ~**we** kòlonie / pòlipë kòrallowé; **wyspa** ~**wa** kòrallowô wëspa, kòrallowi òstrów; **usta**~**we** czerwioné || czerwóné lëpë / wardzi; **drzewo** ~**we** drzewò kòrallowé; **kalina** ~**wa** kalëna kòrallowô

Koran *m* Kòran *m* (*swiãtò ksãga Mahòmetanów*)

korba *f* wrãga, *lok*: wrãgla, kùrbła *f* [Wrãga je przë maszinie / przë kòłowroce ù stëdni. Pòkrãcë tą wrãgã. Złapi za wrãgã i pòmału krãcë. Ti wrãdzi le terò nie rësżòj. Gò Schwacë za wrãglã i pòkrãcë përzna, ùrznimë seczci. - *Sy*]; ~ **napëdowa** rozrësznik *m*, wrãga *f* (wrãga do zapùszcz(iw)aniò mòtòru / autoła) [Schwacë za rozrësznik i pòkrãcë mòtór. *Sy*]

korbacz *zob.* **bicz**

korbka *f* wrãzka *f*, mòłò wrãga; **młynek z ~ką** młink z wrãzkã

korbkowy *zob.* **korbowy**

korbowód *m tech* wrãznik *m* (*Gò*)

korbowodowy *ad tech* wrãznikòwi (*Gò*)

korbowy *ad* wrãgòwi; **kalkulator** ~ (**dawna maszyna do liczenia z korbką, „kręciołek”**) maszin(k)a (do liczeniò) / kalkùlatòr rãczny / wrãgòwi / z wrãgã (z wrãzkã), „krãcòłk” *m*

korcié *v* cygnãc, tròpic, kùsëc, *rzad* nãcëc [Le mie nie nãcë tegò człowieka do chëczy, *Sy* Pieniãdzami (*pieniãdzama*) i òbietnicami òn te dzëwczãta nãcył. Słòdczimi słowami (*słòdczima słowama*) dzëwczãta sã nãcã letkò. Ptòchi (-*chë*) sã letkò nãcã na lep. - *Lz*] { ‘nãcëc’ w złozeniach, *np.* *nanãcëc, pònãcëc, przënãcëc, znãcëc = pol. przyzwyczaic*}; ~**ci go (żeby pójść) do domu** jegò cygnie / tròpi / kùsy (żebë jic) dodóm; **mnie wcale nie ~ (żeby) tam isć** mie nijak nie cygnie / nie nãcy (żebë) tam jic [To mie nijak nie nãcy tam jic. *Sy* Trzeba jehac (*jachac*) całi tidzëń, to nie bar’zo nãcy. *Lz*]; ~**łò go, żeby isć nad morze** jegò (cos tak) tròpiło / cygnãło / kùsëło / *ew.* nãcëło, żebë jic nad mòrze [To mù nie dało pòkù, le òd samégò rena to gò tròpiło jic nad mòrze, òn szedł i sã ùtopił. *Sy*]; **korci mnie dziś tak na wypicie (wódki) / na bób / na śledzia** mie tak dzys tròpi (cygnie / kùsy / nãcy) na wëpicé / na bób / na sledza (*Sy*); **ciebie chyba korci / ciągnie do dziewczyny** cebie wierã do dzëwczëca tròpi (*Sy*) / cygnie / kùsy / nãcy; **przecież nie chciales już więcej pójść na zabawę, a teraz cię znowu korci** kò tè wicy nie chcòł jic na mùzykã, a terò ce zòs tròpi (*Sy*) / cygnie / kùsy / nãcy. *Por.* **fascynowãc, kusić, wabić**

korcowy *ad* kòrcowi [Kòrcowi miech. *Ra*]. *Zob.* **korzec**

kord *m* mieczëk || mieczëk || -czik *m*, krótczi miecz

kordegarda *f* kòrdegarda, stròżówka, wartowniò *f*

kordelas *m* nóz (jachtarszi nóz), dolch, mieczëk *m*

kordialnie *adv* serdeczno || -nie, czule

kordialny *ad* serdeczny, czuli

kordon *m* kòrdon || kor- *m*; *ew.* òdgroda *Gò*, zascëga *Tr f*; *ew.* pierscëń || piestrzëń, lińcuch *m* (pierscëń / lińcuch wòjska / pòlicji); **szczelny / ciasny / rzadki** ~ szczelny / casny (a. scëśli) / rzòdczi kòrdón / pierscëń || piestrzëń / lińcuch; **otoczony szczelnym ~nem wojska** òtoczony (a. òbstãpiony) szczelnym kòrdonã / piersceniã || piestrzeniã / lińcuchã wòjska. *Por.* **okrãżenie**

kordonek *m* kòrdónk *m* – farwnô (skrąconô jedwôbnô a. bawelnianô) nitka; **haftować niebieskim ~kiem** wészëwac mòdrą nitką / mòdrim kòrdónką

kordonkowy *ad* kòrdónkòwi

kordzik *m* mieczëk || mieczëk || -czik, dolch, sztilet *m*

Korea *f geo* Kòre(j)a *f*

Koreańczyk *m* Kòrejón, Kòre(j)ańczyk *m*

koreański *ad* kòre(j)ańszci

koreczek *m* tropka, tropùszka *f*; **buteleczka z ~kiem** bùdel(ecz)ka z tropùszką; **~ki śledziowe** tropczy sledzowé, malinczé rolmòpsë

koreferat *m* kòreferat *m*, drëdżi (tematicznie pòkrewny) referat

koreferent *m* kòreferent *m*, autór kòreferatu

korek *m* tropa, *zdr* tropka (|| *rzad lok* propka) *f*; **butelka zatkana ~kiem** bùdla zatkłò trop(k)ą; **ściana wyłożona ~kiem (płytą korkową)** scana wëłożonô tropą (płatą tropòwą); **~ bezpiecznikowy (wkładka topikowa)** *el* bezpiecznik *m* (bezpiecznik topikòwi / wkłòdka topikòwò); **~ uliczny / zator na drodze** zatór *m*; *ew.* tropa *fig*, przeszkòda, zòwada *f* (jaczis zatór / jakòs przeszkòda / jakòs zòwada / blokada na drodze); *pl:* zatorë / tropë / przeszkòdë / zòwadë (na drogach); *ew.* blokada, *żart:* zasztopka, tropka-zasztopka *f* - *Gò*; *ew.* droga zastawionô / zablokòwónô / zawalonô / zatłoczonô / zasztopónô; *ew.* zatkanié / zasztopanié drodżi

korekta *f* kòrekta *f*; *ew.* pòpròwczì *pl*, spròwdzanié, pòpròwianié, przezéranié *n* (tekstu); **robić ~tę** robic / prowadzëc kòrektã, pòprawiac, sprawdzac, przezërac, kòrigòwac; wnaszac (*a.* wnosëc) / nanaszac (*a.* nanosëc) pòpròwczì; **wykonać / wprowadzić ~tę** zrobic / wëkònac / wprowadzëc kòrektã, pòprawic, sprawdzëc, przezdrzec; wniesc / naniesc pòpròwczì. *Por.* **korygować, korygowanie**

korektor *m* kòrektór [tegò –rektora] – **1.** pòpròwiòcz, przezéròcz *m*, redaktór òd kòrektë; **2.** mazòk kòrektorsczì, pisadłò z biòfim tuszã do zamazywaniò błãdów pisma

korektornia *f* (*pomieszczenie / biuro korektorów*) kòrektorniò *f* [ti -ni]

korektorski *m* kòrektorsczì

korektura *f* kòrektura *f*

korelacja *f* kòrelacjò [ti -cji], wespół- / pòspółzanòleżnosc *f*, wzajemné pòwiązanié

korelacyjny *ad* kòrelacyjny, wespół- / pòspółzanòleżny, doticzący kòrelacji

korelować *v* kòrelowac – **1.** wzajemno wiãzac / łãczëc; zestawiac; **2.** òstawac w pòwiązanim / we wespół- / w pòspółzanòleżnoscë z czims

korepetycje *pl* kòrepeticje, dodatkòwé / prywatné lekcje, doùczanié (sã), dodatkòwò ùczba / nôùka; *Tr:* doùczba *f* [tëch kòrepeticji || -cjów, lekcji || -cjów; ti doùczbë]; **brać / chodzić na ~** brac / chòdzëc na kòrepeticje / prywatné lekcje; / **dawać ~ / udzielać ~cji** dawac kòrepeticje, ùdzeliwac || ùdzëlac kòrepeticji / dodatkòwëch lekcji kòmùs, doùczac || doùczëwac kògòs, ùczëc kògòs dodatkòwò [òn dówò / daje / ùdzëłò || ùdzeliwò / doùcz(iw)ò / ùczì]

korepetytor *m* kòrepetitór *m* [tegò -títora] – nauczëcél (szkólny *ew.* sztudent) dówający kòrepeticje / ùdzëlający kòrepeticji

korespondencja *f* kòrespòndencjò [ti -cji] *f* – lëstowné dogòdiwanié sã, przekazywanié wiédzë za pòmòcą lëstów, pisanie lëstów; **prowadzić ~dencję** prowadzëc kòrespòndencjã, pis(ëw)ac do se (lëstë), ùtrzëmiwac łãczbã za pòmòcą lëstów; **~ internetowa** kòrespòndencjò jinternetowò / przez jinternet / za pòmòcą jinternetu

korespondencyjnie *adv* kòrespòndencyjno || -nie, lëstowno || -nie

korespondencyjny *ad* kòrespòndencyjny, lëstowny

korespondent *m* kòrespòndent *m* – **1.** òsoba, co kòrespòndëje / prowadzi kòrespòndencjã (wëmieniowò lëstë) z kògùm s / pisywò lëstë do kògòs; **2.**

współpracownik gazetë, chtëren przesëlô jinfòmacje / nowinë z môla, dze sã òbrôcô jakò repòrter

korespondować v kòrespòndowac – **1.** pisëwac do se (lëstë), pòrozmiëwac sã lëstownie / za pòmòcą lëstów [òni kòrespòndëją ze sobą]; **2.** bëc w zwiãzku (pasowac sã) z czims, òdpòwiadac czemùs, òdnaszac sã do czegòs, miec wzajemné relacje [to kòrespòndëje z tim tam]

korki *pl sp* bótë do balë / do grë w balã/ do kòpaniô balë

korkociąg *m* tropôcz (*Tr*), *lok*: kracërz, tropòcyr *m*, swider do tropów; ~**gi z włosów** swidrowaté loczi / kãdzorë; **samolot wpadł w** ~ samòlot / fliger wpòdł w swider / w lot swidrow(at)i

korkować v tropkòwac, zatëkac trop(k)ą / trop(k)ama

korkowanie *n* trop(k)owanié *n*, zamikanié / zatikanié trop(k)ą / trop(k)ama

korkowiec *m* **1.** (*pistolet na duże kapiszony*) tropòwnik *m*, pistól / pistolet na tropë; **2.** *zool* kòrkòwac *m* – òrt kòralówca [tegò kòrkówca]; **3.** *bot* tropòwnik amùrszi *m* (*Gò*); drzewò ò tropòwati kórze

korkownica *f* (*przrzãd do korkowania butelek*) tropòwnica *f*

korkowy *ad* (*wykonany z korka*) tropòwi; **drzewo~we** tropòwé drzewò / drzewiã; **dąb ~ wy** tropòwi dąb; **izolacja ~wa** tropòwò jizolacjò; **kamizelka ~wa** tropòwi liwk; ~ **kapelus / kask** tropòwi czòpk / chëłm

kormoran czarny *m orn* szëplòrz, *lok*: wioslòrz, wãgòrznik, chałëpnik; *ew.* kòrmòron (*Tr - fran.*) *m* [tegò szëplarza || -lòrza / wioslarza / wãgòrznika / chałëpnika / kòrmòrana / *pl*: te szëplarze / wioslarze / wãgòrzniczi / chałëpniczi / kòrmòranë; Szëplarze mają paczënë (*wiosła*) midzë pòlcama. *Sy*]

kornak *m* kòrnòk *m* [tegò kòrnaka; *pl*: ti kòrnacë, tëch kòrnaków], jezdnik / jezdca na słoniach, a téż jich dozërca i prowadnik przë robòce

korner *m sp* nòrt, róg *m*, bal(a) / pùczk (wëbijóny / wëkòpiwóny) z nòrtu / rogù

kornet *m* kòrnet *m* – **1.** *muz* a) trãbka *f* (òrt trãbczi); b) głòs miészóny òrganów: mikstura *f*; **2.** *hùwa* *f*, czepc *m* (czepc zòkònniców z biòłégò, ùsztiwnionégò płòtna – dzys ju rzòdkò spòtikóny) { ‘hùwa’ *zob.* infuła } [*Sostrë* mają hùwã. *Sy*]

kornie *adv* pòkòrno, *rzad*: kórno (*Gr, La*) || kòrnice (*Lh*); *ew.* z pòkòrà, ze tczã, z ùniżenim

kornik *m ent* (*robak toczący drewno*) chrobòk, chrãbòcz, krëchùlc, drewniòk *m* [Chrãbòcz niejeden stocził las. Chrobòk chrobòli w drzewie. - *Sy*]; **o ~kach: toczyć drewno** chrãbac, toczëc drewno / drzewò

korniszon *m* kòrniszón *m*, gùrka (mòłò) w òcce, òctowónò gùrka

korny *ad* pòkòrny, *rzad*: kórny (*Gr*); *ew.* ùniżony

korodować v kòrodowac – **1.** zzerac, przëczëniwac sã do zzerbë / kòrozji [Sól zzerò / przëczëniwò sã do zzerbë / kòrozji (a. sól mò winã / sól je przëczëną, że cos ùlégò zzerbie / kòrozji / że cos kòrodëje]; **2.** ùlegac zzerbie / kòrozji; *ew.* w *zn* rdzewieć (*o żelazie, stali*): dërdzewiec, rostowac *niem.*, pòkrëwac sã dërdzã; w *zn.* *śniedzieć* (*o miedzi*): sniedzec, pòkrëwac sã sniedzã / zelonym nòlotã

korodowanie *n* kòrodowanié *n*; *ew.* zzeranié, niszczenié, rozsòdzanié, rozkruszanié; *ew.* dërdzewienié, sniedzenié. *Por.* **korozja**

koromysło *n* szchanié || szchãndë (|| szkańdë) || szuńdë, *arch* czòrmëstë *pl* [Nosëc wãbòrczi / kòsze na szchaniach. Më sã ani szchãndów nie dorobilë, jò mùszã wãbòrczi w rãkach dwigac. - *Gò* Òrlikòwsczi miòł wãszëska jak szuńdë. *Ja*]; w *zn.* *rzecz niezgrabna, np. odzież zbyt obszerna*: jermò *n* [Kròwc ùszil cë nié płòszcz, le jermò. Jak të mòsz terò chòdzëc w taczim jermie? *Sy*]; **założyć (ubrać się w) jakies** ~ nasadzëc so jaczës jermò; *ew.* przëzeblëc sã / wëstrojic sã za stròszka

korona *f* kòrona (*lok.*: || kòrona || kòruna || kòrëna) *f* [Król sedzôł w kòronie. Miec kòronã na swiece (*miec szczescé w žëcym*). Nasza Marta mô sobie dobrze, ta mô kòronã w swiece. Dobrô zóna to mãza kòrona. - *Sy* Król miôł złotã kòronã na głowie. *Lz* Królewskô / mãczeńskô kòrona. *Ra*]; ~ **drzewa** kòrona drzewa, rosochòwina *f*, wierzchòwiszcze *n*; *ew.* w *zn.* *wierzch korony drzewa*: czëp, tubel *m* {‘czëp’ *zob.* czubek; ‘tubel’ || ‘tëbel’ || ‘tébel’ – *zob.* kołek}; ~ **ci z głowy nie spadnie** kòrona ce z głowë nie spadnie (*Sy*); níck ce nie ùbãdze; **złota** ~ złotô kòrona [Król miôł złotã kòronã na głowie. *Lz*]; **cierniowa** ~ drżónowô (*a.* cërzniowô) kòrona, kòrona (*ew.* wińc) z drżónu (*a.* z cërzni)

koronacja *f* kòronacjô (|| *arch* -cëjô) *f* [ti -cji], kòronowanié *n* [Kòronacjô króla. *Lz* Na kòronacjã césarza zjachelë sã wszëtcë królowie ë ksążãta. *Ra*]

koronacyjny *ad* kòronacyjny; **uroczystość** ~**na** ùrocžëstosc kòronacyjnô; ~**ne obrzędy** kòronacyjné òbrzãdë (*Ra*)

koronka *f* **1.** *ozdobna tkanina używana do obszywania bielizny i odzieży*: knëpczi *pl*, *rzad.*: kòronka *f*, kòronczì *pl* [Ksãdz miôł dzys na se kòmežkã z piãknyma knëpkama. *Sy* Fartuch w kòronczì piãknie òbrobiony. *Lz*]; ~ **szydelkowa** hëklowóné knëpczi / kòronczì [‘knëpczi’ *in* = ‘szpëce’ = *pol.* wycinanki z papieru używane do przyozdabiania pótek w szafach, zwł. kuchennych [Wëtni nowé knëpczi, bô stóré ju sã drzã. *Sy*]]; **2.** a) *rodzaj modlitwy*: kòronka *f*, rózańc *m* [Òn prawie kòronkã klepôł. *Lz*]; ~ **do Bożego Miłosierdzia** kòronka do Bòžégò Miłoserdžégò {‘kòronka’ *žart.*: = nagana – *zob.*}; b) *różaniec jako przedmiot ułatwiający liczenie zdrowasiek*: kòronka *f*, rózańc *m* [Mówic na kòronce (*na rózańcu*) Rózańc. *Sy* Òni jemù (*wieszczémù / òpiémù*) włożëłë sztëk jadra abò krziž òd kòronczì pòd jãžëk. *Lz*]; **3.** *ośłona zęba wyleczonego*: kòronka *f*; **złota** ~ złotô kòronka (*na zãbie*)

koronkarka *f* **1.** *kobieta pracująca przy szyciu a. produkcji koronek*: knëpkòrka *f*; **2.** *maszyna do wyrobu koronek*: maszina do (wërobù) knëpk(ów), knëpkòwnica / knëpkarka *f*

koronkarski *ad* knëpkarsczì

koronkarstwo *n* knëpkarstwò *n*, knëpkòwizna *f*

koronkarz *m* knëpkòrż *m*

koronkowy *ad* knëpkòwi, kòronkòwi [Całé òbszëcé bëłò kòronkòwé. *Ra*]

koronny *ad* kòronny; **dobra** ~ dobra kòronné [To bëłë dobra kòronné. *Ra*]; **rada** ~**na**, kòronnô rada / radzëzna; **złoto** ~**ne** kòronné złoto; ~ **dowód** / **argument** główny / nòwòžniëszì dowód (*a.* dokòž) / argùment

koronować *v* kòronowac [Arcëbiskùp kòronowôł gò na króla. *Ra*]; ~ się kòronowac sã [Sóm sã kòronowôł. *Ra*]; **u-** (**się**) ùkòronowac (sã)

koronowy *ad* kòronowi

korować *v* (*zdzierać korę z drzew*) kórowac, skòblëc (kórã), òblëžgiwac (z kórë), czechlëc || czechlac (kórã); *ew.* òbdzerac / zdzerac / réflowac / gòlëc kórã {‘skòblëc’ *in.* *zob.* czyścić, strugać} [Jak më skùnczimë scënac, tej pùdzëmë kórowac. W zëmie nicht nie kórëje, le na zymkù abò w lece. W zëmie drzewa nie skòblã. - *Sy*]; **o-** ò(b)kórowac, ò(b)skòblëc, òblëžgac, òbczechlëc || -lac; *ew.* òbedrzec z kórë, zedrzec / zréflowac / zgòlëc kórã. *Por.* **kora**

korowarka *f* (*maszyna do oddzielania kory od drewna*) kórownica *f*

korowiec *zool* kórownik *m*, drzewnô plëskwia (- *Gò*)

korowina *f* *bot* kórowina *f* – òbùmarlé spãkóné szëchtë kórë pòprzegròdzóné szëchtama òbùmarlégò fëka na pòwierzchni starszich pni i kòrzeni

korownik *m* (*narzędzie do ręcznego korowania - ośnik na trzonie a. szpadel*) kórowadłò *n*, skòblòcz, czechlòcz *m*, czechòłka *f* [Skòblòczã / czechlòczã zdžërajã / zjimajã kórã z drzëw. Mniëszë sãczi czechòłka weznie, a wikszë seczera. - *Sy*];

korowodowy *ad* kòrowòdowi, *ew.* òprowòdzkòwi, pòchòdowi

korowód *m* kòrowód (*Ma, Ce*); *ew.* òprowòdzk (*Tr*) *m*, pòchód *m*; ùroczeni (*np.* taneczny) pòchód, z trzymanim sã za rãce; ~**wody** ùcemiãga, mãka, mãczarniò, mòrdãga, biéda *f*, skweres, wèrwas, wèwijiòk *m*, kłòpòtè, trudnoscè, przeszkòdè *pl*; *ew.* wiele zabiegów / staraniów; *ew.* dalekò / cãzkò / trudnò droga (do czegòs) – *zob.* **ambaras**; **robić** ~**wody** robic (cos kòmù) na przék; ùtrudniwac cos / robic trudnoscè (na przegrzechã); wëmészlac / nalazac (dodatkwé) ùtrudnienia / kómplikacje; wészukiwac / stawiac przeszkòdè / zòwadè; przeszkadzac w czim; pòdstawiac nogã; stawac kòmù na / w drodze do czegòs

korowy *ad* kórowati, kórowi

korozja *f* zzerba, kòrozjò *f*, *lok* szrón *m* {‘szrón’ *in* *zob.* kupa} – **1.** proces niszczeniò pòwierzchni metalów i jich stopów pòd wpłiwã chemicznym a elektrochemicznym [Tobie bëło żól wèdac dètka na malowanié drócanégò płotu, a terò zzerba wècygnãła ce z taszè wicy pieniãdzy. Płèga, co òrze, zzerba nie chwòtò. Pług, co długò nie òrze pòkriwò sã szrónym (*szrónã*). Ten nóz, to je sóm szrón. - *Sy*]; **miejsce zżarte przez korozję (wżer)** wżera *f*, *pl* wżerè [Chòc mòja stòrò żòga mò wżerè, to jednak òna mdze mie dżèzi służèła, jak ta nowò, bò w ni je dobrò stòl. Nasze brónè sã wżèrama pòkrètè. – *Sy*]; **2.** *geol* proces niszczeniò kamistégò gruntu przez wòdã, wiatrè i mróz; ~ **magmowa** zżerba / kòrozjò magmòwò. *Zob.* **korodowac, rdzewiec, sńiedzic**

korporacja *f* zdrèszèna, zrzeszèna, kòrpòracjò *f*, zrzeszenié *n* [ti zdrèszènè, –*racji*; tegò zrzeszeniégò || niò]

korporacyjny *ad* zdrèszny, zrzeszny / zrzeszeniowi, kòrpòracyjny

korpulencja *f* zasadłosc, celestosc, tãgòsc, pãkatosc *f*

korpulentnie *adv* grèbò, tãgò, pãkato, *lok*: òbalèto, *arch*: bòlèsto, miãszo [Òna wèzdrzi tak tãgò / grèbò. Gò Tam òn sã òwùdròł (*òfùdrowòł, wèpast*) bar’zo bòlèsto. *Lz* Tè wezdrzisz tak miãszo. *Ra*]

korpulentny *ad* **1.** *eufem* („*przy kości*”) taczì (dosc) przè se / przè sobie [Òn to je chłop taczì dosc przè se, a òna téz, tak samò je przè se. *Gò*]; **2.** *otyły*: celèsti, grèbi, sèti, tłèsti, spashì, pãkati, *arch* bòlèsti, miãszì [Celèsti człowiek. Òna sã jaż kòlibie, bò je òkropno celèstò. – *Sy* Bòlèsti chłop. *Lz* Òna nie je tak miãszò jakò wè. *Ra*]; **3.** *krępy*: krãpi, kãpiati {‘kãpiati’ *in* = *pol.* *bujny – o roślinach, krzakach*} [Nasz szkólny mò kãpiatã biãkã. *Sy*]; **4.** *silny, tęgì, olbrzymi*: zasadłi, tãdzi, mòcny, fèst; *ew.* kawał / sztèk chłopa / kawał / sztèk babè; **5.** *wielki, nieforemny*: òbalèti (= wiòldzi, niezgrabny, nieforemny) [Ta jegò kòbiéta je takò òbalètò. Co ten mò za òbalèti nos. - *Sy*]

korpus *m* **1.** *tułów*: srãb, wrãpel; *rzad* pién *m*; cało człowieka / zwierzèca bez głowè i kùnczènow – *zob.* **tułów** [tegò srãbù || -ba / wrãpla / pnia]; **2.** *trzon budowli*: srãb *m*, główny, pòdstawòwi dzél bùdowlè / bùdinkù {‘srãb’ téz w *zn.* *kòonstrucjò*}; ~ **kościòła** srãb / bùdink / mùrè kòscoła; *ew.* głównò nawa kòscoła; **3.** *kadłub urzãdzenia*: srãb, kòrpùs *m*, głównò, stałò czãsc ùrzãdzeniò, maszinè, mòtóru, chtèrna mòże bëc téz òbùdowã mechanizmów wewnãtrznèch; ~ **silnika** srãb / kòrpùs mòtóru; ~ **statku** srãb òkrãta - *zob.* **kadłub**; ~ **obrabiarki (np. tokarki)** srãb / kòrpùs òbròbiarczì (*np.* tokarczì); **4.** *polit* ~ **dyplomatyczny** kòrpùs diplomaticzny; karno diplomatów akreditowónèch przè rzãdze dónégò kraju; **5.** *wojsk* ~ **zmechanizowany / piechoty kawalerii** kòrpùs zmechanizowóny / piechòtè / kawalerii; wiòlgò jednostka takticznò złożonò z czile diwizji a brigadów; ~ **oficerski** kòrpùs òficèrszczi; ~ **kadetów** kòrpùs kadetów

korpuskularny *ad* kòrpùskùlarny (doticzãcy teorii rozchòdzeniò sã widu w pòstacè czãstk jakbè gruzelków)

korpusowy *ad* kòrpùsowi; *ew.* srãbòwi, wrãplowi. *Por.* **korpus**

korral *m* (zagroda / ogrodzenie dla zwierząt) kòpla, rozgarda *f*, rozgard *m*

korrida *f* kòrrida *f*, walka człowieka z bikã na arenie. *Por.* **muleta**

korsak *m* zool kòrsòk *m* [tegò kòrsòka || -saka] – òrt lësa

korsarski *ad* kòrsarsczy, kapersczy, piracczy; *ew.* rabùszniczy, zbójecczy, rozbójniczy / -niczy

korsarstwo *n* kòrsarstwò, kaperstwò, piractwò *n*; *ew.* mòrszczé rabùsznictwò / zbójectwò / rozbójnictwò; *arch* chãsha

korsarz *m* kòrsòrz, kaper, pirat; *ew.* rabùsznik (mòrszczi rabùsznik / zbójca / rozbójca); *arch* chãshnik *m*

korso *n* kòrso *n* – **1.** aleja, promenada *f*, bùlwar, dept(ow)nik *m*, droga szpacérowò w miesce; **2.** kwiatowò parada (pòchòd przez miasto z ùdzélã wòzów òbstrojonèch kwiatama)

kort *m* kòrt || kort *m* – **1.** *sp* bòjiskò (pòle grè / rozgriwków) do tenisa [na kòrce; *pl:* te kòrtè, na kòrtach]; **2.** cãzkò tkanina wełnianò, òrt sukna

kortowy *ad* kòrtowi

kortezy *pl* kòrtezè *pl*, przedstawicielstwò (*Tr:* zéndzèna *f*) stanów w Hiszpanii / Pòrtugalii

korumpować *v* przekùpi(w)ac / pòdplacac kògò, dawac kòmù pòdplãtè / łapówczy; *ew.* psèc, demòralizowac (przez przekùpstwò); ~ **siè** ùlegac przekùpstwù, bèc (coròz barzi) pòdatnym na przekùpstwò, stawac sã przekùpnym / chcëwim na łapówczy / na pieniãdze dówóné za załatwienie czegòs

korumpowanie *n* przekùpianie || -piwanie, pòdplòcanie, dówanie pòdplãtów / łapówk, dówanie „w łapã” (pieniãdzy || -niãdzy) za załatwienie czegòs; *ew.* psècè, demòralizowanie (przez przekùpstwò); *s~ n* zob. **korupcja**, *ew.* rozpsècè / zdemòralizowanie kògòs przez przekùpstwò

korund *m* min kòrund *m*

korupcja *f* przekùpstwò, łapòwnictwò *n*, pòdplòcanie *n*, pòdplãta *f*, pòdplãtè *pl*

korupcyjny *ad* **1.** przekùpny; *ew.* nieùcëwi, pòdatny na przekùpstwò; **2.** łapòwniczy; **3.** demòralizèjący, psèjący za pòmòcã przekùpstwa / pòdplãtów

korweta *f* zèg kòrweta *f*

koryfeusz *m* kòrifeusz *m* – **1.** człowiek wèbitny w jaczis wietwi nòuczi / wièdzè / kùńsztu; wèbitny (znóny, doswiòdczony) ùczalì / artista; *ew.* przednik *m* {‘przednik’ *dosł.* = *pol.* a) przodownik; b) przywòdca; c) brygadzista}; **2.** solista w balece; baletmèster *m*; **3.** *hist* przednik chùru w teatrze grecczim

korygować *v* kòrigòwac – pòprawiac cos, ùsëwac jaczès niedokładnoscè / niedostatczy / fele / błãdè / zmiłczy (òmiłczy); ~ **czyjès błèdy** kòrigòwac / pòprawiac / proscèc czèjès błãdè / òmiłczy; ~ **niedostatki urody** kòrigòwac / pòprawiac niedostatczy ùrodè; ~ **tekst (omyłki w piśmie / druku)** kòrigòwac / pòprawiac tekst; robic / przeprowadzac (prowadzèc) kòrektã; ùsëwac zmiłczy (òmiłczy) w piśmie / drèkù

korygowanie *n* kòrigòwanie, pòpròwianie *n*, kòrekta *f*, ùsuwanie niedostatków / wadów (felów), błãdów / òmiłk(ów) / zmiłk(ów). *Por.* **korekta**

korygujący *ad* kòrigùjący, pòpròwiający

koryncki *ad* kòrincczy

koryntianin *m* kòrintczik, kòrintiòn *m* [tegò -tczika / -tiòna || -tiana]

koryntianka *f* kòrintcziczka, kòrintiònka *f* [ti -tcziczki / -tiònczy]

korytarz *m* kòritòrz (// kòrètòrz *Ce*) *m* *pol.* [tegò kòritarza, na kòritarzu; tim kòritarzã; *pl:* kòritarze; tèch kòritarzi || -rzów, na kòritarzach, tima kòritarzama]; *rzad:* gank, *ew.* Gò: przechòd *m* [tegò gankù / przechòdu; tim gankã / przechòdã]; *w zn.*

przedpokój, sień: dóm, *zdr* domik *m* [w domie / domikù] {‘dóm’ *in rzad* = *pol. dom*}. *Por. sień*

korytarzowy *ad* kòritarzowi; *ew.* gankòwi; *w zn.* dotyczący przedpokoju, *sieni*: domòwi
korytarzyk *m* kòritarzik || -rzèk; *w zn.* mała sień: dómk, domik *m* [w kòritarzikù / dómkù / domikù]

korytko *zob. koryto*

koryto *n* kòrèto (|| kòrto), *zdr* kòrètkò *n*, *lok* *w zn.* korytko: fléta *f*; *ew.* *w zn.* żłób(*ek*): kùm, *rzad* żłób, krèp *niem*, *zdr* kùmik || kùmik, kùmeczczk, żłóbk *m* {‘kòrèto’ = *pol. koryto*, zwłaszcza dla świń; *in* = *pol.* a) dzieża, koryto do rozczyniania ciasta do chleba; b) jar, wąwóz; c) koryto rzeki; d) stara łódka; ‘kòrètkò’ = *pol. korytko*, zwłaszcza dla drobiu; ‘żłób’ *in* = *pol.* a) jar, parów, wąwóz (też: koryto rzeki); b) człowiek tępy, ograniczony umysłowo; ‘kùm’ = *pol.* a) żłób; b) zbiornik wydrążony w grubym pniu drzewa; c) dawne czółno kłocowe, dłubanka – *zob. - i in.*; ‘kùmeczczk’ = *mòtè kòrètkò*}; **siedzieć przy korycie (czerpać korzyści z zajmowanego stanowiska publicznego)** sedzèc przè kòrècè, sedzec bliskò / blèzè *misczi*; *ew.* miec dobré plecè; **pchać się do ~ta** pchac sã do kòrèta; **odepchnąć innych od ~ta** òdepchnąc / òdsènąc *jinszich òd kòrèta*; ~ **rzeki** łòze, łòzèskò, kòrèto *n*, żłób *m*, *Tr*: rowina *f* (rzéczi) [Rzèka płènie w szeroczim łòzu. *Lz* Tam jesz je widzèc stòré, na pól zamùloné kòrèto ti rzéczi, a to tu, to je nowi kanòt / przekòp. *Gò* Jò stojòt nad łòzèskã rzéczi. *Bl* Bèło tile (tèlè) rumù (rèmù, placu, miescò), zèbè wóz zaprzègli w kònie przèkã żłòbù rzéczi stojòt wigòdno (wègòdno). *Lz*]; **rzeka żłobi / wyżłobiła sobie nowe** ~ rzèka żłobi / wèżłobiła (*ew.* wèszlamòwała) so(bie) nowé łòze / łòzèskò / kòrèto / nowi żłób [Dzèż ta rzèka tu płènie, òna sobie zaczinò żłobic nowé kòrèto. *Sy*]

korzec *m* (dawna miara objętości – około 120 litrów, 98 kilogramów) kòrc, *zdr* kòruszk; *ew. arch lok*: łub *m* *Ra*, *Hf* [tegò kòrca / lèbù; dwa kòrce; piãc kòrców || kòrcy; *Zasòt* jem dwanòsce kòrcy zèta. Cos je w kòrcu makù (*cos przepadło, jak jigła w stogù / w kòpicè sana*). Kòrcama kòmùs mierzèc (*wiele / szczèro dawac*). - *Sy* Kùpił jem dwa kòruszczi zèta, ale cèż to znaczi na tèle dzecy! Kòrc zèta; sztèrè kòrce ówsa; dwasta kòrców mączzi. - *Ra*]; **połowa ~rca** pól / pòłowa kòrca, pòlkòrca *n*; pòlkòrczè *n* [Ta mò rzèc (*slòdk*) jak pól kòrca. Ani pòlkòrcza zèta nie dòt bratowi. Przènies mie to pòlkòrca. Ta mò dupã jak pòlkòrca. Pòlkòrcowi kòsz. - *Sy*]; **obejmujący jeden** ~ kòrcowi [Dwa pòlkòrcza to je jeden kòrc. Kòrcowi miech. - *Sy, Ra*] {‘kòrcowi’ – *w przèn. zn.* = *wiòldzi, òbjimny*} [Niebòszczik Abram z Gdini nosył kòrcowi różk z tobakã, chtèrnã wszètczich czestowòt. *Sy*]; **chować pod korcem** chòwac / skrèwac / trzèmac schòwóné (pòd kòrcã); **dobrali się (są dobrani) jak (dwa ziarenka) w ~ maku** dobrełè sã (sã dobróny) jak (dwa zòrenka) w kòrcu makù

korzeniasty *ad* kòrzeniasti, kòrzeni(ow)ati [Kòrzeniaté roslènè (*roscènè*). *Lz*]

korzenie się kòrzenic sã, zapùszczac kòrzenie w zemiã [Taczè wiòldzè drzewò sã kòrzeni. *Lz*]; *ew.* *w zn.* krzewić się, rozrastać się: rozrastac sã, kòscerzèc sã [to sã rozròstò / kòscèrzi]; *w zn.* rorastać się szeroko: krzeszczèc sã, rozkrzèszczac sã [to sã krzèszczi / rozkrzèszczò coròz barzi / szerzi]; **za~ się** zakòrzenic sã, zapùscèc kòrzenie; **u~się** ùkòrzenic sã; *ew.* przèjąc sã; **w~ się** wkòrzenic sã, głàbòk zapùscèc kòrzenie

korzenie się *n* kòrzenié sã, ùnizanié sã, ùpòkòrni(w)anié sã. *Por. korzyć się*

korzeniowy *ad* kòrzeniowi; **rośliny ~we (mające korzenie)** kòrzeniowé / kòrzeniowaté *roscènè* [Kòrzeniaté roslènè (*roscènè*). *Lz*]; **odrosty ~we (młode drzewka wyrosnięte od korzenia starego drzewa)** drzewiãta wèpùszczoné z (*a. òd*) kòrzenia stòrègò drzewa; kòrzeniowé òdrostè / òdnòzczzi (*Gò*); kòrzeniowé latoròzdzi (*Lz*); **system** ~ system / ùklòd kòrzeniowi

korzennik *m* kòrzennik *m*, hańdlôrz przëprawama, kùpc òd przëprawów (òd kòrzennëch przëprawów)

korzenny *ad* kòrzenny; *ew.* przëprawòwi, kòrzónkòwi [Kòrzenny sznaps. *Lz*]; **przyprawy** ~**ne** przëprawë, kòrzenie *pl* {‘kòrzenie’ *pl* *Ra* = *pol. korzenie, tj. suszone ziota i owoce kuchenne lub apteczne*}; *ew.* przëprawë kòrzenné (np. jingwer || jingber *m* – *pol. imbir*) [Białka wrzucëła spòrą gòrsc (*garsc*) kòrzeni w zupã. Òna halala kòrzónczy z aptéczi. – *Lz*]; **handel** ~ hańdel kòrzenny / przëprawama; **sklep** ~ króm z przëprawama; **towary** ~**ne** towarë kòrzenné / przëprawòwé; **wódka** ~**na** kòrzenny sznaps, kòrzónkòwò / kòrzennò wódka / gòrzòłka (*Lz Ra*)

korzeń *m* kòrzén, *m*, *lok.*: kòrzeniszczë *n*, *arch* grzelëzna *f*; *pl.*: kòrzenie, kòrzeniszczã [tegò kòrzenia; te kòrzenie / kòrzeniszczã, tèch kòrzeni / kòrzeniszczów; Drzewa mają kòrzenie. Jaczi kòrzén, taczi pién, jaczi òjc, taczi syn. Co jò béł za chłop, jò bë béł drzewa z kòrzeniszczama wëriwòł, czej bë bëło na to przëszo, tak mòcny jò béł, a dzys? Dzys jò jem na ùtëpie. Nasz ògród sã nie chce dac przekòpac, bò w nim sã same kòrzeniszczã. Co to drzewò mò za dłudżé, grëbé kòrzeniszczã. – *Sy* Pùscë ten kòrzén, a wez tã nogã. *Lz*] {‘kòrzén’ *in* = *pol.* a) pochodzenie – *zob.*; b) *narząd kopulacyjny u konia*}; ~ **zëba** *zob. ząb*; ~ **wystający z ziemi** wëszczérz *m*; *ew.* kòrzén wëstający z(e) zemi, kòrzeniszczë wëstające / wëlòżające ze zemi [To kòrzeniszczë tak wëlòżò ze zemi, zëbëm sã béł wnet zwrócył. *Sy*]; **narodził na ~niu roślin okopowych, szczególnie brukwi** *zob. guz 5*

korzonek *m* kòrzónk, kòrzóneczk *m* [tegò kòrzónka; te kòrzónczy, tèch kòrzónków; Ùważòj, co kòrzónków nie ùszkòdzysz. *Sy* Pùscë kòrzónk, a wez ògónk. *Lz* Òsocz (|| òszòc) mò taczé mòté kòrzóneczczi, zëbë le jeden òstòł w zemi, to sã zarò kòscérzi. *Ra*]; **żywić się ~kami** zëwic sã kòrzónkama (*tzn. miec wiòlgã nãdzã - Sy*); *ew.* jesc kòrzenie a zelëskò [Ròz przòdë na swiece miała bëc takò biëda, że sã lëdze kòrzónkama zëwilë. Zëwic sã kòrzónkama Ti sã kòrzónkama zëwia. Tak wëdrzi, jakbë sã kòrzónkama zëwił. - *Sy* Sëtmë lat òn chòdzył a jòdł kòrzenie a zelëskò. *Lz*]

korzyć się kòrzëc sã, ùpòkarzac sã || ùpòkòrzëwac sã, ùniżac sã (przed czim) [òn sã kòrzi / ùpòkòrzi || ùpòkòrziwò; më sã kòrзимë; kòrzë sã; Kòrzë sã przed Bògã. *Lz*]. *Por.* pokora, przymilać się, niżyc, uniać się, upokorzyć się

korzystać *v 1.* ~ **z czego, używać coś** ùzëwac cos / czegòs, *rzad.*: kòrzëstac z czegò; *ew.* miec z czegòs jaczi pòzëtk [òn to / tegò ùziwò; òn z tegò kòrzistò / mò z tegò pòzëtk; Sélóm ten słowòrz czim rëchli, zëbë lëdze ju mòglë z niegò kòrzëstac. *Gò*]; ~ **z okazji** kòrzëstac z leżnoscë, wëkòrzëstëwac leżnosc [òn kòrzistò / wëkòrzëstiwò || wëkòrzëstëje]; ~ **z czyjejś życzliwości / dobroci / uczynności** kòrzëstac z czëji(s) / kògò(s) zëczlëwòscë (*a. zëcznotë*) / dobrocë ùczinnoscë, wëkòrzëstëwac czëjã(s) / kògò(s) zëczlëwòsc (*a. zëcznotã*) dobroc / ùczinnosc; ~ **z czyjejś toalety** kòrzëstac z czëjis toaletë / z ùsòdkù ù kògòs; chòdzëc do kògòs na ùsòdk / na szituz; ~ **z czyjejś szczotki do butów** ùzëwac czëji(s) / kògò(s) szczotczy do bótów; brac czëjãs szczotkã i czëszczëc swòje bótë; **2.** ~ **na czym (zarabiać)** miec (*a. czerpac / cygnac*) z czegò dochòd / wzątk / zòróbk / zwësk / kòrzësc; zarabiac na czim(s); *rzad.*: kòrzëstac / zwëskiwac na czim(s); ~ **z kredytu** kòrzëstac z kredytu; brac kredit (*ew. kreditë pl*); brac cos na kredit / na bóg / na pòzëczk; **z prawa do czegoś** kòrzëstac z prawa do czegòs; ~ **z oferty** kòrzëstac z òfertë, wëbrac (so) jakã òfertã

korzystanie *n* kòrzëstanié (z czegòs), ùziwanié / wëkòrzëstiwanié (czegòs), zwëskiwanié / zaròbianié (na czim) *itp.* [Autostop - fòrma turisticzi zanòlëgajacò na kòrzëstanim z pòdwiëzeniò za darmò przez napòtkóny autól. *Gò*]. *Por.* **korzystać**

korzystnie *adv* dobrze, *ew.* z zòróbkã / ze zwëskã / z kòrzëscã / z profitã; *rzad.*: kòrzëstno || -nie, òpłòcalno || -nie; *ew. np. o lokalizacji:* dogòdno || dogòdno [Dobrã krowã òn kòrzëstnie kùpił. *Bù*]; **udało ci się to sprzedać** ~ to ce sã ùdało dobrze

(s)przedac; to ce sã òplacëto (s)przedac; to tã dobrze sprzedôł; na tim (na ti sprzedażë) jes dobrze wëszedł; **wyglądasz ~ w tym płaszczu** dobrze (a. piãkno / fëjno / szëkòwno) wëzdrisz w tim płòszczu; ten płòszcz tobie (baro) stroji / pasëje; **obiekt ~ położony, w pobliżu miasta** òbiekt dogòdno pòłożony, kòle miasta (a. bliskò / w (p)òblëżim / niedalek miasta)

korzystny *ad* kòrzëstny, òplòcalny, dochòdowi, zwëskòwny; przënòszający pòzëtk / dochòd / zwësk / wzątk / profit / kòrzësc; *ew.* dobri, dogòdny || dogòdny; **~na sprzedaż / transakcja** kòrzëstnò (*ew.* òplòcalnò / dochòdowò / zwëskòwnò) (s)przedôż / transakcjò [Kòrzëstnò przedôż. *Bù*]; **~ interes** dobri jinteres / geszeft / zòróbk; *sznërga f*; *ew.* òblów, ùszarp *m*; **to dla nas ~na sposobność (okazja)** to je dlò nas dobrò / dogòdnò leżnosc / spòsobnosc; to nama / nóm prawie pasëje; to sã nama dobrze zložëło; **~ne warunki (np. sprzedaży / jazdy / pogodowe)** dobré / dogòdné warënczi (np. sprzedażë / jazdë / pògòdowé); **~ne położenie (~na lokalizacja)** dobré / dogòdné pòłożenié; dobrò / dogòdnò lokalizacjò

korzystać *f* kòrzësc (|| *lok* kòrzëst) *f*; pòzëtk, zòróbk, profit, zwësk, wzątk, dochòd *m*; **miec z czego** ~ miec z czegò kòrzësc / pòzëtk / zòróbk / profit / zwësk / wzątk / dochòd; **przynieść (przynosić) / dać (dawać)** ~ przëniesc (przënaszac / przënosëc) / dac (dawac) kòrzësc / zwësk / wzątk / profit itd.; **osiągnąć z czegoś** ~ òsygnac z czegò kòrzësc / dochòd itd.; zarobic na czim; wiñc na czims dobrze; zgroszëc sã / wzbògacëc sã na czim; dostac za cos dobrze zapłaconé; **osiągnięte ~ści** òsygniãté / òsygnioné kòrzëscë / pòzëtczi / zwësczi / profitë / zòróbczi / dochòdë itp; **czepać z czego ~ści** zarabiac na czim, cygnac (*rzad* czerpac) z czegò zwësk / kòrzësc / profit (*a. pl.* zwësczi / kòrzëscë / profitë); *ew.* žëc z czegòs [Òn z tegò žëje. *Gò*]; **nie mieć z czego ~ści** ni miec z czegò kòrzëscë / profitu / zwëskù / dochòdu / wzątkù itd.; *ew.* ni miec z czegòs nic [Z tegò ni ma kòrzëscë. Takò kòrzësc abò niżòdna. Z tegò wiwrotu (z *ti przitczy górë*) jò ni móm niżòdny kòrzëscë. Pòżiczek nie daje kòrzëscë. - *Sy*] {‘kòrzësc’ *in* = *pol. poprzeczna, nieco zakrzywiona beleczka u motowidła*}; **oszustwo nie daje ~ści** òszëkañstwò nie przënòszò (nie daje / nie dówò) kòrzëscë / profitu; òszëkañstwò (*a. òszëkiwanié*) sã nie òplacy / sã nie òplòcò / nie pòplòcò / nie wëchòdzy na dobré; **obrócić coś na swoją** ~ òbrócëc (*a. wëkrãcëc, przerobic*) cos na swòje (jegò, ji, kògòs) lepszé / na dobré dlò se / na swòjã kòrzësc [Òn tak wiedno robi, žebë to wësżło na jegò lepszé. Òni to wiedno òbrócã na swòje lepszé. - *Gò*]; **wyjsc na** ~ wiñc na dobré / na lepszé / na kòrzësc / *ew.* na pòzëtk; **to wyszło na moją** ~ to wësżło na mòje lepszé / na mòjã lepszą / na mòjã kòrzësc; jem / jò na tim dobrze wëszedł; **wyszedłem na tym z ~ścią** jò na tim wëszedł ze zwëskã / z profitã / z kòrzëscã; **on zmienił się na** ~ òn sã zmienił na lepszé; òn sã pòprawil / stòł sã lepszzi; **~ sprawę na czyjąś korzyść** rozstrzëgnac sprawã na czëjã(s) / kògòs kòrzësc [Do wsë zjachòł sã sąd i rozstrzignął (*rozstrzëgnął / rozstrzignł*) sprawã na kòrzësc negò dobrégò sąsòda. *Sy*]

kos *m orn* kòs (*Bù*), smòczk *m*, mëska *f* {‘kòs’ *m* - *in* = *kòsba f, seczenie trówë / zbòżégò*; ‘smòczk’ *in* = *icht szprotka*; ‘mëska’ *lok in* = *pol. bot* przetacznik leśny – *zob.*}

kosa *f* 1. kòsa *f* [Të mòsz kòsã wëklepac. *Ra* Chto kòsë nie wëklepie, tegò kòsa wëklepie (*ten sã namãczy przë seczenim*). Wòżniësi kòsnik niż kòsa. Chłop do kòsë (*kòsnik*). *Sy*]; **trzonek (drzewce) ~sy** kòsëskò || kòsëszcze *n*; sztíl (òd / do) kòsë; **poprzeczny uchwyt (poprzeczna rękojeść na środku drzewca) ~sy** knéwel *m*, pòprzëczka *f* [Złapòł kòsã za knéwel i zaczął sec. *Sy*] {‘knéwel’ *in* – *zob.* knebel}; **części stalowego noża (ostrza) ~sy** a) òstrzë *n*; b) krzëbt *m* (krzëbt òstrzëgò); c) nos, szpëc *m*, bëka *f*, żądło *n*; d) *część najbliższa trzonka*: piãta *f* [Przëcëśni barzi tã piãtã, bò tak wiedno wjedzesz szpëcã w piòsk. *Gò*]; **ostrzałka do ~sy** sztrëchòlc *m*;

ostrzyć ~sę òstrzëc (òstrzëc sztrëchólcã) / sztrëchac kòsã; **podostrzyć** ~sę wëdòstrzëc / pòdòstrzëc / wësztërchac kòsã; **trafiła** ~ **na kamień** trafiła kòsa na kam; *ew.* nalôzł swój swòjégò / trafił swój na swégò; **odgłos kos tnących zboże** szum / szëmòt, chrzãst *m*, trzeszczenié, wòrskanié *n*; *czej* sã secze żëto, to le tak szëmi / chrzãszczy / trzeszczi / wòrskò [To le tak zbòzé szëmiało / szëmòtało / trzeszczało / chrzãszczëto / wòrkało / *czej* òni seklë. *Gò* „Kòsa na lëchim żëce sã chwòli, że òna zerznie piãc stebłów, a przë tim òna le dwa zetnie, trzë sã ùgnã, pòdniesã i dali stojã. A *czej* je dobré żëto, tej kòsa jãz z ùcechë szëmi: szesc stebłów, szesc, szescset szesc”. ”Kòsa spiéwò cenkò, *czej* zbòzé je lëché: pińc, pińc. A *czej* dobré, to òna grëbò spiéwò: dwa dwadzescë”. - *Sy*]; **2.** warkòcz *m*; **3.** *czł. przykry, a. egzaminator wymagający:* kòsa *f*, sekòcz *m*; *por.* **jédza**

kosaciec *m bot* józefk *m*

kosiarka *f* **1.** *kobieta z kosą:* kòsnica *f*; **2.** maszina żniwnò / do seczeniò (do seczeniò zbòżégò || zbòżò); *lok:* rzeszòrka, *rzad:* kòsarka; *ew.* snopòwiązalka *f* { ‘rzeszòrka’ *in* = kòbiéta, *chtërna wiãze* / rzeszò snopë }

kosiarz *m* kòsnik, *rzad* kòsòrz *m*, chłop do kòsë; *pl:* kòsnicë / kòsarze / chłopci do kòsë [To sã taczé grëbé sztëczy (*chleba*) jak dlò chłopów do kòsë. *Sy* Sztërzech kòsników seklò zbòzé przez pòrà dni òd rena do wieczora. *Czejbë* më mielë jesz jednégò kòsnika, tejbë robòta lepi szafòwa. – *Gò* Cëż bë nasz pón robił, żlëbë kòsnicë nie wëszlë wito na łączi? *Ra*]; ~ **zajmujący koszący dookoła skraje a. narożniki łąnu zboża aby kosiarka mogła wjechać** òbsecznik *m* [Òbsecznik òbsékò zbòzé (*kraje abò nòrtë sztëka zbòżégò*). *Sy*]

kosić *v* sec; *rzad* kòsëc [jò seczã / kòszã, të seczesz / kòsysz, òn secze / kòsy; më seczemë / kòsymë, wa seczeta / kòsyta, òni seczã || *rzad* sekã / kòszã; òn sekl; òni seklë / kòsëlë; *Czej* wa zaczinòta sec / *rzad* kòsëc / seczenié / kòszenié? *Gò*] *Gò* Bãdzemë wito seklë. Òstrò kòsa dobrze secze. Chto w deszczu secze, ten w pògòdã sëszi / wòzy. *Sy*]; ~ **łąn zboża dookoła (skraje a. same narożniki)** òbsekac [Nigle më zacniemë sec maszynã, to më nòprzód z kraju òbsékómë kòsã całë pòle. *Sy*]

kosior *zob.* **pogrzebacz**

kosmacieć *v* òbrastac włosama / klatama / klëszama / kùdłama; robic sã / stawac sã kòsmati / kùdłati / klatati, szadi / włosësti / włochati / òbrošli [òn òbròstò / robi / stòwò / stajë]

kosmatka: ~ **owłosiona** *f bot* rzãsnica *f*

kosmatość *f* kòsmatosc, kùdłatosc, klat(ow)atosc, szadosc, włosëstosc, włochatosc *f*

kosmato *adv* kòsmato, kùdłato, klat(ow)ato, szado, włosësto, włochato { ‘kòsmato’ *in* = *pol.* a) *niedobrze, nie tak jak należy;* b) *niezdrowo, słabo;* c) *niepomyślnie, źle;* d) *niemiło, nieprzyjemnie* }

kosmaty *ad* kòsmati, kùdłati, *lok* faflati, òbrošli || zarosłi, klat(ow)ati, szadi, włosësti (*Lz*), włochati (*Gò*) [Òn je na całim cele kòsmati. Kòsmaté włosë. - *Lz* Òn mò całë cało kòsmaté. *Ra* Ten je tak kòsmati jak mòłpa. Z kòsmati łączi nèkò bączci (*grzebién*). - *Sy*] { ‘kòsmati’ *in* = *pol.* a) *źle wykonany, nieudolny, wadliwy;* b) *niedołężny, niezdarny;* c) *pagórkowaty, falisty;* d) *sprośny, niegodziwy* (*por.* ‘faflati’ – *zob.* kudłaty); *por.* ‘kòsmiën’ mòł (*wëstający gnòt*) *na karkù kònia, przed przédnymã nogama;* ‘szadi’ = *pol. rozczochrany*}; ~**ta gąsienica** kòsmatò wãsewnica; ~ **reçznik** kòsmati / nitkòwati rãcznik. *Por.* **kudłaty**

kosmek *m* kòsmëk *m*; *pl:* kòsmëczy (*Gò*); wëpùstëczy na pòwierzchni czinnëch nòrzãdów, zwikszejãc te pòwierzchnie; **kosmki jelitowe** kòsmëczy flakòwë

kosmetolog *m med* kòsmetolog *m*

kosmetologia *f med* kòsmetologiò *f*

kosmetyczka *f* kòsmeticzka *f* – **1.** pròcowniczka zakładu kòsmeticznégò, co sã zajmùje zabiegama kòsmeticznyma; *ew. arch* balbiérka { ‘balbiérka’ = *pol.* fryzjerka - *zob.* – *por.* balbiéra = *frizjera* – *przódë* = *pol.* balwierz, *cyrulik*}; **2.** taszka / torebka / pùdełkò do noszeniô kòsmetików *f*

kosmetycznie *adv* kòsmeticzno || -nie

kosmetyczny *ad* kòsmeticzny, ùpiãkni(w)ający; *ew.* higieniczny; służący do ùtrzymaniô czëstoscë i jãdrzoscë cała (skórë / paznokców *itp.*) i kòrektë niedostatków ùrodë za pòmòcą specjalnëch zabiegów i strzódków / preparatów (krémów / płinów / farbk / lakrów *itp.*); **zabieg** ~ zòbiég (|| zabiég) kòsmeticzny; **maseczka** ~na maseczka / larwka kòsmeticznô; **środek** ~ *zob.* **kosmetyk**

kosmetyk *m* kòsmetik *m* – strzódk / preparat kòsmeticzny / ùpiãkniający; strzódk do ùpiãkni(w)aniô cała / do ùtrzymaniô czëstoscë i jãdrzoscë cała / skórë (òsobliwie twarzë)

kosmetyka *f* kòsmetika *f* – **1.** kùnszt ùpiãkni(w)aniô cała i kòrigowaniô niedostatków ùrodë za pòmòcą specjalnëch zabiegów i strzódków / preparatów; **2.** pùcowanié, glancowanié *n.*, nadòwanié czemùs esteticznégò wëzdratkù; òstateczne pùcowanié (mëcé, czëszczenié) ùrządzeniô przed òddanim do ùżëtkù przë pòmòcë specjalnëch strzódków / preparatów ùpiãkniających i miłò pòchnącëch; ~ **auta (samochodu)** kòsmetika aut(oł)a; ~ **mieszkania** kòsmetika mieszkaniô

kosmicznie *adv* kòsmiczno || -nie

kosmiczny *ad* kòsmiczny – **1.** òdnòszający sã do kòsmòsu; **statek / pojazd** ~ pòjòzd kòsmiczny; wòzëdłò kòsmiczné [tegò pòjazdu / wòzëdła; w tim pòjezdze / wòzëdle]; **lot** ~ lot kòsmiczny; lecba (*ew.* pòdròż / réza) kòsmicznô / w kòsmòs; **pył** ~ pich / kùrz / piòsk kòsmiczny; materiô midzëgwiezdniô; **stacja** ~na stacjò / baza kòsmicznô; **przestrzeń** ~na przestrzëń kòsmicznô; **2.** ògromny, nieògarniony, nieògrańczony, nieskùńczony, na miarã kòsmòsu

kosmita *m* kòsmita *m*, przëpùszczalny mieszkãnc jinszi planetë niź Zemìa

kosmobiolog *m* kòsmòbiolog *m*

kosmobiologia *f* kòsmòbiologiô *f* [ti -gii]; nôùka / ùczba badającò mòzłëwòsc zëcégò pòza Zemią

kosmodrom *m* kòsmòdrom *m*, startowiskò pòjazdów kòsmicznëch

kosmofizyk *m* kòsmòfizyk *m*

kosmofizyka *f* kòsmòfizyka *f* [ti -fizyczi]

kosmogonia *f* kòsmògòniô *f* [ti -nii] – **1.** dzél astronomii, co sã zajimò pòwstòwanim i rozwòjã całów niebieszczich; **2.** wëòbrazenia ò pòchòdzenim i pòczãtkach swiata, jaczé sã spòtikò w rozmajitëch religiach czë mitologiach

kosmogoniczny *ad* kòsmògòniczny

kosmografia *f* kòsmògrafiô *f* [ti -fii], òpis swiata (dòwny dzél astronomii, zawierający zbiór òglowëch, òpisowëch wiadomòscy z geografii / meteorologii)

kosmograficzny *ad* kòsmògraficzny

kosmologia *f* kòsmòlogiô *f* [ti -gii]; **1.** dzél astronomii, co sã zajimò wszechswiatã jakò całoscã; **2.** w niechtërnëch religiach i nôdbach filozoficznëch: twierdzenia i wëòbrazenia ò pòchòdzenim, strukturze, jistoce i kùncu wszechswiata

kosmologiczny *ad* kòsmòlogiczny

kosmonauta *m* kòsmònauta *m* – kòsmiczny pòdròznik, „pilot” w pòjezdze kòsmicznym {Kòsmònaùce widzelë za sobã szlachë pò swich stopach na ksãzëcu. Sy}

kosmonautka *f* kòsmònautka *f*

kosmonautyczny *ad* kòsmònautyczny

kosmonautyka *f* kòsmònautika *f* [ti -nauticzi]

kosmopolita *ad* kòsmòpòlita, beznòrodówc *m*

kosmopolityczny *ad* kòsmòpòliticzny; ni mający niżódny przënòleżnoscë nôrodny; nie czëjący sã związóny sentimentã z niżódnym krajã ani nôrodã

kosmopolityzacja *f* kòsmòpòlitizacjô *f* [ti -cji]

kosmopolityzm *m* kòsmòpòlitizm *m*

kosmos *m* kòsmòs *m* – **1.** wszechswiat *m*; nieskùńczony w przestrzeni i czasu zbiór całów niebiesczich; **2.** *pot* przestrzëń pòzazemskò, dostãpnò lëdzcémù doswiòdczenimù, w jaczi sã dokònywóné eksperimentë i kòsmiczné lotë / lecbë; **3.** *filoz* swiat pòjãti jakò wewnãtrznò ùpòrządkówónò i harmònijno zbùdowónò całosc / całownota, procëmnota chaosu

kosmyk *m* kòsmëk (*Ra*); *ew* ògónk *m*; ~ **włosów** kòsmëk / ògónk włosów; **rozwichrzony, sterczący** ~ kùrón(k) *m* [Wez so tegò kùrona na mòkro przëczeszë. *Gò*]. *Por.* **kędzior, pasmo**

koso *adv* (*krzywo, pochyło, ukośnie*) krzëwò, *arch* kòso; *ew.* ùchëło, szròc / na szròc / na ùszròc, na szrëj / na szragò || *lok* na szagò [Stòł stoi kòso. Òn pòstawił stòłk kòso. - *Bù*]; ~ **patrzeć (zezować)** krzëwò wzerac, *arch* kòso zdrzec; *ew.* zëzowac, szilowac, miec szmëlka / zëza (*lok* ceza); zdrzec jednym òkã w liwkòwą taszkã [Chłop zdrzi kòso. *Bù*]. *Zob.* **ukośnie, ukos (z ~sa)**

kosodrzewina *f* **1.** *bot* (*rodzaj sosny górskiej*) kùsodrzewizna *f*; **2.** *drzewa iglaste, karłowate:* kùsodrzewizna *f*, kùzle; *krzãslòczy pl* [Na wëdmach rosce kùsodrzewizna. *Sy* Tam, w Jislandii, tak jak w pòlszczich Tatrach, ni ma wësoczych drzëw, le roscã taczé kùzle. *Gò*]

kosodrzewinowy *ad* kùsodrzewiznowi

kosooki *zob.* **skoónooki, zezowaty**

kosteczka *zob.* **kostka**

kostera *f* *icht* kòstera *f*, rëba z całã pòkrëti gnòcatim pancerzã i z pëskã zrosłim w mòcnã dzëbã, zëjącò w ceplëch mòrzach, strzòd kòralowëch rafów

kostium *m* kòstjim *m* – **1.** białgòwsczé (kòbiécé) òbleczenié, jaczé sã sklòdò z dwùch dzëłów: żakétu (*ew. zob. bolero*) i sëczenczi (z „górë” i „dołu”); **2.** apartny strój, ùziwóny le przë niejednëch leżnoscach, np. przez aktorów w teatrze (np. w rolach historycznëch), jakò òbùcé karnawałowé, abò strój dlò spòrtowców. Np. kòstjim teatralny / historyczny / spòrtowi: do gimnasticzi (gimnasticzny), do pìwaniò (kapielowi), do jazdë na pùrgach – *pol.* nartach (òbùcé pùrgaczów)

kostiumowy *ad* kòstjimòwi; **bal** ~ bal przestrojèlców / przestrojińców; **film** ~ kòstjimòwi (*colegało: historyczny z aktorama òbùtima w stroje z przënòleżnégo czasu, np z XVIII wiekù*)

kostka *f* **1.** (*mała kość, kosteczka*) gnòcëk, gnòtk *m*, *arch* kòst(ecz)ka *f* [Przez tã mòłą kòsteczkã rena sã ni mòże wëgòjic. *Ra*]; **2.** (*kostka przy stopie*) kòstka *f* [Òn so złómòł kòstkã ù prawì nodzi. *Lz*]; **zaledwie po ~ki / do ~stek** le(no) pò kòstczy / le(no) do kòstk [W rzëce le je wòda pò kòstczy. *Sy*]; **suknie po ~ki** sëknie kò kòstczy; **po ~ki w błocie** pò kòstczy w kale; **3.** (*kawałek czegoś, np. masła, w formie sześcianu*) kòstka *f*, sztëczk, kawałk, kloc(usz)k *m*; ~ **masła / cukru** kòstka / sztëczk masła / cëkru [Białka kùpiła pól fùnta cëkru w kòstkach. *Lz*]; ~ **brukowa** kòstka drogòwò / chòdnikòwò / *ew.* brukòwò (betonowò a. kamiennò); **4.** *wzór geometryczny na tkaninie w formie kostki, szachownicy:* kòstka *f* [Rãkawice, nogawice wizóné (*wiãzłé*) w biòłé ë czòrné kòstczy. *Ra*]; **5.** *zob. kość*

kostkować *v* kòstkòwac – **1.** fòrmòwac w kòstczy; **2.** wëkładac kòstczy / kòstkã (kamienné a. betonowé) na drodze; **3.** robic na blasze òzdobny wzór w fòrmie kwadratów {*kasz.* ‘kòstkòwac’ *in = pol. idąc uderzać kostką w kostkę [Człowiek / krowa / kón kòstkùje. Sy]*}

kostkowany *ad* kòstkòwóny; *ew.* klockòwóny fòrmòwóny w kòstczy / kloczy / w równé sztëczy; pòdòwóny w kòstkach / klockach; ~**ne masło** kòstkòwóné masło; masło w kòstkach; ~ **cukier** kòstkòwóny cëczer; cëczer w kòstkach [Pól funta cëkru w kòstkach. *Lz*]

kostkowy *ad* kòstkòwi; **opuchlina** ~**wa** *med* kòstkòwò òpùchlëna (*Lz*)

kostnica *f* smiertelnica, kòstnica *f* [Më mómë doma mało placu i temù më niebòszczëcã mëmkã delë do smiertelnicë. *Sy* W kòstnicy stojòł zark z trupã. *Lz* Ùmarli leżòł trzë dni w kòstnicë. *Ra*]

kostniec *v* **1.** cw(i)ardnąc, òbracac sã / zmieni(w)ac sã w gnòt, gnòcëc (*Gò*), kòstniec (|| *arch* kòstnac || kòstniòc); *ew.* kamieniec {‘gnòcëc’ *Gò* – *por.* *Bù:* zgnòcëc = skòstniec} [Rodzi sòrna sã nôprzòd mitczë, a tej kòstnieją (*gnòceją, cwiardną Gò*). *Lz*]; **2.** ~ **od zimna** grablëc || *lok* grãblec, drãtwiec, *rzad:* kòstniec, sztiwniec, drewniec (òd zëmë / zëmna / zëbù / mrozu) {‘grãblëc’ *in.* = *pol.* marszczyć się}; **rëce / palce** ~**nieją od zimna** rãce / pòlce grableją || *lok* grãbleją / drãtwieją / kòstnieją / sztiwnieją / sã zgrablaté || zgrãblaté / zesztwiwniałé / zdrãtwiałé òd zëmna / zëmë / zëbù [Mie rãce grableją. *Sy*]. *Por.* **drëtwiec, skostniec, skostniały**

kostnienie *n* **1.** cw(i)ardnienié || -niãcë, òbròcanié sã / zmiénianié sã w gnòt, gnòcenié, kòstnienié; **2.** grablenié / drãtwienié / *rzad:* kòstnienié / sztiwnienié / drewnienié (òd zëmë / zëmna / zëbù / mrozu)

kostnina *f* gnòcëna *f* (*Gò*), swiëżò tkanka gnòtowò / gnòcanò na złómónym gnòce

kostnoszkieletowy *ad* gnòtowòszkieletowi (*Gò*); **ryby** ~**we** rëbë gnòtowòszkieletowé

kostny *ad* gnòtowi, *rzad* kòstny; **mąka** ~**na** gnòtowò / *rzad* kòstnò mąka, mąka z gnòtów; **układ / system** ~ ùklòd / system gnòtowi / *rzad* kòstny; **tkanka** ~ tkanka gnòtowò / *rzad* kòstnò; **choroba** ~**na** gnòtowò / *arch* kòstnò chòrosc (*Lz*); **bóle** ~**ne** bóle (lómanié) w gnòtach, gnòcané / gnòtowé / kòstné bóle. *Por.* **kościany**

kostołuski *pl*, *zool* gnòtoszcezëzule *pl* (*Gò*)

kostołuskie *ad* gnòtoszcezëzulowaté (*Gò*)

kostropaty *ad* parchati, szorstczy, nierówny, nieglòdczy, jakbë zrëti / pòrëti. *Por.* **dziobaty**

kostrzewa *f* bot kòstrzewa, *arch* kòstrzëca *f* [Kòstrzewa rosce na łakach. *Sy*]

kostucha *f* smierc z kòsã; smierc przedstòwiònò jakò szkelet / kòscotrüp z kòsã; *eufem* ta z tą kòsã [Dlò mie ju nie mdze radë, ta z tą kòsã ju do mie tak sztótama (*tej sej, sztërkama*) zazérò przez òkno, òna ròz wlëze, a mie ten łeb ùszmitnie. *Sy*]

kostur *m* **1.** (*kij używany zwłaszcza do podpierania się przy chodzeniu*) czij, palcòter, kramòlc, kòrpòlc *m*, palëca || palëc *f*, palëga, karkùlëca || krëkùlëca, sãkòwka, sãklëca, chabina, krëczew || krëkwia, laga *f* [Wzãł karkùlëcã w garsc i szedł. Zaszùcëc na karkùlëcã (*na bicé / rziątkã*). Sprac kògòs lagã. Chto wié, gdzie je mòja laga? *Sy*] {‘karkùlëca’ *w in.* = a) *pòłka do glëszeniò rib pòd lodã* [*Piérwi rëbë ògluszalë karkùlëcã. Sy*]; b) *lok:* wãgòrz *m* [*Pòjedzemë na karkùlëce. Sy*]; ‘chabina’ = *dosl.* gataz}; ~ **leszczynowy** leszczënowi czij, leszczónka *f*, leszczór *arch m* [Pòdòj mie leszczónkã, pùdã w pòle. Chcesz të leszczónkã òberwac? Të ju wierã dlugò nie dostòł leszczónkã. Ni ma tu gdzie kawał leszczóra? Chcesz të leszczórã? Wzãł leszczór i mù narzãł. - *Sy*]; ~ **dëbowy** dãbówka *f*, dãbówc *m* {‘dãbówc’ *in.* = *las dãbòwi, dąbrowa*}. *Por.* **laska**; **2.** drag żelòzny / drewniany òkùti żelazlã (drag do rozbijaniò cw(i)ardi zemi / lodu *itp.*; ~ **sadzarski** szpòda do sadzeniò (do sadzeniò mòlëch drzewk w lese)

kostycznie *zob.* drwiãco

kostyczny *zob.* drwiãcy

kosy *ad* (krzywy, pochyły, ukośny) krzewi, *arch* kòsy; *ew.* ùchëfi, pòchilony, szròc.; ~**se** **oczy** krzewé / *arch* kòsé / szilowaté / zezowaté òczë. *Zob.* **ukośny**, **skośnooki**, **zezowaty**

kosynier *m* kòsynier || kòsyniéra *m*; pòlsczi pòwstańc z kòsą

kosz (**koszyk**) *m* **owalny** ~ z **pałąkiem** kòsz, *zdr* kòszik || kòszik, kòsziczek *m*; *zgr* kòszëszcze *n* [Òn miôł mādél jô w kòszikù. Białka mù przëniosła kòszik jôj jak (*jakò*) darënk. - *Lz*]; **łubkowy** / **łubiany** ~ (**owalnego kształtu z pałąkiem lub bez**) łupczany kòsz; kòsz ùplotli z „łupków” pasów dzartëch z kòrzenia abò z młodégò dąbka [Łupczany kòsz je mòcny. *Sy*]; **prostokątny** ~**szyk z łubu leszczynowego (łubianka) do owoców** leszczónka *f* [Leszczónczy to są kòsziczczy do pòtròwnic. *Sy*]; **kosz(yk) (koszałka / kobiałka) z pokrywką**, kòbiél, kòbiòłka, *zdr* kòbiałeczka, kòszòłka, *zdr* kòszaleczka *f* [W kòbiòłkach rëbòcë noszą abò wësélają rëbë. Jic z kòbiòłką (*jic do spòwiedzë*). Mój chłop szedł dzys z kòbiòłką. Kùp całą kòszòłką swiëzich sledzy, to sã zjé, pòst je dłudzi. - *Sy* Żarnowscë nabrelë w kòbiòłczy. Gròf òdjachòł z kòbiòłką dodóm. - *Lz* Białka wzàła kòbiél z pòdarunkã. *Ma?* Pòd dachã spòdziwalë kòbielë pùsté. *Dh*]; **kosz podłużny, bez pałąka, opałka** czipa *niem*, *zdr* czipka, *lok*: òpòłka, kòbiél, karzëna *f* { ‘karzëna’ *in wiòldzi kòsz do rib, noszony na plecach* } [Przënies kùróm zòrna w òpòłce. *Sy*]; **kosz z pokrywą, niesiony na plecach** kòbiél *lok*; **wielki półstożkowaty kosz na ryby, z drewnianym dnem, noszony na plecach** karznia || karzniò || karzëna *f* [Zarzucëła kòbiél na plecë i szła. Rëbòcë łowilë, a rëbòczczy nosëłë rëbë w karzënach na sprzedanié. - *Sy* Pòd kòsz na plecë, zëbë jima nie cësnãło, rëbòczczy pòdkłòdałë so karzënaną pòdëszkã. *Gò*, *Sy*] { ‘karzëna’ *in lok*: a) kòsz bez pałąga, òpòłka, czipa; b) *czierz krzãslòkòwati, kùzel* }; **kosz z wikliny z dwoma uchwytami** karzelnica *f* [W karzelnicach noszą seczkã, bùlwë, wrëczy, brzòd, torf, drzewò, le nié wòdë. *Sy*]; **dawny kosz z pałąkiem i z czworokątnym, drewnianym dnem** deńczòk *m* [Deńczòczy wësłë z módë, bò ònë bëłë za cãzczé. *Sy*]; **szkielet (ożebrowanie)** ~**a** pòstawa *f* (tzn. pałąg i zëbra); ~ **na bieliznę** kòsz do piërze / bielëznë; *ew.* karzelnica *f*; ~ **na plaży** plażowi kòsz, kòsz na pieglëszczu / plażë; ~**szyk druciany z pałącem się łuczywem do wabienia ryb** kragañc *m*; ~ **masztowy (bocianie gniazdo)** masztowi kòsz, bòcóné gniòzdo; ~ **podnośnika / dźwigu** kòsz pòdnosnika, dwigù; ~ (**wsyp, lej**) w młynie trëchtel, ledłò we młinie; **dostać** ~**a** dostac kòsza, dostac czòrnëch krëp (na òdnãtã), òstac na niczim, jic / òdënc z ze spùszczonym nosã [„Òswiòdzcil jem sã Jadwiszce, alem dostòł kòsza, nié òd ni, le òd ji starszich, a òna niebòròczka tak łzë róniła, a kòzdò ùrónka (*łza*) bëła mie milszò jak sto talarów”. *Sy*]; **osiąść na** ~**u** nie òżenic sã, òstac sedzãcë na jajach; òstac stòrim kawalerã; **piłka trafiła (wpadła) do** ~**a** bala trafi(ł)a (wpadła) do kòsza / w kòsz; *ew.* bal / pùczk trafił (wpòłł) do kòsza / w kòsz

koszałka *zob.* **kosz**; **pleść** ~**ki-opałki** òpòwiadac / plestac (*a.* stożëc / plesec) łzònczi-mrzònczi / kròjczi-pòjczi / czipczy-òbczipczy / òbczipczy-òpòłczy / mglënë z glënë; *arch* kroniczi-òchroniczi; plestac bële co [Òn tam kroniczi-òchroniczi òpòwiòdòł, ale w tim razu ani pòłowë nie bëło pròwdë. *Sy*]. *Por.* **bredzić**

koszarowy *ad* kaszarowi; ~**we budynki** / **zabudowania** kaszarowé bùdinczi / zabùdowania

koszary *pl* kaszarë *pl*; **wojsko wraca do koszar** wòjskò wròcò do kaszarów

koszenie *n* seczenié *n*, kòsba *f*, *rzad* kòszenié *n* [Wszëtcë chłopci jidą dzys w kòsbã. *Sy* Mòże wito skùńczimë to seczenié, a tej wez niemë sã za... *Gò* Je ju czas kòszeniò (*seczeniò* || -czeniégò). *Lz*]; **zakończyć** ~ dosec; *ew.* o obrzędzie kończącym kośbę: zrobic wińc / bãksa / dzada / stòrégò strëcha; zgrabic bãksa / strëcha

koszenila *f* zoo kòszenila *f*

koszenilina *f* kòszenilina *f*

koszerny *ad* kòszerny – ù Żédów: „częsti” pòd wzglãdã òbrzãdowim / ritualnym

koszka *f* plecónka, *arch:* kòszka, plecénica *f* – słomiany ùl || hùl; pszczéli dómk ùplotłi ze słomë [Òn pòsòdòł dwãnòsce kòszk pszczól. Kùpił so kòszkã do pszczól. W niejedny kòszce më miodu pòzbawilë pszczolë. *Lz, Ma, Dh* Chto w plecónkã chùchnie, temù gãba spùchnie (*Sy*) / temù pësk spùchnie (*Ce, Ra*)] {‘plecónka’ *in = pol.* a) *koszyk gęsto pleciony, służący jako naczynie do noszenia wody*; b) *biczysko plecione z młodej brzożyny a. dąbczaka rozszczepionego na 10 do 12 części*; c) *włosy trudno dające się rozczesać*}. *Por. ul*

koszmar *m* **1.** òkropny (mãczący / straszny / przeròżający) sen; *ew. mòra f*; **2.** òkropieństwo *n*, òkropnosc *f*, òkropné zdarzenié / przeżécé (*ew. òkropné / straszné przeżéca*), straszno rzecz, straszné rzeczë, cos strasznegò; **3.** ùcemiãga, mòrdãga, ùdrãka, mãka, mãczarniò, biéda *f*; skweres *m*; kłòpòtë, trudnoscë *pl*; *por. ambaras*

koszmarnie *adv* straszno, òkropno [Mie sã jaż òkropno stało. *Sy*] {‘òkropno’ *in = baro, ògromno* [Òkropno sã rozptakãła. *Dzys je òkropno wiòldzi mròz. Òkropno lubiã spiewac. - Sy*]}

koszmarny *ad* òkropny, straszny; *ew. paskùdny, przebrzédli, przesniti, przeklãti, pòtwòrny* [To je cos òkropnegò z tobã. Majã òkropnã biédã. To je dzys òkropno kùrzawa. - *Sy*] {‘òkropny’ *in zob. okropny*}; ~**ne życie / miasto** straszné / òkropné / przesnitë *itp. zëcé / miasto* [Ni mógł jem dlëzi wësedzec w tim przesnitim miesce. *Sy*]; ~ **sen** òkropny / straszny / rzad pòtwòrny sen [Miòł jem dzys pòtwòrny sen. – *Sy*]; ~**ny dziad (męczyzna)** òkropny / przesniti / paskùdny strëch [Të przesniti strëchù, të bë sã chòc stòri swini przësnil. *Sy*]; ~ **baba (kobieta)** òkropno / przesnitò / paskùdnò baba; *ew. òkropné / przesnitë. paskùdné babskò* [Ta baba przesnitò, niech le òna jesz rôz na òczë sã pòkòże, to jò z nią wëjadã z jizbë. *Sy*]. *Por. okropny, straszny*

Koszajder *m hist* Kòsznéder || Kòsznajder || Kòsznajdroch *m* {‘Kòsznédrowie || -drzë’ *pl - Niemcowie, òsadli òd czasów krzëżacczych w pòłniowim dzëlu pòw. chòjnicczégò; ‘kòsznajdroch’ lok - Sy: człòwiek koślawy, mający krzywe nogi; por Sy: kòsznajdrowati = kòszlawi*}

Koszajderia *f hist* Kòsznéderiò || -rëjò || Kòsznajderiò (*Gò*) *f* [ti -rii || -rëji] – òkòlë zamieszkóné przez Kòsznédrów

Koszajderka *f hist* Kòsznéderka || Kòsznajderka *f*

kosznajderski *ad hist* kòsznédersczy || kòsznajdersczy

koszowy *ad* kòszowi

koszt *m* kòszt *m*; *ew. wëdatk, rechùnk m, òpłata / zòpłata; ew. cena f, przest. priz m* [Na mój kòszt; twòjim kòsztã. *Ra*]; ~ **podróży** kòszta || -të rëzë / drodżi / pòdròżë / jazdë; wëdatk na jazdã / pòdròż; ~**y przesyłki** kòszta || -të przesłaniò / przesëłczy; **połączony z ~ami** pòłączony (*a. złączony / / zwiãzóny / pòwiãzóny / zrzeszony*) z kòsztama; **ponieść ~ty czegòs** zapłacëc za cos, pòniesc kòszta czegòs, dac / wëłòzec na cos dëtczi / pieniãdze; ~**y utrzymania** kòszta || -të ùtrzymaniò / zëcégò, òpłata (dëtczi płaconé) / wëdatk (*a. wëdatczy*) na zëcé / ùtrzymanié; ~**y ponosić (wydawać pieniądze, nie szcëdzić wydatków)** łòzëc; płacëc / dawac / wëkladac pieniãdze (na cos / na kògòs) [Ni mògã wicy na jednegò sëna łòzëc, bò bëm sóm z torbã szedł. *Sy*]; **na ~ firmy** na kòszt / rechùnk firmë; **na mój / swój / jego / jej** ~ na mój / swój / jegò / ji kòszt / rechùnk; **bez ~ów** bez kòsztów / wëdatków; (za) darmò / za darmòka; **żart** za Bóg zapłac; **dotatkowe ~y** dotatkòwë / ekstra kòszta || kòszte / wëdatczy; **przewidywany ~ tej inwestycji / tego przedsięwzięcia** przewidiwóny / spòdzëwóny kòszt ti jinwesticji / tegò przedsewzãcò || -cégò; **osobne / odzielne~y** òsòbné (òsòbno liczoné) kòszta || -të / wëdatczy; ~**y własne** swòje / włòsné kòszta || -të / wëdatczy; **własnym ~tem** swòjim kòsztã, za swòje pieniãdze / dëtczi; **pokryć ~**

czegoś z własnej kieszeni pòkręc kòszta czegoś (a. wëłożec / wëdac pieniãdze na cos / cos òplacëc) ze swòji taszë / czeszeni / ze swégò miészka; **piąc się w górę cudzym** ~tem piąc sã w górã cëzym / kògòs / czëjims kòsztã; ~em nieprzespanych nocy / własnego zdrowia / żóładka kòsztã nieprzespònëch nocy / swòjégò zdrowiò || -wiégò / żóładka; ~y (straty) moralne kòszta || -të (stratë) mòralné

kosztorys *m* kòsztoris *m*, plan wëdatków na jaczis cël, òbrechùnk / òbliczenié / òszacowanié kòsztów; **wykonać / sporządzić** ~ zrobic / wëkònac / spòrzãdzëc kòsztoris; òbliczëc / òbrechòwac / òszacowac przewidiwóné kòszta || -të / wëdatczy

kosztować *v* **1.** kòsz(ow)ac [Chto bùdëje, wié co to kòsztëje. Sy To doch wiele kòsztò. To nick nie kòsztëje. Ta ksążeczka kòsztëje dzesãc fénigów. Ra]; **wiele** ~ wiele kòsz(ow)ac; *ew. rzad, o długotrwałych wydatkach:* nakòsztowac [Òn gò dëcht (*ozn. wiele*) nakòsztowòł w szkòłach. Ra] ~ **dużo trudu** kòsztowac wiele trëdu / robòtë / ùcemiãdzi / zòchòdu / zabiegów; **2.** szmakac, próbòwac, *żart:* maklac co jãzëkã (*Sy*)

kosztownie *adv* drogò; *ew. np. o drogocennym wyposażeniu:* bògato, kòsztowno

kosztowność *f* kòsztownosc, cena *f*; ~ści *pl* kòsztownoscë *pl*; *ew. skarbë pl, drodzë / wòrtoscowé rzeczë* [Òni mają w kòmòrze znaczné kòsztownoscë. Ra]. *Por. klejnot(y)*

kosztowny *ad* drodżi, kòsztowny; *ew. wòrtoscowi, wiele wòrt, kòsztëjący wiele pieniãdzy* || -niãdzy [To są baro kòsztowné sprzãtë. Ra]

koszula *f* kòszla || kòszëla *f*, *zgr* kòsz(ë)lëskò *n*; *arch* zgłò, zglëszcze *n* {‘zgłò’ *por. pol arch: giezł(eczk)o*} [Òn so òblókł biòłã kòszëlä. Tak sã wërzasł, że òd pòtu zmòkła mù kòszëla. Lz Przëòblókł czëstã kòszëlä ë szedł do kòscoła. Ra Reno stojã drzewa jak czej w biòłëch kòszëlëskach. Za tigòdniowã pròcã nie kùpisz szorca (*fartucha*) ani kòszëlëska. - Jk]; ~ **dzienna** wiéchrnò kòsz(ë)la {*por.* ‘spòdnò kòsz(ë)la’ = *pol.* podkoszulek - *zob.*}; ~ **nocna** nocnò kòsz(ë)la; *nocnica f*; **tylna część** ~li pòpleck *m*; **dolna część** ~li òd’zemnica *f*; **obojczyk u** ~li mészkiej przërëmnica, narémnica *f*; ~ **śmiertelna** smiertelnò kòsz(ë)la, kòsz(ë)la na smierc; *arch* zgłò *n*; **dziecko, człowiek w** ~li kòszlińc *m*; **zgrać się do** ~li przegrac / stracëc wszëtkò / wszëtkò blãk; òstac gòli / le na kòsz(ë)li || -lë; *ew. w zn. karc: zostać bez wyjścia:* òstac bët. *Por. bluza, bolero, kurtka*

koszulka *f* kòszulka || -szulka || kòszëłka, *rzad* kòszulinka *f* [To za mòłò kòszëłka na tegò dzeùsa. Ra]; ~lka **na butelkę** òplecëna / òplot / kòszulka na bùdelkã; ~ **foliowa na kartkę papieru** kòszulka fòliowò (z fòlii plastikòwi) na kòrtkã papiora; ~ **izolacyjna (na przewód elektryczny)** kòszulka / pòwłoka jizolacyjnò (na przewód / kabelk elektryczny)

koszulowy *ad* kòszëłowi || kòszłowi || kòszulowi [Jak jidiesz do krómù, kùp mie kòszëłowëch knap. Dobré płòtno kòszłowé mùszë bëc bielëtinczé. - Sy]

koszyk *zob. kosz*

koszykarka *f* **1.** (*kobieta wyplatająca koszyki*) kòszikòrka || kòszëkòrka, kòsznica *f*; **2.** (*kobieta grająca w koszykówkę*) kòszikòrka *f*

koszykarnia *f* fabrika / wëtwórniò kòszików; *ew.* kòszikarniò [ti -rni] *f*

koszykarski *ad* **1.** (*dotyczący plecienia koszy*) kòszikarsczy, *rzad* kòszëczkòwi, *arch* kòsznicczy [Kòsznicczy zòróbk Lz]; **roboty** ~ska kòszikarskò (*rzad* kòszëczkòwò) robòta (*Lz*), (plecenié / wëplòtanié kòsz); **rzemiosło / zajęcie** ~kie kòszikarsczë rzemiãstò / zajãcë; **sklep** ~ski kòszikarsczy króm, króm z kòsz(ik)ama; **wyroby** ~skie kòszikarsczë wërobë; ùplot *m*, ùplotë *pl* [W Domòtowie jeden plece, a drëdżi z ùplotã jëdzy pò pòwiece. Sy]; **2.** *sp* (*dotyczący koszykówki*) kòszikarsczy

koszykarstwo *n* **1.** (*rzemiosło*) kòszikarstwò || kòszëkarstwò, kòsz(ow)nictwò *n* [Przòdë kòszownictwò dosc wiele pieniãdzy przëniosło. Sy Slëpcë (*lëdze niewidomi*) sã ùczą nòwiãcy kòszikarstwa. Lz Zëmã trëdniã sã kòszëkarstwã. Z kòszëkarstwa mają swòj

dochód. *Ra*]; **2.** *sp* kòszikarstwò *n*, gra(nié) w kòszikówkã / w balã kòszikòwą / wrzucónã do kòsza

koszykarz *m* **1.** (*czł. plecący kosze*) kòsz(ow)nik, kòszikôrz || kòszëkôrz, *lok* kòszôrz *m* [Labùda z Domòtowa to je dobri kòszownik, w jegò kòszach mòże kamienie nosëc. Zaniesta pòdzarté kòsze do kòszôrza, zëbë je wëplótl. Kòsznik chòdzy pò wsë i sprzedaje kòsze. - *Sy* To są kòszëkôrze, chtërny kòszëczi plotã (*plecã*). *Ra*]; **2.** *sp* kòszikôrz *m* [tegò kòszikarza]

koszykowy *ad* kòszikòwi; **meble** ~**owe** plotté / wëplòtóné méble; **haft** ~ kòszikòwi wësziw / wësziwk / haft; **piłka** ~**wa** – *zob.* **koszykówka**

koszykówka *f* *sp* kòszikówka *f*, kòszikòwò bala / kòszikòwi bal / pùczk. *Por.* **koszykarstwo** **2**

kośba *zob.* **koszenie**

kości *zob.* **kość**

kościiany *ad* gnòcany, *rzad* kòscany [Kòscany grzebién. Gnòcanò knãpa. *Lz* Kòscanò / gnòcanò jigła. *Ra*]; **wyroby** ~**ne** gnòcané / kòscané wërobë

kościarka *f* gnòcarka, gnòt(ow)nica *f*, maszina do młócò gnòtów

kości *m* gnòtnik (*Tr*), szkelet *m*, gnòtë *pl*, gnòtowi / srãb / ùkłod / system {‘srãb’ *in* – *zob.* kadłub}

kościelny **1.** *ad* kòscelny, *arch lok:* cerczewny || cerkewny [W kòscelnym domie (*w krëchce*) stoi kropielnica. Kòscelny smrok. We waji jizbie je tacji kòscelny smrok. Kòscelny grajk (*żart: òrganista*). Wëstãpic (*wëstãpic*) kòmù na kòscelny drodze (*zaczëpic / napadnãc na kògò w drodze do kòscoła*). To je kòscelnò (*pòbòznò*) białka. Naji sąsëdze nie są za baro kòscelny (*pòbòzny*), chòc mają ksãdza w rodze. Kòscelné bótë / ruchna. - *Sy* Cerczewné dwiërze. *Lz*]; **śpiew** ~ kòscelny spiëw / kòscelnò spiëwa; **biedny jak mysz** ~**na** biédny jak mész kòscelnò; ~**ne** **święta** kòscelné swiãta; ~**ne** **dzwony** kòscelné zwònë [Ten so na zwònë kòscelné przed smiercã nie zarobi (*ò lëchim człowiekù*). *Sy*]; **sprzëty** ~**ne** statczy / sprzãtë kòscelné [Sprzãtë / òzdobë kòscelné. *Ra*]; **2.** *zob.* **zakrystian**

kościerski *ad* kòscersczy, kòscerzińszy [Kòscérsczé piwò je baro dobré. *Sy* Kòscerskò parafiò. Ókrãg kòscerzińszy. *Ra*]

kościerek *m*, kòscérzòk, kòscérzniòk *m*

kościierzanka *f* kòscérzónka, kòscérzniòczka *f*

Kościeryna *f* Kòscérz(ë)na *f* [do Kòscérzënë, w Kòscérzënie] {*por.* ‘kòscerzëc sã’ = *pol.* a) krzëwić się; b) wyszczerzyć, *np.* zëby, kły; c) postawić ostrzëm do góry; *por.* ‘kòscérz’ = *pol.* a) drzewo gãłëziste, rosochate; b) dziecko rozczochrane a. rozkapryszone; *por.* ‘kòscerzadło’ = *pol.* krzywe drzewo, zwłãszcza sosna, *kasz.* krzãslòk}

kościotrup *m* **1.** szkelet *m*; *ew. pol.* kòscotrùp (*Ma*), gnòtostrëp / gnòtostrëch (*Bù*); w *zn.* *kości*: gnòtnik *m* **2.** *fig* smierc *f*; **3.** *fig* (*czł. chudy*) zmiarcoch, zmiartélc, kòscénk {*por. téz* nòzwëskò: *Kòstëch*}

kościół *m* kòscół [do tegò kòscoła, w tim kòscele], *zdr* kòscólk [tegò kòscółka] *m*, *arch lok* cërkwio || cerczew [ti cërkwii] || cërzi {cërki} [ti cërkwie] *f* [Cëchò / piãkno jak w kòscele. Rãkã wëcygnãc pòd kòscołã. Jò ce nauczã w kòscele gwizdac (*nauczã cëbie rozëmù*). Kòscół Nòswiãtszi Pannë we Gduńskù je tak wiòldzi, że bë naszich dzesãc kòscołów w nien wstawił. Do kòscoła nie je nigdë za wczas / za chùtkò. Óstatny w kòscele biwają, co przë nim krótkò mieszkają. Kòscół nie ùcecze. Gdze Pón Bóg kòscół bødëje, tam diòbeł karczmã stówiò. – *Sy* Smòldzyńskò cërzi. Më szlë do Głòwczëc do cërkwie. *Lz*] {‘cërzi’ – ‘cërki’ *in* = nòbòzënstwò [Dzys ù nas nie je cërki. *Lz*]; ‘kòscołë’ *pl* = *chmùrë klãbiastë* [To taczé kòscołë wëstówiò, to je na niepògòdã. *Sy*]}

kościółek *m* kòscólk, *lok* kòscólczk *m*, *lok sli arch*: cerkwijka *f* [Nóm bë sã przëdòł wiòldzi kòscół, bò më le mómë taczi kòscólk, że mùszimë bùten stojec òb zëmã i lato. Taczé wiòldzé miasto, a sã w taczi małim kòscólczkù gniece. Nasz kòscólczk to le je dobrò kaplëc (*kaplëca*), ale zó (*za*) to më w nim nie miarzniemë w zëmie. Dzys je niedzelka, dzys më wëstrojimë nasze dzeckò i pùdzemë do kòscółka. - *Sy*]

kościsty *ad* gnôcati, gnôcësti, *arch*: kòscësti, kòsc(ow)ati [Gnôcati chłop. *Sy* Gnôcësti chłop. Gnôcëstò białka. Za swòjim kòscatim, chùdim całã wëzdrzòł, jakbë wëlòzł z grobù. *Bù, Ma* Kòscësté miãso. Kòscëstò rãka. - *Ra* Kòscësté kònie. Kòscowaté miãso. - *Lz*]

kość *f* 1. gnôt *m*, *zgr* gnôcëszcze || -skò *n*, *arch lok*: kòsc *f* || kòsc *m* [Chto zjòdł miãso, nich zjé i gnôtë (*trzeba pòniesc òdpòwiedzalnosc za swòje czënë*). Krewny jak ostatny gnôt (*żart - daleczi krewny*). To są stòré gnôcëszcza, ale rosól je z nich dobri. - *Sy* Ni miec gnôtów (*ò czł. dzibczim, wëgimnastikòwanym*). *Sy, Gò* Miãso dlò państwa, gnôtë dlò czeladzë. Bòli mie w kòscë / gnôce. - *Ra*]; ~ **grzbietowa u drobiu** chaber, chabrón *m*; **cieńsza ~ przedramienia u ptaków** pék *m* {'pék' *in - zob. kolec*}; ~ **ogonowa** ògònowi gnôt; *w zn. dolna część kręgosłupa*: rzép *m*; *ew. slòdk, tiłk m, żart skłónka f* [Sklónkã sobie stłuc (*ùpadnac na slòdk*).]; ~ **pacierzowa (kręgosłup)** krzél *m*; ~ **udowa** gnôt ùdowi; gnôt w ùdze / z ùda {'ùd' *m = pol. udo n*}; ~ **ci podudzia** gnôtë pòdùdzégò || pòdùdzò; *ew. gnôtë w jikrach {'jikro' n = pol. tydka*}; ~ **ramienia / przedramienia** gnôt remienia / przedremienia; gnôt w (przed)remieniu; **łamanie w ~ciach** łómianié || łómianié w gnôtach [Móm taczé łómianié w gnôtach / mie dzys łómie w gnôtach, to je na zmianã pògòdë. *Gò*]; ~ **sloniowa** sloniowi gnôt; *ew. sloniowi czël. sloniowé klë, sloniowò biél*; **ozdobiony kością sloniową** biélã z kłów sloniowëch (wë)òzdobiony / sloniowim gnôtã / klã sloniowim (wë)òzdobiony [Wiezo klã sloniowim wëòzdobionò (*z lëtanii do Mariji Pannë*). *Gò*]; **Kaszuba z krwi i ~ci** rodowiti / bëłny / pròwdzëwi / *niem. richtich / stoprocentowi Kaszëba*; Kaszëba z dzada pradzada / całã i dësã; **z kośćmi poczciwy** baro bëłny; **to tylko skóra i ~ci** to le je skóra i gnôtë; *ew. o koniu*: rup *m*, mëra *f*; ~ **niezgody** gnôt / przëczëna niezgòdë; *Tr*: òràdz zwadë, òràdz do gòrzu; **rozeszło się po ~ciach** to jakòs sã ùdało / pòprawiło; to jakòs ùszło (na sëchò) / minãło; *rzad*: to szło w kabòt [Tatk bëł mòcno chòri, më mëslëłë, żebë òn bëł ùmarł, ale to szło w kabòt. - *Sy*]; 2. (*kostka do gry, z kropkami w liczbie od 1 do 6*) kòstka *f*, *arch niem*: knóbel *m* [Ny czarce sã ùprawilë w kòstczi do graniò. *Lz*]; **gra w ~ci** gra / granié kòstczi (*arch*: w knóble); kòstkòwanié; *arch* knóblowanié *n* [Òni gralë (*grelë*) w knóble. *Lz*]; **grać w ~ci** grac w kòstczi / *arch*: w knóble *niem.*; kòstkòwac, *arch*: knóblowac [Chłopi sedzą w karczmie i knóblëją (*kòstkùją, grają w kòstczi*). *Lz*]; **wygrać w ~ci** wëgrac w kòstczi (*arch niem. w knóble*); wëkòstkòwac, *arch* wëknóblowac [Wëknóblowalë (*wëgrelë w knóble, tj. kòstczi / kawle / losë*), co przepilë. *Lz*]; ~ **ci zostały rzucone** ju sã stało / zaczało; ju sã nie dô tegò copnac; ju za pòdze skòblëc gòdze; *ew. kòstczi òstalë rzuconé / kawle są cygnioné*

koślawic *v* kòszlawic, wëkrzëwiac, *rzad* szpòtawic [Jò jesz nie widzòł człowieka, co bë tak szpòtawił (*kòszlawił*) bótë, jak të. *Sy*]

koślawiec *m* 1. *mężczyzna niezgrabny, szczególnie z krzywymi nogami, wykoślawiający obuwie*: kòszlòwec (*lok* || -léwec || -lawec), kòszlawiélc, szpòtawiélc, szpòtòlc, *lok* kòszlón, kòsznajdroch *m*; *kobieta z krzywymi nogami*: kòszlóna *f* [To je kòszlòwec, ale dokùczawiac òn pòtrafi lëdzóm. Wòjna wëbije wszëtczich zgrabnëch chłopów, to le sami kòszlòwcë i niezglòzowie (*pol. nieudacznicy*) òstónã. Lepi, żebë të, kòszlawiélcu doma sedzòł, a nie łązył ë nie gòrził lëdzy. Szpòtawiélc wszedné bótë wëszpòtawi. Ten stòri szpòtawiélc mò jesz w głowie sã żenic. - *Sy*] {'szpòtawiélc' *in*

= *pol. czł. szpetny pod względem fizycznym, rzadziej moralnym*; ‘kòszlôwc’ || -léwc || -lawc’ *in = pol. a) sosna krzywa, karłowata; b) jakikolwiek przedmiot krzywy*}; **2.** (*niekształtna litera*) kòszlawô / gręcżowatô / kùlfónowatô lëtra; (*niekształtne litery*) *pl*: kòszlawé lëtrë; gręcżë, kùlfónë, kòszlôwce, kòzôczë, kòzlë; *por. bazgranina*

koślawo *adv* kòszlawò, szpòtawò, krzëwò; **rzecz / sprawa idzie** ~ sprawa jidze kòszlawò / drągò / *zart* jak krew z nosa {‘szpòtawò’ = *pol. a) krzywo, koślawo; b) szpetnie, brzydki pod względem fizycznym i moralnym*}

koślawość *f* kòszlawòsc, szpòtawòsc, krzëwòsc || krzëwòta *f*

koślawy *ad* kòszlawi, szpòtawi, wëkrzëwiony, pòkraczný, *lok* kraczeni, kòszlòkòwati, kòsmati, kòsznajdrowati [Kòszlawé lëtrë. *Ra* Chtëż tu taczé kòsmaté rédzi wëcygnął? *Sy*] {‘kòszlawi’ *in = niezgrabny*; ‘szpòtawi’ = *pol. a) krzywy, koślawy; b) szpetny, brzydki pod względem fizycznym i moralnym*; (**naj**)**bardziej** ~ (nô)barzi kòszlawi / szpòtawi itd.; ~**we nogi** krzëwé / kòszlawé / szpòtawé / kraczené nodzi / *zgardl* szpëré; ~ **pismo** *zob. bazgranina*; **człowiek z ~mi nogami** *zob. koślawiec*

kot *m* **1.** kòt *m*; *pieszcz, zdr*: kòtk, pùjk(a), pùjczk, pùjòk, pùjòszk, mùjk, mimi, mimisz(k), mimk, micy, mick, misk, mizenk || mizónk || mizulk, *ekspr*: miaucz(k), bleczk, karwet, pajéż(k), wapòch, pùnc, mézjasz, drapajk *m* [Kòt ùszë cmùli (*pol. kładzie po sobie*) czej chce drapnac. *Ra* Dała wa mimiémù mléka? *Sy*]; ~ **lubiący wygrzewać się przy piecu** zapiécoch || zòpiécoch, zapiécnik, pòdpiécnik, przëpiécnik, brużdżón *m*; ~ **pomrukuje** kòt prządze; **kupić ~a w worku** kùpic kòta w miechù; **w nocy wszystkie ~y są bure** w nocë są wszëtczé kòtë (są) szaré / bùré / czòrné; **myszy figlują, gdy ~a nie czują** mészë figlëją, czej kòta nie czëją (*Ce*); **im ~ starszy, tym ogon jego twardszy** jim (*a. czim*) kòt starszi, tim ògón cw(i)ardszi (*Ra*); **drzeć z kim ~y** žëc jak pies z kòtã, tòklowac sã, czwargac sã, prowadzëc „wòjnã” z kògùm; *por. klócić się; wabienie ~ta / ~tów* pùj, pùj, pùj!, pùjkù / pùjka pùj, pùj, pùj! mi, mi, mi!; *ew. mickù / kòtkù / mimkù / miauczku mi mi mi / pùj pùj pùj!*; **2. łow. zajc, zajk** *m. Por. kociak, kocina, kocisko, kocur, kotka*

kota *f* *geod woj* kòta *f*, lëczba òznòczającò na mapie wësokòsc pónktu nad przëjätim niwã (rówizną, niwizną) òdnieseniégò; rzãdnò (réznò) wësokòscë pónktu

kotara *f* zawieszédło *n*, sztora, zasłona (*Gò*) *f*; *pl*: zawieszédła, sztorë, zaslonë. *Por. kurtyna, parawan, zasłona*

kotek *zob. kot, kociak*

koteria *zob. klika*

kotew *zob. kotwica*

kotka *f* **1.** *samica kota*: kòtka; *pieszcz*: pùjka, micka, *rzad* miska, *ekspr* drapajka *f* [Naszi kòtci jò ju dównò nie widzòł. Nasza kòtka bë sã kòcëła i trzë razë w rokù, ale më ji dajemë pële antikòncepcyjné. *Gò*]; **2. kwiatostan wierzby, ew. topoli, bazia**: pùjka *f*, *pl*: pùjczy

kotlarczyk *m* kòtlarczík, *arch* kòtlòrk, *ew. patelczik* *m*, ùczëń kòtlarza || kòclarza

kotlarnia *f* kòtlarniò *f*, fabrika kòclów

kotlarski *ad* kòtlarszi || kòclarsci. *Por. kotłowi*

kotlarstwo *n* kòtlarstwò || kòclarstwò *n* [Przódë to bëło wszãdze pełno kòtlarstwa. *Lz*]; **zajmować się ~wem** kòtlarzëc *v*, zajmac sã / zajmòwac sã kòtlarstwã [Kòwòł mógł dróbkã (*përzniã*) kòtlarzëc. *Lz*]

kotlarz *m* (*dawny rzemieślnik robiący kottý, patelnie*) kòtlòrz || kòclòrz, *arch* kòcëlnik; *ew. patelka* *m*; **żona ~a** kòtlòrka *arch* *f*, kòtlarzowa || -wò białka [Kòtlarzowò niasta (*białka*). *Lz*]; **uczeń ~a** *zob. kotlarczyk*

kotlarzowy *ad* kòtlarzów, kòtlarzowi

kotlet *m* kòtlet *m*; *pl* kòtletë [Miska kòtletów. *Gò*]; **schabowy (a. z karkówki)** kòtlet schabòwi (*a. z karkówczy*); ~ **mielony** klops *m*, *pl*: klopsë [Kùchòrka przed

pieczeniem òbtôczô klopsë w mące. Gò Jak nasz Józka jesz nie bëł wójtą (*a. wójtã*), to òn zjôł miskã bùlew i jeden klops (*jednégò klopsa*), a jak òn òstôł wójtą, to òn zjôł miskã klopsów i jednã bùlwã. *Sy*]; ~ **pożarski** kòtlet pòzarsczy; ~ **z piersi (drobiu)** kòtlet z piersnika (drobiu); ~ **rybny** kòtlet rëbny; ~**y z cieleciny** kòtletë z celëczégò miãsa; celëczë kòtletë; ~**ty z wieprzowiny** kòtletë ze swiniégò / z wieprzowégò miãsa; wieprzowé / swinié kòtletë; **kotlety po wdzydzku** kòtletë pò wdzydzkù (*Gò*).

Por. bitka 3, zraz

kotlina *zob. dolina*

kotlinowaty *zob. doliniasty 2*

kotlisko *n (zgr od: kocioł) kòtlëszcze n. Zob. kocioł*

kotłować się 1. *o wodzie:* bùrzëc sã, przewalac sã, kòtlowac sã [Wòda tam sã kòtluje (*bùrzi / przewòlò*). *Sy*]; **2.** *o ogniu:* kòtlowac sã (*Gò*), *ew. ròz bùchac płomiëniã, ròz dëmic; ew. w zn. huczeć:* bòldowac, bùgrowac, dudnic; *por. dudnić* [Przez ten wiatër w piéckù sã tak kòtluje. *Gò* To jãz bòldëje, tak to sã dzys w piéckù pòli. *Sy*]; **3.** *o chmurach, dymie:* kłãbic sã

kotłowanina *f* przewòłanié sã, kòtlowanié sã, kłãbienié sã; *ew. szarpanié (sã), zamiészanié n, szarpanina, bùrda, rebeliò f, tóczel, rëjbach m. Por. cizba, kotłowisko*

kotłowaty *ad (w kształcie kotła) kòtlowati* [Kòtlowatò kùla (*kòtlowati dól*). *Lz*]

kotłowisko (kapiel) kòtlowisko (*Sy*), kòplarëjò (*Sy*) *f* - mòl na mòrzu czë rzëce, gdzie wòda sã przewòlò, kòtluje, bùrzi {‘kòplarëjò’ - *por. ‘kòplowac sã’ = pol. a) koziołkować, przewalać się przez głowę – por. niem. Kopf = głowa; b) o owcach: zbijać się w ciasną gromadę*}

kotłownia *f* kòtlowniò *f* [ti -wni], pòmieszczenié dlò pieca i kòcła [W naszi kòtlowni je dosc czësto, bò mómë ògrzewanié na gaz. *Gò*]; **palacz w ~wni** pòlòcz w kòtlowni

kotłowy 1. *dotyczący kotła:* kòcłowi || *arch* kòtlowi *m*; ~**we wieko** kòcłowé wiekò; wiekò òd kòcła / przë kòcle; **2.** pòlòcz w kòtlowni

kotna ad 1. (*ciężarna: o samicach kota, królika, zająca, sarny*) kòtnò, *lok:* sãkòtnò [Ta truska le jesz pierszi ròz je kòtnò. Nasz kòtka wëzdrzi, jakbë òna kòtnò bëła. - *Sy* Kòtnã zajczëcã zabic je grzëch. *Lz*]; **2.** (*ciężarna: o samicach owcy, kozy*) kòtnò, bagnò; *lok:* sãkòtnò, sãbagnò [Nasz kòza je kòtnò (*bagnò*). *Sy*]

koturn m kòturn *m* – **1.** w bócëkach damszich: zòla pògrëbionò w mòlu hafsëca, np. pantofle na kòturnach; **2. hist** bótë na grëbëch zòlach ùziwóné przez aktorów w teatrze grecczim a. rzimsczim

koturnowy ad kòturnowi (np. kòturnowi hafsëc); *przen fig* nadãti, napãpùzony; pateticzny; przesadno ùroczësti / pòdniosli

kotwica *f* kòtew || kòtwia || -twiò || kòtwa, *arch* kòtwica *f*, *niem. äker (lok || ächer || arch äkòr) m, draga f* {‘draga’ *Sy:* *kotwica dwuramienna w przeciwieństwie do czteroramiennej, zwanej ‘kòtwia’ – obydwie służą do zakotwiczenia sieci zastawnej lub łodzi*} [ti kòtwë || kòtwie; *pl:* te kòtwë || kòtwie, tëch kòtwów || kòtwi(ów); *Zarzëcëc / pòdniesc kòtew. Sy* Òkrãt lezi przë kòtwie. Le wiòldzé òkrãtë majã äkòrë, mòlé majã dradzi. - *Lz* Cygnã z gruñtu na pòwrozu żelòznã kòtwicã. *Dh*]; **(za)rzucić ~cë** (za)rzëcëc / spùscëc kòtew / (*ew. dragã*); **stanąć / stać na ~cy** stanac / stojec na kòtwie / *ew. miec (za)rzuconé kòtwã*; **podnieść ~cë** pòdniesc / wcygnac kòtew (*ew. dragã*); **jeden z zębów ~cy** wãš *m* *Sy*; *ew. zãb m, pazura f* (- *Gò*) [Kòtew mò colemało dwa abò trzë wãšë. *Sy*]; ~ (**kotew**) **w murze** äker *m* [Żelòznë äkrë trzimajã te mùrë do grëpë. *Lz*]. *Por. dryfkotwa*

kotwicowisko *n* kòtwiskò || -szcze *n*, *reda f*; mòl (rejon na mòrzu) pòstojù òkrãtów òczekùjącëch (na kòtwie / zakòtwionëch) na wprowadzenié do pòrtu. *Por. reda*

kotwiczka *f* kòtewka; *ew. äkerka f*; ~ **w zegarku** kòtewka w zegarkù

kotwiczny *ad* kòtewnny / kòtwòwi || -wiowi. òd / do kòtwë; **łańcuch** ~ lińcuch òd kòtwë; **winda / lina** ~a winda / lina kòtewnô / òd kòtwë; **światło** ~e wid kòtewnny, wid òkrąta, co stoi na kòtwie

kotwiczyć *v* kòtwic; *ew.* stawac / stojec na kòtwie; *ew.* zarzucac / spùszczac kòtew / *ew.* dragã (na dno). *Por.* **kotwić**

kotwić *v* (*mocować belki w murze na kotwy żelazne*) kòtwic, ąkrowac; mòcować na kòtwë / ąkrë [Taczé wiòldzé kamienie më ąkrëjemë do grëpë. *Lz.*] *Por.* **kotwiczyć**

kotwienie *n* kòtwienié *n*

kotwowy *ad* kòtwòwi, ąkrowé; **śruby** ~e kòtwòwé / ąkrowé szruwé

kotylión *m* kòtiliów *m* – **1.** tuńc, w chtërnym pòrë sã dobiérają pòdług òznaków / òzdobów rëchli kùpionëch; **2.** òznaka / òzdoba (np. kòrtka z numrã, krutka, drobnô zòbòwka) przëpinónô òsobóm, co tańcëją kòtiliów

kotyliónowy *ad* kòtiliówi

kowadélko *n* kòwadéłkò *n*, bòbka *f*

kowadéłkowy *ad* kòwadéłkòwi

kowadło *n* kòwadło *n* [Kòwól bije w kòwadło, jaż zwòni. *Sy*]; **między młotem a ~dłem** midzë młotã a kòwadłã [To tak, jakbë midzë młotã ë kòwadłã. *Ra*]

kowal *m* kòwól, *zdr* kòwólk. kòwólëczk *m*, *żart:* młotownik *lok*, kónsczi kòpëtnik {‘kòpëtnik’ *in zob.* kopytnik} [tegò kòwòla; Mój syn sã wëuczil za kòwòla. To je lëchi kòwól, co swégò rzemiãstwa nie znaje. Z kòwòlã nie zadzeròj. Trafil swój na swégò, rzekl diòbël do kòwòla. Nasz kòwólk sã znaje na robòce. Młotownik młotã wali, le sã rozlégò. – *Sy* Kòmù Pón Bóg rozëmù nie dól, temù jegò ë kòwól nie ùkùje. *Lz* Mój miłi kòwólëczkù, wa chceta mie pòdkùc tã szkapã. *Ra*]; ~le *pl* kòwòle || kòwòlowie *pl*, kòwalstwò *n* [Jò mësziã, wszëtkò kòwalstwò mòze czarzëc. *Lz*]; **zły** ~ marny / słabi / lëchi / *żart* zëmny kòwól, kòwól òd kòzów kùcò || kùcégò; **żona** ~a kòwòlka *f*, kòwòlowa białka [Nasza kòwòlka mò troje dzecy. *Sy*]; *dotyczący żony kowala:* kòwòlczin; **uczeń** ~la kòwalczik || -czëk *m*

kowalny *ad* kòwalny; *ew.* kòwny, kùjny; nadòwający sã do kùcò / do kòwaniò

kowalowy *ad* (*dotyczący kowala*) kòwòlów [-owi, -owò, -owé; kòwòlowa białka. *Gò*]

kowalski *ad* kòwalsczi [Kòwalskò spiéwka. *Ra*]; **młot(ek)** ~ kòwalsczi młot(k); **miech** ~ kòwalsczi miech; *dëmòcz m* [Westchnąc jak kòwalsczi miech. *Sy* Nadãti jak miech kòwalsczi. *Ra*]; ~skie **rzemiosło** kòwalsczë rzemiãsło (*Ra*)

kowalstwo *n* kòwalstwò *n* [Mùszã sã nauczëc kòwalstwa. *Ra* Na kòwalstwie mòże dobrze zarobic. *Sy* Dobri gbùr mùszã sã znac kask na kòwalstwie. *Lz*]; **zajmować się** ~wem *zajimac* sã / trudnic sã kòwalstwã, kòwòlowac [Mój tatc ju trzëdzëce lat kòwòlëje. Kòwòlowac to nie je tańcowac. *Sy*]

kowarka *f* kòwarka, młotownica *f* – maszina kòwalskò / do kùcò, nëkónô np. sprãżonym pòwietrzim; **kuć za pomocą** ~rki kùc / młotowac / młotkòwac za pòmòcã kòwarci / młotownicë

kowboj *m* kòwbòj *m* [tegò -bòja], pasturz bédla, knòp do krów; *pl:* kòwbòj(owi)

kowbojski *ad* kòwbòjsczi; **kapelusz** ~ kapelusz kòwbòjsczi

koza *f* **1.** kòza, *rzad lok:* hep(k)a, markòtka, *dziec* macka, *żart.* pòldiòblã *n*; *por.* **kózka** {‘hepka’ *in lok:* = a) *czł.* glëchòniemi; b) *zajikała*; c) *czł.* tãpi, pòłgłupk; *por.* ‘hep’ = *lok żart:* Żid} [Skòcze jak kòza. Wiesoñi jak kòza. *Ra* Markòtny jak kòza. Ni mómë mléka, bò nasza hepa stoi. Wëpãdz hepzi na pòle. Ùparti jak markòtka Przëprowadz markòtkã dodóm. To bë sã markòtka smiała. - *Sy*]; **stara** ~ (**z polit.**) kòzëszczë || kòzëskò, *zdr* kòzëszczkò *m* [Kòzëskò złómało sobie nogã. Dze tam lézesz, kòzëszczë? Pòj le do mie kòzëszczkò.– *Sy*]; **dzika** ~ dzëwò || dzëkò kòza; **właściciel(e)** ~zy kòzòrz *m lok*; *pl* kòzòrze [Û nas we wiosce to sami kòzòrze. *Sy*]; **o kozie:** **okocić się** òbagnic sã, òkòzłëc sã [Nasza kòza sã òkòzłëła. *Sy*]; **przyjdzie** ~

do woza przĩndze kòza do wòza; *ew.* òni jesz do mie przĩndą / òn mie jesz przĩndze; **raz kozie śmierć** rôz to szpòs; niech sã dzeje, co chce; **uparty jak** ~ ùp(i)arti jak kòza / jak markòtka / kòzeł / òseł; **przywoływanie (wabienie) kozy / kóz** mac, mac, mac! kùczka, kùcz, kùcz, kùcz! [Zawòłój mackã: mac, mac, mac. Gò „Tata skòdził z wòza i wòłò: mac, mac, mac!” (*piesniczka*) A. Tomaczkòwsczi]; **2. zob. areszt**; **3. piecyk żelazny z rurą:** sztimer, kristk, żelòzniòk || -znik; *lok* mòrcynk || mòrcón, michòł, jeloch *m* {‘kristk’, ‘mòrcynk’, ‘mòrcón’, ‘michòł’ – *nazwë òd dni na jeséni (jimienin), czej sã wstòwiało sztimer do jizbë i zaczĩnato w nim palęc, np. na swiãtégo Kristiana, Mòrcëna itp.*}; **4. panna wesòła, rezolutna:** dzéwczã (wiesòłé / kòzacczé - *ew.* rezolutné / rozwòlutné / wëgòdóné - dzéwczã), dzeùs (wiesòłi / kòzacczi dzeùs), panna / brutka (wiesòł panna / brutka); **głupia** ~ głupi dzeùs, głupò kòza / gãs; *ew.* głupé celã; *ew. w zn. podlotek:* kòzlã, czòglã *n*; **5. zeschnięty smark:** żaba *f*; **6. samica sarny:** sarna *f*; *samica jelenia:* łania *f*; **7. samica kozicy:** kòza; **8. muz zob dudy**; **9. icht kòza** *f* Gò

kozacki *ad* kòzacczi, kòzòkòw {‘kòzacczi’ *in* = *pol.* żywy, śmiały, rezolutny [To je kòzacczi dzeùs. *Sy*] – *por.* kozak}

kozactwo *n* kòzactwò *n*, kòzaczë(z)*na f*

Kozak *m* **1.** Kòzòk *m*; **2. taniec:** kòzòk *m*, kòzacczi (ùkrajĩnszi) tuńc, rusczi ruczka [Ni mògã sã nazdrzec, jak Ruscë ruczka tańcëją. *Sy*]; **3. śmiatek:** cèrzòn, kòzòk, *neol* dzyrznik (*Tr*) *m*; *ew. czł. popisujący się jakimś wyczynem:* paradnik *m* {‘kòzòk’ = *pol.* a) *chłopiec (niekiedy dziewczyna) żywy, śmiały, pewny siebie*; b) *grzyb kozłarz, kozłak*; c) *konik mały, kucyk* Gò} [To je kòzòk òd dzéwczëca. Ten kòzòk dò sobie wszãdze radã. - *Sy*]

kozera *f* duz, trumf *m* {‘duz’ = *as*; ‘trumf’ = *karta mòcnò, co przebijò jinszé*}; **nie bez ~ry** nie bez przëczëné; *ew.* w tim cos je / mùsi bęc, że...

kozet(k)a *f* zòf(k)a, leżanka *f*

kozi *ad* kòzy, *zdr.* *pieszcz* kòzczin, *arch* kòzyn [Kòzé miãso. Kòzò skóra. - *Ra* Kòzyne rodzi. *Lz* Kòzczenò mléczkò.]; **zapędzić kogo w ~ róg** dostac / zagnac (a. zanëkac) kògò w kòzy róg; *ew.* przëcësnac kògòs do scanë

koziarka *f* kòzò pasturka; pasturka kòzów

koziarnia *f* kòzy chlëw(ik), chlëw(ik) dlò kòzë / kòzów

koziarz *m* kòzy pasturz; pasturz kòzów

koziród *m* *bot* kòzëcha, kòzuchlëna, kòzuchna, kòzanka, kòzëna *f*; kòzò barda *lok* || kòzò bròdka {‘kòzëna’ / ‘kòzò barda’ *in* = *pol.* *goździanka żółta*; ‘kòzanka’ *in arch* = *piesniczka, piosenka* („kòzò”, *tj.* *swieckò, nie kòscelnò*)} [Z kòzuchlënë wiążã miotłë do wëmiòtaniò chlëwów. *Sy*]

kozica *f* kòzëca *f*; kòza górskò (dzëkò / dzëwò) {‘kòzëca’ Gò – *Ra*}

kozić się (*śpiewać, beczëć jak koza*) kòzłëc sã, bleczec

kozik *m* kòzëlc *lok*, kózer *arch*, knyp, nożik || nożik *m*; czeszònkòwi / sklòdòny nóz / nożik [Pòtrafił kòzëlcã wëcënac w drzewie nòpiãkniészë figurë. Wëjął kòzëlc i zaczął krajac chlëb. Taczëgò kòzra mie tu przëniosłë, jò nim nic nie ùrznã. To le je kózer do żòb wërzinaniò. - *Sy*] {‘kòzëlc’ *in* = *pol.* a) *zgardl kozioł*; b) *człowiek cuchnący kozłem*; c) *pl* ‘kòzëlce’ = *pismo niewyraźne*; ‘kózer’ *in* = *pol.* *nos (wydatny nos) zgardl* [Wez so ùtrzë ten kózer. Gò]}

kozina *f* kòzëna *f*, kòzé miãso, miãso òd kòzë

koziniec *zob.* **koziarnia**

koziół *m* **1.** *samiec kozy:* kòzeł || kòzëł, *zgardl* kòzëlc; *ew. lok niem:* bok, kòzebok *m* [tegò kòzła / kòzëlca; Nasz òrganista tak bleczy jak kòzeł. Smierzëc jak kòzeł. Ùpic sã jak kòzeł. Kòzła dojic || dojec (ò *pròzny robòce*). Spùszczac sã jak kòzeł na swòje rodzi (*liczëc na cos / spòdzewac sã czegòs nadaremno*). Kòzeł mie pòbòdł (*móm*

zesztiwniali kark). Cëz të jes tak strôpiony, jakbë tobie kòzeł w stédniã bëł wpadłi? „Czej kòzeł reno zableczy, tej chmùra z deszczã sã wlecze”. – Sy Wstédzy sã jak kòzeł w kapùsce. Lz Ùpiarti jak kòzeł. Ra] {‘kòzeł’ in = pol. a) laska sołeczka, za pomocã ktòrej przekazywano wiadomòsc na wsiach – zob. laska; b) plotkarz – zob.; c) plotkarka – zob.; d) krokiew – zob.; e) dwie na krzyż złożone beleczi przytrzymujące słomę na grzbiecie strzechy: kòzeł, kòzełk [Czile kòzłów je na dakù strëpiatëch i temù to cecze. Wiater zdrzucył czile kòzełków z dakù. Sy]; f) męczyzna z bródkã; g) ‘kòzłë’ pl – zob. kolëdnicy; ‘kòzëlc’ in = a) człowiek, co sã ùszczôwô; b) nóż skłôdony – zob. kozik}; **uparty jak** ~ ùparti jak kòzeł / kòzëlc / jak kòza / jak markòtka (tj. kòza); ew. bëc cw(i)ardégò łba jak kòzeł (Sy); ~ **ofiarny** - kòzeł òfiarny [Òni zrobilë z nich kòzłów òfiarnëch. Jò òstòł tim kòzłã òfiarnym. - Gò]; **maskara w kształcie-ła (koziego łba)** kòzeł, métëk [Bëc / chòdzëc za kòzłã / métëka.]; **2. samiec sarny:** sòren, kòzeł m [Szedł jem przez las, a naròz stanął przede mnã sòren. W kòzłã ni mòże wiedno strzelac... bò to mòże bëc zli duch. - Sy] {‘sòren’, lok: || sòrn || sòrin – in = pol. chłopiec zwinny, biorący udział w każdej zabawie}; **3. siedzenie woźnicy:** kùczernik m, łówka f; ew. sodło, sedzenie n [Kùczër zeskòczil z kùczernika (z sedzeniégò / ze sodła) i pòprawił kònióm sle. Na łówce sedzy kùczër. Jò (w briczce) sedzòł jednã łówkã za nim (tzn. kùczër sedzòł w przòdkù), niech nie mësli, że jò z nim zòcërkã jòdl. - Sy]; **woźnica / stangret usadowił się na ~zle** kùczër sòdl / ùsadłowił sã na kùczernikù / sodle [Sedzy wësok jak na kùczernikù. Sy]; **4. stojak w kształcie litery X, a. inna konstrukcja wsporcza:** kòzeł, bok; ew. stojòk m [Na kòzle rznã drzewò. Latos je takò niepewnò pògòda, chcemë le to sano na kòzłë klasc. Stòł na kòzłach. Sy]; ~ **oporowy** kòzeł òpòrowi; ew. zderzòk m; ~ **wsporczy** kòzeł wpòrczi / do pòdpiëraniò czegòs; **5. broń zestawiona w piramidkę (ew. rowery oparte o siebie):** kòzeł m; **postawić strzelby / rowery w ~zły** pòstawic / ùstawic strzelbë / kòła w kòzłë Sy; **6. przyrząd gimnastyczny:** kòzeł m (kòzeł gimnastyczny); **7. muz instrument ludowy:** dudë pl; ew. kòzeł m; **8. skok z przewrotem: fikać kozły** wëwracac / robic / wëwijac kòzłë, kòzłowac, kòzełkòwac; przewracac sã, robic przewrotë / kòzëłczy, żart pùrcłowac; **fiknąć ~zła** kòzłã dac / zrobic / wëwrócëc / wëwinac (- Sy, Ma, Dh); przekòzłowac / przekòzełkòwac / przekòplowac (sã) (- Gò); ew. skulnąć się w dół: spùrcłowac = skùlnac sã, stoczëc sã; w zn. obalić się: òbalëc sã, przewrócëc sã, ùpadnac, wëkòzłowac sã, przekòzaczëc sã [Strzëlòł w zajca, a zajc le sã tak skòpòł. Sy Piãscã mie dòł w kark, zem kòzłã wëwrócył. Ma Žëdzëskò trzë jaż kòzłã dało. Dh Wëkòzłowòł sã i złómòł sobie rãkã. Tak dlugò badzesz sã wspinòł na te płotë, jaż të sã ròz przekòzaczisz i kark sobie szidniesz. Wóz przekòzaczil sã do górë kòłama. - Sy]; **9. odbicie piłki od ziemi:** òdbicé òd zemi balë / pùczka; ew. kòzeł; **piłka / uderzenie z kozła:** bal(a) / pùczk / ùderzenie z kòzłã / z òdbicégò òd zemi; **por. kozłować**

koziołek m 1. (młody kozioł, kozłë) kòzełk, zdr kòzełeczka m, młodi kòzeł [tegò kòzeł(ecz)ka; Nasza kòza mò dwùch kòzełków. Temù kòzełczy w głowie grają (ò człowiekù, co sòm nie wié, czegò chce). Sy Schwòtelë kòzełka na kapùscë. Ra] {‘kòzełk’ in = pol. a) mątew(ka) – zob.; b) wahadło (~ zegara) – zob.; c) taniec i piosenka: „Pòszła panna kòzë dojec, a ten kòzeł nie chcòł stojec”.; d) dwie beleczi zbite na krzyż, przytrzymujące grzbiet strzechy (por. kòzioł); e) figlarz, żartownis – zob. trzpiot; f) orn świergotek łakowy – zob.; g) wir (powietrzny) - zob.; h) stos ułożony z 5-7 cegieł torfù; i). napinacz włosów w smyczku}; **2. młode sarnię płci męskiej:** sòrënk, ew. kòzełk m; **3. siedzenie woźnicy - zob. kozioł;** **4. stojak w kształcie litery X - zob. kozioł;** **5. dwie na krzyż złożone beleczi podtrzymujące kalenicę słomianego dachu:** lemiaz, kòzeł(k) m, knaga f {‘lemiaz’ in = pol. ostrze

pluga, lemiesz; 'kòzeł(k)' *in* – *zob.* koziół(ek); 'knaga' *in* = *pol.* a) krowa; b) dulka} [Przëstaw drôbkã, bãdzemë nowë lemiaże kładlë. Sy Na najim dakù je sétmë lemiazi. Ra]; **6. skok z przewrotem: fiknać ~łka** – *zob.* **koziół, kozłë**

koziółkować *v* kòzełkòwac, òbracac / przewracac sã / robic przewrotë w biegù / w loce [òn kòzełkùje]; **gołëbie ~wały w powietrzu** gòłãbczi kòzełkòwałë w pòwietrzim / w lëfce; **samolot runął w dół koziółkując** samòlot / fliger zaczął / jął kòzełkòwac (*a.* przekòzełkòwòł) i spòdł w dół; **prze~** przekòzełkòwac (sã), przewrócëc sã chùtkò (w biegù / w loce) {*kasz.* 'kòzełkòwac sã' = *też pol.* a) klëbić się - *zob.*; b) *o morzu:* marszczyć się – *zob.*}. *Por.* **koźłować, koziół (fikać kozły, fiknać kozła)**

koziorożec *m* kòzorózc (*Ra*) *m* [tegò kòzorózca]; **konstelacja ~ca** Kòzorózc *m*, gwiondozbiór / kònstelacjò / (*Tr*) zgwiòzdzëna Kòzorózca

kozioróg *m* zool kòzoróg *m* (*Gò*), chrząszcz (bąk) z ôrtu kózków (*zob.* **kózka 3**)

kozisko *zob.* **koza**

kozłek lekarski *m* bot przetok *m*; *ew.* waleriana (*Gò*) *f*

koźłować *v* **1.** (*o piłce*) òdbijac rãkã òd zemi / kòźłowac bal(ã) / pùczk; **2.** (*o samolocie*) pòdskakiwac / skakac / kòźłowac przë lądowanim na nierówny pòwierzchni *a.* òd pòrwistégò wiatru [Samòlot / fliger pòdskakùje || pòdskakiwò / skòcze / kòźłuje]; **3.** *popisywać się karkołom nymi ćwiczeniami:* skakac, kòzełkòwac, kòźłowac [Nie ùczą sã, le całi dzëń kòźłują. Sy]. *Por.* **fikać, koziółkować**

koźłowanie *n* (*o piłce: odbijanie od ziemi*) òdbijanié, kòźłowanié balë / bala / pùczka

koźłowaty *ad* kòźłowati, pòdobny do kòźła, jak kòzeł; ~ **głos** kòźłowati głos [Mò taczi kòźłowati głos. Sy] {*kasz.* 'kòźłowati' *in* = *pol.* nieprzyzwoity - *zob.*}

koźłowy *zob.* **koźli**

kozodój *m* orn kòzodój *m* [tegò kòzodoja]; *pl:* kòzodoje. *Por.* **lelek, świergotek łąkowy**

koźlak *m* **1.** mòcné piwò, *arch* bejrsz *m* {'bej(e)rsz' – *piwò bawarszczé; kasz.* 'kòźlòk' *m* = *a*) 'kòźlòczi' *pl* = *wiòldzë chmurë zwiastëjącé wiatër* – *zob.* *chmura*; *b*) *Kòźlòcë – mieszkańcowie Òksëwsczi Kãpë* [Na Òksëwsczi mieszkają Kòźlòcë. Sy] – *por.* *kozak*] [Òn pił szklónkã bejrszu. Lz Kòźdi ùlòł ze swi szklónczi bejrszu ze trzë còle. Dh]; **2.** *zob.* **koźlarz**

koźlarz *m* **1.** bot (*grzyb*) kòzòk, brzezan *m* {'kòzòk' *in* - *zob.* *kozak*}; **2.** kòzy pasturz; *ew.* w *zn.* własciciel kozy: kòzòrz *m* – *zob.* **koza**

koźlątko *n* kòźlątkò || kò-, kòźląteczkò *n*, kòźlinka, rzad hepùszka *f* [Wzął kòźlątkò na rãce, a kòza szła slòdë. Jak te kòźlinczi tã kòzã cëcają. - Sy] {'kòźlinka' *in* = *pol.* a) *wiklina* – *zob.*; b) *fig dziewczynka*; c) *piosenka świecka* – *in kasz.* *kòzanka, kòzò pieszniò*; d) *nazwa wsi pod Krokową; Kòźlinczi* - *nazwa pola w Śluzie i w Chwaszczyńie*}

koźłë *n* kózlã *n* [tegò kózlëca || -lãca; te kózlãta (|| rzad kòzlãta), tëch kózlãt(ów) || kózlãt(ów); Nasza kòza mò trzë kózlãta. W rowie chòdzëła kòza z kózlãtama. Sy] {'kózlã' *in* *pieszcz.* = *pol.* *mała, wesòła dziewczynka* [Pùdziesz të, kózlã. Sy]}

koźłëcina *f* kózlëczé (|| rzad kòzlëczé) miãso

koźłëcy *ad* kózlëczi (*lok* || kòzlëczi || kòzlëcy || kózlëcy || -lãcy) [Kózlëczé miãso. Lz Kòzlëcò skòrka. Ra] {'kózlëczi' – *por.* *celëczi*}

koźli *ad* kòzli, kòzłowi, òd kòzła [Kòzłò skóra. Lz Kòzłowi róg (*trąba*). Chòcbë tu chto na kòzłowim rogù gròł, to bë waju nie pòbùdzył. – Sy Kòzłowi łój je dobrim lékarstwã na bòlenié w piersach. (*Ce*) Ra]. *Por.* **koźłowaty**

koźlina *f* kòzë miãso; *ew.* w *zn.* *koźłëcina:* kózlëczé (|| rzad kòzlëczé) miãso

koźuch *m* kòzëch *m* {*kasz.* 'kòzëch' = *pol.* a) *skóra zwierzęca pokryta wełną / włosami*; b) *futro* – *zob.*} [Temù chòc w kòzëchù je zëmno. Trzëmac sã jak wesz kòzëcha (*pol.* *trzymać się jak pijany płotu*). Dac sã wcygnąc w kòzëchù do wòdë (*dać się namówić do czegòs nierozsãdnégò*). Pòzwòlëc wszë wlezc do kòzëcha (*a.* wpùścëc

sobie wesz do kòzècha. - *doznac niewdżeczności*). Pòla biela sã z daleka i wòłają jak òwce, zebè jim chto kòzèch zjął. – Sy Do Swiãtégò Dècha nie zjimòj kòzècha, a pò Swiãtìm Dèchù chòdzè téż w kòzèchù. *Ce*]; ~ **na gotowanym mleku** plewa *f*; ~ **rzęsy na stawie** grèbò szèchta (*ew.* kòzèch) rzàsè na błotkù; **pasować jak kwiatek do ~cha** pasowac jak kwiòtk do kòzècha / jak swini / krowie sodło; **szycie ~ów / futer** kòzèsznictwò *n*

kożuchowy *ad* kòzèchòwi [Wiérzch kòzèchòwi; rãkòw kòzèchòwi. *Ra*]

kożuszek *m* kòzèszk || kòzuszk *m* {*kas.* ‘kòzèszk || -zuszk’ = *też pol.* futerko – *zob.*} [Lësy kòzèszk. Nie zjimòj kòzèszka, bò zzèbniesz. *Ra*]; ~ **pleśni** szèchta (*ew.* kòzuszk) plesni; **kawa z ~szkiem** kawa ze smiotanã; *ew.* kawa z plewą òd mléka / smiotanè

kół *m* pòl, słup, kòlc; *ew.* drag *m* [‘kòlc’ *zob.* kołek]; **podeprzeć wrota koł(ki)em** pòdeprzec wrota / wierzeje dragã; ~ **w płocie** sztachéta *f*, kòlc *m* – *zob.* **sztacheta**; **język mi stanął koł(ki)em** mie mòwã òdjãło; jakbè mie chto mòwã òdjãł; jem zaniemówił; jem ni mògł słowa (wè)rzec; *ew.* jãzèk mie zesztwiñiòł; **oczy stanęły mu kołem** òczè mù stanãłè w słup; òn miòł / zrobił òczè w słup; òczè mù zmartwiałè

kółko *n* kólkò, kòleczkò *n*, krąg, *zdr* krążk *m*; w *zn.* *koło / półkole* narysowane na ziemi: kréz *m*; *ew.* *zob.* **pierścień, obręcz** {‘kólkò’ *in* = a) *kółowrotk* do przãdzeniò; b) *karno lédzy*, *np.* *kólkò rózańcówé*; ‘krąg’ *też w zn. pol.* *wianek kielbasy*} [Miec jedno kòleczkò za mało w głowie (*pol.* *brak mu piątej klepki*).]; ~ **zębate** kólkò / kòleczkò zãbaté; ~ **zębate u ostrogi** kòlińc *m*; ~ **pasowe (przy silniku elektrycznym)** szèjba *f*, kólkò pasowé (przè mòtòrze elektrycznym) [Szèjba przè mòtòrze elektrycznym colemało je zabezpieczonò klinikã. *Gò*]; ~ **przyjaciół** *karno / grono / kólkò drèchów*; ~ **różańcowe** kólkò rózańcówé; **w ~** *zob.* **ciągle**; **ustawić się w ~** ùstawic sã w kòło / wkòło / dokòła / wkół, w krąg; zrobic / ùtwòrzec kòło / krąg (*lédzy*)

kózka *f* **1.** (*młoda koza*) kózlã *n*, kózka, kòzlinka, *lok.* kùczka, hep(ùszk)ka, markòtka, *dziec* macka *f* [Kóзка to ùbòdzégò krówka. Mòja kòchanò kùczka. - Sy] - *zob.* **koza**; **2.** *pieszcz. dziewczyna*: kózka; *ew.* kózlã [Mòja kózkò. Sy]; **3.** *zool* kózczi *pl*, kózkòwaté *ad* (*Gò*) – chrząszcze, bączci (kòl dwadzescè tèsacy gatènków) z baro dłùdzima maklënama; jich pònarwè zèją w drzewie pòd kórã abò w zemi; wiele z nèch gatènków je szkòdnikama

kózkowate *ad* kózkòwaté – *zob.* **kózka** **3**

kpiarz *zob.* **drwinkarz, żartowniś**

kpić *zob.* **drwić, żartować**

kpiny *zob.* **drwina, żart**

kra *f* (*bryły lodu*) szczita *f*, szczitè *pl*; *ew.* *kra f pol.* (*Ra*); *ew.* sztèczy / tòfle lodu {*kas.* ‘kra’ || ‘wkra’ - = *pol.* *mała przerebel* do przesuwania niewodu; *por. kas.* ‘kro’ = *pol.* *ikra rybia*; ‘jikro’ || ‘kro’ = *pol.* *tydka*} [Szczitè òbleglè kùtrè. Òn je jak szczita nasëniony (ò pijòkù: *spiti*). Sy]; ~ **się piętzy** szczitè (tòfle lodu) sã nasuwają jedna na drègã; *ew.* szczitè sã gromadzã / nakłòdają jedna na drègã / sã dwigają (w górã); lód sã zbiérò / gromadzy / sã dwigò (coròz wèzi) / pòdnòszò (w górã); **kry już spłynęły** szczitè ju splènãłè, lód ju splènãł; ~ **podwodna strzecz** *m* (*Tr*); **przykryć podwodną krą** strzecz sã *Tr* {‘strzecz’ / ‘strzecz sã’ w *słowòrzach ni ma*}. *Por.* **lód**

krab *m* *zoo* krab(a) *m*, *lok* szachwara *f*, mòrsczi rek {*por.* ‘krabùt’ = *pol.* *łobuz, ulicznik*; ‘krabón’ *mały bezskrzydłowy włók (mała sieć) posuwający się dnem morskim na linkach, używany do chwytania krabów na przynętę - Sy*} [Krabè sedzą w kału (*kale*) abò w czidzenie (w trówie mòrsczi). *Lz*]

krach *m* krach *m*; plèjta *f*; bankructwò *n*; *ew.* ùpòdk *m*, załómáníé *n* (załómáníé sã gòspòdarczi / finansów *np.* *firmè / państwa*), katastrofa *f* (katastrofa gòspòdarczò /

finansowô) {arch 'krach' niem. = trzôsk, krzik, wrzawa [Białka czëniła dichtich krach. Lz]}. Por. **bankructwo**

kraciasty ad krôt(k)òwati, rzad rut(k)òwati, krôcasti; ew. w krôtë / w krôtczy; rzad w rutë / w ruczi; ~ **wzór** krôt(k)òwati / rut(k)òwati wzór / céchùnk / òrnamént; ~**ta suknia (sukienka) / chust(k)a** krôt(k)òwatô / rut(k)òwatô sëknia (sëczenka) / chùst(k)a; sëknia / chùsta w krôtczy / w ruczi [Marta chòdzy w taczi krôtkówati sëkni. Rutowató chùstka. W ti rutkówati sëkni je tobie baro piäkno do twarzë. Miała na sobie chùstkã w rutë. Sëknia w ruczi. - Sy] { 'rut(k)a' in = pol. szyb(k)a, szkło w oknie – zob. szyba }

kradziej zob. złodziej

kradzież f kradzëz, lok: kradzëzò, kradzò f, kradzëlstwò (lok || -dzërstwò || -dzëjstwò), kradzenié, złodziejstwò, rzad charłãstwò || rzad charłãpstwò, charłãzenié || -zenié n, lok złodziejò, arch chãšba f [ti kradzëzë / kradzë, tegò kradzëlstwa || -rstwa / złodzëjstwa / charłã(p)stwa; Dopùscył sã wiòldzi kradzëzë. Skarził gò ò kradzëzã || -zã. Taczégò kradzërstwa jak dzys przòdë jednak nie bëło. Ù nas tak wëdzrzy jak pò kradzëlstwie. Z kradzëjstwa sã jesz nicht nie wzbògacył. Jic na kradzã. Ti le żëją z charłãstwa. Wiedno kradlë (kredlë), ale taczégò złodzëjstwa nie bëło równak jak dzys, jakże ta wëniszczonò we wòjnie Pòlskò mò òbstojec. - Sy Charłãzenié dëtków (to) bëła jegò nôwikszò ùcecha. Pa, Bù? To bë bëła chãšba. Lz]; **popëlnić** ~, **dopuścić się** ~ży pòpëlnic kradzëz / kradzëlstwò itp., dopuścëc sã kradzëzë / kradzëlstwa itp.; ew. ùkrasc / skrasc, rzad scharłãzëc – zob. **ukraść** [Dopùscył sã wiòldzi kradzëzë. Sy]; **iść / wybrać się na** ~ jic na kradzëz / na kradzã; **przyłapać kogo na** ~ przëlapac / przëchwacëc || przëchwëcëc (ew. ùchwacëc || ùchwëcëc) kògò na kradzëzë / złodzëjstwie / charłãstwie / arch chãšbie [Òni jich przëlapelë || -palë / przëchwòcëlë na złodzëjstwie. Òna òsta przëlapónò na kradzëzë. – Gò Ny jò (jegò) ùchwòcëli (-lë) na chãšbie. Lz]; **skłonny do** ~ży kradlëwi, skłonny do kradzëzë / złodzëjstwa / przëñãcony krasc / pòñãcony kradzëlstwa; òn mò dładzë (złodzëjsczë) pòlce [Kradlëwi lëdze. Kòzdi lżoch je kradlëwi. - Sy]

kradziony ad kradli, skradli, ùkradli, pòchòdzący z kradzëzë / z kradzëlstwa / ze złodzëjstwa / z charłã(p)stwa / arch z chãšbë

kraik m kròjik (Ra || krajik) m [To bëł piäkny kròjik. Lz Mòłi krajik, ale jaczëz tam pësznë ùrzãdzenia! Ra]

kraina f kròjna (Ra || krajina) f, kròj m, krajiszczë n; ew. zemia f, ląd m; ew. w zn okolica, zakãtek: òbënda. òkòlëca, strona f, òkòlë n, nòrt, kãt m, stronë pl [ti kròjnë, tegò kraju; w ti kròjnie, w tim kraju; Kaszëbë to kròjna bògatò w jezora i lasë. W naszich kãtach. – Sy Wiòlgò krajina; cëdownò krajina. Ra] { 'nòrt' / 'kãt' zob. kãt }

kraj m 1. kròj, zdr kròjik || kròjk [tegò kraju, w tim kraju; te kraje, w tëch krajach; Zwiedzyl niejedyn kròj. Cëzy kròj chwòl, a swégò sã trzëm / a w swòjim biédã klep. Chwòl cëzy kròj, ale w swòjim trwòj. Mòzëmë cëzë kraje chwalëc, ale w swòjim më le òstóniëmë. - Sy Nasz kròj je baro ùbòdzi. Ra] {kasz. 'kròj' in = pol. a) brzeg 2, skraj - zob.; b) ostrze pługa – zob. lemiesz}; ~ **rodzinny** taczëzna, domòczëzna f, swòj / rodny kròj, swòje (jegò, ji, jich, mòje, twòje itp.) domòcë stronë; **co kraj, to obyczaj** jaczi kròj, taczi rôj a. obëczòj; co kròj, to (jinszi) òbëczòj; co kròj to òbëczòj, a co chałupa, to jinszò nôùka Sy; co wies, to jinò piesn (to jinszi dialekt); por. ląd; 2. zob. brzeg, skraj

krajać v krajac, krojic, cãc || cyc, rznãc [wym. rznãc] [jò krojã, të krojisz, òn kroji; nie krój || nie kroji! Białka kroji chleba dlò dzecy. Lz]; ~ **niezrëcznie** rzãpòlëc || rzëpòlëc, jarmòlëc, zuchòlëc || żugòlëc (lok: || żwigòlëc || żingòlëc || żãgòlëc), rzad grzebòrzëc [Co të ten chlëb tak jarmòlisz? Nie żugòlë tegò chleba, kò widzysz, że nòz je tãpi. Ju të zuchòlisz ten chlëb. Sy]; ~ **wielkie kromki chleba** krajac / krojic

wiôldzé sztëczy / kawałë chleba; *ekspr*: walëc żuchòlińce / kãfôtë / hébelce / glónce / còlówczy (*por.* **kromka**); ~ **się z żalu** krajac sã ze żalu || zòlu [Kamienie bë sã krajałë ze żalu || zòlu. *Sy*]; **aż (mi) się serce kraje / krajało z ~u** jaż (mie) sã serce kraje / krajało ze żalu; *ew.* mie jaż serce scyskô / bòli ze żalu

krajalnia *f* krajalniô *f*

krajalnica *f* krajalnica *f*; urządzenié (statk / maszina) do krajaniô chleba, mãsa, sëra *itp.*; *ew.* wrëkòwnica *f* (maszina do krajaniô ràklë / wrëków). *Por.* **krajarka**

krajalniczy *ad* krajalniczi

krajan *m* swòjòk, domòk, swòjińc, *arch* rodówc; *ew.* *nasz karajan*: naszòk, naszińc *m*; *pl*: swòjòcë, domòcë, swòjińcowie, rodówcowie, naszòcë, naszińcowie || -ńcë [Pùdã midzë domòków ë zwiastëjã jim wszëtkò, co jem tu widzòł ë czuł. Pùdã do swòjòków i òpòwiém jim wszëtkò, co jem tu widzòł i czuł. To je mój rodówc, më pòchòdzymë z jednëch strón. Kòle wòjska bëło wiele naszińców. Jednégò naszińca pòtkòł jem jaż w Africe. Naszińcowie są roztrzãśli pò całim swiece. Wejle naszòcë jidã. - *Sy*]

krajanie 1. krajanié, krojenie, rznienie || rzniãcë, cãcë; *krajanie niezrëczne*: rzãpòlenie, jarmòlenie, żuchòlenie *n*; **2.** *zob.* **krajan**

krajanka *f* **1.** krajanka *f*, cos do jedzeniô pòkrojoné na sztëczczy / kawałczy, np. krajanka szokòladowò; **2.** domòczka, swòjòczka *f*, białka / dzëwczã z domòcëch (rodnëch) strón [Jakzë bëm swòjòczce ni miała pòmòc. *Sy*]

krajarka *f* krajarka *f*; maszina do krajaniô / krojenia papióra / tkaninów ùłożonëch szëchtama / lëstów tobaczi; *ew.* krajarka jintroligatorskò: gilotina *f*; krajarka krawieckò - maszina krojczò (do krojenia sztofù)

krajer *m* żeg krajer *m*

krajka *f* **1.** pas(yk) *m*, wełniany (ùwiãzli z wełnë) pas(yk); **2.** *zob.* **lamówka**; **3.** skròw(k) *m*, òdcãti pas(yk), np. papiora, blachë, sztofù (tkaninë)

Krajna *f geo* Krajnò (*Ra*: *część dawnego Pomorza około Nakła i Złotowa, granicząca z Wielkopolską.*)

krajniacki *ad* krajniacczi [Czòpka krajniackò. Zwëczaje krajniacczé. - *Ra*]

Krajniaczka *f* Krajniòcz *f*, mieszkãcka Krajnë

Krajniak *f* Krajniòk *m*, mieszkãc Krajnë

krajobraz *m* kròjòbròz (czegòs / skãdkas / jaczis), widok (na cos / czegòs skãdkas) *m* widok / òbròz òkòlégò; òkòlé *n*, òkòlëca *f* [tegò kròjòbrazu || -za / widokù / òbrazu || -za / òkòlégò, ti òkòlëcë]; *ew.* pejjaż, landszaft *m* (malowóny òbròz; *Tr*: òbròz nòtërë); ~ **górski (z) okolic Makowa** kròjòbròz gòrszi / widok na gòrë (z) òkòlégò Makòwa; ~ **morski / niziny / pustynny / wulkaniczny / księżycowy** kròjòbròz mòrszi / nizawny / pùstinny / wùłkany / ksãżëcowi (a. miesãdzowi); ~ **zimowy / letni / jesienny / wiosenny** kròjòbròz zëmòwi / latny / jesenny / zymkòwi; ~ **fantastyczny / realistyczny** kròjòbròz fantastyczny / realisticzny

krajobrazowo *adv* kròjòbrazowò

krajobrazowy *ad* kròjòbrazowi; **park / ogród** ~ park / ògród kròjòbrazowi; **malarstwo** ~we kròjòbrazowé malarstwò, kròjòbrazowò malëtwa; malowanie kròjòbrazów; *ew.* *pl*: widoczi, pejjażë, landszaftë

krajowiec *m* (*tubylec*) krajówc *m*, *pl*: krajówcowie – (*La, Gò*); stałi mieszkãc (egzotycznégò) kraju, w òdròznienim òd przëbëcza, Europejczika; *ew.* stały mieszkãniec, czł. urodzony w danej miejscowòci, *regionie*: zasadëlc *m*; *pl*: zasadëlcowie [tegò krajówca; ti krajówcowie; tëch krajówców] [W naszi wsë mieszkają sami zasadëlcowie. *Sy*] {‘krajówc(owie)’ - *por.* ‘krajëwcowie’ / krajewianie / ‘krajewi’ || ‘krajowi’ / *arch* krajanie = *Kaszëbi, co mieszkają w òddalenim òd mòrza, na tzw. łãdze / kraju*}

krajowy *ad* krajowi; *ew.* regionalny; *ew. w zn. miejscowy:* môłowi, miescowi [Krajowi hańdel. Krajowô mąka. - *Ra*]; **handel** ~ (**wewnętrzny**) krajowi (bënowi / wewnãtrzny) hańdel; **rynek** ~ rënk krajowi, (s)przedôż / (s)przedôwanie w kraju; **wyroby** ~we krajowé wërobë / towarë; **wyroby na rynek** ~ (**nie na eksport**) wërobë na rënk krajowi, wërobë na sprzedôż / do sprzedôwaniô w kraju (nié na ekspòrt / nié do sprzedażë za grańcã)

krajoznawczy *ad* krajoznôwczï

krajoznawstwo *n* krajoznôwstwò *n* – **1.** ruch spòłeczny pòpularizëjący wiedzã ò kraju - ò jegò geògrafii, przyrodze, etnografii, zabëtkòwëch bûdowlach *itp.*; **2.** znajomòsc / pòznôwanie dónégò kraju

krakać *v* krakac, *arch* krakòtac [òne kraczą || krakają || kròkają] / krakòcã || krakòtają [Czòrné gapë kròkają srodze. Warnë sedzałë na dace (*dakù*) ë krakòtałë. *Lz* Gapë / warnë / wronë kraczą. *Ra*] {‘krakac’ – *por.* ‘kraka’ = wrona - *zob.*}; *ew. w zn. gadać, paplać a. besztać, upominać:* kòrkac, *lok* kòrkòtac [òna kòrcze / kòrkò / kòrkòce] {‘kòrk(òt)ac’ *zob.* gdakać}; **kiedy wejdiesz między wrony, ~kaj jak i one** chto przïndze midzë wronë mùszi krakac jak òne (*Lz*); chcesz z wilkã zëc, mùszis z nim wëc (*Tr*); chcesz z wilkama w zgòdze zëc, mùszis tak jak òne wëc (*Gò*); chto sã miészò midzë zëdów, mùszi sòm òstac chają (*Dh*). *Por.* **nakrakać**

krakanie *n* krakanié, *arch* krakòt *m* [Głosny krakòt. *Lz*]; *ew. w zn. gadanina, łajanie:* kòrk(òt)anié *n.* *Por.* **krakać**

kraknąć *v* kraknąć [Wszëtcë sã ùrzaslë ga (*czej*) warna (*wrona*) kraknãła. *Lz*]

krakowiak *m* **1.** krakòwiòn *m*; **2.** krakòwiòk (*tuńc*) *m* [Terò spiëwają krakòwiòka. Na nótã krakòwiòka. *Ra*]

krakowianka *f* krakòwiònka *f*

krakowski *ad* krakòwsczi; ~**wskim targiem** za / na pól darmò

Kraków *m geo* Krakòwò *n*, Kraków *m*; **nie od razu** ~ **zbudowano** nié ò jeden rok zbùdowelë Krakòwò i Gduńsk *Sy*; Gduńsk téż òd razu nie stojòł (le bëł wiele lat bûdowóny) *Gò*

kraksa *f* kraksa; *ew.* stëczka *f*, wëpòdk (nieszczeslëwi wëpòdk) *m*, spranié / zderzenié autołów; rozbicé sã / roztrzaskanié sã / nieszczeslëwé lądowanié samòlotu / fligra; **doszło do ~sy** doszło do kraksë; **nastąpiła** ~ zdarzëła sã kraksa; **miał małą ~sę** miòł stëczkã / mòłą kraksã. *Por.* **katastrofa, kolizja, wypadek**

krakuska *f* krakùska *f*, sztërëkańtò czerwionò czòpka

kram *m* **1.** môłi króm, krómik || kró-, kiosk *m* {*kasz.* ‘króm’ = *pol.* sklep – *zob.*}; *w zn. stragan:* bûda, bûdka, lòda *f* - kramarskò / hańdlarskò bûd)k)a / lòda; *arch:* hóczerëjò *Tr* || hòkrëja *f* {‘lòda’ *in* – *zob.* lada; ‘hóczerëjò’ – *Lz:* ‘hòkrëja’ z *niem. Hökerei, drobny hańdel*} [Òn zamkł te lòdë przed òknami. *Lz* Krimczëska so pòzicził z lòdë. *Dh*]; **2.** tòkle, klamòtë, tanëtë, rëmtotë, rëpiece, *rub* gòwna *pl*, *arch* gwòł *m* (*Lz, Ma*) [Wez le te swòje tòkle / tanëtë, a biëj prëcz. *Gò* W kòszu na plecach noszą zòbòwczï (*zòbòwczï*) dlò dzecy i jinszi gwòł. *Lz*]; **jaki pan, taki** ~ jaczi pón, taczi króm (*Ce*); jaczi gbùr, taczi mùr; jaczi gòspòdòrz, takò gòspòdarka; jaczi chto, taczë co; **3. zob. ambaras**

kramarka *f* kramòrka (*Ra, Lz*); *ew.* kioskòrka *f* [ti kramòrczi / kioskòrczi; Kramòrka bëła chcëwò. *Lz*]; **dotyczący ~rki** kramòrczin *Ra* [Kramòrczëna córka (córka kramòrczi). Kramòrczëne dzecë (dzecë kramòrczi). - *Gò*]. *Zob.* **przekupka, sklepikarka, sprzedawczyni**

kramarski *ad* kramarsczi, *ew.* hańdlarsczi, kùpiecczi [Kramarskò lòda. *Lz* Z(w)ësk kramarsczi. *Ra*] {‘kùpiecczi’ *in* = ‘kùpczi’ = *pol.* kupny, kupowany – *w przeciwieństwie do domowego wyrobu*}; ~**kie kłótnie** kramarsczë kłótnie [Òni wiedno prowadzą ze sobã kramarsczë kłótnie. *Ra*]. *Por.* **sklepikarski**

kramarstwo *n* kramarstwò, hańdlarstwò, kùpczenié *n*, drobny hańdel, hańdel drobnym towarã i jòdã; prowadzenié krómikù / mòlégò krómù / kioskù; hańdel w bùdce / bùdce / kioskù; targòwi || tòrgòwi / jarmarczny || jòrmarczny hańdel, (s)przedòż / hańdlowanié na rénkù / targù / jòrmarkù; *ew. sprzedaż z ustawionych prze sobą koszy: czipnictwò m* [Na stòré lata wzał sã do kramarstwa. Na kramarstwie doròbiò sã wiòldzégò majątkù. *Ra*]. *Por. handelek, kupiectwo, sklepikarstwo*

kramarz *m* kramòrz *m*; *ew. kioskòrz, hańdlòrz m; pomocnik ~rza* kramarczik || -czèk *m* [tegò kramarza / kioskarza / hańdlarza; Mąka je tańszò w Słèpskù ù mącznika jak ù nas, ù kramarza. *Lz*]. *Zob. przekupień, sklepikarz, sprzedawca*

kramarzyć *v* kramarzèc, zajmãc sã krómã / krómikã / hańdlã w bùdce / przè lòdze [Jak ji chłòp ùmarł, òna zaczã(ła) kramarzèc. *Lz* Z dówien dówna kramarzą na tim mòlu. *Ra*]. *Por. handlować*

kramarzyć się targòwãc sã, spierãc sã, przecèwianc sã; *ew. mùdzèc / tracèc czas na przecywianié / targòwanié sã* [òn sã targùje / spierò / przecywiò]. *Zob. droczyć się, kłócić się*

kramik *zob. kram*

kran *m* kran || krón; *ew. zawór (pol.) m; przest: krôn (Lz), łónk (Sy) || hónk (Lz), toczk (Sy) m* [tegò kranu || krónu / łónka / toczka / zawòru, tim krónã / łónkã / toczkã / zawòrã; *pl: te kranè || krónè / łónczy / toczczy / zawòrè, tèch kranów || krónów / łónków / toczków / zawòrów*] {‘toczk’ (*òd: toczèc – spùszczãc strèmieniã*) *in toczk = kret - zool; ‘kran’ || ‘krón’ || ‘krôn’ z niem. Kran; ‘łónk’ || ‘hónk’ z niem. Hahn*} *m; zakrècié / zamknãc ~ zakrãcèc / zamknãc kran || krón [jò zakrãcã / zamknã; wez, zakrãcè || zakrãc / zamkni!; wkrècié ~ w beczkę wkrãcèc kran || krón / toczk w beczkã [Òn wkrãcył krôn w beczkã. *Lz*]*

kraniec *m* krańc, grańca *f*, skròw(k), kùńc, ùbrzég, pòbrzég, zberk; *ew. kròj, nòrt, ką, rańt m, òbrzeżè n; kańta f; pl: krańce, grańce, skrawè / skròwczì, kùńce, (ù)brzedzi / pòbrzedzi, zberczì, òbrzeża* {‘krańc’ *Ra = pol. kraniec; Sy: kraniec drewnianego koła u woza; ‘kròj’ tu w zn. pol. skraj – in = región, pol. kraj; ‘kùńc’ = pol. koniec; ‘nòrt’ = ką – zob.}* [Na samim krańcu wsè. Do samégò nòrtu. *Ra*]; **aż po ~ńce ziemi** jaż pò pòbrzedzi / ùbrzedzi / òbrzeża / krańce / kùńce zemi [Głòsta nã Ewanieliã jaż pò pòbrzedzi / pò kùńce zemi. *Gò*]; **na ~ńcach** na krańcach / grańcach / ùbrzegach / pòbrzegach / zberkach / òbrzeżach

kranik *m* kranik || krónik *m. Por. kran*

krańcowo *adv* krańcowò, skrajno || -nie; ~ **różny** czèsto (*a. dècht czèsto*) jinszi, nòbarzi apartny, baro (*a. nòbarzi*) różniacy sã, czèsto z jinszi stronè wzãti, czèsto procèmny / przecywny; ~ **odmienne poglądy na jakiś temat** czèsto procèmné (*dècht czèsto jinszé*) òńdbè / pòdzrãtaczì / zdania na jaczis temat / ò jaczis sprawie

krańcowość *f* krańcowòsc, skrajnosc; *ew. òstatecznosc, ekstremalnosc f; ew. òstatnò / slédnò grańca; ew. przesada f* [Jegò głòs bè bël procèmwògã || przecywwògã dlò skrajnoscy, w jaczé pòpadłi je nasz.... *Gò*]; **popadać z jednej ~ści (skrajności) w drugã** pòpadãc / wpadãc z jedny skrajnoscè / krańcowòscè w drègã [òn pòpòdò / wpòdò]

krańcowy *ad* krańcowi, skrajny, kùńcowi, grańczny, jistniejący (leżący, pòłożony) na krańcu / skraju / zberkù; ~ **przystanek** kùńcowi (*a. òstatny / slédny*) przèstónk; ~ **wa stacja** kùńcowò (*a. òstatnò / slédnò*) stacjò; **wyłącznik** ~ *techn* krańcowi / kùńcowi wèłącznik; ~ **przypadek** skrajny / krańcowi / òstateczny / ekstremalny (*ew. baro rzòdczi / nògòrszi / nògòrszi z mòzłèwèch*) przèpòdk; **w ~wych przypadkach** w krańcowèch / òstatecznèch (*ew. w baro rzòdczich*) przèpòdkach; ~ **optymista / pesymista / sceptyk** krańcowi / skrajny òptimista / pesymista / sceptik. *Por. ekstremalny, skrajny*

kraplak *m* kraplak *m*, czerwionô || czerwônô farwa, czerwiony || czerwóny laker

kras *m geol* kras *m* [tegò krasu]

krasa *f* piãkno *n*, piãknosc || -nota, ùroda, snôżota || *rzad* snôżô *f* {*kasz.* ‘krôsa’ = a) = *pol.* kolor, barwa – *zob.*; b) farba || -*wa malarskô, preparat do malowaniô*; c) skóra, miazdra = *pol.* cera} [Na snôżoce naszi sënowi nie zbiwô (*nie braknie ji ùrodë*). Ji snôżô (*snôżota*) rzucała sã chłopóm w òczë. - *Sy*]; *ew.* w *zn.* barwność, bogactwo kolorów: krôsa [Kwitfë kwiatë bestro i bôgato w krôse (*we farwie / farbie / w kòlorze*). *Lz*]

krasawica *f* snôżëca (*Tr*), arch dijanka (*Sy*) *f*; piãknô / snôżô / baro spòsobnô / baro ùrodnô panna / białka; *ew.* snôżota, piãknosc *f* *Gò*; w *zn* egzotyczna piękność: egzotycznô snôżota / piãknosc [To je dijanka, to jich dzéwczã. *Sy*]; *ew.* dziewczyna *zgrabna*: wiewiotka *f* arch *Sy*; *dziewczyna piękna i gustownie ubierająca się*: sprëza || szprëza *f* *Sy*

krasić *v* **1.** malowac, farbòwac, arch krasëc, kraszac [To sukno mô (*mòja*) niasta krôsëła. Przódë bëła w Główczëcach białka, co sukno krôsza(*ta*). *Lz*]; **2.** zdobic, òzdabiac, strojic, ùpiãkni(w)ac, ùpiãksz(ëw)ac, przëstrojiwac [òn zdobi / òzdôbiô / stroji / ùpiãkniwô / ùpiãsz(iw)ô]; **3.** *Zob.* maścić, omaścić

krasnal *m* (*krasnaludek*) krôsniã, krôsniãtkò *n*, krôsniô(cz)k || *lok* krôsnik, *lok*: krzãslôk, dëpc, òmerezck, arch malëczk *m*; *pl*: krôsniãta, krôsniãtka, krôsniôcë, krzãslôcë, dëpcowie, òmerezckòwie, malëczcë [tegò krôsniëca / krôsniãtka / krôsniôka; temù krôsniëcu / krôsniãtkù / krôsniôkòwi; Krôsniã mô czerwónë òbùcë i dlugã brodã, dlëgszã jak òno samò je. Czej òno jidze, tej òno brodã pòd pazëchã bierze, zëbë na niã nie stãpiło i sã nie zwrócëło. Krôsniãta jeżdżã w mësżë – to sã jich kònie, co jim cygnã wòzë. Czerwóny || czerwiony jak krôsniã. Mòfi jak krôsniãtkò, zëbë to w czeszëń wsadzył jak pisc. Malëczcë mieszkają pòd kòminã. To je tãsti kón, tegò chëba krôsniãta dozërajã. Nòbarzi narowisti kón krôsniëca nie skrziwdzy. Bël kròj, dze mieszkelë sami dëpcowie. - *Sy* Te krôsniôczi tak gòsno spiëwalë, że më wszëtëcë czëlë. *Ra* Samò to nie zdżinãło, to pewno jaczi lës na dwùch nogach mô wzãtë, kò krôsniãta tegò nie zrobiłë. *Gò* Jò to móm òd jednégò krôsni[ã]ca. Terò ju ni ma krôsniãt. Z krôsniãtama żił w dobrëch stosënkach. Do mòjégò òjca przësedł rôz krôsniôk. - *Ra*] {‘krôsniã’, ‘krôsniôk’, ‘krzãslôk’, ‘dëpc’, ‘òmerezck’ - *zob.* karzël}; **żona / córka ~la** krôsnica, krôsniôczka *f*; **należący do ~la / ~li** krôsni, krôsniczi || krôsniãczi *ad* [Krôsniczë òbleczenië. W Krôsniãczë Górze mieszkalë przódë krôsniãta. - *Sy* Z tëch krôsnych ruchen nick ju nie òstało. Krôsniczë piëniãdze przënoszã szczescë. Krosniczë zòbawë. - *Ra*]; **stawać się podobny do ~la** *zob.* karłowacieć. *Por.* karzël

krasnolicy *ad* krôsnilicy (*Gò*), piãkny (*ew.* snôżi / ùrodný / spòsobny) (na twarzë / gãbie *a.* z twarzë / z gãbë) {‘snôżi’ *in* = *pol.* obfity}; **~a** *f* krôsnilicò *f*, piãknë (*ew.* snôżë / ùrodnë / spòsobnë / krôsnilicë) dzéwczã; dzeùs; piãknô panna / brutka / *ew.* białka; dzéwczã jak aniól / aniółk

krasnaludek *zob.* krasnal

krasnooki *ad* piãknoòczi

krasnopiórka *zob.* wzdrëga

krasnorost *m* ~*ty* *pl bot* (*rodzaj glonów tropikalnych*) krôsrorost *m*, krôsrorostë *pl* *Gò*

krasny *ad* **1.** czerwiony || czerwóny (|| *lok* czerzwiony), arch krôsny; **~na chustka** czerwionô / krôsno chùstka; **~ne rumiënce** zaczerwienionë / czerwionë / arch krôsne lica / skarnie (jak dwa jabka), krôsny / krôsno na licach / skarniach {‘skarniô’ *f* = *pol.* a) skroń; b) lico, policzek}; **2.** piãkny, snôżi, ùrodný; *ew.* spòsobny; *ew.* krôsny arch || krasny *pol*; **(naj)~niejszy** (nò)piãkniëszzi, (nò)krôsniëszzi, (nò)snôżniëszzi, (nò)ùrodnëszzi; *ew.* (nò)barzi snôżi / ùrodný [Serce mòje pòkòchało

nôkrasniészã (nôkrôsniészã - Gò) z dzéw pòmòrszczich. Lh] {‘snôzi’ in = pol. obfity; ‘spòsobny’ = pol. przystojny, ładny}

krasómowca *m* krôsómowca *m* (Gò), dobri / wiòldzi prówca / mówca / òratòr [tegò òratora]; méster / wirtuðz zéwégò słowa

krasómowczy *ad* krôsómowczy, *Tr:* wiòlgòmòwny; **talent** ~ / **sztuka** ~**a** *zob. krasómówstwo*

krasómówstwo *n* krôsómówstwò *n*, *Tr:* wiòlgòmòwnota, pèsznomòwnota *f*; *ew. dôr wémòwë / piãknégò mówieniò / przemówianiò / prawieniò / wësłòwianiò sã, talent / kùńszt krôsómowczy / òratorsczi; sztëka krôsómowczò; sztëka piãknégò przemówianiò; Tr: wiòlgòmòwny talent*

krasowiec *v* krasowiec [kamizna krasowieje]

krasowienié *n* krasowienié *n*; **ulegac** ~**niu** ùlegac krasowienimù

krasowy *ad geol* krasowi

krasula *f* (krowa maści białoczerwonej, wzgl białoczarnej) *lok:* krasula, krasawica *f*; *ew. krowa łaciata: łatula f; ew. krowa maści pstrej: bestrocha, bestrzëca, bestrò f* {‘bestri’ = *pstrocati* = pol. *pstry, kolorowy, różnobarwny, jaskrawy, piegowaty, pstrokaty* *zob.*}

kraszanka *f* kròszónka *f* (Gò) - jastrowé jaje; jaje całé farbòwóné (*arch* kròszoné) na jeden kòlor

kraszony (okraszony) *ad* (ò)bòniony, (ò)kraszony *Sy* || (ò)kròszony *Ma, Dh* [Òkraszoné pòłnié. *Sy* Skwarczi sobie zachòwòł na òkròszenié òbiadu. *Ma* Żid Bartek nalòżł òpòłeczka seczci dichtich òkròszonã zëtã. *Dh*]

krasć *v* krasc, kradnac; *rzad:* charłãzëc || -zëc, *lok:* szòtowac, mùzowac; *rzad; fig:* jic na mészë *a.* jic kòłò wkòł; *w zn. gromadzić w sposób nieuczciwy: szòtowac lok, kòmbinowac, szabrowac* {‘charłãzëc || -zëc’ / ‘szòtowac’ = *krasc, òsoblëwie z pòłów i ògrodów*} [òn kradnie / *rzad* kradze / charłãzy || -zi / szòtëje / kòmbinëje / szabrëje; Kradnie w biòfi dzëń. Krasc jak krëk / jak Cëgónka / jak pò ùmarłim. Czas lecy jakbë kròdł. Chto łze, ten kradnie. Wstid je krasc, a jesz wiãkszi pòd parobka sã kłasc. Wstid je krasc, a jesz wiksz nazòd kłasc. Chto kradnie, temù paja òdpadnie. Krasc nie chcã, a skąd brac. Twórz nigdë nie mdze kùrów kròdł z tegò samégò pòdwòrzégò, dze òn mò gniòzdo. Chòdzy pò nocach i szòtëje. Ten spòd rãczy mùzëje. - *Sy* Kòzda noc òn charłãził pò pòlach ë ògrodach. *Lz*]; **bezczelnie** ~ krasc bez wstëdu / bez sromòtë; krasc w biòfi dzëń / na żiwca; jic (w tim kradzenim) na całégò; miechama wënaszac. *Por. ukrasć*

krańięcy *zob. krasnal (należący do ~la / ~li)*

krata *f* **1.** przegroda ze skrzyżowanych prętów metalowych *a.* drewnianych: kròta, *zdr* kròt(ecz)ka *f*; **kuta, żelazna, ozdobna** ~ kùtò, żelòznò, òzdoznò kròt(k)a; ~ **zwijana** / **stała** kròt(k)a zwijónò / stałò; ~**tka wentylacyjna** kròtka wentylacyjnò; **dostać się / pójść za ~ty** dostac sã / jic / trafic do sòdzë; nalezc sã w sòdzë / *lok* w sòdzówce; *ew. dostac sã / jic / trafic za kròtë / kròtëczy; siedzieć za ~t(k)ami* sedzec za kròtã / za kròt(k)ama; *ew. bëc w sòdze; bëc zamkli / zaszparowóny / żart zabùchtowóny* [Nie wiñdziesz të sobie bütën? Kò tak sedzysz jak za kròtama. - *Sy*]; ~**tka konfesjonału** kròtëczy (kròtëczy spòwiadnicë || spòwiednicë) [Ûklãkła (ùklëkła) kòle kròtk i zacã sã spòwiadac. *Sy*]; **2.** wzór geometryczny na tkaninie: kròta, *zdr* kròt(ecz)ka, *rzadz:* ruta, *zdr* rut(ecz)ka; *ew. kòstka f* {‘rut(k)a’ in = pol. *szyb(k)a / tafla szkła w oknie*} [Kùpi(ł)a jem sobie do sëkni w kròtë. *Sy* Rãkawice, nogawice wizóné (*wiãzłë*) w biòłë ë czòrnë kòstëczy. *Ra*]; **materia w ~ty** kròtowati / kròtkòwati / rutowati / rutkòwati sztòf - *zob. kraciasty* [Marta chòdzy w tacji kròtkòwati sëkni. *Sy*]; **zeszyt w ~tka** zesziwk *neol* / zeszit (*pol*), (*przest* hëft *niem.*) w kròtëczy [Przënies mie z krómù zeszit w kròtëczy. *Sy*]; (**przy**)chodzić na lekcje / zajëcia w ~tke

(nieregularnie, tylko od czasu do czasu) (przè)chòdzèc na lekcje / zajãca w kròtkã (nieregularno, le òd czasu do czasu / le tej seji)

krater *m* krater *m* – **1.** ùscé wùłkanu || -na; **2.** *hist* statk / zbon z dwùma ùchama służący do miészaniô wòdè z winã (w dôwnym Rzimie)

krat(ecz)ka *zob. krata*

kraterowy *ad* kraterowi; **stożek** ~ kraterowi stóžk; *ew.* kraterowi czèp górè; **jezioro** ~e kraterowé jezoro

kratka *zob. krata*

kratkowaç *v* kròtkòwac

kratkowanie *n* kròtkòwanié *n*

kratkowy *ad* (pò)kròtkòwòny / kròtkòwati, w kròtczi / w kròtkã; *ew. rzadz:* rutkòwati, / w ruczi; **(po)~ papier** (pò)kròtkòwòny papiór, papiór w kròtczi / w kròtkã

kratowaç *v* kròtowac, zaòpatrèwac w kròtã, zabezpieczac kròtã (np. òkna wedle złodzejów, przed włómanim), wstawiac kròtã (np. w òkno)

kratowanie **1.** kròtowanié *n*, zakłòdanié / móntowanié kròtè; **2.** kròtownica *f*, kròtè *pl*, kròtowò kòstrukcjò; ~ **mostu** kròtowanié / kròtowò kòstrukcjò mòstu

kratownica *f* kròtownica *f*, kròtowò kòstrukcjò; *ew. o podłòdze na dnie łodzi:* kròta *f* (colemało metalowò, np. z aluminium) / dròbczi *pl* (pòdłoga z gãsto przèbitèch szczèblów / listwów) na dnie łodzè / żèglòcza

kratownicowy *ad* kròtownicowi; **belka / konstrukcja** ~a balka / kòstrukcjò kròtow(nicow)ò; **most** ~ mòst kròtow(nicow)i

kratowy *ad* kròtowi. *Por. kratownicowy*

kratówka *f* (cegła z otworami w kształcie rombów) kròtówka, dzurówka *f*

kraul *m* (styl pływacki) kraul *m*

kraulista *m* kraulista *m*, spòrtòwec, co pływò kraulã

kraulistka *f* kraulistka *f*, pływòczka w sztilu kraul

krawaciarka *f* szlipsownicza, szlipsòrka *f*

krawaciarstwo *n* szlipsownictwò *n*, wèrób szlipsów

krawaciarz *m* szlipsownik, szlipsòrz *m*

krawacik *zob. krawat*

krawat *m* szlips (*lok* || szlèps), *zdr* szlipsk *m* [tegò szlipsa || szlèpsa; Taczi wiòldzi chłop to je, a takã mòtã mò białkã, że bè òn jã sobie mógl za szlips ùwiãzac Przòdè na swiece chłopi zamiast szlèpsów nosèlè chùstczi na szèji. – Sy Òn szedł, to le mù tak ten szlips nadlatowòł. *Jd*] {‘szlèpsè’ *pl* = *pol. a)* resztki zboża zgrabione po sprzècie snopów z pola – *lok:* ‘szlipsrè’ *pl* / ‘szlipsrowina’ *f* – *zob.* zboże; b) rozwijajãce sié kłosy [*Žeto dostaje ju szlèpsè. Sy*]}

krawcowa *f* kròwczka (*lok* || kròwcka || krawczka), *arch:* sziwòrka *f* [Òna sã ùczi za kròwczkã. Ù nas ni ma dobri sziwòrczi. Sy Kròwcka wieskò; kròwcka z miasta. *Ra*]; **domorosła** ~ *zob. łataczka*

krawczyk *m* krawczik *m*, ùczén kròwca

krawczyzna *m* kròwck *m*; *ew.* kròwec z Bòzi łasczi. *Por. krawiec (domorosły, nieumiejny)*

krawędź *f* zberk, rañt, kañta *m*, *rzad:* brzég, ùbrzég *m*; **wewnętrzna** ~ **opony gumowej koła** liwk *m* {‘liwk’ *in* = *pol. kamizelka*}; **ostra** ~ òstri zberk / rañt / brzég, òstrò kañta; **łagodna / gładka / wygładzona** ~ łagodny / głòdczi / wègładzony zberk / rañt / brzég, łagodnò / głòdkò / wègładzonò kañta; **na ~dzi przepaści** na zberkù / brzegù przepadłèska / òtchlaniò || -niégò / ùrwiska || ùrwiszczã / zerwiszczã. *Por. brzeg, grañ*

krawężnik *m* nòrtownik *m* [Jesz jeden nòrtownik, tej bądze droga gòtowò. Sy]

krawiec *m* krôwc, *arch* sziwôrz *m* [Krôwc mô babsczé zajăcé, to nie je na chłopa. Przôdë krôwcowie brelë miarã z leżăcégò człowieka. Chùdi / zmiarti jak krôwc. Z cebie mòże le krôwca dac. Wăżëc (*tělë*) co krôwc (*bëc letczim*). Jic do krôwca (*jic na ùsôdk / szituz*, „z *bùksama*”). Krôwc włôżł w òbiòd (*ò przesolony strawie*). – *Sy*] {‘krôwc’ *in* = *pol.* kawał tkaniny wkręcony w linę niewodu jako znak orientacyjny}; ~ **męski / damski** chłopsczi / damsczi (*a.* białgłowsczy) krôwc; **domorosły** ~ krawieczk, *arch* szijk *m* [Tak dlô nas, doma to nasz krawieczk ùszëje, ale do miasta nié. Ù krôwca w miesce zapłacysz wicy, ale òn ce zó (*za*) to lepi ùszëje, jak nasz szijk. Tak bùksëszcza chłòpù na codzén abò liwk do kòsë to szijk dobrze zrobi, ale kòscelné ruchna to lepi dac w miesce ùszëc. – *Sy*]; **nieumiejętny** ~ (**partacz**) *lok*: prądzela, prătola *m* [Do tegò prătólë tē chcesz jic? Ùdrzisz le, ten prătola ce to tak sprătoli, że to nie mdze do òbleczeniô. – *Sy*]; **należący do** ~ca krôwców (|| *lok* krawców); **siedzieć jak** ~ (**na stole, ze spuszczone nogami**) sedzec pò krawieckù / jak krôwc. *Por.* łatacz

krawiecki *ad* krawiecczi [Nożëce krawiecczé. *Ra*]; ~**kie szycie** krawiecczé szëcé; ~ **rzemiosło / zajęcie / zawód** krawiecczé rzemiásło / zajăcé, krawieckò robòta, krawiecczi fach / wark [Krôwc mô babsczé zajăcé, to nie je na chłopa. *Sy*]

krawiectwo *n* krawiectwò, krôwcowanié, krôwczenié, szëcé *n*, krawiecczëzna *f*; **uczyć się** ~wa ùczëc sã krawiectwa / krawiecczëznë, ùczëc sã za krôwca / krôwczkã; ùczëc sã krawiecczégò rzemiásła / fachù; **prowadzić** ~, **zajmować się** ~**twem** krawiecczëznã prowadzëc, krôwcowac, krôwczëc, *lok* krawiecowac [òna krôwcëje / krôwczzi / krawieccëje], szëc, trudnic sã / zajmòwac / zajmac sã krawiectwã / szëcym; **być zatrudnionym w charakterze** ~ca bëc gdzes krôwcã, robic za krôwca / jakò krôwc, bëc zatrudnionym / miec robòtã jakò krôwc

krąg *m* krąg *m*; *ew.* kòło, *zdr* kòleczkò *n*; *w zn.* pierścień, obręcz: piestrzén || pierscén *m*, òbrăcz *f*; *w* ~ (**dokoła**) *w* krąg, wkół, *w* kòło, dokòła; ~ **światlny wokół księżycy** *zob.* kòło; ~ **kielbasy** krąg kòłbasë || czełbasë / worztë || wërsztë; **kamienne** ~**gi** kamienné || kamianné krădzi, krădzi *z* pòstawionëch kamieni / kamów; ~ **ludzi** krąg lëdzy; *ew.* òtoczenié; *por.* grono, kòło, okrąg, towarzystwo, środowisko

krągłak *zob.* okrągłak

krągły *zob.* okrągły

krąp *m* icht gùszczór, gùszk *m*, gùszczórka, gùza, plëzdra *f* {‘plëzdra’ *in* = *pol.* a) małowartościowa karta do gry; b) śnieg z deszczem (*plëzder, plësk m*); c) gaduła}

krążący *ad* krążący, ten (*ta / to*), co (*chtëren / -na / -no*) krăzi; **jastrzãb** ~ **nad polem** jastrzib, co krăzi (*a.* krążący) nad pòlã / pòlim; **kw** ~ca **w żyłach** kw, co krăzi *w* żëłach

krążek *m* krăżk *m*, kółkò, kòleczkò *n*; ~ **do toczenia / kulania po ziemi (do popularnej dawniej zabawy, pn. kùłanié krăga)** krąg *m*; ~ **na kiju, z dziurami do ubijania masła w maślnicy** czerzniòk, dërdòk, dërdownik, *lok* maselnik *m* {‘maselnik’ *in* *zob.* cytrynek}; ~ **kielbasy** *zob.* krąg

krążenie *n* **1.** krăżenié, kòłowanié *m*, zatòczanié krăgów / kòłów *w* pòwietrzim (*w* lëfce), *a.* na zemi, *a.* na wòdze; ~ **po morzu** krăżenié pò mòrzu; *por.* kòłowanie; **2.** *o płynach w instalacji, czy krwi w ciele:* krăżenié *m*, òbiég, òpliw *m*; ~ **wody w instalacji centralnego ogrzewania** krăżenié / òbiég wòdë; ~ **krwi** krăżenié / òbiég krwi; *ew.* *Tr:* òpliw krwi

krążownik *m* żëg mil krăżownik *m*; ~ **opancerzony** krăżownik òpancerzony / pancerny

krăżyć *v* krăżëc, kòłowac; *ew.* krăcëc (*sã*), òbracac sã wkół / *w* kòło; robic krădzi / kòła [òn krăzi / kòłuje / krăcy / òbrôcô; **jastrzãb** ~**żył nad podwórzem** jastrzib kòłowòł

krażił / nad pòdwòrzim; **samolot ~zył nad nami (nad naszymi głowami)** fliger / samòlot krażił / kòłowòł nad nama (nad naszyma głowama); **Księżyc ~ ży dokòła Ziemi** Miesąc / Ksążęc krażi / kòłuje / òbrócò sã / krący sã wkół Zemi / òkrąż(iw)ò Zemiã / òbiegò Zemiã wkół / dokòła [Miesąc kòłuje wkół Zemi. Lz]; **Cyganki ~żą po wsi** Cëgònczi krażą / kòłują / krącã sã pò wsë / we wsë [Zamknita dwièrze, bò Cëgònczi kòłują we wsë. Sy]; **chłopiec na rowerze ~ży po podwórku** knòp na kòle krażi / jezdzy wiedno wkół pò òbòrze / pòdwòrzim / pòdwórkù {kasz. ‘kòłowac’ in = jachac na kòle; pol. jechać na rowerze – zob. jechać, rower}; **w głowie mi (się) kòłuje** mie sã w głowie krący; **~ży pogłoska, że...** lédze gòdają / pòwiòdają, że...; krażi / chòdzy pògłoska / arch ògłoska; rzad: jidze pòmión, że... *Por. kòłować, kręcić (się)*

krąży *f bud* krążëna *f (Gò)*, pòmòcniczò kòonstrucjò (szalunk) do bùdowaniò sklepieniów, łàków *itp.*

kreacja *f* kreacjò [ti -cji] *f* – **1.** spòsòb òdtwòrzeniò przez aktora jaczis pòstacë; wëbitné zagranie jaczi role, „wcelenié sã” w jakã rolã / òsobã z dokòzu zdradniowégò / filmù; **2.** apartny, òriginalny, wëkònóny artisticznie strój a. element stroju, frizurë; ~ **balowa / karnawałowa** kreacjò balowò / karnawałowò

kreacjonista *m* kreacjonista [tegò -stë] *m* – **1.** przëstojnik kreacjonisticzny nòdbë na temat pòwstaniò swiata i zëcégò w swiece; **2.** szt artista / (ù)twòrca czerëjący sã w swòjim ùtwòrstwie zasada kreacjonizmù– *zob. kreacjonizm 3*

kreacjonistyczny *ad* kreacjonisticzny, doticzający kreacjonizmù; ~**ne** **pojmowanie swiata** kreacjonisticznë pòjmòwanié / rozmienié swiata; ~ **literatura ~na** kreacjonisticznò lëteratura; **siła ~na aktora** sëła / mòc kreacjonisticznò aktora

kreacjonizm *m* kreacjonizm [tegò -zmù] *m* – **1.** nòdba panëjącò do czasu teorii ewòlucji, pòdlug jaczi pòwstanié zëcégò na Zemi bëło / je aktã twòrczim; **2.** relig nòdba, że swiat òstòł stwòrzony przez Bòga, co w teologii chrzescëjańszci je dogmatã wiarë; **3.** szt òpiéranié sã w ùtwòrstwie na fantazji, a nié na òbserwacji zëcégò

kreacyjny *ad* kreacyjny, (ù)twòrczi; **teatr / film** ~ teater / film kreacyjny

kreator *m* twòrca || ùtwòrca, kreatòr *m* [tegò -atora]; *ew. zob. stworzyciel*

kreatura *f* kreatura *f*; *ew. nãdznik, marniòk, niebëlnik, diabélc || diòbélc, paskùda, szorf m; por. drań, gałgan* [Le sã wëstrzegòjta marniòków. Tobie, marniòkù, nie pùdze dobrze – rzekła matka do córzi. - Sy]; **nędzna** ~ nãdznò kreatura, paskùdny / nicwòrtny człowiek

kreatyna *f chem biol* kreatina *f*

kreatywny *ad* twòrczi, ùtwòrczi; *ew. kreatywny*

krecha *f (gruba kreska, pręga)* sztrich || lok sztrek, sztrép, zdr sztrépk, pas, zdr pas(y)k *m* {‘sztrép(k)’ - z niem = pas(yk)} [Móm czòrnégò kòta z biòłima sztrépama. Kùpiła jem do sëkni w sztrépë. Fartuch w sztrépczi. - Sy]; **suknia / ubranie w ~chy** sëknia / òbùcë w sztrépë / w pasë / lok w sztrecki; *ew. krecha zrobiona kredã kreda f - zob.*

kreda. *Por. kreska, szrama*

krechtać *zob. krektac*

kreći *ad* krecy, kretowi, toczkòwi; ~ **kopczyk** krecò / kretowò / toczkòwò grzëpa - *zob. kretowisko*; ~**a robota** krecò (krëjamnò, òchëbnò) robòta – *zob. intryga, intrygować, podjudzac*

kreda *f* kréda (lok || kréta) *f* [Kròwc pòslugùje sã krédã. Malowac krédã (*proszkã krédowim, rozpùszczonym w wòdze*). – Sy Białka sã to czerwieniła, to jak kréda bladła. To je przez krédã (= to je pòwëzi krédë Sy = to je przesada / bùten szëkù – dosł. ò czasach, czëj wëdatczy bëłë zapisywónë krédã, nadzwëczajné wëdatczy bëłë zapisywónë pòwëzi kreszi). - Lz Pòzwòlił jem wama jic na jabka, ale gałaze

łamac, trzasc || trzisc, a w płotach dzurë robic, to je pòwëzi krédë. Sy]; **biały (blady) jak** ~ biôli (bladi) jak scana / jak kréda / jak kalk; **писаć ~дә на таблицы** pisac krédą na tóblęcë || -cy / tóflë

kredens *m* szelbiąg *m*, sklanica, *arch* serwiãt(k)a *f*, sklanô || szklanô szafa; *ew. bufet, dolna część kredensu: bэфéj m* [Wstaw miskã w sklanicã. Le jã w sklanicã pòstawic (ò *białce zgnili a. przesadno wëstrojony*). - Sy W naszym bэфéju bëtë téz szuflôdë na bielëznã. Ten bэфéj më w kùncu wërzucëlë, a kùpile so nowi segment. Gò]; **pokój z ~sem** jizba ze szelbiągã / ze sklanicã

kredensik *m* szelbiązk *m*

kredensowy *ad* szelbiągòwi

kredka *f* krédka *f*; ~ **do** rysowania krédka do céchòwaniô / malowaniô; ~ **do warg** szminka *f*; ~ **do malowania oczu** krédka do malowaniô òczu

kredkować *v* (*rysować kredkami*) krédkòwac, malowac, céchòwac krédkama

kredkowy *ad* krédkòwi; **rysunek** ~ krédkòwi òbrôzk / céchùnk, òbrôzk céchòwóny malowóny krédką

kredo *n* kredo, wëznanié wiarë; *ew. zasada pòstãpòwaniô / zëcégò; przen: wëznòwóné zasadë, przekònania, nôdbë (pol. poglądy); por. dewiza; ~ polityczne / artystyczne* pòliticzné / artisticzné kredo; **jak Piłat w ~ (nie w porę)** jak Piłòt w kredo (nalòzł sã / wpòdł / trafił / wlòzł jak Piłòt w kredo - nie w czas)

kredowaty *ad* krédowati, pòdobny do krédë

kredowobiały *ad* krédowòbiòli, biòli jak kréda / jak kalk / wapno

kredowy *ad* krédowi; **skały ~we** kamizna krédowò; **warstwa ~wa** szëchta / wiòrszta krédë / krédowò

kredyt *m* kredit, bòrg; *ew. pòziczka || pòzëczka m, pòziczka f* [W karczmie òn ni mò wicy kreditu. Lz Mauszlëjã (*grajã hazardowò w mauszla*) teròz bez dëtków, co nòwësi na kredit. La Pòziczka nie daje kòrzëscë. Jic na pòziczka (*pòzëczac*). Czej chto przinãdze na pòziczka, tej „miłi Jezus” a jak na òddòwk, tej „gòrzczò mãka”. Pòziczka to „słòdci Jezu”, a òddòwk to „gòrzczì Panie”. Pò pòziczce (*pòzëczkù*) łazëc. - Sy]; **brać / da(wa)ć komu coś na** ~ brac / da(wa)c kòmù cos na bòrg / kredit / na pòziczka || pòzëczka; *rzad* bòrgòwac [Òni z naszégò krómù òb zëmã brelë towòr na bòrg, a czej sã zaczã robòta w cedzelnì, spłòcelë. Gò]; **mieć stały / otwarty** ~ miec stałi / òtemkłi || òdemkłi kredit; **korzystać z kredytu** kòrzëstac z kreditu; brac kredit; brac cos na kredit / na bòrg / na pòziczka || -zëczka; **kupować coś na** ~ kùpiac cos / nabëwac cos na kredit; **żyć na** ~ zëc na bòrg / na pòzëczka / na kredit; jachac na pòzëczkach [Ti zëjã na bòrg / na pòzëczka / na kredit. Gò]; ~ **hipoteczny / bankowy** kredit hipòteczny / bankòwi; ~ **długoterminowy / krótkoterminowy** kredit długòterminowy (na dładzi czas spłatë) / krótkòterminowy; **ograniczenie / wstrzymanie ~u** ògrãnczenié (*ew. przëscygniãcé*) / (w)strzimaníé kreditu / pòzëczkù / pòziczczì; **brak / niedostatek ~ów** brak / niedostatk kreditów; **stracić u kogoś ~ zaufania** stracëc ù kògòs kredit zaùfaniò; stracëc dobrã markã; stracëc dobrã òpiniã ò sobie; stac sã dlò kògòs mało wiarëgòdnym; **już nie mieć ~tu zaufania** ju ni miec kreditu zaùfaniò; jò nie bëc wiarëgòdnã òsobã

kredytobiorca *m* kreditobierca, pòziczkòbierca *m*, człowiek zacygajãcy kredit; czł., co bierze / zacygò kredit (np. w bankù); **wiarygodność ~cy** wiarëgòdnosc kreditobiercë / pòziczkòbiercë

kredytodawca *m* kreditodòwca, pòziczkòdòwca *m*; człowiek *a.* jinstytucjò (np. bank, kasa pòziczkòwò), co ùdzieliwò kreditu / pòziczkù / pòziczczì

kredytować *v* kreditowac, bòrgòwac {‘bòrgòwac’ – colemało ò niewiòldzich pòzëczkach na towòr w krómie / karczmie, na jòdã} – **1.** pòzëczac kòmùs,

ùdzeliwac || ùdzélać kòmùs kreditu / pòżiczci na cos (na jaczis céł, np. na kùpno kawałka zemi); bòrgòwac, dawac cos na bórg / kredit [Bądziesz mù tak bòrgòwòł (pòżiczòł), jaż òn ce rôż nie òddò. Sy]; **2.** pòżeczac òd kògòs, brac cos (kùpiac) na bórg / na kredit, z *zamiarã* spłaceniò pózni [Òni le bòrgòwelë (nabiwelë towòr na pòżeczki / na kredit), a pòtemù przészła wòjna i... - *Gò Nie bòrgùjã (nie bierzã towaru na bórg)* rôd, ale cëż móm robic, dzecë chcą žëc. Sy]

kretywanie *n* kredytowanié, dòwanié / ùdzélanie kòmùs kreditu na cos

kretyowy *ad* kredytowi; **sprzedaż** ~**wa** sprzedòż kredytowò / na kredit; **umowa** ~**wa** ùmòwa kredytowò; **transakcja** ~**wa** transakcjò kredytowò; **spółka** ~**wa** spółka kredytowò; **list** ~ lëst kredytowi; **obrót** ~ òbrót kredytowi; **zdolność** ~**wa** zdolnosc kredytowò

krektac *v* (o *głuszcach*: wydawać urywany ton) kòrkac

krektun *m* kòrkòcz *m*; młodi głëszc (lasowi kùr) przebiwający na kòrkòwiszczu || -skù

krem *m* krém, *zdr* krém(i)k *m* – **1.** preparat kòsmeticzny; *masc f*; ~ **ochronny do rąk** krém òchronny do rãk; ~ **do twarzy** krém do twarzy; ~ **przeciw zmarszczkom** krém procëm (*a.* *przeciwy*) zmarszczkóm / rãbóm (procëm marszczeniu / mòrzeniu sã skòrë); krém na zmarszci / rãbë; ~ **nawilżający** krém nawilżający; ~ **do golenia** krém do gòleniò; **2.** miodnò masa do jedzeniò, spòrzadzonò z jajów, cëkru, smiotanë i dodòwków szmakòwëch, ùziwónò jakò dodòwk do tortów, kùszków i lodów; ~ **waniliowy / czekoladowy / orzechowy / kakaowy** krém waniliowi / szokòladowi / òrzechòwi / kakaowi

kremacja *f* kremacjò *f* [ti -cji], pòlenie trupów

krematorium *n* (*inv*) krematorium *n*, mól (z piecã) pòlenie trupów

krematoryjny *ad* krematorijny

kremik *zob.* **krem**

kreml *m* kreml *m* - w Rus(ë)ji: zómk z cerkwią i jinszima bùminkama państwòwima

kremowo *adv* krémòwò; **malować ściany na** ~ malowac scanë na krémòwò

kremowy *ad* krémòwi, *lok* masłowi; **ciastka** ~**we** krémòwé kùszci, kùszci z krémã; **śmietanka** ~**wa** krémòwò smiotan(k)a, smiotana nadòwajacò sã na krém; **kolor** ~ krémòwò farba; **gołąb koloru ~wego (jasnożółtawego)** krémk *m*

kremówka *f* krémówka *f*; kùszk z krémã

kremlina *f* kremlina *f* (òrt tkaninë / sztofù z synteticznégò włókna)

kremlinowy *ad* kremlinowi

krenelaż *zob.* **blank**

krenologia *f* *geol* krenologiò *f* [ti -gii]

kreodont *m* *zool* kreodont *m*; wëmarłi, przedpòtopòwi cëcón drapieżny

Kreol *m* Kreól || Kreóla *m*

Kreolka *f* Kreólka *f*

kreolski *ad* kreólsczi

kreolizm *m* *lit* kreólizm *m*

kreować *v* kreowac, twòrzëc, stwarzac – **1.** w *literaturze*: twòrzëc, stwarzac; *ew.* ùstanawiac, wprowadzac [òn twòrzi / stwòrzò / kreuje / ùstanòwiò / wprowadzò]; **2.** w *teatrze, filmie*: grac / òdtwarzac [òn graje / òdtwòrzò]; **3.** w *administracji*: mianowac, òbierac, wëbierac, òsadzac na stanowiskù – *zob.* **wykreować**

krepa *f* krepa *f* – **1.** czòrnò tkanina jedwòbnò / wełnianò / bawełnianò ùziwónò jakò znak żalobë; ~ **chińska** chińskò krepa; krepdeszin *m* || -na *f*; **2.** *techn* òrt kauczukù {*por.* 'krëp(k)a' *f*, 'krëpë' *pl* = *pol. kasza*}

krepina *f* krepina *f* – **1.** bibùłka – zmùrglônô (pòmôrlonô / marszczonô) bibùłka ùżiwônô do ôzdobów, sztëcznëch kwiatów; **2.** blewiązka tapicerskô; **3.** *teatr* sztëczne włosë służącë do przëstrojeniô (charakterizacji) aktora

krepinka *f* **1.** krepinka *f* (*zdr od: krepas: in*); **kwiaty z ~nki** kwiatë z krepinczi / bibùłczi; **2.** òbrzëzka (òbsada / òblôzka przë òbleczeniem) z knëpków / z kòronczi *zob. koronka 1, lamówka*

krepowy *ad* krepòwi

kres *m* kùnc, cël *m*, grańca *f*; **kres naszej ziemskiej wędrówki** kùnc / cël / grańca naszi zemsczi wanodzi; **u ~u życia** przë kùncu / kòl kùńca żëcégò; **położyć ~czemu** zrobic z czims kùnc; *ew. zamknąc cos (np. zamknąc jakąs sprawã). Por.*

kresy

kresa *f* **1.** *rondo kapelusza*: kresa [Kłòbùczi z szeroczima kresama. *Ra*]; **2.** *zob. krecha*

kreska *f* **1.** *krótka linia*: sztrich, *zdr sztriszka m, kreska, zdr kreseczka f; lok: sztrek, zdr sztreck; ew. rzad: sztrëpk m; por. krecha, linia* [Zrób dwa sztrichë. Zrobic na(d) czims sztrich (*pol. puścić w zapomnienie, nie wracać więcej do tego tematu*). Jô ju dôwno nad tim zrobił sztrich. Sy Zrobi sztrek i zliczë to wszëtkò razã. Gbùr zrobił czijã sztreck i rzekł, do tegò sztreckù bądzesz òrôł. Wëmãż(ë) ten sztriszka / sztrëpk. - Sy] {‘sztre(cz)k’ *in* = *pol. a) podłużny kawał pola; b) skrawek roli nie zorany przez niedopatrzenie orzącego; por. ‘sztreka’ = pol. a) tor kolejowy; b) miedza, granica (lok); ‘sztrich’ / ‘sztriszka in lok: = pol. falban(k)a – zob.}; mieć u kogo ~kę bëc ù kògòs pòdpadłi (baro / mòcno); miec ù kògò (wiòłdzi) minus; miec ù kògòs straconé dobrã markã / òpiniã; **2.** *znak diaktryczny litery*: sztriszka *m*, *rzad kres(ecz)ka f* [O i u labializowóné - wëmòwióné jak *te, tu* - òznòczómë za pòmòcã sztriszków pòchilonëch w lewò: ò, ù. Gò Òsobné kresci do òznaczeniô brzmieniô lëter. *Ce*]; **3.** *oznaczenie miejsca w którym należy uciąć deskę*: cëch, znak, *zdr: cëszka, znaczk m*; **4.** ~ **podziałki** sztrich / sztriszka (*ew. kres(ecz)ka*) na dzelënie; dzelny sztrich / sztriszka, dzelnô kres(ecz)ka; **mieć kilka ~sek gorączki** miec pòrà (*a. czile*) sztriszków / kresków (*ew. stãpni*) gòràczci (na termòmëtrze); **5.** **znak sygnału długiego w alfabecie Morse’a**: kreska *f*; **6.** ~ **ułamkowa** kreska ùłómkòwò (*ew. sztriszka ùłómkòwi*); **pod / nad kreską ~wą** pòd / nad kreską ùłómkòwã [Nad kreską ùłómkòwã je licznik, pòd kreską - mianownik. *Gò*]*

kreskować *v* **1.** sztrichac (*lok || sztrekac*), *rzad kreskòwac*; robic (*ew. cëchòwac*) sztrichë / sztriszci, *rzad: robic sztrëpë / sztrëpczi / sztrecki, kresci*; **2.** *stawiać kreseczki nad literami*: (do)stawiac / robic dodawac sztriszci / kresci nad lëtrama; *ew. sztriszkòwac, kreskòwac. Por. kreślić, przekreślać, rysować*

kreskowanie *n* **1.** sztrichanié (*lok || sztrekanié*), kreskòwanié *n*, robienié (*ew. cëchòwanié*) sztrichów / sztriszków / *lok sztreków / kres(ów)*; **2.** (do)stawianie kresczek nad literami: sztriszkòwanié, kreskòwanié *n*, (do)stòwianié sztriszków / kres(ów)

kreskowany *ad* sztrichóny || *lok sztrekóny, kreskòwóny; ew. w paski, prążki: sztrichòwati, sztre(cz)kòwati, sztrëp(k)òwati, sztrëpati, mòràgòwati*

kreskowy *ad* sztrichòwi, *zdr sztriszkòwi / kreskòwi; kod* ~ kòd sztriszkòwi / kreskòwi

kreskówka *f* kreskówka; *ew. cëchówka f, film cëchùnkòwi*

kresowiec *m* przëgrãncznik *m*, mieszkãnc przëgrãnczégò

kresowy *ad* przëgrãnczny; **ziemie~we** przëgrãnczné ziemie

kresy *pl* przëgrãnczé *n*; przëgrãnczné zemie; *ew. w zn. okolica deskami zabita – zob. odludzie*; ~ **polskie** pòlsczé przëgrãnczé; **na ~sach Rzeczypospolitej** na przëgrãncznëch zemiach Rzeczëpòspòliti

kreślarka *f* céchòwniczka, kreslòrka

kreślarnia *f* céchòwniô, kreslarniô *f*

kreślarski *ad* céchòwniczi, kreslarsczy; **przybory ~skie** céchòwniczé / kreslarsczé przëbòrë / statczy / sprzãtë / przërzãdë / nôrzãdza

kreślarstwo *n* céchòwnictwò, kreslarstwò *n*

kreślarz *m* céchòwnik, kreslòrz *m*

kreślenie *n* **1.** *o rysunku technicznym:* céchòwanié, kreslenié *n*; **piór(k)o do ~a** pióro / piórkò do céchòwaniô / kresleniô; céchòwniczé / kreslarsczé pióro / -rkò; **2.** *przekreślanie:* sztrichanié (*lok* || sztrekanié), przeszttrichiwanié *n*

kreślić *v* **1.** *wykonywać rysunki (techniczne):* céchòwac, kreslëc; robic / wëkòñewac / spòrzãdzac céchùnczi (techniczné) [òn kresli / céchùje / robi / wëkònywò / spòrzãdzò]; **2.** *przekreślać:* sztrichac (*lok* || sztrekac), przeszttrëchiwac; *rzad* kreslëc

kret *m zoo* toczk, kret *m*; ~**cie futerko** krecy kòzuszki

Kreta *f geo* Kreta *f*

kreteński *ad* kreteńsczi, krecczi

kreteś *m:* **z ~em** czësto, w całoscë, na amen

kreton *m* kreton *m*

kretonowy *ad* kretonowi

kretowisko *n* kretowina, toczëzna, *lok* norzëna *arch*, rëcëna *f*, kretowiszczë *n*; *pl:* kretowinë, toczëznë, norzënë, rëcënë [Pùdzemë dzys rëcënë rozwalac na łãkach. To są rëcënë pò kretach. Co tu je norzënow. - Sy]

kretyn *zob. głupek*

kretynizm *zob. głupota*

kretynowaty *zob. głupawy, głupi*

krew *f* krew || *lok:* kr(ë)wia, *zdr* krewka *f*, *dziec:* auka, kùka *f*; **podobny do krwi** krwiany, krwisti, pòdobny do krwi; *ew. pochodzący od krwi:* krwawy; **upływ krwi** ùpliw krwi - *por.* **krwotok**; **ciśnienie krwi** cësnienié krwi; **obieg krwi** òbiég krwi; *ew. krwiobiég – zob. krwiobieg*; **wylew krwi do mózgu** wëlëw krwi do mùskù; **przetoczyć** ~ przetoczëc krew; **przetaczanie krwi** przetòczanié krwi; **grupa krwi** grëpa (tip / ôrt / rodzòj) krwi; **konflikt grup krwi** niezgòdnosc grëp(ów) krwi; ~ **z nosa** krew z nosa; *bałotka f*; ~ **z ropą** krew ze sturã / z juksã; *rëda f* {‘rëda’ *in* = *rozmikłò zemia na łãkach*}; **krew zwierząt (szczególnie końska, psia)** jucha; *ew. krew f* {‘jucha’ *in* = *pol. a) błoto na drogach; b) masło rzadkie, źle wyrobione*}; ~ **zwierzęca na kielbasy** krew; *ew. krew, którą należy mieszać, żeby nie stęgła:* mieszelëna *f*; ~ **skrzepla / stężała** stãglò krew; *stãgnica* [Żebë krew òd swini nie zamieniła sã w stãgnicã, leją w niã òct. Sy]; ~ **jasna, różowa** różewica *f*; **książę(ta) krwi** ksãżã(ta) z pòchòdzeniégò; **blękitna** ~ mòdrò krew; **Kaszuba z krwi i kości** czësti / bëlny Kaszëba; Kaszëba z krwi i gnòta / z dżada pradżada; **to jest we krwi** to je / sedzy w krwi; **zachować zimną** ~ zachòwac zëmnią krew, nie dac sã (nie dac sã wëprowadzëc z równowòdżi, nie dac sã wëstraszëc / spłoszëc), òstac spòkójny; *ew. miec cëchã krew a. bëc cëchi krëwi (ò spòkójnym człowiekù)*

krewetka *f zoo* krewet(k)a *f*, reczk *m*

krewki *zob. zapalczywy*

krewkość *zob. zapalczywość*

krewna *f* krewnô, *rzad* pòkrewniôczka *f*; *ew.* s(pò)krewnionô, pòkrewnô; *rzad, w zn. nasza krewna:* naszôczka, naszinka; *ew. w zn. moja krewna:* mòja krewnô; *rzad:* mòjnô *f*

krewniak *zob.* **krewny**

krewny *ad / m* krewny, *rzad* pòkrewniôk *m*; *ew.* s(pò)krewniony, pòkrewny; *arch:* przèkrewny; przèkrewnik *m*; *rzad, w zn. nasz krewny:* naszny; naszôk, naszińc *m*; *ew. w zn. mój krewny:* mòjny *m*; ~**ni** *pl* krewny *pl*; krewnosc *f*, *rzad:* naszôcè, mòjny *pl*, nasziństwò *n* [Szòltès béł mù przèkrewny. W Słèpskù jò móm téż przèkrewników. *Lz*]; **daleki** ~ daleczy krewny; *ew.* mało krewny; krewny jak jezoro z mòrzã / jak bük z gròbkã; **ubogi** ~ ùbòdżi krewny

kreza *f* kréza *f* - **1.** kòlnérz *m* - dówny òkrãgli kòlnérz, gùbòwóny z knèpków (kòrónczi) abò z cenczi, ùsztiwniony tkaninë, noszony na dwòrach w XVI / XVII w.; ~**zy** *pl* krézè *pl*; **2.** *zob.* **kryza**

krezka *f* krézka *f* - **1.** mòłò kréza; ~**zki** *pl* krézczci *pl*; **2.** *anat* dzél brzèszny plewè

krezus *m* bògòcz, krezus *m*

kręcenie *n* krącenie *n*; ~ (**pętanie**) **się (pod nogami)** krącenie *sã* / pèrtanie *sã* / czmątanie *sã* (pòd nogama)

kręcicka *f* *żart* osoba ruchliwa, która ciągle się kręci: kręcieszka, wichlôczka, chwiądôczka, wichlajka *f*, kręcadio *n*

kręcicki *m* *żart* osobnik ruchliwy, który ciągle się kręci: kręcieszka, wichla, wichlała, wichlôcz, chwiąda || -dôcz *m*, kręcadio *n*

kręcić *v* **1.** *dost.* obracać: kręcèc, òbracac [nie òbracôj!]; ~ **głowã** kręcèc głowã; ~ **nosem** kręcèc nosã, kruzowac nos; ~**ci mnie w nosie** w nosu mie swądzy; ~ **fujarkę** lèmic piszczówkã; ~ **włosy** kręcèc / kruzowac włosè; **2.** *klamać, oszukiwać:* kręcèc, chachmãcèc. *Zob.* **klamać, oszukiwać**

kręcić się **1.** *obracać się:* kręcèc *sã*, òbracac *sã* [to *sã* krący / òbrôcô; **koła się kręca** kòła *sã* krąca / òbrôcãja; **świat się ~ci** Ziemia / swiat *sã* krący / òbrôcô [Swiat *sã* krący, a lédze na nim. *Sy*]; ~**ci mi się w głowie** mie *sã* w głowie krący / *lok* mòrli; móm w głowie mlin [Mie *sã* jaż w głowie mòrli, tãczy móm kłòpòt. *Sy*] { 'mòrlèc *sã*' *in zob.* marszczyć się}; **interes się jakoś, pomału ~ci** geszeft *sã* jakòs, pòmału || pòmaltà krący; **2.** *wiercić się:* wiercèc *sã*; *ew.* wichlac *sã*; *ew. w zn. drapać się:* chwiądac *sã* - *zob.* **wiercić się**; **3.** *łazić, pętać się pod nogami:* łazèc, kręcèc *sã* / płatãc *sã*, pèrtac *sã* / czmątac *sã* (pòd nogama) [Nie kręc(è) / nie krąta mie *sã* tu. *Gò* Co wa tu chceta, dzecè, biéjta stąd i nie czmãtòjta mie *sã* pòd nogama. *Sy*]; **4.** *łazić, myszkować, szpiegować, węszyć:* łazèc, kręcèc *sã*, szwanic, szpiegòwac, cknąc; *por.* **krzątać się**

kręciek *m*; **można tu ~čka dostać** człowiek mòże tu òglèpiec / dostac òbarchù || barchù / krãcka / kręcieszka [Òn wierã dostòł jaczégòs òbarchù, bò to nie je normalné. - *Gò*]; **od tej roboty mam już prawie ~čka** òd ti robòtè mie *sã* ju w głowie krący / jem ju na pól / wnet czèsto òbarchniałi [Tè jes, chłòpie czèsto òbarchniałi. Òn je czèsto òbarchniałi (*zachòwiwò *sã* jak nienormalny, òglèpiãli*). - *Gò*]. *Zob.* **bzik, kołowaczna**

kręcony *ad* krącony; *ew. o puklach / kędziorach włosów:* krącony, kruz, kruzłowati, *arch* kãdzerzawi - *zob.* **kędzierzawy**; *ew. o kilku nitkach:* skręcony w jedną grubą nić: (ze)sukóny; ~**ne schody** krąconé trapè

kręcz *m* *med* karkùczèna *f*, sztiwnô / skråconô szèja; **człowiek z ~em** karkùczk, karuszk *m*

krąg *m* **1.** *zob.* **krąg**; **2.** *anat* pòcora *f*, krąg, krążk, disk *m* (krzélowi): **kręgi** *pl* *anat* pòcorè, krãdżi, krążczci *pl* (krzélowé pòcorè / krãdżi, krążczci); *por.* **kręgosłup**

kręgarstwo *n* (znachorska metoda rozpoznawania i leczenia chorób, przez uciskanie kręgosłupa) krzélownictwò *n* Gò

kręgarz *m* (znachor stosujący kręgarstwo) krzélownik *m* Gò

kręgiel *m* *sp* krädzel, fig dziec: „chłopak” *m* {‘chłopak’ *in* = *figùra* w szachach}. *Zob.*

kręgle

kręgielnia *f* *sp* krädzelniô *f* – pòmieszczenié / hala (*ew.* ògrodzony tur) do grè w krägle

kręglarski *ad* kräglarsczy; **klub** ~ klub kräglarsczy

kręglarstwo *n* kräglarstwò *n*, gra / jigra w krägle - zbijanié / szcidanié / òbòlanié ùstawionèch kräglów / „chłopków” za pòmòcą kùgle toczony pò specjalnym turze

kręglarka *f* *sp* kräglôrka *f*

kręglarz *m* *sp* kräglôrz *m* {*por.* ‘krädzelnik’ = ‘kùlòcz’ – gròcz w dównièszci, kaszëbsczy grze *pn.* „krąg z môla”, gdzie jedno karno kùłato (pùszczato) drewniany krąg, a drédzè starato sã gò zatrzëmac za pòmòcą krótczégò déla}

kręgle *pl* krägle *pl* {‘krägle’ *in* = wiòldzè ùszë; ‘krädzel’ przòdë = òkrągłi kùch òbrzädowi, piekłi we Wiòldzi Czwiòrtk; pòdobnò do kräglów bëła gra „w klocczi”, gdzie za pòmòcą cyskóny pò zemi pòtci rozbijato sã stos ùłożony ze sztërzech sztëczków drzewa}; **gra w ~gle** *zob.* **kręglarstwo**; **grać w ~gle** grac w krägle / w „chłopczi”; kräglowac; zbijac / szcidac / zwalac / òbalac krägle / chłopczi; **kula od ~gli** kùgla òd kräglów / do zbijaniô kräglów / „chłopków”; **(za)puszczac kulę w stronę ~gli** (za)pùszczac / toczëc / kùlac kùglã w stronã kräglów / chłopków; **(za)puścić kulę na ~gle** (za)pùścëc / kùlnac kùglã na krägle / „chłopczi”; **zbić kilka ~li** zbic / szcidnac czile kräglów / „chłopków”

kręgosłup *m* anat krzél (|| *lok* skrzél), rzad krägòsłup, *niem.* gnëk *m*; pòcorë *pl* {‘(s)krzél’ *in* = *pol.* pletwa ryby [Człowiek bez nodzi, to jak rëba bez krzëła. Rëba mô skrzële. *Sy*]; ‘pòcorë’ *in* = *pol.* paciorki, korale} [Ten sobie skrzëła nie złómie (òn je zgnili). Człowiek mô skrzél. Pòczim całi krzél, ùmrzëc je zól. *Sy*]; **złamać sobie** ~ złómac / przelómac so krzél / gnëk / pòcorë; *ew.* kark sobie skrãcëc; *ew.* złamać dziecku kręgosłup przez nieostrożne piastowanie: przechlastnac dzeckò [Òn so krzëła nie złómie przë robòce, niech le nie stäkò. Nie nurkùj, nie skaczë tak nieòpatrzno do wòdë, bò jak ùderzisz głowã w grunł, to so ten gnëk przelómiesz i bądiesz kalëką. Gò]; **nadwerżenie** ~a zmògniãcé / przecażenié krzëła *n*; **złamanie** ~a złómanié (*ew.* przelómanié so / nadłómanié) krzëła; **dolna część** ~a rzëp *m*; **górna część** ~pa (okolica łopatek) krziż *m*; **przetrącić komu** ~ (grzbiet) przeczidnac kòmù krzél (krzëbt); **mieć silny** ~ **moralny** miec mòcny krzél mòralny; bëc dobrze wëchòwóny; miec mòcné zasadë mòralné; bëc nieùdzibłi w sprawach eticzno-mòralnèch

kręgowiec *m* krzélòk, pòcòrník *m*; krzélowaté zwierzã; **kręgowce** *pl* krzélòczy *pl*; krzélowaté zwiérzãta (rëbë, gadë, płazë, ptòchë, cëcònë). *Por.* **bezkřęgowiec**

kręgowy *ad* krzélny, krzélowati, pòcorowi, pòcorowati *Por.* **bezkřęgowy**

krępowy *zob.* **krëpy**

krępość *f* krãpòsc, kãpiatosc, zasadłosc, przësadłosc *f*

krępować *v* 1. krãpòwac; *ew.* ògrańczac, przëscëgac, strzëmiwac (|| -mëwac || -mòwac), hamòwac; *ew.* pãtac (wiãzac przëdné nodzi kòni), klódkòwac, wiãzac / rzeszëc, zeżëmac; *ew.* trzëmac za ùzdã [òn krãpùje / ògrańczò / przëscygò / strzëmiwò / hamùje / pãtò / wiãze / klódkùje / rzeszi / zeżimò / trzimò; Krãpòwalë (-pòwelë) dładzë lata naszã wòlnosc. *Ce, Bl* Mie to (to òpòwiòdanié taczich sprostnèch żartów) krãpùje. Gò] {‘krãpòwac’ *in* = zamëkac dwiërze na krãp(k)ã, *tj.* skòbel *a.* òbrotowé drewnikò na gòzdzu; *por.* ‘krãpac’ = *pol.* a)

kasac, np. *nogawki, rękawy*; b) *zżymać, skręcać, uciskać* [Te gùmczi w stréflach mie tak krāpią, że jaż mie krew lèchò krązi. Gò Rzechòtanié taczé krāpie we mie flaczi. La]; por. ‘krāpë’ pl a) *kurcz*, np. *w nodze*; b) *ostrzy ból brzucha*; ‘kłodkòwac’ - por. *kłodczy* = pol. *kajdany*}; ~ **czyją swobodę** krāpòwac / trzëmac w léckach kògòs wòlnosc || -tã / swòbòdã / ew. pòjugã { ‘pòjuga’ = pol. *swawola, zbyt wielka swoboda*}; **2.** ~ **się** krāpòwac sã, wstëdzëc / sromac sã, czëc sã jakòs nieswòjo / głùpie / dzëkò, czëc sã / bëc skrāpòwóny(m); nie czëc sã swòbòdno, nie czëc sã jak ù se (ù siebie doma) [Û doktora człowiek, chòcbë sã krāpòwòł, mùszi sã zeblec do naga. Gò]; **ja się krępuje** jò sã krāpùjã [Jò dëtëczi téz lubiã, ale òd biédòka sã krāpùjã / wstidzã je brac. Gò]; **nie ~puj się** nie krāpùj sã [Nie krāpùj sã, smiało bierz, co je tobie pòtrzëbné. Gò]

krępowanie n **1.** krāpòwanié, ògrãnczanié / nie dopùszczanié do swòbòdë; ew. kłodkòwanié (= pol. *zakładanie kajdan(ek)*, wiãzanié / rzeszenié, pãtanié (= pol. *pętanie*), knëwlowanié (= pol. *kneblowanie*) n; **2.** ~ **się** krāpòwanié sã

krępowany ad krāpòwóny; ew. (przë)scygóny, (pòw)strzëmiwóny, hamòwóny; ew. trzimóny w szturze (w discëplinie), trzimóny w léckach / w cuglach / krótkò za ùzdã / w kãdarze / pl: w kãdarach; ew. ògrãncziwóny w czims; ~ **przepisami prawa** krāpòwóny / ògrãncziwóny przepisama prawa

krępujący ad krāpùjãcy; ew. zawstidzãjący, przikri; bùdzãcy zawstidzenié [Spòwiòdanié sã z taczych rzeczi mòze bëc dlò kògòs përnã krāpùjãcé, ale je kòniecznë, czëj człowiek chce bëc zbawiony. Gò]

krępulec m zżimòcz m (Tr), pasyk (a. wãżëk) ùcëskòwi / do zżimaniò, blewiãzka / òpaska ùcëskòwò (zakłòdónò dlò zatrzimaniò krwawieniò np. rãczy)

krępy ad krāpi, zwiãzli, zasadli, sadli, przësadli, kãpiati; ew. w zn. *barczysty, szeroki w plecach*: plecati; *gruby*: przë se (sobie), grëbi, pãkati; *silny, krępy, choć niepozorny*: kòrczowati Gò; *niewyrośniety*: kòrusowati { ‘kãpiati’ in = pol. *bujny – o roślinach, krzakach* } [To je mòli chłop, ale za to krāpi. Mój kón nie je wiòldzi, ale za to zwiãzli. To je takò mòłò, przësadlò białka. - Sy Jaczis krāpi chłopi wchòdzą do szenkòwni. Dh Nasz szkólny mò kãpiatã białkã. Sy]; **bydlë ~pe** krāplòk m; **człowiek ~, szeroki w plecach** plecoch m; **człowiek ~, silny, choć niepozorny** kòrcz m { ‘kòrcz’ = pol. *karcz, pień* } [To je kòrcz òd chłopa. Sy]; **człowiek ~, niewyrośniety** kòrus m { ‘kòrus’ dost. = *mòli, słabò wërosti wrëk* }. Por. **gruby, korpulentny**

kręt m (s)krãt m

krętacki zob. **kłamliwy, oszukańczy**

krętactwo n krãcenié, manijactwò, manicelstwò n, krãtë-wãtë pl { ‘krãtë-wãtë’ in = pol. a) *wetrpey, krëte drogi, bezdroża*; b) *zakamarki* }. Zob. **kłamstwo, oszustwo**

krętacz zob. **kłamca, oszust**

krętanina f **1.** zob. **gmatwanina, splot**; **2.** zob. **kłamstwo, oszustwo**

krętarz m anat krãtòrz m

krętek m biol (bakteria) krãtk m; ~ **blady** krãtk bladi; ~**tki** pl: krãtëczi

krętkowy ad krãtkòwi

krętogłów m orn (ptak z rodziny *dzięciołów*) krãcyłëbk m (Gò)

krętość f krãtosc f; ~ **rzeki / rzek / drogi / dróg** krãtosc rzëczi / rzék(ów) / drodżi / dróg (a. drogów)

kręty ad krãti; ew. krãcony (ew. *ekspr*: pòkrãcony, zakrãcony, zawijóny); **bardziej ~** krãtszi, barzi krãti [Czim krãtszò droga, tim je dlëgszò. Ra]; **schody ~te** krãtë / krãconé trapë, *rzad*: krãti zlòz [tegò krãtëgò zlazu]; ~**ta droga / rzeka** krãtò droga / rzëka; *przewijnica* f; **kroczyć ~tymi drogami / ścieżkami** chòdzëc

krātima drogama / stegnama [Òn chòdzy krātima stegnama (pòstàpùje nieùtcëwie). Ra].

krnąbrnie *adv* nôremno, przekórno, ùparto / nôparto, *rzad*: przéczo, nipòco; *ew.* wprzék, przéką, òpak *a.* na òpak, na przekór, na złosc, na przegrzechã

krnąbrnieć *v* nôremniec [òn nôremnieje / czësto znôremniòł]; stawac sã / robic sã coròz barzi nôremny / przekórny / nipòcy *itp.*; *zob.* **knąbrny**

krnąbrność *f* niepòslëszeństwò, nipòctwò *n*, nieùslësznosc *f*, przekòra / przekórnoc || -nota, nôremnoc || -nota, nôpartosc / ùpartosc, ùdórnoc, nipòcota *f* {‘nipòctwò’ *in* = *pol.* motłoch, hołota; ‘nipòcota’ *in* niegòdzëwòta, niebëlnota; nôremnoc’ = *pol.* narowistość, narowy; ‘ùdórnoc’ = *pol.* hardość, upartość, zadziorność – *zob.*}

krnąbrny *ad* niepòslëszy, *rzad* nieùslëszy, nipòcy, przekórny, przéczy, nôparti / ùparti, nôremny, dréuszowati; *ew.* psotny, złoslëwi, swòjégò łba / łepa [Przòdë dzecë nie bëłë tak dréuszowaté jak terò. Sy]; ~brna **dziewczyna** / **kobieta** nôremnica, nôpartnica *f*, dréusz òd dzéwczëca; ~ **mężczyzna** nôremnik, dréusz, nôpartélc || nôpartoch || nôpartnik / ùpartélc; *ew.* niegòdzywc; **dziecko** ~ne nipòcëusz, nipòcywc, nipòcnik, nôpartélc / ùpartélc *m* {‘nipòcnik’ *in* = niebëlnik, niegòdzywc, diabélc òd człowieka}. *Por.* **kapryśny**, **narowisty**

krochmal *m* (bùlwòwò) mączka *f*, kraftmél *niem.* *m*

krochmalarnia *f* fabrika mączczy bùlwòwi / kraftmélu

krochmalenie *n* mączkòwanié, kraftmélowaníe *n*; **usztynić przez** ~ ùmączkòwac, wëkraftmélowac [Ùmączkòwała kòlnérze. Sy]

krochmalic *v* mączkòwac, kraftmélowac; *arch* krzepic [Mączkòwac bielëznã. Ùgòtuj mączkã, bądzemë mączkòwalë (-kòwelë) piérzã. Sy Jò pòscel – płòchtë i pòwłoczy / pòszwë – czasã mączkùjã / kraftmélëjã. Gò W Smòłdženach je niasta, co bielëznã krzepi. Lz]

krochmalnia *f* mączkòwnica *f*, mól, dze sã mączkùje / kraftmélëje / (*arch* krzepi) piérzã

krochmalny *ad* mączkòwóny, mączkòwi, kraftmélowóny / kraftmélowi

krocie *pl* wiele (wiele, wiele), bòkadosc, jaż skòpica, całò grëpa / (k)ùpa / rzma / fóra (pieniãdzy || -niãdzy); majątk *m*, bògactwò *n*, wiòldzé pieniãdze, wiele pieniãdzy / dëtków (jak lodu / gnoju), niemiara || co niemiara, w biésa / w groma / w piorëna / w paralusza; òd diòchła / òd groma / òd piorëna; **przegrać** ~ przegrac / stracëc majątk / wiele dëtków *itp.* *Por.* **dużo**, **mnóstwo**

krocién *zob.* **kroton**

krocionóg *m* zool kroconóg *m*; ~**nogi** *pl* (*podgromada stawonogów z gromady wijów*) kroconodzi *pl* - Gò

krociowy *ad* wiòldzi / baro wiòldzi, ògromny; ~ **majątek** baro wiòldzi / ògromny majątk; ~**we zyski** baro wiòldzé / ògromné (*itp.*) zwësczi / kòrzëscë / profitë / zòróbczi / pieniãdze zarobioné

krocze *n an* krok *m* [Próbòwòł mie kòpnac prosto w krok, ale... Gò]. *Por.* **krok 2**

kroczek *m* (*mały krok*) kroczk *m* [Dzeckò ju codzëń robi pòrà kroczków, ale dopiérkù le tak „wedle” (wedle scanë). Gò Nasz knòp pò chòrobie jednégò krocza terò stàpic ni mòże. Ra]

kroczenie *n* jidzenié, kroczenié *n*

kroczy *ad* kroczy; **styl** ~ (**przy skoku wzwyż**) *sp* stil kroczy (przë skòkù wzwiż)

kroczywy *ad an* krocòwi

kroczyć *v* jic (jic piechti), chòdzëc, kroczëc; *ekspr* maszerowac, paczënowac, paczërowac [Kroczëc, to je jic piechti. Sy Zdrzë, jak òna kroczi jak królewionka!]

Ra]; ~ **statecznie / uroczyście / majestatycznie** kroczyć stateczno / urocześnie / majestaticzno. *Por. chodzić*

kroć: dwakroć / trzykroć / czterokroć dwa / trzë / szterë razë; **dwa~ sto tysięcy** dwa razë pò sto tësacy; **do kroćset!** do (*a. ù*) paróna / diòchła / czarta / biésa (*jaczącò*) jesz róz! *Por. dwukrotnie, trzykrotnie itd.*

krogulczy *ad* pazurnikòwi, pazurniczi, kagùlcowi; ~**cze ma paznokcie / pazury** mò (*te*) pazurë / krole òstré i zadzâté / hò(*cz*)kòwaté jak jastrzib / pazurnik / kagùlc / òrzéł

krogulec *m orn* pazurnik, kagùlc *m*, òrt jastrzëba {kagùlc' *in bot* = *pol. ostrożeń błotny*; *kasz. 'krogùlc' arch* = *jaczis jinszi ptòch wòdny [Krogùlc sã trzimò w strzënie, wetknie nos we wòdã òs tak bùlbòce. Ru, Lz]}*. *Por. jastrzãb*

kroić *zob. krajać*

krojczy **1.** kròwc; *ew. krajòcz m*; **2. maszyna** ~**a** krajarka krawieckò, maszina krojczò (*do krojeniò sztofù*)

krojczyni *f* kròwczka; *ew. krajòczka f*

krojenie *zob. krajanie*

krok *m* **1.** krok, *arch* kraczòj (*Ra*), *lok* szlach, *zdr:* kroczk, *szlask m* {'szlach' *in* – *zob. cios, ślad*} [Bëło to bezmała trzësta kraczajów (*kroków*). *Ra* Dòł wiòldzi krok, zëbë przelec przez plëtã. Dzeckò ju stòwiò pierszé kroc(*cz*)i. Gò Co të robisz za wiòldzé szlachë (*kroczi*). Nasze dzecë le mają pòrà szlachów do szkòfë. Tu nie trzeba miarë, më to szlachama zmierzimë. Ta stodoła bądze na jaczé sëtmedzesãt szlachów.– *Sy*]; **drobny / mały** ~ drobny / mòli krok; *ew. kùrzi kroczk / szlask* [Wëcygni le përnã te swòje gajdë, bò czej më pùdzemë taczim kùrzim szlaskã, tej më nie zańdzemë. *Sy*]; **powolny** ~ **konia** stãp, stãpién *m*, stãpiò, stãpniò *f* [tegò stãpù / stãpiénia; ti stãpi / stãpni; Kón mò jinszi stãp nigle krowa. Ten kón mò krótczi stãp. *Sy*]; **powolny (leniwy, niedbały)** ~ (**człowieka**) pòmali / pòmalczny (*zgniłi, niedbałi*) krok; *noga za nogã*; ~ **stateczny / uroczysty** stateczny / uroczësti krok; ~ **marszowy** krok marszowi / wòjskòwi; **paradny** ~ **marszowy** paradny krok marszowi; **szybki / energiczny / śpieszny** ~ chùtczi / rësny / spieszny krok; **równy / miarowy krok** równy / miarowi / regùlarny / wëmierzony krok [Jidzemë równym krokã. Gò]; ~ **za ~iem** krok w krok / krok za krokã, krok pò kro(*cz*)kù, stopka w stopkã [I tak, krok pò kro(*cz*)kù më sã zbliżómë dodóm. Gò]; **dotrzymywać** ~**u** dotrzëmiwac (|| -mëwac || -mòwac) krokù, jic jednym krokã (*jak chtos òbòk*), nie zaòstawac slòdë / w tële [òn dotrzëmiwò / jidze / zaòstòwò || zaòstaje]; **nie odstëpować kogo na** ~ nie òdstãpòwac òd kògò na krok; nie òdchòdzëc òd kògòs ani na krok; **upominać na każdym** ~**u** ùpòminac na kòzdim krokù (*czãsto, co chwilã, co szterk*); **co krok, to jakiś bład / to bliżej celu** co krok, to jaczis bład / to blëzi cëlu; **noga boli, że nie mogę dac ani kroku** *noga bòli*, że ni mògã dac ani krokù; **najtrudniejszy pierwszy** ~ nòtrudniësi / nòcãzësi / nògòrszi (*je*) pierszi krok; na pòczãtkù je wiedno nògòrszi; **to stąd tylko kilka ~ów** to je tu stãd le pòrà kroków; **poczynić ~i (wszcząć postëpowanie / działanie)** zacząc cos robic; rozpòczãc || -czic jaczés pòstãpòwanié / dziejanié / starania; wzac || wzac sã / zabrac sã za cos / do czegòs; zrobic pierszé kroczi (*w drodze*) do jaczégòs cëlu; **wszcząć ~i sãdowe** jic / ùdac sã (*ze sprawã*) do sãdu; òddac sprawã / zwrócëc sã ze sprawã do sãdu; rozpòczãc || -czic pòstãpòwanié sãdowé / procedurã sãdowã w jaczi sprawie; *Tr:* jic w sãd; **2. pot. część spodni w miejscu krocza:** krok *m* [Nogówczy / bùksówczy òd krokù do kùńca mają miec pò 81 centimétrów. Bùksë sã rozerwóné w krokù. Gò]

krokanciki *pl* gnëbòle *pl* (*Tr*)

krokiet *m* kroket *m* – **1.** gra pòpùlarnò w Anglii; **grać w ~a** grac w kroketa; **jedna partia ~a** jedna rozegra / rozgriwka / jedno rozegranié kroketa {*jinò gra pn.* ‘krieket’ *zob.* krykiet}; **2.** pòtrawa / jòda: plinc nadzëwóny farszã (miãso przekràconé w maszince zawinioné w plincu); kroketë *pl*; **3.** òrt wafla òblónégò szokòlòdã; kroketë *pl*

krokiew *f* kòzeł *m*, kroczew || krokwiò, *zdr* kroczewka; *arch:* krokwica, krokòwnica *f*, balka pòdrzëmùjącò dak [tegò kòzła; ti krokwi; te kòzłë / krokwie; tëch kòzłów / krokwi(ów)]; Jeden kòzeł to jész nie je dak (*jedna jaskùlëczka, to jész nie znaczi, że je zymk*). Z tegò drzewa bądã kòzłë jak złoto. Dak spòcziwò na kòzłach. Wcygniëmë nowé krokwie, bò staré są ju strëpialé. Na krokòwnicach spòcziwò dach (*dak*). - *Sy*] {‘kòzeł’ *in* = ‘kòzełk’ *zob.* kozioł, koziołek}

krokodyl *m* *zoo* krokòdil *m*; *pl:* krokòdile

krokodylek *m* krokòdil *m*, mòli krokòdil; *pl:* krokòdilczy

krokodyli *ad* krokòdilowi, krokòdilën; **~la paszcza** pësk (a. paszczãka) krokòdila, krokòdilën pësk, krokòdilëna paszczãka; **~la skóra** krokòdil(ow)ò skóra / skóra (z) krokòdila; **~le zëby** krokòdilënë zãbë / zãbë (ù) krokòdila; **łzy ~le** krokòdilëne łzë / łzë krokòdila (falszëwi / òbludny smùtk / płacz, ùdówóné wspòłczëcë)

krokomierz *m* krokmiara *f*, krokòmiërz [tegò -kòmierza], krocznik *m* (*Tr*)

krokosz *m* *bot* krokòsz *m* (*Gò*)

krokoszowy *ad* krokòszowi; **olej** ~ òlëj krokòszowi

kroksztyn *m* *bud* kroksztin *m* (*Gò*), *Tr:* pòdpiërnik *m*; kùnc balczy stropòwi, wësëniãti z mùru, czãsto òzdobny

krom *zob.* oprócz

kromka *f* (*kawałek odkrajanego chleba*) kawał, sztëk, *zdr:* kawałk, sztëczk *m*, sznytka *f* (chleba) {*kasz.* ‘(s)krómka’ / ‘skrajka’ = *piãtka, pol.* piëtka – *zob.*} [Pòsmaruj mie jész nòwëzi dwa sztëczczy / kawałczy / dwie sznytchi chleba, wicy jò nie zjëm. *Gò* Rosc jak kawał chleba w garscë (*ò lëdzach starzejãcëch sã: robic sã mòti, „rosc w zemiã”*). *Sy*]; **gruba** ~ (**gruby kawał chleba**) glònc, kãfòt, fajc || fajt, fòłt, fëfel, fafòlc || fafalc, knòbel, żuchel, żuchòlińc, *arch* sajt, *lok* hébelc *m*, fajda, knòda, còlówka *f* {‘knòda’ *f in* = *wiòldzi nos*; ‘còlówka’ *in* = *miara còlowò // còlewò*} [Co ta białka za kãfòtë wali. Cëz të za żuchle walisz, białkò. Czej të taczé dwa żuchòlińce zjész, tej môsz dosc. Ùwalëc hébelc. Krajac còlówczy dlò robòtników. - *Sy*]; **nierównò ukrojona** ~ jarmòlc *m*; **pozbawić kogoś ostatniego ~lka chleba** pòzbawic kògòs òstatnégò sztëczka / kawałka chleba; òdebrac kòmù ten òstatny sztëczk chleba; **pierwsza** ~ **odciëta z bochenka (przylepka)** *zob.* piëtka

kronika *f* kronika *f* - zòpis wëdarzeniów jinstitucji / państwa itp. w ùkładze chronologicznym, coemało skròtowi i nie wëjasniwajãcy jich zwiãzkù przëczënowégò {*kasz.* ‘kroniczi-òchroniczi’ *arch* = *pol.* *koszałki-opałki* - *zob.* *koszałka*} [W stòrëch kronikach je zapisóné, że Kaszëbi bëlë niegdës wiòldzim ë mòcnym nòrodã. *Ra*]; ~ **szkoły** kronika szkòlë; ~ **zakładu pracy** **kronika** firmë / przedsãbiorstwa / zakładu pròcë; ~ **wydarzëń** kronika wëdarzeniów; ~ **filmowa / sportowa** kronika filmòwò / spòrtowò. *Por.* **rocznik(i)**

kronikarski *ad* kronikarsczy. *Por.* **rocznikarski**

kronikarstwo *n* kronikarstwò *n*, prowadzenié kronik(ów). *Por.* **rocznikarstwo**

kronikarz *m* kronikòrz *m* [tegò kronikarza]. *Por.* **rocznikarz**

kropelka *f* kropelka, kropelecza || -pe-; *ew.* kapka *f* {‘kropelka’ *in* = *pol.* *biedronka. zob.*} [Kropelczy rosë na zelonëch lëstach gòrzałë jak jistné złoto ë strzëbro. *Lz, Bù?* Bierze sã dwie kropelczy òd tegò lékarstwa na cëkrze, rôz na tczã (*na tczo / czczo*), a drëdzi rôz przed spanim. *Ce* Jész jednã kropeleczkã! *Ra*]

kropić *v* 1. kropic; *ew.* kapać, moczyć / mokrzyć, cedzić, ciec: kapac, moczëc / mòkrzëc, cedzëc, cec = *lok:* kropelkòwac [Nasza niebòszczëca starka, czej to grzmiało, brała wiedno kropidło i kropiła bùdinczi. *Sy* Czej ksądz kropił ùmarlëgò swiãconą wòdą, nadeszlë jegò bracò. *Ra*]; **to (deszcz) już ~pi** to (deszcz) ju kropi [Deszcz kropi. To nie kropi, to ju leje. To zaczinò kropic. - *Sy*]; **nie krop!** nie krop(i)!; **ksiądz mocno kropiący wodą święconą** kropisz *m* [Ten nowi ksądz to je tacji kropisz, jak òn mie midzë slëpie wëniécył, to jò bez (*przez*) mszã ni mògła z ksązci czëtac. *Sy*]; **2. fig zob. bić. Por. kropnąć**

kropidło *n* kropidło || *lok* kropiejadło *n* {‘kropidło’ *in* = *pol.* a) kłos owsa – *zob.* kita 2; b) bot sporek polny}

kropielnica *f* kropielnica (|| *lok* kropelnica), swicónka *lok f* [Zamòczëła rãkã w kropielnicy (|| -cë) i sã przeżegnała. W kropielnicy ni ma wòdë. Żaba z kropelnicë (*zgardl:* ò pòbòżny białce). Żid rãkami wëcartł swicónkã (wòda wëschła w kropielnicy || -cë). - *Sy*]

kropielniczka *f* kropielniczka *f* [Kropielniczka spadła ze scanë i sã stłëkła. *Sy*] {‘kropielniczka’ *in* = *pol.* biedronka. *zob.*}

kropienie *n* kropienié *n*

kropka *f* kropka *f*, pónkt *m*, *zdr:* kropeczka *f*, pónkcëk || pónkcëk *m*; *w zn. znak graficzny, interpunkcyjny:* kropka *f* {‘kropka’ *in fig* = *pol.* żrenica - *zob.*} [Pòstaw kropkã na kuńcu. Kùpia jem dzeckù do sëczenczi w kropczy. - *Sy*]; **~ki** *zob. kropkowany*; **~ w ~kę** kropka w kropkã; jedno i to samò; to samò i to jistné; pòdobny, jak z òka wëjãti; **postawić ~ nad i przen** pòstawic kropkã nad i; *ew.* przëtwierdzëc; **w ~ki** w kropczy / pónktë, **znaleźć się w ~pce** bëc (czësto) baf; leżec; bëc w drukù / w cesni; **nie** wiedzec so radë; **nie** widzec wińscò / wińdzeniégò; nalezc sã w kòzym rogù, bëc w kòzy róg zagnóny; nalezc sã kłòpòce / w paszczãkach / w kłamce

kropkować *v* kropkòwac, robic kropczy; *rzad:* pónktowac, robic pónktë

kropkowanie *n* kropkòwanié; *rzad:* pónktowanié *n*

kropkowany *ad* kropkòwóny, w krop(ecz)czy / *rzad:* w pónktë; *ew.* kropkòwati, piegòwati, nakròpióny, pòkropiony, krëpisti, krëpkòwati {‘krëpisti’ / ‘krëpkòwati’ – òd: krëpë = *pol.* kasza} [Krëpistò sëknia. Krëpisti (*piegòwati*) pësk. W lece mój pësk je tacji krëpisti, że jò sã wstidzã lëdzóm pòkazac. - *Sy*]

kropla *f* kropla, kapka; *arch* storka *f* [ti krople; *pl:* te krople, tëch kropli || -plów] {kasz. ‘krople’ *żart* = *pol.* wódka *zob.*} [Jak kropla w mòrzu. I kropla cos do mòrza dorzucò. Ostatnò kropla (*sznapsu, wódczi*) nòlepi smakò. Lepi, żebë Gduńsk sã zwrócył, niżle bë sã kropla (*sznapsu*) miała rozlòc. - *Sy* Deszczné storczy. Ga (*czej*) na jusze (*krwi*) taczé storczy (*krople tłuszczu*) stojã, tej na je dobrò do jedzeniò a téz to miãso je dobré. - *Ru*]; **~ żółdkowe** krople / *arch* drëpë (*niem.*) żółdkòwé / na żółdk [Wzãła jem kropli na żółdk i mie sã stało lepi. *Sy* Chłopie, chòcbë të ne wszëtczë pële pòłk i wszëtczë drëpë wëpił, a nawet czejbë jes tã całą aptékã zjòdł, to të i tak nie mdzesz zdrów. *Gò*]; **aż do ostatniej ~li krwi** jaż do òstatny kropli krwi / do òstatka / do (samégò) kuńca; **podobny z kształtu do ~li** kropłowati [Kropłowaté pòcorë. *Lz*]; **cedzić skąpo, po ~li** cedzëc pò jedny kropelce, kropłowac, kropelkòwac [to cedzy / kroplëje / kropelkùje; Wlëj doch lepi, të le tak kroplëjesz. *Lz* Mlëkò z krãcëszka (*centrëfùdzi*) lecy, a smiotana le tak kropelkùje. *Sy*]; **~, która przepelniła czarę** kropla, co (*a.* jakò / chtërna) przepelniła czelich / bacher / czaszã / *ew.* miarã

kroplisty *ad* kroplësti, kapny; **deszcz ~** kroplësti / kapny deszcz [Kroplësti deszcz. *Lz* To je tacji kapny deszcz. *Sy*]

kroplomierz *m* kropłomiérz [tegò -lomierza], kropłownik *m*, dozownik kropłów

kropnąć *v* **1.** *pokropić wodą*: pòkropic, kropnąć; *rzad* òkropnąć [Chłop kropnął wòdą nó to dzéwczã. Òna òkropnã(-ła) to płótno jesz rôz. - Lz]; *ew. zob. chlapnąć, bryznąć, bluznąć*; **2.** *w zn. wypić wódki*: kropnąć (so, sobie); *w zn. nalać wódki*: zakropnąć (sobie / kòmù) [Kropnãła sobie trènkù pòsylnégò. Chadôj le tu, më ce ju zakropniemë. - Lz] - *zob. wypić*; **2.** *zob. uderzyć*; **4.** *zob. rzucić*; **5.** *zob. zastrzelić*; **6.** *zrobić coś ze swadą, energicznie*: walnąć, môchnąć {‘môchnąć’ *zob. machnąć*}; **~nał sążnisty list / artykuł do gazety** walnął / môchnął sążnisti læst / artikel || -kùł do gazetë; **~nał godzinne przemówienie** walnął / môchnął gòdzynné przemówienié / gòdzynnã (prze)mòwã

kropnąć się **1.** *zastrzelić się, strzelić* / *pot.*: pãknąć / walnąć / wczadzéc sobie w łeb; **2.** *przewrócić się, upadnąć*, *pot.*: padnąć / wëwaléc się / wëbaranic się / walnąć jak dłudzi; **3.** (wë)pùścéc się / wëbrac się / wërëgnąć || wërëknąć / rëszyć w drogã / dokąds, skòczéc dzes; **4.** *zmiłec się, pòmilec się, zrobić błąd*, *pot.*: walnąć się, boka strzelić

krosno *n*, **~na** *pl* krosna, *zdr* krosenka *pl* [tëch krosnów; na krosnach || *arch* na krosniech; Piérwi płótno wëròbialë (-ròbie-) na krosnach. Sy Niastë tkafë płótno na krosniech. Lz] {‘krosna’ *in = pol.* a) *dwie drabinki przedzielające maślnicę w postaci kołyski*; b) *klatka dla kwoki zbita ze szczebli*}; **części składowe krosien**: kón, nôwój, kamlòda, sparize, tj. péczi, triczi, płocha, pòdnożé, héweltë

krosta *f* pryszcz, strëp, përcel, *zdr*: pryszczk, strëpk, përcelk *m*, *rzad* krosta *f* {‘pryszcz(k)’ = *pol.* a) *pryszcz(yk) / wyprysk, szczególnie świeży*; b) *chłopiec, młokos*; b) *żart: gwiazda*; c) *fig lok: placek drożdżowy z kruszonką*; ‘strëp(k)’ = *pol. strup(ek)*; ‘përcel’ *in = pol.* a) *wrzód*; b) *krótki ogon*; c) *mały zaciek, sopelek, „łezka” na świeżo malowanej ścianie*; d) *żółdek, tylko w zwrocie: óstac na përcu*} [Mòsz të wiele pryszczów na gãbie. Pij le młodze, tej te pryszczce tobie zdżinã. Òbacz le, tu mie na głowie taczì përcel rosce. Mò same krostë na gãbie. – Sy Pò tëch pryszczach jemù jesz taczé strëpë / strëpczi óstafë. Gò]; **~ty farby na ścianie po malowaniu** përcle, *ew.* pryszczce, strëpë, strëpczi, grużelczy *pl* Gò; **~na pęcinie u konia** *lok* mączka *f* [Z mączczy kón dostaje grëbã nogã (òpùchlëznã). Sy]. *Por.* **pryszcz, wrzód, strup**

krostawy *zob. krostowaty*

krosteczka *zob. krosta*

krostowacieć *v* dostawac pryszczce / përcle, robic się pryszczowati

krostowaty *ad* pryszcz(ow)ati, *rzad*: strëpòwati / përcłowati; pòkrëti / òbrzucony pryszczama / strëp(k)ama, përcłama / përcelkama [Pryszczowaté dzéwczã. Sy]

-krotnie *ad* –krotnie || -tno; **jednokrotnie** jednokrotnie (a. jeden rôz, le rôz); **dwu- / trzy- / cztero- / pięciokrotnie** dwa- / trzëkrotnie / sztërekrotnie / piãc(o)krotnie (a. dwa / trzë / sztëre razë, piãc razy) [Dwakrotnie daje, chto chùtinkò daje, a trzëkrotnie, chto òchòtnie. Ra]; **sześciokrotnie / siedmiokrotnie / ośmiokrotnie / dziewięciokrotnie / dziesięciokrotnie / jedenastokrotnie** szesc(o)krotnie / sédmëkrotnie / òsmëkrotnie / dzewiãc(o)krotnie / dzesãc(o)krotnie / jdnòscekrotnie (a. szesc / sédmë (|| sétmë || sédem) / òsmë (|| òsem) / dzewiãc / dzesãc / jednòsce razy); **wielokrotnie** wielekrotnie || -tno (a. wiele razy); **niejednokrotnie** niejednokrotnie (a. niejeden rôz, nieròz, nie le rôz)

krotnik *m* *tech* krotnik *m*; **~ napięcia** krotnik napiãcégò || napiãcò; **~ fotoelektryczny** krotnik fòtoelektriczny

krotność *f* *mat* krotnosc *f*

-krotny *ad* –krotny; **(nie)jednokrotny** (nie)jednokrotny; **dwu- / trzy- / cztero- / pięciokrotny / sześciokrotny / siedmiokrotny / ośmiokrotny / dziewięciokrotny / dziesięciokrotny / wielokrotny** dwa- / trzëkrotny / sztërekrotny / piãc(o)krotny /

szesc(o)krotny / sédmëkrotny / òsmëkrotny / dzewiãc(o)krotny / dzesãc(o)krotny /
wielekrotny

krotochwila *f* **1.** *zob. kapryś, rozrywka*; **2.** *kòmédiô || arch kòmédëjô, kòmedijka, ew. krotochwila f; wiesoli dokôz zdradniowi, wiesolë przedstawienië teatralné*

krotochwilność *zob. dowcip*

krotochwilny *zob. dowcipny*

krotolaria *f bot krotolariô f*

kroton *m bot kroton m (Gò)*

krotonowy *ad krotonowi; olej ~ òlëj krotonowi*

krowa *f* **1.** *krowa, pieszcz.: krusza, mùża, lok mùczka, fig lola f {‘lola’ òd wòtaniô na krowë: lo, lo, lo! – ‘lola’ in. zob. bicz} [Krowa chlastô || chlaszcze ògónã. Krowa sã czorchô || czochrô ò drzewò. Biada dwòrowi, dze krowa dobòdô wòłowi. Rëczy jak jałowò krowa. Ten bë chcòł jałowi krowie celã w mówic. – Sy Czej jedna krowa ògón pòdnieśe, tej wszëtczé za nią. Ce Prowadzył mlëczną krowã na tòrg. Gbùr miòł sétmë krów ë trzë jałowice. Lz Mòja krowa òcelëła sã na bestro. Cëcatò krowa. Dëcht człowieczim gòsã zagòda do mie krowa. Lëbawò (pòmälëcznò, òcãżałò) jak krowa. Òna tak lëbawò jidze do chléwów jak krowa. Krowa gò pòbòdła. On tak pòwòli jé ë przeżuwò (a. dzegwi) jak krowa. Rozgrajił sã jak krowa. Rzeszë krowã na wãżëskù || wãżëszczu (na pòwrozu a. lińcuchù). - Ra]; **krowa nie dająca mleka (nie mająca jeszcze potomstwa)** *zob. jałowica; ~ stara a. ~ pogardliwie* *knaga, klãpa, krëga, krëcza, rëka, bacza, łãpa, rampa || rãpa, kùta, raga, péda f, rup, łãp || lok łup m, krowiskò || -szcze, krówskò, knadzëskò || -szcze, ramskò n {‘rëka’ in zob. łata 3; ‘łãpa’ in = stòrò panna; ‘péda’ in. zob. bicz; ‘knaga’ in = pol. a) dulka - zob.; b) hak zob. (podwójny hak do wieszania narzędzi)}; ~ **dojna, dająca dużo masła** *dójnica, dójka, maslëca, maselnica, mlëcznica f {‘dójnica’ / ‘dójka’ - in = dojórka, pol. dojarka} [Ta maslëca nie je złotã do zapłaceniô. Ni ma lepszi maselnicë òd naszi mëszczu. Mómë trzë maselnice, jednã jałowicã, a trzë celãta. - Sy]; ~ **w okresie rui** *szelëstnica f, krowa, co bùlëje / chce do bika / bùlë; ~ deputatnika żart: żelòznò krowa; ~ łaciata* *łatula; ~ o siwej sierści* *mrózk; ~ maści pstrej (srokata)* *bestrò, bestrocha || pestrocha, bestrzëca; ~ sieści płowej* *płowësza, plówka; ~ czarna* *czòrno krowa, czòrnula; ~ o maści jelenia* *jeloszka f arch; ~ czerwona* *czer(z)wiònka; ~ maści białoczerwonej, a. białoczarnej* *lok: krasula, krasawica f; ~ z białą gwiazdką na czole* *kwiatocha, łëska; ~ ciemnoczerwona z ciemniejszą sierścią na głowie* *mòrëska; ~ kłębiasta (szeroka w kłębie)* *klãbiastò krowa; ~ bodliwa* *bòdajka; ~ bezroga* *mëka, czikca (zob. bezrogi); ~, co wiele ryczy mało mleka daje* *krowa, co wiele rëczy, mało mlëka daje / dówò; ew. w jaju, co mô wiele biòłtka, mało je żòłtka (Sy); ~ (kobieta niezgrabna)* *fig klãpa, raga, kùlbaka; 2. ~ (samica) żubra* *krowa f; 3. ~ (samica) jelenia* *łania, jelenka, jelénica f; 4. ~ morska zool hist mòrskò krowa****

krowi *ad krowi; ew. kruszi, mùżi; mleko ~e* *krowië mlëkò; przewod pokarmowy u ~wy* *krowi miech – (ew. zob. ksiëga (~gi)); ~wie rogi* *krowië rodzi, żart* *krowië widlë; ~wie wargi* *krowië mùnie / mërmë; ~ ogon* *krowi ògón {żart ‘Krowi Ògón’ = pol. Półwysep Helski [mieszkać na „Krowim Ògónie”].}; ~wie kopyta* *krowië kòpëta / kótë; ~ gnój* *krowi gnój, krowińc m*

krowiak *m bot (grzyb) krowië mùnie pl*

krowianka *f wet krowiô òspa, krowië gòscejë*

krowiankow(at)y *ad krowiònkòw(at)i (Gò)*

krowiarka *f* **1.** *krowiòrka f, białka, co dozérò i doji krowë; 2. pasturka (krowiò pasturka); białka, co pase / pòsò krowë*

krowiarnia *zob. obora*

krowiarz *m* **1.** w *zn. oborowy*: krowiôrz *m* – *zob.* **dojarz**; **2.** krowi pasturz, pasturz krów; **3.** hòdowca bédła, zootechnik *m*

krowiasty *ad* krowiasti

krowieniec *m* krowińc (|| *arch* kôrwińc) *m*, klaks *m*, żart krowi plić; *pl*: plięce, klaksë {‘plić’ = *pol. placek*; ‘klaks’ = *pol. kleks*}

krowieńczak *m* gòwniôcz *m*, *pl*: gòwniôcze [Gòwniôcze sedzą na krowińcu. Të wiedno lubisz bëc sóm, jak ten gòwniôcz, òn téż gòdò: „nòlepi sóóóm!” Gò]

krócej *zob.* **krótko**

krócica *zob.* **pistolet**

króciuchno *adv* krótèchno || *rzad* krócèchno, baro krótkò [Jò to wama krócèchno òpòwiém. *Ra*]

króciuchny *ad* krótèchny, baro krótczi

krój *m* (*krój*, *kształt ubioru*) krój; *ew.* sztòłt, fasón *m*, fòrma *f* [tegò kroju; To òbleczenié mò dobri krój. Jaczi krój, taczi strój. - Sy To je sèknia stòrègò kroju. *Lz* Wszètczé kabòtè są jednégò kroju. *Ra*]. *Por.* **model**, **wykrój**

król *m* król *m* [Król Jan Sobieszczi pòbił Tërka. Co je ból, to nawet wié król. Czej le mòsz to chlébka i sól, tej mòdziesz bëc szcieszlèwsi jak sóm król. Ùdaje króla, a rzecą w pòpiele sedzy. Wòlą jic do króla, nigle do słèdzi. Króla pòznòsz (*pòznajesz*) pò głowie (*pò kòronie*), a nié pò nogach. Dze nick ni ma, tam król prawò tracy. *Sy* = Dze nic ni ma, tam è król nic nie weznie. *Lz*] {‘król’ *in* = *pol.* a) *miesiączka*, *menstruacja*; b) *bękart* [*Ta sã spòdzéwò króla. Sy*]; c) *król w kartach*; d) *rodzaj gry w karty*; e) *pierwszy snop przywieziony do stodoły*; f) *dziec: pierwszy, kto coś wykona* [*Chto sã pierszi najé bądze król, a òstatny žid. Sy*]; g) *śledź*; h) *nocnik*; i) *częste przezwisko mężczyzny*; j) „*òwczì król*”, „*kòzy król*’ *przezwisko osób hodujących owce / kozy*; „*mùtkòwi król*” *rybak (mùtka – drobna ryba)*}; **stary** ~ *zob.* **królisko**; **należący do ~a** *zob.* **królewski**; ~ **karowy** *bùnczny* / *karowi król* - *zob.* **karowy**; ~ **tręflowy** *krzizewi* || -*zowi* / *żóładny król*; ~ **pikowy** *pikòwi król*; ~ **sercowy** *sercowi król*; **Trzej Królowie** *Trzej(i) Królowie*, *rzad*: *Trzè Króle*, *Trzech Królów*; **święto Trzech Króli** *swiàto Trzech Królów* [*Na žèdowsczé Trzè Króle (nigdè) jò mdã miòł slub. Sy*]; ~ **diedziczny** *król dziedziczny* / *erbòwny*; ~ **obieralny** *król òbieralny* / *òbieróny* / *elekcyjny*; ~ **malowany** *malowóny król*; *król le z nazwè* / *le nominalny*, *król bez realny władzè*; ~ **strzelców** *król strzèłców*; ~ **zwierząt** – **lew** *król zwierzãt(ów)* – *lew*; ~ **instrumentów** – **organy** *król jinstrumentów* / *statków mùzycznèch* – *òrganè*; ~ **bawelny** / **nafty** *król bawelně* / *petrólczi (a. naftè)*; ~ **szachowy** *król szachòwi* / *w szachach*; **obrać sobie kogoś za ~a** *òbrac* *sobie kògòs za króla*; **iść tam, gdzie ~ piechotą chodzi** *jic tam*, (*g*)*dze król chòdzy piechti*; **jak za czasów ~a** **Cwiczka** *jak za Bòga Òjca*; *ew.* *jak sto abò dwasta lat temù*; *jak sto lat za mùrzinama*; **żyć jak za ~ Sasa** *žèc jak za cara* / *jak pączk w masle*; **za ~la Sasa jedz pij i popuszczaj pasa** *za króla Sasa jédz, pij i pòpùszcz(iw)òj pasa*; **wśród ślepców jednooki ~em** *strzód slèpców (a. slèpèch)* / *midzè slèpcama (a. slèpima)* *jednoèczi je królã*

królestwo *n* **1.** *królestwò n*, *mònarchiò f*, *państwò ò ùstroju mònarchicznym* [*Królestwò Prèsczé. Królestwò Pòlsczé. Ra*]; ~ **roślin** / **zwierząt** *królestwò roscénów* || *arch* *roslénów* / *zwierzãt(ów)*; ~ **niebieskie** *królestwò niebiesczè*; „**przyjdz ~ Twoje**” *przińdzè królestwò Twòje!* (*Ra*); *niech przińdze Twòje królestwò (Gò)*; „**Moje ~ nie jest z tego świata**” *Mòje królestwò nie je z tegò swiata*; **kuchnia, to moje** ~ *kùchniò*, *to (je) mòje królestwò*; **2.** *król z krolową*: *król z królewą*; *rzad* *królestwò n*; *ew.* *òbòje królestwò - król z królewą*,

- królewskô pòra [Òbòje królestwò - król z królewą – przézérelë sã turniejowi. Gò] {‘królestwò’ – *por.* ‘państwò’ *n* [Miãso dlô państwa, gnòtë dlô czeladzë. Ra]}
- królewicz** *m* królewión, *arch* królewic *Ra* || królewicz *Sy* (III ‘marzejónka’; VI ‘zemia’), *princ m* [Nasza Marta to je marzejónka, òna mësli, że do ni królewicz przëjedze w brice na złotëch kòłach. *Sy* Ò królowã córkã sã ùbiegalë (*ùbiegelë sã*) królewicze z daleka i szeroka. *Lz*]
- Królewiec** *m* (dzisiejszy Kaliningrad) Króléwc *f* (*Ra*) {*Sy* ‘króléwc’ w *zn.* pałac królewsczi (*Sy* VI ‘zemia’)}
- królewiecki** *ad* (dotyczący miasta Królewiec) królewiecczi [Królewiecczé òkrãtë. *Ra*]
- królewna** *f* królewnò, królewiónka (*lok:* || królownò || królowiónka), królewczónka, *princesa f* [Bët zaklãti zómk, a w tim zómkù królewnò. *Sy* Chòdzy / kroczi jak królewczónka. *Ra*] {‘królewnò’, ‘królewiónka’ *in* = *dzéwczã rozpieszczoné, pòblaznowóné* [To je ta jich królewnò. Ti nie wiedzą, co z tą królewną robic. *Sy* Tak cëdaczi, jakbë bëła jakã królewiónkã. *Ra*]; ‘królewczónka’ *in* = *mieszkańca miasta Króléwca, dzysészégò Kaliningradu*}
- królewski** *ad* królewsczi, królów, *rzad* królën; ~**ka korona** królewskô / królowa kòrona; *ew.* kòrona króla; ~ **płaszcz** królewsczi (*ew.* królów / króla) płòszcz; ~ **las** królewsczi las; ~**kie dzieci** królewsczé / królowe dzecë; ~ **córka** królewskô / królowa córka [Ò królowã córkã sã ùbiegalë (*ùbiegelë sã*) królewicze z daleka i szeroka. *Lz*]; ~**kie wojsko** królewsczé wòjskò; **godność** ~ królewskô gòdnosc / czestnota; *ew.* gòdnosc / czestnota króla; ~ **wspaniałomyślność / łaskawość / dobroć** królewskô / królowa wspaniałomëslnosc / łaskawòsc / dobroc; ~ (wspaniały) **obiad** królewsczé pòłnie [Dzys më mómë królewsczé pòłnie. *Sy*]; **po** ~**wsku** *adv* pò królewskù, jak król(owie)
- królewskość** *f* królewskòsc, *Tr:* królewizna *f*; *ew.* królewskô gòdnosc / czestnota; królewsczi majestat / splendor [tegò majestatu / splendoru]
- królewszczyzna** *f* królewszczëzna *f*, królewsczé *n* (to królewsczé); królewskô włòsnosc - królewsczé zemie / lasë / pòla itp. [To je dównò królewszczëzna. *Ra* To je mòje, a to królewsczé. Królewsczi las. - *Sy*] {‘Królewsczé’ *nazwa pùstk nòlëżacëch do Dąbrówczy w pòw. wejrowsczim* [Do Królewsczégò. W Królewsczim. – *Sy*]}
- królicza** *zob.* królik (samica ~a)
- króliczek** *zob.* królik
- króliczy** *ad* trusy, *lok* truzli [Trusé miãso je smaczne. *Sy*]; ~ **ogonek** tëpa, *lok:* pëta, trëpa; ~**cze futerko** trusò skòrka
- królik** *m* **1.** *zoo* trus, *zdr* trusk, *rzad, lok:* truzel, kanink, mëtk || mëck, mack *m* {‘mëtk’ *in lok* = a) *złi dëch*; b) *zajc*} [Më nie chòwiemë trusów. Pòj le, mój truskù do mie. Mëtczi rodzą sã slepé. Te dwa mëcczi są mòje, a ten jeden bracczégò. - *Sy*]; **samica** ~a truska, maca *f:* *lok:* truzlëca, kaninka *f*; *kotna samica królika:* kòtnò truska [Nasz truska mô młodé. *Sy* Mie ùkredlë kòtną truskã. Gò]; **samiec** ~ trus, bok, *zdr* boczk *m*; **dziki** ~ dzeczi / dzëwi trus, *lok* dzëwi truzel; **klatka dla ~ów** klòtka dlô / do trusów, trusò klòtka; **płaszczyk (futerko) z ~ków** kòzuszk || kòzëszk z trusów; **wabienie ~ka** mac, mac! / mët, mët! {‘mac, mac!’ *in* = *ùziwóné przë wòłanim do kòzë*}; **2.** (*kacyk, władca państwëka*) królëk, królk *m* [Bëło mòlé królestwò, a w tim królestwie królowòł królk. *Sy*]
- królikarnia** *f* trusò bùda (*Tr*); *ew.* trusowniò *f* (*Gò*)
- króliko** *n* (*stary król*) królëszcze *n* [Òsëwiałé królëszcze. *Ra*]
- królobójca** *m* królobójca *m*, zabójca / mòrdòrz króla [Nòwikszò kara je na królobójców. *Ra*]

królobójczyni *f* królobójczëni || *arch* królobójczëna *f*, zabójczëni || *arch* zabójczëna / mòrdôrka króla

królobójstwo *n* królobójstwò *n*, zabicé / zamòrdowanié / mòrdarstwò króla [Za królobójstwò szedł pòd miecz katowsczi. *Ra*]

królowa *f* królewò (*lok*: || królowò || królowinò) *f*; **należący do ~wej** królewin; **mąż ~wej (niekoronowany)** królewin chłop / mąż; chłop / mąż królewi; **służba (czeladź) ~wej królewina** służba / czelôdz królewi; królewiny służący / słëgòwie / słëdze *m*, *pl*; *ew. o służących plci żeńskiej*: królewine służące / dzéwczci *pl*; **dziecko ~wej** królewino dzeckò; ~ **pszczól** pszczelò / pszczołowò matka / mac, królewò pszczól [Parój (*drëdzi rój*) mô téz swòjã mac. *Ra* Pszczołowò matka. *Lz*]

królować *v* królowac, panowac, rzãdzëc [òn(a) królëje / królowòt; òni królëją / królowelë || -walë; W Anielsce królëje królewò. *Sy*]; {‘królowac’ w *przen. zn.* = *pol.* a) *tryumfowac nad kim*; b) *przewodzic, rej wodzic*}. *Por.* **królujący**

królowanie *n* królowanié, panowanié, rzãdzenié *n* [tegò królowaniégò || -waniò; To ju bëł kùnc jegò królowaniò. *Ra*]

królujący *ad* królëjący [Ninia (*terò*) królëjący césòrz niemiecchi ë król prësczi Wilhelm Drëdzi. *Ra*]

krótkawy *ad* krótkawi [Lewi rãkòw je kãsk krótkawi przë płòszczu. *Sy*]

krótki *ad* krótczi, *zdr* krótëchny, *rzad*: kãsy || kùsy; *ew.* niedłudzi; *ew. o czasie*: krótko trwający, krótkòrwałi [To je krótkò droga. *Ra* Pies mô kãsy ògón. *Sy*]; **w ~m czasie** w krótczim czasie (*Ra*); **(naj)~tszy** (nò)krotszi || (nò)krótszi; *ew.* (nò)barzi kãsy || kùsy; *ew. nòkroczy / -dzy trwający* [Û cebie je niedzela krótszò òd sobòtë (*tj. ù ce sëknia je krotszò òd spòdnicë*). *Sy*] {‘kùsy’ *in zob. kusy*}; **iść naj~tszą drogą do celu** jic nòkrotszą drogą do cëlu [Nié wiedno droga naprost je nòkrotszò. *Sy*]; **naj~tsza noc** w roku nòkrotszò noc w rokù; **luty jest ~m / naj~tszym miesiącem** gromicznik / luti je kótczim / nòkrotszim miesãcã / *rzad* ksãżëcã; **~ka pamięć** krótkò (*ew. kùrzò*) pamiãc [Miec krótkã pamiãc. *Sy* Móm pamiãc dobrã, ale krótkã. *zart Gò*]; **~wzrok** krótczi wid (*por. kurzy*); **dzień się robi (coraz) krótszy, a noc dłuższa** dzëń sã robi terò (*coròz*) krotszi, a noc dlëgszò; **zajac ma ~ ogon(ek)** zajc mô krótczi / kãsy || kùsy ògón(k); zajc mô krótkã tępã / pëtã {*pòr. nazwë zajca*: kùsy, krótczi, kãsò pëta, krótkòtëpocz}; **koń z ~m ogonem** kón z krótczim / kãsym / kùsym ògónã; **~ płaszcz / strój** krótczi / kãsy / kùsy płòszcz / strój; **~a sukienka** krótkò / kãsò / kùsò sëczenka; **~e włosy** krótczé / *rzad*: kãsé / kùsé włosë; włosë krótkò òstrzëglé / òbcãté. *Por.* **kusy, najkrótszy**

krótko *adv* krótkò, *zdr*: krótëchno, króteczkò, krótuszkò, krótusziukò; *rzad* kãso / kùso; **(naj)~cej** (nò)kroczy *a.* (nò)krodzy {‘krótkò’ *in* = *pol.* blisko – *zob.*; ‘kùso’ *in* = *pol. marnie, lichò, krucho, biednie*}; **przycinać trawę bardzo ~ / naj~cej jak tylko można** przëcënac / strzic tròwã barò krótkò / nòkroczy jak le jidze / sã dô / jak le mòże / mòzna; **niech to trwa ~ / jak naj~cej** niech to trwò (*a. dérëje / bawi*) krótkò / jak nòkroczy; **to trwało bardzo ~** to trwało / dérowało / bawiło (*lok* warało *niem.*) barò krótkò; **jedna krótka chwila i...** jedna krótkò chwila / jeden krótczi sztërk / sztót; **po krótkiej chwili** pò krótczi (mòli) chwilë / chwilce; pò krótczim sztërkù / sztóce (*zdr*: sztëruszkù / sztócyłkù); **będę żył jeszcze krócej niż...** jò mdã żył jesz kroczy niż / nigle / niżle...; **ona się ~ nosi (nosi) krótkie suknie / sukienki** òna sã krótkò / kãso || kùso nosy; òna nosy taczé krótczé / kãsé || kùsé sëknie / klédë / sëczenzi / klédzëczi; **~ strzyżone włosy** krótkò strzëglé włosë; *ew.* krótczé / *rzad*: kãsé || kùsé włosë; **~ ubrany** krótkò / kãso / kùso òbùti, òblokłi; **~ mówiąc** krótkò rzec / pòwiedzec, krótkò mówiac(ë) / rzekac(ë) || rzeczac(ë), jednym słowã / zdanim; **~ się z kim załatwić** krótkò (ròz dwa) / krótkò i wãzłowato kògòs załatwic / sprawic; krótkò (ròz dwa) sã z kògùm rozprawic / załatwic; *rzad*: zrobic z kògùm

krótczi proces; **to było ~ po Nowym Roku** to bëło krótkò pò Nowim Rokù. *Por. blisko, kuso*

krótkodystansowiec *m* biegôcz krótkòdistansowi / na krótczé / blisczé / môlé distanse / òdległoscë; *ew. krótkòbiegôcz m (Tr), w zn. sprinter: nêkôcz (Tr) m*

krótkodystansowy *ad sp* krótkòdistansowi, krótczi; *ew. niedaleczi, nieòdlegli; bieg ~ biég krótkòdistansowi, krótczi biég; biegacz ~ zob. krótkodystansowiec*

krótkofalowiec *m* krótkòfalówc *m* [tegò krótkòfalówca; *pl: ti krótkòfalówcowie; têch krótkòfalówców*]

krótkofalowy *ad* krótkòfalowi; **nadajnik** ~ krótkòfalowi nadajnik; **odbiornik** ~ krótkòfalowi òdbiornik || òdbiernik

krótkofalówka *f* krótkòfalówka *f*, krótkòfalowé radio

krótkonogi *ad* krótkònodzi, krótkònożny, z krótczima nogama, ò krótczych nogach

krótkość *f* krótkòsc; *Tr: krodzëzna f [Ni ma niżòdny radë na tã krótkòsc czasu. Ra]; w ~ści (pokróctce, zwiëzle) krótkò, w pòrà / w czile słowach*

krótkosiężny *ad* krótkòsyżny

krótkoskrzydł(ow)y *ad* krótkòskrzydł(ow)i, *arch* krótkòkrzydłi [Krótkòkrzydłé ftôchi (*ptôchë*). *Lz*]

krótkoterminowy *ad* krótkòterminowi, krótkòczasowi; na krótczi czas / termin; **pożyczka ~wa** pòżiczka || pòżëczka / kredit krótkòterminowi; pòżiczka krótkòterminowô / na krótczi czas; *por. kredyt*

krótkotrwałe *adv* krótkòtrwałe || -łò; *ew. niedługò, le czasowò / chwilowò, le jaczis czas / sztërk, le jakàs chwilã*

krótkotrwały *ad* krótkòtrwali; *ew. niedługò trwający / bawiący; ew. czasowi, chwilowi; ~ deszcz* krótkòtrwali / przelotny / môli / krótczi deszcz(k); **~ła ulewa** hùsz, rzaszcz *m*, płoszëdło *n*, psotawica, hùsza *f*

krótkowidz *m* krótkòwidz, *lok: szczélòk, szczélc, Tr: krótkòzdrzejk m; ew. ta / ten z krótczim widã / zdrokã; być ~widzem* bëc krótkòwidzã / szczélòkã / krótkòzdrzejkã; *lok: szczelëc (do òczu) [òn szczeli do òczu; Długò nó (na) mie szczelëła, aż mie pòznała. Sy] {por. ‘òbszczelëc’ = ùszczelnic}*

krótkowidztwo *zob. krótkowzrocność*

krótkowłosy *ad* krótkòwłosy, krótkòwłosowi; *ew. krótkò / rzad kùso ò(b)strzëgli / òbcãti, z krótczima / rzad kùsymba włosama*

krótkowzrocność *f* krótczi wid, krótczi (*a. słabi / lëchi*) zdrok / wez(d)rok / wezdrzòtk *m*, krótkòwidztwò *n*; krótkòzdrocznosc, krótkòzdrzejnosc *f*; *ew. niedowidzenié n, słabé / lëché òczë {‘wid’ in = rzad: swiatło}; cierpieć na ~* miec krótczi wid / zdrok, niedowidzec z bliska, miec słabé òczë; *ew. bëc kask(ã) / përnã slepi; ~ polityczna* pòliticzné krótkòwidztwò, pòliticznô krótkòzdrzejnosc / krótkòzdrocznosc / slepòta; *ew. letkòmëslnosc, nierozëm, nierozsãdk, nieòstróznosc, bezrozëmnota, zacmienié rozëmù*

krótkowzroczny *ad* krótkòzdroczny, krótkòzdrzejny; z krótczim widã, widzący le z bliska / z krótka; *ew. przën: letkòmëslny, nieòstróznny*

krótszy *zob. krótki*

krówka *f* krówka, krusz(k)a, mùża, *lok zdr* mùczka *f*, krówczã *n* [To celã, to je krówkã. *Gò Wënkòł krówczi do lasa. Ra*]

krówsko *n* krówskò, krowiszczë || -skò, knadzëskò || knadzëszczë *n*

krtańniowy *ad* gòrdzelowi, gòrdzelny; *ew. gùrgòlowi; wziernik ~ gòrdzelny wzërnik*

krtań *f an* gòrdzel, *lok gùrgòła, arch* grãdzela *f*; *ew. ekspr: pańskò gòrdzel (a. niemieckò / òpacznò / lewò gòrdzel), drëdzé gardło {‘gòrdzel’ in = gardło} [Mie cos w gùrgòlã wlecało, jò bë sã bëł ùdëszil. Grãdzela mie bòli. W pańską gòrdzel mie wlecało. - Sy Mie zalecało w to drëdzé gardło. *Gò*]*

krucho *adv* krëchò; *ew. o zdrowiu a. o sytuacji bytowej: źle, słabo:* krëchò, lëchò, *zdr* lëszkò, marno, złe, słabò, kùso [Òni mëslelë Bóg wié co, a jima krëchò szło. Ze mną je lëszkò. – *Sy*]; **(naj)bardziej** ~ (nò)krëszzi, (nò)barzi krëchò; **ugotować coś na** ~ ùgòtowac cos na krëchò; ~ **już z nim** z nim je ju krëchò / lëchò / lëszkò / niedobrze; òn ju wëzdrzi krëchò lëchò / słabò [Z nim je ju krëchò (*a. lëchò / lëszkò / marno / niedobrze / złe*), òn ju długò nie mdze żił. *Sy*]; **z pieniędzmi u nas** ~ z pieniãdzama / z dëtkama ù nas je krëchò / lëchò / marno / kùso / słabò / *ew. biéda / skweres / skwerosc*

kruchosc || **-chota** *f* krëchòsc || krëchòta *f*, *ew. tłëcznosc f, wrzëlëwòsc / pòdatnosc na stłëczenié / pãkniãcé / złòmanié;* ~ **zeliwa / ciasteczek** krëchòsc gùsu (zeliwa) / kùszkòw; ~ **zdrowia** krëchòsc zdrowiégò || zdrowiò; *ew. krëchòsc, chòrowitosc f, słabé zdrowié* [Jegò ju krëchòta mãgli (*słabòsc zdrowiégò gò gniece*). *Sy*]; ~ **życia** krëchòsc (*ew. niepewnosc / marnosc*) žëcégò || žëcò

kruchta *f* krëchta, babińc, babink *m*, babnica *f*, kòscelny dóm / flur [W krëchce stòri lëdze sedzą, bò jima tam je pòràczni. Krëchta / babińc to téż je kòscół. W kòscelnym domie stoi kropielnica. *Sy* W krëchce sedzą starëszkòwie ë sã mòdłã. *Ra*] {‘dóm’ = *pol. a) sień, przedpokój; b) dom, budynek*}

kruchtowy *ad* krëchtowi; *ew. babińcowi* [Krëchtowé dwiérze. *Gò* Krëchtowò spòwiadnica. Këchtowi Labùda. – *Sy*]

kruchut(en)ki *ad* krëchùchny, krë(chù)szinczi, baro krëchi; ~**kie rogaliki / buł(ecz)ki** krëchùchné rogòle / kòłòcze (*zdr kòłòzczzi*)

kruchy *ad* krëchi, *ew. tłëczny, łómlëwi, łómny, delikatny, wrzëlëwi / pòdatny na stłëczenié / pãkniãcé / złòmanié* [Ta chójka (*sosna*) je ju krëchò. Mòta wa piãkny grónk. Piãkny òn je, ale tłëczny. Tłëczny jak jaje. – *Sy*]; ~ **mięso / drewno** krëché (*zdr krëchùchné*) miãso / drewno; ~ **zdrowie** krëché (*a. słabé*) zdrowié; ~**cha (niepewna, krytyczna) sytuacja** krëché / lëché / niepewné / niewërazné / marné pòłożenié; biéda *f*

krucjata *f* krucjata *f*, krzizewò || krzizowò wòjna

krucjatowy *ad* krucjatowi

krucyfiks *m* krucëfiks, krziz *m* [Na stole stojòł krucëfiks, a przed nim dwie zapòloné swiëce. Przësygòł przed krucëfiksa. – *Ra*]

kruczeć *v* (*burczeć w brzuchu*) bùrczec, bùrbòtac, bùlgrotac (w brzëchù)

kruczek *m* **1. orn** (*gawron*) krëczk *m* [Knòpi schwòtelë mòlégò krëczka. *Ra*]; **2. lëzka do bótów;** **3. kruczek prawny:** hòczk (*prawny hòczk*), paragraf (*specjalny / wëszukóny paragraf*), pòdchwòt, spòsòb (pòkrãtny / chitri / wëszukóny spòsòb *prawny*), *Tr* wëwijòk *m*; *ew. prawò kaduka, kaduczné / diòblé prawò (Gò), diabelsczi paragraf (Gò)* {‘kaduczny’ – *tu: diòbli*}; **znaleźć odpowiedni ~ prawny (na coś)** nalezc (na cos) pasowny hòczk / paragraf; nalezc spòsòb (chitri spòsòb), pòdchwòt; *ew. nalezc lukã w prawie;* ~**ki (prawne)** *prawné hòczczy, diabelsczé paragrafë;* *pl: krãtë-wãtë (= òszëkaństwa), wëkrãtë, spòsobë (pòkrãtné / wëszukóné spòsobë *prawné*), arch niem. fifë;* *ew. w zn. sztuczki: kùnsztë, sztëczy pl* [Fifë adwòkacczé. *Ra* To są fifë i wëkrãtë. Swòjjima fifama òn wszëtëczich òszukòł. – *Bù*].

Por. kaduk (prawo ~a; prawem ~a)

kruczenie *n* (*burczenie w brzuchu*) bùrczenié, bùrbòtanié, bùlgrotanié (w brzëchù)

kruczowłosy *ad* czòrnwłosy, z włosama czòrnyma jak krëk / pëk / smòła {‘pëk’ = *szewsczi wòsk (czòrny)*}

kruczy *ad* krëczy, krëkòwi, (òd) krëka / *pl: (òd) krëków; o kolorze czarnym – zob. kruk (czarny jak ~);* ~ **pióro / pióra** krëczé / krëkòwé pióro (*zdr piórkò*) / piór(k)a, piór(k)a òd krëka [Krëczé piórkò. *Ra*]; ~ **głos** krëczy / krëkòwi głos; ~ **gniazdo** krëczé / krëkòwé gniòzdo; ~ **dziób** krëczò / krëkòwò dzëba || dzoba / bëka *f*

kruk *m* krëk *m*, czôrnô warna, gapa { 'krëk' *in = pol.* a) *stary kawaler*; b) *stary koń a. wól*; c) *lok w zn: dobrze, świetnie*; *por.* 'krëczk' = *pol. gawron*; 'krëka' = *pol.* a) *stara krowa*; b) *wrona*; 'kruk' = *pol.* a) *butla, balon szklany*; b) *termofor gumowy* } [Krëczy lecą do lasa. Jak sã ju krëcë (*krëczy*) mògã schòwac w zëce, tej ju biëda mòże jic do rzëcë. - *Sy*]; **czarny jak** ~ czôrny jak krëk / pëk / smòła { 'pëk' = *pol. smòła szewska, wosk szewski* } [To sukno je czôrné jak krëk. *Sy*]; **stado ~ów** karno krëków; *ew. ogromne stado: całô chmara / ùrma krëków*; **skrzydło ~a** skrzydło krëka; **biały** ~ *fig* biôli krëk; wëjątkòwi / rzòdczi òkòz; rzòdkòsc *f*, cos apartnégò / rzòdkò spòtikónégò / wëjątkòwégò; wëjątkòwò / rzòdkò spòtikónò rzecz; ~ **krukowi oka nie wykole** krëk krëkòwi (*ew. jeden krëk drëdzëmù*) òka nie wëdzëbie || wëdzobie (*Ce*) / nie wëkòli / wëpchnie, gapa gapie oka nie wëdrapie (*Sy*); wilk wilka nie ùjé (*Sy*); **nie sztuka zabić kruka, ale...** nie sztëka zabic krëka, ale gòłą rãką zmùdzëc jeza (*Sy*); **zjawił się jak** ~ **złowieszczy** zjawił sã na przegrzecha; wparził / wnëkòł jak wieszci / jak pùrtk zjawiony / jak przegrzeszińc / jak czarownica na miotle

krukać *v* (o żurawiach, wydawać głos) trulac || trurac *Gò*, wrzeszczëc / wòlac trururu [Truracze || trulacze lecą i wòłają trururu. *Sy*]

krukowaty *ad* krëkòwati, pòdobny do krëka; ~**e** *pl* krëkòwaté *pl*

krukówka *f* (*rasa owiec*) krukówka *f*

kруп *m med* krup, dłòwc *m*

krupa *f*, ~**py** *pl* krëpa, *zdr* krëpka *f*, *pl:* krëpë, *zdr* krëpczi; *zob.* **kasza**; **liczyć ~py** liczëc krëpë; *por.* **liczykrupa**; **śnieżne / lodowe ~py** snieżné / sningòwé / lodowé krëpë / krëpczi; **padają śnieżne ~py** w niebie mielą krëpë; swiãti Pioter w niebie krëpë szròtëje; Szwëdzë mielą krëpë *Sy*. *Pro.* **krupka**

krupczatka *f* krupczatka *f*, grëbò (grëbò zmłòtò) mąka pszénò

krupiarzski *ad* (*dotyczący handlu kaszą a. produkcji kaszy*) krëpiarszi. *Por.* **kaszany, kaszarski, krupowy**

krupiarstwo *n* krëpiarstwò *n* – hańdel krëpama, produkcjò krëpów

krupiarzka *f* krëpiòrka *f* – dównò hańdlòrka krëpama *f*

krupiarz *m* krëpiòrz, krëpnik *m* – dówny hańdlòrz krëpama *m* { 'krëpnik' *in zob.* krupnik }

krupiały *ad* krëpkòwati; **sól ~sta** krëpkòwatò sól; ~ **śnieg** krëpkòwati sning

krupić się krëpkòwac sã, zmieni(w)ac sã w krëpczi, robic sã krëpkòwaté, twòrzëc krëpë / krëpczi; **to krupi się na nim** òn òdbiérò karã („wëpłatã”) za kògòs; òn dostòwò karã / pònòszò kònsekwencje za nie swòje czënë

krupiec *m* krëpkòwati miód, dzělã skrzalizowóny / scëkrzony miód

krupier *m* krupier || krupierà *m* – pròcownik kasyna prowadzący grã hazardowã

krupierski *ad* krupierszi

krupierstwo *n* krupierstwò *n*

krupka *f* krëpka *f* - zòrenkò krëpów / kaszë; **kilka ~pek** pòrã / czile krëpk(ów). *Zob.* **krupa**

krupniak *zob.* **kaszanka**

krupniczek *zob.* **krupnik**

krupnik *m* krëpnik *m* - **1.** krëpnianò / krëpnò zupa, zupa z krëpama (zupa jarzënowò na miãsu z drobiu, z dodòwkã krëpów); **2.** òrt kòrnusu (wòdczi) z miòdã; **3.** młënrz (młënrz robiący krëpë) *a.* krëpiòrz [tegò krëpiarza], kùpc / hańdlòrz krëpama { *kasz.* 'krëpnik' = *a)* młënrz; *b)* chléb żarnowi, rzany; *c)* bot: krwawnik = krëpny kwiat; *d)* czł., co lubi jesc krëpë } [Mąkã jò kùpióm ù młënarza abò ù krëpiarza. Przòdë krëpiarze robili krëpã (*krëpë*) sami, ninia ny jã le przedòwã (*sprzedòwajã*). - *Lz*]

krupniok *zob.* **kaszanka**

krupon *m* krupón *m*, skóra (grëbô) na zôle do bótów
kruponować *v* krupònowac, dzelëc skórã, wëbierac skórã na zôle
krupowy *ad* krëpny, krëpòwi; ~ **młyn** krëpny młin {‘krëpny’ *in*= *pol.* kaszany *zob.*}
 [Krëpny młin. Nasz młin to je dobri młin, to je krëpny i mączny. - *Sy*]; ~**we**
zapalenie płuc *med* krëpòwé zapòlenie płëc. *Por.* **kaszany**
krupski *zob.* **krupowy**
krupy *pl* krëpë, *zdr* krëpczi *pl.* *Zob.* **kasza**
kruszaraka *f* kruszaraka *f*, łómôcz *m*, maszina do kruszeniô / rozdrobniwaniô kamieni, żużla, ceglë, kóksu; *np.* kruszaraka szczãkòwô / walcowô / stożkòwô; *ew.* młin kùlowi (*niem.* kugelmühle) na cedzelnjach
krusznia *f* krusznia *f*, mól w fabrice / kòpalni, gdzie sã òdbiwô kruszenie / rozdrobniwanie materiałów
kruszczośny *ad* kruszczośny (*Gò*), bògati w / zawierający / mający w se kruszc / (*Tr*) rëdzëniã / metal szlachetny
kruszcowy *ad* kruszcowi, mineralny, *Tr:* rëdzënowi
kruszc *m* kruszc (*Gò*) (|| *arch* kruszcz), minerał *m*, *Tr:* rëdzëna *f*; *ew.* metal *m* {‘kruszc’ *Be, Ra* – *por.* ‘czisc’ || ‘cziszcz’ – *pol.* czyścić}
kruszeć *v* krëchnac, krëszeć; **mięso zająca kruszeje na mrozie** miãso zajca krëchnie / krëszeje na mrozu [Miãso na pòwietrzu krëszeje. *Ra*]
kruszenie *n* krëchnienie, krëchniace *n*; ~ **kopii** *dost:* łomanié kòpii / péków / lanc; *przen:* òstrô spiérka, biôtka słownô; pòlemika, kłótniô, zwada *f*
kruszonka *f* kruszónka *f*, sztrojsel (*niem.*) *m*; *żart:* wrzodë *pl*; **drożdżowe ciasto (placek) z ~ką** młodzowi / drożdżowi kùch (*rzad* plôck) z kruszónką / ze sztrojslã, *lok, żart:* priszcz *m*, plôck z wrzodama,
kruszyć *v* krëszeć, drobic, rozdrobniwac / rozdrabniac, miałczëc || miałszëc [òn kruszi / drobi / rozdrobniwô / rozdròbniô / miałczy / miałszzi]; ~ **kopie** a) (*o* cóś) spierac sã / kłócëc sã / wadzëc sã ò cos; *ew.* biôtkówac sã / bic sã / walczëc ò cos; b) (*o* kogo) bronic / zastawiac / ògradzac kògòs; wstawiac sã za kògòs / kògùms; ~ **pęta / więzy / łańcuchy** rwac / rozrëwac pãta / pòwrozë / lińcuchë; ~ **kajdany** rozsadzac / niszczëc / łamac / rozrëwac kłódczi [òn rozsòdzô / niszczi / łomie / rozriwô]; ~ **się** krëszeć / rozwalac / rozpadac / sëpac / rozsëpiwac sã [to sã kruszi || krëszzi / rozwólô / rozpòdô / sëpie / rozsëpiwô; Ta zeschnionô glëna nielòtowie sã krëszzi. *Ra*]
kruszyn(k)a *f* **1.** (ò)krëszeniã, *zdr* (ò)krëszinka, drobin(k)a, gruželkaf, òkruszk *m* [Krëszeniã chleba. Òna mù le wëdzëlëła krëszinkã chleba. Ùrzni mie përzniã miãsa, ale krëszinkã. Pòdnies te drobinë ze zemi. To le drobinka bëła, co Jewa mie przëniosła. Zebierz te òkrëszeniã i wënies ptòszkóm bütën. Dze të tam jes najadłi, kò të le òkrëszeniã zjòdł. Jò bë jesz òkrëszinkã miãsa zjòdł, czejbë wa mie dała. Nasze chleba tim razã sã nie ùdało, òd niégò wiele òkrëszinków òdchòdô. - *Sy* Zgarni te òkruszczi ze stołu. *Gò*] {‘krëszeniã’ *in* = *pol.* a) *pieszcz. dziecko*; b) *bot. kruszyna*; ‘krëszinka’ *in* = *pol.* a) *pieszcz. dziecko*; b) *trochę, nieco*; c) *odrobina, kasek*; ‘òkrëszeniã’ ‘òkrëszinka’ = *pol.* (*o*)kruszyn(*ka*)}; **2.** *bot* krëszeniã, wilczë(z)na *f*, wilczô / (*arch*) wòłczô wisznia; **3.** *pieszcz. dziecko*: krëszeniã, krëszinka *f* [To le sã ùrodzëła takò krëszeniã i takã krëszeniã òstała. Nasza krëszinka je chòrô. - *Sy*]
kruż(a) *m* (*f*) zbón, *lok* kruż *m* [Tak długò kruż wòdã nosy, jaż sã skazy. *Sy*] {‘kruż’ *Sy:* *duży garnek gliniany*}
krużganek *m* krużgank *m* {‘krużgank’ *pol* *Gò* || ‘krziżgank’ *Bù* (*ze słowôrza Lz, z dopiskã:* künstlich = *sztëczné*) - *z niem.* Kreuzgang [Niejedny grużdżëlë sã w krziżgankach kòscòta. *Bù*]}; **klasztorne ~nki** klòsztorné krużganczi

kruźgankowy *ad* kruźgankòwi

krwawiączka *f med* krwawiączka, hemòfiliô *f*, krwawienié *n*, krwawô chòroba / chòrosc

krwawica *f* **1.** mączarniô, mòrdāga, māka *f*, trud, drāgò / gnòcatô robòta; rakòwanié *n* / marachòwanié sã przez mòc / pònad sëlë; **2.** krwawica, łzawica *f*; *ew.* doróbk *f*; dëtczi z trëdã zarobioné, drāgò ùrobiony dobëtk [Stracył w wòjnie całą swòjã krwawicã i łzawicã. *Sy*]. *Por.* **chudoba**

krwawić *v* **1.** krwawic; *rzad* – *intensywnie* krwawić: ùbiegac krwią; **2.** ranić do krwi: kaleczëc / renic do krwi [òn kalëczi / reni]; ~ **komuś serce** robic kòmùs cãżczë serce, sprawiac kòmù ból / (wiòlgã) przikrosc; **3.** farwic na czerwòno, czerwienic; *ew.* krwawic; **zachodzące słońce ~wiło morze** zachòdajacë słuńce krwawiło / czerwieniło mòrze; **4.** ~ **się** cerpiec, òdczuwac zòł / przikrosc; **serce się komuś krwawi** kòmùs sã robi cãżkò na sercu, serce (sã) kòmùs krwawi; **niebo się krwawi od zachodzącego słońca** niebò sã czerwieni / krwawi òd zachòdajacëgò słuńca

krwawienie *n* krwawienié *n*, wëpliw / ùpliw krwi. *Zob.* **krwawiączka, krwotok, miesięczka**

krwawnica *f* **1.** bot niekòlnica *f*; **2.** *zob.* **hemoroidy**

krwawniczy *ad* krwawniczi; **guzki ~cze** *zob.* **hemoroidy**

krwawnik *m* **1.** bot krwawnik, *lok:* kr(ë)wiónek, krwiotok, krëpnik, pòkrãtnik (*Ra*) *m*, biòlé krëpczi, krëpny kwiat; **2.** *min* krwawnik, karneol *m*

krwawnikowy *ad* krwawnikòwi / krwiónekòwi; **napar** ~ *napar* || nòpar krwawnikòwi / krwiónekòwi; **kwiaty ~we** krwawnikòwé / krwiónekòwé kwiatë

krwawo *adv* krwawò; **grosz ~ zapracowany grosz** (*a.* dëtk / pieniãdz) krwawò (*a.* cãżkò / z wiòldzim trëdã) zarobiony / ùrobiony; *ew. pl:* dëtczi / pieniãdze krwawò zarobioné / ùrobioné

krwawy *ad* krwawi; ~**wa plama** krwawô plama, krwawi plachc; ~**wa zemsta** krwawô (ze)msta / pòmsta; **kiszka (kiebasa) ~wa** krwawióнка *f*; krwawò wòrztã / kòłbasa; *ew.* salcesón *m*, blutka *niem. f*; ~**we (tyrańskie) rządy** krwawé (tirańszcë) rządë {*por:* ‘krwilstwo’ = *pol. okrucieństwo*}

krwiak *m* krwiak *m*

krwinka *f med* krwinka *f*; *pl:* krwinczi; *w zn.* całëczkò krwi (|| krëwi)

krwinkowiec *zool m* krwinkówc [tegò krwinkówca]; *pl:* **krwinkowce** krwinkówce *pl*

krwiobieg *m* krwiobiég *m* [tegò / w tim krwiobiegu]

krwiodawca *m* krwiodówca *m*

krwiodawczyni *f* krwiodówczëni *f*

krwiodawstwo *n* krwiodówstwò *n*, òddòwanié krwi dlò cëlów lëcznictwa

krwiolecznictwo *n* krwiolecznictwò *n*, lëczenié za pòmòcã przëtòczaniò krwi chòrémù

krwiomocz *m* krwiomòcz *m*, krwioszczënë *pl*; krew w mòczu / w szczënach

krwionośny *ad* krwionosny; **naczynia ~ne** krwionosné nòczënia / zëłë / zìłczi [Krwionosné nòczënié. *Bl*]; **układ** ~ ùkłòd krwionosny [tegò ùkładu / w tim ùkładze]

krwioplucie *n* plwanié krwią; *ew.* krwioplwanié *n*

krwiopochodny *ad* krwiopòchòdny, pòchòdzący òd krwi, wëtwròzony z krwi

krwiotoczny *zob.* **krwotoczny**

krwiotwórczo *adv* krwiotwórczo

krwiotwórczy *ad* krwiotwórczi, wëtwròzający krew, wespółmògający wëtwròzanié krwi przez òrganizm

krwiozastępczy *ad* krwiozastãpczi

krwiożerca *m* krwiożérca, krwiopijca *m*
krwiożerczo *adv* krwiożérczo, krwiożérskò; *ew.* drapieżno
krwiożerczość *ad* krwiożérczosc, krwiożérskòsc *f*, krwiożérstwò; *ew.* drapieżnosc *f*; *ew.* w *zn.* okrucieństwo: krwilstwò *n* [To je samò krwilstwò na swiece, le wòjna, le wòjna. *Sy*]
krwiożerczy *ad* krwiożerczi || -żérczi; *ew.* drapieżny, òkrutny, spragli krwi; *ew.* nienazarti, pòžadłëwi; ~ **cze zwierzę(ta)** krwiożérczé zwierzã(ta) [Krwiożérczé zwierzãta. *Bl*]. *Zob.* **chciwy**
krwisto *adv* krwisto
krwistoczerwony *ad* krwistoczerwòny || -czerwiony / czerwionokrwisti (*Lz*); *ew.* krwawisti (*Lz*) [Czerwionokrwisté lëpë (*wardzi*). *Lz*]
krwistorudawy / -rdzawy *ad* krwistorudawi / -rdzawi
krwistość *f* krwistosc *f*
krwisty *ad* krwisti || krwiasti; *ew.* podobny do krwi: krwiany; ~**ta farba** krwistò / czerwòno || czerwionò farba; ~**te (nabiegłë krwią) oczy** krwi(a)sté òczë, òczë przekrwioné / nabiegłë krwią; ~**ta jarzębina** krwistò jarzëbina; ~ **koń** krwisti kón (*Lz*); ~**ta twarz** krwistò twòrz (*Lz*)
krwotoczny *ad* krwiotoczny
krwotok *m* krwiotok *m* (*Gò*), ùpliw krwi {‘krwiotok’ *in = pol.* bot krwawnik}; ~ **gwałtowny** gwòłtowny krwiotok; chilniãcé krwi; ~ **płucny** krwiotok w płëcach, płëcny krwiotok
krycie (się) *n* krëcé (*sã*), ùkriwanié (*sã*), chòwanié (*sã*), *rzad:* tacenié (*sã*), *lok:* leszczenié (*sã*); ~ **dachów** krëcé daków; dakòwanié *n*; ~ **się z czym** krëcé / ùkriwanié *sã* z czim, tajenié czegòs, trzimanié czegòs w tajemnicë / krëjamnoscë. *Por.* **kryć (się)**
kryć *v* krëc, ùkrëwac / skrëwac, chòwac, *rzad:* tacëc [òn krëje / ùkriwò / chòwie / tacy / leszczi; Czej le człowiek mò dak nad głową i co do gãbë włożëc abò co na różna wrzëcëc i czim swòjã biédã krëc, tej to jesz nie je tak zle. *Sy*]; ~ **coś przed kim** krëc / ùkrëwac / skrëwac / chòwac / tacëc cos przed kògùm / czim [Òna to krëje przede mnã, a jò wszëtkò widzã. *Ra* Të cos przede mnã tacysz, sënne. Jò niczegò, tatku, nie tacã przed wami. – *Sy*]; ~ **meble** òbcëgac / krëc / pòwlakac (*sztofã*) zachë / méble [òn krëje / òbcygò / pòwlòkò]; ~ **dachy** krëc daczi, dakòwac [òni krëją / dakują]; *ew. zob.* **zapładniac**
kryć się krëc *sã*, ùkrëwac / skrëwac *sã*, chòwac *sã*, *rzad:* tacëc *sã* || tacowac *sã*, *lok* leszczëc *sã* [Òna *sã* krëje / ùkriwò / skriwò(t) / chòwie / chòwòł przed nama. Òni *sã* ùkriwelë całą wòjnã. *Gò* Òb całą wòjnã tacył jem *sã* przed Niemcama. Słunce ju *sã* tacy za górã. Gdzież tã *sã* tak długò leszcził? - *Sy*]; ~ **się z czym** krëc *sã* / ùkrëwac *sã* / tacëc *sã* z czims (z jakãś sprawã); *ew.* tacëc cos, trzëmac cos w tajemnicë / w krëjamnoscë; nie zdradzac *sã* z (ni)czim, nie dawac pò se (czegòs) pòznac. *Por.* **czaić się, ukryć się**
kryg *m:* krygi *pl* – *zob.* **mizdrzenie się**
krygować się *zob.* **mizdrzyć się**; *ew. zob.* **droczyć się, certolić się, kokietować**
krygowanie się *zob.* **mizdrzenie się**; *ew. zob.* **certolenie się, kokieteria**,
kryjomy *ad* krëjamny, skrëti, ùkrëti, schòwòny, ùtacony, (pò)tajemny, tajny; **po ~mu** *zob.* **skrycie**
kryjówka *f* krijówka, schòwa, skriwka, *rzad:* tacówka, *lok* sklejnota *f*, schówk *m*, skrëcé, *lok* tacowiszczë *n*; ~ **złodziei** gniòzdo / tacówka / krijówka / schòwa złodziejów; *ew.* złodzejszczë gniòzdo, złodzejskò melina; *ew.* jama zbójców

krykiet *m sp* kriket *m* – gra angelskô zblizonô do palanta; **grać w ~a** grac w kriketa; **jedna partia ~a** jedna rozegra / rozgrywka / jedno rozegranié kriketa {*jinô gra: krocket - zob. krokiet*}

Krym *m geo* Krim *m*

kryminalista *m* kryminalista, przestâpca *m*; *ew.* sprôwca przestâpstwa; *ew.* zleczińca || zloczińca, zbrodniôrz, *arch:* przekrocznik, przestâpiélc || przestâpnik || przestâpiôk *m.* *Por.* **więzień**

kryminalistka *f* kryminalistka, przestâpczëni; *ew.* zleczińcka, zbrodniôrka, *arch* przekrocznica *f.* *Por.* **więźniarka**

kryminalistyczny *ad* kryminalistyczny

kryminalistyk *m* kryminalistik *m*, specjalista òd kryminalisticzi

kryminalistyka *f* kryminalistika *f*, nôùka / ùczba ò spòsobach wëkrywaniô przestâpstwów i jich sprôwców

kryminalnie *adv* kryminalno || -lnie

kryminalny *ad* kryminalny, przestâpczi; *ew.* zleczińszci, zbrodniarszi / zbrodniczi, **czyn** ~ przestâpstwò *n*, czyn / ùczink kryminalny / zasłëgùjący na karã sòdzë; **więzień** ~ sòdzewi / wiãzëń kryminalny; **policja ~na** pòlicjô kryminalnô; **statystyka** ~ statistika kryminalnô; **powieść ~na** *zob.* **kryminał 2**

kryminał *m* **1.** sòdzô, *rzad:* sòdzówka, priza, kluzka *f*; *ew.* wiãzënié *n*; **2.** pòwiész kryminalnô / detektywistcznô; **3.** przestâpstwò *n*, *arch* przestâpk *m*, sprawa kryminalnô, przekroczenié prawa; *ew.* zbrodniô *f*

kryminogenność *f* kryminogenność *f*

kryminogeny *ad* kryminogeny (*ew.* przestâpczi); rodzący przestâpstwò, przëczëniwający sã do przëstâpstwa; **alkoholizm / pijaństwo jako czynnik** ~ alkòhòlizm / pijaństwo jakò czinnik kryminogeny; **środowisko ~ne** strzodowiskò kryminogené / przestâpczé; **element** ~ element kryminogeny, lëdze skłonny do pòpełniwaniô przestâpstwów

kryminolog *m* kryminolog *m*

kryminologia *f* kryminologiô *f* [ti -gii] – ùczba / nôùka ò przëczënach przestâpczoscë i spòsobach ji zapòbiéganiô

kryminologiczny *ad* kryminologiczny

krymka *zob.* **jarmułka** {*kasz.* ‘krémka’ || ‘grimka’ *f* = *pol.* *czapka bez daszka, z materiału a. barankowa [Sądowi / marëni noszą krémczy. Żëdzë chòdzą w krémkach. Sy]}*}

krymski *ad* krimszci; **Półwysep** ~ Krimszci Półòstrów / Krimskô Półwëska; **baranki ~e** krimszci kòzuszk; **Sonety ~kie** Sonetë krimszcé

krynica *f* zdroj *m*, zródło *n*; *ew.* strëmién *m*

krynicznik *m bot* nitella *f*

kryniczny *ad* zdrojowi; **woda ~na** zdrojowô / zródlanô wòda

krynolina *f* krinolina, *zart* karolina *f* [Wëzdrzała w karolinie, jakbë zwón òblokła. Sy]

krypa *f* **1.** szkùrp *m*, stòri czòten; **2.** *zob.* **dłubanka.** *Por.* **łajba**

krypec *m*; **krypcie** *pl* **1.** lëczòkòwi / lëczany chòdòk; *pl:* lëczòkòwé / lëczané chòdòczi; **2.** *stare, znoszone obuwie:* kùrp, *rzad* chòdòk *m*; *pl:* kùrpë, chòdòczi

krypta *f* kripta *f*, sklep *m* (sklep w kòscele ùziwóny do chòwaniô ùmarlëch); *ew.* w *zn. grobowiec:* grobnica *f*, grobòwca *m* [ti grobnicë, tegò grobòwca]

kryptodepresja *f* kryptodepresjô *f* [ti -sji], zatopionô depresjô; jezoro, chtërnégò dno je pòniżi niwù / niwiznë mòrza

kryptofity *pl bot* kryptofitë, skrëtopączkòwce *pl* - Gò

kryptograf *m* kriptograf *m*, specjalista òd szifrów (òd òdczëtiwaniô / twòrzeniô nowëch / zapisywaniô szifrów)

kryptografia *f* kriptografiô [ti -grafii] *f* – **1.** ùmiejãtnosc kòdowaniô / szifrowaniô tekstu – przemienianiô tekstu zrozëmialegò dlô wszëtczich w tekst zaszfrowóny; **2.** tekst zaszfrowóny; **3.** pismò szfrowóné

kryptograficzny *ad* kryptograficzny

kryptogram *m* kryptogram, szifr *m*, krëjamné / zaszfrowóné pismò

kryptokok *m* *biol* kriptokòk *m*

kryptokokoza *f* *med* kriptokòkòza *f*

kryptol *m* *tech* *eklekt* kriptol *m*

kryptologia *f* kriptologiô *f* [ti -gii], nôùka / ùczba ò pismach szfrowónëch, ò spòsobach jich twòrzeniô i rozwiãzywaniô (òdczëtiwaniô)

kryptomeria *f* *bot* kriptomeriô, szëdlëca *f* [ti -merii, -cë]

kryptomorficzny *ad* kryptomòrficzny

krypton *m* *chem* krypton *m*

kryptonim *m* kryptonim; *ew.* symbol *m*, symbolicznò nazwa; lëtra / lëtrë abò słowò ùkrywającé włòscëwã nazwã

kryptonimowy *ad* kryptonimòwi

kryska *zob.* kreska; **przyszła** ~ **na Matyska** przësza kiska na Matiska (*Bù*); *ew.* i na niego przëszedł czas / kùnc; ni ma radë trzeba sã (bãdze) pòddac / nie bëło radë trzeba sã bëło pòddac

krystalicznie *adv* krystaliczno || -cznie; jak krysztãł / jak w krysztale; **woda** ~ **czysta** wòda krystaliczno || -cznie czëstò

krystaliczny *ad* krystaliczny

krystalit *m* *chem* kristalit *m*

krystalizacja *f* kristalizacjò [ti -zacji] *f*

krystalizować (się) kristalizowac (sã), zmieniwac sã w krysztãł, przëbierac strukturã krysztãłu

krystalizowanie (się) *n* kristalizowanié sã *n*

krystalizujący *ad* kristalizëjący

krystalochemia *f* krystalochemiô *f* [ti -chemii]

krystalochemiczny *ad* krystalochemiczny

krystalofizyka *f* kristalofizyka *f* [ti -fizyczi]

krystalografia *f* kristalogrifiô *f* [ti -grafii]

krystalograficzny *ad* kristalograficzny

krystaloid *m* *chem* kristaloid *m*

krystobalit *m* *min* kristobalid *m*

krysztãł *m* krysztãł *m*; ~y *pl* krysztãlë; ~ **lodu** / **solu** / **cukru** krysztãlë lodu / solë / cëkru; w *zn.* naczynia „krysztãłowe” ze szkła szlifowanego: krysztãlë *pl*, krysztãłowé staczi

krysztãłek *m* krysztãłk *m*

krysztãłkowy *ad* krysztãłkòwi; **radioodbiornik** / **detektor** ~ radioòdbiornik / detektòr krysztãłkòwi [tegò detektora]

krysztãłowo *adv* krysztãłowò; **powietrze** ~ **czyste** pòwietrzé krysztãłowò czësté

krysztãłowość *f* krysztãłowòsc *f*

krysztãłowy *ad* krysztãłowi; **szkło** ~we krysztãłowé (*ew.* rzniahtë || rznioné, szlifowóné) s(z)kło; **lustro** ~we zdradło krysztãłowé; szpédzel krysztãłowi; **sala** ~wa (w pałacu) zala krysztãłowò; **człowiek** ~wo **czysty** (o nieposzlakowanej opinii) bëlny / rzetelny / ùtcëwi / pòrzãdny człowiek; *ew.* człowiek bez skazë; człowiek, ò jaczim ni mòże rzec lëchégò słowa; wzór człowieka; swiãti człowiek

kryterium *n* kriterium *n*; *ew.* miara *f*; *ew. w zn. sprawdzian:* próba *f*, sprawdzenie *n* [wedle tegò / negò kryterium; wedle ti / ny miarë]; *pl:* kriteria, miarë [tima kriteriama / miarama; wedle tëch kryteriów / miar(ów)]; ~ **klasyfikacji / podziału** kryterium klasyfikacji / pòdzëlu; charakteristicznò (apartnò) znanka / cëch; *pl:* charakteristicznë znanczi / cëchë pòdług chtërnëch jaczës rzeczë są klasyfikòwóné / dzeloné

krytojad *m zool* kritojòd *m* [tegò kritojada; *pl:* te kritojadë] *Gò*

kryty *ad* krëti; *ew.* òkrëti / przëkrëti / nakrëti / zakrëti; ~**ta bryka / dorożka** bri(cz)ka / drożka z bùdą; (za)krëtò bri(cz)ka / drożka; ~ **samochód** (za)krëté auto; limùzyna *f*; **dach ~ papą / dachówką / gontem** dak krëti papą / dakówką / szindlama (*a. lok:* szkùdlama / bietkama) [Nasz drewniany kòscół je szindlama krëti. Më jesz mómë stodołã szkùdlama krëtã. - *Sy*]; **być krytym / zabezpieczonym od odpowiedzialności (mieć dobre wytłumaczenie / alibi)** bëc krëti(m) / zabezpieczony(m) òd òdpòwiedzalnoscë (miec dobré wëtłòmaczenié / alibi / *ew.* ùsprawiedlëwienié / wëmówkã)

krytycyzm *m* krytycyzm *m* – **1.** ùwòzné / trzëzwé widzenié rzeczì; ùwòzné (we)zdrzenié na sprawë; zdolnosc do włòscëwégò òbsądu (sprawiedlëwégò òbtaksowaniò, sprawiedlëwi òcenë) czegòs - dostrzeganiò wadów, błądów ale tész dobrëch stròn (zalétów); **2.** skłònnosc do wëpòwiòdaniò kriticznëch ùwògów; **przesadny / nadmierny** ~ przesadny / nadmierny (za wiòldzi) krytycyzm; widzenié leno (*a. przede wszëtczim*) wadów / braków czegòs; przesadné doszukiwanié sã w czìms ùkrëtëch niedostatków; **3.** *filoz* pòstawa pòznòwczò procëmnò dogmatizmòwi, pòdług jaczi kòždé twierdzenié, mùsi bëc pòddóné kriticznémù sprawdzieniémù

krytycznie *ad* kriticzno || -nie, w spòsòb kriticzny; **spojrzeć** ~ przëzdrzec sã / wezdrzec na cos kriticzno; **potraktować coś (podejść do sprawy)** ~ pòdënc do sprawë kriticzno / w spòsòb kriticzny

krytyczność *f* kriticznosc || -nota *f* (*por.* **krytyczny** w *zn.* **1.** **2.**); ~ **(o)sądów** kriticznosc òbsądów; ~ **położenia** òstatecznosc / skrajnosc / *ew.* kriticznosc sytuacji / pòłożeniégò; baro cãzczé pòłożenié; skrajné / krańcowò trudné warënczi

krytyczny *ad* kriticzny òbwòd jinstalacji hydrauliczny – **1.** ùwòzno / kriticzno zdrzający; widzający (bierzający pòd ùwògã / rozwògã) lëché i dobré stronë jaczi rzeczë / sprawë; *Tr:* rozeznòwny; **umysł** ~ kriticzny ùmëśl / móg; ~**ne spojrzenie** kriticzné wezdrzenié; **analiza / rozprawa** ~**na** analiza / rozprawa kriticznò; ~**ne opracowanie** kriticzné òpròcowanié; ~**ne uwagi / zastrzeżenia** kriticzné ùwòdзи / zastrzeżenia || zastrzedzi; **2.** przelòmòwi, nòwòzniejszi, rozstrzegający, baro wòzny; *ew.* trudny, cãzczì, niebezpieczny; ~**na chwila** przelòmòwi (*a. nòwòzniejszi* itd.) sztërk; przelòmòwò (*a. nòwòzniejszò* itd.) chwila; **stan** ~ stón przelòmòwi / kriticzny [tegò stanu; w stanie; *pl:* stanë]; **punkt** ~ pònk przelòmòwi / kriticzny; ~**ne pòłożenie** trudné / cãzczé / niebezpieczné pòłożenié; trudnò / cãzkò / niebezpiecznò sytuacjò; ~ **okres choroby** przelòmòwi / kriticzny / rozstrzegający cząd / czas chòrobë || chòroscë {‘cząd’ *tu* = *pol.* okres - *zob. część*}; **wiek** ~ **(życia człowieka)** przelòmòwi / kriticzny wiek; przelòmòwé / kriticzné lata (żëcégò człòwieka); **stan** ~ **substancji fiz** kriticzny stón substancji [tegò stanu]; **temperatura** ~**na fiz** temperatura kriticznò / przelòmòwò

krytyk *m* kritik, *Tr:* òsądca *m*; **prawdziwa cnota:** ~ **się nie boi** pròwdzëwò cnota: kritik sã nie bòji; **pełnić rolę** ~**ka** sprawiac kritika; bëc za kritika; pełnic rolã kritika [òn spròwiò / je za / pełni rolã kritika]

krytyka *f* **1.** a) kritika, òcena, taksata *f*; ò(b)szacowanie *n* (òszacowanie wòrtnotè czegòs); òbsąd, òsąd *m*; b) nagana, przègana, *pot* kritika *f*; **sprawiedliwa / bezstronna / niezależna** ~ sprawiedlèwò / bezstronnò / niez(a)nò)leznò kritika; **łagodna / życzliwa / przychylna** ~ łagodnò / żèczlèwò || żècznò / przèchilnò kritika; **bezpòdstawna / niesprawiedliwa / stronnicza** ~ bezpòdstawnò / niesprawiedlèwò / stronniczò kritika; bezpòdstawny / niesprawiedlèwi / stronniczi òbsąd; **złòśliwa / uszczypliwa** ~ złòslèwò złòstnò / ùszczyplèwò (*a.* ùjadlèwò / przekàsno) kritika; **poniżej wszelkiej ~ki** pòniżi wszel(ej)aczi kriticzi; **2.** kritika, recenzjò, artikùł ò jaczims wèdarzenim kùlturalnym, np. ò przedstawieniem teatralnym; **3.** pismienizna doticzacò òcenè / takstatè dzelów lèteracczich / filmòwèch / teatralnèch / kùńsztu / mùzycznèch *itp.* **4.** kriticè *pl*, karno (strzodowiskò) kritików / recenzentów / autorów recenzji

krytykancko *adv* kritikanckò; *ew.* w *zn.* *kapryśnie:* nòskwarno; w *zn.* *nieprzychylnie:* nieprzèchilno, niezèczno. *Por.* **krytykancki**

krytykanctwo *n* kritikanctwò *n*; *ew.* czòrnowiedztwò, narzékanié, gnèrzenie *n*, ganienie wszètczègò; w *zn.* *kapryśność:* nòskwarnosc *f.* *Por.* **malkontenctwo**

krytykancki *ad* kritikancczi, kritikanckò / kriticzno (*ew.* nieprzèchilno, niezèczno) nastawiony; *ew.* w *zn.* *uszczypliwy, przekàsny:* ùszczyplèwi, przekàsny, ùjadlèwi, zgrzèlèwi; w *zn.* *kapryśny, wybredny:* nòskwarny, wèbredny, przebiérny

krytykant *m* kritikant *m*, człowiek, chtèrnémù je trudno wègòdzèc / chtèrnémù nick sã nie widzy; czł. wcyg / wiedno / wiecznie niezadowòlony. *Por.* **gderacz, malkontent**

krytykować *v* kritikòwac; wèdawac òbsądè / wèroczì (w jaczi sprawie); wèpòwiadac sã kriticzno (ò czim / na jaczis temat); òmawiac cos kriticzno; òbsądz(èw)ac, òceniwac = taksowac (cos); *ew.* *pot* ganic, przègadèwac [òn kritikùje / wèdòwò òbsądè / wèpòwiòdò sã / òmòwiò / òbsąd(zyw)ò / òceniwò / taksèje / gani / przègòdiwò]

krytykowanie *n* kritikòwanié *n*, kriticznè òmòwianié (czegò); wèdòwanié kriticznègò ò(b)sądu (ò czim / na jaczis temat), òceniwanié, taksowanié *n*; *ew.* *pot* ganienie, przègòdiwanié *n*

kryza *f* **1.** *techn* krèza *f*; tarczò z dzurą na westrzòdkù, zakłòdònò w òbwòd jinstalacji hydrauliczny, żebè przèdławic (zmnièszèc) cèsnienié *a.* przepliw ceczè; **2.** *zob.* **kreza**

kryzować *v* krèzowac, zakładac krèzè, w niechtèrnèch mòlach jinstalacji hydrauliczny

kryzowanie *n* krèzowanié *n*

kryzys *m* krizys *m*; *ew.* załòmanié *n* – **1.** chwilowò (czasowò) niekòrzèstnò sytuacjò / lèché pòłòzenié; trudny czas (dlò kògòs / czegòs); **przeżywać** ~ przeżèwac / przèchòdzèc || przèchadac krizys; ~ **mieszkaniowy** krizys mieszkaniowi; ~ **wiary / światopoglądowy** krizys / załòmanié wiarè; ~ **rządowy** krizys rządowi; **2.** *ekon* pòwòznè / mòcnè załòmanié wzrostu gòspòdarczègò; chwilowi ùpòdk (*ew.* krach) gòspòdarczy; **światowy** ~ **gospodarczy** swiatowi krizys / krach gòspòdarczy; załòmanié (sã) swiatowi gòspòdarczy; **3.** *med* przelóm *m*, gwòłtowné ùstàpòwanié chòrobè (np. zmnièszenié sã gòrączczy), pòczàtk etapù prowadzàcègò do pòprawè zdrowiò

krzaczasty *ad* krzaczasti (*G*ò), krzòkòwati (*G*ò), krzewisti (*Lz*); *ew.* rozrosli w czerz *a.* pòrosli krzama; *ew.* o drzewach *iglastych:* rozròsnièty krzywo *a.* karłowaty: krzòlowati, krzàslati [Krzòlowatò chójka. *Sy*]; *ew.* rozwichrzony: szadi, kùdłati [Krzewisté roslènè (|| *roscènè*). *Lz* Szadi czerz. *Sy*]; ~**te brwi** krzaczasté brwie;

~te / **nastroszone drzewo** szadélc, kùdlôcz *m* (*zob. kudłacz*). *Por. bujny, gałęzisty, karłowaty 3*

krzaczek *zob. krzak*

krzak *m* czerz, *rząd:* krzôk, *zdr:* czerzk, krzôczk *m*; krzewina *f*, *zdr:* krzewinka *f*; *pl:* krze, krzôczki, krzewinë, *zdr:* czerzczi, krzôczczki, krzewinczi [tegò krza / krzôka / czerzka / krzôczka; *ti* krzewinczi; *pl:* tëch krzów / krzô(cz)ków / czerzków / krzewin(k)ów; w krzach / krzôkach. Szadi czerz. Tu rôz przôdë rosło wiele krzów. Kùra nôмили niese sã w krzach. Ûcec w czerz (*tj. nie dotrzëmac słowa*). Zlezc sã za krzã (*žëc na knëwel, bez slëbù*). Ûstãpic za czerz (*zalatwiac sã - szczac a. eesz kac*). Jic za czerz (*pòronic*). Zdrzec / strzelac w jeden czerz (*nie bëc nic lepszim*). *Ti* strzëlają w jeden czerz (*a. miech*). Mòżesz jic w krze (*dôj mie pòkù*). Ten wëzdrzi jak z krzówk wëlazli / jakbë w krzôkach sã kùlôł / jakbë krzôk trzimôł w pól. Róże / jagòdë / malënë rosca na krzewinach. Wez wëkòp tã krzewinë. – Sy Trafil w czerz a zajk ju za górama. *Ra* Drëžónowi (*držónowi*) krzôk. *Bù* Ògrodnik sady krzewinë. (*Kl – „Klëka” ?*) *Lz*]; ~ **porzeczek** czerz / krzôk swiãtojank(ów); ~ **agrestu** czerz krëzbùlów / **agrestu** / kòsmatk(ów); ~ **pomidorów** czerz pòmidorów / *rząd* tomatów; ~ **aronii** czerz aronii; ~ truskawek / **poziomek** czerz(k) truskawk(ów) / pòtròwnic(ów); ~ **ziemniaków (kartofli)** czerz bùlew; *pl:* krze bùlew; ~ **róży** czerz (*ew. krzô(cz)k / krzewina*) rózë; ~ **maliny** czerz (*ew. krzô(cz)k / krzewina*) malënë; *pl:* krze (*ew. krzôczczki / krzewinë*) malënow; ~ **borówki czernicy** jagòdowiczé *n*, czerz czòrnëch jagòdów (brëszniców); ~ **borówki (czerwonawej)** bðrowiczé *n* czerz bðrowczki || bðrëžënë; ~ **jeżyny** ježëniczé *n*; ~y *pl* krze; ~y **ozdobne** òzdobné krze / krzôczki; ~ **jałowca** czerz jałowca; jałowc *m*; ~ **bzu** czerz besu; bes *m*; ~i *pl:* krze, krzôczki, *lok* krzakòrë; ~**ki leszczyny** leszczëna *f*, krze leszczënë; ~**ki bzu** bes *m*; krze besu; ~ **nastroszony, rozwichrzony** szadélc, kùdlôcz, kòścërz, rozczapierziñc *m* (*zob. kudłacz*). *Por. zarośla*

krzątać się krzãtolëc sã, krzãtac sã *arch*, krãcëc sã, ùwijac sã (*przë czims / kòle czegò*), czurzëc, *lok:* fërtac sã; *ew. robic cos, gòspòdarzëc, gùtorzëc, ùrządowac* (gdzes / z czim / przë czim), bëc czims zajãti; *lok:* pùžlowac, czipòrzëc, czikòlëc sã, szalãtac, szòlãžëc, *niem. hantërowac; ew. krzãtac się w miarę słabych sił:* deptac, czurpac {‘czurpac’ *dosł. pol. szurgac, powłóczyć nogami; ‘gùtorzëc’ in = pol. bawic się - zob.; ‘czikòlëc sã’ in = pol. droczyć się - zob. ‘ùrządowac’ in = pol. urzędowac - zob.; ‘szòlãžëc’ - por: ‘zeszòlãžëc’ = na chùtczégò co zrobic [Zeszòlãžta òbiòd. To je le takò zeszòlãžonò wieczëra. Sy]; ‘szalãtac’ por. naszalãtac sã (= narobic sã, narakòwac sã)} [òn sã krzãtoli / krzãtò / krãcy / ùwijò / fërce; òn czurzi / robi / gòspòdarzi / gùtorzi / ùrządëje / je zajãti / pùžlëje / czipòrzi / czikòli sã / szalãtò / szòlãži / hantërëje; Nasza nënka sã krzãtoli, žëbë na czas ùgòtowac wieczërã. Fërce sã wiedno wkól pò ti kùchni i jinszim zawòdzò. – Sy Krzãtajac sã przë stole do jòdła ròczëła. *Dh* Co wa gùtorzita do tak pòzdze w nocë i wid pòlita, że ni mògã jic spac? Mój chłop całi dzëñ szalãtò. Co të tam szòlãžisz? – Sy Jò tak czurzã / pùžlëjã / sã krãcã (*przë tim*) òd rena do wieczora, a ti robòtë ni ma widzec. A te le hantërëjesz całi Bòzi dzëñ. *Gò*]; ~ **gorączkowo** szãtolëc sã, ùwijac sã chùtkò / czim chùtczi / rëchli, krãcëc sã jak mësz w szestnicë {‘szãtolëc sã’ / ‘szãtac sã’ *in = a) szamòtac sã, szarpac sã, wiclac sã, wëwijac rãkama; b) žłoscëc sã, szamòtac sã / z gòrzu; c) panoszëc sã; ‘szestnica’ = czas pòłogù, 6 dni pò ùrodzenim*} [Terò sã szãtoli, a wieczór bądze stãkòł. Sy Më sã przë ti robòce ùwijelë jak robòczki / jak taczki dwaji robòcë. *Gò*]; ~, w **zn. oporządzać bydło i trzodę** òpòrajiwac, òpòrządzac [òn òpòrajiwò / òpòrządžò]; ~ w **miarę słabych sił** czurzëc, pùžlowac; ~ **bez widocznych efektów pracy** grzebac / dłëbac (*cos / przë czims*), deptac,*

czurpac, kręcęc sã jak pies wkól swégò ògóna [Człowiek tak całi dzén czurzi (robi) / depce / czurpie, a nijak ni ma widzec, żebë co bëło zrobioné / a ti robòtë ni ma widzec. Gò]. *Por.* **guzdrać się, zajmować się, zakrzętać si**

krzątanie się krzãtolenié sã || *arch* krzãtanié sã, krãcenié sã, ùwijanié sã, gòspòdarzenié, ùrządowanié, czurzenié, szãtolenié sã, gùtorzenié, òpòrajiwanié, òpòrządzanié; **zmęczyć się ~taniem** naczurzęc sã / ùczurzęc sã, nakrzãtolęc sã, naùwijac sã, ùszãtolęc sã, naczikòlęc sã, naszalãtac sã [Tak sã całi dzén naczikòlã, że wieczór dali ni mògã. Jò sã dzys naszalãtòł, jaż jem krzëwi. Sy]; **zaprzestać ~tania się** wészãtolęc sã

krzątania *f* zawij, zawijòk, zawijas *m*; zmùdnò robòta, jedno czurzenié / pùżłowanié. *Por.* **krzątanie się**

krzczot *m zool* (*ptak z rodziny sokołów*) krzczòt, biòłòdzòr *m* (*pol. Gò*)

krzem *m chem* krzem *m* {‘krzem’ *in = pol.* krzemień – *zob.*}

krzemek *m miner* krzemk *m*; ~ **wapnia** krzemk wapnia; ~ **glinu** krzemk aluminium; **krzemki** *pl* krzemczy *pl*

krzemian *m miner* krzemian *m*; ~**y** *pl* krzemianë *pl*

krzemienisty *ad* krzemienisti – a) pòdobny z farwë / z kòloru do krzemienia [Kón mòże bëc krzemienisti. Krzemistò twòrz. Krzemisté bótë. - Sy]; b) bògati w krzemienie, zawalony krzemieniama [Krzemienisti plac / mòł. Krzemienisté pòle. - Gò]

krzemienny *ad* krzemienny (|| *arch* krzemieńny *Lz* || -minny *Ra*), krzemòwi, krzemieniowi [Szkòlny mie rôz pòwiòdòł, co w stòrëch czasach lëdzë mielë krzemieńné noże. *Lz* Krzemòwé miedłò (*Sy: kamień używany do mycia rąk*). Sy]

krzemień *m* krzemień, krzem, *zdr* krzemik || krzemëk, krzemiszcz *m* [tegò krzemienia / *zdr* krzemi(sz)ka. Miec zdrowié jak krzem. Cwiardi, zdrów jak krzem. Òn bët cwiardi jak krzem, a jednak to gò wżãłò. To je rzem jak krzem, na nim sã brzëtew dobrze òstrzi. Cwiardi jak krzem a mòcny jak rzem. Òn mò tak cwiardi łeb, że bë sã na nim krzem rozprisł (*ò człowiekù tãpim*). - Sy]

krzemionka *f miner* krzemiónka *f* {*kasz.* ‘krzemiónka’ *in = a) krzem(iéń) do krzosaniò ògnia; b) zapalniczka*}

krzemionkowy *ad* krzemiónkòwi; ~**we wyroby ogniotrwałe** krzemiónkòwé wërobë ògniotrwałe; **skały ~we** kamizna krzemiónkòwò

krzemooorganiczny *ad chem* krzemòdòrganiczny

krzemowódór *m chem* krzemòwòdòr *m*; ~**dory** *pl* krzemòwòdorë *pl*

krzemowy *ad* krzemòwi {*kasz.* ‘krzemòwi’ = *krzemienny, krzemieniowi – zob. krzemienny*}; **brąz** ~ bronks krzemòwi; **tranzystor** ~ tranzystòr krzemòwi; **stal** ~**wa** stòł krzemòwò; **kwasy ~we** kwasë krzemòwé; **pylica ~wa** *med* pizżëca krzemòwò

krzemik *zob. krzemień*

krzepa *zob. krzepkość*

krzepić (się) krzepic (sã), wzmòcniwac (sã), (p)òkrzëzac (sã); *ew.* dodawac (*a. nabierac*) mòcë {‘(p)òkrzëzac’ *in = pol.* orzëzwiać – *por.*; ‘krzepic’ *arch in = kraftmélòwac / mączkòwac piérzã - zob. krochmalić; ‘krzesëc (sã) ùziwòny le w złozeniach: skrzesëc, òkrzesëc, wskrzesëc – zob. pokrzepić, wskrzesić*} [òn (sã) krzepi || krzëpi / wzmòcniwò / (p)òkrzëszò. Białka jich krzepi jedzenim ë picym. Słòwò ji zrozpaczonã dëszã krzëpi. *Lz* (*Bù, Bl, Lh*) Słòwò Pana pòkrzëszò mòjã dëszã. Gò *bibl*]; **cukier ~pi** cëczër krzepi / dodòwò mòcë

krzepienie (się) *n* krzepienié (sã), wzmòcniwanié (sã), (p)òkrzësanié (sã) *n*

krzepki *ad* mòcny, chwaczi, dzarny (= *pol. dziarski*), *lok:* chwatny, chwaczi, karszny, tërnowati, krzepczy || krzëpczi; *arch:* łãżny, *ew. inv:* prëk, *niem.* fëst

{‘chwatczy’ *in* = *zwinny, ùwijny, zrãczny, szëkòwny*} [Të jesz nie ùmrzesz, jesz jesz dosc dzarny na swòje lata. Na swòje stòré lata òn jesz je dosc prëk. Karszny chłop / kón. To jesz tak je karsznò białka. Ta je karsznò jak kón. To je tërnowaté dzëwczã. Òn je mòli, ale za to tërnowati. Chwatny w robòce. Jem jesz dosc chwaczci na nodzi. Chwaczci kón / człowiek. Chwatné dzëwczã na czas zalecy (*zabiegnie, zdãzi*). Chwackò białka. Łãznò różga. Tu rosã łãzné dãbë, te bë sã nadòwalë do wòzów. Co za łãzné dzëwczã. - *Sy Krzëpczé kòrzenie. Krzëpczi parobk. - Bù (Lz)*]; **(na)jbardziej** ~ (nò)mòcniësz; (nò)barzi chwaczci / dzarny itd. *Por. dziarski, mocny, żwawy*

krzëpkò *adv* mòcno, chwatkò, *lok:* chwackò, chwatno, *ew. inv:* karsz, prëk, *niem. fëst* {‘chwatkò’ *in* = *zwinno, ùwijno, zrãczno, z szëkã*; ‘karsz’ = *pol. a) silnie, krzëpkò, sprëżyscie; b) wspaniale, dumnie*} [*Jidze karsz jak òdżer. Ten kón karsz wëdzrzi. Je stòri, ale jesz karsz jidze. Òna sã jesz dosc prëk trzimò na nogach. - Sy.* *Por. dynamicznie, dziarsko, energicznie, mocno, żwawo*

krzëpkòść *f* mòc, sëła *f*, chwata; *rzad:* mòch, szmit, *arch* łãg *m*; *ew. Tr:* karsznosc *f* {‘chwata’ = *pol. a) siła, zrëcznòść; b) òstrość* [*Nòż mò dobri chwata. Ta kòsa ni mò chwatu. Sy*]} [*Czej jem bëła młòdò, to taczì chwata jò mia, że jò so mògła całi miech żëta zadwignãc. Ten mò w rãkach chwata jak kat. Miec chwata w biòtkach (pol. być zrëcznym w zapasach). Miec chwata w nogach (chùtkò chòdzëc). Chto chce miec w chëczach dobri pòch, mùsi miec w gnòtach dobri mòch. Òn jesz mò w gnòtach łãg. Òżenił sã, bò jesz w sobie czuł łãg. - Sy.* *Por. dynamizm, energia, moc*

krzëpliwość *f* stãglëwòsc *f* (*Gò*); ~ **krwi** stãglëwòsc *krwi*

krzëpliwy *ad* stãglëwi (*Gò*). *Por. łatwokrëpliwy, trudnokrëpliwy*

krzëpnãc *v* stãgnãc, gãstniec, cw(i)ardnãc, sztiwniec; robic sã stãgli / gãsti / cw(i)ardi / sztiwny [to stãgnie / gãstnieje / cw(i)ardnieje, sztiwnieje / robi sã stãglë / gãstë / cw(i)ardë / sztiwnë. Dodòj òctu do krwi, bò stãgnie. *Sy*]

krzëpnienie, ~niëcie *n* stãgnienië || stãgniãcé, gãstnienie, cw(i)ardnienië, sztiwnienië *n*; *ew.* zmiana kònsystencji / przechòdzenië òd stanu cekłëgò (*lejnëgò, płinnëgò*) do stanu stalëgò (*ew. pòlstalëgò*); przemiana płinu w (pòl)gãstã masã; **temperatura** ~**a** temperatura stãgnieniëgò || -gnieniò || stãgniãcégò || -gniãcò / gãstnieniëgò || gãstnieniò

krzesãc *v* **1.** *wydobywãc iskry:* krzosac, sztrëchac, robic skrë [òn krzesze / sztrëchò; òni krzeszã / sztrëchajã; òn krzosòł / sztrëchòł; krzoselë || -salë / sztrëchelë || -chalë. Przòdë lëdze krzosalë (*krzoselë*) òdżin krzemieniã ë krzosëdłã. *Lz* Piërwi lëdze krzoselë / sztrëchelë òdżin tak długò, jaz sã zapòlëło. W Wiòlgã Sobòtã z kamienia krzeszã òdżin w kòscele. Kònie krzeszã pòdkòwama, jaz skrë jidã. Ten strëch jesz tak krzesze szpërama, òn sã jesz czëje młòdi i sã chce pewno żenic. – *Sy* Òn te sztrëchòlce sztrëchòł jedna pò drëdzi, ale... *Gò*] {‘sztrëchac’ *in* = *òstrzëc kòsã sztrëchòlcã – zob. ostrzyc*}; **2.** *ciosãc, obcinãc kamienie:* czosac; *ew.* òbrabiac / szczëpiac / òbcënac kamienie {*kasz.* ‘krzosac’ = *pol. a) krzesãc, wydobywãc iskry; b) rozszczëpywãc, tupać drewno; c) ciosãc, wyciosywãc drewniane belki, np. robić z okraglaka kantówkë*}

krzeselko *n* stòłczk || *lok* stoleczk, ruczka *m* (*lok:* || rãczk || ruczka *f*) {‘ruczka’ = *pol. a) niski stòłek zazw. tójnożny, służący do dojenja krów albo opierania nóg; b) przysiad na zgìtych kolanach – zob. kucki; c) ‘ruszci ruczka’ ukraiński taniec ludowy: kozak – zob.*} [*Dzëkò mùsi miec swòj stòłczk i stolik, żëbë mògło sã bëlno ùczëc. Ruczka to je stòłczk służący colemało do òparcò nóg abò do sadnieniò przë dojenim krów. Jo, jo, wszëtcë jedzã pòłnië przë stole, le stòrò mëmka, co to pòłnië gòtowa sedzy na ruczku przë blace z talërzã na kòlanach... - Gò* Tu ni ma stoleczka (*stòłczka, ruczka*), ale jò tã krowã na żubka (*na ù(kù)czkù /*

czëpkù) wëdøjã. Przënieskôj mie, dzeckò ruczki pòd nodzi. Bãdziesz të stojã, knagò, chcesz të ruczki òberwac! Tatk przëszedł z pòla dodóm, wëszukòjta (*a. wëszëkòjta*) mù ruczki, a zjimta mù bótë. Ruczki spòd kògòs kòpnãc (*pòwiesëc kògò*). Sënie, zlé sã nie pòprawisz, tej jesz czedës spòd cebie ruczki kòpnã. Òdbëc gòscëniã na ruczki (*bëc krótkò na gòscënie*). Ju të jesz doma pò gòscënie? - Jo, jò tak jã na ruczki òdbëł. - Sy]

krzeselkowy *ad* stòłczkòwi; **wyciãg** ~ (**w gòrach**) wëcãg stòłczkòwi (w gòrach)

krzesiwo *n* krzosëdło *n*, krzoska, krzemiónka *f*, krzosniòk, krzem(iëń) *m* {‘krzoska’, ‘krzemiónka’ *in.* = *pol.* a) *zapalniczka*; b) *topór ciesielski*; *por.* ‘krzos’ = *m. in. pol. kurek w broni palnej starszego typu*; ‘krzosniòk’ = *krzem(iëń)* [Wëjãł krzosëdło i zòdzew (*pol. hubka*). *Ma* Przòdë lëdze krzosalë (*krzosalë*) òdzin krzemieniã ë krzosëdlã. *Lz* Wiãc piérwi ludze cerli jeden krzosniòk ò drudzi, zëbë mniec òdzin. *Sy*]. *Por.* **hubka, zapalniczka**

krzesło *n* stòłk *m*, *rzad lok:* krzasło (|| krzesło) *n*; *zdr – zob.* **krzeselko** [Sedzec na krzasle. *Sy* Przëniesta tu jesz pòrã krzasłòw. *Gò*]; ~ **z oparciem** stòłk / krzasło z òparcym / z lenã / z plecama / z krzebtã; ~ **z sercem wyciëtym w oparciu** szëmel *m*; ~ **z poręczami** stòłk z pòrãczama; ~ **wyplatane** wëplotli / wëplòtóny stòłk; ~ **wyścielane (tapicerowane)** pòlstrowóny stòłk / -né krzasło, stòłk z pòlstrama / pòdëszkama; ~ **na kòłkach** stòłk na kòłkach / kòleczkach; ~ (**fotel**) **na biegunach** kòlibòcz, babùlc *m*, stòłk / krzasło (*a. zësel*) na biegunach; ~ **elektryczne** stòłk / zësel elektryczny; *ew.* krzasło elektryczné; **walka o ~sła (o władzë / urzãd)** walka / biòtka ò stòłczy (ò władzã / ùrzãd)

krzesłarz *m* (*rzemieślnik produkujący krzesła*) stolòrz *ew.* *Tr:* stòłcznik *m*, méster / specjalista òd (robieniò) stòłków

krzew *zob.* **krzak**

krzewiasty *zob.* **krzaczasty, rozkrzewiony**

krzewiciel *m* krzewicéł *m* (*Gò*) [tegò krzewicela]; *ew. neol Tr:* rozszërznik *m*; ~ **wiary / oświaty** krzewicéł wiarë / òswiatë (*nòuczi*). *Por.* **propagator**

krzewicielka *f* krzewicelka, propagatorka *f.* *Por.* **propagatorka**

krzewić *v* krzewic; *ew. w zn.* *szerzyć: szerzëc, lok szerzic* [òn krzewi / szerzi / szerzwi]. *Por.* **głòsić, popierać, propagowãc, rozsiewãc, siać, szerzyć**

krzewić się krzëc sã, krzewic sã, kòscerzëc sã, rozrastac sã (*coròz szerzi*). *lok:* papùzëc sã; *ew. w zn.* *rozprzëstrzeniać się, szerzyć się: szerzëc sã, lok szerzic sã, rozszerz(iw)ac / lok rozszërzziac sã* {‘krzewic sã’ - *por.* ‘krzewic (sã)’, ‘wëkrzewiac (sã)’ = *pol. krzywić (się), wykrzywiać (się)*; ‘kòscerzëc sã’ - *por.* ‘kòscérz’ *m arch = drzewò galãzësté, rosochaté*; ‘papùzëc (sã)’ *in* = *pol.* a) *dqsãc się, kaprysić*; b) *fig: chmurzyć się*; c) *o włosach: wicchrzyć się*} [to sã krzi / krewi / kòscérzi / rozròstò / papùzi / szerzi / szerzwi / rozszerziwò || rozszërzò / rozszërzwiò; *Žëto sã krzi. Bùlwë sã krzã. Žëto sã mdze wnet krzëło. Zelëskò sã samò krzewi. Złò sã rëchli krzewi, nigle dobro. To sã kòscérzi (rozròstò) jak zelëskò. Ten czerz coròz barzi sã papùzi. – Sy*]. *Por.* **rozkrzewić się, rozprzëstrzeniać się, szerzyć się**

krzewienie *n* krzewienié; *ew. w zn.* *szerzenie: szerzenié, lok szerzwienié, rozszërzanié, lok rozszërzwianié n.* *Por.* **głòszenie, propagowanie, rozsiewanie, sianie, szerzenie**

krzewienie się *n* krze(wie)nié sã, kòscérzenié sã, rozkòscérzanié sã, rozròstanié sã. *Por.* **szerzenie się, rozprzëstrzianie się**

krzewina *zob.* **krzak**

krzta *f* përzna / përzin(ësz)ka *f*, kãsk, kãsynk *m*, zdebłò, zdebëlkò *n*; **ani krzty** ani përzniã / përznië, ani kãs(yn)k / kãs(yn)ka, ani za grosz / ani za dëtka / ani za

jednégò féninga, dëcht nic(k); **do krzty** do (òstatnégò) zdebła / zdebelka / zôrna / zôrenka, do (òstatny) kropłë / kropelczy. *Por.* **krzyna, trochę**

krztusić się dëszëc sã, dławic sã, *rzad* gardlëc sã [òn sã dëszë / dłowi / gardli. To jã zaczãło / òna sã zaczã(ła) tak dëszëc / dławic / gardlëc, jaż më mëslełë, że bë sã bëła ùdëszëła (*a.* zadëszëła) / ùdlôwiła (*a.* zadłôwiła) / ùgardlëła. *Gò*]

krztusiec *m* wiôldzi / mòcny kaszel

krztuszenie się *n* dëszënié sã, dłôwienié sã, *rzad* gardlenié sã *n*

krzyczący *ad* wrzeszczący, òwrzeszczałi / -czóny, krzicający; ~**ce kolory** rażącë / òstré / jaskr(aw)é farbë || -wë / kòlorë / *arch* kròsë; ~**ca niesprawiedliwość** jawnò / wiôlgò / òbùrzającò niesprawiedlëwòsc || -dlëwòta

krzyczeć *v* wrzeszczec, drzëc sã, krzëkac || krzicac, krzëczëc, pòkrzëkiwac, *rzad:* hërlëkac || hërlëczëc, rëczec / rëkac [òn wrzeszczi / drze sã / krzikò || *rzad* krzëkò / hërlëkò || hërlëczy / rëczy / rikò]; *ew.* pokrzykiwac: krzicac, pòkrzëkiwac; *arch* gałowac {‘gałowac’ *sli* – *wierã* > *gardłowac* - *Gò*} [Czë za ce diòbël krzikò? Mëwë krzëczą (*a.* krzikają), bądze deszcz. - *Sy* Òna tak wrzeszczi / krzikò / pòkrzëkiwò na te dzecë, zamiast rzec łagodno. *Gò* Ùcëkała a krzëcza: retënkù! Żid krzëczòł, co mógl. Krzëczy baba w niebògłosë. Co të krzëczisz, córkò? – *Lz* Czej czarownice pòloné bëłë, to òne dobã gałowalë, wòłalë do Bòga. *Lz* (*Ce?*)]; {*kasz.* ‘krzëczëc’ = *pol.* głośno płakać; ‘rëczec’ = a) rycëc; b) płakać – *zob.* płakać; ‘krzicac’ = *pol.* a) pokrzykiwac; b) *rzad:* krzëczëc, wrzeszczëc, wòłac; ‘hërlëkac’ || ‘hërlëczëc’ *lok* = a) hùkac, nawòłiwac sã w lese: „hùù!”; b) rowarzëc na drogach, wrzeszczec; c) ò ptòchach: spiewac}; ~ **na kogoś (gromić, besztać, strofować)** szkalowac || *lok* szchalowac / wrzeszczec / rëczec (na kògò), pòmianowac (*a.* pòmianë wëstwarzac), jarchòlëc sã (*lok:* || jargòlëc sã || jarzchòlëc sã) [ò szkalëje / pòmianëje (*a.* pòmianë wëstwòrzò) / rëczy / jarchòli sã]; *zob.* **łajać**

krzyk *m* krzik || *rzad* krzëk, rëk, jòch, jazgòt, harmider, wrzòsk, trzòsk *m*, wrzeszczenié, krzikanié, jazgòtanié / jazgòlenié *n*, wrzawa, krzëkwa, rëczba, hërlëka *f*; *ew.* ròkòwanié (= trzòsk i brojienié dzecy) *n*; *pl:* krziczi, rëczy, trzòszci [Taczi krzik tam bëł, jaż przez ùszë szło. W lagrach to bëła jedna krzëkwa (*wrzòsk, wrzeszczenié*) i rëczba, a wëbawienim bëł piec. - *Sy*] {‘krzik’ / ‘rëk’ = *in* = płacz; ‘hërlëka’ *in* = ptòszci kòncert}; **krzyk mew** krzik(anié) || krzëk / czirkanié mëw(ów) [Ju z daleka më czëlë mëwi krzik. Mòrza rëk, mëwi krzëk. – *Sy*]; **już po ~u** ju pò trzòskù / krzikù / jòchù / wszëtczim / sprawie; **narobić ~u** narobic trzòskù / jòchù / rebelii. *Por.* **awantura, hałas, rejwach**

krzykacz *m* krzikòcz || krzëkòcz, krzikała, wrzëszcz, jarchòla, jazgòt, rikała, hërlëkała *m* [tegò wrzëszcza / krzikòcza || -kacza / jarchòlë / jazgòta / rikałë / hërlëkałë. Ten krzikòcz le sã chwòli (...) a nic nie robi. Ten krzikòcz le pò tich wiecach łazy. Z krzikòcza biwò dobri spiéwòk. *Sy* Ni móm spòsobù na tegò krzëkòcza. *Ra*]; ~ **targowy** targòwi || tòrgòwi wrzëszcz / krzikòcz; wrzëszcz / krzikòcz na targù [Rozdérò sã jak tòrgòwi wrzëszcz. Ù krzikacza na tòrgù (*a.* na targù) mòże czasã nòtani kùpic. - *Sy*]

krzykaczka *f* krzikòczka || krzëkòczka, wrzeszczka, jazgòtka, wëkrzikalëno, òszczekòłka, trzòskòwnica *f* [Andrësowò to nògòrszò krzëkòczka. *Ra*]; ~ **wesołego usposobienia** wiesołò / pògòdnò krzikòczka, krzikawica *f* [To je dobrò białka, le za wiôlgò krzikawica. *Sy*]

krzykać *zob.* **krzëczëc**

krzykliwość *f* krziklëwòsc *f*

krzykliwy *ad* krziklëwi, wrzeszczący, głosny, jazgòtlëwi

krzyknąć *v* krziknac, zawòłac, zawrzeszczec, zakrziknac, *rzad:* rëknac, zarëczec [òn krziknął / *rzad* krzikł. Krziknął na całë gardło. Zakrziknął na niegò. *Sy* Kòbietë

krziknãłë i chùtiszkò w kùchni sã zariglowałë. Jò to krzikł (*a. krziknãł*) i szkapã scygnãł. – Lz]

krzykniëcie *n* krzykniãcé, zawrzeszczenié, zawòłanié *n*. *Por.* **krzyk**

krzyna *f* përzna / përzin(ësz)ka *f*, kãsk, kãsynk, *arch lok* krzink *m*, zdebło, zdebëtkò *n* [Ni móm wiele czasu, ale krzink pòsedzã ù ciebie. *Sy*]. *Por.* **krzta, trochè**

Krzysztof *m* Krzisztof || Krësztof *m*; **wyprawa** ~ **Kolumba** wëprawa / réza Krzisztofa Kòlumba [„Jak Kòlumbòszów Krësztof tã Amerikã wëkrił” *Bù*]. *Por.* **Neptun**

krzywa *f* krzëwò *f* (krzëwò liniò); *ew. w zn. zakręt: nòkòlë n, zòkrãt m, krzëwizna f; w zn. nawrót: nòwrót m.* *Por.* **krzywizna**

krzywda *f* krziwda *f*; *zdr* krziwdka *f*; *ew. w zn. słośliwość, psota: psota, rzad niegòdzëwòta* || -wòsc, zòsc, zòslëwòsc *f, lok (arch?)* przesprawie || -wié *n*; *w zn. szkoda, strata: szkòda f, pòmstwò n* {‘pòmstwò’ = *szkòda*; ‘przesprawie’ *n* – *por. arch* przesprawa *f* = *kłòpòt, zmartwienie, przeszkòda*} [Na cëzy krziwdze sã nicht nie ùtëczy. Lëdzkò krziwda nikògò nie wzbògacy. Niech bądze mòja krziwda, a twój zysk (*zwësk - zachwòlò ten, co sprzedòwò towòr*). Gãsò / krowiò krziwda (= *łàka, pastwiskò*). To dzeckò tam samò szło, le co bë mù chto jaczégò przesprawia (przesprawiò || -wiégò) nie zrobił. - *Sy*]; **wyrządzić ~dę (szkodę, psotę, zòśliwość)** wërzãdzëc / zrobic / ùczënic krziwdã (*szkòdã, psotã / przesprawié, niegòdzëwòtã* || -wòsc, zòsc, zòslëwòsc); *ew. narobic pòmstwa (= szkòdë / stratë / psotë)* [òn ji wërzãdzył / òni ji wërzãdzëlë krziwdã; To dzeckò tam samò szło, le co bë mù chto jaczégò przesprawia (przesprawiò || -prawiégò) nie zrobił. Mòja sënòwò nie je lëchò, òna mie jesz nòmniëszci krziwdczy nie zrobiła. *Sy* Ten (wiatër) nama narobił pòmstwa. *Gò*]; **wyrządzać komuś ~dę (szkodę, psotę, zòśliwość)** wërzãdzac / robic / czënic kòmùs krziwdã (*szkòdã, psotã / przesprawié, niegòdzëwòtã* || -wòsc, zòsc, zòslëwòsc) [Robic kòmùs krziwdã. Tu mùszã gdzes brumbãczy miec gniòzdo, bò jich tak wiele lòtò, le jim zòscë nie robita, co òne waju nie pògrëzã. - *Sy*]; **doznać ~dy** zaznac / doznac / doswiadczëc krziwdë, òdczëc krziwdã; miec krziwdã; *ew. w zn. nabiedować się: nakrzywdowac sã* [Mòja nënka sã dosc nakrzywdowãła za młodégò, ale za to terò òna wszëtczëgò dosc. *Sy*]; **działa mu się** ~ jemù sã dzãła krziwda, òn sã co nakrzywdowòł, òna sã co nakrzywdowãła, òno sã co nakrzywdowãło [Mòje krziwdzãtkò (*dzeckò pòkrziwdzoné*) sã dosc nakrzywdowãło, jak jò nie bëła doma. *Sy*]; **doznawać ~dy** zaznawac / doznawac krziwdë; miec / cierpiec krziwdã, krziwdowac [Lepi krziwdã cierpiec, nigle krziwdã robic. Jò lata krziwdowòł. - *Sy*]; **naprawić ~dę** naprawic / wënadgradzëc krziwdã [Jak jes winien, to napraw krziwdã. *Sy*]; **jakiemuś dziecku dzieje się** ~ jaczëmùs dzeckù dzeje sã krziwda; **bez ~dy dla moich interesów** bez szkòdë dlò mòjich jinteresów; **z ~dã dla mnie** z mòją szkòdã / krziwdã; ze szkòdã / z krziwdã dlò mie; **nie dać sobie zrobić krzywdy (nie zapòmnieć zadbać o swój zòłãdek)** nie dac sobie krziwdë (nie dac sobie zrobic / wërzãdzëc krziwdë) [Jédz le jédz jak doma. – Jò sobie krziwdë nie dóm (*nie dóm zrobic*). *Gò*]. *Por.* **łajdactwo, szkoda, psota, niegodziwość**

krzywdowac *v w zwrocie: nie ~ sobie (nie uważać się za pokrzywdzonego)* nie narzekac, nie czëc sã pòkrziwdzonym, ni miec krziwdë; *ew. bëc zadowolonym, ceszëc sã* {*kasz. ‘krzywdowac’ = pol. biedować, cierpieć krzywdę / biedę – zob. krzywda – dozna(wa)ć ~dy*}

krzywdzący *ad* krziwdzãcy

krzywdzenie *n* krziwdzenié *n*

krzywdziciel *m* krziwdzëcéł, *arch* pòkrziwc *m* [tegò krziwdzëcela; temù krziwdzëcelowi; Ùmiérała bez żalu do swégò krziwdzëcela. Jò temù pòkrziwcowi jesz pòkòżã. – Sy Krziwdzëcéł wszech lédzy. Lz]

krzywdzicielka *f* krziwdzëcelka [Krziwdzëcelka swòjèch dzecy. Lz]

krzywdzicielstwo *n* krziwdzëcelstwò *n* [Nòwiãkszé krziwdzëcelstwò òn bë zrobił. Lz]

krzywdzić *v* krziwdzëc, robic / wërządż(ëw)ac kò mù krziwdã; *rzad* (p)òkrziwdzac [Òn wszëtczich lédzy krziwdzy. Nie pòkrziwdzòj nikògò. Dobri pón swòjèch lédzy nigdë nie òkrziwdzò. - Lz]. *Por.* **wykorzystywać (kogo), skrzywdzić**

krzywdzony *ad* krzywdzony

krzywica *f* krzëwica *f*, *angelskò* chòrosc / chòroba; *rachitis* *m*

krzywiczny *ad* krzëwiczny, chòri na krzëwicã; *ew.* krzëwi, pòkraçony; **człowiek chory na ~cę (garbaty, kaleka)** krzëwòł, krzëwòlc, krzëwòta, krziwc, krziwk *m* [Ten krzëwòł nama wiele nie pòmòże. Jidze ùkrzëwiony jak taczì krzëwòlc. Co za krzëwòta jidze do nas. - Sy] { ‘krzëwòł’ / ‘krzëwòlc’ *in zob.* garbus(ek)}; **kobieta cierpiąca na ~cę** krziwka *f* [Chto takã krziwkã weznie. Sy]. *Por.* **wątył, chorowity**

krzywić (się) krzëwic (sã); *ew.* w *zn.* *giąć się:* wëkrzëwiac sã, dżac sã, wëdżinac sã / wëdżibac sã, *arch:* łãgòwac sã || łãgac sã [Pësk / gãbã krzëwic. Sy Młodé drzewiãta sã krzëwiã letczy niż stòré. Wãgòrz sã tak łãgùje (wëdżibò, wije), ga (czej) òn łazy. Tegò czija tã ni mòżesz łãgac, òn sã złąbi (złómie).- Lz Łãgòwòł swòj czij, jaż gò złómił. Ni móm niżódny radë na to łãgòwanié. Deska sã łãgùje, czej je mòkrò. Te dwiérze sã łãgùją. - Ra]; w *zn.* *kulić się:* gruzdżëc sã / *rzad:* gùrdżëc sã; **starość krzywi grzbiet człowieka** starosc krzëwi krzebt człowieka Lz; ~ **się (okazywać niechęć)** krzëwic sã [Krzëwiã sã na nas, a nie wiémë ò co. Sy]; w *zn.* *patrzeć spode łba:* blëszczëc sã; ~ **nos** krzëwic / wëkrzëkwiac nos; ~ **usta** krzëwic / wëkrzëwiac gãbã / mùniã - *zob.* **dąsać się;** ~ **się** w *zn.* **paczyć się** – *zob.* **deformować się**

krzywiec *v* (*stawać się krzywym*) krzëwiec, stawac sã krzëwi [Nasza starka ju czësto krzëwieje (*stòwò sã / staje sã krzëwò*). Sy]

krzywik *m* **1.** krzëwik *m*, przibiór do cëchòwaniò krzëwëch linii; **2. krzywiki** *pl ent* (*rodzaj motyli – ok. 70 gatunków*) krzëwiczi *pl* Gò

krzywizna *f* krzëwòsc || krzëwòta, krzëwizna *f*, zadżãcé, wëdżãcé, zakrzëwienié *n* [Ten płot to je sama krzëwòta, mùszimë gò wëprostowac. Sy Dël mò taczé zadżãcé. Gò]; *ew.* w *zn.* *zakręt:* zòkrãt *m*, nòkòlé *n*, krzëwizna *f*; w *zn.* *tuk:* łãka *f* { ‘łãka’ *arch in = pol.* a) zatoka w jeziorze; b) krzywizna półkolista, tuk, zakręt; c) tuk jako element architektoniczny} [ti krzëwiznë / łãczy; w łãce; *pl:* te krzëwiznë / łãczy. Ùważòj na krzëwiznie (*na zòkrãce / nòkòlim*), żebës nie wëwrócył. Sy Jegò chicze (*arch = chëcze*) stojã nad pierszã krzëwiznã drodżi. Lz W łãce stojã czòłnë. Droga, rzëka robiã łãkã. Prawie w ti łãce to sã stało. W naszym kòscele òkna mają łãczy. - Sy]; *ew.* w *zn.* *wypaczenie deski:* wãbierzëna, łãdżëna *f* Tr; w *zn.* *pałak:* pałag. *zdr* pałazk *m*; ~ **lotu / toru pocisku** mil zakrzëwienié / krzëwizna lotu / turu kùle (*a.* racë / bómbe / strzëlu)

krzywka *f* **1.** *zob.* **krzywik**; **2. tech** (*element mechanizmu*) krziwka *f* Gò { ‘krziwka’ *in – zob.* krzywulec }

krzywkowy *ad techn* krziwkòwi; ~ **napęd / mechanizm** krziwkòwi nanëk / mechanizm

krzywo *adv* krzëwò; *ew.* w *zn.* *nieco krzywo:* krzëwawò *rzad*; (**naj**)~**wiej** (nò)krzëwi [wym: -wji], (nò)barzi krzëwò; ~ **patrzeć na kogo** krzëwò zdrzec / wzerac na kògòs; *ew.* *patrzeć spode łba:* blëszczëc sã; **krzywo (kłamliwie) przysięgać**

krzëwò (łżélskò / łżawò) przësëgac [Przed sądã žid krzëwò przësëygł. Lz]. *Por. koślawo, ukośnie*

krzywonogi *ad* krzëwònodzi, szpòtawi, *lok* kraczati; ten / ta z krzëwima *nogama* [Pòtkòł chłopa kraczatëgò. Zajac je kraczati. Sy]; **człowiek** ~ kòszlòwc, wëkrziwiélc, szpòtawiélc, *lok* kraczała, kraczajnoga, kraczòłka *m*, kraczédło, kraczëpùdło [Czej tegò kraczòłka weznã do wòjska, tej to na pewno mdze wòjna. Sy]

krzywonos *m* **1.** *orn* fùrmón, hijhop *m*; **2.** *mężczyzna z krzywym nosem*: krzëwònos *m*
Ra

krzywonosy *m*, –*sa* *f* krzywònosy *m*, krzëwònosò *f*, ten / ta z krzëwim nosã [To na pewno ta krzëwònosò pòwiedzala. Sy]

krzywooki *ad* krzëwòdoci, z krzëwima òczama. *Por. zezowaty*

krzywoprzysiac, ~**sięgać** *v* krzëwò przësyc / przësëygnac, krzëwò przësëgac [Temù nic nie wierza, ten bë chòc krzëwò przësëygł. Sy]

krzywoprzysięstwo *n* krzëwòprzësãżstwò (*Gò*) || –sãstwò (*Lz*), krzëwò przësãga || przësëga [Sãsedzë jegò nie namòwilë do krzëwòprzësãstwa (–sãżstwa *Gò*). (*Bù?*)
Lz]

krzywoprzysięzca *m* krzëwòprzësãżca *m* (*Lz*, *Sy*) [Krzëwòprzësãżca ùmierò colemało nòglã smiercã i robi sã jesz za zëcëgò czòrny na gãbie. Sy]

krzywość *f* krzëwòsc || –wòta *f*; *ew. zob. koślawość* [Ten płot, to je sama krzëwòta, mùszimë gò wëprostowac. Sy]

krzywousty *ad* krzëwògãbi || krzëwògãbny, *złóśl*: krzëwòmùni, mërmòcz *m*, (chtos) z krzëwã gãbã / *złóśl* z krzëwim pëskã

krzywulec *m* **1.** *coś krzywego, np. widelec*: krzëwùlc *m* (*Gò*); **2.** *drzewo krzywe, karłowate, szczególnie sosna*: krzãslòk || chrzãslòk, krzëszlòk, grãzlòk, krzëwùlc, krziwc *m*, krziwka, *lok* mątewka *f*; *lok o drzewach, zbiorowo*: łączëzna *f* {krzëwùlc' *in* = *pol.* wëgorz – *zob.*; 'krziwc' *in* = *człowiek krzëwi, kaléka*; 'krziwka' *in* = a) *kòbiéta krzëwicznò, kaléka*; b) *hòczk przë bãbnie dówny draszmaszinë*; c) *pol. krzywka – zob.*; 'mątewka' *fig - ò drzewie, co sã nadaje le na mątewczì, mieszałta do zupë*} [Wez, wëtni òd ti łączëznë na òpòł. Kòle jezora stojalë mątewczì. – Sy Tu rosca same krzëwùlce / krzãslòczì. *Gò*]

krzywy *ad* krzëwi, krzëwawi, grãzłowati, łãkòwati || łączny; *w zn. pałakowaty*: pałagòwati; *o drzewie, nadający się jedynie na opał a. na mątewki*: mątewkòwati [tegò krzëwégò; Krzëwi jak bas. Pańskò łaska na krzëwim (*tu*: 'krzëwi' = *zajc*) jezdzy. Mech leżòł w łózkù i pòscył przez całi Wiòldzi Piątk, a pò pòłnocë òn wstòł i sã najòdł, jaż òn krzëwi bëł. Ten pòtrafi z krzëwégò prosté robic. Narobił sã, jaż krzëwi bëł. Mątewkòwaté drzewò nie nadòwò sã do bùdowaniò. – Sy Më jesmë jaż krzëwi òd ti robòtë. *Gò*] {*kasz.* 'krzëwi' *in* = *pol.* a) *garbaty, koślawy*; b) *sztuczny, np. 'krzëwé gòłabczi' (gòłabki z kapusty), 'krzëwi kùrp' / 'krzëwò szpëra' (but ortopedyczny)*; c) *obłudny, nieszczerzy, fałszywy, błędny, np. 'krzëwò pòbòżnosc' (bigoteria), 'bëc na krzëwi drodze' (mylić się), 'krzëwò przësãga || przësëga' (krzywoprzysięstwo), 'krzëwé òczë' (oczy rzucające urok a. zezowate)*; d) *nielegalny, np. 'krzëwi zòróbk / hańdel', 'chòdzëc krzëwima dwierzama' (być złodziejem), 'krzëwi slub' (konkubinat), 'krzëwé dzeckò' (dziecko urodzone poza małżeństwem)*; e) *rzadko o grzybach: niejadalny, trujący*; f) *zool: zajac – Sy*}; **(naj)~wszy** (nò)krzëwsi, (nò)barzi krzëwi [Chto z waju mò ten nòkrzëwsi nos, zëdzë? *Lz*]; ~**we nogi** krzëwé / kòszlawé / szpòtawé / *lok* kraczaté nodzi; **stawać się krzywym** krzëwiec – *zob. krzywieć*; ~**wym okim patrzeć** zdrzec krzëwim òkã, blëszczëc sã, nurkã zdrzec; *ew. nienawidzec. Por. koślawy, pochylony, pochyły*

krzyż *m* krziż *m*, *zdr* krziżik || krziżëk { ‘krziż’ *in* = a) *plecë, krzebt*; b) *kłòpòt, biédã, ùcemiãga* } [tegò krziża, na krziżu; *pl*: te krziże. Kòle drodżi stoi krziż. Niese krziż w procesji. Pòstawić krziż na grobie. Na wieżë je krziż. Mòdli sã pòd krziżã, a diòbła mò za kòlnérzã. Z jedny chawczy robią krziż ë widlëszcza (*sztìl, trzónk widłów*) do gnoju (*bracynowie nié wiedno sã do se pòdobny*). Stróni òde mie jak diòbeł òd krziża. Tak wedle mie jidze jak diòbeł wedle krziża. - *Sy*]; **na** ~ na krziż; *ew. w zn. w poprzek i wzdłuż*: w (pò)przék i (w)zdłuż, *arch* przék i spak [Wãdrowòł jem przék i spak naszym krajã. Stól ze zbitëch przék i spak szlig (szligów) leszczënowëch. - *Ma*] { ‘spak’ = *òpak, òpaczno - por*: *wspak*}; **jak z ~a zdjety** jak z krziża zjãti, jak pòłómóny / zdechłi, jak od se [Wëzdrzi jak z krziża zjãti. *Sy*]; **leżeć ~em** leżec krziżã [Leżec krziżã na zemi. *Sy*]; **bóle w ~u** bóle w krziżu / krziżach / krziżëszczach / *ew. (w kręgosłupie) w krzëlu* [W krziżu / krziżach mie bòli. Klãczy (*klëczy*) pòd krziżã, a diòbła mò w krziżu. - *Sy*]; **miec z kimś krzyż Pański** miec z kògùms / z czims krziż (a. krziż Pańszci) / ùcemiãgã / ùdrãka / biédã / kłòpòt; *ew. lok*: miec z kògùms / z czims piekłé reczi [Co jò móm z nim za krziż, tegò bë nìcht nie ùwierził, Jeden krziż za drëdzim na mie sã wali. Mòje całë żëcé to je krziż Pańszci. Chto mò krziż, ten sã nôpiérwi żegnò. Òna mò z nim piekłé reczi. Ni ma wiksżëgò krziża jak miec za sãsòdkã dãdrotkã (*pol. kobieta gderliwa*). - *Sy*]; ~ **na drogë (pòzëgnac kogoś)** krziż na drogã. *Por. krzyżyk*

krzyżacki *ad* krzëżacczi; ~ **zakon / rycerz / wojownik / żołnierz / zamek / komtur** krzëżacczi zòkón / ricerz / wòjòrz || wòjownik / żòlnérz / zómk / kómTUR; ~**e wojska** / -**ska** krzëżacczé wòjska / -skò

krzyżactwo *n* krzëżòcë *pl*, krzëżactwò *n*

Krzyżak *m* **1.** Krzëżòk *m*, *pl*: Krzëżòcë [Przë Swiecënie Krzëżòcë ze swòjima wiérnikama pòbiti bëłë. Tam ti Krzëżòcë sã pòchòwóny. - *Lz* Kaszëbi pòbilë Krzëżòka, a jész na bòsòka. Ten òd Krzëżòków pòchòdzy (*ò wësoczim chłòpie*). Krzëżòk bëł tak mòcny, że jak òn włòżł pòd stóg słomë, to òn pòdniòsł jegò ë z nim szedł. - *Sy*]; **2.** *zoo* krziżewi pajk

krzyżmo *n* krziżmò *n* – pòswiãcony òlëj

krzyżodziób *m orn* nożëcznik, krziżodzëbk (*Sy*) || krzëżodzëbnik (*Bù*) *m* [Krizodzëbk temù sã tak nazëwò, bò mò mòcno zakrzëwionã dzëbã, chtërnã wëbiérò zòrna ze sziszków. *Sy*]

krzyżować *v* **1.** krziżowac, przëbijac do krziża, zadawac smierc krziżewã / na krziżu [Piérwi lëdzy krziżowalë i kamieniowalë (-*owelë*). *Sy*]; **2.** ùkładac cos na krziż [Lëczi krziżowac. *Sy*] {*kasz.* ‘krziżowac’ *in* = *pol.* a) *nastawiac żagle na jazdę pod wiatr, płynąc żaglami pod wiatr*; b) *haftowac na krzyż, uprawiac haft krzyżowy*}

krzyżować się krziżowac sã, przebiegac prostopadle do siebie, przecënac sã; **tam drogi się ~żują** tam drodżi sã krziżëją / przëcynają *a.* z tegò mòla drodżi rozchòdzą sã na wszëtczé stronë; tam je krziżówka [W lese sã drodżi krziżëją. *Sy*]; ~ **czyje plany** krziżowac / psëc (*rzad*: *kazëc*) czëjes planë / zamiarë / ùdbë; **wszystko się ~żuje** wszëtkò sã krziżëje / psëje, wszëtkò jidze na òpak, nic sã nie ùkłòdò (tak, jakbë sã chcało), mie lëchò jidze, nie szczescy mie sã [Mie sã wszëtkò krziżëje *Sy*]

krzyżowanie (się) *n* krziżowanië (sã) *n*

krzyżowiec *m* krzëżówc, krzëżownik || krziżownik *m*, ricerz – ùczãstnik wëprawów krziżewëch [tegò krzëżówca / krzëżownika / krziżownika; We Gduńskù je dwór Krzëżowniczi, gdzie przòdë sã bòdòj òdbiwalë turnieje krzëżowników. *Gò*]

krzyżownica *f* **1.** *bot* krziżownica *f*; **2.** *tech* krziżownica, skrzyżowanië szin(ów); **3.** (*u okna*) pòprzëcznik; *ew.* krziż *m*

krzyżownicowaty *ad* krziżownicowati

krzyżowy *ad* krziżewi || krziżowi; **droga** ~**wa** droga krziżewô; *ew.* stacje *pl* (stacje drodżi krziżewi) [Òdprawic drogã krziżewã. *Sy*]; **dni** ~**we** krziżewé dne (przez Swiãtã Wniebòwstapieniô Pańszczégò); **sklepienie** ~**we** krziżewé sklepienié; **ogień** ~ krziżewi òdżin [Jachtarze wzãlë zajce w krziżewi òdżin. *Sy*]; ~**wy wiatr** (**wiatr ze wszystkich stron**) krziżewi wiater; krziżawica, krziżawa *f*, *lok* krziżawiszcze *n* [We wietrze krziżewim nôlepszo chëcz sã nie òstoji. Chto sã w krziżawã dostónie, ten ju dodóm nie zańdze. Jak ùderzą krziżawice, to nie pòmògã kòżëchë ani rãkawice. - *Sy*]; ~ **ogień pytań** sëtka i spëtka; wëpëtówka *f*, krziżewi òdżin pitaniów; ~**we wojny / wyprawy** krziżewé wòjnë / wëprawë; **bóle** ~**we** *zob.* **krzyż** – **bóle w ~u**; **haft** ~ wësziw(k) / haft krziżewi; **uprawiać haft** ~ wëszëwac na krziż, krziżowac [Wëszëwac na krziż abò krziżowac to je to jistné i to samò. *Sy*] {*kasz.* ‘krziżewi’ *in a*) ‘krziżewé drzewkò’ = *pol. bot. dziurawiec*; b) ‘krziżewé zelé’ = *pol. bot. 1. dziurawiec; 2. mięta*; c) ‘krziżewé piestrzenie’ piestrzenie przez jaczé przechòdają lécczi na krziżnikù (*nakrziżnikù / krzëżownikù / krzebownikù*); d) = *pol. treflowy* – *zob.*; e) *mieszkający przë krziżu przëdrożnym* [Zaniesë to to krziżewégò Mecha. *Sy*]; f) ‘krziżewé witczì’ szeroczé witczì do òplòtaniô „krziża” w kòszu; g) ‘krziżewi’ chłop, co niesë krziż na przòdkù procesji, pògrzebù / pielgrzimczì *itp.* }

krzyżówka *f* **1.** krziżówka / skrzyżowanié ras; krziżówka geneticznò; **2.** krziżówka *f*; ùmëstowò rozegracjò (wpisywanié słów w kròtchì); **rozwiązywanie ~zówek** rozwiązywanié krziżówk(ów); **3.** krziżówka (|| *lok* krziżewka *f*, skrzyżowanié dróg [Òn sã ùmówił z dzëwczëcã przë krziżówce. Na krziżówce sã sprãłë jaczés autołë. - *Gò* Na krziżówkach colemało stròszò. Bądã na ce czekòł na krziżewce. Na krziżewce zbilë sã dwa auta. - *Sy*] { ‘krziżówka’ *in* = *dama krziżewô / pol. dama treflowa*}; **4.** (*połëdwica*) krzebtočina (|| chrzebtočina) *f*, miãso z krzebtu

krzyżujący się *ad* krziżëjący sã, skrzyżowóny / pòkrziżowóny, ùłożony na krziż

krzyżyk *m* krziżëk (*lok*: || krziżik || krzëżëk || *arch* krziżik) *m* [Ni ma nòrcëka bez krziżëka. Mie sã ùrwòł krziżik òd kòrunczi (*ròżańca*). Krziżëczì na kògòs wkładac (*doswiadczac kògò*). - *Sy* Na dwiërzach bëłë krziżczì namalóné (*namalowóné*). *Lz*]; **dać komu ~ na drogę** dac kòmù krziż(ëk) na drogã; (z)robic za czims krziż *a*. trzë krziże; **położyć ~ na czym** pòstawic na czims krziż; zrobic na czims sztrich; zwãtpic w cos, *ir* pòżëgnac sã z czim; **ma już ósmy ~ (na karku)** mò ju 80 lat (na karkù), je ju 80 lat stòri; *ew.* mò ju ósmi krziżik || -żëk (na karkù); *fig*: mò ju przëżëté òsmëdzësã ptòszich hërlëków { ‘hërlëka’ = a) *ptòszì kòncert (na zymkù)*; b) *trzòsk, wrzawa* } [Bògù dzãka, òsmëdzësã ptòszich hërlëków jò ju przëżił. *Sy*]

ksantypa *f* kòsëca, sek(w)a, sekùtnica, ùzërnica, hòchl(ën)a, przëkãsnica, szantrapa, kãstawica, ksantipa, *arch* hùżownica (|| łuzownica *Sy*), szëdłownica, hòkbaba *f*, żãdło *n*; *ew.* hòk / sekòcz (òd babë) *m* [Mie jaż strach zbiérò, czëj jò sã do chëczì zblizóm, żëbë sã nie strzasnac z tą łuzownicã. *Sy*]

ksenofobia *f* ksenofòbiò *f*, niechãc do cëżëch; nienawisc (*a.* niezgara *f* / nielëdanié, nienawidzenié *n*) cëżëch

ksądz *m* ksądż (|| *lok* ksydz), *zdr* pieszcz ksążk *rzad*, ksążulk, ksążëszk *m*; *ew.* jegòmòsculk, probòszczk *ze współczuciem*: ksądżëszcze || ksążëszcze / ksądżëskò / ksądżëszczkò *n*, ksążëna *m*; *ew.* zgardl - *zob.* **klecha** { ‘ksydz’ *in* = *pol. a) duchowny ewangelicki, pastor*; b) *przezwiisko kłeryka, który przerwał studia teologiczne* } [tegò ksądza, temù ksądzu || ksądżowi; *pl*: ti ksãża || ksãżò / *arch*: ksãżëjstwò *n*, ksãżëzna *f*; do ksãżi || *lok*: do ksãżëch. Òn ksądzu òkrasã / sliwczì wëjòdł (ò czł., co mò bòlqé na wardze). Ksądż jachòł przez / bez wies (*pòtrawa sã przëpòlëta...*). Ksądż jedze (*zupa / mlékò czipi...* – *gòspòdëni sã zagapiła*). Jic ksądza zeblakac (*spòznic sã do kòscoła*). Krasc jak pò ùmarłim ksądzu. Spiewac / prawic / czëtac jak ksądż. Nie ùcz ksądza pòcerza, czëj òn gò sóm mòże. Chto w ksądza zadzëwò, bez ksądza ùmierò.

Chto na ksādza wiele szczekô, ten gò sã przë smiercë nie doczekô. Bóg je Bògã, równo jaczi ksądz z nim przinǰde. Të bë jôdł z ksādza z jedny misczi, to jô cë wierzã, ale przinǰdzë nôprzód do tegò. Ksādza trzeba tcëc, ale nie z nim na pón brat bëc. Czegò òrganista nie wié, to ksądz dopòwié. Ksądz chòc sóm w błoce brnie pò ùszi, jednak nòs prowadzi pò suszi. Kòzdô parafiô je swégò ksādza wòrt. Jaczi ksądz, takô parafiô, a jakô parafiô, taczi ksądz. Ksądz chòc nie wzérò, wszëtkò widzy. Czej môsz bëc lëchim ksādzã to lepi, zëbës kamienie tluł. Ksądz swòje a diòbeł swòje. Z niegò bądze ksądz jak z diòbła kòscelny. Tu nie trzeba doktora, le ksādza. Stoji na drzewie i wòłò do lëdzy, ale nìcht mù nie òdpòwiòdò (- *ksądz na kazalnicy*). Co to je za jeden, co drëdzim daje czegò òn sóm ni mô? (- *ksądz, co daje slub.*). Nasz ksązk je dobri. Nasz ksązëszk sã ju robi starëchny. Dwaj ksązulcë szlë drogã. Ti ksądzëszcza sã ju co namiarznã w tëch kòscołach. Je naje ksądzëskò znòu chòré, że gò ni ma nigdze widzec? Nasze ksądzëszczkò sã ju czësto krëché robi, ledwò mòze duńc do wòłtarza. Kùlëz to naszich ksądzëszczkòw zdzinãło w òstatny wòjnie. - Sy Pòjce tu, ksązulkù, sadnice do stołu. Ù naszégò ksąza bëło wczërò wiele ksązejstwa. Tam bëła ksązëzna z całi Pòmòrszi. - *Lz Dòł ksądu na mszã. Zaniesë to ksądzowi (a. ksądu)! Wszëtcë ksązò z całégò dekanatu bëlë tam zgromadzony. Naszëmù ksązkòwi lëchò jidze. Biédny ksązëna ju ledwie nogama włóczy. - Ra*; ~ **wikariusz / proboszcz / dziekan / prałat (arcy)biskup** ksądz wikari / probòszcz / dzekón / prałat / (arcy)biskùp; **dotyczący księdza** *zob. kapłański*; ~ **ewangelicki** – *zob. pastor*

książątko *n* ksążątkò *n*; *ew. ksyżëczk (Tr), princk m* [No môłë ksążątkò bawilo sã z naszima knòpama. *Ra*]

książ(ecz)ka *f* ksąż(ecz)ka, *arch knëz(ecz)ka* (|| *lok knyż(ecz)ka*) *f* {*arch sli* (w *zn. kartki książki?*): *lëstë pl (Ra, Hf) [Z lëstów spiéwelë. Më to w tëch lëstach czëtëlë.]*} [ti ksążczy / ksążeczczzi, w ti ksążce / ksążeczce; *pl*: te ksąż(ecz)czzi, w ksąż(ecz)kach. [Takô môłò knyżka to bëła. *Sy Jò to czëtòł w stòri ksążce. Lz Ti ksążczy jò jesz ni móm czëtónë / jò jesz nie czëtòł. Móm wiele ksązk(ów) na temat historii. Gò Jò jem kùpił tã ksązkã we Gduńskù. Òni kùpiają wiele ksązk. Jaczëz to pëszné pòwiòstczzi sã w ti ksążeczce! Òna mô w skrzëni wiele taczych ksążeczek. „Ksążeczka dlò Kaszëbów”. - Ra*; ~ **szkolna** szkòłowò ksązka, *pl*: szkòłowë ksążczy; *ew. w zn. podrëcznik*: ùczbòwnik, pòdrãcznik *m*, *pl*: ùczbòwniczi / pòdrãczniczi; ~ **kucharska** ksązka kùcharskò; ksązka do warzeji (*Sy*); ~ **do nabożënstwa** ksąż(ecz)ka (*arch knëzeczka* || kny-) do nòbòzënstwa (a. kòscelnò, do mòdleniò) [*Ksążeczka do mòdleniò. Pòzëczë mie twòje ksążczy do mòdleniò. - Ra*]; ~ **oszczędnościowa / ubezpieczeniowa / zdrowia** ksążeczka ò(b)szczãdnoscowò / ùbezpieczeniowò / zdrowiò || zdrowiégò; **okładki ~ki** ò(b)kłòdk / ò(b)kłòdczi ksążczy; **stronice ~ki (w ~zce)** stronë / kartë / kòrtczzi w ksążce; **kiermasz ~żek** kiermasz / tòrg / jòrmark ksązk(ów) [tegò kermaszu / targù / jòrmarkù]; **tytuł ~ki** nòdpis / tytuł (*Tr*: titel) ksążczy; ~ **pod tytułem** ksązka pòd nòdpisã / tytułã; **wydawanie ~żek** wëdòwanié / wëdòwk *m* ksąż(ów); **kolekcja (zbiór) ~żek** *zob. księgozbiór*

książë *m* ksążã *m*, *pl*: ksążãta [tegò ksążëca || ksãca, temù ksążëcu || ksãcowi; *pl*: tëch ksążãt(ów); tím ksążãtóm; Pòczestnosc tobie, ksążã i panie, pòczestnosc twòji bëlnoce i sławie. Kaszëbi wiedno wiérno stojelë przë Pòlsce, jak to nama nakòzòł òstatny nasz ksążã. - *Sy („Òstatnò gwizdzka Mestwina”)*. Òstatnym ksążëcã Wschòdnégò (Gduńszëgò) Pòmòrzò bëł Mestwin (ùmarł w 1294 r.) a òstatnym ksążëcã Zòchòdnégò Pòmòrzò bëł Bògùsłòw XIV (ùmarł w 1637 r.). Gò Panowanié ksążëca Swiãtopòłka. *Ce Nen ksążã dòł (sã? / jich?) òkrzcëc (òchrzcëc). Lh Jò z ksãca kłãtwã zjimóm. Pò ksążëcu Swiãtopòłkù fifë ë wëkrãtë më Kaszëbi jesz pò*

dzys dzén mómë w spòdkù wzátë. *Dh* Ksążã niebieszi Michòł diòbłã pò niebie gònił. *Sy* Swiãtopòłk bël nòsłówniészim ksążëcã pòmòrszczim. Niegdës më mielë swòjèch włòsnëch ksążãt. Na tëch òbrazach są wëmalowóné pòstacë ksążãt pòmòrszczich. - *Ra*]; **wielki** ~ wiòldzi ksążã

książëcy *ad* ksążëcy (|| ksążëczy || ksążãcy) { 'ksążëczy || -cy' – *por. celëczy || -lãczy || -lãcy; jagniëczy || jagniãcy; kòzlëczy || kòzlëcy || -lãcy; dzëwczëcy || -czãcy; dzecãcy; knòpiczi*} [Ksążëcò gòdnosc. Pòwiòdaja, èż òna mia bëc ksążëcégò rodu. Ksążëcy dwór; ksążëcy lëdze; na ksążëcëch gòdach. - *Ra* Ksążëczy zómek. *Lz* Stanica ksążëcò. *Lh*]; **Wasza** ~**ca Mość** Wasza Pòczestnosc; Wasza ksążëcò miłosc; pòczestny / dostójny / nòpòczestniëszy / nòdostójniëszy ksążã, panie; **po** ~**cemu** *adv* pò ksążëcémù; *ew.* jak pròwdzëwi ksążã; pò pańskù

książka *zob. książ(ecz)ka*

książkowy *ad* ksążkòwi; **jëzyk** ~ ksążkòwò mòwa / ksążkòwi jãzëk (jãzëk përnã sztëczny / barzi precyzyjny / jinszi nigle codniowi)

księżnica *f* ksążnica, ksążkòwniò, biblioteka *f*

ksieni *f* kseni (*Gò*), przëłożonò (przëdniczka / starszò) klòsztoru (zòkònniców / klòsztorniców)

księga *f* ksãga, *arch* knëga (*lok:* || knyga || knëga) *f*; *pl:* ksãdzy, *arch* knédzi [Nasz syn le w tëch ksãgach sedzy. Czëtac z knédzi jak ksãdz. - *Sy* Z grëbi ksãdzy òn wieczorã spiewiwòł swòje piesnie. (*Dh?*) *Lz* To je baro wiòlgò ksãga. Òn wiedno w ksãgach szukò. Kòscelnò ksãga. *Ra*]; ~ **Rodzaju** / **Wyjścia** / **Liczb** / **Powtòrzonego Prawa** / **Sędziów** / **Rut** Ksãga (*a.* Knëga) Pòczãtków / Wiòdzeniò / Lëczbów / Pòwtòrzonégò Prawa / Sãdzów / Rut; **Druga** ~ **Królewska** Ksãga / Knëga Królewskò; **Księga Psalmów** / **Koheleta** / **Przysłów** / **Mądrości** Ksãga / Knëga Psalmów / Kòheleta / Przëstówiów / Mądroscë; ~ **rëkopiëmienna** ksãga rãkòpismienno; ~ **rachunkowa** / **podatkowa** / **pamiãtkowa** / **życzeniò** i **zażalen** ksãga rechùnkòwò / pòdatkòwò / pamiãtkòwò / żëczbów (*a.* żëczeniów) i zażaleniów; **...oby te księgi tãfiły pod strzechy (a nie na strych)** ... żebë (*a.* niechbë) te ksążczy trafilë pòd strzechë (*a* nie pòd ùstrzechë); ~**gi** *pl an* (*u* krowy) ksãdzy, *arch* kradnisze *pl* [Krowa mò ksãdzy. Naszi krowie w ksãgach (*w kradniszach*) sã zapchało. - *Sy*]. *Por.* **kodeks**, **szpargał(y)**, **zwój**

księgarenka *f* ksãgarenka *f*, mòłò ksãgarniò

księgarka *f* ksãgòrka *f*, pròcownica ksãgarni, przedòwòczka ksążk(ów); *arch* ksãżniczka *Lz* { 'ksãżniczka' = *pol.* ksiëżniczka - *zob.* }

księgarnia *f* ksãgarniò *f*, króm z ksążkama; *ew.* ksążnica *f* (*Ma*) [Nasz òjc kùpił w ksãgarni kalãdòrz. *Ra*]; ~ **naukowa** ksãgarniò nòùkòwò / ùczbòwò; ~ **antykwaryczna** ksãgarniò antikwaricznò; antikwariat *m*; ~ **wysyłkowa** ksãgarniò wësélnò / wëséłkòwò; **wystawa (okno wystawowe)** ~**ni** wëstawa (òkno wëstawòwë) ksãgarni

księgarski *ad* ksãgarsczy; *ew.* ksążkòwi [Ksãgarskò lòda. *Lz*]; **rynek** ~ rënk ksãgarsczy; *ew.* sprzedòż ksąż(ów), hańdel / òbrót ksążkama; **branża** ~**ska** branża ksãgarskò; *ew.* wëdòwanië / wëdòwk, rozprowòdzanië i (s)przedòż ksążk(ów); **towar** ~ towòr ksãgarsczy: ksążczy

księgarstwo *n* ksãgarstwò *n*; *ew.* *Tr:* ksążkòwizna *f* [Na ksãgarstwie zrobił znaczny majątk. *Ra* Jegò òjc bël szewcã, a szewiectwã òn bë zarobił wicy jak ksãgarstwã. *Lz*]

księgarz *m* ksãgòrz; *ew.* *arch* ksãżnik (*Lz*), *Tr:* ksążkòwnik *m* – **1.** pròcownik ksãgarni, (s)przedòwòcz ksążk; **2.** *hist* wëdòwca ksążk [Ù ksãgarza są do nabëcò nastãpùjącë ksążczy kaszëbsczë. (*Ce?*) *Lz*]

księgosusz *m* med ksãgòsësz *m* (*Gò*), chòroba / chëra bëdła

księgowac *v* ksãgòwac; ~ **pozycjë** / *pl:* **-cje** ksãgòwac pòzycjã / *pl:* **-cje**

księgowanie *n* ksągòwanié *n*; wpisywanié do ksągów rechùnkòwèch wèdatków i dochòdów a téż jinszych zmian stanu majątkòwégò firmë / przedsābiorstwa

księgowość *f* ksągòwòsc *f* – **1.** prowadzenié ksągów rechùnkòwèch firmë; ~ **budżetowa / handlowa / amerykańska** bùdżetowô / hańdlowô / amerikańskô; **2.** bióro, co sã zajimò prowadzenim ksągów rechùnkòwèch firmë

księgowy **1.** ksągòwi *ad*; **dokumenty** ~we dokùmentë ksągòwé; **instrukcja** ~wa jinstrukcjô ksągòwô; **2.** ksągòwi *m* / ksągòwô *f* (*niem.* bùchalter *m* / -ka *f*) – pròcownik / pròcownica, co prowadzi ksādzi rechùnkòwé; **główna** ~wa głównô ksągòwô; **zastępca** ~nej ~wej zastāpca główny ksągòwi

księgozbiór *m* ksągòzbiór *m*, biblioteka *f*; zbiór / kòlekcjô ksążk(ów) / drèków / rākòpisów. *Por.* **biblioteka**

księstwo *n* ksāżstwò (*Gò*) || ksąstwò (*Lz*) *n* [tegò ksā(ż)stwa w ksā(ż)stwie; Òn przèszedł do jednégò ksąstwa. W ksąstwie bël wiòldzi głòd. (*Lh, Ma, Dh, Jk*) *Lz*]

księżna *f* ksāżnò, princesa *f* [Ny pòwiòdą (*pòwiòdają*), co ròz w gardzyńskich górach jena (*jedna*) ksāżnò mieszka. *Lz*]

księżniczka *f* ksāżniczka, princeska *f* [Królowô Anielszi (*królewô Anglii*) mô sostrā, ksāżniczka Małgòrzatā. Jacha ksāżniczka na kòniu... – Sy Zómk bël włòsnoścā ksāżniczczī. *Ma*]

księżowski *zob.* **księży, kapłański**

księżulo *zob.* **ksiądz**

księży *ad* ksāzi, ksādżów, ksādżewsczi, ksādżewi [Na ksāzim fòlwarkù. Ksāżò gòspòdèni. Schwòcèlë gò w ksāżich ruchnach. Na ksādżewèch niwach. Młénarszi swinie do chòwë, a ksāzi gòspòdèni za zonā nie bierzë. Ksādżewsczé òbleczenié / dochòdë. Ùrząd ksādżewsczi - *Ra* Ksādżewsczé / ksādżowe kònie wèzdrzą jak smòczi. *Sy*]; ~**za siostra** ksāżò / ksādżowa sostra; ~**że powołanie** ksāżé / kapłańsczé pòwòłanié; ~ **obowiązki** ksāżé / kapłańsczé òbòwiazczī; ~ **sutanna** rewerènda, sutanna *f*, ksāżò / ksādżewskô / ksādżowa sèknia; ~ **pole** ksāżé pòle; ~ **ogród** ksāzi / ksādżów ògród; **patrzeć na** ~**żą oborę** zdrzec na ksādżowā òbòrā, zdrzec na ksādżowe / ksāżé / ksāżèno pòle, bęc na ùmercym / na schiłkù / na ùtèpie, bęc jedną nogā w grobie, stojec nad grabā, wzerac do Óbrama, klepac do sw. Piotra {*kasz.* òbòra' = *pòdwòrzé, pol. podwòrze*}

księżyc *m* miesāc || miesādz, ksāżèc, *zdr pieszcz* ksāżèczk *m*, *rzad* bòzi wid, *żart:* łesy, *lok* gòłòłepi jaskrzèlc, kawalèrszczi zdrājca *lok:* klar(k)a *f* *Sy*, *lok* krawczik *m* *Gò* { 'krawczik' - òd *kròwca łèségò, nòzwèskā Krawczik*; 'klara' – *wierā òd niem.* 'klar' – jasny, widny, klòr; 'gòłòłepi' *in żart = czł. łesy*} [Ksāżèc jidze na cmā / schnie / je ùschli / rosce / je pełen / wèzdrzi jak róza. Dzys ksāżèc je wiòldzi jak slédné kòłò òd wòza. Dopiero pòłnié, a ju ksāżèc swiéci (*do kògòs, chto mô dzurë w żokach*). Ksāżèc je baro cekawi (*czekawi*), òn mùszi wszèstkò widzec i òbezdrzec, òn mô òcze jak sowa. Ksāżèc brodzy (*czāsto krèje sã za chmùrama*), to mdze szlaga (*deszcz, chlapa*). Ksāżèc to je to kòłò, co fùrmanowi spadło, czej òn pò niebie jachòł. Ksāżèc to je to kòłò òd wòza, na chtèrnym ksāżā niebieszczi Michòł diòbła pò niebie gònił, jak ta wiòlgò bitwa midzë aniołama bëła. To sã nóm scemniało na pòlu, ale ksāżèczk nóm swiécił. Łesy ju swiéci / wèłòżò. Jaskrzèlc ju swiéci. Pòjedzemë pòzni, jaż klara wzéńdze. Klarka swiéci na niebie. - *Sy*]; ~ **w kształcie sierpa** kòsa *f* *lok*, serzp *m* *Gò* [Kòsa ju swiéci. *Sy*]; ~ **przybiera** miesāc / ksāżèc dobiérò / przèbiérò / rosce; ~ **maleje** ksāżèca ùbiwò, miesāc / ksāżèc schnie / jidze na cmā [Ksāżèc je ùschli (*ò nocë bezksāżècowi*). *Sy*]; ~ **w jest w pełni** ksāżèc je w pełni / je pełen / wèzdrzi jak róza / jak slédné kòłò òd wòza [W pełni (*ksāżèca*) je lèchò robic. Grzèbë rosca, czej ksāżèc je w pełni. - *Sy*]; ~ **na nowiu** miesāc je na nowiu (| *lok* nowie); **ostatnia faza** ~ca młòdz *m* { 'młòdz' *in* – *zob.* młòdzież } [Miesāc je na na

młodzu || młodzym. *Sy*]; ~ **kryje się co chwilę za chmurami** / „brodzi” w **chmurach** ksãžęc brodzy / brnie w chmùrach / przez chmùrè [Ksãžęc brodzy, to mdze szlaga (*deszcz*). *Sy*]; **sierp ~ca z rogami do góry** kòsa / serzp miesàca / ksãžëca z rogama do górè [Ksãžęc że bë mógł na nim ùzdã / wãbórk / jadro pòwiesëc zwiastëje pògòdã. *Gò, Sy*]; **sierp ~ca z pochyłony na dół** kòsa / serzp miesàca / ksãžëca pòchilony na dól [Serzp ksãžëca pòchilony na dól zwiastëje deszcz, pòdług przësłowiò: Z roga cecze, z pãpa piecze. *Gò, Sy* {‘pap’ = *brzëch, pãchërz – tuwò: ksãžëc w pełni, co zapòwiòdò stòneczné dne*}); **przy świetle ~a** przë widze miesàca / ksãžëca; **twarz jak ~ w pełni** twòrz / gãba jak miesàc; nalónò gãba; òkrãglò / òbtlò gãba / mùnia, òkrãgli òbtlì pësk {‘miesàc’ / ksãžëc’ *in = pol. miesiàc kalendarzowy – zob. miesiàc*}

księżycoróg *m zoo* szmelk *m*, òrt chrzãszcza

księżycowy *ad* miesàcowi // -dzowi, ksãžëcowi; **noc ~owa** miesàdzowò / ksãžëcowò noc; noc, czej miesàc / ksãžëc widno / jasno swiëcy; ~ **blask (świetło księżycy)** ksãžëcowi / miesàdzowi blòsk / wid

księżyna *zob. ksiàdz*

ksykać, ~nać *v* ksykac, ksyknać

ksylofon *m muz* ksylofón *m*; **grać na ~nie** grac na ksylofónie

ksiuty *pl* wrëje *pl* - *zob. flirt, zalecanie się, zaloty*

ksylamit *m chem, tech* ksylamit *m*

ksylit *chem* ksylit *m*

ksylofag *m, ksylofagi* *pl biol* ksylofag *m, ksylofadzi* *pl*

ksylografia *f* ksylografiò [ti -fii] *f, drzewòrëtnictwò* *n, wërzinanié* w drzewie

ksylograficzny *ad* ksylograficzny, drzewòrëtniczi

ksyolit *m chem* ksylolit *m*

ksylometr *m* ksylométer *m*

ksyloza *f chem* ksyloza *f*

kształcaço *adv* sztòłcaço || ksztòłcaço; *ew. ùczàço, pòuczàjàço, wëchòwùjàço*

kształcający *ad* sztòłcający || ksztòłcający – **1.** pòuczàjàjący, ùczàjący; *ew. wëchòwùjàjący, wëròbiajàjący pòzëteczné ùmiejãtnoscë / zwëczy, rozwijàjàjący zdolnoscë / talentë; 2.* fòrmùjàjący, nadòwàjàjący czemùs (k)sztlòt / fòrmã

kształcenie (się) *n* ùczba, nòuka *f, ùczenié / (k)sztlòcenié (sã) n; obrać sobie kierunek ~nia* òbrac / wëbrac so(bie) czerënk (k)sztlòceniò || -niégò / ùczbë / studiów / sztudérowaniò

kształceniowy *ad* ùczbòwi, nòuczny, (k)sztlòceniowi, słužàjący do ùczbë / nòuczni / (k)sztlòceniégò; **ośrodek ~ (placówka prowadząca nauczanie)** òstrzòdk nòuczny / (k)sztlòceniowi, mòl ùczbë / nòuczni / nauczaniò / (k)sztlòceniò

kształcić *v* sztòłcëc || ksztòłcëc (*lok* chsztlòcëc) – **1.** ùczëc, przekazëwac kòmùs jaczis zòsob / *zdr* zasòbk wiëdzë / ùmiejãtnoscë; **2.** doskònalëc / ùrabiac / rozwijac niechtërne zdolnoscë, talentë, znanczi charakteru, przëmiettë *itp.*; ~ **umysł** (k)sztlòcëc ùmëst / mòg / rozëm; ~ **wolë, charakter** (k)sztlòcëc / ùrabiac / doskònalëc wòlã || wòlã / charakter

kształcić się ùczëc sã, sztòłcëc sã || ksztòłcëc sã; ~ **się na uczelni / uniwersytecie / politechnice / akademii muzycznej** ùczëc sã / (k)sztlòcëc sã na uczelni / uniwersytece / pòlitechnice / akademii muzyczny; ~ **się w jakiejś dziedzinie sztuki / nauki** (k)sztlòcëc sã w jaczi(s) wietwi (*a. w jaczims czerënkù*) kùnsztu / nòuczni (*a. ùczbë*); ~ **w jakiejś specjalności naukowej** (k)sztlòcëc sã w jaczi(s) specjalnoscë nòùkòwi / ùczbòwi; ~ **się na dobrych wzorach** (k)sztlòcëc sã / ùczëc sã na dobrëch wzorach

kształt *m* sztôłt || ksztôłt (|| *lok* chszôłt), wëdrzatk *m*, pòstac, fòrma, szatura *f* {‘(k)szôłt’ *z* niem. *Gestalt*; ‘wëdrzatk’ = *pol.* *wygląd*; ‘szatura’ *zob.* figura 1; ‘pòstac’ *Lz* – *por.* ‘pòstacjô’ = ùkôzka, *pol.* *zjawia*} [Ten bùdink mô piäkny sztôłt. To mô ten sztôłt, co to. - *Sy* To je / mô sztôłt tegò. *Gò* Stolëmòwie mielë wszëtkò tak, jak dzysësi lëdze: ksztôłt, rãce, nodzi, włosë, le wszëtkò wikszë. *Ra* To dromné (*drobné* - *kròsniã*) mô lëdzczi ksztôłt. Na droze (*drodze*) jô ùdrzôł wiòłdzi ksztôłt. - *Lz*]; **na** ~ (**na podobieństwo**) na (k)szôłt, na pòdobã / pòdobieństwò, na wzór; *ew.* *wedle* / pòdług mòdła; *ew. arch.* ksztôłt bë [To samò to nie je, ale na sztôłt tegò to je. Më sobie dale (*delë*) nowé lózkò zrobic na sztôłt stòrëgò. - *Sy* Przez pòle szła tak letkò, na ksztôłt sarnë dzëczy. Wiedno mie kãszala na ksztôłt nòpartëgò gzëla mëslò. Szëje zadzãtë na ksztôłt łodëg makù. *Ma* Na chszôłt przedmòwë. *Jk* Czerwionozłocëstë slùnce weszło, ksztôłt bë (*na ksztôłt jakbë*) rostë drodzë kamienie. *Bù*]; **w** ~**łcie** w sztòłce, w fòrmie, w pòstacë - *por.* **na** ~; **kobieta o pulchnych kształtach** białka / kòbiëta takò przë se / takò përnã grëbszò / takò kãpiatò; *ew.* białka / kòbiëta ò zaòkrãglonëch sztòłtach – *zob.* **krëpy**

kształtka *f* (k)szôłtka *f* – element kòstrukcyjny (np. cegła, krótkò rërka) ò zložonym (k)szôłtë; ~ **rurowa** / **hydrauliczna** (k)szôłtka rërowò / *hidraulicznò* (np. kòlònkò, mùfka, nypel, trójnik); ~ **ceramiczna** (k)szôłtka ceramicznò, specjalnò cegła (cegła ò specjalnym sztòłce / specjalny fòrmie)

kształtnie *adv* sztòłtno || ksztòłtno, szëkòwno, fòremno; *ew.* piäkno, spòsobno, miłò / przëjemnò dlò òka; (**naj**)~**niej** (nò)(k)szôłtni, (nò)szëkòwni, (nò)fòremni; *ew.* (nò)piäkni, (nò)spòsobni

kształtność *f* sztòłtnosc || ksztòłtnosc, fòremnosc *f*; *ew.* piäkny sztòłt (*a.* sztòłt miłi / przëjemny dlò òka), piäkno (*a.* szëkòwnò, fëjnò) pòstac / fòrma / szatura / figùra

kształtny *ad* sztòłtny || ksztòłtny, fòremny, piäkny (piäkny *z* wëdrzatkù / na wëdrzenië), spòsobny, szëkòwny; *ew.* przëpasowóny / dopasowóny / dobróny (np. do rãczy); miłi / przëjemny dlò òka; ùrodny [Sztòłtnë dzëwczã. *Sy* Zë bëła ksztòłtnò, wiãc zgłòsywalë sã kawalerë (*kawalerzë*) pò niã. *Ma*]; ~**ne ciało** (k)szòłtnë całò; ~ **nos(ek)** (k)szòłtny nos(k); ~**ne piersi** (k)szòłtnë piersë; ~**na figura** (k)szòłtnò figùra [Ale ta mô sztòłtnã figùrã. *Sy*]; (**naj**)~**niejszy** (nò)(k)szòłtniëszë, (nò)fòremniëszë, (nò)szëkòwniëszë itp.; *ew.* nòbarzi (k)szòłtny

kształtować *v* sztòłtowac || ksztòłtowac (|| *arch* ksztalt(ow)ac), fòrmòwac, ùrabiac / wërabiac; *ew.* nadawac sztòłt / fòrmã; *ew.* *nadawać* *wygląd*: nadawac wiwzòrk / wëdrzatk [òn (k)szòłtëje / fòrmùje / ùròbiò / nadòwò *a.* nadaje; Zëma ksztòłtëje *z* lodu nòpiäkniëszë ë nòdzywniëszë rzeczë. *Bù* Diòbeł bëł na bùłowi (*biczi*) òrt ksztòłtóny (*kszòłtowóny*). *Lz* Òn jã ksztòłtëje na swòj spòsòb / òrt (*na swòje mòdło*). *Ra*]; ~ **figurkę z gliny** (k)szòłtowac / fòrmòwac / lepic figùrkã *z* glënë; ~ **serca i umysły** (k)szòłtowac (*a.* sztòłcëc / ksztòłcëc) / fòrmòwac / ùrabiac serca i ùmëslë (*a.* mòdzi / rozëmë); ~ **właściwy sposób postępowania i myślenia** sztòłtowac (*a.* sztòłcëc) / fòrmòwac / ùrabiac (*a.* wërabiac) / wpòjiwac bëlny / przënòlëzny / włòscëwi / òdpòwiedni spòsòb pòstãpòwaniò i mëszlëniò || -lëniëgò

kształtowanie *n* (k)szòłtowanië, fòrmòwanië, ùròbianië *n*, nadòwanië (k)szòłtu / fòrmë; ~ **sposobu postępowania i myślenia** (k)szòłtowanië (*a.* sztòłcënië || ksztòłcënië) / fòrmòwanië / ùròbianië (*a.* wërabianië) / wpòjiwanië bëlnëgò / przënòlëznëgò / włòscëwëgò / òdpòwiednëgò spòsobù pòstãpòwaniò i mëszlëniò || -niëgò

kształtownik *m* *techn* (k)szòłtownik – wërób walcowóny (colemã stalany), ò wiòłdzi dlùgòscë i rozmajitim (k)szòłtëcë przekrojù pòprzëcznëgò, np. ceownik, kątownik *a.* nòrtownik, teownik

kształtowy *ad techn* (k)sztółtowi; **stal** ~wa stól (k)sztółtowô [Zrobiony ze stalë ksztółtowi. *Gò*]; *zob.* **kształtownik**

kszyk *m orn* bekas *m*

kto *prn* chto (|| *lok* kto || *arch* nichto) [Jaczi chto, taczé co. Jak chto mòże, tak òrze. Chto czëje, niech retëje. Jak chto mòże, tak Bòga chwôli. Chto wié, czë do witra dozëjemë? – Jak nie dozëjemë, to dolezimë. Gadac, jak chto chce słëchac (*pòdchlebiac sã kòmùs*). - *Sy* Òn gòdò (*tak*), jak chto chce słëchac (gòdò tak, zebë drëdzëmù sã widzało). *Gò* Chto je we wsë (*pòza dodomã*), tegò nie wòłają, a chto spi, tegò nie bùdzą. Chto pò wsë chòdzy, chòdzy bez wieczierzë spac (*swòji dupce szkòdzy*). Chto robi, sã dorobi. Chto bawi sã skrå, mòże zapalëc dóm. Chto ò czim baje, temù sã zdaje. – *Sy*] ~ **byle jaki, myśli, że każdy taki** chto bële jaczi, mësli, że kòzdi taczi (*Sy*); ~ **z kim przystaje, takim się staje** chto z kògùm przëstòwò, taczim sã stòwò; ~ **wpadnie między wrony, musi krakać jak one** chto przinãdze midzë wronë mùszi krakac jak òne (*Lz*); chto chce z wilkama w zgòdze zëc, mùszi jak òne wëc. (*Gò*); **kogo** kògò (|| *lok* wym: kłële) [Kògò nie bòli, ten nie skòli. *Sy*, *Gò* Kògò bë sã nie spitòł, kòzdi ce pòwié to samò, co jò. Kògò jak kògò, ale mëmτσι trzeba słëchac. - *Gò*]; **kogoś** kògòs [Co to mòże kògòs òbchòdzëc? Jò tam kògòs widzòł, ale wëzgòdnita, kògò. *Gò*]; **kogóż** kògòz (|| kògùz) [Kògòz bë mògło òbchòdzëc to, że... Kògòz jò bë sã mògł doradzëc, zebë mie pòwiedzòł, co móm terò zrobiec? Hm, do kògòz bë sã trzeba bëło zwrócëc, zebë nama pòmógł? - *Gò*]; **kim** kògùm, czim (*lok* || kim); **kim chciałbyś być?** czim / kògùm të bë chcòł bëc?; **z kim** z czim / kògùm [Wiész të, białkò, z kògùm jem sã dzys pòtkòł? Nié, pòwiedz, z kògùm? *Sy*]; **z kim szedłes?** z czim / z kògùm të szedł? (*Sy*); **z kimś** z czims / kògùms [Jò z kògùms ò tím gòdòł, ale nie pamiãtajã (*pamiãtóm*), chto to bëł. *Sy*]; **z kimś przestawać / obcować** z czims / kògùms przestawac [Sobiecha ni mò z kògùm przestawac, wszëscë sã ji brzëdzą. *Sy*]; **o kim rozmawialiście?** ò czim / kògùm wa gòda(ła)?; **o kim teraz mówisz?** ò czim / kògùm të terò gòdòsz?; **o kimś** ò czims / kògùms [Òn mie ò kògùms długò pòwiòdòł, a jò mësłòł, że to bëło ò Stachù. *Sy*]; **z byle kim(s)** z bële czim(s) / kògùm(s) [Te dzëwczãta z bële kògùms jidã na mùzykã, a tej narzëkają, że sã nie ùtańcëją. *Sy*]; **on chciałby być kimś sławnym** òn bë chcòł bëc czims / kògùms sławnym; **zostać „kimś” (kimś ważnym / popularnym)** òstac / stac sã czims / kògùms wòżnym / znónym; *ew.* òstac / stac sã jakãs wòżną òsobã; **z kimś** z czim(s) / kògùm(s); **chciałbym z kimś porozmawiać o...** jò bë chcòł z czims / kògùms pògadac / pòrozmawiac ò...; **komu** kòmù [Kòmù të to òł? Kòmù sã ù nas nie widzy, niech jidze dodóm. Kòmù nie szmakò, niech nie jé. - *Sy*]; **komuż** kòmù(z) [Kòmùz bë mògło / bë miało za(nò)lëzec na tim, zebë tobie zaszòdzëc? *Gò*]; **komuż by się to mogło podobać?** kòmùz bë sã to mògło widzec?; **komuś** kòmùs [Ten bë kòmùs mògł wgadac, że dzys mòrze òb noc wëschło. *Sy* Czasã trzeba kòmùs wëpòmòc, zebë wëlòzł z biédë. *Gò*]; **gdy komuś idzie źle, (to) oni się cieszą** czej kòmùs jidze lëchò, (tej) òni sã ceszą; **kto tam?** chto tam je?; **kto inny** chto jiny; **jest tam kto(s)?** je tam chto(s)?; ~ / **któż to był?** chto / chtëz to bëł?; **któż by to mógł być?** chtëz bë to mògł bëc?; **jestem ciekaw, ~ to mógł zrobić?** jem czekawi, chto to mògł zrobiec?

ktokolwiek *prn* chto le, chtokòłwiek, *arch*: chtobãdz, chtolebãdz; *ew.* chto bë nie (to) bëł, *arch* nichto le [Chtobãdz to ùczënił, jò mù przëbòczã. *Lz*]

ktoś *prn* chtos, *lok*: nichto (|| nikto || niechto), nichtos; *ew.* jaczis człowiek, nie wiadomò chto [Nichto jidze drogã. Nichtos we wsë gòdòł, że stari Czajòsz jasnyszi krziż i szablã miòł widzec na niebie ze samëch gwiòzd. Nichtos (*lok*: nikto) na òkno klepie. *Sy* Nichto do waju przëszedł. Nichto pòwiedzòł, że waju Anka mia mòłé. - *Ra*]; ~ (**mi**) **powiedział, że...** chtos (mie) rzekł, że...; **to ci ~ nagadał** to cë chtos nagòdòł /

mô nagôdóné; ~ **(tu / tam) idzie** chtos (tu / tam) jidze [Jidze chtos, niese cos. Sy];
komuś, kogoś, kimś zob. kto

którędy *prn* kãdkã?, kãdkãż?, gdzie?, jak?; ~ **przyszedł?** kãdkã òn przëszedł?; ~ **się idzie (można dojść) do...?** kãdkã sã jidze do...?, jak tu mòże dónć / jak jô dónã do...?, (g)dze tu je (jakô) droga do...?; ~ **szedł?** kãdka(ż) / jak (jaczima drogama) të (jes) szedł?

którędykolwiek *prn* kãdkã le, kãdkãkòlwiek, kãdkãbãdz, gdzie le, równo (g)dze; *ew.* równo jaką drogã; jak bë nie szedł

którędyś *prn* kãdkas, gdes, *arch* nigdes [Òni tu kãdkas mùszelë chòdzëc, chcemë le sã dokłãdno rozezdrzec, mòże bãdze gdzie widzëc szpùr. Gò]

który *prn* chtëren (*lok:* || chtóren || chtëri(ż) || *arch* chtori(ż), jaczi, co; *ew.* chto [Stała sã miotłã (*człowiekã wëkòrzëstiwónym*) całi wsë, chtërnã kòzdi chcòł zamiatac. Sy];
któryś chtërens, jaczis [Na chtërnymys grobie stoi kam. *La*]; **któryś z kolei** chtërens / jaczis za régã; ~**ra godzina?** jakô to je gòdz(ë)na?, co to je za gòdz(ë)na?; *ew.* jaką môsz (terô) gòdz(ë)nã (na zégarkù); ~**rego dziś mamy?** jaczégò më dzys mómë (dnia miesãca)?; jaczi dzys je (dzëń miesãca)?, co to dzys je za dzëń (miesãca)?; ~**teraz (z kolei) będzie następny?** jaczi / chtëren terô (za régã) bãdze nãstãpny?; *ew.* jaczégò më terô wezniemë / (wë)bierzemë?; ~ **z was to zrobił / uczynił?** chto / chtëren z waju to zrobił / ùczënił?

którykolwiek *prn* jaczikòlwiek, chtërenkòlwiek, chtëren le, jaczilebãdz, chtërenlebãdz || (*arch* chtori(le)badz), jaczi le, równo jaczi; *ew.* chto le; równo chto; bë le jaczi

któz *prn* chtëż, chto; ~ **ci to powiedział?** chtëż ce || cë to rzekł / pòwiedzòł / gòdòł?; ~ **by** chtëż bë; **któz by to mógł byc?** chtëż / chto bë to mógł bëc?; **któzby chciał tak cierpieć?** chtëż / chto bë chcòł tak cëpiec?. *Por. który*

ku *prp* do, na, w (do czegòs / kògòs, na cos, w jakąs stronã), *arch:* kù, k {*kasz. arch* 'k' – dzys leno w zwrotach do kòni: 'k sobie || ksobie', 'ksym' = na lewò, czuder || czóder) [Jidã kù chëczóm, kù kòscołowi. Nacygnãlë zògłe na masztë ë pòpłënãlë kù pòłniowi. Naczerowòł wóz kù brómie. Nakrãcył sã kù ni. - *Ra*]; **zebranie ma się ku końcowi** zéńdzenié / zebranié mô sã do kùńca / je ju bliskò kùńca; to je / bãdze wnet kùńc tegò zéńdzeniégò; **ku memu zdziwieniu...** na mòje zdzëwienié / zdzëwòwanié...; *ew.* jaż sóm jem sã zdzëwił...; niespòdzajno; nie wiadomò skąd / jak...; **lufy armat skierowane ~ wschodowi** lófë kanónów wëczerowóné na wschód; **kielichy kwiatów zwrócone ku słońcu** czelichë kwiatów szcerowóné do słuńca / pòd słuńce / w stronã słuńca; **myśli zwrócone ku Bogu** mëslë zwróconé / szcerowóné do / na Bòga

Kuba *f* 1. *geo* Kùba *f*; 2. Kùba, Jakùb *m*; **jak ~ Bogu, tak Bóg ~bie** jak Kùba Bògù, tak Bóg Kùbie

Kubanka *f* Kùbanka [ti –nczi]

Kubańczyk *m* Kùbańczik *m* [tegò –bańczika]

kubański *ad* kùbańszci

kubatura *f* kùbatura *f* [Kùbatura wërażonò je / kùbaturã mierzi sã / pòdówò sã w métrach szescennëch / kùbicznëch. Gò]

kubek *m* taska, *zdr.* taseczka; *arch* kùmka *f*; *ew.* w *zn. ogólnym, naczynie, pojemnik:* statk, pòjemnik *m* (do czegòs) {'taska' = *pol.* filiżanka – *por.*; 'kùmka' *in zob.* czasza}; ~ **blaszany** bacherk, blaszk, *zdr* bacheruszk *m* [Wëpił bacherk mléka. Sy]; **duży ~ do nalewania** bacher *m* [tegò bachra; w bahrze; Pòdòj mie bacher wòdë. - Sy]; **podobni do siebie ~ w ~ podobny (sã) do se** jak dwie krople wòdë / jak z oka wëjãti; szlachùją czësto za sobã; òbaji (*ew.* wszëtcë) wnet tak samò wëzdrã; *por.* **jednakowy, identyczny**

kubeł *m* wābórk, *lok* kùbeł *zdr.* wābòruszk *m*; *pl.* wābórczi, kùblë, wābòruszczi {‘wābórk, ‘wābòruszk’ = *pol.* wiadro, wiaderko}; *ew.* w *zn.* puszka: biksa *f* [wym: byksa]; w *zn.* pojemnik: pòjemnik, kibel *m*; w *zn.* becz(uł)ka: becz(usz)ka *f*; ~ **na śmieci** wābórk / *ew.* pòjemnik / kibel do smiecy

kubiczny *ad* szescenny / kùbiczny. *Zob.* **sześcienny**

kubista *m* szt kùbista *m*

kubistyczny *ad* kùbisticzny

kubizm *m* szt kùbizm *m*

kubra(cze)k *zob.* **kaftan(ik), kabat**

kuc *zob.* **kucyk**

kucać *v* sadac / sedzec na czëpkù / ùczkù / ùkùczkù / ruczkù; *lok:* ùczkac, kùczëc, żubkac; w *zn.* *kucając:* na żubka {‘czëpk’ *in* = *pol.* czub, wierzchołek; ‘ruczk’ *in* - *zob.* krzeselko; ‘ùczkac (sã)’ *in* = *zdr.* ùczëc (sã) ‘kùczëc’ - *por.* ‘kùczëc kark’ = *wcëgac szëjã*; ‘żubkac’ *in* = *pol.* podrzucać na kolanie} [Jô zjém ten pòdwiëczórk na ruczkù, jô nie sadnã, cobëm wilka (*ból w plecach*) nie dosta. Żubkòsz jak żaba. Jô sã do cebie chòc na żubka przësadnã. Tu ni ma stoleczka (*stółczka, ruczka*), ale jô tã krowã na żubka wëdojã. Jô sã tak do cebie chòc na żubka przësadnã. - *Sy*]. *Por.*

kucki, kucnąć

kucharczyk *zob.* **kuchcik**

kucharka *f* kùchòrka *f* [ti kùchòrczi / kùchòrce; dwie kùchòrczi, szesc kùchòrk(ów); Dobrò kùchòrka ë bez ògnia òbiòd / pòlnié ùwarzi. *Ra* Tu za kùchòrkã je czëc (ò *przëpòlony pòtrawie*). *Sy* Pòtim òn sã òżenił z kùchòrkã na pańszim dwòrze. *Lz*]; **gdzie ~rek sześć, tam nie ma co jeść** dze białczy sztërë, tam domòcy chùdi jak mërë; dze kùchòrczi dwie, tam człowiek z głodu schnie; dze kùchòrków pińc, stąd przinǳe z głodnym brzëchã wińc; - (*Sy*); dze wiele białk kùcharzi, tam sã lëchò darzi (*Ra*); (g)dze kùchòrków szesc, tam ni ma co jesc (*Gò*) (a gdzie je kùchòrka jedna, tam je do jedzeniò wiedno *Sy*) {‘mëra’ = zmiarti / stòri kón}

kucharski *ad* kùcharsczi; *ew.* doticzający (do / òd) kùcharzeniò / gòtowaniò / warzeniò; **sztuka ~rska** kùcharsczi kùńszt, kùcharscé ùmiejãtnoscë; **przepisy ~rskie (na konkretne potrawy)** przepisë kùcharscé (na kònkretné pòtrawë); **szkoła ~rska** szkòła kùcharskò; **książka ~ka** ksążka kùcharskò; ksążka do warzeji (*Sy*); **praktyka ~ska** praktika / wprawa kùcharskò; **czapka ~rska** kùcharskò czòpka / mùca; **~kie zajëcie** *zob.* **kucharstwo**

kucharstwo *n* kùcharstwò, kùcharzenié *n*; *lok* warzeja *f*; zajãcé / robòta kùchòrza; kùcharskò robòta; kùcharscé zajãcé; *ew.* gòtowanie, warzenie *n* [Warzeja to nie je takò letkò robòta. *Sy* Òna sã wzã do kùcharstwa. *Ra*]

kucharz *m* kùchòrz *m* [tegò kùchòrza || kùcharza; dwaji kùchòrze || kùcharze; Òn sã wëuczil za kùchòrza, ale nie robi w swòjim fachù. *Gò*]; ~ **z zamiłowania (mężczyzna z zamiłowaniem kulinarnymi)** gròpùszk, topùszk, topiczicziker *m* [Biéj le topùszkù, ju tã zazéròsz w topczì. Piérwi sã smialë kòbiëtë z topcziczikrów, dzys sã ceszã, że taczich chłopów mają. - *Sy*]; **należący do ~rza** kùcharzów [Kùcharzowe dzecë głodu nie cerpiã. *Ra* Kùcharzowe dzecë głodã nie ùmiérãjã. *Bù*]

kucharzyć *v* kùcharzëc; *ew.* gòtować, warzëc [Òn ù nas kùcharzi. Dze wiele białk kùcharzi, tam sã lëchò darzi (*tam ni ma co jesc*). *Ra* Òna dobrze i òbszczãdno kùcharzi. *Sy*]

kuchcik *m* kùcharczik || -czëk, kùchark *m*

kuchenka *f* **1.** małe pomieszczenie do przyrządzania potraw: kùchenka *f*; **2.** piec do gotowania / pieczenia: plòta (|| *lok* plata), *zdr.* plòtka *f*; blat, *zdr.* blatk, blacëk *m*; ~ **gazowa / elektryczna / węglowa** plòt(k)a gazowò / elektricznò / wãglowò; *ew.* blat gazowi / elektryczny / wãglowi; *ew.* plòt(k)a / blat na gaz / prąd / wãdzel; ~ **dwu-** /

- czteropalnikowa** plôt(k)a dwa- / sztërépalnikòwô; ~ **spiryтусowa** plôtka / blatk na szpirtus / szpřit; *ew.* primùs *m*; ~ **mikrofalowa** plôtka mikrofalowô; *pot* mikrofal(ówk)a *f*; **gotować na ~nce** gòtowac na plôce / blace / *zdr.* plôtce / blatkù; ~ **bez piekarnika** plôta / blat bez piekarnika / *przest* bratnika
- kuchenny** *ad* kùchniowi, *rzad* kuchenny [Kùchniowô szafa. *Gò* Kùchniowé dwiérze. *Lz* Kùchenny stół sã nama rozwôlô. Kùchenné statczy. – *Sy*]; ~ **nóż** kùchniowi nóż; **naczynia ~ne** kùchniowé statczy
- kuchmistrz** *m* kùchôrz *m*, główny kùchôrz, szef kùchni
- kuchmistrzynie** *f* kùchôrka *f*, głównô kùchôrka, szefówô kùchni
- kuchnia** *f* kùchniô, *zdr* kùchenka *f* [W naszi kùchni baro sã dëmi. *Sy*]; ~ **gospodarcza** kùchniô gòspòdarczô, czòrnô kùchniô; *lok.* parowniô, reńca *f*, bakùz, kabùsk *m*; waszkùchniô *f* [W parowni më gòtëjemë dlô chòwë. Më dlô chòwë mómë òsobną reńcã, tam më gòtëjemë. W kabùskù stoi kòcël do gòtowanì jòdë. – *Sy*] {‘bakùz’ *niem.* = *pol.* osobny domek z piecem chlebowym i piecem do parowania kartofli (*por.* *niem.* backen = *pol.* (u)piec; „-uz” – *niem.* Haus (Hus), *pol.* dom – *por.* kasz. ‘kambùza’ (kùchniô na òkrãce) i ‘kabusk’; ‘kabùsk’ *in* = *pol.* a) ustëp, ubikacja; b) mała izba; c) przybudówka, dobudowany do budynku przedsionek; ‘waszkùchniô’ = *pol.* kuchnia gospodarcza służąca także za pralnię – *por.* *niem.* Wascherei = *pol.* pralnia}; ~ **polowa** wòjskòwô / pòlowô kùchniô; ~ **na statku / okręcie** kambùza *f* (*zob.* kambuza)
- kucie** *n* kùcé *n*, *arch* kòwanié [Kòwanié (kùcé) żelaza (żelazła). *Lz*]; *przen.* o nauce: ùparté ùczenié sã, kùcé, wkùwanié / zakùwanié, wbijanié so do głowë (na mòc); *ew.* òchòtnô / pilnô ùczba. *Por.* **podkuwanie**
- kucki** *pl* czëpk, czëpùszk, ùczk, ùkùczk, ruczka, żubk *m* {ruczka’ *in* = *nisczi*, *colemato* trójnożny stółczk – *zob.* krzeselko; ‘ùczk’ *in* = *pol.* pilny uczeń, kujon; ‘czëpk’ *in* = *pol.* czub, wierzchołek drzewa} [Sedzec na ruczku. Jô zjém ten pòdwieczòrk na ruczku. – *Sy*]; **usiąść w ~** *zob.* **kucać, kucnąć**
- kucnąć** *v* przëczëpnąc / ùczëpnąc, ùknać, kùcznać, *rzad.* przëuczknąc, przëczëpsnąc; (przë)sadnąc na ùczk(ù) / na ùkùczkù / na czëp(usz)k(ù) / ruczku / (*zrobic* *cos*) na żubka [Ûkni, bądze ce wëgòdni. Jô tak ùczëpnã do waju. Kùczni, żebë ce nie widzelë. Kùcznãł do zemi. Tu ni ma stoleczka (stółczka, ruczka), ale jô tã krowã na żubka (na ù(kù)czkù / czëpkù) wëdojã – *Sy*]; **ona ~nęła** òna ùk(nã)ła, przëczëpła. *Por.* **kucać**
- kucnięcie** *n* przëczëpniãcé, ùczëpniãcé, ùkniãcé, ùkniënié, kùczniãcé, kùczniënié *n*
- kucyk** *m* kòzòk, kònik *m*, mòłi kón, kón mòłi rasë; *lok* fafel *m* {‘kòzòk’ *in* – *zob.* kozak; ‘fafel’ – *wierã* òd *dludzi* szerzchlë *a.* grzëwë (*por.* fafle = klatë) – *zob.* kłak} [tegò kòzòka; *pl.* te kòzòczy, tëch kòzòków; Dëtlaf ni miòł bëlnëch kòni, le wiedno taczima kòzòkama jezdzył. *Gò* Sprzedòj tegò fafla, a kùp sobie wiãkszëgò kònia. *Sy*]
- kuczka** *f* bùda *f*, szałas *m* {kasz. ‘kùczka’ = *pol.* a) *pieszcz.* kózka; b) *fig.* bródka; c) *zgardl.* Żydówka; d) *pl.* kuczczki’ = *pol.* zbytki, swawola}. *Por.* **namiot**
- Kuczki** *pl* Swiãto Szałasów (ù Żëdów); *arch* Lizówczy *pl*
- kuć** *v* kùc, *arch* kòwac [òn kùje; òni kùją; *arch.* kòwùje / kòwùją]; ~ **nowe wyrazy** ùrabiac / twòrzëc / bùdowac neologizmë / nowe słowa / słówka; ~ **lekcje** ùczëc sã na mòc / tëlé, co (w głowã) wlëze; wbijac so / kùc / wkùwac / zakùwac lekcje / (jakas wiédzã) do głowë; ùczëc sã (czegòs) na pamiãc; ùparce (*ew.* pilno / òchòtno) sã ùczëc; ~ **żelazo, póki gorące** kùc żelazło (*lok* żelazo), pòkąd(ka) / pòczim || pòczy (*a.* czej jesz) je gòracé; jak schnie, to grabic [Trzeba kùc / kòwac żelazo, pòczy (je) gòracé. *Ra*]; **konia ~ją a żaba nogę podstawia** kònia kùją, a żabã / kąter || kątor

szpérã / nogã nadstôwiô / pòdstôwiô [Kònia kùjã, a żaba nogã nadstôwiô. *Ra* Tak biwô, że gdzie kònia kùjã, tam kąter szpérã nadstôwiô. *Sy*]

kudłacz *m* **1.** *człowiek kudłaty:* klatôk, klészôk, kùdlôcz, kùdlón, kùdlôs; *ew. osoba z rozczochranymi włosami:* szadélc, rozczeparzélc *lok*, rozczeprać; *ew. széper, òwczôrz m* [Corôz wicy dzys klészôków. Taczégò rozczeparzélca lepi z chëczy wëwalëc, za czim òn wëdrzi. Ten rozczeprać sã ju do nas pchô. - *Sy*]; **2.** *kudłate zwierzę:* kùdlôcz *m* {‘kùdlôcz’ *in* = *drzewiã szadé a. szadi czerz;* szadélc *m* [Wszëtkò, co je szadé, to je kùdlôcz. *Sy*]; ‘rozczeparzélc’ – *por. czeparzëc sã, ò kùrze: kãpac sã w piôskù;* ‘rozczeprać’ – *por. czepiac – ò kùrze: grzebac* }

kudłaty *ad* kùdłati, klat(ow)ati, *lok* faflati; *ew. zarosli / òbrošli (włosama / klatama), kòsmati, długòwłosy* {‘faflati’ *in* = *zti, sprostny, swiniarsczy* [Miec faflaté (*Gò: kòsmaté*) *mëslë. Jegò całô mòwa je faflatô. - Sy*] – *por. kosmaty*} [Diòbél je kùdłati. *Sy*]; ~ **chłopak / pies** kùdłati (a. klat(ow)ati / faflati) knôp pies; *ew. klatôk, kùdlôcz m. Por. kosmaty, wlochaty*

kudły *zob. kłak(i)*

kufa *zob. beczka*

kufel *m* **1.** *grubościenne naczynie do piwa z uchem:* kùfel *m* {*kasz. ‘kùfel’ in = pol. a) garnek gliniany / „kamienny” z polewą, służący do przechowywania np. smalcu - lok: kùrban;* b) *duży, ciężki, niewygodny but z cholewą*} [Stòrodòwné kùfle do piwa biwają dosc piãkné, dlòte lëdze je rôd stòwiają na szafie czë kòminkù do òzdobë. *Gò*]; **2.** *szklanka: z cienkiego szkła:* szklónka || sklónka *f, lok arch Tr: zedel m*

kufier *m* kùfer (|| *lok* kofier) *m* [tegò kùfra; w tim kùfrze; dwa kùfrë, piãc kùfrów, w kùfrach]; **zamek / zamki przy kufrze** zómk / zómci przë kùfrze; **klucz od kufra** klucz(ik) òd kùfra; kùfrowi klucz (*Lz*)

kufere(cze)k *m* kùferk *m*

kuglarka *f* *zob. oszustka*

kuglarski *ad* **1.** kùglarsczy, magiczny; **sztuczki ~rska** kùnszt kùglarsczy / magiczny, sztëka kùglarskò / magicznò; **2.** *zob. oszukańczy;* **3. czarodziejski, czarowniczy, czarujący**

kuglarstwo *n* **1.** kùglarstwò *n*, kùnszt magiczny / cyrkòwi; sztëka kùglarskò / magicznò / cyrkòwò; **2.** *zob. oszustwo;* **3.** *zob. czarodziejstwo, czary*

kuglarsko *adv* pò czarodzejskù / kùglarskù, jak czarodzëj / czarzińc / kùglôrz / magik; *ew. czarodzejskò, magiczno* || -nie

kuglarz *m* **1.** kùglôrz *Gò*, kùnsztôrz, magik *m* [tegò kùglarza]; **po ~rsku** *zob. kuglarsko* {‘kùnsztôrz’ *in* = *pol. żartowniś*}; **2.** *zob. oszust;* **3.** *zob. lalkarz*

kuguar *m* *zoo* kùgùar *m*, pùma *f*

kujawiak *m* kùjawiòk *m*, pòlsczi tuńc lëdowi [tegò kùjawiaka]

Kujawy *pl geo* Kùjawë *pl*

kujon *m* ùczk; *ew. kùjón m* {*kasz. ‘kùjón’ in arch = pol. a) chodak wyżłobiony w drewnie;* b) *lok: dzięciot;* ‘kùjóna’ = *pol. uparciuch; kùjónstwò’ n = pol. upór*}. *Por. kuć*

kukać *v* kùkac, robic: kùkù(k) (|| *lok* kùkó(k) [òna kùkò || *rzad* kùcze]

kukanie *n* kùkanié *n*

kukielka *f* pùpka, kùkełka *f*

kuklik *m* *bot* **1.** ~ **zwisły** parzelnica *f*, parzëlnice *pl*; **2.** ~ **pospolity** scyżnik *m*, żabié zwónczi *pl*, sówié zelé *n* [Scyżnik je dobri na scygniãcé biegunëczy. *Sy*] {‘scyżnik’ *in* – *zob. zatyczka*}

kukła *f* **1.** pùp(k)a, *rzad* kùkła *f*; **2.** *człowiek bez charakteru, który jest biernym narzędziem:* kùkła *f*, pòpichańc, zatanuszka *arch*, hómpeľman *m* [= *pol. pajac*], pòpichadłò, pòmiotłò *n* [Jak temù zatanuszce chto zagraje, tak òn tańcëje. *Sy*]

kuknąć v kùknąc, zrobic kùkù(k) [To wierã kùkówka kùknãła. Gò]

kuknięcie n kùkniãcé n

kuks zob. **kuksaniec**

kuksać v szturac, bùfsac, sztuksac, dawac sztuksë / bùfsë

kuksaniec m szturniãcé, ùderzenie n, sztuks, bùfs m

kuksnąć v szturnąc, sztuksnąć, bùfsnąć, dac (jednégò) sztuksa / bùfsa

kuku! int kùkù(k) || kùkó(k)!

kukułczy ad kùkówczy(n) [Chto z waju przëniese dzys kùkówczë piórkò? Ra]; ~**cze jajo** kùkówczë || kùkówczëno jaje / jaje (òd) kùkówczy

kukułka f orn kùkówka, rzad kùkùczka, lok kùcznica f; **zegar z ~ką** zédzer z kùkówką [Nie dozdac sã kùkówczy a. kòmùs kùkùczka òstatny rôz spiëwò (wnet ùmrzec). Temù kùkówka w rãkawice narobi (do kògòs, chto sã za ceptò òblòkò w pòznym zymkù). Sy]

kukurydza f kùkùridza f, rzad majs m; **kolba ~dzy** kòlba (ew. kłos) kùkùridzë / majsu

kukurydziany ad kùkùridzany || kùkùridzowi, z kùkùridzë, rzad majsowi; **mąka ~wa** kùkùridzanò / ew. majsowò mąka / mąka z kùkùridzë; **płatki ~ne** płatczy kùkùridzané / ew, majsowé

kukuryku! int kùkùrikù! || lok arch kikiriki!

kula f **1.** przedmiot kulistego kształtu: kùgla || kùla, gùlajka, zdr: kù(ge)lka, kù(g)leczka f; pl: kù(g)le zdr: kù(ge)lczì, kù(g)leczczy – por. **kulka**; ew. tóczadło || toczédło (Sy) n; ew. w zn. kłębek (wełny): kùluszka, kłąbk m {‘kùgla’ f = pol. bombka (-ki) na choinkę; ‘gùlajka’ in. = pol. wyrzuczenie (miękkie) na ciele, guz; ‘kùla’ in = pol. a) dół w ziemi, grób, mita, mólì stów, sklep (pol. piwnica) stojący òsòbno itp.; b) pol. kula - pocisk strzelby, armaty} [Tim mòrdarzóm bëłë zelòzné kùle przëkòwóné (przëkùté). Lz Kùgle wiszą na chòjince / dance. Gròd jaż taczé kùgelczy skòkają. Cëż tam je za tóczadło, co sã kùlò, je to kłąbk, czë kùla? - Sy]; ~ **ziemiska** kù(g)la zemskò; glob m, Zemia f; **nadawać czemu (np. cieście) formę ~li** kù(g)lac {‘kùlac’ = toczëc, pchac òbròcając pò zemi} [Chcemë jic ùkùglac sniegòwégò chłopa. - Sy Knòpi kù(g)lają / ùkù(g)lelë / mają ùkù(g)lóné wiòlgą kùglã ze sniegù i mdą bùdowelë snieżélca / bòłwana. Gò Casto / torf kùlac. W Szëmòłdze i Glòzëcë nie rzną torfù, le kùlają tak jak casto. Sy]; **ulepiony na kształt kuli (buły, kulistej bryły – np. ciasta, torfu)** kù(g)lóny [Kùglóné chleba lepi szmakò jak w blachach. Kòzdi torf nie daje sã rznąc torfòwą szpòdą, są torfë, chtërne mùszą bëc kùglóné. - Sy] {por. ‘kùglónczy’ pl lok = pol. kluski ziemniaczane}; ~ **bilardowa** bila f; kù(g)la bilardowò; Tr: bilardowi pùczk {‘pùczk’ = pol. pił(ecz)ka}; ~ **śnieżna** snieżónka f, sniegòwò kù(g)la. kù(g)la ze sniegù [Taką wiòlgą snieżónkã we mie chlapł, że bë mie bëł wnet rozwalìł głowã. Sy]; **2.** pocisk strzelby / karabinu / armaty: kùla, zdr kùlka f {zob. **kula 1.**} [Kùla gò trafiła prosto w serce. Lz]; ~**lą raniony** kùlą reniony; **armatnia** ~ armatnò kùla / bómiba, kùla / bómiba z kanónë / armatë; **a, niech to / ciebie ~le biją** a, niech to / ciebie kùle biją; ew. azebë to (ciebie) wszëtczë kùlindzi wzãłë Lz {‘kùling’ = ptòch: kania a. jaczis ptòch wòdny}; **człowiek strzela, Pan Bóg ~le nosi** człowiek / chłop strzélò, Pón Bóg kùle nosy (Ra); **dać komu ~lą w łeb** dac / strzëlnać / pòlnąc / trzasnąć / walnąć kòmùs kùlą w łep || łeb; zastrzelëc kògòs; **grad kul** gròd kùl(ów) [tegò gradu, pòd gradã]; **kule świstały koło ucha / uszu** kùle lòtalë / gwizdalë / szmìgalë kòle ùcha / uszu; **jego się kule nie mają / imały** jegò sã kùle nie jimają / jimalë; por. **nabój, pocisk**; **3.** laska, szczudło: szkùdło n; **być ~lą u nogi** sedzec na karkù / na przëgrzechã / ekspr jak wròd na slòdkù / na dupie; (le) krãcëc sã pòd nogama; przeszkadzac / zawadzac [òn przeszkòdzò / zawòdzò]; bëc w zòwadze. Zob. **szczudło**

kulać (się) **1.** *toczyć (się)*: kùlac (sã), toczëc (sã); *ew.* przewalac / òbracac (sã), *dziec*: robic kùlulu(szkù) [Wëwrócył szklónkã ë kùlôł jã pò stole. Ùpòdł ë kùlôł sã z górë. – *Ra Miech pãkł i pieniãdze sã pò pòdłodze kùlałë. Lz*]; **2.** *toczãc formowãc kulë, np. ðniegowe kule do batwana, bryłë ciasta*: kù(g)lac – *zob.* **kula (nadawãc czemu (np. cieście) formë ~li)**; **3.** *obtaczãc ciasto w mãce*: òbtaczac / òbkùl(iw)ac casto w mãce; *ew.* òbmãcz(ëw)ac

kulas *m* **1.** *człowiek kulawy*: kùlawiejk, kùlawik, kùlas, kùléwc, kùlduks, kùlpët, szkùlpéta, sztupajk, (haj)duksa, kòszlôwc, sajda, péta, pótôk, *arch* kùltin || -tón *m*; kùlawi (*a.* chromi) człowiek / chłop / knôp; *ew.* *człowiek kulawy postugujãcy się szczudłem*: szkùdlark *m* [Pòmòzta temù biédnémù kùlasowi wlezc na wóz. Miemce ju kùlduksów bierzã na wòjnã. To je szkùdlark, ale òn jednak dzes zańdze. Przódë òn miôł cwiardi kark, a dzys to je szkùdlark. – *Sy*]; **2.** *zob.* **noga, stopa**; **3.** *zob.*

bazgranina

kulaska *f* (*kobieta kulawa*) kùlawiejka, kùlduksa *f*; kùlawô (*a.* chromô) białka / kùlawé (*a.* chromé) dzëwczã [Ta kùlduksa je pierszô do tuńca. *Sy*]

kulawieć *zob.* **kulec**

kulawienie *zob.* **kulenie, kulawość**

kulawik *zob.* **kulas**

kulawizna *f wet* kùlawizna *f*

kulawka *f wet* kùlawica *f*, chëra dotikajãcô zwierzãta kòpëtné / kótowaté

kulawo *adv* kùlawò, *rzad* chromò

kulawość *f* kùlawòsc, chromòsc *f*

kulawy *ad / m* kùlawi, chromi [Stazjin naðzeni je përnã chromi. – Nie përnã, ale dosc tëlé. Slepì widzôł jak to biegało, chromi to schwôcył, a nadzi włóził w czeszëń, co to je? – Łëz. *Sy*]; **stawać się kulawym** kùlawieć, chromieć [òn coròz barzi kùlawieje / chromieje]; **stawanie się kulawym** kùlawienié, chromienié *n*; **człowiek** ~ *zob.* **kulas**

kulbaczyć *v* sodłac || sodlëc, zakładac sodło / *arch* kùlbakã; *ew.* *teor*: kùlbaczëc {*kasz.* ‘kùlbaczëc’ *Sy* = kùflowac, cãzkò stãpiac, trãptac}; *por.* **okulbaczyć**

kulbaka *f* sodło *n*, *arch* kùlbaka *f* (*Ce*) {‘kùlbaka’ *Sy* = kòbiéta niezgrabnô}

kulbin *m* icht kùlbin *m*; *pl*: kùlbinë

kulbinowate *ad / pl* kùlbinowaté; *rodzëzna* (òrt) rib tropikalnëch

kulczyba *f bot* kùlcziba *f*

kulczyk *m orn* kùlczik *m*

kulebiak *m* kùlebiòk; *ew.* pieróg *m*, ruskò pòtrawa: wiòldzi pieróg nadzëwóny farszã

kuleczka *zob.* **kulka**

kulec *v* bëc kùlawi, ùtëkac (ùtëkac na jednã nogã *a.* na òbie nodzi), duksac, kùlduksac || *lok* kùrduksac, *arch* hajduksac, sajdukcac, szpërdac, sztukl(ot)ac, szëkùtac, sztupac, chòdzëc kùlawò, jic szëkùt, szëkùt, *żart*: jic sto piãc || sto pińc; *ew.* *stawać się kulawym*: kùlawieć, chromieć (*zob.* **kulawy**) [òn ùtikô / kùlduksô / sajdukô / szpërdô / sztukloce / sztuklô / szëkùce / sztupie / chòdzy; Ju òn do nas duksô. *Sy*] {‘szëkùtac’ *in* = a) *zajikac sã*; b) *lëchò, falszëwie spiewac*}. *Por.* **okulec, okulawić**

kulenie (*utykanie*) *n* kùlawienié, ùtikanié (na nogã / nodzi), duksanié, hajduksanié / kùlduksanié, sajdukanié, sztupanié, sztuklotanié *n*

kulenie się (skulanie się, np. z zimna) *zob.* **kurczenie się**

kulfony *zob.* **bazgranina**

kulfoniasty *zob.* **koślawy, krzywy**

kulić *v* ~ **ogon** pòdwijac / kùlëc / pòdkùlac / tulëc / wtulac / chòwac ògón(k). *Zob.* **kurczyć**

kulić się **1.** ~ **z bólu** wic sã / zwijac sã / kùlëc sã / skracac sã (z bólu); **2.** ~ **z zimna / strachu** gruzdzëc sã, gùrdzëc sã || gùrdzëc sã, kùlëc sã, *lok*: gniezdzëc sã, grogòlëc

sã, pùtlęc sã, kùczęc sã { 'kùlęc sã' *Gò - por. Ra: 'skùlęc sã' [Kwiôtł cali sã skùlit w se.]* } [òn sã grużdzi / gùrdzy || -dzi / kùli / gnieżdzi / grogòli / pùtli / kùczy; Je ce zëmno, że sã tak gnieżdżisz? Co sã tak gùrdżisz? Co sã tak pùtlisz, je tobie zëmno? Zajc sã pùtli pòd miedzą. - Sy Kùrczi sã jak diòbeł pòkropiony swiãconã wòdã. *Ra*] { 'gnieżdżęc sã' *in = a) ò ptòchach: gnieżdżęc sã || gnieżdżęc sã, sedzec w gniòzdze na jajach; b) mieszkac casno, niewëgòdno, na grëpie*}; **człowiek, który się ~li z zimna / dreszczy** grużdżała, grużdżòłk(a), gurdżówka, gnieżdżélc *m. Por. garbić się, kurczyć się*

kulig *m* saniówka, sanica, saniónka *f*, kùling *m* [Saniówka *a. sanica* jak pò masle, jak pò mëdle. - Sy Czej je kòpniò (*zëma bez sniegù a. zemia nie pòkrëtò sniegã*), tej ni ma saniówczy. Jak je dosc wiele sniegù, tej je dobrò saniówka. *Gò*] { 'kùling' *in = kania (ptòch) - zob. kania; 'saniówka' in = czas czej je napadóné sniegù - por. 'kòpniò' = a) zemia nie pòkrëtò sniegã; b) zëma bez sniegù* }

kulik *m* orn kùlik, bagniórz *m* [Kùlik gnieżdzi sã (*gniezdzy sã*) nòmili na łàkach kòle rzék. Sy]

kulinarny *zob. kucharski; męczyzna z zamiłowaniami ~mi* gròpùszk, topùszk, topicziziker *m* [Biéj le topùszkù, ju të zazéròsz w topczy. Piérwi sã smiatë kòbiëtë z topczizikrów, dzys sã ceszą, że taczich chłopów mają. - Sy]

kulis *m* kùlis, biédòk w Chinach / Jindiach *m*

kulisa *f* kùlisa *f*; *pl.* kùlisë; **za ~mi** za kùlisama, krëjamkò, pòtajemno, òmëlëcã; *ew.* pò cëchù, òpòcuszkù; *zob. chyłkiem. Por. zasłona*

kulisowy *ad* kùlisowi; **scena ~wa** *teatr* scena kùlisowò / òbròz kùlisowi; **(za)~we rozmowy** (za)kùlisowé (krëjamné / pòtajemnë / *ew.* niedòficjalné) rozmòwë

kulistość *f* kùlëstosc, kù(g)lowatosc, kù(gl)astosc *f*; *ew.* kùlësti, kù(g)lowati / kù(g)lasti / sztòłt. *Por. kulisty*

kulisty *ad* kùlësti, kùglowati, kùglasti, *lok* kùlasti, *arch* kùlati; *ew.* òkrãgli / baniasti || baniowati jak kù(g)la / bania / melon [Kùlastò głowa. *Bù Kùlatò zemia. Lz*]; ~ **kształt** kùlësti / kù(g)lowati / kù(g)lasti sztòłt; *ew.* kùlëstò / kù(g)lowatò / kù(g)lastò fòrma

kulka *f* kù(gel)ka, kù(g)leczka, *ew.* podobny do niedojrzalej wiśni: gòłka *f*; *ew. kłębek nici:* kłąbk, kùlusz *m*; *ew. paciorek, koralik:* pòcórka *f* [Gròd jaż taczé kùgelczy skòkajã. Sy]; ~**ki w łòzysku tocznym** kù(ge)lcz *pl* (w łòżëskach tocznëch) [W kòle (w łòżëskach tocznëch kòła) są kùgelczy. Sy]; ~**ki do strzelby / flinty** kùlcz *do strëlbë / flintë, flintowé kùlcz (Ra); otrzymac ~kë w łeb* dostac kùl(k)ã w łep || łeb

kulkowaty (kuleczkowaty) *ad* kù(ge)lkòwati, jak kù(ge)lka / *ew.* jak gòłka / pòcórka

kulkowy *ad* kù(ge)lkòwi; **łòzysko (toczne) ~we** łòżëskò (tocznë) kù(ge)lkòwé

kulminacja *f* kùlminacjò [ti -cji] *f - 1.* rozkòlib *m* (nòwiksz *rozkòlib*), kùlminacyjny / nòwëzsz *i / górny pònk*t; apògeùm *n*; ò stanach emòcjonalnëch / wseczëcowëch: nòwikszë napiãcë / natãżenié / nasëlenié / nagromadzenié; *w zn szczyt:* czëp (np. czëp rozwòju) [Më prawie bëlë w nòwikszim rozkòlibie (*nòlepi sã bawilë*), czej zgasł wid. Sy Cywilizacjò rzimskò swòje apògeùm, tj. swój nòwiksz *rozkòlib* òsygnãła na przelomie stòri i nowi erë. *Gò* Òseł kògòs w rozkòlibie zgùbił (*żart: ò nalezònkù*). - Sy]; **2.** *geo* nòwëzsz *pònk*t w jaczims òkòlim, czëp górë, grëpa gór, nòwëzszë pasmò gór *itp.*; **3.** *astr* przeńdzenié cała niebiesczëgò przez płòszczëznã pòłnika - a) bëc nòwëzi nad widnikã (hòrizontã); b) bëc nòniżi nad widnikã. *Por. apogeum, zenit*

kulminacyjny *ad* kùlminacyjny; **punkt ~** *zob. kulminacja*

kulminowac *v* kùlminowac - **1.** ò stanach emòcjonalnëch / wseczëcowëch: òsëgac nòwikszë napiãcë / natãżenié / nasëlenié / nagromadzenié; **2.** *geo* lezec nòwëzi / górowac / panowac / dominowac (nad òkòlim / òkòlëcã); **3.** *astr* przechòdzëc przez płòszczëznã pòłnika, bëc nòwëzi a. nòniżi nad widnikã (hòrizontã)

kulnąć (się) *v* kùlnąc sã; *ew.* przekùlnąc sã, przetoczëc sã. *Zob.* **toczyć (się), stoczyć (się)**

kulomb *m el* kùlomb *m*; **prawo Kulomba** prawò Kùlomba

kulomiot *zob.* **karabin**

kulon *m orn* kùlon *m* (Gò)

kuloodporny *ad* kùloòdpiérny Gò, wëtrżëmałi na przebicé kùlã z pistoletu / pistòła;
kamizelka ~na kùloòdpiérny liwk; **szyba ~na** kùloòdpiérnò ruta / sziba

kulowy *ad* kù(g)lowi; **zawór** ~ zawór / krón kù(g)lowi; **młyn** ~ (**kruszarka gruzu**)
młin kù(g)lowi; **kruszarka** *f*

kulsza *f an* biodro *n*, gnòt biodrowi, jeden z gnòtów òbrãczë rosochë {‘rosocha’ *an* =
pol. miednica}

kulszowy *ad* biodrowi; **kość** ~**wa** gnòt biodrowi; **rwa** ~**wa** wilk, jisjasz *m*; **cierpieć na**
rwę ~**wą** miec / dostac wilka; kòmùs je wilk wlazłi (w krzize / plece a. pòniżi
krzizów / pleców)

kult *m* kùlt *m*, tcza *f* (nòbòznò / religijnò tcza); *ew.* ùczestnienié *n* (nòbòzné
ùczestnienié); **otoczony** ~**em** òtoczony kùltã / tczã (nòbòznã tczã); *ew.* tczony

kultura *f* kùltura *f*; ~ **rodzima** domòcò / swójskò kùltura; domòcëzna *f*; ~ **osobista**
kùltura òsobistò (òsobistò kùltura człowieka); *ew.* òbëcé *n*, òglada (Gò), òbëczajnosć
f, dobré zachòwanié sã, ùmiejãtnosć wespółzëcégò z lëdzama / spòkójnégò
prowadzeniò rozmòwë *itp.*; **wysoka** / **niska** ~ wësokò (*a.* wiòlgò) / niskò (*a.* mòtò /
słabò) kùltura; ~ **handlu** kùltura hañdlu; ~ **jazdy (ruchu na drodze)** kùltura jazdë
(ruchù na drodze); ~ **muzyczna** kùltura mùzycznò; ~ **język(ow)a** kùltura jãzëka /
mòwë / jãzëkòwò [Ale tu ju wchòdómë w temat kùlturë jãzëkòwi, je to sprawa
òsobisti kùlturë ùzëtkòwnika jãzëka Gò]; **brak** / **niedostatek** ~**ry** brak / niedostatk
kùlturë; *ew.* sërżëzna, sërowizna *f* [W tim człowiekù sedzy sama sërżëzna. Sy]; ~
(**starożytna cywilizacja**) **archeologiczna jakiegoś ludu** kùltura (stòrodòwnò /
stòrożëtnò / stòrowiecznò cywilizacjò) archeologicznò jaczégòs lëdu; ~
prehistoryczna kùltura prehistoricznò || prahistoricznò

kulturalnie *adv* kùlturalno || -nie, *ew.* stateczno, bëlno; (**naj**)~**niej** (nò)kùlturalni /
(nò)stateczni / (nò)bëlni; (nò)barzi kùlturalno || -nie; **zachowywali się bardzo** ~
zachòwiwelë sã barò kùlturalno; zachòwiwelë sã w spòsòb kùlturalny; ~ **mówić**
kùlturalno / stateczno / *ew.* głòdkò {= *pol.* *gładko*} mówic / gadac [Głòdkò gadac.
Sy]

kulturalny *ad* kùlturalny; *ew.* stateczny, bëlny, dobrze ùłożony / wëchòwóny; *ew.*
głòdczi, miłi {‘głòdczi’ = *pol.* *gładki*}; (**naj**)~**niejszy** (nò)kùlturalniësz; (nò)barzi
kùlturalny [Głòdczi kawalér. Còrkò tegò nie bierzë, co pròwda òn je głòdczi, ale
snòdczi. Sy]; **działać na niwie** ~**nej** robic cos / dzejac na niwie kùlturalny [Nic nie
robiã na niwie kùlturalny. Lz]; ~ **naród** kùlturalny nòród, nòród ò wësoczi / wiòldzi
kùlturze; ~**ne zachowanie** kùlturalné (stateczné, bëlné) zachòwanié; ~**na pustynia**
kùlturalnò pùstiniò; ~ **marazm** kùlturowò òspałosć / bezczynnosć, jałowòsć;
kùlturowé wëjałowienié / zniechãcenié; ~ **zastój** kùlturowi zastój, kùlturowò
stagnacjò

kulturowo *adv* kùlturowò; ~ **wzmocniony** / **rozwinięty** kùlturowò wzmòcniony /
rozwiniãti; ~ **osłabiony** / **osłabły** / **podupadły** òsłabiony / òsłabłi / pòdùpadłi

kulturowy *ad* kùlturowi; **odrębności** / **różnice** / **zróznicowanie** ~**we** apartnosć /
różnice / zróznicowanié / rozapartnienié kùlturowé; ~**we zacofanie** kùlturowé
zacopanié; **izolacja** ~**wa** kùlturowò jizolacjò, kùlturowé òdòsobnienié, brak łączbë z
jinyma kùlturama; **mozaika (różnorodność)** ~ kùlturowò różnorodnosć / wielota /
mòzajka; ~**we bogactwo** bògactwò kùlturowé; **awans** ~ kùlturowi awans, kùlturowò
pòdwëzba; *ew.* pòdniesenié sã kùlturë, wkroczenié kùlturë na wëzsz; stãpién /

szczebel; **zacofany / upośledzony / cofnięty w ~wym rozwoju** zacopóny / zaòstali / copniāti w kùlturowim rozwòju

kultywacja *f* kùltiwacjò *f* [ti -cji], kùltiwòwanié, dozéranié, pòdtrzëmiwanié *n* (czegòs); *ew.* dbałota || -łosc / stara / zadba / troska *f* / staranié *n* (ò cos); ~ **obyczajów / języka** kùltiwacjò òbëczajów (a. zwëków, zwëczajów) / jãzëka (a. mòwë)

kultywator *m* (*rodzaj pługa*) kùltiwatòr *m*, kragla *f* [tegò -watora, ti kraglë]; *żart* gãsé nodzi

kultywować *v* kùltiwòwac, dozerac, dbac ò cos, miec o cos starã; *ew.* pòdskacac (cos, np. tradicje); *ew.* pòdtrzëmiwac (|| -mëwac || -mòwac), ùzëwac, *rzad* piastowac { 'pòdskacac' = *pol. podsycac - o ogniu* } [Më ju taczich słów nie piastëjemë. Sy]

kultywowanie *zob.* **kultywacja**

kuluarowy *ad* kùluarowi; *ew.* zascanowi *Tr*, pòbòczny, nieòficjalny, przeznaczony dlò karna òsób wtajemniczonëch; **rozmowy ~we** kùluarowé rozmòwë / gòdczi; **~we wiadomości / plotki** kùluarowé wiadomòscë / plotczy / gòdczi / nowinë; **intrygi ~owe** kùluarowé / zascanowé rozgriwczì / pòkrzìzawë / pòdstròwë / mącënë / szachrë-machrë

kuluary *pl* kùluarë, bòczné jìzbë / pòmieszczenia w sądze / teatrze / sejmie *itp.*; **w ~rach mówi się, że...** w kùluarach (a. stronama / na ùstronie / nieòficjalno) gòdò sã / je gòdóné / je czëc / są czëc gòdczi, że...

kułactwo *n* (*zgardl.*: o zamożnych rolnikach) pãpce, brzëchòle, parzëchòwie *pl*. *Zob.* **kułak**

kułak *m* **1.** pisc *a.* piãsc *m*; **2.** *zob.* **szturchaniec**; **3.** (*zgardl.*: zamożny rolnik) kòròk, pãpk, brzëchòl, parzëch *m* [To są chcëwi parzëchòwie, tam nie chòdzta mieszkac, ti le waju wëkòrzëstają. Sy]

kułakować *zob.* **szturchać**

kułan *m zool* kùłan; *ew.* pòłòsëł *m* (Gò)

kum *m* **1.** *zob.* **chrzestny** {*kasz.* 'kùm' = żłób, korëto}; **2.** *zob.* **kolega**

kuma *f* **1.** *zob.* **chrzestny (matka ~na)**; **2.** *zob.* **koleżanka**

kumać *pot* rozmiòc || rozmiec, pòjmòwac {*kasz.* 'kùmac' = żłobic, dľëbac}

kumać się *zob.* **bratać się, kolegować się, zadawać się**

kumka *f zoo* żaba, *zdr* żòbka *f*, *lok*: łucz, łukòcz *m* [Łukòcz do swiãtégò Jana rzechòce. Sy] {*kasz.* 'kùmka' = a) *niecka, kòpónka*; b) *taska lok*; c) *miska*; d) *kara ze skrzëniq, kùmkara*; – *zob.* *czasza*}

kumkać *v* skrzeczec, rzechòtac

kumkanie *v* skrzeczenié, rzechòtanié (żabów)

kumostwo *zob.* **chrzestny (rodzice ~ni)**

kumoszka *f* **1.** *chrzestna matka*: chrzestnò, kmòterka, pòda *f*, chrzestnò matka; **2.** *kobieta zajmująca się plotkami, gadatliwa i wścibska*: kmòterka *f* (Gò); *ew.* *kobieta gadatliwa*: trzepòtka, pleskòtka, szlabrotka, trajkòtka, tërkòtka, përpòtka, klekòtka, szwargòtka, paplotka; *ew.* *kobieta wścibska*: wëpëtnica, wëlësnica, czekawskò *f*; *ew.* *plotkarka*: òbmòwnica, klapétnica, roztrãbnica, klòsnica, jãzownica trzepòczka, gazétnica *f*; „**Wesołe ~ki z Windsoru**” „Wiesolé kmòterczy z Windsoru”

kumoterstwo *n* kmòtrzëzna *f* (Gò); załòtwianié (czegòs) pò znajomòscë / przez znajomòsc (przez kògòs znajomégò a. krewnégò); wzajemné pòpiéranié sã; wëkòrzëstiwanié (nadùziwanié) znajomòscë dlò załòtwianiò swòjèch spròw; *ew.* szwindel *m*, szwindle, krãtë-wãtë *pl*

kumpel *zob.* **kolega**

kumpelka *zob.* **koleżanka**

kumplowski *zob.* **koleżeński**

kumulacja *f* kùmùlaczô *f* [ti -cji], zgromadzenié / nagromadzenié / zgrëp(k)òwanié / (pò)zebranié (sã) *n*; *ew.* pòłączenié sã w całosc / w grëpã

kumulacyjny *ad* kùmùlacyjny

kumulatywnie *adv* kùmùlatiwno || -wnie

kumulatywny *ad* kùmùlatiwny

kumulen *m chem* kùmùlen *m*; *pl:* kùmùlenë

kumulować (się) kùmùlowac / gromadzëc / grëp(k)òwac / zbierac (sã);, **rośliny ~lują wodę w tkankach** roscënë kùmùlëją (gromadzą / zbierają) wòdã w tkankach

kumulowanie (się) *n* kùmùlowanié / gromadzenié / grëp(k)òwanié / zbieranié (sã)

kumys *m* kùmës *m*, napitk ze sfermentowónégò kòbëlégò (*rzad* krowiégò) mlëka / z mlëka òd kòb(ë)lë (*a.* òd krowë)

kuna *f* **1.** zoo kùna *f* {*kasz.* ‘kùna’ *in lok* = a) sëka, *pol.* suka; b) stôrô krowa; c) jakôs gra loterijnô - Sy} [*Chcëwi* jak kùna. *Ce*]; **2.** kùna *f*, słup sromòtë z zelôzną òbrãczã, chtërnã bëła założonô na rãkã, a. szëjã skòzónégò; òrt prãgôrza / jerzmicë - *zob.*

prëgierz

kumy *zob.* chrzestny (rodzice ~ni)

kunda *m* kùnda *f* {*kasz.* ‘kùnda’ = *pol.* a) oszust; b) frant; c) żartowniś}

kundel *m* kùndel (*lok:* || kùndel || kòndel) *m* – **1.** pies nierasowi (miészańc) [Je to pies rasowi, czë kùndel? *Gò*]; **2.** fig chłop bez charakteru; lizëpaja, pòdlizk / pòdlizala *m*; *zob.* lizus

kundlowaty *ad* kùndlowati; *ew.* skùndlony

kuni *ad* kùni(n), òd kùnë; *ew.* kùnowi [Kùniô skórka; kùni ògón. *Ra*]

kunktator *m* zwlekajk, dowitërk *m* [Dowitërk wiele òbiecëje, a nic nie robi. *Sy*]

kunktatorstwo *n* zwlëkanié, òbszterkòwanié *n*; *ew.* òcyganié sã, strzëmiwanié sã (z czims), czekanié / żdanié nie wiadomò na co

kunszt *m* kùnszt, *ew.* artizm *m*, mésterstwò *n*; *ew.* artisticzné wëkònanié; rãka méstra

kunstmistrz *m* kùnsztméster *rzad*, kùnsztòrz *m*, méster kùnsztu {‘kùnsztòrz’ *in* = *pol.* a) figlarz, żartowniś, dziwak; b) magik, kuglarz} [To je kùnsztméster pònad wszëtczich! Przed taczim kùnsztmëstrã nòlëzi czòpkã zjic. *Ra*]. *Por.* artysta, sztukmistrz

kunstownie *adv* kùnsztowno || -wnie, mésterno, artisticzno || -nie; (**naj**)~niej (nô)kùnsztowni

kunstowność *f* kùnsztownosc. mésternosc *f*, artizm, kùnszt *m*; ~ **wzorów / ozdób** kùnsztownosc wzorów / (wë)òzdobów

kunstowny *ad* kùnsztowny; (**naj**)~niejszy (nô)kùnsztowniësz; *ew.* mésterno zrobiony / wëkònóny; wëkònóny z artisticznym szëkã; bògato / artisticzno || -nie wëòzdobiony (a. òzdobiony) {‘kùnsztowny’ *in* = sztëczny, *pol.* sztuczny - *zob.*}

kupa *f* ùpa || kùpa (|| *lok* hùpa), *zdr* ùpka || kùpka; grëpa *zdr* grëp(ùsz)ka, gromada, *zdr* gromòdka *f*; *rzad:* grëpica, rzma, góra *f*, szrón *lok*, stos *m* {‘grëpa’, *zdr* ‘grëpka’ = *pol.* a) gromada, sterta; b) usypany kopiec piasku, zboża itp. c) rzesza, tłum – *zob.* gromada; d) mnóstwo, wielka ilość; ‘grëpica’ = *pol.* gromada, kupa; ‘szrón’ *lok* = *pol.* a) stos, sterta, kupa, szczególnie podłużna; b) stado, tłum, chmara; c) szmat, kawał, splacheć pola; d) rdza, korozja; e) *rzad:* szron; ‘rzma’ = *pol.* a) stos, gromada, wielka ilość czegoś; b) pagórek; c) skarpa, urwisko, wysoki brzeg; d) miedza na zboczu góry; e) tłum, gromada ludzi = *kasz.* ùrzma, ùrma; f) stado, trzoda; g) *lok:* wysoka fala na morzu, bez piany („góra wody”); h) *lok:* trzëkawisko, bagno} [Grëp(k)a / (k)ùp(k)a piòskù / drzewa / słomë / zòrna / drewków / dëtków (pieniędzy) / grochù / mączci / cëkru. *Gò*]; ~ **w zn.** mnóstwo grëpa, gromada, (k)ùpa, rzma, góra, fóra *f*, trëmąd || trmąd *m* {‘tr(ë)mąd’ *in* = *pol.* wiele, mnóstwò – *zob.*} [Tam je grëpa (wiele) sniegù, tam nicht nie przejedze. Przed dwiërzama leżòł trëmąd

(*stos / grępa / (k)ùpa*) drewnów. Dzys tegò je całi trëmad do òbmiwaniô. Móm tegò całi trëmad (*całą grępã / (k)ùpã / gromadã*). - Sy]; ~ **piasku / żwiru / ziemi / ziarna wymłóconego itp.** ùsëp, szuńc, smiot *m*, grëp(k)a, (k)ùp(k)a; *ew. gór(k)a f* {‘ùsëp’ *in* = *pol. wydma - zob. ‘szuńc’ = pol. kup(k)a, gromada usypana z ziaren / śniegu / piasku; ‘smiot’ in. = pol. zaspã śnieżnã*}; ~ **kamieni / węgla / koksu** grępa / (k)ùpa / gromada / rzma / górka kamieni / wãgla / kóksu [Nad drogã leżã rzmë (*grëpë / (k)ùpë / gromadë*) kamieni Sy]; ~ **śniegu (zaspã)** smiot, ùkùrzańc, szuńc, *rzad* ùsëp *m*, *rzad* zaspã *f*; *arch* ùsëpniszczë *n*; *ew. w zn. wiele: grępa / wiele śniegù* {‘smiot’ = *pol. a) zaspã śnieżnã; b) kupa, sterta, np. zboża, siana, chrustu; c) tłum, chmara (ludzi, ptaków, owadów); d) rój pszczół zawieszony na gałęzi*}; ~ **siana** grëp(k)a / (k)ùp(k)a / gromada / *rzad* smiot sana; *ew. w zn. kop(k)a: kòpica, zdr kòpiczka, kòpka || lok kùpka (sana)* {‘kòpa’ *in* = 60 sztuk} [Tegò sana bëła grępa. Sy]; *por. kopica, kopka; ~ chróstu, drzewa* grępa / (k)ùpa / gromada / *rzad* smiot chróstu / drzewa [Kùpa (ùpa, grępa) chróstu jak gapië gniôzdo. Wa jész mòta grępã drzewa do pòleniô. - Sy]; ~ **desek, belek / bali** grępa / ùpa dëlów / balk(ów) / bôlów; *w zn. ułożony, formemny stos / sztapel: sztôpel, stos m*; ~ **drewna przeznaczonego do wypalenia na węgiel drzewny** gromada *f* [Kùrzëc gromadã. Sy Gromadnicë kùrzã gromadã. *Ra*]; ~ **papierzysk, dokumentów** grępa / sztôpel / stos / smiot papiórów / pismidłów / dokùmentów / *arch* partesów; ~ **gnoju** grępa / (k)ùpa gnoju; *w zn. kupka na polu przeznaczona do roztrzęsienia: kòpica, zdr kòpiczka / grëpka / (k)ùpka gnoju* [Sedzëc jak Job na kùpie gnoju. Sy]; ~ **łajna (gówna)** grępa, grëp(usz)ka, ëëszkù; grępa gòwna || gówna / łajna [Za stodołą je tëlé grëpów, że ni mòże stãpic. Sy]; **zrobić ~pkę** naëëszkac, zrobic grëpkã; *rzad* nalulkac; **zrobić ~pę (nasrać)** zrobic (*ekspr* nawalëc) grëpã / kùpã; *ew. wëczëszczëc sã, eufem* naplëgawic; *ekspr* wëkapùczkòwac sã, *vulg* nasrac, nasmrodzëc, wësmrodzëc sã [Chtos na psotã nama przed samima dwiërzama zrobił grëpã. Gò Srac na jednã kùpã / grëpã (*bëc jednégò zdaniô*). Diôbël wiedno na nôwiãksi kùpie sã wësro. - Sy]; ~ **ludzi** grępa, kùpa, gromada, rzma [Nas (*lëdzy*) tam bëła całò kùpa (*grępa, gromada, rzma*). Sy]; *zob. gromada; ~ zwierząt zob. stado; mieć ~pę roboty miec wiele / grëpã / fórà / masã robòtë; **zarobić ~pę pieniędzy** zarobic grëpã / fórà pieniãdzy || -niãdzy / dëtków [Mój chłop zarobił grëpã pieniãdzy. Sy]; ~ **śmiechu** grępa smiëchù [To dało grëpã smiëchù (*to bëło smiësznë, bëło sã z czegò pòsmiôc*). Sy]; **on ~pę lat już nie żyje** òn wiele / grëpã lat ju nie żëje (Sy); **do ~py złożyć / zebrać / zgromadzić / spędzić** zložëc / (pò)zebrac / zgromadzëc / znëkac do grëpë / kùpë / gromadë; *ew. zložëc razã / na jednã grëpã / (k)ùpã / gromadã* [Znëkac do grëpë. Złóžta sano do grëpë. Zebrać pieniãdze do grëpë. - Sy]; **do ~py (w sumie, razem)** razã, wespól, wespól, w całoscë; *ew. do grëpë / kùpë, w sëmie; wziąć się do ~py (w garść), otrząsnąć się z przygnębienia wzac || wzac sã do grëpë / w garsc; òtrząsnac sã z przëgnãbieniégò; **razem, w kupie** razã, w grëpie / (k)ùpie / gromadze [Jic / bëc w grëpie. Ni miec wszëtczich w grëpie (*ò czł. natrzastim*). Sy]; **mieszkać na ~pie (w ciasnocie)** mieszkac / sedzec na grëpie / grëpce / (k)ùpie / (kù)pce / gromadze [Sedżã na grëpie, jak wszë na strëpie. Sy]; **jego spodnie ledwie się trzymają kupy** jegò bùksë ledwie sã trzimają w grëpie / le tak na nim wiszã / są baro pòdzartë; **to, co on mówi nie trzyma się ~py** ta jegò gòdka nie trzimô sã grëpë / kùpë (to co òn gòdò, to nie je pròwda / to sã nie zgòdzò / nie sztëmùje); **wyglądać jak ~ nieszczęścia** wëdrzëc jak kùpa (Sy) / grępa nieszczëscégò. *Por. gromada, kopica, kopka, mnóstwo***

kupał *m tech* kùpal *m*

kupała *f* sobótka *f*; *pl: sobòtci; ew. u Słowian wschodnich: kupała f*

kupcowa *f* kùpcka *f* – **1.** białka kùpca; **2.** kramòrka, (s)przedòwòczka *f*; **3.** hañdlòrka *f* - *zob. przekupka*

kupczenie *n* kùpczenié / kùpcowanié, hańdlowanié *n*, hańdel, tòrg *m*, arch kùpiô *f*. *Zob. handel*

kupczyć *v* (*spekulować, frymarczyć, czynić przedmiotem handlu rzeczy, które nie powinny być źródłem materialnego zysku*) kùpczëc / kùpcowac, hańdlowac {kasz. 'kùpczëc' / 'kùpcowac' = *pol. trudnić się kupiectwem, handlem, skupem i sprzedażą towarów* – *zob. kupiectwo (trudnić się ~twem)*}; ~ **czcią** / **honorem** kùpczëc / kùpcowac / hańdlowac *tczą* / *czestnotą* / *hònórã* / *ùtcëwòtą*; ~ **urzędami** kùpczëc / kùpcowac / hańdlowac *ùrzãdama*; ~ **niewieścią cnotą** / **kobiecymi wdziękami** kùpczëc / kùpcowac / hańdlowac *białgłowską cnotą* / *kòbiécyma wdzãkama*

kupczyk *m* **1.** *ekspedient, pomocnik w sklepie, ew. terminator u kupca*: kùpczik, kùpczòk *m* [Mùszisz sã òganiac przed żëdòwsczima kùpczëkama. *Ra*]; **2.** *zgardl: kupiec: szachlòrz* *m*

kupeczka *zob. kupka*

kupelacja *f tech chem* kùpelacjô *f* [ti -cji]

kupelacyjny *ad* kùpelacyjny

kupelować *v* kùpelowac

kupelowy *ad* kùpelowi; **piec** ~ *piec* kùpelowi

kuper *m* **1.** (*tylna część tułowia u ptaków, z której wyrastają pióra ogonowe*) slòdk, tiłk *m*, dupa *f*; **strzelać jak w kaczy** ~ *strzelac jak do kaczk(ów)* [òn strzélòł; òni strzëlełë]; **2.** (*pot: zadek, tyłek ludzi*) slòdk, rzad tiłk *m*, rzëc, dupa *f*; *zdr: slòduszk / slòdeczk, tiłeczka* *m*, rzëcka, dupka *f*; **wziąć** ~ **w garść (wynieść się)** wzac || wzac dupa / slòdk w garsc (wëniesc sã). *Por. zad(ek)*

kuperek *zob. kuper*

kupić **1.** kùpic, nabëc; *ew. sprawic (sobie cos)* [òn kùpił / nabël / sprawił; òne kùpiłë / nabëlë / sprawilë, òni kùpilë / nabëlë / sprawilë; kùp(i) mù to!; Kùpic (*nabëc*) cos za szczëpkã (*a. za szczëptã*) tobaczi (*tóno kùpic*). Kùpic so (*nabëc so*) za pòłdëtka rozëmù (*zmqdrzec përzniã*). – *Sy Mëma mie to kùpi!* – *Jo, jò ce to kùpiã, mòże za wszë, ale tëch tëz ni móm. Gò Szczescò nie kùpisz. Dh Kùpił so prosã. Kùpiła trzë łokce warpù. Kùpiwszë so nieco do jedzeniô, ùsadła pòd kòscołã. - Ra*]; ~ **kota w worku** kùpic kòta w miechù; **nie miała baba kłopotu ~ła se prosię ni mia(ła) baba kłopotu** nabëła so / kùpiła so prosã; ~ **sobie kogo ùdostac kògòs na swòje**, kùpic so (pòdplacëc) kògò; pòdsmarowac kòmù, dac kòmù w łapã / łapówkã; **da(wa)ć się ~ (być możliwym do kupienia / nabycia / dostania / zdobycia w sklepach)** da(w)ac sã kùpic, bëc mòzłëwim do nabëcò || -cégò / dostaniô / zdobëcégò w krómach [to (sã) dò(wò) kùpic; to je mòzłëwé do kùpieniô / nabëcò / dostaniô / zdobëcò]. *Por. kupować*; **2.** *zob. skupiać (się), gromadzić (się)*

kupidyn *m* mit kùpidin, amòr *m*, kùpido *n*

kupiec *m* kùpc *m* – **1.** hańdlòrz, kramòrz, włòscëcel / szef / czerownik krómù *m*; *ew. włòscëcél firmë hańdlowi; przedsãbiorca / agent hańdlowi* [Òn je kùpcã bez towòru? Przëjachòł kùpc z miasta do wsë. Kùpcë nieròd mieniają ju ròz przedóné towarë. *Ra*]; **karawana kupców** karawana kùpców; *ew. gromada / karno / grëpa kùpców (z wòzama / na kòniach / òsłach / wielbłãdach itp.)*; ~ **bai** / **barchanu** / **sukna** bajownik / barchónik / sëczennik *m*; *ew. kùpc baji / barchónu / sëkna* || sukna; ~ **kolonialnych towarów** kùpc kòlonialnëch / zagrańcnëch towatów || towòrów; **2.** nabiwca, kùpùjący *m*; *ew. chtos chãtny do kùpieniô* [Czejbë sã nalòzł jaczi kùpc, tej jò bë mój autòł ròd sprzedòł. Tëch kùpców bëło nibë wiele, ale òni le òbzërelë towòr a szlë dali, i w kùncu nic jem nie sprzedòł. - Gò]. *Por. handlarz, przekupień*

kupiecki *ad* kùpiecczi, kùpców [Kùpiecczi zwësk. Kùpieckò nòtëra cygnie wiedno do łokca ë wòdzi. Kùpiecczë szczescë. - *Ra*]; **stan** ~ kùpiecczi stón [tegò stanu; *pl* te stanë, tëch stanów]; **po** ~**ku** *adv* pò kùpieckù, jak kùpc; **posiadać** ~**kie**

wykształcenie miec kùpiecczé wë(k)sztôłcenié; miec skùńczoné (*ew.* przeńc / miec przeszié) kùpiecką szkôłã; **~kie spojrzenie** kùpiecczé òkò; *ew.* przëzdrzenié sã / wezdrzenié / zérkniãcé kùpiecczim òkã

kupiectwo *n* kùpiectwò, hańdlarstwò *n*; *ew.* hańdel *m*, *Tr:* kùpcowi(z)na *f*; *ew.* hańdlowanié, sprzedôwanié i kùpianié *n*, sprzedôż i kùpno, òbrót towarama || towôrama / òbrót towarowi [Nômłodségò sëna przeznacził do kùpiectwa. Òna z kùpiectwa mô wiôldzé dochôdë. - *Ra*]; **trudnić się ~twem** kùpczëc, kùpcowac, hańdlowac, hańdlarzëc; (s)przedawac i kùpi(w)ac; *trudnic* / *zajimac* sã || *zajmòwac* sã kùpiectwã / hańdlã / hańdlarstwã / sprzedôwanim i kùpianim / *sprzedaż* i kùpnã / òbrotã towôrama / òbrotã towarowim / *sprawama* hańdlu; *ew. żart:* bawic sã w kùpca / w hańdlarza [òn kùpczi / kùpcëje / hańdlëje / sprzedôwò || sprzedaje i kùpiò || kùpiwò / *zajimò* || *zajmùje* sã hańdlã / *zarôbiò* na hańdlu / na (s)przedazë; *Nasz* *tatk* ju lata kùpczi gãsama. *Mój* *stark* kùpcowòł gãsama. – *Sy* *Naszi* *lëdze* kùpczã *jajama*. Òna wszëtczim kùpczi. *Ra*]

kupka *zob. kupa*

kupkować *v* robic (*ew.* składcac cos na) grëpczi / (k)ùpczi / kòpiczczi; *rząd* grëpkòwac

kuplecista *m* kùplecysta *m*, wëkônòwca (spiëwòk) przëspiëwków / kùpletów szãtopòrk(ów) / frantówk(ów) / kòzank(ów)

kuplet *m* kùplet *m*, przëspiëwka, szãtopòrka, frantówka, kòzanka *f* – *w zn:* rimòwónò / wierszowónò, wiesołò a. smiészno i przekãsnò przëspiëwka {‘szãtopòrka’ *Sy* = *pol. piosenka*; *Ra:* *szãtopòrczi ë frantówczzi to są piesznie wiesołé*}; *w znac.* *wiersz uszczypliwy: ùriwka f Sy*}

kupno *n* **1.** *zakup, dokonanie zakupu:* kùpno, kùpienié, nabëcé *n* (nabëcé za pieniãdze), kùp, kùpisz, zòkùp *m*; *pl:* kùpë, kùpisze, zòkùpë; **akt ~na (i sprzedaży)** akt / swiactwò kùpna / nabëcégò || nabëcò (i sprzedażë), spisónò ùmòwa / pisemné zaswiòdczenié ò kùpienim / nabëcym czegòs [To bëłò lëché kùpno. *Ra* *Na* to dobré kùpno më so mùszimë jednégò wëpic. *Lz Z* kùpnã (*z kùpianim*) sëcy wiãcy ju nie òdwlékòł. *Dh*]; **cena ~na** cena (*przest. priz, ew. kòszt*) kùpna / (za)kùpù / kùpiszu; **~na kredyt / na raty / za gotówkę** kùpienié / kùp(isz) / zòkùp / nabëcé na bórg (a. na kredyt) / na ratë / za pieniãdze (płaconé òd rãczy / òd razu); **dobra okazja ~na taniego towaru** dobrò leznosc kùpieniò / nabëcò || nabëcégò tónégò towòru || towaru; **ochota / chëć do ~na czegòs** chãc / chãtka / *rząd* òchòta do kùpieniò / nabëcò || nabëcégò czegòs. *Por. zakup*

kupny *ad* *kupiony* *w sklepie, wykonany fabrycznie, w przeciwieństwie do domowego wyrobu:* kùpczi; **~ chleb** kùpczi chléb / *rząd* kùpczé chleba [Je to kùpczi chléb czë swójsczi? *Gò*]; **~ne ubranie / ~ny garnitur** kùpczé òbleczenié / kùpczi òbleczënk / ancuch; **~ne ciasto** kùpczi kùch; **~na wełna** kùpczò wełna [Ten cwéter jò ùwiãzła z kùpczi wełnë. *Gò*]

kupon *m* kùpón *m* [tegò kùpòna] – **1.** blanket, kwit, fòrmulòrz grë lëczbòwi, np. totolotka; **arkusz z ~ami** arkùsz z kùpònama; *Tr:* lëstnica *f*; **2.** òdcynk / dzël kòntrolny bilietu w kinie, teatrze, òdriwóny przez bilietera przë weńscym na zalã; **3.** kawałk / sztëk sztofù / tkaninë (sztëk wëstarczajacy na jedno òbleczenié, jednã sëknie); **~ sukna na płaszcz** sztëk / kawał sëkna na płòszcz / mańtel; **4.** òdcynk papieru wòrtoscowégò (akcji / òbligacji) ùpròwniający pòsòdòcza do òdebraniò nôłëzny diwidendë a. procentu

kupować *v* kùpiac || *rząd* kùpiwac (*lok:* || -pòwac || -piëwac) [Niech le sã żeniã, pòmògã nama solë kùpiac. Jò nòmili w spòłdzelni kùpiwóm abò w domù tpwarowim (|| *towarowim*), tam mòże wszëtkò dostac. – *Sy* *Nasz* *karczmiòrz* wszëtczé *towarë* w *Gduńskù* kùpiò. Òna rôd kùpiò bez detków (*na bórg*). *Lz*]; **kota w worku się nie kupuje** kòta w miechù sã nie kùpiò (*Sy*); **można ciągle ~, a zawsze im mało** jima sã

nie dokùpisz; jima mòzesz wcyg kùpiac, a wiedno je jima mało / a nigdë ni mają dosc

kupowanie *n* kùpi(w)anié, nabiwanié *n*. *Zob.* **kupno**

kuprowi *ad* slôdkòwi, tiłkòwi; *ew.* rzécny, dupny

kupujący *m* kùpc, kùpiający *m*, ten, co kùpiô || kùpiwô; ~**ca** *f* kùpcka, kùpiającô *f*, ta, co kùpi(w)ô

kur *m* **1.** *zob.* **kogut**; **czerwony** ~ (**pożar, ogień**) czerwiony || czerwóny kùr, òdżin *m* [Pòsadzëc czerwionégò kùra na dak (*pòdpalëc bùmink*).]; **2.** **kur bankiwa** *zob.* **bankiwa**; **3.** *różyczka:* *med* różëczka *f*; **4.** *ryba z rodziny głowaczowatych:* *kur diabel:* *icht* kùr *m*, mòrszczi diòbël; ~ **rogacz** kùr rogôcz; ~ **głowacz** kùr głowôcz - *Gò*

kura *f* kùra, tipka || czipka, kòkòszka, *rzad:* slépica, slépka, kòrka, kòrkòtka, gdòka, gdòczka || dgòczka, *zgr* kòkòsz arch, kùrzëca *f*, kùrzëszcze *n*; *złòśl:* kùrzëlc *m*; (*zdr* – *zob.* **kurka**) {‘kòkòszka’ = *pol.* kokoszka – *zazw.* o kurze w odròznieniu od koguta, *też* o kurczëciu płci żeńskie; ‘slépica’ – *por.* czesczé: slepice *f* = kùra; ‘kòrkòtka’ – *òd:* kòrkaniô, skrzeczeniô – *zob.* gdakać 2} [Jò wzéróm na te kùrzäta i widzä pò tèch ògónach, że tu są sztërë kùrczi (kùronë) i szesc kòkòszków. *Gò* Miec rozëm jak kùra. Sedzec jak kùra na jajach. Pisac jak kùra na smiecach / pò léchach (*pò zògónach a. pò régach*). Pòderznac kòmù gardło jak kùrze. Daje kùrã, bò sã spòdzëwô òwcë. Ten, chto nôwiäcy kùr chòwie, nòmni jajów jé. Twórz nigdë nie mdze kùrów kròdl z tegò samégò pòdwòrzégò, dze òn mò gniòzdo. Kùra òd se, człowiek do se. Kùra gdòcze, jaje skòcze. „Kùra gdòcze: - Zniesä jaje, zniešä jaje, kùpiä sobie czëp. A kùr na to: - Kùro, cëchò bãdzë, bò dostóniesz w łeb”. A, zëbë ce kùra dzobnãta / kòpnã(ta)! - *Sy* Nasz szòltës mò nowi òrt kùr, to są taczé wialdzë kùrzëszcza a niosä bruné jaja. *Lz*]; ~ **nioska** nioska *f*, *pl:* niosczy; ~ **wysiadująca jaja a. wodząca pisklëta (kwoka)** kluka *f*; ~ **leśna (dzika, np. samica cietrzewia / głuszca)** lasowô / dzëkò kùra (*zob.* **cietrzew, głuszec**); **macac** ~**ry (sprawdzać, czy mają jajko)** *zob.* **macac**; ~ **pieczona / gotowana** pieklò / gòtowónò kùra; ~ **w białym sosie po kaszubsku** kùra w biòłim zòsu pò kaszëbskù (*Gò*); **rosól z ~ry** rosól z kùrë, kùrzi rosól; **i ślepej kurze trafi się ziarno** i slepi kùrze trafi sã zòrno (*Sy*); ~ **znosząca złote jaja** kùra niosącò (co niese) złoté jaja [Zabic kùrã, co złoté jaja niosła. *Sy*]; ~ **domowa (o kobiecie)** domowô / domòcò kùr(k)a; **wyglądać jak zmokła** ~ wëzdrzec jak zmòklò kùra / gùta; **siedzieć jak ~ / kwoka na jajach** sedzec jak (takò) kùra / kluka na jajach; **chodzić spać z ~mi (o zmroku)** chòdzëc spac z kùrama (wczas, ò szarkù / ò smrokù, wczas wieczór); **idź (a. możesz iść) ~ry macac (odczep się)** biéj (*a.* mòzesz jic) kùrë patrzëc / krzëwac / maklac; biéj pòd pãpòwsczi mòst zabë wërzënac; **dać kurze grzëdę, a ona: wyżej siędę** dac le kòkòszki (*kùrze*) grzädë, to òna chce wszädë (*Ce*); pòdòj kòmù pòlc, a òn bãdze pò twój łokc sygòł (*Sy*); le dac kòmù pòlc, a òn zarò mdze chcòł miec całä räkã; dac kùrze grzädä, a òna: wëzi sadnä; dac kòmù na wòlä, to òn ce na głowã wlëze / narobi; **choroba kur, pypec** dzëba, dzëgòtka [Nasze kùrë mają dzëgòtkã. *Sy*] {‘dzëgòtka’ *in zob.* karzeł}; **pomór** ~ pòmierà *f*; *ew.* w *zn.* *epidemia:* chëra, zaraza *f*; *ew.* kùrë kòmùs (wë)zdechłë [Pòmierà / chëra przëszła na kùrë. *Sy*]

kuracja *f* léczenié (sã), lékarzenié (sã), lékòwanié (sã) *n*, kùracjò *f* [ti –cji]; **odbywać ~cjë** bëc léczony / lékarzony; przechòdzëc léczenié / lékarzenié / kùracjã; **przejść ~cjë** przënc léczenié / lékarzenié / kùracjã [Òna przëszła / òna mò przëszłë kùracjã òdchùdzającä. *Gò*]; **poddać się ~cji** pòddac sã léczënimù / lékarzenimù / kùracji; **przebywać na ~cji** przëbëwac na léczënim / lékarzenim / kùracji; ~ **odchudzająca** léczenié òdchùdzającë; kùracjò òdchùdzającò [Pò ti kùracji òdchùdzający òna schùdła / zgùbiła / stracëła czilënòsce kilo / fùntów. *Gò*]; ~ **zdrojowa** zdrojowé /

wòdné léczenié / lékarzenié; kùracjò zdrojowò / wòdnò; ~ **odwykowa** léczenié / lékarzenié òdwykòwé / òdnącywajácé / òdnałóziwajácé; kùracjò òdwykòwò / òdnącywajácò / òdnałóziwajácò

kuracjusz *m* kùracjusz, *ew.* chòri, pacjent *m*, człowiek léczony (*ew.* lékarzony / lékòwóny) / na léczenim / na kùracji, pacjent w ùzdrowiskù / w òstrzódkù léczniczim / ùzdrowiskòwim

kuracyjny *ad* léczny || léczniczi *Gò* / ùzdrowiskòwi / kùracyjny; **ośrodek** ~ òstrzódk léczny || léczniczi / ùzdrowiskòwi / kùracyjny; *ew.* centrum léczn(icz)é / ùzdrowiskòwé / kùracyjné; *ew.* ùzdrowiskò *n*; **miejscowość** ~**na** miescowòsc ùzdrowiskòwò / kùracijnò, mòl ùzdrowiskòwi / kùracyjny; *ew.* ùzdrowiskò *n*; **zabiegi** ~**ne** zabiedzi léczn(icz)é; **koszty** ~**ne** kòszta || -sztè léczeniò / kùracji; kòszta zabiegów lécznèch || léczniczych; *ew.* kòszta kùracyjné

kurak *m* **1.** kùròk *m* [tegò kùròka] {*kasz.* ‘kùròk’ *in* = *pol.* kogut - *zob.*}; *pl.* ~**ki** kùròczy *pl* [tèch kùròków] – réga rozmajitèch ptòchów, zèjącèch na Zemi (wicy jak dwasta gatènków) ò krãpi (zwiãzli, kãpiati) bùdowie cała, mòcnèch nogach, zdatnèch do grzebaniò w zemi, *m.* jin. kùropatka, przepiórka, bażant, paw, cetrzèw, glèszc (lasowi kùr); **samiec** (**kogut** / **kogucik**) **różnych kuraków** kùr, kùrón, kùròk, *zdr.* kùr(ón)k / kùròszk; *samiec* (*kogut* / *kogucik*) *kuropatwy* / *przepiórki* / *bażanta* / *pawia*: kùropatczy(n) / przepiórczy(n) / bażantów / paw(n) / przepiórczy(n) kùr(ón)k / kùròk / kùròszk; *samica* (*kurka*) *kuropatwy* / *przepiórki* / *bażanta* / *pawia*: kùrka / ònica / ònòczka kùropatczy / przepiórczy / bażanta / pawia / przepiórczy; *samiec* (*kogut*) *cietrzewia* / *gluszcza*: cetrzewi(n) / glèszców kùr (*a.* kùrón / kùròk); *ew.* ònòk cetrzewia / glèszcza; *ew.* cetrzèw, glèszc *m*; *samica* (*kura*) *cietrzewia* / *gluszcza*: kùra / ònica / ònòczka cetrzewia / glèszcza; *ew.* cetrzewka, glèszèca *f*; **2.** *zob.* **kurczak**

kurant *m* kùrant *m* – **1.** melodiò wègriwónò przez zédzèr / pòzytiwka *itp.*; *Tr.* zwònkòwò mùzyka; **Aria z ~em** Aria z kùrantã; **trafił frant na franta u wyrzwał mu ~a** trafił frant na franta i wèrzwał mù kùranta; **2.** ùrządzenié ùmieszczoné w zégrze wègriwajácé melodie ò pełnèch gòdzènach; *ew.* ùrządzenié ùmieszczoné na kòscelny wieżi, sprzèglé ze zégrã *a.* zaòpatrzoné w klawiaturã do wègriwaniò melodiì na zwònach; ùrządzenié w pòzytiwce / a tobaczérce wègriwajácé melodie pò òdemkniãcym wieczka; ~**y wydzwaniały godziny** kùrantè wèzwòniwałè gòdz(è)nè; **zegar z ~em** zédzèr z kùrantã; *ew.* grający zédzèr *Tr*; **3.** francèsczi tuńc z XVII w, na ¾, i melodiò tegò tuńca {*por.* ‘kùrantka’ = *pol.* a) *piosenka*; b) *bajka, powiastka*; ‘kùrantnik’ = *pol.* a) *śpiewak*; b) *spiewnik*; ‘kùrantnica’ = *pol.* *śpiewaczka*; *lok.* ‘kùranka’ || ‘kòranka’ || ‘kùrianka’ = *pol.* *piosenka*}

kurantowy *ad* kùrantowi; **zegar** ~ kùrantowi / grający zédzèr; zédzèr z kùrantã; ~**we dzwony** / **dzwonki** kùrantowé zwònè / zwònczi; **mechanizm** ~ mechanizm kùrantowi, ùrządzenié kùrantowé; ~**we melodie** kùrantowé melodie, kùrantowò mùzyka

kurara *f* kùrara *f*, trècèzna z Karajibów

kurarowy *ad* kùrarowi

kuratela *f* kùratela, òpieka *f* (òpieka prawnò), dozór || dozér, nad’zór *m* - narzuconò / nakòzónò przez sąd przèmùsowò òpieka nad òsobã niezdolną do czinnosci prawnèch, nad majątkã tacji òsobè (colemào doticzi òsob chòrèch ùmèstowò *a.* małolatnèch); **być pod ~lą** bëc pòd kùratelã / dozorã; **sprawować ~lę** miec / pełnic / trzèmac kùratelã / òpiekã prawnã / dozór (nad kògùms); *ew.* òpiekòwac sã kògùms / czims

kurator *m* kùratór *m* [tegò kùratora]– **1.** czerownik / szef kùratorium; **2.** przedstawicel òsobè, chtèrna brèkùje pòmòcè do prowadzeniò swòjèch sprów; **3.** òpiekùn / dozérca || dozéròcz prawni òsobè skòzóny z warènkòwim zawieszenim wèkònaniò karè; **4.**

kùratór / dozérôcz *m* - òsoba wëznaczonô z ùrzãdu do pilowaniô jinteresów jaczi jinstitutioni a. grëpë lëdzy; ~ **masy upadłości(owej)** kùratór masë ùpadłoscowi

kuratorium *n* (*inv*) kùratorium *n* – **1.** ùrzãd administracjì òswiatowi szczëbla wòjewódzczégò; **2.** jinstitutionò òpikùńczò; ùrzãd, wãdzò kùratora prawnégò

kurator *f* *pot* kùratórka *f* [ti kùratórczi], kòbiëta kùratór (pani kùratór). *Por.* **kurator**

kuratorski *ad* kùratorsczì

kuratorstwo *n* kùratorstwò *n*

kuratoryjny *ad* kùratorijny

kuraz *m* òdwôga, smiałosc, dzyrskòsc, fantazjò *f*; **dla ~zu** na òdwôgã, dlò fantazji, zëbë nabrac òdwòdżi / smiałoscë / dzyrskòscë

kurcz *m* krãpë *pl*, *rzad* kùrcz *m*, kùrczenié *n*; ~ **w nodze** krãpë / *rzad* kùrcz w nodze [Òna mò czãsto krãpë w nogach. Òn sã kãpòł i naròz dostòł krãpë w nodze, szczescé, że tam nie bëło głãbòk. *Gò*]; ~ **zòłãdkowy** krãpë zòłãdka; krãpë w brzëchù; zòłãdkòwé / brzëszné krãpë; kùrczenié brzëcha *Ra* [Òna dosta taczé brzëchù, że jaż sã zwija z bólu. *Gò*]; ~ **go złapał** dostòł krãpë / kùrcz, kùrcz gò złapòł

kurczak *m* kùrk *m*, kùrczã || kùrzã *n*; **udko ~a** ùd (*zdr* ùdk, ùdzëk) òd kùrka / *rzad* òd kùrczëca / kùrzëca; **skrzydelka ~a** skrzidëłka òd kùrka; **pierśnik / pierś z ~a** piërsnik òd kùrka; ~ **pieczony** (ù)piëkli kùrk; *rzad* (ù)piëklé kùrczã / kùrzã

kurczątko *n* kùrczãtkò || *lok* kùrczãtkò *n* [tegò kùrczãtka / kùrzãtka; *pl*: kùrczãtka / kùrzãtka; *Za tidzëń nasz kùrczãtka bądã wëlòżalë z jòj. Sy Mòłi jak kùrczãtkò. Ra*]; **kwoka wodzi swoje ~ka** kluka prowadzy swòje kùrzãta / kùrczãta / kùrczãtka / kùrzãtka

kurczenie *zob.* **kurcz**

kurczenie się *n* kùrczenié sã, zmniész(iw)anié / pòmniész(iw)anié sã; *o tkaninie po wypraniu, o materiałach elastycznych (np. gumie) i innych, zmniejszających objętość*: zestãpianié || zestãpòwanié sã / zeskakiwanié sã, *rzad* zbiéganié sã, scyганиé sã; *kulenie się (skulanie się, np. z zimna)*: gruźdzenié sã, *lok*: gnieźdzenié sã, gùrdzenié sã || gùrdzenié sã / grogòlenié sã / pùtlenié sã; *rzad* kùrczenié sã. *Por.*

kurczyć się

kurczę *n* kùrzã || kùrczã *n* [tegò kùrzëca / kùrczëca; *pl*: tëch kùrzãt(ów) / kùrczãt(ów)]. *Por.* **kurczątko, kurczak**

kurczęcy *ad* kùrczëcy || kùrczãcy || kùrzëcy; òd kùrzëca / kùrzëca / kùrka [Kùrczëcé miãso je dobré dlò chòrégò. *Ra*]

kurczliwie *adv* kùrczlëwie, zestãplëwie (*Gò*)

kurczliwy *ad* kùrczlëwi, zestãplëwi (*Gò*), zestãpiający sã, zmniész(iw)ający sã

kurczowo *adv* kùrczowò; *ew.* mòcno (baro mòcno), casno, bliskò / krótkò, *ew.* rozpaczlëwie, ùp(i)arto || -rce, nôparto || -rce; *ew.* jak klészcz, jak rzep, jak wesz kòżëcha, jak pik òscë, jak pikel szczëzlë, jak spiti płotu / płota

kurczowy *ad* **1.** mòcny, casny, mòcno zacësniaći / zacësniony; **kurczowy (u)chwyt** mòcny / *ew.* rozpaczlëwi (ù)chwòt / (ù)chwët; **2.** *o bólu*: kùrczowi; *ew.* krãpny, òd krãpów

kurczyć *v* gruźdëc, kùczëc, kùrczëc, wcëgac [òn gruździ / kù(r)czì / wcygò; *Co te ten kark tak kùczisz (gruździsz, kùrczisz, wcygòsz), jakbës pùklati bël? Sy*]. *Por.* **kulić**

kurczyć się kùrczëc sã, zmniész(ëw)ac sã, malec, stawac sã / robic sã (*coròz to*) mniész(i)m [to sã kùrczi / zmniész(iw)ò; to maleje / stòwò sã / robi sã (*coròz to*) mniészé]; *o tkaninie po wypraniu*: zestãpòwac sã || zestãpiac sã, zeskakiwac sã, zbiegac sã [to sã zestãpùje / zestãpiò / zeskakiwò || zeskakùje / zbiégò; to sã zestãpiò / zeskòkò / zbiegò]; *o materiałach elastycznych (np. gumie) zmniejszających objętość*: kùrczëc sã, scëgac sã, zmniész(ëw)ac swòjã òbjãtosc) [to

sã kùrczi (sã skùrczëło) / scygô (sã scygnãło) / / zmniésziwô (sã zmniészëło)]; *o niciach*: *zwiąć się, skręćć się – zob. strzepić się; ~ się z zimna / strachu zob. kulić się; gipsowe odlewy podczas zastygania / schnięćcia kurczą się* gipsowë òdlewë pòdczas stëgniãcô || stëgnieniô / schniãcô / schnieniô zestãpùją sã / kùrczą sã / zmniész(iw)ają sã / robią sã mniészë; **zapasy węgla się nam ~rczą** wãgla je ju / robi sã mało / corôz to mni; mómë corôz to mni wãgla; wãdzel sã nama kùnczi / bądze kùncził / wnet sã skùnczi; mómë ju mało (ni mómë ju nic nadto) wãgla; *ew. zapasë wãgla nama sã zmniészają / ew. kùnczą; powierzchnia zdatna do zabudowy (mieszkalnej) ~rczy się* zemi / terenu / placu pòd zabùdowã (mieszkalną) je / robi sã corôz to mni. *Por. skurczyć się*

kureczka: ~ zielona *f* zoo kùropatinka *f*

kurek *m* **1.** *kran, kurek do wody - zob. kran; 2. kurek strzelby*: kùrk, *lok*: krzos *m* [Scygnãł krzos i pòlnãł. *Sy*] {‘krzos’ *in = pol. a) kabza, sakiewka; b) obcięćcie drzewa, rzaz*}; **odwieść / naciãgnãć** ~ nacygnãć kùrk / krzos; **spuścić** ~ spùscëć kùrk / krzos; *ew. czëksnãć || czaksnãć; 3. ~ szary (ryba) icht* mòrsczi (szari) kùr(k) [Mòrsczi kùrk nóm włôzł w jadra (pòłów sã nie ùdòł). To je mòrsczi kùr, trzasni gò w łep to òn zapieje. - *Sy*]; ~ **czerwony icht** mòrsczi (czerwiony || czerwòny) kùrk; **4.** *zob. kogucik; ~ na kościele* a) kùrk / kùrónk na kòscele / na kòscelny wiezi; b) *fig*: człowiek chwiejny; *zatanuszka m; ew. pòmiołto, pòpichadło n, pòpichańc m*

kurewka *f* kùrewka, mówka *f. Zob. rozpustnica*

kurhan *m* kùrhan *m*, mòdżiła *f* - wiòlgô / stòrodòwnô mòdżiła / grzëpa ùsëpónô nad grobã (całopalnym a. szkeletowym), *a.* na pamiãtkã jaczégòs wëdarzeniô; *ew. grobòwi / grobny ùsëp / kòpc*

kurhanek *m* kùrhank *m; ew. grobòwô grzëpka; mòdżiła f*

kuria *f* kùriô [ti -rii] *f; ~ biskupia / rzymska* kùriô biskùpiô / rzymskô

kurialny *ad* kùrialny; **urzędnik** ~ ùrzãdnik kùrialny; **biuro** ~ne kùrialné bióro; **wybory** ~ne wëbòrë (*ew. przest. welacje*) kùrialné; **system** ~ system kùrialny

kurier *m* **1.** kùrier || kùriëra *m*, pòsłańc || pòsłańczik *m* (pòspieszny pòsłańc); ~ **pocztowy** kùrier pòcztowi; **2.** ekspres, pòspieszny cuch / *rzad*: ban / pòcãg; **3.** gazëta pòd nazwã „Kùrier”

kurierski *ad* pòspieszny, kùriersczi, chùtczi; **poczta** ~ska kùrierskô / chùtkô / pòspieszno pòczta; **pociãg** ~ kùriersczi cuch / *rzad*: ban / pòcãg

kuriozalny *ad* kùriozalny, niesamòwiti, niespòtikóny, niebiwałi, baro apartny, baro òsoblëwi, rzòdkò spòtikóny, nadzwëczajny

kuriozum *n* (*inv*) òsoblëwòsc || wòta *f*, kùriozum *n*, fenomen *m*, nadzwëczajno rzòdkòsc, cud nòtërë, *ekspr*: cud-pòmiana; rzecz niespòtikónô / rzòdkò spòtikónô / niesamòwitô / niebiwałô; cos niesamòwitëgò / niebiwałëgò / niespòtikónëgò / nadzwëczajnegò / cëdownëgò / wëjatkòwëgò / òsoblëwëgò / dzywnëgò / apartnegò / niepòjãtëgò; *ew. dzëwactwò n, apartnosc, cëdaczëzna, dzëwacznosc f; ew. pòczwara, pòkraka f. Por. dziwolãg*

kurka *f* **1.** kùrka, tipka || czipka; *ew. kòkòszka, slëpka f; ~ wodna* blësk *m* / blëska *f*, piepierzëca *f; 2. bot (grzyb pieprzniczka)* peperliszka || -lëszka, *lok*: kùrzajka *f*, kùrzëlc, kùrzaj *m; pl*: peperliszczi || -lëszczi (|| *lok* peperuszczi), *lok*: łëzczëczczi, kùrzëlce, kùrzaje, kùrzajczi [Nie znajã jinëch grzëbów, tak jò le same kùrzëlce zbiërajã. *Sy*] {‘kùrzëlc’ *in = pol. palacz tytoniu; ‘kùrzaj’ in ten, co zbiëró ‘kùrzaje’ = peperliszczi; ‘kùrzajka’ in = a) białka / dzëwczã, co zbiëró grzëbë peperlëszczi; b) ‘kùrzajczi’ pl in = kùrzë gòwna: kùrzónczi*

kurkowy *ad* kùrkòwi, strzelecczi; **bractwo** ~we bractwò kùrkòwë / strzelecczë; **król** ~ kùrkòwi król, król strzelców

Kurlandczyk *m* Kùrlandczik *m*

Kurlandia *f geo* Kùrlandiô, Kùrlandzkô [ti -dii, -dzczi] *f*

Kurlandka *f* Kùrlandka *f*

kurlandzki *ad* kùrlandzczi

kurnik *m* kùrnik || *lok* kùrznik *m*, *rzad*: kùrzi / kùrny chlëw, *rzad* kùrzô bùda [Trzë dni òna sedzała w kùrnikù. *Lz*] {‘kùrnik’ *arch* = złodzëj kùr [Czej jô ùchwôcã tegò kùrnika, tej to mù pùdze lëchò. *Lz*]}

kurny *ad* kùrny; **~na chata** kùrzónka *f*; *ew.* kùrnô chëcz / kôta / bùda

kurokrad *m* kùrzajk, *rzad* kùrnik *m*, kùrzi złodzëj, złodzëj kùr(ów) {‘kùrnik - zob. kurnik; ‘kùrzi złodzëj’ *in* = *zool*: jastrzib // jastrzãb}

kuropatwa *f* kùropatka || *lok* kùropôsška *f* [Lepszô kùra w garkù niż kùropatka w pòlu. Pies spłoszył kùropôszczi. *Bestrô* kùropatka (*zart dzéwczã piegòwaté*). *Sy*]

kuropatwi *ad* kùropatczy(n); **mięso ~wie** miãso (òd) kùropatczy, kùropatczinë miãso

kuropatwiarz *m* kùropatwiôrz *m*, jachtarszi pies ùziwóny do pòlowaniô na kùropatwë

kurort *m* kùrort *m*, ùzdrowiskò *n*; **do ~rtu** do kùrortu / ùzdrowiska; **w ~rcie** w kùroroce / ùzdrowiskù

kuros *f* kùros, figùra (rzezba / żłobizna) nadzégò młodzónka

kuroślep *m* **1.** *med* kùrzi wid, kùrzô slepòta; **2.** *bot* dzëwi kwiòtk

kurować (się) léczëc (sã), lékarzëc (sã), lékòwac (sã); *ew.* *rzad*: kùrowac (sã)

kurowanie (się) *n* léczeniué (sã), lékarzenié (sã), lékòwanié (sã); *ew.* *rzad*: kùrowanié (sã)

kurp *m* **1.** Kùrp *m*, mieszkañc nordowégò dzëla Mazowsza, òkòlégò Pùszczë Kùrpiowsczi; *pl*: Kùrpiowie; **2.** **~pie** *pl* (*chodaki plecione z tyka noszone dawniej przez Kurpiów*) *zob.* **chodak** {*kasz.* ‘kùrp’ *stôri*, *znoszati bót* [Nie òblakòj tëch kùrpów, le òbùj nowé bótë. *Gò*]}

Kurpie *pl* Kùrpie; **mieszkać na ~piach** mieszkac na Kùrpiach; **pochodzić z ~piów** pòchòdzëc z Kùrpiów

kurpiowski *ad* kùrpiowsczi; **region** ~ kùrpiowsczi region; **Puszcza Kurpiowska** Pùszczë Kùrpiowskô; **strój** ~ kùrpiowsczi strój; **~ka gwara** kùrpiowskô gòdka / gwara, kùrpiowsczi dialekt

kurs *m* kùrs *m* - **1.** *tur m* / droga / trasa *f* do wëznaczonégò cëlu / pónktu, pò wëznaczonej turze (wëznaczonã drogã / trasã) {‘tur’ *m* || ‘tura’ *f* = *pol.* *trasa*, *droga*, *podròz* – *zob.*; ‘tur. *in* = *stegna* [Zrobilë so tur przez mòje pòle. *Sy*]}; ~ **autobusem** kùrs autobùsã; ~ **samochodem** kùrs / tur autã || autofã; ~ **taksówką** kùrs / tur / jazda / przejòzd [tegò przejòzdu] taksówką; **zapłacić za ~ (za przejazd umówionã drogã)** zapłacëc za kùrs / jazdã / przejòzd [tegò przejòzdu] / *ew.* za przewòzkã jaczégòs towòru || -wa-; **opłata za ~** òpłata za kùrs / za przejòzd / jazdã / *ew.* za przewòzkã jaczégòs towòru || -wa-; **zawieszenie ~su (chwilowé niekursowanie określönã trasã) autobusu** (w)strzimanie / zawieszenie kùrsu / przejazdów; **2.** czerënk pòsuwaniô sã òkrãtu a. fligra / samòlotu; **obrać ~ na Bornholm** òbrac kùrs na Bòrnholmã; **3.** òbieg *m*, krãżenie *n* – w *zwrotach*: **być w kursie** bëc w òbiegù / kùrsu; **wyjsc z kursu** wiñc z òbiegù / kùrsu; **puścić coś w kurs** pùscëc cos w òbieg / kùrs; **4.** cena (*przest.* *priz*) / wòrtnota papiorów wòrtoscowëch (np. akcji) a. walutë (pieniãdzy || -niãdzy) dónégò kraju za grañcã; **spadek kursu dolara** spòdk / òbniżenie (sã) kùrsu / cenë / wòrtnotë dolara; **wycofać z ~su** wëcopac z òbiegù / z kùrsu; **różnica ~su** różnica kùrsu; **sprzedać jakąś walutę po zaniżonym ~sie** (s)przedac jakąs walutã pò zaniżonym kùrsu (w czasie, czej ji kùrs je nisczi / czej òna słabò stoi / czej za niã lëchò płacã); ~ **(dolara) się wahał (utrzymywał się / oscylował) w granicach od trzech do czterech złotych za jednego dolara** kùrs (dolara) tak balansowòł / wòził sã / zyb(òt)òł sã (ùtrzëmiwòł sã / òscylowòł) w grañcach òd trzech do szterzech złotych za jednégo dolara; *ew.*

kùrs dolarów sã ùtrzëmiwôł (cena dolarów sã ùtrzëmiwa) w granicach òd trzech do sztërzëch zlotëch; **wahanie ~su** wôżenié sã, zyb(òt)anié / balansowanié kùrsu; „**huštawka**” (~su) zybówka *f* (kùrsu); **5.** szkòlenié, ùczba w jaczi specjalnoscë; ~ **samochodowy (na prawo jazdy)** kùrs prawa jazdë (autã / autołã); *ew.* ùczba / nôùka jazdë / czerowaniô aut(oł)ã; ùczba prowadzeniô aut(oł)a; ~ **kroju i szycia** kùrs / ùczba / nôùka / lekcje szëcégò / krawiectwa / krawiecczëznë

kursant *m* kùrsant *m*, nôlëznik / ùczãstnik kùrsu / szkòleniô / ùczbë (dorosłi ùczën)

kursantka *f* kùrsantka *f*, nôlëzniczka / ùczãstniczka kùrsu / szkòleniô / ùczbë (dorosłò ùczónka)

kurs-konferencja *f* szkòlenié *n*, kùrs *m* (krótczi kùrs), narada / kònferencjò szkòleniowò

kursograf *m* *tech* żegl kùrsograf *m*, ùrządzenié *n* / przërzãd *m* do zapisywaniô przebiegù turu / trasë jazdë òkrãta

kursomierz *m* *tech* lotn kùrsomierz [tegò -somerza] *m*, ùrządzenié *n* / przërzãd *m* do mierzeniô chùtkòscë samòlotu / fligra, z ùwzglãdnenim chùtkòscë i czerënkù wiatru

kursoryczny *ad* kùrsoriczny; **lektura ~na** lektura kùrsoricznò, czëtanié plinnë, cãglë, nieprzeriwónë òbjasnieniama, ze zwròcanim ùwòdżi na znaczi przëstònkòwë, akcentowanié i mòdulacjã głosu

kursować *v* kùrsowac, jezdżëc (*ew.* jachac, przejeżdżac); *ew.* bëc w turze (tj. w drodze / w pòdrożi || -żë), turzëc { ‘turzëc’ *Sy* = *pol.* *pędzić na koniu*}; **autobusy w niedzielë ~sują rzadziej niż w dzień powszedni** autobusë w niedzielã jeżdżã / kùrsëją rzadzy niż (a. niglë || niżlë / jak) w codzën; **na tej trasie ~sują cztery pociãgi na dobë** tim turã / tą trasã / na ti trasë jeżdżã sztërë cudzi na dobã; ~**suje pogłoska, że...** chòdzy takò pògłoska || ògłoska || rozgłoska / plotka, że..., czëc je / lëdze gòdajã / mówią, że... [Chòdzy takò pògłoska, jakbë to wòjna miała bëc. *Sy*]

kursowanie *n* kùrsowanié, jeżdżenié *n*; *ew.* kùrs, przejëzd [tegò przejazdu] *m*, jazda *m*; ~ **autobusów na tej trasie czasowo zawieszone** kùrsowanié / przejazdë autobusów || autobusów czasowò / chwilowò je (w)strzimónë / zawieszonë; autobusë tą trasã czasowò / chwilowò nie jeżdżã

kursowy *ad* kùrsowi; **ośrodek ~ (placówka), gdzie są prowadzone szkolenia** òstrzódk kùrsowi; òstrzódk, w jaczim są prowadzonë szkòlenia / kùrsë; **wahania ~we (wahania kursu / ceny) papierów wartościowych / akcji** zmianë *pl* / *f* (wôżenié sã / balansowanié / skòkanié *n* w górã i w dół) kùrsu (wòrtnotë, cenë) papiorów wòrtoscowëch / akcji; chwiejnosc / niestabilnosc / niestałosc / niepewnosc *f* kùrsu / cenë papiorów wòrtoscowëch / akcji

kursujący *ad* kùrsujący, jeżdżący; ~ **określönã trasã** kùrsujący / jeżdżący tą / jakã / wëznaczönã / òkreslönã / kònkretną trasã; tim itd. turã

kursywa *f* kùrsywa *f* – **1.** pismò (òd)rãczné; **2.** pòchiloné pismò drëkòwónë; pòchilony drëk; **wydrukowane ~wã** wëdrëkòwónë kùrsywã / pòchilonym pismã

kurta *f* **1.** *zob.* kurtka; **skroić komu ~të** – *zob.* pobić (kogs); **2.** *zob.* ogonek

kurtaczek *m*; ~**czki** *pl orn* kùrtôczk *m*; *pl*: kùrtôczczy (*Gò*), lesné ptòchë z rëdzi wròblowatëch, farwno ùpierzonë, żëjącë w lasach jindoaustalijszczich i afrikańszczich

kurteczka *f* kabòtk, kabòcëk *m*, mòłò / malinkò lëtewka *f*; *ew.* bluz(k)a, *pol.* kùrteczka, *przest.* jópka *f* { ‘kabòcëk’ *in* = *bluzka dlò dziecka*}; *ew.* w *zn.* *marynareczka*: wãpsk, zakétk, żëkerk. *Zob.* kaftanik

kurtka *f* **1.** ciepła, grubsza kurtka: kabòt, *zdr* kabòtk, kabòcëk, pòłpłòszcz *m*, *pol.* kùrtka, *lok*: bùżerónka, *przest.* jóp(k)a *f*; *ew.* w *zn.* *krótka sukmana*, *kurtka rybacka*: kãska *arch* *f* { ‘kabòt’ *in* = *pol.* *obciãta bluzka kobieca, fałdowana w pasie*: ‘kãska’ *f* – *por.* kãsy = krótczi } [tegò kabòta / ti kãsczi; w kabòce; w kãsce *pl*: tëch kabòtów / kãsk, w kabòtach / kãskach; Òblecz kabòt, a nie sedz tak na liwkù. Białczy (*a.*

chłopi) chòdzą w kabôtach. Jak sã môce? – Jak wesz w kabôce (*żart*). To szło w kabôt (*ò nieszczęscym, jaczé minãło - żart: bôkã, òbòk? / w zabët?*). Tatk béł mòcno chòri, më mëslełë, żebë òn béł ùmarł, ale to szło w kabôt. - *Sy Jich kabôtë bëłë tak dłudżé, co sygałë bynò (?) do kòlón. Lz Kãsé kabôtë. Rëbòcë chòdzą w kãskach. - Ra*]; ~ **zamszowa / skòrzana** zamszowi / skòrzany (*a. skórowi*) kabôt / pòłpłòszcz; zamszowô / skòrzanô (*a. skórowô*) kùrtka; **2. kaftan, wiatrówka**: lëtewka; *ew. kùrtka, wiatrówka; lok: czilka, lniónka f* { ‘lëtewka’ *in = pol. a) bluza (górna część kombinezonu; b) gryka, tataraka; c) biedronka* } [ti lëtewczy / kùrtczy / wiatrówczy / czilczy / lniónczi; w lëtewce / kùrtce / wiatrówce / czilce / lniónce]; **3. jakiegolwiek nakrycie (stare)**: żuba, stòrô jópa *f, lok* żubrón *m. Por. marynarka, płaszcz*

kurtuazja *f* kùrtuazjô *f* - grzeczność (wësukònò grzeczność), ùprzejmòsc (*Gò*) (= *arch jemność Ra*); *ew. przëchilność, elegancjô / głòdkòsc / ùwòznòta w òbchòdanim sã z lëdzama*

kurtuazyjnie *adv* kùrtuazyjno, z grzecznośćë / ùprzejmòscë / przëchilnośćë

kurtuazyjny *ad* kùrtuazyjny, grzecznościowi, ùprzejmi; *ew. elegancczi, głòdczi*; ~ **gest / krok** kùrtuazyjny / grzecznościowi *gest / krok*; **przybyć z ~ną wizytą** przëbëc (przëjachac) z kùrtuazyjnã wizytã / na kùrtuazyjnã gòscëniã / w kùrtuazyjnë òdwiëzënië; ~ **ukłón** kùrtuazyjny / grzecznościowi ùklón / *rzad* skłón; ~**ne okłaski** kùrtuazyjnë / grzecznościowë òklasczi

kurtyna *f* kùrtina *f*, zawieszëdło *n* { ‘zawieszëdło’ (*Sy*) *in = pol. zasłona na okna*}; **podnieść, spuścić** ~**nę** pòdniesc (pòdcygnãc; *ew. òdsëniãc, rozsëniãc*), spùscëc (òpùscëc; *ew. zasëniãc, zacygnãc*) kùrtinã / zawieszëdło. *Por. kotara, parawan, zasłona*

kurtyzana *zob. kochanka 2, rozpustnica*

kurwa *zob. rozpustnica, uwodzicielka*

kurwiarz *zob. rozpustnik, uwodziciel*

kurwić się *zob. cudzołóżyć*

kurz *m* pich, kùrz *m*

kurzajka *zob. brodawka*

kurzawa *zob. zawierucha*

kurzawka *f* **1.** szlam *m*, piòsk z wòdã; **2.** kùrzawa *f*, drobny piòsk nëkòny przez wiater – *zob. zawierucha*; **3.** *zob. kurzajka*

kurzenie *n* (*od: kurzyć się*) kùrzenië *n*; *ew. ob. zawierucha*

kurzeń *m* kùrzeń *m* – **1.** òddzël *a.* stacja Kòzòków zapòroszczich; **2.** domòctwò *n* / szałas *m* na Ùkrajnie

kurzeniowy *ad* kùrzeniowi; **ataman** ~ ataman / dowòdca kùrzeniowi

kurzowiec *m* pòwleczenië, przëkrëcë *n*, pòwłoka *f*, przëkriwk *m* (*np. na mëble, żebë sã nie zakùrzëlë*)

kurzy *ad* kùrzi; *ew. rzad: kòkòdszi, kòkòszkòwi, slëpicowi*; ~**rze jajo / jaja** kùrzé jaje / *zdr* jòjkò / *pl: jaja / zdr* jòjka *rzad*; **odchody** ~**rze** kùrzònczi *pl*, kùrziñc *m*, kùrzé gòwna; ~ **gnój** kùrzi gnój; ~**a grzędã** kùrzò grzãda; ~ **łapki** kùrzé łapczy / pazurë; ~**rze piór(k)a** kùrzé pióra; ~ **łepk** / **grzebiën** / **dziób** kùrzi łepk || łebk / grzebiën; kùrzò dzoba; ~ **rosól** kùrzi rosól; ~**rza pamięć** kùrzò, krótkò pamiãc; ~**rza ślepotã** kùrzi wid, kùrzò ślepòta; **domek (chatka) na kurzej stopce** dómk / bùdinòszk (kòta / kòtka) na kùrzi stopce

kurzyć (się) kùrzëc (sã), *lok Tr: piszëc (sã)*; *ew. w zn. dymić (się): kùrzëc / dëmic / czadzëc (sã) - por. kopic się* { ‘piszëc (sã)’ – w słowòrzach tegò ni ma – le je: *pich – pol. pył, kurz; pichòwati – zakùrzony, szari* } [Z kòmina sã kùrzi / dëmi / czadzy. *Gò To sã z kòmina kùrzëło. Ra*]; *ew. ekspr o zadymce śnieżnej: czadzëc, walëc*; ~ **fajkę** kùrzëc / palëc (*ew. zgardl: czadzëc*) pipã / fëfka / fajfka / kùrzejka; **ze łba mu się**

kurzy ze ɫba / z ɫepa mù sã kùrzi [Jemù sã ze ɫba kùrzi. *Ra*] – *zob.* **kłamać, bajać, bredzić**

kurzyślad *m bot kùrziślach m (Gò)*

kurzywo *n (paliwo / próchno używane do wykurzania pszczoł)* kùrzewò *n (Gò)*; *ew.* strëpielëzna *f* [Strëpielëznã kùrzã pszczołë, bò to je nieszkòdlëwi dim, òn pszczołë ùspòkòjwò, ale jim nie szkòdzy. *Sy*]

kusak *zool m kãsòk m (Gò)*; *pl:* ~**ki** kãsòczy *pl (Gò)* – **1.** drobny chrząszcz (bąk) i rodzëzna tëch chrząszczy; **2.** *orn réga / rząd ptòchów nazemnëch, pòdobnëch do kùròków a. struszów, mieszkają na stepach, w gajach i lasach Americzi Pòłniowi i Westrzédny* {*por. kasz. ‘kùsòk’ = lok:* a) *zajc;* b) *diòbët, pùrtk, kùsy*}

kusiciel *m kùsëcel, pòkùsëcel, pòkùsznik, zwòdzëcël, òchlin || òchlòrz m* [tegò kùsëcela / pòkùsznika / zwòdzëcela / òchlina / òchlòrza; Pùdzesz të òde mie, pòkùsëcelu, të mëslisz, że jò nie wiém ò co ce chòdzy. Wiedno sã jaczis pòkùsznik nalëze. - *Sy* Ten kùsëcël dëcht (*czësto, do kùńca*) jã òszòli (*òmani, zgłëpi*). *Ra*]. *Por.* **oszust, uwodziciel**

kusicielka *f kùsëcelka, pòkùsznica, zwòdzëcelka, òchlëca f.* *Por.* **oszustka, uwodzicielka**

kusicielski *ad kùsëcelsczy [Kùsëcelsczë doradë. *Ra*]*

kusicielstwo *n kùsëcelstwò n*

kusić *v kùsëc, òchlëc, cygnąc, przëcëgac, chãcëc, zachãcëwac, wabic || wòbic, nãcëc, lok: chòszczëc || chłòscëc; o jedzeniu:* tròpic, òskòmic, kùsëc, chãcëc, nãcëc [to mie kùsy / òchli / chłòscy || chòszczy / cygnie / przëcygò / chãcy / zachãcywò / wòbi / nãcy / tròpi / òskòmi {‘chòszczëc’ = *pol. o ludziach: nęcić, działać przyciągająco [Òni tak rozmięją chòszczëc lëdzy do se. *Sy*]; ‘chłòscëc’ = *pol. wyłudzać, nalegać, żebrać; ‘nãcëc’ w in z. = przënãcëwac, przëzwëczając; ‘wabic’ || ‘wòbic’ = in = zapraszac [Wòbca ju jezdzy pò wsë i wòbi na wieselë. *Sy*]} [Ten kùsy (pùrtk) człowieka kùsy do grzëchù, jaż skùsy. Mie tak kùsëło, zëbë spròbòwac jész ròz: a mòże sã ùdò? Jegò ju tak nie cygnie do czeliszka. Jegò cygnie do wòdë, lepi zëbë nie szedł sã kãpac, bò sã jész ùtopi. Wòda przëcygò człowieka, chtëren jidze sã kãpac i pòtemù sã ùtopi. Jò bët przòdë jaż szòlony za granim na gitarze, a terò mie to ju tak nie pòcygò. - *Gò.* Òni tak rozmięją lëdzy chòszczëc do se. Jegò baro òskòmi do czeliszka. Jò widzã, że ce òskòmi do twòji Ròzelë, tej le biëj do ni. Le mie tegò człowieka nie nãcë do chëczy. To mie nijak nie nãcy tam jic. - *Sy*]; ~ **się o co dzyrzëc** sã (na co); *ew. w zn. łakomic się: chòłpic sã, chcëwic sã, łakòmic sã, łaszczëc sã* {‘dzyrzëc sã’ = *òdważac sã, zdbëwac sã na òdwògã*}. *Por.* **fascynować, korcić, łudzić, oszukiwać, wabić, zwodzić****

kuso *adv kãso || kùso, krótkò* {‘kùso’ *in = pol. lichò, nędznie – zob.*}; ~ **z nim** z nim je lëchò; **ubierać się** ~ òblakac sã / nosëc sã krótkò / kãso || kùso [Białczy chòdzą baro kãso. *Ra*]; ~ **obcięty ogon** kãso || kùso / krótkò òbcãti ògón

kustodia *f kùstodiò f [ti -dii] – 1. kość zespól czile klòsztorów pòdległëch władzë kùstosza; 2. kość statk do przëchòwiwaniò hòstii*

kustosz *m kùstosz m – 1. pròcownik / czerownik mùzeùm a. biblioteczi, chtëren òpiekùje sã zbiorama; 2. kość przëdnik / zwierzchnik czile klòsztorów, przëłożony nad kùstodiã; 3. kość hònorowi tytuł kanónika kapitułë*

kustosostwo *n kùstoszostwò n, ùrząd / stanowiskò kùstosza*

kusy *ad 1. krótki:* kãsy || kùsy, krótczi {‘kùsy’ *in fig = pol. a) nędzny – zob.; b) nieurodzajny – zob.; c) diabel – zob. kusy 2; d) zając – zob.*} [Kùsy strój. Kùsë włosë. - *Sy*]; ~ **płaszcz** kãsy || kùsy płòszcz; ~**sa spòdniczka** krótkò / krótcëchnò / kãsò || kùsò sëczenka; ~**sa kurtka** kãsy || kùsy (taczì kãsy || kùsy) kabòt / pólpłòszcz; përnã za krótkò lëtewka, takò kãsò || kùsò lëtewka; përnã za krótczi kabòt [Kãsé

kabôtë. *Ra*]; ~**se rękawy / spodnie / nogawki** kāsë || kùsé / përzniã za krótczé (kāsë) rãkôwë / bùksë / bùksówczy (*a. nogówczy*); ~ **ogonek (zająca, królika)** kāsô / kùsô pëta, kãsy / krótczi ògónk [Kāsô pëta (*zajc – dost. krótczi ògón*) biegô. – *Sy*]; **pies / koń z ~sym ogonem** pies / kón z kãsym ògónã [Pies mô kãsy ògón. *Sy*]; **2. diabeł:** kùsy || *lok* kùsôk *m* [Nie bôjisz të sã kùségò? *Sy*] - *zob. diabeł*

kusza *f* **1. hist** kùsza, *Tr:* łącz *f* – ôrt strzelbë: łãk z kòlbã [Òn strzelô z kùszë. *Go*]; **strzała wypuszczona / wystrzelona** ~**szy** strzała wëpùszczonô / wëstrzelonô z kùszë; ~ (**sportowa / na ryby**) **z harpunem** kùsza (spòrtowô / na rëbë) z harpùnã / z bôdôrzã; **2. hist** balista, katapùlta, *Tr:* szmërga *f*; **3. zool icht** kùsza młot, ôrt rekina

kuszãco *adv* kùszãco, òchlãco, przëcygajãco, wôbiãco, nãcãco, pònãtno, zachãc(yw)ajãco; *ew. w zn. kuszãc:* kùszãc(ë), òchlãc(ë) *itp. Zob. łudzãco*

kuszãcy *ad* kùszãcy, pòkùсны, òchlãcy, przëcygajãcy, wôbiãcy, nãcãcy, pònãtny, zachãc(yw)ajãcy. *Zob. łudzãcy*

kuszenie *n* kùszenië, òchlenië, zachãc(yw)anië, chłoszczenië (|| chószczenië *lok*), przëcyganië, wôbienië, nãcenië *n* {‘nãcenië’ *in* = pònãcywanië, przëzwëczajanië}. *Zob. łudzenie*

kusznik *m* kùsznik *m*, strzëlc z kùszë / *Tr:* z łączë

kuszykãc *zob. kulec*

kušnjierka *f* kòzësznica *f*

kušnjierski *ad* kòzëszniczi

kušnjierstwo *n* kòzësznictwò *n* {*kasz.* ‘kòzëch’ *zdr* ‘kòzuszk || -zëszk’ = *tëz pol.* futro - *zob.*}

kušnjierz *m* kòzësznik *m* [Nãsz kòzësznicë wòzã kòzëchë jaż òd Gduńska. *Ra*]

kuśtykãc *zob. kulec*

kutas *m* **1. zob. frëdzla**; **2. członek męski** (*ew. u zwierząt*): pënka *f*, tëbel, pitk, *rzad, lok* łëzgùlc *m*; *u dziecka:* piszk, żart môli, józ(ef)k, *vulg* chùj *m*, fig kòrzëń [Mùszã jic józefka (*môlégò*) wësadzëc (*żart w zn. dzeckò pòsadzëc na topkù*). *Sy*]

kutasik *m* **1. zob. frëdzelka**; **2. pitk, piszk, pënuszka**

kuter *m* kùter *m* – **1. żeg ryb** môli òkrãt rëbacczi: kùter, *rzad* szóner *m* {*niem.* ‘schoner’ = *pol. szkuner*} [Mój chłop jedze na szónrze (*kùtrze*). *Sy* Wiele kùtrów trzeba bëło zniszczëc, rëbactwò ùpòdò taczë sã rezultatë wstãpieniô Pòlsczi do Ùnii. *Gò*]; **2. żeg jednomasztowi jacht / żeglôcz**; **3. żeg łodza wiosłowò-żòglowô** ò 10 – 14 wiosłach; **4. żeg mil łodza môtôrowô do przewòzaniô statków i lëdzy na ląd**; **5. tech** maszina do sekaniô miãsa na drobno

kuternoga *zob. kulas*

kutner *m* kùtner *m* – **1. meszk** *m* - gãsti meszk na chłãdach, lëstach *a. brzãdze* niechtërnëch roscënów; **2. tk** klatë / meszk na tkaninie / kòsmatosc (klatatosc, włos(ow)atosc, mechòwatosc) tkaninë, wëkònónô za pòmòcã drapaniô / szorowaniô

kutnerowãc *v tk* szadzëc, robic kòsmati / klatati / włosati

kutnerowaty *ad tk* kùtnerowati

kutrowy *ad* kùtrowi; **rybolówstwo** ~**we** rëbactwò / rëbòłówstwò kùtrowé

kutwa *zob. skãpiec*

kutwiëc *zob. skãpiëc*

kuty *ad* kùti; ~**te żelazo** kùtë żelazło; ~**ta krata** kùtô krôta; **koń ostro (pod)~ (na zimë)** kón òstro (pòd)kùti (na zëmã) [Kòbëła bëła òstro kùtô. *Lz*]; ~ **na cztery nogi** kùti na wszëtczë sztërë / na wszëtczë sztërë kùti / wszëtczima psama szczwóny / wszëtczima wòdama òbmëti / przebiegli / chitri (jak lës) / lësowati / *przest.* driwòwóny; *ew.* òbmëslny, mądri, nieglupi [Òn je na wszëtczë sztërë kùti. *Lz*]

kuzyn *m* pólbrat, *rzad* kùzyn || kùzyna, *arch:* belk, bela *m*

kuzynka *f* pólsostra, *rzad* kùzynka *f* [To je mëmina pólsostra. *Sy*]

kuzynostwo *n* 1. (pò)krewieństwò, s(pò)krewnienié *n*, (pò)krewnosc *f*; **bliskie** / **dalekie** ~ blisczé / daleczé (pò)krewieństwò / s(pò)krewnienié; bliskô / dalekô (pò)krewnosc; *por.* **krewny**, **krewna**; 2. półbrat z białką; *ew.* półsiostra z chłopã

kuźnia *f* kùzniô, *arch:* kòwòlniô, kùznica *f*; ~ **plotek** gniôzdo klap(ów) / plotk(ów) / pludrów [Te scanë w mòji jizbie ju wëzdrzą wnet jak w kùzni, trzeba jã czim rëchli wëkalkòwac. *Gò* To je biôté jak snieg kòle kùzni (*tzn. tj. czòrné, wëswinioné – ò piérzi na linie*). Wzerac jak gäsë do kùzni (*gäpic sä*). - *Sy*]

kuźniarka *f* *tech* kòwalskô prasa

kuźnica *f* kùznica, kòwòlniô *f*, *hòmer niem. m* – dôwnô hëta i kùzniô żelazła, z młotama nëkónyma kòłã wòdnym

kuźnictwo *n* kùznictwò, kòwalstwò *n*; *ew.* hòmrë *pl*

kuźniczy *ad* kùzniczi || kùzniczny *arch*, kòwalsczy [Kùznicznë ògniszczë. *Lz*]

kwacz *m* kwacz *m* (*Gò*), gałgan (kòdra òbwiniãtò) na kùncu czija (nòrzãdze zastãpùjącé pañzel)

kwadra *f* 1. *ast* kwadra / faza / òdmiana Miesãca || -dza / Ksãżëca; 2. kwadra *f* – w bilardze: ùderzenié tak, że bilã robi czwòrobòk i trzë razë òdbijò sä òd bandë / scanczi

kwadracik *m* kwadracëk, kwadrat *m*, kròtka, rutka *f*

kwadrans *m* wiertel *m*; ~ **na drugã** wiertel drëdzi, a. za piãtnòsce (minut) drëgò / (gòdzëna) trzënòstò (*i*) sztërdzescë piãc (minut); ~ **akademicki** akademiczci wiertel

kwadransik *m* wiertelk *m* (wiertelk gòdzënë)

kwadrant *m* *mat, tech, sp* kwadrant *m*

kwadrat *m* kwadrat; *ew. zob.* **czworokat**; **podnieść do ~u** (do potëgi: 2) pòdniesc do kwadratu; **dureń do** ~ glëpc do kwadratu

kwadratowy *ad* kwadratowi; *ew. zob.* czworokatny; **metr** ~ méter kwadratowi; *rzad* kwadratméter *m*

kwadratura *f* *mat* kwadratura *f*; ~ **koła** *zart* kwadratura kòła

kwadrofonia *f* kwadrofóniô *f*

kwadryga *f* *hist* kwadryga *f*, ridwan (wóz bòjowi) ze sztërzema kòniama w zòprzãgù

kwaga *f* *zool* kwaga *f*

kwak *m* ~**anie** *n* kwakanié *n*

kwakać *v* kwakac, robic „kwa, kwa”

kwakier *m* *rel* kwaker *m*; *pl:* kwakrzë, kwakrowie {*por. Bl:* ‘kwôczër’ w *zn. przekãsnym: prësczi ùrzãdник [Kwôczër nie pòzwòlił, żebë òn so zbùdowòł chëcz na swòji roli. Zazarti kwôczër wszëtò doniesc mógl. - Bl]}*

kwakierka *f* *rel* kwakerka *f*

kwakerski *ad* kwakersczy

kwakierstwo *n* kwakerstwò *n*

kwaknąć *v* kwaknąć; **kaczor** ~**nął** kôczór kwaknął; **kaczka** ~**nęła** kaczka kwaknęła

kwalifikacja *f* kwalifikacjò [ti -cji] – 1. a) zaliczenié do jaczis kategòrii / klasë / do jaczégòs tipù / zortu (klasyfikacjò *f*); b) òkreslenié jakòscë, taksata, òcena *f* (czegòs); ~ **ziarna siewnego** kwalifikacjò zòrna séwnégò / do séwù; ~ **przestępstwa** / **czynu przestëpczego** kwalifikacjò przestãpstwa / czënu przestãpczégò; 2. ~**cje** *pl* kwalifikacje [tëch -cji || -cjów], ùmiejãtnoscë *pl*, wësztòlënié, przëgòtowanié *n* (nabëté pòprzez ùczbã, pòtrzëbné do wëkònywaniô jaczis robòtë / jaczégòs fachù), nadawanié sä do czegòs; **miec** / **zdobyć odpowiednie** ~ miec / zdobëc przënòleznë (*a.* òdpòwiednié) kwalifikacje; **podnieść swoje** ~ pòdniesc swòje kwalifikacje / ùmiejãtnoscë

(pòdùczèc sã, przeńc jaczis kùrs / jaczès szkòlenié); ~ **naukowe** kwalifikacje nôùkòwé / ùczbòwé

kwalifikacyjny *ad* kwalifikacyjny; **egzamin** ~ egzamin kwalifikacyjny; **komisja** ~**na** kòmisjò kwalifikacyjnò; **normy** ~**ne** normè kwalifikacyjnè

kwalifikator *m* kwalifikatòr *m* [tegò -katora] – **1.** jinfòmacyjò (słowò / znak / skrót słowa) pòdòwònò przè definicjach; **2.** pròcownik zajmùjący sã kwalifikòwanim, tj. òkresliwanim jakòscè / przèdatnoscè / klasè czegòs

kwalifikować *v* kwalifikòwac, zaliczac do jaczis kategòrii, òkresl(iw)ac jakòsc / zdatnosc (*a.* przèdatnosc) czegòs, taksowac / òceniwac cos; ~ **się do czego** do czegòs sã nadawac / sã kwalifikòwac; **to się kwalifikuje do...** to sã nadòwò / kwalifikùje do...

kwalifikowanie *n* kwalifikòwanié, taksowanié, òceniwanié *n*, òkresliwanié jakòscè / zdatnoscè; *ew.* zortowanié, przebiéranié (*a.* dobiéranié, wèbiéranié) *n*

kwant *m fiz* kwant *m*; *pl:* kwantè; **teoria** ~**tów** teoriò kwantów

kwantowy *ad* kwantowi; **mechanika** / **chemia** / **elektronika** ~ mechanika / chemiò / elektronika kwantowò

kwantum *n (inv)* kwantum *n* – jakòs jilosc (*lok:* tèlkòsc) / wiòlgòsc / lèczba / kwòta (czegòs)

kwantyzacja *f* kwantizacjò *f* [ti -cji]

kwapić się ~ **się do czego** garnąc sã / miec sã do cze(gòs); ròd (*a.* chãtno / òchòtno / z chãcą / òchòtą) brac sã za cos / do cze(gò); bęc chãtny do czegòs; **nie** ~ **się do czego** / **z czym** nie garnąc sã do cze(gòs); ni miec sã do cze(gòs); nie brac sã (*a.* nie wzac sã || wzac sã) za cos; ni miec chãcè (*rzad:* òchòtè / skòrnotè) do czegòs; nie bęc chãtny / skòri do cze(gò); *ew.* nie spieszèc sã do cze(gò) / z czym; **nie** ~ **się zbytnio (za bardzo) do czego** / **z czym** nie garnąc sã / ni miec sã za baro (*a.* za mòcno) do cze(gòs); ni miec za wiòldzi chãcè (*rzad:* òchòtè / skòrnotè) do czegòs; nie bęc za baro chãtny / skòri do cze(gò); *ew.* nie spieszèc sã za baro / za mòcno do cze(gò) / z czym [To nie je człowiek za skòri do robòtè. Sy]; *ew.* *zob.* **guzdrać się, zwlekać**

kwarantanna *f* kwarantana; *ew.* *kwarantanna trwająca 40 dni:* sztèrdzestnica *f*; **odbyć** / **przejść** ~**nę** òdbèc / przeńc kwarantannã; *ew.* òdczekac jaczis czas; **odbywać** / **przechodzić** ~**nę** òdbèwac / przechòdzèc *a.* przechadac kwarantannã [òn òdbiwò / przechòdzy / przechòdò]; **poddać kogoś / coś** ~**nie** pòddac kògòs / cos kwarantannie; *ew.* zmùszèc kògòs do òdbècò kwarantannè / do pòddaniò sã kwarantannie

kwarantannowy *ad* kwarantanowi

kwarc *m* kwarc *m*

kwarciany *ad* kwarcany; **wojsko** ~**ne** *hist* wòjskò kwarcané (zòcãznè wòjskò ùtrzèmiwònè z kwartè - ¼ - pòdatkù òd dóbr królewskich)

kwarcowy *ad* kwarcowi; **szkło** ~**we** szkło || skło kwarcowé; **zegar** ~**wy** zédzèr kwarcowi; **lampa** ~**wa** *zob.* **kwarcówka**

kwarcówka *f* kwarcówka *f*, lãpa kwarcowò

kwarcyt *m min* kwarcyt *m*

kwarcytowy *ad* kwarcytowi; **skała** ~**wa** kwarcytowò kamizna; **głazy** ~**we** kamienie / kamè kwarcytowé; **łupki** ~**we** łupczy kwarcytowé; **cegła** ~**wa** kwarcytowò cegła

kwargiel *m* kwargel, syr *m*, òstri syr

kwark *m fiz* kwark *m* {*kasz.* ‘kwark’ (*niem.*) *in* = *twòróg*}; **hipoteza** / **teoria** ~**ków** hipòteza / teoriò kwarków

kwarta *f* kwarta || *arch* kwòrta *f* – **1.** czwierzè garnca - dòwnò miara = 1 liter (całi garnc / całò mata || maca = 4 litrè) {*kasz.* ‘kwòrta’ *téz:* *a*) *czwiòrti dzél miesãca,*

tidzén [Pierszô / òstatnô / slédnô kwôrta. Lz]; b) ¼ miarë / wiôlgòscë czegòs w przërównaniu [Latoròzdzi tegò drzewa bëłë ò trzë kwòrtë dlëgszë jak tëch jinëch. Bù]; **2. muz** jinterwòł kwartowi; òdległosc szterzëch stãpni gamë diatoniczny; **kontrabas strojony w ~ch** kòntrabas strojony w kwartach

kwartalnie *adv* kwartalno || -nie; *Tr:* czwircroczo || -nie; *ew.* rôz na trzë miesãce [Mito (zôróbk za szùzbã) òn wëplôcô kwartalnie. Lz]

kwartalnik *m* kwartalnik, *Tr:* czwircrocznik *m*

kwartalny *ad* kwartalny, czwircroczny; *ew.* trzëmiesãczny [Kwartalnô zòplata. Lz]

kwartał *m* kwartòł [tegò kwartału || *lok* -tòłu], *Tr:* czwircrok *m*; **co** ~ co kwartòł, rôz na kwartòł; *ew.* rôz w kwartale, kòzdegò kwartału [Jô mùszã płacëc na pierszim dniu kòzdegò kwartòłu (*kwartału*). Lz]

kwartet *m muz* kwartet *m*; *ew.* czwòrka *f*; ~ **żeński** kwartet kòbiëcy / białgłowszi / żeńszi / damszi / *zart* babszi; szterë kòbiëtë / białszi / dzëwczãta; ~ **męski** kwartet chłòpszi / *ew.* knòpiczi; szterzëch chłòpa || chłòpów / *ew.* knòpów / bënlów; ~ **mieszany (męsko-żeński)** kwartet miészony chłòpskò-białgłowszi / chłòpskò-żeńszi (*a.* damszi); ~ **wokalno-instrumentalny** ~ wòkalno-jinstrumentalny; *ew.* czwòrka (szterëdsobòwò grëpa) spiëwajãcò i grajãcò, czworo || czwòro (szterëdsobòwé karno) spiëwòków i mùzycznałtów

kwartowy *ad* kwartowi; **interwał** ~ *muz* jinterwòł kwartowi; *ew.* òdległosc / różnica jedny kwartë (òdległosc szterzëch stãpni gamë diatoniczny)

kwaz *m kwas m* {*Tr:* ‘czislëna’ *f* – *czech.* *kyselina*}; ~**sy** *pl* kwasë *pl*; ~ **azotowy / octowy / siarkowy** *chem* kwas azotowi / octowi / sarkòwi; ~ **pruski** kwas prëszi, *Tr:* mòdrzòk *m*; ~ **zòłãdkowy** kwas zòłãdkòwi, ~ **chlebowy** kwas chlebdwi (*garnek do przechowywania kwasu chlebowego: kwasnik m*); ~**sy** *pl* fig kwasë, dãsë, mùnie || mamùnie, mier’zënë, mùr’zë *pl*; *ew.* blëszczenië sã *n*, blëszczowatosc *f*

kwasek *m* kwask *m*

kwasić *v* **1.** kwasëc; zaprawiac; *ew.* *w zn* *zaprawiac octem: òctowac* [òna kwasy / zapròwiò / òctëje; Kwasëc kapùstã / gùrczi / jarmùz (*lëstë wrëków*). *Sy* Më kwasymë / zapròwiómë gùrczi / kapùstã. *Gò*]; **2.** ~ **się** *a*) kwasëc sã, robic sã kwasny – *por.* **kwaśnić**; *b*) *fig* kwasëc sã [Kwasy sã, jakbë sã heltków òbjadła. *Sy*] - *zob.* **dãsać się**

kwaskowatość *f* kwaskòwatosc *f*

kwaskow(at)y *ad* kwaskòw(at)i, përznã / kãsk / letkò kwasny; *ew.* *w początkowym stadium kwaśnienia: kwasnawi, na(d)kwasniali, natrzasi* {‘natrzasi’ *in = naczydli, pol. narwany, postrzelony*} [To mlékò je kwasnawé, òno nie je do picò. Kwaskòwatò zupa dobrze smakò. Natrzasé mlékò. Nie je ta zupa natraszò? - *Sy*]

kwasoòporność *f* wëtrzëmałosc / niewrazlëwòsc na kwas / na dziejanië kwasu; *ew.* kwasoòdpiérnosc, kwasotrwałosc *f*

kwasoòporny *ad* wëtrzëmałi na kwas, niewrazlëwi na kwas, wëtrzëmałi / niewrazlëwi na dziejanië kwasu; *ew.* kwasoòdpiérny, kwasotrwałi

kwasowość *f* kwasowòsc *f*

kwasowy *ad* kwasowi; **òdczyn** ~ òdczin (*ew.* *w zn. posmak: nòszmak*) kwasowi

kwaszenie *n* kwaszenië *n*; ~ **się** **1.** kwaszenië sã; **2.** *fig* - *zob.* **dãsanie się, dãsy**

kwaszony *ad* kwaszony; ~ **ogórek** kwasnò / kwaszonò / zaprawionò gùrka; *ew.* *o zaprawieniu octem: zaprawionò / òctowónò gùrka; ~ne ogórki* *pl* kwasné / kwaszoné gùrczi

kwaśnieć *v* **1.** kwasniec, *rzad* barszniec; *ew.* robic sã kwasny / barsz [to kwasnieje / barsznieje, robi sã kwasné / barsz]; **zaczynający** ~ *zob.* **kwaskowaty**; **2.** *fig* – *zob.* **dąsać się**

kwaśno *adv* kwasno [Mie sã dzys tak kwasno òdbijò. *Sy*]; **patrzeć** ~ (**posepnie**) *fig* zdrzec kwasno / mùr'zowato; *zob.* **dąsać się**

kwaśność *f* kwasnosc || -nota *f*

kwaśny *ad* kwasny, *rzad* barsz; *ew.* òctowati; *w zn. cierpki:* drãdzi, heltkòwati, òstri, baro kwasny [Bùlwë z kwasnym mléka. Kwasnò czë słodkò (niekwasnò) smiotana? Kwasné gùrczi. Kwasnò kapùsta. *Gò* To masło je barsz. *Sy*] { 'barsz' *niem.* }; **bardzo** ~ baro || bar'zo / mòcno kwasny; *ew.* kwasny jak żur / òct / heltkà / cytróna; sóm kwas / òct / żur; **nieco** ~ *zob.* **kwaskowaty**; **rzecz bardzo ~na (owoc / napój itp.)** kwasëdło *n*, òccëzna *f*, kwas, òct, żur *m* [To je sóm kwas / òct / żur.]; **odczyn** ~ *chem* òdczin kwasny; **~na mina** krzëwò / kwasnò / nadaşónò mina / mùnia; zmier'załò / mùr'zowatò / mùniowatò / blëszczowatò twòrz, *ekspr* zmier'załi / mùr'zowati / mùniowati / blëszczowati pësk; **zrobić ~ną minę** wëkrzëwic / skrzëwic wardzi / lëpë / gãbã, zrobic kwasną / krzëwą / niezadowòloną mùniã; **zbić na ~ne** *zob.* **jabłko jabłko**; **~ne jabłka** kwasnòle *pl* { 'kwasnòle' *in = pol. skrzyp polny* }. *Por.* **cierpki**

kwatera *f* kwatéra (*arch:* || kwartéra *f*, kwartér *m*) – **1.** mieszkanié (jizba *f*, jizbë *pl*) wënajimóné na jaczis czas; **~ry prywatne** kwatéré priwatné, jizbë (np. dlò letników / ùczniów) w bùdńkach priwatnëch, nié w gòscyńcu / hòtelu [Móm sëna na kwatérze kòle jedny gdowë w miesce. *Sy*]; **~ry dla wojska** kwatéré dlò wòjska [Szòłtës chòdzy pò wsë za kwatérama dlò wòjska. *Sy*]; ~ **główna woj** głównò kwatéra, dowòdztwò / sztab wòjska; **stać na ~rze** stojec na kwatérze, stojec kwatérã; *ew.* leżec w kwatérze; zajimac / zajmòwac kwatérã; *ew.* mieszkac czasowò, kwatérowac; **2.** pòle *n*, zògón *m*, sztërobòczny kawałk (sztëk / dzél) zemi wëdzelony z wikszì całoscë; ~ **cmentarza** kwatéra (*ew.* dzél / rejon) smãtòrza

kwaterka *f* kwatérka (*arch* || kwatérka), czwiartka *f* (1/4 litra) [Tegò miodu nie bëło wiãcy jak za kwatérkã. Dòj le mù kwatérkã (sznapsu), tej òn ce przinðze pòmòc robic. – *Sy* Pón mie zapłacy kwatérkã. *Lz*]

kwatermistrz *m* kwatérnik, kwatérméster *m*

kwaterować *v* kwatérowac – **1.** (tim)czasowò mieszkac; **2.** dawac / przëdze(liw)ac kòmùs kwatérã / mieszkanié [Niedalek òd nas kwatéréje wòjskò. *Sy*]

kwaterowanie *n* kwatérowanié *n* – **1.** (tim)czasowé zamieszkiwanié *n*; **2.** dówanié / przëdzeliwanié || przëdzëlanié kòmùs mieszkaniégò

kwaterowy *ad* kwatérowi

kwaterunek *m* kwatérunk || -rënk *m*, ùrząd kwaterunkòwi || -rënkòwi, ùrząd rozpòrządzający mieszkaniama kòmùnálnyma (w miesce); **komisja ~wa** kòmisjò kwaterunkòwò; **lokal** ~ lokal kwaterunkòw || -rënkòwi, mieszkanié / pòmieszczenié kwaterunkòwé || -rënkòwé

kwazar *m*; **~ry** *pl ast* kwazarë; *ew.* nibëgwiòzdë

kwazarowy *ad* kwazarowi

kwazicząstka *f*; **~stki** *pl fiz.* kwazycząstka *f*; *pl:* kwazycząstczì

kweba *zob.* **pławik**

kwef *m* kwef *m* – **1.** czarczaf *m*, zasłona / chùsta na twòrz noszonò przez mùzulmankã; **2. przest:** nakrëcé głowë zòkònniców a. starszich białk w dówny Pòlsce

kwefić *v* kwefic, zasłaniac || zasłoniwac / zakrëwac twòrz [òna kwefi / zasłóniò || zasłoniwò / zakriwò]

kweres *m* jiwër, rëjbach *m*; *zob.* **ambaras, awantura, kłopot**

kwesta *f* kwesta [ti -stë]; *ew.* zbiórka, skłódka *f*, zbieranie datków pieniãznëch [Mùszòł miec dlugã brodã jak czej Żid na kwesce. Co rok òni chòdzą pò kwestach. *Ma, Bl*];
chodzić po ~ście *zob.* **kwestować**

kwestarka *f* kwestórka *f* - zbiérócz(ka) òfiarów / datków pieniãznëch [ti kwestórczi / zbiéróczczy]

kwestarz *m* kwestórz *m* [tegò kwestarza; Wëslalë (-telë) kwestarzi. *Dh*]

kwestia *f* sprawa, *rzad:* rzecz, kwestiô *f* [ti -stii], problem *m*; *ew.* pitanié, kłopot; **w (tej) ~ii...** w (ti) sprawie...; **poruszyć ~tię** pòrëszëc sprawã / problem / kwestiã [òn pòrëszil]; **robić z czego ~tię** robic z czegò wiòldzé co / wiòlgã sprawã; *ew.* ùtrudniwac, szëkac zòwadë; **rozwiązać / rozstrzygnąć ~tię** rozwiãzac / rozstrzëgnãc sprawã; **nie ulega ~tii** ni ma sprawë; ni ma niżòdny wãtplëwòscë; ni ma sã ò co spierac (sprawa je jasnò / prostò)

kwestionariusz *m* kwestionariusz, fòrmùlòrz; *ew.* test *m*, zestòwk / zestawienié / lësta pitaniów, *Tr:* pëtowny lëst [tegò -nariusza / -mùlarza / zestòwkù / zestawieniò]

kwestionować *v* kwestionowac, pòdważac, pòddawac w (*a.* wërażac) wãtplëwòsc / wãtpienié / swòje zastrzëzenia; *ew.* wskazëwac słabé pónktë; *ew.* wãtpic, nie dowierzac, przeczëc, przëkòwac [òn kwestionëje / pòdwòzò / wëròzò / wskazëje / wãtpi / nie dowiérzò / przëczy / przëkùje]

kwestionowanie *n* kwestionowanié, pòdwòżanié *n*; pòddòwanié w wãtplëwòsc / wãtpienié; wëròżanié wãtplëwòscy / zastrzëzeniów; *ew.* wãtpienié, niedowierzanié, przëczenié, przëkòwanié *n*

kwestionowany *ad* kwestionowóny, pòddòwóny wãtplëwòscë / wãtpienimù, ùznóny za wãtplëwi / niepewny / mało pewny / mało pròwdopòdobny; *o przedmiotach, wyrobach:* ùznóny za niedokładno wëkònóny, niezgòdny z normama, nie òdpòwiòdajãcy normóm wëkònaniò; ~ **towar** kwestionowóny / zastrzëgli towòr; towòr pòdezdrzewóny ò to, że òdbiégò òd normë, że nie je wëkònóny zgòdno z normama / recepturama wëkònaniò

kwestor *zob.* **kwestarz**

kwestorka *zob.* **kwestarka**

kwestować *v* kwestowac, zbierac datczy pieniãzné / òfiarë (dëtczi òfiarowóné na cële dobroczienné), chòdzëc pò kwesce [Co rok òni chòdzą pò kwestach. *Ma* Pò całim mést kaszëbsczim kraju kwestëjece. Pò wszëtczich wsach kwestowalë grosze. *Lz*]

kwestura *f* kwestura *f*

kwezal *m orn* kwezal *m*

kwękać *v 1.* jãczec, skãczec, stãkac, nòskwarzëc; *ew.* w *zn.* *plakać:* płakac, pòpłakiwac, bleczec, chlëchac; w *zn.* *piszczyć, skomleć:* piszczec, skòlëc, skògòlëc, sknërczëc, jazgòlëc (|| *lok* jãzgòlëc) [Ju le nie skãczë, dzeckò. Całi dzëń baba sedzała i mie skãczëła do ùcha. Co tak sknërczisz? Jak jes chòri, to pòložë sã spac. - *Sy*] { 'sknërczëc' *zob.* kwiczcëc }; *por.* **biadać, kaprysić; 2. zob. cherlać**

kwękała *m* jãczk, skãczk, stãczk; w *zn.* *plaksa, beksa:* płaczk, bleczk, chlëchała || chlëchòcz || chlëchòt, jazgòla, sknërcz(k), piszczk *m*; *f:* stãczka, skãczka, płaczka, bleczka, chlëchòczka || chlëchòtka [Ju të, sknërczu sknërczisz! To je taczi sknërczk òd dzecka. - *Sy*]. *Por.* **gderacz, hipochondryk, hipochondryczka, kapryśnik, kapryśnica, malkontent(ka)**

kwękanie *n 1.* jãczenié, skãczenié, stãkanié; *ew.* chlëchanié, skòlenié, jazgòlenié, sknërczenié *n*; *zob.* **kwękać; 2. zob. cherlanie**

kwiaciarka *f* kwiatownica, *zdr* kwiatownicza *f* – **1.** (s)przedòwòczka kwiatów, hańdlòrka kwiatama [Kwiatownice stojałë na rogù i sprzedòwalë kwiatë. *Sy*]; **2.** ògrodniczka, co sã zajmùje hòdowlã kwiatów; **3.** kòbiéta, co sã trudni wërobã sztëcznëch kwiatów

kwiaciarnia *f* kwiacarniô, kwiatowniô (- *Gò*) *f*, króm z kwiatama
kwiaciarski *ad* kwiacarsczy, kwiatowny
kwiaciarstwo *n* kwiacarstwò, kwiatownictwò *n* – **1.** òrodnictwò, hòdowla kwiatów; **2.** (s)przedôż kwiatów, hańdel kwiatama
kwiaciarz *m* kwiatownik *m* – **1.** (s)przedôwôcz kwiatów, handlôrz kwiatama; **2.** òrodnik, co sã zajmùje hòdowlą kwiatów, specjalista òd kwiatów
kwiaciasty *zob.* **kwiecisty**
kwiat *m* kwiat, *zdr* kwiôtk, kwiatusk || kwiôtusk *m* [tegò kwiatu / kwiôtka; na kwiece || *arch* na kwiece; *pl:* tëch kwiatów, na / w kwiatach || *arch* na / w kwiecèch; Na kwiece (*kwiece*) sedza mùcha. W kwiecèch (*kwiatach*) je miód. - *Lz*]; **grono ~tów** grono kwiatów, grónko kwiôtków (*por.* **bukiecik, bukiet**); **krzak ~tów** czerz kwiatów; **grono ~tów na jednej szypułce** – *zob.* **kwiatostan**; **~y ciète** cãté kwiatè; **kielich ~tu** czelich, *fig* łepk *m* (kwiatu) [Kwiatè łepczy (*czelichè kwiatów*) pòzwiesèłè na dól. – *Sy*]; **korona ~tu** kòrona kwiatu || -ta; **płatki ~tu** płaczi kwiatu || -ta; **pręciki ~tu** prãcèczy kwiatu || -ta; **~ty ogrodowe / rosące na dworze** òrodowé / bùtnowé kwiatè; **~ polne / leśne / (na)wodne pólne / lasowe a. lesné / (na)wòdné; ~ty doniczkowe** krutopòwé kwiatè; **~ty doniczkowe na oknach** kwiatè / krutopè z kwiatama w òknie / na òknie; *arch* naòkniczé *n*; **~ty trwałe** zëmòwiónczi *pl*; **~ty żywe** žèwé kwiatè; **~ty sztuczne** sztèczné / niepròwdzèwé kwiatè; **~ męski / pręcikowy** kwiat chłopczi / prãcèkòwi; **~ty obupłciowe** kwiatè òbùpłcowé (chłopskò-białgłowsczé); **~ paproci (bajeczny kwiat)** kwiat paparcè || parpacè (bajeczny kwiat); **sypać ~ty w czasie procesji** sèpac kwiatè; **~ty sypane w czasie procesji** kwiatè do sèpaniô, *rzad* scelné kwiatè [Szło dzèwczãtkò i niosło kòszik scelnèch kwiatów. *Sy*]; **w kwiecie wieku** w nòlepszych latach, w nòlepszym wiekù, w (pełnym / samim) **rozkwice / kwice** (žècégò) {‘kwit’ = a) *lok* = *rozkwit* – *zob.* kwitnienie; b) *zob.* kwit} [Mòja sòstra ùmarła młodo, w samim kwice. *Sy*]; **~ armii** dèrżén / kwiat wòjska / armii; **mróz maluje ~ty na szybach okien** kwiatè włòżają na rutè; mróz malèje kwiatè na rutach; **rzec coś komuś przez ~** *zob.* **kwiatek**
kwiatek *m* kwiôtk, kwiatusk || kwiôtusk (*lok:* || -tèszk || -teczk), *arch* kwietòszk, kwiacyk || kwiôcèk *m* [Sèknia w kwiacèczy. Pòstawiła do Matczy Bòsczi pòrà kwiacèków. Na łące roscą kwiacèczy. - *Sy*]; **suknia w ~** sèknia / sèczenka w kwiôtczy / kwiacèczy (a. w kwiatè); kwiatatò || *arch* kwiatatò sèknia / sèczenka; **pasuje jak (a. przypiąć) ~ do kozucha** pasèje jak (a. przèpiąc) kwiôtk do kòzècha; **ładne ~tki** *ir* piãknè / fèjnè pòrządci; **rzec coś komuś przez ~ (dać do myślenia)** rzec cos kòmùs przez kwiat (dac do mès(z)leniô)
kwiatogłówka *f* kwiatogłówka *f* (*Gò*)
kwiaton *m bud* kwiaton *m* - pãk kwiatów a. lèstów wèżłobionèch w kamieniu, wèżdoba szczitów mùru, wieżów *itp.*; *Tr:* kwiatny òbstrój
kwiatonośny *ad* kwiatonosny, kwiatorodny; **pędy ~ne** kwiatonosné (a. kwiatorodné) òdnózczi / òdrostè / lécczi / wèpùstè / *ew:* gałazczy / wietewczy / chładè
kwiatostan *m* kwiatostón *m* [tegò -stanu; Czitkòwati kwiatostón besu. *Bù*]; *ew.* *pęk kwiatów na jednej szypułce (np. kwiaty porzeczek):* grãdkò *n* (grãdkò kwiatów / kwiatowé); *ew. o owsie, trzcinie:* wiecha *f*, kropidło *n* (*zob.* **kita**) *f* {grãdkò’ *zob.* kiśc, grono}; **~ prosty** kwiatostón prosti, grãdo prosté – *w zn.* pãk / grono drobnèch kwiatów na jedny matewce / gałazce; **~ złożony** kwiatostón złożony, grãdo złożony – *w zn.* pãk / grono drobnèch kwiatów na czile matewkach / gałazkach
kwiatostanowy *ad* kwiatostanowi, grãdkòwi
kwiatowy *ad* kwiatowi; *rzad* kwietny; *ew. zdr* kwiôtkòwi [Kwiatowi miesąc (*mòj*). *Sy*]; **ogród ~** kwiatowi / *rzad* kwietny ògród, ògród z kwiatama / dlô kwiatów – *zob.* kwietnik; **rośliny ~we** kwiatowé roscènè; **rabaty ~we** zògónè / léchè z kwiatama;

kwiatowé zôgónë / léchë; **krag** ~ (**obsadzony kwiatami**) krag / kréz z kwiatama / kwiatowi / òbsadzony kwiatama; **wzory** / **motywy** ~we kwiatowé wzorë / céchë; **korso** ~we kwiatowé kòrso, parada wòzów wëstrojonëch kwiatama / wëkwiatowónëch / ùkwieconëch; **woda** ~wa wòda kwiatowô; **parfim** m, pôchniãczka f. *Por.* **kwiecisty, kwietny**

kwiatuszek zob. **kwiatek**

kwiczeć v kwiczec, sknërczec; ew. piszczec, skò(gò)lëc {‘sknërczëc’ = pol. a) o *swiniach, gdy sã głodne: kwiczeć*; b) o *ludziach: narzekać, stękać* – zob. *kwękać*} [Kwiczec jak swinia / prosã w miechù. *Zaniesë swinióm żgrzëc, bò tak sknërczã.* - Sy Swinia kwiczi. *Kòła òd karë kwiczã.* - Lz]; **prosię** (**a. dziecko**) **często kwiczãce** sknërcz(k) f. *Por.* **kwikać, kwik**

kwiczenie n kwiczenië, sknërczenië n

kwiczoł m orn jagòdник m – lasowi ptòch z rodzëznë drozdów, zëje w Eurazji

Kwidzyn m geo Kwidzëno n, Kwidzyn m [tegò –na; w –nie || -niu]

kwidzyński ad kwidzyńszci

kwieciarnia zob. **kwiaciarnia**

kwiecić v kwiatowac, strojëc / zdobic kwiatama; ew. ùkwiecac (Gò) [W maju më wiedno kwiatëjemë bòzã màkã (*krziz*). Sy]

kwiecić się kwitnãc, kwiatowac; ew. (p)òkrëwac sã kwiatama, tonãc w kwiatach, bëc òbsëpóny kwiatama [Nasz bes ju kwiatëje (*kwitnie*). *Dzëwczãta kwiatëjã (doròstajã).* - Sy]

kwiecie n kwiatë pl, kwiatowizna (Tr) f, *arch* kwiecé n [Drzewiã w krasy swégò kwieçò jak słuńce mie sklëni. Lh]

kwiecień m łzëkwiat, kwiecéń, *przest.* aprël m [Sëchi kwiecéń, mòkri môj, bãdze zëtkò jak gòj. Ce, Bù]

kwiecisto zob. **kwieciście**

kwiecistość f kwiacatosc, kwiatowatosc, kwiacëstosc f; ~ **stylu** / **mowy** kùńsztownosc / òzdobnosc / szëkòwnosc / bògactwò stylu / mòwë; ew. kwiacatosc || kwiacëstosc stylu / mòwë. *Por.* **kwiecisty** (~ta mowa)

kwiecisty ad kwiacati || kwiatowati, kwietny, kwieçësti || *arch:* kwiacësti, kwiatati, kwiatny; ew. pełen kwiatów, wëkwiatowóny (òbstrojony kwiatama); òbsadzony / òbstawiony kwiatama [Kwietny rôj. Ale bëł nasz wòłtòrz na òdpùst wëkwiatowóny! Mróz òkna wëkwiatowòł. – Sy *Nakrëła stòł kwieçëstim òbrësã.* Ra Kwiacësti ògòrd (*ògròd*). Kwiatnò krowa (*krowa z jasnã plamã na blësy*). – Lz]; ~**te łãki** kwiacaté / kwiat(ow)até / kwieçësté || kwiacësté / kwietné łãzi [Kwiacatò łãka. Mijalë jëmë kwiataté łãzi. Kwiacëstò łãka. - Sy Kwietné łãzi. Lh, Ce]; ~**ta suknia** / **sukienka** kwiacatò / kwiat(ow)atò / kwieçëstò || kwiacëstò sëknia / sëczenka [Òna mô kwiacatã sëkniã na se. Wëzdrzisz tã ale pëszno w ti kwiatati sëknie (*sëkni*). – Sy]; ~**ta tkanina** kwiacati / kwiat(ow)ati / kwieçësti || kwiacësti sztof; kwiacatò / kwiat(ow)atò / kwieçëstò || kwiacëstò tkanina; ~ **krag** kwietny / kwiatowi krag kréz; ~ **girlandy** kwietné / kwiatowé / kwiacaté girlandë; girlandë kwiatów; ~**ta mowa** kùńsztownò / szëkòwnò / bògatò / ew. kwiacatò || kwiacëstò || kwieçëstò mòwa; mòwa bògato przepłòtlò / przepłòtónò przësłowiama / sentencjama / „złotima mëslama” krótczima cytatama z lëteraturë / ew. dwùznacznoscama / żartoblëwima a. przekãsnyma **przëgòdkama** do bieżãcëch sprów wëdarzeniów; ~ **styl** kùńsztowny / szëkòwny / bógati / ew. kwiacati / kwieçësti || kwiacësti sztil. *Por.* **kwiatowi**

kwieciście adv (o sposobie wyrażania się) kùńsztowno / szëkòwno / bògato / ew. kwiacato || kwiacësto; ew. w sposób aluzyjny: przez kwiat. *Por.* **kwiecisty** (~ta mowa)

kwietnik *m* (klomb z kwiatami, wydzielone miejsce na kwiaty) kwietnik, *Tr*: kwiatownik *m*, arch kwiecëszcze || kwiacëszcze *n* [Nasz ksądz mô w ògardze òsobné kwiecëszcze z róžama. *Lz*]; *ew.* kwiatowi ògród / arch ògard, ògródk z kwiatama, kwiatowi ògródk; *w zn.* kwiatowa rabat(k)a: zògón / lécha z kwiatama; kwiatowi zògón; *ew.* krąg / kréz z kwiatama / òbsadzony kwiatama, kwiatowi krąg / kréz

kwietnikowy *ad* (dotyczący kwietnika) kwietnikòwi, kwiatownikòwi

kwietniowy *ad* łżëkwiatny || łżëkwiatowi, kwietniowi, *przest.* aprëłowi; *ew.* z łżëkwiata, z kwietnia, z aprëła

kwietny *zob.* kwiatowy, kwiecisty

kwietysta *m* kwietista *m*, przëstojnik / wëznòwca kwietizmù

kwietystyczny *ad* kwietisticzny

kwietyzm *m rel filoz* kwietizm *m*, pòddanié sã Bòzi wòlë, przëjãcé òbòjãtny (biérny /pasywny) pòstawë wedle sprów zëcowëch

kwik *m* kwik *m*, kwiczenié, sknërczenié *n* [Òn ùczuł w lese kwik młòdëch swini. *Lz* Swini kwik. Ten mô spik, chòcbë tu béł nie wiém jaczi kwik. - *Sy*]

kwikać *v* kwikac [Swinie kwikają. *Lz*]. *Por.* kwiczeć

kwikliwy *ad* kwiklëwi [Kwiklëwé parsãta (*prosãta*). *Lz*]

kwiknąć *v* kwiknąć, zakwiczec, zasknërczëc [Swinia kwiknãła, a ùcekła. *Lz*]

kwilenie *n* kwilenié, skòlenié, piszczenié, nimrotanié, jazgùlkanié, jazgòwanié *n*

kwilić *v* kwilëc || kwilac [òno kwili || kwilò], skòlëc, piszczec, nimrotac, jazgùlkac, jazgòwac [Dzeckò kwilëło w kòlibce. Szczeniãta kwilã. - *Lz*, *Bù* Chto sã mili, nieròz kwili. Kwilò jak malé dzeckò. *Sy*]; ~lãcy kwilãcy [Mili je spiëw słowiczi pò krzach nad Wisłã kwilãcy. *Lh*]

kwinta *f* **1.** *muz* kwinta *f*, jinterwòł kwintowi; **2.** spuścić nos na ~tę zrobic dłudzi nos, spùscëc nos (na kwintã); *ew.* ùcygnãc muniã; miec minã jak dzurawi gark *Ja*; pòsmùtniec, zmarkòtniec, zasmùcëc sã, stracëc hùmòr, zmartwic sã [òn(a) sã zmòrtwił(a); Spùscył nos na kwintã. *Lz*: *Ce?*]

kwintal *m* kwintal *m*, dwa centnarë, dëbeltny centnar, sto kilo (sto kilogramów)

kwintesencja *f* držéh (sprawë) *m*, kwintesencjò [ti -cji] *f*; to nòwòzniészé; *ew.* kwintesencjò *f*. *Zob.* istota 3

kwintet *m muz* kwintet *m*; ~ smyczkowy kwintet strënowi / łãczkòwi / smëczkòwi {‘łãczk’ = smëczk}; ~ instrumentów dëtych kwintet dãti, kwintet jinstrumentów dãtëch`

kwintowy *ad* kwintowi; **akord** ~ kwintowi akòrd

kwiryta *m* kwirita *m*, pełnoprawny òbëwatel stòrowiecznégò Rzimù

kwit *m* kwit *m* {‘kwit’ *in* – *zob.* kwitnienie} [Dostòł swój kwit ë mógl jic. *Bù* Chòdzëc z kwitã pòd okã (ò pòdbitëch òczach). *Sy*]; ~ bagażowy / z pralni / do kasy kwit bagażowi / z pralni / do kasë

kwita *f* kwit *m*; ~ z nami / jestešmy ~ më jesmë kwit; jesmë rozliczony / wërëchtowóny (co do dëtka / grosza); nasze rechùnczi sã wërównóné; kùnc, dosc; ni mómë so nic do pòwiedzeniò

kwitariusz *m* kwitownik *m* (*Tr*), bloczk / zesziwk kwitów / z kwitama

kwitek *m* kwitk *m*; odejść z ~tkiem jic z dłudzim nosã, òdënc z niczim / z kwitkã; òdënc bez załatwieniò sprawë; odprawić kogoś z ~kiem òdprawic kògòs z niczim, nie załatwic kòmùs nic

kwitnący *ad* kwitnãcy; ~ ogród kwitnãcy ògród; ~ce drzewa owocowe kwitnãcé drzëwka / drzëwiãta; ~ handel kwitnãcy hańdel; gospodarka kraju znajduje się w ~cym stanie gòspòdarka kraju je w baro dobrim / kwitnãcym / doskònałim stanie; cieszyć się ~m zdrowiem ceszëc sã kwitnãcym zdrowim; kwitnãc jak róža; miec

dobre zdrowié; bëc zdrów jak (młodi) kón / rëba; **w ~nącym wieku zob. kwiat (w kwiecie wieku)**

kwitnąć v kwitnąć, *lok* kwiatowac, *rzad* kwisc [Kwiatë kwitną. Nasz bes ju kwiatëje. Dzëwczãta kwiatëją (*dorôstają*). Nasze kwiatë w ògradze òprzestalë kwisc. – Sy Lëpë ju kwitną. Róże kwitlë. - Lz] {‘kwitnąć’ *in* = a) ò *chlebie*: *plesniewiec*; b) ò *paznokcach*: *pòkrëwac sã biôłima plamkama*; c) ò *włosach*: *rozdwòjiwac sã*; d) ò *chòrëch*: *miec wëpieczy na twarzë*; e) *zanaszac sã na deszcz* – *zob. deszcz*; f) ò *grzëbni w lese*: *zemia kwitnie* – *zob. grzybnia* g) ò *zelony wòdze w jezorze*: *wòda kwitnie* – *zob. glon*; h) ò *mòrzu*: *robic sã glòdczë: mòrze kwitnie* – *zob. wygładzac się*; ‘kwiatowac’ *in* = *zdobic / strojëc kwiatama* – *zob. kwiecië*}; ~ **bezowocnie (nie zakładać owocu)** jałowò / dzëwò kwitnąć

kwitnienie *n*, kwitnienië *n lok* kwit *m*, *lok* kwitniawa *f* [Prawie w czas kwitnieniô || kwitnieniégò jabłónków przëszedł mróz. Gò Nasza łąka je w samym kwice. Taczégò kwitu ju dôwno nie bëło, jak latos. W kwice (*pol. w kwiecie wieku*). Mòja sostra ùmarła młodo, w samym kwice. Nasz ògród to je sama kwitniawa. Drzewa bëłë prawie w kwitniawie. - Sy]

kwitniëcie *zob kwitnienie*

kwitowac v kwitowac, pòtwierdz(yw)ac; ~ **kogo za każdym razem odbiór czego** kwitowac / pòtwierdz(yw)ac – np. swòjim pòdpisã - za kòzdim razã òdebranië / òdbiór czegò; (s)~ **coś (u)śmiechem** zbëwac (zbëc) / (s)kwitowac cos (ù)smiëchã; *ew. òdpòwiadac (òdpòwiedzec) na cos (ù)smiëchã*

kwitowany *ad* kwitowóny, pòswiòdcz(iw)óny / pòtwierdz(yw)óny na pismie, za pòmòcã kwitu / pòdpisu na kwice / dokùmence [Towòr przëwòzóny do krómù je kwitowóny na specjálnëch fòrmùlarzach. Gò]

kwiz *m* kwiz *m* [*wym*: kliz] – kònkùrs tipù: pitanië - òdpòwiësc

kwizowy *ad* kwizowi

kwoczy *zob. kwokac*

kwoka *f* kluka, *rzad lok*: sòdka, gniòzdówka, tortosza *f*; ~ **siedzi na jajach** kluka sedzy na jajach; ~ **wysiedziała 12 kurcząt** kluka wësedza(ła) dwanòsce kùrzãt || kùrzãt / *zdr*: kùrzãtków || kùrzãtków; ~ **wodzi kurczęta** kluka prowadzi kùrzãta || kùrzãta; **sztuczna** ~ sztëcznò kluka – *por. wylëgarnia*; **stara** ~ *fig stòrò* kluka / baba, paskùdnë babskò; *zob. gderacz*; *ew. zob. panna (stara ~)*

kwokacz *m orn* klukòcz *m (Gò)* – ptòch z rodzëznë sëwk(ów)

kwokac v klukac; **zaczynać / przestać** ~ zaczënac / òprzestac klukac [òna zaczinò / òprzestòwò || òprzestaje]

kwokanie *n* klukanië *n*

kwoknąć v kluknąć

kwokniëcie *n* klukniãcé

kworum *n* kwòrum *n* – lëczba lëdzy wëstarczającò do przëprowadzeniô głosowaniô

kwota *f* sëma, kwòta *f*; *ew. grëp(k)a* (télé a télé) pieniãdzy || -niãdzy / dëtków [Lepszò kwòta za zëwòta, jak pò smierce dwie. Sy Ten miòł ùszpórowónë sobie tãgã kwotã. *Ma*]; **w kwocie sto złotych** w sëmie / w kwòce sto zlotëch; **to niemała** ~ to je niemòłò || niemałò kwòta; to są niemòlé / niemałé pieniãdze; to je dosc wiele pieniãdzy / dëtków

kwotowy *ad* kwòtowi; *ew. pieniãzny*

kynolog *m* kynolog(a) *m*

kynologia *f* kynologiô *f*, nòuka / ùczba / wiëdzò ò psu / psach

kynologiczny *ad* kynologiczny

kysz (a kysz)! inv pfúj!, a biëj mie!, prëcz!, òdéndzë!

L

laba *f pot* laba, swòbòda *f*, òdpòczink, (swiāti / błodzi) spòkój *m*, lezenié, nic nierobienié, leganienié, zbijanié bąków, LB („el-be” - lezenié bikã / jak bik a. brzèchã do górè)

labialny *ad, gr* wargòwi, labialny

labirynt *m* labirint *m*, *arch*: milniò *f*, błądzészczé *n*; *ew.* błędna droga, prowadząca na bezdroża: milnica *arch f*; *w zn.* płatanina dróg: pòpèzglińc *m* = pèzglèna dróg {‘pòpèzglińc’ *m* / ‘pèzglèna’ *f* = *pol.* rzecz bardzo splątana, *np.* sznurek} [Dostac sã w milniã (z**bl**ądżec, z**g**ùbic sã). Dostòł jem sã w taka milniã, że jem nie wiedzòł, dze jò bėł. Jedz, ale ùwazòj, cobės na milnicã nie włòżł i nie wjachòł w błota. - Sy Długò jò ni mógł ti drodżi nalezc z tò (*tegò*) błądzészczã. *Lz* Nie wiem jak mē z tegò błądzészczã wētrafimē. *Gò*]

laborant *m* labòrant *m*

laborantka *f* labòrantka *f*

laboratorium *n* labòratorium *n*, pròcowniò chemicznò / mikrobiologicznò *itp.*

Lach *m* Pòlòch *m*

laczek *m* (*pantofel na niskim obcasie*) laczka, *zgr* lacza, filckòrka [*wēm.* fylc-] (kòrka z filcu) *f*; *ew.* pantofel (jizbòwi pantofel), wstãpk || stãpk || *żart* sztãpk *m*; **laczki** *pl* laczczì, filckòrczi, *zgardl*: szlorè; *ew.* *w zn.* *pantofle*: wstãpczi || stãpczi || *żart* sztãpczi, kòcè łapczì; *ew.* jizbòwé pantofle [Pòdòj mie mòje laczczì / szlorè. Jak jò złapiã szlorã, tej tē bądzesz wiedzòł chto tu rządzì! *Gò* Mē pò chēczech chòdzimē we wstãpkach, a bùten - w kòrkach abò bótach. Nòlepi mie sã chòdzy w stãpkach. Ùtnã chòlawē skòrznìóm i bądã miòł stãpczi. - *Sy*]; ~ **drewnianã podeszwã (drewniaki)** *zob.* **chodak. Por. kapeć, pantofel**

laczki *zob.* **laczek**

lać (się) lóc (sã); *ew.* rozlewać / wēlewać (sã), chilac [to leje (sã) / rozlėwò (sã) / chilò; jò lejã, tē lejesz; mē lejemē wa lejeta; lėj(ta)! / pòlewòj(ta)! nie chilòj(ta) tak!]; *ew.* *o deszczu mocno lać, siec*: prēczkòwać {‘prēczkòwać’ *in* = *pol.* a) *chtòstać kogo*; b) *bić kogo w bójce / bitwie*; ‘chilac’ = *pol.* *chlustać, polewać, oblewać, np.* *wiadrami*} [Lóc wòdã na òdżin. Nie lėj wicy! Docz lejesz mlėkò do gròpa. Z tegò gròpa ju dòwno sã leje - *Ra*]; **deszcz leje** deszcz leje (jaż tak chilò / prēczkùje); **leje jak z cebra** leje jak z cebra; to (deszcz) leje (jaż chilò) strėgama / całima wãbòrkama; chilò; leje, że swiata ni ma widzec; padò jaż brėzdzi / prėszczì; *żart* pòmpùje [Jednémù sã samò leje jak z cebra, a jinémù razu kapac nie chce. *Sy*]; **pot leje mu się z czoła** pòt / (z)mòklėzna leje mù sã z lėsėnė; **wódka lała się wiadrami / strumieniami** sznaps lół sã wãbòrkama / strėmieniamã / strėgama; ~ **kogoś po mordzie** lóc / smarowac / prac kògòs pò pėskù - *zob.* **bić**

lada¹ *adv rzad* lada; *ew.* bėle; ~ **kto** bėle chto, *rzad* lada chto; *ew.* chto le bądż, chto le, chtòkòlwièk [Lada chto mòże przinć i rzec, że to je jegò. Lada lžėlcoch mòże przinć i wama w głowach pòprzewracac. Lada pùrzoeh (*stożėch, łgòcz*) przinǰde i wama we łbie przewrócy. – *Sy* Bėle chto przinǰde i chce zarò rządzėc. *Gò*]; ~ **co** bėle co, *rzad* lada co; *ew.* co le bądż, còkòlwièk [Czej sã człòwièk spieszì, tej bėle co (*lada co, co le bądż, còkòlwièk*) złapie, i nėkò dali. *Gò* To je lada co (*bėle co, to nie je nic wòrt*). *Sy*]; ~ **czemu / czego** bėle / *rzad* lada czemù / czegò; **dziwują się lada czemu** dzėwùją sã czasã lada czemù (*Dh*); *por.* **ladaco; lada dzień (dnia) / godzina (-ny) / chwila (-li)** lada dzėn (dnia) / gòdzėna (-nė) / chwila (-lė); *ew.* kòzdėgò dnia, w kòdżi gòdzėnie / chwili || chwilė [Lada dnia òn pėrdã wėpnie (*ùmrze*). Lada chwilė òn mòże prēcchòdzėc. *Lz* Trzeba sã spòdzewac, że kòzdėgò dnia mògã przinć mrozė i tej bądze pò robòce. *Gò*]; ~ **jaki** bėle jaczi, *rzad* lada jaczi; *ew.* jaczi le bądż, jaczikòlwièk; *ew.* nicdobri, niedobri, lėchi [Dòjta mie bėle / lada jakã (*jakã le bądż, jakãkòlwièk*) dekã, żebėm sã mógł przėkrėc, bò to je zėmno. Mie w codzėn sprawi

bële jakô kòszla. - *Gò* Ksądz trzimôł lada jaką przemòwã. *Lz* Nie wdawôj sã z nicdobrima lëdzama, bò jes zbëti. To nicdobrô dzëwczëna. *Ra*]; **kto ~ jaki, myśli, że każdy taki** chto lada (*a. bële*) jaczi, mësli, że kòzdi taczi *Sy*; ~ **jak(o)** bële / lada jak, chòc le jak(òs); *ew.* jak le bądż, zëbë le jak; ~ **gdzie** bële (g)dze; *ew.* chòc le (g)dze, (g)dze le bądż, (g)dze le; ~ **jako się ubiera** bële jak jak sã oblòkò; ~ **chwila** lada chwila, w kòzdi chwilë / w kòzdim sztërkù; *ew.* wnet [Pòspiëta sã, bò to lada chwila / w kòzdi chwilë / wnet mòże zacząc padac. *Gò*]; ~ **dzień** lada dzëń, kòzdegò dnia, na dniach, jednegò dnia [Wa sã z tim tak grzebieta, a to mòże lada dzëń / kòzdegò dnia / na dniach / jednegò dnia przinć mróz i... *Gò*]; **z niego nie ~ (jaki) zuch** z niegò je sztëk cërzóna / paradnika / kòzòka; *ew.* to nie je bële chto / bële (pierszi lepszi) smòrkòla / knòpëla, le...; **to nie ~ jaki wyczyn / jakie osiągnięcie** to nie je bële / lada jaczi wëczin / dokòz; to nie je bële / lada jaczé òsygniãcé; ~ **jaki zarobek** jaczi le / chòc le jaczi / lada jaczi / bële (*a. bë le / zëbë le*) jaczi zòróbk. *Por. jakikolwiek*

lada² *f* tómbach *m*, lòda *f* {‘lòda’ *in = pol.* a) rzad, w *zn.* stragan; b) koryto w prymitywnej sieczkarni – ruchomego ostrza kosy [Rznãlë seczkã w lòdze. *Gò*]}; **położyć towar / pieniądze na ~dę** pòłożëc towòr / pieniãdze na tómbach / lòdã [Na tómbachù to leżało, a jò to z tómbachù włoż(ëł)a do torbë. *Gò* Za lòdã stojòł karczmòrz i sprzedòwòł. *Sy* Te pieniãdze òne włożëłë w lòdã. *Lz*]

ladaco *m* **1.** o człowieku: kùnda, *lok:* nipòcëusz, nicwartëlc, nicwòrtała, niewòrtnik || niewartus *m*, *arch:* ladaco *n*; *ew.* w *zn.* łobuz: ùrwisz, bùzer, rozblek, rowòrz *m*; *ew.* o kobiecie *a. kotce:* niecnotka *f* [Do taczëgò ladaco ròz gadac sã nie chce. *Ce* Dorotkò, niecnotkò, dze to të jes biwa? Mòja kòtka, niecnotka, wëpila mie mlékò. - *Ra*]; *zob.* **frant, nicpoń**; **2.** o przedmiotach: bële co, bëlecejstwò, *vulg* gòwno *n*, doniczëzna || nidoczëzna *f*; *ew.* w *zn.* drobne ryby / pieniãdze / zboże (*poślad*): rak, czmir *m* [To niżòdné rëbë, to czmir (*rak*). Zdrzi do miészka – sòm czmir; talara ju dòwno nie bëło. *Ra*]

ladacznicza *zob.* **rozpustnica**

lafirynda *zob.* **rozpustnica**

laga *zob.* **pała**

lagier *m* (*obòz koncentracyjny*) lager *m* [tegò lagru, w lagrze; *pl* te lagrë, tëch lagrów, w lagrach]

laguna *f* lagùna *f* – dzël wòdów mòrskich òdcãti òd mòrza przez rewã / òsëch *a.* przez nierzejã || mierzejã

laicki *ad* **1.** lajiczi, swiecczi, niekòscelny, niereligijny; **2.** *zob.* **dyletancki**

laickość *f* **1.** lajickòsc, swieckòsc, niereligijnosc *f*; **2.** *zob.* **dyletanctwo**

laicyzacja *f* lajicyzacjò *f* [ti -cji], zeswiecczenié *a.* zeswieccziwanié *n*; ùléganié (*a.* wprowadzanié) swieckòscë. *Por.* **ateizacja, sekularyzacja**

laicyzm *m* lajicyzm *m*, swieckòsc *f*

laik *zob.* **dyletant**

laikat *m* kość lajikat, lud (wiérny lud) *m*, lëdze swiecczi w Kòscele

lak *m* **1.** lak *m*; **2.** bot ògrodowi lak; ~ **w laskach** lak w (pòdłużnëch) sztëczkach / kawalkach / *ew.* w pòłëczkach; **laseczka** ~u sztëczk / kawalk / pòłëczka lakù; **z braku ~u dobry kit** czej ni ma lakù, dobri je czit; z brakù lakù dobri czit; czej sã ni mò (*a. czej ni ma tegò*), co sã lubi, tej sã lubi, co sã mò

laka *f* laka; *ew.* zëwica (lakòwò) *f*; **dzbanek / talerzyk / popielniczka z ~ki** zbónk / talërzëk / pòpielniczka z laczi

lakier *m* laker, rzad lak *m* [tegò lakeru / lakù]; ~ **olejny** laker òlejny; *ew.* farba òlejnò; ~ **do paznokci** laker do paznokców / *lok* nokców; **zmywacz ~ru do paznokci** zmiwòcz / rozpùszczalnik lakeru do paznokców

lakierki *pl* lakérczi *pl*; lakerowóné bótë

lakiernia *f* lakérniô *f* – **1.** warsztat malarsczy, pòmieszczenié, dze sã lakerëje (np. auta || autołë); **zawieść auto do ~rni** zawiezc / zaprowadzëc auto / autół do lakérni; **2.** fabrika lakeru / lakù

lakiernik *m* lakérnik, malôrz *m*

lakierować *v* lakerowac, malowac

lakierowany *ad* lakerowóny, malowóny

lakmus *m chem* lakmùs *m*

lakmusowy *ad* lakmùsowi; **papier(ek)** ~ lakmùsowi papiór(k)

lakonicznie *zob.* **zwięźle**

lakoniczność *zob.* **zwięźłość**

lakoniczny *zob.* **zwięźły**

lakować *v* lakòwac, *arch* zégłowac

lakowy *ad* lakòwi, zrobiony z laczi; ~ **talerzyk** / **dzbanek** lakòwi taléřëk / zbónk; ~**wa popielniczka** lakòwô pòpielniczka; ~**wa pieczęć** lakòwô pieczęc; **list** / **dokument opatrzony pieczęcią** ~**wą** lëst / dokùment (pismiã / pismiono *n*) òpatrzony (-né) lakòwą pieczęcã

laksować *v* przeczëszczac, laksowac [to gò przecziszczô || przeczëszcziwô / laksëje]; *ew.* dawac biegùnkã; skùtkòwac biegùnkã / drzistówką; przeczëniwac sã do biegùnczi / drzistówczi [to dôwô || daje / skùtkùje / przeczëniwô sã]

laktometr *m tech* laktomiérz, laktométer *m*, *Tr*: mlékòmiérz

laktoza *f chem* laktoza *f*, mléczny cëczer

lala *zob.* **lalka**; *ew.* **laluś**

laleczka *zob.* **lalka**

lalka *f* pùpa, *zdr* pùpka, *rzad* pùpùla *f*; *ew.* o dziewczynie ładnej: dzéwczã jak pùp(k)a; *ew.* spòsobny / ùrodny / piãkny dzeùs; *ew.* sprëza || szprëza, *Tr*: spòsobnica *f* {*kasz.* lóla' = *pol.* a) *tuman, głupek*; b) *stary płaszcz*}; ~**kami się bawić** bawic sã / zabawiac sã pùp(k)ama [òna sã bawi / zabòwiô]; **ulubiona** ~ ulubionô pùp(k)a

lalkarz *m* pùpkòrz *m* (*Gò*) [tegò pùpkarza || -kòrza] – **1.** aktor, òperator pùpk w teatrze pùpkòwim; *ew.* rëszòcz *m* (*Gò*) [tegò òperatora / rëszacza || rëszòcza]; **2.** projektant (a. producent) pùpków dlô dzecy

lalkowaty *ad* pùp(k)òwati

lalkowy *ad* pùpkòwi; **teatr** ~ pùpkòwi teater

laluś *m* pieszczk, wëmùjk, pùpùsz(k), pùpùla, pùpùjaj(k), pësznopùpka, nopel *m*, lok kamiònkòwô pùpka; *ew.* w *zn. strojniś, elegant*: szmigalc lok *m* {'nopel' *in* = karzeł} [Taczégò pùpùjaja sobie wëchòwelë. Ten pùpùsz nie je ani do tańca ani do rózańca. Ju të sã czëbisz (*płaczesz*), pùpùjajkù. Szmigalc bë nie robił. Szmigalc bë sã nòmili co gòdzëná przestrówôł (*przestrojiwôł / przezëblòkòł*). - *Sy*]. *Por.* **bubek, elegant, maminsynek, niewieściuch**

lama *f* **1.** lama; *ew.* złotnica *f*, jedwòb przetikòny złotã a. strzébrną nitką *f* {'złotnica' *in* = *czepc wësziwóny złotã nitką*}; **2.** zoo lama *f*; **3.** lama *m*, kapłan bùddijszci

lamaita *m* lamajita *m*

lamaizm *m rel* lamajizm *m*

lambeth-walk *m* lambeth-walk (*wym.*: lambetłok) *m*, tuńc módny na pòczãtkù XX wiekù

lambrekin *m* bórta *f* (*Gò*), zawiész(k) (*Tr*) *m* – dekòracyjny pas sztofù (tkaninë) stosowóny jakò òbramòwanié zawieszëdła na òkna a. baldachù òzdobiony blewiązkã (òbrzeżką, òbłóžką) a. trãczkama (trodelkama)

lament *m* lament || -meńt, zòlińc *arch*, płacz, jãk, chlëch (*Tr*), jiszcz lok, jamer *niem.* *m*; w *zn. skarga, narzekanie*: skarga, wëbòlëwka, narzëczka, wërzëczka, ùrzëczka *f*,

narzékanié, wëbòléwanié, chlëchanié, jamrowanié *niem.*, jiszczenié (sã), jãczenié, stãkanié, skòlenié *n* {‘chlëch(anié)’ = *pol. utyskiwanie, narzekanie, płacz*; ‘skòlenié’ = *pol. skomlenie, piszczenie*} [Cëż wa tu za żòlińc robita, jak żëdzë w bóźnicy, kò tatk jész żëje. Jak ten stòri ùmarł, to tam je jeden żòlińc. Narzëczka bądze wiedno, czë robisz tak, czë tak. Tu narzëczka nic nie pòmòże. Na niszc nie pòmòże niżòden jiszc. Òj, bëła to ùrzëczka, jak chłop i syn szedł na wòjnã. Móm twòji wërzëczczy pò ùszë. - *Sy*]

lamentować *v* lamentowac || -meńtowac, jamrowac *niem.*, wëbòlewac, płakac, jãczëc, chlëchac, jazgòlëc (= piszczec, skòlëc) [Ju të chlëchòsz. Ni mòsz ò co chlëchac. Të chlëchòsz, a jò gwizdżã na to. Jak nie bądzesz slëchòł, to bądzesz chlëchòł. Chto nie chce slëchac, ten mùszì chlëchac. Jazgòli, bò gò zãbë bòlã. Móm twòji wërzëczczy / twòjégò narzëkaniò pò ùszë. - *Sy* Òna tak lamentowa(ła) / jamrowa / wëbòléwa(ła) / płaka(ła) / jãczë(ła) / chlëcha(ła) / jazgòl(ë)ła / skòlëła. *Gò*]. *Por.* **biadać**

lamować *v* òbszëwac (*a.* òbsadzac / òbrãbiac / wëkùńczac) ruchna (òbleczenié, przëdzëwk) òbrzëżką / òblòżką / òblamką (òzdobną blewiãzkã) / *ew.* knëpkama (kòronką). *Por.* **lamówka**

lamówka *f* (*obszywka, wykończenie brzegu ubrania taśmiemką*) òbrzëżka || ùbrzëżka, òblòżka, òbsada, òblamka, bòrtka, blewiãzka (òzdobnò blewiãzka) *f*, òbsziwk *m*, òbszëcë / wëkùńczenié (òzdobną) òbrzëżką [Dòj nowã òbrzëżkã, ta stòrò sã drze. Miała na sobie kabòt z òblamką ù szëji. - *Sy*]. *Por.* **koronka 1**

lampa *f* lãpa, *zdr* lãpka *f* [Terò swiëcã lãpama, ale dòwni samim le lëczëwã. *Ra*]; ~ **elektryczna** / **wiszãca** / **stojãca** / **stołowa** / **biurowa** lãpa elektrycznò / wiszacò / stojacò / stołowò / biórowò || biórkòwò; ~ **(na)ścienna** / **kinkiet** lãpa na scanã; *kinket m*; **łukowa** / **rtëciowa** / **jarzeniowa** / **sodowa** / **halogenowa** *el* lãkòwò / rtãcowò / jarzeniowò (*a.* swietlówkòwò) / zódowò / halogenowò lãpa; ~ **naftowa** / **karbidowa** pëtrochòwò / karbitowò lãpa; lãpa na pëtroch / na karbit; ~ **dymiãca** kùrloch *m*, czadzówka *f*, dëmiãcò / czadzãcò lãpa

lamparci *ad* lampartowi || -rcy || leopardowi, panterów (panterowi); *ew.* lamparcën || leopardzën, panterzën

lamparica *f* lamparcëca || leopardzëca, pantera / panterzëca *f*

lampart *m zoo* lampart || leopard *m*, pantera *f*

lampas *zob.* **lamówka**; *ew.* lampas *m*

lampeczka *zob.* **lampka**

lamperia *f* lamperiò *f*, dólny dzël scanë wëmalowóny farbã òlejnã. *Por.* **borta**

lampiarnia *f* lãpiarniò, lãpòwniò *f* – **1.** przòdë: warsztat naprawë i kònsëracji lãpów, np. na banofie przë kòleji *a.* przë kòpalni; **2.** warsztat wëtwòrzajãcy nowé lãpë

lampiarski *ad* lãpiarsczy

lampiarz *m* lãpiòrz, lãp(òw)nik *m* [tegò lãpiarza || lãpiòrza / lãp(òw)nika] – kònsëratòr *a.* producent lãpów [tegò kònsëratòra / producenta]

lampion *m* lãpión (|| *arch* lãpijón) *m*; *pl:* lãpionë [tegò lãpiona; tëch lãpionów; Na linkach wisatë nad stołã pstrë lãpijonë. *Bù*]; *ew.* *rodzaj lampionu:* chińskò latarniò; *por.* **latarnia**

lampionowy *ad* lãpionowi

lampka *f* **1.** *zob.* **kaganek**; **2.** lãpa, *zdr:* lãpka, *rzad* lãpùszka [Trzeba zaswiëcëc lãpkã przed Nòswiãtszã Pannã. *Ra*] – *por.* **lampa**; ~ **elektryczna** / **elektronowa** elektrycznò / elektronowò lãpka; ~ **sygnalizacyjna** lãpka sygnalizacyjnò; ~ **bezpieczeństwa** lãpka bezpieczeństwa / bezpiekù; ~ **ostrzegawcza** / **alarmowa** lãpka òstrzegawczò / alarmòwò; **2.** ~ **wina** lãpka / czeliszcz winna

lampownia *zob.* **lampiarnia**

lampowy *ad* lãpòwi; **sprzęt** ~ statk / sprzãt lãpòwi; urządzenie lãpòwé; **wzmacniacz** ~ *elektron* lãpòwi wzmòcniwòcz; **nadajnik / odbiornik** ~ nadajnik / òdbiornik lãpòwi

lampreda *f* icht gril *m* (Tr)

lamus *m* szaruzniò, kòmòra *f*, magazyn *m*; *ew. magazyn starych dokumentów*: archiwùm *n* { ‘szaruzniò’ = a) *przòdè*: warsztat kòłodzeja na majątkù - Lz; b) pùstò jizba ùziwónò do przechòwianiò rozmajitèch tòklów i jakò warsztat pòdrãczny}; **to nadaje się do ~a** to sã nadaje (a. je le) / nadòwò do wèrzuceniò / do mùzeùm (to sã rzeczè ju wèszłè z módè); to le wëniesc précz - do szaruzni abò dze pòd ùstrzech / { ‘ùstrzech = *pol.* a) *strych*; b) *okap* }

lanca *zob. dzida*

lancet *m* lancet *m*, mòłi nóz chirurgiczny z òbòsecznym òstrzu || òstrzim

lancetnik *m* *zool* lancetnik *m*

lancetowaty *ad* lancetowati *Gò*; **liście ~te** lèstè lancetowaté

lancknecht *m* *hist* woj lancknecht *m*

landara *f* landara *f* – **1.** wiòlgò, rozklekòtónò brika; *ew. tèrlèka* *f* { ‘tèrlèka’ = rozklekòtóny wóz}; **2.** wiòlgò jizba, chachara *f. Por. grat, ruina, straszidło*

landgraf *m* landgraf, graf *m*

lando *n* lando *n*, landauer *m* – **1.** brika z bùdą òpùszczóną na dwie stronè; **2.** autòł òsobòwi z dakã òdsuwónym nad tilnym sedzeniem

landolfia *f* *bot* landolfija *f*

landracki *ad* landracczi

landrat *m* (za czasów zaboru pruskiego, *naczelnik powiatu*) landrôt || lańdrôt *m*

landrynka *f* bómk, susk *m*, landrinka *f*, bómk do susaniò; **~nki o smaku owocowym / anyżowym** bómczy / susczy ò szmakù brzadowim / anysowim

landrynkowy *ad* bómkòwi, suskòwati, landrinkòwi; *przen* przesłodzony, miòdnometłi, suskòwati, landrinkòwi; *ew. sentimentalny, łzawi, rzewny, rozczulający*

landsberski *ad* landsbersczi; **reneta ~ka** reneta landsberskò

landszaft *m* kròjòbròz, widok *m*, òbròz jaczégòs òkòlégò *zob. krajobraz*; *ew. zgardl*: widoczki || widoczki *m* (taczy sobie widoczki), òbròz mòłi wòrtnotè / mało wòrtoscowi [tegò –òbrazu / wido(cz)kù]

landtag *m* landtag *m* – regionalny parlament (sejmik) w Niemcach, Austrii

landwera *f* *hist* woj òbrona kraju (w krajach niemiecczych – téz w Austrii); *przòdè* „pòspòlné rèszenié” szlachtè całégò kraju, pózni, w XX wiekù: wòjskò złożonè z rezerwistów starszych roczników

langusta *f* *zoo* langùsta *f* – wiòldzi rek łowiony w Mòrzu Strzód’zemnym i w Óceanie Atlantycznim

lanie *n* **1.** lenié || lanié; *ew. chilanié, pòlèwanié, rozlèwanié* *n*; *o deszczu*: lenié || lanié; *ew. padanié* *n*, ùlewa *f*; **2.** *zob. chłosta*

lanital *m* *chem* lanital *m*, włòkno biòłtkòwé, pòdobné do wełnè, robionè z kazejinè mléczny

lanolina *f* *chem* lanolina *f*; òrt wòskù wèdostòwónégò z òwczì wełnè przè ji czèszczenièm

lansjer *m* **1.** lansjer, ùłan *m* – żòłnèrz na kòniu, ùzbrojony w lancã / pékã; **2.** lansjer *m* (tuńc)

lansjerski *ad* lansjersczi; *ew. ùłਾਂszi*

lansować *v* lansowac, propagòwac, pòpierac, wprowadzac w módã [òni lansëją / propagùją / pòpiérają / wprowadzają]; ~ **nową modę** lansowac / propagòwac nową módã; ~ **kandydata na jakieś stanowisko** lansowac / pòpierac / *ew. zamadlac / zachwòliwac* kandydata na jaczés stanowiskò || -wiszczè; ~ **opinię o kimś a. o czymś** lansowac / propagòwac òpiniã / zdanié ò kògùm(s) / ò czim(s)

lansowanie *n* lansowanie, propagowanie, pòpiéranie, wprowadzanie w módã; *ew.* zamòdlanie / zachwòliwanie

lantan *chem* lantan *m*, mitczy metal ùziwóny do produkcji stopów aluminium

lantana *f bot* lantana *f*

lantanowiec *m*; ~**wce** *pl chem* lantanówc *m* [tegò lantanówca]; *pl*: lantanówce [tèch lantanówców]

lany *ad* lóny; **żelazo** ~**ne** *gùs m*, lóné żelazło; **lany poniedziałek** lóny pòniedzòłk {*na Kaszëbach je zwëczòj dëgòwaniò rózgama*}

laparoscopia *f med* laparoscòpiò *f*

lapidarium *n* lapidarium *n*, składnica / magazyn (mòl przechòwianiò) zabètkòwèch rzezbów, nògrobków, pòmników, rzòdczych òkazów kamieni *itp.*

lapidarnie *zob. zwiëzle*

lapidarność *zob. zwiëzłość*

lapidarny *zob. zwiëzły*

lapis *m chem* lapis *m*, azotan strzébra; **lapis lazuli (ultramaryna)** mòdròk *m*

Laponia *f* Lapóniò [ti -nii] *f*

laponoidalny *ad* lapònojdalny

Lapończyk *m* Lapónczik *m* [tegò Lapónczika]

lapsus *m* zarzek *m*, przejązëczenie *n* – zmiłka / bład w mówienim / wëpòwiescë [Ta jegò gòdka, to bël jeden zarzek. *Sy*]; **człowiek popełniający często** ~**sy** zarzëczk *m*, przemòwidło *n* [Nie wiém, czë to przemòwidło łze, czë sã pò pròwdze mili. Jò temù przemòwidłowi nie wierzã. *Sy*]

largetto *n muz* largetto *n*, pòmału || pòmälë

largo *n muz* largò *n*, baro pòmału || pòmälë

larum *n 1.* krzik, jòch, wrzòsk *m*; larm *lok przest m*, wrzawa *f*, wrzeszczenié, wòłanie *n* [Co to za larm je we wsë dzys? Dzecë czëniã larm. - *Fs*]; **2.** alarm *m*, sygnał zwãkòwi (zwón, trãbka, wrzeszczenié *itp.*) òznòczający wezwanié do broni, a. sygnał na pòbùdkã

larwa *f zoo* pònarwa *f*, *ew.* robòk, båk *m*; *ew. w zn gąsienica:* wãsewnica {*kasz.* ‘pònarwa’ *in = pol.* a) pędrak; b) odludek – lok; ‘larwa’ = *pol.* a) maska; b) zgardl: twarz; c) brzydki człowiek} [Kùrë zbiérajã pònarwë. *Sy*]; ~ **gza bydlëcego rozwijająca się w miejscu ukąszenia na skórze bydląt** swãgòr, spròw(ni)k *m* ~, pędrak, gąsiennica chrząszcza majowego pònëra *f arch (Ra)*; ~ **żaby** *zob. kijanka*

larwalny *ad* pònarwòwi

larwicydy *pl chem* pònarwòcydë *pl (Gò)*

lary *pl mit* larë *pl*; ~ **i penaty** a) domòcé statczy / tòkle; b) dodóm *m*; *w zn. mieszkanie:* chëczë *pl*, mieszkanié *n*

laryngolog *m* laringòlog *m*

laryngologia *f* laringòlogiò *f* [ti -gii]

laryngologiczny *ad* laringòlogiczny

laryngoskop *m* laringòskòp *m*, wzérnik (ùziwóny przez) laringòloga

las *m* las *m*; *rzad:* lasëszcze *n* (= stòri las); *ew. rzad* knieja, kniewinka *f* – *zob. knieja* [do lasa / *rzad* do lasu; w lese || *rzad* w lasu; Stòri jak pielgrzimsczi / brzinsczi / gòlëbsczi / oliwsczi (òlëwsczi) las (*baro stòri*). Le co tã nie zbładzysz w tim lasëszczu. Stòri jak òlëwsczé (òlëwsczé) lasëszcze. - *Sy* Błãkòł sã pò lasach. Na brzegù lasa. Naòkòł czerzniã sã (czerniã sã) bòrë ë lasë. *Ra* Òn przësedł z lasa. Mòrg lasa. Òna mieszkò w lese. To je bar’zo dalek w swiece, za lasmi (*lasama*) ë gòrami (*górama*). Taczé jagòdë rostã (*rosca*) w lesech (*w lasach*). - *Lz*] ~ **iglasty** jiglasti / *rzad* jiglënowi las; *ew. stary las iglasty:* bór, *zdr* bórck *m*; *młody las iglasty:* chòjna *f*; ~ **sosnowy** chòjowi / sosnowi las; *młody:* chòjna *f*; ~ **świerkowy** danowi /

rzad jaglijowi las, danówc *m*; ~ **liściasty** lëscasti las; ~ **bukowy** bùkòwi / bùczënowi las, bùkòwina *f*, bùkówc *m*; ~ **brzozowy** brzozowi las, brzozówc, brzozòk, brzozownik *m*; ~ **dębowy** dąbòwi las, dąbówc, dąbnik *m*, dąbnica *f*; ~ **grabowy** grabòwi las, grabówc *m*, grabòwina *f*; **olchowy** òlszewi las, òlszëwc, òlszówk *m*, òlszëna || òlszëna *f*; ~ **mieszany** miészóny las; ~ **stary, dziewiczy** stòri / stòrodòwny / òdwiëczny / nienarëszony las; pùszczò *f*, *Tr*: pralás *m*; ~ **nasienny** semiénny las; ~ **młody** szachòwina, dragòwina *f* {‘szachòwina’ òd ‘szach’ = *pol.* wędzisko, kij wędki; ‘dragòwina’ òd: drag, żerdzò}; **po(d)szycie** ~su *zob.* **podszycie**; **przy lesie** przë lese, kòl(e) lasa, pòd lasã; *ew.* położony przy lesie: przëlasny *ad*; **obszar po wyciętym lesie (nowina)** lasowiszczë || -wiskò *n* [Na lasowiszczu bez gnoju rosce. Sy]; **przed ~em** przed lasã; *ew.* położony przed lasem: przedlasny *ad*; **zarośla przed ~em** przilòsk, przedlòsk *m* [W przedlòskù nalòzł jem nòwicy grzëbów. Sy]; **za lasem** za lasã; **na brzegu** ~su na brzegù lasa *Lz*; **on poszedł do ~u** òn szedł w las / do lasa; **mieszkaniec (mieszkanka) / -ńcy ~u (ludzie mieszkający wśród lasów)** lasowi człowiek / lëdze; Lesòk, Lasòk, Lesón, Lesòl (*Ra*) *m* (Lesòczka, Lasòczka, Lesónka, Lesòlka (*Ra*)); *pl.* Lesòce / Lasòcë / Lesóni / Lesòle {‘Lesòce’ / ‘Lasòcë’ / ‘Lesóni’ – lokalné nazwë Kaszëbów zamieszkujacëch lasowati pas zemi òd òkòlégò Òlëwë, Chwaszczëna, pò Wejrowò i dali w stronã Żarnówca} [Lesòcë mają swòjã lesackã gòdkã. Lesóni ti le w te grzëbë wierzą (*żart: żëwiã sã grzëbama*). - Sy]; **opiekuńczy duch ~u / boru** bòrówc *m*; **nauka nie pójdzie w ~** ùczba / nòùka nie pùdze w las (ale w nas); ùczba / nòùka nie mdze nadaremnò / próznò / pòdarmòka; **natura ciągnie wilka do ~u** nòtëra cygnie wilka do lasa / lasu; to ju je / sedzy we krwi; **im dalej w ~, tym więcej drzew** czim dali w las, tim wicy drzew; **nie wywołuj wilka z ~u** nie wòwòfiwòj wilka z lasa / lasu; nie kùsë (nie wëwòfiwòj) zlégò / nieszczescégò; **jedni do (od) Sasa, drudzy do (od) lasa** jedny do (òd) Sasa, drëdzë do (òd) lasa; kòzdi czart na swòj part (kòzdi z jiny parafii); **nie było nas, był ~** nie bëło nas, bëł las; ~ **rąk** las rāk(ów); ~ **sztandarów** las chòragwi(ów)

laseczka *f* krëczewka *f*, czijòszk *m*

laseczkowaty *ad* krëczewkòwati; *ew.* czijòszkòwati, pòlëczkòwati; **bakterie ~te** krëczewkòwaté bakterie

lasecznik *m* *biol* krëczewkòwnik (*Gò*), krëczewkòwatò bakteriò

lasek *m* lòsk || lask, przedlòsk, przëlòsk *m*, drzewiczé *n*, mòli las; *ew.* maty bór: bórk *m*, mòli bór; *w zn.* kępa drzew w polu: gradłò, gradełkò *n*; kãpa drzew [tegò lòska || laska; Za naszym pòlã cygnął sã lòsk. Na tim mòlu stojòł piérwi mòli lask. Pùdzemë do lòska. - Sy Bëł jes w tam tim lòskù? Mòli lòsk, ale drzewa w nim wiòldzë. *Ra*]; ~ **sosnowy / świerkowy** chòjna, *zdr* chòjinka *f*; ~ **dębowy** dąbòwi lòsk; dąbnik *m*, dąbë *pl*; *ew.* młody lasek dębowy: dąbczi *pl*; ~ **leszczynowy** leszczinc *m*, leszczëna *f*, leszczinczi *pl*; ~ **osikowy** òsowi lòsk, òsówc *m*; **bukowy** ~ bùkòwi lòsk; *ew.* młody lasek bukowy: bùczczy *pl*; ~ **brzozowy** brzozowi lòsk; brzózczi / brzozë *pl*

laser *m* *fiz, tech* laser *m*; **operacja z(a) pomocą ~ra** òperacjò z(a) pòmòcã lasera

laserować *v* *mal* laserowac

laserowy *fiz, tech* laserowi; **promień** ~ parmién *arch* || promién laserowi; **promienie** ~we parmiénie || promienie laserowé; **obrabiarka ~wa** òbròbiarka laserowò; **broń ~wa** brón laserowò

laserunek *m* *mal* laserënk *m* [tegò -rënkù]

laska *f* krëczew || krëkwia, *zdr* krëczewka, laga, karkùlëca, palëca, *rzad* palëga *f*, czij, *zdr* czijòszk, palcòter, kramòlc, krokùlc *m*; *żart* pòcecha staroscë, trzecò noga {‘laga’ *in* = a) *prosti* kawatk kòłbasë / wòrztë – *pol.* laska kielbasy; b) *jednorazowé* pòdanié czile sklónk / kùflów piwa a. czeliszków wòdczi – *pol.* kolejka [Òn pòstawił jednã lagã (piwa), tej mie téz wëpòdato pòstawić. *Gò*]} [Krokùlc to je trzecò noga

człowieka, krokùlc pòmôgô stawiac dobrze kroczi. Zaslùżec (so) na karkùlēcã (wëbrojic). Zupa / zôcérka gãstô, że krëczew bë w tim mògła stojec. Sprac kògòs laga. Chto wié, gdzie je mòja laga? Przënies mie mòjã pòcechã staroscë. - Sy]; **laska leszczynowa** leszczónka *f*, leszczór *arch m*, leszczënowi czij [Pòdòj mie leszczónkã, pùdã w pòle. Chcesz të leszczónkã òberwac? Të ju wierã długò nie dostòł leszczónkã. Ni ma tu gdzie kawał leszczóra? Chcesz të leszczórã? Wzãł leszczór i mù narzñãł. - Sy]; ~ **dëbowa** dãbówka *f*, dãbówc *m* {‘dãbówc’ *in* = *las dãbòwi, dąbrowa*}; ~ **niewidomego** maklëca *f*; ~ **sëkata** sãkòlc *m*, sãklëca, sãkówka *f*; ~ **pasterska** pastursczi czij, *arch* rënczòk *m* {‘rënczòk’ czij *zakùhczony z jedny stronë rënkã, tj. metalowim kòlkã, a z drëdżi stronë òstrzim*}; ~ **marszałkowska** marszòlkòwskò palëca; ~ **miernicza** miérzny czij; miara, *lok*: lòska *f* (= a) *lok* 1 méter; b) *lok* 1 łokc) [Wieleż të chcesz lòsków? Jednã lòskã. Sy]; ~ **solecka** klëka *f*, kòzeł *m* [Jic jak klëka / jak kòzeł (*rozgłosëc sã*). Kòzeł dzys chòdzy pò wsë. Z kòzłã chòdzą, chto wié, co ten szòltës òd nas chce. - Sy]; ~ **kielbasy** laga *f* (laga kòłbasë/ wòrztë), sztëk, kawał *m* (dłudzi sztëk / kawał) [A, jò mòże weznã tã całã lagã. Gò]; ~ **laku** sztëk / kawałk (*ew. pòłëczka*) lakù; **laska** (*pl*: **laski**) **dynamitu** pòłëczka *f*; *ew.* sztëczk / kawałk *m* (*pl*: pòłëczczy / *ew.* sztëczczy / kawałczy) **dinamitu**; **chodzić o lasce** chòdzec przë cziju / przë krëkwi; na trzech kòtach łazec {‘kót’ *m* = *kòpëto n – żart: noga*}; **podpierać się** ~**kã** pòdpierac sã czijã / krëkwiã / palëcã

laskowy *ad* leszczënowi; **orzecz** ~ leszczënowi òrzech

lasonóg *m zool* lasonóg; *pl*: lasonodżi – réga drobnëch, głównie mòrsczich skòrëpiòków

lasostep *m* lasostep *m* – tip kròjòbrazu przechòdny midzë lasã a stepã (tròwiasztima rówiznama)

lasotundra *f* lasotundra *f* – tip kròjòbrazu przechòdny midzë lasã (tajgã) a tundrã

lasować *v* („gasić” *wapno – łãczyć palone wapno z wodã*) laszowac [òni laszëjã; Më laszëjemë wapno / kalk. Gò]

lasowanie (**się**) *v* laszowanié (*sã*)

lasowany *ad* laszowóny; ~**ne wapno** laszowóné wapno / laszowóny kalk

lasowy *zob.* leśny

lasso *n* lasso *n*; *ew.* zòdzerzga *f* (= *dost pol. pętla*)

lastrykarski *ad* lastrykarsczi

lastrykarstwo *n* lastrykarstwò

lastrykarz *m* lastrykòrz [tegò lastrykarza || -kòrza]; *pl*: lastrykarze [tëch lastrykarzi || -rzów]

lastryko *n* lastrykò [tegò lastryka, tim -kã]

lastrykować *v* lastrykòwac; robic / kłasc lastrykò

lastrykowanie *n* lastrykòwanié

lastrykowany *ad* (wë)lastrykòwóny, wëłożony lastrykã

lastrykowy *ad* lastrykòwi, zrobiony z lastryka

laszować *v* **1.** próbòwac samòlot / fliger; wëkònëwac czwiczëbny lot; **2.** òdhaczac / òdłãczac szibówc òd samòlotu

latać *v* latac [jò lôtóm, të lôtòsz, òn lôtò; më lôtómë, òni / òne lôtajã]; *w zn. fruwać*: fiurgac || fùrgac *ew. w zn. ganiać*: gònic, biegac; *w zn. gnać, pędzić*: gnac, nëkac [òn gnaje, nëkò; òni gnajã, nëkajã]; ~ **chwilami** pòlatëwac [òn pòlatiwò || pòlatëje]

latanie *n* lôtanié; *ew.* f(i)urganié; *ew.* gònienié, bieganié, gnanié, nëkanié *n*; ~ **samolotami** lôtanié (*ew.* pòdròżowanié, rézowanié, jezdzenié) samòlotama / fligrama. *Por.* lot(nictwo), fruwanie, bieganina

latanina *f* lôtanié, gònienié, bieганиé *n*, biég, gón *m*, gònba *f*; ~ **po sklepach / na zakupy** lôtanié / gònienié / bieганиé / gón / gònba pò krómach, zebë cos kùpic

latarka *f* lãpka, latar(en)ka, *lok* lëchtka *f* [Ta môłò lëchtka nóm tu tëłë ùswięcy, a przë tim mało pétrë (*pétru, pétrochù*) wëpòli. *Sy*]; ~ **kieszonkowa taszlãpa** *f*, czeszónkòwò lãpa / latarka

latarnia *f* latarniò || -nia, *lok* lëchta *f* [Wez latarniã (*a. latarniã*) i òbswiéc pòdwòrzé. Dzys dnia sprawiedlëwégò człowieka z latarniã szukają. Wez le lëchtã, a pòj ze mnã, pòswięcysz mie. - *Sy* Òna zapòłëła lëchtã. Lëchta wëgasła. - *Bù*] { ‘latarniò’ || ‘latarnia’ *in* = a) *žart*: òczë [„*Gwizdnąc / méznąc kògòs w latamiã*” (*ùderzëc kògò*).]; b) *fig*: *wiòldzë ùszë* [*Ten mô (ùszë jak) latarnie (pò bòkach wòza)*].; c) *pol. robaczek świętojański*; ‘czòrny chłòp (*a. rëbòk*) z latarniã’ = *pol. błędny ognik - zob.* }; ~ **czarnoksiëska** zaczarzonò / czòrnoksãžniczò latarniò; ~ **morska** bliza, latarniò (*mòrskò*), mërgòwka *f* { ‘bliza’ *in* = *wieżò òbserwacyjnò* } [Ceszi sã, jakbë hëlskã blizã ùzdrzòł w dòce. Przódë na rozewsczi latarni pòłëłë ògniszczë, a na rozbùch dòwelë sëché chòjowé klëftë. - *Sy*]; ~ **uliczna** latarniò przë drodze / nad drogã (*ew. ùlicã (Gò)*), przëdrožnò / ùlicznò (*Gò*) latarniò; **pod ~niã** (**czasem bywa**) **najciemniej** pòd latarniã (*czasã*) je (*biwò*) nòcemni; **chińska** ~ *zob. lampion*

latarnik *m* **1.** *pracownik obsługujący latarnię morskã*: latarnik, blizowi *m*; **2.** *dawny pracownik zapalający lampy gazowe na mieście*: latarnik *m* {*por.* ‘dzëwi latarnik’ = *pol. błędny ognik - zob. ognik*}

latawica *f* **1.** *kobieta nie lubiąca siedzieć w domu, pracować*: lataw(n)ica, łazewnica, pòwsënoga, *zdr* pòwsënóžka, szelepëta, plachãdrownica, wãdrowcziczka *f* [Szelepëta doma nie ùsedzy. Cëž sã z ce za pòwsënoga zrobiła, lôtòsz pò nëch bùdach jak taczì Mark pò piekle! Dzež të bëła pòwsënogò? Gdzež to napisac, że nasza pòwsënóžka ju przësžła dodómkù?! - *Sy*] – *por. lekkoduch*; **2.** *zob. rozpustnica*

latawiec *m* **1.** *latawc* *m*, *przest. niem.* drachel *m* – zòbòwka / ùrządzenié do pùszczaniò w pòwiétrzë na pòwròzkù [Wejle, knòpi pùszcz(iw)ają latawca. *Gò* Dzecë stojãłë na gòrze i pùszczãłë latawce. Dzece lepiã sobie latawce jeseniã. - *Sy*] {*kasz.* ‘latawc’ *in lok* = *pol. samolot [Latawce lecã. Sy]*}; **2.** *człowiek, co ni mòže ùsedzec doma*: latawc, lôtajk, òblatańc, wałãga, łazoch, łaznik, łazola, łazëła, łazãka, łazownik, łazyńc, pòwsënoga, *zdr* pòwsënóžka, drogòlec, szelëpët, wërwas *m* { ‘wërwas’ *in* = *pol. ambaras - zob.* } [Nen pòwsënoga ju szedł w długã. Ten wërwas bë nie ùsedzòł, òn wiedno je w drodze. Szelëpëta nigdë ni ma doma. - *Sy*]; *por. wszëdobyłski*

lato *n* lato, *zdr* latkò *n* – **1.** *dzél / czãd rokù*; **w lecie (latem, w ciãgu ~ta)** òb lato, w lece, latã; *ew.* przez lato {*por.* zima (zimã)} [W lece lasewi chłòpi dobrze zaròbiają na bórnie, nacynają chòjczy i zbiërajã bórniã do garków. W lece sã łowi, a w zëmie sã brzodnikùje (*łowi za pòmòcã niewòdu zwónégò brzodnik*). W lece jò nòmili jòdajã pòsztàpóné bùlwë, a do tegò zbiëroné mlëkò. W zëmie chłòp ùkòrëje jedno drzewò, a na zymkù abò w lece dzesãc ò ten sóm czas. W lece mój pësk je taczì krëpisti (*piegòwati*), że jò sã wstidzã lëdzóm pòkazac. Flëska òdbiwò sã latã. - *Sy*]; **spëdzać** ~ latowac, przëžëwac lato, zëc òb lato [Zëmòwac mòže le w chëczach, a latowac chòc w bròzdze. *Sy*]; **gdzie zamierzacie spëdzić ~?** gdzie wa bãdzeta (*gdze bãdzeta przebiwa(ła)*) òb lato?; dokãdka wa sã wëbiëróta na lato; (*g*)dze / dokãd(ka) wa jedzeta / wëjéždžòta òb lato?; **jak (w jaki sposób) spëdżacie ~?** jak (*w jaczi spòsòb*) wa žëjeta òb lato; co wa robita òb lato / w lece / przez lato?; **aby do lata** le / abë (*a. zebë le*) do lata; **babie** ~ babszczé lato (*zob. babi*); **gorãce** ~ gòrãce / chłòpszczé lato (*por. upał*); **deszczowe** ~ deszczowé / mòkré / przekropné / zgnité

lato; **jedna jaskółka ~ta nie wróży** jedna jaskùlęczka lata nie zbùdėje (*Ce*); **2. rok**, cząd czasu {‘cząd’ *tu* = *pol.* okres - *zob.* **część**}; **jeden rok, dwa / trzy lata** jeden rok, dwa / trzë lata lata; **dwadzieścia / sto / tysiąc lat** dwadzescë / sto / tësac lat [Miec dwadzescë lat z kòzdi stronë (*ò stòri pannie*). *Sy*]; **minęło wiele lat** minãło wiele lat; **miał zaledwie dwa latka** miòł leno dwa latka; **przed laty** przòdë, piérwi, dôwno (wiele lat) temù; *ew.* w dôwnëch czasach, za dôwnëch czasów, przed latama || *arch* przed lati, *žart* jesz za Bòga Òjca [Przed lati (*lëdze*) wiedno lëczòkòwë chòdòczy nosëlë. *Ce, Bù, Lz*]

latopis(arz) *m* zapisywòcz dziejów, dziejopis(òrz); *ew.* latopis(òrz) *m.* *Por.* **kronikarz, rocznikarz**

latorośl *f* latoróžga, latorosc, *lok arch:* szosnica *f* {‘latorosc’ *in* = *pol.* rodzina [*Òna pòchòdzy z ti sami latoroscë, co më.* *Sy*]; ‘szosnica’ – *por.* szosowac = *pol.* o zbożu: wyrosnąć, „wystrzelić w górę” – z *niem.* *schieszen* = *strzelac*; *Schuss* = wëstrzòł} [Drzewiãta ju wëpùszczają latoróždzi || latorosce. To, co òd òstatnégò pãczka wëskòknie, to je szosnica. - *Sy*]; ~ **winna** winnò latoróžga || latorosc; ~ **drzew iglastych** młodzijsz *m*; **najmłodsza / średnia / najstarsza** ~ (*fig*) nòmlòdszë / strzédné / nòstarszë dzieckò. *Por.* **odrośl, sadzonka, ew. winorośl**

latoś *adv* latos, tegò(tu) rokù, latoségò rokù

latynizm *m* latinizm *m*, łacyńszcë słowò

latynizujący *ad* latënizëjący, łacyńszcégò òrtu

laubzega *f* żòžka (do wërzinaniò) *f*

laufer *m* **1.** *zob.* **chodnik**; **2.** *zob.* **goniec**

laur *m* **1.** *kuch* bòbkòwi lëst [Do zupë jò colemało dôwóm nòprzòd bòbkòwë lëstë i kùbabã (*pol.* *ziele angielskie*), a pòd kùnc gòtowaniò jesz dopròwióm jã magi. *Gò*]; **2.** *m*, laurowi wińc; **spoczywać na ~ach** spòczëwac na laurach [òn spòcziwò], nic nie robic, òprzestac robic / dziejac; ~ **zwycięstwa** laur / wińc dobëcò / trijumfù / *ew.* sławë

laureat *m* lauretat, dobiwca || dobëtnik *m* - ùczestniomy / ùhònorowòny / wërózniony dobiwca || dobëtnik (ùwińcowòny laurã, nòdgrodzony laurowim wińcã a. laurawã kòróną)

laurowy *ad* laurowi; **wieniec** ~ laurowi wińc; **liść** ~ bòbkòwi lëst; **olejek** ~ laurowi òlëjk || òlëjk

lawa *f* lawa *f*; **potok** ~ strëmién / strëga / rzëka lawë

lawenda *f* bot lewańda *f*

lawendowy *ad* lewańdowi; **wian(usz)ek** ~ lewańdowi wińck / winòszk || winuszk || winëszk, wiónc, wióncuszk [”Kùlnã jò mój winòszk lewańdowi”... *Sy* „Mój të wióncù lewańdowi, nie spadniże z mòji głowë”... *Ra*]; **woda ~wa** lewańdowò wòda

laweta *f* laweta *f*; **działo na lawecie** kanóna / armata na lawece

lawina *f* lawina, òberwa (*Tr*) *f* (sniegù / kamieni); ~ **oklasków** lawina (*ew.* bürzò / grzmòt / gròd) òklasków

lawinowo *adv* lawinowò, jak lawina; *ew.* gwòłtowno; *ew.* chùtkò, ògniã

lawinowy *ad* lawinowi; *ew.* gwòłtowny, chùtczi, naròstający lawinowò

lawirant *m* lawirant *m* – **1.** chitrzëla, lës *m*, człowiek chitri / przebiegłi / lësowati; **2.** szaławija || *lok* szòłowija, krãcëcel *m* - *zob.* **oszust**

lawirować *v* lawirowac – **1.** zmierzac do cëlu (jic / chòdzëc / jachac) nòkòlama / zawijasama / pòkrãtnyma (a, krãtima) drogama, òmijac przëszkòdë / zòwadë [òn zmiérzò]; **2.** *žeg:* pùscëc sã na lawir (*Ra*), krziżowac, halsowac, tzn. jachac žeglòczã pòd wiater zmiennym kursã, raz lewim, ròz prawim halsã {*Ra:* ‘pùscëc sã na lawir’: *podczas przeciwnego wiatru tak przekładać żagle, aby jednak płynąć w pożądanym kierunku*} [To sã nie òplacy pòd kùrzi wiater krziżowac, sedzmë le

doma. W tã stronã më pòjedzemë z wiatrã, a nazôd më bądzemë krziżowalë (-elë). – Sy Òsmë gòdzyn òni lawirowalë (-elë), jaż przëjachalë do kraju. Bù]; **3.** w mòwie: wichlac sã, wëwijac sã, wic sã jak piskòrz, òmijac drażniącë sprawë / tematë, „jic (mówic) ògródkama”; wichlac sã / lawirowac midzë rozmajitima zdaniama i do niżódnégò sã nie przëchilëc. *Por.* **balansowac**

lawirowanie *n* **1.** lawirowanié *n*, zmiérzanié do cëlu (jidzenié, jazda) nôkòlama / zawijasama / pòkrãtnyma drogama; òmijanié przeszkòdów / zòwadów; **2.** *żeg:* lawir *m*, lawirowanié, krziżowanié, halsowanié *n* [Pùscëc sã na lawir. *Ra*]; **3.** w mòwie: wichlanié sã, wëwijanié sã, wicé sã jak piskòrz; ùmikanié sã przed pòwiedzenim prosto tegò, co sã mësli; òmijanié drażniącëch spròw tematów; „jidzenié (mówienié) ògródkama”

lazaret *m* lazaret, szpital *m* (wòjskòwi / frontowi szpital); lécznica *f* (lécznica wòjskòwò) [tegò lazaretu, ti lécznicë; Ùmarł w lazarece. *Ra*]; ~ **polowy** lazaret pòłowi

lazaretowy *ad* ‘lazaretowi

lazulit *m* *min* lazulit *m* [tegò lazulitu]; **lapis-lazuli** *zob.* **lapis**

lazur *m* mòdrota || -rosc, mòdrzëzna *f*, lazur *m*

lazurowy *ad* mòdri, lazuruwi

lazuryt *m* *min* lazurit *m*

łac się *zob.* **łëgnac się**

ład *m* ład, kròj, kòntinent *m*, zemia *f* {‘kròj’ – *zob.* brzeg 2; *por:* ‘kraina’, ‘kraj’; ‘ład’ = a) *stałi ład, w procëmkù do òstrowia (wëspë) czë półòstrowia (półwëspë);* b) *wsë / wioszczi w procëmkù do wiòldzégò miasta*} [Òkrãt, co bë mógł jic pò kraju (pò ładze) ë pò mòrzu. Lédze / mąka / sano z kraju (z ładu w procëmkù do hëłsczégò półòstrowia). È na mòrzu, ë na ładze. Sëchą nogą wstãpilë na ład. Ładã ë mòrzã - *Ra* Na kraju (na ładze) mòzesz bëc napiti, wiele razy chcesz, bò sã mòzesz pòdniesc, ale czej na mòrzu ròz ùpadniesz, tej sã nigdë nie pòdniesesz. Na kraju, tam lédze żëją jak w rajù. Kròj pòdnòszò sã do górë (*dòka òpòdò i je ju widzëc stałi ład*). = To wëjjidiwò kròj z dòczy do górë (*tj. jakbë dwigò / wënurzò ład, widzóny òd stronë mòrza*). - Sy Në jakże wama sã żëje tam na ładze (*tj. na wiosce*)? Gò]; **dopłynac do ~du** dopłënac (a. dojachac / przëjachac) do ładù / kraju / zemi [Òsmë gòdzyn òni lawirowalë (-elë), jaż przëjachalë do kraju. Bù]; **deszcz od ładù (z głëbi ładù)** deszcz òd kraju / ładù (z głëbi ładù). *Por.* **kontynent**

ładolód *m* ładolód *m*, lodòwc kòntinentalny [tegò ładolodu / lodòwca; na ładolodze / lodòwcu]

ładowac *v* ładowac; *ew. o samolotach:* ładowac, ùsadac {*kasz.* ‘ładowac’ *tëż w zn. pol. przybijać do ladu / brzegu*} [Ù nas niedòwno na naszym pòlu ładowòł fliger. W Gdini nôwikszë òkrãtë mògą ładowac. - Sy Na nym mòlu wic ładëją rëbòcë. *Ra*]

ładowanie *n* ładowanié; ~ **wojsk(a)** ładowanié wòjsk(a); ~ **samolotów** ładowanié / ùsòdanié fligrów / samòlotów; ~ **spadochroniarzy** ładowanié / ùsòdanié spòdochroniarzów || -rzi

ładowisko *zob.* **lotnisko**

ładownik *m* *tech* ładownik *m*

ładowy *ad* ładowi, kòntinentalny; *ew. w zn:* z (*od strony*) ładù: òd (stronë) ładù / òd kraju; *ew. z głëbi ładù / kraju / kòntinentu* [To je piòsk ładowi, a tam nen mòrszczi. *Ra*]; **wojska / siły / armie** ~we wòjska / sëlë / armie ładowé

ładzien *zool* ładzëń *m; pl:* ładzenie

ląg *zob.* **łëg, wylëg**

leader *zob.* **lider**

lebioda *f* bot łapùcha *f* [Mô uszë jak łapùchë (*wiôldzé*). *Sy*] {*kasz.* ‘lebioda’ *m* lok = *stabi kón a. człowiek*}; *por.* **komosa**; *ew. zob.* **kołowrót, wciągarka**

lebiodka *f* bot dzëwi mejrónk (*Tr*) {*kasz.* ‘lebiódka’ *f* Lz = lok: *jaczis môli ptôszk spiëwający*}

lec *zob.* **legnać**

lechicki *ad* lechicczy

Lechita *m* Lechita *m*

lecie (-**lecie**) *n* (*drugi człon wyrazu określającego wiek czegoś, np. pięciolecie*)

pięcio~ piãclecé / piãc lat [tegò piãclecégò]; **dziesięcio~** dzesãclecé / dzesãc lat;

piętnasto~ piãtnôscelecé / piãtnôsce lat; **dwudziesto~** dwadzesceléc /

dwadzescë lat; **pięćdziesięcio~** piãcdzesãtlecé / piãcdzesãt lat; **stu~** stolecé, sto

lat, jeden / cali wiek; **stupięćdziesięcio~** piãcdzesãtlecé / sto piãcdzesãt lat /

póttora wiekù / póttora stalata / póttora stolecégò; **dwustu~** dwastalecé, dwasta

lat / dwa wieczy; **tysiąc~** têsãclecé *n* / têsãc lat / dzesãc wieków / milenium *n*; **od**

drugiego dwudziestolecia / stulecia / tysiąclecia òd drëdzégò dwadzecelecò || -

lecégò / stolecégò (*a. sta lat; ew. wiekù*) / têsãclecò || -lecégò; **w trzecim stuleciu**

/ tysiącleciu przed Chr. w trzecym stolecym || *rzad* stolecu (*ew. wiekù; neol Tr,*

La: stalatim) / têsãclecym || *rzad* têsãclecu przed Chr. (*Christusã*). / przed n. Chr.

(przed narodzeniem Christusa)

lecieć *v* lecec; *ew. w zn.* *biec, pędzić, gnać*: biegac / biegnąc, gnac / nëkac, lecec,

piąc, spieszëc sã; *w zn. (u)padać (ù)padac, przewracac sã, òbalac sã* [to

przewròcò sã, òbòlò sã]; *ew. w zn. walić się*: walëc sã; **dokąd tak lecis**

(śpieszysz się)? dokądka (*a. (g)dze*) të tak biegniesz / gnajesz / nëkòsz / lecysz /

pniesz / sã spieszysz?; **czas leci** czas lecy / nëkò; **z ręk mi wszystkò leci** wszëtkò

mie wëpòdò / wëlatëje z rãk(ów); ~ **na kogo** gònic / latac za kògùm; *ew. zalecac*

sã do kògò, miec chãtkã / chrapkã na kògòs, Inac / nalënac na kògòs, kòmùs sã

przeslëcac; **ślinka mi leci (na coś)** slëna mie lecy, móm (*na cos*) òskòmã / chãc /

chãtkã / łakòtã / lëgòtkã / szmakã / aptit / tròpich; tròpic kògòs na cos [Mie dzys tak tròpi

na sledze / grzëbë. *Sy*]; **wartość dolara leci w dół** dolarë spòdają / lecą w dół; wòtrnota ||

wòtr(n)osc dolara spòdò / lecy w dół; dolarë są coròz mni wòtr

leciuchno *ad* letëchno, *rzad* letëszinkò

leciuchny *ad* letëchny, *rzad* letëszinczi

leciutki *zob.* **lekuchny**

leciwy *ad* starszi, pòstarszi (*Sy*), w latach (*bëc w latach*), dosc stòri, wiekòwi, w

starszim / pòwòznym wiekù [To je ju taczì pòstarszi (starszi) chłop. *Sy*]

lecz *cj* le, leno, ale

leczenie *n* léczenié, lékarzenié, *rzad*: lékòwanié, doktorzenié *n*; ~ **ziołami** léczenié /

lékarzenié zelama; ~ **w szpitalu / w domu** léczenié / lékarzenié w szpitalu /

doma; **sposób ~nia** spòsób léczeniò || léczeniégò / lékarzeniò || -niégò; **przebieg**

(**procesu**) ~ przebiég (procesu) léczeniò || léczeniégò / lékarzeniò || -rzeniégò;

metoda ~nia spòsób léczeniò / lékarzeniò

lecznica *f* lécznica, klinika, *Tr*: lékarniò *f*; ~ **zwierząt** lécznica zwierzãt. *Por.*

klinika

lecznictwo *n* léczenié, lékarzenié, *rzad*: lécznictwò, lékòwanié *n*; *ew.* òpieka

lékarskò / medicznò; służba zdrowiò

leczniczy *ad* léczniczi, léczny, lékarsczy, medyczny; *ew.* léczący; **środek (preparat)**

~ strzódk (preparat) léczniczi / léczny / lékarsczy / léczący; *ew.* lékarstwò *n*, lék

m; **metoda ~cza** spòsób léczeniò / lékarzeniò; *ew.* spòsób medyczny; **zabieg** ~

zòbiég (|| zabiég) léczniczi / léczny / lékarsczy / medyczny; **ośrodek** ~ òstrzódk

lékarszczi / medyczny; centrum léczniczé / léczné / medyczné (òstrzódk zdrowiô || zdrowiéğò); ew. lécznica, klinika *f*; ~**cze** léczn(icz)é zela / harbatë

leczyć *v* léczëc, lékarzëc, lékówac, gòjic, *rzad* doktorzëc; ew. prowadzëc léczenié, walczëc z chòrobą || z chòroscą / z chòrobama || chòroscama; ew. ùzdrowiac; ew. *być skutecznym lekiem na coś* bëc dobrim / skùteczym lékã || lékarstwã na cos [Òn jich darmò léczy. Òni bë sã léczëlë, le ni mają za co. Òna tak lékarzi, chòc ni mô na to pòzwòleniô. - *Ra*]

ledwie¹ *adv* ledwie || ledwò, *przest.* knap (le tak knap); ew. dëcht le z biédã / le (tak) z (wiôlgã) biédã; ew. z Bòżã pòmòcã {‘knap’ *adv* niem. = *mało, ledwie ledwie; co jinégò* ‘knôp’ *m* – *pol. chłopiec*} [Tak mie w kòscëlë zgniezdżëlë, że jô ledwie zëjã. Ledwie diszòł || dëszòł. - *Sy* Tak bëł spiti, że ledwie na nogach mógł ùstojec. Gò Òn bëł tak chòri, że ledwò mógł lezc. Òn miôł knap pól talara w taszi. *Lz* Òni mùszëlë te knap sëszone ruchna òblëc *La* Ledwie chòdzy. *Ra*]; ~ **żywy** ledwie zëwi; ew. pòłzëwi, napól zëwi / zdechłi, wnet ùmarłi / niezëwi [Kawał sã włókl, a tej pòdł na zemiã pòłzëwi. Nalezlë gò pòłzëwégò na drodze. - *Sy*]; ~ **(z trudem) chodzę (ledwie ciągnę nogi za sobą)** jô ledwie || ledwò / knap (le tak knap) / dëcht le z biédã / le z biédã chòdzã / łãżã / cygnã nodzi za sobą [Òn bëł tak chòri, że ledwò mógł lezc. *Lz*]; ~ **(z trudem) żeśmy to wciągnęli na górę** ledwie ledwie (*a.* ledwò ledwò) / le tak z biédã / z Bòżã pòmòcã më to wcygnãlë na górã; ~ **czytać potrafi** ledwie / z (wiôlgã) biédã / le knap czëtac rozmieje / pòtrafi; ew. òn bëłno czëtac ni mòże; ~ **że nie upadł** to le tak bëł, że on nie ùpòdł; mało co felowało, a bëłbë ùpòdł; ~ **wyczuwalne napięcie (emocjonalne)** ledwie wëczuwalné napiácé (emòcjonalné); ~ **wyczuwalne napięcie (elektryczne)** ledwie (*ew.* letkò / słabò) wëczuwalné napiácé (elektriczné); **kawałek chleba ~ (cienko) posmarowany smalcem** kawałk / sztëczk chleba ledwie (*cenkò*) pòcòrniony szmòłtã; **tego (np. tej zaprawy murarskiej) nam ~ wystarczy** tegò (*np.* tarasu) nama le tak ledwie (*a.* ledwie ledwie || ledwò, ledwò) starczy / sygnie; tegò le tak knap / le tak pé a pé (wnet co do grama / milimétra) / dëcht le tak starczy / mòże z (wiôlgã) biédã sygnie / starczy [Za sztërë swińszcë nodzi dostòł człowiek knap jeden gòzdz do brónë. *Bù*]

ledwie² *cj* czej le / ledwie / skòrno le / *rzad* knap; ~ **zapukał, drzwi się otworzyły** czej le / ledwie / knap òn zaklepòł, dwiérze sã òtemklë [Ledwie jednã lézkã pòłkl, ùpòdł na zemiã. *Ra* Knap ten dzeùs ùgrizł òd tegò jabka, tej zrobiło mù sã dëcht gòrkò ë zle w gãbie. *Bl*]

ledwo *zob.* **ledwie**¹

ledwość *f*: z ~**ścią** *zob.* **ledwie**

lega *m* lega, skłòdka *f* – dzél ksążczy *a.* broszurë: bóga papióra złożonò w przewidzóny fòmat

legacja *f* pòselstwò *n*, pòsëlëzna (*Tr*), legacjo [ti –cji] *f*, misjò pòselskò; sprawòwanié || spròwianié ùrzãdu / czinnoscë legata / pòsła

legać *v* legac [jô légóm, òn légò; Nie legòj tam!]. *Por.* **leżec**

legalista *m* legalista *m*, człowiek trzimiący sã / przestrzegający dokłãdno przepisów prawa

legalistka *f* legalistka *f*

legalistyczny *ad* legalistyczny, zgòdny z prawã, trzimiący sã / przestrzegający przepisów prawa

legalizacja *f* legalizacjò [ti –cji] *f*, ùwierzëtelnienié *n*, stwierdzenié wiarëgòdnoscë / zgòdnoscë z normã / z prawã, ùznanié za zgòdné z prawã; ~ **umowy** legalizacjò ùmòwë; ~ **stowarzyszenia** legalizacjò (*a.* zalegalizowanié *n*) stowòrë / zrzeszeniò / stowarzëszeniò; ~ **narzędzia / urządzenia / przyrządu / aparatu pomiarowego** legalizacjò nôrzãdza / ùrzãdzeniò / przërządu / aparatu pòmiarowégò

legalizacyjny *ad* legalizacyjny; **dokument / urząd** ~ dokùment / urząd legalizacyjny
legalizować *v* legalizowac, ùwierzëtelni(w)ac, ùprawòmòcniwac, nadawac mòc prawną, zatwierdz(yw)ac, ùznawac za zgòdné z normą / z prawã

legalizowanie *n* legalizowanié *n.* **Zob. legalizacja**

legalnie *adv* legalno || -nie, prawno || -wnie; zgòdno z prawã, wedle prawa [Żebë drzewò z lasa legalnie wëwiezc, trzeba miec na nie asygnatã, tj. kwit ùrządowi òd lesnegò. Gò]; **wywieźć coś ~ za granicę** wëwiezc cos legalno || -nie za granicã; **załatwić ~ jakąś sprawę** załatwic legalno || -nie jakąś sprawã

legalność *f* legalnosc, zgòdnosc z prawã / z przepisama prawa; *ew.* prawòwitosc *f* – zgòdnosc z tradycyjnym / zwëczajowym prawã jaczégòs kraju / lëdu i czasu; ~ **czyjejs władzy** legalnosc / prawòwitosc; ~ **paszportu** legalnosc paszpòrtu

legalny *ad* legalny, prawny, prawòwiti, ùznóny przez prawò, jawny, zgòdny z prawã (z przepisama prawa); ~ **dokument** legalny dokùment; ~ **związek małżeński** związk małżeńszci; ~ **na władza** legalnò władza || -dzò; ~ **praca** legalnò robòta / pròcò; **pokrewieństwo ~ne** pòkrewieństwò legalné; ~ **na broń** bróń legalnò (legalno pòsòdónò) / (za)rejestrównò w ùrządze; **drogã ~ną** legalną / prawną / prostã / jawnã / ùrządowã drogã

legar *m* balka *f*, pòdkłòd (Gò), lòdzer *m*; *pl.*: lalczì, pòdkładë, lôgrë; *ew.* *w zn.* przycieś, podwalina (drewniana podstawa budynku z belek): zwela *f* {‘zwela’ niem – *por.* ‘szwela’ *f* = *pol.* drewniany podkład kolejowy} [tegò lôgra. Te lôgrë pòd pòdłogã sã ju strëpiałë. Jò bë nie kłòdł lôgrów, le zalòł pòdłogã betonã. Gò Mùszimë dac mòcnã zwelã pòd bùdink. Sy]

legat *m* legat *m* – **1.** pòsël *m*; ~ **papieski** papieszi legat; **2.** zòpis *m* – przeznaczenié w testamencie jaczégòs dzëla majątkù dlò òsobë, chtërna nie je spòdkòbiérca; to, co òstało w nen spòsòb zapisóné

legatariusz *m* legatariusz *m* – òsoba, co dòstòwò legat (*w 2 zn*)

legato *muz* legato *n* – łącząc; wëkònanié mùzyczi przez łączenié sąsèdnëch zwãków w spòsòb płinny; **grać (na sposób)** ~ grac (na spòsòb) legato, *pot* legòwac nótë

legator *m* legatòr *m* [tegò –gator], òsoba, co zapisëje legat (*w 2 zn*)

legawiec *m* legawc *m* Gò, jachtarszci pies, pies „legawi”, chtëren lezi a nie gòni zwierzë(z)në, a dopiérkù pò ji ùstrzelenim jã apòrtëje (pòdchòdzy i przënòszò jã)

legenda *f* legenda *f* – **1.** pòwiòstka, òpòwiesc, òpòwiedniò *arch f*, pòdanié *n* (na pól bajeczno pòwiòstka ò stòrëch dziejach); *pl.*: pòwiòstczì, òpòwiescë, pòdania {‘òpòwiedniò’ Sy: a) *ustne podanie*; b) tradycja – *zob.*} [Takò stòrò òpòwiedniò je, że spiãcë wòjskò spi w górze. ...To, co më le ze stòroswiecczi òpòwiedni wiémë. - Sy]; **czarna** ~ czòrnò legenda; *ew.* niesława *f*; **2.** òpis / tekst wëjasniający mapë (kartë) / wëkresu; nòpis na medalu / pieczãcë *itp.* **3.** *muz* dokòz (ùtwór) jinstrumentalny ò charakterze zbliżonym do balladë. *Por. mit*

legendarnie *adv* legendarno || -nie / bajeczno, w spòsòb legendarny / pòwiòstkòwi / na pól bajeczny / miticzny; *ew.* jak legenda

legendarność *f* legendarnosc; *ew.* bajecznosc, fantasticznosc *f*

legendarny *ad* legendarny, pòwiòstkòwi, na pól bajeczny / na pól bajeczny; *ew.* *w zn.* niepròwdopòdobny, niepròwdzëwi, przesadny; **zdarzenie ~ne** zdarzenié legendarné (pròwdzëwé ale „òbrosłë” anegdotama, przejinaczone przez przekazywanié „z gãbë do gãbë”; ~ **król** legendarny król; ~ **ne miasto** legendarné miasto; ~ **ne zarobki** legendarné (nibë baro wiòldzë) zòróbczi; ~ **bohater** legendarny (na pól bajeczny) bòhater / herój; ~ **ne wieści** fantasticznë / niepròwdopòdobné nowinë

legia *f* legiò *f* – **1.** òchòtniczë wòjskò (np. w Francji); **2.** ~ **honorowa** legiò hònorowò - òd’znaczenié nadòwóné we Francji

legion *m* legión *m* [tegò legionu, w legionie]; *pl*: legióně || legioně - **1.** òddzél òchòtniczégò wòjska; **2.** *hist* òddzél wòjska / jednostka wòjskòwò w lèczbie 4 do 6 tèsacy żòłnèrzi (w stòrowiecznym Rzimie); **3.** wiele / gromada / rzma / chmara òsòb (lédzy, *ew. np.* diòblów)

legionista *m* legionista *m*, żòłnèrz z legionu; *pl*: legioniscë

legislacja *f* legislacjò *f* [ti -cji], prawòdòwstwò *n*, proces pòwstòwaniò aktów prawòdòwczich

legislacyjny *ad* legislacyjny; **postępowanie** ~**ne** pòstãpòwanié legislacyjne

legislatura *f* legislatura *f* [ti -rè] – czãd / czas wèkònywaniò fónkcji przez wãdzã ùstawòdòwczã; ùstawòwi czãd trwaniò ji pełnomòcnictwów {‘czãd’ *tu* = *pol.* okres - *zob.* **część**}

legislatywa *f* legislatiwa *f* [ti -wè] – wãdzò ùstawòdòwczò, parlament, sejm, w procèmkù do egzekùtiwè rzãdu

legitymacja *f* legitimacjò *f* [ti -cji], *Tr*: òkòzk *m* [tegò òkòzkù]; ~ **członkowska** legitimacjò (*ew. Tr*: òkòzk) nòleżnika; ~ **nauczycielska** legitimacjò (*ew. Tr*: òkòzk) szkòlnégò

legitymacyjny *ad* legitimacyjny; *ew. Tr*: òkòzkòwi; **fotografia** ~**na** legitimacyjne òdjimniãc / legitimacyjny (*ew. Tr*: òkòzkòwi) òdjimk

legitymista *m* legitimista, mónarchista *m*

legitymistyczny *ad* legitimisticzny; **poglãdy** ~**ne** nòdbè legitimisticzné

legitymizm *m* legitimizm *m* – doktrina pòliticzna z pòczãtkù XIX w. gòszãcò nienarèszalnosc pròw historicznèch dinastii

legitymować *v* legitimòwac – **1.** legitimòwac kògò, sprawdzac legitimacje [òn spròwdzò] / dowòdè / dokùmentè; **2.** dokazèwac swòje prawa; przedstawiac dokòzè / dowòdè na co; ùzasadniwac, wskazèwac na przèczènè [òn dokazèje || -zywò / ùzasadniwò / wskazèje || -zywò]

legitymować się legitimòwac sã – **1.** òkazèwac legitimacjã / dowòd òsobisti / swiãdectwò ùkùnczeniò szkòlè *itp.* dokazèwac czegòs za pòmòcã dokùmentów; **2.** dokazèwac swòje prawa do czegòs przènòleżnyma dokùmentama

legiwać *v* legac, legiwac; *ew.* klasc sã [òn légò / legiwò / kładze sã]

legnać *v* legnac, léc, pòlòzèc sã [Legni so(bie) / pòlòz sã pèrznã, czej jes tãzi ùmãczony. Legnac jak próg (*jak kłoda / bòl / camer; òbalèc sã*). – *Sy* Legni so na lòzkù. Légl na tròwie. - *Ra*]

legować *v pot muz* legòwac, grac jaczis òdcynk tekstu mùzycznégò w spòsòb legato.
Por. **legato**

legowisko *n* **1.** *legowisko ludzi*: legòwiskò || -wiszczè (|| *arch lok* legòjiszczè), leżawiszczè, leżèszczè *n*, leża, *arch* łòza *f*, lòdzer *niem. m* {‘lòdzer’ = a) *noclég* || *nocnik np. w stodole*; b) *Tr*: *w zn. pol.* obòz – *zob.*; ‘leża’ *in* = *pol.* obòz – *zob.*} [Ju le sã pòdniesè z tegò leżawiszczã. Nòlepszò leża dlò mie w lece to szopa abò stodoła. Dobrò leża, dobré spanié. - *Sy* Szlè na swòje leżèszczè. *Ra* Jò sã pòdniòsł z mòji leżè. W ògardze (*w ògrodze*) jò miòł dobrã łòzã. - *Lz*]; **2.** *legowisko zwierzãt*: legòwiskò || -wiszczè, kùlniskò || -nischè, gniòzdo *n*; *ew.* jama *f* [Tu je legòwischè dzèwèch swiń. *Ra* Swinia robi so gniòzdo, òna bãdze sã wnet prosèła. Zajc mò swòje kùlniskò pòd ùrzmã. - *Sy* Tam miedwièdz mò swòje kùlnischè. Lèsè majã swòje jamè a lòtajacé ptòchè – gniòzda, ale Człowieczi Syn ni mò môla, dze bè mógl głowã pòlòzèc. - *bibl Gò*]; ~ **saren** sarniò *f*, sòrniskò *n. Por.* **łòzko, łòze, pryca, wyro**

legumin(k)a *f* legùmin(k)a *f*; ~ „cytrynowa” - z ubitych biãtek jaj legùmin(k)a cytrónowò, *zart*: jaja na sztiwno (*Gò*). *Por.* **deser, galaret(k)a**

lej *m* ledło *n*, lej *m* Gò; **dół w ziemi w kształcie leja (lejowaty)** ledło / lej, ledłowati / lejowati dół *n*, ledłowatô / lejowatô dzura; ~ **do wsypywania piasku / cementu / miału węglowego itp.** ledło *n*, lej *m*; *ew.* gôrdzel *f*

lejce *zob.* **cugle, wodza (~dze)**

lejdejski *ad* lejdejszi; **butelka ~ska** lejdejskô bùdelka

lejek *m* ledło *n*, léjk, wléwôk, trèchtel *m*

lej(k)owaty *ad* ledłowati, léjkòwati [Mô sztòlt léjkòwati. *Ra*]

lejkowy *ad* ledłowi, léjkowi [Léjkòwé ùszkò. Jak léjkòwò dzurka. - *Ra*]

lek *zob.* **lekarstwo**

lekarka *f* doktórka, lékôrka *f*; *ew.* pani doktór / lékôrz {‘doktórka’ *in* = a) *białka doktora*; b) *pol.* znachorka - *zob.*} [ti doktórzi / lékôrczi; ò ti doktórce / lékôrce; Jò do ti młodi doktórzi / lékôrczi nie lubiã chòdzëc, wòlã ta stòrã. Pòwiédz pani doktór, dze cebie bòli. Ta doktórka / lékôrka jã wëléczëła. Z tą doktórką jò ju gòda(ła). - Gò Òna jesz bãdze czedës lékôrką. Dobrò lékôrka, ale dlò se. - *Ra*]; **należący do lekarki** doktórzi(n), lékôrczi(n) [Doktórzi no dzeckò. Doktórzi no córka. Sy Doktórzi nê klédë. Lz To są rzecze naszi doktórzi / lékôrczi. Gò]. *Por.*

lekarz, znachorka

lekarski *ad* lékarszi; *ew.* doktorszi || *rzad* doktarszi; *ew.* medyczny; *w zn.* *należący do lekarza:* doktorów, *pl:* doktorowe [Przepis lékarszi. Doradë lékarscé. - *Ra* Doktorów bùdink. Doktorów syn ùmarł. - Sy Doktorowe nòrzãdza. Doktorowa torba. - Gò]; **~skie powołanie** doktorscé / lékarscé pòwòłanié; **praktyka / praca / służba ~ska** lékarskô / doktorskô / medycznò praktika / służba / prôcò / robòta; *ew.* lékarscé zajãcé; **przysięga ~ska** przësëga lékarskô (Hipòkratesa); **narzędzia / instrumenty** / *ew.* **aparaty ~kie** lékarscé / doktarscé (*ew.* doktora / doktorowe) nòrzãdza / statczy / jinstrumentë / *ew.* aparatë; **porada ~rska** pòrada lékarskô / lékarza / doktora; **badania ~kie** badania lékarscé / (ù) lékarza / doktora; **wskazania ~kie** wkòzë / wskòzania / zalécenia (òd) lékarza / doktora; **sztuka ~rska** lékarszi / doktarszi / medyczny kùnszt; **wiedza ~ka / medyczna** wiedzò lékarskô / medycznò; **wydział ~** lékarszi / doktorszi wëdzél / fakùltet

lekarstwo *n* lékarstwò *n*, lék *m*; *pl:* lékarstwa, léczy; *ew.* *o lekarstwach* zgardl a żart: léczëzna, aptéka *f* [Z aptéczy przëniósł lékarstwò w bùdelce. To je dobré lékarstwò. Na twòjã chòrosc ni ma niżòdnégò lékarstwa. Dòł Pón Bóg chòrobë, dòł ë léczy. Docz mie léczy, czej ùmrzëc mùszã. - *Ra* Wez, wëwal tą całą twòjã léczëzna / aptékã, a biëj na szpacérk, tej ce głowa nie mdze bòla(ła). „Chłopie, jò ce gòdóm: chòcbë të pòłkł te wszëtczë pëlë i wëpił wszëtczë drëpë (*krople*), a nawet zjòdł tą całą aptékã, to të i tak nie mdzesz zdrów”. *żart* - Gò]; ~ **w płynie – krople** *pl:* krople (léczné krople), *arch (niem.)* drëpë; ~ **w tabletkach** *pl:* pële, tabletczi; lékarstwò w pëlach / tabletkach; ~ **w zn. maść** masc, smara *f*; *ew.* gòjidło *n* – *zob.* **maść**; ~ **na kaszel** léczy / lékarstwa na kaszel; ~ **ki ziołowe** zélné léczy (*ziòła:* zela, harbatë); **jak na ~ (mało)** tëlé, co na lékarstwò; le tëlkò (*a.* tëlé, co), za palecznik; tëlé, co w szczëpkach; mało (*baro* mało), malin(el)kò, za nëpk, za szczëpk; *ew.* le kropelka / òkrësziuka; ~ **na biedę / lenistwo / głupotę** lékarstwò (*a.* lék, léczy) na biédã / zgnilòtã || zgnilòsc / glëpòtã (*bezrozëmnotã*); **na głupotę jeszcze nie wymyslono ~ wa** na glëpòtã jesz nie wëmëslelë lékarstwa / lékù [Na glëpòtã ni ma nijacégò lékarstwa. *Ra*]; ~ **dla duszy** lékarstwò / gòjidło / balzam dlò dëszë

lekarz *m* lékôrz, doktór *m*; *ew.* *w zn.* *uzdrowiciel:* ùzdrówca *m* [tegò doktora / lékarza || *lok* -òrza / ùzdrówcë; temù doktorowi / lékarzowi / ùzdrówcë || -cy; Mùszã jic do doktora, bò mie cos brzëch pòbòlëwò. Ten doktór / lékôrz je baro miłi. Pòwiédz panu doktorowi, dze cebie bòli. - Gò Mój syn sã ùczy za doktora. Tu nie trzeba doktora, le ksądza. Grëpa doktorów, smierc wicy jak pewnò. - Sy To je dobri lékôrz.

Pón Bóg je nôlepszim lékôrzã. - Ra]; **naczelny** ~ przedny / główny / lékôrz / doktor; ew. w zn. *przełożony*: przełożony / szef lékarza / doktorów; ~ **wojskowy** wòjskòwi lékôrz / doktor; **kwalifikacje / umiejętności** ~rza kwalifikacje / ùmiejàtnoscë lékarza / doktora; ~ **udręczonej duszy** lékôrz / gòjicel / ùzdrowca ùdrãczony dësżë; **żona lekarza (doktorowa)** doktorzënô Tr, doktorowô Lz f, doktorowa białka, białka doktora / lékarza; **być** ~ (**lekarzem / lekarką**), **wykonywać zawód** ~a (**lekarza**) bëc doktorã (lékarzã) / doktorkã (lékôrka), leczëc / lékarzëc lëdzy, rzad doktarzëc; „~ / **doktor piasecki**” (**żart. o śmierci, cmentarzu, grobie**) zelińszci, zelónka, mùrawszci, zelonô, mùrawskô; ew. doktor zelińszci / zelónka / mùrawszci, mùrawskô [Zelińszci wnet za nama przinãdze. Zelónka wnet pò nas przinãdze. Jic do zelónzci. – Sy]

lekceważąco adv zgardlëwie / pògardlëwie, letkòwòżãco; ew. bez przënòleżny ùwòdzi / pòwòdzi; niepòwòżno, z pògardã / z letkòwòżenim

lekceważący ad zgardlëwi / pògardlëwi, letkòwòżãcy; ew. niepòwòżny, mało pòwòżny; ~ **stosunek do czegoś / kogoś** zgardlëwë / pògardlëwë / letkòwòżãcë / niepòwòżné / mało ùwòżné / mało pòwòżné nastawienié (a. ùprocëmnienié) do czegòs / kògòs; zgardlëwi / pògardlëwi / letkòwòżãcy / niepòwòżny / mało ùwòżny / mało pòwòżny stosënk do czegòs / kògòs. Por. **lekkomysłny**

lekceważenie n gardzenié / pògardz(yw)anié / (w)zgardz(yw)anié czims / kògùms; letkòwòżenié n; niezwòżanié (na cos / na kògòs) n; nie liczenié sã z czims / kògùm(s); pòmijanié czegòs / kògòs; òbchòdanié sã z czims niepòwòżno || -nie / w spòsòb niepòwòżny; òdnòszanié sã (a. pòdchòdanié) do czegòs / kògòs w spòsòb (w)zgardlëwi / pògardlëwi; ew. pògarda / (w)zgarda f; w zn: *poniewieranie kim*: pòniewiéranié (czim / kògùm), wierzchòwanié (na czim / na kògùm), ùpichanié (kògò) n, ùpich m

lekceważyć v (*lekceważyć coś / kogoś*) letkòwàżëc cos / kògò(s) rzad [òn letkòwòżi]; ew. gardzëc czims / kògùms [òn gardzy]; miec (cos / kògòs) w zgardze / we wzgardze / w pògardze; miec cos / kògò(s) za nic (a. za bële co / za bële kògò) [òn mò]; nie liczëc sã z czims / kògùm(s); nie zważac na cos / kògò(s) [òn nie zwòżò]; nie przejmãc sã || przejmòwãc sã czims / kògùm(s) [òn nie przëjimò sã / przëjimùje sã]; nie zwrãcac na cos / kògòs ùwòdzi [òn nie zwròcò]; nie brac czegòs / kògòs pòd ùwògã / pòd wzglãd [jò nie bierzã, òn nie bierze]; nie dawãc bòczeniégò na cos / kògòs [òn nie dówò / nie daje]; nic so nie robic (a. niewiele so robic) z czegòs / kògòs; miec na cos / kògòs namklë; przechòdzëc nimò / òbòjàtno wedle czegòs / kògòs (czegòs wòżnégò), czichãc na cos / kògòs; ani (a. nijak) sã sã na cos / kògòs nie przëzdrzec; pòmijãc cos / kògòs (w swòjèch rechùbach); pòdchãdac do kògòs / czegòs niepòwòżno || -nie / w spòsòb niepòwòżny; ew. *lekceważyć kogoś*: wierzchòwãc na czim / na kògùm; nie doceniwãc kògòs; ùpichãc kògòs; pòniewierãc kògùm; miec kògòs za ùpichãncã / za pòpichãdłò / za pòmiotłò; *lekceważyć coś*: nie dbãc ò cos; ùwãżãc cos za drobnostkã / za rzecz mało wòżnã [òn ùwòżò]; nie zãwrãcac so czims głowë [òn so nie zãwròcò]; nie brac so czegò za baro do głowë; przechãdac nad czims do pòrzãdkù dzënnégò; nie zdãwãc sobie sprawë z czegòs (np. z niebezpiekù) { ‘wierzchòwãc’ *dosł.* = *jezdżëc na kòniu wiërzchã, ridowãc || rëjtowãc* } [Òn tim / nim(a) / niã gardzy; nie gardz(ë) tim / nim / niã / nima! Të to (jegò / jã / jich *itp.*) letkòwòżisz, òn to / jegò / jã / jich *itp.* letkòwòżi; Nie letkòwàżë || letkòwòż tegò / jegò *itp.* - Gò; Òn to letkòwòżi. Të ni mùszisz tegò letkòwàżëc. - Ra Bóg niczegò nie pòmijò bòczenim / nie letkòwòżi. Òni gò tam majã za nic / za pòmiotłò / za taczégò głupégò / za taczégò ùpichãncã. Òni na nim wiërzchùjã. Òni gardzã nim / pòniewiérãjã nim. Òni nas majã za nic. Gò Chto dobrze czichò, ten na doktora czichò. Nãczichóm na cebie. – Sy]; **być lekceważonym** ni miec (ew. miec mało) ùwòżaniégò, bëc zgardzonym / ùpchłim /

pòniewiérónym; **lekceważąc** **czym** gardząc(ë) / letkòwòżąc(ë) czim. *Zob. zlekceważyć*

lekcja *f* lekcjò *f* [ti –cji], ùczbòwò gòdzèna; gòdzèna ùczbè / nòuczci; gòdzèna lekcynò; *ew.* ùczba / nòuka *f*; ~ **muzyki** lekcjò / gòdzèna (ùczbè) mùzyczci; **uczęszczać na ~cje kaszubskiego** chòdzèc / ùczàszcz(iw)ac na lekcje (a. gòdzènè) kaszèbiznè / kaszèbszczégò [òn chòdzy / ùczàszcz(iw)ò]; **mieć ~je, udzielać ~cji** miec lekcje, dawac / prowadzèc lekcje; *ew.* ùczèc / nauczac; **prze- / poprowadzić popisową lekcję** przeprowadzèc / pòprowadzèc pòpisową lekcjã; ~ **cje zadane (do domu)** lekcje zadóné (dodóm); rzeczè zadóné do nauczèniò / do napisaniò (doma); zadanié domòwè / dodóm; lekcje (zadóné) do òdrobieniò (doma); zadanié do wèkònaniò / do zrobieniò (doma); **w domu odrabiać ~cje** doma òdrabiac lekcje [jò òdròbióm, òn òdròbiò]; doma ùczèc sã (zadónèch lekcji); **pobierać dodatkowe ~cje (korepetycje) z jakiegoś przedmiotu** pòbierac / miec / brac dodatkòwé lekcje (kòrepeticje) z jaczégòs przedmiotu [òn pòbiérò / mò / bierze]; **udzielić / udzielać dodatkowych lekcji** ùdzielèc / ùdzieliwac || ùdzielac dodatkòwèch lekcji; **temat omawiany / przerabiany na dzisiejszej / wczorajszej / poprzedniej / zeszłej ~cji** temat òmòwióny (a. òbgòdiwóny) / przeròbióny na dzysészi / wczorajsi / pòprzédny / przeszli (a. zeszli) lekcji; **dzwonek na lekcję i na przerwę w lekcjach** zwónk na lekcjã i na przerwã w lekcjach; **plan ~cji** plan / rozklòd lekcji (gòdzyn lekcynèch); **dać komuś ~cję (nauczkę)** dac kòmùs nòukã / nòuczkã / szkòlã / kardãks (*zob. bura*); pòuczèc (*ew.* przèstrzèc / ùpòmnaç, òszkalowac) kògòs; przèwòlac kògòs do pòrzãdkù; ùstawic kògòs (tak, jak trzeba); pòkazac kòmù / nauczèc kògò, np. jak pòwinien / jak sã pòwinno robic / pòstãpòwac

lekcyjnarz *m* lekcjónòrz, *ew.* mszòł *m*, ksãga z tekstama biblijnyma do òdczètiwaniò na Mszach sw. w swiãtiniach katolècczich

lekcyjny *ad* lekcyjny; **godzina ~na** gòdzèna lekcynò; **sala ~na** zala / jizba lekcynò / w szkòle

lekki *ad* letczy, *rzad* letkawi; *zdr* letèchny, letèszinczi { ‘letczy’ = *pol.* a) *mało ważący*; b) *nietrudny, niemęczący*; c) *łatwy – zob.*; d) *zwinny, zręczny, delikatny [Letczy chód]*; e) *delikatny, słaby, niewielki [Letczy mróz / deszcz. Letkò rena / kawa / zèma. Letczy grzéch. - Sy]*; f) *narwany – zob.*; g) *nieuczciwie (bez trudu) zarobiony*; ‘letkawi’ *in* = *narwany – zob* [Letczy jak pióro. Miec letczé òbùcé na sobie. Nie wòzisz tè wicy, tak letczy tè jes?. Terò (*pò spòwiedzè*) tè jes lžészi. Zrób mie harbatè, ale dosc letczy. - Sy Letczy jak piórkò. Jemù wszètkò letczé. Ni ma tak letczégò grzèchù, chtèren bè człòwièkòwi nie cãził. Smierc miòł letkã. - *Ra*]; **(naj)lżejszy** (nò)lžészi, *rzad* (nò)letczészi; **stawać się lżejszym** robic sã / stawac sã lžészi; *ew.* arch lžec [Przez stãkanié robòta nie lžeje. *Lz*]; ~ **wiatr / wiaterek** letczy / letkawi / letèchny wiatèr(k) / wietrzèk; ~ **szmer** letczé / letkawé / letèchné (a. cèché) szèmarzenié; letczy (a. cèchi) szèmar; *ew.* letkò (a. cèchò) szèmeringa *lok*; ~**ka mgielka** letkò / letkawò / letèchnò dòka / mglã; ~**ka mżawka** letkò / letkawò / letèchnò mżówka / mžèczka / zmiãczka *lok*; **ziemia ~ka (piaszczysta)** letkò / letkawò zemia [Mómè samã letkawã zemiã, wiele na ni nie ùrosce. *Sy*]; **a, niech mu ziemia ~ką będzie** a, niech mù zemia letkã bądze; a, niech spòcziwò na wieczy wieków; ~ **jak pióro** letczy / letkawi / letèchny jak pióro / piórkò; **mieć ~sen** miec letczy spik; **mieć ~ką pracę** miec letkã / letkawã / letèchnã robòtã [Letkawò robòta. *Sy*]; ~**kie chrapanie** letczé / letkawé / letèchné chrapanié; **mieć ~uśmiech na twarzy** miec letczy ùsmièch na twarzè; *ew.* bèc pèrznã ùsmióny; ~ **grzech** letczy grzéch; *pl*: letczé grzèchè; ~**ka śmierć** letkò smierc; **to chyba ~ka przesada?** to je wierã letkò przesada; w tim je wierã pèrznã przesadè; ~**kie poparzenie** letczé / niewiòldzè pòparzenié; ~**ka rana** mòłò / niewiòlgò / letkò / drobnò rena; ~ **wypadek** mòli / letczy wèpòdk; *ew.* szczescé w

nieszczęsny; **~kie uszkodzenie** mólé / letczé / niewiôldzé ùszkòdzenié; **~ka herbata** słabô / letkô / letèchnô harbata; **miec** ~ **chód** miec letczy / letèchny chód, bëc letczy na nodzi (- Sy); **chodzić ~m krokiem** chòdzéc letczim / letèchnym krokã; letkô / letèchno stãpiac [òn(a) letkò stãpiò]; **muzyka ~ka, łatwa i przyjemna** mùzyka letkô, łatwô i przèjemnô; mùzyka miô dlô ùcha / wpòdajacô w ùchò / melodijnô; **kobieta ~ch obyczajów** zob. **rozpustnica**; **z lekka** zob. **lekko**

lekko *adv* letkò, *zdr* letèchno, letészinkò { 'letkò' *in* = łatwò – zob. łatwo } [To szło letkò òd samégò pòczàtkù. To szło nòprzòd drãgò, ale terò jidze ju lzi. Gò Letkò òbùti / òblokfi. Ledzy (*lzi*) pògòdzéc karno chłopów, jak trzè babè. Mie sã wèdòwało, jakbè chto letèchno zaklepòł na dwiérze. Letèchno ùmarł. To letèchno padò. Jak jò letészinkò na òkno zaklepiã, tak zarò przinđz do mie. - Sy]; (**najlżej** (nò)lzi, *rzad* (nò)letczy, *lok*: (nò)ledzy; ~ **tańczyć** letkò / letèchno tańcowac [Z nim sã letèchno tańcèje. Jak to dzèwczã letkò tańcèje. - Sy]; **z lekka (nieco, trochę, nieznacznie, powierzchownie)** z letka, z letèchna, z letészinka, letk(aw)ò (*ew. w zn. trochę, nieco: pèrznã, kãsk*) [To zaczãło z letka padac, ale jak sã rozpadało, padało cafi dzéń. Mòja białka z letèchna wròcò do zdrowiégò. Nasz ksãdz nòrzòd z letészinka zacznie gadac kòzanié, zòs pòtemù òn przècèsnie na słowò i dobrze prawi. - Sy]; **z lekka z lekka (lekko) zadraśnięty** z letka (z letèchna, z letészinka, letk(aw)ò, pèrznã) còrniony / zadzarti; **z lekka dotknąć / drasnąć / zahaczyć / potraćić** z letka (z letèchna, z letészinka, letkò) dotknąć / còrnąć / zadzòc / czidnąć; ~ **ranny / pokaleczony** letkò reniony / pòkaléczony; **być ~ (trochę) poparzony / przestraszony / przerażony / podchmielony** bëc letkò / letèchno (z letka, pèrznã) pòparzony / przestraszony / przerażony (*a. ùraszfi / wèrzasfi / wèlãkfi*); pòdchmielony (*a. pòdpiti*); **być ~ (trochę) rozczarowany / zdziwiony / zaskoczony / zwątpiały (zwątpiony) / załamany (podupadły na duchu)** letkò / letèchno (z letka, pèrznã) rozczarowóny / zdzèwiony (*a. zdzèwòwóny*) / zaskòczony / zwątpiafi (zwątpiony) / załómóny (pòdùpadfi na dèchù); ~ **ubrany** letkò / letèchno / cenkò òbùti / òblokfi; ~ **stuknięty / postrzelony** letczy, letczy w głowie, letkawi; *ew. letkò* (z letka, pèrznã; *ew. dosc tèle*) natrzasfi [Ten je letczy / letczy w głowie. Ten je taczfi kãsk letkawi. – Sy] zob. **narwany; droga prowadziła ~ (nieco) pod górkę** droga szła / prowadzèła letkò (z letka, pèrznã / kãsk / zdebło) pòd gòrkã; ~ **przyszło, ~ poszło** jak nabèté, tak pòzbèté; letkò (*a. łatwò*) przèszło, letkò szło / *rzad* pòszło

lekkoatleta *m* letkòatleta *m*

lekkoatletka *f* letkòatletka *f*

lekkoatletyczny *ad* letkòatleticzny; **zawody ~ne** zawòdè / jigrzèska / *ew. rozgriwczfi / biòtczfi* (*a. walczfi*) letkòatleticznè / w letczy atletice; *ew. turniej letkòatleticzny*

lekkoatletyka *f* letkò atletika

lekkoduch *m* (*czł. niestały, niepoważny, lubiący się włóczyć po świecie, pędziwiatr*) wèrwiwiater, wietrznik, ùtrzèwiehc, chòwieròł *lok*, latawc; *ew. wãdrowczik, òblecyswiat m; ew. w zn. czł. roztargniony: roztrzepańc m; w zn. czł. naiwny, nierozgarniety: lelòk || lelek; w zn. oszust, łgarz: frant, kùnda, cègón; w zn. trzpiot: trzèpòt, kùropłoch (Ra) m; ew. człowiek letkòmèslny / niestateczny / niepòwòzny / niestałi; ew. dziewczyna, kobieta beztroska, lubiąca się włóczyć: wietrznica, trzèpòtka, arch: niecnotka, sachajda; ew. wãdrowcziczka f* { 'wietrznik' *in* = a) *wietrzny / wiatrowi mlin, wiatròk*; b) *jeden z dwùch dèłów przè szczice dakù chatpè; 'wietrznica' in = wìchùra, wiatrzèskò; 'òblecyswiat' neol Gò - por. Sy: „òblecygóra” (zajc w bòjce), „òblecypòle” (ptug w wèzgòdce); 'sachajda' = kòbiéta, dzèwczèna płochò, letkòmèslnò; 'trzèpòt(ka)' = pol. a) trzpiot(ka); b) papla, osoba gadająca (trzepiąca) byle co } [Nad cebie, chłopkù, ni ma wikszègò wietrznika. Zrobiła zrãkawinè z jaczims wèwiwiatrã, ale ten jã wnet òstawił. Tegò*

wérwiwiatra ju nicht tak chùtkò nie zmieni na statecznégò człowieka. Przebiérała, przebiérała jaż dostała chòwierała. Wietrznica mô wiater w głowie. – Sy „Dorotkò, niecnotkò, dze to të jes biwa?” A to wej sachajda z ti waszi Kaszi: nick bë nie robiła, le zãbë wëszczërza. *Ra* Kùndze sztëka ùndze. *Tr*]. *Por.* **figlarz, frant, latawica 1., nicpoń, trzpiot, włóczęga**

lekkomyślnie *adv* letkòmëslno || *rzad* -nie; w *zn.* *pstro, niepoważnie*: wiatrowato {‘wiatrowato’ *in* = *wietrzno* – *por.* wietrznie} [Waji syn zëje baro letkòmëslnie. *Ra* Të môsz, sënie, wiatrowato w głowie. *Sy*]; **(naj)~niej** (nô)letkòmëslni. *Por.* **głupio, łatwowiernie, naiwnie, nierozsądnie, nieostroźnie**

lekkomyślność *f* letkòmëslnosc || -nota; w *zn.* *płochóć*: wiatrowatosc, płochòta *arch*, roztrzepanie *n*; *ew.* òchëba *f* (= rzecz / sprawa zdradlëwò / niepewnò / „smierdzącò” / pòdezdżónò) {‘płochòta’ *in* = *pol.* płochliwość – *zob.*} [W swi letkòmëslnoscy (-scë) òn wszëtczzi swé piądze (*pieniãdze*) rozdrzucył òs (*i / ë*) roztracył. *Lz* Òn ju òdpòkùtowòł za swòjã letkòmëslnosc. *Ra* Tak stari (*stòri*) jak të jes, a sã jesz cebie płochòta trzimò. To je òchëba jic na to trzäsawiskò. Òchëba wierzec cëgónowi. - *Sy*]. *Por.* **głupota, łatwowierność, naiwność, nierozsądek, nieostrożność**

lekkomyślny *ad* letkòmëslny; w *zn.* *płochy*: płochi, wiatrowati; *ew.* niestateczny, niepòwòżny, nieòdpòwiedzalny; w *zn.* *narwany, postrzelony*: letczy / letczy w głowie / letëchny, natrzasłi, naczidli; *ew.* w *zn.* *głupawy, ograniczony, naiwny*: głupekòwati, leleczny, mackòwati, celëczy – *zob.* **głupkowaty** {‘płochi’ *in* = a) *płochawi, płochlëwi, niespòkójny*; b) ò *wietrze*: *nagli* [*Taczi płochi wiater sã zerwòł. Sy*]; ‘wiatrowati’ *in* - *zob.* wietrzny} [Òn bël ë bådze wiedno letkòmëslny. To baro letkòmëslny dzeùs. – *Ra* Të jes za bar’zo letkòmëslny. *Lz*]; **(naj)~jszy** (nô)letkòmëslniëszzi; **~ne postępowanie** letkòmëslné pòstãpòwanië [Mój bracyń je baro letkòmëslny, co òn widzy, to òn zarò mùszzi kùpic, chòc mù to sã nigdë nie przëdò. Gòdòsz, że je płochò – jinaczi bë nie bëła dzëwczëcã. Ta bële kògò złapie, bò je wiatrowatò. - *Sy*]. *Por.* **głupi, nierozsądny, nieostrożny, narwany, niestały**

lekkonogi *ad* letkònodzi (*Gò*), welech na nodzi, rãdi; **czł.** ~ sòrën *m*, sarna *f*

lekkopółśredni *ad sp* letkòpółstrzédny; **waga ~na** wòga letkòpółstrzédnò (dlò piscowników wòga cała do 63,5 kg)

lekkóść *f* letkòsc, *rzad* letczëzna; w *zn.* *ruchliwość, żwawość*: rãdosc, welechnota || -nosc (*Tr*) *f* {‘letkòsc’ *in* = *łatwòsc*}; **tańczyć z ~cią** letkò / letëchno tańcowac [Z nim sã letëchno tańcëje. *Sy*]

lekkóśredni *ad sp* letkòstrzédny; **waga ~na** wòga letkòstrzédnò (dlò piscowników wòga cała do 71 kg)

lekkozbrojny *ad* letkòzbrojny; **wojownik / żołnierz** ~ wòjòrz / zòłnërz letkòzbrojny

lekkuchny *zob.* leciuchny

lekkuśki *zob.* leciuchny

lekomania *f* lëkòmaniò *f* [ti -nii], nôłóg (maniò / (ò)barch) zażiwaniò lëków

lekoznawstwo *n* lëkòznòwstwò *n*, farmaceutika *f*, znòwstwò lëków, ùczba / nôùka / wiedzò ò lëkach

leksem *m* jëz leksem *m*, słowò, słówkò *n*; *ew.* w *zn.* *hasło wyrazowe*: zëwiszcze *n*

leksyka *f* leksyka *f*, słowizna *f*, słownictwò *n*, słowa / wërazë jaczëgòs jãzëka; *ew.* słowòrz (zestòwk / zestawienië / zbiór) terminologii jaczis specjalnoscë

leksykalny *ad* słowiznowi, leksykalny

leksykograf *m* słowòrznik, słownikòrz, leksykògraf *m*, specjalista òd słowiznë / leksykògrafii

leksykografia *f* leksykògrafiiò *f* [ti -fii], słowòrstwò, słownikarstwò; spòrzãdzywanië / òpròcowiwanië słowòrzów / słowników

leksykograficzny *ad* leksykògraficzny; *ew.* słowòrsczi, słownikarsczi

leksykologia *f* leksykòlogiô *f* [ti -gii] – dzél jãzèkòznòwstwa, nôùka / ùczba ò słowiznie, ò zwiãzkach słownèch / wërazowèch, badajãcò znaczenié i pòchòdzenié słów

leksykon *m* leksykón *m* – słowòrz / słownik ò charakterze encyklopedicznym; *pl*: leksykónë [tegò leksykónu, w tim leksykónie; tëch leksykónów]

lektor *m* lektór *m* [tegò lektora] – **1.** czëtòcz *m*, człowiek czëtajãcy kòmùs na głos; **2.** nauczëcél cëzégò jãzëka na wëzszi szkòle / ùczbòwni; **3.** prelegent *m*, specjalista wëglòszajãcy òdczëtë; **4.** czëtnik *m* – *zob.* **czytnik 1**

lektorat *m* lektorat *m* – **1.** stanowiskò / zajãcë lektora; **2.** ùczba / kùrs cëzégò jãzëka we / na wëzszi szkòle / ùczbòwni; **być na (brać udział w) ~racie** bëc na (brać ùdzél w) lektorace

lektorium *n* *archit* lektorium *m* – scanka òddzélajãcò nawã òd przezbiterium w kòscołach biskùpich

lektorka *f* lektórka *f*, kòbiéta lektór *f* [ti lektórczi] – **1.** czëtòczka; **2.** nauczëcelka cëzégò jãzëka; **3.** prelegentka *f* – *zob.* **lektor**

lektorski *ad* lektorsczy

lektura *f* **1.** czëtanié *n*; *ew.* lektura *f*; ~ **ksiãżek / czasopism / gazet** czëtanié ksãżk(ów) / czãdników / gazetów; **2.** lektura *f* – to, co je czëtóné, np. ksãżka czëtónò przez kògòs; **3.** lektura *f*, lekturë *pl* – ksãżka / ksãżczy przeznaczoné do przeczëtaniò w szkòle; ~ **obowiãzkowa** lektura òbòwiãzkòwò; **spis / zestaw / zbiór lektur** spis / zestòwk / zbiór lektur(ów) – tj spis ksãżk, jaczé trzeba przeczëtac

lekyka *f* lektika *f*, *Tr*: niesëdło *n*; ~ **z baldachimem** lektika z baldachã

lekykarski *ad* lektikarsczy

lekuchny *zob.* **leciutki**

lekuški *zob.* **leciutki**

lekyt *m* *szt* lektit, zbónk (wësoczi) *m*

lelek *m* *orn* lelek || lelëk, kòzodój *m* {‘lelek’ *in* = *pol.* – *zob.* a) *orn* świergotek łãkowy ; b) głupek} [Lelëk sã nie darchò (= *nie darwò / nie brëkùje – tu w zn. nie pòwinien, ni mòże – dlò jegò dobra*) we dniu dlò jinèch ftòchów (*ptòchów*) pòkazac. *Lz*]. *Por.* **kozodój**

lelum-polelum *inv* **1.** *zob.* **flegmatyk, guzdrała**; **2.** *zob.* **fujara, safandula**; **3.** *zob.* **flegmatyczny**; **4.** *zob.* **flegmatycznie** {*kasz. arch* ‘lelum-pòlelum’ = *pòmału, cãżkò, òcãżale; por.* *lelek || lelòk itp.* – *w zn. głupek, mack – zob.* **głupek**}

lemiesz *m* lemiaz (lok: || lemisz || lemiez || -miesz || lemierz || lemiòrz), kròj *Sy* || krój *Lz* *m*, *lok*: *lemica*, *sczibnica* *f* [Nasz pług dobrze òrze, bò mò nowi lemiaz. Tãpi nóz jak kròj. Lemica kraje zemiã, a òdkładnica òdrzucò sczibë na bòk. *Sy* Dobri / òstri / tãpi lemiesz. Tim lemieszã niewiele ùdrzesz. – *Ra*] {‘kròj’ – *zob.* kraj; ‘lemiaz’ *in* = *kòzël(k), knaga – dwie baleczczy zbité na krziz, przëtrzimùjãcé wiérzchnicã słomianégò dakù, strzechë*}

len *m* *bot* len *m* [tegò lnu {*por.* mech – mechù; bes – besu; sen – snu} [Sen jak len. Głowa (*włosë biòlé a. sëwé*) jak len. Dzëwczã, co nie dòwało so radë z lnã ni mògło sã żenic. – *Sy* Pòd len trzeba dobrze zemiã ùprawic. Dżibczy / lëbi, jak len. Jò jem len czosól. – *Ra*]; **pole na którym rósł** ~ lniskò || lniszczë *n*, *pl*: lniska; **wykonany z lnu** lniany; **dawne narzędzia do czyszczenia, miëdlenia, tłuczenia lnu** *zob.* **cierlica**

lenieć *zob.* **linieć**

lenie się zgnilëc sã || gniëlëc sã, *Tr*: leganic (sã); *ir*: (le tak) òcerac sã ò robòtã; nie bëc stwòrzony do robòtë; miec do robòtë dwie lewé rãce; *ew.* *w zn. pracowãc opieszale*: robic òpieszale / zgniło, pòstawac przë robòce (co rusz / co sztërk) [Òn całi dzëń sã tak zgnili. Të sã tu zgnilisz, ale jò ce wnet zrëszã. Gò Gniëli sã do robòtë. *Sy*]. *Por.* **próznowãc**

leninizm *m* leninizm *m*, jideologiô głoszonô przez Lenina

lenistwo *n* zgniłosc || -łota, gnijusowatosc *Ra*, gniłężna *arch f*; zgnilenie *sã*; zgniélstwò, nieróbstwò, *arch* nierobilstwò, nierobùsztstwò, *Tr*: leganienie *n*; *ew.* brak chãcë do robòtë; *w zn.* *niechęć do roboty wskutek przepracowania a. znudzenia*: nawiel *m* {‘nawiel’ - *por.* ‘nawielëc *sã*’ = *sprzikrzëc *sã** [*To mù *sã* ju przë òstatkù nawielëto – sprzikrzëto*]}; **popaść w** ~ zazgnilëc *sã*, stac *sã* zgniłi, pòpadnac w zgniłotã || zgniłosc; **popadły w** ~ zazgnilony; ~ **mnie / jego opanowało** ta zgniłota we mie / w cebie wlaszła; we mie dzys zgniłi (*pol.* *leń*) sedzy; ten zgniłi (*ùsobienie zgniłoscë*) miã || mie / ce(bie) òpanowôł. *Por.* **próżnowanie**

leniuch *m* (z)gniéla, zgniélc, (z)gnilus, (z)gniéloch, zgniélcoch, zgniélusz, zgniłi, gnijus, legan, leżòk, leżëch, nierobi(jò)sz, nierobùs || -bùsz, nierób, nëgùs, *lok*: lëbas, chãchnot, gniélca, bòlëcha, bôra, manéga, bùmelant, zòwlôga; *arch*: mëroch, wiwòlańc *m*; *ew. czł.* *opieszaty*: òpieszëlc *m* (*por.* **guzdrała**); {‘lëbas’ *in* = *pol.* tłuścioch – *zob.* – *por.* *lëbi* = *pol.* wiotki, wãtły; ‘bôra’ *in lok* = zybówka, *pol.* huštawka – *zob.*; ‘zòwlôga’ *in* = *pol.* meduza – *zob.*} [*Të zgniélcu / zgnilus smierdzący! Gò Chòcbë chto taczémù wiwòlańcowi òdżin pòd dupã załòził, to òn *sã* nie zrësz. Nim të, bòlëchò, *sã* rëszisz, bądze kùńc swiata. Wëwstidzył gò òd manégów. Nie wezniesz të *sã* dzys, zòwlôgò, do robòtë? Ten lëbas sobie rãk nie ùrobi, a nogów nie ùbiegò. Za co jò móm płacëc temù mërochòwi? – Sy Ten leżëch nick bë nie robił, le jòđł a spòł. *Ra*]; **leniuchy** *pl* (**ludzie leniwi**) (z)gniél(c)owie, zgnilusowie, (z)gniél(c)ochòwie, nëgùsë || nëgùsowie *pl*, *arch* òprzëlstwò *n* {‘òprzëlstwò’ *n* – *por.* ‘òprzali’ = *pol.* leniwy – *zob.*} [*Wa zgnilusowie / zgniélcowie, mòże weznieta *sã* w kùńcu za robòtã, co!?! Gò Wa nëgùsë, wa! W tëch stronach taczë òprzëlstwò mieszkò. To òprzëlstwò lezi w łózkach, na gwiòzdë wzerò i nic nie robi. - Sy*]; **kobieta / dziewczyna** ~ *zob.* **leniuszka**. *Por.* **próżniak***

leniuchować *v* zgnilëc *sã*, próżnowac, *ekspr* gnic, lezec brzëchã do górë. *Por.* **próżnować**

leniuszek *m* zgniélòszk, nierobijòszk *m*

leniuszka *f* (*kobieta / dziewczyna leniwa*) (z)gniél(c)oszka, zgniélusza, nierobijòszka *f*; *ew.* *dziewczyna otyła i leniwa*: tołpa *f lok* [*Gdzeż të bëła tak długò, zgniéluszo? Takã tołpã bierzesz do robòtë, kò ta nie je spòlony wszë wòrt, szkòda tegò pòwietrzégò, co òna zepsëje. Tołpa le stoi i zãbiszcza przesuszò. - Sy*]

leniwie *adv* zgniło, òpieszale || -ło, lëbawò, òspale; *ew.* pòmału || pòmälë, nierëchawò, bez zëcégò, na pòł zdechtò {‘lëbawò’ = *pòmału*, *òpieszale*, *òbòjãtno* – *in* = a) ò *miãsu*: *chùdo*, bez *tłuszczu* [*Òkrasëc lëbawò. Sy*]; b) ò *roscënach*: *lëbò*, *cenkò i wësok*} [*Òpieszale *sã* do tegò zabiërò. Robòta mie jakòs òpieszało jidze. Jidze lëbawò, jakbë całą wies za sobã włókl. - Sy*]; **(naj)~wiej** (nò)zgnili, (nò)òpieszali itp.

leniwiec *m* **1.** *zob.* **leniuch**; **2.** *zoo* zgniłozwiërz *m Tr*

leniwiec *v* rozezgnilac *sã*; bëc / stawac *sã* / robic *sã* zgniłi / coròz zgnilszi; *Tr*: lëbawiec; *arch* karwiec [*Coròzkã barzi karwieje. Sy*] {‘karwiec’ - òd: *karwa* = *arch* krowa; *karw arch wól*}

leniwość *zob.* **lenistwo**

leniwy *ad* zgniłi, zgniélowati, lëbawi, zgnilusowati, gnijusowati, òpieszali, òspali, òprzali, *lok* obeszli, *lok arch*: legawi, lewandoszewi; *ir*: scerzpłi [*wym.* scërz-] *lok*, zgniłim miãsã òbrošli *Sy* {‘lëbawi’ = *pòmälëczny*, *òpieszali*, *òbòjãtny* - *in* = a) ò *miãsu*: *chùdi*, bez *tłuszczu*; b) ò *roscënach*: *lëbi*, *wëlecati*, *wësok wërosti*, *cenczi i dłudzi*; ‘òprzali’ *in* = a) ò *szerzchlë bëdta*: *wëłëniati*; b) *lëszëniowati*, z *lësziniama*, *pol.* *liszajowaty*; c) ò *tinkù*, *farbie na scanie*: *plòstrëjacy*, *zniszczali*; d) ò *balce*: *strëpiati*; ‘òbeszli’ *in* = a) *òtoczony*, *pòłożony* [*Naszë pòle je òbeszłë lasã. Sy*]; b) *lok*; ò *dzëwczëcu*: *w cãzi* [*Òna je òbeszłò. Sy*]; ‘scerzpłi’ – *dost* = *pol.* *ścierpniëty*,

zdrętwiały *zob.*] [Zgniłi jak twórz. *Gò* Robi sã corôz barzi òpieszałi. Lëbawi kón. Òj, to je legawi człowiek, ten ani stebła słomë nie przewrócy na drëgã stronã. Ten je za lewandoszewi, żebë òn rãkã na drëgã stronã przewrócył. Lewandoszewi jak niedwiédz / jak wesz. Ten je do robòtë òbeszłi. Co tã jes taczi scerzpli, ni mòżesz tã sã zruszëc (*zrëszëc*). - *Sy* To gnijusowati knòp! *Ra*]; (**naj**)~**wszy** (nò)zgnilsi, (nò)barzi zgniłi itp.; **być / stać się** ~**wym** bëc / stac sã zgniłi jak twórz / niedwiédz / wesz; narosc zgniłégò gnòta, miãsa; miec rãce do se(bie) *a.* miec dwie lewé rãce; rãkòwa so(bie) nie ùrwac; szëcac za zrobionã robòtã; **rzeka** ~**wa** (**płynąca leniwie**) zgniélnica *f* (*Sy*); **pierogi** ~**we** twòrogòwé (*Tr:* sërné / sërzané) klósczi

lennictwo *n* lennictwò *n*

lenniczka *f* lenniczka *f*

lenniczny *ad* lenniczi, lenny; **zależność** ~**cza** za(nò)leżnosc lenniczò / lennò

lennik *m* lennik, wasal *m*, pòsòdòcz dóbbr na prawie lennym

lenno *n* lenno *n*, ziemia z lëdzama (pòddónyma) pòwierzonò / nadónò przez seniora wasalowi w ùżëtkòwanié na warënkach przëjãtëch w prawie lennym; ~ **dożywotnie** lenno dozëwòtné; ~ **dziedziczne** lenno erbòwné / dziedzëczné

lennodawca *m* senior, lennodòwca *m*, pón lenna

lenny *ad* lenny, wasalny; **hołd** ~ hołd lenny, przësëga lennò; **prawo** ~**ne** prawò lenné; **książęta** ~**ni** ksążãta lenny

lento *n* muz lento, pòmału

leń *zob.* leniuch

leopard *zob.* lampart

lep *m* lep *m* [Knòpi łowiã ptòchë na lep. *Ra* Chwitò (*chwòtò*) ptòchë lepã. *Lz*]; *por.* **kleidło, klej, lepiszcze**; ~ **na muchy** lepnik *m*, lep na mùchë – *zob.* **muchołapka**; **dać się wziąć na** ~ dac sã wzãc || wzyc na lep / na wãdã; *ew.* dac sã skùsëc / nabrac / zgłëpic / zwiesc [Òna mù nie szła na lep. *Lz*]

lepianka *f* (*dom o ścianach z gliny*) glënowka, lepiónka, *lok* lepiocha *f*; *ew.* kòta (*chałpa / chałëpka / bùda / bùdinòszk*) z glënë (ò scanach z glënë; z glënianyma scanama) {*por.* ‘lepa *f* = *jaskùlczëno gniòzdo ùlepioné na scanie [Jaskùleczczi jesz sã w lepie. Lz]*} [Przòdë w Òsowi bëłë same glënowczy. Tu stoja takò chałpa, to bëła tãz glënowka, z dakã ze słomë, w ni ùrządżëlë szkòłã. *Gò* Nasza lepiónka sã ju zwròcò. Òni mieszkajã w taczi biédny lepiosze. Tu stojãta czedës lepiocha, më jã òbalëlë i pòstawillë sobie nowi bùdink. - *Sy*]

lepic *v* lepic [Lepic jak jaskùleczcza (*bùdowac z glënë, a. mùrowac niezdarno*). *Gò* Lepi scanë, pòczy jesëń. Mùszisz òstac zdunã, abë jes grónczi mógl lepic. - *Ra*]; ~ **się** lepic sã, klejic sã, lnaç, przëlënac; *o błocie, oblepiać, np. koła wozu:* òblënac [to lnie / przëlinò / òblinò (*np. kałã*); Sniég przëlinò do bótów. Na słabégò kònia nòwicy mùchów lnie. - *Sy* Lepi sã jak smòła (do) pòlców. *Ra* Kòszëla lnie do cała. *Ra* Te bótë / kòła tak òblinajã tim kałã / tã glëną. *Gò*] {*por.* ‘lëpnãc (sã)’ = *pol. o owadach obsiadać gromadnie, rzucić się na coś (zob.) – por. nalëpnãc, przëlëpnãc = przëlëpic sã [Co tu mùchów je nalëplé. Ława przëlëplã mie do bùksów, ni mògã wstac. - Sy]*}. *Por.* **kleić (się), przylepić (się)**

lepiej *adv* lepi [Lepi lëchò sedzec, jak dobrze stojec (*np. w autobùsu*). *Gò*]; **najlepiej** nòlepi; **coraz** ~ corôz (to) lepi; **tym** ~ tim lepi; **jeszcze** ~ jesz lepi; ~ **późno niż nigdy / wcale** lepi pòzno niż wcale / nijak, lepi pòzno jak nigdë. *Por.* **dobrze**

lepienie *n* lepienie *n* [Lepienie scanów to bëła babskò robòta – przë tim òne sã mòglë nagadac wiele chcałë. *Cr* Staré żënienie a zëmòwë lepienie majã jedno znaczenie. *Sy*]

lepiężnik *m* bot lepiãżnik *m* (*Gò*)

lepik *m* (*rodzaj smòty*) lepik *m*; ~ **asfaltowy / bitumiczny** lepik asfaltowi / bitumiczny

lepiszcze *n* lepiszcze, lepidło *n*; *ew.* lepizna *f* [Òn miôł taką lepizną w pòce (w zmòklëznie). *Lz*]

lepki *ad* lepczi, lepiący, lepny, lepisti, Inący, *arch* leplëwi [Ta roslëna (*roscëna*) mô taczé lepieté lëstë. Òn lôł taką lepką ceczã na deskã (*na dél*). - *Lz*]

lepko *adv* lepkò, lepiąco, Inąco, lepno, lepisto [Wszëtkò je ù nich tak lepkò. *Lz*]

lepkość *f* lepkòsc, lepnosc, lepiosc, klejiscosc *f* [Dobëtk tëch lëstów nie rze (*żgrze*) dlô jich lepioscë. *Lz*]

lepnica *f* lepnica *f* (*Gò*)

lepować *v* lepòwac / òblepiac (drzewa); nakładac na drzewa òpasczi z lepù, żebë ùniemòżlëwic òwòdóm przedostòwanié sã do wiërchòwiszcza, tj. kòronë drzew

lepowanie *n* lepòwanié *n* (*òd*: lepòwac), òblepianié òpaskã z lepù

lepowy *ad* lepòwi, zrobiony z lepù, doticzący lepù; **opaska** ~**wa** òpaska lepòwò; **pas / pierścień** ~ pas / piestrzén || piestcëń lepòwi

lepsze *n* lepszé *n*; **iść ku** ~**mu** jic do lepszégò / miec sã do lepszégò; *rzad* jic do lepsza; *ew.* jic do dobrégò, jic w dobrã stronã; *ew.* pòprawiac sã {*kasz.* ‘jic do lepszégò’ / ‘miec sã do lepszégò’ – *colemato* = *pol.* *wracać do zdrowia*} [Alażë! Të jes ju na nogach? Jo, jo, mie jidze do lepszégò (*czëjã sã ju zdrowszi*), jô wnet wstónã. Naszé mëmie mô sã do lepszégò, òna ju zaczinô jesc pò përznie. – Sy Tam ù nich ju jidze do lepszégò (*sã pòpròwiò*). *Gò* Dobri dzëń Panu! Jidze do lepsza (*je ju lepi*) – *Ra*]

lepszość *f* lepszosc *f*

lepszy *ad* lepsi (ten lepsi); *pl* (*lepsi / lepsze*): lepsi / lepszé (ti lepsi / te lepszé) [Dobrë, że ju lepszé **ni** mòże bëc. Lepszò dobrò dorada / rada, jak lëchò pòmòc. - Sy, *Gò* Ù nich na kartë sã schòdajã taczì ti lepsi (*takò lokalnò elita*). *Gò*] {*kasz.* *zwrotë*: a) „*robic swòje lepszé*” = *robic, co sã dô / co je mòżlëwé, starac sã zaradzëc w czims*; „(*starac sã*) *wiñc na swòje lepszé*” = *pol.* (*starac sië*) *wyjść na swojã korzyść*}; (**naj**)**lepszy** nòlepsi; **stać się** ~**m** stac sã lepsi(m), pòprawic sã, *rzad*: zbëlniec, zdobrotniec, zlepzcëc sã [Ni mògã sã nadzëwic, że òn tak terò zdobrotniòł w òstatnym czasu. Sy]; **stawać się** ~**m** stawac sã (*a.* bëc) lepsi(m) / coròz lepsi(m) / dobri(m) / bëlniëszim; pòprawiac sã, *rzad* bëlniec, zdobrotniec [òn sã stòwò / staje lepszim, òn sã pòpròwiò; òn bëlnieje / zdobrotnieje; Coròz barzi dlô mie zdobrotnieje. Sy]; **z braku czegoś** ~**szego** czëj ni ma nick lepszégò, z brakù czegòs lepszégò; òd / z biédë / w biédze; **pierwszy** ~ pierszi lepsi, pierszi od stronë / z brzegù; **nie być nic** ~**m** nie bëc nic(k) lepsi(m); bëc pò jednëch pieniãdzach; **iść z kim o** ~**sze** jic z kògùm na miónczi / biòtczi; kònkùrowac ze sobã; chëc bëc nad czims / kògùm s górà; chëc ùtrzëmac przewògã nad czims / kògùm s; **dobre idzie w zawody z** ~**m** dobrë jidze na miónczi z lepszim; *ew.* dobrë walczi / biòtkùje sã) z lepszim; **być w** ~**m** **położeniu** bëc w lepszim pòłożenim || -niu / w lepsi sytuacji. *Por.* **dobry, lepsze**

lerka *f orn* lërka *f* *Gò*

lesbijka *f* 1. lesbijka *f*, kòbiéta zbòczonò seksualnie; 2. Lesbijka *f*, mieszkãcka òstrowia Lesbòs

lesbijski *ad* lesbijsczi

lesić się lesëc sã, zarastac drzewiãtama / drzewama [Wejle, to pòle sã lesy / zaròstò drzewiãtama, tu ju rosce las. *Gò*]. *Zob.* **zalesić (sië)**

lesistość *f* lasowatosc *f*, stãpién zaleseniò || -niégò, stosënk pòwierzchni zalesony (pòkrëti lasama) do niezalesony

lesisty *ad* lesësti, lasowati || lasati; pòkrëti / pòrosli lasama [Lesëstò òkòlëca. Lesësti kròj. *Ra* Lasati kròj. Lasatò góra. Sy]

lesz *zob.* **szlaka, żużel**

leszcz *m icht* leszcz, klészcz (|| chlészcz), *zdr* leszczëk *m*, plésza *lok f* {‘leszcz’ *in* = leszczënowi *czij* – *zob.* leszczynowy; ‘klészcz’ = *pol.* kleszcz – *zob.*}

leszczowaty *ad* leszczowati, klészcz(ow)ati, plészati

leszczowy *ad* (dotyczący leszcza, ryby) leszczowi [Leszczowé miãso. *Ra*]

leszczyna *f* (krzew / drzewko *a.* lasek leszczynowy) leszczëna, *rzad.* òrzeszëna, òrzechòwina *f* [Grëbégò drzewa tam nie nalézesz, bò tam jedënie leszczëna rosce. *Ra*]; **(u)kryć się w ~nie** (za)leszczëc sã, (ù)krëc sã / (s)chòwac sã / (ù)tacëc sã w leszczënie [Gdzeż të sã tak długò leszczil? Tak sã zaleszczil, że przepòdł jak kam w wòdze. - *Sy*]; **ukryty w ~nie** zaleszczony, ùkrëti / schòwóny / ùtacony w leszczënie [Nasza chëcz je tak zaleszczonò, że ji ni ma widzec. *Sy*]

leszczynowy *ad* leszczënowi, òrzechòwi, òrzeszny; **kij** ~ leszczënowi *czij*, *czij* z leszczëni; leszczónka *f*, *arch* leszczór *m*, *rzad* leszcz *m*; *ew.* cienki *kij*: szlig; **drewno ~we** leszczënowé / òrzechòwé drewno / drzewò; òrzech *m*, leszczëna, òrzeszëna, òrzechòwina *f*; **lasek** ~ *zob.* leszczyna; *ew.* lôsk / gòj leszczënowi; leszczënowé krze

leśnictwo *n* **1.** *zawód, zajęcie leśniczego*: lesnictwò || *arch* lesyństwò *n*, bëcë lesnym / lesnikã [Mój tata ju lata robi w lesyństwie, a syn ani czëc nie chce ò lesyństwie. *Sy*]; **2.** *jednostka administracyjna*: lesnictwò || *arch* lesyństwò *n* [Òkònińszë lesnictwò. *Ra* Sjanowsczé lesnictwò. *Lz* Nasz tatk jachòł na lesyństwò kùpic drzewa. *Sy*]; **3.** *gospodarka leśna, roboty w lesie*: lesnictwò *n*, *Tr*: lasëzna *f*; lesnò / lasowò gòspòdarka, robòta / robòtë w lese; lesné / lasowé robòtë; dozëranie lasa || lasu, zadba / dbałota ò las; **4.** *nauka obejmująca gospodarkę leśną*: lesnictwò *f*

leśniczostwo *n* ùrząd (zajãcë / fakcjò) lesnégò; *ew.* lesnictwò || *arch* lesyństwò *n*

leśniczówka *f* leśniczówka *f*, lesnictwò || *arch* lesyństwò *n*

leśniczy *ad m* **1.** *zarządca obszaru leśnego*: lesny, *rzad* lesnik, *przest. niem.* fërszta *m*; *ew.* gajowy: gajowi *m* [Lesny gò wëdòł do sądu. *Lz* Lesnikòwi bez flintë jak psu bez ògòna. Na starosc zrobilë gò lesnym w kròlewsczych lasach. - *Ra* Kòzdi lesnik zwierzënë do grodu starczil. *Lh?*, *Lz*]; **leśniczowie** *pl* (ti) lesny [Na jachtã zjachelë sã niejedny lesny z òkòlëgò. *Gò*]; **pełnić funkcję ~czego** bëc lesnym, bëc za lesnégò, ùrządowac jakò lesny, pełnic fónkcjã lesnégò [Òn tam bëł lesnym dłudzë lata. *Gò*]; **ubiór ~czego** òbleczenie (np. mùndur) lesnégò; *ew. arch.* sukmana leśniczego (leśnika): lesnickò sëknia, sëknia lesnégò / lesnika; **2.** *ad*: dotyczący leśnictwa: lesniczi, lesyńszci *arch* [To są lesniczé kòtë. *Ra* Lesniczò rolò. *Lz* Nasz Józef je na lesyńszci szkòle. *Sy*]; **szkoła ~cza (leśnictwa)** lesniczò || lesyńskò szkòła. **3.** *dotyczący leśniczego, leśnika*: lesnikòwi; *ew.* (nòlëżący do / włòsnosc) lesnégò [Lesnikòwé (lesnégò) psë łajalë całã noc. *Ra*]. *Por.* **leśnik**

leśniczyna *f* białka lesnégò; lesnò *f*; *arch.* lesnikòwò niasta (*Lz*)

leśnik *m* **1.** (specjalista od leśnictwa) lesnik *m*; **2.** *zob.* leśniczy

leśny *ad* lasny || *rzad* lesny, lasowi || *rzad* lasewi [Lasny robòtnik. Lasowi lëdze. Lasowò chòroba (*chòrosc* *bëdła*: *kòga*). *Sy* Sztròfa lasnò. *Bù* Lasowé drzewiãta. Jakò z tëch lasowëch òmón pewno bë mie ùsmiercëła. Lesné górë. Lesny kòt. - *Lz* Lesnò tròwa nie je tak dobrò jak z pażëcy. Lesné gòspòdarstwò. Diòbël lesny. - *Ra*]; ~ **człowiek**; *pl* ~**śni ludzie** lasny / lasowi człowiek; *pl*: lasny / lasowi lëdze; *ew.* Lesòk / Lasòk / Lesón – *zob.* las (mieszkaniec ~u); ~ **robotnik** lasny / lasowi || lasewi robòtnik [Mój tatk je za lasewégò robòtnika. *Sy*]; *ew.* robotnik zajmujący się robieniem szczap: klaftòrz, klaftownik *m* – *por.* **drwal**; ~ **złodziej** lasny / lasowi złodzëj; ~ **zwierz / zając / ptak** lasny / lasowi / *rzad* lesny zwierz / zając / ptòch; **szkołka ~na (zagony sadzonek drzew)** lasno (*a.* lasowò / lesnò) szkołka; szkołka w lese; **po(d)szycie ~ne** *zob.* podszycie

letarg *m* letarg *m*, *pot* zawzãcë || zòwzãcë *n*; *ew.* smierc klinicznò; *ew.* spiãczka *f*; **w ~gu** w letargù / w zawzãcym; w stanie smiercë kliniczny [Jedny gòdaja, że wieszczci

to bël człowiek, chtëren nie ùmarł, le bël w zawzãcym. *Sy*]; *ew. nieprzytomny, jakby w letargu*: zawzãti [Leżôł zawzãti i nikògò nie pòznòwòł. *Sy*] {‘zawzãti’ w 2 zn = *pol. zażarty, zacięty, zawzięty - zob.*}

letargiczny *ad* letargòwi / letargiczny; *ew. spiãczkòwi*; **sen** ~ spik letargiczny

letni *ad* **1. dotyczący pory roku**: latny, *rzad* latowi [Latowò zwierzëzna (*dzëwizna ùstrzëlonò òb lato*) nie je dobrò do jedzeniò. *Sy*]; ~ **dzień** / **wieczór** latny dzëń / wieczór [To bël piãkny latny dzëń. *Sy*]; ~ **e** **dnie** / **wieczory** / **noce** / **poranki** latné dnie / wieczorë / noce / pòrénczi; **ubranie** ~e latné òbùcé / òbleczenié; latny przëddzëwk; ~ **płaszcz** latny płòszcz / mańtel; **obuwie** ~e / **zimowe** latné bótë / zëmòwë bótë; **ubrać** ~ą **suknië** / **sukienkë** òbléc / òbùc latną sëkniã / sëczenkã / latny kléd / klédzëk [Chòdzëc w latny sëkni. *Sy*]; **sporty** / **rozgrywki** ~e / **zimowe** latné / zëmòwë spòrtë / rozgriwczi; **sezon** (**okres**) **wiosenno-letni** / ~o-**jesienny** czas (a. czãd, sezon) zymkòwò-latny / latno-jesëny; **zegary przestawione na czas** ~ zëgrë przestawioné na czas latny; **czas ~niego odpoczynku** / **wypoczynku** czas latnégò òdpòczinkù / wëpòczinkù; **teatryki** ~e latné teatrzëczi; **2. o temperaturze**: letny, *zdr* *rzad* letnusz; letnawi; ani zëmny ani cepli; *ew. përzna cepli, ceplawi, na pól zëmny / cepli* [Letny piéck. To je na letnym ògniu gòtowóné (*ò jòdze wëstëdli*). Jakze jò taczé letnawé pòłnié móm jesc. – *Sy* Co nie je gòracé abò zëmne, to je letné. Letnò wòda. Ta wòda je ledwie letnuszò. – *Ra*]; ~a **woda** letnò wòda; ~ **płyn** letnò cecz, letny pñin; **3. drugi człon wyrazu określającego wiek czegoś, np. wieloletni**: **wieloletni** wielelatny; **kilkuletni** czilelatny / pòràlatny; **dwu-** / **trzy-** / **cztero-** / **pięcio-** / **sześć-** / **siedmio-** / **ośmio-** / **dziewięcio-** / **dziesięcioletni** dwalatny / trzëlatny / sztërelatny / piãclatny / szesclatny / sédmëlatny / òsmëlatny / dzewiãclatny / dzesãclatny; **kilkudziesięcioletni** cziledzesãtlatny / pòràdzesãtlatny; **kilksasetletni** czlesetlatny / pòràsetlatny; **małoletni** małolatny; **niepełnoletni** niepełnolatny, nieùstny; **pełnoletni** pełnolatny, ùstny

letniczka *f* letniczka, *Tr*: latownica *f*, latnò gòscka / wczasowiczka / *rzad* ùrlopiczka; **opalone** ~ki òpòloné letniczczci

letnieć *v* robic sã letny / letnawi, stëdnãc

letnik *m* letnik, *Tr*: latownik *m*, latny gòsc / wczasowicz / *rzad* ùrlopic [W jednym ksãżëcu jò tëlë zarobił na letnikach, co przez całi rok, to bëła sznërga. *Sy*]; **plaża pełna** ~ków pieglëszcze wëpełnioné (plaża wëpełnionò / zatłoczonò) letnikama; piegleszcze / plaża fùl letników; **tłum** / **chmary** ~ków **na plaży** rzmë / chmarë letników na pieglëszczu / na plaży; **pokój** ~kom **wynajãc** jizbã letnikóm wënajãc; ~ **w stroju kąpielowym (golas)** bezruchnik, nagùlc *m* [Néżka nagùlców òdjacha(ła). *Sy*] {‘bezruchnik’ – *por. ruchna pl – w zn. przëddzëwk, òbleczenié, òbùcé*}

letnio *adv* **1. odnośnie pory roku**: latno, pò latnémù; *ew. jak na lato*; ~ **się ubrać** latno sã òbùc, òbléc / òbùc latny przëddzëwk / latné ruchna; **2. odnośnie temperatury**: letno, nié za ceplò / za zëmno [Wiater letno wieje. *Lz*]

letniość *f* letnosc, letnawòsc; *ew. ceplawòsc f*; **podgrzać do ~ści (nieco podgrzać)** përzna pòdgrzòc, pòdletnic, zaletnic [Zaletni tã kawã. *Sy*]; **podgrzany do ~ści (nieco podgrzany)** përzna pòdgrzóny, pòdletniony, zaletniony [Pòdletniony rosół. *Sy*]

letnisko *n* letniskò, *Tr*: latowiszczë *n*; *ew. wczasowiskò n, wczasë pl* (latné / latowé wczasë) [Warszawskò panna przëszła do Wiòldzi Wsë na letniskò. *Bù*]. *Por. kurort*

letniskowy *ad* letniskòwi; **sezon** ~ sezón / czas letniskòwi / dlò letników; **miejscowość** ~wa miescowòsc letniskòwò / wczasowò; **goście** ~wi letniskòwi / latny gòscc; letnicë, wczasowicz(owi)e

leucyt *m* *min* leucyt *m*

leukemia *f* *med* leukemiò *f*

leukocyt *m*, ~**ty** *pl* *biol* leukòcyt *m*, lekòcytë *pl* – biôté krwinczi, biôté całka krwi; bezfarbné kòmórczi jãdrzasté we krwi i limfie

leukocytoza *f med* leukòcytoza *f*, nôdmiar (za wiele) biôtëch krwinków (leukòcytów) w krwi

leukopenia *f med* leukòpeniô *f*, niedostatk (za mało) biôtëch krwinków (leukòcytów) w krwi

lew *m* lew *m* [Jô jem widzôł lwa w menazerëji. Mòcny jak lew. - *Ra*]; **groźny** / **rozjuszony** ~ grozny / rozjuszony (rozjurzony / rozbestwiony / rozdiablony) lew; **chłop silny jak** ~ chłop mòcny jak lew; **bronie się** / **walczyć jak** ~ bronic sã / walczëc (*a. biòtkòwac sã*) jak lew; **ryczeć jak** ~ rëczëc jak lew; **odważny jak** ~ òdwòżny / dzyrsczi jak lew; **wyprawić się na lwy** wëprawic sã na lwë; **wyprawa na lwy** wëprawa na lwë; ~ **morski** *zool* mòrsczi lew; ùchatka kalifòrnijskô; ~ **salonowy** *fig* salonowi lew, rzniòk *m. Por.* **lewek, lwiątko**

lewa *f* **1.** *karc* sztich *m*, biérka, bitka, wżãtka *f*; *ew.* smirna *f* (= pewny sztich) {*Sy: Kładąc kartę na stół, zapewniającą bitkę, grający odzywa się: smirna, smirna; 'smirna' in = pol. jakkolwiek gra w karty [Zrobimë më dzys smirnã? Sy]* [Bëc / òstac bez sztichù / bez bitczy.]; *por.* **bitka**; **2.** *zob.* **lewy**

lewacki *ad* lewacczi, skrajno (nôbarzi) lewicowi

lewaczka *f* lewóczka *f* { 'lewóczka' *in = sajka f, pol. mańkutka – zob.* }

lewactwo *n* lewactwò, skrajnô lewica (pòliticznô)

lewak *m* lewòk *m*, skrajny lewicówc – gòrlëwi wëznòwca jideologii lewicowi, lewicowi ekstremista { 'lewòk' *in = pol. mańkut - zob.* }

lewanda *zob.* **lawenda**

lewantyński *ad* lewantińsczi, lewantowi

lewar *m* **1.** *zob.* **dźwignia**; **2.** *rérka f, ew. kòlónkò n; zakrzéwionô rérka do spùszczaniô ceczë*

lewarek *m* **1.** (*urządzenie ciężarów na niewielką wysokość, np. lewarek samochodowy*) lewark *m*; ~ **korbowy** / **śrubowy** / **hydrauliczny** wrągòwi / szruwòwi / hidrauliczny lewark; **2.** klészce / szczëpce do wëriwaniô zãbów; **3.** *zob.* **lewar 2**

lewarować *v* **1.** dugòwac || dukòwac, tricowac, dwigac za pòmòcą dudzi || -czy / tricë / sztãdzi / drażka; **2.** lewarowac; pòdnaszac za pòmòcą lewarka – *zob.* **lewarek 1**

lewatywa *f* lewatiwa, *Tr:* przepłóczëna *f*; *ew.* gùmòwò krëszka (do płókaniô)

lewek *m* lewk, mòli / młodi lew [tegò lewka; Më widzelë w Òléwie mólëgò lewka. *Sy.* *Por.* **lwiątko**

lewiatan *m bibl* lewiatan *m*; *ew.* pòtwór *m*, ògromny pòtwór mòrsczi / ògromnô i straszno (òkropno) rëba

lewica *f* lewica || *arch* lewizna *f* – **1.** lewò strona całã; **2.** *saja f, lewò rãka, żart lewò paja* { 'saja' *in = lewòk, pol. mańkut – zob.* }; (**niech**) **nie wie** ~, **co czyni prawica** (niech) **nie wie** lewò rãka, co robi prawò [Mùszisz tak dac, że lewò **nie wie**, co prawò daje. *Lz*]; **3.** lewò strona; lewò *f*; to, co je pò lewi stronie / z lewi stronë [To, co tã widzysz pò lewi stronie, to je lewizna, a co tã widzysz pò prawi stronie, to je prawizna. Pò mòji lewi sedzòł mój stark, a pò prawi starka. - *Sy* Òn szedł w prawã, a brat w lewã (*w domëslë: stronã*). W lewã ti drodзи stoi stòri dãb. Jô mieszkóm we wsë na lewã z drodзи. - *Lz*]; **siedzieć** / **zasiadać** / **zasiąść po** ~**cy** sedzec / sadnac pò lewicë || lewiznie / pò lewi stronie / z lewi stronë; **4.** *polityczna orientacja: lewica f; skrajna* ~ skrajnô lewica

lewicować *v* lewicowac, przechilac sã / skłaniac sã w stronã lewicë, stawac sã lewicówcã

lewicowanie *n* lewicowanié *n*, przéchilanié *sã* / skłónianié *sã* w stronã pòliticzny lewicé, ùléganié lewicowi propagandze, namikanié lewicowòscą / lewicowima nôdbama; stòwanié *sã* lewicówcã

lewicowiec *m* lewicówc *m* [tegò lewicówca; *pl*: (ti) lewicówcowie]

lewicowość *f* lewicowòsc *f*, lewicowé przekònania, lewicowô òrientacjô, lewicowi czerènk

lewicowy *ad* lewicowi; **~wa orientacja / propaganda** lewicowô òrientacjô / propaganda; **~we poglądy / przekonania** lewicowé nôdbë / przekònania; **posłowie ~wi** pòsłowie lewicowi (*Bù*); **~ rząd** lewicowi rząd

lewicujący *ad* przéchilający *sã* / skłóniający *sã* w stronã lewicé, ùlégający / ùlegli lewicowi propagandze. *Zob.* **lewicowy**

lewirat *m* lewirat *m*, zwęczajowé prawò, że z gdowã *sã* żeni brat ji ùmarłégò chłopa

lewita *m* *bibl* lewita *m* [Wëczëtac kòmùs lewitë (*arch lok*: òszkalowac kògò). Nie wëczëtòł òn jesz tobie lewitów? - *Sy*]

lewitacja *f* lewitacjô *f* [ti -cji] – ùnòszanié *sã* cała lëdzczégò w soòsòb nadprzërodzony

lewkonia *f* *bot* lewkóniô *f* (*Gò*) [ti -kónii; *pl*: lewkónie, tëch lewkónii || -niów]

lewo *adv* lewò; **na** ~ na lewò || na lewã *a*. w lewã {‘na lewã’ / ‘w lewã’ - *w domësle*”: *na / w lewã stronã*} [W lewã drodżi / jezora. W lewã tëch błot. – *Ra* Jic na lewò (*jic drogã nieùtcëwã*). *Sy* Przede wsã òn szedł na lewò. *Ny* (= *ti*) szli (*szlë*) na lewò ti drodżi w las. Na lewò (*òd*) drodżi bëła karczma. Òn *sã* trzimòł lewò (*lewi stronë*). Òn szedł w prawã, a brat w lewã (*w domësle: stronã*). W lewã ti drodżi stoi stòri dąb. Jò mieszkóm we wsë na lewã z drodżi. - *Lz*]; **zrobić / załatwić coś na ~ (nieuczciwie)** zrobic / załatwic cos na lewò (krzewò / nieùtcëwie); **ja (chcę skrócić) w prawo, a ty w ~ jò** (*chcã skrãcëc*) w prawò, a të w lewò, jò hòt a të ksob (*Ra*) = jò hòjt, a të czuder (*Gò*)

leworęczny *zob.* **leworęki**

leworęki *ad* sajowati, lewòràczy, lewòràczny, lewi, *lok* maniaty [Jò jem lewi (*lewòk, saja*). Lewi (*saja*) nie ùkroji chleba prawã rãkã. Ù nas tatki jò jesma maniaty. - *Sy*]. *Zob.* **mańkut**

lewoskrętny *ad* lewòskràtny, lewi; **śruba ~na / nakrętka** lewòskràtnô szruwa / nakràtka; **lewina** *f*; **gwint** ~ lewi (lewòskràtny) gwint

lewy *ad* lewi {‘lewi’ *in* = a) *niepròwdzëwi, pòdrobiony, sztëczny*; b) *nielegalny*; c) *nieùtcëwi*} [Lewò rãka ni mò wiedzec, co daje prawò. *Ra* Lewò rãka mie bòli. Nosëc lewi bòt na prawi nodze. Jò bë *sã* lewã nogã żegnòł, czej... (- òpòwiòdanié ò *czims niesamòwitim*). Lewim òkã w prawã czeszëń wzerac (*ò człowièkù ze szmëlkã / zëzã*). To nie je pròwdzëwi miód, le lewi (*sztëczny*). Lewé (*sztëczné*) zãbë. Lewò gãba (*dupa*). Lewi slub (*matżënstwò cywilné*) më ju mómë, terò më wezniemë kòscelny. Lewò (*nielegalnò*) robòta. Lewò jazda (*pòdròż bez bilietu / na gapã*). Lewé (*pòdrobioné, sfalszowóné*) papiorë. To są lewé, czë prawé dwiërze? Nie próbuj lewégò (*lewégò kònia*) w prawi órczik zaprzëgac, bò ce pòkòpie, a sobie szpërà złómie. „Z lewi na prawã” (*zòcërka*). – *Sy*]; **~ strona / rëka / noga** lewò strona / rãka / noga; **~we oko / ucho** lewé òkò / ùchò; **po / na ~wej stronie** pò / na lewi stronie / *ew*. pò lewi [Pò mòji lewi (*lewi stronie*) sedzòł mój stark, a pò prawi starka. *Sy*]; **z / od ~wej strony** z / òd lewi stronë; **~wa strona ubrania / tkaniny** lewò / òpacznò strona (òpacznò strona = òpaczëzna *f*) / *ew*. spòdnò / òdwrotnò strona òbleczeniégò / sztofù (tkaninë) [Òblëc kòszëlà na lewã stronã. *Sy*]; **odwrócić coś (np. tkaninë) na ~ (odwrotnã) stronë** òdwrócëc / przewrócëc / *ew*. wëkrãpac cos (sztof / tkaninë / kòszlã / sëkniã itp.) na lewã (òpacznã) stronã [Przewrócył sukniã (*sëkniã*) na lewã stronã. *Lz*]; **głupi jak but z ~wej nogi** głupi jak bòt z lewi nodzi *Sy*; **wstać ~wã nogã z łòzka** wstac lewã nogã z łòzka (miec lëchi dzëń); **~we dochody**

lewé dochòdë, lewé (nieùtcëwie zarobioné) pieniãdze, lewi (nierzetelny / nieùtcëwi) zòróbk / wzãtk; **małżeństwo z ~wej rëki** - zob. **konkubinat**

leżć v lezc; ew. *wlec się*: wléc sã; w zn *człapać, szurgać nogami*: czurpac; w zn *gramolić się*: kraczcëc sã, kraganic sã, trekac sã [òn léze / lôzł; rozk: léz || lezè! pl: lézta || lezëta]; **gdzie / dokąd leziesz?!** gdzie || dze / dokąd(ka) të lézesz?!; **krowa ~zie (włazła / polazła) w szkodę** krowa léze (włazła / pòlazła) w szkodã; **nie leż tam, gdzie cię nie proszą** nie lezè || léz tam, dze cã nie proszą (*Ra*); **już ledwie lezie** ju ledwie léze; ~ **powoli** jak wól léze pòmału || pòmälë jak wól. *Por. chodzić, iść, łazić*

leże zob. **legowisko**

leżak m leżòk m [tegò leżaka || -żòka; na leżakù] – òrt zesła / krzasła {‘leżak’ pò czeskù = piwò, co leżakùje, dozdrzelëwò}

leżakować v leżakòwac – **1.** lezec / sedzec na leżakù; **2.** ò piwie / winie / gòrzòłce: lezec w sklepie, dozdrzelewac, dostojiwac

leżakowanie n leżakòwanié n, arch lòdżer m (*niem.*) [Tapòwi lòdżer. Lz]

leżakownia f leżakòwniò f, sklep(ë), dze są przechòwiwóné napitczy alkòhòlowé

leżakowy ad **1.** leżakòwi - doticzãcy leżaka, zësła [ten leżòk / zësel]; **plótno ~we** leżakòwé plótno, specjalné plótno na leżaczi; **ramy ~we** ramë leżaka; **2.** leżakòwi, arch lògrowi - doticzãcy procesu leżakòwaniò (dozdrzelëwaniò i przechòwiwaniò) napitków, trënków [Lògrowé piwò. Lz]; **piwnice ~we** sklepë leżakòwé / lògrowé; **fermentacja ~wa** fermentacjò leżakòwò, gerowanié w beczkach trzimónëch w sklepie, w przënòleżny temperaturze

leżanina f przeleżalé drzewò; drzewò, co za długò leżało w lese i je ju zlëszalé (np. nadtrëpialé / nadgnité / szòrniaté)

leżanka f leżanka, òdpòcznica; ew. *leżanka z oparciem*: sofa: zófa f. *Por. legowisko, łoże, prycza, wyro*

leżać adv leżãco, na leżãco; ew. w zn. *leżãc*: leżãc(ë)

leże zob. **legowisko**

leżec v lezec, zdr leżkac [Òna bë całi dzén leża(*ta*). Ksãżka lezi na lówce. - *Ra*];

ubranie dobrze leży òbleczenié / òbùcé dobrze lezi / sedzy; **ziemia leży odłogiem** zemia lezi ùgòrà / òtłogã; zemia nie je òbròbiòniò (*a. żart*: tã zemiã òbròbiają skòwronczni); **leży jak kłoda** lezi jak kłoda (*Ra*) /jak camer; **leży jak długi** lezi jak dłudzi; **cała robota leży (nie wykonana)** całò robòta lezi (nie wëkònónò); **no proszę, tu leży jak byk** (*o rzeczy, której ktoś nie mógł znaleźć*) në wejle / në hewò, tu lezi jak bik; **to nie leżało w moich zamiarach** tak jò (*a. jem*) nie mëslòł / chcòł / zamiérszòł (*f*: nie mëslãła / chcãła / zamiérszãła); jò ni miòł (*f*: ni miała) taczégò zamiaru / taczich zamiarów; to nie bëło wedle mòji ùdbë; **najbardziej leżała jej na sercu troska o dzieci** nòbarzi ji leżała na sercu troska ò dzecë (*Sy*)

leżenie n leżenié, zdr rzad: leżkanié n; ew. *wylegiwanie się*: wëlegiwanié sã

leżysko zob. **legowisko**

Lębork m geo Lãbòrg m; **do ~ka** do Lãbòrga

łęborski ad lãbòrszci [W lãbòrszim krëzu (*pówiece*). *Ra*]

łędzwian m bot groszk m

łędzwie pl dól (dólny dzél) krzebtu / krzizów / pleców (pòwëzi biodrów); **w ~wiach** w krzebce / krzizu / plecach (ew. w tële) nad biodrama

łędzwiowy ad krzebtowi (ew. dolnokrzebtowi)

læg m lãg m, lëgnienié || lëgniãcé (sã) n (ew. mnożenié / młòdzenié sã), pl: lãdzi - wëlëganié sã ptòchów (ew. òwadów) z jòj [tegò lãgù / lëgnieniò || -niégò; pl: tëch lãgów; Nie chwòtò sã ptòchów na lãgù. *Ra* Na błotach pò dównym bòjańszim jezorze, òkróm masowëch lãgów czirczi òstalë zaòbserwòwóné tëz pòjedinczé

gniôzda méwë czôrnogłowi, perkôza zaùsznika i błotniôka stawòwégò. *Gò*]. *Por. wylęg*

lęgnąć się lęgnąc || lągnąc sã; *ew.* wëłazac z jôj / jajów [òne sã lęgną / wëłôżaja]; *ew.* množec sã, młodzëc sã, wielokrocëc sã {*kasz.* ‘lęgnąc || lągnąc sã’ - ò *ptôchach, trusach, zajcach, mészach, szurach, rëbach, żabach, òwadach, slëmiëniach itp.*; *por.* ‘zalëgniszczë’ *n* = *pol. tarlisko, miejsce wylëgu ryb*; ‘lęgnąc sã’ *in lok.* = *pol.* – *zob.* a) przeciągac się; b) paczyc się} [Lęgnąc sã / množec sã / młodzëc sã / wielokrocëc sã jak trusë / zajce. *Gò* Czej sã jaskùlëce lągną. Na tim drzewie lągną sã ptôchë. – *Ra* To sã lęgnie jak zajce. *Sy*]

lęk *m* lãk || *lok* lëk, strach, *lok* wërzôsk *m*; *ew.* òbawa *f*, niepòkój, nieùbëtk, cësk *m* [tegò lãkù; *pl.* te lãczy, tëch lãków]; ~ **mnie ogarnia** lãk / strach / wërzôsk mie || miã ògarinò [Taczy wërzôsk miã ògarinò, że jaż całò drżã. *Sy*]~ **przestrzeni** lëknica || lãknica *f* (*arch* *Sy*), lãk przestrzeni [Jak jò wëłôżł na wieżã i na dół sã przëdrzól, to mie takò lëknica schwôcëła, że jò mëslòł, że jò ju tam òstónã. *Sy*]; ~ **przed śmierciã** lãk przed smiercã; **podskórny** / **nieuświadomiony** / **mimowolny** / **niepowstrzymany** / **niepochamowany** ~ pòdkórny / nieuświadomiony / nimòwòlny / niepò(w)strzëmóny / niepòchamòwóny (*a.* nieprzëscygniony) lãk. *Por. bojaźń*

lękać się lãkac sã (*lok* || lëkac sã || lãczëc sã); miec strach / lãk / òbawã / *pl.* òbawë; *ew.* bòjec sã, strachòwac sã płoszëc sã, bëc ploch(lëw)i; *ew.* w *zn. trząśc się ze strachu*: trząsc (*lok* || trzisc) sã / pëtlowac ze strachù [òn sã trzãse || trzësë / pëtłëje]; *ir.* miec (zarò) fùl bùksë strachù {‘pëtlowac’ = *trząsc sã jak pëtël – jakbë rãkòw do przesëwaniò mączki w mlinie*}

lękanie się *n* lãkanië sã (|| lëkanië sã || lãczenië sã); *ew.* bòjienië sã, płoszenië sã, *rzad* strachòwanië. *Por. lęk*

lękliwie *adv* strach(òb)lëwie; bòjãco, *rzad* lãklëwie (|| *lok* lëklëwie); *ew.* w strachù, z lãkã, ze strachã, z òbawã. *Por. bojaźliwie*

lękliwość *f* lãklëwòsc, strach(òb)lëwòsc, bòjãcosc; *ew.* ploch(lëw)òsc *f*

lękliwy *ad* strach(òb)lëwi, bòjãcy, *rzad* lãklëwi || *lok* lëklëwi; *ew.* plochlëwi; ~ **człowiek** *zob. bojaźliwiec. Por. bojaźń*

lękowy *ad* lãkówi; **stany ~we** stanë lãkówé *Gò*; **nerwica ~wa** nerwica lãkówò (*por. lęk* (~ **przestrzeni**))

lgnąć *v* lgnac || lnac – **1.** *zob. grzęznąć*; **2.** *zob. lepić* (~ się); **3.** ~ **do kogo** l(g)nac do kògò; garnaç sã (*ew.* tulëc sã / cësnac sã) do kògò; miec sã do kògò = czëc do kògòs sympatiã [Do zëcznégò i wiesòlégò człowieka wszëtcë rôd lgną, a mrëka kòzdi òmijò z daleka. *Gò* Òn lnac do ni jak smòła do pòlca *Ra* / jak mùcha do miodu. *Sy*]; *por. narzucać się*; ~ **do czego** lnac do cze(gò) [Lnac do czegò jak mùcha do miodu. *Gò* Przëlnãła (*jakòs kòbiëta*) do niegò jak mùcha do miodu. *Sy*]; ~ **do ludzi** / **książek** / **wiedzy** / **świata** / **zła** l(g)nac do lëdzy / ksążk(ów) / wiëdzë / swiata / zła

li *part.* ~ **tylko** le, leno, le(no) dëcht. *Por. jedynie, najwyżej (co ~), tylko*

libacja *f* bibka *f*, spòtkanië przë bùdelce; pòpijanië, picë *n*; *ew.* pijòtwa, pòpijochã, pòpijawa, pijatëka *f*

libella *zob. poziomica*

liberalistyczny *ad* liberalisticzny, doticzãcy liberalizmù

liberalizacja *f* liberalizacjò *f* [ti -cji], wprowadzanië / stosowanië zasadów liberalizmù; *ew.* zelënië / zlagòdzenië (*a.* łagòdzenië) szturu / rigòru / reżimù; dopùszczenië (*a.* dopùszcziwanië) wikszë (nigle donąd) swòbòdë; pòzwòlenië (*a.* pòzwòlanië) na barzi samòstójné dziejanië; pòpùszczenië, pòlòzowanië (*a.* pòpùszcziwanië, pòlòzniwanië) krãpùjącëch wiãzów pòliticznëch; ~ **systemu politycznego** / **gospodarki** / **handlu** liberalizacjò systemù pòliticznégò / gòspòdarczy / hañdlu

liberalizm *m* liberalizm *m* – **1.** tolerancjô [ti -cji] / pòbłazlëwòsc w ùprocëmniem do czënów / pòstawów / nôdbów (*pol. poglądów*) jinszych lëdzy; **2.** doktrina / nôdba pòliticznô głoszącô wòlnotã / swòbòda gòspòdarczą – pòdług ni dostatk materialny nôrodów bierze sã z nieskrãpòwónégò przez państwò dzejaniò lëdzy (jednostk, òbëwatelów)

liberalizowac *v* liberalizowac; *ew.* łagòdzëc, pòlòzniwac (np. ùstawë / przepisë krãpùjącé hańdel); ~ **się** liberalizowac sã, stawac sã barzi liberalny / łagòdny; *ew.* łagòdnic

liberalizowanie *n* liberalizowanié *n.* *Zob.* **liberalizacja**

liberalnie *adv* liberalno || -lnie; *ew.* tolerancyjno || -jnie, łagòdno || -dnie, swòbòdno, bez szturu / rigòru

liberalność *f* liberalnosc; *ew.* łagòdnosc, tolerancyjnosc, wërozëmiałosc *f*

liberalny *ad* liberalny; *ew.* tolerancyjny, nierigòristyczny, nié za òstri, nie stosëjacy przëmùszu, łagòdny || -gòdny, swòbòdny || -bòdny, wòlnoscowi

liberał *m* liberòł *m* [tegò liberała; *pl:* ti liberałowie]; przëstojnik liberalizmù; *ew.* nôležnik partii liberalny, jeden z liberałów

liberia *f* liwrëja *f*, òbleczenié (mùndur) słuźbë / slëgów [Slëdze w liwrëji. *Bù*]

libertyn *m* libertin *m*; *ew.* nicznik *arch* = sceptik (w sprawach religijnëch), niedowierca / niedowiark, bezbòznik, wòlnomëslëcel *m* {‘nicznik’ – *czł., co nie ùznòwò niźòdnëch wòrtnotów*; ‘wòlnomëslëcel’ – *pòzytiwnò nazwa bezbòzników*} [Nicznik z niczegò sobie nic nie robi, ani z państwa, ani z Kòscoła. *Sy*]

libertynizm *m* libertinizm *m*, wòlnomëslëcelstwò *m*; *ew.* nicznictwò *n* Gò, sceptycyzm *m* (w sprawach religijnëch), niedowierstwò, bezbòznictwò *n*

libertyński *ad* libertińszci, bezbòzny, wòlnomëslëcelszi

libido *n* libido *n*

libra *f* libra *f* – **1.** *dr* miara papiora = 24 arkùszów; **2.** wòga złożonô z dwùch miseczk przëwieszonëch do pòprzëczny baleczci; **3.** stòrorzimskò jednostka wòdzi (= 327,45 g; pòzni, w strzédnowieczny Europie = kòle 1 fùnta)

librecista *m* librecysta *m*, pisòrz twòrzacy libretta - tekstë do òperów i òperetków

libretto *n* libretto *n*, tekst słowny òperë, òperetczy, òratorium, kantatë; *ew.* lëterackò òpròcowònò tresc baletu a. pantomimë

lice *zob.* **lico**

licealista *m* licealista *m*

licealistka *f* licealistka *m*

licealny *ad* licealny *ad* (*pl:* licealny); **szkoła** / **klasa** ~**na** szkòła / klasa licealnò; **nauczyciele** / **uczniowie** ~**ni** szkòlny (a. nauczëcele) / **ùczniowie** licealny; **uczennice drugiej klasy licealnej** ùczenci z drëdzi klasë licealny

licencja *f* **1.** licencjô [ti -cji] *f*, zezwòlenié / pòzwòlenié / pòzwòleństwò *n* (ùrzãdowé zezwòlenié); *por.* **koncesja**; **uzyskać (otrzymać)** ~**cję** dostac licencjã; **zakupić / załatwić sobie** ~**cję** / **wystarać się o** ~**cję na coś** kùpic / załatwic so(bie) licencjã / wëstarac sã ò licencjã na cos; **posiadać** ~**cję pilota** miec / pòsadać licencjã **pilota** [òn mò / pòsòdò; òni mają / pòsòdajã]; **korzystać z** ~**cji** kòrzëstac z licencji; **2.** *lit* òdstãpstwò / òdëndzenié òd na ògle przëjãtëch prawidłów, colemało w lëteraturze; ~ **poetycka** pòetickò swòbòda / pòjuga; pòeticzczé òdstãpstwò òd pròwdopòdobieństwa i logiczi òpisu („prawò do przejinaczaniò i zmiszlaniò”, zamiast pòdòwaniò faktów), *ew.* òdstãpstwò òd norm jãzëkòwëch

licencjat *m* licencjat *m*

licencjonowac *v* licencjonowac, ùdzeliwac || ùdzëlac licencji

licencyjny *ad* licencyjny; **dokument** ~ dokùment (papiór, kwit) licencyjny; **wyroby** ~**jne** wërobë licencyjnë

liceum *n (inv)* liceùm *n*; ~ (*pl*: **licea**) **handlowe / ogólnokształcące / pedagogiczne**
liceùm (*pl*: **licea**) hańdlowé / ògle(k)sztôłcącè || òglowò(k)sztôłcącè / pedagogicznè

licha *zob. liszka*

lichawy *zob. lichy*

licho *adv / n* **1. zob. źle; 2. zob. nędznie; 3. (diabeł) diabél || dióbél, diachél || diôchéł, pùrtk, zli, paralusz, czart, biés; rzad: parón, gadzón, szwernót (niem.), lelek**
m, arch lèchò *n* [Mie sã lèchò chwôcèłò. Jaczéz to lèchò? Na to lèchò ni ma radè. *Ra*] - *zob. diabeł; do licha!* ala diachle || diôchle!, ala diable || diôble! ce paralusz (weznie); do paróna!, ala złémù!, ù pùrtka / paralusza / czarta / biésa / gadzóna jaczégò!; niech to szwernót weznie! *Ja; mieć czegoś do ~cha i trochę* mieć czegò(s) òd diôchła i pèrznã; mie czegòs wiele / bòkadosc / jaż skòpica; **pal was ~!** niech tam, wszètkò jedno; e, niech tam je jak chce; e / e tam, piòrd!; ~ **wie** diôchéł wié; nic nie wiadomò / nic nie wiémè; ~ **nie śpi** złé / nieszczescé nie spi; trzeba béc òstròzny, wiedno cos złégò sã mòże przètrafic; **nie budź ~cha kiedy śpi** le nie bãdzè za smiałi; nie bũdzè złégò czej spi; **po jakie ~ / (ja)kiego licha / w jakim celu / po co tam chodzisz?** pò jaczégò biésa / czarta / pùrtka / diôchła tã tam chòdzysz / łazysz?; **po ~cho (na próżno, żeby dostać po łbie) tam chodzisz** (*stwierdzenie z wyrzutem*) na przegrzechã / pò leleka / diôchła / czarta tam chòdzysz (!) { ‘na przegrzechã’ *f* = *pol.* „jak na złość”, „w złą godzinę”, „chyba po to, żeby się skalać grzechem” } [Pò leleka tã tam do nich chòdzysz, czej òni na ce krzèwò zdrzã!/? *Sy* Na przegrzechã tã tam szła / tã to rzekła! *Gò*]; **4. niepòrzèstò lèczba; grać w cetno czy ~** (*czy przedmioty zamknięte w dłoni są w liczbie parzystej czy nieparzystej*) grac w cetno czè lèchò (do pòrè czè nie do pòrè / pòrzèsté czè niepòrzèsté) [Cetno czè lèchò. *Ce*]. *Por. marnie, niedobrze, słabo, źle*

lichość *zob. lichota*

lichota *f* **1. zła, marna jakość czegoś: lèchòsc || lèchòta *f*, lèchò / słabò / marnò jakòsc [Lèchòsc towaru. *Ra* Dłò lèchòscè jò nic nie kùpił. *Lz*]; **2. tandeta, bezwartościowa rzecz: lèszèzna, lèchòta, nidoczèzna || doniczèzna, plewizna** *f*, marnoscè *arch pl*, plèrstwò, **barachło**, badzewié, dżadostwò, bëlecejstwò, *vulg:* gównò || gòwnò, łajno *n*; *żart:* piòrd *m*; *ew.* bële co || *rzad* lada co, nic bëlnégò / pòrządnegò; *w zn. złe pieczywo, zła potrawa: lèszińc* *m*; *w zn. pośląd:* rak, czmir, pòslòd *n*; *por. drobiazg;* *w zn. marne zboże: szczèrk* *m*, mèrlèna, lèchwa *f*; *w zn. czł. małego wzrostu: mèrlèna* *f / m*; *por. karzeł;* *w zn. marna ziemia, pole nieurodzajne: lèchwa, lèchòta, mèrlèzna, głodzèzna* *f*, piòszi *pl* { ‘lèchwa’ *in* (*Gò*) = *pol.* lichwa - *zob.*; ‘plèrstwò’ - *por.* ‘plèra’ = a) stòri, pòdzarti banknot; b) lèchò pierzèna; c) lèchò, mało wòrtnò karta do graniò; d) białka nielusò i brzèdkò; ‘lèszèzna’ *in* = *pol.* tania jatka; ‘mèrlèna’ = *pol.* a) marne zboże stojące jeszcze na pniu; b) mała, licha trawa; c) zarost dorastającego chłopca, meszek, puszek; d) czł. małego wzrostu; e) nędzne prosiaki; f) drób słabo rosnący; g) *arch:* mysz w pewnej zagadce; ‘szczèrk’ *in* = a) mèrlèna, marné zbòzè; b) zarost, meszk na twarzè bëńla, meszk; c) lèché zòrno, pòslòd, rak; d) *bot. pol.* sporysz – *zob.*; e) ziemia namikłò; ‘barachło’ – *zob.* badzewie, motłoch} [Kùpiają samã lèchòtã, a pòtemù òdprzedają za drodzé pieniądze. *Ra* Lèszèznã mòże nieròz tóno (*a. tónio*) kùpic. To je samò plèrstwò. Samò plèrstwò òtrzimòł (*òtrzimòł* = *pol.* zachował dla siebie). Nasz chłéb to je sóm lèszińc, że òn nie je do jedzeniò. Nie jédz tegò lèszińca, bò bãdziesz chòri pò nim. - *Sy* Za tã lèchòtã tã zapłacył tak wiele? Òn mie pòdarowòł czèsté marnoscè. - *Lz*]. *Por. bubel, lipa, marność, miernota, pośląd, prowizorka, tandeta***

lichtarz *m* lèchtòrz, *rzad* swiècznik, *lok* topùł *m* [tegò lèchtarza || -tòrza; te lèchtarze || -tòrze; Wstaw swièce w lèchtòrze. Topùł spòdł ze szafè i sã stłukł. Pòstawi topùle na stół. - *Sy*]

lichtarzyk *m* lëchtôrz(ë)k, swiëczniczk, **topùlk** *m* [tegò lëchtôrz(ë)ka; *pl*: te lëchtôrz(ë)czy, tëch lëchtôrz(ë)ków; Pòlòz òbrësk na stół i pòstaw lëchtôrzëczy, a we westrzòdkù krziż. Zdobëta jem stòroswiëcczi lëchtôrz. - *Sy*]; ~ **choinkowy** skòczk *m*

lichtować *v* przeladëwac dzél towaru / ladënkù (z jednégò òkràta na drëdzi a. z òkràta na brzég) [òn przeladiwò; òni przeladiwaja]; *ew. w zn. odładowywaç*: òdladëwac [òn òdladiwò; òni òdladiwaja]

lichtowanie *n* przeladiwanié *n*

lichtuga *f* mòli, towarowi òkràt; *ew. barka* *f*

lichutki *ad* lëszczzi rzad - *zob. lichy*

lichutko *adv* lëszkò - *zob. lichy*

lichwa *f* lëchwa *f* *Gò*, zdzërstwò *n*, pòzëczk *m* || pòziczka *f* na baro wësoczi procent { 'lëchwa' *in* = *pol.* a) *chciwość* [*Jegò takò lëchwa ògarnàła, òn jész nikòmù nic nie dôt. Sy*]; b) *pole nieurodzajne*; c) *marne zboże*; d) *kobieta rozpustna*}; **uprawiaç** ~**wę** zajëmac sã lëchwą / zdzërstwã [òn sã zajmò || zajmùje]; pòzëczac pieniãdze / dëtczy na wësoczi procent; zdzerac z lëdzy [*Żëdze zajmaja sã / zajmùja sã / trudniã sã lëchwą. Òni wiedno zajmòwelë sã / trudnilë sã lëchwą. - Gò*]

lichwiarka *f* lëchwiôrka (*Gò*), zdzëròczka *f*

lichwiarski *ad* lëchwiarsczy, zdzërsczi / zdzërny; *ew. nieùtcëwi, złodzejsczy*; **procent / zarobek** ~ lëchwiarsczy procent / zòróbk; ~**kie zajëcie** / ~ **proceder** lëchwiarsczé zajãcé, lëchwiarsczy proceder, lëchwiarskò profesjò

lichwiarstwo *n* lëchwiarstwò *n*, trudnienié sã lëchwą / pòzëczanim dëtków na wësoczi procent

lichwiarz *m* lëchwiôrz (*Gò*), zdzërca || zdzëròcz *m* [tegò lëchwiarza || -wiôrza; *pl*: ti lëchwiarze || -wiôrze; Nie mdzesz pòstãpòwòl z nim jak lëchwiôrz i nie kòzesz mù płacëc òdsetków. *bibl Gò*]. *Por. chciwiec*

lichy *ad* lëchi, rzad lëchawi, marny, bële jaczi; *w zn. mało atrakcyjny*: mało czekawi, mało atrakcyjny, nieczekawi, nieatrakcyjny; nic **dobrégò** / **bëlnégò** / **czekawégò** { *kasz.* 'lëchi' = *pol.* a) *niedobry, zły* [*Lëché wiodro. Lëchi sãsòd. Lz*]; b) *niewłaściwy, niedpowiedni* [*Lëchò miara. Lz*]; c) *lichy, nędzny*; d) *zaniedbany*; e) *wykonany niestarannie*; f) *słaby, nietrwały*; g) *o ziemi: nieurodzajny*; h) *mało wartościowy* [*Lëché pieniãdze. Lëchi talòr. - Lz*]; i) *o oczach: zły, rzucający urok* [*Lëchò krowa / sukna (sëknia) / rolò / robòta. Czim lëchsò wesz, tim barzi grëze. - Lz*]. *Por. chud(aw)y, mały, nędzny, słaby, tandetny*

lice *zob. lico*

lico *n* **1.** *policzek*: lico (*lok* || *lice*) *n*, skarniò *f* { 'skarniò' *in* = *stëch m, strona głowë midzë òkã a ùchã, pol. skroń - zob.*}; **lica** *pl* lica; *zob. policzek*; **2.** *bok, boczna sciana, np. skrzyni, ostrza siekiery*: strona *f*, bòk *m*, lico *n*; bòcznò scan(k)a; **3.** *bud elewacjò* *f* [ti -cji], lico *n*; zewnãtrzò pòwierzchniò scanë (mùru) / scanów (mùrów) bùdinkù; òbłòzenié (np. kamiëniã, marmùrà; *ew. òtinkòwanié*) scanów bùdinkù òd bùtna; *ew. fasada* *f*, głównò / przëdnò scana bùdinkù; **4.** *prawò (zewnãtrznò / licowò) strona (sukna)*

licować *v* **1.** pasowac z czym / do czegò, równo przëlegac / dolegac; **2.** ò(b)kładac, *ew. licowac*; ò(b)kładac scanë (*a. mùrë*), np. kamiëniã / marmùrà / cegłą (òzdobną cegłą, licówką) [òni òbklòdaja / *ew. licëja*]; **ob~** òbłòzëc, *ew. òblicowac*; **3.** harmò nizowac z czym, pasowac z czym / do czegò, zgadzac sã; **4.** *o postëpowaniu ludzi*: pasowac, wëpadac, przëstojec, gòdzëc sã; **czyjës postëpowanie nie licuje z piastowanã godnoscã / stanowiskiem** czëjës pòstãpòwanié nie pasëje do piastowòny gòdnoscë / piastowònégò stanowiska; *ew. na tim stanowiskù nie przëstoji / sã nie gòdzy / nie wëpòdò tak pòstãpòwac* [*Ksãdzu nie gòdzy sã (nie wëpòdò, nie przëstoji) tańcowac.*

Sy]; **czyn nie licujący z godnością człowieka** czyn nie pasujący do godności człowieka; czyn, jacji nie przestoji człowiekowi; czyn, jaczégò człowiekowi nie wëpòdò / sã nie gòdzy pòpełnic

licowy *ad* licowi; ~**wa strona tkaniny / skóry / papieru** prawò / zewnãtrznò / licowò strona sztofù (*a.* tkaninë) / skórë / papiora; **kość** ~**wa** *an* licowi / skarniowi gnòt; **cegła** ~**wa** licowò cegła; licówka *f*; **kamień** ~ *bud* licowi kamień; kamień do ò(b)klòdaniò z bùtna scanów / mùrów bùdinkù; **plyty** ~**we** *bud* licowé platë

licówka *f bud* licówka *f*, cegła na òblicowanié / -nia scanë; licowò cegła

licytacja *f* licytacjò *f* [ti -cji]; *arch* ùtròp; *ew. pol.* wëprzedòz, sprzedòz *f*, przetòrg *m* {*por.* ‘òtròp’ || ‘ùtròp’ *arch* = *czł.* psychicznie chòri – *por.* ‘ùtròpiony’ = òbsamãtóny, òpãtóny przez zlégò dëcha} [ti licytacji / wëprzedazë; tegò ùtròpù / przetargù; Czej chcesz sprzedac białkã, wëprowadzë jã ò wieczòrk na ùtròp, jak sã cemno robi. Tej të prãdzy kòmùs òczë wëmëdlisz, bò ji blãdów nìcht tak zarò nie òbòdzi. – Sy Wiòldzi ùtròp. *La*]; **coś jest wystawione na ~cję** cos je wëstawioné na licytacjã / na przetòrg / na ùtròp; cos stoi pòd młotkã; **kupić coś na ~ji** kùpic cos na licytacji / na ùtròpie / na wëprzedazë / na (*a. z*) przetargù [To më kùpilë na ùtròpie. Sy Më kùpilë autòł z przetargù. *Gò*]

licytacyjny *ad* licytacyjny; *ew.* ùtròpòwi (*Tr*), przetargòwi; **sala ~na** zala licytacyjnò (*ew.* ùtròpòwò *Tr* / przetargòwò); **młotek** ~ młotk licytacyjny (*ew.* ùtròpòwi *Tr* / przetargòwi)

licytant *m* licytant; *ew.* kùpc, targùlc, nanëknic (*Sy*), driwòwnik (*Tr*) *m* {‘kùpc’ = *tu:* nabiwca; ‘targùlc’ = *czł.* co sã lubi targòwac, jaż za baro; ‘nanëknic’ = *pol.* a) naganiacz; *czł.* naganiający zwierzynę podczas polowania; b) męzczyzna trudniący się pośrednictwem w sprawach kupna i sprzedaży; c) żart: swat; ‘driwòwnik’ *Tr* || ‘driwòrz’ *Lz* (*niem.*) = nanëknic, *pol.* naganiacz w łowach - *por.* ‘driwòwac’ = *arch* (*z dniem.* driwen || *niem.* treiben) gònic, nëkac, wëganiac kògòs}

licytator *m* licytator *m* [tegò –tatora], prowadnik licytacji / ùtròpù

licytować *v* licytowac – **1.** robic / prowadzëc / przeprowadzac licytacjã; (**z**)~ **majątek dłużnika** (**z**)licytowac (sprzedawac na licytacji / ùtròpie) majątk dëżnika; **2.** brac ùdzél w licytacji / *arch* ùtròpie; zgłaszac / wòłac na licytacji sëmã dëtków, za jaką chce sã nabëc rzecz wëstawionã na sprzedòz; **prze~ innych licytantów** przelicytowac / przebic (wëzsã sëmã / stówkã) / przewëzszëc jinszych licytantów; **3.** *karc* licytowac; *ew.* bédowac, gadac / wòłac; *ew.* zabédowac = *pol.* zaproponowac / rzec / zawòłac {‘bédowac’ = *pol.* proponowac}

licytować się (*przescigac się w czymś nawzajem*) jic na miònczi w czims, przescëg(iw)ac sã nawzajem (jeden drëdzégò) / chcec bëc lepszi òd kògòs jinszégò / nie chcec sã dac ùbiegnac / przescygnac / przewëzszëc / przeskòczëc (*np.* w ùsłużnoscë) {‘przescëgac || -scëgiwac || -gòwac sã’ (*Ra:* przescigac, wyprzedzac) – *por.* ‘przëscëg(iw)ac (sã)’ = *hamòwac (sã)*, (*pòw*)strzëmëwac (*sã*)}; **obaj ~li się w pochwałach / w prezentach** òbaji szlë na miònczi w pòchwałach / w darënkach; òbaji przescygiwelë sã wzajemno w pòchwałach / w darënkach; jeden drëdzégò staròł sã ùbiegnac w pòchwałach / w darënkach; jeden chcòł bëc lepszi òd drëdzégò / niżòden nie chcòł dac sã (*w domëslë:* dac sã przewëzszëc / przeskòczëc) w pòchwałach / w darënkach

licytowanie *n* licytowaníe *n*; *ew. zob.* **licytacja**; *ew. karc:* licytowaníe, bédowaníe, wòłanié; ~ **się** jidzenié na miònczi / wzajemné przescygnié sã / ùbiegnié sã ò to, chto je w czims lepszi

liczba *f* **1.** lëczba *f* [Òn ju znò (*znaje*) wszëtczë lëczbë. *Ra*]; **wielka** ~ (**mnóstwo**) **czegoś** wiòlgò lëczba / mnóztwò czegòs, wiele / baro wiele czegòs; **wielka** ~ **ludzi** wiele / *ew.* wiòlgò lëczba lëdzy [Bëła wiòlgò lëczba lëdzy na òdpùscë. *Ra*] – *zob.* **mnóstwo**;

2. cyfra *f*, numer *m*; 3. tëlkòsc, jilosc *m* - zob. **ilość**; ~ pojedyncza *gr* pòjedinczò; ~ **mnoga** wielnò / mnogò lëczba
- liczbowo** *adv* lëczbòwò – 1. za pòmòcą cyfr(ów); **przedstawić** / **wyrazić coś** ~ przedstawić / pòkazac / wërazëc cos lëczbòwò; 2. jiloscowò, tëlkòscowò, lëczebnie; **niewielkie** ~ **grono** lëczbòwò niewiòldzé karno
- liczbowy** *ad* lëczbòwi – skłòdający sã z lëczb(ów), przedstawiony / wërażony lëczbama; òparti na lëczbach; **stan** ~ stón lëczbòwi; **gra** ~**wa** gra lëczbòwò; **dane** ~**we** pòdòwczì lëczbòwé; **zestawienie** ~**we** zestawienié lëczbòwé, zestòwk lëczbòwi; **oś** ~**wa** *mat* òs lëczbòwò; **różnice** ~ różnice lëczbòwé / wieloscowé / jiloscowé / w rechùbie / w rechùnkù / rechùnkach
- liczebnie** *adv* lëczebno || -bnie; **grupa większa** ~ karno wikszé lëczebno, grëpa lëczebno wikszò
- liczebnik** *m* gram wielnik (*Tr, Mc, Rkj*), lëczebnik (*Gò, Ce*), rechùbnik (*Tr, Gò*) *m*; ~ **główny** / **mnożny** / **ułankowy** / **wieloraki** / **zbiorowy** lëczebnik / rechùbnik / wielnik główny / mnożny / ùłómkowy / wieloraczi / zbiorowy (*a.* zbiérny)
- liczebnikowy** *ad* wielnikòwi / lëczebnikòwi / rechùbnikòwi; **deklinacja** ~**wa** deklinacjò lëczebnikòwò / rechùbnikòwò
- liczebność** *f* lëczebnosc *f*; stón lëczebny; *ew.* lëczba, jilosc, wielota, mnogòsc *f*; **duża** ~ **czegoś** wiòlgò lëczebnosc czegòs, wielota czegòs; **zwiększać** ~ **szkół, szpitali** zwikszac lëczebnosc (bùdowac / twòrzëc wicy) szkòłów / szpitalów *a.* lëcznic(ów) / klinik(ów)
- liczebny** *ad* lëczebny, dówający sã przedstawić / wërazëc lëczbama / za pòmòcą lëczb(ów), jiloscowi, lëczbòwi; **przewaga** ~**na wrogów** przewòga lëczebnò wrogów (niedrëchów, nieprzëjacelów); **stan** ~ **mieszkańców miasta** stón lëczebny mieszkańców miasta [tegò stanu]
- liczenie (się)** *n* liczenié (sã), rechòwanié (sã) *n*
- liczko** *n* lickò *n*, skarenka *f.* *Por.* lico
- liczman** *m* liczman *n*
- licznie** *adv* lëczno || -cznie, mnogò, we wiòldzi lëczbie; *ew.* gromadno / -dnie, całą gromadą / ùrmą / rzma / chmarą; **(naj)~niej** (nò)lëczni; **te zwierzęta (dość)** ~ **pojawiają tu o tej porze** tëch zwierzãt dosc wiele sã tu pòjòwiò ò tim czasu; *ew. rzad:* te zwierzãta w dosc wiòldzi lëczbie pòjòwiają sã tu ò tim czasu; **goście zgromadzili się** ~ gòscy zgromadzëło sã (*a.* pòzeszò sã) wiele; *ew. rzad:* gòscë zgromadzëłë sã (*a.* pòzeszłë sã) we wiòldzi lëczbie; *ew.* pòzeszła sã (*a.* przësza) całą gromada / grëpa / rzma gòscy; pòzeszò sã wiòldzé karno gòscy
- licznik** *m* 1. licznik (*przest. zédzer*) *m* – òrt przërządu pòmiarowégò: ~ **poboru wody / gazu** licznik pòbiéru / przepłiwù / zùżëcò wòdë / gazu; ~ **prądu (zużycia energii el. / kilowatogodzin)** licznik prądu (zùżëcégò || zùżëcò energii elektryczny / kilowatogòdzyn); *Tr:* elektriszowi zédzer; ~ **prędkości i przejechanych kilometrów** licznik chùtkòscë / prãdkòscë i przejachónëch kilométrów; **obrotów (na minutę / sekundę)** licznik òbrotów (na minutã / sekùndã); ~ **Geigera** licznik Geigera; 2. *mat* (*górna część ułamka*) licznik; ~ **znajduje się nad kreską ułankową a mianownik pod kreską** licznik je nad kreską ùłómkòwą a mianownik pòd kreską
- liczność** *f* wielosc || wielota, *ew.* lëcznosc, mnogòsc *f*, wiòlgò jilosc / wiòlgò lëczba (czegòs). *Por.* **ilość, mnóstwo, wielość**
- liczny** *ad* lëczny, *rzad* mnodzi, wëstapùjący we wiòldzi jiloscë; *ew. Tr neol:* trójny, wielny {‘trójny’ *Tr - òd:* trój *Ra arch?, lok? = wiele, mnóztwò*; ‘wielny’ *Tr - òd:* wiele *a.* wielëc sã = *mnożëc sã*} [Wzãła w płachce (*a.* w płòchce – w kawãtkù płòtna) ze sobã mnodzë chleba brótë. *Lz - òd:* *Dh?*]; **(naj)~niejszy** (nò)lëczniëszì; **w**

tej okolicy istnieją ~e jeziora w tim òkòlim je wiele jezór; **możnaby znaleźć ~e przykłady takiego postępowania** dałobë sã (a. szło bë / móglbë) nalezc wiele przëkładów taczegò pòstãpòwaniò; **w ~ch przypadkach okazało się to nieprawdã** we wiele przëpòdkach (a. razach) òkòzało sã to niepròwdã / òkòzało sã, że to nie je pròwda

liczyć v liczëc (|| lëczëc), rechòwac [jò liczã / rechùjã, òn liczi / rechùje; licz(ë) / rechùj!]; **on(a) nie ~y się z kosztami** òn(a) sã nie liczi / rechùje z kòsztama; òn(a) nie bierze pòd ùwògã kòsztów; òn(a) nie zdrzi na kòszta || -sztë; **~y się z każdym groszem** liczi sã / rechùje z kòzdim dëtkã / groszã; **~ na coś** liczëc / rechòwac na cos; ew. brac cos pòd ùwògã; ew. spòdzewac sã czegòs, miec nòdzejã w czims; **zob. nadzieja (pokładać w czymś ~je); ~ na kogoś (na czyjąc pomoc)** liczëc / rechòwac na kògòs / na czëjãs pòmòc; **~ się z siłami / możliwościami** liczëc sã / rzad rechòwac sã z mòcama a. ze sëłama / z mòzłëwòscama; szacowac / òceniwac swòje mòce / sëłë / mòzłëwòscë; **liczyłem na tych ludzi i się przeliczyłem (zawiodłem)** jò (a. jem) liczył / rechòwól na tëch lëdzy i jem sã przeliczył / rzad sã przerechòwól (jem sã zawiòdł); **umiesz ~ licz na siebie** pòtrafisz (a. ùmiejesz / rozmiejesz) liczëc (a. rechòwac), licz(ë) / rechùj na se(bie); **~y sobie 30 lat** òn mò (a. òn je w wiekù) trzëdzescë lat; **nie licząc...** nie licząc(ë), nie rechùjąc(ë)...; **do trzech nie potrafi (z)~ do trzech nie potrafi (z)liczëc / (z)rechòwac; jeden raz się nie ~y** jeden ròz sã nie liczi / rechùje; ròz nic nie znaczy; ròz, to nie je wòznë / to je bez znaczeniégò; ròz to nie je nic (a. to je tëlë, co nic); ew. ròz to szpòs (le co wiãcy to sã swiniã nãcy)

liczydełko zob. **liczydło**

liczydło n liczëdłto n (Gò), rechòwnica f (Tr), zdr: liczëdełkò n; **policzyć na ~dle** pòliczëc / pòrechòwac na liczëdlë

liczykrupa m lëczëkrëpa, krëpczilëcz m [Ten krëpczilëcz jesz nikòmù nic nie dól. Ta lëczëkrëpa je za skãpò, zëbë kòmù co dała. - Sy]. **Por. chciwiec, skãpiec**

lider m przëdnik, prowadnik, lider m; ew. w zn. *działacz, aktywista*: dzejòrz, aktywista m

liga f liga; ew. zrzeszëna f, lóz(n)y zwiãzk m; ~ **Narodów** Liga (a. Zrzeszëna) Nòrodów; ~ **Ochrony Praw Człowieka** Liga (a. Zrzeszëna) Òchronë Prów (a. Prawów) Człowieka; **państwa tworzące ligę** państwa twòrzacé ligã; ~ **językowa** liga jãzëkòwò (mòwë nòležacé do rozmajitëch rodzëznów jãzëkòwëch ùpòdobnioné do siebie w strukturze gramaticzny, na skùtk wielewiekòwégò sąsëdztwa); **pierwsza ~ piłkarska (piłkarzy / piłkarek)** pierszò liga pùczkarskò (pl: pùczkarzi m / pùczkòrków f); ew. pierszò liga gròczy m / gròczków f w pùczka / w balã; **piłkarze z pierwszej ~gi** pùczkarze (gròcze w pùczka / w balã) z pierszi lidzi; **znaleźć się w pierwszej / drugiej / trzeciej lidze** nalezc sã w pierszi / drëdzi / trzeci lidze

ligatura f ligatura f – **1.** pòłączenié dwùch abò wicy lëtrów w jeden znak graficzny, np. œ; **2. med** mòcné nitczy mediczné, ùziwóné do pòdwiãzywaniò zëłów pòdczas òperacji; **Tr:** pòdwiãzka, ùzimka f; **2. muz** a) **Tr:** łączëna f; lãk nad a. pòd nótama, chtërne sã spiéwò jakbë na jednym òddechù, bez òsòbny artikulacji pòszczególnëch nótów: legato; b) w dówniëszich notacjach: wërażonò jednym znakã grëpa zwãków spiéwónëch na jednã szlabizã tekstu; **3. techn** pòmòcniczi stop metalów ùłòtwiãjący wprowadzenié do stopù glównégò składników ò wësoczi temperaturze topnieniò

ligawka f bazuna f; **grać na ~ce** grac na bazunie, bazunowac [òn graje / bazunëje]

lignifikacja f bot lignifikacjò f [ti -cji] – wëpełniwanié sã ligninã (drzewnikã) kòmòrk roscënów, ùmòzłëwiãjącé ùsztiwnienié chłãdu i przewòdzenié wòdë

lignina f lignina f – **1.** wata drzew(ia)nò a. celulozowò; **2.** drzewnik m – składnik cała roscënów drzewnëch - **zob. drzewnik**

ligninowi ad ligninowi; **opatrunek / tampon** ~ ligninowi òpatrënk / tampón

lignit m lignit, ksylit m; brunatny (a. bruny / brunawi) wãdzël

ligowiec *m* ligówc *m* [tegò ligówca; *pl*: ti ligówcowie] – **1.** *sp* nôležnik karna grôczy wchòdzącèch w sklòd lidzi; **2.** nôležnik lidzi (zrzeszeniégò, òrganizacji, stowòrè)

ligowy *ad* ligòwi; ~ **system rozgrywek** ligòwi system rozgriwk(ów); **działacz** ~ dziejòrz ligòwi; ~**wa drużyna piłki nożnej** ligòwé karno (*a.* ligòwò zdrèszèna) noznèch pùczkarzi / fùsbalistów / grôczy w nożną balã

ligustr *bot* derén *m*

ligustrowy *ad* dereniowi

lik *m* **1.** *liczba*, w wyrażeniu: **bez ~u** *zob.* **mnóstwo**; **2.** *żegl* cienka lina obramująca żagiel, wzmocniony brzeg żagla: *lik m* [Nóm sã przerwòł lik. *Sy*]; **górnny / dolny / przedni / tylny** ~ górnny / dólny / przedny / tilny lik; **3.** *ryb* lina, do której bezpośrednio przymocowuje się sieć rybacką, lina osadowa: *lik m*

likier *m* liker *m*; **dodać kroplę / kieliszek ~ru** dodac kroplã / czeliszcz likeru; **w ~rze** w likrze || likerze

likierek *m* likerck *m* [tegò likerckù]

likierowy *ad* likerowi

likwidacja *f* lèkwidacjò *f* [ti -cji]; *ew.* zniesienié, ùsèniãcé, zamkniãcé, rozwiązanié *n*; ~ sklepu lèkwidacjò krómù; **wyprzedaż z powodu / z okazji ~cji** wèprzedòz z przèczènè / z leżnoscè lèkwidacji; ~ **święta** zniesienié swiãta; **zwolnienie z powodu ~cji stanowiska pracy** zwòlnienié z przèczènè lèkwidacji stanowiska pròcè / robòtè; ~ **przedsiębiorstwa** lèkwidacjò / rozwiązanié / zamkniãcé firmè / przedsãbiorstwa; ~ **zdrajców** zabicé / zgładzenié zdrajców (|| zdrajeczniców || *arch* zdròdców)

likwidacyjny *ad* lèkwidacyjny; **inspektor / urząd / termin** ~ jinspektòr / ùrząd / termin lèkwidacyjny; **ępowanie ~ne** pòstãpòwanié lèkwidacyjne

likwidator *m* lèkwidatòr *m* [tegò -datora]

likwidatorski *ad* lèkwidatorszczi

likwidatura *f* lèkwidatura *f*; wèdzél bankù zajmùjący sã lèkwidacją rechùnków

likwidować *v* lèkwidowac; *ew.* znaszac, ùsèwac (*précz*), zamèkac, niszczcè [òni lèkwidèją / znòszają / ùsuwają / zamikają / niszczą]; ~ **zagrożenie** lèkwidowac / ùsèwac zagròz bã *f* / **zagrożenie** / niebezpieczeństwò *n* / niebezpieek *m*; ~ **małe sklepy** lèkwidowac / zamèkac mòlé krómè

likwidowanie *n* lèkwidowanié *n*

likwor *zob.* **liki r**

lila *f* lila *n*, lilewò (*ew.* wrzosowò / jasnofioletowò / różewòmòdrò) farba

lilaróż *inv* lilaròz; farwa lilewòròzewò; kòlor lilewòròzewi

lilak *m bot* bes *m* (lilewi / szpańsczi bes) [lilewégò besu]

lilia *f* lelijò (*lok* || lelèjò || lelujò || lilija || lilia) *f* [Swiãté dzèwice malèją z lelèją w rãce. *Ra*]; ~ **wodna** lelija wòdnò; *pl*: lelije wòdné

lilijka *f* lelijka *f*; ~ **harcerska** lelijka harcercskò

liliowiec *m bot* lelijówc *m* [tegò lelijówca; *pl*: te lelijówce]

liliowce *pl zool* lelijówce *pl* – òrt szkarłupniów; *por.* **szkarłupnień**

liliowiec *v* farwic sã (na) lilewò; nabierac lilewi / jasnofioletowi farwè / lilewégò kòloru; robic sã lilewim / jasnofioletowim, wpadac w liliewą / jasnofioletową farwã / w lilewi / jasnofioletowi kòlor

liliowo *adv* lilewò, jasnofioletowò

liliowobi ł *ad* bi ł jak (biòł) lelija

liliowoniebi ski *ad* lilewòmòdri

liliowy *ad* **1.** *o kolorze: jasnofioletowy*: lilewi, wrzosowi, jasnofioletowi; *ew.* lila *n*, w kòlorze „lila”; **2. dotyczący lilii, rośliny, kwiatu**: lelijowi; ~ **wieniec** lelijowi wińc

lilipuci *ad* drobny, malin(ész)czi, kròsniòkòwati. *Zob.* **karłowaty, niepozorny**

liliput *m* pùliopk, kùrdèpel, lilipùt *m*; *ew.* malin(ész)czi chłòp. *Zob.* **karzeł**

liliputka *f* pùrniã *n*; krôsnica, lilipùtka *f*, ew. malin(ész)kô białka
limakologia *f* limakòlogiô *f*, dzél zoologii; ùczba / nôùka ò slëmiéniaçh
limba *f* limba *f*, górskô chójka / sosna
limbowy *ad* limbòwi; ew. chójowi, sosnowi
limeryk *m* limerik *m*; ew. wierszka *f* || wierszk *m* (krótëchnô, żartoblëwô wierszka związónô z jaczims nôzwëskã *a.* jakãs miescowòscã)
limfa *f* *biol* limfa, chłonka *pol f*, płin limfaticzny
limfatyczny *ad* limficzny; **układ** ~ ùkłôd limfaticzny / chłonny; **naczynia** ~ne nôczënia / statczy limfaticznë / chłonnë; **wëzły** ~ne wãzłë limfaticznë / chłonnë
limfocyt *m* *biol* limfòcyt *m*; ~y *pl* limfòcytë
limfocytoza *f* *med* limfòcytoza *f*, nôdmiar limfòcytów w krwi
limit *m* limit *m*, grańca *f*, ògrãnczenié *n*, nôwëzszô lëczba czegòs; ew. w *zn.* przydział: przëdzél *m*; **przekroczyć** ~ przekroczyć limit / grańcã / wëznaczonã lëczbã czegòs; ~ **budżetowy** limit budżetowi; ~ **przyjęć (osób przyjmowanych) na wyższą uczelnię** limit przëjãców (òsób przëjimónëch) na wëzszã szkòłã; ~ **czasu** limit czasu; czas wëznaczony / przëdzelony (na wëkònanié czegòs); ~ **godzin** limit gòdzyn; wëznaczonë / przëdzelonë / wëdzelonë gòdzënë
limitować *v* limitowac, ògrãncz(iw)ac, przëdzeliwac; ew. ùstanawiac / wëznaczac / òkresliwac górnã grańcã / normã [òn limitëje / ògrãncz(iw)ô / przëdzeliwô / ùstanówiô / òkresliwô]; ~ **zużycie wody w określonym czasie** limitowac zùżëcë wòdë / ùstanawiac / ùstanowic dopùszczalnã jilosc zùżiwóny wòdë w òkreslonym czasie; ew. *zob.* **cykać 4** (w *zn.* skãpić)
limitowanie *n* limitowanié *n*; ew. ògrãnczanié, przëdzeliwanié limitu (np. limitu zùżëcégò czegòs)
limitowany *ad* limitowóny; ew. ògrãncziwóny, przëdzeliwóny (w òkreslony jiloscë); ew. wëznacziwóny, wëmiérzóny || wëmierziwóny, wëlicz(iw)óny
limitowy *ad* limitowi; òbjãti limitama / ògrãnczeniama; ògrãnczony, przëdzelony / wëdzelony; ~**we inwestycje** limitowé jinwesticje
limnologia *f* *geo* limnologiô *f*, dzél hidrologii i hydrobiologii
limnoplankton *m* *biol* limnoplankton *m*, plankton jezór
limonen *m* *chem* limónen *m*, pôchniãczka cytrónowô (ceczô wòniającô za cytrónã), składnik niechtërnëch parfimów
limoniada *f* lemóniada *f*
limonka *f* cytrón(k)a; ew. lemónka *f*
limuzyna *f* limùzyna *f*
lin *m* *icht* lin, lińc *arch*, lëniòk *lok m* [tegò lëna / lińca / lëniòka; *pl*: te lënë / lińce / lëniòczy; W naszym jezorze je wiele lënów. Tłësti jak lin. Lin je dobri na zòłtã chòrosc. - Sy]
lina *f* lina *f*, pòwróz (|| *arch* pòwôr'z || *lok* pòrwóz), sznur *m*; wãzëskò || wãzëszcze (|| *lok* wãzłëskò) *n*, *lok* tider (|| *téder*), *przest* kabel *m*; *zdr*: linka *f*, pòwrózk, *rzad*: sznurk, kabelk *m* { 'linka' *in* = *pol.* a) linia, kreska; b) szereg, rząd liter, werset = *kasz. rézka*; c) liniał – *zob.*; 'tider' = pòwróz(k) – *cenczi a. grëbi*; 'kabel' *in* = *pol. kabel, przewód elektryczny* } [To mô bëc lińcuch? - to je tider, ten kòzdô kòza ùrwie. Wez kawał tidra i zarzeszë ten miech. Trzëmac kògò na tidrze. Jem docë stòrô, a wa mie chceta jak kòzã trzëmac na tidrze. Òn je na tidrze ù swòji białczy. Zasłuzëc sobie na tider (na smierc przez pòwieszenié) / skùńczëc na tidrze. Białczy mòglë przòdë nosëc tidrë zamiast pòdwiãzków, bò miałë dłudżë sëknie. - Sy]; **stalowa** ~ stalanô / stalowô lina; **konopna** ~ kònopłany pòwróz / tider / sznur, kònopłanô lina; **kawał ~ny (powroza) do wiązania bydła na pastwisku** pòwróz *m*, wãzëskò || wãzëszcze *n* [Ūrzeszë krowã na wãzëszcze, żebë nie lótała. Sy Wezta, ùprawta so te wãzëska,

tej wama krowë nie mdą lazłë w szkòdã. Gò]; ~ **cumownicza** zob. **cuma**; ~ **holownicza** zob. **hol**; ~ **podtrzymująca maszt** lina *f* [Bez linów nôlepszi maszt sã nie òstoji. Òd wtopù do burtë jidã linë, co pòdpiérają maszt. - Sy]; ~ **stalowa podtrzymująca maszt z boku** barduna, wanta *f* [Łodza / bôt mô dwie bardunë pò bòkach masztu. Gò, Sy Wanta bróni maszt, żebë sã nie skrzëwił abò nie złómił (złómól). Sy]; ~ **stalowa od szczytu masztu do dzioba (i rufy) łodzi / jachtu** sztach *m* [Sztach je nó (*na*) to, żebë maszt nie wëdzibòł sã ani do przòdkù, ani do wsladë (do wsladu / do tëtù). Sy]; **żelazny kołek na przedzie łodzi, do którego mocowana jest lina masztu, zwana „sztach”** orp *m* [Założë linã na orp. Sy]; ~ **do nastawiania żagli** szót *m* [Przëcygni mòcno szót i założë gò na knagã. Sy]; **kołki a. podwójny hak do mocowania ~ny na burcie** knaga *f* [Przëcygni mòcno szót i założë gò na knagã. Sy]; ~ **służąca do wciągania żagla** fala *f* [Falã wcygają żòdzël. Sy] {‘fala’ *in* = *pol.* a) *fala na wodzie* = *kasz. wała*; b) *chmura deszczowa*; c) *krótkotrwały deszcz*}; ~ / **linka ożaglowania służąca do zmniejszania powierzchni żagla** rewina *f*, *pl.* *rewinë* [Kòzdi żòdzël mô pò czile pòr rewinów, nômni pò trzë. Rewinë ùbierac / ùbrac (= *zwijac żògle*). Sy]; ~ **wzmacniająca brzeg żagla** lik *m* (zob. **lik**); ~ **wlokąca włók za statkiem rybackim** stelinga *f*; **jedna z dwóch lin, na których rozpięta jest sieć w rybactwie morskim** órka *f* [Sã dwie órczi (*linë òd jadrów*): spòdnò órka, wiérzknò órka. Sy]; **poprzeczna ~ przy niektórych sieciach (w rybactwie lądowym), służąca do ich wzmocnienia** gduba *f*; ~ **sieci nówłoka, zemka, órka, pùtnia** *f*, stón *m*; ~ **sieci z drzazgami** drzòzgòwnica *f*; ~ **z haczykami do połowu ryb** wãda *f*. ~**nka ~ do bielizny** lin(k)a (do piérzë / do wiészaniò piérzë) [Rozwiesë lina, bądzemë piérzã wiészëlë. Nënka szła zjëmãc piérzã z linczi. - Sy]; ~**nka bezpieczeństwa (asekuracyjna)** linka zabezpieczającò / asekuracyjnò; linka bezpiekù / bezpieczeństwã; ~**nka hamulca ręcznego** linka rãcznégò hamulca; ~ **kawał ~ny w kształcie pętli, używany do dźwigania ciężarów** strop || strop *m*; **pętla na końcu ~ny / ~nki** zòdzerzga, petlëca || pãtlëca; *ew.* *szlinga niem. f. Por. sznurek, powròz*

lincz *m* lincz, samòsąd *m*, pòwieszenié bez sądu

linczować *v* linczowac, robic samòsąd, wieszac, zabijac bez sądu

linearny *ad* liniowi, linearny

lingwista *m* lingwista, jãzëkòznòwca; *Tr.* mòwòuczãli *m*, znòwca (*Tr.* znajòrz) jãzëków / mòwów / gòdk(ów)

lingwistyczny *ad* lingwistyczny, jãzëkòznòwczì

lingwistyka *f* lingwistika *f*, jãzëkòznòwstwò *n*

linia *f* **1.** *twór geometryczny, mający tylko jeden wymiar: długość:* liniò *f*; *graficzne przedstawienie linii:* liniò, kreska *f*, sztrich *m*; *linia na kartce ułatwiająca pisanie, też jedna z pięciolinii w tekście nutowym:* liniò, *zdr* linka, kreska *f*; *pl.* linie, linczi, kresczy {‘linka’ = *pol.* a) *linijka na papierze kancelaryjnym a. w zeszytcie*; *ew.* *jedna z pięciolini na papierze nutowym*; b) *werset, rządtek tekstu*; c) *powròzek*; d) *liniał – przybór kreślarski*}; **prosta** ~ prostò liniò / liniò prostò; **krzywa / kręta** ~ krzëwò / krãtò liniò / kreska; krzëwi sztrich; ~ **gruba** grëbò liniò / kreska; grëbi sztrich; **cienka / krótka / długa** ~ cenkò / krótkò / długò liniò / kreska; *ew. zdr:* linka, kreseczka *f*, (cenczi / krótczi / dłudzi) sztriszcz *m*; **pozioma** ~ niwnò liniò (*Tr.* widnikòwò liniò) {‘niw’ *neol Pr* = *pol. poziom*; ‘widnik’ = hòrizont}; *ew. w zeszytcie, na kartce:* pòprzëcznò liniò / kreska / linka; **pionowa** ~ pionowò liniò / kreska; *ew.* z górë w dół; **ukośna** ~ kòsò liniò, szròc liniò; *ew.* szragò / szrëjnò / szròcnò liniò / kreska; **pochyła / pochylona** ~ pòchëtò || ùchëtò / pòchilonò / nachilonò liniò / kreska; **poprzeczna / prostopadła** ~ pòprzëcznò / prostopadłò liniò / kreska; **równoległa** ~ równoległò liniò / kreska; **falista** ~ falowatò /

wałowatô liniô; **łamana** ~ łómónô liniô; **zygzakowata** ~ zygzakòwatô liniô; **spiralna** ~ spiralnô liniô; **zeszyt / papier kancelaryjny w linie / linijki** zesziwk / niem. hëft w linczi / linie / z linkama / liniama; **pisać w liniach / na linijce** pisac w linkach / liniach [Pisz prosto na lince. Sy]; **niektóre nuty leżą na ~niach / nad / pod ~nią, inne między ~niami** niechtërne / (nie)jednë nótë leżą na linkach / nad / pòd linką, jinszé midzë linkama; **leżeć / być / stać w jednej linii** lezec / bëc / stojec w jedny linii / rëdze; **ustawić się w jednej linii** ùstawic sã w jedny linii / rëdze; *rzad*: ùstawic sã w jednym rzãdze; **wyrównać do jednej linii** wërównac do jedny linii; ~**nie papilarne** linie papilarne; ~ **horyzontu / widnokręgu** liniô widnika / widnokrëzu / òbzoru; ~ **życia** liniô żëcégò; ~ **brzegowa** liniô brzegòwò; ~ **zmiany daty (na mapie stref czasowych)** liniô zmianë datë (na mapie stref czasowëch); ~ **demarkacyjna** liniô demarkacyjnô; ~ **graniczna boiska** *sp* grańcznô liniô bòjjska; ~ **autowa** *sp* liniô autowò; ~ **bramkowa** *sp* liniô brómkwòwò; ~ **poła karnego** *sp* liniô pòla karnégò; ~ **hetmańska / wieżowa** liniô hetmańskò / wieżowò (w szachach); ~ **zabudowy archit** liniô zabùdowë; ~ **wodna (wodnica)** żëgl liniô wòdnô (wòdnica *f*); **w ~nii prostej** w prosti linii; *ew.* nòkrotszą drogą; *w zn. na przelaj*: na prost || naprost, na przeszlach, na ùszròc, na szragò; **pod ~nię** pòd liniã / do linii / w linii; prosto, równo; **2. droga, trasa dla środków lokomocji a. łączności**: liniô *f*; ~ **autobusowa / tramwajowa / trolejbusowa** liniô autobùsowò / tramwajowò / trolejbùsowò; ~ **kolejowa / lotnicza / morska / transoceaniczna / okrętowa** liniô banowò (*a.* kòlejowa) / lotniczò / mòrska / transòceaniczna / òkrätowò; ~ **(kolejowa) wąskotorowa / normalnotorowa / szerokotorowa** liniô (banowò / kòlejowò) wąskòturowò / normalnoturowò / szerok(ò)turowò; *ew. w zn. tor*: sztreka *f*, tur *m* (tur banu / banë); ~ **komunikacyjna** liniô kòmùnিকacyjnô; ~ **elektryczna** liniô elektricznô; ~ **energetyczna (podwieszona na słupach / napowietrzna / kablowa)** liniô energetycznô (pòdwieszonô na słupach / napòwietrznô / kablowò); ~ **przesyłowa (energetyczna)** liniô przesëłowò (energeticznô); ~ **telefoniczna / telekomunikacyjna** liniô telefònicznô / telekòmùnিকacyjnô; **3. kształt, zarys, kontur, sylwetka**: liniô *f*; *ew.* fòrma, figùra *m*, (k)sztólt *m* {kasz. ‘liniò’ (człowieka) – ò prosti, ùmiarti figùrze, bez brzëcha); **mieć / zachować ~nię** miec / ùtrzëmac liniã; bëc zgrabnym, bez brzëcha; **dbać o ~nię** dbac ò liniã (ò to, żebë nie przëtëc, żebë bëc zgrabnym / cãglim / pòbieżëstim); **opływowa** ~ **samochodu** òpłiwòwò liniô aut(oł)a; ~**nie barokowe** linie (fòrmë, (k)sztóltë) barokòwë; ~**nie harmonijne / regularne / klasyczne / posągowe** linie (fòrmë, (k)sztóltë) harmònijné / regùlarné / klasyczné / mòdelowé *a.* wzorowé / szturné; **budowla szlchetna w ~nii** bùdink ò bëlny / szlchetny linii; bùdowla szlchetnô w linii; **wcięta** ~ **płaszcz** wcätô liniô płòszcza / mańtla; **4. wytknięty kierunek postępowania, działania**: ~ **postępowania / działania** liniô (liniô pòstãpòwaniò / dzejaniò), tendencjò *f* [ti -cji], spòsob / *ew.* czerënk *m* pòstãpòwaniò; ~ **ideologiczna** liniô jideologicznô; **trzymać się wytkniętej ~nii** trzëmac sã wëtkli linii / wëtkłégò (*a.* ròz / rëchli przëjãtégò) spòsobù / takticzi pòstãpòwaniò / dzejaniò; **przyjąć w sądzie taką ~ obrony** przëjac w sądze taczì spòsob (*ew.* taką liniã / taktikã) òbronë; ~ **oporu** liniô òpòru / *ew.* òbronë; **ić po ~nii najmniejszego oporu** jic (do cëlu) nòprostszą / nòłtwiészã / nòłżészã drogą; nie przemãcz(ëw)ac sã; *w zn. isć na przelaj*: jic na skróte / na przeszlach / na ùszròc; **5. ród, pokolenie, szereg przodków**: ród *m*, pòkòlenie *n*, rózga / réga przodków / pòprzëdców; ~ **męska (rodu)** chłopskò liniô / rózga / réga (rodu); ~ **żeńska (rodu)** białgłowskò liniô / rózga / réga (rodu); ~ **panująca (rodu)** panëjacò liniô / rózga / réga (rodu); **wygasnięcie ~nii (rodu)** wëgasniãcë / wëgasnienië (*ew.* wëmercé) linii / rózdzi / rëdzi (rodu); **krewni w ~nii prostej** krewny w prosti linii / rëdze; **powinowaci w ~nii prostej** pòwinowati (*a.*

skrewniony przez żeńbã) w prosti linii / ródze; **boczna** ~ (rodu) bòcznô liniô / réga / rózga; *ew.* òdnoga *f* (rodu) {‘òdnoga’ *zob.* odnoga}; **6. frontowe stanowisko obsadzone przez wojsko:** ~ **frontu** linô frontu; ~ **bojowa** bòjowô / bitewnô liniô; front *m* (front walcz); ~ **obronna** òbronnô liniô; ~ **ostrzału** liniô ò(b)strzału; ~ **ogniowa / operacyjna** liniô ògniwô / òperacyjnô; **zdobyć wysunięte ~nie nieprzyjaciela** zdobëc wësëniãté linie nieprzëjacela / wroga / niedrëcha; **walczyć w (na) pierwszej ~nii frontu** walczëc / bic sã / wòjowac w (na) pierszi linii frontu; **zwycęstwo na całej ~nii** dobëcé na całi linii; dëcht czësté / całkòwité dobëcé; całkòwiti / wiòłdzi trijulf; **kompromitacja na całej ~nii** blamaż / sromòta na całi linii; wiòłgò sromòta; czësté zblamòwanié / zblamérowanié sã; *ew.* òsmiészënié sã; **kłëska na całej ~nii** stracënk / rozgromówka na całi linii - *zob.* **kłëska**; **7. ~ melodyczna** muz liniô melodicznô; **8. zob.** liniał. *Por.* **kreska**

liniał *m przybór kreślarski:* lënijka, linka, *arch* lënijô *f* [Wez linkã i pòdkreslë to. *Sy* Pòzëczë mie twòjã lënijkã. Jô te linie / linczi kreslã wedle lënjiczi. *Gò* Z pòmòcã lënije pòdziłit to na trzë partë. *Ra*]

linieć *v* lëniec, przec; *ew.* gùbic / tracëc szerchlã; *ew. o krowie:* ocierać się o drzewo i tracić sierść: czorchac sã || czochrac sã, *arch* szerchlëc sã [òn lënieje / przeje; òne lënieją / przeją; Kòzdi kón co rokù lënieje. Bëdło przeje (lënieje), czej mù włosë wëchòdają. - *Sy*] {‘lëniec’ *in* = a) *ptowiec, blaknac* [Kùp sobie nowi płòszcz, bò ten twój ju czësto lënieje. *Sy*]; b) *żart:* łësec [Jak tã lëniejesz! *Sy*]; ‘przec’ w *zn. pol.* a) *linieć*; b) *o skórze:* łuszczyc się; c) *psuć się (o skórze, zębach)* [Mie zãbë przeją. *Sy*]; d) *o drewnie:* próchnieć, butwieć [Czasã drzewò we westrzòdkù (wë)przeje. - *Sy*];

liniejący *ad* lëniejący, òprzałi {‘òprzałi’ *in* - *zob.* liszajowaty} [Kón, co mò parch je òprzałi. *Sy*]; **włosy ~ce** włosë lëniejące; *rzad:* lëninë [Zeszczotkùj ze mie te lëninë. Dzeż tã bëł, że jes tak lëninama òbróny? *Sy*]; **łatwo** ~ lënisty [Sã kònie barzi lënisté ë mni lënisté. *Sy*]; **miejsce ~ce / wyliniałe** lënizna *f* [W tim kòzëchù nie chòdzë wicy, bò to je sama lënizna. *Sy*]; ~ **koń** lëniëwc, szërzchlón, szerchlòk *m*, òprzałi kón [Jô lubiã kònni (kòniama) jachac, ale nié lëniëwcami (-ma), bò to sã człowiek ni mòże doszczotkòwac ruchnów. *Sy*]; ~ **jąca krowa** szerchlónka, szerchlëca *f*

linienie *n* lënienié, przenié *n*

linijka *zob.* linia, liniał

liniować *v* liniowac, linkòwac, robic / kreslëc (*ew.* zaznaczac / céchòwac) linie / linczi

liniowanie *n* liniowanié, linkòwanié *n*, robiénié / kreslënié liniów || linii / link(ów)

liniowany *ad* liniowóny, linkòwóny; **papier ~ (w linie)** papiór liniowóny w linie / linczi

liniowiec *m* **1.** żëg liniówc *m*, òkrãt liniowi [tegò liniówca]; **2.** woj żòłnérz liniowi / frontowi (z pierszi linii)

liniowo *ad* liniowò; **światło spolaryzowane** ~ wid spòlarizowóny liniowò

liniowość *f* liniowòsc; ~ **równań** liniowòsc równaniów

liniowy *ad* liniowi; **wymiary ~we (długość, szerokość, średnica itd. wyrażona w jednostkach długości)** wëmiarë liniowé (długòsc, szerokòsc, strzédnica itd. wërazonô w jednostkach długòscë); **podziałka ~wa (mapy)** *geo* dzélënka liniowô (mapë); **równanie ~we** *mat* równanié liniowé; **zależność ~wa** *mat* za(nô)lëznosc liniowô; **okręt** ~ żëg òkrãt liniowi; liniówc *m*; **żegluga ~wa** *mor* żëglówka liniowô; ~ **tok nauczania** liniowi tok / przebiég / cyg nauczaniô / ùczbë; **kombinacja ~ sp (szachy)** kòmbinacjô liniowô; **sędzia ~ sp (piłka nożna)** sãdza liniowi; **służba ~wa** woj służba liniowô; **formacje / wojsko ~we** woj fòrmacje / wòjskò liniowé (*a.* frontowé); jednostczy bòjowé wòjska, co walczą na linii frontu

linka *f* linka *f*, pòwrózk, tider, sznur(k) *m.* *Zob.* lina

linkowy *ad* linkòwi; zrobiony z linczi / z pòwrózka / tidra / sznur(k)a

linochód *zob.* linoskoczek

linoleum *n* linoleùm *n*. *Por.* **wykładzina**
linoryt *m* wërzink (w linoleùm), linorit *m*
linorytowy *ad* linoritowi
linoskoczek *m* linoskòczk, *Tr:* linówc(a) *m*, skòczk / chòdzôrz na linie
linotyp *m* druk linotip *m*, ôrt maszinë drëkarszi
linotypista *m* linotipista *m*
linotypowy *ad* linotipòwi; **odbitka** ~**wa** òdbitka linotipòwò; òdcësk linotipòwi;
matryce ~**we** matrice linotipòwé
linownica *f* tech linownica *f*; dwìgnica linowò-turowò
linowy *ad* linowi; **kolejka** ~**wa** linowi ban; **drabinka** ~**wa** dròbka linowò / sznurowò;
napęd ~ (na)nëk / napãd linowi; **przekładnia** ~**wa** przekładniò linowò; **dźwignica**
linowo-torowa dwìgnica linowò-turowò
lipa *f* **1.** bot lëpa, *zdr* lëpka *f*; ~ **drobnolistna** / **szerokolistna** / **węgierska** /
amerykańska lëpa dronolëstnò / szerok(ò)lëstnò / wãgerskò / amerykańskò; **grupa**
lip lëpińc *arch* *m*; **obsadzić** ~**mi** òbsadzëc lëpama; *ew. rzad:* zalëpic [Gòdają, że to
król Jan Sobieszczi zalëpił drogã kòle Rzucewa. To jesz stark zalëpił nasz môl
dokòła. - Sy]; **2.** *zob.* **lichota**
lipcowy *ad* lëpińcowi, lipcowi; **miód** ~ lëpòwi miód, lëpòwnik *m*; **odmiana jabłek**
dojrzewających w ~**cu** lipcówczy *pl*
lipiec *m* lëpińc, lipc *m*
lipina *f* lëpina, lëpòwizna *f*, lëpòwé drzewò / drewno [To sã robi z lëpinë. *Ra*]
lipowy *ad* lëpòwi; **kwiat** ~ lëpòwi kwiat; *rzad* lëpòwizna *f*; **napar z kwiatu** ~**wegò**
lëpòwò harbata (harbata z lëpòwëch kwiatów); **miód** ~ lëpòwi miód, lëpòwnik *m*;
~**we drzewo** lëpa *m*, drzewò / bóma zwónò: lëpa; ~ **drewno** – *zob.* **lipina**; **zarośla a.**
gałęzie młodych lip lëpòwiczé *n*; ~**we liście** lëpòwé lëstë; **aleja** ~**wa** aleja lëpòwò;
ew. droga òbsadzonò lëpama
Lipsk *m* geo Lipsk *m*, Lipskò *n*
lir *m* (*pieniądz włoski*) lir *m*
lira *f* muz lira || lëra *f*; **grać na** ~**rze** grac na lirze || lërze
lirnik *m* lirnik || lërnik *m*
liryczność *f* lirycznosc *f*
liryczny *ad* liryczny; **poezja** ~**na** pòezjò lirycznò; **utwór** ~ liryczny dokòz / ùtwór /
ùsòdzk
liryk *m* lirik *m*
liryka *f* lirika *f*
lis *m* **1.** zool lës, *zdr* lësk *m*, *zgr* lësëskò || lësëszcze *n*; *ew. Ra:* młody, tęgì lis: lësòk *m*
[tegò lës(k)a / lësëska; w tim lësu; Chłop zabił lësa. Pilowac jak lës na gãs / jak na
lësa. Krãcëc sã jak òpòlony lës (ò *człowiekù niecerplëwim*). Tacëc sã / sedzec jak lës
(*a. zajk / zajc*) pòd brónã. Mie sã chce pic jak lësowi. Lësa gònic / gònic jak pies lësa
(*daremno sã spieszëc / trëdzëc, bò lësa pies nie dogòni*). Lës ògónã zamiótl /
zakrãcył (ò *rzòdczi pòtrawie*). W strawie lës ògónã zamiészòł / lës z czerwònym
ògónã przëjachòł (*pòtrawa sã przëpòlëta*). Lës gòni gãsë na mòrzu (ò *spienionëch*
walach). Lës mù w òczë naszczòł (òn sã *smieje i mô tżë w òczach*). Tu lës gòni (*tu je*
zëmno / mie je zëmno). Mie dzys lës gòni, jò sã ni mógl rozgrzòc. Słunészko lësa
piecze (*zachòdzy krwawò*). Lësa ògròzka trzãse (*naròz padò i swięcy słunëce, je tãga*
// tãczò; – por. lësò ògròzka - zob. gorączka białã). Nié le jedną dzurã wchòdò lës do
jamë. Gdzie lës mô młodé, tam òn nie bierze (ò *złodzeju*). Lës nigdë nie bierze kùr
stãdka, gdzie òn mieszkò (ò *złodzeju*). Czejbë lës nie sròł, tejbë òn bëł za górã
(*òdpòwiësc dlò kògòs, chto sã mòcno ùsprawiedlëwiò*). Pò smiercë lësa kùrë nie
płaczã. Kòzdi lës mô jinã skórã. Chitri jak lës, czej na ògònie sedzy. Stojòł ë łajòł

jak lës na gównu. Tłësti jak adwentowi lës (*zmiarti?*). „Sedzy lës kòle drodżi, ni mô rãczy ani nodżi, lës ògón mô, nie wié, kòmù jegò dô.” Chòdzy pò lese, czerwòny kòżëch mô na se – lës. „Jachòł chłop z rëbama, a leżòł kòle drodżi lës jak zdechłi”... – Sy Chitri jak lës. Zrobi tak, zebë lës kùr nie chwòtòł. *Ra*]; **ślady ~sa** lësé stopë / stopczy / sladë / szlachë, lësy szpùr / szlach / slòd {‘szlach’ *in* – *zob.* cios}; **srebrny** ~ strzëbrzny lës; **kolnierz z ~sa** kòlnérz z lësa; lës *m* [Òna nosy lësa. Òna mô kòlnérz z lësa / z lësów / so przëpiãła lësa do kòlnérza. – *Gò*]; **płaszcz z ~ów** płòszcz / mańtel / kòżëch / kòżuszk z lësów; lësë *pl* [Kò w tëch lësach tam nie wëpòdò jic. Terò lësë sã niemòdné. – *Gò*]; **2. ~, w zn. czł. przebiegły** lës, lëszczã *n* [To je taczi lës. Òn wszëtkò wëcknie, jak lës. *Gò* To je lëszczã òd dzëwczëca. *Sy*]; **szczwany** ~ lës / stòri / chitri / przebiegłi lës, chitrzela, drëusz, mądrzela [Stòrégò lësa tak chùtkò w klòtkã nie wsadzysz. *Sy*]; *ew. w zn. czł. ciekawski, wścibski*: wëlësnik *m*, wëlësnica *f* [To je lës òd człowieka. Lës, zéz (*człowiek zëzowati, szilowati*) i diòbël trzeci to jedny matczy rodzoné dzecë. – *Sy*]; **podobny do ~sa (rudy a. przebiegły)** lësy, lësati, lësowati; *ew. chitri, przebiegłi* {‘lësy’ pò bëlackù = lësy} [Lësaté włosë. To je lësátò białka. Lësati / lësy (*rzòdczi, bruny?*) torf nie je tak spòri (*wëdajny*) jak plòckòwòny. – *Sy*]; **farbowany** ~ falsziwc *m*, farbòwòny lës, wilk w òwczì skòrze; **samica lisa** *zob. lisica*

lisek *zob. lisię*

lisi *ad* lësy, òd lësa; *ew. lësati, lësowati* {‘lësy’ pò bëlackù = lësy} [„Lësy, lësy ògón, kòmù jò gò sprzedóm? Przińdze do mie głupi, òde mie gò kùpi.” Dostac lësym ògónã (*żart. = dostac naganã, bürkã*). „Lës” – lësy / lësati torf (*lëchi rudawi farwë*) nie grzeje; lësã mòże palëc i palëc, a wiedno zëmno je. – *Sy* Mitczy jak lësy ògón. Chòdzy w lësym kòżëszkù. *Ra* Lësaté włosë. *Lz*]; **~sie ślady** *zob. lis; nora ~a* lësnik *m*, lësnica *f*, lësò jama / dzura [Le nié / nié le jedną dzurã wchòdò lës do jamë. Pùdziesz do lësnika, a tej skręcysz na lewò, tam badã grzëbë. Kòle lësnika. – *Sy*]; **~a chytróść** lësò chitrosç

lisica *f* 1. lësëca, lëska *f*, lësò sëka [Lësëca to je lësò sëka. Lës wëszedł z jamë, a lëska z lësátama òstała doma. 2. ~, w zn. kobieta przebiegła, chytra (*ew. ruda*) lësëca, lëska [Jegò białka to je takò lësëca, ta zarò wszëtkò wëlësò. To je lëska, ta jegò baba. Dzys lësëce sã baro mòdné. – *Sy*]

lisię *n* lësã, lëszczã, lësãtkò *n*, lësk *m* [Jò ce, lëskù wëkùrzã z ti jamë, razã z twima lësátama! To jesz bëł młodi lësk. To je lëszczã òd dzëwczëca. To le bëło taczé mòlé lëszczã. Lës ùcekł z lëszczãtama w jamã. – *Sy*]

lisisko *n* lësëskò, lësëszcze *n* [Wtim z lasa wëlòżò wiòldzé lësëskò. *Sy*]

lisowaty *zob. lisi*

list *m* lëst, *zdr* lëstk, lëscëk *m*; *ew. cedelk m, kòrtka f; ew. w zn. list / pismo z urzëdu: pismò n* {‘lëstë’ *pl arch sti = pol. książka*} [tegò lëstu / lëstka / lëscëka / cedelka / pisma, ti kòrtczy; *pl: te lëstë / lëstczy / lëscëczy / cedelczy / kòrtczy / pisma*; Wszëtkò mù napisa w tim mòlim lëscëkù. Napisòł lëst. – *Ra* Piszë lëstë do Pana Bòga! *Ce Ra*]; **napisać / wysłać** ~ napisac / wësłac lëst; **wysyłać ~ty** wëséłac lëstë [òn wëséłò; nie wëséłòj!]; **pisywać ~ty** pisëwac lëstë [jò pisëjã || pisywóm; òn pisëje || pisywò; òni pisëjã || pisywają]; **miły / serdeczny** ~ miłi / serdeczny lëst(k) / lëscëk; ~ **miłosny** lëst miłosny; ~ **od ukochanej / ukochanego** lëst òd mùlka, lëst òd (swòji) ùkòchóny / (swòjégò) ùkòchónégò; ~ **zwykły** zwëczajny / normalny; ~ **polecony** lëst pòlécony; ~ **polecający** lëst pòlécający; ~ **żelazny (glejt)** lëst żelòzny (glejt *m*); pisemné zarãczenié bezpiekù; **skrzynka na ~ty** skrzinka na lëstë / do lëstów; **adresat** ~ adresat lëstu (ten, do kògò lëst je adresowòny / pisòny / wësłòny); **nadawca ~tu** nadòwca lëstu

lista *f* lësta *f* (*Rkj*), zestôw(k), spis(ënk) *m*, zestawienié *n*; **sporządzić** ~tę spòrzãdzëc / zrobic lëstã [òn spòrzãdzył / spòrzãdzy; spòrzãdzë || spòrzãdz!]; **wpisać (się) na ~tę** wpisać (sã) na lëstã; **podpisać** ~tę pòdpisac lëstã

listek *m* lëstk *m*; ~ **figowy** figòwi lëstk. *Por.* **liścik**

listewka *f* listewka *f*. *Zob.* **listwa**

listewkowy *ad* listewkòwi

listkow(at)y *ad* lëstkòw(at)i

listonosz *m* brifka, lëstowi; lëstownik *Tr*, *lok* brifkôcz *m* [tegò brifczy / lëstowégò / lëstownika / brifkôcza; *pl*: ti brifcë / lëstowi / lëstownicë / brifkôcze; Dò sã lëstowémù pòrà fëniów, tej òn dodóm przëniese. *Ra*]

listopad *m* lëstopadnik, lëstopòd *m* [w lëstopadnikù / lëstopadze]

listopadowy *ad* lëstopadnikòwi, lëstopadowi

listowie *n* lëstë *pl*; lëstowina, lëscë(z)na *f*, lëstowiczé *n*

listownie *adv* lëstowno || -wnie; lëstama, za pòmòcą lëstów

listowny *ad* lëstowny; **utrzymywać kontakt** ~ pis(ëw)ac do se (pisac do se lëstë); ùtrzëmiwac lëstowną łączba, ùtrzëmiwac kòntakt lëstowny [òni piszą / pisëją || pisywają / ùtrzëmiwają || ùtrzëmùją]; **odpowiedź** ~na òdpòwiësc || -wiëdz lëstowno

listowy *ad* lëstowi; **papier** ~ papiór lëstowi; papiór do pisaniò / do lëstu; **znaczek** ~ znaczk lëstowi; znaczk na lëst; **adres** ~ adres lëstowi

listwa *f* listew || listwa (*zdr* listewka); *ew.* łata, wąska deska: łata *f*, wąszi dël(ëk); ~ **czołowa** / **ozdobna** przednò / òzdobnò listew; **skośna** ~ **dla wzmocnienia drzwi, furtki** rëka *f* { 'rëka' *in* *zob.* łata 3 }

liszaj *m* lëszén *m*, *pl*: lëszenie; *ew.* miejsce wyliniałë na skòrze zwierzęcia: òprzelëzna *arch f* Sy { 'òprzelëzna' *in* = drzewò strëpiaté – *por.* 'przec' w *zn. pol.* linieć – *zob.* }; **człowiek z ~jem a. z łupieżem** pierzchlón, pierzchlińc *m*; *ew.* człowiek z lëszeniama. *Por.* **łupież, łuszczyć się**

liszajowaty *ad* lëszëniowati, òprzałi { 'òprzałi' = *pol.* a) o sierści bydła: liniejący, łuszczący się; b) o tynku, farbie: porysowany; c) o drewnie: spróchniały; d) gnuśny, zaniedbany; - *por.* 'przec' w *zn. pol.* linieć – *zob.* }; ~ **tynk / farba na ścianie** òprzałi; *ew.* plòstrëjący / òdplòstrowóny tink, zniszczałò / lëszëniowató farba [Scanë są òprzałé, czej z nich farwa schòdzy. Sy]; **człowiek** ~ òprzańc *m* [Taczégò òprzańca ze swiata bierze. Sy] { 'òprzańc' *in* = zwierzã wëlëniaté }

liszka *f* **1.** *zob.* gąsienica; **2.** *zob.* lisica

liszkarz *m* zool (*chrząszcz*: tęcznik liszkojad) tãcznik *m*, jòdòrz wąsewniców (*Gò*)

liściak *m* bot. lëscòk *m* (*Gò*) – **1.** rodzòj lësta, np. akacji; **2.** glón mòrsczi, jaczégò wiele rosce òsoblëwie w Mòrzu Czòrnym

liściarka *f* lëstowinë *pl* (*Gò*), sëszoné lëstë, sano z lëstów

liszkojad *zob.* liszkarz

liścianka *zob.* listowie

liściany *ad* lëstowati, lëstny; *ew.* lëscany

liściasty *ad* lësc(a)siti, lëstowati; *arch* lëscësti; **las** ~ las lësc(a)siti las; ~te drzewo / drewno lësc(a)sité drzewò / drewno

liścić się lëstowac, wëpùszcz(iw)ac lëstë

liściec *m* zool (*owad tropikalny z rodziny patyczaków*) lëstnik *m* *Gò*

liścienny *ad* lëstowi, lëstny { 'lëstowi' *in* = *pol.* listowy) [Sok lëstowi]; **jedno-** / **dwu-** jedno- / dwalëstny, jedno- / dwalëstowi

liścik *zob.* list

liścionos *m* zool lëstkònos *m*, *pl*: lëstkònosë (*Gò*) (òrt tropikalnëch szãtopierzów)

liścionóg *m* zool lëstkònóg *m*; *pl*: lëstkònodzi (òrt skòrëpiòków)

liściowy *ad* lëstny, *zdr* lëstkòwi; *ew.* lëstowi {‘lëstowi’ *in* = *pol.* a) *listonosz*; b) *dotyczący liści*}; **ogonek** ~ lëstny ògónk; **pąk** ~ pączk lëstny; **mszyce** ~we lëstné mszëce; **warzywa** ~ lëstné warzëwa (np. salòta, szpinak)

liściozwój *m* lëstozwój *m*, chòroba lëstów: zwijanié sã lëstów wzdłuż głównégò nerwù
liść *m* lëst, *zdr* lëstk *m*; **blaszka / ogonek ~ścia (listka)** blaszka / ògónk lëst(k)a;
jesienne / pozółkłe liście jesénné / zezòłkłé lësté; **liście kapusty / sałaty / ćwikły (buraczka) / rąkli** lësté (òd) kapùsté / salòtè / czwikłé / rąklé; *ew.* kapùstné (a. kapùscané) / czwikłové (a. czwiklané) / rąklówé lësté; **liście brukwi** jarmùż *m* (a. lësté òd wréków); **liście proste / złożone / naprzemianległe / skrętoległe** lësté prosté / złożóné / naprzemianległé / skrãtoległé; **liście owalne / eliptyczne / sercowate / lancetowate / jajowate / równowąskie / podługne / wąskie / szerokie** lësté òwalné / eliptyczné / sercowaté / lancetowaté / jajowaté / równowąszczé / pòdługné (a. pòdługòwaté) / wąszczé / szeroczé; ~ **bobkowe (laurowe)** bòbkòwé lësté (a. lëstczy); **zwiędłe / uschnięte / opadłe / opadające liście** zwiãdlé / ùschłé / òpadlé (a. spadlé) / òpòdającé lësté; **liście iglaste** jìglëna *f*, jìglënowé lësté, **spodnia strona liścia** pòdlëscé *n*; **trząść się / drzeć jak ~ osiki** trzãsc sã / drzec jak òska / jak lësté na òsce

litania *f* lëtaniò || litaniò (|| -nijò), *zdr* lëtanijska *f*; *pl.* lëtanie || litanie (|| -nije) [Zmówimé lëtaniã do Matczy Bòszi. *Lz* Dostac lëtaniã (*szkalingã / naganã*). *Sy* Spiéwelé lëtanije do Nòswiãtszi Pannë. *Ra*]; **spis / rejestr długi jak** ~ spis / rejestr dłudzi jak lëtaniò [Dłudzi jak lëtaniò do Wszëtczich Swiãtëch (*baro dłudzi*). *Sy* Móm tu tegò (spisóné) całã lëtaniã || -niã. *Gò*]

litanijski *ad* lëtanijski || litanijski

litera *f* lëtra *f*; **co do ~ry** dokładno, co do lëtré; **przepisywać ~rę po literze** przepisëwac lëtrã pò lëtrze; **składać ~ry (zaczynać czytać)** składac lëtré [òn skłòdò] (zaczënac czëtac [òn zaczinò]), szlabiz(ér)owac; **polykać** ~ pòlikac lëtré (òpùszczac przë czëtanim niechtërne zwãczy / głosczy); **kształt / krój liter** (k)sztòłt / krój lëtrów; **kształtne / piękne ~ry** (k)sztòłtné / piãkné lëtré; **drukowane / pisane (od)ręcznie / ryte / (wy)grawerowane ~ry** drëkòwóné / pisóné (òd)rãczno || -nie / (wë)rëté / (wë)grawerowóné lëtré; **mała / duża** ~ mòłò / wiòłgò lëtra; **pisać coś z malej / dużej ~ry** pisac cos z mòłi / wiòłdzi lëtré; ~ **prawa** lëtra prawa; **pocałuj mnie w cztery ~ry** kùsni mie (a. pòcałuj mie) w sztërë lëtré

literacki *ad* lëteracczi; **język** ~ lëteracczi jãzëk / lëterackò mòwa; **kaszubszczyzna / polszczyzna ~cka** lëterackò kaszëbizna / pòlszczëzna; **utwór / artykuł / szkic** ~ dokòz (a. ùtwór / ùsòdzk) / artikkel || -kùł / szkic lëteracczi; **dzieło ~ckie** dzëłò lëteracczé / dokòz lëteracczi; **rodzaje ~kie** rodzaje (a. òrtè) lëteracczé; **forma ~cka** fòrma lëterackò; **fikcja ~cka** fikcjò lëterackò; **zainteresowania / ambicje / uzdolnienia ~ckie** zajinteresowania / ambicje / ùzdolnienia lëteracczé / pisarszczé; **talent literacki** talent lëteracczi / pisarsczy; **środowisko ~ckie** strzodowiskò lëteracczé / pisarszczé; **świat** ~ swiat lëteracczi, karno pisarzy || -rzów / lëteratów; **salon** ~ jizba lëterackò, salón lëteracczi; *ew.* klub pisarzy / lëteratów; **nagroda ~cka** lëterackò nòdgròda; **kierownik** ~ (w **teatrze / kabarecie**) czerownik lëteracczi (w **teatrze / kabarece**); **konkurs** ~ kònkùrs lëteracczi; **krytyk** ~ kritik lëtracczi; **krytyka ~cka** kritika lëterackò

literalnie *adv* dosłownie || -wno; w dosłownym (nié w przenosnym) znaczeniu || -niu; tak, jak je (jak bëło) napisóné; *ew.* dokładno, co do lëtré

literalny *ad* dosłowny, dokładny, wiérny, staranny || starowny

literat *m* **1.** pisòrz; *ew.* lëterat(a); *ew. w zn. twórca:* ùtwòrca, ùsòdzca *m*; **2.** sztudeńt historii lëteraturë / filologii

literatka *f* **1.** pisòrka, lëteratka *f*; **2.** s(z)klóneczka *f*

literatura *f* lëteratura, pismienizna *f*; ~ **piękna (beletrystyka)** lëteratura piãknô (beletristika); ~ **fachowa / zawodowa / specjalistyczna / naukowa / techniczna / muzyczna / medyczna** lëteratura / pismienizna fachòwô / warkòwô / specjalicznô / nôùkòwô technicznô / mùzycznô / medycznô; ~ **dotycząca danego przedmiotu / danej dziedziny wiedzy** lëteratura doticzacô dónégò przedmiotu / dóny wietwi wiedzë; ~ **krajowa / zagraniczna / obca / obcojęzyczna / rodzima / narodowa / regionalna / ludowa / stylizowana na ludową** lëteratura / pismienizna krajowô / zagrańcnô / cëzô (*a.* cëzyńskô) / cëzójãzëcznô / domôcô (*a.* swójskô) / nôrodnô (*a.* nôrodowô) / regionalnô / lëdowô / stilizowónô na lëdowã; ~ **polska / kaszubska / rosyjska / ruska / niemiecka / hiszpańska** lëteratura pòlskô / kaszëbskô / ruskô / stòroruskô / (nie)mieckô / (hi)szpańskô; ~ **staropolska / młodopolska** lëteratura / pismienizna stòropòlskô / młodopòlskô; **starożytna / nowoczesna** lëteratura / pismienizna stòrożëtnô (*a.* stòrowiecznô) / nowòczasnô; **modna / popularna / poczytna** ~ módnô / pòpùlarnô / pòczëtnô (*a.* rôd czëtónô) lëteratura

literak *m* (*zdr od: litr*) literak *m*

literowy *ad* lëterowi; ~ **we** oznaczenie òznaczenië lëterowë; **skrót / kod / symbol** ~ skrót / kòd / symbòl lëterowi; **wymowa** ~ **wa** wëmòwa lëterowô; przesadno dokładnô / sztëcznô wëmòwa słów

literówka *f* lëterówka *f*, bład w drëkù, zamiana *a.* przestawienië lëtrów

litéwski *ad* lëtewsczi; **język** ~ lëtewsczi jãzëk, lëtewskô mòwa; ~ **ska pisownia** lëtewskô pisowniô; ~ **skie nazwiska** lëtewsczë nôzwëska; **kielbasa** ~ **ska** lëtewskô kòłbasa / wòrztã

litkup *m* lëtkup *m*, zwëczòj pòczestënkù (colemało sznapsã) na kòszt kùpca; *ew.* òpicé sprawë

litofilny *ad chem* litofilny

litograf *m* litograf(ista) *m*

litografia *f* litografiô *f* – **1.** technika graficznô, spòsòb òdbijaniô / òdcyskaniô cëchùnkù na wzór sztãpla; **2.** òdbitka zrobionô technikã litograficznã

litograficzny *ad* litograficzny

litografować *v* litografòwac, robic òdbitczã technikã litografii

liłościwie *adv* lëtoscëwie || litoscëwie, miłoserno; *ew.* z mitczim sercã

liłościwy *ad* lëtoscëwi || litoscëwie, miłoserny, *ew.* żòlacy = współczëjacy {‘żòlacy’ - *in* = rozpòlony, rozżarzony} [Nasza mëmka je baro żòlacô, òna zarô płacze. Żòlacy człowiek nawet nad żabã sã ùlitëje. – Sy]

liłość *f* lëtosc || litosc *f*, miłoserdzë, zmiłowanië; *ew.* współczëcé *n*; *ew.* mitczë serce;

miec ~ **nad kim** miec nad kògùms lëtosc / miłoserdzë; *ew.* zlëtowac sã / ùlëtowac sã / zmiłowac sã; **wzbudzić w kim** ~ wzbùdzëc w kògùms lëtosc / miłoserdzë / żòl; *ew.* skruszëc kògòs

litować się lëtowac sã || litowac sã (nad kògùms); *ew.* (pò)żałowac (kògò), ùzaliwac sã (nad kògùm), współczëc (kòmù); *zob.* **liłość (miec ~ nad kim)**

litowanie się *n* lëtowanië sã || litowanië sã (nad kògùms); *ew.* współczëcé (kòmù) *n*

litr *m* liter, *zdr* literak *m*; **dwa litry** dwa litrë; **pięć litrów** piãc litrów

litraż *m* litraż *m*

litrowy *ad* litrowi; ~ **owe naczynie** litrowi statk; *arch.* stów *m*; ~ **wa butelka** litrowô bùdla / bùdelka; ~ **garnek** litrowi gar(n)k / gròp(k)

litrówka *f* litrówka *f*

lituanista *m* lituanista; *ew.* lëtwinista *m*

lituanistyka *f* lituanistika; *ew.* lëtwinistika *f*

lituanizacja *f* lituanizacjô; *ew.* lëtwinizacjô *f* [ti -cji]; pòddòwanië kògòs *a.* czegòs wpliwóm jãzëka lëtewsczégò i kùlturë lëtewsczi

lituanizm *m* lituanizm; *ew.* lëtwinizm *m*
lituanizować (się) lituanizowac (sã); *ew.* lëtwinizowac (sã)
liturgia *f* liturgiô || lëturgiô *f*
liturgicznie *adv* liturgiczno || -nie || lëturgiczno || -nie
liturgiczny *ad* liturgiczny || lëturgiczny
liturgika *f* liturgika || lëturgika *f*
Litwa *f geo* Lëtwa, Lëtewskô *f*
Litwin *m* Lëtwin *m*
litwor *m* litwòr, arcydzãdzël (dzãdzël lekarszi) *m Gò. Por.* **arcydzięgiel**
litworowy *ad* litwòrowi *Gò*; **olejek** ~ òlëjk litwòrowi; **wódka** ~**wa** wódka litwòrowô
lity *ad* liti *Gò*, (ù)lóny, całowny (*a.* jeden całowny), masywny || masyw; **lita skała** litô / całownô (*a.* jedna całownô) kamizna, jeden całowny kam, masyw(ny) kam; ~ **te złoto** lité / lóné złoto; **wykonany z ~tego złota** zrobiony / wëkònóny z litégò / lónégò złota; ùlóny / òdlóny ze złota; ~ **posąg** litô / ùlónô figùra; ~ **las** jednoòrtny las; las drzew jednégò ôrtu; ~**te świerki** le / leno same dane / danczi; las danowi / dzël lasa, gdzie rosçã same dane; ~ **łan kosodrzewiny** całowny / całi sztëk / kawaf kùsodrzewiznë; całi sztëk (sztëk zemi) pòrosi kùsodrzewizną (*a.* pòrosi kùzlama)
litycznie *adv* rozpùszczajãco
lityczny *ad* rozpùszczajãcy
liwistonia *f bot* liwistoniô *f*, ôrt palmë (wiòlgò palma ò wachlarzowatëch lëstach)
lizaczek *m* lizôczk *m* - bómk na knëpelkù / czijòszkù [tegò lizaczka || lizôczka; *pl:* te lizaczci]
lizac *v* lizac; **palce** ~ pólce / póluszcziz lizac; to je smaczné / cos smacznégò; ~ **lody** lizac lodë; ~ **się** lizac sã {‘lizac sã’ *fig.* w *zn.* kùszkac sã / całowac sã}
lizak *m* **1.** lizôk *m* - bómk na knëpelkù / czijòszkù [tegò lizaka || lizôka; *pl:* te lizaczi]; **2.** lizôk *m* - tarczka sygnalizacyjnô (znak „stop”, „stój”) ùziwónô przez pòlicjantów *a.* banowëch; **2.** lizajk *m* - człowiek *a.* zwierzã, co lubi lizac
lizanie *n* lizanié *n*
lizawka *f* lizówka *f*, kùmk / kòrëtkò ze solã i jinszima skłãdnikama mineralnyma wëstawioné dlô zwierzëznë (sarnów) w lese {*por. kasz* ‘lizówczy’ *pl* – żëdowsczë *Swiãto Ształasów*}
lizawość *f* lizawòsc *f* (*Gò*), chòroblëwô skłonnosc zwierzãt do lizaniô (z brakù niechtërnëch minerałów i witaminów)
lizawy *ad* lizawi, dotkli lizawòscã; **zwierzę** ~**we** zwierzã lizawé
Lizbona *f geo* Lizbóna *m* [do Lizbónë, w Lizbónie]
lizeska *f* kabôcëk *m*
liznać *v* liznac; *ew.* òszmakac, spróbòwac {*kasz.* ‘liznać’ *in żart* = ùderzëc}; *por.* **lizać**
lizol *m farm* lizól *m* [tegò lizólu; tim lizólã]
lizus *zob.* **pochlebca**
lizuska *zob.* **pochlebczyni**
lizusostwo *zob.* **pochlebianie**, *ew.* **kokieteria**
lizusować *zob.* **pochlebiać**, *ew.* **kokietować**
lizusowski *zob.* **pochlebczy**
liznięcie *n* lizniãcé *n*
lnianowłosa *ad* leniönka, lnianowłosô *f*; *por.* **blondyn(k)a**
lnianowłosy *ad* leniönk || leniönk *m*, lnianowłosy; *por.* **blond(yn)**
lniany *ad* lniany, zrobiony / wëkònóny z lnu; **włosy** ~**ne** lniané włosë; ~ **obrus** lniany òbrës(k) / tòflòk; ~**na serwet(k)a** lnianô de(cz)ka; ~ **pościel** lnianô pòscél, lniané pòwleczenié; ~**na koszula** lnianô kòsz(ë)la

lniarski *ad* lniarsczî; **zakłady ~kie** zakładë (firmë / fabriczi) lniarsczë (zajmùjącé sã przerobã lnu); **przemysł** ~ przemëšl lniarsczî; **produkty ~kie** wërobë / produktë lniarskô

lniarstwo *n* lniarstwò *n*

lnica: ~ **pospolita** *f bot* zwùnc || zwónc *m*, zajczë pësczi

lnicznik *m bot* lnicznik *m (Gò)*

lnisko *n* lniskò || lniszczë *n*, pòle pò zebrónym lnie

lnowaty *ad* lnowatî; ~**te** *pl bot* lnowatë (rodzëzna roscënów kwiatowëch)

lob *m* lob *m* – **1.** *sp (tenis)* lob; **2.** *geo* lob (lob lodowcowi), ôrt jezora lodowcowégò

lobbować *ad* dzejac / wpłiwac na rzecz jaczis sprawë *a.* jaczégòs pòlitika; ùżëwac znaczącëch / wpłiwòwëch pòlitików do pòpiéraniò jaczi sprawë w parlamence

lobby lobbi *n*, pòzaparlamentarné karna lëdzy pòpiérającé jakãś sprawã / jaczégòs pòlitika

lobelia *f bot* lobeliô *f*; *pl*: lobelie [ti lobelii; tëch lobelii || -liów]

lobelina *f* lobelina *f*, alkalojid zawarti w jednym z gatënków lobelii

lobeliowaty *ad* lobeliowatî; ~**te** *pl bot* lobeliowatë (rodzëzna roscënów dwulëstnëch / dwalëstowëch)

lobować *sp (tenis)* lobòwac, przerzëcac pùczk (balã) wësok nad głowã procëmnika stojącégò przë sòtce

loch *m* **1.** loch *m*, *pl*: lochë; pòd'zemnò sòdzò / wiãzniò; **2.** sklep, dół *m*, dzura, kùla, jama *f*

locha *f* dzëra *f*, prosnò swinia; *šwiania po oproszeniu*: òprosnica *f.* *Por.* **maciora**

lochać się (*o šwini*: objawiać chëć zaspokojenia popëdu płciowëgo) knar'zowac, knurowac, dżënowac, rukac, hùczëc, lok czerdowac, czitrowac; *ew.* chcec do knar'za / knura / dżënë / czerdë / czitra; *ew.* òkazëwac pòpãd płcowi { 'czitrowac' *in = pol.* a) *lok*: chodzić na spotkania z chłopcem / na randki; b) *marnotrawić, rozdawać, rozlewać*; c) *lok*: wszczynać kłótnie } [Swinia chce do knar'za / knura / dżënë / czerdë / czitra; òna knar'zëje / knurëje / dżënëje / rukò / *lok*: czerdëje / czitrëje (òkazëje pòpãd płcowi). Swinia hùcze, czëj òna knar'zëje. - *Gò, Sy*]

locja *f* żëg locja *f* – **1.** dzël nòuczî ò żëglówce, zajmùjący sã òpisã wòdów (akwenów / toni) i brzegów / ò jezdze pò mòrzach w zanòleżnoscë òd pògòdë i czãdu rokù { 'czãd' *tu = pol.* okres, pora - *zob.* **część**}; **2.** ksążka, wielotomòwi pòmòcniczî pòdrãcznik nawigacjî zawierający òpis mòrzów i brzegów całi Zemi, głãbòkòscë wòdów *itp.*

locman *m* żëg pilot *m*

loco *hand* loco [wym: lokò], môł / miescé (môł dokãdka towòr mô bëc dostarczony i gdzie mdze òdebróny); **cena** ~ cena loco (cena za towòr w òkreslonym môłu òdbioru)

locum *zob.* **lokum**

loczek *m* loczk *m*, kãdzorka *f*, pasmò zakrãconëch włosów; ~ **nad czołem** loczk nad łësëną / rzad nad czołã

loden *m* loden *m* (ôrt włosatëgò sztofù / kòsmati tkaninë)

lodenowy *ad* lodenowi, zrobiony z lodenu

lododział *m geo* lododzelëna *f (Gò)*, dzelëna lodów; grańca rozpliwù lodów; liniò na lodowcu kòntinentalnym, òd jaczi lodë spłiwają w dwie rózne stronë

lodołam *m* lodołóm *m*; szpëcastò òbùdowa pòdpòrë || pòdpiarë („stopë” / „nodzi”) mòstu, zabezpieczającò przed niszczącym dzejaniem szczytów lodowëch

lodołamacz *m* lodołómòcz *m*, łómòcz lodu; òkrãt przeznaczony do łómianiò / rokuszaniò lodu na rzékach / mòrzach

lodospad *m geo* lodospòd [tegò lodospadu; *pl*: te lodospadë]; brëłë lodu zsuwającé sã z ùrwistëgò brzegù lodowca

lodoszreń *f* lód na sniegù; szèchta lodu (*a.* zmiarzlégò / zlodowacalégò sniegù) nad grëbą szèchtą sniegù

lodowacenie *n* lodowacenié *n*

lodowacieć *v* lodowacëc, zmieniwac sã w lód, miarznąc, zamiarzac, robic sã / stawac sã zëmnë jak lód [to lodowaceje / zmieniwô sã / miarznie / zamiôrzô / robi sã / stôwô sã]

lodować *v* lodowac, ò(b)kładac lodã, wkładac lód do lodowni / chłodni; ~ **ryby** lodowac rëbë, òkładac rëbë lodã

lodowanie *n* lodowanie *n*, ò(b)kłodanie lodã

lodowato *adv* lodowato [Na pòlu to bëło lodowato. *Lz*]

lodowatość *f* lodowatosc *f*

lodowaty *ad* lodowati, baro zëmny / chłodny [Lodowati wiater. Knôp bëł lodowati. *Lz*]; ~**ta woda** lodowatô wôda; ~ **wiatr** lodowati wiater; ~**te ręce** lodowaté rãce; **Ocean** ~ / **Morze** ~**te** Ocean Lodowati, Mòrzë Lodowaté; **serce** ~**te** lodowaté / niemiłoserné serce, serce jak kam

lodowiec *m* lodówc *m* [tegò lodówca; *pl.* te lodówce; Lodówce w dól grzëmiã. *Lh*]

lodowisko *n* lodowiskò || -wiszczë *n*; *ew.* w *zn.* *ślizgawka*: pùrgówka *f*; ~ **do hokeja** / **do jazdy figurowej** lodowiskò do hòkeja / do jazdë figùrowi

lodownia *f* lodowniô, *rzad* lodownica *f*; *ew.* chłodniô

lodownik *m* *tech* lodownik *m*; urządzenie do robieniô sztëcznégò lodu

lodowy *ad* lodowi; *arch* lodzany; **tafla** / **pokrywa** / **skorup(k)a** ~**wa** tôfla / pòkriwa / skòrëp(k)a lodowô (*a.* lodu); **góra** ~**wa** lodowô (*arch* lodzanô) góra; *pl.* górë lodowé [Lodowô / lodzanô góra. *Lz*]; **zator** ~ (**na rzece**) zatór lodowi (na rzëce) [tegò zatoru]; *ew.* przeszkòda / zôwada lodowô (na rzëce); zawalëskò lodowé (na rzëce); **tor** ~ (**do jazdy na łyżwach**) lodowi tur (do jazdë na szrëcach); **domek** ~ (**igloo**) lodowi bùdïnôszk / dómk (jigloo – *wym.* jiglu)

lodówka *f* **1.** lodówka; *ew.* chłodzarka *f*; ~ **sprężarkowa** lodówka sprãżarkowô (*a.* kómpresorowô); ~ **absorpcyjna** lodówka absorpcyjnô; *por.* **chłodziarka**; **2.** zoo kôłpiónka *f*

lody *zob.* lód

lodziarka *f* lodzôrka *f*, (s)przedôwôczka (*a.* producentka) lodów

lodziarnia *f* lodzarniô *f* – **1.** wëtówniô / wërobniô lodów; firma gdzie sã wërôbiô lodë; **2.** ôrt cëczerni (krómù ze słodczëzną), gdzie na môlu mòże nabëc i zjesc lodë tam produkòwóné abò przëwôżóné skądjinã

lodziarstwo *n* lodzarstwò *n*, wërob / wërobianie (produkcjô) i sprzedôż lodów

lodziarz *f* lodzôrz *m*, (s)przedôwôcz (*a.* producent) lodów

lodzia *zob.* loggia

loftka *f* loftka *f*; grëbi szrôt (do patrónów / ladënków jachtarszczich, do flintë / strzëlbë / fùzji)

loftkowy *ad* loftkòwi

log *m* żëg log *m*, urządzenie do mierzeniô chùtkòscë z jakã òkrãt pòrëszô sã na wòdze i przebëti drodżi; ~ **automatyczny** / **elektryczny** / **mechaniczny** / **ręczny** / **ciśnieniowy** log automaticzny / elektryczny / mechaniczny / rãczny / cësnieniowi

logarytm *m* *mat* logarytm *m*

logarytmiczny *ad* logarytmiczny

logarytmowy *ad* logarytmòwi

logarytmować *v* logarytmòwac

loggia *f* lodża *f* – **1.** balkón (wgłãbiony balkón, wnãka balkónowô) – *zob.* **balkon**; **2.** bùdïnk (*a.* scana bùdïnkù) z arkadama / z kòlumnadã / z krużgankama; **arkadowe** ~**dzie** arkadowé lodże

logicznie *adv* logiczno || -cznie; zgódno z logiką; *ew.* rozëmno, mądrze; **(naj)~niej** (nô)barzi logiczno || -nie; *ew.* (nô)logiczni}; **postępować / myśleć / rozumować** ~ pòstãpòwac / mëslec / rozëmòwac logiczno || -cznie; **elementy twierdzenia powiązane** ~ elementë twierzeniô pòwiãzóné logiczno || -nie

logiczność *f* logicznosc || -nota; *ew.* prawidłowòsc, kònsekwencjô *f*; ~ **myśli / twierdzeń / wywodów / myślenia / rozumowania** logicznosc mësli (*a.* mësłów) / twierzeniów / wëwòdów (*Tr:* wëprowòdzków) / mës(z)leniô / rozëmòwaniô

logiczny *ad* logiczny; *ew.* zgódny z logiką / z rozsãdkã, rozsãdny, rozëmny, kònsekwentny, prawidłowò mës(z)lãcy; *ew.* rozëmno zaplanowóny; **(naj)~jszy** (nô)barzi logiczny; *ew.* (nô)logiczniësz; ~ **umysł** logiczny ùmësł / rozëm / móg; ~ **ne myślenie / rozumowanie** logicznë mëszenie / rozëmòwanië; ~ **ne postępowanie** logicznë / rozëmne / rozsãdnë / kònsekwentnë pòstãpòwanië; **coś układa się w ~ną całość** cos ùklôdô sã w logicznã calosc; **twierdzenie ~ne** twierzenie logicznë; **błąd** ~ błąd logiczny; **sprzeczność ~na** sprzeczosc / niezgòdnosc logicznô; **kwadrat** ~ kwadrat logiczny; **akcent** ~ *jëz* akcent logiczny (akcent zdaniowi pòdajãcy na słowò, jaczé mô bëc wëròznioné w zdaniu); **rozbior** ~ **zdania gram** rozbiór logiczny zdania; **pamięć ~na psych** pamiãc logicznô

logik *m* logik *m*, specjalista w òbrëmim logiczi

logika *f* logika *f* – **1.** prawidłowë (pòprawne) mës(z)lenië, bëlnë rozëmòwanië, zdrów (*a.* zdrowi) rozsãdk, „chłopczi rozëm”; **postępować zgodnie z ~ką** pòstãpòwac (robic cos) zgódno (w zgòdze) z logikã – tj. pòstãpòwac logiczno; **brak ~ki w czymś rozumowaniu** brak logiczi / rozsãdkù w czëjims mës(z)leniu || -nim / rozëmòwaniu || -nim; *ew.* nielogicznë mës(z)lenië; **brak ~ki w czymś postępowaniu** brak logiczi / rozsãdkù w czëjims pòstãpòwaniu || -nim; *ew.* nielogicznë / nierozëmne / bezrozëmne / nierozsãdnë pòstãpòwanië; **2.** logicznosc, kònsekwencjô, prawidłowòsc, bëlny szëk; ~ **czyichs wywodów** logika czëjichs wëwòdów; logika rozëmòwaniô w wëpòwiôdónëch przez kògòs zdaniach / w przedstòwiônëch przez kògòs sprawach; ~ **faktów / wydarzeń** logika (logiczny przebieg, logicznë nastãpstwò) / kònsekwencjô faktów / wëdarzeniów; **3.** wietew nòùków filozoficznëch, normatiwnô nòùka / ùczba ò fòrmach pòprawnegò mës(z)leniô; ~ **formalna** logika fòrmalnô; ~ **matematyczna** logika matematicznô

logistyczny *ad* logisticzny; dotyczãcy logisticzi - **1. badania / koncepcje / teorie ~ne** badania / ùdbë / teorie logisticznë; **2. zabezpieczenie / opracowanie ~woj** zabezpieczenie / òpròcowanië logisticznë; **wsparcie ~walczãcych wojsk / armii** wspiarcë (zabezpieczenië) logisticznë walczãcëch wòjsków / armii; *ew.* pòmòc logisticznô armii

logistyka *f* logistika *f* – **1. filoz** logika matematicznô; **2. woj** planowanië i realizacjô òperacji wòjskòwëch òd stronë zaòpatrzeniô w pòtrzëbnë strzòdczi: bróń, zakwatérowanië, transpòrt *itp.*

logizacja *f* logizacjô *f* [ti -cji – trzimanië sã w rozwòzaniach normów logicznëch; logizowanië

logizować *v* logizowac – trzëmac sã w rozwòzaniach normów logicznëch; òperowac kategòriama logiczi (jakò wietwi nòùkòwi / ùczbòwi)

logizowanie *n* logizowanië *n*

logo *n* logò *n*, symbòl, znak, òbròzk *m*; òbròzk symbòliczny jaczegòs dziejaniô / przedsewzãcò / programù; jaczis sprawë / akcji, znak *m* firmòwi, gòdłò *n*

logograf *m* logògraf *m*, w stòrodòwnëch Atenach: pisòrz mòwów sãdowëch na zamówienië

logogryf *m* lëterowô (*a.* szlabizowô) tãgòdka / łamigłòwka; *ew.* logògrëf *m*

logomachia *f* jałowô spiérka / sprzeczka ò słowa; spiérka ò słowa nie doticzacé meritum sprawë; *ew.* logòmachiô *f*

logometr *m el* logóméter *m*, miernik jilorazowi

logopatia *f* logòpatiô *f*; wada (*a.* fela) wëmòwë, np. zajikanié sã, szepielenié

logopatolog *m* logòpatolog *m*, specjalista w òbrëmim logòpatologii

logopatologia *f* logòpatologiô *f*, patologiô mòwë; nôùka / ùczba ò zabùrzeniach / wadach (wë)mòwë

logopeda *m* logòpeda *m*, specjalista logòpedii / (wë)mòwë

logopedia *f* logòpediô *f*; dzél pedagògiczi zajmùjący sã bëlnym rozwòjã (wë)mòwë, zapòbieganim pòwstòwaniô wadów (wë)mòwë i ùsuwanim nëch wadów; **studium ~dii** studium logòpedii

logopedyczny *ad* logòpediczny; doticzący logòpedii abò logòpedów; **ćwiczenia ~ne** czwiczenia logòpedicznë; **poradnia ~na** pòradniô logòpedicznô

logorea *f* słowòtok *m*, chòroblëwô / nieòpanowónô gadatlëwòsc; *ew.* *ekspr:* pleskòtanié jednym cëgã

logos *m filoz rel* logòs *m* – w stòrowieczny filozofii grecczi: rozëm swiata, rozëm absolutny; pòwszechnô prawidłowòsc swiata; w religii chrzescëjañszi: Syn Bòzi, Christus

logotyp *m dr* logòtip *m*, wielolëtra (drëkarskô) *f* (*Gò*); czile lëtrów òdlónëch jakò jeden znak drëkarszi, ùziwónëch jakò skrót słowa *a.* wërażeniégò (np. *itp., itd., tzw.*)

lojalista *m* lojalista *m*; *ew.* ùgòdówc *m*, człowiek nastawiony ùgòdowò do rządów zabòrczëch; *ew.* pòlitik ùgòdowi [tegò lojalistë / ùgòdówca]

lojalizm *m* lojalizm *m*; *ew.* ùgòdowòsc *f*, pòstawa / pòlitika ùgòdowô

lojalnie *adv* lojalno || -nie; (**naj**)-niej (nò)lojalni – **1.** zgòdno z pòlitikã rządu; *ew.* ùgòdowò, na rãkã rządowi; **w stosunku do władzy (on) zachowywał się zawsze ~** w ùprocëmnienim do władzë (òn) zachòwiwòł sã wiedno lojalno; **2.** bëlno, ùtcëwie, rzetelno, wiérno; **zachowywać się ~ w stosunku do kogoś** zachòwëwac sã lojalno w procëmkù (*a.* w ùprocëmnienim) do kògòs [òn sã –wiwò || -wùje]

lojalność *f* lojalnosc || -nota *f* - **1.** prawòmëslnosc, prawòrządnośc *f*; pòstãpòwanié zgòdné z przepisama prawa; **2.** prawòsc (wiérnosc, ùtcëwòta, rzetelnosc) w stosënkach z lëdzama; **ceñił u przyjaciela jego ~** ceñił ù przëjacela / drëcha jegò lojalnosc; *ew.* miòł drëcha w ùwòżanim za jegò lojalnosc; bëł drëchòwi wdzãczny za jegò lojalnosc

lojalny *ad* lojalny; (**naj**)-niejszy (nò)lojalniëszy - **1.** prawòrządny, prawòmëslny, pòstãpùjący zgòdno z pòlitikã rządu; ~ **obywatel** lojalny òbëwatel; **2.** ùtcëwi / rzetelny (w stosënkach z lëdzama); *ew.* wiérny / òddóny (kòmu); **był zawsze ~ w stosunku do kolegów** bëł wiedno lojalny / ùtcëwi w procëmkù (*a.* w ùprocëmnienim) do kòlegów

lok *zob.* kędzior

lokacja *f* lokacjô *f* [ti -kacji] – **1.** *hist* zakłòdanié wsów *a.* miast(ów) – w Pòlsce òd XIII w., colemãło na prawie niemiecczim; **2.** *hist* dokùment / przëwilëj lokacyjny; **3.** *tech* wëkriwanié i wëznòczanié pòłożeniégò *a.* chùtkòscë ruchù òbiëktów w przestrzeni, stosowóné w nawigacji i w technice wòjskòwi

lokacyjny *ad* lokacyjny; *ew.* zakłòdny; **miasto ~ne** *hist* miasto lokacyjnë; **dokument / przywilej ~** *hist* dokùment / przëwilëj lokacyjny; **pomiary ~ne** *tech* pòmiarë lokacyjnë

lokaj *m* służący, slëga, służk(a) *m*; *ew.* *ir:* nadskakiwòcz, nadskakiwajk, zaùsznik; *złòśl* ùtrzëdëpsczi; **sluga znalazł sobie ~ja** slëga nalòzł so służka. *Por.* fagas, lizus

lokajski *ad* służkòwi; *ew.* *ir* służący; *złòśl* ùtrzëdëpsczi. *Por.* lizusowski

lokajstwo *n* służkòwizna *f* (*Tr*). *Zob.* lizusostwo

lokal *m* lokal, mól *m*, pòmieszczenié, miescé, òbmiescé *arch*, òbrëmienié *n* {‘mól’ = *miescé*, *pol. miejsce*; ‘òbrëmienié’ = *pòmieszczenié*, *òbmiescé*}; ~ **mieszkalny** mieszkanié *n*, lokal mieszkalny, pòmieszczenié mieszkalné; ~ **biurowy** lokal biórowi, pòmieszczenié biórowé; ~ **prywatny / służbowy** lokal priwatny / służbòwi; ~ **gastronomiczny / usługowy / użytkowy / magazynowy** lokal gastronomiczny / ùsługòwi / ùżètkòwi / magazynowi; ~ **nocny / rozrywkowy** nocny / rozriwkòwi / zabawòwi; ~ **użytkowany / używany (przez kogoś)** lokal ùżètkòwóny || ùżiwóny (przez kògòs); ~ **wynajęty / wynajmowany** lokal wënajãti / wënajimóny || wënajmòwóny (kòmùs a. òd kògòs); ~ **wydzierżawiony** lokal wëdzerżawiony / wëpachtowóny / wënajãti (kòmùs a. òd kògòs); *ew.* lokal òddóny w dzerżawã / w pacht (kòmùs)

lokalizacja *f* lokalizacjò *f* [ti -cji] – **1.** ùmiescowienié; *ew.* pòłożenié, ùsytuowanié *n* (w jaczims mólù / miescu); *ew.* plac / mól *m* / miescé *n*; **2.** lokalizowanié *n*, ùstal(iw)anié pòłożeniò czegòs; **3.** ògrãnczenié / zlokalizowanié *n* skùtków jaczégòs zjawiszczã (np. ògnia, zarazë), niedopùszczenié do jegò rozszerzeniò sã

lokalizacyjny *ad* lokalizacyjny; **wariant** ~ wariant lokalizacyjny

lokalizator *m* lokalizatòr *m* [tegò -zator], ùrządzenié do lokalizowaniò czegòs; ~ **drogi startowej** *lotn* lokalizatòr drodżi startowi; radiolatarniò *f*

lokalizować *v* lokalizowac – **1.** ùmieszcz(iw)ac; *ew.* stawiac / bùdowac / zakładac w jaczims mólù / miescu / placu; **2.** szëcac, ùstalc pòłożenié czegòs [òn lokalizëje; òni lokalizëją]

lokalizowanie *n* lokalizowanié *n* – **1.** ùmieszcz(iw)anié, stòwianié / bùdowanié / zakłòdanié w jaczims mólù / miescu / placu; **2.** szukanié (gdze cos / chtos je / przebiwò / jistnieje), ùstala(iw)anié (pòłożeniégò czegòs / kògòs). *Por.* **lokalizacja**

lokalizm *m* jëz lokalizm *m*, wërażenié / zwrot jãzëkòwi tipòwi dlò jaczis miescowòscë (miasta a. wiosczy i òkòlégò)

lokalność *f* lokalnosc *f*; ~ **przepisów / zwyczajów** lokalnosc przepisów / zwëczajów || zwëków / òbëczajów

lokalny *zob.* **miejscowy**

lokalowy *ad* lokalowi, doticzãcy lokalu (np. mieszkaniò, pòmieszczeniò biórowégò / gastronomicznégò / magazynowégò *itp.*); **warunki ~we** warënczy lokalowé; **prawo / przepisy ~we** prawò / przepisë lokalowé; **biuro ~we / urząd / wydział / zarząd** ~ bióro lokalowé, ùrząd / wëdzél / zarząd lokalowi; **administracja ~wa (lokalami)** administracjò lokalowò (zawiadiwanié / zarządz(yw)anié lokalama); **bywalec** ~ biwòcz *m* (a. czãsti / stałi gòsc) w knajpach / karczmach / lokalach

lokata *f* lokata *f* – **1.** *ew.* wkłòd *m* (pieniãdzy / pieniãżny); ùmieszczenié kapitału (dëtków, pieniãdzy || -niãdzy) w jaczi jinstitutioni finansowò-hãndlowi; nabëcé jaczégòs przedmiotu, nieruchòmòscë dlò zabezpieczeniò kapitału abò òsygniãcò zwësków; ~ **pieniężna / kapitału** lokata pieniãżnò / kapitału; *ew.* wkłòd *m* (pieniãdzy / pieniãżny); **2.** mól / miescé w klasyfikacji; **punktowana** ~ pòntkowónò lokata; **ukończyć szkołę z drugã ~tã** ùkùnczëc szkòłã z drëgã lokatã (zajãc drëdzi mól; bëc drëdzi / na drëdzim mólù w klasyfikacji)

lokator *m* **1.** mieszkãnc, lokatòr *m* [tegò -kator], ten, co mieszkò w wënajãtim ù kògòs, nie swòjim mieszkaniu); *Tr:* wënajimnik *m*; *ew.* *zob.* **chałupnik; dziki** ~ dzëczy (*ew.* nielegalny) mieszkãnc / lokatòr; òsoba samòwòlnie zajmùjãcò lokal; **ochrona ~rów** òchrona lokatorów / mieszkãnców; przepisë regulëjãcë sprawë òpłatów za mieszkanié w państwach socjalisticznëch, chroniãcë jinteres mieszkãnców; **2.** *hist* a) przedsãbiorca (colemało: wójt / szòltës) dokònjãcy lokacji wsë a. miasta (*zob.* **lokacja**); b) włòscëcél terenu lokacyjnégò, tj. zemi na jaczi miało pòwstac nowé miasto a. nowò wies

lokatorka *f* mieszkańca, lokatorka *f* [ti mieszkańczy / lokatorky]
lokatorski *ad* lokatorski; **spółdzielnia** ~ska spółdzielni lokatorska
lokaut *m* lokaut *m*; sposób walczący właścicieli firm z robotnikami (zamknięcie fabryki i zwalnianie robotników, żeby zmusić ich do przejścia na lepsze warunki płacowe)
loki *zob.* kędzior
loko *zob.* loco
lokomobila *f* lokomobila *f*, maszyna parowa, motor parowy; ~ stała / przewoźna lokomobila stała / przewodząca
lokomocja *f* lokomocja *f*; *ew.* transport, przewóz *m*, przewózka *f*, przewożenie *n*; **środki** ~**cji** *pl* stródczy lokomocji / transportu; pójazdy, *Tr:* wózedła *pl* {‘wózedło’ *n* - *czech:* „wozidlo”}
lokomotywa *f* lokomotywa *f*, maszyna cugu
lokować *v* lokować – **1.** o pieniądzech, kapitale: wkładać, wpłacać na jakiś konto / umieszczać w jakimś banku, na jakimś koncie; **2.** a) *umieszczać ludzi:* umieszcz(iw)ać, wprowadzać; b) *umieszczać przedmioty:* *ew.* wstawiać, wnosząc, kłaść, wkładać, pakować, ładować
lokowanie *n* lokowanie; *ew.* wkładanie, umieszcz(iw)anie, wprowadzanie, wnoszenie, kładzenie, wkładanie, pakowanie, ładowanie *n.* *Por.* **lokować**
lokówka *f* lokówka *f* – **1.** wałek do zakręcania włosów z metalu, plastik, gąbki itp.; **2.** kliszce do zakręcania włosów na gorąco (podgrzewone elektrycznie – przód nad płomieniem)
loksodroma *f geo* loksodroma *f*
loksodromiczny *ad geo* loksodromiczny
lokum *n* mieszkanie, pomieszczenie; *ew.* obmieszczenie *arch*, lokum, *n*; *ew.* jizba *f.* *Por.* lokal
lombard *m* lombard *m*, instytucja kredytowa udzielająca krótkoterminowych pożyczek pod zastaw wartościowych rzeczy; **zastawić pierścionek w ~dzie** zastawić pierścionek || pierścionek w lombardzie; **wykupić z ~du** wykupić z lombardu
lombardowy *ad* lombardowi; **kwit** ~ kwit lombardowi / zastawny
logplay *m* longplej *m*, płyta gramofonowa długogrająca (równoważenie)
Londyn *m* Londyn *m*
londyńczyk *m* londyńczyk *m*
lont *m mil* lónt (|| luń) *m* {‘lónt || luń’ (z niem. *Lunte*) – *por.* „gāsė / człowieczė luńtė” (gówna)} [Pódplələ lónt, a tej wələcało wszėtkò w pówietrze / lėft. *Ra*]; ~ **prochowy / detonujący** lónt prochowy / detonujący
lontowy *ad* lóntowi [Lóntowi płómek. *Ra*]
lonża *f* lina *f*, lina do akrobacji cyrkowych
looping *m* luping *m* – lot akrobacyjny fligrã, a. w cyrku jazda na kole (a. autã) po turze w sztolce zódzerdzi (petlęcė || pãtlęcė) ustawiony pionowo
lora *f* **1.** lóra *f zeg*, wãzeł łótwi do rozpėzglaniã / rozplãtaniã; **2.** lóra *f przest.* - a) wagon platformy; b) wóz / przyczepa do auta w formie platformy; c) *zob.* lorka; **3.** zool lóra *f* - papuga (òrt papùdzi)
loran *m* loran *m*, system radionawigacyjny (ò nazwie “loran”)
lord *m* lord *m*; *ew.* pón; tytuł wyższy szlachecki angielski
lordowski *ad* lordowski; **tytuł** ~ tytuł lordowski
lordoza *f med* lordoza *f*, skrzewienie kręta
lorka *f kol* lórka *f*, wagonik *m*, młoty wagon używany cołało na cędzelnjach do przewożenia glėnė
lori(s) *m zool* lori(s) *m*, młpiotka z rodzėnė ò ti sami nazwie

lorneta *f* lorneta *f*

lornetka *f* lornetka, *rzad*: zdrzelówka *f*; *ew. żart (La)*: cziczera *m*; ~ **wojskowa / teatralna** wòjskòwô / teatralnô lornetka / zdrzelówka

lornetować *v* wzerac / zdrzec / przëzerac sã (na cos) / òbzerac (cos) przez lornet(k)ã; *ew. czikrowac*

los *m* **1.** *los w formie np. patyczka, a. karteczki*: los, kawel *m* { 'kawel' *m*, 'kawle' *pl* – *in* = *pol.* wylosowany kawał ziemi pochodzącej zazw. z parcelacji majątku ziemskiego [Na těch kawłach nic nie rosce. Ten kawel nôleži mòjémù sąsadowi. - Lz]} [Kawle pùszczalë (|| pùszcziwelë), a jednak sã òszëkiwalë (|| -kiwelë). *Ce (Ra, Lz)* Wszëstcë wiòldżë w loterii wëgriwalë losë. *Dh* Òni cygnãlë losë. Òn miòł ten pròwdżëwi los. - Lz]; **(wy)ciągnąć** ~ **(y)** (wë)cygnac kawel (kawle) / los(ë) [Chto wié, jaczi jò kawel wëcygnã. *Sy*]; **na niego (przy)padł** ~ na niego (przë)pòdł kawel / los; ~ **loteryjny** loteryjny los / kawel / numer *m*; **wygrać wielki** ~ wëgrac wiòldzi los / kawel; *ew. zdobëc nôwëszą nôdgradã*; **przypadł im w udziale szczęśliwy** ~ jima szło dobrze / sã pòszczescëło; òni wëgrelë szczeslëwi los / kawel (na loterii); *w zn. szczęście im chyba było pisane / przeznaczone*: jima wierã szczescë bëło namienioné; **na ~ szczęścia liczyć** liczëc na szczescë, liczëc, że sã mòże ùdò; zdac sã / spùscëc sã na wòlã bòską / bòżã; **2.** *w zn. dola człowiecza*: los, kawel *m*, dola *m*; *ew. biéda f, zëcë n* [Wanożenié pò drogach swiata twòjim kawłã bądze. Narzëkała na swój los. Òna miała smùtny los. Los człowiekã czerëje. – Lz (*Bù, Bl, Ma, Lh, La*)]; **ciężki ~ przypadł na w udziale** grãdi kawel przëszedł na nas; całczë czasë przëszlë na nas; **smutny nasz** ~ smùtny nasz los / kawel; smùtnô nasza dola; **rzucić kogoś na pastwę ~su / zostawić kogo na łaskę losu** òpùscëc kògò w biédze; òstawic kògòs na łaskã (i niełaskã) losu / na bòżã łaskã; **marny / człowieczy / ludzki** ~ marny / człowieczy los / kawel, marnô dola lëdzkò; marné / człowieczé / lëdzczé zëcë / namienienié; **ich dalsze koleje** ~ jich dalszë dzeje / przëpòdczi; co sã z nima pózni dzało / stało; **skarżyć się na** ~ skarżëc sã / narzekac / jscëc sã na swòjã biédã / na lëché zëcë / na to, że lëchò jidze / sã wiedze; **pogodzić się z ~sem** pògòdzëc sã z namienieniem / z losã / z kawłã / ze swòjã biédã / z tim, że tak ju mùszi bëc; przënačëc sã / przënałòżëc sã / przëwëknac do swòji biédë; **uśmiech / zrządzenie ~su** szczescë w zëcym; szczeslëwi kawel / los / przëpòdk; *ew. ùsmiëch losu*; **jeszcze się ~ do ciebie uśmiechnie** jesz ce słunészko wëswiëcy / zaswiëcy; jesz na ciebie przinëdze kawel (że, np òżenisz sã) (*Sy*); **3. przeznaczenie**: kawel, los *m*, namienienié *n*, *rzad*: nômiana *f*; *ew. dopùst bòżi / bòsczi, zrządzenié losu*; *ew. w zn przyszłość*: przinëdosc || przinëdzota *f*; **czyjes ~sy się ważą** czëjes zëcë sã wòżi; czëjes losë / kawle sã wòżã; czëjes namienienié (czëjas przinëdosc) sã wòżi; **kusić ~ / igrać z ~sem** narażac sã / wëstawiac sã na niebezpieczeństwò [òn sã naròżò / wëstòwiò], kùsëc nieszczescë / diòchła; **choremu ciężko było pogodzić się z ~sem** chòrémù przëszło cãżkò pògòdzëc sã z kawłã (*Sy*); **no i masz ci los! (a to pech)** në i môsz babò zòpùstë; në wejle / në hewòle, co za pech / le përzna felowało do szczescëgò; wejle jak to czasã (człowiekòwi) głupie jidze; dopùst bòżi, czë co?; **ofiara ~su** òfiara losu / namienieniégò; *ew. nieszczesliwc, nieszczestnik*; *ew. w zn. safandula, fujara*: niezdarã, niezdarzëlc, niedolãga, czapa, ùlapapa / ùlepòp *m*; *por. fujara, niedolëga*

losować *v* cygnac kawle / losë, losowac

losowanie *n* cygnienié kawłòw / losòw, losowanié *n*

lot *m* lot *m*, lecba *arch f*, *Tr*: lecënk *m* [Lot ptòchów przëpòwiòdò wiodro. Lz Na samò òkno gapa spùscëła sã w loce. *Dh* Niejedny gòłãbkarze swòje briwrë wòżã na lotë jaż do Warszawë abò jesz dali. *Gò* Czej ptòchi (*ptòchë*) lecã na jesëń do ceptëch krajów, tej to je ta ptòszò lecba. *Bòcòně* ju sã zbiërajã na lecba. Ptòszò lecba bawi sztërë do szesc niedziel w jednã stronã. Jakùze długò trwò lecba latawcã do

Americzi? - Sy]; **ptasi(e) ~t(y)** ptôszî lot, ptôszô lecba, *pl*: ptôszé lotë / lecbë; **(nie)regularne ~ty** (nie)regùlarné lotë; **~(ty) ptactwa do ciepłych krajów** lot / lecba (*a.* lotë / lecbë) ptôchów do ceplëch krajów; **~ samolotem / balonem / lotnią** lot / lecba samòlotã (*a.* fligrã / *lok*: latawcã) / balonã / lotnią / na lotni; **z ~u ptaka** z / òd górë, z lotu (*a.* ze zdrzeniô) ptôcha; **w ~ z môla**, òd razu, w jedny mërdze, w òkamërgnienim - *por.* **natychmiast**; **~ szybowy** suwny / szibòwi lot (*a.* -ô lecba); **~ ślizgowy** slizgòwi (*a.* pùrgòwi) lot (*a.* -ô lecba); **~ falisty** *aw* lot wałowati / falowati (*a.* -ô lecba); **~ myśliwski / pościgowy** jachtarszi / gòniący lot (*a.* -ô lecba); **~ niszczycielski (bombowy)** niszcotny / niszcëcelszi bómòwi lot (*a.* -ô lecba); **~ nurkowy** nurkòwi (*Tr*: dozemny) lot (*a.* -ô lecba); **~ obserwacyjny / badawczy / rozpoznawczy** òbserwacyjny / badawczy (*a.* badérny) / rozpòznòwczî (*Tr*: rozeznòwny) lot (*a.* -ô lecba); **tor ~tu pocisku / kuli / bomby / rakiety** tur lot / lecbë strzëlu (*a.* racë) / kùlë / bómòbë / raketë; **wysokie / niskie ~ty (umysłu, intelektu)** wësoczé / nisczé lotë *a.* wësokò / niskò lecba (*ùmësłu / rozëmù / jintelektu*); **~ trzmiela** lot / lecba przmiëla; **~ nad kukułczym gniazdem** lot / lecba nad gniòzdã kùkòwczî (*a.* nad kùkòwczënym gniòzdã); **deszcz się zbliża, jaskółka ~ zniża** deszcz sã zbliżò, jaskùlëczka lot / lecbã nizi (*a.* jaskùlëczka lôtò niskò, deszcz je bliskò)

Lotaryngia *f geo* Lotaringiô *f*

Lotaryńczyk *m* Lotarińczik *m*

lotaryński *ad* lotarińszî

loteria *f* loteriô *f* [Wszëstcë wiòldzé w loterii wëgriwalë losë. *Dh*]; **grać, wygrać na ~rii** grac, wëgrac na loterii / w loteriã; **życie to jak ~ zëcé** to je jak loteriô

loteryjka *f* loterijka *f* - dziecnò gra *a.* mòlò loteriô

loteryjny *ad* loterijny; **fant / bilet / kwit**~ fant / biliet / kwit loterijny

lotka *f* **1.** lecka *f arch*; *lecczi pl* - nôdlëgszë i nôsztiwniészë pióra w ptôszich skrzydłach; **2.** lotka, kòmetkã *f* - przedmiot ùziwóny do grë w badmintona (pùczk z ledłowatim kòsziczkã); **3.** lotka *f* - przedmiot ùziwóny przë strzëlanim do cëlu lecacégò (do cëlu w loce / w lecbie); **strzelanie do lotek** strzëlanie do lotk(ów); **4.** *lotn* ruchòmi element ùmieszczony na skrzydle, służący do przechilaniô samòlotu wedle òsë pòdłużny

lotnia *f* lotniô *f* - ùrządzenie do lôtaniô lotã szibòwim / suwnym; **latanie ~nią / na lotni** lôtanie (*a.* lot / lecba; *pl*: lotë / lecbë) / *ew.* szibòwanie lotnią / na lotni

lotnictwo *n* lotnictwò, *lok* latawstwò *n* {'latawstwò' *in* = *łazenie, próżnowanie, lóprowanie*} [Tatkù, pòzwòlce mie latac. - Co to latawstwò tobie, synkù, w żëcym za szczescë mòze przëniesc?. *Sy*]

lotniczka *f* lotniczka, *Tr*: lôtòczka, lecòrka *f*

lotniczy *ad* lotniczi, *Tr*: latawny, lecbòwi; **poczta ~cza** lotniczò pòczta; **port** ~ lotniskò *n*; *ew.* pòrt lotniczi; **przemysł** ~ przemësł lotniczi

lotnik *m* lotnik, *Tr*: lôtòcz, lecòrz *m*

lotnisko *n* lotniskò, *lok*: latawiskò *n*; *ew.* *niem.* fligerplac *m* [W Strzebielnie je latawiskò. *Sy*]; **~ główne / pomocnicze / dodatkowe / cywilne / sportowe / wojskowe** lotniskò (*ew.* latawiskò) główné / pòmòcniczé / dodatkowe / cywilné / spòrtowé / wòjskòwé; **obsługa ~ska** òbsługa lotniska

lotniskowiec *m* *aw* żeg lotniskòwec *m* [tegò lotniskòwca], *Tr*: latawnik *m*; *ew.* òkrãt lotniskòwi

lotniskowy *ad* lotniskòwi; **węzeł** ~ wãzeł lotniskòwi; **budownictwo ~we** budsonictwò lotniskòwé; **urządzenia ~we** ùrządzenia lotniskòwé

lotność *f* lotnosc, *Tr*: lecźzna *f*, lecėnk *m*; *ew.* zdolnosc / zdatnosc do lőtaniō / leceniō; ~ **umysłu** lotnosc / pōjāttnosc / pōchwatnosc / *ew.* dźibkōsc / elasticznosc ùmėśłu / mōgù

lotny *ad*; **1.** *występujący w postaci gazu*: lotny, gazowi; ~**na substancja** lotnō (łatwō ùlotniwajęcō sã / wietrzejącō) substancjō; **ciało w stanie ~nym** cało w stanie lotnym / gazowim; **2.** *łatwo rozchodzący się w powietrzu, zwiewny, lekki*: lotny, lecący, lőtający; *ew.* zwiėwny, pōwiėwny, letczy, letėchny; **lotne chmurki** lotné chmūrcki / òbłoczczci [Lotnō chmūra. *Lh*]; ~**na strzała** lotnō strzała (*Lh*); ~ **zapach** lotnō (chūtčkō rozchōdzającō sã) wōniō / pōcha; ~**ne piaski** lotné / sėpnė / sėpczė piōscci – *zob.* **wydma**; **3.** *o organach ziwierzāt a. częściach samolotu*: lotny, ùmōzłėwiający lőtaniė, służący do lőtaniō; **fałd** ~ gùb lotny, fałda lotnō; **blona ~na** lotnō plewa / flėdra / mãcherzėna; **powierzchnia ~na** pōwierzchniō lotnō; **4.** *dotyczący lotu samolotem*: lotny, dobri / przėchilny do lőtaniō; **warunki ~ne** lotné warėnczi; warėnczi dobrė do lőtaniō; **dni** ~ dnie lotné, dnie; czej sã dobrze lőtō; **pogoda ~na** lotnō pōgōda, lotné wiodro; pōgōda dobrō (*a.* wiodro dobrė) do lőtaniō; **5.** ~ **zwierzė ~ne (np. nietoperz)** lotné / lőtającė (*ew.* skrzydlatė) zwierzã (*np.* szãtopiėrz); **6.** *o ptakach łownych*: lotny, ùmiejący (pōtrafiący) ju latac; **7.** pōjāttny, bėstri, jinteligentny, z fantazjã / z pōlotã; *por.* **bystry**; ~**na fantazja / myśl** lotnō fantazjō / mėśl; ~ **umysł** lotny / zėwi / bėstri ùmėśl (*a.* mōg); **8.** *ruchliwy, łatwo zmieniający miejsce pobytu, szybki*: chūtcczi, ruchłėwi, zwrotny, welech (= żwawi, rãdi dobrė); chūtčkō przenōszający sã z jednėgō mōla na drėdźi; *ew.* lotny; ~**na brygada / komisja / inspekcja** chūtčkō / lotnō brigada / kōmisjō / jinspekcjō [ti kōmisji, jinspekcji]; ~ **oddział policji** lotny òddzėl pōlicji; **9.** *sp* ~ **finisz** lotny finisz

lotos *m bot* lotos *m*

lowelas *zob.* **babiarz, donżuan, flirciarz, uwodziciel, zalotnik**

łoża *f* łoża *f*; ~ **teatralna / cyrkowa / honorowa / rządowa / prasowa / masońska** łoża teatralnō (w teatrze) / cyrkōwō (w cyrkù) / hōnorowō / rządowō / prasowō (dlō gazėtnikōw) / masońskō (łoża farmazyńskō / farmazynōw)

łożowy *ad* łożowi; ~**we miejsca** miesca / place / mōle łożowė (w łożi / w łożach); **posiedzenie ~we (masonerii)** pōsedzeniė (zėńdzeniė) łożowė (masonerii, farmazynōw)

lód *m* **1.** *woda zamarznięta*: lód, *ew.* w *zn.* *drobny lód wyrzucony przez morze*: grėniz *m* lok; **tafla / skorupa / warstwa lodu (lodowa)** tōfla / skōrėpa / szėchta (*a.* wiōrszta) lodu (lodowō); **bryła / kawał / grudka / gruda lodu** brėła / sztėk / kawał / gruzła / grėdėlc lodu; **kryształ / kryształy lodu** krisztōł / kriształė lodu; **igielki lodu** jidzėlczi / szpilczci lodu; **sople lodu** pipė / cople lodu; *a.* lodowė pipė / cople; **hokej na lodzie** hokej na lodze; **jazda figurowa na lodzie** jazda figùrowō na lodze; **zimny jak** ~ zėmny jak lód, lodowati; **kraina wiecznych lodów** krōjina / krōj wiecznėch lodów; **jezioro pokryło się już lodem / ~ ściał wody jeziora** jezoro pōkrėło sã ju (*a.* je ju pōkrėtė) lodã / lód ju scał wōdė jezora / na jezorze ju pōjawił sã (*a.* je ju) lód / jezoro ju zamiarzłō (*a.* je zamiarzłė); ~ **trzyma lód** trzimō; ~ **kruszeje / już jest kruchy** lód krėchnie / ju je krėchi; **lody puściły / stajały / stopiły się** lodė pùscėłė / stajałė / stopiłė sã; **łamacz lodu** *zob.* **lodołamacz; sztuczny** ~ sztėczny lód; **suchy** ~ chem sėchi lód (dwùtlenk wãgla w stanie stałim); **napój z lodu** napitk / napój z lodu; **mieć czegoś (np. pieniędzy) jak lodu** miec czegōs (*np.* dėtłkōw / pieniãdzy || -niãdzy) jak lodu / jak gnoju; miec czegōs fōrã; miec czegōs òd diōchła – *zob.* **mnóstwo**; **coś idziej jak po lodzie (łatwo)** cos jidze jak pō mėdle; **stawiac / budowac zamki na lodzie** bűdowac na lodze; stawiac / bűdowac zōmczi na lodze; bűdowac lėftowė zōmczi; liczėc na cud / na cėda; mėslec nierealnie, fantazėrowac, rojic, marzėc, maroczėc; **zostać na lodzie** òstac na lodze; **zostawić kogoś na lodzie**

òstawić kògòs na lodze; zrobić z kògòs głupka; nie pòmòc (nie ùdzielèc pòmòcè) kòmùs; **przełamać pierwsze lody** przełómac / skruszèc pierszé lodè; zrobić pierszi krok; przedobèc nieùfnosc; zapòznac sã lepi; **2. masa do jedzenia, złożona z jaj, mleka, cukru:** lód *m*; *pl.* lodè; *ew. Tr:* miarzlé *n*; **kupić sobie / zjeść / polizać loda** kùpic so(bie) / zjesc / pòlizac loda; **trzy gałki lodów** trzè gòłczy (*a.* kùgelczy) lódów; **lody na patyku** lodè na knèpelkù / na drew(ien)kù

lśniący *zob. błyszczący*

lśniący *zob. błyszczący, iskrzący*

lśnić (się) lsniec || lsnic, sklënic (*sã*), sklëc (*sã*), lészczèc (*sã*) || lischczèc (*sã*). *Zob.*

błyszczec (się), iskrzyć się

lśnienie *zob. błyszczenie*

lub *cj* abò; ~ **też** abò téz

luba *f* mùlk *m*, kòchanò, nòmilszò, miłka, *arch* miłoszka, òblubienica; *Lh:* lubianka *f* [Òbchòdzèta sã z nią jak z miłą lubianką. *Lh*]

lubczyk *m* bot lëbiszk *m*

lubić *v* lubic, *rzad:* miec rôd; *ew.* lëdac {‘lëdac’ = *zniesc / znaszac, (s)cerpiec, tolerowac*; *kasz.* ‘lubic’ (kòmùs) *in = pol. sprawiać przyjemność [Lubi to ce, czej jò cè czeszã włosè? To mù lubi, czej jò gò smarèjã tą masçą. Gò]*}; **bardzo ~ (przepadać za czym / kim)** baro lubic, przepadac za czym / kògùm [Òna to (gò) baro lubi. Òna za tim (za nim) przepòdò. Dzecè baro lubią slëchac, czej jò jima pòwiòdóm bòjczy. Wiesòlégò człowieka wszètcè lubią. - *Gò*]; **nie** ~ nie lubic; *ew. w zn. nie cierpieć, nie znosić:* nie cerpiec, nie lëdac, nienawidzec (czegòs), ni mòc (czegòs) zniesc, *rzad:* ni mòc (na cos) zgarac / zdrzec [jò ni mògã / òn ni mòze na to zgarac / zdrzec; Nie cerpiã / nie lëdóm / ni mògã zniesc taczégò pòlaszeniò. Jò nie lubiã, czej mie chtos sã miészò w robòtã / czej chtos mie tak czãsto zwròcò ùwògã. - *Gò*]; **takiego partactwa nie ~bię (nie znoszę, nie mogę ścierpieć)** taczégò pizgòleniò (*a.* parceniò / kùckaniò, paskùdzeniò) jò nie lubiã / nie lëdóm / ni mògã lëdac; ~ **muzykę / śpiew / poezję / teatr / kino / film / komedie** lubic mùzykã / spiéw / pòezjã / teater / kino / film / kòmedie; ~ **koty / psy / konie** lubic kòtè / psè / kònie; ~ **coś robić** lubic cos robic *a.* robic cos rôd / chãtno; **ona lubi pisać / czytać / rozwiązywać krzyżówki / chodzić do teatru / podróżować / wędrować / łazikować** òna lubi pisac / czètac / rozwiązèwac krzizówczy / chòdzèc do teatru / pòdròzowac *a.* jezdzèc *a.* rézowac / wanozèc *a.* wãdrowac / łazèc; *a.* òna rôd (chãtno) pisze / czètò / rozwiązèje krzizówczy / chòdzy do teatru / pòdròzèje *a.* jezdzy *a.* rézèje / wanozi *a.* wãdrèje / łazy; **lubię (jeść) owoce / jabłka / kartofle / kaszę / marchew / chleb** lubiã (jesc) brzòd / jabka / bұлwè / krèpè / marchew / chléb; *ew.* krèpè / brzòd *itd.* jò rôd jém; **człowiek lubiący jabłka** jabkòwnik *m*, jabkòwnica *f*; **czł. lubiący kartofle** bұлwòwnik *m*, bұлwòwnica *f*; **czł. lubiący kaszę** krèpnik *m*, krèpnica *f* {‘krèpnica’ *in = pol. kaszanka, kielbasa*}; **czł. lubiący marchew** marchòwnik *m*, marchòwnica *f*; **czł. lubiący chleb** chlebòwnik *m*, chlebòwnica *f*; **czł. lubiący szperać w aktach / szpargałach** *arch:* partesnik *m*, partesnica *f*

lubić się lubic sã [Mè sã tak na ògle dosc lubimè, ale.. Jò gò lubiã, czej òn spi / czej gò nie widzã (nie lubiã). *Gò* Òni sã lubią jak dwa kòtè w marcu (*nie lubią sã*). *Ra*]; **nie ~ się** nie lubic sã Òni dwaji sã za baro nie lubią. - *Gò*]; **da(wa)ć się** ~ da(wa)c sã lubic / *ew.* lëdac {‘lëdac’ = *zniesc / znaszac, (s)cerpiec, tolerowac*} [Tè sã nie dówòsz lubic / lëdac. Dòj sã lubic / lëdac. - *Gò*]

lubieżnie *adv* rozpùstno, w spòsòb wèùzdóny, pòzãdlèwie, bezwstèdno || bezwstidno, bez wstèdu, niesromòtnie, bezsromòtno, bez sromòtè; *ew.* pò swińskù, swiniarskò, wieprzowato; **zachowywać się / mówić** ~ zachòwèwac sã / gadac rozpùstno /

wieprzowato itd. [òn sã zachòwiwò || -wùje / gòdò; Wieprzowato sã zachòwëwac / gadac. Sy]; **(naj)~niej** (nò)rozpùstni, (nò)barzi rozpùstno itp. *Por.* **bezwstydnie, namiętnie, pożądlwie**

lubieżnik *m* rozpùstnik, wëùzdańc (*Gò*), przegrzańc (*Tr*) *m*; *ew.* gòrszëcéł, bezwstidnik; *ew.* wieprz, pruch, bok *m*

lubieżność *f* rozpùsta *f*, wëùzdanié *n*, *ew.* pòżądłëwòsc, żądza (żądza cała); *ew.* wieprzowatosc, pruchòwatosc, swiniarskòsc *f* [Jemù wieprzowatosc jaż ze slépiów wëlôżò. Sy]. *Por.* **gorszycielstwo, namiętność, pożądlwość, żądza**

lubieżny *ad* rozpùstny, wëùzdóny (wëzbëti hamùlców mòralnëch), pòżądłëwi; *ew.* niesromòtny, bezwstëdny, niewstëdny; *w zn.* *namiętny, zmysłowy*: przegrzóny; *w zn.* *niemoralny, sprośny*: sprośny, swiniarsczy, wieprzowati, pruchòwati, kòzłowati [Wzéròł na mie przegrzónyma òczama, zem gò dostała strach. Przegrzóné babszcze. Le sã strzeżë, córkò, tegò wieprzowatëgò strëcha. Kòzłowatë żartë prowadzëc. - Sy]; **(naj)~niejszy** (nò)rozpùstniësi, (nò)barzi rozpùstny / rozbłaznowóny itp.; **człowiek** ~ człowiek rozpùstny / rozbłaznowóny / wëùzdóny / przegrzóny / sprośny / swiniarsczy / wieprzowati itp.; *ew.* swiñtuch, pruch *m*; **czyn** ~ czyn rozpùstny / bezwstëdny / gòrszacy. *Zob.* **bezwstydnny, gorszacy, namiętny, pożądlwy, sprośny**

lubo *adv* **1.** chòc, *rzad* chòcòż [Chòc garbati, le bògati, chòcbë pił... *Gò* Chòcòż gòli, ale wiesołi. *Lz*]; **2.** lubno, *arch* lubkò, miło, przëjemno

lubość *f* rozkòsz, przëjemnosc *f*, zadowòlenié *n*; **z** ~**ścią** **coś** **robić** rôd / chãtno / z przëjemnoscą / z rozkòszą **cos** **robic**

lubować się lubòwac sã (w czym), ùlubic so(bie) (cos – jakã rzecz); *ew.* miec so cos ùlubioné, miec w czims zaszmacóné; *ew.* szmacac, rozkòszowac sã, delectowac sã (czims)

luby *m* / *ad* **1.** *m* mùlk, lub(ot)nik *m*, *m*, (ù)kòchany, miłi, nòmilszi, *ew.* òblubiénc *m*; **2.** *ad* (*o miłej osobie*) miłi, nòmilszi, (ù)kòchóny || -chany, lub(ot)ny, ùmiłowóny, *lok* lubczy; **3.** *ad* (*przyjemny, miły*) miłi, przëjemny, *arch* lubczy [Miłi / przëjemny wiaterk. Miłi spiëw ptòszków. – *Gò*]

lucerna *f* lucerna *f*; ~ **siewna** / **mieszaińcowa** / **chmielowa (nerkowata)** / **sierpowata** lucerna séwnò / mieszaińcowò / chmiélowò (nérkòwatò) / serzpòwatò (błotny kléwer)

lucyfer *m* lucyfer || lëcëper *m* [Jò jem ten lëcëper, ten nòstarszi tëch diòbłów. *Lz*]

lucyfer *zob.* **lucyfer**

lud *m* **1.** lud, *rzad* nòród *m* [Z całim lëdã przeszedł na wiarã Lëtra. *Ra*]; ~ **wiejski** lëdze ze wsë / z wiosci, wiosci / wsowi lëdze, wiosci / wsowi lud, *Tr*: lãdzczi nòród; **miejski** ~ miesci / miastowi lud; lëdze z miasta; ~ **roboczy** / **pracujacy** lud robòcy; **pochozić z** ~**du** pòchòdzëc z lëdu; **2.** *grupa etniczna, szczep, plemię*: lud, *rzad* nòród *m*, plemiã *n*; **kaszubski** ~ kaszëbsczy lud / nòród; ~**dy słowiańskie** / **germańskie** / **tureckie** lëdë (plemiona) słowiańszcë / germańszcë / terecczë; **wëdrowka** ~**dów** *hist* wanoga / wãdrówka (wiòldzë przecãzci / migracje) lëdów / plemión; **boży** / **wierny** ~ bòzi / wiérny lud; **3.** *tłum, rzesza*: lëdze *pl*, lëdztwò *n*, *rzad* nòród *m*; *ew.* rzma || ùrma / gromada / wiòlgò grëpa lëdzy

ludek *m* **1.** *zdr od lud*: ludk, nòródk *m*; **dowcipny** ~ **z przedmieścia** żartowny ludk z przedmiescëgò || przedmiescò; **niskorosły** ~ **pigmejski** niskòrosłi ludk pigmejczy; **2.** *ludzik, człowieczek, figurka wyobrażajaca człowieka*: człowieczk, ludk, lëdzë(cz)k *m*; **kasztanowy** ~ kasztanowi człowieczk || człowieczk / ludk / lëdzëczk; ~ **wystrugany z drewna** człowieczk / ludk / lëdzëczk w drewnie / z drewna wëcãti / wëdłëbóny / wëzłobiony / wërzezbiony

ludno *adv* wiele lędzy / lędztwa; ~ **było** bëło wiele lędztwa; bëło lędztwa a lędztwa; bëła rzma / ùrma / masa lędzy; bëło lędzy a lędzy; bëłë gromadë / dzesączi (setczy / tësące) lędzy; bëłë dzesączi (setczy) tësący lędzy

ludnościowy *ad* lędnoscowi; **potencjał** ~ **kraju** / **państwa** zasobë lędzczé kraju / państwa; wiôlgòsc / gãstosc zaludnieniô || zaludnieniégò w kraju / w państwie, lëczba lędzy w kraju / w państwie; *ew.* pòtencjôł lędzchi [tegò pòtencjału]

ludność *f* lędze, mieszkańcë || -ńcowie *pl*, lędztwò *n* {‘mieszkańcowie’ *in = pol. lokatorzy, ludzie mieszkający u kogoś*}; **spis** ~-ści spis lędzy / lędztwa / mieszkańców; ~ **stała** / **napływowa** mieszkańcowie stałi / napliwòwi

ludny *ad* lędny, bògati w lędzy, pełen lędzy / lędztwa; pòsòdający wiele (wiôlgą lëczbã) mieszkańców; gãsto zaludniony; (**naj**)-**niejszy** (nò)lędniëszci, (nò)barzi lędny

ludojad *zob. ludożerca*

ludowiec *m* lędówc *m* [tegò lędówca], nôlëznik lędowi partii

ludowładztwo *n* lędowładztwò *n*, demòkracjò *f*, władza / panowanié lëdu [tegò -twa, ti -cji]

ludowy *ad* lędowi; **pismo** ~we lędowé pismiono || pismiã, lędowô gazéta; **sztuka** ~wa lędowi kùnszt / lędowô sztëka; ~ **rzeźbiarz** / **muzyk** / **arysta** lędowi rzezbiorz (*a.* żłobiòrz) / mùzykañt / artista; **pieśń** (**piosenka**) ~wa lędowô piesnia / *arch* piosna (*zdr.* piesniczka, piosenka) / spiëwa; *lok.* szãtopórka, kùran(t)ka || kòranka, chòranka, frantówka *f*; **taniec** ~ / **tańce** ~we lędowi tuñc / lędowé tuñce; **strój** ~ / **stroje**~we strój lędowi / stroje lędowé; ~ **instrument** lędowi statk / jinstrument; **szkoła** ~ *hist* lędowô szkòła (*dzys.* pòdstawòwò szkòła); **nauczyciel** ~ *hist* lędowi szkòlny

ludoznawstwò *n* lëdoznòwstwò *n*, etnografjò *f*, nôùkòwé (*a.* ùczbòwé) badanié kùlturë lędowi (*colemàlo:* badanié wieszczi kùlturë rozmajitëch lędów)

ludożerca *m* lëdożërca, *rzad* lëdzyjòdòrz; *ew.* (pò)żërca lędzy, kanibal *m*

ludożerstwò *n* lëdożërstwò *n*, kanibalizm *m*

ludwisarnia *f* òdlewniò *f*

ludwisarski *ad* òdlewniczi

ludwisarstwo *n* òdlewnictwò *n*, òdlëwanié i òbròbka przedmiotów z bronsu, kòpru (*miedzë*) *a.* z mòsãdzu, np. zwònów, figùrów na pòmniczi, dòwnëch kanónów *itp.*

ludwisarz *m* òdlewnik *m*

ludyczność *f* ludycznosc *f*

ludyczny *ad* ludiczny, zabawòwi, bawiący, rozegracyjny (*Gò*), przeznaczony do rozegracji

ludzie *pl* lędze *pl*; ~ **pracowici** robòcy lędze; ~ **leniwi** / **opieszali** zgniłi / òpieszali lędze; ~ **niedbali** niedbałi lędze; niedbòłkòwie *pl*, òprzëlstwò *n*; **tacy** / **ci** / **zwykli** / **normalni** / **przeciętni** / **młodzi** / **starzy** ~ tacz / ti (*a.* ny) / zwëczajny / normalny / strzédny (*a.* przecãtny) / młodi / stòri (*a.* stari) lędze; **uciekać** / **stronić** / **trzymać się z dala od ludzi** ùcekac / stronic / trzëmac sã z daleka òd lędzy; **unikać ludzi** ùmëkac sã / czajic sã przed lëdzama; **wystrzegać się złych ludzi** wëstrzegac sã zlich lędzy; **garnąć się do ludzi** garnac sã do lędzy

ludziska *pl* lëdzëska, lëdzëszcza; *ew.* z *polit a. pieszcz* ludkòwie *pl*

ludzki *ad* 1. lëdzchi, człowieczi [Ród lëdzchi. Nòtëra lëdzkò. Tegò nijak ni mòzna pòjic (*pòjãc*) lëdzczim rozëmã. - *Ra*]; ~ **ród** / **gatunek** lëdzchi ród / òrt; ~**ka** **natura** lëdzkò (*a.* człowieczò) nòtëra / prziroda; **wrodzone cechy** ~**kiego** **charakteru** wrodzoné znanczi (*a.* cëchë) lëdzczégò charakteru; 2. lëdzchi, dobri / wërozëmiałi; ~**kie** **uczucia** / **odruchy** lëdzczé wsczëca / òdruchë; **po** ~**dzkù** **się obejść** / **zachować** pò lëdzkù (*dobrze* / bëłno) sã òbënc / zachòwac. *Por.* człowieczy

ludzkość *f* **1.** ogół ludzi żyjących na Ziemi: lëdzkòsc, lëdzczëzna *f*, lëdztwò *n*, wszëtcë lëdze na Zemi; **poświęcić się dla dobra** ~ści pòswiãcëc sã (a. òfiarowac sã) dlò dobra lëdzkòscë; **2.** lëdzkòsc dobroc, wërozëmiałosc *f*

lufa *f* **1.** lófa (|| *arch* lópa) *f*; ~ **gwintowana** gwintowónò lófa; ~ **armaty** lófa armatë / kanónë (*ew.* przë armace / przë kanónie); **armatnia** / **karabinowa** ~ armatnò / karabinowò lófa; **podwójna** ~ pòdwójnò (a. dëbeltnò, dëbeltowò) lófa; **2.** dwója, lófa *f*, stãpién niedostateczny, òcena niedostatecznò

lufcik *m* luka, luczka *f*, wëwietrznik *m*, òczenkò *n*; *ew.* wentilacjò *f* [ti -cji], kròtka wentilacyjnò

lufka *f* **1.** lófkã *f*, mólò lófa (np. przë pistólu / browningù); **2.** (*cygarniczka do papierosów*) szpëc do cygaretów

luft *m* **1.** lëft *m*, pòwietrzé *n*; **świeży** ~ swiëzi lëft, swiëzé pòwietrzé; **2.** rëra òd piëcka, sopùch *m*; **coś jest do ~tu** cos je do piardu / do nicze(gò), cos nie je nic wòrt; *ew.* *ir:* pipã tobaczi to je wòrt (*Bù*); **ktoś jest do ~tu** chtos je do nicze / (a. chtos nie je do nicze(gò)); chtos do niczegò sã nie nadaje || nadòwò; chtos nie je zdatny do nicze

lugier *m* żeg luger *m*

lugrotrawler *m* żeg lugrotrawler (*wym.* -trawler)

lugrowy *ad* żeg lugrowi

luidor *m* lujidór [tegò -dora], ludwik *m*

luk *m* (*właz, drzwiczki w suficie, podłozie, ścianie*) luka, *zdr* luczka *f*; *ew.* dwiërczi *pl*; *w zn.* *dziura, wlot do gołëbnika:* dzura, luczka, **patrzëca lok**, *arch f* {‘luka’ *in arch sli* = jeden z sznurów, jaczé skracóné razã twòrzã pòwròz, grëbszã linã [Sztërelukòwi pòwòr’z. Lz]} [Spikrzowé luczi. Òn zdrzòł przez lukã na dól, na pòdwòrzé. Karczmòrz włòzł lukã w sklep. Wiòlgò luka na òkrãce jész nie bëła zamklò. Chòc je ju pózno, të doch swòjèch luk (*tu fig: òczu*) jész nie òtwòrził. – Lz Zamkni patrzëcã òd gòlãbnika. Sy]. *Por.* **właz, wrota**

luka *f* **1.** (*brak, pustka, przerwa*) luka *f*, brak *m*; *ew.* pùstka, przerwa *f* [Mòja wiëdzò ò tëch sprawach mò jész wiòldzé luczi. Pò tim wëpòdkù jemù òsta luka w pamiãcë. Gò]; ~ **w prawie / prawna** luka w prawie / prawnò; **2.** *zob, luk*

lukier *m* cëkrowina *f* (*Tr*), luker *m*, cëkrowò pòlewa (z roztopionégò cëkru)

lukowy *ad* òd luczi / do luczi; **klapa ~wa** klapa / wiekò òd luczi; *ew.* luka *f*

lukratywnie *adv* kòrzëstno, òplòcalnie, zwëskòwno; *ew.* lukratiwnie || -wno; **interes przedstawiał się** ~ geszeft / jinteres przedstòwiòł sã kòrzëstno; wëdrzało, że na tim dò sã dobrze zarobic / że z tegò bądze wiòldzi dochód / że na tim mdze dobri zòróbk / że to bądze dochòdowi geszeft / że na tim bądze sã mógl zgroszëc / òblòwic

lukratywność *f* wësokò dochòdowòsc / òplòcalnosc; *ew.* lukratiwnosc. *Por.* **zysk**

lukratywny *ad* kòrzëstny, dochòdowi, òplòcalny, zwëskòwny; *ew.* dobri, bëlny, lukratiwny; ~ **interes** kòrzëstny / dochòdowi *itp.* geszeft / jinteres; *ew.* òblów *m*, sznërga *f* [to bëł òblów, to bëła sznërga]; **robić ~ne interesy** robic kòrzëstné / dochòdowé / òplòcalné *itp.* geszeftë.; **zrobić ~ interes** zrobic dobri (a. kòrzëstny *itp.*) geszeft, zrobic dobrã sznërgã; *ew.* òblòwic sã, miec dobri òblów. *Zob.* **zysk (osiãgnãc ~), zyskowy**

lukrecja *f* bot lukrecjò *f* [ti -cji]

lukrecjowy *ad* lukrecjowi; ~**wa słodycz** lukrecjowò słòdkòsc / miòdnosc

lukrować *v* cëkrzëc, òblewac / pòlewac lukrã / cëkrowinã

lukrowany *ad* cëkrzony, lukrowóny, òblóny / pòlóny cëkrã / lukrã / cëkrowinã

lukrowy *ad* lukrowi, cëkrowi; ~**wa polewa** lukrowò pòlewa

luks *fiz* luks

luksfer *m* luksfer *m* (sklanò kachla)

luksomierz *m* luksomiërz *m* [tegò luksomierza, na luksomierzu]

luksus *m* bôgactwò *n*, dostatk, luksus, przepich *m*; *ew. żart*: rozpùsta *f*; **żyć w ~sie** žec w bôgactwie / dostatkù / **luksusu** / przepichù; **pozwolić sobie na ~ mieszkania w hotelu** pòzwòlèc so(bie) na luksus mieszkaniò w hòtelu / w gòscyńcu; **nie stać kogoś na ~sy** nie stac kògòs na luksusè / *żart* na taką rozpùstã; **podatek od ~su** pòdatk od luksusu. *Por. dobrobyt, dostatek*

luksusowo *adv* luksusowò, bôgato; **książka ~wo wydana** ksążka wèdónò luksusowò / bôgato; ~ **wyposażone mieszkanie** luksusowò wèpòsazoné / ùrządzóné mieszkanié

luksusowy *ad* luksusowi, bôgati; ~ **samochód / jacht** luksusowi autól // -wé auto / luksusowi jacht / żeglôcz *a*. luksusowò żeglówka; ~ **dom** luksusowi / bôgati bùdink *a*. luksusowò / bôgato wèpòsazonò wila; ~**we mieszkanie** luksusowé mieszkanié; ~**we wydanie (książki)** luksusowé / bôgaté wèdanié (ksążczy); *ew.* bôgati, luksusowi wèdòwk (ksążczy). *Por. dostatni*

lukullusowy *ad* bôgati, lukùllusowi; **uczta ~a** lukùllusowò (bôgatò) biesada / czesta / gòscètwa; bôgati, widzałi (*a.* òkazałi) bal

lulać *v* **1.** *kołysać do snu*: kòlibac || kòlèbac, biż(k)ac (|| *lok* bùżkac), bib(k)ac, bibùlkac, *lok*: bijac, biżlowac, ùrt(ot)ac [Jò ce bądã **bibkała** / bibùlkała. Bądã cebie **biżała**. Sy Białka bùszkò dzeckò w sen. *Lz* Pùdziesz lulkac. A terò pùdzemè lulkù. Sy]; **2.** *usypiać dziecko*: *ew.* ùspawac dzeckò [òna je ùspòwò]; *por. ululać*; **3.** *spać pieszcz.*: żużkac, haszkac, lul(k)ac, spatkac: jic lulkù / haaa / haaaszku, spatkù

lulek *m* bot przèdròżnik; *ew.* grónuszk *m*, kadzelnica *f* {‘grónuszk’ *dost.* = *garnuszk*; ‘kadzelnica’ *dost.* = *pol. kadzielnica*}

luli (lulaj) (*śpiew*: *uśnij*) bi bi („bibi, bibi, Jezèskù”...); biża, biżahaha; biżaneczka („biżaneczka, zamkni òczka”...); bibón („bibón, bibón, bibóna...”); aaa || haaa, *rzad*: luli luli laj [Biżaneczka, zamkni òczka, biża, biżahaha, zamkni òbadwa. Biżaneczka, biżana, zjedlè wilcè **barana**, a òwieczkã **psy, psy, psy, spij syneczkù spij, spij, spij.** wilcè zjedlè barana, a òwieczkã **psy, psy, psy, a të Jankù spij, spij, spij.** - Sy]

lulka *f* pip(k)a *f.* *Zob. fajka*

lulkowy *ad* (*od: lulek*) przèdròżnikòwi, z przèdròżnika; **wywar** ~ wèwar (harbata) z przèdròżnika

lumbago *n* *med* („postrzat”) wilk *m*, *lok* sòdzela *f*; *ew.* lumbagò *n* - mòcny ból w krzizach [We mie sòdzela wlazła i nie chce wèlezc. Sy]

lumen *m* *fiz* lumen *m*

lumenomierz *m* lumenomièrz *m* [tegò lumenomierza]

luminal *farm* **luminal** *m* (proszk *a.* pèle na ùspòkòjenié *a.* na spanié)

luminacja *f* *fiz* luminacjò *f* [ti -cji]

luminarz *m* luminòrz [tegò luminarza], *ew.* méster, *lok* słòwnik *m* (*f*: stolèmka, mésterka, słòwnica); człowiek wèbitny, sławny; wiòldzi ùczałi *a.* artysta, ùtwòrca; pòczestnò / baro zasłużonò, znónò òsoba; wiòlgò / wèbitnò pòstac; „stolèm” *m* {‘słòwnik’ *in* = *pol.* a) *czł. towarzyski*; b) *chwalipięta, samochwał*; ‘méster’ = *pol.* a) *mistrz*; b) *majster, rzemieślnik*} [Słòwnik Dërda pòchòdzył z Wiela. Sy Gerard Labùda, stolèm pòlsczi i kaszèbsczi historiografii. Na festiwalu w Gdini zjawilè sã stolèmi pòlsczi kinematografii. *Gò*]. *Por. filar*

luminescencja *f* *fiz* luminescencjò *f* [ti -cji], swiéceńié wèwòlóné przepliwã prądu elektrycznégò przez gaz

luminescencyjny *ad* *fiz* luminescencyjny

lump *zob. łachmaniarz, nicpoń*

lumpenproletariat *m* lumpenproletariat *m*

lumpenproletariacki *ad* lumpenproletariacczi

lumpenproletariusz *m* lumpenproletariusz; *ew.* biédòk, òbdzartélc, òberwańc *m*

lumpowski *zob. nicponiowaty, próźniaczy*

lunapark *m* lunapark *m*, wesołé miasteczkò
lunaticzka *f* lunaticzka *f*
lunatyk *m* lunatik *m*
lunatyzm *m* lunatizm *m*
lunać *v* chilnać; ~ **na kogo wodę** chilnać a. chlus(t)nać na kògòs wòdã; **deszcz ~nął jak z cebra** deszcz chilnął jak z wãbórka / z cebra / jak z beczczi / zaczął lóc całima wãbórkama {słowò ‘ceber’ nie je dzys ùżiwóné, le: wãbórk}; ~ **kogo** ùderzéc / chilnać / przërznąc / wprac / wëniécéc méznąc kòmù. *Por.* **chlapnać, chlasnać, chlustnać**
luneta *f* **1.** *opt* luneta, *Tr:* zdrzelówka *f*, teleskòp; *ew. neol:* dółowzér, *żart:* cziczter *m*; **2.** *archit* luneta *f*
lunetka *f* (*mała luneta*) lunetka *f*
lunetowy *ad* lunetowi
lunięcie *n* chilniãcé *n*
lunonauta *m* ksãżęcznik *m* [Nim ksãżęcznicë zajachelë na Ksãżęc, to òni gò nòrzód cziledzesat razy òkrãżëlë. *Sy*]
lupa *f* lupa *f*, s(z)kło pòwi(ã)kszajacé; **brać cos / kogoś pod ~pę** brac cos / kògòs pòd lupã; rozpatrëwac cos (*a.* czëjes pòstãpòwanié) baro dokładno; wjimno analizowac jakãs sprawã
lupinoza *f* *wet* lupinoza *f*, chòroba òwc a. kòni wëwòlónò alkaloidama zawiartima w lëpinie
lupka *f* (*zdr od: lupa*) lupka *f*, mòlé skło pòwikszajacé
lura *f* (*rzadki napój a. rzadka zupa*) piżula, *arch* rzadota *f*; *ew.* słabò / wòdowatò / „cenkò” kawa / harbata [Rzadota nie je dlò chłopa. *Sy*]
lurka *f* (*zdr od: lura*) piżulka *f*
lurowaty *ad* piżulowati, wòdowati, rzòdczi, cenczi, mòcno „òchrzcony”
luster(ecz)ko *n* zdrzadełkò *n*, szpédzelk *m*; „~, **powiedz przecie, kto jest najpiękniejszy w świecie?”** „zdrzadełkò, tã le mie rzeczë, chto je nòpiãkniészci w swiece?”; ~ **samochodowe** zdrzadełkò w auce / autole
lustr *m* lustr *m*, swiécëna (*Tr*) *f*, farba ceramicznò ò metalicznym pòliskù
lustracja *f* lustracjò [ti -cji], kòntrola *f*, òbzérczi *pl*, przegład, przezér *m*
lustracyjny *ad* lustracyjny, kòntrolny, òbzérkòwi (*Tr*)
lustrator *m* lustratòr [tegò -tratora], kòntroler || kòntroléra, *Tr:* òbzéròcz *m*
lustratorka *f* lustratòrka, kòntrolérka, *Tr:* òbzéròczka *f* [ti -stratòrczi / -lérzci / -zéròczzci]
lustro *n* zdrzadło (*Sy*) *n*, szpédzel *niem. m*, zwiercadło *lok n*; **przeglądać się w ~trze** przezerac sã w zdrzadle / w szpéglu, szpéglowac sã; **spójrz najpierw w ~!** przëzdrzë sã nòprzód w zdrzadło / szpédzel!
lustrować *v* òbzerac, przezerac, kòntrowac, lustrowac
lustrzanka *f* fòtoaparac zdrzadełkowi; *ew.* lustrzanka (*pol.*) *f*
lustrzany *ad* zdrzadłowi, *zdr* zdrzadełkòwi, szpégłowi, *zdr* szpédzelkòwi; *ew.* zwiercadłowy || -dlany; ~**ne odbicie** òdbicé w zdrzadle / szpéglu *a.* zdrzadłowé òdbicé (òbròz òdwrócony / òpaczny, jak w zdrzadle); **szkło ~ne** zdrzadłowé skło; skło do / òd zdrzadła / szpégła; w *zn.* *blyszczący, podobny do lustra:* sklëniący / łiszczący / łsniący jak zdrzadło / szpédzel; **szafa ~na** szafa ze zdrzadłã / szpégłã; **sala ~na** zala ze zdrzadłama *a.* zdrzadłowò zala
lustrzeń *m* *icht* karp królewsczi
lúsnia *f* lësznia, lëszniònka *f* – specjalnie wëdzãté zelazło (plaskatnik), służacé do ùtrzymaniò rozstawù dròbk na spòdkù zniwnégò wòza [Lësznia pãkła (*stało sã, ni*

- ma czegò żałowac*); Lësznią kòmù zadwignąc (*ùderzëc kògò*). Lëszniónka mò ùsze a pletwie. - Sy]
- lut** *m* (*stop metali, np. cyny, do lutowania*) lut *m*; ~ **cynowy z kalafonią** cëna (cënowi lut) z kalafonią (*arch: z òrpësã*)
- luter, ~anin** *m* lëter, ewangelik *m*; *pl: lëtrzë || lëtrowie, ewangelicë || rzad -kòwie* [Miedzë nama je wiele lëtrów. Nie wierzë lëtrowi! *Ra*]
- luteranizm** *m* lëtrzëzna *f*, lëterstwò *n*, lëterskô wiara, lëtersczé wëznanié wiarë; **wyznawcy ~anizmu** ewangelicë, lëtrzë || lëtrowie *f*
- luteranka** *f* lëterka; ewangeliczka *f* {‘lëterka’ *in = pol. literka* *zdr od: litera, znak pisarski*)
- luterਾਂski** *ad* lëtersczy, ewangelëcczi; ~ **kościół / zbór** lëtersczy / ewangelëcczi kòscół
- lutniczy** *ad* lëtniczi; **rzemiosło ~cze** lëtniczé rzemiãsło; wërób i naprawa drewnianëch statków (jinstrumentów) strënowëch (skrzëpiców, gitarów *itp.*)
- lutnia** *f muz* lëtniô *f*
- lutnik** *m* lëtnik *m*, méster wërôbiający a. naprôwiający jinstrumentë strënowé, drewniané (skrzëpice, gitarë *itp.*)
- lutniarz, ~nista** *m* lëtniôrz, lëtnista *m*
- lutniowy** *ad* lëtniowi
- lutnistka** *f* lëtniôrka, lëtnistka *f*
- lutować** *v* lutowac (|| *lok* ludowac); ~ **dziury w garnkach** lutowac, cënowac {‘cënowac’ = *pol. cynować, pokrywać cyną*}; ~ **końcówki przewodów** lutowac / cënowac kùnôszczy kabelków / przewodów
- lutowanie** *n* lutowanié; *ew. cënowanié n*; **kolba do ~nia** lutownica *f*
- lutowiny** *pl* lutowinë, cënowinë *pl*
- lutowy** *ad* gromicznikòwi, lutowi
- lutry** *pl* skórczi wëdrë
- luty** *m* gromicznik, luti *m* [Mróz jak w lutim. *Ra*]
- luz** *m* lóz *m* – **1.** òblózowanié, òblóznienié *n*; ~ **na kierownicy** *aut* lóz na czerze; **zbyt wielki / mały** ~ za wiôldzi / môli lóz; **2.** *wolne miejsce*: plac *m*, miescé *n* (wòlny plac, wòlné miescé); **wewnątrz jest jeszcze ~, a przy drzwiach taki tłok** bënë jesz je plac / lóz, a przë dwierzach taczì tłok; **3.** òdprãzenié psychicznë, swòbòda, brak szturu (discëplinë) przëmùszu; **zrobić coś na ~zie** zrobic cos swòbòdno / na lózu / bez (przë)mùszu / pòspiechù / jakbë òd niechceniô; **4.** *zob. szczelina*
- luzem** *adv* **1.** *o drobnych przedmiotach, np. cukierkach*: lózã; **cukierki** ~ bómczy lózã, bómczy lóz sëpónë; *ew. bómczy lózé / sëpónë / włożoné w tut(k)ã*; **2.** *samopas - o zwierzętach, np. koniach, nie przywiązanych, idących swobodnie, żołnierzach chwilowo bez nadzoru*: lóz, lózã, swòbòdno, wòlno [Lózã so chòdzëlë bez wszelejaczì kòmeńdë. *Ra*]; **źrebięta chodzą sobie ~ po łące** zgrzëbiãta chòdzą so(bie) lóz / swòbòdno / wòlno pò łące
- luzak** *m* **1.** lóz kón; kón niezaprzëgli, biegnący kòle klaczë; **2.** lózòk *m*, kónszczy pachòłk; w dównym wòjskù pòlsczim: żòłnërz prowadzący lózégò (nieòsodłónégò, niezaprzëglégò) kònia
- luzować** *v* **1.** lózowac – zastãpòwac, zmiéniać kògòs, *np. ò żòłnërzach na warce* [Lózowelë sã co dwie gòdzënë. *Ra*]; **druga kompania luzuje pierwszą** drëgò kòmpaniô lózëje pierszą – tj. pierszò kòmpaniô òdchòdò, a drëgò zajmùje ji stanowiska; **2.** *w zn. poluzniać, rozluźniać, np. pętlę*: lózowac, pòpùszczac, zmniesz(iw)ac naprãzenié; *ew. pòlózniwac, rozlózni(w)ac*; ~ **linę / pętlę** lózowac / pòpùszcz(iw)ac / pòlózniwac linã / zòdzerzgã; **3.** spùszcz(iw)ac (z wãzëska) / pùszczac wòlno, *np. krowã, żebë so pòchòdzëła swòbòdno pò łące*

luzować się (*poluźniać się*) lózwac sã, robic sã lóz / lóznym, dostawac lóz, pòlózniwac sã [kòłto sã lóžėje / dostaje || dostòwò lóz / pòlózniwò sã]

luzowanie (się) *n* lózwanié (sã); *ew.* pòpùszczanié, pòlózniwanié *n*

luźnie *zob.* **luźno**

luźno *adv* lóz, lóžno, *rzad:* lózo; **(naj)~niej** (nò)lózni, (nò)barzi lóz (lózo / -zno) – **1.** *np.* *o rozciągniętej linii:* swòbòdno, wòlno, bez naprãzeniò / nacygnieniò; **2.** *o zwierzętach spuszczonech z uwięzi:* swòbòdno, wòlno, bez wãžëska / lińcucha / pòwroza {‘lózo’ *in* = *pol.* *pusto. próżno*}

luźność *f* lóznosc || -nota *f*, lóz *m.* *Por.* **luz**

luźny *ad* lóz, lózny, *rzad:* lózy; **(naj)~niejszy** (nò)lózniészi *a.* (nò)barzi lóz (lózy / -zny) {‘lózy’ *in* = *a*) *pol.* *pusty, próżny, bez zawartości, np. Lózò (pùstò) bùdla. Lózo (bez towaru, próżnym wòzã) òn dodóm wrócył; b) próżny, pusty, np. o strãku*}; **~ne ubranie** lóz(né) òbleczenié / òbùcè; **~ne kartki** lóz(né) kòrtcz; **~ny związek** lózy związk; **sprawy będące w ~nym związku** sprawè, co sã ze sobã słabò pòwiãzóné / co sã w lózym związku; **~ne myśli** lóz(né) („òderwóné”, nieskładné, nieùpòrządkòwóné) mèsłè; **~ (wolny, swobodny) bieg silnika** *m aut* lóz(ny) / wòlny / swòbòdny biég mòtóru

lwi *ad* lwi (|| *arch* lewi) [Lwiò skóra. *Lz*]; **~a paszcza** *a* *dost:* lwi pèsk, lwiò paszczãka; *b) bot* lewijòk *m*, lwié pèsczi *pl*; **~e serce** lwié serce - *w zn.* wiòlgò òdwòga / dzyrskòsc; chtos nieùstraszony; **~a siła** lwiò mòc / sèła [To bëła dècht lwiò sèła. *Ra*]; **~a część** (nò)wikszi dzél; **~a grzywa** lwiò grzèwa; **lwi pazur** lwiò pazura; **tu pokazał swój ~ pazur** tu pòkòzòł swòjã lwiã pazura - *tn.* tim czènã / *w ti* drobnostce pòkòzòł na co gò je stac; òkòzòł swòjã ùmiejãtnosc, swòj szèk / talent

lwiarnia *f* lwiarniò *f*, pòmieszczènié dlò lwów

lwiątko *n* lwiątkò *n.* *Por.* **lwią, lewek**

lwica *f* lwica, lewka, *arch* lewina *f* [Òdwòznò jak lwica. *Ra* Lewka mò czasã gòrszé pazurè òd lwa. *Sy*]

lwiczka *f* lwiczka *f*

lwią *n* lwiã (|| *arch* lewiã || léwiã) *n* [Czej jem bëł w Berlènie, tej jem widzòł lwicã è mòlé lwiãta. *Ra*]. *Por.* **lwiątko, lewek**

lwisko *m* lwiskò || lwiszczè *n*

lynch *m* lincz, samòsąd *m* - nielegalné, samòwòlné wèkòn(yw)anié karè na lèdzach pòdezdrzònèch ò przestãpstwò

lżący *ad* rãgajãcy, wèzèwajãcy; wèrãpiãjãcy. *Por.* **lżyć**

lżej *zob.* **lekko**

lżejszy *zob.* **lekki**

lżenie *n* wèzèwanié, zniewòžanié, przeklinanié, wèrãpianié, (ù)rãganié (kògò - słowama) *n*, zniewòžzi *pl.* *Zob.* **lżyć**

lżyciel *m* rãgòrz, rãgòcz, wèrãpiòcz *m*

lżyć *v* wèzewac, zniewãzac (kògò), (ù)rãgac(kògò), *lok:* wèrãpiac (kògò), rãpic (kògò) [òn gò wèzèwò / zniewòžò / rãgò / wèrãpiò / rãpi; Òna gò rãgò. Nie wiém, co to je, wszescè mie rãgajã. Òni jã tak ùrãgelè. Òna gò wèrãpiała. Wèrãpiòł mie w òbliczu lèdzy. Òn miã zniewòžò. - *Sy*] {*kasz.* ‘(ù)rãgac kògò’ – *por. pol.* *urãgac komu*; *kasz. arch* ‘lžec’ = *ùłatwiac*; *por. arch* ‘lžec’ = *robic sã lžèszì*}

lżyć się wèzewac sã, rãgac sã (wzajemno, jeden / jedno drèdzégò), zniewãzac sã (słowama)

lżywy *ad* ùrãglèwi, chamsczi, pèskati

Ł

Łaba *f geo* Łaba, Elba *f*

łabędzi *ad* kôłpi, łabądzy, łabądzowi; **śpiew** ~ kôłpi / łabądzy / łabądzowi spiew; ~ **pierzę (pióra)**; kôłpié / łabądz(ow)é piérzë (pióra); ~**dzia szyja** kôłpiô / łabądz(ow)ô szëja; *ew.* szëja (długô) jak kôłp / łabądz

łabędziatko *n* kôłpiã, kôłpiãtkò, łabądzã, łabądzãtkò [tegò kôłpiëca || kôłpiãca / kôłpiãtka / łãbãdzëca / łabądzãtka [Dwòje kôłpiãt plëwało pò mòrzu. *Ra*]

łabędziowy *zob.* **łabędzi**

łabędź *m* kôłp, łabądz *m*; *pl.* kôłpie, łabądze [tegò kôłpia / łabądza; Przelatiwatë co noc trzë łabądze. *Lz*]; ~ **młody / mały** kôłpik, łabádzk *m*; *por.* **łabędziatko**; *ew.* młodi / môli kôłp / łabądz; ~ **niemy** sniegùlc *m*; **dziki** ~ dzëczë / dzëwi kôłp / łabądz [Dzëwë kôłpie trôfiają sã czasã na Môłim Mòrzu (w *Pùcczi Zatoce*). *Ra*]

łach *m* **1.** *zob.* **łachman** {*kasz.* ‘łach’ = *chłop wësoczi*}; **2.** *zob.* **łachmaniarz**

łacha *f* **1.** *zob.* **ławica**; **2.** *por.* **zatoczka** {*kasz.* ‘łacha’ *rzad* = *kałuza* – *zob.*}

łachman *m* kòdra (|| *lok* kùdra), szôtorã, *rzad:* łacha, *lok* chùła, *ew.* rëpieca *f*, lump *m*; *pl.* kòdrë, szôtorë, łachë, rëpiece, lumpë {‘rëpieca *f* / ‘rëpiece’ *pl* - *in* – *zob.* rupieć} [W taczich łachach chòdzysz do kòscoła! Zabrelë ji wszeden dobëtk, le łachë na ni òstawilë. - *Ra* Ùłóž le nôprzód swòje łachë, niech sã tak nie wôlają wszãdze. Jak chtos kògòs zabije, to ten zabójca, zëbë to sã nie wëdało zakòpiwò rëpiece (*tu: ruchna, obleczenié*) tegò, zabitëgò, ale sòm w rokù ùmiérò. - *Sy*]; **w ~ach** w kòdrach, w szôtorach, w łachach, w lumpach [W taczich łachach chòdzy, jaž sã žòl robi na niegò wzerac. *Sy*]

łachmaniarski *ad* kòdrowati, szôtorowati, strëszacczi, dzadowsczi, lumpòwati; *ew.* òbdzarti, òbszarpóny, òbszargóny

łachmaniarstwo *n* strëszactwò, dzadowstwò, gałgaństwò *n*, *pl.* strëszë, dzadowie, òdzartëlcowie, szargani, òbszarpańcowie. *Zob.* **gałgaństwo, motłoch**

łachmaniarz *m* òberwańc, òbdzartëlc, òbkłatańc, szargan, szargùlc, szôtornik, kòdròcz, szërmiãga, lump(elman), łach, łachtòj, łachùder *m* {‘łach’ *in* = *pol. czł. wysokiego wzrostu, dryblas*} [Jaczis łachùder krący sã pò wsy. Ten łachùder wëglądò (*wëzdrzi*) jakbë gò psë mielë w robòce. Dwùch łachtajów jidze drogã. Të łachtaju! Wëglądò jak tacji łachtòj. - *Sy*]. *Por.* **dziad, nicpoń, żebrak**

łachmyta *zob.* **łachmaniarz, nicpoń**

łachudra *zob.* **łachmaniarz, nicpoń**

łaciarcz *m* òbsziwajk *m*

łaciaty *ad* (*pokryty łatami albo plamami*) łacati, plachcowati || plachcati; pòkrëti łatama / plachcama (*cemnyma, np. czòrnyma, brunyma a. jasnyma, np. biòfima*); *ew.* plamisti, pòplamiony; **krowa** ~ łatula, *lok* plachcònka *f*; *ew.* *bestri* – *zob.* **pstrokaty**; *o ubiorze* – *zob.* **łatany**

łacina *f* łacëzna || *lok* łacëna *f* [Òn rozmiòł łacëną. *Lz*]; **po ~nie** pò łacëznie [Òn gòdòł pò łacënie jakbë jaczi przeór. *Lz* Przódë w kòscelë bëła mszò pò łacënie òdpròwiòńò. *Gò*]

łacinnik *m* łacëznik *m*

łaciński *ad* łacyńsczi, łacëzniany (*Tr*) [Łacyńskò ksążka. Ksądz mòdlił sã pò łacyńskù. *Lz* Mòdlił sã z łacyńsczi ksążczi. Mòwa łacyńskò. *Ra*]

łacnie *zob.* **łatwo** {*kasz. arch* ‘łôcnie’ = *wierã, chëba* – *zob.* chyba}

ład *m* pòrządk, *arch* łòd [tegò pòrządkù / ładu]; *ew.* w *zn. dobry stan:* szëk *m*, w *zn. schludność, czystość:* òchãda *f*; **bez ~du** bez ładu (*Ra*); **nie ma w tym (tekście) ładu ani składu** w tim (teksce) ni ma ładu ani składu (ni ma logicznëgò pòrządkù; brak je logiczi); **trudno z nim dojść do ~u** trudno / cãžkò je z nim dóńc do ładu / do rëchtu / do pòrządkù; z nim do ładu nie dóńdziesz; *ew.* jegò tak zarò nie rozgrëzesz; z nim trudno je sã dogadac; człowiek ni mòže gò (z)rozmiòc (ò co mù chòdzy)

ładnie *adv* piękno, *pot* fëjn(o) *niem.*, *rzad* spòsobno, ładnie, szëkòwno; ~ **dzis** **wyglądasz** (të) piękno / fëjn(o) dzys(ô) / spòsobno wëzdrzisz / wëzéròsz; ~ **śpiewasz** piękno / fëjn(o) spiéwòsz; ~ **ubrany** piękno / fëjn(o) / spòsobno / szëkòwno òblokli; (**naj**)**ładniej** (nô)piākni, (nô)fëjni, (nô)spòsobni, (nô)szëkòwni, *rzad* (nô)ładni. *Por.* **pięknie, kształtnie**

ładnieć *v* piākniec, robic sã (coròz) piākniészzi / spòsobniészzi / ładniészzi; *ew. rzad. o dziewczętach dojrzewających:* kwiatowac [òne piāknieją / kwiatëją]. *Por.* **pięknieć**

ładniutki *zob.* **piękny, urodziwy**

ładność *zob.* **piękno(ść), uroda, kształtność**

ładny *ad* piākny, *pot* fëjn(y) *niem.*, *rzad* spòsobny, ładny, szëkòwny; ~ **kawaler** spòsobny / fëjny / piākny kawalér / bëniel / knòp; (**naj**)**ładniejszy** **1.** *o przedmiotach:* (nô)piākniészzi, (nô)spòsobniészzi, (nô)szëkòwniészzi; *rzad* (nô)ładniészzi; **2.** *o ludziach, kobietach:* (nô)piākniészzi, (nô)spòsobniészzi, (nô)ùrođniészzi; *rzad:* (nô)ładniészzi (nô)snòzsi, (nô)barzi piākny / spòsobny / ùrođny / snòzi. *Por.* **piękny, przystojny, kształtny**

ładować *v* kłasc, nakładac, ładowac [Òni ładëją bülwë na wóz. Dzys më mùszimë trzë wòzë drzewa ładowac. Lz]; ~ **na wóz / okręt** ładowac / kłasc na wóz / òkrăt; ~ **akumulator / baterię** ładowac akùmùlátor / bateriã; ~ **karabin (naboje do komory nabojoyej)** ładowac karabin / strzëlba / flińtã / fùzjã (nòbòje / patrónë / kùle) do kòmòrë nabòjowi; *ew.* wtëkac ładënczi / nòbòje, wetknąc patrónã / ładënk / nòbój; *ew.* nabijac (dòwnã) strzëlbã prochã i kùlã [Lesny ładowòł swòjã flińtã. Òn wetkł nowi ładënk we flińtã. Lz]

ładowanie **1.** *załadunek towarów:* ładowanié, kładzenié / nakłòdanié *n.*, *rzad* zaladënk *n* (towaru, np. na wóz); **2.** *el* ładowanié (prądã) akùmùlatorów, baterii elektricznëch, *ew.* kòndensatorów; **3.** *mil* ładowanié karabinu || -na, tj. ładowanié nòbòjów (= patrónów / kùl) do kòmòrë nòbòjowi; *ew.* wtikanié patrónów / ładënków do flińtë; *ew.* nabijanié (dòwnëch) strzëlb prochã i kùlama. *Por.* **napełnianie**

ładowany *ad* ładowóny; *ew.* napełniwóny, fùlowóny; *o strzelbie, flincie:* (na)ładowónô / nabijónô (a. nabitô) strzëlba / flińta / fùzjò [Òn miòł ładowónã (naladowónã) flińtã w rãce. Lz]; **akumulator sucho** ~ akùmùlátor sëchò ładowóny

ładowarka **f** **1.** *mech* ładowarka, kòparka *f*; maszina do ładowaniò materiałów sëpczich, np. wãgla; **2.** *el tech* ładowarka *f*, ùrządzenié (mòli prostownik) do ładowaniò mòłëch akùmùlatorów elektricznëch, np. przë telefonach kòmòrkòwëch

ładownia *f* ładowniò *f* – **1.** na òkrãce: kòmòra (pòmieszczenié) na towòr; **2.** dzël stacji banowi z ùrządzeniama do ładowaniò i rozładiwaniò towarów

ładownica *f* kùlnik *m*, patróntasza *f*; *ew.* torba (a. pas) na „kùle”, tj. patrónë / nòbòje / ładënczi

ładowniczy **1.** *mil* ładowniczi, amùnicyjny *m*; *ew.* pòdòwòcz amùnicyji (Gò), zòłnérz zajmùjący sã ładowaniem nòbòjów / amùnicyji do armatë; **2.** *ad* ładowny, nakłòdny; służyący do ładowaniò; **dźwig** ~ dwig ładowny; **prądnicza ~cza** ładowné dynamò *a.* ładownò prądnicza; **3.** *zob.* **ładownik**

ładownik *m* *mil tech* ładownik *m* – **1.** zasobnik amùnicyji, kaseta **z** patrónama / nòbòjama; **2.** przërzãd / ùrządzenié do ładowaniò amùnicyjã pasów i magazynków do karabinów maszynowëch

ładowność *f* ładownosc *f*, cãżòr (nòwikszi cãżòr), jaczi mòże bëc jednorazowò zaladowóny na wóz, wagón, òkrăt *itp.*; ~ **barki / wagonu / samochodu** ładownosc barczy / wagónu / aut(oł)a

ładowny *ad* **1.** ładowny, pakòwny; *ew.* wiòłdzi, mòcny, cãzczi, masywny – taczzi, na jaczi mòże wiele nakłasc / naladowac [np. pakòwny wóz]; **2.** cãżòrowi, towarowi – przeznaczony do przewòzaniò cãżarów / towarów

ładunek *m* 1. ładënk (|| *lok -dunk*) *m*, lôdinga *lok f*, towôr, cãżôr *m*, *pl*: rzeczë, towarë || towôrë, cãżarë || cãżôrë {‘lôdinga’ *in = pol.* a) *ciężka praca*; b) *duża porcja*; c) *nagana, wymówka*; d) *cięgi, chłosta*} [To bël za cãżczy ładënk dlô jednégò kònia. Më mielë ładënk do Szczecëna. Czej człowiek taką lôdingã zbòżégò wewlecze na spikrz (*spichrz*), tej òn ju mòże swòje gnôtë pòrechòwac. Dzys kùter wiòzł lôdingã. *Sy*]; ~ **okrãtowi** òkrãtowi ładënk / òkrãtowô lôdinga; **przeznaczony do przewozu ciężkich ładunków** przeznaczony do przewòzaniô / przewòzu / przewòzcy cãżczich ładënków / towarów / cãżarów; 2. *mil* ~ **wybuchowy** ładënk wëbùchòwi; *ew.* bómiba *f*; *ew. w zn.* *nabój*: nòbój, ładënk *m*, patróna *f* [Òn wetkł nowi ładënk we flintã *Lz*]

ładunkowe *n* òplata (*lok* òplôtka *m*) za ladowanié, ładënkòwi òplôtka

ładunkowy *ad* ładënkòwi; *ew.* *załadunkowy* / *rozładunkowy*: *załadënkòwi* / *rozładënkòwi*; **pomost** ~ mòst / pòmòst ładënkòwi; **rampa** ~ (**załadunkowa** / **rozładunkowa**) *rampa* / *plattfòrma* ładënkòwò; **nabrzeże** ~we *nabrzeżë* ładënkòwë; **port** ~ pòrt ładënkòwi; **przystań** ~wa *przëstań* ładënkòwò; **pojemność** ~wa *ładënkòwò zabiérnota* / òbjãtosc

ładzić *v* 1. *wprowadzac* pòrządk / lód, *doprowadzac* do pòrządkù / ładu; 2. *zob.* **łagodzić**
łagiew *zob.* **butelka**

łagodnie *adv* łagòdno || -dnie (|| łagòdno), letkò, delikatno || -nie; *ew.* *mi(ã)tkò*, spòkòjno, òstròżno [Òn to gòdòł bar’zo łagòdnie. *Lz* Łagòdnie przemówiòł do ni. Pòstãpòwòł z nima łagòdnie. Òn swòje dziecë chòwò za mitkò. - *Ra*]; (**naj**)~**niej** (nò)łagòdni, (nò)lzi, (nò)delikatni

łagodniec *v* łagòdniec, stawac sã / robic sã łagòdny || łagòdny / łagòdniëszy; *ew. w zn.* *stawac się potulnym, przymilnym*: łaszczëwec, pòtulniec; stawac sã (pò)łaszczëw(sz)i / pòtulny / pòtulniëszy [òn łagòdnieje / łaszczëwieje / pòtulnieje / stòwò sã || staje sã łagòdny / łagòdniëszy / (pò)łaszczëw(sz)i / pòtulny / pòtulniëszy; To nigdë nie trwało długò, że tatk bël zli, wiedno òn wnet łagòdniòł. *Lz* Òn sã gòrzëc długò nie ùmieje, le łagòdnieje wkrótce. *Ra* W rãkach rozsãdny biãtzi niejeden chłop łaszczëwieje. *Sy*]

łagodność *f* łagòdnosc (|| łagòdnosc); *ew.* *delikatnosc*, *mi(ã)tkòsc* [Òni ji radzëlë, żebë gò łagòdnoscã tak dalekò namówiła, cobë ji wszëtkò pòwiedzòł. *Lz* Swòją łagòdnoscã przedobël gòrz òjca. Mitkòscã gò przedobãdziesz. - *Ra*]

łagodny *ad* łagòdny (|| łagòdny); *ew.* *letczy*; *w zn.* *dobrotlëwi*: łagòdlëwi, *mi(ã)tczi* [Łagòdny jak òwieczka. Słowò łagòdné mie wicy znaczi jak zòplata. Òna mò mitczë serce. *Ra* Łagòdné słowò. Łagòdny wiater / pón. *Lz* Łagòdné cygaretë. Łagòdnò zëma. *Gò*]; **naj**-**jszy** (nò)łagòdniëszy; ~ **charakter** łagòdny / spòkòjny / cerplëwi *charakter*; ~ **jak baranek** łagòdny jak barank; ~**na kara** letkò / łagòdnò kara; ~**na zima** łagòdnò / letkò zëma; ~**na wiosna** chłëdny (= cepłi) *zymk*; ~**ne lekarstwo** łagòdné / letczë lékarstwò, łagòdny / letczy lék

łagodząco *adv* łagòdząco

łagodzący *ad* łagòdzący, *Tr*: ùlziwny; *ew.* *przënòszający ùlgã*, ùlziwający; **czynnik** ~ *czinnik* / *element* łagòdzący; **okoliczność (czynniki)** ~**ca** *leżnosc* / òkòlëcznosc łagòdzącò; **środek / sposób** ~ *strzòdk* / *spòsòb* łagòdzący; *Tr*: ùlziwny spòsòb

łagodzenie *n* łagòdzenié; *ew.* ùlziwanié *n*

łagodzić *v* łagòdzëc; *ew.* *zmniësz(ëw)ac* / *pòmniësz(ëw)ac* [to łagòdzy / zmniësziwò; Ta òkòlëcznosc rzecz łagòdzy. *Ma, Lz* Czas łagòdzy wszëtczë bóle. Kòle wieczora wiater sã kãsk łagòdzył. – *Lz* Òna jegò smãtk łagòdzëła spiëwã. To je balsóm, chtëren łagòdzy wszëtczë bóle. - *Ra*]; ~ **bó** / **cierpienie** łagòdzëc / *ew.* *zmniësz(ëw)ac ból* / *cerpienié*; *przënaszac* / *dawac ùlgã* (w bólu / *cerpienim*), ùlżëwac (*kòmùs* w *cerpienim*) [to łagòdzy / zmniësziwò / przënòszò / dôwò / ùlziwò]; ~ **smak potraw** łagòdzëc *szmak(ã)* pòtrawów; ~ **ostre krawędzie** łagòdzëc

òstré rańtë / brzedzi / zberczy (np. za pòmòcą raszplë / wilęcë / szlifierczy: raszplowac / wilowac / szlifòwac); ~ **pagórki / zakrëty** łagòdzëc (*ew.* përzna równac / wërównëwac) górczi, zòkrätë / nôkòla [òn równò / wërównywò]; ~ **zbyt jaskrawe kolory** łagòdzëc zanadto jaskrawé farbë || farwë / kòlorë; **muzyka łagodzi obyczaje** mùzyka łagòdzy òbëczaje; ~ **spory / swary** łagòdzëc spiërczi / gòrze, gòdzëc wprowadzac pòkój, ùspòkòjiwac [òn wprowadzò / ùspòkòjiwò]

łagodzić się łagòdzëc sã [Bùrza minãła ë mòrze łagòdzëło sã z wòlna (*pòmalë / pòmãtu / znòjma*). *Ra*]

łajac *v* (*gromić, besztać, strofowac, rugac*) szkalowac, wadzëc, wrzeszczec, pòmstowac (na kògò); gromic, sztròfòwac, *lok:* łajac, sztrigłowac, sztëmrowac (kògò), hùzowac (|| hùzowac *Sy*), sobakac, plëzdrac, bürdëkac || *arch* brdëkac, bròszowac (na kògò); *ew. ekspr:* trzòskòwac (*pol. hałasowac*), kląc (|| *lok* klic), òpieprzac (kògò), dawac (kòmù) paternoster, dawac (kòmù) na kastã, sëpac gromë, *rzad:* rabanic (*Ra*), fùrgac, jagòwac, *arch* żwanic (*Bù*) (na kògò); *ew. w zn. lżyć kogo:* wëzewac, (ù)ragac, *lok:* (wë)rapiac (kògò) { 'plëzdrac' *in = a) gadac, plestac;* b) ò plëskù / plëzdrze: *padac;* 'łajac' / 'jagòwac' = *dost:* *szczekac;* 'brdëkac' *in òbmawiac kògòs* } [Co të tak wiedno szkalëjesz / wadzysz na niã? Òna na niegò wadzy / szkalëje. Òni tak czãsto sztròfują swòje dzecë. – *Gò* Tatk dzys tak na mie pòmstowòł, że to nie bëło mòżno. Co të miã tak wiedno sztriglëjesz. Całi dzëń chòdzył i wszëszczich sztrigłowòł. Ò co të gò tak gromisz? Jò prawie czuł, jak òna gò plëzdrała. Całi rok na mie hùzowòł (*hùzowòł*), ale terò móm bezpiek. Òn le chòdzy i całi dzëń sobacze. Białkò, të wiedno łajesz. Nic *jinszëgò* nie pòtrafi, le sztëmrowac. Òn le chòdzy i bròszëje. Nic nie robi, le chòdzy ë bürdëkò. – *Sy* Co të brdëkòsz na niegò? *Bù* Òna na miã tak rabani, jakbë jò bëł krziw (*winien*) temù. *Ra* Ledwie ten chaps mia pòklë, jesz pól ùtkłò, ju żwanila, repeta, szkalowa, grozëła. Co të brdëkòsz na niegò? *Bù*]; ~ **się** szkalowac sã, wadzëc sã, wëzewac sã, wrzeszczec na siebie (jeden na drëdzëgò); **łajający (besztający) ciągle:** òszkalowóny, òwrzeszczałi, szkalëjący wiedno wkòł, òwadzony, òrabaniony, *żart* głosny. *Por. dokuczac, gderac, ganić, karcić 2, lżyć, nawymyslac, złajac*

łajanie *v* (*gromienie, beszkanie*) szkalowanie, wrzeszczenie, wadzenie, gromienie, *lok:* bròszowanie, rabanienie, łajanie, sobakanie *n*; wadzba, szkalina (*in = kłótniò*) *f*, *żart* pater noster [Nie wiem, co to są za lëdze, ù nich je jedna wadzba (*jedno szkalowanie / wadzenie*). *Sy*]. *Por. bluźnierstwo, ganienie, lżenie, obelgi*

łajba *f* kùrp || szkùrp, drëwas *m*, szalopùta *f*; *ew. stara łódka:* kòrëto *n* [tegò szkùrpa || - pia / drëwasa / kòrëta; ti szalopùtë] { 'kùrp' || 'szkùrp' *in = a) stòri bót;* b) *stòrò kòbiëta;* c) *stòri żab z czile kòrzeniama;* 'szalopùta' - *por.* szalupa; 'drëwas' - *por. drëwac = pol. płynac zob.* } [Jò jem szkùtnikã, napròwiajã jich kùrpë... Tim szkùrpã ju nie je do jachaniò. Tã szalopùtã ju nie je do jachaniò. Ten drëwas le ju je na òdżin. - *Sy*]

łajdacki *ad* (*nieuczciwy, nikczemny, hultajski*) łajdacczi, niebëlny, nipòcy, niegòdzëwi, *lok:* bazarny, niezbedny {*arch* 'niezbedny' = *rozpùstny, pol. nieprzywoity*}; *ew.* òkropny, paskùdny, òkropno niegòdzëwi, baro lëchi [Łajdacczé dzëwczã / zëcé. Łajdackò klacz. Niezbedné zëcé / słowa / dzëwczã. - *Lz* Łajdacczé òbëczaje. Łajdacczé szczescé. To je dëcht łajdacczi óws. - *Ra*]. *Por. łobuzerski, oszukańczy, złodziejski*

łajdactwo *n 1. rzecz nikczemna, postępowanie niegodne, łotrowskie:* niebëlnota (wiòlgò / strasnò niebëlnota), nipòczëzna, niegòdzëwòta, *arch* przepùstnosc *f*; łajdactwò, nipòctwò, niebëlnictwò, swiństwò, *lok:* bazarstwò; *ew. ekspr:* swiństwò, szataństwò, diabelstwò *n*, wiòlgò krziwda kòmùs wërzãdzonò; grzëch ò pòmstã do nieba wòlający [To bëło jegò nôwiãkszé łajdactwò. *Lz* To je czësté łajdactwò, *Ra*]; *zob.*

łobuzerstwo, oszustwo; 2. pl: łajdôcë || łajdacë, paskùdowie, diabélcowie || diòbélcowie, czarcë; łajdactwò, paskùdztwò, diabelstwò, czartostwò *n*; *ew. w zn. hołota, motłoch:* rukòc *f*, pak *m* [Niech sã wëspią tam łajdôcë, jak so pòscelëlë. Jò bë doch to łajdactwò wërzucił dwiërzama. – *Lz* Tam w ny karczmi schòdzy sã z òkòlëcznëch wsów wszelejaczë łajdactwò. *Ra*]; *por. motłoch; 3. zob. rozpusta*

łajdaczec *v* łajdaczec (*Gò*); schadac / zlażac na lëchą drogã, ùpadac mòralnie [òn łajdaczeje / schòdò / zlòżò / ùpòdò]; robic sã (*a. stawac sã*) niebëlny / *lok* niezbedny / òpùstny (= niedbałi ò swój wëzdrzatk) / nipòcy (= brojący, zle pòstãpùjący, *ew. dokùczlëwi*); bëc coròz gòrszi

łajdaczenie się niebëlne (niemòralne, *arch* niezbedne) prowadzenie sã; zëcé w pijatëkach i rozpùsce; rozpùstné (niebëlne, niemòralne, *arch* niezbedne) zëcé. *Zob. rozpusta*

łajdaczka *f* **1. zob. rozpustnica; 2. kobieta nieuczciwa, niegodziwa:** łajdòczka, niebëlnica, niegòdzëjòszka, *lok* niezbednica *f* {‘niezbednica’ *co jinégò lok* ‘niezbãdnica’ – òsoba niezdarńò, niezaradńò, tãpò}; *ew. òkropńò / niegòdzëwò / paskùdńò* baba; òkropné / niegòdzëwé / paskùdné babskò [Dò Pón Bóg, że ta łajdòczka mie nie przedobãdze. *Ra* Jò bë ròd wiedzòł, co tã wiedno mòsz z tã łajdòczkã. *Lz*]

łajdaczyć się prowadzëc rozpùstné (niebëlne, niemòralne, *arch* niezbedne) zëcé; zëc w pijatëkach i rozpùscë; pùszczac sã, kùrwic sã, „psë pasc (ze sobã)”

łajdaczyna *zob. łajdak*

łajdak *m* (*czł. niegodziwy, godny pogardy, łotr, łobuz*) łajdòk (*lok:* || łajdach || lejdach || lejdach || lejdom), *zdr* łajdòczk; *ew. niebëlnik, niewstëdny, niegòdzëjòsz, nipòcëusz, nipòcnyk; ew. fagas* (= òszëkańc, *czł. niesłowny*), *arch:* przepùstnyk *m*, *lok:* bazarnik, dulas, szudra, niezbednyk *m*, pataroto *lok n*; *ew. swińtuch, diòbëlc* || diabëlc, gadzón, szorf, paskùda *m*, kawał / sztëk / swińtucha / diòbëlca; baro lëchi / òkropny (*a. òkropno niegòdzëwi*) człowiek; *pl - zob. łajdactwo 2* {‘łajdak’ *por. lok* ‘łajdak’ = niezdarzëlc, mack, pòłgłupk; ‘niezbednyk’ - *co jinégò lok* ‘niezbãdnyk’ = niedolãga, niezdarã; ‘przepùstnyk’ – *por. przepùscëc* – *w zn. przepic, stracëc (przegrac w kartë)*} [Niech sã wëspią tam łajdôcë, jak so pòscelëlë. *Lz* Przińdze taczì łajdòk ë smieje wadzëc na miã. Tã mòłi łajdòczkù! - *Ra* Przepùstnykù, czekòsz na mòjã smierc, nic tobie nie zapiszã! Ten dulas nikòmù nie daje spòkòjno jic drogã. Jò so cebie, szudro, zesadzã z nosa. Le sã strzeżta tegò patarota. - *Sy*]; **być takim samym ~kiem jak ktos inny** bëc taczim samim łajdakã jak chtos jiny; *ew. zdrzec / strzelac w jeden czerz, nie bëc nic lepszim, bëc pò jednëch pieniãdzach || piëndzach* [Ti strzëlają w jeden czerz (*a. miech*). *Sy* Òni są pò jednëch piëndzach. *Gò*]. *Por. drań, gad, gałgan, kanalia, kreatura, łobuz, nicpoń, rozpustnyk*

łajno *zob. gównò, gnój, odchody*

łajza *zob. nicpoń, próżniak, włóczęga*

łaknący *ad* łaknący (*Gò*), głodny, spragli / wëpragli jedzeniò [Łaknącémù smakò wszëtkò. *Lz* Ë wilk łaknący kamienia nie ùgrëze. *Ra*]; ~ **kawałka chleba / sławy / spokoju** spragli / wëpragli / łaknący kawałka (*a. sztëczka*) chleba / sławë / spòkòju; *ew. marzający ò kawałkù ([a. sztëczkù](#)) chleba / ò sławie / ò spòkòju*

łaknąć *v* łaknąć (*Lz*), pragnąc jedzeniò, òdczuwac (*a. miec*) głód / aptit / *lok* tròpich / òskòmã, bëc głodny / spragli / wëpragli (czegòs); *ew. ùzerac za czims* [Pòle łaknie deszczu. *Lz*]

łaknienie *n* łaknienié (*Gò*) *n*, łakniãczka (*Lz, Ra*), chãtka, chrapka, òskòma *f*; *ew. głód, aptit, lok* tròpich *m* [Łakniãczka je nòlepszã przëpròwã (*przëprawã*). *Ra*]

łakocie *pl* smaczci *pl*; *w zn słodczy:* słodczëzna *f*, *neol Gò:* łakòce, łakòtci *pl*; *ew. słodczé* (*a. miodné*) smaczci / rzeczë; *cos słodczégò / miodnégò* (na zãb) {‘łakòce’,

‘łakòtci’ *Gò* - *por. arch Lz: łakòtny, łakòtlëwi, łakòtlëwòsc* = *pol. łakotliwy, łakotliwość*; *por. łakòta* = *pol. a) apetyt, chęć, pożądanie – zob. chrapka; b) arch przyjemność – zob.; por. czes. „lahutky” = pol. delikatesy*}; **łasy na** ~ łakòtny || łakòtlëwi *arch Lz; ew. chcëwi / łakòmi na słòdczëznã / na cos słòdczëgò / miòdnëgò; być łasy na ~ lubić / zajadać ~ lubic / zajadac smaczci / słòdczëznã; ew. smaczkòwac; bëc łakòtlëwi [òn lubi / zajòdò / smaczkùje; òn je łakòtlëwi || łakòtny]; osoba lubiąca ~ łakòtnik m, łakòtnica *Por. cukierek, ciastko**

łakomczuch *m* **1.** *łasuch, obżartuch: łakòmc, òbżartélc, nienażartélc, lok pòlizk, rzad: tłómca / tłómczoch, nieòbòdnik m; ~ przepadający za słòdyczami zob. łakotniś. *Por. żarłok; 2. człowiek chciwy, zachłanny: łakòmc, chcywc m [Łakòmc mò wiedno za mało. Łakòmc dwa razë płacy. - Sy]. *Por. chciwiec, łakotniś***

łakomczuszka *f* *zëròczka, chmòlónka, tłómnica f. *Por. łakotnisia**

łakomić się chcëwic sã, chòłpic sã, łakòmic sã, łaszczëc || łasëc sã, dãbòrzëc sã *arch* (na cos), *ew. pòżãdac czegòs [òn pòżãdò], dulczëc (szpëcowac sã = pol. czyhać)* (na cos), *miec chrapkã / chãc / chãtkã* (na cos); *szczególnie o jedzeniu: miec chãtkã / òskòmã / aptit / rzad tròpich* (na cos), *bëc nienajadli / nienażarti [Chòłpił sã na to, a tegò nie dostòł. Jò sã na to nie łaszã, ani mòje sostrë sã nie łaszã. Jò sã na cëzé nie łaszczã. Łaszczil sã na córkã sãòda, a ji nie dostòł. Łakòmi sã na mój mòł. Òni sã ju na to dòwno dãbòrzã. - Sy Òna sã na bële co nie łakòmi. Nie łakòmi sã na mòjã córkã. Ra Jò mësłã, że mòzëmë to tu òstawic na noc, kò na taczë stòré rzeczë nicht sã nie mdze chòłpił. Gò] { ‘chòłpic sã’ || ‘chełpic sã’ *Sy téz w zn. = chwalëc sã, pol. chełpic się; ‘łaszczëc sã’ || ‘łasëc sã’ in = cmùlëc sã, przëmilac sã, miazgrzëc sã}*. *Por. pożãdac, złakomić się**

łakomie *adv* chcëwie, łapczëwie, łakòmie, pòżãdlëwie, *Tr: chòłpno; patrzeć / postëpować ~ wzerac a. zdrzec / pòstãpòwac chcëwie, łapczëwie, łakòmie, pòżãdlëwie, *Tr: chòłpno [Łapczëwie na mie wzëròł, zem gò dosta strach. Sy Jòdł łakòmie, jakbë nigdë jedzeniò nie widzòł. Ra Łakòmie zdrzòł lës na zajca. Bù]; (naj)~miej* (nò)chcëwi, (nò)łapczëwi, (nò)łakòmi; *ew. (nò)barzi łakòmie; ~ (łapczywie) jeść / zrec jesc / żgrzëc chcëwie, łapczëwie, łakòmie, arch chãsebnie; ew. zrec z głośnym mlaskaniem: pòchlapno jesc, chlapac, lok: bùchlotac; ew. jesc / żgrzëc rap-cap || rapù-capù, hap-cap / jak wilk / jak gòdny hart [Jòdł łakòmie, jakbë nigdë jedzeniò nie widzòł. Ra Pies zeżarł chãsebnie. Bù Jò to za chcëwie / za pòchlapno zjòdł i mie òstało na żòłãdkù. Ten òst, czej gò pòsekò swinie dobrze chłapiã. Jédz jak człowiek, a nie chlap(i) jak pruch. - Gò Jòdł rap-cap i temù mù na żòłãdkù òstało. Hap-cap òn bëł najadli. To je dobri gatunk swini, le òne za baro bùchlocã. - Sy]. *Por. chciwie, drapieźnie, łapu-capu***

łakomiec *zob. łakomczuch, chciwiec*

łakomo *zob. łakomie*

łakomość *zob. łakomstwo, chciwość*

łakomstwo *n* **1.** *chciwość, zachłanność: chcëwòta || chcëwòsc f, łakòmstwò || łakòmstwò n; ew. łakòmòsc (Ra), chòłpnota (Tr) f [Të jecz pùdziesz do piekła za twòje łakòmstwò! Ra]; 2. nieopanowanie w jedzeniu: chcëwòsc || -wòta, łącznosc, łapczëwòsc, pòchlapnosc, zërnota || -nosc, nienajadłosc, nienażartosc f, niestrzëmòwnosc / nieòpanowanié w jedzenim; òbżerstwò, rzad łakòmstwò || łakòmstwò n [Takò łącznosc mie òpanowãła, zem sã ni mògl pòwstrzëmac òd jedzeniò. Sy Òn gò chcòł kãsk ùkarac za jegò łącznosc. Ma A wòłka (wilka) bùrzë (gbùrzë) zabilë za swé (za jegò) łakòmstwò. Lz]. *Por. chciwość, łakotliwość, obżarstwo**

łakomy *ad* **1.** *ogólnie: zachłanny: chcëwi, łakòmi || łakòmi, łapczëwi, łasy, pòżãdlëwi, dosebny lok, chòłpny neol Tr; ew. przen. w zn. nienasycony: nienażarti [Dosebny jak*

gās, czej sobie gniôzdo bùdėje. Baba łapczewô jak kôt. Tak je łapczewi, że co òn widzy, to òn mùszi miec. Skąpi na dôwanié, a łasy na branié. Łasy jak kôt na rëbë. - Sy Łakòmi jak lës, jak swinia. *Ra*]; (**naj**)**bardziej** ~ (nô)chcëwszi, (nô)łapczëwszi, (nô)barzi łakòmi; **2.** o apetycie, żarłoczności: łasy, łączny, łakòmi || łakòmi, łapczewi, zjòdny, żarłoczny, zérny, z(e)zérny / òbzérny *lok*, nienajadli, nienazarti, tłómny, chcëwi / łapczewi na jedzenié; *lok arch*: łaskawi (*Gò*), chąsebny (*Bù*) [Dzeczë bëtë łączné. *Lh* Ni mògã pòjąc, że chtos mòże bëc tak łączny. To je baro zérnò krowa. Nie rozmiëjã, jak człowiek mòże bëc tak zérny. - Sy Jò na to kùrzé miàso nie jem za łaskawô. *Gò* Wilk bët chąsebny. *Bù*]; ~ **kąsek** pònãtny (kùszący, smaczny) kąsk. *Zob.* **chciwy, łakotliwy, pożądlivy, złodziejski, żarłoczny**

łakotka *zob.* **łakotnia**

łakotliwość *f* (*łakomstwo na słodycze*) łakòtlëwòsc *arch f*, łakòmstwò na słodczëznã / na miòdné / słodczé rzeczë [To bëła sztrôfa (*kara*) za ji łakòtlëwòsc. *Lz*]

łakotliwy *ad* (*lubiący słodycze*) łakòtlëwi *arch*, smaczkòwati (*Tr*); *lubiący słodczëznã / miòdné / słodczé rzeczë* [Łakòtlëwëch dzecy jò ni mògã lëdac. *Lz*]

łakotnia *f* (*osoba lubiąca słodycze*) łakòtnica, smaczka *f*

łakotniś *m* (*osoba lubiąca słodycze*) łakòtnik *arch*, smaczk(òrz) *m*. *Por.* **łakomczuch**

łam *m* strona, szpalta *f*; **na ~ach prasy** na stronach / szpaltach gazetów;

łamacz *m* łómòcz, szczépiòcz, *ew.* rozbijòcz *m*; ~ **fal** łómòcz wałów; ~ **kamieni** a) *robotnik zajęty kruszeniem kamieni*: kamieniòrz *m*, szczépiòcz kamieni; b) *techn* kruszarka *f*, łómòcz *m*; ~ **łodu** lodołómòcz *m*, łómòcz łodu

łamac (się) łamac (|| *lok* łami(a)c || *arch* lãbi(a)c *lok sti*) (sã); *ew.* pëkać: pãkac, *ew.* trzeszczec; *w zn.* *rozszczepiac*: szczepiac [òn łómie, szczépiò; òn łómòł, szczépiòł; òni łómia, szczépiaja; nie łóm(i)! nie szczepiòj!; Pòkòra mùrë łómie. Rózga dzeckù gnòtów nie łómie. Taczi dzys wiater, jaż sã scanë łómia. Òn sã jaż łómie, czej òn mie sã klóniò. - Sy Skło sã łómiò (*łómie*) letkò. *Lz* Tegò nie wòlno łamiac. Òn bë terò ë skatë łómił. Òni so nad tim głowë łómilë. - *Ra*]; **łód się zaczął** ~ łód sã zaczął łamac (*Lz*); **fale łamiają się o brzeg** wałë łómia sã ò brzég (*Sy*); ~ **sobie głowę** łamiac so(bie) głowã [Łómie sobie głowã, jak to sã mògło stac. Sy Czemuż të so nad tim głowã łómiòsz (*łómiesz*)? *Lz*]; ~ **(za)lam(yw)ać ręce** (*z rozpaczy*) załóm(iw)ac rãce [Jak białka to ùdrza, òna rãce załómiła. Białka stoja przë tim ë rãce załómia. *Lz*]; **głos mu się łamał od płaczu** głos mù sã łómòł òd płaczu (*Sy*); ~ **przysięgę** łamac przësëgã, nie dotrzëmëwac || -miwac przësëdzi [òn łómie / nie dotrzëmiwò]; ~ **przeszkody** łamac / przedobë(wa)c / ùsëwac (*prëcz*) przëszkòdë / *rząd zòwadë* [òni łómia / przedobiwaja / ùsuwaja]; ~ **dane słowo** łamac dóné słowò, nie dotrzëmiwac słowa; **łamie mnie dziś w kościach** mie dzys(ò) w gnòtach łómie / rwie / *lok* drzëdzdi; mie dzysò łómia gnòtë { 'drzëdzëc sã' (*Ja*) - ò switanim, tj. ò „przetómie”... *nocë i dnia*}; ~ **się w sobie** łamac sã w sobie; *ew.* sã (tak) wichlac, zmagac sã ze sobã, przechadac (takã) zmagã *arch* [Długò sã w sobie łómòł, nigle pòstanowił gò przeprosëc. Michòł sã nie wëdò, ale jò widzã, òn przëchòdò takã zmagã, że nie wié, co zrobic. - *Sy*]; *por.* **borykać się**

łamaga *m* łómaga (*lok*: || łómiãga || łómëga || łómiega) *m*. *Por.* **kaleka, niedołęga**

łamanie (się) *n* łómianié (|| *lok* łómianié); *ew.* *w zn.* *szczepienie, rozszczepianie*: szczépianié [tegò łómianiò || -łómianiégò]; ~ **w kościach** łómianié (*lok* drzëdzdzenié) w gnòtach [Taczégò łómianiégò w gnòtach jesz jem nigdë ni miòł jak dzys. *Sy*]; ~ / **rozszczepianie się fal, promieni** łómianié / rozszczépianié sã wałów (*a.* fal(ów) promieni / *arch* parmiëni(ów))

łamaniec *m* **1.** *akrobatyczny popis*: wëdzib, łómańc *m*, akrobaticzny pòpis; **2.** ~**ńce słowne / językowe / logiczne** słowné / mòwné (*a.* jãzëkòwé) / logicznë łómańce / zawijasë / krãtë-wãtë; *ew.* pòkrãtné tłómaczenié; **muzyczne** ~**ńce** mùzycznë

łómańce; **3.** ódszczép kam(ieni)a; *ew. w zn. duży, płaski odprysk kamienia: szalwra rzad f*

łamany *ad* łómóny (|| *lok* łómiony); *ew. szczépióny; ~na polszczyzna* łómónô / kòszlawô / kalécznô pòlszczèzna; **dach** ~ łómóny dak; **kolor** ~ (**barwa ~na**) łómónô farba || -wa, łómóny kòlor; **linia** ~na łómónô liniô; **numer** ~ łómóny numer (np. 5 / 7); **akord** ~ *muz* łómóny akòrd

łamigłówa *f* łamigłówa *f*; *ew. w zn. zagadka: zagòdka* || zògòdka, tãgòdka, wèzgòdka *f*; *ew. trudny òrzèch do zgrèzeniô, trudné zadanié, drãgô / cãzkô sprawa do rozwiãzaniô / do rozgrèzeniô; ew. przegrizk m (= zgrèzota), żart zagricha f [Ti łamigłówczi jô ni mògã rozwiãzac / rozgrèzc. Gò] {‘łamigłówa’ – por. łamac (~ sobie głowę)}. Por. **zagadka***

łamigłówkowy *ad* łamigłówkòwi

łamistrąjk *m* łamisztrëjk *m*, łómòcz / przeriwòcz sztrëjkù {‘łamisztrëjk’ - *por. łamignôt (mòcòrz)*}

łamistrąjkowy *ad* łamisztrëjkòwi

łamliwość *f* krèchòsc, łómlëwòsc (*Gò*), łómnota (*Tr*) *f*

łamliwy *ad* krèchi, łómlëwi, łómny, tłëczny, tłëklëwi [Tłëczny jak jaje. *Sy*]; **~we kości** krèché / łómlëwé gnòtë; (**naj**)~**wszy** (nô)krèchszi, (nô)barzi łómlëwi itp.; **~wa skała** krèchô / łómlëwô / łómno kamizna; *ew. krèchi / łómlëwi / łómny kam(iéni)*

łan *m* łan *m*, niwa *f*; *ew. pòle n; pl: łanë, niwë; lok: duży łan, wielki zagon: szlach m, szlaga f [Dwòrszczé łanë. Ra To je ta nôlepszo z naszich niw. Na niwach jesz lezi snié. Lz Co të môsz za szlach ówsa! Na tim szlachù zasejemë wikã, a na tim peluszkã. Co za szlaga zëta / ówsa. - Sy] {‘szlach’ in zob. cios, ślad; ‘szlaga / ‘szlôga’ in zob. maczuga}*

łania *f* **1.** *samica jelenia lub daniela: łania, jelenica, jelónka f [Psë łaniã zwàchãtë. Lz Lesny pòtkòł łaniã w lese. Sy]; 2. dziewczyna kobieta dorodna: sprëza* || szprëza, szprotka, wiewiotka, łania *f* {‘łania’ in *kòbiéta lëbô (pol. wãtła) [Nie wiém, dze miòt òczë, że taka łaniã wzał. Sy]}*. *Por. jelen, sarna*

łancuch *m* lińcuch (|| *lok* lińcuch) *m*, czéda *f*; **~ do wiązania bydła** lińcuch *m*, czéda *f*, *rzad: rzecąż* (|| *lok* rzecuz), brzińtus *m*; *lok: òbza f; ew. wãzëskò* || -szcze *n* {‘wãzëskò’ *dost* = *pòwróz, lina do wiãzaniô bédła – w przen. zn. lińcuch*}; **~ (napędowy) - przy rowerze / motocyklu** czéda (napãdowô / nanëkòwô) - przë kòle / mòtocyklu; **~ kotwiczny** lińcuch òd kòtwë; *ew. kòtewny / kòtwòwi* || -wiowi lińcuch; **~ przeciwslizgowy (zakładany na koło)** procëmslizgòwi (*a. przecywslizgòwi / procëmpùrgòwi*) lińcuch (zakłòdóny na kòło); **łancuch gór, pasmo górskie** réga (réga gór); **ogniwo ~cha** ògniwò lińcucha / czédë / rzecąża / brzińtusa / òbzë

łancuchowy *ad* lińcuchòwi; *ew. czédowi, arch, lok: rzecążowi, brzińtusowi, òbzowi; napęd ~ *tech* napãd / nanëk lińcuchòwi; **piła** ~**wa** zòga lińcuchòwô, *a. zòga mòtorowô z lińcuchã / z czédã; most ~ lińcuchòwi mòst; **reakcja** ~**wa** chem reakcjò lińcuchòwô; **pies** ~ pies na lińcuchù / na czédze przë bødze; ùwiãzony (*lok* ùrzeszony) pies**

łancuszek *m* lińcuszk *m*, czédka *f*, *rzad: rzecążk, lok: ùrzeszk m; ~ na szyję nòszijk *m*, ùrzeszk *m*; *ew. rzecążk, lińcuszk, czédka (na szëjã) [Czejbëm miała pieniãdze, to bëm sobie kùpiła złoti ùrzeszk. Sy]; zegarek na ~szku* zégark na lińcuszkù / rzecążkù / czédce. *Por. naszyjnik, wišiorek**

łancuszkowy *ad* lińcuszkòwi, czédkòwi, rzecążkòwi; **ścieg** ~ lińcuszkòwi szlich *m*

łap! *int* łap!, łaps! chap(s)!, czaps! [Pies gò łap za piãtã. *Sy*]; *ew. „łap” w trybie rozkazującym: (z)łap(i)!, bierz(ë)!, trzëmòj* || trzim!, chwatój!, (ù)chwac(ë) || (ù)chwëc(ë)!; *ew. na!, môsz!, wez!*

łapa *f* łapa, paja, *rzad:* łapnica, pazura, szczępa / szczępka *f*, łapskò *n*, *lok:* łapsa, łapùcha, póta *niem.*, *ekspr* szępla, szłôga *niem. f*; łapy, *uscisk potężnych dłoni:* klészce, szczępë, *zdr* szczępczi *pl* { ‘łapa’ = a) *szpéra / noga zwierzęca:* psa, wilka, lësa, kòta, lwa, *miedwiedza itp.;* b) *rub.:* lëdzkò rąka, dłón; ‘łapùcha’ *in = pol. łopucha – bot;* ‘szłôga’ *zob.* maczuga } [Jô bë sã nie chcôł dostac w jegò klészce. Gò Jak të ju wezniesz co w swòje szczępë (*paje / pazurë*), tej të to mùszisz zarò skazëc (*zepsëc*). Czejbëm gò mógl dostac w swòje szczępë, tej jô z nim pògòdajã (*pògòdóm*). Przińdziesz le do mòjèch szczęp, to jô sã z tobã wërëchtëjã. - Sy Dostac sã le diòbłu w szczępë! *Ra*]; **dać komu w ~pę** dac kòmù łapówkã / w łapã, pòdplacëc kògòs, *fig* pòdsmarowac kòmùs; **dostać w ~pę (wziąć łapówkę)** dostac w łapã, wzac || wzac łapówkã / pòdplata / w łapã { ‘łapówka’ *in zob.* łapanka }; **żyć na kocią ~ę** žëc na knéwel, bëc zlazli, zlezc sã za krzã; *ew.* žëc le na slub cywilny / *żart* miec le drewniany slub; **niedźwiedzie ~py** miedwiedzowë łapë / paje / szczępë / *pazurë*; *ew.* łapë miedwiedza [Miedwiëdz stanął na slédnëch łapach i zaczął tańcowac. *Sy*]; **ma ~pę jak niedźwiedź** mô łapã / pajã / *pazurã* jak miedwiëdz

łapacz *m* łapôcz, łapajk, chwôtôcz, chwôtajk *m* { ‘łapôcz’ = *złodziej*; ‘łapajk’ = *kòt łowny* }

łapać *v* łapac, chwatac; *ew.* łowic [òn łapie / chwôtô / łowi]; *łapać / chwytać chciwie:* łapczëc [Co òn widzy, to òn łapczy. *Sy*]; ~ **muchy (kłapać - o psie)** łapac || *lok* łapòwac / łapsac / czapsac *mùchë*; ~, **w zn gryźć, kąsać** grëzc, kàsac, łapsac [Kón ë znija (*žnija*) łapsajã. *Sy*]; ~ **ryby** łowic / łapac / chwatac *rëbë*, *rëbaczëc* [Chto *rëbë* łapie, *rëbów* nie jé. Leżec na brzëchù i dupã *mùchë* łapac (*próżnowac*). - Sy *Rëbë* sã chwôtô niewòdã, a lëdzy dobrima słowama. *Ra*]; ~ **myszy / szczury** chwatac / łapac / łowic *mësze / szurë* [Kòt łowi / łapie / chwôtô *mëszë*. Jô łapiã / chwôtóm / łowiã *mëszë / szurë* w klòtkã / w łapiczkã. - Gò]; ~ **oddech** (òd)dëchac; *ew.* łapac (*a. wdëchac, wcëgac, chwatac*) pòwietrzë / lëft / parã { ‘para’ = *pol.* a) *para*; b) *oddech* } [òn (òd)dichò / wcygò]; ~ **w lot czyjes myśli** łapac / chwatac / pòjmòwac w lot czëjes *mëslë* (*bëc jinteligentnym / pòchwatnym / pòjãtnym / bëstrim*). *Por.* **chwytać, pojmwować**

łapać się łapac sã, chwatac sã; ~ **się za głowę (np. z oburzenia)** łapac sã za głowë (z òbùrzeniò); ~ **się za portfel (portmonetkę)** łapac sã za miészki. *Por.* **chwytać się**

łapanie *n* łapanié, chwôtanié, łowienié *n*

łapanka *f* łapówka *lok f*; *ew.* wëchwôt *m*, łapanié, chwôtanié, wëchwòtiwanié *n* [Nasz syn sã dostòł przez łapówkã do Niemców na robòtë. *Sy*] { ‘łapówka’ *in = a) sydła, klòtka, łapica*; b) *łapówka, pòdplata - zob.* łapówka }; ~ **zajęcy** wëchwôt / òdlów zajców; *ew.* łapanié / chwôtanié / łowienié zajców

łap-cap! *zob.* łapu-capu

łapcie *zob.* łapëc

łapciuch *zob.* łachmaniarz

łapczywie *adv* łapczëwie; (**naj**)~wiej (*nò*)łapczëwi. *Zob.* łakomie

łapczywość *f* łapczëwòsc *f.* *Zob.* łakomstwo

łapczywy *ad* łapczëwi; (**naj**)~wszy (*nò*)łapczëwsi, *nòbarzi* łapczëwi. *Zob.* łakomy

łapeczka *zob.* łapka

łapëc *m* chòdòk *m* – lëczòkòwi / lëczany chòdòk; *pl:* chòdòczy / bótë z lëkù, lëczòkòwë / lëczanë chòdòczy [Przed lati (*lëdze*) wiedno lëczòkòwë chòdòczy nosëlë. *Lz* (*Ce, Bù*)]. *Por.* **chodak, laczek**

łapiduch *zob.* lekarz

łapigrosz *zob.* chciwiec, liczykrupa, skapiec

łapka *f1.* *zdr:* rëka, łapa: łapka, pajka, pótkã, rãczka, pazurka *f*; **kocia** ~ kòcò łapka / pótkã / pazurka [Kòcë łapczy (*wstãpczi, laczczi - pantofle*); **podaj mi, piesku ~kę**

pòdòj mie, pieskù łapkã (Sy); **kosi, kosi łapki...** robic kòsy, kòsy {zabawa tzw: kòsynka *f* [Bądzemë robilë kòsynka (tj. kòsy, kòsy, kòsy...) naszymù dzeckù. Sy]}; **2.** ~ (na myszy, szczury) łapica, łapka, łapiczka, klòtka *f*, sydło *n* (na mészë, szurë); **człowiek wyrabiający a. sprzedający łapki na myszy / szczury** łapiczkòrz *m* [Łapiczkarze chòdzą, łapiczci przedają. *Ra* Łapiczkarze chòdzą òd wsë do wsë i przedòwają łapczy na mészë. *Lz*]; **wyrób / produkcja łapek na myszy** łapiczkarstwò *n*; **dotyczący łapek na myszy** łapiczkarzeci

łapownictwo *n* łapòwizna *f*, łapówkarstwò, pòdplòcanié, przekùpstwò *n* [Dzys bez łapòwiznë nigdzie nie zańdziesz, dòj temù w łapã i temù w łapã. Ten le zëje z łapòwiznë. – Sy]

łapowniczy *ad* łapówkòwi, łapówkarzeci, łapòwiznowi; **afera ~cza** afera łapówkòwò / łapówkarskò / łapòwiznowò

łapownik *m* łapòwnik *m*; ten, co dówò sã pòdplacëc; ten, co bierze „w łapã”; ten, co bierze pòdplacë / łapówczy; ten, co sã daje przekùpic

łapówka *f* łapówka, pòdplata *f*; danié w „łapã” {‘łapówka’ *in* – *zob.* łapanka}; **dać ~kę** dac (kòmùs) w łapã, dac łapówkã, pòdplacëc (kòmù), przekùpic (kògò), *fig* pòdsmarowac (sprawã *a.* rãkã) [Chcesz sprawã załatwic, mùszisz pòdsmarowac – chto smarëje, ten jedze. *Gò*]; **dawać ~ki** dawac w łapã, dawac łapówczy, pòdplacac, przekùpi(w)ac, *żart* smarowac [òn daje || dówò / pòdplacë / przekùpiò || przekùpiwò / smarëje]

łapówkarz *zob.* łapownik

łapówkowy *zob.* łapowniczy

łaps *inv* (słowo wyrażające nagłe złapanie, kłapnięcie) łaps!, czaps!, łap-czap!; *ew.* haps!, ham! {*por.* ‘łapsac’ = *kāsac*, *gręzc* [Kóh ò znija (źnija) łapsajã. Sy]} [Łaps, a wilkòwi le ògón ùlecòł. *Ce* A mój pies łap-czap z miãsã na dwór. *Lh*]

łapserdak *zob.* łachmaniarz, nicpoń, łobuz

łapsko *n* łapskò, pajeszcze || pajeskò *n* [Cëz mòsz za pajeszcza, co ùchwòcysz, to ce wszëtkò wëpòdò. Sy]. *Zob.* łapa

łapu-capu *inv* (*beztładnie, w pośpiechu, powierzchnie*) łap-cap, łapù-capù, rapù-capù, łeb-cap, szuru-bùru, ròz-dwa, ruk-cuk, rap(ù)-cap(ù), hap-cap; **zrobić coś na ~** zrobic cos na łap-cap (Sy) / na łapù-capù itp. / na chùtczégò / bële jak / pò łepkach / na sermater / na sermatra / na zbëc / bële zbëc / zëbë le òdwalëc; *ew.* zrobic cos na chùtczégò, chùtkò, flot [A mój gbùr „łeb-cap”, kùpił slepégò kònia. *Lz* Zrobił to szuru-bùru, ale to téz za tim wëzdrzi. Òblakòj sã, ale szuru-bùru, bò nie bãdã za tobã czekòł. Rap-cap më to pòle zgrabimë. Hap-cap i òn bëł tu. – Sy]; *zob.* **powierzchnie**; **2.** *zob.* łakomie; **4.** *zob.* porywczò

łasica *f* łasëca, *zdr* łasëczka, *rzad* łaska *f* {‘łasëca’ *in* = a) òsëca, òska, *pol.* osa; b) mùzdżątkò, dzeckò, co sã lubi łasëc, przëmilac – łasykòtka; ‘łaska’ – *in* *zob.* łaska} [Kradnie jak łasëca. Miała kòzëch z łasëczków. – Sy Przë mie jak łasëca kanãła (*arch: stojãła, widniãła*) Marta. *Ma*]

łasicowate *ad* zool łasëcowatë – rodzëzna drapieznëch cëcònow, *m.* jin. łasëca, kùna, twòrz {‘twòrz’ = *pol.* tchòrz}

łasiczka *zob.* łasica

łasiczny *ad* łasëczny; ~na skòrka / ~ne futerko łasëcznò skòrka (*Lz*)

łasić się łasëc sã, łaszczëc sã, przeslecac sã, sybrzëc sã, przëmilac sã, mizgac sã || *lok* mnizgac sã, cmùlëc sã (|| *lok* smùlëc sã), szmekcëc sã || szmehcëc sã, *lok:* miazdrzëc sã || *arch* mizdrzëc sã || *arch* miazgrzëc sã, miòzgak sã, chwaszczëc sã, smëdlëc sã, peckac sã, ùslizgiwac sã; *ew.* pòdchlebiac sã, przëpòdchlebiac sã, w òczë swiecëc {‘łasëc sã’ i ‘łaszczëc sã’ *in* = łakòmic sã, miec chãc na cos; ‘przeslecac sã’ *in* = zwracac na siebie ùwògã; ‘sybrzëc sã’ *in* = *pol.* mieniëc się, błyszczëc - *zob.*

‘cmùlęc sã’ || ‘smùlęc sã’ = a) *zdradlëwie sã łasęc, ùsmiechac sã chitrze*; b) *zob. chmurzyć się*; ‘smëdlęc sã’ = *jakbë: slizgac sã - por. smëdlës = pol. ośnik*; ‘peckac sã’ *zob. krygować się* [òn sã łasy / łaszczzi || łôszczzi / przeslęcô / sybrzi / przëmilô / mizgô / cmùli / szmëkcy / miazdrzi / miôzgô / chwaszczzi / smëdli / ùslizgiwô / pòdchlëbiô; òn w òczë swięcy; Parobk (*kawaler, knôp*) cmùli sã do dzëwczëca. Chłop sã cmùli do białczzi. Cmùli sã jak pies. - Sy Òn na niã ani nie wezdrzi, a òna sã wiedno do niegò cmùli. Do niegò sã diôblë cmùlã. - Ra Zaczãł sã do mie łasęc jak pies. Òn sã do mie łaszczzi || łôszczzi. Łaszczzi sã jak kòt. Taczi człowiek, co sã łôszczzi i płôszczzi, nie je wiele wòrt. Łaszczzi sã jak kòt. Wej, jak to dzeckò do cebie sã mizgô. Òna sã do niegò mizgô, a òn... Òna mù sã miazgrzi. Parobcë sã chwaszczã do dzëwczãt. Biëj le biëj tã, złëlcu, terò tã sã sybrzisz do mie, a wczorò tã mie chcòł łeb rozczidnac. Cëz tã sã tak do mie sybrzisz, kòce? Kòt sã miazgrzi do mie. Cëz tã sã tak miazgrzisz, miazgrzëco, tã wierã co chcesz òde mie. Wejle jak tã sã pòtrafisiz miôzgak. To dzeckò le sã do nënczi smëdli, òno pewno co bądze chcało miec. Pies smëdli sã do pana. Marusza ju nie je młòdò, ale òna chłopa dostónie, bò sã pòtrafi smëdlęc. Peckò sã sã jak dzeckò. Jak tã pòtrafisiz sã peckac. Czëjeta wa tegò rëkùla (*jelenia*), òn je ju tu, a z lasa wëlazła sarna i zaczãła mù sã ùslizgiwac. - Sy Dzëwczãta mizdrzã sã do chłopców / parobków. Sã nie mizdrzë tak srodze! - Ra]; **podstëpnie się łasić** cmùlęc sã || *lok smùlęc sã, w òczë swięcëc (Sy) [Kòt ùszë cmùli (kładze ùszë pò sobie), czëj chce drapnac. Kòn sã cmùli, czëj chce ùgrëzc. - Ra Bik sã cmùli. Kón abò pies sã cmùlã, jak kògò chcã ùgrëzc. Zgaga w òczë swięcy, a za plecama szkòdzy. - Sy]. Por. czulić się, krygować się, pochlebiać*

łaska *f* łaska, łaskawòsc, dobroc || dobrota; *ew. miłota f* {‘łaska’ *in lok* = *pol. łasica – zob.*} [Chto panóm pròwdã gòdò, łaskã tracy. Jò nie jem gòdzen ti łaszczzi. - Lz To je wiòlgò łaska Pana Bòga. Ra]; **być u kogo w łaskach (cieszyć się czyjã łaskawościã)** bëc ù kògò w łaskach (Sy); *ceszëc sã czëjã / kògòs łaskawòscã* [Chto z łaszczzi zëje, chòdò bez wierzë spac. Sy]; **być na czyjës łasce** bëc na czëji(s) / kògò(s) łasce; **okazać komu ~kę (miłosierdzie - darować karę)** òkazac kòmù łaskã (miłosierdzë - pò)darowac karã [òn òkòzòł / òkòzë]; **nie potrzebujë twojej ~ki** nie brëkùjã / pòtrzebùjã (*ew. òbéndã sã bez*) twòji łaszczzi; **w drodze ~ki** na / w drodze łaszczzi / specjalnégò wëjãtkù; wëjãtkòwò; **dowód ~ki** dokòz / dowód / swiadectwò łaszczzi; **jak(by) z ~ki** jak(bë) z łaszczzi, nieròd, *ir* z wiòldzi łaszczzi; **zdać się na czyjës ~kę i niełaskę** zdac sã (*a. spùscëc sã*) na czëjãs łaskã i niełaskã; z kòniecznoscë pòddac sã (*ew. zaùfac / zawierzëc*) kòmù; **zdać się na ~kę (i niełaskę) losu** zdac sã na łaskã (i niełaskã) losu; pògòdzëc sã z losã / z kawlã / z namienienim; pòddac sã namienienimù; pòkòrno przëjac to, co Bóg dò; czekac / żdac na to, co zëcé przëniesë; **wkraść się w czyjës łaski** wkrasc sã w czëjes / kògòs łaszczzi; **~ pańska na pstrym koniu jeździ (bywa kapryśna)** łaska pańskò na bestrim (*lok* pestrin) kòniu jezdy / na dzëczim kòniu skòcze / mò krótczi ògón / je gówna wòrt; pańskò łaska na krzëwim (‘krzëwi’ = *zajc*) jezdy; pańskò łaska i wino chùtkò wietrzëjã (- Sy)

łaskaw *zob. łaskawy*

łaskawca *m* łaskawca *m* (Gò), *arch: dobrotnik m / dobrotnica f. Por. doobroczyńca, dobrodziej*

łaskawie *adv* łaskawie; *ew. dobrotlëwie, przëchilno, miło, zëczno, zëczlëwie* [Òn gòdòł do nas bar’zo łaskawie. Lz Wezdrzòł na niegò łaskawie. Ra]; **(naj)~wiej** (nò)łaskawi. *Por. dobrodusznie, dobrotliwie*

łaskawość *f* łaskawòsc; *ew. dobroc, dobrotlëwòsc, przëchilnosc, zëcznota, zëczlëwòsc f* [Lëdze miłali (*miłowelë*) tò (*tegò*) kròla dlò jegò łaskawòscë. Lz Ùpròszóm pańszci łaskawòscë. To bëła jegò wiòlgò łaskawòsc, czëj nóm dòł pò fëniç. Ra]. *Por. dobroć, dobroduszność, dobrotliwość*

łaskawy *ad* łaskawi; *ew.* dobri, dobrotlëwi, miłi, przëchilny, zëczny || zëczlëwi {‘łaskawi’ *in arch* = łasy, chãtny do jedzeniô – *zob.* łakomy} [Łaskawi pón. Bóg je łaskawi. *Lz* To je baro łaskawô panëszka. *Ra*]; **(naj)~wszy** (nô)łaskawszi; **байд так** ~ bãdzë tak dobri; **bardzo pani dla mnie ~a** wë jescë (*a.* pani je) dlô mie baro łaskawô / dobrô / zëczlëwô / miłô; **siedzieć na ~m chlebie** sedzec / bëc na łaskawim chlebie / na łaskawiznie {‘łaskawi chłëb’, ‘łaskawizna’ = *starkòwizna, pol.* dożywocie – *zob.*}. *Por.* **dobrotliwy**

łaskotać (*techtac*) *v* gëldzëc || gëdlëc, *rzad:* łëzgac, łëkcëc *arch*, gilac || gilgac || gidlëc || gidlac || gëdlac || gëdlowac || gidlowac || kilac || kitlac || kitlowac, robic: gël, gël, gël / gëdlë, gëdlë / gi(d)li, gi(d)li / kili, kili / kiti, kiti; *ew.* Žëda z kògòs (wë)nëkac (*gëldzëc kògòs pòd kòlanã*) {‘łëzgac’ *in* = *pol.* łuskać *zob.*} [òn jã gëldzy || gëdli / gëdlëje / gil(g)ô / łëzgô / łëkce / ki(t)lô; *Nasz Frãck* lubi gëldzëc dzëwczãtka. Co mie gilòsz? Nie gil mie. Czekòj, jô ce wëkilóm, kili, kili. Tak jã łëzgòł, że òna jãz lezãła òd smiëchù. Szewcze, cebie biëda łëkce, sprzedòj kòpëta, kùp dzecóm zëta. - *Sy*]; ~ **podniebienie** robic aptit, kùsëc na (jedzenim), kòmùs jidze / lecy (na cos) slëna; ~ **powonienie** pòchnac || pòchniec (fëjno / miłô); **(po)~ czyjãś próżność** (pò)gëldzëc kògò, (pòde)brac (*ew.* (pò)smùkac) kògòs pòd włòs; *ew.* (pò)kadzëc kòmù, pòdchlëbic (sã) kòmùs [Naszégò szòltësa mùszi pògëldzëc, tej òn wszëtkò zrobi. *Sy*]; **pochwały łaskoczą jego próżność / butę** pòchwalë pòdskòcajã jegò próżnosc / bùchã; *ew.* tak le gò chwòlta, to jemù lubi, pò tim òn bãdze jesz barzi nosa zadzëròł; **wy- / połaskotać** wëgëldzëc || -gëdlëc / pògëldzëc || -gëdlëc

łaskotanie (*techtanie*) *n* gëldzenié, gëdlenié [Jô nie lubiã gëldzeniégò, że cos òkropnégò. *Sy*]

łaskotki *pl* łëzgòtë *pl* *rzad* [Nòwiksze łëzgòtë sã pòd pòchã, pòd kòlanã i stopã. *Sy*]; **sprawdzimy, czy masz ~ òbòczimë / sprawdzymë** czë të jes gëldzacy (-cò) / gëdlacy (-cò). *Zob.* **łaskotliwość**

łaskotliwość *f* wrãzlëwòsc || -złëwòsc na gëldzenié

łaskotliwy (*techciwy*) *ad* gëldzacy, gëdlacy, *rzad:* kilacy, kitlacy; wrãzlëwi na gëldzenié || gëdlenié / gilganié; *ew.* o koniu wrãzliwym na muchy: pierzglëwi (= płochlëwi, płochi) [Janie, të jes gëldzacy jak dzëwczã. Chto gëldzacy, ten kòchajacy. Nasza Anka je baro gëdlacò. Chto pòd nogã je kitlacy, ten je skapi. Jes të kitlacy? Ten kón je tãzi pierzglëwi, że ani mùcha ni mòże na niegò sadnac. - *Sy*]. *Por.* **płochliwy**

łasować *v* jesc, zajadac / pòjadac, wëzerac [òn jé / zajòdò / wëzërò], *dziec:* hamkac; *ekspr* (*chciwie jeść*): chmòlëc || ch(t)amòlëc, pùcowac (miskã / talërz), draszowac (z misczi / z talerza); *ew.* jadać smakołyki: smaczkòwac

łasuch *zob.* **łakomczuch**

łasy *zob.* **łakomy**

łasza *f* *zool* łasza; *pl:* łasze – rodzëzna drãpieznëch cëcónów ò dłudzim ògónie i pòbieżëstim / szliżnym cele (*Gò*). *Zob.* **łasowate**

łaszący się łaszący sã, cmùlacy sã, pòłaszczëwi, przëmilny. *Por.* **przymilny**

łaszczyć się *zob.* **łakomić się**

łasowate *ad* łaszowaté, zwierzãta z rodzëznë łaszów. *Zob.* **łasza**

łaszt *m* łaszt *m* [Òn przedòł w Gduńskù dwa łasztë zëta. *Lz*]

łata *f* 1. *kawał tkaniny a. skóry przyszyty na dziurę:* wsziwk, skròw, flëk, lok płat *m*, łata *f*; *zdr:* skròwk, flëczk, płacyk, łòtka || łatka, łateczka; *ew.* *kawałek skóry do zastònienia dziury w bucie:* zaszczëpka *f* *Sy* [To jegò òbùcé, to bëła jedna łata na drëdzi. Lepszò łata jak pòdzarté. Miòł na sobie płòszcz z płatama na łokcach. *Sy* Cali płòszcz mò łatama pòkrëti. Na łace łòtka. Tu mùszisz przëszëc takã mòłã łateczkã. – *Ra* Lepszë flëczy jak dzurë. *Gò*]; *przen* „łata” – *obdartus, biedak:* łata *m* / *f* *rzad arch* [Jô zem mëslòł, że to bògòcz, a to łata gòłò. Jô jem pón Czòrlińszci, a nie łata

jaczi. *Dh, Lh*]; **przypiąć komu łątkę** przëpiąc kòmùs flë(cz)k, òbszëc kògòs, *dost*: przëpisac kòmùs jakąs znankã *a. nadac kòmùs jakąs ùszcziplëwã nazwã, przezwac kògòs (zob. przydomek)*; **2. plama odmiennego koloru na sierści zwierzęcia**: łąta, plama *f*, plac, plachc *m* (jasny *a. cemny*); *zdr*: łątka, plamka, plack, plachck; *ew. plama na czole krowy, konia*: blësa, *zdr* blëska *f* {‘blësa’ *in = pol. czolo zwierzęcia a. ekspr człowieka [Jô sã ùderzëła prosto w blësã. Gò]*} [Krowë mają colemało łątë na sobie. Bańtëzi (*flądrë*) mają plachce nó (*na*) se. Krowa z plachcama. Òd czegò të môsz ten plachck? - *Sy*]; **pokryty ~mi** *zob. łąciaty*; **3. listwa, wąska deska**: łąta, listew *f*; ~ **podbita pod coś arch** pòdlacëna *f*; ~ **(jedna z dwu żerdzi) w płocie** rëka, réma *f*, miecz *m*, arch krzãsto *n* {‘rëka’ *in = pol. a) lok: sztacheta; b) drag spoczywający na palach ogrodzenia łąki, pola; c) skośna listwa dla wzmocnienia drzwi; d) czł. wysokiego wzrostu; e) fig stara kobieta; f) fig stara krowa; g) grzęd, drążek na którym odpoczywa ptactwo domowe; ‘réma’ in = wiosło służące do pòpichaniô; ‘miecz’ in zob. miecz*} [Rëka to je na pól rozdarti drag, do chtërnégò przëbijają sztachëtë. Do rémé (*do rëczy, do mieczów*) przëbijają sztachëtë. Płot sztachëtowi mô dwa (*równolegle leżące*) „miecze”, a płot wëplotli chróstã - trzë „miecze” . *Sy*]; ~ **poprzeczna** przëcznik *m*

łątacz *m* òbsziwajk, òbsziwca, òbsziwócz, òbsziwôrz, łątôcz || łątôcz, *lok* prãtola (= krôwc niezdamy), ùprôwca (krôwc *a. szewc*) *m* [Nie dawôj wicy szëc temù łątôczowi. *Ra*]. *Por. krawiec*

łątaczka *f* krawieczka, arch szijka, òbsziwôrka, łątôczka *f* [We wsë krôwczczi ni ma, tej më ze wszëstczim do krawieczczy chòdzymë. Wic przòdë colemało kòzdô wies miała swòjã szijkã i lëdze bëlë rôd, że jich chto òbsził, a dzys kòzdë kózlã mùsz jachac do miasta, zebë sobie niezakrijrzëc (*sëczenkã mini*) ùszëc. - *Sy*]

łątać *v* òbszëwac, zaszëwac, flëkòwac, *rzad* płatac, łątac, *lok*: prãtolëc, wôrpac; *ew. naprawiac*: ùprawiac / *rzad* naprawiac {‘prãtolëc’ = *pol. łątać, cerować; ‘wôrpac’ = pol. a) rozpruwać, reperować ubranie; b) partaczyć; c) pędzić - zob.}* [òn òbsziwô / flëkùje / płôtô / łątô || łątô / prãtoli / wôrpie / ùprôwiô; Nënka płôtô całi dzëń. *Sy* Trzeba dzurë łątac, czej są jesz môłë. Òna dobrze łątô. Òna biôłima nicama łątô czòrny kabôt (*pòstãpùje niemądrze*). - *Ra* Na co të wôrpiesz tã sëkniã? - Òna je mie za môłô. Sedzała kòle òkna i prãtolëła bùksë. Jô tak całi dzëń prãtolã, abò czas mie minie. - *Sy*]; ~ **dach** flëkòwac (dak, dzurë w dakù), ùprawiac / naprawiac (dak)

łątanie *n* òbsziwanië, flëkòwanië, płôtanië, łątanië || łątanië, prãtolenië, ùprôwianië *n*, òbsziwk *m*

łątanina *zob. łątanie*

łątany *ad* òbszëti, (pò)flëkòwóny, zapłôtóny, łątóny; *ew. òbszëti flëkama / płatama / łątama* [Òn chòdzy w tacji zapłôtóny bürce. *Sy* Òn nosył łątoné bùksë. *Lz*]; **dach** (po)~ dak (pò)flëkòwóny

łątek *m pot* biédka, plëwka, òberwańc *m*

łątka *zob. łąta*

łątwiusienki *zob. łątwiutki*

łątwiutki *ad* letëchny, czësto letëczy, łątwùszu [To je dëcht łątwùszô sprawa. *Ra*]. *Zob. łątwy*

łątwiutko *adv* letëchno, łątwùszo. *Zob. łątwo*

łątwo *adv* letkò, łątwò || łątwie, *rzad*: nòlzi; *zdr*: lëtechno, arch łątwùszo; *ew. chùtkò (ew. skòro), prosto, wnet(ka), rôz dwa, nie trudno; ew. jak pò masle / lodze / mëdle; ew. pot przest*: ëjnfach niem. {‘nòlzi’, ‘łątwie’, ‘letkò’, ‘wnet(ka)’ *in = pol. a) prawdopodobnie, być może [Jak ta baba bądze mù jesz wiele dozëra, tak òn jã jesz łątwie òstawi i pùdze. Tim gòrzã òni mòglë łątwie tak mù pòwiedzec. - Sy*]; b) prëdko, raz dwa [Tegò nie je tak wiele, jô to łątwie zrobiã. Terô to słuńce sã łątwie

zesënie. - Sy] [Letkò to rzec, ale zrobic! Ten ból tak letkò nie ùstónie. – *Ra* Letkò sã ùczëc. Mie szło letkò na egzaminie. Mòja białka letkò rodzy. To jò nòlzi robiã. To nie je tak letkò, jak z pieca chleba wëjic (*wëjãc*). Jò tak skòro (*chùtkò*) ni mògã ùsnãc. Dzys nie tak letkò ò mietné (*majãtné*) dzëwczã. – *Sy* To nie je tak łòtwò, jakbë jes mëslòł. Łòtwi wilkòwi z gardła wëdrzëc jak jemù, czej rôz weznie. Ten ból tak letkò nie ùstónie. Żëc – łòtwie, ale dobrze żëc – to kùnszt! To nie je tak łòtwùszo zrobic, jak sã pòmëslało. To ji tak jidze jak pò lodze.– *Ra* Ten wóz mò błãd, bò przë kòłach sã same prawinë (*mùtrë / nakràtëzi prawim gwintã*) tak, że lewé kòło łòtwie mòże spadnac. Ù mie nie je trudno ò zgrëzotë, jò móm jich wiedno co niemiara. – *Sy* Ten młodszi òtrok (*arch: syn*) sã ùczył łòtwi jak ten starszi. – *Lz* To jidze letkò / jak pò masle / mëdle. To nie je / nie bëło / nie (przë)szło tak ëjnfach ùprawic tã maszinã, ale sã ùdało. Żelë mie nie mdzesz slëchòł, tej jò ce nòlzi / wnet / zarò do te przëmùszã. *Gò*]; **(naj)~wiej** (nò)lzi, (nò)łòtwi [wym: -twji] [Łòtwi sã natròfiò na złëch lëdzy, jak na dobrëch. *Ra*]; **całkiem** ~ czësto letkò / łòtwie || -twò / prosto; **~powiedziec, trudniej wykonać** letkò / łòtwie rzec, trudni wëkònac; letkò to rzec, ale cãżkò zrobic (*Ra*) [Łòtwie to rzec, ale cãżkò to robic. *Lz*]; **to nie tak ~ zrobić / wykonać, jakby się komu wydawało / jakby ktoś pomyślał** to nie je tak letkò / łòtwò / *niem.* ëjnfach zrobic / wëkònac, jakbë sã wëdòwało / mëslało / jakbë chto (pò)mëslòł; ~ **przyszło**, ~ **poszło** jak nabëté, tak pòzbëté; letkò przëszło, letkò (wë)szło; letkò (*a.* łòtwò) nabëté, letkò pòzbëté / przetraconé; ~ **zarobiony** letkò / łòtwò zarobiony, *fig* letëzi [Ten żëje z letëzich pieniãdzy. Chce letëzi chléb jesc. *Sy*]; **w lesie ~ pobłãdzic** w lese je letkò / łòtwò || -twie pòbłãdzëc (*Sy*)

łatwokrzepliwy *ad* łòtwòstãglëwi, chùtkòstãglëwi; *ew.* chùtkò gãstniejący

łatwopalność *f* łòtwòpalnosc, letkòpalnosc *f*

łatwopalny *ad* łòtwòpalny, letkòpalny; *ew.* łatwi do pòdpòleniò, pòdatny na zapòlenie, chùtkò zapòliwający sã; **materiał** ~ materiòł łòtwòpalny

łatwość *f* letkòsc, łòtwòsc *arch f*; **uczynić coś z ~ścią** zrobic / ùczënic / wëkònac cos z łòtwòscã *a.* (czësto) letkò / łòtwò / prosto / bez kłòpòtu / trudnoscë / problemù [Jemù to jidze z letkòscã. *Ra* Òn to ùczënił z łòtwòscã. *Lz*]; ~ **wysławiania się** letkòsc / łòtwòsc w gòdce / w mówienim; letkòsc / łòtwòsc gòdaniò / mówieniò / wëmòwë / wësłowieniò sã / wësłòwianiò sã / wëpòwiòdaniò sã; ~ **w obcowaniu (nawiązywaniu kontaktu)** łòtwòsc / ùmiejàtnosc przëstòwaniò (*a.* òbchòdaniò sã; *ew.* dogòdiwaniò sã) z lëdzama; łòtwòsc / letkòsc (*ew.* talent do) nawiązywaniò kòntaktu z lëdzama; kòntaktownosc *f*; **on posiada ~ obcowania** òn pòtrafi / rozmieje / ùmieje sã òbénc / sã dogadëwac z lëdzama

łatwotopliwy *ad* łòtwòtoplëwi, letkòtoplëwi, letkòtopny, łòtwi / letëzi do roztopieniò

łatwowiernie *adv* łòtwòwierno, letkòwierno, najiwno. *Por.* **lekkomyślnie, naiwnie, nieostroźnie, nierozsãdnie**

łatwowierność *f* łòtwòwiernosc, letkòwiernota, najiwnosc *f* [To je dëcht babskò łòtwòwiernosc. *Ra*]. *Por.* **lekkomyślność, naiwność, nieostrożność, nierozsãdek**

łatwowierny *ad* łòtwòwierny, letkòwierny, najiwny, najiwczi; *ew.* mackòwati, celëczy, glëpasy, dzeckòwati [Łòtwòwierny jak dzeckò. Takò łòtwòwiernò baba dò sã letkò òszëkac. *Ra* Letkòwierny. *Bù*]; **człowiek** ~ *zob.* **frajer, kiep, naiwniak.** *Por.* **lekkomyślny, naiwny, nieostrożny, nierozsãdny**

łatwy *ad* letëzi, łòtwi; *ew.* prosti, nieskòmplikòwóny, nietrudny (nié za trudny / nie baro trudny / cãżczy), *zdr:* letëchny, *arch* łòtwùszzi || -szëzi [To je dëcht łòtwò sprawa. Nòłòtwiészò nòuka za młodu. To je dëcht łòtwùszò sprawa. – *Ra* To je łòtwò robòta. Òn bëł takò głupi, co òn ti nòłòtwiészzi zògòdczi nie wëzgòdl. – *Lz*]; **(naj)łatwiejszy** (nò)lżészzi || (nò)letëczészzi, (nò)łòtwiészzi; ~ **robota / praca** łòtwò / prostò / nieskòmplikòwónò (*ew.* letkò) robòta (*rzad* pròcò) {‘letkò robòta’ *in* = robòta przë

chtěrny nie trzeba sã narakòwac, namarachòwac}; ~**wa sprawa** łòtwò / prostò / nieskòplikòwónò sprawa; ~ **problem (do rozwiązania)** mòli / prosti (*ew. letczy / łòtwi*) problem; ~**we zadanie** łòtwé / letczé / prosté / nieskòplikòwóny / nie za trudné / nie baro trudné (*a. cãzczé*) zadanié; ~**wa muzyka** letkò / łòtwò / prostò mùzyka; ~ **tekst** letczy / łòtwi / prosti / nietrudny / nieskòplikòwóny / nie za trudny / nie baro trudny / nie za cãzczi tekst; ~ **w obcowaniu** *zob. bezceremonialny*

ława *f* ława *f*, *zgr* ławiszczé *n*; *w zn.* ławka przy piecu: ława / łòwka przè piéckù, *arch:* ławica, kómka *f* [Sedzèc na ławie (*bèc domańcã / chëczownikã*). Mój tatk nigdzie nie lubi chòdzèc, le nòmili sedzy na ławie. Ròz na ławie, ròz pòd ławã. Chto ròz sedzòł na ławie, temù nie letkò wlezc pòd ławã (*do biédë je cãzko sã przënãcëc*). – Sy Stark sedzòł na ławie przed chëczama. *Lz Ławice stojã jedna za drëgã. Ra*] {*kasz. 'ława' in = pol. a) „ława do praniò” pomościk na brzegu jeziora a. rzeki, gdzie prano bieliznë; b) kładka przez rzeczkë; c) lok: „ławë” pl – płozy sań; d) warstwa zboża do mlócenia cepami; e) podłużna chmura; f) fala; g) głëbokość / poziom dna w morzu [W mòrzu sã trzë ławë: na pierszi ławie mògã sã kãpac dzecë, na drëdzi to, co rozmiejã plëwac, a na trzeci ławie òkrãtë jeżdżã. - Sy]; h) pokos; i) skiba; j) wulg: dziewczyna [Të mëslisz, że jò jem twòja ława? Sy]; 'ławica' in = pol. kładka, mostek*}; ~ **przysięgłych** ława przësãznëch || przësëznëch – *zob. przysięgły*; ~ **oskarżonych** ława òskarżonëch, *pot:* sądowò / lok przegrodzonò [Jak tã na jész na sądowi ławie nie bël, to tã jész mòżesz bëc. Czej tã jész na przegrodzony ławie ni mòsz sedzałé, to tã sã mòżesz wnet na niã dostac. – Sy]; ~**wy poselskie / sejmowe** ławë pòselsczé / pòslów / sejmówé / w sejmie; ~ **szkolna / kościelna / parkowa** *zob. ławka; wyłóżyć / wystawić kawę na* ~**wę** kawã na ławã wëłóžèc / wëstawic; rzec prostò, jak sprawë stojã / ò co chòdzy; *ew.* wëłóžèc kartë na stół [Kawa na ławã, a pròwdã na stół. Sy Kawa na ławã i jasnò sprawa. Gò]; **iść / (wy)ruszyć całą ławą** jic / (wë)rëszèc całą ławã / gromadã / wałã / rzma / ùrma / chmarã / całim karnã; ~ **piaskowa** *zob. ławica*

ławeczka *zob. ławka*

ławica *f* 1. łacha, piaszczysta wyspa pòsrodku rzeki: òstrów(k) *m*; łacha, piaszczysta wyspa opodal brzegu morza: klëpa, rewa || réwa *f*, òsëch *m*; *ew. w zn. pływizna, mielizna: snòdzë(z)na, snòdczëzna, rewa || réwa f, òsëch m* {*kasz. arch 'ławica' = ława, łòwka*} [Na klëpie sòdajã mëwë. Sy]; *por. mielizna, wyspa; 2. ~ ryb* karno rëbów / rib; *ew. chmara rib – por. mnóstwo* [Karno sledzy. Wszëtczë rëbë jidã karnama. Rëbòk zagarnãł całë karno rib. - Sy] {'karno' *in = pol. a) grono a. mnóstwo ludzi; b) stado ptaków; c) stado zwierząt; d) gromadka grzybów*}

ławicowo *adv* karnama, chmarama (całima karnama, chmarama)

ławicowy *ad* wëstãpùjący (pòjòwiający sã) karnama / chmarama

ławka *f* łòwka, łòweczka, *arch kómeczka f* {'łòwka' *in = pol. a) kładka przez rzeczkë; b) deska na drzewie służąca myśliwemu za siedzenie; c) siedzenie dla woźnicy; d) ławka do obróbki drewna ósnikiem*} [Sadni na łòwkã, a nie stój. Dzeckò sedzało na łòweczce i drzëmało - Sy Ùsòdł w łòwce ë mòdlił sã długò. Ra]; **szkolna** ~ szkòłowò ława / łòwka (ława / łòwka w szkòle / w klasie) [Jò z nim na jedny ławie (*a. w jedny ławie*) nie sedzòł (*jò sã z nim nie bawił w piòskù*). Sy]; ~ **kościelna / parkowa** ława / łòwka w kòscele / parkù; kòscelnò / parkówò ława / łòwka; **opłata za dzierzawienie** ~**ki w kościele** łòwkówé *n*; *pieniãdze pochodzące z dzierzawienia ławek: łòwkówé pieniãdze* [Û nas ksãdz bierze piãcdzesãt zlotëch łòwkówégò. Sy]; ~ **w łodzi** ława, łòwka, *lok arch kòbëlnica f* [Të jes za tlësti jak na rëbòka, pòd tobã mòže sã kòbëlnica zarwac. Sy]. *Por. ława*

ławkowiec *m* pãzel || pańzel do kalkòwaniò (wiòldzi, szeroczi pãzel, z dłudżim włosã)

ławkowy *ad* łòwkòwi [Ta chójka bë sã nadòwała na łòwkówé drzewò. Sy]

ławniczy *ad* ławniczi (*Bù*), przësëżny (*Tr*); **sąd** ~ ławniczi / przësëżny sąd

ławnik *m* ławnik (*Bù*), przësëżnik (*Tr*) *m*

łazanki *pl* łazanczi *pl* – nudle krwadracëczy rozwałkòwónégò casta

łazarz *m* łazôrz, gòlc, biédka, biédòk, nãdzôrz, ùbòdzi, niebòròk *m* [Lezi jak taczì łazôrz. *Sy*]

łazęga *zob.* włóczęga, *por.* latawiec 2, nicpoń, próżniak, wędrowiec

łazić *v* łazëc, chòdzëc; *w zn.* *iść niezgrabnie:* kracząc sã, *arch:* łazëc jak Kòsznajdroch (*o kotylszącym chòdzie*); *w zn.* *łazić sobie swobodnie, ganiać:* bùyac so(bie) *Ra*; *w zn.* *włóczyć się, łazikować:* włóczëc sã, përdac *lok*, łaprowac (|| *lok* łóprozac) (= włóczëc sã, próżnowac); *w zn.* *łazić od chatupy do chatupy i zbierać plotki:* łazëc pò bùdach, plachãdrowac; *in wëszyc, myszkować:* szwanic [jò łazã / chòdzã, tã łazysz / chòdzysz, òn łazy; / chòdzy òni łazã / chòdzã; *nie* łaz(ë) / chòdz(ë) mie tu; dze wa łazyta / chòdzyta?; *Ju ni mògã łazëc. Waji kón ju ledwie łazy. Nie łazë pò cëzëch ògrodach! – Ra* Òni to tu, to tam, to donąd, to nazòd jak reczi łazëlë. Dzecë łazã pò całëch chëczach. *Lz* Përdòsz pò wsë, a robòta lezi. *Sy*]. *Por.* **chodzić, iść, leżë, próżnowac, tulać się, wagarowac, wędrowac, włóczyć się**

łaziebna *f* kąpielowô *f*; białka òd kąpaniò; pòmòcnica / òbsłùznica przë kąpielë / kąpielach / kąpanim [Òna tam je / robi za kąpielowã. *Gò*]

łaziebnik *m* kąpielowi *m*; pòmòcnik / òbsłùznik przë kąpanim [Òn tam je / robi za kąpielowégò. *Gò*]

łazienka *f* kąpnica (*Tr*); *ew. zdr* kąpniczka; *ew.* ùmiwalniò (*Gò*); ~ **z ubikacją** kąpnica z ùsòdkã (*ew.* z mùszlã); *ew.* toaleta *f*; ~ **z wannã** kąpnica z balikã (*a.* z wannã / z balëjã / z kąpielnicã) { ‘kąpielnica’ *arch* = *balika do kąpielë*}; ~ **z prysznicem / ze saunã** z prisznicã / ze saunã; **kabina prysznicowa do ~nki** kabina prisznicowô / z prisznicã do kąpnicë; **dwie ~nki** *pl* dwie kąpnice (*ew.* kąpniczczì, ùmiwalnie) *pl.* *Por.* toaleta

łazienkowy *ad* kąpnicowi (*ew.* ùmiwalniowi); (przeznaczony) do kąpnicë / (*ew.* do ùmiwalni); **wyposażenie ~ki (armatura ~wa)** wëpòsażenié / rzeczë do (*ew.* rzeczë do wëpòsażeniò / do ùrządzeniò) kąpnicë; *ew.* armatura kąpnicowò; staczi (sprzãtë / ùrządzenia) do kąpnicë; **prysznic** ~ prisznic kąpnicowi (*ew.* ùmiwalniowi); **wanna** ~ wanna (*ew.* balika / balëja) kąpnicowò; *ew.* *w zn.* *wanna:* *arch* kąpielnica *f*; **umywalka** ~ ùmiwalka do kąpnicë; **lustro ~we** zdradło *n* / szpédzel *m* do kąpnicë

łazik *zob.* włóczęga, *por.* latawiec 2, nicpoń, próżniak, turysta, wędrowiec

łazikowac *zob.* łazić

łazący *ad* łazący, chòdzący

łazenie *n* łazenié, chòdzenié *n* [Twòje łazenié pò wsë, to mie sã nie widzy. *Lz*]; ~ **po mieście / wsi** łazenié pò miesce / wsë (*a.* pò wiosce); ~ **po domach (nawiedzanie znajomych)** łazenié pò (cëzëch) bùdach, plachãdrowanié *n*

łazcowate *pl* icht łazcowaté *n* (*Gò*); rëbë, co mògã krótczi czas przebëwac na ładze

łaznia *f* 1. kąpnica (*Tr*), *pol.* łaznia || -niò *f* { ‘kąpnica’ *arch* *Lz* *w zn.* *kąpiel, wòdã do kąpaniò* [Niasta grza mù kąpnicã.]; ‘łaznia’ – *zob. np.* „Wspomnienia Kaszubów sybiraków”}; ~ **miejska / publiczna** kąpnica miastowò / pùblicznò; kąpnica na miesce; ~ **parowa / rzymska / turecka** kąpnica parowò / rzymskò / tereckò; **pójść do ~ni** jic do kąpnicë; 2. kąpnica *f*, ùrządzenié do pòdgrzewaniò próbk substancji w labòratoriach; 3. kąpiel *f*, kąpanié *n* – *zob.* **kąpiel; sprawić komu ~nië (wyłajac kogo)** òszkalowac / wëszkalowac / òprëczkòwac / wëłajac / zgromic kògòs, nafürgac / naszkalowac kòmùs; nawrzeszczec na kògòs; **sprawić komu krwawã ~nië** sprawic kòmù krwawã kąpiel; pòsekac kògòs na drobno, pòtluc kògòs na miòzgã [Kąpiel wrogóm sprawiã krwawã. *Lh*]; *por.* **jatki 3**

łazący *ad* łazący. *Por.* łączny

łącze *n tel / el* łącze *n*; ~ **kablowe / telewizyjne** łącze kablowé / telewizyjné
łączenie *n* łączenié; *ew.* wiązanié = rzeszenié; ~ **w grupy / gromady / w większe całości** łączenié w grëpë / karna / gromadë / we wikszé całoscë; ~ **w pary** łączenié w pôrë, parłãczenié; *ew.* pôrowanié *n*; ~ **belek** łączenié balk(ów); **sposób ~nia belek bud** òbłap *m*, jaskùlczì *a.* rëbi ògón; ~ **przewodów kabelków / kabli elektrycznych** łączenié przewodów / kabelków / kabłów elektricznëch; ~ **szeregowé a. równoległé urządzeń elektrycznych** łączenié régòwé *a.* równoległé ùrządzeniów elektricznëch; ~ **różnych składników / elementów** łączenié różnëch / rozmajitëch / wszelejaczich składników / elementów; ~ **wody z ogniem** łączenié wòdë z ògniã; ~ **dźwięków / akordów muz** łączenié zwãków / akòrdów; ~ **wyrazów / słów** łączenié słów / rzad wërazów

łączenie (się) łączenié (sã), parłãczenié (sã); *ew.* w *zn.* tworzenie organizacji: łączenié (sã), rzeszenié sã, òrganizowanié sã *n*, twòrzenié òrganizacji / zrzeszeniégò

łączeniowy *ad* łączeniowi, służący do łączeniô; *ew.* łączący

łączeń *m bot* łączeń *m* (Gò)

łązka *f* 1. łązka; *rzad:* narwa *f*, smùżk, łużk (|| *arch* łążk) *m*, òkótkò *n* {‘narwa’ łązka w pòlu - *in* = *pol.* a) murawa; b) górna warstwa ziemi, powierzchnia, niekoniecznie porosta trawą; c) *lok:* maska nakładana przez gwiazdorów - *in.* larwa; d) blizna - *lok;* ‘smùżk’ łązka podłużnego kształtu; ‘łużk’ = łązka strzód pòłów} [To je pësnô łązka. Lz Na waji łązce pase sã całé karno cëzëch gãsy. Ra Pùdzemë, dzeckò, na łązkã, bądzemë kwiôtczì rwelë. Zelonô łązka, mòdri kwiat, wãdrujże dzëwczã ze mnã w swiat... Pasc krowë w smùżkù. Nèkòj krowë w łużk. Zeseczë łużk i przinǰzë na wieczërã. - Sy]; *por.* łąka; 2. wzór na tkaninie: kwiôtczì *pl*

łączliwość *f* gram łączlëwòsc, zdolnosc / zdatnosc do łączeniô sã (Gò)

łączliwy *ad* gram łączlëwi; **związki ~we** związci łączlëwé (Gò)

łączniarka *f* *mech / tekst* łączniarka *f*, maszina do przãdzeniô

łącznica *f* łącznica *f* – 1. krótkò droga łączącò (co łączy) dwie główne drodżi *a.* dwa dzéle miasta; 2. kol bòcznô droga (liniô) banowô (bòczny tur banowi) – bòcznica - łączącò dwie jinszé drodżi (linie); 3. *tel* łącznica telefónicznô

łącznicowy *ad* łącznicowi

łączniczka *f* osoba (kobieta żołnierz) utrzymująca bezpośredni kontakt międzyposzczególnymi placówkami wojskowymi, konspiracyjnymi: łączniczka *f*

łącznie *adv* razã; *ew.* w *zn.* od razu, za jednym zamachem: naròz, òd razu || dorazu, za jednym zòchòdã, fig za jednym czwarzeniem; w *zn.* wspólnie: wespół, wspólnò || - lnie; ~ **z prowizją** razã / wespół z prowizją; **pisać coś ~ albo oddzielnie** pisac cos razã abò òsòbno

łącznik *m* łącznik *m* – 1. cos, co łączy lëdzy: wspólnota *f*, element łączący; *ew.* łączba (= *pol.* łączność), *Tr:* parłãczëna *f*; 2. woj òsoba ùtrzemùjącò bezpostrzëdnã łączbã midzë pòszczególnyma placówkama wòjskòwima, kònsspiracyjnyma; 3. *sp* przë grze w nożną balã: napòdòcz, chtëren zajmùje mòl midzë skrzydlòwim i westrzëdnym gròczã ataku; 4. *arch* dzél bùdinkù łączący dwa jinszé bùdinczi; 5. znak graficzny w teksce pisónym (krótkò kreska niwnô); 6. *muz* znak graficzny w sztòłce lãku łączący pòszczególné nótë w jednostczì ritmicznë *a.* melodyjne; 7. *gram* łącznik *m* – dzél zdaniô, fòrma czasnika pòmòcnégò bęc (*in.* *pol.* spójka); - *por.* spójnik; 8. *mech* element łączący w maszinach, kònsstrukcjach budowlanëch {*kasz.* ‘łącznik’ *in* = *bot pol* kaczeniec, knieć błotna - *zob.*}

łącznikowy *ad* mil łącznikòwi; **stacja ~wa** łącznikòwò stacjò; **oficer** ~ òficëra łącznikòwi

łączność *f* łączba, zôłącz, łącznosc *f*, kòntakt, *rzad* związk *m*, pòłączenié *n*; sticznosc *f*; *w zn. związek, powiązanie*: związk *m*, pòwiązanié *n*, parłącz (*Tr*) *f*; ~ **bezpośrednia** bezpòstrzédnô łączba; bezpòstrzédné pòłączenié; ~ **poprzez satelitę (za pośrednictwem satelity)** łączba (pò)przez satelitã; za pòstrzédnictwã satelitê; ~ **satelitarna** satelitarnô łączba; ~ **stała / nieprzerwana** stałô / nieprzerwónô łączba; **brak (nie ma) ~ści telefonicznej** brak (ni ma) łączbë telefòniczny, brak (ni ma) telefònicznegò pòłączeniô; **przerwana** ~ przerwónô łączba / zôłącz / łącznosc; **zerwana / odcięta** ~ zerwónô / ôdcãtô łączba / zôłącz, zerwóny / ôdcãti kòntakt; ~ **automatyczna** automaticznô łączba; ~ **międzymiastowa** midzëmiastowô łączba; ~ **duchowa / emmocjonalna** dëchòwô / emòcjonalnô łączba. *Por.* **kontakt**

łączny *ad* **1.** łączny, *Tr*: rzeszny, parłączny {‘łączny’ *in* = łąkòwi - *co jinégò*: ‘łączny’ *zob.* łukowaty); **suma ~na** całô / całownô sëma; *ew.* wszëtkò razã (do grëpë); **2.** *zob.* **łąkowy**

łączyć *v* łączëc || łączëc, *rzad* parłączëc [òn łączy / parłączy; òni łączą / parłączã; *roz*k: łącz! || łączë! / parłącz(ë)!] {‘parłączëc’ = *pol.* łączyć, *kojarzyć* – *zob.* łączyć się; ‘łączëc’ *in. arch* = *pol.* zataczać pòłkole – *zob.* zataczać (~ łuk)}; *ew.* *w zn.* wiązać: wiãzac, rzeszëc [òn wiãze / rzeszi; wiãz! || wiãzë / rzesz(ë)!]; *ew.* zestawiac / składac / zbierac (do grëpë / gromadë) [Nas nic z nima nie łączy. Ôzenilë sã i złączëlë dwa mòle (*gòspòdarstwa*) do grëpë. – *Sy* Daremnie jich łączisz: òni sã pòłączëc nie dadzą. *Ra* Jô parłączã młodé pòrë. *Ze* swiãtim Piotrã parłączy mie dobrò znajomòsc. (*Bù, La?*) *Lz*] *Por.* **połączyć, złączyć**

łączyć się łączëc sã || łączëc sã, *rzad* parłączëc sã [òn łączy sã / parłączy sã] {‘parłączëc sã’ = *pol.* łączyć się, *przyjaźnić się, wstëpować w związki małzënskie*; ‘parłączëc sã’ – *etym. Gò*: òd „łączëc (sã) w pòrë”; *Hpt*: òd *dial. niem.* parlenken (*lenken* = *pol.* kierować); *co jinégò, por*: ‘parłączëc sã’ = *pol.* narzucać się, *naprzykrzać się komu*}; *ew.* *w zn.* zakładać związek: łączëc sã, *rzad*: zrzészac sã || zrzëziwac sã, zakładac związk / zrzësenië [òni sã łączą / zrzészają || zrzëziwają] [Nasze pòla sã łączą. Më sã z nima nie łączimë. Òni sã ju òd lat parłączã. – *Sy* Parłączmë sã, lëdë! *Tr*]; **te sprawy mi się łączą / kojarzą / składają / układają w jedną całość** te (a. ne) sprawë mie sã łączą / parłączã / skłòdają / ùklòdają w jednã całosc || całownotã; ~ **litery** łączëc / zestawiac lëtrë; **mnie z nim łączą więzy przyjaźni** më (dwaji) jësmë drëchama / przëjacelama; jô jem z nim skamròcony, zdrëszony; më sã przëjaznimë / kamròcymë / kòmplëjemë; *ew.* mie z nim łączą przëjacelsczë / kòlëzënszczë pòwiązania; **łączą nas stosunki hadlowe** łączą nas stosënczi hańdlowé; łączy nas to, że prowadzýmë midze sobã hańdel, **łączę wyrazy szacunku** dołącziwóm słowa ùwòzaniégò. *Por.* **połączyć się, złączyć się**

łąka *f* łąka *f*, *zgr*: łączëskò || łączëszczë *n* [Dobrégò człowieka mòże pòznac pò tim, że na jegò łąkach wiele kwiatów rosce. To mòkré łączëszczë nie je do grabieniô... Tegò łączëska tam bądã jacé trzë mòrdzi. – *Sy* Na łące w dzëń majewi tësãc kwiatów sã rozpùscy. To je dobrò łąka. – *Lz*]; **kosić ~kę / ~ki** *sec* / *rzad* kòsëc łąkã / łączy; ~ **między polami** smùg, *arch*: ùbiég, łąg || łąg *m* {‘smùg’ *łq(cz)ka podłużnego kształtu*; ‘łąg’ *in* = *pol.* a) łąg sodowy a. *popiół zaparzony wodã – środek do prania*; b) *trzësawisko, bagno* – *zob.*; c) *zob.* łąg} [tegò smùgù / ùbiegù / łągù / łągù] [Mòżesz dzys nëkac gãsë w smùg. Chtos mie wëpasł smùg. Më paslë òb lato krowã w łągù. Z tegò łągù jô wiedno fórkã sana zëbierzã. *Sy*]; ~ **w zn. murawa, odlóg, ugór pażąc** || pażëc *f* Pasë krowë na pażãcy. *Sy*]; ~ **przeznaczona do koszenia** kòsnô łąka, łąka do seczeniô / kòszeniô; ~ **przeznaczona na pastwisko** pasnô łąka, łąka do paseniô – *zob.* **pastwisko**; ~ **koło zabudowań, wybieg dla bydła** kòpla *f*; ~ **podmokła** pòdmòklô / topnô / błotnistô / sapòwatô / bagnistô łąka; bielawa || bielawa *f*, płòwk *m*; *ew.* łąg || łąg) *m* {*zob.* łąg} [Nie chòdz bez (*przez*) łąg. *Lz*];

mała, licha ~ łączëna; **pole zarośnięte trawą i zielskiem, dzika** ~ łąkòwiscze *n*; **trawa z ~ki** łącznò trôwa [Na bielawie rosce kwasnò trôwa. Jô le móm kawał łączëne. To tu je pròwdzëwé łąkòwiscze. - Sy] {‘bielawa’ *in = pol.* a) *miejsce na łące, na którym bielą płótno, bieliznę*; b) *sucha łąka*; c) *torfowisko (wieczorem zastłonięte mgłą)*}. *Por. łączka*

łąkarski *ad* łąkarsczy; **instruktor** ~ jinstruktor łąkarsczy [tegò jinstruktora]

łąkarstwo *n* łąkarstwò *n* – nòuka / uczba ò łąkach i pastwiskach

łąkarz *m* (*specjalista od uprawy łąk*) łąkòrz *m* [tegò łąkarza || -kòrza]

łąkowy *ad* (*dotyczący łąki, pastwiska*) łąkòwi, łączny [Łąkòwé sano. Dolëna łąkòwò. - Lz Ni ma to nad łączną trôwã. Łącznò droga (*droga w Pùzdrowie, co jidze przez łączy*). – Sy Łączné kwiatë. Łącznò trôwa.]; ~**we rośliny / trawy / kwiaty łąkòwé / łączné roscënë / trówë / kwiatë**

łątka *f* **1.** *zool* łątka *f* (*Gò*) (òwòd pòdługòwniasti, mòdrawi farbë, lôtò nad mòkrima łąkama i brzegama wòdów); **2.** słup *m* (drewniany słup pionowi, w scanie chëczë); **3.** *zob. lalka*

łbisko *zob. łeb*

łbisty *ad* łepòwati, łepiasti, łepòwi; *ew.* łbisti {*por.* ‘łbiscze || -skò’ *n = łep || łeb*}

łeb *m* łep || łeb *m*, *zgr* łepskò || łepszcze, łbëszcze || łbiscze || łbiskò *n* [tegò łepa / łba / łepska || -szcza / łbiscza || -ska], *pl:* łepë / łbë / łbiscza || -ska; *ew. żart:* bania *f*, wrëk, arbùz *m* [Ten mô cwiardé łepskò. Ale jem sã ùderzył w łepskò. Abò të nosysz to swòje łepszcze abò nié, òno je za głupé, żebë co pòjic. Jem jesz nie widzòł człowieka z taczim cwardim łepã jak cebie. Jak ce to twòje łbëszcze szciznã z karkù, to òno le sã rozlecy. – Sy Sã nie mówi: łeb, le: głowa. Kón mô łeb. Òn mô cwiardi łeb. Tłukł łbã ò scanã. Chwòcył gò za łeb, za włosë. To je za môli kłòbùk na jegò łbiskò. Mô łbiskò jak wół, jak kón, jak smòk. *Ra*]; **mieć ~ (głowę) na karku** miec łep (głowã) na karkù = bëc rozëmny, rozwòzny; **zakuty** ~ tãpi / zakùti łep, tãpé łepskò || łepszcze; - *zob. głupek*; **na ~ na szyję** na łep na szëjã; na zabicé; na skracenié karkù; ùbùdu!, **spode łba patrzeć** blëszczëc sã, nurkã zdrzec, spòd chmùrë wzerac (*Sy*), mruzëc òczë, bùlë òczë robic; *por. dąsac się*; **mieć kielbie we łbie** bëc naczidli / natrzastli; miec czelbie we łbie (= miec figle / żartë w głowie – ò czł. niepòwòzным), miec le wëpczi / figle-migle w głowie, miec ptòcha za ùszama, bëc niepòwòzny *a.* mało pòwòzny; **za łby się wziąć** zbitnac sã, za łbë sã wzac || wzac [òni sã wzälë]; pòbic sã; zrobic bùrdã; **dostać po łbie** dostac / òdebrac pò łbie / łpie; **kocie łby** kòcë łbë / łepczy, bùcòczy *pl – zob. koci*

łebek *m* łepk || łëbk *m* [Takã wiòlgã wesz na taczim môłim łëbkù! *Ra* Taczi mądri łepk jak twój jô bë chcòł miec. Kwiatë pòzwiesëłë łepczy (*czelichë kwiatów*) na dół. - *Sy* Chłop mùszci miec łepk i główkã. *Cr*]; ~ **ptasi** ~ ptòszci łepk, łepk ptòcha / ptòszka [Nalòzł ptòszka z łepkã roztrzasłim. *Sy*]; ~ **szpilki** łepk szpilczy; (**pod**)**wieżć kogoś na łebka** (pòd)wëzc / zabrac / wzac || wzac kògòs ze sobã / pòde drogã; **po łebkach (coś (z)robić)** pò łepkach, pò kłosach, pò wiërzchù || -kù, na zbëcé, na sèmater, na òdwalenié, żebë le òdwalëc - *zob. powierchownie*

łebski *ad* rozëmny, mądri, bëstri, dzyrsczi, rãdi, chwaczi || *lok* chwacczi, skrãtny, zwinny, szëkòwny, rozgarniãti {*kasz.* ‘łepsczi’ = *wiòldzi, ògromny*}; ~ **chłopak** mądri / bëstri / dzyrsczi / chwaczi / zwinny knòp

łebsko *ad* dzyrskò, chwatkò, szëkòwno, bëlno; ~ **się spisał** dzyrskò / bëlno sã spisòł; szëkòwno / z szëkã to zrobił / sprawił / załatwił

łechciwość *zob. łaskotliwość*

łechciwy *zob. łaskotliwy*

łechtaczka *f an* gëldzónka || gëdlónkaf, dzyndzel(k) *m*

łechtać *zob. łaskotać*

łechtanie *n* gëldzenié, gëdlenié

łechtliwy *zob.* łaskotliwy

łepek *zob.* łebek

łezka *zob.* łza

łęg *m* (podmokła łąka nad rze(cz)ką, porośnięta krzewami lub wikliną) łąg || ług *m* *arch.*, nadrzeczno (pòrosło tam sam krzama) łąka; *pl.*: łądzi || łudzi - nadrzeczne (zarosłe) łączy, łączy zarosłe krzama, kòzlëną / kòzlinkama { ‘łąg’ || ‘ług’ *m* = a) *dzys.*: łąka strzód pòłów, przódë: zarosłe błota, pòdmòkté łączy; b) łëbina, pòpiót zaparzony wrzatkã - *zob.* ług } [Më paslë òb lato krowã w łągù. Z tegò ługù je wiedno fórka sana - Sy Nie chòdz bez (przez) łąg. Òn so zbùdowòł chicze (chëcze) na ługù. Jegò niasta ùtonã w łuze (w ługù). - *Lz*]. *Por.* **łąka**

łęgowaty *ad* łęgòwati [Łęgòwatò łąka. *Lz*]

łęk *m* **1.** ~ **u siodła** (przednia *a.* tylna część siodła, wygięta do góry) łąka *f* - łąka kòl sodła / przë sodle; **siodło z ~kami** sodło z łąkama; **2.** *geol.* łák *m*, synklina *f*; *ew.*: brzëch *m*, sodło *n* (*Gò*); **3.** **łęki** *pl* łączy *pl*; **ćwiczenia na koniu z ~kami** czwiczenia na kòniu z łąkama; **4.** *biol.* - *zob.* łuk; **5.** *arch.* - *zob.* łuk

łękotka *f* *an* łąkòtka *f*, *pl.*: łąkòtcki

łękowy *ad* łąkòwi

łęty *pl* (nac kartofli) bùlwiczé, *rzad.*: bùlewiczé, bùlwòwiczé, *arch.* nuchłowiczé *n*, bùlwòwinë || bùlwinië || bùlewinë, *lok.*: łătë, łącënë, *arch.* łabądżënë *pl*, bùlewinia *f*, bùlwòwò nac, chłądë bùlew, bùlwòwé zelëskò [Czej sã wszëtškò spòlëło, tej krowë mùszalë żgrzëc bùlwiczé, bò nic jinszëgò nie bëło. Mitã timczasã òkrëjemë bùlwiczim. Gò Mróz jidze, czas przëkrëc bùlwë łătama. Przëkrëjemë łącënama bùlwë i pùdzemë dodóm. Łabądżënë scelą pòd krowë. - Sy] {*kas.* *arch.* ‘łăt’ *in* = *drażk*, *prăt*, *szach*, *czij* - *zob.* kij). *Zob.* łodyga

łgać *zob.* kłamać, bajać, bredzić

łgarka *zob.* kłamaczynie, bajarka

łgarski *zob.* kłamliwy, nieprawdziwy, zakłamany, bajeczny

łgarstwo *zob.* kłamstwo, bajka, brednia

łgarz *zob.* kłamca, bajarz

łkać *v* łkac, łicac *lok.*; *ew.* chlëchac (= *pol.* szlochać), jączec, płakac; *ew.* zajikac sã (= *pol.* jąkać się) [Tak płakała, jaż łicała. Ni mògła sã nijak ùspòkòjic, tak òna łicała. - Sy Płacze, jaż tak sã zajikò. *Gò*]

łkanie *n* łkanié, łicanié *lok.*; *ew.* chlëchanié, jączenié *n*, chlëch, jāk, płacz *m*

łobuz *m* rozblek, bùzer, rowòrz, laps, lorbas, barłoga, niekara, niekarus, niekarańc, brój || brojòrz || brójnik || brojownik || brojoch, krabùt || krabùta, zbój(ca), szorf, lózbùksa, lózbrat, bówka || bùwka, rojber, dréusz, ùrwisz, wszón, luntrus, niegòdzywc, niegòdzëjòsz, nipòcywc || nipòcëusz, nipòcnik, klëszòk, wëstawinoga, *lok.*: brënoch, bùżeja, bùzón, lawrenc, wadëra (*in* = glëmda), wadernik, niezbëternik, nieremijòsz, szëdrawc, òtus, ùlëpòp, trepenc, belja, mùck, wisëga || wisàga, szargan, psota, psotnik, biësòk, weszòk, bëtch, òbiësk, dulas, szudra, lugòcz (= bijòk), luch(a), lubas (= niegòdzywc); *dziewczyna* łobuzowata, *dokazująca*; psotnica, psotelnica, brójka || brójnica || brojòrka, biòtkòwnica, rowòrka, nipòcnica, òbiëska { ‘niekara’ = *pol.* a) *czł.* samowolny, krnàbrny, niepostuszny; b) *zwierzę żartoczne, rozjuszone*: wilk, pies [Nògle stanął przede mną wiòldzi niekara, to bëł sąsadów pies. Sy]; c) *zły duch, diabeł*; ‘klëszòk’ = *pol.* długowłosy; ‘wszón’ = *pol.* wszarz; ‘nipòcywc’ || ‘nipòcëusz’ = *pol.* dziecko knàbrne, uparte, niepostuszne } [To są bùzrowie òd knòpów. Dzeż wa tam jidzeta, krabùcë, co wa tam chceta? Wa ùrwisz, wa, jò wama dóm pò zëcë deptac. Ti nieremijasze całi płot mie rozwalëłë w Stòri Rok. Z tegò ùrwisz nic nie mdze, ten marnie skùnczi. Dze të bëł, òbiëskù? Ten lubas le

broji, ten jesz nikòmù nic nie zrobił dobrégò. Të lubasu. Wszëscë sã na ciebie skarżã, wadernikù. To je lugôcz, a lugôcz leno patrzy, żebë kòmù nalugac (*nabic*). W tim luchù wiele co dobrégò ni ma. Zuza to je takò biôtčkòwnica, ta le z parobkama biôtčkùje, jakbë òna nié dzéwczëcã, le parobkã bëła. Jak miã nie mdziesz słëcha, òbiéskò, to të òbôczysz, co jô z tobã zrobiã. Të niezbiëternikù, zamiast krowë nëkac w pòle, to të na slëwie sedzysz. - *Sy Bij tegò niekarã! Ra*]. *Por. awanturnik, brutal, frant, łajdak, łobuziak, nicpoń, psotnik, zabijaka*

łobuzeria *f* rozblece, bûzrowie, lapsowie, lorbasë || lorbasowie, rowôrze || -warze, ùrwisze || ùrwiszowie, rojbrzë || -browie, bówcë || bûwcë *pl*; wszónizna, bańda *f*, ew. nipòcy dzecë / lédze; ew. bańda / gromada / karno rozbleków / bûzrów / rowôrzów [Bûzrowie pòd òknama hërlëczã ë nie dajã lëdzóm spac. *Sy*]

łobuzerski *ad* nipòcy, psotny, brojarszi, brójny, rowarszi, nipòcy, niegòdzëwi, rozblekòwati, bûzrowati, niekarowati, wszónowati, bówkowati; ew. w *zn. przekorny*: nôremny, przekórny, dréuszowati (*człowiek przekorny*, *hardy*: cërzón, nôremnik, dréusz) [To je taczì brójny knòp, że to nie je mòżno. To sã brojarszczë dzecë. – *Sy*]; ~ **wyczyn** nipòcota || nipòcosc *f*, sprówka tëch rowôrzów / rozbleków / bûzrów; ~ **kawał** / ~**ka psota** rowarskò / rozblekòwatò / bûzrowatò psota; bûzrowati szpòs; psota (*a. robòta, sprówka*) tëch bûzrów / rowôrzi || -rzów / rozbleków; ~**ka mina** zadzërnò / hardò / dërnò / bûzrowatò / brojarskò / cërzónowatò / niepòkòrnò mina. *Por. figlarny, niegrzeczny, nieposłuszny, psotny, trzpiotowaty*

łobuzerstwo *n* nipòcosc, niegòdzëwòta *f*, nipòctwò, rozblëctwò, bûzerstwò, psocenié, brojenié, bûzrowanié *n*

łobuziak *m* psotnik, brój(k), ùrwisz(k), nipòcnik, *lok* remùsznik, (nie)remijòsz, pòkriwka, tarach (= *pol. trzpiot*) *m*; ew. mòłi wszón / krabùt / bówka / kòrla / rojber / rozblek, niezbiëternik, *itp.* – *zob. łobuz*; ew. w *zn. diabłatko*: biés, pùrtin, pùrtela || pùrtola, pùrtòlk, diòlbin, mòłi diòchéł, smród *m* {‘remijòsz’ = *pol. a) opryszek; b) bumelant; c) psotnik*; ‘nieremijòsz’ = *pol. psotnik, figlarz*} [Wa remùsznicë wa, ju zòs wa jesta na jabkach, zlézeta wa mie z ti jabłònczi! To je pùrtela òd knòpa / dzéwczëca. Të małi pòkriwkò, cëż të tu zòs nabrojł? Cëż të tu chcesz, biéj le, pòkriwkò. – *Sy*]; **dziewczynka**- ~ (**psotna**) psotnic(zk)a, brójka / brojòrka, nipòcnica, remùsznica *f* [To je remùsznica ta nasza Róza, tam dze brojã, tam òna wiedno je pierszò. *Sy*]. *Por. bachor, figlarz, łobuz, młokos, psotnik, psotnica, trzpiot(ka)*

łobuzować *v* rowarzëc, bûzrowac, psocëc, brojic, barłòzëc, remijaszcëc, *arch*, rozrabiac, wëstwarzac cos (wëstwarzac psotë / cëda) [òn rowarzi / bûzrëje / broji / psocy / barłòzëc / rozròbiò / wëstwòrzò]; ew. szkòdã robic / czënic, bëc (*baro*) nipòcy / psotny / rowarszi, prowadzëc zëcë rowòrza / lapsa / lorbasa / bûzra / ùrwisza; w *zn. zachowywac sië głòsno, wrzeszczëc*: hërlëkac, wrzeszec, ròkòwac, trzòskòwac, zachòwëwac sã głòsno {‘remijaszcëc’ *arch* = *pol. a) uprawiac rozbój; b) niedbale pracowac, opuszczac pracë wskutek lenistwa; c) broic, hałasowac*} [Ju të bûzrëjesz. Cãli dzëń te dzecë tak remijaszą, że to nie je do wëtrzimaniò. - *Sy*]. *Por. bawic sië, figlowac, broic, psocic (sië)*

łochynia *f* bot (*borówka bagienna*) łochina || *lok* łochóna *f* [ti –në]; **krzew** ~**ni** łochinowiczé || łochiniczé || *lok* łochónowiczé, skwierczënowiczé *lok n*, skwierczëna *lok f*; **owoce**~**ni** łochinë *pl* [Tu le stoi łochiniczé, łochinë sã ju òberwóné. *Sy*]

łoczyga *f* bot dzëwò salòta

łodyga *f* chłãd, sztrãpel, *rzad*: *lok* łãt *m*, łãdëga *f*, *arch* bączòł || -czël *m*; *pl*: chłãdë, sztrãple, łãtë, łãdëdzi, *arch* bączòlë; ew. w *zn. badył, tj. łodyga pozbawiona liści, kwiatów*: zdrãb *m*, òszczãkla *arch f* (*pl*: zdrãbë, òszczãkle)– *zob. badył*; ew. w *zn. czëść rośliny wystajãca ponad ziemië (łodyga wraz z liściami i kwiatami)*: słonecznica

f, nad'zémk m – zob. **roślina** [Jich bùlwë miałë grëbé i wësocze chładë, a pòd krzã baro mało. Jô le te lëstë zriwóm dlô kaczków, a sztraple òstôwióm, bô ni móm ju sëlë jich wërëwac. - Gò Wez wërwi tã łãdëdži i zaniësë na gnój. Sy Bączôle nie są nic wórt, ne bądã spólóné. Lz] { 'łãt' in arch = drãżk, prãt, szach, czij; 'bączôle' || 'bączële' pl Sy: domieszka do tabaki ze spalonych na popiół strãków bobu, todyg tytoniu lub skórek chleba [To je tobaka z bączëlama przemłotô. Sy Bączëlë mùszã bęc òdsóné i jész rôz przemłoté. Gò]}; ~**gi kartofli** zob. **łety**; ~ **bobu** bòbòwiczé n, bòbòwinë, lok: **palczëca** f, pl: **palczëce** [Û nas na jedny palczëcy je do dwãnòsce strãków. To je długò palczëca, ta mô wiele strãków. - Sy]; ~ (**pień**) **młodego drzewka** sztam(k)a f. Por. **badyl, łety, nac**

łodyżka f chłãdk, sztrapelk m, stebło || zdebło, zdr stebelkò || zdebëlkò n

łodziowy ad łodzowi, zdr łódkòwi; ew. czòłnowi, bôtowi. Por. **łódź, łódka**

łoić v łojic, smarowac łojã [Òna so łoji włosë. Lz] {kasz. 'łojic' téż w zn. gòtowan / piec na łoju [Më colemało wszëtkò łojimë. Sy]}; ~ **komu skóre (bić)** łojic / smarowac / prac kògòs [Darmò gò łojil òjc. Kòzòł wszëtczim jã ze wsë łojic bez lëtoscë. - Lz].
Por. **złoić**

łoisty zob. **łojowaty**

łojowato ad łojowato [Miãso szmakò łojowato. Lz]

łojowaty ad łojowi, łojowati, arch: łojati, łojisti, łojny [Cëż tã za łojowé miãso kùpił. Nie lubiã òwczëgò miãsa, bô je za baro łojowaté. Nasze masło je tak łojowaté, że ni mògã chleba smarowac. Staré bùlwë robiã sã czãsto łojowaté, że nie są do jedzeniò. - Sy Bùlwë łojowaté. Ra Łojowatò smara. Łojné masło. - Lz]

łojowy ad łojowi (|| lok łojewi || arch łojany); ~ **łuszcz** łojowi tłuszcz / szmòłt; ~**wa świeca** zob. **łojówka**

łojówka f łojówka f, łojowò (|| lok łojewò) świeca [Łojowò świeczka. Ra Łojewò świeca. Łojanò świeczka. - Lz]

łokciowy ad łokcowi [Kòscë (gnòtë) łokcowé. Ra]; **handel** ~ hańdel łokcowi Ra; **towary** ~we towarë || towòrë łokcowé

łokieć m łokc m { 'łokc' w 2 zn = dównò miara długòscë – òd 0,48 m do 0,78 m } [Pò łokce w pismionach sedzec. Pòdòj kòmù pòlc, a òn bądze pò twój łokc sygòł. Ten jidze łokcama na direktora (pò trupach pchò sã na stanoowiskò direktora). – Sy Chłopa nie mierzi sã ani łokcã ani kòrcã. Ce Mie łokc bòli. Dwa łokce w wiżã (dwa łokce w górã / wësokòscë). - Ra]; **pomagać sobie ruchami łokci przy chodzeniu** łokcowac v [Anka tak łocëje, czëj òna jidze. Łokcëje jakbë òn wiosłowòł. - Sy]; **czł. pomagający sobie ruchami łokci przy chodzeniu** łokcownik m [Z łokcownikã lëchò sã jidze razã, bô òn móże łokcama zãbë wëbic. Sy] { 'łokcownik' in = pol. wioślarz}; **mieć roboty po same łokcie** miec robòtë pò same łokce Sy; **sięgać komuś (zaledwie) do łokcia** sëgac kòmùs (ledwie) do łokca [Nie sygòsz mie do łokca, a chcesz ze mnã gadac. Sy]; **urobić sobie ręce po łokcie** ùrobic sobie rãce pò łokce Sy; **kupić pięć łokci materiału** kùpic piãc łokcy sztofù [Kùpiła piãc łokcy do fartucha. Sy]; **napadało śniegu na** ~ napadało śniegù na łokc (Sy); **świecić łokciami** swiecëc łokcama [òn swięcy], miec pòdzartë łokce / dzurë na łokcach; miesãdz (|| miesãc) kòmùs swięcy na łokcu {por. 'łokcëc' v = niszczyć òbleczenië na łokcach; 'mierzëc na łokcu' = skãpic, ùszczëc}

łokietek m **1.** łokieć mały a. zdrobniãle: łokck, łoczëtk m; **2.** mały mężczyzna: łokc m [To je le taczi łokc ten ji chłop. Sy] - zob. **karzeł**

łom m **1.** połamane kawały czegoś, np. przëmiotów wykonanych z metalu (złom), czekolady: łóm m [tegò łómù], neol Tr: szczëpina, łomizna, tłëklëna f; ew. skorupy naczyń ceramicznych a szklanuch: (s)tłëczëczy pl; ew. kawały kamieni, cegiel, betonu itp. gruz m, gruzë pl; ew. pòłómóné / pòtłëklé sztëcz(cz)i / kawalë / kawalëczy

(kamieni, cegłów, betonu itp.) { 'łóm' in = pol. a) *chrust, suche gałęzie* [Òn przëkrił trupa łómã. Lz]; b) *miejsce zarzucone chrustem, żeby ryby mogły się ikrzyć*; ~ **żelazny łóm**, pol *złom m* [tegò (z)łómù]; ew. *żelastwò n, żelastwa pl* [To sã nadaje le na łóm (złom). Sy], **2.** a) *żelazny drag, zaostrozony na końcu służący do rozbijania, kruszenia czegoś*: brëcha, rzad: *sztãga f, żelazło n, łóm m* [tegò łoma / -mù] [Òn bëkòł tą brëchã / tim łómã. Gò]; b) *drag (żelazny a. drewniany) do podważania ciężarów*: *duga* (|| *lok duka*), *trica*, rzad *sztãga f* - zob. **dźwignia**

łomik m łomik m, brëszka, fig łapka f

łomot zob. **hałas**

łomotać zob. **hałasować**

łono n a) *miejsce na udach siedzącej kobiety*: klin, *lok pòdółk*; b) *w zn brzuch, arch żywot*: *żëwòt m* { 'klin' in zob. klin; kasz. 'łono', zdr 'łónkò' = pol. *naręcze* zob.} [Wez to dzeckò na klin. Mòtë dzeć srajã w klin, a wiòldzë na głowã. Sedzała i trzymała dzeckò na pòdółkù. - Sy]; **u matki / mamy na łonie** ù matczy / mëmë / mëmczi na klinie / na pòdółkù [Û matczy na klinie dzeckò nie płacze / nie zdżinie. Sy]; **matczyne** ~ a) *miejsce na udach siedzącej matki*: *matczin / mëmczin klin, pòdółk*; b) *żëwòt (dost brzëch) matczy*; **błogosławiony Owoc twojego ~na, Jezus** błogòsławiony Brzòd *żëwòta twòjégò, Jezës*; **na łono / łonie Abrachama** na klin / klinie Abrachama; **na łonie natury** bùten, pòza miastã (*np.* w lese / na łãce / na pòlu); ew. na klinie / pòdółkù *nòtërë*, na swiëzim lëfce; **na łonie rodziny** w swòji rodzëznë, strzòd swòji rodzëznë, (we)strzòd swòjèch / domòcëch, midzë swòjima / domòcyma; ew. na klinie *rodzëznë*; **wrócić na ~ Kościoła** nawrócëc sã / wrócëc (*a. przinć nazòd*) do Kòscoła / ew. na klin Kòscoła; ew. *stac sã zòs / znòu katolëkã / chrzescëjanã*, *przeñć nazòd na katolëckã wiarã*

łonowy ad klinowi, pòdółkòwi; **wzgórek** ~ *kòkòszka f*; ew. *pòdółkòwò górka / grzëpka* Gò { 'kòkòszka' *dost* = *kùr(k)a*}; **wargi** ~we *wardzi / mërmë pl* (pòdółkòwé *wardzi / mërmë*); **wesz ~wa** zob. **mendowieszka**

łopaciarz m chłop òd / do szópë / szëplë / rzad łopatë

łopata f szópa, szëpla || szëfla, rzad łopata f; zgr łopacëskò || łopacëszcze n; ew. w zn *szpadel*: *szpòda f, arch, lok: ridel, rël* || ril { 'łopata' n = pol. a) *łopata drewniana do wsuwania pieczywa w piec*; b) *drewniana płaska łyżka do mieszania obroku*; c) „łopatë”pl - *wieniec, poroże jelenia byka*} [Wez łopatã i òdgarni ten snieg òd progù. Na łopace wsuwają chłëb do pieca. Łopatë nie wëcérò sã jinaczi jak mąką. Jak chłëb spadnie z łopatë bądze doma nieszczescé. Pòżëczëlë na łopace, òddelë na lëzce. Jewa spadła z nieba, miała sztëk chleba, dała gò tace na łopace. Łopatã miészają òbrok. Jelén zgubił łopatë. - Sy Łopatama rëlë zemiã. Òna ë na łopace jezdżëc ùmieje! Niczegò nie dokòżeta z tim łopacëszczã. - Ra Łopatama òni rzucają grañtu na drogã. Łopata do wsòdzaniò chleba. Sòrnowe łopatë. Lz „To je dłudzë... to je ridel, to je ticz”... Gò]; **posługiwać się ~tã** szëplowac || szëflowac, *klasc* (ew. *sëpac / kòpac / òdgarënac itp.*) *szópã / szëplã / łopatã*; **kłaść ~tã do głowy** *klasc łopatã do głowë* Sy, *wbijac cos kòmùs do głowë*; ~ (**szpadel**) **do kopania torfu** torfszpòda f, ril m; **drewniana ~ do sypania ziarna** *dëfla f* [Wsëp òsmë dëflów w miech i jedz do mlina. Sy] { 'dëfla' in = pol. *chodak drewniany, kasz. kòrka*; **duża metalowa ~ do materiałów sypkich, używana w młynie** *sëpnica f*; ~ **łopata do wylewania wody z łodzi** *szpól m, szópka f* [Szpólã / szópką wëlëwają wòdã z bòta. Sy]

łopatka f 1. (*szufelka do śmieci, popiołu, do zabawy itp.*) *szópka, szëpelka* || *szëfelka*, rzad: *łopatka* (|| *lok łopòtka*) f [Dzeckò miało taką mòłą łopatkã. Sadnita na tą łopatkã. Lz]; ~ **do towarów sypkich, np. cukru, kaszy** *sëpniczka, sëpka f*; ~ **do szpachlowania (szpachelka)** *szpachtla, szpach(t)elka f*; ~ **koła wodnego** *łopatka f*; **mała ~ do czyszczenia pługa** *kòzëlëca, kòzëlëczka f* (Ra); ~ **do mieszania obroku**

zob. kopystka, kopyść; 2. an łopatka *f* [Mie tam, pòd łopatką swądzy. Òn mò szplèter (òdłamk bómbë) pòd łopatką. - *Gò* Òn niósł na łopatce (*na remieniu?*) dłudzi drag. *Lz* Òd skòpów ùdë i łopatezi. *Dh*]

łopatkowy *ad* łopatkòwi; **koło ~we (wodne, przy młynie, statku rzeczonym)** kòło łopatkòwé (wòdné, mlińszczé, òkrãtowé – przë mlinie / òkrãce rzeczonym)

łopatologia *f* (*przekazywanie wiedzy w sposób prosty, obrazowy - żart*) łopatologiô *f*; **uprawiać ~gię** stosowac / praktikòwac łopatologiã, ùżëwac łopatologii; *ew.* kłasc łopatą do głowë (*Sy*), wbijac cos kòmùs do głowë

łopatologicznie *ad* (*w sposób prosty - żart*) łopatologiczno || -nie, jak na łopace, za pòmòcą łopatë [*Wëłożëc na łopace. Mòsz jak na łopace. - Sy*]

łopian *m bot* łopienié, kòbierzé *n, lok:* kòbiérc, łopieniôcz, łopión *m* [*Semiã z kòbierzégò gòtëją i dają chòrim, co mają kòltón. Sy*]; ~ **pajęczynowaty** głowôcz, głowniôk, grëzlôk, szczipnik, péklôcz klatati, rzep, łopión (|| *lok* łëpión), chart *m, arch* krzosadło *n, lok:* gùzë, brosze, kòlce, pikle, chartë *pl* {‘péklôcz’ *in* = *hòk do ògnia, pòdskòc(ni)k, òżôg*; ‘szczipnik’ *in* = a) *pòdszczipajk, chłop, co pòdszczipiwô białczy*; b) *żart pol. rak*; ‘chart’ = *in órt psa*; ‘rzep’ *in* = *pol rzep, kwiat łopianu*; ‘gùzë’ *in* = *knapë, pol. guziki*; ‘brosze’ – *òd: brosz(k)a - òzdoba przëpinónò do sëkni*}

łopianowy *ad* łopieniowi, kòbierzowi; *ew.* kòbiércowi, łopieniôczowi, łopiónowi; *ew.* z łopieniégò / kòbierzégò / kòbiérca / łopieniôcza / łopióna / głowôcza / głowniôka *itp.*
por. łopian

łopot *m* szapòtanié, trzepòtanié, flëdrotanié || -wanié *n. Por. furczenie*

łopotac *v 1. o chorągwi, żaglu, skrzydłach itp.:* szapòtac, trzepòtac, flëdrotac || flëdrowac; *ew.* wiater targò / szarpie / zawijò chòradzew / żòdzel [òna szapòce / trzepòce / flëdroce || flëdrëje; òne szapòcą / trzepòcą / flëdrocą || flëdrëją; Chòradzew szapòce na wietrze. *Sy*]; *por. furczëć; 2. o sercu:* bic (mòcno), walëc, klepac (*o sercu*)

łopotanie *zob. łopot*

łopucha *f* łapùcha (*lok:* || łopùch(a) || łepùcha) [Łapùchã sekają i dają swinióm. *Sy*]

łosica *f* (*samica łosia*) łosëca *f*

łosię *n* łosã, łosãtkò *n, łosk m*

łosina *f* (*mięso łosia*) łosë(z)na *f, łosowé miãso, miãso òd łosa*

łosiowy *ad* łosowi

łoskot *zob. hałas*

łoskotać *zob. hałasować*

łoskotliwy *zob. hałaśliwy*

łososina *f* (*mięso z łososia - ryby*) łososëna, łososynka || -sënka *f, łosos m, miãso łososowé / òd łososa* [Dòjże mie kask ti łososynczi! *Ra*]

łososiowaty *ad* łososowati

łososiowy *ad* łososów, rzad łososy; **ikra ~wa** kro łososowé; **mięso ~we** *zob. łososina*

łososiopstrąg *icht* lasfòra *niem., ew. pstrąg, łososopstrąg m*

łosoś *m icht* łosos, *lok* bòks, szpis *m* [Witro mdzemë łosose łowilë. *Ra*]; **młody** ~ mielëca *f*; ~ **pdobny do pstrąga** *zob. łososiopstrąg*

łoś *m* łos *m*

łosiowy *ad* łosowi [Łosowé rãkawice / bùksë. *Ra*]

łotewski *ad* łotewny, łotewsczi, łotwin

łotr *m* łoter, złoczińca || *arch* zleczińca *m; pl:* łotrzë || łotrowie, złoczińcowie || *rzad* złoczińcë; *ew. pl:* łotrostwò (|| *arch* łotrojstwò) *n* [Pón Jezës wisół midzë łotrąma. Jò nie przebòczã nigdë temù łotrowi. *Ra* Do sòdzë z tim łotrã! *Dh* (*Lz*) W lese kòło

Smôldzëna bëłò łotrojstwò. Lz]; **dobry** ~ dobri łoter / złoczińca / zleczińca. *Zob. drań, łajdak, rabuś, zbójca, zbrodniarz, złoczyńca*

łotrostwo *n* złocziństwò || *arch* zlecziństwò, łotrostwò (|| *arch* łotrojstwò) *n*; *ew.* niegòdzëwòta *f* [Jegò łotrojstwò sã zacząłò tim, co òn gāsë òs (*i / ě*) kùrë kròdł. Za swé łotrojstwa òn przëszedł w sòdzą. Lz] {‘łotrostwò’ || *arch* ‘łotrojstwò’ *in = pl:* łotrowie, łotrżë – *zob.* łotr}. *Por. łajdactwo, zbójectwo*

łotrowski *ad* złoczińszci || *arch* zleczińszci, łotrowszci, niegòdzëwi. *Por. łajdacki, zbójcki*

łotrzyk *m* łotrżëk *m* [To je ju richtich łotrżëk. Lz]. *Por. łajdak, łobuz, nicpoń, rabuś, rozbójnik*

Łotwa *f* Łotwa *f* [ti –twë, na –twie]

Łotysz *m* Łotwin, Łotisz *m*

Łotyszka *f* Łotwinka, Łotyszka *f*

łowca *m* łowca *arch*, jachtòrz, strzelc, *lok:* pòłownik, mëslëwi, lesny *m*; *pl:* łowcowie, jachtarżë || jachtòrzowie, strzëlcowie || strzëlcë, pòłownicë, mëslëwi, lesny {‘lesny’ w ògłowim *zn.* = *pol.* leśniczy} [tegò łowcë / jachtarza / strzelca / pòłownika / mëslëwégò; Łowca zwierzëznë. Gò Bëlniészégò łowcë na dzëczy ni ma jak mój brat. To je taczë strzëlc, że òn bë zabił zajca, czejbë gò chto ùpòłowòł (*przëwiązòł do pòła*), Co to je za strzëlc, co strzëłò w piątë, a tròfò w nos? (*òdp. piòrd*). Trzej Strzëlcowie (*astr:* Pas Òriona) jidą na jachtã. Pòłownicë jidą. Jachtarżë jidą na jachtã. Pòłownicë jidą. Mëslëwi zastrzëlił zòjka (*zajca*). Mëslëwégò i rëbòka jaż dzewiãtégò dnia Pón Bóg wëpłòcò. Rëbòkòwi prądzy rãce pò łokce ùgniją, a mëslëwémù pò kòłana nodzi, nim òni cos dostóną. Lëchi lesny, co strzëłò na wikòtë. – Sy]; ~ **ryb** rëbòk, *żart* łowiòrz *m* [Łowiòrżë jadą na rëbë. Wa jësta lëchi łowiòrżë, że nic ùłowic ni mòżeta. – Sy]; ~ **posagów / głów / skalpów / niewólników / nagròd / przygòd** łowca (s)pòsagów / głów / skalpów / niewólników (*a.* pòjmańców) / nòdgròdów / przëgòdów || przëgòdów. *Por. kłusownik, myśliwiec*

łowczarnia *f* jachtarskò chëcz

łowczy *m, ad* **1.** *m* łowczy Gò *m*; przëdnik òd jachtë / łowów; główny łowca / jachtòrz – nòlëznik zwiãzkù łowiecczégò dbający ò zwierzëznã *a.* dówny ùrząd kròlewszci / ksazëczy; **2.** *ad* łowczy, jachtarszci, służący do łowieniò; **statek** ~ łowczy òkrãt (*np.* do łowieniò wielorëbów); **flota** ~**cza** łowczò flota; ~ **ptak** łowczy ptòch (*np.* sokół); *por. łowiecki, łowny; 3. zob. łowiecki, por. myśliwski*

łowczyni *f* jachtòrka; *ew.* łownica *arch*, łowczëni *f*; ~ **nagròd** łowczëni nòdgròdów; ~ **mëzczyzn** łownica, ùwòdka *f* [Ta łownica co miesac sobie kògòs jinégò ùłowi. Sy]

łowić *v* łowic; *ew.* łapac, chwatac [òn łowi / łapie / chwòtò]; *ew.* być na wyprawie myślwskiej: jachtowac, *lok* pòłowac; bëc na jachce / *rzad:* bëc na łowach; ~ **ryby** łowic / łapac / chwatac / *rzad* pòławiac rëbë; *ew.* w *zn.* zajmowac sië rybotòwstwem: rëbaczëc [òni łowią / łapią / chwòtają / pòłòwiają] [Rëbòcë łowią rëbë. Më bë szlë łowic rëbë, ale ni mómë czim. Rëbòcë pòłòwiają latos taczë mnóstwò rib jak nigdë przedtim. – Ra Rëbòk spi, a jadra jemù łowią. Sy Rëbòk szedł łowic. Wczërò jem łowił na Mòłim Mòrzu. Tu më łowimë wiedno kùlbierze (*czijònczi, krukòcze, ògòniastë żabë*). Lz]; ~ **zajãce / ptaki / motyle / zbrodniarza** łowic (*a.* łapac / chwatac) / zajce / ptòchë / mòtyle / zbrodniarza; *ew.* zastawiac sydła na zajce / zbrodniarza itp. [Zëmą łowił ptòszczy. Ra]; ~ **ryby wëdkã** wãdkòwac, wãdzëc rëbë, łowic rëba wãdã / wãdkã || wãdkã / na wãdã / wãdkã || wãdkã; *ew.* grëmlowac (*lok* || grëmlowac) {‘grëmlowac’ – *por.* ‘grëmel’ = *czëlb, pol.* kielb’ ‘wãdzëc’ *in = kùrzëc, pol.* wëdzić, konserwowac miësò dymem}; ~ **zimã niewodem** brzodnikòwac {‘brzodnik’ = *pol* niewòd do łowienia w morzu pod lodem, opatrzonny w mnóstwo pływaków} [W lece sã łowi, a w zëmie sã brzodnikùje. Sy]; ~ **ryby ościeniem**

bòdarzëc { 'bòdôrz' = *pol. oścień, dzida*}; ~ **włokiem** cézowac; ~ **na jeziorze, rzece mniejszą, ręczną siecią** czidôkòwac, mrzëzkòwac, kłómkòwac, szôgòwac, kaszôrkòwac, sécowac [òn czidôkùje / mrzëzkùje / kłómkùje / szôgùje / kaszôrkùje / sécëje; Jidã szôgòwac, chcesz jic ze mnã? Sy]; ~ **klepą** klepòwac; ~ **ryby za pomocą sieci zastawnej, zwanej słāp** słāpic [To sã człowiek namãczy przë tim słāpieniu. Sy]; ~ **uchem** przësłëchiwac sã, pòdsłëchiwac, nadstawiãc ùcha / ùszu, *ew.* strzic ùszama, szpëcowac ùszë; **w mętnej wodzie ryby** ~ łowic rëbë w mătny wòdze, kòrzëstac z zamiészaniô, wëkòrzëstëwac zamiészanié dlô swégò célu; òdwracac ùwôgã, np. za pòmòcã propagandë w mediach, a pò cëchù robic swòje.

Por. rybołówstwo

łowiec *zob. łowca*

łowiecki *ad (myśliwski)* jachtarszi; *rzad* łowiecczi, łowczy, *ew.* strzelecczi; **pies** ~ (**myśliwski**) jachtarszi pies; **przybory** ~**kie (myśliwskie)** jachtarsczë przërzãdë / przëbòrë / statczy / nôrzãdza || nôrzëdlëszcza / sprzãtë; **sezon** ~ (**pora dozwolonych łowów na określonej zwierzynie**) sezon / czas łowiecczi, łówny czas (Sy) - czas, czëj mòże strzelac do dzëwiznë; **stanowisko** ~**kie** môl (*a. sztëla / stanowiskò || -szcze*) strzëlca / jachtarza / łowcë; **ambona** ~**ka** rozezdrzelnica, kazalnica *f*; *zob. ambona*

łowiectwo *n (myślistwo)* łówstwò Sy || łowiectwò Gò, / strzelectwò, jachtarstwò *n* [Na Kaszëbach rôz czedës łówstwò bëło baro rozwiniãtë. Czëj jem bëł młodi, tej jem sã zajmòwòł strzelectwã. - Sy]. *Por. kłusownictwo*

łowienie *n* **1.** (*myślistwo*) *zob. łowiectwo, łowy*; **2.** *ryb (połów ryb)* łowienié *n*, łów, pòłów, *zdr* pòłówk *m*, *arch.* łowitwa, łówka *f*; *w zn. zajmowanie się rybołówstwem:* rëbaczenié *n*; *zob. połów, rybołówstwo*

łowisko *n* **1.** môl (*a. miescé*) łowów / jachtë – môl / miescé / rewir w lese, dze sã òdbiwają łowë / dze sã òdbiwò łów / jachta; **2.** *ryb (akwen, obszar wód morza, gdzie się łowi ryby)* łowiszczë || łowiskò *n*, toniô *f*; *ew.* akwen *m* [Toniô, to je jakbë pòle na jezorze abò mòrzu, rejón wòdów, dze chtos mô prawò łowic. Tonie mają swòje nazwë. Wezmë, na jezorze Klãczno mómë: Na Wãszczë, Na Pieniãznicã, Na Cwardé *itd.* Mòrze téz je pòdzieloné na tonie, tzw. akwenë, chtërne są colemało pònumrowóné. - Gò, Sy Kòzdi rëbòk mô swòjã toniã. Wëjachòł Tóna na toniã i przëwiòzł rib w tróna. Rëbòcë wrócëlë z łowiszczã. - Sy Kòzdë maszopstwò miało swë łowiszczë. Lz]; *por. akwen*

łowność *f* łownosc *f* [Mòsz, kòtkù, za twòjã łownosc. Ra]

łówny *ad* łówny || łówny; **zwierzyna** ~**na (przeznaczona do odstrzału)** łowina *f arch*; łównò || łównò zwierzëzna; dzëwizna / zwierzëzna przeznaczonò do òdstrzału [Łów sã ùdòł, łowinë (*je*) skòpicã wóz. Sy]; ~, **w zn. umiejący łowic** łówny || łówny, łapny [Mómë terò baro łównégò kòta. Ra Dzëwczã mówné, kòt łówny wszãdze sobie radã dadzã. Sy Chłop mòwny a kòt łówny nigdë nie jidã spac głodny. Ja Mómë łapnégò kòta. Sy]

łowy *pl* łów, *rzad* wëchwòt *m*, jachta *f*, jachtowanié, *rzad* pòlowanié *n*; łowë, *arch* gònitwë *pl* [Nasze lasë są jałowé i ni ma w nich wiele zwierzëznë, bò przòdë lat wëchwòt bëł za wiòldzi. Łów sã ùdòł, łowinë (*je*) skòpicã wóz. – Sy Pòlowanié zwierzëne. Ce Kòzdegò dnia szlë na jachtã. Szedł w jachtã. Na jachce ùstrzëlił dwa zajce. Wëpròwielë so gònitwë ë jinszë zòbawë. Ra]; *ew. zob. czaty, połów*; ~ **żywych zajęcy** lok wëchwòt / òdłów / òdłòwianié zëwëch zajców; **wielkie** ~ wiòldzë łowë, wiòldzi łów, wiòlgò jachta; „**pojedziemy na łów**”... pòjedzemë na łów; **udane** ~ ùdóné / bëlné / bògaté łowë; ùdóny / bëlny / bògati łów { 'łów' *in = pol. zdobycz, łup zob. }*

łoz *f* **1.** *bot* wierzba *f*; **2.** *zob. łozina*

łozina *f* witka *f*

łozowy *ad* wierzbòwi, witkòwi

łoże *n* łoże, *zdr* łózkò, *zgr arch* łožëskò *n* [W kące stojało wiôldzé łoże. Na Remijasowim łożu, dze są brzëtwie ë noże. *Ra* Òn leżòł w swòjim łožëskù. *Lz*] {‘łoże’ *in* = *pol.* łožysko rzeki – *zob.* koryto; ‘łożëskò’ – *in zob.* łožysko}; ~ **małżeńskie** łoże / łózkò małżeńszcë / żeniałëch; ~ **armaty** łoże *n*, laweta *f*; *ew.* pòdstawa *f* (kanónë / armatë); ~ **u strzelby** łoże (*ew.* òprawa *f*) strzelbë; ~ **maszyny / obrabiarki** łoże *n* / pòdstawa *f* maszinë / òbròbiarcz; **na śmiertelnym ~u** na smiertelnym łożu / łózkù; **dziecko z nieprawego ~a** dzeckò z nieprawégò łoża; *zgardl.* bāks, bākòrt *m*; **separacja od stołu i łoża** separacjò (*a.* òddzelenié, òdsadzenié) òd stołu i łoża / łóžka; **żart** przewrócenié kòrëta i łóžka. *Por.* **łóžko, łóžeczko, koja, legowisko, leżanka, prycza, wyro**

łożenie *n* łożenié, płacenié *n* (na cos), wëdòwanié pieniãdzy || -niãdzy / dëtków (na cos); *ew.* finansowanié *n* (czegòs), wespółòganié pieniãdzama, wespółòganié finansowé (czegòs)

łożyc *v* łožëc, płacëc, wëdawac (pieniãdze na cos); *ew.* finansowac (cos), wespółòmagac pieniãżnie / finansowò / pieniãdzama / dëtkama; *ew.* pònaszac (*a.* pònosëc) kòsztcë || kòszta (czegòs) [Ni mògã wicy na jednégò sëna łožëc, bò bëm sòm z torbą szedł. *Sy*] {‘łożëc’ *in* = *ktasc, składac w pewnym miejscu* [Swòje papiorë tatk łoži na szafã. *Lz*] }

łożysko *n* **1.** koryto rzeki: kòrëto, łoże, łožëskò *n* (rzëczy) – *zob.* koryto {‘łożëskò’ *in zob.* łoże}; **2.** mech łožëskò *n*; ~ **toczne / kulkowe / rolkowe / stałe / ślizgowe / stożkow(at)e** łožëskò toczné / kù(ge)lkòwé / rolkòwé / stalé / slëzgòwé / stożkò(wa)té [W łožëskach tocznëch są kù(ge)lczi abò rolczi, a w łožëskù stałim je smara, żebë òno sã nie zacarło. Te kù(ge)lczi w łožëskach są ju wërobioné / wëlëjrowóné / zjachóné / scarté. - *Gò*]; **miseczki łożyska kulkowego (~czki kulkowe)** miseczcz; łožëska kù(ge)lkòwégò (miseczcz; kù(ge)lkòwé); **luz(y) na łożyskach** lóz(ë) na łožëskach; **3.** *an* miescë, miescëskò *n* (mãcherzënë płodowé u zwierzãt), slédné || wslédné || pòslédné *n*, slédnica *f* (mãcherzënë płodowé u białcz; *a.* samnicë zwierzãt)

łożyskowy *ad* łožëskòwi; **smar (towot)** ~ smara łožëskòwò, tawòt łožëskòwi, smara *a.* tawòt do łožësków

łódeczka *f* czòłenkò *n*, łódeczka *f*; czòłenk, *lok* bôcëk *m* [Më so wëcynelë łódeczcz; z kòrë. *Gò*]

łódeczkowaty *ad* (podobny z kształtu do łódki) czòłnowati, czòłenkòwati, łód(ecz)kòwati

łódka *f* łódka, czòł(e)n, *lok*: bôtk *m*; **stara** ~ kòrëto [Głupi bëm bël, żebëm w to kòrëto sòdł, jò sã ùtopic nie chcã. *Sy*]. *Por.* **czòłno, dłubanka**

łódkonóg *m*, **łódkonogi** *pl zool* (gromada morskich mięczaków) łódkònóg, walconóg *m*, *pl*: łódkònòdżi, walconòdżi

łódkowaty *zob.* **łódeczkowaty**

łódkarz *m* czòłnik, łódkòrz; *ew.* wiosłòrz *m*

łódź *f* łódza || łódz *rzad f*, bôt *lok*, czòł(e)n *m*, czòłno *n*; *ew.* *ekspr*, w *zn.* łajba: (sz)kùrp, drëwas *m*, szalopùta *f* [Łódz do łódzë sã przëcyskò. *Lh* Wsedłë w łódzã i przeprowilë sã na drëdżi brzëg jezora. *Sy*]; ~ **morska** bôt *m*, *rzad*: łódza || łódz *f* Bôt je na kòblu ùwiązóny. Ten na bôce ùrodzony (rëbòk òd pòkòleniów). Rëbòk je le do bôta stwòrzony, czegò jinszégò òn nie pòtrafi. – *Sy*]; **mała** ~ **rybacka** *lok*: jola *zdr* jolka *f* [Na joli / jolce jachac. *Sy*]; **niewielka** ~ **żaglowa używana na wodach śródlądowych** bāk, bączk *m* [Bākã nicht pò mòrzu nie jezdzy, le pò rzékach i jezorach. *Sy*]; ~ **podwodna** pòdwòdny òkrãt; ~ **motorowa** mòtorowi czòł(e)n / mòtorowò łódza / łódka; ~ **ratunkowa** retënkòwi czòł(e)n; *ew.* szalupa *f*; ~ **do**

- przewozu ryb** żuga *f*; ~ **z żagle** łodza || łódz / bôt / czôłen ze żôglã; *zob.* **żaglówka**; ~ **wiosłowa** wiosłowi (*rzad* paczënowi) czôł(e)n / bôt, wiosłowô (*rzad* paczënowô) łodza || łódz / łódka; ~ **co dobrze płynie, „pruje”** biézk *m* [Tim biézkã sã dobrze jedze. *Sy*]; **przód łodzi** bûg, wôrpôcz *arch*, szpëc, nos, przódk *m* [Do bûgù przëmòcowóny je maszt. *Sy*]; ~ **płynie** łodza / bôt / czôł(e)n płënie / drëwie || drëwùje / jidze / jedze [Bôt drëwie. Bôt zaczął drëwòwac w naszã stronã. *Sy*]; ~ „**pruje” wodę, płynie szybko** łodza || łódz / bôt / czôł(e)n / czôłno chùtkò płënie / jedze / biezi /nëkò / gnaje / sënie /drëwie / drëwùje / wôrpie; *ekspr*: łodza || łódz / bôt jidze jak klin / dobrze sã slizò || slize / lecy jak zli z dobrã dësã (- *Sy*); **tã łodziã ciężko się pływa** tã łodzã / tim czôłnã cãzkò / drãgò sã płënie / jedze; ~ **wlecze się pomału** bôt jidze / biezi pòmału || pòmaltà / wlecze sã (jak wesz *a.* mùcha w smòle)
- łój** *m* łój *m* [Tu je wicy łoju jak miãsa. Sóm łój. Ni mómë masła, mùszimë bùlwë bònica łojã. *Ra* Wòłowi / skòpòwi łój. *Lz*]; **natrzec łojem** nałojic, natrzec łojã
- łow** *zob.* **łow**
- łózczkò** *n* łózczkò *n* [Dzeczò w swòjim łózczkù ju próbùje wstac na nodzi. *Gò*]
- łózek** *n* łózkò, *zdr* łózczkò, *zgr* łoze *n*; *ew.* *żart* lok brdãks *m*; *w zn.* *legowisko*: leżawiszczë *n*; *zgardl* wëro *n*, wërë *pl*; *w zn.* *pierzyny*, *łózek*: pòzë lok *pl*, *żart* gãsé górë [Më sobie delë nowé łózkò zrobic na sztòłt stòrégò. *Sy* Kòzden mùsi miec swòje włòsné łózkò. *Ra* Widno je, a tã jesz w brdãksu leżisz. Bierzëta sã w pòzë (*biéjta spac*). *Sy* Ju le skùnczta mie gòspòdarzëc, ùmijta sã a biéjta w łózka / kładzta mie sã ju we wërë / do wërów. *Gò*]; **położyć się do ~ka** jic / legnac sã / pòložëc sã / kùlnac sã w łózkò, jic *spac*, *żart*: jic w gãsé gniòzdo / do wëspòwa / pòd te gãsé górë; **dawna drewniana skrzynia, służąca w dzień za ławę, a w nocy za ~** szlòban *m arch.* *Por.* **legowisko, łoze, koja, prycza, leżanka, tapczan**
- łub** *m* (*pas kory zwłaszcza lipy, używany do plecenia koszy*) łupka *f*, òdrzëna *f* – na Kaszëbach: pas dzarti z rozszczëpionégò kòrzenia / z galãzy / *rzad* z kórë ùziwóny do pleceniò kòsz; *pl*: łupczy, òdrzënë [Łupczy, to są dzarté kòrzenie. Z łupków / z òdrzënów plecã kòsze. Kòsze z dãbòwëch łupków są nòmòcniészé. Nòprzód sã dãbczi wëparzi, a tej sã z nich łupczy drze. - *Sy*] { ‘òdrzënë’ *in zob.* łupiny; *por.* łupac // -pic = *drzëc*}; *por.* **łyko; 2. med** (*cienka deseczka używana do usztywniania złamanych kończyn*) łupka; *ew.* *szyna metalowa*: szina *f*; **wstawić w ~ki** wstawic w łupczy / w szinë; òbłòžëc łupkama
- łubianka** *f* (*prostokątny koszyk do owoców*) leszczónka, *rzad* leszka *f*; *ew.* czipka *f*, kòszik || kòszik *m* [Leszczónczy to są kòsziczi do pòtròwnic. *Sy* Leszczónka to je sztërekańtny kòszik, ùplotli z dłudzych wiorów (leszczënowëch?). *Gò*]. *Por.* **kosz**
- łubiany** *ad* łupkòwi; *ew.* *wykonany łyka*: łëkòwi
- łubin** *m* bot lëpin (*lok*: || lupin || łupin *m* || lëpina *f*) *m* [Pùdzemë wito lëpin zërzënac. *Sy*]; **ściernisko po ~nie** lëpiniskò || lëpiniszczë || lëpinowiszczë *n* [Na tim lëpiniszczu bądzemë selë žëto. *Sy*]
- łubinowy** *ad* lëpinowi; **ziarno / strąki / korzenie / łodygi ~we** zòrno / strãczy / kòrzenie / chłãdë lëpinowé / (òd) lëpinu
- łuczek** *m* mòli łãk, łãczk, łãczuszk *m* { ‘łãczk’ *in = pol.* smyczek – *zob.* }
- łucznictwo** *n* łãcznictwò *n*, strzëlanié z łãkù || -ka
- łuczniczy** *ad* łãczniczi; **turniej** ~ turniej łãczniczi, turniej (*ew.* zawòdë / kònkùrs) w strzëlanim z łãkù
- łucznik** *m* łãcznik || łakòwnik *m*, łãkòwi strzëlc [Łãcznik zarò zòdzëw pùscył. *Lh - Lz*] { ‘zòdzëw’ *f = pol.* żagiew, *hub(k)a f*}; **oddział ~ków** kòmpaniò (*ew.* karno) łãczników
- łucznywo** *n* łëczëwò, *zdr* łëczywkò || łëczëwkò *n*, drzòzga, *rzad*: krzeszowina, *arch* òbara *f*, smólnik *lok*, krzesz || skrzesz *m* { ‘òbara’ *in = egzema – zob.* } [Przòdë nie bëło

widu jak dzys, lédze pôlëlë lëczëwò. To drzewò mò wiele skrzeszu. To je sòm krzesz, to drzewò. – Sy Terò swięcã lãpama, ale dôwni samim le lëczëwã. To tak, jakbë òbarë do ògnia dorzucyli! - *Ra*]; **zawierający** ~ (**żywiczy**, **smolny**) lëczywny, zëwiczny, zëwicowati, (s)krzeszowati [Lëczywné pnie. *Gò* Ten pién je baro lëczywny. Më mómë lëczywnégò drzewa dosc. Ze skrzeszowatégò drzewa są nôlepsze drzôzdzi. Krzeszowaté drzewò nadaje sã na drzôzdzi. - *Sy*]

łudzaco *adv* maniaço / maniaçë, miläço / miläçë; ~ **podobny** wnet(ka) taczi sòm; pòdobny, że jaż bë sã mógł zmilëc; *ew.* nie do rozróznieniô; **oni są do siebie** ~ **podobni** oni baro za sobą szlachùją; òni są do se baro pòdobny (jeden w drëdzégò jak z òka wëjãti), jaż bë mógł sã pòmilëc

łudzacy *ad* miläcy; *ew.* maniaçy, òchläcy, lëdzäcy; ~**ce podobieństwo** miläcé pòdobieństwò, miläcò szlachòwnota; **podobieństwo jest ~ce, gdyż...** pòdobieństwò je miläcé, bò...; to je pòdobné le tak, na pòzdrzòtk (*a.* na pierszé wëzdrzenié / na pierszi rzut òka), bò... {‘na pòzdrzòtk’ = *pol. na pozór*}

łudzenie *n* manienié, òchlënié, lëdzënié, *rzad* dãbòlenié *n*; *ew.* kùszenié, głëpienié *n*; *ew.* manijactwò *n*, òchëba *f*

łudzić *v* manic, òchlëc, lëdzëc, zwòdzëc, głëpic, brac na szòl / pòd włos, wprowadzac w bład; *rzad lok:* dãbòlëc, lëchwiec, *arch:* narzëc, dwòrznic; *ew.* kùsëc, chòszczëc = wabic (kògò) [Ten lëdzy mani. Nie wierz Frãcowi, òn cã òchli. Co miã łudzysz, kò mie tak a tak nie wezniesz (*nie òżenisz sã ze mnã*). Nie wierz mù, òn le lëdzy zwòdzy. Òn le jã lëchwi, òn ji tak a tak nie weznie. Òni pròwdë nie pòwiedzã, le nas dwòrznia. - *Sy* Maniã gò, że mù córkã dadzã. Nie mani mie, të òszëkańcze! - *Ra* Të mie nie łudzy (*nie łudz // nie lëdzë*). *Lz* Słuchce miłoscã łudzy. (*Jk?*) *Lz*] {‘dwòrznic’ *arch* – *co jînégò:* ‘dwòrznic sã’ = *pol. kpić, drwić*}; ~ **obietnicami** manic / òchlëc / lëdzëc / zwòdzëc òbietnicama / òbiecònkama; ~ **się** lëdzëc sã, manic sã, sòm siebie manic / òchlëc / zwòdzëc / òszëkiwac; ~ **się nadzieją** lëdzëc sã / manic sã nõdzejã, miec le pròzné nõdzeje. *Por.* **kusić, oszukiwac, wabić, zwodzić**

ług *m* (*ług mydlarski, popiół zalewany warem, dawniej stosowany do prania; ew. ług sodowy*) *arch:* ług *m*, lëbina *f* [tegò lëgù, ti lëbinë; Ju dzys lëgã nicht nie pierze. Nalòc sobie lëgù za kòlnérz (*nawarzëc so piwa, narobic so kłopotów*). - *Sy* Kòlnérzëczy w lëgù jim zòłknieją. Niasta gòta (*gòtowała*) lëbinã do praniò bielëznë. *Lz* Lëgã zapròwiają bialczy wòdã. *Ra*] {‘ług’ *in* = a) *mëdlënë // mëdlowinë*; b) *zob.* lëg; *por.* ‘lëk’ – *pol. szczypiorek*}; **beczka na** ~ lëbiònka *f arch*

ługować *v* lëgòwac, lëbic [Bielëzna mùsi bëc lëbionò. *Lz*]

ługowanie *n* lëgòwanié, lëbienié *n*

ługowany *ad* lëgòwóny, lëbiony [Bielëzna mùsi bëc lëbionò. *Lz*]

ługowaty *ad* lëgòwati, lëbiany

ługownia *f* lëgòwniò, lëbnica *f*

ługownik *m* lëgòwnik lëbnik || lëbiòrz *m*

ługowy *ad* lëgòwi || lëgòwi, lëbny [Ługòwò wòda. *Lz*]

łuk *m* 1. *sprzët do strzelania – wygięty kij z cięciwą:* łäk *m*, lãcëskò || lãczëszcze *n* [Strzãła (...), chtërnã z łãka sã wëpùscy. *Lh* Czej më bëlë knòpama, tej më strzëlelë z łãków. Dobri łäk je z leszczënë, a jész lepszi z dãbka. - *Gò*] {‘lãczëszcze’ *in* – *pol.* smyczek – *zob.*}; **napinać / naciągać** ~ napinac / nacëgac łäk / lãcëskò [òn napinò / nacygò; Òni lãczy napinają. Swé lãcëskò napinò. - *Lh*]; **cięciwa** ~**ku** strënowka *Gò f*; *por.* **łuczniczka**; 2. *łuk jako element architektoniczny:* łäk *m* || łãka *f* {‘łãka’ *f* – *in* – *zob.* krzywizna} [W naszym kòscele òkna mają lãczy. - *Sy*]; ~ **gotycki** gòticzi łäk / gòtickò łãka, łäk(a) z òstrim szpëcã; **romański / barokowy / klasyczny / pólkolisty** ~ romańszczy / pólkòlesti łäk; *ew.* romańskò / barokòwò / klasycznò / pólkòlestò łãka; ~ **stropowy** łäk(a) stropù / pòsowë; *ew.* sklepienié *n*, wëlbãg *m* {‘welbãg’ *niem.*

wölbung – òd: wölben v); ~ **wzmacniający** wzmòcniwający (Tr: zmòcniwny) łäk, wzmòcniwającò (Tr: zmòcniwnò) łäka; ew. łäk(a) dlò wzmòcnieniégò || -niò; **łuk** / **łuki mostu** łäk(-a) / łączni mòstu; ~ **triumfalny** łäk(a) sławë; triumfalny łäk / -nò łäka; ew. triumfalny mòst, triumfalnò bróma ~ **sklepienia** łäk(a) sklepieniégò; ew. welbąg m; **3. znak graficzny w kształcie ~ku** łäk, zdr łączk m; ew. łącznik m {zob. łącznik}; **4. ~ tęczy** łäk tädzi || tączë; ew. tąga || tączka f [Łäk mój (tj. tągã || tączã) kładzã na òbłoczi, żebë bëł znakã ùgòdë midzë Mną a ziemiã. bibl. Gò]; **5. ~ elektryczny** el łäk elektryczny; **6. biol** łäk || łuk; **7. ~ brwiowy** an łäk brwiowi; ew. brwia || brwiò || brew f; **8. zob. szczypiorek**; **9. zob. zakręt. Por. pałak**

łukowaty ad łäkòwati, łączny, pałagòwati, krzëwi, zakrzëwiony, półkòlesti, półòkrągłi, wëdzãti (w pałag wëdzãti) [Nasz stark sã ju łączny robi. Łączné drzewa. Kòsa je łącznò. - Sy]; **drzewa rosące krzywo, karłowate, łukowate** łączëzna f; **kształt** ~ (k)sztòłt łäkòwati / łączny / pałagòwati, Por. wysklepiony

łukowy ad łäkòwi; **lampa ~wa** lãpa łäkòwò

łuna f òdżin (wiòldzi òdżin), rozbùch m; ew. pol. łuna f (Dh, Lh); ew. neol Tr: płomicaf; w zn. *łuna zachodzącego słońca*: òparmińc m arch [Jak sã nasza karczma pòlëła, to ten rozbùch bëł widzec na dwie mile wkòł, bò to bëło w nocë. Przòdë na rozewsczi latarni pòlëlë ògniszczë, a na rozbùch dówelë sëché chòjowé klëftë. Słunce ju bëło zaszłë, le na niebie widzec jesz bëło òparmińc. – Sy Ta czerwònò łuna na ny wiezi to znak, że pòmòc mómë nesc czim prädzy. Dh]. Por. **ogień, płomień, zorza**

łup¹ m **1. zdobycz a. duży zysk, zarobek**: òbłów, łów, ùszarp, arch łup m, òbłowinë n; ew. zdobëcz f, zrabòwónë rzeczë, rzeczë pòchòdzącë z kradzëżë / rabùnkù [tegò (òb)łowù / ùszarpù / łëpù; ti zdobëczë; tëch òbłowinów / rzeczi] [Rëbòcë / zbójcowie / strzëlcowie mielë dobrì (òb)łów. Gò Białkò, më latos mielë dobré òbłowinë, dwanòsce swiń më sprzedelë... Nasz kòt miòł dzys bëlnë òbłowinë, bò złapòł jaż trzë mëszë, co jò na włòsnë òczë widza. - Sy]; **bogate ~y** bògati (òb)łów, bògatë / dobré / bëlnë òbłowinë; **dzielić ~py** dzelëc òbłów / łów / zdobëcz / zrabòwónë rzeczë; **wydać coś / kogoś na ~** wëdac cos / kògòs na łup / na żër; **2. żer (dla drapieżnych ptaków, zwierząt)** żër (dlò drapieżnëch ptòchów, zwierzãt); **3. przedmioty wyrzucone przez morze**: bita, ew. wërzutka f [Rzecz wërzucònò przez mòrze na brzëg (bita, wërzutka), stòwò sã włòsnoścã włòcëcelã zemi, na jaczi to bëło nalazłë. Wedle prawa lëdowégò bita je tegò, co jã nalëze. Gò / Sy]. Por. **korzyść, zdobycz**

łup² (okrzyk naśladowujący uderzenie) łup!, bùm!, bùm!, paf!

łupać v łupac || rzad łupic || łëpic, bëkac, tłëc || tłuc, rozbijac, rozłupiwac || rozłëpiac, òbijac, knowac, rãbic, rozrãbi(w)ac, szczepiac, rozszczepiwac, krzosac; ew. bic, walëc { ‘łupac’ // ‘łupic’ // ‘łëpi(a)c’ = a) bic, bëkac, rozbijac, tłëc; b) drzëc, zdzerac, rozdzërac – por. łupic, łub; ‘rãbic’ = pol. rãbać; ‘bëkac’ = pol. dziobać, uderzać ostrym narzëdziem; ‘knowac’ = cąc / cyc, rãbic – in zob. knuc; ‘krzosac’ = pol. a) wydobywac iskry, krzesac; b) łupać, rozszczepywac; c) ciosac, obciosywać [Balczi krzosac. Sy]} [òn łupie / bëkò / tłëcze / rozbijò / knëje / rãbi / rozrãbiwò / szczëpiò / rozszczepiwò / rozłupiwò / rozłupió / krzesze / bije / wali; Òn drzewò łupie. Nałupòł drzewa, że to bëło dosc na tidzëń. Pón łupił (łupòł - Gò) gbùra pisçã w twòrz. - Lz Tatk całi dzëń knowòł dzys drzewò. Tatk krzesze drzewò. - Sy]; ~ **(rozłupywać) orzechy (skorupę orzechów, żeby się dobrać do jądra)** łupac / rozłupiwac || rozłupiac / rozgniatac / ew. tłëc || tłuc / rozbijac òrzëchë (skòrëpã òrzechów, żebë sã dobrac do jãdrów) [òn łupie / rozłupiwò / rozgniòtò / tłëcze / rozbijò; Knòp prawie te òrzechì (òrzechë) rozłupió. Nałupił so òrzechów dosc. Rozłupił (rozłupòł Gò) òrzech ë zjòdł. - Lz]; ~ **(rozłupywać) kamienie** rozłupiwac || rozłupiac / szczëpiac (ew. tłëc / rozbijac) kamienie; **łupie mnie w kościach** med gnòtë mie łómiã a. mie łómie /

rwie w gnôtach; ~ **korzenie a. giętkie pnie młodych drzewek a. korę z lipy na pasy do plecenia koszy** – zob. **drzeć. Por. łupić, łuskać**

łupać się łupac sã, bëkac sã. tłęc sã, rozbijac sã / knęc sã || knowac sã, rãbic sã, rozrãbiwac || rozrãbiac sã; ew. szczepiac sã / rozłupiwac || rozłëpiac sã / krzosac sã [To drzewò sã letkò łupie / bëkò / tłëcze / rozbijò / knëje / rãbi / rozrãbiwò / rozrãbiò / szczëpiò / rozłupiwò || rozłupiò / krzosò. Gò]

łupanie *n* **1.** łupanié, rãbienié, rozrãbiwanié, bëkanié, tłëczenié, òbtlëkiwanié, rozbijanié, szczëpianié, rozłupiwanié / krzosanié *n*; **2.** med łómanié, rwanié *n*; **3.** ~ **pasów z korzeni (a. młodych dąbków) do wyplatania koszy** zob. **darcie. Por. łupać**

łupany *ad* **1.** łupóny, òbtlëkiwóny, tłëkli, bëkóny, rãbiony itp.; **epoka kamienia ~nego** cząd / epòka kamienia łupónégò {‘cząd’ *tu = pol. okres - zob. część*}; **oni są jeszcze na etapie kamienia ~nego** òni są jesz na etapie / w cządze / w czasach kamienia łupónégò; **2.** o korzeniach a. dąbkach dartych na pasy do plecenia koszy - zob. **darty**

łuparka *f mech* łuparka *f* – **1.** òbròbiarka do dzieleniò drewna wzdłuż włóknów; **2.** ùròbiarka / rãbiarka do wãgla

łupek *m* szifer; ew. łupk (kamianny || kamienny łupk) *m* {‘łupk’ *in = arch: sójka (zool); por. łupka f; por. ‘łupka’ pas dzarti z rozszczëpiónégò kòrzenia, ùziwóny do pleceniò kòszi (pol. łubek); por. ùpka = grëpka, kùpka*}; **maszyna do produkcji ~ka** szczëpnica szifru / łupków; **zakład wyrobu łupków** wëtwórniò szifru / łupków; **osoba wyrabiająca łupki** szczëpnik szifru / łupków

łupiarka *f mech* (maszyna do wyrobu kostek z kamienia, kostkarka) òbròbiarka kamieni, szczëpnica kamieni; ew. łupiarka, kòstkarka *f*

łupić *v* **1.** rabować, pozbawiać kogo mienia, pieniędzy: rabòwac (co, kòmù), òkradac (kògò), zdzerac (z kògò), łëpic || łupic (kògò) *arch* [òn łupi, òni łupią; Łëpic, krasc i ùrëwac, co le sã ùdò sã chce. Lz] - zob. **grabić**; **2.** zdzierać korę z drzewa a. skórę ze zwierzęcia: zdzerac, ò(b)dzerać, *arch* łëpic || łupic [òn zdzérò / ò(b)dzérò / drze / łupi; Chłopi łupilë skórã (kórã) òd drzew. Lz Jò dzysò zabił pôrã trusów i zarò òdzarł je ze skórów / zdarł z nich skórczi i je wëprawił / wëpaprusił. Gò]; **3.** zdzierać z kogo (pieniądze / skórę) zdzerac z kògòs, łëpic || łupic (*arch*) kògò (z dëtkòw a. ze skórë), zdzerac z kògòs (pieniądze a. skórã) [Łupi pón chłopa jak skòpa, a czart pana jak barana. Lz Òni z lëdzy zdzérają, a na to zdzérstwò ni ma niżòdny radë. To je dobri fachman, ale drodżi, òn bë z cebie zdarł / chcòł zedrzec òstatną skórã. Gò] {‘łëpic’ || ‘łupic’ = drzëc, zdzerac – je pòmieszóné z ‘łupac’ = bic, bëkac, tłęc}. *Por drzeć, łupać*

łupiestwo zob. **grabież**

łupież *m* **1.** pierzch (*lok*: || pirzch || pierzk || pirzk) *m*, *lok pl*: szëpë *niem.* {‘pierzch’ || ‘pirzch || -k’ *in = lëszëń, pol. liszaj – zob.; por. ‘pierzchlęc sã’ = pol. łuszczyc się – zob.; ‘szëpë’ in = pol. łuski ryb*} [Jemù sã pierzchù na kòlnérz nasëpało. Ra]; **człowiek z ~em a. z liszajem** pierzchlón, pierzchlińc *m*; **2.** zob. **grabież**

łupieżca zob. **grabieżca**

łupieżczy, ~ny zob. **grabieżczy**

łupieżność zob. **grabieżność**

łupieżowy *ad* pierzchny, pierzchòwi

łupina *f* òdrzëna, łëpina (*zdr* łëpinka), łupòwina *f*, *pl*: òdrzëně, łëpinë (*zdr* łëpinczi), łupòwinë; ~ **kartofli, jabłek, gruszek itp.** skóra, òdrzëna, łëpina, *zdr* łëpinka, łupòwina, òbiérka, òbierzëna, (ò)skrobòwina, òskrobina *f*; *pl* skòrë, òdrzëně, łëpinë, *zdr* łëpinczi, òbiérczi, òbierzëně, (ò)skrobòwinë, òskrobinë *pl*, łupòwina *f* (*pl*) {‘òdrzëně’ = *pol. a) łuski ziarna, odpadki ziarna przy robieniu krup; b) łupiny*

owoców, zwł. jabłek i gruszek; c) skóra z węgorza a. śledzia; c) łuski rybie; d) tyko a. korzeń rozdarty na pół, służący do wyplatania koszy; e) opadające płatki kwiatu} [Wsęp te òbiérczi do kòsza. Wezta te òbierzënë i dójta psowi || psu. Wërzucëła łupòwinã na smiece. - Sy Jabłowé lëpinë. Lz]; ~ **strąków grochu, fasoli, bobu pażwina, pażew, òdrzëna, lëzgòwina, lëzga, lok:** pòchwa, stråkòwina, szczeżla f, lëszczén m; ew. òprózniony / pùsti / wëlëzgóny strã(cz)k; pl: pażwinë, pażwë, òdrzënë, lëzgòwinë, arch lëzdzi; lok: pòchwë, stråkòwinë (Ra, Sy), szczeżle, lëszczenie; ew. pl: strãczëna, lëzglëna f; ew. òpróznioné / wëlëzgóné strãcz(cz)i; { 'lëszczén' m, 'lëszczenie' pl - Sy: pò bëlackù: 'lëszczenie' - por. lëzgać || lëzdzić || lok: łuskac || lëszczëc } [Zanies te stråkòwinë krowie. Wez tã strãczënë zanies pùgóm (òwcóm). Zaniesë te lëszczenie (lëszczënie) òwcóm. Wez të lëzgòwinë i zanies krowóm. - Sy]; ~ **ny marchwi itp. òdrzënë, òbierzënë, (ò)skrob(òw)inë pl;** ~ **jajek skòrëpa, zdr skòrëpka, lok szczeżëla f, pl: skòrëpë, zdr skòrëpzi, lok szczeżële;** ~ **orzechów skòrëpa, zdr skòrëpka, lok: lëska, szczeżëla f, pl: skòrëpë, lok: lëszczy, szczeżële pl, łupòwina f** { 'szczeżële' zob. łuska (~ki ryb); 'skòrëpë' in = statczy, pol. naczynia (porcelanowe) - zob. } [Wërzucëła łupòwinã na smiecë. Zabierzë te szczeżële. W lese leżã same szczeżële pò letnikach. - Sy]; ~ **wierzchnia orzecha niedojrzałego òrzeszëna f** [Òrzeszëna je kwasnò. Sy] { 'òrzeszëna' in = leszczëna, pol. leszczyna }; ~ **ryb zob. łuska. Por. łuska**

łupinowy ad òdrzënowi, lëpinowi; ew. skòrëp(k)òwi

łupkowatość f łupkòwatosc, rozszczëpialnosc, zdolnosc szifru (kamiznë szifrowi) do rozłupiwaniò sã / dzeleniò sã na cenczé szëchtë / wiòrsztë / platczy

łupkowaty ad łupkòwati, rozszczëpialny, zdatny / zdolny do rozszczëpianiò sã / rozłupiwaniò sã / dzeleniò sã na cenczé szëchtë / wiòrsztë / platczy

łupkowy ad szifrowi; ew. łupkòwi; **skały ~we** kamizna łupkòwò

łupnąć v 1. (uderzyć) ùderzëc, trzasnac, wprac, pãknac, przërznac, lok: lãpnac || łupnac, walnac, wëniécëc, chilnac (kògò / kòmù, w cos) [Jak mù jednëgò lãpnął, to òn zawil jak pies. Lãpnął gò w zëbra. Lãpnãła w stół, jaż lëzczy pòdskòczëłë. - Sy]; 2. (wypić kieliszek) wëpic, czorchnac, zwrócëc, dzugnac

łupnąć się ùderzëc sã, walnac sã, wprac / pãknac so(bie), lok: lãpnac sã || łupnac sã; ew. uderzyć głowã: buncnac (sã) [Lãpni sã piãtama w rzëc. Wchòdzył dwiërzama i łupnął sã ò balkã w głowã. - Sy]

łupu, cupu! int łupù, cupù!; ew. o cepach młócących: klip, klap!, cyp, cap!, klip, klap, klop!, cep, cap, cop! cepù, cap!, cepù cep! [Cepù, cap, cepù cap, chto pòdlëze, temù chlup. Cepù cep, le nié w łep. - Sy]

łuska f 1. ogólnie: lëzga (Tr, Gò) (lok: || lëska Lz || łuska Lh), arch: pażmin m || pażwina f; pl: lëzdzi, pażminë || pażwinë { 'lëzga' f = a) Sy: łuska naboju = patróna; c) Sy: przen. fig. srom niewieści; 'lëska' - a) zob. łupina (orzecha); b) klacz lub krowa z łysinã lub całym białym łbem; c) ptak wodny z rodziny chruścieli; d) góra piaszczysta, nie porośnięta; 'łuska' Lh: „smòka łuszi” (pol. ?); 'pażmin' arch = pol. łupina, plewa okrywająca ziarno owsa a. gryki - por: 'pażwinë' lok = pol. a) strąki opróznione; b) lok: łuski rybie; - por. 'pażew' f = pol. oprózniony strąg - zob. łupina }; ~ **ki spadły mu z oczu** plewë mù spadłë z òczu (bibl. Gò), pażmin spòdl mù z òczu lok Sy; ew. bielmò mù z òczu spadło, przezdrzòł na òczë [Tobie jesz spadnie pażmin z òczu, ale tej bądze za pòzno. Sy]; 2. ~ **strąków, orzechów, jajek - zob. łupina;** 3. ~ **ki ryb** naribk m, szëpë niem., lok: szczeż(u)le, pażwinë, òskrobinë, òskrobòwinë, òdrzënë; ew. jedna rybia łuska: szëpa, szczeż(u)la, pażwina f { 'szczeżule' = pol. a) łuski ryb; b) fig: drobne chmurki; por. 'szczeżle' = pol. a) ości ryb; b) lok: łuski ryb; c) lok: puste strąki; - por. 'szczeżële' lok = pol. a) łupina orzecha; b) skorupa jajka; 'szëpë' = pol. a) łuski ryb; b) łupież - zob. } [Nie lubiã

tëch rëbów kùpiac, bò mają tak wiele szëpów do czëszczeniô. Ten naribk mùszi zdrapac. - Sy Rëbié òskrobòwinë. *Ra*]; **czyścić rybę z łusek** skrobac / òskrobiwac / czëszczëc / drapac / zdrapiwac naribk / szëpë / lëzdzi [Ten naribk mùszi zdrapac. Sy]; **4. ~ki pancerza (zbroi rycerskiej)** lëzdzi; *ew.* placzi, blaszczi *pl* (pancerza, zbroji rycerszi); **5. ~ki pancerza smoka mit** lëzdzi (|| łuszczi *Lh – pol?*) *pl* [Miecz przesziwô smòka łuszczi (*lëzdzi*). *Lh*]; **6. ~ naboju** lëzga, patróna *niem.*, *rzad.:* hilza *niem f*; *pl:* lëzdzi, patrónë, hilzë {‘patróna’ *in = pol.* nabój (*kompletny*) – *zob.*} [Knôpi robią sobie gwizdówczy z lëzgów. Sy];

łuskacz *m* lëzgôrz, lëzgôcz *m.* *Por.* **łuskarka**

łuskać *v* (*łuskać strąki grochu, fasoli, bobu itp. oraz orzechy z wierzchniej, miękkiej łupiny, a także zdzierać główki lnu za pomocą „réflôcza”*) lëzgac (*Sy, Bù, Ma*) (|| lëskac *Lz*), *lok:* lãbrac, wëłupiwac || wëłëpiac, strãczëc {‘lëzgac’ *in = a*) *wiele zarabiac*; *b*) *rzad:* gëldzëc; ‘strãczëc’ = wësëpiwac zôrna ze strãków; ‘lëskac’ *je milącë – por.* lëskac (*sã*) = błëskac (*sã*) – *pol.* błyskać (*się*)} [jô lëzgóm || lëzdzã || lëzdzã (|| łuszczã) / lãbróm || (*Ra*) lãbróm; òn lëzgô / lëzdze || lëzdze (|| lëszcze) / lãbrô || (*Ra*) lãbrô / wëłupiwô || wëłupiô / strãczy; Òni lëzgają / lëzdzą / lãbrają || (*Ra*) lãbrają / wëłupiwają / wëłupiają / strãczą bób / groch / bónczy. Gò Bãdzemë wtro bób lëzgelë. Lãbrac groch / bób / szable (= bónczy, szabelbón, *pol.* fasola) / len (*zdzierać główczy lnu na réflôczu*) / òrzechë. Òn lãbrô groch. Prziéndzë nama pòmòc strãczëc bób. Kòmùs na głowie òrzechë lãbrac (*dokùczac kòmù, gnãbic kògò*). Czejbë òni mòglë, to òni bë òrzechë lãbrëlë na mòji głowie. - Sy Dozdrzelalë òrzechë same sã lãbrają. Zdrzë, jak òn (òrzech) sã lãbrô! Knôpi lãbrają òrzechë. *Ra* Białka sedzała w kùchni a wëłupiała groch. Stark sedzy kòle piëcka a lëszcze (*lëzdze*) òrzechë. - *Lz*]; ~ **się** lëzgac sã, *lok* lãbrac sã, wëłupiwac sã || wëłëpiac sã [to sã letkò lëzdze (|| lëszcze) / lëzgô / lãbrô || (*Ra*) lãbrô sã / wëłupiwô / wëłupiô; Dozdrzelalë òrzechë same sã lãbrają. Zdrzë, jak òn (òrzech) sã lãbrô! *Ra*] {*por.* ‘lãbrôk’ = *pol.* orzech wytuskany; *orzech dojrzaty, który sam już wypada z łuski – zob.* orzech}. *Por.* **łuszczyć się, łupać, obierać**

łuskanie *n* lëzganië; *ew.* lãbranië, wëłupi(w)anië; strãczenië *n*; lëzdzi *pl* [Lëzganië / strãczenië / wëłupi(w)anië bòbù / bónków / strãków. Gò]. *Por.* **łupanie, obieranie**

łuskarka *f* **1.** *kobieta zajęta łuskaniem:* lëzgôrka, lëzgôczka *f*; **2.** *zob.* **łuszczarka**

łuskarnia *zob.* **łuszczarnia** *f*

łuski *zob.* **łuska**

łuskiewnik: ~ **różowy** *bot* wãсотka *f*

łuskowiec *orn* lëzgówc *m* (Gò) [tegò lëzgówca]; *pl:* lëzgówce *pl* [tëch lëzgówców]

łuskowaty *ad* lëzgòwati; *ew.* szëp(k)òwati (*Sy*); pażwinowati || pażminowati; ~**te liście** lëzgòwatë / pażwinowatë || pażminowatë lëstë; ~**ty pancerz** lëzgòwati pancerz; ~**ta skóra** lëzgòwatô skóra. *Por.* **łuska**

łuskowy *ad* lëzgòwi; *ew.* szëpòwi, pażwinowi || pażminowi; ~ **groch** lëzgòwati groch; ~**wa zbroja** lëzgòwô zbroja, lëzgòwi pancerz (- Gò). *Por.* **łuska, łupina**

łuskwina *f* (*łuska otaczająca gniazdo nasienne owocu, np. jabłka*) lëzgòwina *f* (Gò)

łuszczak *m* *orn* lëzdżòk *m* (Gò), *pl:* lëzdżòczy

łuszczarka *f* **1.** *maszyna do produkcji łuszczki, tj. cienkiej warstwy drewna:* lëzgarka || lëzdżarka *f* (Gò); **2.** *maszyna do obłuskiwania ziarna przeznaczonego na przemiał:* lëzgarka, lëzgòwnica *f* (Gò); **3.** *maszyna do zdzierania, łupienia kory:* skòblëca; *ew.* kórownica *f*

łuszczarnia *f* (*przetwórnia nasion ryżu, fasoli, grochu itp.*) lëzgarniô *f*

łuszczenie *n* **1.** *zob.* **łuskanie**; **2.** *robienie płatków / lëstków z czegòs (np. z ówsa); ew.* mùzdzenië, rozgniótanië, walcowanië zôrna {‘mùzdzenië’ = *pol.* miażdżenie}

łuszczenie się łezganié sã || lëzdzenié sã; ew. pierzchlenié sã, pierzchnienié, pùlowanié sã, zlôżanié n. Por. **łuszczyć się**

łuszczka f (cienka warstwa drewna służąca do wyrobu sklejek, płyt stolarskich itp.)
lëzdźówka f (Gò), fòrnir m

łuszczycyca f med lëzdźëca f (Gò). Por. **liszaj**

łuszczycowaty ad lëzdźëcowati (Gò)

łuszczycowy ad lëzdźëcowi (Gò)

łuszczyć v **1.** zob. **łuskać**; **2.** zdzierać, np. korę z drzew: skòblëc, kórowac {‘skòblëc’ in. zob. czyścić, strugać} – zob. **łupić**; **3.** ew. robic / wërabiac / produkòwac płatczy, np. mùzdźëc (rozgniatac, walcowac) zòrna na płatczy

łuszczyć się (o skórze) łezgac sã || lëzdźëc sã, pierzchlëc sã (np. òd mrozu), pierzchnąc, zlażac / schadac / pùlowac sã (dawac sã pùlowac) [skóra sã łuzgò / sã pierzchli; skóra pierzchnie / zlôżò / schòdò / sã pùlëje / dówò sã pùlowac; Mie sã òpòlonò skóra łuzgò (sã pùlëje / sã dówò pùlowac) na plecach. Skóra mie (pierzchnie) sã pierzchli òd mrozu. - Sy] {por. ‘pierzch’ || ‘pierz’ || ‘pierz’ || ‘pierz’ = pol. łupież, liszaj; por. ‘przec’ w zn. pol. liniec}. Por. **łuskać, liniec, łupież**

łut m łot m - dównò jednostka wòdзи: 12 gramów [Pùnt (fùnt) mò dwa ë trzëdzescë łotów. Ra]; ~ **szczęścia** përnã / kask szczescò || szczescégò; ew. dówka / miórka szczescégò

łutowy ad łotowi

łuz f bilardowò dzura

Łużyce pl geo Łużëce pl

Łużycanie pl Łużiczanie || -nowie pl

Łużycanin m Łużiczón m

Łużyczanka f Łużiczónka f

łycha f wiòlgò lëzka || lëszka, arch lëzczëca f. Zob. **chochla**

łyczany ad lëkòwi [Lëkòwé nitczy. Lz]

łyczek zob. **łyk, łyknięcie**

łyczko zob. **łyko**

łydka f jikro, lok kro n {‘kro’ in = pol. ikra – zob.} [tegò jikra; na jikrze; tëch jikrów, na jikrach; To dzëwczã mò zgrabné jikra, jak i całé nodzi. Na jikrach mò żilaczi jak pòwrozë. Móm jikra całé òd jezënow pòzgoné. - Gò]

łyk m **1.** dawny mieszczanin pogardliwie: lëk m [Zdãti lëk. Lh Të pieczelny lëkù. Dh] {‘lëk’ in = lëczk, pol. a) szczypiorek; b) zob. łyko}; **2.** plyn pòłkniety z jednym razem: lëk, szlëber (|| lok szluber), szluk niem., zdr: lëczk, szlëbërk, szlucz m [Wzał dobri lëk z bùdlë. Bù, Lh Pòpijò pò jednym szlu(cz)kù. Dwa szluczi. Gò Pòpij szlëber wòdë. Sy]; **za jednym ~kiem** za jednym lëkã / szlëbrã / szlukã / pòłkniącym; ew. (wzyc || wzac cos) naròz, na jeden rôz. Por. **łyknięcie**

łykać v lëkac, pòlëkac [òn (pò)lìkò; nie pòlëkòj(ta)!; Lìkòł chcëwie, jakbë sztërë dni nick nie pił. Nie lëkòjta tak chùtkò, bò sã ùdlòwita. - Ra Òn lìkò, jakbë trzë dni nic nie jòdł. Wiedzòł, że lëkò (|| lìkò) mèdlënë. Lz]; ~ **ślinę / ślinkę / ły / dym / tabletki / lekarstwo / litery (przy czytaniu) / zgłoski (przy wymawianiu)** (pò)lëkac slëná / slënkã / lëz / dim / pële (a. tableczi) / lëkarstwò / lëtrë (przë czëtanim) / zwãczy a. głosci (w mòwie / gòdce / przë gòdanim / wëmòwianim / wëmòwie) [Le w ti jizbie sedzysz i ten dim lìkòsz. Sy]. Por. **nałykać się**

łykanie n lìkanié, pòlìkanié n

łyknąć v lëknąc, pòlknąc, przëlknąc, wzyc (a. wzac) lìk / szlëber / szluk; ew. ekspr: gòlnąc [òn lìknie / pòlknie / lìknął / pòlkl || rzad pòlknął; Ròz na dwa miesãce ni mò lëknąc miãsa. Lz Lepi jeza pòlknąc, nigle kògòs skrziwdzëc. Sy]

łyknięcie n lìkniãcé || rzad lìknienié, pòlknìãcé, przëlknìãcé n. Por. **łyk**

łyko *n* włókniste tkanki roślin: łykò, zdr łyczkò *n*, rzad: łyk *m*, òdrzëna *f* { ‘łyk’ *in* = łyczk, *pol.* szczypiorek; ‘òdrzëna’, ‘òdrzënë’ – *zob.* łyupina } [Më mù rãce zdrzeszëlë łykã. *Lz* To trzeba zdrzeszëc cenczim łyczkã. *Ra*]. *Zob.* łykowaty

łykowacieć *v* robic sã łykòwati / żëłowati / żëlasti. *Por.* łykowaty

łykowatość *f* łykòwatosc, żëłowatosc, żëlastosc *f.* *Por.* łykowaty

łykowaty *ad* łykòwati (|| *arch* łykati), żëłowati, żëlasti [Czwikła colemało je téż łykòwatò. *Sy*]; ~**ta żylasta warstwa w mięsie, lub roślinach** łyk *m*; *ew. o mięsie:* *Tr:* żëłowina *f*; *ew. zob.* łyłona [Miãso òd stòri krowë abò kùrë mò wiele łykù. *Sy*]; **mięso** ~**te** łykòwaté / żëłowaté / żëlasté miãso *Lz* [Łëkòwaté miãso je cwiardé. *Sy*]; ~ **drzewo / drewno** łykòwaté (*arch* łykaté *Lz*) drzewò

łykowy *ad* łykòwi, zrobiony z łyka [Łëkòwé nitczy. *Lz*]

łypac *v* zdrzec, pòd’zerac tej sej, wëwalac òczë, mërgac òczama; *ew.* blòsac *arch* (*Tr, Lz*); *w zn. patrzeć spode łyba:* blészczëc sã [Blòsòj sã (òbzeròj sã?) za mnã. *Lz* Òna sã nie przëdzrzi prosto w òczë, le sã na mie blészczì, pewno mò do mie jaczis żòł. *Gò*]; ~ **jednym okiem** zdrzec / pòd’zerac / blòsac / czikrowac / slépìc jednym òkã

łypnąć *v* blòs(k)nąc (|| *arch* blasknąc), nògle pòdezdrec, krótkò (krótëchny szterk) przëdzrëc sã, wëwalëc òczë, mërgnąc òczama [Nic nie rzekł, le na mie blòsnał. Ostatny rôz na mie blòsknał, a tej ùmarł. – *Sy* Òn le blasknał na to mòrze, a ùzdrzòł ten bôt. *Lz*]; ~ **spode łyba** zablészczëc sã, przëdzrëc sã nurkã / blészczowato

łyrawy *ad* łysawi, përnã (*a. ju* dosc / dosc tëlé) łysy / wëłësałi, *rzad:* pleszawi, łyësałi, łyërowati, gòłowati {*Sy:* ‘gòłowati’ – pò bëlackù} [Mój chłòp ju sã robi gòłowati. *Sy*]

łysek *m* **1.** człowiek łysy: łyisk, łyëson, łyësyn, plechòcz, gòłòk, gòłis, żart: miesac, jaskrzëlc, *arch* blësala || blësòla *m* { ‘łyisk’ = człowiek abò wòł / kón łyësy; *ew.* człowiek z „wysokim czòtem”, czëściowo łyësy, albo z wystajãcym czòtem: blësòk *rzad m*; *por.* ‘blësã’ } [Jidze miesac, òn tëlé ùswięcy, że widu nie trzeba palëc. *Sy*]; **2.** kón *a.* wòł z plamã na czole: łyisk, blësòk *m*

łysieć *v* łyësec, pleszec *arch*, robic sã łyësy, żart łyëniec; *o zwierzëtach: linieć z sierści:* przec [òn łyëseje / pleszeje / łyënieje / przeje; Jak të łyëniejesz (łyësejesz, pleszejesz)! Bëdło przeje, czëj mù włosë wëchòdajã. – *Sy*] { ‘przec’ – *zob.* linieć; ‘łyëniec’ *in* *zob.* linieć}; **on już łyësieje** òn ju łyëseje / pleszeje, robi sã łyësy; jemù sã ju plech / plachcëna robi; żart: òn ju łyënieje, jemù ju sã miesac swięcy na głowie

ływienie *n* łyëwienie, pleszenie *n*, robienie sã łyësy, żart łyëwienie, przenie

ływin(k)a *f* łyëselëzna *arch*, łyëso głowa *f*; plech, plachc(k), łyë lok *m*, plachcëna, plesz(k)a, pleszëzna, żart: łyëseca, łyëso bania *f* { ‘łyëselëzna’ – *por.* łyëseca = czòł; ‘łyëseca’ = a) łyëso góra; b) żart: łyëso głowa; ‘plech’ = *pol.* a) łyësyna z tyłu głowy; b) tonsura; c) szczytowa okolica głowy, w której włosy układają się jakby w pierścień; d) część błony płodowej na głowie noworodka, „czepek”; e) odkrojony wierzch brukwi w miejscu z którego wyrastały liście; f) kietek u ziemniaków i roślin strączkowych, niekiedy miejsce, gdzie znajdował się kietek; ‘plachc(k)’ *in* = *pol.* a) plama; b) pewne, określone miejsce, spłacheć *zob.*; ‘łyë’ dost = *pol.* a) łyësyna, miejsce wyłysiałe, zwł. po bokach głowy; b) żart: rozum – *zob.* } [Mò łyëselëznã jak rzëc. Tobie sã ju plech robi. Ten twój plachc / plachck robi sã coròz wikszi, że òn sã z daleka swięcy. Të ju mòsz dosc wiòlgã plachcëna. Co të mòsz łyësów na głowie. Taczi młòdi, a ju mò taczé łyëse. – *Sy* Òn so plech zakriwò włosama. *Ra*]; **człowiek z ~nã** *zob.* łyisek

łyyska *f* **1.** krowa / klacz z plamã na czole: blësã || lok blësza, blësòczka, *arch* blësala || blësòla *f*, krowa / klacz z blësã || lok blësza, blësatò krowa / klacz [Gdzeż të jidzesz, blësò? *Sy*]; **2.** orn (ptak podobny do kaczki, nura) blësk *m* *Tr* {*Tr:* ‘blësk(a)’ – *por.* ‘blës’ *m*, ‘blëska’ *f* = *pol.* tracz bielaczek – *zob.*}

łyyskać (się) *zob.* łyyskać (się), łyyszczyć się

łyso *adv* łyso; **jest mu** (*a. zrobiło mu się*) ~ je mù (zrobiło mù sã / stało mù sã) głupie / rzad łyso

łysość *f* łysość, łysoć

łyśy *ad* łyśy, pleszati, *lok żart* gòłolepi, blėsati {‘gòłolepi’ *in żart: ksãżęc, miesąc*} [Tegò gòłolepégò je z daleka pòznac. Sy]; ~ **mężczyzna / koń / wół** *zob. łysek; ~sa góra* gòlëca, łyśëca *f*, łyśò góra [Na ti gòlëcë nic nie chce rosc. Diwelsdrëk (*zob. czarcie łajno*) stosowelë piérwi przë wszëtczych chòrobach, a czarownice smarowalë sã nim, nigle jachałë na łyśą górã. Sy]; ~**se miejsce** a) *zob. łyšina*; b) *miejsce nieporośnięte sierścią: gòlëzna f*; c) *pole bez roślinności: gòlëzna, gòlëca f*

łyszczyk *m* min łyszczik *m* (Gò), mika *f*

łyżeczka *f* łyżeczka || łyśeczka (*lok* || leżeczka); **na łyżeczce** na łyżeczce || łyśeczce [Temù dala, drëdzëmù òbiëcala, trzecëmù na łyżeczce... Sy, Gò]

łyżka *f* łyżka || łyśzka (|| *lok* leżka) *f* [Cësnać *a. szmërgnać a. òdłòżëc łyżkã (ùmrzëc)*. Sy Jakòż më mómë jesc, czej nama łyżk nie delë? *Ra*]; ~ **do nalewania zupy** *zob. chochla; płytka ~, warząchew do gotowania* *zob. chochla; drewniana ~ do formowania masła* dëfelka *f* {‘dëfelka’ *in = pol. chodak drewniany, kasz. kòrka, kòreczka*} [Białka masło ùklepa i dëfelką krziż zrobiła, to terò mòżemë jesc. Sy]; ~ **do butów (ułatwiająca ubieranie buta)** łyżka do bótów; ~ **drewniana do obroku** *zob. kopystka, kopyś. Por. łycha, chochla*

łyżkowy *ad* łyżkòwi

łyżwa *f* szrëca || *lok* szrëc, *lok: arch* kòwanka, szlëczwia (*La*) *f*; *pl:* szrëcë [Më na szrëcach abò kòwankach biegómë. *Lz*] {‘szrëca’ – *por. niem. Schrit*; ‘szlëczwia’ *z niem. schlittschuh*}; **jeździć / ślizgać się na ~wach** jezdëc na szrëcach, szrëcowac [Czej mój òjc bëł młodi, tej mało chto miòł dwie szrëce, człowiek sã cesził, że mò chòc jednã szrëcã, a jinszi to do kòrczi so załòżëlë grëbi drót i sã pùrgelë. Terò są szrëcë razã z bótama, przòdë je sã mòcowało do bótów za pòmòcą klamrów i spinało sã pasã. – Gò]

łyżwiarka *f* szrëcownica, szrëcòrka *f*

łyżwiarski *ad* szrëcowny; **biegi (wyścigi) łyżwiarskie** biedzi (miónczi / wëminczy) na szrëcach; *ew. szrëcowné biedzi*

łyżwiarstwo *n* jazda na szrëcach, szrëcowanié *n*, szrëcowizna *f*; ~ **figurowe** jazda figùrowò na szrëcach, figùrowé szrëcowanié, szrëcowizna figùrowò; *ew. tuńce* na lodze / na szrëcach; ~ **szybkie** chùtkò jazda na szrëcach, chùtczé szrëcowanié

łyżwiarz *m* szrëcownik, szrëcòrz *m*

łyżwowy *ad* szrëcowi; *ew. do szrëców* (przeznaczony / służący do szrëców)

łyza *f* łyza, *zdr:* łyżka, łyżëchna; *rzad:* kapùla, *zdr* kapùlka; *lok:* łyza || łyza, chlëda, płaczka, *arch* ùrónka, *ekspr:* òchlëchëna, rëczëna *f* [Szkòdã wënadgrodzysz, łyzów nigdë. łyżë pannë, a deszcz majewi. Ju zòs ce chlëdë lecą. - Sy] {‘chlëda’ *in = pol. a) odwilż; b) płaksa, kobieta często płacząca; ‘płaczka’ in = pol. płaczka, płaksa*}; **łyzy lecą / leciały** łyżë lecą (*a. jidã, plëną, spliwają, kùlają sã*); ~ **jej się toczyły / stoczyły po policzkach** łyżë ji spliwalë / sã kùlalë / splënalë / sã skùlnalë pò licach || łyżach / pò skarniach [Pò łyżach ji łyżë spliwalë. *Ra* Ne łyżë mie szlë jak groch. Sy]; **ronić łyzy** ronic łyżë [òn róni; Òswiòdcził jem sã Jadwiszce, alem dostòł kòsza, nié òd ni, le òd ji starszich, a òna niebòròczka tak łyżë róniła, a kòzdò ùrónka (*łyza*) bëła mie milszò jak sto talarów”. Sy]; **płakać rzewnymi ~mi** płakac rzewnyma łyżama, mòcno / rzewno płakac; **w oczach pojawiły mu się łyzy** łyżë mù sã zakręcëlë / mù stanalë (*w oczach*)

łyżawiący *ad* łyżawiący, łyżawny; **gaz** ~ łyżawiący / łyżawny gaz

łyżawica *f* łyżawnica *f*, statk na łyżë / do łyzów

łyżawić (się) łyżawic [Mie òd dlëgszégò czasu òczë bòlã i łyżawiã. Sy]. *Por. załyżawić (się)*

łzawienie *n* łzawienié *n*

łzawnik *m bud* (rowek pod okapem parapetu) łzawnik *m*

łzawo *adv* łzawò

łzawość *f* łzawòsc; ~ **spojrzenia** łzawòsc wezdrzeniò, *ew.* twòrz zapłakónò

łzawy *ad* łzawi; *ew.* smùtny, płaczlëwi, zapłakóny, rzewny, *lok* chlëdny (= zapłakóny).

Por. **zapłakany**

łzotok *m* łzotok *m* (*Gò*), łzawienié *n* (jedno / nieùstòwającé łzawienié), *Tr:* łzawizna *f*

łzowy *ad* łzowi; **gruczoły** ~**we** grëczołë łzowé

M

ma *zob.* mieć, mój

maca *f* **1.** maca *f*, mace *pl* (|| *arch stł:* mate *pl*) - żëdowsczi plòck / chlëb (z niekwazonégò casta) [Jò bë maców nie jòdł. *Lz*]; **2.** mata || maca *f* – dôwny statk plotli, do mierzeniò mączii, zbòzégò itp., kòl 2,5 kg {‘mata’ *in* = a) *arch matka*; b) *zob.* mata} [ti matë || macë; Dwie matë / mace ówsa. Dòwała ùbòdżim pò mace mączii. Głupëch codzëń mata sã rodzy. Sedzec na wëmierzony mace (*bëc na starkòwiznie/ na depùtace ù sëna abò córczi*). *Sy* Stów maslònczi, maca mączii, to je pòsòg Czònieżònczi. *Jk?* *Lz*]; **opłata w postaci zboża mierzzonego ~a, pobierana w młynie** matewé *n* [Wieleż tobie młënòrz òdcygnął matewégò? *Sy*]

macać *v* maklac (|| *lok pol.* macac); *ew.* dotëkac [òn maklò / dotikò; nie maklòj / dotëkòj]; ~ **coś / kogoś** maklac *cos* / kògòs (*tëż w zn.* *badac, sprawdzac cos / kògòs*) [Maklalë wimiã. Tak cenczégò plòtna jesz nie maklalë. Maklòł rãkã ji remiã. – *Lz* Maklòł jegò rãce. Nie maklòj mie. Maklòł pò pierzënie, ale ni mógł sã niczegò domaklac. *Ra*]; **macając szukać czegoś** maklac za czim; *ew.* o niewidomym: szukać rëkã klamki: brodzëc (brodzëc rãkã pò dwiërzach – *zob.* **brodzić**) [òn brodzy; nie bródz || brodzë! Òn maklòł za lëżkã. *Lz*]; ~ **kurę** maklac / krzëwac (*lok*) / patrzec / sprawdzac kùrã (czë mò jaje / jòjkò) [òna maklò / krzëwie || krziwie || krziwò / patrzy / spròwdzò; Jò dzys makla(ła) kùrë, czë òne mają jaja. *Gò* Patrzëła të ju dzys kùrë. Mòżesz jic kùrë patrzëc / krzëwac (*maklac*). Dobrò gòspòdëni kùrë krzëwie, bò jinaczi nie mdze mia jòj. *Sy* W kùrnikù sedzą maklając kùróm (*kùrë*), zlë téż wiele jòj na witro bądze. *Lz*] {‘krzëwac’ *in* = *wëbierac rëbë z żaków – SEK / Hz: bòdòj òd skrzëwianiò (òdchilaniò w bòk) głowë kùrë / rëbë*}

macanie *n* maklanié; *ew.* krzëwanié, patrzenié – *zob.* **macać**

macany *ad* maklóny

Macedonia *f* Macedoniò, Macedońskò *f*

Macedonka *f* Macedónka *f*

Macedończyk *m* Macedończik *m*

macedoński *ad* macedońsczi

maceracja *f* maceracjò *f* [ti -cji], spòsòb ekstrakcji. *Zob.* **macerowanie**

macerat *m* macerat *m*

macerować *v* macerowac – mòczëc, rozpùszcz(iw)ac w wòdze, w plinach / rozpùszczalnikach

macerowanie *n* macerowanié – mòczenié, rozpùszcz(iw)anié

machać *v* **1.** ~ (**ogólnie**) machac, *ew.* wëwijac, cziwac, *lok* majtac (rãkama, ògónã itp.) [òn mòchò / wëwijò / cziwie; / majtò; Nie machòj tak srodze rãkama. *Ra* Rëbòk smùtnie głowã mòchò. *Dh* Mieczã mòchò. *Lh?*]; ~, **kiwać, dawać znaki rëkã (a. np. kijem, chustkã, kapeluszem)** cziwac / machac rãkã / czijã [Òn cziwòł nó miã (*na mie*) czijã. Jò ji cziwòł, ale òna nie przëszła. – *Lz*]; **machać komuś rëkã / chusteczkã na pòzëgnanie** cziwac / winkòwac / machac kòmùs rãkã / chùst(ecz)kã na pòzëgnanié / na òddzãkòwanié [òn nama winkùje]; ~ **ogonem** machac, cziwac / wëwijac / majtac / *ew.* szmigac / zamiatac ògónã; *ew.* w *zn.* *merdac ogonem: mërgac*

ògónã [òn majtô / szmigô / zamiôtô / mërgô (ògónã); Ògónã machac. *Ra* Te mùchè tak tną, to ta krowa tim ògónã tak majtô, że ni mògã dojic. Pies sã cesził, jaż ògónã majtôł. - *Sy* Pies ògónã cziwie (*môchô / wëwijô / mërgô*). *Lz*]; ~ **skrzydłami** machac / wëwijac / rëszac / przebierac skrzydłama [òn wëwijô / rëszô / przebiérô]; ~, **przebierać nogami** przebierac / wëwijac / *lok* grawòtac / majtac / *ew.* machac *nogama* [òn grawòce *nogama* (*ew.* szpérama); Mùcha grawòce, jak z mléka wëlezc ni mòže. To dzeckò eszcze (*jesz*) je za słabé, żebë chòdzëło, bò tak nòzkama majtô. Ni mòżesz të cëchò sedzëc, co të tak majtòsz *nogama*?! - *Sy* Dzeckò sedzy na stółkù i grawòce zwisającyma *nogama*. *Gò* { ‘grawòtac’ *in* = *pol.* bazgrać – *zob.* }; ~ **na coś ręką (rezygnować)** machac / cziwac na cos rãką [Òn ju môchôł / cziwôł na to wszëtkò rãką bò ju chcôł dac pòkù / bò miôł ju tegò *dosc.* *Gò*]; **2.** w *zn.* *harować*: machac [òn môchô. *Jinszi* spalë (*spelë*), a jô môchôł. *Sy*]; w *zn.* *pracować pośpiesznie*: ùwijac sã, chùtkò / ùwijno robic, spieszëc sã (z robòtą). *Por.* **kiwać, kiwnąć, machnąć**

machanie *n* **1.** môchanié || machanié; *ew.* wëwijanié, cziwanié, *lok* majtanié; ~ **nogami** grawòtanié, majtanié *n*; **odpowiadać machaniem na** ~ òdmachiwac, òdcziwac; òdpòwiadac môchanim na môchanié (*a.* cziwanim na cziwanié) [Czej jô mù cziwiã òn mie òdmachiwô / òn mie wiedno òdcziwie. *Gò*]; **odpowiedzieć machaniem na** ~ òdmachac, òdcziwnąc; *ew.* òdpòwiedzec / môchanim na môchanié (*a.* cziwanim na cziwanié) [Jô mù cziwôł, a òn mie òdmôchôł. *Gò* Òn òdmachôł (*lok skróconé: òdmachiwôł*) rãką, żebë jô nie szedł przez łąkã. *Lz*]; **2.** w *zn.* *harowanie*: môchanié *n* – *zob.* **harówka**; *o pośpiesznej robocie*: ùwijanié sã (przë robòce). *Por.* **machać**

macher *m* macher, kómbinator, kùnda [tegò machra / kómbinatora / kùndë] {*kasz.* ‘macher’ *in* = *sprôwca, przëczinca zła, winowajca, òszëkañc*}. *Zob.* **chytrus, demagog, lis, oszust, przebiegły (~ lis)**

machina *f* machina; *ew.* maszina *f*, ùrządzenié; **wielka / piekielna** ~ wiôlgô / ògromnô / *ekspr* smòczastô / pieczelnô machina || maszina, maszina jak smòk

machinacja *zob.* **intryga, ew. machlojka**

machinalnie *adv* òdruchòwò, bezwiednie, nieswiadomie, machinalno || -nie, automaticzno || -nie, *ew.* jakbë sóm (*ew.* samò) ze se / przez sã. *Zob.* **mimowolnie**

machinalny *ad* òdruchòwi, bezwiedny, nieswiadomi, machinalny, automaticzny. *Zob.* **mimowolny**

machlojka *f* szwindel, szacher, szacher-macher, szmùchel *m*, òszëkañstwò *n*, (pòkrãtnô) kómbinacjô *f*; ~**jki** *pl* szwindle, szachrë, szachrë-machrë, krãtë-wãtë, szmùchle, òszëkañstwa, (pòkrãtné) kómbinacje *pl*

machnąć *v* môchnąc; ~ **na coś ręką (rezygnować, dać spokój)** môchnąc na cos rãką, dac (so z czims) pòkù, òbniechac / zaniechac czegòs, pòstawic na czims krziż / sztrich (= przekreslëc cos); nie dbac / *rząd* nie stojec ò cos; **machnij na to ręką (nie przejmuj się tym)** môchni na to (rãką), nic so z tegò nie rób || robi, nie przejmùj sã tim, dój so z tim pòkù, nie zawracôj so tim ju wicy głowë [Môchni na to (*rãką*). *Sy*]; ~, w *zn.* **zamachnąć się, uderzyć** zadwignąc, chlapnąc, wëwinąc, môchnąc, zamôchnąc sã { ‘môchnąc’ *in* = a) *chùtkò wëkònac jakqs robòtã* *Gò*; b) *ùderzëc*; c) *òszëkac*; d) *ùkrasc*; e) *zob.* fajtnąc; *por.* kropnąc} [Òn môchnął nó (*na*) niã rãką. Czijã môchnął przez niã. Òn môchnął rãką. – *Lz* Môchnął gò w pësk / przez plecë. Jak ce tim mielnikã (*do młocô tobaczi*) zadwignã, tej të Pùck ùdrzisz. - *Sy*]; ~, w *zn.* **pomachać komuś** môchnąc / cziwnąc kòmùs (rãką / chùstką), pòmachac / pòcziwac (*ew.* pòwinkòwac na pòzegnanié) kòmùs (rãką / chùstką) [Môchnãła mie rãką, żebëm stanął. *Sy*]; ~, w *zn.* **wykonać, uporać się z czym** ùwinąc sã (chùtkò) z robòtą, môchnąc cos (chùtkò), chùtkò / róz dwa / wnet cos zrobic / załatwic / sprawic; ~ **byle jak robotę** môchnąc / òdwalëc bële jak robòtã; ~ **się (dokądś)**

wëbrac sã (chùtkò) / wëpùscëc sã / ùdac sã / jic / rëgnąc, ew. pònëkac, pògnac (gdzes, dokąd(ka)s); ~ **się na łóžko** léc / legnąc sã / kùlnąc sã w łóžkò; ew. ekspr: szmërgnąc sã w łóžkò / lok chlunąc sã (padnąc / przewrócëc sã) na łóžkò. Por.

machać

machnięcie *n* môchniãcé || môchnienié, cziwniãcé || cziwnienié. Por. **machnąć**

machometanin *m* machòmetón; ew. **muzułman** *m* [tegò machòmetana / mùzułmana]

machometanka *f* machòmetónka; ew. **muzułmanka** *f* [ti -tónczy / -manczi]

machometaniński *ad* machòmetaniński; ew. **muzułmański**

machorka *f* machórka *f*, žëk *m* (slédny / nòlëchszzi zort tobaczi do pòleniò)

macica *f an lok*: macëca, matëszka, rodzenica, *arch*: matczëzna, matkòwizna, macerzëna *f* {‘macëca’ *in* = *pol.* matnia.; ‘matczëzna’, ‘matkòwizna’ *in* = *spòdkòwizna pò matce*} [Mie dzys matëszka bòli. Òna wierã mò reka na rodzenicy / w macëcy. Pòłóž sã, jak ce macerzëna bòli. - *Sy*]; ~ **perłowa** macëca perłowò, *Tr*: perlëna *f* – wewnãtrznò / bënòwò strona rekòwczzi / mùszlë

maciczny *ad* macëczny, matëszkòwi, rodzenicowi, *arch* macerzny {‘macëczny’ *in* = *pol.* matniowy *zob.*}; **szyjka** ~**na** macëcznò / matëszkòwò / rodzenicowò szijka; ~**we bóle** macëczné / matëszkòwé / rodzenicowé bóle

Maciej *m* Macéj *m* [tegò Maceja; Swiãti Macéj zëmã tracy. *Ra*]

maciejka *f bot* macejka *f*, spiochë (|| *lok* -chi) *pl* [Spiochi (-chë) ò dzén spią a òb noc wòniają. *Sy*]; **zapach** ~**ki** pòcha / wòniò macejczzi, macejkòwò pòcha / wòniò

maciejówka *f* òkrãglò czòpka z nëbą; ew. macejówka *f*

Maciek *m* Mack *m* {‘mack’ = a) *głupk*, *czł.* łòtwòwiérny; b) *lok*: zajc; c) *lok*: kòzet; d) *lok*: ‘žëtny mack’ stròszk, demón zbòžowi}

macierz *f* **1.** *dosł.* mac, matka, *arch* sli macerza (*Lz*) *f*; **2.** òjczëzna, rzad taczëzna; ew. macerz (*Gò*) *f*, kròj òjczësti; ~ **szkolna** szkòłowò zdrëszëna *Tr*; **utracone ziemie wróciły do ~rzy** ùtraconé ziemie wrócëlë do òjczëznë / taczëznë / macerzë

macierzanka *f bot* macerzónka, *lok* macerznica [Przez swiãconé wińce z macerzónczzi cedzą trzë razë mlékò, czej sã masło nie chce dac szcerzniac. *Sy*]

macierzyński *ad* macerziński, *arch* macersczzi, macerzin; ew. *w zn.* matczyny: matczzi(n) || matczën(y), mëmczin || nënczin || nënczën(y); ew. *rzad*: mateczny - *zob.*

matczyny {‘macersczzi’ – *por. czech: materzsky*} [Macerskò miłosc. Pò macerskù. Kòc (*chòc*) na bëła macecha, na przë nas żorha (*žorgata* – *tu: dbała troszczëła sã*) pò macerskù. Macerzin majątk. Ta niasta przëjã (*przëjãta*) te dzecë pò macerzińskù. *Lz* Macerzińskò mòwa. *Ce*]; ~**kie serce** macerzińszë serce (*Ra*); ~**rzyńsku** *adv* pò macerzińskù; ew. pò matczënémù, pò mëmczënémù; ew. jak matka / mëm(k)a. Por. **macierzysty, matczyny**

macierzyństwo *n* macerziństwò *n*, bëcé matką. Por. **rodzicielstwo**

macierzysty *ad* domòcy, rodny; ew. *rzad*: macerziński – *zob.* **macierzyński**; **port** ~ **1.** žëg domòcy (swój) pòrt, domòcé (swòje) òkrãtowiszczë (*Gò*), domòcò przëstań / hòwinga {‘hòwinga’ *z niem.* = *in* zatoka *zob.*; ‘domòcy’ = *pol.* rodzimy}; **2.** *aw* domòcé lotniskò / *lok* latawiszczë; ~ **jëzyk** òjczësti || *rzad*: òjcowisti / macerziński / ew. domòcy jãžëk; òjczësto / *rzad*: òjcowistò / macerzińskò / ew. domòcò mòwa [To je nasza macerzińskò mòwa. *Ra, Ce*]. Por. **ojczysty**

maciora *f* dżera, òprosnica, ruka, gru(ch)la (- *Sy*), *arch*: macora (*Ra*), zdr **macorka** || **macórka** (*Lz*), **macórczka** (*Lz*) *f*; ew. òproszonò swinia, swinia z prosãtama || z próscama {‘macór(cz)ka’ *in* = òwca, *bagnò a. òbagnionò òwca* = *Sy: òbagnica*}; **prośna** ~ *prosnò* swinia / dżera

maciorka *f* **1.** *zob.* **maciora**; **2.** *zob.* **owca**

maciupęńki *ad* malinczi, malinëszczzi, malinëchny, *lok o dzieciach*: matilinczi [Co za matilinczé dzeckò. *Sy*]

maciupko *adv* mało co; le (*a. leno*) kask / kasyń(usz)k, kasyńczk, përzniã, përzink(ã), përzinëlkã, përzininkã, le (*a. leno*) zdebłò, zdebëlkò; *lok* nëpk *m. Por. szczypta, trochę*

macka *f* makla, *Tr* maklëna; *ew.* łapka, òdnóžka, lécka *f*, jãžë(cz)k *m*; *pl.* makle, maklënë; *ew.* łapczy, òdnóžczy, lécczy, jãžë(cz)czy; ~ **u ślimaka**: makle, różczy, rodzi *pl. Por. czulek*

macocha *f* macecha || *rzad* macocha *f*; *ew.* drëgò matka / mëmka || nënka; [Czasã macecha je lepszò jak matka. Dobrò macecha a biòłò gapa (*rzòdkòsc*). Lepszò dobrò macecha jak lëchò matka. Sy Òne mają dobrã macechã. Macecha – diòblò pòcecha. – *Ra* Kaszëbi òd diòbla ani jegò macochë nie pòchòdzą. *Ce*] {‘macecha’ *in lok* = ‘macónka’ = *pol. stara bulwa ziemniaka, z której wyrosła młoda roślina – zob. kartofel*}; **syn** ~**chy** maceszk *m*; **córka** ~**chy** maceszka *f*; **maż** ~**chy** macech, macesznik *m*; **natura mu była** ~**ch** nòtëra nie bëła dlò nie žëcznò; **a ja to co, (czy) jestem od ~chy?** a jò to co, (czë) jò jem òd macechë?; **być dla kogoś** ~**chą** bëc dlò kògòs macechą; maceszëc kòmùs

macoszy *ad* maceszi, maceszin || -szën [Òna mò dlò naju dëcht maceszé (*maceszëne*) serce. *Ra* Maceszé serce. Maceszò miłosc. Maceszin majątk mùszòł tatk wëdac. - *Lz*]; **po ~szemu** *adv* pò maceszëmù / maceszinëmù || -szënëmù, jak macecha

maczać *v* maczac; *ew.* mòczëc (*zob. moczyć*); [òn mòczò / mòczy; Chto chce rëbë chwatac, mùsi sã maczac. *Ga* (*czej*) białczy bielëznã mòczą (*mòczają*), tej na sã pierze lži. - *Lz*]; ~ **w czym palce** maczac w czym pòlce, bëc w co (w jakąs sprawã) wmiészóny; *ew.* bëc przë czims, przëczënic sã do cze(gò), tkac / wtëkac w co swòje pòlce [Òn w tim pòlce též na pewno mòczòł. *Gò*]

maczanie *n* mòczanié, *ew.* mòczenié (czãsté mòczenié) *m*

maczek *m* **1.** *zdr od:* „mak” *a. ziarenka maku*: maczk *m*; **polny** ~ pólny mak / *zdr* maczk; *lok*: padëmak *m*, *pl.* pólné macz(cz)i, *lok* padëmaczi; **2.** drobne pismò; **писаć (drobnym) maczkiem** pisac (drobnym) maczkã; pisac maczkòwim pismã; maczkòwac; *ew.* drobno / drobnëchno pisac, pisac malinczima lëtrama [Ni mògã przëczëtac tegò maczkòwégò pisma. *Gòdają*, że skapi lëdze mają maczkòwé pismò. Òna mùsi bëc baro skapò, bò tak maczkùje. *Sy*] {‘maczkòwi’ = drobny – *zob.*; ‘maczkòwac’ *in* = *pol. a) o deszczu*: padać – *zob.*; b) bić, uderzać – *zob.*}; **3.** *zob. drobiazg, ew. mak*

maczeta *f* maczeta; *ew.* szabla *f*, sekòcz, miecz *m. Por. tasak*

maczuga *f* maczuga, *lok*: maczóna, pòłka, dãbówka, szlòga (|| *rzad* szlaga) *f*, kòlc *m* {‘kòlc’ *in* = *pol. a) stupa, pal*; b) *lok*: kòłek w płocie, sztacheta; ‘szlòga’ || ‘szlaga’ *in* = *pol. a) duża ręka, łapa*; b) *duży, drewniany młot*; c) *deszcz, chlapa zob.*} [Jak bë mie chto maczugã bez || przez łeb chlapanął, tak mie bëło. *Madej* zbójca kòlcã / maczónã zabijòł lëdzy w lese. Z ólszczi zrobił sobie Kajń szlògã, chtòrnã (*chtërną*) zabił Ablã. - *Sy*]; **uderzyć ~gã** ùderzëc (*ew.* trzasnąc / paknąc / walnąc / chlapanąc / wëniecëc / mésznać / pésznać) maczugã / maczónã / kòlcã. *Por. pałka, laska*

maczugow(at)y *ad* maczugòw(at)i / maczónow(at)i, kòlcow(at)i

maczugowiec *m*; *pl.* ~**wce** *biol* (rodzaj bakterii) maczugówc *m* [tegò maczugówca], *pl.* maczugówce [tëch maczugówców]

mada *f*; *pl.* **mady** (*typ gleby powstałej z osadów rzecznych – 2 do 3% próchnicy*) mada *m*, *pl.* madë {*kasz.* ‘mada’ || ‘mòda’ *in* = *pol. błoto, szlam na dnie wód stojących*; ‘mada’ = *pol. partacz – zob.*}

mać *zob. matka*

madejowy *ad*: ~**we** łòže madejowé łòže; łòže; *dost.* niewëgòdné łòžkò; *ew.* łòžkò dlò fakira

madonna *f* **1.** Madonna, Matka Bòskô / Bòzô przedstawionô na òbrazu a. jakò figùra, rzeźba; **2.** madonna, pani *f*, białka ò subtelny ùdèchòwiony ùrodze

madrygał *m* madrigał *m*, stòroswieckô piesniô

madrygałowy *ad* madrigałow*i*

Madziar *m* Madżar(a), Wãger || -dżer *m*

madziarski *ad* madżarsczy, wãgersczy

maestria *f* mésterstwò *n*, maestriô *f* [ti -strii], wiôldzi kùńszt / artizm, bëlnota / doskònałosc / finezjô wèkònaniô [ti finezji]. *Por.* **mistrzostwo**

maestro *m* méster, maestro *m*, bëlny / doskònałi / wiôldzi mùzyk (np. wirtuoz, kómpòzytór, dirigent. *Por.* **mistrz**)

mafia *f* bańda, klika, mafiô [ti mafii] *f*; zwiãzok przestãpczi (zwiãzok złodzeji / mòrdòrzów / òszèkańców itp.)

mafijny *ad* mafijny, mafiowi; **zwiãzek / ukłãd** ~ zwiãzok / ùkłòd mafijny; **powiãzania / struktury / ukłãdy ~ne** pòwiãzania / strukturè / ùkłãdè mafijné

mag *zob.* **czarownik, czarnoksiężnik**

magazyn *m* **1.** *pomieszczenie na towar:* magazyn *m*, ew. skłòd *m*, pòmieszczenié na towòr; ew. skłãdnica, przechòwalniô, *Tr:* zbiérnica *f*; *pl:* magazynè (|| *lok* magazènè), skłãdè, pòmieszczenia, przechòwalnie, zbiérnice [To sã wòjskòwé magazènè (*magazynè*). Òkrãcczé (*òkrãtowé*) magazènè. - *Ra*]; ~ **części zamiennych / zapasowych** magazyn czãscy zamiennèch / zapasowèch / *przest.* feròtnèch; ~ **towarów przeznaczonych na eksport** magazyn towarów || towòrów przeznaczonèch na ekspòrt; ~ **odzieży** magazyn ruchnów / òbleczeniów / przèddzèwkù; ~ **żywności** magazyn żèwnoscè / jòdè / artikùłów spòziwczich – ew. *por.* **spizarnia**; ~ **zboża** spichrz *m*, zbòzownica *f*; ew. magazyn zbòzò, elewatór zbòzowi [tegò elewatora]; ~ **mebli** magazyn mèblów / z mèblama; ~ **broni** magazyn / skłòd broni; zbrojowniô*f*, arsenał *m*; **2.** *pismo ilustrowane:* magazyn, pismiã || pismiono jilustrowóné; ~ **mody** magazyn módè; ~ **muzyczny** magazyn mùzyczny

magazynek *m* magazynk *m*; ~ **nabojki przy karabinie** magazynk nòbòjów / patrónów przè karabinie; **podręczny** ~ pòdrãczny magazynk

magazynier *m* magazynier || *przest.* magazyniéra *m*

magazynować *v* magazynowac – skłãdac (do magazynu / w magazyn), trzèmac, przechòwèwac (w magazynie / *Tr:* w zbiérnicè / ew. w przechòwalni) [òn magazynèje / skłòdò / trzimò / przechòwiwò || -wùje]

magazynowanie *n* magazynowanié; trzimaníè / przechòwiwanié (w magazynie / *Tr:* w zbiérnicè)

magazynowany *ad* magazynowóny, ew. trzimóny / przechòwiwóny / złożony / skłòdóny (w magazynie / *Tr:* w zbiérnicè)

magazynowy *ad* magazynowi; **opłata ~wa** òpłata magazynowò; magazynowé *n*; **pomieszczenia ~we** pòmieszczenia magazynowé

Magda *f* Magda *f*

Magdalena *f* Magdalena *f* [Òdpùst Marii Magdalenè we Chwaszczènie przèpòdò w 22 lèpińca. Gò]

magia *f* magiô *f* [ti magii]. *Zob.* **czar, czary, czarodziejstwo, kuglarstwo**

magicznie *adv* magiczno || -nie. *Zob.* **czarodziejsko, kuglarsko**

magiczność *f* magicznosc *f*. *Zob.* **czar, czarodziejstwo, kuglarstwo**

magiczny *ad* magiczny. *Zob.* **czarodziejski, czarowniczy, czarujący, kuglarski**

magiel *m* mągla, wãłkòwnica, *rzad lok:* smarglèna, rola *f* {'smarglèna' *in* - *zob.* czeremcha; 'rola || rolò' *in* = pòle, niwa}

magik *m* magik, kùglòrz, kùńsztòrz Gò *m* {'kùńsztòrz' *in* = *pol.* żartowniś}. *Zob.* **czarodziej, czarownik, kuglarz**

magister *m* magister *m*
magisterek *m* (zgardl: *magister*) magisterk || -terk *m*
magisterski *ad* magistersczi; **praca** ~ska prôcô magisterskô; **dyplom / egzamin** ~
 diplom / egzamin magistersczi
magisterium *n* (*inv*) magisterium *n*
magistracki *ad* magistracczi, *ew.* ratuszowi, *Tr:* radnicowi
magistrala *f* magistrala *f*, głównô droga / sztrasa, *Tr:* przédnô daržëca *arch;* *ew.*
 głównô (wôznô) liniô / sztreka banowô
magistralny *ad* magistralny, główny, pòstawòwi
magistrancki *ad* magistranczci; **seminarium** ~kie seminarium magistranczczé
magistrant *m* magistrant *m*
magistrat *m* magistrat *m;* *ew.* ratusz *m*, radnica *f;* *ew.* radžëzna *f*, zarząd *m* (radžëzna /
 zarząd miasta)
maglarka *f* mǎglôrka, wałkòwniczka *f*
maglarnia *f* mǎglarniô, wałkòwnica *f*
maglarz *m* mǎglôrz, wałkòwnik *m*
maglować *v* mǎgl(ow)ac, wałkòwac, *lok:* smarglowac [Nasze dzéwczãta mǎglëją
 bielëznã. *Ra*]; ~ **kogo** przesłëchiwac (|| -chòwac) kògòs, pëtac / wëpëtëwac (|| -tiwac
 || -towac) kògòs ò cos długò i wiedno wkól ò to samò
maglowanie *n* mǎglenie, mǎglowanié, wałkòwanié, *lok:* smarglowanié *n*
maglownica *f* mǎglownica, wałkòwnica; **wałek** ~cy wałk, mǎglôcz *m*, rola *f* [Nasz
 jeden mǎglôcz mô zòdzorë, òn mòże piérzã pòrwac. *Sy*]
maglownik *m* mǎglownik, wałkòwnik *m*
maglowy *ad* mǎglowi, *ew.* wałkòwnicczci (doticzający mǎglë / wałkòwnicë) [Mǎglowô
 deska. Mǎglowé kamienie. *Ra*]
magnacki *ad* magnacczi; *ew.* wielmòzny, wiòlgòpańsczi, mòznòwładczi (*Gò*),
 wiòlgòpańsczi (*Gò*). *Por.* **mòznòwładczy**
magnat *m* magnat, wielmòża, panownik (*Tr*), mòznòwłòdca *m*
magnateria *f* magnateriô [ti -rii] || magnacëzna *f;* *ew.* magnatowie || magnace,
 wielmòżowie, mòznòwłòdcowie *pl*, mòznòwłòdztwò *n*. *Por.* **mòznòwłòdztwo**
magnes *m* magnes || -nés, magnét *m* [Magnés przëcygò żelazo do se. *Ra*]
magnesować *v* magnesowac
magnesowanie *n* magnesowanié *n*
magnesowy *ad* magnesowi, magnétowi; *ew.* magnetyczny; **igła** ~wa jigła magnesowô /
 magnetycznô [Jigła magnésowô w kómpasu. *Ra*]
magnetoelektryczny *ad* magnetoelektryczny
magneto *n el* magneto *n*, prądnicza *f*
magnetofon *m* magnetofón *m* [tegò -fónu; na -fónie]
magnetofonowy *ad* magnetofónowi
magnetometr *m* magnetométer *m*
magnetowid *m* magnetowid *m*
magnetowidowy *ad* magnetowidowi
magnetyczność *f* magnetycznosc, *Tr:* magnécëzna *f*
magnetyczny *ad* magnetyczny; *ew.* magnétowi [Magnétowô jegła (*jigła*). *Lz*]
magnetyzacja *f* magnetizacjô *f* [ti -cji], magnetizowanié *n*
magnetyzer *m* hipnotizer || -zëra, magnetizer || -zëra *m*
magnetyzm *m* magnetizm *m*, *Tr:* magnécëzna *f;* *ew.* zob. **magia, czary**
magnetyzować *v* magnetizowac || *Tr:* magnétowac; *ew.* w *zn.* czaržëc, czarowac. *Por.*
magnesować
magnez *m* magnez *m*

magnezja *f* magnezjô *f* [ti -zji]
magnezowy *ad* magnezowi, *Tr:* magnézny
magnolia *f bot* magnoliô [ti -lii] *f*
magot *m zoo* magòt *m*
maharadża *m* maharadża *m*
Mahomet *m* Mahómet || *Tr:* Mòhamed *m*
mahometanin *m* mahòmetón; *ew.* mùzułman(a) *m*; *ew.* jislamista *m*, wëznôwca jislamù;
pl: mahòmetanowie, mùzułmanowie, jislamiscë; *ew.* wëznôwcowie jislamù
mahometanizm *m* mahòmetanizm *m*; *ew.* mùzułmanizm, jislam *m*; *ew.*
mahòmetaństwò, mùzułmaństwò *n*; mùzułmańskô wiara
mahometanka *f* mahòmetanka, mùzułmanka; *ew.* jislamistka *f*
mahometański *ad* mahòmetańszi, mùzułmańszi, jislamsczi
mahoniowy *ad* mahòniowi; **drewno** ~**we** mahòniowé (*ew.* czerwóné || czerwioné)
drewno / drzewò; *ew.* mahón *f*
mahón *m bot* mahón *m*
maić *v* majic (*Ra*), strojic na zelono; strojic / òbstrojìwac gałãzkama (*ew.* téż kwiatama)
[òn maji / stroji / òbstrojìwò]
maj *m* môj (|| maj); *rzad:* gòłãbi / kwiatowi miesãc [tegò maja, w maju; Gwiôzdzka w
maju (*majewi* || *majowi* sniégg). *Gò*]
majaczenie *n* **1.** gòdanié òd rzeczè / bez skłãdu, brawãdzenié, chòmarzenié, bredzenié,
niewëraznò i niesklãdnò gòdka; **2.** ùrojenja, ùwidë, mëkcënë *pl*; **3.** jakbë wënurzanié
sã / wëchòdanié z dôczy / z cemnoscë. *Por.* **majak**
majaczyć *v* **1.** bredzić: gadac òd rzeczè / nie do rzeczè, głupie gadac, brawãdzëc,
chòmarzëc, bredzëc [òn brédzy; tã brédzysz] (*zob.* **bredzić** **3**); **2.** widziëć majaki,
mieć przywidzenia: miec ùwidë / ùrojenja / przëwidzenia; nibë widzec jaczés
ùkòzczi / zjawë; **3.** ukazywãc siã mgliścìe, niewyrażnië - *zob.* **majaczyć siã**
majaczyć siã **1.** ukazywãc siã mgliścìe, niewyrażnië: wëchadac / wënurzac sã z dôczy *a.*
z cemnoscë; niewërazno (w dôlë / z daleka / jak we mgle / jak w dôce) sã pòkazëwac
/ ùkazëwac; bëc ledwie / përnã widzec / widoczne [Pòd lasã bëto widzec jakbë
jaczés kòpice sana, a czej më pòdeszlë blëzi tej jesmë ùzdrzelë, że to sã celtë
harcerzi. - *Gò*]; **2.** wëdawac sã / zdawac sã / *ew.* rojic sã (cos sã kòmùs); **coś mu siã**
majaczy (w głowie) jemù sã cos wëdòwò (*a.* wëdaje) / zdòwò (*a.* zdaje); *ew.* pewno
mù sã cos roji / ùrojìło (w głowie); òn wierã mô jaczés ùrojenja?; **3.** przychodzië na
myśl, z lekka sobie przypominać: mëkcëc sã, przëpòminac so cos (niewërazno,
niedokładno) { ‘mëkcëc sã’ *in* = *a*) przëchòdzëc na mësl [Mie sã ani nie mëkcëto, zëbë
tam jic. *Sy*]; *b*) zachëwac sã (ò sparlãczeniach, skòjarzeniach seksualnëch [Jemù sã
cos mëkcy. *Gò*]); *por.* ‘mëkcëc’ - *zob.* intrygowãc **2**, podjudzac}; **coś mi siã (jakby)**
majaczy, ale nie mogë siã domyśleć, co to było cos mie sã (jakbë) mëkcy, ale sã ni
mògã domëslec, co to bëto. *Sy*
majak *m* òmana, zjawa, ùkòzka *n*, ùwid, miraż *m*; *pl:* òmanë, zjawë, ùkòzczi, ùwidë,
miraże; *ew.* ùrojenie. *n*, ùrojenja *pl*; niewërazny òbròz, zamglony widok
mający *ad* mający, pòsòdający; *ew.* ten, co mô / pòsòdò. *Zob.* **mieć, posiadać,**
posiadacz
majãteczek *zob.* **majãtek**
majãtek *m* **1.** posiadłóść ziemska, folwark: majãtk (majãtk zemsczi) *m*, *rzad:* dobro,
miectwò *n*, *zdr:* majãteczk *m*, doberkò *n*; *ew.* fòlwark, dwór *m*; *ew.* w *zn.* wiëksze
gospodarstwo rolne: wiòldzë gbùrstwò / gòspòdarstwò, wiòlgò gòspòdarka, wiòldzi
mòl, *arch:* pòsadłowié *n*, pòsada *f* [To nie je taczé mòlé miectwò, ten jegò mòl. *Sy* Jò
robił wiele lat na majãtkù za kòłodzeja / szwajcera (przë krowach) / kùczra /
traktorzistã itp. *Gò* Òni to òd pòspòlnégò ‘wspòlnego’ dobra ‘majãtku’ òddzëlaja.

Ra]; **2. mienie, bogactwo**: majątk, dobëtk *m*, miectwò *arch*, bògactwò *n*; *w zn. pieniãdze, kapitał*: pieniãdze, dëtczi *pl* (*ew. grëp(k)a pieniãdzy || -niãdzy / dëtków*), pieniãzstwò (*lok*: || -niãzstwò || -niãstwò) *n*, łoża *arch f* [Waji òjc mò znaczny majątk. Cëz tobie pò majątkù, czej gò ùżec nie ùmiejesz? Chcëwëmù wiedno cëzy majątk na mësłë. Naszi lëdze doròbiają sã majątkù za mòrzã a pòtemù dodóm wròcają. Òn co rok dwòji swòj majątk. To bëła le jegò gròfiò bùcha, przez chtërnã pòzbeł (*stracył*) całi swòj majątk. Całi Julków majątk szedł na pòkrécé dżëgów òjca. Na kramarstwie doròbiò sã wiòldzégò majątkù. Na krziwdzëcéłstwie doròbił sã majątkù. Na ksãgarstwie zrobił znaczny majątk. Terò marnotròwi matczin majątk. Tobie nie wòlno rëszac matczënëgò majątkù. Przez niedołażnosc tracy majątk ë sã gùbi. Przëszedłszë do majątkù, znòjma panoszył, a terò ze mnã nie chce gadac. Piérwi jò duńdã do majątkù, niżlë të. Przez pijactwò stracył całi majątk. Òni sã wnet pòdorobilë majątków za mòrzã. – *Ra Mòjégò miectwa mie nicht ni mòze òdebrac. Stracył całë miectwò w karczmie. To je całë mòje miectwò. Ten dzëwczëca bez miectwa nie weznie. Më mómë łozë do smiercë dosc. Kòzdi z nas swòjã łozã dostòł. Kùliz ce tatk dól łozë? Ten mò pieniãzstwa i pieniãzta. – Sy Òni wiele tegò majątkù ni mielë, to le bëło to, co òni w torbie niosłë. To tu w miëszkù, to je całi mój majątk. To je mój całi majątk, mòja całò biëda - rzekło białcëskò i wësëpało dëtczi z miëszka na stòł. Òni ùceklë przed Ruskama, a òstawilë wiòldzë majątczi tam, za Bùgã. - Gò]; **on odziedziczył wielki** ~ òn dostòł w spòdkòwiznie wiòldzi majątk; *a. jemù przëpòdł / mù sã trafił / jemù chtos zapisòł / òn dostòł zapisónë wiòldzi majątk; zbić (zdobyć)* ~ zbic / zdobëc majątk [Szaławijowie (*òszëkańcowie*) nie bëłë jaczi zbilë majątk pòdczas wòjnë. Sy]. *Por. bogactwo, dochód, kapitał, posag, posiadłość, własność**

majątkowo *adv* majątkòwò

majątkowy *ad* majątkòwi, òd (doticzający) majątkù / miectwa / *ew. òd spòsagù*; **podatek** ~ pòdatk òd majątkù / miectwa / *ew. òd spòsagù*; **stan** ~ stón majątkòwi, *ew. pòsòdóny majątk / pòsòdónë miectwò*; *ew. w zn. dorobek. dobytek*: doròbk, dobëtk *m*; **stosunki** ~we stosënczi (*ew. zanòleżnosce*) majątkòwé

majdać *zob. machać, dyndać*

majdan *m* **1.** òbòra *f*, pòdwòrzé *n*, plac *m* (we wsë *a. w wòjskòwi stanicë*); **2. zob. manatki**

majdrować *v* (*majstrować nieumiejëtnie, dżubać*) madrowac, grzebac, klarowac, dżëbac. *Zob. grzebac 7*

majenie *n* strojenie kwiatama / zelonyma gałazkama

majeran(ek) *m bot* mejrónk (*lok*: || merónk, majerónk) *m* [Waja wãtrobòwò (*wãtrobianka, léberka*) mò za mało mejrónkù. Më dówómë mejrónk do grochù ë wrëków. Më tak mało zeżniwilë latos mejrónkù, bądzemë so mùszelë dokùpic, czej më chcëmë bic swiniã. – Sy]

majerankowy *ad* mejrónkowi

majestat *m* majestat *m*; *ew. pòtãga, wiòlgòsc f*; *ew. w zn. wspaniałość, okazałość*: wspaniałość, pësznota, widzałość *f*, splendór *m* [tegò –doru] [Taczégò majestatu òn jesz nie widzòł. *Bl*]; **obraza** ~u òbraza majestatu; **z całym ~tem** z całim majestatã, z całã pòtãgã / wspaniałosçã / pësznotã / widzałosçã

majestatycznie *adv* majestaticzno || -cznie (|| -tëcznie *Bl*), wspaniale, pòtãzno; *ew. paradno* [Òn sã pòdniòł i wëszedł majestatëcznie dwiërzami. *Bl*]; **(naj)~niej** (*nò*)barzi majestaticzno, (*nò*)majestaticzni. *Por. majestat (z całym ~tem)*

majestatyczność *f* majestaticznosc, wspaniałość, widzałość || -łota *f. Por. majestat, ogrom*

majestatyczny *ad* majestaticzny (|| -tęczny *Bl*), wspaniali, pòtãzny; *ew.* widzałi, pészny, paradny [Majestatyczny pón. *Bl*]. *Por.* **dostojny, ogromny**

majętność *f* **1.** *zob.* **bogactwo**; **2.** *zob.* **majątek, posiadłość**

majętny *zob.* **bogaty**

majolika *f* **1.** majolika *f*, ôrt farfùrë / fajansu / ceramiczi; **2.** kùńsztowné „skòrëpë” (statczy ceramiczné) z majoliczi

majolikowy *ad* majolikòwi; **kafle~we** majolikòwé kachle; ~ **talerz / półmisek** majolikòwi talérz / półmisk

majonez *m* majonez *m*; **jaj(k)a w ~zie** jaja / jôjka w majonezu / z majonezã; **sałatka jarzynowa z ~em** sałatka jarzënowô z majonezã

majonezowy *ad* majonezowi; **sos ~ zós** majonezowi; *ew. arch:* majonezowô òblëwka

major *m* **1.** (*stopień wojskowy*) majór || *arch* majóra *m* [tegò majora; Běl majorã w wòjskù pòpieszczim. *Ra* Zó (*za*) to nasz hòuptman (= *pol. kapitan*) sã stòł majórá. Rôz bëlë dwaji majórzë. - *Lz*]; **2.** *muz* majór, dur

majoracki *zob.* **majoratowy**

majorat *m* *hist* majorat *m*; **zasada ~tu** zasada / prawò majoratu – zasada, wedle jaczi całi majątk ze spòdkòwiznë przechòdzy na nôstarszégò z żëjącëch sënów abò na krewnégò

majoratowy *ad* majoratowi; **dobra / prawo ~we** dobra / prawò majoratowé

majordom(us) *m* *hist* majordom(ùs) *m*

majorowa *f* majorowô *f*, białka majora; majorowa białka; *pot* majorka

majorowy *ad* **1.** *muz* majorowi, durowi; **2.** *zob.* **majorski**

majorski *ad* majorów || -rowi, majorsczy [Majorowa czòpka. *Gò* Majorskò gòdnosc. *Ra*]

majoryzować *v* przegłosowëwac, òdrzëcac wikszoscã głosów, wëkòrzëstëwac przewògã lëczëbnã [òni przegłosowiwają || -głosywają / òdrzucają / wëkòrzëstëją || -stiwają]

majownik *zob.* **konwalia**

majowy *ad* majewi || majowi, zelony [Łzë pannë, a deszcz majewi. *Sy* Majowi deszcz. Majowé nôbòżëństwò. Majowé mlékò jinaczi szmakò, jak to pòzdniészé. *Ra* Noc majewô. Dzëń majewi. Majowé masło. Chłòd majewi. – *Lh, Lz*]; ~ **nabożëństwo** majewé *n* (majewé nôbòżëństwò); **bãk ~ zob.** **chrabąszcz**

majówka *f* majówka *f*, majewô wanoga (zakùńczonô czasã zabawã z tuńcama); **konwalia ~wa** *zob.* **konwalia**

majówkowy *ad* majówkòwi; **~wa zabawa** majówkòwô zabawa

majster *m* méster; *ew. w zn. fachowiec:* fachman *m* {‘méster’ *in* = *pol.* mistrz – *zob.*} [Żóden méster z nieba nie spòdł. Wiòldzi méster zbùdowòł ten kòscół. Òn pòsłòł ten stółk do méstra, do wëreperowaniô (*ùprawieniô, naprawieniô*). Najał so méstra, abë mù zrobił płot. - *Lz*]; **dobry** ~ dobri méster; **słaby** ~ słabi / mizerny méster; / fachman méster, jak z diòbla kòscelny [Z cebie taczì méster, jak z diòbla kòscelny. *Sy*]; **majster-klepka** *zob.* **majsterkowicz**; **żona ~stra** *zob.* **majstrowa**

majsterek *m* mésterk *m.* *Zob.* **majsterkowicz**

majsterklepka *zob.* **majsterkowicz**

majsterkować *v* (*zajmować się amatorsko rzemiosłem, najczęściej stolarstwem*) méstrowac klëmkòwac, klëmstrowac, *lok* młotkòwac, *żart* mónktërowac [Ju zòs tã młotkùjesz. *Sy*]. *Por.* **klecić, dłubać, grzebać**

majsterkowicz *m* mésterk, mésterny człowiek, domarosłi méster; *ew. w zn. majster-klepka:* przëklepnik, klëmstrownik, klëmstròk, klëmkòwnik *m*, méster klepka, *żart* mónktëra *m* {‘prëklepnik’ *in* = *pol.* partacz} [Biéjta le z tim do mésterka, ten to wama ùprawi. Mój chłop to je taczì przëklepnik, òn wszëtkò zrobi, chòc òn sã

nigdzie nie uczył. - Sy]; **nieudolny** ~ madrôcz, madrownik, madra, madôcz *m* [Ten madra wszëtkò pòmadrze. Sy]. *Por.* **partacz**

majsterski *zob.* **mistrzowski**

majsterstwo *zob.* **mistrzostwo**

majstersztyk *m* arcydzieło *n*, arcydokôz *m*, méstersczé dzieło, méstersczy dokôz, mésterskô / artisticznô robôta, wiôldzi kùnszt / mésterstwò wëkònaniô; *ew.* cos wspaniałégò / nadzwëczajnégò / piãknégò / niebiwałégò; rzecz wëkònónô pò mésterskù / w spòsób artisticzny; widzec rãka méstra w tim dzele

majstrowa *f* białka / żona méstra, méstrowô, méstrënô, mésterka *f* {‘méstrowô’ *in* = *pol.* *mistrzynie*, *kobieta posiadająca uprawnienia do prowadzenia warsztatu i nauki adeptów zawodu*, *np.* *krawiectwa* [Le méstrowô môże miec ùczenci, przëuczóné krôwczczy ni mògq miec. Sy]; ‘mésterka’ *in* = *pol.* *mistrzynie w a. jakiejś konkurencji*, *np.* *sportu*] [Méster, ù chtërnégò jem bëł w ùczbie, to bëł dobri chłop, ale méstrowô nie bëła wiele co wôrt. Sy]

majstrować *v* méstrowac, madac, madrowac, klarowac, grzebac, dlëbac; *ew.* ùprawiac / naprawiac / narzãdzac [òn ùprôwiô / narzãdzô] {‘narzãdzac’ = naprawiac}. *Por.* **majsterkować**

majtać *zob.* **fajtać, machać, dyndać**

majtnać *zob.* **fajtnać, machnać**

majtek *zob.* **marynarz**

majtki *pl* büksczi, *lok* pòdgajczy *pl*, krótczé spódné bükse; *ew.* w *zn.* *kąpielówki*: *kąpielówczy*; w *zn.* *slipy*: *fidzi*, *lok*: *sromiãtczy pl*; **damskie** ~ *damsczé* (*ew.* *kòbiécé / białgłowsczé / zgardl* *babsczé*) *büksczi / spódné bükse*

majskuła *f* *majuskùla f*, wiôlgô lëtra alfabëtu łacyńsczégò [ti *majuskùlë*; przë ti *majuskùle*]. *Por.* **minuskuła**

majuskułowy *ad* *majuskùłowi*

mak *m* *mak m* [Chtëż bë *mak* sadzył! Héwò tak seją *mak*. *Mak* dobrze ë w pòlu rosce. *Ra*]; ~ **polny** *pólny mak* (*zdr* *maczk*), *ew.* *czerwòny || czerwiony mak*, *lok* *padëmak m*; *pl*: *pólné maczi*, *ew.* *czerwóné || czerwioné maczi / lok* *padëmaczi*; **potłuc coś w drobny** ~ *pòtluc* *cos* w *drobny mak / w përzënë / w trón jasny*; **rozsypało się w drobny** ~ *rozsëpało sã* w *drobny mak / w proch*; **cicho jak ~iem zasiał** *cëchò jak makã zasôł*; *ew.* *cëchò jak w grobie*; **ludzi jak ~u** *grëpa lëdztwa a.* *lëdzy jak mrów(ków) / jakbë nasôł*; **dobrali się w korcu ~u** *òni sã dobróny / dobrele sã jak w kòrcu makù*; *òni sã pasëją / sã dopasowóny do se jak pi(ã)sc do òka*; *ti sã pasëją a.* *ti do se pasëją*; **dostać figę z makiem (... z pasternakiem)** *distac figa z makã (... z pasternôkã)* – *nic*; *dostac kòcégò (kòcégò fajna)* [Mòzesz kòcégò dostac. Sy]

makabra *f* *makabra*, òkropnosc *f*, òkropieństwò *n*, cos òkropnégò / strasznégò; *straszné / òkropné rzeczë*; „to bë sã mògło (człowiekòwi) przësnic”

makabreska *f* *makabreska f*

makabrycznie *adv* *makabryczno || -nie*, òkropno, straszno; **(naj)~niej** (*nô*)*makabryczni*, (*nô*)*òkropni*

makabryczność *f* *makabrycznosc*, òkropnosc *f*, òkropieństwò *n*, cos òkropnégò / strasznégò / krwawégò

makabryczny *ad* *makabryczny*, òkropny, straszny; **(naj)~niejszy** (*nô*)*makabryczniëszy*, (*nô*)*òkropniëszy*. *Por.* **odrażający**

makadam *m* *tech* *makadam m* – *flaster drodzy z drobnëch kamiszków*; *ùbitô (z kamiszków) nawierzchniô / wiërzchòwizna szasé(je)*

makagiga *f* *makagiga f* – *kùszk z masë karmelowi, miodu i makù z dodôwkã òrzechów i migdałów*

makak *m* *zoo* *makak m* (*òrt môłpë*)

makaron *m* nudle *pl* (nudla *f* || nudel *m*), *rzad* makaron *m*; ~ **domowy, własnego wyrobu** swójszcé / samòrobné nudle; ~ **włoski** jitalsczé / włoszcé nudle; ~ **zapekany** przëpieklé nudle; ~ **typu: nitki, rurki, kolanka, muszelki, gwiazdki** nudle òrtu: nitczy, rérczy || rórczy, kòlónka, mùszelczy, gwiòzdczy; ~ **czterojajeczny** sztèrëjajeczne nudle; **rosół z ~nem** rosół z nudlama; **zupa mleczna z ~nem** mlécznò zupa z nudlama; *żart*: szlapibroda *f*

makaroniarnia *f* wëtwórniò / fabrika nudlów

makaroniarz *m* **1.** wëtwórca / producent / fabrikant nudlów; **2.** amatór / lubiénc nudlów [tegò amatora / lubiéńca]; **3.** makaroniòrz *żart* – tj. Włoch, Jitalczik [tegò makaroniarza]

makaroniczny *ad* makaroniczny, przeplòtóny cëzyna słowama (òsobliwie łacyńszcima); **wiersz(yk) ~ / tekst / język** makaroniczny wiersz(k), makaroniczny tekst / jãzëk; ~**na poezja** makaronicznò pòezjò

makaronik *m* nudelczy *pl*; *ew.* nudelka *f* || nudelk *m*

makaronizm *m* makaronizm *m* (cëzy, np. łacyńszczy zwrot jãzëkòwi a. cëzé słowò wplotlé w zdania mówioné a. písóné domòcym (òjczëstim) jãzëkã

makaronowy *ad* nudlowi, *rzad*: makaronowi

makat(k)a *f* makat(k)a, òbstrójka *Tr*; *ew.* wësziwanka *f*, wësziwk *m*, wëszëwadło *n* (wieszóné na scanie) { ‘wësziwanka’ / ‘wësziwk’ / ‘wëszëwadło’ *dost* = *pol.* haft, wzór wyszyty na tkaninie }

makiawelizm *m* makiawelizm *m*

makiet(k)a *f* maket(k)a *f*; *ew.* mòdło *n*, mòdel *m* (realistyczny mòdel jaczégòs òbiektu, np. bùdinkù, wielokrotnie pòmniészony)

makler *m* makler *m*; ~ **morski / giełdowy** makler mòrsczy / gëłdowi

maklerski *ad* maklersczy; **przedsiębiorstwo ~kie** firma maklerskò; *ew.* przedsãbiorstwò maklersczé

maklerstwo *n* maklerstwò *n*

makolągwa *f* orn kònoplëca *f*, kònopnik *m* [Kònopnikòwe gniòzdo. *Lz*]

makowiec *m* **1.** ciasto, placek makowy: makówc *m*, makòwi kùch / plòck; *ew.* kùch / plòck z makã [tegò makówca, tëch makówców; Òd tegò makòwégò kùcha bëm jesz zjòdł, czejbë wa mie pòda. *Sy* Nòlepszy je młòdzowi makówc, zawijóny jak rolada. *Gò*]; **2.** makòwi sok, òpium *m*

makowiny *pl* (todygi maku) makòwiczé *n*, makòwinë *pl*

makowy *ad* makòwi [Wiòłdzi jak makòwé zòrkò. *Ra*]

makówka *f* makówka, *arch* makòwica *f* { ‘makówka’, ‘makòwica’ *in fig* = *głowa* } [Zòrno makówczy. *Lz* Żebë jò miòł tëlé talarów, kùlkò je makòwëch zòrk w makówce! *Ra*]; **główka jak ~a, rozumu mało** mò w makówce / w makòwicé plewë; *ew.* główka jak makówka / makòwica (a do te jesz pùstò), rozëmù mało [To je główka jak makówka. *Lz* Na makòwicé zlotogłowa (*na głowie zlotò czòpka, zloti czepc*). *Ce* (*Ra*)]

makrela *f* icht sledzón *m*, makrela (*Lz*) (*lok*: || magréla *Sy* || makréna || magréna - *Lz*) *f*

makro- *adv* makro-, wiòłdzi, pòwikszony; **w skali makro** w skalë makro, we wiòłdzi skalë, we wiòłdzi mierze / lëczbie

makroanaliza *f* makroanaliza *f*

makrocząsteczka *f* makrocząsteczka *f*

makroekonomia *f* makroekònomiò *f*

makroekonomiczny *ad* makroekònomiczny

makrofag *m*; ~**gi** *pl* *biol* makrofag *m*, makrofadzi *pl*

makrofizyczny *ad* makrofizyczny

makrofizyka *f* makrofizyka *f* [ti -zyczi]

makrofotografia *f* makrofòtografiô *f* [ti -fii]
makroklimat *m* makroklimat
makroklimatologia *f* makroklimatologiô *f* [ti -gii]
makrokosmiczny *ad* makrokòsmiczny
makrokosmos *m* makrokòsmòs *m*
makromolekularny *ad* makromòlekùlarny
makroplankton *m* makroplankton
makroregion *m* makroregion *m*
makroregionalny *ad* makroregionalny
makroskopia *f* makroskòpiô *f* [ti -pii]
makroskopowy *ad* makroskòpòwi
makrostruktura *f* makrostruktura *f* [ti -rè]
maksimum *n* maksymùm *n*, *ew.* gòrnò grańca. *Por.* **maksymalnie**
maksyma *f* maksyma *f*, przédnò mësła *a.* dba. *Por.* **dewiza, hasło**
maksymalnie *adv* nôwëżi, nôwicy, maksymalno || -nie; *ew.* nié wicy jak...; *ew.* w nôwikszim dzélu / stãpniu / procencie
maksymalny *ad* nôwëższzi, nôwikszzi, maksymalny; *ew.* nôdalszi, nôszerszi; ~ **zasięg / zakres** nôdalszi / nôszerszi / nôwikszzi / maksymalny kréz / krąg; *ew.* nôdalszé / nôszerszé / nôwikszé / maksymalne pòle / zòkrãżé; *ew.* nôdalszò grańca
makuch *m*; ~**chy** *pl* makùch *m*; makùchè *pl*; *ew.* wëtłoczi, *pl* (wëcësniãté zòrna roscënów òlejistèch)
makulatura *f* makùlatura, *Tr:* papiorzëna *f*; *ew.* papiorzëska || -rzëszcza *n*, zùżëté papiorë
malachit *m* *min* malachit *m*
malaga *f* malaga *f*
Malajczyk *m* Malajczik, Malaj(a) *m*
malajski *ad* malajszci, z Malajów
malarczyk *m* malarczik, malark || malòrk *m*, ùczén malarza
malaria *f* *med* malariô *f*
malarka *f* malòrka *f* – artystka *a.* amatorka malëjącò òbrazë [ti malòrczi; Ù szkòlnégò mieszkò cëzò malòrka. *Lz*]; **należący do ~rki** malòrczin [Malòrczin stólk. *Lz*]
malarnia *f* malarniò, malowniò [ti -ni] *f*
malarski *ad* malarszci [Malarskò farwa. *Lz*]; ~e **przybory / narzędzia** malarszczé przëbòrë / nôrzãdza / przërządë / sprzãtë / statczy; **drabina ~ka** malarskò dròbka; ~**ka sztuka** malarszci kùnszt
malarstwo *n* malarstwò *n*, malowina, malëtwa *f* [Niemiecczé malarstwò. Òn sã znaje na malarstwie (*malowinie, malëtwie*). - *Lz*]; ~ **dekoracyjne** dekòracyjnë malarstwò / malowanié, dekòracyjnò malowina / malëtwa; ~ **artystyczne** artisticznë malarstwò, artisticznò malowina / malëtwa; **zajmować się ~wem** malarzëc, malowac, zajmòwac sã / zajmac sã malarstwã [Òn téż kãsk malarził. *Lz*]. *Por.* **malować**
malarz *m* malòrz, *rząd* malownik *m*; **artysta** ~ artista malòrz [Zamówilë òbròz ù malòrza we Gduńskù, a tej zawiesëlë gò w ti kaplëczce. Matejkò je nôsławniëszim malòrzã pòlsczim. - *Ra*]; ~ **dekoracyjny** malòrz / malownik dekòracyjny; ~ **pokoju** jizbòwi malòrz; *ew.* malarz *zajmujący się bieleniem ścian:* bielòrz *m* [Më bielòrza nie zamówimë, më sami so wëbielimë jizbë. *Sy*]; **należący do ~a** malarzów || malòrzów; **żona ~a** malarzowa białka
malec *m* knòpik || knòpk, mòłi knòp(k); pùterliszk *arch*, mòłi || mali *m* [Ten jich syn, to jesz je pùterliszk, ten nie bądze wicy miòł, jak sëtmië lat. *Sy*]; *w zn. zuch:* bòrénk; *ew. fig* brójk, brojòrz; *pieszczotl:* mòłi gzub(k); *w zn. niemowlę:* dzeckò (mòłë dzeckò) *m*, matilink *lok* || matilisk *arch*; *w zn. noworodek:* dzecuszkò, *lok* mòlc,

arch malis m; w zn. męczyzna małego wzrostu: maloch, malineczk, karzełk, krôsniôk, zgardl: kónus m. Por. karzeł

maleć *v* malec, zmniejsz(ëw)ac sã, robic sã corôz mniësz; *rzad: krôsniec, pùtlëc sã* [to maleje / sã zmniejsziwô / robi sã corôz mniësz / krôsnieje / pùtli sã] [Nawet te nôwikszé ôkrãtë corôz barzi maleją (*czej sã widzec z daleka*). *Ra* Zamiast rosc, òn krôsnieje jak krowi ògón w dól. Co sã tak pùtlisz, je tobie zëmno? Zajc sã pùtli pòd miedzã. - *Sy*] {‘pùtlëc sã’ = *pol. kulić się, kurczyć się; pol. zmaleć = zmalec, zmniejszëc sã, skrôsniec, spùtlëc*}. *Por. kurczyć się, skurczyć się, zmaleć*

maleńki *zob. mały*

maleńkość *zob. małość*

maleństwo *n* **1.** dzecuszkò, krôsniã *n* {*kasz. ‘maléństwò’ Lz = pol. niski wzrost*}; **2.** *w zn. malizna, o ludziach niskiego wzrostu, o zbożu licho rosnącym: malinczëzna, malëzna lok f* [To takò malëzna òsta / ùrosła. *Sy*]; *drobne gospodarstwo rolne: malëczëzna f* [Sedzec na malëczëznie. Më swòjã malëczëznã krowama òbrobimë. Z ti mòji malëczëznë jò jesz móm pòdatczy płacëc?! Jesz cëzé krowë wpùscëlë mie na mòjã malëczëznã. - *Sy*]. *Por. drobiazg*

maligna *f* **1.** gòrączka *f*; **2.** *zob. majaczenie*

malina *f* malëna, *zdr malën(ecz)ka f* [‘malënë’ *pl in lok = truskawczy: „malënë”*]; ~ **kamionka** *bot skórcowò jagódka*

maliniak *m* **1.** *zarośla malin: malënowiczé, rzad malënowié n; ew. malënë pl*; **2.** malënowé wino; **3.** miód (pitny) malënowi

malinowy *ad* malënowi [Malënowò brejka. *Ra*]; **sok** ~ malënowi sok; **smak** ~ malënowò szmaka / malënowi smak

malizna *zob. maleństwo*

malkontenctwo *n* narzékanié *n*, narzëczka, skãczba *Gò, arch lok skargawiò f*, skarżenié sã (na co) [Narzëczka bądze wiedno, czë zrobisz tak, czë tak. Tu narzëczka nic nie pòmòże. - *Sy*]. *Por. krytykanctwo, narzekanie*

malkontent *m* narzëczk, skarżoch, skarżòla, skarżòłk, skarżuszk, skarżëlc, bleczk, jãczk, stãczk, skãczk *ew. kwasola, jiscoch || jiszczoch, òskòlańc lok m* [Jak jò pamiãtac mògã, jò jesz nie widzòł tegò narzëczka, zëbë òn sã rôz smiòł jak jinski lëdze. Skarżòla jidze, terò jò gò sã nie pòzbãdã. Ten skãczk mie wiedno tak wëmãczy, że jò ledwie zëjã. To je taczi jiscoch, òn le sã wiedno jiscy, a to nie je tak zle. Ni mògã zgarac na kwasolów. Kwasole wëpilë beczkã òctu i zjedlë miech solë. - *Sy*]. *Por. gderacz, krytykant*

malkontentka *f* narzëcznica, skãczka, jiscoszka *f* [Czej narzëcznica nic ni mò, tej chwòlòrka (*pol. kobieta lubiąca się chwalić*) napewno ju nie. Schòwta sã, skãczka jidze. - *Sy*]

malować *v* malowac {‘malowac’ *in = céchòwac, krédkòwac pol. rysować kredkami*}; *ew. w zn. odmalowywać słowami: òpisëwac / przedstawiac / òddawac (cos) słowama; ~ mieszkanie / ściany malowac (ew. pańzłowac || pãzłowac, kalkòwac = bielëc) mieszkanié (a. chëcze) / scanë; ~ obrazy malowac òbrazë* [Òn tak snòzo malëje. Jò nie ùmiejã malowac. - *Ra*] - *por. malarstwo (zajmować się ~wem); ~ się (~ twarz / powieki / policzki - robić makijaż) malowac sã (malowac twòrz / pòwieczy / lica – robic makijaż)*

malowanie *n* malowanié *n; ew. pańzłowanié || pãzłowanié n; piękna jak ~ baro piãknò / spòsobnò, piãknò jak òbròzk / jak pùpa / jak (na)malowónò / wëmalowónò*

malowany *ad* malowóny; **siedzi jak** ~ sedzy jak mùczk; **chłopcy jak ~wani (urodziwi)** knòpi (bëńlowie / kawalërzë) jak malowóny (ùrodny); *ew. knòpi jak pùpë*

malowidło *n* malënk *m, malowidło n, malowi(z)na f* [Mie sã ta jegò malowina nie widzy. *Sy* Grò na łódce Janusz Skwierk z panienkã malowidłëm. *Fs*]

malowniczo *adv* malowniczo, malowno
malowniczość *f* malowniczość, malowność
malowniczy *ad* malowniczi (*Bù*), malowny; *ew.* farwny, piäkny, fantazyjny, bajeczny, jak (na)malowóny [Malowniczi òbròz sã pòkòzòł. *Bù*]. *Por.* **fantazyjny, piäkny**
Malta *f geo* Malta *f* [ti Maltë, na Malce]
Maltańczyk *m* Maltańczyk *m*
maltański *ad* maltański; **krzyż / zakon** ~ krziż / zòkón maltański [tegò zòkònu; w zòkònie]; **paleczka / ~ska** *biol* pòłeczka maltańskò, òrt bakterii; **gorączka ~ska** *med* maltańskò gòrączka
malretować *v* bic / katowac / mączec / gnābic / drączec (kògò), lèchò òbchadac sã (z kògùm / z czim); *ew.* dożerac / robic krziwdã (kòmù)
malretowanie *n* bicé / katowanié / mączenié / gnābienié / drączenié (kògòs) *n*, lèché òbchòdanié sã (z kògùm / z czim)
maluch *zob.* **malec**
maluchny, ~czki *zob.* **mały**
maluczko *adv* (*przest.*) **maluczko, a...** (*mało brakowało, a...*) niewiele / mało (*a. mało co*) felowało / brakło, a...; to le tak bëło, że..., to bë wnet(ka)...
malunek *zob.* **malowidło**
malusieńki *zob.* **mały**
maluško *zob.* **mało**
malut(eń)ki *zob.* **mały**
malut(eń)ko *zob.* **mało**
malwa *f bot* malwa, *lok* malwija (*Bù*) *f*, batugòwò róza, kaszëbskò róza, *pl.* malwë, batugòwé / kaszëbszcé róże; *ew.* *nasturcja mylona z malwą:* babiò róza *f*, rãplòcz *m*
malwersacja *zob.* **defraudacja**
malwersant *zob.* **defraudant**
malwersować *zob.* **defraudować**
małmazja *f* małmazjò *f* [ti -zji] – grecczé wino
mało (mniej, najmniej) *adv* mało; *zdr.* malin(el)kò, malinëszkò, malëchno, *rzad, lok a. arch:* malëczkò, maluszo, maluszkò, maluszinkò, mòłkò; niewiele; *ew.* le garsc, le w szczëpkach, le szczëpta; *ew.* le tak za pisc / za palecznik (*pol.* *tylę, co w naparstku*); *ew.* w *zn.* *trochę, troszeczkę:* përzniã, përzin(ësz)kã, përzinëlkã, kãş(y)n(k), kãşynuszk, kãşeczk, kãşyczk, trochã, troszkã, zdebło, zdebëlkò; *arch:* dròbkã, lèchò; *ew.* o *płynach:* kropla, kropelka, kap(ùsz)kã, kapùlka; w *zn.* *mało co, aby aby:* mało co, abë abë, tak pé a pé; *ew.* w *zn.* *krucho, ledwie ledwie:* krëchò, ledwie ledwie / ledwò ledwò, kùso {‘kùso’ *zob.* krótko} [Tegò, co òna przëniosła bëło mało, niewiele, le tak za palecznik, to bë pewno sroka na ògònie ùniosła. Gò Jes tã chòri, że tak mòłkò jész? Le jédzta, më tu ni mómë kùso do jedzeniò. – Sy Bëło mù jész tegò mało. Tu sã mało (*rzòdko*) trafi (*zdòrzò*). Nasza czerzwionka daje maluszkò mléka. Òna tak wiedno malëczkò jòdò. Pò malëczkù (*pò përzince / pò kãşkù*) / pòmälëczkù (*pòmälinkù, nié chùtkò*). Baro malëchno tegò wama delë. – Ra Jemù je lèchò (*mało, përzniã*) dosc. Ani lëcha (*përzniã*) òn ni mò. - Lz]; **(naj)mniej** (nò)mni {‘mni’ || *lok* ‘mi’ - w *pisënkù fòneticznym:* „mńë” || „mjé”, w *wëmòwie:* “m(n)iéj”. *Ale zasadã pisënkù je ùproszczenié –ej > i – por. niżi, mòkrzi – st. wëższì òd: niskò, mòkro itp. – por. mniejszi*} [Òna dosta mni niżlë tã. Jò móm nòmni. Kón, co w brice chòdzy i nòmni robi, nówicy òbmiëszczy dostaje. - Sy]; **o ~ co by...** ò mało co (ò mòli włos) bë..., niewiele felowało, a bë..., to le tak bëło, że...; **o ~ co nie upadł** to le tak bëło, że nie upòdł; ~ **kto o tym wie** mało chto ò tim wié; ~ **kiedy** mało czej / czedë, rzòdkò, rzòdkò czej; *ew.* le czasã, le tej

(ni)sej; **po ~lu** a) *po trochu*: pò mału, pò malëczkù, pò małémù, pò përznie, pò kaskù, pò përzince; b) *powoli, wolno, nie szybko*: pòmału, pòmälë, pòmälëczkù, pòmälënkù; **bez ~ła** zob. **nieomal**. *Por. mniej, szczypta, trochę*

małodusznie *adv* małodëszno; *ew.* strach(òb)lëwie

małoduszność *f* małodësznosc || -nota; *ew.* strach(òb)lëwòsc *f*; brak (mòcnégò) charakteru / dëcha / mòralnégò krzëła

małoduszny *ad* małodëszny; *ew.* bójący, strach(òb)lëwi; *ew.* bez (mòcnégò) charakteru / dëcha / krzëła mòralnégò - taczì, co letkò kògòs zdradzy (wtopi, pòswiäcy), żebë retac siebie („swòjã skórá”). *Por. egoistyczny, zradliwy*

małoletni *ad* małowatny, niedorośli, nieùstny; *ew.* nie dosc ùstny, niepełnotatny

małoletność *f* małowatnosc, niedoroślòsc, nieùstnosc || -nota; *ew.* niepełnotatnosc; *ew.* młodi (za młodi) wiek

małomiasteczkowość *f* młomiastowòsc *f*

małomiasteczkowy *ad* młomiastowi, doticzający młólegò miasta

małomieszczanin *m* młomieszczón, młomiastownik *m*

małomieszczanski *ad* młomieszczanski, młomiastowi

małomówność *f* małowównosc, niemòwnosc, niegòdajnosc || -nota, mùczkòwatosc, młóczatosc *arch*, milczkòwatosc *f*; małowówné / mùczkòwaté ùspòsobienié [Jò jã móm rôd za jì niemòwnosc. *Ra*]

małowówny *ad* małowówny, niemòwny, niegòdajny, mùczkòwati, milczący, cëchi, *arch* młóczati [Òna bëła za młodu baro niemòwnò ë sã dopiërze terò tak rozgòda.

Ra]; **być ~m** wiele nie gadac, gadac małow co, bëc małowowy / niegòdajny [òn nie gòdò wiele]; **człowiek ~** zob. **milczek**

małowolny *ad* małowolny; **chłop** ~ pólgbùr, gbùrk, plëwka, plëwkòrz, pëzdròk || pëzlòk *m*

małowostka *f* małowostka; *ew.* drobnostka || drobnota *f*, drobiòzg *m*, młò / drobnò sprawa (chtërnã sã kòmùs wëpòminò / zwròcò ùwògã)

małowostkowość *f* małowostkòwòsc; *ew.* pamiãtlëwòsc, przikrotnosc *f*

małowostkowy *ad* małowostkòwi, drobiazgòwi, przesadno (*a.* za baro) ùwòzny / dokładny; niewërozëmiałi *a* małowërozëmiałi (dlò czëjichs błądów); *ew.* pamiãtlëwi, przikri || przikrotny; zwròcający ùwògã na (*a.* wëpòminający) drobné sprawë / drobné niedoskònałoscë; *ew.* pòdchwòtlëwi, łapiący za słówka, ùwòzny na słówka. *Zob.*

dokuczliwy, grymaśny, kapryśny, zgryźliwy

małowosc *f* **1.** *w zn. młody wiek*: małowosc *f*, dzec(yńs)twò *n*, dzec(yn)ny wiek, nômłodsze lata; **od ~ści** òd małowoscë, òd młólegò, *lok*: z młòka || z małowga || z młógã; *ew.* òd nômłodszych lat, òd dzecka [Òd małowoscë je ù naju. *Ra* W tëch czasach òne same w taczich łówkach w szkòle za małowga sedzałë. *Bl, Lz*]; **2.** *w zn. niski wzrost*: małowosc *f*, malëństwò *n arch*, nisczi / niewësoczi rost, niewiòlgò wiżò [Jegò malëństwò bëło prziczëną (*przëczëną*), że òn sã nie òzenił. *Lz*]; **3.** *mierność, przeciętność, nicość*: marnosc, nãdza, bëlejaskòsc, słabòsc || -bòta *f*

małowartościowość *f* małowòrtnosc || -tnota, małowòrtoscowòsc; *ew.* zob. **lichota, małowosc 3**

małowartościowy *ad* małowòrtny, małowòrtscowi; *ew.* niewiele / małow wòrt(ny), bële jaczi, *rzad* lada jaczi, nicdobri, niedobri, lëchi; **rzecz ~wa** – zob. **lichota** - *ew.* rzecz młòli wòrtnotë / wòrtoscë, rzecz małowòrtnò / małowòrtscowò; **~wa karta do gry** fela, plëzdra, plëga, plëra, plërnica, szmara, charabùra *f*, barachłò *n*; **pieniądze ~we (tracące wartość z dnia na dzień)** plërstwò *n*, *vulg* fùslapë *n* { ‘fùslapë’ *dost* = *pol. onuce* }

małow ważący letczy, małow wòżący

małow ważny małow wòżny, niewòżny

mało znaczny mało znaczny / znaczący, wnet bez znaczeniégò
małpa *f* môłpa, *przest.* ôp(k)a *f*
małpeczka *f* môłpka, *przest.* ôp(usz)ka *f.* *Por.* **małpa**
małpi *ad* môłpi, *przest.* ôpi. *Por.* **małpa**
małpiarski *ad* môłpiarsci, *Tr:* môłpny, ôpny
małpiarstwo *n* môłpiarstwò; *Tr:* môłpizna, *przest.* ôpizna *f* –dozéranié / chów môłpów / ôpów
małpiarz *m* môłpiôrz, *ew.* ôpiôrz *m*, dozérca / dozérôcz môłpów (w zwierzińcu), *żart* môłpi ôjc (*Gò*)
małpiatka *f* *zool* môłpiôtka *f*, zwierzã pòdobné do môłpë
małpiątko *n* môłpiczka, ôpiczka *f*, môłpiątkò, *rzad* ôpiątkò *n*
małpię *n* môłpiã, *przest.* ôpiã *n*
małpizson *m* (*osoba dziwacznie ubrana, uczesana, brzydka*) môłpizsòn *m*, môłpa, *przest.* ôpa *f.* *Por.* **cudaczka, cudak, czupiradło, dziwak**
małpolud *m* môłpòlud, człowiek-môłpa *m*; *~y pl* môłpòlédowie / môłpòludowie *pl*, lédze-môłpë
małpować *v* môłpòwac – **1.** nasładowac, pòwtarzac za kògùm [òn môłpùje / nasładëje / pòwtòrzò]; òd'zerac i stosowac ù siebie; robic to samò, co chtos jinszi; brac przëkłòd z kògò (w spòsòb bezkriticzny), przëjimac cëzé wzorë; **2.** *przedrzeźniac*: pòdkarbiac (kòmù), wëràpiac (kògòs), pòdkrëkòwac / wëkrëkòwac (kògòs / za kògùm) [òn pòdkòrbiò / wëràpiò / pòdkrëkùje] – *zob.* **drwić, imitowac, naśladowac, parodiowac**
małpowanie *n* môłpòwanié; *ew.* nasładowanié, pòwtòrzanié, pòdkòrbianié *n.* *Por.* **imitacja, markowanie, naśladowanie, parodia**
małpowaty *ad* môłpòwati, *przest.* ôpòwati; pòdobny do môłpë / ôpë, szlachùjący za môłpą / ôpą
małpozwierz *m* *zoo* lemùr, môłpòzwiérz *m* [tegò -ra, -zwierza]
mały *ad* môłi || *lok* małi, *zdr:* malinczi, malinëszczi || -nuszczzi, malineczczy || malinetczi, malëchny, malëtinczi, *lok:* maluszczzi || malëszczi, matilinczi, malëczczy, malulczy; môłi jak pi(ã)sc / bòbk; *ew.* o ludziach, zwierzëtach niskiego wzrostu: krosniòkòwati, dëpcowi, bòbkòwati [To ju nie ùrosce, le wiedno taczé dëpcowé òstónie. Sy To je jesz môłi knòp. Môłi, ale kùrich (*môłi, ale òdwòżny*). Môłé dzecã. Môłé dochòdë. Môłé Mòrze (*Zatoka Pùckò*). Môłi pòlc. Malinczi knòp. Malinkò chałëpka. Òna mô taczé malëchné dzecãtkò. Malëchné rãce, nodzi. maluszczzi jak kròsniòczk. Waju bùlwë są baro maluszé, tak wiòldzé jak kòcé piscë. Malutinczi ptòszk. Terò dni są baro malëczczé. - *Ra*]; **o ~ włos / figiel** ò môłi włos / figel; *ew.* wnet(ka), ò mało co; **po ~lu a) po trochu:** pò mału, pò përznie / përzince, pò kaskù, pò trochù; b) *nie (niezbyt) szybko, powoli:* pòmału, pòmalinkù / malinëszkù || malinuszku / maluszku / malëczku, nié za chùtkò; **(naj)mniejszy** (nò)mniészzi [Mòja sënòwò nie je lëchò, òna mie jesz nòmniészzi krziwdczy nie zrobiła. Sy]; **(naj)~sza liczba** (nò)mniészò lëczba; **(naj)~sza ilość** (nò)mniészò jilosc / tëlkòsc; **(naj)~sza kwota** (nò)mniészò sëma / kwòta; **(naj)~sza jednostka miary** (nò)mniészò jednostka miarë – *zob.* **jednostka**; **(naj)~sze ziarenko** (nò)mniészé zòr(en)kò; **to (jest) (naj)~kłopot** to (je) (nò)mniészzi kłòpòt. *Por.* **mniejszy, karłowaty**
maż *m* mùszla, *lok:* szczeżuja, swòrka, *zdr* swòrzinka, żaba *f* {‘żaba’ *in* = *pol.* żaba – *zob.*} [Szczëżuja żëje w rzékach i jezorach. Sy] {‘żaba’ *in* = *pol.* żaba – *zob.*}; **połów ~ów** łowienié / łowitwa mùszlów / szczeżujów / swòrk(ów); **muszla ~zów lub ślimaków** *zob.* **mażowina**
mażeński *ad* małżeński (|| *arch* małòżeńsczi); **stan** ~ stón małżeński (*Lz, Ra*); *ew.* żeniałosc *f* [Mie sã zdò, że ta pòra zamiszlò wstãpic do stanu małòżeńsczégò. *Ra*];

związek (węzeł) ~ zob. **małżeństwo**; **połączeni węzłem ~skim** żeniałi; ew. pòłączony małżeńszim wāzłã; w zn. *zaślubieni, po ślubie*: zdóny, pò slëbie, pò zdënkù; **łączyć kogo związkiem ~skim (żenić kogo / wydawać za mąż)** żenic kògò [żenic sëna / córkã; Nasz sąsòd żeni ju trzecégò sëna. Nie żenita wa jesz swòji córczi? – Sy]; **połączyć się węzłem ~skim (zawrzeć związek ~)** zawrzéc związk małżeńszci; wstãpic w związk małżeńszci, pòłãczëc sã wāzłã małżeńszim; òstac pòłączony małżeńszim wāzłã; òstac przez ksãdza / kapłana związóny stułã; przëstãpic do Sakramentu Małżeństwa; *pot*: òżenic sã, wzyc || wzac slub, dac sã zdac; w zn. *stanąć na ślubnym kobiercu*: stanac na òzdobnym (tj. na òzdobnym tępichù / wëscelòkù / kòbiércu); *żart* òkòpërlëc sã; *żart o pannie*: òpartolëc sã, *żart o kawalerze*: òbialczëc sã, òbabic sã, òkòbiëcëc sã [Òni zawierlë związk małżeńszci; òni wstãpilë w związk małżeńszci; òni sã pòłãczëlë wāzłã małżeńszim / òstelë pòłączony małżeńszim wāzłã / òstelë / sã przez ksãdza / kapłana związóny stułã / przëstãpilë do Sakramentu Małżeństwa. Òni szlë na òzdobny / szlë do slëbù / do zdënkù / do zdówaniò. – Gò Za rok mdze dzesãc lat, jak ma dwòje wstãpiła w związk małżeńszci. Chto bë sã spòdzòł, że të sã tak chùtkò òbialczisz. Chto bë sã spòdzòł, że ten stari wruk (*stòri wrëk*) sã eszcze (*jesz*) òkòbiëcy. Czejze të sã òkòpërlisz? – Sy]; **wstępować w związki ~kie** żenic sã || *arch ekspr* żeńbic sã; wstãpòwac w związczi małżeńszë, *żart pot*: kòpërlëc sã [Kòle zòpùsti (*zòpùstów*) nòwicy sã kòpërlã. Sy]; **zawierać związek małżeński** zawierac związk małżeńszci, wstãpòwac w związk małżeńszci; *pot*: żenic sã || *arch ekspr* żeńbic sã, brac slub, jic do slëbù / do zdënkù / do zdówaniò; jic na òzdobny (tj. na òzdobny tępich / wëscelòk / kòbiérc); *żart* bialczëc sã [Òni zawierają związk małżeńszci / wstãpùją w związk małżeńszci. Òni sã żeniã. òni biorzą slub / jidã do slëbù / zdënkù. – Gò Jò sã ju drëdzi rôz nie bądã żeńbiła, bò taczégò chłopa jak jò mia, jò ju nie dostónã. Nie bialczisz të sã jesz? – Na co, na tã biédã? – Sy]; **wierność ~ska** małżeńskò wiérnota || wiérnoc; **Sakrament Małżeński** Sakrament Małżeńszci

małżeństwo *n* małżénstwò (*arch* || małòżeństwò) *n* – **1.** związk małżénszci [Wstãpic w stón małżénszci. Sy *Małòżeństwò* je swiãtim sakramentã. *Ra*]; **Sakrament Małżeństwa** Sakrament Małżeństwa; **przystąpić do Sakramentu ~wa** przëstãpic do Sakramentu Małżeństwa [òni przëstãpilë]; **wstąpić w stan ~** wstãpic w stón małżénszci Sy; *pot lok*: òkòpërlëc sã, òpartolëc sã [òni wstãpilë; Czejze të sã òkòpërlisz? Sy]; **2.** pòra *f* (żeniałò pòra); żeniałi, *arch* slëbnicë *pl* (ti żeniałi / slëbnicë) [Nòcãzsi zòkón to je małżénstwò. Jak sã nazëwò ta pani, co le w pòrã jezdzy? – małżénstwò. – Sy *Midzë* żeniałëch nie wtëkòj nosa. Nie znajã szcieszlëwszich slëbników òd Michała i Anczi. – Sy]; **stare** ~ stòré małżénstwò; **młode** ~ młodé małżénstwò; młodò pòra; (ti) młodożeniałi *pl*; **dwa ~twa** dwa małżénstwa, dwie pòrë małżénszë; ~ **cywilne** pòra le pò cywilnym slëbie; pòra żëjącò le na cywilnym / *złòśl* drewnianym slëbie; żeniałi na „drewnianym” *a*. lewim slëbie; **to jest takie ~ na kocią łapę** òni żëją na knéwel {‘knéwel’ = *pol. guzik / kołek drewniany*}; **dobrane / zgodne / szczęśliwe** ~ dobróné / zgòdné / szcieszlëwé małżénstwò, dobrónò (*ew. dopasowónò*) / zgòdnò / szcieszlëwò pòra; ~ **bezdzielne** bezdzecné małżénstwò; małżénstwò bez dzecy; **rozpadające się** ~ rozpòdającë sã / rozsëpùjącë sã małżénstwò; **ich ~ się rozpadło** jich małżénstwò sã rozpadło / sã rozsëpało / szło w rozsëpczi; **rozpad ~wa** rozpòd / *pot* rozsëpanié sã małżénstwa. *Por.* **małżonkowie, ożenek, ślub, wesele, żeniaczka**

małżonek *m* chłop, *rzad*: małżónk, mąż, *zdr* mążulk, òddóny, *lok*: slëbny, slëbnik *arch*; *ew. w zn* *żonaty*: żeniałi *m* {‘slëbny’ *in* = *lok: syn*} [Młodi małżónk. *Lz* Swòjémù òddónémù miłosc przësygåła. *Ra* To je córka pò mòjim pierszim slëbnym. Mój slëbnik ju dówno nie żëje. – Sy]; ~**nkowie** zob. **małżeństwo 2**; *ew. w zn.* *mężowie*,

żonci mężczyźni: chłopi (żeniali chłopi), *rzad*: slëbnicë || slëbnikòwie; *ew. żart* mążulkòwie

małżonka *f* białka, *zdr* białeczka, *rzad* małżónka, òddónô, *lok*: slëbnô, slëbnica *arch*, żona, *zdr* żonka (|| *lok* żóna / żónka) *f* {‘slëbnô’ *in* = *lok*: a) córka; b) *mszô sw. ze slëbã*} [To je mòja żona. Żona abò białka to je jedno. To mdze czedësz (*czedës*) twòja òddónô.- *Ra* Òd taczi żonë ùchòwòj cã Bòże. Żonkò, żonkò, kòchanò. *Lz* Wzają (*wzają*) so żonkã bar’zo młodą, òcéròł jã siewą brodą. *Pa* Mfënarnczi swinie do chòwë a ksãżi gòspòdënie za żonã nie bierzë. *Ce*]

małżonkowie *pl* małżónkòwie *pl* [Ti młodi małżónkòwie. *Lz* Małżónkòwie mają sã miłowac ë żëc ze sobą jaż do smiercë. *Ra*]. *Zob.* **małżeństwo 2**

małżoraczek *m zool*, ~**czki** *pl* mùszloreczk *m*, *pl*: mùszlorezczci

małżowina *f* **1.** *muszla małżów lub ślimaków*: mùszla, żabiònka, rekówka || rekòwiònka, żabiò skrzinka *f* [Dzeczë chòdzëlë nad mòrzã i zbiërafë rekòwiòncki. *Sy*]; *f*; **2.** *an* ~ **uszna** ùsznò mùszla; *ew.* ùchò *n*

mama *f* mëma (*lok*: || nëna || mama || *arch* nana), *zdr*: mëmka (*lok*: nënka || nanka), mëmùlka (*lok*: || nënulka || mamùlka || nanulka), mëmùszka (*lok*: || nënuszka || mamùszka), nëneczka || *lok* naneczka, mëminka || *lok* maminka *f* {‘mëmka’ || ‘nënka’ *in* = żona, białka – *czej sã do ni zwròcò chłop, mąż* [*Mëmkò / białkò, widza gdzes mòje laczczi? Gò Mëmkò, môsz të co do wëpicò, bò... Sy*]; ‘nanka’ *in* = *pol.* a) niania; b) akuszerka - *zob.*; ‘stòrò mëmka || nënka’ = *lok pol.* babcia} [Terò to szmakò tak jak ù mëmë (*anegdota ò przëpòlony zupie grochòwi*). Naja mëmka gòdò, wa jesta wszëtcë równy, *czej* wa wieczór (*a. reno*) wiéndzeta, tej wa reno (*a. wieczór*) prziiéndzeta. (*piesń*) Gò Mëma, chleba. Nasza mëma je chòrò. To jész je pò mëmie pamiątka. Mëma, jesc. Mëma, mie (*dò*). Je waja nëna doma? Jakbë nënka rzekła (*prawie w sóm róz*). Nasza mëmka dwa lata nie żëje. Pòdzäkùj le nôprzòd mëmce za cëc i za to, że ce ùcërafła rzëc. *Czejże nënuszka terò do nas przëjedze? Nanka szła do kòscoła. Nankò, nankò, nanulkò mòja, chòc jò młodò jak jagòda, jedna jò ùż chłopcu rada, nanulkò mòja. (piesń) To je serotka, òna ju ni mò nanulcki. Nieròz na mie naneczka płakafa. „Żuzu, żuzu do wieczórka, jaż mamùszka prziiéndze z pólka, przënieše kaczkã, kòczórka.” – Sy Pòj do nënë, nëna dò ce jesc. Kòzde celã zdrzi za swòjã nënkã. *Ra*]. *Por.* **mamin(y), matka***

mamałyga *f* griz z kùkùridzë; *ew.* mamałiga, pòlenta *f*

mamczyć *v* mëmkòwac, matkòwac, matczëc, chòwac, wëchòwëwac, bëc za (*a. sprawiac za*) mëmkã / matkã [òna mëmkùje / matkùje / matczy / chòwie / wëchòwiwò / spròwiò]

mamelucki *ad* mamelucczi

mameluk *m hist* mameluk *m*

mamer *zob.* **więzienie**

mamiciel *zob.* **oszust, zwodziciel**

mamić (się) manic - *zob.* **łudzić (się)**

mamidło *n* òmana, ùkòzka, zjawa *f*, òmańc || òmòńc *lok m*, ùwidë *pl*

mamienie *zob.* **łudzenie**

mamin(y) *ad* mëmin || *lok*: nënin || mamin; *zdr*: mëmczin || *lok*: nënczin || nanczin; *zdr*: mëmùlczin || *lok*: nënulczin || nanulczin / naneczczin [Jes të mëmino / mëmczëno || nënino / nënczëno dzeckò? Jes të mëmina (*do dzëwczątka*), dzeckò? Mëmino żëcé bëło barò grądé. Mateczny krewny. To są nënczënë ruchna, a to tatkòwe. Nënczin tatk ju nie żëje. Witro bądze roczëzna mëminégò pògrzebù. To je mëmina pòłsostra. Nënczëna sostra przëjacha(ła) z Americzi. Na nanczinym pògrzebie bëło wiele ludzy (*lëdzy*). - *Sy* Nënczëna kòszëła. Nënczënë gòspòdarstwò. Òn bëł jész na nënczënim zdòwaniu (*slëbie*). Nëniné serce. Nënina sëkniò / òpinka (*blewiązka*,

szléfa). - *Ra*]; **trzymać się ~nej sukni (~nego fartucha)** trzëmac sã mëmczëny (*lok nënczëny*) sëkni / mëmczënégò (*lok nënczënégò*) fartucha / czitla [Chto bë sã tak wiedno trzimôł naneczczinëgò (*mëmczënëgò*) fartucha jak të. *Sy*]. *Por. macierzyński, matczyn(y)*

maminsynek *m* mëmin synk || mëminsynk, mëmczinsynk, mëmin cyck // titk, pòskróbk || matczin pòskróbk, nënélk, babrzënisz *arch*, pùjczk, smùlónk *m*, piszi nëna. *Por. beniaminek, lalùs*

mamka *f* kôrmica *f*

mamlaczka *f* mùmlôczka, żumlôczka, maḡwica [Nie najadła të sã jész, żumlôczkò? Nim ta maḡwica sã najé, më ju bądzemë na pòlu. - *Sy*]

mamlak *m* mùmlôcz, mùmla, mùmlajk, mùmloch, gùmloch, żumlôcz, maḡwic *m* [Të mùmlôczu, mùmlôsz i mùmlôsz. Maḡwic jé pòmału, żebë mù sã dobrze w brzëchù ùłożëto. - *Sy*]

mamlać *zob. mamlać*

mamlać *v* **1.** *żuć, gryźć jakby bez zębów*: mùmlac, tłómòlëc, maḡwic, gùmlëc || żumlëc {‘tłómòlëc’ = *żwac, dzëgwic – pol. żuć*} [Pòpij kawë, bò tak mùmlôsz, a ni mòżesz tegò pòłknąc. Gò Dzecë i starcë mùmlają. *Pa* Mùmlô jak stôrô krowa, co zãbów ni mò. Ni môsz të zãbów, że tak mùmlôsz? Jédz chùtczi, a tak nie tłómòl. Tłómòli jak krowa. Gùmli jak takô krowa. Co të tak żumlisz? Wszëscë sã ju najedlë, a të żumlisz. Maḡwi i maḡwi, co za niegò biésowie maḡwią. - *Sy*]; **2.** *mówić niewyraźnie*: feplotac, mùmlac; *ew. mamrotac, mërmòtac* [Jô gò ni mògã rozmióc, òn tak mùmlô, jakbë wiedno miòł cos w gãbie. *Gò*]

mammologia *f* mammòlogiô *f*; dzél zoologii, zajmùjący sã badanim cëcónów

mamona *f* pieniãżstwò *n*, mamóna *f*; *ew. majątk m, bógactwò n, pieniãdze, dëtczi pl. Por. kapitał*

mamrotać *v* mamrotac, mërmòtac || mùrmòtac, mùrmòlëc, mamlotac || mamrotac, mrëczëc / bùrczëc / brzãczëc cos pòd nosã, {‘mërmòtac’ || ‘mùrmòtac’ = a) *mrëczëc, bùrczëc*; b) *mrëczëc / bùrczëc cos pòd nosã*; c) *ò rzëczce: szëmarzëc*; ‘mùrmòlëc (sã)’ *in = pol. marszczyć (się) – zob.*; ‘mamrotac’ = a) *mrëczëc*; b) *niewërazno gadac*; ‘mamlotac’ = *pol. a) niewyraźnie mówić*; b) *gadać, pleść, zrzedzić*; c) *mamrotać*; – *por. ‘ùmlotac’ = pol. gderać – zob.*} [Ju le przëstań mamlotac. Miedwiédz mamroce. Mùrmòli jak miedwiédz, cze òn nie chce tańcowac. - *Sy* Òn mamrotòł pòrà słów. Zdroje mùrmòcã - *Lz*]. *Por. bełkotać, szemrać, szemrzec*

mamrotanie *n* mrëczenié, mërmòt || mùrmòt *m*, mërmòtanié, mùrmòlenié, mamrotanié; *ew. w zn. memłanie: mùmlanié n* {‘mërmòt || mùrmòt’ *in = mrëk, mùczk, człòwiek, co mërmòce*}. *Por. bełkot*

mamuci *zob. mamutowy*

mamunia *zob. mama*

mamusia *zob. mama*

mamut *m zoo* mamùt *m*, przedpòtopòwi słón [tegò mamùta / słońia]

mamut *m bot* mamùtówc *m* [tegò mamùtówca]; mamùtówé drzewò; *pl: mamùtówce*

mamutowy *ad* mamùtowi; *ew. mamùcy(n), doticzący mamùta / mamùtów; drzewo ~ zob. mamutowiec*

manager *zob. menedżer*

manatki *pl* **1.** (*rzeczy, rupiecie, drobiazgi*) rzëczë, tòkle, sapëtë, rëpiece, tanëtë, drobiazdzi, haczipaczi, hùszcz-i-pùszcz *pl*, gwòł *arch m* [Wez le swòje rzëczë / tòkle / tanëtë, a biéj prëcz. Gò Wzãlë swòje haczi-paczi i jachelë dodóm. Mòże të bë tak zebròł rozdrzuconé pò jizbie. - *Sy* W kòszu na plecach noszą zòbòwcz *(zabòwcz)* dlò dzëcy i jinszi gwòł. *Lz, Ma*]; **2.** (*toboły, tłumoki, pakunki*) tłómòcz *i*, torbë, pińdle

|| bińdle, bõrdë, *lok* tòmle, toble, paczi, paczëtë, haczipaczi, bõrdë *pl*; **spakować** ~ spakòwac swòjé rzeczë / tòkle / sapëtë itd.

manczester *m* manszester *m*, òrt sztofù / tkaninë

manczestrowy *ad* manszestrowi

mandaryn *m* mandarin *m*

mandarynka *f bot* mandarin(k)a *f*, òrt drzewka cytrusowégò, abò jegò brzód

mandarynkowy *ad* mandarinkòwi; **gaj** ~ gòj mandarinkòwi; **gaje** ~we gaje mandarinkòwé; **sok / olejek** sok / òléjk mandarinkòwi

mandaryński *ad* mandarińszci; **dialekt** ~ dialekt / jãzëk mandarińszci

mandat *m* **1.** mandat *m*, pełnomòcnictwò, zlecenié, prawò; *ew.* ùpòwòznienié *n*; lëst pòlécający; **2.** sztròfa, kara pieniãznò (do zapłaceniò / do zòpłatë); *ew.* mandat *m*

mandatariusz *m* mandatariusz, pełnomòcnik *m* – **1.** òsoba pòsòdającò mandat do pełnieniò jaczégòs ùrzãdu (np. ùrzãdu pòsła); **2.** państwò, co mò mandat (prawò ùznóné przez jiné państwa) do administrowaniò jaczims krajã / teritorium

mandatariuszka *f* mandatariuszka, pełnomòcnica || -czka *f*

mandatowy *ad* mandatowi; **komisja** ~wa kòmisjò mandatowò; **terytorium** ~we teritorium mandatowé, kròj mandatowi [tegò teritorium / kraju]; **okręg** ~ òkrãg mandatowi [tegò òkrãgù]

mandola *f muz* mandola

mandolina *f muz* mandolina *f* [Miec mandolinã na krzepce (*żart o człowiekù pùklatim*).]

mandolinista *m* mandolinista *m*; *pl*: mandoliniscë / -nistowie

mandolinowy *ad* mandolinowi

mandragora *f bot* mandragòra *f* [ti -rë]

mandryl *m zoo* mandril *m*, òrt mòlpë/ òpë

manekin *m* **1.** manekin *m*; *ew.* figùra na sztòlt lëdzczegò cała / lëdzczi pòstacë; **2.** *fig* (*człowiek bezwolny, bezmyślny*) manekin, hòmpełman = pajac; *ew.* zatanuszka *m*, człowiek bez swòji wòlë, bez charakteru [Jak temù zatanuszce chto zagraje, tak òn tańcëje. *Sy*] {‘zatanuszka’ – *por.* ‘tanuszka’ *żart* – *dobri tańcòrz*}; *zob.* **popychadło**

manele *zob.* **manatki**

manewr *m* manéwer, ruch, zrëch *m*; *ew.* pòsëniãcé, przesëniãcé (sã), pòrëszenié (sã), przestawienié (sã), przeniesienié sã / przemieszczenié (sã), przeńdzenié z jednégò mòła na drëdzi / jinszi; *żart lok*: czudringa *f* {‘czudringa’ *por.* ‘czurdrowac’ - *zob.* manewrowac}; ~y *pl* manéwrë [Òn robił rãkã taczé manéwrë w lëfce. Òn mie nie òszukò swòjima manéwrama. – *Lz*]; ~ **wojska / wojskowe** manéwrë *pl* (*ew.* czwiczenia, òperacje) wòjska / wòjskòwé [Bët prawie na manéwrze wòjska batalijón. *Dh, Lz*]; **pole / możliwość** ~u (*dost a. przen*) pòle / mòzlwòsc manéwru / do manéwrowaniò; **nie widzę tu żadnego pola** ~ru jò tu nie widzã niżòdnégò pòła (niżòdny mòzlwòscë) manéwru (jesmë zagnóny w kòzy róg)

manewrowy *ad* manéwrowi; **pole** ~we, **plac** ~wy pòle manéwrowé / do manéwrów / manéwrowaniò, plac manéwrowi; *ew.* *plac do zawracania pojazdów*: òbrotniskò *n*

manewrować *v* manéwrowac (czims); *ew.* pòrëszac (sã a. czims), przenaszac (sã a. cos gdzes) / przemieszcz(iw)ac (sã a. cos gdzes), przestawiac (sã a. cos) z jednégò mòła na drëdzi; *ew.* skrãcëwac / nawracac / òbracac (sã) (w lewò / prawò), copac, jachac w przòdk itp., *żart* czudrowac {‘czudrowac’ – òd: „czuder”, *tj.* w lewò (*pòlét do kònia*)} [Dze të tu czudrëjesz? *Sy*]; ~ **ciężarem / pojazdem / własnym ciałem** manéwrowac cãzarã / pòjazdã (*a.* wòzëdłã) / włòsnym (*a.* swòjim) całã [Tim wiòldzim cãzarã mùszimë tak manéwrowac, żebë czegòs nie ùszkòdzëc i sobie przë tim krziwdë nie zrobic. Òni tak manéwrowelë, żebë nas òminac. – *Gò*]

manez *zob.* **kierat**; *ew.* *zob.* **ujeżdżalnia**

mangan *m chem* mangan *m*
manganawy *ad chem* manganawi. *Por.* **manganowy**
manganian *m chem* manganian [tegò -nu] *m*
manganin *m chem metal* manganin *m*
manganit *min* manganit *m*
manganometria *f* manganometriô *f* [ti -trii]
manganowiec *m chm, ~wce pl* manganówc *m; pl:* manganówce [tegò manganówca, tëch manganówców]
manganowy *ad chem* manganowi
mango *inv bot* mangò
mangowy *ad* mangòwi
mangrove *zob.* **namorzyny, namorzynowe**
mangusta *f zool* mangùsta *f* – pòdrodzèzna drapieznèch cècónów z rodzèznè łasz, zèjãcèch w Africe i Azji
mania *f* ùbrzãtwina, ùbdzura, *ew.* ùdba *f* (głupò / chòroblëwò ùdba), *ew.* maniô *rzad*, móda (nowò / głupò móda na cos) *f*, barch || òbarch, fimel *m* dzëwactwò, ùrojenie, ùbdzurzenie *n* { ‘ùbrzãtwina’ *f Tr* – *por.* ‘ùbrzãtwinë’ *pl* = ùrojenja [Jemù nicht nie wëgòdò jegò ùbrzãtwinów. *Sy*]; ‘òbarch’ *zob.* bzik; *por.* *kasz.* ‘manic’ = òszëkiwac, zwòdzëc, lëdzëc}; ~ **zbierania znaczków / pisania listów** (ò)barch / fimel / ùbrzãtwina / *ew.* dzëwactwò ze zbiëranim znaczków / z pisanim lëstów; ~ **prześladowca** (ò)barch przesladowczy / ùstëgòwny; *ew.* ùrojenie, że chtos kògòs przesladëje / że chtos na kògòs ùstëgùje (np. że chtos za mnã łazy); ~ **wielkości** ùbrzãtwina / ùrojenie wiòlgòscë. *Por.* **bzik, dziwactwo, hobby, idea, mrzonka, obłęd, opętanie, urojenie, szaleństwo**
maniacki *ad* **1.** ùrojony, ùbrzãtwiony; **2.** òbarchniałi, dzëwaczny, dzëczy, òdzëczałi, òglëpiałi, natrzasłi, nienormalny; *ew.* ùp(i)arti, nòp(i)arti; *ew.* zažarti / wžarti w cos; czësto dzëczy / głupi (za czims) ~ **upór** zažartosc, zacãtosc *f*, dzëkò / nienormalnò / szòlonò ùp(i)artosc; **z ~m uporem** mrã, na mòrt, na ùmór, na całégò, ùp(i)arce, zažarto, z zacãtoscã, jak òbarchniałi / òszòlałi / głupi; *por.* **natarczywie**
maniactwo *zob.* **mania**
maniaczka *f* dzëwòczka, òbarchniałò, òglëpiałò, szòlonò, òszòlałò, czësto dzëkò / głupò (za czims) *f*
maniak *m* dzëwòk, òtròp, (ò)barchniélc, natrzasleñc, natzasélc, òbarchniałi, òglëpiałi, *m* { ‘òtròp’ = *czł. chòri psychicznie* (“òtròpiony”); *kasz.* ‘manijòk’ = òszëkañc, zwòdzëcel}; **powtarzać coś z uporem ~ka** pòwtarzac cos ùp(i)arce / wiedno wkòł / jak (*a.* jak jaczi) òbarchniélc / òbarchniałi / òszòlałi / głupi
maniakalny *ad* ùbrzãtwinowi (*Gò*), maniakalny; **stan** ~ stón ùbrzãtwinowi / maniakalny; **psychoza ~no-depresyjna** *med* psychòza ùbrzãtwinowò-depresyjnò (*a.* maniakalno-depresyjnò)
manicheizm *m* manichejizm *m*
manichejczyk *m* manichejczik
manichejski *ad* manichejszi
manicure *inv* manikiur *m* – zabiedzi przë paznokcach ù rãk (przëcãcé, òbwilowanie, pòlakerowanie)
manicurzystka *f* manikiurzystka *f* [ti -stczy]
manić *zob.* **łudzić**
maniera *f* maniéra *f*, zwëk, zwëczòj, spòsob; *ew.* stil *m*; *ew.* w zn. *niedobra maniera - nałóg, przyzwyczajenie, przywara:* nòłóg *m*, znãta *f*, przënãcenié, przëzwëczajenié *n*; ~ **stylistyczna (zmanierowanie)** maniéra stilisticznò, zmanierowanie; nasladowanie czëjégòs stilu / spòsobù twòrzeniò; zmanierowóny stil / spòsob twòrzeniò; **mieć**

swoje ~ry mieć swoje maniérë / apartnoscë, bëc përzniã apartny w czims, mieć përzniã drżniący spòsob zachòwaniô sã, robieniô czegòs; *ew.* bëc kãsk / përzniã zmanierowóny; **mieć nienaganne ~ry** mieć dobré maniérë, bëc dobrze wëchòwóny / ùłożony, bëc òbëti z lëdzama; *ew.* bëc głòdçi / ùkładny; pòtrafic sã (bëlno / szëkòwno / eleganckò) zachòwac w towarzëstwie; **nauczyć się dobrych manier** nabrac òbëcégò z lëdzama, nabrac ùkładnoscë / ògładë (ògładë towarzësczi) / szëkù, nauczëc sã dobrëch maniérów; nauczëc sã szëkòwnégò / elegancczégò zachòwaniô / elegancji w spòsobie bëcò; **nie mieć żadnych manier (przywar)** ni mieć / nie pòsadac niżòdnëch maniérów [òn ni mò / nie pòsòdò]

manierka *f* maniérka, **bùdla** *f* (pòdròznò bùdla ùziwónò przez zòłnërzy *a.* turistów / wanozników); *ew.* bidón *m* [tegò bidona || -nu]

manierować *v* maniéròwac [to maniérëje; Przebiwanié w towarzëstwie tegò méstra maniérëje młodëch artistów. *Gò*]

manierować się maniéròwac sã [òn sã maniérëje; òni sã maniérëja], pòpadac w jakãs maniérã; „zarażac sã” / „namikac” jaczims stilã / jakãs módã artisticznã; naslawowac czijis stil / spòsob twòrzeniô *a.* wëkònywaniô (np. spiewù)

manierowanie (się) maniéròwanié (sã)

manierycznie *adv* maniériczno || -cznie

manieryczność *f* maniéricznosc *f*

manieryczny *ad* maniériczny

manierysta *m* maniérista *m*

manierystyczny *ad* maniéristyczny

manierizm *m* maniérizm *m*, maniérëzna *f*

manifest *m* manifest, ògłos (*Tr*) *m*, òdezwa, deklaracjò, zòpòwiësc *f* (ùroczëstò òdezwa / deklaracjò / zòpòwiësc); *ew.* ùroczësté / òficjalné òswiòdzczenié / ògłoszenié / zapòwiedzenié

manifestacja *f* manifestacjò, demònstrencjò *f* [ti -cji]; *ew.* òbchòd / òbchòdë jaczégòs swiãta (ùroczësté: zgromadzenié / marsze / paradë); ~ **ku czci / z okazji / na pamiãtkë** manifestacjò (*a.* *np.* ùroczësté zgromadzenié) dlò ùtczeniô (*a.* na pòczestnosc) / z leżnoscë / na pamiãtkã; ~ **protestacyjna** manifestacjò / demònstrencjò protestacyjnò; protestacyjny marsz *a.* protestacyjny zéńdzenié / zgromadzenié

manifestacyjnie *adv* manifestacyjno || -nie

manifestacyjny *ad* manifestacyjny

manifestant *m* manifestant *m*

manifestantka *m* manifestantka *m*

manifestować *v* manifestowac, demònstrowac, (p)òkazëwac, dawac znac; *ew.* gromadzëc sã / paradowac z jaczis leżnoscë

manifestowanie *n* manifestowanié, demònstrowanié; *ew.* (p)òkazywanié, dòwanié znac

manikiur *zob.* manicur

manikiurzystka *zob.* manicurzystka

manila *f* manila *f*

manilowy *ad* manilowi; **włókno** ~we włókno manilowé; **liny** ~we linë / pòwrozë manilowé

maniok *m* bot maniok *m*

maniokowy *ad* maniokowi; **mąka** ~wa mąka maniokòwò

manipulacja *f* 1. maniectwò, manijactwò [tegò -ctwa] *n*, òchëba, manipulacjò [ti -bë, -cji] *f*; zwòdzenié / głëpienié / szòlenié lëdzy, robienié z kògò głupka / głupégò; *ew.* czerowanié czëjis ùwòdżi na rzeczë, chtërne ni mają zwiãzkù ze sprawã;

prowadzenie rozmów tak, żeby nie doprznić do głównégò tematu / przedmiotu spraw [Òni le zwòdzą lédzy, to je jedna òchëba. Gò]; **2. zob. manipulowanie**

manipulacyjny *ad* manipulacyjny, madrowny (*Tr*); **koszty ~ne** kòszta || -szte manipulacyjne; **opłata ~na** òpłata manipulacyjnò; **drażek ~el** *tech* drażk manipulacyjny / madrowny, drażk do madrowaniò / do pòrészaniò czegòs; *ew. w zn. dzwignia: cësnidło n, wëjcha f, w zn. uchwyt: ùchwôt m, rączka f*

manipulant *zob. manipulator*

manipulator *m* **1. tech** ùrządzenie / przërząd / aparat do zdalnégò manipulowaniò (pòdòwaniò, przesuwaniò, przëtrzymiwaniò, òbròceniò itp.) przedmiotama; **2. zwodziciel:** zwòdzyjòsz, zwòdzëcel, manijòk, manicel, òchëbińc, mëdlòk; *ew. manipulátor [tegò -latora] m. Por. oszust, zwodziciel; 3. nieudolny majsterkowicz:* madròcz, madrownik, madra, madòcz *m* [Ten madra wszëtkò pòmadrze. Sy]

manipulować *v* **1. zwodzić:** zwòdzëc, glëpic, szalëc, manic, òszëkiwac (kògò), manipulowac / czerowac / sterowac (czim / kògùm) [òn zwòdzy / glëpi / szòli / mani / manipulëje / czerëje / sterëje]; *ew. wprowadzac w bład; czerowac kògòs na lëché / błãdné turë mészleniégò; òdchòdzëc / òdbiegac (ùmëslno) òd tematu; prowadzëc rozmówã (a. czerowac czëjãš ùwògã) tak, żeby wińc na swòje; robic z kògò głupégò. Por. oszukiwac, zwodzić; 2. grzebac, majstrowac:* grzebac, dlëbac, klarowac, madrowac || madac || *lok* madrotac (przë czim); *ew. rëszac || rëchac, pòrësziwac (cos) [òn grzebie / dlëbie / madrëje / madò / klarëje; Nie grzebi / nie dlëbi / nie madruj || madòj / nie klaruj przë tim, bò i tak sã na tim nie znajesz. Gò Bãdziesz tak dlugò przë tim madrowòł, jaż to zepsëjesz. Gdzie tã tam madrëjesz! Je twój chłop doma? – Jo, òn cos tam madò. Dòj pòkù, nie madòj. – Sy Co tã tam madòsz z tim nożã? Ju przez gòdzëniã òn madò przë tim zómkù, a ni mòże klucza wtëkac. - Lz]*

manipulowanie *n* grzebanié, dlëbanié, madrowanié || madanié, klarowanié *n*; *ew. w zn. żmudna i precyzyjna praca:* madinga, klaringa *f* [To mie kòsztowało wiele madrowaniégò (|| -niò). Sy To je madanié, a nié robienié. Lz]; **popsuć przez ~** pòpsëc / skazëc przez grzebanié / dlëbanié / madrowanié || madanié / klarowanié; *ew. pòmadr(ow)ac, zamadr(ow)ac / pòklarowac [Ten zómk òn mie czësto zamadòł (pòklarowòł). Chtëż cë ten tólk tak pòmadròł? - Lz]*

mankament *m* fela, wada *f*, bład, brak, féler, niedostatk czegòs *m* [Cëż wa môta za piãknégò knòpa. – Na nieszczescé òn mô jednã felã. – Cëż za felã? – Jemù z brzëcha wòda lecy. Sy W tim mòtòrze je taczì féler, że òn cãżkò zapòliwò. W ti miarze / wòdze mie sã cos nie zgòdzò, tu je jaczis bład. Gò]

mankieci *zob. mankiet*

mankiet *m* manket || manczet *m* || manszeta *f*; *zdr:* manketk || manczetk || manszетка *f*; *ew. w zn. wąski mankiet u dawnej koszuli męskiej - arch lok: òpòszk, pasyk || pòsk m, òbsziwka, lãdka f [Tã kòszlã bãdziesz òblòkòł le do robòtë, bò ju mô przëcarté manketë. Gò Majã czerzwioné manczetë przë rãkòwach. Ra Òbsziwka wkòł rãkòwów je nó (na) to, żeby sã nie trãczkòwało. Białka wëpòrła stòré lãdci i wsadzëła nowé. Sy]; ~ na wiośle (naktadka / opaska zapobiegajãca niszczeniu wiosła w miejscu opierania się o dulkę) òpaska *f*, *ew. rãkòwk m (- Gò)**

manko *n* mankò *n*, *lok* szmùchë *pl*; *ew. brak, niedobór m, braczi, niedobòrë pl (w kase) [Narobic szmùchów. Sedzec za szmùchë. Sy] {por. ‘szmùchle’ = pol. nieuczciwe interesy, szachrajstwo; ‘szmùchlowac’ = pol. gromadzić coś w sposób nieuczciwy, szachrować}; narobić ~ka narobic manka / szmùchów; ~ **wynosi / wyniosło / przekracza / przekroczyło kilkaset złotych** mankò wënòszò (*a. wëchòdò na*) / wëniosło (*a. wëszò na*) / przëkròczò / przëkròczëło czileset *a. pòrãset złotych**

manna *f* **1.** *bot* manna *f* [To jakbë manna z nieba zleca (*zlecała*). *Ra*]; ~ **komuś spada z nieba** manna kòmùs spòdò z nieba, cos kòmùs letkò przèchòdò; **2.** **kaszka** ~ krèpczi *pl*, griz *m*; *ew. pol.* kaszka manna; **ugotować ~ny na mleku / z mlekiem** ùgòtowac / ùwarzèc krèpków / grizu na mlékù / z mlékã

mannica *f*; ~ **nadmorska** *bot* mannica nadmòrskò

mannowy *ad* mannowi; **jesion** ~ *bot* jason mannowi; **porost** ~ *bot* pòrost mannowi (– *Gò*)

manometr *m* manométer *m* [tegò manométra || -tru, na manométrze] – przèrzãd do mierzeniò cèsnieniégò atmòsfericznégò (gazu, pòwietrzò)

manometria *f* manometriò *f* [ti -trii]

manometry *ad* manométrowi

manometryczny *ad* manometriczny

manowce *pl* bezdroża, bezdrożëszcza (*Gò*), manówce (*Bl*), błãdné drodзи / drodzëska / drodzëszcza *pl*; bezdrożé, bezdrożëszcze *n*, lèchò / błãdnò / milnò droga: *ew. w zn. okolica deskami zabita* – *zob. odludzie* [Smierc zblizãla sã, bë zabrac gò z tèch zemscich manówców. *Bl (Lz)*]; **zejść na** ~ zlezc / zeïc na lèchã drogã, pòbłãdzèc, zacząc pòstãpòwac zle / nieùtcëwie / niebëlno [òn zlòzł / pòbłãdzył; òn je zeszi / zlãzi na lèchã drogã. Òn w tim zècym czèsto pòbłãdzył / je pòbłãdzony. – *Gò*]; **zwieść kogo na** ~ zepsèc / pòdròznic (*kògò*); *ew.* sprawic, że chtos sã stòł rozblekã / zbójcã itp. – *zob. zdemoralizować* [Babè nóm czèsto dzéwkã pòdròznilè. *Sy*]; **prowadzić kogo na** ~ prowadzèc *kògò* na lèchã drogã. *Zob. demoralizować, gorszyć, manipulować. Por. bezdroże, bezludzie, labirynt*

manowiec *zob. manowce*

mansarda *f* mansarda *f*, mieszkanié na pòddaszim / pòdùstrzechù / pòdùstrzeszim, pòd dakã mansardowim (*zob. mansardowy; dach ~wy*)

mansardowy *ad* mansardowi; **dach** ~ dak mansardowi (złòzony z dwùch kòndignacji, chtèrnégò niżsi dzél je barzi pòchilony / ùchëli niż gòrny)

mantelzak *m* tòmòk, miech, bindel *m*

manto *zob. chłosta*

mantyczyć *zob. dziwaczyć, gderać, grymasić, kaprysić, nudzić*

mantyka *zob. dziwak, gderacz, grymaśnik, kapryśnik, nudziarz*

mantyla *f* mantila *f* – **1.** letczy szal z knèpków / kòrónków; **2.** krótkò pelerinka (*kòbiécò, białgòwskò*) = krótczi rubròk / régenmañtel – pòszczik / mañtelk na deszcz, bez rãkòwów

manualizm *m* *pedag* manualizm *m* – wèchòwanié òpiarté na robòce rãczny

manualny *ad* rãczny; *ew.* manualny; **zdolności / umiejętności ~ne** zdolnoscè / ùmiejãtnoscè manualné; **zręczność ~na** zrãcznosc manualnò, zrãcznosc / zwinnosc rãk(ów) / dłoni / pòlców, szèk (w rãkach) do robòtè

manuał *m* manuał *m*, klawiatura *f*; **dwa ~ły** dwa manuałè, dwie klawiaturè; ~ (**jeden z manuałów**) **w organach** manuał (jeden z manuałów) / klawiatura (jedna z klawiaturów) **w òrganach**

manuałowy *ad* manuałowi, klawiaturowi, doticzãcy manuału / klawiaturè

manufaktura *f* manufaktura *f* – **1.** rãczny spòsòb produkcji; rãczny wèròb, rãczno robòta – spòsòb òrganizacji rzemiãsla, gdzie kòzdi z robòtników wèkònywò le jeden z elementów produkcji; **2.** *pot w zn.* wètwòrniò, wèrobniò, fabrika *f*, warsztat *m*, warsztatè *pl*; *w zn. rękodzielnictwo: Tr:* rãkòrobizna *f*

manufakturowy *ad* manufakturowi, *Tr:* rãkòrobny

manuskrypt *m* manuskript, rãkòpis *m*

manuskryptowy *ad* manuskriptowi, rãkòpisowi

mańka *f* saja, mania *f*, lewô rãka / łapa / paja [Òn wszëtkò tą sąją robi. *Gò Jô sã twòjji mani nie bòjã. Ra*]; **zażyć kogoś z ~i** wżąc || wżyc kògòs pòd włos, zgłëpic / òmanic kògòs, wprowadzëc kògòs w błąd; *ew. zob. oszukać*

mańkuctwo *f* lewòràcznosc, sajowatosc *f*

mańkut *m* saja, sajòcz, sajoch, sajòk, sajk, lewòk, lewi, *rzad* lewòràczka, mania, maniòcz, maniòk, majkùt, szmaja, *lok*: szmaniélc, lewòpùra, szmãda, mińda; *zgardl* (*w zn. niezdara*) lewùs *m* [Jes të saja / lewòk? Të sajo! *Tacégò lewùsa jô niehc (nie chcã) miec, bò le mie przeszkòdzò. - Gò To mania, òn le lewą rãką jé ë robi. Ra Jô jem lewi (lewòk, saja). Lewi (saja) nie ùkroji chleba prawą rãką. Lewòk za to ni mòże, że òn wszëtkò lewą rãką robi. Nie szchaluj (szkaluj) na dzeckò, bò za to ni mòże, że je lewòràczką. Lewòpùra ni mòże bëc ksãdzã. - Sy*]; **częściowy** ~ (*wykonujący pewne czynności lewą ręką lub ślizgający się po lodzie lewą nogą wprzód*) pòsaja *m*, lewińszi *m* [Lewińszi lewą rãką ani nie jé, ani nie pisze, bò òn nie je sąją, le pòsają. *Sy*]

mańkutka *f* saja, lewò, lewòczka, *lok* lewica *f*, lewòràcznica, lewòràczka, mania, szmaja, *lok*: lewòpùra, szmãda *f* [Nasza Léna je lewica, bò òna lewą rãką robi to, co jinszi robią prawą. Ta lewòczka chòc sã witò lewą rãką. - *Sy*]; **częściowa** ~ (*wykonująca pewne czynności lewą ręką lub ślizgająca się po lodzie lewą nogą wprzód*) pòsaja *f*, lewińskò *f*

maoistowski *ad* maojistowszi

maoizm *m* maojizm *m*

mapa *f* mapa, *zdr* mapka; *przest*: karta || kòrta (*geògraficznò*), landkòrta *f*; *ew. plan m* [Przed nim rozłożoną mapã mèrgający wid òswiècò. Zaczął na mapie pòkazëwac. - *Lh (Lz)* Ta landkòrta przedstòwiò Europã. *Sy*]; ~ **konturowa** map(k)a òbcéchòwò / kònturowò

mapnik *m* mapnik *m*, te(cz)ka / torba do mapów / kartów / planów

mapografia *f* mapògrafiò, kartografiò *f* [ti -fii]

mapoznawstwo *n* mapòznòwstwò, kartoznòwstwò *n*

mara *f* **1.** (*przywidzenie, halucynacja*) òmana *f*, ùwid, zwid *m*, złudzenie *n*; *pl*: òmanë, ùwidë, zwidë, złudzenia - *zob. iluzja; nocna / senna* ~ nocnò / sennò òmana; nocné òmanë / ùwidë / zwidë / złudzenia; **2.** zjawa, ùkòzka *f*, òmańc || *lok* òmóńc, wieszcz, stròszk, òpi *m*; **sen** ~, **Bóg wiara** sen nara, Bóg wiara (*Lz?*), *Tr*: nocné snienie, òmón gzenie { 'nara' = wëszczërca, wëpkòrz, przesmiëwca }

marabut *m orn* marabùt *m* { 'marabùt' = a) *ptòch z rodzëznë bòcónów*; b) *pùstelnik arabszi* }

marakas *m muz* marakas *m*, *pl*: marakasë

maral *m zool* maral, pòdgatènk jelenia zëjącégò w Azji

maraskino *n* maraskino *n*, liker wiszniowi / z wiszniów

maraton *m sp* maraton *m*, biég maratońszi (*nòdłëgszi, długòdistansowi: 42195 métrów*)

maratończyk *m sp* maratończik *m*

maratoński *ad* maratońszi

marazm *m 1. med* marazm *m*, wëniszczenie òrganizmù prowadzące do òtãpieniò, òdrãtwieniégò a. do zabùrzeniów psychicznëch; **2. przen** zastój, bezwłòd *m*, òtãpienie, òdrãtwienie, zniechãcenié, przëgnãbienié *n*, nimòc, słabòta, òspałosc, òsowiałosc; *ew. stagnacjò, bezczynnosc f. Por. bezwład, zastój*

marchew *f* marchiew (*lok / arch*: || marchew || marchwia || marcha || marchi), *zdr* marchiewka *f* [Mòsz të wiele marchwi? *Gò Tu jô móm marchiew sóné. Białka warzëła marchiew na pòłnié. Jednã marchiew pò drëdzé te dzecë wërwałë. - Lz*]; **nac marchwi** nac marchwi, marchwicé *n*, marchòwina *f* [Kaninczi (*trusë*) rżã

(*žgrzq*) baro rôd marchwiczé. *Lz*]; **pole po zebranej marchwi** marchwiszcze, marchòwiskò || -szcze *n*; **surówka z ~wi** surówka z marchwi, zriwòwónò marchiew; **sok z ~wi** sok marchwiowi / z marchwi; **drzewo kruche (spróchniałe) jak ~** drzewò krèché (strèpiałé) jak marchiew; **najeść się ~chwi do syta** namarchwic sã

marchewka *f* marchiewka *f* [Jò so le jedna marchiewkã abò dwie wèrwòł. *Lz*]
marchewnik *m*; ~ **anyżkowy** *bot* marchewnik anyskòwi (*Gò*)
marchia *f* marchiò, margrafizna [ti -chii, -znë] *f*
marchwiany *ad* marchwiowi, marchwiany, *rzad*, *w zn. podobny do marchwi*: marchiewny; **~na zupa** marchwianò zupa (*Lz*); **~ne ziele** marchiewné zelé (*Lz*); **sok** ~ sok marchwiowi / z marchwi; **zëby ~ne (pożółkłe, czerwone)** marchiewné zãbë

Marcin *m* Mòrcën, Martin(k) *m* [Mòrcën czasã na biòlim kòniu przëjedze (*na sw. Mòrcëna mòże napadac sniegù*).]
marcinek *m* **1.** *orn* wròbelk *m*; **2.** *bot* ~**nki** *pl* môrcynczi *pl*, drobné astré
marcować *v* marcowac, kòtkòwac [òne marcëjã / kòtkùjã]
marcowanie *n* marcowaníe, kòtkòwanié *n*
marcowy *ad* marcowi, *rzad* strëmiannikòwi [Marcowé mrozë. *Lz*]; **~wa pogoda** marcowò (niestałò) pògòda, marcowé wiodro (*Lz*); ~ **kawaler** stòri kawalér, notk, përa, piñtus *m*
marcypan *n* marcëpón *m*; *pl*: marcëpanë
marek *m* **1.** *bot* mark (*Gò*), *łac* Sium; **2.** (*imię: Marek*) Mark *m*; **3.** a) pòtãpiénc *m*, dësza na pòkùce; b) **nocny** ~ szpók, szãtopiérz *m*, szãtopierzëca *f* {‘szpók’ *in = pol.* a) *gołq̄b domowy, poluch*; b) *dziecko niespokojne, hataśliwe*; ‘szãtopiérz’ = *pol. gacek wielkouch – in zob. nietoperz*} [To je taczì szpók òd białczì, ò dzesãti wieczòr òna le jesz zaczinò statczì òbmëwac. Ti szãtopierze przed dwanòstã w nocë chòdajã spac. Nie radzyłbëm tobie takã szãtopierzëcã za białkã brac. - *Sy*]; **chodzić / tłuć się jak ~ po piekle (poruszać się pod wpływem podniecenia)** chòdzëc (*a. łazëc / latac / tłëc sã*) jak taczì Mark pò piekle
marengo *n* marengò *n*, mòràgòwaté sukno
margaryna *f* margarina, *zdr* margarinka, *żart* mariszka *f*
margerytka *f* margeritka *f*, żóltò knapka {‘knapka’ *in = pol.* a) *guziczek*; b) *stokrotka bot*}
margiel *m* *min* mardžel *m*, marglëna *f*; **nawozić (nawieźć) ~głem** sëpac / *ew.* sòc mardžel, marglowac (*na- / wëmarglowac*), pòsëpac marglã, nawiezc / nasëpac (*na pòle*) marglu [Swòji rolë òn nie marglowòł. Òn wësòł dichtich marglu. - *Lz*]
marginalia *pl* marginalia [tëch -lii || -liów] *pl* – **1.** zapisczi na zberkù drëkù a. rãkòpisu; **2.** nòdpisë (titulë, pòdtitulë) ùmieszcziwóné w dównëch drëkach na zberkù / marginesu; **3.** rzeczë (*a. sprawë*) mało wòzné / dalszé / drëgòplanowé
marginalizm *m* *ekon* marginalizm *m*
marginalizować (coś) *v* pòmniész(iw)ac wòznosc / znaczenié (*czegòs*); *ew.* spichac (*cos*) na bòk / na stronã / na zberk (pòza „pòle zajinteresowaniò”), marginalizowac; *ew.* nic so nie robic / niewiele sobie robic (*z czegòs*)
marginalnie *ad* **1.** słabò, mało co, niewiele, le përzniã; wnet nic(k), wnet nijak; tëlé / tëlkò, co nic, ledwie ledwie, abë abë; **2.** le tak na zberkù / bòkù / stronie, pòbòczno, marginalno || -nie
marginalność *f* mòłé znaczenié / mòłò wòznosc *czegòs*; *ew.* pòbòcznosc, marginalnosc *f*
marginalny *ad* **1.** mało (*dosc* mało) wòzny, mni wòzny, niebaro wòzny, nié tak wòzny, nieznaczny, niewiele / mało znaczący, pòbòczny, drëgòplanowi; *ew.* marginalny; **2.** zberkòwi, marginesowy; **3.** *ekon* marginalny; **rachunek** ~ rechùnk marginalny

margines *m* zberk, margines *m*; **zapisac na ~sie** (na ~sie strony / kartki w zeszytcie) zapisac na zberkù (na zberkù stronë / kôrtczy w zesziwkù); **szeroke / wãskie ~sy** szeroczë / wãszczë zberczy / marginesë; **dopuszczalny ~ bładu: od... do...** dopuszczalny margines błãdu; dopuszczalnë grańce błãdu; dopuszczalny bład: òd... do...; dopuszczalnô rezerwa na bład / na pòmilkã / na zmilenië sã: òd... do...; dopuszczalnô / maksymalnô tolerancjô: òd... do...; *ew.* dopuszczalnë òdchilczy / òdchilenia òd normë

marginesowość *zob.* **marginalność**

marginesowy *zob.* **marginalny**

marglarnia *f* marglowô kùla

marglowac *v* marglowac [Swòji rolë òn nie marglowôł. *Bù*]; *zob.* **margiel (nawozić / nawieźć ~glem)**

marglowany *ad* marglowóny [Dobrze marglowónô rolô. *Bù*]

marglowaty *ad* marglowati

marglowy *ad* marglowi [Marglowô zemia. *Lz* Marglowé kùlë, gdzie bëł przódë mardzel kòpóny sã kòle Dobrzewina. *Gò*]

margrabia *m* *hist* margraf *m*, pògrãnczny / nadgrãnczny graf [tegò margrafa]. *Por.* **hrabia**

margrabina *f* margrafka *f.* *Por.* **hrabina**

margrabiowski *ad* margrafsczi, margrafòwi, margrafów. *Por.* **hrabiowski**

margrabstwo *n* *hist* margrafstwò *n*, margraf(òw)izna *f*, margrafòwe zemie, zemie pòdległë (krôj / majątk pòdlegli) margrafòwi. *Por.* **hrabstwo**

Maria *f* Maria; **Maryja, Matka Boża** Marija, Matka Bòzô / Bòskô (Matka Jezësa Christusa). *Por.* **Marysia**

mariacki *ad rel* mariacczi, marijny, marijën; **kościół** ~ kòscół mariacczi, kòscół pòd wezwanim Nòswiãtszi Mariji Pannë

Marian *m* Marian, *zdr:* Mariank, Marisz(k) *m*

Marianna *f* Marianna, *zdr* Marianka *f*

mariasz *m* *karc* mariasz *m*

mariawicki *ad rel* mariawicczy

mariawita *m* *rel* mariawita *m*

mariawitka *f* *rel* mariawitka *f*

mariawityzm *m* *rel* mariawitizm *m*

mariaż *m* òżenk *m*, żëńba *f*, małżëństwò *n*

marichuana *f* marichùana *f*, amerikańsczi òrt haszyszu

marina *f* marina *f* – **1.** òbròz marinistyczny, ò tematicë mòrsczi; **2.** przëstań *f* (mòla *f* / pòrt *m*) dlô żeglòczów / żeglówk(ów) / jachtów, przëstań żeglarskô / jachtowô; *ew.* òkrãtowiszczë *n* (*Gò*) {*kasz. arch* ‘marina’ *in* = *marinarka wòjennô / wòjnowô* [*Jô bëł sztyrë lata przë marinie. Lz*]}

marionetka *f* marionetka, pùpka *f*

marionetkowy *ad* marionetkòwi; **teatr / film** ~ teater / film marionetkòwi; **rząd** ~ marionetkòwi rząd (rząd niesamòstójny, òsadzony i sterowóny przez kògòs; rząd, chtëren je nõrzãdzym w cëzëch rãkach); ~ **premier / prezydent / król** marionetkòwi premier / prezydent / król

marka *f* **1.** marka *f*, *ew.* znak *m*, firma *f* (marka / znak firmòwi / fabriczny firmë, producenta jaczëgòs wërobù); ~ **fabryczna** fabricznô marka *a.* firma [*Jaczi marczi / firmë je ten autól? Gò*]; ~ **ochronna** òchronnô marka; **towar / -ry dobrej / znanej ~ki** towôr / towarë dobri / znóny marczi / firmë; **mieć dobrã ~kë** miec dobrã markã, miec dobrã òpiniã, ceszëc sã dobrã òpiniã, miec ùwòżanië, bëc szanowóny; **2.** marka *f* (niemiecczi dëtk) [*Dzys Niemcowie ju nie płacã markama, le euro. Gò*]; **3.** ~

pocztowa (*znaczek pocztowy*) znaczk *m* (znaczk pòcztowi, na lëst), *przest.* marka *f* (na lëst), lëstowô marka; ~ **stemplowa** (*znaczek opłaty skarbowej*) znaczk skarbowi (znaczk òpłatë skarbowi), *przest.*: sztãplowô marka, sztãpelmarka *f*

markazyt *m min* markazyt *m*

marketing *m* marketing *m* [tegò marketingù] - zòbiedzi w cëlu sprzedaniô jaczégò towaru

marketingowy *ad* marketingòwi

markier *m* marker *m* – **1.** lotn radiolatarniô przë lotniskach; **2.** pròcownik stoczni, chtëren znakùje materialë jidacé do produkcji

markieranctwo *n* makeranctwò *n rzad*, ùdòwanié (nakerowanié) robòtë / że sã cos robi, próżnowanié, bùmłowanié *n*, zgnilenié sã, zbijanié bąków

markierant *m* makerant *m rzad*, czł., chtëren ùdaje (makerëje || maczerëje), że cos robi; zgnilus, zgniëlc, próżniòk, nëgùs, nierobijòsz, nierobùsz || nierobùs, bùmelant, lok chãchnot *m*

markietan *m hist* woj marketana || marketón *m*

markietanka *f hist* woj marketanka *f*

markieteria *f* marketeriô *f* [ti -rii], artisticzny spòsòb zdobieniô mèblów

markiz *m* markiz *m*

markiza *f* markiza *f* – **1.** białka markiza; **2.** ruchòmi daszk z płòtna nad òknama wëstawòwima; **3.** kùszk òkrãgli, złożony z dwùch krëchëch kùszków złączonëch masã szokòładowã, smiotanowã itp.; **4.** òrt sztofù / tkaninë z òsnowã jedwòbnã i wãtkã bawełnianym

markizeta *f* markizeta *f* – òrt letczégò, przezdrzëlnégò sztofù / letczy tkaninë z bawełnë, wełnë a. jedwabù

markizowy *ad* markizowi; **zasłona** ~**wa** daszk / przëcemk markizowi; *ew.* markizowé zawieszëdło

markotnie *adv* markòtno; *ew.* smùtno [Mie bëło czësto markòtno bez ciebie. *Sy*]; (**naj**)~**nie** (nò)markòtni; ~ **mi jest** mie je markòtno, je mie smùtno, pùsto, jem przëgnãbiony / zniechãcony / zmier'zali (tzn. nic mie sã nie widzy)

markotnieć *v* markòtniec, robic sã markòtny / zmier'zali / mùniasti [òn markòtnieje]; *w zn.* zacząć / zaczynać *patrzeć spode łba*: zacząć / zacząnac sã blëszczëc [òn zaczął / zaczął]. *Por.* **markotny, dąsac się**

markotno *zob.* **markotnie**

markotność *f* markòtnosc, mier'zaczka, zmier'załosc *f*, mier'zëlstwò *n* { 'markòtnosc' = stón smùtkù, przëgnãbieniégò, zniechãceniò; 'mier'zaczka', 'zmier'załosc', 'mier'zëlstwò' = stón niezadowòleniò, gòrzu, czëj cos sã nie widzy}. *Por.* **kaprys**

markotny *ad* markòtny; *ew.* mier'zati, mier'zacy, zmier'zali, mùr'zowati, mùniasti, nadąsóny, nachmùrzony, przëgnãbiony, zniechãcony, niezadowòlony; *ew.* *patrzacy spode łba*: blëszczowati; *ew.* òn je tacji niewërazny, cos mù nie je pò nosu { 'markòtny' *etym* – òd kasz. *arch.*: 'mark' = (s)mrok, cemnosc [To je tacji mark, ze jò ledwò drogã nalòzł. *Lz*]} [Co të jes dzys tak markòtny całi dzëń? Markòtny jak kòza. Jò jesz Lënë jinaczi nie widzòł, jak mier'zata. Cëz të dzys tak chòdzysz mier'zaczò? – *Sy*]; (**naj**)~**niejszy** (nò)markòtniëszy, (nò)barzi markòtny. *Por.* **grymaśny, nadąsany**

markować *v* **1.** pòzorowac / jimitowac jakąs czinnosc, nasładowac, mòłpòwac; ~ **śpiew** pòzorowac / jimitowac spiew, ùdawac, że sã spiewò; **2.** makerowac = pòzorowac robòtã, ùdawac (ùdawac, że sã cos robi), robic cos na nibë, nibë cos robic (ale leno tak, dlò / do òka) [òna tak makerëje / ùdaje || ùdòwò]; **3.** szpòkòwac, robic pò nocach a. do pòznégò wieczora (zamiast spac) [Nie jidzesz të dzys w łòzkò, kò lëdze spac ni

mògą, tak të szpókùjesz. Ù nas mùszą bëc mészë, co noc jô czëjã, jak òne szpókùją.
- Sy]; **człowiek, co markuje** zob. **marek**

markowanie *n* pòzorowanié, nasladowanié, mółpòwanié *n*

markowy *ad* markòwi, bëlny / dobri marczi / firmë

marksista *m* marksysta; *Tr:* marksownik. *m*

marksistowski *ad* marks(yst)owsczi, *Tr:* marksowi, marksów

marksizm *m* marksyzm *m*; *Tr:* marksowizna *f* - jideologiô Marksa

marmolada *f* marmòlada, *lok arch:* mùzdżónka *f* { 'mùzdżónka' || 'mùzdżónka' *in* =
pol. a) miazga; b) masakra; c) prostytutka } [Nagòtowała mùzdżónczi z jabk i
smarowała dzecóm na chléb. *Sy*]

marmotać zob. **mamrotać**

marmoryzacja *f* marmòrizacjô *f* [ti -cji], pòkriwanié scanów stiukòwą jimitacjã
marmùru

marmoryzować *v* marmòrizowac. *Por.* **marmoryzacja**

marmoryzowanie *n* marmòrizowanié. *Por.* **marmoryzacja**

marmur *m* marmùr *m* [Pisóné słowa, jak w marmùrze rilcã wëkùté. (*Lh, Ma?*) *Lz*]

marmurek *m* marmùrk *m* – **1.** cenkò marmùrowô plata; **2.** òzdobny malënk / wzór /
òrnamet pòdobny do pròwdzëwégò marmùru; **3.** òsełka *f* - kamién do òstrzeniô
{ 'òsełka' *in* = zakalc (*w chlebie, kùchù*) }

marmurkować *v* marmùrkòwac

marmurkowanie *n* marmùrkòwanié *n*

marmurkow(at)y *ad* marmùrkòw(at)i, mòràgòwati, żiłkòwati, pòdobny (òd stronë
kòlorów, malënkù) do marmùru; **papier** ~ papiór mamùrkòw(at)i

marmurnik *m* (*rzemieślnik obrabiający marmur*) marmùr(ow)nik *m*

marmurołom *m* marmùrniô *f*, kòpalniô / szczépnica marmùru

marmurowac *v* marmùrowac, wëkładac marmùrã

marmurowy *ad* marmùrowi; ~ **nagrobek** marmùrowi nôgróbk / grób / pòmnik; **plyta**
~**wa** marmùrowô plata

marnie *ad* marnie || -no, lëchò, *zdr* lëszkò, zle, niedobrze, krëchò, bële jak, nijakò ||
nijak, *rzad* kùso { 'nijak' *in* = wcale } [Temù pijòkòwi jesz marno pùdze. Z tegò
ùrwisza nic nie mdze, ten marnie skùńczi. Jô sã marno czëjã w taczì niepògòdze. Co
të tak marno wëzdrzisz? Marnie jak szindlë na dakù pãkają. Jakże ce tam szło,
chłopie? - Nijakò. Robòta nóm szła nijakò. Nijakò sã dzys czëjã. Wczora jô sã nijak
czëła, ale dzys mie je lepi. Tu nóm kùso jidze. Ze mnã je lëszkò. - *Sy* Jima lëchò szło
/ jidze, ta òstatnò krowa jima zdechła. *Gò*]; **nad Marnã szło im** ~ nad Marnã to szło
jim(a) marno; (**naj**)~**niej** (nò)marni, (nò)lëszci, (nò)gòrzi; *ew.* (nò)biédni, (nò)nãdzni
[Lëszci jak tu to ni mòże nigdze bëc. *Lz*]; ~ **skończyć** marnie || -no skùńczëc. *Zob.*
nędznie

marnieć *v* marnieć, lëszëc, niszczec [to marnieje / lëszeje; Na nym pòlu żëto marnieje.
Lz Pòd piscã wroga lud marnieje. *Lh?* (*Lz*) Mie bë szło dobrze, le to bëdło mie tak
niszczeje. Nasze bùdinczi niszczeją. Zbòżë niszczeje w pòlu na deszczu. *Sy*]. *Zob.*

marnować się, nędznieć, podupadać, psuć się, zmarnieć

marno zob. **marnie**

marność *f* marnosc || -nota; *ew. neol Tr, La:* niczëzna, mërota, nikwa *f* [W nikwã
ùpòdkù przesądë szłë. *Lz* (*La, Tr*)]; *ew. w zn. lichota, rzeczy słabej jakości, tandeta:*
lëszëzna, lëchòta *f*; *w zn. zboże marne, słabo rosące:* mërlëna *f*; *w zn. rośliny zbyt*
wiotkie: lëbizna *f*; *w zn. pošlad:* rak, pòslòd *m* { *arch* 'marnosc' *in* = a) brzëdota,
brak ùrodë – zob. uroda; b) bëlecëjstwò - zob. lichota }; ~ **życia / istnienia** marnosc
żëcò || zëcégò / jistnieniô || -niégò; ~**ci światowe** marnoscë swiatowé; rzeczë próżné
/ małowòrtné || małowòrtoscowé *a.* nicwòrtné / bez wòrtnotë; ~ **nad ~ściami (to**

wszystko ~) marnosc nad marnoscama || marnota nad marnotama (Bù), to je wszètkò marnosc, to wszètkò nic nie je wòrt; *Tr:* to je **niczèzna**; *žart:* to wszètkò je (jeden / jeden wiòldzi) piòrd. *Por.* **lichota, nédza, nadaremnošć, próžnošć**

marnota *zob.* **marnošć**

marnotrawca *m* rozdrzètnik, niszcotnik, **niszczoch**, *lok:* **niszczot, niszcota**, rozczechlòcz, czitròcz, szètlòk, szagùła (= czł. letkòmeslny), *arch:* rozgòspòdòrz, roztratnik, marnotròtca, marnotratnik, marnotròwca || -tròwc || -tròwnik, ropròsznik, rozpieniãžnik *m* [Rozdrzètnika pieniãdze sã nie trzimajã. Rozpieniãžnik nigdè grosza nie ùtrzimò. Szètlòk nie mòrtwi sã ò to, co òn witro bãdze jòdł. Co czitòcz (*skapc, sknëra*) ùzbiérò, to czitròcz (*czł. rozdrzètny*) rozprowadzy. Biédnò kòbiéta, co **taczégò szagùłã** weznie za chłopa. - *Sy*]

marnotrawczyni *f* rozdrzètnica, niszcotnica, *arch* marnotratnica || -marnotròwnica, *lok:* rozpieniãžnica szètlëca, czitròczka, szagùła (= òsoba letkòmeslnò) *f* [Chłop dobrze zaròbiò, ale jegò białka to je takò rozdrzètnica, że tam ni ma co w gròpã włòžec. Rozpieniãžnica bãdze smaczci kùpiwa, a dziecè bądã głòdné i òbdzarté. Tè sètlëco, wicy wèczitrèjesz, jak spòtrzebùjesz. To je lèchò miec za kòbiéta taką szagùłã. - *Sy* Wezni czija na tã marnotròwnicã. *Ra*]

marnotrawić *zob.* **marnowãc**

marnotrawienie *zob.* **marnotrawstwo**

marnotrawnie *adv* niegòspòdarno || -nie, nieòbszczãdno || -nie, niszcotno || -nie, rozdrzètno || -nie. *Por.* **rozzrutnie**

marnotrawnošć *zob.* **marnotrawstwo, rozzrutnošć**

marnotrawny *ad* niegòspòdarny, nieòbszczãdny, niszcotny, roz(d)rzètny, *arch, lok:* marnotratny || marnotròwny || -trawny; *ew. rzad:* rozpieniãžny, barłòžny, za baro rozdòwny / rozdatny *arch;* za baro ùjny / szczèri / szczodr(oblëw)i {*por.* hojny} [Marnotratny lédze. *Lz* Jak òn piérwi bël rozpieniãžny, tak òn terò sã stòł chcëwi i skapi. Ten sã nigdè niczegò nie dorobi, bò je za baro rozdatny. Barłòžnò gòspòdarka. - *Sy*]; ~ **syn** marnotratny / marnotròwny / rozpieniãžny [Rozpieniãžny syn. *Gò bibl* To je marnotròwny syn. *Lz* Niszcotny syn. *Ra*]; **mëžczyzna** ~ / **kobieta** ~**na** *zob.* **marnotawca, marnotrawczyni.** *Por.* **rozzrutny**

marnotrawstwo *n* niegòspòdarnosc, nieòbszczãdnosc, niszcotnosc, roz(d)rzètnosc, (z)niszcota *f;* *arch, lok:* marnotrawstwò || marnotròwstwò || marnotròwnictwò *n;* *ew.* marnowanié, niweczenié, tracenié, rozdrzucanié, niszczenié, *Tr:* nikwienié; *lok:* szètlowanié, czitrowanié *n,* roz(d)rzètné gòspòdarzenié; *ew.* marnowanié / rozdrzucanié pieniãdzy || -niãdzy, wèrzucanié / wrzucanié czegòs w błoto; niepòtržèbnò strata, niepòtržèbné / próžné wèdatczy [Przez swòje marnotrawstwò òn sã stòł ùbòdžim. *Lz* Przez to twòje marnotròwnictwò mdzesz wkròtce zbèti (*zrujnowóny, zgùbiony*) . *Ra* Co za zniszcota cëskac skòrczi na zemiã. Nòwiãkszą jich wadã je nieòbszczãdnosc. - *Sy*]. *Por.* **rozzrutnošć**

marnowãc *v* marnowac, niweczèc, niszczec, *lok:* czitrowac, tranowic; *arch:* marnotracèc, marnotrawic, zmarnawac; *ew.* barłòžec, psèc, tracèc, rozdrzècac (= gòspòdarzèc roz(d)rzètno), szètlowac *lok;* nie dbac ò cos; nie szanowac / nie achtnãc czegò; *Tr:* nikwic; *ew.* (w)rzècac w błoto, przepùszczac (= przepijac w karczmie / przepùszczac przez gardłò) {*Sy:* ‘nikwic sã’ = *pol.* guzdrać się; ‘czitrowac’ *in zob.* lochać się; ‘barłòžec’ *in= pol.* huliganić, bajdurzyć, śmiecić} [òn marnëje / niweczzi / niszczi / czitrèje / tranowi / marnotracy / marnotrawi / wrzucò w błoto. Tak òni marnëją swòje pieniãdze / zdrowié / zècè. *Gò* Wejle jak tè ten czas marnëjesz. Czej białka barłòži, to je gòrzi, czejbè chłop pił. Jò czitèjã (*dost: ùszczelniwóm czitã rutë w òknach*), a tè czitrèjesz. To jã nic nie kòsztò, tej òna szètlëje. - *Sy* *Ga* (*czej*) òn mò piãdze (*pieniãdze*) w taszi, òn je marnotracy na wszètczè ôrtè. Òn marnëje swòj

majątk w karczmach. Nie zmarnawôj swëch piądzy (*pieniądzy*) w karczmach. – Lz Twój òjc to szónowôł, a të wszëtkò marnëjesz. Terô marnotrôwi matczin majątk. Nie marnotrawi tak piądzy! Òn tranowi swój majątk. - *Ra*]; ~ **czas** tracëc / marnowac / *lok* tranowic czas [Nie je tobie zól ten czas tak tranowic? *Sy*]; ~ **swój talent / swe talenty** marnowac swój talent / swòje talentë. *Por.* **marnotrawić, niweczyć, zmarnować (się), poniewierać (się)**

marnować się marnowac sã, niszcęc sã; *ew.* niszczec, pòniewierac sã [to sã marnëje / sã niszczi; to niszczeje / sã pòniewiérô; Û nas sã wszëtczégò wiele marnëje. *Sy*]; **taki artysta się u nas marnuje** taczi artista sã ù nas marnëje / pòniewiérô [Sedzy na zapadłi wsë i sã tam marnëje. *Sy*]; **to się u niego marnuje** to sã ù niego marnëje (*ew.* niszczi / pòniewiérô), to ù niego niszczeje

marnowanie *zob.* **marnotrastwo**

marny *ad* marny, lëchi; *ew.* biédny, nãdzny, słabi, bële jaczi; *ew.* prózny, daremny || nadaremny [Mëslëlë, że to bëł wësoczi òficér, a to bëł marny szewc. Za marné pieniądze òn mie zdradzył. Marné zbòzë. Marny (*tu: niedobri, brzëdçi*) zwëczôj. Przez to òn sã ùczënił marnym (*tu: biédnym*). – Lz To je takò marnò pògòda, że to nie je do jidzeniô w pòle. Nasza córka dosta marnégò chłopa. Nasze jabka / bùlwë są latos marné. - *Sy*]; ~ **żywot (~na egzystencja)** marné / nãdznë / biédné zëcé, marny zëwòt; *ew.* biëda, nãdza *f*; ~ **twój los** marny / nãdzny / biédny twój los / kawel; *ew.* marné twòje namienienié; ~**ne widoki na przyszłość / na powodzenie czegoś** marné / słabé / lëché / nãdznë widoczi na prziińdosc / na to, żebë sã to (cos) ùdało; ~**na przyszłość się zapowiada / nas czeka** marnò / nãdznò prziińdosc || prziińdzota sã zapòwiédò / nas czekò; **iść na ~ne** jic na marné, nie ùdac sã, nie pòwiesc sã; przepadnac, jic (òstac / bëc wrzuconé) w błoto, *żart lok:* jic w labùdowã; *ew.* w *zn. rozpaść się:* jic w rozsëpczi, rozpadnac / rozsëpac sã; **to poszło na ~ne** to szło na marné, to sã nie ùdało / pòwiédło; *ew.* to przepadło / szło rozsëpczi; *żart:* diòblë to wzälë, to szło w czartë / w labùdowã; ~**ne (prózne) wysiłki** prózny / (na)daremny trud, prózné / (na)daremné (*ew.* niepòtrzëbné) starania / próbë / zabiedzi; *ew.* próznò / (na)daremnò mòrdãga / mãka / mãczarniô; w *zn. nadaremny znój:* prózné rakòwanié / szarpanié sã / marachòwanié sã; ~ **zboże** marné zbòzë, mèrlëna *f*; ~ **ziemniaki (z wielkimi łętami)** lëbizna *f*; **(naj)marniejszy** (nò)marniész, (nò)gòrszi, (nò)lëchszi, (nò)biédniész, (nò)nãdzniész. *Por.* **lichy, nędzny, słaby, ubogi**

Marokańczyk *m* Marokańczik *m*

marokański *ad* marokańszi

marokin *m* safian *m*, marokańskò skóra

Maroko *n geo* Marokò *n*

maron *m* maron *m*, brzòd kasztana jadalnégò

maronita *m relig* maronita *m*, nôleźnik kòscoła wschòdnégò (òd miona pùstelnika syrijszczégò)

marowate *ad, pl zool* rodzëzna wiòldzich grëzòków nazemnëch, zëjącëch w Americe Pòłniowi, nôlezi do nich m.jin swinka mòrskò

mars *m 1.* a) *ast* Mars *m* – jedna z planet(ów); **lecieć w stronę ~sa** lecec w stronã Marsa; **wylądować na ~sie** wëładowac na Marsu; b) Mars *m* - rzymiszi bóg wòjnë; **chodzić z ~em na czole** chòdzëc z grozną / zawzãtã / nasãpòlonã / blëszczowatã minã; chòdzëc zasãpiony / zasãpòlony / nadãsony / nabùrmuszony / blëszczowati; *ew.* chòdzëc z rãbama na lëšënie, ze zmòrszczonã lëšëną; **2.** rozezdrzelnica *f* („bòconé gniòzdo”, „kòsz òbserwacyjny”) na maszce òkrãtu

marsel *m* marsel *m* – drëdzi òd dołu zòdzël na òkrãce z òzògłowaniem rejowim

marski *ad med* marszci

marskość *f med* marskòsc *f*; ~ **wątroby** / **nerek** / **płuc** marskòsc wątrøbë / nérk(ów) / płęc(ów)

marsowaty *ad* grozny, nasrożony, srodzi, wòjarsczy, dzyrsczi; *ew.* zadzérny

marsowo *adv* marsowò, dzyrskò, grozno || -nie, zadzérno; **patrzyć** ~ zdrzec / wzerac marsowò / grozno

marsowy *ad* marsowi, wòjarsczy, dzyrsczi, grozny; ~**wa mina** marsowô / wòjarskô / dzyrskô / groznô mina; ~**we spojrzenia** marsowé / grozné wezdrzenia

Marsylia *f geo* Marsyliô [ti -lii] *f*

Marsylianka *f* Marsylianka [ti -nczi] *f*

marsz *m* marsz *m*, równy (részny, ritmiczny, wòjskòwi) chód; ~ **bojowy** bòjowi / wòjarsczy marsz; **naprzód** ~! wprzódk / do przódkù marsz!; **paradny** / **defiladowy** / **tryumfalny** / **zwycięski** ~ paradny / defiladowi / triumfalny / dobëtny marsz; **forsowny** òstri / jintensywny / fòrsowny / chùtcsi / mòrderczi marsz; ~ **odwrotny** / **powrotny** òdwrotny / pòwrotny marsz; ~ **pogrzebowy** marsz pògrzebòwi; **moje kiszki** ~**a grają** mie flaczi marsza grają; mie w brzèchù bùrcłëje; jô jem głodny jak scyry; *ew. żart o biegùnce*: chùtcsi marsz

marszałek *m* marszôłk *m*; ~ **dworu** marszôłk dwòru, dwórny marszôłk; ~ **sejmowy** marszôłk sejmù, sejmòwi marszôłk

marszałkowa (żona marszałka) *f* marszôłczënô *f*, białka marszôłka, marszôłkòwa białka / żona

marszałkowski *ad* marszôłkòwsczi, marszôłków; **buława** ~**ska** marszôłkòwskô / marszôłkòwa buława *a.* buława marszôłka

marszałkowstwo *n* **1.** marszôłkòwstwò *m*, gòdnosc / fónkcjô marszôłka; **2.** *marszałek z małżonką*: marszôłcë *pl*; marszôłk z białką

marszczenie (się) *n* môrlenié (sã), gùbòwanié (sã), marszczenié (sã) // môrszczenié (sã), grãblenié, kruzowanié. *Por.* **zmarszczka**

marszczka *zob.* **zmarszczka**

marszczony *ad* gùbòwóny, môrlony, marszczony || môrszczony, kruzowóny; ~**na sukienka** gùbówka *f*; *ew.* môrlonô / gùbòwónô / marszczonô || môrszczonô sëknia / sëczenka [Miała na se sëkniã môrlonã w pasu. - *Sy*]. *Por.* **fałdowany, zmarszczony**

marszczyć *v* môrlëc, gùbòwac, marszczëc || môrszczëc (*rzad*: namarszczac / zmarszczac), mùrmòlëc (*in* = mamrotac), gùrgòlëc || gùrbòlëc, grãbòlëc, kruz(l)owac, robic rãbë / gùbë / zmarszczci || zmôrszczci {‘kruz(l)owac sã’ = *krãcëc*, “*nos kruzëją*” = *mòrlq / marszczq nos, krãcq nosã* – *in*: ò włosach: *zwiąc (sã) w kãdzorë* – *zob.* fryzowac} [òn to môrli / gùbùje / marszczi || môrszczi (*ew.* namôrszczô / zmôrszczô) / mùrmòli / gùrgòli || gùrbòli / grãbòli; òn robi (*a.* zakłòdô) rãbë / gùbë]; ~ **czoło** / **brwi** / **nos** môrlëc / gùbòwac / marszczëc || môrszczëc / mùrmòlëc / grãbòlëc ìsënã / nos / brwie || brëwie; *ew.* kruz(l)owac nos, krãcëc nosã [òn kruzlëje nos / krãcy nosã; Szkólny marszcził ìsënã. Nôbarzi nos kruzëją, że bez nich do zòpisu przëszło. Czemù të nó miã (*na mie*) nos kruzlëjesz. – *Lz*]; ~ **firany** / **zasłony** / **suknię** gùbòwac / kruz(l)owac / marszczëc || môrszczëc / môrlëc gardinë / zawieszëdła / sëkniã [Co të tak to môrlisz? Të znòwù to mùrmòlisz. – *Sy* Kròwczka gùbùje / kruzëje zawieszëdła do gardinów. *Gò*]. *Por.* **gnieść, fałdować, miętosić**

marszczyć się **1.** *o skòrze, szczegòlnie na twarzy, o tkaninach*: marszczëc sã || môrszczëc sã, *rzad* namarszczac sã, zmarszczac sã, môrlëc sã, rãbòwac sã || rãbòlëc sã, gùbòwac sã, mùrmòlëc sã, gùrgòlëc sã || gùrbòlëc sã, grãbòlëc sã, grãblec || grãbiec, dostawac rãbë / gùbë {‘mòrlëc sã’ *in* = a) *tlëc sã, zòlëc sã marwic sã, pol.* tlic się, żarzyć się; b) ò *zawrotach głowë krãcëc sã*; ‘mùrmòlëc sã’ *in* = *pol.* mamrotac; ‘grãblec’ – *por.* ‘zgrãbniec’ *lok* = *pol.* zestarzeć się – *zob.*} [to sã marszczi || môrszczi / namôrszczô / môrli / rãbùje || rãbòli / gùbùje / mùrmòli /

gùrgòli || gùrbòli / grãbòli; to grãbieje || grãbleje; to dostôwô rãbë / gùbë / zmarszczczy || zmôrszczczy; Łësëna / sëknia sã môrli / gùbùje. Jemù sã ju czësto twôrz gùbùje. Człowiek grãbieje || grãbleje. Łësëna sã mùrmòli / grãbòli. Jegò twôrz sã marszczëła. Tatk sã môrszczi, ùceczë! Ga (*czej*) jegò łësëna sã namôrszczô, tej je czas ùcecac. - *Lz* Ta sëknia nie je za dobrze ùszëtô, bò òna sã gùbùje. Jemù sã łësëna tak gùrgòli jak zymkòwé jabkò. Mòja sëknia lëchò mie lezi, bò sã tak w plecach gùrgòli. Łësëna / sëknia sã grãbòli. Ùwies swòje ruchna do szafë, bò sã (z)mùrmòła. - *Sy* Jemù sã gãba / łësëna rãbùje || rãbòli (òn je na twarzë / łësënie pòrãbòwóny || pòrãbòlony). Òn dostôwô / jemù sã robiã taczé rãbë / gùbë na łësënie. - *Gò*]; **2. o wodzie morza, jeziora: môrlëc sã, grablingòwac – zob. falowac. Por. gniesć (się), zmarszczyć (się), zmarszczony**

marszowy *ad* marszowi; **krok** ~ krok marszowi; **muzyka ~wa** mùzyka marszowô / do marszu / do maszerowaniô

marszruta *f* marszruta *f*, wëznaczonô / zaplanowónô / zamierzónô droga; droga / tur do przeńdzeniô; *Tr*: wanożny tur; plan drodżi jakã chtos zamiérzô przeńc

martwica *f* **1. med** martwica, drãtwizna *f*; **2. min** tuf *m*, martwica *f*

martwić *v* martwic, jiscëc / jadłobic || *arch* jadłowic, kłòpòtac (*lok* || chłò-), trãpic || tròpic (kògò) *arch*; *ew.* niepòkòjic / grëzc / zasmùc(yw)ac (kògò); *ew.* robic / sprãwiac kłòpòt (kòmù), nie dawac (kòmù) pòkù / spòkòju, wërzãdzac / wërzãdzywac (kòmù) przikrosz [to gò môrtwi / jiscy / jadłobi / kłòpòce / tròpi / niepòkòji / grëze / zasmùc(yw)ô; Òn nas môrtwi. Òn môrtwi kògòs. To mie përnã môrtwi, że... *Gò* Jakże të mòzesz tak, dzeckò, starszich martwic. Co të miã wiedno jiscysz? Òna miã wcyg jadłobi. - *Sy* Jegò bële co jadłobi. Òni mù głowã chłòpòcã (*kłòpòcã*). - *Ra* A to mie ni miało martwic. To tegò grafa bar'zo môrtwiło. Co òn ce tak môrtwi? Na dzeckò sã môrtwiła. - *Lz* Òn mie wiedno robi / spròwiô taczé kłòpòtë, że... *Gò*]; **mnie to (ta sprãwa) ~twi (nie daje spokoju)** mie to (ta sprãwa) môrtwi / niepòkòji / tròpi; mie to nie dôwò pòkù / spòkòju; *ew.* mie to drãczy / grëze; mie to grãdzy (cãzi) na sëmienim / na sercu; ~ (**niepokoić, trãpić - o zmorze duszãcej podczas snu, o złym duch, który opętał człowieka, o upiorze przyprawiającym innych o śmierć**) trãpic || tròpic (*Sy*), trãpierzëc *arch* (*Ra*) { 'tròpic' *in* = a) *kùsëc, cygnãc, wãbic do czegò - zob. wãbić*; b) *dodawac aptitu - zob. apetyt*} [*Ròz* diòbël tak długò tròpił jedno dzëwczã, jãz òno ùmarło. Òpi lëdzy tròpi. Mòra / kania gò tròpi (*ò* *człowiekù, chtërnémù sã chce spac*). - *Sy*]. *Por. gnëbić*

martwić się jiscëc sã, kłòpòtac sã, *rzad* martwic sã, *arch* trãpic sã || tròpic sã, frasowac sã; *ew.* przejmòwac sã, òbawiac sã, bòjec sã; miec kłòpòt / strach (ò cos / kògòs), bëc w kłòpòce [òn sã jiscy / kłòpòce / môrtwi / tròpi / frasëje / przejmùje / òbòwiô / bòji; òn mô kłòpòt / strach; òn je w kłòpòce]; *ew.* w *zn.* *zamartwiac się gryżć się: jadłobic sã, grëzc sã, baro jiscëc sã, miec zgrëzotã / jadłobã / jiwier [òn sã jadłobi / grëze; òn mô / zgrëzotã / jadłobã]; ew. w zn. martwić się i złościć zarazem: jiwrowac sã, ùzerac sã, jadłowic sã [òn sã jiwрэje / ùzérô / jadłowi] { 'jiscëc sã' *in* = *zãlëc sã, ùzãlac sã, skarzëc sã; 'martwic sã' in fig = marwic sã, tlëc sã, zólëc sã, słabò sã palëc; 'jadłowic sã' - por. jadowic sã = jiwrowac sã, złoscëc sã*} [Ò co të sã tak baro jiscysz / môrtwisz / kłòpòcesz? Òna sã ò to baro jiscy. Nie jisc(ë) sã / nie môrtw || nie martwi sã ò to. *Gò* Kłòpòtòł sã ò sëna. Ò bële co sã môrtwi. Szëtłòk (*czł. rozdrzëtny*) nie môrtwi sã ò to, co òn wiro bãdze jòdł. Co të sã bãdziesz wiele tim môrtwił. Më sã nie môrtwimë, le jiscymë... - *Sy* Nie jiscë sã! Òna sã tak jiscy, jak zachòrzeje. Bële czegò sã zarò jadłobi. Nie jadłobi sã tak srodze! Chłòpòtòł sã przez całë zëcé swòjima òwcama. Òn mô wiòlgã jadłobã, òn sã grëze. - *Ra*]; **nie martw się o mnie** nie kłòpòc(ë) sã / nie jisc(ë) sã o mie, *rzad*: ni miëj ò mie kłòpòtu /*

strachù; *ew.* niech cebie głowa ò mie nie bòli; nie troszcz(ë) sã ò mie; *ew.* nie zawracôj so mnã głowë [Le sã nie kłòpòc (a. *nie kłòpòcë sã, nie jiscë sã*). *Sy*]; **człowiek martwiący się** kłòpòtnik, jiscoch || jiszczoch *m*; kłòpòtnica, jiscoszczka *f* [Temù kłòpòtnikòwi nic ni mòże rzec, bò òn sã zarò kłòpòce. *Sy*]. *Por.* **troszczyć się**

martwieć *v* martwiec, zamierac, ùmierac, òbùmierac, stawac sã martwim; *ew.* w *zn. drętwieć*: drãtwiec, sztiwniec, mòłknąc, drewniec {‘mòłknąc’ = a) *drãtwiec*; b) *arch milknac*). *Por.* **kostnieć**

martwienie się *v* jiszczenié sã, kłòpòtanié sã, mòrtwienié sã, przejmòwanié sã, jadłòbienié sã, *arch* tròpienié sã {‘jiszczenié sã’ mòże znaczcë téż: *skarżenié sã, ùjiszczanié sã*}. *Por.* **martwić się, troska**

martwo *adv* martwo; *ew.* bez żécégò

martwość, ~wota *f* martwòta, martwiejò *arch*, smierc *f*, brak żécégò {‘martwiejò’ *in* = *pol.* bezwład – *zob.*} [Wszãdze wkòł panowa smiertelnò cuszò, takò martwòta, jakbë całé miasto bëło wëmarlé. *Gò*]

martwy *ad* martwi || *lok* mòrtwi, ùmarli, niezëwi, *niem* dót; **leży** ~ leżi martwi / niezëwi / jak trup / jak ùmarli / jak zabiti / bez żécégò; ~ **zab** martwi zab; ~ **język** jëz martwi jãzëk, martwò mòwa; *ew.* jãzëk ju nieùziwóny / wëmarli, wëmarlò mòwa, mòwa wëszyłò z ùżécégò; ~**wa litera prawa** / ~ **przepis** martwò lët(e)ra prawa / martwi przepis; **sprawa utknęła na ~wym punkcie** sprawa ùtk(nã)ła / ùtarkła w martwim pónkce, sprawë nie jidze (timczasã / dopiérkù) rëszëc z mòla; ~ **sezon** martwi czas / sezón; *ew.* zastój, bezruch *m*, stagnacjò *f*; czas, czej nic sã nie dzeje (w geszeftach / jinteresach); **na wpół** ~ na pół ùmarli; *ew.* wnet ùmarli / niezëwi / zdechli; **zupełnie** ~ czësto martwi / ùmarli / bez żécégò

Martynika *f geo* Martinika *f*

martyrologia *f* martirologiò *f* [ti -gii], cerpienié, mǎczenié || mǎczelnictwò *n*; ~ **narodu** martirologiò nòrodu; ~ **więźniów w obozach koncentracyjnych** martirologiò sòdzewëch w lògrach kòncentracyjnëch

martyrologiczny *ad* martirologiczny (= mǎczenié || mǎczelszi); ~**ne dzieje narodu** martirologicznë dzeje nòrodu

maruda *zob.* **gderacz, guzdrała, guzdraliska, nudziarz**

maruder *m* zaòstańc || zaòstélc, maruder; *ew.* *czł.*, *który nie nadąza z robotami niewërobijòsz m* {‘zaòstańc’ || ‘zaòstélc’ *in* = a) *stòri kawalér* – *zob.* kawaler; b) *zwierzã, a. ptòch co słabò rosce* – *zob.* cherlak} [Niewërobijòsz nigdë ni mòże wëprzińc z robòtą. *Sy*]. *Zob.* **guzdrała, guzdraliska**

maruderka *f* zaòstòwnica, maruderka *f*. *Por.* **guzdraliska**

maruderstwo *n* òpieszałosc, pòmalcznosc *f*, zaòstòwanié, nienadążanié, zaòstaństwò, maruderstwò *n*. *Por.* **guzdranie (się)**

marudnie *adv* **1.** òpieszale, pòmału, pòmalczno, zgniło, bez chãcë / òchòtë do robòtë; **2.** *zob.* **grymasnie, kapryśnie**

marudny *ad* **1.** òpieszałi, pòmałi, pòmalczny, zgniłi, niechãtny do robòtë; - *por.* **guzdraliski**; **2.** *zob.* **grymasny, kapryśny**

marudzenie **1.** *zob.* **maruderstwo**; **2.** **grymasność, kapryśność**

marudzić **1.** zaòstawac, òcëgac sã, robic cos òpieszale, kùstrzëc sã / gniesc sã / bawic sã (z czims); *zob.* **guzdrać się, ociągać się**; **2.** *zob.* **gderać, grymasić, jëzcëc, kaprysić**

mary *pl* marë *pl* - nosze dlò ùmarlëch *a.* pòdstawa trëmë (zarkù); **leżeć na ~rach** lezec na marach / na dëlu, bëc ùmarlim; **ujrzeć kogoś na ~rach** ùdrzec kògòs na marach; **czary-mary** czarë-marë

marynareczka *zob.* **marynarka** **2.**

marynarka *f* **1.** *ogól jednostek pływających a. służba morską, praca na morzu:* marinarka *f*; ~ **wojenna** marinarka wòjennò / wòjnowò, *arch* marina *f* [Jò bëł szterë

lata przë marinie. Lz]; ~ **handlowa** marinarka hańdlowô; **oficer** / **kapitan** / **komandor** ~**ki** òficér(a) / kapitan / kòmandéra marinarczi; *por.* **marynarstwo**; **2.** *żakiet:* wãps, żakét, *lok:* żakert || zëker(t) || zëczer(t) || *arch* żôczert (*Ra*), żak *m*, *zgardl:* żacëskò, żakécëskò *n*; *zdr:* wãpsk, żakétk || żaczétk, żaczertk, zëkerk || zëczerk {‘żak’ *in* = *pol. sieć na węgorze*} [Dzys je lzi o jeden wãps *a.* dzys mòżemë jeden wãps mni obùc (*òceplëto sã*). *Sy*]; **jednorzędowa** / **dwurzędowa** ~ jednorégòwi / dwarégòwi wãps / żakét

marynarkowy *ad* przënòležny do wãpsa / żakétu / żakerta; *ew.* wãpsowi, żakétowi, żakertowi

marynarski *ad* òkrãtniczzi, òkrãcczi, marinarsczzi (|| marënarzczzi) {‘òkrãtniczzi’ *in* = *òkrãtowi*} [Òkrãtnickò || òkrãckò skrzënia. *Sy* Òkrãcczi tuńc. Òkrãcczë zabawë. – *Ra* Marënarzczzi òficér *Bù*]; **po** ~**rsku** *adv* pò marinarskù; *ew.* pò òkrãtnickù

marynarstwo *v* (*praca na statkach morskich*) òkrãtnictwò, òkrãctwò, marinarstwò *n* [‘òkrãctwò’ = *a*) òglowò: *robòta związónò z mòrzã, np. pływanié na òkrãtach, robòta w stoczni itp.*; *b*) = *pol. załoga okrętu* - *zob.*]

marynarz *m* òkrãtnik, maréna, marinôrz (|| marénôrz || -rënôrz) *m*; *rzad, arch:* matroza, marinowi *m*; *ew.* *w zn czł. morza, rybak, zwłaszcza mieszkaniec Półwyspu Helskiego:* mòrzón *m* [tegò òkrãtnika / marénë / marinarza / mòrzana / matrozë / marinowégò; *pl:* ti òkrãtnicë / marénowie / marinarze || -rzowie / mòrzanie / matrozowie / marinowi; *Jò* béł czilenôsce lat za òkrãtnika. Szczeslëwi maréna, co sã dostónie w królestwò rafów, bò tam òn bądze mógl zëc dali, ale òn sã tam w rëbã zamieni i mdze słužil mòrsczi pannie (*syrenie*). Nasz syn je za matrozã we Gduńskù. - *Sy*]

marynata *f* zaprawa, marinata, kònserva *f*, *Tr:* zapròwk *m* - zaprawioné / zaswiézoné / zakònserwòwóné miãso / rëbë / grzëbë / gùrczi *itp.*; ~**ty** *pl* zaprawë, marinatë *pl.* *Por. konserwa*

marynować *v* zapròwiac, zaswiézac, marinowac. *Por. konserwować, zakonserwować*

marynowanie *n* zapròwianié, zaswiéżanié, marinowanié, kònserwòwanié *n*

marynowany *ad* zaprawiony, zaswiéżony, marinowóny [Miãso zaswiézoné dobrze sã trzimò. *Sy*]. *Por. zakonserwowany*

Marysia *f* Marisza, Marika, Mariczka, Marichna, Mari, Marëszka, Mica, Mita, Marina, Marinka, Malita, Marusz(k)a *f*

marzanka: ~ **wonna** *f bot* przãszczka *f*, majewi kwiat

marzanna *f* **1.** *kukła symbolizująca zimę (na Kaszubach obrzęd i wyraz do niedawna nieznany):* marzanna *m*; **2.** *bot* marzanna *m* (*Gò*)

marzanowaty *ad*; ~**te** *pl* marzanowati *ad*; marzanowaté *pl*

marząco *zob. marzycielsko*

marzec *m* strëmiannik (|| strumiannik), strëmianny, marc *m* [Chto seje groch w marcu, warzi gò w garcu, a chto w maju, warzi gò w jaju. *Ce* (*Ra*)]

marzenie *n* marzenié, rojienié, dénowanié, dézowanié, maroczenié *n*, rojitwa (*La*) *f*; *ew.* *Tr:* brzãtwienié, snicé, snienié *n*; *ew.* *w zn mrzonki:* mëkcënë *pl* || mëkcëzna *arch f*, ùrojienié *n* ùrojenia *pl*; **cudna jak** ~ snòżò / piãknò / cëdnò jak ze snu / jak marzenié / snienié. *Por. marzenie, mrzonki, pòlsen*

marzłość *zob. zmarzlina*

marznąć *v* (*zamieniać się w lód a. odczuwać zimno*) miarznąć (*lok* || marznąć) [wym. - rz- jak -ż- -rż-]; *ew.* *w zn. zamarzać:* zamiarzac [to miarźnie / zamiòrzò; òn miòrz || miarznął (|| *lok* mòr’z); òna miarzła (|| *lok* marzła)]; *w zn. ziębić:* zëbnać [Zemia miarźnie. Pòd nogama miarźnie, mdze dobrò sanica. Miòrzł pòd płotã przez całą noc. – *Ra* To dzys miarźnie jakbë lòł. Mie ręce miarzną. Zgniłi gòdò: lepi miarznąć jak robic. - *Sy*]; **nogi mi** ~**ną** nodzi mie miarzną / zëbną

marznięcie *n* miarznienié, zëbnienié *n*; **punkt / temperatura** ~**nięcia** pónkt / temperatura miarznieniô; *ew. w zn. temperatura zamarzania: temperatura zamiôrzaniô*

marzyca *f* bot marzëca *f* (Gò)

marzyciel *m* marzëlc, déna, déza, *arch:* maroczka, marzejón, pùstoch, mëslëcéł; *neol:* rojôcz, brzątwiôrz *Tr*, snijôk *Tr*; *ew. romantik m* [Ju le ju nie dénuj wiący, déno. Lepi, zëbës szedł do robôtë, a nie dézowôł, të dézo. Ten maroczka długò nie gòspòdarził, le wnet zbankrutowôł. Marzëlc nic nie gòdò, le sedzy i marzi. Rzòdkò sã zdarzi, zëbë chłop bëł marzejónã. Pùstoch mëśli ò wszëtczim, le nie ò tim, co pòtrzeba. – Sy Taczi mëslëcéł nie je ani do òwc do brukaniô (*nie nadaje sã ani do òwc*). *Lz*] {‘déna’ = *pol.* a) *Sy: człowiek skłonny do dumania*; b) *La: nudziarz; ‘déza’ – òd niem. „dise(l)n” = pol. „przyprawiać o zawrót głowy” - SEK; ew. por. A. Fredrë: ‘Dyzio marzyciel’ – Dyzio = Dyzma – od gr. dysme = zòchód słuńca*}. *Por.*

fantasta, melancholik, romantyk

marzycielka *f* marzëlcka, déna, déza, *arch:* maroczka, marzejónka, pùstoszka, mëslëcelka; *neol:* rojôczka, snijôczka *Tr*; *ew. romantyczka f* [Nasza Marta to je marzejónka, òna mëśli, że do ni królewicz przëjedze w brice na złotëch kòłach. *Sy*]

marzycielski *ad* marzëlszczi, rozmarzony, romantyczny (- Gò), maroczny *Tr*; *ew. marzący, rojący (ò czims); ew. skłonny do marzeniô / rojeniô / dénowaniô / dézowaniô / maroczeniô / fantazjowaniô || -niégò; ~kie usposobienie rozmarzoné / romantyczné ùspòsobienié*

marzycielsko *adv* marzëlskò, marząco, romantycznie || -nie; *ew. w rozmarzenim; jak w marzenim / w spikù; ~ usposobiony marzëlskò / romantycznie ùspòsobiony / nastawiony*

marzycielstwo *n* marzëlstwò *n*, dénowatosc, dézowatosc *f*; skłonnosc do marzeniô / rojeniô / dénowaniô / dézowaniô / maroczeniô || -niégò (- Gò). *Zob. marzenie*

marzyć *v* marzëc, rojic, dénowac, dézowac, maroczëc *arch, lok:* brzątwic *Tr*; *ew. bëc mëslama dzes dalek, snic [òn snije] {‘dénowac’ in = pol. a) drzemać – zob.; b) czatowac – zob.; ‘rojic’ in = chùtkò ùcekac – por. ‘rojic sã’ ò òwòdach: gromadzëc sã} [Òna le tak marzi. Człowiek marzi, a Bóg darzi (przëstówié). – Sy Dzewka słòdkò marzi. W drodze marził ò swim szczescu. Jak jò so marził, tak mie sã dzeje. To mòże sã nie stónie, jak të sobie marzisz. *Lh, Am (Lz)* Òna le maroczi, jak bë sã nôchùtchi òżenic. Ò czym të tak maroczisz? Nad czym të tak dénjesz? Ju le ju nie dénuj wiący, déno, lepi, zëbës mie przëszedł pòmòc zamiast dénowac. Ju të rojisz, lepi bës zrobił, zëbës szedł do robôtë. Lepi, zëbës szedł do robôtë, a nie dézowôł, të dézo. Gdziez të jes wiedno mëslama, pùstoszkò? - *Sy*]; ~ **o niebieskich migdałach** marzëc / rojic / snic itp. ò niebieskich migdałach. *Por. fantazjowac, myśleć, rozmyśleć, śnić, wymarzyć (sobie), rozmarzyć się**

marzymięta *f* bot marzëmiãta *f* (Gò)

marża *f* handl marża; ~ **detaliczna / hurtowa** marża detalicznô / hurtowô

marżowy *ad* handl marżowi

masa *f* masa *f* – **1.** casto *n*; **(pól)gesta / lepka** ~ (pól)gãstò / lepko / lepnò / klejistò / klejącò masa; *ew. w zn. plastyczna, dająca się formowac: plasticznò masa [Glënowatò masa. Lz]; ~ asfaltowa masa asfaltowò; **2. stwardniała / zaschnięta** ~ scw(i)ardłò || scwardniałò / zaschlò masa (np. szokòlòda, laka); **perłowa** ~ masa perłowò; **syntetyczna** ~ **plastyczna** synteticznò masa plasticznò; plastik *m*; **odlew z ~sy plastycznej / z plastyku** **3.** grëpa, gromada, masa, fóra *f*, rój, szmat *m*, wiele – *zob. ilość, mnóstwo, wiele*; ~ **ludzi / zwierząt / przedmiotów** rzma / ùrna / grëpa / gromada / masa (*ew. chmara / rój*) lëdzy / lëdztwa [Tu bëła wiòlgò masa lëdzy. Ułowilë masã rib. - *Lz*]; ~**sy pracujące** robòcé rzmë / masë; rzmë / masë*

robòtników; **mam ~sę roboty** móm grëpã / masã robòtë; *žart*: móm w / òd diòchła (*a. czarta*) robòtë; **zwartã ~sã** całã / zwiartã masã / gromadã / grëpã / ùrmã / rzma; ~**mi** masama, grëpama, gromadama, rzmama, ùrmama; **4. ~ upadłõsci(owa)** masa ùpadłoscowò; *ew. spòdkòwizna f* – rzeczë pòdstałé pò zbankrutowóny firmie; **5. el** masa *f* – metalowò òbùdowa / kòonstrucjò ùrządzeniò / maszinë; **przewòd pòdłączony do ~sy (do konstrukcji / obudowy metalowej)** *el* przewòd / kabel(k) pòdłączony do masë (do kòonstrucji / òbùdowë metalowi); **6. cãžòr m, wòga, rzad** masa *f*; ~ **želaza / želastwa** masa / fóra / góra (*ew. pl*: masë / fóre / góre) želazła / želastwa [Ten cuch sã sklòdò z piãcdzesãt wagónów, tej lokòmòtiwa mùsi miec przënòležnã mòc, žebë rëszëc z mòla takã masã / taczé fóre želastwa. Gò]; ~ **mięśniowa** masa miãśniowò; **przyrost ~sy mięśniowej** przërost masë miãśniowi

masakra f masakra *f*, pòzabice w trón; *w zn. miazga*: mùždžówka *arch* {‘mùždžówka’ *zob.* marmolada, miazga} [Z niegò le mùždžówka òstała. Sy]. *Por. jatka 4*

masakrować v masakrowac, zabijac (w òkropny spòsòb), mòrdowac, tšec; *ew. mùždžëc*

masakrowanie n masakrowanié, zabijanié, mòrdowanié *n*

masami zob. masa 3

masarnia f masarniò *czech.* || *Tr* miãsarniò *f*, rzeznik, flész *m*, *ew. przeròb miãsa; wyròb kielbas*: kòłbasniò || czòłbasniò *f*

masarski ad masarsczì, miãсны, rzezniczì; *ew. z miãsa; òd rzeznika / flészra; ew. dotyczący kielbas*: kòłbasny || czòłbasny; **wyroby ~rskie** wërobë miãsné / masarsczë / z miãsa

masarz m rzeznik (|| zerznik), flész *niem*, miãśnik (*Tr*) *m*; *ew. rzeźnik specjalizujący się w wyrobie kielbas*: kòłbasnik || czòłbasnik *m*

masaż m masaż *m*

masażysta m masażista *m*

masażystka f masażistka *f*

maseczka zob. maska

maselnica zob. maślnica

maselniczka f maselnic(zk)a, masłownica *f*, *arch* slòz *m* – miseczka / kòpònka / niecka do masła [Pòstaw maselniczkã na stół. Sy]

masełko zob. masło

maser m *elktron* maser *m*

maserowy ad *elktron* maserowi

maset zob. osełka

masielnica zob. maślnica

maska f maska, *zdr* maseczka *f* [Òni mielë masczi przed gãbã. Lz]; ~ **obrzędowa** (stosowana przez przebierańców, gwiazdorów itp.) larwa *f*, *zdr* larewka, *f* {‘larwa’ *in žart* = *twòrz* [Tã larwã to sobie kòždi sóm òskrobie (ògòli). Ła]; ~ **przeciwdymna** maska na dim / òd dëmù *a.* procëm dëmòwò maska; ~ **przeciwgazowa** maska na gaz / òd gazu *a.* procëmgazowò maska, gazmaska *f*; ~ **medyczna / tlenowa** maska medycznò / tlenowò; ~ **strażacka** stražackò (*Tr*: ògniòrzowò) maska; ~**seczka przeciwpyłowa** mas(ecz)ka na kùrz / òd kùrzu / pichù (*ew. procëmkùrzowò*); ~**seczka kosmetyczna** maseczka kòsmeticznò; ~ **woskowa / gipsowa / pośmiertna** maska wòskòwò / gipsowò / pòsmiernò; ~ **samochoðu (pokrywa silnika)** maska aut(oł)a (wiekò mòtóru); **zedrzcë komu ~kë** zedrzcë / zerwac / zjac || zjic z kògòs larwã; *ew. pòkazac kòmùs czim chtos pò pròwdze je; człowiek z ~ã (przebieraniec, np. na weselu) stròszk, maszka *m* – *pl*: stròszcë, masczi*

maskarada f maskarada, przëstròwa *f*, przëstrojениé sã za kògò; *ew. maskòwi bal* [Przëstròwa w rëbòków. Sy]

maskaradowy *zob. maskowy*

maskotka *f* pùpùlka, maskòtka *f*, pliszewò pùpka

maskować *v* maskòwac (cos) – zakrëwac / òkrëwac / przëkrëwac cos, żebë sã nie wëróżni(w)afò; ùpòdobniwac (cos) do òtoczeniégò [òn to maskùje / zakriwò / ùpòdobniwò]

maskować się **1.** *ubierać maskę obrzędową a. na bal maskowy*: larwòwac sã, maskòwac sã; *ew. w zn. przebierać się w jakiś strój*: przestrojiwac || *rząd* przestrawac / przezeblakac sã za cos [òn sã larwùje / maskùje / przestrojiwò || przestrówò / przezeblòkò]; **za~ się** zalarwòwac sã (*Lz*), zamaskòwac sã; założëc so / nasadzëc so larwã / maskã; **2.** a) maskòwac sã, ùpòdobniwac sã (np. farwama / kòlorama) do òtoczeniégò; przëdblekac sã w farbã || farwã òchronną; b) *fig* tacëc / krëc / chòwac / czajic sã

maskowanie *n* maskòwanié – zakriwanié / òkriwanié / przëkriwanié czegòs, żebë sã nie wëróżni(w)afò; ùpòdobniwanié do òtoczeniégò

maskowanie się **1.** larwòwanié / maskòwanié sã; *ew. przestrojiwanié / przestrówanié / przezeblòkanié sã za cos*; **za~ się** zalarwòwanié / zamaskòwanié sã; założënié so / nasadzenié so larwë / masczi; **2.** a) maskòwanié sã, ùpòdobniwanié sã (np. farwama / kòlorama) do òtoczeniégò; przëdblekanié sã w farbã || farwã òchronną; b) *fig* tacënié / krëcë / chòwanié / czajënié sã

maskowy *ad* maskòwi, larwòwi; **bal** ~ maskòwi bal (*Lz, Tr*); *ew. w zn. bal przebierańców*: bal przestrojélców / przestrojińców

maskujący *ad* maskùjący; **kolor ~, barwa ~ca** kòlor maskùjący, farwa maskùjącò

maskulinizacja *f* maskùlinizacjò *f* [ti -cji] – **1.** òpanowanié przez chłopów jaczi wietwi żëcëgò; **2.** nadòwanié czëmùs znank chłopsczych

masło *n* masło, *zdr* masełkò, *zgr* masłëszcze || -skò *n* [Nie dac sobie masła z chleba zdrapac. Szëkac chleba z masłã (ò *czł. niezadowolonym ze swòjégò dotëchczasowégò stanowiska i zòróbkù*). Wińc z masłã na sùnészko (*pòstãpic głupie*). Miec serce z masła (*mítczé*). Miec ręce z masła (*niezrãczné, słabé*). Żebë krowë dôwaië tłësté, żòlté masło, dają jim dzewiãc rozmajitëch żòltëch kwiatów, zerwónëch z dzewiãc różnëch miedzów. Co za snòzé, swiézé masełkò! Dóm tobie, dzeckò chlébka z masełkã. To masłëszcze nie je do jedzeniò. Masło, co przez rzëc trzasło (*lëché masło*). Masło sã roztrzasło (*zabrakło masła*). Chléb z masłã gò rozpiérò. Chléb bez masła, to jak chłop bez wása. To nie je tak letkò jak chleba z masłã zjesc. Dac le mù chleba z masłã, tej òn mdze jòdł, ale robic nie. – Sy Chùdémù ë sadło z masłã nick nie pòmòże. *Ra*]; ~ **rzadkie** brëzlëna, brëzgòcëna, brëzgòlëna, bruzgòwina, rzupòtka, drzësta *f*, klaks [Ûczerniała klaksu. Sy] {‘brëzgòcëna’, ‘rzupòtka’ *in* = *kòł / błoto na drogach*; ‘drzësta’ *in* = *chilawica, sraczka*; ‘klaks’ *in* = *pol. a) kleks*; b) *dzban z szerokim dnem*; c) *krowieniec*}; **robić** ~ czerniac / robic masło; **twarde** ~ cw(i)ardé masło; *ew. masło brzëdzy sã chleba (masło nie chce sã dac rozsmarowac)*; ~ **roslinne** roscënné } roscënowé / sztëczné masło, margarina *f*; **idzie jak po ~śle** jidze jak pò miedle / masle; **żyć jak pączek w ~śle** žëc jak pączk w masle Sy; **(po)smarować chleb ~łem** (pò)smarowac chléb / chleba masłã; *arch* (pò)maslëc [Na se swé chleba (*Òna sobie swój chléb*) dobrze masli. Białka dzecóm ùrznãła grëbé sztëczy chleba a je pòmaslëła. - *Lz*] {Sy: ‘maslëc’ = ò *krowie: dawac mlékò – lok* [*Naja krowa dobrze masli. Sy*]}

masłowaty *ad* masłowati

masłownia *zob. maślarnia*

masłowy *ad* masłowii; **drzewa ~we** drzewa masłowé; **fermentacja ~wa** fermentacjò masłowò; **kwasy** ~ kwas masłowii

masochista *m* masochista *m*

masochizm *m* masochizm *m*

mason *m* farmazyn, masón, *ew.* wòlnomùlôrz *m* [tegò -zyna, -sona, -larza; Bùdowac jak farmazyn (*wcyg bùdowac*). *Sy*]

masoneria *f* farmazyństwò *n*, masoneriô [ti -rii], *Tr:* masonizna *f*; *ew.* wòlnomùlarstwò *n*

masoński *ad* farmazyńszi, masońszi; *ew.* farmazynów, masónów; *ew.* wòlnomùlarszi

masować *v* masowac || masérowac; *ew. żart:* miągòléc

masowanie *n* mas(ér)owanié; *ew. żart:* miągòlenié *n*

masowiec *m* żeg masówc [tegò masówca]

masowo *adv* **1.** *w wielkiej ilości:* masowò, baro wiele; w trëmąda, całima fórama / masama; ~**wo produkowany** masowò produkòwóny / wëròbióny; ~**wo sprzedawany** / **kupowany** masowò sprzedòwóny / kùpióny; ~ **łowiony** / **odławiany** / **poławiany** masowò łowiony / òdłòwióny / pòłòwióny; *zob.* **ilość, mnóstwo, wiele**; **2.** *gromadnie (o ludziach, zwierzętach):* rzma *a.* rzmama, grępą *a.* grępama, ùrmą *a.* ùrmama; *zob.* **gromadnie**

masowość *f* masowòsc *f*; ~ **produkcji** masowòsc produkcji; ~ **świadczeń socjalnych** masowòsc świòdczeniów socjalnèch / spòtecznèch

masowy *ad* masowi – **1.** wèstąpùjący *a.* produkòwóny masowò, tj. we wiòldzi tèlkòscè / jiloscè / we wiòldzich seriach; przeznaczony dlò wiele lédzy / dlò tzw. mas(ów); **produkcja** ~**wa** masowò produkcjò; **wyrób** / **artykuł** / **towar** ~ wërób / artikùł || -kel / towòr masowi (wëròbióny / produkòwóny masowò / na skalã masowã – *zob.* **masówka**); ~ **zbyt** / **popyt** masowi òdbèt / pòbiér; ~**wa sprzedaż** masowò (s)przedòż; **na skalę** ~**wą** na skalã masowã; **środki** ~**wej informacji** strzòdczi / spòsobè / nòrzãdza masowi jinfòrmacji; pùblikatorè, media *pl*; **kultura** ~**wa** kùltura masowò; **2.** *el* doticzący „masè” – całoscè kòstrukcji; **przewód** / **kabel** ~ *el* przewód / kabel masowi; przewód, chtèren łączy jakãś czãsc ùrzãdzeniô / maszinè z „masã”, tj. z kòstrukcją

masówka *f* masówka *f* – **1.** wiòldzè zéńdzenié, òglowé zebranié wszètczych mieszkãnców òkòlégò abò robòtników całi firmè – tipòwé dlò krajów rzãdzonech przez socjalistów (kòmunisticznèch *a.* nòrodowèch); **2.** a) produkcjò masowò; b) wèrobè masowé – rzeczè produkòwóné na skalã masowã, we wiòldzich jiloscach / tèlkòscach

master *m sp* master *m*

mastodont *m zool arch* mastodont *m*, òrt przedpòtopòwégò słonia

masturbacja *f* masturbacjò *f* [ti -cji], ònanizm *m*, *pot* branzlowanié sã – zaspòkòjiwanié pòpãdu seksualnégò przez drażnienié włòsnèch nòrzãdów płcowèch

mastyka *f* mastika *f*, miészónka klejów, lakrów itp. służącò do wèpełniwaniò nierównoscy w drewnie

mastyks *m* mastiks *m*, wòni(aj)ącò zèwica

mastyksowy *ad* mastiksowi; **drzewo** ~**we** drzewò mastiksowé; **klej** / **werniks** ~ klój / fernys mastiksowi

masyw *m* masyw *m* – **1.** wiòlgò, masywnò brèła czegòs, np. masyw pałacu / katèdrè / òkrãta || -tu / lasa || -su; **2.** *geol* ~ **skalny** / **górski** / **centralny** masyw kamisti / gòrszi / centralny

masywnie *adv* masywno || -nie; ~ **zbudowany** masywno zbùdowóny

masywność *f* masywnosc || -nota *f.* *Por.* **krępość**

masywny *ad* masywny; masyw; *ew.* mòcny, fèst *niem.*, grèbi, cw(i)ardi [Masywné bùdinczi. - Bù]. *Por.* **krępy, ogromny, tęgi**

maszcik *m* masztk, maszcëk, drażk *m*, môłi / malinczi maszt [Cëz nóm pòmògą drażczy (*môłé masztë*), czej më grótë (*grótu*) ni mómë. *Sy*]; ~ **z chorągiewką** maszcëk z chòrądzewką. *Por. maszt*

maszerować *v* maszerowac (|| -szé- || *arch* marszerowac) [òni maszerëją; Ò ósmi òn maszerowól precz. *Lz*]. *Zob. iść, marsz*

maszerowanie *n* maszerowanié *n*, marsz *m*

maszkara *f* **1.** *kobieta nieładna*: maszkara, szantrapa *f*; **2.** *głowa kozła używana w pochodzie maszkar w okresie gwiazdkowym*: métëk *m* {*por.* ‘maszka’ *f* (‘maszci’ *pl*) = „stròszk” („stròszcë” *a.* „kùlajcë” – *strëch i baba*) = *pol.* „przebierańcy” *na weselu*} [tegò métëka; Biéj na górã, tam pòd balką je métëk, znies gò na dól, je czas z gwiozdką *jic. Sy*]; **3.** *straszna zjawa*: stròszk, mùmòcz *m*, ùkòzka *f.* *Por. maszkaron*

maszkarada *zob. maskarada*

maszkaron *m* *archit* maszkaron *m*, element dekòracyjny: głowa lëdzkò *a.* zwierzãcò ò gãbie / pëskù przerazlëwie wëkrzëwiony(m), stosowóny w bùdowiznie gòtikù, renesansu i barokù

maszop *m* maszop *m*, rëbòk nòležący do maszoperii

maszoperia *f* maszoperiò || -rëjò *f*, maszopstwò *n*, spółka rëbackò i hańdlówò [Òn bël szëprã przë maszopstwie. *Lz*]

maszopski *ad* maszopszi [Maszopskò *narada. Lz*]; **spółka ~ka** spółka maszopskò; **związek** ~ związk maszopszi

maszt *m* maszt *m* [Żògle rozpiãté na masztach òpiéralë sã wiatróm jak mòglë. Bez linów nòlepszi maszt sã nie òstoji. Jak maszt skrzëpi, a szëper rzëpi, czas dodóm. – *Sy* Las wspaniałi twòrzã mama przed òknama masztë. *Dh*]; **główny / najwyższy** ~ **na statku** grót *m*, główny / wiòłdzi maszt [Ze złómionym (*złómónym*) grótã më dalek nie ùjachómë (*ùjedzemë*). *Sy*]; **mały, mniejszy** ~ *zob. maszcik*; ~ **z koszem** maszt z kòszã / z bòcónym gniòzdã (*Gò*); **szczyt ~u** wtop *m* [Òd wtopù do bùrtë jidã linë, co pòdpiérają maszt. *Sy*]; **osada ~tu** spór *m*, òsada masztu; *ew. w czòłnie, na jeziorach – deska z otworem na maszt*: kòb(ë)ła (*Sy*), kòbëlnica *arch (sti, Lz)* [tegò spòru, ti kòb(ë)lë; Spór, to je dzura w chtërny stoi maszt. Wsadz maszt w kòbëłã i załòz zòdzël. - *Sy*]. *Por. maszcik*

masztalerstwo *n* kòniarstwò *n* (*Gò*), zarząd kòniarni, nad’zór nad kòniarnią (kòńszim chlëwã na majątkù)

masztalerz *m* kòniòrz (*Gò*), szef kòniarni, starszi nad parobkama òd kòni w kòniarni (w kòńszim chlëwie na majątkù) {‘kòniòrz’ *in = lubòtnik kòni – zob. koniarz*}

masztowiec *m* masztówc *m*, masztowi òkrãt; **jedno~** jednomasztówc; **dwu~** dwamasztówc; **trój~** trzëmasztówc; **cztero~** sztëremasztówc; **pięcio~** piãcomasztówc. *Por. masztowy*

masztowina *f* leśn masztowi(z)na, drzewò do masztów

masztowy *ad* masztowi [Masztowi kòsz. *Lz*]; **jedno~ / dwu~ / trój~** jednomasztowi / dwamasztowi / trój- *a.* trzëmasztowi [Dwamasztowi / trzëmasztowi òkrãt. Jednomasztowi fòrtich. - *Lz*]. *Por. masztowiec*

maszyna *f* maszina *f* [Terò jò móm w kùchni maszinã (*do szëcò?*). *Lz*]; ~ **parowa / elektryczna / rolnicza / stolarska** maszina parowò / elektrycznò / rolniczò / stolarskò; ~ **do szycia** maszina do szëcò || -cégò; ~ **krawiecka / wieloczynnościowa** maszina krawieckò / wieloczynnoscowò; ~ **dziewiarska** wiãzarka *f*, maszina do wiãzeniò; ~ **drukarska** maszina drëkarskò; ~ **do koszenia / młócenia** maszina do seczeniò (*zbòzégò* || *zbòzò*) / do draszowaniò (*ew. do młóceniò*), draszmaszina *f*; ~ **do zgniatania** prasa, zgniòtarka (*Gò*), *Tr*: gniotnica *f*; ~ **do pisania** maszina do pisaniò || -niégò; ~ **do liczenia** maszina do liczeniò;

ew. kalkùlatòr, kòmpùter *m*; ~ **do koszenia trawy** maszina do seczeniô trôwë -
zob. kosiarka

maszyneria *f* maszineriô [ti -rii] *f*; ew. mechanizm *m*, ùrządzenié *n*

maszynista *m* maszynista *m*

maszynistka *f* maszynistka *f*

maszynka *f* maszinka *f*, mólô maszina; ew. aparat, przërząd *m*; ~ **gazowa / spirytusowa** *zob. Kuchenka*; ~ **do golenia** aparat / maszinka do gòleniô; ~ **do strzyżenia** maszin(k)a do (strzëzeniô) włosów; ~ **do mielenia mięsa** maszinka do (młócô || mieleniô / krąceniô) miãsa

maszynopis *m* maszynopis *m*

maszynownia *f* maszynowniô *f*

maszynowo *adv* maszinowò; ew. maszyną, za pòmòcą maszinë; ew. mechaniczno || -nie, automaticzno || -nie; **rzecz wykonana** ~ rzecz wëkònónô / zrobionô / wëprodukòwónô maszinowò / na maszinach

maszynowy *ad* maszinowi; ew. automaticzny; **wyrób** ~ wërób maszinowi (ew. fabriczny), w procëmku do rãcznégò; **karabin** ~ karabin maszinowi; **ciężki karabin** ~ cãzczi karabin maszinowi (ckm.); **lekki (ręczny) karabin** ~ letczi (rãczny) karabin maszinowi (rkm.); ew. automat; ew. pistolet / pistól maszinowi; **robota** ~wa maszinowô robòta

maszynoznawstwo *n* maszinoznòwstwò *n*, wiédzô ò bùdowie i fónksnérowanim maszinów; *Tr*: maszinowiédzô *f*

maścić *v* **1.** (*kosmetyka*) smarowac mascą / smarą, mascëc, namaszczac, òmaszczac, pòmaszczac; ew. mazac [Òna sobie włosë òlëwã mascy. Co dzëń òna se włosë pòmaszczô. - *Lz*]; ~ **ranę maścią gojącą** smarowac / mascëc / namaszczac renã (*a. bòlącë*) mascą / smarą gòjącą [Czej chto so òpòlił rãkã, tej òn mùsi jã namaszczac òlëwã. Niasta mie co dzëń tą mascą rãkã namaszczô. - *Lz*]; **2.** ~ / **omaszczać / okraszać potrawy** (*zaprawiać jedzenie mięsem, tłuszczem, śmietaną itp.*) bònìc, krasëc, òbòniwac, òkraszac, (do)dawac òbònã / òkrasã (do pòłniô / zupë / bùlew) [òn bònì / krasy / òbòniwô / òkròszô; òni bònìã / kraszą / òbòniwają / òkròszają; Głód nòlepi bònì. Doma gapã kraszą, a jak przinãdã midzë lëdzy, to panów grają. Krasëc mòze dwa razë, ale nié solëc. - *Sy*]; *por.* **omaścić, omasta**; **3.** smarowac masłã, *arch* maslëc [Na se swë chleba (*Òna sobie swój chléb*) dobrze masli. *Lz*] {*Sy*: ‘maslëc’ = ò krowie: dawac mlékò – lok [*Naja krowa dobrze masli. Sy*]}

maściowy *ad* mascowi; **podłóże** ~we pòdłóžé mascowé

maść *f* **1.** smara, masc *f* (smara / masc gòjącô) gòjidło *n*; ew. mazëdło *n* [Nasmarowòł w jegò renã jaczës biólé mascë. *Lz* Chòdzysz z nim (*z tim wrzodã*) tëlë dni, spròbùj sobie przëložëc jinszą masc Gòjca (*pol. znachor*) mie dól taczé gòjidło na mòjã chòrà noga, że òna sã òd razu zazëła (*zagòjila*). - *Sy*]; **szara** ~ szarô smara / masc, szaré gòjidło; **2.** farba || -wa *f*, kòlor *m*; **koń** ~ci **ciemnobrązowej** cemnòbruny kón, kón cemnòbruny farbë || farwë

maślacz *m* maslòcz *m*, òrt wina

maślak *m* bot pãpk, pãpòr, gãsy pãpk, maselnik, maslòrz, maslòk *m*; *pl*: pãpczi, pãpòrë, maselniczi, maslarze, maslòczi {‘maselnik’ *in zob.* maślarz} [We Watkòwi chòjnie rosło wiele pãpków. Gò Nalòzł kòszik maslarzów w lese. *Sy*]; ~ **sitarz** rzeszotk *m*; *pl*: rzeszotczi; ~ **pstry** krowiëlc *m*; *pl*: krowiëlc

maślanka *f* maslónka, lok maslówka, kwaslónka *f*, kwasné mlékò, czerznioné mlékò [Òni jedlë bülwë z maslónką. Płaczac robił minã jak kòt do maslònczi. - *Lz* W maslówce są jesz maslënë (*gruželczi masła*). Czejbë wa mia maslówkã, jò bë sã napił. Wlëjże mie jesz òd ny kwaslònczi, òna je takò swiëžô. Më dzys

mómë bülwë z kwasnym mlékã na pòłnië. Jô bë sã kwasnégò mléka napił, czejbë wa mia. - Sy] {‘masłówka’ in = ôrt jabków; ‘maslónczy’ in = bot: mlécze}

maślany *ad* maslany, masłowi, maselny *arch* {‘maslany / masłowi / maselny’ w zn. a) pòchòdzący òd masta, zrobiony z masta; b) pòdobny do masta, mitez jak masto; c) żòłti, krémòwi, we farwie masta} [Masłowi hańdel. Pón mô maslané rãce. Maslany kłòbùk (*kapelus*z). Maselnô kròsa (*farwa*). Lz Miała na se maslanã sèkniã i kapelus. Òna chòdzy w taczim masłowim płòszczu. - Sy]

maślarka *f* **1.** *handlarka skupująca nabiãł:* *f* maslòrka, maselnica, masłowò, żart maselka, mlécznica, *zdr* mléczniczka, mléczòrka || mlékòrka (*arch sli:* || mlócznica, *zdr* -czka) *f*, hańdlòrka mlékã i wërobama mlécznyma, np. masłã, twòrogã {‘maselnica’ in = a) krowa, co daje wiele masta; b) dojnò krowa; c) bot mlécz, dmùchnik, *pol. mniszek lekarski*; ‘mlécznica’ in. = a) krowa dojnò; b) żart: kòbiéta z wiòldzima piersama; c) *astr Droga Mlécznò*}; **2.** *specjalistka od produkcji masta w mleczar*ni: maslòrka *f*

maślarnia *f* maslarniò *f* – òddzél mléczarni, fabriczi wërobów mléczëch

maślarski *ad* maslarsczy; **maszyny** ~skie maszinë maslarsczé; **przemysł** ~ przemëst maslarsczy; **zakład** ~ firma / fabrika / przetwòrniò maslarskò

maślarz *m* **1.** *handlarz skupujący nabiãł:* maselnik, maslewnik, maslòrz, masloch, żart maselk; *ew.* mlécznik *m* – *zob. mleczarz* {‘maselnik’ in = *pol.* a) drążek, którym wybijają masto w maselnicy – *kasz. czerzniòk*; b) bot mniszek *pospolity*, *mlec*z; c) bot grzyb maślak; d) *zool motyl bielinek, cytrynek*; e) *jaskier kosmaty* – in *kasz. masełkò*} [Maslewnik przinòdze a jò jesz nie bądã miała masta na czas. Jegò òjc bëł maselniczim (*maselnikã*). Sy]; **2.** *specjalista od produkcji masta w mleczar*ni: maslòrz *m*

maślnicia (**maselnica**, **kierzanka**) *f* (*urządzenie do robienia masta*) czerzenka, *arch* wréna, żart: dërda, derdownica, dërdówka *f* [Jak czerzenka masta nie dô, tej bietka (*klepka w bec*zce a. w *drewn*iany czerzence) ju napewno nié. Sy] {‘dërd(ownica)’ / ‘dërdówka’ in = a) gãs; b) òsoba chòdzącò drobnym krokã i pòdrëgiwającò przë jidzenim; c) człòwiek gadatlëwi; d) ‘dërdë’ *pl* / ‘dërdówka’ *f* - *biegùnka, chilawica*} [Nòlepszò czerzenka je z chòjowégò abò danowégò drewna, tej masto dobrze smakò. To masto smakò za czerzenkã (*nie smakò*). Roztłuc jak masto w czerzence (*sprac / zbic na kwasné jabkò*). - Sy]; *kij z krążkiem w ~cy w kształcie bec*zutki czerzniòk *m*

mat *m* **1.** *bez połysku:* mat – *zob. matowy, matowość*; **2.** *w szachach:* mat *m*; **dać komu** ~a dac kòmùs mata; **szach i** ~ szach i mat; **3.** *stopień w marynarce:* mat *m*; *ew.* pòmòcnik bósmana

mata *f* mata; *ew.* plecónka ze słómë, *Tr:* lesëca *f* {‘mata’ in = *pol.* a) *arch* matka; b) maca *zob.*; ‘lesëca’ = *pol.* a) *parawan, ścianka ze słomy, chroniaca na polu od wiatru i deszczu, in. kasz: cyszónka, cyszokòpa, schróniò, zòstawa, zaszcit*; b) *przenośny płot, którym odgradzają owce na pastwisku*}; **słomiana** ~ słomianò mata [Słomianyma matama òkriwają swiëzi bëton, czej je mròz. Gò]

matacki *zob. kłamliwy, oszukańczy*

matactwo *zob. machlojka (~jki), oszustwo*

matacz *zob. kłamca, oszust*

mataczenie *zob. machlojka (~jki), oszustwo*

mataczyć *v* **1.** krãcëc, mãcëc, plãtac, machtac, pëzglac [òn krący / mący, plące / machtò / pëzglò]; **2.** *zob. oszukiwać*; **3.** *zob. kłamać*

matador *m* matadór *m* [tegò –dora], biòtkòrz walczący z bikama

matczyn(y) *ad* matczy / matczyn(y) || -tczën(y), *rzad:* mateczny; *ew.* mëmczin, nënczin [Matczé kòlano je nòmitszé (*nòmiałczészé*). Matczé zelé (*mëlëca, pol. melisa*).

Matczin pòskròbk (*mëminsynk*). Jes të matczëno dzeckò? Mateczny krewny. – Sy Matczé serce. Matczin majątk. Matczëno dzeckò. - *Lz*]; ~**ne serce** matczëno / matczé / mateczne serce; serce matczy [*Matczé serce. Lz*]; ~**na chust(k)a** matczëna chùst(k)a [To jesz je matczëna chùstka. *Sy*]; **trzymać się ~nej sukni (~nego fartucha)** trzëmac sã matczëny sëkni / matczinëgò fartucha / *czitla. Por. macierzyński, mamin(y)*

matczysko *zob. matka*

mateczka *zob. matka, mama*

matecznik *m* **1.** *miejsce wylëgu zwierzyny w głëbi lasu:* matecznik *m* (*Gò*); *ew. gniòzdo, kùlniskò || -szcze, schronienié n, zòchòwa arch f; ew. schòwa, tacówka, skriwka f, dodóm m, mól / nòrt schronieniégò; ew. głãbòczy las, głãbòkò knieja [Ne (òne) mają tam swòjã zòchòwã, te rëbë. Ru];* **2.** *specjalna komórka w ulu, dla matki (królowej) pszczoł:* matecznik *m* [*Czej pszczołë ni mają matczy, tej jima miodownik (pszczolòrz) przëgòtëje ramkã na matecznik. W matecznikù wëklëje sã nowò matka. - Sy*]

matematycznie *adv* *matematycznie || -nie, rzad rechùnkòwò; ew. w spòsòb matematyczny / rechùnkòwi / wëliczony; ~ udowodniony* *matematycznie || -nie dokòzóny (a. ùdowòdniony), dokòzóny w spòsòb matematyczny*

matematyczny *ad* *matematyczny, rzad rechùnkòwi; zadanie (-nia) / ćwiczanie (-nia) / tablice / rozwiązanie (-nia) ~ne* *zadanié (-nia) / czwiczanié (-nia) / tòblëce || tòfle / rozwiązanié (-nia) matematyczné*

matematyk *m* *matematik m; zdolny / wybitny / wybitnie uzdolniony* ~ *wëbitny matematik, wëbitnie (a. nad zwëk / nadzwëczajno / òsoblëwie / niebiwale) zdolny (a. ùzdolniony) / ùtalentowóny matematik; marny / lichy* ~ *marny / lëchi / słabi matematik*

matematyka *f* *matematika f; ~ stosowana* *matematika stosowónò; wyższa* ~ *wëzszò matematika; zdolność (-ci) do ~ki* *zdolnosc(ë) / ùzdolnienié (-nia) (ew. zdatnosc / talent, szëk) do matematyczi*

matematyzacja *v* *matematizacjò f [ti -cji], matematizowanié n, przedstawianié / ùjmòwanié / wëròzanié czegòs spòsobama matematycznama*

matematyzować *v* *matematizowac, przedstawiac / ùjmòwac / wërazac cos w spòsòb matematyczny*

materac *m* *matraca (|| madraca) f, pl: matrace; ew. w zn siennik wypchany słomã: sztrózak m [Òna mò matracã w łózkù. Lz]; ~ dmuchany (powietrzem / na powietrze)* *matraca dmùchónò (pòwietrzim / lëftã / na pòwietrzé / na lëft); włosienny* *włosowò matraca; ~ z gãbki* *matraca z gãbczi; ~ z pierza* *zob. piernat*

materacowy *ad* *matracowi n*

materia *f* **1.** *materiò || -ria (|| arch -rëjò) [ti -rii]; ew. rzecz, substancjò f [ti -cji; pl: materie, rzeczë, substancje; świat materii (materialny) i ducha (duchowy)* *swiat materii (materialny) i dëcha (dëchòwi); wyższość / górowanie / przewaga ducha nad ~riã* *wëzszosc / górowanié / przewòga dëcha nad materiã; por. materiał; 2. sprawa, materiò f, pl: rzeczë, sprawë; w tej ~rii* *w ti sprawie, w tëch / nëch sprawach / rzeczach; delikatna* ~ *delikatnò sprawa, delikatné sprawë; 3. zob. materiał, tkanina; 4. zob. ropa*

materialista *m* *materialista m*

materialistyczny *ad* *materialistyczny; ~ pogląd* *materialistyczny pòdrzatk, materialistycznò nõdba; ~na postawa* *materialistycznò pòstawa; ~ne nastawienie* *materialistyczné (ew. zmaterializowóné) nastawienié [Materialistyczné nastawienié (patrzenié le na zòróbk, na pieniãdze, kòrzësc materialnã) je òdwrotnoscã nastawieniò altruistycznégò / pòstawë bezjinteresowny. Gò]*

materializm *m* materializm *m*; ~ **dialektyczny** / **historyczny** materializm dialektyczny / historyczny

materialny *ad* materialny – **1.** złożony z materii; *ew.* konkretny, dotikalny, maklewny, widzalny; **zasoby ~ne** zasobë / rezerwë materialné; **bogactwa ~ne** bôgactwa materialné; **strata ~na** strata materialnô; strata jaczi rzeczë; **2.** pieniãzny, *rzad* dëtkôwi; *ew.* majątkôwi; **środk** **~ne** strzódczi materialné, zasobë pieniãzné; *ew.* pieniãdze, dëtczi; *zob.* **kapitał**; **byt** ~ bët materialny [Królowie prëscy (*prësczi*) bët materialny swôjêch pòdwładnëch pòdnieslë. *Ce*]; **podstawa ~na** pòdstawa materialnô; **~ne zabezpieczenie** materialné / majątkôwé zabezpieczenie

materiał *m* materiôł, sztof *niem. m*, *ew. lok:* doczëzna *f* { ‘doczëzna’ *Sy* = rzecz ‘do cze’ (do czegòs) *jesz przëdatnô, wëbrónô spòmizdë stôrëch tóklów*} [tegò materiału; *pl:* materiałë, tëch materiałow; Kamienie, to je nôlepszô doczëzna na fùndameńta. Doczëznã do mùrowaniô jô móm. - *Sy*]; **~(y) budowlany (-ne)** materiôł bûdowlany / materiałë bûdowlané; materiôł / materiałë do bûdowni / bûdacji / bûdowaniô; **~ły konstrukcyjne** materiałë kòstrukcyjnë; ~ **deficytowy** materiôł deficytowi (*ew.* trudnodostãpny, trudny do dostaniô / kùpieniô / zdobëcô / zeżorganiô); ~ **rzadki / rzadko występujący** materiôł rzôdczi / rzôdkò wëstãpùjący – *ew.* rzadzëzna *f* (– *zob.* **rzadkość**); ~ **tekstylny (tkanina)** materiôł tekstilny, sztof, materiôł *m*, tkanina, *przest* materiô (|| -rëjô) *f*; **jedwabny** ~ jedwôbny materiôł / sztof; jedwôbnô materiô || *arch* -rëjô; ~ **opałowy** òpôł *m*; *ew.* materiôł òpałowi, rzeczë (np. drewniané), co sã nadôwają na òpôł / do pòleniô; ~ **palny** materiôł palny; ~ **łatwopalny** materiôł łôtwòpalny; ~ **niepalny / ogniotrwały** materiôł niepalny / ògniotrwały / wëtrzymali na wësokã temperaturã / na gòrãco / na òdzin; ~ **pędny / paliwo (benzyna / ropa / olej napędowy)** pãdny / napãdowi / *Tr:* (na)nëkòwny materiôł *m*; palëwò *n* (benzyna / ropa / òlëj napãdowi / nanëkòwny; ~ **wybuchowy** materiôł wëbùchòwi; **wada ~łu** wada / fela materiału / sztofù; ~ **ochronny** materiôł òchronny; **~ły apteczne** materiałë / artikùłë || -tikle aptëczné; ~ **papiernicze / piśmienne / biurowe** materiałë / artikùłë || -tikle papiórowé / pismienne (*a.* pismieniowé) / biórowé; **~ły przewodowe i izolacyjne** materiałë / artikùłë || -tikle przewodowé / kablowé (kable, kabelczy) i jizolacyjnë / *Tr:* izolérné; ~ **literacki (temat, np. na książkę)** materiôł leteracczi (temat, np. na ksążkã); **z niej byłby dobry materiał na żonę dla ciebie...** to bë (*a.* to bë tak) bëła dobrô biãka dlô ce(bie)...; òna bë sã nadôwa(ła) na biãkã dlô ce(bie)... *Por.* **artykuł(y), materia, rzecz(y), surowiec, towar(y)**

Mateusz *m* Mateùsz *m* [tegò Mateùsza]; **św.** ~ **Ewangelista** Ewanielista (autór pierszi Ewanielii) swiãti Mateùsz; **Ewangelia według św.** ~sza Ewanieliô wedle swiãtegò Mateùsza. *Por.* **Maciej**

matka *f* matka; *rzad:* mac, mata *arch f*; *zdr:* matëszka || *lok* matuszka, matinka, matineczka, *rzad:* matul(k)a; , *arch sli:* macerza, macynka (*Lz*) *f*; *zgr (z polit.):* matczëskò || -szcze *n* { .mata’ *in* = *pol.* a) *maca* – *miara objëtości*; b) *mata* (*plecionka*) } [Jô jem z tobã krewny? – Në, bò mòja matka (*a.* mëmka) i twòja matka, to bëłë dwie matczy (*a.* mëmczi). *żart Gò* Jedna matka ùżëwi sëdmë sztëk dzecy, ale sëdmë dzecy czasã ni mòże ùżëwic jedny matczy. Mòja matka ju dôwno nie żëje. Jesz matce za mlékò nie zapłacył, a ju sã chce żenic. Matkò i córkò! (*cëż sã nie dzeje!*) Tak długò dzecë trzòskùją, jaż matka schwòcy za chawkã. Matczy jedzą òstatczy. Spierzã ce na kwasné jabkò, że ce nie pòznô włòsnô matka. Òd matczy nie bòli. Ù matczy kòzdi glòdczi. Jesce wë chòrò, matinkò? Jô jesz pamiãtajã (-*tóm*) Witkòwã matinkã. Czejże matineczka przëjedze do nas? Czejżë matula nas terò nawiedzy? Żebë nóm matulka jesz długò żëła. Nasza kòchanô matuleczka. Mëckóm (*tuszkòwianóm*) ùmarła matuszka... - *Sy* Nasza miłò matka. Ù matczy jô móm wiòldzë bòlenié (*móm kłòpòt z matką?*). Ji macynka ju dôwno ùmarła. - *Lz* Matula

sã ceszi. *Dh* Mòja mac. *Ra*] {‘matëszka’ *in = pol.* a) *an:* macica; b) *ból w podżebrzu kobiety – zob.* kolka; c) biedronka (*matuszka-kruszka*); d) *stara bulwa ziemniaka (in kasz: macónka, matczónka)*; ‘mac’ / ‘matka’ *in = pol.* królowa pszczól}; **młoda** ~ młodô matka; *rzad:* pierwòszka, pierwiòstka *f* {‘pierwiòstka’ *in krowa pò pierszim òcelenim*}; **królowa** ~ królewô matka; **Matka Boska / Boża** Matka Bòskô / Bòzô [Matka Bòskô nie òpùscy. *Matkò Bòskò, co sã dzeje! Klucze Matczy Bòszi (bot primùlka, pol. pierwiosnek).* - *Sy Nòswiãtészô Matka. Lz*]; ~ **chrzestna** matka chrzestnô; *ew.* kmòterka *f*; **nadzieja ~ką głupich** nòdzeja matką głupëch; *Tr:* chto sã na kògòs spùscy, tegò Pón Bóg òpùscy; **potrzeba ~ką wynalazków** pòtrzeba matką wënalòzków; *ew.* czej ju ni ma radë, tej trzeba sobie samémù radzëc *Gò*; ~ **przełożona klasztoru** matka przełożonô klòsztoru; **przybrana** ~ przëbrónô matka, *zart* matka bez bòlescë; **spadek po ~tce** *zob.* spadek. *Por.* **mama**

matkobójca *m* matkòbójca, *Tr:* matkòmòrdòrz *m*

matkobójczy *ad* matkòbójczy, *Tr:* matkòmòrdarsczy

matkobójstwo *n* matkòbójstwò, matkòmòrdarstwò *n*

matkować *v* matkòwac, mëmkòwac || nënkòwac, *arch* macowac, sprawiac matkã [Òna bë mie chcała nënkòwac. *Sy*]

matnia *f* **1.** (*zakończenie sieci w kształcie worka*) matniô, macëca (*zdr* macëczka) *f*, kùtel (*zdr* kùtelk), miech *m*, macëczné jadro [Matniô bez skrzydlów to jak kalëka bez rãków. Smieje sã òstatny, chto mô ribczy w matni. Chłop bądze spòł i ciebie, ribkò, w matni miòł. Rëbòcë wëjimalë (-elë) rëbë z macëcy (-cë). Macëcã grzëchów zaniesc (*jit do spòwiedzë*). Rëbòcë wëcygalë prawie niewòd, w miechù bëto pełno rib. Wãgòrz włòzł w miech. Wãgòrz sã jaż w miechù zatrzmò. Jaż sã kùtel rwòł, tëlë më dostalë rib. *Sy* Ju sã matniô pòkazëje. *Dh*] {‘macëca’ *in = pol.* macica *an*; ‘miech’ = *pol.* a) *wór, worek*; b) *zob.* miech}; **zwężenie przed matnią** gardło, serce *m* [Kòzdò matniô mô gardło, co sã sercã nazëwò. *Gò*] **2.** *sytuacja bez wyjścia:* matniô, klòtka, klamka *lok f*, klëszcze *pl*, sydlò *n*, kòzy róg, nóz na gardle; *ew.* *sytuacja trudna:* biëda, cesniô *f*, druk *niem. m*; **znaleźć się w** ~ bëc / nalezc sã w matni / w klòtce / w klamce / w klëszczach / w sydle / w biëdze / w cesni / w drukù; dac sã zagnac / zanëkac w kòzy róg; miec nóz na gardle (*a.* miec pistól przëstawiony do głowë); *ew.* nie widzec niżòdnégò wiñscò, ni miec (na cos) niżòdny radë [Jò sã nalòzł w taczi klamce, że jò sã ni mógł z ni wëdostac– *Sy*]; **rzucać się jak ryba w ~tni** cëskac sã / rzëcac sã jak rëba w matni [Cëskò (*a.* *cyskò sã / rzucò sã*) sã jak rëba w matni. *Sy*]; **nie dam się zagnać do ~ni** nie dóm sã zagnac w kòzy róg, stòrëgò lësa tak chùtkò w klòtkã nie wsadzysz (*Sy*)

matniowy *ad* matniowi, macëczny, kùtlowi, miechòwi – doticzający matni (macëcë / kùtla / miecha) przë niewòdze

matolek *zob.* głupek

matolkowaty *zob.* głupawy, głupi, tëpy

matować *v* **1.** matowac – nadawac czemùs (np. farbie) matowi / zmatowóny òdcëń; pòzbawiac (czegòs) pòłiskù / blaskù / lsnieniò / skl(ë)nieniò; **2.** w *szachach:* dawac kòmùs mata

matowanie *n* nadòwanié (czemùs) matowòscë / matowégò òdcënia, robienié (czegòs) matowim / nielsniącym / nieskl(ë)niącym

matowany *ad* matowóny, zmatowóny; *ew.* nielsniący, nieskl(ë)niący, nie(b)łiszcący; *ew.* o szkle: mlëczny, matowóny, zmatowóny nieprzezërny || nieprzezdrzëlny

matowiec *v* matowiec, robic / stawac sã matowi

matowienie *n* matowienié *n*

matowo *adv* matowò

matowość *f* matowòsc; *ew.* brak pòliskù / blaskù / skl(ë)nieniô; *ew. w zn. nieprzejrzystość:* nieprzezérnota / nieprzrezdrzélnośc *f*

matowy *ad* matowi, *rzad* mat; ~**wa farba** matowô (nielsniącô / nie(b)lisczącô / nieskl(ëni)ącô) farba / -wa (*arch:* krôsa); *ew.* farba, chtërna pò wëschniãcym nie lśni / nie skl(ë)ni sã / nie swięcy sã / nie (b)lisczci sã; ~ **odcień** matowi òdcéń; **fotografia** / **zdjęcie na ~m papierze** fòtografiô / òdjimniãcé / òdjimk na matowym papierze; **żarówka** ~**wa** matowô / mlécznô żarówka (*Tr:* swięcówka); ~**we szkło** matowé / mléczné / nieprzezérné (*ew.* zmatowóné) s(z)kło; ~ **głos** / **ton** glëchi / tãpi / przëtãpiony / przëglëszony / przëdëszony / przëdãpiony / zdëszony / zdłôwiony głos / tón; *ew.* mało zwãczny / bezzwãczny głos / tón; głos bez blaskù {‘przëdãpiony’ = *zamglony – jakbë òd głos z kòcła – òd „dãp” niem. = para, ropa (w kòcle)*}. *Por.* **matowany**;

matówka *f fot* matówka *f*, matowô rutka s(z)klanô służącô do nastôwianiô òstroszczë w aparatach fòtograficznëch

matriarchalny *ad* matriarchalny

matriarchat *m* matriarchat *m*

matrona *f* matróna *f*, starszô białka

matryca *f dr* matrica, *ew.* sztãca *f* {‘sztãca’ *in. Sy:* narzędzie do wycinania zębów w pile lub usuwania z niej „szczyrca”, czyli międzyzębia}; ~**ce linotypowe** matrice linotypowé; **jak spod (jednej) ~cy** jak spòd (jedny) matricë / sztãcë; *ew.* na jeden wzór, jednégò tipù / mòdła

matrycować *v* matricowac

matrykulować *v* matrikùlowac, zapisëwac do miarë

matrykuła *f* matrikùła *f*

matrymonialny *ad* matrimònialny; *ew. Tr:* żëbnny; **biuro ~ne** matrimònialné / żëbné bióro; **zamiar (cel) ~ny** zamiar / cël matrimònialny / żëbnny; *pl:* zamiarë / cële matrimònialné / żëbné

matuchna *zob.* **matka, mama**

matula *zob.* **matka, mama**

matura *f* matura *f*, egzamin dozdrzelałoscë || -lotë [Maturã na piecu zdôł. *La*]

maturacja *f* maturacjô *f* [ti -cji], dozdrzelëwanié *n* - dozdrzelëwanié sëra, wina itp.

maturalny *ad* maturalny, dozdrzelałi; **egzamin** ~ egzamin maturalny / dozdrzelałoscë; **świadectwo ~ne / dojrzałości** świadectwò maturalné / dozdrzelałoscë

maturzysta *m* maturzista *m*

maturzystka *f* maturzistka *f*

matusia *zob.* **matka, mama**

matuzalemowy *ad* matuzalemòwi, wiekòwi, baro stòri, starëchny; ~ **wiek** matuzalemòwi wiek

Mauretania *f* Mauretaniô *f*

Mauretania *m* Mauretańczik, Mauretón, Maur *m*; *pl:* Mauretańczicë, Mauretanowie || -tani(e), Maurowie

mauretański *ad* mauretańszci

mauszel *m karc* mauszel *m* [wym. małsz-] – òrt grë w kartë; **grać w ~la** grac w mauszla, mauszlowac [Mauszla grają / robią. Mauszlëją bez dëtków. – *Lz*]

mauzer *m mil* mauzer *m* [wym. mał-] – tip karabina / pistólu

mauzoleum *n* mauzoleùm *n*, mònumentalny grobówc

mawiać *v* mawiac, pòwiadac gadac, gòdëwac [òn mòwiô / pòwiôdô / gòdô / gòdiwô; Òn le ò sobie ë swòjèch sprawach mòwiô. Òn bòdôj miôł mawiac... - *Lz*]. *Zob.* **mówić**

mazać *v* mazac, smarowac; *por.* **maścić**; ~ **smarem** / **tłuszczem** / **farbą** / **smołą** / **blotem** / **czekoladą** mazac / smarowac smarą / tłuszczã / farbą || -wą / smòłą / kałã

(a. błotã) / szokòlòdã [Matka dzecóm szmòłt na chléb maże. Òna mazòł łoju na skòrznie a gò rozmazòł. Lz]; ~ / **wymazywać (gumką tekst napisany ołówkiem)** mazac, wëmazëwac (gùmką tekst napisóny òłówkã / blifkã) [òn maże / wëmazëje || wëmazywò]

mazać się mazac sã, smarowac sã; ew. swinic sã, brëdzëc sã, zobòtac sã, nuzlac sã, trzepac sã, czapac sã. Por. **brudzić się**

mazak *m* mazòk *m* [tegò mazaka, tim mazakã; *pl*: mazaczi; tëch mazaków] – **1.** òrt pisadła, długòpisa do robieniò grëbëch sztrichów; **2.** pãzel || pañzel; **3.** szczot(ecz)ka do bótów {*kasz.* mazòk' *lok* = *drobny deszcz, mżòwka*}

mazanie (się) *n* mazanié, smarowanié; ew. swinienié, brëdzenié, czapanié (sã) *n*

mazanina *zob.* **mazanie**

mazany *ad* mazóny, smarowóny [To nie pisóné, le mazóné. Lz]

mazdajizm *m relig* mazdajizm *m*

mazepa *zob.* **mazgaj**

mazerować *v* mazerowac, malowac jimitacjã żëłów drzewa

mazerunek *m* mazerënk *m*

mazga(i)ć się czëbic (*lok* || kiébic), płakac; ew. beczec || bleczec, skrzeczec, skrzekòlëc, sknërczëc, skãczëc; ew. jic / zbierac sã na płacz / becz; {'czëbic' = *pol.* *płakać, beczëc, mazać się*; 'czëbic sã' = *pol.* *wykrzywiać twarz tuż przed płaczem*} [Ò co czëbisz? Nie czëb, bò ni môsz ò co czëbic. Ju të sã czëbisz. - Sy]. Por. **grymasić**

mazgaj *m* czëba (*lok* || kiéba), bleczk, płaczk, skrzeczk, sknërcz, skãczk *m*

mazgajowość *f* òbleczalosc, płaczlëwòsc, òskrzeczalosc *f*

mazgajowaty *ad* òbleczali, płaczlëwi, òskrzeczali

mazgajstwo *zob.* **mazgajowość**

maziarz *m* maznik (*Lz*), smarownik *m* {*por.* 'mazëch' = *pol.* *brudas*}

mazidło *n* mazëdło, smarowidło *n*, maz, smara *f*; ew. *zgardl*: czap, kòł *m* [Òna tak chòdzy jak mùcha w mazy. *Ra*]. *Zob.* **błoto, breja**

mazisty *ad* mazësti (*Lz*), smarowny. Por. **lepki**

mazur *m* **1.** (*taniec*) mazur *m*; **2.** Mazur *m*

mazurek *m* **1.** *muż* mazurk *m*; **2.** mazurk *m*, kùch z migdałama (*mandlama*)

mazurkowy *ad* mazurkòwi

mazurow(at)y *ad* mazurow(at)i

mazurski *ad* mazursczzi; ~**kie jeziora** mazursczë jezora

mazurzenie *n* jëz mazurzenié – wëmòwa tipù *scotka, zona*, zamiast *szczotka, żona*

mazurzyć *v* jëz mazurzëc – nie rozeznawac *s, z, c*, òd *sz, ż, cz*

mazut *m chem* mazut *m*

mazutowy *ad* mazutowi

maż *zob.* **mazidło**

mażnica *f* maznica *f*, statk do mazëdła / smarë / ew. smòlë

maściciel (-ka) *zob.* **intrygant, intrygantka**

maścicielski *zob.* **intrygancki, podstępny**

maścicielstwo *zob.* **intryga, podjudzanie**

mać *v* mǎcëc [òn mǎcy; wa mǎcyta; nie mǎc || nie mǎcë! Znëkòj gǎsë z rzëczy, bò jò sã chcã kǎpac, a òne tǎ wòdǎ tak mǎcǎ. Sy Ju wicy nie mǎcë tegò mléka. Òna mie wòdǎ mǎcy. - *Ra*]; ~ **komu w głowie** mǎcëc / mieszac kòmù w głowie, ew. zawracac kòmù czims głowǎ [Michòł sã nie żeni, le tim dzeùsóm te głowë tak mǎcy. Sy]. Por. **bełtac, intrygować, podjudzac**

mać się mǎcëc sǎ [to sǎ mǎcy; Mie sǎ tak w òczach mǎcy. Nasze przëjacelstwò ze sǎsadama zacząłò sǎ mǎcëc, òdkǎd Jòzcë przëcygnǎlë do wsë. – Sy Tu na tim mòłu wòda sǎ nôbarzi mǎcy. *Ra*]; **maći mi się w głowie** krǎcy / mǎcy mie sǎ w głowie

mąciwoda *zob. intrygant, intrygantka*

mączasty *zob. mączysty*

mączka *f* mączka *f*; ~ **ziemniaczana** mączka *f*, bùlwòwò mączka; *kraftmél niem. m* {‘kraftmél’ = *pol. krochmal*; ‘mączka’ *in* = a) *miałczy piòsk*; b) *drobny deszcz* – *zob. mżawka, por. mąka*; c) *priszczę na kòstce ù kònia*; d) *żart / żłośl: młênôrz* – *por. mącznik*} [Ùgòtuj mączkã, bądzemë mączkòwalë (-welë) piérzã. *Sy*]; ~ **cukrowa** cëkrowi pùder, pùdercëczër *m*

mączlik *m zool* mączlik *m* (*Gò*) - òrt plëskwiòka

mącznica *f* **1.** *skrzynia na mąkę w młynie: mącznica f, kòrëto do mączy* [Òn sã ceszi jak mész w mącznicy. *Lz* W mącznicy jò tëlë maczi ni móm, ale pòzdòj le, jò ce dóm resztã z pëtla. *Sy*]; **2.** mącznica, *zdr mączniczka f*, w młënie dzura jakã sëpie sã mąka; **3.** ~ **lekarska** *bot błotnica f* {*kasz. ‘mącznica’ in* = *pol. a) zool zimnica* – *lok*; b) *odmiana mączystych gruszek*}

mącznie *adv* mączno || -nie

mącznieć *v* mączniec, stawac sã / robic sã mączny; **kartofle ~ją** bùlwë mącznieją / robiã sã mączné

mącznik: ~ **młynarek** *m zoo* mącznik, mąkówc, kòwòl *m*, szczipówka *f* [Mącznik to je bąk, co żëje w mące. Czòrny bąk w mące to je kòwòl. - *Sy*] {‘mącznik’ *in* = a) *miech òd mączy*; b) *żart: młênôrz*; c) *drobny deszcz, mżówka* – *por. mączka*}

mączność *zob. mączystość*

mączny *ad* mączny (*por. mączysty*); ~**ne potrawy** mączné pòtrawë; mącznò jòda / strawa; mączné jedzenié / jestkù, *rub: mączné żercé, mączny fùter*; ~ **handel** *zob.*

mąka (handel mąką)

mączniec *m bot* gãsò stopka

mączystość *f* mączëstosc, mącznosc, *rzad* mąkówatosc *f*

mączysty *ad* mączësti, mączny, *rzad* mąkówati [Te bùlwë pò ùgòtowanim sã taczé mączné. *Gò* Mączësté tëfle (*bùlwë*). Mączné bùlwë. *Lz* Mączësti brzòd. Zòrno je mączësté, z nim je czas do stodołë. - *Sy*]

mądrala *m* mądrala, mądrzela (*lok: || -éla || -drzala*), *rzad* mądròl, mądròla, przemądrzëlc, mądrozsk *m*; *ew. mądròlka f*; *ew. lok: rzecznik (Sy), przekùròter, mądrobrzësznik m*; *ew. chtos przemądrzali / głupiemądri* {‘rzecznik’ *in lok: = a) czł. òbrotny, mądri*; b) *czł. co lubi sã chwalëc*; c) *czł. przebiegli / chitrzëla, kòmbinator*; ‘przekùròter’ – *por. ‘wëkùròdca’ lok = pol. żartowniś, figlarz*} [To je richich mądrala, òn gòdò mądrze a robi głëpstwa. (*Bù?*) *Lz* Të sã nie dogòdòsz z tim mądròlã. *Ra* Temù mądralowi wëdaje sã, że òn wszëtczé rozëmë pòzjòdł. Mądrozccë nosa zadzërajã wëzi chmùr. Taczi smòrkòla, a taczi mądrzela. Widzyta wa tegò mądrzalã. Z przekùròtrã të sã nie dogòdòsz. Co ten przekùròter pòwié, to jò ju dówno wiém. Czej ten rzecznik to ju rzekł, tej to sã mdze mùszało zgadzac. Ùdòwò mądrobrzësznika, chòc za dëtka ni mò rozëmù. - *Sy*]

mądraliński *m* mądralińszci, mądrzelowati (*La*) *m. Zob. mądrala*

mądralińska *f* mądròlka, mądrozka, mądralińskò, *lok: przekùròterka, mądrobrzësznica f* [Òzenił sã z mądròlkã – mdze miòł głupé dzecë. *Ra* Takò z cebie mądrozka, a tegò nie wiész? Przekùròterka chce bë wiedno nòmądrzëszò. Dobrze, że ta przekùròterka ju szła, bò móm fùl ùszë ji mądroscë. Të mądrobrzësznico mòsz tëlë rozëmù w głowie, co mòje bestré celã w ògònie. - *Sy*]. *Zob. mądrala*

mądralstwo *n* mądralstwò (*arch sli*) *n*, mądrawanié (*sã*) [To bëła ta sztròfa za twé (*twòje*) mądralstwò. *Lz*]

mądrościowy *ad* mądroscowi; **księgi** ~ *bibl* ksądzi || *arch* knédzi mądroscowé [Jò lubiã czëtac nómili ne ksądzi mądroscowé. *Gò*]

mądrość *f* mądrośc; *ew.* rozëmnota *f* [ti mądroścë; te mądroścë, tëch mądroscy | -sców; Û stòrèch mądroścë a ù dzecy pròwdë szëkòj. *Lz* Człowiek sã ùczy mądroścë do sami staroscë. To je sama mądrosc òd knòpa. - *Sy* Głupi (*człowiek*) mądroścë szëkac nie ùmieje. *Ra* Mądrosc je jednym z darów Dëcha Swiätégò. Człowiek wiòldzi mądroścë. Mądrosc przëchòdò z wiekã... òd trëmë / zarkù. - *Gò*]; **źródło ~ci** zdrój / zdròdło / czerpiskò wiëdzë / mądroścë [W ksążkach je czerpiskò mądroścë. *Sy*]; ~ **życiowa** mądrosc zëcowò, *ew.* rozëmnota *f*, rozsądk *m*; **wygłaszać swoje ~ści** *ir* – *zob.* **mądrować się**; **zab ~ści** slédny zab; *ew.* zab mądroścë. *Por.* **roztropność**

mądrować (się) mądrawac (*sã*), *rzad:* mądrzëc (*sã*), wëmądrzac (*sã*) // wëmądrzëwac (*sã*), *lok* przekùròtac *sã*; *ew.* wëgłaszac swòje mądroścë / mądrawinë, òdkrëwac (*dòwno* òdkrëté) Americzi [òn (*sã*) mądrëje / mądrzi / wëmądrz(iw)ò / przekùròtó; òn wëgłòszò / òdkriwò; Ju të zòs mądrëjesz (*a. mądrëjesz sã*). Ju të zòs wëmądrziwòsz (*wëmądrzòsz sã*). Sedzelë w karczmie i mądrawalë (-*welë*). Chòc mù jesz za ùszama nie wëschłò, całi wieczòr z nama sã przekùròtòł. – *Sy* È glëpc mądrëje, czej mù sã w taszã naleje. *Ra* Niemi chce gadac, chromi chòdzëc, slepi widzec, a glëpc mądrawac. (*Ce, Dh?*) *Lz*]

mądrawanie się *n* mądrawanié *sã*, mądrzenié *sã* *n*, mądrzelowatosc *f*; **wyniki / owoce ~nia się (mędrkowania)** mądrawinë *pl*, nibë mądroścë, „złoté mësle” [Biëj le ze swòjima mądrawinama! Nie chcã czëc twòjèch mądrawinów. Ju le nas nie czestuj twòjima mądrawinama. – *Sy*]

mądry *ad* mądrzi; *w zn.* rozsądny, roztropny: rozëmny; *w zn.* przebiegły, przemyślny: òbmëslny, przebiegły, chitri, **na** swòje mądrzi, mądrzi **na** swój spòsòb *a.* dlò swòji kòrzëscë (*por.* **roztropny**) [Òni chcą wiedno bëc ti mądrzi (*a. tima mądrima*). Të, a ten mądrzi wa jësta dwaji (*złosl. ò czł. przemądrzałim*). Lepi mądrégò pòtkac, a glupégò wëminac. Mądrémù ùstąpi || ùstap, glupémù wëbaczë. Z mądrim nieprzëjacelã prãdzy sã dogòdòsz, jak z glupim przëjacelã, Mądrzi z lewi stronë *a.* mądrzi w piãce (*niemądrzi*). – *Sy* È glëpc mądrzi, czej pòznò, czegò mù felò. *Ce, Ra* Czejbë òn nie bëł taczi glupi, to bë bëł czësto / dosc mądrzi. *Gò*]; **jaki ~!** wej le / hewò le, jaczi mądrzi!; **(naj)mądrzejszy** (*nò*)mądrzësz; ~**drej głowie dość dwie słowie** mądrzi głowie dosc **na** słowie / pò słowie; *Tr:* mądrémù sygnie rôz rzec; ~ **Polak po szkodzie** mądrzi jak baba pò jòrmarkù (*ò czł., co przegapił wòzną sprawã*); *ew.* mądrzi Pòlòch pò szkòdze; *Tr:* szkòda uczi; **lepiej z ~m (coś) zgubić, niż z głupim znaleźć** lepi z mądrim (*cos*) zgùbic, niż (*a. nigle / jak*) z glupim nalezc; lepi z mądrim ùmrzëc, jak z glupim zëc (- *Sy*)

mądrzący się *zob.* **przemądrzały**

mądrze *adv* mądrze (|| *lok* mądro); *ew.* *w zn.* rozsądnie: mądrze, rozëmno; *ew.* sprytnie, przemyślnie: mądrze, òbmëslnò, chitrze [To të mądrze zrobił. Jak ten pies na cebie mądro zdrzi. - *Sy* Të to jes mądrze pòmësłòł, ale glëpi zrobił. *Ra* To të jima mądrze rzekła / òdpòwiedza. Jak to dzeckò ju mądrze gòdò. - *Gò*] **(naj)mądrzej** (*nò*)mądrzi [Na drëdzi rôz zrobiã mądrzi. *Sy*]

mądrzëc *v* mądrzëc (*lok* || mądrzëc), robic *sã* mądrzësz, nabierac rozëmù, *rzad:* zmądrzëwac [òn mądrzëje / robi *sã* mądrzësz / zmądrziwò; Widzã, że coròz barzi mądrzëjesz. *Sy* Niejedny lëdze nigdë nie mądrzëją. *Gò* Na stòré lata mądrzëje. *Ra* Głupi nawet na stòré lata nie mądrzëje. *Lz*]

mądrzenie (się) *zob.* **mądrawanie (się)**

mądrzyć (się) *zob.* **mądrować (się)**

mąka *f* mąka, *zdr* mączka *f*, *zgr* mączëskò, mączëszczë *m* [Plińce z mączzi (*pol. naleśniki*). Z tegò mączëska bądze òdewstałi chlëb. Trzãsc sã jak mączka w młinie (*ò czł. z ògròzka*). - *Sy* Pòjachòł do młëna za mąką. Miech mączzi. Chlëbòwò mąka. *Lz*] {‘mąka’ *lok* = *tëz:* *zòcërka*}; ~ **pszenna / żytnia** pszëno / zëtnò mąka; **razowa** ~

żarnowô / żarnô / żarnistô / rżanô / razowô / prostowô / kasprowô / szrótowô mąka; ew. cemno / czorno mąka; kasprówka *f* (*Ra*) – zob. **razowy**; **pytlowana (bardzo mialka)** ~ pętlowónô (baro mialkô, mialkò zmłotô) mąka [Pętlowónô mąka je drogszô jak kasprówka. *Ra*]; **dobra** ~ dobrô / bëlnô / zdarnô || zdarznô mąka {‘zdarznô mąka’ - mąka, z *jaczi chléb sã napewno „zdarzi” (ùdô), tj. wińdze dobri, smaczny*} [Tacji zdarzny mączy më ju dôwno ni mielë, jak ten rôz. Chléb sã zdarził, bô mąka bëła zdarnô. - *Sy*]; **z tej ~ki nie będzie chleba** z ti (*a. z ny*) mączy chleba nie mdze / nie dô; z te(gò) nick nie mdze; to je próznô robôta / prózné / (na)daremné staranié; **może z tej ~ki jeszcze będzie chleb** mòże z ti mączy jesz bądze chléb / jesz dô chleba; mòże z ti mączy bądze chléb, a mòże i kòłôcze (*jesz cos wicy*) (*Sy*); **handel mąką** mączny hańdel, hańdel mąką; *arch Lz*: mączniczi (-niczi) hańdel, mączniczô lôda, mącznictwò *n*; **dawny handlarz mąką** mącznik *m* [Mąka je tańszô w Słëpskù ù mącznika jak ù nas, ù kramarza. *Lz*]; **powalać (się) ~ką** ò(b)mączëc (*sã*), òtrzepac (*sã*) mąką [Béł të we mlinie, że të sã tak òbmączył. Òdéndzë – rzekł kòminiôrz do młénarza – bô mie òtrzepiesz. - *Sy*]; **powalany ~ką** ò(b)mączati / ò(b)mączony, òtrzepóny mąką [Nasz młénôrz wiedno chòdzy òbmączony. *Sy*]; **pruszyć ~ką** mączëc, sëpac / pòsëpiwac mąką, rozsëpiwac / *zart* rozsewac mąką [Uważôj, miech mączy, zatkni dzurã słomã. *Sy*]; **rzeszoto do ~ki** rzeszoto do mączy, mączëdło *n* [W naszym mlinie je dobrô mąka, bô tam są dobré mączëdła. *Sy*]; **worek od ~ki** miech òd / do mączy / na mąką; mącznik *m*, mączny miech [Wëtrzësë ten mącznik. Tak sã òbrócô jak mączny miech abò jak mącznô bülwa (*lëchò tańcëje*). Głupi jak mączny miech. Mącznym miechã chlapli || chlapniãti (*głupkòwati*). - *Sy*] {‘mącznik’ zob. mącznik}. *Por. mączka*

mą *m* mą, *zdr* mątk; ew. *zdr* mączëk *m*, mączëzna *f* {‘mączëzna’ *f a*) = mątnô wòda; b) bürda, zamiészanié– zob. burda, zamët} [tegò mątu / -tkù, ti mączëznë; w tim mące, w ti mączënie; W tim piwie / winie na dnie je përnã mątu. Tegò mątu ju nie żałuj, le gò wëlij précz! *Gò*]; ~ (**zamët**) **w głowie** mą / mączëzna / zamącenié w głowie [W głowie mą. *Lz*]. *Por. fusy, męty, mącić, mętny, muł*

mątew(ka) *f* mątew, *zdr* mątewka *f*, miészòk, kòzełk *m* [Wez mątew i rozbij to zbiéróné mlékò. Nòlepszô mątewka je z kòrzenia. Wez kòzełka i pòkrãc zòcérkã. *Sy* Krãc mątewkã. *Lz*] [‘mątewka’ *in fig = pol. a*) intrygantka; b) sosna krzywa, kartłowata}

mątw *f zool* mątw *f* || *Tr*: mątnik *m*, sepia *f* – òrt głowònożnicë, chtërna pòdrażnionô rozléwô z grëczołu czòrnã cecz (sepiã)

maż *m 1. męczyzna żonaty*: chłop, *rzad*: maż, *zdr* mążulk, mączëczk; ew. òddóny, slëbnik *arch*; ew. *pieszcz, żona o swym męzu*: mòjink, mòjiczk, mój chłop(ùl)k *m* [tegò chłopa / slëbnika / mąż(ulk)a; Białka nòlezi do chłopa, a chłop do białci. Dobrô żona to mąża kòrona. Mój slëbnik ju dôwno nie zëje. - *Sy* Królówô jacha wprost do swégò mąża. *Lz* Swòjémù òddónémù miłosc przësygała. *Ra* Në jak tam twój mążulk, je ju zdrowszi? *Gò* Mączëczkù, dze të jes biwòł? *Ra*]; **wydawać za ~ żenic**, *rzad*: wëdawac za maż (*Gò*) [Òjc zeni sënów, nënka córczi. *Ra* Dzys òni ju drëgã córkã żeniã / wëdówają za maż. *Gò*]; **wydać za ~ òżenic**, *rzad*: wëdac za maż (*Gò*), *zart* òkòpërlëc; córkã pòd czepc / pòd hùwã dostac {‘hùwã’ zob. czepiec, mitra} [Jima nòbarzi chòdzy córczi pòd hùwã dostac. *Bù*]; **wychodzić za ~ żenic sã**, *rzad*: wëchòdzëc za maż, czepic sã, jic pòd czepc / pòd hùwã, *zart a. złośl*: kòpërlëc sã, partolëc sã [Da(ł)a czëc, zëbë sã chca żenic. *Ra* Dercowa Léna bądze sã wnet czepiła. - A skądka je ten przëczepnik (*kawalér*)? Òb jesëń nówicy dzëwczãt sã partoli. - *Sy*]; **wyjść za ~ òżenic sã**, wińc za maż (*Gò*), òczepic sã || *lok* naczepic sã, jic pòd czepc, *zart a. złośl*: òkòpërlëc sã, òpartolëc sã; ew. dostac chłopa, wzac so chłopa [Òna sã òżeniła na dobri flach (*mól, gòspòdarstwò*). Òżeniła sã do Darzłëbia.

- *Ra* Kòmédiô z wiesołama. Pòłowa dzéwczãt ze wsy (*wsë*) naczepiła sã latos. Mòja nôlepszo drészka sã ju òzeniła. Nie bójta sã, wa sã jesz wszëtczé òpartolita. Òna sã lëchò òpartolëła. Chòcbë jã òjc òzłocył, to òna sã jednak nie òpartoli - za swój pësk, za swòje wrota wiecznie rozchlastlé. - *Sy* Òna so wzã(ła) chłopa z miasta. Òna dosta dobrégò chłopa. - *Gò*]; **ona pragnie / marzy (już) wyjść za** ~ òna ju teskni do czepca / / chce pòd czepc / ju mësli ò czepcu (- *Sy*) *ew.* òna pragnie / marzi sã òżenic / bëc ju żeniałò / białka / wińc za mąż (- *Gò*); **powychodzić za** ~ pòżenic sã, pòwëchadac / wińc za mąż (*Gò*), *rzad:* wëżenic sã, pòwëżenic sã; *ew.* dostac chłopów [òne sã pòżeniłë / pòwëchòdałë / wësłë za mąż; Òne wszëtczé dostałë dobrëch chłopów. *Gò*]; **powydawać za** ~ **córk** pòżenic / pòżeniac / -niwac córczi; pòwëdawac córczi za mąż; *arch:* córczi pòd hùwã dostac [Jima nôbarzi chòdzy córczi pòd hùwã dostac. *Bù*]; **wychodzenie za** ~ żenienié sã, czepienié sã, wëchòdzenié || wëchòdanié za mąż (*Gò*) [Të sã ju wnet doczekòsz czepieniégò, mòja córkò. *Sy*]; **2. mężczyzna ogólem:** chłop, *rzad:* mąż *m* {‘dobri mąż’ = *rôjca, rajk, dewòstãbca, pol. swat*}; **prawy / przebiegły** prawi / chitri (a. przebiegli) mąż [To je prawi mąż. Mąż chitri jak wąż. - *Sy*]; ~ **stanu** mąż stanu, *Tr:* państwòwnik *m*; ~ **boleści** *bibl* mąż bòlescë *Gò* [Zgardzony i òdepchłi przez lëdzy, mąż bòlescë, òswòjony z cerpieniem. *Gò (bibl Iz)*]; **jak jeden** ~ wszëtcë, wszëtcë razã / naròz / wespół, wszëtcë jak jeden / (co) do jednégò; *ew.* całą gromadã, całim karnã / ùrmã. *Por. chłop, małżonek, mężczyzna*

mchowaty *ad* mechòwati, meszati, meszësti, *zdr* meszkòwati; *ew.* pòdobny do mechù / meszkù [Nasze łączci robiã sã mechòwaté, bò më jich długò nie gnojilë. Meszkòwaté włosë. - *Sy*]

mchowy *ad* mechòwi, z mechù [Mechòwé kòrzònczi. Mechòwé pòslanié. - *Ra*]

mdleć *v* mglec (*arch* || mdlec), òmglewac (*arch* || -mdl-); *rzad:* mòłknąc, metlec; *ew.* w *zn. słabnąć:* słabnąć, stawac sã / robic sã mer / mét || met / szlap; *o roślinach, z braku wody:* mglec, òmglewac, metlec, wiãdnąc {‘mòłknąc’ *in zob.* drëtwiéc, milknąć; ‘metlec’ - *zazw:* ‘zmetlëc’ - *zob.* zastãbnąc, zwiãdnąc; (*tëz:* ‘zmetlałi’ = òmglałi, zwiãdli)} [òn mgleje / òmgléwò / metleje / mòłknie / słabnie; W jizbie je tak dëszno, że jò jaż mglejã. Nasza Marta zarò mgleje, jak òna krew widzy. - *Sy*]; **ręce / nogi mdleją (mdlały) od roboty** rãce / nodzi mgleją (mglałë) / metleją (metlałë) / mòłknã (mòłklë) òd robòtë [Przë wiészanim gardinów mie rãce chùtkò mgleją / metleją / mòłknã. - *Gò* Jò jem sã tak nieròz zmarachòwòł pisanim ti ksążczy pò nocach, że mie rãce mòłklë. *Ra* Majã tak zmiarté mërë (*kòniska*), że jim pòd górã nodzi mòłknã. Rãce mù mòłklë przë òranii. - *Lz*]; **kwiaty / rośliny / pola mdleją od upału / suszy** kwiatë / roscënë / pòla mgleją / òmgléwają / metleją òd gòràca / gòràczczy / spòru / ùpału [Pòla jaż mgleją, taczì je spòr. *Sy* Mòje kwiatë w ògròdkù mgleją / òmgléwają / metleją, mùszã je dzys wieczór kòniecnie pòdlòc. *Gò*]. *Por. omdleć, omdlenie*

mdlenie *n* mglenié, òmgléwanié, mòłknienié, słabnienié, metlenié *n*; **skłonny do ~nia** mglejowati [Kòżden człòwiek pò chòrobie je mglejowati. Mglejowaté dzeckò. - *Ra*]

mdlić *v* mglëc; **mdli mnie** mie mgli, mgłò / mgławò mie sã robi, *rzad:* mie békò (chce sã békac || bekac); *ew.* mie jidze / bierze / sã zbiérò na wracanié

mdławy *ad* **1.** *o smaku: nieco / zanadto mdły:* metławi, përzniã (a. kãsk) za metli / *rzad* za mgli; **2.** *wywołujący mdłości, wymioty:* mgłacy; **3.** *mający skłonności do omdleń:* mglejowati; *ew.* co rusz òmgléwający (*człowiek mający skłonności do omdleń:* mgleja *f / m*); **4.** *słabowity:* mgławi, słab(òwit)i, mglejowati, na pól zdechłi, taczì ledwò, ledwò (a. ledwie ledwie) [Nodzi są mgławé (*òd dładzégò chòdzeniò*). *Ra*]; *ew.* w *zn. wiotki, nadmiernie wyrosnięty:* lëbi; *ew. blady:* bladi

- mdło** *adv* **1.** *o smaku:* metło, rzad mgło; *w zn. jałowo, bez przypraw:* przasno [Mùszã jesc przasno, bò jem na nércki chòri. Sy]; **to całkiem ~ smakuje** to czësto metło / mgło smakò [Ta brejka metło smakò. Ra]; **2.** *o omdlewaniu:* mgło, mgławò, na wracanié; ~ **mi się robi** mie sã mgło / mgławò robi *a.* mie jidze / bierze / sã zbiérò na wracanié [Zrobiło mù sã nôgle mgło ë ùpòdl na zemiã. W czãżë białkóm mgło sã wic (*colemato*) robi. Mie sã tak mgławò robiło w kòscele, że jem ùstojec ni mógl. - Ra]
- mdłość** *f* **1.** *o smaku:* metłosc, metławòsc, rzad mgłosc *f* [Metłosc strawë Ra]; **2.** *o samopoczuciu:* mgłosc, mgławòsc, rzad metlëzna *f*; *ew.* òmglenié *n* {‘metlëzna’ *in* = *pol. potrawa niedosolona*} [Takò mgłosc na mie jidze. Mgłosc mie złapała i jò mùszòł wińc. Wòdë, wòdë, bò metlëzna jidze na mie. - Sy Przësżła na niã wiòlgò mgłosc. W mgłoscë nie wiedza, co robi. Przësżła na miã wiòlgò mgławòsc. - Ra]; **dosta(wa)ć ~ści** robic sã mgło / słabò / lëchò *a.* jic (zbierac sã) na wracanié; **przyprawiać kogo aż o ~ści** sprawiac, że kòmùs sã jaż mgło / słabò / lëchò robi; sprawiac, że kògòs bierze jaż òbrzëdzenié / że kòmùs jidze (*a.* sã zbiérò) jaż na wracanié / *rub* rzëganié
- mdly** *ad* **1.** *bez smaku, mało słony:* metli, rzad mgli; *ew.* *w zn. jałowy, pozbawiony wartości odżywczych a. o deszczówce, wodzie pozbawionej minerałów:* przasny [Ni môta wa solë, te krëpë są za metlé. Strawa je mgłò. Przasnò wòda. Przasné sano. – Sy Mô mglé òczë, jakbë mia ùmrzëc. Ra]; *zob. jałowy*; **2.** *słaby, òslabiony:* mgli, zmetlałi, mglejowati, zmòlki; *ew.* *niem, inv:* szlap, mer, met || mét, *arch:* médëch, szwak {*por.* ‘metłò zòcërka’ = *pol. czł. nudny, ślamazarny, „ciepłe kluchy”* [Ten mój, to je metłò zòcërka, nie chłop. Sy]} [Òn bëł czësto mgli pò ti drodze. Lz Jò jem dzysò ju czësto zmetlałi / szlap / mét / mer. Gò Nie biëj do robòtë, czej jes taczi mgli. Mie sã stało mer. Nasza starka sã ju robi met. Jem dzys czësto met. To je met chłop. - Sy Mô mglé òczë, jakbë mia ùmrzëc. Òni bëlë ju dëcht médëch. Bëł ju baro stòri ë szwak. Ra]
- mebel** *m* mébel *m*, *pl:* méble, *przest.* zachë *niem.;* *ew.* rzeczë, statczy, sprzãtë, zgardl: tòkle, gratë, klamòtë {‘statk’ = *pol.* a) *naczynie;* b) *sprzët, instrument, narzëdzie;* *ew. rzad. mebel*} [Dzys jesz dokùnczimë to sprzãtanié, a witra pòjedzemë pò nasze méble / zachë. Gò]; **kuchenne meble** kùchniowé méble, méble do kùchni; **pokojuwe** ~ jizbòwé méble; ~ **do sypialni** méble do spòwnicë (*Tr*); **fabryka mebli** fabrika méblów; **meble giëte** dzãté méble; **meble wyścietane** pòlstrowóné méble; **meble gdańskie / stylowe / stylizowane / „antyczne” („antyki”)** / **empirowe / orientalne (wschodnie / azjatyckie)** méble gduńszcë / sztilowé / sztilizowóné / „anticznë” (anticzi”) / empirowé / òrientalné (wschòdné / azjaticczë)
- mebelek** *m*, ~lki *pl* mébelk *m*; mébelczy *pl*; ~lki **do pokoju dzieciennego** mébelczy do dzec(yn)ny jizbë; ~lki **do pokoiku dla lalek** mébelczy do jizdebczy dlò pùp(k)ów
- meblarstwo** *n* méblarstwò *n*
- meblarz** *m* méblòrz. méblownik *m*, stolòrz òd méblów / zachów
- meblościanka** *f* méblòscanka *f*, segment méblowi, segment szaf(ków)
- meblować (się)** méblowac (sã)
- meblowanie** *n* méblowanié *n*
- meblowóz** *m* wóz / autól do (przewòżaniô / przewòzcy / transpòrtu) méblów
- meblowy** *ad* méblowi; **tkanina ~wa** sztof / tkanina na méble; sztof méblowi, tkanina méblowò (na òbicé, na pòlstrë przë stólkach, krzasłach, zëslach)
- mecenas** *m* **1.** *mecenas* *m*, òpiekùn i spònsor ùtwòrców / artistów / dokòzców [Miészki mecenas zmiarti a òkò blëszczowaté. Gò]; **2.** *adwòkat;* *ew.* *mecenas* *m* – *zob. adwòkat*

mecenasostwo *n* **1.** *zob. mecenat*; **2.** adwòkat z białką; *ew. podn:* mecenasostwò *n* (państwò mecenasostwò)

mecenasowa *f* adwòkacëñô *f*

mecenat *m* mecenat *m*, wsparcé / wspiéranié finansowé *a.* pieniãžné, spònsorowanié *n*, pòmòc finansowô / pieniãžnô; *ew. dotowanié, finansowanié n, dotacje pl* [Czë mòżemë rechòwac na wsparcé, mecenat państwa pòlszczégò? *Fm*]

mech *m* mech [tegò mechù; na tim mechù]; *pl:* mechë *m* [tëch mechów; na tëch mechach; Mech scelą pòd krowë, mechã òbklòdają kòpce (*mitë*) i bùdinczi jaż pò òkna z bùtna. Miec rozëm mechã òbrošli (*nie pamiãtac*). Czim dżëzi kam na tim samym môlu lezi, tim barzi òn mechã òbròstò. – *Sy* Mech rosce w lese. Dzurë w scanach ùtikò sã mechã Leželë so na mechù pòd drzewiãcã. – *Ra*] {‘mech’ *in = pol. słaby zarost - zob. meszek; ‘błotnisti / gąbczasti mech’ bot = pol. mochwian bagienny; ‘zelony mech’ bot = pol. modrzaczek; ‘srebrzny (|| strzebrny) mech’ bot = pol. chrobotek reniferowy*}; ~ **porastający korę drzew, stare mury i płoty (tarczownica)** mech *m*, meszëna *f lok* [Nasz płot wnet zgnije òd ti meszëñë. To je sama meszëna, ten nasz dach (*dak*). – *Sy*]; **porastać mchem** pòrastac / òbrastac mechã / meszëną [to pòròstò / òbròstò; Szködła (*szindle, bietczy, drewniané dakówczy*) na naszym kòscele pòròstają mechã. *Sy*] {‘mechã cos pòròstò / òbròstò’ *cos jidze w zabëcë / zabët, pol. idzie / popada w zapòmnienie* [To ju mechã òbrostò. *Sy*]}; ~ **płonnik kòniczci pl; kamień porośniety mchem** kam(ién) obrosli / pòrosli mechã, *arch* mechlin *m* [Të mie pò tëch mechlinach nie łączë (*łączë*) bò sobie zãbë wëbijesz. Mechlin je slëszci, jakbë òn bël mëdłã nasmarowóny. – *Sy*]; **drzewo silnie obrośnięte mchem** drzewò / drzewiã mòcno òbrosté mechã, *lok* mechówka *f* [To ju mùszi bëc stòrò mechówka. I mechówka bëła rôz młodò. – *Sy*]; **utworzony z mchu** *zob. mchowy*

mechanicznie *adv* mechaniczno || -nie

mechaniczność *f* mechanicznosc *f*

mechaniczny *ad* mechaniczny

mechanik *m* mechanik *m*; **inżynier** ~ jinżiniéra || jinżinier mechanik, specjalista òd (*a.* w òbrëmim) mechaniczi; ~ **samochodowy** mechanik òd aut(ów) || autołów; ~ **lotniczy** mechanik lotniczi, mechanik òd samòlotów / fligrów; ~ **precyzyjny** mechanik precyzyjny

mechanika *f* mechanika *f* – **1.** *fiz* dzél nòùczy / ùczbë badający ruch całów i stanów jich równowòdži; ~ **stosowana / kwantowa** mechanika stosowónò / kwantowò; **2.** dzél wiedzë techniczny, zajmùjący sã problemama bùdacji i wëtówrzeniò maszinów rozmajitégò òrtu; ~ **precyzyjna** mechanika precyzyjnò

mechanistycznie *adv* mechanisticzno || -nie, w spòsòb mechanisticzny

mechanistyczny *ad* mechanisticzny; **pogląd** ~ nòdba mechanisticznò, pòzdratk mechanisticzny; **system** ~ system mechanisticzny; ~**na interpretacja** mechanisticznò jinterpretacjò, mechanisticzné rozmienié (*ew. wëjasniwanié / òbjasniwanié / tłómaczenié*)

mechanizacja *f* mechanizacjò [ti -cji] *f*, wprowadzanié maszinów i mechanizmów zastãpùjącëch pròcã lédzy *a.* zwierzãt; ~ **produkcji / pracy w rolnictwie / budownictwie / górnictwie** mechanizacjò produkcji / robòtë (*a. pròcë*) w rolnictwie / bùdownictwie || bùdowiznie *Tr* / górnictwie; **mała** ~ môłò mechanizacjò, np. wprowadzanié wòzyków do przewòżaniò towarów, stosowanié nòrzãdzy nëkónëch prądã elektrycznym *a.* sprãżonym pówietrzim

mechanizacyjny *ad* mechanizacyjny

mechanizator *m* mechanizatór [tegò -zatora] *m*, człowiek wprowadzający mechanizacjã; ~ **rolnictwa** mechanizatór rolnictwa

mechanizatorski *ad* mechanizatorsczy

mechanizm *m* mechanizm, werk *m*; ~ **napędowy** napãdowi / nanëkòwny mechanizm / werk; ~ **zegar(k)a** werk zégra / zégarka; ~ **dziejów** mechanizm dziejów - nastãpòwanie pò sobie pewnëch zdarzeniów / zjawisków / stanów / procesów / zmian(ów); ~ **historii** / **rewolucji** / **mowy** / **reakcji chemicznych** mechanizm historii / rewòlucji / mòwë / reakcji chemicznëch

mechanizować (się) mechanizowac (sã)

mechanizowanie (sã) *n* mechanizowanié (sã); *ew.* mechanizacjô *f*

mechanoskopia *f* mechanoskòpiô *f* [ti -pii], badaniò szlachów nòrzãdzò ùzëtégò przë pòpëlnienim przestãpstwa

mechanoskopijny *ad* mechanoskòpijny

mechanoterapia *f med* mechanoterapiô *f* [ti -pii], léczenié ruchòwé, gimnastika za pòmòcã aparatów mechanicznëch

mechaty *zob.* **meszkowaty**

Mechelinki *pl geo* Mechelinga *f* [do Mechelindzi, w Mechelindze || -ńdze]

mecheliński *ad* mechelińszi

Mechowa *f geo* Mechòwa *f* [do Mechòwë; w Mechòwie]; **mieszkaniec wsi** ~ mechòwiòn *m*; **mieszkanka wsi** ~ mechòwiònka; **dotyczący wsi** ~ mechòwszci

mechowaty *zob.* **meszkowaty**

mechowiec *m*, ~ **wce** *pl bot* mechówc *m*, *pl*: mechówce (*Gò*) - ôrt roztoczów

mechowisko *n* mechòwiskò || -wiszcze *n*, miescé pòrosłé mechã

mecyje *pl* **1.** *dost* smakòwité rzeczë, smaczci; **2.** *przen* cud-pòmiana *m-f*, „wiòldzé cëda”, „cëda niepòjãté” - *ir*, cos niespòtkónégò / niebëwałégò / nadzwëczajnégò; wspaniałé / niebëwałé / nadzwëczajné rzeczë; **wielkie mi** ~ téz (*a.* ale téz) mie wiòldzé cëda / wiòldzi cud

mecz *m sp* mecz *m*, rozgriwka, *Tr*: rozegra *f*; ~ **rewanżowy** mecz rewanżowi, rewanżowô rozgriwka / rozegra

meczbol *m sp* meczbal *m*

meczet *m* meczet, *zdr* meczetk *m*

meczetowy *ad* meczetowi; ~ **we minarety** / **wieże** meczetowé minaretë / wieże

meczowy *ad* meczowi; *ew.* rozgriwkòwi, rozegrowi

medal *m* medal *m*; **każdy** ~ **ma dwie strony** kòżdì medal mò dwie stronë; *Tr*: na jiny ôrt je téz cos wòrt; **odwrotna strona** ~ **u** òdwrotnò / jinò / *ew.* òpaczniò strona medalu; *ew.* jiny òbròz sprawë; *Tr*: jiny pòzdrzatk

medalier *m* medalier || -liéra *m*

medalik *m* medalik || -lik || *rzad* medalk, *lok* agnest(k) *m*

medalion *m* medaliòn *m* [tegò medaliónu, na medaliónie]

medalionik *m* medaliónk, medalionik *m.* *Zob.* **medalik**

medalista *m* medalista *m*; **złoty** / **srebrny** / **brązowy** ~ złoti / strzébrny / bronksowi; **dwu-** / **trzy-** / **cztero-** / **pięciokrotny** / **sześciokrotny** / **siedmiokrotny** / **ośmiokrotny** / **dziewięciokrotny** / **dziesięciokrotny** / **jedenastokrotny** / **kilkunastokrotny** / **wielokrotny** dwa- / trzë- / sztërekrotny / piãc(o)krotny / szesc(o)krotny / sédmëkrotny / òsmëkrotny / dzewiãckrotny / dzesãckrotny / jednoscekratny / czilenôscekrotny (*a.* pôrãnôscekrotny) / wielekrotny

medalistka *f* medalistka *f*

media *pl* media *pl* [tëch -diów] – **1.** *Pùblikatorë* *pl*, Strzòdczi / Nòrzãdza Masowi Jinfòrmacji, Nòrzãdza Spòlëcznégò Przekazu Wiédzë - radio, gazetë, telewizjò, jinternet; *ir*: Strzòdczi / Nòrzãdza Masowi Dezjifòrmacji / Propagandë / Masowégò Òglùpianiò; **2.** ùzbrojenié pòsesji (parcelë mieszkalny, *ew.* terenu przeznaczonégò

pòd bùdowniã) w jinstalacje (media), taczé jak: wòda biezącò, kanalizacjò, energiò elektricznò, gaz (do ògrzewaniò i gòtowaniò), telefòn, jinternet itp. *Por. medium*

mediacja *f*, ~**cje** *pl* *mediacjò f* [ti -cji], *mediacje pl*; *mediatorstwò n*, pòstrzédnictwò w spiérce, chtérno mò na cèlu doprowadzenié do ùgòdè pòmiedzè stronama (np. skłóconyma państwama)

medialny *ad* medialny

mediator *m* jednòcz, rozsądca, mediator [tegò -diatora]; *ew. ùdobrèchòcz m* – człowiek, co umieje pòjednac skłóconèch;; *ew. sãdza pòlubòwny* [Ti sã ju nigdè nie pògòdzą. Czej nawet Mielewczik, taczi sławny ùdobrèchòcz jich nie pògòdzył, tej nicht jinszi nic nie zrobi. *Sy*]

mediatorski *ad* pòjednawczy, mediatorsczy, gòdzący, zmiérzający do ùgòdè; pòstrzédniczący midzè stronama (skłóconyma); *ew. Tr: rozsądcowi*

mediatorstwò *zob. mediacja*

Mediolan *m geo* Mediolan; *ew. Milano n*

mediolański *ad* mediolański, milanowscy

medium *n (inv)* *medium n* – **1.** òsoba pòdatnò na wpliw hipnotizera; **2.** òsoba ùwòzònò przez spiritistów za zdolną do pòstrzédnictwa midzè swiatã materialnym a dèchòwim; **3.** jèz zwrotnò strona czasników; **4.** *muz* strzédny rejestr w dóny skalè głosu. *Por. media*

mediumi(sty)czny *ad* *mediumi(sti)czny* || *mediumòwi* – **1.** letkò ùlégający hipnoze; **2.** mający znancı *medium*

mediumizm *m* *mediumizm m*, teoriò i praktika wèwòliwaniò zjawisk tzw. parapsychicznèch (przez Kòscòł katolècczi sã òne zakòzòné, bò związòné ze swiatã złich dèchów)

meduza *f zool* pączèna, zòwłòga, gładiza (|| *gla-*) *f*, gładis (|| *gla-*), *slisk m* – *lok* {‘pączèna’ *por.* ‘pącznica’ = *grèbò kòbiéta*; ‘gładiza’ *in* = *rèba, òrt flądrè, pol. gładzica*; ‘zòwłòga’ *in fig* = *zgnilus* [*Nie wezniesz tè sã dzys, zòwłògò do robòtè? Sy*]} [ti pączènè / zòwłòdži / gładizè; tegò gładisa / sliska; *pl: te pączènè / zòwłòdži / gładizè; tèch pączènow / zòwłògów / gładizów / -sów / slisków; Chòdzył jem wedlą (wedle) mòrza i stąpił na pączènã. Mòrze wèrzucò slisci. - Sy*]

medycyna *f* *medycyna f*, lècznictwò *n*, *Tr: lèczèzna f*; **chodzić na ~cynè** *sztudiorowac / studiowac* *medicynã*, béc na *medycynie / chòdzèc na* *medicynã*, ùczèc sã za *lèkarza / doktora*; ~ **(nie)konwencjonalna** *medycyna* *(nie)kònwencjonalnò / (nie)tradicyjnò*

medyczny *ad* *mediczny*, *lèkarsczy*, *lèczny*, *doktarsczy*

medyk *m* **1.** *doktór, lèkòrz m* [tegò *doktora / lèkarza*] – *zob. lekarz*; **2.** *rzad* *sztudent* *medycznè*

medykament *m* *lèkarstwò n*, *lék*; *ew. medikament m*; ~**ty** *pl* *lèkarstwa*, *lèczy*, *rzad* *medikamentè* || -ta, *żart* *medycznè*

medytacja *f* *rozmiszlanié, meditowanié, arch dèdanié n, rzad* *meditacjò f* [ti -cji] [*Rozmiszlanié Ceynowè. Jk Rozmiszlanié ò mãce Pana Jezèsa. Człowiek nocama rozmiszlò, co tu dali robic, a to całè mòje rozmiszlanié nie je nic wòrt, bò... Gò*]

medytować *v* *rozmèszlac, mèslec, meditowac, arch dèdac; ew. kòmbinowac, zastanawiac sã* [òn (ò czims *a. nad czims; ew. òn* *sobie / so*) *rozmiszlò / mèsli / meditèje / dèdò / kòmbinèje; òn zastanòwiò sã; Jò tak rozmiszlóm nad tim wszètczim. Jò so / sobie tak rozmiszlóm / sã tak zastanòwióm, czè... Tè tak wiele nie rozmèszlòj, bò tegò swiata i tak nie zmienisz. - Gò*]

Mefistofeles *m* *Mefisto(feles) m. Zob. diabeł*

mefistofelesowy *ad* *mefistofelesowi. Zob. diabelny*

megafon *m* *megafón m* [tegò -fónu]; *ew. wiòldži głosnik, zgardl szczekòczka f; nadać / puścić przez ~ny* *nadac / pùścèc przez megafónè*

megalit *m archeol* megalit *m*, wiôlgô bûdowla nagrobnô *a.* sakralnô z czasów przedhistoricznëch

megalityczny *ad archeol* megaliticzny; **budowla** ~**na** bûdowla megaliticznô; **grobowiec** ~ grobnica megaliticznô / grobówc megaliticzny; **kultura** ~**na** kultura megaliticznô

megaloman *m* megaloman *m* – człowiek ò przesadnym (*a.* urojonym) pòczëcym swòji wiôldzi wòrtnotë, wòżnoscë, swòjèch wpliwów, zasłëgów itp.; *ew. zob.* **chëpliwiëc**, **pyszałëk**

megalomania *f* megalomaniô *f* [ti –nii] – przesadné (*a.* urojóné) ù kògòs pòczëcé swòji wiôldzi wòrtnotë, wòżnoscë; *ew. zob.* **chëpliwość**, **pycha**

megalomanka *f* megalomanka *f* – kòbiëta ò przesadnym (*a.* urojonym) pòczëcym swòji wiôldzi wòrtnotë, wòżnoscë; *ew. zob.* **pyszałëk (kobieta pyszałkowata)**,

megalomański *ad* megalomański; *ew. zob.* **chëpliwy**, **pyszny**

megaom *m fiz* megaom *m* – jednostka òpòrnoscë elektryczny równô miliónowi || milionowi omów

megaparsek *m fiz ast* megaparsek *m* – jednostka miarë dłuğòscë w astronomii równô miliónowi || milionowi parseków

megatona *f fiz* megatona *f* – jednostka masë (cãżaru) abò sëlë równô miliónowi || milionowi ton

megawat *m fiz* megawat *m* – jednostka mòcë elektryczny i mechaniczny równô miliónowi || milionowi watów

megawolt *m fiz* megawolt *m* – jednostka napiãcégò || napiãcò elektryczné równô miliónowi || milionowi woltów

megiera *zob.* **jëdza 2**, **sekutnica**, **złòsnica**

Meksykanin *m* Meksykańczyk, Meksykón *m* [tegò Meksykańczyka / Meksykana]

Meksykanka *f* Meksykanka *f*

meksykański *ad* meksykański

melamina *f chem techn* melamina *f*

melaminowy *ad* melaminowy; **zywice** ~**we** zëwice melaminowé

melancholia *f* smùtk *m*, smãtwa, *przest* mãkòliô (|| -lijô || -lëjô) *f* [tegò smùtkù, ti –twë, -lii]; *ew. pl:* mãkòlije, smùcëné [tëch mãkòliji || -jów, smùcënow]; *ew. ir dom ogarniëty melancholq:* smãtowò *n* (Gò); *ew.* przëgnãbienië, zwãtpienië (we wszëtkò), zniechãcenië (do zëcégò) *n*, markòtnosc, rozpòcz, żalosc || -łota, jadłoba = zgrëzota *f* {‘smãtwa’ Gò – dost Sy: smutk, żaloba} [Wilk szedł w smùtkù i mãkòliji dali. Òn to z mãkòlije pewnie le pòwiedzòł. To są taczé mãkòlije. (Lh, Am, Dh) Lz Cëz ù waju je za smãtwa, stało sã tu co? Û nich je takò smãtwa doma. Bëc w mãkòliji. Chòdzëc jak w mãkòlijach. Tu nizódne smùcëné nie pòmògå, le sã zabrac do robòtë, a jesz chùtkò. - Sy Tam ù nich to je dzysò taczé jedno smãtowò. Gò]; **wpaść w** ~**lië** zmarkòtniec (na dłuğò), stac sã (dłudzi czas, czësto) markòtny; chòdzëc (tacz) markòtny / zmarkòtniał / przëgnãbiony / zwãtpiał we wszëtkò / bez chãcë do zëcégò; wpadnac / pòpadnac w smùtk / markòtnosc / rozpòcz / przëgnãbienië / zwãtpienië; ùlegnac przëgnãbieniemù / zwãtpieniemù / zniechãceniëmù / *ew.* ùlegnac mãkòliji; bëc w mãkòliji / przëgnãbieniem / smùtkù / rozpaczë; miec mãkòlija; chòdzëc jak w mãkòlijach; **pograżać się w** ~**lii** smãcëc sã *lok*, smãtwic sã *arch*, smùcëc sã, zasmùcac sã, markòtniec, pòpadac w smùtk / przëgnãbienië / zwãtpienië / rozpòcz / zmòrtwienië [Stało sã tobie co? Co sã tak smãcysz? Tu sã ni ma co smãtwic, le głowã do górë, wedle tegò krokówka (*cuch z Pùcka do Krokòwë*) pòjedze. - Sy]. *Por.* **chandra**, **depresja**

melancholiczka *f* smùtelnica *arch*, *neol* Gò: smãtewnica || -czka, smãtoszka, smãtka; *ew.* mãkòlëjónka *Tr f.* *Por.* **melancholik**

melancholijnie *adv* smätno || -tnie, smùtno, smùtnawò, smùternie *lok*; *ew.* markòtno, żalosno [Smätnie / smùtno grac / spiewac. Û nich je tak smùtnawò, że jô tam dleži ni mógł wësedzec. Tak smùternie gôdô, jakbë witro ùmrzëc miała. - *Sy*]

melancholijność *f* skłonnosc do pòpòdaniô w smùtk / przëgnãbienié / markòtnosc itp.

melancholijny *ad* smätny *lok*, smùtny, smùtnawi, *lok* smùterny, zasmùcony, markòtny, czësto zmarkòtniafi, przëgnãbiony, zwãtpiali, zrozpaczony, pòplakùjący, żalosny, nieszczeslëwi; *ew.* mäkòlijny *Gò* [Nie bãdżze taczì smätny. Smätne piesnie. Jem smùtnô, bò mie matka zachòrza(ła). - *Sy*]

melancholik *m* smùtelnik *arch*, *Gò*: smätewnik, smätk, smätoch; *ew.* mäkòlëjón *Tr m* { 'smätk' = a) *òrt smùtnégò / smätnégò dëcha*; b) *przezwëskò czł. ò smùtny / smätny twarzë*; 'smätoch' *dzys nõzwëskò, przódë wierã czł. smätny* }

melanit *m* *min* melanit *m*, czòrny kamién szlachetny, ùżiwóny do wërobù biżuterii żalobny

melanż *m* mieszónka *f*, melanż *m*, zmiészanié różnëch rzeczì. *Por.* **mieszanka**

melasa *f* melasa *f*, bruny cëkrowi syrop

melasowy *ad* melasowi; **wywar** ~ wëwar melasowi, melasowò wëgòtówka

meldować *v* meldowac – **1.** pòwiadamiac (*kògò*), donaszac, òbznajmòwac || òbznajmiwac, przënaszac *nowinë / wiescë / wiadła / wiadomòscë (kòmù)*; **2.** wpisëwac do rejestru meldunkòwégò / ksãdzi meldunkòwi w ùrządze; **3.** *karc* zgłaszac, że sã mò pasownã kartã

meldować się meldowac sã – **1.** zgłaszac sã, òbznajmòwac swòje przëbëcë; **2.** stawiac sã w ùrządze, żebë òstac zapisóny w ksãgach meldunkòwëch

meldowanie *n* meldowanié – **1.** skłòdanié meldunkù / donieseniégò, donòszanié, pòwiadòmianié; **2.** zapisywanié *kògò* w ksãgach meldunkòwëch

meldowanie się meldowanié sã – **1.** òbznajmòwanié / pòwiadòmianié (*dòwanié do wiedzë*) ò swòjim przëbëcym; **2.** stòwianié sã w ùrządze, żebë òstac zapisónym w ksãgach meldunkòwëch

meldunek *m* meldënk || -dunk *m* – **1.** doniesenié, zgłoszenié, zawiadomienié *n*, krótczé sprawòzdanié / przedstawienié sprawë; rapòrt *m*; **2.** zòpis w ksãdze meldunkòwi; **3.** *karc* zgłoszenié, że sã mò pasownã kartã

meldunkowy *ad* meldunkowi; *Tr*: meldowny; **karta ~wa** karta meldunkowò, *Tr*: meldowny cedel, **książka ~wa** ksążka meldunkowò / meldownò; *ew.* ksążka przëjmòwónëch zgłoszeniów / donieseniów / rapòrtów

melina *f* melina *f* – **1.** rozbójniô, rabùsziô *f*; sedzba (*mieszkanié / gniòzdo / jama*) złòdzejów / zbójców / rozbójników / rabùszników; **2.** *pitlówka f*, *pijackò melina*, mieszkanié pijòków a. lëchò karczma / knajpa; *ew.* mòl nielegalny sprzedazë sznapsu w czasach PRL; **3.** *zob.* **burdel**

meliniarski *ad* meliniarsczy

meliniarz *m* **1.** *właściciel mieszkania, w którym przebywają, pijacy, przestępcy: meliniòrz m* [tegò meliniarza; *pl*: meliniarze]; **2.** *nabywca i sprzedawca kradzionych rzeczy: òdbiérnik m, kùpc / nabiwca kradzënë / kradlëch rzeczì*

melinit *m* *chem* melinit *m*

melinować *v* melinowac – ùkrëwac / przechòwëwac złòdzeja a. ùkradlë rzeczë [òn melinëje / ùkriwò / przechòwiwò || -wùje]

melinowanie (się) *v* melinowanié / ùkriwanié (*sã*)

melioracja *f* melioracjô [ti -cji] *f*, pòpròwianié jakòscë zemi, colemało: òsëszanié pòdmòklëch łak (a. nawòdniwanié łak sëchëch) przez kòpanié rowów a. zakłòdanié drenów / drenażi òdprowadzającëch nõdmiar wòdë (a. doprowadzającëch wòdã dlò nawòdnieniô) a téż sadzenié stosownëch **roscënów**

melioracyjny *ad* melioracyjny; **rowy / urzãdzenia / roboty (prace)** ~ rowë / ùrzãdzenia / robòtë (pròce) melioracyjnyé

meliorant *m* meliorant, melioratòr [tegò -ratora]

meliorator *zob.* **meliorant**

meliorowaç *v* meliorowac, kòpac rowë, zakłãdac drenë dlò pòprawieniò stosënków wòdnëch łãk i pòlów na jaczims terenie. *Por.* **melioracja**

meliorowanie *n* meliorowanié *n*

melioryzacja *f* jëz meliorizacjò [ti -cji]; ~ **słów / wyrazów** meliorizacjò słów / wërazów – nabiéranié przez słowa dodatnégò òdcënia (zafarwieniò) znaczeniowégò

melisa *f bot* melëca, hòkbaba *f*, matczé zelé, czerwiony barank; ~ **lekarska** matëszkòwé zelé, chłòpszczé zelé

melisowy *ad* melëcowi; **cukier** ~ melëcowi cëczer; **napar z liści ~wych** nòpar z melëcowëch lëstów / z lëstów melëcë

melizmat *m muz* melizmat

melizmatyczny *ad muz* melizmaticzny

melodeklamacja *f* melodeklamacjò, melorecytacjò *f* [ti -cji], deklamòwanié / recytacjò tekstu (pòdzji) na tle mùzyczi

melodeklamator *m* melodeklamatòr *m* [tegò -matora]

melodia *f* melodiò (|| *arch* -dëjò) [ti -dii], *zdr* melodijka, *rzad* nòta *f* [Te stòré melodie mie sã nòbarzi widzã. Òn te słowa zaspiéwòł na nowã nòtã. - *Gò* Znò wszelejaczé melodëje kòscelné. To bëła piãknò melodëjò. Na wiesołą nòtã. *Ra*]; **jak ta ~ leci / idzie?** jak ta melodiò jidze?; **przebieg ~dii** przebiég melodii; **zestaw / zbiór kilku(nastu) znanych / popularnych / ulubionych ~dii** zestòwk / zbiór czile(nòsce) znónëch / pòpùlarnëch / ùlubionëch melodii; **prościutka / łatwa / powracająca (natrętna) ~yjka** prostëchnò / łòtwò (*a.* letkò) / (pò)wròcãcã (ùpiartò / parlãznò) melodijka; ~ **jëzyka / mowy / wiersza / zdania** melodiò jãzëka / mòwë / wiersza / zdaniò; **to jeszcze ~ przyszłości** to jesz je melodiò prziiòscë || - dotë; *ew.* to jesz dalek seczera zajca gòni (*Gò* - òd *Kòleczkòwa*); do te(gò) jesz je baro dalek (dalekò droga); nie wiadomò czë më tegò dozëjemë

melodramat *m* melodramat *m*

melodramatyczny *ad* melodramaticzny

melodramatyzm *m* melodramatizm *m*

melodramatyzowaç *v* melodramatizowac

melodramatyzowanie *n* melodramtizowanié *n*

melodyczność *f* melodicznosc *f*

melodyczny *ad* melodiczny; **linia ~na** liniò melodicznò; **bogactwo ~ne utworu muzycznego** bògactwò melodiczné ùtwòru mùzycznégò

melodyjka *zob.* **melodia**

melodyjnie *adv* melodijno || -nie, spiéwno

melodyjność *f* melodijnosc || -nota, spiéwnosc *f*; ~ **głosu / (wy)mowy** melodijnosc / spiéwnosc głosu / (wë)mòwë

melodyjny *ad* melodijny, spiéwny [Melodijné tónë òrganów. *Ra*]

melodyka *f muz* melodika *f* – znanczi melodiczné (òrt / tip melodii) dónégò ùtwòru mùzycznégò

melodykon *m* (*instrument muz.*) melodikón [tegò -kòna] *m*

melofarsa *f* melofarsa *f*

meloman *m* meloman *m*, lubiéc (*ew.* lubòtnik / miłosnik / -wnik) mùzyczi

melomania *f* lubienié / ùmiłowanié mùzyczi, jinteresowanié sã / pasjonowanié sã mùzykã

melomanka *f* melomanka *f*, lubienica (*ew.* lùbòtniczka / miłosniczka / -wniczka) mùzyczi

melomański *ad* melomański

melon *m* melon (|| -lón), *zdr* melónk, melonik *m*

melonik *m* melonik *m* – **1.** *zob.* **melon**; **2.** kùglowati (baniastégò sztòłtu) kapelus / czòpk / kłòbùk

melonowy *ad* melonowi; **liście / drzewo ~we** lèstè / drzewò melonowé

melopeja *f* melopeja – **1.** òrt stòrogrecczi spiéwóny deklamacji; **2.** kùnszt twòrzeniò melodii, piesni

melorecytacja *zob.* **melodeklamacja**

melotypia *f* melotipiò *f*, drèk(òwanié) nót(ów)

meluzyna *f* mit / szt meluzyna *f*

membrana *f* membrana, *zdr* membranka *f*; ~ **werbla / bębna / kotła** membrana (*ew.* skóra) werbla / bābna (*a.* bābla) / kòcła; ~ **głosnika / głośnikowa** membrana głośnika / głośnikòwò / w głośnikù (*pl:* -kach) [Membranë głośnikòwé / w głośnikach. *Gò*]; ~**ni (bębenki / błony słuchowe) w uszach** membranczi (bābenczi / mācherzènczi słèchòwé) w ùszach; ~ **w urządzeniach technicznych** membrana, przepòna *f.* *Por.* **błona, przepona**

membranka *zob.* **membrana**

membranofon *m* muz membranofón [tegò -fòna] *m*

membranowy *ad* membranowi

memento *n* memento, òstrzeżenié *n*, przestrzega *f.* *Por.* **przestroga**

memlać, ~lać *zob.* **mamlać**

memorandum *n* memòrandum *n*; *pl:* memòranda [tèch -dów] – òrt pismiona diplomaticznégò

memoriał *m* memòriał *m* [tegò -riału] – **1.** pismiã || pismiono szcerowóné do òrganów władzè; **2.** ksāga hańdlowò – do zapisywaniò òbrotów bezpieniãznèch; **2.** jigrzëska / biòtczi / rozgriwczì spòrtowé na pòczestnosc / na czesc kògòs (na pamiãtkã / dlò ùtczeniò pamiãcè ò czims); **zawody o ~ Janusza K.** jigrzëska / biòtczi na czesc Janusza K.

menażer *m* menażer; *ew.* òrganizatór [tegò -zatora] *m* – òrganizatór wèstāpów artistè / spòrtowca itp.

menażeria *f* zwierzińc *m*, menażeriò [ti -rii] *f*

menażka *f* menażka *f*, statk do pòłnia (statk zòłnérza)

menda *f* menda *f* [ti mendè]; *pl:* mendè [tèch mendów] – **1.** òrt wszè: pòdółkòwò weszka (*Gò*); mendoweszka *f*; **2.** obraźliwie o człowieku: menda *f*, paskùda, smród, szorf, swinia, swińtuch, gòd, gadzón, zòłdza [tegò paskùdè / smroda / szorfa / swiniè / swińtucha / gada / gadzóna / zòłdzè]

mendel *m* mādèl (|| *lok* mańdel) *m* [Wèpił mādèl jòj. *Ra*]; **dwa ~dle jaj** dwa mādle jòj / jajów

mendelew *m* chem mendelew *m*

mendeleizm *m* biol mendelejizm *m*

mendoweszka *zob.* **menda**

menedżer *m* menedżer *m* – szef, direktór wiòldzi firmè [tegò menedżera / direktora]. *Por.* **menażer**

menedżeryzm *m* menedżerizm *m*

menhir *m* archeol menhir *m*, *Tr:* kam stolëma. *Por.* **megalit**

menilit *m* min menilit *m*

menilitowy *ad* menilitowi

meningokoki *pl* med meningòkòczi *pl* – òrt bakterii

menisk *m* **1.** anat łakòtka *f*; **2.** anat menisk – piestrzeniowati chrząszcz midzèkrągòwi (midzè pòcòrama) w krzèlu; **3.** fiz wèbrzèszonò a. wlèglò pòwièrzchniò ceczè w miseczce; **4.** fiz s(z)kło òpticznè wèbrzèszonè z jedny, a wlèglè z drèdzi stronè

mennica *f* mincowniò [ti -wni] *f*, państwòwò wètwòrniò (tłoczniò) dètków / mònetów

mennictwo *n* mincownictwò *n*, bicé / tłoczenie pieniãdzy || -niãdzy / dètków / mònetów

menniczy *ad* mincowny; **znak** ~ znak (merk / sztãpel) mincowny; **złoto / srebro ~cze** złoto / strzèbro mincowné; **stopa ~cza** stopa mincownò - propòrcje (procentowi stosènk) złota a. strzèbra do jinszych metalów w mònce

meno *muz* meno (= mni); ~ **mosso** meno mosso = mni chùtkò, pèrznã / kãsk pòmál(n)i; ~ **forte** meno forte = mni głòsno, pèrznã / kãsk cèsi

menonici *pl relig* menonice || -towie *pl* – òrt protestantów, òdmianè anabaptistów

menonita *m relig* menonita *m*

menopauza *f* menopauza *f*, czãd zècégò kòbiètè pò klimakterium, òbjòwiò sã brakã miesãczkòwaniò { ‘czãd’ *tu = pol.* okres - *zob.* **część**}

menora *f* menora *f*, òbrzãdowi, sédmèremienny lèchtòrz (swiècznik) zèdowsczi

mensa *f relig* mensa *f* – **1.** stół (*a.* skrzènia), pòdstawa wòłtarza, ze skriwkã na relikwie mãczelników; **2.** dètchi dówóné przez ksãzi z parafii na ùtrzymanié biskùpa i jegò domòcèch

menstruacja *zob.* **miesiączka**

menstruacyjny *zob.* **miesiączkowy**

mentalność *f* mentalnosc *f* – spòsòb mészleniégò || -leniò (tèz: spòsòb bécò / zècò / pòstãpòwaniò) [Jich mentalnoscè mè tak zarò nie zmienimè, to je naroslé òd pòkòleniów, òni to ju mają w krwi. Wiara przeziwónò w spòsòb czynny zmieniwò nasz spòsòb zècò i mészleniò. Tacji je jich spòsòb bécò. *Go*]

mentol *m apt* mentol *m* – zwiãzk òrganiczny wèstãpùjący w òlèjkù miãtowim

mentolowy *ad* mentolowi, miãtowi; **cukierki / dropsy / papierosy** ~we bómci / dropsè / cygarete mentolowé / miãtowé; **maść ~wa na katar** masc / smara mentolowò na sapkã / sznèpã

mentor *m* **1.** doròdca, nauczècèl, wèchòwòwca; *ir* (*człowiek lubiący kogoś pouczać, prawiący morały*): pòuczèlc, pòuczècèl, pòuczck, ùpòmìnòcz; *ew.* mentor, mòralizator [tegò -tora], *zart* kaznodzeja *m*; *ew.* *zob.* **gderacz**; **2.** bot mentor *m* (*pl:* mentorè) – roscèna starszò, ò ùtrwalonèch znankach (cèchach), na chtèrny zaszczèpiò sã młòdã wszczèpkã, zebè nabrała tèch znanków

mentorka *f* **1.** nauczècelka, wèchòwiwòczka, wèchòwawczèni *f* - *zob.* **doradczyni**; **2.** pòuczècelka, ùpòmìnòczka, mòralizatorka *f*

mentorować *v* **1.** doradzac, pòucz(èw)ac [òn (jemù / jima) doròdzò; òn (jegò / jich) pòuczò || pòuczìwò]; *ew.* przestrzegac, ùpòmìnac, ùdziel(èw)ac pòuczèniów / nòùków [òn dówò / przestrzégò / ùpòmìnò / ùdzielò || ùdzielìwò]; **2.** mentorowac – szczèpiac młòdè roscènè na tzw. mentorach, tj. starszych roscènach ò ùtrwalonèch znankach (cèchach)

mentorowanie *n* **1.** doradzanié, doròdztwò, pòucz(iw)anié; *ew.* przestrzeganié, ùpòmìnanié *n*; **2.** mentorowanié *n*, szczèpianié roscènów - *zob.* **mentorować 2**

mentorski *ad* pòuczający, pòuczèlsczi, ùpòmìnający, mòralizatorszczi

mentorstwo *zob.* **mentorowanie 1**

menu *inv* **1.** menu (*wèm:* *meni*); *ew.* spis / lèsta rzeczi; zestòwk mòzłèwòscy; **pasek** ~ *inform* pasyk menu (*Rkj*); **2.** *zob.* **jadłospis**

menuet *m* menuet || menuet *m* – tuïc w ritmie na 2 / 4, w pòmálim tempie [tegò menueta]

menuetowy *ad* menuetowi; **posuwać się / iść ~m krokiem** pòsèwac sã / jic menuetowim krokã

menzura *f* menzura *f* – **1.** *zob.* **menzurka**; **2.** *dr* miara kòlumnè drèkarsczy; **3.** *muz* miara òkreslającò propòrcje midzè pòdstawòwima zwàkòtwòrczima czãscama jinstrumentów; **4.** *muz* miara czasu trwaniò jednégò zwàkù w procémkù do drèdzégò w mùzyce menzuralny; **5.** *sp* we fechtènkù: òdległosc midzè dwùma biòtkòrzama / fechtownikama

menzuralny *ad muz* menzuralny; **muzyka / notacja ~na** mùzyka / notacjò menzuralnò

menzurka *f* menzurka, *Tr:* mierzèca *f* – cylinder miarowi, walcowati statk sklany ze skalà (z dzelèną), miara / miòrka zabiérnoscè || -tè / òbjãtoscè

mer *m* mer *m* – **1.** bùrméster (we Francji) – *por.* **burmistrz**; **2.** *fiz* jednostka makrocząsteczki pòchòdzący z pòlimerizacji

mercedes *m* **1.** Mercedes *f* – miono białgòwsczé; **2.** mercedes *m*, marka autołów; **w ~sie** w mercedesu; **jechać ~sem** jachac mercedesã

merdać *v* (*ruszać ogonem*) rëchac || -szac, wëwijac, mërgac, *rzad* cziwac, mòtac, zamiatac (ògónã) [òn rëchò || -szò / -jò / -gò / cziwie / mòtò / zamiòtò; Kòt mërgò ògónã. Pies jaż tępà mërgòł, tak òn sã cesził. Pies mie sã tak cesził, le ògónã mòtòł. Sy] { ‘mërgac’ *in* = *zob.* mrugać }

merdanie *n* rëchanié || -sznié, wëwijanié, mërganié, cziwanié, mòtanié, zamiòtanié (ògónã)

merdnać *v* (pò)rëszèc, mërgnac, cziwnac

merdnięcie *n* (pò)rëszenié, mërgniãcé, cziwniãcé *n*

mereżka *f* mereżka *f* – òrt wësziwù / haftu

mereżkarka *f* mereżkòrka *f*

mereżkarstwo *n* mereżkarstwò *n*

mereżkować *v* mereżkòwac

mereżkowy *ad* mereżkòwi

meritum *n* (*inv*) meritum *n*, drzén *m*, jistota *n* (sprawè); główny przedmiot sprawè; zasadniczi / pòdstawòwi dzél sprawè; to, co je w sprawie wòzné / nôwòżniészé / znaczące

merkantylista *m* merkantylista *m* – przëstojnik merkantylizmù

merkantylizyczny *ad* merkantylizyczny

merkantylizm *m* merkantylizm *m* – doktrina i pòlitika w XVI i XVII w., ùznającò, że nôlepszą drogà do pòprawè dobroczènnè gòspòdarczi krajów pòsòdajacèch kòlonie je rozwój przemësłu i hańdel z kòloniama, regulowóny wësoczima cłama

merkantylny *ad* merkantylny – hańdlowi, hańdlarsczy, nastawiony na zwësk, na kòrzèscè materialné; ~ **stosunek do świata / małżeństwa** merkantylné nastawienié (*a.* -ny stosènk) do świata / małżeństwa

merla *f tk* merla; *ew.* gaża *f* – cenutinkò tkanina bawelnianò

merlan *m zool icht* merlan *m* – rëba dorszowatò

Merkury *m mit, astr* Merkùri *m* [tegò Merkùrégò]

merostwo *n* merostwò *n.* *Por.* **ratusz**

merydionalny *ad antr* meridionalny; ~ **typ** meridionalny tip / òrt – czòrnò rasa lëdzy z niechtèrnyma elementama tipòwima dlò rasè biòli, wëstãpùjącò w Etiopii i na òstrowach Melanezji

merynos *m* merinos *m*; *pl:* merinosè – òrt òwców z Hiszpanii

merynosowy *ad* merinosowi; **owca / wełna ~wa** òwca / wełna merinosowò

merystem *m bot* meristem *m* – tkanka roscènow wëszsich

merystemalny *ad* meristemalny; **tkanka ~na** tkanka meristemalnò

merytoryczny *ad* meritoryczny; doticzący meritum (*zob.*), tj. doticzący drzènia / jistotè sprawè, a nié spròw fòrmalnèch; *ew.* nôwòżniészzi, główny, zasadniczi, pòdstawòwi, nôbarzi znaczące. *Por.* **istotny**

merzyk *m bot* merzik *m (Gò)* – ôrt mechù lesnégò a. łakòwégò

mesa *f żeg* mesa *f* – jadalniò, stołówka, zala na òkrãce służacò do wspólnégò wëpòczinkù i zéhdzeniów òkrãtników

mesjanista *m* mesjanista *m* – przëstojnik, wëznòwca mesjanizmù

mesjanistyczny *ad* mesjanistyczny – **1.** doticzący mesjanistów a mesjanizmù; **2.** doticzący wiarë w przinðzenie mesjasza

mesjanizm *m* mesjanizm *m* – **1.** nôdba religijno-spòlecznò gòszacò wiarã w przinðzenie wëbawicela, mesjasza, chtëren wëbawi (z niewòlë) swój nôród i sprawi, że zaczną sã dlò niego szcészlëwé czasë; **2.** nôdba historiozoficznò przepisëjącò jednostkóm a nôrodóm òsoblëwą pòsłaniznã wedle lëdzkòscë, np. Pòlskò w XIX sławionò przez pòetów jakò „mesjòsz nôrodów”, cerpiący niewinnno dlò òdkùpieniò całi lëdzkòscë

mesjański *ad* mesjański

Mesjasz *m* Mesjòsz *m* [tegò Mesjasza]

meskalina *f farm* meskalina *f* – narkòtik wëdostòwóny z chładów kaktusa meksykańszëgò

meszek *m* meszk *m*, pùszk na skarni; *zgardl* szczërk *m* [Të jesz môsz szczërk, chłopkù na brodze. *Sy*] {‘szczërk’ *in - zob.* zboże (marne ~)}; **naszemu Stachowi puszcza się już** ~ *naszëmù* Stachòwi pùszczò sã ju meszk (*Sy*)

meszkowaty *ad* meszkòwati; *ew.* mechòwati, meszati

meszysty *ad* meszësti [Meszëstë drzëwiã. *Lz*]

meta *f* meta *f*; *ew.* cël, môl *m* (*a.* miësć *n*), do **jaczégò** sã dązi / zmiërzò / jidze; *ew.* kùnc *m*; **dojść / dobrać / dobiec / dojechać do ~ty** dónc *a.* doprzinć / dobrać / dobiegnąc / dojachac do metë / do cëlu (*ew.* tam, dokądka sã zmiërzało; na ten || nen môl / na to || no miësć, do **jaczégò** sã zmiërzało); **osiãgnąć ~tę** òsygnac metã / cël; **dobiegać do ~ty** dobiegac do metë / cëlu [òn dobiëgò]; **być już blisko ~ty** bëc ju bliskò / niedalek metë / cëlu; **przebiec / przekroczyć linię ~ty jednocześnie** przebiegnąc / przekroczcë liniã metë równo / razã / w tim samym sztërkù / sztòce (*zdr* sztòcëkù) / momence / ùłómkù sekùndë, w ti jistny chwilë / sekùndze; **wbiec / wkroczyć / wjechać na ~tę** wbiegnac / wkroczcë / wjachac na metã; **na daleką / długą / dłuższą ~tę to się nie nadaje / to nie zdaje egzaminu** na dludzi / dlëgszë czas to sã nie nadaje (*a.* nadòwò) / to nie zdòwò egzaminu

metabola *f* metabòla *f* [ti -bòlë] – **1.** pòwtòrzanië ti sami mëslë jinszima słowama; **2.** *lit* przëstawienië gòsk (zwãków) abò słów dlò jich lepszégò brzmieniò; **3.** *lit* zmiana ritmù

metaboliczny *ad* metabòliczny – **1.** *biol, chem* doticzący metabòlizmù, tj. przemianë materii; **2.** *lit* doticzący matabòlë; **zwrotka ~na** sztrófkã metabòlicznò

metabolit *m* metabòlit *m* – **1.** *biol* związk chemiczny twòrzący sã w żëwim òrganizmie w rezultace przemianë materii; **2.** **~ty** *pl zool* metabòlitë *pl*, òwòdë pòdlëgajacë całkòwitëmù przëjinaczeniu (np. wãsewnica < mòtil)

metabolizm *m* *biol* metabòlizm *m* – przemiana materii, całownota przemianów biochemicznëch i energetycznëch, zachòdzacëch w kòmórkach żëwëch òrganizmów

metafilozofia *f* metafizofiiò *f* [ti -fii] – teoriò filozofii, chtërny przedmiotã je filozofiiò òmòwiòniò w spòsòb ahistoriczny, jakò specyficznò wietew wiëdzë

metafizyczny *ad* metafizyczny – **1.** doticzący metafizyczi, antidialektyczny; **2.** trudny do rozmieniò, pòkrãtny, zawili

metafizyk *m* metafizyk *m* – ten, chto sã zajimò metafizykã, człowiek skłòny do spekulacji mëslowi, tj. do mëszlëniégò òderwónégò òd jawnotë i żëcégò, nie òpiartégò na doswiòdczeniach

metafizyka *f* metafizyka *f* – **1.** filoz wietew (discèplina, specjalnosc) filozoficznò, nôùka ò pierszych zasadach bëcégò / bëtu; teoriò bëtu, òntologiò; **2.** filoz spòsòb filozoficznégò ùjmòwaniò jawernotè procëmstawny dialektice, ùjmùjący sprawè w spòsòb staticzny, ahistoriczny, w jizolacji òd jinszych zjawisków; **3.** *pot, ir:* nienòùkòwé, òderwóné òd zècégò spekulacje mëslowé, niejasné, mǎtné rozëmòwanié

metafora *f* metafòra, przenosiò [ti -rè, -sni] *f*; *ew.* òbrazowò wèpòwiésc – figùra stilisticznò zanòlégajácò na taczim łączeniu słów, że przènòmni jedno słowò nabierò nowégò znaczeniégò

metaforycznie *adv* metafòriczno || -nie, przenosnie

metaforyczność *f* metafòricznosc *f*; ~ **tekstu** / **prozy** / **wiersza** metafòricznosc tekstu / prozè / wiersza

metaforyczny *ad* metafòriczny, *rzad* przenosny, pòsòdający znanczi metafòrè, bògati w metafòrè

metaforyka *f* metafòrika *f* – stosowanié metafòrów / przenosni; *ew.* zòsòb / bògactwò metafòrów / przenosni

metaforyzacja *f* metafòrizacjò *f* [ti -cji] – przedstòwianié czegòs pòd pòstacą (we fòrmie) metafòrè / w spòsòb metafòriczny

metaforyzować *v* metafòrizowac – ùżèwac metafòrów, pòsługiwac sǎ metafòrama

metaforyzowanie *n* metafòrizowanié *n*

metafraza *f lit* metafraza *f* – **1.** przerobienié wiersza na prozã; **2.** dosłowny przekłòd (przełożènk) z jednégò jǎzèka na drédzi, dlò dokładnégò òddaniò trescè dzèła

metajęzyk *m* metajǎzèk *m* – jǎzèk, w chtèrny sǎ fòrmùlujè wèniczi badaniów nad jaczims jǎzèkã, òbjimający np. terminologiã gramaticznã

metal *m* metal (|| -tòl) *m*; ~ **szlachetny** metal szlachetny; ~**e kolorowe** kòlorowé (*ew.* niezèldòzné) metale [To sǎ drodzè metale. *Ra*]

metaliczność *f* metalicznosc *f*

metaliczny *ad* metaliczny; ~ **głos** / **ton** metaliczny / *ew.* zwǎczny / zwòniący / jasny / òstri głos / tón; ~ **połysk** metaliczny pòlisk / blask; ~ **zgrzyt** metaliczny szrèwòt, metalicznè szrèwòtanié / skrzèpienié

metalingwistyka *f jèz* metalingwistika *f* [ti -sticzi] – teoriò a. metodologiò lingwisticzi (jǎzèkòdnòwstwa)

metalizacja *f* metalizacjò *f*, metalizowanié *n*; ~ **natryskowa** napriskòwò (*ew.* òpriskòwò / *Tr:* prèskòwò) metalizacjò

metalizować *v* metalizowac [òni -zèjà], pòkrèwac cenką szèchtą / wiòrsztą metalu

metalizowanie *n* metalizowanié *n*

metalizowany *ad* metalizowóny; ~ **lakier** metalizowóny laker

metaloceramika *f* metaloceramika *f* [ti -miczi]

metalochromia *f* metalochromia *f* [ti -mii]

metalogika *f log* metalogika *f* [ti -giczi]

metalografia *f* metalografiò *f*

metalograficzny *ad* metalograficzny

metaloplastyczny *ad* metaloplastyczny

metaloplastyk *m* metaloplastik *m* – rzemiãsnik a. artista wèròbiający przedmiotè artisticznè z metalu

metaloplastyka *f* metaloplastika *f* – ùmiejãtnosc wèkònywaniò przedmiotów òzdobnèch z metalu

metaloryt *m* metalorit *m* – technika graficznò, w chtèrny cèchùnk sǎ rè(tè)je (grawèrèje) òstrima nôrzãdzama w metalu a pòtemù òdbijò na papiorze

metalotechnika *f* metalotechnika *f*

metalowiec *m* metalówc *f* [tegò metalówca] – prôcownik zatrudniony w przemëslë przë òbróce metalów, przë bùdacji maszinów

metalowy *ad* metalowi; **pieniądze** ~**we** metalowé pieniądze / dëtczi; **plyta** ~**wa** metalowô plata

metaloznawca *m* metaloznôwca *m* [tegò -wcë] – specjalista òd metaloznôwstwa

metaloznawstwo *n* metaloznôwstwo *n* – nôùka / ùczba ò metalach i stopach metalów, badającò jich skłòd chemiczny, warënczi krystalizacji, bùdowã wewnãrzną, włòscëwòscë fizycznë i mechanicznë

metalurg *m* metalurg(a) *m*, specjalista òd metalurgii a. prôcownik hëtë, np. hëtnik, walcownik

metalurgia *f* metalurgiô [ti -gii] *f*

metalurgiczny *ad* metalurgiczny; **zakład** ~ firma / fabrika metalurgicznô; **kombinat** ~ kómbinat metalurgiczny

metametriã *f* *zool* metametriô, segmantacjô *f* [ti -trii, -cji] – pòdzël cała na régã pòdobnie ùsztòłtównëch dzélëków, wëstãpùjący ù wiele zwierzãt, np. ù piestrzeniców, dżiblonogów, strënowców

metamorficzny *ad* *geol* metamòrficzny; **skały** ~**ne** kamiznë metamòrficznë pòwstałë przez przemianë jinszych kamiznow w procesach metamòrfizmù

metamorfizacja *f* metamòrfizacjô *f*. *Zob.* **metamorfizm**

metamorfizm *m* metamòrfizm *m* – przemianë składu mineralnégò kamiznë pòd wpłiwã wësoczegò cësnieniô, temperaturë i czinników chemicznëch

metamorfogeniczny *ad* metamòrfògeniczny

metamorfoza *f* przemiana, metamòrfòza, *Tr:* przejinaka *f*; *ew.* przemienienië, przejinaczenië, prze(k)sztòłcenië *n*; *ew.* przerodzenië sã; **przejść (wielkã)** ~**zë** przeñc (wiòlgã) przemianã / metamòrfòzã

metan *m* *chem* metan *m* – wãglowòdór, gaz palny, łòtwò wëbùchòwi

metanauka *f* metanòùka, metaùczba *f*

metanol *chem* metanol, alkòhól || alkohòl / szprit *a.* szpirtus metilowi / drzewny

metanomierz *m* metanomiërz [tegò -nomierza] *m* – aparat do rejestrowaniô (procentowégò) metanu w pòwietrzim i sygnalizowaniô, że w badónym pòmieszczeniim je metan

metanowy *ad* metanowi

metapleks *m* *chem* metapleks *m* – òrt sztëcznégò twòrzëwa, przezdrzëlnégò, plastikòwégò „skła”, pòdobnégò do pleksyglasu

metapleksowy *ad* metapleksowi; ~**we szyby samochodowe** metapleksowé rutë / szibë do aut(oł)a

metapsychologia *f* metapsychòlogiô *f* [ti -gii]

metateza *f* *jëz* metateza, przestòwka *f* – przestawienië elementów (colemãł: głòsk / zwãków a. szlabizów) w słowie {*np. kasz. lok: pòkrzëwa || kòprzëwa, top || pòt, tëpa || pëta, zëmno || mëzno*}

metatonia *f* metatoniô *f* [ti -nii], zmianë akcentowò-jintonacyjnë; ~ **prasłowiańska** metatoniô prasłowiańskò

metempsychoza *f* *rel* rejinkarnacjô *f* [ti -nacji], wanoga dësz (*La*)

meteonawigacja *f* meteonawigacjô *f* [ti -gacji]

meteor *m* *astr* meteor *m* – cało stalë pòrëszającë sã w przestrzeni midzëplanetarny, żòlącë sã (swiëcącë jak gwizda), czëj przechòdzy przez atmòsferã zemsã na skùtk cercégò, co wëzdrzi jak spòdającò gwizda [Gwizdë sã przeczëszczają *a.* niebò sã przecziszczò (ò spòdającëch meteorach). *Sy.* *Por.* **meteoryt**

meteorograf *m* meteorograf [tegò –grafù] *m* - przërzãd / aparat rejestrëjący naròz cësnienië, temperaturã i wilgòtnosc pòwietrzégò

meteorogram *m* meteorogram [tegò -gramù] *m* – zôpis wêkònóny za pòmòcã meteorografù

meteorolog *m* meteorolog, synoptik, *Tr*: wiodrownik *m* – specjalista òd meteorologii, òd przewidiwaniô pògòdë / wiodra

meteorologia *f* meteorologiô [ti -gii], *Tr*: wiodrzëna *f* – nôùka / ùczba zajmujãcô sã badanim zjawisków w afmòsferze zemsczi i przewidiwanim pògòdë / wiodra

meteorologiczny *ad* meteorologiczny, *ew.* pògòdowi, wiodrowi; **warunki ~ne** warënczi meteorologicznë / pògòdowé / wiodrowé; **stacja ~na** stacjô meteorologicznô; **obserwacje ~ne** òbserwacje / òbzërczi meteorologicznë

meteoropata *m* òsoba wrãzlëwô na zmianë pògòdë / wiodra, chòroblëwie òdczuwujãcô zmianë warënków atmòsfericznëch

meteoropatia *f* chòroblëwé òdczuwanié zmianë warënków atmòsfericznëch

meteoropatologia *f* meteoropatologiô *f* [ti -gii], nôùka / ùczba zajmujãcô sã badanim wpliwù czynników meteorologicznëch na pòwstòwanié zabùrzeniów czinnoscowëch òrganizmù i schòrzeniów

meteorowy *ad* meteorowi – òdnòszajãcy sã do meteoru; **kamienie ~we** kamienie meteorowé; **pył ~** pich / kùrz meteorowi; **materia ~wa** materiô meteorowô

meteoryczny *zob.* **meteorytowy**

meteoryt *m astr* meteorit *m* – dzel / òdłómek meteoru, chtëren sã do kùńca nie spòlił przë spòdanim na zemiã. *Zob.* **meteor**

meteorytowy *ad* meteoritowi – òdnòszajãcy sã do meteoritu; **kamienie ~we** kamienie meteoritowé; **pył ~** pich / kùrz meteoritowi; **materia ~wa** materiô meteoritowô

meteorytyka *f* meteoritika *f* [ti -ticzi] – nôùka / ùczba zajmujãcô sã badanim meteor(it)ów

metka *f* **1.** metka *f*, òrt kôłbasë / wòrtzë wëròbióny z rozdrobnionégò miãsa wãdzonégò i tuszczu; **2.** metka, przëwiészka, mãtrëczka *f* – kawãk sztofù a kòrtka przësziwóné do niechtërnëch towarów z jinfòmãcjama taczima jak: cena, wiòlgòsc, spòsòb praniô itp.

metkal *m* metkal *m* – òrt plòtna bawelnianégò

metoda *f* spòsòb, *rzad* metoda *f*; *ew.* zasada *f* system, pòrzãdek, trib *m*, { ‘spòsòb’ *in lok* = (*s*)pòsòg, *pol.* *posag*}; ~ **postëpowania / dzialania / roboty / pracy / uczenia / nauki** spòsòb pòstãpòwaniô / dzejaniô / robòtë / pròcë / uczeniô || uczeniégò / nôùczi *a.* ùczbë; ~ **wychowania dziecka** spòsòb wëchòwaniô dzecka

metodolog *m* metodolog *m* – badòcz, znòwca metodologii; pròcownik nôùkòwi zajmujãcy sã metodologiã,

metodologia *f* metodologiô *f* [ti -gii] – nôùka (*a.* ùczba) ò spòsòbach badanìów nôùkòwëch, ò skùtecznëch spòsòbach stwierdzaniô jich wòrtnotë pòznòwczì

metodologicznie *adv* metodologiczno || -cznie; **badania oryginalne** ~ badania metodologiczno òriginalné; badania òriginalné òd stronë zastosowóny metodë / zastosowónégò spòsobù badaniô / pòstãpòwaniô przë badanim

metodologiczny *ad* metodologiczny – doticzãcy metodologii

metodycznie *adv* metodiczno || -cznie; *ew.* wedle jaczégòs spòsobù / systemù / jaczi metodë; jaczims spòsobã / systemã / jakãs metodã; w spòsòb zaplanowóny, systematiczno || -cznie

metodyczność *f* metodicznosc *f*

metodyczny *ad* metodiczny; *ew.* systematyczny, kònsekwentny, kònsekwentno (prze)prowadzony, òbmëszlony

metodyka *f* metodika *f*

metodyk *m* metodik *m* – specjalista òd metodiczni nauczaniô jaczégòs przedmiotu

metodyka *m* metodik *m* – **1.** zbiór zasadów dotyczących sposobów wykonywaniô jaczis prôcë / robôtë a. tribù pòstãpòwaniô prowadzącégò do ôkreslonégò cëlu; **2.** didaktika szczegòłowô / pòdrobnô jaczégòs przedmiotu szkòłowégò, òmòwiającò cële i spòsobë nauczaniô tegò przedmiotu

metodysta *m relig* metodista *m* – ôrt anglikanizmù

metodystyczny *relig* metodisticzny

metodyzm *m* metodizm *m* – **1.** stosowanié sã do jacji ôkreslony metodë; **2.** doktryna, nôdbë metodistów

metol *m chem fot* metol *m*

metolowy *ad chem* metolowi

metonimia *f lit* metonimiô *f* [ti -mii] – spòsob wëròżaniô jaczis mëslë, figùra stilisticznô, np. „czëtac Sienkiewicza” zamiast „czëtac dzieła / ksążczy Sienkiewicza”

metonimicznie *adv* metonimiczno || -nie

metonimiczny *ad* metonimiczny

metr *m* **1.** méter *m* - pòdstawòwò jednostka dłuégòscë, pòwszechnie stosowónô dzys w swiece (w systemie metricznym) – skrót: m; **dwa / trzy / cztery metry** dwa / trzë / szterë métrë (2 / 3 / 4 m); **pięc / sześć metrów** piãc / szesc métrów (5 / 6 m); **2.** *zob. metrówka*

metrampaż *m dr* łómôcz, ùstòwnik strón (*gazëtë, ksążczy*), prôcownik drëkarni, chtëren łómie złożonë szpaltë w kòlumnë gazetów abò stronë ksążczy

metraż *m* metraż [tegò metrażu] *m* – dłuégòsc wërażonô w métrach; pòwierzchniô - w métrach kwadratowëch; kùbatura – w métrach kùbicznëch / szescennëch

metrażowo *adv* metrażowò

metrażowy *ad* metrażowi

metresa *zob. kòchanka 2*

metro *v* metro *n*; *ew.* cuch / ban pòd'zemny; **stacja ~ra** staciô metra

metrologia *f* metrologiô *f* [ti -gii] – wiédzô ò (pò)miarach; ~ **historyczna** metrologiô historicznô, wiédzô ò dôwnëch miarach

metrologiczny *ad* metrologiczny, dotyczãcy metrologii

metron *m* metron *m* – nômniészô jednostka jinfòrmacji metriczny, jakã ùdało sã wëdostac pò wëkònaniu doswiòdzeniô

metronom *m* metronom *m* – przërzãd zëgarowi do dokładnégò wëznòczaniô tempa (chùtkòscë ritmù) ùtwòru mùzycznégò

metronomiczny *ad* metronomiczny, dotyczãcy metronomù

metropolia *f* stolëca, metropòliô [ti -lëcë, -lii] *f*; główné miasto kraju / regionu; *Tr:* przëdny gard

metropolita *m* arcybiskùp, metropòlita *m*

metropolitalny *ad* stolëczny, metropòlitalny, dotyczãcy metropòlii / stolëcë

metrowy *ad* métrowi, *ew.* jednométrowi – (ò) dłuégòscë jednégò métra

metrówka *f* (*miara metrowa z podziałkã centy- i milimetrowã*) métrówka || -ówka *f*, *ew.* métrówô miara / miara métrówô {‘métrówka’ - *por.* còłówka *Sy*, miara còlewô}; ~ **zwijana (taśmowa)** métrówka zwijónô; miara (métrówô) zwijónô; ~ **składany** métrówka sklòdónô; miara (métrówô) sklòdónô

metrum *n* metrum *n* (*inv*) [tegò / w tím metrum]; *pl:* metra [tech metrów, w tëch metrach] – **1.** *lit* miara wierszowô; **2.** *muz* czinnik òrganizëjący przebiëg ritmiczny ùtwòru przez jegò pòdzël na taktë, za pòmòcã przënòleżno rozłożonëch akcentów regulárnëch; **utwory utrzymane w (nie)regulárnym metrach** ùtwòrë ùtrzymóné w (nie)regulárnëch metrach

metryczka *zob. metryka*

metryczny *ad* **1.** metriczny, doticzący metrum; **akcent** ~ akcent metriczny; **2.** *zob.* **metryka**

metryka¹ *f* mǎtrĕka, *zdr* mǎtrĕczka *f*; *ew.* swiactwò, zaswiòdczenié *n*, akt *m* – **1.** dokùment ùrzedowy stwierdzający ùrodzenié, chrzest, slub a. smierć òsobĕ [Nosĕc mǎtrĕkǎ na gǎbie / twarzĕ (ò pòdobieństwie abò wiekù).]; ~ **chrztu / urodzenia / slubu / śmierci (zgonu)** mǎtrĕka (akt) chrztu / ùrodzeniò / slĕbù / smiercĕ; ~**czka urodzenia dziecka** mǎtrĕczka ùrodzeniò dzecka; **dotyczący ~ki** mǎtrĕkòwi, mǎtrĕczny, doticzący mǎtrĕczĭ; **2.** dokùment pòswiòdczający pòchòdzenié rasowĕ zwierzĕca; **3.** kòrtka przĕwieszonò do jaczi rzeczĕ (np. do gasnicĕ), abò przechòwiwònò w aktach, z zòpisǎ jinfòrmacĭ ò pòchòdzenim, znankach przedmiotu, datach kòntrolĕ itp.; *ew.* atest *m*, swiactwò *n*, przĕwiĕszka, metka *f*

metryka² *f*lit metrika *f* – **1.** nòuka / ùczba ò miarach wierszowĕch, òsoblĕwie ò anticzny wersyfikacĭ jiloczasowi; **2.** system wierszowaniò

metrykalny *ad* mǎtrĕkòwi – doticzący mǎtrĕczĭ (*w zn.* **metryka**¹); **dokumenty ~ne** dokùmentĕ mǎtrĕkòwĕ; **wyciąg** ~ òdpis z aktów stanu cywilnĕgò; *ew.* òdpis mǎtrĕkòwi (òdpis z ksǎdzi ùrodzeniów / ksǎdzi mǎtrĕkòwi / mǎtrĕczny); **księga ~na** ksǎga mǎtrĕkòwò

metyl *m chem* metil *m*

metylen *m chem* metilen *m*

metylenowy *ad* metilenowi, doticzący metilenu

metrylowy *ad* metilowi; **alkohol / spirytus** ~ alkòhòl || alkòhól / szprit *a.* szpirtus metilowi / drzewny; metanol *m*

Metys *m* Metis *m* – mieszańc rasĕ amerykańsczi (czerwiony) i europejszi (biòli)

mewa *f* méwa (*lok* || miéwa), *zdr:* méwka; *młoda mewa:* czirka [Czirchi leca. Sy] {‘méwka’ *in* = rozpùstnica, dzeùs rozpùstny; ‘czirka’ – *por.* czirkac *lok* = *pol.* ćwierkać} [tĕch méw(k) || méw(k)ów; *Za òkrǎtǎ lecaĕ méwĕ. Méwĕ krzĕczǎ (a. krzikajǎ), bǎdze deszcz. Rĕbòk i méwa sǎ sobie krewny. – Sy* Miéwĕ lòtajǎ nad òkrǎtǎ. Wiesòłò jak miéwa. *Ra*]; ~ **śmieszka** méwa, czirka *f*; *lok:* mòrskò gapa, mòrsczi rĕbòk; **czarnogłowa** czòrnogłowò méwa; **krzyk mew** krzik|| krzĕk / krzikaniĕ / czirkaniĕ méw(ów) [Ju z daleka më czĕlĕ méwi krzik. Mòrza rĕk, méwi krzĕk. – Sy]; **odpadki jedzenia z kuchni okrętowej przeznaczone dla mew** méwinĕ *pl* [Méwinĕ wrzĕc(ĕ) w mòrze. Sy]; **pas morza przy brzegu, gdzie ~y chroniǎ siĕ przed burzǎ** méwizna *f* [To mdze sztorĕm, bò méwĕ ùcĕkajǎ na méwiznǎ. Bùrzò jidze, Bògù dzǎka, jesmĕ ju na méwiznie, bò sǎ ju méwĕ zaczinajǎ pòkazĕwac, bǎdzemĕ wnet doma. Mĕ ju bĕlĕ za méwiznǎ, jak nas sztorĕm schwòcyĕ. – Sy]; **latać, gonić, brykać jak ~ (o dzieciach)** méwic sǎ [wa sǎ méwita, òne sǎ méwia; Cĕz wa sǎ tak méwita? Sy]; **podobny (z koloru) do ~y** méwiasti [Méwiastò gǎs. Sy]

mewi *ad* méwi(n); ~ **krzyk** *zob.* *mewa*; ~**wie piórka** méwiĕ || méwinĕ piórka; ~**wie piórko** méwiĕ || méwino piórkò

mewka *f* méwka *f* – **1.** *zool* òrt mòlĕch méw; **2.** *młodò* méwa; *lok* czirka *f*; **3.** rozpùstnica (colemało w miesce nadmòrsczim / pòrtowim) [Midzĕ dwùma widama (ò szarkù / smrokù, pòd wieczòr) pòkazĕjǎ sǎ méwczĭ. Sy]

mezalians *m* mezalians *m*, zawiarcĕ małżeństwa midzĕ òsobama niedobrónyma òd stronĕ statusu spòlĕcznĕgò *a.* majątkòwĕgò; **popelnić** ~ pòpelnic mezalians; *ew.* niedopasowac sǎ, lĕchò sǎ dobrac

mezofit *m* mezofit *m*, roscĕnĕ lǎdowĕ strefĕ strĕdny (miĕrny, ùmiarkòwóny), jaczĕ roscǎ w strzodowiskù strĕdno wilgòtnym

mezofityczny *ad* mezofiticzny

mezoklimat *m met* mezoklimat *m*, klimat strzędny (miérny, ùmiarkòwóny) – z nie za gòrącym latã ani za baro mrozną zëmã

mezolit *m archeol* mezolit *m*, westrzędny czas czãdu kamiénia, pòmiedzë paleolitã a neolitã (kòle 8000 do 3500 lat przed Chr.) {‘czãd’ *tu = pol. okres - zob. część*}

mezoplankton *m* mezoplankton *m*, strzędny wiòlgòscë òrganizmë planktonu, przede wszëtczim mòlé skòrëpiòczy

mezzosopran *m* mezzosopran *m* [wym: mezzosopran], głos kòbiécy, pòstrzędny midzë sopranã a altã

mezzosopranistka *f* mezzosopranistka *f*

mezzosopranowi *ad* mezzosopranowi

mezozoiczny *geol* mezojiczny

mezozoik *geol* mezojik *m*, era mezojicznô / czãd mezojiczny, strzędnowieczé Zemi (szacowóné na 185 do 60 miliònów lat temu) {‘czãd’ *tu = pol. okres - zob. część*}

męczarnia *f* **1.** mãka, mączarniô – *zob. męka*; **2.** mòrdãga, ùcemiãga *f* – *zob. mordęga, ambaras*; **3.** *zob. harówka*; **4.** ùdrãka, mãka *f*, ùtròpienié *n* – *zob. udręka*

męczenie *n* (*w zn. przeciążanie pracã*) mączenié, marachòwanié *n* (kògòs, np. lédzy); *ew. znęcanie się na koniach, zmuszanie ich do nadmiernego wysiłku – o furmanach: draganienié, katowanié, mòrdowanié n. Por. męczyć, mordęga*

męczenie się mączenié sã, marachòwanié sã, rakòwanié *n*

męczennica *f* mączelnica || mączenica || mączennica *f* – *lok* [Swiãtò Barabara bëła mączelnicã. *Sy* Òna bëła pròwdzëwã mączenicã. *Lz* Òna ù nich je dëcht mączennicã. *Ra*]

męczennik *m* mączelnik || mączenik || mączennik *m* – *lok*; *ew. pl: mączelnicë || mączenicë; rzad pl: mączelnictwò || -nnictwò n* [Ûmarł jakò mączelnik. *W* òstatny wòjnie bëło wiele mączeników. – *Sy* Swiãti Szczepón, pierszi mączennik. *Ra* Ti swiãti mączenicë. Òni sã wòrt, zëbë òni dostelë w niebie sedzenié midzë mączennictwã. *Lz*]

męczeński *ad* mączelsczy || mączelny || mączęnszy || mączenniczy – *lok*; *ew. martirológiczny łac. [Mączęnskò kòrona. To je mój zëwòt dëcht mączenniczy.– Ra Mączenniczé zëcé. Lz]; śmierć ~ska mączelskò (|lok | mączęnskò || -lnò) śmierc*

męczeństwò *n* mączelnictwò || mączelstwò || mączęnstwò || mączennictwò *lok*; *ew. cierpienié n; martirológiò łac. f [ti -gii] [Mączennictwò pierszych chrzescëjanów. Ra Mączennictwò je droga do nieba. Lz Tak wiòldzé mączęnstwò niedowinnie cerpiòł. Dh]*

męczony *ad* mączony; *ew. katowóny, mòrdowóny [Za wiarã bëł mączony ë na stosu spòlony. - Ra]*

męczyciel *m* mączëcéł, drãczëcéł, gnãbicéł, rakòrz, spieklińc, *fig* mòrdòrz *m* {‘rakòrz’ *in = czł., co sã trudni zbiéranim i ùtilizacjã padłégò bédła*} [Mączëcéł zwierzãt. *Lz* Michòł to je czësti rakòrz na kònie, ten bë zamòrdowòł kònia w jednym dniu. *Sy*]

męczycielstwo *n* mączenié / mączëcelstwò / katowanié / mòrdowanié (lédzy / zwierzãt)

męczyć *v* **1.** *powodowãc zmęczenie: mączëc, arch nãdzëc [òn mączzi; Docz wa nãdzyta tegò kònia! Ra]; praca umysłowa męczy podobnie jak fizyczna robòta (rzad pròcò) ùmëslowò mączzi wnet tak samò jak fizycznò; czytanie męczy oczy / wzrok czëtanié mączzi òczë / zdrok; taka praca mnie nie męczy takò robòta (rzad pròcò) mie nie mączzi; 2. katowãc, torturowãc: mączëc, katowac, torturowac; 3. nie dawãc spokoju, zamęczać, przesładowãc: mączëc, drãczëc, zamączzac, nie dawac pòkù, przesładowac, fig: katowac, mòrdowac [Mączëlë gò prosbama. Ra Òna mù nie dówò pòkù, tak długò nalinò na niego jãz òsygnie to, co chce miec. Gò Terò mie kòzđã noc diòbëł mòrdëje. Lz]; daj mi wreszcie spokój, juź mnie dłużej nie męczy dój mie w kùńcu pòkù, ju mie dżëzi nie mącz(ë); 4. przeciążãc robotã:*

przeciąż(ëw)ac (kògò) robòtą; mączëc / marachòwac / draganic / przemącz(ëw)ac, mòrdowac (kògò) [òn jich mączì / marachùje / dragani / przemącziwò / mòrdëje / przeciżiwò; Òni dzéwkã draganiã. Sy]; **5. znęcać się nad końmi, przeciążać je robotą:** draganic || *lok* dragarzëc, rakarzëc, mòrdowac (kònie) [Nie dragañ tegò kònia tak mòcno. Bez litoscë dragarzi kònie. Òn tegò kònia tak rakarzi, że òn gò wnet do pségò dostònie. - Sy]; **6. gnębić, uciskać:** gnãbic / cemiãzëc (kògò); **7. o zapadaniu w drzemkę na siedząco:** czamic, liczëc Żédów [òn tak czami / liczi Żédów]; **senność (sen / śpik) go / ją męczy** spik (*a. fig* grzëszk, grzenia) gò / jã mòrzi / mączì; *ew.* to gò / jã bierze na drzëmanie / spanie

męczyć się 1. mączëc sã; **~czę się pędko** jò sã chùtkò mączã; **wcale się nie ~czę** nijak / wcale sã nie mączã; **2. harować:** rakòwac; mączëc sã, marachòwac sã, szarpac sã, mòrdowac sã [òn tak (cãżkò) rakùje; òn sã mączì / marachùje / szarpie / mòrdëje; Co të sã tu sòm jeden tak mączisz / mòrdëjesz / marachùjesz? Òni tak dzëń w dzëń rakùją (*a. sã* marachùją), sã jãż krzëwi òd robòtë. - Gò Nie mączë gò tak srodze. – *Ra* Mòrdowalë sã do zmòklëznë. Lz]; **3. biedzić się, zmagać się z jakimś zadaniem:** mączëc sã, *arch* nãdzëc sã (*Ra*), szarpac sã, pieklëc sã, mòrdowac sã, biedzëc sã, *rzad* trëdzëc sã, *lok* tòrtolëc sã; *ew.* kòmbinowac, próbòwac cos zwënëgòwac / zaradzëc [òn sã mączì / szarpie / piekli / mòrdëje / biëdzy / trëdzy; òn kòmbinëje / próbùje; Jò widzã, të tu tak sòm sã mączisz, pòwiëdz le, co të tu kòmbinëjesz, co to z tegò mò wińc? Ta białka z tim swòjim pijòkã sã ju tëlë lat mączì / piekli. Gò Mùcha sã tòrtoli, czej w mlékò wpadnie. Sy]; **4. krzątać się ciągle, bez widocznych efektów:** pùżłowac, czurzëc [Òna tak całi dzëń pùżlëje / czurzi. Gò]; **5. cierpieć wskutek choroby:** cerpiec, mączëc sã [òn cerpi / sã mączì; Nasza chòrò tak cerpi, chto wië, jak długò òna jesz sã bądze tak mączëła? Gò Mączì sã ju sztërë noce. Lz]

mędrzek *zob.* mądrala

mędrkujący *zob.* przemadrzały

mędrkostwo *zob.* mądrowanie się

mędrkować *zob.* mądrować się

mędrkowanie *zob.* mądrowanie się

mędrzec *m* mądrcza (*lok:* || -drzca || mądrcza) *m;* *pl:* mądrcowie [Nasz szkólny to je mądrcza. Trzej mądrcowie. Sy Òni òd tëch trzech mądrców pòchòdzą. Lz]

męka *f* **1. katowanie, tortury:** mąka, mączarniò *f;* mòrdowanie, zabijanie *n;* *ew.* katowanie, mączenie / zamącziwanie (na smierc), torturë *pl;* ~ **Pańska** mąka Pańskò; **wziąć kogoś na ~ki (na tortury)** wżac || wżyc kògòs na mączì / mączarnie / torturë [W mączarni òna wszëtkò zezna. Bù? Lz]; **piekielne ~ki** pieczelne mączì / mączarnie; **zginać w ~kach** zdżinac w mąkach. (Sy); **2. trudności, uciążliwości, bieda** - *zob.* mordęga; **3. zob. udręka**

męski *ad* chłopszi, *rzad* māszi [To je chłopskò robòta a nië babskò / białgòwskò. Na chłopszi spòsòb (pò chłopskù) cos zrobic. - Gò Rozëm chłopszi – babszcë łzë! Kłòbùk māszi (chłopszi). Sëła mās-kò. Ród māszi. – *Ra* Òn miòł māszcë serce. Lz]; **imię ~e** chłopszcë (*rzad* māszcë) miono; **głos** ~ chłopszi (*rzad* māszi) gòs [Czëc bëło chłopszcë gòsë. Gò] **koszula ~ka** chłopskò / *rzad* mās-kò kòsz(ë)la; **~kie spodnie** chłopszcë (*rzad* māszcë) bùksë; **strój / ubiór** ~ chłopszi (*rzad* māszi) strój, chłopszcë òbleczenie / òbùcë, chłopszi òbleczënk, chłopszcë ruchna ; *ew. pl:* chłòpòwizna *f* [Nënkò, przëwiozlë wë mie chùstkã? Nië, dzëwczãtkò, jò le përnã chłòpòwiznë kùpiła dlò tatka i Michała i bëło pò piëniãdzach. - Sy]; **rodzaj** ~ *gr* chłopszi / *rzad* māszi òrt / rodzòj [Rodzòj māszi. *Ce* Dzecuszkò chłopszcëgò (māszcëgò) òrtu – knòp(icz)k. Gò]; **garnitur** ~ chłopszi (*rzad* māszi) òbleczënk / ancuch; **krawiec / fryzjer** ~ chłopszi (*rzad* māszi) kròwc / frëzjëra (*a.* balbiëra); **towarzystwo ~e** chłopszcë / *rzad* māszcë towarzëstwò; **po męsku** *adv* pò chłopskù /

rzad pò mǎskù [Na chłopczi spòsób (pò chłopskù) cos zrobic. Wez z nim tak pò chłopskù pògadôj / załatw(i). Złapôł to smiało, pò chłopskù i wërzucył bûten. - Gò];
uczesanie ~e chłopszcé (rzad mǎsczé) ùczosanié, chłopskô (rzad mǎskô) frizura

męskość f chłopskòsc, rzad mǎskòsc f

męstwo n mǎstwò n rzad (Ra, Ce); òdwôga, dzyrzkòsc, zuchternosc lok, smiałosc f; ew. dzyrsczé / òdwôzné / mǎsczé serce [Kaszëbsczé mǎstwò. Dh, Lz, Ce Jich cwiardé mǎstwò chwôli. Lh Pòmòrzanie òdznôczelë sã znacznym mǎstwã. Ra]. Por.
dzielność, męźnie

mętlík m òbarch m; ew. mǎt m, {‘òbarch’ dost = pol. kołowacizna, obłęd owczy}; **miec w głowie** ~ bëc jaż czësto òbarchniałi / òglëpiałi; krãcëc sã w głowie; miec w głowie sóm mǎt; miec głowã czims zamaçonã / zawróconã

mętnie adv mǎtno [Mǎtno przez chmùrë swiécy słuńce. Bù]

mętniéć v mǎtniec, mǎcëc sã [to mǎtnieje / sã mǎcy; **oczy mu mętnieją** òczë mù mǎtnieją [Jemù pò jednym czeliszkù mǎtnieją òczë. Sy]

mętność f mǎtnosc || -nota f; **zwiększanie się / narastanie ~ści wody** zwikszenie sã / naròstanie mǎtnoscë wòdë [Mǎtnosc wòdë przëbiwò pòmału. Lz]; **pozbawić (się) ~ści** pòzbawic sã / pòzbëc sã mǎtnoscë; wëklarowac sã, stac sã czësté / kłòr, òdmãcëc (sã), dac (mǎtny wòdze) ùstojec sã, dac mǎtowi òsadnac na dné

mętny ad mǎtny, z(a)mǎcony [W naszi rzéce je mǎtnô wòda. Cëż ta zupa je tak mǎtnô? Jaczé to dzeckò mô mǎtné òczë, nie je òno dze jaczé chòrë? – Sy Mǎtné òczë. Mǎtny wid. - Lz]; **~na woda** mǎtnô wòda; mǎcëzna, kalëzna f; ew. sóm (a. jeden) mǎt [To je sama mǎcëzna. Sy Ta wòda to je sóm mǎt. Gò]; **w ~nej wodzie ryby łowić (wyzyskiwać niepewną sytuację)** w mǎtny wòdze rëbë łowic (Sy)

męty pl mǎt m, mǎcëzna f; ew. pozostałosci fermentacji, osad, resztki owoców od wina: fùzel, òsòd m; ew. fùsë, grǎżë || grǎdë pl - zob. **fusy** {‘mǎcëzna’ f a) = mǎtnô wòda; b) bürda, zamiészanié– zob. burda, zamët; ‘fùzel’ in ir = lëché wino [Ti pijòce tak ten fùzel złãpia. Gò]; ‘grǎżë’, grǎdë’ zob. fusy}; ~ **społeczne rukòc**, doniczëzna f – zob. **lobuzeria, motłoch**

męzatka f białka, rzad kòbiéta (żeniałò białka / kòbiéta), lok: slëbnica, czòpnica || arch czepnica; ew. arch: białogłowa, niasta || niewiasta; rzad: żona f [Nie bądã ce slëchała, bò jesz twòją czòpnicã nie jem – rzekła brutka do kawalera. Sy]. Por. **kobieta**

męczyzna m chłop, arch mǎzczëzna m, pl: chłop (lok || chłopë); ew. dziś nieużywane: mǎzczëzni || mǎzczëznowie {‘chłop’ = pol. a) męczyzna; b) mǎż, czł. żonaty; c) robotnik; d) rzad: rolnik, wieśniak } [Chłop jak lew / tur / bik / miedwiédz / dąb. Gò Chłop jak snop, pón jak zbón. Ra Kòbiéta ni mògła òd mǎzczëznë wëdobëc jaczi tajemnicë. Skòrno ti òpieczi mǎzczëznë zabraknie, to òn nieròz sã napragnie ji nieròz załaknie. - Ma, Dh - Lz]; **~źni** pl chłopi pl, chłopstwò n [Tëlë chłopstwa tam bëło, że jaż cemno. Na òdpùsce bëło wiele chłopstwa, ale nicht nie bëł ùpiti. - Sy]; ~ **żonaty** chłop żeniałi, lok slëbnik – zob. **mǎż, małzonek**; ~ **nieżonaty, kawaler** kawalér, nieżeniałi chłop; ew. stòri kawalér; **młody / stary** ~ młodi / stòri chłop; ew. rup m, stòri rup; ~ **małego wzrostu** chłopk, chłopùlk [Òn ji do remiòn sygò, taczì to je chłopùlk. Sy] – zob. **karzeł**; ~ **silny, wysoki** chłopiskò || -piszczë n, sztek chłop [Chłopiskò mòcné jak lew. Sy] – por. **drağal**; ~ **chudy** zmiartélc || ùmiartélc, chùdélc, pék, lok: kòscénk arch m {‘pék’ in – zob. kolec} [Kòscénk je nieròz zdrowszi jak ten grëbùszk. Sy]; ~ **niezgrabny** kòszlòwc || -lëwc [Wòjna wëbije wszëtczych zgrabnëch chłopów, to le sami kòszlòwcë i niezglòzowie òstónã. Sy]; ~ **godny pożałowania (z politowaniem)** chłopiskò || -piszczë, zdr chłopiszczkò n [Mòje chłopiszczkò sã ju co nacerpiało. Sy]; ~ **dyskretny** rzeszotk [Rzeszotkòwi mòżesz wszëtkò pòwiedzec, rzeszotk sã tak chùtkò nie wëplestò. Sy] {‘rzeszotk’ in

= *ôrt grzëba*, *pol.* maślak sitarz; *por.* ‘rzeszotowac’ = *cedzëc słowa, bëc ôstrôżny w gôdce*}; ~ **uparty** ùpartélc - *zob.* **uparciuch**; ~ **przekorny** nôremnik [Co za nôremnik, co za ùpartélc! *Sy*]; ~ **uparty i wytrwały** krzészcz *m* [To je cwiardi krzészcz, ten sã tak zarô nie pòddô. - *Sy*]; ~, **którego uwiódła kobieta** ùlôzk (*Sy*); ~ **otyły** *zob.* **grubas**; ~ **silny** *zob.* **siłacz**; ~ **podszczypujący kobiety** szczipnik. pòdszczipajk (*Sy*) {‘szczipnik’ *in* = a) *rek, pol.* rak; b) *łopieniôcz, pol.* łopian} [Móm jô na cebie wzac kòrkã, szczipnikù? *Sy*]; ~ **lubiący gotować** *zob.* **kucharz**; ~ **niewydarzony** *zob.* **niedołęga**. *Por.* **człowiek, małżonek, mąż**

mężnie *adv* dzyrskò, mążnie *arch*, zuchterno *lok*; *ew.* smiało, òdwôżno, nieùdzible || - bło, nieùstãplëwie (w biôtce), cw(i)ardo, pò chłopskù [Bił sã mążnie z nieprzëjacelã. *Ra*]. *Por.* **dzielnie**

mężniec *v* dorastac, dozdrzelewac, robic / stawac sã chłopã, *arch* chłopiec *Ra*; **chłopiec dorastający, mężniejący** chłopię *n*

mężność *zob.* **męstwo**

mężny *ad* dzyrsczi, mążny *arch*, zuchterny *lok*; *ew.* smiali, òdwôżny, nieùdzibli || nieùdzãti, nieùstãplëwi (w biôtce), cw(i)ardi; w *zn.* *szlachetny, porządny*: bëlny [To sã baro mążny lëdze. *Ra*]; ~**na kobieta** cërzónka *f* – *zob.* **siłaczka, śmiały** (~**ła kobieta**). *Por.* **dzielny**

mężobójczy *ad* mòrdarsczi; *ew.* mążobójczy

mężobójczyni *f* mòrdôrka; *ew.* mążobójczëni, zabójczëni (zabójczëni włòsnégò chłopã / mążã) *f*

mężobójstwo *n* mòrdarstwò, mążobójstwò, zabójstwò (zabójstwò włòsnégò chłopã / mążã) *n*

mężowski *ad* (*należący do mężã, małżonka*) chłopã, chłopów, *rzad* mążã, mążów; **to jest** ~ **płaszcz** to je chłopów (mójégò chłopã) płôszcz / mańtel; ~**wscy krewni** chłopòwi krewny, krewny ze stronë chłopã; *ew.* chłopòwa rodzëzna

mężulek *m* mążulk, chłopk *m* {‘chłòpk’ *in* = *pol.* a) *mężczyzna matego wzrostu*; b) *chłòpiec*; c) *lalka sporządzona z warzyw*; d) *kukielka z resztek ciasta*; e) ‘chłòpczi’ *pl - figury do gry w szachy a. kręgle*} [Mój chłopk. Móm dobrégò chłopka. - *Sy*]

mężuś *zob.* **mężulek**

mężysko *n* (*mąż z politowaniem*) chłopiskò || chłopiszczë *n*

mgielny *zob.* **mglisty**

mgielka *f* letkò mgła / dôka; mgełka || mdzełka, dôczka *f*, *ew.* para, ropa *f*

mglić się mglëc sã, dôczëc sã {‘dôczëc sã’ *in* = *pol.* *mżyć* – *zob.*}; **to się mgli (okrywa się mgłą)** to sã mgli / dôczy, to zachòdzy / òkriwò sã mgłą / dôką

mglisto *zob.* **mgliście**

mglistość *f* mglëstosc, (mgławòsc, (za)dôcznosc, kòmùda, kòmùdnosc *f*

mglisty *ad* **1.** mglësti, pòmglësti, mgławi, dôczny, dôkòwi, dôczësti, *arch*: zadôczny, dôkùszny, kòmùdny || *lok* pòmùdny; *ew.* pòwlokli / (p)òkrëti / zacygniony mgłą / dôką {‘kòmùdny’ || pòmùdny’ *in* = *pòchmùrny, mrocny*} [Dzys je taczi kòmùdny dzëń. Wilczy lubią kòmùdny dzëń. Jaż cemno je, taczi to je pòmùdny dzëń. - *Sy*]; **2.** *fig* mătny, dzywny, pòkrãtny; niejasny, niewërazny, niepewny, niezrozëmiałi; ~ **wspomnienie** niewërazné / përnã ju zamazóné / mglësté / mgławé wspomniënié

mgliście *adv* **1.** mglësto, mgławò, dôczno, dôczësto, zadôczno, kòmùdno || *lok* pòmùdno {‘pòmùdno’ *barzi w zn.* *pòchmùrno*} [To tak kòmùdno dzys wëdrzi. To dzys je pòmùdno i zëmno. - *Sy*]; **2.** niejasno, niewërazno; *ew.* słabò, ledwie, ledwie || ledwò, ledwò, mało co; **coś sobie** ~ **przypominam, uświadamiam** *zob.* **przypominać (sobie)**

mgła *f* mgła, dôka, *rzad*: mgława, mgławica, dôcznica, przëdôka, dôkawica, zadôcznica, kòmùda *arch*, *lok*: mglëszczë, dôczëszczë, dôkawiszczë *n*, róriip *m*, *żart*

lok srakòtnica; arch lok (Tr, La): zemnica *f* {‘kòmùda’ – por. ‘pòmùda’ = pòchmùrnosc} [Na jezorze bëła gãstò mgła. Lz Ma rôz z Mieczkã w taką mgławicã w Gniezdzewie wjachała, że ma drodze do Łebcza ni mògła nalezc. To dzys je mglëszcze, chòcbë chto kòmù w pèsk dôł, to bë nie widzòł. Takò dôka, że rãczy przed sobã ni ma widzec. Ùtonãc w dôkawicy jak w mòrzu. I w nôpiãkniészzi dzień mòże padac dôcznica (*dôka a. drobny deszcz*) i cén. Jachac w dôkã (*pol. w nieznanie*). Dzeż të jedziesz? - Jò jadã w dôkã krowë szëcac. - Sy Më bëłë na cëzy (*na cëzowim bôce – cëza = jadro do łowieniô stòrniów, tj. flãdrów i òkòni*), a bëła głada (*glòdkò wòda*) jak mlékò. Padła srakòtnica, a skògòla (*mëga*) leżała brzëchã do górë ë miała wësztãpòrczoné nodzi, a to sã wëdòwało jakbë sztëromasztwi òkrãt jachòł. Sy (*glada*)]; ~ **opada / opadnie / opadła** dôka / mgła òpòdò / òpadnie / òpadła (*ew. dzinie / zdzinie / zdzinãła*) [Czej mgła òpadnie, pùdzemë do grabel (*do grabieniô sana*). Sy]; **słonce nie może się przebić przez mgłę** słunce ni mòże sã przebic przez mgłã / dôkã (Sy); **mgła wisi nad wsã / miastem** mgła / dôka wisy nad wsã / miastã [Nade wsã wisãła mgława jak rozwieszonò plòchta. Sy]; **gësta (londyńska)** ~ gãstò dôka, pòmòrskò dôka (*dôka i mżòwka òd zòchòdu*), anielskò || angelskò (*ew. londyńskò*) dôka (*dôka òd mòrza – z Anglii...*) [Pòmòrskò dôka jidze. Anielskò dôka ju przez mòrze przelazła. - Sy]; **zniknąć / rozwiać się jak** ~ zdżinãc / rzad òdżinãc / rozwiòc sã jak dôka / mgła [Dôka ju òdżinãła (*zdżinãła*). Sy]; **we mgle** we mgle, w dôce [Ceszi sã jakbë élskã blizã (*latarniã / wiezã*) ùzdrzòł we mgle. Sy]; **rozpłynąć się we mgle** zdżinãc (z òczu) / rozplënac sã we mgle / w dôce; **widzę (niewyraźnie) jak przez mgłę** widzã (niewërazno) jak przez mgłã / przez dôkã / jak za dôkã; **oczy zachodzą mi mgłą** òczë zachòdzą mie mgłã (Sy) / *ew.* dôkã; **szkła zachodzą mgłą** skła (brële, òkùlòrë) sã zaropiaté = zaparowóné / zachòdzą mie mgłã / dôkã

mgławica *f* **1.** zob. **mgła**; **2.** *ast* mgławica *f*

mgławicowy *ad* **1.** *ast* mgławicowi; **materia** ~**wa** materiô mgławicowô; **widmo** ~**we** widmò mgławicowé; **2.** zob. **mglisty**; ~**we rozmowanie** mãtné / dzywné / pòkrãtné rozëmòwanié / mészlenié

mgnąć zob. **mignąć, migać**

mgnienie *n* m(i)gnienié || m(i)gniãcé, mërgnienié || mërgniãcé *n*, mërگا *f*; ~ **oka** mërgnienié || mërgniãcé / mërگا oka, òkamërgnienié || -gniãcé (*Lz, Sy*), òkamgnienié || -gniãcé (*Lz*) *n*; **w ~niu oka** w mërgnienim || -niu oka, w òkamërgnienim || -gniãcym, w òkamgnieniu || -nim (*Lz*), w jedny mërðze, jakbë mërgnãł; *ew.* chùtinkò, rôz dwa, natëchmiast, natëchstopach; *por.* **momentalnie, natychmiast**

miał *m* miałczëzna (|| lok miòłczëzna) *f*, miał, proch, *zdr* proszk, *lok* melk *m*; *w zn. drobnutki piasek – zob. miałki (~ piasek)* {‘miałczëna || miòłczëzna’ = *pol.* a) błoto, szlam (= arch kasz. miòł); b) *drobny deszcz a. śnieg*; c) *drobny chrust*; d) *mięso mielone a. drobno siekane*; e) *drobne ryby*; f) *drobne pieniądze*; ‘miał’ = *pol. sypki piasek, proch, gruz, torf pokruszony*} [Przekrãc to miãso na miałczëznã. Nawet miałczëznã mòże napaléc piéck. Ù nas zemia to je sóm miał. Taczégò miału të mie przëniòsł, to sã nie chce paléc, ni ma tam całëch kãp torfù? Móm peñné bótë miòłtkù. - Sy]; ~ **torfowy** torfòwi proch / miał; ~ **węglowy** wãglowò miałczëzna, wãglowi miał

miałczec zob. **miauczec**

miałki *ad* miałczy (|| m(i)elczy *lok arch*), sëpny / sëpczi, drobny, *zdr* drobnëchny, drobnusz(in)czy; *ew.* drobn(ëch)o (z)młoti / pòkruszony [Rogòle z miałczy mączzi. To je za miałczy piòsk. - Ra Miałczy piòsk / chlëb / chróst / śniég / deszcz. Miałczé rëbë. – Sy] {‘miałczy’ *in* = *pol.* a) piaszczysty - *zob.*; b) *niegłęboki, płytki – zob.*; c) drobny [*Miałczé rëbë. Sy*]; ~ **piasek** miał, miòłtk *arch m*, miałczy / drobny /

drobnëchny / drobniusz(in)czy piôsk [To je za miałczy piôsk. - *Ra*]; ~**ka mąka** miałkô mąka (*Sy*); ~ **śnieg** miałczy / drobny / drobnëchny / drobniusz(in)czy snieg
miałko *adv* miałkò (*lok arch* || m(i)elkò); *ew.* drobno, drobniuszinkò [Miałkò sekac / młoc. *Sy*]

miałkość *f* miałkòsc *f* [Miałkòsc piôskù / mączy. *Lz*]

miano *n* miono *n*; *ew.* nazwa {‘miono’ = *pol.* a) *imię osoby*; b) *miano, nazwa*; c) *arch nazwisko osoby*} [Jaczé chto temù miono dô, tak lëdze to zwią – wezmë, jedny na to gòdają *pòdskòck* abò *pòdskòcnik*, jinszi *òżòg*, *frëszòk*, *hòk do ògnia* i jesz jinaczi. *Gò*]; **budynek nosił szumne ~ pałacu** bùmink z pewną przesadą bël zwóny pałacã; bùmink nosył bùmzné (*a.* zwãczné, chòc niezasłużoné) miono pałacu; **występowali / byli znani pod ~nem Pat i Pataszon** wëstãpòwelë / bëlë znóny pòd mionã Pat i Pataszón

mianować (się) *v* **1.** ~ **kogo czym** mianowac kògò czim; nadac kòmù jakąs gòdnosc / wòzną fónkcjã / tytuł / miono; wëznaczcë kògòs na jaczés stanowiskò; ò(b)sadzëc / -dzac kògò na jaczims stanowiskù / mòlu; zrobic kògò czim [Biskùp mianowòł naszégò probòszcza dzekanã. *Sy* Mianowòł gò swòjim nòstãpcã ë dziedzëcã. *Ra*]; ~ **kogoś na stanowisko dyrektora** mianowac kògòs na stanowiskò direktora; ~ **się kim - a)** (*uzurpować sobie jakąs godność*) mianowac sã czims / kògùms, nadac sobie (*sóm sobie*) / ùzurpòwac sobie jakąs gòdnosc / wòzną fónkcjã / tytuł / miono; zrobic sã / ògłosëc sã czims; *ew.* samòwòlnie / przemòcã sygnac pò jakąs gòdnosc / zagarnac jakąs gòdnosc {‘mianowac sã’ *in* = *pol* droczyć się} [Mianowelë sã sënama bòszczima. *Ra*]; - **b)** zwac sã, nazewac sã, miec / nosëc miono / jimiã / jimiono, miec na miono / na jimiã [òn sã zwie / sã nazëwò; òn mò / nosy miono; òn mò na miono / na jimiã]

mianowanie (się) *n* mianowanë (sã), wëznaczenië (sã), ò(b)sadzenië (sã) *n*

mianowany *ad* mianowóny [Biskùpã bël mianowóny. *Ra*]

mianowicie *adv* to znaczy / to je; *ew.* a kònkretnie / a tak kònkretnie; **zjawili się prawie wszyscy najbliżsi, a mianowicie: moi rodzice, brat z żoną i dziećmi...** zjawilë sã wnet wszëtcë nòblëższzi, to znaczy / to je: mòji starszi, brat z białką i dzecama...; **był tu niedawno, ~ przedwczoraj** bël tu niedòwno, (*ew.* to znaczy / to je) zawczora / *lok* niwczërò

mianownik *m* **1.** *gran* nazëwòcz *m*, pierszi przëpòdk; **2.** *mat* (*dolna część ułamka*) mianownik *m* (*Gò*); **licznik znajduje się nad kreską ułamkową a ~ pod kreską** mianownik je (stoi / lezi) pòd kreską ùłómkòwą a licznik nad kreską; **sprowadzić coś (np. ułamki) do wspólnego ~a / pod wspólny** ~ sprowadzcë cos (np. ùłómczi) do wspólnégò mianownika / pòd wspólny mianownik

mianownikowy *ad* **1.** *gram* nazëwòczowi; **2.** *mat* mianownikòwi

miara *f* miara *f*; *pl.* miarë {*kasz.* ‘miara’ = *pol.* a) *przyrząd do mierzenia*; b) *rozmiar, wymiar*; c) *wartość moralna*; d) *umiar - zob.*; e) *badanie lekarskie mężczyzn przy poborze do wojska – „miara” = tu: wysokość*} [ti miarë, tą miarã, w ti miarze || mierze; te miarë, tëch miarów. W ti miarze je (ta miara / ten przërzãd do mierzeniò mò) jaczis błãd. - *Gò* Òn bar’zo nieròd daje pełną miarã. *Lz* Nasz karczmòrz daje słabã miarã. Jakã miarã mierzisz, taką tobie òdmierzã. Temù Pón Bóg zabòcił miarã dac. = Òd tegò Pón Bóg miarã zgubił (*ò czł. wësoczim*). Mòja miara (*wësokòsc*) je sto sémédzesãt (*centimétrów*). – *Sy* Òni jesz pò dzys dzëń stòrëch miar pòtrzebùją (*ùziwają*). To je dównò, a to nowò miara. *Ra*]; ~ **długości** miara długòscë / *rzad* dlužawë; **przeciętna ~ długości tych desek wynosi 3 m** te déle mają strzédno trzë métrë długòscë; na długòsc (mierzoné) òne (te déle) mają strzédno pò trzë métrë; strzédnò długòsc nëch déłów je trzë métrë; **dawna ~ długości, około 4 metrów** prãt *m*; ~ **łokciowa** łokc *m*, łokcowò miara; ~ **szerokości**

miara szerokòscë / *rzad* szerz(aw)ë [To pòle mdze miało jaczé sto métrów szerzawë. Sy]; ~ **wysokości** miara wësokòscë / *rzad* wiż(aw)ë; ~ **powierzchni / pola** miara pòwierchni / pòla; ~ **objętości / pojemności** miara òbjãtoscë / zabiérnotë || -scë; **dawna** ~ **objętości / pojemności** dównò miara zabiérnotë / òbjãtoscë: **a)** *miara, naczynie dziś bez określonej objętości*: miôrczëca, *zdr* (w zn. *kwaterka*) miôrka, miôrczëczka *f* [Bëła tegò dobrò miôrczëca. Dòł mù jednã miôrkã ówsa. Tegò ówsa ni ma wicy jak dwie miôrczi. Wëpił miôrczëczkã gòrzòłtzi. Kùpiła so miôrczëczkã pieprzu. - *Ra*]; **b)** *kòrc, arch lok* lub *m* (kòle 120 litrów, 98 kg zbòzò) - *zob. korzec*; **c)** *mata* || *maca* (kòle 2,5 kg zbòzò / mączci) - *zob. maca*; **dawniejsze ~ry (jednostki) wagi** dówniészé miarë (jednostczì) wòdżi, cãzòru: centnar (50 kg), fùnt || *lok pùnt* (0,5 kg), *lot* (1/64 kg) [Centnar to je piãcdzesãt kilo(gramów). Fùnt to je tak kòle pòł kilo(grama). - *Gò Pùnt* mò dwa ë trzedzescë (32) lotów. *Ra*]; ~ **oczek sieci** (*deszczułka przybita do poręczy krzesła służąca do mierzenia oczek w sieci*) *stelac f* [ti *stelacë*]; **brać / wziąć, zdjąć ~rę na ubranie** *brac / wzyc* miarã na òbleczenié / òbùcë [Kròwc bierze miarã. Przòdë kròwcowie bralë (*brëlë*) miarã z leżacégò człowieka. - *Sy*]; **pójść do ~ry (do krawca, żeby wziął ~rę)** jic do miarë (do krawca, zebë wzał miarã) {‘jic do miarë’ *in = stanãc przed kòmisjã wòjskòwã, rekrutacyjnã*}; **na ~rę** na miarã, za miarã *a*. wedle miarë [Òbùcë ùszëté na miarã. *Sy* ùszëc cos na miarã. *Gò*]; **garnitur na ~rę** òbleczënk / *ancuch* na miarã *a*. wedle miarë; ~ **wielkości** *dost / przen* miara wiòlgòscë || -gòtë; ~ **człowieka** miara / fòrmat człowieka [Miarã wiòlgòscë człowieka nie sã centimétrë, le jegò pòstãpòwanié w trudnëch sztërkach / sytuacjach zëcégò. *Gò = Chłopa* nie mierzi sã ani łòkcã ani kòrcã. *Ra*]; **człowiek małej ~ry (duchowej, umysłowej, moralnej)** człowiek mòli miarë / mòłégò fòrmatu; ~ **małości / słabości / upadku człowieka** miara małoscë / słabòscë / ùpòdkù człowieka; **człowiek tej ~ry** człowiek ti miarë / *ew.* ti wiòlgòscë / *te(gò)* szlachù / rodzaju / *tipù* {‘szlach’ *in = zob. cios*}; **uczony / talent dużej ~ry** ùczãli / talent wiòldzi miarë / na wiòlgã miarã; *ew.* wiòldzi / wëbitny ùczãli / talent; **mierzyć innych swoją ~ą** mierzëc jinëch / jinszych swòjã miarã; sãdzëc jinëch wedle se(bie) [òn mierzi / sãdzy; òni mierzã / sãdżã]; **co niemiara / bez miary** *adv* co niemiara, bez miarë, baro wiele [Û mie nie je trudno ò zgrëzotë, jò móm jich wiedno co niemiara. *Sy*]; **nad ~rę** z ùsëpã, skòpicã, nadto, za wiele; **w wielkiej / większej mierze (części) udało się to wykonać** wiòldzim / wikszim dzëlã / we wiòldzim / wikszim dzëlu (*ew.* we wiòldzi mierze) ùdało sã to wëkònac; **žadną ~rã** nijak, w / na (ni)zòden spòsòb, *rzad* (ni)zòdnã miarã [Òd tegò czasu zajk miãsa zòdnã miarã bë nie rësził. *Lz* Ò tãtczëznie, naji zemi nie dò sã zabëc zòdnã miarã. *Fm*]; **w ~rę / z ~rã** w miarã, z miarã, dosc tëlé, tak sobie [Je ù waju, w chëczach cepło? – Jo, tak w miarã / dosc tëlé. Wiara pòglãbiwò sã w miarã ògòłoceniò. - *Gò*]; **w ~rę jak...** wedle / pòdług *te(gò)* / w miarã jak ...; **w ~rę możliwości** wedle / pòdług / w miarã mòzònoscë || -notë / mòzłëwòscë || *pl*: -scy; tëlé, co bądã (co człowiek bądze) mògl / co mdzemë mòglë; **w ~rę potrzeby** wedle / pòdług / w miarã pòtrzebë; tëlé (*a*, *na* / ò tëlé), co bądze (pò)trzeba / pòtrzëbné; **w ~rę wolnego czasu** w miarã wòlnégò czasu, ò wiele sygnie / na tëlé, co sygnie (*sygò / syg(nã)ło*, bądze *sygało*) czasu; **w ~rę wczesny** pòłwczasny, pòłtreny; *ew.* w miarã / dosc wczasny [Te bülwë, sã taczé pòłrené / pòłwczasné. *Sy*]; **w ~rę nowoczesny** dosc nowòczasny, jész nie czësto przestarzãli; **na ~rę** na miarã, wedle / pòdług miarë, wedle; **na ~rę naszych oczekiwań** wedle / pòdług naszich òczekiwań; wedle / pòdług / na miarã tegò, co sã spòdzëwómë / czegò òczekùjemë / na co ządajemë; *ew.* na miarã / wedle miarë naszich òczekiwań; **ze wszech miar** na kòzdi || -den spòsòb *a*. na wszeden òrt; *ew.* pòd kòzdim wzglãdã, z / òd kòzdi stronë zdrzec, jak (òd jaczi stronë) bë nie

zdrzôł; w **pewnej mierze** jaczims dzělã, w jaczims dzélu / stãpniu / procence, w jaczis(s) czãscë, do jaczégòs momentu. *Por.* **umiar, rejestracja (~ wojskowa)**

miareczka *f chm* miareczka

miareczkować *v chm* miareczkòwac

miareczkowanie *n chm* miareczkòwanie *n*

miareczkowo *chm* miareczkòwò

miareczkowy *chm* miareczkòwi

miarka *f* (w *zn.* *a*) *mały przyrząd do mierzenia; b) pewna niewielka ilość*) **miôrka**, **miareczka** *f* [ti **miôrci** / **miareczci**, tã **miôrka** / **miareczka**; *pl.*: **miôrci** / **miareczci**, *tëch* **miôr(ów)** / **miareczk(ów)**]; *Wszëtczich òbzelëła tã samã miôrka. Dzys kón sã narobił, dôj mù wikszą miôrka. - Sy Tobaczi mù wsëpòł na rãkã miôrka spòrà. Lz (Dh?)*]; **ziarko do ziarnka a zbierze się** ~ *zòrnkò do zòrnka a bądze miôrka / jaż zbierze sã miôrka. Por.* **miara, miareczka**

miarkować *v* **1.** *stosować do czegoś jakąś miarkę*: *mierzëc, stosowac / przëklãdac do cze jakąs miarã / miôrka; ew. dozowac, dôwkòwac, miarkòwac (np. lékarstwò); regulowac (np. dopłiw òléju do maszinë) [òn mierzi / stosëje / przëklôdò / dozëje / dôwkùje / regulëje]; 2. domysłać się czegoś, zauważać, wnioskować z czegoś*: *merkac, rzad miarkòwac (lok || mierkòwac); ew. domëszlac sã, docëgac sã (na pòdstawie òbjawów), widzec, przewidëwac, przëczuwac, ew. cknãc (ew. wëcknãc = wëwãchac) { ‘merkac’ niem. = òdczuwac, przëczuwac, czëc; ‘mierkòwac’ = mer- + miar-} [òn to merkòł / miarkòwòł / domiszlòł sã / docygòł sã / widzòł / przewidiwòł / przëczuwòł / cknãł / ew. wëck(nął); Pò tim jich zachòwanim jò òd razu (z)merkòł, że tam cos nie je w pòrzãdkù. Gò]; 3. powściągać. hamować, trzymać na wodzy / w odpowiednich granicach*: (pòw)strzëmëwac (|| -miwac || -mòwac), przëscëg(iw)ac || -gòwac (cos), miec miarã (w czim) [òn (pòw)strzëmùje || -miwò / przëscyg(iw)ò / mò miarã]; ~ **swoje (a. czyjës) zachcianki / kaprysy / swój (a. czyj)s gniew / swã (a. czyjã)s zapalczywość / swe łakomstwo (swoją zachłanność)** (pòw)strzëmëwac (|| -miwac || -mòwac) / przëscëg(iw)ac swòje (a. czëjes) zachceniã / **nòwartë a. nëczy / swój (a. czyjs) górz / swòjã (a. czëjã)s zapalczëwòsc / swòje łakómstwò (swòjã chcëwòtã)**; *ew. panowac nad sobã / nad swòjima (a. czëjimã)s zachceniã / nëkama itp.*

miarkowanie *n* **1.** *n* *mierzenië, miarkòwanië, dozowanië, dôwkòwanië n, stosowanië / przëklãdanië do cze miarë / miôrci; ew. regulowanië n (np. dopłiwù òléju do maszinë); 2. merkanië, rzad miarkòwanië; ew. domiszlanië sã, docyganië sã (na pòdstawie òbjawów), przewidiwanië, przëczuwanië; 3. (pòw)strzëmiwanië, przëscyganië n (np. gòrzu, zapalczëwòscë, temperamentu, nòwartów, nëków)*

miarkownik *m tech* *regulátor [tegò -latora]; ew. miarkòwnik m*

miarodajnie *adv* *miarodajno || -nie, wiarëgòdno || -nie, pewno || -nie, òbiektiwno || -nie, kómpetentno || -nie*

miarodajność *f* *miarodajnosc, wiarëgòdnosc, pewnosc, òbiektiwnosc, kómpetencjò f; ~ ocenÿ* *miarodajnosc / òbiektiwnosc / sprawiedlëwòsc òcenë / taksatë / ò(b)szacowaniò; ew. dobrë rozeznanie; ~ źródeł informacji* *miarodajnosc / pewnosc (ew. dokłãdnosc, òbiektiwnosc) zdrzòdlów / zdrojów wiedzë / wiadomòscy / jinfòrmacji; ~ (wyników) prób / doświadczeń / eksperymentów* *miarodajnosc / pewnosc / òbiektiwnosc (wëników) prób / doswiòdczeniów / eksperymentów*

miarodajny *ad* *miarodajny, wiarogòdny || wiarëgòdny, autoritatiwny || Tr:* *autoritetny, kómpetentny, pòwòżny, pewny – tãczy, na jaczim mòže(më) pòlegac*

miarowo *adv* *miarowò, równo, ritmiczno*

miarowość *f* *miarowòsc, ritmicznosc (por. miarowi 1); ~ uderzeń młota* *miarowòsc / ritmicznosc ùderzeniów młota*

miarowy *ad* **1.** miarowi, równy, wërownóny, ritmiczny, pòwtôrzający sã w równëch òdstãpach czasu abò przestrzeni [Miarowi krok jakbë wòjska w ùchò legnie. *Lh*]; **chodzić krokiem ~m** chòdzëc równym / wërownónym / miarowim krokã; ~ **stukot kół pociągu / wagonu** miarowi / ritmiczny rëmòt / klekòt (*a.* miarowé klepanié / ùderzenia) kòłów cugù / wagónu; ~ **ruch wahadła** miarowi / równy / wërownóny ruch biegasa; **2.** miarowi; *ew.* pòmiarowi, doticzący miarów, mierzeniô; **naczynie ~we, cylinder** ~ statk / cylinder miarowi (ò dokładno wëmierzony zabiérnoscë / òbjãtoscë), ùziwóné w labòratoriach; **3 lit** metriczny, miarowi; **wersyfikacja ~ wa** wersyfikacjò miarowò

miast *zob.* **zamiast**

miastecki *ad* (*dotyczący Miastka, na Pomorzu*) miastkòwsczi [Òkrąg miastkòwsczi. *Ra*]

miasteczko *n* miastkò, miasteczkò *n* [Pùck to ju dzys nie je taczé mòlé miastkò. *Sy* Na Kaszëbach są le mòlé miasteczka. Czej jem bëł w Sasach, widzòł jem wiele piãknëch miastków. *Ra*]. *Por.* **gród, gródek, mieścín(k)a**

miasteczkowy *ad* miastkòwi, mólomiascòwi

miastenia *f med* miasteniô *f* [ti -nii]

miasteniczny *ad* miasteniczny, doticzący miasteni

miasto *n* miasto *n*, *zdr.* miastkò, miasteczkò [Do miasta. Z miasta. W miesce le je w miesce. Ze wsë do miasta jidze chleba, òmasta. Białka ze wsë, czë z miasta to z jednégò casta. – *Sy*]; ~ **portowe** pòrtowe miasto; *ew.* pòrt *m*, òkrãtowiszczë *n* (*Gò*); ~ **stołeczne** stolëca *f*, stolëczné miasto, stolëczny gard; **być w mieście (przyjechać w jakiejś sprawie do ~ta)** bëc w miesce (przëjachac w jaczi sprawie do miasta); **być gdzieś, na mieście (na terenie ~ta)** bëc gdes, na miesce (na terenie miasta); **mówią na mieście, że...** na miesce / w miesce gòdają / je czëc, że...; **wielkie / małe / średnie** ~ wiòldzé / mòlé / strzédné miasto; **wyjechać (po)za miasto na wypoczynek** wëjachac za miasto na wëpòczink; **człowiek z ~sta** człowiek z miasta, miastowi człowiek; *ew.* mieszcòn *m*. *Por.* **gród, miastowy, miejski**

miastowy *zob.* **miejski**

miau (*wyraz oddający miauczenie kota*) miau [Naròz kòt zableczòł: miau.]

miauczeć *v* bleczec, miauczec, miaukac [wym. miał-] [Òdemkni kòtowi dwiërze, niech tak nie miauczi. Co tak miauczisz jak kòt. Cëż ten kòt tak miaukò? - *Sy* Kòtë miauczã na dakù. Kòtka miaukò na młodé, czej mô mësz. *Ra*]; **kot miauczący** bleczk, miaucz(k) *m*

miauczenie *n* bleczenié, miauczenié, miaukanié *n* [Ju nie je mòżno z miauczenim. *Sy*]

miauknąć *v* miauknąć, zableczec, zamiauczëc [Kòt miauknął. *Ra*]

miauknięcie *n* miaukniãcé *n* [wym. miał-]

miazdra *zob.* **mizdra** {*kasz.* ‘miazdra’ = *pol.* cera, skóra, zdrowy wygląd}

miazga *f* **1.** (*sok pod korą drzewa*) miòzga *f* [Trzeba lëmic pipë, pòczim miòzga. *Sy* Na zymkù jarzëbina mô pòd kórã wiele miòzdzi, tej jdze letkò ùlëmic gwizdówkã. *Gò*]; **2.** (*bezkształtna masa, powstała wskutek rozbicia, zgniecenia czegoś miękkiego*) mùzdżówka *f*; *ew.* glëmza *f*, czap, szlap, klops *m* {‘mùzdżówka’ *in* = *pol.* rozpuścniãca - *zob.*; *por.* ‘mùzdżónka’ = marmòlada} [Z niegò le mùzdżówka òstała. *Sy*]; ~ **papiernicza** papiórowò || papiórno mùzdżówka / masa; **utłuc, rozgnieść na ~gę** pòmùzdżëc, rozmùzdżëc; *ew.* rozgniesc, rozczapsac, zrobic z czegò mùzdżówkã; **zetrzeć kogoś (z wroga) na ~gę** zrobic z kògòs (z wroga) mùzdżówkã, pòsekac na drobno

miazmat *m* **1.** miazmat = *dost.* smród *m*, smrodlëwi òpar, (pò)wiëw; brzëdkò / przikrò wòniò (*pl.* smrodë / òparë / pòwiëwë) zgnicëznë / gnijowiska / błota / gnoju; **2.** *fig* ~**ty zepsucia** miazmatë zepsëcëznë; *ew.* lëchi (niedobri / szkòdlëwi / gòrszacy / demòralizujacy) wpliw; lëché (niedobré / szkòdlëwé / gòrszacé / demòralizujacé)

wpliwë; *ew.* zgòrszenié *n*, demòralizacjô, zepsëczna *f*; lëché towarzëstwò, lëchi / niedobri / gòrszacy przëklôd / wzór òtoczeniégò

miażdżarka *f* mùżdżownica, kruszarka *f*; ~ **walkowa** / **kulowa** walcowô / kùglowô mùżdżownica (*a.* kruszarka); *ew.* mlin walcowi / kùglowi; ~ **węgla** / **rudy** / **cegieł** mùżdżownica / kruszarka wãgla / rëdzënë / cegłów

miażdżarnia *f* *tech* mùżdżowniô, kruszarniô *f*

miażdżaćo *adv* **1.** *dosł.* mùżdżaćo, rozmùżdżająco, rozgniôtająco; **2.** *fig* ògromno || -mnie, przëtłóczająco; *ew.* wnet całkòwice, dëcht czësto; *ew.* jak walc

miażdżący *ad* **1.** *dosł.* mùżdżący, rozmùżdżający, rozgniôtający; **2.** *fig* wiòldzi, ògromny, przëtłóczający; ~**ca przewaga** wiòlgò / ògromnò / przëtłóczającò przewòga

miażdżenie *n* mùżdżenié, kruszenié, drobienié *n*

miażdżycyca *f* *med* skleroza *f*; ~ **tętnic** skleroza, arterioskleroza, scwardnienié / zasztopanié żëłów

miażdżycowy *ad* *med* sklerotyczny

miażdżyc *v* mùżdżec, rozmùżdż(iw)ac, *arch* miażdżec; *ew.* krëszëc || kruszëc, rozkrusz(iw)ac, drobic, rozgniatac, tłuc || tlëc; *w zn.* rozcierać, rozdrabniać, *np.* gotowane ziemniaki: kòłsztac, sztãpac, gniesc, rzad chròszczëc {‘mùżdżec (sã)’ *in* = miãgòlëc / pieszczëc / tulëc (sã) [Ti młodi le sã pò tëch kątach mùżdżq. Sy]} [òn to mùżdzi / rozmùżdżiwô / miòdżi; / kruszi / rozkrusz(iw)ô / drobi / rozgniôtô / kòłsztô / sztãpie / gniece / tlëcze, chròszczy; Wez le ju krãcë to casto, a jò te òrzechë (jądra òrzechów) bãdã mùżdżił / rozmùżdżiwól. Gò]. *Por.* **zmiażdżyc**

miażdżony *ad* mùżdżony, *arch* miażdżony; *ew.* kruszony, drobiony, gniotfi, rozgniôtóny, tlëkfi [W ti mieszònce „mùsli” sã hafefloczi (òwsné płatczy), rozynczi i mùżdżoné / rozmùżdżoné jądra òrzechów. Gò Nòprzód te jagòdë bãdã miòdżoné (mùżdżoné), co sok wëcecze. Lz]. *Por.* **gnieść**

miażdżysty *ad* mùżdżësti, mùżdżowati {‘mùżdżësti’ Gò òd ‘mùżdżówka’ *pol.* miazga 2}

miąc *zob.* miętosić

miąsz *m* miąsz *m* – tkanka kòmórkòwô (masa, materiô) roscënów i nòrządów zwierzãcëch; ~ **owocu** / **drewna** / **wątroby** miąsz („miãso”) brzadu / drewna / wątrobë {*por.* ‘miãkcz’ = *pol.* miëkisz drewna}

miąszzość *f* miąszosc (Gò); *ew.* grëbòsc, gãstosc, dëchtownosc *f* {‘miąszosc’ *Ra* = *pol.* tłustość, otyłość; ‘dëchtownosc’ – *por.* ‘dëchtowny’ (ò tkaninach) = *pol.* suty, gësty; *por. kasz. arch Ra:* ‘miąsz’ = *grëbi tlësti, pãkati*) – **1. pokładów** / **warstw kopalnych** / **złoża węglowego** miąszosc pòkładów / szëcht(ów) *a.* wiòrszt(ów) kòpalnëch / złoża wãglowégò; **warstw gleby** / **torfu** / **muru** / **skały** miąszosc szëcht(ów) *a.* wiòrszt(ów) glebë / zemi ùrodzajny / torfù / mùru / kamiznë; **2.** ~ **drzew** / **pnia** / **gałęzi** miąszosc (*a.* grëbòsc) drzew / pnia / gałãzy (*a.* wietwiów)

miąszowy *ad* miąszowi; ~**we uszkodzenie wątroby** miąszowé ùszkòdzenié wątrobë

micela *f* *biol, bot* micela *f*

micha *zob.* misa

Michał *m* Michòł, *zdr* Michòłk *m*; **święty Michale rety, na pomoc!** swiãti Michale retòj, pòmòżë / na pòmòc!

michałek *m*, ~**ki** *pl* **1.** *krzewiaste astry, kwitnące jesienią:* mòrcynczi *pl*; **2.** *odmiana gruszek dojrzewających koło św. Michała:* mòrcónczi *pl*; **3.** *odmiana jabłek dojrzewających koło św. Michała:* michë (micha *f*), michalë, michòłczy *pl*; **4.** *drobnostki, ploteczki, anegdotki literackie:* nëpczi *Fm* {*por.* ‘michòłczy’ = *drobné rëbë* (òsoblëwie òkùnczi), rak, drobiòzg}

miczurinizm *m* miczurinizm *m*

miczurinowiec *m* miczurinówc *m* [tegò -nówca]

miczurinowski *ad* miczurinowsczi, doticzący Miczurina (**ruszczégò bòtanika**)

midasowy *ad* midasów, midasowi

midi *inv* midi – strzędny długòscë; **płaszcz** / **spódnica** ~ płòszcz / sëknia (dól) midi; **system** ~ *elektron* system midi; **końcówka** / **wtyczka** / **gniazdko** / **kabel** (**przewód**) / **złącze typu „~”** kùńcówka (a. kùńòszk) / wtyczka / gniòzdkò / kabel (przewód) / złącze tipù „midi”

miech *m* miech, dëmòcz *m* {‘dëmòcz’ *in* = *pol.* a) *narzędzie do wykurzenia pszczoł*; b) *uczeń kowalski nadymający miech*; c) *kalkancista naciskający drągi miechów przy organach (dawniej)*; d) *kominek w dawnej kuchni*}; ~ **kowalski** kòwalsczi miech, dëmòcz *m*, *lok arch.*: bùchawica *f* [Bez dëmòcza kòwòł nic nie zrobi. Pòcygni że za bùchawicã, co jò to żelazło rozpòlã. *Sy*]; **sapać (głosno) jak** ~ **kowalski** sapać (głosno) jak kòwalsczi miech [Òdetchnąc jak kòwalsczi miech. *Sy*]; ~ **organowy** òrganowi miech / dëmòcz; ~ **przy harmonii** / **akordeonie** miech przè harmónice / akòrdionie; harmónikòwi miech, miech skłòdóny w gùbë. *Zob.* **worek**

miechunka *f bot* miechùnka *f* (Gò)

miecz *m* **1.** *broń, najczęściej obosieczna*: miecz *m*, *zgr.*: mieczészczè *arch n* {*Sy*: ‘mieczeszcze’ = *pol.* *rękojeść miecza (błąd?)* – *por.* *Lz*} [Głòd to je òstri miecz. Òstrzësi jãzëk jak miecz. Chto to czuł, żebë ricérz rozstòwòł sã z mieczã. Swiãti Pioter schwòcył za mieczeszcze i ùcał jednémù zòłnérzowi ùchò. - *Sy* To je stòrodòwny miecz. *Ra* Mieczã òn mù òdcał ùchò. To bëło taczé stòré zazdrzelafé mieczeszcze, co nidoczégò nie bëło do brukaniò (*brëkòwaniò, ùziwaniò*). - *Lz*] {‘miecz’ *in* = *pol.* a) *zob.* *szczebel drabiny*; b) *zob.* *kil*; c) *zob.* *łata*; d) *zob.* *szprycha*; e) *deseczka przy jarzmie* - *zob.* *jarzmo*; f) *zob.* *międlica*; g) *opadłe skrzydło gęsi*; h) *Ra: poprzeczna beleczka przy bronie*}; **krótki** / **długi** / **goły** / **obnażony** (**wyjęty z pochwy**) ~ krótczi / dłudzi / gòli / òbnażony (wëjãti z pòchwë / z miecznicë) miecz; ~ **rycerski** / **katowski** ricersczi / katowsczi miecz; ~ **obosieczny** / **jednosieczny** miecz òbòseczny / jednoseczny; **pochwa** ~**cza** miecznica, pòchwa *f* (pòchwa miecza) [*Ricerze miele miecznice z bòkù.* *Sy*]; **rękojeść** ~**cza** rãkòjma / rãkòwiesc / rãczka *f* / ùchwòt / grëf miecza [*Mieczowi grëf (ùchwòt).* *Lz*]; ~ **Demoklesa** Damòklesów || -sowi miecz; *ew.* miecz Damòklesa; **ostrze** ~**cza** òstrzé miecza; **dobyć** ~**cza** wëdobëc / wëcygnąc / wëjąc miecz [Òn wëcygnął miecz z pòchwë. *Lz*]; **przypasać** / **odpasać** ~ przëpasac / òdpasac miecz [Òdpaszta miecz. *Sy*]; **porwać się do** ~**cza** pòrwać sã do miecza, sygnąc pò miecz; **wojować** ~**czem**, **walczyć na** ~**cze** mieczowac, biòtkòwac sã / bic sã / walczëc na miecze [Przódë zòłnérzë mieczowalë (*mieczowelë*). *Sy*]; **kto** ~**czem** **wojuje, od miecza ginie** chto mieczëje, tegò zamieczëją *Sy*; chto mieczã wòjje / walczi / biòtkùje, òd miecza dzinie Gò; *ew.* chto w ksądza zadzëwò, bez ksądza ùmiérò *Sy*; **zabić** / **dobić** ~**czem** zabic / dobic mieczã, zamieczowac [Chto mieczëje, tegò zamieczëją. *Sy* Dobił sã włòsnym mieczã. *Ra*]; **przebić** ~**czem** przebic mieczã; **chwycić za** ~ chwacëc || chwëcëc za miecz [òni chwòcëlë || chwëcëlë], wëstãpic zbrojnie, przëstãpic do walczi, zacząc wòjnã / pòwstanié itp.; **dać** / **położyć kark pod** ~ dac / pòłożëc kark pòd miecz; **skrzyżować** ~**cze** skrzyżowac miecze; rozpòcząc walkã / biòtkã / pòjedink; zmierzëc sã / jic (do walczi) / spròbòwac sã z kògum / czim na miecze; **coś zawisło na ostrzu** ~**cza** cos zawisło na òstrzim || -strzu miecza; **prawo** ~**cza** *hist* prawò miecza; **po** ~**u** pò òjcu *a.* òd stronë òjca; *ew.* pò mieczu; **ogniem i** ~**em** **pustoszyć** ògnia i mieczã pùstoszëc / niszczëc; **2.** *żeg ruchoma deska lub płyta opuszczana do wody przez specjalną szparę (skrzynkę mieczową), w kilku łodzi żaglowej, służąca do powiększenia bocznego oporu wody*: miecz *m*, szwerda || -ta *f* [Kòzdi zòglówc mùszi

miec miecz, bò jinaczi òn bë sã przewrócył. Szwerda je nó to, żebë sã łodza nie kòlibała. - Sy]

miecznik *m* miecznik *m* – 1. rzemiãsnik wëròbiający miecze; 2. dówny ùrząd na dwòrze królewsczim a. ksążęcym; 3. *zool* órka *f*, drapieźny órt delfina

miecznikostwo *n* miecznikòstwò *n*, gòdnosc, tytuł miecznika

mieczogon *m* *zool* mieczoògón *m* (*Gò*)

mieczowaty *ad* mieczowati, pòdobny do miecza (dłudzi, plaskati, zaòstrzony na kùncu) [To są taczé dłudzé, mieczowaté lëstë. *Lz*]; ~**te liście gladiolusów** mieczowaté lëstë gladiolów

mieczowy *ad* mieczowi [Mieczowi grëf (*ùchwòt*). *Lz*]; **pochwa** ~**wa** pòchwa (*òd / do* miecza / mieczowò; miecznica *f*; **zakon** ~ **zòkón** mieczowi [tegò **zòkónu** w tim **zòkònie**]; **rycerze** ~**wi** **ricerze** mieczowi; **łódź / żaglówka** ~**wa**, **jacht** ~ **żeglòcz / żòglòwc** mieczowi (z mieczã) – *zob.* **miecz 2**; **skrzynka** ~**wa** **żeg** (*wąska skrzynka nad szparã w stëpcie, przez którą wysuwany jest miecz*) skrzinka mieczowò (skrzinka do miecza / szwerde || -të); ~**wa linia** chłopskò liniò (strona / różga) rodu, pò òjcu (*ew. pò mieczu*)

mieczyk *m* 1. mieczk, mieczik || -czëk, mieczuszk || mieczuszk *m*; 2. *bot* gladiòła *f*; 3. *zool* *icht* mieczik

miec miec; *ew. rzad, raczej o większym majątku:* pòsadac; **nie mieć ni** miec / *rzad* nie pòsadac {*Czó! Słówkò przëczãcé ni wëstãpùje w kaszëbiznie le w sąsëdztwie czasników: mòc, miec, mùszec (np. ni mògã, ni mòże, ni móm, ni mò, ni ma, ni mùszã, ni mùsz), abò w taczi słowach jak: nijak, nigdzie, niżòden itp. W sąsëdztwie jinszych czasników mómë słówkò przëczãcé nie (np. nie robic, nie spac itp.)*} [jò (**ni**) móm, të (**ni**) mòsz, òn / òna / òno (**ni**) mò; më (**ni**) mómë, wa (**ni**) mòta, òni / òne (**ni**) mają; *do starszej osoby:* wë móce; më / më jesmë (**ni**) mielë, wa / wa jesta (**ni**) mia(ła), òni (**ni**) mielë; òn (**ni**) miòł, òna (**ni**) mia(ła), òno (**ni**) miało; *rozk:* të (**ni**) miéj!, wa (**ni**) miéjta!, *do starszej osoby:* wë (**ni**) miéjce!; *ew. jò* (*nie*) pòsòdóm, të (*nie*) pòsòdòsz, òn (*nie*) pòsòdò; më (*nie*) pòsòdómë itd.; Móm dwa mòrdzi łãczy. Wieleż të mòsz przë se pieniãdzy? To nie je brzëdczé dzëwczã, òno wszëtkò mò, le pieniãdzy òno **ni** mò. Cëż mie pò piãknym dzëwczëcu, czej òno dëtków **ni** mò. Tëlé wiész, że w tële dupã mòsz (*tëlé wiész, co zjész = nic nie wiész*). Baran mò rodzi. Mómë ceptò w jizbie. Òna mò górz na mie. Kòždë bidlã mò swë figle. Lëdze mësłã do smiercë miec dobré dne. Më mielë prawie òdjeżdżac, jak to sã stało. To wieselé miało sã ju wierã òdbëc. Òn sã jakòs dzys **ni** mò do robòtë. – Sy Miòł dëtczi, ale jich ju **ni** mò. Cëż të mòsz? Jakã mia, takã da. Jò to chcã miec. Òna **ni** mò dzëcy. Ni mia baba chłòpòtu / kłòpòtu, kùpiła so prosã. Prosëlë mie, jò bë **ni** miòł (*nie pòwiniën*) wicy do karczme chòdzëc. - *Ra* Jò móm dwie krowë i jedno celã. Jò miòł grëbã palëcã w rãce. Nó to jò **ni** móm piãdzy (*pieniãdzy*). Chcesz z niegò miec nieprzëjacela, pòżëczë mù pieniãdzy. Tatk to nie chcòł miec, że jegò syn sã òzenił z córkã ùbòdzégò szewca. Jò to sóm móm widzałë. Lëdzë gòdaja, że òn mò chłòpa zabitégò (*że zabił chłòpa*). – *Lz*]; (**ty**) **będziesz (się) miał / miała** (të) bądzesz (*lok* || bądzesz) / mdzesz || bdzesz (*sã*) miòł / miała || mia;(wy) **będziecie (się) mieć** wa bądzeta (*sã*) mia(-ła); ~ **nadziejë** miec nõdzejã; ~ **racjë** miec pròwdã; ~ **kłopot(y) / spokój / stracha** miec kłòpòt(ë) / spòkój / strach [Strachù i pieniãdzy jò **ni** móm. Sy Ni miéj strachù. *Ra*]; ~ **żelazne / końskie zdrowie** miec żelòznë / kónsczé zdrowië; miec zdrowië jak kón, bëc zdrów jak ridz / rëba; ~ **dreszcze / gorączkë / grypë / raka** miec ògròżkã / gòrączkã / gripã / reka [Mie sã zdaje, że móm gòrączkã. *Sy*]; ~ **bzika / fioła** *zob.* **bzik**; ~ **wszystkich gdzieś** miec wszëtczych (*g*)dzes; ~ **dom / gospodarstwo / majątek / dużo pieniãdzy** miec / pòsadac bùdink / mòł / gòspòdarstwò (*rolné*) a. gbùrstwò / majątk / wiele pieniãdzy || -niãdzy; ~ **biedë**

(*biedować*) miec biédã, biédowac; ~ **szczęście / dużo szczęścia** miec szczescé / wiele szczescégò [Jô móm szczescé. Miěj szczescé, mdzesz bògati. Jô ni móm szczescô. – *Ra*]; ~ **powodzenie (cieszyć się powodzeniem)** miec pòbiér / wżácé branié (ceszèc sã pòbiérã / wżácym / branim); **nie mieć powodzenia na balu (o dziewczętach)** ni miec pòbiéru, *żart cëbùlã* / bónerczi sprzedawac – *zob. powodzenie*; **nie mieć spokoju** ni miec ùbètkù / spòkòju / *lok* zmiru; ~ **pecha** miec pecha, ni miec szczescégò; *ew. nie szczescèc sã, jic lèchò* [in mô pecha, òn ni mô szczescégò; jemù sã nie szczescy / jemù jidze lèchò]; **mieć powód / okazję do złości / gniewu / zazdrości / płaczu / śmiechu / radości / uciechy** miec przèczènã / leżnosc do złoscè / gòrzu / zòzdroszcè / płaczu / smièchù / redoscè / ùcechë; ~ **coś na oku / widoku** miec cos na òkù / na widokù; ~ **coś na uwadze** wiedzec ò czim, wiedzec cos, ùważac / zważac / baczèc na co; *ew. miec cos na ùwòdze, dawac na cos bòczenié, brac cos pòd ùwògã* [jô to wiém / widzã, jô na to ùwòzòm / zwòzòm / bòczã; móm to na ùwòdze; dówóm na to bòczenié, bierzã to pòd ùwògã / pòd wzgląd]; ~ **coś na celu a) celować / mierzyć w coś; b) robić coś w celu czegoś, specjalnie / naumyślnie coś zrobić** a) miec cos na cèlu, cèlowac / mierzèc w cos; b) robic cos pò cos, specjalnie / ùmèslno cos robic); **to ma na celu ochronę przyrody** to (taczé pòstãpòwanié) mô sã przèczènic do òchronë przirodè; *ew. je to robioné pò to / do te, żebè chronic przirodã*; ~ **swoje zdanie (o czym)** miec swòje zdanié / swòjã ùdbã (ò czim); *ew. miec (na cos) swòjã nõdbã* {‘nõdba’ = *pol. pogląd*}; ~ **a. brać udział (w czym)** miec a. brac ùdzél (w czim); *ew. przèczèni(wa)c sã (do czegò) / włączac sã (w cos) || włączèwac sã* [òn sã przèczèniwò / włącz(iw)ò]; ~ **miejsce (wydarzyć się gdzieś)** bëc, òdbëc sã, wèdarzèc sã (gdzes) – *zob. miejsce*; ~ **czegoś powyżej uszu** miec czegòs ju dosc / jaż pò gardło / ju pòwèzi gardła; miec czegòs (ju) z pòłowè dosc *Sy, Jd* [Ten dokùczk pòtrafi tak dokùczèc, że sã mô z pòłowè dosc. *Sy*]; ~ **z kim na pieńku** bëc ùprawiony / nastawiony / zażarti / ùwzãti na kògò; *ew. prowadzèc wòjnã / wòjowac / wòjarzèc z kògùm* [Òni ju lata ze sobã wòjèją / wòjarzã / prowadzã wòjnã. *Gò*]; ~ **coś na sobie** miec cos na se a. na sobie; ~ / **wyłosić mowę (przemówienie)** miec / wègłosèc / rzec (prze)mòwã / przemówienié; ~ / **brać / wziąć komuś za złe** miec / brac / wzac || wzac kòmùs (*ew. ùznac*) za złé / lèché; *ew. ni mòc kòmùs czegòs wèbaczèc / pòdarowac* [Òn ni mògł / òna ni mògła mù tegò wèbaczèc. *Gò*]; *ew. w zn. wypomnieć komu coś (jakąs winę): wèpòmnaç / wègarnaç kòmùs cos (jakaş winã)*; ~ **żal do kogo** miec żòl do kògò [Móm żòl do niegò. *Sy*]; **nie ~ żalu (o coś)** ni miec żalu (ò cos); **nie mieć komu czegoś za złe** ni miec kòmùs czegò za złé / lèché; *ew. wèbaczèc kòmù chùtkò / zarò, nie pamiãtac / nie wèpòminaç kòmù czegò; nie miej obawy ni miej strachù / òbawè; nie bój sã / lãkòj sã / òbawiòj sã*; ~ **30 lat** miec 30 lat, a. bëc w wiekù 30 lat / bëc 30 lat stòri; ~ **kogoś za bogatego / głupiego** miec kògòs za bògatégò / za głupégò / głupka [Tegò trzeczégò brata òni mielè za głupégò. *Lz*]; ~ **poczucie czegoś** miec pòczècè czegòs; ~ **świadomość czegoś / że** wiedzec, że...; zdawac so(bie) z czegòs sprawã; bëc ò czims przekònóny; ~ **o sobie wysokie mniemanie** *zob. mniemanie*; **cóż miałem zrobić?** co jô miòł zrobic?; **miałem właśnie wyjść / wychodzić** jô (jem) prawie miòł wiñc / wèchòdzèc || wèchadac; **nie masz o co płakać / się żalić** ni môsz ò co (a. ni môsz przèczènë, żebè) płakac / sã žalèc; **za kogo mnie masz?** za kògò tè mie môsz / trzimòsz?; **mający** mający, ten co mô; *ew. ktoś, kto ma różne rzeczy, narzędzia: miejk m; ew. w zn. posiadacz: pòsòdòcz, włòscècél, arch: miéwca, lok mietsk m; mający powodzenie ten / taczì, co mô pòbiér / wżácé; ew. pòbiérny lok* {‘pòbiérny’ *in zob. pojętny*}; ~ **się** miec sã, czèc sã – *por. miewać (się); jak się masz?* jak sã môsz? (*odp. np. – pòmògóm jinszim biédã klepac*); jak sã miéwòsz?, jak cè jidze?; **mam(y) się dobrze / nieźle** móm(è) sã / miéwóm(è) sã

dobrze / niezle / nielëchò, jidze mie (nóm || nama) dobrze / niezle / nielëchò; *zart* jidze jak pò Jadwidze, a pò Trudze lepi pùdze; Tam sã mdzesz miôł dobrze; ~ **biędę** miec biędã [Jima jidze dobrze, ti biędë ni mają. *Sy*]; **mieć haka / haczyk (szykować sidła / zemstę) na kogoś** miec hôk / hôczk na kògòs (szëkòwac sydła / zemstã); *Por. miewać*

mieć się miec sã [jô (sã) móm, të (sã) môsz – itd. - *odmiana zob. mieć*]; **(nie) mam / mają się (zbyt) dobrze** (ni) móm / mają sã (za) dobrze; **mam się jak groch przy drodze (źle)** móm sã jak groch przë drodze / jak zajc || zajk pòd brónã / jakbëm bòso chòdzył pò r' zëskù; *ew. móm (sã) lëchò / niedobrze*; mie jidze baro lëchò; mie je jak mëszë w szestnicë; **chory ma się lepiej** chòrëmù je lepi *a. chòri mô sã / czëje sã lepi*; **ma się na deszcz** zbiérò sã na deszcz *a. jidze na deszcz a. mô sã na deszcz*; ~ **się na bacności** wëstrzegac sã czegò, bëc òstròżny / przezòrny / ùwòżny, miec sã na bôcznoscë {*Sy pòd: 'rapu-capu'*}; ~ **się za mądrego / uczonego** miec sã za mądrégò / uczalégò; ~ **się za nie wiadomo kogo** miec sã za nie wiadomò kògò / za nie wiedzec jakã figùrà; **jak to się ma do tego?** jak to sã mô do tegò?; **oni mają się ku sobie** òni sã mają do se(bie) [Młodi mają sã do se(bie). Do naszi Martë sã jesz nicht ni mô. - *Sy*]; **nie masz się czego / za co wstydić ni** môsz sã czegò / za co sromac *a. wstëdzëc. Por. miewać się*

miednica *f* **1.** *zob. miska*; **2.** *an* rosocha *f*

miedniczka *f* **1.** *zob. miseczka*; **2.** *an* ~ *nerkowa* nérkòwò miseczka *a. rososzka*

miedza *f* miedza (*lok* || mieza), grańca, *lok: ùbiedrz(ò), szeda f* { 'ùbiedrz(ò)' *in = pol.*

a) skarpa; *b) ścieżka nad drogã*; *c) zbocze góry* } [Jô jem taczi człowiek, że bëm nikòmù płëgã w miedzã nie wjachòł. Na miedzy (|| -*dzë*) rosce heltka. Mieszkac / sedzec za miedzã (*w sąsiedztwie, niedalek*). Jic òd miedzë do miedzë (*ò pijòkù*). Nas nie rozłãczy niźòdnò miedza. Diòblë wiedzã jakã miedzã (*jak pòdënc do te człowieka*). Òd miedzë do miedzë chòjinka rosce, dożdżë le dzëweczkò jaz të ùroscesz. Jô szła ùbiedrzã dodóm. Ti biédny lëdze ni mają dze pasc, tej òni to krowiszczkò pò cëzëch szedach prowadzã. Biëj le tą szedã, tej të zańdziesz. - *Sy*]; **trawa rosnãca na ~dzy** miedzno tròwa, miedzëna *f* [Miedzno tròwa je nôlepszò dlò krów i temù lëdze pasã na miedzach. Wez kòsã i zesecze tã miedzëną. - *Sy*]; **mieszkać / sąsiadować / graniczyć o ~dżę / przez ~dżę** mieszkac / sąsadowac / grańczëc ò miedzã / przez miedzã; **sąsiedzi zza południowej / północnej / wschodniej / zachodniej miedzy** sąsiedzë zza || ze za pòłniowi / nordowi (*a. nocny*) / wschòdny / zòchòdny (*a. zòpadny*) miedzë / grańcë

miedziak *m* kòprowò / miedzanò mòneta, kòprowi / miedzany pieniãdz / pieniãzk; ~**ki** *pl* kòprowé / miedzané pieniãdze / dëtczi / mònetë; *lok: kòprowina f* [Kòprowina to je tëż pieniãdz, czëj le ji wiele je. *Sy*]

miedzianka *zool* (*wãż niejadowity*) gniewòsz plamisti *Gò*

miedzianobrody *ad* rudobrodi

miedzianoczerwony *ad* kòprowòczerwòny, miedzianoczerwòny || -wiony; czerwòny || -wiony jak kòper / miëdz

miedzianoskóry *ad* czerwònoskóri || czerwionoskóri

miedzianowłosy *ad* rudowłosy, czerwònowłosy || czerwionowłosy

miedziany *ad* kòprowi, miedzany [Szczescò wez miedzany piestrzëń. *Lh* Miedzané pieniãdze. Miedzany kòceł. *Ra*]; ~**na blacha** kòprowò / miedzanò blacha; **drut / przewód (prãdu)** ~ drót / kabel(k) *a. przewód (prãdu) kòprowi / miedzany*; ~**na linka** kòprowò / miedzanò linka; **kablãczki / sprzãczki** kòprowé / miedzané pałãczczzi *a. kablãczczzi (ew. szekle) / spiònczi*; **mieć ~ne czoło** ni miec (*a. bëc bez*) wstëdu / sromòtë / hònòru / gòdnoscë; ~**ne włosy** rudé / czerwòné || -wioné włosë

miedzrawy *ad* kòprowi, miedzawi

miedzionikiel *m* kòpronikel, miedzonikel *m*
miedzionośny *ad* kòpro- / miedzonosny
miedzioryt *m* kòprowô / miedzanô grawiura, grawerënk w kòprze / w miedzë, kòpersztich *m*. *Por.* **grawerunek**
miedziorytnictwo *n* kòprorëtnictwò, miedzorëtnictwò *n*, rëcé / grawerowanié w kòprze / w miedzzy || -dzë
miedziorutnik *m* grawéra || grawernik / rëtnik w kòprze / w miedzë
miedziorytowy *ad* kòprorëtowi, miedzorëtowi; **odbitki** ~**we** òdbitczy kòprorëtowé / miedzorëtowé
miediować *v tech* kòprowac, miedzowac, pòkrëwac przedmiotë metalowé (colemało stalané) kòprã / miedzã
miedzowanie *n* kòprowanié, miedzowanié
miedzowiec *m* kòprówc, miedzówc *m* [tegò -ówca] – **1.** *chem* ~**wce** *pl* kòprówce, miedzówce *pl* (kòper / miédz, strëbro, złotò); **2.** *zob.* **miedzownik**
miedzownik *m* kòprownik, miedzownik *m* – **1.** górnik zatrudniony w kòpalni kòpru / miedzë; **2.** prôcownik wësPECIALIZOWÓNY w òbróbce abò produkcji wërobów kòprowëch / miedzanëch
miedziowy *ad* kòprowi, miedzowi; **zagłëbie** ~**we** zagłãbié kòprowé / miedzowé; *ew.* kòpalnie kòpru / miedzë; **kombinat** ~**wy** kòmbinat kòprowi / miedzowi
miedz *f* kòper *m*, miedz *Lh* || miédz *Ra f* [tegò kòpru, ti miedzë; Kòtë robiã z miedzë. *Ra*]; ~ **w płytach / w sztabach / w prętach / w sztangach / w drucie / w zwojach drutu** kòper / miedz w platach / w sztabach (*a.* w sztékach / kawałach) / w prãtach / w sztagach / w dróce / w zwòjach drótu; **kopalnia** ~**dzi** kòpalniô kòpru / miedzë
miejscami *adv* mólama, plachcama, placama, miescama, tam sam, *rzad:* gdzeniegdze [Plachcama žëto wëdzinãło. *Sy*]. *Por.* **miejscowo**
miejsce *n* mól, *zdr* mólëk, plac, *zdr* plack *m*; *rzad:* miescé (*lok:* || miejscé || miesce), *zdr* miescynkò *n*, plachc || szplachc *zdr* (sz)plachck; *lok:* plaszck, plachetk; *arch lok* plach || *lok* flach *m*; *ew.* sztëla *f* [tegò môla / mólëka / placu / miescô / plachcu / plachù / plaszku / plachetkù; ti sztëlë]; *ew. ekspr:* kąt *m* {‘plachc(k)’ = *pol.* a) *określone miejsce*; b) *plama, łata*; c) łysina – *zob.*; ‘plachetk’, ‘plaszck’ *dosł.* = *poletko, małe pole*; ‘flach’ *lok* = *pol.* a) *określone miejsce*; b) *miejsce zamieszkania, pracy itp.*; ‘sztëla’ = *pol.* a) *miejsce, dokąd rolnik dostarcza zamówione („òbsztëlowóné”) produkty*; b) *określone miejsce*; *por.* ‘kąt’ w *zn.* mieszkanie} [Tu, na tim mólù / miescu / placu / (sz)plachcu / plachù stojòł przódë banińszci kòscòł. Gò Na tim plachcu bądzemë bűdowelë. Przëwiewëta fórá żużlë (-lu), a wësëpita przënòmni te plachce, dze sã nôwicy chòdzy. Nasz ògród to le je taczì plach. - *Sy* Na tim flachù nic nie rosce. Na tim flachù dotąd nìcht nie wëtrzymòł. Przódë bël Éł (*miasto Héł*) na jinszi sztëli jak teròz. – *Lz* Karnowszci bël pierszim, ùwòżnym recenzentã, jinterpretatorã ùtwòrstwa Majkòwsczegò, ùtwierdzajãcym jegò miescé i rolã w rozwòju kaszëbszci lëteraturë. *Jb*]; ~ **wewnątrz pomieszczenia** rum, plac *m*, miescé, *rzad:* òbmiescé *arch*, rozpòstarcé *n*; *ew.* pòmieszczenié *n*, jizba *f*, lokal *m* [tegò rëmù / placu / miescô / òbmiescégò / rozpòstarcégò; **Sadnita** tu kòl nas, tu je wicy placu / rëmù. Gò Dlò sknërocha nie mdze nawet w piekle rëmù. Czej më mómë dwie jizbë i kùchniã, tej më mómë òbmiescégò *dosć*. Më mómë taczé mólé mieszkanie, że ni mómë w nim niżòdnégò rozpòstarcégò. - *Sy*]; ~, **w zn. przestrzeń powietrzna / kosmiczna, przestworza powietrzne / kosmiczne** przestrzëń *f* (przestrzëń pòwietrznò / kòsmicznò); *ew.* przestwòrza *pl* (przestwòrza pòwietrzné / kòsmiczné; ~ **głëbokie, głëboko położone** głãbiò, głãbi(z)na *f*; ~ **ustronne** ùstrona *f*, ùbòczé *n*, *pl:* ùstronë; *ew.* w *zn.* *okolica deskami zabita* – *zob.* **odludzie**; ~, **w zn. okolica** òkòlë *n*, òbënda, òkòlëca *f*; ~ **na przodzie / tyle** mól / miescé / plac w / na przòdkù / tëlë;

ew. przedny / tilny môl / plac / -né miescé; ~ **siedzące** sedzący môl / plac / -cé miescé; ~ **w kolejce / ogonku (np. po zakupy)** môl / miescé w rédze; **ostatnie / najgorsze** ~ òstatné / nôgòrszé miescé; òstatny / nôgòrszi môl / zgardl ką [Zepchnąc na òstatny ką (*na òstatné miescé / slédny môl*). – Sy]; ~, **na którym można obrócić pojazdem** òbrotniskò *n*, òbjôzd *m* [tegò -ska / -jazdu]; **inne / lepsze / gorsze** ~ jinszi / lepsi / gòrszi (*a. lèchszi*) môl / pla(ch)c; jinszé / lepszé / gòrszé (*a. lèchszé*) miescé; ~ **postoju** môl / miescé pòstoju; ~ **pobytu** môl / miescé bëcégò / pòbëtu / ew. (za)mieszkaniégò; ~ **przeznaczenia** môl / miescé przeznaczeniò; przeznaczony / wëznaczony môl / plac / przeznaczoné miescé; ew. cél; **dostarczyć towar na ~ przeznaczenia** dostarczëc (ew. przësłac / przëniesc / dowiezç) towòr na môl / miescé przeznaczeniò / na przeznaczony / wëznaczony môl / plac / przeznaczoné miescé / ew. do célu; ~ **zamieszkania** môl (za)mieszkaniégò; ~ **postoju** môl / plac / miescé pòstoju / pòstojeniégò; **dobre ~ do handlu / dla kupca** dobré miescé / dobri môl / lok plach || flach do hańdlu / dlô kùpca [To je dobri flach dlô kùpca. Lz]; ~ **umówione / stałe** ùmówioné miescé / stałé, ùmówiony / stałi (*a. wiedno ten sóm*) môl / plac; *miejsce, dokąd rolnik dostarcza zamówione („òbsztëlowóné”) produkty*: sztëla *f* [Jò jeżdżã z bùlwama na sprzedôż do Sopòtu, tam móm ju òd lat swòje sztële. Gò]; **swoje, własne** ~ swój, włòsny môl / plac / flach / ką; swòje, włòsné miescé {‘ką’ zgardl *a. z polit*} [Òna mô w kòscele ju òd lat swój môl. Wùja wiedno naléze jaczé grzëbë, òn mô w lese taczé swòje place. – Gò Jò móm swój ką przë stole. Mój ką w lózkù je przë desce, a twój przë scanie. Sy Òn gò pòsłòł na swój flach. Tu kòzdi mô swój włòsny flach. - Lz]; ~ **wypoczynku** môl (miescé, plac) wëpòczinkù / òdpòczinkù / spòczinkù Gò; ew. *zob. letnisko*; w *zn. legowisko*: legòwiskò || legòwiszcze, leza *f* (*Tr*) [Jò sóm wëprowòdzóm mòje òwce na leżã. Gò *bibl*]; ~ **wiecznego spoczynku** môl / miescé wiecznégò spòczinkù; ew. grób, smãtòrz [Òdprowadzëlë gò na môl wiecznégò spòczinkù. Gò]; **(wy)kupić sobie ~ na cmentarzu** (wë)kùpic so / nabëc so môl / plac / miescé na smãtòrzu [Òn so kùpił miescé w Serakòjcach. Lz]; ~ **przed głównym wejściem do kościoła** przedkòscelé *n* [Jak le sã zwón òdezwiòł, lëdze z przedkòscelégò zaczãlë wchòdzëc do kòscoła na mszã. Sy]; ~ **zgromadzeń** plac (*a. môl*) zgromadzeniów / zebraniów / zëndzeniów / wieców; ew. plac wiecowi; *lok lëdzyńc m* [Wa z mòjégò pòla zrobiła lëdzyńc. Sy]; ~ **kaźni** môl mãczy / mãczarni / mòrdowaniò; ew. *katowniò f*; ~ **odbywania kary** môl òdbiwaniò karë – *por. więzienie*; ~ **na ciele, użądłone przez pszczołę, osę** (ù)żãdlëna *f*; ~ **chore, rana na ciele** bòłacé *n*, rena *f*; ~ **czułe, wrażliwe** czułi / wrzëlëwi môl / plachc / pónkt, czulé / wrzëlëwé miescé; ~ **(pas ziemi) na drodze lub ziemi objęte śladami kół** grzebién *m*; ~ **(w terenie, na łące) z bujniejszą roślinnością** grãdo, grãdkò *n*, kãpa *f*; ~ **przebywania jeleni** jelińc *m*, jeleniszczë || -niskò *n*; ~ **koło zabudowań gospodarskich, gdzie rąbie się drewno / drzewo** wierzëskò || -szcze *n*, plac przë klocu / kòle kloca (kloca do rãbienié drzewa) {‘wierzëskò’ – *por. wior, wiorë por. kòcewsczé: wiorziskò*} [Przëniesë mie z wierzëska wiorów. Lepi pieskòwi na klepiskù, jak na wierzëskù. - Sy]; ~ **ciosania drzewa** krzosowiskò || -szcze *n* [Krzosowiskò to je ten plac, dze krzosowinë (òdpòdczi òd krzосу / czosaniò drzewa) leżã. Sy]; **piaskowych kąpieli kur / ludzi** pielglëszcze, rzad czepielëskò *n*; *por. plaża; tu jest dosyć ~sca* tu je dosc placu / rëmù {*nié*: „tu je dosc môla / plach(c)u” – ‘mòl’, ‘plach(c) = *pol. określone miejsce*}; **zajmować dużo ~sca** zajëmac || zajmòwac wiele placu / ew. rëmù {‘rëmù’ - òd: ‘rum’ = *pol. miejsce wewnątrz pomieszczenia; nié*: „zajmòwac wiele môla”}; **zajmować coraz więcej ~sca** zajëmac || zajmòwac coròz wi(ã)cy placu; ew. rozsadic sã coròz szerzi, rozkrzeszczac sã, rozwalac sã [òn sã rozsòdò (coròz szerzi) / rozkrzëszczò / rozwiòlò]; **zająć dobre ~ w konkursie / rozgrywkach .zawodach**

zając dobri mól w kònkùrsu / rozgriwkach / zawòdach; **tu brak / nie ma (żadnego) ~sca** tu felje / felô / braknie / ni ma (niżódnégò) placu / rëmù {nié: môla}; **tu jest za mało ~ca** tu je za mało (ew. ni ma dosc) placu / rëmù {nié: môla}; **zajmować całe ~sce** zajëmac || zajmòwac całi plac / mól / plachc / całé miescé; **być nie na swoim ~scu** bëc nié na swòjim mólù / placu; czëc sã jak zajk / zajc pòd brónã; **to (takie zachowanie) było nie na ~scu** to (taczé zachòwanié) nie pasowało / bëło nie w pòrzãdkù; nie bëło na mólù / miescu; ew. tak nie wëpòdało robic; **mieć ~ (odbyć się) gdzieś** bëc, òdbëc sã, ew. dzòc sã, wëdarzëc sã (gdzes) [to je / òdbiwò sã / ew. dzeje sã; to bëło / òdbëło sã / dzało sã / wëdarzëło sã (tam)]; **na (swoje) ~sca!** na (swòje) môle! a. na place!; **na ~scu** na mólù, na placu, na miescu; **iść / przybyć na (to) miejsce** jic / przinć (a. przëbëc) na (no / to) miescé / na (nen / ten) mól / plac [Òni szlë na miescé, gdzie wãż pòd kamieniã leżòł. Ra]; **gdy już będziemy na ~scu (gdy już przyjdziemy tam, u celu), to...** czej ju bądzemë na mólù / miescu (czej ju przinđzemë tam, na nen mól) [Na miescu të mie dôsz të pieniãdze, co môsz w czeszeni. Lz]; **zginął na ~scu** zdžinał / pòdł na mólù / na miescu; **zawrócić w ~cu** zawrócëc / nawrócëc / skrãcëc w mólù / w miescu; **na tym (oto) ~scu** tu, na tim (hewò / wejle) mólù / miescu / placu / plachcu / zdr plaszku [Tu na tim plachcu bądzemë bűdowelë. Na tim plaszku je dobrò zemia. Na tim plachetku bądzemë selë len. Tu, na tim szplachcu (mólù, miescu, placu) dwa auta sã zbiłë. Tu, na tim miescu to sã stało. - Sy]; **w to ~sce (zamiast tamtego)** w ten mól / w to miescé (zamiast tegò tam); **pójde (zamiast ciebie) na twoje ~ (zastąpię cię)** pùdã (zamiast cebie) na twój mól / plac / twòje miescé (zastąpiã cebie) [Jò pùdã w twòje miejsce do wòjska. Lz]; **nie ruszyć się z (ze swego) ~ca** nie rësżëc sã z (ze swégò) môla / miescò || -cégò (|| lok -ca) / placu [Nicht sã nie rësził ze swégò miesca. Lz]; **z ~sca** z môla, na mólù / na miescu, zarò, òd razu || dorazu, natëchmiast, natëchstopach; **z ~ca na miejsce** z môla na mól; z miescò || -cégò (|| lok -ca) na miescé; z jednégò môla na drëdzi [Jò to przestòwióm z môla na mól, a to mie nigdzie nie pasëje. Gò Z miesca na miescé. Ra]; **o tu, do tego ~sca** hewò tu || tuwò, dotãd(ka) / donãd(ka) / do te(gò) môla / miescò / placu; **na twoim / waszym / ich ~scu** na twòjim / wajim / jich mólù / miescu / placu jò bë...; **na pańskim ~scu, to bym...** na Waszim mólù / miescu / placu jò bë...; **zająć ~sce dla siebie** zając mól / plac / miescé dlò se(bie); **objąć ~ (stanowisko w jakiejś instytucji a. objąć posiadłość, gospodarstwo)** òbjãc || òbjic mól / miescé / stanowiskò || -szcze; **zajmować czołowe ~sca** zajëmac || zajmòwac przëdné môle / place / miesca; zajëmac || zajmòwac jedne z pierszich mólów / placów / miesc(ów); **(po)starać się o ~sce (znaleźć ~ pracy, posadę)** (pò)starac sã ò (nalezc / dostac) robòtã / pòsadã; (pò)starac sã ò (nalezc / dostac) mól / miescé / stanowiskò w jaczi firmie [Nasz syn mô miescé za szkólnégò w Lãbòrgù. Sy Òna nalazła dobré miescé ù gbùra. Szkólny dostòł miescé òrganistë za Kartuzama. - Lz]; **z / od jakiegoś miejsca rozpocząć z / òd jaczégòs môla / miescò || miescégò / placu** zacząc / rozpòczãc || -czic. Por. **miejscami, miejscowo pole, przestrzeń**

miejsownik *m gr* mólnik *m (Mc)*, szòsti przëpòdk

miejsownikowy *ad gr* mólnikòwi

miejsowo *adv* **1.** w kònkretnym / òkreslonym (prawie w tim) mólù / placu / miescu / placu; ~ **stosować lek** stosowac / ùżëwac lék miescowò / mólówò / le w òkreslonym mólù / miescu / placu; **2. zob. miejsami**

miejsowość *f* mól *m*, miescowòsc *f*, ew. miasto *n*, wies, òsada *f*

miejsowy *ad* miescowi, lokalny, mólowi *Tr*; wëstãpùjący môlama / placama / miescama / tam sam; ew. tamtejszi (*rzad*: tameczny) a. tutejszi (*rzad*: tumeczny), regionalny [Z tim mùszisz jic do miescowégò ksãdza. Miescowò ë òkòlëcznò szlachta. Ra]; **władza ~wa** miescowò / lokalnò władzò (ew. administracjò),

miescowi / lokalny (*Tr*: mólowi / namólny) urząd; ~**we znieczulenie med chir** mólówé / miescowé znieczulenié; ~ **zabieg med chir** mólowi / miescowi zôbiég (|| zabiég); *ew.* mólówô / miescowô òperacjô; ~ **strój / zwyczaj / wyrób / przysmak** miescowi / lokalny (*ew.* tamtejszi / regionalny) strój / zwëczôj || zwëk / wërob; miescowi smaczk / przësmak (*ew.* miescowô / regionalnô pòtrawa / jôda); ~**we stroje / zwyczaj / wyroby / potrawy (przysmaki)** miescowé / lokalné (*ew.* tamtejszé / regionalné) stroje / zwëczaje || zwëczy / wërobë / pòtrawë (przësmaczi / smaczci); ~**we stosunki / układy / warunki** miescowé / lokalné / mólówé stosënczi / ùkładë / warënczi; ~**we problemy** miescowé / lokalné (*ew.* tamtejszé) sprawë / kłòpôtë / problemë; *ew.* kłòpôtë tamtejszich (*a.* tutejszich) mieszkanców / lëdzy; ~ **koloryt** miescowi / lokalny / mólowi (*ew.* tamtejszi / regionalny) kòlorit; ~**wa specyfika / tradycja** miescowô / lokalnô / mólówô (*ew.* tamtejszô / regionalnô) apartnosc / specyfika / tradicjô; ~**wa gwara / wymowa** tamtejszô (*a.* tutejszô) / miescowô / lokalnô gwara / gôdka / wëmôwa; ~**wa społeczność** tamtejszô (*a.* tutejszô) / miescowô / lokalnô spòlëzna / spòlëcnosc; ~**wa ludność** tamtejszi (tam ti / ti tam) *a.* tutejszi (tu ti / ti tu) lëdze; *ew.* mieszkancowie ti miescowòscë / wsë *a.* wioszczi / tegò miasta / regionu / òkòlégò itp.; ~ **nadajnik radia / radiowy** miescowi / lokalny / mólowi nadajnik radia / radiowi

miejscówka *f kol* miejscówka *f*, biliet na plac / mól sedzący; kwit dôwający prawò zajãcò wëznaczonégò / kònkretnégò mòla, numra sedzeniégò we wagónie

miejscówkowy *ad* miejscówkòwi; ~ **system sprzedaży biletów kolejowych** miejscówkòwi system sprzedażë biletów na cuch

miejski *ad* miastowi, *rzad* mieszczi [Miastowi / mieszczi lëdze. Mieszczi człowiek. – *Sy* Mürë mieszcë. Rôtësz (*Sy*: ratusz) / wachtôrz (*stróż*) mieszczi. *Ra*]; **po ~sku** pò mieskù / pò miastowémù [Chòdzëc òblokli pò mieskù. *Sy*]; ~ **oddział jakiejś instytucji (np. banku)** miastowi / mieszczi òddzël jaczi jinstytucji (np. bankù); **rada ~ska** miastowô / mieskô rada; rada miasta; **straż / policja** ~ straż / pòlicjô miastowô / mieskô; *ew.* stróżowie miasta, miastowi stróżowie; **służby ~skie** miastowé służbë, służbë miasta; (**wielko**)~ **ruch i zgiełk** miastowi ruch i trzòsk / jòch; *ew.* ruch i trzòsk / jòch (wiòldzégò) miasta; **komunikacja ~ska** miastowô kòmùnিকacjô; **szpital** ~ mieszczi / **miastowi** szpital; *ew.* miastowô lëcznica, miastowi / mieszczi òstrzòdk zdrowiò; **ulice / domy / sklepy / kina / kościoły / autobusy / taksówki / dorozki ~skie** drodзи (*a.* ùlice) / bùdinczi / krómë / kina / kòscołë / autobùsë || autobùsë / taksówczi / drozycz (*a.* briczczzi) miastowé / mieszcë (*ew.* miasta / w miesce)

mielec *m 1.* bot mòzga strzënawatò (*Gò*) – ôrt trówë; **2.** *zool anat* mielec *m* - dzël zòłãdka ptòchów

mielenie *n* młócë, mielenië *n*; **nadający się do ~nia** mielny [To nie je mielné zòrno, òno je mòkré, tegò kam nie mdze chwôtòł. *Sy*]

miełic *v* młoc || *rzad* mielëc [jò mielã, të mielisz, òn miele || -li (|| *arch sli*: jò młojã, òn młoje); òn młól || *rzad* mielil, òna młòla || *rzad* mielëła; òni mielã (|| *arch sli* młojã) / (bãdã) mielëłë || młolë; Tej le chùtkò miel(ë)ta. Më jesz na żarnach sami mielëmë krëpë. Młoc tobakã. Jò mdã młól tobakã, a jak jò ziemelã, to jò ce dóm do zazëcò. Tobie sã w głowie miele (*plecesz głëpstwa*). Młoc na prost (*młoc zbòzé na grëbã, żarnowã = prostowã mąkã*). Chto pierszi w mlinie, pierszi miele (ò *niecerplëwëch*). Òpòslëdnégò (*rakù, pòsladu*) sã nie miele na mąkã. „Miele mësška krëpczi, miele òna miele, temù dała, temù òbiëcała, temù na lëszeczce, temù na mıseczce, temù na skòrëpcë, a temù fër || fùr główkã zerwała, za kòmìnòszk rzucëła.” Ten pòtrafi młoc (*jesc*) za trzech. Pies miele (*mërgò, wëwijò*) pëtã (*tëpã, ògónã*). Czemù të mielesz (*jedzesz*) pò tëch piòskach, ni ma

to lepszych dróg? To dzys miele (*sěpie snieg*). W niebie mielą dzys krěpě (*padô snieg krěpkòwati*). „Mój małi, miłi młénôrz / miele mòjim małim młinkã / mòji małi miłi mëmie / mòdra, miałką małką”. - Sy Czej pierszi młin młól, to te, co stojałë niżi, mùszalë czekac na wòdã, jaż jima sã stawë napełnią. Gò]; **(z) ~ / (ze)mleć mięso w maszynce** (prze)krãcëc / (z)młoc miãso; *ew.* przepùscëc miãso przez maszynkã (na klops, do klopsów) [Òn krãcy / miele miãso. Jô to miãso zmielã / przekracã. Gò Przekrac (|| -krãcë) to miãso na miôłczëznã. Sy]; ~ **językiem** *zob.* **bredzić, gadać 5., paplać**

mielizna *f* snôdzë(z)na, snôdczëzna, mielë(z)na, miałczëzna || miôłczëzna *f*; *lok:* a) *mielizna w morzu:* dępka *lok f*, hòk *m*; b) *mielizna w morzu, druga od brzegu:* rewa || réwa *f*; c) *łacha, piaszczysta przy brzegu morza, najbliższa brzegu mielizna (około 500 m od brzegu):* òsëch *m*; d) *ławica wystająca ponad poziom morza:* klëpa *f*, òsëch *m*, *ew.* sëchi krôj { ‘snôdzëzna’, ‘snôdczëzna’ = *pol.* płycizna; ‘miôłczëzna’ || ‘miałczëzna’ *mô* wiele znaczeniów - *zob.* drobiazg; ‘hòk *zob.* hak; ‘sëchi krôj’ = a) *brzég mòrza, gdzie wòda ju nie dochòdò;* b) *òsëch, mielëzna nie zalónò wòdã, pò òdptiwie mòrza, swiëzi òstrów* } [Na tã mielëznã wpòdł òkrãt ë sã wëwrócył. Ra Bôt dostòł sã w mielëni i ni mógl wëjachac. Òkrãt wjachòł na dępka / na hòk. W pierszi rewie jich zalało. Na rewach są ju gãczy (*spienioné watë*). Na rewach prëszczi. Rewë grają, bùrzò jidze. Mòże tam dze w rzëce bądze miałczëzna, tej tã przelëzesz na drëgã stronã. Dënëga (*wala / fala / watë / fale*) jidze na òsëchë. Òsëch sã spinò / pnie do górë. Na klëpie sòdają mëwë. - Sy]; **osiãć na ~źnie** wjachac na snôdzë(z)nã / mielë(z)nã, òsądząc na snôdzë(z)nie mielë(z)nie; *fig zn.:* zniechãcëc sã do czegòs, òbniechac / zaniechac czegò, dac czemù pòkù; ~**zny ideowe / intelektualne** dejowé / jintelektualné snôdzëznë / mielëznë; ~**zny tekstu / utwory / dzieła** snôdzëznë / mielëznë tekstu / dokòzu / ùtwòru / dzieła. *Por.* **ławica. płycizna**

mielnica *f* *icht* (młody łosòs *a.* mała odmiana łososia) mielëca || mielnica *f* { ‘mielnica’ *in* = a) *piòszczëtò droga – zob.* droga; b) *dënica do młócò tobaczi;* c) *arch: młin* } [Mielnica nie je jaż tak sëtò jak stòri łosos. Sy]

mielonka *f* (rodzaj kielbasy) mielónka *f* { ‘mielónka’ *in* = *piòszczëtò droga – zob.* droga } [ti mielónczy]

mielony *ad* młoti, *rzad* mielony; ~**ne ziarno** młoté zòrno, małka *f*; *ew.* krěpë, szrót; **drobno / grubo** ~ drobno / grëbò młoti / mielony; *ew.* *drobno mielony, pytlowany - o maçe:* drobno (drobnuszinkò) młoti, pëtłowóny, *lok* mełny [Mełny chłëb. Mełnò kùczelka. – Sy] ~ **pieprz** młoti pieprz; **(z)~na kawa** (z)młotò kawa; **mięso ~ne** *zob.* **mięso**

mieniać (się) *zob.* **zamieniać (się)**

mieniać się *ad* mieniający sã, lisczący sã, skl(ë)niący, sybrzący sã – *zob.* **blyszczący**; ~ **się kolorami tęczy** mieniający sã farwama tãdzi || tãczë; *ew.* tãgòwi, tãczowi

mienić *v* miec / ùważac kògòs za cos / za kògòs; zwac, nazewac; **mienili go geniuszem** mielë gò / ùwòzelë gò za geniusza; bël ùznòwóny przez nich za geniusza; **mieniono ją piękną** gòdelë / mówilë / pòwiòdelë (*a.* bëłò gòdóné / mówioné) ò ni, że je piãknò; bëłà ùwòzónò za piãkną; *ew.* bëłà nazéwónò: piãknò

mienić się 1. ~ **się czym** pòdawac sã / miec sã / ùważac sã za kògò, zwac sã czym; ~**ni się jego przyjacielem** pòdòwò sã / mò sã / ùwòzò sã za jegò drëcha; **2.** mienic sã, zmieni(w)ac sã; ~**ni się na twarzy** mieni sã / zmieniwò sã na twarzë / gãbie; ~**ni mi się w oczach** mieni mie sã w oczach; ~ **się wszystkimi kolorami tęczy** mieni sã wszëtczima farwama tãdzi; *por.* **blyszczëć (się)**

mienie *n* dobëtk, majątk, doróbk *m*, miectwò *lok n*; *ew.* *o czyimś nędznym dobytku - fig:* biéda *f* (jegò / jich całò biéda); *w zn* (*czyjës*) rzeczy: (czëjes) rzeczë, *zgardl:* tòkle,

tanétë *pl*; *ew.* *ironicznie o skromnym majątku:* bøgactwò *n*; **stracić całe** ~ stracëc całi dobëtk / majątk / całe miectwò

miernictwo *n* miernictwò, mierzenie *n*, pòmiarë *pl*; **zajmować się** ~ **wem** zajëmac sã || zajmòwac sã miernictwã / mierzenim / pòmiarama

mierniczy *ad m* **1.** mierniczi, geodezyjny; *ew.* pòmiarowi / miérzny; **biuro** ~ **cze** bióro geodezyjnë / mierniczé; **żerdka** ~ **cza** mierniczò / miérznò sztëca; *ew.* mierniczi czij / prãt; **2.** *zob.* **geodeta**

miernie *adv* strzédno; *ew.* (tak) w miarã, dosc tëlé, nié za wiele, jakò takò, wnet w sóm rôz, wnet tëlé, co trzeba; *ew.* przecãtno *pol.* {‘strzédny’ *in* = *pol.* średnio} [Zarôbiajã (-bióm) przecãtno (*strzédno*) trzë tësãce złotëch na miesãc. *Sy*]

miernik *m* **1.** *tech* miernik *m*, przërzãd / aparat pòmiarowi / do mierzeniò; *ew.* wskaznik (wskaznik pòmiarowi) *m*; **uniwersalny** ~ **elektryczny** ùniwersalny miernik elektryczny; ~ **prãdu** / **napiëcia** / **mocy** *el* miernik (przërzãd pòmiarowi / do mierzeniò) prãdu (amperomiërz) / napiãcò || -cëgò (woltomiërz) / mòcë (watomiërz); ~ **czëstotliwoëci** *el* miernik czãstotlëwòscë; **2.** *przen:* miara *f*, kriterium *n*, wskaznik, próbnik *m*; ~ **wartoëci** / **przydatnoëci** / **umiejëtnoëci** / **wiedzy** miara / wskaznik / próbnik wòrtnotë / przëdatnoscë / ùmiejãtnoscë / wiëdzë; **3.** *zob.* **geodeta**

mierność *f* strzédnosc || strzédnota *f*, niewiòlgò (dosc mòłò) miara; ~ **talentu** niewiòldzi / słabi talent, niewiòlgò miara talentu

miernota *f* plëwka *m*, *pl:* plëwcë; *ew.* plëwkòwizna *f* / *pl* (*Gò*) {‘plëwka’ *in* = a) *słabi gòspòdòrz*; b) *lëchi fachman*; ‘plëwkòwizna’ = a) *biédné gbùrstewkò*; b) *biédota, pataraczëzna*} [tegò plëwczì; tëch plëwkòw; ti plëwkòwiznë]; **na przëglãdzie wystãpiły same** ~ **ty** na przëglãdze (*a.* na przëzërze) wëstãpilë sami plëwce / niebòròcë / wëstãpiła sama plëwkòwizna / niebòraczëzna / słabizna / mizeriò. *Por.* **lichota, słabizna**

mierny *ad* strzédny, nié za wiòldzi, nie wëròzniajãcy sã, nie przekròczajãcy strzédny wiòlgòscë / wòrtnotë (*a.* wòrtoscë) / jakòscë, nie wëbijajãcy sã pònad strzédnotã; *ew.* przecãtny *pol.* {‘strzédny’ *in* = *pol.* a) *środkowy*; b) *znajdujący się między dwoma – małym i dużym*} [Zemia tu je takò strzédnò, ani za lëchò, ani za dobrò. *Sy* Më nie jesmë ani baro piãkné ani brzëdczé, le taczé strzédné. *Gò*]; ~ **wzrost** strzédny (wz)rost, strzédnò wësokòsc / wiżò; ~ **pożytek** jaczi taczi pòzëtk; ~ **na wartoëc** / **cena** strzédnò wòrtnota / cena; ktoś ~ **nej tuszy** chtos strzédny wòdzi, chtos nié za grëbi ani zmiarti; ~ **umysł** / **talent** strzédny ùmëśl / talent; nié òrzët; ~ **na inteligencja** strzédnò jinteligencjò; ~ **ne zdolnoëci** / **umiejëtnoëci** strzédnò pòjãtnosc, strzédné zdolnoscë / ùmiejãtnoscë; ~ **na uroda** strzédnò / nie wëròzniajãcò sã ùroda; ~ **ny uczeń** / **utwór** strzédny ùczëń / ùtwór (*a.* dokòz); ~ **stopieñ** strzédny stãpiëń; ~ **na ocena** strzédnò òcena (*ew.* taksata), strzédny stãpiëń; **chociaż** ~, **ale wierny** nié za mòcny, ale wiérny; wiérny jak pies; wiérny jak psu ògón (*ò słuźalcu*)

mierzchnãc *v* cemniec, szarzëc, gasnãc, przëgasac, mroczëc sã, tracëc blask; robic sã cemné / mroczné, robic sã coròz cemniëszì / mroczniëszë; **słònce** / **światło** ~ **nie** słuñce / wid gasnie / przëgòsò / tracy blask; **niebo na zachòdzie** ~ **chło** niebò na zòchòdze / zòpadze cemniało / szarzało / mroczëło sã / robiło sã coròz cemniëszë / mroczniëszë

mierzeja *f* mierzeja (|| nierzeja) *f*; *ew.* midzëmòrze *n*, żart blewiãzka (blewiãzka lãdu) {‘Mierzeja’ || ‘Nierzeja’ *Ra* = *pol.* *Mierzeja Wiślana*; ‘blewiãzka’ *dosł.* = *pol.* *tasiemka*; ‘Midzëmòrze’ (|| ‘Miedzëmòrzé’) = a) *Sy:* *nazwa nasady Pòłwyspu Hel*; b) *Ra:* *oboczna nazwa całëgo Pòłwyspu Hel*} [Mój tatk jezdzył do robòtë na mierzejã, do Krinicë Mòrsczi i jaż Kątów Rëbacczich. *Gò*]; ~ **Wiślana** Mierzeja Wislanò (*Gò*); ~ **Helska** Hëlskò (|| Élskò) Pòłwëspa, Hëlszczi (|| Élszczi) Pòłòstrów,

Midzëmòrzé, *žart*: Hélskò Blewiązka / Kòsa; Krowi Ògòn [Mieszkac na Blewiązce (na Hélszcim Półòstrowie / Hélszczi Półwèspie) / na Krowim Ògònie. Sy Lédze na Midzëmòrzim mają òd pòłniégò Pùcką Zatokã / „Plëtã”, zwóną též Mòlim Mòrzã, a òd nordé tak zwóné wiòldzé (òtemkłé) mòrze. Gò];

mierzenie *n* **1.** mierzenié *n*, pòmiar *m*, pòmiarë *pl*; robienié pòmiarów, branié miarë z czegòs / na cos (np. ù kròwca na òbleczenié); *ew.* *kilkakrotne mierzenie*: przemiérzanié *n* (czegòs); *ew.* w *zn.* *przymiarka, przymierzanie*: przëmiérzanié *n*, miara, przëmiòrka *f*; *por.* **miara, przymiarka**; **2.** mierzenié (w cël / do cëlu) / cëlowanié w cos; ~ **się** mierzenié *sã*, próbòwanié *sã* (np. chto je mòcniész / chùtczész); *ew.* jidzenié na biòtczi / miònczi, (w)danié *sã* w biòtkã; *por.* **zapasy, zawody**

mierzić *v* (wzbudzac òdrażë, niechëć) mier'zëc, razëc, drażnic; *ew.* nie widzec *sã*, szarpac bënë, grac na nerwach; *ew.* nie cerpiec, nie lubic, nie lëdac [Mie tak cos mier'zy. Tak cos mie *sã* nie widzy. Mie jaż szarpie, czej jò widzã taczé pizgòlenié / piskanié / takã niezdamã robòtã. - Gò]

mierznać *v* brzëdnac || brzëgnac, zaczënac ju mier'zëc / grac na nerwach / szarpac / *sã* nie widzec [To mie ju zaczinò brzëdnac / mier'zëc / *sã* nie widzec. Gò]

mierzwa *f* **1.** gnój, naniwnik *m*; **2.** słoma do sceleniò. *Por.* **śmieci, gnój**

mierzwić (się) *o włosach / wełnie*: sklejac *się* od brudu: klejic *sã* / sklejiwac *sã*, klutac *sã* || kluńtrac *sã*, kòłcëc *sã* *arch.*, robic *sã* kòłtónowati / kòłtóniasti; *ew.* *o włosach, zbożu, gałëziach*: wicherzyc *się*: szadzëc *sã*, robic *sã* szadi, szargac *sã*, plãtac *sã* { 'szargac' Sy: niszczëc, drzëc òbleczenié na sobie; Ra w *zn.* brëdzëc, swinic }

mierzyc *v* mierzëc, brac miarã z czegòs / na cos; robic pòmiarë; *ew.* przëmierzac (np. òbleczenié); *ew.* *mierzyc / celowac w cos*: mierzëc, cëlowac [òn mierzi, bierze miarã / robi pòmiarë / przëmiérzò / cëlëje]; ~ **siły na zamiary...** mierzëc sëlë / mòcë na zamiarë...; **wysoko** ~ wësok(ò) mierzëc; **skąpo** ~ skapò mierzëc, dawac słabã miarã; *por.* **cykać 4, kapać 2**

mierzyc się mierzëc *sã*, brac miarã ze siebie; ~ **z kim** mierzëc *sã* / próbòwac *sã* / *ew.* kònkùrowac (z kògùm); brac ùdzël w kònkùrencji; *ew.* w *zn.* *iść w zapasy / zawody (wyścigi)*: jic na biòtczi / miònczi, (w)dac *sã* w biòtkã { 'mierzëc *sã*' Gò - òd: Sy: zmierzëc *sã* } [òni *sã* mierzã / próbùją / jidã na biòtczi / miònczi / wdòwają *sã* w biòtkã];

miesiąc *m* **1.** *okres czasu*: miesąc, rzad ksãżëc *m* [Za trzë miesãce (ksãżëce bądze lato. Ra Miesãc za miesãcã lecy, bądze niedługò Nowi Rok. Za dwa miesãce. Le jesz dwa ksãżëce sã do Gód (do Bòżégò Narodzeniò). Pò trzech ksãżëcach przëszedł dodóm. Mòja białka mò jesz dwa ksãżëce do chòdzeniò (w czëżë). Pò ksãżëcu letnicë wëjadã, za ksãżëc przëjadã zòs. W tim ksãżëcu òna mdze sëtmedzesãt lat. - Sy]; **bieżãcego miesiãca (bm.)** tegò tu (rzad bieżãcégò) miesãca / rzad ksãżëca; **wrócë za trzy ~ce** wrócã / przëjadã nazòd (dodóm) za trzë miesãce / rzad ksãżëce / *ew.* pò trzech miesãcach / ksãżëcach [Pò trzech ksãżëcach przëszedł dodóm. Sy]; **wypłatë mamy pod koniec ~ca** wëplãtã mómë pòd kuńc miesãca; **czasopismo / gazeta wychodzi raz / kilka razy w ~cu / na ~** czãdnik / gazéta wëchòdzy || wëchòdò rôz / czile (a. pôrã) razy w miesãcu / na miesãc; **być w szòstym ~cu** ciãży bëc w szòstim miesãcu czãżë; **2.** *satelita Ziemi* - zob. **księżyc**

miesiãczek *m* (*zdrobnienie od: miesiãc w zn. ciało niebieskie*) miesãczk || -sãczk, ksãżëczk || -zëczk *m* [Nowi miesãczk na niebie je do widzeniò. Ra To *sã* nóm scemniało na pòlu, ale ksãżëczk nóm swiëcył. Sy]. *Por.* **księżyc**

miesiãczka *f* (*menstruacja*) miesãczka, *lok*: regùłka, czãdzawica *arch.*, krwawica *f*, czas *m* (miec swój czas), czasë *pl* (miec czasë), babskò chòroba, krwawienié w dole { 'czãdzawica' - *por.* 'czãd' = *pol.* a) *odcinek drogi / (okres) czasu*; b) *pewna ilość* }

- [Òna mô swój czas / òna mô czasë (*mô miesączkã*). Jô nie pùscëła córczi do robòtë, bò òna prawie mô krwawicã. - Sy]; **miewać już ~kę (być już w wieku, gdy dziewczyna zaczyna miesiaczkować)** bëc czasowô [Jes të ju czasowô – spita sã matka córczi. Òna jesz do szkòłë chòdzy, a je ju czasowô. - Sy]; **zob. miesiaczkować**
- miesiaczkować** *v* miec swój czas / miec czasë, miec miesączkã, miesączkòwac, pôcòrkòwac, gùbic pôcòrczi, czãdzawic, flagòwac, bëc czasowô, *fig.*: miec króla, miec babską chòrobã, miec cotkã [„cotka dzys przëjacha”] {‘król’ – *wierã przëgòdka do czerwieniznë?*} [Òna mô króla. Król do ni przëjachòł. Na króla jã krãcëto. – Sy]
- miesiaczkowy** *ad* (*menstruacyjny*) miesączkòwi; *ew.* regùlkòwi, menstruacyjny
- miesić** *v* (*o cieście, glinie itp.*) mieszac, rozrabiac; *ew.* gniesc, roz- / wëgniatac, *rzad* gwazdac; *ew.* krãcëc / mieszac w betoniarce (*casto / glënã*) {‘gwazdac’ *in* – *zob.* brodzić, gnieść (zagniatać ciasto)} [òna gniece / rozgniótò / gwazdze; Chcã piec chléb i jô gwazdała *casto*. Sy]
- miesięcznie** *n* miesączo || -nie, na miesiąc / *rzad* ksãżëc; **zarabiam 4 tysiące złotych ~** zaròbióm szterë tësãce złotëch miesączo || -sãczno / na miesiąc [Zaròbióm strzédno szterë tësãce miesączo. Sy]
- miesięcznik** *m* miesãcznik *m* – **1.** czãdnik *m*, gazéta wëchòdajãcò (*a.* pismiono wëchòdajãcë) rôz w miesãcu {‘czãdnik’ *neol - por.* ‘czãd’ = *pol.* odcinek, okres}; **2.** *bot* roscëna tropikalnô z rodzëznë miesãcznikòwatëch z klasë dwalëstowëch
- miesięcznikowaty** *ad*; *pl* ~**te** *bot* miesãcznikòwatë *pl*, rodzëzna roscënów tropikalnëch
- miesięczny** *ad* miesãczny || miesãczny [Òn kółka (*kòłowrotcziz do przãdzeniô?*) robił dlò rolników na miesãczną òdpłatã. Miesãcznô karta z ksãżcziz (*z kalãdòrza*). - *Lz* Pòtemù robiłë miesãczné rechùnczi. Dochòdë miesãczné. *Ra*]; ~ **zarobek / zysk / wydatek / koszt** miesãczny zòróbk / zwësk / wëdatk / kòszt; ~**na rata / opłata / pensja** miesãcznô rata / òpłata / pensjò; ~ **urlop / bilet / abonament** miesãczny ùrlop / biliet / abònament; **okres / cykl pięcio~** czãd / cykl piãc(o)miesãczny {‘czãd’ *tu* = *pol.* okres - *zob.* **część**}; ~**ne dziecko** miesãczné dzec(usz)kò
- mieszacz** *m* miészòcz *m* – **1.** robòtnik zatrudniony przë miészanim; **2.** *zob.* **mieszarka**; **3.** *tech* mikser *m*, miészòcz sygnałów; **4.** *tech* kòlatór *m*, jedna z maszinów zespòłu liczącégò [tegò kòlatora]
- mieszać** *v* mieszac; *ew.* przegarënac [òn miészò / przegarinò, òni miészają / przegarinjają; mieszòj(ta)! przegarënojta! Wino z wòdã miészają. *Lz* Wino z wòdã miészëlë ë pilë. Nie mieszòj tëch krëp ze sobã. *Ra*]; ~ **kawę / herbatę** mieszac kawã / harbatã; ~ **beton / zaprawę** mieszac beton / taras; ~ **łyżką / widelcem w potrawie bez ochoty do jedzenia** gwańdac, czetwac, bebl(ot)ac; **osoba lubiąca ~ potrawy** gwańda, czetwa, miészajk, beblot *m*; ~ (**podmieniać oszukańczo**) karty machlowac / fachlowac; *ew.* paszowac {‘paszowac kartë’ = *pol.* **tasować karty**}; ~ (**mącić**) **komuś w głowie** mieszac (mãcëc) kòmùs w głowie
- mieszać się** mieszac sã; ~ **z kim / z czym** mieszac sã z kògùm / z czim [Coròz barzi miészają sã z Miemcama. *Ra*]; ~ **się (wtrącać się) do czyich spraw** mieszac sã / tkac sã / wtëkac sã w cos / do czegòs / w kògòs sprawë / do czëjichs spròw / sprawów [òn sã miészò / tkò / wtikò; Jô sã w to nie chcã mieszac / wtëkac. Jô sã nie mdã jima miészòł / wtikòł. – *Gò* Òn sã miészò rôd w cëzé sztridcziz. *Lz*]; ~ **się w głowie** mieszac sã w głowie / *ekspr.*: we łbie / w łpie [W głowie mie sã rozëm miészò. Czë wama sã we łbie miészò? – *Lz* Jemù sã gwës we łbie miészò. *Ra*]
- mieszadło** *n* mieszadło *n*, element mieszarcziz. *Por.* **kopystka, mieszarka**
- mieszak** *zob.* **mieszadło**
- mieszanie** *n* miészanië; *ew.* przegarininanië *n*; ~ **w garnku / talerzu / betoniarce** miészanië w gròpie (*a.* garkù) / talërzù / betoniarce; ~ **pojęć** miészanië / (*ew.*

plątanié) pòchwôtów, pòjǎców; ~ **się** miészanié sǎ; ~ **się ras / języków** miészanié sǎ ras(ów) / jǎżèków (a. mòwów)

mieszaniec *m* mieszańc *m* {‘mieszańc’ *in zob.* obojnak}; ~ **rasowy** mieszańc (rasowi) [Nasze kùrè to są wszètczé mieszańce. *Sy* Na swiece dō rozmajitèch mieszańców (lèdzy zmiészónèch z wszelejaczich ras). *Gò*]

mieszanina *f* mieszónka, *rzad:* mieszanina *f*; *ew. żart:* pòmieszańc *m* [To bëła takō drètkō (*drāgō, òstrō, kwasnō?*) mieszanina, jakbè do wòdè nalōł òctu è pieprzu wsèpōł. *Ra* Szèderskō pòwiòdō: to mieszanina. *Ce*]. *Por.* **mieszanka**

mieszanka *f* mieszónka || -szónka *f* {‘mieszónka’ *in = pol.* mieszanina}; ~ **zbożowa** (dwóch zbóż wsianych razem, **np. owies z wyką, jęczmień z seradelą** mieszónka *f*, *lok:* kùrmùr *m* || kùrmùrka *f* || chùrèmùrè *pl*, pòmieszańc, *rzad lok* kaszpùt *m* [Jō òbsōł całè pòle chùrèmùrama. *Sy*] {‘kùrmùr’ *in = pol.* zupa wielowarzywna}; ~ **warzyw w zupie** (zupa wielowarzywna) kùrmùr, misz-māk, misz-masz *m*, wszètkō (rozmajitè warzèwa z miāsā) (pò)māk / razā; **śruta, zboże zmielone dodawane do siewki, kartofli itp.** òbmiészka *f*, òbrok *m*; ~ **owocowa** brzadowō mieszónka / *rzad* machùła; ~ **palna (benzyny z powietrzem)** mieszónka palnō (benzynè z pòwiètrzǎ || -trzim; ~ **wybuchowa** (**np. gazów**) mieszónka wèbùchòwō (*np.* gazów). *Por.* **mieszanina**

mieszany *ad* miészóny; ~ **las** miészóny las; mieszónka *f* {‘mieszónka’ *zob.* mieszanka}; ~**na rasa** miészónō rasa; ~**ne towarzystwo** miészóné towarzèstwō; ~**ne (niepokojące) odczucia / wrażenia** miészóné (niepòkòjǎcé) òdczèca / wrażenia

mieszarka *f* mieszarka *f* [ti -szarczi]

mieszczanin *m* mieszczón, *lok zdr* mieszczanik; *arch stł:* miestnik *m*, mieszańc / òbèwatel miasta [tegò mieszczóna; *pl:* mieszczanie || *rzad* mieszczanowie (*ew. pl:* mieszczañstwō *n*), tèch mieszczanów (tegò mieszczañstwa); Mieszczanie rōd jadā na wies. *Sy* Pùczi mieszczanie. Mieszczanie są głèpszi jak gbùrzè. Nicht z mieszczañstwa (z mieszczanów) nie wiedzōł ò tim. - *Lz* Wnet zebrało sǎ całè mieszczañstwō (*zèbrèlè sǎ wszètcè mieszczanowie*). To bëł słówny (sławnny) mieszczón gduńszci. A ga (*czej*) ù mieszczanów nick nie wskùrōł, ùdōł sǎ do króla. *Ra*]; **status ~na (pełne prawa mieszkańca miasta, obywatelstwo miasta)** mieszczañstwō *n*, òbèwatelstwō miasta [Ju òd dōwna òn miōł mieszczañstwō w Kòscérznie. *Lz* Nie chcelè gō dopùscèc do mieszczañstwa. *Ra*]. *Por.* **mieszczuch**

mieszczanka *f* mieszczónka *f* [Dzys mieszczónczy pròcèjǎ na równi z chłopama. *Sy* Pòtim òn sǎ òżenił z jakǎ mieszczónkǎ. *Lz* Mieszczónczy noszǎ kłòbùczy na głowach. *Ra*]

mieszczanski *ad* mieszczañszci [Mieszczañszè zwèczaje è òbèczaje / przèwileje. Mieszczañskō swòbòda / bùcha. *Ra*]; ~ **stan** mieszczañszci stón *Lz* [tegò stanu]

mieszczañstwo *n* mieszczañstwō *n*, stón mieszczañszci [Pierszi stón je szlachectwō, drèdzi mieszczañstwō. *Lz*]

mieszczka *zob.* **mieszczanka**

mieszczuch *m* mieszczuch, *arch* mieszczura *m*; *ew.* miastowi człowiek [Òbrzèdli mieszczura. *Ra*]

mieszek *m* **1.** *zob.* **kabza**; **2.** *mały miech do dmuchania powietrza:* dèmòczk *m*; *ew.* miész (a. mòłi miech) harmónikòwi; **3.** *zob.* **woreczek**

mieszkać *v* mieszkac; *ew.* w *zn.* przebywać jakiś czas, przemieszkiwać: przemieszkawać [òn mieszkō / przemieszkùje; òni mieszkajǎ / przemieszkùjǎ; Mè mieszkómè we westrzódkù wsè. Ti mieszkajǎ jak w swinim chléwie. Òn ju tam pewno mieszkō (ò pòstańcu, chtèren dlugò nie wròcō). – *Sy* Mōja sostra mieszkō w Pùckù. Chłop mieszkōł w mòłèch chèczach w lese. Całè lato òni przemieszkùjǎ ù nas. Brat miōł gbùrstwō we wiòldzi wsy (a. wsè), a sostra mieszkāła przè nim.

Wiele lat jô mieszkôł w Rekòwie pòd panã. – Lz Mòja sostra mieszkô przë brace, chtëren je ksãdzã. Òni mieszkają w ny chałëpce kòl mòrza. *Ra*]; ~ **z kim razem** mieszkac z kògùms / czims razã (*ew. ekspr:* na grëpie), domòwac, gniòzdowac; ~ **wygodnie** mieszkac wëgòdno / *zart* jak w jaju; ~ **w wynajętym mieszkaniu** mieszkac w wënajãtim mieszkanim; *arch:* mieszkac ù kògòs na dani (*pol. na kòmòrnym*); ~ **na tzw. dożywociu** mieszkac / bęc na starkòwiznie / na depùtace / sedzec w kãce; ~ **w brudzie** miec czòrno w chëczach, mieszkac jak w swinim chłëwie [Ti mieszkają jak w swinim chłëwie. *Sy*]; ~ **kãtem (u kogoś)** mieszkac kãtã / sedzec w kãce (ù kògòs) *Sy*; ~ **jak w raj** / **w pałacu** / **jak u Pana Boga za piecem** mieszkac / zęc jak w raj / w pałacu / jak ù Pana Bòga za piecã / piéckã

mieszkalny *ad* mieszkalny, do mieszkaniò; **dom** ~ bùdink mieszkalny; *ew.* chëcz do mieszkaniò; **budynki** ~ne bùdinczi mieszkalné; **doprowadzić lokal do stanu** ~**nego** doprowadzëc lokal / pòmieszczenië do stanu mieszkalnégò (do taczégò stanu, zëbë sã nadòwałë do zamieszkaniò)

mieszkanie *n 1. lokal mieszkalny:* mieszkanië *n*, chëcze *pl*; *ew.* dodóm, lokal *m*, jizba *f*, pòmieszczenië, *rzad* lokùm *n*; *pl:* jizbë / pòmieszczenia (do mieszkaniò mieszkalné); *ekspr:* dak nad głowã, kãt, ùtułk *m*, schronienië *n* [Robic pòrządk w mieszkanim / w chëczach. Pòrządkòwac / sprzãtac mieszkanië. *Gò* Jegò dësza mô wiòldzë mieszkanië (ò *czł. pãkatim*). *Sy*]; ~ **duże** / **przestronne** / **wygodne** / **jasne** / **słoneczne** / **umeblowane** wiòldzë / (òb)rëmné (*a.* òbstawné || ùstawné = lótwé do ùméblowaniò) / wëgòdné / jasné (*a.* widné) / słoneczné / ùméblowóné mieszkanië / chëcze; ~ **małe** / **ciasne** /mòlé / casné mieszkanië / chëcze; *ew. zgardl:* klòtka *f*; ~ **puste** / **zimmne** pùsté mieszkanië / chëcze; *ew. zgardl:* szaruzniò || -nia *f*; **niewygodne** niewëgòdné (*ew.* nieòbstawné || nieùstawné = czej méble lëchò w nim sã ùstòwiò) mieszkanië / chëcze; ~ **zimne** zëmné mieszkanië / chëcze; *ew. zgardl:* lodowniò || -nia *f*; ~ **własne** / **osobne (samodzielne)** swòje / włòsné / òsobné mieszkanië / chëcze; *ew. w zn. mój dom:* mój dodóm, mòje doma / dodómkù; *ekspr* mój kãt; **(wy)najać** ~ **dla siebie** (wë)nając mieszkanië dlò se(bie) [Mòja sostra so najã (|| *najãta*) piãkné mieszkanië w Pùckù. *Lz*]; **wprowadzić się do** ~**nia** wcygnãc do (*a.* wprowadzëc sã do) mieszkaniò / chëczi; **wyprowadzić się z** ~**nia** wëcygnãc z (*a.* wëprowadzëc sã z) mieszkaniò / chëczi; **zająć (całe)** ~ zając (całé) mieszkanië / chëcze; **2. v (przebywanie w domu)** mieszkanië; *ew.* przemieszkowanië (jaczis czas) *n*, przebiwanië doma / w chëczach / w mieszkanim || -niu [Tu ù waju nie je do mieszkaniò || -niégò (*tu lëchò sã mieszkò*). *Gò*]; ~ **kãtem** mieszkanië kãtã; **placić czynsz za** ~ płacëc harãdã / czinsz za mieszkanië; płacëc za wënajmòwanië mieszkaniò / chëczi / lokal; **przeprowadzanie się do innego** ~**nia** *zob. przeprowadzka*

mieszkaniec *m* mieszkańc *m*, *pl:* mieszkańcowie || *rzad* mieszkańcë { ‘mieszkańc’ *in = pol. lokator, czł. mieszkający w wynajętym od kogoś lokalu*}; ~, **urodzony w jakimś regionie, tubylec** *m* stałi / stòri / òdwieczny mieszkańc; *ew.* zasadëlc *lok* [W naszi wsë mieszkają sami zasadëlcowie. *Sy*]; **odwieczni** ~**ńcy** òdwieczny mieszkańcowie || -kańcë [Òdwieczny mieszkańcë. *Ra*]; **nowy** ~ nowi (*a.* swiëzi) mieszkańc / człowiek; *ew.* (ten) przëbëczny, przëbëcz / przëbëlc *m*, *ekspr:* zalecali ptòch; *por.* **przybysz**; ~ **dolnej części wsi** dólëszczón, dólnian *m*; ~ **górnjej części wsi** gòrzón, gòrnian *m*; ~**ńcy półwyspu Helskiegò** Rëbòcë, Mòrzanie, Hajducë *pl*; ~**ńcy miasteczka Hel** Hélanie *pl*; ~ (~**ńcy**) **stałego lądu** krajéwc, krajewiòn, krajewi *m* (krajéwcowie, krajewianie || krajewiòni, (ti) krajewi *pl*); ~**ńcy okolic zalesionych** lesòcë || lasòcë { ‘Lesòcë’ *nazwa Kaszëbów z wejrowczégò pòwiatu*}; ~ **nadrzeczny** nadrzëczón, nadrzëcznik *m*; ~ **wybudowań (za wsiã)** pùstkòwiòk, pùstkòwiòn, pùst(ow)nik *m*; ~ **wsi Czaple** czapelny (np. Krefta Czapelny),

Czapelnik; ~ **wsi Firoga** Firogòwnik; ~ (~ńcy) **np. Kacka / Kielna / Koleczkowa / Gdańska / Gdyni** Kacan (Kacanie), Czelón (Czelanie), Kòleczkòwiòn (Kòleczkòwianie), Gduńczón (Gduńczanie || *rzad* -czóni), Gdiniòn (Gdinianie || *rzad* -nióni); ~ (~ńcy) **Warszawy / Krakowa** Krakòwiòn || -wiòk (Krakòwianie || -wiòcë || -acë), **Warszawiòk / Warszawiòn** (Warszawiacë / -wianie)

mieszkaniowy *ad* mieszkaniowi; **biuro** ~**we** biòro mieszkaniowé / òd mieszkaniów, zarząd mieszkaniama; administracjò mieszkaniowò; **kwestia** ~**wa** mieszkaniowò sprawa; sprawa mieszkaniów; **podatek** ~ pòdatk òd mieszkaniò / -niów, pòdatk mieszkaniowi

mieszkanka *f* mieszkãcka, mieszkónka (*Lz*) *f* {‘mieszkańcka’, ‘mieszkónka’ *in = pol. lokatorka - mieszkająca w wynajętym od kogoś mieszkaniu*} [ti mieszkãcczi / mieszkóncczi; Krzikòj i wòlòj z redoscë, mieszkãckò Syjonu. Gò Nasza mieszkãcka mò jednòsce dzecy, a dwanòstégò sã spòdzéwò. Sy Jakò mieszkónka òna mùsi ù pana prac. *Lz*]

mieszkanko *n* mòlé mieszkanié; *fig* gniòzdkò *n*, *ir* klòtka *f*

mieszkowy *ad* mieszkòwi, harmónikòwi; **aparat** ~ *fort* aparat z miészka harmónikòwim (skłòdónym w gùbë) – fòtoaparat stòrégò òrtu, z òbiektiwã wësuwónym na „harmónice”

mieścić *v* miescëc *rzad* [Dze jò waju mdã miescył (*dze jò waju pòmieszczã / òbrëmiã*)? *Ra*]; **ta sala mieści około stu osób** w tã zalã wléze / mòže wlezc kòle sto lédzy; ta zala miescy (*a. mòže pòmiescëc*) kòle sto lédzy; w taczi zalë mòže sã òbrëmic / pòmiescëc / zmiescëc kòle sto lédzy. *Gò*]; **ten budynek mieści różne różne urzędy** w tim bùdinkù sã / ten bùdink miescy (*a. w tim bùdinkù sã mieszczą*) rozmajité ùrzãdë; w tim bùdinkù sã ùmieszczoné (*a. mają swòje bióra / sedzbë*) rozmajité ùrzãdë

mieścić się 1. *być, istnieć, znajdować się gdzieś*: bęc, miescëc sã; *ew.* miec swój plac / mòl; jistniec (òd dówna / jesz) [Nasze żarna mieszczą sã (*a. stoją / leżą / są / mają swój plac / mòl*) w stodole. Sy Szkòła sã przòdë miescëła (*a. szkòła przòdë bëła*) w tim tam ceglanym bùdinkù. To gbùrstwò je / stoi / lezi w taczim dole, kòle jezora. Ten bùdink stoi niedalek kòscoła. lezi. Ta wies / to miasto lezi dzes kòle Krakòwa. - *Gò*]; **2.** *starzać miejsca*: miescëc sã, miec dosc placu / miescò / rëmù, wlażac / wlezc [to sã miescy; më sã miescymë; òni / òne sã mieszczą; Jakùz òni sã mieszczą w taczi mòli chałëpce? *Ra*]; **w tym domku mieszczą się dwie rodziny** w tim bùdinòszkù mieszczą sã / zëją / mają plac dwie rodzëznë / familie; **to się nie mieści (bo jest za wielkie)** to sã nie miescy, to nie wléze, to nie chce wlezc / nie wlòzò (nie pasëje, bò je za wiòldzë); **nie mieścimy się tu (nie możemy się zmieścić)** më sã tu nie miescymë, ni mòzemë sã tu zmiescëc / òbrëmic; **ubrania nie ~szą się już w szafie** ruchna / òbleczenia nie mieszczą sã ju (mają za mało placu / miescò / rëmù) w szafie; **wszyscy się nie mieścili przy stole** wszëtcë sã nie miescëłë / ni mòglë zmiescëc / òbrëmic przë stole; dlò wszëtczych nie bëło (nie bëło dosc) placu / bëło za mało placu / miescò przë stole; dlò wszëtczych nie sygło / wëstarczëło placu / miescò / rëmù; **w głowie (mi) się to nie ~i, że...** w głowie (mie) sã to nie miescy, że...; jò tegò ni mògã pòjąc, że...; to nie je w głowã do pòjãcò, że...

mieścín(k)a *f* miescëna, miescynka *f* [Mòlò / ùbògò miescëna. *Ra*]. *Por.* **miasteczko**

mieść *v* miesc [jò miecã, të miecesz, òn miece; òni / òne miecã; jò / të / òn miótl; wa miotła, òni / òne miotlë; nie miecta || miecëta! Të lëchò miotła (*zamiòtala*). Nie miecëta piòskã, dzecë! *Lz*]; ~ **śniegiem** miesc / zamiatac / zawiewac / kùrzëc sniegã [Sniegã miece (*a. zamiòtò / zawiéwò / kùrzi*). *Ra*]; **wichura miecie**

śniegiem w twarz wichura / wiatrżëskò || wietrzëskò miece sniegã w twôrz / w gãbã (ew. w òczë); **wiatr miecie / miótt zeschlë liście** miece / miótt zeschlë lëstë
mietelnik *m bot* mietelnik *m (Gò)*

mietlica *f bot (kãkolnica)* mietlëca [Tam ni ma żódnégò zëta, le mietlëca. *Ra*]

miewac *v* miewac, miec cos tej sej / czasã / òd czasu do czasu [òn miéwò; òni miéwaja; Jedny mają dëtczi wiedno, a jinszi le miéwaja tej sej. *Gò*]; ~ **bóle głowy** miewac bóle głowë; ~ **swoje humory / kaprysy** miewac swòje nëczy / nôwartë || nôpartë / nôwrotë / zagrania / knale (chimerné knale) / zôchòmòrë / hùmòrë [Jò znajã Mariczkã, òna miéwò czasã taczë zagrania. Nie je letkò zëc z człowiekã, co miéwò zôchòmòrë. – *Sy*]. *Por.* **miec**

miewac się miewac sã, czëc sã [òn sã miéwò]; **jak się miewasz?** jak(ùż) të sã miéwòsz?, **żart** jak sã miéwòsz, bülwë zléwòsz?; **jak się miewacie** jak(ùż) wa sã miéwòta?; **miewamy się dobrze** më sã miéwómë dobrze; **no, jak Pan(i) się miewa?** në, jak(ùż) Wë sã miéwòce? ew. në, jak(ùż) Pón / Pani sã miéwò; **i jak się tata miewa?** i jak sã tata miéwò? **on się ~miewa dobrze** òn sã miéwò dobrze. *Por.* **miec się**

mięcho *zob.* **mięskisko**

mięcie *n* gnieniené, miãgòlenié || miãtolenié, miãcé, mùrglanié, *rzad:* mùrgòlenié, mãglanié, zãcé, mitczenié

mięciuchny, ~t(eń)ki *ad* miãtëchny || mitëchny, *rzad zdr* mi(ã)tëszinczi [Ale je to miãso mitëchné. *Sy*]

mięciuchno / -tko *adv* mi(ã)tëchno, *rzad zdr* mi(ã)tëszinkò [Zrobiã mòjémù dzeckù mitëchno w lózcëkù. *Sy*]

mięczak *m 1. f zoo* miãtczòk *m Gò*; ~**i** miãtczòczy (*Tr:* swórczëzna *f*) – òrt zwierzãt bezkrzëlowëch, *m. jin.* slëminie, rekòwiónczi (rekówczy, zabiónczi / swórczi), głowònodzi; **2.** (człowiek słaby, bez charakteru) mi(ã)tczòk *Gò*, mitkòcz *Tr;* ew. strachòbliwc, zmiérłòk, trzãsëbùksa, wãpsk, dupersztëjn, dups; *Ra:* troszczerz, trôt *m;* baba, dupa, mitczëzna *f* { ‘troszczerz’ *in = jaje niedonoszoné, bez skòrëpë;* ‘trôt’ = *pol.* a) gównò; b) truteń; ‘mitczëzna’ *in = bagno. trzãsawiskò* } [To je mitczëzna òd lëdzy, ti zrobia, co sã jim kòze (a. to je mitczëzna òd chłopa, ten zrobi, co sã mù kòze). *Sy*]; **kobieta delikatna, wãtła, drobna** miãgwica, mgleja, lëbióнка *arch f* { ‘lëbióнка’ – *por.* lëbi = *pol.* wãtły, chudy}. *Por.* **bojaźliwiec, chuchro, cherlak, niedołęga, popychadło**

mięczakowaty *ad* miãtczòkòwati (*Gò*) – **1.** pòdobny do miãtczòka (slëminia, swórczi itp.); **2.** słabi, bòjacy, strachòblëwi, niestanowczy, mało stanowczy, ùległi, mitczy || miãtczi, bez swòji wòlë / swégò zdaniò, bez charakteru. *Zob.* **delikatny, bojaźliwy, niedołączny, płochliwy**

międlarka *f (maszyna do międlenia lnu)* cerlëca *f*, maszina do cerleniò || -lениégò lnu. *Zob.* **międlica**

międlenie *n* cerlenie *n*

międlica *f (dawne narzędzie do międlenia, tłuczenia lnu)* **1.** cerlëca (*lok:* || cerlëc || cërla || cerzlëca || czerlëca), klepòczka *f*, klepién, klepòcz, réflòcz *m* { ‘cerlëca’ *in* a) kòbiéta pëskatò; b) kòbiéta zmiartò; c) zmiartò swinia } [ti cerlëcë; tegò réflòcza; Miec pësk jak cerlëca. Zmiartò jak cerlëca. Ji tak pësk lôtò jak cerla. Temù jidze flaba jak cerzlëca. – *Sy*]; **2.** narzędzie do czyszczenia z resztek paździerzy nie usuniętych przez „cerlëcã”: rãkòwnik, miecz *m*, *lok:* rãkòwnica, *f*, rãkòwié *n*

międlíc *v* cerlëc

między *prp* midzë (|| miedzë *lok:* || medzë || miãdzë || mindzë || mizë); ew. w *zn.* pomiędzy: pòmiedzë (|| pòmiedzë) { *kasz.* ‘(pò)mi(e)dzë’ *in = pol.* wśród } [Sadni so midzë nas, tej so pògòdómë. Nòprzód wa sã mùszita (pò-)midzë sobą dogadac, a

tej... (Pò-)midzë nima je mòlò różnica. Jô sã wmiészôł (pò-)midzë lëdzy i ùcekl. – Gò Midzë naju ni mô nìcht nosa do wtikaniô. Òn przëszedł midzë górë. Midzë jezorama je las. Lz Midzë drëgã a czwòrtã gòdzënë òni chcelë przëjachac. To sã stało midzë naszym bìdinkã a ògrodã. Midzë dwùma widama (*nad renã a wieczorã*). Bùchni sã midzë slëpia, to zrobi ce sã widno. Jidã midzë lëdzy. Wlòzł midzë drzewa i sã schòwòł. - Sy Chto sã miészò midzë zëdów, mùsi sòm òstac chajã. Nie kładzë pòlca midzë dwiërzë. Midzë tima jezorama je mòlò cesninka. Midzë bòrowiczim nalazłë sã ë grzëbë. To bëłë zwëczajné bijatëczy midzë chłòpama a szlachëcama. Pón Jezës jakò chłòpczãteczkò lezòł na sanie midzë zwierzãtama. Pies sedzy pòmizdë òwcama. Kabòtkòwie mieszkajã pòmizdë Niemcama. Docz tã wlòzł pòmizdë nas? – Ra]; ~ **innymi** midzë jinyrna / jinszima; ~ **nami mówiac** midzë nama rzec / pòwiedzec / mówiac; ew. më so mòzëmë rzec / pòwiedzec, zë...; **być ~ młotem a kowadłem** bëc (pò-)midzë młotã a kòwadłã; **włóżyć coś ~ bajki** kòtowi (a. głupémù) cos pòwiadac; włożëc cos midzë bòjczy; ew. ùznac cos za fantazjã / stożbã / łgòrstwò / za brzòd / skùtk wiòldzi wëòbrazni [To òna mòze kòtowi pòwiadac, ale nié mie. To całë òpòwiòdanié mòzëmë ùznac le za brzòd / skùtk wiòldzi wëòbrazni. Gò]; **czytać coś ~ wierszami** czëtac midzë linkama / wierszama; *dost*: domëszlac sã tegò, co nie je napisóné (a. rzekłé); **powiedzieć coś ~ wierszami** rzec / pòwiedzec cos midzë wierszama; rzec cos przez kwiat; ew. nadpòmknãc / nãczidnãc ò czims przë leznoscë w spòsòb niedostòwny; dac do zrozmiëniégò / mëszlëniégò; **policzony został ~ lotry / lotrami** w parce ze zleczińcama || złoczińcama bëł pòliczony (*Gò bibl*); ew. zaliczony òstòł do zleczińców || złoczińców; **nie kładź palca ~ drzwi** nie kładzë pòlca midzë dwiërze / w skrzëp (tj. w szpara midzë dwiërzama a fùtrina); ew. nie wlażòj w òdżin (to sã nie pòparzisz)

międzyczas m midzëczas *m* (*Lh, Bù*); **w ~sie** w midzëczasu [W midzëczasu dãb wëròsł jaż do nieba. Lz]

międzycząsteczkowy *ad* midzëcząsteczkòwi, ew. midzëdzëlëkòwi

międzydzielnicowy *ad* midzëdzëlnicowi; ew. midzëregionalny

międzygatunkowy *ad* midzëgatunkòwi || -tënkòwi; ew. midzëzortowi, midzëòrtowi;

krzyżówki ~we krzizówczy midzëgatunkòwë

międzygórze *n geo* midzëgòrzëzna *f*, midzëgòrzé *n*

międzygwiazdowy *zob.* **międzygwiezdny**

międzygwiezdny *ad* midzëgwiezdny, midzëgwiozdowi; **loty ~ne** lotë / lecbë midzëgwiezdne; **pył** ~ pich / kùrz midzëgwiezdny / midzëgwiozdowi

międzykomórkowy *ad biol* midzëkòmkòrkòwi; **substancje ~we** substancje midzëkòmkòrkòwë

międzykontynentalny *ad* midzëkòntinentalny; **przestrzenie / odległości ~ne** przestrzenie / òdległoscë midzëkòntinentalné

międzykręgowy *ad (an)* midzëpòcòrowi, midzëkrãgòwi / midzëkrãżkòwi

międzylodowcowy *ad* midzëlodowcowi

międzyludzki *ad* midzëlëdzczi; **związki ~kie** zwiãzczy midzëlëdzczé, łączba midzë lëdzama; **~ka harmonia** midzëlëdzkò harmònia / ew. zgòda / zgòdnosc [Twòrzëc midzëlëdzkã harmòniã. Go]

międzymiastowy *ad* midzëmiastowi; **komunikacja / łączność ~wa** kòmùnikacjò / łączba midzëmiastowò; **połączenie ~we** pòłączënié midzëmiastowé

międzymiastowa *f* midzëmiastowò (centrala telefònicznò)

międzymorze *n* midzëmòrze *n*. *Zob.* **mierzeja**

międzymózgowie *n* midzëmùskòwié *n*

międzynarodowy *ad* midzënôrodny || midzënôrodowi; **stosunki ~we** stosënczi / relacje midzënôrodné / midzënôrodowé

miedzynarodówka *f* midzënôrodówka

międzyosobowy *ad* midzëòsobòwi; **emocjonalne relacje / stosunki ~we** emòcjonalné relacje / stosënczi midzëòsobòwé

międzypaństwowy *ad* midzëpaństwòwi; **stosunki / relacje ~we** stosënczi / relacje midzëpaństwòwé

międzyplanetarny *ad* midzëplanetarny; podróże ~ne pòdróże midzëplanetarné

międzyplon *m* midzëzbiór *m*, midzëzniwò *n*, *pl*: midzëzbiorë, midzëzniwa

międzypokład *m* midzëpòkłòd [tegò midzëpòkłòdu, na midzëpòkłòdze]

międzypokładzie *n* midzëpòkłòdzé *n* [tegò midzëpòkłòdzò || -kłòdzégò, na midzëpòkłòdzym || -dzu]

międzypokoleniowy *ad* midzëpòkòleniowi; **spory / różnice** spiérczi / różnice midzëpòkòleniowé

międzyposiłek *m* (*dodatkowy posiłek między głównymi*) pòdjòd *m* || pòdjòda *f* (*arch Sy*); *ew.* midzëmòltëch *m*; jedzenie midzë dwùma głównyma mòltëchama; *ew.* *w zn.* drugie śniadanie: pòdpòłnik *m*; *ew.* podwieczorek: pòdwiëczòrk *m*. *Por.* **posiłek**

międzyresortowy *ad* midzëresortowi

międzyrząd *m* midzëréga *f*, midzërząd *m*; *ew.* przestrzeń między poszczególnymi drzewami w sadzie: midzëbrzòd *m* || midzëbrzadzé *n* *arch lok* [ti midzëródzi; tegò midzërzàdu / midzëbrzadu / midzëbrzadzégò || midzëbrzadzò; W midzëbrzadze jesz je wiele zemi do òbseniò. Na midzëbrzadzym lëchò rosce, bò drzewa dówają tu za wiele cëni. – Sy];

międzyrządowy *ad* midzërządowi, midzë rządama dwùch państw

międzyrzecze *n* midzërzéczé *n* [tegò midzërzéczó || -czégò; na midzërzéczim || -czu]

międzyrządowy *ad* midzërégòwi, midzërzàdowi

międzyrządzie *n* midzëréga *f*, midzërzàdzé *n*

międzysąsiedzki *ad* midzësåsedzci; **stosunki ~kie** stosënczi / relacje midzësåsedzczé / (pò)midzë sąsada

międzysemestralny *ad* midzësemestralny

międzyszczekowy *ad* (*an*) midzëszczàkòwi, midzëczelëscowi || midzëszczelëscowi

międzyszkolny *ad* midzëszkòłowi

międzytorze *n* *kol* midzëturzé *n*, midzësztreka *f* - pas zemi („stegna”) midzë dwùma, sąsèdnyma sztrekama / turama banowima (kòlejowima) / dwùma pòrama szinów (bieżënów)

międzyuczelniany *ad* midzëùczbòwniany || -niowi, midzëszkòłowi, midzë wëższima szkòłama

międzywęzle *n* *ad bot* midzëwãzlé *n* [tegò midzëwãzlò || midzëwãzlégò]

międzywierszowy *ad* midzëwierszowi, midzëlinkòwi, midzëwersetowi

międzywojenny *ad* midzëwòjnowi, midzëwòjenny; **lata ~ne** *zob.* **międzywojnie**

międzywojewódzki *ad* midzëwòjewòdzci

międzywojnie *n* midzëwòjnowé / midzëwòjenné lata; midzëwòjnowi / midzëwòjenny cząd, midzëwòjnowé / midzëwòjenné czasë; *ew.* midzëwòjnie *n* – ò latach midzë I a II wòjną swiatową 1918-39 r. {‘cząd’ *tu = pol.* okres - *zob.* **część**}

międzywyrazowy *ad* midzëslowny, midzëwërazowi

międzyzakładowy *ad* midzëfirmòwi, midzëzakładowi; *ew.* midzëfabriczny

międzyzdaniowy *ad* midzëzdaniowi

międzyzwrotnikowy *ad* midzëzwrotnikòwi

międzyżebrowy *ad* (*an*) midzëżebrowi

międzyżębrze *n* (*an*) midzëżëbrzé *n* [w midzëżëbrzim || -brzu]

miękczyć *zob. mięknać*

mięczenie (się) *zob. mięknienie*

mięczyć *v* mitczëc || miãtczëc || mitkczëc || mi(ã)kczëc, robic mi(ã)tczim, rozmi(ã)tczac; *ew.* gniesc / miãgòlëc (*a.* dawac czemùs namiknać wòdã, mòczëc wòdze), žebë cos sã zrobiło mi(ã)tczé [Mitzëc skórã / wòsk. Sy Ta masc mিকেzi wszelejaczé wrzodë. *Ra*] {‘mitczëc’ *in* = *pol.* miętosic *zob.*}; ~ **komuś serce** mitczëc (|| miãtczëc || mitkczëc || mi(ã)kczëc) kòmùs serce [Mikczëlë ji serce swòjima łzama. *Ra*]

miękisz *m* (*tkanka miękka drewna*) miãkcz *m* (*Sy*); ~ **owocu** miãsz (miãsz brzadu)

miękkawy *ad* mitkawi || miãtkawi, përnã (*a.* letkò / dosc / nie czësto) mi(ã)tczi

miękki *ad* mitczi || miãtczi [Mitzëc drzewò. *Ra*] – **1.** *delikatny, jędrny w dotknięciu, puszysty, pulchny*: mi(ã)tczi, mùlchny {‘mùlchny’ *zob.* pulchny, jędrny; *por.* ‘mùlszka’ = *pol.* ulęgałka *zob.*} [Mitzzi jak mùlszka. Mùlchny na gãbie. Mòsz mùlchné cało jak dzeckò. – Sy Ta pierzëna je baro mitkò. *Ra*]; **2.** *delikatny, łagodny*: mitczi || miãtczi, łagòdny || łagòdny [Òna mô mitczë serce. Witro mdze mitczë wiodro (*zelga, òdwilg, chlëda*). Mitczi jak białka. – *Ra*]; **3.** *o gruncie, grząski*: mi(ã)tczi, rozmi(ã)kłi, topny, tonisti. *Por.* **delikatny, jędrny**

miękko *adv* mitkò || miãtkò. *Por.* **delikatnie, jędrnie**

miękkość *f* mitkòsc || miãtkòsc *f.* *Por.* **delikatność, jędrność**

mięknać *v* mitczec || mikczec || miãtczec || mitkczec || mi(ã)kczec, mi(ã)knać, robic sã mitczi || miãtczi [to mi(ã)tczeje / mi(ã)knie / robi sã mi(ã)tczé] {‘miknać’ *in* = *namikac, pol.* nasiąkać wodã, wchłaniać wodę (*i w rezultacie mięknać*)} [Skóra w wòdze miknie. *Ra*]; **serce mi mięknie / miękło** serce mie mitczeje (*a.* miknie) / mitczało (*a.* mikło) [Serce mie miknało, czej jem czuł jegò òpòwiòdanié. *Ra*]. *Por.* **mięczyć**

mięknienie *n* mitczenié || mikczenié || miãtczenié || miãkczenié, mi(ã)knienié *n*

miękusienki *zob. mięciuchny*

mięsak *m* miãsòk *m* (*Gò*) – rek / nowòtwór złoslëwi

mięsień *m* miãséń, mùskel *m* || mùskla *f* [tegò miãsnia / mùskla (*ti* mùsklë); *te* miãsnie / mùskle, tëch miãsni || -niów / mùskłów]

mięsisko *v* (*mięcho, mięso zgardl*) miãsëszcze || -sëskò [Tegò miãsëszcza je i je. Sy Taczëgò miãsëszcza të bë doch ni mùszała kùpic. *Lz* Docz të to miãsëszcze kùpił? *Ra*]. *Por.* **mięsiwo**

mięsiłość *f* miãsëstosc; *ew.* miãsnosc || -snota, *Ra*: miãszosc, miãskòsc *f*

mięsisty *ad* miãsësti, miãsati, *Ra*: miãszzi, miãszci; *ew.* miãsã òbrošli / òbłòzony; *w zn.* *wypasiony*: wëpasłi, spasłi {‘miãszzi’ *Ra* = *grëbi, sëti*} [Rzeznicë kùpiã (= *arch sti: kùpiajã*) nòmili miãsaté wòlë. *Lz* Òna nie je tak miãszò jakò wë. *Ra, Hf*]; ~**sta świnia a. kura** miãsnica *f* [To je dobrò miãsnica. To je miãsnica, ta mô wiele miãsa, a to je nioska. *Sy*]. *Por.* **gruby, korpulentny, otyły**

mięsiście *adv* miãsësto; *ew.* tãgò; *w zn.* *tlusto, otyle*: grëbò, sëto, tlësto, miãszo (*Ra*) [Të wezdrzisz tak miãszo. *Ra*]. *Por.* **korpulentnie, otyle**

mięsiwo *n* miãso, miãsëwò, miãstwò *n*; *ew.* miãsa *pl* [Tegò miãsëwa na wieselim nicht so nie žalowòł. *Ja* Tegò miãstwa òni na wieselim mielë i mielë, że bë jesz drëdzë mòglë wëprawic wieselë. *Sy* Co tidzëń przëjézdżò smòłdzyńszci rzeznik z miãsëwã (*z miãsnyma wërobama*). *Lz*]

mięsny *ad* miãsny, zrobiony / przërzãdzony z miãsa; ~**na potrawa** miãsnò pòtrawa / jòda [tëch pòtrawów || pòtraw || *Ra* pòtrów; *W* piãtk sã nie jòdò miãsnëch pòtrów (*pòtrawów*). *Ra*]; ~ **zupa** miãsnò zupa / pòlëwka [Pòlëwka miãsnò. *Ra*]; ~ **obiad (obiad z jakąś potrawą mięsną)** miãsné pòłnie || -nié [Më dzys ni mielë miãsnëgò pòłnia. *Sy*]; ~**ne wyroby / przetwory** miãsné wërobë / przetwòrë; miãsëwò,

miãstwò *n* [Co tidzén przëjéždžò smòłdzyńszci rzeznik z miãsëwã (z *miãsnyma wërobama*). *Lz*] *zob.* **miësiwo**; ~**ne przysmaki** miãsné smaczci / przësmaczi (|| przismaczi) / delikatesë [Rzòdkò miãsné sã przismaczi. *Dh?*, *Lz*]; ~ **sklep (z miësem)** miãсны króm, króm z miãsã; *ew.* rzeznik (*lok* || zerznik), flëszer *niem. m*; **stoisko ~ne (w wiëkszym sklepie spożywczym)** stojiskò miãsné

miëso *n* miãso, *zdr* miãskò || miãskò, *rzad zdr* miãseszczkò, *zgr* miãsëskò *n* [Chto bë sã skùsył na takã górã miãsa (ò *grëbi kòbiëce*). Chto zeżarł miãso, niech zeżgrze i gnòtë (ò *czł.*, *co wëkòrzëstòł dzëwczã – trzeba òdpòwiedzec za swòje pòstãpòwanié*). Chto miãso zjòdł, niech ë gnòtë zjë. - *Lz* Cëz òd wòłta (òd *sprostòka*) wiãcy żãdac jak kawał miãsa. Chca(ła) tã miãska? Òn je zgniłim miãsã òbrośli (òn je *zgniłi pol. leniwy*). Jem chòrò ë jò tak ni mògã tegò miãseszczka wiele jesc. - *Sy* Miãso dlò państwa, gnòtë dlò czeladzë. *Ra*]; ~ **chude** lëbawé (= chùdé, bez tłuszczu); ~ **półtłuste (np. karkówka)** przeroslé, półtłësté, na pół (*a.* na pół) chùdé, (*na*) pół lëbawé (*np.* karkówka *f*); ~ **tłuste** tłësté, sëté miãso {‘sëté’ (*n*) *in = sadło, tłuszcz, szpiek*; ‘szpiek’ = *pol. słonina, szpek*}; ~ **z kością / bez kości** miãso z gnòtã / bez gnòta / -tów; ~ **mielone** miãso przekràconé / (z)młoté / mieloné, miòłczëzna *f*, klops *m*, miãso przekràconé / (z)młoté do klopsów [Przekràc to miãso na miòłczëznã. *Sy*]; **surowe** ~ sërowé miãso; **gotowane** ~ gòtowóné || gòtowe *a.* warzoné miãso; ~ **smażone (na patelni)** miãso pieklé / *rzad* smażoné (pieklé na panewce); **pieczone i duszone (pieczeń)** szmórowóné / pieklé (w bratfanie); pieczeń *f*; ~ **pokrojone na kawałki / plastry / kotlety** miãso (pò)krojoné / (pò)krajóné na sztëcz(cz)i / plòstrë / kòtleté; ~ **zwijane / zwinięte w zrazy** miãso zwijóné / zwiniãté (*a.* zwinioné) w roladë; ~ **wieprzowe / ze świni (wieprzowina)** swinié / wieprzowé miãso; swini(z)na, wieprzowi(z)na *f*; **części ~ wieprzowego: szynka, karkówka, schab, golonka, głowa, głowizna, ogonówka, żeberka, nogi, nóżki, łeb, ryj, ogon** dzële miãsa wieprzowégò / swiniégò: szynka, karkówka, krzebtowizna, gòlonka, głowa, głowizna, ògònówka *f*, żeberka, nodzi, nòzczi *pl*, łep || łeb *m*, rij, ògón *m*; ~ **z okolicy krocza** krokòwina *f*; ~ **wołowe / z krowy (wołowina)** wòłowé / krowié / rińtowné miãso; krowi(z)na *f*; ~ **cielęce (cielęcina)** celëczé miãso, celëczë(z)na *f*; **owcze / baranie ~ (baranina)** òwczé / baranié miãso, òwczë(z)na / barani(z)na *f*; **kozie ~ (kozina)** kòzé miãso, kòzë(z)na *f*; ~ **(z) drobiu** miãso (z) drobiu, drobiowé miãso; *ew.* drób *m*, *rzad:* ptòszë(z)na *f* [Jò sã ptòszëną ni mògã najesc. *Sy*]; ~ **kurze** kùrzé miãso, kùrzë(z)na; *ew.* kùra *f*; ~ **(z) kurczaka** miãso (z) kùrka / (z) kùrzëca; *ew.* kùrk *m*; **gęsie ~ (gęsina, gęś)** gãsé miãso, gãsë(z)na *f*; *ew.* gãs *f*; **kacze ~ (kaczka)** kaczé miãso, kaczka *f*; ~ **indyce (indyczka, indyk)** gùlé miãso; *ew.* gùła *f*, gùlòk – gùlëzna *f* (*Gò*); **jadać** ~ jesc / jadac miãso, *ew.* miãsowac *lok* [Wiãc piérwi lëdze w pòsce tak nie miãsowelë jak dzys. Całi tidzén më miãsowelë, to mòzemë rôz bez miãsa jesc. - *Sy*]

miësożerca *m* miãsożërca; *ew.* miãsożer *m*, miãsożërka *f* = jòdòcz(ka) / amator(ka) miãsa, człowiek łakòmi na miãso; *ew.* miãsowi drëch (*Sy*); *pl:* miãsożërcowie / miãsarze [To je taczì miãsożer, że òn je chòri, czej òn rôz miãsa nie dostónie w garsc. Jò jem miãsożërka, mój chłòp je miãsożer i dzezë sã miãsarze. To je taczì miãsowi drëch, temù le dac sztëk ùda w lewã rãkã. - *Sy*]

miësożerność *f* miãsożërnosc *f*; *ew.* żëwienié sã miãsã

miësożerny *ad* miãsożërny, *Tr:* miãsojòdny; **zwierzęta ~ne** zwierzãta miãsożërné, zwierzãta, jaczé żëwiã sã miãsã; miãsożërnò zwierzë(z)na

miëśniowy *ad* miãśniowi, mùskłowi; **tkanka ~wa** tkanka miãśniowò; **przyrost masy ~wej** przërost masë miãśniowi

mięta *f* bot miät(k)a, *lok*: miätczew, miätówka *f*, *lok*: òberwas *m*, wszechmatczé zelé, ùrażewé zelé [Wëpij le herbatë (*harbatë*) z ùrażewégò zelégò, tej ce mdze lepi. Sy Òberwas je dobri na kòlczì. Sy Miäta rosce na mòkrëch mòlach. *Ra*]; ~ **pieprzowa** miäta *f*, krzizewé zelé {‘krzizewé zelé’ *in* = *pol. dziurawiec*}; ~ **nadwodna** dzëwi żur; ~ **polna** ùrażewé zelé; ~ **kędzierzawa** spika *f*

miętlica *f* bot metlëca, kàkòlnica *f* [Żëto jak metlëca (*stábë*). Sy]

miętosić *v* (*miąc*) gniesc, miągòlëc, miätolëc, mitczëc, mùrglac || *rzad* mùrgòlëc, mägłac, miąc || mic || mnąc, żic *a*. żac [òn to gniece / miągòli / miätoli / mitczy / mùrglò || -mùrgòli / mägłò / mnie (jò mnã, òn miął, nie mnij!) / żmie {jò żmiã, òn żął, nie żmij!}; Co të tegò kòta tak mùrglòsz / miągòlisz? Schwòcył dzëwczã i zaczął gò miągòlëc. Pòłożë tã sëkniã, co jã tak mitczisz. Parobk mùrglòł dzëwczã. Żac pieniãdze (*bëc skapim*). - Sy Nie mni łòzka! *Ra* Jakòs mäkòlijò mie mnie. Żelòzné pòdkòwë òn miął rãkã jak papiór. *Lz*]; ~ **czapkę w rękach** gniesc / miätolëc / żic || żac / *ew. krãpac czòpkã / mùcã* (w rãkach) [Midzë lëdzama to òn le mùcã pòtrafi miätolëc (*żac, gniesc - ò czł. niesmiałim*). Co të tã czòpkã tak żmiesz. Sy]; ~ **się zob. czulić się, pieścić (się)**. *Por. gnieść, marszczyć (się), zmiętosić*

miętoszenie *n* gniecenié, miągòlenié, miätolenié, mitczenié, mùrgłanié, mùrgòlenié, mägłanié, miácé, żacé || żmienié *n*

miętoszony *ad* gniotłi miągòlony, miätolony, mitczony, mùrgłony, mùrgòlony, mägłony, miäti, żäti || żmiäti [Miätë zbòzë. - *Ra*]

miętus *m* *icht* miëntuz (*lok*: || miëntus || -tës), *lok*: mincel, *arch sti*: meńk *m* [Tłësti jak miëntuz. Sy]

mig *m* mig, mërg *m*, mërgnienié || mërgniácé, migniácé, m(i)gnienié *n*, mërga *f*; *por. mgnienie*; **w ~ / migiem** w mig, w mërgnienim, w jedny mërdzë, w òkamërgnienim || w òka mërgniãcym / w mërgnienim || -niãcym òka; *ew. ew. ògniã, piorënä; to był tylko mig (moment) i już*: to bëł le mig i ju..., to le tak mërgłò i ju... [Jegò òkò całë pòle w mig òblecy. *Lh* W mig prózné są kwatërczi. *Dh*]; ~**i** midzi, gestë *pl*; **na ~gi** na midzi; *ew. przez (lok: bez) midzi* [Bez (*przez*) midzi dół znak swòji córce. *Ce?* (*Lz*)]; **rozmawiac / porozumie(wa)ć się na ~i** rozmawiac / dogad(ëw)ac sã / pòrozmiëwac sã (pòrozmióc sã) na midzi (bez słów, le migama, gestama) [òni rozmòwiają / dogòdiwają || dogadëją sã / pòrozmiëwają sã; òni rozmòwielë / dogòdelë sã || dogòdelë sã / pòrozmielë sã || pòrozmielë sã; Rozmòwiają na midzi. *Ra* Òni sã dogòdelë na midzi. Òd tegò gòdaniò na midzi mògã rãce rozbòlec. - *Gò*]

migacz *m* **1.** (*światło migające*) mërgòcz, migòcz *m*; mërgający / migający wid, mërgającò / migającò / migòcącò lãpka; *ew. kierunkowskaz*: czerënkòwskòz *m*, wskòza / pòkòzajk czerënkù; **2.** (*leń, Leser*) migòcz, migłanc, nëgùs; *ew. wëdzibùs m*; *zob. leniuch*

migać *zob. migotać*

migać się **1.** *zob. migotać*; **2.** (*wymigiwać się / uchylać się od pracy*) migac sã / wëmigiwac òd robòtë; ùmëkac sã przed robòtã [òn sã migò / ùmikò]

miganie *zob. migotanie*

migawka *f* **1.** *fot* mërgówka *f* {‘mërgówka’ *in* = *pol. migotanie* (~ w oczach) – *zob.*}; **2.** (*migawka filmowa, telewizyjna*) mërgówka filmòwò / telewizyjnò; ùriwk (filmòwi / telewizyjny), kròtëchny film, òbròz filmòwi / telewizyjny, fragment repòrtażu w telewizji; **3.** ~**ki** *pl* (*rzęsy*) rżasë *pl*. *Por. migotanie*

migawkowy *ad* mërgówkòwi; **zdjęcie** ~**we** mërgówkòwé òdjimniácé; ~ **ruch** / (**prze**)**suw** mërgówkòwi ruch / (**prze**)**suw**

migdał *m* bot migdół *m*, mandla *f*; *pl*: migdałë, mandle; **czekolada z ~mi** szokòlòda z migdałama / mandlama; ~**y** *pl an* gargùle *pl* (gargùla *f*) [Terò jak òna so dała

gargùle wëcąc, to òna je zdrowszô. *Sy*]; **myśleć / marzyć o niebieskich ~ach** mëslec / marzëc (*a. maroczëc / rojic / snic*) ò niebiesczich migdałach

migdałek *m* **1.** migdôłk, mandelk *m*; **2.** gargùłka *f*

migdałowiec *m* **1.** bot migdałowc, mandłowc *m* [tegò -ówca]; **2.** *min* migdałowc *m*, *Tr:* mandlowi kam

migdałowy *ad* migdałowi, mandlowi; **ziarno / -na ~we** zôrno / zôrna migdałowé / mandlowé; **ciastko ~we** migdałowi / mandlowi kùszk, **olejek ~** migdałowi / mandlowi òlëjk

migi *zob. mig*

mignąć *v* mërgnąc, mignąc, lisknąć, błësnąc; ~ **komuś światłem** mërgnąc / mignąc kòmùs widã; ~ **na kogoś** cziwnąc na kògòs, dac kòmùs znak; **coś (mi / tam) ~nęło, nawet nie zdążyłem zauważyć, co to było** cos (mie / tam) mërgnãło / mignãło, nawetka jem nie zdąził zauważëc (òbaczëc, ùzdrzec, spòstrzëc), co to bëło. *Zob. błysnąć (się)*

mignięcie *zob. mgnienie*

migocący *ad* mërgający, migòcący, sybrzący, liszczący. *Zob. błyszczący*

migotać *v* mërgac, mërgòtac, migac, migòtac (*sã*) [to mërgò / mërgòce || mërgòtò / migò / migòce || migòtò; Słunce migòtò przez dzurã w chmùrach. W blaskù słuńca gród migòce. Ògnie *sã* migòcã w bòrze. (*Bù, Lh, Jk - Lz*)] ; **coś ~a mi w oczach** cos mie mërgò / migò / mërgòce / migòce w òczach. *Zob. błyskać (się), błyszczyć*

migotanie *n* mërg(òt)anié, mig(òt)anié; ~ **komór sercowych** *med* migòtanié kòmòrów || kòmòr sercowëch / serca; ~ **w oczach** mërgòtka, mërgówka *f*; mërgòtanié *n* (w òczach) [Czej jem ùmãczony, tej mie *sã* takò mërgówka jawi w òczach. *Sy*]

migotliwy *ad* mërgòtny, mërgający, migający, migòtlëwi [Migòtlëwé miecze. *Lh*]

migowy *ad* migòwi; znak **język ~** jãzëk migòwi, mòwa migòwò; **znak języka ~wego** znak jãzëka migòwégò

migracja *f* przeczãzka, migracjò *f*; *ew.* przecyganié *n*, przecyg *m*, przenoszenié *sã* / przenòszanié *sã*, przeprowòdzanié *sã*; ~**cje** *pl* przeczãzci, migracje *pl*. *Por. przewodzka, wëdrówka*

migrena *f* migrena *f*, ból głowë

mijać *v* mijac; ~ **coś / kogoś po drodze** mijac cos / kògòs pò drodze / pòde drogã; przechòdzëc / przejeżdżac wedle / kòle / nimò czegòs; **czas prędko mija** czas chùtkò mijò / *sã* minie / lecy / ùcékò; **już mi ochota mija** ju mie chãc / chãtka / òchòta mijò / przechòdò; mie *sã* ju tak baro nie chce; **gorączka mu / jej mija** gòrączka mù / ji mijò / òpòdò / przechòdzy / ùstãpùje; ~ **się** mijac *sã* (przechadac / przejeżdżac kòle se w procëmnëch czerënkach); ~ **się z prawdã** mijac *sã* z pròwdã, nie gadac / mówic pròwdë; *ew.* ùmëslno òmijac pròwdã, łgac. *Por. minąć (się), omijać, wymijać*

mijający *ad* (prze)mijający, ten, co prawie mijò / przechòdzy. *Por. miniony*

mijanie (się) *n* mijanié (*sã*) *n*

mijanka *f* mijówka *f*

mika *f min* mika *f*, sklënik *m*

Mikołaj *m* Mikòłòj, *zdr* Mikòłajk || -lòjk, Miklosz || Niklosz *m* [tegò Mikòłaj(k)a / Miklosza]

mikołajek *m bot* òstropùs *m*, babié żebro, strãdowi òst

mikrob *zob. bakteria*

mikrobowy *zob. bakteryjny*

mikrofon *m* mikrofon || mikrofon *m* [tegò mikrofonu || mikrofonu]; *pl:* mikrofonë

mikrofonowy *ad* mikrofonowi

mikroklimat *m* mikroklimat *m*; **lokalny** ~ lokalny / mólowi / miescowi (*ew.* tamtejszi / tutejszi) mikroklimat; ~ **jaskiniowy** jamòwi / grotowi mikroklimat

mikrometr *m* mikrométer *m* [tegò -métra]

mikroskop *m* mikroskòp *m* [tegò mikroskòpù]

mikroskopijny *ad* mikroskòpijny, baro malinczi, tak mòli, że ju (wnet) niewidoczny, niewidoczny gòlim òkã

mikroskopowy *ad* mikroskòpòwi; **część** ~**wa** czãsc mikroskòpòwò; **szkło** ~**we** skło mikroskòpòwé

mikser *m* *tech* mikser *m*; ~ **kuchenny** / **laboratoryjny** mikser kùchniowi / labòratorijny; ~ **dźwięku (elektroniczny)** mikser zwãkù / głosu (elektroniczny)

mikserski *ad* miksersczy; **stół** / **pulpit** ~ stół / pùlpit miksersczy

mikstura *f* mikstura, mieszonka, mieszanina *f*

mila *f* (*miara odległości - zależnie od kraju i czasu - w Polsce XVI w. ok. 7810, 7030 i 6250 m*) mila, *zdr* milka *f* [Dwie mile / piãc mil || milów. Pól milë. – Gò Mila drodżi. Òn bét w swiece trzë mile za piéckã. – *Lz* Ledwò dwie mile ùjachòł. Tam znąd do Pùcka je milka drodżi. – *Ra*]; ~ **lądowa angielska** mila lądowò angelskò – 1609 m; ~ **morska międzynarodowa** mila mòrskò (midzënòrodnò) – 1852,5 m

milcząco *adv* milcząco || -cząc(ë); *ew.* bez słowa, nic nie gòdając(ë) / nie mówiąc(ë); *ew. Tr:* damiãcë *lok arch* = *milczãcë* [Milcząco wkòło górë sã ùwijò. *Lh*]. *Por.*

milczkiem, milczkowato

milczący *ad* milczący || *arch* mólczący; nic nie gòdający, nic nie mówiący, nie òd'zewający sã; bez słowa sedzący / stojący; *ew. Tr:* damiãcy *lok arch. Por.*

milczkowaty, milkliwy

milczeń *v* milczec || *arch* mólczec, *ew.* damic *arch lok*; mùczëc *neol*; *ew.* bëc cëchò / sztël, nic nie gadac / mówic, nic / ani sã nie òd'zewac / òdezvac; sedzec i ani mùk; nabrac wòdë w gãbã (*Ja*); sedzec jak milczk / mùczk / mrëk / jak takò czòpka / mùmia (*jak mùmia egipskò*); milczec jak kam / jak słup / jak scana; stojec jak mùr; ani gãbë / pëska nie òtemknać || òdemknać, trzëmac / miec pësk zamkłi / zasztëkóny na kłódkã {*neol Tr, La:* 'mùczec' = *mólczëc ew. mrëczëc – òd:* mùczk = *mrëk, mër mòt*) [Òna nie ùmieje milczëc. *Ra* Mólczì jak kam / jak słup / jak scana. Gadòj, a nie stój jak mùr. – *Sy* Të bë nòlepi mólczòł òs (*i / ë*) nic nie gòdòł. *Lz*]; **milcz!** milcz(ë) || *arch* mólczë, nic nie gadòj, nie òd'zewòj sã, bãdzë cëchò / sztël!, ani mùk!; *ew. vulg:* zamkni pësk/ flabã!, trzëm pësk! [Milczë, głupi knòpie! *Ra*]. *Por.*

milknąć

milczek *m* milczk (*arch* ||mólczk || mólczón), mùczk, mùk, niemòwa, *rzad:* niemòwnik, niegadélc, *lok:* cmùła, mùm(ò)k, mùrmòla, damk, *arch* cëchòcz *m*; *kobieta małomówna, mrukliwa:* mùcza *lok*, *arch* cëchòczka *f* {'mùczk' = *mrëk, mër mòt, pol. mruk*; 'mùm(ò)k' *in* = *stròszk, co przebiwò w lese abò w cemnicë*; 'cmùła' = *człowiek nibë pòtaszczëwi, ale falszëwi – por. cmùlëc sã = pol. łasić się*} [Co to z niegò stòł sã za mùczk. To nie je lëchò białka, le że òna je taczi wiòldzi mùczk. Ni môsz të pëska, mùmkù? Do tegò mùka mòże gadac, ale òn nic nie òdpòwiòdò. – *Sy* Nie dowierzòj cëchòczowi! Ta cëchòczka ani słowa nie gòdò. – *Lz*]; **siedzieć jak** ~ sedzec jak milczk || *arch* mólczk / mrëk / mùczk. *Por. mruk*

milczenie *n* milczenié || *arch* mólczenié; *lok:* damienié, *neol Tr:* mùczenié *n* [Słëchają w milczeniu. *Ra*]; **zachować** ~ bëc cëchò, nic sã nie òd'zewac, nie rzec ani słowa; *ew.* zachòwac milczenié; *ew.* gãbë (*a. vulg:* pëska) nie òtemknać; *por. milczeń;* ~ **jest złotem** milczenié je zlotã; **zmusić kogo do** ~**nia** zmùszëc kògò do milczeniò; *ew. zart:* załòzëc kłódkã na gãbã; wãdã na jãzëk załòzëc (*Sy*)

milczkiem *adv* milczkã (*Ce, Bù, Ra*), (|| *arch* môtczkã), milcząco, *Tr: lok arch* damno; *ew. w zn. po kryjomu: pò cèchù, òmèlècã, ùczajkã, òpòcuszkù* [Môtczkã òn wżãł te piãdze (*pieniãdze*) è wetkł w taszã. *Lz*]. *Por. milcząco, milczkowato*

milczkowato *ad* milczkòwato, *arch* môtczato; *ew. mùczkòwato* (= mrèkòwato, jak mrèk, mùczk). *Por. milcząco, milczkiem*

milczkowatość *f* milczkòwatosc, *arch* môtczatosc; *ew. mùczkòwatosc* = mrèkòwatosc *f*; *ew. milczkòwaté ùspòsobienié; ew. małomównosc, niegòdajnoc* *f* {*arch* 'môtczatosc' = *wierã: ùmiejątnosc zachòwaniò milczeniò*} [Spùscè sã na mã (*mòjã*) môtczatosc. *Lz*]. *Por. milkiwość*

milczkowaty *ad* milczkòwati, *arch* môtczati, mùczkòwati = mrèkòwati; *ew. małomówny, niegòdajny* [Òn piérwi nie bël taczi mùczkòwati jak dzys. *Sy* To sã tak môtczati lédze, co nicht nic nie wié ò nich. *Lz*]. *Por. milczący, milkiwy*

mile *zob. miło*

miliamper *m el* miliamper *m*

miliard *m* miliard *m*; *pl: miliardë* [tegò miliardã; w miliardze; Òd jednégò miliarda, do dwùch. Gòdaja, że na swiece bè sã mògło wèżewic jesz pòrã miliardów lédzy wicy. W jednym miliardze je wierã tèsãc miliónów. - *Gò*]; **pól ~a** pól miliardë; **dwa ~y** dwa miliardë; **pięc ~dów** piãc miliardów

miliarder *m* miliarder || -déra *m*; *pl: miliarderzë* || -arderowie [tegò miliardera; tèch miliarderów]

miliarderka *f* miliarderka *f* [ti miliarderci]

milicja *f* milicjò || -cja *f*, szãdarze *pl*

milicjant *m* milicjant, szãdara *m*; *pl: milicjancë* || -ntowie, szãdarzë

miligram *m* miligram *m* [tegò -ma]

milimetr *m* miliméter *m* [tegò -métra]

milion *m* milión (*arch* || milèjón || mèlión) *m* [tegò miliónã || miliona, temù miliónowi || milionowi; *pl: miliónë, tèch miliónów* || milionów, timã miliónama; To kòsztowało sztèrdzescè miliónów. W czasach jinflacji wnet kòzdi z nas miòł miliónë zlotèch, le za te miliónë ni mògł wiele co kùpic. Sèpac miliónama. *Gò* Sknërzi, chòc na miliónach lezi. Bòże, miliónë padaja (*ò deszczu pò suszë*). Na niebie sã miliónë miliónów gwiazd, a miedzë nimi jedna mòja. Miliónë razy jem prosył, ale òn nic. - *Sy* Milèjón talarów / razów. *Ra*]

milioner *m* milióner || milionéra *m*; *pl: milionérzë* || -nérowie; *ew. bògòcz, co mò miliónë m* [tegò miliónerã || milionérë; tèch miliónerów || milionérów; W czasach jinflacji bèło wiele milionérów... *Gò*]

milionowy *ad* milionowi (|| *lok* mèlionowi); **majątek wielo~wej wartości** majątek wielomilionowi wòrtnotë || wòrtoscë; **wydany w ponad ~wym nakładzie** wèdóny w pònad / przeszło / wicy jak milionowim nòkładze / w przeszło miliónie sztèk / egzemplarzi

militarnie *adv* wòjskòwò, militarno || -nie; *ew. z(a) pòmòcã (a. z ùżëcym) wòjska / armii; (pò)przez wòjnã; ew. sèłama wòjskòwima*

militarny *ad* wòjskòwi, militarny; wòjnowi || wòjenny; **siła ~na (potencjał ~)** sèła wòjskòwò / militarnò, mòc / pòtãga wòjska, potencjał wòjskòwi / militarny; **~ne rozwiązanie / rozstrzygnięcie** wòjskòwé rozwiązanié / rozstrzègniãcè

militaryzacja *f* militarizacjò *f* [ti -cji] – a) zbrojenié, ùzbrojwanié (*sã*) *n*, szèkòwanié sã do wòjnë; b) zarządzenié / wprowòdzanié gòtowòscè bòjowi

militarystyczny *ad* militaristiczny, wòjarsczy, wòjowniczi, bòjowi, wòjnowi || wòjenny; **ideologia ~na** jideologiò militaristicznò / wòjarskò; ~ **duch** militaristiczny / wòjarsczy dèch

militaryzm *m* militarizm *m*; *ew. wòjownictwò, wòjarstwò n*

militaryzować *v* militarizowac – a) zbrojic, ùzbrojiwac; b) wprowadzac / zarządzac gòtowòsc bòjowã [òn wprowadzô / zarządzô, òni wprowadzają / zarządzają]

milkliwość *f* milklëwòsc || *arch* mòłklëwòsc; *ew.* milczkòwatosc, małómównosc, niegòdajnoc *f* – skłonnosc do milczeniô

milkliwy *ad* milklëwi || *arch stłi:* mòłklëwi – skłonny do milczeniô. *Por.* **milczący, milczkowaty**

milknący *ad* cëchnący, milknący; *ew. w zn. niknący:* dżinący

milknąć *v* milknąc || *arch* mòłknąc, cëchnąc; *ew.* òprzestawac gadac, kùnczëc gòdkã / rozmòwã; *lok arch Tr:* (z)damic {‘milknąc’ || ‘mòłknąc’ *in* = *drãtwiec, cërzpnąc* (*np.* ò „*mrówkach*” w *nogach*)} [Czej sã na niã zawrzeszczi, tej òna milknie, ale nié na długò. Òni pewno nawet w nocë nie milkną, bò te flabë jima tak całi czas lôtają. - *Gò* Czej le òn przindze, òna zarò milknie. *Ra*]; **wiatr już powoli ~knie (cichnie)** wiatier ju pòmału milknie (*Sy*) / cëchnie / ùstòwò; *ew.* to ju òprzestòwò wiòc. *Por.* **milczeć, zamilknąć**

milord *m* milord *m*; ~**dzie** milordze, panie

milowe *n* milowi (drogòwi) òplòtk, òplata milowò / drogòwò (za kòrzëstanié z drodzi); dzys w Pòlsce: òplata kilométrowò, *np.* na autostradze

milówka *f* milowi kam / słup

milrejs *m* milrejs *m* – pòrtugalskò ë brazylijskò nazwa dëtka

miluchno *zob.* **milutko**

miluchny, ~t(eń)ki *zob.* **miłutki**

milusińscy *pl* dzecë / dzòtczi / dzòteczczy (milëchné / milusz(in)czé / nòmilszé / (ù)kòchóné || -chané / ùmiłowóné dzecë / dzòtczi); *ew. z politowaniem:* dzecëska || -cëszczã; *żart:* paruzlãta *pl* {‘paruzlãta’ *dosł:* *dzecë nipòcé, niepòstëszné*}

miłutki *ad* milëchny, *arch:* milusz(in)czé || milëszinczi, miłczy [To są taczé milëchné dzecë. *Gò* Miluszinczé dzecãtkò. *Ra* Mò miłką niastã. Mé (*mòje*) miłczé dzecã. - *Lz*]; **(naj)bardziej** ~ (nò)barzi milëchny / milusz(in)czé, (nò)mił(chnié)sz

miłutko *adv* milëchno, *arch:* miluszinkò || -milëszinkò, miłkò, milëczkò, milëcznie, miluszo, lubkò [Nidze (*nigdze*) nie je tak miluszinkò jak ù waju. *Ra*]; **(naj)bardziej** ~ (nò)barzi milëchno / miluszinkò, (nò)miłëchni

miła *f* (*dziewczynka, kobieta miła*) mùlk, mùleczk *m*, miłò (*lok* || miëłò), nòmilszò, miłka, miłoszka, *Tr:* lubòtnò, *Lh:* lubiònka; *ew.* ribka, ribùlka *f*, zlotkò, serduszkò (serduszkò nòmilszé) *n*, kwiòtuszk [Nie dzyw, z taką miłoszkã, jak Anka je, kòzdi rôd chcòł tańcowac. *Sy*]

miłek *m* bot czerwińc *m*

miło || **mile** *adv* miło (|| *lok* miëłò), *rzad:* mile, lubno, przëjemno || -nie, lubòtno *neol* (*Tr*) [Białka zdrza miło na knòpa. Bar’zo miło chłop do niegò gòdòł. Twój ògród wëzérò miło. – *Lz* Żid do niegò rzekł bar’zo mile. *Dh* Òna mile sã ùsmiëchnie. *Lh* Mie tu ù waju baro miło. Wezdrza tak miło na niegò. Rëbie nòmili w wòdze. *Ra* Jãz miło gò bëłò słëchac, tak piãkno òn mòże pòwiadac. **Ni** mògã sã naceszëc mòji nowi chëczi, nie je wiòlgò, ale za to baro ùbëtnò, mile sã w ni mieszkò. - *Sy*]; **(naj)milej** (nò)mili, nòprzëjemni {(nò)mili *in* = (nò)chãtni, (nò)lepi [*Mili jò bë òstòł doma Lz Nòmili jò bë ju stąd szedł prëcz. Gò*]}; ; ~ / **(naj)milej (jest / siedzieć) w domu** miło || -le / (nò)mili / (nò)przëjemni (je / sedzec) doma; **to ~ z waszej strony** to je miłé z waji stronë; ~ **widziany** rôd (*rzad* mile / chãtno) widzóny; **być ~ zaskoczony(m)** bëc miło / mile / przëjemnie zaskòczony(m); *ew.* nie spòdzewac sã czegòs, a tu..., ùceszëc sã (niespòdzajno), miec niespòdzajną ùcechã, doznac (*a.* zaznac / doswiadczëc) niespòdzajny / niespòdzewóny przëjemnocë; **jest / było ~ / przyjemnie (u kogoś) je** / bëłò miło / przëjemnie (ù kògòs) [Û nich je baro miło. *Sy* Û cotczi mù nie bëłò miło. *Lz*]; **jemu jest (on się czuje) tu / u nas** ~ òn sã czëje tu /

ù nas dobrze / miło; *rzad*: jemù tu / ù nas lubi [Ksãdzowi ù naju lubi. Jemù tu lubi, bò Kasza krëpë warzi. *Ra*]; **aż** ~ **patrzyć** jaż miło zdrzec / wzerac / *rzad* patrzec; ~ **kogo wspominać** miło kògòs wespółminac; *ew.* rôd (= chãtno) kògòs wespółminac; *Tr*: lubno kògòs wdôrzac; ~ **mi** je mie baro miło, ceszã sã, jem rôd; *ew.* w *zn.* „no, fajnie”: në, fëjno; **mi poznać pana / panią** miło mie je Was (*a.* pana / panią, *a.* wastã / wastnã) pòznac; ceszã sã, że mògã (*a.* że móm leżnosc) Was (wastã / wastnã) pòznac; ~ **nam było / się siedziało / się rozmawiało** miło nama / nóm bëło / sã sedzało / sã rozmôwiało (*a.* sã gòdało). *Por.* **błogo, chętnie, mile, przyjemnie, rozkosznie, życzliwie**

miłosierdzie *n* miłoserdzé [wym. -sër-], *ew.* zmiłowanié, współczécé *n*, litosc || lëtosc; *ew.* miłoscëwòsc *arch*: miłoserdnosc *f*; *ew.* żól *m*; **nie mieć ~dzia** ni miec (*a.* bëc bez) miłoserdzò || -dzégò [Òn ni miòł nad nią niżódnégò miłoserdzò. Dlò taczich lëdzy jò ni móm miłoserdzò. - *Lz* Òn ni mò nad swòją białką niżódnégò miłoserdzò. *Ra*]; **bez ~dzia** bez miłoserdzò || -serdzégò / zmiłowaniò || -waniégò, bez litoscë || lëtoscë, òkrutno, w òkrutny / straszny spòsób; bez serca, bez żalu || żòlu, bez wërzutów sëmieniégò [Chłop jã bił bez miłoserdzò. *Lz* To je człowiek bez miłoserdzégò. Wërzucył gò bez miłoserdzò büten. - *Sy*]; **prosić / błagać kogoś o** ~ prosëc / błagac ò miłoserdzé / zmiłowanié / lëtosc [Błagòł gò ò miłoserdzé. *Ra*]; **akt / czyn** ~ akt / czin miłoserdzò || -dzégò; *ew.* miłoserny ùczink; **siostra ~dzia** sostra miłoserdzò || -rdzégò

miłosiernie *adv* miłoserno || -nie [wym. -sër-], litoscëwie || lëtoscëwie; z miłoserdzym, z litoscą (*ew.* z miłoserdzò / z litoscë); ~ **patrzyć** miłoserno || -nie wzerac / zdrzec [Miłosiernie òn zdrzòł na tã biédną białkã. *Lz*]; ~ **wejrzyć (spojrzeć) na kogo** miłoserno / lëtoscëwie (*ew.* z miłoserdzym / z lëtoscą / z miłotą / ze współczëcym) wezdrzec na kògò / przëdrzec sã na kògò [Panie, wezdrzë miłosiernie na Twòje dzecë. *Ra*]

miłosierny *ad* miłoserny [wym. -sër-], litoscëwi || lëtoscëwi, żòlący; *ew.* dobri, dobrotlëwi, łaskawi, miłoscëwi, pòtcëwi, współczëjący, ò mi(ã)tczim sercu {‘żòlący’ *in* = *pol.* rozżarzony – *zob.*} [Miłoserny człowiek. *Sy* Miłosernëch lëdzy ni ma wiele na swiece. *Lz* Zdrzi na niã miłosernym òkã. Terò le Pón Bóg je miłoserny. *Ra*]; ~ **Samarytanin** miłoserny Samarijczik || Samaritón; ~**ne spojrzenie / oczy** miłoserné / litoscëwé / współczëjące wezdrzenié / òczë; ~ **uczynek** miłoserny ùczink; ~**na posługa / przysługa** miłosernò pòslëga / przëslëga

miłosny *ad* miłosny, *rzad arch*: miłotny, miłostny [Miłosny smùtk. *Lh* Òn sã rzucył w swòji żonë miłosné òbjacé. *Dh* Głãbòk w dëszu òstòł pierszi serca drig miłotny. *Lh* Miłosnò matka. miłosny lëdze. - *Lz*]; **list / wiersz** ~ miłosny lëst / wiersz (*a.* miłosnò wiérzta); ~ **zapał / żar (ogień) / szal** miłosny zapòł (*a.* rozbùch) / òdzin / szòl; ~**ne uniesienie / -nia / porowy / rozkosze / westchnienia** miłosné ùniesienié / -nia / pòrëwë / rozkòsze / westchnienia; **przeżyć zawód** ~ przeżëc zawód miłosny / miłosné niepòwòdzenié); *ew.* dostac kòsza, bëc òdrzucony, òdénc z dłudzim (*a.* ze spùszczonym) nosã; ~**ne niepowodzenie** miłosné niepòwòdzenié (*Lz*); *ew.* miłosny nieùdòwk (*neol Tr*); *ew.* nieszczeslëwò miłota; **zawód ~ny** zawód miłosny; **ne zawody / kłopoty / niepowodzenia / rozczarowania** miłosné zawòdë / kłòpòtë / nieùdòwczu *a.* niepòwòdzenia / rozczarowania

miłostka *f* miłostka *f*, romans *m*

miłościwie *adv* łaskawie, miłoscëwie [Nasz pón Bóg sądzi miłoscëwie. Miłoscëwie ksądż do niegò gòdòł. - *Lz* Król rzecze do niegò miłoscëwie. Ùmiéchnął sã miłoscëwie. *Ra*]

miłościwość *f* łaskawòsc, łaska, miłoscëwòsc *f* [Miłoscëwòsc Bòga ni mò kùńca. *Lz* To bëła wiòlgò miłoscëwòsc Bòzò. *Ra*]

miłościwy *ad* łaskawi, miłosćewi [Miłosćewi Bóg niech wama przebòdzi. Òn bét bar'zo miłosćewi do mie. Miłosćewi panie. - *Lz* Bóg je miłosćewi. To bét pón miłosćewi. Miłosćewi (*a.* mòscëwi) panie. - *Ra*]

miłość *f* miłosc || miłota (|| *lok* miëłota); *ew. neol Tr:* lubòta *m* [Takò miłosc abò niżòdna. Czej w gròpã ni ma co wsëpac, tej miłosc wnet òdleczy. Miłosc abò pajiczëna. Ni ma miłosćë bez bòlescë. Kòcò miłosc (*òbtuda*). Të mie nie kòchòsz, to le je kòcò miłosc ù ciebie, kòt téz sã smùli, a pòtemù drapnie. - *Sy* Òna gò miłuje wiòlgã miłoscą. *Ra* Czasë miłosćë dlò mie przeminãtë. Zaruszkò jã pòkòchòł gòrącą miłoscą. Miłosc do wspòlny wòlnoscë. - *Lz* Miłosc biwò gòrszò jak chòroba / jak sraczkã. Miłota je slepò. *Gò*]; **niegasnący / nieugaszony płomień** ~ści niegasnący / nieugaszony płom(ién) miłotë || -scë; **wciąż gorejące ognisko** ~ści wcyg rozpòloné ògniszcze || ògniskò miłotë || -scë; **skarbnica** ~ skòrbc / skòrbnica miłotë || -scë; ~ **bliźniego** miłota || -łosc blëznégò (*Ra*), *a.* miłota || -łosc / miłowanié drëdzégò człowieka; ~ **własna** gòdnosc *f*, hònór *m*, włòsnò miłota; *ew.* pòczëcé swòji / włòsny gòdnoscë / swòji wòrtnotë; *Tr neol:* selubòta *f*; **na ~ Boską!** na miłosc Bòską; na Bòga!, bój(ta) sã Bòga!; **z ~ści dla / do...** z miłotë || -scë dlò / do...; **stara ~ nie rdzewieje** stòrò miłosc || -łota nie dërdzewieje; stòri miłotë sã nie zabòcz(iw)ò; **pierwsza wielka** ~ pierszò wiòlgò miłota || -łosc; **nieszczęśliwa** ~ nieszczëslëwò miłota || -łosc; ~ **od pierwszego wejrzenia** miłosc || -łota òd pierszégò wezdrzeniò; **umierać z ~ści** ùmierac z miłotë || -scë; **wiara, nadzieja i** ~ wiara, nòdzeja ë / i miłosc || -łota (*Ra*)

miłośniczka *f* lubienica, miłosniczka, *Tr:* lubòtnica; *ew.* lubicelka, *arch* miłownica *f*. *Por.* miłośnik, amatorka

miłośnie *adv* miłosno || -snië, miłotno (*La*), lub(òt)no (*Tr*) [Miłosnie chłop jã òbjãł. Ten pón mie zaprosył miłosnie. - *Lz* Tam naju przëjãlë òchòtno ë miłotno. *La*]

miłośnik lubiënc (*Sy*), miłosnik (*Lh*); *ew.* lubòtnik (*Tr*), lubicél (*Ce*), miłownik *arch* (*Lz*) [Ten drëdzi òtrok bét miłownikã swëch starszich. *Lz sti*]; ~ **kwiatów / zwierząt / przyrody / róż / kaktusów / psów / kotów** lubiënc / miłosnik kwiatów / zwierzãt / przyrodë / róż(ów) / kaktusów / psów / kòtów [Miłosnik kwiatów. *Lh*]; ~ **zabytków / teatru / opery / muzyki klasycznej / jazzu / malarstwa / poezji / ojczystego języka / kaszubszczyzny / polszczyzny** lubiënc / miłosnik zabëtków / teatru / operë / mùzyczi klasyczny / dżezu (*a.* jazzu) / malëtwë *a.* malarstwa / pòezji / rodny *a.* òjczësti / òjcowisti mòwë (*a.* òjczëstégò / òjcowistégò jãzëka) / kaszëbiznë / pòlszczëznë [Nick sã wicy nie przëszlùzil do zapòznaniò lubiceli z mòwą kaszëbską. *Ce*]. *Por.* amator, zwolennik

miłować *v* miłowac (|| *lok* miëłowac), kòchac [Òna gò miłowa z całi dëszë. *Ra* Òn miłuje swòjã biãlkã z całégò serca. *Lz* Wiele młòdëch lëdzy sã miłowało / kòchało, ale przëszła wòjna i... *Gò* Tak miã miłuje jak psë strëcha na drodze. Tak gò miłuje, jaz na nim łómie czije. - *Sy*]; **miłuj bliźniego swego jak siebie samego** miłuj / kòchòj blëznégò twòjégò jak siebie samégò; **będziesz ~wał Pana Boga twójego nade wszystko, z całego serca, z całej duszy swojej** bądzesz miłowòł Pana Bòga twòjégò / twégò nade wszëtkò, z całégò serca, z całi swòji dëszë; **kogo Pan Bóg ~łuje, tego doświadcza** kògò Pón Bóg miłuje tegò prëczkùje / tegò doswiòdczò / temù dówò jaczis krziz

miłować się miłowac sã, kòchac sã [Miłowelë sã do sami smiercë. Miłujta sã, lëdze! *Ra* Dzys òni sã miłują, a witro sã bijã. *Sy*]

miłujący *ad* miłujący; *ew.* lubiący, kòchający; ~ **własnych rodziców** miłujący / kòchający swòjëch starszich / rodzyców; ~ **pokój** miłujący pòkój / *arch* mir; ~ („**święty**”) **spokój** lubiący („**swiãti**”) spòkój / ùbëtk / *arch* zmir

miłowanie *n* miłowanié, kòchanié; *ew.* lubienié *n*

mily *ad* miłi (|| *lok* mięli), lubny, *Tr*: lubòtny; *ew.* przęjemny, drodżi, słodczy; *arch* miłczy [Lubny wieczór / kwiat. Mò miłką niastã. Mé (*mòje*) miłczé dziecë. - *Lz*]; **(naj)milszy** (*nò*)milszi, (*nò*)lub(òt)niészi, (*nò*)przęjemniészi, (*nò*)drogszi, (*nò*)słodszi, (*nò*)barżi ùkòchóny / ùlubiony / òlubiony / ùmiłowóny; *ew.* w *zn.* *najmilszy*: *nò*ùkòchańszzi, *nò*ùlubieńszzi, *nò*blęszzi; **~ła twarz / powierzchowność** miłò twòrz / ùroda / pòstawa; *ew.* miłi / przęjemny wëzdrzatk; *ew.* chtos ùrodny / spòsobny / piäkny / pòstawny; **~ dla oka** miłi dlò òka, miłi tak na wezdrzenié (*por.* **gładki (miły w obejściu); człowiek ~, drogi, kochany** człowiek miłi / drodżi / kòchóny; *arch*: miłk, miłosz, *lok*: miłczy [Miłk mò dlò kòzdegò dobré słowò. Taczegò miłosza më ju dôwno ni mielë za probòszcza jak terò. Co to je za miłczy ten jich sënówc (*zãc*)? – *Sy*]; **mój ~i** mój miłi / *nò*milszi / drodżi / *nò*drogszi; mój mùlkù! *ew. rzad*: mój miłkù! [No (*në*), jakże mój miłkù? *Sy*]. *Por.* **milutki**

mim *zob.* **mimik**

mimetyczny *ad* mimeticzny – **1.** *biol* òdnòszający sã do mimetizmù zwierzãt; **zdolności ~ne** zwierzãt / ryb / owadów zdolnoscë mimeticzné zwierzãt / ryb || rëbów / òwadów; **2.** *szt* nasladowczy

mimetyzm *m* mimetizm *m* – **1.** òchronné ùpòdobniwanié sã sztòitã, farwã, wzorã skòrë / szerzchlë zwierzãt do òtoczeniò, do òtòczającégò strzodowiska; **~ motyli** mimetizm mòtilów; **2.** nasladownictwò w kùńszce (np. w aktorstwie – granié w spòsob pòdobny do jaczégòs pòpùlarnégò aktora)

mimicznie *adv* mimicznie || -czno; *ew.* za pòmòcã minów / mùniów; za pòmòcã wërazu twarzë (pasownégò wërazu twarzë) / wëkrzewianiò / krzewieniò minë / mùni

mimiczny *ad* mimiczny; *ew.* twarzowi

mimik *m* mimik, *mim m* – **1.** aktor wëstãpùjący w pantomimie a. w mimie; **2.** człowiek ùzdolniony mimicznie, pòtrafiący za pòmòcã mimiczi wërażac wseczëca i mëslë

mimika *f* mimika *f*; rëchë miãśni twarzë i gra òczu („robienié minów”) wëròzającé przeżiwóné wseczëca i nastroje; **ból wyrażony gestami i mimikã** ból wërażony (*a.* wëpòwiedzóny, wësłowiony / òkòzóny / przedstawiony) gestama i mimikã. *Por.* **grymas, mina**

mimikra *f* *biol* mimikra *f* – ùpòdobnienié sã òsobników gatënków bezbronnëch do gatënków zdolnëch do òbronë, np. wãzów niejadowitëch do jadowitëch. *Por.*

mimetyzm

mimo *prp, adv* *nimò* (*lok* || *mimò*) – **1.** *nimò* / *pònimò* (*lok* || (*pò*)*mimò*), chòc [Pònimò waszi wòlë. – *Ra*]; **~ to / tego** *nimò* to / tegò || te; jednak / a jednak *a.* równak / a równak; tak a tak, nie zdrzãcë na to [Chòc miòł strach, jednak / równak sã òdwòził i... *Gò*]; **~ że...** *nimò* / *pònimò* (*lok* || (*pò*)*mimò*) *že...*, bez wzglãdu na to, *že...*; chòc... [Nimò, *že* słuńce swięcy, je bùten zëmno. *Sy* Mimò tegò mie sã widzy, *že* to nie je pròwda. *Ra* Chòc òni bëlë dlò ni taczi lëchi, òna jima pòmògła. *Gò*]; **~ wszystko** *nimò* wszëtczegò / wszëtkò; *ew.* *wbrew wszystkimu*: *wbrew* / *wprzék* / *przékã* / na przekór wszëtczëmù; **~ dobrych / najlepszych chęci / dobrej / najlepszej woli** *nimò* / *pònimò* (*lok* || (*pò*)*mimò*) dobrëch / *nò*lepszych chãcy / *dobri* / *nò*lepszi wòlë, chòc są (*ew.* bëlë / bë bëlë) dobré chãcë; chòc je (*ew.* bëła / bë bëła) dobrò wòlò [Pònimò wòlë. Pònimò *nò*lepszych chãcy. – *Ra*]; **(po)~ mego mego zakazu poszedł tam** *nimò* mòjégò / mëgò zòkazu (*a.* chòc jò mù zakòzòł / miòł zakòzóné / *a.* *wbrew mòjëmù zòkazowi*) szedł tam [Nimò mëgò zòkazu òn mie nie ùslëchòł, le tam szedł. *Sy*]; **2.** wedle, kòle, òbòk, przë; **isć / przejść / (prze)jechać / przejeżdżać ~ czegoś / kogoś** *jic* / *przeńc* / (*prze*)*jachac* / *przejeżdżac* *nimò* (*lok* || *mimò*) / wedle czegòs / kògòs; (*prze*)*jachac* / *przejeżdżac* *nimò* (*lok* || *mimò*) / wedle czegòs / kògòs [Jic *nimò*. Przeszła wedle nas *nimò*. Pùdziesz drogã *nimò* kòscoła, a tej skracysz w lewò. Szedł wedle nas *nimò*, ani „Bòże pòmagòj” nie rzekł nama. Szła *nimò* płotu i

rozdziła sobie sęknã. - Sy Òna sã bòja mimò jic. Na tim môlu strôszało, co nicht ni mógł mimò przeńc Przejachôł chùtinkò mimò kòscoła. Przeszedł mimò mie bez pòzdrowieniô. - Ra Chto leno drogã mimò tam biezi, cëskò kamién, gdzie tëlé jich lezi. Żid szedł mimò Bòzi mǎczi bez pòzdrowieniô. Mimò tegò, że sóm le mało piniądzy móm, jô cë pòzëczã te dëtczì. - Lz Mimò jegò czarów nie zdżinał jem w swiece. Dh? Òni tu wiele razy nimò (wedle / kòle nas) przejëzdżają, ale nie wstapia. Gò]

mimochodem *adv* przë leżnoscë, jakbë niechcãco, jakbë przëpòdkã / przëtôrôfkã, pòde drogã; *Tr:* w przëdżenim, òd niehceniô; *ew.* nimòchòdã (Gò) (|| mimòchòdã Ce) [To waspón le mimòchòdã wëmienił. Ce]

mimośrodowo *adv* nimòstródkòwò (Gò) – përnã w bòk òd westrzódka kòła, nie czësto na westrzódkù

mimośrodowość *f* nimòstródkòwòsc *f* (Gò)

mimośrodowy *ad* nimòstródkòwi (Gò), przesëniãti kãsk w bòk òd westrzódka; *ew.* ekscentriczny; **ruch / mechanizm** ~ ruch / mechanizm nimòstródkòwi; **prasa** ~wa prasa nimòstródkòwò

mimośród *m* nimòstródk *m* (Gò)

mimowiedny *ad* bezwiédny. *Zob.* **bezwiedny**

mimowoli, ~nie *adv* niechcãco || -cë, nimòwòlë (Gò); *ew.* wbrew swòji wòlë / chãce; *ew.* òdruchòwò, bezwiédno, nieswiadomie, automaticznie. *Por.* **machinalnie**

mimowolny *ad* nimòwòlny (Gò), òdruchòwi, nieùmëslny, niehcóny, bezwiédny, nieswiadomi; zrobiony / wëkònóny / sprawiony nimò wòlë / òd niehceniô / (jakbë) bez swòji wòlë, *ew.* machinalny, automaticzny; ~ **lëk** nimòwòlny / niehcóny / òdruchòwi lãk / strach. *Zob.* **machinalny**

mimoza *f bot* mimòza *f*; **pachnąca** ~ pòchnãcò mimòza; **wrażliwy / delikatny / czuły jak** ~ wrzëlwi / delikatny / czuły jak mimòza / jak panienka

mimozowaty *ad* **1.** delikatny, czuły, wrzëlwi; **2.** mimòzowaté *pl bot* – rodzëzna drzew, krzów, pnistëch roscënów i zelów wëstãpùjącëch w krajach tropikalnëch

mina *f* mina, mùnia, *rzad:* pùza; *ew.* twòrz, gãba *f* [ti minë / mùni / pùzë / twarzë / gãbë] – *por.* **twarz** {‘mùnia’ *dost.* mërma, wargã zwierzëca; ‘mina’ *in* = spòsòb bëcëgò, zwëczòj, znãta [To je jegò takò mina, òn ju jinszi nie mdze. - Sy]} [Jò ju móm takã minã. Robi do mie miodnã (òbludnie słodkã) minã, a za òczama mie wëzëwò. - Sy Mò mùniã jak ksãzëc / jak szëpel (szëpla, łopata). Ra]; **mieć / zrobić niewyraźną** ~në miec / zrobic niewëraznã minã; **kwaśna / nadãšana / naburmuszona / obrażona / zasepiona** ~ kwasnò (*ew.* mùr’zowatò, mier’zatò, zmier’załò) / nadãsonò / nabùrmùszonò / òbrazonò / zasãpionò (*a.* zasãpòlonò) mina / mùnia / pùza / twòrz [Zrobił takã kwasnã minã, jakbë miã chcòł zjesc. Sy]; **smutna / zawiedziona / markotna** ~ smùtnò / zawiodłò / markòtnò mina; *ew.* mina / pùza jak dzurawi gark [Miòł pùzã jak dzurawi gark. Ja]; **dziarska / marsowa / groźna / nadëta / straszna / okropna / paskudna / głupia** ~ dzyrskò / marsowò (*a.* wòjarskò) / groźna / nadãtò / straszno / òkropnò / paskùdnò / głupò mina / mùnia / twòrz [Czej jò widzã jegò głupã minã, tej jò ju móm dosc. Sy]; **zawstydzona / niewinna / świętoszkowata** ~ zawstidzonò *a.* ùsromónò / niewinnò / swiãtoszkòwatò mina / mùnia [Robic ùsromónã mùniã (ùdawac swiãtoszka). Broji, a tej robi ùsromónã mùniã. Sy]; **robić zawstydzoną / niewinną / świętoszkowatą / słodką** ~në robic zawstidzonã *a.* ùsromónã / niewinnã / swiãtoszkòwatã / słodkã (*a.* miodnã) minã / mùniã; *ew.* sztëlowac sã na / ùdawac niewiniatkò / swiãtëgò; **robić nadãsanã / kwaśną minë** mùr’zac sã, mùr’zowac, dãzac sã, ùcëgac mùniã / mùniã kruz(l)owac {‘kruz(l)owac’ = marszczëc, mòrlëc} [Të sã ju tëż pòtrafisiz mùr’zëc. To zaledwie z pielëchów wëlazło, ale mùniã to ju pòtrafi ùcëgac. Cëz ce je, że tak mùniã ùcygòsz, jakbë to

mia(ł) tidzén padac? Ju të tã muniã kruzëjesz, cëz ce w nos ùgrëzł? - Sy]; **zrobić kwaśną ~nę** zrobic kwasną / nadaśoną / blëszczowatą minã, zwiesëc muniã [Zwiesył muniã (*wargã*). *Ra*]; **stroić ~ny** strojic / robic / wëkrzewiac minë / munië; wëkrzewiac / wëkrãpiwac gãbã, *Tr*: miec spakã; **robić dobrã ~nę do zlej gry** robic dobrã minã do zli grë; **robić groźne ~ny** robic groźné minë, wãsama pòtrzasac; **nadrabiać ~ną** nadrabiac minã, nie dac pò se (nic) pòznac; **2. mil** mina *f* [ti minë]; *pl*: minë [tëch min(ów)]; ~ **przeciwczołgowa / przeciwpiechotna / magnetyczna / talerzowa / elektryczna / kontaktowa / morska / pływająca / podwodna / denna / lądowa** mina procëmpancernô *a.* precywpancernô (*ew.* procëm- / precywczôłgòwô) / procëmpiechòtnô (*a.* precywpiechòtnô) / magneticznô / talërzowô / elektricznô / kòntaktowô / mòrskô / pliwającô / pòdwòdnô / dnowô *a.* dennô / lądowô; **rozbrajać / unieszkodliwiać ~ny** rozbrajac / ùnieszkòdlëwiac minë [òn rozbròjô; òni rozbròjaja]; **podkładać ~ny** pòdkładac minë [òn pòdkłòdô; òni pòdkłòdaja]; **wykrywać ~ny** wëkrëwac minë [òn wëkriwô; òni wëkriwaja]; **wybuch ~ny** wëbùch / eksplozjô minë; **rozbrojenie / usunięcie / unieszkodliwienie / neutralizacja ~ny (rozminowanie)** rozbrojenie / ùsëniãcé / ùnieszkòdlëwienie / neutralizacjô (zneutralizowanié) minë (rozminowanié); **wykrywacz / stawiacz** wëkriwòcz / stòwiòcz min(ów); **3. hist** (*pieniãdz a. jednostka wagi*) mina *f* = 1/60 talenta, 100 drachm(ów)

minaret *m* minaret, *zdr* minaretk *m*, wieża meczetu

minaretowy *ad* minaretowi; ~ **styl pałaców** minaretowi stil pałaców; **kopuły ~we** kòpùłë minaretowé

minąć *v* **1. o czasie:** minąc, przeminąc, (z)minąc sã, zlecec; **jak to szybko / tyle już lat ~nęło** jak to chùtkò / tëlé ju lat minãł / przeminãł / (z)minãł sã / zlecał; **minęła pierwsza godzina** minã(ł)a pierszò gòdzëna; **minęła (godzina) pierwsza trzydzieści sześć (minut)** minã(ł)a (gòdzëna) pierszò trzëdzescë szesc (minut || minut); *ew.* je ju szesc (minut) pò pól drëdzi; **minęły (trzy) lata** minãłë (trzë) lata; **minęło wiele lat** minãłò wiele lat; **czas już ~nął / się skończył** czas ju minãł / sã skùńcił; **2. przejść / przejechać obok czegoś / kogoś siebie:** minąc cos / kògòs; przeńc / przejachac kòle / wedle / nimò (|| mimò) czegòs / kògòs; ~ **się** minąc sã, rozminąc sã, przeńc / przejachac kòle / wedle se(bie) [Jachelë pòmału naprocëm siebie i sã minãłë, a nawet siebie nie pòznalë. *Gò*]; ~ **się z prawdã** (roz)minąc sã z pròwdã, zelgac, nie rzec / nie pòwiedzec pròwdë. *Por.* **mijać (się), pominąć, pomijać, przemijać, przeminąć**

mincarz *m* mincer *m*

miner *m* woj minér || minéra, minownik; *ew.* saper *m* – żòłnërz *a.* robòtnik w kòpalni zakłòdający ladënczi wëbùchòwé

mineralizacja *f* mineralizacjô *f* [ti -cji]. *Por.* **mineralizowanie (się)**

mineralizować (się) mineralizowac (sã), ùlegac mineralizacji

mineralizowanie (się) *n* mineralizowanié (sã) *n*

mineralny *ad* mineralny; **woda / wełna ~lna** wòda / wełna mineralnô; **bogactwa ~ne** bògactwa mineralné / kòpalné; *ew. pl*: kòpalënë, mineralë

mineralog *m* mineralog *m*, specjalista w sprawach mineralogii

mineralogia *f* mineralogiô *f* [ti -gii], minerałoznòwstwò *n*, nôùka / ùczba ò minerałach

mineralogiczny *ad* mineralogiczny; **zbiory / okazy ~ne** zbiorë / òkazë mineralogicznë; *ew.* kòlekcjô mineralogicznô / ekspònatë mineralogicznë

minerał *m* minéròł *m* [tegò minerału || minerału]; *pl*: minerałë || -nerałë [tëch minerałów]. *Por.* **kopalina**

minerski *ad* mil minersczi; **roboty ~skie** robòtë minersczë

minerstwo *n mil* minerstwo *n* – dzél jinżinierii wòjskòwi, chtèren òbjimò robòtè związónè z ùżècym materialów wèbùchòwèch

minezinger *m hist* minezinger *m* – spièwòk i pòeta dwòrszczi w strzédnowiecznèch Niemcach. *Por.* **minstrel**

mini *n* mini *n*; **moda / sukienka / płaszcz** ~ móda / sèczenka / płòszcz mini

minia *f* minia || -niò *f*, farba òłowianò / òłowiowò; **czzerwony jak** ~ czzerwòny || -wiony jak minia

miniator *zob.* **miniaturzysta**

miniatur(k)a *f* miniatur(k)a; *ew. Tr:* zmniészèna *f*, pòmniészènié, zmniészènié *n*, drobnostka *f*, drobiòzg *m*; **w ~rze** w miniaturze / *Tr:* w zmniészènie / w pòmniészènim || -niu / w zmniészènim || -niu; *ew.* w mòłi / mniészèi wersji, w mòłim / mniészèim wèdanim; ~ **malarska / muzyczna** miniatura malarskò / mùzycznò; ~ **literacka** miniatura lèterackò; *ew.* fraszka *f*

miniaturowo *adv* miniaturowò

miniaturowy *ad* miniaturowi, mòłi, malinczi, drobny; *ew.* pòmniészony / zmniészony / zminiaturizowòny; *Tr:* zmiészèniowi; ~**we wydanie czegoś (np. książki)** miniaturowé / mòłé / pòmniészóné / zminiaturizowóné wèdanié czegòs (np. ksążczè); **obrazek** ~ òbròzk miniaturowi; miniatura *f*

miniaturyzacja *f* miniaturizacjò *f* [ti -cji], miniaturizowanié *n*

miniaturyzacyjny *ad* miniaturizacyjny

miniaturyzować *v* miniaturizowac

miniaturyzowanie *zob.* **miniaturyzacja**

miniaturzysta *m* miniaturzysta *m* [tegò -stè] – malòrz miniaturów (mòłèch òbròzków, colemało pòrtretów), módnèch np. w XVIII w. *a.* malòrz jiluminacji w strzédnowiecznèch tekstach rãkòpismiennèch

miniaturzystka *f* miniaturzystka *f*

minier *zob.* **miner**

minięcie *n* miniãcé *n*; **po ~ciu skrzyżowania skręcić w lewo** pò miniãcym krziżówczi skrãcé w lewò [Pò miniãcym krziżówczi, jaczé sto métrów dali stoi kaplèczka, za nią skrãcyta w lewò, tej wa trafita. *Gò*]

minikalkulator *m* minikalkulator *m* [tegò -latora]

minimalista *m* minimalista *m* [tegò -stè], człòwiek, chtèren mò barò mòłé wëmògania

minimalistycznie *adv* minimalistycznie || -no

minimalistyczny *ad* minimalistyczny, głoszący minimalizm

minimalizacja *f* minimalizacjò *f* [ti -cji], zmniészènié czegòs do minimùm; ~ **kosztów / wydatków** minimalizacjò kòszków / wèdatków

minimalizm *m* minimalizm *m*, pòprzestòwanié na mòłim, zadowòlanié sã czims mòłim / nòmniészim

minimalizować *v* minimalizowac, zmniész(èw)ac do minimùm / nòbarzi jak to je mòżlèwé; ~ **koszty produkcji** minimalizowac kòsztcè produkcji; zmniész(èw)ac / òbnizac (tèlé, co jidze / do minimùm) kòsztcè produkcji

minimalizowanie *n* minimalizowanié *n*

minimalnie *adv* minimalnie || -no; *ew.* niewiele, (le) pèrznã / pèrzinèszkã / kas(ynòsz)k, mało co, jak nòmni; ~ **za duży (ò)** pèrznã za wiòldzi; **czas został ~ przekroczony** czas òstòł pèrznã / pèrzinkã / (ò) zdebelkò przekroczony. *Zob.* **trochę**

minimalny *ad* minimalny; *ew.* barò mòłi, malin(èsz)czi, jak nòmniészèi, czèsto niewiòldzi; ~**(m) koszt(em)** minimalny(m) / nòmniészèi(m) kòsztc(ã)

minimetr *m* miniméter *m* – przèrzãd pòmiarowi

minimoduł *m* *elektron* minimòduł || mòduł *m*, zespòlony ùkłòd elektroniczny spełniający jakãs fòncjã w ùrzãdzeniach, złòzony z drobnèch elementów

elektronicznëch ùmieszczonëch w môłim pùdełkù, wëpełnionym masą plasticzną; ~ **zapłonu (silnika benzynowego)** mòduł zapłonu (mòtòru benzynowégò)

minimum *n* minimùm *n* (*Tr*: nômnieszëzna *f*) – **1.** nômnieszò jilosc / tëlkòsc; **2.** nômni, co nômni, przënômni, chòc le tëlé / tëlkò; ~ **wykształcenia / kwalifikacji** minimùm wë(k)sztòłceniò / nôùczy *a.* ùczbë (*pot*: szkòłë / szkòłów) / kwalifikacji; ~ **potrzeb** minimùm pòtrzeb || pòtrzebów; ~ **egzystencji** to përzniã (*ew.* minimùm) na žëcé / žebë przežëc / przetrwac; *ew.* minimùm egzystencji; *ew. pot*: całi dobëtk / majątk, žart całò biëda – tzn. cos (np. dëtczi) òdłożoné na czòrną gòdzëniã / cos na cãżczë czasë [To je nasza całò biëda, tëlé (dëtków) më mómë i z tim mùszimë wëžëc do kùńca miesãca. *Gò*]; ~ **przyzwoitości / uczciwości / charakteru / odwagi cywilnej (osobistej)** to përzniã (*a.* (to) minimùm) statecznoscë (*a.* bëłnotë) / ùtcëwòtë (*a.* rzetelnoscë) / charakteru / òdwòdži cywilny (*òsobisti*)

miniony *ad* przeszłi, dòwny, *rzad*: miniony, ùszli; ~ **czas / okres / rok / kwartał / miesiąc / tydzień** przeszłi czas / cząd / rok / kwartòł [tegò –tału] / miesąc (*rzad* ksãžëc) / tidžëñ {‘cząd’ *tu* = *pol.* okres - *zob.* **część**}; ~ **ne lata** przeszłë / minioné lata; **w ~m okresie** w tim przeszłim / minionym czasie / cządze; **w ~nych latach** w przeszłëch / minionëch / pòprzëdnëch latach; *ew.* przòdë, piërwi, dòwni

miniowy *ad* miniowi; **farba ~wa** farba || -wa miniowò, minia *f*; **kit** ~ czit miniowi

minisamochód *m* miniautòł *m* || miniauto *n*, autòł mini / auto mini; *ew.* autkò, mòłë autkò, malinëszczë auto, malinëszczy autòł

minisukienka / minispódniczka *f* kròtëchnò sëczenka, sëczenka mini, mini-sëczenka; žart niezakrijržëc *f*

minister *m* minister (|| minyster) *m* [Të ministrã nie bãdzesz. Jezdžëłë z tą prosbã do ministra. Bismark bëł nôwëžszym ministrã césarsczim. - *Ra*]; ~ **spraw wewnëtrznych** minister sprawów || spròw bënowëch / wewnãtrznëch; ~ **spraw zagranicznych** minister sprawów || spròw zagrańcznëch; ~ **skarbu / finansów** minister skarbù / finansów; ~ **oświaty i szkolnictwa wyższego** minister òswiatë i szkòłnictwa wëžszëgò; ~ **obrony narodowej** minister òbronë nôrodowi || nôrodny; ~ **rolnictwa / rybolòwstwa / handlu / transportu / bez teki** minister rolnictwa / rëbòłòwstwa / hańdlu / transpòrtu / bez teczi; **mianowanie / ustąpienie / dymisjonowanie / poddanie się do dymisji / dymisja** mianowanié / ùstãpienié / dymisjonowanié / pòddanié sã do dimisji / dimisjò ministra; **teka ~ra** teka ministra; **rada ~strów** rada / radžëzna ministrów (*rząd*)

ministerski *ad* ministersczy; *w zn.* naležący do ministra: ministrów [To je ministrów pałac. *Ra*]

ministerialny *ad* ministerialny

ministerstwo *n* ministerstwò *n*; ~ **Spraw Wewnëtrznych / Zagranicznych** Ministerstwò Spròw Bënowëch (*a.* Wewnãtrznëch) / Zagrańcznëch

ministrant *m* słužk || -žka, *rzad* ministrant *m*; *pl*: słužcë *a.* słužkòwie / ministrancë || *rzad* ministrantowie

ministrancki *ad* słužków, ministranczy

ministrantura *f* ministrantura *f* – zestòwk òdpòwiescy liturgicznëch słužków (*w* czasach, czej nôbòžëństwò bëłò òdpròwiòné pò łącznë)

ministrowa *f* ministerka, ministrowò *f*, białka ministra

mini-sukienka *zob.* minisukienka

minka *f* minka, *ew.* gãbka *f*, žart pëseczk *m* [Pòpùscëła pësznë minczy. *Fs*]; ~ **ki stroić** strojic / robic / wëkržëwiac minczy. *Por.* **mina**

minoderia *f* strojenié minów; przëmilnosc, łaszczëwòsc = zalòtnosc *f*; mizdrzenié sã, peckanié sã; *ew.* minoderiò *f* [ti -rii]; **gra aktorska bez minoderii** gra aktorskò bez

strojeniô minów / bez przëmilnoscë / bez mizdrzeniô sã / ew. bez minoderii. *Zob. kokieteria, mizdrzenie się*

minoderyjnie *adv* przëmilnie || -no, łaszczëwie = zalotnie || -no; ew. minoderyjnie || -no.
Por. kokieterijnie

minoderyjność *f* przëmilnosc, łaszczëwòsc = zalotnosc; ew. minoderyjnosc *f*; ~ **uśmiechu** przëmilnosc / zalotnosc ùsmiechù. *Por. minoderia*

minoderyjny *ad* przëmilny, łaszczëwi = zalotny; ew minoderyjny { ‘łaszczëwi’ – *por. ‘pòłaszczëwi’ = pòkórny, pòtulny*}; ~ **ton głosu / uśmiech** przëmilny / zalotny tón głosu / ùsmiech. *Por. kokieterijny*

minog *m zool, icht* minóg (*Ra*) (|| mienóg - *Ra*) || nënoga (*Sy*) *m*, pijawnica *f* *Sy* { ‘mi(e)nóg || nënoga’ *od niem. dawn: münouge / dziś: neunauge*; ‘pijawnica’ *in = pijówka, pol. pijawka* }

minogowate *pl icht* minogòwaté – rodzëzna rib krąglòtlëstëch, pòdobnëch do wãgòrzi, kòle 24 gatënków minogów słòdkòwòdnëch, mòrszich, wãdrownëch, cëzoziwnëch

minojski *ad* minojszi – pòwstali w rejonie Mòrza Egejszczégò w czasach 2600 do 1100 r. przed Chr.

minor *inv muz* minor, moll

minorat *m jr hist* minorat *m* – prawò nômlòdszégò sëna do spòdkòwiznë pò òjcu

minorka *f zoo* minórka *f* – rasa kùrów; kùra, nioska hiszpańskò (òd nazwë òstrowia / wëspë)

minorowo *adv* smùtno, smãtno, markòtno, płaczlëwie, rzewno || -wnie

minorowy *ad* **1.** *muz* minorowi, mòłowi; **2.** *fig* smùtny, rzewny, płaczlëwi, markòtny; **ton** ~ mòłowi / minorowi tón / zwãk; ew. smùtny / rzewny / płaczlëwi tón / zwãk

minoryta *m kość* minorita *m* – nôlëznik zòkònu francyszkánów mniészich

minować *v* **1.** *mil* minowac, zakładac / pòdkładac minë; **2.** *o owadach*: toczëc / wgrëzac sã w głąb, robic kanaliczi wewnãtrz lëstów i chłãdów roscënów

minowiec *m żeg mil* minòcz *m*, stòwiòcz min(ów), òkrãt do zakłòdaniô min mòrszich

minowy *ad mil* minowi; **pole** ~we pòle minowé; **oczyszczenie pola** ~wego z min òczëszczenié pòla minowégò z min(ów); **zapora / zagroda** ~wa zapòra / zògroda / (ew. zòwada = przeszkòda) minowò

minstrel *m hist* minstrel(a) *m*, wãdrowny spiëwòk w strzédnowieczny Angli, Francji.
Por. minezinger

minus *m, adv mat* minus *m*, mni { ‘mni’ = *pol. mniej* } – **1.** minus *m*, òdjãc || òdjimnac, znak òdjimaniô (znak: -); **pięc** ~ **dwa równa się trzy** piãc minus (*a. òdj(imn)ac*) je (*a. to je*) trzë; **2.** minus (znak: -) przë stãpniu taksatë (òcenë) ùcznia òznaczajãcy ji zmniészënié: **piątka z ~sem** piątka z minusã *a. piątka minus*; **3.** znak *a.* słowò na wërazenié wiòlgòscë ùjemny („minusowi”); òznaczenié (–) temperaturë pòniżi zera; **temperatura z rana**: ~ **siedem stopni (7 stopni poniżej zera, 7 stopni mrozu)** temperatura z rena: minus sëdmë stãpni (7 stãpni pòniżi zera, 7 stãpni mrozu); **plus**, ~ plus, minus - strzédno, kòle, mni wicy, z grëbsza, w przëbliżënim; **4.** minus *m*, wada, fela, brak, ùjemnò / niedobrò / lëchò / słabò strona; **coś ma wiele minusów** cos mô wiele minusów / wadów / felów / braków / słabëch stronów || strón; **coś ma swoje plusy i minusy** cos mô swòje plusë i minusë (swòje dobrë i lëché stronë *a. mòcné i słabé stronë*; swòje zalëtë i wadë)

minuskuła *f* minuskùła, mòłò lëtra alfabëtù łacyńszczégò. *Por. majuskuła*

minuskułowy *ad* minuskùłowi

minuta *f* minuta (*lok*: || mënuta || manuta), *zdr* minutka; **za pięć minut** za piãc (*lok* || piñc) minut; **w jednej ~cie** w jedny minuce [W jedny mënuce jò mdã ù gòrë ù ce. Lz]

minutka *f* minutka (*lok* || më-); ~**tkę odpocząc** minutkã òdpòczac || -czic; **dwie ~tki** dwie minutczy

minutowy *ad* minutowi (*lok* || më-); **wskazówka (przy zegarze) ~wa** wskòzka (przè zègrze) minutowò, minutowi wizer; ~ **różnica (~we różnice)** minutowò różnica (minutowé różnice); ~ **opóźnienie** minutowé òpòznienié / spòznienié

miocen *m geol* miocen

mioceniński, ~cenowy *ad geol* mioceniński, mioceniowski

miodarka *f* *wirówka do wyciskania miodu*: miodnica *f* [Kùpimë sobie miodnicã, to sã nie òpłacy pòzeczac. *Sy*]

mioddek *m* miódk, miodzyk || -dzék *m*

miodnawo *zob. miodowo*

miodnik *m* miodnik *m*, ~**ki** *pl* miodniczi, nektaria *pl* – grëczolë wëdzélajacé miód (nektar) ù roscënów miododajnych (w kwiatach, tam sam na lëstach abò przëlëstkach)

miodno *zob. miodowo*

miodny *zob. miodowy*

miodobranie *n* miodobranie *n* (*Gò*), miodowé żniwa (*Sy*), pòdbieranié / wëbieranié miodu [Je ju pò miodowëch żniwach. *Sy*]

miododajny *ad* miododajny (*Gò*), bògati w miód, dostarcz(iw)ający miodu; **rośliny ~ne** miododajné roscënë; **pszczola ~na** pszczoła miododajno / miodonosno

miodojad *m zool* miodojad *m*, *pl*: miodojadë – rodzëzna drobnëch ptòchów z rzãdu wròblowatëch zëwiacëch sã pichã i nektarã kwiatów, òbjimò kòle 160 gatënków zëjacëch w Australii i pòłniami Africe

miodonosny *ad* miodonosny (*Gò*). *Zob. miododajny*

miodosytnia *f* miodosytnia *f* (*Gò*) – **1.** wëtówniò miodu pitnégo; **2.** pijalniò miodu pitnégo, òrt winiarni

miodować *v* (*o kwiatach: zawierać wiele miodu*) miodowac [W tim rokù kwiatë dobrze miodëją. *Sy*]

miodowao *zob. miodowo*

miodownik *m* miodnik *m* – **1.** miodowi kùch / plòck; kùch na miodze – òrt piernika; **2.** *bot* melittis, roscëna z rodzëznë wargòwëch ò kwiatach wòniajacëch za cytrónã, rosce colemało we wilgòtnëch lasach, téż na Pòmòrzim {*kasz.* ‘miodownik’ = a) *arch* = nazwa miesãca: *lëpińc, lipc*; b) *pszczolòrz* – *zob. pszczelarz*}

miodowo *adv* miodowato, miodowò, za miódã; *ew.* miodno, miodnawò {‘miodno’ *in.* = *stòdkò*; ‘miodnawò’ *in.* = *stòdkawò, përzna stòdkò / miodno*}; **ziòła pachną** ~ to zelé pòchnie (*a.* wòniò) / te zela (*a.* te harbatë) pòchnã (*a.* wòniają) miodowato / za miódã

miodowy *ad* miodowi. *Zob. miodny*

miodny *ad* miodowati, miodowi; *ew.* miodnawi, miodny, jak miód, pòdobny do miodu {*kasz.* ‘miodny’ = *pol.* a) *stòdki*; b) *òbfitujący w miód* – *zob. miód*; c) *òbludny, dwulicowy*; ‘miodnawi’ *in.* = *stòdkawi*}; ~ **smak** miodowò szmaka, miodow(at)i szmak [Waje jabka mają miodowati szmak. Kòle gód heltka jak miód. - *Sy* To mò dëcht miodowã szmakã. *Ra*]; ~ **zapach** miodow(at)ò pòcha / wòniò [Miodowò wòniò; miodowé kwiòtëzi. - *Ra*]; ~ **piernik** miodowi piernik; *ew.* miodnik *m*; **cukierki ~we** miodow(at)é bómëzi; ~**wy miesiąc** miodny / miodowi miesãc *rzad* ksãżëc; ~ **głos** miłi / lubny / miodny / stòdëzi (*ew.* łaszczëwi / zalotny) głos; ~**we słówka** miodné / stòdczé słówka; ~ **kolor** miodow(at)ò farwa || -rba (*arch* kròsa), miodow(at)i kòlor; **opieńka ~wa** - *zob. opieńka*

miodówka *f* **1.** *zool* miodówka || -dówka (*Gò*), psylla *f* – òwòd, plëskwiòk równoskrzidłi, szkòdnik drzëwiãt i krzów; ~ **plamista / jabłoniowa** miodówka

- plamistô / jabłoniowô (Gò); **2.** wódka z miodem: miodówka *f* (*lok* || *mnio-*) *f* {‘miodówka’ *in* = *miód pitny*} [Chcemë le sã napic òd ti mòji mniodówczi. *Sy*]
- miodówkowaty** *ad*, *pl*: ~**te** miodówkòwaté *pl* (*tac*: *psyllidae*) – rodzèzna drobnèch òwadów z rzãdu plëskwiòków równoskrzidlèch, zèwiącèch sã młòdima lèstama i pãczkama kwiatowima roscënów zèlnèch, krzów i drzów (pònad 1000 gatènków, w Pòlsce kòle 80)
- miodujący** *ad* *obfitujący* w *miód*: miodějacy, bògati w miód, mający wiele miodu; ~**ce pole a. drzewa** miodowiskò || -szcze *n* [Terò pszczołë mają miodowiskò. Pszczołë lecã na miodowiskò. - *Sy*]
- miodunka** *f* bot płècnik *m*
- miot** *m* (*potomstwo ssaków wielorodnych pochodzące z jednej ciąży*) miot, rzut; *ew.* rôz *m* [Jak na pierszi rzut / miot / rôz, to òna mia wiele (prosãt). *Gò* To bël dobri miot. *Lz arch stî*]; *ew.* o kotach, królikach: òkòcenié (sã); o świniach: òproszenié (sã); o owcach / kozach: òbagnienié (sã); *zart* pòród *m*
- miotacz** *m* **1.** (*atleta*) *sp* szmërgòcz || cëskòcz *m* (*Rkj*); ~ (**kuli / młota / dysku**) *sp* szmërgòcz (kù(g)lë / młota / diskù); **2.** (*rodzaj broni*) *mil* miotòcz *pol* / *ew.* wërzutnik (*Gò*) *m* ~ **bomb / granatów / min** miotòcz / wërzutnik bómów / granatów / min(ów); ~ **ognia / gazu** miotòcz / wërzutnik ògnia / gazu
- miotaczka** *f* (*atletka*) *sp* szmërgòczka *f*
- miotać** *v* szmërgac, cëskac; *ew.* rzëcac || rzucac; *ew* miotac (*pol.?* *Bl*); ~ **się z gniewu** òd gòrzu jaż sã trzãsc / sã szamòtac / sã szãtolëc / bëc szadi / czësto szòlony / dzëczi; *ew.* jarchòlëc sã, szërszenic sã, gzëc sã; ~ **się w gorączkowej pracy** szãtolëc sã / szamòtac sã przë robòce; robic dzëkò / jak szòlony. *Zob.* **rzucać**
- miotanie** *n* szmërganié, cëskanié || cyskanié, rzucanié *n*, *Zob.* **rzucanie**
- miotelka** *f* miotelka, *rzad* miotka *f*; ~ (**szczotka**) **do mycia garnków bónerk** *m* {‘bónerk’ *in* = *pol.* a) *trzepaczka do jaj*; b) *gęsta brew*} [„Bónerczy (*a.* cëbùlã) sprzedawac” (*tn.* *ni miec pòbieru na zabawie*). Kò jò nie pùdã na mùzykã bónerków sprzedawac. - *Sy*]
- miotlarz** *m* (*czł.* *wyrabiający miotły z chrustu czy janowca*) miotlòrz, *rzad*: miotk, chrószczelnik *m* {‘chrószczelnik’ òd: *chróst* = *pol.* *chrust*; ‘miotk’ - *por.* *nòzwëskò Miotk – ale to wierã òd miodu: Miodk*}
- miotliskò** *n* (*trzonek miotły*) miotelòk || miotelòk (*lok* || -lëk), miotelnik, miotelòczk *m* miotlëskò || -szcze || miotlëskò || -szcze, miotelëszcze *n*; *ew.* sztil òd / do miotlë / przë miotle
- miotła** *f* **1.** miotła, *zdr.* miotelka, *arch* miotlëczka (*Ra*) *f*; *zgr*: miotlëca || miotlëc(a) *f*, miotlëszcze *n* {‘miotlëca’ *in* - *zob.* *miotlica*; ‘miotlëszcze’ *in* *zob.* *miotlisko*} [Sedzec (cëchò) jak mész pòd miotłą. (= *Czëc sã jak zajk pòd brónã.*) *Gò* Wezni miotlã ë zamiecë jizbã. Nòlepszé miotlë sã jërkòwé. – *Ra* Baro szëkòwnò miotlëczka Wërzëcë bütën to miotlëszcze! Jezdzy na miotlëcë jak na kòniu (ò *czarownicë*). - *Ra* To je stòrò miotlëc, ale niã sã dobrze zamiòtò. *Sy*]; ~ **z chrustu / ew. z janowca** chróstowò miotła, miotła z chróstu / *ew.* z jërkù / brëmù / biczu – *zob.* **janowiec**); *zartobliwie a.* *stara, zużyta miotła*: drapòcz *m*, drapicha, drapaka *f*, *rzad* kót, ùmieciòk *m* {‘kót’ = *kòpëto* – *zob.* **kopyto**} [Wez drapòcz i zamiec jizbã. Jak ce drapakã òbłòzã, to tã pùdziesz, bãbnie. Czarownice jeżdżã na drapichach. To je taczì kót (*kòpëto*) òd miotlë. Natni jurków (*jërków*) do miotłów. Miotła z brëmù. Ù nas miotlë robiã z biczu. - *Sy*]; **trzonek** ~**ły** *zob.* **miotlisko**; ~ **zbożowa** bot metlëca *f*; **zajmować się wiązaniem** ~**teł z chrustu** miotlëc, miotlarzëc; **2.** *ogon komety*: miotła *f* [Gwiòzda z miotłą.] – *zob.* **kometa**
- miotnąć** *v* cësnãc, rzëcëc, szmërgnac; *ew.* o miotaczu ognia: miotnąć, dmùchnãc (ògniã). *Zob.* **rzucić**

miód *m* miód, *zdr* miódk, miodzyk || -dzék *m* [tegò miodu; z miodã; Kòszka miodu (= *fig*: *młodò* białka, *zona* – ‘kòszka’ = *pol. ul pleciony, słomiany*). Kroplã miodu złapiesz wicy mùchów jak beczką òctu. - *Sy*]; **obfitujący w** ~ miodowi, miodny, bògati w miód [Latosy rok bël baro miodny. Miodny miesãc (*lëpińc*, *arch miodownik*). - *Sy*] {*kasz.* ‘miodny’ = *pol.* a) *słodki*; b) *obfitujący w miód*}; ~ **wrzosowy / lipowy / rzepakowy / wielokwiatowy** miód wrzosowi (wrzosnik *m*) / lëpòwi / rzepakòwi (*a. rapsowi*) / wielokwiatowi; ~ **spadziowy** miód miodownicowi / spadzowi (*Gò*); ~ **płynny** lejny / plynny miód; ~ **gęsty, stężony** gãsti / stãgli miód; ~ **skryształizowany** krëpkòwati / skryształizowóny / scëkrzony miód; ~ **pitny** miód pitny / do picò, *lok*: miodówka (*lok* || *mnio-*) *f*; *ew.* miodowé wino {‘miodówka’ *in* = *wódka z miodem*} [Chcemë le sã napic òd ti mòji *mniodówczy*. *Sy*]; **plaster ~du** plòster miodu; **kraj mlekiem i miodem płynący** kròj mlékã i miodã plënący; kròj òpliwający (bògati) w mlékò i miód; kròj, gdzie plënie mlékò i miód; **usta miodem posmarowane** gãba miodã pòsmarowónò

mir *m* ùwòżanié || pòwòżanié *n*; *ew.* *tcza f* {*kasz.* ‘(z)mir’ = (s)pòkój}; **ma ~ / cieszy się ~rem** mô ùwòżanié / pòwòżanié, je pòwòżóny / achtniony, darzą gò / ceszi sã ùwòżanim / pòwòżanim / *ew.* *tcza* {‘achtniony’ = *pol. mile widziany, rad przyjmowany*}

mir(r)a *f* mira *f*, wòni(aj)ącò, gòrzkawò, żòltò *a.* brunò zëwica (*gùmòzëwica*) [Trzeji królowie przënieslë Panu Jezësowi złoto, mirã ë kadzëdło. *Ra*]

mirabel(k)a *f* bot mirabel(k)a *f* – òrt slëwë / sliwczì

mirabilit *m* *min* mirabilit *m*

mirachowianin *m* mirochòwnik || -wiòn *m*

Mirachowo *n* *geo* Mirochòwò *n*

mirakl *m* mirakl *m*; *ew.* misterium *n* – strzédnowieczné przedstawienié, dramat religijny, zdradniowé òbrazë z zëcégò swiãtëch i mączelników

miraż *m* **1.** miraż *m* – zjawiszczë òpticznë: widzenié pòdwójnëch *a.* wielokrotnëch òbrazów òbiektów, co sã na widnikù; *por.* **fatamorgana, omam, przywidzenie**; **2.** miraż *m*; *ew.* fantazjò, mëkcë(z)na *f* = ùrojenie, złudzenie; *ew.* marzenie = maroczenie *n*; *pl*: miraże, fantazje, mëkcënë = ùrojenia, złudzenia; *ew.* marzenia; **roztaczać / snuć przed kimś niewzwykłe ~że** roztaczać przed kògùms / czims nadzwëczajné / wspaniałé miraże (*ew.* cëdowné òbrazë zëcégò / swiata) [òn roztòczòł; òna roztòczòła]; przedstawiac wspaniałé (ale fantastycznë / ùrojoné) rzeczë; fantazérowac / fantazjowac; *ew.* òbiecowac złoté górë / cëda-niewida; *por.* **bredzić, brednie**

mirażowy *ad* mirażowi

miriadowy *ad* miriadowi, niezliczony || -czalny, niepòliczony || -czalny, baro lëczny, mnodzi

miriady *pl* miriadë – chmarë, roje, baro wiele, mnóztwò; *ew.* rój *m*, chmara *f*; ~ **cząsteczek / gwiazd / owadów** miriadë / rój / (całé / niezliczoné) chmarë / roje cząsteczk(ów) / gwiòzd(ów) / òwadów

mirt *m* bot mërta *f* {*kasz.* ‘mërta’ *in* = ‘wòdnò mërta’ *zob.* **moczarka**} [Û starczy na òknie stojalë krutopë z mërta. Winòszczy z mërtë. W Wësocczim Jezorze rosce wiele mërtë – to je takò wòdnò mërta. *Gò*]

mirtowy *ad* mërtowi [Mërtowò krutka z biòłą blewiązkã przëpiãtò do taszczi przë ancugù. – *Gò*]; **krzew / wianek** ~ mërtowi czerz / winòszk / wiònk [Mërtowi wiñc. *Lz* Mërtowé winòszczy. *Gò*]

mirza *m* mir’za *m*, tatarszczi ksazã, wòdca

misa *f* miska (wiòlgò / wikszò miska); *rzad*: misa, micha (*lok* || *mnicha*), *arch*: dëza *f*, szeroczk *m* {‘szeroczk’ *in* = *pol. człowiek hojny*} [Pòstawi misã na stół. Pòstawił

misã na piéckù. Na mise są klósczi. Jedlë z misczi. - *Ra* Ale to je micha! Czej më tã michã grochù wëjémë, tej më bądzemë najadli. Pòstawiła wiôlgã mnichã na stół. Na dëza je tak wiôlgô, że mòzemë w niã włóc cafi wãbórk mléka. Wlëj mlékò na trzë szeroczczzi. - *Sy*]; **gliniana ~, z której jadła niegdyś cała rodzina** miska, *arch* rzeszotnica || rzeszétnica *f* [Jedlë z misczi. *Ra* Wszëscë sedlë wkół stołu i zacząlë jesc z rzeszotnicë. *Sy*]; **gliniana ~ z chropowatym dnem, do ucierania tytoniu na tabakę** dënica, kachielnica, kachla, *lok* mielnica, *arch* nabka *f*, *lok* kachiel *m* {‘dënica’ *por.* dëniô / baniô || -nia = *pol.* dynia; ‘kachla’ / ‘kachiel’ *in* = *pol.* kafel; ‘mielnica’ *in* = a) piôszczëtô droga; b) młodi łosos – *por.* mielnica; c) *arch* mlin} [To je dënica, czëlë (to *znaczi*) misa do trzeniô (a. cercô / młocégò) tobaczi. Nabka to je dënica. Nabka je glënianô. - *Ra* Mój chłop wiedno sóm młól so tobakã w napce. - *Sy*]. *Por.* **miska, miseczka**

miseczka *f* miseczka, dëzka (|| *lok* dëzka) – *zdr.* dëzeczka, dëzkùszka; *rzad, lok:* bôlka, dënka, bëwôlka, *arch:* szôlka, miedniczka *f* [Pòstawi mù wòdë na miseczce. *Ra* Kòt wëpił mie całą dëzkã smiotanë. Dała babie dënkã mączzi. - *Sy*]; ~ **szklana / porcelanowa / gliniana / blaszana / plastikowa** miseczka / dëzka szklanô / pòrcelanowa / glënianô / blaszanô / plastikòwô; ~ **żółdzi(ow)a** miseczka żółãdzowô / żółãdza; ~**czki łożyska kulkowego (~czki kulkowe)** *tech* miseczczzi łożëska kù(ge)lkòwégò, miseczczzi kù(ge)lkòwé. *Por.* **misa, miska**

miseczkwaty *ad* miesczkòwati, dëzkòwati, kòpónkòwati, nieckòwati, wlëgli; pòdobny do miseczczzi / dëzczzi / kòpónczi / niecczi; ~**te zagłębienie** miseczkwatë zagłãbienië, miseczkwatì dôłk, miesczkwatò kùlka {‘kùlka’ = *pol.* a) kulka; b) dołek}; ~**te pl bot** miseczkwatë

misecznicza *f bot* misecznicza *f* (Gò)

misecznic *m zool* misecznic *f* (Gò), ôrt plëskwiôka, szkòdnik sadów (przede wszëtczim slëwów) i roscënów ôzdobnëch; ~ **śliwowy** misecznic slëwòwi

misić *zob.* **kastrować**

misiej *zob.* **miś**

misio *zob.* **miś**

misiurek: ~ **drobny** *bot* mëszetrz *m*

misiurka *f* misurka *f* (Gò), snôdcki, miskòwati chełm / szłom z sôtką òpòdającã na remiona, ùziwóny przez jezdnëch ricerzi òd XVI do pòczãtków XVIII w.

misja *f* misjò *f* – **1.** pòsłanizna *f*, zadanië *n* (zadanië do spełnieniô), *arch lok* wiérzta *f* {‘wiérzta’ *Tr neol* = *wiersz(ka)*, *poieticczzi dokôz / ùtwór*}; ~ **naukowa / społeczna / kulturalna / kulturowa** misjò nôùkòwô / spòłeczno / kùlturalno / kùlturowô; **pełnić / sprawować / spełnić / wykonać** jakã ~**sję** pełnic / sprawiac / wëkònëwac / spełnic / wëkònac jakã misjã || -sjã / jaczés zadanië; **podjąć się ~ sji utworzenia rządu** pòdj(imn)ac sã misji / zadaniô ùtwòrzeniô rządu; **2.** przedstawicelstwò jaczégòs państwa a. sedzba tegò przedstawicelstwa; ~ **dyplomatyczna / wojskowa** misjò dyplomatycznô / wòjskowô; przedstawicelstwò dyplomatycznë / wòjskowë; **3.** nawrócanië na wiarã za pòmòcã misjónarzi i jinstitutionji / placówk(ów) misyjnëch; prowadzonë przez jakã religiã dzejanië misyjné (propagandowé), żebë przekònac lëdzy do jaczis wiarë; ~**sje katolickie / protestanckie w Afryce** misje katolëcczë / protestancczë w Africe; **4.** ~**je pl** misje; *rzad* misjò *f*; nôùczi misyjné, prowadzonë colemało w tidzëniu przed òdpùstã parafialnym rekòlekcje, chtërne mają na cëlu pòglãbienië wiarë, òżëwienië dëcha religijnégò lëdzy w ti parafii [Trzech misjónarzów òdpròwiało ù nas misjã. *Sy*]

misjonarka *f* misjónôrka *f* [ti -rczi]

misjonarski *ad* misjonarsczzi, misyjny; ~ **obowiązek / zapal / trud** misjonarsczzi òbòwiãzk a. òbrzëszk / zapôł / trud [tegò òbòwiãzkù a. òbrzëszkù / zapalu / trëdu]; ~

praca / służba / gorliwość misjonarskô prôcô *a.* robòta / służba / gòrlëwòta || -wòsc; ~**kie powołanie** misjonarszczé pòwòłanié; *ew.* pòwòłanié do służbë misyjny. *Por.* **misyjny**

misjonarstwo *n* misjonarstwò *n*

misjonarz *m* misjónôrz *m* [tegò misjónarza; *pl.* misjónarze; Mój brat je za misjónarza w Africe. *Sy*]

miska *f* miska, *rzad* dézka, *arch.* szòla *f*; *ew.* głąbòczy taléř [Miska pełnò jòdë. Mlékò w dézkach stoi na szafie do skwasnieniò. Gò Wëdraszowòł (*żart: wëjòdł*) całą dézkã bùlew. *Sy* Zupa ju bëła wlónò w dézczci, żebë òbstëdła. *Ja*]; ~ **do mycia (miednica)** miska (miska do mëcò), *arch* miednica *f* [Wlòł wòdã w miednicã. *Lz*]; ~ **gliniana** miska glënianò *f*, kachel *m* {‘kachel’ *in - zob.* kafel, kask}; ~ **drewniana** drewnianò miska; *ew.* niecka, kòpónka *f*; ~ **klozetowa** mùszla òd szituza, *Tr:* ùsòdkòwò mùszla, ùsòdnica *f.* *Por.* **misa, miseczka**

misternie *adv* kùńsztowno, mësterno; *ew.* z wiòldzim szëkã / kùńsztà / artizmã; artisticzno || -nie; **wykonany** ~ wëkònóny kùńsztowno / mësterno / z wiòldzim szëkã. *Por.* **mistrzowski**

misterność *f* kùńsztownosc, mësternosc, szëkòwnosc *f*, szëk (artisticzny szëk), kùńsz, artizm *m*; *ew.* dokładnosc, precyzjò *f*; *ew.* ùmiejãtnosc *f*, rãka mëstra / artistë {‘mësternosc’ *in = szëk do robòtë / do bùdowaniò / klëmstrowaniò; zràcznosc*}. *Por.* **maestria, mistrzostwo**

misterny *ad* kùńsztowny, mësterny; *ew.* zràczny, dokładny, precyzyjny, artisticzny; *ew. żart* mizerny {‘kùńsztowny’ *in = szëtëczny, pòdrobiony; ‘mësterny’ in szëkòwny, zràczny w robòce*}

mistrz *m* mëster *m* {‘mëster’ = *pol.* a) *majster w fabryce a. na budowie*; b) *mistrz w rzemiośle*; c) *mistrz w jakiejś dziedzinie sztuki a. sportu*} [Żòden mëster z nieba nie spòdł. Wiòldzi mëster zbùdowòł ten kòscòł. Òn je mëstrã na òrganach. *Lz* Doròbk jideowi i lëteracczi A. Majkòwsczegò dówò jemù w dziejach domòcy lëteraturë i kùlturë niepòdwòżalnã pòzycjã Mëstra. *Gò, Jb*]; **znać w tym rękę ~a** w tim je znac (*a.* je widzec) rãkã mëstra / artistë (pròwdzëwëgò artistë); ~ **olimpijski / Polski / świata (np. w biegach na 3 km)** *sp* mëster òlimpijszi / Pòlsczi / świata (np. w biegach na trzë kilométre - 3 km); **żona ~strza (w rzemiośle)** mëstrowò *f*; białka (*rzad:* żona) mëstra *a.* mëstrowa białka. *Por* **artysta, maestro, majster**

mistrzostwo *n* mësterstwò *n* [Majkòwsczegò w mësterstwie (*lëteracczim*) donąd jesz nicht nie przewëzsił. *Jb, Gò*]; ~ **wykonania / interpretacji** mësterstwò wëkònaniò / jinterpretacji. *Por.* **maestria**

mistrzowski *ad* mëstersczi, *rzad* mëstrowsczi [Mësterskò robòta. *Lz* Mëstrowskò gra na òrganach. *Bù (Lz)*]; **po ~owsku** pò mësterskù, *rzad* pò mëstrowskù [Òn zrobił wszëtkò pò mëstrowskù. *Bil (Lz)*]

mistrzowsko *adv* pò mësterskù, jak mëster, w spòsòb mëstersczi; *ew.* mësterskò

mistrzynie *f* mësterka, mëstrzëni (*Gò*) *f.* *Por* **artystka**

mistycyzm *m* mistycyzm *m* – **1.** dëchòwò łączba z Bògã; **2.** prąd (żoch) / czerënk religijny; **3.** spòsòb przeżiwaniò mòdlëtwë

mistyczka *f* misticzka *f* [ti misticzci]. *Zob.* **mistyki**

mistycznie *adv* misticzno || -nie; **usposobiony** ~ ùspòsobiony / nastrojony / nastawiony misticzno || -nie

mistyczność *f* mistycznosc *f*; *ew.* krëjamnosc = tajemn(icz)osc

mistyczny *ad* mistyczny; *ew.* krëjamny = tajemny, tajemniczi; ~ **uniesienie** mistycznë ùniesienié; ~ **obrzęd** mistyczny òbrzãd

mistyfikacja *zob.* **oszustwo**

mistyfikator *zob. oszust*
mistyfikować *zob. oszukiwać*
mistyk *m* mistik *m* – **1.** człowiek przeżywający stanë misticznë; **2.** przëstojnik mistycyzmù
misyjny *ad* misyjny; **akcja / praca** ~**na** akcjô / prôcô a. robôta misyjnô; **zadanie / działanie** ~**ne** zadanië / dzejanië misyjné; **program** ~ program misyjny; **krzyż** ~ krzyż misyjny. *Por. misjonarski*
miś *m* niedwiédzk *m*; **pluszowy** ~ (**zabawka, niedźwiadek**) misz (*Gò*), niedwiédzk *m* (pluszewi misz / niedwiédzk)
mit *m* mit *m*, òpòwiedniô *arch*, legenda *f*; *ew.* pòwiôstka ò stòrodòwnëch dzejach; *rzad:* pòdanië *n* [Takô stòrô òpòwiedniô je, że spiącë wòjskò spi w górze. Jô le to z òpòwiedni wiém. ...To, co më le ze stòroswiecczi òpòwiedni wiémë. - *Sy*]. *Por. bajka, brednia, gawëda*
mitenka *zob. rëkawica*
mitolog *m* mitolog *m*
mitologia *f* mitologiô *f* [ti -gii]. *Por. mit*
mitologiczny *ad* mitologiczny
mitologizacja *ad* mitologizacjô *f*, mitologizowanië *n*, robienië z jaczégòs wëdarzeniô mitu / legendë; *ew.* stożenië, łganië *n*, stożba *f*
mitologizować *v* mitologizowac [òn mitologizëje, nie mitologizuj(ta)!]; *ew.* zmëszlac, stożëc, bajac, łgac
mitologizowanie *zob. mitologizacja*
mitotwórca *m* mitotwórca *m*. *Zob. mitoman*
mitotwórczy *ad* mitotwórczi
mitotwórstwo *n* mitotwórstwò *n*, twòrzenië / wëmiszlanië / doròbianië (do czegòs) mitów / legendów. *Zob. bajanie*
mitra *f* – **1.** hùwa, wësokô czòpka biskùpa / *ew.* dôwni ksãca - *zob. infuła*; **2.** *przen.* gòdnosc biskùpiô / papieżskò / ksążãcò; tytuł biskùpi / papieższci / ksążãcy; **dojść do biskupiej** ~**ry** dónc / doprzyńc do biskùpi mitrë; **3.** symbòl mitrë jakò òznaka ksążãcy gòdnoscë ùmieszcziwóny w herbie, na pieczãcë itp.; **pieczętować się mitrą** pieczãtowac sã mitrą
mitoman *m* bajócz, zmisłòrz, zmëslëwc, zmëselnik [Û nas we wsë je taczi zmëslëwc, co òpòwiôdò, że òn sã razã z królewã angelskã kapòł, czej òn bëł w Anglii. Kòżdò wies mô colemało swégò zmëselnika / zmëslëwca. - *Sy*]. *Zob. łgarz*
mitrëga *f* strata czasu, marnowanië czasu, ùtrudnienië *n*; zamùda *f* = zabiëranië kòmu czasu. *Por. grzebanina, guzdranie sã*
mitrëżenie *n* mùdzenië *n*, zabiëranië / marnowanië czasu
mitrëżyć *v* mùdzëc, zabierac / „krasc” czas; *ew.* w *zn.* *zabierac komu czas:* sedzëc ù kògò na przegrzechã, sedzëc kòmu na karkù, *i:* zabawiac kògò [Òn mie tu mùdzył / zabòwiòł całë dopòlnia, a terò jò to bądã mùszòł do nocë nadrabiac. *Gò*]
mityczny *ad* miticzny, legendarny, pòwiôstkòwi, bajeczny; *ew.* stòrodòwny, na pòł zabëti, przedpòtopòwi; *ew.* ùrojony, zmëszlony, wëmëszlony, zełgóny, niepròwdzëwi. *Por. fantastyczny*
mitygować (się) ùspòkòjiwac (kògòs / sã), strzëmëwac (|| -miwac || -mòwac) (kògòs / sã), przëscëg(iw)ac || -gòwac (kògòs / sã), *arch:* mitëgòwac (kògòs / sã) (*Ra*) [òn (sã) ùspòkòjiwò / strzëmiwò / przëscyg(iw)ò / mitëgùje; Mitëgòwòł gò, jak le mógl, ale òn sã gòrził coròz barzi. Mitëgùjta sã, lëdze, wa ni mùszita tak wrzeszczec. - *Ra*]. *Por. łagodzić, łagodnieć, udobruchać, uspokajać (się), uspokoić (się)*
mitygowanie (się) *n* ùspòkòjiwanië, strzëmiwanië, przëscygnië || przëscëgòwanië (sã)

mityng *m* zgromadzenié, zebranié *f*, wiec *m*; *ew.* zjôzd [tegò zgromadzeniégò || -niò / zebraniégò || -niò / wiecu / zjazdu; na zgromadzenim / zebranim / wiecu / zjezdze]; *ew. zob. zawody (sportowe)*

mityzacja *zob. mitologizacja*

mizantrop *m* samotnik, sómk, tacoch, *ew.* mizantrop *m*; człowiek stroniący òd lédzy. *Zob. samotnik*

mizantropia *f* samotnictwò *n* (*Gò*), niechãc do lédzy / do przestòwaniò z lédzama, stronienié òd lédzy, ùmikanié sã przed lédzama; *ew.* mizantropiò *f* [ti -pii]

mizantropijny *ad* samotlubny, sóm dlò se, zgòrzkniali, nietowarzészny, niechãtny lédzóm, ùmikający sã / tacący sã przed lédzama, stroniący òd lédzy, zamkli w sobie, apartny; *ew.* mizantropijny; ~ **stosunek do otoczenia** mizantropijné ùprocëmnienié do lédzy / do drédzich / do òtoczeniò

mizantropka *f* samotnica; *ew.* mizantropka *f*, kòbiéta stroniącò òd lédzy. *Zob. samotnica*

mizdra *f* spòd skórë; *ew.* mizdra *f*

mizdrować *v* czészczëc, skrobac (dżerwòwac, wëprawiac) skórã òd spòdny stronë z pòdstałosczy miãsa i tłuszczu; *ew.* mizdrowac

mizdrowanie *n* mizdrowanié *n*

mizdrownica *f* mizdrownica *f*, ùrządzenié / maszina do mizdrowaniò skór

mizdrownik *m* mizdrownik *m*, nòz do rãcznégò czészczeniò (dżerwòwaniò, wëpròwianiò) skórë

mizdrowy *ad* mizdrowy; ~**wa strona skóry** mizdrowò (spòdnò) strona skórë

mizdrzenie się *n* przesłëcanié sã, mizdrzenié sã, mizganié sã, przëmilanié sã, sybrzenié sã, peckanié sã; strojenié zalotnëch minów, zalotné / przëmilné zachòwanié; *ew. w zn. krygowanie się*: zachowanié zalotné, przesadnie przëmilné; *ew.* robienié / strojenié przëmilnëch minów, robienié / wëkònywanié gestów, np. knyksanié (*pol. dyganie, dygniëcia*) / klònianié sã; *ew.* wëglùpianié sã; *ew. w zn. droczenie się*: przecëwianié sã, czikòlenié sã. *Por. droczenie się, kokieteria, łaszenie się, minoderia, umizgi*

mizdrzyć się przeslecac sã, mizdrzëc sã, (ù)mizgac sã, przëmilac sã, sybrzëc sã, peckac sã; *ew.* strojic / robic zalotné minë przed kògùms; zachòwëwac sã zalotnie / przëmilno; *ew. w zn. krygować się*: zachòwëwac sã w spòsòb pretensjonalny (przëmilny ale sztëczny), wëkònëwac bez pòtrzebë przëmilné gestë / ruchë, np. klàniac sã; *ew.* strojic minë, wëglùpiac sã {‘przeslecac sã’ *starać się zwrócić na siebie uwagę swoim zachowaniem, zalecać się, kokietować, afiszować się*; ‘(ù)mizgac sã’ = ‘mizdrzëc sã’ *in = pol. zalecać się, umizgać się, stroić miny, mizdrzyć się, umizgać się, zachowywać się kokietyjnie, wdzięczyć się*; ‘sybrzëc sã’ *in = pol.* a) łasić się; b) migotać, mienić się; ‘peckac sã’ = *przëmilac sã, mizdrzëc sã – por. peckac = pol. mlaskać – zob.*} [òn(a) sã przëslëcò / mizdrzi / (ù)mizgò / przëmilò / sybrzi / peckò / stroji / zachòwiwò || -wùje; Tak sã przëslëcòł, òn pewno chcòł zëbësmë gò wzälë na wieselé. Sy Dzëwczãta mizdrzą sã do chłopców / parobków. Sã nie mizdrzë tak srodze! – *Ra* Peckò sã sã jak dzeckò. Jak të pòtrafisz sã peckac. – Sy Òna sã mizgò rada. Òna tidzén sã ùmizgała do szkòlnégò. *Lz*]; **dziewczyna ~drzy się przed lustrem** dzëwczã / dzeùs sã przëslëcò / mizdrzi / mizgò (*ew.* robi / stroji / próbùje / czwiczi przëmilné minë / ùklonë / knyksë) przed zdrzadlã / szpëglã; **po~ się (do kogoś)** pòprzeslecac sã / pòmizdrzëc sã / pòmizgac sã (do kògòs) [Pòmizdrzëła (*pòprzeslëcała, pòmizgała*) sã përzinkã do naju. *Ra*]; **na~ się** naprzeslecac sã, namizdrzëc sã, namizgac sã [Të jes sã dosc namizdrzëła (*naprzeslëcała, namizgała*) wczërò! *Ra*]. *Por. droczyć się, kokietować, łasić się, umizgać się*

mizeractwo *n* **1. zob. bieda; 2. zob. biedaczyna, chudzielec**

mizera(cze)k *zob. biedaczyna, chudzielec*

mizeria *f* **1. mizeriô** *f* [ti -rii], salôtka ze swieżëch gùrków i smiotanë; **2. zob. bieda, nędza**

mizernie *adv* słabò, lëchò. biédno, nadzno, mizerno; *ew. z* (wiôlgã) biédã, abë abë, ledwie ledwie (*a. ledwò ledwò*)

mizernieć *v* chùdnąc, mizerniec, biédniec, marniec, cenczec, robic sã zmiarti [òn chùdnie, mizernieje, biédnieje, marnieje, cenczeje, robi sã zmiarti]

mizerny *ad* mizerny; *ew. biédn(ëch)y, słabi / słabùchny, lëchi, arch pizdrowati* { *arch* ‘pizdrowati’ *Ra* = *zmiarti, mizerny* || ‘pistrowati’ *Sy* = ò òbùcym: *casny, wãsczi*} [Òna mò pizdrowatã miazdrã (*skórã na twarzë*). – *Ra*]; ~ **wygląd** mizerny / biédny / słabi / lëchi wëzdrzatk; *ew. chùdosc, zmiartosc, ùmiartosc, arch pizdrowatosc f* [Cëz jò cë pòradzã na twòjã pizdrowatosc? *Ra*]. *Zob. biedny, chudy, lichy, nędzny, schudły, zabiedzony, zaniedbany*

mizerota *zob. mizerak*

mknąc *v* nëkac, gnac, piąc || pnać, mknąc, *rzad: sënac, lecëc; ekspr: czadzëc, sëpac; ew. chùtkò jachac / biegnąc; ò wodzie: chùtkò / bëstro pñënac, nëkac* { ‘czadzëc’, ‘sëpac’ – òd *kùrzu, piòskù wëlatëjącëgò spòd nóg a. kòtów*} [òn nëkò / gnaje / pnie / mknie / sënie / lecy / czadzy / sëpie; *roz, np. nëkòj, gnaji || gnòj, pni, sëni || sën, czadz(ë) / mkni!*; *Mknie na kòle jak szòlony. Sy Wróg do lasu mknie i zmikò. Lh* *Tratwa mknie. Mknã jak skrë mùzyczi tònë. - Fs*]; **pociąg mknie po szynach** *cuch (a. ban) nëkò / sënie / mknie pò szinach*

mlask *m* klãs(k)niãcé *n*; ~**ki** klãskanié, klãsanié, klãszczenié *n*; *ew. pòjedinczé klãśniãca pl* [W niejednëch mòwach / jãzëkach sã ùziwóné klãśniãca (*a. je stosowóné klãskanié / klãszczenié*) jakò zwãk artikùłowóny. *Gò*]. *Por. mlaskanie*

mlaskać *v* klãs(k)ac (*lok* || klãszczëc || kluskac), czawic, smòkòtac, czapòtac, czablotac, peckac; *ew. chlapac, klaskac* { ‘czawic’ = *pol. jeść powoli, żuć, mlaskać językiem podczas jedzenia*; ‘klaskac’ = *pol. klaskać: rękoma a. językiem*; ‘czapòtac’ *in* = ò *plëskù: padac*; ‘peckac’ – *por. peckac sã = pol. certolić się, krygować się, mizdrzyć się – zob.*} [Chto klãszcze (*a. klãskò*) przë jedzeniem, ten **ni** mòże kòle stołu jesc. Ju tã zòs klãsòsz, klãsnikù. Co tak klãszczisz, **ni** mòżesz jesc jak lëdze jedzã. Chtëzbë tak klãszczì? - *Sy Ga (czej)* òn sã ceszi, tej òn tak klãszcze jãzëkã. *Lz Smòkòce* jak swinia przë kòrëce. Peckòsz, jaż büten je czëc. Swinie peckają w kòrëce. – *Sy Nie jédz tak pòchlapno – tã nie jész, le chlapiesz (jak pruch / swinia). Swinie chlapiã. – Gò Jãzëkã klaskòł. Lz*]

mlaskający *ad* klãszczący, klaskający; **osoba** ~**ca** klãsk(òcz), klãsòcz, klãsnik, klãskùlc, klãsała, klãszczo, smòkòt, czawa, czawińc, *lok* kluska(ła) *m*, klãskòczka *f* [Jaż w drëdzi jizbie tegò klãsnika je czëc. Brzidzã (*brzëdzã*) sã jesc z tim klãsałã. – *Sy*]

mlaskanie *n* klãs(k)anié, klãszczenié, smòkòtanié, czapòtanié, czawienié *n*, klãsanina *f* [Û nich bëła takò klãsanina, że sã jaż pròsce (*prosãta*) zbiegłë, bò mëslałë, że to swinie żarlë. – *Sy*]

mlasknąć *v* *klasnąć / mlasknąć językiem*: klãs(k)nać, zaklãskac || zaklãszczec [Tatk klãsknął a dzecë przëszlë. *Lz*]; **pocałował, aż mlask(nę)ło** pòcałowòł / kùsznął, jaż klãsto [Kùsznął bracyszka w òbie rãce, jaż klasło. *Dh*]

mlasknięcie *zob. mlask*

mlecz *m* **1. bot - zob. mniszek; 2. nasienie samców ryb**: mlëcz *m* (rëbi mlëcz), *arch: cegno* || dzegno *n* [Chto jòdò mlëcz i kro, ten zëje lat sto. *Sy*]; **3. fizjol limfa trawienna**: limfa trawiennò *f*, mlëcz, *Tr*: jòdny sok - jòda przetrawionò, przemiészónò z sokã żòłãdkòwim, (we flakach, w żòłãdkù); **4. an pot. ~**

pacierzowy krzélowi mlécz; mlécz w pôcorach / w krzélù [Przë tim wëpôdkù mlécz jemù sã przerwôł i terô òn mô bezwładné nodzi. Gò]

mleczaj bot mléczôj *m* Gò; *pl*: **mleczaje** grzëbë bëłtkòwaté, chtërne przë nadłómanim wëdzeliwają krople sokù (mléczka), rosą na swiece we wiele gatënkach trëjącëch i jadalnëch; **rydz** ~ ridzk *m* [Më dzys zebrelë całi kòsz ridzków. Lepsi ridzk jak nick. Czerwòny jak ridzk (zdrów). Sy]

mleczak *m* **1.** *samiec* ryby: mléczôk *m* – ònôk rëbë, z dozdrzelałim do rozrodu mléczã, òsoblëwie slédz: *Tr arch*: cegnôcz || dzegnôcz *m*; *ew.* mléczowô rëba; *pl*: mléczowé rëbë *Lz*; **2.** mléczôk *m* - młodé zwierzã, żëwiącë sã jész mlékã matczy { ‘mléczôk’ *in* = a) *młodziónek, młodziyszk, szcząker, bëniel* („co mô jész mlékò pòd nosã”); b) *bot, lok*: mlécz, *pol* mniszek }; **3.** zãb mléczny (młodi, dzecynny)

mleczarka – *zob.* maślarka

mleczarnia *f* mléczarniô, *lok*: maselniô, mlékarniô, *arch*: mléczarëjô *f*; *ew.* zlewniô mléka (môł czasowégò przëchòwiwaniô mléka, òdbiérónégò òd gbùrow z òkòlégò) { ‘mléczarniô’ *in. żart* = kòbiéta z wiôldzima piersama } [Nòblëższë mléczarnie sã w Kòsòkòwie i Mackòwach. Gò Tatk jachòł z mlékã do mléczarni. Òdstawic mlékò do maselni. Je to z maselni masło, czë swójsczë? W Brusach je mlékarniô. To je chòdzacò mléczarniô. - Sy]; **pochodzący z ~ni** pòchòdzacy z mléczarni – *zob.* mleczarski

mleczarski *ad* (*dot. przëmysłu mleczarskiego*) mléczarsczy, *arch*: mleczarijny, *arch sti*: młóczniczi [Mléczarsczë masło je nieròz lepszë jak wiesczë. Sy]; **gospodarstwo ~e** mléczarsczë gòspòdarstwò; **wyroby ~kie** mléczëzna *f* (|| *arch sti*: młóczëwò *n*), mlékò i wërobë / produktë z mléka, np. masło, twòróg; mléczarsczë (*Tr*: mléczëzniané) towarë / produktë / wërobë - *zob.* nabiał

mleczarstwo *n* (*skup i sprzedaż mleka a. przëmysł mleczarski*) mléczarstwò, mlécznictwò *n* { *arch sti*: ‘młókarstwò’ || ‘młócznictwò’ *Lz* = a) *pl*: mlécznicë, *hańdlarze mlékã*); b) *skùpòwanié i sprzedòż wërobów mlécznëch* [Caté młócznictwò mô dlô swëch wòr (towòrow) te same prize (cenë). Swé piądze na se (swòje pieniądze òna so) zarobiła przez młócznictwò. - *Lz*]

mleczarz *m* (*czł. odwożący mleko do mleczarni a. pracownik mleczarni*) mlécznik, mléczòrz, *lok* mlékòrz; *arch sti*: młócznik || młóczôk || młókòrz *m*; *w zn.* *handlarz nabiałem* – *zob.* maślarz [Zaniesëta mlékò do drodżi, bò mlécznik ju jedze. Nasz syn pròcëje jakno mlécznik. Mój chłòp robi za mlékòrza w mlékarni. – Sy]; **należący do ~rza** nòlëzacy do mlécznika, mléczarza; *ew.* mléczników || -kòwi, mléczarzów || -rzowi (|| *arch sti*: || młóczników); **żona ~rza** białka mlécznika / -czarza; mléczarzowa białka; *arch*: młócznikòwò niasta *Lz*

mleczko *n* mléczkò || *arch sti* młóczkò *n* [To mléczkò nas tak trzimò. Dadzą ce mléczka, jak wëdoją biczka (*niczegò sã pò nich nie spòdzewòj*). - Sy Dobré mléczkò. Òn jész na mùni mô nënczëno mléczkò. - *Ra*]; ~ **kosmetyczne / krochmalowe / wapienne / kauczukowe / pszczele / maciczne / ptasie / waniliowe / kakaowe / kokosowe / palmowe** mléczkò kòsmeticznë / kraftmélowé / wapienné (*a.* kalkòwé) / kauczukòwé / pszczélé / macëczné / ptòszë / waniliowé / kakaowé / kòkòsowé / palmòwé [Pszczòłë mają mléczkò. Sy]; *w zn.* *biaława ciecz zawarta w niektórych owocach i nasionach, zwł. niedojrzałych*: mlékò *n* [To żëto jész nie je do seczeniô, w zòrnie je jész mlékò. Sy]

mlecznobiały *ad* mlécznobiôłi

mlecznoróżowy *ad* mlécznoróżewi || -żowi

mleczność *f* mlécznosc *f* – **1.** wëdajnosć krowë w wëtzwòrzanim mléka; **2.** biòłosc *f* (mlécznò biòłosc) - pòdobieństwò do farwë mléka

mleczny *ad* mléczny (|| *arch sti* mlócz(a)ny, mlóczęsti) [Mléczny garnuszk (*gark do gòtowanîô mléka*). Mlécznô mùnia (*biôlô mërma - tj. wargã bidlëca*). *Sy*]; **potrawa / strawa** ~na mlécznô pòtrawa / jòda / strawa, mléczné jedzenié [Mlécznô strawa. Mléczné kòl(ò)cze. – *Sy*]; **zupa / czekolada / dieta / margaryna** ~ mlécznô zupa / szokòlòda / dieta / margarina; **przetwory** ~ne *zob.* **mleczarski (wyroby ~e)**; **bar** ~ bar mléczny; **bydło** ~ne bédło mléczné; ~na **rasa bydła** mlécznô rasa bédła; ~na (**dojna**) **krowa** krowa dojnô / mlécznô; mlécznica *f* [To je dobrô mlécznica. *Sy* Nasza czerzwionka (*krowa czerzwionô, brunô*) je baro mlécznô. *Ra*]; **brat** ~ mléczny brat; **Droga M~na** *ast* Mlécznô Droga, Mlécznica *f* [Jakô Mlécznica je dzys wëraznô. *Sy*]; ~ **zàb** mléczny zàb; ~ne **uzębienie** mléczné / pierszé zãbë

mleczysty *ad podobny do mleka*: mlékòwati. *Zob.* **mleczny, mlekowy**

mleczywo *zob.* **nabiał**

mleć *zob.* **mielić**

mleko *n* mlékò (*arch lok*: || *mélkò* || *młókò*), *zdr.* mléczkò *n* [Òna wëpiła dwie tasczi mléka. *Lz* To je grzéch rozlewac mlékò. Wëpilë diòblë smiotanã, niech wëpijã i mlékò. Zepsëtë mlékò cedzëlë przòdë przez sëtò... – *Sy* Waje krowë dajã maò mléka, ale naje jesz mni. *Ra*]; **dawać** ~ dawac mlékò, *rzad*: mléczëc; *ew.* dojic; *dawać wiele mleka*: dawac wiele mléka, dobrze dojic; ~ **krowie / kozie / owcze / kobyle** mlékò krowié / kòzé / òwczë / kòbëlë; **słodkie (niekwaśne)** ~ słòdczé *a.* miòdné mlékò [Przënies to miòdné mlékò na stół. Chtëż to miòdné mlékò mie wëpił? Ten pije (*sznaps*) jak słòdczé mlékò. – *Sy*]; **pełne (pełnotłuste)** ~ pełné (pełnotłësté) mlékò; **świeże** ~, **prosto od krowy** swiézë mlékò, prosto òd krowë; ~ **przegotowane / schłodzone / skondensowane (zgęszczone)** mlékò przegòtòwóné *a.* przewarzoné / schłòdzone / skòndensowóné (zgãszczoné); **chude** ~ chùdë / ùmiartë / *ew.* òdcygóné mlékò (mlékò bez tłuszczu / pòzbawioné tłuszczu / smiotanë); *szlabrotka f*, *szlëjder niem. m* {‘òdcygóné’ – mlékò, z *jaczégò òsta òdcygnionô smiotana*; ‘szlabrotka’ *in = pleskòtka, trajkòtka, kòbiéta, co wiele gòdò*} [Jima nie je wstid takã szlabrotkã sprzedawac. *Sy*]; ~ **zaczynające kwaśnieć** nadkwasniałé mlékò, *lok*: nabòlałé / natrzasté mlékò {‘natrzasté mlékò’ *wierã fig zn. òd*: ‘natrzastì’, *nienormalny = pol. narwany, postrzelony*} [To mlékò ju sã nie nadaje do przewarzeniô, bò òno je natrzasté. *Sy*]; **kwaśne / gęste / zsiadłe** ~ kwasné / gãsté / zbiéróné / pòdstojalé / ùstojalé mlékò; *lok*: ùstawné / pãkaté mlékò; *arch Hf*: mazka *f* {‘kwasné mlékò’ *in = pol. maślanka – zob.*} [Jò bë sã kwasnégò mléka napił, czejbë wa mia. Wzerac jak kòt na kwasné mlékò. Nastaw piãc miseczków na gãsté mlékò. W lece jò nòmili jòdajã pòsztãpóné bülwë, a do tegò zbiéróné mlékò. Zebierzë smiotanã z ùstawnégò mléka, a mlékò pòstaw na stół. Czej jò móm bülwë i pãkaté mlékò, tej jò sã mògã nôlepi najesc. – *Sy*]; **rozbełtane, zsiadłe** ~ rozbleklé / rozbité / bücóné mlékò (kwasné) [Napij sã rozbleklégò mléka. Pãkaté mlékò rozblekajã (*rozbijajã*) matëwkã. W grónkù stoi rozbité mlékò, mòdziesz sã napic. Swiézë bülwë a bücóné mlékò to je w lece nôlepszo jòda. – *Sy*]; **matczyne** ~ matczëne || -no / matczy / mëmczëne || -no / nënczëne || -no mlékò; mlékò matczy; *ew.* pòkòrm *m* [tegò pòkarmù] [Òn jesz na mùni mò nënczëno mléczkò. *Ra*]; ~ **jeszcze ma pod nosem** on jesz mò mlékò / mléczkò / mòkro pòd nosã; jes mù mlékò kapie z brodë; *złóś!*: mò jesz skòrëpã kòle rzëcë [Òtrzë le sobie nôprzòd mlékò z brodë, smòrkòlo, a tej ze mnã gadòj. Jesz mù mlékò kapie z brodë, a ju za dzëwczãtamã pòd’zérò. – *Sy*]; **wyssać coś z ~kiem matki** wëcëcac cos z mlékã matczy / z matczënym mlékã; **kraj ~kiem i miodem płynący** kròj mlékã i miòdã plënący; kròj òpliwający (*bògati*) w mlékò i miòd; kròj, gdzie plënie mlékò i miòd;

szafa przeznaczona do przechowywania ~ka mlęczarnô szafa *lok*, szelbiąg *m*; ~
mleko wapienne wapienné / kalkòwé mlé(cz)kò

mlekodajny *ad* mlékòdajny; ~**ne zwierzęta domowe / bydłeta** mlékòdajné zwiérzãta domòcé / bidlãdta || bédlãta; ~**na pasza** mlékòdajné žercé, mlékòdajny fùter, mlékòdajnô (ò)kòrma / pasza / jòda

mlekoopędny *ad* mlékòpãdny; *ew.* mlékònèkòwny *Gò* {'-nèkòwny' – *neol Tr*}; pòbùdzający wèdzélanié mléka; dobrze wpliwający na wzrost mlécznoscë bédla; przèczèniwający sã do wësoczi mlécznoscë bédla; ~**ne pożywienie** mlékòpãdné pòżèwienié, mlékòpãdnô / mlékònèkòwnô jòda / strawa; *ew.* mlékòpãdnô (ò)kòrma / pasza / pastew; mlékòpãdny fùter; ~**ne rośliny** mlékòpãdné roscënë

mlekomierz *m* mlékòmierz *m* [tegò mlékòmierza, na mlékòmierz]u]

mlekowy *ad* mlékòwi (|| *arch sti* mlókòwi); **kwac** ~ kwas mlékòwi

mlewné *n* mlinewé, pètlowé *n lok*, ùsèpk *m*, òplòtk / òplata *a*. zòplata za (ze)młócé zòrna [Mè jesz mómè za przeszli rôz mlinewé do zapłaceniò. Wielez młènòrz wżãł za zemłócé? - *Sy* Ten młènòrz bierze za wësocżé pètlowé. *Ra*]

mlewnik *m* mielnik (*Gò*) *m*, *ew.* żarna *a*. walce *pl* {'mielnik' *in* = *młolòk*, *wiercèpòl*, *pòtka do młócò tobaczi*; *por. arch lok*: 'mełnica' *f Sy* = *ùrzãdzenia w młinie* [*Mełnica w naszym młinie jesz do stòrèch mełniców nòlezi. Sy*]} [Przódè jakò mielniczi w młinach bèłè stosowóné kamienné żarna, a dzys to są walce stalané z drobnyma rówkama. *Gò*]

mlewo *n* mielné zòrno; zòrno / zbòzé do (z)młócégò || (z)młócò / (z)mieleniéğò || -niò [To nie je mielné zòrno, òno je mòkré, tegò kam nie mdze chwòtòł. *Sy*]

młocarka *f* 1. młócòrka *arch f*; kòbiéta / pòmòcnica do młóceniò / draszowaniò; 2. *zob. młocarnia*

młocarnia *f* (*maszyna do młócenia*) draszmaszina, *lok* cepmaszina *Sy*; *ew.* młócarniò *f*, maszina do młóceniò / draszowaniò [Zapùsc cepmaszinã, zacznimè robòtã. *Sy*]

młocarz *m* młócòrz, draszka *m* [Stawiòjta pòłnié, draszczè jidã głòdny. Czej draszce sadnã do stołu, to le sã na nim widno robi. Jesc jak draszka (*wiele*). - *Sy*]

młocka *f* draszba, *arch* młócka (*Ce*) *f*, òmłotè *pl lok*; draszowanié, młócenié (*Gò*) *n*; *ew. o młóceniu cepami*: cepòwanié, klècenié *n* [To je latos lèchò draszba, bò bél lèchi rok na zbòzé. Zawòłój jednéğò chłopa do draszowaniégò. Witro weznimè sã do òmłotów. - *Sy*]

młockarnia *zob. młocarnia*

młockarz *zob. młocarz*

młode *n* a) *niedoroste, małe zwierzę*: młodé, mòlé *n*, *np.* szczeniã / szczeniãtkò, kòcã / kòcãtkò, celã / celãtkò, jagniã / jagniatkò, pizglã / pizglãtkò, kòczã / kòczãtkò *n*; *pl*: młodé, *np.* szczeniãta / szczeniãtka, kòcãta / kòcãtka itp.; b) *młody ptak*: młòdi ptòch, *np.* młòdi wròbel: *ew.* ptòszã, wròblã *n*; *młode ptaki*: młodé ptòchè, ptòszãta *pl*, *np.* młodé wròble; *ew.* wròblãta *pl* [Nasza sèka mò piãc młodèch. *Sy*]; **wiedziéć, gdzie diabeł ma** ~ wiedzec, (g)dze diòbél mò młodé

młodniak *zob. młodnik*

młodnieć *v* młodniec (*lok, arch* || młodzec), òdmładzac sã, wèzdrzec coròz młòdzy, béc (stawac sã) jakbè młòdszi(m); *ew.* béc òdmłodniali [òn młòdnieje / sã òdmłòdzò / wèzdrzi młòdzy / je (stòwò sã) jakbè młòdszi; je òdmłodniali; Przè młòdèch stòri człowiek młòdnieje. *Sy* Dòlèbóg, że waju białka z kòzdim rokã młòdzeje! *Ra*]; *Por. odmłodnieć*

młodnik *m* młòdnik *m* (*Gò*), młòdy las (niedòwno pòsadzony); *ew.* gòj *m* [tegò gaju] *w zn. młòdy las* *eglasty*: chòjna *f*

młodo *adv* młòdo [Mój chłòp baro młòdo ùmarł. Jak tè młòdo wèzdrzisz. Wèzdrzãła młòdzy, jak òna bèła. Jesz le so kãsk pòsedzmè, tak młòdo mè sã ju nie zéndzemè

jak dzys. – Sy Młodo òwdowiôł, a drëdżi rôz sã nie òżenił. *Ra*]; **(naj)~dziej** (mô)młody; **czuć się / wyglądać** czëc sã / wëzdrzec młodo

młodociany *ad* młodi, *rzad*: młodeczny; *ew.* za młodi, jesz niedorośli; jesz nie ùstny [Młodeczne lata. *Sy*]; ~ **robotnik** młodeczny robòtnik. *Por.* **młodziutki, młody, niepełnoletni**

młodogramatyk *m* młodogramatik *m* – przedstòwca niemiecczi szkòłë jãzëkòznòwców z kùńca XIX w.

Młodokaszubi *pl* Młodokaszëbi *pl* – karno dzejarzy i pisarzy kaszëbsczich, założoné w 1912 r., przez Aleksandra Majkòwsczegò (1876-1938). Nòleželë do niego téż m. jin. Jan Karnowsczi (1886-1939), Léon Hejka (Heyke) (1885-1939), Francyszk Sãdzëcczi (1882-1957).

młodokaszubski *ad* młodokaszëbsczzi; **ruch** ~ młodokaszëbskò rësznota {‘rësznota’ *f neol* (*Tr*) – *por.* rëszny = *energiczny*}

młodopolski *ad* młodopòlsczi, neoromanticzny, doticzący lëteraturë pòlsczi z pòczãtkù XX wiekù

młodopolszczyzna *f* młodopòlszczëzna *f*, młodopòlskò maniéra

młodość *f* młodosc *f*, *rzad*, *lok*: młodectwò *n*; *ew.* młodé lata, młodi wiek [Młodosc chùtkò (prze)mijô. W młodoscë / w młodëch latach jô mógł pòrà dni nie spac, a nie czuł sã zmãczony. Gò Za mòjégò młodectwa tak nie bëło na swiece jak dzys. René słuńce nie swięcy całi dzëń (*młodosc z czasã przemijô*). – Sy Nie naùczil sã pròcowac w młodoscë, jakùż chceta, abë terò robił? Całą młodosc przeżil w wiòldzi biédze. - *Ra*]; **od ~ści** młodoscë, òd młodëch lat, òd młodégò wiekù; *rzad*: òd młoda, *lok*: òd mòłka; *ew.* òd małoscë, òd nòmlòdszich lat; **w ~ci** w młodoscë, w młodëch latach (*arch*: w lecech), w młodim wiekù, za młodëch lat; *ew.* czej jem / jô bëł młodi (*ew.* bëła młodô); **za grzechy ~ci** za grzéchë młodoscë [Za grzëchi (*lok* – *grzéchë*) młodoscë òdpòkùtëjesz w staroscë. *Sy*]; ~ **ma swoje prawa / musi się wyszumieć / wyszaleć** młodosc mò swòje prawa / mùsi sã wëszëmiec / wëszalec

młodożeniec *zob.* **młody (~pan)**

młody *ad* młodi, *arch* młód [Dzys nodzi mie ju nie chcą niesc, ale czej jô jesz bëł młód, tej jô górë bódł. *Sy*]; **(naj)~dszy** (nò)młodszi; **pan** ~ młodożënc, *arch* nowòżënc, *lok*: naòżënc, naòżeni; pón młodi; młodi (ten młodi) *m*; *ew.* kawalér, żëñbiòrz *lok*; *ir*: żenich, żeniòrz; *ew.* *arch* mirza; *przest.* brutman *niem.* *m* {‘żëñbiòrz’ *in* = ‘kawalér’, *tj.* *chłop w wiekù òdpòwiednim do żëñbë*} [Ten młodożënc ju nie je młodi. A przëjedze ten mirza tu, czë òni tam wszëtcë naprost do kòscoła pòjadã? - Sy Młodi chłop. To jesz baro młodi dzeùs. W mòjich młodëch latach. - *Ra*]; **pani ~da** pani / panna młodô; młodô (ta młodô), *lok*: żëñbiòrka, *arch* mirzota *f* {‘żëñbiòrz’ *in* = ‘panna’, ‘brutka’, *tj.* *kòbiéta w wiekù òdpòwiednim do żëñbë*}; **państwo ~dzi** młodi (ti młodi), państwò młodi, młodô pòra, slëbnò pòra; **za ~du** za młodu, za młodëch lat, w młodëch latach, w młodoscë, w młodim wiekù; *arch*: za młodsza [Nòłòtwiészò nòuka za młodu. Òna bëła za młodu baro niemòwnò ë sã dopiérze terò tak rozgòda. Òn to jesz za młodsza nawëknał. - *Ra*] - *zob.* **młodość (w ~ci)**; **czym skorupka za młodu nasiąknie...** czej sã człowiek do cze(gò) za młodu przënałòzi abò naùczy, to ju mù òstónie do kùńca zëcégò; *ew.* czym skòrëpka za młodëch lat namiknie to na stòré lata òddòwò; trzeba drzewò nadżibac, pòczy je młodé; trzeba drzëwkò dżic, pòczy sã dò (*Ra*). *Por.* **młodziutki**

młodziak *zob.* **młodzieniec, młokos**

młodzian *zob.* **młodzieniec, młokos**

młodziaszek *zob.* **młodzieniec, młokos**

młodzieniec *m* bëniel, knòp, kawalér; *rzad*: młodzónk, młodiszcz, pòdrostk (*Gò*), *żart*: pòdchłopiã, glubas, póltata, póltatk; *zgardl*: młodélc || -dzélc, niedolatk; *przest.*

parobk, *arch*: młodzén, młodzék, chłopczôk *m* [Co z tegò knôpa wërósł za zgrajny młodisz. Sy Nalazła so székòwnégò młodzénca. To jesz młodzék! Ach, jacziż to székòwny chłopczôk! - *Ra*]. *Por.* **młokos**

młodzieńczo *ad* młodo, jak młodzónk / młodiszk, jak młodi człowiek; **wyglądać** ~ wëzdrzec młodo / młodëchno; wëzdrzec jak młodzónk / młodiszk. *Zob.* **młodo**

młodzieńczość *f* młodosć || *rzad* młodota *f*; *ew.* ùrok / czar / wdzãk młodoscë, młodi dëch, młodò nôtëra; *ew.* rãdosc, zwinnosc, żwawòsc *f*

młodzieńczy *ad* młodi, *zdr* młodëchny, młodzészny (*La*), młodotny (*Tr*); *ew.* knôpiczi / dzëwczëcy; młodzónkòwati (*Gò*), młodi dëchã (i całã); *ew.* w *zn.* niedorosty, nieopierzony: niedorosłi, nieòpùłali; **w wieku** ~**m** w młodim (knôpiczim / dzëwczëcym) wìkù; *ew.* w *zn.* za młodu: za knôpa / dzëwczëca / dzeùsa; *zob.*

młodość (**w ~ci**). *Por.* **młodociany, chłopięcy, dziewczęcy**

młodzież *f* młodzë(z)na, młodzëż(ò), młódz *lok f*; młodi lëdze; *lok*: młokòsc, *arch*: młodzò *f* { ‘młódz’ *in* = *pol.* a) *ostatnia faza księżycy* – *zob.* księżyc; b) *złóśl: kobieta w ostatnim okresie ciąży* – *zob.* ciąża } [ti młodzë(z)në / młodzëż / młokòscë / młodzë; Tam nasza młodzë(z)na sã schòdò na tuńce. Zwëczy / òbëczaje / gòdka młodëch młodzëznë. Gò Ni ma to jak nad młodzëżã. To mùsi jaczi zjòzd bëc, że tu w miesce je tëlë młokòscë. To bëło wiòldzë wieselë, bò sami młokòscë tam bëło i bëło, abò sztërdzescë pòr. Më stari na tã młódz tak dzys szchalùjemë, a nie pamiãtómë, że më nie bëłë wiele co lepsi. Dzysészò młodzëżò to je sama tërlëczëzna (*lëdze rozbawiony, letkòmëslny, niepòwòżny*), ta bë le wìedno tërlëkòwala (*zachòwiwała sã głosno*). – Sy Młodzëż do tuńca, starszëzna do radë. *Ra*]

młodziejowy *ad* młodzëznowi, młodzëżowi [Młodzëznowé zwëczy / òbëczaje / ruchna / bótë. Młodzëznowò gòdka. - *Gò*]

młodzik *zob.* **młodzieniec, młokos**

młodziuchny *zob.* **młodziutki**

młodziutki *ad* młodëchny, młodoszinczi || młoduszinczi, *arch* młodzuszi [Òna jesz je za młodëchnò do żeńbë. Młodëszinkò tròwa wëlòzò spòd zemi. Të jesz jes młodëszinkò, mòja córkò. – Sy Młoduszi knòp. *Ra*]

młodziutko *adv* młodëchno, młodëszinkò, *arch* młoduszo [Wëzdrzec / òblakac sã młodëszinkò. Sy Òzenił sã młoduszo. *Ra*]

młokos *m* (*wyrostek, niedorostek, zgardl. młodzieniec*) mlëczòk, *lok* melkùs, *arch* młóczòk, szczàker || zdzàger || zdzàdżer, knòpëla, knòp(i)k, młod(z)élc, búbk, búbk, búcòk, bùbrzin, bùbranc || bòbranc, bùbanc, bùck, bùcer, glubas, pònòs, labas, laps, lózbùksa, bòjs, pënòla, bùkwitnik, wërosłòk, trépòn, smòrkòla, beróza, bòbka (bòbka z jaja wëkùlniony), kmòsz, pestka, wszón, lëglòcz { ‘mlëczòk’, *arch* ‘młóczòk’ (*pol.* ‘młokos’) = młodi człowiek, co mò jesz mlékò (*arch* młókò) pòd nosã a. mlëczné zãbë; ‘melkùs’ - *por.* a) *melk* || *mielk* = drobny, miãtzi / „melczy” piòsk; b) *lok, arch: mélkò* = mlékò; ‘bòjs’ = *ang* boy } [Tãzi młodélc mie sã tu bądze wiele stòwiòł. Tegò nicht jinszi nie zrobił, le ti wërosłòcë. Të melkùsu, tobie jesz za ùszama nie wëschtò, a chcesz sã òdważec na wiòldzi tón. - *Sy*]. *Por.* **łobuz, młodzieniec**

młot *m* młot, paséczer *m*; *ew.* wiòldzi młotk; *przest. niem.* hòmer *m* [Schwacëc za młot. Młot kòwòla wòłò: pin pin trojòk. – *Sy*]; ~ **kowalski** kòwalszi młot / paséczer; ~ **mechaniczny / automatyczny / pneumatyczny (na sprężone powietrze) / parowy / elektryczny** młot mechaniczny / automaticzny / pneumaticzny (na sprãżone pòwietrzé) / parowi / elektryczny; **drewniany młot, do rozbijania grud a. do wbijania klinów w drewno** szlòga *f* { ‘szlòga’ *in* – *zob.* maczuga}; **być miedzy ~tem a kowadłem** bëc midzë młotã a kòwadłã; dostac sã midzë młot a kòwadłò [To

tak jak miedzë młotã a kòwadłã. *Ra*]; **serce mi wali(ło) jak** ~ serce mie wali (walëło) jak młot (*Sy*); **rzut ~tem** rzut / cëśniãcé / szmërgniãcé młotã. *Por. kafar*

młoteczek *m* młotuszk, *rzad* młoteczk, *m* [Szklarze pòsługùją sã młotuszkama przë wsòdzanim òbrazów w ramczy. Wzãł młoteczk i zaczął méstrowac. - *Sy*]

młotek *m* młotk, *przest. niem.:* (hò)merk *m* [Pòdòjże mie młotk. Młotkã biédã klepac (*biédowac*). To ce sã przëdò jak z gówna młotk. - *Sy* Jemù tegò z głowë nawet młotkã nie wëbijesz. *Gò*]; ~ **drewniany do pobijania dłuta** pòbijaczka *f*; *ew.* młotk (drewniany) [Knòpi w tim wiekù mają taczi aptit, że bë dłóto z pòbijaczkã zjedlë. *Ja*]; ~ **do wybijania liczb (zarazem średnicomierz)** leś klupa *f* [Lesny chòdzy z klupã i nabijò numrë na ùrznionëch kùncach bòłów, żebë drzewò mògło bëc legalno wëwiozlé z lasa. *Gò*]; ~ **do ostrzenia kosy** klepòczk *m*, klepadło *n* [Do klepaniò kòsë je pòtrzebny klepòczk (młotk ze splaszczonym szpëcã) i bòbka (kòwadełkò). *Gò*]; ~ **bednarski** bietijòk *m*

młotkować *v* młotkòwac, bic / klepac / młotkã, klëmkkòwac – òbrabiac cos za pòmòcã młotka, np. kùc cos z blachë. *Por. majsterkować*

młotkowanie *n* młotkòwanie *n*

młotkowy *ad* młotkòwi; **wiertarka ~wa** wiertarka młotkòwò / ùdarowò; **młyn ~ mlin** młotkòwi

młotnik *m* młotnik *m* – robòtnik òbsługùjący młotownicã / kòwarkã

młotować *v* młotowac, młotkòwac, kùc – kùc młotã / pasékra a. za pòmòcã maszinë młotownicë / kòwarczì

młotowina *f* młotowina *f* – lëzdzi (placzi, blaszczi) zgòrzelënë òdpòdajacé pòdczas kùcò rozgrzónégò metalu

młotownia *f* młotowniò *f*, dzél fabriczi, w chtërnym pròcëją młotë / młotownice / kòwarczì – ùrządzenia do òbròbczi plasticzny

młócenie *n* draszowanie, *rzad* młócenie; *ew. o młóceniu cepami:* klëcenié, cepòwanie *m*; **słoma potargana przy ~niu** młotnò słoma; *ew. słoma po młóceniu cepami:* cepistò słoma [Cepistò słoma je lepszò òd młotny (*spòd draszmaszinë*) słomë. *Sy*]. *Por. młocka*

młócić *v* draszowac, *rzad* młócëc; *ew. o młóceniu cepami:* cepòwac, klëcëc [Bãdzemë witro draszowalë. Diòbël draszowòł groch na jegò gãbie (*ò twarzë dzurkòwati / dzobati*). Më ju młócyëmë. Bãdzemë dzys klëcëlë. - *Sy*] {*kasz.* ‘draszowac’ *in, fig* = a) bic [*Nasz tatk zarò nas draszowòł, czej më rôkòwelë. Sy*]; b) wiele jesc [*Të pòtrafisz draszowac za trzech. Sy*]}. *Por. wymłócić*

młócka *zob. młocka*

młódka *f* **1.** *zob. dziewczyna, podlotek*; **2.** *zob. kobyłka*; **3.** niskò / małowòrtoscowò karta do graniò - *zob. karta 2*

młódz *zob. młodzież*

młyn *m* mlin (*lok:* || mùn || mùjn) *m*, młënica *lok*, mielnica *arch f*; *ew.* młólòk *arch m* = wietrzny mlin, wietrznik, wiatròk { ‘mielnica’ *in zob. mielnica* } [tegò młina || młëna, w młinie || młënie; Pùdzemë witro do młina. Ù ciebie w głowie jak w stòrim młinie. Chto pierszi we młinie, pierszi z młina. Jakò wòda, taczi mlin. Mòłò wòda wiãcy mlinów nie ùnëkò. Ten mlin, to je czerpiskò pieniãdzy. W Lësewie je mielnica. Zòrno w młinie przechòdzy przez zgniotnik (*walc do rozgniòtaniò zòrna*), a tej przez walc, co miele. Jednã wòdã dwa mlinë òbracac / nëkac (*na jednym ògniu dwie pieczenie (ù)piec*). Miec mlin w głowie (*krãcëc sã w głowie*). – *Sy* Trzòsk jak we młënie *Ra* Tak dali w kòłowrotkù (*pòsobicã, za réga*) nen mlin pò nim weznie w spòdkù. *Ma*]; **budynek ~na** mlin *m*, młënica *f*, bùdink młina || młëna [Nasz młënrz stòwiò nowã młënicã. *Sy*]; **urządzenia w ~ie** ùrządzenia / maszinë / maszineriò w młinie; mełnica *arch f*; ~ **wodny / napędzany / poruszany wodã** wòdny mlin; mlin

někóny / pòrész(iw)óny wòdą; ~ **z napędem elektrycznym** elektryczny mlin; mlin z naněkã elektrycznym / někóny elektrycznie || -czno / prądã elektrycznym; ~ **wiatrowy** wietrznik, *lok* wiatrôk, *arch* młolôk *m*; wietrzny / wiatrowi mlin; mlin někóny wiatrã [tegò wietrznika / wiatraka / młolôka]; ~ **parowy** parowi (*Tr*: ropny) mlin; mlin někóny / pòrészóny maszynã parowã; ~ **wytwarzający kaszę** krępny mlin [Nasz mlin to je dobri mlin, to je krępny i mączny. *Sy*]; ~ **kulowy / walcowy / młotkowy** mlin kùglowi (np. kruszarka cegłów) / walcowi / młotkowi; **to woda na jego** ~ to je wòda na jegò mlin; *ew.* to mù tak prawie pasëje; to jesz mù pòmôgò; to mù sprôwiò / robi ùcechã

młynarczyk *m* młénarczik || -czék, *arch*: mielewczik, młénôrk, młénarzék *m* [To wiòldzi mlin: młénôrz mò dwùch młénarczéków. *Ra* Bãdziesz le ùwòzòł, zebè ce mielewczik zmłòł to zbòzè, òn lepi miele jak ten stòri młénôrz. *Sy*]

młynarka *f* młénôrka *f* [To dzeckò òn miòł z młénôrka. *Sy*]

młynarski *ad* młinarsczy [Młénarsczy swinie do chòwè (*chòwù*), a ksãzi gòspòdèni za zonã (*biatkã*) nie bierzè. *Ce*]. *Por.* **młyński**

młynarstwo *n* młénarstwò, *rzad*: młénarzenie *n* [Młénarstwò terò nie pòplòcò. *Ra*]; **zajmować się ~wem** młénarzèc, trudnic sã / zajmòwac || zajmãc sã młénarstwã; *ew.* bèc młénarzã, robic w mlinie, miec / pòsadac mlin [Òni z dżada pradżada sedżã w tim młenie è młénarzã. Wszètcè trzej trèdnia sã młénarstwã na różnèch mólach. - *Ra*]

młynarz *m* młénôrz, *rzad, lok*: mielôrz, mielnik, młinewi, *żart a. żłośl*: mączka, mącznik, krępnik *m* {‘mączka’, ‘mącznik’ *in - zob.* mączka, mącznik} [tegò młénarza || -nôrza / mielarza || -lôrza / mielnika / młinewégò; Z czymże nasz mączka sã zeni? Ten mączka sã na gbùrach wzbògacył. Pòtkòł kòminiôrz mącznika i rzekł mù: Biéj dali, bò mie pòtrzepiesz (*wèswinizsz, òbmączysz*). Kòzdi młinewi na swòj mlin wòdã scygò. *Sy* Biòli jak młénôrz, czòrny jak kòminnik. *Ra*]; **być ~em** *zob.* **młynarstwo (zajmować się ~wem)**

młynek *m* młink (*lok* || mù(j)nk), *lok* młinik *m*; *ew.* mòli mlin; ~ **do (mielenia) kawy** kawòwi młink (*Ra*), młink do (młòcò / mieleniò) kawè [Wzãła młink i zacząła młòc kawã. Dobri młinik pòmału miele, ale dobrze. - *Sy*]; ~ **do czyszczenia zboża** *zob.* **wialnia; kręcić ~ka kciukami** krãcèc / przebierac (młinka) pòlcama; *ew.* robic pòlcama krãcèszka; **robić ~ (obracać coś, wprawiać w ruch obrotowy)** òbracac / krãcèc cos; w *zn. fikać koziołki*: kòzełkòwac; w *zn. toczyć się*: kùlac sã, toczèc sã, *żart*: pùrcłowac; **grać w ~** grac w młink / w młinka; ~ **modlitewny** młink mòdlètewny (w lamajizmie)

młyniec *m* (*ruch obrotowy*) młińc, krãcèszk *m*, òbrotè *pl*; **wywinąć ~ca** a) òbrocèc sã chùtkò wkòł, wèwinac młińca, wèkònac pòrã chùtczych òbrotów; **szablista wykonał ~ca** szablista zrobił / wèkònił młińca / krãcèszka; b) przekòzełkòwac, przekùlnac sã / przewròcèc sã, przetoczèc sã, przekòplowac sã, robic / wèkònac przewròt (wprzòd / przez głowã)

młynkomikser *m* młinkòmikser *m*, mikser z młinkã

młynkować *v* **1.** *zob.* **mielić**; **2.** *zob.* **paplać**; **3.** *oczyszczać ziarno wialniã*: harfòwac, bùlrowac [Mè harfùjemè / bùlrèjemè zbòzè / zòrno.]; **4.** robic / wèwijiac młińce, òbracac sã wkòł (jak w tuńcu); *ew.* przewracac sã, kòzełkòwac, przekùlniwac sã

młynkowy *ad* młinkòwi [Młinkòwò szuflòdka. *Ra*]

młynówka *f* wòda, co nèkò mlin

młyński *ad* młińszczy; *ew. rzad*: mlinowi (*lok*: || młinewi || młénowi) [Mlinowò rzéka. *Ma*]; ~ **koło** a) *koło napędowe w młynie wodnym, z łopatkami*: młińszcè / mlinowè kòłò [Młińszcè kòłò. *Sy, Lz* Młénowè kòłò. *Lz* Mlinewè kòłò pãkò. *Sy*];

b) *jeden z dwu kamieni, w młynie żarnowym*: mlińszci kam; **kamień** ~ mlińszci / mlinowi kam; *ew. kam òd mlińszczich żarnów [Cãżczy jak mlińszci kam. Ra]*

mnemonika *zob. mnemotechnika*

mnemotechnicznie *ad* mnemòtechnicznie || -czno, za pòmòcą spòsobów mnemòtechnicznëch (ò spamiãtiwanim tekstów)

mnemotechniczny *ad* mnemòtechniczny, stosowóny w mnemòtechnice, ùlòtwiający spamiãtiwanié / zapamiãtiwanié tekstów

mnemotechnika *f* mnemòtechnika *f* – spòsób / spòsobë spamiãtiwaniô (*a. zapamiãtiwaniô, ùpamiãtiwaniô*) tekstów; spòsobë ùczeniô sã na pamiãc dładzich tekstów (np. za pòmòcą nadòwaniô jima fòrmë zrytmizowóny a. rimòwóny)

mnich *m* mnich (*lok* || mich), zòkònnik *m, pl*: mniszë, mnichòwie, zòkònnicë [Co to je dzys mnichów w miesce, jaczës zéńdzenié mùsi bëc. Sy Tu jeden mich mieszkòł. Mòdli sã jak mich. Òn jesz michã òstónie. Ra] {‘mnich’ Sy, Lz || ‘mich’ Ra, Lz - ‘m(n)ich’ *in* Sy: *człowiek (a. kogut, gąsior) dotknięty obojnactwem, hermafrodyta*}. *Por. zakonnik*

mnichowski *zob. zakonny*

mnie *zob. ja*

mniej *adv* mni (|| miéj) {‘mnie-’ (*Ra, Sy, Lz, Gò*) || ‘mié-’ (*Ra, Sy, Lz, Gò*) – *jò zalécóm ‘mnie-’ (mniézi, miészosc, mni itp.) – por. pol. mniej(szy), czes. menie (menszi), rus. menieje (meńszij)*}; ~ **więcej** mni wi(ã)cy, z grëbsza, cos kòle tegò, (g)dzes, gdes tak / gdes tam [To bëło dzes w gromicznikù. Nas tam bëło dzes dwadzescë. To dzes tam kòle Gduńska miało bëc. – Sy]; **urznij tę deskę ~ więcej w polowie** ùrzni ten dël dzes tak (*a. tam*) w pòłowie / mni wicy w pòłowie; *zob. około*

mniejszościowy *ad* mniészoscowi, mniészëznowi, mniészëzniany {‘mnie- || mié’ – *zob. mniej*}

mniejszość *f* mniészosc, mniészëzna *f*; *ew. mniézi dzél* {‘mié- || mié’ – *zob. mniej*}; ~ **narodowa** nôrodnô / nôrodowô mniészëzna / mniészosc [Mniészëzna niemieckô w Pòlsce mô swòje prawa. Sy Mniészëzna pòlskô w Niemcach ni mô wnet niżòdnëch prów, bò Niemcowie gòdają, że òna nie jistnieje... Gò Pò jejich stronie bëła mniészosc. Ra]

mniejszy *ad* mniézi (|| *lok* miézi) {‘mniézi’ *zob. mniej*} [Ta jasnô bluza nie je stosownô do czitla, co tã môsz na se, òblecz le so mniészã. Sy]; ~**sza o to** ju le **ju**, mniészé ò to; ò to (tak baro) nie jidze; to nie je tak / taczé wòzné; niech tam je jak chce [Ju le **ju**, dôjmë jima pòkù, niech robiã, co chcą. E, mniészé ò to. A, to nie je tak wòzné. Gò]. *Por. mały*

mniemać *v* mëslec, ze..., bëc ùdbë || dbë / zdaniô, ze..., bëc przekònóny / pewny, ze..., bëc ti wiarë / te(gò) Bòga, ze...; *ew. spòdzewac sã, że; rzad swiadczëc, arch minic* {‘swiadczëc’ *zob. świadczyć*; ‘minic’ (*téż wierã pol. „mniemać” - z niem. „meinen”, dniem. „mînen”*) [jò mësłã, òn mësli / mësłòł; òni mësłã / mëslełë (*zob. myśleć*); jò sã spòdzéwóm, jò swiòdczã, *arch* jò miniã; Jò mësłòł / mësłãła, że òni sã mądrészzi. Jem bël ùdbë / dbë / zdaniô, ze.. Jò bël te Bòga, ze... Jò jem (*ew. më jesmë / jò bël / më bëłë*) przekònóny / pewny, ze.. - Gò Swiòdczã, że òn to z głëpòtë zrobił, a nié ze zli wòlë. - Sy Jò miniã, zëbë to tak nie bëło. Ra, Hilf]. *Por. przypuszczać*

mniemanie zdanié *n*, ùdba, dba, nôdba *f* – *zob. zdanie* {‘ùdba’ *in* = *zamiar, plan*};

miec o sobie wielkie ~ miec ò se / sobie dobré (kãsk za dobré) zdanié; miec sã (*a. ùważac sã*) wiòldzé co / za nie wiadomò kògò (*a. co*) / za nie wiadomò jaczégò asa / za nie wiadomò jakã figùrà; ùważac sã za kògòs wiòldzégò / wòznégò / znaczącégò; mëslec, że sã wiele co znaczi; *rzad*: miec szpléna / *zdr* szplénka; *ew. ir*: „wiele od

se(bie) niesc” - *por. nos (zadzierać ~sa)* [Òn sã mô / ùwôzô za nie wiadomò kògò, za jakąs wiôlgą figurã, a... Mëśli, że òn wiele co znaczi / że òn je czims, a tak pò pròwdze... – *Gò Chòc ti lédze są czësto zbankrutowóny, ale òni jesz mają tegò szpléna. Ni mô co na rzëc òblëc, ale szplénka òna jesz mô. Òna tak wiele niesë òd siebie. - Sy]. *Por. pogląd, pojęcie, przekonanie, teoria, zdanie**

mnisi *ad* mniszi (*Gò*), zòkònnny, klòsztorny. *Zob. zakonny*

mniszek *m* **1.** *zdr zakonnik:* mniszk *m* (*Gò*) - *zob. mnich, zakonnik*; **2.** *bot mlëcz, lok:* maselnik *m*, maselnica, krówka *f* (- *Sy*) {‘maselnik’, ‘maselnica’ *in = handlarz (-rka) nabiãtem zob. maślarz, maślarka*}; ~ **w końcowej fazie kwitnienia (dmuchawiec)** dmùchnik (*lok:* || dmùchòcz || dmùchajk *f* || dmùchówka) *f*

mniszka *f* mniszka (|| *lok* miszka), zòkònnica *f* [*W Żukòwie róż przòdë bëłë mniszci. Sy W tim klòsztorze są miszci. Cnotlëwò jak miszka. Miskã wzał za zonã [białkã]. Ra]. *Por. zakonnica**

mniszy *ad* mniszi (*Gò*), zòkònnny. *Zob. zakonny*

mnogi *ad* mnodzi, lëczny; *ew. neol:* wielny, trójny (*Tr, La*) {‘trójny’ *jinszi, np. Bl w zn. pòtrójny a. trzëkrotny*} [*Wzãła w płachce ze sobã mnodzë chleba bròtë. Lz Mnodzë karna gãsy. W baro lëcznëch wëpòdkach dzało sã tak, jak jò mówiã. - Ra*]; **liczba ~ga** lëczba mnogò (*Tr:* wielnò lëczba); **w ~gich przypadkach** wiele razy, we wiele przëpòdkach / razach, czãsto, nieròz

mnogo *adv* wiele (*ew. baro wiele*), *rzad:* mnogò; *neol:* trójno (*Tr*) || trójnie (*Ma*); *ew. wiôlgò lëczba czegòs (np. lëdzy) {‘trójno’ – por. ‘trój’ w zn. mnóstwo}* [*Lëda bëło mnogò jak na òdpùsce. Bëła wiôlgò lëczba lëdzy na òdpùscë. - Ra Na jòrmarkù bëło mnogò lëdzy dobrëch ë zlëch. Rusczi òficëra zastrzëlił swòjégò zòłnërza i rzekł: „ù nas lëdzy mnogò”.* *Gò*]

mnogość *f* mnogòsc *f* [*Mnogòsc rib / zbòzò / lëdzy. Ra W karczmie ju bëła mnogòsc lëdzy. Lz]. *Zob. mnogo, mnóstwo**

mnożenie *n* mnożenié, *Tr:* wielenié *n*; **tabliczka ~nia** tòblëczka mnożeniò || -niégò; *Tr:* wielënk *m*; ~ **się** mnożenié sã, młodzié sã, wielenié sã, lëgnienié || -niãcé sã. *Por. mnożyć (się)*

mnożna *f mat* mnożnò, wielnò – (*Gò*), wielnica (*Tr*) *f*

mnożnik *m mat* mnożnik, *Tr:* wielnik *m*

mnożny *ad* mnożny, *Tr:* wielny

mnożyć *v* množëc, pòmnażac, *Tr:* wielëc, zwielëwac; ~ **liczby dziesiętne / ułamki / procenty / jednostki** množëc lëczbë dzesãtné / ùlómczì / procentë / jednostczì; ~ **trudności / przeszkody / problemy / zagadnienia** množëc / zwielëwac *trudnoscë / przëskòdë / problemë / sprawë; ew. twòrzëc / stwarzac / wëszukiwac / wëmëszlac nowé trudnoscë itd.*; ~ **się** množëc sã, młodzëc sã, *arch* wielëc sã; *o rybach, myszach, ew. owadach, ptakach:* lëgnãc sã, młodzëc sã, množëc sã, wielëc sã {‘wielëc sã’ *Sy, in = żywymi ruchami okazywãc radość, pluskać się – zob.: ‘lëgnãc sã’ – przede wszëtczim ò ptòchach, rëbach}* [*Mnożëc sã jak piòsk na brzegù mòrza. Ù naszich sąsadów wiëlã sã dzecë jak grzëbë pò deszczu. - Sy Òne sã tu młòdzã w tim lese. To le Pón Jezës mógł množëc chlëb ë wino, jò tegò nie ùmiejã (nie pòtrafiã). To sã mnozi przez trzë. Mnożã sã jak rëbë. – Ra Te mësżë sã latos množã / młòdzã / lëgnã, że to nie je mòżno. Gò]. *Por. pomnożyć się**

mnóstwo *n* mnòzstwò || -stwò *rzad*, wiele (*ew. wiele wiele*), niemiara || co niemiara, mòc, bòkadosc, pełno, fùl *adv, rzad:* rackò, mnogò, tr(ë)mąd, trój *m* [*tegò troju; pl: troje*]; ògromniò *arch, mnogòsc (Lz), wielosc* || wielota *f*, wòlgò lëczba, wiôlgò jilosc (czegòs); *ew. (k)ùpa, grëpa, rzma, masa, gromada, chmara f* (całò ùpa, grëpa itd.); smiot, szuńc *m* (całi smiot / szuńc); *żart:* fóra, kara i wóz; jaż skòpicã / skòpicã wiele; w trëmãda, òd (*a. w*) biësa / groma / paralusza / czarta / diòchła; *ew.*

niezliczalne / niepoliczone / niezrechównone chmarë / rzmë || ùrmë / roje; *ew. neol:* trójnota (*Tr*) *f*; tëlétrój (*La, Tr*) *adv* { ‘mnóstwò’ *Gò* (mnóstwò *Lh* || mnostwò *Ra, Lz*) – *por. ùbóztwò || ùbóstwò, drësztwò itp.*; ‘mòc’ *in* = *pol. moc, siła – zob.*; ‘ògromniò’ *Sy* = *pol. bogactwo, wielka ilość*; ‘rzma’ = *pol. a) rzesza tłum; b) skarpa, zbocze górki*; ‘tëlétrój’ = ‘tëlétrójno’ *Sy: trzë razë tëlé, pòtrójno*; ‘bòkadosc’ = *pol. obficie, wiele*; ‘tr(ë)mąđ’ = *pol. a) wielka ilość, gromada, kupa, stos, sterta; b) arch (Ra, Pb): tuzin; ‘skòpica’ zob. czubato* } [Žëto latos nie òbrodzëło, ale za to bùlew më dostelë niemiara. Tegò tam bëło niemiara. Na òdpùsce bëło niemiara lëdzy. Nóm sã dzys pòszczescëło, ùłowilë jesmë niemiara rib. Ù mie nie je trudno ò zgrëzotë, jò móm jich wiedno co niemiara. Tegò tam mòc bëło. Rëbòcë ùłowilë mòc rib. Mòta wa mòc bùlew. Më jész mómë rackò wiele bùlew. Je tu ògromniò ù waju. Taczi ògromni zbòzëgò jem jész nie widzòł. Tegò tam je całò fóra. Tegò je kara i wóz (*wiele*). Przed dwiërzama leżòł trëmąđ drevków. Dzys tegò je całi trëmąđ do òbmiwaniò. Móm tegò całi trëmąđ. Më sã latos grzëbów najémë, bò jich je w trëmąda, kòszama më je zbiérómë i wòzã dodóm wòzymë. W mòrzu je grëpa (*masa*) wòdë. Latos brzadu je bòkadosc. – *Sy* Przë tim mnóstwie òbòwiązków człowiek ni mò ani czasu sã zastanowic, pò co zëje. *Gò* Pòstrzëgł dłudzi, nakrëti stól a przë nim trój lëdztwa. Kwiatów wòniącëch trój ùmilò łączi i pòla. - *Lz* Bëta wiòlgò lëczba lëdzy na òdpùscë. Rëbòcë pòłòwiają latos taczë mnóstwò (*grëpë, troje*) rib jak nigdë przedtim. To jidze całi trój bòb (*babów*). Jò jegò w tim troju nijak wëszëkac ni mógł. Niech ce trój diòblów weznie. Tam mieszkają całë troje stròszków. - *Ra* Całë troje diòblów wëchòdzą mù z gãbë. *Lz - P(atok?)* Przez tëlé, tëlétrój wieków. *La*]; ~ **razy** wiele / *ew. kòpã razy (Sy)*; ~ **pieniędzy** wiele / *grëpa / masa / lok baks dëtków / pieniãdzy || -niãdzy; ew. w zn. aż nadto, wystarczająco: dosc / bòkadosc pieniãdzy / dëtków; ew. pieniãdzy jak lodu / gnoju [Ten mò pieniãdzy bòkadosc. Ten mòże dac, ten mò baks pieniãdzy. Zarobił jem dzys baks dëtków. Chcëwi mòże miec baks pieniãdzy, a òn wiedno bądze sã jiscył, że ni mò z czegò zëc. – Sy]. Por. dostatek (pod ~kiem), gromada, kupa, mnogość, obfitość, tłum*

mobilizacja *f* mòbilizacjò *f*; **ogłosić powszechną ~ję wojsk(a)** ògłosëc pòwszechną mòbilizacjã wòjsk(a)

mobilizacyjny *ad* mòbilizacyjny; **akcja ~na** akcjò mòbilizacyjnyò

mobilizować *v* mòbilizowac – **1.** przëgòt(ow)ëwac krój do wòjnë, dokònëwac mòbilizacji, *ew. pòwòlëwac rezerwistów do służbë wòjskòwi [òni przëgòt(ow)iwają / dokònëją / pòwòliwają || pòwòlują]; ~ armię / flotę* mòbilizowac armiã / flotã; **2.** pòbùdz(ëw)ac / pòdskacac / zachãcëwac do dzejaniò / robòtë / aktiwnoscë / rësznotë [òn pòbùdz(yw)ò / pòdskòcò / zachãcywò]; ~ **ludzi do pracy** pòdskacac / pòbùdzac / mòbilizowac lëdzy do robòtë [òn mòbilizëje]

mobilizująco *adv* mòblizëjąco; *ew. pòdskòc(yw)ająco, pòbùdz(yw)ająco, zachãc(yw)ająco*; **działać na kogoś** ~ wpłëwac na kògòs mòbilizëjąco / pòbùdz(yw)ająco; *ew. pòbùdzac / pòdskacac / rozrësziwac / zachãc(ëw)ac kògòs*

mobilizujący *ad* mòblizëjący; *ew. pòdskòc(yw)ający, pòbùdz(yw)ający, zachãc(yw)ający*

mobilność *f* ruchòmòsc, mòbilnosc

mobilny *ad* ruchòmi, mòbilny; *ew. rëszny = energiczny; ew. aktiwny, samòjezdny, przenosny, zdolny / zdatny do przemieszcziwaniò sã / przenòszaniò sã z jednégò mòla na drëdži*

moc *f* **1.** mòc, *rzad: sëła f, chwát, mòch, szmit, mùrks, arch: łãg m, dòga f* { ‘chwát’ = *pol. a) siła, zrëczność; b) òstrość zëbów pily* } [Òn mò wiòlgã mòc w rãkach. Jemù

złosc mòcë doda(*ta*). Òna mô wielgą sëlã w rãkach. Mòje sëlë są za môlé do ti prôcë. - *Ra* Mòc òn mô. Òn mô wiôlgą mòc / sëlã / dôgã. Jô ju ni móm sëlë / mòcë, mùszã so chwilã sadnac. - *Gò* Tatk ju ni miôł niżódny dôdźi. *Ja* Mòsz të mòc w rãkach. Sama mòc to jesz nie je wszëtkò, dopiërze rozëm i mòc. Tobaka daje mòc. Miec taką mòc jak roczné celã w ògónie. Ten mô taką mòc, że czej baranowi pòd ògón dmùchnie, to mù sã jaż rodzi i wełna wëproszczą. Wól mô mòc w rogach, kón w nogach, dzëk w nosu, a chłop w rãkach. Chto chce miec w chëczach dobri pòch, mùszì miec w gnòtach dobri mòch. Czej jem bëła młodò, to taczi chwat jô mia, że jô so mògła całi miech zëta zadwignac. Ten mô w rãkach chwat jak kat. Miec chwat w biòtkach (*pol. być zręcznym w zapasach*). Miec mùrks w rãkach. Miec chwat w nogach (chùtkò chòdzëc). Òn jesz mô w gnòtach łãg. Òżenił sã, bò w sobie czuł łãg. - *Sy*]; **nabierać ~cy (sił)** nabierac mòcë / sëlë, stawac sã mòcniëszì / coròz to mòcniëszì; wzmacniac sã, wzmòcniwac sã, *rzad* mòcniec [òn sã wzmòcniò / wzmòcniwò, òn mòcnieje; Jô nie wiëm, czemu mój knòp nijak nie mòcnieje. *Lz, Bù?*]; **nabrać ~cy (sił)** nabrac mòcë / sëlë, stac sã mòcniëszì; wzmòcnic sã, *rzad* zmòcniec [òn sã wzmòcnił, òn zmòcniòł; Òd tegò czasu ten knòp zmòcniòł bar'zo. *Lz*]; **2. określenie ilości:** wiele, *rzad* mòc - *zob. mnóstwo*; **3. władza** || -dzò, mòc, pòtãga [Tã mòc jô móm nad tobã, zëbë ce skazac na smierc. *Sy* Òna mô mòc nad nim. Ten swiãti miôł mòc czënieniò cëdów. - *Ra*]; **to nie jest w mojej ~y** to nie je w mòji mòcë; w ti sprawie ni mògã nic pòmòc; to nie nôłëzi do mie (do mòjëch kòmpetencji); tegò jô ni móm mòzłëwòscy / nie dóm radë / nie jem w stanie (*a. niem.* w sztãdze) zrobic / wëkònac; **uczynię wszystko, co będzie w mojej ~y** zrobiã wszëtkò, co bądã mógł / co bądze / mdze w mòji mòcë / co sã dô / co bądze / mdze mòzłëwë; **na mocy, mocą** na mòcë, wedle / pòdług, na pòdstawie, mòcã, z pòmòcã [Mòcã dzejaniò sakramentu i mòcã zbawny mãczy Christusa dokòno sã w tobie tãz zmartwëchwstanië i òdrodzenië. *Gò*]; **na ~y tej ustawy** na mòcë ti ùstawë (*a. tegò ùstawù*); w òp(i)arcym ò tã ùstawã; na pòdstawie ti ùstawë [Na mòcë tegò przepisu / ti ùstawë / tegò prawa mòzëmë zãdac òd nich, zëbë... *Gò*]; **nadać temu rozporządzeniu obowiązującą ~** nadac temu rozpòrządzenimù || -dzeniu biëg / òbòwiãzëjącã mòc; *ew.* wprowadzëc to rozpòrządzenië w zëcë; **stracić ~ prawną / obowiązującego prawa** stracëc mòc prawnã / òbòwiãzëjącògò prawa; **4. tech ~ urządzeń mechanicznych / elektrycznych / elektronicznych / energetycznych** mòc ùrządzeń || -dzeniów mechanicznëch / elektricznëch / elektronicznëch / energetycznëch; ~ **elektryczna / czynna / bierna** *el* mòc elektricznò / czinnò / biërnò; **silnik o ~y 2 kilowatów / koni mechanicznych** mòtór ò mòcë 2 kilowatów / kòni mechanicznëch; ~ **reaktora / stacji nadawczej** mòc reaktora / stacji nadawczy; ~ **obliczeniowa komputera / maszyny cyfrowej** mòc òbliczeniowò kòmpùtra / maszinë cyfrowi. *Por. energia, dynamizm, impet, krzepkość, rozmach, siła*

mocarny *zob. mocny, możny, wielmożny*

mocarstwo *n* mòcarstwò *n*, wiòldzë / mòcné / pòtãżné państwò, mòcny krój; *ew.* pòtãga militarnò / wòjskòwò; **wielkie ~wa** wiòldzë mòcarstwa, mòcné / pòtãżné państwa; militarné / wòjskòwé pòtãdzi; ~ **światowe / regionalne / lokalne** mòcarstwò swiatowé / regionalné / lokalné (*a. mólówé / miescowé*); *ew.* swiatowò / regionalnò / lokalnò (*a. mólówò / miescowò*) pòtãga

mocarstwowy *ad* mòcarstwòwi; ~**we ambicje / pretensje / dążenia** mòcarstwòwé ambicje / pretensje / dążenia

mocarz *zob. atleta*

mochwian bagieny *bot* gãbczasti / błotnisti mech

mocnieć v m̀cniec, stawac sã m̀cniészzi [òn m̀cnieje / stòwò sã m̀cniészzi; Òd tegò czasu, jak zaczął wicy jesc, m̀cnieje z kòzdim dniã. *Ra*]

mocniej *zob. mocno*

mocniejszy *zob. mocny*

mocno *adv* m̀cno, *zdr* m̀cckò, *dziec* m̀cenkò; *ew. baro, rzad, lok:* sarcęsto, karsz, drëmno, rackò, *arch:* sëlno, dòžno { 'm̀cno', 'm̀c(en)kò' *in = baro, bar'zo – zob. bardzo; 'sarcęsto' = pol. mocno, bardzo, z temperamentem, siarczyście; 'karsz' in = pol. dumnie, wspaniale; 'zuchterno' in = pol. dzielnie* } [Jidze karsz jak òdzer. Ten kón karsz wëzdrzi. Je stòri ale jesz karsz jidze. Rackò sã pòtlukł. Më jesz mómë rackò wiele bùlew. Mie szło dzys sarcęsto lëchò. To dzys je sarcęsto zëmno. Sarcęsto kląc / robic / tańcowac. – Sy Scęsnał gò m̀cno. Przërzeszë (*przëwiãżë / przëwiãż*) m̀cno. To je m̀cno zeszeté. To sã m̀cno trzimò. Trzeba m̀cno cęsnać, czej głada na mòrzu. – *Ra* Chłop mù scęsnał rãkã m̀cno / gò trzimòł m̀cno. Kòwòł diòbełka o dwiérzi przëbił m̀cno. Kapùzã òn miòł pòd brodã m̀cckò pòdwiãzanã. Òn trzimòł czij m̀cckò. – *Lz (Dh, Ma)* Ach, tak m̀cenkò to dzeckò sã ùderzëło. *Gò*]; **(naj)silniej, (naj)mocniej** (nò)m̀cni, *arch* (nò)sëlmi *ew. w zn. najbardziej:* (nò)barzi; [wym: -cnié, -lnié, -rżé]; **jestem ~ przekonany** jò jem m̀cno / baro (*ew. wnet często*) przekònóny; ~ **stukać** m̀cno klepac; *ew. walęc, bùgrowac;* ~ **kląć** m̀cno / sarcęsto kląc (|| klic) / przeklënac; ~ **kochać** baro / m̀cno / m̀cckò kòchac / miłowac [Òna gò m̀cno miłuje. *Ra*]

mocny *ad* m̀cny, *rzad a. lok:* karszny, drëmny, sarcęsti, chwatny, troczny; *arch:* dòzny, łãzny, sëlly (*Ra, Lz*); *w zn. duży, mocny:* rozrosłi, tãdzi, walny, *lok:* machtny, racczi, *niem.:* sztram, fëst {dòzny' = pol. a) *mocny;* b) *żwawy;* b) *wesoły;* 'łãzny' = pol. a) *gibki, zwinny;* b) *mocny;* 'karszny' = pol. *krzepki, mocny;* 'walny' = pol. a) *mocny;* b) *dzielny;* c) *duży;* 'sztram' *in = pol. dzielny;* 'chwatny' = pol. a) *silny, zręczny, zwinny, szybki;* b) *ostrzy;* c) *skłonny do zachorowania na „òchwat”;* 'troczny' *in = przënãcony do żercò z trokù, tj. miecha;* 'sarcęsti' = pol. a) *krewki, silny;* b) *zły duch, diabeł – zob.}* [M̀cny chłop / król / gród / kón / kam. M̀cnò czeda / gòrzòłka / rzëka. M̀cé jòdło. – *Lz* Karszny chłop / kón. Ta je karsznò jak kón. Ni mógł jem wëlezc, takò to je rackò góra. Skãdkaż tã kùpił taczëgò racczëgò kònia? Racczi chłop. Machtny / tãdzi / fëst chłop / kón. Rozrosłi dzeùs / dąb. Fëst maszina. Machtny lop / snop. *Gò* Nasz wùja ju nie je młodi, ale to jesz je walny chłop. Z tãch pròsców walné swinie ùrosłë. To je walny miech, w ten ju co wlëze. Jò walnégò dëtka zarobił òb zëmã. Latos bëlë walné zniwa. Drëmny kón. Chłop drëmny jak dąb. Ten mò drëmny łep, że òn bez kłonicë nie pùscy. To je sztram dzeùs, to bël tak bëlã białka dlò naszëgò Ówka. To bël sztram chłop, wësoczi jaż pòd balkã. To je dzëwczã, i piãkné i troczné, i bògaté, z tã le sã òzëń, to je dlò cebie białka. Sarcęsti chłop. To dzys je sarcęsti mróz. Żebë ce sarcęsti piorën trzasł! To bël machtny chłop, jesz machtniészzi òde mie i òn gò pòradzył (*pòkònòł*). Dòzné dzëwczã. Dòzny kòt / kón / mróz. Dòzny, ale w gãbie. Dòzny w rozëmie ò nie je. Chòc mòli jak żaba, wiedno dòzniészzi jak baba. Co za łãzné dzëwczã. M̀cny jak kòrcz / stolëm / tur. - Sy Chłop m̀cny jak stolëm. To je m̀cny lińcuch. M̀cnò gòrzòłka. M̀cné piwò. Mack je m̀cniészzi niż tã. Sëlly jak miedzwiëdz. *Ra*]; **(naj)~jszy** (nò)m̀cniészzi, *rzad* (nò)sëlmiészzi; ~**ne doznania / wrażenia** m̀cné doznania / wrażenia; **zrobić ~ne wrażenie** zrobic m̀cné wrażënié; ~ **słowa** m̀cné / òstré słowa; ~ **głos** m̀cny głos; ~ **sen** m̀cny / cw(i)ardi spik; ~ **akcent na koniec** m̀cny akcent na kùńc; **mieć ~ną głowę** miec m̀cnã głowã; **mieć ~ne nerwy** miec m̀cné nerwë; ~ **papierosy** m̀cné cygaretë; ~**na wódka** m̀cnò gòrzòłka / wódka, m̀cny sznaps; ~ **piwo** m̀cné piwò. ~**ne stężenie** wiòldzë / m̀cné stãżënié; *ew. wiòlgò gãstosc;* ~ **mróz** m̀cny / òstri / wiòldzi / sarcęsti /

arch dôżny mróz; *ew.* sekretny / paraluszny = diabelny / pioruńszczy mróz {‘sekretny’ = „tajemny”, *taczi, co pò cèchù i glãbòk włéze*}; ~ **w matematyce** mòcny / dobri w rechùnkach / matematice; ~**na kobieta** *zob.* **atletka, siłaczka**; ~ **męczyzna** *zob.* **atleta**. *Por.* **krzepki, wielki**

mocodawca *m* mòcodôwca; *ew.* zwiérzchnik, przełożony, szef *m*; ~**cy** *pl* mòcodôwcowie, przełożony, szefowie *pl*, zwiérzchnictwò *n*, wëszszëzna *f*. *Por.* **przełożony, władca, zleceniodawca**

mocodawczyni *f* mòcodôwczëni || *arch* -czëna; *ew.* zwiérzchniczka, szefowò *f*. *Por.* **przełożona, władczyni, zleceniodawczyni**

mocować się **1.** *siłować się, iść w zapasy*: biòtkòwac sã || biòtczëc sã, mocowac sã, *arch*: barkòwac sã, jic za pasë / w pasë [Biòtczëlë sã, biòtczëlë, jaż jeden drëdzégò zmògl. To są lëchi pasturzë, nie pasą krów, le sã całi dzëń gòniã abò barkùją. - Sy Nasz knòp sã barkùje z waszim chłopcã. Ti knòpi sã barkùją. - Lz Të mùszisz ze mnã jic za pasë. Lz (*pas*) Z tobã jic w pasë mie sã nie płacy. Lz (*płacëc*)]; **zacząć się** ~ jic na biòtczi, jimnac sã, wzac || wzac sã, zaczac sã biòtkòwac / biòtczëc / mòcowac / barkòwac; **2.** *zawzięcie manipulować przy czym*: mòcowac sã, mączëc sã, szarpac sã, szãtolëc sã, pieklëc sã (z czim); *ew.* robic cos przez / na mòc

mocowanie się *n* **1.** biòtkòwanié / biòtczenié sã, mòcowanié sã, *arch* barkòwanié sã *n*; *por.* **bijatyka, walka**; **2.** mòcowanié sã, mączënié sã, szarpanié sã (z czim)

mocujący *ad* mòcëjący; **śruba ~ca** szruwa mòcëjącò

mocz *m* mòcz, *lok* mòkrz *m*; *szczënié* *pl*, *zgardl. a, ekspr*: szczochë, szczòle, pizule, doje *pl*, szczòk *m*; **oddawać** ~ òddawac mòcz, szczac, pizkac, *rzad*: sykac || sèkac, *arch* ledichòwac; *ew.* lôc, òdlewac sã; *żart*: zlewac bùlwë [òn szczy / pizkò / sykò / ledichùje / òdlëwò sã]

moczan *m chem* mòczón *m*

moczanowy *ad* mòczónowi; **skaza ~wa** *med* skaza mòczónowò

moczarka *bot* mòczëdełka *pl*, rekòwnica *f*, wòdnò mèrta

moczarow(at)y *zob.* **bagienny, bagnisty**

moczary *pl* mòczarë, mòkradła, mòczarstwa, bagna, bagniska || -szcza, błota, błocëska || -szcza, trzãsawiska || -szcza, pòpławë, dãple, zatopë, pòjówczy, bielawë; *ew.* topné łączki *pl*. *Zob.* **bagno**

moczenie *n* **1.** mòczenié *n*; ~ **lnu / kija wędki / nóg** mòczenié lnu / czija (szacha, wãdë) / nóg; **2.** pòdszczòwanié, mòczenié, mòkrzenié *n*; **mimowolne** ~ (**się**) ùszczòwanié sã, nimòwòlné / niehcącë ùszczòwanié sã / mòczenié sã, pòpùszczanié szczënow nimò wòlë; **cierpieć na mimowolne moczenie** cèrpiec na nimòwòlné mòczenié (sã); *ew.* ùszczawac sã / zeszczawac sã (niehcącò / nimò wòlë) [òn sã ùszczòwò]; **człowiek cierpiący na mimowolne moczenie** człowiek cèrpiący na nimòwòlné mòczenié (sã); *czł.*, co sã (niehcącò / nimò swòji wòlë) ùszczòwò; *zgardl*: kòzélc *m*

mocznica *f med* mòcznica *f*

mocznicowy *ad* mòcznicowi; **powikłania ~we** *med* kómplikacje (*ew.* problemë / trudnosćë / kłòpòtë) mòcznicowé; **spiączka ~wa** spiączka mòcznicowò

moczopędny *ad* mòczopãdny, pòbùdzający szczanié; *Tr*: szczochònkòwny; **ziola ~ne** mòczopãdné zela / harbatë

mocotok *m* mòczotok, szczënotok *m*

moczowód *m an* mòczowód *m* [tegò mòczowòdu]

moczowy *ad* mòczowi, szczënowi; *ew.* *zgardl*: szczochòwi; **kwias** ~ szczënowi / mòczowi kwas, **pęcherz** ~ mòczowi / szczënowi pãchòrz; **piasek** ~ mòczowé / szczënowé kamiszczki; piòsk w mòczu / szczënach

moczówka: ~ **cukrowa** *zob.* **cukrzyca**

moczyć v **a)** *zanurzać na dłuższy czas*: moczëc, *rzad*: maczac, pławic [òn moczë / môczô / pławi; òni moczã / môczaja / pławia]; **b)** *czynić wilgotnym*: moczëc, *rzad*: mòkrzëc; *ew.* wilzëc, nawilzac; ~ **nogi** moczëc nodzi [Moczëc nodzi w góracy wòdze. Gò]; ~ **bieliznę / pranie** moczëc / maczac piérzã (*a.* bielëznã, *lok* płóczewò / *ew.* moczëc ruchna do praniò [Jò moczã ten tòflòk, zebë plamë kask òdmikłë. Gò Nënka moczë nodzi w łëbióncë. *Ra Ga (czej)* bialczy bielëznã môczã (*môczaja*), tej na sã pierze lzi. - *Lz*]

moczyć się **1.** moczëc sã, pławic sã; *zob.* **moknąć, chlapać (się), pławić (się)** [Pierza sã moczë w mëdlënach || mëdłowinach. Niejedny lëdze sã lubiã pławic / moczëc w jezorze / w balice || wannie, a jò nômili jidã pòd prisznic. - *Gò*]; **2.** szczac / dojic pòd se, ùszczawac sã; *ew.* nie trzëmac szczënów / moczë, pòpùszczac szczënë || *zgardl* szczochë / përnã szczënów [òn szczy / doji pòd se; òn sã ùszczòwò; òn pòpùszcz(iw)ò]; *żart*: miec lechi zómk / kran / wentil; *o dzieciach*: piskzac, *żart*: robic rzékã; **moczący się człowiek** szczo, szczoła, piskzòla *m*, szczoška, szczocha *f*

moczygëba, ~**morda** *zob.* **pijak**

moda *f* móda (|| *lok* mòda) *f* {‘móda’ *in* = *zwëczòj, przënãcenié, spòsòb bëcégò, taczé do se* [To je takò ji móda, ze *czej* òna cos gòdò, tej wëwijò rãkã. Gò]} [Móda móda, a rzëc zakrëtò mùsi bëc. Móda grzeje (ò kòbiéce letkò òblokłi òb zëmã). - *Sy*]; **ostatni wyraz ~dy** nônowszò móda, òstatny / nônowszë krzik módë; **isć / nadążać za ~dã, trzymać się ~dy (w ubiorze)** jic / nadãzac za móda, trzëmac sã módë (w òblòkanim sã / w òbleczeniim) [òn nadãzò / sã trzimò]; **podług najnowszej ~dy** wedle / pòdług nônowszë módë; **ówczesna** ~ móda z tegò (tegò tam) czasu; tejjczasò / notejszò móda; **wyjsć z ~dy** wińc z módë (*zob.* **niemodny**); **coś wyszło z ~dy** cos wëszo (*a.* je wëszyłë) z módë; **wejsć w ~dë** weńc / *rzad* wlezc w móda, stac sã módny; **wchodzić w ~dë** wchadac / wchòdzëc w móda, stawac sã módny [to sã stòwò / staje]; **to weszło w ~dë** to weszło / *rzad* wlazło w móda, to je weszłë w móda, to stało sã módnë; **pokaz ~dy** pòkòz / pòkòzk módë; **rewia mód** przezër (*ew.* rewio) módë; **żurnal mody / mód** módnik *m* (*Tr*); *ew.* czãdnik módë / módów (*Gò*); pismiã / gazëta ò módze / módach / módnëch strojach {‘czãdnik’ = *pol.* czasopismo – òd: ‘czãd’ = *pol.* okres}; **prezenter(ka) / dyktator(ka) ~dy** prezenter(ka) / diktator(ka) módë

model *m* mòdło || mùdło *n*, mòdel; *ew.* wzór, przëklòd *m*; ~ **odlewu** mòdel lónégò zelazła; ~ **woskowy** mòdło z wòskù, wòskòwi mòdel; ~ **krawiecki (kroju)** mòdło || mùdło *n* / wzór *m* krawiecczi (kroju); ~ **domu / kościoła / statku / samolotu / samochodu** mòdel bùdinkù / kòscoła / òkrãtu / samòlotu *a.* fligra / auta *a.* autoła; ~ **gospodarczy / ekonomiczny / polityczny** mòdło || mùdło gòspòdarczé / ekònomicznë, mòdel / wzór gòspòdarczi / ekònomiczny / pòlityczny

modelarnia *f* mòdelarniò; *ew.* modelowniò *f*

modelarstwo *n* mòdelarstwò *n*; *Tr*: mòdelowizna *f*

modelarz *m* mòdelòrz; *ew.* mòdelownik *m* [tegò -delarza / -lownika]

modelator *m* mòdelatòr *m* [tegò -latora]

modelatorka *f* mòdelatòrka *f* [ti -latòrczi]

modelatornia *f* modelatorniò *f* – warsztat (pròcowniò, mésterniò) w teatrze mòdelujacy dekdòracje i rekwizytë

modelka *f* mòdelka *f*; **pracować jako** ~ bëc / robic za mòdelkã, robic / pròcowac jakò mòdelka; **pozować jako** ~ pòzowac jakò mòdelka [òna pòzëje]

modelować v mòdelowac; *ew.* fòrmòwac / ùkładac cos wedle mòdła || mùdła; ~ **fryzurę** mòdelowac (*ew.* fòrmòwac) frizurã / włosów głowë; ùkładac / przëcënac włosë; ~

sylwetkę czegoś / kogoś mòdelowac (k)sztòłt / sylwetkã (ew. szaturã / figùrã) czegòs / kògòs {szaturã, figùrã, pòstac - ò lëdzach}

modelowanie *n* mòdelowanié, fòrmòwanié *n*, nadòwanié sztòłtu fòrmë; ~ **fryzury** mòdelowanié (ew. fòrmòwanié) frizurë, ùkłòdanié / przëcynanié włosów na głowie

modelownia *zob.* **modelarnia**

modelownik *zob.* **modelarz**

modelowy *ad* mòdelowi; *ew.* wzorcowi, charakteristiczny; **strzyżenie ~we** strzëżenié mòdelowé / do (a. pòdług / wedle) mòdła || mùdła; ~ **przykład** wzorcowi / mòdelowi przëklòd; **badania ~we** badania mòdelowé / na mòdelach

modelunek *m* mòdelënk *m*, (wë)mòdelowanié, fòrmòwanié *n*, nadòwanié sztòłtu / fòrmë

moderato *n muz* mòderato |*n*

moderator *m* mòderatòr *m* [tegò -ratora] – **1.** *chem* bufòr *m* [tegò bùfòra]; **2.** spòmaliwòcz *m* - *zob.* **spowalniacz**; **3.** *muz* w klawirze: „dłòwik”, ùrządzenié do przëcëszeniò zwàkù

moderna *f* mòderna *f* – **1.** cząd (czas) mòdernizmù w lëteraturze i kùnszce na przëłomie wieków XIX i XX {‘cząd’ *tu* = *pol.* okres - *zob.* **część**}; **2.** karno artistów stosëjãcëch sã do wzorów mòdernë / mòdernisticznëch

modernista *m* mòdernista *m* – artista twòrzãcy wedle wskòzów mòdernizmù; przëstojnik mòdernizmù

modernistyczny *ad* mòdernisticzny – doticzący mòdernizmù i mòdernistów – *por.* **modernizm, modernista**

modernizacja *f* mòdernizacjò *f*, ùnowòczasnienié, mòdernizowanié *n*; *ew.* przebudowa *f*; ~ **maszyn / transportu / uzbrojenia** mòdernizacjò maszinów / transpòrtu (a. przewòzci) / ùzbrojeniò || -jieniégò; ~ **mieszkania** mòdernizacjò / przebudowa mieszkaniò

modernizacyjny *ad* mòdernizacyjny, zmiërzãjący do ùnowòczasnieniò / do wprowòdzaniò nowszich technologii, rozwiãzaniów technicznëch a. òrganizacyjnëch itp.

modernizm *m* mòdernizm *m* – awangardowi czerënk w lëteraturze i kùnszce, mòdny na przëłomie XIX i XX w.

modernizować *v* mòdernizowac – **1.** ùnowòczasniwac, wprowòdzac nowé technologie, nowé rozwiãzania technicznë a. òrganizacyjnë itp. [òni mòdernizëją / ùnowòczasniwają / wprowòdzają]; **2.** òdnawiac, przerabiac / przebud(ow)iwac na nowi òrt; ~ **mieszkanie** mòdernizowac / przebud(iwac) mieszkanié; zakładac w mieszkaniu nowé wëpòsãzenié a. jinstalacje [òn òdnòwiò / przeròbiò / przebud(ow)iwò]; **3.** przëstawiac sã na now(sz)é ùdbë / spòsobë mëszeniò / tendencje, czerënczi (np. w kùnszce, pòlitice) [òni sã przëstòwiają]

modernizowanie (się) mòdernizowanié, ùnowòczasni(iw)anié (sã); *ew.* przëstòwianié (czegòs a. sã) na nowé technologie / spòsobë produkcji; *ew.* przëstòwianié sã na nowé tendencje, czerënczi (np. w kùnszce, pòlitice)

modlić się mòdlëc sã; *ew.* òdmawiac / mówic pòcërz / mòdlëtwë, *rzad:* pòcërzowac [Mòdlił sã jak pròwdzëwi katolëk. *Ra*]; ~**dlac się** mòdlac(ë) sã [Mòdlacë sã, ni môsz mësłëc ò niczim jinym. *Ra*]; ~ **niedbale, tylko wargami** mòdlëc sã niedbale (bële jak) leno wargama / lëpama; *zart* mòdlëc sã pò kłosach / pò lëpkach; klepac mòdlëtwë / pòcërze; ~ **pobożnie / gorliwie / żarliwie / serdecznie / z całego serca** mòdlëc sã pòbòżno / gòrlëwie / żarlëwie / serdeczno || -nie / z całëgò serca

modliszka *f zool* mòdlëszka *f* (Gò); ~**ki** *pl* mòdlëszczy *pl*

modlitewka *zob.* **modlitwa**

modlitewnik *m* mòdlëtewnik *m*; ew. ksąż(ecz)ka z mòdlëtwama, ksąż(ecz)ka do nôbòżénstwa / do mòdleniô, ksąż(ecz)ka kòscelnô

modlitewny *ad* mòdlëtewny; ew. nôbòżny, błagalny, pôcerzowi; ~**ne skupienie** mòdlëtewné skùpienié; ~**ne koło (krąg osób)** mòdlëtewné kólkò, krąg mòdlëtewny

modlitwa *f* mòdlëtwa || -lët-, *zdr* mòdlëtewka, *arch*: mòdła, mòdlëtew *f*; ew. pôcerz *m*; ~ **na klęczkach** mòdlëtwa na klęczkach || klączkach; *rzad*: klęczónka *f* [Mòdlëtewka do swiãtégò Józwa. Zmówił pôcérz ë dodôł jész jednã krócéchnã mòdlëtewkã. - *Ra*]; ~ **poranna / wieczorna / codzienna** renô (*a.* pòréncznô) / wieczórno / codniowô (*a.* codzénno) mòdlëtwa; reny (*a.* pòrénczny) / wieczórny / codniowi (*a.* codzénny) pôcérz; **dom ~two (miejsce ~ poza kościołem)** mòdlëtewniô *f*; mieszkanié / chëcze, gdzie lëdze sã schòdają na mòdlëtwe; ~ **za bliskich zmarłych** mòdlëtwa za blisczych ùmarlëch

modła *f* mòdło || mùdło *n*, wzór, spòsob; ew. ôrt, tip *m*, móda *f*; *przest.* mùster *m*; **na ~lę** na wzór / spòsob, wedle (*a.* pòdług) mòdła / wzoru / przëkłądu, za przëkłądã; **urobić / przerobić kogoś na swoją ~lę** ùrobic / przerobic kògòs na swòje mòdło / na swój ôrt / na swòjã módã / miarã; ew. ùstawić kògòs pò swòjémù, wpòjic kòmùs swòje nôdbë (*pol. poglądy*) / zasadë pòstãpòwaniô itp. *Por.* **model, moda**

modły *pl* mòdlëtwe, *rzad* mòdlë; ew. prosbë, błagania *pl*, mòdlenié, proszenié, błaganié *n* [Gòracé mòdlë zanosëlë do Bòga. *Ra*]

modnie *adv* módno || -nie, za (*ew.* zgòdno z) módã, wedle / pòdług módë; ~ **się ubierać** módno sã òblakac; **być ~ ubrany / wystrojony** bëc módno òblokli (|| *lok* òblekli) / wëstrojony

modnisia *f* módnizska, módnica, pësznokòtka *f*

modniś *m* módnizsk, pësznopùpka, rzniòk *m*; ew. *zob.* **elegant**

modny *ad* módny; ~ **ubiór** módné òbleczenié / ruchna, módny przeòdzëwk; ~**na suknia** módno sëknia; ~ **płaszcz / kapelusz** módny płòszcz (*a.* mañtel) / kapelusz (*a.* czòpk / *arch* kłòbùk); ~**ne spodnie / buty** módné bùksë / bótë (*zdr* bócëczy); ~**ne uczesanie / włosy, ~na fryzura** módné ùczosanié / włosë, módno frizura; ~**na choroba** módno chòrosc || chòroba; ~**ne trendy / prądy / tendencje** módné czerënczi / prądë / tendencje; ~**ne słówka (wyrazy) / wyrażenia / powiedzonka** módné słówka / słowa / wërażenia / pòwiedzenia (*a.* rzeczónczi); ~ **melodia / piosenka** módno melodiô / piosniczka (*a.* piosenka)

modraczek *m* bot pòdësznik *m*

modrak *m* bot mòdròk || *lok* mòdrzòk *m* { 'mòdròk' in 'mòdré' *n* = *pol. ultramaryna* dawniej stosowana do nadawania bieliźnie modrawego koloru a. dodawana do wapna przy bieleniu ścian }

modrawo *adv* mòdrawò [Tu je wszëtkò mòdrawò pòmalowóné. *Ra*]

modrawość *f* mòdrawòsc *f* [Mòdrawòsc mòrza. *Ra*]

modrawy *ad* mòdrawi, *rzad lok*: mòdrzasti, mòdrasy [Gãsë mają mòdrawé pióra. Dzys mòrze je mòdrawé. Mòdrasò sëknia. - *Sy*]

modro *adv* mòdro [Mòdro jak w niebie. *Ra* Terò më mòzemë mòdro gwizdac (*ni mómë co jesc, bądzemë głodowelë*). *Sy*]

modrooki *ad* mòdroòczy || -czny, z mòdrima òczama

modrość *f* mòdrosc, mòdrzëzna *f*; ~ **nieba** mòdrosc nieba [Jinszò je mòdrosc nieba, a jinszò mòrza. *Ra* To mòrze to je jedna mòdrzëzna. W naszym żëcë je tëlë mòdròków, to pòlë wëzdrzi jak jedna mòdrzëzna. - *Sy*]

modry *ad* mòdri [Kaszëbi nôwicy mòdrëch kòlorów pòtrzebują (*ùziwają*). Kaszëbsczë białczy nôwicy rôd mają mòdrã farwã. *Ra*]; ~**e niebo** mòdré niebò; ~**a wstążka / tasiemka** mòdrò szlëfa || szlëjfa / blewiazka

modrza(cze)k *m* bot zelony mech

modrzyć *v* mòdrzec, stawac sã / robic sã mòdri; **to ~rzeje** to mòdrzeje, stówô / robi sã mòdré; ~ **się** mòdrzec sã, bëc mòdré, bëc widzec mòdrim, òkazëwac sã w mòdré farwie [Nad nama niebò mòdrzało. Mòrze sã mòdrzi. Te łączi sã jaż mòdrzą òd kwiatów. - Sy]

modrzew *m bot* skòwronk, lérch, *rzad* mòdrzewiã (Sy) *n*; skòwronkòwé drzewò / drzewiã; *pl*: skòwronczy, lérchë, skòwronkòwé drzewa / drzewiãta, mòdrzewiãta { 'lérch' *niem. dost* = skòwronk }

modrzewiowy *ad* skòwronkòwi, lérchòwi; *ew.* mòdrzewiacy || -wiowi (Gò); ~ **drewno** skòwronkòwé / lérchòwé / mòdrzewiãcé || -wiowé drewno / drzewò

modrzewnica *f bot* przesòk *m*

modulacja *f* mòdulacjò *f*; ~ **głosu** mòdulacjò głosu, zmiana brzmieniò głosu

modrzyć *v* (*barwić na modro, niebiesko*) mòdrzëc, farbòwac na mòdro [Zëma mù skarnie mòdrzi. Bù]. *Por.* **modrzyć**

modulacja *f* mòdulacjò *f* [ti -cji]

modulacyjny *ad* mòdulacyjny

modularny *zob.* **modułowy**

modulować *v* mòdulowac, zmieniwac [òn mòdulëje / zmieniwò]

modulowany *ad* mòdulowóny; **dźwięk** / **sygnał** / **prąd** ~ zwäk / sygnał / prąd mòdulowóny

moduł *m* mòduł *m* – **1.** stałi mnożnik / czynnik, stałò miara / propòrcjò czegòs; ~ **architektoniczny** / **budowlany** / **konstrukcyjny** / **urbanistyczny** mòduł architektoniczny / bùdowlany / kònstrukcyjny / ùrbanistyczny; **2.** *mat* wòrtnota bezwzglãdnò dóny lëczbë; **3.** *elektron* *zob.* **minimoduł**

modułowy *ad* mòdułowi, mòdularny

modus *m* spòsòb, òrt (spòsòb bëcò / jistnieniò), mòdus *m*; ~ **vivendi** mòdus vivendi *a.* spòsòb wespółzëcégò (zgòdny spòsòb zëcégò / wespółzëcégò)

modyfikacja *f* mòdifikacjò *f* – **1.** zmiana, przeròbka, pòpròwka *f* (zmiana / przeròbka, pòpròwka czegòs, nie narëszającò pòstawòwégò charakteru rzeczë), *Tr*: przejinaka *f*; *ew.* rzecz zmòdifikòwónò, wënik (rezultat) zmòdifikòwaniò; **2.** *biol* wësztòłcenié sã jaczis znanczi *a.* czile znank dónégò òrganizmù wëwòłóné przez jinszé warënczi strzodowiska; dostosowanié sã do òtoczeniò / strzodowiska

modyfikator *m* mòdifikatòr *m* [tegò -katora] – **1.** czynnik przëczëniwający sã do zmianë czegòs *a.* w czims; ~**ry klimatu** / **gruntu** mòdifikatòrë klimatu / gruntu; **2.** *cybern* paraméter stosowóny do zmianë rozkazu czerëjącégò òperacjã maszinë matematiczny; **3.** *techn* substancjò dodòwónò do roztopionégò metalu w mòłëch jiloscach pò to, zëbë pòwstała przënòleżnò struktura òdlewù

modyfikować *v* mòdifikòwac – **1.** przerabiac, przejinacz(ëw)ac, wprowadzac mòdifikacje, zmianë, pòpròwczì; ~ **maszyny** / **warunki pracy** mòdifikòwac maszinë / warënczi robòtë / pròcë; ~ **formę a. styl utworu** mòdifikòwac fòrmã *a.* sztil dokòzu / ùtwòru; **2.** *techn* dodawac do ceklégò metalu përnã jinszych substancji, zëbë dostac przënòleżną strukturã òdlewù

modyfikować się mòdifikòwac sã, zmieni(w)ac sã, przësztòłcac sã

modyfikujący (się) mòdifikùjący (sã), zmiëniający || zmieniwający (sã), przësztòłcający (sã); ~**ce się poglądy** mòdifikùjącé sã / zmiëniającé sã nõdbë / ùdbë

modystka *zob.* **kapeluszniczka**

modzel *m* scw(i)ardłò skóra (np. na rãkach, stopach, *a.* ù mòłpë na slòdkù)

mogilnik *m* **1.** mòdzilnik *m* (Gò) – specjalnie zbùdowónò pòd'zëmnò kòmòra do przechòwiwaniò zùzëtëch chemikaliów, niebezpiecznëch òdczynników / òdpadów chemicznëch { 'mòdzilnik' *in arch Sy: bliżëj nieokreślony duch przebywający w gromadach kamieni, skąd wieczorami słyhać jego płacz* }; **2.** *zob.* **cmentarz**

mogilny *ad* grobòwi, grobny, mòdzilny [Mòdzilnô zemia. Mòdzilny spòkój. - *Ra*]. *Por. grobowy*

mogiła *f* grób *m*, mòdziła *f*, ùsëp nad grabã {‘mòdziła’ *in Sy* = grëpa / gromada kamieni [Na drogã leżatë mòdzilë kamieni. *Sy*]} [Òn ju dôwno spòdziwò w mòdzile. Na mòdzilach rosã terò bùlwë. - *Ra* W naszym lese je jedna ruskò mòdziła. *Sy*]; ~ **zbiorowa** zbiorowi (*Tr* zbiérny) grób, zbiorowò mòdziła. *Por. grób*

mogilka *f* mòdziłka *f* {‘mòdziłka’ *in Sy*: gaj, mały las na otwartym polu; ‘mòdziłczy’ *pl*, mòdziłk’ *m* *Sy*: częsta nazwa terenowa, *np.* pole pod Kartoszynem..., morena czółowa w Węsiarach}

mogoł *m* mògòł *m* (tytuł króla móngòłsczegò w Jindiach)

moher *m* mòcher, wełna z kòzów angòrszczich

moherowy *ad* mòcherowi; ~ **sweter, beret, szal** mòherowi cwéter, szal, beret

Mohikanin *m* Mòhikón *m*; *pl.* Mòchikanie || -kanowie [tegò -kóna || -kana; tèch -kanów]; **ostatni** ~ / ~**nie** òstatny / slédny Mòhikón / Mòhikanowie; *ew.* niedobitk *m* / niedobitkòwie || -bitcë *pl*

moja, moje, moi *zob. mój*

mojra *f* mit mòjra *f*; *ew.* w *zn.* przeznaczenie, *los*: namienienie *n*, nômiana *f*, kawel, los *m*, dopùst bòzi / bòszi, zrządzenie losu. *Zob. los*

Mojżesz *m* Mòjżesz || *rzad*: Mózes

mojżeszowy *ad* mòjżeszowi / -szów || *rzad*: mózesów; ~**wego wyznania** żédowsczi wiarë *a.* stòrégò zòkònu; *ew.* mòjżeszowégò wëznaniò; **księgi** ~**we** ksądzi mòjżeszowé

mokka *f* mokka *f* – ôrt kawë. *Por. kawa*

moknąć *v* mòknąc [Zbòzé lezi w pòkòskach i mòknie, a to le padò. Gò Jiczmë lezi na pòlu ë mòknie. Docz mòta na deszczu mòknąc? Ju dwa tìdzenie len mòknie. - *Ra*]; ~ **na deszczu** mòknąc na deszczu; *ew.* w *zn.* miëknąc od wilgoci, nasiąkać wodã: namikac, miknąc. *Por. moczyć (się)*

mokradło *n* mòkradło *n*, mòkradła *pl.* *Zob. moczary, bagno*

mokrawo *adv* mòkrawò, wilgòtno, përnã (*a.* kask, kaskã) mòkro [Tu je përnã mòkrawò. *Ra*]

mokrawy *ad* mòkrawi, wilgòtny, përnã (*a.* kask, kaskã) mòkri, *rzad*: mòkrasti, mòcziti, fùchtny || fùcht {‘fùcht-ny’ *niem.*}; *o roślinach* (*np.* *o sianie*) - nie wyschnięty do końca: sëri, sërowi [Mòkrawé grënta, niwë, łączi. *Ra*]. *Por. mokry, wilgotny, przemoknięty, namoknięty, przemoczony*

mokro *adv* mòkro; *o częstych deszczach latem*: mòkro, przekropno; *ew.* *o sianie zielonym, wilgotnym*: mòkro, wilgòtno, sëro [To sano jesz nie je doschlé, òno jesz tak sëro pòchnie. Gò Mòkro jak na błotach. To je latos mòkro! - *Ra*]; **przetrzeć / przeczyścić na** ~ (**mokrą ścierką**) przetrzec / przeczeszczëc na mòkro (mokrã kòderkã); ~ **na dworze** büten je mòkro; *ew.* w *zn.* słota, plucha – *zob. chlapa*

mokrość *f* mòkrosc, mòkrzëzna *f* [Z przëczënë ti mòkroscë ni mógł tu długò przebëwac. *Ra*]. *Zob. wilgoć, wilgotność*

mokry *ad* mòkri; *o częstych deszczach latem*: mòkri, przekropny; w *zn.* nasiąknięty wodã: namòkli, namikli {‘namikli’ = *pol.* nasiąknięty, rozmiękły od wilgoci – *por.* ‘miknąc’ // miëknąc = mitczëc = *pol.* miëknąc, miëkczyć} [Mòkré chùstë wiészò sã na płoce. Na mòkrim pòlu pszëncã (*pszënica*) mdze lëchò. Mòkré grënta. - *Ra*]; w *zn.* przemoknięty, przesiąknięty na wylot: przemòkli, przemikli; ~ **płaszcz / parasol / ręcznik** mòkri płòszcz *a.* mańtel / szorëm *a.* parasón / rãcznik (*a.* mòkrò ùcéranka); ~**e lato** mòkré / przekropné lato; ~**a pogoda** mòkrò / przekropnò / deszczowò pògòda *a.* przekropné wiodro; **nieco zbyt mokry / wilgotny** przëmòkri (*Ra*). *Por. mokrawy*

mokrzyca *f bot* mòkrzëca *f (Gò)*
mokrzycznik *m bot* mòkrzëcznik *m (Gò)*
mol *zob. moll; ew. zob. mól*
molekularny *ad* mòlekùlarny
molekuła *f* mòlekùła *f*
molestować *v* nalënac (na kògò), *rzad:* malastowac (kògò); *ew. prosëc (czãsto) = manowac – zob. monitować; w zn. wciskać coś: wmadlac, wcëskac [òn na mie nalinô(t); òn mie malastëje (malastowôł) / prosy(t) / manowôł; òn mie to wmôdlô(t) / wcyskô(t)]. Por. prześladować
molestowanie *n* nalinanié, malastowanié *n. Por. prześladowanie*
moleta *f* mòleta *f* – **1.** szt nôrzãdzé do rozczëraniô fabrów malarszczich; **2.** szt *techn* walc stalany do wëtlôczaniô òrnamentu na metalowi blasze
moletować *v* mòletowac – ùzëwac mòletë
moletowanie *n* mòletowanié *n*
molibden *m chem* mòlibden *n*
molibdenian *m chem* mòlibdenian *m*
molibdenowy *ad* mòlibdenowi
molik *m* **1.** mùlëk *m (Gò)*, mòli mùl - *zob. mól*; **2.** mąkòwi / mączny mùl / robòk
moll *inv muz* moll, minor; **gama / tonacja a-moll** gama / tonacjô a-moll; **system „dur – mol”** system dur - moll. *Por. molowy*
molo *n* mòlo *n* – **1.** pòmòst *m*; *ew. ława f (pòmòst prowadzący w mòrze a. w jezoro, służący do szpacérowaniô i do przëstôwaniô òkrãtów a. czòlnów); 2. nabrzeżé *n* (nabrzeżé w pòrce / przëstani / òkrãtowiszczu (Gò), spëlniwającé fónkcjã falochronu) {*por. Sy: ‘mola’ – tu: ‘mòla’ f, ‘bòtowiszczë’ n - przystań łodzi, port [Kùtrë stoją w mòli. Sy]*}; ~ **towarowe (ładunkowe) / pasażerskie** mòlo / nabrzeżé towarowé (ładënkòwé) / pasażerszczé
moloch *m* mòloch *m* (bózk fenicczii); *ew. w zn. coś ogromnego i żartocznego: smòk, mòloch m – por. bestia*
molowy *ad* **1.** *muz* mòłowi (òd: moll), minorowi; ~ **akord, ~we akordy** mòłowi akòrd, mòłowé akòrdë; **gama / tonacja ~a** gama / tonacjô mòłowô; **2.** *chem* mòłowi; **roztwór** ~ roztwór mòłowi
Mołdawia *f geo* Mòłdawiô, *rzad* Mòłdawskô *f*
Mołdavianin *m* Mòłdawión *m* [tegò Mòłdawióna]
Mołdavianka *f* Mòłdawiónka *f* [ti Mòłdawiónczii]
mòłdawski *ad* mòłdawsczi
momencik *zob. moment*
moment *m* **1.** sztërk, *rzad* mòment (|| mòmeńt), *zdr. sztëruszk, rzad* mòmeńcëk *m* - *zob. chwila; por. mgnienie (w ~niu oka); w zn. etap, okres: mòment, czãd, etap, czas; przechodzić przez ważny ~ swego życia* przechòdzëc przez (a. przëżëwac) wòzny mòment / czãd / etap / czas swòjégò žëcò || žëcégò; *ew. przëżëwac wòzné chwile / sztërczi swégò žëcégò; 2. element / szczegòł, punkt jakiejś całosci:* mòł, plac *m*; *ew. miescé n; ciekawy ~ w książce / filmie / dyskusji / rozmowie* czekawi mòł (a. czekawé miescé) w książce / filmie / dyskùsji / rozmòwie; **3. fiz, mech** mòment *m*; ~ **bezwładności** moment bezwładnoscë; ~ **obrotowy** mòment òbrotowi; ~ **magnetyczny** moment magnetyczny; ~ **siły** mòment sëlë
momentalnie *zob. natychmiast, mgnienie (w ~niu oka)*
momentalny *zob. natychmiastowy*
Monachium *n geo* München (wym: Mynchien), Mnichòwò, Mònachium *n*
monachijski *ad* mònachijsczi, mnichòwsczi; *ew. z / òd München (wym: Mynchien), z / òd Mnichòwa, z / òd Mònachium***

monarcha *m* mònarcha, król, césôrz *f* [tegò mònarchè / króla / césarza; Mònarchòwie prëschi. Pón Bóg je nôwëższym mònarchą. - *Ra*]

monarchia *f* mònarchiô (|| *arch* –*chij*ô) *f*, królestwò, césarstwò *n* – panowanie (władzò, rządè) jednégò (króla / césarza) [Mònarchijô prëskò. *Ra*]. *Zob. królestwo*

monarchicznie *ad* mònarchiczno || -cznie, pò królewskù / césarskù, jak król / césôrz / mònarcha

monarchiczność *f* mònarchicznosc *f*

monarchiczny *ad* mònarchiczny [Rządè mònarchiczné. *Ra*]; **system** ~ system mònarchiczny, *Por. monarszy*

monarchini *f* mònarchini; *ew. królewô, césarzowô f*

monarchista *m* mònarchista *m* – przëstojnik mònarchii / mònarchicznégò ùstroju państwa

monarchistyczny *ad* mònarchisticzny

monarchizm *m* mònarchizm *m*, *Tr:* mònarszëzna *f* – **1.** ùstrój mònarchiczny; **2.** bëcé mònarchistą / przëstojnikã mònarchii, głoszenié wëższoscë ùstroju mònarchicznégò nad jinyma

monarszy *ad* mònarszi; *ew. królewsczi, césarsczi*

monaster *m* klôstór [tegò klôstoru || -ora]; *ew. mònastér* [tegò mònasteru || -ra] *m*

moneta *f* mòneta *f*, pieniãdz, dëtk *m* [To je pòlskò, a to prëskò mònéta. Mòja białka zbiérò stòré mònétè. - *Ra*]; ~ **zdawkowa** mòneta zdòwnò; *Tr:* zdòwny / rozmieniwny / wëdòwkòwi dëtk; ~**ty zdawkowe, drobne, (bilon)** *m* drobné *pl* (drobné dëtczi / mònètè / pieniãdze), *bilon m*, dëtczëzna *f*, *zgard plëchtè pl*; ~ **miedziana** kòprowi / miedzany pieniãdz / dëtk; *w zn. miedziaki:* kòprowé / miedzané pieniãdze / dëtczi; *lok:* kòprowina *f* – *zob. miedziak*

monetarny *ad* mònetarny; *ew. pieniãżny*; **system** ~ system mònetarny / pieniãżny; **polityka** ~**na** pòlitika mònetarnò / pieniãżnò

mongoidalny *ad* mòngòjidalny; *ew. mòngòlskòpòdobny*; **typ** ~ tip / òrt mòngòjidalny

mongolski *ad* mòngòlsczy

Mongoł *m* Móngól *m*

Mongołka *f* Móngòłka *f*

mongołowatość *f med* mòngòłowatosc *f*, mòngòlizm *m* – wrodzony stón niedorozwòju ùmëslowégò i fizycznégò

mongołowaty *ad med* mòngòłowati

Monika *f* Mònika || Mónka, Mónia *f*

monista *m filoz* mònista *m*

monistyczny *ad* mònisticzny

monit *m* pònòglenié / przënòglenié *n*; *ew. przëpòmnienié = przëbòczenié (ò czim), ùpòmnienié sã, pònownò prosba (ò cos) / pònowné żądanié (czegòs)*

monitor *m* mònitor *m* [tegò –*nit*ora] – **1.** ùproszczony òdbiornik telewizyjny, ùziwóny w studiach telewizyjnych; **2.** ùrządzenié z ekranã wizyjnym przë kòmpùtrze czë maszinie cyfrowi; **3.** ùrządowi czãdnik jinfòmacyjny (czasopismò jinfòmacyjnyé) {‘czãdnik’ *neol* = *czasopismò, gazéta*}; ~ **państwowy / rządowy** mònitor państwòwi / rządowi; **4.** żeg przëbrzeżnò (a. rzëcznò) kanonierka, mòli òkrãt pancerny

monitować *v* pònagl(ëw)ac / przënagl(ëw)ac, manowac (*niem.*); *ew. ùpòmniac sã, przëpòmniac = przëbòcz(ëw)ac, pònawiac prosbã / prosbè (a. żądania), jesz ròz prosëc / żãdac (ò cos) {‘manowac’ (niem. mahnen) = przëpòmniac ò czim = pol. łac. monitować – w kaszëbsczim téż w zn. skamżëc, parlãżno prosëc ò cos, nalinac}* [òn nas pònòglò || pònagliwò / manëje / ùpòmniò; òn nama przëpòmniò; òn pònòwiò prosbë; òn prosy / żãdò]. *Por. ponaglać*

monitowanie *n* pònòglanié / przènòglanié (*a.* pò- / przènagliwanié), manowanié; *ew.* ùpòminanié sã, przèpòminanié (*a.* przèbòcz(iw)anié), pònòwianié prosbë / prosbów, pònówné żądanié (ò cos). *Por.* **moni**

monizm *m* filoz mònizm *m*, *Tr:* mònizna *f*

mono- mono- || mònno- {‘mono’ *grec.* = *jeden / jedno-*, pòjedinczi || -czny; ‘mo- || mò-’ – słowa domòcé *a.* barzi przèswòjoné *tj.* *colemato te czãscy ùziwóné, biwaja wëmòwióné z labializowónym o* – *tj.* ò (te)}

monocentryzm *m* socjol mònocentrizm *m*

monocykl *m* jednokòlé *n*, mònocykel *m* – kòto (*pol.* rower) do jazdë akrobaticzny, ùziwóné w cyrkù

monodram(at) *m* mònodramat *m*

monofizycki *ad rel* mònofizycczi

monofizyta *m rel* mònofizyta *m*

monofizytyzm *m rel* mònofizytizm *m*

monofonia *f* mònofóniô *f*

monofoniczny *ad* mònofòniczny; **plyta** ~**a** plata mònofònicznô; **nagranie** ~**ne** nagranié mònofòniczné; **odbiornik** ~ òdbiornik mònofòniczny; **radio** ~**ne** radio mònofòniczné

monogamia *f* jednożeństwò *n*, mònogamiô *f* – zècé w małżeństwie chłopa le z jedną białką. *Por.* **poligamiô, wielożeństwo**

monogamiczny *ad* mònogamiczny; **małżeństwo** ~**ne** małżeństwò monogamiczné – chłop żeniãli le z jedną białką

monografía *f* mònografiô || mò- – pròcô (ksążka, tekst, òpis)

monograficzny *ad* mònograficzny

monogram *m* monogram *m*

monokl *m* mònokel *m*; *ew.* s(z)kło do òka

monokrystaliczny *ad* mònokrystaliczny; ~**na struktura materiału** mònokrystalicznô struktura materiału / sztofù

monokryształ *m* mònokrisztôł *m* – pòjedinczny kryształ *a.* kristalit bez skazë (nie pòpãkóny, fòremny), stosowóny w badaniach nòukòwëch i technice (np. laserach, tranzystorach); *pl:* mònokryształë

monokultura *f* mònokùltura *f* – **1.** òpiéranié rolnictwa jaczégòs regionu na ùprawie jedny, główny roscënë, np. strzënë cëkrowi, bawelna; **2.** gatënk roscënë ùpròwióny tim systemã, teren taczì ùprawë (plantacjô *f*)

monokulturowy *ad* mònokùlturowi; **rolnictwo** ~**we** rolnictwò monokùlturowé

monolit *m* mònolit *m* – jednoòrtny / jednoliti blok kamienny, wiòldzi, całowny sztek kamiznë; rzeźba *a.* element architektoniczny wëkònóny z taczégò blokù; ~ **skalny** monolit z kamiznë, kamiennny mònolit; ~ **marmuru / granitu** mònolit marmùru / granitu; **pomnik z ~tu** pòmnik z mònolitu

monolitowość *f* mònolitowòsc *f*; ~ **skały** mònolitowòsc kamiznë

monolitowy *zob.* **monoliticzny**

monolityczny *ad* mònoliticzny, mònolitowi, jednoliti, jednoòrtny – jakbë ùłóny z jednégò materiału / sztofù / z jedny masë; zrobiony / wëzérający jak mònolit / jak ùłóny; **kolumna / budowla / konstrukcja** ~**na** kòłumna / bűdowla / kònstrukcjô mònoliticznô / -litowô; ~**ne dzieło** mònoliticzné dzieło; mònoliticzny dokòz

monolog *m* mònolog *m* – wëpòwiësc (gòdka / przemòwa) jednégò człowieka

monologować *v* prowadzëc / wëpòwiadac mònolog, prowadzëc rozmòwã sòm ze sobã, gadac sòm do se; *ew.* wëgłaszac mònolog / przemòwã [òn wëpòwiòdô / wëgłòszô || wëgłòsziwô]

monopol *m* mònopòł *m*

monopolista *m* mònopòlista *m*
monopolizować *v* mònopòlizowac
monopolizowanie *n* mònopòlizowanie *n*
monopolowy *ad* mònopòłowi; **sklep** ~ króm mònopòłowi
monopolówka *zob.* **wódka**
monoteistyczny *ad rel* mònotejisticzny; **religie** ~ne religie / wiarè mònotejisticzné
monoteizm *m rel* mònotejizm *m*; *ew.* jednobóżeństwo *n* – wiara w jednégo Boga
monotematyczność *f* mònotematicznosc, jednotematowòsc *f*; trzimanié sã jednégo, głównégò tematu / wątkù mëslowégò
monotematyczny *ad lit* mònotematiczny, jednotematowi, pòrëszejący jeden, główny temat
monotonia *f* jednostajnosc, niezmiennosc, jednosejnosc *fig*, mònotóniò mònotónnosc *f*, brak ùrozmaijceniégò. *Por.* **jednostajność, nuda**
monotoniczny *ad* **1.** jednotonowi, òpiarti na jednym tónie, jednostajny; **2.** *mat* mònotoniczny; **ciąg** ~ cyg monotoniczny || mò-
monotonnie *adv* jednostajno || -nie, jednosejno *fig*, bez ùrozmaijceniò, wiedno równo, mònotónno || -nnie || mò-, *arch* jednotónie (*Bù*); *ew.* (jaż) do sprzikrzeniégò [Jednotónie wieje lëfcëk. *Bù*]. *Por.* **jednostajnie, nudno, usypiająco**
monotonny *ad* jednostajny, jednosejny *fig*, mònotónny, wiedno równy / taczi sóm / jednakòwi, mało ùrozmaijcony. *Por.* **jednostajny nudny, usypiający**
monotyp *m dr* mònotip *m*
monstrancja *f* mónstrancjô *f*
monstrualnie *zob.* **potwornie**
monstrualność *zob.* **potworność**
monstrualny *zob.* **potworny**
monstrum *zob.* **bestia, potwór, straszidło**
monsun *m* mónsun *m*
monsunowy *ad* mónsunowi; **wiatry / deszcze** ~we wiatrè / deszcze mónsunowé
montaż *m* móntaż *m*. *Por.* **montowanie**
montażowy *ad* móntażowi
montażysta *m* móntażista *m*, *pl*: -scë || -stowie; ~ **telewizyjny** móntażista telewizyjny
monter *m* móntéra (|| *lok* mónktéra); *ew.* skłòdòcz, zakłòdòcz (- *Gò*), zestòwnik (*Tr*) *m*
monterka *zob.* **montaż, montowanie**
monterski *ad* móntersczy (|| *lok* mónktersczy), *Tr*: zestòwny; **drużyna** ~ska mòntersczé karno, karno / grëpa mónterskò / móntérów
montować *v* móntowac (*lok* mónkt(ér)owac) – składac (do grëpë, w jednã całosc), zestawiac; *ew.* zakładac [òn móntëje / mónktérëje / skłòdò / zestòwiò / zakłòdò]; ~ **antenę na dachu / ścianie** zakładac antenã na dakù / scanie; ~ **(składać z elementów) szafkę** składac / zestawiac / móntowac (z elementów) szafkã
montowanie *n* móntowanié (|| *lok* mónkt(ér)owanié) *n* - zakłòdanié (czegòs gdzes, na czims), skłòdanié / zestòwianié (czegòs do grëpë) *n*. *Por.* **montaż**
montownia *f* móntowniò, *Tr*: zestòwniò *f*
monument *m* mònument || mo-, pòmnik *m*, *Tr*: pamiãtnica *f*
monumentalny *ad* mònumentalny, wiòldzi, ògromny, stolëmny, widzałi, òkazałi, wspaniałi; ~**na budowla** mònumentalnò itd. bűdowla; *ew.* mònumentalny bűdink; ~**ne dzieło** mònumentalné dzieło, mònumentalny dokòz; ~**na encyklopedia** mònumentalnò encyklopediò
mops *m* mòps *m*; **leżeć / spać jak** ~ lezec / spac jak sus / jòzc / miedwiédz / kam
mopsik *m* mòpsk *m*
mopsowaty *ad* mòpsowati

moralista *m* mòralista, mòralizátor [tegò mòralistë, –lizatora], pòuczajk || pòuczcznik *m*; ew. nauczëcël òbëczajnotë / cnotlëwégò zëcò [Të pòuczajkù, ju le mie nie praw pòuczczzi. *Sy*]

moralitet *m* mòralitet *m*

moralizator *zob.* **moralista**

moralizatorski *ad* mòralizatorszczi, pòuczający, przestrzegający, ùpòminający, napòminający

moralizatorstwo *n* mòralizatorstwò, mòralizowanié *n* – pòuczanié, przestrzeganié, ùpòminanié, napòminanié *n*, dówanié (*a.* ùdzeliwanié) pòù(cz)ków (ò òbëczajnoscë) / pòuczeniów / dobrëch / mądrëch radów, *złósl*: prawienié / mówienié pòùków / pòuczcz(ów), kòzaniów

moralizować *v* mòralizowac, pòuczac ò òbëczajnoce, przestrzegac, ùpòminac, napòminac; dawac dobré radë pòùcz(i) / pòuczcz(i) / pòuczenia / nòùcz(i); *złósl*: prawic pòùcz(cz)i / pòuczenia / kòzania; ew. dawac / prawic kòmùs pòùkã / pòuczczã {‘pòuczczka’ *in* = *nòùka przedslëbnò* – *zob.* nauka} [Të pòuczajkù, ju le mie nie praw pòuczczzi. Mògła bë nënka przë dzëwczãtach ti pòùcz(i) mie nie dawac. Móm ju dosc twòjëch pòuczczków. - *Sy*]

moralizowanie *zob.* **moralizatorstwo**

moralnie *adv* mòralno || -nie, òbëczajno || -jnie, cnotlëwie, ùtcëwie, prawie, bëlno òd mòralny / òbëczajny stronë; **żyć** ~ zëc bëlno / mòralno / cnotlëwie [Zëlë mòralnie jak Pón Bóg przëkòzòł. *Ra*]; **kobieta upadła** ~ kòbiéta ùpadłò (ùpadłò mòralnie) / rozpùstnò / zepsëtò / zeszlò na lëchã drogã; *por.* **rozpustnica**

moralność *f* mòralnosc || -nota, òbëczajnosc || -nota *f*; ew. ùtcëwòsc || -ta / cnotlëwòsc || -ta / bëlnota / prawòsc zëcégò [Dbòł / miòł dbã wiedno ò jich mòralnosc. *Ra*]; **wyrażać troskę o ~ narodu / społeczeństwa** wërażac (wëpòwiadac, òkazëwac) troskã / trosklëwòsc / staranié / zadbã ò mòralnosc nòrodu / społëczëstwa / spòlëznë; **świadectwo ~ści** świadectwò mòralnoscë / òbëczajnoscë / bëlnégò (ùtcëwégò / prawégò) zëcò; **upadek / kryzys ~ci** ùpòdk / krizys (ew. pòdùpòdanié) mòralnoscë / ùtcëwòtë; ew. zepsëcëzna *f*

moralny *ad* mòralny, òbëczajny [Wiedlë zëwòt mòralny, bògòbòjny. *Ra*]; ~ **policzek** mòralnò zaùsznica, nòùczka (bòlesnò nòùczka) *f*; ~ **wpływ / nacisk (~na presja)** mòralny wpłiw / (na)cësk, mòralné cësnienié; **upadek / kryzys** ~ ùpòdk / krizys mòralny, mòralné zepsëcë, zepsëcë òbëczajów; (mòralnò) zepsëcëzna *f*; ~**ne bagno / błoto** mòralné bagno / błoto

morał *m* nòùka, pòù(cz)ka *f*, pòuczenié *n*; mądrò rada; ew. mòrał *m*; **z tego jest (wynika dla nas) taki morał, że...** z tegò je (wëchòdò / wëpłiwò dlò nas) takò nòùka / mądrò rada, że...; **prawić komu ~y** *zob.* **moralizować**

moratorium *n* mòratorium, òdroczenié *n*

Morawy *pl geo* Mòrawë *pl*

morawski *ad* mòrawsczi

mord *zob.* **morderstwo**

morda *f* pësk *m*, mùnia, flaba || plapa || chlaba, knéra, mërma, kapzdura, *żart* przewiëwnica *f* [Trzëmòj knérã. *Sy*] {‘mërma’, ‘mùnia’ *in* = *warga – òsoblëwie ù bidlëca*; ‘mùnia’ *in* = *mina, wëròz twarzë*; ‘knéra’ || *lok* ‘knira’ *in* = *wiòldzi nos*}; ~ **świńska** swini / swińsczi pësk / rij; **dać komu w ~dę** dac kòmùs w pësk / w knérã / w mùniã / pò pëskù / flabie / knërze; **trzymać kogoś krótko, za ~dę** trzëmac kògòs krótkò / za pësk / za ùzdã / na tidrze - *zob.* **rygor.** *Por.* **gęba**

morderca *m* mòrdòrz, mòrdërcza, zabójca; ew. zbrodniòrz *m* [tegò mòrdarza || mòrdòrza. Temù mòrdarzowi bëł (bëłò) żòł tegò knòpa. *Lz* Jò tu waju aresztëjã, jësta gwës mòrdërcë. *Dh* To bëł jeden mòrdòrz, chtëren w lese lëdzy mòrdowòł. Tegò mòrdòrza

pòtemù pòwiesëlë. – Ra Pòwiòstka ò dwanòsce mòrdarzach. Sy]; **kryjówka ~ców**
zob. **mordownia**. Por. **rozbójnik**

morderczy ad mòrderczi; ew. zabójczy, zbrodniczi, zbrodniarsczy; w zn. *zbojceki*:
mòrdarsczy [Mòrderczò bitwa. Mòrderczi kùńszt. Mòrderczi wój. Lz (Bù, Bl)]; **broń**
~**rcza** mòrderczò / mòrdarskò / zabójczò brón; ~ **wysilek** mòrderczò / zabójczò
robòta; ew. mączarniò, mąka f. Por. **rozbójniczy**

morderczyni f mòrdòrka, zabójczèni (Gò); ew. zbrodniòrka f, Por. **rozbójniczka**

morderstwo n zabójstwò, mòrdarstwò (|| lok – rsztwò) n; rzad mòrd m; zamòrdowanié,
zabicé (òkrutné, ùmëslné, pòdstãpné zabicé), zbrodniò f; ew. pl: zabójstwa,
mòrdarstwa, mòrdë, zabijanié, mòrdowanié {‘mòrdarstwò’ a) *zbojectwò*,
rozbój(nictwò); b) *mòrd*, *zabójstwò*} [Dopùscył sã mòrdù. Za jednym razã pòpełnił
dwa mòrdë. Za mòrdarstwò szedł na szëbiéncã. A tej mòrdarstwò je wëtãpioné. - Ra
Przòdë téż zabijalë, ale taczégò mòrdarstwa nie bëło jak dzys. Sy]. Por.
rozbójnictwo

mordęga f ùcemiãga, mòrdãga, biéda, mąka, ùmąka, mączarniò, ùcëzba arch, ùdrãka,
przeprawa, trudnosc, skwerosc || skwerota, *ekspr* pieklë(z)na, zagricha f,
mòrdowiszczë n, skwer, krziż (Krziż Pańsczi), trzë swiatë; ew. w zn. *ambaras*:
wërwas, tóczel m; pl: kłopotë, tòkle, trudnoscë, problemë {‘tóczel’ in pol. = a)
klótnia; b) *hołota*, *motłoch*; ‘tòkle’ in = *statczy*, *sprzãtë*, *rzeczë*; ‘skwer(osc)’,
skweres’ in = *biéda*, *nãdza* = pol. *skweres* – z *tac.*; ‘przeprawa’ in = a) *przeńscé*,
przejòzd, np. *przez rzékã*; b) *przegroda*, *bùchta w chléwie*; c) *niepòrozëmienié*,
przikré zdarzenié; ‘ùmąka’ in = *człowiek smiertelno chòri*} [Tòkle mie dozërajã.
Taczì skwerotë z bùlwama ju dôwno nie bëło, jak latos. Ze sanã je latos skwerosc.
To je wiòlgò mąka. Ra Wiész, co za mąka dlò mie tam jic. Kòzdi krok je dlò mie
mączarniã, tak jem chòrò. To je jedna mączarniò òd rena do wieczora robic na
gbùrstwie. To je mòrdãga tëlë dzecy wëchòwac. To je ùmąka wëchòwac tëlë dzecy.
Sami ni mają placu w chëczach, a sobie cëzëch lëdzy wzãlë na ùcëzba. To je
mòrdowiszczë jachac pòd takã drogã. To je mòrdowiszczë, a nié robòta. - Sy Z
taczim chòrim dzeckã je ùcemiãga / mòrdãga / mąka / to sã trzë swiatë. Z
załatwienim tegò bëła całò przeprawa (bëł niemòłi wërwas). – Gò]; **przeżywać /**
miec ~gę przëżëwac / miec (z czims) mąkã / mączarniã / mòrdãga / ùcemiãga /
ùtròpienié / krziż / skwer; ew. miec cziszcz na zemi [òn przëżiwò / mò; Co jò móm z
nim za mąkã i krziż, tegò bë nicht nie ùwierził. Miòł jem skwer, że jò to dostòł. Sy].
Por. **harówka, męczarnia, udręka**

mordka f pëseczk m; ew. flabka, mùńka, knérka f

mordobicie zob. **bijatyka**

mordować v mòrdowac, zabijac, arch mòrdarzëc [Zbójcë zabijalë i mòrdowalë
wszëtczich lëdzy, co jich trafilë. Lz W lesech (*lasach*) kòle mòrza, tam hòuptman se
swëmi kamròtami mòrdarził. Lz]; ~ **się 1.** mòrdowac sã (wzajemno / nawzajem,
jedny drëdzich) [Òni sã mòrdowelë, jaż sã wnet wszëtcë wëmòrdowelë. Gò]; **2.** zob.
harować, męczyć się

mordowanie n mòrdowanié, zabijanié n; **trudnić się ~niem** zob. **mordować**; ~ **się 1.**
mòrdowanié / zabijanié sã; **2.** zob. **harówka, mordęga**

mordownia f rozbójniò, mòrdowniò f, jama zbójców / mòrdòrzów || mòrdarzów,
mòrdarskò jama

morela f mòrela, przest. aprikòza f

morelowy ad mòrelowi, przest. aprikòzowi / -zny; **drzewko ~we** mòrelowé drzëwkò;
kompot kòmpòt mòrelowi

morena f mòrena f; ~ **czołowa / denna** przëdnò (a. czołowò) / dnówò (a. dennò)
mòrena

mores *m* pòrządk, rigór *m*, pòslēszeństwò *n*, pòslēsznota, discēplina *f*; **nauczyć kogo** ~**u** dac kòmùs nôùczkã, nauczec kògòs pòrządkù, przewòłac kògòs do pòrządkù, zaprowadzec ù gdzes / ù kògòs pòrządk, ùstawic kògòs (tak jak trzeba / jak sã przēnòlégò). *Por.* **dyscyplina**

Morfeusz *m* Mòrfeùsz, *przen.*: grzenia, spik *m*; **w objęciach** ~**a** ùsniony, ùżùzkóny; *zob.* spać

morfina *f* mòrfina *f*

morfinista *m* mòrfinista *m*

morfinizować się brac mòrfinã, mòrfinizowac sã

morfolgia *f* mòrfòlogiò *f*, wiédzò (nòùka / ùczba) ò fòrmach ë sztòłtach

morga *f* mórg *m* – *zob.* mórg

morowy *ad* zarazlėwi, mòrowi, *Tr.*: chėrny; **powietrze** ~**we** mòrowé pòwietrzé / wiodro – *zob.* **zaraza**; ~ **chłop** bėlny / pòrządnny / stateczny chłop

mors *m* zoo mòrs *m*

morski *ad* mòrszczi, *rzad lok.*: mòrznny, mòrzowi [Wòda mòrskò je słonò. Sól mòrskò. - *Ra*]; ~**ka woda** mòrskò wòda; ~**kie fale** mòrszczé wałë / fale / dēnėdzi || dēnėszcza / ławė – *zob.* **fala**; ~**kie wiatry** mòrszczé wiatrė – *zob.* **bryza, wiatr, huragan, nawałnica, szkwał, wichura**; **choroba** ~**ka** mòrzkò chòrosc || chòroba; krãcgłowa *f*; **piasek** ~**ki** mòrszczi piòsk; **cieńnina** ~**ka** mòrzkò cesnina / *Tr.*: zwãżėna / gardzelėzna; **drogã** ~**kã** mòrszczim turã, szlachã *a.* mòrskã drogã; **podróż** ~**ka** mòrskò réza / pòdròż; *ew.* rejs *m* (rejs / réza / pòdròż / jazda òkrãtã); **port** ~ mòrszczi pòrt *a.* mòrskò przėstań; *ew.* òkrãtowiszczė *n* (*Gò*); **handel** ~**ki** hańdel mòrszczi; **ryba** ~**ka** mòrskò rėba; ~**by** ~**kie** rėbė mòrszczé; ~**kie ptactwo** mòrszczé / mòrznė ptòchė / ptòszstwò; mòrskò / mòrznò ptòszėzna; **wybrzeże** ~**e** pòbrzeżé mòrszczé; mòrszczi brzėg, brzėg mòrza, strãd || sztrãd *m* (*ew.* mòrszczi strãd); mòrzėzna *arch f* { ‘mòrzėzna’ *in* = *pol.* dary morza – *zob.* morze } – *zob.* **brzeg**; **zatoka** ~**ka** mòrskò zatoka / *ew.* òdnoga / łãka / *niem.*: hòwina / bùchta – *zob.* **zatoka**; ~**kie rybolówstwo** mòrszczé rėbactwò || rėbaczeniė; *arch* mòrskò rėbitwa; **nimfa** ~ mòrskò panna; mòrzėca, syrena *f* – *zob.* **nimfa**; ~**kie lotnictwo** lotnictwò (*lok* latawstwò) mòrszczé

morszczyń *m* bot mòrszcz *f*, mòrszczėzna, *Tr.*: wòdnoroscėna *f* [W tim mòrzu je wiele mòrszczu. Za mòrszczėznã wòniò. - *Sy*] { ‘mòrszczėzna’ *in* = *pol.* a) *długotrwały wiatr pólnocny a. pólnocnowschodni, wiatr od morza*; b) *ludność znad morza, rybacy* = *in.* ‘mòrzanie’ *pl*, ‘mòrstwò’ *m*}; ~ **pęcherzykowaty** slizgòcz *m*, kamiennò || kamianò tròwa; *ew.* grajnotka *Tr f*

morszczyzna *zob.* **morze (dary ~rza)**

morświn *m* zool mòrskò swinka (*Sy*), merswinia (*lok* // mers(z)wina) (*Lz*) *f* – òrt delfina. *Por.* **delfin**

mortadela *f* mòrtadela *f* – òrt kòłbasė / wòrztė

mortus *zob.* **bieda**

morula *f* mòrula *f*

morus(ek) *zob.* **brudas**

morusać się *zob.* **brudzić się**

moruska *zob.* **brudaska**

morwa *f* bot mòrwa *f* [Zelė bądzeta mia wiarã jak no zòrenkò gòrczėcė, a pòwiėta ti mòrwie: wėrwi sã! òna sã wėrwie. *Gò bibl*]

morze *n* mòrzé, mòrzėszczė, *zdr* mòrzkò, mòrzėczkò, mòrzėchno, mòrzenkò, mòrzulkò, mòrzuszkò, mòrzineczkò *n* [tegò mòrza, na mòrzu; za mòrzã / za mòrzama]; ~ **wzburzone (wysokie fale)** prėsk *m*, rozjutrzėzna, zybówka *f* [W takã rozjutrzėznã je niebezpieczno jachac na mòrze. *Sy*] - *por.* **fala (-le)** { ‘zybówka’ *dost* = *pol.*

huśtawka}; **silny wiatr od ~rza** mōcny wiater òd mòrza, *arch*: mòrzawa, mòrzawica *f*, mòrzawiszcze *n*, mòrznik *arch m* [Tacji mòrzawë ju nie bëło dôwno, jak dzys. Wedle tegò mòrzawa bądze wiała. To przinǳe mòrzawica, bò wòda zaczinò sã bürzëc i robic czòrnò. To ce dzys je mòrzawiszcze. Mòrznik wieje, zëmno sã robi. – Sy]; **długotrwały wiatr od ~rza** mòrszczëzna, *lok* mòrzkùlëzna *f*, mòrsczi wiater {‘mòrszczëzna’ *in* = *pol.* a) *bot* morszczyn; b) *ludność znad morza, rybacy* = *in.* ‘mòrzanie’, ‘mòrstwò’; ‘mòrzkùlëzna’ – *por.* *mòrzkùla* = *bagno, błoto*} [Ta mòrszczëzna mdze sztót stojała. Mòrszczëzna jidze / wieje. To mdze mòrsczi wiater, bò sã kròj (*lqđ*) wëstòwiò. Mòrzkùlëzna stoi ë stoi. – Sy]; **dary ~rza (ryby, bursztyn, przedmioty wyrzucone przez ~ itp.)** mòrzëzna *arch f*; *ew.* mòrzkùlce *pl*, bita, wërzutka *f* (*zob.* **łup¹ 3.**) {‘mòrzkùlc’ *m* = *pol.* a) *jakikolwiek przedmiot, np. rozbita łódź wyrzucona przez morze* [Mòrze wërzucëło mòrzkùlca. Sy]; b) *topielec morski*; c) *żart: rybak stale przebywający w morzu*; ‘mòrzëzna’ *in* = *pol.* wybrzeże ~e – *zob.*} [Rëbòcë żëją z mòrzëznë. W Gdini sprzedają mòrzëznã. Rëbë, bürsztin, mòrzkùlce (*rzeczë wpadłë w wòdã a. ùtopioné, wëtowioné z mòrza*) – to wszëtkò je mòrzëzna. – Sy]; **ludność znad ~rza, rybacy** mòrzanie *pl* (mòrzón *m*, mòrzónka *f*), mòrstwò *arch n*, mòrszczëzna *f*; *ew.* Rëbòcë *pl* {‘mòrszczëzna’ *in* *zob.* morze (wiatr od ~rza)} [Całò mòrszczëzna spòtkala sã na òdpùsce. Na tòrgù bëło mòrstwa i mòrstwa. – Sy]; ~ **Bałtyckie / Północne / Śródziemne / Czarne / Białe / Czerwone / Adriatyckie / Egejskie / Kaspiskie** Mòrzé Bòltëcczé (Bòlt) / Północné (*a.* Nordowé) / Strzód’zemné / Czòrné / Biòté / Czerwóné || -wioné Adriaticczé (Adriatik) / Egejszczé / Kaspjiszczé; **pełne** ~ òtemklé / wësoczé / wiòldzé / pełné mòrzé [Barkasë nie nadają sã na wësoczé mòrze. Sy „Më jesmë rëbòcë z wiòldzëgò mòrza, më sã nie bòjimë” *Tr*]; **wzburzone** ~ wzbürzoné / z(a)bëstrzoné (= spienioné) / rozjuszoné mòrze; ~ **krwi** strëdżi / rzëka / mòrze kr(ë)wi; ~ **światła** mòrzé widu; *ew.* trój / wiele / mnogòsc widów; wiòlgò jasnota

morzenie *n* mòrzenié; *ew.* *o senności*: grãdzenié *n*; ~ **głodem** mòrzenié głòdã

morzyć *v* mòrzëc; *ew.* *o senności*: mòrzëc, grãdzëc, tlëc, mączëc; ~ **kogoś głodem** mòrzëc kògòs głòdã, głòdzëc; *ew.* żalowac jedzeniégò; ~ **się głodem** mòrzëc sã głòdã, głòdzëc sã; *ew.* pòscëc; **sen mnie ~y** spik na mnie jidze *a.* spik mie grãdzy / mòrzi; oczë mie sã kleją / zamikają; grzëszk / grzenia mie tlëcze / mòrzi / mączzi; grzenia sã mie zalécò / mie zacyskò oczë. *Por.* **zmorzyć**

mosiądz *m* mòsąg, mòsądz *m* [To nie je złoto, le mòsąg. Pijòk mò gardło mòsągã wëlóné. – Sy]; ~ **kotlarski** kòcelny, kòcłowi mòsąg || -dz; ~ **surowy** sër(ow)i mòsąg || -dz

mosiężny *ad* mòsągòwi, mòsãżny [Mòsãżny kòcëtk. *Lz*]; ~**ne wyroby / przedmioty** mòsągòwé / mòsãżné wërobë / przedmiotë (*a.* rzeczë); ~**na klamka / gałka** mòsągòwò / mòsãżnò klëczka (*a.* klamka) / gòłka (*ew.* kùgla)

moskit *m ent* mòskita *f*, tropikalnò mëga / skògòla

moskitiera *f* mòskitiera *f*, sòtka / gardina procëm mòskitóm

Moskal *m* Mòskòl (|| *arch* Mskòl), *zdr* Mòskalëk || -lik {Napòleón nie dobëł Mòskòlów. Hija, hija, Mòskalikù, przëjedz do mie na kònikù. Mskòle Miemca bijã. – Sy}

Moskwa *f geo* Mòskwa *f*

mospan *m* waspón, wasta *m*; **mój ~ie!** mój waspanie, wasto!

most *m* mòst *m*, *zgr* mòścëskò || mòścëszcze *n*; *zdr* – *zob.* **mostek** [Kòle mòstu. Pòd kòzdim mòstã colemało stròszò. Jemù tak robòta jidze, jakbë z mòstu sròł (*jidze pòmatu*). Wzyc slub pòd mòstã (*żëc na knéwel*). Ti mielë slub pòd mòstã. Żëwi mòst (*prom*). Mòrze robi mòstë (*ò wiòldzich watach*). – Sy]; ~ **drewniany, na palach** mòst drewniany, na pòlach; **kamienny / ceglany / murowany** ~ kamienny || kamianny / ceglany / mùrowóny mòst; **żelazny / stalowy / metalowy** ~ żelòzny /

stalany || stalowi / metalowi mòst; ~ **linowy** linowi mòst, mòst na linach; ~ **pontonowy** pòntonowi mòst, mòst na pòntonach; ~ **zwodzony** zwòdzony (*Tr*: spùstny) mòst; **podpory** / **filary** ~tu pòdpòrè || pòdpiarè / filarè mòstu; **przesła** / **przesła** ~tu przàsło / -ła mòstowé / mòstu (*Sy*); **łuk** / **sklepienie** ~tu łàk / sklepienié mòstu; **rozpiętość** ~tu rozpiątosc mòstu; **przyczółek** ~tu przèczółk (ew. przòdk, pòczàtk) mòstu [Grzemiało òd przòdków mòstè (*mòstu*). *Lz*]; **(s)palić za sobą** ~y fig (s)palèc za sobą mòstè; ew. òdcąc so(bie) drogã pòwrotu; **walić** / **walnąć prosto z ~u** gadac (mówic) / rzec (pòwiedzec) prosto w oczè; walèc / walnąć prosto z mòstu *a*. gadac / rzec bez òwijaniò (w pielèchè) [Rzekł mie to „prosto z mòstu”. *Ja*]; **potrzebny jak dziura w moście** pòtrèbny jak dzura w mòsce / jak psu piątò noga / jak wrzòd na dupie; ew. przèlòżł tu na przegrzechã [Tè jest tam tak pòtrèbny jak dzura w mòsce. *Lz*]

mostek *m* **1.** (*kładka na rzeczce*) mòstk, mòsteczk, mòscèk, przestàp, łagòn, nòrzècznik, dèl *m*, ława, łòwka, *arch* ławica *f* {‘nòrzècznik’ *Sy*: *okrąglak rzucony przez rzeczkę*} [Przez rzékã prowadzył mòstk. To le tak bëło, że jem przez ten mòsteczk przelazła. Wzàł kawàl dèla i zrobił sobie łagòn bez rzèczkã. Rozmiejesz tè jic pò nòrzècznikù, tej mòżesz sobie skróccèc drogã. Ława bëła strèpiałò i jò wpòdł w rzékã. Le ùważòj, co sã pòd tobã łòwka nie złómie.– *Sy* Ława sã dżã(*ła*) jak òn przez niã szedł. *Lz*]; ~ **spróchniały** strèp(ièlc) *m*, strèpiałò ława / łòwka; strèpiałi mòstk / łagòn / nòrzècznik *itp.*; **2.** *anat* mòstk (midzè żebrama) [Mie w mòstkù bòli. Mòstk òd zabiti kùrè. - *Sy*]; ~ **cielący** celèczò piers; **3.** *sztuczne uzupełnienie brakujących zębów*: mòstk *m* [Bièj do zãbòrza, òn ce wstawi taczi mòstk i zarò bądzesz jinaczi wèzdrzòł. *Gò*]

mostowe *n* mòstowé *n* – **1.** òpłata mòstowò, mòstowi òpłòtk; òpłata za kòrzèstanié z mòstu / za ùziwanié mòstu / za jazdã przez mòst; **2.** doticzący mòstu; ~**we** **przesła** mòstowé przàsła (*Sy*)

mostownictwo *n* mòstowizna *f*, mòstownictwò *n*, bùdacjò / bùdowanié mòstów

mostowniczy *m* (*budowniczy mostów*) mòst(ow)nik *m* {*kasz.* ‘mòstowi’ *in* = saper *zob.*}

mostowy *ad* **1.** mòstowi; **filar** ~ mòstowi filar; ew. pòdpòra || pòdpiara mòstu; **2.** dozèrca / stròż mòstu; **3.** mòstowi celnik

moszcz *m* sok *m*; w *zn.* *świeże wino, nie przefermentowane*: mòcznik *m*, nieprzefermentowóné / nieprzerobioné / nieprzeżerowóné wino [To jesz nie je do picò, to je mòcznik. *Sy*]; ~ **owocowy** brzadowi mòcznik; ~ **winny** winny mòcznik

moszna *anat* mieszòczk *m*; ew. *pot*: jaja *pl* [Kòpnął gò w mieszòczk (*w jaja*). *Sy*] {‘mieszòczk’ *in* = *pol.* a) *mały worek*; b) *sakiewka, portmonetka* – *in. kasz. miészk*}

mościć *v* scelèc, kłasc, ùkładać

mość *f* mòsc, wèsokòsc, pòczestnota *f*, majestat *m* {‘mòsc’ – *skròconé: miłosc*}; ~**ści** **Panie!** mòscy / pòczestny Wasto / Panie!; ~**ści** **Książę!** mòscy / pòczestny Ksążã!; **jego książęca** / **królewska** / **cesarska** ~ jegò ksążècò || -czò / królewsckò / cesarsckò mòsc / wèsokòsc / pòczestnosc *a*. jegò ksążècy || -czy / królewscki / cesarski majestat [Królewsckò mòsc. *Bù* To bądze ròdca mòsc. *Ma*]

motać *v* **1.** (*nawijać nici na coś*) mòtac, lok mòtowac; ew. nawijac / zwijac / przewijac [òn mòtò / lok mòtèje; Całi dzèń jem mòta (*mòtała, nawijała na mòtowidło*), jaż mie rãce bòlą. *Sy*] {*kasz.* ‘mòtac’ = *pol.* a) *nawijać na motowidło*; b) *machać ogonem* – *zob. merdać*; c) *fig harować* – *zob.*; d) *poruszać się, machać rękoma, kręcić pedałami itp.*; e) *plotkować* – *zob.*; f) *śnieżyć* – *zob.*}; **2.** w *zn.* *platać* – *zob. gmatwać (się)*; **3.** *zob. intrygować, podjudzać*

motać się **1.** *zob. gmatwać (się)*; **2.** *wiercić się, nerwowo szarpać się*: szãtolèc sã, chwiãdac sã, wichlac sã

motak *m techn* mòtòk *m. Por. motowidło*

motalnìa *f tk mòtalniô f*

motanie *n mòtanié, nawijanié n; zespolowe ~ wełny mòtawica arch f* Chcemë le wszëtãkã wełnã sprzisc (*a. sprzasc*), a tej sã wezniemë do mòtawicë (*do mòtaniô || -niégò*). *Sy*; **nici wełniane przygotowane do ~nia** mòtnô wełna; **czas ~nia wełny** mòtny czas [*Adwent to je mòtny czas. Sy*]

motarka *f techn mòtarka, mòtownica f*

motek *m tól, zdr tólk; rzad: toczk, mòtk m* {‘toczk’ *in* = kret} [*Z ti wełnë wëdało trzë tôle i jesz dwa mniészé tólci. Mòtk kùpczi wełnë. - Gò Wzyc kògòs w tól (zganic kògò). Jedno pasmò mò sztërdzesce nitków (nitków wełnë), dzesãc pasmów to je jeden tól. Do chłopszczégò wãpsa włëze dzesãc mòtków. - Sy*]. *Por. zwój*

motel *m mòtel; ew. gòscyńc m. Por. hotel*

motelowy *ad mòtelowi*

motet *m muz mòtet m*

motłoch *m rukòc* (|| *lok ruchòc*), *rukòcëna, pataraczëzna, prostaczëzna, tòklëzna, rëbiata, pakòwi(z)na, doniczëzna, strëszëzna, dżadzëzna, niërzwa lok, łòkwa arch, bańda, biéda, arch barachùła f, kór, pak, tòczelwark m, szòtornicë, szarwarkòwi pl, pak, kór m, nipòctwò, pataractwò, talatejstwò || tafałajstwò, chachelstwò lok, barachłò arch, szaropanctwò || szarpactwò, arch rukòctwò n* {‘doniczëzna’ *in* = a) *rujina, szmërglënë; b) rzecz bezùzëtecznò; ‘tòczelwark’ m – por. ‘tòkelwarci’ arch = nòrzãdza; ‘tòklëzna’ - òd „tòklowac sã” = klòcëc sã; por. ‘tòkle’ = rzeczë, np. tłomòczi, nòrzãdza; ‘tafałajstwò’ in a) rzecz małowòrtnò, bële co; b) zaniedbóné gòspòdarstwò rolné; ‘barachłò’ in = smiecë, bële co – zob. badziewie; b) małowòrtoscowò karta do graniò; ‘barachùła’ f – por. ‘barachùłë’ pl = ziemie nieùrodzajné (‘barachłò’ - słowò pòchòdzeniò rusczégò)} [ti łòkwë. To je takò łòkwa ze swiata przëlazłò. Le sã nie zadawòj, sënne z barachùłã. Co za barachłò òd lëdzy! Z prostaczëznë pòchòdzy, a terò chce grac pana. Co wa sã wiele dzëwita taczëmù nipòctwù. Z tim tafałajstwã nigdë nie mdze zgòdë. Niërzwa zlazła sã do grëpë. Tak długò bëło spòkójno we wsy (*a. wsë*), ale jak ta niërzwa przësza, tej człowiek sã bòji płóczëwò (*piërzã, bielëznã*) bùten pòwiesëc. - *Sy*]; **zadawać się (przestawać) z ~em / hołotã** zadawac sã / czwarzëc sã / partaczëc sã / paskùdzëc sã z rukòcã / z pakã {‘(pò)czwarzëc sã’ *lok in* = *pol. (po)brudzić się*} [Pò co tã sã zadòwòsz / czwarzisz z taczima paskùdnyma lëdzama?]; **czł. z motłochu** chachel, chachłón, pòczwara [Przepãdzëc tegò chachłã na sztërë wiatrë. Prëcz z òczu, jò sã z pòczwarama nie zadajã. - *Sy*]. *Por. nicpoń**

motocykl *m mòtocykel, mòtór || mòtór m, zart: brzãczk, hetopet, pùrtk, pierdzo, pierdzystólk, pierdzyruczk m, pierdzãcò wesz* [Sadni na mòtór i jachòj pò doktora. *Sy* Wsadz czapinkã (*czòpkã – pilotkã*), jak chcesz jachac na brzãczkù, bò... Hetopet je czëc, lesny jedze. Czej ti dwaji bòrowie (*mòcarze*) na pùrtka sadnã, to òni gò do pségò dostónã (*zajeżdżã gò, zniszczã*). – *Sy* Jachelë na mòtocyklu. Bez mòtocykla. Dwa mòtocykle. – *Gò*]; **mały ~ zob. motorower, motorynka**

motocyklista *m mòtocyklista m*

motocyklowy *ad mòtocyklowi; ~we prawo jazdy* prawò jazdë mòtocyklowé / na mòtocykel / mòtocykle) / na mòtór(ë)

motor *m tech (silnik) mòtór || mòtór, zdr mòtórk m, zgr mòtórzëskò || -rzëszcze; ew. maszina napãdowò / nanëkòwò* {‘mòtór’ *in* = *pol. a) motocykl – zob. b) fig: usta*} [tegò mòtòru || -ra; z mòtòrà, przë / na mòtòrze; dwa mòtòrë, na mòtòrach; Zapùscëc / zgasëc mòtór. Jak ta zapùscy swój mòtór, to òn bë całi tidzëń dzedł. Ju le zgasë ten swój mòtór, bò sã za chùtkò skazy / zepsëje. - *Sy*]; ~ **spalinowy** mòtór spalënowi; ~ **benzynowy** mòtór benzynowi / na benzynã; ~ **spalinowy na gaz / na ropë (olej napëdowy) / diesla / ”diesel” / dieslowski** mòtór spalënowi na gaz / na ropã (òlëj

napãdowi) / diesla / „diesel”, dieslowszi [wëm. dizel, dizla, dizlowszi; Na spalënowi mòtór sã sklôdajã m.jin.: òbùdowa mòtóra || -ru, tj. srãb / kòrpùs; cylinder (a. pl cylindrë), głowica cylindra, tłok (pl tłoczi), piestrzenie || pierscienie na tłokach, zawòrë; wrãżnik (pol. korbowód), swiëce zapłonowé (a. żarowé w „póldieslach”), réra wëdechòwô z dësznikã (tłumikã); sprzãgło, skrzënia biegów. Gò]; ~ **samochodowy** mòtór samòchòdowi / w auce || autole / samòchòdze; ~ **motocyklowy** mòtór mòtocyklowi / w mòtocyklu; ~ **lotniczy** mòtór w samòloce / we fligrze; mòtór samòlotowi / lotniczi; ~ **okrętowy** òkrãtowi mòtór; **elektryczny** mòtór elektryczny; ~ **parowy** mòtór parowi, maszina parowô, arch lokòmòbila f; ~ **napędowy historii** fig nanëkòwi / napãdowi mòtór historii / dzejów; ~ **intrygi** zob. **intrygant**

motorek m tech (silniczek) mòtórck m {‘mòtórck’ in = pol. mały motocykl, motorower}; ~ **spalinowy** / **elektryczny** mòtórck spalënowi / elektryczny

motorniczy m („kierowca” tramwaju, pociãgu) mòtorowi (Gò), jazdowi (Sy), mòtórnik, wòznik (- Tr) m [Mój zãc je jazdowim na kòleji. Sy]; ~ **tramwaju** / **pociãgu elektrycznego** / **lokomotywy elektrycznej** mòtorowi / jazdowi tramwaju / cugù elektrycznégò / lokòmòtiwë elektryczny

motorower m mòtórck, mòtocykelk m; ew. mòtokòło n Gò; żart: kòza, mëga, pierdzykòłkò, brzãczk, sròtk [Na tim pierdzykòłkù tã dalek nie zajedzesz. Wsadz czapinkã (czòpkã – pilotkã), jak chcesz jachac na brzãczkù, bò ce bãdze w ùszech żgało. – Sy]. Por. **motocykl, rower**

motorowiec m mòtorówc, mòtorowi òkrãt [tegò -ówca]

motorownia f mòtorowniò || mòtórniò f – 1. warsztat naprawë i kònservacji mòtórów; 2. pòmieszczenié z mòtòrama, np. na òkrãce, w agregatorowni itp.

motorowy ad 1. mòtorowi || Tr mòtórny, doticzãcy mòtòru, pòrëszajãcy / nëkajãcy jaczés ùrządzenié; **piła ~wa (łańcuchowa)** mòtorowô (lińcuchòwô) zòga; **wagon** ~ (np. w tramwaju, pociãgu el.) mòtorowi wagón (w tramwaju, cugù elektrycznym); 2. zob. **motorniczy**

motorówka f mòtorówka f, bòt / czòłen mòtorowi, łodza / łódka mòtorowô czòłen nëkóny mòtórã / z mòtórã spalënowim

motorynka f mòtorinka f, mòłi / miniaturowi mòtocykel

motoryzacja f mòtorizacjò f, mòtorizowanié n

motoryzować v mòtorizowac

motowidło n mòtowidło n, snowòcz, pòwijòk m, snownica f [Z tegò mòtowidła mùszã tã wełnã zwinãc w kłãbk. Na mòtowidle jesz je jeden tól. – Gò Jic jak z mòtowidła (dobrze sã wiësc, pòmëslno jic). Sy]; **jedna z dwu poprzecznych, nieco zakrzywionych beleczek u ~ła** kòrzësc f {‘kòrzësc’ in = pol. korzyść}

motto n mòtto n, maksyma f, prowadnò mësl – krótczi cytat zamieszczony na pòczãtkù dlëgszégò tekstu

motyka f mòtëka, haka, haczka, bëka f, hòk m {‘mòtëka’ in = pol. kilof}; ~ **brukarska** mòtëka kamieniarskò; ~ **dwuzębna** bëka f, dwazãbnò mòtëka; ~ **do pielenia** haczka f; **porywać się z ~ką na słońce** zapùszczac sã / jic / wëbierac sã z mòtëkã na słuńce; sëgac za gwiòzdama a. pò miesãc na niebie; wëbrac sã ze seczerã na mùchë a. ze szrótã na dzëka; jic z batugã na mòrze; chcec batugã mòrze ùspòkòjic [Chcòł mòrze batugã ùspòkòjic. Chcòł batugã nabic mòrzu. – Sy]

motykować v ha(cz)kòwac, bëkac, robic mòtëkã / ha(cz)kã

motyl m mòtil, lok mòtilk m; lok arch: skrzydlatò wãsewnica {‘wãsewnica’ = pol. gãsienica} [tegò mòtëla || -tila; Mòtëlë lòtajã. Nasz starëszk jinaczi nie gòdòł na mòtëla jak skrzydlatò wãsewnica. – Sy]; **samiec ~ła** mòtlòk lok m; **samica** ~ mòtlëca

lok f { 'mòtlëca' *por.* a) 'mòtileczk(a)' = *pol.* biedronka – *zob.*; b) 'mòtelnik' *bot* = *pol.* czworolist pospolity – *zob.* }

motylek *m* mòtilk *m*

motylica *f* wet filsz *m*

motylkowy *ad* mòtilkòwi; **rośliny ~we** roscënë mòtilkòwé

motylowy *ad* mòtilowi

motyw *m* mòtiw *m*, *pl.*: mòtiwë - **1.** jimpùls *m*, przëczëna, pòbùdka, *neol.*: pòdskòcëna; *ew.* skra *f*; ~ **działania / pracy / zbrodni / zabójstwa / morderstwa** mòtiw / przëczëna dzejaniô / robòtë / zbrodni / zabójstwa / mòrdarstwa; **2.** wàtk *m*, *pl.*: wàtczy; **główny / przewodni ~ powieści (książki) / filmu / melodii / wystawy malarskiej** główny / prowadny mòtiw / wàtk pòwiescë (ksążczy) / filmù / melodii / wëstawë malarsczy; główny wàtk przewijający sã w pòwiescë (ksążce) / filmie itd.

motywacja *f* mòtiwacjò *f* [ti -cji], ùmòtiwòwanié *n* - **1.** ùzasadnienié / wëjasnienié / wëtłómaczenié mòtiwów / pòbùdk(ów); **2.** *zob.* **motyw 1**; **nie mieć ~ji do takiej pracy** ni mieć mòtiwacji do taczì robòtë; **nie widzec przëczënë, dlô jaczi bë trzeba bëło sã mączëc przë taczì robòce**

motywować *v* mòtiwòwac, ùkazëwac mòtiwë dzejaniô a. rozëmòwaniô, ùzasadniac, tłómaczëc cos

motywowany *ad* mòtiwòwóny; *ew.* pòbùdzóny, zachãcywóny

mowa *f* mòwa, gòdka *f*; jãzëk *m*; *rzad.* gwara; *ew.* w *zn.* rozgwar: gòwòr *m*, kòrbienié *n* { 'gòwòr' *in* = wódka, sznaps; 'kòrbienié' *zob.* pogawëdka } [Chto le sã nôprzód wëzbądze swòji gwarë, wëzbądze sã téż wnet swòji wiarë. Sy]; ~ **obronna** mòwa òbronnô, òbrona, *arch* brona *f*; ~ **ojczysta** mòwa starków, rodnô mòwa, òjczëstô / *ekspr* òjcowistô / domòcô mòwa, òjczësti / *ekspr* òjcowisti jãzëk; ~ **pogrzebowa** pògrzebòwô mòwa, mòwa / przemówienié na pògrzebie / nad grobã; **drętwa** ~ drãtwô / òschłô / sztiwnô mòwa / gòdka; ~ **niewyraźna** niewëraznô / skażonô / kalécznô mòwa; bülbòt(anié) || blobòt(anié), feplot(anié), mërmdòt(anié) || mamrotanié *m*; ~ **szorstka** òstrô / cw(i)ardô / przikrô / niemiłô / nieprzëjemnô mòwa / gòdka / przëgòdka; **wygłosić ~wę** rzec / wëgłosëc (prze)mòwã / przemówienié; **wygłaszać ~wę** wëgłaszac / mieć mòwã; prawic, przemawiac [òn wëgłòszô / mô mòwã; òn prawi / przemòwiô]; **opanować ~wę** òpanowac / pòchwcëc mòwã / gòdkã / jãzëk, nauczëc || nauczëc sã mòwë / gòdczi / jãzëka [òn òpanowôł / pòchwòcył / nauczil sã]; **narządy (wy)~wy** nôrzãdë (wë)mòwë; **o czym jest teraz** ~ ò czim je terô(zka) mòwa / gòdka?, ò czim òni terô gòdają?; **o tym nie było ~wy** ò tim nie bëło mòwë / gòdczi; **ani ~wy nie ma ni ma** ò czim gadac; **ani mòwë ni ma**; **próżna** ~ próznô / (na)daremnô mòwa / gòdka. *Por.* **język, pogawëdka, rozgwar**

mozaika *f* mòzajka *f*

mozaikować *v* zdobic / (wë)òzdabiac / wëkładac mòzajkama; *ew.* ùkładac mòzajkã

mozaikowy *ad* mòzajkòwi; **posadzka ~wa** mòzajkòwô pòdłoga, pòdłoga òzdobionô mòzajką

Mozambik *m* Mòzambik *m* [tegò Mòzambikù]

mozga: ~ **trzciniowata** *bot* dzëwé żëto

mozolenie się *zob.* harówka, mordëga

mozolić się *zob.* harować, naharować się

mozolnie *zob.* ciężko, trudno

mozolny *zob.* ciężki, trudny

mozół *zob.* harówka, mordëga

moździerz *m* **1.** mùzdżelnik, mùzdżòk *m*, stãpa *f*; **2.** mil mùzdżòk (*Gò*) *m*

może *adv* mòże (|| móże) [Mòże złodzëj ten piëscëń ùkradnie? Mòże trzos piëniãdzy wëprosypa? – Lz Në, móże jô ce zësel halóm? (*mówią do kògòs, chto zamiast robic,*

stoi beczinnie) Gò]; ~ **tak** mòże jô; ~ **tak to zrobimy?** mòże tak to zrobimë?; ~ **tak, a ~ inaczej** mòże tak, a mòże jinaçi; **(to) być** ~ (to) mòże bëc, (to) bòdôj / wierã / pewno tak je, mòżlëwie, mòżlëwé, że jo; **a ~ pójdziemy do nich?** a mòże pùdzemë do nich; ~ **bym nie wpadł na to (na tę myśl), ale...** mòże jô bë na to (na tã mësł/ mësłã) nie wpôdł / nie przëszedł; jô bë mòże nie bëł na to (na tã mësłã) przëszedł (Lz)

mòżebnie *zob. możliwie, możliwie*

mòżebność *zob. możliwości*

mòżebny *zob. możliwy*

mòżliwie *adv* mòżlëwie, *rzad:* mòżebno, mòżno [Je to mòżno? Tak padô, że to mòżno nie je. To nie je mòżno z wama, dzece (*nie je mòżno wëtrżëmac / nie jidze wëtrżëmac*). Je to mòżno, za tëlé szôtor mësłã dac! Jakùż ce jidze? Dosc mòżebno (*dosc mòżlëwie, jakò takò, w miarã dobrze*). – Sy]; **robić tak, żeby ~ jak najmniej stracić** robic tak, żebë mòżlëwie jak nômnì stracëc; **postaram się przyjsć ~ jak najwcześniej** pòstaróm sã przinç mòżlëwie jak nôwczasni (a. nôwczasni jak bądze mòżlëwé)

mòżliwość *f* mòżlëwòsc || -wòta, mòżebnosc || -bnota, mòżnosc || -żnota *f*; *w zn. okazja:* leżnosc || -nota; *w zn. pretekst:* òràdz (|| òràż || òràdz) *f* [Ni miec mòżnoscë. Jesz jedna mòżnota bë bëła. - Jakò? Jô tu nie widzã mòżebnoscë, jak sã tam zadostac. - Sy]; **na razie nie mam / nie widzę ~ści, ażeby...** timczasã (a. terò jesz) ni móm / nie widzã mòżlëwòscë / -scy / mòżebnoscë / -scy / mòżnoscë / -scy (ew. nie jem w stanie / w sztãdze), azebë...; **w miarę / wedle ~ści** w miarã / wedle / pòdług mòżlëwòscë / -scy / mòżebnoscë / -scy / mòżnoscë / -scy; (ò / na) wiele / (ò / na) jile to je mòżlëwé / mòżebné; wiele (a. tëlé, co) bë szło / bë sã (ù)dało / bë mógl; *Bù:* jile mòżnoscë [Jô mù przërzekł, żebëm jile mòżnoscë z wòdã (*z biegiã wòdë, w dół rzëczy*) nazòd przëszedł. *Bù?* Lz]; **czy jest / istnieje możliwość aby tam dotrzeć?** (czë) je / jistnieje mòżlëwòsc || -wòta / mòż(eb)nosc, żebë tam sã zadostac / żebë tam doprzinç?; **wyjazd bez ~ci powrotu** wëjòzd bez mòżlëwòscë pòwrotu / wrócenio / przinçzeniò nazòd; **to mi daje ~ do...** to mie dôwò / daje mòżlëwòsc / mòż(eb)nosc || -notã (ew. leżnosc / òràż) do...; **w razie ~ści (o ile się pojawi taka ~)** czej / jak le bądze || mdze (*w domësłë: człowiek*) mógl; czej / jak le bądze || mdze (sã pòjawi) takò mòżlëwòsc || -wòta / mòż(ebn)nosc || -nota; ew. czej / jak le bądzemë || mdzemë mòglë itp. *Por. szansa, okazja, opcja, umiejëtność*

mòżliwy *ad* mòżlëwi, *rzad* mòżebny [To je je letkò robòta do wëkònaniò, ale mòżebnò. – Sy Òn sã łapòł rozmajtëch mòżlëwëch robòtów, żebë so përzna tegò dëtka dorobic. Gò]; **na różne, ~ sposoby** na rozmajité / wszelejaczé mòżlëwé spòsobë *a.* na kòzdi mòżebny spòsób [Na wszelejaczi mòżebny spòsób chcòł sã stãdka wëdostac. Sy Òn próbòwòł na kòzdi mòżebny spòsób. *Bù*]; **~we tu są dwa sposoby / dwa rozwiązania problemu / sprawy** mòżlëwé / mòżebné tu są dwa spòsobë / dwa rozwiãzania problemù / sprawë; **~ do przejścia** mòżlëwi / mòżebny do przëndzeniò / przeńscò || -scëgò; **czy to możliwe?** je to mòżlëwé? / mòżebné?; ew. je to mòżlëwie / mòżebno? / mòżno? {‘mòżlëwie’, ‘mòżebno’, ‘mòżno’ – *zob. możliwie*} [Czë to je mòżebno? *La*]; **tak, to możliwe** jo, to je mòżlëwé / mòżebné; jo, to mòże bëc; jo, to bë mògło bëc; **jeśli to ~we** ž(e)lë (to) je mòżlëwé, czejbë to mògło bëc, czejbë to sã dało, czejbë to sã chcało ùdac; **mòżliwe / możliwym jest aby...** je mòżlëwé / mòżebné [Le w czasie pòłni (*pòłni miesãca*) je mòżlëwé w szterkù wiertel gòdzënë na ti gòrze bezpiecznie stojec. *Bù*]

mòżna *adv* mòżna (to mòżna), (to) mòże (|| móże) / jidze {‘(ni) mòże’ – *w domësle: chtos, człowiek (ni) mòże*}; ew. bë mógl; ew. jô mògã, të mòżesz, òn (òna, òno) mòże; më / mòzemë (|| mózemë), wa mòżeta (|| móżeta), òni mògã; Wë mòżece (||

móżece) [To (w domëslë: to człowiek) mòże zrobic. Gò Ni mòzna bëło nijak zdrzec bez ten blëskòt słuńca. Ë przë nôwiksich bôgactwach mòzna bëc nieszczestlëwim. Òn mô tëlë brëdu na karkù, żebë mù bùlwë sadzëc mòzna. - Ra]; ~ **oslepnąc od tego blasku** mòzna / to mòże / to jidze òslepnąc òd tegò blaskù || blòskù (|| bleskù) / blëskòtu [Mòzna òslepnąc òd tegò bleskòtu / bleskù słuńca. Ra]; **to ~ zrobić inaczej** to mòże / jidze / mòzna zrobic jinaczi; ew. to bë szło / sã dało zrobic jinaczi; **to ~ (to się da) zrobić** to mòże / mòzna zrobic, to sã dô / to jidze / pùdze zrobic; **nie ~ ni** mòże, rzad ni mòzna [Temù niérzwie ni mòzna (a. ni mòże) dac niżódny robòtë, bò wszëtkò zepsëje. Ra]; **teńdy nie ~ chodzić** tąd(ka) ni mòże / ni mòzna chòdzëc; **tak nie ~ postępować** tak ni mòże / (më) ni mòzëmë / ni mòzna pòstãpòwac / robic; **tego nie ~ (to się nie daje) wykonać** tegò ni mòzna / to ni jidze / tegò sã nie dô / ni daje / dôwò wëkònac / zrobic; **tego w żaden sposób nie ~ zrozumieć / pojąć** tegò nijak / w niżóden spòsób / nie dô sã / nie jidze / rzad ni mòzna pòjąc; ew. to nie nijak w głowã do pòjãcò || -cégò [Tegò nijak ni mòzna pòjic (pòjąc) lëdzcim rozëmã. - Ra]; **a więc, jeśli się chce, to ~** tak tej, żelë sã chce, tej to jidze / to sã dô; **nie ~ pozwolić na to, żeby...** ni mòże / mòzna pòzwòlëc na to, żebë...; ew. jò ni mògã / më ni mòzëmë pòzwòlëc na to, żebë...; **żeby był złym człowiekiem, tego nie ~ (o nim) powiedzieć** żebë bëł lëchim człowiekã, tegò / to ni mòże (ò nim) rzec; **nie ~ jej powiedzieć prawdy** ni mòże / ni mòzna / ni mòzëmë ji tegò rzec (a. pòwiedzec) pròwdë; **to ~ mu rzec** to mòże / mòzna / mòzesz (mòzeta itp.) mù rzec; **czy ~ coś powiedzieć?** mògã jò / mòzëmë më cos rzec?; **czy ~ prosić do tańca** mògã prosëc (do tuńca)?; **czy ~ (po)prosić o podanie mi dzbanka z kawą** mògã (jò) (pò)prosëc ò pòdanië mie zbónka z kawã; **czy ~ (czy mogę / możemy) tu usiąść / się przysiąść?** mògã (jò) / mòzëmë (më) tu sadnac / sã przësadnac?; **jeśli będzie ~, to zrobimy** żelë || (je)żlë sã (ù)dò / to pùdze, tej to zrobimë; żelë || (je)żlë bądze / mdze takò mòzłëwòsc / mòzëbnosc / mòzñosc || -żnota, tej to zrobimë;

mòżniec v bôgacëc sã, robic sã (za)mòzñny / bôgati; ew. mòzniec, robic sã mòzñny (w zn. mòcny, pòtãzny, wpłiwòwi) [òn mòzñnieje, òni mòzñnieją]

mòżność zob. **mòżliwość**

mòżnowładca m panownik (Tr), mòznowłòdca, wielmòza (- Gò), magnat m; ~**dcy** pl – zob. **mòżnowładztwo**

mòżnowładczy ad panowny (Tr), mònowładczi (Gò), magnacczi

mòżnowładztwo n panowizna (Tr), magnateriò, òligarchiò, aristokracjò f, mòznowładztwò n, panowie, mòznowłòdcowie, wielmòzowie, magnacë || magnatowie; ew. ksążãta pl; ew. wëzszëzna f, elita państwa - dostójnicë (wësoczi / nôwëzszzi rangã ùrzãdnicë) państwòwi

mòzny ad mòzny; ew. mòcny, pòtãzny, wielmòzny || arch wielmòcny, dostójny, wòzny; ew. zamòzny, bôgati, majãtny {‘mòzny’ in = a) bëlny, baro dobri, smaczny [Co wa môta za mòzny chléb. Sy] – zob. wyborny; b) wiòldzi [Mòzny kawał żëta. Sy]} [To je mòzny gbùr. Sy Mòcny / mòzny / wielmòcny król. Lz Òn pòsãdnie mòznych jakò zdobëcz, za to, że siebie na smierc òfiarowòł... (bibl Iz) Gò]; ~**ni panowie** (pl) mòzny panowie (Sy)

mòc v mòc (|| arch mòc); **nie mòc** ni mòc {Czó! Stówkò przëczacé ni wëstãpuje w kaszëbiznie le w sąsëdztwie czasników: mòc, miec, mùszec (np. ni mògã, ni mòże, ni móm, ni mô, ni ma, ni mùszã, ni mùszzi), abò w taczi stówach jak: nijak, nigdze, niżóden itp. W sąsëdztwie jinszych czasników mómë stówkò przëczacé nie (np. nie robic, nie spac itp.)} [jò (ni) mògã, të (ni) mòzesz (|| mòzesz), òn / òna / òno (ni) mòże (|| mòże); më (ni) mòzëmë (|| mòzëmë), wa (ni) mòzeta (|| mòzeta), òni (ni) mògã; Wë (ni) mòżece (|| mòżece); òn (ni) mògł, òna (ni) mògła, òno (ni) mògło; òni (ni) mòglë, òne (ni) mòglë; Të, żelë chcesz mòzesz jesz robic, ale jò ju dali ni mògã,

jem często mét. Jô bë to zarô zrobił, czej bë le jem mógl (mògła). **Ni** mòglë sã nadzëwòwac łowòwi rib, jaczi zrobilë / jaczégò dokònelë (*Łk 5, 1-11*) bibl – Gò Na to gãba dostaje jesc, zëbë mògła plesc. Òczë bë chcałë, le gãba ni mòze (*ò takòmim*). Jak chto mógl, tak zdechł. Ach mój Bòze, dól jes temù, co ni mòze, a temù, co bë mógl, temù nie dól Bóg. Kò jô ni mògã gapie gadac „të” (*ir: ni mògã sã równac tobie*). – Sy Të ni mòdziesz przinć do se. - Ra]; **możemy jeszcze dziś umrzeć** mòzemë jesz dzys ùmrzëc (Sy); **jak mogłem być tak głupi?** jak jô mógl bëc tak głupi? (Sy); **może być tylko jedna prawda, nie dwie** mòze bëc le jedna pròwda, nie dwie (Sy); **możesz / możecie jeszcze u nas (po)zostać** mòdziesz / mòzeta jesz ù nas òstac; **jakoś nie mogę spać / usnąć** jakòs (jô) ni mògã spac / ùsnać; **nie móc sobie dać rady** – ni mòc; ni mòc so z czims dac radë, ni mòc czegòs zrobic / wëkònac, np. ùniesc, ùcygnać; *ew.* nie dawac so(bie) radë, nie radzëc so(bie); **tej fury konie nie mogły (nie dawały rady) uciągnąć** ti fòrë kònie / kòniska ni mòglë (nie dòwafë radë) ùcygnać; **on sobie nie może dać rady** òn so(bie) ni mòze dac radë / pòradzëc / pòmòc; - *zob.* **bezradny (być zupełnie ~m); nie ~ się powstrzyma od...** nie bëc w stanie / sztãdze sã strzëmac òd...; **nie mógł się powstrzymać od...** ni mógl sã strzëmac òd...; **to być nie może (to niemożliwe, nieprawda)** to ni mòze bëc (to je nie mòżlëwé / niemòzëbné, to je niepròwda); **toć, co prawda, ~ być, że...** kò, co pròwda (a. pròwdac) mòze bëc, że...; **nie mogłem jô ni mógl a. ni mógl jem; nie mogłes** të ni mógl a. ni mógl jes; **on nie mógł** òn ni mógl; **ona nie mogła** òna ni mògła; **ono nie mogło** òno ni mògło; **myśmy nie mogli** më ni mòglë; **wyście nie mogli** wa ni mògła; **Pan nie mógł / Pani nie mogła** Wë ni mòglë a. ni mògle jesc; *ew.* Pón ni mógl / Pani ni mògła; **mógłbyś** të bë mógl a. mógłbë jes; **mogłabyś** të bë mògła a. mógłabë jes; **moglibyście** wa bë mògła a. mógłabë jesta; **Pan mógłby / Pani mogłaby** Wë bë mòglë a. mòglë bë jesc; *ew.* Pón bë mógl, Pani bë mògła; **(nie) mógłbyś mi pomóc?** (ni) mógl të bë mie pòmòc? a. czë të bë jes (ni) mógl mie pòmòc? [Czë bë të jes ni mógl mie to zrobic? Ra]; **(nie) mogła(by)ś?** (ni) mògła të (bë)...? a. (ni) mògła (bë) jes...?; **(nie) mogli(by)ście...?** (ni) mògła wa (bë)...? a. (ni) mògła (bë) jesta...?; **nie mógłby Pan / nie mogłaby Pani...?** (ni) mòglë Wë bë...? a. (ni) mòglë bë jesc...?. *Por. można*

mój *prn* mój; **moja, moje** mòja (|| *arch sti* mô), mòje; **mojego** mòjégò || mégò; **mojej** mòji || *rzad* mi; **moich / mych** mòjëch (*rzad:* || mëch || mich) [Nie widzała wa mòjëch òkùlòrów? Sy]; **mojemu** mòjémù || *rzad* mémù [Mòjémù / mémù òjcy je lepì. Sy]; **moim zdaniem** mòjim zdanim, pòdług / wedle mòjégò || *rzad* mégò zdaniò || zdaniégò; *ew.* na mój rozëm, *żart* na mój głupi rozëm; **według mego rozeznania** wedle / pòdług (*rzad:* według / pòdle) mòjégò / mégò rozeznaniò || rozeznaniégò; **ja, razem z moim mężem, moimi dziećmi i moją mamą...** jô, razã z mòjim chłopã (*rzad* mãżã) i mòjima dzecama i mòją mëmã...; **nie pozwolę, chyba że po moim trupie** nie pòzwòlã, nòwëzi (a. chëba że) pò mòjim trupie; **wszystko zostawili na mojej głowie** wszëtkò òstawilë na mòji głowie; **to nie jest zrobione po mojemu** to nie je zrobioné pò mòjémù; **jeśli chodzi o moją matkę, to...** ż(e)lë chòdzy / jidze ò mòjã matkã, to...; **a oto moi przodkowie** a hewò / wejle to są mòji przodkòwie / pòprzëdcowie; **moja siostra** mòja sostra / lok sostrzëca; **mój brat** mój brat / bracy(a); **moi bracia** mòji bracò / bracynowie; **moje siostry** mòje sostrë / lok sostrzëce; **mnie** *zob.* **ja; moja zoneczka** mòja bialecza / *rzad* żon(ecz)ka; *arch:* mòjka, mòjeczka, mòjinka *f*; **mój drogi mężulek** mój chłop(k) / *rzad* mãżulk; *arch:* mójk, mòjink, mòjeczk *m*; **moje kochanie** *pieszcz* a) *do żony:* mùlkù, mòjkò, mòjeczkò, mòjinkò *n*; b) *do męża:* mùlkù / chłopie / chłopkù (kòchany || -chóny) / mãżulkù / mójkù / mòjinkù / mòjeczkù

mól *m ent mùl m* [tegò mùla; Mùle rôd sedzą w òwczich kòzèchach, w baranich mùcach. *Ra* Kòzdi mô swòjégò mùla, co gò grèze. *Ce* Sprawta so miészczci, co nie niszczejã, skòrb w niebie, jaczégò nie ùbiwò, dze złodziej nie włòzò, a mùl nie niszczi. *Gò bibl Èk 12,33*]; ~ **ziarnik** młénòrz *m*; **každy ma swegò mola, co gò gryzie** kòzdi mô swòjã biédã / swòjégò robòka, co gò grèze (*Gò*), kòzdi nòlepi sòm wié, dze gò bót nòbarzi cèsnie (*Sy*), kòzdi mô swój kłòpòt, co gò grãdzy; ~ **książkowy** ksążkòwi mùl, zažarti czètińc || czètelnik; *o osobie lubiącej grzebać w szpargałach: arch partesnik m, partesnica f*

mór *m pòmiera arch f; ew. w zn. zaraza: chëra, zaraza - zob. pomór, zaraza*

mórg *m mórg m, pl: mòrdzi* [tegò mòrga; tèch mòrgów; Na jeden hektar przèpòdajã sztèrè mòrdzi. Mè miele kòle szesczesãt mòrgów. Ta jich córka, co pròwda nie je za spòsobnò, ale mòže sã chto na te mòrdzi skùsy. – *Gò*]

mówca *m mówca, pròwca, rzad gòdòcz m* [Nasz ksądz je dobrim mówcã / pròwcã. To bèł słabi mówca. Z niegò dobrégò mówcè / pròwcè nigdè nie mdze, ale... - *Gò*]

mówiacy *ad* mówiący, gòdający; ~ **półzartem** mówiący / gòdający półzartã [Jem jesz nie czuł Tónè jinaczi gòdajacégò jak półzartã. *Sy*]; **wielce ~ce (wymowne) milczenie** wiele mówiacé / baro znaczącé milczenié [To jegò milczenié je wiele mówiacé. *Gò*]

mówić *v* gadac, mówic (|| *lok* mòwic); *w zn. prawić, przemawiać: prawic, przemawiac; w zn. przekazywać jakąś informację: pòwiadac; w zn. opowiadać: òpòwiadac; w zn. gawędzić: kòrbac || -biec, gòwarzèc, rozpòwiadac sobie, gùtorzèc so / sobie, lok bakòwac, akòdérowac (zob. gawędzić); w zn. bredzić: pleszczec, ples(kò)tac, gãstolèc, brédzèc, szwiektac, pérotac, trzepòtac trzè pò trzè (zob. bredzić) [òn gòdò / mówi / prawi / przemòwiò / (ò)pòwiòdò / kòrbie / gòwarzì / gùtorzi / bakùje / akòdèrèje / pleszczi / pleskòce / pleskò / gãstoli / brédzy / szwiekke / péroce / trzepòce]; mów / powiedz / (o)powiadaj! gadòj / mów / (ò)pòwiadòj!; nie mów! nie gadòj!, nie mów!; co ty (nie) mówisz!?, no, proszè!.... co / cèz tè (nie) gòdòsz / mówisz / pòwiòdòsz!, nè, wejle(no)!...; co pan mówi? (no, coś takiego!) co / cèz Wè (nie) gòdòce (nè cos taczégò!); ~ po kaszuksku / polsku / rosyjsku / czesku / niemiecku / angielsku gadac pò kaszèbskù / pòlskù / ruskù / czeskù / niemieckù (|| (mie)mieckù) / anglèskù (|| anièlskù); ew. o Kaszubach mówiących w innym języku: gadac z pòlska / ruska itd.; o Kaszubach w zn. mieszać polski z kaszubskim: pòlaszèc (òn pòlaszi, òni pòlaszã); ~ wyraźnie gadac / mówic wèrazno || -nie; ~ niewyraźnie gadac / mówic niewèrazno || -nie, feflotac, mùmlac, mamrotac, mèrmòtac; ~ niezrozumiale / pokrètnie mówic / gadac niejasno / pòkrãtno; gadac tak, że to nie je do rozmieniò / że tegò ni ma rozmiòc / że człowiek nie wié ò co chòdzy; ~ powoli gadac / mówic pòmału || pòmälè, słowaczèc; ~ prèdko chùtkò gadac / mówic; ~ ciągle (paplać) szlabrotac, papl(ot)ac, pèrpòtac, tèrkòtac, trajkòtac; ~ cich(utk)o, szeptem gadac / mówic cèchò / pò cèchù, szeptã; szeptac; ~ głośnie gadac / mówic głośnie, wrzeszczec; ~ pieszczotliwie drobic (*Ra*), drobòlèc (*Ce*), gadac pieszczotlèwie, zdrabniac || zdrobniwac słówka [òn drobi / drobòli / zdròbniò / zdrobniwò; Òni bar'zo swòjã gòdkã drobòlã. *Ce*]; ~ ostroźnie, półgèbkiem, oglèdnie, cedzić słówka gadac / mówic òstròźno / z dobiéranim słówk / przez rzeszoto / przez cedzèdło; dobièrac / rzeszotowac / cedzèc słowa / słówka {‘rzeszotowac’ in a) przesewac rzeszotã; b) fig: ò jezdze pò nierówny drodze: trzãsc} [Jò na wiater słów nie pùszczajã (pùszczóm), le kòzde słowò rzeszotèjã. *Sy*]; ~ jak najèty gadac / prawic wiele / jednym cègã / jak najãti / jak rèchcenwalt; pleskòtac, trajkòtac – zob. gadać; mówić, ostroźnie ~ półzartem mówic / gadac półzartã; ~ kazanie prawic / gadac / mówic / wègłaszac kòzanié; ew. miec kòzanié [òn wègłòszò]; ~ (przemawiać) na wiecu mówic / gadac / prawic / przemawiac na*

wiecu; ~ **o kim źle** lëchò ò kògùms gadac, òbmawiac / òbgadëwac kògò [òn jich òbmòwiò / òbgòdiwò] - *zob.* **obmawiac**, ~ **gładko / słodko** gadac gładkò / słodkò a. miodno; ~ **nieudolnie** dukac, stäkac, gadac niezdarno / bez ładu i składu; ~ **przez nos** gadac przez nos; grązdac *lok*; ~ **skrzekliwym / piskliwym głosem** gadac skrzeklëwim / piszczącym głośã, piszczec, skrzeczec, kòrkac {‘kòrkac’ = *skrzeczec jak kùra*}; ~ **w sztuczny sposób**, „wyciskać się” gadac w sztëczny spòsòb, wëcëskac sã [òn sã tak wëcyskò]; **łatwo ci to** ~ to sã letkò rzeczë, tobie je letkò gadac, letkò ce to rzecz, to je letkò rzekłé; ~ **z kim** gadac / mówic / rozmawiac z czims *a.* z kògùms [òn rozmòwiò]; **ludzie mówią, że...** lëdze gòdają / mówią / pòwiòdają, że..., gòdò sã, że..., chòdzą słëchë, że... [Taczé słëchë chòdzą, jakbë nasz szkólny miòł òdënc. *Sy*]; **mów, co chcesz, ale...** gadòj, co chcesz, ale...; **nie ma co** ~ ni ma co gadac / mówic; **to się tylko tak** ~i to le sã tak gòdò / mówi / pòwiòdò; ~ **o tym i owym** gadac / mówic (*ew.* plestac) ò tim i ò nym; **mówić prosto z mostu** gadac / mówic jak je / prosto jak je / jak je pò pròwdze / prosto z mòstu / bez ògròdk(ów), lòc jak swini w kòrëto; **prawdę a. szczerze mówiąc** pròwdã rzecz, rzad pròwdã rzekacë / mówiac. *Por.* **gadać, gawędzić, głądzić**

mówienie *n* gòdanié, mówienié, prawienié; *ew.* w *zn.* *gawędzenie*: gòwarzenié, kòrbienié *n*; *ew.* gòdka, mòwa, wëmòwa *f*; **sposób ~nia** spòsòb / rzad òrt gòdaniò || -niégò / mówieniò || -niégò / wëmòwianiò / wëmòwë

mówka *f* mòłò gòdka, (prze)mòwa, mòlé przemówienié; **palnąć ~kę** rzecz pòrã słów; *żart*: òdstawic / pòlnac / walnac / òdwalëc mòłã gòdkã / mòłã (prze)mòwa

mównica *f* mównica, tribùna; *ew.* kazalnica *f* [ti mównicë]. *Por.* **ambona**

mózg *m* mùsk (|| *lok* mùzg) {‘mùsk’ *in lok* = *pol.* szpik *kostny* - *zob.*} [tegò / w tim mùskù; te mùszi, tëch mùsków; Jes të bez mùskù? Mòsz të wrzòd na mùskù? Tobie sã wierã mùsk w g... òbròcò. Pleszcze, jakbë mù gapa mùsk wëżarła. – *Sy*]; **udar ~u** apòpleksjò *f* [ti –sji], szlach (rëszenié szlachã), wëléw (wëléw krwi do mùskù *m*, pòrażenié *n* (pòrażenié mùskù), *ew.* paraliz mùskù; **zapalenie / rozmięczenie / wstrząs ~u** zapòlenié / zmitczenié / wstrząs mùskù; **bez ~u** bez mùskù, bezmùskòwi, naczidli, natrzasi [Jes të bez mùskù? *Sy*]

mózgowie *n* mùsk *m*, mùskòwizna *f*

mózgownica *f* mùskòwnica, czaszka, głowa, *żart* bania *f*, czerzep, łep || łeb, *żart* wrëk *m*; **puknij się w tę swoją głupią ~cę** klepni sã / pãkni sã w ten swój głupi łep / drëbel / w tegò swòjégò głupégò wrëka {‘drëbel’ *zob.* głowa}

mózgowy *ad* mùskòwi; **półkule** ~ półkùgle mùskòwé; **zwoje ~we** zwòje mùskòwé; **płyn** ~ pлин mùskòwi; **opona ~wa** mùskòwò òtulëna (*Gò*) / mãcherzëna (*Tr*) {‘mãcherzëna’ = *pol.* błona; ‘òtulëna’ = *pol.* otulina}; **zapalenie opon ~wych** zapòlenié òtulënë mùskòwi / mãcherzënów mùskòwëch; **udar ~, porażenie ~we** *zob.* **mózg**; **przysadka ~wa** przësòdka mùskòwò (*Gò*), *Tr*: mùskòwò grëzelka

móżdżek *m an* mùseczk, mùzdż, mùszczk *m*; **móżdżek cielëcy**, mùzdż *m*, celëczy mùszczk (= pòtrawa z celëczégò mùskù ùpiekłégò z cëbulã, abò z jajama) [Najòdł sã mùzdżu celëczégò, terò òn mdze bleczòł, dòjta le mù sana na pòdwiëczòrk. *Sy*];

mieć ptasi ~ miec ptòszi mùseczk || mùszczk / rozëmk

mroczek *m* **1.** *zob.* **mrok**; **2.** òcznò mërga (*Tr*)

mrocznie *zob.* **mroczno**

mrocznieć *v* robic sã cemno / (s)mroczno / szaro / kòmùdno; mroczëc sã || smroczëc sã, zmraczac sã, zmòrzkac; *ew.* scemni(w)ac sã, kòmùdzëc sã; *ew.* zacëgac sã/ pòwłakac sã dòkã / mgłã, dòczëc sã, zamglëwac sã [to sã (s)mroczic / zmòczò / zmòrzkò / scemniwò / kòmùdzy; to sã zacygò / pòwłòkò dòkã / mgłã; to sã dòczic / zamgliwò]. *Por.* **zmierzchać się**

mroczo *adv* (s)mroczo, mrocžesto, cemno, kòmùdno; *ew.* szaro, cemnawò, *lok:* szëmro || szëmtrato || szëmerno, *arch:* òmroczo, marczno, mierzklëwie (*Lz*); *w zn. mgliście:* (za)dòczno, mglësto {‘smroczo’, mrocžesto’, ‘kòmùdno’, ‘òmroczo’ - *in* = *pòchmùrno*}; **jest / robi się / stało się** ~ je / robi sã / stało sã (s)mroczo / mrocžesto / cemno itp. [To dzys je mroczo. Je ju mroczo. - *Ra* Jak tu je mroczo w ti jizbie. Ju sã mroczo || smroczo robi, dzén je coròzkã krótszi. Miec mroczo w głowie (*ò człowiekù natrzastim*). Mrocžesto jak w kòscele. Ni mògã czëtac, bò je ju szëmro. Jak to sã chùtkò szëmtrato robi. Chòc jesz je szëmerno (*wczas pòrenë*), mój chłop sã zriwò z łóžka. - *Sy* To sã stało mierzklëwie. *sti Lz*]. *Por.* **ciemno**

mroczość *f* (s)mrocznosc || -nota, kòmùda, *lok* szëmrota *f.* *Por.* **mrok**

mroczny *ad* (s)mroczny, mrocžesti, cemny, kòmùdny, *lok:* szëmerny || szëmрати; *arch:* òmroczny, mierzklëwi, marczny; *w zn. mglisty:* (za)dòczny, mglësti, zamglony {‘òmroczny’, kòmùdny, ‘dòczny’ *in* = *pòchmùrny*} [Mrocžné niebò. Mierzklëwé wiodro. - *Lz*]; ~ **dzień** (s)mroczny / mrocžesti / òmroczny / kòmùdny dzén [Dzén bët mroczny. *Ra*]; ~ **ne dnie** (s)mrocžné / mrocžesté / òmrocžné / kòmùdné dnie [Mômë terò mrocžesté dnie jak w jeseni. *Sy*]; ~ **pokój** mrocžinc *m*, mrocznica *f*, (s)mrocžnò / mrocžestò / cemnò jizba [Mrocžnò jizba. *Ra* Weszlë do mrocžesti jizbë. *Sy*]

mroczyć *zob.* **mroczenie, zmierzchać się**

mrok *m* (s)mrok (|| *lok* -och), *rzad:* przëmrok, òmrok (|| *lok* -och), *arch* mark *m*; (s)mrocznica, kòmùda *f*, *zdr:* (s)mroczk, òmroczk, *lok:* mrožk, òmrožk {‘mrocznica’ *in* = a) *niebò pòchmùrné*; b) *cemnò jizba, pòłożonò òd nordë, jinaczi zwónò: mrocžinc m* - *Sy*; ‘kòmùda’ *in* = *pòsep, smùtk, pòsãpnosc, markòtnosc* - *pol.* ponurość} [tegò (s)mrokù / przëmrokù / òmrokù; Ju bët mrok, czej robòtnicë schòdzëlë z pòla. Ju sã przëmrok robi, czas jic z pòla dodóm. To dzys je mrocznica, bò ksãžec nie swiëcy. To terò je chùtkò smrok. Kòscelny smrok. We waji jizbie je taczi kòscelny smrok. - *Sy* To je taczi mark, ze jò ledwò drogã nalòžł. *Lz*]; **w ~ku** w / we (s)mrokù, w cemnoscë / cemžë, ò cemnïcã || cemnïcã, pò / ò cernkù, w cemnym, w cemny wieczór / w cemnã noc; **o ~ku** *zob.* **zmierzch (o ~chu)**. *Por.* **ciemność, półmrok, zmierzch**

mrowi *ad* mrowi, *arch* marwi; **dreszcz** ~ gãsò skòr(k)a – *zob.* **dreszcz**

mrowić się mrowic sã, *arch* marwic sã

mrowie *n* mrowié *n*, *rzad:* mrowina, *arch* marwina *f*; *ew.* rój *m*, chmara *pl* roje, chmarë; **ludzi** ~ mrowié / mrowina / rój / roje / rzmë lëdzy / lëdztwa; **aż mnie ~ przechòdzi** jaž pò mie mrówczy jidã, jaž mie zdrugò, jaž ògròžka na mie jidze, jaž mie zyb bierze; *ew.* jaž mie sã lëchò robi

mrowiskò *n* mrowiskò || -szcze, *arch:* marwiszcze *n*, marwina *f*

mrozić *v* mrožec; *ew.* miarznãc; **to dziś mrozi** to dzys(ò) mrozy

mrožno *adv* mrozno

mroźny *ad* mrozny, miarzlëwi; *ew.* baro zëmny; *o wietrze:* ùjadlëwi {‘ùjadlëwi’ *in* = *pol.* *ujadający, groźny (o psie)*} [To dzys je taczi miarzlëwi dzén, wszëtò w rãkach miarznie. Jò ni mógl dónic, taczi to je ùjadlëwi wiater. - *Sy*]

mrozenie *n* mrozenie, miarznienie *n*

mrozonki *pl* mrožonczì *pl* [tëch mrožónk(ów)] – (za)mrožony brzòd, (za)mrožoné warzëwa i jinszé produktë rolné / spòziwczë, (za)mrožonò jòda

mrožony *ad* (za)mrožony, *rzad* miaržli; ~ **ne warzywa** (za)mrožoné warzëwa; ~ **owoce** (za)mrožony brzòd [tegò brzadu]; ~ **ryby / miëso / kurczaki** mrožoné rëbë / miãso / kurczì (a. kùrzãta || kùrczãta)

mrówczany *ad* mrówczany, mrówkòwi; ~ **kwas spirytus** mrówczany kwas / szpirtus || szpirt

mrówczy *ad* mrówczy, mrówkòwi; *arch* marwny [Mrówczy Zomk kòle Kòleczkòwa. Gò]; **~cza praca** mrówczò (*ew.* zmùdnò, cerplëwò) robòta / pròcò

mrówka *f* mrówka, *arch* marwa *f*

mrówkojad *m* mrówkòjòd || mrówkòjòdòcz, *Tr arch:* marwëjòdòcz *m*

mrówkowaty *ad* mrówkòwati, *arch:* marwòwati, marwísti

mrówkowy *zob.* **mrówczany, mrówczy**

mróz *m* mróz, *zdr* mrózk *m*, *zgr* mrozëskò || -zëszcze *n*; *arch:* mar'z || môr'z, zërc *m*, miarznica *f* mar'zëszcze *n* [Mróz szczipie w piãtë / ùszë / nos / skarnie. Sarka òd mrozë (*mrozu*). Mróz kładze balczy pòd lodim (*pòd lodã*). Jidze mróz a sani ni ma. I na psa przinǰdze mróz. Pón Bóg kòrze, jak nié mrozã, to pòwrozã. Nie zabòcz wëlòc wòdã z garkù, zëbë gò tobie mróz nie rozsadył. Mrozëszcze jak lińcuch. Zërc colemało wszëtczé kwiatë zerze w ògrodze, czej òn za chùtkò przinǰdze. To dzys je zërc, że to nie je do strzimaniò. – *Sy*]; ~ **idzie / bierze / chwycił / przenika** mróz jidze / bierze / (przë)chwòcył / przecygò / przechòdò (głãbòk / w głãb); *ew.* przësziwò dërch; *ew. to marznie, przëmarza:* to miarznie / przëmiòrzò [Jidze mróz. Mróz przëchwòcył. *Sy*]; **nastaly mrozy** przëszlë / nastalë mrozë; **tëgi, siarczysty** ~ sarcësti / òstri / sekretny mróz; **mróz, aż termometr zamarza** mróz / mrozëszcze, jaż ptòchë z górë spòdajã / jaż piszczì / jaż trzeszczì / jaż ùszë miarznã / jaż w gãbã parzi / jaż lód pãkò / jaż pòd nosã miarznie / jaż stënczi lecã z nosa / jaż (h)élszczë zwònë sã czëc / jaż mùrë / òkna / scanë / jezora / strënë / dacji / kamienie pãcajã || pãkajã / jaż kòtë bleczã jaż błota trzeszczã / jaż mòrze trzeszczì (- *Sy*) / jaż termòmëter zamiòrzò; *tëgi mróz wraz z iskrzãcym siã sñiegiem:* skrzëkw(i)a; *tëgi mróz połączony z zamieciã:* krzëkwica *f*; *tëgi mróz a. sñieżyca:* krzëkw(i)a *f* [To mdze skrzëkwia, to sã ju skrzëkwi. Czej tã jes tak òpùmlony (*òbòrdolony*), to tã wëtrzimòsz całi dzëń jachac saniamã w tacji skrzëkwi. Je to dzys miarznica. - *Sy*] { 'krzëkw(i)a', 'krzëkwica' *in – zob.* sñieżyca}; **słaby** ~ letczy / słabi / môfi mróz – *zob.* **przymrozek; biały** ~ (**szron**) biòfi / sëwi / mòkri mróz, szadélc *m*, żłòdz, szadzëna, szadzelëzna, *arch* miarznica *f*; ~, **gdy nie ma sñiegu** gòli mróz, *arch* gòlomòr'z [Ju trzë niedzele më mómë gòlomòr'z a to je zle dlò zëta. *Lz*]; **jest piëć stopni mrozu** je piãc stãpni mrozu; ~ **zelzał** mróz zelzòł / pòpùscył / *fig* dostòł pò rogach; to përzna zelzało / sã òceplëło – *zob.* **odwilż**

mruczeć *v* mrëczec, bùrczëc, mërmòtac || mùrmòtac, mùrmòlëc; *o kocie:* mrëczëc, mërmòtac || mùrmòtac przãsc || przisc, mërkac { 'mùrmòlëc (sã)' *in = pol.* marszczyć (sië) – *zob.*}; **niedźwiedz / kot ~czy** miedwiedz / kòt mrëczy / mërmòce [Kòtka lezi na bence (*ławie*) i mùrmòce. *Lz*]; ~ **pod nosem** *zob.* **mamrotać. Por.** **burczeć**

mruczenie *n* mrëczenie, mërmòtanië, mùrmòlenië; *ew. o kocie:* przãdzenië, mërkanië *n.*

Por. **pomruk**

mrug *m* mërgniãcé || mrugniãcé, mërgnienië || mrugnienië *n*, mërga *f*, mërg *m*

mrugać *v* mërgac, mërgòtac, mrugac, *lok* mùrgac; *ew.* strzic òczama { 'mërgac' = *pol.* a) *mrugać, poruszać powiekami;* b) *biec a. jechać szybko;* c) *o wodzie:* błyszczëc; d) *rzad: merdać;* e) *o sñietle: migotać, błyskać sië;* f) *arch o drobiu: spòtkować*} [Mrugała (*czł.*, *co mrugò* || *mërgò*) za to ni mòże, że òn òczami strzëże. To òd cepła jaż mùrgò. - *Sy*]; **chłopak mruga (okiem) do dziewczyny** knòp mërgò / mrugò / *lok* mùrgò (òkã) do dzëwczëca / dzeùsa; **gwiazdy ~gajã** gwizdë mërgajã / mërgòcã / mrugajã / *lok* mùrgajã; **światło / latarnia morska / błędny ogień mruga** wid / bliza *a.* latarniò mòrskò) / błãdny òdzin (*a.* trzãsëwid, maniewid) mërgò / mërgòce / mrugò / mùrgò / mùrgò; **człowiek stale ~ajãcy oczami** mërgòcz, mrugała *m*

mruganie *n* mërganië *a.* mruganië, *ew.* mërgòtanië, *lok* mùrganië *n*, mërgawica *f*

mrugnąć *v* mërgnac *a.* mrugnac, *lok* mùrgnac; ~**nać na kogo** mërgnac / mrugnac na kògò / kòmù

mrugnienie, ~ęcie *n* mērgniãcé, mērgnienié, mrugnienié *n*

mruk *m* 1. *człowiek mrukliwy, mało mówny*: mùczk, mrëk, mrëczk, òmrëczk, mērmòt, mùrmùl, mùrmòla, gniwka, mùr'za, mrëża, mier'zoch, zmór, *arch*: mòtczk, mòtczón bùrbòt, kùmkòcz, chamrot, mamlot, mùmla, ùmłot, mùniòcz, ùsapiélc, krzakała *m*, mùniadło, krzakałło *n* { 'mùczk' *in* = *czł. co lubi bic tj. „mùczkòwac” pò twarzë*; 'ùsapiélc' = *czł. nadaśóny*; 'ùmłot' = *pol. zrzęda*; 'zmór' *in* = *pol. czł. pracowity, posuwający się czasem do skapstwa* } [To je mùrmùl nad mùrmùle. Sedzy jak mùrmùl. Cěž tobie je, że dzys z cebie taczì mùrmòla? Zmór to je taczì człowiek sòm dlò se. – Sy]; 2. *zob. mruczenie, pomruk, burczenie. Por. gderacz, milczek*

mrukliwość *f* mrëkòwatosc, mùczkòwatosc, gnërowatosc, mier'zaczka *f*

mrukliwy *ad* mrëkòwati, mùczkòwati, gnërowati, mier'zacy, mērmòtny

mruknąć *v* mrëknąc, bùrknąc, z(a)mrëczec, zmērmòtac || zmùrmòtac

mru mru *adv* mùk; **ani** ~ ani mùk

mrużenie *n* mrużenié, przëmikanié *n*

mrużyć *v* mrużec, przëmëkac, przëmruż(iw)ac; **często** ~ *zob. mrugać*

mrzec *v* ùmierac, kònac, *rzad*: mrzëc; *ew. vulg*: padac, zdëchac; *w zn. przymierać głodem*: mrzëc z głodu [jò mrzã, tē mrzesz, òn marł || miarł; Lëdze marlë (*ùmiérelë, pôdelë*) jak mùchi (-chë). Sy Tak mrzã lëdze, jeden za drëdzim. Marł z głodu, a nicht mù kãseczka chleba nie dól. - Ra]. *Zob. umierać, zamierać, zdychać*

mrzonka *f* brzãtwina, mëkcë(z)na *f*, (ù)rojenie, ùbzdurzenie, ùmëszlenie *n*, *pl*: ùbrzãtwinë, mëkcënë, ùrojenja; *ew. błãdné mëszlenie* (mëszlenie nie òparté na realnëch pòdstawach), manienié / łudzenie / zwòdzenie samégò siebie; *ew. w zn. zamki na lodzie*: zómczy na lodze, lëftowé zómczy (*Bù – niem.*) { 'mëkcëc sã' = a) *przëpòminac so përzniã, niewërazno*; b) *snic* } [ti brzãtwinë / mëkcëznë; tëch ùbrzãtwinów / mëkcënow; To, co òn pòwiòdò, to je sama mëkcëzna. Òn mësli, że òn wiele zrobił, a to le sã mëkcënë. Jò ju sã dosc naslëchòł jegò mëkcënow. Jemù nicht nie wëgòdò jegò ùbrzãtwinów. – Sy Wszëtczë ji zómczy lëftowé zdzinãlë. Bù]. *Por. złudzenia, przywidzenia, marzenia*

mrzygłód *m* bòt zòłcownik *m* [Zòłcownik przënòszò ùlgã chòrim, co cerpiã na kamienie zòłcowé i wãtrobã. Gò òd Sy]

msza *f* mszò *f* [ti mszë || mszi, na tã mszã || mszã; *pl*: te msze, tëch mszów || mszi; Pò mszach sã zbiéróné datczy do skarbùnków. Tëch mszów za jegò dëszã bëło wiele. Gò Szlë na mszã. Knòpi, co do mszë służã. – Ra Jak le sã zwón òdezwoł, lëdze z przedkòscelégò zaczałë wchòdzëc do kòscoła na mszã. Sy]; **msza święta** - mszò swiãtò; **idziemy na mszë** jidzemë na mszã || mszã; **byliśmy na mszy** më bëlë na mszë || mszi; **już jest po mszy świętej** ju je pò mszë || mszi swiãti; **odprawić mszë świętã** òdprawic mszã || mszã swiãtã [Ksãdz òdpròwiò w niedzielã dopòlnia sztëre msze. Gò Ksãdz swiãtã mszã òdpròwiò. Lz]; **dać (datek pieniężny) na mszë (za odprawienie mszy św.)** dac (dëtczi, datk pieniężny) na mszã; **Paryż wart jest mszy** Paryż wòrt je mszë / mszi

mszalny *ad* mszalny, mszowi (*Tr*), *arch* meszny; *ew. w zn. ofiara złożona księdzu z okazji odprawienia mszy*: mszënë *arch n* [Stól mszalny (*wòłtòrz*). Ra Dała sto zlotëch mszënëgò ksãdzu Sy]; **obrzãdek** ~ òbrzãdk mszalny; **wino ~ne** wino mszalné / meszné; **pieśni / modlitwy** ~ mszalné / meszné piesnie / mòdlëtwë

mszał *m* mszòł *m* – ksãga z czëtaniama liturgicznyma [Kòscelnò ksãga, czëlë mszòł. Ra]

mszczenie się *n* mszczenié sã *n*. *Por. zemsta*

mszeć *v* meszec, òbrastac mechã [to meszeje / òbròstò mechã]

mszyca *f ent (drobne owady)* mszëca || *lok* szëc(a), *lok*: mita, rupa *f*; *pl*: (m)szëce, mitë, rupë { 'mszëca' *in* = *drzewò òbrostë mechã* [Mszëce to sã drzewa òbrostë mechã,

òne tak wëzdrzã jakbë bëtë mszëcamë (-ma) òblaztë. Sy]; ‘mita’ in = pol. kopiec – zob.; ‘rupa’ – por. ‘rup’ = stôri kón, mëra} [Naszã kapùstã mają mszëce zjadlë. Naszã kapùstã mitë zjadlë. Co tu je mszëców na drzewach. Nasz bób zjadlë szëce. Rupë òbzërajã kapùstã / wrëczy. - Sy]

mszyć zob. **mszëc**

mszysty ad meszati, mechòwati

mściciel m mscëcéł m [tegò mscëcela; Synkù, bądzesz mscëcelã mòji krziwdë. Sy To mdze nasz mscëcéł. Ra]

mścicielka f mscëcelka f [Të mdzesz mscëcelką za nasze krziwdë. Ra]

mścicielski zob. **mściwy**

mścić (się) v mscëc (sã) [òn sã mscy(ł), òna sã mscy (mscëła), òni / òne sã mszczã (mscëłë); nie mscë(ta) sã!; Le zli lëdze sã mszczã. Zło sã mscy ju tu na zemi. Bl, La ? – Lz Nie wiem, za co sã na mie mszczã. Mscy sã na niewinnëch dzecach. Chto sã mscy ten tracy wicy, jak zyskò (zwëskò). Chto je zli, ten sã mscy. - Sy Mszczã sã za swòjich starszich ‘rodziców’. Nie mscë sã, bò to je grzëch. - Ra]; ~ **się na kim za co** za cos sã na czims / kògùms mscëc. Por. **namścić się, pomścić (się), zemścić się**

mściwie adv mscëwie || rzad –wò [Zdrzòł mscëwie na nich. Ra Mscëwi zawdë dwa razë tracy. Mscëwë mëslë. Bl, Lh ? – Lz]. Por. **zawzięcie**

mściwość f mscëwòsc || -wòta f {Tr: ‘związanie’ = pol. zawziętość) [ti mscëwòscë || -wòtë; Ta mscëwòsc jemù jaż z òczu wëlòzò. Bòjã sã jegò mscëwòscë. To je sama mscëwòta, ten człowiek. W swòji mscëwòce òn jesz lótwie to mòże zrobic. Mscëwòta mò chùtczë nodzi. - Sy Mscëwòsc to człowieka zgùba. Fs Mscëwòsc ù niegò bëła w sercu do kùńca zëcò. Ra]. Por. **zawziętość**

mściwy ad mscëwi [To je mscëwò baba. Pón Bóg nie je mscëwi, ale sprawiedlëwi. - Sy To mscëwi chłop. Zdrzòł na niã mscëwim òkã. Mscëwò rãka. - Ra]. Por. **bezlitosny, zawzięty**

mucha f mùcha f; ~ **duża** mùszëskò || mùszëszcze n, mùsznica, mùszëca, mùchawica f, brzãczk, niem. brumer m; ~ **plujka** robacznicã, gromadnicã f; **pogromca much** żart mùchògromca m (Bù); **zapełnić ~mi** wpùscëc mùchë, napùscëc mùch(ów), zamùszëc, namùszëc; **wytępić ~chy** wëtãpic (ew. wëbic, wëtrec) mùchë, òdmùszëc; **gromady much** rój / roje / chmara / chmarë mùch(ów); mùszëstwò, mùszëłstwò, mùchòwiskò n; **być pod ~chã** bëc pòd mùchã, miec (niejednëgò) pòd mùcã, bëc pò czeliszku, bëc pòdpiti

muchodajka f orn mùsznica f, mùsznik m

mucholapka f 1. klapka f – klapka na mùchë / do (zabijaniò) mùchów; żart: mùchòmòrderczò klapka (Bù); 2. (lep na muchy) lepnik m, lep na mùchë [tegò lepnika / lepù; Co tu je mùchów na tim lepniku. W kòzdi jizbie wisy pò jednym lepniku. - Sy]

mucholówka f 1. bot muchòłówka f (Gò); 2. zool muchòłówka f, pl: mùchòłowczy – òrt ptòszków, zëwiãcëch sã òwòdama

muchomor m mùchòr, mùchòrz, mùchòmór (Lz, Sy), zdr mùchòmórk, lok: mùchòròj, mùszni pòtrus m, mùchòwnica (Lz) [Jónk je tak piegòwati i rudi, że na niegò nicht jinaczi nie rzecze, jak mùchòmórk. Mùchòrów pòkrajónëch na talërze i zalónëch słòdczim mlékã ùziwajã do trëcò mùch. - Sy]; ~ **sromòtnikòwy** sromòtnik m (Sy); ew. mùch(òm)ór sromòtnikòwi (Gò); ~ **cytrynowy** sromòtnik żòłti

muchotrzew m bot mëszotrzëw m, mëszë trzëwiã [tegò mëszotrzëwù / mëszëgò trzëwiëca; Co tu w zbòzim rosce mëszëgò trzëwiëca. Sy]

muchowate pl zool, ent mùchòwatë; mùchë pl – rodzëzna òwòdów, rozmajitégò òrtu mùch(ów)

muczeć *v* bączec, rączec, mùkac, robic mùuu [Krowë tak bączą / rączą, pewno chcą pic. *Gò* Czëjesz të, jak krowka mùtkò. *Sy*]

muf(k)a *f* mùfa, *zdr* mùfka *f* – **1.** *tech* krótczi sztëczk nagwintowóny bënë rérë, złączka rérë; **2.** òchrona rāk òd zëmnã, w sztòlce krótczégò rākòwa [Dzys je mróz, wez le mùfkã, tej ce rãce nie zmiarzną. *Sy* Mùfka bëła dobrò, czej sã jachało saniana. W mùfce rãce nie miarżë. - *Gò*]

mufla *f* *tech* mùfla *f* – szczelnò kòmòra pieca, w chtërny sã nagrzwëwò do wësoczi temperaturë rzeczë badóné abò pòddóné òbróbce ceplny

muflon *m* *zoo* mùflón *m*

muflowy *ad* mùflowi; **piec** ~ piec mùflowi. *Por.* **mufla**

mularczyk *m* mùlar(czi)k || mùrarczik *m.* *Por.* **murarczyk**

mularka *zob.* **mularstwo, murarstwo**

mularski *ad* mùlarsczi. *Zob.* **murarski**, *ew. zob.* **masoński**

mularstwo *n* mùlarzenié, mùrowanié, mùlarstwò *n*, mùrowanié *n.* *Por.* **murarstwo**, *ew. zob.* **masoneria**

mularz *m* mùlòrz || mùròrz *m.* *Zob.* **murarz**, *ew. zob.* **mason**

mulat *m* mùlat *m* – człowiek, mieszańc rasë czòrny i biòli

mulatka *f* mùlatka *f*

mulątko *n* mùlã, mùlątkò, młodi mùł, zarò pò ùrodzenim

mulda *f* mùlda *f* (*niem.*) – mòli dól(k) / zagłãbienié na turze / drodze pùrgòwi (*pol.* na szlaku narciarskim) midzë dwùma garbama / górkama {kasz. ‘mùld(k)a’ *zob.* niecka}

muleta *f* mùleta *f* – sztëczk czerwiony kòderczi zamòcowóny do krótczégò czija, ùziwóny przez torreadora w slédnëch sztërkach kòrridë

mulica *f* *zool* mùlëca *f*, mùlò klacz - mieszańc kònia i òsła

mulić *v* mùlëc, zamùlac, mączëc wòdã; *ew.* czapac, zaczapiwac, kalëc, szlamòwac [Rzëka mùli naje łączi. *Sy*]

mulina *f* mùlina, jedwòbnò, farwnò nitka; *ew.* jedwòbnò przëdza / przãdza, jedwòbné przëdzono *n*

mulistość *f* mùłowatosc, mùlëstosc, kałowatosc, kalëstosc, błotnistosc *f*

mulisty *ad* mùłowati, mùlësti, kałowati, kalësti, błotnisti, czapòwati, szlamòwati; *ew.* jak mùł, mătny, zamùlony, z(a)mącony, zaczapóny mùfã / kařã

mulnik *m* mùlnik, mùłownik *m* – pògóniòcz mùłów, parobk òd mùłów; *ew.* włòscëcél mùłów

multanka *f* mùltanka – òrt lëdowégò statkù mùzycznégò, złożonégò z czile puszczówków / flëtów

multi- mùlti- = wiele-, wielo-

multimilioner *m* mùltimilioner || -nëra *m*

multiwitamina *f* multiwitamina *f*

multum *adv* mùltum *łac.* *Zob.* **mnóstwo**

multyinstrumentalista *m* mùltijinstrumentalista *m*, mùzyk(ańt) pòtrafiący grac na wiele statkach / jinstrumentach

multiplikator *m* zwieliwòcz *Tr*, mùltplikator *m*

multiplikować *v* zwielëwac, mùltplikòwac; *ew.* wzmòcniwac

mùł *m* **1.** *zool* mùł *m* – mieszańc kònia i òsła; **2.** mùł, măt, kòł, szlam (|| szlim), czap *m*, rzad błoto *n*, rëda, miòłczëzna || miałczëzna, błocë(z)na *f* {‘rëda’ = rozmiłtò zëmia na łąkach; miòłczëzna’ || ‘miałczëzna’ *in* - *zob.* drobiazg} [Wpòdł w mùł pò kòlana. Mùł trzimò mòklëznã (*wilgòc*). – *Sy*]; **żyzny** ~ **torfowy** mòda *f* [Bël w błoce (*na*

blotach) a kłôdł mòdã na wóz. *Ra*]; **pokrywać ~em torfowym** mòdowac [Rzéka (*pò wëlewie*) mòdëje pòla. *Ra*]. *Por.* **breja, bagno, szlam, błoto**

mułowaty *ad* mùłowati – **1.** pòdobny do mùła (mieszkańca kònia i òsła); **2.** *zob.* **mulisty**; **3.** *o pijaku:* przepiti, nie czësto trëzëwi, *fig* zamùlony

mułowy *ad* **1.** mùłowi – doticzający mùła (zwierzëca); **2.** mùłowi – *zob.* **mulisty**

mułła *m* mùłła – tytuł nadòwóny dëchòwnémù mùzułmańszémù = ùczali, méster

mumia *f* mùmia || -miò *f* – zabalzamòwóné a. wëschlé, zmùmifikòwóné cało ùmarłégò człowieka a. zwierzëca; *ir* a) człowiek baro zmiarti / „sëchi”, „skóra a gnòtë”; b) czł. małomówny, mùczk, mrëk; **siedzieć jak ~ (egipska)** sedzec jak mùczk / nie òd’zewac sã i nie rëszac sã; sedzec jak mùmia (egipskò)

mumifikacja *f* mùmifikacjò *f* – **1.** specjalné balzamòwanie; **2.** wësychnié cała / trupa w specjalnëch warënkach mikroklimaticznëch; **proces ~cji** proces mùmifikacji

mumifikować *v* mùmifikòwac, z(a)mieniowac w mùmiã

mumifikowanie *n* mùmifikòwanie *n.* *Zob.* **mumifikacja**

mundur *m* mùndur *m*, *rzad* ùnifòrm *m* || ùnifòrma *f* – służbòwé / firmòwé òbleczenié òsób zatrudnionëch w jinstitucjach państwòwëch, wòjskòwëch itp.

mundurek *m* mùndurk *m*, szkòłowé òbùcë ùcznia / ùczenczi

mndurowy *ad* mùndurowi, *rzad* ùnifòrmòwi; **służby ~we** służbë mùndurowé; **dodatek ~** dodatki / dodòwk mùndurowi (dëtczi na ùtrzymanié mùnduru)

municypalność *f* miastowi urząd, ùrząd miasta

municypalny *ad* miastowi

munsztuk *m* (*przestarz.*) mùńsztuk *m* – **1.** òrt kãdarë, łómónégò wãdzëdła przë ùdze kònia, stosowóné do czerowaniò òstrima kòniama przez jezdców; **2.** (*ustnik*) szpëc *m*; ~ **do papierosów** szpëc do cygaretów; ~ **instrumentu (dëtego)** szpëc do statkù / jinstrumentu (dãtégò, np. trãbczi, pùzonu, tubë, rogù) – *zob.* **ustnik**

mur *m* mùr, *zdr* mùrk *m*; *ew.* mùrowónò scan(k)a { ‘mùrk’ *in* = *Sy*: a) *przeźrenie* miedzy *piecem a ścianã*; b) *palenisko do gotowania, wpuszczone niegdyś w ścianę komina* } [tegò mùru; *pl*: mùrë; tëch mùrów; Pòkòra mùrë łómie. *Ra* Mùrë bùdinkù ju stojã, le je przëkrëc dakã. Mùrë rosçã / sã dwigają. *Gò* Kòle mùru. Na mùrze. Wlòzł na mùr i spòdł. Gadòj, a nie stój jak mùr. Stojec jak mùr (*milczec*). Chwatãc sã jak żaba mùru (*jak tonący brzëtewë / słomczi*). Jò za tobã jak za mùrã (*nie dbóm ò ciebie*). Jaczi gbùr(k), taczi mùr(k). Òd żuru chłop jak z mùru. - *Sy*]; ~y **domu** mùrë bùdinkù; **wewnętrzne ~ry (ściany) domku** bënowé scanë (jedna bënowò scana), przewiazë *pl* (przewiaz *m*); ~ **graniczny** grańczny mùr; ~ **pruski** prësczi mùr; wiãzarka *f*; ~ **przeciwpożarowy** procëmògniowi / przecywògniowi mùr; ~y **obronne / zamkowe / miejskie** mùrë òbronné / zómkòwé / miastowé || mieszcë; *ew.* mùrë zómkù (*ew.* twierdzë) / miasta; ~ **oporowy** mùr òpòrowi / pòdpiérny; ~y **rosną** mùrë rosçã / sã dwigają; **zrobić coś na ~, beton** zrobic cos na mùr (*a.* na mùr, beton); **trafić na ~ milczenia / niechëci** trafic na mùr milczeniò / niechãcë; **odgradzać się ~rem / ~rami** òdgradzac sã mùrã / mùrama; **obalić ~(y) niezgody** òbalëc / rozwalëc / przewrócëc / ùsënac mùr(ë) niezgòdë [Òni zbudowelë tam wprzëk pòdwòrzégò płot, jaczi chtos nazwòł „mùrã niezgòdë. *Gò* Midzë nama je mùr, jò gò nie bądã rozwòlòł, bóm gò nie stòwiòł. *Sy*]; ~y **runëły** mùrë sã rozpadłë / rozsëpalë / szlë w rozsëpczi; rozpadłë sã w gruzgòtë / gruzë / szmërglënë; **postawić pod ~ i rozstrzelać** pòstawic pòd mùr i rozstrzelac; **stać pod ~rem / przyparty do ~ru** stojec pòd mùrã / przëp(i)arti / przëcësniaći do mùru; **przyprzec kogo do ~u** przëprzec / przëcësnac kògò do mùru; *ew.* przëskrzënic kògòs, zanëkac kògò w kòzy róg [òn gò przëp(i)arł / przëcësnac]; **przypierać kogo do ~u** przëpiërac / przëcëskac kògò do mùru; **chcieć / próbować przebić głowã** ~ chcëc / próbòwac przebic głowã mùr; *ew.* jic na ùmór,

stanąć / przeciwstawić się ~em stanąc / pòstawić sã wprzék mùrã / ew. całą gromadã / ùrmã / rzma

murarczyk *m* mùlar(czi)k || *arch* mùrarczèk, mùròrk *arch m*

murarka *zob. murarstwo*

murarski *ad* mùlarsczy || *arch* mùrarsczy; **praca ~ska** mùrowniò, mùrawa, mùlarskò *f* {‘mùrowniò’ *in* = bùdowniò, obiekt bùdowóny - *zob.* budowa; ‘mùrawa’ *in.* = *pol.* murawa - *zob.*} [Takò mùrowniò, abò niżòdna. Ta mùrawa jakòs nóm pòmału jidze. Tatk wrócył z mùlarsczy i terò sã mëje. - Sy]; **rzemiosło ~skie** mùlarskò *f*, mùlarsczy fach, mùlarskò robòta, mùlarsczé rzemiãszò [Nasz syn ùwidzòł sobie mùlarskã. Sy]; **roboty ~skie** mùlarsczé robòtè [Mè chcemè na zëmã przerwac robòtè mùlarsczé. Sy]; **zaprawa ~ska** taras, żart moras, czap *m*, lok mùrónka {‘moras’ *niem.* = *kòł*} [Mòsz narobioné tegò tarasu tëlé, że terò nie zdążimè gò zùzèc. Wez le mie wléj w karã tegò morasu / czapù. Gò Wieleż tè jesz mòsz mùrónczy, sygnie òna nama? Sy]

murarstwo *n* mùlarstwò || *arch* mùrarstwò, mùrowanié, mùlarzenié *n* {‘mùlarstwò’ / ‘mùlarzenié’ *in karc* = *gra w kartè òstróznò a. dlò pieniãdzy*} [To je dobri mëster, òn sã znaje na mùlarstwie. Sy]; **trudnić się ~twem** mùlarzèc [Nasz stark je ju stari, a jesz mùlarzi. Sy]

murarz *m* mùlòrz || *rzad:* mùròrz, mùrownik *m*; *pl:* mùlarze, mùrownicè {‘mùlòrz’ *m* (mùlòrka *f*) *in karc:* *kòrtownik (-wnica), co graje òstróznò, a. dlò zwèskù*} [Mùlarze jidã ju dodóm. To je dobri mùrownik. Sy]; **być ~em** mùrowac, mùlarzèc, bëc (a. robic za) mùlarzã || mùrarzã, trudnic sã mùlarstwã / mùrowanim; **słaby** ~ słabi / lèchi mùlòrz; *ir* klaks {‘klaks’ *in zob.* kleks} [Pò tim klaksu ten bùdink sã wnet rozwali. Sy]; **należący do ~rza** mùlarzów || *arch* mùrarzów || -rzowi [Mùrarzowò niasta (*białka*). Lz]; *ew. zob. murarski*

murawa *f* mùrawa, tròwa, pażãc || pażèc || pażèca, narwa *f* {‘mùrawa’ *in.* = *pol. praca murarska - zob. murarski*; ‘mùrawa’ - *por.* ‘mùrawina’ = *pol. darń - zob.*; ‘pażãc || -zèc’ *Sy* = *mùrawa, ùgór, òtlóg*; ‘pażèca’ *Sy* = *mùrawa przè drodze, na smãtòrzu - por.* ‘pażãdnia’ *arch pastwiskò, tãka*} [Mùrawa płacze (*je rosa na mùrawie*). Pòżegnac mùrawã (*òżenic sã*). Czej że wa pòżegnòta mùrawã? Òżenic sã z mùrawã (*ùmrzèc*). Pasc krowè na pażãcy. Na ti pażècy mòglè bë gãsè chòdzèc. - *Sy* Gòspòdènie płòtna na mùrawie w régach rozklòdajã. Przèniesè narwè dlò pilãt Wieprze, dzèwé swinie, piszczacè (*rèjãcè*) psèjã narwã. Tak snòdkò òròł, że le narwã zerwòł. - *Ra*]; **siedzieć / leżeć / wylegiwać się na ~wie** sedzec / lezec / wèlegiwac sã na mùrawie / tròwie / pażãcy || -cè / narwie [Sedzec na narwie. Sedzec na mùrawie (*ni miec mieszkaniò*). Pùdzemè na sùnészò, legniemè so na mùrawã. *Sy* Lès leżòł na mùrawie jak zdechłi. Lz]. *Por. darń*

murek *zob. mur*

murlata *f* mùrbalka, lok mùrlata (*Lz*) *f* [Mùszimè wcygnãc nowã mùrbalkã, bò starò ju trèpieje. Sy]

murować *v* mùrowac [Witro zacniemè mùrowac chlèw. Sy]; **niedbale** ~ mùrzèc *arch* [To nie je dobri mùlòrz, òn nie mùrèje, le tak mùrzi. Sy]; **nieudolnie** ~ niezdarno mùrowac, lepic jak jaskùlecзка; *ew. o zaprawie spadajãcej z kielni:* klaksac

murowanie *n* mùrowanié, mùlarzenié *n*, mùrawa, mùlarskò, mùrowniò *f*, stòwianié mùrów {‘mùrawa’ *in. zob.* murawa} [Jò bëł prawie przè mùrowanim. Lz]

murowany *ad* **1.** mùrowóny [Mùrowóné chèczè. Lz] **2.** fig mùrowóny, pewny, gwèsny, stoprocentowi; ~ **efekt** pewny / mùrowóny / stoprocentowi efekt

murowy *ad* mùrowi [Mùrowi hòk. Lz]

mursz *m* **1.** mùrszenié || mùlszenié / trèpienié / plesnie(wie)nié / gnicé drzewa / drzèw; **2.** mùrsz *m*, mùlszèzna *f*, drzewò a. drewno zmùrszálé || zmùlszálé, strèpiałé,

zaatakòwóné plesnią; ew. zbòżé / sano zmùlszałé / zaplesniewiałé; **3.** zemia czòrnô / badżennô, rëda *f*

murszec *v* mùrszec || mùlszec, bùtwiec, plesniec, trëpiec, gnic {‘mùlszec’ *in = pol.* – *o owocach: mięknać, zamieniać się w ulegalki, kasz. mùl(ë)szczi [Nasz brzôd je ju tak dozdrzelali, ze ju mùlszeje. Sy]*} [To padô, a nasze zbòżé na pòlu mùrszeje. Drzewò mùlszeje. Nasze wrëczy mùlszeja. – Sy Nawet grëbé balczy z czasã mùrszeja. *Bl?* - *Lz*] *Por. butwieć*

murza *zob. murza*

murzyn *m* mùrzin, mòrës *m*; ew. czòrny, czòrnoskóri / cemnoskóri *m* / *ad* (czòrny / czòrnoskóri / cemnoskóri człowiek)

murzynek *m* mùrzink, mòrësk *m*

murzynka *f* mùrzinka, mòrëska *f*

murzyński *ad* mùrziński

mus *m* **1.** mùsz; *w zn. przymus: przëmùsz m; ew. kòniecność f, kòniecno pòtrzeba; czy to jest ~, czy nie (czy „niemus”)? je to mùsz, czë nié / czë nimùsz?; ew. je to pò pròwdze kòniecno?; mùsz to prawie tak bëc (zrobioné)? ni ma jiny radé / jinégò spòsobù / wińscô?; **~ to nie jest, ale dobrze by było, abyś tam (za)szedł** mùsz / przëmùsz to nie je, ale dobrze bë bëło, żebës tam (za)szedł; **nie ma ~u** ni ma mùszu *a.* mùszu ni ma; **z ~u** na mùsz, z mùszu, z przëmùszu, przez mùsz / przëmùsz, pòd przëmùszã, z przëmùszem / wëmùszem; ew. przëmùsowò (*Gò*), z kòniecnoścë, nié ze swòji wòlë, wbrew swòji wòlë, nié dobrowòlno [Jò le to z przëmùszu robiã. Nie wiem, co to są za dziecë, òne le sã tak z przëmùszem ùczą. – Sy]; **(z)robiony z ~u** (z)robiony / wëkòn(yw)óny z mùszu / na mùsz / z przëmùszem / przez (przë)mùsz / z przëmùszu / pòd przëmùszã / przëmùsowò (*Gò*) / nié ze swòji wòlë / wbrew swòji wòlë / nié dobrowòlno / le z kòniecnoścë; ew. przëmùsowi (*Gò*), wëmùszony; *por. przymus, konieczność; 2. (deser jabłkowy) mùs brzadowi / z brzadu / jabkòwi / z jabk(ów) zriwòwónëch**

musi *zob. muszy*

musiec *v* mùszec; ew. tylko z zaprzeczeniem: nie darwac; **nie musiec** ni mùszec, nie darwac {*Czò! Słòwkò przëczacé ni wëstãpije w kaszëbiznie le w sąsëdztwie czasników: mòc, miec, mùszec (np. ni mògã, ni mòże, ni móm, ni mô, ni ma, ni mùszã, ni mùszu), abò w taczi słowach jak: nijak, nigdzie, niżóden itp. W sąsëdztwie jinszych czasników mómë słòwkò przëczacé nie, np. nie robic, nie spac itp.*} [Jò mùszã jic do miasta. Jò sã mùszòł smiòc. Wié dobrze, zé sòrna mù chtos wëpłoszëc mùszòł. - *Lz*]; **~szë tam (za)jechać** mùszã jò tam (za)jachac; **chyba nie ~ wam tego dwa razy powtarzać?** wierã / chëba ni mùszã / nie darwóm (ew. nie pòtrzebùjã / nie brëkùjã) wama tegò dwa razë pòwtarzac? **jeśli nie chcesz, nie ~sisz** żelë / jezlë nie chcesz, ni mùszisz / nie darwòsz; **musimy jej to powiedzieć** (më) mùszimë ji to rzec; **nie musielibyście tam ciągle chodzić** wa bë ni mùsza(-ła) / nie darwa (nie darwała) tam wiedno chòdzëc; **w tym musi coś być** w tim mùszu cos bëc

musical *m* mùzykal *m*

musicalowy *ad* mùzykalowi

muskać *v* smùkac || *arch:* mùskac || *lok* mùszkac, mùjkac, głąskac, *dziec:* aj(k)ac [òn jã smùcze || smùkò || mùskò. *Zob. głąskać, musnąć*

muskanie *zob. głąskanie*

muskowit *m* min mùskòwit *m*

muskularnie *adv* mùskùlarno || -nie, mùskłowato

muskularny *ad* mùskùlarny, mùskłowati, ùmiãsniony

muskulatura *f* mùskùlatura, *Tr:* mùsklëna *f*, ùmiãsnienié *n*, miãsnie, mùskle *pl*

muskuł *m* mùskla *f*, miąsén *m*, *pl*: mùskle, miąsnie [tëch mùsklów / miąsni(ów)];
naprężyć ~ły naprãżac / napinac / szpanowac mùskle / miąsnie; **związać** ~ły
zmetlać / zlebiać / sflaczać / flakować mùskle / miąsnie

musli *inv* mùsle *pl*. *Zob.* **płatki**

musnąć *v* còrnąc, (pò)smùknąc, letkò còrnąc / smùknąc; *ew.* pòmùjkac, letkò dotknąc /
zadzôc / òtrzyć sã, letkò przesënac sã pò czim {‘còrnąc’ = *pol.* *musnąć, lekko
drasnąć*} [Pòsmùkniesz mie dzéwczã swòjëmë włosamë biòlëmë jak len. *Jd*]; **jej
włosy** ~nęły **mi policzek** *ji* włosë (pò)smùknãłë / còrnãłë / pòmùjkałë / dotk(nã)łë
mie lico / òcartłë sã ò mòje lico; **kula karabinowa** ~nęła **mu ramię** kùla karabinowô
còrnã(ła) mù remiã; *por.* **drasnąć, głaskać, pogłaskać, smukać**

musować *v* szëmòwac, pienic sã; *ew.* czipiec, bürzëc sã, *lok* brësłowac {‘brësłowac’ *Lz*
|| *Tr*: ‘brëzłowac’ *dniem.* *briseln* – *por.* ‘prëzel’ *Gò* = *zgardl*: *wódka, sznaps*}; **piwo**
~je **w szklance** piwò szëmùje / pieni sã / bürzi sã / *lok* brëslëje w s(z)klónce [Piwò
brëslëje w sklónce. *Lz*]. *Por.* **kipieć, pienić się**

musowo *zob.* **mus 1 (z ~u), koniecznie, przymusowo**

musowy *zob.* **mus 1 (z)robiony z ~u), konieczny, przymusowy**

musujący *ad* szëmùjący, pieniający (sã); *ew.* czipiący, bürzący sã, *lok* brëslëjący; **wino**
~ce wino szëmùjące / pieniające sã

muszelka *f* rekòwióнка || rekòwióнка, miszôrka (*Ra, Pb, Sy*), mùszelka *f* [Bëła jem nad
mòrzã ë ùzebrała miszôrków. *Sy*]; ~ (~ki) **kauri** miszôrka (miszôrczi) / mùszelka
(mùszelczi) *kaùri*. *Por.* **muszla**

muszelkowy *ad* rekòwióńkòwi, miszôrkòwi, mùszelkòwi

muszka *f* mùszka *f* – **1.** *ent* malinkò mùcha, *zdr od*: mùcha; **2.** *wzér* (*Tr*) przë strzëlbie,
na kùńcu lófë; **wziąć kogo na ~kę** *wzác* || *wzyc* kògò na mùszkã / na cël,
(wë)célowac w kògò

muszkat *m bot* mùszkat, mùszkatówc *m* [tegò -ówca], mùszkatowé drzewiã {‘mùszkat’
Lh, Lz (|| *Tr* -s-) – *por.* mëszkòt = *pol.* *geranium, zob.*; *por.* ‘mùszkibòda’ *arch lok*
= *pol.* *cukier*}

muszkatel *m 1.* mùszkatel *m* – wino ò kòrzenny wòni i nôszmakù zbliżonym do
mùszkatowégò òrzecha (*pol.* *gałki muszkatołowej*); **2.** *zob.* **geranium, pelargonia**

muszkato(fo)wy *ad* mùszkatowi; **gałka ~wa** mùszkatowi òrzech (*Tr*)

muszkatowiec *zob.* **muszkat**

muszkiet *m mil hist* mùszket *m* || mùszkéta *f*

muszkietier *m* mùszketer || mùszketéra *m*; **czterech ~ów** sztërzech mùszketerów

muszla *f* mùszla, rekówka, miszôrka *f*; ~ **perłowa** perłowò mùszla, *Tr*: *perlëca f*; ~
małża żabióńka *f*, żabiò skrzinka; ~ **klozetowa** mùszla ùsòdkòwò / klozetowò;
mùszla do ùsòdkù / wëchódka / szituza / ùstãpù. *Por.* **muszelka**

muszłowaty *ad* mùszłowati, rekówkòwati, miszôrkòwati

musztarda *f* mòzdrëch (|| mozdrëch || -rich || mòzdròk) *m*; *ew.* *Tr*: gòrczëcëna *f* [tegò
mòzdrëchù]; **to jest już ~ po obiedzie** to je ju za pòzdze / za pòzno; to je ju pò
wszëtczim / *ekspr*: pò kòczëcu / pò ptòchach; to je ju przemieszkóny czas; ju za
pòzdze skòblëc gòzdze (*Ra*); terò mòżesz (mòżeta) ju jic wrëczy sadzëc / *vulg*
mòżesz (mòżeta) jic w dupã, na reczi

musztardowy *ad* mòzdrëchòwi, *ew.* *Tr*: gòrczëcënowi; **sos** ~ mòzdrëchòwi zós *a.*
mòzdrëchòwò òblëwka {‘òblëwka’ *arch* = zós}; **gaz** ~ gaz mòzdrëchòwi, jiperit *m*

musztardówka *f* statk / sklónka do / òd mòzdrëchù

musztra *f* mùsztra *f*, ùczba / czwiczenië wòjskòwi pòstawë, kroków marszowëch,
zwrotów itp.

musztrować *v* mùsztròwac (kògòs) – **1.** ùczëc (kògòs, żòlnérzi) mùsztrë, czwiczëc
mùsztrã; **2.** *przen* sztròfòwac, ùpòminac, napòminac, sztrigłowac *lok* (kògòs), ùczëc

(kògòs) szturu / karnoscë / discëplinë, przëwòliwac (kògòs) do pòrządkù; szkalowac, wadzëc (na kògò) - *zob. łajać*

muszy *ad* mùszi, òd mùchë / mùchów; ~ **skrzydelka** / **nóźki** mùszë skrzydelka / skrzydła / **nóźci** mùszi [Mùszë skrzydła. Mùszò nóżka. - Lz]; **waga** ~**a** *sp* wòga mùszò

muszysko *zob. mucha*

muślin *m* mùsli*n m*; *ew.* gaża *f*, gażewi sztof, gażewò tkanina – òrt cenczi tkaninë jedwòbny a. bawelniany

muślinowy *ad* mùsli*nowi*

muśnięcie *n* **1.** *w zn draśnięcie, otarcie:* còrniãcé *n*; **2.** *w zn. lekkie, przelotne dotknięcie, np. włosami:* (pò)smùkniãcé || (pò)smùkniënié; *ew.* pòmùjkanié, dotkniãcé *n*

mutacja *f* mùtaciò, zmiana, przemiana, òdmiana *f* – **1.** *biol* zmiana geneticznò, òdchilenié òd tipù; **2.** ~ **głosu** mùtaciò głosu; **przejść** ~**ję** **głosu** przeńc mùtaciã głosu; **być przed** ~**ją** bëc przed mùtaciã; **3.** ~ **muzyki jazzowej** mùtacje / przemianë mùzyczi dżezowi / w mùzyce dżezowi; **4. lokalna** ~ **dziennika stołecznego** lokalnò (mòlowò / miescowò) mùtaciò / òdmiana (përnã jinszé, miescowé / mòlowé wëdanié) stolëcznégò dzënnika / stolëczny gazetë (gazetë wëdówóny w stolëcë)

mutacyjny *ad* mùtaci*ynny*

mutant *m* *biol* mùtanti*m* – òsobnik, ù jaczégò wëstãpùje mùtaciò; apartny / nietipòwi òsobnik (np. dónégò gatënkù zwierzëca)

mutować *v* mùtowac, zmieniac sã, przechòdzëc mùtaciã

mutra *f* *tech* mùtra *f* *przestarz* – wiòlgò nakràtka szruwë

muza *f* mùza *f*; **siedlisko muz** sedlëskò || -szcze / sedz(ë)ba / gniòzdo mùzów; **syn muz** syn mùzów (pòeta *m*)

muzealny *ad* mùzealny, doticzãcy mùzeùm; **ekspонат** ~ ekspònat, òkòz *m*, przedmiot wëstawiony (rzecz wëstawionò) na pòkòz / pòkòzk w mùzeùm

muzeum *n* mùzeùm *n*; *pl:* mùzea; **w** ~ / ~**zeach** w mùzeùm / mùzeach

muzułmanin *m* mùzułman (|| *Tr* mùzelmana); *ew.* machòmetón *m* [tegò mùzułmana / machòmetana]

muzułmanka *f* mùzułmanka (|| *Tr* mùzelmanka); *ew.* machòmetónka *f* [ti manczy / -tónczy]

muzułmański *ad* mùzułmańszi (|| *Tr* mùzelmańszi); *ew.* machòmetańszi

muzyczka *f* mùzyczka *f* [ti mùzyczczy, na mùzyczczy]

muzyczny *ad* mùzyczny, *Tr* mùzykòwny; doticzãcy mùzyczi, służãcy do mùzykòwaniò; **słuch** / **talent** / **program** / **rozwój** / **temperament** ~ slëch / talent / program / rozwój / temperament mùzyczny; **wrażliwość** ~**na** wrzëlëwòta || -wòsc mùzycznò; **instrument** ~ jinstrument / statk mùzyczny / do mùzykòwaniò; **szkoła** ~**na** mùzycznò szkòła; **towarzystwo** ~**ne** towarzëstwò / stowarzëszënié mùzycznë, mùzycznò stowòra (*Tr*); **etiuda** ~**na** etiuda mùzycznò; **utwór** ~ mùzyczny dokòz / ùtwór [tegò dokazu || dokòzu / ùtwòru; w tim -zu / -rze]; **audycja** ~**na** audicjò mùzycznò; **ćwiczenia** / **wprawki** ~**ne** czwiczenia / wpròwczy mùzycznë; **próba** ~ próba mùzycznò / wëkònaniégò mùzyczi

muzyk *m* mùzykańt, mùzyk *m*; ~ **orkiestry symfonicznej** mùzykańt / mùzyk òrkestrë symfòniczny; ~ **ludowy** mùzykańt, mùzyk lëdowi

muzyka *f* mùzyka *f*; **mieć zdolności** / **talent do** ~**ki** miec zdolnoscë (*ew.* szëk) / talent do mùzyczi; ~ **wspaniała**, **budząca podziw** bëlnò / wspaniałò / jãdrznò mùzyka [To bëła jãdrznò mùzyka. Sy]; **solidne** / **porządne** / **mistrzowskie wykonanie** ~**ki** bëlné / pòrządne *a.* szëkòwné / méstersczë wëkònanié mùzyczi; **oryginalne wykonanie** ~**ki** òryginalné wëkònanié mùzyczi; **nietypowe** / **dziwne** / **osobliwe wykonanie** ~**ki** nietipòwé / dzywné / òsoblëwé *a.* apartné wëkònanié mùzyczi; **licha** / **słaba** ~ lëchò / marnò / słabò mùzyka; ~ **piskliwa** pisklëwò / piszczãcò mùzyka; *ew.* o piskliwej

muzyce, złośl: jakbë sédmë chłopa na swinim cëcu grało (Sy); **huczna** ~ głosnô (baro głosnô) / trzôskòwnô mùzyka, *zart* mùzyka jak rozerwanie chòlawë; ~ **mało melodyjna** mùzyka mało melodijnô; *złośl:* knëpelmùzyka *f*

muzykalność *f* mùzykalnosc, *Tr:* mùzykòwnosc *f*

muzykalny *ad* mùzykalny, *Tr:* mùzykòwny

muzykant *m* mùzykańt (mùzykańt lëdowi) *m*; **lichy** ~ lëchi / marny / słabi mùzykańt;

ew. w zn. rzepòła: jarmòła, rzãpòlëch, réròk, skrzëpòła, zióngòła, dudlòcz, fidlóna *m*

muzykować *v* grac / mùzykòwac; ~ **na fortepianie / saksofonie / gitarze / akordeonie / harmonii** grac / mùzykòwac na klawirze / saksofonie / gitarze / akòrdionie || akòrdionie / harmónii a. harmónice || -mónce; ~ **awista** grac awista (bez próbë, z mòła, bez rëchlészégò przezdrzeniò / przeczwiczeniò tekstu); ~ **z pamięci (bez nut)** grac z głowë / ze slëchù / z pamiãcë, *zart* z kapelusza *a.* z kalãdòrza; ~ **dziarsko** jãdrzno grac / mùzykòwac, *ekspr* rznąc; ~ **licho na instrumencie smyczkowym** fidlowac, rzãpòlëc, żãgòlëc; ~ **licho na instrumencie dętym** rërac; ~ **licho na pianinie** pimplotac || plimplotac

muzykowanie *n* mùzykòwanié, granié *n*; **dziarskie** ~ jãdrzné (*ew.* òstré, żwawé, rëszné = energiczné) granié, jãdrznô mùzyka { 'jãdrzny' – *zob.* jëdrny }

muzyk *m* *hist* mùżik *m* – ruszci chłop(k) / wiesón

my *pm* më (|| *lok* ma) { 'ma' *rzad* dziś liczba podwójna – w odniesieniu do dwojga osób: *ma* dwaji / dwòje; *lok* zamiast ogólnego „më” }; **my jesteśmy Kaszubi / Kaszubami** më jesmë Kaszëbi / Kaszëbama; **my biliśmy / myśmy byli w domu** më bëlë doma *a.* jesmë bëlë doma; *ew.* më jesmë bëlë doma; **my nie zapomnimy** më nie zabòczimë / nie zabãdzemë

mycie (się) mëcé (sã); *ew.* òbmiwanié (sã); *ekspr:* kaczkòwanié (sã), szlapanié (sã) [To mëcé ù dzecy, to je to nõgòrszé. Wòdã òd mëcò trupa wëlëwają wkól chëczy, żebë ùmarli ni miòł wiãcy do nich przëstãpù. - Sy]; **częste** ~ **skraca życie** czãsté mëcé skròcò żëcé; **nadający się do ~cia** mëtny; nadający sã do mëcò [To mëdło je baro mëtné. Sy]; **woda nadająca się do ~cia** mëtnò wòda, wòda (nadajacò sã) do mëcò [W tim wãbòrkù jesz je mëtnò wòda. Sy]; **kamień (pumeks) do ~cia rąk** mëtny kam, pùmeks *m* [Pòdòjże mie mëtny kam, co jò so rãce ùmëjã. Sy]

mycka *f* mùcka *f*; **żydowska** ~ jarmùłka *f*, żëdowskò czòpeczka / mùcka. *Zob.* jarmùłka

myć *v* mëc; *ew.* òbmëwac; *ekspr:* kaczkòwac, szlapac [Matka zebùła dzeckò i zacząła mëc. Sy Nënka dzeckò mëje. *Ra*]; ~ **naczynia** mëc / ò(b)mëwac statczy; **ręka rękę myje** rãka rãkã mëje; jedna rãka drëgã mëje; rãka rãkã mëje, òbie mëjã twòrz (Sy)

myć się mëc sã; *ew.* òbëwac sã; *ekspr:* kaczkòwac sã, szlapac sã [Nie mij le sã, nie mij, na tobie wnet wrëczy wërosçã. Kòt sã mëje, prziińdze gòsc. – Sy Dzëwczãta mëjã sã ù stëdnie (*a.* stëdni) na pòdwòrzu. Kòt sã mëje na òknie. - *Ra*]; **rzadko / często się myć** rzòdkò / czãsto sã mëc; **nie myć się** nie mëc sã; *zart* z wòdã sã pòbic *a.* straszëc sã / bòjec sã / miec strach mëdła; **świnia się nie myje a żyje** swinia sã nie mëje a żëje; **częste mycie skraca życie** czãsté mëcé skròcò żëcé

mydelnica *zob.* mydlnica

mydelniczka *f* mëdelniczka, *Tr:* mëdłownica *f*, miseczka do mëdła

mydełko *n* mëdełkò *n* [Mëdełkò do ùmiwaniò gãbë. *Lz* Przëniòsł ji z miasta mëdełkò. Òna mò òsobné mëdełkò do mëcò gãbë. - *Ra*]

mydlany *ad* mëdlany, *rzad* mëdłowi, z / òd mëdła [Kòrzëń mëdlany. Mëdłowò wòda. - *Ra*]; **bańka mydlana** brëzgùła (mëdłanò / z mëdłënow || mëdłowinów), zëbel *lok*, bãbel (bãbel mëdlany / z mëdłënow || mëdłowinów) [Mëdlany bãbel. *Lz*]; *zob.* **bańka**; **pękl jak ~na bańka** pãkl jak mëdłanò brëzgùła (brëzgùła z mëdłënow || mëdłowinów), / jak mëdlany bãbel / zëbel

mydlarka *f* mēdlôrka *f* – hańdlôrka mēdlã *a.* białka mēdlarza [Mēdlôrka pierze fin (*sti: fējno, piãkno*) bielēznã. *Lz*]

mydlarnia *f* mēdlarniô *f* (*Lz*) – fabrika / wētwórniô / wërobnîô mēdlã

mydlarski *ad* mēdlarsczy [Mēdlarskô gasa (*ùlica*). *Ra* Réza mēdlarskô. *Lz*]; **sklep** ~ mēdlarsczy króm; **przemysł** ~ przemēśl mēdlarsczy

mydlarstwo *n* mēdlarstwò *n* [Òn sã žëwi mēdlarstwã (*žëje z mēdlarstwa / zarôbiô na mēdlarstwie*). *Lz*]

mydlarz *m* mēdlôrz *m* – hańdlôrz *a.* fabrikant mēdlã, szef drogerii {*Tr: 'mēdlôk' (|| lok mēdlôrz) – Sy w zn. ôszëkańc, ôchlëdëtk – por. pol. mydłec = chłystek, czł. niepoważny*} [Wstãp do mēdlarza i kùp mie kawãk mēdlã. *Sy*]

mydlenie *n* mēdlenie *n*

mydlić *v* mēdlëc [Jedna z nas bądze mēdlëta, a drëgò prała. *Sy* Mēdlë le dobrze, a wszëtkò dô sã wëprac. *Ra* Òna chce prac bez mēdlenieô. *Lz*]; ~ **komu oczy** mēdlëc / zamaniac kòmù(s) oczë [Swëmi kùńsztami òn lëdzóm òczë zamaniô. *Lz*]; ~ **się** a) mēdlëc sã, namēdl(iw)ac sã, smarowac sã mēdlã; b) mēdlëc sã, pienic sã, szëmòwac

mydliny *pl* mēdlënë, *lok* mēdlowinë *pl* [Rozla(ła) mēdlënë pò jizbie. *Ra* W beczkach ju bëłë le rzòdczé mēdlënë. *Lz* Mēdlënow nie wëlewôj, bądzesz mia czim pòdłodzi męc w sobòtã. *Sy*]

mydlnica: ~ **lekarska** *bot* kanié mēdło, psé mēdło, gapié mēdło, szëmòwinka *f*

mydłek **1.** *zob.* **bubek, chłystek**; **2.** cëgón, ôszëkańc, ôchlëdëtk, mēdlôk || *lok* mēdlôrz, krãcëcél *m*

mydło *n* mēdło *n* [Kùp szarégò mēdlã do praniô. Žabié mēdło (*piana mòrskô*). - *Sy* Òni baro wiele pòtrzebùją (*ùziwaja*) mēdlã. Tegò mēdlã nie wëpierzysz. - *Ra* To mù jidze , jak pò mēdle. Słòdczé klósczi z mēdlã („szadé klósczi” z *bùlew*). - *Lz*]; **bać się** ~**ła** straszëc sã / bòjec sã / miec strach mēdlã (nie męc sã); **wyjść (na czym) jak Zabłocki na ~dle** wińc (na czims) jak Pòbłoczi / Zabłoczi / Zabrodzecz na mēdle [Zarobił jak Zabłoczi na mēdle. *Lz*]; **idzie jak po mydle / maśle** jic jak pò mēdle / masle;

myjący, myjny mētny (*Sy*) - *zob.* **mycie (się)**

mylenie (się) milenié (sã) [Za milenié sã płacy, stól mô prawò. (*karc*) *Sy*]

mylić *v* milëc (|| mēlëc), wprowadzac w błãd, *lok* bridowac [Czë mie słëch mili? Jò ce wiedno milã z twim bratã (*ni mògã ce òdròznic òd brata*). To mie bridëje, to twòje gòdanié. - *Sy* Nie milë mie pòcerza! *Ra*]; **gracz w karty lubiący mylić (wprowadzac w błãd) swych partnerów** milòk *m.* *Por.* **błãd (wprowadzac (kogoś) w ~)**

mylić się milëc, bëc w błãdze; *ew.* lëchò / błãdno mëslec, bëc na lëchi / krzëwi / błãdny drodze [Co tã sã tak milisz, rechùj pòmału. Wiedno sã milã. Chto sã mili, nieròz kwili. - *Sy*]; **jeśli się nie mylę...** ž(e)lë || je(ž)lë jò sã nie milã...; **przypuszczam, że się nie mylę** jò sã wierã nie milã; mëszlã / przëpuszczóm, że sã nie milã. *Por.* **błãdzić, łudzić, zwodzić**

mylnie *adv* milno || -nie, błãdno || -nie; ~ **coś sobie tłumaczyć** milno || -nie / błãdno / lëchò cos so(bie) tłómaczëc / docëgac; jinaczi na cos zdrzec *a.* cos jinaczi rozmiòc [Òna so milnie docyga, ëž jò bëł chòri. *Ra*]; ~ **coś zrozumieć** milno || -nie / błãdno / lëchò cos (z)rozmiòc / pòjac / pòchwacëc [òn to milno (z)rozmiòł / pòjął / pòchwòcył]

mylność *f* milnosc || -nota; *ew.* błãdnosc, niepròwdzëwòsc *f*

mylny *ad* milny, błãdny; *ew.* falszëwi, niepewny, maniący, wprowadzający w błãd, *Tr:* zmiłkòwi; ~**na droga** milnò / lëchò / błãdnò droga; **milnica** *arch f* [Të jes bëł wtedë na dëcht milny drodze. *Ra* Jedz, ale ùważòj, cobës na milnicã nie wlòzł i nie wjachòł w błota. *Sy*]; ~**ne księgowanie** milné / błãdné ksãgòwanié / wpisywanié do ksãgów /

dokùmentów rechùnkòwèch; ~**ne wyobrazenie o czymś** milné / błádné wèðbrazenié / pòjácé / zdanié ò czims / zdrzenié na cos / rozmienié czegòs; milnò (ù)dba ò czims, milnò nòdba na cos; **pojęcie (termin)** milny / błádnny pòchwòt / termin; ~**ne (wy)tłumaczenie** milné / błádné (wy)tłómaczenié / wyjasnienie

mysi *ad* mész, *rzad* mész, *in* || mészény; ~ **ogonek / pyszczek** mész ògónk / pészczk; ~**e oczka** mészé òczka; ~ **nózki, łapki** mészé szpéré; ~ **futerko** mészò skòrka, mész kòzusk; ~**a norka / dziura** mészò dzura [Ledwie kòt za mùr, ju mészé z dzur. *Sy*]; ~**sie gniazdo** mészé gniòzdo; ~ **pisk** mészé pischczenié; ~**e chrobotanie** mészé chrobòtanié / chrobòlenié || chrèbòlenié / szrèpòlenié / gnèbòlenié || gnèbłowanié / szròtowanié; mész chrobòt || chrèbòt; ~**e odchody** mészé bòbczi / gòwna / srajdè; mészèzna *f*, mészínce, mészónè, mészónczi, mészowinè *pl*

mysię *n* mészà, mészàtkò *n* [Przeniósł nóm gniòzdo mészé, fùl mészàt. *Ra*]

mysikrólik *orn* mész, *król*, mészikrólik || mész, *królik*, pòkriwk, mészélc *m* [Pòkriwk mò w pòkriwkach gniòzdo i temù gò tak nazéwają. *Sy*]

mysz *f* mész || mész; *ew. ekspr:* mész, méza, mizdra, mèrgùsznica *f*; *zdr.* mészka, *zgr* mészèskò || mészèszcze [Kòt schwòcył (*a. zlapòt*) mész. Miec mész w gardle (*bèc zachrapiati*). Kòt w råkawicach mészów nie chwòtò. Z tobà gadac / robic, a z mészà pòcerz mówic. Nie ùczè stòrègò kòta mészé chwatac. Strzélòł w sarnà, a trafił w mész. Chto mò zbòzè, mò i mészè. Ni ma stodołè bez mészè. To je taczi chłop jak z mész dupè torba. Spiący kòt mészów nie chwòtò. Kròsniàta jezdzą w mészè, to są jich kònie. – *Sy* Czej mész sà krèpów najé, tej òna w nie nasrò (*ò niewdzàcznoscè lèdzczì*). *Gò*; Ù nas w chèczach są mészè. Kràcy sà jak mész zamkòł w szpiżarni (*jak mész w szestnicè || -cy = w pòtògù*). – *Ra*]; ~ **polna** pólnò / bùtnowò mész; **pułapka na ~y** mészò klòtka, łapiczka / klòtka na mészè; **klatka dla (białych) ~y** klòtka dlò mész / na mészè, mészò klòtka {‘mészò klòtka’, ‘klòtka na mészè’ *in = pol. pułapka na myszy*}; **siedzieć (cicho) jak ~ pod miotłą** sedzec (*cèchò / w strachù*) jak mész pòd miotłą / jak zajc || zajk pòd brónà; sedzec cèszì kòta; ~**y figlują, gdy kota nie czują** mészè figlèją, czej kòta nie czèją (*Ce, Ra*); czej kòta ni ma doma, tej mészè piechtà chòdzą / pò stole tańcèją / sà zenià; **góra zrodziła ~** góra zrodzèła mész; *ew.* wèszedł z tegò wiòldzi piòrd; strzélòł w sarnà, a trafił w mész (*Sy*); ~ **komputerowa** mész(ka) kòmpùterowò

mysz(a)sy *ad* mészati, mészowati; ~ **wół / koń** mészati wół / kón - wół / kón kòloru szarègò; mészòk *m* {‘mészòk’ *Gò neol = pol. chomik*}

myszka *f* mészka; *ekspr:* mészka *f*, mészà, mészàtkò *n* [Nògle na stole ùkòza sà mòfò mészka. Figlèje jak mészka. *Ra*]; **bawić się kimś w ~ka i myszkę** bawic sà z czims / kògùms w kòt(k)a i mész(kà) (*Sy*), zwòdzèc / manic / lèdzèc kògò; *ew.* miec kògòs za gùpègò, robic z kògòs gùpègò [Òn mò nas za gùpèch / robi z nas gùpèch. *Gò*]; **to trąci ~ką** to je przestarzàłé / łoniawé / niemódné / wèszłé z módè / taczi stòroswiècczè; to ju pòchnie / wòniò / smierdzy (*a. òd tegò ju lecy / zalatèje*) starzèznà / strèszelèznà / łoniznà; to ju smierdzy trupã; ~ **komputerowa** mész(ka) kòmpùterowò

myszkować *v* sznèkrowac, sznèpòrzèc, szwanic (*in = włóczèc sà, łazèc*), szwankòwac, kàtowac, szwàdrac *lok*; *zob.* szperac

myszolów *m om* mésznik *m. Por. jastrzàb*

myszolówka *f* klòtka na mészè, mészò klòtka, łapiczka *f*

myszysko *n* mészèskò || mészèszcze *n* [Stòrè, brzèdczè mészèszcze. *Ra*]

myśl *f* mész, mészla || *lok* mész *f*; *ew. w zn. pomysł:* ùdba *f*, pòmész *m*; *w zn. zdanie, mniemanie:* dba, ùdba *f*, zdanié *n*; ~**li** *pl* mészlè || *rzad* mészlè [Òn je w jednèch mészach (*mészach*). *Sy*]; **dobra / mądra / (nie)głupia** ~ dobrò / mądrò / (nie)gùpò mész [To nie je gùpò mész. *Sy* To bèła dobrò mész. *Ra*]; **oddawać się czarnym ~om**

jiscęc sã, miec czôrné, kątoné mësłë; *ew. w zn. bać się*: miec zajicze meslë; **nawiedzają mnie czarne (ponure) ~li** nawiedzają mie czôrné / kòmùdné / kątoné mësłë [Nawiedzają mie kątoné mësłë, jak kòbiëtã przed pòłogã. Sy]; **na ~ przychodzić** przëchòdzëc / przëchadac na mësł(ã) / do głowë, *rzad mëkcęc sã*; *ew. przëpòminac / przëbòcziwac so(bie) cos* { ‘mëkcęc sã’ = *pol. a) z lekka przypominać (sobie) – zob.*; b) *zob. kojarzyć się*; c) *zob. majaczyć się, śnić*; d) „*jemù sã cos mëkcy*” = *pol. on ma ”kosmate” myśli / „coś mu się zachciewa” (o skojarzeniach erotycznych)*; *por. ‘mëkcęc’ w zn. intrygować, podjudzać* [Razu na mësłã mie nie przëszo. Mie sã ani nie mëkcëło, zëbë tam jic. – Sy Czej jô na to wzeróm, tej mie przëchòdzy / przëchòdô na mësł / do głowë, że... Rozwòzóné tekstë Swiãtëch Pismiôn wpadną głąbòk w twòje serce, i pózni òne mdã cë przëchòdałë na mësł w chwilach mòdlëtwë. - Gò]; **przyjść na ~** przinë na mësł(ã) / do głowë; pòmësłëc (so) tak ò czim; **przyszło mi właśnie na ~** przëszo mie prawie na mësł(ã) / do głowë; przëszo mie prawie do głowë takò mësł(ã); **wpaść na ~** (pomysł) wpadnac / przinë na mësł(ã) / ùdbã / pòmësł [Czej no (*le*) wpòdł na nã mësł, szedł zarò do szòłtësa. Ra]; **mam (taką) ~ (taki pomysł), żeby...** móm (taką) mësł(ã) / ùdbã / tacji pòmësł, zëbë... [Móm taką mësłã. Sy]; **taka oto ~ powstała / urodziła się w mej głowie** takò hewò mësł(a) pòwsta(ła) ùrodzëła sã w mòji głowie (Ra); mie takò mësł(a) / mësł przëszo do głowë; **ich ~li krążą wokół pieniędzy** jich mësłë krążą wkòł pieniãdzy || -niãdzy / dëtków; **głodnemu chleb na ~li** gòdnémù chléb / chleba na mësli || -lë; **nawet mądry człowiek miewa głupie ~li** nawetk(a) mądri człowëk miëwò (czasã) gúpé mësłë; **być pogrążonym w ~ach** bëc zamëszlony; bëc w swòjich mësłach zagłąbiony, bëc swòjima mësłama zajãti; **na samą ~ o tym...** jak le sã ò tim człowëk zmësli / pòmësli (*ew. zmëszlã / pòmëszlã*)...; **to mu nie idzie po jego ~li** to mù nie jidze tak jak òn chcòł / mësłòł; to mù nie jidze pò jegò mësłë / pòdług jegò ùdbë; *w zn. to mu nie w smak*: to mù nie je pò nosu / pò mÛcy / pò wãsu; **wszystko mu idzie po ~i** jemù wszëtkò jidze pò mësłë, jemù sã wszëtkò skłòdò; **działać po(dług) czyjej ~i** robic pòdług / wedle kògòs / czëjis mësłë; **ani mi to przez ~ nie przeszło** to mie ani przez mësł(ã) / mësłë nie przëszo / ani do głowë nie przëszo; **w myśl (czegoś) w mësł (czegoś)**; **według tej ~li** wedle / pòdług ti ùdbë, tim spòsobã mëszeniò, taką drogã (drogã mëszeniò || -niëgò / rozmieniò); **właśnie to miałem na ~li** prawie to jô / jem miòł na mësłë, prawie tak (w ten spòsob) jô (so) mësłòł; **nie to miałem na ~i** tegò jô / jem ni miòł na mësłë, nié to jem / jô miòł na mësłë, tak (w ten spòsob) jô nie mësłòł; **być dobrej ~i** bëc dobri mësłë / (ù)dbë; miec nòdzejã; **bić się z ~lami** bic / biòtkòwac sã z mësłama; **skryte ~li** skrëté / krëjamné / tajemné mësłë; **najskrytsze ~li** nôskrëtszë (nòbarzi skrëté / krëjamné / tajemné) mësłë; **uboczna / poboczna ~** ùbòcznò / pòbòcznò mësł(a); **nie może zebrać swych ~i (do kupy)** ni mòze (pò)zebrac swòjich mësli || mësłów (do grëpë); **miec sto ~li (pomysłów) na minutę / godzinę** miec sto mësłów / ùdbów / pòmësłów na minutã / gòdzëną; miec co chwilã / co sztërk jinã mësł(ã) / ùdbã; **chaotyczne ~li** *zob. myśleć (~ chaotycznie)*. *Por. pomysł, plan, zamiar*

myślący *ad* mësłacy (|| *lok* mësłacy); **dobrze** ~ rozëmny, dobrze mësłacy

myśleć *v* mësłëc, *arch lok* dëdac; *ew. zastanawiac sã, rozmësłzac*; *ew. zob. marzyć* { ‘mëslec’ *in* = a) *zamiérzac, miec zamiar* [Òn sã jész mësli zënic. Terò të czëjesz, jak tatk mësłòł. – Sy Òni mëslełë pana ze swiata zgładzëc. Lz]; b) *rzad: miec pòmëszenië / pòdezdrzenië* [Òna mësłata na swòjégò chłopa. Lz]} [jô mësłã (dëdóm, zastanòwióm sã, rozmisłóm), të mësłisz, òn mësli; më mësłimë, wa mësłita, òni mësłã; *rozsk: mësłë!* || *rzad mësł!* Mądri nie spòstrzeze, a gúpì mësli, że tak mùszi bëc. Sy = Mądri nic nie pòwié, a gúpì pòmësli / mdze mësłòł, że tak mò bëc. - Gò Mëslec wiele, a nie rzec nic. Ùpiti pòwié, co mësli. Mësli, że całi swiat je

jegò. Pòmału mësłë, a chùtkò rób! Ani jem nie mësłòł ò tim. Sy Òn nawet mëslec nie ùmieje. Òna mësli, ale nick nie gòdò. Nie mësłë tak srodze! Jò so mësłã, że tak mdze nôlepi. – Ra Ò czym të mësłisz? Jò mësłã, że më to zrobimë tak. Jò bë nigdë nie mësłã, że mój syn mie òkradnie. Jò mësłã, że òn dzys przinãdze dodóm. Lz]; ~ **sobie** mësłëc so(bie); ~ **sobie w duchu** mëslec so(bie) w dëchù || duchù; **przeżywać coś w ~lach** przeżëwac cos w mësłach [Jaż òczë przëmknã) i jesz rôz zaczął to w mësłach przeżëwac. Sy (*jegòmòsc, s 94*)]; **co ty sobie ~lisz?** co të so(bie) mësłisz?; **nie myśl sobie, że...** nie mësłë so(bie), że...; ~ **chaotycznie** mëslec chaotycznie / bez (logicznégò) pòrzãdkù, miec nieùpòrzãdkòwóné / chaoticzné / roztrzãsté / pòrwóné / pòszamòtóné / szadé mësłë; miec màt / mãcëzna / màcëk w głowie {‘szadi’ = *pol. rozczochrany*} [Mòsz szadé mësłë, nie gòdajã z tobã. Sy]; **niewiele myśląc** bez wiòldzégò mëszeniò, niewiele mës(z)lãc(ë), bez zastanowieniò, zarò, òd razu, chùtkò; **(po)myślałby kto. że...** to bë chtos (pò)mësłòł / chtos bë mógł (pò)mësłëc, że...; **jak myślisz / myślicie, czy...?** jak / jakùż / jakże (të) mësłisz / wa mësłita, czë...?; **co myślisz / myślicie o tym, żeby...?** co (të) mësłisz / co wa mësłita ò tim, zëbë...? **ciągle myślę o tym, jak...** (jò) wiedno / wcyg || wçag / dërch mësłã ò tim, jak...; to mie nie chce z głowë wińc / wëlëzc, jak...; ni mògë sã pòzbëc mësłë ò tim, jak...; *ew.* to mie wiedno stoji prze òczama / móm to wiedno w òczach / w pamiãcë, jak... [Wiedno mie w òczach stojisz, wiedno ò tobie mësłã. Sy]; **kto byle jaki, ~li, że każdy taki** chto bële jaczi, mësli, że kòzdi taczi (Sy); **koń ma duży / większy łeb, niech za nas ~li** kón mò wiòldzi / wikszi łeb, niech za nas mësli (Sy); **~lę, więc jestem** mësłã, tej (*a.* tak tej / tedë) jem

myślenie *n* mëszenié (|| *lok* mëslenié), *arch lok* dëdanié; *ew.* zastanòwianié sã, rozmiszlanié || rozmëszlanié; *ew. zob. marzenie* [Szkòda na to mësleniò. Ra]; **zdolność / umiejętność ~nia** zdolnosc (*ew.* zdatnosc do) / ùmiejãtnosc mëszeniò; **to mi daje wiele do ~nia** to mie daje / dówò wiele do mëszeniò; **błąd w ~niu** błãd w mëszenim; **od ~nia aż kręci mi się w głowie / rozbolała mi głowa** òd mëszeniò || - niégò jaż krãcy mie sã w głowie / rozbòla(ła) mie głowa; ~ **ma przyszłość** mëszenié mò przinãdosc; *ew.* mëszenié wiedno bãdze / je pòtrzëbné / bãdze / je w cenie / cenioné / wskòzóné / zalécóné / nigdë nie bãdze || mdze / nie je na zgùbie

myśli *zob. myśl*

myśliciel *m* mësłëcél; *ew.* ùczãli, jintelektualista, filozof, *ir* mëselnik *m* {‘mëselnik’ Sy, Lz - dost = *pol.* marzyciel – *zob.* [Ten mëselnik le sedzy i mësli. Sy Taczi mësłëcel nie je ani do do òwc brukaniò (nie nadaje sã ani do òwc). Lz]}

myślicielka *f* mësłëcelka; *ew.* ùczãłò, jintelektualistka, filozofka, *ir* mëselnica *f* {‘mëselnica’ Sy, Lz - dost = *pol.* marzycielka – *zob.* [Nasza Marta je wicy mëselnicã, jak robòtnicã. Sy]}

myślicielski *ad* mësłëcelsczzi; *ew.* mësłãcy; *Tr:* mësłowny

myśliwiec *m* **1.** *zob. łowca*; **2.** *samolot myśliwski:* mësliwc, łowca *m*, samòlot / fliger łowczy (- Gò)

myśliwski *ad* *zob. łowiecki*; **dworek** ~ dwòrk jachtarsczzi / łowczy / łowiecczi; **samolot** ~ *zob. myśliwiec*

myśliwstwo *zob. łowiectwo*

myśliwy *zob. łowca*

myślnik *m* mësłëna *f* (*Tr*), mëslnik *m* (*Rkj*)

myślotwórczy *ad* mësłotwòrczzi; *ew.* mësłotwòrznny (*Tr*) – dówajãcy / skłóniãcy (co / wiele) do mëszeniò, nasuwajãcy rozmajité mësłë

myślowo *adv* mësłowò || (*Tr*) mës(e)lno

myślowy *ad* mësłowi || (*Tr*) mës(e)lny

mytnictwo *n* celnictwò *n*, cłowizna (*Tr*) *f*

mytnik *m* celnik, cłownik (*Tr*) *m*

myto *n* cło *n*, òpłata celnô, *Tr*: òpłôtk *m* (celny òpłôtk) {*kasz.* ‘mito’ = *zôpłata czeladzë / robòtnikóm / parobkóm za robòtã – zob. zapłata*}; **za twoje** ~ **jeszcze cię obito** tak swiat płacy (*Tr*); *ew.* czej mësz sã krëpów najé, tej òna w nie nasrô (ò niewdzãcznoscë lëdzczì) (*Gò*)

mżawka *f* a) *przelotna (krótkotrwała)*: mżëczka, mżôwka, kùrzówka, rzãsawica *arch*, pòprëczka, syklówka, pòlatawa *f*, rzãsk, rzãszczk *arch*, pliwk *m*; b) *długotrwała, drobny deszcz, kapusniak*: mżawica, mżëca, *lok*: mżëka, mżicha, mżocha, mżónka, mùzawa, żmiączka, mglëca, dôcznica, zadôcznica *arch f*, mżawiszczë *n*, rzãsawica *arch*, kùrzówka, mączka *f*, mącznik *m* {‘kùrzówka’ *in* = *pùrchówka*; ‘mącznik’ *in* = mącznik; ‘(za)dôcznica’ = *mglã / dôka + drobny deszcz*} [Takô mączka padô. Mącznik padô. - *Sy*]

mżenie *n* mżenié *n*

mżyć *v* mżëc, mżëczkòwac, sëtckòwac, sykòlëc, rzãsëc, pòlatowac, *lok*: mączkòwac *żart*, żmic, dôczëc sã *arch* {‘dôczëc sã’ *in* = *mglëc sã, ò mgle: trwac*; ‘żmic’ *por. wëżic // wëżac, wëżëmac, - por. żmiączka = mżówka*} [to mżi, mżëczkùje, sëtckùje / sykòli / rzasy / pòlatëje / mączkùje / żmi / dôczì sã; To sã dôczì dzys całi dzëń. To dzys tak całi dzëń mączkùje. - *Sy*]

mżysty *ad* mżësti, zadôczny, dôczësti; *ew.* mòkri; ~ **dzień** mżësti / zadôczny / dôczësti dzëń

mżyscie *adv* mżësto, zadôczno, dôczësto